S. III.

W tym egz. brak między kartą 6tą a 7mą
mapy: Mappa Totius Mundi vel Plani-
globium Terrestris. –
Venduntur a G. Ch. Kiliano in Augusta Vind.
Mdz. 35 x 27

SWIAT
WE WSZYSTKICH SWOICH CZĘSCIACH WIĘKSZYCH Y MNIEYSZYCH

TO IEST:

W

EUROPIE, AZYI, AFFRYCE
Y
AMERYCE,
W
MONARCHIACH, KROLESTWACH, XIĘSTWACH, PROWINCYACH, WYSPACH, Y MIASTACH.

GEOGRAFICZNIE, CHRONOLOGICZNIE Y HISTORYCZNIE

OKRYSLONY

Opisaniem Religii, Rządow, Rewolucyi, Praw, Zwyczáiow, Skárbow, Ciekáwośći, y Gránic káżdego Kraiu, z Autorow Fráncuskich, Włoskich, Niemieckich, y Polskich zebránym

PRZYOZDOBIONY.

Przez

X. Włádysłáwá Łubieńskiego Scholastyká Krákowskiego, Kanoniká Gnieznieńskiego, Proboszczá Infułatá Łáskiego.

Tom. I.

ROKU MDCCXL.
Do Druku Wrocłáwskiey w Sląsku Akademii Societatis JESU,

Dla ciekáwego á nie proznuiącego oká Polskiego

PODANY.

NAYIASNIEYSZEMU

Y

NAYPOTĘŻNIEYSZEMU

Z

BOZEY ŁASKI

AUGUSTOWI III.

KROLOWI

POLSKIEMU

WIELKIEMU XIĄZĘCIU

LITEWSKIEMU,

RUSKIEMU, PRUSKIEMU, MA-
ZOWIECKIEMU, ZMUDZKIEMU,
KIJOWSKIEMU, WOŁYNSKIE-
MU, PODOLSKIEMU, PODLA-
SKIEMU, INFLANDSKIEMU,
SMOLENSKIEMU, SIEWIER-
SKIEMU, Y CZERNIE-
CHOWSKIEMU

A

DZIEDZICZNEMU XIĄZĘCIU

SASKIEMU,

PAŃSTW RZYMSKICH

ELEKTOROWI

Y

NAMIESTNIKOWI

PANU á PANU

MIŁOSCIWEMU.

Syſang ſculp: et excud: Lipſiæ

Fridericus *Augustus* III.
Rex Polonia= rum Elector
Saxo= niæ. etc. etc.

Zu finden in Leipzig bey Joh: George Schreibern.

PRZEMOWA
DO
NAYIASNIEYSZEGO
Y NAYPOTĘZNIEYSZEGO
AUGUSTA III.
Z BOZEY ŁASKI
KROLA POLSKIEGO, WIELKIEGO XIĄZĘCIA LITEWSKIEGO, RUSKIEGO, PRUSKIEGO, MAZOWIECKIEGO, ZMUDZKIEGO, KIJOWSKIEGO, WOŁYNSKIEGO, PODOLSKIEGO, PODLASKIEGO, INFLANTSKIEGO, SMOLENSKIEGO, SIEWIERSKIEGO, Y CZERNIECHOWSKIEGO, A DZIEDZICZNEGO XIĄZĘCIA SASKIEGO ELEKTORA PANSTW RZYMSKICH Y NAMIESTNIKA.

*** *** ***

Náyiaſnieyſzy Krolu Pánie á Pánie Miłoſciwy.

SWiát we wſzyſtkich ſwoich częſciách rodowitym ięzykiem Polſkim opiſany ſkłádam przy Náyiaſnieyſzym Tronie Polſkiego Monarchy.

Sire.

CEtte deſcription du monde miſe en langue Polonoiſe ne peut trouver de place plus convenable qu' au pié du Trone de votre Majeſté

Ani mnie w tym prożna chwáła uwodzi, że tę Xięgę ſmiem prezentowáć przed oczy Páńſkie, bo wiem że nie ieſt ich godná, ile że náyiaśnieyſze oczy W.K. Mości od náypierwſzego dziecińſtwá záwſze iaſnieią w náydoſkonálſzych umieiętnoſciách godnych Wielkiego Monarchy, y owſzem W. K. Mośc grunt ſám wielkich doſkonałoſci wyczerpałeś, ktorych iá tu tylko krople przy krotkim namieniam zebrániu. A zátym nie ieſt prożná zuchwáłość, ále zwyczáy wſzyſtkich práwie w Europie Autorow podobne zábáwy pod protekcyą włáſnych oddáwáć Monárchow, y mam nadzieię że W. K. M. łáſkáwym ſercem przyimieſz tę moię prácą dla zábáwy wiernych ſobie Polakow podiętą, ile dla tych, ktorych nieuſtannie ſłodkim y miłym pielegnuieſz Pokoiem, czułość, y ſtaránie ſwoie iedynemu ich ſzczęſciu ſakryfikuiąc. A ieżeli tá Xięga ſwoim czáſem wyda z ſiebie pożytek, ná ow cząś mogę mieć záſzczyt że godna Protekcyi ták wielkiego Monárchy, bo dotąd mniey doſkonałą bydź uzná. Iezelim záś nie doſzedł doſkonałoſci godnych y zácnych Autorow tęż materyą tráktuiących z roznemi ięzykámi, doſyć mi ná tym, że W.K.

Mil.

Je ſuis bien eloigné de me flatter que le livre que j'oſe vous preſenter ſoit digne de vos regards eclaires de Votre plus tendre jeuneſſe de toutes les connoiſſances dignes d'un grand Roi, Vous avec puisé Sire dans les ſources memes ce que je ne repreſente ici qu' én abregé. La ſeule coutume reçuë dans tous les pais de l' Europe, de mettre des ouvrages de cette nature ſous la protection des Monarques me fait prendre cette liberté.

Ce qui me fait eſperer que Votre Majeſté accordera a celui ci la ſienne, c' eſt qu' il n' eſt fait que pour l' inſtruction de ſes Sujets.

Que ne faites vous pas Sire pour procurer leurs avantages, & que n' entreprenes Vous pas pour aſſeurer leurs bonheur?

Si je puis me flatter que mon ouvrage leur ſera de quelque utilité, des lors je puis etre aſſeuré qu' il meritera Votre protection.

Tout imparfait qu' il puiſſe etre, il eſt le premier dans ſon genre, & ſi je n' ai point approché de la delicateſſe de l' exactitude, de la preciſion de tant d' illuſtres Ecrivains qui ont traité en differentes langues la meme matiere il me ſuffit que Votre Majeſté daigne du moins ag-

greer

M. tę moię chciwą zábáwę zdobiſz Protekcyą ſwoią, y tey nádziei ieſtem, że przezácny Czytelnik kiedy ſię zápátrzy ná Intytulacyą właſnego Monárchy, wybaczy niedoſkonałoſci moiey. I táć to ieſt moia ſmiałość wyſtáwić ná widok Swiátu Polſkiemu Xięgę pod tym Náyiaſnieyſzym Imieniem w nádzieię ſzczegulnie zupełnieyſzego iey ſzczęſcia.

To ozdoba tey Xięgi Imie Monárchy. Iſtota záś iey záwierá w ſobie Náyiaſnieyſzy Krolu rozległość, położenie, bogáctwá, rewolucye, y Rząd powſzechny Páńſtw, nád ktoremi W. K. M. ſłodko y ſwiątobliwie pánuieſz. Wyrazi nie zwyciężone Imiona Monárchow Krwi Piáſtow y Jagiellonow złączonych z N. N. Krwią W. K. Mośći. Wytłumáczy początki Chrześciáńſkie N. N. Xiążąt Saſkich w ſłáwnym Wittygindzie Xiążęciu Saſkim, y z Wiáry S. przyiętey, y z Batálij 24. wydánych Karolowi Wielkiemu Cesárzowi. Opiſuie Trony Cesárzow Rzymſkich, ták iáko y Fráncuſkie, Hiſzpáńſkie, Angielſkie, y Sycyliyſkie Náyiaſnieyſzą Krwią W. K. M. ozdobione. Wyprowádzá niezwyciężone Imiona Domu Auſtryackiego ściśle złączonego z W. K. M. w N. N. Jozefie Maryi Monárchini Polſkiey á ozdobie Wieku

greer mes efforts. Le public uſera ſans doute d' indulgence a mon egard, quand il verra, que mon Souverain ſouffre que je mette ſon nom a la tete de mon livre. Ce n' eſt qu' a lombre de cet Auguſte nom que j'oſe l' expoſer au jour, & m' en promettre un heureux ſucces.

Mais ce n' eſt pas Sire par ce ſeul titre que ce Livre vous appartient. Il faira connoitre a Vos Sujets l' etenduë, la ſituation, les richeſſes, les revolutions, la maniere du gouvernement des Etats, ſur les quels Votre Majeſté regne avec autant de douceur, que de pieté. Il leur apprendra que ce qu'il y a jamais eu de plus Auguſte dans le ſang de nos Rois de la maiſon des Piaſtes & de celle des Jagellons eſt reuni dans ſa Perſone ſacrée. Il leur faira voir l' illuſtre epoque du Chriſtianiſme des Princes de Saxe dans la Perſone de Wittiginde; ce heros auſſi fameux pour avoir embraſſé la vraie Religion que par vingt quatre batailles livrées a Charlemagne. Ils y verront les Trones de l' Empire Romain, de France, d' Eſpagne, d' Angleterre, des Siciles remplis des Princes de ce ſang qu' ils voyent avec tant de joie & de contentement regner ſur eux. Ils y liront les noms de tous

ku tego z wydáną Náyiaśnieyſzą Fámilią ilu Pociech tylu Tronow. Ná koniec wyrazi w ſobie ta Xięga wſzelką ciekáwość, bo cáły Swiát podzielony ná ſwoie Częśći, y w nich uniwerſalne Rządy, rozległośći, bogáctwá, y oſobliwośći wydáiące z ſiebie piękność y ozdobę Máchiny Swiátá tego. Ktorego teráz W.K.M. ieſteś Rządcą iáko Namieſtnik Páńſtw Rzymſkich.

To wſzyſtko Náyiaśnieyſzy Krolu tym bárdziey y gruntowniey rozmnoży miłość, przywiązánie, y reſpekt Serc wiernych Poddánych ku ſwoiemu Monárſze. Iá záś tym ſzczęsliwſzym ſię bydź uznám kiedy przez tę zábáwę moię wyznám ſię bydź z prawdziwą żárliwośćią y z náygłębſzym reſpektem

Waſzey Krolewſkiey Mośći

Náynizſzym náypoſłuſznieyſzym y náywiernieyſzym Sługą y poddánym

X. Władyſław Łubieńſki.

tous les grands hommes, qu' a produit l' Auguſte Maiſon d' Autriche, dont la Reine Votre epouſe qui fait l' ornement de ſon ſiecle, a fait paſſer les luſtres dans Votre Famille Roiale. Ils trouveront enfin le ſpectacle le plus digne de la curioſité & de l' attention de l' homme. Je veux dire le monde entier diviſé pour la dureé dans ſes differens agês & partagé pour l' etenduë dans toutes les parties qui en font la grandeur & la beauté, & leſquelles Votre Majeſté a preſent gouverne comme Vicair de l' Empire.

Tout cela Sire ne fera qu' augmenter cet amour, cet attachement, ce reſpect qui aſſoujettit a Votre Majeſté les cœur de vos peuples: & moi je m' eſtimerai heureux de donner par la un petit echantillon du zele le plus ardent, & du plus profond reſpect avec lequel j'ay l' honneur d' etre

Sire

De Votre Majeſté

Le tres humble, tres obeïſſant & tres fidele Serviteur & Sujet.

L' Abbé Ladislas Łubieńſki.

Serenissimæ Invictissimæ Sacræqꝫ Regiæ Majestati
Poloniarum Orthodoxæ Munus hoc Geographicum
profundissimo Corde et ex prono animo
dedicat et offert
Vladislaus Alexander a Lubna Pomian Lubienski Scho:
lasticus Cath: Cracoviensis Canon: Metrop: Gnesnensis Ecclæ,
Colleg: Lascensis Prepositus Infulatus Aō Dō 1741.

J. M. Brandeis pinx. B. Strahowsky sc. Wratisl.

PRZEMOWA DO CZYTELNIKA.

SWiát zá naydoſkonálſzych uznáie ludzi ſobą władnącyh, kiedy opatrzonych doſtátecznym poznániem iego iſtoty, y áni Monárcha żáden ſwoim Páńſtwem rządzić, áni Senátor, lub Miniſter rádzić, áni Rycerz woyny prowádzić, lub Ziemianin mowić mocniey, y gruntowniey potráfi, iezeli mniey wiádomy zwyczáiow, Rządu, położenia, mocy, bogáctw ſwego Kráiu, lub pogránicznych ſąſiedzkich Páńſtw. I na tym to fundámencie Europeyſkie Monárchie utrzymuią ſwoy luſtr, y ozdobę, założywſzy w wnętrznoſciách Páńſtw ſwoich liczne Akádemie dla podobnych nauk kwitnące, á to dla záſzczepienia w nich młodych latorośli, ktoreby z ſiebie ſwego czáſu obfite ku Dobru poſpolitemu owoce wydáwáły. Z tych to latorośli wznoſzą ſię wyſokie umyſły godnych Miniſtrow. Z tych wynikáią iaſne y gorne rozſądki wielkich Státyſtow. Ná tych Rząd powſzechny wſpiera ſwoie ſiły y doſtátki. Z tych mnożą ſię nie prożnuiący y tálentow ſwoich nie zakopuiący Hiſtorycy y Geografowie, náuki ſwoiey udzieláiący chciwym y ciekáwym Czytelnikom, á nádewſzyſtko nie ſzukáiąc obcych Národow ſławy, właſnym ięzykiem wydáią Xięgi, Francuzi Francuſkim, Włoſi Włoſkim, Niemcy Niemieckim, Hiſzpáni Hiſzpáńſkim, iákoby oſwiádczáiąc ſię z tym, że ſwoy Národ doſkonálić pragną w iák náypożytecznieyſzych Oyczyznie właſney Rządách y Rádách. I czyliż może bydź co ſkutecznieyſzego do iák naylepſzego rządu, iáko zdrowe Rady pochodzące z wiadomości rządow uniwerſalnych Swiátá, ile że te, ſą záwſze rożniące ſię. Są iedne Abſolutne Monárchie wolą Monárchow rządzone. Są Kroleſtwá radámi Senatorow y Miniſtrow uſtánowione. Są Rzeczypoſpolite záſzczycone Wolnoſcią Práwem opiſaną. Są inne liczne Páńſtwá wielą y rożniącemi ſię rodzáiámi zwyczáiow rządzące ſię. Tych wſzyſtkich doſtáteczna wiádomość widzi ſię bydź do dobrego rządu w Rádách naypożytecznieyſza; y mam nádzieię ze godny Czytelnik przyſtánie ná moie zdánie. To pewná, ze iá ſam zupełną w ſobie uznaię niedoſkonáłość, y áni ſię chlubić mogę z przedſięwziętym umyſłem wydánia do druku *Swiátá we wſzyſtkich*

ſwoich częſciách, bo ieżelim cokolwiek przyłożył ſtáránia y prácy, to nie z moiego wymyſłu, procz ułożenia zebránego z godnych, licznych y doſwiádczonych obcych Autorow, z ktorych pilnego czytánia przy náwiedzonych Włoſkich, Fráncuſkich, y Niemieckich Páńſtwách pierwſzy ſmák chęci moich uczułem, á ile przy zápátrzeniu ſię w nich ná liczne wſzelkich náuk Akádemie. Sczęſliwie tedy powrociwſzy do Oyczyzny, umyśliłem ſobie prożnowánie zábáwić czytániem Włoſkich, Fráncuſkich, Łacińſkich, y Niemieckich Autorow, y z nich krotko zebrànym pożytkiem ná Polſki ięzyk, iákoż przez 12. lát (*wyrzuciwſzy z nich iák 4. roki ná dwie Funkcye Trybunáłu Koronnego z Kápituł Gniezniñſkiey, y Krákowſkiey konſekrowáne ná uſługę Publiczną, procz innych przeſzkod podczás záſzłych w Oyczyznie Rewolucyi*) zebráwſzy liczne Mánuſkrypta, á zápátrzywſzy ſię ná wielu Polſkich Autorow wcale milczących o umyśloney odemnie zábáwie, odważyłem ſię z wielką nieśmiałoſcią one do druku podáć, dla udzielenia niezázdroſney prácy ciekáwemu umyſłowi Polſkiemu, będąc tey nádziei, że ieżeli niezupełna delikátność iſtotnego opiſania Páńſtw Swiátá cáłego, to przynaymniey chęć zupełná y chciwość prácowita dla przyſługi Publiczey znáydzie exkuzę moiey niedoſkonáłoſci u godnego Czytelniká, á przynaymniey záchęci do záłożenia w obſzernym Páńſtwie Polſkim w podobnych náukách Akádemii, z ktorychby godnieyſi Autorowie niedoſkonáłość moię popráwić mogli, à tym ſamym wyſokie y ciekáwe Národu Polſkiego umyſły (nie ſzukáiąc obcych Kráiow) przyozdobić, y opátrzyć doſtatecznym poznániem Rządow Swiátá tego.

Iſtota tey Xięgi umyśloney odemnie złączy Hiſtoryą wráz z Geográfią, iáko naypewnieyſze środki do poznánia Swiátá. Zeby záś y te miały ſwoy grunt doſkonálſzy, wziąłem ſobie Piſmo S. zá początek ich. A naypierwey z Xiąg Rodzáiu, okryſliłem krotkim zebrániem ſtworzenie Swiátá, iáko y ſtworzenie, Pokolenie, Rząd, Religią, y ięzyk pierwſzych Rodzicow, Potop, Pokolenie Noego, Podział Swiátá, rozmnożenie Familii, początki Monárchii, ich poſtanowienie, odmianę, y Látá áż do Národzenia Zbáwiciela Swiátá. A ták po uſtánowionych z Piſma S. początkách Rządow Swiátá, záczyna ſię iſtotá iego w ſwoich częściách.

EUROPA záczyna Rząd Monárchii Rzymſkiey od naymnieyſzych iey początkow we Włoſzech przez Chronologią pierwey Krolow, á potym z wolney Rzeczypoſpolitey wynieſionych ná Tron Cesárzow Rzymſkich, áż do Károla VI. oſtátniego z N. N. Familii Auſtryackiey Cesárza, po wydrukowánym iuż opiſaniu Ziemie Włoſkiey zmárłego Roku 1740. Po tey Chronologii náſtępuie Włoſkich Páńſtw podział, y opiſanie wyzſzych Prowincyi. W średnich záś Prowincyach Włoſkich Rząd Koſcioła Rzymſkiego uſtánowiony ná Opoce nigdy nie przełománey S. Piotra, przez Chronologią zupełną Oycow Swiętych, áż do terazníeyſzego Benedykta XIV. Elekcya, Koronácya, y wiazd Oycow Swiętych, Kárdynałow uſtánowienie, Rząd wewnętrzny y powſzechny Stolicy Apoſtolſkiey; á po opiſanych średnich Prowincyach, y niżſzych Kroleſtwá Neapolitáńſkiego, náſtępuie ISTOTA KOSCIOŁA ŁACINSKIEGO álbo Rzymſkiego przy zebránych Geograficznie y Hiſtorycznie Arcybiſkupſtwách, y Biſkupſtwách. Potym Wyſpy Włoſkie, Hiſzpania, Francya, Niemieckie generalnie Páńſtwá, Czeſkie, y Węgierſkie Kroleſtwo. Kroleſtwo Polſkie, ktorego iáko włáſney Oyczyzny opiſaniem przepraſzam, że zábáwię oczy ciekáwe, bo z wſzyſtkich Hiſtorykow Polſkich iſtotney prawdy dochodzić muſiałem dla doſkonalſzego, iednák nie zábáwnego opiſania Hiſtoryi Monárchow Polſkich, w opiſaniu záś Rządu, y Práw Polſkich, zluſtrowáne Konſtytucye cytowáć muſiałem, z ktorych wráz zebrałem, y podział Pol-

ſki

ſki nà Prowincye, Prowincyi ná Woiewodztwá, Woiewodztw ná Powiaty, Staro-
ſtwá, Ziemſtwá, Grody, mieyſca Seymow, y Seymikow, Miáſtá znáczniey-
ſze, y w nich Koſcioły, y dáwnieyſze Fundacye, á przytym Prowincye znzná-
czne odpadłe od Polſki. Po opiſaniu Polſki naſtępuią Pułnocne Páńſtwá: Bry-
tannia, Dania, Szwecya, Moſkwá, (ktorey Monárchinią lubom położył panuią-
cą, ále iuż po wydrukowánym Artykule o Moſkwie umarła, po niey Bieroń
Regentem Páńſtw wyznáczony przez teſtament, ále zrucony w krotce, á
XięznaBrunſwická przyznanaRegentką,Iey záś Syn Ian nowourodzońy ogłoſz ony
Carem) Tureckie Páńſtwá w Europie, y w nich Chronologia Cesárzow
Wſchodnich, á po nich záwoiowánych, początki Monárchii Mahometáń-
ſkiey, y iey wſzyſtkich Sułtanow, áż do teraznieyſzego panuiącego, z doſko-
nałym opiſaniem Religii Mahometáńſkiey, Rządu, Zwyczaiow, iáko y Páńſtw
ich, y Gránic, ták w Europie, iáko y w AZYI. Potym Tataryi, Per-
ſyi, Mogolu, Chiny, Indyi, Syamu, Iaponii, y wſzyſtkich Wyſp Azya-
tyckich. AFFRYKI z wſzyſtkiemi Páńſtwámi, y Wyſpami iey. AMERYKI
poznaney y mniey poznáney, y wyſp iey.

Iednym ſłowem przezácny Czytelniku máſz Swiat we wſzyſtkich ſwoich
częſciách większych y mnieyſzych zupełnie opiſany, y w káżdym oſobno Páń-
ſtwie, Xięſtwie, Rzeczypoſpolitey, Wyſpie, y pomnieyſzych Prowincyach,
máſz Chronologią Monárchow, Xiąząt, y od początku ich poſtanowienie,
Rząd, odmiany, humory, Zwyczaie, Religią, Práwá, Kráiu obfitość, bo-
gáctwá, moc, y Gránice, podział ná Prowincye, Miáſtá, Koſcioły, Zam-
ki, gruntow przymioty, y ciekáwoſci, mieyſca wynalezionych rzeczy no-
wych, y Oyczyznę Inwentorow ich.

A nadewſzyſtko zobáczyſz w tey Xiędze, procz Stolicy Rzymſkiey Apo-
ſtolſkiey, 4. Patryarcháty: KONSTANTYNOPOLITAŃSKI, ANTYO-
CHENSKI, IEROZOLIMSKI, y ALEXANDRYISKI, poſtánowienie ich, y
Rząd, ich Exarcháty, Metropolie, Biſkupſtwá, ták, iáko y ISTOTĘ KO-
SCIOŁA GRECKIEGO, y odſzczepieńſtwa iego od iednoſci Koſcioła Rzym-
ſkiego. Tych záś Rządow Duchownych opisánie na końcu kazdego Páńſtwá
ieſt połozone, z wyrażeniem Geograficznym Metropolii, Biſkupſtw y wiekow ich
poſtánowienia. Przy opiſaniu záś Miáſt, katedry y Kapituły zobaczyſz, iáko y Funda-
cye wſzelkich Reguł, Traktaty, y batalie miedzy Potencyami. Máſz y Orde-
row inſtytucye przy kázdym Páńſtwie opiſane, à z między nich nayznáczniey-
ſze MALTANSKI, y KRZYZACKI, álbo Teutonſki. Ná koniec cokol-
wiek może bydź nayciekáwſzego y naypotrzebnieyſzego do wiadomości,
wſzyſtko to krotko zebrałem dla nie utęſknienia ciekáwego Czytelniká. Ze-
bym záś uſzedł Cenzury położyłem niżey Swiadectwa Autorow, z ktorych ze-
bráłem y ułożyłem tę Xięgę. Ieżeli záś przezácny Czytelniku znaydzieſz
iáką omyłkę znácznieyſzą, álbo trudność do wyrozumienia z przełożonych
przez Drukárnią Senſow, máſz te wſzyſtkie omyłki zebráne pod Indexem
z wyrażeniem liczby ná Karcie, y wierſzu, pomnieyſże záś omyłki w prze
mienionych literách popráwić ráczyſz z cierpliwoſcią nie maiąc mnie chybá
Drukárni zà złe. Máſz tu y regeſtrowáne wſzytkie rzeczy ná końcu Xięgi
pod Alfabetem. Máſz y Mappy czterech częſci ſwiátá y Polſki, inſzych záś
przytrudne było ſprowádzenie podczas woyny wznieconey w Niemczech.

Ná koniec wybácz łaſkáwe oko iezeli zobaczyſz iáką niedoſkonałość prá-
cy moiey, ieżelim álbo nie przeczyſzczonym ięzykiem co przytrudnego
okryślił, álbo niektore ciekawoſci mniey łatwe do uwierzenia wymienił, álbo
nie iaſnym ſtylem wyraził, bo przy krotkim zebrániu inaczey bydź nie mo-
gło,

gło,gdziem kolwiek zaś wyraził co trudnego do uwierzenia tom záwſze pod cenzurę, nie ſiebie, ále Autora, z ktoregom to wyiął poddał. A w reſzcie przymłodſzey moiey pory prácą w łáſkáwoſci doſkonáłego Czytelniká mieć będzie ſwoię exkuzę, ile że przyznać ſię muſzę, żem záwſze obawiał ſię tych zabaw dla mnie ſamego ſłużących na uſługę publiczną ofiarować, ale perſwazye Ludzi godnych koniecznie mnie obowiązały, żebym nieutracił właſney applikacyi w licznych Manuſkryptach dla wielu, y tak odważyłem ſię poddac pod Cenzurę doſkonalſzych tę Xięgę, ile wiem ze dotąd żadney w tey materyi Polſka Młodź nie ma zabawy, y nauki w ięzyku Polſkim.

Na oſtatku, przyznam ci ſię przezacny Czytelniku, zem te zabawy moie zebrane w tę Xięgę począł, y ſzczęſliwie ſkończył pod iedyną Protekcyą Naywyżſzey Krolowey Nieba y Ziemi, a ſkończoną do uſług Publicznych ſpodziewaiąc ſię wdzięczności od Oyczyzny

KONSEKRUIĘ.

AUTOROWIE
Z Ktorych ta Kſięga zebráná

A

Æneas Sylvius
Amat de Graveſon
S. Auguſtyn

B

Beſneker
Brietti
Bruzen la Martiniere

C

Chevreau

D

Damalewicz
Decius
Deuteronomium.
Długolz

E

Exodus

F

Friſingerius

G

Geneſis
Gvagnin

H

Harnctovius
Herodotus
Horatius

I

Ines
Ioannes Piſtorius
Joſephus
Joſue
Judicum
Julius Cæſar
Juſtus Lipſius

K

Kadłubek
Kochowſki
Kojałowicz
Kolb
Kołudzki
Kromer
Kwiatkiewicz

L

La Croix
Leviticus
Ludovicus Godfridus

Ł

Ładowſki
Łubieńſki Epiſcopus

M

Mappa Mundi
Martinus Polonus
Miechovius
Moreri
Munſter

N

Nieſiecki
Noblot
Numeri

O

Otto Fryſingerius

P

Paralipomenon
Paſtorius
Piaſecki
Pinarolli
Philippus de Cluviere
Phirringus
Piſtorius
Puffendorff
Przyłuſki

R

Regum

S

Sanſon
Spartknoch
Spondanus
Sulikowſki

T

Theatrum Europæ
Turrelius

V

Volumen Legum
Weſſelingus
Zalaſzowſki
Załuſki Epiſcopus Varmien.

Cenſura Operis

OPus Geographicum vernaculâ linguâ ſub titulo: *SWIAT WE WSZYSTKICH SWOICH CZĘSCIACH*, &c. præclarô ſtudiô Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi D. D. Vladiſlai à Łubna Łubieńſki, Scholaſtici Cathedralis Cracovienſis &c. conſcriptum, de mandato Eminentiſſimi Cardinalis Lipſki Epiſcopi Cracovienſis perlegi, nihílque in illo reperi, quod ejus publicationem impedire debeat. Datum Varſaviæ. IV. Nonas Julii M. DCCXLI.

(L. S.)
Petrus Hyacinthus Sliwicki

SWIATA

SWIATA &c.
W TEY KSIĘDZE OPISANEGO APPROBACYA:

APPROBATIO
Eminentiſſimi & Reverendiſſimi Domini Loci Ordinarij.

Xięgę pod tytułem *Swiat we wſzyſtkich ſwoich Częſciách &c. &c.* przez Iegomośći Xiędza Władyſławá Łubieńſkiego Scholaſtyka naſzego Krákowſkiego, ięzykiem Polſkim napiſáną y od Theologow przez Nás wyznáczonych ná to examinowáną, iáko nic w ſobie Wierze Swiętey Katolickiey, y dobrym obyczayom przeciwnego niezáwieraiącą, y owſzem dla Oſob Národu Polſkiego nader pożyteczną do druku wydáć pozwálamy w Kielcach Dnia XXVIII. Lutego Roku M DCCXLI.

JAN KARDYNAŁ LIPSKI. (L. S.)

Privilegium Regium
De non reimprimendo Libro hoc ad Spatium 10. Annorum.

AUGUSTUS III. DEI-Gratiâ Rex Poloniæ Magnus Dux
Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ,
Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ, Czerniechoviæque nec non Hæreditarius
Dux Saxoniæ Princeps & Elector

S*ignificamus præſentibus Literis Noſtris quorum intereſt Univerſis & Singulis. Cum Venerabilis Uladislaus Lubienſki, Eccleſiarum Cathedralis Cracovienſis Scholaſticus, Metropolitanæ Gneſnenſis Canonicus, Præpoſitus Infulatus Laſcenſis Librum ſub titulo:* Swiat we wſzyſtkich ſwoich Częſciách, *multo labore collectum per Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum in Chriſto Patrem Dominum Joannem Lipſki S. R. E. Præsbyterum Cardinalem, Epiſcopum Cracovienſem Ducem Severiæ, Amicum Noſtrum Chariſſimum & Honorandum, approbatum, Luci publicæ tradere in animum ſibi induxerit, Nobisque ſupplicaverit, quatenus reimpreſſionem hujus Operis tam in Natura, quam etiam in aliam linguam traducti ad certum temporis ſpatium inhibere dignaremur. Nos præfatæ ſupplicationi uti juſtæ benignè annuentes, omnibus & Singulis in Regno & Dominijs Noſtris exiſtentibus Typographis mandamus inhibentes nè præfatum Opus absque conſenſu Venerabilis Authoris in quocunque idiomate, imprimere vel reimprimere intra Spatium decem Annorum audeant ſub pœna Mille Aureorum Hungaricalium, reimpreſſum verò hoccè Opus in quacunque extra Regnum Typographia, Confiſcationi irrevocabili omnium exemplariorum (ſi talia in Regno & Dominiis Noſtris invenientur) ſubeſſe declaramus. In quorum fidem præſentes Manû Noſtrâ ſubſcriptas Sigillo Regni communiri juſſimus Datt Lipſiæ. Die 2da Menſis Maij. An. Domini M D CC XLI.*

Auguſtus Rex. (S.R.)

Cancellariatû:

Illuſtriſſimi Excellentiſſimi & Reverendiſſimi Domini Domini Andreæ Stanislai Koſtka in Załuſkie Załuſki Epiſcopi Culmenſis & Pomeraniæ, Abbatis Cervenenſis, Supremi Regni Cancelarij.

Theodorus de Hovel Canonicus Metropolitanæ Gneſnen. Coadjut. Sac. Reg. Majeſtatis & Sigilli Majoris Regni Secretarius.

ZEBRANIE MONARCHIJ.

SWIATA

SWIATA STWORZENIE.

[redacted]

NIeograniczona Wſzechmocność PánáBogá z przedwiecznych Wyrokow ſwoich, umyśliwſzy ná Podobieńſtwo y wyobráženie ſwoie ſtworzyć Człowieká, náypierwey dla wygody iego obmyśliła mieſzkánie doczeſne Swiát, á wieczne Niebo. Jákoż Piſmo S. Gen. 1. náypierwey á ráczey w pierwſzym dniu kłádźie Niebo, y Ziemię ſtworzone od Páná Bogá, y wraz Swiátło dniem ie názwáwſzy, á ćiemnośći nocą. Drugiego dniá od obłokow rozdźielone wody, obłoki Niebem, á wody morzem názwáne. Trzéćiego dniá wodom mieyſce náznáczone, z ktorych źiemiá oſuſzona wydałá z ſiebie kwiát wſzelki, náſienie, drzewo, y ná drzewie owoc, zá roſkázem Páná Bogá. Czwartego dniá ſłońcu náznáczony rząd dniá, á mieśiącowi y gwiázdom rząd nád nocą. Piątego dniá wody wydały z ſiebie wſzelákiego rodzáiu ryby, wieloryby &c. a na powietrzu ptaki wſzelkie, zá iednym ſłowem Boſkim *fiat*, niech ſię ſtánie. Szoſtego dniá źiemia wydałá z ſiebie wſzelkie źwierze, ták domowe iáko y dźikie, y wſzytkie źiemne ſtworzenie.

Tegoż ſamego dniá widząc Pan Bog wſzelką obfitość dla národu ludzkiego, y wygody wſzytkie dla niego ſamego ſtworzone, z woli ſwoiey przedwieczney ſtworzył też y człowieká z lepianki źiemney ná podobieńſtwo, y wyobráženie ſwoie, przydawſzy dla żyćia iego duſzę Gen. 2. v. 7. y dał mu Imię iáko Pátryárſze ADAM, y osádźił go w Ráiu náypierwey ſtworzonym, nápełnionym wſzelkiemi delicyámi, wydáiącym z ſiebie wſzelkie wygody ludzkie, bez żadney fátygi y pracy człowieká. Dla gruntownieyſzey záś władzy Adámá, przyprowadźił Pan Bog wſzytkie ſtworzone żywioły ſwiátá, ták źwierze, iáko y ptáſtwá przed niego, y oddał ie pod rząd iego, ktory im imioná nádał. Ze záś Adám nie miał nic podobnego ſobie, ſen ná niego Pan Bog ſpuśćił, y z ſpiącego koſteczkę wyiąwſzy, ſtworzył z niey niewiáſtę, ktorą Adám wziąwſzy od Páná Bogá zá żonę názwał ią Virago. Iákoby że z męžá ſtworzona.

W Ráiu tedy ſtworzeni pierwſi rodźice, y osádzeni od Pána Bogá, wſzytkiego dobrego tám záżywáć poczęli, bez pracy. Zeby záś znali ſię bydź ſługámi Boſkiemi, y znali pierwſzy rząd Páná Bogá, z iednego drzewá náypięknieyſzego zákazał im ſłowem Boſkim záżywáć owocu: ale Ewá ták názwána od Adamá żona, ćiekáwośćią uwiedziona, á barźiey przez węžá piekielnego upewniona ſtać ſię Boginią po záżyćiu owocu, nieuwážáiąc ná przykazánie Boſkie, áni ſmierći káre, guſt ſwoy wywarłá do zákazánego owocu, y nie tylko ſámá ſiebie ále y Adámá uwiodłá ſłodyczą iego, y w tym momenćie wſtyd ich ogárnął z nágośći ich, ále też y záraz Pan Bog Sędzia ſprawiedliwy, zá przeſtąpione przykazánie ſwoie wygnał ich z Ráiu, uczyniwſzy ná ſwiećie Adámá prácownikiem źiemi, Ewie záś nádał bole przy porodzeniu, y oboygu śmierć náznaczył iáko y ſukceſſorom ich Gen. 1. 2. & 3. cap.

ADAM po utráconym ſtánie niewinnośći z znáczna pracą y fátygą ſtánowić rząd ſwoy począł ná ſwiećie, y w pierwſzym roku ſyná Kainá, w drugim roku záś ſpłodźił z Ewy Abla. Kain podrożſzy do roli ſie przyzwyczáiał, á Abel páſterzem nád owcámi kreowány od oycá. Jáko záś Adam lubo ſkarány od Páná Bogá, przećież zaſługi

przećiwko Stworzyćielowi swoiemu ugruntował ná ofierze fátyg swoich, ták y synow sposobiąc do tegoż nábożeństwá, nákazał im podobneż ofiáry Pánu Bogu. Kain ofiárował owoce źiemne z właſney pracy iáko rolnik, á Abel pierworodne owieczki z trzody swoiey, ktore Pan Bog miał sobie zá przyiemne; ále Káinowe odrzucone, o co Káin zágniewany przez zázdrość ná bráta, wyprowadźiwszy w pole zábił Abla, y z desperácyi porzućiwszy Oyczyznę, uszedł do wschodnich kráiow názwánych Eden, iáko tułacz zá brátoboystwo, y tám rozmnożywszy Fámilią swoię żył długo, procedencyą iego wolno czytáć Gen. 4. v. 17. Expozytorowie PismáS. przydáią że Kain urodźił się wraz z siostrą swoią bliźniętámi, y też siostrę wźiął zá żonę, stawszy się wygnańcem, z ktorey rozmnożył Fámilią znáczną.

POKOLENIE ADAMA DO POTOPU.

ADAM záś iuż w	lat	130.	Spłodźił Syná názwánego
SETH, Ten máiąc	lat	105.	Spłodźił Syná dawszy mu Imię
ENOS, Ktory máiąc	lat	90.	Spłodźił Syná názwánego
KAINAN, Ktory máiąc	lat	70.	Spłodźił Syná dawszy mu Imię
MALALEEL, Ten máiąc	lat	65.	Spłodźił Syná názwánego
JARED, Ten máiąc	lat	162.	Spłodźił Syná osádzonego w Ráiu
HENOCHA, Ktory máiąc	lat	65.	Spłodźił Syná názwánego
MATUZALAM, Tén máiąc	lat	187.	Spłodźił Syná názwánego
LAMECH, Ktory w	lat	182.	Spłodźił Syná názwánego

NOE, ten swoim pobożnym żyćiem wybawił Národ ludzki od ostátniey zguby, y zágubienia stworzonego człowieká. Bo zágniewany Pan Bog ná nie okryślone piorem swawole, rospusty y ćieleśnośći rozmnożonych ludźi ná swiećie, iuż był formował dekret sprawiedliwośći swiętey ná wygubienie potopem wszystkich ludźi. Miłośierdźie iednák iego swięte nád pobożnośćią sprawiedliwego Noégo sposob mu obmyśliło do sálwowánia się: wolno obszerniey czytáć o tym Gen. cap. 6.

NOE máiąc iuż lát wieku swegó 600. z żoną y z trzemá Synámi SEM, CHAM, JAFET, y z ich żonámi ukryty do arki wyrobioney sobie z woli y dyspozycyi samego Páná Bogá, wraz y z wszelkimi żywiołami źwierzá dźikiego y domowego, iáko y ptástwá po parze nie czystego, á po śiedm czystego, zámknął go Bog w Arce w ostátni dźien suchy, y prędko spuśćił deszcz przez 40. dni, y przez 40. nocy nieustáiący, ktory zátopił cáłą źiemię, ták, że nád naywyższemi w Swiećie gorámi ná 15. łokći ná wzwyż wody wylały, zátopiwszy wszystek národ ludzki, y wszytkie źwierzá, ptástwá, y co się tylko może názwáć żywym ná świećie, też wody stały ná swoim mieyscu 150. dni, dopiero w śiodmym mieśiącu opádáć znácznie poczęły, bo y Arká Noégo oparłá się ná náywyższych Gorách Armeńskich, o czym Gen. cap. 8. v. 4. obszerniey wolno czytáć.

NOE po osuszoney iuż źiemi, wyszedł zdrowo y bez żadnego szwanku z Arki wraz z Fámilią swoią, y z wszelkim źwierzem, y náypierwszą ofiárę ná podźiękowánie Pánu Bogu uczynił, z wszelkiego zwierzá y ptástwá czystego, á Pan Bog przymierze z nim uczynił, iáko więcey nie będźie kárał potopem świátá, y uformował ná niebie Tęczą ná znák przymierza, ktorą widuiemy podczás deszczow pánuiących, o czym Gen. 8. & 9. cap.

Pismo swięte nie wspomina prawdá liczby lat od stworzenia Adámá do potopu, pokázuie iednák drogę do wiádomośći z lat Pátryárchow spłodzonych od Adámá áż do Noégo z ktorych wynika lat - - - - - - - - - 1056.
Noe záś iák wszedł do arki miał - - - - - - - lát - 600.

Potop tedy po stworzeniu Adámá był - - - - - w lát - 1656.

Po námienionym z Pismá swiętego krotko wieku pierwszych Rodźicow od stworzenia swiátá áż do potopu, przystępuię teraz do námienienia dyspozycyi y rządow pierwszych Rodźicow.

Naypierwey z ktoreyby źiemi był stworzony Adám, nieupewnia pismo S. ále Expozytorowie wielu konkluduią, że był z źiemi Cháldeyskiey stworzony, z źiemi czerwoney, iáko gruntownieyszey lepianki; stworzony záś miał bydź ná wiosnę podczás złączenia się dnia z nocą, y dáią rácye S. Cyryl, S. Ambroży, Teodoret, że podczás æquinoctium wiosny, Lud Izraélski wyszedł z niewoli Egyptskiey, że w ten sam czás Syn Boski wćielił się, y w ten czás umárł ná krzyżu dla zbáwienia národu ludzkiego.

Ray

Ray tákże gdźie był ſtworzony, niezgadzáią ſię Expozytorowie: iednák wielu trzymáią, że tákże w Cháldei, iákoż y Piſmo S. námienia, że z Ráyſkiey Rzeki cztery inne Rzeki brały ſwoy początek, między ktoremi był Eufrates y Tygrys, ktore oblewáią Cháldeyſką źiemię, gdźie byłá Bábiloniá, o czym Gen. 2. v. 10. & 14.

RZĄD PIERWSZY SWIATA.

Rząd w ſtánie Niewinnośći Ráiowey Pierwſzych Rodźicow był ugrontowány ná Práwie Głoſu Boſkiego, w ktorym náypierwſza byłá Chwałá Páná Bogá, ádorácyá iego ſámego, błogoſłáwienie iáko ſtworzyćielá, y zákazáne záżyćie Owocu z Drzewá zákazánego.

Głos Boſki záś według zgody Swiętych Doktorow, Hebráyſkim Ięzykiem był explikowány, iáko go y pierwſzi Rodźice źáżywáli áż do Noégo, iákoż y przez Noégo áż do Abraamá trwał, y od niego áż do Chryſtusá Páná, ktory Hebráyſkim Ięzykiem zbawienną drogę opowiádał. Rząd záś w ſtánie grzechowym po wygnánych pierwſzych Rodźicách z Ráiu, Adám ugrontował, poznáwſzy iuż co ieſt złego przez uznány grzech, y uſtáwiczną pokutę, przy pracy y ſátydze w źiemi, ná przeſtrodze dáney Synom ſwoim, á żeby ofiáry Pánu Bogu ſámemu czynili, iáko Kain y Abel do tego byli przymuſzeni przez Oycá, aby z wiárą dobrą ſzli do ofiáry, bo zá złą myśl ſkárány Kain nieczyniąc przyiemną Bogu ofiárę, zá Brátoboyſtwo záś wygnáńcem ſtał ſię z oyczyſtych kráiow; ná te ofiáry muśiał mieć práwo Boſkie Adám, bo z czyſtych beſtyi y ptakow nákazáne, iáko Noé dźieśiąty od Adámá Pátryárchá wyſzedſzy z Arki, ofiárował Gen. 8. v. 20.

O inſzych Práwách przed Potopem, nie wſpomina Moyżeſz, áni o Duchownym Rządźie, bo Pátryárchowie idący od Adámá áż do Noégo w Piſmie świętym wſpomnieni ſámi Rząd y ſwiecky y Duchowny prowadźili. Ile że Literá święta názywa Synow Pátryárchow Synámi Boſkiemi, á záś Kainá Fámilią według Expozytorow, Synámi, czyli Corkámi ludzkiemi Gen. 6. v. 2.

Dźień święty u pierwſzych Rodźicow był poświęcony śiodmy ná pámiątkę śiodmego dniá, w ktorym ſpoczął Pan Bog po ſtworzeniu Człowieká, iákoż y Noé muśiał obſerwowáć ten dźień, kiedy áż do Chryſtusá Páná Fámiliá Abraamá ten dźień obſerwowáłá w Sobotę, ktory dźień Chryſtus przemienił w Niedźielę, y po nim Apoſtołowie ſwięći, y cáły Kośćioł Chrześćiáńſki, ná pámiątkę, że Pan Bog ten dźień poświęćił Zmártwychwſtániem Syná Boſkiego, y Duchá Swiętego ſpuſzczeniem ſwiętym Apoſtołom: kto chce więcey rácyi, ćiekáwego odſyłam do Doktorow ſwiętych. Dla tego záś Moyżeſz w księdze Rodzáiow wſpomina Geneálogią Adámá, y inſzych Pátryárchow áż do Noégo, żeby ſię lepiey wydáłá Hiſtoryá pod iednego záwſze Rządem Pátryárchy, nie dla tego záś, żeby niemieli mieć więcey Synow, ktorych licznych záwſze mieli dla rozmnożenia ſię Národu ludzkiego, á z nich náyſpoſobnieyſzych y náypobożnieyſzych Pátryárchámi po ſobie, y w ſwoiey ſtárośći kreowáli, o czym wolno czytáć obſzerniey Expozytorow Piſmá ſwiętego álbo Chronologiſtow.

POKOLENIE ADAMA przez NOEGO.

NOE wyſzedſzy z Arki w Roku 601. żył potym lat 350. miał Synow SEMA, CHAMA, y JAFETA, y lubo Piſmo święte ná końcu Semá pokolenie kłádźie, ále Ja go tu iáko ſtárſzego Syná náypierwſzym kłádę dla tego, że z iego Fámilii Zbawićiel Swiátá Syn Boſki ná odkupienie Národu ludzkiego od grzechu pierworodnego y ſmierći wieczney, národźił ſię.

SEM pierwſzy Syn Noégo wyſzedſzy z Arki miał lat 100. Gen. 11. v. 10. miał Synow ELAMA o ktorego Procedencyi nic niewſpomina Literá święta. ASSURA ktory pierwſzą Monárchią Aſſyryiſką fundował, o czym niżey pod Nimrodem przy Monárchiách, y ARFAXADA ktory po Potopie drugiego Roku urodźił ſię, y w Piſmie świętym położony Pátriárchą

ARFAXAD	w	Roku	39.	á po Potopie	37.	Spłodźił
SALE,	Ten	w lat	30.	á po Potopie	67.	Spłodźił
HEBERA,	Ten	w lat	34.	á po Potopie	107.	Spłodźił
FALEGA,	Ten	w lat	30.	á po Potopie	131.	Spłodźił

REU,

REU,	Ktory w lat	32.	á po Potopie	163.	Spłodźił
SARUGA,	Ten w lat	30.	á po Potopie	193.	Spłodźił
NACHORA,	Ten w lat	29.	á po Potopie	222.	Spłodźił
THARE,	Ten w lat	70.	á po Potopie	292.	Spłodźił

ABRAAMA, NACHORA y ARONA, ARON wprzod umárł niż Oyćiec, zostáwił po sobie Syná LOTHA.

ABRAAM powołány od Páná Bogá do źiemie obiecáney swoiey Fámilii z Oyczystych Páństw, w Roku 75. wieku iego, Gen. 12. v. 4. powołánie tedy Abraamá po Potopie w lat 367. pokázuie się á po śmierći Noégo w lat 17. Dálszą záś Procedencyą, czyli pokolenie Abraamá, odsyłam ciekáwegowidźieć w Ewangelii Swiętego Mátheuszá cap. 1. ktorą wyprowádza áż do Chrystusá Páná. Látá záś od Potopu áż do Chrystusá Páná niżey námienię, przy Kompućie Chronologicznym.

Położyłem tu wyżey, że Thare w lat 70. urodźił Abraamá, bo ták Pismo S. námienia Gen. cap. 11. v. 26. Ze záś tenże Thare umárł w lat wieku swego 205. Gen. cap. 11. v. 32. więc pokázuie się, że Abraamá urodźił w lat 130. wieku swego, z rácyi, że po śmierći Tharego dopiero Abraam był powołány od P. Bogá w lat 75. wieku swego, odćiąwszy tedy liczbę lat iego 75. od 205. żyćia Tharego, toć pokázuie się, że Thare w lat 130. urodźił Abraamá. Y z tey przyczyny powołánie Abraamá po Potopie świátá ráchuie się lat 427.

CHAM Syn drugi Noégo, miał Synow CHUSA, MEZRAIMA, PUTA, y CHANAANA.

CHUS miał Synow SABE, CHEWILE, SABATE, REGME, y SABATAHE, z ktorych REGMA miał Synow SABE, y DADANE.

CHUS ieszcze miał Syná szostego Łowczego mocnego przed Bogiem, NIMRODA, iáko go Pismo S. názywa Gen. 10. v. 9. y pierwszą mu náznácza Monárchią w Chaldei Bábel, álbo Bábilońską, ták iáko y w inszych Prowincyách ARACH, ACHAT, y CHALANE, z źiemi SENNAAR; o czym niżey.

MEZRAIM Syn drugi Chámá miał Synow LUDYMA, ANANIMA, LAABIMA, NEFTUIMA, PETRUZYMA, y CHASLUIMA, z ktorych rozrodźili się Filistynowie y Káptorymowie.

CHANAAN czwarty Syn Chámá miał Synow CHETEUSZA, JEBUZEUSZA, AMOREUSZA, GERGEZEUSZA, HEWEUSZA, ARACEUSZA, ARADYUSZA, SAMAREUSZA, y AMATEUSZA, z ktorych Synow rozrodźiły się liczne Fámilie, y od nich Prowincye názwáne były w Chánáneyskiey źiemi, o czym niżey pod opisániem Pálestyny álbo źiemi świętey.

JAFET trzeći Syn Noégo miał Synow GOMERA, MAGOGA, MADAIA, JAWANA, TUBALA, MAZOCHA, y TYRASA.

GOMER miał Synow ASCENESA, RYPATA, y TOGORME.

JAWAN miał Synow ELIZE, TARSYSSA, CETYMA, y DODANIMA: z tych tedy rozmnożyły się Fámilie, y liczne Rodzáie ludźi w kráiách Europeyskich, iáko tym niżey przy opisániu Páństw w Europie. Dla tegom tu záś wprzod położył Procedencyą Noégo, żebym tym łátwiey od Synow y Wnukow Noégo wyprowádźił rozmnożenie licznych Fámilii w Częśćiách świátá, á do tego żebym ná fundámenćie Pismá S. tey zábáwy moiey Początek ugruntował.

Jákom záś wyżey wyráźił, toż sámo y tu potwierdzam, że iák przed Potopem ták po Potopie, áż do stáwiánia Wieży Bábilońskiey ieden tylko Hebráyski ięzyk był w używániu, w Pokoleniu Noégo Gen. 12. Ale że Fámiliá iego licznie rozmnożona, zgromádźiwszy się ná Polá Sennaar, umyślili wieżą murować z cegły, y wysokość iey wywieść áż do Niebá, ták Pan Bog zmieszał ich ięzyki ná 70. ięzykow według Łáćińskich wersyi, według záś Greckich ná 72. ktorzy niemogąc się zmowić z Sobą, rozeszli się w Swiát, á mieysce to názwáne Bábel. Przy tym umyśle stáwiánia Wieży Bábilońskiey Práwnuk SEMA, HEBER Pátryárchá nieznáydował się, áni zezwolił ná dumną myśl, dla tego pierwszy ięzyk Hebráyski został w pokoleniu iego przez Abraamá Procedencyą áż do Syná Bożego Zbawićielá Swiátá, ktory tym ięzykiem opowiádał zbawienną drogę, iáko S. Augustyn y inszi Expozytorowie świádczą.

NOE zápátrzywszy się ná licznie rozmnożone Fámilie Synow, Wnukow y Práwnukow swoich w lat 101. po Potopie Swiátá (bo ná ten czás urodźił się FALEG, zá ktorego mowi Pismo Swięte Gen. cap. 10. v. 25. stał się podźiał Swiátá) podźielił między Synow swoich cáły Swiát, S. Augustyn świádczy *de Civitate DEI.* y Josephus Hebræus.

SEMOWI dostálá się AZYA wschodnia y pułnocna.

CHAMOWI dostálá się AFRYKA y Część Azyi Południowey.

JAFE-

JAFETOWI doſtáłá ſię EUROPA

AMERYKA záś názwána Nowy Swiát, bo dopiero przed 209. lat, (to ieſt Roku 1492. o czym niżey przy opiſániu Ameryki) wynáleźiona.

Námieniłem wyżey Procedencyą Pátryárchow od Noégo, ktorych Rząd ták Duchowny iáko y Swiecky w ich włáſnych Fámiliách wydawał ſię; y iáko Maymonides cap. 3. ſwiádczy, y Rábini dawni Doktorowie żydowſcy wyráźili w Księgách ſwoich według Amatá de Graveſon w Hiſtoryi kośćielney Tom. 1. Fol. 80. że Pátryárchowie Noégo mieli mieć 7. Przykázáń Boſkich po Potopie, y te názwáli przykazániámi Noégo, tych záś, ktorzy ie obſerwowáli, Noachidámi, z tych Pierwſze przykazánie miáło bydź: Jednego y ſamego Bogá Adorácyá. Drugie, nie branie nádáremnie Imienia Boſkiego. Trzećie, nie rozlewánie krwi ludzkiey. Czwarte, nie godźiwe Cudzołoſtwo. Piąte, zákazána krádźierz. Szoſte, Sądy náznáczone nád ludem, ktoreby decydowáły kárę zá nie czczenie Przykazáń Boſkich. Siodme, źwierzá ze krwią, y źwierzá żywego nie ieść. To záś náypewnieyſza, że záraz po przeſtąpieniu Adámá przykazánia Boſkiego P. Bog nádźieię uczynił Pierwſzym Rodźicom uwolnienia ich od grzechu pierworodnego, przez przyśćie Meſſyáſzá álbo Syná Boſkiego, iákoż ták przed Potopem, iáko y po Potopie áż do Národzenia Páńſkiego, ktokolwiek Wiáry ſzczerey, zupełney, y ſtáteczney nie miał w Przyśćie Meſſyáſzá zbawićielá Národu ludzkiego, ten tymże ſpoſobem zbáwić duſzę niemogł, iák po w Niebowſtąpieniu Páńſkim, ktoby nie wierzył, że Syn Boſki wćielił ſię dla wybáwienia Národu ludzkiego, ták iáko teraz ſą Zydźi, Turcy, y inſzi Pogánie bez Wiáry w Chryſtuſá Páná, o czym w wielu mieyſcách Piſmo S. ſwiádczy, ták w ſtárym Teſtámenćie, kiedy Jákob Synom ſwoim blogoſłáwił Gen. cap. 49. iáko y u S. Pawłá, y S. Auguſtyn ztwierdza cap. 24. de peccato Originali, y Kośćioł Rzymſki Kátolicki zá Artykuł Wiáry trzymáć káże.

O inſzych Práwách dánych Pátryárchom po potopie Piſmo S. nie wſpomina, tylko Ofiáry Abraamá, iáko y Synow iego, á potym zá Moyżeſzá Práwá iemu od Páná Bogá dyktowáne, wolno czytáć obſzerniey w cáłey Księdze Exodi, Levitici, &c. Ja przyſtępuię do Monarchii, ktore kwitnąć záczęły po Potopie áż do Przyśćia Meſſyáſzá Syná Boſkiego.

Po rozniśćiu ſię liczney Fámilii Noégo, od záczętey á nie ſkończoney przez rozrożnienie ſię ięzykow Wieży Bábilońſkiey, y po podźiále Swiátá między Synow Noégo, náypierwſzą Piſmo Swięte wſpomina Monárchią Gen. 10. v. 10. od

NIMRODA, ktory mocnym Lowczym Boſkim názwány, záſzczepił náypierwſze Kroleſtwo w Bábilonii, máiąc do ſiebie náleżące y Prowincye Arach, Achad, y Chalanne, w źiemi Sennaar. Po nim náſtąpił ASSUR, ktory czyli był Syn Semá, iáko ieſt położony między Synámi Semá, czyli też był Syn Nimrodá, nie wyráża o tym Piſmo S. Gen. 10. v. 11. tylko temi Słowy námienia: że z teyże źiemi Sennaar, wyſzedł ASSUR, y wyſtáwił Miáſto Ninive y Chale; Hiſtorycy záś y Expozytorowie w Chronologiách ſwoich twierdzą bydź ASSURA Synem NIMRODA, y owſzem názywáią go bydź Ninuſem. Tenże NINUS znácznie rozſzerzył gránice Monárchii, zá Nimrodá zwáney Bábilońſkiey, y od Imienia ſwego názwał Monárchią Aſſyryiſką, założywſzy ſobie rezydencyą w Mieśćie Ninive, miał pánowáć lat 52. Po śmierći iego żoná SEMIRAMIS pánowáłá, Miáſto Bábilonią Murámi, y wſzelkiemi ozdobámi przyozdobiłá, Etyopią záwoiowáłá. Po niey 38. Monárchow Aſſyryiſkich pánowáli, áż do Sárdanapalá, o czym niżey wolno czytáć pod Azyą w Páńſtwách Tureckich w Prowincyi zwáney Dyarbek. Tegoż SARDANAPALA zgárdźiwſzy ákcyámi wſzetecznemi Arbaces Wodz iego włáſny Prowincyą Medow rządzący Woyſko przećiw niemu zbontował, w Bábilonii náſzedł, ále Sardanapalus zamknąwſzy ſię w Wieży iedney z wſzelkiemi Skárbámi, y gminem nałożnic ſwoich zápalić ſię kazał z Wieżą, y tám z cáłą Fámilią z dymem ſkończył Monárchią.

ARBACES obrány od Woyſká Monarchą przenioſł Monarchią Aſſyryiſką w Fámilią Medow, ktora tylko pod władzą Medow 4. trwáłá, bo

NABONASSAR Babilończyk wybił ſię z Potencyi Medow po śmierći Artykáſá, y ták rozdźielił Monárchią Bábilońſką od Monárchii Medow, ktorzy ſię oſobno rządźili pod właſnemi Monárchámi, á Bábiloniá záś rządźilá ſię pod ſwoiemi Krolámi 17. áż do

BALTAZARA, ktorego przy ochoćie Daryuſz Med Syn Aſtyageſá w Bábilonii náiechał, y zábił, ále y ten tylko 27. pánowáwſzy od Krolá Perſkiego

CYRUSA záwoiowány kontentowáć ſię muśiał Prefekturą Kárámanii, á Cyrus záwoiowáwſzy Medyą, Aſſyryą y wiele Páńſtw, fundował Monárchią Perſką, ále tylko 3. látá pánował, po nim 12. Monárchow Perſkich rządźili, áż do Daryuſzá Kodománá, ktorego Potencyą zwyćiężył y zábił ALEXANDER Wielki Syn Filipá Mácedońſkiego Krolá ná 330.

lat przed Národzeniem Páńſkim, ten Monárchią Grecką fundował, ktora w znáczną Poten-
cyą wykwitłá zá żyćia iego, ále tylko po ſześćioletnym pánowániu Alexándrá zmárłego,
luſtr Monárchii ſtráćiłá, rozdźieliwſzy ſię w liczne Kroleſtwá, bo Ptolomeus Wodz Alex-
ándrá przywłaſzczył ſobie Kroleſtwo Egipſkie; Seleucus Syryiſkie tákże Hetman Alexándrá,
Arydeus Brát Alexándrá, ále z náłożnicy ſpłodzony, Mácedońſkie. Inni inne ośiedli
Páńſtwá, o czym wſzytkim niżey wolno widźieć przy opiſániu Prowincyi Swiátá.

RZYMIANIE potym te wſzytkie Monárchie záwoiowáli, y Monárchią Rzymſką
náypotężnieyſzą ufundowáli. JULIUS Ceſarz tę Monárchią náypierwſzy pod władzą
ſwoię przywłaſzczył, o czym niżey wolno czytáć pod opiſániem Włoſkich Páńſtw, kto-
re náypierwſze położę pod Europą, dla tego że Ceſárze Rzymſcy pierwſzy Prym w Mo-
nárchiách Chrześćiáńſkich máią, y lubo to będźie przećiwko dyſpozycyi Geográfow iuż
wzwyczáionych, ále y ták tráfię do zádoſyć uczynienia ćiekáwośći Czytelniká, ile kiedy
porządkiem dobrym wſzytkie rzeczy zechcę ułożyć,

Procz tych Monárchii wzwyż wyrážonych, było ták wiele innych Kroleſtw w Piſmie
S. zá Abraamá wſpomnionych Gen. cap. 14. v. 1. & 2. Było y Kroleſtwo Egipſkie od Chámá
Syná Noégo fundowáne, y Mezraimá Syná Chámá, pod 12. Fáráonow Krolow Egipſkich
rządzone, iáko Hiſtorycy opiſuią, y innych wiele Kroleſtw było, ále że te wſzytkie záwo-
iowáne były od Monárchow Aſſyryiſkich, Perſkich, Greckich, á ná oſtátek Rzymſkich; dla te-
gom tu ná założenie fundámentu Hiſtoryi zácząl od Monárchii Aſſyryiſkiey, ktora przenioſłá
ſię do Monárchii Perſkiey, Perſka do Greckiey, á Grecka do Rzymſkiey, krorą ná Juliuſzu
Ceſárzu zákonczyłem, bo po nim zá Auguſtá Ceſárzá nowy Wiek ſię zácząl przy przyś-
ćiu Meſſyáſzá wćielonego Syná Boſkiego, Krolá nád Krolmi, y Zbáwićielá Swiátá cáłego.
Kto záś zechce obſzerniey czytáć Rząd námienionych y cáłego Swiátá Monarchii, niżey
przy podźiále Swiátá, y częśćiow iego może widźieć, ile że pod káżdą Monárchią, Kro-
leſtwem, Xięſtwem, y Prowincyą zechcę krotko námienić początek y procedencyą Rządu
ich. Teraz tylko námienię komput lat, ktore ſię ráchuią w Chronologiách od ſtwo-
rzenia Swiátá áż do Národzenia Chryſtuſá Páná

	Lata
Od Stworzenia Swiátá do potopu, kiedy Noé wſzedł do Arki - - -	1656.
Od wyiśćia z Arki Noégo po roczniey rezydencyi do powołánia Abraamá.	427.
Od powołánia Abraamá, do wyniśćia Izraélitow z Egiptu - - - -	430.
Od wyniśćia Izraélitow z Egiptu do Stáwienia Kośćiołá Sálomonowego -	606.
Od wyſtáwienia Kośćiołá Salomonowego do zruinowánego ná początku nie-woli Bábilońſkiey - - - - - - - - -	418.
Od początku niewoli Bábilońſkiey do wyzwolenia ſię z niey zá Cyruſá -	70.
Od niewoli Bábilońſkiey do Národzenia Pańſkiego - - - -	497.
Znáyduie ſię tedy od Stworzenia Swiátá do Národzenia Páńſkiego lat. -	4104.

Według Amátá de Graveſon *Tomo 3. fol. 169.*

Zebym záś krytyczny Cenſury uſzedł, dyſponowáłem liczbę lat námienioną ná fun-
damenćie náypierwey Lat Pátryárchow od Adámá áż do potopu Noégo; po potopie od
Arfáxádá przez Semá ſpłodzonego drugiego Roku, áż do powołánia Abraamá, ktore látá
Pátryárchow ſpecyfikowáłem wyżey ná fundámenćie Piſmá S. Od powołánia záś Ab-
raamá, z lat iego ſamego y Izaaká Syná iego, iáko y Jákubá ráchowáłem do wniśćia do
Egiptu lat 215. w Egipćie záś komputuiąc Jozefá Syná Jákubá látá, z Synem iego, y Moy-
żeſzem, áż do wyniśćia z Egiptu lat 215. Od wyniśćia záś Izraélitow z Egiptu kompu-
tuiąc Rząd Moyżeſzá, Jozuégo, y innych Sędźiow rządzących Izraélitámi, áż do Dáwidá
Krolá, y iego Syná Sálomoná, ktory czwartego Roku pánowánia ſwego fundámentá Koś-
ćiołá Jerozolimſkiego záłożył, ráchowáłem z Piſmá S. lat 606, Od czwartego záś Ro-
ku Sálomoná pánowánia ráchowáłem Sukceſſorow iego Krolow Judzkich, álbo żydow-
ſkich, áż do Sedekiáſzá; ktory był wźięty w niewolą Bábilońſką, komputuiąc látá ich pá-
nowánia według Piſmá S. ktore wydáią z ſiebie lat 418. Niewolá Bábilońſka trwáłá lat
70. według komputu lat Nábuchodonozorá Krolá Bábilońſkiego pánowánia iego, y Suk-
ceſſorow, áż do Cyruſá, ktory záwoiował Bábilonią, y wyſwobodźił Izraélitow z niewoli.
Od Cyruſá ráchuiąc lat trzy pánowánia iego, iáko y Monárchii Perſkiey, Sukceſſorow iego
lat 202. Alexándrá Wielkiego Monárchii Greckiey lat 6. Po Alexándrze Monárchii
Syryiſkiey Seleućydow lat 149. Máchábeyczykow lat 127. uczyni lat wſzytkich po niewo-
li Bábilonſkiey 497. áż do Národzenia Chryſtuſá Páná, ktory ſię urodźił zá pánowánia He-
rodá od Rzymiánow kreowánego Krolá Zydowſkiego, ktory Herod znioſł oſtátniego An-
tygoná

tygona z Fámilii Judaſzá Máchábeuſzá Krolá żydowſkiego. Ze záś Chryſtus Pan urodźił ſię Roku 33. pánowánia Herodá, iák zwyćiężył Antygoná, więc przydáwſzy lat 33. do lat wyżey likwidowánych 4104. pokaże ſię Summá

Od Stworzenia Swiátá áż do Národzenia Páńſkiego
Lat 4137.

WYkonnotowáwſzy látá do Národzenia Páńſkiego przez Pátryárchow Krolow, y inſzych rząd máiących nád Izraélitámi; Przyſtępuię teraz do náznáczenia czáſu, y wyráżenia lat po potopie kwitnących Monárchii, á náypierwey		Látá
Podźiał Swiátá podczás urodzenia Falegá po potopie ſtał ſię Roku - -		101.
Monárchiá Cháldeyſka w Bábiloniy założona od Nimrodá po potopie - -		131.
Trwáłá tylko zá żyćiá Nimrodá według S. Aug. lat - - -	65.	
Aſſyryiſka Monárchiá od Aſſurá wźięłá ſwoy początek po potopie - -		196.
Trwáłá áż do Arbáceſá, ktory Sárdánápálá záwoiował lat - - -	1227.	
Monárchiá Medow od Arbáceſá ufundowána po potopie. Roku - -		1423.
Trwáłá áż do Nábonáſſárá, ktory ſię wybił z potencyi Medow lat -	148.	
Kroleſtwo Bábilońſkie rozdźielone od Monárchii Medow przez Nábonáſſárá ufundowáne, trwáło áż do Báltázárá, (ktorego Daryuſz Syn Aſtyágeſá zábił) lat - - - - - - - - - - -	189.	
Ufundowáne záś przez Nábonáſſárá po potopie -		1548.
Daryuſz Med rządźił Babilonią lat - - - - - -	27.	
Monárchiá Perſka wźięła początek ſwoy od Cyruſá, ktory záwoiowáwſzy Kroleſtwo Medow y Dáryuſzá Krolá Bábilońſkiego, á ráczey całą Cháldeą czyli Aſſyryę fundował Monárchią Perſką przenieśioną z Aſſyryiſkiey ná Medow po potopie. Roku - - - - - - - - -		1949.
Trwáłá Monárchiá Perſka do Dáryuſzá Kodománá lat - - -	202.	
Monárchiá Grecka od Alexándrá Wielkiego fundowáná po potopie - -		2151.
Trwáłá tylko zá żyćiá Jego po záwoiowánym Dáryuśie lat - -	6.	
Po śmierći Alexándrá Monárchiá Grecka rozdźielona ná wiele Páńſtw, bo Wodzowie Woyſkowego przywłáſzczyli ſobie iáko Seleucus Kroleſtwo Syryiſkie założył w Prowincyách Cháldeyſkich, Antyochus w Egipćie, o czym wſzyſtkim wolno czytáć pod oſobno opiſánemi Prowincyámi.		
Rzym fundowány od Romuluſá Roku - - po Potopie - - - -		1730.
Rzym pod władzą Krolá ſwego Romuluſá y Sukceſſorow iego 6. áż do Tárkwiniuſzá pyſznego, rządźił ſię pod Krolámi lat - - - - -	237.	
Monárchią Rzymſkich Ceſárzow náypierwſzy fundował Julius przed Národzeniem Páńſkim ná lat 48. á po Potopie Roku - - - - - -		2433.
Syn Boſki záś Prawdźiwy Meſſyáſz urodźił ſię zá pánowánia Auguſtá Ceſárzá drugiego po Juliuſzu Roku 40. á po Potopie Roku - - - -		2481.
Ráchuiąc tedy od Stworzenia Swiátá do tey liczby przed Potopem lat. - -		1656.
Wynieśie Summa Lat od Stworzenia Swiátá do Národzenia Páńſkiego		4137.

A ták uſtánowiwſzy Komput lat Stárodáwnieyſzych Wiekow, według Amátá de Graveſon Hiſtoryi Kośćielney, nowo wydánego Autorá, y w Rzymie ápprobowánego Roku 1726. zá Benedyktá XIII. Pápieżá ktoremu przypiſána tá Hyſtoryá; pryſtępuię teraz do Podźiálu Swiátá, pod ktorego częśćiámi náyrzetelnieyſza będźie explikácyá ták dáwnych Rządu Monárchow, iáko y teráznieyſzych Wiekow po Národzeniu Páńſkim

Námieniłem wyżey podźiał Swiátá ná cztery Częśći to ieſt:

Azyą, Afrykę, Europę y Amerykę.

Z ktorych náleżáło by prawdá náypierwey Azyą opiſáć, dla tego, że tám pierwſzy Rodźic Adám ſtworzony, tám ſię y Syn Boſki národźił, y tám źiemiá święta położona, tylko że tá część teraz pod władzą Pogáńſką Turkow zoſtáie, iáko y Afryká, dla tego tu położę náypierwſzą Europę, ktora ſámá, iáko y Ameryká náywięcey wykwitłá w Wiárę Swiętą Chrześćiáńſką, y w nich Włoſkie Páńſtwá, w ktorych Rzym náypierwſzą záſzczyca ſię władzy Duchowney po Chryſtuſie Pánie Stolicą, iáko y władzy Swieckiey Ceſárzow Chrześćiáńſkich dotąd názywáiących ſię IMPERATORAMI RZYMSKIEMI.

EU-

EUROPA.

Europá z Pogáńſkich Fábuł álbo báiek u Horácyuſzá miáłá mieć Imię ſwoie od Europy, Corki Agenorá Krolá Fenickiego, ktorą wźiętą od Jupiterá ſtrápioną, y upłákáną cieſzy, fortuną aby nie gárdźiłá, bo Imieniem iey názwana ma bydź Część Swiátá: *Mitte ſingultus, bene ferre magnam*
Diſce fortunam; tua ſectus orbis
Nomina ducet.

Pewnieyſza iednák Jey denominácyá z wſchodowey Strony Tracyi idąc z Azyi do Europy, gdźie mieyſce pártykulárne názwáne było Europá.

Tá część Swiátá od dawnych názwáná byłá Celtyká.

EUROPA wydáie z ſwoiey częśći iákoby wyſpę znáczną, bo oblana ná pułnoc Oceánem, iáko y ná záchod, ná południe záś Morzem Medyterráneńſkim, ktore ią dźieli od Afryki, á ná wſchod Archipelágiem Morzem Gallipolſkim, Mármorſkim y Konſtántynopolſkim, Morzem czarnym, Káffą, y Zábáchą, Donem Rzeką, Wolgą, y Oby, álbo Tobul, ktora wpada w Oby Rzekę łączącą ſię z Oceánem Morſkim.

Położona ieſt tá część Swiátá według Geográfow między 9. y 93. gráduſem ná wzdłuż, á między 34. y 37. ná ſzerz. Rozległość iey náznáczáią od Kapu w Portugálii S. Wincentego, ná Záchod áż do Oby wpadku Morſkiego: ná Wſchod ráchuią mil dobrych Niemieckich 900. Od południá záś náznáczáią od Kapu Matapan w Morei, áż do pułnocká Nord kapu w Łáponii y ráchuią około 600. Mil dobrych. Z ktorey dymenſyi Europá máło mnieyſza widźi ſię bydź od Azyi, ále w zdrowſzym mieyſcu położona, y w miernym powietrzu, wyiąwſzy Láponią, Moſkwę, y Szwecyą, położone bárdzo w źimnym Klima.

Ziemiá Europeyſka znáyduie w ſobie złote y ſrebrne kruſzce, kámienie wſzelkie, lubo nie tego ſzácunku co Azyátyckie, zboźá rożnego gátunku, owoce wſzelkie, źwierzá Dźikie, y wſzyſtko cokolwiek tylko do pokármu źyćia Ludzkiego náleźy, iáko y źiołá wſzelkie, do zdrowia náleźące, procz iednych Cukrow, Specyáłow Aptekárſkich, Słoniow, Wielbłądow, Lwow, Tygryſow, Krokodylow, y wielu innych beſtyi, bez ktorych ſię może obeyść.

Europá ieſt dáleko náśiadleyſza w Ludźi rozmnożonych w niey, y w Rząd wſzelki, iáko y w Manufáktury, iák inne częśći Swiátá, y nápełnieńſza ieſt wśiámi, Miáſteczkámi, Miáſtámi, wſpánialſza w mocnieyſze y wygodnieyſze Zámki, Páłáce, Dwory, y w Miáſtách kámienice.

Europeyſcy Ludźie ſą bielſzi, y bez podobieńſtwá pięknieyſzi, iák Afrykáńſcy, y Azyácscy, biegleyſzi w wſzelkich náukách, ſztukách, chándlách, náwigácyách, woiennych cnotách, ſzláchetnieyſzi, choynieyſzi, grzecznieyſzi, y przyiemnieyſzi iák Azyácy, y Afrykánowie, według Práw ſwoich Páńſtwo rządzący ſię y ſkłonnieyſzi do pobożnośći iák inſzi.

Europá ma w ſobie wladze rożniące ſię; iáko to:

Władzá Monárchiczna, w Fráncyi, Hiſzpánii, Portugálii, Dánii, Szwecyi, Czechách, &c.

Deſpotyczna w Turczech y Moſkwie
Aryſtokrátyczna w Wenecyi, w Genuy, y inſzych
Demokrátyczna w Hollandyi Szwayczárách &c. &c.

Inſze záś władze ſą złączone Monárchiczne z Aryſtokrátycznemi iáko u nas w Polſzcze, Niemczech, Anglii, przewyżſza iednák te wſzyſtkie Wolność Polſka rządząca ſię wolnym zdániem ſtánow Rycerſkich, gdyby nie abuſivè.

Europá rożniąca ſię ieſt w Pięciu Religiách pryncypálnieyſzych, iáko to:

Wiárá S. Katolicka Rzymſka pánuie w Włoſkich Páńſtwách, Fráncyi, Hiſzpánii, Portugálii, Polſzcze, w Niemczech záś návćiśćieyſza ieſt w Czechách, Auſtryi, w inſzych záś Prowincyách Niemieckich mieſza ſię Religiá Luterſka y Kálwinſka, ktore Religie opánowáły Anglią, Szkocyą, Dánią, Norwegią, Szwecyą, y wiele innych; o czym niżey przy opiſániu Prowincyi.

Religiá Grecka pánuiąca ieſt náywięcey w Moſkwie, mieſza ſię záś y w Polſzcze, iáko y w Europie Tureckiey, y Węgierſkiey. Znáyduią ſię y Synágogi liczne żydowſkie, we Włoſzech, Niemczech, Polſzcze &c. Pogánow ſię ieſzcze znáyduie cokolwiek w Láponii, y ná Wyſpách Láponſkich.

Tá Máppá służy tylko, tym, co Geografią rozumieją —

zyky
Niem
mow
cyi,
ści T
należ
Irlánd

Fránc
Włoc
nin;
międ
międ
Mont
cylii

Po,
Ron
Angl
Duná
ſkwie

lándy
ná M
Cefal

Włac
neral

wá:

z Ho
Pruśa

Szko
Páńſt

Ture
ſtwán

V

V

wáni
wnul
den

Hiſz

Europá ma w ſobie językow trzy; pierwſzy Łáćińſky, z ktorego wymyślone ſą języky, Włoſky, Fráncuſky, y Hiſzpáńſky. Drugi Teutońſki, od ktorego pochodzą Niemiecky w Niemczech, Angielſky, Szwedzky, y Duńſky. Trzeći Słowácki, ktory ſię mowi lubo nie rownym ákcentem, w Prowincyách Węgierſkich, Skláwonii, Dálmácyi, y inſzych, u nas w Polſzcze y Moſkwie, w Czechách, Slaſku y w większey Częśći Turczech. Jeſt y Grecki język w niektorych Prowincyách Tureckich do Europy náleżących, ále więcey pomieſzány z Tureckim, Tátárſky; w niżſzey Brytánii tákże y Irlándzki, iáko y Láponſki odmienne języki máią.

Europá ma wiele Gor wyſokich, w Hiſzpánii Sierra-Morena, między Hiſzpánią y Fráncyą Gory Pireneyſkie, w Fráncyi Gory Owernſkie, y Sewenſkie, między Fráncyą, Włochámi y Niemcámi Gory Alpes, w Niemczech Gory Czeſkie, w Włoſzech Apenin; między Norwegią, Szwecyą, y Láponią Aaráfielt, w Moſkwie Gory Stolp, y Oby, między Polſką, Niemcámi, Węgrami, Tránſylwánią Gory Kárpáckie, zwane Tátry, między Serwią, Moldáwą, y Albánią, Mácedonią, y Románią Gorá Srebrna, názwána Mont Argentaro, w Kroleſtwie Neápolitáńſkim pod Neápolim Gorá Wezuwiuſz, w Sycylii Gibel, y Etna.

Europá ieſt oblana licznemi Rzekámi, z ktorych pryncypálnieyſze ſą we Włoſzech Po, y Tyber; w Niemczech Ren, Weſer, Elba, Dunay, y Odrá; w Fráncyi Garona, Ron, Loira, y Sena; w Hiſzpánii Ebra, Gwadalkiwir, Gwadyan, Tag, y Duro; w Anglii Tamiſa; w Szkocyi Tay; w Irlándyi Szannon; w Polſzcze Wiſłá, Dniepr, Dunáiec, Buk, Wartá, Wieprz, Dnieſtr; w Litwie Dzwiná, Wilná, Niemen; w Moſkwie Don, Wolga, Oby, &c. &c.

Europá ma wiele Wyſp ná Morzu, iáko to: ná Oceánie, Angliá, Szkocyá, y Irlándyá, tákże Zelándiá; ná Morzu Báltyckim Daniá y wiele innych Wyſp pomnieyſzych; ná Morzu Medyterráneńſkim, Máiorká, Minorká, Korſyká, Sárdyniá, Sycyliá, Korfu, Cefaloniá, Zántes, Kándyá, Nigrepont, y innych wiele pomnieyſzych.

Europá ma w ſobie wiele Páńſtw rożniących ſię w rozległośći, w zwierzchnośći, w Władzy, ktorych nie zátrudniáiąc wielkim rozdźieleniem Czytelniká ná 9. częśći generalnych rozbieram.

Pierwſze dwie częśći zámkną w ſobie Południowe Páńſtwá, iáko to Włoſkie Páńſtwá: y Hiſzpánią z Portugálią.

Drugie trzy częśći zámkną w ſobie: Fráncyą z Lotáryngią: Niemieckie Páńſtwá z Hollándyą, Szwáyczárámi, y Gryzonámi, iáko y Czechy z Sląſkiem: y Polſkę z Pruśámi, Ruſią, y Litwą.

Trzećie Trzy Częśći pułnocne zámkną w ſobie Brytánnią z Kroleſtwámi, Anglią, Szkocyą y Irlándyą: Kroleſtwá Szwedzkie, Duńſkie, y Norwegią. Y Moſkiewſkie Páńſtwá.

Dźiewiąta Część dopiero zámknie w ſobie wſchodnie Imperium, á teraz Páńſtwá Tureckie, ktorem dla tego oddźielił od południowych Częśći, żebym ie złączył z Páńſtwámi Tureckiemi w Azyi.

WŁOSKIE PANSTWA
Albo
I T A L I A.

WŁOSKIE Páńſtwá pierwſzy początek ſwoy zákłádáią od Gomerá, Syná Jáfetá, á Wnuká Noégo Pátryárchy, ktory Gomer miał ſię tu przenieść z Azyi po podźiále Swiátá, y tu ſię rozmnożyć, rządząc Włochami przez lat 127. po nim

JANUS, ktorego rozumicią bydź Noé, iákoby tu przybył dla luſtrowánia Prowincyi Włoſkich, ále o tym nie máſz pewnośći, lubo prawdá Noé wielu wnukow ſwoich przeżył. Po nim Hiſtorykowie innych 7. náznaczáią, ktorzy mieli ieden po drugim władzą nád temi Páńſtwámi. Dźiewiąty miał bydź

LIBIUS Herkules názwány, ktory 20. lat rządząc we Włoſzech przenioſł ſię do Hiſzpánii, zoſtáwiwſzy po ſobie we włoſzech TUSKA Syná, ktory pánował lat 35. po nim

ALTEUS, lat 20. rządząc zoſtáwił po ſobie Atláſá názwánego ITALUS y ten podobno

bno dał imię ſwoie Itálii. Jego Corká miáłá bydź názwáná ROMA y kreowána od Oycá Krolową Aborygenow, pierwſze fundámentá záłożyłá Miáſtá Rzymu. Y dla tego tenże Itálus był przyczyną rozdźielenia Monárchii włoſkiey ná dwóie Kroleſtwá, iedno Kroleſtwo Aborygenow rządźiło ſię poczawſzy od Saturná I. ktorego potym Rzymiánie zá Bogá czczili, áż do Janusá II. ktory záłożył Miáſto ná gorze názwáney *Mars Latinus*, y ten po 5. Anteceſſorách ſwoich, ktorzi go przegrodźili od Saturná, rządźił zá czáſow Debory Włochámi lat 20. Po nim

SATURNUS II. lat 13. potym PICUS lat 37. po nim FAUNUS lat 44. po nim

LATINUS oſtátni Krol Aborygenow. Drugie Kroleſtwo rządźiło ſię w Tuſcyi, ktore trwáło áż do Roku od ſtworzenia Swiátá 3689. do Tyrenuſá álbo Larteſá oſtátniego Królá Hetruryi, ktorego záwoiowáli Rzymiánie. Po śmierći Saturná Krolá Aborygenow Eneaſz bliſki koligát Saturná przywłaſzczył ſobie Kroleſtwo Aborygenow, ktory pánował lat 3. po nim

ASCANIUS Syn lat 37. potym Sylwiuſz Syn náymłodſzy Eneaſzá pánował zá czáſow Samuelá náywyżſzego Kápłáná w Kroleſtwie Izraélſkim, po nim 12. Sylwiuſzow pánowáło przez lat 356. áż do

NUMITORA SYLWIUSZA, ktory pánował lat 9. po ktorego śmierći Rząd Páńſtwá tego ſpadł ná Synowcow Remusa y Romulusa, ále Romulus iáko opiſuie Hiſtoryá Rzymſka miał bydź przyczyną śmierći Brátá ſwego Remusá, á ſam ſię uczynił Krolem Łáćińſkim, á potym rozſzerzywſzy Mury, y ufundowáwſzy Miáſto Rzym, Roku 1730. uczynił ſię pierwſzym Krolem Rzymſkim, y widząc w Mieśćie ná 3300. Mężczyzn, bez żon, o ktore ná ow czás było im przytrudno, wymyślił bieg konny w polu, ná ktory zſzedſzy ſię znáczna liczbá białychgłow Sábińſkich, te wſzyſtkie Rzymiánie zábráli do Miáſtá Rzymu, y pożenili ſię z niemi, o co zágniewáni Sábinowie przyzwáwſzy inſzych Sąśiádow z Miáſt, chćieli ſię zemśćić krzywdy ná Rzymiánách, ále zbići przez Romulusá, ktory z wielkim tryumfem po wygráney wroćił do Rzymu, y powtornie Sábinow ſzukáiących zemſty, y áttákuiących Rzym, y iuż w Kapitolium będących, przeſtraſzył, ná oſtátek Rzymiánie z Sábinámi pogodźili ſię zá interpozycyą ich żon, bo zpokrewnionych z Sábinámi, ktorym pozwolił Romulus ſprowádźić ſię do Rzymu, przyiąwſzy ich do Práwá Rzymiánow. Krolowi záś ich Tacyuſzowi pozwolił mieſzkáć w Kápitolium przyznáwſzy mu rowną z ſobą władzą. Romulus záś obrał ſobie rezydencyą ná gorze názwáney Palatinus, y náznáczył co Rok Swięto *białogłowſkie* ná pámiątkę, że mu tego pokoiu były przyczyną białegłowy Rzymſkie, ktorym zá to y wiele wolnośći nádał. Wyſtáwił potym Kośćioł Jupiterá Statorá zá ſzczęſliwą wygráną, á Tácyuſz wyſtáwił dla Sábinow Kośćioł Weſty. Tácyuſz potym z Sábinámi náiechał Kray Láwinienow, y ich w wielu mieyſcách prześládował zá náiázdy, ktore czynili w źiemie Sábinow, y Poſłow wyſłánych od nich pozábiiáć kazał, zá co y on potym od Krewnych tychże Poſłow zábyty. Romulus po iego śmierći abſolutny rząd obiąwſzy Fidenow bliſkich Sąśiádow ſwoich znioſł, y ich Miáſteczko nád Tybrem ſpalił, o co Weiowie zágniewáni, y zázdroſni potencyi Romulusá woyſko z Hetruryi zebráli, ále y tych znioſł, zábiwſzy im 22000. Ludźi we dwoch Bátáliách, y dáley by był kontynuował ſzczęśćie ſwoie, tylko że Rzymiánie obáwiáiąc ſię potencyi iego więkſzey, zábili go, uczyniwſzy ſobie z niego Bóżká. Pánował lat 37. w Rzymie porządek piękny uczynił, ná trzy częśći rozdźieliwſzy Miáſto, káżdey częśći przełożył iednego Trybuná, ktory by obſerwował ich Rząd według Praw nádánych, obſzerniey Hiſtoryą iego opiſuie Plutárchus. Po śmierći iego Senát złączony z Rzymiánow, y Sábinow obráli z między ſiebie z oboygá národow po Piąćiu Rządcow, ktorzyby rządźili Páńſtwem álternátą co 5. dni, ále tylko ten rząd do Roku trwał, bo náprzykrzony Rzymiánom, ktorzy obráli z między ſiebie iednego zá wolnym zezwoleniem Senátu y ludu zá Krolá

NUME POMPILIUSA proſtego Mieſzczániná z między Sábinow. Ten regulował pięknie obrządki ofiár, kreował náywyżſzych y mnieyſzych Kápłánow iáko y Wieſzczkow, pánował lat 43. y wyſtáwiwſzy Kośćioł Janusá y Wiáry, umárł; po śmierći iego

TULLIUS HOSTILIUS obrány Krolem Rzymſkim, Albánow poſkromił, Krolá ich zdrayce Mecyuſzá końmi rozſzárpáć kazał, ále y on ſam w Rzymie z Páłácem, y cáłą Fámilią ſpálony od, Ankusá Marcyuſzá przez zázdrość że nie on obrány Krolem, iáko źięć Numy Pompiliuſzá, y ogłośić kazał od pioruná zábićie Tulliuſzá y ſpálenie Páłácu; pánował lat 32.

ANKUS MARCYUS po śmierći iego obrány Krolem Rzymſkim, Látynow znioſł, Sábinow uſpokoił chcących ſię wybić z potencyi Rzymſkiey, pánował lat 24. Po nim obrány

LUCIUS TARQUINIUS Sábinow y Látynow chcących ſię wybić z potencyi iego przymuſił do poſtuſzeńſtwá, Etrurow záwoiował przyłączywſzy Hetruryą do Páńſtwá Rzymſkiego, przyczynił Senátorow, y Káwáleryi Rzymſkiey, kazáwſzy porobić Senátorom krzeſłá hebánowe, Káwálerom záś pozwoliwſzy pierśćienie noſić złote dla dyſtynkcyi, y pięknie wyporządźiwſzy Miáſto, y iego ordynácyą uczyniwſzy, zábity od zbiegow námowionych, pánował lat 38. po nim obrány ná Tron.

SERVIUS TULLIUS, ktory ſię ożenił z Corką Lucyuſzá Tárkwiniuſzá, ten wſzytkie Miáſteczká pod władzą ſwoią będące, ufortyfikował, przećiw nieprzyiaćielom. Kośćioł Dyany fundował, gorę Kwirynálſką y Wiminálſką opaſał murem, y złączył z Miáſtem Rzymem, Lucyuſzá Tárkwiniuſzá Synowi dał Corkę Tullią, ktorą Tárkwiniuſz otruł, dał mu potym y drugą tákże zwáną Tullia, zá ktorey konſenſem Tárkwiniuſz Mąż, Oycá iey Serwiuſzá Tulliuſzá w Senáćie zábił, y ćiáło wyrzućił ná ulicę. Tulliá niećierpliwá według Florusá, pobiegłá widźiec męźá ſwego Tárkwiniuſzá ná Tronie, y iádąc przez ulicę, przeiecháłá po trupie Oycá ſwego z impetem, á Tárkwiniuſz po zábitym Oycu żony ſwoiey intronizował ſię ná Kroleſtwo Rzymſkie; powagę Senátorſką oſłábił, ludźi wiele názábiiał, Syn iego Sextus zgwáłćić chćiał Lukrecyą, o co zágniewány lud przy áſſyſtencyi Brutusá, y Oycá, y Męźá Lukrecyi, ſtrąćili z Tronu Tárkwiniuſzá pyſznego, y ták Krolow Rzymſkich od Romulusá przez 244. lat trwáłá Władzá y Rząd Krolewſki.

Po wygnánym z krwią nábytego Tronu Tárkwiniuſzá Pyſznego Rzymiánie, wraz y władzą Krolewſką znieśli, umyśliwſzy ſobie Rząd wolney Elekcyi Rádnych Pánow, zwánych Konſulow, iákoż nátychmiáſt obráli ſobie zá Konſulá:

LUCYUSA JUNIUSA BRUTUSA, y Kollatyná Męźá Lukrecyi, ktorego że Brutus nieuznał bydź zdolnego do tey funkcyi, ná iego mieyſce obrány Wáleryuſz Publikolá. Porſenná záś Krol Etruryi álbo Toſkáńſki dał protekcyą Tárkwiniuſzom, zebráwſzy woyſko poſzedł przećiw Rzymiánom, Fortecę Rzymſką iedną z miedzy śiedmiu Gor Rzymſkich zwána Jánikulus, gdźie teras Montorio, dobył y wźiął, Miáſto głodem przyćiſnął. KAJUS MUCIUS CODRUS widząc Rzym w niebeſpieczeńſtwie odważył ſię iść w śrzodek nieprzyiaćielá y Porſennę zábić, ále nieuznáwſzy, iego Sekretarzá zábił wzámiáſt Krolá, o co ſchwytány rękę ſobie upalił w ogniu ná ofiárę przygotowánym, dáiąc znák przez to, że w naywiękſzych Kátowniach ſtátecznym miał bydź w niewydániu Sekretu dla oyczyzny przedſięwźiętego, zá co uwolniony, y zá ták Heroiczną akcyą od Rzymian názwány *Scewolá;* o czym świadczy Titus Livius obſzerniey. Porſenná záś odſtąpiwſzy áttáku zwroćił do Oyczyzny, Tárkwiniuſz potym tentował ſzczęśćia przez bátálią, ná ktorey Arun Syn iego ſpotkáwſzy ſię z Konſulem Brutuſem z ćiężkich rázow obydwá trupem pádli. Ná mieyſce Brutusá obrány Poſthumius Dyktátor Látynow Tárkwiniuſzá Przyiáćioł znioſł Weienow, tákże ktorzy ná iedney bátálii 300. z iedney Fámilii Fábiuſzow zábili, áni pokoiu dáli Rzymiánom, przymuśił do poſłuſzeńſtwá znioſſzy ich ná bátálii, iáko y Fáliśkow y Fidenáłow. Golowie potym mieſzkáiący między Alpes y rzeką Po, Konſulá Fábiuſzá z woyſkiem znieſli, Rzym náſzli, y złupili, ále powracáiąc przez Kámillá y Mánliuſzá nád rzeką Teweron iáko y przez Dolábelle nád ieźiorem Witerbſkim znieſieni, Rzymiánie potym záwoiowáli Látynow Sámnitow y Umbrow. Tárentynowie przećiw nim ſił Pirrusá záżyli, ále lubo raz wygráli bátálią, dwie potym ſtráćili. Mieli y inſzych wiele Rzymiánie potyczek, ále záwſze ſzczęſliwie rozſzerzáli gránice ſwoie, ták że wokoło 500. lat záwoiowáli cáłe Włochy, bo przed tym ledwie nie káżde Miáſto we Włoſzech miáło ſwoich Krolow. Ze záś ieſzcze Sycyliá miáłá ſwego Krolá Hieroná Krolá Syrákuſkiego przećiwko niemu wypráwili Rzymiánie Appiuſzá Kláudiuſzá, ktory Hieroná woyſko znioſł. Meſſyná Miáſto ná Morzu wźięło było ligę z Rzymiánámi, do ktorych wyſłáło Poſłow, ſkárżąc ſię ná náiázdy Kártágenczykow, przećiwko ktorym Konſul Cájus Duilius wyſłány z woyſkiem, ná Morzu ich flotę znioſł, Attilius Gálátinus záś Dyktátor Gárnizony ich z Pálermu wygnał, Korſu y Sárdynią Rzymiánom przywłáſzczył, á Attilius Regulus z woyſkiem Rzymiánow, náſzedł Afrykę około 300. Fortec zruynował, Kártáginę obległ, ále bez ſkutku, bo przez Xántypá Wodzá Lácedemonczykow znieśiony, y w niewolą wźięty. Kártágenczykowie ukontentowáni ták piękna wygráną Woyſká wysłáli do Sycylii przećiw Rzymiánom tentowáć ſzczęśćia, ále przez Metellusá woyſko ich znieſione, y 120. Słoniow zábránych, á według Pliniuſzá 132. z ktoremi tryumf do Rzymu odpráwił Metellus, á Konſulowie Fábius Buteus y Lutácius Cátulus ná Morzu ich Floty zruynowáli, y potencyą; ktora woyná przećiwko Kártágenczykom 23. lat trwáłá, názwána pierwſza woyná Puniczna, ná ktorey zákończeniu ſię, widząc oſłábione ſiły Kártágenczykowie, pokoy z Rzymiáná-

mi

mi uczynili, upokorzywszy swoie imprezy. Rzymiánie uspokoiwszy się z iedney strony, zdrugiey od Golow byli infestowani, ále y ći przez Posthumiuszá y Emilę, Fláminiusá y Márcellusá w wielu bátáliách byli poskromieni; Skláwonowie záś przez Fábiusá Centumálusá. Druga Woyná Puniczna w 23. lat po pierwszey záczęłá się między Rzymiánámi y Kártágenczykámi, bo Hamilkar wysłány od Kártágenczykow z Woyskiem do Hiszpánii dla podbićia iey, ná iedney bátálii zginał, ktorego Syn Házdrubál władzą nád woyskiem obiął, ále y ten w ośm lat potym zábity, ná ktorego mieysce Annibal 26. lat máiący Komendę wźiął nád woyskiem, y przypomniáwszy sobie, że w młodym wieku będąc, Amilkárowi Oycu swemu przyśiągł był, iáko podroższy y śił náb ywszy, miał się stáć nieprzyiaćielem otwártym Rzymiánom, ták czyniąc zádosyć przyśiędze swoiey, Woysko przywiodszy do chęći y myśli swoiey, y záraz Wakceiom wypowiedźiał woynę, y ich záwoiował, Miásto Toled y Komplut, Ságont Miásto obległ máiące ligę z Rzymiánámi, ktorzy ná odgłos powodzenia się dobrze Annibálowi, wysłáli Posłow dla remonstrowánia mu złamánego pokoiu, ále Annibal mniey uważał ná ich perswázyą, o co nie ukontentowáni poiecháli do Kártáginy, uskárzáiąc się Senátowi ich o wszczęte złamánie pokoiu przez Annibálá, ále y tám źimną odpowiedź odebráli, y z niszczym powroćili do Rzymu, á tym czásem Annibal Ságontu dobył, ztámtąd z Woyskiem przebywszy Gory Pireneńskie, Golow uskromił broniących mu przeyśćia, Gory Alpes przebił z wielką trudnośćią, bo iáko Historyá pisze, że widząc niedostępne Gory prześćiu Woysk tego, drzewá wielkie kazał sprowadzáć, y suche, y stosy ná skáłach kazał zápaláć, przez co skáły rospálone, octem mocnym kazał polewać, ktorym zmiękczone żyły w skáłách łatwieysze czyniły wywálanie skał, ále tá rzecz podobnieysza do Fábuly, ile że iuż po tyle rázy práktykowáne były przedtym przechody przez Alpes Woysk Golow. A tak Annibal przeszedszy z Woyskiem szczęśliwie w Włoskie Páństwá, náypierwey się potkał z Woyskiem Rzymskim, ktore znioſt znácznie pod władzą Korneliusá Scipioná y Semproniusá ich samych trupem położywszy, y powtornie Kneiusá Flaminiusá Konsulá wysłánego z Woyskiem od Rzymián nád ieziorem Tarsymene znioſt, iego zábiwszy, y ná 25000. Rzymián położywszy trupem, á ná 15000. więźniow zábráwszy według Plutárchá. Rzymiánie znowu wysłáli przećiw niemu Markusá Minucyusá z káwáleryą Rzymską, ále y tych znioſt, lubo oslepiony Annibal ná iedno oko przez flus lub descens dostány z wilgośći błot przez ktore przechodźił. Y ták poskromiwszy siły Rzymián, spoczywał sobie z Woyskiem przez Rok w Páństwách ich. Rzymiánie tym czásem zebráwszy woysko pod Komendą Terencyusá Waroná wysłáli przećiw niemu, ále y to znioſt pod Kánną położywszy trupem ná 50000. ludźi według Plutárchá, á według Florusá y Tytá Liwiusá ná 40000. ná ktorey zginęli dwá Konsulowie, Paulus Emilius y Servilius. Po tey wygráney Máhárbal wodz Káwáleryi, Annibálowi rádźił, á żeby prosto do Rzymu poszedł, upewniáiąc go, że w 5. dni w Capitolium ieść będźie, ále Annibal odłożył tę impreze ná inszy czás, ná co mu odpowiedźiał wodz iego: że Bogowie niemogą wraz wszytkich człowiekowi tálentow użyczyć: Annibal ma szczęśćie zwyćiężyć, ále w tym szczęśćiu profitowáć nieumie, iákoż nieomylnie by był Annibal Woyská zniozszy, y Miásto Rzymiánom odebrał, żeby był záraz po wygráney Kańskiey prosto poszedł do Rzymu, czego potym do śmierći żałował; odebrał prawdá pod swoię władzą Samnium, Gálácyą, y Kapuę y cálą Kampánią, ále Semproniusz Grachus y tám mu niedał pokoiu, przymuśiwszy go do odstąpienia dobyćia Miástá Kumy, á Marcellus 6000. mu ludźi urwał podiázdem, y lubo on potym w Lukánii Centeniusá z woyskiem Rzymskim znioſt, y powtornie Pretora Fabiusá, po ktorych dopiero znieśieniu poszedł áttákowáć Miásto Rzym, ále w tym czáśie Rzymiánie odebráli Kapuę, o co zágniewány Annibal, wroćił się przećiwko nim z potencyą, y tám Fulwiusá Flakkusá znioſt, potkał się potym w Lukánii z Márcellim Konsulem, ále zobopolną ich odwágę y Męstwo w dáney sobie bátálii noc rozerwálá, ktorzy się znowu pod Kanuzą trzemá bátáliámi z sobą potkáli, ná pierwszey bátálii z obodwoch stron niebyłá decydowána wygraná, ná drugiey profitował Annibal, ále ná trzećiey znácznie wygrał Marcellus, rospłoszywszy Woysko Annibálá, ktory złączywszy się z pozostáłym ieszcze Woyskiem swoim w drugim Roku Marcellusá y Kryspiná z woyskiem Rzymskim znioſt, y ich obodwoch trupem położył, ná ktorych mieysce Rzymiánie obráli Konsulámi Márká Liwiusá y Klaudyusá Neroná. Neron záraz komendę Woyská odebráwszy, poszedł do Lukánii y pod Wenuzą, gdźie teraz Krolestwo Neapolitáńskie woysko Annibálá rosprószył y pognał áż do Tarentu, tym czásem przeiął listy Hazdrubálá pisane do Annibálá Brátá iego, w ktorych mu donośił że mu ná sukkurs idźie z woyskiem, Neron Sekret ten u śiebie sámego záchował, y potáiemnie zebráwszy z Sobą znáczną kwotę Woyská, pobiegł przećiwko Potencyi Hazdrubálá, y w 6. dni stánąwszy pod Seną, gdźie

teraz

teraz Semigalliá, ſpotkał ſię ſzczęśliwie z Hazdrubálem, Woyſko iego znioſł, ná 50000. trupem położywſzy, ná 6000. wźiąwſzy w niewolą, y ſamego Hazdrubálá zábił, y nie-ſtráćiwſzy nád 8000. Rzymián, wźiąwſzy z ſobą Głowę Hazdrubálá, wroćił ſię do obozu ſwego pod Wenuzę y tám Głowę Hazdrubálá w Oboz nieprzyiaćielſki wrzućić kazał, á Niewolnikow niektorych wyzwolił, pozwoliwſzy im do Kártáginy wroćić ſię z wiádomośćią przegráney Hazdrubálá. Annibal záś obaczywſzy Głowę Brátá ſwego, y znáczney ſtráty Woyſk Kartágeńſkich powźiąwſzy wiádomość, iuż począł deſperowáć o ſzczęśćiu ſwoim. W tym ſamym czáſie wyſłáli Woyſká Rzymiánie pod komendą Korneliuſá Scypioná máiącego ná ow czás lat 24. ktory mſzcząc ſię krwi zábitego Oycá ſwego ſzczęśliwie wywárł potencyą ſwoię przećiw Kartágeńczykom, ktorych po kilká rázy znioſł w Hiſzpánii, y wygnał áż ná Wyſpy názwáne Gad, od Andáluzyi kánáłem Morſkim oddźielone, Maſſynis Krol Numidyi Wſchodniey mu ſię poddał, y Scyfax Krol Numidyi záchodniey, Mandoniuſzá y Indybilę, chcących ſię wolnemi uczynić ná 20000. ich znioſł, y ták uſkromiwſzy kartágeńczykow w Hiſzpánii y wygnáwſzy ich, wroćił do Rzymu, zá co od Senátu Konſulem kreowány. Dowiedźiáwſzy ſię zás o nowey impreźie Kártágeńczykow, y o Scyfáxu ożenionym z Sioſtrą Hazdrubálá, ktory przez to odſtąpił ligi Rzymſkiey zá zezwoleniem Senátu Rzymſkiego poſzedł z Woyſkiem ku Afryce, y złączywſzy ſię z Maſſyniſem ná 40000. Afrykánow znioſł, po dwá rázy wydáwſzy im bátálią, Maſſynis záś z Ordynánſu Scypioná Scyfáxá dogonił, Woyſko znioſł, y iego w Niewolą wźiął, ktorego oddánego ſobie Scypion ná Tryumf do Rzymu záprowádźił. Kártágeńczykowie przeſtráſzeni ták znácznemi przegránemi bátáliámi w ſzczęśćiu podupádłego Annibálá wokowáli z Włoſkich Páńſtw do Kártáginy, ktory przybywſzy y wźiąwſzy Komendę nád Woyſkiem Kártágeńſkim ieſzcze chćiał probowáć ſzczęśćia przećiwko Scypionowi, ále bez ſkutku, bo ſtráćił 20000. Woyſká ſwego, Scypion tylko 2000. ále ná to mieyſce ná 20000. wźiął Niewolniká Kártágeńczykom, á ták widząc ſię bydź nieſzczęśliwym Annibal, wyperſwádował Kártágeńczykom, że ná oſtátek pokoy muśieli uczynić z Rzymiánámi z wielkim wſtydem dawney ſwoiey Potencyi, zezwoliwſzy ná wſzytkie kondycye, ktore im podał Scypion, ktory potym zá to od Senátu Rzymſkiego názwány Scypio Afrykáńſki, y po drugi raz Konſulem obrány z Semproniuſzem. Annibál záś uſzedł do Antyochá Krolá Syryiſkiego 17. lat prowádźiwſzy Woynę puniczną z Rzymiánámi, ktora ſię ſkonczyłá ná 200. lat przed Národzeniem Chryſtuſá Páná.

Po záwoiowáney ſzczęśliwie Afryce Rzymiánie wyſłáli Woyſko pod Komendą Sulpiciuſzá Galby przećiwko Filipowi Krolowi Mácedońſkiemu zá dány od niego Sukkurs Annibálowi przećiwko Rzymiánom, ktorego Gálbá znioſł wygráwſzy bátálią przećiwko niemu, ále y Quintus Flaminius więcey przećiw niemu profitował, bo ná 8000. Mácedończykow trupem położył, ná 5000. w niewolą wźiął, y Krolá ich przymuśił do proſzenia ſię o pokoy, przez ktory muśiał wſzytkie gárnizony z Grecyi wyprowádźić, y Syná Demeſtryuſzá w záſtáw poſłuſzeńſtwá do Rzymu poſłáć. Antyochus tákże Krol Syryiſki zánimowány Heroicznemi ákcyámi y perſwázyą Annibálá przećiw Rzymiánom Woynę wypowiedźiał, ále iego Woyſko náypierwey z Grecyi wygnał Manius Acilius Glábrion; drugie záś Woyſko Morſkie pod wielkiemi Wodzámi Polixenidem y Annibálem ná Morzu znieśione przez Emiliusá Regillusá; trzećie záś Woyſko pod Magneżyą Lucius Scipion Brát Afrykáńſkiego znioſł 50000. piechoty, y 4000. iázdy, zniozſzy Syryiczykow, zá co tenże Scipion od Senátu Rzymſkiego názwány Azyátycznym, ile że prez kondycye pokoiu przymuśił Antyochá do uſtąpieniá Azyi Rzymiánom, y znácznych dánia pieniędzy, Annibal záś pretendowány w kondycyách pokoiu od Rzymián, uſzedł do Pruzyaſzá Krolá Bityniiſkiego.

Wyſpy záś Marcus Flavius záwoiowal iáko to: Zantes, y inſze bliſko Epiru. Iſtryą záwoiował Appius Claudius. Gálácyą Cneius Mánlius podbił; Mácedonią záś powtornie przymuśił do poſłuſzeńſtwá Rzymiánom, Paulus Emilius zniożſzy Krolá ich Perſeuſza Syná Filipá, Dalmácyą podbił Licius Anicius. Miáſto ich pryncypalne názwáne Skodra, zrownáwſzy z źiemią, ták iáko y Korynt, Numáncyá záś widząc ſię bydź iuż w rękách nieprzyiáćielſkich, zápalili ſię w Mieśćie y ze wſzytkim zgorzeli, niechcąc pozwolić żadnego profitu Nieprzyiaćielowi.

Kiedy Rzymiánie profitowáć záczęli z znácznych podbićiách ſobie Prowincyi y Kroleſtw w tym ſamym czáſie trzećia Woyná puniczna záczęłá rozrywáć ich imprezy w 50. lat po ſkończoney drugiey, bo Kártágeńczykowie zápátrzywſzy ſię ná rozſzerzone Gránice y znáczną wzmágáiącą ſię Potencyą Rzymián, poczęli ich kolligátow w Gránicach ich nápáłtowáć, iáko to Maſſyniſę Krolá Numidyi y Synow iego, oco zágniewáni Rzymiánie wyſłáli Poſłow Kátoná y z nim Scypioná młodego dla zágodzeniá między niemi y Maſſyniſſą y rozſądzeniá dyfferencyi, ále ći niemogąc roźſądźić kollizyi záiątrzonych między

D ſtro-

ſtronámi, pozwolili im bátália rzeczy zákończyć, ną ktorey że nákłániáli do wygrány Kártágeńczykowie, Kommiſſarze Rzymſcy pokoiem im ſię kázáli kontentowáć. Tym czáſem powroćiwſzy do Rzymu Káto donioſł Senátowi wielkie bogáctwá, doſtátki y potencyą Kártágeńczykow, życząc Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey, á żeby náybliżſzego ſobie nieprzyiaćielá przywieść do poſłuſzeńſtwá, y iáko emuluiącą Rzymowi potencyą pokonáć y záwoiowáć. Scypion záś przećiwny był rádźie Kátoná życząc á żeby Kártáginę w pokoiu zoſtáwić dla więkſzego exercytowánia ſię y częſtſzego w ſztukách Rycerſkich y Woiennych Rzymſkiey Káwáleryi z Kártágeńczykámi emuluiącemi záwſze przez ſztuki woienne z Rzymiánámi. Ale Rzeczpoſpolitá Rzymſka ná Kátoná zdániu przeſtáłá, y wźiąwſzy przyczynę z prześládowánego Máſſyniſy w Páńſtwách iego przez Kártágeńczykow przećiwko punktom pokoiu zákończoney drugiey woyny puniczney, decydowáli w Senáćie woynę wypowiedźieć Kártágeńczykom, ná ktorą w tym punkćie obráli dwoch Konſulow M. Mániliuſzá, y Marcyuſzá Cenzoryná, ktorym dodáwſzy 80000. piechoty y 4000. iázdy wyprawili przećiw Kártáginie, w tym ſamym czáſie Utyka Miáſto leżące bliſko Kártáginy wyſłáli Poſłow do Senátu Rzymſkiego, poddáiąc ſię władzy Rzymiánow y ich Práwom. Kártágeńczykowie ná odgłos deklárowáney im woyny, y poddánia ſię Utyki Rzymowi znácznie przeráženi poſtráchem, wyſłáli Poſłow do Senátu Rzymſkiego poddáiąc ſię pod Rząd ich, iákoż dáná im opcyá, á żeby w záſtáw poddáńſtwá ich wybráli z między ſiebie 300. náyprzednieyſzych Senátorow Kártágeńſkich Synow, y ich do Rzymu przyſłáli, ná co łátwo lubo z wielkim źálem przyſtáłá Rzeczpoſpolitá Kártágeńſka, y wyſłáli záraz młodź we 30. dniách náznáczonych do Rzymu, ná co nieuwáżáiąc Konſulowie z Flotą Woyſk wyznáczonych ſtáneli w Utyku, y tám ſpocząwſzy zácZęli áttákowáć Miáſto Kártáginę, tym czáſem, niżeli Atták zácżął ſię, lud wſzytek Kártágeńſki z Kápłánámi, wieſzczkámi y z Senátem poſzli pokorząc ſię Konſulom, y z płáczem żebráć łáſkáwośći, Manilius im odpowiedźiał, że w Senáćie Rzymſkim decyzyá záſzłá, żebyśćie oddáli wſzytkie Rynſztunki woienne Okręty Morſkie, ná co zezwolili y oddáli to wſzytko pod dyſpozycyą Konſulow, Manilius im znowu deklárował, że decyzyá Senátu, ábyśćie wſzyſcy wyſzli z Miáſtá y przenieſli ſię ná inſze mieyſce zburzywſzy Miáſto y znáki Kártáginy, czym przerážony lud zezwolić niechćiał ná te kondycye; zágniewáni Konſulowie átták zácZęli miáſtá, Kártágeńczykowie záś máiąc ieſzcze 20000. Woyſká pod komendą Házdrubálá, obnáženi rynſztunkámi woiennemi, poczęli żywo ſię uwiiáć y robić nowe armátury, Hiſtoryá piſze że ná liny do okrętow, kiedy im brákło máteryáłow, biáłegłowy kártágeńſkie poućináwſzy ſobie włoſy ná głowách z nich liny y poſtronki mocno kręćiły ná potrzebę okrętow, ták że w tym Roku mocno ſię kártágeńczykowie bronili, y wyſłáwſzy Poſłow do ſkolligowánych z ſobą Potencyi, ná przerwánie imprezy Rzymiánow, cokolwiek ſię wyzwolili od áttáku Konſulow, ále w drugim Roku wyſłány przećiwko nim Scipion Nowokreowány Konſul Syn Scypioná Azyátyckiego, á Syn przybrány Afrykáńſkiego oſtátnią ich był zgubą y ruiną, bo y woyſko ich znioſł z Házdrubálem y miáſtá dobył zrownáwſzy ie z źiemią Páńſtwá, ich przymuśił do poſłuſzeńſtwá Rzymiánom, przez co po odpráwionym tryumfie z Házdrubálem do Rzymu iáko niewolnikiem á Wodzem záwoiowáney Kártáginy názwány od Senátu Scipio Afrykáńſki y ták we trzech látách dobytá Kártágo, y potencyá iey pokonána, ktorey przed 50. lat Annibál Wodz poſtráchem był Rzymu ſámego ná 400. Miáſt Włoſkich ſpáliwſzy, á ná 300000. ludźi w Woyſkách Rzymſkich nágubiwſzy przez rożne bátálie, wolno czytáć obſzerniey w Hiſtoryách Rzymſkich Liwiuſzá, Plutárchá y innych wielu.

Zie záś pod czás tey expedycyi Máſſyniſá Krol Numidyi umárł zoſtáwiwſzy Synow ſwoich trzech dyſpozycyą Scypionowi, ktorym podźielił Páńſtwá Oycá ſwego; ciż trze Synowie poczęli ſię rożnić między ſobą, między ktorych Jugurtá z nałożnicy ſpłodzony zmieſzał ſię, y ten náyſzczęśliwſzym ſię pokazał, bo wyzuwſzy z Páńſtw Synow Máſſyniſy uczynił ſię Krolem Numidyi y nieprzyiáćielem Rzymiánom, ále od Metelluſá ná dwoch bátáliách znieśiony y wygnány z Numidyi uſzedł do Máuritánii, ktorego Cáius Márius Konſul y tám zgonił, y wſpartego woyſkámi Getulienow od Bochuſá Krolá Maurytáńſkiego iemu dánemi znioſł pokonáwſzy nieprzyiaćielá, w tym czáſie Bochus poprzyiáźniwſzy ſię z Lucyuſzem Syllą Podſkárbim Máryuſá deklárował mu Sekretnym ſpoſobem wydáć Jugurtę, iákoz Máryus dał Sylli Pártyą Woyſká, ktory zá podánym ſpoſobem od Bochuſá złápał Jugurtę, ſprowádzonego potym do Rzymu ná Tryumf z Máryuſzem co było po tym przyczyną wielkich nieprzyiáźni w Rzeczypoſpolitey między Syllą y Máryuſzem, pretenduiąc Syllá tryumfu z Jugurty zá to, że on był zákończeniem Woyny przez złápánego Jugurtę, Te Prowincye potym Numidyá Máurytániá były záwoiowáne, iáko chcące ſię wybić ná wolność przez Pompeiuſá y Juliuſá y przyłączone do Páńſtw Rzymſkich. Po zákończoney Afrykáńſkiey expedycyi Rzymiánie potym myśli

lić

lić poczęli o záwoiowániu Sálienow, Allobrogow, Cymbrow, Teutonow, iákoż Cájus Sextus znioſł Sálienow, y tám Kolonią erygował, ktorych Miáſto ſtołeczne Aix ſławne w wody y fontánny zdrowe od niego názwáne *Aquæ Sextiæ.* Cnejus Domicius Enobárbus záś Allobrogow znioſł, zá to, że aſſyſtowáli Woyſkiem Sálienom. Quintus Fábius Owerniátow przymuśił do poſłuſzeńſtwá położywſzy ich trupem ná 120000. y Krolá ich Bituitá z Synem iego ná Tryumf wźiął do Rzymu, y ták znáczne Prowincye w terázniey-ſzey Fráncyi leżące Rzeczpoſpolitá Rzymſka záwoiowáłá. Cymbrowie potym z Prowincyi Jutlánd, Teutonowie z Wyſp Duńſkich, Tyguryenowie wygnáni z Gallii y Hiſzpánii, złączywſzy ſię chćieli Włoſkie Páńſtwá náiść, ále y tych Marius znioſł ná 150000. Teutonow położywſzy trupem, á Cymbrow 120000. w drugiey bátálii y 60000. niewolniká wźiąwſzy, iáko piſze obſzerniey Plutarchus.

MARIUS ſłáwny w zwyćięſtwá wielki Honor ſobie uczynił u Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey: Ale że Bochus Krol Maurytánii przyſłał Rzymiánom dla przyozdobienia Capitolium Státuy bárdzo przednie, w ktorych reprezentowáne było oddánie Jugurty Sylli, o to bárdzo przerážony pretendował, áby te Státuy były wyrzucone z Capitolium, ále Syllá o to był mocno przećiwny ták, że obiedwie Pártye mocne przyſzły z ſobą do bátálii wznieciwſzy domową woynę, co ná 100000. ludźi koſztowáło Rzeczpoſpolitą. Ze záś Mitrydátes przywłaſzczył był ſobie Kápádocyą, Bitynią, y Miáſto Ateny odebrał, podczás tey domowey woyny, przez 26. lat przećiwko Rzymiánom ſię zmocniwſzy, Syllá z Woyſkiem Rzymſkim wypráwiony przećiw niemu, y ná dwoch bátáliách ná 100000. Woyſká Mitrydáteſowi znioſł, toż ſámo nieſzczęśćie miał od Lukkuluſá y Pompeiuſá, ták że ná koniec ſtráćiwſzy wſzytko, ſám ſię otruł. Wyſpá Kretá y Cyprus y Báleáry tákże ná Rzymiánow odebráne były przez Syllę. Sertorius záś, ná ktorego miał záwźiętość Syllá z rácyi Máryuſzá wzburzył przećiwko Rzymiánom Portugáłią y część Hiſzpánii, ále złápány y zábity przez ſwoich domowych. W tym ſámym czáśie y konſpirácyą Kátyliny przećiwko Sylli odkrył Cicero, ktorą w drugim Roku Cajus Antonius Kollegá Cyceroná konſul uſpokoił, Woyſko tey konſpirácyi zniożſzy. Pompeius Syryą Tygraneſowi Krolowi Armeńſkiemu odebrał, Fenicyą y Cylicyą, Armenią mu tylo pozwoliwſzy z chołdem Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey.

Tenże przed Národzeniem Páńſkim ná lat 62. Jeruzálem Miáſto odebrał, Aryſtobulá oſtátniego Krolá żydowſkiego z Fámilii Máchábeyczykow w káydánách odeſłał do Rzymu, Brátá iego Hirkáná przełożywſzy náywyżſzym Kápłánem; Eutropius piſze, że 12000. żydow trupem pádło przy tym odebrániu Miáſtá. Julius Ceſarz kreowány od Senátu Rzymſkiego náywyżſzym Kápłánem Rzymſkim, że záś umyślił ſobie intencyą Rzeczpoſpolitą Rzymſką do woli ſwoiey ſkierowáć, ztąd Pompeiuſá y Kráſſuſá ná ſiebie rozgniewał, Julius iednák Konſulem kreowány ná 58. lat przed Národzeniem Páńſkim, y dla większey Sławy ſwoiey poſzedł do Gallii z Woyſkiem, tám, iáko piſze Hiſtoryá u Plutárchá, że przeſzło ná 30. bátálii, wygrał, 300. Národow záwoiował, á według Appienná 400. ná 1000000. ludźi ná bátáliách trupem położył, á ná drugi Milion Niewolniká wźiął, według záś Pliniuſá ná 1292000. Angielſkie Páńſtwá y Wyſpy dotąd nieznáne záwoiował, y przyłączył z Gallią do Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey. Po ták wielkich wygránych bátáliách pretendował w Senáćie, żeby był choć nieprzytomny potwierdzony Konſulem, ále Cláudius Márcellus przećiwny był temu, y owſzem władzą mu nád Woyſkiem chćiał wźiąć, Pompeiuſá náſádźił przećiw niemu, oco zágniewány Julius Woyſko zebráwſzy w 60. dni Włochy odebrał, ále niezáſtáwſzy Konſulow do Grecyi ſálwowánych z Pompeiuſzem do Hiſzpánii poſzedł, Pompeiuſzá Woyſko znośić, ktore zniożſzy ná Polách Fárſálſkich, ſámego Pompeiuſá uchodzącego áż do Egiptu gonił, ále dowiedźiáwſzy ſię o zábićiu iego, przećiwko Ptolomeuſowi Krolowi Egiptu wywarł ſily, y cáłe Kroleſtwo záwoiował, ztámtąd poſzedł z Woyſkiem do Syryi, ztámtąd do Kroleſtwá Pontzkiego, gdźie Fárnáſá Syná Mitrydáteſá znioſł, Bitynią y Kápádocyą záwoiował; wroćił potym do Afryki, gdźie Scypioná Afrániuſá y Jubę Krolá znioſł, ná 50000. trupá położywſzy, z deſperácyi potym Scypio y Káton śmierć ſobie zádáli. Do Hiſzpánii poſzedł, y tám znáczne Woyſko Synow Pompeiuſá znioſł, ieden z nich ledwie uſzedł, drugi zábity, ná 30000. trupá położył, z Hiſzpánii do Rzymu powroćił, gdźie iuż piąty raz z Tryumfem wiezdźiał, bo nie tylko te expedycye odpráwił, ále y wiele inſzych w Niemczech ná 80000. Niemcow w iedney bátálii znioſł; ná drugiey ná 80000. Szwáyczárow; ná trzećiey ná 60000. Nerwienow trupem położywſzy, Zá te wſzytkie iego Heroiczne ákcye w Senáćie Rzymſkim kreowány ſam ieden Dyktátorem; Wiele by zábráłá Hiſtoryá Heroicznych iego ákcyi, ktorą wolno czytáć ciekáwemu u Liwiuſá y Plutárchá, mnie záś doſyć námienić zá tego Ceſárzá, że iuż to oſma Monárchiá záczęłá Rząd ſwoy we Włoſzech:

Pierwſza trwáłá począwſzy od Gomerá áż do Itálá albo Atláſá, pod 13. Krolámi. Druga

Abori-

Aborigenow pod 10. Krolámi. Trzećia Eneádow álbo Sylwiuſzow pod 16. Krolámi. Czwarta Romulidow pod 7. Krolámi. Piąta pod Rządem Konſulow czáſem dwoch, czáſem piąćiu, czáſem 10. zwánych Decemwirow obieránych od Senátu Rzymſkiego. Szoſta pod Rządem Trybunow z Woyſká Rzymſkiego obieránych, ktory z między ſiebie miewáli Dyktátorow. Odmienili byli te władzą Rzymiánie Dyktátorow w Trybunow obieránych z między Poſpolſtwá, ále tylko przez 5. lat trwał ten Rząd, y ták. Siodma Władzá w Rzeczypoſpolitey odmieniona znowu w Konſulow, ktora trwáłá áż do Juliuſá Ceſárzá; Ten że męſtwem ſwoim y odwágą znácznie rozſzyrzył gránice Monárchii Rzymſkiey, przyłączywſzy do niey Niemieckie Páńſtwá, Fráncyą, Anglią, Hiſzpánią, Grecyą, Syryą, y ledwie niepołowę Azyi, iáko y Egipt, y cáłą Afrykę. Zá to od Senátu kreowány

JULIUS Dyktátorem y Imperátorem Rzymſkim, Ceſárzem zwány od Włoſow, ktorych nigdy nieućinał, á po Laćinie *à Ceſarie Cæſar*, ále że tá elekcyá iego Imperátorſka byłá nie do guſtu wielom Senátorom dla poddánia ſię, tym ſamym y cáłey Rzeczypoſpolitey pod Rząd abſolutny iednego, ták Caſſius y Brutus przećiw niemu Konſpirácyą podnieśli, y 15. dniá Márcá w Senáćie 23. rán mu zádáwſzy zábili, lubo z rázu mocno broniącego ſię, y ták Julius w czwartym Roku ſwoiey Imperátorſkiey godnośći zábity ná 44. lat przed Národzeniem Páńſkim. Po śmierći iego

OCTAVIUS potym názwány AUGUSTUS Sioſtrzeniec Juliuſá y ádoptowány Sukceſſor, obrány od Senátu Rzymſkiego, po zwyćiężonym pierwey ſwoim Antágoniśćie Antoniuſu w Grecyi pod Miáſtem Actium, po ktorey akcyi był názwány Auguſtus po tryumfálnym wiezdźie do Rzymu. Pierwſzy záś iego był Tryumf z Pánnonow, Skláwonow, y Jápidow záwoiowánych; Drugi Tryumf z Egipćyánow y Alexándryi przymuſzonych do poſłuſzeńſtwá. 13. rázy był Konſulem. 37. lat Trybunem, ná oſtátek Imperátorem kreowány niechćiał ſię nim názywáć zbrzydźiwſzy ſobie ten Tytuł zábićiem Juliuſá Wuiá ſwego, y ták tylko kontentował ſię bydź Trybunem náywyżſzym y dozgonnym, (Zá niego Zbawićiel Świátá Chryſtus JESUS Syn Boſki národźił ſię z Náyświętſzey Máryi Pánny w Bétleem żydowſkim Mieśćie) Pánował lat 57. y 6. Mieśięcy, á po Národzeniu Páńſkim lat 14. Po nim

TIBERIUS CLAUDIUS NERO przez Teſtáment od Auguſtá Imperátorem wyznáczony, á Syn żony Auguſtá oſtátniey Livii Druſilli, ktora go ſpłodźiłá z Máłżeńſtwá pierwſzego Tyberyuſzá Neroná. Ten z Młodośći wſłáwił Heroiczne ákcye ſwoie w Azyi, przymuśił do poſłuſzeńſtwá Moldáwſką Prowincyą, Wołoſką, Siedmiogrodzką, Skláwońſką, Węgierſką, Auſtryácką, y Czeſką, z Niemieckich Páńſtw 9. rázy tryumfował, y ſtąd od Senátu Rzymſkiego názwány *Germanicus*, ále zoſtáwſzy Ceſárzem, okrućieńſtwem ſwoim wywárłym ná Rzymiánow, zákrwawił Tron Ceſárſki, pánował lat 22. y 8. Mieśięcy, (zá niego Chryſtus Pán zá grzechy Národu ludzkiego umęczony y ukrzyżowány) umárł Roku Páńſkiego 38. Po nim

CALIGULA Práwnuk z Corki Julii Auguſtá Cesárzá á Syn Druſuſá Germániká názwánego z utrzymánia przy poſłuſzeńſtwie Niemieckich Páńſtw Ceſárzem obrány, ktory z początku piękny rząd prowádźił, ále prędko odmieniony w okrućieńſtwo y tyránnią, bez żadney po ſobie zoſtáwioney Heroiczney akcyi, od Kápitáná Gwárdyi ſwoiey zábity zwánego Caſſius, pánował tylko 3. látá y 8. Mieśięcy, czyli 10. według Swetoná. Po nim

TIBERIUS CLAUDIUS Wnuk Auguſtá Ceſárzá z Sioſtry iego Octávii Ceſárzem Rzymſkim kreowány. A po záwoiowáney Anglii przez niego, ktora ſię chćiáłá wyzuć z potencyi Rzymſkiey *Britannicus* názwány po odpráwionym tryumfálnym wiezdźie do Rzymu. Początki iego pánowánia były nieco łáſkáwe dla Rzymiánow, ále w tyránnią y okrućieńſtwo przemienione, zákrwawiły śrzodek y koniec rządu iego, zá co otruty od żony właſney Agryppiny przez Xenofoná Medyká Roku Páńſkiego 54. pánował lat 14. według Swet. Po nim

NERON Ceſárzem obrány przez ſtáránie Agryppiny y przepłácone Woyſko, Syn Agryppiny Sioſtry Cáliguli ádoptowány Sukceſſorem od Cláudiuſá, z początku ápplikował ſię pięknie do Náuki y wſzytek był w Poéſyi y Sátyrze, Wołogeſá Krolá Pártow ſwoim umyſłem y Ordynánſem znioſł y z Armenii wypędźił, lubo ſam przytomny niebył, tryumf iednák odpráwił w Rzymie, Anglią rebellizuiącą uſkromił przez Swetoná Páuliná, y Petroniuſá Turpiliáná, y wſzytkie Prowincye Rzymſkie. Akádemią wſzelkich Náuk erygował, gránice Páńſtw Rzymſkich ubeśpieczył, Legiámi Woyſk Rzymſkich, wewnętrzny rząd Rzeczypoſpolitey ták w Sprawiedliwośći, iáko w umnieyſzeniu podátkow pięknie y rozumnie uſtánowił, Aquæducti erygował, iáko y Páłác, potym złoty názwány, y wielą innemi wſpániáłośćiámi przyozdobił Rzym, pánowánie iego przyiemne y miłe było Rzymiánom przez 5. lat, poty poki był pod rádą Agrippiny Mátki ſwoiey y Seneká Preceptorá ſwoiego. Po 5. lat Deboſze opánowáły Serce iego, ktorych trudno piorem

okryślić,

okryślić, okrućieńſtwo nie tylko nád Chrześćiánámi, ále y nád Rzymiánámi, zákrwáwiło myśli iego, y Rząd, kiedy y Mátkę zábić kazał wnętrznośćiámi iey páſąc oczy ſwoie, Preceptorá Senekę tákże zgubić kazał, ná oſtátek zbrzydzony od Senátu Rzymſkiego, ktory chćiał wytráćić, iákoż iuż był wielu trućizną wygubił, y Rzymu część znáczną zápalił z umyſłu dla zábawki oczow śmieiących ſię z płáczu y lámentu ludźi y fortun ich goreiących, y Dekretem Senátu oſądzony Nieprzyiaćielem Oyczyzny, z deſperácyi otym poſłyſzáwſzy ſam w ſwoim gárdle utopił ſzpádę Roku Páńſkiego 69, zá niego S. Piotr ukrzyżowány, á S. Páweł mieczem śćięty, y wiele SS. Męczennikow okrutnie zámęczonych. Na iego mieyſce náſtąpił mocą Woyſk ſwoich

GALBA ktory będąc Gubernátorem Hiſzpánii rebellią wzniećił przećiw okrućieńſtwie Neroná, y iuż z woyſkiem ſpieſzył ku Rzymowi, ále poſłyſzáwſzy o śmierći Neroná, tym prędzey przybył do Rzymu chcąc ſię Cesárzem ucynić, ále dowiedźiáwſzy ſię o przećiwnych ſobie w Senáćie, tyránnią umyślił Tron ośieść, iákoż Nimfidyusá Sábiná zábić kazał, y inſzych iego przyiáćioł, iáko y Wárroná, y Turpiliáná, przytym wiele inſzych okrućieńſtw wypełnił, o co záiątrzony Senát przećiwny był iego Elekcyi. Otto záś widząc ſię bydź záſłużonym, woyſko zrebellizował przećiw Gálbie y iego náſzedł, y w tumulćie zábity Gálbá pretendowány Ceſarz, 7. Mieśięcy y 6. dni tylko pánuiąc. Woyſko záś zbuntowáne:

OTTONA proklámowáli Cesárzem, Gubernátorá Portugállii przez 10. lat, ktory wraz z Gálbą do Rzymu przyiechał, ále wſzeteczeńſtwem ſwoim Senátowi niemiły, Witelliuſzowi záś zázdroſny, ktory máiąc komendę nád Legiámi w Niemieckich Páńſtwách, y od nich ogłoſzony Cesárzem poſzedł z woyſkiem przećiw Ottonowi, woyſko iego znioſł, z deſperácyi Otto ſię ſzpádą przebił, 3. Mieśiące pánuiąc tylko y 2. dni. Po nim

VITELLIUS od Woyſká proklámowány Cesárzem wiázd ſwoy do Rzymu odpráwił przy áſſyſtencyi Senátorow Rzymſkich, ále że wſzetecznemi deboſzámi y okrućieńſtwem, przy uſtáwicznym piiáńſtwie, y obżárſtwie poſzpećił Tron Cesárſki, zewſząd rebellia przećiw niemu wzniecona, woyſko przez Veſpázyáná znieśione pod iego Komendą będące, on ſam w Rzymie złápány, y nágo ná powroźie prowádzony przez ulice Rzymſkie, ręce w tyle związáne, potym od Kátá publicznie zmeczony y w Tyber wrzucony, ten był náywiękſzy Tyran ná Chrześćiány, lubo tylko 8. Mieſięcy y 5. dni pánował. Po nim

FLAVIUS VESPASIANUS Gubernátor żydowſkiey źiemi był wokowány ná Tron Cesárſki ieſzcze zá życia Witelliuſzá, y ná Imię iego Antonius Primus Komendánt Węgierſki woyſkiem ſprowádzonym z Węgier Włochy odebrał w Rzymie, Witelliuſzá złápał y zábić kazał, tenże Veſpáſiánus z Młodośći ſwoiey ná Kámpániach przećiw Niemcom obſtawał, w Anglii ná 30. bátálii wygrał, do Afryki był kreowány Prokonſułem, od Neroná był przełożonym nád woyſkiem, przećiwko żydom rebellizuiącym w Páleſtynie, w ktorey Miáſt wſzytkich dobył, y przymuśił żydow do poſłuſzeńſtwá, ztámtąd wokowány ná Cesárſką Godność, nią pięknie, ſpráwiedliwie, y z wielkim ápplauzem Páńſtw Rzymſkich rządźił, Oycem oyczyzny od Senátu y Poſpolſtwá názwány, pánował lat 10. bez 6. dni. umárł Roku Páńſkiego 79. Po nym Syn iego

TITUS Cesárzem proklámowány *Deliciæ* ludu Rzymſkiego názwány, w Niemczech y w Anglii wſławił ſię Męſtwém y odwagą Rycerſką, w żydowſkiey źiemi zoſtáwiony od Oycá do záwoiowánia ieſzcze pozoſtałego Miáſtá Jeruzálem, to Miáſto obległ, y głodem przyćiſnął, ále ná odgłos wielkiego głodu ná Poſpolſtwo, ták że Mátki ſwoie włáſne dźieći iádły, á korzec Pſzenicy przedáwáno po 600. Tálerow, poſłał do Miáſtá, dekláruiąc im miłośierdźie, byle ſię poddáli, ále że nie chćieli, Titus zágniewány dobywſzy Miáſtá 1100000. żydow wyćiął, 97000. w Niewolą wźiął, Miáſto y Kośćioł Jerozolimſki ſpalił, zábráwſzy wſzytkie bogáctwá z niego, Woyſko zbogáćił znácznemi zdobyczámi, ták; że złoto było ná wpuł tańſze w Woyſku, Miáſto zrownał z źiemią, y záwoiowáwſzy cáłą Páleſtynę wroćił do Rzymu, Tryumf wraz z Oycem Veſpázyánem Cesárzem odpráwił z wielką pompą, o czym wolno w Hiſtoryách Rzymſkich czytáć, Cesárzem proklámowany rządźił pięknie y ſpráwiedliwie Páńſtwem, Amfiteátrum w Rzymie wymurował, ná 87000. ludźiem śiedzenia z mármuru wyrobić kázáwſzy, á ná Gáleryach ná 20000. Kośćioły Pogáńſkie przyozdobił wielkiemi zdobyczámi z Kośćiołá Jerozolimſkiego, zá niego Rzym znácznie w ozdobách zgorzał, y powietrze gráſſowáło ná 10000. co dźien ludźi umieráiąc, pánował lat 2. Po nim Brát iego rodzony

DOMICYAN Cesárzem proklámowány, z początku ſpráwiedliwośćią ſwoią ſercá ukontentował Poſpolſtwá Páńſtw ſwoich, deboſze wſzelkie kárác kazał, gry wſzytkie

zákazał, pieniądze między pospolstwá rozdawáć, Biblioteki spálone zá Tytusá repárowáć kazał, iednym słowem delicye ludu Rzymskiego stał się, ále tylko ná pozor, bo ná te wszytkie wspániáłośći, y expensy, skárby Cesárskie wysypáwszy, iáko y ná niepoczćiwe debosze, wielkie podátki ná Rzymiánow záłożył, okrućieństwá Tyránniczne wywarł ná bogátych, skárbow ich dźiedźicem się czyniąc, wielu godnych Generałow y Konsulow zábić kazał; y Syná Helwidyuszá, y ledwie nie co dźien znácznych Konsulow y Senátorow traćić, y psom trupy ich ieść kazał, ále y on sam przez własnych domowych zábity Petroná Stefáná Cláudiáná Woysk iego Rotmistrzá Máxymá y Sátoryusá. Zá niego náywięcey Chrześćián zámęczonych y Sármátowie znieśli Legie Rzymskie, w lat 16. pánowánia swego zábity, Roku Páńskiego 96. Po nim przez tychże Záboycow obwołány od Woyská

NERVA Cesárzem, ktory że był stáry, pánował tylko Rok 1. y 4. Mieśiące y 9. dni. Persekucyą ná Chrześćiány uskromił, y z ukontentowániem Rzymian rządźił, przybrał po śmierći swoiey

TRAIANA Cudzoźiemcá Rodem Hiszpáná, ktorego Senát Rzymski ápprobował, on sam záś ná ten czás był w Kolonii Komendántem nád Legiámi, názwány potym *Germanicus*, bo Niemcow rebellizuiących uskromił, Wołochow, y Tránsylwánow zniosł, Armenią, Arábią, y większą połowe Azyátycznych Prowincyi przymuśił do Posłuszeństwá, żydźi ná niego podnieśli rebellią, y iák Grekow, ták Rzymiánow ná 200000. źnieśli, ná Wyspie Cyprze tákże znieśli ná 240000. toż sámo y w Egipćie: Pánował lat 17. y 6. Mieśięcy, według innych záś 19. Mieś. 6. dni 15. Zá niego náyznacznieysza persekucyá Chrześćián, umárł R. P. 118. Po nim

ADRYAN od Senátu obrány lubo ná ten czás w Syryi gromił żydow, proklámowány Cesárzem náypierwey náwiedźił Páństwá Fráncuskie, Niemieckie, Angielskie, Hiszpáńskie, Sycylią, Afrykę, Arábią, Egipt, y Grecyą. Zydow uskromił ná 600000. ich trupem położywszy, Nowe Miásto Jeruzálem záłożyl, ná brámie iey kazáwszy z mármuru wyrobić wieprzá ná ochydę żydom, ktorym się niekazał pokazywáć do Miástá, tylko raz w Rok, przed murámi im się kazał prezentowáć w ten sam dźień, kiedy Titus to Miásto zrownał z źiemią, umárł w lat 21. pánowánia swego R. P. 138. Przybrał Testámentem po sobie

ANTONINA ktory z pobożnego y spráwiedliwego swego pánowániá *Pius* názwány, y Oycem oyczyzny, pánował lat 23. umárł R. P. 161. Po nim

MARCUS ANTONINUS AURELIUS názwány FILOZOF z umieiętnośći iey ádoptowány Testámentem od Antoniná y od Senátu przyznány Cesárzem, wraz przybrawszy do siebie LUCIUSA VERUSA drugiego Cesárzá, ktorzy wraz rządźili Páństwem lat 7. lubo dotąd od Juliusá ieden tylko záwsze pánował. Po śmierći iego sam Antoninus pánował, ná Woynie przećiw Morávom, y pułnocnym Národom gdźie teraz Polska y Czechy, kiedy mu brákło wody ná uprágnione Woysko kazał prośić P. Bogá Chrześćiáńskiey Legii o wodę, y záraz deszcz rzęśisty spadł ná Woysko Rzymskie, á ná Woysko Pogáńskie grad strászny y pioruny, ktorych zniosł Cesárz, y co przedtym był prześládownikiem Chrześćián, zá tę ákcyą w pokoiu ich zostáwił Religią, umárł R. P. 169. Po nim

AURELIUS COMMODUS Syn iego pánował, ále zá okrućieństwá swoie przećiwko Rzymiánom y Chrześćiánom, y niepoczćiwe życie od własney Metresy otruty, y Ciáło w Tyber wrzucone, R. P. 193. pánował lat 13. Po nim

PUBLIUS HELVIUS názwány *Pertinax*, z prostey kondycyi, ále w Woysku zásłużony, y od Woyská obwołány Cesárzem, ktory że chćiał poskromić swawole żołnierskie, od nichże zábity, tylko 3. Mieśiące pánuiąc. Po nim

DIDIUS JULIANUS od Woyská proklámowány Cesárzem, ále od Senátu zrzucony y zábity przez Trybuná, tylko dni 66. pánował. Po nim

SEPTIMUS SEVERUS Gubernátor Pánnonii obrány Cesárzem; Pescenniuszá Gubernátorá Syryiskiego, y Albiná Angielskiego pretendentow Korony Cesárskiey zniosł y zábił, Pártow, Arábią, y Assyryą przymuśił do posłuszeństwá, Prześládownik Chrześćián wielki, umárł w Anglii R. P. 211. pánował lat 18.

ANTONINUS názwány CARACALLA Syn iego Cesárzem się uczynił y Brátá swego GETE ná łonie Mátki swoiey zábił, okrućieństwem swoim ná 20000. ludźi wygubił, Woysko Artábáná Krolá Pártow, poddáiące mu się złożywszy broń, przećiwko słowu dánemu, wyćiąć kazał, sam w krotce zábity R. P. 217. pánował lat 6. Po nim

MARCUS MACRINUS od Woyská obrány Cesárzem z prostey kondycyi, ále trzy bátálie przegrał przećiwko Artábánowi mszczącemu się krzywdy swoiey, y kupić od niego Pokoy muśiał, zbrzydzone życie iego niepoczćiwe od Woyská, y w krotce zábity pánuiąc tylko 14. Mieśięcy. Po nim HE-

HELIOGABALUS Syn Cáracalli w 15. lat obrány Cesárzem wieku swego, ále że niepoczćiwie rządźił Páństwem, Bożkiem się uczynił, skárby Cesárskie ná prożne expensy wysypał, zábity od żołnierzy, Ciáło w Tyber wrzucone Roku P. 222. nie pánuiąc tylko 4. látá. Po nim

ALEXANDER SEVERUS Cesárzem Testámentem od Heliogábálá przybrány, od Senátu potwierdzony, názwány *Severus*, że Woysko utrzymał swáwolne, ná Chrześcián łáskáwy, ále zábity przez fákcyą Máximiná Generałá woysk swoich, y Wodzá rebellii w woysku R. P. 235. pánował lat 13. Tenże

JULIUS MAXIMINUS uczynił się w Woysku Cesárzem, z Chłopskiey kondycyi, ktory że surowo z okrućieństwem przećiw wiernym Synom oyczyzny pánował, Páństwá wschodnie podniesły rebellią, á Afryká Gordyáná Prokonsulá sobie Cesárzem obráli z Approbacią Senátu, ále zniesiony od Máximiná y zábity, tenże Máximin ná zemstę przećiw Włochom poszedł, ále w obożie z Synem zábity, Prześládownik wielki Chrześcián, pánował lat 3. Po nim

MARCUS ANTONIUS GORDIANUS Wnuk Afrykáńskiego, pieknie począł rządźić, obrány od Senátu Cesárzem, ále w 6. lat zábyti. Po nim

PUPIENUS y BALBINUS Cesárzámi kreowáni obádwá, ále od woyská zábići tegoż Roku. Po nich

MARCUS JULIUS PHILIPPUS Arab, obrány Cesárzem, ále y ten od żołnierzy zábity R. P. 249. Po nim

DECIUS z Pánnonii rodem obrány Cesárzem, Prześládownik głowny Chrześcián 2. lećie pánował, przećiwko Gotom czyli Scytom woiuiąc zginął. Po nim

VALENS HOSTILIANUS ále prędko powietrzem záráżony umárł. Po nim

CAJUS VIBIUS Trebониánus Gállus wraz z Synem WOLUZYANEM kreowáni, ále że w tym czáſie w woysku przećiw Scytom miał Komende

EMILIANUS, ktorych zniosł; dla tego od woyská proklámowány Imperátorem, z woyskiem przećiw Gállusowi poszedł, woysko iego zniosł, y Gállus z Synem swoim zginął. Emiliánus záś od Senátu przyznány Imperátor, ále y ten zábity, á po nim

VALERIANUS z Synem GALLIENEM pánowáli, ále że w tym samym czáſie Scytowie znáczne Prowincye Rzymiánow náiecháli, przećiwko nim Gállienus poszedł z woyskiem, Váleriánus záś poszedł przećiwko Persom ruinuiącym Páństwá Rzymskie, ále od nich zniesiony z woyskiem, y sam w niewolą wźięty od Krolá Perskiego według Nicefo-rá zwánego CHOSROES czyli Sapor; Syn záś iego Gállienus bawiąc w Niemczech, Scytom dał czás do náyśćia Włoch, przećiwko ktorym poźniey poszedł, pozwoliwszy im ruynowáć Kray, sam záś w Rzymie wszetecznym żyćiem bawił się, o czym dowiedźiáwszy się Gubernátorowie Prowincyi Rzymskich Imperátorámi się poczynili, y iák pisze Historyá, że 30. Tyránnow ná ten czás pánowáło w Páństwách Rzymskich, ktorzy się między sobą kłoćili y zábiiáli, ná ostátek y Gálliená ubili z Synem iego, á z między siebie obráli,

FLAVIUSA KLAUDYUSA ktory náypierwey Aureolá Pretendentá Korony Cesárskiey zniosł, y iego zábił, przećiwko Scytom poszedł złączonym z Sármátámi y Gotámi, ktorych we dwoch bátáliách zniosł pod Plácencyą, ále w zápowietrzonym woysku swoim umárł, pánowáwszy tylko Rok 1. y 9. Mieśięcy R. P. 270. Po nim

M. AURELIUS QUINTILIUS od Senátu obrány Brát iego rodzony, ále tylko 17. dni pánował, krew sobie z żył kázáwszy puśćić, bo woysko

AURELIANA obráło Cesárzem, lubo z prostey kondycyi, ten Scytow zniosł grassuiących we Włoszech, Rzym ufortyfikował, Trácyą, Bitynią, Káppádocyą przymuśił do posłuszeństwá, Zenobią Krolową Syryiską zniosł Nieprzyiáćiołkę Rzymskich Páństw, y ná Triumf do Rzymu sprowádźił, Persow woysko zbił, Arábią, Armenią, przymuśił do posłuszeństwá, w Europie znowu Scytow zniosł, y Syryą, chcącą się wybić z potencyi Rzymskiey do poddáństwá przywiodł, Firmiuszá w Egipćie czyniącego się Imperátorem zniosł, ták iáko y Tetryká we Fráncyi, zkąd wielkie Tryumfy miał w Rzymie, ále prędko ruszył się z Rzymu z potencyą przećiw Persom, ktorego między Heráklea y Bizontem Sekretarz iego własny Mneste z inszemi zábił R. P. 275. 5. lat tylko pánował. Po nim

M. CLAUDIUS TACITUS Senátor Rzymski od Senátu obrány, ále tylko 6. Mieśięcy pánował. Po nim Brát iego bez konsensu Senátu sam się obrał

M. ANNIUS FLORIANUS ále tylko 2. Mieśiące rządźił, zábity, bo woysko obrálo

M. AURELIUSA PROBUSA Syná ogrodniká iednego z Syrmium, ktory záćiagniony do woyská, ápplikácyą swoią Kápitánem kreowány, á zá Wáleryáná Pułkownikiem,

zá Tácitá Gubernátorem wſchodnich Páńſtw y Konſulem, Cesárzem kreowány, Niem-
cow náiezdnikow Fráncyi zbił ná 400000. trupem położywſzy, przymuśił do poſtuſzeń-
ſtwá, ták iáko y innych wiele Páńſtw, Semproniuſzá Saturniná, Eliuſzá Prokonſulá,
Bonozusá Uzurpátorow Korony Cesárſkiey znioſł y pozábiał, triumfy odpráwiwſzy
w Rzymie, ále przez żołnierzy włáſnych wkrotce zábity, niemogących znieść oſtro
ich trzymáiącego w woienney dyſcyplinie R. P. 282. pánował lat 6.

M. AURELIUS CARUS po nim Cesárzem od woyſká obrány, ktory wraz z Syná-
mi rząd prowádźił, młodſzego Káryná zoſtáwił przy władzy w Golſkich Páńſtwách, á
ſtárſzego Numeryáná wźiął z ſobą, y z woyſkiem do wſchodnich Páńſtw, tám záwoio-
wał cáłą Mezopotámią, y dáley chćiał proſekwowáć ſzczęśćie ſwoie, ále od pioruná zá-
bity; Syn zás iego Numeryan od Aperá Pułkowniká Gwárdyi w żálu po Oycu nieu-
chámowány zábity, 2. Roki tylko z Oycem pánuiąc. Y záraz od woyſká

VALERIUS DIOCLETIANUS z Dálmácyi urodzony Cesárzem proklámowány,
ktory przećiw Kárynowi pretenduiącemu Korony Cesárſkiey przy pomocy woyſk Gol-
ſkich poſzedł, y po kilku bátáliách ná oſtátniey znioſł woyſko iego, y sámego zábił;
przybral ſobie kolegę Wáleryuſzá Máximiniáná do władzy Imperátorſkiey, ktorzy ná-
tychmiáſt przybráli Sukceſſorow po ſobie Cesárzow Gáleryusá Máximiná y Konſtáncyu-
sá Klorusá zkolligáćiwſzy ich Corkámi zá żony im dánemi. Máximián záraz z woy-
ſkiem poſzedſzy Afrykę rebellizuiącą przymuśił do poſtuſzeńſtwá, á Dyoklecyán Egipt,
Conſtántius w Gállii Niemcow ná 60000. trupem położył, á Máximin Perſow znioſł, y
Krolá ich w niewolą wźiął zwánego Nors, álbo Noysá, ktorzy wſzyſcy wſpániałe try-
umfy w Rzymie odpráwili. Ze zás Diocletiánus w Rzymie Bożkiem ſię chćiał czynić,
y niemogł ſwoiey imprezy dokonáć, przez założoną ſobię intencyą z Máxymiánem wy-
trácenia wſzytkich Chrześćián w Páńſtwách ſwoich, bo im więcey ich męczono, tym
więcey przybywáło, y iáko piſzą Authorowie że w iednym mieśiącu 17000. Chrześćián
umęczono, ták z deſperácyi 21. lat pánuiąc, złożył Koronę Cesárſką, y wkrotce ſię o-
truł, tożsámo zrobił y Máxymián 18. lat pánuiąc wraz z Dyoklecyánem, ále wkrotce
obieſzony w Márſylii. Zá tych Cesárzow w Egipćie sámym 144700. Męczennikow
ſtráſznemi okrućieńſtwámi zámęczono, w inſzych Páńſtwách niezliczone liczby. Po
obodwoch prześládownikách zeſzłych z powági Cesárſkiey.

CONSTANTIUS CHLORUS Rząd Cesárſkiey powági y Tron ośiádł wraz z GA-
LERYUSZEM MAXYMINEM kolegą ſobie przydánym od Dyoklecyáná. Clorus był
przyiázny Chrześćiánom, y ożenił ſię z Heleną Chrześćiánką, z ktory miał Syná Kon-
ſtántego á po Máxymiánie (nieprzyiáźnym Chrześćiánom) zoſtał Syn Máxencyus,
ktorzy po śmierći Oycow ſwoich emulowáli o Koronę Cesárſką, ále ná oſtátek

KONSTANTYN WIELKI wokowány od Senátu Rzymſkiego z Gállii przećiw
Máxencyuſowi zbrodniámi ſwemi ſzpecącemu Rzym, kiedy począł myśleć o ſłábym
ſwoim woyſku przećiwko dwá rázy więkſzey potencyi Máxencyuſzá, obaczył ná Nie-
bie Krzyż ogniſty, y ná nim Greckie litery: *In hoc ſigno vinces*, y w nádźieię profitowá-
nia w ſzczęśćiu ná wſzytkich chorągwiách też sáme Niebieſkie Inſignia Krzyż y litery
kazał podáwáć, y poſzedſzy z woyſkiem Miáſtá Włoſkie poodbierał, trzy bátálie wy-
grał przećiw Máxencyuſzowi, ná oſtátniey czwarty przy Mośćie zwánym Milvio woy-
ſko iego znioſł, y ſam Máxencyuſz uchodząc w Tybrze utopiony, lubo tylko Konſtán-
tyn miał 80000. piechoty á 8000. konnych, á Máxencyuſz 170000. piechoty 18000.
káwáleryi. Ale że y po Máxyminie Liciniánus uzurpował ſobie Cesárſką Koronę, y
wielkim Prześládownikiem ſię uczynił Chrześćián, á Konſtántyn Wiáry świętey iuż był
Przyiaćielem dobrym, lubo ieſzcze nie ochrzczony, ná zemſtę tedy krzywdy Chrześći-
áńſkiey z woyſkiem poſzedł przećiwko Licyniuſzowi, ktorego znioſł w Pánnonii, y po-
wtornie pod Adryánopolem ná 100000. trupem mu położył woyſká ućiekáiącego w Ni-
komedyi dobył, Mártyniáná kolegę iego zábić kazał, Licyniuſzá zás do Teſsáloniki o-
deſłał pod śćiſły áreſzt, powroćiwſzy z tryumfem do Rzymu; przećiwko Sármátom po-
ſzedł, znioſł, y Krolá ich Rázymundá właſną ręką zábił, Gotow uſkromił, y wiele He-
roicznych ákcyi uczynił, uſkromiwſzy y uſpokoiwſzy zupełnie Páńſtwá Rzymſkie.
Tenże

KONSTANTYN WIELKI Roku Páńſkiego 306. Imperátorem proklamowány, náy-
pierwſzy Chrześćiánin Religią Pogáńſką znioſł, Kośćioly w Rzymie S. Piotrá, S. Pawłá,
S. Krzyżá, y innych wiele, ták iáko y po wſzytkich Páńſtwách Rzymſkich powyſtáwiał,
poznoſiwſzy Pogáńſkie, Mátká iego S. Helená do Jerozolimy poiecháwſzy tám ználazłá
Drzewo Krzyżá S. przez S. Mákárego Biſkupá Jerozolimſkiego cudem poznáne między
dwiemá innemi Krzyżámi, o czym wolno kiſtoryą czytáć. Roku P. 325. Concilium
Niceńſkie náypierwſze pod prezydencyą S. Sylweſtrá Pápieżá odpráwiło ſię przy prezen-

cyi

cyi ſamego Konſtántyná przećiwko Aryánom. Roku 330. rozdźielił Páńſtwá Rzymſkie ná dwie władze Imperátorſkie, to ieſt: ná wſchodnie Cesárſtwo y ná Záchodnie, y odtąd ſupponuią hiſtorye, że Cesárze Rzymſcy poczęli zá herb záżywáć Orłá Rzymſkiego z dwiemá głowámi, y tegoż Roku drugi Rzym fundował w wſchodnich Páńſtwách názwány Konſtántynopol od ſwego Imienia, ná tym mieyſcu, gdźie przedtym Biſántium było, o ktorym niżey w Páńſtwách Tureckich. Poſzedł potym Konſtántyn z woyſkiem przećiwko Perſom ále w Nikomedyi záchorowáwſzy umárł 22. Máiá Roku P. 337. pánowáwſzy lat 31. Zoſtáwił po ſobie trzech Synow: Konſtántego, Konſtánsá, y Konſtáncyuſzá. Ciż trzech Synowie podźielili między ſiebie Rzymſkie Páńſtwá.

KONSTANTYN Stárſzy miał Hiſzpánią, Gállią, Anglią, Irlándyą, Orkády, y Islándyą, y część Affryki, ále pretenduiąc Konſtánsá záwoiowáć, zábity pod Akwileą trzy látá tylko pánuiąc.

KONSTANS zás miał ſobie wydźieloną Itálią, Dálmácyą, Mácedonią, Moreą, Grecyą, y Afrykę, ktory po zábitym Konſtántynie y iego Páńſtw Dźiedźicem ſię uczynił, ále y ten obmierzły w Woyſku żyćiem niepięknym od Mágnencyuſzá Generałá Woyſk ſwoich zábity 13. lat pánowáwſzy. Aryáńſką wiárę náſládował, kátolicki Prześládownik głowny.

KONSTANTIUS náymłodſzy doſtał w podźiáł Azyą y Trácyą, ále dowiedźiáwſzy ſię o zábiciu Brátá ſwego przez Mágnencyuſzá obránego od Woyſká Cesárzem, przećiw niemu poſzedł, y náypierwey w Pánnonii znioſł Woyſko iego, á potym w Gállii, ktory przegráwſzy bátálią, uſzedł do Lugdunu y tám áttákowány przebił ſię ſzpádą y zábił, y uſpokoiwſzy ſię z Uzurpátorámi ſam rząd prowádźił Páńſtw Rzymſkich, po śmierći záś ſwoiey náznáczył Sukceſſorá Juliáná Stryiecznego ſwego, ktorego wypráwił z Woyſkiem przećiwko Niemcom, y był ták ſzczęśliwy, że zniożſzy ich y Krolá Honodomáryuſzá ich w niewolą wźiął, á Teodemirá Krolá Fránkońſkiego przymuśił do poſłuſzeńſtwá. Konſtáncyus záś poſzedł przećiw Perſom, ále Juliánus w niebytnośći iego od Woyſká okrzykniony Imperator, zwroćił przećiwko ſobie Konſtáncyuſzá, ktory w drodze ná Apoplexyą umárł w Aryáńſkiey religii Roku P. 361. Pánowánia ſwego 24. lat. Po nim

FLAVIUS CLAUDIUS JULIANUS przybrány od Konſtáncyusá Cesárzem kreowány, názwány potym *Apoſtata*, bo w Chrześćiáńſkiey religii wyćwiczony, potym ią porzućił, ſtáwſzy ſię Prześládownikiem głownym Chrześćián, Kośćioły Pogáńſkie otworzyć kazał, y w nich ofiáry Bożkom czynił, przećiw Perſom z Woyſkiem poſzedł, y ná bátálii zábity, ktory w śmiertelnym zránieniu wźiąwſzy Krwi z rán ſwoich rzucał przećiwko Niebu, mowiąc te Słowá: Wygráłes Gálileyczyku (bo Chrześćián názywał Gálileyczykámi, iáko y Chryſtusá Páná Gálileuſzem) Pánował Rok 1. y 8. Mieśięcy. Po nim

FLAVIUS JOVINIANUS Pułkownik Woyſk Juliáná z Pánnonii rodem, obrány Cesárzem od Woyſká, náypierwey pokoy uczynił z Persámi, y záraz zkáſſował wſzytkie Edyktá Juliáná przećiw Chrześćiánom, wroćiwſzy im wſzytkie Kośćioły, Dobrá, Honory, intráty y Przywileie, ále tylko pánował 8. Mieśięcy, umárł R. P. 364. Kátolik, á

VALENTINIANUS od Woyſká obrány Cesárzem, ále widząc cáłą Gállią przez Niemcow ſpuſtoſzoną; Pánnonią przez Sármátow; Anglią przez Piktow, Szkotow y Sáſow; Afrykę prez Máurow; Armenią przez Perſow; Trácyą przez Gotow, ták rozdźielił Páńſtwá Rzymſkie ná dwie Monárchie, Trybem Konſtántyná Wielkiego, y lokował WALENSA Brátá ſwego przy wſchodnich Páńſtwách, Cesárzem go kreowáwſzy, ſam záś przy Záchodnim Imperium zoſtał; w Anglii Sáſow znioſł; Burgundow uſkromił ná 80000. ich trupem położywſzy, Fortecámi záſłonił náiázdy Niemieckie, umárł w Apoplexyi R. P. 375. Pánował lat 11. Kátolikom ſprzyiáiący. Walens záś Aryánom ſprzyiáiący, kátolikom nieprzyiaćiel; przećiwko Prokopowi uzurpátorowi Tronu miał Woynę, ktory mu iuż był odebrał Konſtántynopol, y woyſko Wálensá ná ſwoię Stronę przećiągnął, ále wydány, y od Wálensá okrutną śmierćią zábity. Wálens potym przećiw Gotom woiuiąc ſtrzáłą poſtrzelony, y do iednego domu zánieśiony od Gotow ſpálony, pánowáwſzy lat 14. Po Wálentyniánie Záchodnich Páńſtw Syn iego

GRATIANUS Cesárzem kreowány, uſtąpiwſzy Wálentyniánowi Brátu ſwemu Włoch, Dálmácyi, y Afryki, z Hiſzpánii wokował do śiebie Teodozyuſzá Heroicznych Czynow żołnierzá, y dał mu komendę nád Woyſkiem przećiw Alánom, Hunnom, y Gotom, ktorych w kilku bátáliách znácznie poráźiwſzy, Auguſtem od Grácyaná deklárowány, uczyniwſzy go Cesárzem w wſchodnich Páńſtwách po śmierći Wálensá, á ſam poſzedł przećiw Máxymowi rebellizuiącemu w Anglii y áttákuiącemu Gállią, ále Máxym záżył konſztu, y przez ſwego Admirałá Andrágátá, zábił Grácyáná, Roku P. 383. Pánował po śmierći Oycá lat 8. Po nim

VALENTINIANUS II. Sukceſſor y Cesarz, ná zemſtę śmierći Brátá ſwego poſzedł

z Woy-

z Woyſkiem przećiw Máxymowi, ále uprzedzony od niego, ledwie uſzedł áż do Teodozyuſzá Cesárzá wſchodniego, ktory zebráwſzy woyſko, poſzedł ſam wraz z Wálentyniánem przećiw Máxymowi, ktorego w Akwilei dobywſzy Miáſtá wźiął y ſtráćić kazał, á Andrágat z deſperácyi ſię utopił. Teodozyus z Wálentyniánem uſpokoiwſzy Máxymá rebellią y tryumf odpráwiwſzy w Rzymie, roziecháli ſię; Teodozyus do Konſtántynopola, á Walentiniánus do Gallii, ále przeieżdżáiąc przez Delfinácką Prowincyą w Mieśćie Wiedniu przez przekupionego Eunuchá (od Eugeniuſzá Golá y Arbogáſtá Gotá komendántá woyſk) zábity, R. P. 392. á Authorowie śmierći uzurpátorámi ſię poczynili Cesárſkiey Korony, máiąc ſobie znáczne woyſká ſprzyiáiące, ále od Teodozyuſzá ná odgłos śmierći Wálentyniáná zábitego w lat 9. pánowánia iego, ná głowe znieśieni, cudowną łáſką Boſką, bo máłą kwotą woyſk Eugenius wźięty, y głowá mu ućięta, á Arbogáſt ſam ſię zábił z deſperácyi. Po uſpokoionych Authorách rebellii

TEODOZYUS názwány Wielki bo Zwyćięśćá w wielu ákcyách Gotow, Alánow, y wewnętrznych nieprzyiáćioł oyczyzny, á do tego Wiáry S. wielki Promotor; y Kośćiołow Fundátor, zágniewány w Teſsálonice z pierwſzego impetu 7000. niewinnych ludźi ſtráćić był kazał, zá co od S. Ambrożego nieprzypuſzczony do Kośćiołá Medyoláńſkiego, przez 8. Mieśięcy pokutowáć publicznie muśiał, y Práwo odtąd poſtánowił ná affektácyą S. Ambrożego, żeby Dekretá kryminálne we 30. dni dopiero exekwowáne były, unikáiąc pierwſzego impetu. Był rodem z Hiſzpánii ze krwi Traiáná, umárł w Medyolánie R. P. 395. w 17. Roku pánowánia ſwego. Zoſtáwił po ſobie dwoch Synow Arkádyuſzá wſchodnich Páńſtw Cesárzá, y Honoryuſzá záchodnich Páńſtw, y iuż to oſtátni raz rozdźielone Páńſtwá Rzymſkie ná dwie Monárchie Roku P. 395.

ARKADYUS Wſchodni Ceſarz miał ſobie Opiekuná przydánego od Oycá Rufiná, ktory zdraycá w nádźieię podwyżſzenia ſię ná koroną Cesárſką ſekretnie wezwał Aláryká z Woyſkiem Gotow, ktory náiechał wſchodnie Páńſtwá, ále Styllikon przydány zá Miniſtrá od Oycá Honoryuſzowi młodemu, poſzedł przećiw Alárykowi, ktorego by był znioſł złączywſzy ſię z Woyſkámi Wſchodniemi, tylko że przez zdrádę Rufiná zwrocony Ordynánſem Arkádyuſzá, ále záto Rufin zdraycá zábity od Woyſká, á ná iego mieyſce Eutropius Miniſtrem kreowány, rowny Rufinowi zdraycá, podobnez fákcye w Afryce poczynił, zá co głowy pozbył, á Arkádyus przez bezbożnych Miniſtrow ſtraſznemi Woynámi záwikłány od Aláryká Krolá Gotow, lubo Monárchá Świątobliwy, w tym zámieſzániu Páńſtw ſwoich umárł R. P. 408. Pánowáwſzy lat 13. po śmierći Oycá, zoſtáwił po ſobie Syná Teodozyuſzá 8. lat máiącego pod opieką Antemiuſzá Miniſtrá.

HONORYUS záś Cesarz Záchodnich Páńſtw wielkiemi był Woynámi zátrudniony, ále pokiey Styllikoná męſtwem, rádą, y odwágą rządźił, potey ſzczęśliwy był w woiennych imprezách, bo Radgázyuſzá Krolá Gotow we 400000. Náiezdniká Włoſkiey źiemi máłą kwotą między gorámi opasał, ták; że nieprzyiáćiel y głodem y powietrzem ledwie niewſzytek wytrácony, reſztę w niewolą wźiął Styllikon, y Krolá ich zábił, w krotce y Aláryk z znácznym Woyſkiem Włoſkie Miáſtá zrábował y ku Gallii poſzedł, gdźie mu Honoryus pozwolił mieśćić ſię, ále Styllikon ktory był rodem Wándálitá, á tym ſamym nieprzyiaćiel Gotow, ſekretnie wyſłał Woyſko, ktore ná nieſpodźiwánych Gotow wpádło w ſame wielkánocne dni; Ci widząc ſię bydź zgubnemi zdrádą, z deſperácyi zánimowáni mocny odpor dáli, attákuiącym ich, y wſtępnym boiem odegnáli od ſiebie nieprzyiaćielá, ále też y zágniewáni porzućiwſzy Gallią, Włoſkie Páńſtwá náiecháli, mieczem y ogniem graſſuiąc ná zemſtę zdrády, zá co Honoryus ſtráćić kazał Styllikoná, że z iego okázyi Nieprzyiaćiel ná Páńſtwá iego náſtąpił, ále zá ták wielką ſtrátę godnego Wodzá Honoryus wſzytko ſtráćił, bo Aláryk y Páńſtwo Włoſkie záwoiował, y Rzym odebrał Roku P. 410. w ktorym záſtáwſzy Plácydyą Sioſtrę Honoryuſzá, dał ią zá żonę Adolfowi Sioſtrzencowi ſwemu, Aláryk w krotce umárł, á Adolf Krolem Gotow kreowány, ktory ná inſtáncyą Placydyi przenioſł ſię do Gallii zoſtáwiwſzy Honoryuſzowi Włoſką źiemię, á Attalá Gubernátorem Rzymu, Konſtancyus záś wźiąwſzy komendą nád Woyſkiem Honoryuſzá poſzedł do Gallii, ktory wygnáwſzy Gotow z Gallii y Hiſzpánii ſzczęśliwie, y Attalá czyniącego ſię Cesárzem Gubernátorá Rzymſkiego poimał, Adolf záś Krol Gotow w intencyi uczynienia pokoiu z Honoryuſzem, zábity od Gotow w Barcellonie; ná iego mieyſce obrány Roderyk, ále y ten zábity od nich o też ſamę intencyą, po nim Walliá obrány Krolem od Gotow, przymuſzony od Konſtáncyuſzá oddáć muśiał Plácydyą, y z nim wraz iść muśiał złączonemi ſiłámi wygnáć z Hiſzpánii Wándálow, od ktorych Andáluzyá wźięłá imię ſwoie, po ſkończonych ták pięknych akcyach Konſtáncyus wźiął ſobie za żonę Placydyą Sioſtrę Honoryusá, y od niego kreowány Auguſtem, rodem był z Siedmiogrodzkiey źiemi, ále w krotce umárł 7. Mieſięcy tylko pánuiąc z Honoryuſem, á Honoryus umárł R. P. 423. 30. lat y 7. mieśięcy pánowáwſzy. Zá niego Fránkowie mieſzkáiący

iący koło Fryzyi náiecháli Prowincye bliſkie Hollandyi, Miáſto Trewirz wźięli, Brabáncyą ſobie podbili, y Roku 418. Faramundá pierwſzego Krolá Fráncuſkiego ſobie obráli. Po Konſtáncyuſzu zoſtał Syn z Placydyi Válentiniánus potym Ceſarz po Honoryuſzu.

TEODOZYUS II. záś wſchodnich Páńſtw Monárchá Syn Arkádyusá y Pulcheryi, ożenił ſię z Eudocyą Leonsá Filozofa Atheniénſkiego Corką urodą iey zniewolony, z Gotámi pokoy uczynił, y śiłich záżył przećiwko Hunnom y Perſom, ále y z Persámi prędko ſię uſpokoił, w Włoſkiey źiemi Janá Tyráná iednego czyniącego ſię Monárchą, przez Admirałow Ardeburá y Syná iego Arbárá złápał, y rękę práwą uiąwſzy zábić kazał, Walentyniáná Syná Konſtáncyuſzá Cesárzem záchodnim kreował. W Afryce záś Bonifácyus Gubernátor od Teodozyusá tám poſtánowiony, ſprowádźił z Hiſzpánii Genſeryká Krolá Wándálſkiego Aryáná, ktory Roku 439. Kártáginę odebrał, kray zniſzczył, Biſkupow y Xięży Kátolickich wygnał, Sycylią náiechał, ktorego niemogąc Teodozyus poſkromić prez wyſłánych Generałow Areobinde y Anáxillá, muśiał z nim pokoy uczynić, poſtrádywſzy Afryki; Hunnom ſię muśiał okupić, ktorzy ſobie przywłaſzczyli Pánnonią od nich Hungáryą názwáną, y ták Teodozyus zewſząd otoczony nieprzyiaćielem, umárł Roku P. 450. pánowáwſzy lat 42. Ceſarz pobożnośći pełen, bárziey Swiątobliwy iák woienny

VALENTINIANUS III. Ceſarz záchodni Syn Konſtáncyusá, ożeniony z Corką Teodozyuſzá Eudoxyą, po śmierći Honoryuſzá inaugorowány Monárchá R. P. 425. Woynámi zewſząd otoczony, przećiwko Attyli 700000. Hunnow máiącemu wyſłał Etyuſzá Generałá z woyſkámi wźiąwſzy álliáncyą z Alánámi, Gotámi, Fránkámi, y Burgundámi ośiádłemi w Prowincyách Golſkich, y pod Szalonem nád márną, potkáły ſię z obodwoch ſtron woyſká, gdźie z obodwoch ſtron trupem pádło 272000. á Attylá ſtráćiwſzy 180000. Hunnow wroćił do Pánnonii, gdźie znowu zebráwſzy znáczne woyſko poſzedł do Włoſkich Páńſtw, Akwileą odebrał po trzechletnim áttáku, Medyolan, Páwią, Wincencyą, y wſzytkie Miáſtá Włoſkie zrábował, y ná ten czás przeſtraſzeni Ziemiánie Włoſcy pouchodźili ná Wyſpy Morſkie, gdźie záłożyli Miáſto teraz zwáne Wenecyą, á Attyla záiątrzony przećiw Rzymowi wywarł Potencyą ſwoię, ále od Leoná Pápieżá uproſzony, wroćił ſię do Golſkich Páńſtw, o co od Miniſtrow ſwoich pytány, czemuby ták poſtuſzny był Pápieżowi, odpowiedźiał: że przy nim widźiał ogniſtą oſobę grożącą ſobie, ieżeliby nieſłuchał perſwázyi Oycá S. Ale y tám w Gallii ſtráćił tyleż ludźi co y pierwſzy raz, y w krotce krwią we ſnie z nosá zbroczony y záduſzony. Válentiniánus záś niewinnego Ecyuſzá iákoby pretenduiącego Tronu Cesárſkiego rewokowáwſzy z Gallii ſtráćić kazał, zá co od Zołnierzy iego przez Máxymá násádzonych Senátorá Rzymſkiego zábity R. Páńſkiego 455. Pánował lat 30. oſtátni Ceſarz záchodni, bo po śmierći iego Páńſtwá záchodnie záwoiowáne od rożnych Tyránow, iáko to Afryká od Wándálow ieſzcze zá życia Jego; Hiſzpániá od Wizygotow y Serwienow; Galliá od Wizygotow, Burgundow y Fránkow; Włoſká źiemiá od Lombárdow; Brytániá od Piktow, Anglow, y Sáſow; Szwáyczáry y Szwábiá od Niemcow; Báwáryá od Boienow; Węgry álbo Pánnoniá od Hunnow, y Prowincye Niemieckie od mocnieyſzych rożnych zwánych ludźi. Jednák po śmierći Wálentyniáná záboycá iego

MAXYMUS ożeniwſzy ſie z żoną iego, Ceſárzem ſię ogłośił, ále żoná dowiedźiáwſzy ſię od niego, że z iego okázyi Wálentynián zábity, ſprowádźiłá Genſeryká Krolá Wándálow z Afryki z potencyą, zá co Máxymus od Rzymian rozſzárpány y w Tyber wrzucony, á Genſeryk Rzym odebrał, ále przez inſtáncyą Leoná Pápieżá zwrácony od intencyi ſpalenia Rzymu, tylko go zrábował, zábráwſzy wſzytkie ozdoby z Páłácow, Kośćiołow, iáko y wſzelkie bogáctwá przez Tytusá z kośćiołá Jerozolimſkiego przenieśione do Rzymu. Tenże Genſericus wźiął ſobie zá żonę Eudoxyą, y Corkę iey Plácydyą Synowi Hunerykowi, drugą Eudoxyą dał, Olybryuſzowi záſlubioną. Y ták Máxymus tegoż Roku co y Wálentynián zábity. Po nim było Cesárzow 8. ále bez żadney władzy Cesárzom Rzymſkim wzwyczáioney, o ktorych pod Cesárzámi Wſchodniemi.

FLAVIUS MARTIANUS záś po śmierći Teodozyuſzá od Woyſká obrány Ceſarz, y z Sioſtrą iego Pulcheryą ożeniony z kondycyą záchowánia czyſtośći, świątobliwie rządźił Páńſtwámi Wſchodniemi, z Persámi y Wándálámi pokoy uczynił, umárł R. P. 456. pánowáwſzy lat 6. y Mieśięcy 6. W Rzymie záś obrány Cesárzem ná pozor

F. MECILIUS AVITUS ktory w záwoiowáney źiemi Włoſkiey rządźił. Ale że

F. LEON Pierwſzy po śmierći Marcyaná Cesárzem wſchodnim obrány, poſłał Juliuſzá Majorání do Záchodnich Páńſtw Cesárzem go kreowáwſzy, Ten ſzczęśliwie Włochy oczyśćił od Wándálow y Afrykánow, odebráwſzy im Maurytánią y inne Miáſtá. Ze záś wywarł śiły ſwoie przećiw Alánom, przybrał ſobie przećiwko nim Gotá Rycimerzá

z Woy-

z Woyſkiem iego, uczyniwſzy go Generałem Woyſk ſwoich, ktory pod Plácencyą Awitá złápał, y do prywátnego żyćia przymuśił Roku Páńſkiego 456. á po nim

F. JULIUS MAJORIANUS Cesárzem Záchodnich Páńſtw przyznány, ále y ten od Rycimierzá zábity R. P. 461. pánowáwſzy lat 4. y 6. Mieśięcy. Po nim

F. LIBIUS SEVERUS był proklámowány Cesárzem, pod ktorego rządem Rycimierz wſzytkich Alánow wygubił, ále ná oſtátku R. P. 465. niemogąc ćierpieć pánowánia iego nád ſobą Sewerá otruł, poſtáwſzy do Leoná, obliguiąc go o Nominácyą Cesárzá Záchodniego, á tym czáſem dwá Roki Interregnum trwáło. Po dwoch lat

ANTEMIUS Cesárzem kreowány zá konſenſem Rycimierzá z ktorego corką ożenił ſię, ále że przećiwko Oycu żony ſwoiey powſtał, á zá interpozycyą Epifániuſzá Biſkupá Páwii był ákordowány z Rycimierzem, iednák od niegoż w Rzymie dobyty y zábity, Rycimierz po nim w Mieśiąc umárł, iednák zá żyćia iego

OLIBRYUS tegoż Roku 472. kreowány Cesárzem, ále y tegoż Roku umárł w 7. Mieśiącu, á Woyſko záś Záchodnich Páńſtw obráli ſobie Cesárzem w Rawennie

GLICERYUSA, ktorego Leon pierwſzy Cesarz Wſchodni nie ákceptował, y owſzem przećiwko niemu Juliuſzá Neposá wypráwił, zrućiwſzy go z Tronu, y Biſkupem Sálońſkim uczyniwſzy w Dálmácyi, w Wſchodnich záś Páńſtwách

LEO I. umárł Roku Páńſkiego 474. kreowáwſzy po ſobie Cesárzem Wſchodnim

LEONA II. Zięćiá ſwego, ále ten Rok tylko pánował, á po nim Oyćiec iego

ZENON ISAURICUS Cesárzem Wſchodnich Páńſtw kreował ſię, zá ktorego

JULIUS NEPOS Gliceryuſzá prywował Páńſtwem, á ſam kreował ſię Cesárzem Záchodnich Páńſtw, ále że dla zmocnienia śił przećiwko nieprzyiáćiołom ſwoim wezwał Oreſtá Gotá z Woyſkiem, ten go wygnał, á Syná ſwego Romulusá uczynił Cesárzem, z Genſerykiem Krolem Wándálow go zkoligáćiwſzy. Przyiaćiele iednák Juliusá Neposá ná zemſtę zdrády Oreſtá, wezwáli przećiwko niemu Odoákrá Krolá Rugienow, ktory z Woyſkiem przebywſzy Dunay R. P. 476. Oreſtá w Páwii dobył, y zábił. Po Nepoſie záś

ROMULUS AUGUSTULUS Syn iego Cesárzem kreowány od Odoákrá wygnány, Rok tylko niezupełnie pánował, y ná tym Auguſtulá rządźie záſtánowiłá ſię Monárchiá Záchodnich Páńſtw, Roku Páńſkiego 476. przez lat 324. áż do Roku 800. wákuiąca, o czym niżey.

ODOACER záś ſzczęsliwą wygráną ſwoią w Páwii Ráwennę y potym Rzym odebrał, z Gotámi ligę wźiął, ktorym trzećią część źiem Włoſkich wydźielił, y Krolem Rzymſkim uczynił ſię, po ktorym Interregnum trwáło áż do Károlá Wielkiego Cesárzá.

ZENON widząc záwoiowáne Páńſtwá Záchodnie przez Odoákrá, wezwał Teodoryká Krolá Oſtrogotow przećiwko niemu, ktory Odoákrá zniosł ná trzech bátáliách, ále że Zenon w piiáńſtwie żyćie ſwoie prowádźił, y zárážony był Herezyą Eutychesá przećiwko Boſtwu Duchá S. Bázyliſká przećiwko ſobie Brátá Mácochy ſwoiey Weryny uſurpátorem do korony Cesárſkiey kreował, ále y ten od Senátu Konſtántynopolitáńſkiego zátrácony, á Aryáná żoná mężá ſwego Zenoná piiáńſtwem zniewolonego w grobie Anteceſſorow iego zámknełá, y głodem umorzonego zákopáłá. Po nim

F. ANASTASIUS názwány Diocorus od oczow odmiennych, od Aryany zá mężá przybrány. Eutychesá Sekty przyiaćiel Cesárzem nominowány, y pierwſzy Ceſarz koronowány, przez Pátryárchę Konſtántynopolitáńſkiego, deklárowáwſzy ſię bydź dobrym kátolikiem, y ſprzyśiągſzy; y zá niego Teodoryk w Ráwennie Odoákrá z cáłą Fámilią wytráćił, R. P. 493. Tryumf w Rzymie odpráwił z wielkim applauzem Poſpolſtwá, Senát pięknie utwierdźił, y Miáſtá Włoſkie repárował, wſpániáłośći Páłácom przydał po Nieprzyiaćielſkich náiázdach zruynowánym, y Práwá pięknie poſtánowił. Anáſtáſius záś Longiná Brátá Zenoná pretenduiącego korony Cesárſkiey, ná bátálii zniożſzy wźiął, y ſtráćić kazał. Ale Witálien Graf Trácyi przećiwko niemu powſtał o prześládowánie prawdźiwych Kátolikow Rzymſkich, y Pátryárchow Konſtántynopolitáńſkich, ktorym zprzyśiągł ſię tey Religii Swiętey bydź Obrońcą, á potym Eutychesá Sekty náśládownikiem, ále Witálien od Cesárzá przekupiony ſupercedował. Miał potym Anáſtázyus Woynę przećiwko Perſom, ále iey nieſkończył, Bulgárowie y Getowie zá niego Trácyą y Mácedonią náiecháli y ſpuſtoſzyli. Klodoweus záś Krol Fránkow Prowincye Golſkie rozſzyrzał pod rząd ſwoy, ktorego Anáſtázyus przez Ibbę Generałá ſwego ná 30000. trupem położywſzy, zniosł. Ale że potym Anáſtázyus wroćił ſię do Aryáńſkiey Sekty, wywarł tyránnią ſwoię przećiw wiernym Kátolikom, y wkrotce nagle umárł R. Páńſkiego 518. pánował lat 27. y 3. Mieśiące. Po nim

F. JUSTINUS z proſtey kondycyi, ále z Stopniow woiennych promowowány do Senátu Konſtántynopolitáńſkiego Senator, od z korrumpowánego Woyſká obrány Cesárzem, przećiwnikow ſwoich Amáncyuſzá y Teokrycyáná ſtráćić kazał, iáko y Witáliená

Wo-

Wodzem woyſk y Konſulem kreowánego, Aryánow nienáwidźił, o co Teodoryká ná ſiebie rozgniewał Włoſkich źiem Krolá Aryániná, ále Teodoryk Roku P. 526. umárł w Apoplexyi, á Juſtyn w drugim roku po nim pánowáwſzy lat 9. y Mieśięcy 9. od niego przybrány do Cesárſkiey godnośći Sioſtrzeniec

F. JUSTINIANUS názwány wielki, á po nim Cesárzem y Monárchą kreowány, ktory od 1400. lat przez godnych Sędźiow ná to wysádzonych zebrał Práwá názwáne Juſtiniáná, Wnukow Anaſtázego Hipácyuſzá, Pompeiuſzá, y Probusá przez Bellizáryuſzá Wodzá rebellizuiących ſobie znioſł, y uſkromił, przez tegoż ſamego Bellizáryuſzá Gilimerá Krolá Wándálow w Afryce znioſł, iego sámego poimał z cáłą Fámilią Krolewſką, y Wándálow wygnał, Krolá tylko ſprowádźiwſzy do Konſtántynopolu y Fámilią iego, ktorym wzámiáſt inſzey káry zá niewolą Gálácyą náznáczył. Tenże Bellizáryus Sycylią, Neápol, y Rzym Oſtrogotom odebrał, w Rzymie attákowány od Witygesá Krolá Oſtrogotow, lubo głodem morzone widząc Poſpolſtwo, iednák Witygesá 150000. máiącego woyſká ná 30000. trupem położywſzy, odpędźił od Rzymu, Miáſtá záś Włoſkie puſtoſzącego w Ráwennie złápał y z żoną, y do Konſtántynopola odeſłał. Tenże rewokowány z Włoch do Konſtántynopola wyſłány z woyſkiem przećiw Hozroeſowi Krolowi Perſkiemu, ktorego w wielu okázyach znioſł, y uſkromił; ále że w tym ſamym czáſie Totylas Krolem od Gotow ináugurowány zebráwſzy potencyą, Włochy náiechał, Rzym odebrał y zruynował, zápaliwſzy Cápitolium, przećiwko niemu Juſtynián Bellizáryuſzá wyſłał, ktory Tárent, Spolet, y Rzym odebrał uſkromiwſzy Gotow, ále że znowu rewokowány od Juſtyniáná do wſchodnich Páńſtw, przećiwko wzwyż wyrážonemu Krolowi Perſkiemu, ktorego powtornie uſkromił, y z tryumfem powroćiwſzy do Konſtántynopola. Ze záś był udány przed Juſtyniánem iákoby po tych ſwoich zwyćięſtwách miał mieć intencyą podwyżſzeniá ſię ná Tron Cesárſki prywowány zá to komendą y dobrámi; nieuważáiąc iednák ná niewdźięczność ſtáług ſwoich, ſprzyśiężony bont Senátu Konſtántynopolitáńſkiego odkrył Floryáná Senátorá, uzurpátorá Tronu zábił, y iego głowe iáko y Inſignia Cesárſkie Juſtyniánowi oddał, zá co przywrocony do dáwnych honorow y fortuny, ále powtornie udány u Cesárzá o pretenſyi iákoby Korony Cesárſkiey, do więźienia wtrącony, gdźie według niektorych Hiſtorykow umárł z teſknośći, według záś innych przez rozkaz Juſtyniáná oſlepiony, zkąd przyſłowie uroſło z iego iáłmużny proſzenia: *Date obolum Belliſario.* W ten czás záś, kiedy Bellizáryus był wokowány z Włoch, do Wſchodnich Páńſtw, Totylas z Potencyą Gotow znowu Rzym odebrał, przećiwko ktoremu Juſtiniánus wyſłał z woyſkiem Narſesá Wielkiego Generałá rodem Armená, ktory woyſko Totyláſá znioſł, iego zábił, Tejasá ſukceſſorá Totyli tákże złápał y zábił, y oczyśćił Włochi od Gotow, ktorzy zácząwſzy od Odoákrá 77. lat, á potym począwſzy od Teodoryká áż do Tejasá około 50. lat pánowali we Włoſzech. Zá co Narſes od Juſtyniáná kreowány Gubernátorem Włoch, tym czáſem Zuſtynian Ceſarz umárł R. P. 565. pánowáwſzy lat 38. Mieśięcy 7. y dni 13. Po nim Syn iego

JUSTINUS II. koronowány Cesárzem przez Eutychiuſzá Pátryárchę Konſtántynopolitáńſkiego, wyſłał do Włoſkich Páńſtw Longiná, uczyniwſzy go Exárchą iákoby Vice-Krolem, á Narſesá rewokował, ktoremu żoná Juſtyná Cesárzá miálá nápisáć w liśćie, á żeby wroćił ſię do zwiiánia kłebkow z Corkámi iey, przypominájąc mu przez to, że kiedys był Eunuchem, o co Narſes zágniewány ſprowádźił Lombárdow do Włoſkich Páńſtw, odpisáwſzy Cesárzowey *ad intende*, iákoby ten kłębek miał dobrze záwikłáć. Albin záś Krol Lombárdow ktorego przedtym Juſtiniánus záżywał śił przećiw Oſtrogotom, náſzedł Włoſkie Páńſtwá we 200000. Lombárdow R. P. 568. gdźie niemáiąc rezyſtencyi rozſzerzył záwoiowáne ſobie Páńſtwo, y ugrontował Kroleſtwo názwáne Lombárdow, ktore ſię rządźiło pod właſnemi Krolámi 24. przez lat 206. áż do Dydyerá oſtátniego, ktorego Károl wielki záwoiował R. P. 774. Narſes w Rzymie umárł, á Longin nieſprzećiwił ſię nieprzyiaćielowi. Juſtyn Ceſarz záś w Wſchodnich Páńſtwách przez Tyberá Bułgárow znioſł, y z Trácyi wygnał, Zydow przez Elesbásá uſkromił rebellizuiących w Syryi, przez Marcyáná záś Perſom odpor dawał náchodzącym Prowincye iego, ná oſtátku pokoy z niemi uczynił, y w krotce umárł R. P. 576. pánowáwſzy lat 10. y Mieśięcy 10. dni 20. Po ſobie przybrał Cesárzá

TYBERYUSA KONSTANTINA rodem z Trácyi wielkiego iáłmużniká, przećiwko Perſom Máuryliuſzá z woyſkiem poſłał, ktorych znioſł, y Prowincye przez Perſow záwoiowáne odebrał, zá co mu Ceſarz dał Corkę ſwoię zá żonę. Tyberyus w krotce umárł R. P. 583. pánowáwſzy lat 6. Mieśięcy 10. y dni 8. Po nim

MAURITIUS z Kápádocyi rodem, poſłał Filipiká źięćiá ſwego przećiw Perſom, ktorych ná trzech bátáliach znioſł, iáko y Germánus po nim kreowány Generał woyſk.

Ze záś Szachkan uczyniwſzy ſię Cesárzem Hunnow, náypierwſzy Scytow álbo Tatárow záwoiował, y przećiwko Turkom pierwſzy raz zmocnionym ſzczęśliwie woynę prowádźił, przećiwko niemu Mauritius wyprawił Pryſká Pretorá z woyſkiem, ktorym zástráſzony Szachkan pokoy uczynił z Maurycym, ále w krotce Szachkan złomał pokoy, y z Pryſkiem ſię potkał w kilku bátáliách bez decydowáney wygráney, Mauritius powźiąwſzy wiádomość poſłał Komendyolá z woyſkiem mocnym ná zmocnienie ſił Pryſká, ále że Szachkanowi poſłużyło ſzczęśćie, że Komendyol uſzedł z bátálii, zoſtáwiwſzy mu 12000. ludźi w niewolą zábránych, z námowy Maurycego sámych rebellizántow przećiw Cesárzowi, tych Szachkan chćiał wyzwolić zá wypłáceniem mu 24000. Tálerow, potym y 12000. Tálerow chćiał ſię kontentowáć, ná oſtátek 6000. Tálerow pretendował, ktorych że niechćiał Mauritius łákomſtwem uwiedźiony wypłáćić, Szachkan wſzytkich kazał wytráćić, o co woyſko zágniewáne oſkárzyło Komendyolá przed Cesárzem, ktory ſię tylko ná to rośmiał, á Phocas imieniem woyſká mocno przećiwko Cesárzowi powſtał, o co ſtrofowány od Maurycego, y kárą dekretowány, ále woyſko ná zemſtę, Phocásá Cesárzem proklámowáło, y z tryumfem do Konſtántynopola wprowádźiło, gdźie

PHOCAS koronowány przez Pátryárchę Cyryáká Monárchą, dowiedźiáwſzy ſię o mieyſcu, gdźie Mauritius z Fámilią ſwoią nocą ſię reyterował, zeſłał ludźi, ktorzy Maurycego zábiwſzy y żonę, z Synámi y Corkámi pozábiiáwſzy, wytráćili: R. P. 602. pánował Maurycy lat 19. Phocas záś ná początku pánowánia ſwego wyſłał Narſesá z woyſkiem przećiw Perſom, ále od nich znieśiony, y zá rebellią podnieśioną w woyſku żywo ſpalony. Perſowie tym czáſem záwoiowáli Mezopotámią, Syryą, Fenicyą, Páleſtynę, y Miáſto Jeruzálem odebráli, Szachkan Mácedonią, y Trácyą puſtoſzył, á Phocas rząd ſwoy w rządzách niepoczćiwych utopił, o co zágniewány Priſcus ſprzyſiągſzy ſię z woyſkiem y Senátem wokowáli ná Tron Herakliuſzá Syná Herakliená Prefektá Afrykáńſkiego, ktory przybywſzy z flotą, y złączywſzy ſię z woyſkiem pod komendą Pryſká wiázd ſwoy z tryumfem odpráwił do Konſtántynopola, Fokásá kazáwſzy okrutnie zábić, zá iego niepoczćiwy rząd, iáko y bráći y przyiáćioł iego R. P. 611. y ták

F. HERACLIUS ſzczęśliwie oſiadł Tron, koronowány Cesárzem, ále że Hozroas Krol Perſki rozſzerzał gránice ſwoie przywłaſzczeniem ſobie wielu Páńſtw, Antyochią odebrał, Dámáſk, Páleſtynę, y Jeruzálem, gdźie żydźi ná 80000. Chrześćián zámęczyli zá zezwoleniem iego, Krzyż Chryſtusá Páná zábrał z Kośćiołá Zerozolimſkiego, Egipt záwoiował, y Kártáginę odebrał, áni pokoiu z Herákliuſzem ckćiał uczynić, łżąc Imię Chrześćián y ſamego Chryſtusá Páná. Heráclius tedy ná zemſtę tego bluznierſtwá woyſko zebrał, zoſtáwiwſzy w Konſtántynopolu ná bronienie gránic Syná ſwego Konſtántego, poſzedł z woyſkiem, Perſkie Prowincye náſzedł, Perſow znioſł, Miáſtá ſpuſtoſzył, Niewolnikow wielką liczbę wźiął, Sárábágle y Zárbáchárá Generáłow Perſkich znioſł, bogáctwá ich zábrał, potym przebywſzy Eufrates, w Syryi wiele bátálii wygrał przećiw Perſom, z Krolem Gázárow álbo Turkow wźiął ligę, y od niego 40000. woyſká zmocnił ſię, Hozroáſá uchodzącego do Perſyi, gonił, Miáſtá y Páłáce iego ſplondrował, ſkárby zábrał, Zárbáchárá Generáłá woyſk Perſkich, z woyſkiem do ſiebie przyćiągnął, y pokoy ná oſtátek Hozroáſowi, ále że niechćiał ákceptowáć, á Syná ſwego Marſzerá z Nałożnicy ſpłodzonego chćiał po ſobie Krolem uczynić z krzywdą ſtárſzego Syná Syroesá, Syroes tedy uczynił pokoy z Cesárzem, Brátá uzurpátorá Tronu zábił, Oycá Hozroáſá poimał, y zábił, Herákliuſzowi wſzytkich kondycyi pokoiu dotrzymał, oddáwſzy ſobie zobopolnie poprzywłaſzczáne Prowincye przez Hozroesá, Krzyż Chryſtusá Páná zábrány z Jerozolimy oddał, y Zácháryſzá Pátryárchę Jerozolimſkiego wyzwolił. Ze záś Heráklius ná tę woynę záćiągnął był Arábow, ktory potym poſzli pod komendę Machometá y Turkow pogánow, zá to podobno powietrze ſię wſzczęto w woyſku iego, w ktorym mu wymárło ná 50000. ludźi, y on ſam z żálu ſtráconego woyſká przez powietrze, umárł R. P. 641. pánowáwſzy lat 31. y Mieśięcy 10. według Cedroná. Po nim Syn iego

KONSTANTYN III. Cesárzem koronowány, ále od Mácochy otruty, tylko 4. Mieśiące pánował, á ná mieyſce iego Syn młodſzy Herákliuſzá, názwány

HERACLEONAS Cesárzem w 10. lat ogłoſzony, zá niego Sárácenowie Cesáreą wźieli 7000. Chrześćián umęczywſzy, że záś ták młody Ceſarz rządźił Páńſtwem białogłowſkim nátchnieniem, od Senátu zrucony, y z Konſtántynopola z Mátkę wygnány, ktorey ięzyk ućięli, á Synowi nos, do Kápádocyi ich odeſłáwſzy, ná mieyſce záś iego Syn Konſtántyná názwány

CONSTANS II. koronowány Cesárzem R. P. 642. że záś Mávias Generał Sárácenow od Oſmáná kreowány Wyſpę Cyprus názwáną záwoiował, wźiąwſzy Konſtáncyą

od

od dáwnych názwáną Salámine, á teraz Famáguſtę, Konſtáns z nim ná dwie lećie pokoy uczynił, ále Mávias niedotrzymał, y flotę znaczną ná morzu wygotował dla attákowánia Konſtántynopola, ktorą że mu dway Bráćiá wyzwoleni z niewoli Chrześćiánie zápalili, y przez to wyzwolili wſzytkich Chrześćián niewolnikow, ktorzy ná Sáracenow rzućiwſzy ſię, wyćięli ich, Mávias mſzcząc ſię krzywdy ſwoiey, większą flotę przygotował, y Konſtánſá zniosł woyſko, Wyſpę Rodes wźiął, Sycylią zdezolował. Ze záś po śmierći Oſmáná Sáráceni ná dwie fákcye ſię rozdźielili, iedni trzymáli ALI źięćiá Máchometá, á drudzy Máwiáſá, Mávias tedy uczynił pokoy z Konſtánſem, ktory zábiwſzy Brátá ſwego Teodozyuſzá poſzedł do Włoch przećiwko Lombárdom, od ktorych lubo znieśiony z reſztą woyſká poſzedł do Rzymu, gdźie żeby był przyięty łátwiey, deklárował ſię przenieść ſtolicę rezydencyi ſwoiey z Konſtántynopola do Rzymu, y z tey przyczyny mile przyięty z woyſkiem, złupił Kośćioły z wſzetkich ſkárbow, Kośćioł wſzytkich Swiętych od Pogán zwány Pantheon á teraz Rotonda obnáżył z pokryćia wyzłacanego, Páłace złupił, z Prowincyi Włoſkich podátki znáczne z ludźi zdarł, ále zá to w Syrákuzie w Wánnie zábity konwią od pewnego Iędrzeiá, R. P. 669. pánował lat 27. Marćiná Pápieżá przez Teodorá Kálliope Exarchę złápánego y przyſłánego do Konſtántynopola ná wygnánie poſłał do Herſonezu, Herezyi Monoteliſtow ſprzyiáiący pánował. Po nim

KONSTANTYN IV. Cesárzem koronowány Syn Konſtánſá názwány POGONATUS od noſzenia brody wielkiey przyiáznieyſzy był Kátolikom, wyzwoliwſzy Wiárę S. od Heretykow, zá niego Sáráceni Sycylią záwoiowáli y Syrákuzę wźięli ná 80000. Chrześćián w niewolą wźiąwſzy, Lycyą y Cylicyą zruinowáli, Trácyą náwiedźili, y Konſtántynopol áttákowáli, ále od Generáłow Cesárſkich ſzczęśliwie znieśieni, y flotá ich ſpalona, y wielkiemi pieniędzmi pokoy ſobie kupić muśieli od Konſtántyná, Trybut mu deklárowáwſzy przez 30. lat, tym ſzczęśćiem Konſtántyná Xiężętá záchodnich Páńſtw záſtraſzeni, wyſłáli Poſłow do niego, z deklárácyą áliáncyi, Bulgárom záś náwiedzáiącym częſto Trácyą náznáczona Mizya, á Konſtántyn 18. lat pánowáwſzy, umárł R. P. 686. Po nim

JUSTINIANUS II. Syn iego koronowány Cesárzem, zá niego Leons Generał woyſk wygnał z Armenii Sárácenow, y podbił Iberyonow, y Medow, Abumárvan záś Kálif Sáráceńſki pokoy z Juſtyniánem uczynił z kondycyą, żeby Mardáitow głownych Nieprzyiáćioł Árábow wygnał Ceſarz z gory Lybanu, żeby Sárácenowie codźien płáćili Juſtyniánowi 2000. Tálerow, iednego koniá, y iednego niewolniká, y żeby Wyſpá Cypr wypłacáłá Trybutá przez połowę Cesárzowi y przez połowę Kálifowi, ten iednák pokoy był przyczyną więkſzego potym zámáchu ná woynę, bo iák Ceſarz wygnał z Gory Lybánu Mardáitow, záwſze prześláduiących Árábow, ták łátwieyſzą drogę pokazał Sárácenom do Záwoiowánia od nich Páńſtw ſwoich, iáko o tym niżey. Juſtynian potym chćiał Bulgárom odebráć Mizyą przez Konſtántyná im náznáczoną, ále znieśiony od nich, ledwie ſam uſzedł do Konſtántynopola, przećiwko Árábom álbo Sárácenom złomáwſzy pokoy, z woyſkiem poſzedł, ále ſtráćiwſzy woyſko, wroćił do domu, Sabbacyus záś Pretor Armeńſki ná odgłos przegrány iego, Armenią oddał Árábom, Juſtynian powroćiwſzy do Konſtántynopola więźionego przez dwie lećie Leonſá wyzwolił, y Gubernátorem Grecyi uczynił, ále ten złączywſzy ſię z Senátem, y z wielą Pánow záiątrzonych ná Tyránnią Juſtyniáná, náſzedł Páłác iego y nos mu urznąwſzy zrućił z Tronu, y ná wygnánie poſłał do Scytow, do Cherſonezu.

LEONS kreowány Cesárzem wyſłał Jáná Pátrycyuſzá z flotą y z woyſkiem przećiwko Sárácenom, ktorych ſzczęśliwie wygnał z Afryki, ná odgłos iednák Sárácenow idących przećiwko niemu z woyſkámi wielkiemi, zoſtáwiwſzy woyſko pod komendą Abſymárá ſam pobiegł do Leonſá dla zmocnienia ſił ſwoich, á Sárácenowie tym czáſem opánowáli Afrykę, Abſymar záś od woyſká Cesárzem proklámowány, wśiádſzy z woyſkiem w okręty popłynął do Konſtántynopola, y ná nieſpodźiewánego Leonſá tráfiwſzy, do Miáſtá przyięty w Páłácu iego Leonſowi nos urznąć kazał, y na wygnánie poſłał do Dálmácyi, w kláſztorze go osádźiwſzy. Y ták

ABSYMAR od woyſká názwány TYBERIUS Cesárzem koronowány, obáwiáiąc ſię emulácyi godnieyſzego od ſiebie, Bárdaneſá relegował do Cherſonezu Tráckiego, Brátá ſwego Herákliuſzá wyſłał z woyſkiem znácznym przećiwko Árábom, ktorych ná 200000. trupem położył w Syryi, y Armenią im odebrał, y z Cylicyi ich wygnał. Juſtynian záś uſzedł z Cherſonezu do Szachkáná, ktory mu dał Sioſtrę ſwoię zá żonę, bez dánia iednák pomocy do rekuperowánia Páńſtw ſwoich, y owſzem od Abſymárá pieniędzmi uwiedźiony chćiał go zábić, ále przeſtrzeżony Juſtiniánus uſzedł do Terbeliuſzá Krolá Bulgárow, ktory mu dáwſzy woyſko, ſpoſobem wſzedł do Konſtántynopola z

woy-

woyſkiem, y náypierwey Pátryárſze Kállenikowi Oczy wyłupić kazał, Herákliuſzá o-bieśić, Tyberyuſzá záś y Leonsá związánych po Mieśćie wodźić kazał, y po głowách ich deptał, mowiąc ſłowá Psálmiſty : *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* y potym ich tyránnizowáć y zábić kazał. Niewdźięczny potym prze-ćiwko Bulgárom woynę podnioſł, ále znieśiony ledwie uſzedł, tyránnie ledwie nie co-dźien nád przyiáćiołmi Leonsá czynić kazał. Mieſzkáńcow w Cherſonezu zá niedo-bre ſiebie tráktowánie wymyślnemi mękámi mordowáć kazał, Bulgárow powtornie zá-czepił, ále ći wźiąwſzy ná pomoc Szachkáná znieſli iego flotę, á tym czáſem

PHILIPPUS BARDANES, máiąc komendę nád woyſkiem, wpadł do Konſtánty-nopolá Juſtyniánowi głowę kazał ućiąć, Synowi iego Tyberyuſzowi gárdło przerznąć Roku P. 712. y ná nim Herákliuſzá Fámiliá przez 100. lat pánuiąca zátrácona, pierwſzy raz pánował lat 10. á oſtátni raz lat 6. Bardánes záś koronowány Cesárzem, zá niego Sarácenowie Cylicyą záwoiowáli, Bulgárowie Trácyą náſzli, y zruynowáli, Kátolikow Nieprzyiaćiel głowny, Monoſteliſtow Sektą zárážony, ále prędko od ſprzyśiężonych oczy mu wyłupione, y tylko 18. Mieśięcy pánował, á ná mieyſce iego

ARTEMIUS álbo ANASTASIUS II. od Senátu y Poſpolſtwá Cesárzem obrány, á-le poſtyſzáwſzy, że Sáráceni znáczną flotę gotowáli przećiw Konſtántynopolowi, kazał ſię Miáſtu opátrzyć mocno, á tym czáſem z woyſkiem wypráwił Jáná Dyákoná, ktorego niechćiáło woyſko ſłucháć, y zábiwſzy go proklámowáli Cesárzem Teodozyuſzá, ktory z woyſkiem przyſzedſzy, Konſtántynopol odebrał, Artemiuſzowi głowę kazał ogolić y do kláſztoru wtrąćił, ktory Mieśięcy 13. rządźił.

TEODOZYUS III. Cesárzem koronowány, obrázy wſzytkie Kośćiołom przy-wroćił, ále tylko rok pánował, wſtąpiwſzy do Zákonu. A obrány od woyſká

LEO III. zwány ISAURICUS bo z Izáuryi rodem, názwány potym *Iconomachus* bo wielki nieprzyiaćiel obrázow, od woyſká obrány Cesárzem, Kráwiecki Syn, ále przez ſtopnie żołnierſkie w woyſku záſłużony, przećiwko niemu Omar Kalif Wodz Arábow 400. Okrętow, á potym 360. zwoyſkiem poſłał dobywáć Konſtántynopola, ále wię-kſzá część ná morzu potonełá, w woyſku záś Sarácenow áttákuiącym Konſtántynopol wielką ſzkodę uczyniło powietrze, głod, y źimno, Bulgárowie ná pomoc od Leoná ſprowádzeni ná 22000. trupem położyli, reſztá ich záś ledwie uſzło, Artemiuſzá pre-tenduiącego wroćić ſię do Tronu y śiłámi Bulgárow ſprowádzonego, przez tychże ſkor-rumpowánych od Leoná wydánego, Leo zábić kazał, pánował Leo lat 24. umárł Ro-ku P. 741. Po nim

KONSTANTYN V. zwány *Copronimus*, Syn Leoná, Cesárzem koronowány, dla te-go názwány Kopronimem, że kiedy go chrzczono feces wyrzućił z ſiebie w Chrzćiel-nicę, á do tego że náywiękſzy iego guſt był końſkie łayno wącháć y w ręku nośić, prze-śládownik wielki obrázow, ná początku ſwego pánowánia poſzedł z woyſkiem prze-ćiw Sarácenom, z ktoremi zábáwiáiąc ſię, w tym ſamym czáſie, wſzytkie obrázy przy-wroćił Kośćiołom ARTABASDUS, przez co poſpolſtwo ukontentowáne, Cesárzem go obwołali, y koronowány przez Anáſtázego Pátryárchę Konſtántynopolitáńſkiego, ná odgłos tey odmiány Konſtántyn zágniewány, porzućiwſzy Nieprzyiáćioł, y przy-zwáwſzy ſukkurſu Sarácenow obległ Miáſto Konſtántynopol, dobył Miáſtá y oczy wy-łupáć kazał Artábázdowi, y iego dwiemá Synom, Pátryárchę Anáſtázego wsádźiwſzy ná oſłá twárzą do ogoná, kazał wodźić po ulicách, y godność mu odebrał, ále mu ią w krotce przywroćił. Sarácenowie záś Anátolią niſzczyli, z Bulgárámi miał woynę, y lubo ich znioſł raz ná bátálii, więcey iednák przegrał, iednák ná oſtátek profitował prze-ćiwko nim, w krotce potym umárł R. P. 775. pánowáwſzy lat 34. u wſzytkich Hiſtory-kow nágány pełen Ceſarz. Po nim

LEO IV. Konſtántyná Syn w podobnych niepoczćiwych cnotách wycwiczony iá-ko y Oyćiec, Cesárzem koronowány, z Ireną ſię ożenił, z ktorey miał Syná Konſtán-tyná VI. y Auguſtem go zá żyćia ſwego deklárował, á po ſobie Sukceſſorem, Niceforá Brátá ſwego uzurpátorá Tronu ogolić kazał, y ná wygnánie poſłał, do Cherſonezu mię-dzy Scytow. Teleryká Krolá Bulgárow wygnánego od ſwoich Poddánych, przyiął pieknie, przećiwko Sarácenom 100000. woyſká wypráwił, ktorych wygnał z Azyi, Nieprzyiaćiel wielki Obrázow, bo y z żoną ſwoią niechćiał mieſzkáć odtąd, iák oba-czył przy niey obrázek, kazał ſobie przynieść Koronę konſekrowáną Bogu, od Herá-kliuſzá z Kośćiołá S. Zofii, y włożywſzy ią ná głowę ſwoię począł ſię náſmiewáć, mo-wiąc ; że ták bogáta Koroná niemoże ſię podobáć uboſtwo kocháiącemu Bogu, y w tym momenćie kroſty ſię rzućiły ná iego głowę, Maligna wźięłá gorę y ledwie nie nágle u-márł Roku P. 780. pánowawſzy lat 5. Po nim

IRENE Zoná iego z KONSTANTYNEM VI. Synem zá Oycá Cesárzem korono-

wá-

wánym, po śmierći iego 10. lat dopiero máiącym rządźiłá Páńſtwem, że záś Nicefor Brát Leoná uzurpował korony, Irene wtrąćić go kazáłá do Kláſztoru, y z inſzemi Bráćią Leoná, Nicefor potym uſzedł z Kláſztoru do Sycylii pod protekcyą Helwidyuſzá Gubernátorá Sycylyiſkiego, wyſłáłá Poſłow do Károlá Wielkiego, biorąc z nim ligę, przećiwko Skláwonom Woyſko wypráwiłá ále od nich znieśione, Gubernátorow iey z Włoſkich Páńſtw wygnał Karol Wielki; że záś Senát y Poſpolſtwo wzgárdźili rządem białogłowſkim, Irene zágniewána wielu ná wygnánie poſłáłá Nieprzyiaćioł ſwoich. Sam potym Konſtántyn chćiał pánowáć, ále że ſię nieumiał rządźić, Woyſko Mátki ordynánſu ſłucháło, Niceforowi záś uzurpuiącemu ieſzcze Tronu, Konſtántyn wyłupáć oczy kazał, iáko y Stryiom ſwoim dwiemá Krzyſztofowi y Nicetáſowi ięzyki im wywlokſzy, tá Tyránniá iego záiątrzyłá ſerce poddánych, y Armeniá przećiwko niemu zážyłá śił Sárácenow, chcąc ſię wybić z potencyi iego. Sprzykrzyłá ſię potym y Mátce tyránniá Konſtántyná, ktorą wywárł y ná niewinnych, zá co mu oczy kazáłá wyłupáć. Niceforá záś y Krzyſztofá do Aten odeſłáłá, kazáwſzy ich zábić, Konſtántyn w krotce umárł, nád ktorym ſwoię tyránnią pokryłá płáczem, Poſłow wyſłáłá do Károlá Wielkiego dekláruiąc mu ſię zá żonę, y z ſobą Monárchią Wſchodnich Páńſtw, ále Károl Wielki politykę iey przeyzrał, á tym czáſem Woyſko iey obráło ſobie Cesárzem Niceforá Syná Staurácyuſzá Pátrycego, ktory z Woyſkiem náſzedſzy Páłác Ireny, wźiął ią z támtąd, y do Kláſztoru wrzućił, á potym ná wygnánie poſłał ná Wyſpę Lesbos, ktora w krotce umárłá R. P. 803.

Ze záś Karol Wielki záſczepił Monárchią Záchodnią w Páńſtwách Rzymſkich, dla tego zoſtáwiwſzy kontynuácyą Cesárzow Wſchodnich do opisánia Páńſtw Tureckich w Europie, po ſkończonych Páńſtwach Włoſkich, przyſtępuię teraz do záczęćia, y kontynuácyi Cesárzow Záchodnich w Nowo ufundowáney Monárchii Rzymſkiey.

KAROL WIELKI Cesárzem koronowány od Leoná III. Pápieżá Roku P. 800. z wielkim applauzem Włoſkich Páńſtw, ktory náypierwſzy zoſtáwſzy Dźiedźicem po śmierći Oycá Pepiná, y Bráći ſwoich, Kroleſtwá Fráncuſkiego (Geneálogią iego wolno widźieć niżey między Królámi Fráncuſkiemi) poſzedł w Włoſkie Páńſtwá z potencyą Dydyerá Krolá Lombárdow znioſł pod Wercelem, Miáſtá Włoſkie poodbierał, Dydyera złápał, y z całą Fámilią odeſłał do Lyonu, Lombárdow wygnał z Włoch, y one zupełnie ſobie záwoiował, oddáwſzy Pápieżowi wſzytkie Páńſtwa przez Oycá iego Pepiná dárowáne Kośćiołowi Rzymſkiemu, to ieſt Exarchat Ráweńſki, Prowincye Parmezáńſką, Plácecką, Modeńſką, Ferrárſką, Kommáchią, y innych wiele Miáſt, y źiem, w Kroleſtwie Neápolitáńſkim: o czym niżey w Páńſtwách Pápieſkich. Potym Károl wielki wygnáwſzy Lombárdow z Włoch, koronowány Krolem Włoſkim w Monzie Xięſtwie Medyoláńſkim. Po záwoiowánych Włochách Niemieckie Páńſtwá záwoiował, y przez 33. lat miáwſzy woynę z Sásámi ná koniec przymuśił ich do poſłuſzeńſtwá, Wiárę Chrześćiáńſką u nich záſzczepił, Wittigindá Xiążećiá czyli Krolá Sáſkiego kazáwſzy ochrzćić z całą Fámilią, y náyznácznieyſzych Pánow Sáſkich. Rábbodá Krolá Fryzow wielkiego Nieprzyiaćielá Chrześćián ná dwoch bátáliách znioſł, y wygnał, záwoiowáwſzy Páńſtwo iego, y tám Wiárę S. záſzczepiwſzy. Brytonow przymuśił do poſłuſzeńſtwá y do Trybutu płácenia, Węgrow znioſł. Hiſzpánią od Sárácenow wyzwolił, odebráwſzy im Pámpelonią, Sárágoſſę, y záwoiowáwſzy pod ſwoy rząd Páńſtwá Nawárckie y Arágońſkie. Po ták znácznych ákcyách koronowány Cesárzem Záchodnim, poſzedł przećiwko Czechom y Skláwonom, y w nich záſzczepił Wiárę S. Kroleſtwo Duńſkie náiechał, Hámburg wźiął, ále go potym oddał Hemmingowi Krolowi Duńſkiemu, y tám Wiárę S. rozmnożył, Heretykow wſzędźie perſequitował, w Niemieckich Páńſtwách Apoſtołem ſię może názwáć, bo wſzędźie záſzczepił Wiárę S. 11. Biſkupſtw tám fundowáwſzy, Kláſztorow wielką liczbę, wielkie intráty przyczyniwſzy. Zył lat 72. umárł R. P. 814. pánował Krolem lat 46. Cesárzem lat 14. w Akwisgránie pochowány. Akádemią Paryzką fundował. Po nim pozoſtáły Syn

LUDWIK I. Názwány *Pius* albo pobożny od pobożnośći, Cesárzem Rzymſkim koronowány R. P. 816. od Stefáná V. Pápieżá. Włoſkich iednák Páńſtw zá dyſpozycyą Károlá wielkiego Bernárd Synowiec iego Sukceſſorem náznáczony, y Krolem Włoſkim koronowány. Ze záś Ludwik w dyſpártymenćie Páńſtw między Synow ſwoich ná Ludwiká młodſzego dyſponował Włoſkie Kroleſtwo, zágniewány Bernard podnioſł rebellią przećiwko Cesárzowi, nie ćierpiąc zá żyćiá ſwego Syná iego intytułuiącego ſię Krolem Włoſkim, ále Ceſarz poſzedł przećiwko niemu z Woyſkiem, y przymuśił, że mu ſię muśiał poddáć, ktoremu Ceſarz kazał wyłupáć oczy, od czego we trzy dni umárł. Potym Ludwik Harāldá Krolá Duńſkiego wygnánego od ſwoich ná Xięſtwo Fryzyi wsádźił, Ludwiká

wiká Xiążęćiá Sklawońſkiego zznioſł, y wygnał do Dálmácyi, y z támtąd uchodząc zábity, Bretonow przymuśił do poſłuſzeńſtwá, y przyłączył pod rząd Monárchii Fráncuſkiey. Synow miał trzech z Hermengárdy Xiężniczki Sáſkiey: Lotáryuſzá, ktoremu náznáczył Kroleſtwo Fráncuſkie, y Cesárſką Koronę, á Pepinowi Kroleſtwo Akwitánii; Ludwikowi záś Kroleſtwo Włoſkie. Z Judyty záś miał Syná Károlá łyſego, ktoremu náznáczył Fráncyą Záchodnią nád Renem, o co zágniewáni pierwſzi trzech Synowie, rebellią przećiw Oycu podnieſli, iego ſámego złápáli, y z Judytą wtrąćili do Kláſztoru, odſądźiwſzy go od powági Cesárſkiey, ále w krotce wyzwolony, y przywrocony do rządu Cesárſkiego, od Synow przeproſzony, umárł R. P. 840. pánował lat 26. y Mieśięcy 6.

LOTARYUS I. Syn náyſtárſzy Ludwiká, ieſzcze zá żyćiá iego koronowány Cesárzem od Páſchálego II. Pápieżá R. P. 823. Ten po śmierći Oycá odebráwſzy pod rząd ſwoy Monárchią, przećiw Brátom ſwoim pierwſze śiły wywárł, chcąc ich wyzuć z dźiáłow ich, od Oycá náznáczonych, ále Bráćiá złączywſzy wraz śiły znieśli Lotáryuſzá Woyſko, gdźie ná 100000. ludźi trupem pádło z obodwoch ſtron, Lotaryus znowu w Niemczech zmocnił śię, ále pod Strásburgiem y powtornie przegrał bátálią, ná oſtátek muśiał śię nowym dźiáłem ſobie podánym kontentowáć, w ktorym iemu náznáczone Włoſkie Páńſtwo, Prowencyá, Burgoniá, y Belgium to, ktore názwáne od Jego Imienia Lotáryngiá; Ludwikowi doſtáły śię Niemieckie Páńſtwá, Pipinowi Akwitániá, á Károlowi Łyſemu Fráncyá Záchodnia. W krotce potym Lotáryus zoſtał Mnichem w Prunie, pánowáwſzy po śmierći Oycá lat 15. umárł R. P. 856. Po nim Syn iego

LUDWIK II. Zá żyćiá Oycá koronowány Cesárzem od Leoná IV. Pápieżá R. P. 850. Z Włoſkich Páńſtw wygnał Sarácenow, Miáſtá poodbierał, Soltáná w niewolą wźiął, Normándow náiezdnikow Fráncyi uſkromił, Grekow z Sycylii wypędźił, y Adelgizá Xiążęćiá Sálernu Fáworytá ich wypędźił, pánował lat 20. umárł R. P. 875. Ze záś Syná żadnego nie miał. Po nim

KAROL II. ŁYSY Brát iego náymłodſzy, Cesárzem koronowány od Jáná VIII. Pápieżá, oſzukáwſzy ſtárſzego Brátá Ludwiká Niemieckich Páńſtw Dźiedźicá, zá niego náywięcey Normándowie Fráncyą puſtoſzyli, umárł Roku P. 877. otruty od Sedekiáſzá Doktorá żydá. Po nim Syn iego

LUDWIK III. Názwany *Balbus*, był Sukceſſorem Károlá, ále według wielu Hiſtorykow niebył Cesárzem, według záś innych, tylko dwá roki rządźił, otruty R. P. 879. á ná iego mieyſce

KAROL III. Názwány *Craſſus*, Syn Ludwiká Krolá Niemieckiego, á Wnuk Ludwiká Pobożnego Cesárzá, koronowány Cesárzem od Jáná VIII. Pápieżá R. P. 880. miáwſzy ſobie uſtąpioną koronę Cesárſką od Kárlománá Brátá ſwego ſtárſzego, był wraz y opiekunem Károlá Syná Ludwiká III. przećiw Sarácenom puſtoſzącym Włoſkie Páńſtwá Woyſko wyſłał, ále przeſtráſzone od Nieprzyiaćielá bez ſkutku wroćiło śię, á Sarácenowie przywłaſzczyli ſobie znáczną część we Włoſzech. Normánowie záś Fráncyą znácznie puſtoſzyli, ktorym śię okupić muśiał Károl, ále w krotce ná głowy bol záchorowáwſzy, począł błądźić rozumem, y prywowány godnośćią Cesárſką, po tey depozycyi w ſześć niedźiel umárł R. P. 888. Ná iego mieyſce Niemieckie Páńſtwá obráły

ARNOLFA Syná náturálnego Kárlománá á Synowcá Károlá III. ktorego dopiero R. P. 896. Formoſus Papież Cesárzem koronował, bo przez ten czáś Gwido Xiąże Spoletáńſki, z Berengáryuſzem Xiążęćiem Frywolſkim we Włoſzech wſtępnym boiem dobiiáli śię korony Włoſkiey, ále Gwido przećiwko Berengáryuſzowi koronowánemu w Páwii poſzedł, y dwie bátálie wygrał, pod Plácencyą y Breſſą, ták; że Berengáryus ledwie uſzedł w gory Alpes; Po ták ſzczęśliwey wygráney

GWIDO koronowány w Rzymie Cesárzem we 4. látá po śmierći Károlá III. Cesárzá od Formoſá Pápieżá, ktory ſobie przybrał do Powági Cesárſkiey Syná ſwego

LAMBERTA, Po śmierći Oycá R. P. 894. koronowánego Cesárzem. W tym czáśie kiedy we Włoſzech te emulácye zákłoćiły śię; Fráncyá po śmierći Károlá przybráłá Károlowi 7. lat máiącemu Synowi Ludwiká Eudeſá zá Opiekuná. Arnolf záś obrány Krol Niemiecki zznioſł Normánow w Niemczech gráſſuiących, ná 100000. Pogánow trupem położywſzy, ále ćiż ſámi zmocniwſzy śię nád Renem Woyſko iego znieśli, á Arnolf ná ten czáś Zundebaudá Krolá Czeſkiego zznioſł, ktory ledwie uſzedł przed nim, potym poſzedł do Włoch, y one záwoiowáwſzy w Rzymie koronowány Cesárzem iáko wyżey, Lámbert záś Syn Gwidoná ućiekáiąc przed Potencyą Arnolfá, krwią gębą y noſem mu idącą zámorzony umárł, ále też y Arnolf od Engeltrudy Mátki Lámbertá otruty, umárł R. P. 899. zoſtáwił po ſobie Syná

LUDWIKA IV. ktory lubo dopiero 7. lat máiący od Niemieckich Stánow obrány Krolem Niemieckim y koronowány; przydáni mu zá Opiekunow Otto Xiąże Sáſki y

Hátton

Hátton Arcybiſkup Moguncki, niebył koronowány Cesárzem w Rzymie, bo ná ten czás Włochy były záprzątnione woynámi; iednák dla tym łátwieyſzego rozeznánia procedencyi Cesárzow, kłádę go tu iáko y Sukceſſorow iego áż do Ottoná między Cesárzámi. We Włoſzech záś po śmierći Arnolfá

LUDWIK III. Syn Boſoná Krolá Arelátenſkiego. (Dla tego ſię ráchuie trzeći; bo Ludwik *Balbus* nie ieſt przyznány od wielu zá Cesárzá Rzymſkiego) Berengáryuſzá w Włoſkich Páńſtwách rządźić ſię chcącego zniosł, y koronowány Cesárzem od Benedyktá IV. Pápieżá R. P. 900. ále w trzećim Roku od Berengáryuſzá złápány, y oslepiony. Po nim

BERENGARYUS Włoſkie Páńſtwá záwoiował, przećiwko Sarácenom y Maurom ſzczęśliwie woiował, zá Mánudukcyą Pápieżów Rzymſkich, zá co od Jáná X. Pápieżá Cesárzem koronowány R. P. 916. przez co po śmierći Ludwiká koroná Cesárſka wákowáłá przez lat 14. Berengáryus potym 8. lat pánował, bo Roku 924. zábity, z wielką ſzkodą Kośćiołá Rzymſkiego, ktorego był záſłoną od wſzelkich Nieprzyiáćioł. Po nim wákowáło Cesárſtwo Rzymſkie przez 38. lat áż do Ottoná I. Cesárzá, bo lubo po Berengáryuſzu Rudolf, Hugo Krol Arelátenſki, Lotáryus, y Berengáryus II. byli Sukceſſorámi iego, y Krolámi Włoſkiemi ſię czynili, niebyli iednák nigdy koronowáni Cesárzámi, od Pápieżow. Ták iáko y Krolowie Niemieccy.

Ludwik tedy IV. Krol Niemiecki u Włochow, á Ceſarz u Niemcow, przez Generałow ſwoich nápierwey zniosł Zuendebaudá Krolá Lotáryńſkiego, po ktorym zábitym ná bátálii Xięſtwo Lotáryńſkie przywłaſzczył ſobie, zwáne od dáwnych, Kroleſtwo Auſtrázyi. Ze záś zákłoceni między ſobą byli Xiążętá Niemieccy, Węgrowie náſzli Prowincye Báwarſkie, ktorych Ludwik zniosł, y Krolá ich Kuzálá zábiwſzy, ále powtornie Węgrowie zmocniwſzy ſię, wydáli bátálią Ludwikowi przez 3. dni trwáiącą, áż ná oſtátku Ludwik przegrał z znáczną ſtrátą Niemieckiey Krwi Szláchetckiey, ná ktorey Ludwik Xiąże Báwarſki zginął. A Węgrowie dáley náſzli Turyngią, y ná powtorney bátálii zniesli Burchárdá Lándgrafá Turyńſkiego, y zábili go. Po nim Ludwik inweſtyturę Turyngii dał Ottonowi Xiążęćiu Sáſkiemu, á Węgrowie puſtoſzyli Niemieckie Páńſtwá, od ktorych Ludwik muśiał drogo kupić pokoy, áż z żálu záchorowáwſzy umárł Roku Páńſkiego 912. pánował lat 12. młodo umárł bez żadnego Sukceſſorá, y dla tego Fráncuſká Károlá wielkiego procedencyá ná nim zágubiona w Monárchii Niemieckiey, á w Sáſki Dom przenieśiona, bo po śmierći Ludwiká Xiążętá Niemieccy chćieli obráć Ottoná Xiążęćiá Sáſkiego, Brátá rodzonego Machtyldy żony Ludwiká zmárłego, ále ten w podeſzłych látách ſwoich ſpoſobnieyſzego im podał, y woienniejſzego przećiw Náiezdnikom Páńſtw Niemieckich Konrádá Xiążęćiá Fránkońſkiego, ná co Xiążętá zezwolili, y obrány

KONRAD I. Ten naypierwey Arnoldá Xiążęćiá Báwarſkiego rebellizuiącego ſobie zniosł, y wygnał z Xięſtwá iego, inſzych tákże Xiążąt chcących przy Monárchii Niemieckiey utrzymáć Károlá Krolá Fráncuſkiego zniosł, y uſkromił, Węgrow náieżdżáiących Páńſtwá Niemieckie po dwá rázy zbił, y odegnał, ále powtornie uzmocnionych y náieżdżáiących Saxonią, Turyngią, Lotaryngią, kupić drogo muśiał pokoy, y w krotce umárł R. P. 919. zoſtáwiwſzy Inſignia Monárchii Niemieckiey Henrykowi Synowi Ottoná Xiążęćiá Sáſkiego wzámiáſt rekognicyi Ottonowi, ktory go był wsádźił ná tę godność

HENRYK I. Koronowány Krolem Niemieckim zwány *Auceps* od ukontentowánia iego w łowieniu ptáſtwá, náypierwey Burchárdá Xiążęćiá Szwábſkiego przymuśił do poſłuſzeńſtwá, ták iáko y Arnoldá Xiążęćiá Báwarſkiego, ktorego Corkę Judytę záślubił Stryiowi ſwemu Henrykowi, z Károlem Krolem Fráncuſkim pokoy uczynił, Węgrow náieżdżáiących znowu Páńſtwá Niemieckie przymuśił do uczynienia z ſobą pokoiu ná 9. lat, Skláwonow ná 80000. trupem położył w Miſnii, w Brándeburgii Pruſow zniosł, y Gubernátorem uczynił Brandeburſkim Sygfrydá Grafá Ryngelmſkiego, ktory odtąd náypierwſzym był Márgrábią Brándeburſkim, ktorych potym po dwá rázy zniosł, przez Bernárdá Xiążęćiá Luneburſkiego, Gormoná Krolá Duńſkiego tákże zniosł, Skláwonow y Dálmátow przymuśił do trybutu ſobie płácenia. Bolesłáwá Krolá Czeſkiego przymuśił do rownego poſłuſzeńſtwá z Xiążętámi Niemieckiemi. A ták uſpokoiwſzy Niemiecką Monárchią, wybrał ſię z potencyą do Włoch dla otrzymánia w Rzymie Korony Cesárſkiey, ále ná Apoplexyą umárł R. P. 936. pánował lat 17.

OTTO I. Syn iego od Stanow Niemieckich obrány Krolem Niemieckim, tegoż Roku, ále dopiero R. P. 962. koronowány Cesárzem od Jáná XII. Pápieżá názwány Wielkim, bo náypierwey Tankwárdá pretenduiącego Márgrábſtwá Brándeburſkiego po śmierći Sygfrydá zniosł, Geronowi dáwſzy inweſtyturę, domowe kłotnie Xiążąt Niemieckich przećiwko ſobie uſpokoił przez wygráne z niemi bátálie, Boleſłáwá Krolá Czeſkiego Brátoboycę S. Wencesłáwá zniosł, y przymuśił do poſłuſzeńſtwá, Węgrow po dwá rázy znácznie zbił, náieżdżáiących Páńſtwá Niemieckie, Trzech Krolow Węgierſkich w niewolą wźiąw-

wźiąwſzy, ktorych obieśić kazał. Lotáryngią przyłączył do Páńſtw ſwoich, Berengáryuſzá Królá Włoſkiego pierwſzy raz przymuśił do trybutu ſobie płácenia z Włoſkich Páńſtw, ále powtornie rebelliżuiącego poſzedſzy ſam Oſobą ſwoią z Woyſkiem do Włoch znioſł, y iego ſamego z żoną złápáwſzy do Niemczech odeſłał, á ták Włochy ſobie podbiwſzy do Rzymu tryumfálny wiázd odpráwił, y tám koronowány Ceſárzem iáko wyżey, Grekow z Kálábryi, iáko y Sáracenow wygnał, y ożeniwſzy Syná ſwego z Corką Niceforá Fokáſá Ceſárzá Konſtántynopolitáńſkiego, wrócił ſię do Niemieckich Páńſtw, umárł R. P. 973. Pánował w Niemczech lat 36. we Włoſzech lat 11. Fundował w Niemczech Biſkupſtw 8. y w pułnocnych Páńſtwách Wiárę S. záſzczepił, ná końcu iednák Tron ſwoy záſzpećił niewinnie zruciwſzy z Pápieſtwá Jáná XII. Koronátorá ſwego, ná mieyſce iego Leoná VIII. Antypápą kreowáwſzy.

OTTO II. Ceſárzem koronowány zá żyćiá Oycá od Jáná XIII. Papieżá R. P. 968. Brzećiſłáwá Xiążęćiá Czeſkiego upokorzył zá wykrádzenie Judyty z Kláſztoru Rátysbońſkiego Corki ſwoiey, Henryká Xiążęćiá Báwarſkiego zbił ná bátálii, zá pretenſyą do Korony Ceſárſkiey, y przez Seym odſądźił go od tego Xięſtwá y z Synem. Haruldá Krolá Duńſkiego Pártyzántá Henryká, y náiezdniká Sáxonii znioſł, y do trybutu płácenia z Dánii przymuśił, Fráncyą náiechał, y puſtoſzył áż do Páryżá, zá náiázd Lotáryngii, ktorą potym przez pokoy Remſki uſtąpić muśiáłá Fráncyá Ceſárzowi. Po uſpokoionych Niemieckich Páńſtwách Cesarz z potencyą ruſzył ſię do Włoch Miáſtá rebelliżuiące ſkárał, ták iáko y Senátorow znácznieyſzych Rzymſkich przećiwnych ſobie pod czás tráktámentu w Rzymie dla nich przygotowánego śmierćią zákrwawił, o ktorą Tyránnią názwány *Sanguinarius*, zebráwſzy Woyſko z Włoch y złączywſzy z Niemieckim poſzedł przećiwko Grekom złączonym z Sarácenámi, ále przećiwko nim przegrał bátália, y ſam ledwie uſzedł, w drugim Roku zebráwſzy znáczną Potencyą Woyſká, chćiał ſię zemśćić, y Grekow z Sarácenámi wygnáć z Kálábryi, ále umárł R. P. 983. pánował lat 10. Po nim Syn iego

OTTO III. Od Niemcow Monárchą obrány w 10. lat, á Ceſárzem Rzymſkim koronowány od Grzegorzá V. Pápieżá R. P. 996. Czechow przymuśił do poſłuſzeńſtwá, y uſpokoiwſzy w Niemczech kłotnie, ná odgłos Kreſcencyuſzá Konſulá Rzymſkiego pretendującego korony Ceſárſkiey, poſzedł z Woyſkiem do Włoch, y do Rzymu przybywſzy od Grzegorzá V. koronowány, ále po odiezdźie iego znowu Kreſcencyuſz obráwſzy ſobie Antypápę inſzego przybył do Rzymu Grzegorzá wygnáwſzy. Otto ná zemſtę tey rebellii wrocił do Rzymu, Konſulá kazał złápáć, y po wſzytkich ulicách ná osle kazał prowádźić, uſzy y nos oberznąć, y z 10. Fákcyi iego znácnieyſzemi obieśić, á Antypápie Jánowi oczy wyłupić, y wygnáć do Niemczech, ktory w krotce umárł, á Grzegorz ufundowány Pápieżem. Odtąd Otto Ceſarz z Grzegorzem Pápieżem ułożyć mieli Elekcyą Ceſárzow Rzymſkich przez ſamych Xiążąt Niemieckich, ktorą potym ſtwierdźił Károl IV. Ceſarz, iáko niżey: Hiſtorycy iednák Fráncuſcy przećiwni ſą temu. Otto w krotce otruty od Joánny Zony Kreſcencyuſzá, umárł w Rzymie Roku P. 1002. Pánował lat 19. niezoſtáwił po ſobie żadnego Sukceſſorá. Tenże náwiedźił grob S. Woyćiechá, y koronowáć kazał Boleſłáwá Krolá Polſkiego. R. P. 1001. Po śmierći iego

HENRYK II. Wnuk Henryká Brátá rodzonego Ottoná Ceſárſá, á Syn Henryká Xiążęćiá Báwarſkiego, obrány Monárchą od Stánow Niemieckich R. P. 1014. koronowány Ceſárzem Rzymſkim od Benedyktá VIII. Pápieżá, uſpokoiwſzy kłotnie y emulácye w Páńſtwách Niemieckich, do Włoch poſzedł z Woyſkiem, rebelliżuiących Pánow Włoſkich znioſł, koronowány w Páwii Krolem Włoſkim, powrócił potym do Niemieckich Páńſtw, gdźie znáczne fundácye poczynił do Biſkupſtw y Kośćiołow, ále ná odgłos odkrytey powtornie rebellii we Włoſzech przez Arduiná wrócił do Włoch, gdźie dopiero w Rzymie koronowány Ceſárzem, z Swiętą Kunegundą żoną ſwoią, y przymuśiwſzy Páńſtwá Włoſkie do poſłuſzeńſtwá, wrócił do Dźiedźicznych Páńſtw, po trzeći raz znowu z potencyą poſzedł do Włoch, przećiwko Sáracenom y Grekom, ktorych znioſł, y wielką część odebrał w Neápolitáńſkim Kroleſtwie, gdźie oſádźił dla záſtony Rzymſkiego Kośćiołá Normánow przećiwko Sáracenom y Grekom, z Krolem Fráncuſkim pokoy uczynił, y w krotce pełen Swiątobliwośći umárł R. P. 1024. pánował lat 23. Kánonizowány potym od Innocentego III. Pápieżá y z S. Kunegundą żoną ſwoią, z ktorą w Pánieńſtwie żył. Po śmierći iego

KONRAD II. Práwnuk Konrádá Xiążęćiá Fránkońſkiego, y Ludgrády Corki Ottoná I. Ceſárzá názwány *Salicus* od Sali Rzeki oblewáiącey Fránkonią, koronowány Ceſárzem w Rzymie od Jáná XX. Pápieżá R. P. 1027. kłotnie Włoſkie uſpokoił, umárł R. P. 1039. pánował lat 14. Po nim Syn iego zá żyćiá Oycá kreowány Sukceſſorem

HENRYK III. Názwány Czarny, koronowány Ceſárzem R. P. 1046. w Rzymie od Klemenſá II. Pápieżá. Wrátiſłáwá Krolá Czeſkiego przymuśił do poſłuſzeńſtwá, ták iá-

ko

ko y Węgrow, od ktorych powtornie znieśiony, wſpartych potencyą Polſką, umárł R. P. 1056. pánował lat 17. Zá niego Kośćioł Grecki przez ámbicyą Focyuſzá Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego oddźielił ſię od Kośćiołá Rzymſkiego. Po nim Syn iego

HENRYK IV. Koronowány Cesárzem od Gwibertá Biſkupá Ráwenſkiego, ktorego ſobie Antypápą kreował, dla tego u wielu Hiſtorykow nie ieſt położony między Cesárzámi, w Niemczech wymyślił podátki znáczne w dobrách Duchownych, Biſkupom okupowáć ſię kazał, Kośćiołá Rzymſkiego Prześládownik wielki, od trzech Pápieżow exkommunikowány. Ze záś y Xiążąt Niemieckich záczepił, y Ottoná wygnał z Báwáryi, Egbertá z Turyngii, y w tym ſámym czáſie zbity od Węgrow wſpartych potencyą Polſką, y przypozwány od Grzegorzá VII. Pápieżá ná Concilium Rzymſkie R. P. 1075. upokorzywſzy ſię od Pápieżá odebrał abſolucyą, przy ktorey obietnicy w krotce nie dotrzymał, exkommunikowány od Pápieżá, y ná mieyſce iego koronowány Cesárzem Rudolf koroną od Pápieżá przyſłáną, z Inſkrypcyą o koło niey:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho

O co Henryk zágniewány Rudolfowi wydał bátálią, ná ktorey go znioſł y Rudolf uciętą rękę máiąc umárł. Biſkupi záś Włoſcy y Niemieccy zkorrumpowáni od Henryká, Gibertá Arcybiſkupá Ráwenſkiego obráli Antypápą, Grzegorzá Pápieżá zrućiwſzy, y z nowo obránym Antypápą Klemenſem III. názwánym poiechał do Włoch, y dobywſzy Rzymu kazał mu ſię koronowáć Cesárzem, tym czáſem Ceſarz wyiechał do Niemiec, á Robert Xiążę Kálábryi przybywſzy z Woyſkiem do Rzymu Gárniſon Henryká wyćiął, ádherentow iego wygnał, Grzegorzá Pápieżá ukrytego przed Henrykiem osádźił ná Stolicy, w Niemczech záś Sáſi obráli ſobie Hermáná Grafá Luxemburſkiego Krolem, Gwelfius záś Xiążę Báwarſki Auſzpurg odebrał, Egbert Xiążę Sáſki po śmierći Hermáná Woyſko Henryká znioſł, po odiezdźie záś Henryká z Włoch, Konrád Syn iego był koronowány Krolem Włoſkim w Medyoláńie, o co zágniewány Henryk Konrádá od dźiedźictwá odſądźił, á Henryká Syná drugiego Sukceſſorem po ſobie kreował. Tym czáſem Henryk poſzedł z Woyſkiem przećiw Sáſom, ále Syn iego Henryk oddźielił ſię od niego z znáczną Pártyą Woyſká, y od Xiążąt Niemieckich niemogących znieść nád ſobą Cesárzá exkommunikowánego obrány Cesárzem, y przez Seym Niemiecki konfirmowány, ále też y w krotce Oyćiec iego Henryk Czwarty umárł R. P. 1106. pánowáwſzy lat 50.

HENRYK V. Syn iego Cesárzem koronowány w Rzymie Roku P. 1111. od Páſchálego II. Pápieżá, náypierwey wywarł ſiły ſwoie przećiw Polſzcze, ále od Boleſłáwá Krzywouſtego Monárchy Polſkiego zbity pod Wrocłáwiem pokoy muśiał uczynić, dáwſzy Corkę ſwoię Kryſtynę Synowi iego Włádyſłáwowi zá żonę. Henryká Xiążęćiá Lotáryńſkiego Przećiwniká ſwego wyzuł z Xięſtwá, y Robertá Grafá Flándrſkiego. W krotce potym z liczną potencyą poiechał do Włoch, w Medyoláńie koronowány Krolem Włoſkim, z támtąd w Rzymie był przyięty z Mágnificencyą od Páſchálego Pápieżá, ktoremu że niechćiał przyznáć inweſtytury Biſkupſtw, y Juriſdykcyi Práw Kośćielnych, Pápież odłożył koronácyą iego, zágniewány Ceſarz wártę przydáć kazał Pápieżowi, o co záiątrzeni Rzymiánie, zmocniwſzy ſię Niemcow w Mieśćie znáyduiących ſię áfrontowáli, y wygnáli, y przebywſzy Tyber Woyſko Cesárſkie obozuiące náſzli, ále zbići od Niemcow uſtąpić muśieli, á ták Páſcháli przymuſzony do pokoiu koronowáć muśiał Cesárzá, ktory wroćił do Niemieckich Páńſtw po koronácyi, y w niebytności ſwoiey exkommunikowány od Pápieżá, ták iáko y ná Concilium Fráncuſkim, y Jerozolimſkim, o pretendowáną inweſtyturę Biſkupſtw, o co zágniewány Ceſarz poſzedł z Woyſkiem do Włoch, przegráwſzy bátálią przećiw Lotáryuſzowi Xiążęćiu Sáſkiemu, ále Pápież z Kárdynáłámi do Benewentu umknął ſię, ná iego mieyſce Ceſarz Antypápę kreował. Stány Niemieckie zágniewáne o niewinną nápáść Stolice Apoſtolſkiey, przeſtráſzyły Henryká złożeniem nowey Elekcyi, ná oſtátek Henryk muśiał odſtąpić pretenſyi inweſtytur, przez co pokoy y Kośćiołowi, y Oyczyznie ſtwierdźieł, umárł R. P. 1125. pánował lat 19. Po nim

LOTARYUS II. Xiążę Sáſki od Xiążąt Niemieckich obrány po Henryku Krolem Niemieckim, á dopiero koronowány Cesárzem w Rzymie R. P. 1133. od Innocentego II. Pápieżá, uſpokoiwſzy ſię z Konrádem Sioſtrzeńcem Henryká Cesárzá koronowánym Krolem Lombárckim, y Innocentego II. Pápieżá ſtwierdźiwſzy Elekcyą w Rzymie, przećiwko ſákcyi Rogerá pretendowánego Krolá Sycyliyſkiego, od tegoż ſámego Innocentego był koronowány Cesárzem, ále że po odiezdźie Lotáryuſzá Rogier náiechał Rzym, przećiw niemu Ceſarz wroćił do Włoch, Rogierá znioſł, Kálábryą mu odebrał, Innocentego zmocnił przy Stolicy Apoſtolſkiey, ále powrácáiąc do Páńſtw Niemieckich, umárł R. P. 1137. 13. lat pánowáwſzy. Po śmierći iego

KONRAD III. Syn Fryderyká Xiążęćiá Szwábſkiego, y Agnieſzki Corki Henryká Czwartego Cesárzá, od Stánow Niemieckich obrány Monárchą, uſpokoiwſzy Henryká Xiążęćiá Sáſkiego, pretenduiącego Monárchii Niemieckiey, á w tym czáſie zmárłego, záćiągnął ná ſiebie tym większą domową woynę, dáwſzy inweſtyturę Sáxonii Albertowi Brándeburſkiemu, á Brátu iego Leopoldowi Báwaryi, bo Gwelfius Brát Henryká, y Opiekun Syná iego Henryká Leoná, wſparty potencyą Sáſow przećiw Konrádowi, ále od Fryderyká Brátá Cesárſkiego znieśiony, y áttákowány w Winsbergu Mieśćie Szwábſkim, ſpoſobem ſię sálwował, bo białegłowy wſzytkie w Mieśćie będące uprośiły u Konrádá wolne wynisćie z Miáſtá z tym wſzytkim, co im ieſt náymilſzego, ktore wźiąwſzy każda żoną ſwoiego Męża ná rámie wyſzły z Miáſtá, Ceſarz zádźiwiony z ták piękney ákcyi Niewiáſt, dárował gniew ſwoy Miáſtu, y Gwelfius uwolniony przez podobnąż ákcyą żony ſwoiey. Henryk Leo przy Sáxonii utrzymány po uſpokoioney domowey kłotni Konrád zebráwſzy Woyſká 200000. iáko y Ludwik VII. Krol Fráncuſki poſzli z potencyą do źiemi Swiętey, Jeruzálem odebráli, Dámáſk náyznácznieyſze Miáſto w Páleſtynie áttákowáli, ále nie zgodźiwſzy ſię, komu by rząd Páleſtyny był oddány, y o to zákłoćiwſzy ſię obádwá Monárchowie odſtąpili Swiętey imprezy, y z niſzczym wroćili do Páńſtw ſwoich. Konrád w krotce umárł R. P. 1152. 14. lat pánował. Po nim

FRYDERYK I. názwány *Bárbaroſſa* od żołtey brody, Syn Fryderyká Xiążęćiá Szwábſkiego Brátá rodzonego Konrádá, y Sioſtrzeniec rodzony Henryká Xiążęćiá Sáſkiego, obrány od Stánow y w Akwisgránie koronowány Krolem Rzymſkim, żeby ſię záś pozbył emulácyi od rownych ſobie w śiłach, roſprzeſtrzenił gránice Henrykowi, y uczynił go Xiążęćiem Auſtryáckim, Toſkánę záś Spolet y Sardynią we Włoſzech dał Henrykowi Leonowi, Brátá záś iego Konrádá kreował Pálátynem Reńſkim, y ták uſpokoił ſákcyą zwáną Gwelfow, od Gwelfiuſzá Opiekuná Henryká Leoná, y ſákcyą Gibbelinow, ták zwáną Stronę Cesárſką. Poſzedł potym do Włoch z Woyſkiem, Medyolán odebrał, Páwią, y w Toſkánie lokował Woyſká, potym w Rzymie koronowány Cesárzem od Adryáná IV. Pápieżá, Rzymiánow bont podnoſzących uſkromił, y powroćił do Niemiec. Powtornie expedycyą Włoſką odpráwił, Medyolán zniſzczył, bont przećiwko ſobie podnoſzący. Ze záś pretenſyą począł ſobie rośćić do Páńſtw Oycá S. y ſupercedowáć nie przeſtał, exkommunikowány od kilku Pápieżow, Antypápow ſobie kreował, y przez 17. lat Schizmá w Kośćiele uczynił, ále ná oſtátku upokorzył ſię Alexándrowi III. Pápieżowi w Wenecyi, złożywſzy głowę pod nogi Oycá S. ktory mu miał mowić te Słowá: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis* &c. Ceſarz ná to miał odpowiedźieć: *Non tibi ſed Petro*; á Alexander potwierdźił: *Et mihi & Petro.* A ták po uſpokoionych kłotniách Fryderyk R. P. 1189. zebráwſzy potencyą Woyſká 150000. poſzedł przećiw Sárácenom, Adryánopol odebrał, Sárácenow po dwá rázy zniosł, Cylicyą odebrał, y Azyą mnieyſzą, y kiedy iuż zbliżáć ſię począł ku Syryi, chcąc ſię wodą pośilić w Rzece Cydnie utopił ſię, nie oſtrożnie wſzedſzy, y lubo wyrátowány z źimná iednák umárł R. P. 1190. Po nim Syn iego

HENRYK VI. obrány od Xiążąt Niemieckich, y koronowány od Celeſtyná III. Pápieżá Cesárzem, ożeniony z Konſtáncyą Corką oſtátniego Krolá Sycyliyſkiego Rogerá y Sukceſſorką, po zeſzłych w Sycylii Xiążętách Normáńſkich, że záś po śmierći Gwilelmá Syná Rogerá Sykulowie ſobie obráli Tánkredá zá Krolá, Celeſtyn Pápież máiący Práwo do Sycylii od Pepiná Krolá Fráncuſkiego ſtwierdzone od Károlá Wielkiego Cesárzá, uſtąpił go Henrykowi, ktory wygnáwſzy Fámilią Tánkredá záwoiował ſobie Sycylią, coroczny trybut náznáczywſzy z Kroleſtwá tego Oycom SS. Y kiedy Henryk wybráć ſię chćiał z potencyą do źiemi S. w ten ſam czás umárł w Meſſynie R. P. 1198. pánował lat 7. Po nim

FILIP Brát rodzony Henryká przećiwko Woli Pápieżá obrány Krolem Rzymſkim, ále w krotce zábity od Ottoná R. P. 1208. Po nim

OTTO IV. Koronowány Cesárzem od Innocentego III. Pápieżá, Syn Henryká Leoná Xiążęćiá Sáſkiego. Po koronácyi w Rzymie odpráwioney, począł ſię wdźiráć w Páńſtwá Oycá S. o co exkomunikowány po kilká rázy, ná oſtátek znieśiony od Filipá Auguſtá Krolá Fráncuſkiego z znáczną ſzkodą Woyſk ſwoich, ná bátálii pod Bowinámi, Xiążętá záś Niemieccy niećierpiąc exkomunikowánego od Pápieżá rząd mu odebráli, á po nim obráli ná Kroleſtwo Rzymſkie

FRYDERYKA II. Syná Henryká VI. R. P. 1214. koronowánego Cesárzem w Rzymie R. P. 1220. od Honoryuſzá III. Pápieżá, zá co pretendował powágę Stolicy Apoſtolſkiey zmnieyſzyć, y rebellią podniosł przećiwko Duchowieńſtwu, ále exkomunikowány był od Pápieżow 5. rázy, Sárácenow w Sycylii zniosł, y Kroleſtwo Jerozolimſkie przez Tráktát uczyniony z Sołtánem, lubo by był mogł całą Páleſtynę záwoiowáć przy ſzczęśćiu mu ſłużącym, y zoſtáwiwſzy Reináldá Xiążęćiá Báwarſkiego Gubernátorem Jero-

Jerozolimy z mocnemi śiłámi wroćił do Sycylii, gdźie od Mánfredá Syná ſwego Náturálnego kreowánego od ſiebie Xiążęćiem Tárentu záduſzony R. P. 1250. pánował lat 38. Po śmierći iego *Interregnum* przez 20. lat trwáło w Niemczech. KONRAD Syn Fryderyká był prawdá obrány zá żyćiá Oycá Krolem Rzymſkim R. P. 1235. ále że był wraz z Oycem exkommunikowány od Pápieżá ná Concilium Lugduńſkim, po śmierći Fryderyká z tey przyczyny nie był koronowány, w krotce też w Sycylii otruty od Mánfredá Brátá ſwego, pretenduiącego ſię utrzymáć po nim przy Neápolim y Sycylii, iákoż przy pomocy Sáracenow uczynił ſię Krolem Sycyliyſkim, ále Urban IV. Pápież exkomunikowáwſzy go, przyzwał przećiwko niemu Károlá Xiążęćiá Andegáweńſkiego, Syná Ludwiká VIII. Krolá Fráncuſkiego, ten mile przyięty w Rzymie, y proklámowány Krolem Jerozolimſkim y Sycyliyſkim, y zmocniwſzy śiły ſwoie pod Benewentem Mánfredá zniosł, y iego ſamego zábić kazał, á ſam ſię ſtwierdźił przy Tronie Sycyliyſkim. Przećiwko niemu Konrádyn Syn Konrádá zebráwſzy woyſko, poſzedł do Sycylii, ále y ten od Károlá znieśiony, y złápány, ućiętą miał głowę z Fryderykiem Xiążęćiem Auſtryáckim, y z 12. inſzemi Fámiliántami Niemieckiemi, y ná nim zágubiona Fámiliá Bárberoſſy. Ze záś Károl Sykulom oſtro y przykro począł panowáć, zágniewał ná ſiebie cáłe Poſpolſtwo Sycyliyſkie, ktorzy zá manudukcyą Jáná Prochity Doktorá, álbo Medyká ſekretną rebellią po cáłym Páńſtwie uformowáwſzy, przy ſprowádzoney ſekretnie Flоćie woyſkowey, od Piotrá III. Krolá Arágońſkiego w dźien Wielkonocny po wſzytkich Miáſtách y wśiách we wſzytkie dzwony uderzywſzy, o umowioney ná to godźinie niby ná Nieſzpory wyćięli wſzytkich Fráncuzow, y potencyą Károlá, ktore okrućieńſtwo názwáne dotąd: Nieſzporámi Sycyliyſkiemi; w tęż ſamę godźinę przybył z flotę Piotr Arágońſki, y wyśiádſzy w Pálermie záraz był koronowány Krolem Sycyliyſkim. Károl ná ten czás był w Toſkánie, wyzuty nieſzczęśliwie z Páńſtw Sycyliyſkich wroćił do Fráncyi. W Niemczech záś Xiążętá obráli ſobie Krolem Rzymſkim, przećiwko żyiącemu ná ow czás Konrádowi exkomunikowánemu od Pápieżá, Gwilelmá Grafá Holánckiego, ále był zábity od Fryzonow po śmierći Konrádá R. P. 1256. Po śmierći iego trzech Xiążąt Niemieckich obráli Rychárdá, á 4. Alfonsá Krolá Káſtyliyſkiego, Rychárd koronowány w Akwiſgránie 1257. ále że wroćił do Oycá ſwego dźiedźictw Angielſkich, pośiłkuiąc Brátá ſwego Henryká Krolá Angielſkiego przećiw rebellizántom, zábity od nich R. P. 1271. Alfons záś Syn Ferdynándá III. Krolá Káſtyliyſkiego, niechcąc porzućić Páńſtw ſwoich dźiedźicznych, odſtąpił pretenſyi; y ták podczás tego *Interregnum* bez głowy Xiążętá ſię poczynili Abſolutámi, ták w Niemczech, iáko y we Włoſzech, Wenecyá, Genua, Piza, y inne Rzeczypoſpolite u ſiebie formowáły. Roku 1273. zá perſwázyą Grzegorzá X. Pápieżá Xiążętá Elektorowie Trewirſki, Kolońſki, Báwarſki, Sáſki, Brándeburſki, ziecháwſzy ſię do Fránkofortá zá rekomendácyą Wernerá Arcybiſkupá Moguncкiego, obráli

RUDOLFA Grafá Hábzburſkiego koronowánego w Akwiſgránie, ktory miáſto Sceptrum wźiął w rękę Krucyfix, w nim ufność wſzytkę pokłádáiąc ſtwierdzenia Tronu Cesárſkiego, Elekcyą iego, y Koronácyą ſtwierdźił Grzegorz X. Pápież, dáwſzy mu Honor Cesárſki. Przećiwnych ſobie Xiążąt Niemieckich, y 16. Grafow przywiodł do posłuſzeńſtwá, y Fortece ich náymocnieyſze poznośić kazał, dla ochronienia ſię rebellii. Ottokárá Krolá Czeſkiego niechcącego go przyznáć zá Cesárzá zniosł, Auſtryą y Wideń mu odebrał, y przymuśił, że ſię do Tronu Cesárſkiego ná kolánách upokorzyć muśiał, y Hołd przyznáć Cesárzowi ná Kroleſtwie Czeſkim y Morávie, odſtąpiwſzy Auſtryi, Káryntyi, y Styryi, ktore Xięſtwá dotąd ſzczycą ſię bydź pod władzą Sukceſſorow Rudolfá, y lubo potym Ottokár tentował odebránia Auſtryi, ále powtornie znieśiony, y zrániony umárł, po nim Rudolf Wenceſłáwowi Synowi iego dał Kroleſtwo Czeſkie y Corkę Jutę zá żonę. Rudolf uſpokoiwſzy ſzczęśliwie zákłocone Niemieckie Páńſtwo umárł R. P. 1291. pánował lat 18. Po śmierći iego obrány od Elektorow

ADOLF Graf Náſsáwſki Cesárzem, ále że ákceptował pieniądze od Krolá Angielſkiego ná woynę przećiw Fráncyi, á do tego po tyráńſku y łákomſtwem ſię począł rządźić, przećiw niemu iuż od Elektorow zruconemu z Tronu poſzedł Albert, woyſko iego zniosł, y ſamego włáſną ręką zábił. Po ſzczęśliwie wygráney od Elektorow iuż obrany

ALBERTUS Syn Rudolfá Xiąże Auſtryácki Cesárzem koronowány, y potwierdzony od Bonifácego VIII. Pápieżá, ále że miał kłotnie domowe, zábity od Jáná Synowcá ſwego, ktorego wyzuł z Xięſtwá Szwábſkiego, umárł R. P. 1308. pánował lat 10. Po nim w 6. Mieśięcy

HENRYK VII. Syn Henryká Grafá Luxemburſkiego obrány Cesárzem, koronowány w Akwiſgránie, ten ná początku zniosł Henryká Xiążęćiá Káryntyi máiącego rząd w Cze-

w Czechách, y Syná ſwego Jáná ożenionego z Elżbietą Corką Wenceſłáwá Krolá Czeſkiego y Dźiedźiczką, koronowáć kazał Krolem Czeſkim, potym z potencyą poſzedł do Włoch, gdźie zá konſenſem Klemensá V. Pápieżá mieſzkáiącego ná ow czás w Aweniönie, koronowány w Rzymie Cesárzem od Kollegium Kárdynálſkiego, pierwey w Medyolánie koronowány Krolem Lombárdow, gdźie przełożywſzy Gubernátorem Wiſkontego Gibbeliná przećiwko fákcyi Gwelfow, potym przymuśił do poſłuſzeńſtwá wſzyſtkie Miáſtá Włoſkie, y w Genuy przeźimowáwſzy, dopiero w Rzymie koronowány iáko wyżey, ále też y w krotce umárł w intencyi záwoiowánia cáłych Włoch, według wielu iákoby w Hoſtyi otruty R. P. 1313. pánował lat 5. Po nim Elektorowie iedni obráli Cesárzem LUDWIKA Xiążęćiá Báwarſkiego, druzy FRYDERYKA Syná Albertá Xiążęćiá Auſtryáckiego, ktorzy dwie bátálie ſobie wydáli, ále ná oſtátniey Fryderyk wźięty od Ludwiká, w niewoli był przez trzy látá, ná oſtátek wyzwolony z kondycyą kontentowánia ſię Xięſtwem Auſtryáckim. Ludwik záś niepoſłuſzny będąc Stolicy Apoſtolſkiey exkomunikowány od Jáná XXII. Pápieżá, y kiedy mniey dbał ná te exkomuniki Włoſkie Páńſtwá náiechał, Antypápow kreował, fákcyą Gibbelinow zmocnił przeciwną Kośćiołowi S. y Duchowieńſtwu, powtornie exkomunikowány od Benedyktá XII. Pápieżá, w krotce umárł R. P. 1347. zákłoćiwſzy Tron przez 33. lat, ále ieſzcze ná Rok przed śmierćią iego, niemogąc ćierpieć exkomunikowánego, od Elektorow obrány

KAROL IV. Cesárzem Syn Jáná Krolá Czeſkiego, ktory znácznemi pieniędzmi zmocniwſzy ſwoię Elekcyą, przez przekupionych Adwersárzow ſwoich R. P. 1354. poſzedł do Włoch z woyſkiem, w Medyolánie koronowány Krolem Włoſkim, á w drugim Roku w Rzymie koronowány Cesárzem, od Legátá Innocentego VI. Pápieżá, potym utwierdźiwſzy Tron ſwoy, utwierdźił y powágę Elektorow Bullą złotą, ktora ſię znáyduie w Fránkforćie, y zá życia iego Wenceſłáw Syn iego obrány od Elektorow y koronowány Krolem Rzymſkim, umárł w Pradze R. P. 1378. pánował lat 31. zubożył znácznie powágę Cesárſką, przedáwſzy 16. Miáſt w Szwábii, y wiele innych ná utrzymánie ſię przy Cesárſtwie, y odtąd bárzo ſą ubogie Prowentá Cesárzow, ieżeli nie ſą obráni z bogátey Fámilii.

WENCESŁAW Syn Károlá IV. koronowány Krolem Rzymſkim zá żyćiá Oycá, ále że cáłe życie w piiáńſtwie, tyránnii, pánował, á do tego przychylny Huſſytom Heretykom, Genuę przedał Krolowi Fráncuſkiemu, y Medyolán Jánowi Gáleácemu, odſądzony przez Elektorow od powági Cesárſkiey, á dopiera umárł R. P. 1418. pánował w piiáńſtwie lat 22.

ROBERT Xiąże Báwarſki zá żyćia Wenceſłáwá obrány Cesárzem R. P. 1400. przymuśiwſzy przećiwnikow ſwoich, á Wenceſłáwá przyiáćioł do poſłuſzeńſtwá, poſzedł z woyſkiem do Włoch, ále przegráwſzy bátálią przećiw Gáleácemu Wiſkontemu Medyolánſkiemu, wroćił do Niemiec, umárł R. P. 1410. pánował lat 10. Po nim obrány był Jodocus Márgrábia Moráwſki, ále tylko 6. Mieśięcy nie koronowány pánował. Po nim

ZYGMUNT Syn Károlá IV. obrány Cesárzem, ożeniony z Máryą Corką Ludwiká Krolá Węgierſkiego, z ktorą w poſágu wźiął to Kroleſtwo, przećiwko Báiázetowi Cárowi Tureckiemu miał woynę, ále nieſzczęśliwą, Węgrow rebellizuiących z ſwoiey Sukceſſyi znioſł, y przymuśił do poſłuſzeńſtwá, z Huſſytámi Heretykámi w Czechách dźiedźicznym ſwoim Páńſtwie miał znáczne kłotnie, iednák cokolwiek uſpokoiwſzy, koronowány w Prádze Krolem Czeſkim, od Eugeniuſzá IV. Pápieżá miał ſobie przyſłáną Koronę Cesárſką, umárł R. P. 1437. pánował Cesárzem lat 27. w Węgrzech lat 51. w Czechách lat 17. Po nim

ALBERTUS II. Xiąże Auſtryácki ożeniony z Elżbietą Corką Zygmuntá, Dźiedźiczką Węgierſkiego y Czeſkiego Kroleſtwá, obrány Cesárzem R. P. 1438. koronowány tegoż Roku Krolem Węgierſkim w Węgrzech, Czeſkim w Prádze, Rzymſkim w Niemczech, Huſſytow w Czechách uſkromił, przećiwko Turkom woiuiąc, umárł R. P, 1439. w drugim Roku pánowánia ſwego. Po nim

FRYDERYK III. Syn Leopoldá Xiążęćiá Auſtryáckiego obrány Cesárzem R. P. 1440. y koronowány w Rzymie od Mikołáiá V. Pápieżá, zá niego Turcy Konſtántynopol odebráli, y Schiſmá Concilium Bázyleyſkiego uſpokoione, ſpokoynie pánował, bo nie woienny, y nie bogáty, kiedy Węgry y Czechy Synowie Kázimierzá Jágelończyká Krolá Polſkiego rządźili, umárł R. P. 1493. pánował lat 53. Po nim

MAXYMILIAN I. Syn iego żá żyćia Oycá R. P. 1486. obrány Krolem Rzymſkim, y koronowány w Akwiſgránie, ożeniony z Máryą Corką Károlá Xiążęćiá Burgońſkiego, y z dźiedźiczką iedyną wielu Páńſtw po Oycu, ktoremi náywięcey zbogáćiłá Dom Auſtryácki, o te Sukceſſye żony ſwoiey miał wielkie kłotnie z Károlem VIII. Krolem Fráncuſkim

cuſkim

cuſkim, y z rebellizuiącemi mu Prowincyámi Holenderſkiemi, ále wyzwolony od nich przez Albertá Xiążęćiá Sáſkiego, ktoremu zá to dał Fryzyą, zá niego Sektá Lutrá y Kálwiná záráźiłá Niemieckie Páńſtwá, umárł R. P. 1518. pánował po śmierći Oycá lat 25. miał Syná Filipá, ktory w młodym wieku umárł, zoſtáwiwſzy po ſobie Syná z Joánny Corki Ferdynándá y Izábelli Krolow Hiſzpáńſkich, iedyny dźiedźiczki: Károlá V. Po śmierći Máxymiliáná Tenże

KAROL V. Cesárzem obrány R. P. 1519. w Akwisgránie koronowány Krolem Rzymſkim, á w Bononii Cesárzem od Klemensá VII. Pápieżá, po śmierći Ferdynándá y Izábelli Rodźicow Mátki ſwoiey dźiedźicem zoſtał Kroleſtwá Hiſzpáńſkiego, y Sycyliyſkiego, po Mátce záś Oycá ſwego Máryi Dźiedźicem 17. Prowincyi Holenderſkich y Brábánckich, iáko y Burgonii, ożeniony był z Isábellą Corką Emánuelá Krolá Portugálſkiego, miał woynę długą z Fránćiſzkiem Krolem Fráncuſkim, ktorego woyſko znieśli Hiſzpáni, iáko náiezdnikow Páńſtw ſwoich w Náwárze, Károl záś ná ten czás będąc w Niemieckich Páńſtwách, Robertá Xiążęćiá Builionſkiego rebellizuiącego ſobie, obnáżył z Miáſt mu odebránych, przez Henryká Grafá Naſſáwſkiego pierwſzego Xiążęćiá Auráńſkiego, że záś Fránćiſzek I. Krol Fráncuſki náſzedł z woyſkiem Włoſkie Prowincye, goniąc Burboná uchodzącego przed nim ná Stronę Cesárſką, ten ſię złączywſzy z Woyſkiem Cesárſkim wydał bátálią Fráncuzom między Páwią y Medyolánem, ktorych znioſł y Fránćiſzká Krolá Fráncuſkiego poimał w niewolą z wielą Kawáleryi Fráncuſkiey y Xiążąt, ktory ledwie w drugim Roku był wyzwolony z niewoli Hiſzpáńſkiey od Károlá Cesárzá, z kondycyą, że ná okupienie ſiebie muśiał dáć Károlowi dwá Miliony Czerwonych Złotych, y inſzych było wiele kondycyi, ále nie dotrzymánych przez Fránćiſzká. Ceſarz potym z Woyſkiem poſzedł do Włoch dla uſkromienia rebellizuiących ſobie Hołdownikow, Fránćiſzká Sworce utwierdźił przy Xięſtwie Medyoláńſkim, Dom záś zwány Medicis przy Xięſtwie Florenckim, potym wroćił do Hiſzpánii. W Afryce Chierárdyná Bárberoſſe znioſł, 20000. Chrześćián wyzwoliwſzy, w Węgrzech Solimáná Cárá Tureckiego przeſtráſzył, od náiázdow Węgierſkich, z Krolem Fráncuſkim znowu miał woynę ále nie ták ſzczęśliwą iák pierwſzą, Pápież chćiał ich pogodźić, iákoż obádwá Monárchowie ziecháli ſię z ſobą w Langwedoku, wizyty ſobie oddáwſzy, poprzyiáznili ſię politycznie, potym Károl poſzedł z potencyą przećiwko Barberoſſie Pirátowi Morſkiemu, dla odebránia mu Algeru, ále niepogodá Morſka roſproſzyłá Flotę Károlá, ſtráćiwſzy mu ludźi ná 14000. W tym czáſie Soliman náiechał węgry, odebráwſzy Strygoń y Albę Krolewſką, Károl záś powroćiwſzy od Algeru przez Generálow ſwoich áttákował Fortece Fráncuſkie, á poſzedł ſam z Woyſkiem do Niemieckich Páńſtw, przećiwko Xiążęćiu Sáſkiemu Fryderykowi Luterſkiey Sekty Protektorowi, ktorego wyzuł z Xięſtwá Sáſkiego, Brátu iego Maurycemu ie dáwſzy, ále y tenże ſam w krotce zdrádźił Károlá, y ledwie w niewolą nie poimał, á ták zmocniwſzy ſię z inſzemi Xiążętámi Niemieckiemi Luterſkiey Herezyi Sektátorámi, y ligę uczyniwſzy z Henrykiem II. Krolem Fráncuſkim, Cesárzá przymuśili do uczynienia z ſobą Tráktátu Paſſawſkiego R. P. 1552. przez ktory im muśiał pozwolić wolną zárázę Wiáry ich, z Fráncyą iednák nie uſpokoił ſię. Filipá Syná ſwego ożenił z Máryą Krolewną Angielſką iáko Dźiedźiczką Anglii, po śmierći Henryká VIII. Oycá, y Edwardá Brátá Krolow Angielſkich. Henryk záś Krol Fráncuſki náiechał Prowincye Brabánckie, y woyſká Károlá znioſł. Károl Ceſarz ſprzykrzywſzy ſobie ná oſtátku uſtáwiczne kłotnie y woyny, złożył Koronę Cesárſką oddáwſzy rząd Monárchii Niemieckiey Ferdynándowi Brátu ſwemu Xiążęćiu Auſtryáckiemu, á Filipowi Synowi ſwemu Kroleſtwo Hiſzpáńſkie oddał, iáko y Neápolitáńſkie, Sycyliyſkie, Sardynią, Prowincye Brabánckie, y wſzytkie Dźiedźiczne Páńſtwá ſwoie, iáko y Wyſpy Maiorkę, y Amerykę Czwartą część Swiátá wynálezioną nową y przyłączoną do Hiſzpánii, iáko niżey będźie o Ameryce, ſam ſię záś reiterował do Kláſztoru Hiſzpáńſkiego, excypowáwſzy ſobie penſyą 100000. Tálerow, gdźie w drugim Roku umárł R. P. 1558. pánował Cesárzem lat 37. Po nim

FERDYNAND I. Zá żyćiá Károlá V. Brátá ſwego obrány od Elektorow Krolem Rzymſkim R. P. 1531, y od Piusá V. Pápieżá approbowány Cesárzem, ożeniony z Anną Corką Władyſławá Krolá Węgierſkiego y Czeſkiego iedyną Dźiedźiczką R. P. 1527, koronowány w Węgrzech Krolem, y w Prádze Czeſkim, ále tylko po śmierći Károlá pánował lat 6. y Mieśięcy 4. zá żyćiá iednák iego obrány od Elektorow Syn iego

MAXYMILIAN II. Ceſarz, zá niego Turcy Segedyn Miáſto w Węgrzech odebráli, Herezyá záś Lutrá y Kálwiná náywięcey ſię rozſzyrzyłá w Páńſtwách Niemieckich iáko y w Fráncyi, Anglii, Szkocyi, Holándyi, Węgrzech, y Polſzcze, umárł R. P. 1576. pánował lat 12. Po nim

RUDOLF II. Syn iego Krol Węgierſki y Czeſki obrány Cesárzem, z Turkámi wielką woynę miał, ále pokoiem zákończoną R. P. 1605. Brátu ſwemu Máćieiowi dla zácho-

dzącey kłotni ustąpić muśiał Krolestwá Węgierskiego, y Austryi, umárł R. P. 1612. pánował lat 32. Po nim

MACIEIA Brátá Jego Elektorowie obráli Cesárzem iáko Sukcessorá Węgierskiego y Czeskiego Krolá, ktory dla zágęszczoney Herezyi w Prádze, przeniost rezydencyą swoię do Wiedniá, umárł R. P. 1619. pánował lat 7.

FERDYNAND II. Syn Károlá Xiążęćiá Austryáckiego Brátá Máćieiá Cesárzá, po ktorym bezpotomnym Sukcessorem został Czeskiego y Węgierskiego Krolestwá, obrány Cesárzem, ále że Czechowie Protestánći obráli sobie zá Krolá Fryderyká V. Elektorá Pálátyná, przećiwko niemu Cesarz wysłał Woysko, ktory pod Prágą ná bátálii znieśiony, y wygnány z Czech, á ná Seymie Niemieckim odsądzony od Elektorstwá, inwestyowáwszy nim Maxymiliáná Xiążęćiá Báwarskiego z przydanym mu wyższym Pálátynátem. Wydał Edykt Ferdynand, á żeby Xiążętá Protestáncy wroćili Dobrá Duchowieństwu, o co zágniewáni sprowádźili Gustáwá Adolfá Krolá Szwedzkiego z potencyą, y ligę wźięli z Fráncyą przećiw Ferdynándowi, ktory w krotce umárł R. P. 1637. pánował lat 19. Po nim

FERDYNAND III. Syn iego ieszcze zá żyćiá Oycá obrány Krolem Rzymskim, kontynuował Woynę przećiw Dyssydentom Szwedom y Fráncuzom, ktorych lubo w wielu mieyscách przez godnych Generałow swoich znośił, y trwożył, y pod Lucen Gustáwá Adolfá Krolá Szwedzkiego zábił, iednák ná ostátek Tráktátem Westfálskim długo ćiągniące się woyny zákończyć muśiał, ile zápátrzywszy się ná záwźiętość Krolá Fráncuskiego, lubo niby pierworodnego Syná Kośćiołá Rzymskiego przy Dyssydentách, tym Tráktátem wolność stwierdzona Religii Dyssydenckiey, Szwedom pozwolona Pomeranii połowá, y wiele Biskupstw Sekuláryzowánych, Fráncyá zás profitowáłá w odebráney dla siebie Alzácyi y trzech Biskupstwách zwánych: Metz, Tul, y Werdun, umárł Ferdynand R. P. 1657. pánował lat 20.

LEOPOLD IGNACY Syn iego Krolem Węgierskim koronowány R. P. 1655. Czeskim 1656. á obrány Cesárzem w Fránkforćie R. P. 1658. z kondycyą manutenencyi Tráktátu Passawskiego, áni czynienia áliáncyi z Potencyámi postronnemi bez konsensu Elektorow, y z manutenencyą Traktatu Monsterskiego y Osnábruckiego, y po innych wielu kondycyách koronowány w Kolonii Cesárzem Rzymskim, miał Woyny wielkie, przez godnych Generałow dosyć szczęśliwe, Traktatu Oliwskiego był Protektorem skończonego między Polską, Danią, y Szwecyą. Po śmierći Rákocego Turcy odebráli Transylwánią, zábiwszy Himin Jánosá kreowánego Woiewodą od Cesárzá, Cesárskie woysko znieśli, ná ostátek Leopold Traktat z Turkámi muśiał uczynić ná 20. lat, Appáfi od Turkow kreowány Woiewodą. Ze zás Cesarz absolutny rząd Węgrom wprowádźił, rebellią ich przećiwko sobie podniost, ktorzy obráwszy sobie Tekielego Krolem Węgierskim, událi się pod Protekcyą Máchometá IV. Cárá Tureckiego, ten z Potencyą znaczną náiechał Węgry, Miástá odebrał, y pod Wiedeń z licznemi Woyskámi Turkow y Tatárow podstąpił, y iuż bliski był odebránia Widniá, ále Jan III. Krol Polski przyszedszy ná Sukkurs Cesárzowi z Woyskiem Polskim, od zdesperowánego iuż Widniá Turkow odstrászył, y znacznie zniost, y złączywszy się z Xiążęćiem Lotáryńskim, áż we srodek Węgier zágnał, Krol Jan wroćił do Polski, á Xiąże Lotáryński, Miástá w Węgrách Turkom odbierał, w wielu bátáliách ich znosząc, y rebellizántow wielu schwytánych śmierćią kárał, y dopiero tę Woynę Traktat Kárłowicki uspokoił R. P. 1699. W tym samym czáśie záczynáiącey się woyny Tureckiey, Leopold posłał Sukkurs woysk Károlowi II. Krolowi Hiszpáńskiemu, przećiw Ludwikowi XIV. Krolowi Fráncuskiemu, ále tá Woyná zákończona Tráktátem Akwisgráńskim R. P. 1668. dał tákże Sukkurs Holendrom przećiw Fráncyi, zá co strácił Fryburg Fortecę ustąpioną Fráncuzom przez Pokoy Nimegski R. P. 1679. chćiał potym Leopold záczepić Fráncuzow o Alzácyą, ále tá pretenzyá zákończona przez pokoy uczynio-ny ná 20. lat między Fráncyą y Cesárzem. Po śmierći Károlá Elektorá, Pálátyná o Sukcessyą Elektorátu wzruszyłá między Cesárzem y Fráncyą, Leopold dla zmocnienia śił swoich przyzwał ná swoię stronę Károlá II. Krolá Hiszpáńskiego, Károlá XI. Krolá Szwedzkiego, Holándyą, y Elektorá Brándeburskiego, ktoremu zá to ofiárował Krolestwo Pruskie, iáko y Xiążęćiu Hánnowerskiemu Elektorską Godność, á Sabáuckiemu Krolestwo Cypru przyznał, przećiągnął y Gwilelmá de Nassaw Xiążęćiá Auráńskiego stwierdźiwszy go Krolem Angielskim po wygnánym Jákubie VI. y Fámilii iego z Tronu Angielskiego o Wiárę S. Kátolicką, ktorą ten Monárchá reformowáć chćiał w Anglii. Te znáczne złączone siły Leopoldá zátrwożyły Fráncyą, ktora iednák ze wszytkich stron mocno się broniłá, przez znáczne woyská od Ludwiká XIV. wystáwione, y liczne Floty Morskie. A Roku 1697. Pokoy Ryswicki, zástánowił wszytkie zámáchy, z profitem Fráncyi. Roku 1699. śmierć Károlá II. Krolá Hiszpáńskiego bezpotomnie zeszłego, nową między Cesárzem y Fráncyą Woynę wzbudźiłá, bo Károl przez Testament uczyniony przyzwał do Korony

Korony Hiſzpáńſkiey Filipá Xiążęćiá Andegáweńſkiego, Syná drugiego Ludwiká Delfiná Fráncuſkiego, iáko Wnuká Máryi Tereſſy Sioſtry ſwoiey rodzoney, o co Ceſarz zágniewány wielkie Woyſká zebráwſzy z cáłego Imperium, áttákował zewſząd Fráncyą, á Karolá Syná ſwego młodſzego Morzem z Holándyi wyſłał do Portugálii, zmocnionego śiłámi Holenderſkiemi y Angielſkiemi, uczyniwſzy go Krolem Hiſzpáńſkim, ktory wyſiádſzy w Portugállii zmocniony tákże Krolá Portugálſkiego śiłámi, począł áttákowáć Hiſzpánią z tám tey ſtrony, á tym czáſem Leopold Ceſarz w Wiedniu umárł R. P. 1705. Zoſtáwiwſzy po ſobie Jozefá y Károlá Synow, y Corkę Máryą zá Máxymiliáná Elektorá Báwarſkiego wydáną, y drugą zá Krolá Portugálſkiego. Pánował lat 48.

JOZEF Syn Leopoldá obrány Cesárzem Woynę záczętą przez Oycá przećiwko Fráncyi kontynuowáć umyślił, Elektorow Kolońſkiego y Báwarſkiego Fráncyi przychylnych odſądźił od godnośći ich, bez konſenſu inſzych Elektorow, áni uważał ná perſwázye Elektorow Sáſkiego y Brándeburſkiego, y Báwáryą ſobie záwoiował, uczyniwſzy iey diſmembrácyą, o co inſzi Elektorowie Manifeſt zánieśli przećiw Jozefowi, czyniącemu wſzytko bez woli Elektorow, przećiwko przyſiędze ſwoiey, Anglią y Holándyą Jozef do Alliancyi z ſobą przywiodł, ktorzy Potencyą ſwoią attákowáli Fráncyą ze ſtrony Brábáncyi, iáko y Flotą Morſką Hiſzpánią, á záś ze ſtrony Włoch Xiąże Sabáucki attákował Fráncyą y Hiſzpánią ták mocno, że Fráncuzi iuż zdeſperowáli byli o ſzczęśćiu ſwoim, ile że y Ceſarz Woyſkámi ſwemi od Renu znáczną ſzkodę Fráncuzom czynił, iednák po kilká rázy znieśiony od Willará Generałá Fráncuſkiego, ktory pobliżſze Xięſtwá Niemieckie kontrybucyámi obćiążył, z drugiey ſtrony Kroleſtwo Neápolitáńſkie rebellią podnieſło przećiw Hiſzpáńſkiemu rządowi, zmocnione Woyſkámi Cesárſkiemi, że záś przy tey wznieconey Woynie, Jozef dał Ordynáns Woyſkom ſwoim, do niſzczenia y kontrybucyi wybieránia w Páńſtwách Oycá S. zgorſzyło to znácznie cáły Swiát Chrześćiáńſki, y lubo dośyć ſzczęśliwie w Hiſzpánii Károl ſwoy Tron Hiſzpáńſki począł utwierdzáć, ále śmierć Jozefá Cesárzá zátámowáłá iego intencye R. P. 1711. ktory tylko dwie Corki zoſtáwił, Máryą Jozefę wydáną zá teráznieyſzego Regnántá Polſkiego, Auguſtá III. Xiążęćiá y Elektorá Sáſkiego, y Máryą Amelią Xiążęćiá Elektora Báwarſkiego żoną. Pánował lat 5. y Mieśięcy 4. Po śmierći Jozefá obrány od Elektorow w Bárcelonie ná ten czás będący

KAROL VI. Cesárzem lubo nie przytomny w Fránkforćie, Brát rodzony Jozefá koronowány tegoż Roku, á Roku P. 1712. w Presburgu Krolem Węgierſkim. Lubo záś Károl kontynuowáć dłużey chćiał woynę przećiw Fráncyi, iednák poſłyſzáwſzy że Kolligáći iego pokoy z Fráncyą zkonkludowáli, iáko to Angliá, Hollándyá, Portugálliá, Prusák, y Xiąże Sabáucki, ták y Ceſarz wyznáczył Plenipotentá Xiążęćiá Eugeniuſzá do tráktowánia Pokoiu z Márſzáłkiem Fráncuſkim Willarem, ktory zákończony R. P. 1714. w Ráſztádźie, w ktorym odnowiony Pokoy Ryſwicki, y Elektorowie Kolońſki y Báwarſki, przywroceni do wſzytkich ſwoich Páńſtw Prerogátyw y godnośći, przy Hiſzpánii utrzymał ſię Filip Xiąże Andegaweńſki, Cesárzowi przyznáne Kroleſtwo Neápolitáńſkie, Xięſtwo Medyoláńſkie, Sárdyniá, y Brábánckie Prowincye, Xiążęćiu Sabáudzkiemu Kroleſtwo Sycyliyſkie, o czym niżey przy opisániu Kráiow. Ten Pokoy Ráſztadzki ſtwierdzony tegoż Roku w Badźie podpisámi y pieczęćiámi Poſłow y Plenipotencyáryuſzow. Z Hiſzpánią iednák żadna nie záſzłá Konkluzyá Pokoiu, lubo Filip iáko Monárchá począł ſię rządzić w Hiſzpánii, w tym ſamym czáſię Turcy záczepili Wenetow pretenduiąc im Moreą wydrzeć, o co zágniewány Ceſarz, wyſłał Woyſká przećiwko Turkom pod Komendą Xiążęćia Eugeniuſzá, ktorych R. P. 1716. pod Peterwárádynem znioſł ná bátálii Eugenius, ná drugiey pod Belgrádem tákże ich zbił, Temezwar y Belgrad odebrał, iáko y Serwią, y więcey by był profitował, tylko że Hiſzpáni Włochy náiecháli, y ták Pokoy zákończył Woynę Turecką w Páſsárowiću R. P. 1718. z odebrániem Turkom znácznych Prowincyi y Miáſt. Hiſzpánowie záś z Flotą ſwoią przybywſzy do Neápolim y Sycylii od Anglow znieśieni, ſtronę Cesárſką trzymáiących, y Pokoy w Widniu między Cesárzem y Hiſzpánem zákończony, Hiſzpániá przy Filipie, y Ameryká, á Neápol, Sycyliá, Medyolán, y Belgium przy Cesárzu zoſtáło ſię: Sárdyniá záś w zámiáſt Sycylii Xiążęćiu Sabáudzkiemu dána, z Tytułem Kroleſtwá Sárdyńſkiego. Po tym Pokoiu ſkończonym cáła Europá bez Woyny była, dopiero R. P. 1733. Fráncyá pokłoćiwſzy ſię z Cesárzem, y Hiſzpániá znácznie profitowáły z oſtátniey woyny, iáko y Turczyn, bo Fráncyá zoſtáłá przy Lotáryngii, y Barze, odłączonych iuż Prowincyách od Imperium, Hiſzpániá doſtáłá dla Károlá Syná Filipá Kroleſtw Neápolitáńſkiego y Sycyliyſkiego, Turczyn záś odebrał Cesárzowi te Prowincye, ktore Xiąże Eugenius Wielki Rycerz y Feldmárſzáłek Páńſtw Rzymſkich odebrał był Turkom przez pokoy Paſſarowicki z wielką ſzkodą Chrześćiáńſkich Prowincyi. Teráznieyſza záś Woyná Anglii z Hiſzpánią iák ſie zákończy pod pánowániem Károlá Cesárzá, zoſtáwuię to inſzym Chronologiſtom. A ták zebráwſzy iuż,

lubo

lubo krotko, Chronologią Cesárzow Rzymſkich, przyſtępuię do opisánia Páńſtw Włoſkich

WŁOSKIE Páńſtwá zwáne od Łáćinnikow ITALIA według wielu Geografow y Hiſtorykow od Itálá Krolá Włoſkiego. U dáwnych názwána byłá Heſperyá mnieyſza, iáko Hiſzpániá Heſperyá większa, bywáłá tákże názywána Saturnia, Oenetryá, Auſoniá.

Kray Włoſki ieſt położony w miernym y ſrednim Powietrzu, ćiągnie ſię ná wzdłuż od Sabáudzkich gránic z Fráncyą áż do Neápolitáńſkich z Sycylią ná 150. Mil Niemieckich, ná Szerokość záś w wielu mieyſcách ſię rożni odległość. Włoſkie Páńſtwá grániczą z Gorámi Alpes, y z Morzem Medyterráneńſkim.

To Páńſtwo ieſt náyſłáwnieyſze w Europie, bo było Stolicą Cesárzow władzą máiących większey połowy Europy, Azyi y Afryki. Teraz záś Rzym Miáſto Stołeczne Włoſkich Páńſtw, ieſt Stolicą Apoſtolſką ſzczycące ſię, y ordynáryiną Rezydencyą Oycow Swiętych, iáko y Imieniem ſwoim zdobiące Monárchow Niemieckich obieránych pierwey Krolámi, á potym Ceſárzámi Rzymſkiemi.

Ziemiá Włoſka ogrodem Europeyſkim názywa ſię, y ſłuſznie; bo iey delicye godne záwſze imieniá tego z wſzelkiey obfitośći náydelikátnieyſzych Owocow, Win, Drzew, Kwiátow, Oliwnych lásow, Pſzenic Tureckich, Ryżow, iedwábnych robáczkow &c. &c.

Náywyżſze Gory Alpes dzielą ią od Francyi, Szwayczárow, y Niemcow. Apenin ćiągnie ſię wzdłuż Włoſkiey ziemi. Montemaſſo położona Gorá przy Szweſcyi, Montebarbaro między Baiąy Pucolem, Wezuwiuſz między Neapolim y Nolą, Gorá Gargan, Etná w Sycylii &c.

Rzeki Pryncypálne oblewáią Włoſką ziemię Po, Tyber, Arno, Adda, Adyga, Tezyn, Dora, Seſſva, Oglia, Taiamento, Tanaro, Gargilion. &c.

Jeziorá záś náznácznieyſze Lago Maggiore, Lugano, Komo, Izeo, Garda, Perugia, Bolſena, Bracciano, Celano &c.

Włoſkie Páńſtwá według Geográfow reprezentuią w ſobie Sztybel Niemiecki y dzielą ſię ná trzy częśći. Pierwſzá zámyka w ſobie Lombárdyą dáwną, Druga ma w ſobie Páńſtwá Pápieſkie, y Toſkáńſkie, Trzećia Kroleſtwo Neápolitáńſkie, do ktorego przyſzywáią ſię Wyſpy Sycyliá, Sárdyniá, Korſyká, y Lipáry.

Też ſame Páńſtwá rozdźielone ſą ná wiele abſolutnych rządow, Xiąże Sabáudzki ieſt Krolem Sardyńſkim, Ceſarz trzyma część Iſtryi, y Frywolu, iáko y Xięſtwo Medyoláńſkie, Kroleſtwo záś Neápolitáńſkie y Sycyliyſkie uſtąpił oſtátnim traktátem Károlowi Synowi Filipá V. Krolá Hiſzpáńſkiego, Krol Fráncuſki trzyma Xięſtwo Manako, procz tych abſolutnych Rządow, dźieli ſię ná rożne Páńſtwá, iáko Páńſtwá Pápieſkie, Páńſtwá Rzeczypoſpolitey Weneckiey, iáko y Genueńſkiey, Xięſtwá: Toſkáńſkie, Sabáudzkie, Mantuáńſkie, Parmezáńſkie, Modeńſkie, &c. Inne záś pomnieyſze ſą: Rzeczpoſpolitá Lucka, S. Maryna, Xięſtwo Maſſa, Gwaſtalſkie, Siabioneckie, Mirandolſkie, Bracćiáńſkie, Boſſoláńſkie, Maſſeráńſkie, Piombińſkie, Káſtylionſkie, Solfaryńſkie, Gráſtwo Nowelláríkie, Margrábſtwo Fozdynowſkie, y Montſkie.

Ma wiele y innych Xięſtw, Gráfstw, Márgrábſtw, bo każdy kto ma wieś, ma záraz y Tytuł Xięſtwá lub Graſſtwá. Arcybiſkupſtw, Biſkupſtw ma w ſobie liczbę niemáią, bo ledwie nie każdy Kośćioł ma ſwego Biſkupá.

Te Páńſtwá záſzczycáią ſię wielą Akádemiy, á nayprzednieyſzemi w Rzymie ták iáko y w Neápolim, Wenecyi, w Sálernie, w Piźie, w Turynie, w Pádwie, w Páwii, w Fermo, w Bononii, &c.

Język Włoſki ieſt ſkombinowány z Łáćińſkiego, ták iáko Fráncuſki y Hiſzpáńſki, náyczyſtſzy iednák Toſkáńſki, ále w gebie Rzymſkiey.

Wiárá S. Kátolicka ſama tylko pánuie we Włoſzech, y ubeſpieczona Sądámi, inkwizycyonálnemi po wſzyſtkich Miáſtách, ná zábronienie Heretykom lokowánia ſię. Kupcy iednák znáyduią ſię Heretycy w Miáſtách Portowych, y w Piiemonćie Herezyá Wodeyczykow. Zydowſkie Synágogi ćierpi Rzym y miáſtá inſze Włoſkie, iáko y Grekow y Armenow.

Włoſkie Miáſtá máią ſwoie názwiſká, iáko; Rzym Swięty, Neápol Szláchecki, Florencyá piękna, Genuá Pyſzna, Medyolán Wielki, Ráwenná ſtárodawna, Wenecyá Bogáta, Pádwá Uczona. Bononiá Tłuſta, Liworno kupieckie, Weroná Miła, Luká Ladna, Kazal Mocny, ále Cytádelá y Zamek zruynowány R. P. 1694.

Włoſkie humory według wielu Authorow, y z własney práktyki wiele w ſobie máią pochwáły y nágány. Włośi ſą dość miernego y pięknego ſtánu, Polityczni y ſpoſobni do wſzelkich Sztuk, dobrych, y złych, biegli w rozumie, żołnierze dobrzy, y odważni mogli

mogli by bydź, ále gnuſność y gorące ſwawole uymuią im waloru y mocy ſtárorzymſkiey, windikuiący honoru ſwego, ále części przez zdrádę, zkąd wielezáboyſtw tám ſię mnoży, tych záboyſtw náywiękſza przyczyna ſzczupłość Páńſtw, że z iednego do drugiego prędko ſię ſchronić może, á do tego Cmentárze y kościoły uprzywiliowáne dla nich, niewierni białey płci, á przecież niecnot wielka liczbá, Cudzoziemcom ſprzyiáiący, ále náywęcey dla intereſſu, záchowuią w ſobie pychę dáwnych Rzymian, Ceremonii wiele przeſtrzegáią u ſiebie, y z Cudzoziemcámi máło iedzą y piią. Romulus poſtánowił był Práwo áby białegłowy winá nie piiáły, ktore by záś piły kárę ná nich założył, iákoż Egnatius Metentinus poſtrzegſzy żonę ſwoię z beczky wino piiącą zábil ią powrozem, y abſolwowány zá to od Romulusá, y máią ſię ieſzcze znáydowáć kontrákty Slubne u Włochow, w ktorych mąż obiecuie nowey żonie dawáć winá przez 8. dni podczás każdego połogu, y w Swiętá, o tym ſwiádczy Monſterus.

LOMBARDIA.

TA Część nayznácznieyſza Włoſkich Páńſtw ieſt názwána Lombardyá od Lombárdow przychodnich z kráiow pułnocnych, ktorzy tu ſobie założyli byli Kroleſtwo. Ceſárz Iuſtynian wokował ich ná pomoc przeciwko Totyli wodzowi Gotow, y zá zwycięſtwo, ktore mu otrzymáli, dał im Roku 548. Noryczne Páńſtwo y Część Pannonii wyżſzey, że záś Zofiá żoná iego zágniewáná ná Nárſeſſa Exárchę Włoſkiego nápiſáłá mu liſt rozkázuiąc mu do przędziwá między ſwoie białegłowy, wodz ták wielki, zágniewány; ná zemſtę krzywdy ſwoiey ſprowádził Lombárdow w kráie Włoſkie, co lubo Baroniuſz ma zá żárt, iednák przyznáie, że w tymże ſamym czáſie Nárſeſſa, Lombárdowie weśli do Włoch Roku P. 568. pod komendą Albiná Krolá ſwego, ktory naypierwey odebrał Páwią, y tám był proklámowány Krolem od ſwego woyſká Roku 571. Po nim pánowáło 23. Krolow áż do Dydyerá oſtátniego Krolá Lombárdow ktorego Károl Wielki wygnał, y ták Kroleſtwo Lombárdow ſtráciło luſtr ſwoy R. P. 774. we 206. lat po Albinie.

Lombárdia zámykáłá w ſobie więkſzą część Golii Cyzálpińſkiey, gdźie teraz Sabáudya, Piemont; Genuą, Medyolan, Montferrat, Páńſtwá Weneckie, Parmę, Mantuą, Modenę &c. Te wſzytkie teraz inſzemu Rzadowi podlegáią, dla tego teráznieyſzy porządek obſerwowáć muſzę w Opiſániu Páńſtw Włoſkich.

SABAUDIA.

TO Xięſtwo lubo by náleżáło bydź przyłączone do Monárchii Fráncuſkiey, iednák że Część iego do Lombárdyi náleżáłá, á do tego, dla nie rozerwánia Páńſtw Xiążęciá Sabaudzkiego, tu mi ſię zdáło ie położyć.

Sabaudyá byłá mieszkána zdawná od Centronow, Garocellow, Brannowicow, Nantuantow, Latobrygow, Tokuatow, y Allobrogow; Centronowie osádzeni byli około Alpeſow Penińſkich, gdźie ſię teraz Tarentezyá názywá, Ceſarz Juliuſz támtędy przeſzedł do Francyi z 5. Legii Rzymſkich. Gárocellowie osádzeni byli około Gory Mont Cenis; Branowicowie około Mauryenny; Nantuantowie w Xięſtwie Hablayſkim, Latobrygowie w Kráiu Waudzkim, Tokuátowie około Fucygni, Allobrogowie Rzymiánom náyznáiomśi między Ronem, y ieźiorem Lemánem, Centrowie nád Izerą, te wſzytkie teraz Prowincyiki ſą zámknięte pod Imieniem Sabaudyi.

Sabaudya przedtym zámykáłá w ſobie część Gallii Nárbońſkiey, y Część Celtyczney álbo Lionſkiey, Rzymiánom hołdowáłá áż do czáſow Honoryuſzá, zá ktorego záwoiowána byłá uſtáwicznemi náiázdámi Gotow, Hunnow, y inſzych.

Bertold czyli Berold około XI. wieku był początkiem Fámilii Xiążąt Sabaudzkich, ktory według Gwichenoná Hiſtoryká, y innich wielu ſzedł z linii Wittygindá wielkiego Xiążęciá Sáſkiego, ten tylko był Gráfem Sabaudzkim, y Mauryáńſkim, á po nim Humbert, y inni po nim rozſzerzyli to Páńſtwo, Amedeuſz VIII. zá Zygmuntá Ceſárzá konſenſem R. P. 1416. erygował to Gráfſtwo ná Xięſtwo, od Beroldá áż do Wiktorá Amedeuſzá ráchuie ſię ták Grafow iako y Xiążąt 32. to ieſt od Roku 1000 áż do Roku 1675.

Xiaże Sabaudzki ieſt Pánem ábſolutnym w Sabaudyi, y Dźiedźicznym, tytułuie ſię we Włoſzech *Vicarius Imperii.*

Honor Kroleſtwá Cypryiſkiego miał z tey przyczyny: Károlowá Luzyniańſka Krolowá Ierozolimſka, Cypryiſka y Armeńſka, będąc wygnána przez Brátá ſwego Bátárdá z Kroleſtwá właſnego uſzłá do Rzymu zá Sixtusá V. Pápieżá, gdźie y umárłá Roku 1483. Tá Károlowi Xiążęciu Sabaudzkiemu wnukowi ſwemu przy Prezencyi Pápieżá y Kárdináłow uſtąpiłá wſzelkich pretenſyi do Kroleſtwá Cypryiſkiego, y odtąd Xiążętá Sabáudzczy intytułowáli ſię Krolámi Cypryiſkiemi, á zá teráznieyzſzego Cesárzá Károlá VI. od Traktatu Wideńſkiego z Hiſpánią uſtąpiona im Sardyniá, lubo Tráktat Raſztádzki ich był utrzymał przy Kroleſtwie Sycliyſkim, y teraz ćiż Xiążętá Sabáudzcy intitułuią ſię, y koronuią Krolámi Sárdyńſkiemi.

Hiſtoryá Zyćia Xiążąt Sabáudzkich náyćiekáwſza z tey przyczyny, że żaden z Xiążąt Sabáudzkich nie był zábity, choć w częſtych y niebeſpiecznych potyczkách y bátáliach.

Sabáudya ſzczyći ſię ſtárodáwnemi Familiámi ták z Ceſárzow iáko y z Krolow pochodzącemi, dla czego Amedeuſzowi VIII. przyznáwáno, że miał ſobie hołduiących wielu Xiążąt.

Xiążętá Sabáudzcy záwſze ſą Zelántámi Wiáry S. y nie ćierpią w Páńſtwach ſwoich żadnich Heretykow, dla potrzeby tylko woienney, iedney Prowincyi pozwolili wodeczykom Heretykom.

Práwo Sáliczne záchowáne ieſt w Sabáudyi, tak iák w Francyi, że biáłegłowy nie dźiedźiczą tylko Mężczyzny náybliżſi ze Krwi.

Xiąże Sabáudzki záſzczyca ſię trzemá Orderámi woiennemi, Pierwſzy zwány Order Zwiáſtowánia, inſtytuowány od Amedeuſzá VI. pierwey pod Imieniem *Nodus Amatorius* Roku 1355. ktorego kołnierz był z Roż czerwonych y białych, y ná nim wiſzący *Nodus Amatorius* z literámi F. E. R. T. co znáczy *Fortitudo Ejus Rhodum Tenuit* z tey przyczyny, że Roku 1310. Ottomán Krol I. Turecki obległ wyſpę Rod, ták, że iuż kápitulácyá miáłá záchodźić, ále Amedeuſz VI. zwány ná ow czás Gráf Werd, álbo zielony przyſzedł ná ſukkurs y Ottománá odpędźił, zkąd przydáne Orderowi Słowá F. E. R. T. Po nim Karol Dobry Xiąże Sabáudzki Oyćiec Emmanuelá konſekrował ten Order Miłośći Boſkiey złączoney z náturą ludzką názwány Order: Zwiáſtowánia, iákoż pod nim wiśi Obraz Zwiáſtowania.

Drugi Order S. Maurycego inſtytuowány od Amedeuſzá Xiążęćiá Sabáudzkiego, obránego potym Pápieżem pod Imieniem Felixá V. ná Concilium Bazyleyſkim, ále uſtąpił tey ſwoiey Elekcyi Mikołáiowi V.

Trzeći Order S. Łázárzá.

Sabáudyá grániczy ná pułnoc z Kráiem Gex, Rzecząpoſpolitą Geneweńſką y ieźiorem Geneweńſkim dźielącym ią od Szwáyczárow, ná Záchod z Fráncyą; ná południe z Delfinátem; ná wſchod z Piemontem, od ktorego ią dźielą Gory Alpes.

Powietrze w Sabáudyi ieſt chłodne z przyczyny wielkich gor, Kray iednák dośyć ludny, y obfituiący w zbożá, winá, y páſtwiſká, oblány Rzekámi: Ronem, Izerą, Arwą, y Arkiem.

Má Miáſtá Pryncypálnieyſze: Szambery, Monſtyer, S. Ian Mauryeńſki, Auguſtá, Momeylan, Annecy, Ewian, Tonon, Aix, y Miolan.

Xięſtwo to zámyka w ſobie Prowincyi ośm niewielkich, to ieſt: Xięſtwo Hablayſkie, Genewſkie, Sabaudzkie właſne, Aſtckie, Báronią Fucygniyſką, Gráfſtwo Tarentáyſkie, y Mauryeńſkie, y część Bugeiu.

Sabáudiá właſna ma 6. Powiátow: Szambery, Montmelion, Rumilli, Aigebelle, Konflans, Aix, Boges, Pontbowozen, y Eſzel.

SZAMBERY Miáſto Stołeczne nád dwiemá Rzekámi Laiſſą y Albáną niewielkie, tylko Fontánnámi przyozdobione, záſzczyca ſię Párlámentem Sabáudzkim, ná ktorym wſzelkie krzywdy Xięſtwá ſądzą ſię, ma do widzenia w Zámku Káplicę fundowáną od Amedeuſzá VII. Xiążęćiá Sabáudzkiego, nád ktorą ieſt inſcrypcyá wyrážáiąca Swięte żyćie tego Xiążęćiá, y żony iego Yolánti corki Krolá Fráncuſkiego. O milę od tego Miáſtá ieſt Kláſztor w ktorego Kośćiele ſą liczne groby Xiążąt Sabáudzkich zowie ſię Haute Combe.

MONTMELION nád Izerą wsławione Fortecą ná ſkále nie doſtępney, ktorá liczyć może między náyznácznieyſzemi w Europie, iednák Henryk IV. Krol Fráncuſki iey dobył, Roku 1600. á Ludwik XIV. Roku 1691, ále oddána 1696. To Miáſto wsławione Synodem Roku 879. ná ktorym ſię Bozon kazał koronować Krolem Prowenckim, zwáne to Miáſto przed tym Mantala.

TONNON Miáſteczko Stołeczne Xięſtwá Hablayſkiego nád Ieźiorem Genewſkim.

Xięſtwo

Xięſtwo Hablayſkie zwáne od Rzymian *Provincia Equeſtris & Caballica*, z tey przyczyny, że tám konie biegłe znáydowáły ſię, má w ſobie 7. Miáſteczek Rypalla Miáſteczko nád Ieziorem Genewſkim wsłáwione Amedeuſzem VIII. Xiążęciem Sabáudzkim, ktory tám w Kláſztorze przyiął hábit, y tám koronowány ná Pápieſtwo Roku 1440. ktorego uſtąpił Mikołáiowi V. Pápieżowi, ná Concilium Lugduńſkim R. 1449.

GENEWA nád Ieziorem tegoż Imieniá, Miáſto rozdźielone ná trzy częśći Rzeką Ronem, z ktorych średnia ieſt ná kſztalt wyſpy, niema nic ćiekáwego, nád wieżą od Juliuſzá Cesárzá fundowáną. Druga część Miáſtá pobocznia názwána S. Gerwázego gdźie ieſt Kośćioł wielki murowány. Trzećia cześć Miáſtá naywiękſza łącząca ſię moſtámi dwiemá z drugiemi dwiemá częśćiámi, ma w ſobie Rátuſz, ná ktory ſię wchodźi bez grádułow, y arſenał dobrze uprowidowány, Kośćioł S. Piotrá Kálwini odebráli. Miáſto to náyćiekáwſze ieſt z przyczyny hándlow obfituiących w Manufáktury, Máteryi bogátych, gálonow, koronek złotych y ſrebrnych, Zegárkow przednich, ktore náypunktuálnieyſze ztámtąd wychodzą, Miáſto ludne y bogáte, Cudzoźiemcámi nápełnione, ſámemi Kálwinámi, niemogącemi, ſię mieśćić w Fráncyi, Fortecą ná około zmocnione, w pięknym y weſołym położeniu, przedtym Imperyálne, ále teraz záſzczyczone Rzeczapoſpolitą wolną, zárážone Sektą Kalwińſką Roku 1534. Zkąd Biſkup przeniosł ſwoię Stolicę do Annecy.

Rzeczpoſpolita Geneweńſka złączoná ieſt z Kántonámi Fryburckim, Bernſkim, y Zuryńſkim, rządźi ſię Demokrátycznie, abſolutna záś powágá przy wielkiey rádźie złączoney ze 200. Mieſzczan. Ma y drugą mnieyſzą rádę złączoną z 25. Oſob, z między ktorych obieráią 4. Sendykow corocznie. Tá Rzeczpoſpolita nie ieſt bogáta, bo tylko 4. Wśie ma do Miáſtá, náybogátſza tylko z kupiectw partykulárnich, y z Pſtręgow, ktore ſię tám poławiáią oſobliwey wielkośći, y one zákupuią do Fráncyi y Sábáudyi.

Genewa zaſzczycáłá ſię przedtym Grafámi włáſnemi, ktorzy záwſze dyſputowáli o Rząd z Biſkupámi Geneweńſkiemi, fundowánemi ná cálym Páńſtwie Geneweńſkim, ále po przyiętey Sekćie Kalwińſkiey, przeniesło ſię to Páńſtwo do Xiążąt Geneweńſkich á Roku 1659. po Smierći Henryká oſtátniego Xiążęćiá, doſtáło ſię przez Sukceſſyą Xiążętom Sábáudzkim.

Páńſtwo Geneweńſkie dźieli ſię ná 12. Powiátow zwánych: Annecy, Stáry Zámek, Albiá, Bomá, klermont, Szomont, Krozylá, Mornet, Roſza, Tomma, Fawerges, y Bofort.

ANNECY Miáſto Stoleczne Páńſtwá Geneweńſkiego od R. 1535. kiedy Genewá wiárę kálwińſką przyięłá, y wygnáłá Biſkupá oſtátniego Piotrá z Bomy, ktory ſię tu z cáłą kápitułą przeniosł, przyozdobione to Miáſto wielą Kláſztorow, y Zamkiem. Położone nád Ieziorem tegoż imienia.

AUSTA álbo Aſt, Miáſto Stoteczne Xięſtwá tegoż Imienia; położone w rowninie nád wielą Rzekámi, płynącemi z Gor Alpes, ktore z ſiebie formuią wiele wyſp, á ná tych Domy y Páłácyki fundowáne. To Miáſto od Auguſtá Cesárzá ktory tám náypierwſzą założył Kolonią, názwáne *Auguſta Prætoria*, ktorego Ark Tryumfálny dotąd konſerwuie ſię, iáko y inſze dáwnych Rzymian Amfiteátrá, y Arkuſy.

Xięſtwo Auguſtſkie złączone ieſt z 7. Powiátámi, zwánemi: Auguſtá, Wáleyzá, Graſſony, Greſenche, Rema, Curia Major, y Cogne; inne Miáſteczká ma Morges, Awiza, Szatylion, Iſſogne, Montyuet zwáne od Stárych *Mons Jovis*. y Donas gdźie ieſt iedná drogá wyrznięta w ſkále przez Annibálá. Curia Major záś gdzie Rzymiáne Sądy odprawiáli.

BONAVILLA Miáſto Stołeczne źiemi Foſſyńſkiey nád Rzeká Arwą, przyozdobione Fortecą Zamkową, gdźie rezyduie Sędźia tey źiemi, Familie náyznácznieyſze Sabáudzkie, bierą ſwoy początek z Bonewilli, iáko Dom S. Albáná, Dom Milltow, y Chalow, y innych wiele.

Ziemiá Foſsyńſka miáłá ſwoich Dźiedźicow, ále przez Kontrakty Slubne doſtáłá w Dom Sabáudzki. Zámyka w ſobie 12. Powiátow nie wielkich, á bárziey Miáſteczek, z ktorych Paſsy náyznácznieyſze y sławne w Winá.

MUSTYER Miáſto Stołeczne Prowincyi zwáney Tarantazya tymże Imieniem zwáne od Rzymian, názywáne tákże *Forum Claudii* nád Rzeką Izerą dźielącą ie ná dwie Częśći, ma ſwego Arcybiſkupá, y Kátedrę, záſzczyca ſię urodzeniem Innocentego V. Pápieżá, ma w ſobie y Skład ſolny.

Prowincyá Tarantazya ſzerzy ſię ná 12. mil, y ma w ſobie wiele Miáſt.

Swięty Jan Mauryeńſki Miáſto Stołeczne Prowincyi tegoż Imienia, nád Rzeką Arką, ma ſwego Biſkupá y Kátedrę.

Prowincya Mauryeńſka lubo gor pełna, obfituie iednák w Páſtwiſká, y w Száfrány, ma w Sobie 100. Páráfii, Miáſteczko tylko iedno S. Iáná, w tey Prowincyi ieſt gorá Monſenis, przez ktorą ſię iedźie z Włoch do Fráncyi.

Miolan

MIOLAN Miásto nád Rzekámi Arką y Izerą przyozdobione Fortecą, gdźie ieſt iedná przepáść niedoyzrána, y tám Ludźi kryminálnich wrzucáno, ktorzy niżeli do gron- tu dolećieli, w drobne ſztuki rozſzárpáni bywáli, teraz ma bydź zárzucona w poł, w tey Fortecy ieſt więźienie náymocnieyſze w Europie, gdźie Xiąże Sabáudzki Pánow od- ſyła záſtużonych ná Kárę.

TAMIED o dwie mile od Miolánu mieyſce wſłáwione Opáctwem Cyſterſkim, gdźie S. Piotr Arcybiſkup Tarantáyſki był Opátem.

Ieźioro Geneweńſkie przedtym zwáne Leman ieſt bárzo Rybne, ma trźy ćiekáwo- ści w ſobie, pierwſza że w niektorych mieyſcách ieſt głębokie ná 500. łokći, ále rzecz widźi ſię bydź mniey wiáry godná, Druga że ma w ſobie wielkie Szczupáki, y inne Ry- by zwáne Mutáil, Ktore od 70 lat miáły ſię pokázáć przepłynąwſzy podźiemnemi zrzod- łámi z Ieźiorá Nowego Zámku, y z Szwáyczárow, gdźie ſię znáyduią, te ryby znácznie tępią inſze Ryby, ták że trudno czáſem o połow. Trzećia, że Rzeká Ron przez to Ie- źioro ták ſzybko płynie, że ſię nic á nic nie mieſza z wodą ieźiorną.

PIEMONT.

TO Xięſtwo názwáne od położenia ſwego przy Gorách Alpes, iákoby po Łáćinie *Pes Montium*, náypierwey było od Rzymian záwoiowáne, potym od Gotow, ná oſtátek od Lombárdow, ktorym ie Károl Wielki odebrał, y pod dyrekcyą Margrábią oddał, ná ten czás kiedy rozdźielił Páńſtwá záwoiowáne, Kapitánom ſwoim záſtużonym, á teraz przez Sukceſſye doſtáło ſię pod Rząd Xiążętom Sabáudzkim, kto- rzy ie náznáczyli dla intytulácyi Synom ſwoim Pierworodnim.

Xięſtwo to grániczy ná pułnoc z Walezyą, ná wſchod z Medyolánem y Montferra- tem, ná południe z Páńſtwem Genueńſkim, y z Gráfſtwem Niceńſkim, ná záchod z Delfinátem y Sabáudyą.

Zámyka w ſobie 10 Prowincyi: Xieſtwo Piemontſkie, Grafſtwo Aſt, y Lucernę, Margrabſtwo Cewe, Saluſkie, Suſkie, y Iwre, Ziemię Wercelſką, Pinerolſką, y Peruſką, Xięſtwo Auguſtſkie, bárdziey tu należy iák do Sabáudyi. Xięſtwo to náyznácznieyſze ieſt Páńſtwo, ktore Xiążętá Sabáudzcy trzymáią we Włoſzech. Sytuacyá iego ieſt w niektorych mieyſcách rowna y piękna oblana rzekámi Po, y Storą. Powietrze ma nie ze wſzyſtkim zdrowe, bo w źimie bárdzo źimne, w lećie bárdzo gorące, y záwſze mgliſte z przyczyny pobliſkich gor. Ziemiá iednák pożytkuiąca w Winá, owoce, y zbożá, oſobliwie w tym trákćie iádąc z Medyolánu do Turynu. Dźieli ſię ná 6. Ziem, Imię ſwoię máiących od Miáſt: Turyn, Sáwilion, Cuni, Mondowi, Kwira- ſkwe, y Kwiers, ma y innych wiele Miáſteczek, iáko: Rywol, Montkalier, Willanowa Karynian, Rakoni, Foſſan, Bene, Wercel,, Pinierol. &c. &c. Powiat Poruſki, S. Marćiná, Lucerna, y Angronia, Kálwińſką Sektą zárážone, Xiążętá Sabáudzcy ćierpliwie tę Religią znoſzą, bo im ſię dobrze Kálwini opłacáią.

TURYN Miáſto Stołeczne Páńſtw Xiążąt Sabáudzkich y ich rezydencyowálne, po- łożone w rowninie przy ſámych gorách łączących ſię nád Rzeką Po, ktora z tych gor płynie, Miáſto piękne y godne do widzenia, mocno ufortyfikowáne, y oſobną Cytádelę máiące z 5. Baſtyonámi mocno opátrzoną, w ktorey ieſt ſtudniá ciekáwa dla oká ludzkie- go z ſwoiey kośztowney Struktury. Przyozdobione to Miáſto powágą Arcybiſkupá właſnego y Kośćiołem Katedrálnym bárdzo wſpániałym, w ktorym konſerwuie ſię Prześćirádło Náyſwiętſzego Ciáłá Chryſtuſá Páná, w ktorym zdięte z krzyżá obwinione było, przy tym Kośćiele ieſt Páłác Krolewſki, w ktorym zwyczáynie rezyduie krol Sár- dyńſki, obſzerny y piękny oſobliwie we wnętrznie przyozdobiony mágnificencyą po- koiow ſztukateryámi wysádzonich oſobliwie Gábinetow dwoch, Krolá y Krolowy ſá- mym Złotem chimſką robotą wyzłoconych, y źwierćiádłámi adornowánych, przy tym łuſzko bárdzo ſzácowne, bo cáłe ſádzone perłámi y kámieniámi drogiemi, potym ieſt do widzenia wozek 6. końmi niby záprzężony, wſzyſtká ſztuká lana ze Złotá, y z ná- ſádzonemi drogiemi kámieniámi, tákże Zámek lany ze Złotá z wſzelką Artyleryą y For- tyfikácyą przy nim dwá dźiáłká, z ktorych ſtrzeláć może, wſzyſtko to lane ze Złotá. Ieſt y Biblioteká ciekáwa do widzenia, iáko y ſtatuy Cesárzow, y wielkich Filozofow, tákże y ſztuki málárſkie przednie. W tymże Mieśćie ſądy cáłey Prowincyi od- práwuią ſię, ma y Akádemią wſłáwioną wiolą Cudzoźiemcow, y Moſt ná Rzece Po, około Miáſtá oſobliwie ná nowym Mieśćie ieſt wiele Páłácow pięknych y wſpániáłych, Xiężąt, Gráfow, ktorzy ledwie nie wſzyſcy záwſze tu rezyduią, dla tego ſię Dwor Krolá

Krolá Sárdyńſkiego názywa, Máły Dwor Fráncuſki. Lubo záś to mieyſce ieſt mocno ufortyfikowáne, iednák Roku 1640. Káwáler de Harkurt z Fámilii Lotaryńſkiey dobył go, zwány ten Káwáler przed dobyćiem *Cadet de la Perle*, álbo Kadetem perłowym, dla tego że záwſze u uchá iego wiſiáłá perłá, á po dobyćiu názwáno go *la perle des Cadets* álbo Perłą Kadetow. O milę od tego Miáſtá ieſt do widzenia Wenerya gdźie Páłác krolewſki po oſtátnich woynách nowo wyrepárowány, w Apartámentach Krolewſkich wſpániále przyozdobiony, w iednym pokoiu ſą Krolowie Fráncuzcy málowáni, w drugim Hiſzpáńſcy, w trzećim Xiążętá Sabáudzcy, w czwartym náyprzednieyſzym Cesárze Rzymſcy, przy tych Pokoiách Oratorium, y Gáleryá ná krokow 120. wſzytko z Mármuru, w drugim Apartámenćie ſą Pokoie Xiążęćiá Sabáudzkiego ozdobione Sztukáteryámi Włoſkiemi, gdźie Stoł ieden ſztucznie wyrabiány z drzewá iák málowány z Nápiſem

Regales animæ ſola virtute triumphant
Numinibúsque pares ſola Minerva facit.

CONI Miáſto w hándle bogáte nád Rzeką Sturą y Gez Fortecą zmocnione ták w ſobie iáko y Cytádellá, Fránćiſzek I. Krol Fráncuſki niemogł go dobyć, ále Roku 1641. Harkurt go dobył zá Ludwiká XIII. Opáctwo S. Dalmázá bliſko tego Miáſtá fundowáne, y ćieplice Wodáckie ná wſzelkie choroby.

MONDOWI Miáſto ludne y mocno ufortyfikowáne przy gorze Apenin, ma ſwego Biſkupá y Acádemią.

KARYNION nád rzeką Po, Miáſto mocne y obronione Cytádellą, ma ſwego Xiążęćiá z Fámilii Sabáudzkiey, y Páłác rezydencyonálny iego Roku 1544. było dobyte przez Fránćiſzká Xiążęćiá Burbońſkiego.

ASTY Miáſto Stołeczne Grafſtwá Aſtckiego nád Tenarem Rzeką, dobrze ufortyfikowáne, ma ſwego Biſkupá. To Grafſtwo náleżáło do Xieſtwá Medyoláńſkiego, ále potym Xiąże Medyoláńſki dał ie w poſágu z Corką ſwoią Ludwikowi Xiążęćiu Orleáńſkiemu Rodzonemu Károlá VI. Krolá Fráncuſkiego, ále potym Fránćiſzek I. Krol Fráncuſki wźięty przez Károlá V. Cesárzá podczás woyny, tym Xieſtwem álbo Grafſtwem z niewoli wyſwobodźił ſię, oddáwſzy ie Károlowi Cesárzowi, Xiążętá potym Sabáudzcy Roku 1531. nábyli go u Cesárzow. Do tego Gráfſtwá náleżą pryncypalnieyſze Miáſtá: Villanova Miáſteczko mocne w fortyfikácye, Montekiar, Montek, Kormilian, Bodyſer, Gavene, Monta, Malian, Rowiliaz, Kanal, Ferrera, Caſtelimard ſławne w winá biále &c. &c. To Grafſtwo obfituie w źiemię urodzáyną, y pożytkuiącą oſobliwie w winá.

CERYZOLES Miáſteczko ſławne z Wiktoryi, ktorą w tym mieyſcu otrzymáło woyſko Fráncuſkie pod komendą Fránćiſzká Burbońſkiego Xiążęćiá, y Eugieńſkiego, zá pánowánia Fránćiſzká I. nád woyſkiem Károlá V. Cesárzá 14. kwietniá Roku 1544. &c. położone w Grafſtwie Aſtckim.

WERUA álbo Verue Miáſto w tymże Grafſtwie ſytuowáne, y mocno ufortyfikowáne, á naybárdziey ſłáwne w ludźi godnych iáko to Policyáná, y Torkwatá Taſſa, ktorzy tu mieſzkáli, Xiąże Ferrárſki obległ był to Miáſto Roku 1625. ále dáremnie, dla tego inſkrypcyá ná fácyaćie Páłácowey, ktora byłá tym Modeluſzem wyrážona: Wieprz był wyrobiony z kámieniá otwieráiący pyſk do požárćia groná winnego, ktora mu nád głową wiśiáłá z tą inſkrypcyą

Quando queſto porco pigliara l' uva
Il Marqueſe di Montferrato pigliara Verva

odmieniono potym tę inſkrypcyą w Xiążęćiá Ferraryi; iednák tá Fortecá byłá potym dobytá przez Xiążęćiá Wándomſkiego Roku 1705.

LUCERNA Stołeczne Miáſto Márgrafſtwa tegoż Imienia nád Rzeką Pelicą; nie ma nic oſobliwſzego.

CEVA Miáſto tákże Stołeczne Márgrafſtwá ſwego Imienia dośyć zmocnione Cytádellą, náleży do Xiążęćiá Sabáudzkiego od Roku 1531.

SALUS álbo Saluces Miáſto w Márgrabſtwie Sáluſkim nád Rzeką Po, zmocnione Cytádellą, ma ſwego Biſkupá, Kośćioł wſpániały Katedrálny y bogáty. Henryk IV. Krol Fráncuſki zámienił to Márgrabſtwo z Xiążęćiem Sabáudzkim Károlem Emmánuelem Roku 1600. zá Prowincyą Breſſe, to Márgrabſtwo ma wiele Miáſt náleżacych do ſiebie, iáko to: Revel, Dronner, Rohe, Spavier, Carmanioles, Buſka, Manta, Veizol, gdźie bárdzo wſpániały Páłác, Paigne ſławne w Winá delikátne, trzy Abbácye Cyſtercyeńſkie y wiele innych. Rzeka Po w tym Páńſtwie poczyna ſię z gory Vizo &c. &c.

CARMANIOLE Miáſto wielkie y bogáte, ma do widzenia Zamek álbo Cytádellę bárdzo mocną y między nayufortyfikowáńſzemi w Europie.

M SU-

SUZA álbo Suze, Miásto Stołeczne Markizátu tegoż Imienia sytuowáne przy gorze Genevra, ma swoy Zamek ále niezbyt ufortyfikowány, y przy murze iest złączony Ark tryumfálny, ktory miał bydź zá Cesárzá Augustá wystáwiony ná znák zwyćięstwá ná honor iemuż sámemu, tego záś doćiekáią z Inskrypcyi ná iednym kámieniu: *Gentes Alpinæ devictæ.* To Miásto iest Stárodáwne, ile że Pompeiusz tám Kolonią záłożył. To Margrábstwo dostáło się pierwszemu Amedeuszowi Xiążęćiu Sabáudzkiemu w posągu z Adleidą Corką iedną Márgrábi tego Páństwá Roku 1023. Do tey Prowincyi są inne Miástá náleżące, iáko to: Veilan, Novalez &c. &c.

IVREE Miásto ná skále sytuowáne y zmocnione dobrze fortyfikácyą, ma swego Biskupá, Fryderyk III. Cesarz Roku 1349. dał to Margrábstwo Tomászowi drugiemu Xiążęćiu Sabáudzkiemu &c.

WERSEL álbo Verceil Miásto Stołeczne Páństwá tegoż imienia, ludne, obszerne, y dobrze ufortyfikowáne, ma swego Biskupá, Pliniusz wspomina o iego Minách, álbo Kruszczách złotych, S. Euzebiusz tu się urodźił, y Biskupem był tutecznym, ma między inszemi Relikwiámi w Kośćiele Kátedrálnym Ewángelią S. Márká y Máteuszá pisáną przez tych Swiętych, ktorą Berengáryusz oddał mieyscu temu Krol Włoski blisko iák lat 800. &c. &c.

PINIEROL ou Pignerol, Miásto było odebráne przez Kárdynáłá de Ryszelieu Roku 1630. ále oddáne Xiążęćiu Sabáudzkiemu Roku 1697. było mocne, ále zruynowáne przez woyny.

MONFERRAT.

TO Xięstwo gróniczy ná Południe z Genuą, ná Wschod z Medyolánem, ná Pułnoc, y Záchod z Piemontem, iest obfituiąca Prowincyá w zboże, w Winá, miáłá włásnych Xiążąt áż do Roku 1533. á po skończoney ich linii, były woyny wielkie między Sabáudzkiemi, y Mantuáńskiemi Xiążętámi o przywłaszczenie sobie Páństwá tego, ále pierwszym się dostáło przez pokoy Roku 1631. y Leopold Cesarz pretensyi swoiey potym odstąpił Roku 1713.

CASAL Miásto Stołeczne, y Biskupá ma swego nád Rzeką Po,

TRIN drugie Miásteczko o milę dobrze ufortyfikowáne.

AQUI názwáne Miásto z przyczyny Wod do zdrowia służących, y z Fontánn ćiepłych, ma swego Biskupá.

ALBA nád Tanárem ma swego Biskupá, Łáćinnicy zowią ią *Alba Pompeja*, dla tego ma bydź fundowáne od Pompeiuszá Grafstwo.

NICEA.

GRafstwo Niceńskie graniczy z Prowencą, Piemontem y Rzeką Genueńską, należáło przedtym do Prowency, ále Yoland Mátká Ludwiká III. Królá Neápolitáńskiego, á Grafá Prowenckiego, ustąpiłá Amedeuszowi VIII. Xiążęćiu Sabáudzkiemu Roku 1419. w Sumie 160000. Fránkow, y teraz należy do Królá Sardyńskiego iáko Xiążęćiá Sabáudzkiego przez ostátnią deklárácyą Lugduńską Fránćiszká I. Królá Fráncuskiego Roku P. 1523. Dźieli się ná dwie częśći: Pierwsza sámo w sobie Grafstwo Niceńskie. Druga, Grafstwo Bewil y Tende, Barconoleta, Marso, Dolceaqva, Xięstwo Oneklia, y Prella.

NICEA Miásto Stołeczne nád Morzem przy gorách Alpes, obfituiące z swoiey pięknéy y zdrowey Sytuácyi, w Pomáráńcze y Cytryny, zászczycone Stolicą Gubernatorá y Senatu Prowincyonálnego, bogáte w Kupcow, y Port swoy lubo przyszczupły máiące, zmocnione Cyttadellą, ma swego Biskupá.

FRANKAVILLA Miásteczko o milę od Nicei, wstáwione odporem Turkom attákuiącym go Roku 1543. zmocnione Cyttadellą ná Skále niedostępney ufortyfikowáną, y szczyći się iesżcze znákámi Stárodawnego Amphitheátrum, y Kośćiołow Plutoná y Junony.

ME-

MEDIOLAN.

XIęstwo Medyoláńskie po śmierći Karolá Wielkiego Cesárzá miáło swoich własnych Xiążąt z Fámilii Wiskontych y Sforcow, y z inszych Domow, ále Karol V. Cesárz przywłászczył ie sobie przez Potencyą, Synowi swemu Filipowi II. Krolowi Hiszpáńskiemu go ustąpiwszy, y odtąd náleżáło záwsze do Krolow Hiszpáńskich ktorzy się tu przez Gubernátorow swoich rządźili, ná ktorych byłá Krytyká: Gubernátorowie Medioláńscy pożyráli ludźi. Vice Krolowie Neapolitáńscy iedli ludźi; á Sycyliyscy kąsáli ludźi, á to z tey przyczyny, że zdźieráli Prowincye niesłusznemi podátkámi, od Roku 1714. od Pokoiu Backiego náleży to Xięstwo do Cesárzá. Gróniczy ná Záchod z Piemontem y Monferratem, ná Południe z Rzecząpospolitą Genueńską, ná Wschod z Parmą, Mantuą y Wenecyą, ná pułnoc z Szwáyczarámi y Gryzonámi.

Prowincyá tá może się názwáć przed náypięknieyszemi y pożytecznieyszemi we Włoszech, y znáczne intráty wnośi do Skárbu Cesárskiego, Ziemiá oblana wielą Rzek, y Kánáłow, ktoremi kiedy potrzebá gospodárzom záwsze sprágnioną żiemię y grontá mogą pośilić, miedzy Rzekámi są náyprzednieysze: Po, Bormida, Tesin, Adda, y Oglio. Grontá ma pożytkuiące w wszelákie zbożá, Ryże, winá, y wszelákie fruktá. Drogi po cáłym Páństwie są pod linią urobione, y záwsze gładkie y czyste, z obodwoch stron kánálámi przyozdobione, y wszędźie zásadzone drzewámi pożytkuiącemi, osobliwie Morwámi, przy ktorych wiele konserwuią robáczkow iedwábnych. Dźieli się ná 12. Powiátow, pierwsze 4. ćiągną się nád Rzeką Po, iáko to: Lomelia, Pawia, Lody, y Kremona; inne záś: Alexandryna, Tortona, Ziemia, Bobio, á ná Pułnoc Grafstwo Vigevano, Novara, Medyolan własny, Ziemiá Coma, y Grafstwo Angera; Te Powiáty máią swoie Stołeczne Miástá tegoż Imenia, procz Lomeliny w ktorey są Miástá Walencya, y Mortara.

MEDIOLAN Miásto Stołeczne położone w rowninie wesołey, miedzy rzekámi Tezynem y Addą, z ktoremi ma kommunikácyą przez dwá kánáły. Fundowáne od Gallow Roku 170. po záłożeniu Rzymu, wsławione rebelliámi przećiw Rządcom swoim, ktore Fryderyk I. Cesarz uskromił Roku 1160. y pod swoie posłuszeństwo podbił, ále iego żoná záchęcona ćiekáwośćią widzenia ták sławnego Miástá, przybywszy do Medyolánu od swáwolnego Pospolstwá záiątrzonego odiętą sobie wolnośćią, y ućisnieniem podátkow rzućili się ná Dwor Jey, y pozábiiáwszy wszytkich, Cesárzową na Oslicę wsádźili, po ulicách wodźili, á miásto uzdźienicy, tyłem ią obroćiwszy ogon dáli w ręce; Cesarz zágniewány y dobywszy go Roku 1162. cáłe Miásto zburzył, ludźi wyćiął, y tylko Kośćioły zostáwiwszy, ná tym mieyscu gdźie było Miásto poorác kazał y Solą śiáć, ná pámiątkę ták wielkiey rebellii. Mieszczánow záś y Pospolstwo dla uwolnienia od śmierći przymuśić kazał, że każdy z osobna figę z wnętrzności oslicy zębámi wyiąć był obligowány, kto záś niechćiał ginąć muśiał. W 9. lat potym Miásto nowo ufundowáne było, názwáne Wielkim, bo w sobie obszerne, brám ma 22. Paráfiy 96. Kośćiołow 230. Klásztorow Zakonnych 40. Pánieńskich 50. Szpitálow 10. w ktorych mieśćić się może chorych 9000. Konfraternii 100. Miásto to nápełnione Rzemieslnikámi prosituiącemi z wielu Manufáktur, osobliwie Páśsámonow, Ponczoch, y Chustek iedwábnych, Háftow złotych, y srebrnych, y krysztáłow. Między wielą wspániałemi Architekturámi Kośćioł Kátedrálny Arcybiskupá swego máiący Prym trzyma po S. Piotrze w Rzymie, wewnątrz y powierzchownie mármurem obwiedźiony, wsparty 160. kolumn z białego mármuru, z ktorych każda ná 9. łokći gruba, y szácowána 10000. szkutow, á nászych 100000. złotych, przytym przyozdobiony Statuámi Mármurowemi 600. każda z nich szácowána ták iák kolumná, przed wielkim Ołtarzem pod Sufitem sklepionym wiśi Arká, w ktorey iest Goźdź krzyżowy Chrystusá Páná, w Srodku Kośćiołá w Káplicy iest grob S. Karolá Boromeuszá, gdźie w szkláney trunnie miáłem to szczęśćie widźieć Ciáło Swięte iego, przy rozeznáney ieszcze twárzy y osobie Jego, iáko y Apparat wszytek cáły. Skarb Kośćielny ma do widzenia swoich bogáctw wielką ćiekáwość, w Kośćiele S. Ambrożego, iest do widzenia Wąż wystáwiony od Moyzeszá Izraélitom ná Pustyni, według tradycyi támecznego Miástá, ále to pewnieysza iest Kopiá tylko tego węża; bo 4. Reg. cap. 18. Ezechiasz prawdziwego Wężá Izraélskiego w drobne káwałki skruszyć kazał. Podle Kośćiołá S. Ambrożego iest káplicá S. Augustyná, gdźie był ochrzczony z innemi, zkąd S. Ambroży z Swiętym Augustynem i-

dąc

dąc do wielkiego Kośćiołá, ſkomponowány przez nich ſpiewáli hymn : *Te DEUM laudamus &c.* Jeſt y druga káplicá w Kośćiele Cyſterſkim, w ktorey S. Auguſtyn uſłyſzáwſzy Słowá *Tolle, lege*, otworzył lekcye S. Páwłá, y ználazł náypierwſze Słowá: *Non in cubilibus, neque in impudicitiis; ſed induimini JESUM Chriſtum*, ktoremi Słowy przeráżony, porzućiwſzy Sektę Mánicheyſką Wiárę S. przyiął. Kośćioł S. Wáwrzeńcá ieſt ná tym mieyſcu, gdźie zá Pogánow był Kośćioł Herkulesá, ſzczyći ſię grobem Plácydyi Sioſtry Honoryuſzá, Kośćioł S. Szczepáná ieſt ná mieyſcu Rzymſkiego Amphitheatrum, iákoż ieſzcze ználzuią ſię dotąd ślády Arkow tryumfálnych y innych Rzymſkich Architektur.

To Miáſto ieſt dobrze ufortyfikowáne y zmocnione iedną Cytadellą máiącą mieyſce między náymocnieyſzemi w Europie. Akádemią ma názwáną Naſkoſty, ma y Senát ſwoy z 12. oſob złożony, y Prezydentá, było oblężone 41: rázy, 23. rázy dobyte, záſzczyca ſię bydź oyczyzną wielu godnych ludźi, oſobliwie Fámilii de Medicis y Sforcow ktorych Páłácu wſpániáłość ieſt ćiekáwa do widzenia, z między mądrych záś ludźi Valerius Maximus, Altiat, Decius, Jaſon, ktory práwá Rzymſkie opiſał, Kardon Filozof, ten niby przewidźiał godzinę śmierći, ále widząc niepewney głodem ſię zámorzył, dla nieutrácenia reputácyi Roku 1575. lat iuż máiący 75. Bonacena, y Octavius Ferrerus, wydáło tákże z ſiebie y Ceſárzow iáko: Didius Julianus, y Maximilianus Herculinus. Pápieżow záś Alexándrá II. Urbáná V. y Grzegorzá XIV. Kárdynáłow 8. Arcybiſkupow 17. tu Ceſárze koronowáli ſię żelázną koroną, á w Rzymie złotą.

MARYNIAN nád Rzeką Lambrą wſtáwione zwyćięſtwem Fráńciſzká I. Krolá Fráncuſkiego otrzymánym nád Szwáyczarámi Roku 1515.

MORTARE nád Rzeką Kogna zwáne od dáwnych *Pulchra Sylva* odmienione potym názwiſko Mortare iákoby *Mortale*, z przyczyny że Károl Wielki ná tym mieyſcu zbił Lombárdow.

PAVIA Miáſto Stołeczne Prowincyi ſwoiey nád Rzeką Teſin w rowninie położone, obſzerne y dawne, bo Stołeczne Lombárdow, wſtáwione poimániem Dydyerá Krolá Lombárdow oſtátniego, przez Karolá wielkiego R. 775. y przegráną bátálią Fráńciſzká I. Krolá Fráncuſkiego ná ktorey był poimány tenże Krol, przez woyſko Karolá V. Ceſárzá. Teraz to Miáſto nie ludne, przyozdobione w Rynku Státuą Konſtántyná wielkiego Ceſárzá.

Prowincyá tá názywa ſię ogrodem Medyolánu, bo we wſzytkie fruktá pożytkuiąca.

CERTOZA álbo Barko bliſko Miáſtá Páwii, wſtáwione mieyſce Kláſztorem Kártuzyánow, Architekturą, wſpániáłośćią y pięknośćią przenoſzącym wſzytkie w Swiećie Kláſztory, Fráńciſzek I. Krol Fráncuſki poimány w bátálii, y tu náypierwey ſprowádzony Roku 1525. wchodząc do Kośćiołá, tráfił ná wierſze ſpiewáiących z Pſalmu Zákonnikow : *Coagulatum eſt ſicut lac cor meum, ego verò legem tuam meditatus ſum*; Krol ſłyſząc to kontynuował dáley Pſalm : *Bonum mihi, quia humiliáſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.* Pavia zaſzczyca ſię S. Syryuſzá głoſzoną tu Ewángelią, w ten ſam czás kiedy S. Piotr w Rzymie, y urodzeniem Jáná XVIII. Pápieżá.

LODY Miáſto Stołeczne Prowincyi ſwoiey obſzerne dośyć nád Rzeką Adda przyozdobione Kátedrą y Biſkupem ſwoim, fundowáne od Ceſárzá Fryderyká Bárberoſſy Roku 1158. náyſłáwnieyſze w Syry zwáne Pármezánámi á tu ich robią, tákże w Farfury, y w iezyki ćielęce ſolone. W Kośćiele Kátedrálnym w iedney káplicy ieſt obraz náyświętſzey Pánny Cudámi ſłynącey, krwią zbroczony od iednego Koſtyry, ktory przegráwſzy co miał w grę, mſzcząc ſię niby iákby zá Protekcyą Náyświętſzey Pánny niewygrał, pchnął nożem obraz, ktory nátychmiáſt zákrwáwiony wymowił do niego: w krotce odbierzeſz chłoſtę w Brunduzie, iákoż ták ſię ſtáło, bo w krotce tám obieſzony.

Prowincyá Lodezáńſka ieſt pożytkuiąca w wiele w grontách ſwoich, y oblana wielą Rzek y kánáłow, dla czego 5. rázy do Roku ſiáno ſprzątáią, obſzerna w páſtwiſkách, y záſzczycona náyroſleyſzemi, y náypięknieyſzemi ná cáłe Włochy krowámi.

KREMONA Miáſto Stołeczne Prowincyi ſwoiey fundowáne od Gallow Roku 445. po záłożeniu Rzymu, zruynowáne przez Lombárdow Roku P. 530. ále wyrepárowáne znowo od Fryderyká Bárberoſſy R. 1284. y od niegoż przyozdobione Wieżą náywyżſzą we Włoſzech, iáko y Kośćiołámi pięknemi do widzenia, y Páłácámi; ma ſwego Biſkupá y Káthedrę. Ziemiá tey Prowincyi oblana Rzekámi Po, Adda, Oglio, y wielą kánáłow, obfituie w winá y fruktá przednie, ma wiele innych Miáſteczek. O Kremonie nápisáno ſtabey : *Mantua væ miſeræ nimiùm vicina Cremonæ.*

ALEXANDRYA názwána Pallia, Miáſto Stołeczne ſwoiey Prowincyi nád Rzeką Tenarą, ufortyfikowáne mocno, ma ſwego Biſkupá.

TORTONE Miáſteczko nád Rzeką Skrywia Stołeczne ſwoiey Prowincyi, ma ſwego Biſkupá y Kátedrę.

BOB-

BOBBIO nád Rzeką Trebią przy gorách położone, przyozdobione Kátedrą y Biſkupem, iáko y Opáctwem fundowánym od S. Kolumbáná.

VIGEVANO miewáło ſwoich Xiążąt, teraz tylko ma Biſkupá ſwego.

NOWARA Stołeczne Prowincyi ſwoiey dáwne y mocno ufortyfikowáne ná ſkále, ma ſwego Biſkupá.

COME Stołeczne ſwego Powiátu nád Ieźiorem Come, Miáſto obſzerne w Kupcow bogáte, ludne y mocno ufortyfikowáne, ma ſwego Biſkupá.

Ieźioro COME zwáne *laricus lacus* weſołe w położeniu ſwoim, bo nád ćiągnącym ſię w zdłuż ſześć álbo 7. mil y w ſzerz ná iednę milę około ziemiá fruktyfikuie w Winá, figowe drzewá, oliwne láſy, Pomáráńczowe y Cytrynowe ogrody, Páłáce piękne, w łowy wſzelkiey dźiczyzny, y we wſzytkie delektuiące oczy guſt y zápách nowálie. Rzeká Adda z tego Ieźiorá bierze ſwoy początek. Miáſto Come ſzczyći ſię bydź Oyczyzną wielu godnych ludźi, iáko Cecyliuſzá, Stacyuſzá ſtárodáwnego Poéty Pliniuſzá, Páwłá Jowiſzá y Innocencyuſzá XI. Pápieżá.

ARONA Miáſteczko nie wielkie záſzczycone Oyczyzną Fámilii Borromeuſzow y urodzeniem ſię w nim S. Károlá Borromeuſzá, Kárdynáłá y Arcybiſkupá Medyoláńſkiego, położone nád ieźiorem wielkim.

ANGERA Stołeczne Miáſto Prowincyi ſwoiey nád ieźiorem wielkim, z ktorego bliſko początek ſwoy bierze Rzeká Teſin, záſzczycone Oyczyzną Galeáſow Xiążąt Medyoláńſkich. Prowincyá tá pod Imieniem Grafſtwá erygowána od Wenceſłáwá Ceſárzá obfituiąca w wſzelákie pożytki, ma w ſobie wiele Miáſt; iáko: Arona, Ugonia, Domo, Oſcella, y Márgozzo.

WENECYA.

PANSTWA RZECZYPOSPOLITEY WENECKIEY według wielu Hiſtorykow pierwſzy początek ſwoy máią zá Czáſow Attyli Krolá Hunnow, ten będąc zbity pod Szálonem we Fráncyi przez Ecyuſzá Generáłá Rzymſkiego, y Meroweuſzá Krolá Fráncuſkiego reiterował ſię do Pánnonii, tám Woyſko zebráwſzy nowo liczne z Hunnow, náſzedł Włoſkie Páńſtwá, y dobył Miáſtá Akwilei obleżonego przez trzy látá, ná ten czás Obywátele támeczni, y znácznieyſi z Włoch Pánowie y Kupcy przeráženi poſtráchem Bárbárſkiey Potencyi z Skárbámi y fortunámi ſwemi uſzli ná Morze, y tráfiwſzy ná mieyſce Morſkie pełne Wyſp wodą tylko oblánych tám ſię záſtánowili ná tymże mieyſcu zwánym Rio Alto, y zgodźiwſzy ſię iednoſtáynie ná iedną myśl záłożyli Fundamentá y fundowáli nowe Miáſto z czáſem roſprzeſtrzenione nie uſtępuiące Prymu w wſpániáłośći, ozdobie y mocy żadnemu Miáſtu w Europie, y w krotce zmocniwſzy ſię w śiły znácznych ſobie przyczynili Prowincyi, podbiwſzy pod ſwoię władzą ledwie nie wſzyſtkie Wyſpy Medyterráneńſkie, iáko y większą część Lombárdyi, Markę Trewizáńſką. Skláwonią, Dalmácyą, Moreą, Iſtryą, Frywol, y innych wiele Miáſt, ktore ſię niżey opiſzą porządkiem Prowincyi.

Rząd Rzeczypoſpolitey Weneckiey przy początkách ſwoich bywał odmienny, bo náypierwey przez lat 300. ile było Wyſp, to ieſt 72. tyle było Rzeczypoſpolitych, y każda nie dependuiąc od żadney, miáłá Rządce ſwego, corocznie obránego páſterzá, y z tey przyczyny, tyle w Wenecyi ieſt Páráfii ile Wyſp. Ze záś káždy z tych Rządcow chćiał bydź ábſolutem, ztąd poczęło ſię rozrożnienie y zázdrość między niemi. A Roku 709. 12. Rządcow wźiąwſzy ligę między ſobą obráli z między ſiebie Páwłá Łukáſzá Anafeſtá Xiążęćiem, álbo Dożą Weneckim, ktorego Sukceſſorowie abſolutnie pánowáli do Roku 1172. od tego záś Roku złączywſzy ſię wſzyſtkie Wyſpy ná formę iedney Rzeczypoſpolitey, y ſkáſſowáwſzy pierwſze Elekcye Abſolutow, uſtánowili Rádę Abſolutną, z ktorey obráli ſobie Dożę, tá Rádá wielká złączona z Oſob 240 Mieſzczánow obránych od cáłego Poſpolſtwá, iáko y druga z 12. Konſyliárzow tymże ſpoſobem obránych ná ſprzećiwienie ſię abſolutney Włádzy Doży trwáłá do Roku 1289. Ktorą odmienił Piotr Grádenigo w Aryſtokracyą dotąd trwáiącą. Wſpelka albowiem powágá złożona ieſt z wybráney liczby Fámilii wpisánych w Księgę Złotą.

DOZA Wenecky pánuie dożywotnie, Rzeczpoſpolita iednák może go detronizowáć ná ten czás, kiedy álbo zbytnie ſtáry, álbo káliká, lub nie ſpoſobny do Rády. Prezyduie ná káždey Rádźie máiąc iednák iednę zárowną Kryſkę z drugiemi Rádnemi Pánámi.

Pod iego Imieniem Sądy się odpráwuią Monetę biią ale z Herbem Rzeczypospolitey. Rząd iego zárowny iest z káżdym Senátorem : *Majestatem quidem habet Regis, sed authoritatem Civis.* Z Wenecyi mu się wyiecháć nie godźi máiąc Práwo przećiwko sobie, że go wolno ukámienowáć, dla tego nápisáno o nim: *Rex est in Purpura, Senator in Curia, in Urbe Captivus*, chybá zá konsensem Senátu, y to prywátnie wyiecháć może bez żadnego honoru y Prerogatywy, nie ták iák Pompeiusz, *ubi Pompejus ibi Roma.*

Procz Dozy Rzeczpospolita ma 5. Rád Weneckich do rządzenia Páństwem. Pierwsza Wielka RADA złożona z wszytkiey Szláchty Weneckiey, káżdy z nich bydź powinien Wieku lat 30. Tá Rádá z między siebie obiera wszelkie Mágistráty y Práwá stánowi.

Druga RADA álbo Senat Wenecki zwáná, złożona z Senátorow 120. decyduie Pokoy lub Woynę, stánowi Pakta y wszytkie publiczne podczás pokoiu lub Woyny interessá stwierdza.

Trzećia RADA złożona z Osob 26. dáie audyencyą Posłom Cudzoźiemskim y ich interessa w Senáćie promowuie.

Czwarta RADA złożona z Senatorow 10. sądźi wszelkie kryminály, ále corok Senát odmienia tę Rádę, á inszych obiera. Z tych 10. Sędźiow co Mieśiąc trzech Alternátą odpráwuią powinność Inkwizytorow, y máią wszelką Włádzą do kondemnowánia káżdego y sámego Doży, kiedy się wszyscy trzech zgodzą ná sentencyą, ieżeli się zaś nie zgodzą to Spráwá odłożona bywa do decyzyi 10.

Piąta RADA DUCHOWNA ná ktorey prezyduie Pátryarchá Wenecki złożona z Prałátow y Szláchty Weneckiey, decyduie sáme Spráwy Duchowne, w insze záś Rády Duchowieństwo nie wchodźy.

Szláchtá Wenecka rozdźielona iest ná 3. Stány.

Pierwszy Stán złożony iest z Fámilii 24.

Drugi Stán złożony iest z Fámilii Roku 1289. wpisánych w Księgę Złotą, ná ten czás kiedy ustánowili Rząd Arystokrátyczny.

Trzeći Stán złożony iest z tych wszystkich, ktorzy sobie kupili Szláchectwo, ále ći tylko do mnieyszych Urzędow przypuszczeni bywáią.

Honor Szláchectwá Weneckiego często y Cudzoźiemcy otrzymuią, Krolowie, Xiążętá y wielcy Pánowie, ále tylko dla Tytułu, iáko Henryk III. y IV. szczyćili się tym Szláchectwem będąc Krolámi Fráncuskiemi, iáko y inne Fámilie Włoskie dotąd zászczycáią się.

Filip II. Krol Hiszpáński táki Szácunek dawał Rządowi Weneckiemu: że nigdźie nie mász tyle dostátecznego, wspániáłego, y státecznego Rozumu, ile w Wenecyi; inne Monarchie y Páństwá rządzą się experyencyą y przykłádem, Wenecyá záś rozumem y rozsądkiem, Poseł káżdy przykład bráć powinien z támtąd, bo Wenecyá sámą nie mową tráktuie Postow, bo wszytko pod Sekretem, ktora cnotá naypotrzebnieysza funkcyi Poselskiey.

Szláchtá Wenecka záżywa Stroiu nákształt Szuby ná wierzchu z czárnego koloru odkrytey ná przodźie áby widáć było Kámizelę bogátą, ná głowie záś nákształt Mitry czárney noszą, włosy długie, powágá wspániáła, konwersowáć im się nie godźi z żádnym Cudzoźiemcem, áni wizyty im oddáwáć, ták iáko y Postom Cudzoźiemskim, áni z żonámi ich, áni z Fámiliámi konwersácyá godźiwa bez konsensu Senátu, náwet áni z kupcem Weneckim ktory ma Korrespondencye z Cudzoźiemcámi im się godźi mowić.

Między wielą Ceremoniámi Weneckiemi, iest iedna publiczna w dźień w Niebowstąpienia Páńskiego. Dożá Wenecki w przytomnośći Senátorow y Postow Cudzoźiemskich wśiádszy w Bucentáur álbo Okręt pięknie przyozdobiony iedźie ná mieysce głębszego Morzá, y tám sobie záslubia Morze wrzućiwszy w nię pierśćien mowiąc te Słowa: *Desponsamus te Mare, in Signum veri & perpetui Dominii*, z támtąd wraca do Kośćiołá bliższego, y po Mszy S. wysłucháney *Te Deum laudamus* śpiewáią, y z Armát bezprzestánnie biią. Tę ceremonią máią sobie pozwoloną od Alexándrá III Pápieżá zá protekcyą, ktorą mu wyświádczyli Wenetowie przećiwko Cesárzowi Fryderykowi Barberossie, przez co się znáczy że są Pánámi Morzá Adryátyckiego.

Páństwá Rzeczypospolitey Weneckiey dla tego że są rozsáczone dźielą się ná trzy Części. Pierwsza zámyka w sobie Páństwo Weneckie złożone z Prowincyi we Włoszech położonych. Druga Dalmacya zámyka w sobie Miástá: Nona, Zara, Zebennico, Traw, Spalato, Klissa, Almissa, Cielud, Cataro, Castellnowo, y Bulwa, y przytym wyspy Dalmackie y Morlakii. Trzeczia część wschodnia ma w sobie: Bergę z Butryndo nád brzegámi Epiru, Suda, Spinalonga blisko Kandyi. Wyspy Corfu Pachsu, Antypachsu, Cefalonią, Zantę, Cerigo, Tynę y niektore Wyspy w Archipelagu, także Moreę y w Lywádyi Miásto Lepant, ktore są záwoiowáne od Wenetow y im przyznáne przez Pokoy Kárłowicki Roku 1699.

PANSTWA WENECKIE we Włoſzech gránicżą ná wſchod z Morzem Adryáty-
ckim y Karniolą, ná Pułnoc z Karyntyą y Trydentem, ná Záchod, y ná Południe z
Xięſtwem Medyoláńſkim, Mantuáńſkim, y Ferrárą. Dźielą ſię ná Prowincyi 11. Pierwſza zowie ſię
Dogádo zámyka w ſobie właſne Xięſtwo Weneckie, to ieſt cálą ſtronę od Adygi, áż do Marano, y
w tey ſtronie wſzyſtkie Wyſpy. Druga zowie ſię Frywoli. Trzećia Trewigiano álbo Marká
Trewizáńſka máiąca w ſobie Feltryn, Bellun, y Kadoryn. Cwárta Wincentyno. Piąta Pa-
duano. Szoſta Rowigo. Siodma Werona. Oſma Breſciano. Dźiewiąta Ber-
gamaſko. Dźieśiąta Crema. Iedynaſta Iſtrya Wenecka. Te wſzytkie Pro-
wincye názywáią ſię od Miáſt ſwoich Stołecznych tegoż Imienia, wyiąwſzy Dogado w
ktorey Prowincyi ieſt

WENECYA Miáſto Stołeczne Páńſtw Rzeczypoſpolitey położone ná Morzu álbo
Morſkich 72. wyſpách, o milę od Londu, fundowáne przez Padewczykow.
Roku 421. á rozprzeſtrzenione Roku 453. przez wielu Obywátelow Miáſt Wło-
ſkich, wygńánych tu poſtráchem przez Attylę. Wyſp w tym Mieśćie tru-
dno rozeznáć, bo wſzyſtkie złączone wielośćią Kámienic, Moſtow, ulic,
y Kánáłow, ulice ćiáſne ále kánáły przeſtronne, przez ktore náybliżſza iázdá ná Bárkach,
ktorych tu wſzędźie pełno, y niemi wſzędźie gdźie kto chce doiecháć może, Kánáły wſzy-
ſtkie ták iáko y Moſty biáłemi kámieniámi gładkiemi ſą ocembrowáne, po ktorych o-
ſtrożnie trzebá chodźić dlá nie posliznienia ſię, ták iáko y oſtrożność trzebá mieć w tym
Mieśćie od ſwáwoli Białogłowſkiey, y od Złodźieiow, według przyſłowiá Włoſkiego: *delle
donne, delle pietre bianche, & delle robe longe.* To Miáſto Páłácow ma wiele wſpániáłych, bogáty
á między niemi náyprzednieyſzy Páłác S. Marká, ná nim dwie Fáciáty Mármurem biáłym
y czerwonym przyozdobione z gzemsámi złotemi, nákryty Prencmetálem Roku 1514. Sa-
lá w nim dla wielkiey Rády ieſt długa ná 150, á ſzeroka ná 73. krokow, obtoczona w oko-
ło Salámi przyozdobienemi Rynſztunkámi woiennemi ná 1000 oſob dla beſpieczeńſtwá wſzel-
kiego, y do Strzelby wſzelka gotowość prochu y kul, między innemi znáyduie ſię Dźiáło
lane ze Srebrá w ſkrzynce, do ktorey kto nie umieiętnie otwiera z czterech piſtoletow
ogniá dáie y zábiia otwieráiącego; Drugie Dźiáłá ſą z ktorych po trzy y po 7. rázy zá iednym
nabićiem ogniá dáć może, Apartámentá wſzytkie y w nich pokoie ſą wſzędźie wyzłácáne.
Kośćiołow ma wiele wſpániáłych do widzenia, ſamych Parafiálnych ráchuie w ſobie 72.
Kláſztorow Męſkich 24 Białogłowſkich 26. Szpitálow 17. Bráctw 18. Sądow álbo po naſzemu Gro-
dow 56. Moſtow kámiennych 500. Statuuw Mármurowych w rożnych Rynkách 165. Prencmetálo
wych 25. ludźi mieſzkáiących w ſobie ráchuie ná 300000. Między innemi wſpániálośćiámi Miá-
ſto to záſzczyca ſię Kośćiołem pierwey pod Imieniem S. Teodorá dedykowánym, á potym
pod Imieniem S. Márká iak tego Swiętego Ciáłá doſtáłá Wenecyá. Tá wſpániáła Fa-
bryká ma bydź w ſamey głębokośći Morſkiey ná pilotách wyſtáwiona z wieżą bárdzo
wyſoką w ktorey dzwony ſą. Kośćioł záś wſzyſtek z mármuru rożnych kolorow, y we-
wnątrz y z wierzchu ieſt przypſtrzony, podniebienie w nim Moſaicum z iaſpiſzu y por-
firu, iáko y śćiány powleczone, Cyborium w Ołtárzu wyſtáwione ná 4. kolumnách alábá-
ſtrowych: (iáko twierdzą:) z Kośćiołá Sálomonowego tu przenieśionych, Kośćioł pokry-
ty ołowiem, ma drzwi Prencmetálowych 5. nád wielkiemi drzwiámi wchodząc do Kośćio-
łá ná Fáciáćie ſą 4. Konie wzłacáne, impet niby pokázuiące do biegu, á bez cuglow,
z Rzymu do Konſtántynopola, á z támtąd tu przenieśione, znáczące wolność. Kośćioł
ten ma Skárby wielkie; między innemi 12. Koron Krolewſkich y iábłek 12. la-
nych ze złotá dyámentámi drogiemi sádzonych, 10. rubinow z ktorych każdy łutow 11.
waży, y ieden ſzáfir 10. łutow wáżący, Okręt Szmarágdowy cáły, Mitrá dla Doży dyámen-
támi wielkiemi sádzona, y wielkość nie zliczona innych ſkárbow. Goźdź Chryſtusá Páná
Krzyżowy między Relikwiámi náyznáczneyſza. Przy tym Kośćiele ieſt Práłát prezyduią-
cy, y nie dependuiący od Pátryárchy Weneckiego.

WENECYA ma dwoch Pátryarchow: Łáćińſkiego y Greckiego, Pátryárchá Łáćiń-
ſki zwány Wenecki ieſt Prymáſem Dalmacyi, Metropolitą Kandyi, y Corfu, uſurpuie ſobie
Tytuł: *Divina Miſeratione Venetiarum Patryarcha.* W Páńſtwách záś Weneckich ieſt drugi
Pátryárchá Akwileyſki rezyduiący w Udynie Prowincyi Trywolſkiey, bo Akwiliá teraz
do Cesárzá náleży, ktory pretenduie prezentowáć Pátryárchę, ále Wenetowie záwſze przydáią
Koádiutorá temu Pátryárſze, dlá nie utrácenia Prerogátywy. Arſenał Wenecki náywſpá-
niálſzy w Europie ma ná około 2000 krokow, zámyka w ſobie codźiennie Galer 200.
procz innych ná Morzu, y wiele Máteryáłow wſzelkich iuż przygotowánych ná uármo-
wánie, na poprawę y ná budowánie nowych Okrętow lub galer, ma w ſo-
bie przeſto ná 2500 dźiał woiennich záwſze, y zbroiow wſzelkich ná 100000 piechoty
y ná 25000 Káwáleryi. Rzemieſlniká wſzelkiego uſtáwicznie robiącego koło Máteryáłow
ma ná 2000. Pokázuią tu między inſzemi orężámi woiennemi, Oręże Baiámonty Teopo-
lego

lego, ktory w liczbie 800 bontownikow idąc z ukrytemi pod ſukniámi orężámi, ná wyćięćie Senátu Weneckiego poſtrzeżony tym ſpoſobem, że dźban z kwiátámi ſpadł z okná Kámienicy iedney, y ránił ná śmierć iednego z nich buntowniká, czym przeſtrászeni drudzy wydáli ſię, á Senát sálwowány. Są tákże Oręże Skanderberká ktory 7. bátálii przećiw Turkom wygrał, y ieden Sepet oſobliwy názwány Orgánámi diabelſkiemi, ten gdyby kto otworzył z 10. Piſtoletow dáie ogniá, y zábiiá wielu ná Sáli będących. To też oſobliwſza, że ná pokazánie ſzybkośći wyſtáwienia Okrętu y wſzelkie gotowośći Henryk Krol Polſki uchodząc z Polſki dla Succeſſyi Fráncuſkiego Kroleſtwá przeieżdżáiąc przez Wenecyą, Wenetowie go tráktowáli w tymże Arſenále y przez Obiad trzygodźinny Galerę nową w oczach iego wyſtáwili. Miáſto to ma Wielki Port y z cáłym Swiátem hándle prowádźi y náybogátſze we Włoſzech. W Kośćiele S. Łukaſzá ſzczyći ſię nádgrobkiem ſłáwnego Poéty y Oratorá Piotrá Aretyná zwánego *Flos Principum* ktoremu znáczne penſye dawał Károl V. Cesarz Fránćiſzek I. Krol Fráncuſki, y wielu innych Monárchow, przez co do tey ambicyi przyſzedł, że kazał wybiiáć metálliki z nápiſem pod Oſobą ſwoią *Il Divino aretyno* á ná drugiey ſtronie oſobá iego reprezentowána ná Tronie y odbieráiąca penſye od poſłow Monárchow z inſkrypcyą: *I Principi tributati dal popolo, tributano il ſervidor loro*, ná nádgrobku iego ſą wierſze:

Condit Aretyni cineres lapis iſte ſepultos
Mortales atro qui ſale perfricuit
Intactus Deus eſt illi, causámque rogatus
Hanc dedit: ille inqvit non mihi notus erat

á po Włoſku piękniey ſię wydáie:

Qui giace l' Aretin Poeta Toſco
Che d' ognon diſſe malo four che di Dio
Scoſando ſi col dire: Io non lo conoſco

Miáſto Wenecyá náyſławnieyſze w rozpuſtne kárnáwáły iáko y ná Przedmieśćiu ſwoim w Muránie wſtáwione náyprzednieyſzemi manufákturámi kryſtáłow.

FRYWOLI. Prowincyá náleżąca do Wenetow, grániczy ná Wſchod z Gorycyą Kárniolą y Morzem, ná Południe z Morzem, ná Záchod z Páńſtwámi innemi Weneckiemi zwánemi Trewizáno, Feltryno y Kadoryno, ná Pułnoc z Tyrolem y Károntyą: Obfituie w wſzelákie urodzáie y owoce, oblana wielą Rzek, oſobliwie Taiamento, y Lizonzą.

AKWILEA nád Rzekámi Anſą y Torro zá pierwſzych Rzymian Miáſto ſławne zwáne drugiem Rzymem, Auguſt Ceſarz rozprzeſtrzenił ie, Tyberyuſz kilka Czáſow w nim mieſzkał, Maxymim Tyron obległ ie był, ále dobyć nie mogł, bo obywátele támeczni mocno ſię bronili, nie máiąc iuż z czego ćięćiw do Łukow robić, włoſy białogłowſkie ućináli, y z nich ćięćiwy kręćili, á ná pámiątkę tey potrzeby wenerze łyſey kośćioł wyſtáwili z nápiſem *Veneri Calvæ*. Teraz to Miáſto luſtr ſwoy ſtráćiło y náleży do Auſtryi, ſzczyći ſię bydź Oyczyzną Piusá I. Pápieżá, y Epifániuſzá Biſkupá Páwii, Chromacyuſzá, y Pławá Dyákoná Hiſtorykow.

UDYNA Miáſto nád Rzeką Tráiamentem fundowáne od Hunnow, teraz ſtołeczne tey Prowincyi, y Gubernátor Frywolſki od Wenetow tu rezyduie, iáko y Pátryarchá Akwileyſki, ktory tu przenioſł z Aquilei, iák odebrána do Auſtryi, ſwoię rezydencyą, náleżáłá do niego tá cáła Prowincyá, ále iákieden z nich rebellizował Wenetom Roku 1420. ták odtąd utrácili ią. Miáſto to w grontách ſwoich ieſt zdrowe, y obfituie w winá, zbożá, owoce, y mármury.

PALMANOWA fundowáne przez Wenetow Roku 1593. y mocno ufortyfikowáne przećiw pretenſyom Auſtryi, zmocnione licznemi dźiáłámi.

TREVISANO álbo Marká Trewizáńſka Prowincyá między Tyrolem, Alpesámi, y Pádwą położona, fruktyfikuiąca w wſzelkie zbożá y winá, náywięcey prowiduie Arſenał Wenecki drzewámi y kruſzczámi rożnemi, przy tym bogáta w ſtádá bydeł, przy obſzernośći páſtwiſk, w Rzekách poławiáią ſię węgorze y wiele ryb, iáko y oſtrygi w brzegách Morſkich, przy tym liczne ma drzewá Morwowe, przy ktorych wiele konſerwuie robáczkow iedwábnych, w iedwábie, płutná ćienkie, y w wſzelkie inſtrumentá żelázne źiemiá tá obfituie.

TREVIGO Miáſto Stołeczne ma ſwego Biſkupá, wielą Páłácow przyozdobione y ogrodow przy częſtey rezydencyi Szláchty Weneckiey, nád Rzeką Silą położone, ſzczyći ſie bydź oyczyzną Benedyktá XI. Pápieżá, y rezydencyą Totyli Krolá Gotow.

FELTRY nád Rzeką Azonem bliſko gor Alpes Stołeczne Powiátu tegoż Imienia, ma ſwego Biſkupá. Z przyczyny tego Kráiu gorzyſtego nápiſał Juliuſz Ceſarz:

Feltria perpetuo nivium damnata rigore
Atque mihi poſthac haud adeunda vale.

BELLUNA Miáſto Stołeczne Powiátu tegoż Imienia, ma ſwego Biſkupá y obfituie w Kuźnice żelázne.

CADORE

CADORE nád Rzeką Piewą Stołeczne Powiátu tegoż Imienia, położonego w wielkich gorách. Obywátele iego od Roku 1420. wolni ſą od podátkow Rzeczypoſpolitey y sámi ſię rządzą, z przyczyny wielkiey ich przyſługi Rzeczypoſpolitey y wierności. To Miáſto ſzczyći ſię bydź oyczyzną Tycyuſzá ſłáwnego Málárzá, ktorego Karol V. Ceſarz kreował káwálerem y kiedy mu ſię kazał málowáć pendzel Málárſki wypadł mu z ręku, ktory Ceſarz podnioſł mowiąc: ták wielki málárz godźien áby mu Ceſarz usłużył. Henryk III. Krol Fráncuſki będąc w Wenecyi wizytę mu oddał.

WINCENCYA Miáſto Stołeczne Prowincyi Wincenteńſkiey nád Rzekámi Bakilionem y Reronem przyozdobione wielą Páłácow, y w rynku ná około Portykámi, ma ſwego Biſkupá. Máxymilian Ceſarz odebrał ie był Roku 1509. ále oddáne Wenetom 1516. fundowáne przed Národzeniem Páńſkim ná lat 324. ſzczyći ſię bydź Oyczyzną S. Fortunatá y Felixá Męczennikow, iáko y Cecynny Konſulá Rzymſkiego, bo od dáwnych Rzymian miáło Práwo mieśćić ſwoich Synow między náyprzednieyſzemi honorámi Rzymſkiemi, tákże S. Kájetaná.

Prowincyá Wincencka obfituie w wſzelkie zbożá, owoce, y źwierzyny, ále Lud ma zły y ſwáwolny, ſkłonny do rozboiu, ma y inſze Miáſtá náleżące, iáko: Moroſtyka, Orguno, y Montebello.

PADWA Miáſto Stołeczne Prowincyi tegoż Imienia, drugie po Wenecyi w obſzerności, piękności, y ozdobie Kośćiołow wſpániałych, oſobliwie Kośćioł Fráncifzkáńſki w ktorym ieſt Grob S. Antoniego Padewſkiego bárdzo bogáty, przytym Język tegoż Swiętego konſerwowány w ſkárbcu, záwſze iák żywy, tákże Kośćioł S. Juſtyny wſpániały, y Teátynow nie wielki ále ozdobiony z kolorow rożnych dobieránemi Mármurámi, y cáły niemi wewnątrz powleczony. Z tego Miáſtá iedźie ſię do ſamey Wenecyi kánałem pełnym oſtryg, y z obodwoch ſtron ozdobionym Páłácámi y ogrodámi ſzláchty Weneckiey, położone o 4. mile od Wenecyi ufortyfikowáne, y dáwniey ſze ma bydź od Rzymu, ma ſwego Biſkupá, y Akádemią ſłáwną oſobliwie w Medykow. Náleżáło przedtym do Cesárzow Rzymſkich, á zá Ottoná włáſni abſolući zwáni Tyránnámi rządźili ſię nim, ále Wenetowie Roku 1406. záduśiwſzy oſtátniego Tyránná Fránćiſzká Karrarę, y z dwiemá iego Synámi przywłáſzczyli ie ſobie. Szczyći ſię bydź Oyczyzną Tytusá Liwiuſzá y wielu godnych Ludźi.

Prowincya Páduáńſka ieſt oblana wielą Rzek, y wod zdrowych, zwána od dáwnych Rzymian *Fontes aponi*, obfituie náywięcey w Pſzenice Tureckie, w winá, lny, y konopie, ktoremi prowiduie Arſenał Wenecki, przytym w ſtádá bydeł, w źwierzyny, iedwabie, y wiele pożytkuiących żywnośći. Ma wiele innych Miáſt procz Padwy, iáko: Eſt, Montfelice, Mirano, Campo, S. Pietro, Cyttadella, Caſtelbaldo, Siocco; Padewczykowie náturálnie ſą rozumni, grzeczni y polityczni.

ROVIGO Miáſto Stołeczne Prowincyi, ſwego Imienia, y Polezynſkiey nád Rzeką Adigeto. Biſkup Adryi tu rezyduie. Tá Prowincyá obfituie w zbożá y páſtwiſká, iáko y owoce wſzelkie, bo wſzędźie oblana Rzekámi zálewáiącemi Polá, ma y inne Miáſtá do ſiebie náleżące, iáko: Adrya, Lendenara, Labadya, y Kawarcera.

ADRYA ná Wyſpie Rzeki Tartáro, wſtáwione Imieniem ſwoim dánym Morzu Adryatyckiemu, ále że od tego Morzá było zátopione, teráz ná tym mieyſcu tylko rybacy mieſzkáia.

WERONA Miáſto Stołeczne Prowincyi ſwego Imienia nád Rzeką Adiga, fundowáne od Retow, konſerwuie ieſzcze do widzenia Amphitheatrum wyſtáwione od Flaminiuſzá Konſulá, przyozdobione Kośćiołem, w ktorym ieſt Grob Lucyuſzá III. Pápieżá, y Grob Skaligerow, Xiążąt tey Prowincyi. Miáſto to ieſt dosyć obſzerne, ma ſwego Biſkupá, y Cytadellę S. Felixá mocno ufortyfikowáną. Ceſarz Maxymilian to Miáſto był podbił Roku 1509. ále oddáne Wenetom 1516. ma ſwoię Akádemią názwáną Gliſphilarmonici. Ma y Rátuſz bárdzo wſpániały, rynki przyozdobione Fontannami, y w wielu mieyſcach konſerwuie dawnych Rzymian reſzty Aqveductow, kolumn, y Kośćiolow Pogáńſkich. W Páłácu Grafá Moſkárdy ieſt Galeryá y 6. Pokoiow, gdźie rożne nátury, cudá, y dźiwowiſká znáydią ſię. Ná Rzece Adiga ieſt Wyſpá S. Tomáſzá nápełniona Rzemieſnikámi y mánufákturámi Jedwábiow, złączona z Miáſtem 4. Moſtámi kámiennemi. To Miáſto kupcow ſamych iedwábnych ná 20000. ráchowáć może, y obfituie w wſzelką wiwendę, w owoce, ryby, mięſo, wino, powietrze zdrowe y weſołe. Szczyći ſię bydź oyczyzná Katuluſá, Witruwá Architektá, Pliniuſzá Hiſtoryká, Trakoſtorá Poëty, Filozofá, Medyká, y Aſtrologá, ktory w zábitey od pioruná Mátce w wnętrznośćiach iey żywy zoſtáwiony. Onufrego, Páwłá Werończyká, Słáwnego Málárzá, y Jukundá Dominikáná, przez ktorego inwencyą w Páryżu moſt Kámienny wyſtáwiony, idąc ku Pánnie Máryi, y zá to mu wierſze nápiſał Sannazar:

Jucundus geminum impoſuit tibi, ſequana Pontem
Hunc tu jure potes dicere Pontificem ; bo támże y drugi moſt pomnieyſzy wyſtáwił.

Prowincyá Werońſka znáyduie w ſobie wody zdrowe ná wſzelkie defektá, oſobliwie zwáne Poliſella, y Caldero białymgłowom ſłużące. Obfituie w pſzenice, winá, oliwy, figi, iábłká, y iedwábie, w rowninách położone, ma innych wiele Miáſt, iáko: Manſabano, Peſkiera, Garda, Legnano, Chiuſa, Malſeſene, Sermion, Soave, S. Bonifacij, Iſola Della Skala, Ilaſy, Croara, Sangvinedo, Villafranca, y Villafontana, ma tákże y Jezioro wielkie.

BRESCIANO Prowincyá Wenecka oblana wielą Rzek oſobliwie Jeziorámi zwánemi Iſeo, Idro, Garda, obfituie w wſzelką żywność, znáyduie w ſobie kruſzcze żelázne, Prencmetálowe, Aſpiſy, Alábáſtry, Parágony podobne do Hebánu, w ktorych ſię może ták przezreć iák w źwierćiádle. Obywatele tey Prowincyi ſą ſpoſobni do goſpodárſtwá do hándlow, máią ſwoie Práwo, że żaden Cudzoźiemiec áni Szláchćic Wenecki niemoże kupić u nich grontu, ma Miáſtá Breſſę y Izeą, y wiele Kaſtellow.

BRESSA Miáſto Stołeczne tey Prowincyi mocne y Cytadellą zmocnione, ma ſwego Biſkupá, bywáło wolne przy dekadencyi Ceſárzow Rzymſkich, potym od Xiążąt Medyolańſkich záwoiowáne, wybiło ſię z ich niewoli, oddáwſzy ſię dotąd w Protekcyą Wenetow.

BERGAMASZEK Prowincyá Wenecka oblana wielą Rzek obfituie w páſtwiſká, zbożá, káſztány, winá, w młyńſkie kámienie, mármury, żelázá, oliwy, ma wiele wśiow ále máło Miáſt. Mowá tu Włoſka iák u nas Mázowiecka.

BERGAM Miáſto Stołeczne tey Prowincyi obſzerne, piękne, y weſołe, ná gorze fundowáne murem y Cytadellą zmocnione, ma ſwego Biſkupá, y w Katedrálnym Kośćiele 24. ſwiętych Ciáło, wybiło ſię z niewoli Xiążąt Medyoláńſkich y oddáło w protekcyą Wenetow z cáłą Prowincyą, odebrał ie był Ludwik XII. Krol Fráncuſki Roku 1509. ále ie oddał Wenetom Roku 1516.

CREMA Miáſto Stołeczne Prowincyi tegoż Imienia nád Rzeką Serio, zmocnione fortecą, przyozdobione Zámkiem y Páłácem, ma ſwego Biſkupá, ſłáwne w płotná ćienkie. Prowincyá tá nie obſzerna, ále obfituiąca w zbożá, winá, y inne żywnośći, należy do Wenetow.

ISTRYA.

PRowincyá tá ieſt nákſztáłt Wyſpy ná Morzu, ále złączona z Ziemią y gránicząca z Frywolem y Kárniolą. Powietrze ma bárdzo niezdrowe ále Ziemię obfituiącą w zbożá, páſtwiſká, oliwy, winá, mármury, y drzewem ná Okręty prowiduie Arſenał Wenecki. Wenetowie więkſze dwie częśći trzymáią tey Prowincyi, począwſzy od Miáſtá Muglia, áż do Fianona, bo reſztá do Auſtryi náleży. Ná morzu Weneckim przy Iſtryi znáyduią ſię wyſpy iáko to: Converſera, Figarola, Rovigna, S. Kátarzyny, S. Jędrzeiá, S. Jana in Pelago, S. Hieronymá, S. Piotrá, S. Floryaná, S. Kátarzyny delle fraſche, S. Maryi delle grazzie.

ISTRYA miáłá przedtym ſwego Markizá, ále Henryk Ceſarz uczynił iey donácyą Gotoboldowi Pátryárſze Akwileyſkiemu z Xięſtwem Trywulſkim, á Wenetowie potym to odebráli pod ſwoy rząd zá przyczynę rebellii. Prowincyá tá oblana ieſt wielą Rzek, iáko to: Timave, Formion, Dragogna, Qvieto, Arſa, y Leme. Miáſtá ma do ſiebie náleżące: Capo d' Iſtria, Citta nova, Parenſo, Rovigno, Pola, Halbona, S. Laurenco, Mantona, Petra Peloſa, co wſzytko ná południe, y ná pułnoc trzymáią Wenetowie. Auſtryá záś trzyma ná Wſchod pułnocny: Pedena, Piſino, Corliac, Polana, y S. Wit.

CAPO d' ISTRIA Miáſto Stołeczne Iſtryi fundowáne ná Wyſpie Golfu Tryeſtckiego zwáne od Rzymian *Ægidá*, á od Juſtyniáná, ktory ie rozprzeſtrzenił *Juſtinopolis*, ma ſwego Biſkupá złączone z lądem Moſtámi, Gubernator Wenecki tu rezyduie.

CITTA NOVA ma ſwego Biſkupá.

POLA Miáſto dawne z ſwoich ſtárożytnośći, bo ma do widzenia ná Facyáćie Kośćiołá 4. kolumny Koryntyiſkie, y 8. po bokách, tákże Amphitheatrum podobne do Rzymſkiego z inſkrypcyą *Reſpublica Polenſis*, znáć że tu bywáłá kiedyś Rzeczpoſpolita.

PARENSO fundowáne ná wpuł Wyſpy mocno ufortyfikowáne, ma Port dobry, y ſwego Biſkupá.

ROVIGNO ná Wyſpie fundowáne, Moſt ie tylko łączy z lądem; ma Port dobry.

DAL-

DALMACYA.

DALMACYA, álbo Miáſtá náleżące do Wenetow w Dálmacyi, ktora ieſt wzdłuż położona nád Morzem Weneckim miedzy Kroacyą, Bośnią, y Serwią.

ZARA Miáſto Stołeczne Dalmacyi Weneckiey, y Grafſtwá tegoż Imienia ma ſwego Arcybiſkupá, mocne y ufortyfikowáne Cytadellą ná ſkále, ſzczyći ſię bydź Kolonią Rzymſką iáko z inſkrypcyi poznáć Auguſtá Oycá tey źiemi, y z Akweduktu przez Tráiáná wyſtáwionego. Miáſto niekiedyś Stołeczne Liburnii. To Grafſtwo Wenetowie kupili u Władyſłáwá Krolá Neápolitáńſkiego Roku 1409. y dotąd ie trzymáią.

KRYN Fortecá ktorą ſobie podbili Wenetowie Roku 1688.

CLISSA tákże fortecá Wenetow.

TRAW ná máłey Wyſpie ſytuowáne złączone z lądem moſtem drewniánym, á z drugą Wyſpą kámiennym, gdźie przedmieśćie ieſt, Miáſto to nie wielkie ále Ludne, y mocne, ma ſwego Biſkupá.

NONA Miáſto Portowe ma ſwego Biſkupá.

SPALATRO Miáſto wielkie y dobrze ufortyfikowáne ná Wyſpie fundowáne o ćwierć mile od lądu, ma ſwoię Kátedrę y Arcybiſkupá, iáko y Port, ieſzcze tu ſą znáki Pálácu Dyoklecyáná Cesárzá, ktory ſię tu reiterowal, złożywſzy Cesárſką godność, bliſko z tąd ieſt Kap zwány *Dianæ Promontorium* z przyczyny że tám Dyánie Bogini był Kośćioł konſekrowány. Tu w tym Mieśćie wſzytko drogo, oprocz ryb morſkich.

CATTARO Miáſto mocno ufortyfikowáne ták iáko y Cyklut y Caſtel novo.

SKARDONE Miáſto alternátą y Turkom y Wenetom podległe bywáło, ále od Roku 1683. Wenetom należy dla czego Forteca dobrze opátrzone.

BUDOA Miáſto dobrym y mocnym Gárnizonem opátrzone ma ſwego Biſkupá.

BUTRYNTO Miáſto wſchodnieyſze bliſko Epiru, ná Oczach Wyſpy Korfu ſłáwne z ſwoich ſtáwow w rybi obfituiących.

SUDA Miáſto dobrze ufortyfikowáne nád Golfem Sudá położone ná Wyſpie Kandyi, ma Port bárdzo dobry.

WYSPA KORFU.

TA Wyſpá ieſt ná Morzu Iońſkim ſpuſzczáiąc ſię w Morze Weneckie, oddźielona od Epiru kánáłem w zdłuż ma około 10. mil, á w ſzerz około 5. Powietrze ma dosyć zdrowe, y źiemię obfituiącą w winá, Oliwy, Cytryny, Pomáráncze, Cedry, y inne frukta. Jedno tylko Miáſto Korfu ma, ále wśiow wiele, Obywátele tuteczni ſą Grecy Schiſmátycy Wenetom poddáni, od Roku 1401. iák ią kupili zá 30000. Czerwonych Złotych u Władyſławá Krolá Neápolitáńſkiego, y poſyłáią tu corocznie Gubernátorá y Mágiſtrat z Wenecyi. Tá Wyſpá názwána od dáwnych Feacyá, á potym Korcyra od Nimfy ták zwáney według Poétow, ktora tám wyſtáwiłá było Miáſto, ſławna tá Wyſpá od Uliſſeſá, ktory tu utonął, y od Ogrodow Krolá Alcynousá według báiecznych Poétow. Turcy oblegli byli tę Wyſpę, Roku 1537. ále bez Skutku.

KORFU Miáſto Stołeczne nie wielkie, ále dobrze ufortyfikowáne dwiema Cytádellámi, y Ludne, ma ſwego Arcybiſkupá. Obywátele tuteczni ſą iedni Kátolicy Rzymſcy, drudzy Uniácy, inni Schiſmátycy, w Kośćiele Uniáckim ieſt Ciáło S. Spirydoná, ktore Wenetowie chćieli przenieść do Wenecyi, ále Cudem nie mogli.

WYSPA CEFALONIA

NA Morzu Iońſkim między Wyſpą S. Maurá, y Zantes, więkſza dáleko od Korfu, obywátele ſą wſzyſcy Grecy, grontá obfituiące w Oliwy, winá czerwone, Muſkátele, y w Rozynki wielkie zwáne Koryntyiſkiemi. Zá czáſow Homerá zwána tá Wyſpá Samos, dźiedźiczna Uliſſeſá, tylko iedno Miáſto ma, y niektore wśie.

CEFALONIA Miáſto Stołeczne ná gorze Golfem nie wielkim zwánym Porto d' Argoſtoli mocno ufortyfikowáne, ma ſwego Arcybiſkupá Greckiego.

WYSPA ZANTE

POłożona ná Morzu Iońſkim Ludna, Obywátelow ma Grekow Schiſmátykow, ktorzy máią ſwego Biſkupá, Włochow tu ieſt wiele, y máią tákże ſwego Biſkupá, żydźi máią trzy Synagogi, ktorych ſię tu nie máło znáyduie, o wodę ſłodką tu trudno, dla tego częſto z winem Chleb muſzą robić, źiemiá obfituie w winá, Oliwy, zkąd intráty ná Rzeczpoſpolitą Wenecką wnoſzą ná 20000. ſzkudow, obfituie tákże w Rozynki wielkie, kukumery, figi wyſmienite, y wſzelkie owoce, tylko o drzewo trudno, y bárdzo drogie.

ZANTE Miáſto Stołeczne fundowáne ná Gorze, y mocno ufortyfikowáne, Cytádellą zmocnione, gdźie ieſt Gárnizon Wenecki, ma Port bárdzo dobry. Ná tey Wyſpie ieſt okolo 25000. Grekow y żydow wiele.

WYSPA CERYGO

NAypierwſza wpuſzczáiąc ſię w Morze Egeyſkie, álbo Archipelag zwána od dawnych Porphiris, á od báiecznych Poétow Cytera od Miáſta ták zwánego, gdźie urodźiłá ſię Venus wyſtáwiono iey Kośćioł nád Morzem, z ktorego piany ſię urodźiłá. Ziemiá tu ieſt gorzyſta, płonna y ſucha, y dla tego żywność droga, znáyduie ſię iednák liſow wiele, przepiorek, y gołębi dźikich.

CERYGO Miáſto Stołeczne, Ludne, piękne, y naturálnie ufortyfikowáne ná ſkále wyſokiey nád Morzem, obywátele tutecznie ſą Uniácy, náleżą do Wenetow, ktorzy tám co dwie lećie odmieniáią Gubernátorow.

WYSPA TYNE

ZWána przedtym Hidruſsá z przyczyny Fontánn y Ophiusá, dla tego że tám wężow wiele ſię rodźiło, iuż to oſtátnia Wyſpá wſchodnia do Wenetow náleżąca, iedná z Cykládow między Mikonem y Andros, źiemią ma obfituiącą w winá, y wſzelkie żywnośći, Ludźie ſą Uniácy, máią ſwego Biſkupá.

TYNE Miáſto Stołeczne mocno ufortyfikowáne Cytádellą, wſtáwione mánufákturámi iedwábnych máteryi, oſobliwie pończoch, nie ma Portu ſwego, ále bliſko do S. Mikołáiá przyſtępuią okręty.

MOREA.

TA Wyſpá ieſt náywſchodnieyſza Páńſtw Greckich złączona z Grecyą przez Iſtm Koryntyiſki, álbo Kánáł oblána z inſzych ſtron Archipelágiem, Golfem Lepantem, y Morzem Greckim zwána od dawnych ARGOS od Miáſta Stołecznego naydáwnieyſzego Kroleſtwá, potym zwána APIA od Apiſa Królá ſwego, potym zwána PELOPONESIS od Pelopſa, zá oſtátnich záś Ceſárzow Konſtántynopolitáńſkich názwána MOREA z przyczyny, że tey Wyſpy figurá ieſt ná Kſztalt Morwowego liśćia, ma przeſzło 100. mil w około, Powietrze zdrowe, źiemię żyzną, bo oblaną wielą rzek iáko Alfe, Waſilipotamo, Stromio, y innemi mnieyſzemi.

Dźieli ſię ná 4. Prowincye, pierwſza zowie ſię Skania, zámyka w ſobie Argią, Korynt y Sycyonią. Druga Xięſtwo Klareńckie, ma w ſobie Achaią. Trzećia Belvedere, zámyka w ſobie Elidyą y Meſſenią. Czwarta Tzakonia, ma w ſobie Arkadyą y Likonią.

Machomet II. odebrał był to Páńſtwo Xiążętom Greckim, á Wenetowie Turkom odebráli przez woynę Roku 1687. ále ią ſtráćili 1718. iáko niżey.

Miáſtá pryncypálnieyſze ma w ſobie Patras, Caſtel Torneſe, Coron Modon, Navarin, Lacedemonia, Argos, Malvoiſia, Napoli di Romania Leontario, Corint, Mantine, Epidaure, Meſſena, y Metona.

NA-

NAPOLI di Romania zwáne u dáwnych NAUPLIA Stołeczne Miásto Sáccanii álbo Skanii, ma port wyśmienity, y opátrzony dobrze y mocną Cyttádellą przećiwko Zboycom Morskim, kupczy winámi, iedwabiámi, zbożem, bawełnámi, tabáką, ludne w Chreśćiánow, Turkow, y Zydow, sámych Grekow ráchuie koło 60000, procz wielu innych. Ma swego Biskupá &c. Kośćiołow 7. Greckich. Xiężniczká Marya z Fámilii Fráncuskiey Páni tego Miástá y Argos, poszłá byłá Roku 1460 zá Szláchćicá Weneckiego zwánego Pietro Cornaro, potym będąc wdową ustąpiłá swoiey pretensyi Wenetom zá Summę 2000 Czerwonych Złotych, Turcy to Miásto sobie byli przyspofobili Roku 1530. ále oddáć muśieli Wenetom Roku 1686. ći ią utráćili Roku 1718.

CORYNTH Miásto między naypryncypálnieyszemi u Grekow, y náydáwnieysze ieszcze przed Rzymem, fundowáne nád Istmem ná skále, gdźie ma niedostępną Fortecę álbo Cyttádellę, ma Port dáwny y dobry, zá pánowánia Krolow włáſnych, pod ktorych dyrekcyą rządźiło się przez długi czás, przyozdobione było wielą Kośćiołow Pogáńskich, bárdzo bogátych, architekturámi przedniemi, Kośćiołem Wenerze náywspánialszym konsekrowánym y náybogátszym w Grecyi, Szczyćiło się Architektámi przedniemi, Málárzámi słáwnemi ná cáłą Grecyą. Potym wybiło się z Potencyi Krolow, y ná formę Rzeczypospolitey rządźiło się. Rzymiánie życząc sobie w hármonii dobrey y przyiázni żyć z tą Rzecząpospolitą wysłáli posłow z konkurrencyą o alliáncyą, ále ći nie dobrze byli przyięći, bo nie było względu ná ich Chárákter; O co rozgniewáni Rzymiánie wysłáli Lucyuszá Memmiuszá Konsulá, aby się pomśćił krzywdy publiczney, ten náypierwey zbił ich Generałá Diée, á potym obległ Miásto, y dobywszy zruynował ie, ánimuiąc záś Milicyą Rzymską, kazał trąbić w trąby, y ták wszystkich práwie wyćiąć kazał, y Miásto spalić; w tym strasznym ogniu wszystkie státuy Złote, Srebrne, miedźiáne, Pryncmetálowe potopniáły, w ogniu w kupę zmieszáne, z czego uczynił się Metal bárdzo drogi, názwány Metal Koryntyiski. Polibiusz Historyk powracáiąc z Afryki ná ten czás, potkał dwoch żołnierzy Rzymskich gráiących w kostki ná dwoch Kwádrách, álbo obrázach, z ktorych ieden reprezentował Herkulesá umieráiącego, drugi Bachusá málowáne przez nayprzednieyszego Málárzá Arystydesá. Ten drugi kupił u Memmiuszá Attal Krol Pergámski zá 202 tálenty álbo zá 60000. Talerow; Ale Memmiusz potym go odebrał, y pozbieráwszy wszystkie przednie piktury, y státuy, posłał ie do Rzymu. Przez co znáć że wiele godnych ludźi miewáło to Miásto.

JULIUSZ Cesarz potym to Miásto de novo repárowáć kazał, ále znowu Alaryk Krol Huński, y Gotski, ie zruynował, y teraz iest bez murow y puste, tylko Sytuácyá mieyscá ie zdobi. Machomet II. ie był podbił 1458. ále Wenetowie odebráli ie 1687. S. Paweł tu głośił Ewángelią S. y pisał dwie Epistoły do Koryntyiczkow. Iest tu iedna Grotá gdźie S. Paweł sypiał, y figurá tego Swiętego iest wyrznięta ná mármurze śpiącego. Może ieszcze rozeznáć obszerność tego Miástá, Co do ozdoby to iuż nie obáczy Státuy Pryncmetalowey Apoloná wielkiego wáloru, áni Merkuryuszá, ani Boiázni, áni kośćiołá Oktáwii Siostry Augustá, áni kośćiołá Fortuny, áni Wiolencyi, áni Potrzeby, ktore wielką ozdobę czyniły Miástu. Znáyduią się ieszcze 8. kolumn Wenery Kośćiołá, y o 50 krokow od niego Páłác ná 1000 biáłychgłow zwány: Dyssolucyá; gdźie między innemi znáydowáłá iedná Lais wielkiego wáloru, 6 tálentow potrzebowáłá ná expensę iedney kollácyi, co uczyni 20000. Tynfow od iedney osoby, dla czego nápisáno: że nie káżdemu wolno bydź w Koryńćie, kogo nie stánie. W stárośći swoiey Zwierćiádłá ofiárowáłá Wenerze, w ktorym iuż się nie chćiáłá widźieć szpetną, bywszy piękną, o czym nápisáno:

Lais anus Veneri speculum dico; digna habeat se
æterna æternum forma Ministerium.
At mihi nullus in hoc usus, quia cernere talem,
Qualis sum, nolo; qualis eram, nequeo. *Ausonius lib. 1. Ep. 54.*

ISTM ten ktory Korynth álbo Moreą łączy z Grecyą iest nákształt ięzyká źiemnego między Lepante y Engią Golfámi, w szerz ma koło mili dobrey, Juliusz Cesarz Kaligulá, y Neron chćieli wszelkim sposobem przebić ten Istm, żeby się łączyły Golfy dla náwigácyi, ále nie mogli dla skáły bárdzo twárdey, Neron sam dla ćiekáwośći, á bárdźiey dla dodánia ochoty Robotnikom zieżdżał tu z pompą, dla záczęćia tey nie podobney pracy, ále bez Skutku, ná to mieysce murem opasány Istm zwánym Hexamilium, bo długi 6. mil támecznych. ále Amurat II. go zruynował, ktory Wenetowie repárowáli, y ten Machomet II. zruynował, ále teraz rozumiem, że iest repárowány dla zákryćia y obronienia Morei.

ARGOS nád Plánizzą Miásto Stołeczne Argii álbo Argolidi słáwne z Grow Nemeyskich u Poétow y Historykow, ná honor Herkulesá, ktory Lwá zábił w Puszczy Nemeyskiey instytuowánych.

Są y inſze Miáſtá w tey Prowincyi zwáney Skaniá, iáko: Micena, Nauplium, Epidaur, Treſena, Nemia, Cleona, Hermiona, Torinta, y Metona. Ziemiá iey ieſt oblana rzekámi, Inachus, Phraſinus, Ieżiorem Lerne &c. U Horacyuſzá wſtáwione ſą Prowincyi Argos Konie; *aptum dicit equis argos, od. 7, lib. 1.*

KLARENCYA dáwno Miáſto Stołeczne Xięſtwá ſwego Imienia, ále teraz zruynowáne przez Woyny oſtátnie z Turkámi.

BELVEDERE Miáſto Stołeczne Prowincyi ſwego Imienia náyobſzerniey w Morei, u dáwnych zwáne Elis, á Prowincyá Elidá, nád rzeką Pene.

Prowincyá tá ieſt oblana rzekámi Pene, Alphe czyli Orphea, Longarola &c. &c. Ma y więcey miáſt náleżących do ſiebie, iáko Coron, Modon, Navarin, Calamata, Arcadia, Caſteltorneſe &c. &c.

CORON Miáſto mocne w ſwoiey Sytuácy, ma ſwego Arcybiſkupá, ze dwoch ſtron ieſt opasáne morzem, z iedney záś ſtrony lądem, gdźie Gorá ieſt wielka y ſkáliſta, ná około obmurowáne, Turcy ie byli odebráli, ále oddáli Wenetom Roku 1686. ktorą záś utráćili 1718. u dáwnych bywáło Kolonią Tebeyczykow, gdźie adorowáli Jupiterá, y Apollo ná Aweronká &c.

MODON Miáſto mocne z wygodnym Portem, ma ſwego Biſkupá. Baiázet II. te Miáſtá był odebrał Wenetom Roku 1498. ale Weneci odebráli ie 1686. ále utráćili 1718.

NAVARYN, tákże Miáſto dobre, y mocne, port máiący dobry y obſzerny, tákże Turkom odebráne przez Wenetow 1686. ále ie utráćili Roku 1718.

MISYTRA Miáſto zwáne Lacedemoniá u dáwnych, u dáwnieyſzych Sparta, dopiero zá Cesárzow wſchodnich názwáne Miſytra, fundowáne nád Rzeką Eurotas przedtym obſzerne, kiedy ſię Rzecząpoſpolitą Lacedemońſką rządźiło, y wielką liczbą Kośćiołow Pogáńſkich przyozdobione bywáło, bo Lacedemończykowie wſzyſtkie paſſye ludzkie zá Bogow, y Boginie czczili, dla tego káżda Paſſyá miáłá ſwoy kośćioł, iáko to: Sen, wſtyd, śmierć, boiáźń, głod, zázdrość, gniew &c. &c. dotąd ieſzcze ſą ſlády kośćiołow Herkulesá, Heleny, Wenery, Fámilii Trydeſow, Pryamá, Parysá, Kasándry, Menelasá, Agamemnoná, Klitemneſtrá, Oreſtá, y innych wiele Krolow Lacedemońſkich, te wſzyſtkie Kośćioły były mármurowe, bo tám w tey Prowincyi łátwiey o mármury iák u nás o kámienie. Pokázuią tu ieſzcze monumentá godnych Kápitánow Lacedemończykow iáko to: Brazydasá, Pauzániáſzá, y Leonidásá. Licurgus temu Miáſtu dyktował Práwá, y náuczał dyſcypliny y edukacyi dźiećiom, przyzwyczáiono z młodu do wytrzymánia głodu, prágnienia, źimná, y Ciepłá, do pływánia, do biegánia. Piſzą Hiſtorycy o Sparcyátach że nie lubili nowych zwyczáiow, y dla tego wywieſzáli ná rynku iednę Wiolą Tymoteuſzá ná pámiątkę że, go ſkáráli zá to tylko, że przydał 4 ſtrony ná Wioli, y co przedtym bywáło 7. to on nákręćił 11. dla czego kto nową modę wnioſł zaraz był zá kryminał karány. Lacedemończykowie zwyczáie u ſiebie mieli zá Práwo, włoſy y brody długie nośili, ſuknie krotkie, boty czerwone, ſzpády krotkie, ná pierſiách literá L. á ieżeli ná woynie był ktory poſtrzelony, zábity, lub ràniony z tyłu, tákiego po śmierći niechowáno do grobu, ále wyrzucono, piiáńſtwo mieli zá náywiękſzy kryminał, Hipokrytowie z nich wielcy byli, y oſzuſtowie; Dámy roſłe u nich były w wielkim Szácunku, Plutarchus piſze, że Krolá właſnego ſkáráli zá to, że nie roſłą żonę poiął. Poétow mieli naygodnieyſzych Algmana, Aree, Chilon, Spendon, Tyrte, Hiſtorykow záś Aryſtocrates Diopantes, y Pauſanias, Filozofow, Calitratidas y Demetrius. Rząd Lademończykow náypierwey był pod władzą abſolutnych Krolow, áż do Proklesá, y Euryſtenesá, po tych miewáli dwoch pánuiących Krolow, ktorzy ſię zgádzáć muśieli, bo przy powádze Krolewſkie nie mieli mocy, ile kiedy w Práwie ſwoim Licurgus kazał im Senátorow obieráć, ktorych náywiękſza byłá moc do wſzelkich Tranſákcyi, potym obieráli Ephorow, przy ktorych był abſolutny rząd, corocznie byli obieráni, y Krolow ſądźić mogli kryminálnie, że záś po tyráńſku ſobie poſtępowáli, znieśli ich Elekcyą, y Cleomenes z nich 4. kazał zábić, piąty ledwie uſzedł do Kośćiołá, po Kleomeneſie zábitym w Alexándryi Filomenes zbił Lacedemończykow, y záwoiował ią ſobie, Práwá znioſł, y mury zruynował, potym Cesárze Wſchodni to Páńſtwo wyznáczyli byli dla Synow ſwoich, ále Mahomet II. ie ſobie podbił á Wenetowie odebráli Turkom Roku 1687. ále ie utráćili 1718. Wtym Kráiu bárdzo trudno o pieniądze, dla tego tylko odmiáną rzeczy hándluią, Zydźi tu náywięcey kupczą zwáni od Turkow Chifouk.

MANTYNE álbo Mundi wſtáwione bátália Tebáyczykow z Lacedemonámi Roku 391. od záłożenia Rzymu ná ktorey Epaminondas zábity. Mántynowie mieli Práwá ſwoie piękne y ſprawiedliwe náywiękſzi nieprzyiaćiele cudzołoſtwá, bo Cudzołożnicy przez 3. dni związáni po Mieśćie publicznie oprowádzeni bywáli, á potym bánnizowáni, Cudzołożnice záś przez 11. dni w ſrodku Rynku ſtáć muśiáły w oczach pośmiewáiących ſię ludźi.

MOSENIGA od dáwnych zwáne Meſſena, Szczyći ſię Oyczyzną Aryſtomenesá, ktory

ktory zábił 300. Lacedemończikow, po iego smierći Serce w nim ználeźiono obrosłe włosámi.

PLEDA Szczyći się Oyczyzną Tezeusza.

PATRAS. Miásto wielkie y ludne w Xięstwie Klárenckim, przytym mocne y Cyttápellą ufortyfikowáne, Grecy máią swego Arcybiskupá. Zydow tu wielka liczbá, y máią 4. Synagogi, Turkom przez długi czás było podległe, ále Wenetowie odebráli ie Roku 1687 ále ie utráćili 1718. W kośćiele S. Mikołáiá iest osobliwy Kámień, w ktory drugim kámieniem uderzywszy wielki smrod z siebie wydáie, y twierdzą támeczni, że ná tym kámieniu siedźiał Sędźiá dekretuiąc S. Jędrzeiá Apostołá ná śmierć, bo ten S. tu był umęczony ná Krzyżu. W tym Mieśćie ieszcze są znáki dáwnych Amfiteatrow y Kośćiołow Pogáńskich.

MOREA náywięcey prowiduie iedwábiow temu Miástu, ktoremi hándel prowadźi iáko y miedźią, miodem, wolkim, wełną, serámi przedniemi, drzewá, z ktorych Mánnę zbieráią tu są liczne po gorách, ále támeczni nie umieią się z niemi spráwić, w ogrodách iest wielka obfitość cytryn, y pomáráńczow wielkich, ktorych zá nász Szeląg tám dostánie 5. y 6. w Cyprysowe Drzewo licznie obfituie, y, ták grube, że go trzemá siążniámi nie obeymie.

EPIDAUR Miásto zwáne od Eskulapá, ktoremu dáwni Kośćioł wspániáły konsekrowáli y w nim Státuą Eskulapá láną ze złotá.

MEGALOPOLIS w Arkádyi u dáwnych Miásto, teraz wieś, blisko rzeki Alphe przyozdobione bywáło wielą Kośćiolow Pogáńskich, Szczyćiło się bydź Oyczyzną Polibiusza Historyká przyiáćielá Scypioná y Leliusza.

Roku 1718. przez Pokoy Passárowicki wszystka Morea ustąpiona Turkom, ktorzy ią záwoiowáli iuż byli Roku 1715.

G E N U A.

TO Páństwo Rzeczypospolitey Genueńskiey zwáne od dáwnych Rzymian *Liguria Maritima*, *Liguria littorea*, *Montana*, *Inalpina* bywáło podległe wielom Jurysdykcyám, náypierwey Rzymiánom, potym Lombárdom Cesárzom. Od Roku 1494. áż do Roku 1528. było podległe około 12. absolutom, náypierwey Grafom, potym Konsulom, Rządcom, Kapitánom, Gubernátorom, Pułkownikom, Generáłom, Rektorom, Opátom, Reformátorom, potym Xiążętom. Roku 1396. Karol VI. Krol Fráncuski podbił był sobie ten kray, y Miásto, ále Roku 1409. Genua wybiłá się z niewoli wyćiąwszy wszystkich Fráncuzow, á poddáli się Márkizowi Montferráckiemu; we 4. látá obráli sobie Xiążęćiá włásnego. Roku 1421. poddáli się Xiążęćiu Medyoláńskiemu; Roku 1436. wybili się z poddáństwá, y obráli sobie Xiążęćiá włásnego. Roku 1458. poddáli się Károlowi VII. Krolowi Fráncuskiemu, Roku 1461. wybili się z poddáństwá przez trzy látá obieráiąc sobie coraz inszych Xiążąt włásnych, ktorych przez ten czás 5. mieli, po trzech látách znowu poddáli się Fráncifzkowi Sforcy Xiążęćiu Medyoláńskiemu. Roku 1478. wybili się z poddáństwá obieráiąc sobie Xiążąt włásnych; ále Roku 1488. znowu się poddáli Xiążęćiu Medyoláńskiemu. W tym czáśie wysłáli Posłow do Ludwiká XI. Krolá Fráncuskiego poddáiąc mu się, ále nie státecznym ludźiom odpowiedział: ieżeli mi się z Miástem poddáią, iá to Miásto oddam w dyspozycyą Xiążąt piekielnych. Roku 1499. Ludwik XII. Krol Fráncuski dobywszy Miástá Genuy chćiał wpień wyćiąć ludźi wszystkich y Miásto spalić, ále Genueńczykowie zebráwszy dźieći 4000. w Rynek krzyczeć y wrzeszczeć im kazáli, prosząc o miłośierdźie; Monárchá zniewolony kompássyą dźieći dárował im umyśloną kárę, ále ći Roku 1506. nie popráwiwszy się odpádli od poddáństwá Roku 1507. Fráncuzi znowu Miástá dobyli, ále Roku 1512. wygnani z niego, Roku 1513. Francuzi ich znowu záwoiowáli, á Roku 1522. Karol V. Miásto Genuą odebrał y zruinował, Roku 1527. Fráncifzek I. Krol Fráncuski znowu ie sobie podbił, ále Roku 1528. ie utráćił przez Jędrzeiá Dorya Genueńczyká, ktory będąc Komendántem okrętow Fráncuskich przećiw wierności obroćił komendę swoię przećiw Fráncyi, Miásto Genuą z przyległośćiámi wyzwolił z niewoli. Od tego czásu Genuá rządźi się pod dyrekcyą Senátu włásnego, y co dwie lećie obiera sobie Dożę.

Rzeczpospolitá Genueńska rządźi się dwiemá Rádámi.

Pierwsza Rádá wielka złączona z Doży, z Senátu, y z wszystkiey Szláchty w Mieśćie zostáiącey, y tym sposobem się odpráwuie iák Rádá mnieysza, ále tylko decyduie odmiánę Práw stánowienie nowych, Nobilitácyą kupcow opłáćáiących się, y zásłużonych, y inne stánowi publiczne Materye.

Drugá

Druga Rádá mnieyſza złączona z Doży, Senátorow, Kollegow, y ze 200. Szláchty, naymnicy 27. lat káždego máiącego: Kiedy záś ma ſię odprawiáć tá Rádá, Officyer ieden káždemu z nich wchodzącemu do Senátu, dáie znák pewny w ſrebro oprawny, ktore znáki, przed Dożą ná Miednice rzucáią, á to dla tego, że iák wnidą wſzyſcy, Kánclerz ráchuie znáki, áby wiedźiał wiele oſob w Rádźie. Dożá tedy proponuie interes w Rádźie do decydowánia go przez wotá, po proponowánym intereſsie Podkánclerzy rozdáie znáki białe, drugi Miniſter czarne káždemu będącemu w Rádźie á trzeći chodźi z puſzką ná odbieránie znákow, iedne znáki znáczą *negativè*, á drugie *affirmativè*, y gdźie więcey znákow, tám ieſt decyzya.

Że záś tá Rzeczpoſpolita ma Rząd u ſiebie Aryſtokrátyczny ſamey Szláchćie ſłużący, dla tego tu rozdźielę Szláchtę Genueńſką.

Szláchtá Genueńſka dźieli ſię ná dwá Rángi: Pierwſzy Ráng ſtárſzey Szláchty zámyka w ſobie Fámilii 28. Drugi Ráng nowey Szláchty ma w ſobie Fámilii 437. Z tych wſzyſtkich obieráią ſobie oſob 400. ktorzy w wielkiey Rádźie záśiadáią, y abſolutnie rządzą wraz z 12. Senátorámi y Dożą.

Dożę záś obieráią ſobie alternátą co dwie lećie, raz z ſtárych drugi raz z nowych Fámilii; ten mieſzka záwſze w Páłácu Rzeczypoſpolitey, y z nim dwoch Senátorow zwánych Cenzorámi, niemoże bydź obrány tylko w lat 50. wieku ſwego, wizyty przyimowáć, audyencyi dawáć, korreſpondowáć, y liſtow do ſiebie adreſowánych odpieczętowáć nie godźi mu ſię, tylko przy 12. Senátorách. Stroy iego ieſt ſzubá zlota álbo Adamáſzkowa Kármázynowa, y Mitrá tákaż ná głowie, kiedy záś funkcyą ſwoię kończy, to ieſt 13. Auguſtá o 8. godźinie z ráná powinien ſię znáydowáć w Rádźie, gdźie dźiękuie Sekretarz mu Rádny w te Słowá: *Voſtra Serenita a finito il ſuo tempo; Voſtra Excellenza ſene vadi a caſa*, to ieſt: Wáſza Jáſność ſkończył ſwoy czás, IW. W MPan wroć ſię do Domu ſwego, ktory záraz zdeymuie z ſiebie ſtroy, y dziękuie Senátorom zá dobry affekt. We 3. dni potym nowa Elekcyá náſtępuie á przez te 3. dni náyſtarſzy Senátor prezyduie.

Dożá y Senátorowie Práwem ſą obligowáni ſpowiádáć ſię y kommunikowáć náymniey dwá rázy w Rok, ná Boże Národzenie y ná wielkánoc. Szláchtá Genueńſka, ták iáko Wenecka nie mogą z Cudzoźiemcámi żádney mieć korreſpondencyi áni konwerſowáć. Przyſłowie o nich ieſt: że Rzeczpoſpolita Genueńſka uboga, ále Prywátni náybogátſzi we Włoſzech.

Krolowie Fráncuſcy mieli wiele pretenſyi do Rzeczypoſpolitey Genueńſkiey ále zá Ludwiká XIV. kompozycyá y Pokoy ſkończony, 29. Márcá Roku 1685. y ſam Dożá zwány Fráncifco Maria Imperiali Cercaro muśiał iecháć do Werſálu z 4. Senátorow przeprośić Krolá Ludwiká, gdźie po audyencyi miáney kiedi mu prezentowáno wſzyſtkie wſpániáłośći Zámku Werſálſkiego y pewny ſię go ſpytał, co też Extraordynaryinego widźieć może, odpowiedźiał krotko: to náywiękſza, że ia tu ieſtem álbo że ſię tu widzę.

Genueńczykow Cudzoźiemſcy Hiſtorykowie náywáia pyſznemi, nie ſłátecznemi, á Włośi im przypisáli: *Gente ſenza fede, mare ſenza peſce, montagne ſenza legno, donne ſenza Vergone.* Biáłegłowy ſtroią ſię po Hiſpáńſku w obręczách wielkich czyli w rogowkách, dla czego w Genuy ledwie czáſem ná ulicach, ktore ſą ćiáſne iedna z drugą ſię z minie; iedna Dámá Syná ſwego oſądzonego ná Smierć náwiedzáiąc niby ná pożegnánie włożyłá podrogowki, wynioſłá y wybáwiłá 18. lat máiącego.

Szláchtá Genueńſka wſzyſcy ſię hándlámi báwią, ná ſztuki materye wolno im przedawáć, ná łokieć záś nie godźi ſię áni w ſklepach.

Genueńczykowie ſą ſpoſobni do Náwigácyi y woyny Morſkiey, y hándlu

Páńſtwo Genueńſkie ieſt Ludne, położone nád Morzem, y nád morzem obfituie w wſzelkie żywności, ále głębiey w kráy wſzedſzy gorzyſte y ziemię płonną, grániczy ná wſchod z Rzeką Magra, ná Zachod z Xięſtwem monaco, ná pułnoc z Piemontem y Medyolanem, ná południe z Morzem medyterráneńſkim.

Dźieli ſię ná Prowincyą wſchodnią máiącą w ſobie Miáſtá: Vintimiliá, Albenga, Noli, Savona, y Gali; y ná záchodnią, gdźie ſą Miáſtá: Rapallo, Brugnette, Specia, y Sarzano, we ſrodku tych Prowincyi ieſt Miáſto Genua, procz tych Prowincyi trzyma Rzeczpoſpolitá Genueńſka Wyſpy: Capraria, y Corſica.

GENUA Miáſto Stołeczne Rzeczypoſpolitey, położone nád morzem ná formę Amfiteatru; obſzerne, bo ma mieyſcá ná dwie mili: Ludne, bo znáyduie w ſobie ná 70000. ludźi; hándlowne, bo ſamych Kupcow iedwábnych liczy około 20000; ozdobne, bo przyozdobione wielą wſpániałych Kośćiołow, Páłácow, y Domow; zmocnione murámi w tych mieyſcách, gdźie by náypewnieyſzy bydź mogł átták. Ma ſwego Arcybiſkupá, y Kośćioł Kátedrálny, ktory przechodźi wſzyſtkie kośćioły pod Imieniem S. Wawrzyńcá, wielki, wſpániały wewnątrz y z wierzchu mármurem obwiedźiony, w Skárbcu tego Kośćiolá ieſt

tálerz

tálerz iednoftáyno Szmárágdowy, ktory według trádycyi ich Krolowá Sabá ofiárowáłá Krolowi Salomonowi, y ná nim Chryftus Pan oftátnią wieczerzą Páńfką iákoby odpráwować miał z Apoftołámi, ktorego mieli doftáć przy odebrániu Antyochii, álé wielu Authorow pifze, że Chryftus Pan ná frebrnym tálerzu wieczerzał. To Miáfto ma fwoy Akwedukt fprowádzáiący wody do licznych w Mieśćie Fontann, ma tákże fwoy Arfenał Morfki, gdźie robią okręty y gálery, ma y Port dobry, w ktorym ieft wieżá, á ná wieży látárnia záwfze w nocy dodáiąca świátłá náwiguiącym. Cudzoźiemiec do Genuy przyieżdżáiący muśi mieć od Kommiffarzow ná to wyznáczonych pozwolenie zábáwienia fię do kilku dni, inaczey go nieprzyimą do Aufteryi, álbo go Zbirowie wezmą y káry zápłáćić muśi 5. Piftolow. Genuá fzczyći fię bydź oyczyzną wielu godnych ludźi, iáko to Innocentego V. Adryaná V. Innocentego VIII. z Fámilii Cybo Pápieżow, y Kárdynáłow więcey iák 30. tákże Krzyfztofá Kolumbusá, ktory wynálazł Amerykę.

VINTIMILIA Miáfto Cytádellą ufortyfikowáne nád Morzem, ma Port dobry, y fwego Bifkupá.

BORDYGERE Miáfteczko mocno ufortyfikowáne nád Morzem.

ALBINGA dáwne Miáfto nád Morzem, ma Port dobry, y fwego Bifkupá.

NOLI ma tákże fwego Bifkupá położone nád Morzem.

TAVONA drugie Miáfto po Genuy hándlowne, mocne, bo dwiemá Cytádellámi ufortyfikowáne, ma fwego Bifkupá, fzczyći fię bydź oyczyzną Grzegorzá VII. Juliufzá II. y Syxtusá IV. Pápieżow, oftátnich z Fámilii Rovere dwoch.

SARZANA Zámkiem obronione, ma fwego Bifkupá, fzczyći fię bydź oyczyzną Mikołáiá V. Pápieżá, blifko tego Miáftá fą flády dáwnego Miáftá Luna, gdźie Mármury białe náyczyśćieyfze we Włofzech kuią, u dawnych Rzymián zwáne *Marmor Lunenfe.*

LERYCE Miáfto nád Morzem, Port ma fłáwny, bo fię ztąd Gálery ná Morze rufzáią zwány u dáwnych Rzymian *Lericis Portus Ptolomei.*

RAPALLO ma Port dobry. BRUGNETTO ma fwego Bifkupá.

SPEZZA nád Morzem Miáfto ná około przyozdobione wielą Páłácow wfpániáłych y ogrodow wefołych, gdźie Genueńczykowie fwoie dywertymentá odpráwuią, bo to mieyfce ieft bárdzo piękne, y Ziemiá obfituiąca we wfzyftkie delicye.

GAVI Miáfteczko wfławione Zámkiem mocno ufortyfikowánym, y według odgłofu nie dobytym.

WYSPA KORSYKA.

DAwni Korfykowie bywáli fłáwnemi Pirátámi álbo Morfkiemi rozboynikámi, národ gruby, y profty w ich zwyczáiach, Pokárm ich bywał pfy pomnieyfze domowe y końfkie mięfo, ále y teraz támeczni obywátele wcále Włofkiey polityki niemáiący grubiánie, proftácy, zázdrofni, zli, zuchwáli, mfzczący fię choćiaż y po przeprośinach, nie befpieczna z niemi przyiaźń y nie rzetelni.

Wyfpá tá ieft dośyć ludna, może mieć około 100000. ludźi fpofobnych do woyny. Focyufzowie náypierwey byli Pánámi iey, ále wygnáni przez Tyrrenow, Rzymiánie potym podbili ią fobie, ktorym Sáráceni odebráli. Ale Pepin kreowáwfzy Grafá Genueńfkiego z tych ieden Graf z Genueńczykámi pofzedł ná fukkurs Korfykánom, y wygnał Sárácenow, Genueńczykom Wyfpę przywłafzczywfzy, o co potym częfte woyny mieli z Pizanámi. Henryk II. Krol Fráncufki iuż ią był fobie podbił, ále przez pokoy Kambráyfki uftąpił pretenfyi wfzelkich Roku 1559. Roku 1731. Korfykánie rebellią podnieśli przećiw Genueńczykom, ále ći doftáwfzy fukkurfu od Károlá VI. Cesárzá, przymuśili Korfykánow do kapitulácyi z wielką ftrátą ludźi z obodwoch ftron, y z znaczną expenfą Genueńczykow, teraz Ludwik XV. Krol Fráncufki znowu rebellizuiących ufkramia, co ztąd wyniknie, czás pokaże, y zoftáwuię to po mnie pofledniey-fzym Authorom.

Rzeczpofpolita Genueńfka co dwie lećie ná tę wyfpę pofyła Gubernátorá, ktory fobie kreuie trzech Officyáliftow, Kápitaná, Kanclerza, y Sędźiego, Wyfpá záś co rok obiera 2. Deputátow do miefzkánia w Genuy, iednego z Baftyi, drugiego z Aiazzo, z fześćią Sendykámi z iedney ftrony gor, á z drugiey ftrony gor z 12. dla promowowánia intereffow ták publicznych iáko y prywátnych tey Wyfpy.

Korfykánie fą z tym wfzyftkim Zołnierze dobrzy y ogniśći; dla tego záś názwáni Korfykánámi, iákoby Kurforámi, że fą fpofobni ná Morze do biegánia Morfkiego, przedtym báwiąc fię rozboiámi Morfkiemi.

Wyſpá tá ieſt położona ná Morzu Medyterráneńſkim między Wyſpą Sardynią y ſtronámi Włoſkiemi, Powietrze ma bárdzo nie zdrowe, źiemię gorzyſtą, máło pożytkuiącą y nie dobrze uprawną, iednákże doliny obfituią w pſzenice, pagorki záś w owoce, oliwy, figi, rozynki, migdáły, kaſztány, przy tym konie ma rącze y liczne ſtádá, kuźnice ma żelázne, brzegi Morſkie rybne, y obfituiące w korále, we ſrodku Wyſpy ſą dwá ieźiorá, z ktorych trzy pryncypálne rzeki wychodzą zwáne Liamon, Tavignan, z Crena ieźiorá, á z ieźiorá Iwo, Goto, ma przy tym y cieplice, álbo Fontánny minerálne, uzdráwiáiące rożne ludzkie defektá, oſobliwie Povera, ktore uzdráwiáią Hidropikow.

Wyſpę tę Gory dźielą ná dwie części. Jedna pułnocna zowie ſię z tey ſtrony gor, druga południowa zowie ſię z tám tey ſtrony gor. Miáſtá ma

BASTYA Miáſto Stołeczne cáłey Wyſpy, ludne, mocne y ufortyfikowáne murámi, Báſtyonámi, y Cyttádellą, tu rezyduie Gubernátor, y dwoch Biſkupow, Maryáńſki y Aleryiſki, Obywátele tuteczni ſtáną zá náylepſzych Pirátow, ma Port bárdzo dobry.

ADIAZZO Miáſto oblane Morzem ze wſzyſtkich ſtron, y przyozdobione wielą ſtruktur pięknych, ludne, y ma do ſiebie náleżące Páráfie: Karcery, Medzzana y Sarlo, obfituiące w wyśmienite winá: Ornano ma 30. wśi, Talako, Cruſcaga, Atella, Sartena, obmurowáne dla Zboycow morſkich.

BONIFACIO Miáſto obronne, Port wielki máiące, gdźie náywiękſze okręty przyſtąpić mogą, położone nád Kánálem Morſkim, dźielącym Korſykę od Sardynii, długim ná 4. mile, á ſzerokim ná pułtory mile, obfituiącym náywięcey w korále.

CALVI dáwne Miáſto y Port máiące dobry, obmurowáne y ufortyfikowáne mocno. NEBIO dáwne Miáſto, ále teraz puſte ma ſwego Biſkupá.

SAN FIORENZO nád Golfem Nebio nie ludne, bo w nie zdrowym mieyſcu, Biſkup Nebiyſki tu mieſzka.

MONACO.

Xięſtwo to należy do Domu Grymaldy ktory ieſt pod Protekcyą Krolow Fráncuſkich od Roku 1642. ná ten czás kiedy Honoryuſz Grymaldi wygnał z dobrą rezyſtencyą Hiſzpánow, wybiwſzy ſię z ich niewoli. Ludwik XIII. dáiąc mu protekcyą uczynił go Káwálerem Orderow ſwoich, y przydał mu Xięſtwo Walentyńſkie y Grafſtwo Carlade w Owernii, y Calvinet w Prowencyi y wiele innych łáſk y pártykulárzow.

MONACO Miáſto Stołeczne Xięſtwá, ſytuowáne nád Morzem, ná Wſchod Genueńſkiego Páńſtwá, á ná tákim mieyſcu, gdźie wſzyſtkie okręty muſzą ſię záſtánowić płynące do Prowency, przez co ma Port bárdzo dobry, obronione przytym ieſt Zamkiem ná ſkále bárdzo wyſokiey, y Cytádellą ná drugiey ſkále, z obodwoch ſtron Miáſtá nád Morzem, z drugiey ſtrony iednák od źiemi. Gorá ieſt bárdzo wyſoka, z ktorey Miáſto mogło by bydź attákowáne. Monaco zowie ſię od ſłowá Greckiego *Monos*, co znáczy, ſam, ieden, dla tego że tám ſam ieden Herkules był adorowány zá Bogá, zá dáwnych zwány był: Port Herkuleſá. Xięſtwo záś to nie ma tylko Miáſto Monaco, Rocca bona y Menton, náleżące do ſiebie.

PARMA.

Xięſtwo Pármezáńſkie, wiele rewolucyi záżyło, po dekádencyi Ceſárſtwá, álbo pánowánia záchodniego, ále ná koniec doſtáło ſię w Juryſdykcyą Papieſką, przez donácye wielu Ceſárzow. Paweł záś III. Papież inweſtyował tym Xięſtwem Ludwiká Farnezyuſzá ſwego Synowcá w Roku 1545. á żeby ie trzymał iáko Vaſallus Stolicy Apoſtolſkiey, y płácił corocznie 10000. ſzkudow *in vim Homagii.* Karol V. Ceſarz począł ſię był temu ſprzećiwiáć, ále ożenienie Oktawiuſzá Farnezyuſzá z Corką náturálną iego przytwierdźiło dyſpozycyą Pápieſką, że záś ten Dom iuż wymárł Farnezyuſzow, Karol VI. Ceſarz odebrał to Xięſtwo Jurysdykcyi Stolicy Apoſtolſkiey, á inweſtyował w Roku 1731. Infántá Don Carolos Syná Krolá Hiſzpáńſkiego, ktory w tymże Roku Poſſeſſyą Xięſtwá odebrał, że záś teráznieyſza rewolucyá osádźiłá Don Carolosá ná

Tro-

Tronie Neápolitáńſkim, dla tego to Xięſtwo teraz inkorporowáne do Xięſtwá Florenckiego, ktorego ieſt Poſſeſſorem Fránćiſzek Stefan Xiąże Lotaryńſki, ożeniony z Maryą Tereſſą Corką Karolá VI. Ceſárzá, á to w zámiáſt Xięſtwá Lotárińſkiego uſtąpionego przez oſtátni pokoy Krolowi Stániſłáwowi.

To Xięſtwo ieſt między Xięſtwámi Medyolánem, Modeną, y Genuą. Powietrze ma zdrowe, grontá obfituiące w pſzenice, oliwy, winá, owoce, robáczki iedwábne, y dla nich morwowe drzewá, y w wiele innych żywnośći, á nádewſzyſtko w páſtwiſká, nápełnione ſtádámi bydeł, oſobliwie krow bárdzo pożytkuiących w nábiały, z ktorych náyprzednieyſze ſię bydź liczą ſery zwáne Parmezány okrągło robione, z ktorych ieden ważyć może funtow 200. ták wielkie znáyduią ſię.

Dźieli ſię ná 4. częśći, to ieſt: ná Parmę właſną, Placencyą, Buſſetto, y Valdi Taro. Xięſtwo to według Geográfow Fráncuſkich może wyſtáwić woyſká około 25000. Intráty záś Xiążęćiu czyni 250000. ſzkudow, ſzkud ieden znaczy 10. Złotych Polſkich. Parmezánowie ſą z natury polityczni, grzeczni y rozumni.

PARMA Miáſto Stołeczne nád Rzeką tegoż Imienia, ktora ie dźieli ná 3. częśći, trzemá moſtámi kámiennemi złączone, ludne, piękne, y mocne, bo obronione Cytádellą o 5. Baſtyonách, przyozdobione Pálácem Xiążęcym wſpániałym y pięknym pełnym Fontann, y záſzczyconym Biblioteką ná 40000. Kśiąg máiącą, y Gábinetem Metallowym, iáko y málárſkiemi ſztukámi przedniemi, máiąc około 400. Oryginałow ſamych przednich Málárzow. Ieſt tu y Seminarium ná Szláchecki ch Synow ná Oſob 250. rożne Excercycyá máiące dla nich, fundowáne od Ranuccia Farnezego Roku 1599, názwáne *Gli innominati*, y Theatrum ná Opery, y Komedye bárdzo obſzerne nákſztáłt Amphitheatrum. Ceſarz Barberoſſá przez dwie lećie nie mogł dobyć tego miáſtá. Przedmieśćiá ma zwáne Roſſena, y Belleforte, y Páłác ná przedmieśćiu zwány Colorno, dla dywertymentu Xiążąt, przyozdobiony grámi wodnymi, y zewſząd ogrodámi przedniemi. Szczyći ſię bydź Oyczyzną Makrobiuſzá, ktory wydał Saturnales y Kaſſyuſzá wielkiego Poéty, Konjuratá ná żyćie Juliuſzá Ceſárzá, ktorego Auguſt y z manuſkryptámi iego ſpalić kazał.

XIĘSTWO PLACENCKIE w ſtronie záchodniey Parmezáńſkiego między Genuą y Medyolánem, ludne, y obfituiące w wſzelką żywność, ma kruſzce żelázne, y ſtálowe, Fontánny ſłone, z ktorych ſol biała robią, oblane rzekámi pryncypalnemi Trebią, y Narą.

PLACENCYA Miáſto Stołeczne nád Rzeką Po obſzerne, y liczy mieſzkáiących ludźi ná 25000, przyozdobione Kláſztorámi pieknemi, y kośćiołámi, iáko y fontánnámi, ma ſwego Biſkupá, y Páłác ozdobny Xiążęćiá Parmezáńſkiego, w rynku záś dwie Státuy Pryncmetálowe Xiążąt Parmezáńſkich, ma y Akademią właſną, mocne y ufortyfikowáne Cytádellą. Rzymiánie tu mieli ſwoię kolonią Roku 350. od záłożenia Rzymu. Przez tę woynę terazniey ſzą wiele luſtru ſtráćiło, bo iákem ſam widźiał, że y ludźi ubyło y Fortecá oſłabiáłá. Bliſko tego Miáſtá ieſt mieyſce iedno, gdźie S. Antoni ogien z Niebá ſpuśćił Modlitwą ſwoią, ktory żołnierzy náſmiewáiących ſię z Imienia iego popalił. Nebbio y S. Stephano Miáſtá ſą tákże náleżące do tego Xięſtwá.

MANTUA.

Xięſtwo to we Włoſzech náydáwnieyſze, y náypryncypálnieyſze, u Rzymián dla godnośći y wáloru Xiążąt, że to Páńſtwo utrzymywáli przez długi czás w ſwoim kwiećie nie zwiędłym. Xiążętá Mantuáńſcy záwſze bráli inweſtyturę od Ceſárzow, y tylko ſię przedtym ſzczyćiło Márkizátem; ále Karol V. Ceſárz erygował ie ná Xięſtwo Roku 1530. dla ſamey Fámilii Gonzágow, po ktorey zeſzłey, iuż teraz odebrána w dyſpozycyą Karolá VI. Ceſárzá pánuiącego. Xiążętá tuteczni záwſze mogli wyſtáwić woyſka piechoty 12000 Kawáleryi 800. Intráty wnośi to Xięſtwo około 200000. Szkudow, oſobliwie z młynow, y żydow máiących tu wolność.

Xiążętá Mántuáńſcy mieli Order dla Inweſtitury Káwálerow Inſtytuowány przez Wincentego IV. Xiążęćiá Mantuáńſkiego, pod Imieniem trzech Kropel Chryſtuſá Páná, ktore Cudámi ſłyną w Kośćiele Mantuáńſkim S. Iędrzeią. Przy Inſtytucyi tego Ordderu Kárdynał Ferdynand Syn Oycá ſwego Xiążęćiá Mántuy kreował Káwálerem tego Orderu, á Xiążę potym innych 15. kreował. Páweł V. Pápież záś ápprobowáł, ná iedney ſtronie tego Orderu ieſt nápiſáno: *Domine Probâſti me*, á ná drugiey ſtronie dwáy Aniolowie trzymácy kielich z Inſkrypcią: *nihil hoc triſte recepto*,

To Xięſtwo ieſt między Páńſtwem Oycá S. Weneckim, Medyoláńſkim, Modeną y

Mirándolą

Mirandolą, oblane pryncypálnieyszemi Rzekámi: Po, Oglio, Mincio, y wielą innemi. Ludne, y obfituiące w wszelką żywność, ma Miást wiele: Novellara, Gvastallo, Sabionette, Bozolo, Castilione de Stiviera, Solvarino, iáko y dáwnieysze, ktore Roku 1327. należáły do Domu Gonzagow: Viadana Borgo forte, Goito, Governolo, Pomponesco, Ronco ferrato, Redoldesco, y Caneto.

MANTUA Miásto Stołeczne, sytuowáne bárdzo w pięknym mieyscu nád Rzeką Mincią, ktora z siebie nákształt ieziorá kánáły formuie, między ktoremi iák we srodku iest Miásto sytuowáne złączone z lądem wielą Mostow kámiennych, przytym fundowáne dáwno, bo przed Rzymem ná 430 lat, ma iák 3. mile obszerności, liczy 18. Páráfii w sobie, y Klásztorow 40. Zydow ma wielką liczbę, dystyngwowánych od Chrześciánow żołtym suknem ná kápeluszu, bogáte w manufaktury iedwábne, y w młyny ná kánáłach gdźie kręcą iedwábie. Przyozdobione też to Miásto Pálácem y rezydencyą zwyczáiną záwsze Xiążąt swoich, ktory się liczy między náywspánialszemi we Włoszech, ma w sobie Pokoiow 550. wszystkie bogátymi szpálerámi umeublowáne. Przytym apartámentá dla Xiążąt, Posłow, y Kárdynałow są bogáto mobikowáne, y z wszelkiemi wygodámi. W Pokoiách tego Páłácu iest wiele łożek perłámi y złotem sádzonych, 6. Stołow, ieden Szmárágdámi sádzony, drugi Hiacyntámi, 3. Szafirámi, 4. Jáspiszowy, turkusowy &c. y wiele innych szácownych ozdob, iáko Statuy Srebrne, pryncmetálowe, mármurowe &c. w Gáleryach y ná Sálach, Oreżá woienne bárdzo drogiemi kámieniámi sádzone; Káplice bogáto stroyne y zbogácone Kielichámi, Krzyżámi y Miednicámi złotymi sádzonemi kámieniámi, á dárowánemi od rożnych Kárdynałow Domu tego. Miásto to iednym słowem mocne przy swoiey sytuácyi, y zmocnione wielkiemi fortyfikácyámi, iednák go dobył Generał Kolalto Ferdynandá II. Cesárzá Roku 1630. ále podczás ostátniey rewolucyi Gárnizon Niemiecki Karolá VI. Cesárzá nie pozwolił go dobyć skonfederowánym woyskom Fráncuskim, Hiszpáńskim, y Sabáudzkim, szczycić się bydź Oyczyzną Wirgiliuszá, Tacytá, y innych godnych ludźi.

GVASTALLA nád rzeką Po, miáło właśnych Xiążąt, ále po śmierći ostátniego Roku 1677. spádłá Sukcessyá ná Xiążąt Mántuáńskich.

CANETTO nád Rzeką Oglią wsłáwione bátália ná ktorey Witeliusz Cesárz zábił Ottoná, á Iego samego Vespasian.

GOITO nád Mincią ufortyfikowáne, y ozdobione Pálácem Xiążąt Mántuáńskich, gdźie w źwierzyńcu liczne źwierzetá znáyduią się.

BOZOLO należące dla Kadetow Xiążąt Mántuáńskich, gdźie iest Pálác dla Xiążąt.

MIRANDOLA.

TO Xięstwo iest położone między Ferrarą, Modeną, Mantuą, y Konkordyą, od 600. lat náleżące do Domu Pico. Intráty wnośi około 50000. Skudow, ma mieszkáiących Ludźi około 6000. Ian y Fránćiszek Pico Xiążętá wielkiey scyencyi byli, bo pierwszy w lat 24. 900. Propozycyi álbo Kwestyi zádánych sobie rezolwował publicznie w Rzymie. To Páństwo lubo nie wielkie, ále obfituiące w wszelką żywność, dystyngwowáne iest drugie od niego Xięstwo Koncordiá y Margrábstwo S. Marćiná. Xiąże tuteczny iáko absolut biie Monetę w swoim Páństwie, ále gdźie indźiey iey nie wezmą.

MIRANDOLA Miásto Stołeczne, iest obronne, przyozdobione iest Pálácem wspániáłym Xiążęćiá swego, ktory w nim rezydował, ále Roku 1703. pod czás woyny iął się Partyi Fráncuskiey, zá co od Cesárzá odsądzony od Xięstwá Fránćiszek Maria Pico ktory dotąd, hołduie Cesárzowi, lubo od niego sprzedáne Xiążęćiu Modeńskiemu, á Xiąże Pico Dworu Hiszpáńskiego pilnuie.

MODENA.

PAństwo to iest położone między Toskáną, Parmą, Luką, Bononią, Ferrarą, Mirandolą, y Mantuą. Fryderyk III. Cesarz erygował to Xięstwo y nim inwestyował BORSO d' ESTA, y Sukcessorow iego, ktorzy wnoszą feudum corocznie do skárbu Cesárskiego 4000. Szkudow, intrátá iednák wynośi corocznie Xiążęćiu 75000. Szkudow Rzymskich, y może 25000. mieć woyską swego. Fámiliá Xiążąt Borso d' Est dotąd pánuie, ále iuż nie prostą linią, dla czego iuż od tego Domu odpádłá Ferrara, y Commachium, á wro-

ćili się

ćiły śię do Stolice Apoſtolſkie zá Klemensá VIII. Pápieżá. Od Pułnocy do Południá ſzerzy śię ten kray ná 15. mil, á od Wſchodu do Záchodu ná 10. mil náſzych. Gront dla tego, że wielą Rzek oblany, obfituie w wſzelką żywność, y ma wiele ludźi mieſzkáiących.

Dźieli śię ná dwá Xięſtwá; pierwſze Modeńſkie, drugie Reggio. Miáſtá ma pierwſze; Modena, Carpi, Saſſuolo, Cartagina, y Frygnano. Drugie záś Reggio, Corregio, y Bercello.

MODENA Miáſto Stołeczne bliſko Rzeki Sechia, dáwną kolonią Rzymſką ſzczyći śię, bo fundowáne Roku 570. od záłożenia Rzymu, zruinowáne było przez Gotow, y Lombárdow, ále repárowáne zá Synow Károlá Wielkiego, wielkie, y piękne z ſytuácyi ſwoiey, w rowninie, ále niezbyt Ludne, przyozdobione fontánnámi, Kośćiołámi, Kláſztorámi, y Pálácem Xiążęćiá właſnego, tu zwyczáynie rezyduiącego, bárdzo wſpániáłym, gdźie graduſy ſą naywſpánialſze nád inne w Pálácach Włoſkich, Pokoie bogátemi Szpálerámi obite, á nádewſzyſtko pikturámi ſławnych Málárzow, w iednym oſobliwie Gábinecie ſą Obrázy malowáne od Rafaélá, Juliuſzá Románá, Tycyaná, y innych nayſłáwnieyſzych, Pokoy źwierciádłowy, ſtaynie &c. &c. y wiele innych rzeczy ieſt tu do widzenia. Miáſto to ſłábo ufortyfikowáne, ále Cytádellą zmocnione, wſtáwione Manufakturámi Maſk, ſzczyći śię bydź oyczyzną wielu Godnych Ludźi.

CARPI nád Sekią Fortecą zmocnione, miewáło właſnych Xiążąt z Fámilii Pio, z ktorych że ieden poſzedł zá Partyą Fráncuzką przećiw Cesárzowi y pod Pawią zábity ná bátálii, Karol V. Ceſarz zágniewány o to, konfiſkował Xięſtwo y przyłączył do Modeńſkiego. Tá Fámiliá potym w Rzymie oſiádłá, y trzymáią w Latium Markizát S. Grzegorzá.

SASUOLO nád Sekią zmocnione Cytádellą.

CARSAGNIANA bogáte w żelázá, y obfituiące w piękne bydłá.

FRIGNANO, Seſtola, y S. Jędrzey, Miáſteczká do Modeny należą.

REGGIO Miáſto zwáne od dáwnych Rzymian *Regium Lepidi*, położone *in via Emilia*, było Kolonią Rzymſką, potym zruynowáne náiázdámi Gotow, ále od Károlá Wielkiego repárowáne, y ieſt dosyć obſzerne, y Ludne, zmocnione Cytádellą, ma ſwego Biſkupá, przyozdobione w Rynku Statuą Brenusá Hetmáná Gallow z wielą inſkrypcyámi, wſtáwione manufákturámi ſłoniowey kośći delikátnemi, záſzczycone po Przedmieśćiách pięknemi domámi, ogrodámi, winnicámi, &c.

BERSELO nád Rzeką Po zmocnione Cytádellą, Ottoná Cesárzá krwią ſkropione, ktory tu przegrał bátálią przećiw Witelliuſzowi, y ſam śię ná tym mieyſcu zábił.

CORREGIO miewáło właſnych Xiążąt, ále od Roku 1635. należy do Xięſtwá Mántuáńſkiego.

Tego Xięſtwá Poſſeſſorem ieſt Fránciſzek Marya d' Eſt.

L U K A.

RZECZPOSPOLITA LUCKA ſzczyći śię wolnośćią od Roku 1430. iednák záwſze dependuie od Cesárzow, y pod ich protekcyą śię konſerwuie. Rządźi śię pod dyrekcyą GONFALONIERA, ktory ma záwſze ná wárćie ludźi 100. y mieſzka w Pálácu Rzeczypoſpolitey, obierány bywa z między Szláchty co dwá Mieśiące, y z nim 9. Rádnych Pánow do Aſſyſtencyi Jemu w Rádzie. Jeżeli záś záchodźi Interes więkſzey importáncyi, ná to wielka Rádá ieſt złożona z 26. Mieſzczánow, ktorzy decyduią Interes.

To Páńſtwo Rzeczypoſpolitey lubo ieſt ſzczupłe, iednák Ludne y wyſtáwić może woyſká dla ſwoiey obrony 20000. Intráty może mieć około Millioná Tynfow. Arſenáły ma dobrze opátrzone, y rządem pięknym zmocnione przećiw záczepiáiącym śię, lub chcącym wolność ich gwałćić. Ziemiá tey Prowincyi náywięcey obfituie w winá, oliwy, káſztány, iedwábie, płutná cienkie, ma Miáſtá pryncypálnieyſze: Luca, Viaregio, Camajor, Montignoſco Minuciano, y Caſtilione.

LUKA Miáſto Stołeczne Rzeczypoſpolitey nád Rzeką Serkio, dáwne y Rzymiánom podległe zá TriumViratum Juliuſzá Pompeiuſzá y Kraſſusá, nie wielkie, ále ufortyfikowáne mocno 11. Baſtyonámi, Ludne, y bogáte w mánufáktury iedwábne, dla czego ma o ſobie przyſłowie: *Luca induſtrioſa.* Ma ſwego Biſkupá od ſámego Pápieżá dependuiącego, ktory záżywa Palliuſzá, y innych Arcybiſkupich Prerogátyw, Práłáći záś y Kanonicy w Chorze y Proceſſyach, záżywáią Mitr białych mánierą Kárdynálſką. Ma

R ſwoy

ſwoy Arſenał ná 20000. woyſká pełen Rynſztunkow. Wieżdżáiąc do Miáſtá Cudzoziemiec, u brámy zoſtáwić muśi ſzpádę y broń, powracáiąc odbiera. W Kośćiele Auguſtyniáńſkim ieſt do widzenia iedna kloáká, gdźie ſię západł ieden bluźnircá przećiw Bogu. Ieſt tu y Kośćiołá Pogáńſkiego znák Herkuleſowi konſekrowánego. Bliſko Luki ná drodze Modeńſkiey ſą dwá Moſty zwáne Seſtri, y Borgonovo, murowáne od diabłá według trádycyi támecznych, ſą y cieplice zdrowiu ludzkiemu pomocne. To Miáſto ſzczyći ſię bydź oyczyzną Alexándrá II. Pápieżá.

VIAREGIO nie wielkie Miáſteczko, ále wſtáwione Portem dobrym, ktory tylko ten ieden ma Rzeczpoſpolitá Lucka.

TOSKANA.

TO Xięſtwo od Miáſtá Florencyi zwáne Florenckie, u dáwnych Rzymián Część Hetruryi, álbo Tuſcya, iákoby od ſłowá Greckiego: Ofiárowáć, bo Toſkánowie u Rzymián náyſpoſpobnieyſzi byli do wrażenia y ofiár czynienia Bogom, dla tego náyprzednieyſzi Pánowie Rzymſcy tám Dźieći ſwoie dawáli ná náuki według Klaudyaná : *Fulmineos ſolers Etruria conſulat ignes.*

Karol V. Ceſarz erygował to Páńſtwo ná Xięſtwo, y nim inweſtyował Laurentego de Medicis, Syná náturálnego Xiążęćiá Urbińſkiego, ożeniwſzy go z Máłgorzatą Corką ſwoią náturálną Roku 1531. Pius V. Papież Koſmowi de Medicis Sukceſſorowi Wáwrzyńcá nádał Tytuł wielkiego Xiążęćiá Roku 1569. y ten Tytuł dotąd ná ſobie noſzą Xiążętá Florenccy álbo Toſkáńſcy, przywłaſzczywſzy ſobie do Toſkány Pizę y Syennę, Pietre Sante, y Maire. To Páńſtwo ieſt náyznácznieyſze we Włoſzech, tylko mu nie doſtáie Tytułu Krolewſkiego ; Trzebáby doſtáć Luki y Sárzány, áby były Krolem Toſkány, ták o nim nápisáno.

Xiąże Toſkáńſki ieſt náybogátſzy we Włoſzech, może mieć intráty około 2500000. Szkudow. W ſkárbcu iego zá oſtátniego Xiążęćiá de Medicis, znáydowáło ſię náymniey 25000000. Czerwonych Złotych nie ráchuiąc wielkich ſkárbow w kámieniách drogich y w ſzácownych Meblach. Może wyſtáwić woyſká 30000. piechoty, y 3000. konnych, ále tylko w potrzebie. Okrętow 20. ná morze y Gáler 12. woiennych wyſtáwić może.

Xięſtwo to rządziło ſię dotąd Xiążętámi z Fámilii de Medicis, że záś oſtátni z tey Fámilii bezpotomnym ſię bydź widział w Roku 1732. przybrał ſobie zá Sukceſſorá Xiążęćiá Don Carolos Krolewiczá Hiſzpáńſkiego, y zá żyćia ſwego pozwolił mu Poſſeſſyi Xięſtwá Parmezáńſkiego, ktory że w krotce umárł, á tym cáſzem woyná ſię wzniećiłá miedzy Ceſárzem y z kolligowánemi Potencyámi Fráncyą, Hiſzpánią, y Krolem Sárdyńſkim, y táż woyná osádźiłá ná Tronie Sycyliiſkim Xiążęćiá Don Carolos, Ceſarz tedy po uczynionym pokoiu z Fráncyą y Hiſzpánią odſtąpiwſzy od włáſnośći ſwoiey Kroleſtwo Sycyliiſkich, przyznał y ſtwierdził przy Tronie Sycyliiſkim Don Carolá, excypowáwſzy dla ſiebie Xięſtwo Toſkáńſkie z Parmezáńſkim, ktoremi záraz inweſtyował terázniey ſzego Fráncíſzká Stefaná Xiążęćiá Lotáryńſkiego, y iemuż záraz záſlubił Ceſárz Corkę ſwoię Máryą Tereſſę zá żonę, Krolem Rzymſkim go pretenduiąc mieć, y Sukceſſorem po ſobie, á Dziedziczne Xięſtwo iego Lotáryńſkie Pokoy ten do Fráncyi przyłączył, pozwoliwſzy Poſſeſſyą iego poki żyć będzie Krolowi Stániſłáwowi Oycu Krolowey Fráncuſkiey, nominowánemu po dwá rázy w Scyſſyach do Korony Polſkiey.

TOSKANA ieſt oblana wielą Rzekámi z ktorych pryncypálnieyſza Arno, obfituie w zbożá wſzelkie, winá, oliwy, cytryny, pomoráńcze, ſzáfrány, iedwábie, lny, mármury wſzelkiego koloru, Alabáſtry, Porfiry, Ałony, żelázá, miedź, ma y gory ſrebrne, náywięcey záś profituie w manufáktury przednie iedwábne, płutná cienkie, y winá Muſcatelle, y wiele innych rzeczy.

Dzieli ſię ná trzy Prowincye : Florencką, Syeńſką, y Pizáńſką, ſzerzy ſię ná 25. mil w ſzerz, ták iáko y w zdłuż. Pryncypálnieyſze ma Miáſtá Florencya, Syenna, Piza, Liborno, &c.

Morze tą ſtroną zowie ſię *Mare Tuſcum*, y *Tyrrenum.*

FLORENCYA Miáſto Stołeczne nád Rzeką Arno, ktora ie dzieli ná dwie częśći czteremią Moſtámi kámiennemi złączone, ná ktorych moſtách ſą kámienice wyſtáwione: iedna wedle drugi, y ulice ták, że nie można rozeznáć moſtow. Miáſto obſzerne, ma 44. Páráfii, Ludne, mocne, y ufortyfikowáne trzemá Cytádellámi, przyozdobione 76. Kláſzto-

Kláſztorámi, y 22. Szpitalámi, ma 18. GáleryiKupieckich, 72. Sądow, 6. kolumn, dwie Pirámidy, 7. Fontánn, 17. Rynkow, y Státuy przednie, ktorych ráchuie publicznych 160. Pałácow wſpániáłych wielką liczbę; między niemi náywſpániálſzy Pałác Xiążęćiá Florenckiego, bo przyozdobiony licznemi Státuámi mármurowemi y Pryncmetálowemi, przytym apartámentámi kilkunáſtą páńſko y po Krolewſku adornowánemi, oſobliwie Gáleryą dwiemá ſtronámi dlugą ná 400. krokow, ozdobną w ſtátuy, málárſkie ſztuki Cesárzow, Krolow, Xiążąt wielu, przy niey ſą pokoiki nápełnione rożnemi ciekáwośćiámi, oſobliwie w Szkátułách drogiemi Kámieniámi sádzonych, z ktorych iednę reprezentuią ludzi powietrzem umieráiących, drugie ſtáry y nowy Teſtáment, inne, rożne káry Człowieká, tákże Stołow wiele násádzanych Kámieniámi Oryentálnemi, ieden z nich reprezentuie Miáſto Livorno y port Morſki; drugi Stoł Chálcedońſki Agatámi, y Szmáragdámi ſádzony: Ieden Gabinet z 7. drzwiámi wſzyſtek wyzłácani, y ná káżdych drzwiách Orgány, á wewnątrz Męká Páńſka reprezentowána ná Mármurze, y magnes trzymáiący żelázá 60. funtow; Stoł ieden cáły agátowy, y Státuá Ludwiká XIV Krolá Fráncuſkiego ná koniu ſiedzącego lana ze złotá, iednym ſłowem wielka liczbá bogáctw w tym Pałácu, przy ktorych widziałem tu y Cyboryum, ktore ná ten czás robiono, kiedym był Roku 1725. wſzyſtko sádzone drogiemi Kámieniámi, ktore miáło bydź przenieſione do Káplicy S. Wáwrzyńcá, gdzie tákże y Ciáłá Xiążąt Florenckich máią bydź przenieſione, iák Káplicá będzie ſkończona, ktora iuż od kilku ſet lat záczęta, y nie prędko ią obiecywáli ſkończyć, większa iednák iey część wielkim ſumptem Xiążąt adornowána, ile że wſzyſtkie Státuy Xiążąt z drogich Kámieni robione y przy nich Litery Imion z wſzelkich Kámieni Oryentálnych wyrážone, iáko y Herby Miáſt tego Páńſtwá z podobnemi literámi násádzanemi w Mármurze czarnym. Krucyfix y Náyſwiętſza Pánná Boleſna y S. Jan záſzczycone ſtátuy robotą ſłáwnego Skulptorá y Málárzá Michałá Archániołá. W Gáleryi Zámkowey ieſt ieſzcze źwierćiádło do wiedzenia, w ktore kiedy męſzczyzná pátrzy reprezentuie białągłowę, á biáłágłowá Męſzczyznę. Miedzy drogiemi Kámieniámi Xiążąt Florenckich ieſt ieden Dyament iák pálec ſzeroki, ważący 138 Karatow, táxowány 1500000 ſzkudow. Miáſto to ieſt przyozdobione wielą pięknych Kámienic, dla czego u Włochow názwáne piękne, Xiąże Florencki tu záwſze rezyduie, y ma trzy drugie Pałáce zá Miáſtem zwáne Poggio Imperiale Pratolino, y Lampeggio, gdzie rozmáite ſą zábáwki dla ćiekáwośći oká nápełnione źwierzem znáyduiącym ſię w Swiećie, ptáſtwem, igrzyſkámi wodnemi, fontánnámi, Lábyrintámi, &c. &c.

Florencyá ma ſwego Arcybiſkupá; rządziłá ſię przedtym wládzą Rzeczypoſpolitey, ále w 16. Wieku doſtáłá ſię pod rząd abſolutny Xiążąt de Medicis; názywa ſię Florencyá iákobi Łáćińſkim ięzykiem znácząca Kray kwitnący, wſzelką żywność y owoce &c. &c.

Roku 1438 Concilium ſię odpráwiáło w Kośćiele Kátedrálnym Generálne XVII. dla złączenia Kośćiołow Greckiego z Łáćińſkim, y ná nim záſiádł Eugeniuſz Papież przy aſſyſtencyi 9. Kárdynáłow Pátryárchy Jerozolimſkiego Greká, y Akwileyſkiego, y 160 Arcybiſkupow y Biſkupow. Z ſtrony záś Grekow był przytomny Ian Paleolog Cesárz Wſchodni y Pátryárchá Konſtántynopolitáńſki przy aſſyſtencyi Biſkupow deputowánych od trzech Pátryárchow wſchodnich. Trzy Trony były wyſtáwione, ieden we ſrodku dla Ksiąg Ewángelii S. drugi ná prawey ſtronie dla Papieżá, trzeći ná lewey dla Cesárzá; Poſłowie od Monárchow ſiedzieli przy Tronie Pápieſkim. Z ſtrony Kośćiołá Rzymſkiego było záraz deklárowáne Anáthemá ná neguiących Procedencyą Duchá Swiętego od Oycá y Syná, ná co zezwolili Grecy excypuiąc ſobie wolne Ceremonie y liturgie Greckie, ieden tylko Biſkup Effeſki był pryećiwny: przytym Czyśćiec przyználi Grecy, y Swiętey Eucháryſtyi tranſubſtáncyácyą ták *in ritu Græco* iáko y *Latino* przyznána, y tym zákonkludowána Uniá Kośćiołow Greckiego z Rzymſkim, y Grecy przyználi Papieżá zá Głowę Kośćiołá S. po Kazániu miánym przez Dominikáná Turrecremátá Dekret przeczytány, á po Concilium ſkończonym przybywſzy dopiero Deputáći od Patryárchow Armeńſkiego y Jákobitow, y Poſeł od Monárchy Etyopſkiego podpisáli Dekret y pozwolili ná Unią. Florencyá ſzczyći ſię bydź oyczyzną Leoná X. Klemensá VII. Leoná XI. z Domu Medicis, y Urbaná VIII. Papieżow, tákże Dantá Poéty y ſłáwnego Filozofá, Machiávellá ſłáwnego Polityká y Sekretarzá Weneckiego, ktory umárł Roku 1529 y wielu innych.

ORDER S. SZCZEPANA inſtytuował Coſmus de Medicis Roku 1560. konfirmowány od Piuſzá IV. y V. Papieżow z nádánemi mu rownemi Przywileiámi iák Máltáńſkiemu, ktorym Orderem záſzczycáią ſię ſámi Szláchtá, á Magiſtrem iego ieſt Xiąże Toſkáńſki. Káwálerowie tego Orderu w Swiętá wielkie noſzą ná ſobie Togę Kámlotową czerwono podſzytą y krzyż pod Togą.

PISTOIA nád Rzeką Stellą Miáſto przyozdobione wielą Pałácow y Domow pięknich ále nie Ludne, ma ſwego Biſkupá, y ſzczyći ſię Oyczyzną Klemensá IX. W Kośćiele S. Jákubá

kubá ieſt do widzenia Ołtarz wſzyſtek ſrebrem odziány y máiący lámp ſrebrnych 20.

VAL-OMBROSA záſzczycone Opáctwem fundowánym przez S. Jáná Gwalbertá Roku 1040 ápprobowánym przez Alexándrá II. Pápieżá Roku 1070. pod Regułą S. Benedyktá.

CAMALDOLI Mieyſce nákſztáłt Miáſteczká wſtáwione Kláſztorem fundowánym tám Roku 1009. od S. Romuáldá y Imieniem od ſiebie dánym Zákonowi Kámalduſkiemu náſláduiącemu Regułę ściſłą S. Benedyktá, w tym Konwencie ieſt do widzenia Biblioteká liczna w Księgi, Apteká przednia y dom dla gośći, białe głowy záś o 300. krokow zbliżyć ſię nie mogą do tego mieyſcá, dla ktorych przyięćia ieſt odległy Kláſztorek zwány Fontebello.

ALVERNA iedná Gorá bliſko Miáſteczká San Sepolcro wſtáwiona Kláſztorem Zákonnikow zwánych Soccolantes.

SIENNA Miáſto Stołeczne Prowincyi tegoż Imienia, ma ſwego Arcybiſkupá y Kośćioł Kátedrálny wſzyſtek wewnątrz mármurem y ágátą powleczony y záſzczycony w Skárbcu Rámieniem S. Jáná Chrzćićielá w złoto kámieniámi ſádzone oprawnym, á dárowánym od Baiázetá II. Cesárzá Tureckiego Innocentemu II. Pápieżowi wraz z Włocznią, Ciernięm, y Trzćiną, Chryſtusá Páná umęczonego y 60000 Czerwonych złotych coroczną penſyą, á to z tey przyczyny, że German Brát Baiázetá uſzedł był do tego Papieżá, żeby go nie wypuſzczał dla rebellii przećiw Báiázetowi. Miáſto to dosyć obſzerne, piękne, przyozdobione wielą Pałácow y Kośćiołow wſpániáłych y Akádemią w wſzielkie nauki ſłynącą. Rynek ma pełen Fontánn z ktorych wypuśćiwſzy wodę, może pływáć ná łodkách, y Szpital obſzerny, mocne y obronione Cyttádellą, ſzczyći ſię bydź oyczyzną Alexándrá III. y VIII. Piusá II. y III. Pápieżow, rządziło ſię przedtym Rzecząpoſpolitą, ále podbite od Hiſzpánow Roku 1554. á Filip II. Krol Hiſzpańſki uſtąpił go Koſmowi de Medicis Xiążęćiu Floreńckiemu Roku 1558. Wſtáwione ieſt oyczyzną S. Kátárzyny Seneńſkiey y iey Protekcyą, ktorey żyćie wolno czytáć.

Prowincyá Sieńſka obfituie w wſzelkie żywnośći, owoce, y winá Muſcátelle, á náywięcey w robáczki iedwábne, bo nápełnione wielą morwowego drzewá.

GROSSETO zmocnione Cyttádellą, ma ſwego Biſkupá.

PIENCA zwáne przedtym CORIGNANO ále od Piusá II. Papieżá, odmieniło ſwoie Imię, ktory ſię tu urodził názwány przedtym Æneas Sylvius, iáko twierdzi Cornelius, ma ſwego Biſkupá.

MONTE POLCIANO ná gorze położone, ma ſwego Biſkupá, y wſtáwione Winámi przedniemi w Rzymie ſłynącemi, ſzczyći ſię bydź Oyczyzną Marcellá II. Papieżá, Bellárminá Kárdynałá y Aniołá Policianá.

ORBITELLO nád ieziorem tegoż Imieniá murem opasáne, Iezioro záś z morzem złączone, dla czego ma port o 10 mil od Civita Vechia.

PISA Miáſto Stołeczne Prowincyi Pizáńſkiey nád Rzeką Arną dzielącą ie ná dwie częśći, położone w rowninie piękney y obfituiące w wſzelkie żywnośći y winá przednie. Rządziło ſię przedtym Rzecząpoſpolitą mocną, bo 50. Gáler ná Morze wyſtáwić mogło, iákoż ſobie było podbiło Kartáginę, Korſykę, Sardynią, y Pálermo, wydarſzy te wyſpy Sáracenom, o ktore mieli wielkie woyny y kłotnie z Genueńczykámi. Táż Rzeczpoſpolita wſtáwiona byłá zwyćięſtwem Krolá Máiorki, y Sukkurſem Amaurowi Krolowi Ierozolimſkiemu przećiw Sáracenom 40. Okrętow woiennych, ále w krotce podupádłá w ſiłách ſwoich przez prywátnego Wigolini, ktory uczynił ſię abſolutem pod Imieniem Grafá Pizáńſkiego, ktorego Sukceſſorowie rowną władzą ſzczyćili ſię áż do Gerardá Apiáná, ten ſprzedał Pizę Galeáſowi Xiążęćiu Medyoláńſkiemu, ále potym Ian Gambácortá podbił to Miáſto z cáłą Prowincyą pod pánowánie Xiążęćiá Florenckiego, wolność tey Rzeczypoſpolitey utrácona Roku 1609. Miáſto záś zoſtáwiło ſobie ozdobę Kośćiołá Kátedrálnego wſpániałego y przyozdobionego wieżą wyſoką z iedney ſtrony ná oko ludzkie proſtą, z drugiey záś krzywą ták iák w Bononii: Miáſto to dośyć wielkie, zmocnione Cyttádellą, ma ſwego Arcybiſkupá, Akademią, Rátuſz wſpániały, y Pałác Xiążęćiá Florenckiego. W Kośćiele S. Iana ieſt do widzenia ieden Eremitá málowány w puſzczy ſiedzący nád fontánną wielkiego Szácunku, y S. Ian Chrzćićiel ná mármurze náturálnie wyryſowány, ubrány w ſkorę kámelową, tylko bez nogi, tákże według nich wielkiego ſzácunku.

LIVORNO Miáſto w hándle kwitnące nád morzem wielki y obſzerny port máiące, przedtym náleżáło do Genuy ále zámienione zá Sawonę, w tym mieśćie wſzyſtkie ſiły Morſkie Xiążęćiá Florenckiego, ma do widzenia Statuę Ferdynandá I. Xiążęćiá z Metállu robiona, y przy nogách iego 4. niewolnikow &c.

PIETRA SANTA Miáſteczko nie wielkie, ma ſwego Biſkupá, zwáne od dáwnych Feronia, od Kośćiołá Bogini Feronii konſekrowánego, Horácyuſz czyni wzmiankę o tey Bogini, y o Fontánnie iey konſekrowáney: *Ora, manúsque tuâ lavimus Feronia lympha.* LA,

LA VALLE de MAGRA Prowincyá náleżąca do Toſkány, ma Miáſto Pontremoli Stołeczne nád Rzeką Magrą ufortyfikowáne, przedáne od Hiſzpánow y z Prowincyą Xiążetom Florenckim, bliſko tego Miáſto ieſt lás, zwány *Martius ſaltus* od dáwnych, gdźie Liguryiczykowie znieśli woyſko Kwintusá Martiusá Konſulá Rzymſkiego.

VILLA FRANCA y ULLA náleżą do tey Prowincyi.

AREZZO Miáſto dáwne, ludne y mocne pod władzą Rzymián, Scypionowi Afrykáńſkiemu prowidowáło ná 3000 Tárczy y tyleż zbroi, iáko y wſzelkie oręża nápełniwſzy iego Okręty magázynámi wſzelkiey żywnośći, przy dekádencyi záś pánowánia Rzymſkiego było wolne, od Biſkupá rządzone, ále potym od Xiążąt Florenckich záwoiowáne; Miáſto to ieſt położone w mieyſcu obfituiącym w wſzelką żywność y Novalia. Szczyći ſię bydź oyczyzną wielu godnych ludzi, á oſobliwie Mecenásá Fáworytá Auguſtá Cesárzá, ktoremu záwſze uczonych ludzi zálecał y pámięć Imienia ſwego zoſtáwił, że tákich názywamy Mecenásámi, ktorzy nam Fawor iáki wyświádczą. Tákże Leonardá Bruni, ktory trzy Książki nápisał o woynie puniczney: Ierzego Wazary ſławnego málárzá Florencyi, Aretyná Benedyktyná żyiącego Roku 1022. ktory mowiąc Paćierze Kápłáńſkie o S. Iánie Chrzćićielu y uważáiąc z reflexyą hymn S. Iáná.

Ut queant laxis
Reſonare fibris
Mira geſtorum
Famuli tuorum
Solve polluti
Labii tuorum, w pierwſzych Syllábach wynálazł do Muzyki, *Ut, re, mi, fa, ſol, la*, z czego ſkomponowáwſzy dwie Książki Muzyki, dedykował Teobáldowi ſwemu Opátowi.

CHIUSI od dáwnych zwáne CLUSIUM nád Ieziorem, ma ſwego Biſkupá.

VOLTERRE Miáſto dáwne, bo wyſtáwione ná 100 lat przed ſpaleniem Troi, ná wielkiey gorze, do niego trzy mile Włoſkie iecháć trzebá w gore, murem z kwádrátych kámieni obwiedzone, przyozdobione Fontánnámi y w Kośćiołách pikturámi ſławnych málárzow.

MASSA Miáſto Stołeczne Xięſtwá tegoż Imienia náleżące do Fámilii Cibo położonego między Luką, Genuą y Toſkáną, przedtym intytułowánego Márgrábſtwem, ále od Máximiliana I. Cesárzá Roku 1568. erygowánego ná Xięſtwo, y inweſtyowány nim był náypierwſzy Alberyk Cibo, ktory umárł Roku 1628 w lat 100. wieku ſwego, przeżył 14. Pápieżow, 6. Cesárzow; że záś ći Xiążętá máią Márgrábſtwo Carrara, dla tego ſię názywáią Xiążętámi Maſſa di Carrara; z tey Fámilii było dwoch Pápieżow. Do tego Xięſtwá náleżą Montone, Caſtel poggio, Venza, Gragnano, Noceto, Colonata, Bodicato, Codona, Morteto, Forno, Pariane, y Foſſole.

PORTO FERRAJO Miáſto Stołeczne Wyſpy ELBA, u Straboná názwáney *Argus portus*, ma port dobry, y trzy fortece mocne, zwáne: Stella, Falione, y Linqvella, ktore konſerwuią Xiążętá Florenccy przećiw inkurſyom Rozboyinikow Morſkich. Tá Wyſpá náleżáłá do Pizánow, á potym do Pánow Piombieńſkich, ále im odebrána przez Xiążąt Florenckich dla konſerwowánia tych Fortec. Náywięcey obfituie ziemiá tey Wyſpy w Mármury, Zelázá y Mágneſy, iáko ią opiſuie Virgilius: *Inſula inexhauſtis chalybum generoſa metallis.*

W tym Mieśćie Roku 1721. 29. Czerwcá w nocy piorun uderzył w Mágázyn Prochow, ktore wysádźiły iednę ulicę w gore, ále oſobliwſzym Cudem łáſki Páná żáden człowiek nie zginął, lubo przytym náſtąpiły ſtráſzne grzmoty, pioruny y deſzcze.

CERVETERE iedno z 12. Miáſt náyprzednieyſzych w Etruryi názwáne Cere ále w teráznieyſzey Toſkánie ſpuſtoſzone iák Wieś.

RZĄD KOSCIELNY

W tey Częſci Włoſkiey Ziemi, álbo w Wyżſzey Italii.

CEsárze Rzymſcy wyżſzą część Ziemi Włoſkiey wzwyż wyrážoną rozdźielili byli ná 7. Prowincyi niżey ſpecyfikowánych.

Prefekt záś tych ſiedmiu Prowincyi mieſzkał w Medyolánie, gdźie y do Rządu Duchownego Rzym poſtánowił Arcybiſkupá Medyoláńſkiego iáko Metropolitę. Ze záś Akwileá w czwartym wieku wznośić ſię poczęłá zá nią, y Biſkupi Akwileyſcy Patryárchámi poczęli ſię nominowáć nád dwiemá Prowincyámi: Wenecyą y Iſtryą; co im łát-

wo ſtwierdziłá Stolicá Apoſtolſka, ále kiedy záczęli mieć z Rzymem Schiſma, Pápieże przenieśli Tituł Pátryárchy do Gradu, á z támtąd do Wenecyi, przez co rozdzielone były Juryſdykcye dwoch Pátryárchow.

RAVENNA w V. y VI. Wieku będąc Stolicą Cesárzow Wſchodnich y ich Exárchow, wybiwſzy ſię z Juryſdykcyi Medyoláńſkiego Metropolity, ſwego Arcybiſkupá mieć poczęłá. Y ták pod Juryſdykcyą Arcybiſkupá Medyoláńſkiego nie zoſtáły w VII. Wieku tylko cztery Prowincye: Luguria, Alpes Kottyeńſkie, Retia Pierwſza y Druga, te dwie oſtátnie w krotce wybiły ſię z tey Juryſdykcyi, á w pierwſzych dwoch inſze kreowáne Metropolie, iáko w Genuy, Bononii, y Turynie.

Xiążętá Sabáudzcy nominuią do Prelátur ſwoich Páńſtw.

Pápieże nominuią ná Arcybiſkupſtwo y Biſkupſtwá w Xięſtwie Medyoláńſkim ták iáko y ná Arcybiſkupſtwo y Biſkupſtwá Rzeczypoſpolitey Genueńſkiey.

ROMANIA gdźie był dáwny Exárchát Ráweńſki iáko podpada władzy Papieſkiey, gdźie ſię rządzą przez ſwego Legatá, ták też ná Arcybiſkupſtwá y Biſkupſtwá nominuią.

W Xięſtwách Parmezáńſkim, Mántuáńſkim, Modeńſkim, tákże Pápieże nominuią ná Biſkupſtwá.

W Weneckim Páńſtwie Pápieże nominuią ná Biſkupſtwá, Rzeczpoſpolitá záś Wenecka nominuie Pátryárchow Akwileyſkiego y Weneckiego. Trydenckiego záś Arcybiſkupá obiera Kápitulá, ále ci do Niemiec náleżą.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE.

WYZSZA ITALIA.

Przedtym zámykáłá w ſobie

Metropolie	Prowincye
Medyolán	Alpes Kottyeńſkie
	Liguriá
Ravenná	Flaminiá
	Emilia
Akwileá	Wenecyá
	Iſtryá

Teraz záś zámyka w ſobie

Arcybiſkupſtwá	Prowincye
Turyńſkie	Piemont
Medyoláńſkie	Medyolan
	Montferrat
Genueńſkie	Genuá
Ráweńſkie	Romániá
Bonońſkie	Niżſza Lombárdyá
Weneckie	Wenecyá
Akwileyſkie	Iſtryá

Prowincyá Medyoláńſka.

Arcybiſkupſtwo Medyoláńſkie erygowáne: Wieku II. do niego náleżą Biſkupſtwá w ſpecyfikowánych niżey Miáſtách:

w Bergamum erygowáne Biſkupſtwo Wieku IV.
w Bixyi erygowáne - - - - - IV.
w Kremonie erygowáne - - - - - IV.
w Lody zwánym Laus Pompeia - - - IV.
w Pawii zwánym Ticinum - - - - IV.
w Wigevánum - - - - - - - XV.
w Nowárrze - - - - - - - IV.
w Wercellách - - - - - - - III.
w Kasálu - - - - - - - XV.
w Aſte zwánym Haſta Pompeia - - - IV.
w Alexándryi - - - - - - - XII.
w Dertonie - - - - - - - IV.
w Albie Pompeiá - - - - - - V.
w Akwi zwáney Aquæ ſtelliæ wie - - - IV.
w Sawonie - - - - - - - - VI.
w Wintymilii zwáney Albium Intermilium - - VI.

Prowincyá Turyńſka.

Arcybiſkupſtwo Turyńſkie zwáne Taurinum erygowáne Wieku XV. ma náleżące do ſiebie Biſkupſtwá w niżey wyrážonych Miáſtách:

w Iwrei zwánym Eporedia, erygowáne Wieku IV.

w Sa-

w Salussie, zwánym Salutia - - - - Wieku XVI.
w Fossano, zwánym Fons sanus - - - XVI.
w Mondowii - - - - XIV.

Prowincyá Genueńska.

Arcybiskupstwo Genueńskie erygowáne Wieku XII. ma do siebie należące Biskupstwá w Miástách niżey wyrázonych:
w Bobium Biskupstwo erygowáne Wieku V.
w Brugnet zwánym Apprumiatum - - - - X.
w Sársane zwánym Serisane - - - - XV.
w Noli zwánym Naulum - - - - - XII.
w Albengá zwánym Albingaunum - - - IV.

Prowincyá Ráweńska.

Arcybiskupstwo Ráweńskie erygowáne Wieku VI. ma należące do siebie Biskupstwá niżey wyrázone w Miástách:
w Cezennie Biskupstwo erygowáne Wieku III.
w Cerwii - - - - - - - VI.
w Rymini, zwánym Ariminum - - - III.
w Sarsynie - - - - - - - V.
w Pietrá Honoryi - - - - - - XIV.
w Forli, álbo Forum Julii - - - - VII.
w Fawencyi - - - - - - - III.
w Imoli, álbo Forum Cornelii - - - - IV.
w Ferrarze - - - - - - - VII.
w Commachio, álbo Commacula - - - V.
w Rowigo, álbo Rodigium - - - - X.

Prowincyá Bonońska.

Arcybiskupstwo Bonońskie erygowáne Wieku XVI. do niego należą Biskupstwá niżey wyrázone w Miástách:
w Modenie zwánym Mutina erygowáne Wieku IV.
w Reggio, álbo Regium Lepidi - - - IV.
w Parmie - - - - - - - - V.
w Burgu Sancti Donnini - - - - - XVI.
w Placencyi - - - - - - - IV.
w Kremie - - - - - - - - XVI.

Prowincyá Wenecka.

Arcybiskupstwo erygowáne ná Pátryárchostwo Weneckie Wieku XVI. do niego należą Biskupstwá w Miástách:
w Chiodia, álbo Fosso Clodia - - - - X.
w Torcello, álbo Turricellum - - - - V.
w Caorte, álbo Caprula - - - - - VI.

Prowincyá Akwileyska.

Arcybiskupstwo Akwileyskie Wieku IV. erygowáne ná Pátryárchostwo Wieku VI, przeniesione do Udyná Wieku XII. ma do siebie należące Biskupstwá niżey wyrázone w Miástách:
w Trigeste, álbo Tergesta erygowáne Wieku VI.
w Caput Istriæ - - - - - - - VI.
w Civitas Nova - - - - - - - VI.
w Pedánie, álbo Petinum - - - - - V.
w Parenzo, álbo Parentium - - - - III.
w Poli, álbo Pietas Julia - - - - - V.
w Senecie - - - - - - - - IV.
w Bellunum - - - - - - - III.
w Feltrium - - - - - - - III.
w Trewizie, álbo Tarvisium - - - - III.

w Pa-

w Padwie, álbo Patavium	Wieku	III.
w Wincencyi		III.
w Weronie		III.
w Mantuy		VIII.
w Comum		IV.
w Trydencię, ktore teraz ma exempcyą		III.
w Laubacum, ktore tákże ieſt w exempcyi		XV.

PANSTWA
KOSCIOŁA RZYMSKIEGO,
álbo
PAPIESKIE.

CHRYSTUS PAN z nieográniczonego Miłoſierdzia Boſkiego przeznáczony y przyobiecány przez Swiętych Pátryárchow y Prorokow MESSYASZ, á ná odkupienie záprzedánego w niewolą Czártowſką przez grzech pierworodny Pierwſzych Rodzicow Národu Ludzkiego, ZBAWICIEL SYN Przedwiecznego BOGA po Národzeniu Wcielenia ſwego z Niepokálanie Poczętey Náyſwiętſzey MARYI Pánny JESUS Swiętemi Naukámi ſwemi náypierwey zá ſobą pociągnął Swiętych Apoſtołow, y wielu Dyſcypułow, záſzczepiwſzy przez nich grontownie cáłemu Swiátu zbáwienną Drogę, o czym wolno czytáć Ewángelie Swięte. Z między tych Swiętych Apoſtołow wyznáczył náypierwſzego Námieſniká po ſobie ufundowánemu przez Náuki nie zliczone Męki y Smierć ſwoię Kośćiołowi SWIĘTEGO PIOTRA, założywſzy iákobi ná Opoce Opokę przez ſłowá Ewángelii Swiętey: *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*, bo *Petra* po Łácinie, znáczy Opokę iákoby nie przełománą, o czym wolno czytáć Tłumáczow Piſmá Swiętego. Ja záś żebym ſię nie náprzykrzył ciekáwośći Czytelniká, krotko tylko námienię nie ſkázitelną záwſze od Swiętego Piotrá Sukceſſyą Námieſnikow Chryſtusá Páná u Nas zwánych Pápieżow, ktorych tylko Elekcyą y Smierć námienię, y pod ktorego władzą co ſię oſobliwego ſtáło, według Amatá de Graveſon, Zycie záś ich odſyłam do Hiſtoryi Kościelney. Po Smierći Krzyżowey Naywyżſzego KAPŁANA *ſecundùm Ordinem Melchiſedech* Zbáwicielá Národu Ludzkiego po Zmártwychwſtániu, y po w Niebowſtąpieniu Iego Páńſkim od Národzenia ſwego Roku - - 33.

1. S. PIOTR Naypierwſzy Namieſnik Chryſtusá Páná álbo WIKARY, á po Łácinie *VICARIUS* pierwſza fundował Katedrę w Antyochii Roku od Národzenia Páńſkiego 37. gdźie osádziwſzy konſekrowánego od ſiebie ná Biſkupſtwo támeczne EWODYUSZA Roku 43. do Rzymu ſię przenioſł y tám zásádziwſzy grontownie Szczep Wiáry Swiętey, Stolicę Koſciołá Swiętego fundował, władnąc Stolicą Rzymſką lat 25. y Mieſiąc ieden, w ktorym zá pánowánia Neroná Cesárzá koronę Męczeńſką odebrał 29. Czerwcá Roku - 66.
2. S. LINUS zá życia S. Piotrá wyznáczony iego Sukceſſor zá Neroná Cesárzá umęczony Roku - - - - - - 67.
3. S. CLEMENS po S. Linie obrány, y umęczony Roku Páńſkiego - - - 76.
4. S. CLETUS obrány, y umęczony Roku P. - - - 83.
5. S. ANACLETUS tegoż Roku obrány, á umęczony Roku P. - - - 95.
6. S. EVARISTUS prędko obrány, á umęczony Roku P. - - - 108.
7. S. ALEXANDER władnął Stolicą, po nim umęczony Roku P. - - 116.
8. S. SIXTUS po nim obrány, umęczony Roku P. - - - - - 126.
9. S. TELESPHORUS obrány, umeczony Roku P. - - - - - 137.
10. S. HYGINUS po nim obrány, umęczony Roku P. - - - - 141.
11. S. PIUS obrány Papieżem, umęczony Roku P. - - - - - 151.
12. S. ANICETUS po nim obrány, umęczony Roku P. - - - 161.
13. S. SOTER obrány, umęczony Roku P. - - - - - 170.

14. S. ELEU-

14. S ELEUTHERIUS tegoż Roku obrány umęczony, R. P. 185.

15. S. VICTOR po nim obrány, oddzielił Azyátycki Kośćioł od Rzymſkiego zá to, że wraz z Zydámi Wielkánoc odpráwowáli umęczony Roku Páńſkiego. 197.

16. S. ZEPHYRINUS włádnął Stolicą lat 19. Mieſięcy 11. umárł 217.

17. S. CALLIXTUS po nim obrány, umęczony R. P. 222.

18. S. URBANUS umęczony R. P. 230.

19. S. PONTIANUS umęczony R. P. 235.

20. S. ANTERUS włádnył Stolicą Mieſiąc 1. dni 13. umęczony R. P. 236.

21. S. FABIANUS w oſm dni obrány, umęczony R. P. 250.

22. S. CORNELIUS w Rok po nim obrány umęczony R. P. 252.

23. S. LUCIUS we 24 dni obrány, umęczony R. P. 253.

24. S. STEPHANUS po nim we 2. Mieſiące y dni 6. obrány, umęczony R. P. 257.

25. S. SIXTUS II. umęczony R. P. 258.

26. S. DIONYSIUS po nim w Rok obrány, umárł R. P. 269.

27. S. FELIX we dwá dni obrány, umęczony R. P. 274.

28. S. EUTYCHIANUS we 13. dni obrány, umęczony R. P. 283.

29. S. CAJUS w oſm dni obrány, umęczony R. P. 296.

30. S. MARCELLINUS w Mieſięcy 2. y dni 8. obrány, umęczony R. P. 304.

31. S. MARCELLUS po nim w lat 3. Mieſięcy 3. dni 25. obrány Papieżem, umęczony Roku Páńſkiego 310.

32. S. EUSEBIUS po nim w 19. dni obrány, tegoż Roku umárł.

33. S. MELCHIADES we 21. dni obrány, ná Concilium Rzymſkim potępił Herezyą Donátyſtow, umárł R. P. 314.

34. S. SILVESTER po nim obrány we dni 21. Konſtantyná Wielkiego Cesárzá ná trąd uzdrowił, y ochrzcił pierwſzego Kátoliká Cesárzá, zá ktorego Wiárá Swięta po ciężkich prześládowániach pokoy odebráłá, Papież pierwſzą obſerwáncyą, Kośćioły Kátolickie ozdobę; o czym wolno czytáć Hiſtoryą; Tenże S. Sylweſter pierwſze Generálne Concilium Niceńſkie konwokował, ná ktorym było Biſkupow 318. y Konſtántyn Cesarz był przytomny, ná nim Aryáńſka Sektá potępiona. S. Sylweſter włádnął Stolicą lat 21. Mieſięcy 11. umárł Dniá 31. Grudniá R. 335.

35. S. MARCUS. w 17. dni obrány Pápieżem, umárł Dniá 7. Páździerniká, Roku tegoż, rządząc Mieſięcy oſm

36. S. JULIUS w Mieſięcy 3. y dni 29. obrány Papieżem (Mocny Defenſor S. Atánázego przeciw Euzebiuſzowi y Aryánom) włádnąc Stolicą lat 15. mieſięcy 2. dni 6. umárł 12. Kwietniá. R. P. 352.

37. S. LIBERIUS we dwá Mieſiące obrány Papieżem, od Konſtántyná Cesárzá ná wygnánie poſłány, á ná mieyſce iego Felix Antypapá od Aryánow obrány, ále Liberius w krotce przywrocony, włádnął Stolicą lat 14. mieſięcy 3. dni 3. umárł. A Felix Antypapá przy Wierze S. mocno ſtawáiąc umęczony od Sekty Aryáńſkiey. 366.

38. S. DAMASUS ſiodmego dniá obrány Hiſzpan, Urſycyná Antypápę zá pomocą Gracyaná Cesárzá, wygnánego potępił, umárł po odpráwionym Concilium Generálnym II. Konſtántynopolitáńſkim przeciw Herezyi Mácedoniuſzá Biſkupá Konſtántynopolitáńſkiego neguiącego Boſtwo Duchowi Swiętemu R. P. 384.

39. S. SIRICIUS po nim obrány, umárł Roku P. 398.

40. S. ANASTASIUS po nim obrány, wielki Defenſor Wiáry S. przeciw Herezyi Origenesá, umárł R. P. 401.

41. S. INNOCENTIUS po nim 17. dniá obrány, mocny Obrońcá S. Chryzoſtomá niewinnoſci; Pellágiuſzá, Celeſtyuſzá, y Juliáná Heretykow Biſkupow potępił, umárł 12. Márcá R. P. 417.

42. S. ZOZIMUS 18. Marcá obrány, umárł 26. Grudniá R. P. 418.

43. S. BONIFACIUS Eulaliuſzá Antypapę miał Antagoniſtę, ále przez Honoryuſzá Cesárzá wygnánego. Dla czego Edykt wyſzedł od Bonifáciuſzá y y Cesárzá, żeby odtąd dway Kándydáci obráni ná Pápieſtwo żadney powági nie mieli, ále żeby Duchowieńſtwo ich ſkáſſowáwſzy Elekcyą inſzego obráli, umárł 4. Wrześniá R. P. 422.

44. S. CÆLESTINUS po nim 6. dniá obrány ná Concilium Generálnym III. Pelagiánow, y Neſtoryuſzá Herezye potępił, umárł 18. Lipcá, Roku Páńſkiego 432.

45. S. SIXTUS III. Szoſtego dniá obrány umárł 11. Sierpniá R. P. 440.

46. S. LEO 41. dniá obrány Papieżem, zá niego Concilium Generálne IV Chalce-

doneńſkie potępiło Herezyą Eutychesá. Ten Papież ſwiątobliwoscią złączo-
ną z wyſoką Mądroſcią Attyle odwiodł od przedſiewziętego náiázdu y ruiny
Rzymu, Wielkim Leonem názwány, umárł 4. Liſtopádá Roku Páńſkiego 461.
47. S. HILARIUS 12. Liſtopádá obrány, umárł 21 Lutego Roku - - - 468.
48. S. SIMPLICIUS obrány 25. Lutego, umárł 1. Márcá R. P. - - - 483.
49. S. FELIX II. 6. Márcá obrány, umárł 24. Lutego R. P. - - - - - 492.
50. S. GELASIUS 1. Márcá obrány, umárł 19. Liſtopádá R. P. - - - 496.
51. S. ANASTASIUS II. po nim 24. Liſtop. obrány, zá niego Klodoweuſz Krol
Fránkow przez Chrzeſt S. Pierwſzy Chrześćiánin, umárł 17. Liſtop. R. P. 498.
52. S. SYMMACHUS 22. Liſtop. obrány, przeciwko ktoremu Feſtus Senator
Rzymſki Antypápę kreował, Laurencyuſzá Celiuſzá Archipreſbyterá S. Praxe-
dy, ále Theodoricus Krol Włoſki lubo Aryánin nieſłuſzną iego Elekcyą znioſł
á Symmáchus ſwiątobliwie Stolicą władnął, umárł 19. Lipcá R. P. - - 514.
53. S. HORMISDAS 27. Lipcá obrány, umárł 6. Sierpniá - - - - 523.
54. S. JOANNES, 13. Sierpniá obrány, od Theodoryká w więzieniu umárł Męczen-
nikiem, 18. Máiá - - - - - - - - - - - - 526.
55. S. FELIX III. 12. Lipcá obrány z woli Theodoryká, umárł 18. Wrzeſniá R. P. 530.
56. BONIFACIUS II. 21. Wrzeſniá obrány, umárł 17. Páździerniká R. P. - 532.
57. JOANNES II. 31. Grudniá obrány, umárł 26. Máiá R. P. - - - 535.
58. S. AGAPETUS 3. Czerwcá obrány, umárł 22. Kwietniá R. P. - - 536.
59. S. SILVERIUS 8. Czerwcá obrány, przez Bellizáryuſzá przekupionego od
Wigiliuſzá y poduſzczonego od Teodory żony Juſtyniáná Cesárzá ná wygná-
nie poſłány, Męczennikiem umárł 20. Czerwcá R. P. - - - - - 538.
60. VIGILIUS od Teodory Antypápá kreowány, po Smierci S. Sylweryuſzá obrá-
ny od Duchowieńſtwá, y Poſpolſtwá Papieżem, zá niego Generálne Concili-
um V. Konſtántynopolitáńſkie odpráwiło ſię, umárł w Sycylii R. P. - 554.
61. S. PELAGIUS 11. Kwietniá obrány, umárł 1. Márcá - - - - - 560.
62. JOANNES III. 18. Lipcá obrány, umárł 13. Lipcá - - - - - - 573.
63. S. BENEDICTUS po nim w 10. Mieſięcy y dni 21. obrány, umárł 30 Lipcá, 578.
64. PELAGIUS II. we 4. Mieſiące obrány, umárł 8. Lutego R. P. - - 590.
65. S. GREGORIUS 3. Wrzeſniá obrány, y Wielkim názwány dla wielkiey ſwią-
tobliwości y wyſokiego rozumu, w Anglii Wiárę S. záſzczepił przez Augu-
ſtyná y innych Swiętych Biſkupow tám poſłánych, umárł 12. Márcá R. P. 604.
66. SABINIANUS 13. Wrzeſniá obrány, umárł 12. Lutego R. P. - - - 606.
67. BONIFACIUS III. po 11. Mieſiącách y 26. dniách obrány Papieżem, umárł 10.
Liſtopádá R. P. - - - - - - - - - - - - 607.
68. BONIFACIUS IV. w 9. Mieſięcy y dni 15. obrány, umárł 7. Máiá R. P. - 615.
69. DEUSDEDIT 19. Páździerniká obrány, umárł 8. Liſtopádá R. P. - 618.
70. S. BONIFACIUS V. po nim w Rok y Mieſiąc ieden y dni 16. obrány, umárł
22. Grudniá R. P. - - - - - - - - - - - 625.
71. HONORIUS obrány 27. Páździerniká, umárł 12. Páździerniká R. P. - 638.
72. SEVERINUS po nim w Rok, 7. Mieſięcy, y 15. dni obrány. 28. Máiá, á pier-
wſzego Sierpnia tegoż Roku umárł, to ieſt R. P. - - - - - 640.
73. JOANNES IV. 24. Grudniá obrány, umárł 10. Páździern. R. P. - - 642.
74. S. THEODORUS 24. Liſtopádá obrány, umárł 3. Máiá. R P. - - 649.
75. S. MARTINUS 5. Lipcá obrány, ále od Konſtánsá Cesárzá wſchodniego zá
potępioną przez niego Herezyą Monoteliſtow ná wygnánie poſłány, Męczen-
nikiem umárł 16. Wrzeſniá R. P. - - - - - - - - 655.
76. S. EUGENIUS podczás wygnánia S. Marciná, od obawiáiącego ſię Ducho-
wieńſtwá, Intruźá iákiego Heretyká od Konſtánsá Cesársá, obrány 8. Wrze-
ſniá Roku 654. umárł 1. Czerwcá R. P. - - - - - - 657.
77. S. VITALIANUS 30. Lipcá obrány, umárł 24. Styczniá R. P. - - 672.
78. ADEODATUS 22. Kwietniá obrány, umárł 25. Czerwcá R. P. - - 676.
79. DONUS 1. Liſtopádá obrány, umárł 11. Kwietniá R. P. - - - 678.
80. S. AGATHO 26. Czerwcá obrány, zá niego Concilium Generálne VI. w Kon-
ſtántynopolu konwokowáne, ná ktorym potępiona Herezyá Monoteliſtow,
umárł 10. Styczniá R. P. - - - - - - - - . - - 682.
81. S. LEO II. 17. Sierpniá obrány, umárł 3. Lipcá R. P. - - - - - 683.
82. S. BENEDICTUS. II. po nim w Mieſięcy 11. y dni 22. obrány, y konſekrowány,
umárł 7. Máiá R. P. - - - - - - - - - - - 685.
83. JOANNES V. 23. Lipcá obrány, umárł 2. Sierpniá R. P. - - - 686.

84. CONON

84. CONON 21. Páździerniká obrány, umárł 21. Wrześniá R. P. - - 687.

85. S. SERGIUS 15. Grudniá obrány, á kłocących ſię Theodorá Archipresbyterá, y
Paſchálisá Archidyákoná o Pápieſtwo Elekcyá ſkaſſowána, umárł 7. Wrześniá R.P. 701.

86. JOANNES VI. 28. Paździerká obrány, umárł 9. Styczniá R. P. - - 705.

87. JOANNES VII. 1. Márcá obrány, umárł 17. Październi. R. P. - - 707.

88. SISINNIUS. 18. Styczniá obrány, umárł 6. Lutego R. P. - - 708.

89. CONSTANTINUS 24. Márcá obrány, umárł 8. Kwietniá R. P. - - 715.

90. S. GREGORIUS II. 19. Máiá obrány, umárł 11. Lutego R. P. - - 731.

91. S. GREGORIUS III. 18. Márcá obrány, Karolá Martellá przeciw Longobár-
dom ſprowádził, ktorzy od Fráncuzow uſkromieni, á Mártellus od Papieżá
Pátrycyuſzem kreowány, umárł ten S. Papież 28. Liſtopádá R. P. - - 741.

92. S. ZACHARIAS po nim 30. Liſtopádá obrány, y konſekrowány, zá ktorego rá-
dą Fráncyá złożywſzy z Rzadu Hilderyká III. Krolá Fráncuſkiego, obráli Kro-
lem Pipiná, Syná Károlá Martellá Majordomá Rządu Fráncuſkiego, umárł
14. Márcá R. P. - - - - - - - - - 752.

93. STEPHANUS II. po nim obrány, ále czwartego dniá umárł.

94. STEPHANUS III. 26. Márcá obrány, Pipiná Krolá Fráńcuſkiego ſprowádził
przeciw Lombárdom, ktorych ten Krol znioſł, Exárchát Ráweńſki odebrał, y
Pentápolim iáko y 20. Miáſt przytym, co wſzyſtko Pipinus dárował Kośció-
łowi Rzymſkiemu, y wiecznie zápiſał, ktorych dotąd Poſſeſſyą Oycowie Swię-
ci máią, y ich opisánie niżey ſpecyfikowáć będę. Ten Papież umárł 24. Kwiet-
niá R. P. - - - - - - - - - - - - 757.

95. S. PAULUS I. 29. Máiá po nim obrány, umárł 28. Czerwcá, R. P. - - 767.

96. STEPHANUS IV. po nim w Rok y Mieśiąc ieden obrány, Konſtántyná y Fi-
lippá Antypápow ná Synodzie Rzymſkim potępił, umárł 2. Lutego. R. P. - 772.

97. HADRIANUS I. 9. Lutego obrány, przeciw Lombárdom áttákuiącym Stoli-
cę Apoſtolſką ſprowádził Karolá Wielkiego, ktory Dezyderyuſzá Krolá ich poi-
mał, Kościołowi Rzymſkiemu ſtwierdził donácye od Pipiná uczynione, Ex-
archátu Ráweńſkiego y inſzych Prowincyi, y do tego przydał Ziemię Sabień-
ſką, y Xięſtwá Spoletáńſkie y Benewentáńſkie, zá tego Papieżá powágą Con-
cilium Generálne VII. w Nicei odpráwilo ſię, ná ktorym potępiona Herezyá
Ikonokláſtow znoſzących wenerácyą obrázow, umárł 25. Grudniá. R. P. 795.

98. S. LEO III. 27. Grudniá obrány, od rebellizuiącey fakcyi Rzymſkiey prześládo-
wány, więziony, oczy mu wyłupáne, ięzyk ucięty, ále cudem láſki Boſkiey, y ná o-
czách y ná ięzyku uzdrowiony, przez Winigiosá Xiążęciá Spoletáńſkiego wyzwo-
lony, przez Karolá Wielkiego ná Stolicy osádzony umárł 12. Czerwcá R. P. 816.

99. STEPHANUS V. 22. Czerwcá obrány, umárł 24. Styczniá R. P. - - 817.

100. S. PASCHALIS 25. Styczniá obrány, Lotáryuſzá Cesárzá koronował w Rzy-
mie, umárł 10. Lutego R. P. - - - - - - - 824.

101. EUGENIUS II. 14. Lutego obrány, umárł 11. Sierpniá R. P. - - - 827.

102. VALENTINUS po nim obrány, ále 40. dniá umárł

103. GREGORIUS IV. tegoż Roku po nim obrány, umárł 8. Lutego R. P. - 844.

104. SERGIUS II. 10. Lutego obrány, umárł 27. Styczniá R. P. - - - 847.

105. S. LEO IV. 11. Kwietniá obrány, Ludwiká II. Cesárzá koronował; umárł 17.
Lipcá R. P. - - - - - - - - - 855.

106. BENEDICTUS III. 29. Wrześniá obrány, Anaſtázyuſz záś Antypápá zrucony,
umárł tenże Benedykt 8. Kwietniá R. P. - - - - - 858.

107. S. NICOLAUS 24. Kwietniá obrány, Bulgárom Wiárę Swiętą záſzczepił przez
Páwłá, y Formozá Biſkupow tám poſłánych, umárł 13. Liſtop. R. P. - 867.

108. HADRIANUS II. 14. Grudniá obrány, konwokował Concilium Generálne
VIII. do Konſtántynopola, ná ktorym Phocius Schiſmátyk Pátryárchá Kon-
ſtántynopolitáńſki potępiony, y zrucony, umárł R. P. - - - - 872.

109. JOANNES VIII. 14. Grudniá obrány tegoż Roku, umárł 15. Grudniá R. P. 882.

110. MARINUS w krotce obrány, umárł w Máju R. P. - - - - 884.

111. HADRIANUS III. prędko po nim obrány, w krotce umárł R. P. - - 885.

112. STEPHANUS VI. prędko obrány, umárł R. P. - - - - - - 891.

113. FORMOSUS w Máiu obrány, umárł 4. Kwietniá R. P. - - - 896.
Po śmierci Formozá Bonifacius náſzedł Stolicę Rzymſką y Antypápą ſię kreo-
wał, ále w 15. dni od Stefáná Antypápy drugiego zrucony, tenże

114. STEPHANUS VII. lubo intruź zá Konſenſem Duchowieńſtwá przyznány
Papieżem, ále że Formozá Anteceſſorá ſwego wſzyſtkie Acta potępił, y Ciáło w

Tyber wrzucić kazał, wtrącony w więzienie, y tám zádáną ſobie śmiercią umárł R. P. 897.

115. ROMANUS po nim obrány, umárł R. P. 898.

116. THEODORUS II. obrány, tylko 20. dni włádnął Stolicą

117. JOANNES IX. w Lipcu tegoż Roku obrány, w Sierpniu umárł R. P. 900.

118. BENEDICTUS IV. po nim obrány, Ludwiká III. Cesárzá koronował, umárł w Liſtopádzie R. P 903.

119. LEO V. po nim obrány, włádnął Stolicą przez Mieſiąc 1. y dni 26. wrzucony do więzienia od Chryſtoforá Presbyterá, y tenże intruź

120. CHRISTOPHORUS Stolicą włádnął Mieſięcy 7. ále zrucony y Mnichem bydź przymuſzony od Sergiuſzá wſpartego woyſkámi Adelbertá Margrábi Toſkáńſkiego, y tenże ſam

121. SERGIUS III. kreował ſię Papieżem, umárł R. P. 910.

122. ANASTASIUS III. w kilká dni po nim obrány, umárł R. P. 913.

123. LANDO w krotce obrány, umárł 26. Kwietniá R. P. 914.

124. JOANNES X. 27. Kwietniá po nim obrány, Berengaryuſzá Krolem Włoſkim y potym Cesárzem koronował, ále od Widoná Margrábi Toſkáńſkiego zrucony z Pápieſtwá Roku 928. á umárł R. P. 929.

125. LEO VI. w krotce obrány, ále w więzieniu po 7. Mieſiącách umárł.

126. STEPHANUS VIII. po nim obrány, umárł R. P. 931.

127. JOANNES XI. obrány Pápieżem od Alberyká brátá ſwego więziony, umárł w Styczniu R. P. 936.

128. LEO VII. po nim obrány, umárł 18. Lipcá R. P. 939.

129. STEPHANUS IX. obrány Papież tegoż mieſiącá, preſládowány był od Fakcyi Alberyká Tyránná Rzymſkiego, umárł w Grudniu R. P. 942.

130. MARINUS II. Rzymiánin obrány, umárł w Czerwcu R. P. 948.

131. AGAPETUS II. po nim obrány, umárł R. P. 956.

132. JOANNES XII. Alberyká Tyránná Rzymſkiego Syn zwány Octavianus, od Oycá przełożony ná Pápieſtwo, od Duchowieńſtwá záś potwierdzony, dla uniknienia Scyſſyi, ten pierwſzy Papież odmienił Imię ſwoię ná Jáná według Baroniuſzá, Ottoná pierwſzego Krolá Niemieckiego Cesárzem koronował, Leoná VIII. Antypápę od Ottoná Cesárzá przełożonego ná Stolicę, wygnał y potępił, umárł R. P. 964.

133. BENEDICTUS V. obrány Pápieżem, ále od Ottoná Cesárzá ná wygnánie posłány, á LEO VIII. Antypápá przywrocony ná Stolicę, ktory tegoż Roku umárł, iáko y Benedykt w Hamburku ná wygnániu R. P. 965.

234. JOANNES XIII. Rzymiánin po nim obrány, konſekrowány pierwſzego Liſtopádá, Ottoná II. koronował Cesárzem, y zá niego pod Rządem Mieciſłáwá Xiążęciá Polſkiego Polſká Wiárę S. przyięłá, umárł R. P. 972.

135. BENEDICTUS VI. po nim we 3. Mieſiące obrány, ále w krotce od Fránkoná Kárdynałá zdrádą zábity Roku P. 974.

Tenże Fránko uczynił ſię Antypápą pod Imieniem Bonifácyuſzá VII. Ktorego Grafowie Tuſkuláńſcy z Rzymu wygnáli, á ná iego mieyſce

136. DONUS II. Rzymiánin Pápieżem obrány, ále prędko umárł Roku P. 975.

137. BENEDICTUS VII. po nim we 2. Mieſiące obrány, umárł 10. Lipcá. R. P. 984.

138. JOANNES XIV. Biſkup Oſtyeńſki po nim obrány, ále od Antypápy Bonifácyuſzá VII. náiechány, y w więzienie wtrącony, umorzony R. P. 985.

Tenże Bonifácyuſz Antypápá wkrotce nágle umárł.

139. JOANNES XV. w Grudniu tegoż Roku obrány, umárł Roku P. 986.

140. GREGORIUS V. po nim obrány, miał Antypápę Janá XVI. Plácenckiego Biſkupá od Kreſcencyuſzá Tyránná Rzymſkiego ná Stolicę wtrąconego, ále Otto III. Ceſarz przybywſzy do Rzymu obodwoch śmiercią ukárał, od Grzegorzá koronowány Cesárzem, ktory umárł 18. Lutego Roku P. 999.

141. SILVESTER II. Fráncuź po nim obrány Pápieżem, zá niego Stefan Krol Węgierſki Wiárę S. w Węgrach záſzczepił, umárł 12. Máiá Roku P. 1003.

142. JOANNES XVII. Rzymiánin po nim obrány, tegoż Roku umárł 7. Grudniá.

143. JOANNES XVIII. we dni 19. po nim obrány Rzymiánin, umárł R. P. 1009.

144. SERGIUS IV. po nim obrány, umárł Roku P. 1012.

145. BENEDICTUS VIII. obrány Pápieżem, miał ſobie przeciwnego Antypápę Grzegorzá, ále S. Henryk Ceſarz przybywſzy do Rzymu, Antypápę uſkromił, od Benedyktá koronowány Cesárzem, umárł Roku P. 1024.

146. JOANNES XIX. Brát rodzony Benedyktá po nim obrány, Konradá Ceſárzá koronował, umárł Roku P. - - - - - - 1033.
147. BENEDICTUS IX. Syn Alberyká Grafá Tuſkuláńſkiego po nim obrány, dyſpenſował Kázimierzá Dyákoná z Kláſztoru do Korony Polſkiey ná rekwizycyą Stánow Polſkich, prywowány był od Rzymiánow władzą Apoſtolſką, á ná iego mieyſce wtrącony Antypápá Sylweſter III. Roku P. - 1044.
148. GREGORIUS VI. záś iák Benedyktowi IX. ták Sylweſtrowi III. wyperſwádował, że z dobrey woli odſtąpili władzy Apoſtolſkiey, ále y Grzegorz cenſurowány ná Synodzie Sutryńſkim, odſtąpił pretenſyi ſwoiey Pápieſkiey Roku Páńſkiego - - - - - - - - - 1046.
149. CLEMENS II. Biſkup Bambergſki po nim obrány, Henryká III. Cesárzá koronował, umárł Roku P. - - - - - - - - - 1047.
A Benedykt IX. po trzeci raz po nim uczynił ſię Papieżem przez 8. Mieſięcy y dni 10. ále w krotce
150. DAMASUS II. obrány Papieżem tylko dni 23. włádnąłStolicą, umárł R. P. 1048.
151. S. LEO IX. po nim obrány 11. Lutego R. P. 1049. umárł Roku P. - - 1054.
152. VICTOR II. w Rok po nim obrány, umárł Roku P. - - - - 1057.
153. STEPHANUS X. 11. Sierpniá po nim obrány, umárł Roku P. - - 1058.
154. NICOLAUS II. po nim obrány 28. Grudniá, miał Antypápę Benedyktá X. ále ná Synodzie Sutryáńſkim deponowánego, umárł R. P. - - - 1061.
155. ALEXANDER II. po 3. Mieſiącach obrány Papieżem, miał Antypápę Kadálá pod Imieniem Honoryuſzá II. ktorego z trudnoſcią uſkromiwſzy umárł 12. Kwietniá R. P. - - - - - - - - - - 1073.
156. S. GREGORIUS VII. 21. Kwietniá obrány Papieżem, od Henryká Cesárzá wexowány y więziony, że ſię ſprzeciwiał mocno iego pretenſyom do władzy Duchowney, y przećiwko ſobie miał od tegoż Henryká wtrąconego ná Stolicę Antypápę Clemensá III. ále obroniony od Máchtyldy Grafowy Toſkáńſkiey, y Agnieſzki Henryká Mátki, y zá niego Máchtyldá Stolicy Apoſtolſkiey dárowáłá y zápisáłá Liguryą y Tuſcyą, názwáne PátrimoniumS. Piotrá, umárł ten S. Papież 25. Máiá, wygnány od Henryká R. P. - 1085.
157. VICTOR III. Opát Káſſyńſki po nim obrány, umárł 16. Wrzeſniá R. P. - 1087.
158. URBANUS II. Fráncuz po nim obrány, umárł R. P. - - - - 1099.
159. PASCHALIS II. po nim obrány, zá niego dopiero umárł Clemens III. Antypápá ſiłámi Henryká IV. Cesárzá przeſláduiący Stolicę Apoſtolſką przez 20. lat, ále y po śmierći iego trzech Antypápow miał ſobie przeciwnych Páſchalis, iáko y Henryká IV. y Syná iego Henryká V. Cesárzow o pretenſyą Inweſtytur Biſkupſtw Niemieckich, umárł R. P. - - - 1118.
160. GELASIUS II. po nim 3. dniá obrány 25. Styczniá przeſládowány od Henryká V. do Fráncyi uſzedł, y tám umárł w Kluniáku 29. Styczniá R. P. - 1119.
161. CALLISTUS II. drugiego dniá po nim obrány Burdyná Antypápę pod Imieniem Grzegorzá VIII. przez 3. látá mieſzáiącego Pokoy wygnał z Rzymu, z Henrykiem Cesárzem ſię uſpokoił, ktory pretenſyi Inweſtytur odſtąpił wolną Elekcyą Biſkupow zoſtáwiwſzy Kápitułom y Opátow Kláſztorom, tenże Papież Generálne Concilium IX. á Láteráńſkie I. w Rzymie konwokował, ná ktorym táż kontrowerſyá Inweſtytur uſpokoiona, umárł 13. Grudniá Roku Páńſkiego. - - - - - - - 1124.
162. HONORIUS II. zwány Lámbertus, Kárdynał, Biſkup Oſtyeńſki, pierwſzy w Conclave obrány Pápieżem, Bonończyk, konſekrowány 21. Grudniá, Konradá y Fryderyká exkommunikował iáko y Rogeryuſzá Grafá Sycylii, umárł 14. Styczniá Roku P. - - - - - - - 1130.
163. INNOCENTIUS II. 23. Styczniá konſekrowány Pápieżem, wiele ucierpiał od Piotrá Leoná przez Fákcyą obránego Antypápy pod Imieniem Ánákletá II. Concilium Generálne X. zwáne Láteráńſkie II. w Rzymie konwokował, ná ktorym wſzyſtkie Actá Ánákletá II. Antypápy potępił, umárł 24. Wrzeſniá Roku P. - - - - - - - 1143.
164. CÆLESTINUS II. 26. Wrzeſniá obrány Pápieżem, umárł 9. Márcá R. P. - 1144.
165. LUCIUS II. 3. dniá obrány Pápieżem, umárł 25. Lutego Roku P. 1145.
166. EUGENIUS III. po nim obrány, ále przeſládowány od Fákcyi Armáldyſtow Heretykow Rzymſkich, umárł pełny Swiątobliwoſci 7. Lipcá R. P. - 1153.
167. ANASTASIUS IV. Rzymiánin Biſkup Sábińſki po nim obrány, umárł - 1154.
168. HADRIANUS IV. Angielczyk obrány po nim, umárł R. P. - - 1159.

169. ALEXANDER III. po nim obrány od Fryderyká Bárberoſſy prześládowány, y od Antypápow czterech pod Imieniem Wiktorá IV. Páſchálisá III. Kálliſtá III. Innocencyuſzá III. ktorych Alexánder przeżył, y ná oſtátek Fryderyká Bárberoſſy po wiele rázy exkommunikowánego od śiebie Cesárzá pokorzącego śię do pokoiu przyiął w Wenecyi, Concilium Generálne XI. zwáne Láteráńſkie III. konwokował w Rzymie przećiw Aktom Antypápow, umárł 30. Sierpniá Roku P. - - - - - - - 1181.

170. LUCIUS III. 1. Wrześniá po nim obrány á 6. koronowány, umárł 24. Liſtopádá Roku Páńſkiego - - - - - - - - 1185.

171. URBANUS III. 25. Liſtopádá Arcybiſkup Medyoláńſki obrány Papieżem, zá niego Saladyn Jerozolimę Chrześciánom wyrwał, umárł 19. Páździerniká Roku Páńſkiego - - - - - - - 1187.

172. GREGORIUS VIII. Kárdynał 2. dniá obrány Papieżem, á 25. Páździerniká koronowány, umárł 17. Grudniá Roku P. - - - - 1187.

173. CLEMENS III. z Kárdynałá 19. Grudniá obrány Papieżem, umárł 28. Márcá R. P. - - - - - - - 1191.

174. CÆLESTINUS III. z Kárdynałá obrány Papieżem 28. Márcá, koronował Henryká VI. Cesárzem, otrzymáwſzy reſtytucyą Pátrimonii S. Piotrá, umárł 8. Styczniá R. P. - - - - - - 1198.

175. INNOCENTIUS III. z Dyákoná 8. Styczniá obrány Papieżem, á 28. ordynowány Presbyterem, y koronowány, Concilium Generálne XII. zwáne Láteráńſkie IV. w Rzymie konwokował przećiwko Herezyi Albienſow, umárł 16. Lipcá, wielkie pámiątki w Kośćiele Generálnym zoſtáwiwſzy R. P. 1216.

176. HONORIUS III. po nim z Kárdynałá obrány, umárł w Kwietniu R. P. 1227.

177. GREGORIUS IX. z Kárdynałá y Biſkupá Oſtyeńſkiego obrány Papieżem, Fryderyká II. Cesárzá perſekucye cierpiał, przeciwko ktorego fákcyi zwáney Gibbeleńſkiey, miał ſwoie Pártyą zwáną Gwelfow, umárł R. P. - 1241.

178. CÆLESTINUS IV. Cyſters z Kárdynałá obrány Papieżem 30. dniá po nim, ále 17. dniá po Elekcyi umárł.

179. INNOCENTIUS IV. w Rok, 8. Mieśięcy, y dni 15. obrány Papieżem, pod protekcyą S. Ludwiká we Fráncyi táić śię muśiał przed prześláduiącym go Fryderykiem II. Cesárzem, ktorego ná Concilium Generálnym Lugduńſkim XIII. exkommunikámi przycisnął, y dopiero po śmierci iego wrocił do Włoch, umárł w Neápolim 13. Grudniá R. P. - - - - 1254.
Tenże Papież Biſkupá Krákowſkiego S. Stániſłáwá kánonizował.

180. ALEXANDER IV. z Kárdynałá y Biſkupá Oſtyeńſkiego Papieżem obrány, umárł w Czerwcu R. P. - - - - - - - 1261.

181. URBANUS IV. Fráncuz 4. Wrześniá po nim obrány, Mánfredá Sycyliiſkiego Tyránná wſpartego śiłámi Sárácenow z Kroleſtwá wygnał, y nim inweſtyował Károlá Brátá S. Ludwiká, Swięto Bożego Ciáłá z Oktáwą po cáłym Swiecie ſolennizowáć kazał, umárł w Liſtopádzie R. P. - - 1264.

182. CLEMENS IV. z Kárdynałá y Biſkupá Sabińſkiego w 5. Mieśięcy po nim Papieżem obrány, donácyą Kroleſtwá Sycyliiſkiego przez Anteceſſorá ſwego Károlowi ſtwierdził, umárł 29. Liſtopádá R. P. - - - - 1268.

183. GREGORIUS X. we 2. Roki, Mieśięcy 9. y dni 25. z Archidyákoná Leodyiſkiego obrány Papieżem, Concilium Generálne XIV. w Lugdunie II. konwokował, ná ktorym złączył Kośćioł Grecki z Łáćińſkim, Rudolfá Cesárzá Elekcyą ſtwierdził, umárł 10. Styczniá R. P. - - - - 1276.

184. INNOCENTIUS V. po nim obrány Dominikán 22. Czerwcá, umárł tegoż Roku.

185. HADRIANUS V. po nim obrány w drugim Mieśiącu, umárł 18. Sierpniá.

186. JOANNES XX. Luzytáńczyk po nim obrány, umárł w Máiu R. P. - - 1277.

187. NICOLAUS III. Rzymiánin 6. Mieśiącá obrány Papieżem, Pokoy między Gwelfámi y Gibbelinámi zákończył, umárł 22. Sierpniá R. P. - - 1280.

188. MARTINUS II. od innych liczony IV. w 6. Mieśięcy obrány, Fráncuz, zá niego Nieſzpory Sycyliiſkie zákrwáwione były przez Hiſzpánow krwią Fráncuſká, umárł 29. Márcá R. P. - - - - - - - 1285.

189. HONORIUS IV. Rzymiánin, po nim obrány, umárł 3. Kwietniá R. P. - 1287.

190. NICOLAUS IV. Fránciſzkán, umárł 4. Kwietniá R. P. - - - 1292.

191. S. CÆLESTINUS V. Puſtelnik, we 2. Roki y Mieśiące 3. po nim obrány Papieżem, ále po 5. Mieśiącách y dni 8. uſtąpił y wrocił śię ná Puſtynią, umárł Roku Páńſkiego - - - - - 1296.

192. BONIFACIUS VIII. po nim obrány, Jubileuſz Wielki Stoletni inſtytuował, z Filippem Krolem Fráncuſkim zákłucony z Jego przyczyny umárł R. P. - - 1303.

193. BENEDICTUS XI. Dominikán, po nim obrány z Kárdynałá y Biſkupá Oſtyeńſkiego, z Fráncyą kłotnie uſpokoił, umárł w Peruzie 4. Lipcá. R. P. - - 1304.

194. CLEMENS V. 14. Liſtopádá obrány, Stolicę Apoſtolſką do Fráncyi przenioſł do Awenionu, Concilium Generálne XV. Wienneńſkie konwokował przeciwko Herezyi Templáryuſzow; umárł 20. Kwietniá R. P. - - 1314.

195. JOANNES XXI. po dwoch lát, Mieſiącách 3. dniách 17. obrány Papieżem, przeſládowány od Ludwiká Cesárzá przez Mikołáiá V. Antypápę, umárł 4. Grudniá R. P. - - - - - 1334.

196. BENEDICTUS XII. Cyſters, z Kárdynałá obrány w Awenionie Pápieżem, y támże umárł 29. Kwietniá R. P. - - - - - 1342.

197. CLEMENS VI. Fráncuź, Benedyktyn z Kárdynałá obrány Pápieżem 7. Máiá, Awenion kupił od Joánny Krolowy Sycyliiſkiey, y Gráfowy Prowenckiey, umárł 6. Grudniá R. P. - - - - 1352.

Tenże Pápież Stoletni Jubileuſz ná Pięćdzieſiątoletni przemienił.

198. INNOCENTIUS VI. Fráncuź, 18. Grudniá po nim obrány, Károlá IV. w Rzymie Kárdynáłom koronowáć kazał Cesárzem, umárł w Awenionie 12. Wrzeſniá R. P. - - - - - 1362.

199. URBANUS V. Fráncuź, Benedyktyn, 23. Wrzeſniá po nim obrány, wrocił był Stolicę do Rzymu, ále znowu zwrocił do Awenionu, y tám umárł 9 Grudniá R. P. - - - - - - 1370.

200. GREGORIUS XI. Fráncuź, 5. Styczniá obrány, y koronowány, Stolicę Apoſtolſką z Awenionu przenioſł do Rzymu 27. Styczniá Roku 1377. zá perſwázyą S. Kátárzyny Seneńſkiey, gdzie umárł 27. Márcá R. P. - - 1377.

201. URBANUS VI. Neápolitáńczyck, zá perswázyą Poſpolſtwá Rzymſkiego Włoch obrány 8. Kwietniá, miał ſobie przeciwnego Klemensá VII. Antypápę przez 13. Kárdynáłow obránego, ktory drugą Stolicę niby Apoſtolſką przenioſł do Awenionu, wźnieciwſzy 50. lát trwáiące Schizmá, umárł Urban VI. w Rzymie 15. Páździerniká R. P. - - - 1389.

202. BONIFACIUS IX. 2. Liſtopádá w Rzymie po nim obrány Pápieżem, zá niego Klemens VII. w Awenionie umárł Roku 1394. á ná iego mieyſce Benedykt XIII. drugi Antypápá obrány, umárł Bonifácius R. P. - - 1404.

INNOCENTIUS VII. w 15. dni po nim obrány w Rzymie, umárł 6. Liſtopádá R. P. - - - - - - 1406.

203. GREGORIUS XII. Wenet, z Kárdinałá obrány Pápieżem, z kondycyą poprzyſiężoną Kárdynáłom uſtąpienia Pápieſtwá, ieżeliby Benedykt XIII. Awenieńſki Antypápá odſtąpił tákże ſwoiey Stolicy, iákoż Károl VI. Krol Fráncuſki odſtąpiwſzy od poſłuſzeńſtwá Benedyktá Aweniońſkiego roſpiſał Liſty do Monárchow Chrześciáńſkich, á żeby od obydwoch Papieżow poſłuſzeńſtwá iednoſtáynie odſtąpili; w tym Kárdynáli ſtron przeciwnych zniożſzy ſię, do Pizy ſię ziecháli, y konwokowáwſzy Concilium Generálne XVI. ná nim odſądzili obydwoch Papieżow od Władzy Apoſtolſkiey, y od poſłuſzeńſtwá uwolnili wſzyſtkich Chrześcián, á ná ich mieyſce przez Kárdynáłow 24. obrány

204. ALEXANDER V. Fránciſzkán, z Kárdynałá y Arcybiſkupá Medyoláńſkiego, ktory chcąc Pokoy przywrocić Kościołowi y 3. látá tylko władnąc Stolicą, umárł 4. Máiá w Bononii R. P. - - - - 1410.

205. JOANNES XXIII. przez 17. Kárdynáłow w Bononii 25. Máiá obrány y koronowány, Concilium Generálne XVII. Konſtáncyeńſkie konwokował, ná ktorym abdykował Władzy Apoſtolſkiey Roku 1417. y ná tymże Concilium Herezye Wiklefá, y Jáná Huſá potępione, á obrány ná Stolicę Apoſtolſką Papieżem

206. MARTINUS V. 11. Liſtopádá Roku 1417. zá ktorego Schizmá 51. lát trwáiące zákończyło ſię przez ſubmiſſyą obránemu Márcinowi przeciwnych Antypápow, zá niego Herezyá Huſſytow wielkie woyny w Niemieckich Páńſtwách wznieciłá, Concilium Generálne XVIII. zwáne Seneńſkie w Sieńnie konwokował, ná ktorym ſtwierdził potępienie Herezyi Wiklefiſtow y Huſſytow, y drugie potym w 7. lát Concilium Generálne XIX. złożił w Bázylei, ále w tym czáſie umárł w Rzymie 20. Lutego R P. - - 1431.

207. EUGENIUS IV. w Márcu obrány, Concilium Bázyleyſkie przenioſł do Fer-

rary á potym z Ferrary do Florencyi, zwáne Florenckie XX. ná ktorym Greckiego Koſciołá z Łácińſkim Unia ſtánełá, ná Concilium záś Bázyleyſkim odłaczyli ſię niektorzy Biſkupi, Schizmá uczynili, obráwſzy Amedyuſzá Xiażęciá Sabaudzkiego pod Imieniem Felixá V. Antypápę, umárł Eugeniuſz 18. Lutego R. P. - - - - - 1447.

208. NICOLAUS V. z Kárdynałá y Biſkupá Bonońſkiego obrány Papieżem, Felixá V. Antypápę pokorzącego ſię mile przyiał uſpokoiwſzy Schizmę w Koſciele, zá niego Turcy Konſtántynopol odebráli, Fryderyká III. koronował Ceſárzem, umárł 24. Márcá R.P. - - - - 1455.

209. CALLISTUS III. Hiſzpán, po nim obrány, umárł 8. Sierpniá R.P. - - 1458.

210. PIUS II. zwány przedtym Eneáſz Sylviuſz Kárdynał, obrány po nim Pápieżem 19. Sierpniá koronowány, umárł w Intencyi podnieſieniá Woyny przeciw Turkom 14. Sierpniá R.P. - - - - 1464.

211. PAULUS II. z Kárdynałá obrány Papieżem, Pięćdzieſiątoletni Jubileuſz Wielki przemienił ná Dwudzieſtopięcioletni, umárł 16. Lipcá R.P. - - 1471.

TenżePapież Purpury zażywáć pozwolił Kárdynałom, ktorey przedtym Sámi Papieże zażywáli, o czym piſze Jacobus Cardinalis Papienſis y Platyna.

212. SIXTUS IV. Fránciſzkan z Kárdynałá kreowány Papieżem, umárł R.P. - - 1484.

213. INNOCENTIUS VIII. Grek, z Kárdynałá obrány Papieżem, zá niego z Hiſzpánii wygnáni Maurowie, y Zydow ná 80000. w Etyopii Wiárá S. záſzczepiona, y w Kroleſtwie Congo, umárł 25. Lutego R.P. - - 1492.

214. ALEXANDER VI. z Kárdynałá Pápieżem kreowány, Hiſzpán, zá niego Chriſtophorus Columbus Wyſpy Ameryczne odkrył, ktorych Rząd przyznał Ferdynándowi Krolowi Hiſzpáńſkiemu, y Wiárę S. tám záſzczepił, przez Miſſyonárzow, umárł, 15. Wrzesńiá R. P. - - - - 1503.

215. PIUS III. zwány Picolomini Kárdynał, po nim obrány 22. Wrzeſniá, umárł 18. Páździerniká tegoż Roku.

216. JULIUS II. z Kárdynałá obrány Papieżem, Concilium Generálne XXI. zwáne Lateráńſkie V. w Rzymie konwokował przeciw imprezie Karolá XII. Krolá Fráncuſkiego, chcącego Schiſma uczynić, ná Conciliabulum Pizáńſkim, ále nie ſkończywſzy go, umárł 21. Lutego R.P. - - 1513.

217. LEO X. de Medicis z Kárdynałá obrány Pápieżem Concilium Láteráńſkie zákończył, ná ktorym z Fránciſzkiem Krolem Fráncuſkim ułożone Concordata względem Beneficyow w Kroleſtwie Fráncuſkim, pozwoliwſzy nominácyą Biſkupſtw y Opáctw Krolom. Márciná Lutrá zárázliwą Herezyą potępił wzmagáiąca ſię w Niemieckich Páńſtwách, umárł 1. Grudniá. R. P. - 1521.

218. HADRIANUS VI. we 40. dni obrány po nim Papieżem z Fámilii Brabánckiey Karolá V. Ceſárzá z Fránciſzkiem I. Krolem Fráncuſkim pogodził, zá niego Turcy Wyſpę Rhodes odebráli, á Herezyá Lutrá náywięcey zárážáć poczęłá Páńſtwá Niemieckie, Krolom Hiſzpáńſkim pozwolił nominácyą Biſkupſtw, umárł 14. Wrzeſniá R. P. - - - 1523.

219. CLEMENS VII. de Medicis z Kárdynałá obrány Papieżem, przeſládowány od Karolá V. Ceſárzá, y od Woyſká iego, Herezyą Lutrá zárázonego w Rzymie náiechány, y pod areſztem miány, do pokoiu przymuſzony uczynienia z Károlem, ktorego w Bononii koronował Ceſárzem, zá niego Henryk VIII. Krol Angielſki z przyczyny Kátárzyny de Bulen odpadł od Kośćiołá Rzymſkiego Kátolickiego, Schiſma uczyniwſzy Wiáry Anglikáńſkiey, umárł 26. Wrzeſniá R.P. - - - - - - 1534.

220. PAULUS III. Fárnezy po nim z Kárdynałá obrány 13. Páździerniká, zá niego náywięcey Henryk VIII. w Anglii Kátolikow opprymował, Luter w Niemczech, Kálwin we Fráncyi, Zwinglius w Helwecyi, zárázę ſwoię rozſiewáli, dla czego tenże Papież Concilium Generálne XXII. y oſtátnie Trydentſkie do Trydentu konwokował Roku 1545. ná ktorym potępione ſą Herezye wzwyż wyrázonych Heretykow, kontynuowáne zá Juliuſzá III. Márcellá II. Pawłá IV. Papieżow, á zá Piusá IV. ſkończone, umárł Paulus 10. Liſtopádá R. P. - - 1549.

221. JULIUS III. zwány Maria de Monte z Kárdynałá obrány Papieżem Concilium dla zárázy Powietrzowey przeniosł do Bononii, ále w krotce wrocił ie do Trydentu, ná ktorym 6. Seſſyi odpráwiło ſię zá niego. Syryá zárázoná przez tyle lát Sektą Neſtoryuſzá przez Legácyą ſolenną do Juliuſza złączyłá ſię z Koſciołem Rzymſkim Katolickim, Maria Corká Henryká VIII. w Anglii Skáſſowáłá wſzyſtkie Edyktá Oycá ſwego przeciw Kátolikom, umárł Juliuſz 23. Márcá R.P. - - - - - - 1555.

222. MARCELLUS II. zwány Cervinus z Kárdynałá obrány Papieżem 9. Kwietniá, ále ostátniego dniá tegoż Mieśiącá umárł R. P. - - - 1555.

223. PAULUS IV. zwány Carafa Teatyn z Kárdynałá obrány Papieżem 23. Máiá, wiele Swiętych Ordynácyi poczynił ná pomnożenie Wiáry S. Sądy inkwizycyonálne ustánowiwszy przeciw Herezyom, umárł 17. Sierpniá R. P. - - 1559.

224. PIUS IV. de Medicis z Kárdynałá obrány Papieżem, Concilium Tridentskie szczęśliwie zákończył záczęte zá Páwłá III. umárł 9. Grudniá R. P. - - 1565.

225. S. PIUS V. z Fámilii Gisłerow y Kárdynałá kreowány Papieżem, zá zgodą uniwersálną á Promocyą S. Károlá Borromeuszá 7. Styczniá Roku 1566. Swiętemi akcyámi y Ordynácyámi zásłużył sobie Niebo, Kánonizowány przez Klemensá XI. Duszę świętą Stworcy swemu oddał w Máiu R. P. - - 1572.

226. GREGORIUS XIII. zwány Hugo Bonconpagnus z Kárdynałá obrány Papieżem, Kálendarz Roczny popráwił, y wiele świętych ordynácyi poczyniwszy umárł 10. Kwietniá R. P. - - - - 1585.

227. SIXTUS V. Fráncisżkan, zwány Felix Peretus de Monte alto, z Kárdynałá kreowány Papieżem 24. Kwietniá, iák świątobliwie, sprawiedliwie, y rozumnie władnął Stolicą Apostolską, ciekáwego odsyłam do życia iego, w Collegium Kárdynálskim czterech przynáymniey przez Konstytucyą náznáczył S. Teologii Doktorow, z Kláżtorow Reguły iáłmużney, trzy Milliony Czerwonych złotych ná zbogácenie Skárbu Apostolskiego y potrzebę Kośćiołá S. w Zámku S. Aniołá zostáwił, umárł 27. Sierpniá R. P. - - 1590.

228. URBANUS VII. Rzymiánin zwány Joannes Baptista Castaneus, po nim z Kárdynałá obrány 17. Wrześniá, umárł 27. tegoż Mieśiącá.

229. GREGORIUS XIV. zwány Nicolaus Sfondratus Medyoláńczyk z Kárdynałá kreowány Papieżem, umárł w krotce 5. Páździerniká R. P. - - 1591.

230. INNOCENTIUS IX. Bonończyk, zwány Joannes Antonius Fachinetus z Kárdynałá obrány, w krotce umárł 30. Grudniá, tegoż Roku.

231. CLEMENS VIII. zwány Hippolitus Aldobrandynus, z Kárdynałá kreowány Papieżem 30. Styczniá Roku 1592. Henryká IV. Krolá Fráncuskiego od Herezyi Kálwinskiey absolwował, przez co Krolestwu Fráncuskiemu przywrocił Szczep Wiáry S. dotąd zárażonemu Herezyą Kálwiná, po wielu uczynionych S. Ordynácyách umárł 3. Márcá R. P. - - - 1605.

232. LEO XI. de Medicis z Kárdynałá kreowány Papieżem 1. Kwietniá ále prędko umárł bo 27. tegoż Mieśiącá y Roku.

233. PAULUS V. zwány Camillus Burghesius z Kárdynałá obrány 29. Kwietniá, koronowány 17. Máiá, od niego náywiększe ozdoby w Kośćiołách Rzym odebrał, bo y Wátykáński Kośćioł dáwno záczęty zákończył, iáko y Páłác, y innemi wielą licznemi Magnificencyámi przyozdobił Rzym, umárł 28. Styczniá R. P. - - - - - - - - 1621.

234. GREGORIUS XV. zwány Ludovisius Pompejus, po nim obrány 8. Lutego przez 25. Kárdynałow, ustanowił konstytucyą chwálebną, á żeby Elekcyá Papieżow przez sekretne Wotá Kárdynałow odpráwowáłá śię, umárł 8. Lipcá R. P. 1623.

235. URBANUS VIII. zwány Maphæus Barberini, Kárdynał, kreowány Papieżem 6. Sierpniá, Jansenistow Propozycye Heretyckie potępił, y wielą S. Ordynácyámi przyozdobił Wiárę S. iáko y wspániałemi Strukturámi Rzym, umárł 29. Lipcá R. P. - - - - - - - 1644.

236. INNOCENTIUS X. zwány Joannes Baptista Pamphilius, Kárdynał, obrány 15. Wrześniá Papieżem, umárł 7. Styczniá R. P. - - - 1655.

237. ALEXANDER VII. zwány Fabius Chisius, 7. Kwietniá obrány Papieżem umárł 22. Máiá R. P. - - - - 1667.

238. CLEMENS IX. zwány Julius Rospigliosus, Kárdynał, obrány 20. Czerwcá, umárł 9, Grudniá R. P. - - - - - - - - 1669.

239. CLEMENS X. zwány Æmilius Alterius, Kárdynał 29. Kwietniá Roku 1670. obrány Papieżem, umárł 22. Lipcá w lát 86. wieku, R. P. - - 1676.

240. S. INNOCENTIUS XI. zwány Benedictus Odeschálchus, Kárdynał, 21. Wrześniá obrány Papieżem, umártwiony wygnániem Jákubá II. z Tronu Angielskiego chcącego przywrocić pierwszy Szczep Wiáry S. w Anglii od swoich poddánych, ále w krotce uciesżony zwyćięstwem Jáná III. Krolá Polskiego pod Wiedniem przeciw Turkom przybytego ná Pomoc z Woyskámi Polskiemi zwątlonym siłom Leopoldá Cesárzá, y owszem tegoż momentu, ktorego Turcy przegráli tenże S. Papież miał mieć Rewelácyą wygrány Jáná, ná ktorey

X pámiątkę

pámiątkę ſolennizowáć kazał po cáłym Swiecie Feſt Nayſwiętſzey Pánny [illegible]yi Mátki Boſkiey Imienia, umárł 21. Lipcá R. P. - - - 1689.

241. ALEXANDER VIII. zwány Piotr Ottoboni Wenet, z Kárdynałá obrány Papieżem 6. Páździerniká, umárł w Styczniu R. P. - - - - 1691.

242. INNOCENTIUS XII. zwány Antoni Pignatelli, Neápolitáńczyk, z Kárdynałá obrány Papieżem 12. Lipcá, umárł wſłáwiony iáłmużnámi 26. Wrześniá Roku P. - - - - - . - - - 1700.

243. CLEMENS XI. zwány Jan Fránciſzek Albani z Urbinu, z Kárdynałá Papieżem kreowány 23. Liſtopádá, Janſeniſtow Propozycyi 101. w Fráncyi záráżáiących Wiárę S. potępił przez Bullę: *Unigenitus &c.* zá niego w Rzymie trzęśienie ziemi było, umárł 19. Márcá Roku P. - - - - - 1721.

244. INNOCENTIUS XIII. zwány Michał Anioł de Conti, z Xiążęcey Rzymſkiey Fámilii, z Kárdynałá kreowány Papieżem 8. Máiá, umárł 7. Márcá - 1724.

245. BENEDICTUS XIII. zwány Vincentius Maria Urſini, Kárdynał, Dominikán, obrány Papieżem 29. Máiá, y koronowány 4. Czerwcá w Pokoiu władnął Stolicą Apoſtolſką, umárł 21. Lutego Roku P. - - - - - 1730.

246. CLEMENS XII. zwány Corſini Floreńczyk, z Kárdynałá obrány Papieżem 12. Lipcá, kreował Kárdynałem Jáná Lipſkiego Biſkupá Krákowſkiego, umárł 6. Lutego Roku P. - - - - - - - - 1740.

247. BENEDICTUS XIV. zwány Proſper Lambertini Kárdynałem kreowány od Benedyktá XIII. ſzczęśliwie obrány 17. Sierpniá po 6. Mieśięczney wákuiącey Stolicy nád ſpodziewánie Monárchow y cáłego Swiátá, y w brew ſuppozycyom Heretyckim práwdziwie z Duchá S. obrány w tym ſamym czáśie, kiedy kończę opus moię, iednoſtáynemi wotámi Kárdynáłow tegoż Roku 1740.

PO zebránych Chronologicznie włádnących Stolicą Apoſtolſką Głowách Kościołá Bożego, á Wikáryach Chryſtusá Páná, żádnym iádem piekielnym, áni Herezyą (lubo podczás Perſekucyi, y rożnych záchodzących Scyſſyi) záráżonych, według Amatá de Graveſon, Przyſtępuię teraz do opisánia krotkiego Elekcyi y Koronácyi Pápieſkiey, iáko y do Rządu uniwersálnego Stolicy Apoſtolſkiey.

Naypierwey S. Piotr wyznáczony, y wybrány z między Apoſtołow od Chryſtusá Páná ná mieyſcu iego Wikáry, y Głowá Kościołá Bożego, tymże ſpoſobem uczynił Sukceſſorem, y kreował ná ſwoim mieyſcu do Rządu Kościołá Bożego S. Liná, á S. Lin S. Klemensá, po Swiętym záś Klemenśie Duchowieńſtwo obieráć poczęło Papieżow, áż do S. Márká Sukceſſorá S. Sylweſtrá Papieżá, bo po śmierći S. Márká, Conſtantius Aryánin Konſtántyná W. Cesárzá Syn, począł turbowáć Elekcye Papieżow, y po nim wielu Cesárzow mieſzáiąc y zátrudniáiąc wolne Elekcye Duchowieńſtwá, ná oſtátek Mikołay II. Papież zágrádzáiąc drogę pretenſyom Cesárzow, do mieſzánia śię w Elekcyą Głow Kościołá Bożego, przenioſł Elekcyą do Collegium Kárdynalſkiego, iáko piſze Weſſelingus *Tract. de Major. & obed. cap. 3.* y dotąd práktykuie śię táż Elekcyá Papieżow poſtánowiona przez Kárdynáłow.

ELEKCYA PAPIEZA.

PO śmierci Papieżá według Konſtytucyi Grzegorzá XV. zieżdżáią śię Kárdynali do Pálácu tego, gdźie Papież umárł, ále ordynáryinie do Wátykańſkiego, y tám iedenáſtego dniá zſzedſzy śię do S. Piotrá, bywa ſpiewána Mſzá S. o Swiętym Duchu przez Kárdynałá Dziekáná, ná ktorey wſzyſcy znáyduiący śię ná ten czás Kárdynali, aſſyſtowáć powinni, y kazánie śię odpráwuie. Po Nábożeńſtwie Krzyż Pápieſki nieśie Magiſter Ceremoniarum, zá ktorym idą Kárdynáli Biſkupi, po nich Presbiterowie, po Presbiterách Dyákoni tákże Kárdynáli, przed Krzyżem záś wſzyſcy ſludzy Kárdynálscy, koło Krzyżá Kántorowie, á po Kárdynałách Prałáci, y ták wſzyſcy Proceſſyonálńie idą do Conclave, iuż ná to przygotowánego, gdźie Kárdinał Dziekán odpráwiwſzy zwyczáyne Modlitwy w Káplicy, Ordynácyą czytáć każe, y Grzegorzá XV. Konſtytucyą o Elekcyi Pápieſkiey, ná ktorą, iáko y ná Konſtytucyą Piusá V. (w ktorey zákázána ieſt alienácyá Dobr Kościelnych Papieżom,) wſzyſcy Kárdynali przyśięgáią, potym wſzyſcy Kárdynali do cel ſwoich odchodzą, ná to przygotowánych w Conclave, y wyznáczonych káżdemu przez Kárdynałá Kamerlingá. W tym Conclave wſzyſtkie drzwi y o-

kná

kná powierzchowne zámurowáne bydź powinno, y tylko w iednych drzwiach ieſt okienko, przez ktore iádło y trunek Kárdynáłom podáią, ná boku záś w lewey ſtronie ſą mieyſcá potrzebne, á w práwey ſtronie Káplicá S. Mikołáiá, gdźie Kárdynali Mſze Swięte odpráwuią y Elekcye. Tegoż dniá po ſkończonym obiedzie ſchodzą ſię Kárdynali do Káplicy, gdźie ſłudzy Kárdynálſcy, ktorych wolno ſobie Kárdynáłom excypowáć dwoch, lub trzech, y Medyká dla potrzeby, przyſięgáią ná wierność, po przyſiędze tego dniá áż do nocy Kárdynali dáią ieſzcze áudyencye, po ktorych w nocy Conclave zámykáne bywa, y trzech Kárdynáłow z Magiſtrem Ceremoniarum z záświeconemi pochodniámi luſtruią wſzyſtkie kąty, żeby ſię kto niepotrzebny nie zátáił. Przy tym Conclave ieſt wyznáczonych Gubernatorow dwoch, máiących attendencyą powierzchowną, ieden Prałát Duchowny, drugi Xiążę Swiecki, przytym Wárty wielkie ze wſzyſtkich ſtron ſtoią, dla przeſtrogi y beſpieczeńſtwá publicznego. Wewnętrznie záś Kárdynali Scrutiniá Elekcyi odpráwuią, Suffragiá iuż ná to przygotowáne, Imieniámi ſwemi podpiſuiąc, y pieczęciámi ſtwierdżáiąc, z wyráżeniem Elektá, y w kielich kłádą, ále pierwey przed podpisániem przy ołtarzu przyſięgáią temi ſłowy: *Teſtor Dominum meum JESUM Chriſtum, qui me judicabit, quòd eligam Eum, quem DEO volente idoneum puto, intendámq; hoc ſequi in acceſſu.* Po wſzyſtkich zápisánych Suffrágiach Kárdynáli trzey zwáni *Scrutatores*, oſobno kážde Suffragium wyimuią z kielichá, y publikuią, ták, że káżdy Kárdynał może ſobie notowáć. Do zupełney záś Elekcyi Pápieſkiey nie większa połowá wotow Kárdynálſkich poſtánowiona, ále dwie z trzech częſci Kárdynáłow znáyduiących ſię w Conclave zgodzić ſię ná iedno powinni, iáko poſtánowił Alexánder III. ná Concilium Láteráńſkim. Po zákończoney ſzczęſliwie Elekcyi trzech Kárdynáłow náyſtárſzych Biſkup, Presbiter, y Dyakon przychodzą do Elektá, z ktorych pierwſzy pyta ſię obránego Papieżá: *Intendísne Electionem ſuper Perſona Tua Canonicè factam acceptare?* obrány záś Papież pomodliwſzy ſię, odpowiáda: *Accepto*, potym pyta ſię Kárdynał Dyakon: *Quomodo vis nominari?* y w ten czás Oyciec S. Imie ſobie obráne publikuie, ále nie pierwey, áż Kárdynálſki ſtroy z ſiebie zdeymie, á záraz Pápieſkie ná ſiebie kłádźie, ktory uſtroiony Pontyfikálnie záraz prowádzony bywa do Ołtarzá w Káplicy Syxtusá V. przy Spiewáney Antyfonie: *Ecce Sacerdos Magnus;* przed ktorym ſiedzącym przy Ołtárzu Kárdynáłowie wſzyſcy klękáią, y práwą nogę, y rękę cáłuią, á Magiſter Ceremoniarum aſſyſtuie z Krzyżem Kárdynáłowi pierwſzemu, ktory kazáwſzy rozrucić ſciánę ná Conclave wymurowáną, ogłaſzá zgromádzonemu Poſpolſtwu Rzymſkiemu obránego Papieżá, w te ſłowá: *Annuncio Vobis gaudium magnum, habemus Pontificem Eminentiſſimum & Reverendiſſimum Dominum Dominum N. qui ſibi elegit Nomen N.* w tym rádość publiczna w Poſpolſtwie okrzykniona bywa, y we dzwony wſzyſtkie biią, iáko y w Fortecy S. Aniołá z Armát. Potym Papież Pontyfikálnie ubrány, Proceſſyonálnie idzie do S. Piotrá, y tám przed wielkim Ołtarzem pomodliwſzy ſię náyſtárſzy Kárdynał intonuie *Te DEUM laudamus;* po ktorym ſkończonym Kárdynali ſiedzącemu ná Tronie Papieżowi cáłuią nogę y rękę, ktory potym pierwſzą benedykcyą dáie zgromádzonemu Ludowi. Ieſt y innych wiele Ceremonii oſobliwie w Conclave, ktore ciekáwemu wolno obaczyć u Weſſelingá *de Elect. cap. 6.* y u Pirryngá *de Elect. Sect. 9. §. 2. n. 430. & ſeqq.*

KORONACYA PAPIEZA.

PO Elekcyi w dzień náznáczony Koronácyi, Papież przy aſſyſtencyi Kárdináłow idzie do S. Piotrá, gdźie przed brámą koſcielną záſiáda ná Tronie, ktoremu Kánonicy S. Piotrá cáłuią nogi, y klucze oddáią, wſzedſzy do Koſciołá przed wielkim Ołtárzem modlitwy odpráwiwſzy, idzie do Káplicy S. Jerzego, gdzie pod Báldáchinem ſiedzącemu ná Tronie, wſzyſcy Kárdynali cáłuią ręce, á Biſkupi, y Prałáci nogi, iákoby poſłuſzeńſtwo mu obiecuiąc, á Papież benedykcyą dáie y zupełny Odpuſt; Po tey Ceremonii, Papież wychodzi z Káplicy, przed ktorym Magiſter Ceremoniarum uklęka, y zápálá ſztucznie z Máteryáłu nieiákiego zrobioną ſtuppę iákoby garzſtkę pakuł, ktorá w momencie w ogniu pełzgnie, y mowi te ſłowá: *Sanctiſſime Pater ſic tranſit gloria mundi*, po trzy rázy. Z támtąd idzie Papież przed Ołtárz Apoſtolſki, przed ktorym go witáią trzech Kárdynáłow Presbiterow náymłodſzych, Imieniem SS. Apoſtołow, twarz Pápieſką y pierśi cáłuiąc, á potym Papież z wielkiemi Ceremoniámi przy aſſyſtencyi Kárdynáłow ſolennizuie Mſzą S. Po tey ſkończoney ſiedzącemu ná Tronie Kárdynał Archipresbyter Koſciołá S. Piotrá z dwiemá Kánonikámi, Imieniem Kápituły ofiáruie z złotá ſzytą y kámieniámi sádzoną Burſę, álbo worek, y w nim 25. dáwnych Pápieſkich

Nu-

Numizmátow, mowiąc te słowá: *Sanctissime Pater, Capitulum & Canonici ad S. Petrum offerunt Sanctitati Vestræ consuetum, ac debitum Sacerdotale stipendium pro Missa bene cantata, ex humillimo animo in contestationem subjectionis perpetuæ.* Po tey Ceremonii przy liczney assystencyi Papież idzie ná gánek Brámy kościelney, gdźie siedzącemu ná Tronie bogátym, náystarszy Kárdynał Triregnim álbo troistą Koronę kłádzie ná głowę, mowiąc te słowá: *Accipe Tiaram Papalem, tribus coronis ornatam, ut scias, quia tu es Regum & Principum Pater, Judex mundi, & in terris Vicarius Salvatoris nostri JESU Christi, cui laus & gloria in sæcula sæculorum, Amen.* Tá Troista Koroná ma bydź szácowána 1000000. Czerwonych Złotych, po tych słowách skończonych Lud wszystek wykrzykuie po trzy rázy: *Kyrye eleyson*, á potym Papież Benedykcyą y Odpust zupełny dáie wszystkim, ná koniec Kárdynali dwáy ieden po Łácinie, drugi po Włosku, te słowá mowią: *Hodie Mundo salus facta est, hodie Vobis omnibus Fidelibus à Sanctissimo Domino Nostro Papa N. Plenaria Indulgentia concessa est, In Nomine DEI Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, Amen.* á Pospolstwo wykrzykuie *Vivat Papa N.* Po skończoney Ceremonii, y rozebrániu się Pápieskim w Káplicy S. Syxtá, witá ieden Kárdynał Papieżá, temi słowy: *Ad multos annos*, á w tym z Fortecy S. Aniołá z Armát 3. rázy biią, iáko y żołnierze ná Plácu S. Piotrá.

WIAZD PAPIEZA.

PO Koronácyi w dzień náznáczony Wiázdowi Pápieskiemu do Kościołá S. Jáná Láteráńskiego ná Biskupstwo Rzymskie, Papież wyieżdża z Pałácu Wátykáńskiego lub ná koniu, lub w lektyce niesiony przy assystencyi wszystkich Kárdynáłow ná mułach iádących, tákże wszystkich znáyduiących się ná ow czás Pátryárchow, Arcybiskupow, Biskupow, Legátow, álbo Posłow Cudzoziemskich Monárchow, Xiążąt Swieckich, Prałátow, Senátorow, Trybunow, y innych Ministrow, y Officyálistow, iáko y przy Káwáleryi y Infánteryi pięknym porządkiem przez wpuł Miástá, y przez Capitolium, gdzie od Senátu Rzymskiego odbiera sobie prezentowáne klucze, potym przeieżdża przez Arki Tryumfálne, na Tryumf umyślnie wystáwione, y przybywszy przed Kościoł S. Jáná, cáłuie Krzyż od Kárdynałá Archipresbiterá tego Kościołá sobie podány, do ktorego tenże Kárdynał ma mowę, á tym czásem Kárdynali biało ubráni w Mitrách, Papieżá siedzącego w kátedrze porfirowey podnoszą, mowiąc te słowá: *Tu suscitas à terra inopem, & de stercore erigis pauperem, ut colloces eum cum Principibus, cum Principibus populi tui.* Potym Processyonálnie wchodzi pod Báldáchinem do Kościołá przed Ołtarz SS. Piotrá y Páwłá, gdzie tych Swiętych Głowy adoruie, potym idzie do Ołtarzá Eucharystycznego, gdzie Modlitwy odpráwiwszy, idzie do Choru, gdzie ná Tronie siedzącemu Kárdynali cáłuią nogę y posłuszeństwo Sakryfikuią, z ktorych káżdemu z osobná Kárdynáłowi Papież ofiáruie Numisma swoie, á potym Monetę miedziáną biorąc w rękę od Podskárbiego, rzuca między Pospolstwo, mowiąc: *Aurum & argentum non habeo, quod autem habeo, hoc tibi do*, y obrociwszy się do Ołtarzá, záczyna: *Sit Nomen Domini benedictum*, y dáie publiczne Błogosłáwieństwo, z támtąd w Troistey Koronie idzie Processyonálnie do Pałácu, gdzie z zwyczaynego mieyscá dáie Pospolstwu Benedykcyą, á dway Kárdynali Dyakoni ieden po Włosku, drugi po Łácinie promulguią Odpust zupełny, Pospolstwo zás wykrzykuie *Vivat, Vivat*, á w tym Monetę srebrną álbo Numismata rzucáć każe między Pospolstwo, potym wszyscy swoim porządkiem rozieżdżáią się do Domow.

Iákom zás námienił że Elekcye Papieżow przez Kárdynáłow się odpráwuią, ták przystępuię teraz do opisánia Kárdynáłow.

KARDYNALI od Kościołá S. postánowieni są ná fundámencie Pismá S. *Num. 11.* gdzie Moyżesz przybrał sobie do sądu Ludu Izráelskiego 70. Mężow iáko to Proroctwo przyznał Innocenty III. Papież temi słowy: *Per Venerabilem:* W Ewangelii zás Swiętey Chrystus Pan przybrał sobie SS. Apostołow do wspoł z sobą prácowánia około zászczepienia Wiáry S. Roku 304. To Imie Kárdynáłow wzięło swoy początek zá Marcellá Papieżá, ktory postánowił w Rzymie Párochie, á rządzących niemi názwał Presbiterámi Kárdynałámi, á ktorzy Dyákonie znácznieysze trzymáli, názwáni Dyákoni Kárdynali, Kárdynali zás Biskupi názwáni ci, ktorzy przyieżdżáli ná Elekcye Papieżow, álbo ná Rádę zobopolną z Oycem S. w przytrudnieyszych Máteryach, y było ich 6. Ostyeński, Portueński, Sabiński, Preneftyński, Tuskuláński, y Albáński. Ten był Status pierwszy Kościołá S. podczás persekucyi. A S. Sylwester Papież ná Concilium Rzymskim *Can. 6.* náypierwey kreował Kárdynáłow 7. Dyákonow, inni Papieże więcey kreowáli,

wáli, y przyczyniáli tey liczby áż do Syxtusá V. Papieżá, ktory postánowił Liczbę 70. Kárdynałow, z ktorych 50. Presbiterow, 14. Dyákonow, á 6. Biſkupow. Y ten Senát Hierárchiczny Koſciołá S. wraz z Papieżem złączony ſtánowi iákoby ciáło, y gdzie Papież rezyduie, tám y oni muſzą, áni im ſię wyiecháć godzi bez pozwolenia Pápieſkiego, gdzie záś wyſłáni bywáią do Monárchii od Papieżá názywáni zaráz ſą: *Legati à Latere.*

Roku 1244. ná Concilium Lugduńſkim Kárdynałom pozwolony Kápeluſz czerwony, y ná ſukniach kolor Purpurowy od Innocentego IV. á od Páwłá II. potwierdzony, á to ná Pámiątkę rozlániey Krwi Chryſtusá Páná, według Formuły Słow, ktore mowi Papież oddáiąc Kárdynálſki Kápeluſz: *Accipe Galerum rubrum, Inſigne ſingulare Dignitatis Cardinalatûs, per quod deſignatur, quòd uſque ad mortem & ſanguinis effuſionem incluſivè pro exaltatione S. Fidei, pace, & quiete, populi Chriſtiani augmento, & Statu S. Romanæ Eccleſiæ, te intrepidum exhibere debes, In Nomine Patris, & Filii, & Spiritûs S. Amen.*

HONOR záś Eminencyi Kárdynałom nádány od Urbáná VIII. Papieżá, ktorzy choćby byli Xiążętámi, trácą Xiążęcy Tytuł, á Eminencyi iakoby więkſzey, y zrownány z Krolewſkim biorą ná ſiebie, co potwierdził y Innocenty X.

Iákom tedy iuż námienił o S. Hierárchii Kárdynałow ſtánowiacych iákoby ciáło przy Głowie Koſciołá S. ták teraz przyſtępuię do zwierzchności Stolicy Apoſtolſkiey.

OYCIEC S. iáko Głowá Koſciołá S. ma wiele Kongregácyi, ná ktorych decyduie w záchodzących Intereſsách, z cáłego Swiátá przychodzących do niego, z ktorych náypierwſze názwáne Konſyſtorze, ktore ſię przedtym dwá rázy w tydzień odprawiáły, ále dziś rozdzielone ſą ná dwá: Extráordynáryiny y Ordynaryiny.

KONSYSTORZ Extraordynaryiny álbo Publiczny dyſtyngwuie ſię przez to, że ná nim Oyciec S. cząſem y Pontyfikálnie ubrány, ná Tronie záſiáda, Kárdynáli wſzyſcy po bokach, Biſkupi, Prałáci, Xiążętá koło Tronu aſſyſtuią, y ná nim odpráwiáią ſię Kánonizácye Swiętych, Audyencye publiczne od Monárchow, Kápeluſzow Kárdynálſkich oddawánie, y inne publiczne Ceremonie.

KONSYSTORZ Ordynáryiny álbo Sekretny, z ſamych tylko z Papieżem Kárdynáłow złączony, wydáie z ſiebie: Nominácye Kárdynáłow, Expedycye ná Pátryárchoſtwá, Prymáſoſtwá, Arcybiſkupſtwá, Biſkupſtwá; y inne máterye beneficyálne ſą tráktowáne. Ten Konſyſtorz ordynáryinie w Poniedziáłki bywa.

SIGNATURA GRATIÆ názywa ſię Kongregácyá, ná ktorey ſam Oyciec S. záſiádá przybráwſzy ſobie do woli ſwoiey Kárdynáłow, y ná niey tákże 12. Prałátow zwánych VOTANTES záſiádáią, iáko y Audytor Kámery Apoſtolſkiey, y inni Officyáliſtowie Trybunáłow Rzymſkich, y Referendárzow 3. ktorzy krotko ſámę rzecz záchodzących Spráw, y Intereſſow z Supliki Papieżowi podányc donoſzą dla decyzyi predſzey Pápieſkiey, bez ktorey ſie nie może obeyść, we Wtorki ſię odpráwia.

SIGNATURA JUSTITIÆ ieſt Kongregácyá álbo ſąd złożony pod Prezydencyą Kárdynałá Prefektá z 12. Prałátow zwánych *Votantes*, ná ktorey ſię ſądzą ſtrony ſpráwy ſwoie indukuiąc apellácyálne lub Duchowne, lub Swieckie, náleżące do tego ſądu według Konſtytucyi oſobnych. Y ten Trybunał odpráwia ſię w Pałácu Apoſtolſkim w káżdy Czwartek.

TRYBUNAŁ zwány *SACRÆ ROTÆ* poſtánowiony ieſt od Pápieżow w Sprawách cáłego Swiátá przychodzących, y złożony z 12. Prałátow zwánych Audytorow Roty, wybránych z rożnych Nácyi, y doſkonále wyexáminowánych, w umieiętnoſci Práwá, z tych ieden Niemiec bydź powinien, Fráncuź ieden, Hiſzpánow dwoch, Wenet ieden, Medyoláńczyk ieden, Bonończyk ieden, Ferrárczyk ieden, Floreńczyk ieden, á trzech od woli Pápieſkiey kreowáni náyczęſciey Rzymiánie. Ten Trybunał ſądzi ſię dwá rázy w tydzień w Pałácu Apoſtolſkim w Poniedziáłek y w Piątek, y ná nim 12. Audytorow koło okrągłego Stołu záſiádáią, zkąd ſię *Rota* názywa, od tego ſądu żadná Apellacyá nie idzie, po trzech zgadzáiących ſię Dekretach zwánych: *Tres Conformes.*

KONGREGACYA zwána *S. OFFICII* álbo *VATICINALIS INQUISITIONIS* lubo iuż byłá poſtánowiona w Wieku XII. przez Promocyą S. Dominiká przeciwko Herezyom, ále tym gruntownieyſzą Páwel III. Papież poſtánowił przeciw Herezyom Lutrá y Kálwiná, ná niey zaśiádá ſam Papież y Kárdynáli do iego woli y Komiſſarz S. Officii w káżdy tydzień, y ná niey ſię ſądzą ſpráwy Herezyą trącace, dyſpenſy wychodzą ná wolne ieżenie Mięsá w zákazáne Poſty.

KONGREGACYA zwána *JUDICIS LIBRORUM* od Syxtusá V. poſtánowiona, ná ktorey Cenzurá Kſiąg wydánych przeciwko wierze lub Koſciołowi bywa rozſądzona, y ná niey záſiádá Magiſter Pałácu Apoſtolſkiego z Wikárym Miáſtá, y máią władzą approbowáć Kſięgi wychodzące do druku, y pozwaláć czytáć zákazáne.

KONGREGACYA *S. CONCILII TRIDENTINI* postánowiona od Syxtusá IV. y potwierdzona od Syxtusá V. Papieżow, ná ktorey pewna liczbá Kárdynałow według woli Pápieskiey zásiádá, y interpretuią Reformácye tego Concilium, ále nie artykuły Wiáry, odpráwiá się raz, álbo dwá razy w Miesiąc, w dzień sobotny; z niey wychodzą dyspensy w Máteryach zákazánych od tego Concilium iáko w Małżeństwách, Fundácyách nie dochodzących, &c. &c. y ná niey Synody Prowincyálne, y Dyecezálne stwierdzone bywáią, ná to wszystko zawsze záchodzi deklárácyá Pápieska.

KONGREGACYA zwána *EPISCOPORUM & REGULARIUM* postánowiona od Syxtusá V. złożona z Kárdynałow pod Prezydencyą Kárdynałá Prefektá, y iego Sekretarzá, odpráwia się w Piątek káżdego Tygodniá, y decyduie záchodzące kłotnie między Biskupámi y Klásztorámi, to iest temi, ktore chcą Exempcyi, álbo są wolne iuż od władzy Biskupiey, tákże rezolwuie záchodzące trudności w Dyecezyach po śmierci Biskupá *Sede Vacante* y inne kłotnie uspokoia między Zákonámi záchodzące y przychodzące z cáłego Swiátá.

KONGREGACYA zwána *RITUUM* postánowiona od Syxtusá V. y rozdzielona ná Ordynáryiną y Extraordynaryiną.

ORDYNARYINA iest złożona z Kárdynałow pod Prezydencyą Kárdynałá Prefektá, y z Assessorow Zákonnikow Doktorow S. Teologii, Mágistrá Páłácu Apostolskiego, y Zakrystyáná Pápieskiego, ktory záwsze iest Augustyniánin. Ná tey Kongregácyi Ceremonie Kościelne rozeznáwáią, y Kontrowersye rozsądzáią, o Precedencye y Preeminencye miedzy Kápitułámi, Zákonámi, stwierdzáią Erekcye Zákonow &c. &c.

EXTRAORDYNARYINA zás złożona tákże podobnym sposobem z Kárdynałow, y inszych iáko 3. Audytorow Roty, Promotorá Wiáry, Teologow &c. y ná niey decyduią chwałę Boską w náznáczániu Protektorow Swiętych Nacyom, Miástom, obchodzenia Oktáw, Beatyfikácyi y Kánonizácyi Procesśá, y inne Ceremonie Kościelne.

KONGREGACYA zwána *JURISDICTIONIS & IMMUNITATIS ECCLESIASTICÆ* od Urbáná VIII. postánowiona, złożona z Kárdynałá Prefektá, y innych Kárdynałow y Prałátow, odpráwia się we Wtorek dwá rázy w Miesiąc, decyduie w Sprawách *Immunitatum.*

KONGREGACYA zwána *de PROPAGANDA FIDE* postánowiona od Grzegorzá XV. złożona z Kárdynałow, Prałátow, y Zákonnikow do tego wyznáczonych, odpráwia się w Collegium *de Propaganda Fide* zwánym, wystáwionym od Urbáná VIII. w dzień Poniedziáłkowy raz w Miesiąc, ná niey czesto sám Papież prezyduie. Tá Kongregácyá wysyła ná Missye ná náwrácánie ná Wiárę S. y inne Máterye tráktuie około zászczypiánia Wiáry S.

Są y inne Kongregácye wszystkie pięknym porządkiem ułożone dla iáko náyspráwiedliwszego Rządu postánowione, iáko KONGREGACYA *STATUS*, do ktorey Papież deputuie, y druga *REFORMATIONIS REGULARIUM* od Innocentego X. postánowiona, uspokoiáiące kłotnie między Zákonámi &c.

Inne tákże są Kongregácye Ceremoniálne, ktore náznáczáią Odpusty, Relikwie Swięte rozdáią, y inne pártykulárne.

Przy tym ma Oyciec S. Officyálistow swoich przez ktorych Interesśá publiczne y prywátne decyduie:

KARDYNAŁ SUPERINTENDENT GENERALNY álbo *PATRONUS* zwány, záwsze rezyduie w Pałácu przy Pokoiách Pápieskich, y nayblizszy Sekretow Pápieskich, w wszelkich rezolucyách, y ma Rząd nád Prowincyámi Kościelnymi, y iest Legátem Awenioński.

KARDYNAŁ SEKRETARZ *STATUS* drugi Minister Pápieski pod swoią władzą ma wszystkich Sekretárzow do wszelákich Expedycyi, y częścią Rządowi iego podlegáią Páństwá y Miástá Kościelne &c.

MAGISTER Pałácu Apostolskiego zwány *SACRI PALATII* iest záwsze Dominikán Professor Teolog, y ma Socyuszá swego Wikáryego, Káznodzieią iest przy tym.

AUDYTOR Pápieski obligowány informowáć Papieżá w wszystkich Sprawách záchodzących do rozsądzenia.

PREFEKT Pałácu Apostolskiego rządzi cáłym Dworem Pápieskim zwány MAJOR-DOMO.

MINISTER *DATARIUS* podáie Prezenty ná Beneficiá do Podpisánia Papieżowi, y sám one rozdáie iáko to mnieysze.

Przy tym są y inni Ministrowie, iáko: KARDYNAŁ VICE KANCLERZ máiący pod swoią Władzą Káncelláryą y ich Officyálistow. KARDYNAŁ *POENITENTIARIUS* máiący

máiący pod ſwoią Władzą Penitencyáryuſzow. KARDYNAŁ *CAMERARIUS* álbo KAMERLING ma pod ſwoią władzą Kámerę Apoſtolſką y Skárb y prezyduie ná Kongregácyi Skárbowey, ktora ſię odpráwia w Poniedziáłki w Sapiencyi. Ma Rząd cáłego Miáſtá we wnętrznie, á náywięcey iego ſię władzą wydáie podczás wákuiącego Pápieſtwá po śmierci Oycá Swiętego.

AUDYTOR KAMERY Apoſtolſkiey ieſt záwſze naypierwſzy Prałát Dworu Pápieſkiego, y ieſt Sędzią Ordynaryinym wſzyſtkich Spráw záchodzących Dworſkich Kárdynałow, Xiążąt, Prałátow &c. y ma ſwoy Sąd złożony z 3. *Locum Tenentes* zwánych; iednego Prałátá, drugiego Swieckiego, trzeciego Togátá, álbo Kryminálnego Sędziego, ktory w káżdy Poniedziáłek kryminálne Akcye ſądzi u ſiebie.

PODSKARBI zás Generálny ieſt Sędziá wſzyſtkich Prowentow Skárbu Pápieſkiego, y ma ſwoich Officyáliſtow y Sądy &c.

Po wyrážonym cáłym Dworze Pápieſkim, ieſzcze tu dla Informácyi námienię Rząd Oycá S. powierzchowny ktory ma nád cáłym Swiátem. A náypierwey.

S. PIOTR trzy Pátryárcháty poſtánowił: Antyocheńſki, gdzie ſam pierwſzą Stolicę miał. Rzymſki, gdzie Stolicę ſwoię przenioſł; y Alexandryiſki gdzie S. Márká Ewángeliſtę oſádził, iákoż pięknie ſię to wydawáło. Bo Záchodnie Kráie miáły ſwoię Głowę w Rzymie, Południowe w Alexándryi, á Wſchodnie w Antyochii.

A ták poſtánowiwſzy S. Piotr Pátryárcháty, po Stolicy Rzymſkiey náznáczył pierwſzy Alexándryiſki, ſtoſuiąc ſię iákoby do Władzy Auguſtá Cesárzá, ktory náznáczył pierwſzą Prefekturę w Alexándryi, á drugą w Antyochii, y dlo tego, drugi Pátryárchát náznáczył Antyocheńſki. Potym iák Cesárze Wſchodni Stolicę ſwoię przenieſli do Konſtántynopolá ták z wielkim Zámáchem y Grozbą wymuſili ná Oycách SS. 3. Pátryárchát Konſtántynopolitáńſki Roku 500. zá Juſtyniáná Cesárzá, á 4. Pátryárchát poſtánowiony Jerozolimitáńſki dla náwiedzáiących Grob Páńſki. Dla Zámáchow záś ná Wiárę S. wznieconych od Cesárzow Wſchodnich potym Prym dány Pátryárchom Konſtántynopolitáńſkim, drugi Alexándryiſkiemu, trzeci Antyocheńſkiemu, 4. Jerozolimſkiemu. Tych Pátryárchow ieſt Władzá nád Metropoliámi, y Biſkupſtwámi cáłey Prowincyi, y do nich Appellácyá, od nich nie idzie, y przed niemi Krzyż nieſą, byle nie przy Pápieżu. Władzá ich dependuie od Głowy Koſcioła S. ſą y mnieyſi Pátryárchowie, iáko: Wenecki, Akwileyſki, Indyiſki, álbo Nowego Swiátá, Etyopſki poſtánowione od Oycow Swiętych.

PRYMASOWIE máią podobną Juryſdykcyą iáko y Pátryárchowie.

ARCYBISKUPI záś máią Juryſdykcyą w ſwoiey Dyecezyi, y Appellácye od nich idą do Biſkupow, náleżących do iego Prowincyi.

BISKUPI máią tylko Rząd w ſwoich Dyecezyách. Ci záś wſzyſcy máią ſwoich Suffragánow, Officyáłow, Audytorow, Surrogatow, ktorzy ná ich mieyſcu rządzą Dyecezyámi y ſądzą ſpráwy ich.

A ták krotko zebráwſzy Rząd Koſcioła Rzymſkiego Kátolickiego pod náywyżſzą Głową iego, przyſtępuię ieſzcze do Opisánia Generálnego zgromádzenia Duchowieńſtwá zwánego *Concilium.*

CONCILIUM ſtánowi ſwoy początek ná Fundámencie ſtárego Teſtámentu, gdzie Deut. 7. Concilium Zydowſkie Sanædrin zgromádzone było, y potym *Marci 8. Lucæ 9. Matth. 6. & 18. Si duo vel tres congregati fuerint in Nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Y ná tym fundámencie Apoſtołowie SS. po w Niebowſtąpieniu Páńſkim mieli 3. Concilia Jerozolimſkie; Pierwſze *Act. Apoſt. cap. 1.* ná ktorym obráli S. Macieiá Apoſtołem, ná mieyſce Judáſzá. Drugie *Act. Apoſt. cap. 6.* ná ktorym obráli 7. Dyákonow pełnych Mądrości. Trzecie ná ktorym Apoſtołowie uwolnili wiernych od obrzezánia, y záchowánia Práwá Moyżeſzowego *Act. Apoſt. cap. 15.*

Ná tym tedy fundámencie Koſcioł S. obſerwował, y dotąd obſerwuie te Swięte Zgromádzenia, iáko ich ſą pełne Wieki w Hiſtoryách Koſcielnych, á to dla obrządkow y Ceremonii Koſcielnych, poſtánowienia Juryſdykcyi, Reformácyi Duchowieńſtwá, ále y bárdziey dla potepienia rozmnażáiących ſię iádow, y záráz Heretyckich.

Concilia poſtánowione ſą czworákie: Pierwſze Generálne, przez Proceſs Pápieſki zgromádzone z Biſkupow cáłego Swiátá, zwáne *Oecumenica.* Drugie Nácyonálne, zgromádzone od Pátryárchow z wſzelkich ſobie podległych Prowincyi Arcybiſkupow y Biſkupow. Trzecie Prowincyálne, zgromádzone z Biſkupow zá Proceſſem Metropolity. Czwarte Dyecezáńſkie, zá Proceſſem Biſkupá, zgromádzone z Prałátow, Kánonikow, Opátow y Plebánow.

Między

Między Generálnemi ráchuie ſię Concilia odpráwionych przeciwko Herezyom 22. Pierwſze Niceńſkie Roku 325. przez S. Sylweſtrá Papieżá zgromádzone przeciw Aryánom. Drugie Konſtántynopolitáńſkie I. Roku 381. przeciw Mácedoniuſzowi. Trzecie Effezyńſkie Roku 431. przeciw Neſtoryuſzowi, y Pelágiánom. Czwarte Chálcedońſkie Roku 451. przeciw Eutycheſowi. Piąte Konſtántynopolitáńſkie II. Roku 553. Szoſte Konſtántynopolitáńſkie III. przeciw Monotelitom Roku 680. Siodme Niceńſkie II. Roku 787. preciw Ikonoklaſtom. Oſme Konſtántynopolitáńſkie IV. przeciw Focyuſzowi Roku 869. Dziewiąte Láteráńſkie I. względem Inweſtytur Roku 1102. Dzieſiąte Láteráńſkie II. przeciw Arnáldyſtom y innym Roku 1139. Jedenaſte Láteráńſkie III. znoſzące Schizma y przeciw Waldeńczykom Roku, 1179. Dwunáſte Láteráńſkie IV. przeciw Albienſom R. 1215. Trzynáſte Lugduńſkie I. przeciw Fryderykowi Cesárzowi Roku 1245. Czternáſte Lugduńſkie II. Roku 1274. ná ktorym unia Greckiego Kośćiołá z Łáćińſkim. Pietnáſte Wienneńſkie Roku 1311. przeciw Templáryuſzom. Szeſnáſte Pizáńſkie uſkramiáiące Schizmá Roku 1409. Siedmnáſte Konſtáncyeńſkie, ktore obráło Papieżem Marciná V. y uſkromiło Schizmá potępiwſzy tákże Herezyą Wiklefá y Janá Husá R. 1414. Oſmnáſte Seneńſkie Roku 1423. Dziewietnáſte Bázyleyſkie Roku 1431. Dwudzieſte Florenckie, ktore złączyło Kośćioł Grecki z Łáćińſkim Roku 1438. 21. Láteráńſkie V. Roku 1512. 22. y Oſtátnie Concilium Trydentſkie przeciw Herezyom Lutrá y Kalwiná Roku 1545. Inne Concilia wolno czytáć w Hiſtoryách Kośćielnych.

Ná Koncyliách Generálnych Sám Pápież Prezydowáć powinien przez ſię lub przez Legátow. Concilia Prowincyálne co 3. látá bywáć powinno. Concilia záś Dyecezalne lub Synody corocznie, więcey wolno czytáć w Kanonách. Ja przyſtępuię do Opisánia Páńſtw Kośćiołá Rzymſkiego.

PANSTWA OYCOM Swiętym podległe zwáne Pápieſkie lub Kośćielne, gránicżą ná Pułnoc z Páńſtwámi Weneckiemi y Golfem Weneckim, ná Wſchod z kroleſtwem Neápolitáńſkim, ná Południe z Morzem Toſkáńſkim, á ná Záchod z Toſkáną, Modeną, Mirándolą, y Mántuą.

Dzielą ſię ná 12. Prowincyi: Pierwſze cztery nád Morzem Weneckim: Ferrárſká, Romáńſká, Xięſtwo Urbińſkie y Marká Ankońſká. Piąta Bonońſká między Toſkánią y Románią, Szoſta zwána Patrimonium S. Piotrá nád Morzem Toſkáńſkim; iáko y Siodmá Kámpánia Rzymſká. Inne záś Pięć położone we ſrodku, iáko: Xięſtwo Spoletańſkie, Perrugin, Xięſtwo Caſtro, Orvietan, y Sabiná. Procz tych Prowincyi Oyciec S. trzyma abſolutnym Práwem Xięſtwo Benewetáńſkie w Kroleſtwie Neápolitáńſkim, Awenion, y Gráfſtwo Weneſſyńſkie w Prowincyi Fráncuſkiey. Ma przytym hołduiące ſobie Kroleſtwo Neápolitáńſkie y Xięſtwo Pármezáńſkie. Powietrze w tych Prowincyách bárdzo grube y nie zdrowe z przyczyny licznych Jezior, bágniſk, błot. Gruntá jednák żyzne, y obfituiące we Zbożá, Winá, Oliwy, Owoce wſzelkie y Páſtwiſká.

Páńſtwá Pápieſkie mogą wyſtáwić Woyſká w potrzebie Piechoty 50000. Káwáleryi 10000. zwyczáynie záś Oyciec S. káżdy trzyma Galer 12. ná Morzu przeciw inkurſyom Tureckim. Intráty z tych Páńſtw może mieć corocznie Skárb Pápieſki o koło dwoch Millionow Czerwonych złotych procz innych licznych Akcydenſow.

FERRARA.

PRowincyá tá álbo Xięſtwo iáko y Polezyná de Rovigo náleżáły do Fámilii de Eſt od Roku 1336. Ale Wenetowie przywłáſzczyli ſobie Roku 1500. Polezynę, á Ferrárę Klemens VIII. Papież Roku 1598. przyłączył do Páńſtw ſwoich po śmierci Alfonſá Xiążęciá Ferrárſkiego iáko ſobie hołduiącą, Syná iego Cezará de Eſt ukontentowáwſzy Modeną y Reggio Xięſtwámi, iáko y Carpi z Carfagnagne, przy Ferrárze tákże odebrał Comachium.

Tá Prowincyá ma ná Południe Románia y Ráwennę, ná Wſchod Morze Adryátyckie, ná Pułnoc Weronę, á ná Záchod Bononią, Mántuą y Mirándolę; położona ieſt nád Rzeką Po, ktora ią częſto zálewa, y dla tego ten Kray nie ieſt ludny, bo y Powietrze nie zdrowe, obfituie iednák w Zbożá, Winá, Fruktá, á náywięcey w Ryby morſkie, ieziorne y rzeczne, procz Stołecznego Miáſtá Ferráry ma y inne, iáko to: Arano, Commachio, Magnavacca, Beleigvardo, Cento, Buendeno, y Fichervolo.

Obywátele tey Prowincyi do Woyny y náuk ſą ſpoſobni, żwáwość máią w ſobie, ále grzeczni y ludzcy, w konwersácyi weſeli, y Cudzoziemcom przychylni. Rząd tego Xięſtwá ieſt pod Dyrekcyą Legátá od Oycá S. wyznáczonego, ktory ſądzi y rządzi wſzeláko.

FER-

FERRARA Miásto Stołeczne położone nád odnogą Rzeki Po, wielkie y przyozdobione wielą Kościołow, Páłácow y Domow pięknych, ále wcále nie ludne, iákom sam widział, ufortyfikowáne y obronione Cytádellą wystáwioną przez Klemensá VIII. Papieżá, ktorego tám iest w pośrodku Rynku Statua z Bronżu z tą Inskrypcyą: *Nè recedente Pado Ferrariæ fortitudo recederet, Martem Neptuno substituit.* Ma swego Biskupá y Akádemią zwáną *Gli Elevati* fundowáną przez Fryderyká II. Cesárzá Roku 1390.

COMMACHIO Miásto zruynowáne, położone w srodku ieziorá wielkiego, ták iáko Wenecyá ná Morzu, ále czásem może sucho przeyść od lądu do Miástá, obfituie w Ryby iezuiorne, osobliwie węgorze, między ktoremi znáduią się y 50. funtow máiące, náywiększy zaś hándel z soli prowadzi, ktorą tu robią z wod słonych.

CENTO Miásto nád Rzeką Reno, nie wielkie ále ludne y hándlowne.

ROMANIA.

TA Prowincyá u dáwnych Rzymian byłá zwána Fláminiá od Fláminiuszá Konsulá, ktory po zwyciężonych Genueńczykách wysłáć kazał Kwadrátowemi Kámieniámi od Rzymu ciągnącą się droge, áż do Rymini, dla zábawienia y nie proznowánia Woyská, y názwał tę drogę Emilią, dla tego, że się tám ná ten czás znáydowáłá Emiliá. Ale potym Károl Wielki Cesarz, y Hadryan I. Papież názwáli tę Prowincyą Romándyolą, y Romániolą, á Włosi odmienili Imię iey ná Románią. Położona iest między Appeninem, Toskáną y częścią Ankony ná Południe, Lombárdyą, Modena, y Mirándolą ná Záchod, Pádwą y Weroną ná Pułnoc, á ná Wschod Golfem Weneckim, y Márką Ankońską. Ma Miástá pryncypálnieysze: Rawenne, Cap, Fayece, Sarsiná, Imola, Forli, Rimini, Cesena, Cervia, Bertinoro, &c.

Romániá obfituie w Zbożá, Winá, Oliwy, Lny, Figi, y wszelkie Owoce, przytym prowiduie większą część Włoch solą białą, ma w sobie wody zdrowiu ludzkiemu pomocne y pożytkuie w Pinolle. Obywátele tuteczni są dowcipni do woyny, hándlu y náuk, iákoż z tąd náywięcey Rycerzow woiennych dobieráią.

RAVENNA Miásto Stołeczne, ma swego Arcybiskupá, położone nád Morzem Weneckim, y Rzeką Montone, Miásto to dáwne, bo fundowáne przez Tessalończykow Grekow przed Národzeniem Páńskim, dla tego zwáne od Włochow *Ravenna antiqua*, przyozdobione Kościołámi wspániáłemi y pięknemi: w Ogrodzie Benedyktyńskim iest iedná Káplicá wystáwiona od Placydyi Galli, gdzie leży iey Ciáło, y dwoch iey Bráci Cesárzow Arkádyuszá, y Honoryuszá. W Kościele Fráncifzkáńskim iest Grob Mármurowy Dantego Algierry pierwszego Poéty Włoskiego. To Miásto z Greckiey Jurysdykcyi dostáło się było Rzymiánom, ktorzy ie trzymáli áż do dekádencyi pánowánia ich, wstáwione Rezydencyą Honoryuszá y Walentyniáná Cesárzow. Roku 476. Odoácer Krol Herulow podbił ie sobie, ále Roku 493. od Teodoryká Królá Gotow wygnány y zábity, ktory tu erygował Stolicę swoię trwáiącą lat 70. pod 7. Krolámi Ostrogotow, Bellizaryus y Narses Wodzowie Justyniana Cesárzá wygnáli potym Ostrogotow, gdzie Justynián ufondował ná ich mieyscu Jurysdykcyą swoię we Włoszech, názwáwszy ią Exarchát Ráweński, y przełożył w niey Exárchow álbo Wodzow swoich, ktorym oko mieć kazał ná nieprzyiaciol Włoskich: Tych Exárchow było 15. áż do Roku 752. w ktorym Astolphus Krol Lombárdow záwoiowal y odebrał Ráwennę, zágubiwszy Imię Exarchátu y w nim władzą Cesárzow Wschodnich. Roku 774. Pipinus Krol Fráncuski Lombárdow pokonał, y Ráwennę z 5. Miást znácznieyszych dárował Kościołowi Rzymskiemu, ále że Astolf po ustąpieniu Woysk Fráncuskich Pokoy złomał, wiec Roku 786. Károl Wielki Cesarz Syn Pipiná z Woyskiem przebywszy Alpes Lombárdow zniosł, zágubiwszy ich Krolestwo y Ráwenny donácyą stwierdził Kościołowi Rzymskiemu. Iest iefzcze w Ráwennie do widzenia Inskrypcyá ná kámieniu iednym: *Pipinus pius, primus amplificandæ Ecclesiæ viam aperuit, & Exarchatum Ravennæ cum amplissimis &c.* Resztá wymazáná. Ten Exarchát bywał przedtym obszernieyszy pod władzą Cesárzow Wschodnich, ále teraz rozdzielony ná Prowincye. Miásto zás Ráwenná bywáło przedtym wstáwione Portem Morskim obszernym, ktory teraz piáskiem Morskim záfypany, y Morze umknęło się od Miástá ná puł mile dobre. Szczyci się bydź Oyczyzną Jáná XVI. Papieżá, Kassyodorá, y Fausstyná, przytym 22. Biskupow swoich liczy Meczennikow.

SARSINA Miásteczko zruynowáne nád Rzeką Savio, ma swego Biskupá.

IMOLA Miásto piękne, ludne y hándlowne, obfituie w winá dobre, y ma swego Biskupá.

FORLI nád Rzeką Ronko ma ſwego Biſkupá, wſtáwione zwycięſtwem Rzymiánow przeciw Kártágeńczykom pod Komendą Liwiuſzá Salinátorá, y Neroná Konſulow, ktorzy ná tym mieyſcu zábili Házdrubálá Wodzá Kártágeńſkiego idącego ná ſukkurs Annibálowi Brátu ſwemu. Miáſto to położone w obfituiącym Kráiu w Zbożá, Winá, Anyże, ſzczyci ſię bydź Oyczyzną Korneliuſzá Gállá Poéty, Gwidoná Bonátá Aſtrologá, y Fláwuſá Blądá Hiſtoryká.

FAENZA nád Rzeką Lamon, ma ſwego Biſkupá, y w Kátedrze ná miedziáney Táblicy ieſt inſkrypcyá : żeby corocznie przez pierwſze trzy dni Márcá odpráwowáłá ſię tu publiczná Proceſſyá y Poság ná dwie Pánny dáwáło Miáſto ná podziękowánie P. Bogu zá obronę Miáſtá y ochronę od Fráncuzow y Szwayczárow áttákuiących go Roku 1557. Wſtáwione to Miáſto Przedniemi farfurámi, ktore tu robią, y záſzczycone urodzeniem Eliuſá Waruſá Cesárzá.

CESENE Miáſteczko nie wielkie wſtáwione u Pliniuſzá winámi.

RIMINI nád Morzem Weneckim położone, dáwne y ſtáwne przez dány ſukkurs Rzymiánom przeciw Annibálowi, przyozdobione ſtárożytnoſciámi dáwnych Rzymian, Amfiteátrem, Arkiem Tryumfálnym y moſtem kámiennym ná rzece Marechia, ma ſwego Biſkupá, Port záś piáſkiem Morſkim záſypány, wſtáwione Concilium zgromádzonym od Konſtánsá Cesárzá Roku 359. z Biſkupow 400. ktorzy z początku potępili Aryáńſką Sektę, ále przeſtráſzeni od Konſtánsá uwiedli ſię boiáźnią, podpisáwſzy ſię do woli Aryáná Cesárzá, y tylko ich 20. uſzło nie przełománych Kátolikow, do bliſkiego o trzy mile Miáſtá, ktore odtąd názwáne *Catholica;* w tey Kátolice ná Koſciele S. Apolinárá ieſt inſkrypcyá, że z tey przyczyny Miáſteczko to názwáne Katoliká, ktorą ſam czytałem, y Bároniuſz o tym ſwiádczy. Miáſto to w Kráiu bárdzo pięknym położone bo między ſamemi Ogrodámi obfituiące w Zbożá, Winá, Owoce, &c. powietrze zdrowe, bo zá Weſpazyáná Cesárzá ználeziony tu był człowiek máiący lat 150. y Białagłowá máiąca lat 177. w Morſkie Ryby to Miáſto náywięcey obfituie.

CITTA di SOLE Miáſteczko náleżące do Xiążęciá Florenckiego wſtáwione Kláſztorem Benedyktynow fundowánych przez S. Maurá.

ROMANIA ieſt oblaná Rzekámi : Vetrene, Marechia, Ronco, y Piſatello, álbo Rubicon od dawnych zwáną. Z drugiey ſtrony Rubikonu nie godziło ſię Gubernátorom Cyzálpińſkim przechodzić z Woyſkiem ku Rzymowi bez konſenſu Senátu. Y z tey rácyi Juliuſz Cesárz był obwołány Nieprzyiácielem Ludu Rzymſkiego, o czym Sweton ſwiádczy, y piſze, że iák ſię zbliżył Juliuſz do tey Rzeki, zátrzymał ſię troche w myſli, czyliby mogł ſię Pánem cáłego Swiátá uczynić podnożſzy rebellią przeciw Rzymowi? y rzekł do aſſyſtuiących ſobie : mamy teraz wolność álbo ſię wrocić, álbo ieżeli cokolwiek poſtąpiemy, zá ten Moſtek, trzebá duſáć w Sercá Rycerſkie, iákoż tylko co przeſzedł, ták záraz przywłaſzczył ſobie cáłey Monárchii Rząd ále nie ná długi czás, o czym hiſtoryá.

URBINO.

PRowincyá tá álbo Xięſtwo miáło włáſnych Xiążąt, z ktorych oſtátni Fránciſzek Mária de la Rovere bezpotomnie umárł, uſtąpiwſzy Xięſtwo to Urbánowi VIII. Papieżowi oprocz S. Máryná Miáſtá, ktore ſię rządzi ſwoią Rzecząpoſpolitą, y Fano náleżącego z dáwná do Pápieżow.

Zámyka w ſobie Xięſtwo włáſne, Grafſtwo Monfeltro, Gubio, Pezaro, y Senigallią. Obfituie w Zbożá, Winá, Owoce, Oliwy, &c. Ma Miáſtá náleżące : Urbin, Pezaro, Gubio, Foſſembrone, Urbanea, Cagli, S. Leon, S. Angelo, Senigallia, y wiele innych.

URBIN Miáſto Stołeczne, ma ſwego Arcybiſkupá, przyozdobione Koſciołámi, y Pálácem ſtárym Xiążąt przeſzłych, w ktorym znáydowáłá ſię Biblioteká liczna w Kſięgi, zá Alexándrá VIII. Papieżá przenieſiona do Wátykánu Rzymſkiego, y częſcią do Sapiencyi. To Miáſto záſzczyca ſię bydź Oyczyzną Polidorá Wirgiliuſzá Hiſtoryká Angielſkiego Kroleſtwá, y Ráfaélá ſtáwnego Málárzá, ktoremu tu ieſt przypisáne Epitaphium :

Ille hic eſt Raphaël, timuit quos hoſpite vici
Rerum magna Parens, & moriente mori.

Clemens XI. Papież z Domu Albani tu ſię urodził.

GU-

GUBIO Miáſteczko dáwne, ále nie wielkie, ma ſwego Biſkupá, w Kátedrze ma Ciáło S. Ubáldá Biſkupá ſwego y málowániá przednie Fabryáná Málárzá ſłáwnego.

PEZARO Miáſto wielkie, dáwne y piękne, ufortyfikowáne y wſtáwione rezydencyą Legátow Pápieſkich, ma ſwego Biſkupá, bliſko tego Miáſtá ieſt Poggio Imperiale Pálác wyſtáwiony nád Morzem, dla tego zwáne Imperiale, że Fryderyk III. pierwſzy kámień ná fundáment tego Páłácu záłożył.

SENIGALLIA fundowáne od Gallow idących pod władzą Brennusá Rzym áttákowáć, ma ſwego Biſkupá.

URBANEA Miáſto rozprzeſtrzenione od Urbaná VIII. y od niego názwáne, przedtym zwáne Caſteldurante, ma ſwego Biſkupá, położone nád Rzeką Metauro, tu oſtátni Xiąże Urbińſki umárł.

FOSSEMBRONE położone ná drodze názwáney Flaminiá, nád Metaurem, ma ſwego Biſkupá.

Nád Rzeką Metaurem álbo Metrem, Neron Konſul Házdrubálá zwyciężył idącego ná ſukkurs Annibálowi Brátu ſwemu z 56000. Kártágeńczykow według Horacyuſzá:

Quid debeas ô Roma Neronibus
Teſtis Metaurum flumen, & Hazdrubal devictus &c.

RZECZPOSPOLITA S. MARYNA w ſzoſtym wieku poczęłá ſie ſtánowić, Włośi ią zowią: Republicetta dla tego, że ſzczupły Rząd iey iednák ſię utrzymuie przy wolnośći y ſámá ſobie Eſtymę dáie intytułuiąc w liſtách ſwoich Rzeczpoſpolitą Wenecką: *Alla noſtra Cariſſima Sorella la Sereniſſima Republica di Venezia*, iáko ſwiádczy Bocalin, lubo záś ſámá ſobą ſię rządzi iednák iák przedtym pod protekcyą Xiążąt Urbińſkich zoſtawáłá, ták y teraz pod Protekcyą Pápieſką.

Obiera z między ſiebie dwá rázy w Rok w Márcu y Septembrze dwoch Kápitánow, ktorzy máią náywyżſzą Juryſdykcyą, ktorym przybiera y Rády złączone z Fámilii nie ktorych, Intrátę náywiękſzą ma z Win, Wołow y Wieprzow. Dobrá Kointelligencyá między prywátnemi utrzymuie ią przy wolnośći.

S. MARYN Miáſto Rzeczypoſpolitey Stołeczne, y mocne, nie tylko z Sytuácyi mieyſcá że ieſt ná gorze wyſokiey, ále y z Regulárney fortyfikácyi, zowie ſię od S. Máryná, ktory ná tym mieyſcu ná puſzczy umárł, gdzie miał ſwoię Káplicę. Tá Rzeczpoſpolitá Roku 1000. przykupiłá ſobie fortecę zwáną: Penna Roſta od Grafá Monfeltro, á Roku 1170. Zamek Caſolo, Roku záś 1463. Pius II. Papież przydał iey: Serravalle, Faetano, Mongiardino, Fiorentino, y Piagge &c.

ANCONA.

PRowincyá tá zwána Márká Ankońſká z tey przyczyny, że kiedy ią trzymáli Lombárdowie mieli záwſze w niey Márkiezego, álbo Márgrábię, ktory rządził, dla czego Márká znáczy Márgrábſtwo, ieſt położoná między Appeninem y Morzem Weneckim ná Pułnoc, Abruzem ná Wſchod, Xieſtwem Spoletáńſkimná Południe, Urbińſkim ná Záchod. Kray ten Powietrze ma nie ze wſzyſtkim zdrowe, ále doſyć żyzny, y obſituiący w Winá, Owoce, &c. ma Miáſtá Fermo, Loret, Recanati, Macerata, Jeſi, Tolentino, Aſcoli, Oſimo, S. Severino, Montealto, Camerino, Ripatranſone, ktore wſzyſtkie máią ſwoich Arcybiſkupow y Biſkupow.

ANCONA Miáſto Stołeczne nád Morzem Weneckim, dáwne y bywáło ſobie wolne, ále Roku 1532. Clemens VII. odebrał ie pod włádzą ſwoię, ma ſwego Arcybiſkupá, ufortyfikowáne Cyttádellą przeciw inkurſyom Tureckim, miewáło przedtym Port náyſławnieyſzy ná cáłe Włochy, wſzyſtek obwiedzony mármurowemi máchinámi, gdzie ſię okręty zátrzymowáły, ále teraz ſpowſzedniáły, y co przedtym wielkie tu bywáły hándle teraz wcále uſtáły. Ark tryumfálny ma ieſzcze do widzenia wyſtáwiony Tráiánowi, zá to że Port wyſtáwił w Ankonie, ma y Koſciół Kátedrálny, ná tym mieyſcu gdzie przedtym był Koſciół Wenery, teraz záś nápełniony wielą Ciáł SS. Páńſkich, Oſtrygi tu ſię poławiáią bárdzo dobre.

FERMO ma ſwego Arcybiſkupá.

RECANATI ma tákże ſwego Biſkupá, iáko y JESI.

TOLENTINO wſtáwione Ciáłem y Grobem S. Mikoláiá Toletyńſkiego u Auguſtyniánow, ktory był tey Reguły, gdzie náwiedzałem Grob iego.

ASCOLI nád Rzeką Tronto, Miáſto y obronione dwiemá Cytádellámi ſtáremi, ma ſwego Arcybiſkupá, zaſzczycone urodzeniem Mikoláiá IV. Papieżá.

OSIMO

OSIMO ma ſwego Biſkupá, tak iáko y S. Severino.

MONTALTO ma ſwego Biſkupá, wſtáwione urodzeniem Syxtuſá V. Papieżá zwánego de Montalto.

CAMERINO ma ſwego Biſkupá, ták iáko y RIPATRANSONE.

LORET Miáſto nád Rzeką Muſon wpádáiącą bliſko w Morze położone ná gorze wyſokiey, ktora od Morzá nie doſtępną Fortecę czyni, opasáne murem, y ufortyfikowáne dwiemá Wieżámi ná kſztałt Cytádell, w ktorych ſą Arſenáły przy dwoch portách, Leo V. y Sixtus V. Papieże te Wieże wyſtáwili przeciwko náiazdom Tureckim, ktorzy często myſlą o ſkárbach tego mieyſcá S. Przyozdobione álbowiem ieſt to Miáſto Koſciołem wſpániáłym bárdzo pięknym, w ktorego ſrodku ieſt Domek, w ktorym Nayświętſzey Pánnie zwiáſtował S. Archánioł Gabryel Wcielenie Syná Bożego, ten Domek ieſt w ſobie murowány, y obwiedziony mármurem ná około, łáſk wielkich doznáią Peregrynánci ná tym mieyſcu Swiętym, dokąd z cáłego Swiátá wielki bywa konkurs ludzi. Ten Domek náypierwey był w Názárecie w Ziemi Swiętey, ále iák Turcy záwoiowáli Ziemię S. ták cudownym ſpoſobem przenieſiony był do Dálmácyi przez SS. Aniołow 7. Máiá Roku 1291. potym z Dálmácyi do Wenecyi, z Wenecyi przenioſł ſię ná Gront iedney Páni w Dyecezyi Rekánáckiey názwáney Lorettée z kąd Imię y przezwiſko ma, z támtąd ná to mieyſce przenieſiony gdzie teraz ieſt. Hiſtoryá tych przenoſin ieſt wyrażoná ná Facyácie mármurowey Koſciołá tego trzemá ięzykámi, ten Koſciol procz wielkich łáſk, ktorych doznáią Peregrynánci, ma y ſkárb nieſzácowány w złoto, Kleynoty, y ſrebrá; miedzy innemi Kleynotámi, ieſt iedná perłowá iednoſtáyná Figurá Nayświętſzey Pánny piáſtuiącey P. JEZUSA náturálnie w Morzu ználeziona, ieſt y ſkálá iedná náturálnie Szmarágdy z ſiebie wydáiąca, ieſt y Apparát sádzony Dyámentámi 6666. od Elżbiety Krolowey Arágońſkiey dány, innych nie zliczonych drogich kámieni wielki ſkárb, odſyłam Czytelniká do widzenia ná támto Swięte Mieyſce. Przed Ołtarzem Nayświętſzey Mátki w Domku iey między wielą lampámi lánemi ze złotá ieſt iedná nayprzednieyſzá włáſnemi rękámi Zygmuntá I. Krolá Polſkiego robiona, y Chorągiew Turkom zábrána od Jáná III. Krolá Polſkiego pod Widniem. To Miáſto ma ſwego Biſkupá.

BONONIA.

TA Prowincyá ieſt między Ferrárą ná Pułnoc, Románią ná Wſchod, Toſkáną ná Południe, Modeną ná Záchod. Oblana wielą Rzek, y przez to obfituiąca we wſzyſtko, od Włochow zwána *la Graſſa*, bo pradziwie tłuſta y pożytkuiąca z ſwoich Winnic w muſcatelle, ſukná, płutná, iedwábie, ktorych tu wiele fabrykuią, iáko y w zelázá hałony &c.

BONONIA Miáſto Stołeczne nád Rzeką Reno, obſzerne y ulice ma przyozdobione portykámi záſtániáiącymi ludzi od deſzczu, y od upáłow ſłońcá, iáko y kánáłámi ſłużącemi mánufákturom rożnym, ma Koſciołow pięknych wiele, oſobliwie dwie wieże wyſokie, z ktorych iedná widzi ſię bydź krzywa, y upádáiąca, á ieſt proſta, ma Akádemią ſłáwną y nápełnioną ludźmi godnemi, w ktorey Biblioteká ieſt bárdzo piękna dla wſzyſtkich potrzebuiących záwſze otwárta, w niey Sálá Anátomiczná ieſt przyozdobiona Státuámi náyſłáwnieyſzych Medykow, y figurámi Eſkulapá y Apollona. To Miáſto ma ſwego Arcybiſkupá, bywáło wolne, ále dla kłocących ſię między ſobą Fámilii poddáło ſię Rządowi Papieżow, ktorzy támi záwſze Legátá *à latere* trzymáią, á Miáſto w Rzymie ma ſwego Posłá. Obywátele tego Miáſtá máią oſobliwſze Práwo, że kiedy ieden drugiego zábiie, á uydzie do Kláſztoru, przez to sámo Dobrá iego nie podpádáią Konfiſzkácyi. W Koſciele S. Kláry ieſt Ciáło S. Kátárzyny Bonońſkiey, y lubo umárłe Roku 1463. iednák cáłe ſiedzące w krzeſle ná to zrobionym, y iákoby świeżo zmárło, á ná de wſzyſtko, że co mieſiąc páznokcie u Rąk urzynáią, á włoſy raz w Rok, ktore nie przeſtáią roſć, y tá Ceremoniá odprawiá ſię przy konkurſie wielu godnych Ludzi. Bononiá ſzczyci ſię bydź oyczyzną wielu godnych Ludzi: iáko to Honoryuſzá II. Lucyuſzá II. y Grzegorzá VIII. Papieżow, Jákubá Wignoli ſłáwnego Architektá, ktory zá Fránciſzká I. Krolá w Fonteneblo y w Szamborze Fránciá tákże Málárzá, ktoremu Ráfaél posłał Obraz S. Cecylii wymálowány do popráwienia, ále ten obáczywſzy y zmiárkowáwſzy, że nie tylko popráwić, ále y tákiey ſztuki wymálowáć nie potráfi, z Aprenſyi umárł, Roku 1518.

PA-

PATRIMONIUM S. PIOTRA.

TA Prowincyá ieſt część Toſkány, ktorą Machtildá Gráfowá Toſkáńſká dárowáłá S. Piotrowi Roku 1100. dla czego Urban VIII. Papież Ciáło iey przenieść kazał z Mántuy do Wátykánu Rzymſkiego.

Graniczy ná Pułnoc z Ombryą, Sábiną, y Kámpánią Rzymſką, od ktorey ią dzieli y ná Wſchod Tyber, Morze Medyterráńſkie ma ná Południe, á Toſkáne ná Záchod. Obfituie nie wſzędzie w Zbożá, ále wſzędzie w Owoce, Oliwy, Winá. Ma Miáſtá znácznieyſze Viterb, Orvieto, Bagnareia, Aqva pendente, S. Lorenzo, Bolſena, Toſcanella, Cornetto, La Tolfa, Civita Vechia, Orſa, Baſſanello, Bagliano, Civita Caſtellana, Galleſe, Montefiaſcone, Caſtelſoriano, Capranica, Sutry, Martiniano, Nepe, Caſtro, Ronciglione, Bracciano, Angvillara, Onano, y Pittiliano.

VITERBO Miáſto Stołeczne obſzerne, ludne, y náybogátſze po Rzymie, fundowáne od Dydyerá Krolá Lombárdow, przyozdobione Páłácámi, Fontánnámi, ma ſwego Biſkupá, Kátedrę y Koſciołow pięknych, w ktorych ieſt wiele nádgrobkow Oycow SS. tám leżących, w mieyſcu pięknym położone, rownym y oblánym czteremá Rzeczkámi Rybnemi, wſłáwione zdrowemi wodámi zwánemi Bulicani, támeczni twierdzą, że ná tym mieyſcu byłá fundowána Etruryá u dáwnych.

CIVITTA VECHIA ſłáwne Miáſto Portowe nád Morzem y Tybrem tám wpádáiącym, gdzie Gálery Pápieſkie máią ſwoią Konſyſtencyą przy Porcie bárdzo dobrym, zwáne od dáwnych Rzymian Centumcelle.

BRACCIANO Miáſto nie wielkie záſzczyca ſię tytułem Xięſtwá Domowi Urſynow hołduiącego, ma Zamek nád ieziorem zwánym *Lacus Sabateus* z ktorego przez Aqvedukt wodá do Rzymu idzie.

BOLSENA Miáſteczko teraz nie wielkie przedtym zwáne Ulſina y Uolſinia, bliſko tego Miáſtá ieſt iezioro, ná ktorym ſą dwie Wyſpy zwáne Biſentina y Matana, to Miáſto ſzczyci ſię Ciáłem S. Kryſtyny, y S. Hoſtyą, z ktorey dubituiącemu Xiędzu o Iſtocie Ciáłá Páńſkiego ná Korporáł Krew poczęłá z Hoſtyi ſączyć ſię, y z tey przyczyny Urban IV. Papież poſtánowił Swięto Bożego Ciáłá, Korporáł ten konſerwuie ſię w Orvietto, á Hoſtyá S. tu.

CASTELLANA Miáſto ufortyfikowáne, Stołeczne dáwnych Fáliſkow, od Rzymián záwoiowánych, bliſko tego Miáſtá ieſt Puſzczá wielka.

MONTEFIASCONE wſłáwione winámi dobremi. Ieden Niemiecki Káwáler lubiąc wino dobre, záwſze przodem poſyłał Człeká ſwego, áby gdzie wino dobre duplikował ná Facyácie kámieniczney, lub ná drzwiách *eſt*, *eſt*, tym czáſem iádąc do Rzymu przez to Miáſto tráfił ná tryplikowáne ſłowá *eſt*, *eſt*, *eſt*, gdzie mocno nápiwſzy ſię winá umárł, y támże pochowány w Koſciele S. Flawiáná, ktoremu ná Nádgrobku nápiſáno:

Eſt, eſt, eſt, & propter nimium eſt
Io de Fuc Dominus meus mortuus eſt.

SUTRY u dáwnych zwáne Sutrium, ma ſwego Biſkupá.

TOSCANELLA ſzczyci ſię Oyczyzną wielu Papieżow, ma ſwego Biſkupá.

TOLFA ſłáwne w hálony.

CASTRO bywáło piękne Miáſto, ále Roku 1649. z rozkázu Innocentego X. Papieżá zruynowáne, zá to, że zábili Biſkupá właſnego.

ORVIETO Miáſto mocne w ſwoiey Sytuácyi, ná ſkále nie doſtępney, gdzie tylko iedne ſtudnią ma, przez ktorą muły po wodę zſtępuią po 550. Grádusách, 70. okien máiących dla widoku, á wſtępuią przez inſze Gráduſy bez ſpotykánia ſię.

Prowincya Orwiecká ieſt w mieyſcu zdrowym y żyznym położoná, ma y inſze Miáſtá iáko to: Bagnareą, Oyczyznę S. Bonáwentury Doktorá Seraficznego, y Aqvapendente, gdzie z wielkiey ſkáły ná ktorey ieſt położone, Wodá ſpáda z wielkim grzmotem, dla czego ſię zowie od wody bieżącey, u dáwnych zwáne *Acula*, y *Aquila*.

KAMPANIA RZYMSKA.

TA Prowincyá ma ná Wſchod Kroleſtwo Neápolitáńſkie, ná Południe Morze To-

ſkáńſkie, ná Pułnoc ią dźieli Teveron od Sábiny, á ná Záchod Tyber. Powietrze ma nie zdrowe bo między błotámi y bagnámi położoná. Grontá dobre, ále ludzi máło do upráwy ich, Grotty liczne ſię znáyduią w tey Prowincyi nápełnione wężámi, w ktorych może uzdrowić trędowácizne, bo tám wpuściwſzy Człowieká trędowátego, węże wyſsáć mogą Krew złą z niego, ále ná to dáią Pácyentowi Opium, á żeby záſnął, nie ſtrácháiąc ſię zbliżániá wężow. Tá Prowincyá ma Rzym Miáſto Stołeczne y inne; iáko to: Tivoli, Fraſcati, Oſtia, Paleſtrina, Terracina, Velitri, Seigni, Anagnie, y Albano.

RZYM Miáſto Stołeczne Páńſtw Kościołá Rzymſkiego, położone nád Tybrem, o dwie mile od Morzá Medyterráńſkiego, dáwne, bo fundowáne od Remusá y Romulusá Bráci rodzonych Krolow Rzymſkich Roku od ſtworzenia Swiátá 3301. Było Miáſtem Stołecznym náypierwey Krolow, potym Rzeczypoſpolitey, y w ten czás cáłego Swiátá, á ná oſtátek Cesárzow Rzymſkich áż do Konſtántyná Wielkiego Cesárzá, ktory Stolicę z Rzymu przenioſł do Konſtántynopolá. To Miáſto názywa ſię Swiętym, bo cáłe ſkropione Krwią Męczennikow Swiętych, á do tego ieſt Stolicą Głowy Kośćiołá Bożego z przyczyny rezydencyi Oycow SS. y dla tego ieſt záwſze nápełnione wielką liczbą cáłego Swiátá Cudzoziemcow Pielgrzymow á náywięcey Duchowieńſtwá. Przedtym zámykáło w ſobie 12. Gor z ktorych náypryncypálnieyſze 7. Gor dáły mu przezwiſko: *Septicollis Roma*, y lubo przez wiele náiázdow bywáło ruynowáne iáko Roku 410. przez Gotow, 455. przez Wándálow, 467. przez Herulow, y znowu 546. przez Gotow, á przez Károlá V. Cesárzá Woyſká Heretyckie Roku 1527. iednák nie przeſtáie bydź náyozdobnieyſzym, náypowáżnieyſzym, y náypierwſzym w Europie, ile że ſame ſtárożytności, dáwne ozdoby, Kośćioły, y Páłáce wſpániałe czynią mu wielką ozdobę, y pociągáią Cudzoziemcow do Rzymu. Náypierwey tedy obſzerność Rzymu ieſt ná 4. mile ná około, brám ma 18. Kośćiołow 300. Szpitálow 30. Kláſztorow Męſkich 64. biáłogłowſkich 40. Páráfii 93. w ktorych może liczyć Kátolickich Duſz około 300000. Zydow záś około 10000. ktorzy máią oſobno obmurowáne ſwoie Miáſteczko w Mieśćie między murámi. Idąc z Miáſtá do Wátykanu ieſt ná Tybrze moſt S. Aniołá zwány od dáwnych *Pons Ælius* álbo *Ælius Adrianus* od Imienia Adryáná, ktory go kazał wyſtáwić, S. Grzegorz Wielki Papież názwał go moſtem S. Aniołá odtąd, kiedy widział S. Aniołá ná tym moście w pochwy miecz kłádącego, kiedy powietrze wielkie uſtáć miáło w Rzymie, ná tym mośćie ſą báluſtráty żelázne, y 12. Statuy Mármurowe przednią robotą od Klemensá IX. Papieżá wyſtáwione. W lewey ſtronie tego moſtu ieſt do widzenia moſt Tryumfálny iuż nádruynowány y nie zupełny, po ktorym Cesárze álbo Generáłowie zwycięſcy wieżdżáli z Tryumfem do Capitolium, iáko: Camillus wieżdżał ná wozie Tryumfálnym 4. końmi białymi záprzężonym, bo z rázu nie wielká Pompá bywáłá Tryumfow. Pompeiuſz wieżdżał 4. Słoniámi, Marcus Antonius 4. Lwámi, Neron 4. Hermafrodytámi, Helliogabel 4. Tygrysámi, Aurelianus 6. Jeleniámi, Firmius 6. Struſiámi, ná Tryumfálnych wozách wprowádzeni bywáli; przez ten záś moſt niegodziło ſię nikomu áni chodzić, áni ieździć. Lubo záś ták wielu Tryumfátorow miewał Rzym, iednák potym wiele rázy ná Tryumf innym nieprzyiácielom ſię doſtał. Oyciec S. ma trzy Páłáce w tym Mieśćie: pierwſzy Wátykán, zwány à *Vaticinio* álbo od wrożenia, bo Pogáńſcy Rzymiánie ná tym mieyſcu mieli ſwoich Wrożkow, ten Páłác położony zá Tybrem ieſt wſpániáły, obſzerny, y ozdobny, gdzie Oyciec S. w zimie rezyduie, wſzyſtkie pięknoſci, ciekáwoſci, y oſobliwoſci w ſobie zámyka, Appartamentá wſpániáłe, Biblioteká bogáta w nieprzeliczone Kſięgi, Manuſcripta wſzyſtkich iezykow, dáwne Regeſtrá Kościelne, Gálerye, Pokoie wſzyſtkie wyzłácane, y nápełnione obrazámi nayprzednieyſzych málárzow ták iáko y Sále, Pokoiow rezydencyálnych y Sáli ráchuie w ſobie ten Páłác 560. Nie ráchuiąc niezliczonych Statuy, z rożnych náydrożſzych Materyáłow robionych, y Metállow w Pokoiu Pápieſkim, gdzie ſypia, ieſt Statua Náyſwiętſzey Pánny piaſtuiącey P. JEZUSA cála z białego Tránſpárántowego kámieniá ſzácowána Million Szkudow, przytym y wiele innych á oſobliwie Statua Lantyná álbo Antinouſa Faworytá Adryaná Cesárzá nayprzednieyſza, iáko y Kleopatry, Wenery, y Laokoná, przytym y dwoie bliźniąt opasánych wężem przedniey y ſtárodáwney roboty. Drugi Páłác S. Jáná Láteráńſkiego ále w nim rzádko chybá podczás Concilium álbo Synodu rezyduią Oycowie SS. Trzeci Páłác názwány Monte Cavallo, gdzie ná láto záwſze rezyduie Papież wſpániáły w mieyſcu zdrowym y weſołym, przy tym y Fortecá S. Aniołá zwáná Caſtello di S. Angelo, náyprzednieyſzá we Włoſzech położona przy moſcie S. Aniołá. Ieſt y innych wiele licznych Páłácow Kárdynálſkich, Xiążęcych, Senátorſkich, wſpániáłych, y ozdobionych náywiękſzymi obrazámi ſzácownymi, bo náyprzednieyſzych málárzow, między kto-

ktoremi náyſzácownieyſzy w podobne obrázy Páłác Borgezow Fámilii, przytym Kościołow wſpániáłych ieſt bárdzo wiele.

KOSCIOŁ S. PIOTRA może ſię názwáć náypierwſzym w Strukturze y wſpániáłoſci ná cáły Swiát, krzyżową wyſtáwiony w zdłuż máiący wewnętrznie Geometrycznych Páſſow 840. w ſzerz 725. á ná wzwyż 300. w około záś 2465. według záś manuskryptow moich, iákem ſám rozmierżał będąc tám, wzdłuż wyráchowałem dobrze ſtępnych Krokow 280. w ſzerz zás 200. Nápełniony záś ieſt ten Kosciol niezliczonemi Ciáłámi y Relikwiámi SS. Páńskich, z ktorych náyprzednieyſze ſą: Weroniká wyrážáiąca prawdziwą Twárz Chryſtuſá Páná, Włocznia, ktorą był przebity Bok iego Swięty, Drzewo Krzyżá S. znáczne, Ciáło y Głowá S. Iedrzeiá Apoſtołá &c. Kátedrá S. Piotrá drewniáná y wiele innych niezliczonych ciekáwości y ſtárożytnoſci, wſzyſtek záś Koſciol mármurem rożnego koloru obwiedziony ták wewnątrz, iáko y z wierzchu, przyozdobiony wielą grobow y nádgrobkow koſztownych zmárłych Papieżow, w poſrodku Koſciołá ieſt grob SS. Apoſtołow Piotrá y Páwłá, wſzyſtek z Metállu wyrobiony ſzácownego, y nád tym grobem Kopułá, w ktorey ſą nápiſáne Słowá Chryſtuſá Páná: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, Tibi dabo claves Regni Cælorum*, nad tą Kopułą ieſt wieżá wyſoka, w ktorey gálce 12. ludzi ſię może zmieſcić, ná Koſciele záś ſą Domy murowáne dla Rzemieslnikow tám uſtáwicznie robiących, opiſáć trudno wſpániáłoſci y mágnificencyi tego Koſciołá, ciekáwego odſyłam do widzenia iey, właſnemi oczámi; ma koſztowáć tá Fabryká Czterdzieści millionow Czerwonych złotych y 23. Pápieżow ią kontynuowáło, przed Faciátą Koſciołá ieſt Dziedziniec wielki máiący wzdłuż 500. ſtępnych krokow, w ktorego ſrodku ieſt kolumná álbo Obelisk z iednego kámieniá robiony bárdzo wyſoki od Syxtuſá V. Pápieżá wyſtáwiony, po obodwoch záś ſtronách od Faciáty Koſciołá S. Piotrá ciągną ſie Portyki licznemi Kolumnámi mármurowemi podpárte gdzie Proceſſyá ná Boże Ciáło ſię odpráwuie.

KOSCIOŁ S. IANA LATERANSKIEGO á Kátedrálny Biskupſtwá Rzymskiego, y tám nowy Papież wieżdża ná Biskupſtwo Rzymkie, iáko y tám koronuie Ceſárzow Rzymskich, wſzyſtek mármurem obwiedziony y 4. rzędámi kolumn mármurowych wyzłacanych przyozdobiony, wyſtáwiony przez Konſtántyná Wielkiego Ceſárzá tám ochrzczonego Roku 318. zbogácony wielą Skárbámi, y wielkiemi Relikwiámi, między ktoremi náyznácznieyſze ſą; Ołtárz drewniány, przy ktorym S. Piotr celebrował, y Sukceſſorowie iego dotąd poki publicznego nie było nábożeńſtwá, ná ktorym tylko Samemu Oycu S. wolno celebrowáć, álbo Kárdynałowi ná to Breve máiącemu. Arká ſtárego Teſtámentu. Rozgá Moyżeſzowa. Páſtorał Aároná. Portret Chriſtuſá Paná od Łukáſzá málowány, Stoł, ná ktorym Chryſtus Pan podczás wieczerzy oſtátniey ſtánowił Sákráment Eucharyſtyczny, ampułká Krwi Chryſtuſá Páná, y ciernie z korony cierniowey, iáko y Goźdź krzyżowy Zbáwicielá náſzego, y wiele innych. Przytym ieſt do widzenia y Kátedrá z Porfiru Krobioná, w torey Papieże Poſſeſſ ſwoy odbieráią. Procz wielu Synodow odpráwiáły ſię tu w tym Koſciele Concilia V. Generálnych: Pierwſze á IX. Generálne Roku 1123. ná ktorym potępiony Antypápá Grzegorz VIII. y Henryk V. Ceſarz od Inweſtytur ná Biskupſtwá y Opactwá odſądzony. Drugie odpráwiło ſię Roku 1139. przy aſſyſtencyi 1000. Biskupow, o ktorym wyżey pod Innocentym II. Papieżem. Trzecie Concilium Roku 1179. o ktorym pod Alexándrem III. Pápieżem. Czwárte Roku 1215. o ktorym pod Innocentym III. Papieżem. Piąte Roku 1512. zá Juliuſzá II. Pápieżá znoſzące Concilium Bázyleyskie y Conciliabulum Pizańskie, o ktorym wyżey pod Juliuſzem II. y Leonem X. Papieżem. Inſzych Koſciołow ieſt bárdzo wiele fundowánych ná fundámentach Koſciołow Pogáńskich, iáko to: Koſcioł S. Atánázego ná mieyſcu Koſciołá Neptunowego; Koſcioł S. Teodorá ná mieyſcu Koſciołá Remuſá y Romuluſá, zá Bogow czczonych; Szpital Nayſwiętſzy Pánny pocieſzenia ná mieyſcu Koſciołá Pánien Weſtow álbo Veſtales, ktore pilnowáły ogniá ſwięconego, y ktore Numa I. inſtytuował. Rzymiánie ſobie mieli zá zły prognoſtyk, kiedy ten ogień zgaſł, te Pánny przez 10. lát Nowicyát powinne były odprawiáć, przez drugie 10. lát uczyć drugich ceremonii, á we 40. lát zá mąż mogły iść, ktorá by zás byłá Pánieńſtwo ſtráciłá, zá to bitá byłá przez naywyżſzego Kápłáná, á potym żywo pochowána do grobu. Koſcioł S. Agnieſzki fundowány ieſt ná mieyſcu Bachusá; Koſcioł S. Alexego ná Gorze Awentynie ná mieyſcu Herkuleſá; Koſcioł S. Bárbáry ná mieyſcu Wenery; Koſcioł S. Bartłomieiá ná wyſpie ná mieyſcu Jupiterá y Eskulápiuſzá; Koſcioł S. Błáżeiá ná mieyſcu Neptuná; Koſcioł S. Wálentyná gdzie Głowá tego S. ieſt deponowána y wiele innych Relikwii Swiętych Páńskich, ieſt fundowány ná tym mieyſcu Jowiſzá Amoniuſá gdzie Pogánie Rzymſcy dociekáli práwdy zwány dotąd *Bocca dela verita*, gdzie dotąd ieſt iedná ſtatuá przy Portyku Koſcielnym rozdziewiáiąca gębę, ktora u Rzymián

mián Pogánow byłá w wielkiey obſerwie, bo kto chciał pod iuramentem prawdę zeznáć w tę gębę muſiał Rękę włożyć, kto ſię z prawdą zmienił, záraz mu owa gębá otwárta pożeráłá Rękę, pod ktorą ſą inſkrypcye długie; dla tego ie odſyłam do przeczytánia ciekáwemu.

KOSCIOŁ NAYSWIĘTSZEY P. MARYI zá Tybrem ieſt rekommendowány mieyſcem łáſk pełnym, á przytym że ná tym mieyſcu, gdzie wielki Ołtarz fontánną Oliwną przez 3. dni y 3. nocy płynełá w Dzień Národzenia Zbáwicielá Swiátá. Kośćioł S. Marciná in Monte dawny y zálecony podziemnemi mieyſcámi, y káplicámi, w ktorych podczás perſekucyi Chrześciánie ſię chronili ná Nabożeńſtwá, y támże S. Sylweſter Papież miał podczás tychże perſekucyi dwá Concilia. Kośćioł S. Krzyżá Jerozolimſkiego fundowány przez Konſtántyná Wielkiego Cesárzá ná mieyſcu Wenery y Jupiterá, ktore ten Ceſarz znieść kazał, á S. Helená Mátká iego Ziemią S. z Kálwáryi pokryć kazáłá to mieyſce y 3. partykuły Drzewá Krzyżá S. ofiárowáłá. W tym Kośćiele międzу wielą Relikwiámi ieſt Ciernie z Cierniowey Korony y Goźdź krzyżowy męki Páńſkiey, y pieniądz ieden z między 30. Judáſzowſkich.

KOSCIOŁ S. PAWŁA o mile od Miáſtá fundowány przez tegoż Konſtántyná ná honor tego S. ktory tám był pochowány, wielki, wſpániáły, mármurowemi kolumnámi wewnątrz przyzdobiony, ále dotąd nie ſkończony, w Ołtárzu wielkim ieſt Krucifix cudowny, ktory rozmawiał z S. Brygittą. Kośćioł Wſzyſtkich SS. zwány Rotonda, á u dáwnych Rzymian *Pantheon* ieſt fundowány ná tym mieyſcu, álbo tenże sám ktory Agrippa wyſtáwił, y dedykował wſzyſtkim Bogom, był náypierwey od Pogán przykryty ſrebrem, potym princmetálem, ná oſtátek ołowiem, á teraz pokryty kámieniem ciesánym, wſzyſtek w ſobie ieſt okrągły. Kośćioł Minerwy teraz trzymáią Dominikáni. Przytym Kośćiołow Nácyonálnych ieſt wiele, bo wſzyſtkie Národy Kátolickie cálego świátá máią włáſne Kośćioły, iáko: Kośćioł Polſki pod Tytułem S. Stánisłáwá. Fráncuſki, S. Ludwiká. Niemiecki S. Maryi de l'anima. Hiſzpáńſki S. Jakubá. Węgierſki S. Stefáná. Wenecki S. Márká, y wiele innych. Kośćioł P. JEZUSA może ſię liczyć między náybogátſzemi w Rzymie Jezuitom podległy, oſobliwie w nim Ołtarz S. Ignácego, ná ktorym 4. kolumny ſtoią z kámieniá Lázurowego zwánego *Lapis lasoli*, Drugi tákże przy Nowicyácie Jezuickim, gdzie grob S. Stánisłáwá Koſtki, bárdzo ſzácowny do widzenia. Innych Kośćiołow wſpániáłych, bogátych, y przyozdobionych licznemi Relikwiámi SS. Páńſkych trudno tu wypisáć, bo ciekáwe oko Czytelniká więcey może obaczyć poiecháwſzy do Rzymu.

KATAKUMBY Rzymskie ſą mieyscá podziemne, ktore ſię poczynáią w Kośćiele S. Pankrácyuſzá, drugie u S. Sebaſtyáná, Trzecie u S. Agnieſzki, Czwarte u S. Wáwrzyńcá, ktore máią z ſobą kommunikácyą podziemną, y pod Tybrem ſię ſchodzą. W tych Kátákumbách podczás prześládowánia Kátolicy ſię ukrywáli, y nabożeńſtwá odprawiáli, iákoż liczne ſię tám znáyduią Ciáłá SS. Męczennikow, ktore Papieże rozdáią, y miánuią pod Imieniem rożnych Swiętych. Te mieyſcá ná kſztáłt ſą Labiryntu, y kto tám niewiádomy wnidzie bez przewodniká zginąć y umrzeć muſi.

RZYM lubo Miáſto Swięte znáyduie iednák w ſobie wiele publicznych ſwáwoli, ktorych z trudnośćią zábronić może władzá Duchowna, ále są ná to ſzpitále fundowáne, iedne dla publicznych Penitentek, drugie dla Pánien, ktorym wielkie posági rozdáią zásłániáiąc ich od udánia ſię ná ſwáwolą, inne ná Dzieci z publicznych ſwáwol rodzące ſię, ktore do rożnych akkomoduią robot y náuk. Szpital S. Duchá ieſt fundowány ná wielkich intrátách, ále też y kilká Tyśięcy pomieśćić może chorych, á náywięcey dzieci podrzuconych, ktorym wſzelkie edukácye dáie, y do rzemieſł wſzelákich applikuie, przy tym Szpitálu Przeor y Plebán powinni bydź Polácy Kánonicy de Saxea. Szpital S. Troycy od Klemensá VIII. fundowány może żywić Ośob, Pielgrzymow, lub chorych 5000. Przy Kośćiele S. Tereſſy ieſt ieden Dom ná żony zle mieſzkáiące z mężámi, gdzie potey zámknięte bywáią, áż zgodá náſtąpi między Małżeńſtwem. W Kośćiele SS. Apoſtołow corocznie 12. Szláchty obieráią, ktorzy uſtáwiczne iáłmużny rozdáią ubogim. Przy Kośćiele S. Mágdáleny ieſt mieyſce, gdzie przyimuią publiczne grzeſznice do Pokuty, ále iuż widzieć nie mogą ludzi, tylko Spowiedniká y Doktorá, ktore záś nie pokutuią ná tym mieyſcu, ále gdzie indziey umieráią, te zá murámi ná iednym ſzpetnym mieyſcu, dla tákich wyznáczonym, chowáią. To Miáſto ma ſwoię Akádemią ſłáwną, zwáną *Sapientia*, przyozdobioną rozmáitych Religii zákonnych náyprzednieyſzemi Doktorámi. Amphitheatrum dáwne, Arki tryumfálne Tytá y Weſpázyáná, Capitolium, y wiele śládow ſtárodáwnych Rzymián, y Cesárzow konſerwuie ieſzcze Rzym do widzenia ciekáwym, o czym wſzyſtkim trudno pisáć, dla náprzykrzenia ſię Czytelnikowi długą legendą. Jednym ſłowem

RZYM

RZYM Miásto nápełnione licznemi Kośćiołámi, Klásztorámi, Akádemiámi Kollegiámi, ále nie ieſt mocne y tylko iednym murem obwiedzione, ná ktorym ſię w około liczy wież 360.

RZĄD RZYMSKI ieſt dwoiáki, Pierwſzy Kośćielny, o ktorym wyżey. Drugi Mieyski, ále obádwá przez Oſoby Duchowne od Oycá S. poſtánowione odpráwuią ſię, to ieſt przez Gubernatorá Rymſkiego, y przez Wikáryuſzá Generálnego Kárdynałá Pátroná.

GUBERNATOR Rzymſki náleży do intereſſow Ekonomicznych w mieśćie, ktory ma pod ſwoią Jurysdykcyą Kapitáná Generálnego máiącego władzą nád Zbirámi, álbo Zolnierzámi pilnuiącemi beſpieczeńſtwá publicznego.

VICARIUS zás álbo Kárdynał Pátron należy do Rządu Duchownego ná mieyſcu Pápieſkim, o ktorym wyżey.

W tym Mieśćie Rząd y wſzyſtka dyſpozycyá piękna, chleb, wino, mięſo, y wſzyſtko pod táxą, dla łátwieyſzey informácyi cudzoziemcom, ktore táxy wſzędzie ſą záwieſzone, ná kontrábándow záś, ktorzyby drożey przedawáli, nie według táxy, oko máią zbirowie. Záboyſtwá iednák wiele ſię tu znáyduie, dla tego, że ieſt gdźie ſię ſchronić, bo iák w Kośćiołách, ták w Pałácách Poſłow Cudzoziemſkich, ieſt wſzędzie *immunitas* álbo beſpieczeńſtwo dlá ſcelerátow.

RZYM Miáſto będąc Stolicą Głowy Kośćiołá S. Kátolickiego, zgromádzeniem Kárdynáłow, y Generáłow wſzyſtkich Zákonow, á do tego będąc ſkropiony krwią Męczennikow SS. ſprowádzá do ſiebie cáłego Swiátá Národy wſzelkie, y oprocz wyráżonych ſtárożytnośći konſerwuie dlá ciekáwośći Cudzoziemcow Termy Konſtántyná Wielkiego, Neroná, Sewerá, Tytuſá, Tráiáná, Filipá, y Antoniná Karakálli Cesárzow, w ktorych ſię kompáli, y przy nich niektore znáki dáwnych Páłácow y Fabryk.

TYVOLI nád Teweronem Rzeką w mieyſcu pięknym y weſołym położone Miáſteczko o dwie mile od Rzymu, u dáwnych Rzymián ſłáwne z piękney ſytuácyi zwáne Tybur, á u Horacyuſzá *Mænia Catilli*, álbo Mury Katylli Syná Amfiárauſá Fundátorá ſwego, iáko tenże Poétá opiſuie. *Ode, 7. lib. 1.*

Me nec tam patiens Lacædemon
Nec tam Laryſſæ percuſſit campus opimæ
Quàm Domus Albonea reſonantis
Et præceps Anio, & Tiburni lacus, & unda
Mobilibus pomaria rivis

Przeſzli Tywolánie czcili zá Bogá Herkuleſá. To Miáſto ieſt położone przy Gorze Tiburſiipinum, z ktorey gory cáły Rzym widáć, nád Rzeką Teweron, u dáwnych zwáną Anion, ktora z gory z wielkim impetem y odgłosem ſpada, dla czego ſię názywa Caſcátá, á u dáwnych *Cataractes Anienis*, przy tey Kaskácie, y gorze ſą ieſzcze znáki Páłácu Adryaná Cesárzá, y Grotá Sybilli Tyburtyny, ktora w niey mieſzkáiąc Proroctwá ſwoie wydawáłá, zwána u Łáćinnikow Albunea, á u Grekow Leucothea, ktorzy ią zá Boginią mieli, y konſekrowáli iey Lás, Kośćioł, y Fontánnę. Przy tym Mieśćie ieſt Gorá Poli, wſzyſtká ſkáliſtá y kámienna, á przecież wydáie z ſiebie pod wioſnę grzyby, z ktorych ieden ważyć może 30. funtow, y w ziemie czerſtwą włożywſzy á ná dwá pálce okrywſzy go ziemią, y ſkropiwſzy przez 4. dni wodą wydáie z ſiebie podobny grzyb, ktorego ſekretu dopiero doſzli Roku 1722. Bliſko tego Miáſtá ieſt iezioro zwáne *Lacus Tiburtinus*, máiące ná około 500. krokow, głębokie y wyſpy pływáią po nim, bo w nim ieſt ſiárczyſtá wodá! To miáſto ma ſwego Biſkupá. Ozdobá iego teraz tylko Kośćioł Kátedrálny, bogáty w Relikwie Swięte, y Páłác Kárdynałá Hippolitá d' Eſt, á przy Páłácu ogrod bárdzo piękny, weſoły, y Statuámi przyozdobiony, á náwięcey igrzyſkámi wodnemi oblány gdzie náwiękſzá ciekáwość te gry wodne widzieć, bo naypierwey Tęczą reprezentuią, potym rożne muzyczne inſtrumentá wygrawáiące menuety, y táńce, y wiele innych ſztuk Włoſkich, záſzczycone to miáſto Sympliciuſzá y Janá IX. Papieżow urodzeniem.

FRASCATI przedtym miáſto fundowáne przez Telegonuſá ſyná Uliſeſſá, ále zruynowáne zá chárdość przeciwko władzy Papieżow, iednák znáki ma dáwnego Miáſtá, y przyozdobione Páłácámi pięknemi y ogrodámi delektuiącemi, náokoło, w ktorych znáyduią ſię gry wodne Cudzoziemcow do widzenia ich pociągáiące z reprezentácyą muzyk rożnych w oſobách Bogow, inſtrumentá trzymáiacych y wygráwáiących; ma Biſkupá ſwego y Kośćioł Kátedrálny. Bliſko Fráſkátu ieſt dáwne Tuſculum álbo Tuſculanum gdzie Cicero komponował ſwoie Tuſkulány.

OSTIUM nád Tybrem wpadáiącym w Morze fundowáne Miáſto od Ankuſá Márcyuſzá Kroliá IV. Rzymſkiego, ále przez Sarácenow zruynowáne, y dotąd nie

wyrepárowáne. Ma swego Biskupá, ktory iest záwsze Kardynałem, bo ma prerogatywę koronowáć Oycow SS. y záwsze iest Dziekánem Kárdynałow: Wstáwione smiercią S. Moniki Mátki S. Augustyná, ktorá tu umárłá, y hándlem soli, ktorą tu robią z wod morskich, importuiącą znáczną Intrátę do skárbu Pápieskiego.

PALESTRYNA Miásto położone przy Gorze, ná formę Amphitheátrum w mieyscu obfituiącym w wszelką żywność, intytułuie się Xięstwem, u dáwnych zwáne Præneste y przed Rzymem fundowáne, u Pogán wstáwione Kościołem Fortuny, ktory tám wystáwił Sillá z przyczyny szczęścia w wszelkich okázyách assystuiącego mu. Do tego Kościołá Fortuny Rzymiánie się záwsze ofiárowáli o uwiádomienie w przyszłych rzeczách szczęściá, dla czego názwáne te Wrożki *Sortes Prænestinæ*, ná tym mieyscu Fortuny teraz iest Páłác Xiążęciá. Má swego Biskupá.

TERRACINA Miásto u Rzymián dáwnych sławne Port máiące, y Wolskom odebráne, ále dziś spustoszone bez Portu y w mieyscu nie zdrowym bo między bágnámi. Przedtym zwáne *Anxur*, to iest bez brzytwy, bo tám był Kościoł Jupiterowi dziecięciu konsekrowány, ktory w życiu swoim nie golił brody, á teraz ná tym mieyscu iest Kościoł Kátedrálny. W tym Mieście máią bydź wielkie skárby w iednym mieyscu pod strażą diabelską iáko twierdzą támeczni Obywátele nie raz słysząc wrzaski wielkie.

VELITRI Miásto u Wolskow, á potym u Rzymián sławne w winá, według Pliniuszá, y ozdobione wielą Páłácow rekreácyálnych, ále dziś zruynowáne, blisko morzá ná Gorze leżące, przyozdobione tylko Státuą miedziáną Urbáná VIII. Papieżá, według Swetoná miáło bydź Oyczyzną Antecessorow Augustá Cesárzá.

SEGNI ná Gorze położone ma swoich włásnych Xiążąt, z ktorych Fámilii Innocenty III. Grzegorz IX. y Alexánder IV. byli Papieżámi. Ma swego Biskupá, y szczyci się bydź Oyczyzną Witáliśá Papieżá Roku 655.

ANANAGNIA Miásto ná Gorze położone, ma swego Biskupá, u Rzymiánow wsłáwione obfitością w wszelką żywność według Wirgiliuszá: *Hernica saxa colunt, quos Dives Anagnia pascit*, ále dziś zruynowáne. Szczyci się bydź Oyczyzną Innocentego III. Grzegorzá IX. Alexándrá IV. y Bonifácego VIII. Papieżow.

ALBANO, nád ieziorem tegoż Imienia, fundowáne ná ruinách Miástá zwánego *Alba longa* zruynowánego przez Tullusá Hostyliuszá Krolá Rzymskiego, intytułuie się Xięstwem, bo náleżáło do Fámilii Sawelli, ále sprzedáne Kámerze Apostolskiey Roku 1647. Ma swego Biskupá záwsze Kárdynałá.

GORA ALBANO u Rzymián Pogáńskich byłá zwána święta, dla tego że tám záwsze pioruny biły, iákoż tám był Kościoł Jupiterá, y drugi Junony Monnoi. Ná tey gorze odpráwowáły się Feriæ Łácińskie, gdzie 37. Fámilii Łácińskich zwánych od Prowincyi Lácium, sákryfikowáły raz w Rok Jupiterowi, y odtąd początek Jármárkow, bo z Feryi przemieniono Fiera, co znáczy iármárk, teraz ná tym mieyscu iest *Rocca di Papa* wieś náleżąca do Fámilii Kolumnow, gdzie w bliskości woysko Annibálá lokowáne było. Generáłowie Rzymscy ile rázy wygrawáli bátálie á nie zupełnie, iuż nie w Rzymie, ále ná Gorze Albano Triumfy odprawiáli.

SPOLETO.

Xięstwo to miewáło włásnych Xiążąt, ále teraz Pápieskiey Jurysdykcyi podległe, u dáwnych Rzymián było częscią Ombryi, ktora się dzieliłá ná Wilumbrią zámykáiącą w sobie Xięstwo Urbińskie y część Romanii, y Marki Ankońskiey, y Olumbryą zámykáiącą w sobie Spolete, Perugin y Citta di Castello. Stárzy o tym Páństwie piszą, że obfitowáło w wszelką żywność, y w Drzewá dwoiáki frukt ná Rok rodzące, iáko y w bydłá rogáte y nie rogáte trzy rázy wydáiący z siebie przychowek do Roku, iákoż y teraz lubo iest w wielkich gorách, ále obfituie przy págorkach y nizinách w zbożá, winá, oliwy, y wszelkie owoce, łąki po trzy y po 4. rázy tną do Roku, rzepá záś táká się rodzi, że iedná može ważyć 40. funtow. Dáwni obywátele támeczni, miárkowáli dzień od południá do południá, y náybitnieysi bywáli Zołnierze iáko y teraz, ále wielą mowią y nieludźcy dla Cudzoziemcow. Przedtym ten kráy bywał kolonią Rzymską, Lombárdowie ie byli záwoiowáli, y Prowincyą erygowáli ná Xięstwo, Miásto Spolet uczyniwszy stołecznym rezydencyi Krolow swoich. Bywáło y Krolow Gotckich rezydencyą bo dokumentem tego iest Páłác zruynowány przez Teodoryká wystáwiony.

Tá Prowincyá grániczy ná Wschod z Abrusem, ná Południe z Sábiną, y Oyczyzną S. Piotrá, ná Záchod z Orwietem y Peruginem, á ná Pułnoc z Urbin y Márką Ankońską. Ma

ieziorá

ieziorá dwá, Pierwſze zwáne *Pie di Luco*, gdzie wrzuciwſzy drzewo w kilku dniách ſprochnieie. Drugie Norcia álbo Nurcia gdzie według opinii támecznych záwſze ſię przechodzą diábli y magowie álbo Czárnoxiężnicy, bliſko tego ieziorá ieſt Loch Sybilli gdzie według támecznych, ktoby chciał wnieść, ználázł by kroleſtwo bárdzo piękne, w ktorym tá Sybillá kroluie, y mowią że tám we dnie ludzie ſię cieſzą, á w nocy w węże ſię przemieniáią ále nie máſz ták ſmiáłego ktoby tám wſzedł w między węże. W tey Prowincyi ſą Miáſtá Spolet, Rieti, Nárciá, Narni, Terni, Amelia, Todi, Foligno, y Aſſyz.

SPOLET Miáſto Stołeczne nád Morággią, ále nie ludne y nádruynowáne ná Gorze położone, ma ſwego Biſkupá, y do widzenia reſztę Amfiteátru ſtárego, y Aquedukty ciągnące ſię od Gory S. Fránciſzká áż do Spoletu, ná wzdłuż 350. Krokow á ná wzwyż od naygłębſzego dołu ráchuiąc ná 630. Krokow. Ziemiá Spoletáńska ma w ſobie 100. wśiow.

RIETI nád Rzeką Velino ma ſwego Biskupá, od dáwnych było konſekrowáne Cybelli, y zwáne ſercem Włoch, bo ma bydź w sámym ſrodku Włoch, ma bliſko Jeżioro zwáne *Reatinus Lacus*, á teraz *Lacus S. Suſannæ*.

NORCIA Miáſto Pápieſkie iednák ſię rządzi ná kſztáłt Rzeczypoſpolitey y obierá z między ſiebie 4. Rządcow ktorzy áni pisáć, áni czytáć nieumieią y zowią śię po Włosku *Ji quatro illiterati*. Obywátele Miáſtá tego ſą nieprzyiazni ludziom rozumnym, y hándluią náywięcey wieprzámi, do ktorych bicia y káſtrowánia ſą nayſpobnieyſi ná cáłe Włochy, á oſobliwie máią bydź ſpoſobni do dobywánia kámieniá z Wezyki człowieczey. Blisko tego Miáſtá ieſt iezioro Narcia, y Loch Sybilli o ktorych wyżey. Szczyci ſię bydź oyczyzną S. Benedyktá, ktory umárł ná gorze Kaſſynie 21. Márcá Roku 543. w lat 63.

NARNI ma ſwego Biskupá, y Grontá ná około pokryte oliwnemi Drzewámi, y innemi fruktyfikuiącemi; przytym obfituie w zbożá, winá, y ſzczyci ſię bydź oyczyzną Nerwy Cesárzá, y Jáná Pápieżá, według wierſzu:

Jmperio genui Nervam, Mitræque Joannem.

BERAGNA álbo Meragna nád Rzeką Klitumnem, obfituie w wſzelką żywność, y ſzczyci ſię bydź oyczyzną Poety Propercá zwánego Kállimachem Rzymskim.

TERNI Miáſto zá Numy Pompiliuſzá Krolá Rzymskiego ſławne y ozdobne w Páłáce, ále teraz tylko obfituiące w Oliwy y wſzelkie owoce, ma ſwego Biskupá y Kátedrę, bliſko tego Miáſtá ieſt iedna Gorá, ná ktorey kiedy ſuſzá ziemiá błotnieie, á od deſzczu w piaſek ſie obraca, znáć że Minerały podziemne tę cnotę rodzą.

AMELIA od Łácinnikow zwána *Ameria*, ma ſwego Biskupá, y byłá oyczyzną Roſciuszá Komedyántá ſławnego u dáwnych Rzymian.

TODY ma ſwego Biskupá, y ſzczyci ſię oyczyzną S. Marciná Pápieżá, ma w bliskoſci gorę, z ktorey wykopuią Drzewá ſztuki znáczne ták białego iák Pápier, z ktorych robią ſtoły y inne roboty delikátne.

ASSYZ Miáſto wſłáwione Urodzeniem y Grobem S. Fránciſzká, Pátryárchy, y Fundátorá Zákonu Seráficznego, Ciáło leży w Koſciele Fránciſkáńskim, w Mieſcie ná Gorze, gdźie Relikwie tego ſwiętego widziáłem, iáko to Grob, w ktorym Lámpá záwſze ſie ſwieci. Paſek S. Fránciſzká, liſt do Papieżá Ręką iego pisány, tárcicę, ná ktorey Swięte Ciáło iego było obmyte &c. Koſciol ten nie wielki y nádruynowány. Bliſko tego Miáſtá ieſt Konwent Bernárdyński zwány *Portiuncula*, przy ktorym Koſciol bárdzo wſpániáły, w ktorego ſrodku ieſt koſciołek málenki, w ktorym wſzytek Srebrny Oltarz, y ſtatua N N. Pánny Piáſtuiącey P. JESUSA, w tym Koſciołku S. Fránciſzek ſię modlił, á w Konwencie naypierwſzą Regułę Zákonu opiſał, gdzie ieſt ieſzcze ſtáncyá iego, w ktorey umárł, przy Stáncyi blisko ieſt ciernie w ogrodku, w ktorym mártwił Ciáło, ále przemienione w Roże, po ktorych krwáwe krople widáć, ná pámiątkę krwi rozláney w nich tego Swiętego, táráiącego ſię po cierniu, ieſt y drogá, ktorą prowádzony od Aniołá do Poſwiącánia koſciołká tego przez ſamego Chryſtusá Páná przy Prezencyi N N. Pánny y SS. Aniołow, z pozwoleniem ſpowiádáiącym ſie w ten dzień odpuſtu zupełnego ná wieki. Przyczyná záś Imienia *Portiuncula* ieſt, że ten koſciołek máły był ieſzcze podczás perſekucyi wyſtáwiony, y doſtał ſię Benedyktynom, ktory że był máły, y bez fundácyi, názwány od nich *Portiuncula*, y dárowány od Opatá S. Fránciſzkowi. O czym wolno czytáć Hiſtoryą. Zá Miáſtem ná Gorze náywyżſzey ieſt Koſciołek, gdzie S. Fránciſzek *5. Stigmata* álbo blizny Piąci Rán Zbawicielowych ná Ciele ſwoim odebrał. To miáſto ma ſwego Biskupá.

BORGO SAN SEPOLCRO nád Tybrem, ma ſwego Biskupá.

FOLIGNI álbo Folinum Miáſto piękne y obmurowáne w około, bogáte w kupcow iedwábnych przyozdobione Páłácámi, w Koſcioły ozdobne, wſłáwione manufákturámi iedwábnemi, y pápierámi ná wodnych Młynach, á oſobliwie iarmárkiem ſławnym odpráwuiącym ſię od 20. Máiá áż do 20. Lipcá, podczás ktorego Miáſto obiera ſobie Piąciu Rządcow, Generálną máiących władzą, áni referuiących ſię do Rządcy od Oycá S. zeſłánego,

ále

ále abſolutnie przez dwá Mieſiące pánuiących, ná co máią wielkie Przywileie od Papieżow. To Miáſto ſzczyci ſię bydź oyczyzną wielu Kárdynáłow, y około 30. Biskupow nie wſpomináiąc wielu godnych ludzi. Tey Prowincyi opiſał Virgilius iáko to Nere álbo Nar iezioro *de Luco y Velini 7. Æne. Sulfureâ, Nar Albus Aquâ fonteſque Velini.*

P E R U G I N.

PRowincyá tá graniczy z Toskáną ná Záchod, z Poletem y Urbinem ná Wſchod, z Káſtelláną ná Pułnoc, á ná Południe z Orwietem, náyſzczupleyſzá od wſzytkich, ále w Powietrze zdrowa, y obſituiąca w winá, oliwy, owoce, y w Ryby z iezierá Peruskiego. Ma Miáſtá Perouſa, Caſtilione, Monteſperello, y Páſſigniano.

PEROUSA Miáſto dosyć obſzerne, ludne, y zmocnione Murámi, y Cyttádellą przez Páwłá III. Papieżá, ma ſwego Biſkupá, Kádedrę y Akádemią, przyozdobione rezydencyą Vice Legatá, y wielą ſtatuámi Pápieskiemi, iáko y Grobámi, Koſciołynáywięcey przyozdobione ſztukámi ſławnych Málárzow.

PASSYGNIANO nie wielkie Miáſteczko nád ieziorem Peruskim ſzczyci ſię oyczyzną y Grobem S. Jana Gwálbertá, ktory tu umárł Roku 1073. fundowáwſzy Kongregácyą zwáną *de Val Ombroſa* ápprobowáną przez Alexándrá II. Papieżá. MONTESPERELLO przyozdobione fortyfikácyámi.

Jezioro Paſſignano álbo Cáſtiglione zwáne u dáwnych Traſimene wſłáwione Zwycięſtwem Annibálá przeciw Rzymiánom pod kommendą Konſulá Fláminiusá otrzymánym, gdzie ták żwáwa byłá bátáliá z obodwoch ſtron, że niesłyſzeli, áni czuli ſtráſznego w ten ſam czás trzęſienia ziemi.

S A B I N A.

TA Prowincyá byłá pod właſnym Rządem Sabinow, y zámykáłá w ſobie część Abruzzá y Spoletu, ále iák Rzymiánie wykradli Sabinom wſzyſtkie białegłowy, ták Sabinowie wypowiedzieli woynę Rzymiánom, przed ktorą záczynáiącą ſię, Sabińſkie białegłowy iuż záslubione Rzymiánom do zgody obiedwie ſtrony przyprowadziły, y odtąd w rowny Rząd z Rzymiánámi ſię złączyli. Sábinowie byli bogáci y mocni iákoż y teraz ſą dobrzy Zołnierze, delikátni w poſiedzeniu, grzeczni, y ludźcy.

Kray ten ieſt oblány wielą Rzek, ktore go czynią żyznym, y obſituiącym w winá, Oliwy, owoce.

MAGLIANO nie wielkie Miáſteczko ma ſwego Biskupá, ktory ieſt záwſze Kárdynáłem.

IL VESCOVIO DI SABINA Miáſteczko nád Rzeką Ają zwane od dáwnych Cures według Kluwierá, á według innych Corteſe od Rzeki tegoż Imienia.

B E N E W E N T.

TO Xięſtwo leży w Kroleſtwie Neapolitáńſkim, erygowáne było ná Xięſtwo w ſzoſtym Wieku przez Lombárdow, ále zámykáło w ſobie cále Kroleſtwo Neapolitáńſkie, oprocz Abruzzy, y Kálábryi. Teraz záś nie zámyka w ſobie tylko Miáſto Benewent, y 12. wſi pobliższych, náleży do Páńſtw Pápieſkich.

BENEVENT Miáſto Stołeczne Xięſtwá właſnego nád Sabatem y Karolem Rzekámi, ma ſwego Arcybiſkupá, náleży do Páńſtw Pápieſkich, bo dárowáne Leonowi IX. Pápieżowi, przez Henryká III. Cesárzá Roku 1053. á ráczey zámienione zá Biſkupſtwo Bambergſkie ktore podlegáło Władzy Pápieſkiey w Frankonii. Szczyci ſię to Miáſto Oyczyzną Felixá IV. Wiktorá III. y Grzegorzá Pápieżow.

KRO-

KROLESTWO NEAPOLITANSKIE.

PAńſtwo to náypierwey było wierne Rzymiánom, ále w piątym Wieku od Gotow záwoiowáne, ktorych Bellizáryuſz Generał Juſtyniáná Ceſárzá z támtąd wygnał, odebráwſzy im Neapol Roku 537. ále Totyllá znowu ie wydárł Roku 543. Lombárdowie záś Gotow wygnáwſzy odebráli y przywłáſzczyli ſobie to Páńſtwo rządząc ſię w nim áż do Roku 774. w ktorym Károl Wielki Ceſarz zátrácił ich Monárchią. Synowie potym Károlá Wielkiego podzielili ſię z Grekámi tym Páńſtwem, ále w krotce Grekowie áráczey Ceſárze wſchodni podbili ie cáłe, y przywłáſzcyli cáłe ſobie, ktorego więkſzey częſci w IX. y X. Wieku uſtąpić muſieli Sarácenom. Ci przez długi czás utrzymowáli ſię wielkiemi ſiłámi w tym Páńſtwie, ále Pápieże nie mogąc ſcierpieć ich Tyránnii wezwáwſzy ſił Normándow y przydáwſzy im Woyſk ſwoich pod Komendę cáłe Woyſko zdáwſzy trzech wodzow Normándow Fierabrásá, Dreux, y Robertá Giſkárdá koſztem ſwoim wypráwili ich przeciw Sarácenom, ktorych wygnáli z cáłego Kroleſtwá, y odtąd to Páńſtwo podległe záczeło bydź hołdowi Papieżow zá podięte ich Koſztá, tym záś trzemá Wodzom Normándzkim wydzielili Papieże 3. Xięſtwá, w ktorych pánowáli Normándowie áż do Henryká VI. Cesárzá Syná Fryderyká Barberoſſy Cesárzá, ktory wziął ſobie zá żonę w Medyolánie Roku 1186. Konſtáncyą Corkę oſtátnią Xiążęciá Rogerá, y Sukceſſorkę iedyną Normándow, z tey urodzony Fryderyk II. Ceſarz, ktory umárł Roku 1250. zoſtáwiwſzy Syná Konrádá ná Tronie, ten umárł Roku 1257. zoſtáwiwſzy po ſobie Sukceſſorem Konrádyná, ále Manfreddus Syn náturálny Fryderyká II. Cesárzá zábiwſzy Brátá ſwego Krolá Konrádá przywłáſzczáć ſobie począł cáłe Kroleſtwo Neapolitáńſkie, Konrádyná wygnáwſzy. Oyciec S. iáko abſolut y Protektor Páńſtwá tego nie będąc ukotentowány Akcyámi Manfreddá, ofiárował Kroleſtwo to Károlowi Gráfowi Andegaweńſkiemu, rodzonemu Brátu Ludwiká IX. Krolá Fráncuſkiego, ktory ákceptowáwſzy koronowány był w Rzymie Roku 1261. z kondycyą áżeby corocznie ná znák feudu wnoſił do Skárbu Apoſtolſkiego 8000. Łotow Złotá, y iednę Kineą białą álbo Klácz, y żeby áni on, áni Sukceſſorowie iego pretendowáli Korony Cesárſkiey, áni ſię z nią kolligácili, dla uſtáwiczney kłotni wzniecánia. Potym Karol zwyciężył Manfreddá y wygubił Fámilią iego Roku 1265. á Páńſtwo odebrał w Rząd ſwoy. Ze záś Konrádyn wygnány od Manfreddá ná ten czás Xiąże Szwabſki, á oſtátni Sukceſſor y Pretendent Páńſtw Dziedzicznych Dziádá ſwego, zebrał Woyſká Niemieckie y Károlá attákował, tego Károl zwyciężył, y sámego złápał y głowę uciąć kazał, Roku 1268. ná co myſlącemu Károlowi, czyli Konrádyná miał ſtrácić, czyli nie, nápiſáno:

Vita Conradini, mors Caroli, mors Conradini, Vita Caroli.

Xiążętá tedy Andegáweńſkiey Fámilii od Karola I. Krolá Neapolitáńſkiego pánowáli w tym Kroleſtwie począwſzy, áż do Joanny II. á Oſmey Rząd prowádzącey, ktorá umárłá Roku 1435. Tá Krolowá nie ukontentowána, że Marcin V. Papież widząc iuż dekádencyą Sukceſſorow Karolá I. dał Inweſtyturę Kroleſtwá Neapolitáńſkiego, zá życia iey Ludwikowi III. Xiążęciu Andegáweńſkiemu, przybráłá ſobie w kontr Papieżowi zá Sukceſſorá ná to Kroleſtwo Alfonsá V. Krolá Arrágońſkiego, ále w krotce widząc go bydź niewdzięcznym łáſki ſwoiey odmieniłá intencyą ſwoię y akceptowáłá Ludwiká III. inweſtyowánego od Papieżá, ále że Ludwik prędzey umárł, iák Joánná, uczyniwſzy przez Teſtáment Sukceſſorem po ſobie Renátá Xiążęciá Andegáweńſkiego, Joánná też w tym ſamym czáſie umárłá, ták Arrágończykowie przywłáſzczyli ſobie Kroleſtwo, niżeli Renatus przyiechał, ktorzy pánowáli dotąd, áż Karol VIII. y Ludwik XII. Krolowie Fráncuſcy obebráli ie. Nákoniec Kapitán Gonſalvus nieſpodziewánie wygnał Fráncuzow, przeciwko Tráktátowi między Ludwikiem XII. Fráncuſkim, y Ferdynándem Hiſzpáńſkim Krolámi uczynionemu, y dotąd Sukceſſorowi Ferdynándá Krolowie Hiſzpáńſcy aż do Károlá II. Krolá Hiſzpańſkiego Roku 1700. zeſzłego trzymáli Kroleſtwo Neapolitáńſkie, po ktorym Károl VI. teráznieyſzy Ceſarz odebrał ie był ná fundámencie Tráktátu Raſztáckiego ſtwierdzonego Pokoiem Badzkim Roku 1714. po ſmierci Jozefá Cesárzá, ále teráznieyſzá oſtátnia Rewolucyá przywrociłá, znowu to Kroleſtwo pod władzą Syná Filipá V. Krolá Hiſzpáńſkiego Infantá Károlá ktory teráznieyſzym ieſt Regnántem Neapolitáńſkim y Sycyliiſkim ożeniony z Máryą Amełią, Corką Náyiáśnieyſzego Auguſtá III Krolá Polſkiego. Ná fundámencie iednák abſolutney władzy pretendowáney záwſze od Papieżow do tego Kroleſtwá, iák przeſzli

wſzyſcy Regnáńci Neápolitáńſcy ták y teráznieyſzy Krol przez Poſłá ſwego corocznie poſyła Kinee z hołdem 10000. ſzkudow Stolicy Apoſtolſkiey.

To Kroleſtwo graniczy ná Záchod z Rzekámi Efence y Tront, ná Pułnoc z Kámpánią Rzymſką, Márką Ankońſką, y Morzem Adryátyckim, ná Południe z Morzem Medyterráńſkim y Sycyliiſkim, á ná Wſchod z Morzem Iońſkim. Jeſt dosyć obſzerne, Gorá Appenin od Záchodu do Wſchodu ná dwoie ie dzieli, y wielą Rzek oblewa, z ktorych náyznácznieyſze: Offanto, álbo Vulturnus, Cariglianus, álbo Liris, y Aufidius.

Powietrze ma zdrowe, y grontá obfituiące w zboża, Winá, Oliwy, y Migdáły, Figi, Cytryny, Pomoráńcze, Lny, Konopie, Anyże, y wſzelkie Owoce, znáyduie y Cukry w wielu mieyſcách. Ludzie ſą bárdzo zli, dla czego ich opiſuią, że Kroleſtwo Neapolitáńſkie ieſt Ray Włoſki, ále mieſzkány przez Szátánow. Podległy częſtemu trzęſieniu ziemi, nápełniony wielą tytułow, bo ma; Arcybiſkupow 24. Biſkupow 12. Xiążąt 160. Margrábiow 100. Grafow 70. Báronow około 1000. Tá Monarchiá zámykáłá w ſobie dáwne: Samnium, Kampánią, Puilią, y wielką Grecyą. Dziś záś dzieli ſię ná 4. Prowincye, ktore zámykáią w ſobie 12. mnieyſzych Prowincyi. Pierwſzá Kámpániá, ma w ſobie Ziemie Labur, álbo Lavoro, Xięſtwo Citra y Ultra. Druga Abruzza, ma w ſobie Gráfstwo Moliſſe, Abruzza Citra, y Ultra. Trzecia Puilia, ma w ſobie Capitanate, Ziemię Barry, y Otrante. Czwárta Callabria, ma w ſobie Baſilicate, Kalábryą Citra, y Ultra.

CAMPANIA.

TA Prowincyá Kroleſtwá Neapolitáńſkiego, ma w ſobie pierwſzą Prowincyą zwáną:

TERRA di LAVORO.

PO Polſku znáczy: Ziemiá pracowitá, bo nayſpoſobnieyſza do pracy, y dla tego ma ſobie Imię dáne, zwána u dáwnych Kampániá ſzczęſliwa, á to z przyczyny wielkiey obfitośći w zbożá, winá wyſmienite y owoce. Morze przy niey ieſt nápełnione Wyſpámi weſołymi, y rybne. Obfituie w fontánny álbo wody wſzelkie defektá ludzkie uzdrawiaiące z przyczyny ſiárczyſtych gor. Ma Miáſtá Pryncypálnieyſze: Neapol, Capua, Gaeta, Fondi, Aquino, Venafre, Seſſa, Carinola, Tiano, Calvi, Cajazzo, Caſerta, Averſa, Acerra, Nola, Puzzolo, álbo Puteolis, Serento, y Maſſa. Rzeki náyznácznieyſze ma Carilian, y Vulturna.

NEAPOL Miáſto Stołeczne cáłego Kroleſtwá położone nád Morzem Medyterráńſkim, gdzie ma Port bárdzo dobry y beſpieczny, ná brzeg Morſki wyſzedſzy naymilſzą oku ludzkiemu zábáwę dáie widząc z iedney ſtrony Morzem oblane Miáſto, z drugiey ſtrony nád brzegámi Morſkiemi Páłáce wſpániáłe, Domy piękne, y Ogrody delektuiące. Dáwni Cesárze Rzymſcy, Konſulowie, y náyprzednieyſi Pánowie tu naywięcey miewáli Páłácow dla delicyi y uciechy ſwoiey, ktorych y dotąd ſlády ſą. To Miáſto wielkie, obſzerne, przyozdobione ulicámi ſzerokiemi, y długiemi pod linią, kwádrátowym kámieniem burkowánemi, á ná de wſzyſtko záſzczycone wielką liczbą wſpániałych Kośćiołow, ktorych ráchuie około 340. Przytym Páłácámi y Kámienicámi wſpániáłemi, ludne, y bogáte w bogátych Kupcow, ufortyfikowáne 5. Cyttádellámi terázniejſzym modeluſzem, Zámek Krolewſki, w ktorym rezyduie nayciekáwſzy do widzenia; y ſzácowny w bogáto przybránych Appártamentách. Drugi Zámek formą iáykowátą wyſtáwiony ná ſkále oblaney Morzem, Zámek S. Elmá ná Wyſpie mocno ufortyfikowány. To Miáſto ma ſwego Arcybiſkupá, ktory tu záwſze rezyduie, y ma dwie Akádemie, ná de wſzyſtko záś to Miáſto przyozdobione uſtáwiczną rezydencyą Xiążąt, Márkizow, Grafow, y Szláchty náyprzednieyſzy, dla czego názwáne od Włochow: *Napoli la Nobile*, Cudzoziemcow tu záwſze konkurs wielki, iednym ſłowem: Miáſto piękne, wſpániałe, obſzerne, y ludne iákom ſam ſię napátrzył. W tym záś nieſzczęſliwe, że ieſt podległe częſtemu trzęſieniu Ziemi, z przyczyny ſiárczyſtego grontu, á naybárdziey że ieſt w niebeſpieczeńſtwie od Gory Wezuwiuſzá. Roku 1631. iuż by było zgineło Miáſto, gdyby był wiátr nie obrocił w inſzą ſtronę ogniſtych kámieni y ſiarczyſtych popiołow z tey gory wybucháiących, á Roku 1687. trzęſienie ziemi wiele Domow zágubiło, nápſuło, y Lu-

y Ludzi názábiiáło wiele, ták iáko y Roku 1736. Jákoż tylko sám P. Bog ſtrzeże tego Miáſtá przy Proteckcyi S. Januáryuſzá, ktorego tu Ciáło leży y Swięto iego w Wrzeſniu, y w Máiu obchodzą, y cáłe Miáſto ſie ſpowiádá y kommunikuie, y Proceſſyą ſolenną obchodzi z Kátedralnego Koſciołá, z Głową, y Ampułką krwi tego Swiętego, y kiedy przy Głowie tę ampułkę krwi poſtáwią, ták záraz krew S. ruſza ſię y niby wyſkákuie ku Głowie, ná ten czás całe Miáſto w Tryumfách y weſołoſciách zoſtáie, będąc iákoby upewnione tym Cudem, że w tym Roku Gorá Wezuwiuſz ſpokoyna będzie, kiedy zás tego Cudu tá Krew nie pokaże, ták cáłe Miáſto zoſtáie w trwodze y pokucie. To Miáſto ma wielki ſpichrz od Filipá drugiego erygowány, w ktorym ná 7. lát Zboże konſerwuią dla uchronienia ſię głodu. Náyciekáwſze záś ſą tu do widzenia Koſcioły, Kátedrálny gdzie Grob S. Januáryuſzá, Paná JEZUSA u Jezuitow dla ſwoiey wſpániáłoſci y ozdoby mármurow rożnych Kolorow, Koſciol Dominikáńſki, gdzie w Ołtárzu ná boku ieſt Krucyfix cudowny, ktory wymowił do S. Tomáſzá, *benè ſcripſiſti de me Thoma*, w tymże Koſciele ſą groby Krolow Neapolitáńſkich, Koſciol S. Neryuſzá wſpaniáły mármurámi przedniemi przyozdobiony, Koſciol Teátynow, gdzie Grob S. Jedrzeiá de Avellino wielkiemi łáſkámi ſłynący, iáko y drugi Grob w podziemny Káplicy S. Káietáná koſztownemi Wotámi przyozdobiony, Koſciol y Kláſztor Kártuzyánow fundowány ná wyſokiey Gorze, z ktorey cáłe Miáſto Neapol widáć, przyozdobiony wielą Kolumn, y Statuámi mármurowemi. Jádąc z tego Miáſtá do Puteolu ieſt iedná Grotá álbo drogá wyciosána w Gorze od końcá do końcá nákſztáłt perſpektywy, wydáiaca ſię, ciągnie ſię mile Włoſką y dwie Káryty podle ſiebie przeydą, Gorá tá zowie ſię Pauſilippus, ná ktorey ieſt Grob Wirgiliuſzá, gdzie ieſt pochowány, y pokryty láurámi, opiniá ieſt Autorow że Lucullus tę grotę wyrznąć kazał w 15. dniách, ále 100000. ludzi robić miáło koło niey. To miáſto názywáło ſię przedtym Parthenope od Imienia iedney Syreny, ktora ſię z drugiemi w Morzu zátopiłá z żálu y deſperácyi, że Uliſeſá nie mogły zwabić ſwoim ſpiewániem, dla zátopienia go z ludźmi iego. Szczyci ſie bydź Oyczyzną Bonifácyuſzá V. Urbáná VI. Bonifacyuſzá IX. Janá XXIII. Páwłá IV. Innocentego XII. Papieżow y wielu godnych ludzi, Poétow, Málárzow &c. Nápełnione záś ieſt to Miáſto wielkiemi ſwáwolámi we dwoch ulicách náywiękſzych, máiąc domy nałożnic pełne. W bliſkości tego Miáſtá ciekáwości ſtráſzne y ſtárodáwne znáyduią ſie.

GORA WEZUWIUSZ o 10. Mil Włoſkich á náſzych dwie mile ieſt od miáſtá, do ktorey sámemi ſię przedmieśćiámi iedzie, tám w koło tey Gory ſą wielkie wáły uſypane, z ſamych kámieni zużelowych ſpálonych, ktore ſię iák murem w proſt ciągną, y iákby były náylepiey ułożone od gory áż ná doł ciągniące ſię ku Przedmieſciowi, tám ná gorę záś idąc ſzedłem ná pierwſzą gorę bárdzo przykrą w głębokim y ciepłym piaſku czołgáiąc ſię rękámi, wraz y nogámi dla przykroſci gory, tám wſzedſzy ſpocząłem, á potym ná drugą gorę ſzedłem drugą mile Włoſką, po ſamych iuż kámieniách y żużelach ſpálonych y gorących bo w wielu mieyſcách ſiárká wybucha, tákże Rękámi y nogámi czołgáiąc ſię dla przykrości gory, tám ná gorę wſzedſzy ieſt rowniná piękna ále piaſek záwſze y ziemiá ciepła, tám ſą dwá lochy głębokie, z ktorych záwſze płomienie, lub dymy wybucháią z ſiárki bez żádnego inſzego ſtráchu krom imaginácyi, niżey záś koło gory ſą winnice wydáiące z ſiebie winá głowne zwáne *lacryma Chriſti*, *Vino Græco*, o dwie mile od gory ieſt Przedmieſcie ludne, ále Roku 1631. zruynowáne ſiárczyſtemi popiołámi y żużelámi, ktore iáko pioruny rzęſiſto wypadáły wraz z kámieniámi wielkiemi z tych lochow, y ſtrumien wypłynał nákſztáłt rzeczki pełen ſiárki, ſaletry, y hálonu, niżeli záś ten poſtrách záczął według Hiſtoryi, ktorą czytáłem ná Koſciele, náypierwey dym ſtráſzny wychodził z wzwyż wyrážonych lochow złączony z płomieniámi y popiołem ogniſtym, potym ſtráſzne grzmoty y chałáſy pod ziemią, potym trzęſienie ziemie tákie, że ſię áż morze podnieſło, ná oſtátek gorá ſię rozſtąpiłá, y ſkáły ogniſte wypadáły ná 3. mile, y gdyby nie wiátr obrocił ſię był ná morze Miáſto by było zárzucone ogniámi.

JEZIORO AVERNUS z drugiey ſtrony Neapołim bliſko Puteolu, zwáne od Wirgiliuſzá *Lacus inferni*, z przyczyny że wſzelkie támtędy lecące ptáſtwá od zápáchu ſiárczyſtego zdycháć muſzą, nád tym ieziorem ſą ieſzcze znáki Murow Koſciołá Apolloná y Merkuryuſzá, z drugiey ſtrony tego ieziorá ieſt iedna grotá, álbo iamá w ſkále głęboko wyciesána kwádrátowym kámieniem burkowana, gdzie według iednych Autorow Sybillá Kumená mieſzkáłá y Proroctwá pisáłá, według innych zás Oracula z támtąd Pogánie od Wieſzczkow ſwoich odbieráli w wrożeniu przyſzłych rzeczy, Wieſzczkowie byli zwáni Cymmeryuſzowie, ktorzy nigdy Słońcá nie widzieli. Przy

tym

tym iezíorze ſą cieplice álbo Fontánny służące ná wſzelákie defektá w sámym ſiárczyſtym groncie, Ryby w tym iezíorze ſą czarne y ſmierdzące ſiárką.

Drugie iezíoro zwáne AGNANO pełne wężow, ná około zás ma cieplice gorące ſiárczyſte, gdzie tylko psá przytchnąc do ziemie ták záraz zdycha, ále w tym iezíorze go zmaczáwſzy záraz ożyie.

IEZIORO LUCRIN álbo Lucrum zwáne, bo obfitowáło w Ryby nàwiękſze y náyſmácznieyſze ná cáłe Włochy, zkąd wielki profit mieli Rzymiánie. Juliuſz Ceſárz dał był Kánáł miedzy tymi ieziorámi, dla kommunikácyi do Portu, ále trzęſienie ziemi przez 9. dni trwáiące Roku 1628. 29. Wrześniá záſypáło y zruynowáło to wſzyſtko.

Roku 1721. 25. Lipcá iednogo Rybáká pies morſki záchwycił pod Neapolim przy S. Magdálenie, inni zás ledwie uſzli, ále mſzcząc ſię Kollegi ſwego Krwi wynálezli táki ſpoſob, że go złápáli, miał 20. łokći wzdłuż, w ſzerz zás żywot iego miał 12. łokci, zęby trzemá rzędámi ná ćwierć wielkie, ſkrzele dwiemá rzędámi ná trzy łokcie wzdłuż, w nim zás ználeziono wiele Ryb, y czáſtkę człowieczą y piſzczele z tego nieſzczęśliwego Rybáká.

CAPUA Miáſto przedtym po Rzymie, y Kártáginie, pierwſze, y owſzem emuluiące z Rzymiánámi, od ktorych iednák záwoiowáne, y wygubiony cáły Magiſtrát z rádnych Pánow złożony, zábronione kongreſſa, Páłáce zás ich náprzednieyſze Rzemieſlnikámi osádzone, y ták Rzeczpoſpolitá Kápuenſka záginełá, niektore tylko znáki ſtárożytnoſci ſwoiey zoſtáwiwſzy Cudzoziemcom, iáko Koſcioły, Páłáce, Theatrá, Akwedukty, Kolumny, Portyki, y podziemne Lochy, w ktorych tylko ſą znáki niektore, iákom ſam ſię przypátrzył.

CAPUA NOVA ná innym mieyſcu położona, o dwie mile Włoſkie od ſtárey, Miáſto doſyć ufortyfikowáne, nie wielkie, ále ludne, w mieyſcu weſołym y rowninie, bo ten Kray cáły ieſt w Ogrodách, obfituiący wraz y w zbożá, winá, oliwy, y wſzelkie owoce, w tym mieſcie ludzie grzeczni, ludzcy, y dobrzy, ma ſwego Arcybiſkupá.

GAETA Miáſto nie wielkie ále fortecę máiące náyprzednieyſzą w Kroleſtwie, y ieſt iego kluczem od Rzymu, ma Port ná Morzu bárdzo dobry obroniony z obodwoch ſtron dwiemá Cyttádellámi, ma ſwego Biſkupá, y ſkáłę iednę nád morzem, ktorá ſię rozwárłá podczás śmierci Krzyżowey Zbawicielá Swiátá, y kiedy ieden Turczyn czyli Heretyk nie wierzył, zázył tentácyi ná doſwiádczenie, włożył Rękę między otwártą ſkáłę, ktorá mu ią záraz uciełá, y konſerwuie ſię tá Ręká. W Zámku ieſt Grob Károlá Burbonſkiego, Conteſtabile Fráncuſkiego, ktory dobywáiąc Rzymu zginął y tu pochowány z tą inſkrypcyą, tłomáczoną po Polſku: Fráncyá mi dáłá mleko, Hiſzpániá Prerogátywy woienne, Rzym ſmierć, á Gaetá grob. Po Hiſzpáńſku zás tákie wierſze.

Francia me dio la leche.
Eſpana fuerte y ventura.
Roma me dio la muerte.
I Gaeta la Sepultura.

Delfinow ſię tu wiele znáyduie w morzu, z ktorych Rybák ieden złápáwſzy iednego wychował go ſobie przy Domu w ſadzáwce ſwoiey, doſyć że głos iego zrozumiał, y przyuczył go do tego, że częſto ná grzbiecie iego uſiádſzy Rybák po morzu pływał głoſem go tylko kieruiąc gdzie chciał. Tenże Rybák záwerbowány do woyſká Hiſzpáńſkiego wſiádł w okręt Delfinowi ſwemu pozwoliwſzy płynąć ſobą morzem, zá ktorego głoſem płynął, tym czáſem fálá morſká przypádłá ſkręciłá okręt y zátopiłá, Delfin uſłyſzáwſzy między innemi głosámi, głos Páná ſwego, podał mu grzbiet ſwoy y wyrwał z niebeſpieczeńſtwá, zápłynąwſzy z nim názad do Domu y wiernoſcią ſwoią sálwował Páná właſnego.

FONDI Miáſteczko nie wielkie bo zruynowáne Roku 1534. przez Barberoſſę Turczyná Rozboyniká morſkiego, ktory tu przybył z imprezę złápánia Julii Gonzági Kolumny Damy wielkiey urody dla Sułtáná Tureckiego, ktorá przeſtrzeżona ledwie w koſzuli ſchroniłá ſię. To Miáſto ieſt fundowáne ná drodze zwáney *Appia*, ktorá wſzyſtká ieſt ſtána z kwádrátowego kámienia od Kapuy áż do Rzymu, ma ſwego Biſkupá.

AQVINO ma ſwego Biſkupá y Grafá, záſzczycone oyczyzną S. Tomáſzá Akwináckiego, Peſcenniuſzá czárnego Cesárzá, y Poety Juwenálisá.

ARPINO Miáſto ſtáwne u Wolſkow, ſzczyci ſię Oyczyzną Kaiusá Máryusá Wielkiego Kápitáná Rzymſkiego, ktory będąc urodzenia lichego 7. rázy był Konſulem. O 3. mile Włoſkie ztąd Cicero ſię urodził w Mieſcie S. Dominiká názwány pod Imieniem tego Miáſtá Arpinas.

MON-

MONTE CASSINO ieſt Gorá, ná ktorą 3. mile Włoſkie trzebá wieżdżáć, ná tey Gorze ieſt Kláſztor Benedyktyńſki, náypierwſzy od S. Benedyktá fundowány, gdzie Koſciol bárdzo ieſt wſpániały y wſzyſtek z mármuru rożnych kolorow erygowány, gdzie między wielą Relikwiiámi, ktore mi pokázywáno, ieſt pártykułá znáczna Drzewá Krzyżá S. y Ciáłá S. Benedyktá y S. Scholaſtyki w iednym grobie leżące, Kláſztor ieſt obſzerny, przez 3. dni káżdemu Cudzoziemcowi rad, Fácyatá przyozdobioná ſtátuámi Pápieſkiemi y Cesárſkiemi licznemi, Benedyktyni tylko máśne potráwy iedzą, Opát tego mieyſcá ma około 300000. ſzkudow intráty, ma pod ſwoią Jurysdykcyą dwá Xięſtwá, 20. Gráfſtw 25. Miáſt murowánych, 1440. Miáſteczek álbo Burgow. 250. Zámkow zwánych Kaſztellánie, 23. Portow Morſkich, 33. Wyſp ná Morzu, 300. Ziem, 200. Młynow, y 662. Koſciołow. Opáctw záś w cáłym Swiecie Benedyktyńſkich ieſt: 307000. ále Herezye wiele nádruinowáły, Przeorſtw 15000. Kláſztorow Pánien Benedyktynek 15000. z tego Zákonu było Papieżow 46. Patryárchow 51. Kárdynáłow 200. Arcybiſkupow 1600. á Swiętych kánonizowánych 56600.

SORA nád Rzeką Gáryglanem przyozdobione zamkiem pięknym y Tytułem Xięſtwá, ma ſwego Biſkupá, y záſzczycone Urodzeniem Kárdynałá Bároniuſzá.

LA TORRE DI PATRIA zwáne od dáwnych *Linternum*, Koloniá Rzymſka, ſłáwne przez Scypioná Afrykáńſkiego, ktory po tylu wiktoryách oſkárzony w Senácie, iákoby miał bydź przekupiony od Antyochá Krolá Syryiſkiego, áby z nim nie woiował, ſam ſię z dobrey woli reiterował tu ná to mieyſce, y życie ſwoie tu ſkończył, z tákową zoſtáwioną ná nádgrobku Inſkrypcyą.

Ingrata Patria, nè quidem oſſa mea habes.

Wándálowie Roku 455. to Miáſto zruynowáli, Wieżą tylko poſtáwiono ná mieyſcu tego nádgrobku, że záś nie zoſtáwáło iuż inſkrypcyi cáłey, tylko *Patria* dla tego názwáne to mieyſce *Torre di Patria*

VENAFRE ſzczyci ſię intytulácyą Xięſtwá, y ma ſwego Biſkupá, ſłáwne w Oliwy iáko Martialis opiſuie: *Hoc tibi Campani, ſudavit Bacca Venafri.*

SESSE dáwna Koloniá Rzymſka, teraz tylko ma Biſkupá ſwego.

CARINOLA o dwie mile Włoſkie od ruin dáwnego Miáſtá Calenum ſłáwnego w Winá dobre, ma ſwego Biſkupá y Grafá.

TIANO ma ſwego Biſkupá y ſłáwne w wody minerálne ná kámień ludzi uzdráwiáiące.

AVERSA Miáſteczko położone w groncie żyznym, y obfitym, erygowáne w XII. wieku od Robertá Xiążęciá Puilii, intytułuie ſię Grafſtwem, y ma ſwego Biſkupá, przyozdobione Zámkiem, Szpitálem, y Koſciołem Kátedrálnym. Bliſko tego Miáſteczká ſą Ruiny Miáſtá Cumes, fundowánego od Kumeyczykow z Wyſpy Eubes, ktorzy ſię do Włoch przenieſli z niektoremi Chálcydeyczykámi, iáko Strabon *lib. 5.* opiſuie, y záłożyli ſobie to Miáſto, ktore było wielkie, piękne y nie dobyte, między dwiemá ieziorámi Likolą, y Koluciem, gdzie teraz łowy dobre. Przyozdobione było Koſciołámi Gigantá, Apollona, tego drugiego ieſzcze ſą znáki ná wierzchu gory, fundowánego przez Dedálá, przy tym było bogáte &c. Bliſko tych Ruin ieſt iedná Grotá, ktorą S. Juſtyn Męczennik opiſuie, że to byłá Sybilli Kumeny, ktorá prorokowáłá o przyiściu Chryſtusá Páná. Te Profecye iey były zámkniete w 9. Kſięgách, ále 6. ich ſpaliłá zágniewána ná Tárkwiniuſzá Krolá Rzymſkiego, że kwoty pewney zá pracą wydzielić nie chciał, iednák oſtátnie 3. kupił, ktore były konſerwowáne w Capitolium z wielką Wenerácyą dla tego, że w wielu okázyách przyſzłe rzeczy ſobie dobrze ominowáli, ále Julius Apoſtátá ie miał kazáć ſpalić, dla Profecyi nápiſáney o Synu Bożym Tá Grotá Sybilli Kumeny ieſt wyciętá wſkále, gdzie idąc drogą kámieniámi ſłáną, y ſzeroką, y wyſoką 450. krokow wzdłuż, w prawey ręce znayduie ſię brámá, ktorá prowádźi do pokoiu iednego 14. nog wzdłuż á w ſzerz 8. wyzłácáne, y wpuł z lázurowym kolorem ſuffity, ſciány záś korálem y perłową Mácicą ozdobione, z tego pokoiu w lewą ſtronę ieſt brámá prowádząca 40. krokow w zdłuż, gdzie ſą 3. pokoie, z iednego więkſzego do nich ſię wchodzi, z ktorych w iednym ieſt máłe ieziorko ále wodá ciepła, gdzie Sybillá miewáłá ſwoię wygodę do wánny. Martialis piſze o drugiey Grocie pod ſamym Miáſtem Kumą, á S. Juſtyn przydáie, że ieſzcze widział w tey grocie grob teyże Sybilli z metállu robiony, gdzie ſię konſerwuią iey koſci.

NOLA Miáſto nie wielkie ále dáwne, y od Cesárzow Rzymſkich práktykowáne, bo Ceſarz Auguſt tu umárł Roku 14. po Národzeniu Páńſkim, ma ſwego Biſkupá, y záſzczycone oyczyzną wielu ludzi, iáko: Jordáná Brunusá Filozofá, y Jáná Skulptorá ſłáwnego, á náypierwey S. Páuliná Biſkupá ſwego, ktory żył wieku V. y VI. á Páncyrol przydáie, że ten Swięty pierwſzy wynálazł Dzwony, ktore ſię z tąd zowią *Campanæ* po Łácinie, że w Kámpánii wynálezione, álbo *Nolæ* że w Noli. Henryk Salmut záś piſze, że Dzwony były u Pogán práktykowáne dla ſchodzenia ſię ludzi ná nábożeńſtwá ich, y kiedy kto umárł,

 to

to mu dzwoniono, iáko Scholiaſtes approbuie, przy tym Pogánie rozumieli, że Dzwonow dzwięk miał cnotę do wyganiánia wſzelkich ſtráchow diabelſkich, iáko Tybullus wierſzámi opiſał:

Cantus & è Curru lunam deducere tentat.
Et faceret, ſi non Æra repulſa ſonent.

PUZZOLO álbo Puteolis nie wielkie miáſteczko nád Morzem, ma Port dobry y beſpieczny, obroniony Cyttádellą, ma y ſwego Biſkupá. Cycero częſto wſpomina to mieyſce, ile że bywáło dáwnym Rzymiánom náymilſze, y ſamemu Cyceronowi, iákoż między ſtárożytnoſciámi, ktore tám ſą, ieſt náypierwey Koſciol Kátedrálny ná mieyſcu Koſcioła Jupiterá, wſzyſtek mármurowy fundowány od Kalfurniusá ná honor Auguſtá Cesárzá, iáko inſkrypcyá ná Fácyácie uczy: *Calphurnius L. F. Templum Auguſto cum ornamentis D. D.* Koſcioł Neptuná z portykámi Amphitheatrum puł zruinowáne, w ktorym S. Januaryuſz Biſkup Neapolitáńſki z innemi Chrześciány Lwom do pożárcia dány, Koſcioł Dyány, y drugi Neptuná, Cieplice Neroná y Cyceroná, Dom záś Cyceroná był między Puzzolem, y Jeziorem Averno: w ktorym byłá Gáleryá długa, názwána Akádemiá, gdzie ſię zábáwiał Elokwencyą, y Kweſtye Akádemiczne komponował, y tám ordynáryinie mieſzkał, gdzie go y Cajus Ceſárz wizytował, miał tám tákże y Cieplice ſwoie bliſko, ktorych ſą dotąd znáki, gdzie wody ná oczy zdrowe, y ná rożne defectá, iednym ſłowem náywięcey tu wod ciepłych, ſiárczyſtych, ſalitrowych, háłunowych, ktore náturálne cnoty máią ná ulicżenie defektow. Przy tym ieſt tu wiele innych ſtárych Fábryk, iáko y moſt Kaliguli Cesárzá, ktory zácżał murowáć przez Gopło morſkie áż do Bay, ále nie dokończył tylko częſcią. O 3. mile Włoſkie od Puzzolu zá Gopłem morſkim ieſt dáwne Miáſto zwáne u Rzymian:

BAYA, gdzie Galery Rzymiánie miewáli, á do tego Páłácow náywięcey rekreácyálnych z przyczyny Aéryi zdrowey y mieyſcá weſołego, przytym ogrodow wiele pięknych y pyſznych miewáli, dla proſpektu morſkiego, y dla ciepłych wod uzdrawiáiących wſzelkie choroby, ále też náywięcey ſię tu ſwáwoli dziáło, iáko Seneca, y Propertius opiſuią. Clodius Cyceronowi nie rádził tám mieſzkáć, dla nie ſtrácenia cnoty. Horácyuſz chwali to mieyſce:

Nullus in Orbe locus, Bays prælucet amœnis.

Aryſtobul Krol Zydowſki przeieżdżáiąc przez Báyę do Rzymu uważał to mieyſce, y dziwował ſię magnificencyi wielkiey Rzymian, á dálekoż w Rzymie ſpodziewał ſię więcey widzieć. Dyáná, Venus, Mercurius, Hercules, y inni mieli tu ſwoie koſcioły, ktorych dotąd mury ſtoią. Przy tym Cesárze mieli ſwoie Pałáce y Konſulowie iáko Servilius, Mammeiá, Marius, Pompeius, Julius Ceſarz, Piſon, Cicero, Hortenſius, Lucullus, y innych wiele, ktorych dotąd znáki ieſzcze ſą, ieſt tu y iedná ſadzáwká zwána *Piſcena Mirabile* pod ziemią fabrykowána, ma 150. łokci w zdłuż, á w ſzerz 40. ná w zwyż 30. przyozdobiona 40. kolumn mármurowych, gdzie zá Rzymian bywáłá Cyſterná do ochłody. Przy tym ieſt wiele Grobow Pogáńſkich, do tąd znácznych, á między niemi náyznácznieyſzy Grob Agryppiny Mátki Nerona Cesárzá, ktorey tám wnętrznoſci dobywſzy Neron Syn właſny pochował ią, ieſt tu y Grotá Sybilli á przy Grocie koſcioł Apolliná, y iezioro Averno. W polách zwánych od dáwnych Rzymián Elizeyſkich teraz ſą ſáme winnice.

SORRENTO, położone przy Gorze tegoż názwiſká nád morzem, ma ſwego Arcy-Biſkupá, zwáne od dáwnych *Sorrentini Colles*, ſłáwne w winá wyſmienite, ſą tu ieſzcze ſlády Koſciołow Cerery, Fortuny y Minerwy.

CAPREA álbo Kapry Wyſpá ná Morzu przeciw Puzzolowi, ma w ſobie 7. Wſiow, y tyleż Zámkow przeciw rozboynikom Morſkim, y KAPRY Miáſto Stołeczne, ktore ma ſwego Biſkupá. Biſkupſtwo záś to zowie ſię *Veſcovato delle qualie* álbo Przepiorcze, bo z ſamych tylko Przepiorek ma intrátę, ktorych tám náywięcey w Márcu ſię znáyduie, y ná cáłe Włochy tá Wyſpá ie rozſyła, oſobliwie do Rzymu, do Neapolim &c. Bo náywięcey w Márcu z ciepłych kráiow wracáią ſię y popas máią ná tey Wyſpie. Wyſpá tá nie ma nád 6. mil Włoſkich w zdłuż á nád dwie w ſzerz, Sweton piſze, że Tyberiuſz Ceſárz ná tę Wyſpę wyprowadził ſię táiąc ſię z Exceſsámi ſwemi.

XIĘSTWO CITRA.

TA Prowincyá zámyka w ſobie Kray dáwnych Picentynow, y część Kámpánii, grániczy z Ziemią Lavoro, y Xięſtwem Ultra ná Pułnoc, ná Południe, Wſchod y Zá-

y Záchod z Morzem, y Bazylikátą. Ma Pryncypálnieyſze Miáſtá Salerno, y Amalfi, innych záś 15. iáko: Scala, Acerno, Campania, Policaſtro, Nocera, Capaccio, Caggiano, Cava, Lettere minori, y Ravello &c.

Ten Kráy ieſt obfituiący w zbożá, winá, oliwy, ſzáfrány, iedwábie, miody, woſki, y wody minerálne.

SALERNO Miáſto Stołeczne tey Prowincyi názwáne od Dwoch Rzek Sale y Erne, ktore ten Gront oblewáia, ma ſwego Arcybiſkupá y Akádemią Medyczną, ufortyfikowáne Cyttádellą, miewáło włáſnych Xiążąt, ále potym wyznáczone dla Pierworodnych Synow Krolow Neapolitáńſkich, Koſciół Kátedrálny wſtáwiony Relikwiámi S. Mácieiá. U Jákobitow ieſt Dzwon, ktory ile rázy sám dzwoni, tyle rázy znáć dáie ſmierci Zákonniká. Jeſt opiniá támecznych, że Miáſto ieſt fundowáne od Semá Syná Noégo, iákoż w Dzień S. Fortunatá w Koſciele záwſze ſpiewáią Prozę.

O Salernum, Civitas Nobilis
Quam fundavit Sem, Noë fertilis

Morze zowie ſie w tey ſtroine Golfem Sálernſkim.

AMALFI nád Golfem Sálernſkim, ma ſwego Arcybiſkupá. Było erygowáne ná Xięſtwo y dáne Oktáwiuſzowi Pikolomini wielkiemu Generáłowi Woyſk Cesárſkich wieku przeſzłego, záſzczycone Oyczyzną Fláwiusá de Gioja, ktory wynálazł Roku 1300. Buſſole według Panormity.

Prima dedit Nautis uſum Magnetis Amalphis

Ma tu bydź tákże w Kátedrze Ciáło S. Iędrzeia

XIĘSTWO ULTRA.

TA Prowincyá zámyka w ſobie część Samnium, dáwnych Hiſpinow, y część Kampánii ſzczęſliwey, grániczy ná Pułnoc z Moliſſem, ná Záchod z Lavoro, ná Południe z Xięſtwem Citra, ná Wſchod z Kápitanátem y Bazylikátem. Gory Appenińſkie ziębią ten kráy, dla tego nie obfituie w zbożá, áni winá, ále tylko w káſztány, orzechy, páſtwiſká &c.

BENEWENT do tey Prowincyi nálezał, ále teraz do Papieżow, ma iednák inne miáſtá iáko to: Conſa, Ariano, S. Agatha, Trevico, Avellino, Cedonia, Monte Marano, Monte Verde, Muſco, ktore wſzyſtkie máią ſwoich Arcybiſkupow y Biſkupow.

CONSA nád Ofantem ma ſwego Arcybiſkupá, ále Roku 1694. 8. Wrzeſniá trzeſienie ziemi cáłe Miáſto zruinowáło, y Dyecezyą, ták; że Koſcioła Kátedrálnego nie było rozeznáć y mieyſcá. W ten sám czás y Xięſtwo Avellino z Miáſtem záſzczyconym Urodzeniem S. Iędrzeiá de Avellino temuż nieſzczęściu podległo.

ABRUZZA CITRA.

TA Prowincyá zámyka w ſobie większą część Kráiu Sámnitow, y między niemi Trentánow, Karentynow, Polignow, Marucynow, Prekutynow, Weſtynow, Hirpinow, Ekwikolow, Marſow, Ludzi dáwnego Latium. Grániczy z Abruzzem Ultra, Morzem Azyátyckim, Moliſſem, y Lavoro. Oblana Rzekámi Peſcara, Sangro, Trigna, Grontá ma gorzyſte, zimne y ſnigom podległe, iednák obfituie w zbożá, winá, oliwy, ſzáfrány, ma Miáſtá Chieti, Lanciano, Sulmone, Ortone i, y Peſcara.

CHIETI Miáſto Stołeczne, ma ſwego Arcybiſkupá, zwáne od dáwnych Teate, bywáło Kolonią Rzymſką, Lombárdowie tu ſię byli zámkneli, ále od Pepiná dobyci, ktorych wyciął 32000. Klerycy Regulárni Teatyni názwáni od tego Miáſtá, w tym Mieſcie náypierwey fundowáni od S. Káietáná Roku 1524. zá Páwłá IV. Papieżá zwánego Caraffá.

LANCIANO ma ſwego Arcybiſkupá, y ſłáwne w iármárki w Máiu, y Sierpniu.

SULMONE ma ſwoich Xiążąt do Fámilii Burgezy náleżące, ma ſwego Arcy-Biſkupá Záſzczycone Oyczyzną Owidyuſzá, iáko ſam przyznáie *lib. 4. Triſt. Eleg. 10.*

Sul-

Sulmo mihi Patria est, gelidis uberrimus undis
Millia qui novies distat ab Urbe novem.

Tákże Oyczyzną Innocentego VII. Papieżá.

ORTONE ma swego Biskupá y właśnych Xiążąt.

ABRUZZA ULTRA.

TA Prowincyá graniczy z Ankoną, Spoletem, Sabiną, Kampánią Rzymską, Laworem, Abruzzą Cytra, y Morzem Adryátickim. Oblana Rzekámi Tronto, Aterno, y Gariglian. Grontá ma gorzyste, zimne, iednák obfituie w zbożá, száfrány, y owoce. Ma Miástá Atry, Teramo, Civita di Penna, y Aquila.

AQUILA Miásto Stołecne, fundowáne ná ruinách dáwnego Amiternum, Oyczyzny Salustyuszá Historyká, ma swego Biskupá, Roku 1703. 2. Lutego trzęsienie ziemi tu wiele zruynowáło, Łudzi ná 2400. zábiło, á ná 2500. nákáliczyło, w Kościele S. Dominiká 800. Ludzi kommunikuiących Kościoł przytłukł, gdzie kiedy odwálono mury, ználeziono Xiędzá dáiącego kommunią, ktory lubo zábity, iednák ználeziono go trzymáiącego mocno Puszkę z 200. kommunikántámi, nic nie náruszoną, Bernárdyni ná ten czás w Refektárzu swoim będący wszyscy przytłuczeni zostáli.

ATRY Miásto fundowáne ná Gorze ledwie dostępney, zászczycone Oyczyzną Adryaná Cesárzá, ma swego Biskupá.

TERAMO Miásto ma swoich włáśnych Xiążąt y Biskupá.

MOLISA.

GRáfstwo to zámyka w sobie część Kráiu Samnitow, Hirpinow, y Trentánow, graniczy z Abruzzą Citra, Kapitánátą, Xięstwem Ultra y Lavorem. Grontá ma gorzyste ále obfituie w zbożá, winá, száfrány, iedwábie, ma Miástá Molisa, Gvardia, Alfares, Larina, Trivento, Boiano, Isernia, wstáwione Oyczyzną S. Piotrá Celestyná Papieżá. Te wszystkie máią swoich Biskupow.

PUILIA.

TO Páństwo zwáne od dáwnych Apuilia, zámykáło w sobie Część Grecyi, y miáło włáśnych swoich Xiążąt, graniczy ná Wschod, y ná Pułnoc z Golfem Weneckim, ná Południe z Tárentem, á ná Záchod z Bazylikátą Xięstwem Citra, y Ultra, Ulissą, Molisą, y Abruzzem. Dzieli się ná 3. Prowincye: Capitanata, y Ziemie Bary, y Otrant.

CAPITANATA.

TA Prowincyá názwána od iednego Kapitáná władzą tu máiącego od Bázylego Cesárzá Wschodniego, zwána od Włochow *Puilia Piana* álbo rowna, bo w sámych rowninách położona, obszerna, y Powietrze ma ciepłe, gront piászczysty, y suchy, ma Miástá: Manfredonia, Monte S. Angelo, Troia, Ascoli, Lucera, Bovino, Florencola, Larinum, Lesina, Salpes, Viesti, Vulturata y Tremoli.

MANFREDONIA Miásto názwáne, y wystáwione Roku 1256. od Manfreddá bękártá Fryderyká II. Cesárzá. Ma swego Arcybiskupá. Nád morzem ma Port dobry Cyttádellą obroniony.

MONTE S. ANGELO od dáwnych zwáne, Gorá Gárgán, mieysce wstáwione Nábożeństwem do S. Michałá, gdzie przez wizyą tego S. Archániołá obiáwiony iest Kościoł ná ksztáłt Groty wyciętey w skále, gdzie iest wniście przez mármurową Bramę po 55. stopniách mármurowych, wewnątrz zás iest Ołtarz wielki temu Swięte-

mu

mu dedykowány, Káplice podziemne y Fontánná wiele chorob uzdráwiaiąca. Z przyczyny tego mieyſcá S. wiele tám Koſciołow erygowánych, iáko y Miáſteczko. Otto Ceſarz to mieyſce S. náwiedzał z Rzymu pieſzo idąc.

TROIA wyſtáwione ná Ruinách Miáſtá Hirpinow, zwánego Ecæ, ma ſwego Biſkupá.

ASCOLI tytułuie ſię Xięſtwem, ma ſwego Biſkupá wſtáwione zwycięſtwem C. Fábrycyuſzá Konſulá Rzymſkiego, przeciwko Pyrruſowi Krolowi Epirotow Roku od záłożenia Rzymu 476.

LUCERA wſtáwione płotnámi cienkiemi, ma ſwego Biſkupá, Gubernátor Prowincyi tu mieſzka.

BARY.

TA Ziemiá Powietrze ma zdrowe, Gront obfituiący w zboże, ſzáfrány, y owoce, ále wiele żywi wężow, y wſzelkich gádzin. Ma Miáſto Bary, Trani, Adrya, Ruvo, Bitundo, Converſano, Monopoli, Polignano, y Malfetta. Pierwſze dwá máią Arcybiſkupow ſwoich, inne záś Biſkupow.

BARY Miáſto Stołeczne Prowincyi, dáwne, piękne, Ludne, hándlowne y ufortyfikowane, ma ſwego Arcybiſkupá, y Kátedrę, w ktorey ſię koronowáli Krolowie Neápolitáńſcy, y ma tytuł Xięſtwá.

ANDRIA ma Tytuł Xięſtwá, należy do Domu Karáfow, wſtáwione Farfurámi przedniemi, y w mieyſcu żyznym.

VENOSA álbo Venuſium ma ſwego Biſkupá, położone przy Appeninie Gorze, nie ludne, ále záſzczycone oyczyzną Horacyuſzá Poéty.

CANOSA álbo Canuſium, ma Tytuł Gráfſtwá, należy do Domu Doryá. Bliſko tego Miáſteczká ſą ruiny dáwnego Miáſtá Kánny nád Rzeką Offanto, gdzie Terrencyuſz Varro w Nádzieię Konſulatu przeciw woli Páwłá Emiliuſá wydał bátálią Annibálowi, y ná niey ſam zginął, y 40000. Rzymiánow pádło trupem, á náywięcey Młodzi Szláchecktiey bo po wygráney Annibal pierſcienie wſzyſtkim kazał pozdeymowáć, y posłał ich 3. beczki pełne do Kártáginy, z Trupow záś kazał moſt zrobić ná Rzece Kanná dlá przeprawienia Woyſk.

TRANI ma ſwego Arcybiſkupá, y Zamek.

OTRANT.

TA Ziemiá zámyka w ſobie część Grecyi, y cáły Kráy Salentynow, oblana ieſt morzem ze 3. ſtron, z Bazylikátą tylko graniczy, według Geográfow korek od ſztyblá reprezentuie. Kráy ma gorzyſty, y ſuchy, iednák obfituie w winá, oliwy, figi, żywi záś wiele wężow żmii, y innych gádzin, á náywięcey ſzáráńczy, ná ktorey pożyránie znáyduie ſię tu tákie ptáſtwo z Opátrznoſci Boſkiey, co niemi ſámemi żyie, ma wiele Wież, y Fortec nád brzegámi morſkiemi przeciw czeſtym náiázdom Rozboynikow Tureckich. Ma Miáſtá Otrant, Brind y Tarante, máiące ſwoich Arcybiſkupow; inne záś máią ſwoich Biſkupow iáko: Leccie, Caſtro, Gallipoli, Matola, S. Maria di Leuca, Aleſano, Ugento, Nardo, Oſtuni, Caſtellaneta y Matera.

OTRANT Miáſto Stołeczne ma Port dobry nád Morzem, ufortyfikowány Zamkiem przez Alfonsá II. ná ſkále nie doſtępney Roku. 1480. Turcy go byli dobyli, y z innemi Prowincyámi zruinowáli, wyciąwſzy wſzyſtkich Chrześcián, Arcybiſkup ubrány Pontyfikálnie ná dwoie był rozcięty, y wſzyſcy Xiężá pozábiiáni, ále w Rok po śmierci Machometá II. Ferdynánd Turkow wygnał, y odebrał Prowincye włáſne. Pyrrchus w tym mieyſcu chciał złączyć Włochy z Grecyą Moſtem z Okrętow złożonym, bo tu Morze wąſko rozgránicza te dwá Páńſtwá, tylko ná 60. mil Włoſkich á náſzych 12.

BRINDISI ma Port náymocnieyſzy we Włoſzech nád Morzem, obroniony trzemá Fortecámi y dwiemá wieżámi, opasáne od ziemi oliwnemi láſámi. Było Kolonią Salentynow potym Rzymiánow, Juliuſz Cesarz tu Pompeiuſzá ſcigał, ále przed nim do Grecyi uſzedł, to Miáſto podległe inkurſyom Tureckim, ále záſzczy-

cone śmiercią Wirgiliuſzá Roku 755. od załoźenia Rzymu, y urodzeniem Pákuwiuſzá Tráicznego Poéty ná 250. lát przed Wirgiliuſzem.

TARANTO Miáſto fundowáne ná Wyſpie nád Golfem morſkim, nie wielkie ále ludne, ma Tytuł Xięſtwá, Arcybiſkupá ſwego, y Kátedrę. Dáie Imię ſwoię Tárántolą, ktore ſą nákſztáłt Páiąkow, ále iádowite, ktorych tu ieſt pełno, z nich kiedy ktora ukąſi, záraz zmieſza humory w Człowieku, tak; że muſi y płákáć y táncowáć, y wontowáć, y drzeć y ſmiáć ſię, bledniec, y krzyczeć, y gdyby nie był rátowány przez poty y inne remedia, oſobliwie przez rozweſelenie go muzyką, y táńcem umrzeć by muſiał, piſze Miſſon. Inni záś Autorowie Kátoliccy dodáią, że te Tárántole, nikogo nie ukąſzą, tylko Ziemiániná włáſnego, á to z tey przyczyny tá kárá P. Bogá, że raz táńcuiąc y weſeląc ſię przechodzącemu Xiędzu z Nayſwiętſzym Sákrámentem Adorácyi zániedbáli uczynić. Horácyuſz záchwála ten Kráy zá náyweſelſzy w miod obfituiący lepſzy iák w Grecyi &c. *Odæ 6. lib. 2.*

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet, ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridiſque certat
Bava Venafro
Ver ubi longum, tepidáſque præbet
Jupiter brumas & amicus Aalon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet Uvis

To Miáſto názwáne od Syná Neptuná ſwego Fundátorá, było podległe Lácedemonom, y od nich rozſzerzone, y záſzczycone Oyczyzną Architasá Sławnego Pitágoryká Roku 408. przed Národzeniem Páńſkim, ktory tu był 7. rázy Gubernátorem, tákże Ariſtoxená na 324. lát, y Suidásá ná 453. lát przed Národzeniem Páńſkim.

Tárentyni dáwni ták byli delicyom podlegli, że dla delikátnieyſzey ſkory ná ciele ſtárą z ſiebie odzieráli wſzyſtek ſtroy ich był iedwábny. Raz wyuzdáni ná cieleſną ſwáwolą wſzyſtkę Młodź oboiey płci ſprowadzili ná iedno mieyſce, ále kárá zbytkuiącą náturę piorunem pobiłá, zá pobitych záś pozoſtáli cnotliwi żádney pogrzebowey nie uczynili uſługi, zwyczáyná ich zábáwá byłá w piiáńſtwie, y obżárſtwie, zkąd przyſłowie uroſło: Delicye Tarentu, y Sycylii. Náznáczyli ſobie ſwięto iedno názwáne Poſtem, á to ná pámiątkę, że będąc obleżeni od Rzymián, wſpomożoni byli od Miáſtá Reggio, ktore Miáſto 10. Dzień náznáczyło pośćić, á żeby te Legominá, ktore im ſię z tego dniá zoſtáły, były poſtáne ná ſuplement Tárántynom, przez co Rzymiánie odſtąpić muśieli, nie mogąc ich ogłodzić. Rządzili ſię wolną Rzecząpoſpolitą, y wyſtáwić mogli Woyſká 30000. Piechoty, 3000. Konnych, y 1000. Kápitánow. Sakryfikowáli Eacydom, Tydydom, Laertyadom, y Sukceſſorom Agamemnoná, Ofiár záś tykáć ſię byałym głowom nie godziło, mieli Kośćioł Achillesá. Rzymiánie ich potym záwoiowáli, ktorym ie Annibál odebrał, ále oddáć muſiał, Roku 545. od záłożenia Rzymu. Pyrrchus zá ſollicytácyą Tárentynow náiechał Włochy, dla ſpotkánia ſię z Rzymiánámi.

LECCIA Miáſto wielkie y Ludne, ma ſwego Biſkupá y przyozdobione rezydencyą Gubernátorá Prowincyi, y wielu Szlácheckich Fámilii.

CASTRO nád Morzem zruinowáne było od Turkow Roku 1547. ále odebráne, ma ſwego Biſkupá, y náwięcey hándlowne w Oliwy.

GALLIPOLI fundowáne ná Wyſpie oblaney morzem, moſtem tylko z ziemią łączące ſię, ma ſwego Biſkupá y Fortecę.

ALESANO ma ſwego Biſkupá tytułuiącego ſię Xiążęciem.

CALABRIA.

TA Prowincyá od dáwnych názywána Peucetia, Meſápia, Japidya, Salentina, położona ieſt od Rzeki Lainy áż do Meſyny, y kończy Sytuácyą Kroleſtwá Neápolitáńſkiego, podlegáłá Rzymiánom, potym Cesárzom á Sarácenowie ią ſobie przywłáſzczyli Roku 827. z kąd czeſte inkurſye do Włoch czynili, ále ich Robert Giſchard Normand wygnał, zá co od Papieżá kreowány Xiążęciem Puilii y Kalábryi Roku 1059. po nim Roger Syn uſtąpił Gwilelmowi, á ten Rogerowi II. Ciotecznemu Brátu Krolowi Neápolitáńſkiemu y Sycyliiſkiemu, y odtąd Kálabryá náleży do Kroleſtwá, ktorey ſię Xiążętámi tytułuią Synowie Krolow Neapolitáńſkich. Dzieli ſię ná dwie Prowincye to ieſt ná Kálabryą Citra y Ultra.

CALABRIA CITRA.

TA Prowincyá grániczy z Bazylikátą ná Pułnoc, z Kálábryą Ultra ná Południe, á ná Wſchod y Záchod morzem, obfituie w wſzelkie zboża, winá, oliwy, pomorańcze, Cytryny, figi, anyże, cukry, ſzáfrány, lny, morwowe drzewá, iedwábie, wielkie ſtádá dobytkow, wſzelkie owoce, láſy zágęſzczone ieleniámi, dzikámi, sárnámi, y wſzelkim źwierzem, á przy tym wilkámi pſtrego koloru, dziegcie, ſmoły, terebinty, y iednym ſłowem we wſzyſtko. Rzeki ma pryncypálnieyſze Saino, Fiume Fredo, Sávod, Bralti, Cohila, Triunto, y Neetto. Miáſtá znacznieyſze ma Coſenza, Roſſano, Caſſano, Beſignano, Strongoli, S. Marco, Mortarono, Cariati, y Umbriatico. Dwá pierwſze máią ſwoich Arcybiſkupow, á drugie Biſkupow. Dáwnych záś Miáſt znáyduią ſię ruiny Temeſa, Sibaris, Turium, y Metapontus.

COSENZA Miáſto ſtołeczne Prowincyi ma ſwego Arcybiſkupá, Alaryk Krol Wizygotow tu umárł Roku 412. Ma Zamek ufortyfikowány, przyozdobione wielą Koſciołow, y Kláſztorow, y Rezydencyą Gubernátorá Prowincyi.

ROSSANO ma tytuł Xięſtwá, y ſwego Arcybiſkupá położone miedzy ſkáłámi, y niemi ufortyfikowáne ná ſkále, wſłáwione Koſciołem S. Maryi del Patire, álbo Boleſney, do ktorego białymgłowom wchodzić ſię nie godzi z tey przyczyny, że kiedy S. Bartłomiey murowáć kazał ten Koſciol, ná wyznáczonym Mieyſcu od N. N. Pány, miał zákáz, żeby biáłegłowy nie wchodziły do tego Koſciołá, ále ze Dworu ſłucháły nábożeńſtwá, iákoż ktorá kolwiek z ciekáwośći chciálá wnieść, záwſze piorunámi y grzmotámi byłá odſtráſzona, co y dotąd práktykuie ſię, ále też żadna ſmiáłośći niema choć Naywiękſza Dámá

PAULA Nie wielkie Miáſteczko ále piękne, o 500. krokow od Morzá, záſzczycone Oyczyzną S. Fránciſzká de Paulá, Fundátorá Minimow, ktora Regułá byłá potwierdzona przez Syxtusá IV. Roku 1473. y przez Juliuſzá II. Roku 1507. Papieżow, Koſciol Minimow ieſt piękny, y przyozdobiony Płáſzczem tego S. ná ktorym do Meſſyny przepłynął. Jeſt tám y iedna ſkáłá ktorá iuż kilku ludzi miáłá przytłuc, ále ten Swięty wpárł ią y dotąd znáć tego pálce.

CASSANO ma tytuł Xięſtwá, y ſwego Biſkupá.

CALABRIA ULTRA.

TA Prowincyá, graniczy z Kálábryą Citra, y Morzem ze trzech ſtron położona częśćią w rowninie częśćią w Gorách, ále we wſzyſtko obfituie. Ma Miáſtá znacznieyſze: Reggio, y S. Severino máiące ſwoich Arcybiſkupow, inne záś Cotrone, Iſola, Belcaſtro, Taverna Nicaſtro, Squillace, Melito, Oppido, Girace, Bove, y Nicotera máią ſwoich Biſkupow.

REGGIO położone nád Morzem Meſſyńſkim, dáwne, ma ſwego Arcybiſkupá zwáne od dáwnych Regium Julium, od Julii, Corki Auguſtá Cesárzá, ktorá tu umárłá, relegowána zá ſwáwole ſwoie y deboſze. Záſzczycone Oyczyzną Agátoklesá Tyráná Sycyliiſkiego, Syná Gárncárſkiego z tego Miáſtá, ktory dla pámiętki urodzenia ſwego záwſze ná gliniánych ſtátkách iádał, ále ze złotem zmieſzánych, umárł w lát 72. wieku ſwego, pánował lát 28. Roku 465. od záłożenia Rzymu, Auſonius wierſzámi iego cnotę opiſał.

Fama eſt, fictilibus cœnâſſe Agatoclea Regem,
Atque Abacum Samio ſæpe onerâſſe luto:
Fercula gemmatis cùm poneret horrida vaſis,
Et miſceret opes, pauperiémque ſimul.
Quærenti cauſam, Reſpondit; Rex Ego qui ſum
Sicaniæ, figulo ſum genitore ſatus.
Fortunam reverenter habe, quicunque repentè
Dives ab exili progrediêre loco.

COTRONE u dáwnych Crotone, Miáſto mocne, ma ſwego Biſkupá, należáło do Domu Kolumnow, ále dziś do Korony. Milon zwány, Krotoniat diſcipuł Pitagoresá, rodem z tego Miáſtá był ták mocny, że wziąwſzy ná Rámię żubrá iednym pchnięciem go zábił ále tá wielka moc nie udáłá mu ſię, bo chcąc drzewo zroſłe w leſie ná dwoie rozdzie-

dzielić, rozdzieliwszy ták mu się ręce záwieneły, że ich wydobyć nie mogł, á tym czásem od źwierzá pożárty, ná co Juwenalis *Sat.* 10.

- - - - Viribus ille
Confisus periit, admirandisque lacertis.

SQVILLACE nád Rzeką Fáwelonem, o puł mile od Morza, ma Xiążęćiá właśnego z Domu Borgia, ma y swego Biskupá zászczycone oyczyzną Kássyodorá, ktory zá kláuzurą umárł Roku 567.

GIRACA ma swego Biskupá. Blisko tego Miástá są Ruiny dáwnego Locres zwánego teraz Palepoli, Stołecznego Grecyi, gdzie był Kościoł Prozerpiny.

BASILICATA.

TA Prowincyá zámykáłá w sobie dáwną Lukánią, dziś zaś graniczy ná pułnoc z Kapitánátem, Bary, y Otrántem, ná Wschod z Morzem, ná Południe z Kálábryą Citra, á ná Záchod z Xięstwem Citra. Oblána Rzekámi, Brandano, Basiento, Agry, y Sino, Grontá ma gorzyste w gorách Appenieńskich, dlá czego nie Ludna. Ma iednák Miástá: Cirenza, Melfi, Tursi, Rapolla, Muro, Lavello, Tricario, y Monte peloso, ktore máią swoich Biskupow.

CIRENZA álbo Acerenza nád Brándánem, ma swego Arcybiskupá.

MELFI ma swego Xiążęćiá, y Biskupá, zruinowáne podczás trzęsienia ziemi Roku 1694. 8. Wrześniá, ták iáko Rapolla.

TURSI, ma swego Xiążęćiá, y Biskupá.

ISTOTA KOSCIOŁA ŁACINSKIEGO.

LUbo Kościoł Grecki mieć powinien swoy Prim dla tego, że iest fundowány ná náypierwszey Głowie Chrystusá Páná w Azyátycznych Prowincyách, ále że Chrystus Pan zdał, y zlecił Wikáryát Jurysdykcyi swoiey Swiętemu Piotrowi pierwszemu Apostołowi, y ná nim zásádził Fundáment władzy swoiey, iákoby ná opoce Kościoł S. zászczepiwszy, że go y piekłá wzruszyć nie mogą. *Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam:* iáko są Słowá Chrystusá Páná: Swięty záś Piotr przeniosł tę Jurysdykcyą sobie powierzoną do Łácińskiego Kościołá, y Sukcessorom ią swoim powierzył, przy ktorych tá Władzá, y Wikáryát zostáie od początku Kościołá Swiętego, żádnym fałszem áni zárázą Heretycką nie wzruszony, lubo przy strásznych prześladowániách. Przez to sámo od Oycow Swiętych iáko Sukcessorow S. Piotrá, wszelka Jurysdykcyá mieć powinná swoię dependencyą, iákoż od tey Głowy Kościoł S. po cáłym Swiecie odbiera swoy lustr, y powágę.

PAPIEZ tedy nie iák Biskup Rzymski, ále iáko Wikáry Chrystusow, á Sukcessor S. Piotrá iest Głową Kościołá S. od pierwszych Wiekow. Ten wysyła ná Missye, ná náwracánie do Wiáry S. iáko S. Piotr czynił. Y iáko Swięty Piotr, y Páweł zaczęli Wiárę S. w Rzymie rozgłászáć y rozmnáżáć, ták y Sukcessorowie iego, naypierwey záczęli od Włoskiey Ziemi, potym we Fráncyi, Hiszpánii, przez Missyonárzow Swiętych, zyskáli Bogu dusze tych Nácyi, potym w Illiryi, Brytánnii, Afryce záchodniey; iáko tedy te wszystkie Prowincye náleżáły do Jurysdykcyi świeckiey Cesárzow Rzymskich, ták y do Duchowney náleżeć poczęły, iáko do Głowy Kościołá S. w 6. Exárchátach, ktore wolno niżey obaczyć.

Ze záś w nástępuiących wiekách począł się oddzieláć Kościoł Grecki od Łácińskiego przy oddzieleniu się Cesárzow Wschodnich od Záchodnich, z tey przyczyny wiele było Scyssyi w Religii, o czym wolno czytáć Dzieie Kościelne. A náypierwey Cesarz Leo Izauryk odciął większą część Illiryi od Jurysdykcyi Pápieskiey, przywłászczywszy ią Pátryárse Konstántynopolitáńskiemu w VIII. Wieku. Potym w tymże czásie Afryká záchodniá odpadłá od teyże Jurysdykcyi, bo opánowána od Sárácenow, ktorzy wygubili Wiárę S. ná ostátek Kościoł Grecki w IX. Wieku oddzielił się, od kommunii Ko-

Kośćiołá Rzymſkiego, przez wpádnienie w Schiſmá, z ktorego dotąd powſtáć niechce ſchizmátycznemi zárážony Sektámi.

Y ták Oyciec S. utracił wiele Prowincvi do Jurysdykcyi ſwoiey náleżących, ále mu Pan Bog ináczey kompenſował, bo Miſſyonárze poſłáni w IX. y X. Wieku przyczynili mu do Wiáry Swiętey wiele Prowincyi Pogáńſkich, iáko: Niemieckie Páńſtwá, Polſkę, Węgry, Szwecyą, Dánią, y inne pułnocne Páńſtwá, á potym w XVI. Wieku Amerykę, y wiele Kolonii w Azyi, y Afryce, ktore wſzyſtkie Prowincye iedność trzymáią, dáy Boże nie rozerwáną Kośćiołá Łáćińſkiego czyli Rzymſkiego. To prawdá że Herezye wiele zámieſzáły y zdeboſzowáły wielu Kátolikow zárázą iádow ſwoich z diábelſkiego inſtynktu, ktory záwſze dybie ná zágubienie wieczne duſz Prawowiernych, iáko w większey częśći Niemieckich Páńſtw w Brytánnii, Szwecyi, Dánii, y częśćią u nas w Polſzcze od 200. kilkudzieśiąt lát, iednák nádzieiá bydź może przez rożne inſtyktá Duchá S. że ſię y te przywrocą w ſwoim czáſie do prawdziwey owczárni. Metropolie iednák y Biſkupſtwá ſą wſzyſtkie końſerwowáne w tych Páńſtwách ták iáko były przed Herezyą.

Ná zebrániu tedy Chronologicznym niżey wyrážonym wolno, obaczyć, Arcybiſkupſtwá y Biſkupſtwá 6. Exárchátow, gdzie ſię znáyduie Arcybiſkupow 111. Biſkupow 670. ktorych może bydź y więcey przy częſtych ich Erekcyách y fundácyách.

Trzebá wiedzieć że Arcybiſkupi y Biſkupi wſzyſcy, nie mogą mieć inſzey Jurysdykcyi, nád Jurysdykcyą Dyecezyi właſney, ſobie powierzoney, y owſzem żadney potąd, pokąd wyrážoney ſobie w Bulli od Oycá S. przez Expedycyą Rzymſką nie odbierą.

Ná koniec iedni ſą Arcybiſkupi w Prerogátywie Pátryárchow, drudzy w Perogátywie Prymáſow, Metropolitáni záś ſą iedno co Arcybiſkupi. Miedzy Biſkupámi znáyduią ſię Prototronowie, drudzy záś wolni od wſzelkiey Jurysdykcyi Arcybiſkupow.

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE KOSCIOŁA RZYMSKIEGO.

Kośćioł przedtym zámykał w ſobie		Teraz zámyká w ſobie	
PROWINCYE	EXARCHATY	DYECEZYE	PANTSWA
		Arcybiſkupow 41. Biſkupow 257.	Włochy
Suburbicaria Italica	Włochy	Arcybiſkupow 22. Biſkupow 116.	Fráncya
		Arcybiſkupow 8. Biſkupow 46.	Hiſzpániá
Lugduńſka Belgiczna		Arcybiſkupow 3. Biſkupow 10.	Portugallia
Niemiecka Akwitáńſka Nárbońſka	Gallia	Arcybiſkupow 8. Biſkupow 50.	Niemieckie Páńſtwá
Tárrágońſka		Arcybiſkupow 2. Biſkupow 14.	Węgry
Betyka Luzytánia	Hiſzpániá	Arcybiſkupow 6. Biſkupow 30.	Dálmacyá
Illirya Wſchodnia Illirya Záchodnia	Illirya	Arcybiſkupow 2. Biſkupow 16.	Polſká
		Arcybiſkupow 2. Biſkupow 12.	Szwecyá
Brytáńſka Cezáryeńſka Waleńtyńſka	Britanniá	Arcybiſkupow 2. Biſkupow 12.	Dániá
		Arcybiſkupow 8. Biſkupow 60.	Britanniá
Afryká właſna Maurytániá Numidyá	Afryká Záchodnia	Arcybiſkupow 8. Biſkupow 5.	Kolonie w Afryce, Azyi, Ameryce Chrześćiáńſkie.

ROZDZIELENIE WŁOCH.

RZymiánie podczás ſwego pánowánia Włochy rozdzielili ná dwá Wikaryáty: Rzymſki y Medyoláńſki.

WIKARYAT Rzymſki dzielił ſię ná 10. Prowincyi zwánych: *Suburbicariæ* dla tego że dependowáły od Rzymſkiego Gubernatorá. Wikaryat Medyoláńſki záś ná 7. názwány *Italicus* o czym niżey.

Pánowánie Rzymſkie náywięcey ucierpiáło rewolucyi w V. Wieku, y tąd rozmnożyło ſię wiele Xięſtw. W XII. záś wieku náywięcey erygowánych terázniey ſzych Xięſtw.

Co záś Rząd Duchowny nie miał tylko dwie Metropolie we Włoſzech Rzymſką, y Medyoláńſką.

Rzymſka konſerwowáłá długo iednę ſwoię Metropolią nád 10. Prowincyámi, dopiero w IX. Wieku Arcybiſkupow poſtánowiono.

Medyoláńſka záś ieſzcze w IV. y V. Wieku miáłá innych Arcybiſkupow.

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE WŁOSKICH PANSTW.

Włochy zámykáły w ſobie dáwno METROPOLIE	PROWINCYE
Rzymſka	Tuſcyá y Ombryá Waleryá Kámpániá Picenum Samnium Apulia y Kálábryá Lukaniá y Brucyá Sycyliá Sardyniá Korſyká
Medyoláńſka	Alpes Kotyeńſkie Liguriá Emiliá Flaminiá Wenecyá y Iſtryá Recya pierwſza Recyá druga

Teraz zámykáią w ſobie ARCYBISKUPSTWA Y BISKUPSTWA	PROWINCYE
Itálii Sredniey	Toſkáná Páńſtwá Koſcielne
Itálii Niſkiey	Kroleſtwo Neápolitáńſkie
Wyſp Włoſkich	Wyſpy Sycyliá Sardyniá Korſyká
Itálii Wyżſzey	Genuá Lombárdyá Romániá Wenecyá

ARCYBISKUPSTWA Y BISKUPSTWA SREDNIEY ITALII.

WYżſzey Itálii Rząd Duchowny iuż wyżey opiſány pod wyſzſzą Italią. Srednia Italiá zámyka w ſobie Rzym, przedtym cáłego Swiátá Miáſto Stołeczne, dziś záś Stolicę Głowy Koſciołá Bożego. Hunnowie, Gotowie, Wandálowie, Lombárdowie w V. y VI. wieku w tym Páńſtwie wielkie ruiny poczynili, z kąd ſię Xieſtw wiele námnożyło, ále Károl Wielki, y iego Fámiliá ich powygániáli, y wiele Donácyi uczynili Stolicy Apoſtolſkiey, ták, że z drobnych Xięſtw dwá Páńſtwá zoſtáły przy Sredniey Italii: Páńſtwo Koſcielne, y Toſkáná, cáły záś ten kráy, tylko miał iednego Metropolitę Rzymſkiego, ále potym erygowáne Arcybiſkupſtwá liczne bárdzo, ále ubogie, ktore wſzyſtkie Oyciec S. rozdáie.

Toſkáná miáłá w ſobie 3. Rzeczypoſpolite: Syeńſką, Pizáńſką, y Florencką, ále od Roku 1546. iuż iednemu tylko Xiążęciu Florenckiemu cáła Prowinciá hołduie, gdzie tákże Papieże erygowáli wiele Arcybiſkupſtw y Biſkupſtw. Wielki Xiąże Florencki 3. nominuie Oycu S. ná Arcybiſkupſtwo, czyli Biſkupſtwo, z ktorych iednego Oyciec S. kreuie. Biſkupſtwo záś Luckie Pápież konſeruie, álbo Lukiſkie.

ZE-

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE ITALII SREDNIEY.

Italiá Sredniá przedtym zámykáłá w ſobie.

METROPOLIĄ	PROWINCYE
Rzymſka w Wyżſzey częſci	Tuſcyá Ombryá Waleryi część Kampánii Część Picenu część

Dziś zámyka w ſobie

ARCYBISKUPSTWA	PROWINCYE
Florenckie Syeńſkie Pizáńſkie	Toſkáná
RZYM Fermo	Patrimonium S. Piotrá Ombryá Kampániá Rzymſka Márká Ankońſka
Urbin	Xieſtwo Urbińſkie

PROWINCYA RZYMSKA,

ARCYBISKUPSTWO

Rzymſkie Stolicá S. Piotrá	Wieki
Erygowane Wieku - -	I.

BISKUPSTWA.

	Wieku
Oſtia - -	I.
Portus Auguſti álbo Porto	II.
Sabina - - - -	V.
Paleſtryná, álbo Preneſte -	III.
Fraſcáti álbo Tuſculum -	VI.
Albáno - - - -	V.
Tivoli álbo Tibur - -	V.
Alatri álbo Alatrium - -	V.
Weroli álbo Verule - -	VI.
Ferentinum - - -	V.
Anagni álbo Anagniá - -	V.
Segni álbo Signia - -	V.
Tarraciná - - - -	III.
Sutry álbo Sutrium - -	IV.
Cornete álbo Cornuetum -	IV.
Viterbe álbo Viterbium -	XII.
Citta Caſtelláne - - -	V.
Orvieto álbo Urbs vetus -	V.
Aquapendente álbo Acula. -	XVII.
Bagnarea álbo Balneum Regis -	VI.
Riete, álbo Reate - -	V.
Terni álbo Interamnia - -	V.
Narni álbo Narnia - -	VI.
Amelia álbo Ameria - -	V.
Todi álbo Tuder - -	V.
Spoletum - - -	V.
Citta di Pieve álbo Civitas Plebis	XVII.
Perousa albo Peruſium -	V.
Citta di Caſtello álbo Tifernu' Tiberinum - - - -	V.
Aſſiſium - - - -	VI.
Foligno álbo Fulginium -	V.
Nocere álbo Noceria - - -	V.
Ancona - - -	III.
Lauretum - - - -	XVI.
Oſime álbo Auximum - -	VI.
Jeſi álbo Oeſis - - -	V.
Camerin álbo Camelinum -	V.
Aſcoli álbo Aſculum Picenum	V.

PROWINCYA FERMO.

ARCYBISKUPSTWO

Fermo álbo Firmium - -	XVI.

BISKUPSTWA

Maceratá álbo Helvia Ricina	XIV.
Ripa Traſonia - - -	XVI.
Montalto álbo mons altus - -	XVI.
S. Severino álbo Septempeda -	VI.

PROWINCYA URBINSKA,

ARCYBISKUPSTWO.

Urbinum erygowáne - -	XVI.

BISKUPSTWA.

Foſſembruno álbo Forum Sempronii. - - - -	IV.
Senigallia álbo Senogallia - -	IV.
Fano álbo Fanum Fortunæ -	V.
Peſaro álbo Piſaurum - -	V.
Montefeltro álbo Feretrum -	XII.
Urbanea álbo Caſtrum durantis	XVII.
S. Angelo Papale álbo Callium	IV.
Gubio álbo Eugubium, *Exempt.*	IV.

PROWIN-

PROWINCYA FLORENCKA.	Wieki
ARCYBISKUPSTWO	
Florenckie Erygowáne -	XV.
BISKUPSTWA	
Fieſole álbo Fæſulæ - -	V.
Burgo di S. Sepulcro álbo Biturgia - - -	XVI.
Piſtoia álbo Piſtorium -	X.
Areſſo álbo Aretium. *Exempt.* -	III.
Cortone álbo Cortonium. *Exempt.*	VI.
Monte Polciano, Mons Policianus. *Exempt.* - -	XVI.
S. Miniato álbo Miniatum Teutonis - - -	XVII.
Colle álbo Collis *Exempt*, -	XVI.
Volterra álbo Vola terra. *Exempt.*	V.

PROWINCYA SYENSKA.	Wieki
ARCYBISKUPSTWO	
Sienná Senná Biſkup. IV. Arcybiſkup. - - -	XV.
BISKUPSTWA.	
Pienzá álbo Corſinium. *Exempt.*	XV.
Chiuſi álbo Cluſium - -	IV.
Mont Alcino álbo Mons Alcinoi	XV.
Maſſa Veternenſis - -	
Groſette álbo Ruſella -	VI.
Soana - - - -	V.
PROWINCYA PIZANSKA	
ARCYBISKUPSTWO	
Piza álbo Piſæ *Exempt.* -	IV.
Ma ſwoich Suffráganow Biſkupow ná Wyſpie Korſyce.	

RZĄD DUCHOWNY W NISZSZEY ITALII, ALBO KROLESTWIE NEAPOLITANSKIM.

TO Páńſtwo było komputowáne u Rzymiánow między 10. Prowincyámi, y náleżálo do Gubernátorá álbo Suburbikárium, ták iáko y do iedney Metropolii Rzymſkiey:

Ceſarze Záchodni Grecy máiąc potym władzą w tych Prowincyách w VIII. Wieku y IX. oddzielili ie od Juryſdykcyi Rzymſkiego Papieżá, przyłączywſzy do Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego, ktory tám erygował wiele Biſkupſtw, ále w X. Wieku tá Juryſdykcyá ich upádłá, Papieże iednák utrzymuiąc Duchowieńſtwo potwierdzili wſzelkie Prelátury.

Ná Arcybiſkupſtwá y Biſkupſtwá prezentuie Papież, wyiąwſzy ich 24. ktore náleżą do Nominácyi Krolá, przy ktorych ſię gwiazdy położą.

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE NISZSZYCH WŁOCH.

Niſzſze Włochy zámykáły w ſobie przedtym. Teraz zámykáią w ſobie

METROPOLIE	PROWINCYE.	ARCYBISKUPSTWA.	PROWINCYE.
RZYMSKA	Część Picenum	Chieti	Abruzzá Ultra
	Wáleryi Część Kampánii Część	Lanciano	Abruzzá Citra
	Samnium	Capua Neapolis Sorento	Ziemiá Lavoro
	Apulia	Amalfi	Xięſtwo Citra

METRO-

METROPOLIE	PROWINCYE	ARCYBISKUPSTWA.	PROWINCYE.
RZYMSKA	Calabria	Salerno Benevent	Gráfſtwo Moliſa
		Conſa	Xięſtwo Ultra
		Siponto	Capitanata
	Lucaniá y Brutiá	Nazareth Trani Bary	Ziemiá Bary
		Cerenza	Baſilicata
		Tarente Brindiſi Otrante	Ziemiá Otrant
		Roſſano Coſenza	Calabria Citra
		S. Severino Reggio	Calabria Ultra

	Wieki
ARCYBISKUPSTWO	
Chieti álbo Theate erygowáne z Biſkupſtwá Wieku	XVI.
BISKUPSTWA.	
Ortone álbo Ortona	XVI.
Teramo álbo Aprutium *Exempt.*	V.
Civitas Calienſis *Exempt.*	XVI.
* Aquila *Exempt.*	XIII.
Sulmo *Exempt.*	V.
Marſi *Exempt.*	VII.
ARCYBISKUPSTWO	
* Lanciano álbo Lancianum	XVI.
Nie ma Suffráganow	
ARCYBISKUPSTWO	
Capua erygowáne	X.
BISKUPSTWA.	
Caſerta	X.
Cales álbo Calvium	X.
Tejano álbo Teanum	V.
Cajaſſo álbo Calatia	X.
Carinola álbo Celenna	XI.
Seſſa álbo Sueſſa	V.
* Gaeta álbo Cajeta *Exempt.*	
Fundi *Exempt.*	V.
Aquinum	V.
Venafrum	V.
Iſernia álbo Oeſernia	V.
Sora *Exempt.*	V.
ARCYBISKUPSTWO.	
Neapolis	X.
BISKUPSTWA.	
Averſa álbo Adverſa *Exempt.*	XI.
* Puzzol álbo Puteolis	III.
* Cerra álbo Acerra	V.

	Wieki
Nola	IV.
Iſekia, álbo Oenaria Wyſpá	VI.
ARCYBISKUPSTWO	
Sorrento álbo Surrentum	XI.
BISKUPSTWA.	
Maſſa álbo Maſſa Lobrenſis	XI.
Vico álbo Vicus Arquenſis	XIII.
* Caſtellum Stabienſe	V.
ARCYBISKUPSTWO	
Amalfi álbo Amalfitum	XI.
BISKUPSTWA.	
Minori álbo Regina minor	XI.
Scala	XI.
Lettere álbo Litteranum	XI.
Capri álbo Capreá Wyſpá	XI.
ARCYBISKUPSTWO	
Salernum	X.
BISKUPSTWA.	
Cava	XIV.
Nuceria Paganica	X.
Sarnum	X.
Nuſcum	X.
Acernum	X.
Campana	X.
Capaccio álbo Caput-Aqueum	X.
Marſicum	X.
ARCYBISKUPSTWO	
Beneventum 18000	XI.
BISKUPSTWA.	
S. Agatha álbo Agatopolis 2000.	X.
Avellino álbo Abellinum	
Mons Maranus	X.
* Arianum	X.

	Wieki
Trevico álbo Vicus	X.
Ascoli álbo Asculum Satrianum 3000.	X.
Bovinum	X.
Luceria	X.
Vulturaria	X.
S. Severo álbo Fanum S. Severi	XVI.
Larina	X.
Termoli álbo Termulæ	X.
Alferia	X.
* Triventum	X.
Boiano álbo Bovianum	V.
Alisa álbo Allipha	V.
Telese	X.
ARCYBISKUPSTWO	
Konza álbo Compsa	XI.
BISKUPSTWA.	
S. Angelo álbo Angelopolis	XI.
Murum	XI.
Alcedonia álbo Aqvilonia 2500.	X.
ARCYBISKUPSTWO	
Sipontum S. Michaëlis in Gargano	XI.
BISKUPSTWA.	
Troia *Exempt.*	
Vesti álbo Bestia	XII.
ARCYBISKUPSTWO	
Nazareth nie ma Sufráganá	
ARCYBISKUPSTWO	
Trani álbo Tranum	X.
BISKUPSTWA.	
Biseglia álbo Vigilia	
Andria	X.
ARCYBISKUPSTWO	
Bary álbo Barium	X.
BISKUPSTWA.	
* Jovenazzo álbo Juvenatium	X.
Molfetta álbo Melfitum *Exem:*	X.
Bitellum	X.
Ruvo álbo Rubetum	V.
Minervinum	X.
Lavellum	X.
Bituntum	X.
Conversano álbo Cupersanum	V.
* Monopolis	X.
Polianum	X.
ARCYBISKUPSTWO	
* Acerenza álbo Acheruntia	XI.
BISKUPSTWA.	
Venosa álbo Venusia	V.
Melfi álbo Melfitum	V.
Mons Pelusius *Exemp.* 3000.	XV.
* Potentia	V.
Tursia	XII.
Gravina	XI.
Tricarium	XI.

	Wieki
ARCYBISKUPSTWO	
* Tarentum	XI.
BISKUPSTWA.	
Castellanetta álbo Castania	XI.
Motula	XI.
Oria álbo Uria	VI.
ARCYBISKUPSTWO	
* Brind álbo Brundusium	XI.
BISKUPSTWO.	
Ostuni álbo Ostunum	XI.
ARCYBISKUPSTWO	
* Otrante álbo Hidruntum	X.
BISKUPSTWA.	
Castrum	X.
Alexanum	
* Ugentum	X.
* Gallipolis	VI.
Neritum *Exempt.*	XV.
Lecce álbo Aletia	III.
ARCYBISKUPSTWO	
Rossano álbo Russanum	XII.
BISKUPSTWO	
Besignano, álbo Besidianum *Exempt*	XI.
ARCYBISKUPSTWO	
Cozenze álbo Cusentia	XI.
BISKUPSTWA.	
Marturanum	XI.
S. Marco álbo Fanum S. Marci *Exempt.*	XI.
* Cassanum *Exempt.*	X.
ARCYBISKUPSTWO	
San Severine álbo Siberina	X.
BISKUPSTWA.	
Strongoli álbo Petelia	X.
Umbriaticum	X.
Cerenza álbo Gerantia	X.
Belcastro álbo Belli castrum	X.
Isola álbo Insula	VII.
ARCYBISKUPSTWO	
* Reggio álbo Regium Julii	
Bisku: Wieku I. Arcyb:	IX.
BISKUPSTWA	
Bove álbo Bova	IX.
Gerace álbo Hiracium	IX.
Oppidum Mamertum	IX.
Miletum	XI.
Nicotera	X.
* Trophæa	X.
Nicastro álbo Meocastrum	IX.
Iqvillace álbo Scillatium	V.
Cantazaro álbo Cantusarum	XII.
* Crotone álbo Croto	VI.

WYSPY WŁOSKIE.

SYCYLIA.

TA Wyſpá ieſt náywiękſza ná Morzu Medyterráńſkim, położoná według Geográfow między 36. y 40. ſtopniem ná wzdłuż, á ná ſzerz między 35. y 38. oblana ze wſzyſtkich ſtron Morzem. Od Kálábryi czyli trzęſieniem ziemi, czyli Flotámi Morſkiemi oddzieloná o ćwierć mile. Sytuacyá iey ieſt ná formę Tryangułu, bo máiąca 3. Kápy álbo Nárożniki: Pierwſzy zowie ſię Far Meſyńſki álbo Capo di Faro. Drugi Capo Paſſaro. Trzeci Capo Beco, z ktorey przyczyny u dáwnych zwáná *Trinacria*. Ráchuie ná około obſzernoſci ſwoiey 500. mil Włoſkich, náſzych 100.

Powietrze lubo ma przyciepłe ále zdrowe, grontá gorzyſte, między gorámi náypryncypálnieyſzá Gorá Gibel, ktorá wyrzucá z ſiebie ognie, iák Wezuwiuſz.

Ziemiá tey Wyſpy, może ſię názwać Ráiem Włoſkim, bo wydáie z ſiebie wielką obfitość wſzelkiego zbożá, winá przednie, Oliwy, Cukry, Száfrány, ſedwábie, Miody, Woſki. Przy tym z gor wydáie Agáty, Szmárágdy, Jaſpiſze, Porfiry, Złote kruſzce, y ſrebrne, w Morzu zbiera wiele korálow pięknych, przy tym obfituie w wſzelákie owoce y náżywa ſię od Włochow Spichrzem Włoſkim, y kármicielką ludu Rzymſkiego.

Tá Wyſpá ma intytulácyą Kroleſtwá Sycyliiſkiego, byłá naypierwey mieſzkána od Gigántow, Leſtrygonow, y Cyklopow. A Sicanus Krol Iberyiſki záwoiowáwſzy ią názwał Sykáńią, odmieniwſzy Imię dáwne Trynákryi, ále Sykulowie będąc wygnáni przez Aborygenow z kráiu Łácińſkiego, tu ſię otę wyſpę opárli, y pogodziwſzy ſię z Sykáneyczykámi wraz ſię z niemi fundowáć poczęli, y odtąd názwáli tę wyſpę Sycylią. Przed Rzymiánámi nikomu niehołdowáło to Páńſtwo, ále częſto infeſtowáne było od Dyonizyuſzá Agátoklesá y Hieroná Pánow Syrákuſkich, dla czego byli názwáni Tyránnámi. Podczás Emulácyi Kártaginow z Rzymiánámi doſtáłá ſię Sycyliá pod Władzą Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey. Przy dekádencyi záś Páńſtwá Rzymſkiego byłá náiecháná y zruynowána od Genſeryká Krolá Wándáleńſkiego. Sarácenowie ią potym záwoiowáli, ále wygnáni przez Normándow pod Władzą Giſchárdá y Rogerá. Konſtáncyá Corká Gwilelmá I. Syná Rogerá Henrykowi VI. Cesárzowi to Páńſtwo w Poságu wnioſłá, z ktorey urodzony Syn Fryderyk II. Ceſarz náznáczył ią był Manfreddowi Synowi naturálnemu, ále ten zwyciężony przez Karolá I. Xiążęciá Andegáweńſkiego koronowánego przez Papieżá Krolem Neapolitáńſkim, y Sycyliiſkim, ſukceſſorowie iego potym mieli wielkie woyny z Arrágończykámi, iákoż Roku 1282. w Dzień Wielkonocny zá manudukcyą Piotrá III. Krolá Arrágońſkiego, uczyniwſzy ſekretny ſpiſek, kiedy zádzwoniono ná Nieſzpory, wſzyſtkich wycięli Fráncuzow, ná cáłey Wyſpie. Zkąd te Nieſzpory Wielkonocne rozlaney Krwi Fráncuſkiey, názwáne; *Veſperæ Sicilianæ*, álbo Nieſzpory Sycyliiſkie, y odtąd záwſze tá Wyſpá hołduie Hiſzpánom, wraz z Kroleſtwem Neapolitáńſkim, o czym wyżey pod tym Kroleſtwem. Roku 1714. doſtáłá ſię byłá przez Tráktat Ráſztádzki, y Pokoy Badzki Xiążęciu Sábáudzkiemu, ále Jozef Ceſarz zámienił ią zá Wyſpę Sardynią; przez Pokoy záś oſtátni iák Neapolitáńſkim, ták Sycyliiſkim Monárchą ieſt Karol Syn Filippá V. Krolá Hiſzpáńſkiego, o czym obſzerniey pod Kroleſtwem Neapolitáńſkim.

Sycyliánie ſą humoru ſmiáłego, dzikiego, złego y mſzczącego ſię, Fráncuzom nigdy nie wierzą, obawiáiąc zemſty zá Nieſzpory Sycyliiſkie y z tey przyczyny záwſze z Orężem chodzą generálnie wſzyſcy y w krámách Kupcy. Zwyczáy oſobliwſzy konſerwuią z dáwnośći y pocieſzny, że y białegłowy y Męſzczyzni z brodámi chodzić muſzą y w Auſteryach ſypiáć, ktoby zás ważył ſię inaczey w Auſteryi ſpáć, á bez oſobliwſzego Paſzportu álbo atteſtácyi muſiał by kárze podpáść, ná co w Auſteryách nocne bywáią rewizye. Tá wyſpá ieſt pełna Rozboynikow y złodzieiow, y o puł mile nie beſpieczno wyiecháć, przedawáć záś w kramách nie godzi bez táxy, zá co ieſt kryminálna kárá.

SYCYLIA ieſt podległá trzęſieniu ziemi, iákoż Roku 1693. 9. 10. y 11. dniá Styczniá przez 3. dni bez ſpoczynku trwáło, zruinowáwſzy wiele Miáſt, y ná 150000. ludzi zátłukſzy w Miáſtách, nie ráchuiąc ludzi po wſiách zábitych, y głodem pomárłych.

Dzieli ſię ná 3. częſci: Pierwſza zwáná: Valle de Mazara. Drugá: de Demona. Trzeciá: de Noto.

Ma Miáſtá: Palermo, Meſſina, y Mondreal, máiące ſwoich Arcybiſkupow, inſze záś iáko: Catania, Siracuſa, Gergenti, Mazara, Patti, Cefalu máią ſwoich Biſkupow. Są y

inſze

insze znácznieysze iáko : Tavormine, Agosta, Modica, Alicata, Terra nova, Marsala, Termini, Millaco, y Castro Joanne. Ma y niektore Miásteczká zwáne Borgi, Grekámi osádzone, ktorzy sa Schismátycy.

PALERMO Miásto Stołeczne cáley Wyspy, nád Rzeką Oreto, y morzem, piękne, wesołe z Sytuácyi swoiey, z iedney strony będąc przyozdobione Morzem, z drugiey ogrodámi, Pałácámi, Domámi Szláchty Sycyliiskiey, Fontánnámi w Rynku oblane, w koło obmurowáne, y ufortyfikowáne 2. Cyttádellámi przy Porcie Morskim, statuámi 4. zászczycone Karolá V. Cesárzá, Filippá II. Filippá III. y VI. Krolow Hiszpáńskich, ma swego Arcybiskupá, y Vice-Krol tu rezyduie z wielą Szláchty Sycyliiskiey. Blisko Miástá iest gorá zwána Pellegrin ná ktorą Mile Włoską wszedszy iest iedná iámá, gdzie S. Rozáliá życie swoie tráwiłá ná Nábożeństwie, wsławiona Fontánną wielu chorych ludzi lecząca. To Miásto zászczycone Oyczyzną S. Agáty, ktorá umárłá V. Lutego Roku 251. ma od swego Imienia nazywáiący się Golf Morski Golfo di Palermo álbo według dáwnych *Panormitanus sinus.*

MONT REAL przedtym mieysce to tylko było wsławione Opáctwem ná tey gorze fundowánym przez Karolá Andegáweńskiego ná honor S. Ludwiká rodzonego swego, ktorego Ciáło tu był deponował niżeli ie przenioss do Fráncyi, wnętrznosci tego S. tu leżą, ktory umárł powietrzem pod Tunisem idąc z impreza woyny świętey do Palestyny. Teráz to mieysce uczyniło się miásteczkiem dosyć pięknym y ludnym ná Gorze położone, ma swego Arcybiskupá y Akádemią. Gorá záś cała iest Ogrodámi zásádzona, z ktorey widáć Palermo, y Wyspy Lipary.

LIPARY WYSPA dáiąca denominácyą innym mnieyszym 8. z ktorych dwie nie są mieszkáne, bo ognie z siebie wyrzucáią. Tá Wyspá z drugiemi przy brzeku Sycyliiskim położona, máiąca imię swoię według Pliniuszá od Krolá Lippará sukcessorá Eolusá, od ktorego przedtym zwána byłá z drugiemi Eolides, y Vulcánides, dla czego Poétowie zmyślili, że to był kray Vulkáná, y Eolá Krolá Wiátrow. Naywięcey wydáie z siebie Rodzynkow ná cáłe Włochy, y obfituie w figi, y w wody zdrowe ná defektá Ludzkie, siárki, sálitry &c. Zá dáwnych miał bydź ná tey Wyspie grob, o koło ktorego słyszáne bywáły w kotły biciá, ná Cymbáłach gránia, smiechy y klaskánia Rękámi. Tá Wyspá ma swego Biskupá, y ufortyfikowána w około wieżámi, przeciw naiazdom Tureckim.

TRAPANTO od Owidyuszá zwáne Drepanum, wspomináiącego Saturná, iákoby w tym Mieście odebráć miał oycu swemu moc, áby więcey niemiał dzieci. Miásto to naywięcey profituie w Koràle poławiáiące się w Morzu. Ma port dobry y obroniony Fortecą, ná wyspie Columbrera, zászczycone według Wirgiliuszá *Æn.* 3. śmiercią Anchizesá, Oycá Eneászá.

MAZARA má Port dobry, mocny y ufortyfikowány, y swego Biskupá.

GERGENTI álbo Agrigente u dáwnych sławne Miásto, Kártágenowie niżeli záczęli woynę z Rzymiánámi w tym mieście się naypierwey ustánowili. Cycero wspomina Kościoł Herkulesá, statuy, y Architektury przednie tego Miástá, y teraz to Miásto iest dosyć Ludne, piękne, y máiące Port swoy, naywięcey hándluiące zbożámi, ma swego Biskupá, zászczycone Oyczyzną Empidoklesá Filozofá, Kárcynusá Poéty, Akroná Medyká, y Metellusá Muzyká wsławionych u dáwnych. Empidokles Filozof iedni piszą że się w Morzu utopił ná stárość, drudzy że w gorę Etną wskoczył, z przyczyny, żeby Swiát rozumiał, że wzięty żywo do Niebá, ále nie udáłá mu się sztuká, bo Pántofle zostáwił, przez ktore dał znáć o sobie, gdzie się podział. Akron záś Medyk, wyzwolił Ateny od Powietrzá, przeczyściwszy ie perfumámi. Obywátele tego Miástá záchowywáli w sobie wspániáłość y pychę, Złotem háftowáne y lite Suknie máią, ludzi służnych wiele konserwuiąc, y Karet w Pokoiách bokátych Meblow záżywáiąc. Exanetas Człowiek partykulárny około 300. kolás miał białemi końmi záprzężonych. Drugi podobny Antistenes miał 800. kolásek, czyli wozow według stárodáwney mody, ná wesele Corki swoiey, Gelias umyślnie ludzi trzymał przed Domem swoim ná sprászánie ludzi przechodzących ná Obiád.

NOTO Miásto Stołeczne Prowincyi zwáney *Val di Noto* położone ná skále nád Rzeką Abiso wielkie y piękne;

CAMARANA dáwne Miásto dziś tylko wieżá pokrywa ruiny iego zwána *la Torre di Camarana* bywáło położone nád wielkiemi bágnámi, dla ktorych fetoru Obywátele iego wysuszyli te błotá ále ná swoie nieszczęście, bo Syrákuzowie z tey strony dobywszy Miástá zruinowáli cáłe, z kąd przysłowie urosło: *Camarinam ne moveas*, o czym y Wirgiliusz wspomina *Lib. 3. Æneid.*

Et fatis nunquam concessa moveri
Apparet Camarina procul.

SARAGUSA álbo według dáwnych Siracusa ma Port dobry ná Morzu y Fortecą zmocniony, ma y swego Biskupá. Miásto to bywáło przedtym między nayprzednieysze-

ſzemi w Swiecie, obſzerne ná 5. mil dobrych, y rozdzielone ná 4. Miáſtá, káżde z nich obmurowáne, y wſzyſtkie wraz iednym murem, zmocnione obronneni Fortecámi, y Wieżámi. Pierwſze z nich zwáło ſię ACRADINA przyozdobione Zámkiem, Arkádámi, y Koſciołem Jupiterá, Ulicámi ſzerokiemi w linią mierzonemi; Drugie zwáło ſię NAPLE przyozdobione Amfiteátrem, y Koſciołámi Cerery y Liberii, y w rynku wyſoką Statuą Apolliná. Trzecie TICHA ludnieyſze nád inne. Czwárte Wyſpá Ortigii przyozdobione Páłácem Krolewſkim Kieroná, dwiemá Koſciołámi Dyany y Minerwy, y Fontánną Aretuzy, ktorá wielu ieſt przyczyną Fabuł mowiąc o ámorach Alfeuſzá, ktory w Kompánii z Dyáną dogániał áż do Sycylii Aretuze, ále tá w Fontánnę ſię przemieniłá, Alfeuſz záś z żálu, w Rzekę ſię obrocił, ktora Rzeká wpadáiąc w Morze nic wody Rzeczney nieodmienia w Morſką, ále ſłodkością ſwoią łączy ſię z Fontánną Aretuzy, teraz tylko znáki niektore y ſáme Ruiny tych Miáſt, z ktorych ieſzcze do widzenia ieſt Akwedukt ieden, y Grotá Denisa Tyránná pod ziemią, gdzie ſą ulice, Domy, Páłáce nákſztáłt Lábiryntu, w ktorym może zbłądzić, y zginąć tám wſzedſzy. Roku 1693. w Styczniu to Miáſto było zruynowáne trzęſieniem ziemi, Magiſter Máltáńſki z kommizerácyi zgłodniáłym trzęſieniem Ziemi Ludziom, poſłał legominy ná Gálerách, ále te po trzy rázy podczás pogody wychodząc, grzmotámi y piorunámi były odſtráſzone, áni przypuſzczone do brzegu, wrocić ſię muſiáły, przez co wiele ludzi od głodu pomárło. Syrákuzá wydawáłá z ſiebie wiele ludzi godnych do cnoty ſię applikuiących, wiele też złych do ſwáwoli, zli żyli w delicyách, áni ſię godziło żádney białeygłowie w ſrebro, y złoto ſtroić, ktorá niechciáłá cnoty ſwoiey dáć ná utrátę, tož sámo y Męſzczyznom było zákazáne, ktorzy chcieli cnotę náſládowáć. To Miáſto bywáło częſto áttákowáne od Rzymian, ále mocno bronione, ná koniec iednák Marcellus odebráwſzy cáłą Sycylią, odebrał y Syrákuzę pod władzą Rzymian, ktorey mocno Syrakuzánie bronili pod kommendą Archimedá wielkiego Matemátyká zábitego od iednego żołnierzá w tym obleżeniu Roku 208. przed Národzeniem Páńſkim. Cycero bedąc w Sycylii ználázł grob Archimidesá, y przy nim Sferę Mátemátyczną. Syrákuzá záſzczycona Oyczyzną Archimedesá, Flaviusá Vopiſcá y Antyochá hiſtorykow, Epikármá, Aryſtárká, Formioná, y Teokrytá, Poétow Greckich, á nádewſzyſtko S. Lucyi P. y Męczenniczki, y Stefáná III. Papieżá.

MESSYNA Miáſto Stołeczne Prowincyi de Demona, położone nád Morzem ná przeciwko Reggio w Kálábryi y náyprzednieyſze w Sycylii bo wielkie, piękne, y ludne z 4. Przedmieſciámi ufortifikowáne terázniyſzą modą, y 4. Cyttádellámi obronione, z ktorych iedną Port ieſt ubeſpieczony. Drugá w Mieſcie, inne záś po bokách, bogáte w Manufáktury iedwábne, z ktorych tu náywiękſzy hándel, ma ſwego Arcybiſkupá, Arſenał dobrze opátrzony, y Páłac ieden wſpániáły, w ktorym rezyduie Gubernator w Rynku, przyozdobione Statuą Filippá IV. Krola Hiſzpáńſkiego ná koniu ſiedzącą Metállową, ná Fácyácie Koſciołá Kátedrálnego ieſt inſkrypcyá Francuſka: *Grand Merſy a Meſſine* co znáczy: wielkie podziękowánie Meſſynie, zá to; że to Miáſto náypierwey ſię poddáło Fráncuzom kiedy Sycylii dobywáli. Ma iedne Fontánnę przyozdobioną Figurámi, z ktorych 2. nayprzednieyſze reprezentuią Boginie Sylle, y Charybdę, ktore Neptun trzyma związáne, áby nie topiły Okrętow. Ná Przedmieſciu ieſt ieden Páłác zwány Ráiem, bo w ſwoiey Architekturze wſpániáły w Galerye, Pokoie, Gábinety przyozdobione ſkulpturámi y przedniemi málowániámi, przy nim Ogrod delektuiący w Fontánny ozdobny, y gry wodne. Jeſt tu y wiele innych Miáſt w tey Prowincyi.

FAR MESSYNSKI álbo Kánáł morſki między Kálábryą, y Sycylią, łączący Morze Medyterráńſkie z Adryátyckim, ſławne ieſt z Fluxow y Refluxow Morſkich, ktore ſą ták gwáłtowne, że przechodzący Okręt w momencie tonąć muſi, trwáią od 6. do 6. godzin. Ná weyſciu záś w ten Kánáł od pułnocney ſtrony znáyduie ſię Syllá iedná Skáłá nákſztáłt Wyſpy, gdzie káżdy Okręt kiedy trafi ná Flux, y Reflux obić ſię y ginąć muſi. Drugá tákże Charybdis w bliſkości Sylli gdzie wodá záwſze w koło mąci, ná ktorą kiedy niewiádomy Okręt wiedzie, tonąć muſi; zkąd przyſłowie Poétow.

Incidit in Syllam cupiens vitare Charybdim.

CATANIA nád Morzem Adryátyckim miáſto przedtym znáczne, y dáwne, ále Roku 1693. trzęſieniem ziemi zruinowáne, około tego Miáſtá ſą okoliczne wsie nákſztáłt Miáſteczek, obfituiące w wſzelkie urodzáie, iáko to; Gabella, dáwne Sinetus, Aderno, Paterno, dáwne Adranum, y Hyblá w Miody obfituiące, według Wirgiliuſzá: *Hybleis apibus florem depaſta ſalicti.*

 Bliſko

Bliſko tego Miáſtá ieſt dáwne Lentini y Jezioro Naphetia, bárdzo ſmierdzące, ták; że záráża czeſto Powietrze y ludzi. Drugie Jezioro, ktore ma bydź bez dna, zwáne Proſerpina dla tego, że tám ná tym mieyſcu Proſerpiná miáłá bydź wzięta przez Aryoná.

MILAZZO Miáſto ná dwoie rozdzielone iedno ná Gorze, drugie ná dole, Port máiące dobry y ufortyfikowány.

PATTI álbo PATTA ma ſwego Biſkupá.

GORA GIBEL álbo ETNA ſłáwna y náywyżſza w Sycylii o 4. mile od Katánii, ma ná wzwyż 3. mile Włoſkie, á ná około 17. mil, około tey Gory z iedney ſtrony ſą Winnice od Południá á od Pułnocká, cáła okryta Láſſámi, wierzch záś ſniegámi przykryty, wyrzucá z ſiebie czeſto popioł ogniſty, á uſtáwicznie dym, y płomienie, od czáſu do czáſu rożne ſobie mieyſcá obiera do wyrzucánia ogniow z wielkim grzmotem y cháłáſem, ták że wſzyſtká Prowincyá przeſtráſzona bywá. Roku 1669. wyrzuciłá z ſiebie 4. zrodłá płomieniow y kámieni, ktoremi 15. Miáſteczek przytłukłá, y zruynowáłá w Prowincyi Katáńſkiey. Roku 1693. wydałá z ſiebie trzęſienie ziemie, ktore poruynowáło wiele Miáſt y ludzi nágubiło w Sycylii, w ten ſam czás w tey gorze otworzyłá ſię ſtráſzna Kloáká, ná 4. mile Włoſkie w około máiącá. Poétowie zmyślili, że Jupiter w tey gorze Tyfoná zákopał, ále pewnieyſza że ziemiá ieſt pełna ſiárki y ſalitry. Przy tey gorze Cerera pierwſze żniwo záczęłá Zbożá, á Herkules pierwſzy wypás woły ná łąkách pobliſkich tey Gory, Figment Poétyczny pokázuią támeczni Ludzie.

SARDYNIA WYSPA.

TA Wyſpá miáłá wielu ſwoich Rządcow, y Pánow, náypierwey Kartáginow, potym Rzymiánow, Sarácenow, ktorych Genueńczykowie, y Pizánie wygnáli, ále ci dyſputuiąc o nię między ſobą, Bonifacyuſz VIII. dał ią Krolowi Arrágońſkiemu, ktora długo Hiſzpáni trzymáli aż Roku 1714. doſtáłá ſię przez Pokoy Bácki Jozefowi Ceſárzowi, ktory ią zámienił zá Sycylią z Xiążęciem Sabáudzkim, ktory ią dotąd trzyma, y intytułuie ſię Krolem Sárdyńſkim. Ma 44. Wyſp pomnieyſzych do ſiebie náleżących ále wyiąwſzy Wyſpy S. Antyochá, S. Piotrá, Tavolare, y Aſinare, inne nie ſą mieſzkáne y puſte. Názywa ſię Sárdynią od Sárdego Syná Macerysá álbo Herkulesá od Libiyczykow zwánego, ktorego tám osádził. Dawni Sárdowie byli zli, dzicy, y poſpolicie śmierć, náywięcey ſtroili ſię w purpury, między innemi Prawámi mieli y to, żeby ná ſtárość Synowie zábiiáli kiimi Oycow ſwoich, dlá tego żeby ſtárość ich nie podpádáłá iákiemu błędowi, ſzkodzie Fámilii, álbo w Rządzie Oyczyzny. Teraz iednák wſzyſcy ſą Kátolicy Rzymſcy, pod Juryſdykcyą Duchowną Arcybiſkupow Kaliárſkiego, Saſſárſkiego, y Oryſtáńſkiego. Przytym ieſt Inkwizytor Generálny przeciwko Heretykom, Apoſtatom, y Magom. S. Hilaryuſz Papież był z tey Wyſpy.

Tá Wyſpá ieſt między pierwſzemi wyſpámi ná Medyterránie dependuiącá od Włoch. Powietrze ma nie zdrowe, Gront záś lubo gorzyſty, iednák obfituiący w Pſzenice, winá, oliwy, y był by ták żyźni iák w Sycylii, gdyby był dobrze uprawny, ma gory Siárczyſte, y Kruſzce ſrebrne, iáko y háłuny, ſoli tu wiele morſkiey robią, Inwentárze wielkie konſerwuią, á náywięcey ſtádá koni máłych, ále rączych, ogniſtych, y mocnych. Znáyduie w ſobie ziele zwáne u dáwnych *Sardonia*, á u teráźnieyſzych *Ranuncula*, ktorą ziádſzy Człowiek, ſmieiący ſię umieráć muſi, dla czego przyſłowie dáwne u Włochow: Smiech Sárdyńſki. Są tu tákże komory ziádliwe od ktorych ukąſzeniá Człowiek záraz umieráć muſi, má tákże y pſy brytany záiadliwe y mocne, náywięcey záś záſzpeconá ieſt tá Wyſpá ſzczurámi, dla czego wiele kotow potrzebuie y konſerwuie.

Tę Wyſpę dzielą ná dwie części dwie Rzeki Tirſo y Cedro, z ktorych iedná ieſt południowá część, zwána; *Capo de Cagliari*, drugá pułnocná zwána *Capo de Logudori* álbo *de Saſſari*, zá dáwnych Rzymiánow liczyłá miáſt 42. ále teraz tylko znáczniey-ſzych ma 8. Cagliari, Igleſia, Oriſtagni, Boſa, Algieri, Saſſary, Caſtel Arragoneſe, y Terra nova.

CAGLIARI Miáſto Stołeczne ſytuowáne ná Gorze nie wyſokiey nád morzem ufortyfikowáne Cyttádellą, y przyozdobione rezydencyą Vice-Krolá, y wielu Szlá-

chty

chty Sárdyńſkiey, ma ſwego Arcybiſkupá, y Stolicę Metropolitáńſką. Miáſto záś ma ſwoich 5. Konſyliárzow zwánych *Conſegles*, ktorzy rządzą Rzecząpoſpolitą, y Intrátámi iey z konſenſem Miáſtá, máią ſwoie przywileie, że im wolno ſtánowić Práwá, y kryminálnie ſądzić bez żádney Appellácyi, áni ſię Krol Sárdyńſki może mieſzáć w ich Rząd.

IGLESIAS ma ſwego Biſkupá, y Cyttádellę.

ORISTAGNI ma ſwego Arcybiſkupá, nie wielkie y nie ludnie, bo w nie zdrowym powietrzu.

SASSARY ma ſwego Arcybiſkupá.

CASTEL ARRAGONESE dobrze ufortifikowáne, y Port ma ſwoy obroniony Cyttádellą, Arragoni naypierwey to Miáſto odebráli wſzedſzy ná Wyſpę, od ktorych imię ſwoie bierze, má ſwego Biſkupá.

MALTA WYSPA.

TA Wyſpá ieſt położona ná Morzu Medyterráńſkim, Geográfowie kłádą ią między Wyſpámi Afrykáńſkiemi lubo ieſt od nich odległa, á náybliżſzá Sycylii. Má około 20. mil Włoſkich ná wzdłuż á w ſzerz 10. álbo 12. przyozdobioná wielą Zámkámi y Fortecámi przeciw Náiázdom Tureckim. Naypierwey byłá pod Dyrekcyą Krolá Báttusá przyiáćielá Dydony Krolowey Kártágeńſkiey, potym podległá Rzeczypoſpolitey Kártágeńſkiey, ále M. Attilius odebrał ią pod włádzą Rzymiánow wraz z Sycylią, przy dekádencyi záś pánowánia Rzymſkiego Saráceni Máltę opánowáli, ták iáko y Sycylią, ktorym ią odebrał Roger Xiąże Normáńdzki, y Gráf Sycyliiſki Roku 1090. odtąd záwſze Chrześciánom byłá podległá. Roku 1522. kiedy Soliman Sołtan Turecki z potencyą Woyſká Tureckiego ná 200000. wynoſzącego, wygnał Káwálerow S. Janá Jerozolimſkiego z Wyſpy y Miáſtá Rodu, ták; że ſię muſieli reiterowáć do Wyſpy Kándyi w Sycylii, Rzymu, y Witerbu pod Protekcyą Stolicy Apoſtolſkiey, ták Roku 1530. Karol V. Ceſarz dárował Wyſpę Máltę wiecznemi czásámi tymże Kawálerom.

WYSPA MALTA, wſzyſtká ieſt ſkáłą pokrytá, y wydáie ſię iák iedná ſkáłá, má w ſobie kámienie wygodne do wſzelkiey Architektury, Ziemi w cále nie ma do upráwy, iednák wydáie z ſiebie owoce delikátne, oſobliwie figi, y winá, ále tylko do iedzenia, nie do picia, nákſztáłt ſliwek. Sycyliá ią tylko opátruie zbożem wſzelkim, bo gdzie niegdzie tylko śieią zbożá, w Báwełny obfituie, y w ciepłá wielkie, áni w zimie drzewá potrzebuie ná ogrzánie ſię. Powietrze ma zdrowe, oſobliwie dla ſtárych ludzi, zimie y lecie ziemiánie támeczni trunek z lodem piią, gádziny żádney tu nie obaczy od oczáſow S. Páwłá Apoſtołá, ktory ſię tu był doſtał, podczás náwáłnośći Morſkiey y wſzedſzy ná Wyſpę iuż práwie w wodzie zánurzony, kazał ſobie zápalić drzewá dla oſuſzenia ſię, tym czáſem wypadłá iáſzczurká y przypiłá mu ſię do Ręki, ále Swięty pobłogoſłáwił wyſpę, á żeby nigdy nie rodziłá żadney gádziny, y w tym punkcie ſtráciły wſzelki iád, áni ich odtąd nie maſz, y choćby kto przez ciekáwość przynioſł ktorą gádzinę z innego kráiu, záraz zdycháć muſi. Bierą tákże ziemię lub ſkáłę z tey Grotty gdzie był ten Swięty, ktora ieſt beſpieczna przeciwko wſzelkiemu iádowi, y tę ſkáłę w pierścienie opráwuią.

MALTANCZYKOWIE ſą tey nátury co y Sycyliánie, mowá ich náturálna Arábſká, ále zwyczáynieyſza Włoſka, białegłowy cnotliwe, y ſtroy ich od głowy áż do dołu, ták; że ich niemożna doyzreć, iednák ony widzą dobrze choć záſłonione. Miáſtá ma Valetta álbo Malta, La Citè, Burg, S. Michál, álbo Sangla, y Zamki S. Elmá, y S. Aniołá.

Wyſpy Komin y Kominet, Folſola, Goza, y Limoſa náleżą do Malty, iáko y Wyſpá Lampadoſa oddálona o 100. mil Włoſkich od Málty, ná ktorey ieſt Kaplicá zwáná S. Maria de Lampedoſa ná dwie częśći rozdzieloná, iedná ieſt konſekrowána dla Kátolikow, druga część dla Pogánow, żáden iednák Kátolik, áni Pogánin nie wynidzie z támtąd bez zoſtáwienia iákiego Regału, iákoż iedni zoſtáwuią Vota ſrebrne, drudzy winá, chleby, biſzkochty, proch, kule, ſzpády, muſzkiety, doſyć że z tych Prezentow uſtáwicznych znáyduie ſię tám wſzyſtka potrzebá, náwet, y ſztucce, Tabákierki &c. kiedy záś potrzebá wziąść co, ná to mieyſce należy położyć walor rzeczy zábraney, gdyby záś czego brákowáło y potáiemnie kto co wziął, Okręt by ſię z mieyſcá ruſzyć nie mogł, choćby podczás náypięknieyſzego czáſu, po-

kiby

kiby nie byłá wrocona rzecz zábrána, czego záwſze Experyencyą máią. Tá Káplicá ieſt wykowána w ſkále, bliſko niey znáyduie ſię wodá ſłodká w krinicy, ktorá długo trwáć może y zdrowá ná morzu, ſrebrá tám nikt nie oſmieli ſię ruſzyć, áni Votum żádnego, ktore corocznie Máltáńſcy Káwálerowie zbieráią, y wożą ná potrzeby chorych do Szpitálá Sycyliiſkiego w Trápánii, zwánego *Annontiationis*.

VALETTA álbo MALTA Miáſto Stołeczne y Fortecá náyznácznieyſzá ná cáły Swiát, dzieli ſię ná trzy częśći, to ieſt: ná Miáſto, Burg, y Wyſpę, ktore, trzy ſą wielkie Miáſtá rozłączone kanáłámi morſkiemi, wſzyſtkie záś ſytuowáne iák ná Wyſpách oſobnych, y ſkáłách wyſokich, przez co má wiele Portow bárdzo wygodnych, y beſpiecznych dlá Okrętow woiennych. Miáſto to ieſt bárdzo piękne, wſpániáłe, Ulice ma ſzerokie, y długie, Domy wſzyſtkie z ciosánego kámienia, wierzchy záś Domow ná modę Turecką pláſko robione, y kámieniámi pokryte, ktorym deſzcz nic ſzkodzić nie może. Fortece regulárne doſyć że nic nie ieſt opuſzczonego, coby miáło w oblężeniu bydź niej beſpiecznego. Pałác Wielkiego Magiſtrá ieżeli ieſt w ſobie wſpániáły, to y Infirmaryá zrownáć może, gdzie wſzyſtkie sále, pokoie, Galerye, przyozdobione obiciámi bogátemi, obrazámi, ſkulpturámi, &c. Chorym poſługuią Káwálerowie. Cudzoziemcy tu ſą bárdzo dobrze przyięci, tym bárdziey kiedy chorzy, Conſervatorium, Skárbce, Koſciół S. Jáná, y w nim Zakryſtyá bogáta, Auſterye, inne Koſcioły, Pałáce, Ogrody, wſzyſtko ſię to znáyduie zdobiące Máltę, ile że tám cudzoziemcy záwſze máią ciekáwość widząc to mieyſce, ma ſwego Biſkupá, y Inkwizycyą, przeciw błędom Heretyckim. Ma tákże y Akwedukt prowádzący wody áż o 4. mile Włoſkie od Wignánkuru, ná co przyſłowie Włoſkie: Ze Wielki Magiſter Málty wymurował Miáſto nowe, piękne ze wſzyſtkim, ále Wignánkur dał życie Miáſtu dodáiąc mu wody, ile Miáſtu woiennemu.

ORDER KAWALEROW

Szpitalnych S. Jáná Jerozolimskiego Rodyiskich, y Máltáńſkich.

POczątek Orderow Káwálerow Máltáńſkich ieſt táki. Kupcy niektorzy z Kroleſtwá Neapolitáńſkiego z Miáſtá Melphe hándlowáli w wſchodnich Kráiách, gdzie máiąc wſzelki ákceſs wyiednáli ſobie konſens od Kalifá Egipſkiego dla zbudowánia dla nich Domu w Jeruzalem, y dla náwiedzáiących z ich Nácyi Mieyſce ſwięte, zá co obligowáli ſię Trybut płácić, przy tym wybudowáli ſobie dwá Koſcioły, ieden P. Máryi, dla Męſzczyzn, drugi S. Mágdáleny dla białychgłow, gdzie przyimowáli peregrynuiących do Paleſtyny z wſzelkim miłoſierdziem, y iálmużną. Ten ſwięty ich Uczynek dał pochob wielom do przyczynienia ſię podobney fundácyi, iákoż ſtáło ſię, że ſtánął potym Koſciół S. Jáná, fundowány wraz z Szpitálem, w ktorym chorzy y Pielgrzymi mogli mieć wſzelką wygodę. Gerard Tunc zwány, z Prowency Rodem miał kommendę tego Szpitálá Roku 1094. w ten czás kiedy Gotfryd de Builion z woyſkiem przyſzedſzy do Ziemi S. odebrał Jeruzálem. Reputácyá y żárliwość Gerárdá wyrobiłá to u Krolow Jerozolimſkich, że ſzczerze dopomogli do więkſzey fundácyi, y rozprzeſtrzenienia Szpitálá, w ktorym záraz y Szpitálnych poſtánowili, w ſukniách czarnych z Krzyżámi, obligowánych do czynienia 3. Wotow, y do czwartego tráktowánia, ſłużenia, y bronienia pielgrzymuiących, tá fundácyá poſtánowiona Roku 1104. zá Baldwiná I. Krolá Jerozolimſkiego, Aſſyſtencyá wierna Pielgrzymow tych Szpitálnych przyſzłá do tego, że dla ubeſpieczenia Pielgrzymow od rozboynikow morſkich odprowádzáli áż ná Morze, zkąd ſercá woiennego nábráli do wſzelkiey defenſy. Tá powinność Chrześciáńſka przyciągáłá konkurs nie máły Cudzoziemcow do uſługi Szpitálney, ktorzy z Szpitálnych Káwálerámi ſię czynić poczęli do Boiu przeciw Nieprzyiáciołom Wiáry S. ktorym Gerárd umieráiąc zoſtáwił Statutá Profeſſyi, zdáwſzy po ſobie dyrekcyą Szpitálá Remundowi zwánemu Dupoy, Roku 1118. Ze záś potym wſzelkie Chrześciáńſkie intereſsá w ruine poſzły w Ziemi S., Jerozolimá od Sarácenow odebrána, przymuſzeni Káwálerowie S. Jáná do odſtąpienia Uſługi nábożney, reiterowáć ſię muſieli náypierwey do Margátu, potym do Acre, gdzie ſię mocno bronili Roku 1290. Ján de Luſignan dał im potym Kroleſtwo Cypru, gdzie báwili áż do Roku 1310. w ktorym Roku odebrá-

odebráli Rhod w Dzień Niebowzięcia N. Pánny, pod dyrekcyą Wielkiego Magiſtrá Fulkoná de Villaret á w drugim Roku mocno ſię znowu bronić muſieli przeciw Sárácenom przy ſukkurſie Amedyuſzá Grafá Sabáudzkiego. Od Wyſpy Rhodu názwáni potym Káwálerowie Rodźcy. Roku 1468. Machomet II. obległ ich przez 3. Mieſiące ná tey Wyſpie, ále bez ſkutku, Roku záś 1522. Soliman po wielkiey obronie, przymuſzonym wielką potencyą Turecką, odebrał Rhod, z kąd reiterowáli ſię przez Zimę do Kándyi, z támtąd do Sycylii á we 3. Mieſiące do Rzymu, do Adryáná VI. Papieżá, ktory im dał Miáſto Viterb, do konzyſtencyi. W 6. lát potym Roku 1530. Karol V. Ceſarz dał im Wyſpę Máltę, gdzie dotąd ſą záſtępem, Tarczą, y obroną cáłego Chrześciáńſtwá przeciw nieprzyiáciołom Krzyżá S. Roku 1566. Soliman obległ Máltę przez 4. Mieſiące, Muſtafa Baſza wſzedł ná Wyſpę 17. Máiá y z wielką Potencyą dobył Fortecy S. Elmá, S. Micháłá, y Burgu, co wſzyſtko popalił, w Mieście záś Káwálerowie ſię bronili ták mocno, że z konfuzyą Turcy odeyść muſieli, ſtráciwſzy czáſu 4. Mieſiące, Turkow 15000. Matelotow 8000. y odtąd Wyſpá, y Miáſto máiąc pokoy mocniey ufortyfikowáne.

ORDER KAWALEROW był złączony z 8. Národow, ále iák Anglia odpádłá od Kościołá, ták teraz tylko z 7. Pierwſza Nacyá ieſt Prowencánow, z ktorych Głowá ieſt Wielki Magiſter Religii; Drugá Owerńſka, ma głowę Marſzałká Orderu; Trzecia Francyá, ma Wielkiego Szpitalnego. 4. Włoſká ma Admiráłá. 5. Arrágońſká ma Wielkiego Konſerwátorá. 6. Niemiecká ma Sędziego. 7. Kaſtylská ma Kanclerzá; Angielſká Oſma miewáłá Generałá Káwáleryi,

Do ORDERU tego kto ſie chce promowowáć muſi náypierwey Probę Szláchectwá wywieść z czterech Szláchetnych Fámilii y Herbow, ták ze ſtrony Oycá, iáko y Mátki, powinien mieć 20. lát, nie bękart, wyiąwſzy bękártow Krolewſkich, y Xiążęcych.

Między Káwálerámi ſą Wielcy Krzyżácy, ktorzy sámi mogą promowowáć ſię ná Urząd Mágiſtrá Wielkiego, ktory ieſt abſolutem Religii y Malty. Są tákże Káwálerowie ſłużący, ktorych biorą z Fámilii przednich.

W Kościele S. Jáná Maltáńſkiego Káwálerowie przyimowáni bywáią do Orderu przy Prezencyi Wielkiego Mágiſtrá, y wſzyſtkich Pryncypálnych tey Religii. Káwáler náypierwey przyſięga ná Ewángelią, iáko w czyſtości, w uboſtwie, w pokorze, álbo poſłuſzeńſtwie żyć będzie. Potym Wielki Magiſter dobywa ſzpády, y gołą trzymáiący mowi mu te ſłowá uderzywſzy go trochy w gębę: żebyś nikdy większego dyshonoru nie odebrał w Orderze ktory odbieráſz, y ktory ty maſz bronić, áż do oſtátniego tchu życia twego. Potym mu prezentuie Chleb, Wodę, y Sol mowiąc: á toż widziſz czym ſię maſz ſuſtentowáć, potym wſzyſcy mu winſzuią, ktorych wſzyſtkich ſolennie tráktuie w Auſteryi.

RZĄD DUCHOWNY
WYSP WŁOSKICH.

WYſpy Włoſkie iáko były policzone między Suburbikáryinemi Rzymſkiemi Prowincyámi, ták miáły ſwoie Metropolie w Rzymie. Ceſárze Greccy álbo wſchodni poddáli ie byli Jurysdykcyi Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego, ále iák Normándowie odebráli te Prowincye Grekom, á potym Sarácenom, Papieże Rzymſcy, záraz w nich Metropolie erygowáli. Biſkupſtwá wſzyſtkie w Sycylii, Sárdynii, y Korſyce ſą zá Prezentą Oycá S. Biſkup záś Maltáńſki wielki Krzyżak máiący mieyſce pierwſze po Wielkym Mágiſtrze Máltáńſkim nominowány bywa przez Krolá Hiſzpáńſkiego.

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE
WYSP WŁOSKICH.

WYSPY WŁOSKIE. Zámykáły w ſobie przedtym METROPOLIĄ	PROWINCYE	TEZ SAME Zámykáią w ſobie teraz ARCYBISKUPSTWA	PPOWINCYE.
Rzymſką	Sycylią	Palermo Meſſyna Montreal	Sycylia

METROPOLIĄ	PROWINCYE	ARCYBISKUPSTWA	PROWINCYE.
Rzymſką	Sardynią	Cagliari Oriſtagni Torre	Sardynya
	Korſykę	Piza Genua.	Korſyká.

PROWINCYA PALERMO.	Wieki
ARCYBISKUPSTWO.	
Palermo álbo Panormus erygowáne ná Biſk: W. V. Arcyb: - -	XI.
BISKUPSTWA.	
Gergenti álbo Agrigentinum -	V.
Mazara - - - - -	XI.
Malta álbo Melita - - -	V.
PROWINCYA MONTREAL.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Montreal álbo Mons Regalis Biſk. W. XII. Arcyb: - - -	XII.
BISKUPSTWA.	
Catane álbo Catania - - -	V.
Siracuſa - - - - -	IV.
PROWINCYA MESSINSKA.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Meſſyná álbo Maſſaná Biſk: W. V. Arcyb: - - - -	XII.
BISKUPSTWA.	
Cifalu álbo Cefaledia - -	XII.
Patti álbo Pactæ - - -	XII.
Lipary álbo Liparæ inſulæ -	XIV.
PROWINCYA CAGLIARI.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Cagliari álbo Calaris Biſk. IV. W. Arcyb. W. VI. Pryma. - -	XI.

BISKUPSTWA.	Wieki
Solci álbo Sulci w. VII. przenieſione do Iglezyi. - - - -	XIV.
Doli álbo Dolio - - -	VII.
Suelli W. XII. ále złączone z Metropolią Kágliárſką.	
PROWINCYA ORISTAGNI.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Oriſtagni álbo Arborea - -	XII.
BISKUPSTWO.	
Leza - - - - -	XVI.
ARCYBISKUPSTWO.	
Torre álbo Turris Libiſſonis Biſk: W. IV. Arcyb. - - - -	XI.
BISKUPSTWA.	
Caſtellum Arragonenſe. - -	XVI.
Algaria - - - - -	XVI.
Boſa - - - - -	XI.
Pod Arcybiſkupem Pizáńſkim.	
BISKUPSTWA.	
Alerya mieſzka w Corte - -	VI.
Sagona mieſzka w Wiku - -	XVI.
Aiazo álbo Adiatium - -	VI.
Pod Arcybiſkupem Genueńſkim.	
BISKUPSTWA.	
Marianna W. VIII. mieſzka w Baſtyi.	XVI.
Nebium mieſzka u S. Florentyná	VII.

HISZ-

HISZPANIA.

KROLESTWO HISZPANSKIE (według Jozefa y Berozá, ktorych cytuie Monſter) było náypierwey fundowáne y Ludźmi nápełnione od TUBALA Piątego Syná Jáfetowego, ktory Morze przebywſzy náypierwſzy w tym kráiu fundował Miáſto, y názwał od ſwego Imieniá Tubál, á Kray názwał Celtubálią, á potym Celtyberyą, wziąwſzy Imię od Celtow Ludzi Golſkich, ktory ſię tu ſtánowili nád Ibrem. Po Tubálu náſtąpił Syn iego IBERUS názwáwſzy toż Páńſtwo od ſwego Imienia Iberyą. Po nim oſiádł Tron JUBALA y pánował lát 64. ále po śmierci iego bezpotomney Roku od ſtworzenia Swiatá 2055. Obywátele kráiu tego obráli ſobie Krolem BRYGONĘ. Po nim náſtąpił TAGO ktory zoſtáwił Imię ſwoie Rzece zwáney Tagus, y Miáſtu Kartago álbo Kartaina. Po śmierci iego pánował BETTO ktorego Imię Rzymiánie dáli Gwádálkiwirowi Betis, á kráiowi Betica, po iego śmierci bezpotomney w zámieſzánym Páńſtwie Libiyczykowie profitowáć poczęli, y pod władzą Geryoná náſzli to Páńſtwo, ktory zmocniwſzy ſię, y uſtánowiwſzy ſię Monárchą, część Páńſtwá tego udzielił dwiemá Bráci, z ktoremi że w iednoſci żył Geryon, názwány, u Poétow o trzech Ciáłách Geryon. Ze záś Herkules Libiyſki wodz przez zázdrość ſzczęſciá Geryoná y z Brácią iego zwyciężył, y Páńſtwo iego ſobie podbił, osádził Gubernátorem zdobytego kráiu Syná ſwego HISPALA, ktory fundował Miáſto Sewilią. Po nim Syn iego HISZPAN rozprzeſtrzeniwſzy Gránicę, ták ſobie zmiękczył ſercá támecznych, że ná pámiątkę iego kray ten zwány Iberyą, odmienili w przezwiſko Hiſzpánią. Ale po śmierci iego Herkules powrociwſzy z Włoch, Kapitáná ſwego HESPERYUSZA uczynił Krolem tego Páńſtwá, názwáwſzy go Heſperyá: Po nim było wielu Krolow áż do GARGORESA Roku od ſtworzenia Swiátá 2727. ktory pierwſzy był Práwá Dáwcą Hiſzpánom. Po nim ABIDO cudzołożnie ſpłodzony krolował, ále ſurowość iego wźniecilá rebellią poddánych przeciwko niemu, przy tey okázyi Krol Tyrſki náiechał z Woyſkiem Hiſzpánią, y zábiwſzy w okázyi Abidá náprzykrzáć ſię począł Hiſzpánom, Ci wezwáwſzy ſukkurſu Kártágeńczykow pod władzą Mácherbalá Wodzá Kártágeńſkiego wygnáli Tyryenow, przy tey okázyi Rzeczpoſpolitá Kártágeńſká upodobáwſzy ſobie záchwálony od Mácherbálá kray, wyſłáłá Azdrubálá y Amilkará Wodzow z mocnemi ſiłámi, ktorzy záwoiowáli Hiſzpánią. Rzymiánie záś zázdrośni ſzczęſcia ich pod czás drugiey Woyny Puniczney wyſłáli wielkie Woyſká do Hiſzpánii, gdzie z obodwoch ſtron wielkie potyczki y Bátálie były, áż ná koniec Scipio Afrykáńſki záwoiował, y zdobył wielką część Hiſzpánii hołduiącey Kártágeńczykom, Rzymiánom, inne częſci Rzymiánie potym przyłączyli, á Auguſt Cesarz zwyciężywſzy Kántábrow przy gorách Pireneyſkich, cáłą Hiſzpánią inkorporował pod władzą Cesárzow Rzymſkich, pod ktorą przez długi czás ſpokoyna byłá.

Roku 410. kiedy Gotowie, Wandálowie, Szwábowie, Alánowie, y Sylingowie náiecháli Páńſtwá Rzymſkie, znáczną część Hiſzpánii rozdzielili między ſwoich Wodzow. Tegoż Roku po zeſzłym Alaryku.

ADOLF Krol Gotow náſzedł Golſkie Páńſtwá, ále odpędzony od Konſtáncyuſzá Pátrycyuſzá uſzedł do Hiſzpánii Roku 412. y one ſobie záwoiowáwſzy zábity Roku 415. Po nim náſtąpił

SINGERICUS ále 7. dniá zábity od ſwoich. Po nim

WALLIA oſiádł Kroleſtwo Roku 416. ten uczyniwſzy Pokoy z Rzymiánámi Wándálow y Swewow wygnał z Gállicyi, Alánow z Luzytánii y z Kártágeńſkich Prowincyi, Sylingow z Betyki, á ták uſpokoiwſzy Hiſzpánią umárł Roku 428. Po nim

TEODORYK náſtąpił, umárł R. P. 451. Po nim

TORYZMUND oſiádł Tron, zábity R. P. 452. Po nim.

TEODORYK II. pánował, Szwábow w Gallicyi wypędził, ále że Koſcioly Kátolickie profánował, zábity od Euryká R. P. 466. Po nim

EURYK Brát iego, á ráczey Brátoboycá pánował, Nieprzyiaciel wielki Kátolikow, umárł R. P. 485. Po nim

ALARYK Syn iego náſtąpił, ále woiuiąc przeciw Fráncuzom od Klodoweuſzá Krolá Fráncuſkiego zbity, y zábity R. P. 507. Po nim

GESA-

GESALIK czyli Giſelichus Syn náſtąpił, ále tylko lat 4. pánował wypędzony od Teodoryká Królá Włoſkiego.
TEODORYK rządził Hiſzpánią dla Sioſtrzeńcá ſwego lát 15. bo umárł Roku P. 526. Po nim
AMALARYK Sioſtrzeniec iego Wizygot oſiádł Tron, ożeniony z Klotydą Sioſtrą Hilderbertá Królá Fráncuſkiego, ktorą że zle tráktował o Wiárę Kátolicką, záſtráſzony od Hildebertá uciekł z Páńſtwá y zábity R. P. 531. Po nim
TEUDES pánował, lubo Aryanin Kátolikom przychylny, umárł Roku P. 548. Po tym
TEUDISCLUS oſiádł Tron, zábity R. P. 549. Po nim
AGILA pánował, Nieprzyiaciel Kátolikom zábity R. P. 554
ATANAGILD po nim náſtąpił Kátolikom przychylny, umárł Roku Páńſkiego 567. Po nim
LIUWA oſiádł Tron, ále go uſtąpił Brátu R. P. 569.
LEOWIGILD Brát iego náſtąpił, Szwábow Króleſtwo ſobie funduiących w Gallicyi záwoiował, Syná ſwego Hermenegildá o Wiárę S. umęczył, umárł oſtátni Krol Herezyi Aryáńſkiey Roku Páńſkiego 586. Po nim
REKKARED Syn iego oſiádł Tron Hiſzpáńſki, y pierwſzy z Gockich lub Wizygockich Krolow wyprzyſiągł ſię ſekty Aryáńſkiey, y nie tylko sám ále y wſzyſtkich Gotow y Szwábow Roku 589. przywiod do Wiáry S. Kátolickiey umárł, R. P. 601.
LIUWA II. Syn iego náſtąpił, zábity od Wyteriká R. P. 603.
WITERYK po nim oſiádł Tron, ále w intencyi przywrocenia ſekty Aryáńſkiey, zábity R. P. 610. Po nim
GUNDEMARUS náſtąpił, umárł R. P. 612. Po nim
SYSERBUT oſiádł Tron Wiárę S. rozkrzewił, umárł R. P. 620.
REKKARED II. Syn iego po nim pánował, umárł R. P. 621.
SWINTYLA po nim obrány Krolem ále zrucony z Tronu, umárł R. P. 631.
SISENANDUS zwycięzcá Swintyli oſiádł Tron, umárł R. P. 636.
KINTYLA po nim náſtąpił, umárł R. P. 640.
TULGA Syn iego po nim pánował, umárł R. P. 642. według innych zrucony z Tronu
KINDAZWIND po tym obrány, Krolem, umárł R. P. 652.
RECESWIND Syn iego oſiádł Tron umárł R. P. 672.
WAMBA po nim obrány Krolem, otruty, ále w krotce uzdrowiony, Mnichem zoſtał R. P. 680. Po nim
ERVIGIUS oſiádł Tron, umárł R. P. 687. Po nim
EGIKA náſtąpił, umárł R. P. 701. Po tym
WITYZA oſiádł Tron, ále Tyran, zá co Synowie iego odſądzeni od Sukceſſyi, umárł R. P. 710.
RODERYK po nim zoſtał Krolem, ále w niecnotách utopiony, zá zgwáłconą Corkę Grafá Juliáńá zemſtę odebrał, bo tenże Gráf ſprowádziwſzy przeciw niemu Potencyą Máurow czyli Sarácenow, cáłe Króleſtwo Pogáńſką mocą ſpuſtoſzył, y ich iárzmu oddał, iákoż przy tey okázyi Máurowie záwoiowáli więkſzą połowę Hiſzpánii, Roderyká Woyſko zbili, y zábili R. P. 711. Gotowie záś uchodzić muſieli w gory Leońſkie, Aſturyiſkie, y Gálickie.
PELAGIUS wodz Gocki, chroniąc ſię po gorach Aſturyiſkich, y zebráwſzy znáczną kwotę Chrześcián; po kilká rázy Máurow zniosł, zá co Krolem Aſturyiſkim od Gotow obrány R. P. 718. odbił wiele Prowincyi Máurom, przy Sukkurſie Károlá Martellá Krolá Fráncuſkiego, umárł Roku P. 736. Po nim
FAWILA Syn iego oſiádł Tron Aſturyiſki, ále w krotce umárł, y bezpotomnie Roku P. 738.
ALFONS I. Zięć Pelagiusá oſiádł Tron po nim, Máurow ſzczęſliwie záwſze zwyciężał, Prowincye poodbierał, y w nich Koſcioły Kátolickie ſprofánowáne przez Pogán, reparował, umárł ſwiętym Roku P. 757. Po nim
FROILA Syn iego náſtąpił, zábity od Brátá Aureliusá R. P. 770.
AURELIUS brátoboycá oſiádł Tron nieſzczęſliwie, bo zá niego Poddáni przeciw włáſnym Pánom rebellią podnieſli, według Ważeuſzá, ále tá Domowa Woyná uſkromiona w krotce umárł R. P. 775.
SYRO Zięć iego po nim náſtąpił, umárł R. P. 783
MAUREGATUS Syn naturálny Alfonsá I. przy ſiłách Máurow náſzedł Króleſtwo Aſturyi, ktorym zá utrzymánie ſię przy koronie, corocżny Trybut dawał 50. Szláchetnych, y 50. proſtey Kondycyi Pánien Kátoliczek umárł R. P. 790.

VERE-

VEREMUNDUS Syn Bimaryná zábitego od Froili Brátá swego, nástąpił, umárł R. P. 791.
ALFONS II. Syn Froili Krolem po nim nástąpił, názwány Czysty, bo Czystość záchowuiący, zwycięźcá wielki Máurow, umárł Roku Páńskiego 843.
RAMIRUS Syn Weremundá od Alfonsá náznáczony Sukcessor, osiádł Tron, Máurow 70000. zniosł, Normándow tákże odpędził, umárł R. P. 850.
ORDONIUS Syn iego nástąpił, Máurom wiele Miást wydarł, umárł Roku Páńskiego 866.
ALFONS III. Syn iego po nim nástąpił, názwány wielki, bo Máurow záwsze zwycięźcá, abdykował Roku 910. á w przyszłym umárł.
GARSYAS Syn iego nástąpił Ajolę Krolá Máurow złápał, zniosszy Woysko iego, umárł, Roku P. 913.
ORDONIUS II. Brát iego osiádł Tron, Máurow zwyciężył, umárł R. 923.
FROILA II. Brát iego nástąpił, ále Tyrán, umárł R. P. 924.
ALFONS IV. Syn Ordoniuszá nástąpił, ále Mnichem został R. P. 931.
RAMIRUS II. Brát iego osiádł Tron, Máurow wielki Zwycięzcá, wiele Kościołow przyozdobił, umárł R. P. 950.
ORDONIUS III. Syn iego nástąpił, wspomożony siłámi Ferdynándá Gráfá Kástylskiego 90000. Máurow trupem położył, umárł R. P. 955.
SANKCYUSZ Brát po nim pánował, zwány *Crassus*, otruty R. P. 967.
RAMIRUS III. Syn iego nástąpił, umárł R. P. 985.
VEREMUNDUS II. Syn iego osiádł Tron, ále od Máurow náiechány w Páństwách swoich, tychże posiłkámi Garsyi III. Krolá Nawárry, y Gársyi Ferdynandá Grafá Kástylskiego, zniosł do iednego, umárł R. P. 999.
ALFONS V. Syn po nim pánował, ále ná bátálii przeciw Máurom zábity, Roku P. 1027.
VEREMUNDUS III. Syn iego nástąpił, z Sankcyuszem Krolem Nawárry miał Woynę, ále uspokoiony, Synowi iego Ferdynándowi Wielkiemu Grafowi Kástylskiemu Siostrę swoię Sánkcyą dał zá żonę, ktory po śmierci Oycá swego Sánkcyuszá miał woynę z Szwágrem swoim, y ná tey bátálii zábity Veremundus Szwágier, R. P. 1037.
FERDYNAND Wielki y zwycięźcá, y Sukcessor przez żonę swoię Sánkcyą po Weremundzie złączył Krolestwá Asturyiskie, y Leońskie z Kástylią, y Krolem Kástyliiskim tytułowáć się począł. Máurom w Luzytánii wiele Prowincyi y Miást odebrał, Toletáńskiego y Hispálskiego Krolow Máurow do hołdu przymusił, y rozdzieliwszy miedzy 3. Synow trzy Krolestwá, Sánkcyuszowi Kástylskie, Alfonsowi Leońskie, Gársyi Gallicyą, y Luzytáńskie Prowincye, umárł R. P. 1065.
SANKCYUSZ II. Krol Kástylski, Gársyi wydarł Gállicyą, y Alfonsowi Legią, ále w krotce zábity przy Attáku Zámory R. P. 1072.
ALFONS VI. Brát po nim pánował, y powtornie Brátu swemu Gársyi wydarł Gállicyą, umárł R. P. 1109.
URRAKA Corká iego po nim osiádłá Tron, ále ustąpić musiáłá Synowi swemu Alfonsowi urodzonemu z Mężá Raymundá Xiążęciá Burgońskiego, ustąpiłá Tronu R. P. 1122.
ALFONS VII. Syn iey pánuiąc. Máurow ná wielu bátáliách zniosł, y náznáczywszy Synom swoim Sánkcyuszowi Kástylią, á Ferdynándowi Legią, umárł R. P. 1157.
SANKCYUSZ III. Syn po nim nástąpił ále w Rok umárł, á Ferdynánd II. Brát iego pánował w Leonie lát 31.
ALFONS VIII. Syn Sánkcyuszá III. Krol Kástylski złączywszy siły swoie z Krolámi Arrágońskim, Luzytáńskim, Náwárskim, Máurow trupem położył ná 200000. umárł R. P. 1214. w Leonie záś po Ferdynándzie Syn iego Alfons IX. pánował lát 43. zostáwiwszy Syná Ferdynandá.
HENRYK I. Syn Alfonsá VIII. Krol Kástylski w młodośći umárł, zábity od spádłey cegły R. P. 1217.
FERDYNAND III. Syn Alfonsá IX. Krolá Leońskiego Sukcessor po Henryku złączył w iedno Kástylskie, y Leońskie Krolestwá, Máurow zwyciężył, zniosł, y wygnał z gránic Hiszpáńskich, tylko w Granácie ich cierpiąc, iednák Krolá ich hołdownikiem uczyniwszy, umárł Roku P. 1252.
ALFONS X. Zwány Mądry, Syn iego nástąpił, pánował do Roku 1284. Ktorego od Syná Sánkcyuszá iest zrucony.
SANKCYUSZ IV. Osiádł Tron po Oycu, umárł Roku 1295.
FERDYNAND IV. Syn iego w Młodości nástąpił, umárł R. P. 1312.

ALFONS XI. Syn po nim pánował, Máurow podnoſzących rebellią zniosł, umárł Powietrzem zárażony R. P. 1350.

PIOTR Syn po Oycu pánował, Tyrán żonę zábił y 3. Bráci, ále też od innych trzech złápány, y przebity, umárł R. P. 1369.

HENRYK II. Brát po nim ośiádł Tron, umárł R. P. 1379.

JAN I. Syn po nim pánował, z Anglią, y Luzytanią woynę miał, ale uſpokoiwszy śię, z koniá ſzwánkował, y umárł R. P. 1390.

HENRYK III. Syn po nim nástąpił, umárł R P. 1407.

JAN II. po nim ośiádł Tron, ſpokoynie, y ſzczęśliwie pánuiąc, umárł R. P. 1454.

HENRYK IV. Syn po nim pánował, umárł bezpotomnie, R. P. 1474.

FERDYNAND V. Krol Arrágoński ożeniony z Izabellą Siostrą Henryká IV. y Dziedziczką Kástyliiſką, złączył od dawná rozłączone Krolestwá Arrágońskie y Kástylskie, ſzczęśliwie pánował, Máurow przez blisko VIII. Wiekow záśiedziałych w Hiſzpánii, do iednego wygnał, przeszło ná 600. Fámilii, ták iáko y Zydow, ſąd Inkwizycyonalny przeciw wſzelkim Herezyom, Pogánom, y Zydom postánowił, woynę Afrykáńską ſzczęśliwie zákończył, zá co od Pápieżá wziął Tytuł KROLA KATOLICKIEGO. Nowy Swiát zwány Ameryká wynáleziony od Krzyſztofá Kolumbá ſwoim koſztem, miał ſobie dárowany od Alexándrá VI. Pápieżá, y miáwſzy tylko iedne corkę z Izábelli ſpłodzoną zwáną Joánnę záślubił ią Filippowi Xiążęciu Austryáckiemu, y Brabánckiemu, ktory lubo Sukceſſor nie kłádzie śię iednák między Krolow Hiſzpáńskich, bo ná 10. lát przed Ferdynándem Oycem Joánny żony ſwoiey umárł R. P. 1516.

KAROL I. Między Krolámi Hiſzpáńskiemi, á V. między Cesárzámi, Syn Filippá Xiążęciá Austryáckiego z Joánny, Corki Ferdynándá, y Izabelli ośiádł Tron Hiſzpáński, o ktorym wolno czytáć wyżey między Cesárzámi. Miał Syná Filippá, ktoremu złożył Krolestwo Roku 1555. á ná pokucie umárł Roku 1558.

FILIP II. Syn po nim pánował z Holendrámi miał wielką woynę, wybiiáiących śię z Potencyi iego, ále bez skutku, tákże z Henrykiem III. Krolem Fráncuskim, Krolestwo Luzytáńskie náſzedł, przyłączywſzy ie do Hiſzpánii, przeciw Anglii wielką Flottę morską wysłał, ále bez skutku, Károlá Syná ſwego w więzieniu zámorzyć kazał, umárł R. P. 1598.

FILIP III. Syn iego ośiádł Tron, Máurow utáionych ieſzcze w Hiſzpánii ná 900000. wygnáć kazał, umárł R. P. 1621.

FILIP IV. Syn po Oycu pánował, przeciw Ludwikowi XIII. y XIV. Krolom Fráncuskim wielkie woyny miał, Luzytánia, álbo Krolestwo Portugálskie odłączywſzy śię od Hiſzpánii, obráli ſobie Jáná Xiążęciá Brabánckiego zá Krolá, Kástyliánie, y Neápolitáni rebellią podnieśli ále uskromieni, umárł nieſzczęśliwie, bo záwſze w niepokoiu pánuiąc R. P. 1665.

KAROL II. Syn po nim pánował, z Ludwikiem XIV. Krolem Fráncuskim miał woynę wielką, świątobliwie iednák pánował, y nie zostáwiwſzy żadnego ſyná przybrał w Testámencie zá Sukceſſorá po ſobie Filippá Burbońskiego Xiążęciá Andegáweńskiego z trzech, średniego Syná Delfiná, á Wnuká Ludwiká XIV. Fráncuskiego, umárł R. P. 1700.

FILIP V. Xiąże Andegáweński Krolem Hiſzpáńskim po śmierci Károlá II. przywitány y koronowány, dla uſpokoienia śię od Attákow Austryáckych ustąpił Brábáncyi, Xięstwá Medyoláńskiego, Krolestw Neapolitáńskiego, Sycyliiskiego Károlowi VI. Cesárzowi przez Pokoy Bácki, ále podczás tey ostátniey woyny, Karol VI. teráźnieyſzy Ceſarz, ustąpił Károlowi Synowi Filippá V. Krolá Hiſzpáńskiego Krolestw Neapolitáńskiego y Sycyliiskiego, zostáwſzy śię przy Poſſeſſyi Xięstwá Medyoláńskiego, y Prowincyi Brábánckich. W tym Roku agituie śię Woyná Hiſzpáńska z Anglią względem Wyſpy Gibráltaru, y Nowego Swiátá, álbo Ameryki, co zá Sukceſs iey będzie, zostáwuię to poźnieyſzym po mnie Chronologistom, á Filip V. niech ſzczęśliwie pánuie.

Władzá Krolewska w Hiſzpánii iest Monárchiczna, y Dziedziczna, ták dla Synow, iáko y Corek Krolewskich, w niedostátku Synow. Dla czego to Práwo rozdzielone Krolestwá w Hiſzpánii náywięcey przez Málżeństwá złączyło w iedne Monárchią. Syn Pierworodny Krolá Hiſzpáńskiego intytułuie śię Xiążęciem Asturyiskim, z tey podobno przyczyny że tá Prowincyá byłá wolna od Máurow.

Práwá Saliczne w Hiſzpánii nie ſą obſerwowáne.

Szláchecki Stán w Hiſzpánii nie iest znáczny, y ledwie nie wſzyſcy Szláchtá mieſzkáią w Miástách. Z ktorych názywáiący śię **HIDALGOS** nie rożnią od ARTYZANOW

NOW álbo Rzemieſnikow, zowiących ſię tám OFFICIALES. Ktorzy ſię záś názywáią CAVALIEROS mogą bydź y ſzewcy, y rożni Rzemieſnicy, bo wſzyſcy w czárnych ſukniách chodzą z ſzpádą, ták iáko náywiękſi Pánowie. W tym tylko rożnią ſię, kiedy ktory Szláchcic ma *Los habitos* Orderu woiennego, álbo też *Titulos* że ieſt Xiażeciem, Grafem, álbo Margrábią. Hiſzpáni ſą tey Pretenſyi, że Wielcy tám poſtánowieni (iák u nás Senátorowie) znáczą toż sámo, co *Los Ritos Hombres* u ſtárych, niżeli ieſzcze Xiążętá, Grafowie, y Margrabiowie, byli. Ci záwſze przed Krolem okrywáli ſię, y mieli głos wolny ná Aſſamblách. Zá Krolow Gockich nazywáli ſię *Ricos Hombres* álbo *Tuſſados* co znáczy mocnych y bogátych Pánow, á po Gocku *Ric* y *Tief*, z kąd y sámi Krolowie Imioná ſwoie kończyli ná *Rik*, iáko Alaryk, Ataláryk &c.

Teraz záś Hiſzpániá ráchuie w ſobie Grandecow álbo Wielkości 93. niemáſz iednák ták tyle Wielkich, bo często w iednę Familią kilká Wielkości przez Sukceſſyą wchodzi. Te záś Wielkości dyſtyngwowáne ſą dwoiáko: Pierwſzá Wielkość ieſt, kiedy Krol Wielkiemu mowi: *Cobreos*, álbo *Cubrios* ná ten czás tá Wielkość nie ſłuży, tylko iedney y teyże ſamey oſobie dożywotnie, y tákich Wielkich ieſt nie wiele.

Drugá Wielkość ieſt, kiedy Krol kogo nominuie: *Cobreos*, *Conde o Marqvez de un tal Lugar* ná ten czás táká Wielkość ſłuży y Sukceſſorom, bo ieſt przyłączoná do Dobr, lub ziemie iákiey, zwáney odtąd Gráfstwo lub Margábitwo. Z tey drugiey dyſtynkcyi Wielkości ſą trzy Rángi Wielkich, álbo Prerogátywy.

Pierwſzá Prerogátywá ieſt Xiążąt kiedy ſię záſłaniáią, niżeli máią mowić z Krolem. Drugá ieſt Grafow ktorzy záczą wſzy mowić z Krolem dopiero ſię záſłaniáią. Trzeciá Márkizow álbo Márgrábiow, ktorzy rozmowiwſzy ſię z Krolem, dopiero ná końcu mowy ſię záſłaniáią. Przed Krolową toż ſámo czynią ieżeli Krol znák im pokaże, y w Koſciele nie ſiedzą przy bytności Krolewſkiey, chybá z woli Krolá, ktory im záwſze ten honor czyni.

Zony Wielkich máią oſobliwſzy honor ſtwierdzony Przywileiami, że kiedy idą ná Pokoy Krolowey, záraz ſię podnoſi Krolowá ná przywitánie onych, też ſamę Prerogátywę maią żony Poſłow, y Ochmiſtrzynie Synow Pierworodnych, y w Kościele ſiedzą.

Spráwiedliwość w Hiſzpánii ieſt dobrze ułożona, bo Proceſsá wſzyſtkie záczynáią ſię náypierwey przed Adwokátámi Mieyſc, ktorych Rádá náznácza, y názywáią ſię *Reladores*, á od nich Appellácye idą do Rády.

Wſzyſtkie Sále álbo Izby Rádne, ſą poſtánowione w Pałácach Krolewſkich, tákim porządkiem; że do káżdey Sáli ma Krol ſwoie okno dla widzenia dyfferencyi między ſtronámi.

Naypierwſza Rádá Káſtylſka, zwána; *Conſejo Real.*

Drugá Rádá Koronná, poſtánowioná przez Károlá V. Cesárzá, złożona z tych, ktorzy władną Rządem Koronnym, woiennym y Poſelſkim, iákoby z Miniſtrow Koronnych. Trzecia Rádá Woienna. Czwarta Rádá Graniczna, zwána *Hazienda.* Piąta Rádá Arrágońſka, Włoſka, y Indyiſka. Są y inne prywátne Rády iáko: Rádá zwána: *Juntas de obras* y *Boſques Reales*, poſtánowiona prez Károlá V. Cesárzá Roku 1545. dla konſerwácyi Pałácow y Domow Krolewſkich. Drugá *Nueva Juntede Miliones*, poſtánowioná od Filippá IV. do wybieránia Podátkow z Kroleſtwá. Są ieſzcze trzy Rády partykulárne w Hiſzpánii: Inkwizycyonálná ma 10. Trybunáłow poſtánowionych w Miáſtach, iáko; w Toledzie, Grenadzie, Sewilii, Korduy, Murcyi, Cuencie, Logronie, Lewánie, Walladolidzie, y Mádrydzie.

Trybunał Mádrycki przed tymi wſzyſtkiemi Prym trzyma, y iego Prezydent tytułuie ſię Inkwizytorem Generálnym, á Konſyliárze Inkwizytorámi. Ci Inkwizytorowie powinni tylko informowáć o złym życiu, o Heretyckiey Náuce &c. y ná to máią ſzpiegow. To naycieká wſzá co opiſuie Noblot, że złápány winowaycá ná ten ſąd, powinien ſię záraz przyznáć do winy, á ieżeli ſię nie przyzna, to mu nic nie námieniáią przyczyny, z ktorey złápány, y owſzem záraz więżą, ná turturách męczą, y dekretuią na ſmierć ſwiadectwami ſtwierdzonego Heretyka, o co, ten rigor y ná dzieci ſtráconego ſię ſciąga, bo y dobrá iego konfiſkuią. Szláchtá, utrzymuiący tę Inkwizycyą máią wielkie Przywileie, y názywáią ſię: *Familiares de Santa inquiſition*, iákoż kiedy obwinionego ſchwytaią, to go ſámá Szláchtá obſtąpi, że z między nich wyniść nie może, co czynią dla tego, żeby mogli bydź poczytáni między *Familiares*, bo Familiares maią tam wielkie Wolnoſci ſobie nadane. Kiedy záś ktorego chwytáią obwinionego o Mauryzm, álbo Zydoſtwo, to go prowádzą publiczną drogą z Mitrą kończytą długą, y wyloką, robioną z pápioru żołtego y czerwonego ná głowie, przed niemi idzie Rádá, y Officyáliſtowie Inkwizycyonálni,

koło

koło obwinionych zwánych *Encoroçados* idą *Familiares* y prowádzą ich do Dominikánow, gdzie im remonſtruią fáłſzywą naukę, iednych biią mocno, wracaiącyh ſię do ſwoiey náuki, á drugim dáią noſić ná ſzyi *El Sanbenito* co ieſt nákſztáłt Gwiazdy wyrobione, zkąd ich potym názywáią *Sanbenitos* y ich Imioná piſzą ná murách Koſcielnych z krzyżem S. Jędrzeiá, ktoremi Imionámi większá część Koſciołow Hiſzpáńſkich ieſt nápełnioná.

Rádá Krzyżacká zwáná *de la Santa Cruſada* poſtánowiona Roku 1509. zá Juliuſzá II. Papieżá dlá záleconey woyny Krzyżackiey, ktorą ſobie Krolowie umyſlili przeciw Turkom. Tá Rádá wybiera z Arcybiſkupſtwá Toleckiego iednego, 50000. Dukátow ſłużących ná mánutencyą Gáler przeciw Turkom y Pogánom Afrykáńſkim, procz tego wybiera z wſzyſtkich Biſkupſtw, y Beneficyow Hiſzpáńſkich wielkie ſummy, y z tych podátkow Duchownych tá Rádá czyni inweſtygácyą, ták iáko y z innych Proweniencyi pozwolonych od Pápieżow zá pozwolenie w Poſty ieść z mięſem, lub z máſłem, á to tylko pozwolili Papieże dla záchęcenia Ludzi, y dla zbogácenia ſkárbow woiennych przeciw Turkom ná woynę Swiętą, o czym obſzerniey piſze Noblot.

Rádá Orderow Woiennych zwána, *de Los Ordines* rozeznáie wſzelkie ſpráwy y Kryminálne Proceſsá między Káwálerámi noſzącemi Ordery zwáne: SANTIAGO, CALATRAVA, y ALCANTARA,, y inkwiruie á ráczey informuie ſię o godności chcących przyimowáć Ordery. Táż Rádá proponuie Krolowi Oſoby godne do powierzenia im Kommend, y innych Urzędow licznych tych trzech Orderow. Po zágubieniu Orderu Templárſkiego Ferdynand IV. Krol Hiſzpáńſki, przyłączył wſzyſtkie ich Dobrá w Kroleſtwie Wálenckim do Skárbu ſwego. Ten Order ich zwány był MONTEZA, y miał ſwego Magiſtrá partykulárnego, pod ktorego władzą Káwálerowie woiowáli przeciw Máurom, fundowány był od Sánkcyuſzá IV. Krolá Hiſzpáńſkiego, ále Filip II. Magiſteryą iego inkorporował do Korony nie zoſtáwiwſzy tylko iednę Kommendę ná pámiątkę tego Orderu w Kroleſtwie Wálenckim importuiącą Intráty 2300. Dukátow.

Ordery zás SANTIAGO, álbo S. JAKUBA, CALATRAVA, y ALCANTARA mieli wielkie Dobrá, bo Hiſzpáni wſzyſtkim ſię z niemi dzielili, cokolwiek mieli zdobytego od Máurow, ále oſtátni Krolowie wiele im y powági, y intráty uięli.

Order S. JAKUBA názwány Szláchecki ma znák Krzyżá czerwonego nákſztałt Szpády, ma trzy Kommendy. Pierwſza Káſtylſka importuiąca intráty 14000. Dukátow. Druga Leońſka 12000. Dukátow. Trzecia Montálwáńſká 4000. Dukátow, ma y innych 85. ktore importuią po 14000. 12000. 10000. &c. Dukátow, roczney intráty.

Order CALATRAVA názwány Galánt, ma znák: Krzyż czerwony w kwiát wyrábiány, ma 34. Kommend, z ktorych náypierwſza 10500. Dukátow, inne zás 9000. 7000. &c. importuią intráty.

Order ALCANTARA zwány *Riche* álbo bogáty, ma zá znák Krzyż zielony w kwiát wyrábiány. Ma kommend 33. z ktorych náypierwſza Kommendá wielka importuie 10500. Dukátow, inne zás importuią po 6000. 7000. y mniey Dukátow. Káwálerowie tych Orderow w XII. Wieku bywáli sámi Zákonnicy S. Auguſtyná y S. Bernardá, ále po wygnánych Máurách, Wielcy Hiſzpáńſcy poczęli ſobie uzurpowáć te Ordery, y bydź Káwálerámi ich, z otrzymániem dyſpenſy od Papieżow do żenienia ſię, iákoż ktokolwiek chce bydź Káwálerem tych Orderow, muſi záwſze mieć dyſpenſę z Rzymu dla ożenienia ſię. Z początku dependowáli od Generałá Cyſterſow, ále potym káżdy Order miał ſwego Mágiſtrá, ktorzy byli abſolutámi Káwálerow, y dyſponowáli Kommendámi do woli ſwoiey, przez co ſię bárdzo wzmacniáli, máiąc káżdy z nich intráty 100000. Dukátow. Pretenſyá y Emulácyá do otrzymániá tych Mágiſteryi wzniecáłá częſte kłotnie między Pánámi wielkiemi, y z tey przyczyny Ferdynánd, y Izabellá inkorporowáli te trzy Magiſterye do Korony z przytwierdzeniem y dyſpenſą ná záwſze Hadryáná VI. Papieżá.

ORDER RUNA ZŁOTEGO był inſtytuowány Roku 1429. y potwierdzony od Filippá III. Xiążęciá Burgońſkiego, ma znák: RUNO ZŁOTE wiſzące ná wſtędze u káżdego Káwálerá, Hiſzpáni nie dbáią o ten Order dla tego, że nie ieſt pożyteczny z żadney intráty, dla czego Krolowie Hiſzpáńſcy tylko go rozdáią Xiążętom, y Cudzoziemcom. Przyczynę inſtytucyi iego iedni náznaczáią ná pámiątkę wielkich intrát z wełny Belgiczney. Drudzy ná pámiątkę Jázoná, ktory był przy zdobyczy Runá Złotego. Inni ná pámiątkę Gedeoná, ktory zwyciężył wielką liczbę Madyánitow we 300. tylko ludzi, ále to bayká. Pewnieyſi. zás upewniáią iáko Theatrum honorow y Fáwin o Káwálerách, że Filip Dobry Xiążę Burgońſki będący w paſſyi Dámy iedney Brugſkiey záſtał pewnego czáſu ná gotowálni iey żołty włos, co poſtrzegſzy Dworſcy poczęli ſię uſmiecháć, á Filip pokrywáiąc niedbálſtwo Dámy, deklárował mowiąc, kto ſię ſmieie z tego włoſká nie będzie miał honoru noſzenia Runá

Zło-

Złotego, y z tey przyczyny inftytuował Order, oczym wfzyltkim opifuie Noblot Geograf Francufki.

Hifzpáni fą dzicy, furowi, y nie ochędożni, ále moderáci w iedzeniu y piciu, umyfły máią powolne, rezolucye ftáteczne, y cierpliwi w ich zwyczáiach. Są zdrowi, dowcipu biegłego, y głębokiego, ále czáfem gnuśni, ofobliwie niedbáli w roli, náuce, kupiectwie, Rzemieflách, hándlách, y ná Woinie gnuśni, pofpolici ludzie fą fpofobni do krádzierzy, ále fię to tylko do tych ftofuie, ktory z młodości wieku nie applikuią fię, bo Młodość Hifzpánow uczona wielu z fiebie ludzi rozumnych wydáie, iáko mamy ták tyle Hifzpáńfkich Kśiąg, y Swiętych.

Hifzpáńfkie Damy náywięcey fię bielą y máluią, y twárz ich widzi fię bydź iáko kredá, Rogowek wielkich záżywáią, bo kiedy fię w nich dwie Dámy ná ulicy znieydą, záwádzić o fiebie mufzą, ná Głowie w fáme włofy fię ftroią, ktore im áż ná ufzách z wftęgámi wifzą, ná przodzie záś Głowá goła, ftroie ofobliwfze máią, y śmiechu godne, máiąc do w puł otwarte plecy gołe &c. Kiedy ktory Káwáler przyidzie do Kupcá, y tám záftánie iednę fámę Dámę, obligowány iey ieft kupić, o co profi, ieżeli záś w kompánii ieft z kim Dámá, nie godzi mu fię z nią áni mowić, áni witáć &c.

Kroleftwo Hifzpáńfkie w Części Południowey nie ieft Ludne, gdzie Peregrynáńci mufzą fię prowidowáć, nie mogąc czáfem przez dzień ználeść mieyfcá do fkłonienia głowy y pofiłku. Tá nie ludność ieft z przyczyny nie płodności białychgłow, á naybárdziey z wygnánych z támtąd Roku 1610. 900000 Máurow, z przyczyny tákże wielu Kolonii, Hifzpánámi poosádzánych w Indyách Amerykáńfkich, z przyczyny Woyfk y Garnizonow Hifzpáńfkich rozeflánych po wielu kráiách, y z przyczyny wielkiey liczby Duchownych, Zákonnikow, y Zákonnic.

Hifzpánia ráchuie w fobie 8. Arcybifkupftw bogátych, o ktorych niżey, z tych iedno Toletáńfkie importuie intráty o koło trzech Millionow złotych Polfkich, Bifkupftw 45. tákże bogátych, y Opáctw bárdzo wiele. Krolowie od Roku 1523. nominuią ná Bifkupftwá zá pozwoleniem Hadryáná VI. Pápieżá, o czym niżey pod Władzą Duchowną w Hifzpánii.

Hifzpánia ieft nákfztałt Wyfpy między Oceánem y Medyterránem, ná Pułnoc ią tylko dzielą od Fráncyi Gory Pireneyfkie. Powietrze ma zdrowe ále gorące ofobliwie w ftronie Południowey. Gory ma wielkie y liczne, z ktorych náyznácznieyfze: Pireneyfkie, Afturyifkie, Toletáńfkie, Syerra Alkárafka, y Syerra Morená, ktore fą fkálifte y nie płodne. Rowniny záś wfzędzie piafzczyfte z przyczyny nie wielu Rzek, y z nie ludnego kráiu, a ná de wfzyftko gnuśnych Hifzpánow w Gofpodárftwie, dla czego to Páńftwo ieft bárdzo ubogie w zbożá, w owoce iednák wfzelákie obfituie, ofobliwie, w winá y oliwy, żywi wiele owiec, z ktorych wełná náyprzednieyfza ná cáłą Europę. Záfzczycá fię końmi rączemi y pięknemi, z ktorych náypięknieyfze fą Andáluyfkie, náyrączeyfze Portugálfkie, á náymocnieyfze Afturyifkie.

Hifzpánia bogáta w krufzce złote y frebrne, ále zániedbáłe odtąd, iák z Ameryky poczęłá mieć złoto, ma y krufzce żelázne, miedziáne, Zuppy folne, Merkuryufze, &c. Ma w fobie Rzek 6. opifánych Wierfzem Łácińfkim:

Sunt Minius, Durius, Bætis, Tagus, Anas, Iberus.

Oprocz tych fą dwie zwáne Sedura y Xukar. Betys Rzeká zowie fię teraz Gvadalkiwir, co znáczy Wielką Rzekę, á Anas názywa fię teraz Gwadyan.

Rzymiánie byli zdobyli ten kráy, y trzymáli przez wiele lát, podzieliwfzy go ná Hifzpánią wyżfzą, y niżfzą, á potym ná Hifzpánią Tarrágońfką, Betyczną, y Luzytáńfką. Teraz zámyka w fobie wfzyftkie Prowincye oprocz iedney Portugálfkiey nád Oceánem Záchodnim, ieft dofyć obfzerne Páńftwo, y ma náyznácznieyfze Porty zwáne: Cadix, Corogna, Bilbao, S. Sebáftyán nád Oceánem, á nád Medyterránem Malaga, Alicante, y Cartagena. Dzieli fię ná dwie Korony Káftylfką, y Arrágońfką, ále dla lepfzego rozeznánia Kráiu dzieli fię ordynáryinie ná 14. Prowincyi, ktore fię intytułuią Kroleftwámi, á nie ktore Xieftwámi.

Z tych Pierwfze trzy fą ná Pułnocy, to ieft Gallicya, Afturya, y Bifkaya. Drugie trzy nád Pireneyfkiemi Gorámi, iáko: Nawarra, Arragonia, y Katalonia. Trzecie cztery nád Medyterránem, y Golfem Kadyxfkim idąc od Kátálonii do Portugállii, iáko: Walencyá, Murcyá, Granáda, y Andaluzyá. Czwarte trzy we frodku Kráiu, iáko; Káftyliá nowa, Eftramadurá, y Káftyliá ftára. Czternaftá záś Prowincyá zámyka w fobie Wyfpy Majorkę, Minorkę y Ivices.

Krol Hifzpáńfki oprocz tego Kroleftwá trzyma wielkie Páńftwá w rożnych Cześciách Swiátá, o ktorym może fię mowić: że trzyma naywięcey Ziemi nád wfzyftkich

kich Europeyſkich Monárchow, y ledwie nie cálego Swiátá, wyiąwſzy Cará Hiſzpánſkiego. Podczás oſtátniego Pokoiu miał wiele odſtrychnionych Páńſtw iáko, Medyolán, Neápol, Sycylią, Belgiczne Prowincye, y Sardynią, ále oprocz tych trzyma w Afryce Wyſpy Pentalaree, y Miáſtá Ceute, Oran, Marſalkwir, Mellile, Penon, y Veles; w Ameryce wielkie Antyllę, y z wiekſzą częścią Ameryki pułnocney, y południoweу, w Azyi część Wyſp Filippieńſkich, kilká Wyſp Larrońſkich; iednym ſłowem Páńſtwá Krolá Hiſzpáńſkiego záwſze widzą Słońce, nie widząc Záchodu iego. Tá iednák liczność Páńſtw, nie wiele Krolom Hiſzpáńſkim potencyi dodáie, y owſzem záwſze ieſt w niebeſpieczeńſtwie od Fráncuſow żeby niebył wſparty od innych Potencyi.

GALLICYA.

TO Kroleſtwo przedtym pod właſnemi Krolámi ſię rządziło, ále przyłączone do Káſtylii, mieſzkáne było od dáwnych Gállecyow, Celtykow, á według innych od Tamárykow, Artabrow, Lucentow, &c. Ktorzy ſię tylko báwili woiennemi ſztukámi, á ich białegłowy rolnemi pracámi, iáko piſze o nich Syliuſz Włoſki Poeta *Lib. 3,*

Addere Sulco
Semina, & impreſſo tellurem vertere aratrô
Segne viris, quidquid duro ſinè Marte gerendum eſt,
Callaici Conjux obit, irrequieta Mariti.

Powietrze w tym Páńſtwie, ieſt wilgotne, y niezbyt zdrowe z bliſkości morſkiey, y z przyczyny wáporow pochodzących z wod ciepłych, ktore tu ſą liczne. Ziemiá gorzyſta y nie płodná w zboża, áni oliwy, ále obfituie w winá delikátne y páſtwiſká, przytym znáyduie w ſobie kruſzce złote, miedziáne, ołowiáne, y żelázne. Dzieli ſię ná 5. Ziem zwánych od Miáſt; iáko Compoſtella, Mondonedo, Lugo, Orenſe, y Tuy. Ma y inſze Miáſtá, iáko: Corogna, Betancos, Bajona &c.

COMPOSTELLA Miáſto Stołeczne, wielkie, y piękne, przyozdobione wielą Koſciołow y Kláſztorow, á náypryncypálnieyſzym Koſciołem S. Jákubá Apoſtołá, Pátroná Hiſzpáńſkiego, gdzie do grobu iego z cálego Swiátá Cudzoziemcy pielgrzymuią, y dla nich tám ieſt fundowány Szpital. Ma ſwego Arcybiſkupá máiącego intráty roczney 50000. Talerow, y Kápituła tyleż. Wſtáwione Synodem Kompoſtelſkim Roku 1056. ktory obligował Biſkupow y Xięży támecznych do codzienney Ofiáry S. á Klerykow w poſtne dni do Cilicium noſzenia. Przytym to Miáſto ufortyfikowáne Cyttádellą, y ma Akádemią ſwoię.

MONDONEDO Miáſto ma ſwego Biſkupá.

LUGO nád Rzeką Miniuſem przedtym bywáło wielkie, iáko poznáć z pozoſtáłych murow, po ktorych wierzchu mogą dwá wozy zmieścić ſię podle ſiebie, ma ſwego Biſkupá, y wody naturálnie wrzące, ſłużące ná defektá ludzkie.

ORENSE nád Rzeką Minius, ma ſwego Biſkupá, y wſtáwione wodámi Minerálnemi záwſze wrzącemi, ták; że w nich może mięſo wárzyć, iákoż y ciełę w nie włożywſzy záraz ſkorá z niego ſchodzi, ſłużą ná wſzelkie choroby.

TUY Miáſto nád Miniuſem ufortyfikowáne, ma ſwego Biſkupá.

COROGNA álbo CORUNA Miáſto między Kápem Finiſterſkim, y Ortekalſkim, ma Port bárdzo dobry, beſpieczny y ufortyfikowány Zámkámi S. Antoniego, y S. Krzyżá.

VIGO Miáſto położone przy ſtronie Záchodniey nád brzegiem Morſkim, wſłáwione potyczką Roku 1702. gdzie Flottá Fráncuſka, y Galliony Hiſzpáńſkie były zruynowáne przez Anglow y Holendrow.

ASTURYA.

TO Kroleſtwo u Hiſtorykow ſłáwne w VIII. Wieku, z przyczyny Pelágiuſzá, ktory złączywſzy ſię, y dodáwſzy ſercá Chrześciánom uchodzącym przed Máurámi w Gory Aſturyiſkie, Máurow po kilkánáście rázy zbił, y Krolem Aſturyiſkim, á we-

á według innych Owieckim od nich [obrány, y iego Sukceſſorowie áż do Ordoniuſzá II. tytułowáli tákiemiż Krolámi, ktory wziął Tytuł Królá Leońſkiego. Aſturyiſkie konie ſą, y były záwſze u Rzymián ſłáwne, ktore Martialis wychwala *lib. 14. Epigram. 197.*

Hic brevis ad numerum, rapidos qui colligit ungves
Venit ab auriferis gentibus, Aſtur eqvus.

Tá Prowincyá ieſt nápełnioná gorámi y láſsámi, dla tego nie ludna, y nie ſpráwná; znáyduie w ſobie kruſzce złote, lázury y miniatury. Dzieli ſię ná Aſturyą Owiecką, y Santyllancką.

OVIEDO Miáſto między gorámi, nád Rzekámi Ową y Dewą, ma ſwoie Akádemią y Biſkupá, nie dependuiącego od żadnego Metropolity. SANTILANA nie ma nic oſobliwego.

BISKAYA.

TA Prowincyá między wielkiemi gorámi położona, zwána od dáwnych *Cantabres*. Záſzczycona mocnemi ſilámi ſwoich obywátelow, bo nigdy nie byłá záwoiowáná od Máurow, y Rzymiánom wielką rezyſtencyą dáłá według Horácyuſzá *Od. 6. lib. 2.*

Cantabrum indoctum juga ferre noſtra

Powietrze ma zdrowſze iák w innych Prowincyách, z przyczyny miernego ciepłá y zimná. Ziemię ma nie obfituiącą w winá, y zbożá, ále tylko w orzechy, káſztány, y iábłká, z ktorych iabłecznik do picia robi. Obfituie tákże w kruſzce żelázne, y ſtálowe ktorych wyrabia o koło 300000. ná Rok, y użycza cudzoziemſkim Páńſtwom, Dziekciow wiele robi w lásách, oblana Rzeką náyznácznieyſzą zwáną, Ibaykawal.

BISKAIOWIE ſą grzeczni w konwerſácyi, żywi y ſzybcy, rezoluci ále holerycy. Tá Prowincyá ma Miáſt murowánych 21. á náyznácznieyſze, Bilbao, Gwernicá, Bermeo, Durango, Laredo, Hondarroa, Legveitio, Valentia, Portogalette, y Orduna.

BILBAO Miáſto Stołeczne nád Ibaykawalem, y Morzem, wielkie, piękne, y hándlowne w wſzelkie kupiectwá, ma ſwoy Port ſłáwny u dáwnych Amanus.

LOYOLA záſzczycone Urodzeniem S. Ignácego Fundátorá Kompánii Jezuickiey, Roku 1534. approbowány przez Páwłá III. Papieżá 27. Wrześniá Roku P. 1539.

VICTORIA Miáſto Stołeczne kráiu zwánego Alawa należącego do Biſkai, w ktorym ſą y inne Miáſtá, iáko: Salvatiera, Trevigno &c. Ten Kray dáwno był należący do Kántábryi.

GIBUSCOA Prowincyá náleżąca do Biſkái wſchodnia byłá mieſzkána przedtym od Kontáblow, Oregeryonow, Autrygonow, y Wardulow, náleżáłá záwſze do Nawárry, ále Roku 1200. unikáiąc cieſzkich podátkow od Krolow Náwárſkich przyłączyłá ſię do Káſtylii. Dzieli ią Rzeká Bidaſſa od Laburu, Tá Rzeká má iednę Wyſpę zwáną Fezáńſką, wſtáwiona pokoiem uſtánowionym między Fráncyą, Roku 1659. y zákończonym weſelem Ludwiká XIV. Królá Fráncuſkiego, z Anną Auſtryacką przez Plenipotentow Kárdynáłá Madzáryniego z Francuſkiey, á Dom Ludwiká Haroná z Hiſzpáńſkiey ſtrony. Fontarabia ieſt z iedney ſtrony tey Rzeki náleżąca do Hiſzpánii, á Andayá z drugiey ſtrony náleżąca do Fráncyi, gdzie ſię przewozić trzebá łodziámi, álbo Promem. Ziemiá tey Prowincyi ieſt oblana Rzekámi Dewą, Uroką, y Oryą, znácznieyſzemi, á 36. mnieyſzemi. Obfituie w żelázá y ſtále. Miáſtá ma znácznieyſze, iáko: Toloſá, Fontarabia, S. Sebaſtyan, Placencya, Mondragon, Ognate, Villa franca, Vergara &c.

TOLOSA nad Rzekámi Duárcą y Oryą, Miáſto Stołeczne tey Prowincyi záſzczycone Rádámi, ná ktore ſię tu zieżdżáią z inſzych Miáſt.

S. SEBASTYAN Miáſto wielkie y piękne, ma Port ſwoy przez ktory hándel prowádzi, o 5. mil od tego Miáſtá ná Gorze S. Hadryáná ieſt ieden przeiázd przez Grotę ná to wyrobioną, dla łátwieyſzego przeiázdu z przyczyny nie doſtepney ſkáły, ma ná 50. ſążni wzdłuż, 8. w ſzerz, á to ná wzwyż, przy ktorey weſciu ieſt Bramá, iednák niebeſpieczna, lubo ták w máłym mieyſcu dla rozboiow.

FONTARABIA nád Rzeką Bidaſſą, Miáſto mocne, bo gránic Hiſzpáńſkich broniące od Fráncyi, o koło niego ſą dwá Miaſteczká, zwáne; Irun-Urancy, y Val Ojarkun.

REN-

RENTERI Wieś iedná bliſko Fontarabii gdzie tylko ſame Pánny mieſzkáią, nie mogąc zcierpieć áni męſzczyzny, áni Mężatev białeygłowy y tám przewożą ná Promách cudzoziemcow lub podrożnych, godzą ſię bárdzo tánio zá przewoz, pływáią záś bárdzo dobrze po wodzie. Donus námienia według Noblotá w ſwoiey podroży do Hiſzpánii, że przewożąc ſię przez tę Rzekę, y mieyſce, ieden z iego ludzi chciał zážártowáć z iedney Pánny przewożącey ich, ktorá nie rozumieiąc žártow wioſtem go uderzyłá y ná tych miáſt w Rzekę ſię wrzuciłá, y prędzey oná przepłynęłá ná brzeg iák on uczuł bol.

NAWARRA.

KRoleſtwo Nawárſkie do Fráncyi było inkorporowáne, przez Henryká Wielkiego, ále po rożnych Scyſſyách między Hiſzpánią, y Fráncyą, teraz część wyſzſza z támte ſtronę Gor Pireneyſkich náleży do Hiſzpánii, á z tę tu ſtronę Gor niſzſza náleży do Fráncyi.

Wyſzſza Nawárrá náleżaca do Hiſzpánii intytułuie ſię Kroleſtwem, graniczy ná pułnoc z Gibuſkoą, Pireneyſkiemi Gorámi, Bearnem, y Baſtyą Fráncuſką, ná Záchod z ſtárą Káſtylią, ná Południe z Arrágonią, iáko y ná Wſchod, y z Pireneyſkiemi Gorámi.

Kray Náwárſki ieſt gorzyſty y nie urodzáyny. Dzieli ſię ná 5. Powiátow zwánych: *Merindadas* álbo *Majoratus*, zowie ſię od Miáſt piąciu, zwánych: Pampeluna, Eſtella, Olitá, Tudela, y Sangveſa. Oblany ieſt Rzekámi Ebrą, Arrágonem, Argą, Egbą &c.

PAMPELUN nád Argą fundowáne od Pompeiuſzá, y názwáne od niego Pompejopolis, iáko tám ſą znáki iego zwycięſtwá, opisánego przy Gorách Pireneyſkich ná ten czás kiedy Sertoryuſzá zwoiował. Miáſto to mocno ieſt ufortyfikowáne ná Granicách przeciw Fráncuzom, od Filippá II. zmocnione Cyttádellą, ma ſwego Biſkupá, y Gubernátor tey Prowincyi tu rezyduie.

ESTELLA nád Egbą ma ſwego Biſkupá, y w ſwoim Powiecie 24. Miáſteczek, á Burgow álbo Wſiow 106.

TUDELA Powiátowe Miáſto, ma y innych Miáſt 24.

OLITA Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, w ktorym ieſt innych Miáſt 19. á Burgow álbo wſiow 26.

SANGVEZA Piąty Powiát ma 11. Miáſt á Wſiow 260.

RONCEVO między Pámpelonem y S. Janem, Miáſto wſpomnione w Románcie w Tráktácie o Ganelonie y Rollándzie.

MIRANDA nád Argą, Miáſteczko wſłáwione urodzeniem Kavranzy Dominikáná uczonego, ktory wſzyſtkie Concilia zebrał y był ná Concilium Trydentſkim.

VERASAIN bliſko Pampelony mieyſce záſzczycone Oyczyzną Marciná Aſpilkuetá Doktorá Nawárſkiego, uczonego y Miłoſiernego ná ubogich, ktory miał ták wyuczonego Mułá, że kiedy ſzodł ubogi, záraz ſię záſtánawiał, poki Pan iáłmużny nie dał, żył lat 94. umárł Roku 1585.

S. DOMINIK *de la Chauſſee* nie wielkie Miáſtecko, ále wſłáwione od Pielgrzymow iednym Cudem: Corká Káczmarſka upodobáwſzy ſobie iednego Pielgrzymá popáſáiącego w Auſteryi, życzyłá ſobie przyiázni iego, ále wzgárdzona, o co ná zemſtę włożyłá ſrebá ſztukę w kieſzeń owemu Pielgrzymowi, á tym czáſem oſkárżyłá o krádzierz, zá co w prędce lubo nie ſpráwiedliwie był powieſzony ná ſzubienicy nád wielką drogą. Oyciec tego Pielgrzymá w kilkálat potym pielgrzymuiąc támtędy poznał Syná ſwego ieſzcze wiſzącego, ktory do oycá wymowił: ieſtem tu powieſzony nieſpráwiedliwie, proſzę cie ábyś poſzedł do ſędziego á żeby mię kazał zdiąć z tey ſzubieniey, oyciec nátych miáſt pobieżał do ſędziego, y powiedział mu o tey obligácyi Syná ſwego, ſędziá nie dáiąc mu Wiáry odpowiedział, ták to prawdá, iák żeby ten kur pieczony y kurá ożyli, co ledwie wymowił, áż kurá z kurem przyodziane białym pierzem z połmiſká zleciáły, y poczęły ſpiwáć, czym záſtráſzony ſędziá złożyć kazał ciáło pielgrzymá owego do Koſciołá, w ktorym Koſciele ná podniebieniu koſcielnym wiſi tá ſzubienicá, przy Ołtarzu záś w lewey ſtronie ieſt Kápliczká, w ktorey ieſt wielka klatká zámknięta, gdzie dotąd kur, y kurá konſerwuią ſię z białym pierzem, y ſpiewáią, y iáycá nioſą, iednym ſłowem; nie śmiertelne zoſtáły po ożywieniu ſwoim, ktorym piorá wylátuią częſto od Pielgrzymow zbieráne y do czapek przyſzywáne, o czym twierdzi Noblot w Opisániu Nawárry *Tom. 3.*

Miedzy Nawárrą Hiſzpáńſką y Fráncuſką, graniczy iedná Gorá Pireneyſka zwána Cápſi bliſko wſi *Villa franca* gdzie ná wierzchu Gory ieſt iedná Fontánná nákſztáłt ſtáwku bárdzo Rybna, gdzie wrzuciwſzy kámyczek, záraz wynika z tego mieyſcá dym wznoſzący wielką chmurę, y z niey wzruſzáiący ſtráſzną niepogodę pełną deſzczu y grádu z grzmotámi y piorunámi, tá nie pogodá trwa kwádrans.

ARRAGONIA.

KRoleſtwo to było mieſzkáne od Lacetánow, Acytánow, Sadáutánow, Surdonow, y Ilergetow, czeſcią tákże mieſzkáne było od Celtyberow, ktorzy mieli Miáſto ſwoie Bilbilis, teraz zwáne Catalajut, Sarragoſſa, Tarraſcona, Borgia, y Allagon. Náypierwſze ſię wyzwoliło z iárzmá Máurow, y zebráwſzy Seym obráli ſobie zá Krolá Garſyaſą Xymeneſa Szláchcicá włáſnego, z kondycyą poprzyſiężenia Práw, ktore mu opisáli, pod kárą zrucenia z Tronu, z drugą kondycyą żeby poſtánowił ſędziego z Konſyliárzámi, lub Mágiſtrat abſolutny, ktoryby nie mogł bydź ſądzony tylko przez Seym zgromádzony, ieżeliby záś Krol krzywdę uczynił Szláchcicowi ktoremu, żeby wſzyſcy Szláchtá niebyli obligowáni płácić Krolowi náleżytoſci, poki by nieuſpokoił ukrzywdzonego, y żeby Krol kleczący przyſięgał ná Práwá przed Mágiſtrátem Spráwiedliwoſci, po tey przyſiędze dopiero Krol powinien bydź potwierdzony przez lud ſłowámi od Mágiſtrátu wymowionemi: *Nos qve valemos, tanto como vos, vos hazemos nueſtro Rei contal qve gvardeis nueſtros fueros & libertades, ſino, no.* Co ſię explikuie temi ſłowy: My ktorzy tyle możemy ile wy, wás czyniemy náſzym Krolem, z kondycyą, żebyſcie záchowywáli náſze Przywileie, y wolnoſci, ináczey nie.

Tá iednák mánierá Przyſięgi, byłá ſkáſſowána przez Krolá Dom Pedrá, ktory dał inſze Przywileie, ná przemian Arrágończykom, y Hiſtoryá o nim ták piſze: że kiedy iuż był konſens ná znieſienie tego Práwá od wſzyſtkich ſtánow, Krol wziąwſzy w Rękę ſtáre Práwo, y ſzpády dobywſzy uciął ſobie Rękę z Práwem, rzucáiąc o ziemie z temi wymowionemi ſłowy: Odmiáná Práw powinná bydź z krwią Krolewſką zmieſzána. Mágiſtrát iednák Spráwiedliwoſci, álbo Sądowy dotąd ieſt.

ARRAGONIA z niektoremi Kráiámi ſwoiemi Sobrarbą y Rypagorsą byłá erygowána ná Kroleſtwo Roku 905. przez Sánkcyuſzá Abárzę Krolá Nawárſkiego, ten Pan począwſzy zdobywáć niektore Prowincye ſzczęſliwie od Máurow, intytułował ſię záraz Krolem Arrágońſkim y Nawárſkim, ktore Kroleſtwo trwáło przez 130. lat, bo Roku 1035. było odłączone od Nawárſkiego, z przyczyny podziáłu między Synow.

Arragoniá miáłá Krolow 22. przez lat 443. to ieſt od Roku 1035. kiedy Ramir Krolem zoſtał, áż do Roku 1478. kiedy wſzyſtkie Kroleſtwá były złączone ná Oſobę Ferdynandá V. iuż Káſtylſkiego y Leońſkiego Krolá z Izábellą Káſtylſką, ten Krol náſtąpił po Oycu ná Koronę Arrágońſką, potym zdobył Kroleſtwo Grenáckie od Máurow, ktorych wygnał z Hiſzpánii, y ták przyłączył te wſzyſtkie Korony do iedney Hiſzpáńſkiey, ktorego Sukceſſorowie z Joánny Corki, áż do Károlá II. pánowáli.

To Páńſtwo graniczy ná Pułnoc z Pireneyſkiemi Gorámi, Bearnem, Bigorrą, y czeſcią Komingi, ná Południe z Nawárrą y Káſtylią, ná Wſchod z Wálencyą, z Kátálonią ná Záchod. Oblane ieſt Rzekámi Ebrą, Xalą, Cincą, Galligą, y Arrágonem od ktorey Imie ſwoie bierze. Powietrze ma zdrowe y z ziemi wydáie kruſzce złote, ále zániedbáłe od Hiſzpánow, bo go áż w Amryce ſzukáią. Dzieli ná oſm Dyecezyi, názywáiacych ſię od Miáſt Stołecznych, iáko; Saracoſſa, Taracona, Hueſca, Jacca, Balbaſtro, Terruel, Albarazin, y cześć Dyecezyi Pámpelońſkiey, ma y inne znácznieyſze Miáſtá, iáko to Monſon, Alagon, Almudevar, Boria, Calataiut, Daroca, Exea, Fraga, Gurrea, Hariſa, Montaragon, Mondreai, Rueſto, Sadava, Sos, Tauſt, Ventoſa, y Uncaſtillo. Zámyka też w ſobie Sobrarbę y Rybagorcę.

SARACOSSA Miáſto Stołeczne Kroleſtwá nad Ebrą, nád ktorą ieſt moſt, ſtárodáwne, y przyozdobione Páłácámi Xiążąt, y Pánow Arrágońſkich, zmocnione Cyttádellą, y ma ſwoię Akádemią. Záſzczycone poſtánowionym tu Trybunáłem Náywyżſzym, do ktorego może appellowáć káżdy kodemnowány od Krolá, y tám może bydź uwolniony, ma tákże y ſąd Inkwizycyonálny poſtánowiony w Páłácu dáwnych Krolow Arrágońſkich, ma ſwego Arcybiſkupá, ktory ma roczney intráty 40000

 Tále-

Tálerow, ma y Szpitál bárdzo bogáty, y Kośćioł Kátedrálny práktykowány od Pielgrzymow pod Tytułem Náyś. Pánny Pilárſkiey, wſłáwione Oyczyzną Aureliuſá, Klemensá, Prudencyuſzá Wielkiego Poéty, Prefektá y Konſulá w VI. Wieku zá Teodozyuſzá Cesárzá.

TARASONA nád Rzeką Cweiles, ma ſwego Biſkupá.

HUESCA nád Izwetą, ma ſwoię Akádemią, fundowáną według Plutárchá od Sertoryuſzá. Záſzczycone urodzeniem S. Wáwrzyńcá, ktory ztąd poſzedł do Rzymu, y tám był poſtánowiony Dyákonem od Syxtusá II. Papieżá, ále zá powierzony ſobie ſkárb Kośćielny, y ná ubogich rozdány, umęczony, o czym w żywocie iego wolno czytáć.

JACCA nád Rzeką Arrágonem, ma ſwego Biſkupá.

BALBASTRO nád Rzeką Wera, ma ſwego Biſkupá, w oliwy bogáte.

TERUEL nád Gwadalaviárem y Alambrą, Miáſto hándlowne, ma ſwego Biſkupá.

SOBRARBA Grafſtwo, położone przy gorách Pireneyſkich y intytułowáne przedtym Kroleſtwem, ma Miáſto Stołeczne AINSE.

RIBAGORCA Grafſtwo tákże zámyka w ſobie wſiow 350. ále nie ludne, bo ledwie ráchowáć może 3000. mieſzkáńcow.

KATALAIUT Miáſto nád Rzeką Xalon, doſyć wielkie, y piękne, obronione Zámkiem wyſtáwionym ná ſkále o 1000. krokow od Miáſtá Bilbilis Oyczyzny Márcyálisá.

KATALONIA.

TA Prowincyá ieſt náywſchodnieyſzá w Hiſzpánii, intytułowána Xięſtwem, powinna by ſię zwáć Gotalaniá, bo názwána od Gotow y Alánow, ktorzy ſię tám byli poſtánowili. Roku 1640. poddáłá byłá ſię Fráncyi zá Rádą Jozefá Margárytá Páná Kátálońſkiego, ále we 12. lát potym odebrána do Hiſzpánii, z innemi Miáſtámi przez Tráktát Pireneyſki Roku 1659. gdzie byłá deklárácyá, á żeby gory Pireneyſkie dzieliły Fráncyą od Hiſzpánii.

Oblana ieſt Rzekámi Ebrą, Lobregat, Ter, Tet, y Segrą. Powietrze ma zdrowe y mierne, ziemię gorzyſtą, ále obfituiącą w zbożá, winá, oliwy, owoce, &c. Wydáie z ſiebie ametyſy, agáty, kryſztáły, lázury, háłuny, ſol, y żelázá, ma mieć złoto y ſrebro, ále zániedbáne, przy ſtronie wſchodnieyſzey znáyduie korále.

KATALONIA dzieli ſię ná Wſchodnią y Záchodnią. Zámyká w ſobie 17. Ziem z ktorych dwie Ziemie ſą w Roſſylionie náleżące do Fráncyi. Ma iednego Xiążęćiá Kárdońſkiego, Trzech Márkizow y 11. Grafow, á wielu Báronow, y Pánow, ktorzy ſą abſolutámi nád włáſnemi poddánemi w Dobrách ſwoich. Miáſtá znácznieyſze ma zwáne Barcellona, Tarragona, Tortoza, Lerida, Solſona, Kardona, Vich, Girona, Urgel, Cervera, Elna Ampoſta, Ampolla, Caſtellon, Empurias, Blanes, Manreſa, Igualada, Martoler, Peniſcola, Siges, Terroella, Ruſes, Puicerda, Balagvir, Opáćtwo tákże Poblet, y Kláſztor Montferrát Mieyſcá Swięte.

Kátálończykowie bárdziey ſobie ſzácuią woynę, iák pracą Goſpodárſką iákoż do polnych śátyg Fráncuzow záżywáią.

BARCELLONA Miáſto Stołeczne nád morzem Medyterráńſkim, wielkie, czyſte, piękne, y bogáte, opátrzone w wſzyſtkie Prowizye do pożycia ludzkiego, tytułuie ſię Gráfſtwem y przyozdobione Stolicą Biſkupá, y Akádemią, ma Port morſki, Záſzczycone Trybunáłem Sądowym, y Inkwizycyonálnym, bogáte w Mánufáktury ſukien delikátnych. Dzieli ſię ná Stáre y Nowe Miáſto, káżde z oſobná obmurowáne, y ufortyfikowáne foſſámi, walámi &c. W tym mieśćie nie godzi ſię inkárcerowáć by náywinnieyſzego Szláchcicá, y Pápież ieſt Dziedzicem Dobr Biſkupich, fundowáne ieſt ná 300. lat przed Národzeniem Páńſkim od Kapitáná Kártágeńſkiego Amilkárá Barſy, Fráncuzi ie byli odebráli, ále oddáli Hiſzpánom przez pokoy Ryſzwicki. Roku 801. Károl Wielki odebrał był to Miáſto Máurom, y poſtánowił Gubernátorá pod Tytułem Grafá, ktorego Sukceſſorowie przywłáſzczyli byli ſobie Rząd, zmocnili ſię, y rozſzerzyli Páńſtwo ſwoie zámykáiące w ſobie Grafſtwá Beſalu, Certagne, Roſſilion, Empuryą, y Urgel, ktore potym przyłączyły ſię do Kroleſtwá Arrágońſkiego przez Máłżeńſtwo Raymundá V. Grafá Barcellońſkiego z Petronillą Dziedziczką y Corką Ramirá II. Krolá Arrágońſkiego Roku 1137.

TAR-

TARRAGONA nád Medyterránem y Rzeką Fránkolią, Miásto od Hiszpánow Pánną z przyczyny że ieszcze od Nieprzyiacielá nie było dobyte, y według ich powieści miáło bydź fundowáne od Scypionow, y ufortyfikowáne ná ich obronę, ále dziś iuż Sławę stráciło. August Cesarz w tym mieście miał wydáć Edykt ná zlustrowánie cáłego Swiátá, iáko Łukasz S. pisze *Luc. 2.* y od tego Miástá Hiszpániá byłá názwána Tarrágońska, ma do widzenia niektore stárożytności Rzymián, ktorzy tu przez długi czás mieszkáli. Kray około tego miástá obfituie w oliwy, winá delikátne, figi, pomaráńcze y wszelkie owoce, o 4. mile od Tarrágony iest Fortecá názwána GARAF zmocniona Gárnizonem Hiszpáńskim ná przestrogę Miástu Tarrágonie przeciw nieprzyiacielowi, ktorego ieżeli są znáki przystępuiącego do brzegow zápaláią, wielki ogień w tey Fortecy ná przestrogę Miást pobrzegnich. Tarrágoná ma swego Arcybiskupá.

TORTOSA Miásteczko nie wielkie, nie ludne, ma swego Biskupá, Akádemią, Most nad Ebrą, y Fortecę dobrze zmocnioną, Fráncuzi ie odebráli Roku 1649. ále strácili 1650.

LERIDA nád Segrą ma most, Miásto mocne y ma swego Biskupá, sławne w Historyi, bo pod tym Miástem Iuliusz Cesarz zwyciężył Petreiusá, y Afraniusá, Partyzántow Pompeiusá, y tenże Cesarz w swoich Kommentáryuszách názywa Ilerda, ma swoie Akádemią, fundowáną Roku 1300.

SOLSONA nád Kárdonerem, ma swego Biskupá, wsławione solnemi zuppámi, gdzie sol w gorze kráią ná sztuki kámienne, y co we dnie odkroią to w nocy ná to mieysce inna przyrośnie sol.

CARDONA Miásto Stołeczne Xięstwá tegoż Imienia ma dwie osobliwości: Fontánnę, w ktorey wodá iák wino klárowna, y gorę solną gdzie sol w gorze znáyduie się Niebieska, żołta, y zielona, ále kiedy ią kráią záraz bieleie, y záwsze rośnie, z ktorey ma wielkie intráty Xiąże Kárdoński, ma tákże iednę gorę, w ktorey ziemiá biáła iák mąká. To Miásto dáło Imię swoie Domowi Folch, z ktorego było wielu Gubernátorow tey Prowincyi, dwoch Kárdynáłow, y wielu Prałátow godnych.

VICH w rowninie nád Rzeką Ter, ma swego Biskupá.

GIRONNA nád Onárem y Terem Miásto Biskupie, tytułuie się Xięstwem mocne y ufortyfikowáne Zámkiem, y trzemá Fortecámi ná 3. gorách zwánemi; Connetable, Fortruoge, y Fort des Capucins. Marszáłek Fráncuski Xiąże Noálski był zdobył to Miásto Roku 1694. á Syn iego 1711.

AMPURIAS czyli Empurias nád Fulwią y Medyterránem, tuteczny kray názywa się Ampurdan &c.

PUYCERDA Miásto Stołeczne Gráfstwá Cerdáńskiego Fráncuzi ie byli odebráli 1678. y zruynowáwszy fortyfikácye oddáli ie przez Pokoy Nimegski. Ziemiá tuteczna lub Kray iest obfituiący w owoce, y źwierzynę osobliwie w kuropátwy biáłe, bárdzo delikátne, znáyduie w sobie wiele zielá zdrowiu pomocnego, iáspisze rożnego koloru, y ma dwie Fontánny minerálne, w iedney ciepła w drugiey zimna wodá.

MANREZA mieysce sławne, gdzie S. Ignácy w iedney iáskini pokutował.

MONFERRAT Gorá bárdzo wysoka o milę od Mánrezy, á o 4. od Bárcellony, gdzie iest fundowány Klásztor, y Opáctwo tegoż Imienia. Po S. Jákubie Kompostelskim to mieysce iest od Pielgrzymow náypráktykowáńsze z przyczyny Obrázu Cudownego N. N. Pánny Monferráckiey. Dewocyá tá miáłá się zácząć w VIII. Wieku, Zákonnicy tego Klásztoru są z Reguły S. Augustyná. Skárb iest wielki w tym Klásztorze, gdzie między innemi bogáctwáni, iest koroná szczerozłotá wielkiey wagi sádzoná perłámi w około, y 10. gwiazd tákże perłámi osádzonych około korony, iest szácowána 4000000. czerwonych złotych, iest robiona przez 40. lat. Drugá tákże iest koroná szczerozłotá sádzona szmárágdowemi sztukámi wielkiemi bárdzo, ktora szácowána 30000. złotych nászych, iest y wiele innych sztuk bárdzo bogátych w tym Skárbie, y Ornáment iest cáły krysztáłowy ná Káplicę.

URGEL nád Segrę Miásto w Grafstwie Cerdáńskim, ma Biskupá swego.

ROSES nád Medyterránem, przedtym Opáctwo, tylko dziś Miásto ufortyfikowáne od Károlá V. Cesárzá, dla Portu wygodnego támecznego. Miásto nie wielkie ále konsyderowáne dla Gránic bliskich Fráncuskich, Fráncuzi ie byli odebráli po dwá rázy 1645. y 1693. ále oddáli, Roku 1698.

VALEN-

WALENCYA.

KRoleſtwo to było przedtym mieſzkáne częścią przez Celtyberow, czeſcią przez Hedetánow Ludzi Ptolomeuſzá, y Konteſtánow, przez Gotow y Máurow potym erygowáne ná Kroleſtwo, ále tym oſtátnim w XI. Wieku odebráne pod władzą ſławnego Rodrygeſa Dyáſá, czyli Raysá, á Roku 1238. przez Jákubá I. Królá Arrágońſkiego, ktory Máurow z cáłego Kroleſtwá wygnał, przyłączone do Kroleſtwá Arrágońſkiego, z obligácyą Teſtámentową Sukceſſorow, á żeby nie było odłączone od Arrágonii y Kátálonii. Te 3. Kroleſtwá według Przywileiow rządzą ſię ná formę Rzeczypoſpolitey, ſámego Królá uznáwáiące zá Páná. Krol Hiſzpáńſki w tey prowincyi trzyma záwſze Vice-Królá co trzy látá odmieniánego, y ieſt dobrze obroniona przeciw Rozboynikom Morſkim, trzymáiąc umyſlnie 5. Chorągwi konnych, lekkich, y ieden Regiment.

Waleńczykowie ſą grzeczni, wdzięczni, y w publicznych intereſsách poważni, y pobożni.

Walencyá gróniczy ná Pułnoc z Arrágonią, ná Záchod z Káſtylią, ná Południe z Murcyą, á ná Wſchod z Medyterránem y Kátálonią. Ma 3. Xięſtwá zwáne: Gandyá, Segorba, y Villa Hermoſa. Ma Rzeki znácznieyſze: Xubar, Gwadalaviar, Morvedre, Seguta, Millas, y innych pomnieyſzych 35. Powietrze ma náyzdrowſze y náyweſelſze bo przez cáły Rok kwitną kwiáty. Ziemię ma gorzyſtą y ſkáliſtą ále w rowninách nád zwyczáy delektuiącą, Zbożá záś z Sycylii biorą, á ná zámián dáią Cukry, Wino, Oliwy, Owoce, Ryże, y Iedwábie, ktorych y wſzyſtkim Kráiom użycza tá Prowincyá. W brzegách Morſkich, y w Rzekách obfituie w Ryby. Ma Miáſtá zwáne: Walencyá, Oryguelá, Segorwá, Xatywá Alikanta, Albaidya, Alzyra, Benifato, Belgeida, Benicario, Biar, Boriano, Carcaſſens, Containa, Denia, Elcha, Gandya, Leria, Morvedra, Monteza, Oliwa, S. Maciey, Villareat, Willar, Xelwa, Xerya, y Xixona.

WALENCYA Miáſto Stołeczne nád Gvadalawiárem, wielkie, y przyozdobione Ogrodámi wokoło, iáko y Stolicą Vice-Królá, y Arcybiſkupá ſwego, wiele Szláchty tu mieſzka, ma ſwoię Akádemią, y w Kátedrálnym doſyć wſpaniáłym ma do widzenia kielich agátowy ktorego Chryſtus Pan zážył przy Wieczerzy Páńſkiey, y koſzułká málenkiego ieſzcze Chryſtusá Páná nigdzie nie ſzyta, Rękámi N. N. Pánny robiona, ma y Włoſy Nays. Pánny, Mleko y Grzebień, co wſzyſtko ieſt zámknięte w puſzce dyámentámi sádzoney, Włoſy N. N. Pánny widzą ſię bydź białáwe. Ma y ząb S. Krzyſztofá długi ná 4. pálce, á ſzeroki ná 3. Partykułę Krzyżá S. iedno Dziecię z Niewinniąt, y dwá pieniądze Judáſzowſkie Srebrne, ná ktorych z iedney ſtrony twárz á z drugiey Tullipan. Bliſko tego Miáſtá ieſt Miáſteczko nád Morzem wſtáwione Portem, zwánym Wálenckim, y Moſtem ciągniącym ſię ná Morze ná 200. Krokow, gdzie z okrętow zkłádáią wſzelkie Kupectwá, ten Port ieſt mocno ufortifikowány przeciw częſtym náiázdom Tureckim.

Walencyá Miáſto náypierwey było odebráne przez Rodrygesá w XI. Wieku, ma wiele Struktur pięknych ták ſwieckich, iáko y Duchownych, y ieden publiczny Dom od Hiſzpánow niepoczciwie zwány *Caſa ſanta* gdzie wſzyſtek ſtek nie wſtydliwych białychgłow, o ktorym grzech opiſowáć. Záſzczycone to Miáſto Oyczyzną Kaliſtá III. y Alexándrá VI. Pápieżow.

SEGORBA ná Morwedrą, ma ſwego Biſkupá.

MORWEDRA nád Rzeką tegoż Imienia, od dáwnych zwáne Saguntá, wierne Rzymiánom, ſpuſtoſzone od Annibálá, wycierpiáwſzy od niego náypierwey wielki głod, według przyſłowia: *Saguntina Fames*, ma do widzenia ieſzcze od Rzymián wyſtáwiony Koſcioł Dyány, y drugi Wenery.

MONTEZA wſtáwione fundowánym tám Orderem tegoż Imienia po zátraconym Templárſkim Roku 1317. tego Orderu Káwálerowie lub Zákonnicy zwáni bywáli Bráciá NN. Pánny, ále teraz ſą dyſpenſowáni od ſtroiu Zákonnego, byle noſili znák krzyżá ná brzuchu.

ORYGUELA nád Segurą, ma ſwego Biſkupá, ma y Fortecę ná ſkále erygowáną, Miáſteczko nie ludne &c. Ma dwie Fontánny, z ktorych iedná nie przyimuie żadnego źwierzęciá oprocz żáby, á druga nie przyimuie mięsá do wárzenia.

XATYWA nád Rzeką tegoż Imienia, ma ſwego Biſkupá, y Zámek mocno ufortyfikowány.

ALIKANTA nie wielkie, ále przyozdobione pięknemi, y wyſokiemi Domámi, hándlowne, y bogáte z przyczyny Portu dobrego y beſpiecznego, Kray okoliczny dodáie portowi Rozynkow, Oliw, Fig, Kápárow, y win delikátnych. MUR-

MURCYA.

KRoleſtwo to mieſzkáne było od Bátyſtánow Ptolomeyſkich, Ballitánow, y Deitánow. Roku 1241. wyzuło ſię z iárzmá Máurow y poddáło Krolowi Káſtylſkiemu pod hołd, á wcále ſię oddáło Roku 1265. z właſnym Krolem Máurem.

Grániczy ná Pułnoc z Walencyą y Káſtylią ná Záchod z Grenádą y Andáluzya, ná Wſchod y południe z Morzem Medyterráńſkim. Ma náyznácznieyſzą Segurę, y Gwadalentyn. Ziemię ſuchą z przyczyny rządkich deſzczow, dla czego máło z ſiebie wydáie Zbożá, y Winá, ále obfituie w Cukry, Oliwy, Migdáły, Ryże, Pomaráńcze, y Cytryny. Powietrze ma doſyć zdrowe. Miáſtá záś náyznácznieyſze Murcya, Kartagena, Lorka, y Karawaka.

MURCYA Miáſto Stołeczne nád Segurą, położone w wdzięczney rowninie, między Ogrodámi, rozdzielone ná 7. Paráfii. W Kátedrálnym Kościele ma do widzenia ſchody ná wieżą, po ktorych może iácháć Káryta, y Grob Alfonſá X. W tym Mieſcie wſzelkie rzeczy Mięsá, Cytryny, Pomaráńcze, Owoce, ná funty przedáią, y ſzácunek kázdy náymnieyſzey rzeczy ieſt ná Tablicy opisány. Chlebá záś nie wolno przedawáć bez rewizyi, ieżeli ſię záś wagá zła pokáże ná to ſpráwiedliwość ieſt táka, że fáiſzuiącego piekarzá prowádzą ná oſle á iádącego kát z tyłu biie, przed nim záś ieden trąbi, y woła tymi ſłowy: tá ieſt kárá ktorą Krol ordynuie żeby zá táki Exceſs karáć, zá ktory winny ieſt oſądzony ná tyle plág, ieżeli záś kát zmyli y da więcey plág iák náznáczono, to on tyleż plág odbiera.

LORKA nád Gwadálentynem ma bliſki ſwoy Port, ále nie wielkie, y nie ludne.

KARAWAKA nie wielkie Miáſto, ále wſłáwione Krzyżem drewniánym tám konſerwowánym, ktory Anioł miał przynieść iednemu Xiędzu, máiącemu celebrowáć przed Krolem Máurem Roku 1231. z támtąd Pielgrzymi przywożą krzyżyki, zwáne Karawáczki, pocieráne o tenże Krzyż, y prezerwuiące od Piorunow y ogniow.

KARTAGENA Miáſto fundowáne od Kartáginow, obronione Zamkiem iednym, ma Port opasány gorámi náylepſzy w Hiſzpánii, około tego Miáſtá znáyduią ſię Kámienie ſzácowne, ma ſwego Biſkupá, kray nie płodny z przyczyny rzadkich ledwie dwá rázy w Rok deſzczow. Miáſto to wielce odmienione od dáwney ſwoiey iſtoty, mocy, y bogáctw odtąd iák było od Rzymián záwoiowáne, Scypion wſzyſtkie mocy iego zwyciężył, y we dwá dni dobył, ználazſzy tám znáczne ſkárby ſamych Tác Złotych po funcie ważących 276. 18300. funtow Srebá, y nie zliczone doſtátki innych bogátych rzeczy, 40000. Cwiertni Pſzenicy, 260000. Jęczmieniá, y 113. Okrętow nałádowánych, z kąd może ſię zmiárkowáć bogáctwá tego Miáſtá. Xiądz Wayrák Francuź piſze, że trzy razy Rzymiánie tryumfowáli w tym kráiu, Helvius po pierwſzym tryumfie wziął 14730. funtow Srebá kruſzcowego, á robionego 17300. Oſtenſus po drugim tryumfie wziął 120438. funtow Srebá; á po trzecim Cornelius Lentulus 515. funtow Złotá, 20000. funtow Srebá ſámego, á ná Monetę robionego 34500. funtow. O 3. mile od Kártágeny Ziemia w zdłuż ciągnie ſię ná morze, zwána, *Capo de Palos*.

ALMACARON wydáie z ſiebie wiele háłunu, znáczne importuiącego intráty Xiążęciu Eſkálońſkiemu, y Margrábi Weláńſkiemu.

GRANATA.

KRoleſtwo to było długi czás pod władzą Máurow, ktorych Roku 1492. dopiero Ferdynánd y Izabellá podbili pod ſwoię moc, dobywſzy Grenáty, á Roku 1610. Filip III. ich wygnał wſzyſtkich z támtąd, Máurowie mieſzkáiąc tu naywięcey applikowáli ſię do roli y do robienia iedwábiow, y bogátych Materyi, ktoremi ſtroili ſwoie białegłowy. Mowá ich byłá Arábſka, y tániec od nich wymyſlony, zwány *Sarabanda*, od Inkwizycyi Hiſzpáńſkiey potępiony, z przyczyny że bárdzo weſoło wzruſza Paſſye.

Tá Prowincyá grániczy ná Pułnoc z Káſtylią, ná Záchod z Andáluzyą ná Południe z Morzem Afrykáńſkim, á ná Wſchod z Murcya. Mieſzkána przedtym od Sexytánow, Baſtulow, y Penow. Ma wiele Gor, między ktoremi Syerra, Nevada, wydáie z ſiebie 26. Rzek, á nayznácznieyſze Xenil, y Darro, ktorych wodá liczy náywiękſze choroby bydłá piiącego ią. Drugie Gory zwáne Alpuxarras, z ktorych wyſokości obaczy Gibraltar

y brzegi Afrykáńſkie, y Tanger, ná tych Gorách drzewá bárdzo wyſokie roſną, w owoce obfituiące, ieſt tám yzrodło iedno, w ktorym zmáczáwſzy nić, álbo iedwáb, choć nay-bielſzy, záraz ſzczernieie, y bliſko niego wychodzą wápory, zábiiáiące zbliżonego źwie-rzá. Powietrze ma doſyć zdrowe y mierne, bo między Gorámi nápełnionemi wielą zrodeł, z ſtrony Południowey Ziemiá ieſt rowna, ále z inſzych ſtron wſzędzie gorzyſta y ſkáliſta, obfituie iednák w zbożá, Winá, Oliwy, Cukry, Cytryny, Melony, Lny, Konopie, y wſzelkie Owoce, oſobliwie w drzewo Morwowe, dla czego iedwábiow wiele z ſiebie wydáie, ták iáko y rozynkow wiele innym kráiom poſyła, ktore robią wyſuſzáiąc iágody Winne ná Słońcu, inni ie też pierwey wárzą á potym ná Słońcu ſuſzą.

Granátowie ſą przyiemni, grzeczni, woienni, ſtrzeźwi, bo y Winá ledwie co piią, y Dzieciom ſwoim zábraniáią, ſą prácowici w Roli, y hándle prowádzą. Miáſtá w tey Prowincyi ſą znácznieyſze, zwáne, Grenada, Gvadix, Baca, Loxa, Anteqvera, Malaga, Cartama, Munda, Velezmalaga, y Alhama.

GRANADA Miáſto Stołeczne, między naypryncypálnieyſzemi Miáſtámi w Hiſzpánii, ma 18. Brám, y w około mil 3. położone nád Xenilem. Dzieli ſię ná 4. częſci zwáne: Grenada, Alhambra, Alvezin, y Antiqverule. W pierwſzey częſci ieſt Kościoł wielki, gdzie ieſt grob Ferdynándá y Izabelli. W drugiey ieſt Zamek Krolow Hiſzpáńſkich, przedtym Máuroſkich, bárdzo obſzerny nákſztáłt Lábiryntu, bo do zbłądzenia ſpoſobny, może w nim mieſzkáć 40000. Ludzi. W oſtátniey Części ieſt Akádemiá, á w Trzeciey nic oſobliwego. To Miáſto ma ſwego Arcybiſkupá, y Arſenał dobrze opátrzony, teráz nie ieſt ták bogáte y ludne, iák było zá Máurow. Kray tuteczny Powietrze ma zdrowe, y Ziemię obfituiącą w Owoce.

GVADIX nád Gvadalentynem ma ſwego Biſkupá, y bogáte w ſwoich Páſtwiſkách w bydłá.

MALAGA ma Port bárdzo dobry, nie wielkie ále ludne, mocne y obronione dwiemá Cytádellámi, ma ſwego Biſkupá y Kościoł Kátedrálny nie wielki, ále Stalla Kánonicze ſą ſzácowáne 50000. Czerwonych Złotych, y godne widzenia. Ferdynand tego Miáſtá dobył przez głod, obfituie w Winá dobre, y Ryby ſtone, ktoremi hánduie.

ALMERIA Miáſto nád Morzem położone, á z drugiey ſtrony Gorámi opasáne, bliſko Kapu de Gattes, ma ſwego Biſkupá, y Port Morſki, było wzięte Máurom przez Alfonsá VIII. Krolá Káſtylſkiego.

BACA Miáſto dáwne ma ſwoię Akádemią fundowáną Roku 1538. wydáie z ſwego Kráiu wiele zbożá, Winá, Miodu, y Lnu.

LOXA położone w pięknym kráiu przyozdobionym Ogrodámi, y nápełnionym łąkámi, owocámi, kwiátámi, nád Rzeką Xenil. Tu ludzie owce kármią lnem, dla czego z wełny ich ſą naymocnieyſze Sukná.

ANTEQVERA przyozdobione Zámkiem, w ktorym Hiſzpáni konſerwuią oręże Máurowſkie, á náywięcey Piki, ſtrzáły &c. O milę od tego Miáſtá, ieſt iedná Fontánná, wielce pomocná ludziom ná kamień, według dáwney inſkrypcyi ktora tám ieſt, tymi ſłowy;

Fonti. Divino. Aram.
L. Poſthumius, Statullius
Ex Voto D. D. D. dziś názywa ſię tá Fontánná *Fuente de La Piedra* to ieſt Fontánná ná kámień.

ELVIRE Miáſto wſłáwione Roku 305. Synodem tám odpráwionym, ná ktorym Kanon 67. zábránia Dámom, lub Pániom wielkim konſerwowáć wielu y pięknych Lokáiow.

MUNDA álbo MONDA Miáſto dáwne mieſzkáne od Turdetanow, wſłáwione bátálią wygráną przez Juliuſzá Cesárzá przeciwko Synowi Pompeiuſzá, po ktorey wygrá-ney kazał wáły ſypáć około trupow, iáko Silius Italicus ſwiádczy *Lib. 3.*

Et Munda Æmathios Italis paritura labores.

ALHAMA Miáſto náypierwſze odebráne Máurom przez Ferdynándá y Izábellę położone ná ſkále, ma Zamek, do ktorego Akwedukty prowádzą zrzodelne wody, bliſko tego Miáſtá ſą cieplice.

ANDALUZYA.

KRoleſtwo to zowie ſię y drugim Imieniem WANDALICYA od Wándalow záſtánowionych w nim w V. Wieku, przedtym było mieſzkáne od Turdulow, y Turdytánow według Stráboná. Rzymiánie záwoiowáwſzy ie trzymali tám Pretorá, Podſkárbie-go,

go, y Generałá Kápitáná, y poſtánowili 4. Trybunáły w Miáſtách Kadyxie, Korduv, Ecyi, y Sewilli, ráchowáło w ſobie ná ten czás Miáſt 175. z ktorych w oſmiu były Kolonie Rzymſkie, y wſzyſtkie żyły według Práw Rzymſkich. Zámyka w ſobie wielką Część Gor zwánych Sierra Morena ná Pułnocy, á ná Wſchod część Gory Syerry Alkaraſkiey, á ná Południe ma Gorę Kaſpę. Grániczy ná Pułnoc z Eſtremadurą, y Káſtylią, ná Záchod z Portugállią, y Algárbią, ná Południe z Gibraltarem, y Oceánem, á ná Wſchod z Granátą y Murcęą. Rzeki ma náyznácznieyſze Gwadalkiwir, Gwadaſſo, Xenil, Gvadalete, Tinto, Odier.

Obywátele Andaluzcy ſą wielcy Zelotypi nie wierzący żonom ſwoim, y oſtrzy ná nie rownáiąc ie ſobie z ſłużebnemi.

Kray ten obfituie w winá, zbożá, cukry, báwełny, á náywięcey w konie bárdzo ſzybkie, dla czego ſię názywa ſzpichrzem, piwnicą y ſtáynią Hiſzpáńſką. Z gor wydáie Srebo żywe, Pryncmetále, kruſzce Srebrne, Dyámenty &c. Ma Miáſtá zwáne: Sewilia, Cordua, Cadix, Jaen, Gibraltar, Medina Sidonia, Batia, Xeres, Ecia, Ubeda, Anduxar, Aiamonta, Eſcalone, Lebrixa, Monte major, Oſſuna, Niebla, Palma, Palos, Port S. Máryi, y Port real.

Andaluzyá dzieli ſię ná 4. Częſci zwáne, od Miáſt: Cardua, Sevilia, Xięſtwo Medina, Sidonia, y Cadix Wyſpá.

SEVILIA nád Rzeką Gwadálkiwirem opasáną oliwnemi láſsámi, Miáſto Stołeczne, y po Mádrydzie náywiękſze w Hiſzpánii, Hiſzpáni o nim ták mowią: kto nie widział Sewilii niewidział nic oſobliwego, bo kiedy Bog kogo kocha, to mu dáie mieſzkánie w Sewilii. Ma ſwoię Akádemią, Parláment, Trybunał Inkwizycyonálny, y Mennice Generálną, do ktorey Złoto y Srebro z Ameryki bywa złożone y wybisiánená monetę. Przyozdobione wielą Kláſztorow, y Kościołow á náywſpaniálſzym Kościołem Kátedrálnym, gdzie ieſt Grob S. Ferdynándá III. y ſamey Krolowey. Ten Krol Roku 1248. wygnał Máurow z Sewilii, po áttáku Miáſtá przez 16. Mieſięcy, ktorzy tám mieſzkáli, przez lát 534. Arcybiſkup Sewilſki ma 100000. Tálerow intráty, á Kápituła więcey, X. Wayrak piſze że w Kościele Kátedrálnym ieſt Monſtrancyá wáżąca sámego Złotá 1750. funtow, miſternie robioná, y w tym Kościele codzień powinno ſię 300. Mſzy SS. z obligácy odpráwić.

To Miáſto zá dáwnych zwáne Hiſpalis, álbo Spalis, y *Colonia Romulea*, od Máurow zwáná Sbilia, álbo Isbilia. O milę od Sewili nád Gwadálkiwirem ieſt ſtára Sewiliá, ále tylko wieś, w niektorych záś mieyſcách tylko znáki, y Imię Talca, ktorym ſię tám názywáią Polá. Swiádczą támeczni, że tám byłá dáwna Italiká Miáſto Biſkupie y Oyczyzná Césárzow Traiáná, Adryaná, y Teodozyuſzá, iáko y Poéty Syliusá Itáliká iákoż tám ználeziono ieden Metál, z nápiſem: *Divi Aug. Munic. Italic. Perm.*

CARDUA nád Gwadálkiwirem ma ſwego Biſkupá, Miáſto wielkie y ſtarodáwne, położone w rowninie bliſko Gor Syerry Moreny, było ſtolicą Krolow Mauroſkich przez 200. lát, gdzie dotąd ieſt ich Zámek, y Kościoł przemieniony ná Kátedrę, do ktorego ták byli nábożni, że choćiáż wygnáni, przecież Morzem przyieżdżáli ná náwidzenie go, ieſt ták wielkie, że od Muru iednego drugiego nie doyrzy, ma kolumn Jáſpiſzowych, y mármurowych czárnych 850. Ołtárzow 366. Brám 24. To Miáſto odebráno Máurom Roku 1236. przy Kláſztorze Dominikáńſkim ieſt ieden Dzwon, ktory przed śmiercią Zákonniká káżdego ſam dzwoni, podobne dzwony ſą u tychże Oycow w Zámorze Prowincyi Leońſkiey y Salernie, ieſt tu y ſtáyniá Kroleſka konſerwuiącá záwſze dla Krolá 200. koni. Szczyci ſię to Miáſto oyczyzną Seneki, Lukáná, y Ludwiká Gongory Poéty Hiſzpáńſkiego.

CADIX Miáſto fundowáne ná wyſpie tegoż Imienia od dáwnych zwáney Wyſpą Junony, ktorey tám był Kościoł dedykowány. Anglowie ſpalili byli to Miáſto Roku 1596. ále odnowione nie wielkie, lecz piękne, y mocne, obronione od Morzá wielkiemi Skáłámi, á od Ziemi foſsámi y wáłámi, ma Port bárdzo dobry zmocniony dwiemá Zámkámi, y trzecim ná Skále w Srodku Morzá. Miáſto to ieſt hándlowne, bo wſzyſtkie Kupiectwá z támtąd idą do Indyi, y do Europy; ma ſwego Biſkupá. Był tu kiedyś Kościoł Herkuleſowi konſekrowány, w ktorym byłá Statuá Alexándrá Wielkiego, Juliuſz Cesarz widząc ią zápłákał, uważáiąc ták wielkie zdobyczy tego Monárchy w lát 33. Był y Ołtarz dedykowány Uboſtwu; Drugi Náuce; Trzeci Staroſci: Czwarty śmierci. Juliuſz z tego Kościołá wielkie Skárby wziął ná zápłátę Woyſku. Stárożytność byłá tey ſuppozycyi, że tá wyſpá oſtátnia w Swiecie, y Słońce zfátygowáne biegiem uſtáwicznym tám miáło ſwoy ſpoczynek.

- - *Soliſque cubilia gades, ſtat*

Port tey Wyſpy dobry Miáſto to uczynił ludnym, iákoż y zá Rzymián muſiáło

ło bydź ludne, kiedy zá Auguſtá Cesárzá tám náráchowáno sámych Káwálerow 500. Ziemiá ná tey Wyſpie wiele obfituie w páſtwiſká.

JAEN nád Rzeką Trya, Miáſto wielkie y piękne, zá pánowánia Máurow rowná-ło ſię Sewilii y Kárduy, ma ſwego Biſkupá. Ferdynand IV. Krol Káſtylſki tu umárł, wſtáwione to mieyſce w Kátedrálnym Kośćiele konſerwowáną Weroniką, dokąd wiele pielgrzymuią Hiſzpáni.

BAEZA Miáſto nie wielkie zwáne od dáwnych Betyká ma ſwoię Akádemią.

OSSUNA Miáſto Stołeczne Xięſtwá náleżącego do Domu Gironow.

GIBRALTAR ma ſwoię denominácyą tá Górá od Kápitaná Arábſkiego zwánego Gibel Tarif. Miáſto położone nád ciáſnym Morzem iákoby nád Kánáłem łączącym Oceán z Medyterránem, ma ſwoy Port wielki y beſpieczny, nie wielkie ále mocne y obronione dobrą Cytádellą, fundowáne ná Gorze tegoż Imienia, ktorą ſtárodáwni rozumieli bydź kolumną Herkuleſá, iáko y drugą przeciwko niey z ſtrony Afryki, y bliſko Ceuty, tych obudwoch ná przeciwko ſiebie położonych gor wyſokość, widzi ſię przeieżdżáiącym z Oceánu do Medyterránu iák dwie kolumny, iedni rozumieią, że Herkules doſzedſzy tego mieyſcá y rozumieiąc że nie máſz dálſzego Swiátá, założył te dwie kolumny dáwſzy ná nich Inſkrypcyą: *Non plus ultrà*, inni záś twierdzą báiecznie, że te kolumny były wyſtáwione od Herkuleſá, y przez długi czás Wiekow ták wyſoko wyroſły, że ich y naydáley może obáczyć, dla czego názwáli to mieyſce ciáſnym Morzem Herkuleſowym. Teraz ná tych dwoch gorách ſą dwie Káplice N.N. Pánny, z ktorych iedná Gibráltarſká zowie ſię *Nuoſtra Senora d' Europa* to ieſt Náſza Páni Europeyſka, á drugá Afrykáńſká zowie ſię Náſzá Páni Afrykáńſka; ſrodkiem Gory Gibraltárſkiey, ieſt iedná iáſkiniá, ktorą może przeyść podziemnie áż do Morzá. Druga iáſkiniá ieſt otworzona w gorze, ktorą támeczni rozumieią bydź prowádzącą pod głębokośćiámi morſkiemi, áż ná brzeg Afrykáńſki, ále tego niedoſwiádczáli ſię.

ALGESIN Miáſto bliſko Gibraltáru náleżáło do Grafá Juliańá, z kráiem cáłym tegoż Imienia, y tu náypierwey byli Máurowie zgromádzeni od tego Grafá ná záwoiowánie Hiſzpánii.

TARIF o dwie mile od Gibraltáru miáſto wielkie fundowáne od Taryfá Kápitáná Máurá.

MEDINA SIDONIA Miáſto záſzczycone Xięſtwem y Traédyą zábitey blánki Krolowey Káſtylſkiey Roku 1362. z rozkázu Krolá Dom Pedra Mężá.

LEBRIXA Miáſto od dáwnych zwáne Nebriſſa fundowáne od Bachusá według Sylwiusá Itáliká

At Nebriſſa Dioniſæis conſcia ſacris
Quam Satyri coluêre leves

SAN LUCAR Miáſto weſołe piękne y obronione Zámkiem mocnym, ma Port morſki dobry, náleży do Xięſtwá Medyny Sydonii.

PORT S. MARYI Miáſto położone w rowninie wdzięczney nád Rzeką Gwadálettą hándlowne z przyczyny bliſkośći Kadyxu.

ESCALONA tytułuie ſię Xięſtwem.

LEGIA.

KRoleſtwo to Leońſkie zwáne, początek Tytułu Krolewſkiego ma od OrdoniuſzáII. Roku 917. bo kiedy Máurowie náiecháli Hiſzpánią, Chrześciánie nie mogąc ich iárzmá cierpieć, iedni uſzli, w Aſturyiſkie y Gállickie gory, drudzy do Fráncyi, tym czáſem Pelagius, o ktorym wyżey, pod Krolámi Roku 722. zebráwſzy potencyą, odebrał Máurom Leońſką Prowincyą, i iego Sukceſſorowie intytułowáli ſię Krolámi Aſturyiſkiemi, czyli Owieckiemi, dopiero Ordonius wziął ná ſiebie tytuł Krolá Leońſkiego, poſtánowiwſzy Stolicę ſwoię w Leonie.

Tá Prowincyá byłá według Strabońá mieſzkána od Wetonow, y graniczy ná pułnoc z Aſturyą, ná Záchod z Gállicyą, y Portugállią, ná Południe z Eſtramádurą, ná Wſchod z Káſtylią ſtárą. Dzieli ią Rzeká Duero ná część południową y pułnocną. Ziemię má gorzyſtą y nie płodną. Zámykáłá w ſobie przedtym pod tytułem Kroleſtwá Leońſkiego Gállicyą, Aſturyą, Káſtylią ſtárą, y Eſtramádurę, ále to wſzyſtko przyłączone do Kroleſtwá Káſtylſkiego Roku 1230.

Ma Rzeki znácznieyſze zwáne Duero, Puizegra, Carrion, Tormes, Torto, Tera, Eſla, y Orbego. Miáſtá ma zwáne, Leor, Aſtorga, Palencya, Toro, Zamora, Salamanka, y Ciudad Rodrigo. LEON

LEON Miásto Stołeczne fundowáne przy gorách Afturyiſkich nád Rzeką Eſlą, wielkie, ále nie ludne, ma ſwego Biſkupá y Akádemią, przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym y w nim Grobámi 37. Krolow Hiſzpáńſkich, y Cesárzá iednego. Kánoniczá Godność ieſt przyozdobiona Krolewſką, bo Krol Hiſzpáńſki ieſt záwſze Kánonikiem Leońſkim, y ieżeli tám ieſt przytomny z Kánonikámi záſiáda, ten sám Przywiley ma y Márkiz Aſtorgſki.

PALENCYA ma ſwego Biſkupá, y Akádemią.

ZAMORA ma ſwego Biſkupá, y u Dominikánow Dzwon, ktory przed śmiercią káždego máiącego umrzeć Dominikáná sám dzwoni.

SALAMANKA nád Rzeką Tormes, Miáſto wielkie, ma ſwego Biſkupá, y Akádemią ſławną, máiącą około 80. Profeſſorow, y 24. Kollegiow, á w káždym 30. Kollegow, z ktorych iedni ſą Profeſſorámi, drudzy ſtudenci, między Kollegiámi ieſt 4. większych, w ktorych uczoni ludzie dáią lekcye, z náyprzednieyſzych Fámilii tu Oycowie dáią ſwoich Synow, z ktorych wiele godnych ludzi Kroleſtwo y Krol ná rożne honory y Poſelſtwá wybiera. Obywátele tego Miáſtá máią o ſobie Hiſzpáńſkie przyſłowie: *Ni buen zapato de Valdres, ni buen Amigo de Salamanca*, to ieſt: Ani dobry Swiec Wáldrſki, áni dobry Przyiaćiel Salámáncki.

CIUDAD RODRIGUO Miáſto piękne y mocne, ma ſwego Biſkupá, fundowáne od Ferdynandá II. Roku 1200. nád Rzeką Agwadę, przeciw náiázdom Portugálſkim.

LEDESMA nád Tormeſem ufortyfikowąne ſwoią Sytuácyą, wſławione Wodámi ciepłemi pomocnemi ná rożne defektá.

MEDINA del CAMPO Miáſto dáwne, hándlowne, bogáte, uprzywileiowáne od wſzelkich podátkow, wolne Elekcye ma do honorow wákuiących, ták iáko y Duchowieńſtwo.

KASTYLIA.

KRoleſtwo to przez długi czás Krolow ſwoich nie miáło, bo Roku 913. czyli 915. Ordonius Krol Leońſki, á potym Káſtylſki kázáwſzy ſtrácić 4. Gráfow Káſtylſkich wzniecił w Poſpolſtwie rebellią, ktorzy obráli ſobie dwoch ſędziow áby rządzili ná Mieyſcu Krolewſkim áž do śmierci Roku 930. Ferdynánd Gonzales záſłużony w woienym Trybie przeciw Máurom, od Ramirá II. Krolá Leońſkiego otrzymał rekompenſę Tytuł Grafſtwá Káſtylſkiego, od ktorego Gonzalesá, áž do Gárſyasá, Prowincyá tá byłá rządzona przez Gráfow, po Gárſyáſie umárłym bezpotomnie, Roku 1029. Sukceſſyą wzięłá Nugná Sioſtrá iego, á żoná Skánchy czyli Sánkcyuſzá Krolá Náwárſkiego, ktory Káſtylią erygował ná Kroleſtwo, á Roku 1217. Ferdynánd II. Krol Leońſki [Prawem Dziedzicznym złączył Náwárrę y Káſtylią z Koroną Leońſką, Roku zás 1474. Ferdynand y Izabellá przyłączyli te Kroleſtwá do Arrágonii.

KASTYLIA ieſt oblana wielą Rzekámi, powietrze ma czyſte y zdrowe, gruntá gorzyſte y nie urodzayne, bo zbytnie ſuche, w niektorych iednák mieyſcách obfituie w zbożá, winá, y owoce, oſobliwie w południoweу ſtronie, á náywięcey w páſtwiſká y w ſtádá owiec, z ktorych bárdzo przednią wełnę wydáie.

Dzieli ſię ná Stárą Káſtylią álbo pułnocną, y Nową, álbo południową, ktore dwie częſci dzielą Gory Syerra Tablada, y Syerra Morena, ciągniące ſię wzdłuż od Wſchodu do Záchodu.

KASTYLIA STARA.

TA Prowincyá ieſt Pułnocná, byłá mieſzkáná według Pliniuſzá y Ptolomeuſzá od Wákcennow, Káryktow, Murbogeiow, y Pelándow, názywa ſię ſtára, bo náypierwey od Máurow odebrána. Graniczy ná Pułnoc z Aſturyą y Biſkayą, z Leonem ná Záchod, z Káſtylią nową ná Południe, z Arrágonią y Nawárrą ná Wſchod. Zámyka w ſobie Káſtylią włáſną, Ryoxę, y Burewę. Oblana Rzekámi Ebrą y Dourą. Miáſtá ma znácznieyſze: Burges, Valla dolid, Avilla, Segovia, Sigvenca, Oſma, Soria, Calahora, S. Dominico dela Calciata, Najem, Nagera Xięſtwo, Longrono, Agreda, Agurar, Aranda de Duoro, Coruna, Trias, Lerna, Miranda, Medina del Campo, Olmedo, San Iſtevan, Sepulveda &c.

BURGOS Miáſto Stołeczne nád Arlancą, wielkie ále nie piękne oprocz Kościołá Kátedrálnego, Pałácu Arcybiſkupiego, y Szpitalá dla Pielgrzymuiących do S. Jákubá, ktory ma roczney intráty koło 30000. Tálerow, á Arcybiſkup 40000. Dukátow, zá murámi tego Miáſtá ieſt Kláſztor Pánieńſki bárdzo bogáty, máiący w ſobie 150. Zákonnic, Corek Xiążąt, y Pánow wielkich, Xięni tego Kláſztoru rządzi 17. Kláſztorow, 14. Miáſt, 50. Burgow nákſztáłt Miáſteczek, do ktorych obiera ſobie Gubernátorow, dyſponuie 12. Kommend.

VALLA DOLID nád Pizwerga, Miáſto wielkie, bo ma 11000. Domow, y ludne, bywáło przedtym Stolicą Krolow Káſtylſkich, ktorych Pałácem przyozdobione, y wielą Szláchty tu rezyduiących, ma ſwego Biſkupá y Akádemią.

AVILA nád Adáią, ma ſwego Biſkupá, záſzczycone Mánufákturámi ſukien delikátnych, y Oyczyzną S. Tereſſy y Akádemią.

SEGOVIA fundowáne ná gorze, ludne y wielkie, bo ma 7000. Domow, zbogácone Mánufákturámi ſukien pięknych, y mennicą, ma y Akwedukt od Trajáná Cesárzá wyſtáwiony.

SIGVENCA nád Rzeką Henares zmocnione Cyttádellą, y przyozdobione Biſkupſtwem, Akádemią, y Arſenałem.

OSMA nád Dourą, ma ſwego Biſkupá.

SORIA zwáne od dáwnych Numancia, ktore przez 14. lat wytrzymáło Atták przeciw 40000. Rzymián, ále teraz ſtráciło luſtr.

CALAHORA Miáſto nád Ebrą, záſzczycone włáſnym Biſkupem, y Kościołem Kátedrálnym, á náybárdziey według wielu Autorow Oyczyzną S. Dominiká Fundátorá Zákonu Káznodzieyſkiego, ktorego Regułá byłá ápprobowána od Innocentego III. Papieżá ná Concilium Lateráńſkim Roku 1215. inni záś twierdzą, że był Rodem z Kalárogi Miáſteczká Dyecezyi Oſmſkiey.

AGREDA przy Gorze Mont Cajo fundowáne, obſzerne, murem opasáne ále nie ludne, záſzczycone Relikwią, y manuſkryptámi Maryi d' Agreda Zákonnice bárdzo pobożney y świętey.

LERMA tytułuie ſię Xięſtwem y ma Zámek ná gorze.

MEDINA del Campo Miáſto bogate, hándlowne, y uprzywileiowáne Práwámi, záſzczycone Ferdynándá I. Krolá Arrágońſkiego urodzeniem, Roku 1380. y Cesárzá Ferdynándá I. Roku 1503.

LONGROFIO nád Ebrą, bogáte w winá, owoce, y Morwy.

KASTYLIA NOWA.

TA Prowincyá według Ptolomeuſzá, Stráboná, y Pliniuſzá byłá mieſzkána od Kárpetánow, Kasábruenow Láminitonow, Oretánow, Icedytánow, y Lancyenow. Dopiero od dwoch Wiekow ieſt Stolicą Krolow Hiſzpáńſkich, zwáną od Hiſzpánow Kroleſtwem Toletáńſkim.

Graniczy ná Pułnoc z Stárą Káſtylią, ná Wſchod z Wálencyą y Arrágonią. Ten kray ieſt náyobſzernieyſzy nád inne, ciągniący ſię ná Południe od Syerry Moreny, áż do gor pułnocnych zwánych Tornas Vacas, zámyka w ſobie 4. Prowincye, zwáne Eſtramadura, Marka, Syerra, y Algarya. Ma Rzeki znácznieyſze Taga, Gvadiana, Henarez, Trajuna, Xarana, Gvadarama, y Xubar. Miáſtá ma pryncypálnieyſze Madryd, Toledo, Alcala de Henarez, Gvadalaxara, Cuenca, Ciudad Real, Truxillo, Merida, Badajos, Coria, Alcantara, Placencia, Albuquerqva Xięſtwo, Alacar, Almagro, Almonecid, Calatrava, Cifuentes, Conſvegra, Medicaceli, Orgas, Puebla &c.

MADRID Miáſto Stoleczne cáłego Kroleſtwá, wielkie nád Rzeką Maſanares, ná ktorey ma Moſt wielki, ále częſto wyſycháiący, z ktorey przyczyny ma o ſobie przyſłowie: Trzebáby przedáć moſt dla kupienia wody do Rzeki; y drugie przyſłowie; Ná innych mieyſcách Rzeká czeka moſtu, á tu záś moſt czeka Rzeki. Rozdzielone ieſt ná ſtáre y nowe Miáſto, w ktorych nie może nikt nic przedáwáć do iedzenia y picia, poki táxowáne nie będzie, bo Krolowi oſmy groſz idzie z káżdey rzeczy przedáney, Poſłowie cudzoziemſcy, y Miniſtrowie ſą uwolnieni od tey táxy, ktorym prowiduie Dwor Hiſzpáńſki wſzelką żywność. Przyozdobione to Miáſto dwiemá Pałácámi Krolewſkiemi. Pierwſzy Pałác zwány *Buen Retiro* wyſtáwiony od Filippá IV. zá Miáſtem w piękney rowninie z 4. Appartámentámi w kwádrátową formę

wę

we ſrodku Dziedziniec máiący z Fontánną ſkrapiáiącą kwátery kwiátámi przypſtrzone. Pokoie ſą wſzyſtkie wyzłacáne rożnemi ſztukámi, Sálá ná de wſzytko ciekáwa do widzenia, w ktorey ſię Komedye odpráwiáią, cáła ſztukámi przyozdobiona, wyzłacána, y obſzerna, w káżdey lodzi może 15. Oſob zmieścić, Krolowie tu ná wioſnę rezyduią, y przez więkſzą część látá báwią. Drugi Pałác Krolewſki zwány *El Pardo* o milę od Mádrydu, kwadrátową ſztuką wyſtáwiony, z 4. Wieżámi, y 4. Appartámentámi kommunikácyą máiącemi przez wielkie Gálerye kolumnámi podpárte, przyozdobiony ogrodem bárdzo pięknym, y mieyſcámi pięknemi do polowánia, y opárkánionemi.

ANRAYUEZ Pałác Krolewſki o 3. mile od Mádrydu, nád dwiemá Rzekámi Tágą y Xamárą dość piękny y wſpániáły, á ná dewſzyſtko máiący do widzenia Ogrod bárdzo obſzerny, długi, y więkſzy od Wersálſkiego w Fráncyi, przyozdobiony licznemi Státuámi, z ktorych Fontánny wypływáią z oſobliwſzemi ſztukámi, Gorá Parnáſs, ná iednym ſtáwie wyrzuca z ſiebie náywyżſzą Fontánnę, Cupido záś ile ſtrzał, tyle Fontánn wyrzuca, ſą y drzewá wyſokie oſobliwą ſztuką wyrzucáiące z ſiebie Fontánny, między Státuámi náyprzednieyſza ieſt Janá Auſtryáckiego kámienna, ktorá z włoſow ſwoich wyrzuca Fontánnę &c.

ESCURIAL o 3. mile od Mádrydu, Konwent wyſtáwiony od Filippá II. ná zádoſyć uczynienie wotom po bátálii S. Kwentyná ná mieyſcu ſpálonego Kláſztoru S. Hieronymá we wſi zwáney Eſcurial, ten Konwent ma bydź náywſpániálſzy w Hiſzpánii, y w cáłey Europie, ná ktory trzech Krolow wielkie ſkárby łożyli, wyſtáwiony ieſt kwádrátową Formą z 4. Wieżámi nárożnemi, zámyka w ſobie 17. Kláſztorow, 22. Dziedzińcow, 11000. okien, Zákonnicy záſtępuią cáły ten Konwent, w ktorym ſą Appartámentá Krolá y Krolowey, ma koſztowáć 6200000. Dukátow, oprocz Pánteonu fundowánego od Filippá IV. nákſztáłt Rzymſkiego, gdzie ſię chowáią Krolowie, y Krolowe Hiſzpáńſkie. Zákon S. Hieronymá był approbowány przez Grzegorzá XI. Pápieżá Roku 1374. ktorego Zákonnicy máią w Eſcuriale iednę Bibliotekę rozdzieloną ná 3. Sále, gdzie w iedney ráchuie ſię 18000. Kśiąg, á w drugiey 3000. sámych Manuſkryptow tráktuiących o sámey Religii Máurow, opisánie ták wielkiey ſtruktury trudne dla zábránia wiele mieyſca, ále wolno widzieć ciekáwemu Xiędzá Wayráká obſzerniey tráktuiącego o opisániu Hiſzpánii, lub też Autorow Hiſzpáńſkich.

TOLEDO przedtym Stołeczne Krolеſtwá ſwego Imieniá, nád Rzeką Tágą między ſkáłámi, ná ktorych wierzchu ieſt Zámek erygowány y Koſciol Kátedrálny, Miáſto dáwne y wielkie, bo ma w ſobie 27. Páráfii, y 38. Kláſztorow, ále nie ludne, przyozdobione Párlámentem Káſtylſkim, y Akádemią, ma ſwego Arcybiſkupá, Prymásá Hiſzpáńſkiego, máiącego roczney intráty 100000. czerwonych złotych y tyle drugie Kápitułá, Koſciol Kátedrálny wſpaniáły y máiący wielkie ſkárby, y Relikwie, między ktoremi ieſt ſukienká NN. Panny, bárdzo bogáta sámemi dyámentámi, perłámi, rubinámi, y ſzmarágdámi sádzona. Ma do widzenia Akwedukt wode prowádzący z Rzeki áż do Zámku ná ſkáłę, á z támtąd do Miáſtá. Bliſko Toledy ieſt mieyſce iedno w leſie, zwáne, *Dehesa de Las cien Donzellas* to ieſt Las ſtu Pánien, bo Mauregat Krol Leońſki był obligowány płácić Trybut Máurom 50. Pánien Szláchеckich, y 50. mnieyſzey kondycyi, ktore były w tym leſie y budynku, lub Zamku támecznym edukowáne dotąd, poki nie były do Afryki odeſłáne, ále po wygnánych Máurách Kárdynał Cyryxeo Arcybiſkup Toletáńſki kupił ten Zamek y Lás, gdzie Roku 1573. fundował Kláſztor ná 50. Szláchеckich, y ná 50. mnieyſzey kondycyi Corek, ten Kláſztor był potym do Toledy przenieſiony, ma roczney intráty 35000. Dukátow, ſiedmio letnie tám Pánny dáią ná Edukácyą, ktorá, z ktorych idzie zá mąż, ieżeli Szláchciánká bierze Poságu 2000. Tálerow, ieżeli nie, to 1000. Tálerow. Wſtáwione to Miáſto wiele Koncyliow. O puł mile od Toledy ſą do widzenia znáki wieży Czarnoxięſkiey, ktorą Krol Roderyk otworzyć kazał z tey przyczyny. Julian Gráf ſprowádziwſzy do Hiſzpánii Máurow Roku 712. czyli 713. ták przeſtráſzył Roderyká, że zubożony bez ſkárbow, ſpoſobu mieć nie mogł do bronienia kráiu przeciw nieprzyiacielowi, w nádziei záś będąc Roderyk ználezienia ſkárbow w tey wieży, otworzyć ią kazał, ktorá byłá między dwiemá ſkáłámi, pod ktoremi widáć było iednę iáſkinią głeboką rozdzieloną ná 4. Części, w ktorych ſrodku byłá iedná roſpácz zámknięta drzwiámi żeláznemi, z wielą Zámkámi y kłotek, y ná niey inſkrypcyá Grecka, ktorey explikácye rożne były, á náypewnieyſza byłá, że kto otworzy tę ſkáłę, nieſzczęſliwy będzie. Roderyk kazał zrobić pochodnie wielkie, ktoreby nie mogły zgáſnąć w tey iáſkini od iákiego nágłego wiátru y sám z liczną aſſyſtencyą tám wſzedł, y náypierwey ználazł iednę Sálę przedniemi ſkulpturámi przyozdobioną w iey ſrodku, Státuą pryncmetálową reprezentuiącą czás, w Práwey ręce trzymáiącą

bron

broń, ktorą czás po czáśie uderzáłá w ziemię, y to uderzánie czyniło wielki grzmot po iáſkini, Roderyk by náymniey nie zmieſzány tym Fántazmá, y owſzem aſſekurował ie, że żadney ſzkody nie uczyni, tylko, áby obaczył oſobliwoſci wſzyſtkie, ná ktore ſłowá Statuá przeſtáłá bić w ziemie, á tym czáſem Krol wizytował wſzyſtkie mieyſcá, gdzie między innemi poſtrzegł inſkrypcyą Arábſką, ná żywocie Státuy tymi ſłowy: czynię moię powinność; ná rámieniu záś: zá moią pomocą; ná lewey ſtronie przeciw murowy: Nieſzczęſliwy Krolu twoy zły deſtyn ſprowadził cię tu; á ná prawey ſtronie: ty będzieſz z władzy zepchnięty od inſzych cudzoziemſkich Národow, y twoi poddáni będą karáni, ták iák ty zá ich grzechy. Roderyk nápáſzy ſwoię ciekáwość ledwie co przeczytáwſzy umknął ſie ná tych miáſt Statuá poczęłá uderzáć w ziemię, y wyſzedſzy kazał zámknąć tę brámę y ziemią zákopáć, ále teyże sámey nocy z tey ſtrony głoſy y wrzáſki ſtráſzne ſłycháć było, á potym iákoby pioruny grzmoty, huk ſłycháć było, á ná záiutrz áni znáku ználeść nie mogli, gdzie byłá tá wieżá, o czym twierdzi Abulkácym Tarif Abentaryk w Hiſtoryi poſtánowienia ſię Máurow w Hiſzpánii, y ták opiſuie iáko wiádomy, y przytomny expedycyi przeciw Máurom, informowány o tey wieży od Arcybiſkupá Dom Oppaſa Generałá Krolá Roderyká przeciw Máurom, ktory był z Krolem w tey wieży, iákoż według tey predykcyi Roderyk od Máurow ná woynie zábity, y Páńſtwo iego záwoiowáne, tego Autorá Noblot w Geográfii ſwoiey cytuie.

BARCHON de BLAYE nie wielkie Miáſteczko, ále ciekáwe do widzenia Zámku iednego zwánego, *La Mora Encantada* wynálezionego pod ziemią w gorze iedney poblíſkiey Roku 1657. z tey przyczyny ieden żołnierz uſtáwiczne ſny miewał przez 18. Mieſięcy o tym Zámku w gorze będącym, y o koło niego ſkárby wielkie złotá, y ſrebrá, iákoż zá pozwoleniem Mágiſtrátu kopáć kazał tę Gorę, y w krotce Murow ſię dokopał, y Zámku podziemnego tákiego, iáki mu ſię śnił, y iáki dotąd ieſt, máiący dwá appartámentá pokoiow, y ſtudnią, w ktorey ſię znáydowáły kości Olbrzymow, Jordan Autor dziwuie ſię, że nie ſzukáno y ſkárbu, á Korneliuſz dáie rácye, że ſię expens obáwiáno bezſkutecznych, bliſko tego Zámku ieſt iedná Fontánná, o ktorey ten żołnierz miał záwſze ſuppozycyą, że tám ieſt ſkárb.

ALCALA Miáſto nád Rzeką Henarez, zwáne od dáwnych Compluta, piękne, y wſtáwione Fontánną iedną, z ktorey wodę dla Krolá wożą do Mádrydu, ma ſwoię Akádemią, y w niey Bibliotekę piękną.

CUENSA nád Rzeką Xukar ma ſwego Biſkupá.

CALATRAVA nád Gwadyanem dáie Imię ſwoie Orderowi tám poſtánowionemu Roku 1158. o ktorym wyżey.

TRUXILLO nád Almonteą ma ſwoię Cyttádellą, to Miáſto y inne náſtępuiące ſą w Eſtramádurze.

MERIDA nád Gwadyánem Miáſto náleżące do Káwálerow S. Jákubá ufortyfikowáne miewáło ſwego Arcybiſkupá, ále 1124. przenieſiony do Kompoſtelli, ma ieſzcze Akwedukty dwá, y Ark Tryumfálny znáki dáwnych Rzymián.

BADAJOX Miáſto ufortyfikowáne przeciw Portugállii, ma ſwego Biſkupá, y dwiemá Cyttádellámi zmocnione.

CORIA nád Alagronem ma ſwego Biſkupá y Kátedrę, y moſt bez Rzeki, ktorá odmieniłá ſwoie mieyſce.

ALCANTARA zwáne od Ptolomeuſzá *Norba Cæsarea* á od Pliniuſzá *Norbensis Colonia*, nád Rzeką ma moſt erygowány od Trajáná, długi ná 670. krokow, á ſzeroki ná 28. To Miáſto ieſt mocno ufortyfikowáne nád Tágą. Alfons IX. Krol Káſtylſki dał ie był Roku 1214. Káwálerom Poryerſkim, ktorzy ſię teraz zowią Alkántárſkiemi, y mogą ſię żenić zá Pozwoleniem Pápieſkim, dánym im Roku 1540. Záſzczycone Oyczyzną S. Piotrá d' Alcantara.

PLACENCYA ma ſwego Biſkupá y Cyttádellę.

MEDELIN nád Gwadyánem, ná ktorym ma Moſt długi ná 560. krokow. Miáſto obmurowáne, y zmocnione Fortecą Zámkową ná iedney nie doſtępney gorze, záſzczycone Oyczyzną Ferdynandá Kortezá, ktory zdobył Amerykę.

ALBUQUERQUE Miáſteczko nie wielkie, ále mocno ufortyfikowáne przeciw Portugállii, erygowáne ná Xięſtwo.

ALMAGRO Stołeczne Mágiſteryi Orderu d' Calatrava przyozdobione Akádemią, y wielą Kláſztorow, w ktorych iednym Dámy Kálátrawáńſkie noſzą czerwony Krzyż ná ſukniách.

CIUDAD REAL Miáſto wielkie nád Gwadyánem, wſtáwione ſkorámi kurdybánowemi, y przedniemi Rękáwiczkámi Hiſzpáńſkiemi.

WYSPY

WYSPY
Majorka, Minorka y Iwika.

TE Wyſpy zwáne od dáwnych Baleares záſzczycáły ſię przedtym Króleſtwem, ále ie Krol Arrágońſki Sárácenom odebrał Roku 1230. y odtąd náleżą do Korony Hiſzpáńſkiey, zwáne były *Baleares* álbo Gimneſies od dwoch ſłow Greckich znáczących w pierwſzych ſłowách *Bale*, iákoby, rzucáć, á *Ares* iákoby, nági; bo támeczni ludzie mieli adres do rzucánia y tráfiánia Kámieniámi, ále lecie chodzili nágo. Zá czáſow Auguſtá Ceſárzá, były nápełnione te Wyſpy iádowitemi źwierzámi, ále teraz wygubione.

BALEAROWIE ták ſobie ſzácowáli białegłowy, że kiedy Pirátowie morſcy wzięli im ktorą, to ią wykupowáli czteremią Męſzczyzn, mieſzkáli w iáſkiniách y ſkáłách wyrobionych, nie ználi złotey áni ſrebrney Monety, dáiąc rácyą; że Herkules miał woynę przeciw Chryzaorowi Synowi Gereoná o to tylko, że miał złotá wiele, okrywáli ſię tylko gáłęziámi, y broń ich byłá 3. gáłęzie, iedná długa, żeby z niey dáleko rzucáli kámieńmi, drugá krotſza, żeby miernie, trzeciá nie wielka do biciá ſię nią y do bronienia. Podczás ich weſelá, Pánná młodá pierwey wſzyſtkich kontentowáć muſiáłá, iák Páná młodego, podczás záś pogrzebow umárłego łamáli trupá y chowáli pod wielki kámień, włożywſzy w Trunnę, Práwá ich były Bogow adorowáć, ubogich wſpomágáć, ſtárych ſzánowáć, poſłuſznym bydź Xiążętom, bronić ſię Tyránom, zábiiáć złodzieiow, nie wyieżdżáć do cudzych Kráiow.

Te Wyſpy prowiduią wiele Kráiow, oliwą, ſzáfránem, woſkiem, migdałámi, dáktylámi, Rzym prowiduią máſłem, ſyrem, y Hiſzpánią, wełnámi Sycylią, zá pánowánia Máurow wyſtáwiáły 40000. Piechoty, 50000. Konnych. Náleżáły náypierwey do Rzymián potym do Rzeczypoſpolitey Pizáńſkiey, potym od Máurow záwoiowáne teraz do Hiſzpánii náleżą.

WYSPA MAJORKA ieſt więkſza nád drugie dwie, położona ná Morzu Medyterráńſkim nád brzegámi Kátáluńſkiemi, we ſrodku między Minorką y Iwiką, około 30. mil, obfituie w oliwy, winá, zbożá, powietrze má zdrowe, y przyiemne, Rzeki żádney nie ma, ále wielą Fontánn oblana.

MAJORKA Miáſto Stołeczne, położone przy záchodniey ſtronie, wielkie, ludne, y mocne, ma Port bárdzo dobry ná Morzu, záſzczycone rezydencyą Vice-Królá, y Biſkupá włáſnego, ma ſwoię Akádemią, y Mennicę, gdzie Monetę Hiſzpáńſką biią, mocno ſię záwſze ſtáwia náiázdom Turkow y Máurow, názywa ſię tákże *Palma.*

ALCARIA Miáſto nie wielkie, ále ufortyfikowáne, y Port ma ſwoy ná wſchodniey ſtronie.

Inſze Miáſtá ma tá Wyſpá zwáne Arta, Hingua, Manacor, Soller, y Polencya.

WYSPA MINORKA ieſt położona o 5. mil od Májorki ná tymże Morzu, zowie ſię Minorká, bo mnieyſza od pierwſzey, y nie ma ná 12. mil ná około, pełná gor, y láſow, żywi wiele mułow, y ludzi ma ſpoſobnych do żeglowánia.

CYTTADELLA Miáſteczko dobrze ufortyfikowáne, y uprowidowáne dobrym Portem, przy Záchodniey ſtronie, iedni ie kłádą Stołecznym, drudzy záś MAHON ná wſchodni ſtronie Miáſto máiące tákże dobry Port, ufortyfikowáne Cyttádellą S. Filippá, ma bydź fundowáne od Magoná Brátá Annibálá.

WYSPA IWIKA ieſt między brzegámi Wálenckiemi, y Májorką, ma około 15. mil ná około, nápełniona ieſt gorámi, ále obfituie w zbożá, winá, owoce, oſobliwie w ſol, ktorą prowiduie Hiſzpánią, Włochy, Afrykę, nie ma Miáſtá, tylko wśie nie ktore, y Fortecę zwáną IWIKA z Portem beſpiecznym, około tey Wyſpy ieſt innych wiele máłych Wyſpek przeſzkádzáiących do Náwigácyi, między ktoremi ieſt

WYSPA FORMENTERA położoná ná Południe od Iwiki, ále niemieſzkána z Przyczyny licznych wężow, dla czego od dáwnych zwána *Ophiuſa*, to ieſt Wężowa; wielu piſzą, że z Majorki, Minorki, y Iwicy wſzyſtkie węże ſą wygnáne ná tę Wyſpę, bo támeczni ſtárzy ludźie obáwiáli ich ſię zábiiáć, będąc tey wiáry, że te węże znáczyły duſze ſtárych Anteceſſorow.

PORTUGALLIA.

KRoleſtwo to Kártaginowie, á po nich Rzymiáne trzymáli dotąd, áż Vitriatus Portugálczyk Generałem kreowány od ſwoich rebellizowáć zácżął, wygráwſzy czternáſtą letnią woynę, ále ná oſtátek doſtáwſzy ſię w Ręce Pompiliuſzá był zábity, y Portugálliá pod władzą Rzymiánow wrociłá ſię, ktorym ią potym wydárli Alánowie, przyſzedſzy z Gotámi do Hiſzpánii, y w ten czás pierwſzy raz tá Prowincyá byłá oddzielona od Hiſzpánii, będąc rządzona od Krolá Gotá, á Hiſzpániá od inego. Od Máurow potym byłá záwoiowána wraz z Hiſzpánią, áż do czáſow Henryká Burgońſkiego, ktory zdobył tę Prowincyą od Máurow, y Dziedzicem ſię iey uczynił, przez záſlubioną ſobie Tereſſę Corkę náturálną Alfonsá VI. Krolá Káſtylſkiego, z ktorey ſpłodzony Henryk, był koronowány Krolem Portugálſkim Roku 1139. zwoiowáwſzy 5. Generałow Máurow pod Urykiem nád Tágą, ten Krol złączywſzy wſzyſtkie ſtány do Lámego w Prowincyi Beira, Práwo ſwoie im poſtánowił, zwáne: LAMEGO, przez ktore Xiążetá cudzoziemſcy ſą exkludowáni od Korony, á náturálni Synowie, kiedy nie máſz ſlubnego dziedziczyć mogą, iákoż Ján I. zwány Oycem Oyczyzny Syn náturálny Piotrá Spráwiedliwego oſiádł ten Tron Roku 1385. po śmierci Ferdynándá ſwoiego Brátá (ále to Práwo było przeſtąpione ná Seymie konwokowánym w Lizbonie Roku 1679. y 1680. ná ieden raz tylko dla Wiktorá Amedeuſzá Fránciſzká, ktory miał ſię żenić z Infántką Elżbietą Maryą Ludwiką) po rożnych Krolách Roku 1557. náſtąpił był ná Tron Ján III. ktory wybráwſzy ſię z woyſkiem do Afryky Roku 1574. był zábity od Máurow Roku 1578. w 25. Roku wieku ſwego, po iego śmierci był deklárowány Krolem Kárdynał Henryk Syn Emánuelá Wielkiego, ále umárł Roku 1580. Po nim náſtąpił Antoni Syn Ludwiká, Brátá Henryká lub odſtrychnionego od ſukceſſyi przez záſlubienie ſobie Jolándy niſkiey kondycyi Dámy, ále Filip II. Krol Hiſzpáńſki wyſłał woyſko pod kommendą Xiążęciá Alby y ná bátálii był zwoiowány Antoni pod Alkántárą, ktory ledwie uſzedł do Fráncyi, gdzie umárł w Páryżu Roku 1596. y w ten czás byłá Portugálliá do Hiſzpánii, dopiero zá Filipá IV. Roku 1640. Portugálczykowie nie mogąc wytrzymáć iárzmá Hiſzpáńſkiego, wybili ſię z Potencyi Hiſzpáńſkiey, y obráli Krolem Janá IV. Xiążęciá Brábánckiego zwánego Fortunátem, po ktorym Alfons VI. Syn był Krolem, ále detronizowány, á po nim Piotr drugi, drugi Syn krolował od Roku 1667. po odpráwioney funkcyi Regencyi. Tego Syn Ján V. pánuie do dziſia.

Podczás tey rewolucyi Oſtátniey Roku 1640. Sekret tego Narodu ieſt godzien uwági, ktory był obſerwowány między 200. Oſobámi przez cáły Rok, że wſzyſtkie Prowincye rozłączone po wielu Kráiách iednego dniá odpádły od Hiſzpánii, oprocz iedney Ceuty w Afryce, ktora ſię zoſtáłá przy Hiſzpánach, bo Gubernator Portugálſki niewiedział Sekretu, przyczyná byłá tey rebellii, że Krolowie Hiſzpáńſci pozwolili hándlowáć innym Prowincyom z Indyámi Oryentálnemi, á Portugállii zábronili, á do tego podátek był włożony ná nich Roku 1635. żeby płácili po 5. od 100. z wſzyſtkich intrát y kupiectw Koronnych.

Národ ten opiſuią, że ieſt dziki y poſponuiący, Kompánie lubiący, iednák woienny, y Krolá ſwego kocháiący, nie ieſt ták pyſzny iák Hiſzpáńſki, y Cudzoziemcow bárdziey ſzácuiący, sáme Wiárę czyſtą Kátolicką konſerwuie, bo Zydzi wſzyſcy, ktorzy tám byli, pokrzcić ſię muſieli, ná co Inkwizycye ſą poſtánowione w Lizbonie, Konimbrze, y Eworze, ma tákże Parlámentá ſwoie w Lizbonie, y Porcie. Oprocz tych Rád ma y Trybunáły grániczne, ſpráwiedliwości, ſkárbowe, Woienne &c. Jeſt tákże Trybunał poſtánowiony od Janá IV. przeciwko tym, ktorzyby ſekret Stánow nieprzyiacielowi odkryli.

Ordery woienne Portugálliá ma, iáko; Order zwány AVIS, inſtytuowány od Alfonsá I. ktory dał Miáſto Eworę wzięte Máurom Kawálerom Awiſkim, przedtym zwánym: Bráci S. Maryi Eworſkiey. Tym Reguły y Konſtytucye opiſał Ján Civita Opát Roku 1162. á Innocenty IV. Papież approbował Roku 1204. ktore poſtánowienie bárdzo było Chrześciánom pożyteczne, bo przeciw Máurom wielkie zwycięſtwá zá-

wſzę mieli ci Káwálerowie. Sánkcyuſz I. dał był tymże Káwálerom Zámek ieden zwány *Avis*, od ktorego máią ſwego Orderu denominácyą, noſili Habit biáły Cyſterſki y Regułę Cyſterſką obſerwowáli, Broń ich záś byłá Złotá, y herb Złoty ná Krzyżu, w około oſádzony kwiátámi z dwiemá Ptáſzkámi ná końcách dlá Alluzyi do Słowá *Avis* znáczącego Ptaká.

ORDER Chryſtuſow był fundowány około Roku 1418. przez Dyonizego I. Królá Portugálſkiego, dla záchęcenia Szláchty przeciw Máurom, ſtroy ich powinien bydź w czarnych ſukniách, y ná Pierſiách Krzyż Pátryárchoſki, z iedney ſtrony miniowány, á z drugiey Srebrny. Ján XXII. Papież konfirmował ten Order, Roku 1420. y dał Regułę S. Benedyktá Káwálerom, á Alexánder VI. pozwolił im ſię żenić, honor Mágiſtrá tego Orderu ieſt w Ręku Krolewſkich.

Honory w Portugállii ſą troiákiey kondycyi, to ieſt: Xiążętá, Márgrábiowie y Grafowie; Xiążąt bárdzo nie wiele, y owſzem iák ieden tylko Kádáwálſki, y innych kilká pomnieyſzych bo znácznieyſze Xięſtwá sám Krol trzyma, Márgrábiow 9. á Grafow 33. Krol Portugálſki ma mieć 1000000. Czerwonych Złotych roczney intráty, z ktorych wielkie Penſye rozdáie ná rożne Dygnitárſtwá, káżdy z dygnitárzow przybránych od Królá powinien pozwolenie mieć od Królá, dla przydánia Imieniowi ſwemu *Dom*, co ieſt znák Szláchectwá, z ſzápdą nie godzi ſię tám tylko záſłużonym Oſobom chodzić.

Ná Trybunałách wſzelkich pierwſze mieyſce máią Infántowie, álbo Synowie Krolow Portugálſkich, po nich Kárdynáłowie, Xiążętá, Arcybiſkupowie, Márgrábiowie, Biſkupi, Gráfowie, y Oſoby Duchowne.

Portugálliá ma 3. Arcybiſkupſtwá, á 10. Biſkupſtw.

Dwor Portugálſki dáleko więkſzą Mágnificencyą, y powágę obſerwuie iák Hiſzpáńſki, y kiedy Krol ma wychodzić lub wyieżdżáć, Trębacz z ráná otrębuie wſzytkie drogi, ktoremi iść, czyli iácháć ma Krol, kiedy záś Krolowá, to ná piſzczáłce y bębnách, á przed Infántámi to ná oboiách.

Portugálczykowie ſtroią ſię czárno z płaſzczem, ſzpádą, y puinałem, ták iák Hiſzpáni, Krol záś y Dwor ſtroi ſię Fráncuſką Mánierą. Hiſzpáńſcy Krolowie zábronili byli Edyktem w Portugállii koni záżywáć, tylko sámych mułow pozwolili, ále Krolowie Portugálſcy teraz przeciwnym Edyktem zákazáli, áby żádnego mułá nie było w Portugállii, pod wielką kárą, tylko konie.

PORTUGALLIA y ALGARBIA zámyka w ſobie wielką część dáwney Luzytánii, y część kráiu Kalláikow Brákkáryeńſkich. Bierze Imię ſwoie według Geográfow od Miáſtá Porto, y od Golow, ktorzy ſię tám w tym Mieſcie zoſtáli, powracáiąc z Ziemi S.

Graniczy ná Záchod z Oceánem, ná Południe z tymże, y Andáluzyą, ná Wſchod z Eſtrámadurą y Leonem, á ná Pułnoc z Gállicyą. Powietrze ma zdrowe, y Rzekámi oblana, zwánemi: Tagus, Gvadian, Douro, Minho, Mondego, y Zadaon. Grontá gorzyſte, iednák obfituiące w páſze, Winá, Oliwy, Morwowe Drzewá, Cytryny, á naydelikátnieyſze Pomaráńcze, ktore tám wzięły ſwoy początek z Chiny, zwáne od Holendrow *Cina Appel*, to ieſt iábłko Chińſkie, y nie máſz nád 70. lát iak ſzczep ieden przywiezli Portugálczykowie Pomaráńczowy z Chiny, ktory ſię ták dobrze roſkrzewił, że z ſiebie Láſy Pomaráńczowe poczynił, obfituie tákże y w Sol ten Kráy, á náywięcey w konie ſzácowne, ma y Kruſzce Złote, y Srebrne w gorách, ále zániedbáne, bo ich łátwiey znáyduią Portugálczykowie w Indyách Oryentálnych, y w Afryce, ma y kruſzce ſtálowe, żelázne ołowiáne, háłuny, Kryſztáły, Rubiny, Szmarágdy, Hiácynty, Mármury białe, Iáſpiſze, &c. Ma pryncypálne Porty w Lizbonie, y Porto.

Dzieli ſię to Kroleſtwo ná dwie części Generálne, to ieſt ná Portugállią, y Algárbią. Portugálliá dzieli ſię ná 5. Prowincyi, iáko to; Alentejo, Eſtramadure de Portugal, Beire, Antredouro, álbo Minco, y Tralos Montes. Miáſt ma bárdzo wiele, między ktoremi náyznácznieyſze ſą Lizbona, Braga, Evora, Conimbra, Porto, Gvarda, Viſeu, Lamego, Miranda, Elvas, Leiria, Portalebre, Faro, Bagancia, y Beia.

Oprocz záś tych Páńſtw Krol Portugálſki trzyma wiele innych Prowincyi w częściách Swiátá, iáko to ná Oceánie Atlántycznym wyſpy Azores, Madere, Porto Santo, y Cap Vert. Ná Morzu Etyopſkim wyſpy S. Tomáſzá, y bliſzſze. Przy Brzegách Congo Wyſpy Laonda y San Paulo. Nád Zangebárem Melinda, Monbaza, Qviloa, Mozambile, Zofala nád Cafres, Przy brzegách Indyiſkich Diu, Damenan, Chaul, y Goa. W Ameryce cáłe Brezylſkie brzegi trzymał przedtym y Ormus, ále odebrány ná Królá Perſkiego, iáko y Málákę, y część Ceilana Holendrowie odebráli.

LIZBONA Miáſto Stołeczne nád Tagiem Rzeką, wielkie, ále nie piękne, ulice ma ciáſne, ále Domy wſpaniáłe, oſobliwie Pałác Krolewſki ozdobny y regulárny, wewnątrz złotemi Skulpturámi przyozdobiony, zmocnione to Miáſto dwiemá Cyttádellámi, y záſzczy-

ſzczycone nie tylko Stolicą Krolá, ále y Parlámentu, hándlámi nápełnione, z przyczyny beſpiecznego Portu, gdzie y naywiękſze Okręty wnieść mogą, choćby naylicznieyſze, bo obſzerność mieyſcá ná puł mile rozſzerzona, od Wiátrow beſpieczeńſtwo bo między Górámi, y od Nieprzyiacielá, bo między Fortecámi, ma ſwego Arcybiſkupá, y Kátedrę dedykowáną S. Wincentemu, w ktorym ieſt iedno Mieyſce, gdzie ludzie wrzucáią pieniądze ná żywienie krukow, ktorych tám konſerwuią ná Pámiątkę, że Ciáłá tego Swiętego ſtrzegli po Męczeńſtwie rzuconego ná pole, ma y Akádemią Hiſtoryczną fundowáną Roku 1720. Szczyci ſię bydź Oyczyzną S. Antoniego umárłego w Pádwi Roku 1231. y Janá 21. Papieżá.

BRAGA Miáſto Stołeczne Prowincyi Entreduro y Minho, wielkie, dáwne, y ludne, w Powietrzu zdrowym y Ziemi obfitey, ma ſwego Arcybiſkupá y Duchownego, y doczeſnego Páná Prymáſá Hiſzpáńſkiego drugiego. To Miáſto y drugie Porto záwſze ſobie były przeciwne ták między Męſzczyznámi, iáko y między białemigłowámi, z kąd wielkie záboie wynikáły, ná koniec bátáliá byłá między niemi decydowána, ná ktorey białegłowy Brágſkie ták ſię ſtáwiły mocno, że wieczną pámiątkę zwycięſtwá ſwoiey płci zoſtáwiły, á Miáſtu Porto Práwo zá to náznáczone, że przegráło, żeby żaden Mieſzczánin nie śmiał urzędu y honoru bráć, ktoryby nie miał żony z Brági.

CONIMBRA nád Rzeką Mondego, Miáſto wielkie, położone w Prowincyi Beirá ná mieyſcu weſołym, pryozdobionym oliwnemi Ogrodámi, ma ſwoię Akádemią y Biſkupá. O 4. mile od tego Miáſtá ieſt iedná Fontánná Cedyma zwána, ktorá káżdą rzecz, co kto wrzuci, záraz pożyra. Duńczyk ieden nie wierząc temu, prowadził tám koniá dla nápoienia go, nie wierząc iednák uwiązał mu powroz u ſzyi, y u nogi drugi y przywiązał do mocnego pniá, ále ledwie co tylko troſzkę wſzedł ow koń w wodę, ták go mocno pożar wody uchwycił, że ſię ieden powroź zerwał, á drugi nogę tylko przy ſobie koniá zoſtáwił, y ták nie wierny Duńczyk konny, pieſzo powrocił do Auſteryi. Druga záś Fontánná ieſt w Portugállii, co odrzuca wſzyſtko, co kto wrzuci.

EVORA Miáſto Stołeczne Prowincyi Alenteo y po Lizbonie nayprzyncypálnieyſze, wielkie, bo ma 10. Brám. Záſzczycone Arcybiſkupſtwem, erygowánym od Páwłá III. Papieżá, y Akádemią fundowáną od Kárdynałá Henryká Arcybiſkupá tutecznego, á potym Krolá Portugálſkiego, wſłáwione bátálią wygráną przeciw Hiſzpánow Roku 1663.

GVARDA ná ſkále Miáſto nád Rzeką Mondego ma ſwego Biſkupá.

LAMEGO nád Rzeką Duorą ma ſwego Biſkupá, wſłáwione Seymem Roku 1143. zgromádzone od Alfonſá I. Krolá Portugálſkiego, ná ktorym práwá Koronne były ſtánowione.

MIRANDA w Prowincyi Tralos Montes nád Dowrą, fortyfikowáne, ma ſwego Biſkupá.

ELVAS Miáſto w Prowincyi Alenteo, ufortyfikowáne y obronione Zámkiem z Foſsámi, y wálámi, ma ſwego Biſkupá, y Arſenał dobrze uprowidowány. To Miáſto było attákowáne Roku 1659. ále bez ſkutku, y Hiſzpáni bátálią przegráli.

MONTEMOR NOVO nád Rzeką Kano, w Prowincyi Alenteo, obronione Zámkiem naydáwnieyſzym w Kroleſtwie, záſzczycone Przywileiem, że deputuie ná Seymy y urodzeniem S. Janá Bożego Fundátorá Bonifratellow, ktory ich fundował w Grenádzie z Approbácyą Leoná X. Pápieżá Roku 1520.

LEIRA Miáſto w Eſtramadurze ma ſwego Biſkupá.

SETUVAL dáwne CELOBRIX ma Port dobry obroniony Fortecą mocną, y Miáſto ufortyfikowáne dobrze, obfituie w Ryby y Sol, ma y Akádemią hiſtoryczną.

PORTALEGRE w Prowincyi Alenteo, Miáſto ufortyfikowáne, intytułuie ſię Grafſtwem, ma ſwego Biſkupá.

ALGARBIA

GRaniczy ná Pułnoc z Portugállią, ná Wſchod z Andáluzyą, ná Południe, y Záchod z Oceánem. Náypierwey tá Prowincyá tytułowáłá ſię Grafſtwem, á potym byłá erygowána ná Kroleſtwo, mieſzkána byłá od Turdytánow, ciągnie ſię wzdłuż ná 14. mil á wſzerz ná 4. obfituie we wſzyſtko oſobliwie w Winá, Oliwy, Figi, Migdáły, Rozynky, &c. y z tey przyczyny od Máurow názwána *Algarva* iakoby żyzna. Ma Miáſtá pryncypálne Silves, Tavira, Lagos, Faro, Cashamarin, Almor, Villa nova, y Sagres.

TAVIRA nad Xylaonem obmurowáne y obronione Zámkiem.

FARO zmocnione Cyttádellą ma Port Morſki y ſwego Biſkupá, ktory ma Dyecezyą w cáłym tym Kroleſtwie.

LA-

LAGOS Miáſto dáwne zmocnione Zámkiem y ma Port dobry.
KAP S. WINCENTEGO położone w Záchodniey ſtronie Alkarwy.
BELEM Miáſteczko pod Lizboną, záſzczycone Koſciołem wewnątrz Mármurem białym opasánym, w ktorym ſą trzy groby Krolow Portugálſkich, w Ogrodzie Klá-ſztoru tutecznego ieſt ieſzcze ſzczep pomaráńczowy z Chiny przywieziony, ktory z ſiebie rozkrzewił Láſy Pomaráńczowe koło Sakuinu, Feryery, y Belemu.
BEJA Miáſto fundowáne, między Rzekámi Kardáonem, y Gwadyánem, w bli-ſkośći ma iedno iezioro Rybne, ktore niżeli deſzcz ma padáć wydáie z ſiebie ſtráſzne cháłáſy, y niby ięczeniá, to Miáſto tytułuie ſię Xięſtwem.
PORTO w Prowincyi Entreduro y Minho nád Rzeką Douro, Miáſto wielkie, ludne, y kupieckie, ma ſwego Biſkupá, y Port naylepſzy nád inne, wſłáwione wi-námi nákſztáłt Muſkátellow.
GVIMARANTES nád Tamágą obmurowáne y zmocnione Zámkiem, záſzczy-cone Oyczyzną Damázá Papieżá, y Alfonſá Henryká Kroiá I. Portugálſkiego.
BRAGANCYA w Prowincyi Tralos Montes nád Sáborem, erygowáne ná Xię-ſtwo, ktore ma wiele Miáſteczek w Kráiu ſwoim, y záſzczycone wywyżſzonych ná Tron teráźnieyſzy Xiążąt ſwoich.
VISEO w Prowincyi Beirá ma ſwego Biſkupá y Fortecę.

WŁADZA DUCHOWNA
w Hiſzpánii, y Portugállii.

RZimiánie będąc w Poſſeſſyi cáłey Hiſzpánii rozdzielili ią náypierwey ná 3. Prowin-cye, á potym ná 5. ktore wolno obáczyć niżey pod Táblicą Chronologiczną, te Prowincye były tymże ſpoſobem ná Metropolie rozdzielone w I. Wieku.

Hiſzpáni S. Jákubá Apoſtołá Więkſzego máią ſobie zá náypierwſzego u nich Wiáry S. Roſkrzewicielá, ále o tym pewnośći nie máią, y owſzem w II. Wieku wiele Męczennikow mieli, á w III. Biſkupow, Metropolie záś niżey wyrázone w V. Wieku były poſtánowione.

Gotowie, Szwábowie, Wándálowie, w V. Wieku opánowáli Hiſzpánią, iednák nie odmienili Rządu Koſcielnego, y owſzem Szwábowie erygowáli Lugo ná Metropo-lią poddáwſzy iey część Prowincyi Gálickiey, co tylko trwáło do ich pánowánia. A Gotowie Metropolią z Kártáginy przenieſli do Toledu, y Prymácyalną Godność iey przyſądzili, wygnáwſzy Szwábow y Wándálow w VI. Wieku, á złączyli wſzyſtkie Prowincye w iedno Páńſtwo.

Máurowie w VIII. Wieku z wielkiemi Woyſkámi wpádli w Hiſzpánią, y prze-wrocili pánowánie Gotow, wykorzenili Wiárę S. á záſzczepili Máchometáńſką, ále przecie część pozoſtáłá Chrześcián, y událi ſię do Aſturyi, á tám ſie wzmocniwſzy z czáſem wygráli to, co utrácili, y rozdzielili ná wiele Páńſtw, máiące káżde włáſnego Krolá, ktore po rożnych ſukceſſyách, pod iednę Monárchią ſię złączyły, á po wygná-nych Máurach Roku 1492. Hiſzpániá tylko ma dwá Kroleſtwá, Hiſzpáńſkie, y Por-tugálſkie.

Inni záś twierdzą że pánowánie Máurow tym ſpoſobem poczęło upádáć. Jákub Almanzor Ceſarz Arábſki umárł bez potomſtwá oſtátni z Fámilii, zoſtáwiwſzy po ſobie wielkie Scyſſye między Arábámi, ták; że káżdy Gubernátor Prowincyi Aráb-ſkich począł áſpirowáć ná Tron, oczym dowiedziáwſzy ſię Gubernátor Hiſz-páńſki ADYLBAR zgromádził wſzyſtkich Kapitánow, y Gubernátorow Pro-wincyi Hiſzpáńſkich, ktorym donioźſzy o śmierci Ceſárzá, proponował, żeby mu Koronę cáłey Hiſzpánii przyználi, ále ci, nie uważáiąc Propozycyi iego, roziechá-li ſie, y káżdy z nich w ſwoiey Prowincyi poczynili ſię Krolámi abſolutnemi, co y Adylbar uczynił, y ná ten czás rozdzieliłá ſię Hiſzpániá ná 7. Kroleſtw, iáko; CORDUA, GRENADA, VALENCIA, MURCIA, TOLEDO, CASTILIA, y ARRAGONIA. Podczas tey exdywizyi Chrześciánie poczęli odbieráć im Miáſtá, w ktorych záraz y Biſkupow ſtánowili, nie uważáiąc dáwnych erygowánych Metropo-lii, co odmiáne exdywizyi Koſcielney uczyniło, iáko o tym niżey.

HISZPANIA dziś rozdzieloná ieſt ná 8. Prowincyi Koſcielnych, Arcybiſkup To-letáńſki ieſt Prymáſem Hiſzpáńſkim; Prelátury przedtym bywáły obieráne, ále Há-dryán VI. Papież Károlowi V. Ceſárzowi przyznał nominácyą y Sukceſſorom iego

Krolom Hiſzpáńſkim, ktore Konkordáty dotąd ſą obſerwowáne. Biſkupſtwá y Beneficiá czynią wielkie intráty ále dzieſieciny z nich y penſye ná Krolá wiele umnieyſzáią:

Nuncyuſzowie Pápieſcy tám wielką Juryſdykcyą máią, bo wiele Beneficia rozdáią, y po śmierci Xięży ſukceſſye bierą. Opáctwá záś Regulárne wſzyſtkie przez Elekcye idą.

Kápituły podczás Stolicy wákuiącey adminiſtruią Dyecezye, y Beneficia rozdáią, zoſtáwiwſzy 4. Mieſiące Papieżowi ták iák y Biſkup wyiąwſzy Dyecezye zdobyte od Máurow, y fundácye Krolewſkie náleżące do Nominácyi sámych Krolow.

Rádá Inkwizycyonálna, y Krzyżácka, ſą dwá Trybunáły náleżące do Máteryi Duchowney. Pierwſza uznáie Herezye, Żydoſtwá, Mauryzmy &c. Drugá Hyberny Koſcielne lub podátki, ktore Duchowieńſtwo Krolowi dáie, pod pretextem przeciwko Pogánom.

Duchowieńſtwo Hiſzpáńſkie ieſt bárdzo wſpániáłe w ſtroiách y Appárencyách Koſcielnych, y w Nábożeńſtwách dbáłe.

PORTUGALLIA.

TO Kroleſtwo dzieli ſię ná 3. Metropolie Duchowne, o czym niżey. Arcybiſkup Brágſki pretenduie bydź Prymáſem. Prelátury tu ſą bárdzo bogáte, y lubo ich tylko 13. ták Biſkupſtw iák y Arcybiſkupſtw importuią iednák intráty około 400000. Dukátow.

Papież niechciał pozwolić Jánowi Krolowi ich Nominácyi, ále Klemens IX. zezwolił Roku 1668. Dom Piotrowi.

Zydow ták w Hiſzpánii iáko y w Portugállii znáydowáło ſię więcey iák Chrześcián, ále Roku 1491. Ferdynánd Krol Káſtylſki przez Edykt wygnáć ich kazał więcey iák 1000000. ktorych więkſzá część do Portugállii poſzłá, tych Krol Emanuel przyiął z kondycyą, áby ſię pokrzcili, ktorych wiele przez moc krzcono, ich Sukceſſorowie zowią ſię *Chriſtianos Nuovos*, ci ſekretnie częſto Żydoſtwo práktykuią, przez co częſte máterye dáią Inkwizytorom do kárania ich zá to.

Przyſłowie Portugálſkie ieſt, że tám Duchowieńſtwo bogáte, Inkwizycyá oſtra, Żydoſtwo poſpolite, Nábożeńſtwo bárdziey powierzchowne iák prawdziwe.

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE
HISZPANII y PORTUGALLII.

Zámykáłá przedtym w ſobie.		Zámykáią teraz obádwá Kroleſtwá w ſobie.	
METROPOLIE,	PROWINCYE,	ARCYBISKUPSTWA,	KROLESTWA.
Kartagena	Kartagena	Walencya	Walencya Majorka
		Toledo	Murcya Kaſtylia Nowa
Tarragona	Tarragona	Burgos	Kaſtylia Stára Biſkaya Nawarra.

METRO-

METROPOLIE	PROWINCYE
Sewilia	Betyka
Merida	Luſytania
Braga	Gallicya

ARCYBISKUPSTWA	KROLESTWA
Tarragona	Katalonia
Sarragoſa	Arragonia
Sewilia	Andaluzya
Grenada	Grenada
Kompoſtella	Aſturya Gallicya Leon
Lisbona Braga	Portugallia
Ewora	Algarwa.

PROWINCYA TOLETANSKA.	Wieki	Intráty Talery
ARCYBISKUPSTWO.		
Toledo, Toletum B. W. III. erygowáne ná Arcybiſkup. y Prymáſoſtwo. - -	V.	200000
BISKUPSTWA.		
Cordua, Corduba W. III. y W.	XIII.	30000
Jaen, Gienna - -	XIII.	30000
Kartagina, Carthago -	XIII.	18000
Cuenſa, Concha - -	XII.	38000
Figuenza, Seguntia -	V.	30000
Segovia, Segobia - -	V.	18000
Oſma, Oxoma - -	V.	19500
Valladolit, Valliſoletum -	XVI.	12000
PROWINCYA WALENCKA.		
Walencyá B. W. V. erygowáne ná Arcybiſkup. -	XV.	
BISKUPSTWA.		
Oryguela, Orcellis - -	XV.	4000
Majorka, Majorica - -	VI.	

PROWINCYA BURGOS.	Wieki	Intráty Talery
ARCYBISKUPSTWO.		
Burgos Burgi erygowáne ná Arcybiſk.	XVI.	30000
BISKUPSTWA.		
Palencya - - -	V.	18000
Calabora, Calaguris -	VI.	13500
Pampelun, Pompeiopolis	V.	21000
PROWINCYA TARRAGONSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Tarragona - - -	IV.	
BISKUPSTWA.		
Portoſa, Dertoſa - -	V.	
Barcellona, Barcino - -	IV.	
Lerida, Illerida - -	VI.	
Girona, Gerunda - -	V.	
Vich, Vicus Auſonæ -	IX.	
Solſone, Solſona - -	XVI.	
Urgel, Urgellum - -	V.	15000

PRO-

	Wieki	Intraty Talery
PROWINCYA SARRAGOSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Sarragoſa Cæſar Auguſta Biſkupſt. W. IV. erygow. ná Arcybiſkupſtwo. - -	XIV.	
BISKUPSTWA.		
Hueſca Oſca - -	V.	9000
Jacca - - -	XI.	4500
Balbaſtrum - - -	XII.	5250
Albaraſin, Lobetum -	XII.	9000
Segorbe, Segorbia -	V.	
Teruel, Terulum - -		
Taraſona Turiaſſo - -	V.	18000.
PROWINCYA SEWILSKA.		
ARCYBISKUSTWO.		
Sewilia, Hiſpalis - -	III.	100000
BISKUPSTWA.		
Cadis Gades - -	VI.	9000
Gvadix, Acci, Gvadixium.	V.	6000
PROWINCYA GRENADSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Grenadá Granata, Eliberis	XV.	30000
BISKUPSTWA.		
Malgves, Malacca - -	XV.	30000
Almeria Abdera - - -	V.	3000
PROWINCYA KOMPOSTELSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
S. Jákub Kompoſtelſki Compoſtella - - -	XII.	
BISKUPSTWA.		
Tuy, Tude - -	V.	7500
Orenſe Aurea - -	VI.	7500

	Wieki	Intraty Talery
Lugo, Luccus Auguſti -	VII.	2000
Mondonedo, Mindonia -	VI.	1000
Oviedo, Ovetum - -	X.	9000
Leon Legio - -	IV.	9000
Aſtorga, Aſturica - -	IV.	7500
Samora - - - -	XII.	
Saramanca, Salmantica -	VI.	15000
Ciudad Rodriguo, Rodericopolis - - -	XII.	7500
Avila, Abula - - -	V.	15000
Coria, Cauria - - -	VI.	20000
Placencia - - -		4500
PROWINCYA LISBONSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Lisbona, Ulyſſipo, Biſkupſt. W. V. erygowáne ná Arcybiſkupſtwo. - -	XIV.	18000
BISKUPSTWA.		
Conimbra Conimbrica -	IV.	22500
Leiria - - - -	XVI.	16500
PROWINCYA BRAGSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Braga Braccara - - -	III.	32500
BISKUPSTWA.		
Miranda - - -	XVI.	12000
Porto Portucale - -	V.	9000
Lamego, Lamecum - -	V.	13000
Viſeo Viſeum - - -	VI.	
La Gvarda Gardia - -	XI.	18000
PROWINCYA EWORA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Ewora, Ebora Biſkup. W. III. erygowáne na Arcybiſk.	XVI.	40000
BISKUPSTWA.		
Elvas Alba - - -	XVI.	20000
Portalegre, Portus Alaeris	XVI.	9000
Algarve, Algarbia - -	V.	5000

FRAN-

FRANCYA.

PAńſtwo to náypierwey mieſzkáne było od Golow záwoiowánych potym od Rzymián, od ktorych názwáne GALLIA, ále podczás Dekádencyi Páńſtw Rzymſkich odmieniło Imię ſwoie w teráźnieyſzą FRANCYĄ, á to z przyczyny záwoiowánego od Fránkow, ktorzy mieli náypierwey ſwoy Kráy grániczący ná Wſchod z Turyngią, y Sáxonią, ná Północ z Oceánem, ná Południe z Szwábią, y Niemcámi, ná Záchod z Renem, iáko piſze Adriánus Valeſius *in Notitia Galliarum*, y názwáne było ich Páńſtwo *Francya Transrhenana* álbo Záreneńſka, dla tego że z Renem graniczyli. Mieſzkána záś byłá wraz od Chaukow, Ampſywarow, Cheruſkow, Chámawow, y Fránkow Buliterow, od ktorych Imię wzięłá Fráncyi, według Auzoniuſzá, Sulpicyusá, Ammianá, Hieronimá *in vita Hilarionis*, Klaudyáná, y innych. Te Národy chcąc roſprzeſtrzenić Granice ſwoie pod Władzą iednego Wodzá, zgromádziwſzy Seym obráły ſobie

FARAMUNDA, iákoby zá Krolá Syná Márkomirá Roku P. 418. Ktory z Woyſkiem licznym náſzedł Prowincye Golſkie, ále od Rzymián odpędzony, y uſpokoiony, umárł Roku 427. po nim

KLODYON Syn iego oſiádł Tron, y zebráwſzy wielkie Woyſká náſzedł Golſkie Prowincye, ále od Aecyuſzá Generałá Rzymſkiego odſtráſzony y zbity, umárł Roku P. 447.

MEROWEUS według iednych Syn iego, według innych bliſki Kolligát, y z przyczyny tey niezgody między Autorámi Pierwſzy Pátryárchá Linii Merowingow Krolow Fráncuſkich oſiádł Tron, y zdobywſzy Palatynát Reńſki, Alzácyą, y Pikárdyą z większą częścią Számpanii umárł Roku P. 456. Po nim

CHILDERYK Syn iego náſtąpił, ále zá ſwáwole zbytnie zrucony z Tronu, á obrány Graf IDZI, ktory w oſmym Roku złożył Koronę, á Childeryk przywrocony, umárł Roku P. 481.

KLODOWEUSZ Syn po nim oſiádł Tron, y znácznie roſprzeſtrzenił Gránice Páńſtw ſwoich záwoiowáwſzy ledwie nie wſzyſtkie Prowincye Golſkie, po ſkończoney Woynie Tolbiáckiey Roku 496. potym Szwábią, y Báwáryą przyłączył zbiwſzy Niemcow, á po odebránym Chrzcie S. y po záſzczepioney w Páńſtwách ſwoich Wierze S. pierwſzy między Krolámi Fráncuſkiemi Chrześciánin, záwoiował Burgonią, Kolonią, y Prowincye Belgiczne, ná koniec zwyciężywſzy wſzyſtkich Wizygotow, y z właſney Ręki zábiwſzy Krolá ich Aláryká, przyłączył do ſwoich Páńſtw Akwitánią, áż do Gor Pireneyſkich, z Tuluſem Miáſtem Stołecznym Gotow, á ták záwoiowáwſzy cáłą teráźnieyſzą Fráncyą, Pierwſzym Monárchą iey może ſię názwáć, bo przed nim Krolowie byli tylko Pánámi teráźnieyſzego Cyrkułu Weſtfálſkiego; Teſtámentem iednák rozdzielił zdobytą Monárchią między 4. Synow ſwoich, Teodorykowi náznáczywſzy Fráncyą Záreneńſką, y z Mecem Stolicą Kroleſtwá, Chlodomeruſowi Aureliáńſkie Prowincye, Childebertowi Wyſpę Fráncuſką, gdzie teraz Páryż z innemi Prowincyámi, á Klotáryuſzowy Kroleſtwo Soeſſońſkie, y część Akwitánii, umárł Roku P. 511.

CHILDEBERT Syn iego Weśredni w Páryżu náyprzyncypálnieyſzym Mieście Fráncuſkim pánowáł po nim, bezpotomnie umárł R. 558.

CLOTARIUS Brát iego náymłodſzy, po nim Sukceſſor Działu iego, iáko y po Teodoryku ſtárſzym Brácie zábitym w bátálii Burgundzkiey, iáko y po Sukceſſorách Chlodomerusá bezpotomnie zeſzłych cáłą Monárchią Fráncuſką złączył pod Rząd ſwoy, ále tylko zupełnym Monárchą pánowáł dwá Roki, umárł R. P. 561.

Po nim 4 Synowie iego rozdzielili Monárchią między ſiebie założywſzy Kroleſtwá w Stołecznych Miáſtách Páńſtw ſwoich, Cháryberthowi doſtáło ſię Kroleſtwo Páryſkie, Guntrámnowi Aureliańſkie, Chilperykowi Soeńſkie, á Sygibertowi Remſkie. Ale że Roku 570. Chárybert bezpotomnie umárł, po nim Bráciá zupełną Monárchią ná 3. części rozdzielili. Pierwſze Kroleſtwo Auſtrázyi, álbo wſchodniey Fráncyi doſtáło ſię Sygibertowi. Drugie Neuſtria álbo Záchodnia Fráncyá Chilperykowi,

á Gun-

áGuntramnowi Burgundyá. Ze zás Sygibert z námowy Fredegundy żony Chilperyká był zábity, Roku 575. y z teyże námowy Mąż własny Chilperyk zábity Roku 585. ták po Sygibercie Syn iego Hildebert II. náſtąpił ná Kroleſtwo Auſtrázyi, ná Kroleſtwo Neuſtryi Clotarius II. Syn Chilperyká. Guntramnus zás między Swiętych poczytány ná Kroleſtwo Burgundyi uczyniwſzy Sukceſſorem Childebertá II. Krolá Auſtrázyi, ktory umárł R. P. 596. zoſtáwiwſzy dwoch Synow Teodoryká, y Teodebertá, ktorzy między ſobą woiuiąc o Sukceſſyą, ná bátálii iedney Teodoryk zábił Teodebertá y z Synámi iego, ále tenże w krotce Brátoboycá przeciw Klotáryuſzowi II. Krolowi Neuſtryi woyne wypowiedziáwſzy ná dyſſenteryą umárł R. P. 612.

CLOTARIUS II. Krol Neuſtryi zágubiwſzy Fámilią Teoderyká, cáłą Monárchią Fráncuſką złączył, umárł R. P. 628.

DAGOBERT Syn po nim náſtąpił, cáłą Monárchią oſiádſzy po śmierci Brátá ſwego Chilperyká, Teſtámentem legował Synom ſwoim dwiemá, á ráczey náznáczył Sygibertowi Kroleſtwo Auſtrázyi, á Klodoweuſzowi II. Kroleſtwo Neuſtryi, y Burgundyi, umárł R. P. 638. Ze zás Dágobert Synom ſwoim młodym náznáczył dla doſkonálſzego Rządu Májordomow, Klodoweuſzowi Pepiná, á Sygibertowi Grymáldá iákoby Opiekunow, y pierwſzych do Rządu Miniſtrow, ktoremi potym Honorámi Náywyżſzemi dziedziczyli Synowie Májordomow, ták Grymáld wzniecony intencyą pánowániá po śmierci Sygibertá, ktory pánował lat 28. Syná ſwego Hildebertá intronizował ná Kroleſtwo Auſtrázyi, ále ten od Klodoweuſzá II. wygnány, ktory cáłą Monárchią Fráncuſką odziedziczył, y ták

KLODOWEUSZ II. cáłą Monárchią rządził, umárł R. 656.

CLOTARIUS III. Syn po nim oſiádł Tron cáłey Monárchii, ále że Auſtrázyá podnieſłá rebellią, muſiáł ſię kontentowáć Neuſtryą y Burgundią, á Brátu Childerykowi uſtąpił Auſtrázyi, umárł bezpotomnie Roku P. 670.

CHILDERIK II. Brát iego po nim oſiádł cáłą Monárchią, ále zábity ták iák y żoná iego z Dziecięciem od iednego, ktoremu kazał był kiimi dáć Roku P. 673.

TEODORYK III. Brát náymłodſzy oſiádł Tron, umárł R. 691.

KLODOWEUSZ III. Syn po nim náſtąpił, zá ktorego Pánowánia, Pepin Májordom więcey rządził Monárchią iák sám Krol, ktory umárł bezpotomnie R. 695.

HILDEBERT III. Brát iego náſtąpił, umárł R. P. 711.

DAGOBERT II. Syn po Oycu oſiádł Tron, umárł R. P. 715.

CHILPERIK II. náſtąpił po nim Childeryká II. Syn, zá niego Pepin Májordom umárł, po ktorym Karol Martel Syn Majordomem zoſtał, iákoby Rządcą cáłey Monárchii, Chilperyk bezpotomnie umárł Roku P. 720.

TEODORYK IV. Syn Dágobertá II. náſtąpił R. P. 737. Po nim Interregnum było przez 5. lát, á Karol Martel Rząd Fráncyi prowádził iáko Májordom, tym czáſem iák podroſł według innych Syn Teodoryká IV. według zás drugich Chilperyká II.

CHILDERYK III. oſiádł Tron, ktorym 10. lát rządził, ále że wzgárdzony był od Fráncuzow iego Rząd, zrucony z Tronu, y do Kláſztoru wtrącony Mnichem bydź przymuſzony, Roku P. 752. oſtátni z Fámilii y Linii Meroweuſzá. Ze zás Károl Mártel Májordom Fráncuſki umárł Roku P. 741. zoſtáwił po ſobie Kárlománá, ktory Mnichem zoſtał, y Pepiná krotkiego Synow.

PEPIN álbo PIPINUS zwány Krotki, dla máłey ſtátury iego, po wtrąconym do Kláſztoru Childeryku, z Májordomá Dworu Fráncuſkiego obrány od Stánow Fráncuſkich Krolem, Roku 752. Gránice Fráncuſkie áttákuiących Sąſiádow uſpokoił, do Włoch z woyſkiem poſzedł, gdzie Lombárdow áttákuiących Stolicę Apoſtolſką znioſł, Exárchát Ráweńſki im odebrał, y wſzyſtkie Prowincye, ktore Grekom odebráli, Grekow infeſtuiących Stolicę Apoſtolſką uſkromił, Koſciołowi Rzymſkiemu znáczne Prowincye dárował wiecznemi czáſy, iáko Exárchát Ráweńſki, Pármę, Plácencyą, Modenę, Ferrárę, Kommáchią, y niektore Prowincye Neápolitáńſkie, Románią, Ankonę, o czym wyżey pod Stefánem III. Pápieżem, umárł Roku P. 768.

KAROL I. zwány Wielki Syn po nim oſiádł Tron cáłey Monárchii Fráncuſkiey, po śmierci Brátá ſwego Károlománá, Lombárdow attákuiących Stolicę Apoſtolſką znioſł Dezyderiuſzá Krolá ich poimał, y dárowáne przez Oycá ſwego Stolicy Apoſtolſkiey Prowincye, potwierdził; y wiecznemi czáſy zápiſał, przydáwſzy do nich Xięſtwo Spoletáńſkie, zá co od Leoná III. Papieżá koronowány Cesárzem, iák zás rozſzerzył ledwie nie w cáłey Europie Páńſtwá ſwoie, w Hiſtoryi iego czytáć, álbo wyżey pod Cesárzámi, umárł Roku Páńſkiego 814.

LUDWIK Pobożny, Syn po nim náſtąpił, y Cesárzem koronowány od Stefaná V. Pap. o czym pod Cesárzámi, umárł R. 840.

KAROL II. Łyſy zwány, po Oycu dział wziął Monárchii Fráncuſkiey, ále po śmierci Brátá Lotáryuſzá Roku 875. Cesárzem koronowány, umárł Roku P. 877.

LUDWIK II. zwány BALBUS Syn po nim náſtąpił ná Koronę Fráncuſką, umárł Roku 879.

LUDWIK III. Syn po nim oſiádł Tron, umárł R. 882.

KAROLOMAN Brát iego po nim náſtąpił, ále w krotce ná Łowách zrániony umárł Roku P. 884.

KAROL III. zwány *Craſſus* álbo gruby, po nim przybrány zá Królá, Syn Ludwiká Królá Niemieckiego, á Lotáryuſzá y Károlá Łyſego Wnuk, Cesárzem iuż koronowány od Jana VIII. Pap. ále że nieſzczęſliwy przeciw Normándom, z Tronu ták Cesárſkiego iáko Fráncuſkiego zrucony, Roku 887. á w przyſzłym umárł.

ODO Gráf Páryſki po nim zgodnie obrány Krolem od Fráncuzow, Syn Robertá Grafá Andegáweńſkiego, pánował lat 10. umárł Roku Páńſkiego 898.

KAROL IV. zwány *Simplex*, Syn Ludwiká Bálbusá, y Sukceſſor Fámilii Károlá Wielkiego Cesárzá przywrocony ná Tron, ále detronizowány w więzieniu umárł Roku 929.

RUDOLF Xiąże Burgońſki po nim oſiádł Tron Roku 923. Normándow, y Węgrow Náiezdnikow pokonał, Akwitánow rebellizuiących znioſł, umárł Roku P. 936.

LUDWIK IV. Syn Károlá IV. zwány *Tranſmarinus* przyzwány z Anglii ná Tron, gdzie był wſzedł, umárł Roku P. 954.

LOTARIUS Syn po nim náſtąpił, umárł Roku P. 986.

LUDWIK V. Syn iego oſiádł Tron, ále názwány Gnuśny y niedbáły, w Roku umárł bez Sukceſſorá, oſtátni z Linii Károlá V. ktorego Sukceſſorowie pánowáli lát 235.

HUGO CAPET po nim obrány od Stánow Fráncuſkich Krolem, Roku 987. Trzeci Linii álbo Fámilii Krolow Fráncuſkich, Pátryárchá, ktora dotąd pánuie, umárł Roku Páńſkiego 996.

ROBERT Syn iego oſiádł Tron, Wielki Fundátor Koſciołow y Kláſztorow, umárł pełen Swiątobliwośći y Cudow Roku P. 1031.

HENRYK I. Syn iego Pierworodny po nim náſtąpił, umárł R. 1060.

FILIP I. Syn iego po nim pánował, Paſchaliſá II. Papieżá z wielkiemi honorámi przyiął w Páńſtwie ſwoim, umárł R. 1108.

LUDWIK VI. zwány *Craſſus*, Syn iego pánował, z Anglią miał wielką woynę, umárł R. P. 1137.

LUDWIK VII. Syn iego po nim oſiádł Tron, y od Innocentego II. Pap. koronowány, Alexándrá III. Papieżá z wielkiemi Honorámi przyiął w Páńſtwie ſwoim, Ziemię S. przeciw Turkom áttákował z woyſkiem wielkim bez ſkutku, umárł R. P. 1180.

FILIP II. zwány *Auguſtus* Syn po nim pánował, Zydow wſzyſtkich z Kroleſtwá wygnał, do Ziemi S. wielkie Woyſká wyprowádził przećiw Turkom, ále bez ſkutku, umárł R. P. 1223.

LUDWIK VIII. zwány *Leo*, Syn po nim náſtąpił, Anglow znioſł y Rupellę im odebrał, Heretykow Albienſow znioſł y uſkromił, umárł Roku P. 1226.

S. LUDWIK IX. Syn po nim pánował, Heretykow Albienſow rebellizuiących znioſł, dwá rázy ná woynę S. przeciw Turkom ſam Morzem puſzczył ſię z woyſkámi, ále ná drugiey Powietrzem záráżony umárł Roku P. 1270. Kánonizowány od Bonifácyuſzá VIII.

FILIP III. zwány *Audax* Syn S. Ludwiká Krolem po nim zoſtał, przeciwko Piotrowi Krolowi Arrágońſkiemu wielką Woynę prowádził, ná zemſtę Krwi Fráncuſkiey przez iego Fákcyą rozlaney ná Nieſzporách Sycyliiſkich, gdzie wſzytkych Fráncuzow wyćięto 30. Márcá w dzień Wielkonocny w cáłey Sycylii, umárł Roku P. 1285.

FILIP IV. zwány *Pulcher*, Syn iego po nim pánował, z Anglią y Prowincyámi Belgicznemi wielką Woynę prowádził, z Stolicą Apoſtolſką ſię kłocił, umárł Roku P. 1314.

LUDWIK X. zwány *Hutinus*, álbo zły zawzięty, Syn po nim náſtąpił, ále w krotce umárł bezpotomnie, otruty Roku P. 1316.

FILIP V. zwány *Longus*, Brát iego oſiádł Tron, umárł bezpotomnie nic oſobliwſzego nie zrobiwſzy w Kroleſtwie, Roku P. 1226.

KAROL V. zwány *Pulcher* Brát naymłodſzy Filippá V. y Ludwiká X. oſiádł Tron, y zoſtáwiwſzy Joánnę żonę ſwoię w nádziei urodzenia Syná umárł Roku P. 1328. ále po śmierci iego Krolowá Corkę powiłá, tylko że Práwo Saliczne zákázuie w Fráncyi dziedziczyć Białymgłowom dla tego Koroná Fráncuſka wypadłá z Fámilii Filippá IV. á przenieſłá ſię w Fámilią Xiążąt Wálezyuſzow, bo po śmierci Károlá

FILIP VI. z Fámilii Walezyuſzow zwány *Bene-fortunatus*, záiednoſtáyną zgodą Stánow Fráncuſkich oſiádł Tron, z Anglámi miał wielką Woynę, ále nieſzczęſliwą, w tym iednák ſzczęſliwy, że Xiąże Humbert Dominikánem zoſtáwſzy Filippowi dárował Prowincyą Delfiná-

finácką z kondycyą, żeby służyłá záwsze Synom Pierworodnym KrolowFráncuskich, co się dotąd obserwuie, że Synowie Pierworodni názywáią się Delfinámi, umárł Filip R. P. 1350.

JAN zwány *Bonus* Syn po nim nástąpił, ále nieszczęśliwą Woynę miał z Anglią, od ktorych zniesiony y w niewolą z Synem wzięty, ledwie we 4. látá wykupiony 3000000. Czerwonych Złotych, w intencyi Woyny Swiętey przeciwko Turkom umárł R. P. 1364.

KAROL VI. zwány *Sapiens* Syn po nim nástąpił, Hiszpánow y Anglow mocno zniosł, umárł R. P. 1380.

KAROL VII. Syn po nim nástąpił zwány *Bene-Amatus*, ále w krotce oszálał, dla czego pod opieką stryiow swoich Janá Bituryiskiego, y Filippá Burgońskiego Xiążąt, pod ktorą znáczne Scyssye wynikły w Krolestwie, y Angliá znácznie profitowáłá, umárł Károl Ro. P. 1422.

KAROL VIII. Syn po nim nástąpił zwány *Victor*, ktory zá pomocą Joánny Darcyi Xiężniczki Aureliáńskiey zákłocona Fráncyą uspokoił, Anglow gráſſuiących w Fráncyi zniosł y wygnał, rebellizuiących poskromił, umárł R. P. 1461.

LUDWIK XI. Syn po nim pánował, ále nie ták rozumnie iák Oyciec, Medykowi swemu á żeby mu przedłużył życia co Miesiąc płacił 10000. Czerwonych Złotych, ták był kocháiący życia swego, o co od S. Fráncifzká de Paula nápomniony, y o czásie śmierci upewniony, w Pokucie umárł R. P. 1483.

KAROL IX. Syn po nim pánował, Heretykow Wáldeńskich częścią wykorzenił, częścią do Wiáry S. przywrocił z Máxymiliánem Cesárzem szczęśliwie woiowáł, Krolestwo Neápolitáńskie z Woyskiem tám poszedszy odebrał, ále tylko przez dwie lecie w Possessyi iego był, umárł R. P. 1498.

LUDWIK XII. zwány Oycem Oyczyzny, po nim nástąpił, do Włoch z Woyskiem poszedł, Xięstwo Medyoláńskie záwoiował, Wenetow uskromił, umárł R. P. 1515.

FRANCISZEK I. Brát Cioteczny po nim pánował, Szwáyczárow zniosł, Xięstwo Medyoláńskie rekuperował, Concordátum z Leonem X. Papieżem zákończył, przez ktore miał sobie pozwoloną nominácyą ná Biskupstwá y Opáctwá, z Károlem V. Cesárzem nieszczęśliwą Woynę miał, y wzięty od niego w niewolą pod Páwią, áż w Drugim Roku wyzwolony pod cięszkiemi kondycyámi, ktorych nigdy niewypełnił, sekty Kálwińskiey wielki Nieprzyiáciel, umárł R. P. 1543.

HENRYK II. Syn po nim nástąpił z Károlem V. y Synem iego Filippem szczęśliwszą woynę iák Oyciec prowádził, lubo raz przegrał bátália pod Sankwicyáną, Herezyą Luterską w Páństwách swoich przesládował, ták iáko y Kálwińską, ále podczás wesela Corki swoiey Elżbiety wydáney zá Filippá VI. Krolá Hiszpáńskiego certuiąc w igrzysku orężem z Káwálerámi zrániony, umárł R. P. 1559.

FRANCISZEK II. Syn po nim pánował, zá niego Wiárá Kálwińská náywięcey zárázilá Fráncyą, pod głową iey Ludwiká Burbońskiego ze Krwi Krolewskiey, ktory lubo był złápány, y ná Seymie w Meldzie ná śmierć osądzony, ále bez skutku, bo Krol umárł prędko R. P. 1560.

KAROL X. Brát iego po nim pánował pod opieką Mátki Kátárzyny de Medicis fáworyzuiącey Kálwinom, ktorych iednák podroższy Krol ná kilku bátáliách wygubił, osobliwie ná bátálii w dzień S. Bártłomieiá odpráwioney, w ktory dzień w Páryżu, y w wielu Miástách Kálwini wycięci byli, y wygnáni, iednák nie wykorzenieni, bo dla wewnętrznego Pokoiu Károl pozwolił im reiterowáć się do Rupelli, Montalbanu, y Nemauzu, w krotce umárł Roku P. 1574.

HENRYK III. Brát iego młodszy ná ten czás Krolem Polskim obrány, y w Krákowie koronowány, y dowiedziáwszy się o śmierci Károlá sekretnie złożywszy Koronę Polską pobiegł do Fráncyi, gdzie osiádł Tron Brátá swego, Kálwinom sprzyiáiący, fáworyzuiący im Edykt wydáwszy, á Kátolikom nie przyiázny, y z tey przyczyny zákłocił Krolestwo, y przywiodł do Ligi Gizyáńskiey, iákoby mocney Konfederácyi przeciwko sobie, tym bárdziey záś zirrytował przeciwko sobie Kátolikow, że Henryká Gizyuszá, y iego Brátá Kárdynałá Ludwiká Wodzow Ligi Kátolickiey pozábiiáć kazał, zá co attakuiąc Páryż od iednego z Gizyáńskiey Konfederácyi prywátnego człowieká nożem przebity, w pokucie iednák S. umárł R. P. 1589. Niezostáwiwszy po sobie Potomká. Przez co Fámiliá Wálezyuszow ná iego osobie wzięłá koniec.

HENRYK IV. z Fámilii Burbońskiey Krol Náwarski po nim do Tronu Fráncuskiego przyzwáni w Kálwińskiey sekcie wychowány, o ktorą z Gizyáńską ligą wielką miał Woynę, ále ich zniosszy dla zákończeniá wewnętrzney woyny wyprzysiągł się Wiáry Kálwińskie, á Wiárę S. solennie przyiął, zá co od cáłey Fráncyi przyznány Krolem, iednák Edyktem Nánneteńskim Kálwinow przyiął do wszelkich honorow w Koronie. Podczás koronácyi żony swoiey Máryi de Medicis lustruiąc Miásto Páryż, od zásádzonego ná to Fráncifzká Rawelliká w kárecie przebity, y zábity R. P. 1610.

LUD-

LUDWIK XIII. Zwány Sprawiedliwy, Syn po nim pánował, pod opieką Mátki swoiey Maryi de Medicis, y wielkiego Ministrá Kárdynałá Ryschelieu, zá ktorego przezornym Rządem, náypierwey wewnętrzne kłotnie między Xiążętámi y Grafámi uspokoione, zbyteczna wolność uskromiona, tumulty y rebellie Kálwińskie zupełnie poniżone, ktorym znácznie ufortyfikowáne Miásto nád Morzem Rupellę sam wodzem będąc Kárdynał po długim attáku odebrał, y wykorzenił, umárł Ludwik R. P. 1643.

LUDWIK XIV. Zwány Wielki, Syn po nim pánował, wielkie Woyny wraz z Leopoldem Cesárzem, Angielskim, Hiszpáńskim, Sardyńskim Krolámi, y Hollándyą miał, y w nich wiele profitował, o czym wolno czytáć Historye. Edykt Nannetéński fáworyzuiący Kálwinom znioſł, od Urzędow odſądził, Heretyckie y Kálwińskie Kościoły zburzyć kazał, Pſałdominiſtrow ich wygnał z Kroleſtwá, y ták wykorzenił tę zárázę Dusz z Fráncyi, sámá Wiárá S. Kátolicka teraz tryumfuie, umárł dniá 1. Wrześniá Roku P. 1715.

LUDWIK XV. Prawnuk iego, po zmárłym zá pánowánia Ludwiká XIV. Delfinie Ludwiku Dziádu, y Xiążęciu Burgońskim Oycu swoim, o ktorych byłá Profecyá *Filius Regis, Pater Regis, nunquam Rex*, bo zá długiego pánowánia Oycá, y Syn, y Wnuk pomárli, dopiero Prawnuk iego osiádł Tron; teráźnieyszy Regnánt, ktory iuż znáczną Woynę miał z Károlem VI. Cesárzem y szczęśliwie zákończył, przyłączywszy do Kroleſtwá Fráncuskiego Xięstwo Lotáryńskie, od dáwnych lát záwsze pretendowáne przez Anteceſſorow iego, w ktorym teraz rządzi y pánuie Krol Stániſław z Fámilii Polskiey Leszczyńskich, po dwá rázy w zákłoconey Rzeczypospolitey Polskiey obierány Krolem, ktorego Corká Marya Károliná záſlubiona Krolowi Ludwikowi XV. 15. Sierpniá Roku 1725. ná ktore Weſele miáłem szczęście zápátrywáć się w Fonteneblo, z ktorey ieſt Syn Delfin, zwány Ludwik, 4. Wrześniá urodzony Roku 1729. Co się więcey ſtánie zá pánowánia tego Krolá, zoſtáwuię to poźnieyszym po mnie Chronologiſtom.

KROLOWIE FRANCUSCY názywáią się *Chriſtianiſſimi* y PIERWORODNI SYNOWIE Kościołá S. ktory Tytuł dány był Klodoweuszowi I. przez Concilium Orleáńskie czyli Aureliáńskie potwierdzony im potym przez Pápieżow, osobliwie przez Alexandrá IV. ktory ich przy tym Tytule ták autoryzował, żeby żaden Papież nie mogł go skáſſowáć żadnym Interdyktem. Są Pánowie abſolutni w swoim Kroleſtwie, máią rożne Rády. Ich Edyktá, y Dekláracye ſłużą zá Práwo, ále muszą bydź regeſtrowáne w Parláméncie y publikowáne w niższych Rádách, wypowiádáią Woyny, czynią Pokoy, zábieráią aliáncye, y czásem nie dotrzymuią według woli swoiey, co częſto się tráfiá, nákázuią podátki iákie chcą ná Poddánych, promowuią ná honory koronne, y Woyskowe, nominuią ná wszelkie Beneficiá wákuiące, Wici wydáią ná Pospolite ruszenie, zwáne *Ban* y *Arrierban*, zá ktoremi káżdy Szláchcic, lub Záſtawnik, obligowány wsiádáć ná koń, álbo wyſłáć Pocztowego o swoim koście, káżde záś Miáſto, Miáſteczko, wieś są obligowáne wyſtáwić náznáczoną liczbę piechoty o koście swoim.

Krolowie Fráncuscy máią wielu Miniſtrow y Officyerow pod Pánowániem swoim, iáko Xiążąt krewnych, Gráfow, Márkiezow, Miniſtrow Koronnych, Officyerow Woiennych ták ná wodzie, iáko y ná ziemi, Officyerow Artyleryi, Dyrektorow, Superintendentow, Sędziow Granicznych, y Grodzkich, y innych wiele Jurysdykcyi.

FRANCYA Sáliczným Práwem nie może przypuścić do Dziedzictwá Corek, áni żadnych Biáłychgłow Krolow Fráncuskich.

Miáłá przedtym náypierwszych do Rád Koronnych Wielkich Sędziow zwánych SENESZOW, ále ich Prerogátywá zátrácona Roku P. 1152. Miáłá potym Hetmánow Wielkich zwánych CONTESTABILES ále y tá zátrácona po śmierci Lezdygierá Roku P. 1627. Miáłá y wielkich KAMERYEROW, ále y tá zátrácona po śmierci Károlá Syná Fráncisʒká I. Roku P. 1545. Teraz záś są Kánclerzowie Koronni, Marszałkowie Fráncuscy, Admirałowie, Wielcy Mágiſtrowie Artyleryi, Generałowie Gáler, Pułkownikowie Generáli, Wielcy Kapellání, Wielcy Mágiſtrowie, Wielcy Podkomorzowie, Wielcy Koniuszowie, Wielcy Butelierowie, Wielcy Pánnetyerowie, Wielcy Łowczowie &c. &c. 4. Sekretárzow Stánu álbo Koronnych, Káwálerowie S. Duchá, Xiążętá, y Senátorowie zwáni *Pares Francyæ* ktorzy náyblisi są Krolá.

PARES FRANCUSCY álbo Senátorowie náypierwsi Párlámentu Páryskiego, są pierwszemi Rádnemi Pánami Dworu Krolewskiego, y cáłego Kroleſtwá, ieſt ich 6.

Duchownych, y 6. Swieckich. Pierwſi ſą Arcybiſkup Remſki, y Biſkupi Langreſki, y Láonſki, ktorzy ſię intytułuią XIĄZĘTA PARES, po nich idą Boweſki czyli Belwáſki, Noyońſki, y Szálońſki nád Márną, y ci intytułuią ſię GRAFOWIE PARES. Swieccy záś ſą Xiążętá Burgońſki, Normandzki, y Gieńſki, á drudzy Grafowie Flándrſki, Tuluſki, y Számpáńſki. Autorowie nie zgádzáią ſię w czáſie inſtytucyi ich, bo Fawin piſze, że ſie iuż znáydowáli zá pánowánia Robertá Mądrego, inni, że zá Filippá Auguſtá mieli ſię znáydowáć iuż ná koronácyi tego Krolá, Roku P. 1179. y to miał bydź náyſolennieyſzy Akt w Hiſtoryách Fráncuſkich opisány, ná ktory umyſlnie był ziáchał Krol Angielſki. Xiąże Burgońſki nioſł Koronę, Xiąże Normándzki Chorągiew iednę, á Gieńſki drugą, Graf Tuluſki Rząd, Gráf Flándrſki Szpádę, á Szampáńſki Chorągiew woienną, Gwilelm Arcybiſkup Remſki koronował Krolá przy aſſyſtencyi Arcybiſkupá Burgſkiego, Turſkiego, y Seńſkiego, Biſkup záś Láońſki nioſł Ampułkę z Oleiem S. Boweyſki trzymał płaſzcz Krolewſki, Noiońſki Pas, Szálońſki Pierſcień.

Ci Senátorowie inſtytuowáni ſą dla aſſyſtencyi Krolom podczás koronácyi, tákże dla ſądzenia z nim Spráw cáłego Kroleſtwá, y w nich dla ſentencyi ſpráwiedliwey dánia, iáko y do Rády w záchodzących Sprawách wielkich, y dla aſſyſtencyi Krolowi ná Woynie.

Pierwſzy Sąd tych Senátorow odpráwiał ſię Roku 1202. przeciwko Jánowi Krolowi Angielſkiemu, ktory był tákże Parem Fráncuſkim, bo Xiążeciem Normándſkim. Roku 1316. tenże Sąd przyſądził Sukceſſyą Kroleſtwá Filippowi V. przeciwko pretenſyi Joánny Corki Ludwiká X. Roku 1328. tenże ſąd przyſądził Sukceſſyą Korony Fráncuſkiey Filippowi VI. Wálezyuſzowi, przeciwko pretenſyi Krolá Angielſkiego, ktory ſię był ożenił z Sioſtrą Károlá V. Roku 1340. wraz z Krolem przyſądził Brytánnią Károlowi de Blois przeciwko Pretenſyi Jańá Montfortá.

PARES Francuſcy mieli przedtym dwá Przywileie. Pierwſzy że sámi miedzy ſobą obieráli Parow álbo Rownych Fráncuſkich. Drugi, że nie mogli bydź ſądzeni, tylko od właſnego Sądu Parow iáko Roku 1295. Graf Flándrſki był ſądzony przez záczynáiący ſię Dekret:

Judicatum à Paribus Regni noſtri.

ORDER S. DUCHA fundowány ieſt od Henryká III. ktorego Mágiſteryą przyłączył do Korony Fráncuſkiey, ſollenizował Swięto tego Orderu 31. Grudniá Roku 1578. y 1. Styczniá Roku 1579. Ceremoniá agitowáłá ſię u Auguſtyniánow Páryſkich. Státutá iego zámykáią w ſobie 93. Artykułow, Káwálerow záś liczbá náznáczona Oſob 100. y żeby byli Szláchtá ze 3. Fámilii, oprocz Duchownych, z ktorych powinno bydź 4. Kárdynáłow 4. Biſkupow, y z Wielkim Kápellánem, nie licząc Miniſtrow Koronnych. Order ten ma znák Krzyżá nákſztáłt Máltáńſkiego, ná ktorym ieſt Gołębicá nád ſercem, Henryk záś IV. przydał ná kołnierzu Trophæa Armátne, z ktorych wypadáią ognie, iſkry z Literą H. pomieſzáne y koronowáne, y przezwał tych Káwálerow Kommendántámi, w intencyi wolnego im trzymánia Beneficyow Duchownych, ále żaden Papież ná to zezwolił, dla czego Krol z ſwego ſkárbu náznáczył káżdemu 1000. Szkudow Fráncuſkich, z tey Rácyi záś Henryk III. miał inſtytuowáć ten Order, że w Dzień Swiąteczny odebrał Koronę Polſką, y potym Koronę Fráncuſką, inni záś rozumieią, że ten Dzień był iego Národzenia. Order S. Duchá ma ten Tytuł: *Dux & Auſpicium*, iákoby wyrażáiąc Protekcyą S. Duchá.

ORDER S. MICHAŁA fundowány od Ludwiká XI. Roku 1469. był w wielkiey powádze pod czteremá Krolámi, ále potym luſtr ſwoy ſtrácił iák Henryk III. inſtytuował Order S. Duchá.

FRANCYA pod zákończeniem Linii Karolá Wielkiego, wiele Páńſtw y mocy utráciłá, bo ſię wiele abſolutow námnożyło w iey Páńſtwách, iáko to Xięſtwo Lotáryńſkie, Normándſkie, Kroleſtwo Burgundzkie, y Arldzkie &c. Pod trzecią záś Linią wiele ſie wrociło, o czym wolno niżey czytáć oſobno w káżdey Prowincyi.

PROWINCYE náleżące do Párlámentu Tuluſkiego, Grenoblſkiego, Ayſkiego, y Liońſkiego ſądzą ſię Práwámi Rzymſkiemi, iáko y część Auwernii, Foret, y Božola, inne záś zwyczáiom Kroleſtwá akkomoduią ſię.

FRANCYA przedtym záſzczycona byłá Seymámi zgromádzonemi ze trzech Stánow; to ieſt, z Deputowánych Poſłow Duchownych, Szláchecki, y Mieyſkich, ále iuż poprzeſtáne ſą ich Konwokácye od Roku 1614. Szczyci ſię bydź Páńſtwem mocnym w ſobie nie tylko mocnym z Bogáctw, ále y z wielości ludzi woiennych, iákoż látwo dáć Wiárę temu, kiedy Ludwik XIV. oparł ſię wraz ná wſzyſtkie ſtrony Piąciom Monárchiom Pográniczny m.

KRO-

KROLESTWO Fráncuſkie graniczy ná Pułnoc z Prowincyámi Belgicznemi, ná Záchod z Oceánem, ná Południe z gorámi Pirreneyſkiemi dzielącemi ią od Hiſzpánii, y z Medyterránem, ná Wſchod z Sábáudyą, Szwáyczárámi, y Renem dzielącym ią od Niemcow. Ráchuie ſobie w zdłuż 260. mil Fráncuſkich, náſzych uczyni o koło 120. á w ſzerz 230. á náſzych o koło 90. Jeſt położone między 42. y 51. Grádusámi w Máppie, ná ſzerz, á w zdłuż między 15. y 29. y 30. Minut, dla czego według Manſieur de Fer, ma mieć tylko ná w zdłuż Mil 200. Fráncuſkich, w ſzerz 180. á w około 760. co uczyni náſzych o koło 380.

Powietrze ma w ſobie pomierne, dobre, Sytuácyą przyiemną, Gor wiele, z ktorych náywyżſze ſą Pirreneyſkie, Alpes, Seweńſkie Auwerńſkie, ma y rownin wiele pożytkuiących, y nigdzie nie proznuiącą ziemię. Oblane ieſt Rzekámi náyznácznieyſzemi Sena, Lora, Garon, Ron, &c. iednym ſłowem: Fráncyá ieſt obfituiąca we wſzyſtko, y iey położenie náymilſze w Europie. Maxymilian Ceſarz miał mieć przyſłowie: że gdyby był Bogiem, Syná Pierworodnego uczyniłby Sukceſſorem ſwoim, á drugiego Krolem Fráncuſkim. Kray tego Páńſtwá obfituie w wſzelkie zbożá, legomina, wárzywá, winá, oliwy, owoce wſzelkie, páſtwiſká, bydło wſzelákie, ptáſtwá domowe, y wſzelákie źwierzá dzikie. Ma ſtrony morſkie rybne, y ſolne, ále mu nie doſtáie koni dobrych ná woynę, y drzewá ná budowánie okrętow. Znáyduie w ſobie wiele kuźnic zeláznych, ołowiánych, miedziánych, ále nie ma ſrebrá, y złotá, bez tego iednák zbiera wielkie ſkárby z mánufáktur iedwábnych, ſrebrnych, y złotych, z win, zboż, ſoli, oliw, &c. &c.

PROWINCYE Fráncuſkie ſą wſzyſtkie ludne y náſiádłe, y ná Gorách náywyżſzych, gdzieby tylko beſtyom mieſzkáć dzikim, Miáſteczká y wſie ſą náſiádłe, zá Karolá IX. ználeziono 20000000. Duſz w Fráncyi, á zá Ludwiká XIV. 40000000. ále ſię teraz umnieyſzyło ták zprzycyny oſtátnich woien, iáko naywięcey z wygnánych Hugenotow, Kálwinow, y inſzych Heretykow.

FRANCYA kwitnie w wſzelákie Náuki, ták liberálne iáko y w Mechániczne, bo procz Kollegiow y Akádemiow po wſzyſtkich Miáſtách fundowánych, ma uniwersálnych Akádemii 16. w Miáſtách pryncypálnieyſzych, z ktorych náyſławnieyſza Sorboná Páryſka.

Hándluie z cáłym nie ledwie Swiátem, bo z Wſchodniemi, y Záchodniemi Indyámi. Przytym káżde Miáſto ma ſwego pártykulárnego Sędziego, od ktorych wolna Appellácyá do Dworu, gdzie ſię záwſze ſądzą Sądy Krolewſkie, rożnie názwáne, y liczne, od tych Dworſkich ſądow wolna káżdemu Appellácyá do Párlámentu, od ktorego iuż żadney Appellácyi nie maſz. Tákich Párlámentow Stolicę ma Fráncyá w 14. Miáſtách zowiących ſię Paris, Roiien, Bourdeaux, Toulouſe, Grenoble, Aix, Dijon, Rennes & Pau, Beſançon, Tournay, Metz. Do ktorych náleży Párláment Perpiniáńſki, y Dombſki.

Religiá Kálwińſka w Fráncyi miáłá wielkie ſwoie Przywileie y Edyktá, zwáne Nantckie, ále zá Ludwiká XIV. potępiona y wykorzenioná, teraz sámá Swięta Wiárá Rzymſka Kátolicka ieſt pánuiąca pod 18. Arcybiſkupámi, y 109. Biſkupámi, o ktorych niżey.

FRANCYA ma wiele Miáſt, między ktoremi náywiękſze ſą: Paryż, Tulus, Ruen, Lion, Angers, Poitiers, &c. Przytym liczy wiele Miáſteczek, Wſiow. Oprocz záś tych ma w inſzych częſciách Swiátá wiele Kráiow.

FRANCUZI z nátury ſwoiey ſą nie nágánni, kompozycyi piękney, odważni, prędcy, Ludzcy, ochędożni, Cudzoziemcow eſtymuiący, rozumni, w induſtryách woyſkowych biegli, ále ſą nie cierpliwi, nie záwſze Státeczni w ſłowie, nie dyſkretni, podczás woyny rábunki kocháiący, y Koſciołom nie przepuſzczáiący, w Nieprzyiacielſkich Kráiách, iákom ſię ſam nápátrzył luſtruiąc cudze kráie, ták nád Renem, iáko y w Piemoncie, gdzie náwet kazáwſzy wynieść Náyświętſzy Sakráment z Koſciołow, minámi ie wyſadzáli, iáko o tym opiſzę w Miáſtách Niemieckich. Károl V. miał przyſłowie: Włoch widzi ſię bydź rozumny, y ieſt; Hiſzpán ſzczyci ſię bydź rozumnym, á nie ieſt; Fráncuź nie pokázuie ſię bydź rozumnym, á ieſt. Fráncuſkie Prowincye máią w ſobie cnoty káżdego Kráiu Europeyſkiego, iáko w Pikárdyi wolność Niemiecką, w Szampánii Ludzkość Szwedzką, w Langwedoku odwágę y wymowę Polſką, w Prowency Rozum Włoſki, w Gáſkonii Státeczność Hiſzpáńſką, w Delfinácie Wierność Szwayczárſką, w Normándyi ſubtelność rozumu Greckiego, w Burgonii Induſtryą Flándrſką.

Kroleſtwo Fráncuſkie według podziáłu ná oſtátnim Seymie Roku 1614. dzieli ſię ná 12. Prowincyi, z nich náypierwſze ſą 4. nád Oceánem, 1. Pikardya, 2. Normandya,

dya,

dya, 3. Gienna, 4. Gaſkonia, w ktorych ſię zámykáią Saintongia, Limoſin; Perigort, Querci, Rovergia y Niżſza Nawarra. Drugie dwie nád Morzem Medyterráńſkim, iáko 5. Langwedok zámykáiący w ſobie Wiwarayą, Gevaudan, Velai, y Foix, 6. Prowenca. We śrzodku záś Kroleſtwa 7. Wyſpá Francuſka, 8. Szampania, 9. Orleans, ktory zámyka w ſobie Aurelią właſną Bliſois, Perche, Boce, Maine, Aniou, Turaine, Piktawią, Angumią, Berri, y Niwernią, 10. Burgonia z Breſſem y Bugejem, 11. Lion máiący w ſobie Boilią, Foret, Burbon, Owernion, y Márkę, 12. Delfinat.

Oprocz tych Páńſtw Fráncyá ma wiele innych zdobytych Prowincyi, w innych Páńſtwách, iáko: w Belgium, Artois, Część Flándryi y Hainotu. W Niemczech Alzácyą Franche Corate, Cambreſis, y Xięſtwo Sedáńſkie. W Hiſzpánii Roſſylion, y część Kátálonii. W Ameryce Nową Fráncyą, Martynikę, y niektore Wyſpy Antylſkie, iáko y kilká Fortec w Ginei, y ná Wyſpie Madaſcar. Teraz podczás oſtátniey Woyny przybyłá Fráncyi Lotáryngiá y Bar. W opisániu záś partykulárnym Prowincyi obaczemy oſtátnie oddániá niektorych Kráiow przez Tráktáty.

PIKARDYA.

TA Prowincyá nigdy nie odpádłá od Fráncyi, graniczy ná Wſchod z Számpánią, ná Południe z Wyſpą Fráncuſką, ná Záchod z Normándyą, y Oceánem, ná Pułnoc z Oceánem y z Belgium.

Oblana ieſt Rzekámi, Oyſa, Somma, Autia, y Cancha. Gruntá ma obfituiące w zbożá, owoce, y páſtwiſká, ále winá nie ma.

Pikárdowie ſą dobrey nátury, dobrego ſercá, y odwáżnego, ále ſą prędcy y lubiący deboſze, koleryczni y prędcy do gniewu, y z tąd biorą ſwoię denominácyą od ſłowá Fráncuſkiego *ſe Piquer*, co znáczy gniewáć ſię, á to z przyczyny bontu, ktory byli podnieſli náypierwſi w Páryżu przeciw Mieſzczánom Roku 1229.

Pikardyá dzieli ſie ná 8. Częſci názwáne kray zdobyty, Bulonia, Ponthiu, Vimeu, Amien, San Terra, Vermand, y Tierarcha, ktore máią znácznieyſze Miáſtá ſwoie, iáko to

AMIENS Miáſto Stołeczne nád Sommą wielkie y piękne, ma ſwego Biſkupá, y w Koſciele Katedrálnym konſerwuie Relikwią S. Janá Chrzcicielá, odebráli ie byli Hiſzpáni Fráncuzom nieſpodziewáną zdrádą Roku 1597. według Harduiná, ále Henryk IV. im ie prędzey ieſzcze odebrał, dla czego tám ieſt Wierſz nád Brámą Fráncuſki:

Amiens fut priſe en renard & repriſe en Lion

iákoby że Amiens był wzięty zdrádą Lisá, á odebrány mocą Lwá. Dyecezyá Amieńſka ma Plebánow 776. Opáctw Męſkich 20. Białogłowſkich 6. Przeorſtw 66. Kollegiát 13. Komend Orderu S. Łazárzá 6. Záſzczycone urodzeniem Piotrá Eremity Pierwſzego Autorá Krzyżáckiey, y Jákubá Sylwiuſzá.

CALAIS Miáſto Stołeczne Kráiu zdobytego, bo odebráne Fráncuzom Roku 1578. y ták od nich názwáne. Bliſko tego Miáſtá ieſt mieyſce názwáne POLE ZŁOTOLITE dla tego, że tám Fránciſzek I. Krol Fráncuſki z Henrykiem VIII. Angielſkim mieli z ſobą rozmowę, wielkiemi bogáctwámi w przyozdobionych námiotách Roku 1520.

CONTI Miáſteczko nád Rzeką Cellą dáło Imię ſwoie drugiey Linii Xiążąt Burbońſkich, Eleonorá de Roye wnieſłá to Xięſtwo w Poság Ludwikowi Burbońſkiemu Xiążeciu de Conde.

BULONIA nád Liáną y morzem, Miáſto dobrze ufortyfikowáne ma Port dobry y Biſkupá ſwego, tytułuie ſię Grafſtwem, miáło Grafow pártykulárnych ále od Filippá Auguſtá przyłączone do Fráncyi, Ludwik XI. kupił to Miáſto u Bertrandá Turá Gráfá Owerńſkiego, y oddał ie Protekcyi Náyświętſzey Mátki, złożywſzy przed obraz ſerce złote ważące 2000. Szkudow Fráncuſkich, y obligował Sukceſſorow ſwoich, á żeby to Miáſto trzymáli od Náyświętſzey Mátki dawáiąc iey tákież złote ſerce, co do tąd Krolowie obſerwuią podczás ſwoich koronácyi. Miáſto to náywięcey hánduie płotnámi cienkiemi, Rybámi Morſkiemi, oſobliwie ſledziámi, y w Piaſku Morſkim znáyduie kámienie granátowe, y inſze rożnego koloru. Dyecezyá Bulońſka ma Plebánii 420. y 12. Opáctw.

ABBEVILLA nád Sommą Miáſto Stołeczne Gráfſtwá Ponthieu, ludne, wielkie, y hándlowne z przyczyny defluidácyi rzeki, ktorą chodzą ſtátki od Morzá. Szczyci ſię bydź Pánną z przyczyny, że nie było dobyte od Nieprzyiacioł. Ná tym mieyſcu

był

był przedtym Zámek náleżący do Opáctwá S. Rykierá, y z tąd bierze ſwoie názwiſko.

PONTHIEU Gráfstwá ſwego Stołeczne Miáſto miewáło właſnych Grafow, potym do Burgonii náleżáło, ále Fránciſzek I. przyłączył go do korony przez Pokoy Mádrydzki Roku 1526. Jeſt położone w mieyſcách wodniſtych, Moſtámi ubeſpieczonych, od ktorych ſię názywa.

CRECI Miáſto wſłáwione Bátálią przegráną przeciw Anglom Roku 1346. zá Filippá Wálezyuſzá, ná ktorey zginął Jan Luxemburſki Krol Czeſki, y wiele Xiążąt y Pánow, Piechoty 30000, konnych 1200 Fráncuzow.

PEPIGNY wſłáwione bátálią przegráną od Anglow.

S. VALERY nád Sommą Miáſto Stołeczne Gráfstwá Vimeu, w piękney pozycyi Mieyſcá náymilſzego w Pikárdyi.

PERONNE nád Sommą Miáſto mocne y Stołeczne Prowincyi Sánterſkiey, náleżáło do Xiążąt Burbońſkich, ále od Fránciſzká I. przyłączone do korony. Ma y inne Miáſtá zwáne Neſle, Roye, Mondydyer, Xięſtwo Szońſkie, y Chrábſtwo Ancre, álbo Albret.

S. QVENTIN Miáſto Stołeczne Wermándyi, piękne, wielkie y ludne, wſłáwione mánufákturámi płocien cienkich, y bátálią przegráną Fráncuzow przeciw Xiążeciu Sabándzkiemu Gubernátorowi Prowincyi Belgicznych, gdzie Montmoráncy Conteſtábilis w niewolą wzięty, y w Mieſcie Admirał Coligni, Roku 1559. to Miáſto oddáne Fráncuzom.

VERMAND nád Rzeką Omignon, przedtym názwáne *Auguſta Veromandorum*, Opáctwu podległe.

LAFERE Miáſto Stołeczne Gráfstwá Tyerrárchy ufortyfikowáne nád Rzeką Oyſon, y zmocnione Cyttádella oblaną w około wodą.

LA CAPELLE Miáſto częſto odbieráne od Hiſzpánow y Fráncuzow.

VERVINE Miáſto ná gorze wſłáwione Tráktátem Roku 1598. między Hiſzpánią y Fráncya.

GIZA wſłáwione Imieniem Fámilii Gizow, należy teraz do Xiążąt Burbońſkich.

NORMANDYA.

TA Prowincyá byłá mieſzkána od Jedenáſtu Národow, to ieſt Welokáſſow, Bellokáſſow, Baiokáſſow, Lexowinow, Káletow, Eburowicow, Anlercynow, Seſſuinow, Unellinow, Abrykátow, y Ambiłáxynow. Ci ligę między ſobą wziąwſzy czeſto Gálliią Celtyczną náwiedzáli, ktorych Auguſt Ceſarz uſkromił, Klodoweuſz im w cále odebrał wſzyſtko, y názwał kray ich Neuſtryą.

NORMANDOWIE Roku 820. z Pułnocnych kráiow przyſzedſzy w wielkiey liczbie náſzli Fráncyą, ktorych z rázu zážyli Fráncuzi ná Obronę Páńſtw ſwoich, ále oni ſię potym ná Fráncuzow rzucili, y Páryż 3. rázy oblegli, Károl názwány Proſták Roku 912. uſtąpił im część Neuſtryi z kondycyą hołdu do Fráncyi, y z tąd tá Prowincyá názwána od nich Normándyá, bo że byli ludzi Pułnocni názwáni Nordmánowie bo *Nordman* znáczy po niemiecku pułnocny człowiek, y tenże Károl Xiążęciu ich Rudolfowi dał Gizelle Corkę ſwoię zá żonę, ktory záraz y Wiárę Chrzeſciáńſką przyiął. Sukceſſorowie tego Xiążęciá pánowáli áż do Gwilelmá Brátá Robertá III. po ktorego bezpotomney śmierci Henryk II. Krol Angielſki przywłaſzczył ſobie ſukceſſyą, ktorego Jan Syn kreowány Xiążęciem Normándzkim, ále że zábił Artusá Xiążęciá Brytáńſkiego wnuká, przez ſąd rownych Fráncuſkich odſądzony od Normándyi Roku 1202. ktora przyłączona do Fráncyi, zá nię potym kłocącemu ſię Henrykowi III. Krolowi Angielſkiemu S. Ludwik dał Limoſin, Qverci, y część Gienny. Anglowie znowu odebráli ią Károlowi VI. ále Karol VII. znowu ią odebrał, y odtąd Anglowie tylko niektore wyſpy iey trzymáią zwáne Jarſey, Gernſey, Sark, Aldernay, y Orygny.

Tá Prowincyá graniczy ná wſchod z Pikárdyą y Wyſpą Fráncuſką, ná Pułnoc z Márką y częſcią Pikárdyi, ná záchod z Oceánem, ná Południe z Perchą, Mainą, y częſcią Británii. Powietrze ma zdrowe y grontá wydáiące z ſiebie zbożá, owoce, z iáblek y Gruſzek náywięcey trunku robią, bo winá máło ſię rodzi, w Páſtwiſkách wielkich żywi wiele bydłá, dla czego tám Mięſo tanie, y wołámi náywięcey hándluie. Oblaną Rzekámi Sena, Eura, Ryilla, Tuques, Diva, Orna, y innych wiele. Ma Portow Morſkich náyznácznieyſzych 6. procz innych wielu mnieyſzych. Xięſtw oſm, Grafſtw 30. Chrábſtw ieſzcze więcey, Báronii 120. Generálſtw 3. Obfituie w láſy, kuznice Miedziáne, y wody zdrowe ná defektá ludſkie. Wſłáwione Manufákturámi Sukien przednich, Iedwáb-

nych

nych máteryi, koronek, Kryształow&c. Normándowie ſą náturálnie zli, Koleryczni, nie dotrzymuiący ſłowá, z kąd u Frázow poſzli wprzyſłowie: áby nie był Normándem, kto chce ſłowá dotrzymáć. Normándowie máią wielką Antypátyą z Brytonámi.

Normandyá dzieli ſię ná wyżſzą, y niżſzą. Wyżſza zámyka w ſobie 4. Prowincye zwáne Rouen, Evreux, Ceaux, y Giſors. Niżſza zaś ma 3. zwáne Alencon, Caen, y Cotantin.

WYZSZA NORMANDYA

ROUEN Miáſto Stołeczne nád Seną, wielkie, bogáte, y ludne, ma w koło ſiebie Przedmieściow 6. ma Páráfii 36. Kláſztorow 24. y Moſt drewniány ná Wodzie złożony. Záſzczycone przedtym Stolicą Xiążąt Normándzkich, ktorych tám ieſt dotąd Pałác, á teraz ieſt Stolicą Párlámentu Normándzkiego, komory Skárbowey, Mennicy, Prezydentá, y Arcybiſkupá Prymásá Normándzkiego, przyozdobiony Kościołem Kátedrálnym NN. Pánny, w ktorym ſą groby Xiążąt Normándzkich, ná nim ſą 3. Wieże; ná ſácyácie Kościołá ieſt wyrázony Henryk IV. iákoby wypędzáiący Lwy y Wilki z owczárni ſwoiey, á Krol Hiſzpáńſki z drugiey ſtrony ſtoi melánholiczny, Hugenoci z tąd byli wygnani przez Károlá IX. To Miáſto co rocznie przed wniebowſtąpieniem Páńſkim ná 15. dni uwolnia więźniá iednego, dla pámiątki S. Románá Arcybiſkupá támecznego, ktory wziąwſzy z ſobą dwoch więźniow, Rozboyniká y złodzieiá, poſzedł przeciw wężowi ſzkodziącemu wiele w ludziách, wąż poſtrzegſzy ſkoczył przeciw więźniom, z ktorych złodziey uciekł, á Rozboyniká chciał pożreć, ále S. Román rzuciwſzy Stułę ná Szyię wężowi ſprowádził go do Miáſtá, gdzie owę beſtyę ſpaloną, á Rozboynik uwolniony. Roku 1683. dniá 25. Czerwcá Miáſto to od grádu wielkiego było zruynowáne, y około 4000000. ſzkody ráchowáło.

DIEPPE Miáſto Stołeczne Prowincyi Caux nád Márką Morſką obronione Zámkiem, kupieckie y bogáte, záſzczycone hándlem Koronek Zołwiowych robot, álbo Tartarug, y innych Aptekárſkich rzeczy, iáko y okrętow nowych, tám ſię naywięcey imbárkuią chcący iácháć do Anglii.

HAVRE de GRACE nád Seną y Morzem, ma Port bárdzo dobry, uſortyfikowány mocno przeciw imprezom Angielſkim od Ludwiká XIII. y XIV. hándle wielkie ma ná Morzu.

CAUDEBEK wſtáwione Kápeluſzámi przedniemi, ma ſwoię Kompánię do hándlu zwáną Pięćdzieſiątną.

FORGES wſtáwione wodámi zdrowemi, do ktorych drzewá ciągną ſię od Kápucynow czterema liniámi, y z tey przyczyny nápełnione záwſze Cudzoziemcámi.

IVETOT záſzczyca ſię Xięſtwem tego Imienia uwolnione od wſzelkich podátkow, oprocz kupcow.

LIONS położone w leſie zwánym *Foret des Lions* álbo lás Lwow, ma ſwoię Ziemię, ktora ſobie Grafá obiera.

HARFLEUR nád Lezárdą ſtáre Miáſto między dwiemá Gorámi ma ſwoy Port nie wielki, uwolnione od podátkow, y záſzczycone przednią Robotą koronek y wárzeniem Piwá.

FECAMP ma ſwoy Zamek, Opáctwo, Port Morſki, y Tytuł Báronii, ma 10. Páráfii, y komende Máltáńſką, hándluie koronkámi, kobiercámi, kápeluſzámi, Opát tuteczny ma około 20000. Tálerow intráty, y uwolniony od wſzelkiey Jurysdykcyi.

EVREUX nád Rzeką Iton, ma 9. Páráfii, y wiele Kláſztorow, hándluie Płotnámi, Suknámi &c. &c. ma ſwego Biſkupá, ktorego Dyecezyá ma 480. Páráfii, y 11. Opáctw. Miáſto to zwáne od dáwnych Eburonices, mieẃało ſwoich Grafow, z ktorych było wielu Krolow, á potym złączone do Korony, y w Xięſtwo odmienione.

VERNON nád Seną ma ſwoię Ziemię, záſzczycone ſkłádem Solnym, y przyozdobione Zamkiem, y Kollegiátą z 10. Kánonikámi, fundowáną od Dziedzicá Wernońſkiego, Miáſto doſyć piękne y ludne, y w Fortecy kámień ieden z inſkrypcyą Juliuſzá Cesárzá.

GISORS Miáſto przyozdobione Zamkiem w Prowincyi ſwoiey, ma 52. Páráfii, ieſt ludne, y rozdzielone Rzeką Eptą.

LIZYEUX nád Orberkiem płynącą przez Miáſto, y Gaſſeą płynącą nád Murem, Rzekámi, ma tytuł Gráfſtwá, y Biſkupá, w ktorego Dyecezyi ieſt 8. Opáctw, y 580. Páráfii, ma włáſnych Miáſt 8. w tym Mieście Kálwini nigdy nie mogli wyſiedzieć, bo ich Miáſto nie mogło zcierpieć, około Miáſtá ſą wielkie páſtwiſká w kráiu názwánym Auge z kąd hándluią Wołmi do Páryżá.

PONT

PONT de l' ARCHE nád Seną ma Moſt o 22. Arkádách y Zamek ſwoy,

EU záſzczycone Gráfſtwem ſwego Imienia, Port ma zwány *ulterior Portus* należy do Xiążęciá Maine.

NIZSZA NORMANDYA.

CAEN Miáſto Stołeczne nád Rzeką Orną, y odnogą Morſką, w rowninie położone, wielkie, piękne, bogáte w hándle, y ludne, ma ſwoię Akádemią, fundowáną od Henryká VI. Krolá Angielſkiego Roku 1431. Wſłáwione śmiercią Gwilelmá Konkwerántá Angielſkiego Krolá.

FALAISE nád Rzeką Antrą wſłáwione iármárkámi Ośmiodniowemi w Sierpniu, y urodzeniem Gwilelmá Konkwerántá náturálnego Syná Robertá. Kray ten ma 236. Páráfii.

ALENÇON Miáſto wielkie, y piękne nád Sartą, ma Tytuł Xięſtwá erygowánego od Károlá VI. znáyduie w brzegách Morſkich Dyámenty zwáne Alenſońſkie, płotnámi hándluie.

BAYEUX nád Rzeką Aurą, ma Tytuł Gráfſtwá, y Biſkupá ſwego, w ktorego Dyecezyi ieſt Páráfii 61. Opáctw 14. Kray ma żyzny, máſłámi y oſtrygámi prowiduie Páryż ktore ſie połáwiáią w Rzece Wirze.

PONT L' EVEQVE nád Tukiem máłe Miáſteczko, ma ſwoy Powiát y Báronią w Powiecie 138. Páráfii.

VIRA ma ſwoy Vice-Comitat, ſkłád ſolny y komorę, w Powiecie ſwoim ma 180. Páráfii, y Komendę Máltáńſką.

SAINT LO w Kráiu Kotántyńſkim nád Wirą ma Páráfii 160. y ſwoię Mennicę, gdzie Monetę biią, pod literą C.

AVRANCHES nád Seą ufortyfikowáne ma ſwego Biſkupá, w ktorego Dyecezyi ieſt 180. Páráfii, ma tytuł Gráfſtwá.

LE MONT S. MICHEL Miáſto nád Morzem ná ſkále ma ſwoy Zamek, y Opáctwo intrátne, ma y ſwoy Port ále niebeſpieczny dla fluxow, y refluxow.

COUTANCE ma Tytuł Gráfſtwá y ſwego Biſkupá, w ktorego Dyecezyi ieſt Páráfii 550.

SEEZ nád Orną ma Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 213. Opáctw 7.

NORMANDYA ma wiele innych Miáſt. Przytym ma y Wyſpy przy Brzegách Morſkich, zwáne

GERSEY Wyſpá według ſtárych *Cæſarea* náleży do Gráfſtwá Hand w Anglii, ma dwá Miáſtá zwáne S. ELIER y S. AUBIN y dwá Zámki y 10. Páráfii.

GERNSEY o trzy mile od Gerſey Wyſpá ma 10. Páráfii, Port dobry, y máłe Miáſteczko S. Piotrá, nie żywi żadnego iádowitego źwierzá, ále znáyduie w ſobie kámień zwány Emeril, ktorego záżywáią do chędożenia kámieni y do rznięcia ſkłow.

BRYTANNIA.

TA Prowincyá byłá náypierwey mieſzkána od Nánetow, Redonow, Dyablintow, Ambiliátow, Wenetow, Ozyſmiuſow, y Kuryoſolitow, ktorzy ſię rządzili Rzeczapoſpolitą, ále potym pod Rząd Rzymiánow przyłączeni, y od Auguſtá Cesárzá inkorporowáná Prowincyá do Lionu. Máxym Ceſarz dał był tę Prowincyą Brytonom, ktorzy mu ſię poddáli, y Hetmáná ich Gonaná ożenił z krewną ſwoią. Ten Roku 382. uczynił ſię Krolem, y po ſobie miał 10. Sukceſſorow Krolow. Po śmierci oſtátniego Aláná Roku 690. Brytanniá iuż byłá rządzona od Xiążąt, ále od Dagobertá II. odmienieni w Gráfow, ktorych Karol Wielki przymuſił do hołdu, z ktorego ſię potym wybił Salomon, y Alan iego Sukceſſor Roku 992. á po nim Konan, po ktorym ſpádłá Sukceſſyá Roku 1213. ná Alixę Corkę y Dziedziczkę Konſtáncyi Gráfowy Brytáńſkiey, y Guya Vice-Komesá Tuárſkiego, tá wydána zá Piotrá de Dreux w zwyż námienionego Roku, Syná Robertá II. Czwartego Syná Ludwiká VI. ktory ſię począł intytułowáć Xiążęciem, Ján I. Syn Piotrá zácząl hołdowáć S. Ludwikowi, po nim Jan II. po tym Artus, ná koniec Jan III. Xiążę Brytáńſki bezpotomnie umárł, zoſtáwiwſzy

wiwszy sukcessyą Károlowi Bloyskiemu ożenionemu z Corką iego Brátá Joánną de Guy Roku 1341. ále Jan de Montfort Brát drugi Janá III. w teyże pretensyi umárł, ktorego Syn Ján IV. wygrał bátálią przeciw Károlowi, y Brytánnią odebrał, názwány Silny. Po nim Sukcessyá spadłá ná Janá V. ktorego Synowie Fráncifzek y Piotr I. po sobie rządzili Xięstwem, po ktorych bezpotomnie zeszłych Roku 1457. Artus Brát Janá V. nástąpił, po nim Fráncifzek II. ktorego Corká iedyná Anná záślubiona Károlowi VIII. á potym Ludwikowi XII. Krolem Fráncuskim, Posągiem przyłączyłá to Xięstwo do Korony Fráncuskiey, z Ludwiká urodzona Kláudyá Dziedziczká Brytáńska záślubiona Fráncifzkowi I. Krolowi Fráncuskiemu, powtornie przyłączyłá tę Prowincyą do Korony Fráncuskiey.

BRYTANNIA iest nákształt Wyspy gránicząca ná Pułnoc, Południe y Záchod z Oceánem, á ná Wschod z częścią Normándyi z Mainem, Anjou, y Poitou. Tá Prowincyá náywiększa iest w Fráncyi, obfituiąca w zboża, owoce, pásze, ále winá mało ma. Jest ludna, y támeczni ludzie náylepsi, y náysprawnieysi są ná Morze, ma Portow około 122.

BRYTANNIA miewá swoie Seymy co dwie lecie zgromádzone z Trzech Stánow, z Duchownych, Szláchty, y Pospolstwá. Duchowni są zgromádzoni z Biskupow (z ktorych ten prezyduie, w ktorego Dyecezyi Seym się odpráwuie) z Opátow y Kánonikow Kátedrálnych. Szláchtá są zgromádzoni z Báronow 9. y Szláchty támeczney. Pospolstwo záś posyła ze 40. Miáłt Posłow, máiących tákże głos, y mieysce ná Seymie, káżdy Stan ma swego Prezydentá, ktory zbiera głosy y wotá; á ieden ráchuie dla decyzyi interessu.

Brytánowie lubią kompánie y trunek, Antypátyą máią z Normándámi.

Kray tey Prowincyi znáyduie w sobie Ptaki zwáne Krabány, ktore się rodzą z drzewá stárych okrętow, á przyszedszy do swoiey perfekcyi wylátuią ná Morze y pływáią nákształt Káczek morskich. Ma tákże Fontánnę iednę, z ktorey wziąwszy wody w rog bydlęcy y w nim zmaczáwszy trochę skáły bliskiey Fontánny, w tym momencie człowiek widzi się bydź wszystek zmaczány.

Tá Prowincyá oblana iest Rzekámi Lorą, Wilayną, Rancą, Blawetem, y wielą innemi. Obfituie w kruszce stálowe, olowiáne, żelázne, miedziáne, y w niektorych mieyscách srebro znáyduie w Rzekách.

BRYTANNIA dzieli się ná wyższą y niższą: Niższa się ciągnie nád Oceánem. Brzegi Brytáńskie máią dwie Wyspy znácznieysze od innych zwáne Oessant y Belle Isle, Nawigácyá niebespieczna pod Brytánnią z przyczyny krążących kołek wodnych, Wysp gęstych, y Skał.

WYZSZA BRYTANNIA.

RENNES Miásto wielkie y ludne Kámienice ma o 6. y 7. piętrách, nád Rzeką Wilágną sprowádzáiącą wielkie hándle od Morzá, mieszkáne przedtym od Redonow, potym Gárnizony miewáło Cesárzow Rzymskich, potym Stolicą Krolestwá y dáwnych Xiążąt, ma Biskupá swego máiącego w Dyecezyi 263. Páráfii, ma y Párlament nákształt Páryskiego z połowy Duchownych y z połowy Swieckich postánowiony od Henryká II. przez 6. Miesięcy się odpráwuie.

SAINT BRIEUX Miásto ná Pułnocy Brytánnii, piękne, ma Port, ále tám nie mogą wielkie Okręty wnijść, ma Biskupá swego máiącego w Dyecezyi 120. Páráfii, zowie się od S. Bryxyusá Biskupá swego Pierwszego Dyscypułá S. Germaná.

S. MALO, Miásto ná Wyspie złączoney z Ziemią bogáte, y hándlowne, obronione Fortecą, ma Port záwsze Cudzoziemcámi, osobliwie pułnocnemi nápełniony, ma psow Brytánow wiele pilnuiących w nocy Miástá.

DOL nie wielkie Miásteczko ufortyfikowáne, ma swego Biskupá. Kray iego zowie się Diableres od Dyablintow dáwnych mieszkáńcow.

NANTES u dáwnych zwáne Condivineum nád Rzeką Lorą, wielkie, ludne, piękne, y ufortyfikowáne Zamkiem, przyozdobione mostámi murowánemi długiemi ná ćwierć mile, ma Port swoy ná tey Rzece, ktory ie hándlownym czyni w wszelkie kupiectwá z Hiszpánii przychodzące, y Hollándyi. Ma swego Biskupá w ktorego Dyecezyi iest Páráfii 212. Opáctw 8. ma y Akádemią. Henryk IV. Roku 1598. wydał tu był Edykt fáworyzuiący Kálwinom, ále od Ludwiká XIV. skássowány Roku 1685.

PA-

PALAIS Burk o 4. mile od Nantes wſtáwiony Roku 1079. urodzeniem Piotrá Abaylárdá wielkiego y ſubtelnego rozumu, ktory w Páryżu przerážony ná ſercu obaczeniem piękney Heloizy Wnuczki Fulbertá Kánoniká Páryſkiego applikuiącego ią do Nauki, utáiwſzy ſekret w ſercu, Dyrektorem iey podiął ſie bydź Fulbertowi, ále Abaylard złączywſzy náukę z niecnotą wydał z niey żywego Naturáliſte, deklárowáwſzy Fulbertowi wziąć ią zá żone dla zágodzenia oto zágniewánego, ále uwiodſzy ią, odeſłał do Kláſztoru Argentewilſkiego, gdzie zoſtáłá Zákonnicą, o co rozgniewány Fulbert przez námowionych krewnych okáſtrowáć go kazał, y zoſtáć muſiał Zákonnikiem u S. Dyonizego, ále y tám máiąc wſzędzie Nieprzyiacioł, udał ſię ná puſzczą do Dyecezyi Troyſkiey, gdzie wyſtáwił Káplicę zwáną Paráklet, á potym zoſtał Superiorem Opáctwá Ruyſkiego, tym czáſem Zákonnice Argentewilſkie cenzurowáne o złe powodzenie roſpuſzczone z Kláſztoru, Abaylard wygnáney Heloizie ofiárował Káplicę Paráklet, y tám záłożyłá Kláſztor y Regułę potwierdzoną od Innocentego II. Papieżá, á Abaylard świątobliwie umárł ná Przeorſtwie S. Márcellá Roku 1142. pochowány w Paráklecie ná inſtáncyą Heloizy.

DINAN Miáſto mocno ufortyfikowáne, názwáne od Dyány, zmocnione Zámkiem, y Gárnizonem Krolewſkim.

FOUGERES wſtáwione przedniemi ſkłámi, nád Koeznonem.

S. AUBIN KORMIER wſtáwione wygráną Fráncuſką R. 1488.

BRYTANNIA Wyżſza ma dwá Xięſtwá zwáne.

RETZ Xięſtwo zwáne przedtym Baroniá, potym z Grafſtwá erygowáne ná Xięſtwo od Henryká III. náleży do Fámilii Villeroy.

ROHAN drugie Xięſtwo náleży do Xiążąt tegoż Imienia.

NIZSZA BRYTANNIA.

TA Prowincyá ciągnie ſię nád Oceánem, ma Miáſtá:

VANNES Miáſto Stołeczne tey Prowincyi zwáne od dáwnych mieſzkáiących tu Wenetow Wenecyá, nád Golfem Morſkim, o milę od Morzá, ma ſwego Biſkupá Páná połowy Miáſtá.

QVIMPER Miáſto Stołeczne Grafſtwá Cornevaille nád Rzeką Oder, ma ſwego Biſkupá tytułuiącego ſię Kornowaylſkim Báronem y ieſt Pánem tego Miáſtá, w Dyecezyi iego ieſt 200. Páráfii, y 8. Opáctw.

QVIMPERLAY nád Morzem między Gorámi ma Port dobry, y przedáie Okręty, y Gálery, ktore tám robią.

S. PAWEŁ de LEON Miáſto weſołe y obronne, ma Port zmocniony Zamkiem, y Biſkupá ſwego Páná y Gráfem Leońſkim tytułuiącego ſię, ma w Dyecezyi ſwoiey 3. Opáctwá y Páráfii 120.

TREGVIER dáwne *Vorcanium* ma ſwoy Port, y Biſkupá Páná ſwego, tytułuiącego ſię Grafem tego Miáſtá, máiącego w Dyecezyi 6. Opáctw y 70. Páráfii.

BREST ma Port dobry wſtáwiony Mágázynem Admirálſtwá Oceánſkiego, ufortyfikowáne, y obronione fortecą ná ſkále, názwáne u dáwnych *Portus Ceſocribatus.*

BLAVET nád Rzeką tegoż Imienia mocno ufortyfikowáne, ma Port bliſki zwány Port LOUIS od Imienia Ludwiká XIII. ma y drugi Port bliſki zwány ORIENT, erygowány od Ludwiká XIV. dla Kompánii Indyow Oryentálnych.

LANDERNAV Miáſto Rzeką ná dwoie rozdzielone, piękne, y weſołe z ſwoiego położenia, Kray ma żyzny.

MORLAIX ma Zamek y Port nie wielki.

AVRAY wſtáwione bátália Roku 1364. Hennebunt, Guymenan Xięſtwo, Pontieur Xięſtwo, Avaugour Grafſtwo, náleżą do tey Prowincyi.

BELLE ISLE u dáwnych *Calonеſus* Wyſpá, ma ná 3. mile w zdłuż, á iednę wſzerz, w około ográniczona ſkáłámi, trzemá tylko mieyſcámi wchodzi ſię ná nie, z ktorych iedno Fortecą obronione, ma grontá w środku żyzne w zbożá y páſtwiſká, ma ſwoich Margrábiow, ktorym dána od Károlá IX. á wzięta Zákonnikom S. Krzyżá Qvymperlayſkim.

OESSANT Wyſpá ma tylko ieden Zamek obronny przeciw Náiázdom Nieprzyiacielſkim, y wieżą wyſoką, ná ktorey ſię záwſze w nocy Láterniá świeci dla żegluiących ná Morzu. Tá Wyſpá tytułuie ſię Hrábſtwem, náleży do Fámilii Rieux, między tą Wyſpą, y Brytánnią, ieſt innych Wyſpek wiele.

GYENNA.

TA Prowincyá zámykáłá w ſobie większą część Akwitánii od Garony áż do Gor Pirreneyſkich názwána od Pliniuſzá Aremoryká, w ktorą wpádli Gáſkonowie y záwoiowáwſzy názwáli Gáſkonią, ále ich potym Dágobert záwoiował, ktorą potym Károl Łyſy pod tytułem Xięſtwá dał Ranulfowi krewnemu ſwemu, á Hugo Kápet inkorporował ie do Rownego Fráncuſkiego, potym Eleonorá Corká S. Gwilelmá Dziedziczká tego Xięſtwá wnioſłá ie w poság Henrykowi Krolowi Angielſkiemu, y przez lát 300. do Anglii náleżáłá, ále Roku 1453. Anglowie z támtąd wygnáni, á Ludwik XI. dał to Xięſtwo Károlowi Brátu ſwemu, po ktorego śmierci bezpotomney wrociło ſię do Korony.

Tá Prowincyá graniczy ná Południe z Gáſkonią, ná Wſchod z Lángvedokiem, y Owernią, ná Pułnoc z Piktawią, Angumoiem, y Márką, ná Záchod z Morzem. Jeſt oblana Rzekámi bárdzo wielą, y z tey przyczyny od dáwnych Aqvitániá zwána, z ktorych náyznácznieyſze ſą Garona, Doydogna, y Lot. Ziemię ma obfituiącą w zbożá, winá, y páſtwiſká.

GYENNA dzieli ſię ná 8. Częśći zwánych 1. Gyenna Właſna 2. Bazadois, 3. Agenois, 4. Qvercia, 5. Rovergia, 6. Limoſin, 7. Perigurt, 8. Saintongia, ktore máią ſwoie Stołeczne Miáſtá, y Gáſkoniá łączy ſię z tą Prowincyą.

GYENNA WŁASNA.

TA Prowincyá zwána Burdelois, u dáwnych zwána Aqvitániá drugá, Klodoweuſz ią Gotom odebrał, á Károl Wielki Gáſkonow záwoiował, ktorzy ſię w niey rządzili, teraz do Korony należy, ma ſwoie Miáſtá Burgo, Blaye, Liburn, Cadillach, Medoh, y Buh.

BOURDEAUX Miáſto Stołeczne nád Gárona, wielkie, piękne, y bogáte, zmocnione dwiemá Cyttádellámi, záſzczycone Párlámentem y Mennicą, ma Port ſwoy ná Rzece máiące kommunikácyą z Morzem, Akádemią, y Arcybiſkupá Prymásá Aquitáńſkiego, w ktorego Dyecezyi ieſt 13. Opáctw, y Páráfii 400. zá Brámą Delfińſką o ćwierć mile ma Amphitheátrum zwáne Pałác Gallieńſki, á od dáwnych *Arenes*, ktore ma 90. krokow w zdłuż á 50. w ſzerz, ále ná w puł zruynowáne, ma y Pałác Párlámentſki; od Rzymián fundowány, Státuę Jupiterá y drugą Adryáná Cesárzá. U S. Seweryná ſą kámienie tákie, ktore podczás pełni ſą wody pełne, á ná ſchodzie ſuche, záſzczycone to Miáſto urodzeniem Azoná Poéty, y S. Pauliná.

CORDOVAN wyſpká ná Morzu máiąca wieżą fundowáną od Henryká II. á od Ludwiká XIV. nowo erygowáną R. 1665. ktora ieſt bárdzo wyſoka, y ná niey Láterniá záwſze goreie dla żegluiących w nocy.

BLAYE nád Gároną Miáſto mocne, broniące Prowincyi od náiázdow Nieprzyiacielſkich.

LIBOURNA nád Dordonią bliſko Gárony w ktorą wpada.

MEDOCH Kray nie wielki w Burdelſkim Páńſtwie, ma Miáſtá Eſparre Chantilion, Nowy Zamek, Suluh, y Buh.

COUTRAS Miáſteczko bliſko Perygortu, wſłáwione bátálią Henryká IV. przeciw Gizom Roku 1587.

BAZADOIS.

TA Prowincyá ták zwána u Fráncuzow, niewielka, mieſzkána przedtym od Bázátow, od ktorych názwáne Miáſto.

BAZAS Stołeczne tego Kráiu, położone ná ſkale nád Rzeką Lavaſan dáwne, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Opáctw 4. Páráfii 250.

AGENOIS.

TA Prowincyá mieſzkána ob Niłyobrygow miáłá ſwoich Grafow. Ma Miáſtá: Agen, Clairach, Villanowa, &c.

AGEN

AGEN Stołeczne nád Gároną, ma ſwego Biſkupá Grafá tego kráiu, y w Dyecezyi 8. Opátow y Páráfii 400. záſzczycone urodzeniem Jozefá Skáligerá Roku 1540.

AVERCYA.

TA Prowincyá należáłá do Gráfow Tuluſkich, teraz należy do Biſkupá Kaorſkiego. Ludzie iey ſą Grubiánie, ále Szláchtá grzeczni, gruntá obfituią w zbożá, Winá, Owoce, Lny, Ryby Rzeczne wſzelákie oprocz Szczupákow, ktorych tám odtąd niemáſz, iák klucz S. Ambrożego Biſkupá Kaorſkiego w brzuchu ſzczupákowym ználeziono. Dzieli ſię ná Wyżſzą y ná Niżſzą, ma Miáſtá Pryncypálnieyſze, iáko to:

CHAORS Miáſto wielkie, y ludne nád Lotem, ma ieſzcze Amphitheatrum, y niektore ſtárożytnośći dáwnych Rzymián, ma ſwego Biſkupá Grafá Kaorſkiego, w ktorego Dyecezyi ieſt 7. Opáctw y Páráfii 422. Záſzczycone Janá XXII. Papieżá Urodzeniem, ktory dla pamiątki fundował tu Akádemią.

MONTOBAN álbo *Mons Aureolus* nád Rzeką Tárn, wielkie, y piękne, ma Akádemią y Biſkupá, w ktorego Dyecezyi ieſt 90. Páráfii, y ieſt Pánem połowy Miáſtá, fortyfikácye to Miáſto ſtráciło odtąd, iák ſię tu byli Kálwini zámkneli, ále dobyci Roku 1629.

ROVERGIA.

TA Prowincyá dzieli ſię ná 3. Części, to ieſt; ná Wyżſzą Niżſzą y Gráfstwo. Oblána Rzeką znácznieyſzą Tárn, oprocz innych wielu, obfituie w Winá, Orzechy, y wſzelkie owoce, ma kuźnice Miedziáne, żelázne, háłuny, Srebrá żywe, ſkłá, ſiárki, ma Miáſt wiele y Miáſteczek, należáło do Gráfow Tuluſkich, ále teraz do Korony.

RODES Miáſto Stołeczne nád Rzeką Aweyronem; záwſze było y ieſt Kátolickie, dla czego tytułuie ſię, *Fidelis Deo & Regi*, á ná iedney Státurze ma inſkrypcyą Fráncuſką znáczącą po Polſku: Jeden Bog, ieden Krol, iedná Wiárá, iedno Prawo; ma Biſkupá ſwego, ktory ieſt połowy Miáſtá Pánem, y ma w Dyecezyi ſwoiey Opáctw 7. Páráfii 500.

MILLAUT nád Tárnem. NAIAK wſłáwione ſkłámi przedniemi, iáko y S. ANTONI Gruſzkámi.

VABRES nád Rzeczką Durdánem, ma ſwego Biſkupá y w iego Dyecezyi 150. Páráfii y iedno Opáctwo.

VILLAFRANCHA nád Aweyronem wielkie, ludne, y w pięknym położeniu.

LIMOSIN.

TA Prowincyá názwána od Lemowicow dáwnych, dzieli ſię ná Wyżſzą y Niżſzą. Ma Miáſtá Limega, Tulla, Briva, Uzerka, Vantadur, Turrenna, &c. Kray ma zimny, y nie urodzáyny w Winá, ma iednák ięczmiony, Káſztány, Orzechy, y w Dębowych láſach wiele wieprzow paſie. Ludzie tuteczni ſą ſpoſobni, rozumni, prácowici, &c. Od Roku 1507. należy do Korony.

LIMOGA Miáſto Stołeczne y wielkie, záſzczycone pierwſzym Szczepem Wiáry S. od S. Marcyálisá, ktory tu Kátedrę záłożył dedykowáną S. Szczepánowi, ma ſwego Biſkupá, w Dyecezyi 6. Opáctw y Páráfii 900. przyozdobione wielą Kośćiołow y Kláſztorow, ma tákże Akwedukty od Rzymián erygowáne.

TURENNA Miáſto Stołeczne Grafstwá tegoż Imienia.

MURET Miáſteczko wſłáwione Oyczyzną S. Szczepáná z Muretu, ktory fundował Regułę Grándmontáńſką R. 1076.

CHALUS Miáſteczko z Zamkiem nád Tárduerą, z tego Zamku poſtrzelony Rychárd I. Krol Angielſki, umárł attákuiąc go.

TULLA Miáſto Stołeczne niżſzey Prowincyi nád Korezą ma ſwego Biſkupá Páná włáſnego, w ktorego Dyecezyi ieſt iedno Opáctwo y 70. Páráfii.

BRIVA w pięknym y weſołym mieyſcu położone, záſzczycone Urodzeniem Kárdynałá du Bois Arcybiſkupá Kambráńſkiego y pierwſzego Miniſtrá Fráncuſkiego.

UZERKA Miáſto mocne.

VANTADUR Xięſtwo. Są y inne Miáſtá do tey Prowincyi náleżące.

PERI-

PERIGORT.

TA Prowincyá miáłá włáſnych Gráfow, ále od dziedzicznego ſwego Grafá á potym Henryká IV. intronizowánego ná Koronę przyłączona do Korony. Gorzyſtá, w ktorych ma kruſzce żelázne y wiele Fontánn zdrowych, obfituie náywięcey w Káſztány y Winá w niektorych mieyſcách. Dzieli ſię ná Wyżſzy álbo biały, gdzie ma Miáſto Perigeux, y Niżſzy álbo czarny pełny gor y láſow máiący Miáſtá Sarlat, Bergerak, Chaſtillon, y Teraſſon.

PERIGEUX Miáſto Stołeczne nád Iſlą názwáne od dáwnych *Veſuna*, iákoby od Bogini Wenery, ktorey tám ieſzcze ſą Slády Koſcioła Dedykowánego, Amphitheátrum, y innych ſtárożytnoſci, ma ſwego Biſkupá máiącego w Dyecezyi ſwoiey Páráfii 440. y Opáctw 8. bliſko tego Miáſtá ieſt iedná Fontánná máiąca flux, y reflux w ſobie, w ktorą cokolwiek wrzuciwſzy, rożne Figury kámienne z niego czyni, to Miáſto ieſt pełne Fontánn. Ieſt tákże bliſko niego iedná iámá nákſztáłt pieczar, gdzie pod ziemią ciągną ſię ná 4. mile poláá máiące w ſobie appartámentá Mozáiką przyozdobione, Ołtarze pięknemi Málowániámi upſtrożone, Fontánny rożne, y Rzekę ſzeroką, zá ktorą twierdzą że máią bydź wielkie Polá, ále tám nikt nie odważy ſię ſtánowić.

SARLAT Miáſto ufortyfikowáne, ma ſwego Biſkupá máiącego w Dyecezyi Páráfii 250. y Opáctwá 3.

CASTILLON wſłáwione bátálią wygráną Roku 1451. przeciwko Anglom.

SAINTONGIA.

TA Prowincyá miewáłá włáſnych Gráfow, ále od Károlá VI. erygowána ná Gráfſtwo Rowne, bierze Imię ſwoie od Sántonow Pierwſzych wálczących z Juliuſzem Ceſárzem, oblana Rzekámi Gároną, Cháronta, Seudrą y wielą innemi. Ma Miáſtá Saintes, S. Jan Angelſki, Browagę, Rochę, Soubiſa, &c.

SAINTES Miáſto Stołeczne nád Chárentą, przyozdobione ſtárodáwnym Amphitheátrum, Akweduktem, Arkámi, y Moſtem nád Rzeką murowánym, wſłáwione robotą dział, ma ſwego Biſkupá, y w iego Dyecezyi 19. Opáctw y Páráfii 291. ma y Fontánnę wypływáiącą z ſkáły, y dáiącą widzieć w ſobie zdáleko iákoby łąkę obmurowáną.

S. JEAN d' ANGELI nád Butonną záſzczycone Opáctwem fundowánym od Pepiná Roku 768. w ktorym ſą Relikwie S. Janá Chrzciciela.

BROVAGE położone nád Golfem Morſkim, y mocno ufortyfikowáne, y obronione błotámi w około zwánemi: *Marais Salans*, iákoby od ſoli, ktorą tám robią tym ſpoſobem, wpuſzczáią w wodę Morſką pewne ſkrzynie, ták żeby tylko po koſtki wodá byłá w nich, ktore potym otwieráią, y onę wodę ſłońce wyſuſza w ſkrzyni, z ktorey wody ſztuki błotá ſuchego zoſtáią, á z operácyi ſłońcá w ſol ſię obracáią, y z tey przyczyny to Miáſto cáłe Kroleſtwo prowiduie, Tá záś operácyá Słońcá náyſkutecznieyſza w Czerwcu, Lipcu, y Sierpniu.

TAILLEBURG nád Chárentą wſłáwione bátálią wygráną Ludwiká IX. przeciw Anglom, ma iednę Fontánnę w zimie bárdzo máłą, á w lecie bárdzo wielką.

SOUBISE Xięſtwo do Domu Rohanow náleżące, y Tállemundow, ſą tu y inne miáſtá liczne.

OLERON Wyſpá przy brzegách tey Prowincyi ná Morzu ma 4. mile w zdłuż, á iednę w ſzerz, obfituiąca w zbożá, y ſol, ma iednę Fortecę mocną z dobrym Gárnizonem od Stárych názwáną *Uliarus*.

GASCONIA.

TA Prowincyá u dáwnych Akwitániá trzecia, należy do Gyenny, názwána od Gáſkonow, ktorzy z Gor Pirreneyſkich náſli ią y przywłáſzczyli ſobie, ále od Károlá Wielkiego záwoiowáni y od Sukceſſorow iego.

Gáſkonowie ſą Ludzie rozumni, ſubtelni w żártách, żołnierze dobrzy, cierpliwi, śmiáli, ále zuchwáli iák Hiſzpáni, wymáwiáią literę W. iák B. y z tey przyczyny Skáliger z nich zážártował: *Felices Populi, quibus bibere eſt vivere.* Graniczy z Gyenną, Langvedokiem, Pirreneyſkiemi Gorámi dzielącemi ią od Hiſzpánii y Morzem,

Obla-

Oblana ieſt wielą Rzek á náywiękſzą Adurem. Powietrze ma zdrowe, y grontá obfituiące w zbożá, winá, y páſtwiſká Dzieli ſię ná wyżſzą y niżſzą. Wyżſza zámyka w ſobie Powiáty Couſerans, Cominge, Armagnac, do ktorego náleży Eſtárák, Garera, Lomagna, y Xięſtwo Albret. Niżſza záś ná Záchodzie zámyká w ſobie Condomois, Gaſkonią właſną, álbo Chaloſe, Landes, Labour, Baſſe Navarre, Soule, Bearn, y Bigorne.

COUSERANS.

TEn Powiát bierze Imię ſwoie od dáwnych Konſeránow, ciągnie ſię nád Rzeką Sarlaten, nie ma nic znácznego nád ſwoie Stołeczne

LICER Miáſto, ma ſwego Biſkupá, ma mieć w gorách Złoto, Srebro, Miedź, Ołow, Stál, Lázur, Arſzennik, y w piaſkách Rzeki Sarlát znáyduią Złoty piaſek. Znayduie w kráiu ſwoim kuropátwy z nogámi y oczymá czerwonemi białe w zimie, á lecie ſzáre, ma y konie ſzácowne ták iák Hiſzpáńſkie.

COMINGA.

TO Gráſtwo mieſzkáne od dáwnych Konwenow miewáło wláſnych Grafow, ále po wymárłych, od Ludwiká XII. przyłączone do Korony.

COMINGA Miáſto Stołeczne názwáne teraz S. BERTRANT, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 200. Opáctw 4.

LOMBES nád Sáwą między rowninámi pięknemi, y winogradámi położone, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi 90. Páráfii.

ARMAGNAC.

KRay ten miał wláſnych Gráfow, ále przez Sukceſſyą Henryká IV. przyłączony do Korony, Ludwik záś XIV. dał go Xiążęciu Lotáryńſkiemu, to Gráſſtwo ieſt obſzerne, bo zámyka w ſobie Gaure Eſtarac, y Gory Armagnac, żyzne, y ludne, oblane wielą Rzek, ma koło 400. Wſiow, á 1800. Sołtyſtw, ma y miáſtá znácznieyſze Auch, Leitour, Euſe, Verdun, Marſiac, y Sarracolin.

AUCH nád Rzeką Gers, ma Arcybiſkupá Páná ſwego doczeſnego, y Kátedrę fundowáną od Klodoweuſzá z Pięcią Kánoniámi, z ktorych pierwſzą Krol záwſze trzyma, y ieſt Kánonikiem, á 4. sámi Báronowie, w tey Dyecezyi ieſt 8. Opáctw á Páráfii 372. Arcybiſkup ma mieć intráty 40000. Szkudow Fráncuſkich.

LEITOURE nád Gerſem y ná Gorze położone dwoiſtym murem opasáne y Cytádellą mocną obronionie, ma ſwego Biſkupá, y w iego Dyecezyi 73. Páráfii.

ASTARAC nie ma nic oſobliwego nád Miáſto Stołeczne MIRANDE y MARCYAK y Zamki BELLEGARDE, SIRIAC &c.

XIĘSTWO ALBRET erygowáne ná Xięſtwo Rowne od Henryká II. Roku 1556. należy do Gieny, y ma Miáſto Stołeczne NERAC y innych wiele

CONDOMA.

TO Gráſſtwo ma Miáſtá zwáne Condom, Gavaret, Mont Marſan, &c.

CONDOM Miáſto Stołeczne nád Blaizą ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi 130. Páráfii y 3. Opáctwá, zruynowáne było od Hugenotow, Kátedrá zrábowána, 7. Kościołow, y 5. Kláſztorow ſpalonych.

CHALOSSA Prowincyá náleżąca do Niżſzey Gáſkonii, ma Miáſtá.

AIR Stołeczne nád Adurem w Kráiu żyznym położone, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 210. y Opáctw 8.

S. SEVERS nád Adurem, ma Fortecę zruynowáną R. 1569.

LANDES Prowincyá w gruntách piaſzczyſtych, ma Miáſto DAX nád Adurem Rzeką, ná ktorey ieſt Moſt murowány, Miáſto mocne, y piękne, obronione fortecą, ma Biſkupá ſwego y w Dyecezyi 4. Opáctwá, Páráfii 194. ma Fontánnę ná w

Xx puł

puł Miáftá wyrzucáiącą z fiebie wodę ták gorącą, że w niey Ręki wſtrzymáć nie można, wypływa z Gor wyſokich, y dym z ſiebie wydáie.

LABOUR Tá Prowincyá ieſt nád Oceánem nád niżſzemi Gorámi Pirreneyſkiemi, ma 23. Miáſteczek z tych náywiękſze.

BAYONNA Stołeczne nád Niwą czyli Adurem Rzeką mieſzczącą w ſobie okręty z Morzá, hándlowne y bogáte, ufortyfikowáne od Gránic Hiſzpáńſkich, ma Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 60. bo inſze do Hiſzpánii odebráne.

S. JAN de LUZ nád Rzeką Urdákury y Morzem, okrętow wiele robi, y ludzi ma ſpoſobnych do łowienia ryb, y Wielorybow, wſłáwione to Miáſto weſelem Ludwiká XIV. z Máryą Tereſſą Infántką Hiſzpáńſką.

NIZSZA NAWARRA ieſt położona w sámych Gorách Pirreneyſkich od Hiſzpánow nazwána *Ultro Puertos*, ma wiele Miáſteczek S. Palai, Narris, y Baſtide.

S. JAN *Pied de Port* dla tego názwáne Miáſto, że tám tędy trzebá przebywáć gory, ieſt dobrze ufortyfikowáne.

MAULEON Stołeczne Miáſto, Prowincyi SOULI, ktora ieſt położona w náywyżſzych gorách Pirreneyſkich, Miáſto to iednák w gruntách żyznych położone.

W tych trzech oſtátnich Prowincyách położonych w Gorách Pirreneyſkich, náywięcey Ludzie owſiánym chlebem żyią, iednák ſą humoru weſołego, wierni, prędcy, y lubią táńcowáć, ięzyk máią do pisánia trudny, muſzą cudzoziemſkiego záżywáć do Aktow.

BEARN.

TA Prowincyá miáłá przez 800. lát włáſnych Xiążąt, ktorzy w IX. Wieku wygnáni z támtąd, á Páńſtwo erygowáne ná Vice-Comitát, ktory po rożnych Sukceſſyách doſtał ſię w Dziedzictwo Ludwikowi XIII. ktory go przyłączył do Korony.

Kráy ten ieſt urodzáyny ále z wielką pracą ludzi, w Páſtwiſká obfituie. Oblany Rzekámi Gava, Peau, y Oleron, ma Miáſteczek 434. Ma Miáſtá znácznieyſze Pau, Oleron, Eſcar, Nay, Ortes, Navarreins, Orlans, &c.

PAU Miáſto Stołeczne nád Gawą, ma ſwoy Parláment y Collegium Jezuickie, záſzczycone urodzeniem Henryká IV. bliſko tego Miáſtá był urodzony Piotr Márká Roku 1594. ktory z lichego Domu przyſzedł do náywyżſzego ſtopniá będąc Arcybiſkupem Tuluſkim, y Prezydentem Parlámentu Páryſkiego, ále będąc nominowánym ná Arcybiſkupſtwo Páryſkie umárł, y nápisáno mu Nádgrobek Fráncuſki.

Cy giſt l' Illuſtre de Marqva
Qve Noir grand Prince Marqva
Pour etre chef de ſon Egliſe
Mais la Mort qvi le remarqva
Et qui ſe plait a la ſurpriſe
Des auſſi tot le de Marqva

OLERON nád Gáwą, ma Biſkupá Páná dożywotniego, y w Dyecezyi Páráfii 200. Opáctwo iedno, Biſkup ten ieſt Báronem Beárnſkim.

LESCAR nád Gáwą ma Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 40. y 3. Opáctwá.

BIGORRA Prowincyá miewáłá włáſnych Grafow ále od Henryká IV. Dziedzicá przyłączona do Fráncyi. Położona między ſamemi Gorámi Pirreneyſkiemi, hándluie końmi Hiſzpańſkiemi, y obfituie w przednie mármury, iáſpiſzy, ołowie, miedź, żelázo, y ſrebro.

TARBE nád Adurem, Miáſto Stołeczne, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 240. Opáctw 26.

BAGNERES, od dáwnych zwáne *Aquæ Convenarum*, wſłáwione wodámi zdrowemi, z ktorych iedná ieſt Fontánná zimna, druga goraca y chorym pomocna.

BAREGE tákże Miáſto wſłáwione wodámi zdrowemi.

WYSPA FRANCUSKA.

PO Fráncuſku ISLE de FRANCE Prowincyá byłá mieſzkána náypierwey od Páryzyenow, Bellowáſow y Sylwánektow, ktorzy złączeni wraz potężnie ſię Rzymiánom

nom bronili, iednák záwoiowáni od nich, á potym od Klodoweuſzá, ktorego Syn Hildebert III. miał ſobie wydzielone Kroleſtwo Páryſkie z cáłą Akwitánią, y Częſcią Liońſkiey Prowincyi, potym Odo był Grafem Páryſkim náypierwſzym, Robert III. po nim náſtąpił, ktory miał Syná Hugoná Kápetá, ten zoſtáwſzy Krolem Fráncuſkim przyłączył to Gráfſtwo do Korony.

Tá Prowincyá ieſt między Pikárdyą, Normándyą, Orleánem, y Chámpánią. Oblana wielą Rzekámi oſobliwie Seną, Marną, Oizą y Ainą. Obfituie w winá, zbożá, owoce wſzelákie; Powietrze ma nie káżdemu Cudzoziemcowi ſłużące, bo w wilgotney pozycyi.

Dzieli ſię ná 10. Powiátow iáko to: Wyſpá Francuſká właſna, Gatinois, Hurepoix, Mantois, Vexin, Beauvaiſis, Valeſia Soeſſon, Laon, y Noya. Ma wiele Miáſt iáko: Páryż, Melun, Senlis, Compiegne, Beáuvaiſis, Noyon, Soeſſon, Laon, y Zamkow wiele Krolewſkich, S. Germain, Verſal, Fonteneblo, Vincenna, Madris, y Meudon.

PARYZ Miáſto Stołeczne cáłego Kroleſtwá nád Rzeką Seną, náyznácznieſze w cáłey Europie z ſwoiey mágnificencyi, ſtárodáwnoſci, wielkości, y z ozdoby wielkich pomieſzkániow, z ludnosci, z bogáctw, z kupiectw, y z wielkich náuk kwitnących. Dzieli ſię ná 4. cześci, to ieſt ná Wyſpę Pałácową, gdzie bywáło ſtáre Miáſto; Wyſpę *Notre Dame*, álbo NN. Pánny, gdzie Kátedrá, Miáſto właſne; y Sorbonę. W środku między Miáſtem y Przedmieſciem S. Germáná ſą dwie odnogi Rzeki Seny, y te formuią Wyſpę NN. Pánny, ráchuie ná około Przedmieſciow obſzernych 11. Brám wielkich 17. Rynkow 25. Moſtow murowánych 10. ná ktorych kilku ſą murowáne kámienice, ulic 830. kámienic 50000. ktore ſą y o oſmiu piętrách, Kláſztorow Zákonnych przeſzło 100. Páráfiálnych Koſciołow 44. innych 30. Opáctw 80. Szpitálow 30. Auſteryi nákſztáłt Pałácow (w ktorych o koło 9000. Duſz mieſzka) 60. Ludne záś muſi bydź, kiedy ſtráwi przez Rok wołow 140000. wraz y krow, ſkopow 550000. cieląt 125000. wieprzow 40000. wielkich oxektow winá, to ieſt Kuf 300000. nie ráchuiąc innych trunkow. Ma ſwoy Parláment náydáwnieyſzy y náypierwſzy w Fráncyi, y innych wiele Rád y Sądow, Filip Piękny temu Párlámentowi dał Pałác Roku 1313. Ma iednę Cyttádellę názwáną Baſtyllę erygowáną od Károlá V. znáiomą dobrze, bo do niey náywiękſzych Pánow wsádzáią, Hugo Obriot Architekt tey Fortecy pierwſzy był do niey wſádzony zá odmienioną Religią, Arſenał tákże ma náylepſzy w Fráncyi, Mennicę náyprzednieyſzą, gdzie wſzelką monetę kuią, y Akádemią ze 30. Kollegiámi, z ktorych náyznácznieyſza Sorboná, Robert urodzony ze wſi Sorbony Kapelan S. Ludwiká náypierwſzy iey Fundátor, á potym Kárdynał Richelieu ią nowo fundował, y drugie nowo wyſtáwił, y názwał *Collegium Pleſſys Richelieu*. Univerſitás záś fundowána od Károlá Wielkiego. To Miáſto przyozdobione trzemá publicznemi Bibliotekámi. Pierwſza Krolewſka z Fonteneblo przenieſiona ná ulicy Wiwieńſkiey, ma Kśiąg około 50000. y mánuſkryptow wſzelkich ięzykow 15000. á ná dewſzyſtko ma do widzenia Grob Childeryká I. Krolá Fráncuſkiego Oycá Klodoweuſzá I. ktory umárł Roku 481. á ználeziony w Turnai Roku 1655. kiedy Fundámentá popráwiáno Koſcielne, gdzie pod iednym roſpádnionym kámieniem ználeziono więcey iák 100. metállow złotych, 200. ſrebrnych, 300. pſzczoł złotych z ſkrzydełkámi pięknie z kámieni akkomodowánemi, iedne bułę y głowę wołową złotą, y ſzpádę z złotemi pochwámi, pierſcień ieden, ná ktorym byłá głowá z wyráżonemi ſłowámi *Childerici Regis*, przytym ználeziono Táblicę z złotemi igłámi, y koſci końſkie, dla tego znáć że zá czáſow Pogáńſtwá Xiążąt chowáno z rożnemi rzeczámi, y koniem, ná ktorym woiował, to wſzyſtko w tey Bibliotece. Druga Biblioteká publiczná u S. Wiktorá náylicznieyſza w Páryżu w Kśiąſzki do wſzelákiey potrzeby. Ma tákże 3000. Mánuſkryptow, otworzona ieſt dła káżdego chcącego ſię uczyć w Poniedziałki, Srody, y Soboty, fundowána od Henryká Buchetá, Rádnego Páná Parlámentu Páryſkiego, ktory umárł Roku 1654. gdzie ieſt iego Státuá z białego mármuru. Trzecia Biblioteká publiczna w Collegium Madzáryńſkim ma w ſobie 35000. Ksiąg, y w też ſame dni bywa otworzona. Biblioteká tákże w Opáctwie S. Genewy procz licznych Xsiąg ma wielkie Oſobliwoſci do widzenia, iáko Státuy dáwne, á oſobliwie ieden Gábinet, w ktorym konſerwuią ſię noże, ktoremi ná Ofiáre zábiiáli bydło Pogánie, y ziemiá, ná ktorą ſypáli mąkę y lali oliwy, y winá, Boſzkowie tákże rożni, klucze, Cháráktery Rzymſkie, łeznice w ktore łzy ſpuſzczáli płáczący ludzie, y łyſzká, ktorą ie zbieráli z pod oczow płáczących, kiedy umárłego chowáno. Arcybiſkup Páryſki ieſt Xiążęciem, y Rownym Koronnym uprzywileiowánym od Ludwiká XIV. Kátedrá ieſt Fábryká ſtároświecka, wſpániáła y wielka, Fácyáte máiąca z trzemá wielkiemi brámámi, iák portykámi, nád ktoremi ſą Státuy Krolow od Hildebertá

tá áż do Filippá Auguſtá, Wieże ma dwie dość wyſokie, ná ktorych ſą dzwony, zá Miáſtem Pałác Krolewſki zwány Tuleria, wſpániáły, przy ktorym ieſt wielki ogrod, y drzewá wielkie, rzędámi zásádzane, gdzie záwſze wielki konkurs ludzi, Xiążąt, Pánow, Dám, Káret, dla zázycia ſwiżego powietrza &c. &c. To Miáſto ieſt záwſze nápełnione Cudzoziemcámi z rożnych Narodow cáłego Swiátá, przyieżdżáiącymi tu dla wſzelkich náuk, Polityk, Mánier Káwálerſkich &c. &c.

ALINCOURT Miáſteczko bliſko Páryżá máiące u ſobie ná Grobie ciekáwą inſkrypcyą Mátki, Syná, y Corki tám pochowánych, w te ſłowá:

Cy giſt le Fils, cy giſt la Mere,
Cy giſt la Soeur, cy giſt le Frere
Cy giſt la Fille avec le Pere,
Cy giſt la Femme & le Mary
Et n' y a qve trois corps icy

Co ſię znáczy, że tám trzy tylko ciáłá leżą, á ná inſkrypcyi ich ieſt 8. leżących. Mátká pewna miáłá Syná, ktory w młodoſci ſwoiey u iedney ſłużebnicy Mátki ſwoiey nápierał ſię Rządzy cieleſney, o czym oná Mátce donioſłá, Mátká námowiłá ſłużebnicę, żeby mu ſię pod wieczor ſtáwiłá przez znák czáſu iemu dány, ná ktory czás Mátká przyſzłá ná owo sámo mieyſce, ktorey nie poznáwſzy Syn, poznał zá ſłużebnicę, tym czáſem w 9. Mieſięcy Mátká corkę powiłá z ſyná ſpłodzoną, á przez ten czáse Syn w inſzych Kráiách báwił ſię, potym powrociwſzy w kilkánaſcie lát záſtał owę Coreczkę, y upodobał ią ſobie, y z nią od Mátki wyznáną wychowánicą wziął ſlub, nie wiedziáwſzy, żeby byłá iego Corká, y ták z Sioſtry y Corki uczynił ſobie żone, á Mátká przeżywſzy ich wydáłá ten ſekret, dla czego im dáno tę inſkrypcyą po śmierci Mátki, znáczącą po Polſku;

Tu leży Syn, tu leży Mátká
Tu leży Sioſtrá, tu leży Brát,
Tu leży Corká, tu leży Oyciec,
Tu leży Zoná, tu leży Mąż,
á z oſmiu ciáł, nie leżą tylko trzy.

VERSAL Miáſto y Zamek Krolewſki o dwie mile od Páryżá od Ludwiká XIV. fundowány, ná tym mieyſcu gdzie náywiękſze láſy były zá Ludwiká XIII. Pałác ten przechodzi wſzyſtkie náypięknieyſze, y náywſpaniálſze w Europie: ktorego niezliczonych ciekáwoſci opisánie wolno przeczytáć w Książce wydáney o nim Roku 1701. ia tylko krotko námienię, że mágnificencyá ſtruktury iego ták powierzchowna, iáko y wewnętrzna przechodzi wſzyſtkie ozdoby Architektur y ſztuk málárſkich, przy Pałácu Káplicá wſpániáła ſkulpturámi złotemi przyozdobiona, ná przeciw Pałácowi ſtáynie nákſztáłt Pałácow náyozdobnieyſzych, z drugiey záś ſtrony Pałácu, Ogrod bárdzo obſzerny, y ciągniący ſię ná milę dobrą, y w zdłuż perſpektywe od Fácyáty Pałácu, áż ná koniec ogrodu máiący, w tey perſpektywie kánál bárdzo długi, w cáłym záś ogrodzie pełno wymyſlnych Fontánn, álbo igrzyſk wodnych, Lábiryntámi názwánych, Fontánny przed Pałácem wybucháią ná náywyżſzą Wieżą wyſokie, ná obodwoch záś ſtronách kánáłu środkiem ogrodá ſą dwá Páłácyki, ieden zwány TRIANO, bárdzo miły, y przyiemny, lubo nie wielki, w ktorym ſą do widzenia wſzelákie źwierzá z rożnych częsci Swiátá, iáko y ptáſtwá; drugi zwány MENAGERIA, tákże bárdzo pięknie wyſtáwiony, w tym ogrodzie ſą nie zliczone Státuy kámienne y mármurowe, przedtym to mieyſce bywáło ſuche, á teraz wſzyſtko nápełnione Fontánnámi przez Akwedukty ſprowadzáiące wodę od Márli z wielkim koſztem łożonym y konſerwácyą ich. To mieyſce przedtym náleżáło do Páráfii Páryſkiey do iednego Opáctwá, ále teraz náleży do Juryſdykcyi Arcybiſkupá, miewáło ſwoich właſnych Pánow, od ktorych ie kupił Ludwik XIII. y tám kazał Dom poſtáwić dla ſpoczynku ná polowániu, á Ludwik XIV. Páłác ták wſpániáły wyſtáwił, w ktorym mieſzkał lát 45. y tám umárł Roku 1715. w lat wieku ſwego 77.

S. GERMAIN EN LAYE Miáſteczko máiące Pałác Krolewſki fundowány od Károlá V. á od Anglow zákończony, ná ten czás, kiedy tám Krol Angielſki mieſzkał wygnány dla Religii z Anglii.

VINCENNES o milę od Páryżá mieyſce zwáne Láſem Winceńſkim álbo Puſzczą, ále teraz tám ieſt Pałác záczęty od Filippá Auguſtá, á od Sukceſſorow iego ſkończony, ále ſłużący Więźniom więkſzey kondycyi.

BEAUTE bliſko Láſu Winceńſkiego Pałác Krolewſki, gdzie Karol V. umárł Roku 1380.

S. DE-

S. DENIS Miáſteczko bliſko Páryżá nie wielkie, ále wſłáwione iármárkámi támecznemi, y Opáctwem S. Dyonizego, á náybárdziey Koſciołem ſtárodáwnym y wielkim, gdzie ſą groby Krolow Fráncuſkich, á przy nich ſkárb wielki Koſcielny, Dágobert I. ieſt Fundátorem tego Koſciołá, záſzczycone bátália Roku 1567. Kátolikow przeciwko Hugenotom, ná ktorey Conteſtabilis Montmoráncy wodz Kátolikow zginął 80. lát máiący.

MONTMORENCY Xięſtwo ma 23. Páráfii. &c.

CHELLES mieyſce bliſko Puſzczy *de Bondy*, wſłáwione Kláſztorem Benedyktynek fundowánym od Krolowey S. Bátyldy Roku 660.

SAINT CLOUD nád Seną názwáne od dáwnych NOGENT Miáſteczko nie máłe, tám S. Klodoweuſz Syn Klodomirá Krolá Burgońſkiego reiterował ſię, y fundował Kláſztor odmieniony ná Kollegiátę, gdzie ieſt Ciáło iego, należy to Miáſteczko do Arcybiſkupſtwá Páryſkiego.

VEXIN FRANCUSKI nie welki Kray między Rzekámi Oizą y Eptą, ma Miáſtá.

PONTOISE nád Oizą przyozdobione Zamkiem y Kláſztorem Pánieńſkim.

POISSI Miáſto wſłáwione Páłácem, w ktorym przedtym Krolowe odpráwowáły połogi, y Dzieci Krolewſkie edukowáły ſię, iáko y S. Ludwik tám ſię wychował, y będąc Krolem podpiſywał ſię Ludwik z Poiſſy.

BRYA FRANCUSKA Prowincyá nie wielka ma Miáſtá.

MEAUX Stołeczne nád Márną, y w Kráiu obfituiącym w zbożá, winá, y páſtwiſká, ma Biſkupá, y w Dyecezyi iego Páráfii 210. Opáctw 8.

MELUN nád Seną neydáwnieyſze Miáſto w Fráncyi, y przyozdobione wielą Kláſztorow Pánieńſkich ná około.

LAGNY ma Opáctwo Benedyktyńſkie, y Opát ieſt Gráfem tego Miáſtá.

HUREPOIX Prowincyá obfituiąca w zbożá, y bydłá, ma Miáſto.

CORBEIL dáwne, záſzczycone Kollegiátą Kánonikow fundowáną od Gráfá tego Miáſtá.

BEAUVAISIS álbo Boweſki Kray oblany ieſt Rzekámi Terin, Avelon, Airunda, Araine, y Brecha, Mieſzkány był od dáwnych Bellowácow, bogáty w wſzelkie mánufáktury oſobliwie w Sukná, máterye, płotná, náleży do Biſkupá Gráfá ſwego.

BEAVAIS Miáſto Stołeczne, ma ſwego Biſkupá włáſnego Páná, y Kátedrę, przytym Kollegiát 6. Páráfii 13. Opáctwá 3. Kláſztorow 4. Mocne y wytrzymáło atták Roku 1472. gdzie białegłowy náybrárdziey broniły Fortecy, zá co ſą uprzywileiowáne w Proceſſyi chodzić przed Męſzczyznámi.

CLERMONT ma ſwoich Grafow.

GERBEROY obronne y wierne Krolom, bo Henryk IV. przeieżdżáiąc tędy kiedy mu winá podáno dla ochłody, y piwniczny według zwyczáiu chciał pierwey ſkoſztowáć, odpowiedział Henryk *a qvoi cette Ceremonie? il n'y a rien a craindre pour nous icy*; iákoby co po tey Ceremonii? nie máſz ſię tu czego obawiáć.

NOYONSKI Kray ma Miáſtá znácznieyſze dwá.

NOYON nád Worſą ma Biſkupá Rownego Fráncuſkiego, á w Dyecezyi Páráfii 404. Opáctw 17. tu ſię Ján Kálwin urodził.

CHAUNI nád Oizą położone w Kráiu żyznym.

LAONSKI Kray wſławiony w iednym mieyſcu zwánym Lieſſa Cudownym Obrázem NN. Mátki, gdzie wielki konkurs Pielgrzymow bywa, y Koſciołem S. Márká, gdzie po Koronácyi z wielkim Nábożeńſtwem Krolowie náwiedzáią to mieyſce. Ma Miáſtá:

LAON Miáſto Stołeczne ná gorze położone y mocne, ma ſwego Biſkupá, w Kátedrze 82. Kánonikow, ktora ieſt fundowána od S. Remigiuſzá ma Prebend 50. w Dyecezyi záś Páráfii 300. Opáctw 24.

PREMONSTRAT Miáſteczko wſłáwione Zákonem Premonſtráteńſkim od S. Norbertá tu fundowánym Roku 1120. czyli 1129. náleży do Xiążęcia Orleáńſkiego.

VALOIS álbo WALEZYA Xięſtwo wſłáwione Xiążętámi ſwoiemi wraz y Krolámi Fráncuſkiemi od 1328. áż do Henryká III. Ma Miáſto CREPI Stołeczne, wſłáwione Tráktátem między Károlem V. Cesárzem y Fránciſzkiem I. Krolem Fráncuſkim.

SOESSONSKA Prowincyá ieſt obfituiąca w zbożá, winá, owoce, bydłá, mieſzkána od Eleutenienow, erygowána ná Xięſtwo Rowne od Ludwiká XIV. R. 1645. ále ſię potym dostáło to Xięſtwo Xiążęciu Sábaudzkiemu pod Imieniem Grafstwá.

SOISSONS Miáſto Stołeczne nád Aizą, dáwne y wielkie, Miáſto bywáło Stolicą Kro-

low Soessońskich, ma Akádemią pierwszą po Páryskiey, ma y Biskupá pierwszego po Arcybiskupie Remskim, w ktorego niebytności koronuie Krolow Fráncuskich, iáko koronował S. Ludwiká, y Ludwiká XIV. ma w Dyecezyi 370. Páráfii.

SENLIS Gráfstwo y Miásto Stołeczne nád Nonnettą, ma swego Biskupá y w Dyecezyi Páráfii 72. záſzczycone w bliskości Opáctwem S. Augustyná fundowánym od Filipá Augustá, ma y inne Miástá COMPIEGNE nád Ayną, y Oizą wsławione Collegium Jezuickim, y wielą innych Kościołow, y mieyscem wesołym ná polowánie.

CHANTILI nád Nonnettą przyozdobione Pałácem Xiążąt Burbońskich pięknym, wspániáłym, y ozdobnym w Státuy, málowániá, á naywięcey w figury Jelenie. Podczás bytności moiey w Páryżu nayczęściey tám báwił teráźnieyszy Ludwik XV. dla nayprzyiemnieyszego polowánia.

CHAMPANIA.

PO Polsku SZAMPANIA Szosta Prowincyá Krolestwá Fráncuskiego intytułuie się Gráfstwem, y miáłá Grafow włásnych po pierwszym Robercie Wermándzkim 14. po ktorych Sukcessyá spádłá ná Filippá Pięknego y potym długiego, krory ią przyłączył do Korony, á Filip Walezy rátyfikował Roku 1335. Ci Gráfowie názywáli się Pálátynámi y mieli Rownych Számpáńskich Siedmiu Grafow. Położona iest między Burgonią Lotáryngią, Wyspą Fráncuską y Pikárdyą. Oblana Rzekámi Seną, Marną, y Aizną &c. Obfituie w sławne winá z Imieniá swego, iáko y wszelákie zbożá, nayżyznieysza nád insze.

SZAMPANOWIE nie máią pochwáły w grzeczności, ále do náuk sposobni y rozumni, Nieprzyiaciele zás nigdy nie przeprosżeni.

SZAMPANIA dzieli się ná 9. Powiátow, ktore były częścią Krolestwá Austrázvi, 1. Szampania włásna máiąca w sobie Miásto Troię y inne, 2. Remska, 3. Chalońska, 4. Perth, 5. Bassigny, 6. Argonna, 7. Retelska, 8. Senska, 9. Bria.

TROYA Miásto Stołeczne cáłey Prowincyi nád Seną dáwne, wielkie, piękne, y bogáte w kupcow, Kościołámi y Klásztorámi nápełnione, mocne y obronione Cyttádellą, ma swego Biskupá, w ktorego Kátedrze máią bydź Włosy Páná Jezusá y Tálerz z wieczerzy Páńskiey, ząb S. Piotrá, y Ciáło S. Heleny iák żywe, iest tu y Klásztor Pánieński NN. Pánny uprzywileiowány, bo káżdy Biskup przed wiázdem swoim naypierwey powinien ten Klásztor náwiedzić, ktorego Xieni sprowádziwszy do Kápitulárzá, y ustroiwszy po Biskupiu Ewángelią mu podáie, ná ktorą przysiąc powinien, iáko záchowa Przywileie tego Klásztoru, z támtąd dopiero wiázd odpráwuie do Kátedry, ma w Dyecezyi swoiey Páráfii 519. Opáctw 20. wsławione to Miásto urodzeniem Urbáná IV. Papieżá, y Miniardá sławnego Málárzá &c. &c.

REM Stołeczne Miásto Prowincyi Remskiey nád Weslą, piękne, wielkie, nápełnione Kościołámy y Klásztorámi, zászczycone Arcybiskupem Prymásem Pierwszym Xiążęciem, y Párem lub Rownym Fráncuskim, Koronátorem Krolow Fráncuskich, iáko y Metropolią, w ktorey się odpráwiáią koronácye Krolow Fráncuskich.

FISMES nád Norą y Weslą.

CHALON nád Márną Miásto Stołeczne Prowincyi Szálońskiey, wielkie, y w pięknym położeniu, ma 13. Mostow, 13. Páráfii, y 13. Klásztorow, iáko y Biskupá Rownego Fráncuskiego, w Dyecezyi 300. Páráfii, 14. Opáctw. Są tu y inne Miásteczká, osobliwie: Gráfstwo Vertus w tym Powiecie.

PERTH Powiát ma Miástá.

S. DIZIER Stołeczne wsławione bátálią wygráną przeciw Károlowi V. Cesárzowi R. 1544.

VITRY nád Marną, bogáte z defluidácyi Rzeki, u Rzymián názwáne *Vitriacum*.

BASSIGNY Prowincyá ma Miástá:

LANGOES nád Marną ná gorze, dáwne, y obronne Miásto, wsławione dwiemá bátáliámi wygránymi przez Konstántyná W. Cesárzá przeciw Niemcom, ma Biskupá Páná doczesnego y w Dyecezyi Páráfii 600. Opáctw 32.

BARSUBAUBE Mistàeczko wsławione winámi nayprzednieyszemi Számpáńskiemi, y Oyczyzną Rubona Poéty.

CLAREVALLE nád Aubą wsławione Opáctwem fundowánym od S. Bernárdá Roku 1115. ktory iák umárł, zostáwił Zákonnikow 700. w tymże Klásztorze.

VAL de CHOUX blisko Szátylionu wsławione Klásztorem y nową Ryguеą tám fundowáną przez Wiárdá Roku 1197. násláduiącą Regułę S. Benedyktá.

VAL

VAL des ECOLIERS álbo Págorek Studentow názwáne od Gwilelmá Rychardá, ktory z niektoremi Doktorámi Páryſkiemi zwáżywſzy prożność Swiátá poſzedł tu ná Puſzczą, y zá nim wielu Studentow, wſtáwione to mieyſce Opáctwem, y pierwſzym záłożeniem Kánonikow S. Auguſtyná.

ARGONNA Powiát ma Miáſto, Sainte, Menehou nád Ainą, y niektore mnieyſze.

RETEL Xięſtwo náleżące do Fámilii Madzárini, dla ktorych ie Ludwik XIV. erygował ná Xięſtwo Rowne, ma Miáſto.

RETEL Stołeczne nád Ainą nie wielkie, y drugie MEZIERES nád Meuzą z Fortecą iáko y CHARLEVILLE nád Meuzą, záſzczycone Suknámi, máteryámi, płotnámi, &c.

Zamek PORCIEN Xięſtwo ROCROY wſłáwione bátália wygráną przeciw Hiſzpánom Roku 1643.

SEDAN nád Meuzą Miáſto mocne y obronione Cyttádellą.

SENSKI Powiát mieſzkány od dáwnych Senonow od Floruſá názwánych *Senones & Seqvani*, miewał właſnych Grafow, ále teraz do Korony należy, ma Miáſtá

SENS Stołeczne nád Wánną y Joną przyozdobione Kláſztorámi y Metropolią, ma ſwego Arcybiſkupá y w Dyecezyi Páráfii 614. Opáctw 27.

PONTIGNY nád Serainem, ma Opáctwo fundowáne Roku 1114.

TONERRA Stołeczne Gráfstwá ſwego Imieniá.

BRIA Powiát obfituiący w zbożá, fruktá, páſtwiſká, ma Miáſtá

PROWINC, u dáwnych zwáne *Agenticum* Miáſto Stołeczne, obfituiące w Roże czerwone.

THIERRI tytułuie ſię Xięſtwem.

Ze záś przy Prowincyi Számpáńſkiey ſą bliſko 3. Prowincye do Fráncyi náleżące odcięte od Lotáryngii, dlá tego ich tu przy tey Prowincyi Fráncuſkiey położę.

METZ zwáne Biſkupſtwo Metzkie Stołeczne Prowincyi tegoż Imieniá grániczącey z Luxemburgiem, Lotáryngią, y Werrunem, położone nád Rzekámi Mozellą y Seilą, mocne y obronione Fortecą, należy do Fráncyi od Roku 1552. przedtym rządziło ſię Rzeczapoſpolitą áż do Ludwiká XIII. ktory im wolność odebrał y Párlámene tám erygował 6. Mieſięczny Roku 1633. Biſkup tuteczny tytułuie ſię Xiążęciem Rzymſkim, Karol V. chciał to Miáſto odebráć w 100000. Ludzi Henrykowi II. ále odpędzony uſzedł do Kláſztoru, dla czego nápiſáno mu wierſze

Carolus Herculeas fertur tranſiſſe Columnas
Siſte viam Metis, hic Tibi meta datur.

To Miáſto bywáło Stolicą Kroleſtwá Auſtrázyi, y żydom tu wolno mieſzkáć, bo ich w cáłey Fráncyi nie przyimuią.

VERDUN Stołeczne Prowincyi tegoż Imieniá, mocne y obronione Cyttádellą, ma ſwego Biſkupá. Kray Werdunſki naywięcey obfituie w Anyże ſzácowne w Fráncyi.

TOUL nád Mozellą Stołeczne Prowincyi tegoż Imieniá, ma ſwego Biſkupá: Te dwie Prowincye wraz z Metzem poczęły náleżeć do Fráncyi.

ORLEANS.

TA Prowincyá ieſt między Normándyą, Wyſpą Fráncuſką, Számpánią, y Burgonią, Oblana nayznácznieyſzemi Rzekámi Loirą, Cherą, Indrą, Wienną, Sartą y Charentem. Obfituie w zbożá, winá, fruktá, páſtwiſká, &c.

Dzieli ſię ná 14. Powiátow, 1. Beauce, 2. Percha, 3. Vandon, 4. Main, 5. Poitow, 6. Anguma, 7. Aunis, 8. Niveirna, 9. Berry, 10. Gatinia, 11. Orleans właſny, 12. Bloiſki, 13. Tureina, 14. Anjou.

BEAUCE Powiát położony w wielkich rowninách, dla czego obfituie w zbożá, ma Miáſt wiele, oſobliwie:

CHARTRES Miáſto Stołeczne, wielkie, y przyiemne nad Eurą, ma ſwego Biſkupá, w ktorego Dyecezyi było Páráfii 1010. ále teraz dyſmembrowáne do Dyecezyi Bloyſkiey, ma 11. Opáctw, wſłáwione Koſciołem Káredrálnym naydáwnieyſzym w Fráncyi, bo wyſtáwionym od Golow Pogánow, w ktorym Druidowie Xiężá Pogáńſcy wyſtáwili byli Ołtarz dedykowány *Virgini Pariturae* ták wiáſnie iák S. Páweł w Atenách ználazł Ołtarz dedykowány Bogu nie znáiomemu, co ſię dziwnym inſtynktem działo z Cudu zá Pogán tám do-

znā-

znánego, że toż sámo mieyſce miáło bydź ſwemi czáſy Prawdziwey Pánnie, á Mátce Boſkiey dedykowáne. Bo Gotfryd Pan támeczny Pogánin ofiárował tey nie poznáney Pánnie Syná, ktory mu był utonął w ſtudni, ktory nátychmiáſt po Ofierze wyſzedł zdrowo z ſtudni, zá ktory Cud záraz nowo erygował Koſcioł też S. Pánnie, ktora miáłá bez zmázy urodzić Syná Boſkiego, y tám trwáło to nábożeńſtwo dotąd, áż S. Piotr do Goli czyli Gállii posłał SS. Sawieńá, y Potáencyáná dlá záſzczepienia tám Wiáry S. ktorzy zátrzymáli ſię w tym Mieſcie, y ználáżſzy ten Koſcioł y ludzi nábożnych do S. Pánny, záraz łátwo dáli im poznáć prawdziwą Pánnę, y Mátkę Boſką, y że iuż tá S. Pánná urodziłá bez zmázy Syná Boſkiego, y náypierwey tám Wiárę S. záſzczepili. Ten Koſcioł ma Biſkupá ſwego. W Koſciele Kártuzyáńſkim ieſt iedná Studniá názwána Swiętych, z tey przyczyny, że tám zá czáſow Pogán wrzucáno y topiono Chrześcián.

DOURDAN nád Orną wſławione mánufákturámi Pończoch iedwábnych. ESTAMPES tytułuie ſię Xięſtwem.

PLUVIES w kráiu żyznym w zbożá, winá, ſzáfrány.

Zamek DUN Stołeczne Gráfstwá ſwego Imieniá máiącego w ſobie 5. Káſztellánii.

NOGENT le Roy wſłáwione śmiercią Filippá Wálezego R. 1360.

DREUX nád Blaizą fundowáne od Druisá IV. Krolá Golſkiego, od ktorego Xiężá Pogáńſcy názwáni Druidowie, bo on ich inſtytuował, Miáſto dáwne, ludne, wielkie, y piękne. Wſłáwione bátália wygráną Kátolikow przeciw Hugenotom Roku 1561.

MONTFORT AMAURI Stołeczne Gráfstwá ſwego Imieniá.

ANET nád Eurą záſzczycone Pałácem wſpániáłym, fundowánym od Henryká II.

PERCHA Powiát miewał ſwoich Gráfow, ále Roku 1525. inkorporowány do Korony, ma Lás ieden zwány *Perticus ſaltus*, ma Miáſtá: Mortagne, Bolesma, Perriera, y 6. Báronii zwánych Lupa, Autun, Montmiral, Alluje, Bazoche, y Brou.

NOGENT le Rotrow, Miáſto Stołeczne nád Huiną, wſłáwione mánufákturámi Máteryi y płocien, erygowáne od Ludwiká XIV. ná Xięſtwo Rowne dla Domu Bethunow.

VANDOMSKI Powiát álbo Xięſtwo doſtáne w Sukceſſyi Henrykowi IV. ktory go dał Synowi ſwemu náturálnemu zwánemu CESAR, y od niego idą Xiążętá Wandomſcy.

VENDOME Miáſto Stołeczne nád Loirą, przyozdobione Opáctwem, w ktorego Koſciole ma bydź między innemi Relikwiámi łzá Chryſtusá Páná płáczącego nád Lázárzem, konſerwowána w iednym Kryſztále, áni zámykáiącym, áni otwieráiącym ſię. W tym Xięſtwie ieſt iedno Iezioro przez 7. Lát wyſchłe, y przez 7. Lát máiące wodę.

MAINE Powiát należał przedtym do Akwitánii ále przez Sukceſſye przyłączony do Korony, mieſzkány bywał według Ptolomeuſzá od Cenomanow y Auterykow, żyznieyſzy ieſt we wſzyſtko nád inne, oprocz 10. Miáſt ma wiele Miáſteczek Gráfstw, Hrábſtw, y Wſiow.

MANS Miáſto Stołeczne nád Sartą y Huiną przyozdobione wielą Koſciołow, Pierwſze Kátolickie, bo S. Julián tám był pierwſzym Biſkupem, Krolowie Fráncuſcy tytułuią ſię Kánonikámi tuteczney Kátedry, ieſt w Dyecezyi Páráfii 619. Opáctw 22. Máiená Xięſtwo Xiążąt Mazárynow.

LAVAL nád Máienną záſzczycone mánufákturámi płocien.

POITOW álbo PIKTAWIA Powiát Orleáńſki, obfituie w Owſy, Winá, Bydłá, á náywięcey w Muły.

Piktáwowie ſą grzeczni y obligiuiący, ále z niemi trzebá oſtrożnie w żártách. Ma Miáſtá Poitiers, Tuars, Ludun, Miort, Maylefais, Luſon, y wiele innych.

POITIERS Miáſto Stołeczne nád Kleyną, wielkie, bo w ſobie máiące 24. Páráfii, y 5. Opáctw, y wiele innych Kláſztorow y Koſciołow, Akádemią y Mennicę, ma y Biſkupá ſwego, y w Dyecezyi Páráfii 722. Opáctw 26. w Koſciole Kátedrálnym między Relikwiámi konſerwuie część brody S. Piotrá, záſzczycone Urodzeniem S. Hiláryuſzá.

LOUDON álbo *Juliodunum* záſzczycone Urodzeniem Scewoli.

MONCONTOUR wſłáwione bátália wygráną Kátolikow przeciw Hugenotom Roku 1569. podczás ktorey ná Powietrzu byli widziáni Káwálerowie przy Kátolikách obſtáwáiący.

RICHELIEU Miáſto fundowáne od Kárdynałá Richelieu, gdzie z rynku obaczy wſzyſtkie 4. Brámy, przyozdobione Pałácem bárdzo pięknym y wſpániáłym, tytułuie ſię Xięſtwem.

LUCON Miáſteczko máiące Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 230.

LUSIGNAN nád wienną Miáſto wſłáwione Fámilią Luzyniánow, z ktorych było wielu Krolow Cypryiſkich y Jerozolimſkich

FON-

FONTENAY LE CONTE nád Wandeą Stołeczne niżſzey Piktáwii.

ANGUMSKI Powiát ma Miáſt wiele y Miáſteczek:

ANGULEMA Miáſto Stołeczne nád Charentą ná gorze położone, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 290. Opáctw 7. wſłáwione mánufákturámi pápierow przednich, ma mieć iednę Fontánnę bez dná.

COGNAT nád Charentą záſzczycone winámi dobremi, y wodkámi przedniemi, y Urodzeniem Fránciſzká I. Krolá

LA ROCHEFOUCAUT Miáſto y Xięſtwo náybogátſze w tym Powiecie máiące w ſobie 4. Báronie, y 19. Páráfii, ieſt y inſzych wiele Miáſt w tym Kráiu.

AULNIS ma w ſobie Miáſt wiele z ktorych náypryncypálnieyſze ſą.

ROCHELLA Miáſto Stołeczne, y zbogácone hándlámi, ma ſwoy Port bárdzo dobry, Mennicę y Biſkupá. Hugenotowie ſię tu reiterowáli, y zmocnili, chcąc tám założyć Rzeczpoſpolitą Kálwińſką, iákoż wiele odporu dawáli áttákom, ále Kárdyná Rychelieu Pierwſzy Miniſter Ludwiká XIII. dla zráženia im ſukkurſu od Anglii y Hollándyi, kazał urobić iednę Máchinę máiącą ſążni 747. ná w zdłuż, ktora im zrážił kommunikácyą z Morzem, y ták widząc ſię bydź zgubionemi Kálwini poddáli ſię przytomnemu Krolowi, y oddáli Miáſto w dzień Wſzyſtkich SS. Roku 1628. Zá co Krol Mieſzczánom odiął wſzyſtkie Przywileie zá ich rebellią, y fortyfikácye wſzyſtkie zruynowáć kazał, zoſtáwiwſzy zdrowo Port, Ludwik XIV. ufortyfikował to Miáſto prowádzące hándle z Indyámi.

ROCHEFORT nád Charentą bliſko morzá fundowáne od Ludwiká XIV. bárdzo piękne, przy ktorym ieſt y Port, y Arſenał we wſzyſtkich Rzemieſlnikow, potrzeby, do robienia okrętow y prowizye dla żywienia ludzi uprowidowány, podobny Arſenáłowi Weneckiemu, y Szpital ná chorych Zołnierzy. Przy tym Porcie ieſt Mágázyn Generálny wſzyſtkich okrętow, Miáſto to ze wſzyſtkim wielkie, y piękne, ſtáneło 55. lat zá Ludwiká XIV.

RE Wyſpá ná przeciwko Rochelli nie wielka, ále obfituiąca w winá dobre, y wodki, ma trzy mile w zdłuż, y wſi kilkanáſcie.

NIWERNSKA Prowincyá byłá pod władzą Grafow, ále Fránciſzek I. erygował ią ná Xięſtwo Rowne, ktore ſię przez Sukceſſyą doſtáło Xiążętom Mántuáńſkim, tych Sukceſſorowie przedáli ie Kárdynáłowi Mazáryniemu. Dzieli ſię ná 8. Powiátow: Te Powiáty máią w ſobie Káſztellánii 32. á Miáſt murowánych 25.

NEVERS Miáſto Stołeczne nád Loirą, y Niewrą, od ktorey bierze Imię, ma 7. Páráfii, y zmocnione Cyttádellą, ma ſwego Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 271. y Opáctw 4. przyozdobione Pałácem Xiążąt Newerſkich, w ktorym umárł Jan Kázimierz Krol Polſki 16. Grudniá R. 1672. ma Moſt murowány o 20. Arkádách, záſzczycone Mánufákturámi ſkłá bárdzo przedniego.

CLAMESI nád Joną, záſzczycone ná iednym Przedmieściu Stolicą Biſkupá Betleemſkiego, odtąd kiedy Turcy wygnáli Kátolikow z Ziemi S. bo Reinald Biſkup Betleemſki uſzedł w ten czás z Xiążęciem Newernſkim, ktory mu dał w tym mieſcie Superintendencyą nád Szpitálem Roku 1223. y odtąd tám poſtánowione to Biſkupſtwo zá nominácyą tychże Xiążąt, ále bez Juryſdykcyi.

BERRY Prowincyá przedáná od włáſnych Grafow Filippowi I. á erygowána ná Xięſtwo dla Synow Krolewſkich, ma wiele Miáſt, ále náyznácznieyſze

BURGES Miáſto Stołeczne nád Eurą, y Auronem murem opasáne, ma ſwego Arcybiſkupá tytułuiącego ſię Pátryárchą, y Prymáſem Akwitáńſkim, ma w ſwoiey Dyecezyi Páráfii 800. á Opáctw 37. Károl podczás Rewolucyi w Kroleſtwie tu rezydował, dla czego zwáne Krolem Burgſkim, ma ſwoię Akádemią fundowáną od Ludwiká XI.

SANCERRA nád Loirą, zwáne *Sacrum Cereris*, dla tego że tám Pogánie adorowáli Boginią Cererę, tytułuie ſię Gráfſtwem, y ma pod ſobą 31. Káſztellánii, á Wſiow 500. należy do Xiążąt Condé.

ENRYCHEMONT Xięſtwo należy do Domu Bethonow.

ISOUDUM Miáſto mocne y obronione Cyttádellą.

VIERSON nád Cherem y Eurą záchwálone z obfitości ſwoiey od iednego Poéty:

Verſio, Villa virens, aliunde pauca reqvirens,
Sylvis ornata, vineis, pratis decorata.

GATYNSKA Prowincyá liczy ſię náydawnieſzą w Fráncyi, y náyznákomitſzą z ſtárodáwnych Amphitheátrow Rzymſkich, ktorych ſlády konſerwuie, obfituiewe

we wſzyſtko, zámyka w ſobie wiele udzielnych Ziem, y Miáſt, z tych znácznieyſze.

MONTERGIS Miáſto Stołeczne nád Loingą piękne, y ludne.

NEMOURS nád Loingą od dáwnych Nemus á od Łácinnikow *Nemoracum* zwáne dla tego, że tám láſow wiele.

COURTENAY Miáſteczko záſzczycone Domem wielkim Imieniá ſwego, z ktorego było 3. Cesárzow Konſtántynopolſkich, y kwitło podczás Krzyżácki.

FONTENEBLO Miáſteczko nie wielkie, ále przyozdobione Páłácem, y rezydencyą Krolow Fráncuſkich, o puł mile od Seny á o 7. mil od Paryżá, wſłáwione częſtą rezydencyą Ludwiká XV. teráźnieyſzego Krolá, dla wygodnego tám polowánia przy bliſkich Láſach, Pałác ten dość piękny y wſpániáły, lubo Stároświecki od Fránciſzká I. fundowány, przyozdobiony wewnątrz przedniemi ſztukámi Málárſkiemi, á powierzchownie ogrodem pięknym, y kánáłem, záſzczycony weſelem Ludwiká XV. z Máryą Corką Krolá Stániſłáwá z Domu Leſzczyńſką, ktore ſię tu z wielką mágnificencyą odpráwiáło 5. Wrześniá Roku 1725. ná ktore miałem ſzczęście zápátrywáć ſię.

SAINT FERGEAU Xięſtwo máiące w ſobie wiele Miáſteczek.

FERRIERA Opáctwo, gdzie Pepin Lwá zábił záiádáiącego Jeleniá.

ORLEANS WŁASNY Prowincyá pod pánowániem pierwſzey linii Krolow byłá częścią Kroleſtwá Orleáńſkiego, w trzeciey záś linii tylko ſłuży zá tytuł Synom drugim Krolewſkim bez ſukceſſyi, bo záwſze do Korony náleży, ma miáſtá Orleans, Meun, Bogency, Gergeu, Sulli, Cleri, Petviel, y wiele innych.

ORLEANS Miáſto Stołeczne nád Loirą od Cesárzá Márká Aureliusá fundowáne, wielkie, piękne, y bogáte w hándle, ma ná Moſcie nád Loirą 3. Statuy, NN. Mátki, Károlá VII. y Joánny d' Arc Pánny Orleáńſkiey, ktora R. 1428. nie pozwoliłá dobyć tego Miáſtá Anglom, ma ſwego Biſkupá uprzywileiowánego, że podczás wiázdu może uwolnić wſzyſtkich więźniow, ma y Akádemią, było przedtym Stolicą Kroleſtwá Orleáńſkiego.

CLERI Miáſto wſłáwione Obrázem NN. Mátki Cudownym w Kollegiácie ſwoiey, przed tym Obrázem ieſt záwſze Gromnicá Woſkowa goreiąca wielkiey wági ná łáńcuchu żeláznym, y kiedy kto w niebeſpieczeńſtwie ofiáruie ſię do tego Obrázu, tá Gromnicá w koło ſię obraca z wielkim grzmotem, co Ludzie ſłyſząc przychodzą y piſzą dzień y godzinę, doświádczáią ſię potym z tego, ktory, doznáwſzy łáſki w ten dzień, przychodzi tu z Votum ſwoim. Ludwik XI. był nábożny do tego Obrázu, Kościoł fundował, y ná kápeluſzu noſił Obraz NN. Mátki, y przed podpisániem ſię ná Dekret Kryminálny záwſze brał konſens od tego Obrázu: y tu ſię chowáć kazał.

MEUN nád Loirą przyozdobione Zámkiem, Miáſto w ryby obfituiące, záſzczycone urodzeniem Jana Meuná Klopinelá, ktory kontynuował Románsá o roży.

LORRIS wſłáwione dáwnym zwyczáiem, że kiedy tám miał ieden z drugim ſpráwę, to mu ſię kazáno bić z nieprzyiácielem, ktory był mocnieyſzy to y ſpráwę wygrał, dla czego przyſłowie u Fráncuzow ieſt, że kiedy kto nie ma czym probowáć intereſſu, to wſpomináią zwyczáy Lorryiſki, záſzczycone urodzeniem Loryſsá Autorá pierwſzego Románsá, po ktorym kontynuował Klopinel.

SOLOGNA Powiat przy Orleánſie włáſnym, náywięcey obfituie w żytá y ięczmiony, oblany wielą Rzek y źrodeł, ma Miáſtá SULLI erygowáne ná Xięſtwo Rowne przez Henryká IV. dla Domu Bethunow. Aubigny, Enrichement, Argenton, Clermont, y inne.

BLOIS Powiát ták zwány y Miáſto Stołeczne u dáwnych zwáne *Corbilo*, náymocnieyſze u Golow, w mieyſcu weſołym położone, y obfituiącym we wſzyſtko, przyozdobione Pałácem Krolewſkim, gdzie ieſt Statuá Krolá Dáwidá z Rzymu przywieziona, Ludwik XII. tu ſię urodził, ma Biſkupá ſwego, y ięzyk Fráncuſki tu ſię mowi z náylepſzym ákcentem.

CHAMBOR Pałác Krolewſki dáwny y wſpániáły, záſzczycony rezydencyą Krolá Stániſłáwá Leſzczyńſkiego, ktory tu rezydował, niżeli ſię przenioſł do Lunewillu.

TOURAYNE Powiát w náypięknieyſzym nád inne położeniu, dla czego ſię názywa Ogrodem Fráncyi, á Ludzie od Tacitá ſą názwáni *Turoni imbelles*, że nie ſą woienni, y zátopieni w delicyách ſwego Kráiu, ma Miáſtá Tours, Amboiſe, Chinon, Loches, Chatilion, &c.

TOURS Miáſto Stołeczne nád Loirą, y Cherem, wielkie y w pięknym położeniu, ma moſt o 19. Arkádách nád Rzeką, záſzczycone mánufákturámi máteryi roznych, ma ſwego Biſkupá, y Kościoł Kátedrálny pod tytułem S. Marciná Biſkupá ſwego wiel-

ki y wſpániáły, bo máiący 52. okien, 20. Kolumen, 19. Brám, 3. wyſokie Wieże, w Dyecezyi záś ieſt Páráfii 400. Opáctw 14. Ludzie tuteczni názywáią ſię śmieſzni z ſwoiey weſołości, á po Fráncuſku *Les rieurs de Tours*.

CHINON nád Wienną ma Zamek ná gorze záſzczycony śmiercią Henryká II. Królá Angielſkiego R. 1188.

AMBOISE nád Loirą ma Zamek ná ſkále záſzczycony urodzeniem y śmiercią Karolá IX. R. 1498. y inſtytucyą Orderu S. Michałá przez Ludwiká XI.

PLESSIS LES TOURS Zamek záſzczycony śmiercią Ludwiká XI. R. 1483.

LOCHES nád Indrą ma Zamek náturálnie ufortyfikowány, gdzie Ludwik XI. miał wſzyſtkich więźniow z Pánow y Xiążąt.

ANJOU álbo *Andegavia* Xieſtwo záſzczycone wydánemi z ſiebie wielą Krolámi ták Neápolitáńſkiemi, iáko y Fráncuſkiemi, iákoż trzecia liniá Fráncuſka bierze ſwoy początek od Hugoná Kápetá, ktory był Synem Robertá, á ráczey Wnukiem Xiążęciá Andegáweńſkiego, teraz tym Xieſtwem intytułuią ſię Synowie Krolow Fráncuſkich. Kray ten ieſt oblany wielą Rzek, y ma wiele Miáſt, z ktorych náyznácznieſze ſą:

ANGERS Miáſto Stołeczne nád Maienną, ktora ie dzieli ná wpuł, wielkie, piękne y ludne, ma ſwego Biſkupá y Akádemią, w Dyecezyi záś Páráfii 608. Opáctw 8. ná Kośćiele Kátedrálnym ſą 3. Wieże, z ktorych iedná we środku ná fundámencie drugich dwoch ſtoi, w ſkárbie záś ieſt ſzpádá S. Maurycego, ma ſwoy Zamek, y Mennicę.

LA FLECHE nád Loirą w pięknym położeniu przyozdobione Collegium Jezuickim fundowánym od Henryká IV. gdzie w Kośćiele ieſt ſerce iego, y Krolowey de Medicis żony iego.

SAUMUR nád Loirą w pięknym położeniu ma ſwoie Akádemią.

FONTEVRAULT o puł mile od Loiry wſławione fundowánym tám Zákonem pod tymże Imieniem, y pod Regułą S. Benediktá, z tey przyczyny. Robert Abriſſel Archidyákon Remſki każąc tám ná tym mieyſcu, wielu zá ſobą pociągnął ludzi oboiey płci, ktorym kazał cele porobić oddzielíwſzy ná ſtronę białegłowy, ktore tákże, y dla ſiebie podobnyż Kláſztor wyrobiły, záłożywſzy fundámentá Zákonu, Xieni tego Kláſztoru ma Rząd y nád Mnichámi &c. &c. W tym Kláſztorze było 14. Xiężniczek Xieniámi z krwi Krolewſkiey, y wiele Kláſztorow dependuie od tey Xieni.

BURGONIA.

TA Prowincyá byłá mieſzkána od Eduenow y Senonow, á z innemi Golámi hołdowáłá Rzymiánom. Zá Honoryuſzá Cesárzá wybiłá ſię z iárzmá Rzymſkiego uformowáwſzy ſobie Kroleſtwo Burgońſkie od Burgundow ludzi przychodnich z Scytyi Europeyſkiey według Agátyaſzá, ktorzy Wiárę S. przyięli przez S. Sewerá Biſkupá Trewirſkiego, ále potym przez długi czás byli záráżeni Sektą Aryáńſką. R. 534. Hildebert y Klotáryuſz záwoiowáli oſtátniego ich Krolá Gondemárá uczyniwſzy go hołdownikiem ſwoim, ále Páńſtwá iego były przyłączone do Korony, áż do czáſow Ludwiká Pobożnego, potym poſzło w podziáły rożnym Pretendentom áż do oſtátniego Rudolfá Krolá Burgońſkiego R. 1033. ktory po śmierci ſwoiey, Sukceſſyą Kroleſtwá zoſtáwił Konrádowi II. Cesárzowi ożenionemu z Gizellą Sioſtrą iego, y ták to Kroleſtwo było pod władzą Cesárzow przez dwá Wieki, drugá iednák połowá iego byłá pod władzą Xiążąt Burgońſkich, począwſzy od Robertá Brátá Henryká I. Krolá Fráncuſkiego, ktorego liniá przez 330. lat trwáłá w tym Xięſtwie, áż do Filippá I. młodo zmárłego Roku 1361. Potym Jan Krol Fráncuſki dał ie ſwemu Synowi Filippowi, ktorego Sukceſſorowie byli Xiążętámi do Roku 1477. kiedy Maryá Corká Karolá Oſtátniego poſzłá zá Máxymiliáná Cesárzá, ná ten czás Ludwik XI. przyłączył to Xięſtwo do Korony, ále Dom Auſtryácki záwſze miał pretenſyą do Sukceſſyi, Kroleſtwo záś pod rządem Cesárzow bedące rozdzieliło ſię ná rożne Domy, Fámilie, y Biſkupſtwá, ktorych ſobie potym Krolowie Francuſcy łátwo záwoiowáli przez pretenſyą Henryká I. Krolá Fráncuſkiego idącego z linii ſtárſzey Sioſtry Rudolfá, Ludwik XI. ie potym przyłączył wraz z Xieſtwem do Korony.

BURGONIA Zámykáłá w ſobie przedtym wielkie Páńſtwá y Prowincye, teraz záś tylko ią dzieli ná Grafſtwo Franchecont álbo wyżſzą Burgonią, y niżſzą, álbo Xięſtwo Burgońſkie.

XIĘ-

XIĘSTWO BURGONSKIE.

JEſt między Graſſtwem Burgońſkim, Breſſą, Burbonem, Niwernią, y Számpánią. Zámyka w ſobie Breſſę y Bugey, ma ſwoie Seymy co 3. látá odpráwiáiące ſię, oblana ieſt Rzekámi Seną, Armenſonem, Joną, y Saonem.

BURGONDOWIE máią bydź grubiánie, ále ſzczerzy, dobrzy, odwáżni, y pobożni. Kray ten dzieli ſię ná 8. Powiátow zwánych Auxerſki, Autuńſki, Auxois, Dyzońſki, Szalońſki, Szarloſki, Maſońſki, y Gorny. Ma wiele Miáſt, Miáſteczek, Wſiow, y ná cáłą Europę ieſt náyſławnieyſzy w winá dobre, dyſputuiące o prym z Węgierſkiemi.

AUXONSKI Powiát od dáwnych zwány *Alexia*, ma wiele Miáſt, z ktorych náypryncypálnieyſze ſą.

SEMUR Miáſto Stołeczne gorámi opasáne, y rozdzielone ná 3. częſci, zmocnione Cyttádellą, y Zamkiem, y przyozdobione wielą Kláſztorow.

AVALON Miáſto záſzczycone przedtym Grafámi włáſnemi, ále od Robertá Królá Fráncuſkiego dobyte, zá ktorego modlitwą mury ſię sáme obaláły.

SEINTE REGINE álbo S. Regina, Miáſteczko wſtáwione Cudámi tey S. Męczenniczki, y wodámi przez interceſſyą iey uzdrawiáiącemi chorych.

AUXERSKI Powiát miewał włáſnych Grafow, ále od nich przedány Krolowi Fráncuſkiemu, ma Miáſtá:

AUXERRA nád Joną Miáſto Stołeczne, ſtárodáwne y piękne, ma ſwego Biſkupá záſzczycone urodzeniem S. Germáná Biſkupá ſwego. COULANGA Miáſteczko zwáne winne, bo záſzczycone winámi głownemi. CREVANT nád Joną ma moſt murowány. FONTENAY wſławione bátálią Roku 841. między 4. Brácią á Synámi Ludwiká Debonnerá, gdzie ná 100000. ludzi trupem pádło, Károl y Ludwik wygráli przeciw Lotáryuſzowi Cesárzowi, y Pepinowi Synowcowi iego, ma wiele innych Miáſt.

AUTUNSKI Powiát ma Miáſtá:

AUVUN Stołeczne nád Rzeką Aroux, ſtárodáwne, bo przed Rzymiánámi miáło ſwoię Rzeczpoſpolitą Edueńſką, Druidowie tu mieli ſwoy Senát ná gorze zwáney dotąd DRU, ma y inſze ſtárożytnoſci iáko gorę zwáną Jánitoię od Koſciołá Janusá, Kolumny, Státuy, Akwedukty, Arki tryumfálne, Brámy, probuią dáwną mágnificencyą tego Miáſtá od Rzymián, názwáne było *Roma Celtica*, y Mieſzczán támecznych do Senátu Rzymſkiego przybieráno według Tácitá, teraz ieſt przyozdobione Koſciołem S. Łázarzá, y Seminarium, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi 600. Páráfii, záſzczycone inſtytuowánym tu Orderem Runá złotego.

BURBON LANCI Miáſteczko záſzczycone wodámi zdrowemi, ma ná około wiele innych Miáſteczek, gdzie między winnicámi znáyduie ſię wiele ſládow ſtárożytnych Kolumn, Statuy, &c.

DYJONSKI Powiát, ma Miáſtá:

DYJON Stołeczne w rowninie nád Rzekámi Ouſą, y Suſonem położone, przyozdobione ſtrukturámi pięknemi, Koſciołámi wſpániáłemi, oſobliwie záſzczycone Káplicą Swiętą fundowáną od Hugoná III. Xiążęciá R. 1153. kiedy powrocił z Jeruzálem, w ktorey konſerwuie ſię Hoſtyá S. od Zydá iednego pokłuta y dotąd ſkrwáwiona, od Eugeniuſzá IV. Papieżá Filippowi Xiążęciu Burgońſkiemu Roku 1433. przyſłána, Ludwik XI. tu ofiárował Koronę, ktorą był koronowány zálecáiąc ſię w chorobie tey Swiętey Hoſtyi, iákoż po przyiętey od Xiędzá Kommunii záraz ozdrowiał. Ma ieſzcze to Miáſto Pałác dáwnych Xiążąt Burgońſkich, y Párláment ſwoy, ma bydź fundowáne od Aureliuſzá Cesárzá, y konſekrowáne Bogom, z kąd bierze ſwoie názwiſko od Bogow po łácinie *Dijs*, ma y Kláſztor Kártuzow bárdzo piękny, y w Koſciele ich groby Xiążąt dáwnych.

NUYS Miáſteczko náyſławnieyſze w winá bárdzo zdrowe.

CISTEAUX názwáne od Cyſtern álbo źrodeł wielu, y záſzczycone náypierwſzym fundámentem Cyſterſkiey Reguły, ktorą tám záłożył S. Bernárd we środku Puſzczy; Opát tuteczny ieſt Generáłem Zákonu tego y Rádnym Pánem w Párlámencie Burgońſkim, Kláſztor záś fudowány od Odoná Xiążęciá Burgońſkiego Roku 1098.

S. JAN

S. JAN LAUNESKI nád Saoną, wſłáwione wytrzymániem áttáku przeciwko Gáláſowi Generałowi Woyſk Cesárſkich, przeciw Hiſzpánom, y przeciw Xiążeciu Lotaryńſkiemu, zá ktorą wierność Ludwik XIII. uwolnił to Miáſto od wſzelkich Podátkow.

Jeſt w tym Powiecie y wiele innych Miáſt, iáko; Bona, Belle gárde, Auſſona, &c.

CHALONSKI Powiát ma między wielá Miáſtámi náyznácznieyſze.

CHALLON nád Saoną Stołeczne, y w pięknym położeniu zmocnione Cyttádellą ma ſwego Biſkupá, y Komendę Máltáńſką. WERDUN ſłáwne w iármárki &c.

MASSONSKI Powiát od włáſnych Grafow przedány S. Ludwikowi, á od Ludwiká XI. przyłączony do Korony, obfituie w winá, y zbożá. Oprocz innych wielu Miáſt ma Miáſto.

MACON Stołeczne nád Saoną, ma ſwego Biſkupá, á w Dyecezyi 268. Páráfii, Opáctw 2. Kánonicy w tey Kátedrze wywodzą ſię z Szláchectwá iák w Málcie.

TURNUS nád Saoną u Rzymián wſłáwione Mágázynem zboż wſzelkich, y teraz Opáctwem bogátym, gdzie Opát ieſt Pánem tutecznym.

CLUNY Miáſteczko wſłáwione Opáctwem Kluniáckim, do ktorego ſię reiterował Jan Kázimierz po ábdykácyi Korony Polſkiey, Opát sámey Juryſdykcyi Pápieſkiey podlega.

CHAROLSKI Powiát miał Grafow włáſnych, po ktorych Dziedzictwem podlegał Hiſzpánom, ále przez Pokoy Nimegſki do Korony przyłączony, między innemi znácznieyſze ma Miáſto.

CHAROLLES Stołeczne nád Rzekámi Aroncą y Semencą przyozdobione Kościołámi &c. y Juryſdykcyą Koronną.

MONTANSKI álbo GORNY Powiát ma Miáſta CHATILLON Stołeczne nád Seną, ktora ią dzieli ná dwie częśći:

MORVANT Powiát nie wielki do Burgonii náleżący, ma ZAMEK CHINON Stołeczne Miáſto nád Joną ná gorze położone.

BRESSA Prowincyá zámyka w ſobie Bugey Valromey, y Gex, náleżáłá do Xiążąt Sabáudzkich, ále R. 1601. uſtąpiona Henrykowi IV. zá Márkizát Sáluſki, podczás tego zámiánu czyli Tráktátu Polityk ieden powiedział; że Krol tráktował iák Kupiec, á Xiąże iák Krol. Rzeká Dain oblewa przez połowę tę Prowincyą, ktora tákże zámyka w ſobie Xieſtwo Dombſkie, y wiele innych Ziem y Miáſt, między ktoremi náyznácznieyſze ieſt

BOURG Miáſto Stołeczne nád Reiſulą, ma Juryſdykcye rożne Sądowe, y ſkárbowe, od ktorych dependuią inſze Powiáty.

BROUA bliſko Bourgu Miáſteczko przyozdobione Kościołem wſpániáłym fundowánym od Málgorzáty Auſtryáckiey, ktorá będąc repudyowána od Károlá Fráncuſkiego, y potym záſlubiona Jánowi Synowi Ferdynándá y Izábelli, iádąc morzem do Hiſzpánii y uwiedziona ſtráchem náwáłności morſkiey, nápisáłá ſobie ná nádgrobek dwá wierſze:

Cy giſt Margot la gentil' demoiſelle
Qu' a deux Mary & encore eſt pucelle

Co ſię znáczy: Tu leży Máłgorzatá Szláchetna Pánienká, ktora miáłá dwoch Mężow á ieſzcze Pánienká.

BUGEY Powiát leżący między Sabaudyą y Delfinátem, ma wiele Miáſt náleżących do ſiebie, á oſobliwie

BELLAY Miáſto Stołeczne bliſko Ronu, ma Biſkupá ſwego, Páná doczeſnego, ktory ieſt Xiążeciem Imperiálnym

DOMBES Xieſtwo należy do Domu Máińſkiego, ma w ſobie 12. Káſztellánii, y Miáſto Stołeczne Trevoux nád Saoną.

FRANCHE-COMTE

ALbo Wyżſza Burgoniá po poſtánowieniu ſię Máryi Burgońſkiey z Máxymiliánem Auſtryáckim, náleżáłá do Hiſzpánii, ále R. 1678. przez Tráktát Nimegſki uſtąpiona Fráncyi, położona ieſt między Burgonią, Számpánią, Lotáryngią, y Szwáyczárámi. Oblana

Rzekámi Saona, Donſem, Aincem, y wielą innych, ktore ią czynią żyzną we wſzyſtko, znáyduie w ſobie mármury, Niebieſkie, y czarne, kroplámi czerwonemi upſtrzone. Dzieli ſię ná 3. Części álbo Beliaże zwáne Amont, Dole y Aval. Też ſame zámykáią w ſobie wiele innych pomnieyſzych Powiátow.

BESANÇON Miáſto Stołeczne cáłey Prowincyi Rzeką Duſen ná około oblane, y ufortyfikowáne ná gorze Cyttádellą, ma w ſobie Akádemią, Párlámènt z Dolá przenieſiony, y Arcybiſkupá Xiążeciá Imperyálnego, y w Dyecezyi Páráfii 780. Dekánatow 15. Archidyákonátow 5. Było przedtym Miáſto wolne Imperyálne, ále Roku 1651. uſtąpione Hiſzpánom od Ceſárzá, á potym oddáne Fráncyi, w Kátedrze tuteczney Kánonicy ſą uprzywileiowáni w Niebieſkich Sukniách chodzić, y nád Herbámi Mitr záżywáią.

DOLE Miáſto bywáło piękne ále od Ludwiká XIV. zruynowáne.

SALINS nád Foryką zmocnione dwiemá Cyttádellámi.

BEAUNE le NONNES Miáſteczko nie wielkie nád Rzeką Doux, przyozdobione Kláſztorem Benedyktynek. O milę od tego Miáſteczká ieſt iedná iamá, do ktorey ná 300. krokow w głąb ſpuſzczáć ſię trzebá, gdzie wſzedſzy ieſt iedná Grotá obſzerna wydáiąca z ſiebie ſtrumienie, ktore formuią z ſwoiey wilgoci kolumny nákſztałt lodowe w lecie, y tám ſię támeczni chłodzić chodzą, kiedy záś ma bydź deſzcz, ſzum w ſobie wielki wydáie tá iamá.

ARBOIS ſłáwne w winá dobre.

S. CLAUDE nád Rzeka Lizą gorámi opasáne záſzczycone Kláſztorem ſłáwnym Benedyktyńſkim, gdzie S. Kláudyuſz był Opátem porzuciwſzy Arcybiſkupſtwo Beſsáſońſkie, tám Zákonnicy wywodzić ſię muſzą z 4. Herbow, káżdy oſobno mieſzka, oſobno máiąc intrátę, ieſt ich 24., chodzą ták, iák ſwieccy Xięża z krzyżámi ná pierſiách wyrážáiącemi z drugiey ſtrony S. Kláudyuſzá, Opát ma ſwoię Juryſdykcyą oſobną, y Trybunał bez Appellácyi.

MONTBELIARD Miáſto Stołeczne Powiátu tegoż Imienia, grániczącego z Alzácyą, miáło włáſnych Xiążąt, ále po złączeniu ſię z Fráncyą ci Xiążętá Krolom Fráncuſkim hołduią, Obywátele támeczni ſą lutrzy.

LURE Opáctwo nád Lugną po Tráktácie Nimegſkim należy tákże do Korony Fráncuſkiey.

LION.

TA Prowincyá zwána Lugduńſka graniczy ná Pułnoc z Berry, Niwernią, y Burgonią, ná Wſchod z Breſsą, y Delfinátem, ná Południe z Sewenną y Rowergią, ná Záchod z Qverci, Limozynem, y Piktáwią. Oblana Rzekámi Ronem, Saoną, Loira, Allierem &c. Zámyka w ſobie Powiátow 6. Lion włáſny, Beaujolois, Foreſt, Burbonią, Auwernią y Márkę.

LIONSKI Włáſny Powiát mieſzkány przedtym od Seguzyenow złączonych z Allobrogámi, ma Miáſt wiele nád Ronem, iáko: Condriu, Dargoira, S. Andeville, Gviers, Haſſelai, Vimi, Bresle, S. Chaumont, y Anca. Tá część nád Ronem nie ieſt ták żyzna z złego położenia, iák druga zwána *Franc Lion*, ktora ſię dla tego ták zowie, że ieſt wolna od wſzelkich Podátkow, tylko co 8. lat dáie Regał Krolowi.

LION Miáſto Stołeczne nád Saoną y Ronem doſyć piękne, y ozdobne, po Páryżu naybogátſze, oſobliwie w mánufaktury lito złote, ſrebrne y iedwábne, ſtárożytność w ſobie konſerwuie dáwnych Amfiteátrow, Státur, Akweduktow, Páłácow Ceſárſkich, przytym kámienice ma ozdobne, y wſpániáłe, ná Rátuſzu konſerwuie táblice dwie miedziáne, ná ktorych iedney ieſt mowá Klaudyuſzá Ceſárzá do Senátu Rzymſkiego, kiedy Liończykow do przywileiu Senátu Rzymſkiego przypuſzczał, kupcow ma bogátych, ma ſwego Arcybiſkupá tytułuiącego ſię Prymáſem Golſkim, y Koſcioł Kátedrálny ſtárodáwny, y wſpániáły z Zegarem bárdzo Miſternym podobnym do Strázburſkiego, Kánonicy wywodzą ſię z 4. Herbow, tytułuią ſię Gráſámi S. Janá, wolno im ſolennizowáć w Mitrze iák Biſkupowi, muzyki żadney nie záżywáią w Kátedrze, dla czego im przypisána, *Eccleſia Lugdunenſis neſcia Novitatis*, w Dyecezyi ma Archidyákonátow 16. Páráfii 765. Kollegium Jezuickie, y Biblioteká, tu ſą godne widzenia, gdzie záś Atheneum było, álbo Szkoły Ateńſkie, o ktorych S. Hieronym twierdzi y Juvenalis piſze:

Palleat ut nudis preſſit qui calcibus angvem
Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad Aram

Teraz

Teraz ieſt Opáctwo Aiſnai, Cáligulá tu fundował znáczny Regał dla Eloqvencyi Greckiey, y Łácińſkiey, o ktory wielka byłá emulácyá w Náukách, kto przegrał, muſiał ięzykiem włáſne Piſmo gluzowáć, á kto nie chciał, to był w Rzekę wrzucony. Ma tákże to Miáſto dwá rynki ozdobne, ná ktorych iednym ieſt Státuá Ludwiká XIV. á ná drugim Fontánná, wſłáwione dwiemá Koncyliámi Generálnemi Lugduńſkiemi, Pierwſze XIII. Generálne Roku 1245. zgromádzone z Biſkupow 140. y z Pátryárchow Konſtántynopolſkiego, Antyocheńſkiego, y Akwileyſkiego, prezydował sám Innocenty IV. Papież przy Aſſyſtencyi wielu Kárdynáłow, y ná nim exkommunikował Fryderyká Cesárzá y z Cesárſtwá złożył, ná nimże Krucyátę deklárował przeciw Sáracenom, y kápeluſze czerwone pierwſzy raz rozdał Kárdynáłom. Drugie Concilium było Roku 1274. ná ktorym było 500. Biſkupow, Pátryárchowie Konſtántynopolſki y Antyocheńſki, 15. Kárdynałow, Opátow 70. y Poſłowie z cálego Chrześciáńſtwá, Grzegorz X. prezydował, gdzie S. Bonáwenturę kreował Kárdynałem, potępiwſzy Heretykow trzymáiących, że Duch S. nie pochodzi od Oycá y od Syná, y innych wiele Kánonow poſtánowił, Záſzczycone to Miáſto urodzeniem Kláudyuſzá Cesárzá.

CONDRIEU Miáſteczko nád Ronem wſłáwione winámi dobremi.

S. CHAUMONT Záſzczycone manufákturámi iedwábnemi.

BEAUJOLOIS Powiát miewał włáſnych Grafow, po Edwárdzie II. doſtał ſię w Dom Burbońſki, á potym Orleáńſki rozdzielony od Xięſtwá Dombes, Rzeką Saoną, ma wiele Miáſt, iáko, Thiſi, Belleville, Lay, Perreux, Amplepuis, Chatellenie, Reqveins, Limas, Paulin, Clauciſon &c.

VILLE FRANCHE Miáſto Stołeczne nád Morgonem, murem y foſsámi zmocnione, ma Kláſztor Fránciſzkáńſki náypierwſzy w Fráncyi.

BEAUJEU Miáſto máiące Zamek ná gorze.

FOREST Powiát miał ſwoich Grafow aż do XVI. Wieku kiedy od Fránciſzká I. przyłączone do Korony, oblany Rzeką Loirą, nápełniony lásámi y od nich ſię názywa, obfituie w kuźnice żelázne y prowiduie Fráncyą Orężámi woiennemi, záſzczycony iedną Fontánną, z ktorey wziąwſzy wody w kieliſzku wre, y ma w ſobie guſt winny, ſłuży ná wiele chorob, ále z nią mięsá niepodobna wárzyć, bo ſię obraca w dym y wapor kiedy zácznie wrzeć. Dzieli ſię ná wyżſzy y niżſzy, ma Miáſtá Feurs, S. Stefan, Rouan, Montbriſon, S. Bonnet, S. Marcellin, S. Romain, y Bouen.

MONTBRISON Miáſto Stołeczne ná gorze położone nád Weſyſą.

S. STEFAN záſzczycone mánufákturámi orężow żeláznych, w bliſkośći ma ieden kámień, z ktorego wychodzą płomienie, kiedy deſzcz pada. Ma tákże y 3. Gory zwáne Mine, Viale, y Bure, ktore przedtym wyrzucáły z ſiebie ognie iák Wezuwiuſz, ále teraz sámo Węgle, ktorym palą támeczni Obywátele żelázá. Znayduią ſie tám tákże kámienie nákſztáłt mármuru ná rożne ſłużące ſtruktury, iáko y rzeczká Chenevalet dla kuźnic wygodna, y w piaſkách ſwoich ziarná złote znáyduiąca.

ROUANE nad Loirą Przyozdobione Collegium Jezuickim Stołeczne Miáſto Xięſtwá Rouieńſkiego.

MARCHA Powiát między Niwernią, Berry, Limozynem, y Piktáwią, ma Miáſtá znácznieyſze.

GUERET Miáſto Stołeczne, ma ſwoię Juryſdykcyą.

GRANDMONT Opáctwo między Gorámi fundowáne, ma doſtátnią Relikwią S. Kryżá.

AUBUSSON nád Kreuzą záſzczycone mánufákturámi Dywánow y Kobiercow.

BURBONSKI Powiát álbo Xięſtwo przez Mártellá Gotom odebráne y przyłączone do Kroleſtwá Akwitáńſkiego, miáło potym włáſnych Grafow, y od nich ſię doſtáło w Dom Burgońſki, potym w Poſágu doſtáło ſię Robertowi Klermontſkiemu Synowi Szoſtemu S. Ludwiká z Beátą Corką Kiążęciá Burgońſkiego y ten Xiąże był początkiem Domu Burbońſkiego, ktorego Synowi Ludwikowi Filip Walezy erygował Powiát Burbońſki ná Xięſtwo, po rożnych Sukceſſyách było konfiſkowáne, y przyłączone do Korony, dla rebellii tám wznieconey przez Károlá Xiążęciá, ále teraz znowu náleży do tego Domu. To Xięſtwo ieſt położone między Berry, Limozynem, y Auwernią, wydáie z ſiebie wiele żeláz, y wſzelkiey pożywnośći oſobliwie drzewá ná robienie ſtátkow, ma Miáſt wiele ále náyznácznieyſze.

MULINS Miáſto Stołeczne nád Allierem, przyozdobione Kláſztorem Pánieńſkim, y záſzczycone mánufákturámi żeláznemi, ma y wody zdrowe.

MONTLUCON nád Cherem, opasáne zewſząd Páſtwiſkámi y Winnicámi.

BURBON ARCHAMBAUD nád Allierem záſzczycone Imieniem dánym Domowi Burbońſkiemu, Krolom teráźnieyſzym, y wſłáwione wodámi bárdzo zdrowemi ná defektá ludzkie.

AUVERNIA Powiát mieſzkány od Awernow miewał ſwoich Grafow, Klodoweuſz ie Gotom odebrał, á Ludwik IX. dał ie Alfonſowi Synowi ſwemu, ále po bezpotomnie zeſzłym przyłączone do Korony. Dzieli ſię ná Wyżſzy, y ná Niżſzy.

WYZSZY położony w wielkich gorách, żywi iednák wiele bydłá, mułow, y koni w ſwoich páſtwiſkách. Ma Miáſtá S, Flour, Aurillac, y Murat. NIZSZY záś obſzernieyſzy od wyżſzego ma w ſobie dwie zieme zwáne Combráilla, y Limágne, obfituie w zbożá, ſzáfrány, y ma gory ſrebrne, ma iednę Fontánnę, ktora wychodzi nád Rzeką Tyretayną, y formuie z ſiebie moſt wodę ſwoię obrácáiąc w kámień, gdzie Karol XI. dla ciekáwoſci umyſlnie ieździł. Ma Miáſtá: Clermont, Rion, Monferrat, Tiers, Iſſoirę, Briude, Bilhon, Tropiere, S. Porcain, Montpeſier, y Xięſtwo Mercoeur.

AURILLAC nád Jordáną Miáſto Stołeczne Wyżſzey Auwernii, ma Opáctwo dependuiące od ſamego Papieżá, ktorego Opát ieſt Pánem doczeſnym, záſzczycone Mánufákturámi koronek, y urodzeniem Sylweſtrá II. Papieżá.

MURAT nád Alágnonem przyozdobione Collegium Jezuickim.

S. FLOUR nád Adią przy gorze Cental, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 270. Opáctw 4. murem opasáne.

CLERMONT Miáſto Stołeczne cáłey Auwernii wielkie y piękne, záſzczycone nád Rzeką Tyretayną Moſtem, ktory fontánná iedná z wod ſwoich wyrobiłá náturálnie, ma 36. łokci wzdłuż, á w ſzerz 8. náturá iey czego ſię dotknie, wſzytko w kámień obraca, przy tey Fontánnie ieſt ieden Kláſztor, gdzie Zákonnicy do ogrodu przekopáli, żeby mogli mieć potrzebę wody z tey Fontánny, y ledwie co tá wodá wpłynełá do Ogrodá, ták ná ten czás będące frukta ná drzewách w kámień przemieniłá, ktore do tego czáſu ná drzewách ſię konſerwuią, y nie tylko owoce, ále y liſcie, y kwiáty wſzyſtkie kámienne, wſławione to Miáſto odpráwionym Concilium pod prezydencyą Urbáná II. Papieżá, ná ktorym deklárował Kruciatę do ziemi S. miáło Biſkupow 26. Swiętych, w ktorey Dyecezyi ieſt Páráfii 850. Opáctw 22.

RIOM názwáne ogrodem Auwernii z ſytuácyi ſwoiey w bliſkoſci, ma Opáctwo zwáne Moſſat fundowáne od Kálminiuſá Senátorá Rzymſkiego, w Koſciele tutecznym konſerwuie ząb S. Amábilá leczący wſzelkie ukąſzeniá psá wściekłego, y rożnych gádzin, ten S. Amábilis był Plebánem Ryomſkim.

BRIOUDE nád Allierem, ma Kápitułę, w ktorey Kánonicy Pánámi ſą doczeſnemi Miáſtá, y Gráfámi ſię piſzą, tá Kápituła z Opáctwá ieſt przemieniona ná Kánonikow, ktorzy przedtym byli Káwálerámi inſtytuowánemi od Gwilelmá I. Xiążęciá Gieńſkiego, y Grafá Auweruńſkiego Ro. 898. ná Woynę przeciw Normándom według Juſtellá, ktory dodáie, że ten Xiąże był naypierwſzy inſtytutor Káwálerow do bronienia Wiáry S.

DELFINAT.

PRowincyá tá byłá naypierwey mieſzkána od Allobrogow, Segalonow, Woſenſow, Trykáſtynow, y Káturikow. Ci ludzie mieli włáſnych Dziedzicznych Krolow, y Senát złożony z Szláchty, náywiękſze ich Nábożeńſtwo było wgłosách, kto głośniey krzyczał, ten nayprzyiemnieyſzy miał bydź Bogom, procz wielu innych Zábobonow. Rzymiánie záwoiowáwſzy tę Prowincyą trzymáli w niey Pretorow á zá Juliuſzá Konſulow, ále podczás dekádencyi Páńſtw Rzymſkich Krolowie Burgońſcy przywłáſzczyli ią ſobie, á po śmierci Rudolfá rozdzielona byłá ná Xięſtwá Burgonia y z Delfinátem, Pierwſzy Xiąże tey Prowincyi R. 889. był Guy, ktorego ſukceſſorowie tymże Imieniem ſię nazywáli, złączywſzy rozdzielone Xięſtwá w iednę Prowincyą zwáną Delfinat, od Albona Delfiná, ktorego Corkę miał Guy V. zá Zonę, y z nią wziął w Posąg niektore Ziemie odłączone od Delfinátu, tego Sukceſſyá żyłá áż do Beáty Delfináckiey Sioſtry Guyá X. bezpotomnie zmárłego. Tá poſzłá zá Burgońſkiego Hugoná R. 1184. ktorego Syn wziął Imię Guyá XI. z Przezwiſkiem Delfiná. Guy XII. miał iedyną Corkę, ktora záſlubiona zá iednego Páná *de la Tour* zwánego Humbertá I. wnioſłá mu w Posąg Delfinát, ktorych że nie długo trwáłá Sukceſſyá, doſtáło ſię Páńſtwo to Krolowi Filippowi Valezyuſzowi z tey przyczyny, że Humbert II. Xiąże Delfinácki ſtráciwſzy Syná ná bátálii Kreckiey, y z drugim młodſzym igráiąc zrucił go z okná, z żálu zoſtał Dominikánem, dárowáwſzy Delfinát Filippowi z tą kondycyą, á żeby Syn Pierworodny káżdy Krolow Fráncuſkich brał Imię Delfina ná ſiebie,

co

co ſię ſtáło R. 1349. 30. Márcá w Románcie przez Akt Solenny, y do dziſia ſię zowią Synowie Krolewſcy Pierwſi Delfinámi.

Seymy Delfináckie bywáły przedtym zgromádzane, ze 3. ſtánow w Grenobli, Duchownego, Szlácheckiego, y Mieyſkiego; Prezydował ná nich Biſkup Grenobelſki, ále od R. 1628. ſą ſkáſſowáne, tylko w potrzebách Prowincyi czáſem bywa Kongreſś zá uniwersáłem Krolowſkim.

DELFINAT ieſt między naypięknieyſzemi Prowincyámi Fráncyi położony, y ma ſobie 7. Cudow przypisánych, Wieżá bez trucizny, Gorá niedoſtępna, Fontánná goreiąca, Kuffy w gorze Saſſenare, kámienie bogáte w teyże gorze, Manna Bryancońſka, y Grotá NN. Pánny Balmſkiey, do tego ſą ieſzcze dwá Cudá: Fontánná winná, y Wiátry Niońſkie, o czym niżey pod Opisániem Miáſt. W tym Páńſtwie, ieſt wiele gádzin ſzkodzących.

Niżeli przyidę do opisánia Kráiu námienię o Grócie wſpomnioney NN. Pánny: Tá Grotá zwána Balme, iákoby iámá ieſt o 3. álbo 4. mile od Lionu, do ktorey ſię przez iednę Skáłę, á ráczey náturálnie uformowáną Brámę ſzeroką ná 60. wyſoką ná 50. á długą ná 300. łokci, gdzie wſzedſzy Fontánny wynikáią po Kolumnách ozdobnych płynące od wody wyrobioney, tám wſzedſzy dáley ieſt iedno iezioro podziemne, ná ktorym ſą dwá okrętki, z ktorych ieden Franciſzek I. Krol tám kazał wprowádzić otoczony pochodniámi, y ſam ná nim poiechał dla dymenſyi ieziorá, gdzie uiecháwſzy dwie mile Fráncuſkie, począł wielki ſzum go odpędzáć, y zgaſił pochodnie, á ták z wielkim ſtráchem nie odkrywſzy dálſzego Sekretu ledwie tráfił ná odwrot.

DELFINAT ma w ſobie wiele Szláchty woienney, Polityczney, Ceremoniáłow, nie bárdzo ſzczerych, w ſobie ſię kocháiących, y lubiących ſię práwowáć Dzieli ſię ná Wyżſzy y Niżſzy; Niżſzy ciągnie ſię nád Ronem, y zámyka w ſobie Wieńſki y Wálentyńſki Powiát. Wyżſzy záś nierownie więkſzy, zámyka w ſobie Powiáty zwáne Barronies, Diois, Grenobla, Brianſon, Ambrune, y Gapenſon, między wielkiemi gorámi położony.

WIENSKI Powiát ma Miáſtá znácznieyſze WIENNA Miáſto Stołeczne nád Jerą y Ronem, ſtárodáwne máiąc ieſzcze znáki dáwnych Amfiteátrow, Akweduktow, ſtárych Pałácow, y dwoch Zámkow fundowánych od Rzymián, wielkie, twierdzą rożni Hiſtorycy, że Piłat, ktory ſądził Chryſtusá Páná ná śmierć, tu był odeſłány, iákoż pokázuią tám iego Pretorium, Wieżą y Dom, inni záś neguią, y piſzą, że Piłat miał bydź odeſłány według Euzebiuſzá po nieſpráwiedliwie ferowáney Sentencyi, ná wygnánie do Oyczyzny ſwoiey Lionu, áby ſię tym bárdziey był konfundował między ſwoiemi, że z ták wielkiego honoru poniżony zoſtał, iedni twierdzą, że miał ſię zábić włáſną Ręką, inni piſzą, że Chrześciánem umárł, rekompenſuiąc Pan Bog iákoby żonie iego, że go chciáłá uwolnić. To Miáſto ma ſwego Arcybiſkupá y przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym S. Máurycego bárdzo wſpániáłym, w ktorym ſię odpráwiáło Concilium Generálne Wienneńſkie R. 1311. XV. przy zgromádzonych 300. Biſkupách Pátryárſze Antyocheńſkim y Alexándryiſkim, y przy Prezydencyi Klemensá V. Papieżá, ná ktorym były potępione Herezye Piotrá Janá Oliwy, Begvárdow, Begvinow, y Dulcyniſtow, o czym obſzerniey wolno czytáć w Concilium. Dyecezyá Wienneńſka ma Páráfii 335. Archipresbyterow 7. Winá ma dobre tá Prowincyá, bliſko Miáſtá ieſt iedná Fontánná w Ryby bogáta.

BONNEVAUX Opáctwo Cyſterſkie bliſko tego Miáſtá.

S. ANTONI Miáſteczko, wſłáwione Opáctwem tám fundowánym, y inſtytuowánym od Gáſtoná y Syná iego Gironá Szláchty z tey przyczyny, Relikwią S. Antoniego Opátá przenieſioną z Alexándryi do Konſtántynopola, á z támtąd do Delfinátu, náwiedzáło wielu Pielgrzymow y do niey ſię ofiárowáło wielu chorych, dla ktorych wygody w zwyż wyráženi nábożni Ludzie wyſtáwili Szpital, y ſłużyli w nim Pielgrzymom, tym czáſem przywiązáło ſię wielu pobożnych do nich, y záłożyli ſobie inſtytut konfirmowány potym od Papieżá y záłożony od nich, Koſcioł konſekrował im Kalixt II. Papież przyiecháwſzy do Fráncyi R. 1119. A záłożony Inſtytut R. 1095.

WALENTYNSKI Powiát ma Miáſtá: WALENCYA nád Ronem Miáſto piękne, y wielkie, ma ſwoię Akádemią y Jurysdykcye ſądowe, ma y Biſkupá, w ktorego Dyecezyi Páráfii 104. y Opáctw 4. ma y Opáctwo Kánonikow Regulárnych S. Auguſtyná, w Koſciele Jákobitow ieſt ciáło Gigántá iednego zwánego Buhart, zábitego od Wálenteńczykow, y iego Portret. Przy Ronie ieſt iedná iámá, gdzie byłá ználeziona iedná białogłowá obtoczona Złotem, y kámieniámi drogiemi, ktora widziáłá ſię bydź iák ſwiżo zákopána, ále ledwie co ná wiátr pokazána, w proch ſię obrociłá, y przy niey ználeziona Łácińſka inſkrypcyá: Szczęſliwa Juſtyná Mátká; z czego rozumiáło wielu, że to byłá Juſtyná Cesárzowa. Jeſt tu y Wieżá bliſko brámy niby pochyła, interpretuią támeczni, że ſię tá Wieżá ſkłoniłá byłá S. Felixowi wchodzącemu do Miáſtá.

S. PAUL TROIS CHATEAUX Miáſteczko ma ſwego Biſkupá, gdzie S. Sulpicyuſz był pierwſzym Biſkupem, ma w Dyecezyi ſwoiey 33. Páráfii, y iedno Opáctwo.

ROMANS nád Iſerą záſzczycone Káplicą názwáną Kálwáryą, gdzie Fránciſzek Pierwſzy zákłádał pierwſzy kámień R. 1520. á Boſſinus rozſzerzył ſtrukturę reprezentuiącą grob Páńſki, y tám fundował Kláſztor Fránciſzkánom.

MONTELIMAR Ludne, piękne, y Kupieckie Miáſto, ma ſwoię Cyttádellę, położone ná Wielkim Trákcie ku Kátálonii, Włochom, y Prowency.

BARRONNIES Powiát położony w Mieyſcu żyznym, ma nayznácznieyſze Miáſtá BUIS nád Luwecą y NIONS nád Rzeką Eqves przy gorách ciągnących ſię do Pignerolu, nád ktorą Rzeką ma Moſt w iednę Arkádę nákſztáłt w Literę O robiony. To Miáſto ma záwſze oſobliwy wiátr zwány Pontias, ktory záwſze od Północy záczyna, y do 10. lub 11. z ráná trwa, y ieſt ták zimny iák Północny, wychodzi z podgornych ſkał o puł mile od Miáſtá bliſko iedney Puſtyni, z kąd w XVI. wieku wyrzucał y Ołowie y rożne Kámienie, ále było zámknięto tę ſkáłę, y po 8. Mieſiącach znowu ią muſiáno otworzyć, bo Ziemiá żadnego urodzáiu nie wydawáłá, y ludzi wiele márło. Cornelius piſze że tám ieden Filozof dochodził tych ſkał, ále bez ſkutku, &c.

DIOIS Powiát miał włáſnych Grafow, ále od nich przedány Károlowi VII. R. 1404. zá 100000. Luidorow, ma Miáſto

DIE Stołeczne nád Dromą, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 170. Arehypreſbiterow 4. ſą y inne Miáſtá.

GRESIVODAN Kray położony miedzy gorámi, ma Miáſto GRENOBLE Stołeczne nád Izerą złączone z Miáſtem S. Wáwrzyńcá dwiemá moſtámi, nie wielkie ále piękne, ludne, y bogáte, ma y Párlámènt Delfinácki w ſobie erygowány R. 1453. ma y Mennice y Biſkupá tytułuiącego ſię Xiążeciem Grenoblſkim y w Dyecezyi Páráfii 304. Przyozdobione przy tym 20. Kláſztorow, zmocnione murámi, Zamkiem y Cyttádellą. Między Zamkiem y Miáſtem ma iednę Wieżą zwáną Cudem Delfinátu, gdzie żadna gádzina y beſtyá záiádłá żyć nie może. Jeſt tám tákże y tá Fontánná, ktora z woda płomienie wyrzuca, y przy niey ſobie Dzieci częſto plácki pieką, y Amelety álbo iáiecznice ſmárzą: To Miáſto zwáne było Accuſion áż do Máxymiáná Cesárzá, potym názwáne Cularo, á zá Grácyáná Grátiánopolis, á po Fráncuſku Grenoblá. Między ſtárożytnościámi ma oſobliwſzą inſkrypcyą, w ktorey Valerius Valerianus Zonę ſwoię názwał Swiętę ſłowy znáczącemi po Polſku: Day Boże! żeby káżdy Mąż zá żywotá kánonizował ſwoię żonę.

GRANDE CHARTREUSE álbo wielka Kártuzyá, o milę dobrą od Grenobli ná wyſokiey Gorze położona, dokąd przez iedno tylko mieyſce wniść może, ktore ſię zámyka brámą. Ten Kláſztor ieſt bárdzo wielki, fundowány od S. Brunoná pierwſzego Generałá R. 1084. Ten Swięty urodzony z Kolonii Kánonik Remſki, przyſzedł ná tę Puſzczą z 6. Kompánow zwáná ná ten czás Kártuzá, áby był z niemi żył po Puſtelniczu, y tám záłożył Inſtytut Zákonu tego názwánego od Mieyſcá Kártuzyáńſkiego, y záwſze tu Generał Kártuzow mieſzka, ále ſię tylko zowie Przeorem Kártuzow obierány bywa od Zákonnikow, piękność, bogáctwá, y pozycyá między ſkałámi tego mieyſcá godna ciekáwego oká.

BRIANSONSKI Powiát ieſt między wielkiemi Gorámi, zámyka w ſobie 7. Ziem, ma náyznácznieyſze Miáſto

BRIANÇON Stołeczne nád Duránią zmocnione Zamkiem y ma Juryſdykcyą Sądową, tu ſię rodzi wiele Mánny. Bliſko tego Miáſtá przy ſkále iedney nákſztáłt brámy, ieſt wyrobienie iedno, nád ktorą ieſt tá Łácińſka inſkrypcyá *D. Cæſari Auguſto dedicata, ſaluta eam.*

AMBRUNSKI Powiát ma náyznácznieyſze Miáſto AMBRUN Stołeczne, z iedney ſtrony ná ſkále nie doſtępney áz drugiey nád Rzeką Durácą, u Rzymián zá náymocnieyſze miáne w Goli, y od Cesárzow uprzywileiowáne. Ma ſwego Arcybiſkupá, ále w Dyecezyi tylko Páráfii 21. y iedno Opáctwo.

GAPENSONSKI Powiát ma w ſobie Vice-Comitati Tallart, y Chorges y Miáſtá znácznieyſze

GAP Stołeczne nád Beną nie wielkie, ále ludne y bogáte, ma ſwego Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 221 y 3. Opáctwá, ma ſwoie Juryſdykcye Sądowe, wſtáwione Cudem oſobliwſzym, że tu w tym kráiu ieſt Fontanná iedna winná, ktorey wodá ma guſt y ſmák, y kolor winny.

FORT BARRAUX nád Izerą zmocnione Cyttádellą odebráną Xiążęciu Sabáudzkiemu.

PROWEN-

PROWENCA.

TA Prowincyá przedtym mieszkána od Káwárow, Suwiátow, Sálienow, Oxybienow &c. Potym od Rzymián zdobyta y názwána máłą Itáliią, y Prowincyą Rzymską z kąd bierze Imię swoie. R. 416. od Wiżygotow záwoiowána, á potym przez Burgundow odebrána y inkorporowána do Krolestwá Wieńskiego, potym miáłá wiásnych Grafow, ktorych ciągnełá sie Sukcessyá do Károlá Andegáweńskiego, ktory ią dárował Ludwikowi XI. náybliższemu swemu Krewnemu, á ten przyłączył do Korony Roku 1481.

Miewáłá przedtym podobne Seymy iák Delfinát, ále Roku 1639. zágubione, tylko w potrzebie Kongressy bywáią.

Prowencánie są trzyzwi, białegłowy máią piękne, tu z tąd wiele Ludzi uczonych, y Swiętych wyszło, osobliwie zá czásow Honoryuszá, Máxymá, Leoná, Hiláriego &c. Prowencánie pierwsi wynálezli kompozycyą Wierszow, Rytmow.

PROWENCA ma miedzy Alpesámi powietrze zimne, we środku kráiu mierne, á brzegámi miłe y zdrowe, wydáie z siebie wiele zboż, win, ryżow, száfránow, oliw, cytryn, pomáráńczow, owocow wszelkich, kwiátow, rozmárynow, y wszystkiego ma po dostátku.

Położona iest między Piemontem, Delfinátem, Sabáudyą, Lángvedokiem, y Morzem Medyterráńskim. Oblana Rzekámi Ronem, Duransem, &c. Dzieli się ná Miást wiele dáiących Powiátom swoie Imię iáko: Aix, Marsilia, Arles, Tulon, Hieres, Frejus, Antibes, Grace, Dragvignan, Brignole, Riez, Digne, Sisteron, Forcalqvier, Manosqve, Apt, Tarascon, y Senez.

AIX Miásto Stołeczne nád Rzeczką Ark, w pięknym położeniu nie wielkie, ále piękne, ulice ma pod linią, kámienice z ciosánego kámienia, Zamek dáwnych Grafow wspániáły, gdzie teraz Parláment tey Prowincyi odprawia się, erygowány przez Ludwiká XII. Roku 1507. Ma Akádemią swoie, Fontánne bárdzo ozdobna, Rátusz wspániáły, w Kościele ma do widzenia nádgrobek Renaldá Krolá Jerozolimskiego, y Krzesnice S. Salwatorá, u ktorey przedtym ſákryfikowáno Báálowi. Rząd tego Miástá iest przy dwoch Konsulách rocznych, ktorzy są Prokurátorámi cáłey Prowincyi.

SALON Miásto od Konrádá III. Cesarzá erygowáne Xięstwo y dáne Biskupowi Arlskiemu, przyozdobione Klásztorem Fráncifzkáńskim, w ktorych Kościele iest grob pewnego Nostrádámusá erygowány połową w Kościele, połową ná Cmentárzu, Przyczyne tego dáią iedni, że nie wiedziáno ná ten czás czyli to był Prorok czyli Czárnoxiężnik, Zákonnicy zás twierdzą z Aktow swoich że Nostrádámus wystáwił sobie ten grob, y widząc ten swiát skázitelny żywo się tám schował, y kazał zámknąć, uprowidowáwszy sobie oliwy do Lámpy, inkáustu y Pápieru, á nie kazał otwieráć do siebie áż w pewnym czásie ná początku XVIII. Wieku, á kiedy się ich pytáno, dla czego ná nádgrobku iego nápisány dzień śmierci 2. Lipcá, y Rok 1566. y látá iego stárosci 62. 6. Miesięcy, y dni 17. odpowiedziáno, że od tego Roku umárł ále tylko Swiátu, że zás w puł w kościele, y w puł ná Cmentárzu leży, z tey przyczyny, że ostátek życia swego obrocił ná pisánie Rzeczy Swiętych, ná nádgrobku zás inskrypcyá táka: *D. M. Ossa clarissimi Michaëlis Nostradami, unius omnium Mortalium Judicio digni, cujus penè Divino Calamo totius Orbis ex Astrorum influxu futuri eventus conscriberentur - - - Quietem posteri nè invidete*, á druga inskrypcyá iest táka:

Nostra damus, dum verba damus, nam fallere nostrum est,
Sed cùm falsa damus nil nisi nostra damus.

TARASCON nád Ronem przyozdobione Zamkiem ná Skále fundowánym, y zászczycone w Kościele iednym Trunną S. Márty odlewáną ze Złotá, y ná niey szmárágd wielkości orzechá Włoskiego, ma kosztowáć 90000. Dukátow, Trunná tá od Ludwiká XI. dana, iáko y NN. Pánná urobiona z Agáty wielkiego Szácunku temu Kościołowi, w ktorym tákże iest Krzyż z drzewá nigdy nie psuiącego się, ktorym S. Mártá zwyciężyłá, y zábiłá strászną bestyą zwáną Táráskę záiádáiącą Ludzi, ktora miáłá łeb Lwi, grzbiet pokryty żołwiową skorą, á ogon wężowy. W tym Mieście iest iedná iámá máiąca kommunikácyą przeſcia pod Rzeką Ronem do drugiego Miástá ná temtę stronę Rzeki zwánego Boeairę ználeziona XVI. wieku.

MARSILIA Miásto stárodáwne, wielkie, ludne, piękne, y chwálebne z mocy swoiey, kto-

ktorą pokázywáło przeciw Golom y Kártáginom, dla czego miáło wielkie Przywileie od Rzymián, y rządziło śię pod Imieniem Rzeczypospolitey, teraz iuż należy do Prowency, dokąd nigdy nie należáło, ma Akádemią sławną názwáną od Pliniuszá *Athenopolis*, w ktorey było wiele mądrych ludzi, ták przed iáko y po Národzeniu Chrystusowym, położone iest to Miásto nád Morzem ná formę Amfiteátru, gdzie ma Port mocny, dobry, y zámykány Łáńcuchem wielkim obroniony fortecą NN. Pánny, y dwiemá Cyttádellámi z obodwoch stron, lubo trochy przyciásny, są tákże o puł mile od Másylii ná trzech wyspách Fortece 3. zwáne S. Ján, Ratonnoau, y Zamek Is, do ktorego Oycowie ná więzienie posyłáią Synow márnotráwnych. Nád Portem Mársylskim mieszkáią więźniowie, y máią swoie krámy rożnych Kupiectw, ktore przedáią, iednák pod wártą. Jest tu przysłowie ná głupich: Ma mozg Borduná, (ktorego Borduná głowá tu iest u Obserwántow, nie zwyczayney wielkości, ktory lubo miał w niey wiele mozgu, iednák nie miał bydź rozumny.

Przy Porcie Marsylskim iest Arsenał bárdzo piękny, y we wszystko uprowidowány, y Gálery Fráncuskie záwsze w gotowości. Miásto to przyozdobione iest iedną ulicą zwáną Kurs ciągnącą śię ná puł mile w zdłuż w prostą linią, á po bokách z obodwoch stron drzewámi przyozdobioną, y kámienicámi iednostaynemi reprezentuiącemi z obodwoch stron iák iedne kámienice, tákże Kościołem Kátedrálnym przedtym Dyánie konsekrowánym, iáko y Kościołem Pánny Máryi, Palládzie, kościołem S. Salwátorá, Apollinowi. Ma swego Biskupá, y w Dyecezyi Páráfii 300. Tu S. Łázárz z Swiętemi Mágdáleną, y Mártą, Wiárę S. naypierwsi zászczepili.

Kray około tego Miástá iest przyiemny, y ogrodámi zásádzony, obfituiący w wszelkie owoce, zboża, y winá, nápełniony Domámi, Pałácámi rekreácyálnemi, Roku 1720. Mársyliá byłá zápowietrzona dwiemá Okrętámi przychodniemi ze Wschodu ták mocno, że ludzie po drogách padáli y umieráli, zászczycone to Miásto wielą Mánufáktur osobliwie sztuk Korálowych.

ARLES nád Ronem stárodáwne, y Rzymiánom przyiemne, od Cesárzow mieszkáne, potym Stołeczne Krolestwá Arlskiego, potym rządzone nákształt Rzeczypospolitey, á ná koniec záwoiowáne od Károlá I. Grafá Prowenckiego R. 1251. Y teraz iesżcze dosyć wielkie y piękne, ma swoię Akádemią, y Arcybiskupá, w ktorego Dyecezyi Páráfii 51. Ma wiele stárożytnosci do widzenia, iáko Amfiteátrum, dwá Portyki stáre, y ieden Obelisk z Oryentálnego kámienia ználeziony w ziemi 1677. ten iest ná pulrynku. Jest y innych wiele, iáko Polá Elizeuszowe, ták názwáne od stárych. Tuteczne Miásto náwrocone iest ná Wiárę od S. Trofimá, przysłánego tu od S. Piotrá, ktory Polá Elizeyskie przemienił ná Cmentarz, y tám konsekrował Kościoł NN. Pánnie iesżcze ná ten czás żyiącey, co śię dáie znáć z podpisu; *Sacellum Consecratum Deiparæ adhuc viventi.* Jest tu Pałác wystáwiony od Konstántyná W. do widzenia, w ktorym mieszkał, tu śię urodził S. Ambroży y innych wielu godnych ludzi. Jest tu blisko ieden Dom, w ktorym iedná Mátká urodziłá 9. dzieci, ále to większa co nie dáwnemi czásy Grafowa Hainaut urodziłá 365. dzieci, ktore wszytkie Guy Biskup Utrechtski okrzcił, y to iest pewna o czym opisuią Historykowie Fráncuscy. Są tu dwá Polá osobliwsze długie ná 4. mile, z ktorych iedno z iedney strony Ronu iest kámieniste ták, że nieznáć ziemi názwáne Crau, ktore ná wiosnę, láto, y Jesień, obrasta trawámi, y pasie wielkie stádá bydeł, á drugie Pole názwáne Cámárgue tłuste y niemáiące w sobie żadnego kámenia, gdzie przez zimę wielkie záwsze są pástwiská.

TOULON Miásto nie wielkie, ále piękne, y ludne, máiące swego Biskupá á w Dyecezyi 20. Páráfii, ma y Port z Arsenáłem uprowidowánym we wszystko, y naypryncypálnieyszym w Fráncyi, gdzie wszystkie Okręty konserwuią, od Henryká IV. ufortyfikowáne to Miásto y opasáne Murámi, y wytrzymáło áttáki nieprzyiacielskie Roku 1707. z wielką stratą Nieprzyiacielską.

CAMARGUA w kráiu nayżyźnieyszym położona obfituiącym w zbożá, winá, pástwiská, á naywięcey w bydłá żywiące śię tám y w zimie po polách.

HIERES położone między ogrodámi obfituiącemi w Figi, Cytryny, Pomáráńcze, Pálmy, Kwiáty kwitnące przez cáły Rok, Oliwy przyozdobione Zamkiem y Kościołem.

WYSPY HIERES są ná przeciwko temu Miástu od ktorego biorą swoie Imię, y u inszych názywáią śię wyspy Złote, z ktorych nayznácznieysze są zwáne Poqveroles, Poteros, y Wyspá wschodnia.

TREJUS od dáwnych názwáne *Forum Julii*, ma swego Biskupá Páná swego doczesnego, ma y Amphitheátrum zwáne *Les Arens* bárdzo wspániáłe, y Akwedukty dáwnych Rzymián, ále to Miásto od Gotow, á potym Sárácenow zruynowáne.

WYSPA S. MAŁGORZATY blisko tego Miástá ma 3. Fortece názwáne, Fortin, Arragon, y Royal.

GRASSE zwáne u dáwnych Grinnicum Ludne, piękne, y bogáte, ma swego Biskupá, y w Dyecezyi Opáctwo iedno, y Páráfii 20.

ANTIBE Miáſto piękne, ozdobne, y przyiemne z Ogrodow obfituiących w wſzelkie owoce, Cytryny, Pomarańcze, Oliwy, ma Port mocny nád Morzem, ſtárodáwne z widocznych dotąd kolumn, y inſzych ſtárożytnośći dáwnych Rzymián.

APT nád Rzeką Káwálą u dáwnych zwáne *Apta Julia Vulgientium* bo mieſzkáne od Wulginow, przyozdobione wielą Kláſztorow, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 32. Opáctw 4. Pierwſzy Biſkup był tu S. Auſpiciuſz, ktory tu był ſchował Ciáło S. Anny ználezione R. 801. w iedney iámie.

DIGNE Miáſto nie wielkie, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 32. nápełnione wielą wężow, ále nie ſzkodzących nikomu, przenieſione záś ná inſzy gront, ſą záiádliwe, y zábiiáiące ludzi iadem ſwoim.

VENCE ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 23.

SENEZ ma Biſkupá, y w Dyecezyi 42. Páráfii.

CISTERON nád Durancą ná ſkále położone, ludne, y bogáte, ma ſwego Biſkupá, y Páráfii 43. obronione Cyttádellą.

FOLCALQVIER nád Láią przedtym Stołeczne Grafſtwá ſwego Imienia, ktorym Grafem intytułuią ſię Krolowie Fráncuſcy. To Gráfſtwo było obſzerne, ále rozdzielone ná mnieyſze Gráfſtwá, á potym ná Miáſtá.

MANOSQVE w pięknym mieyſcu położone, y wielą Fontánnámi oblane, y przyozdobione dwiemá Páráfiámi, y niektoremi Kláſztorámi, dáne było Káwálerom Templárſkim, ále po ich wygnániu oddáne Káwálerom Máltáńſkim.

S. MAXYMIN nád Argenſem, mieyſce wſłáwione według Jordoná Hiſtoryká Fráncuſkiego Ampułką Swiętą, w ktorey ma bydź wodá z kroplámi krwi zmieſzána, ktora wypłynęłá z boku Chryſtusá Páná włocznią przebitego ná Krzyżu, y opiſuie ten Autor że ią widział ná ſwoie oczy w Wielki Piątek od 11. do 12. ruſzáiącą ſię, y w niey krople pływáiące z iedney ná drugą ſtronę, ktora prawdá łátwo widoma bo w ſklány Ampułce, záſzczycone tákże to mieyſce ieſt iedną iámą zwáną S. Beaume, ktora ieſt o milę przy iedney z trudnoſcią doſtępney ſkále, gdzie S. Máryá Mágdálena 30. lat pokutowáłá, tá iámá ieſt wyrobiona w ſkále, zewſząd Fontánnámi oblana, á w iednym mieyſcu tylko ſucha, gdzie S. Mágdálená ſypiáłá, y ma bydź tá iámá od sámych Aniołow wyrobiona, bo ná ták wyſoką ſkále ledwie człek może wniść, ieſt tám y dáley wſzedſzy ieden dziwnie wyrobiony Kláſztor, w ktorym ieſt 6. Zákonnikow S. Máxyminá, náwiedzáiących tę iámę, przyimuiących, ieſt bliſko y iedno mieyſce gdzie S. Mágdáleny Duſzá od Aniołow wzięta.

LA CIOUTAT ma dobry Port, y robi wiele okrętow, záſzczycone winámi zwánemi Muſkátelámi o ćwierć mile ma iednę Fontánnę, flux y reflux máiącą w ſobie.

MARTEGVES Xięſtwo dáne Márſzáłkowi Fráncuſkiemu Willárowi, ma Port dobry.

FAUCON Miáſteczko náleżące teraz do Sábáudyi záſzczycone urodzeniem S. Janá de Máthá Szláchcicá Prowenckiego, á potym Pátryárchy Trinitárzow, ktorzy tám wyſtáwili Kláſztor R. 1661.

GLANDEVES przy Alpesách zruynowáne Miáſtecko, ma iednák ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi 56. Páráfii.

GRIGNAN Záſzczycone dániem Imienia ſwego iednemu znácznemu Domowi Prowenckiemu.

XIĘSTWO ORANGE
Albo AURANSKIE.

JEſt położone w Gráfſtwie Awenieńſkim, ma 7. mil Fráncuſkich w zdłuż á w ſzerz 5. záwoiowáne od Rzymián, Gotow, á potym Sarácenow, ktorych Károl W. wypędził pod władzą Gwilelmá Kornetá, ktoremu ie dárował, y Sukceſſorom iego Dziedziczącym nim áż do Romboldá IV. ktorego Corká wnieſłá ie w posąg Gwilelmowi de Bo, y iego Sukceſſorowie dziedziczyli áż do Raymundá, tego Corká wnioſłá w posąg to Xięſtwo Janowi Chálonowi, ktorego ſukceſſyá trwáłá do Filippá Chálo-ná bezpotomnego, iego Sioſtrá Kláudyá y Sukceſſorká poſzłá zá Henryká Náſſáwá, po ktorego Synu Renárdzie bezpotomnym R. 1544. Stryi iego náznáczony Sukceſſorem przez Teſtáment Gwilelm Náſſaw, ten miał 4. Synow wſzyſtkich Xiążąt Auráńſkich, z ktorych ieden Fryderyk Henryk náymłodſzy miał Syná Gwilelmá záſłubio-

nego z Henryettą Máryą Krolewną Angielſką y z tego Małżeńſtwá wydány ná Swiát Gwilelm Naſſaw Xiążę Auráńſki, ktory Krolem Angielſkim umárł.

To Xięſtwo położone w mieyſcu zdrowym, obfituie w winá, oliwy, migdáły, iedwábie, ſzáfrány &c. Ma Miáſtá Orangę, Coutezon, Jonqvieres, Caderous, Gigandas, &c.

ORANGE Miáſto Stołeczne Xięſtwá ſwego bliſko Ronu záſzczycone znákámi Amfiteátru dáwnego Rzymſkiego, Akweduktu, y Arku tryumfálnego, ma ſwoię Akádemią y Biſkupá, było przedtym y Zamkiem ufortyfikowáne, ále znieſionym przez Ludwiká XIV. dla zágrodzenia drogi Heretykom, ktorzy tám byli R. 1562. odebráli to Miáſto z deſpektem Wiáry S. Kátolickiey.

COMITAT VENAISSIN
Albo GRAFSTWO WENAISYNSKIE.

TAk názwáne iákoby od Łowow *à Venatione* bo nápełnione źwierzámi, Rzymiánom ie odebráli náypierwey Gotowie, á Gotom Burgundowie, od ktorych ſukceſſyą ſpádłá ná Beatę Gráfownę Prowencką záſlubioną Károlowi Brátu S. Ludwiká z tego Małżeńſtwá Dziedziczká Joánná dárowáłá to Páńſtwo Papieżom zá niepunktuálność zápłáty Summy z Kroleſtwá Neápolitáńſkiego należącey im., ktore potym Ludwik XIV. przez Arreſzt ſolenny, Roku 1663. wydarł Papieżom nie ſłuſznie y przyłączył do Korony zoſtáwiwſzy iednák, iákoby tylko z łáſki ſwoiey wolny rząd Papieżom, obfituie ten Kray w zbożá, winá, oliwy, y wſzelkie owoce, ma Miáſtá

AVENION nád Ronem Miáſto ſtárodáwne, wielkie, opasáne murámi ná około z ciosánego kámienia, y ná nich Wieżámi, y przyozdobione wielą wſpániáłych kámienic. Záſzczycone Stolicą 6. Papieżow Janá XXII. Benedyktá XII. Klemensá VI. Innocentego VI. Urbaná V. y Grzegorzá XI., ktory zá perſwázyą S. Kátárzyny Seneńſkiey przenioſł do Rzymu Stolicę. To Miáſto ma 7. Pałácow, 7. Páráfii, 7. Szpitálow, 7. Kláſztorow Męſkich, y 7. Białogłowſkich. 7. Kollegiow, 7. Brám, ma ſwego Arcybiſkupá. W Kośćiele Fráncifzkáńſkim ieſt grob piękney Láury u Petrárchy w wierſzách wſpomnioney, á u Celeſtynow Klemensá VIII. Papieżá, do ktorych Konwentow wchodząc ſą dwá wierſze nápisáne:

Mundus non mundat, ſed Mundus polluit, ergo
Qui manet in Mundo, quomodo mundus erit

Papież tu poſyła Legátá, ále Legát Vice-Legátá, ktory co 3. látá bywa odmieniány, ten rządzi Miáſtem, y nominuie ná Beneficiá cáłego Komitátu, Trybunał záś inkwizycyonálny ma oſobny ſąd ſwoy od S. Officium Rzymſkiego zeſłány, ieſt tu y Akádemiá, ieſt y Miáſteczko Żydowſkie máiące w ſobie Żydow o koło 500. ktorzy dla dyſtynkcyi od Chrześcián noſzą kápeluſze żołte, á Żydowki koronki żołte u czapek; płácą corocznią penſyą náznáczoną Papieżom.

CARPENTRAS nád Ruſſą ma ſwego Biſkupá y Collegium Jezuickie, ſą tu y Żydzi, záſzczycone Biſkupem Juliánem, ktory był potym Juliuſzem II. Papieżem.

CAVAILLON nád Duráncą ma Biſkupá ſwego, záſzczycone urodzeniem Busá Fundátorá Reguły Oycow Náuki Chrześciáńſkiey.

VAISON nád Luwezą ma ſwego Biſkupá.

VAUCLUSE zwána *Vallis clauſa* od dáwnych, Wieś iedná, z ktorey o 500. krokow idąc ieſt iedná Fontánná między ſkáłą obtoczoną wielą źrodeł, ktore formuią z ſiebie Rzekę zwáną Sorguez, Petrárchá w wierſzách ſwoich nazywa tę Fontánnę Mátką Fontánien, ktory tu mieſzkał y pisał wierſze, umárł w Pádwie R. 1374. y ſą tu ieſzcze znáki iego Pałácu.

ALPES GORY dzielą Włochy od Fráncyi y Niemczech, ſą názwáne od Sábinow Alpes, iákoby *Albæ*, álbo Gory Białe.

ALPES od dáwnych były podzielone ná Alpes Morſkie, Kottyeńſkie, Greckie, Pennieńſkie, Lepontſkie, Reckie, Juliuſkie, Karniſkie, y Noryczne.

Alpes MORSKIE ciągną ſię od Południá nád Morzem Ligurſkim, áż do Montwizo w Piemoncie.

Alpes KOTTYISKIE czyli Kottyeńſkie záczynáią ſię od Montevizo, ciągną ſię áż do Ocyllum, y zámykáią w ſobie gory Delfináckie, y cáłey Sábáudyi, iáko y Gorę Genoweńſką, Montſenis, przez ktorą ſię przeieżdża z Włoch do Fráncyi.

Alpes

Alpes GRECKIE, ciągną ſię od Montſeniſu áż do máłego S. Bernárdá.

Alpes PENINSKIE ciągną ſię od S. Bernárdá, áż do S. Gotárdá, y przez te gory Annibal ſię przeprawiał według Páwłá Jowiſzá kazáwſzy octem mocnym polewáć ſkáły, y one náwozić ſuchym drzewem, palić y kruſzyć.

Alpes LEPONTSKIE ciągną ſię od początku Ronu áż do początku Renu, y zámykáią w ſobie gory Gryzońſkie, álbo Szwayczárſkie y Trydentſkie.

Alpes JULISKIE názwáne Weneckie ciągną ſię między Vipao, y Laubach Rzekámi.

Alpes KARNIXKIE dzielą Niemcow od Włoch, y ciągną ſię między Riſano y Laubach Rzekámi, bliſko Iſtryi y Frywolu.

Alpes NORYCZNE ciągną ſię od początku Rzeki Dráwy áż do początku Noryzotu, y zámykáią w ſobie Styryą, Káryntyą, y Báwáryą &c.

L A N G W E D O K.

TA Prowincyá 12. Kroleſtwá Fráncuſkiego byłá náypierwey rządzona od włáſnych Krolow, potym od Rzeczypoſpolitey, ále iák przyſzłá pod pánowánie Rzymián rozdzielili ią Cesárze, ktorym ią Gotowie wydárli, po nich Sáracenowie opánowáli, ále Pepin ich wygnał, á Károl W. między Grafow rozdzielił, ktorych potym ſukceſſye w iednę ſię złączyły Prowincyą przyłączoną ná oſtátek do Korony.

Tá Prowincyá obfituie w zbożá, winá, oliwy, iedwabie, cytryny, y wſzelákie owoce &c. Ma kommunikácyą Oceánu z Morzem Medyterráńſkim przez iezioro álbo Kánáł Lángwedocki umyſlnie robiony dla złączenia go z Gároną, zácżętа byłá tá robotá Roku 1666. á ſkończona R. 1681.

Langwedokowie ſą mądrzy y ſpoſobni do náuk, ále ich cenzuruią o nieſtáteczność y ſekretu nie dotrzymánie, Białegłowy ich wſzelkiey wolności záżywáią.

Páńſtwo to graniczy z Prowencą, Morzem Medyterráńſkim, Gáſkonią, Gienną, Lionem, y Delfinátem. Ma ſwoie kongreſſy pártykulárne, w ktore wchodzą 3. Arcybiſkupow, 19. Biſkupow, 22. Báronow z Szlácheckiego Stánu, y 22. Deputátow od Miáſt.

Dzieli ſię ná 3. części, to ieſt ná wyżſzą, zámykáiącą w ſobie Tuluſki, Albigoyſki, Lauragwáńſki Powiáty, y Gráfſtwo Foix. Niżſzą, zámykáiącą w ſobie Niſmes, Bezyers, y Narbońſki Powiát. Trzecia część záś zowie ſię Kray Sewennow máiących w ſobie Wiwaray, Welay, y Gewaudan.

TULUSKI Powiát ma w ſobie náyznácznieyſze nád inne Miáſto TOULOUSE nád Gároną Miáſto Stołeczne y ſtárodáwne, bo według Hiſtorykow ma bydź fundowáne od Toloná Syná Jápetowego, było Stołeczne Tektoságow, ktorzy mocno woiowáli w Azyi y Afryce. Rzymiánie podbiwſzy Golow to Miáſto ználezli wielkie y obſzerne. Pod Grobámi, gdzie ciáłá Swiętych leżą, ma tám bydź ſkárb, ktorego dla pewnośći Wężow z támtąd dobyć nie mogą, Hiſtorye záś dáwne twierdzą, że te ſkárby miáły bydź od Trektozágow tám wrzucone, ále známezione od Golow á od Scypioná Konſulá Rzymſkiego do oſtátká wybráne, ktore mu Cymbrowie zábráli, y z tąd urosło przyſłowie: Złoto Tuluſkie. Potym to Miáſto było Stołeczne Wiżygotow, teraz záś cáłego Lángwedoku, y máło zmieniło ſwoiey ſtárodáwney wſpániáłości, y owſzem ieſt náypierwſze po Páryżu, y po Lionie do ſwoiey ozdoby, ma moſt murowány nád Rzeką Gároną, ma y grob ieden pożeráiący wſzyſtko ciáło zmárłego człowieká, tylko ſkorę zoſtáwiwſzy y kośći ná ſwoim mieyſcu, ma y Rátuſz zwány Capitolium, od ktorego ſię zowią Konſulowie támeczni Kápituluſowie, ma y Párlámént ſwoy, ktorego Rádni Pánowie máią przywiley záſiádáć w Páryſkim Párlámencie, czego żadna Prowincyá nie ma, ma y Akádemią drugą w Fráncyi. Tu ſię odpráwuią Gry kwiátowe co Rok w Máiu, wielu piſzą, że ſą z poſtánowienia Klemencyi Izáuryki Pánny tuteczney bárdzo rozumney R. 1320. Y ná pámiątkę tey Pánny koronuią icy Státuę mármurową w Rátuſzu kwiátámi. Tá Pánná zoſtáwiłá fundácyą po ſobie ná 3. podárunki dla tych, ktorzy cnotę, lub dziło iákie oſobliwe pokáżą w náuce, lub w robocie. Catel záś piſze, że gry kwiátowe poſtánowione ſą od 7. Mieſzkáńcow w tym Mieſcie R. 1323. Są tu do widzenia rożne ſtárodáwnośći, iáko Capitolium ſtáre, Akwedukty, Kośćioły Bogom rożnym ſákryfikowáne, teraz Chrześciáńſkie &c. Biſkupow tu było wielu Swiętych, á teraz ma Arcybiſkupá ſwego, á w Dye-

w Dyecezyi Páráfii 250. y 6. Opáctw. W Kościele Jezuickim ieſt do widzenia Grob mármurowy Henryká Montmorencego Rownego, y Wielkiego Admirała Fráncuſkiego. Cmentarz u Fránciſzkánow ma tę Cnote, że ciáłá żadnego umárłego nie zepſuie, ále w cáłoſci zoſtáwuie &c. &c. iáko piękną Páulę w cáłoſci zoſtáwił.

ALBIGENSKI Powiát bárdzo w żyznym y pięknym mieyſcu położony, ma wiele Miáſt, z ktorych náyznácznieyſze.

ALBI nád Tárnem Miáſto Stołeczne, ſtárodáwne, murem y foſsámi opasáne ma Arcybiſkupá ſwego, y w Dyecezyi Páráfii 327. y 3. Opáctwá. Zá Filippá Auguſtá záſzpeciło ſię tu było to Miáſto Herezyą Albienſow, ták mocno zágęſzczoną, że przeciwko nim tenże Krol, iáko y Ludwik VIII. y S. Ludwik byli obligowáni wielkie woyſká wyſłáć, y byli potępieni ná dwoch Koncyliách, utrzymywáli mocno, że dwá początki ſą wſzyſtkich rzeczy, Bog y Diaboł, Bog Duſzę, á ciáło Diabol uformował, że Sákrámentá nie ſą potrzebne, Zmártwychwſtánie, Piekło y Czyściec potępiáli &c. Mieli Proteckcyą Grafow Tuluſkich, y innych Xiążąt, ále Graf Montfort ich znioſł ná 100000. y ták muſieli ſię uſpokoić y przyść do unii.

CASTREZ Stołeczne Grafſtwá tegoż Imienia, ma Biſkupá ſwego á w Dyecezyi 100. Páráfii y 3 Opáctwá.

LAURAGANSKI Powiát miewał właſnych Grafow, ále przez ſukceſſyą doſtał ſię Krolowey Málgorzacie, ktora ie dárowáłá Ludwikowi XIII. ná ten czás Delfinowi, ma Miáſtá

CASTELNAUDARI Stołeczne, położone w żyznym Kráiu, záſzczycone ſądem Koronnym, y kánáłem záczynáiącym ſię od tego Miáſtá dla kommunikácyi Oceánu z Medyterránem, y łączącym z Rzeką Audą wpadáiącą w Medyterráńſkie Morze, y z Gároną wchodzącą w Ocean. Hiſtoryá támecznego Kráiu oſobliwſzą Rzecz donosi, że tám iedna Białogłowá idąc iedną drogą nioſłá w koſzyku 7. cegiełek, z ktorych káżdą z oſobna rozruciwſzy, rzekłá do nich, że w ten czás te cegiełki ſię znidą do kupy, kiedy białegłowy wſtyd ſtrácą, y upewniáią támeczni, że káżda z tych cegiełká iuż ná 3. ſążnie przyroſłá, y bliſko máią do złączenia ſię.

SAINT PAPOUL miáło przedtym Opáctwo ále przemienione od Janá XX. Papieżá ná Biſkupſtwo, ma w Dyecezyi 56. Páráfii.

LAVAUR nie wielkie, ále piękne, ma ſwego Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 68. názwáne było od Concilium *Sedes ſathanæ atque erroris Hæretici primaria*, bo náypierwſze przyięło Sekte Albienſow.

GRAFSTWO FOIX było przedtym rządzone od właſnych Grafow, ále zá Henryká IV. przyłączone do Korony. Dzieli ſię ná 16. Káſztellánii, ma w ſwoim Kráiu Fontánnę ták płynącą iák Zegar idzie náturálnie.

PAMIERS Miáſto Stołeczne nád Aryegą przyozdobione Zamkiem, ma Biſkupá ſwego y w Dyecezyi 150. Páráfii, y iedno Opáctwo, Benedykt XII. Papież był tu Biſkupem y 4. Kárdynáłow.

RIEUX nád Ryzą, y Gároną, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi 90. Páráfii, 5. Opáctw.

MIREPOIX nád Lers ma ſwego Biſkupá, y Páráfii 62. y Opáctwo 1. Pánowie tego Miáſtá tytułuią ſię Marſzáłkámi Wiáry dla tego, że z nich ieden znioſł Albienſow Heretykow.

NISMES Miáſto ſtáre, wielkie, y ludne, ma bydź fundowáne od Nemausá Syná Herkulesá, zámykáło w ſobie 7. gor, ták iák Rzym, y ná murách w około 1000. Wież, iákoż znáki ſą ieſzcze dáwnych Architektur, oſobliwie Amphitheátrum z ciosánego kámienia obſzerne ná 50000. ludzi konſerwuie w ſobie, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 215. y 7. Opáctw. Ma iednę iámę pod ziemią, przez ktorą ma kommunikácyą z Miáſtem Arles podziemną, ma y Fontánnę, z ktorey dwie Rzeki wypływáią ná potrzebę Miáſtá.

MONTPELLIER Miáſto wielkie y piękne w położeniu miłym nád Lezą obronione Cyttádellą, ma ſwoię Akádemią, á oſobliwie Medyczną, kto záś Doktorem zoſtáie, muſi 7. rázy ná ſiebie wdziewáć ſuknię Rabeláisá, y bieret, á to z tey przyczyny, że tám Akádemicy porwáli ſię byli ná Mieſzczán, o czym Dwor dowiedział ſię, y Akádemii wſzelkie wolnoſci odebrał. Ale Rabelláis Zákonnik wziąwſzy ná ſiebie Doktorſką Togę y Bieret, poſzedł proſto do Kánclerzá Fráncuſkiego, gdzie go miáłá wártá zá głupiego, y kiedy ſię ſpytał Szwáyczar, czego potrzebuie, odpowiedział mu po Łácinie, czego nie zrozumiáwſzy záwołał Officierá, ten pyta ſię go po łácinie, ten mu odpowiedział po Grecku, przyprowádzony do niego Grek ſpyta ſię po Grecku,

ćku, odpowiedział mu po Hebrayſku, ták, że ná koniec zá prowádzono go do Kánclerzá, gdzie otrzymał zá tę ſwoię biegłość reláxácyą Dekretu, y przywrocone wolnośći Akádemii, dla ktorey Pámiątki iego Togę y Biret Doktorzy wdziewáią, tenże Rabelláis był potym Plebánem Merudońſkim, umárł w Páryżu R. 1553. był bárdzo żártobliwy, dla czego mu też przypisáno ná nádgrobku

Pluton Prince du noir Empire
Ou les tiens ne rient jamais
Reçoit aujourdhuy Rabellais
Et vous aurez tous de qvoy rire

To Miáſto ma Biſkupá ſwego z Mágolony przenieſionego, w Dyecezyi Páráfii 120. Opáctw 6. bliſko Kláſztoru Fránciſzkáńſkiego ieſt iedno ieziorо, w ktorym żáby nigdy nie rzegocą odtąd, iák ie S. Antoni záklął, żeby mu w pácierzách nie przeſzkadzáły, ták iáko y ná Wyſpie Serypie według Pliniuſzá przy Archipelágu.

UZEZ ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 151. bogáte w mánufáktury iedwábne, od Károlá X. erygowáne ná Xięſtwo Rowne dla Emánuelá Kruſolá, ktorego Sukceſſorowie do dziśia Poſſeſſyą trzymáią

BEAUCAIRE nád Ronem zamkiem obronione y záſzczycone iármárkámi ſławnemi ná S. Mágdálenę.

PONT S. ESPRIT álbo Moſt S. Duchá nád odnogą Rońſką zmocnione Cyttádellą nád Moſtem mármurowym dlugim ná 1206. krokow ná 19. Arkádách.

BEZIERS nád Orbą ná około obsádzone oliwnemi, y figowemi drzewámi, winogradámi &c. ma ſwego Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 106. y 4. Opáctwá, ma w bliſkośći mármury, y iednę Fontánnę, po ktorey wierzchu oliwá pływa, ktorey záżywáią ná rożne rány.

AGDE nád Erautem náywięcey hándluie winámi, ma Biſkupá Páná ſwego właſnego, y w Dyecezyi Páráfii 19.

LODEVE Miáſteczko ſtárodáwne, ma Biſkupá ſwego, y Páráfii 48.

FRONTIGNAN wſłáwione winámi zwánemi Frontyniáki, y obfitośćią Rozynkow wielkich, ktore tám z gron muſzkátowych po wſzyſtkich ulicách ſuſzą ná Słońcu, y prowiduią cáłą Europę, ma tákże wody zdrowe. PEZENAS nád Peyną Grafſtwo náleży do Domu Conti.

NARBONA nád Audą ludne y bogáte w mánufáktury ſukienne, ufortyfikowáne, y ma ſwego Arcybiſkupá Prymásá Lángwedockiego y w Dyecezyi Páráfii 240. y 7. Opáctw, záſzczycone urodzeniem S. Sebáſtyáná, ma ieſzcze znáki dáwnych ſtárożytnośći iáko Amphitheátrum, Cápitolium, co wſzyſtko Hunowie poruynowáli.

S. PONS de TOMIERES położone między gorámi nápełnionemi mármurámi, y kamieniámi do ciosánia, ma ſwego Biſkupá Páná doczeſnego; y w Dyecezyi Páráfii 40.

CARCASSONA Miáſto dáwne, ma Biſkupá ſwego y w Dyecezyi Páráfii 96., y 4. Opáctwá, bogáte w mánufáktury ſukien przednich.

ALET nád Gorą Pirreneyſką, w ktorey ma bydź złoto, bo Fontánny z támtąd wychodzące wynoſzą z ſobą piáſki lub ziárná złote, ále nikt nie ma ciekáwośći ſzukáć go, ma to Miáſto Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 90.

ALEZ położone między gorámi, ma Biſkupá ſwego y w Dyecezyi Páráfii 91.

CEVENNES Prowincyá ieſt między Auwernią, Delfinátem, Lángvedokiem, y Rowergią, położona w sámych gorách, woyny wielkie wytrzymáłá z Heretykámi. Dzieli ſię ná trzy częśći Gevaudau, Vivarais, y Velai.

GEVAUDAN dáwne Gráfſtwo ma Miáſtá Aphier, Conte Roure, Chateau Chierac, Carnillac, y náyznácznieyſze

MENDE Miáſto Stołeczne, ma Biſkupá, ktory tu ieſt Grafem, y w Dyecezyi Páráfii 200. było tu 6. Biſkupow Kárdynałámi.

VIVARAIS Powiát obfituie w winá dobre w Gorách, ma Miáſto VIVIERS Stołeczne, ma Biſkupá Grafem ſwoim y Xiążęciem Donzerſkim y w Dyecezyi Páráfii 200.

TOURNON nád Ronem przyozdobione Collegium Jezuickim bárdzo pięknym, záſzczycone urodzeniem Piotrá Dáwity, ktory wydał Swiát w 6. Tomách, umárł w Páryżu R. 1655.

PRIVAS zdemoliowáne zá chárdość ſwoię przeciw Ludwikowi XIII. broniąc Hugenotow R. 1632.

AUBENAS przyozdobione Collegium Jezuickim

VELAI Powiát oblany przez puł Loirą, ma Miáſto znácznieyſze PUIS: Stołeczne

czne nád Loirą, wielkie, piękne, y bogáte, ma ſwego Biſkupá, y w Dyecezyi Páráfii 138. 4. Opáctwá, Klemens IV. Papież był tu Biſkupem, záſzczycone to Miáſto wielą Relikwii SS. z ktorych náyznácznieyſzy Obraz NN. Pánny ná Cedrze málowány, w Stárym Teſtámencie u S. Jozefá, ma, y ciáło Niewiniątká iednego, zá Herodá zábitego, ma tákże y Ciáło Chryſtusá Páná ten káwáłek, ktory był obrzezány przy Cyrkumcyzyi, ma y dzbanek ieden, w ktorym z wody wino ſię ſtáło w Kánie Gáliley-ſkiey, ma y innych wiele.

ROSSILYON Gráfſtwo bywáło rządzone od dáwnych Grafow, ále przez ſukceſſyą doſtáło ſię Krolom Arrágońſkim, ktorzy ie záſtáwili zá 300000. Szkudow do dziewiąciu lat, ále te iák przeſzły, y pieniędzy nie oddáno, Ludwik XI. ie przyłączył do Fráncyi, ma Miáſtá

PERPIGNAN Stołeczne nád Tetem wielkie y piękne, zmocnione Cyttádellą ná iedney ſkále, ma ſwoię Akádemią y Biſkupá, białegłowy záżywáią tu Hiſzpáńſkiego ſtroiu

VILLE FRANCHE nád Tetem odebráne Hiſzpánom przez Pokoy Pirreneyſki Roku 1659.

BELLEGARDE przy Gránicách Kátálonii położone, mocno ufortyfikowáne, bo támtędy przeiázd do Kátálonii.

PIRRENEYSKIE GORY dzielą Fráncyą od Hiſzpánii, ciągną ſię od Wſchodu do Záchodu 80. mil Fráncuſkich, to ieſt od Capu Kreuzy w Kátálonii nád Medyterránem áż do S. Sebáſtyáná w Gibuſkoi nád Biſkáiem. Te Gory rożnie ſię názywáią, iáko; Col Pertuis, między Kátálonią y Roſſylionem, Canigo, Col de la Perche &c. &c. Rzek wiele wypływa z tych gor oſobliwie Garona, Auda, Gawy, Ariega, Tet, Nive, y innych wiele w Hiſzpánii.

WŁADZA DUCHOWNA w FRANCYI.

JUliuſz Ceſarz ná 48. lat przed Národzenim Páńſkiem záwoiował Golę czyli Gállią, á inni Ceſárze rozdzielili ią ná wiele Prowincyi, ktore niżey obaczemy w Zebrániu Chronologicznym. Tá dywizyá Prowincyi byłá náſládowána y od Zwierzchności Duchowney, y do tąd náyſtáteczniey trwa nád inne w inſzych Monárchiách.

Wiárá S. tám byłá záſzczepiona naywięcey w II. Wieku, iáko twierdzi S. Fotyn Biſkup Liońſki, y inni u Euzebiuſzá, náznáczáiąc Rok 179. Sulpitius Severus piſze o Miſſyi S. Dyonizego Biſkupá Páryſkiego, y innych po nim Biſkupow o koło Roku 250. y to náypewnieyſza, że więkſza część Biſkupſtw ieſt erygowána w III. Wieku.

W Pierwſzey y drugiey Lini Krolow to Páńſtwo było rozdzielone ná wiele ábſolutnych Prowincyi y Xieſtw, ále w 3. Linii oſobliwie zá Ludwiká XIV. wſzyſtkie te do Korony iednoſtaynie ſą przyłączone wyiąwſzy Sábaudyą. Lotáryngiá záś teraz ſwiżo zá Ludwiká XV. przyłączona do Korony.

Dla tego to ziednoczone Páńſtwo rozdzielone ieſt ná 12. Prowincyi. Dywizyá Metropolii lub Arcybiſkupſtw lubo inákſza ieſt nie iák w dáwnych Wiekách, przez to iednák żadney odmiány Kościoł y Wiárá nie ma.

Wſzyſtkie Arcybiſkupſtwá, Biſkupſtwá, przedtym były obieráne, ále od Konkordáty Roku 1515. czyli 1516. iuż do Nominácyi Krolewſkiey náleżą, zá co Annátę do Rzymu płácić muſzą.

Nominuią tákże Krolowie y ná Opáctwá ták Męſkie iáko y białogłowſkie, ktorych ieſt o koło 1200. á Plebánii ieſt o koło 40000. Swieckich.

Prelátury záś Wenáſſyńſkie w Xięſtwie Aweniońſkim náleżą do Nominácyi Pápieżow.

Podczás wákuiących Stolic Kápituły Rząd máią Władzy Duchowney, á Krolowie rzadzą ſię w dobrách Biſkupich czyli Arcybiſkupich, ktorzy ná ten czás według woli ſwoiey dobrze záżywáią Chlebá Duchownego zoſtáwiwſzy tylko iednę część przyſzłemu Biſkupowi y Krolowie rozdáią pierwſze Kánonie iáko y Plebánii wiele, Przeorſtw, Kápellánii &c.

Podátki

Podátki Koſcielne, ktore Krol wybiera z Dobr Duchownych w czáſie potrzeby ſą pod Imieniem Dzieſięcin, y dobrowolnych dárow Koſcielnych. Przedtym nie mogł wybieráć bez konſenſu Papieżá, ále teraz odpráwuie ſię co 5. lat kongregácyá Biſkupow zebrána z deputowánych do niey Práłátow z káżdey Prowincyi, przedtym tylko dzieſiątą część, á teraz ledwie nie czwártą część płácić muſi Duchowieńſtwo z ſwoich intrát.

Fráncyá ráchuie generálnie w ſobie Arcy-Biſkupow 18. Biſkupow 109. ktorzy máią pod ſwoią Jurysdykcyą Plebánii ták ſwieckich iáko y zákonnych 15000. iáko ſwiádczy La Croix Geográf Fráncuſki, Opáctw 1366. Fundácyi pierwſzych Reguł 76. Przeorſtw 12400. Komend Máltáńſkich 15200. Kápellánii 557. Opáctw Pánieńſkich 557. Kláſztorow rożnych, generálnie 14077. Tenże La Croix twierdzi, że Duchowieńſtwo trzyma w Fráncyi Miáſt y Zamkow z abſolutną władzą 9000. procz innych wielu intrát, y dokłáda, że Duchowieńſtwo generálnie komputuiąc ma mieć w Fráncyi intráty Dziewięćdzieſiąt y dwá Milionow Szkudow czyli Tálerow Fráncuſkich, nie ráchuiąc ieſzcze z przybytych Fráncyi Prowincyi od Roku 1641. áż do Roku 1689. iáko z Roſſylionu, Flándryi, Burgonii, Alzácyi, y teraz Lotáryngii. Ráchuie tenże La Croix Kánonikow Kátedrálnych 16000. Opátow ſwieckich Komendátáryuſzow 5000. Zákonnikow z intrátámi 35600. Jałmużną żyiących 13500. Kármelitow Auguſtyánow, y Dominikánow 9500. Bernárdynow, Reformátow, y Kápucynow 21000. Minimow 2500. Puſtelnikow 500. Zákonnic Reguły S. Auguſtyná 15000. Benedyktynek 18000. Cyſterſek 10000. Domikánek 4000. Klárek 12500. Kármelitek 3000. Urſzulinek 9000. S. Máryi 7000. y innych z iáłmużny żyiących 3500. Generálnie wſzyſtkich 80000. ále po tey komputácyi tego Autorá więcey dáleko przybyło.

Herezye záwſze nie długo zárażáły Fráncyą, wyiąwſzy iednę Kálwińſką, ktora tu wielkie rewolucye uczyniłá w XVI. Wieku, ále iuż wcále wykorzeniona przez Ludwiká XIV. ieſzcze ſie tám znáyduie nie dáwnemi czáſy záſiany kąkol Jánſeniſtow ktorych Ludwik XIV. wiele wygnał, ále po iego śmierci ich tym więcey námnożyło ſię, tylko że ſą ſekretni, ták iáko y Fránkmaſſonowie nowo wymyſloney w Angli Sekty Náśladowcy day Boże żeby nie piekielni Architektowie, bo do tąd táią artykuły ſwoiey niegodziwey Wiáry.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE.

FRANCYA.

Przedtym Zámykáłá w ſobie.		Teraz zámyka w ſobie.	
METROPOLIE	PROWINCYE.	METROPOLIE	PROWINCYE
Lion	Liońſka Pierwſza	Lion	Liońſka Burgońſka
Ruen	Liońſka Druga	Rouen	Normandya
Tours	Liońſka Trzecia	Tours	Britannia
Sens	Liońſka Czwarta	Sens	Champania
		Paris	Wyſpá Fráncuſka Orleans
Beſanſon	Maxyma Sekwańſká	Beſanſon	Franche-Conte

Przed-

Przedtym zámykáłá w ſobie		Teraz zamyka w ſobie.	
METROPOLIE	PROWINCYE,	METROPOLIE	PROWINCYE.
Trewirſka	Belgiczna Pierwſza	Trevira	Lotaryngia
Remſka	Belgiczna Druga	Reims	Pikardya
		Cambrai	Flandryá Fráncuſka
Bourges	Akwitáńſka Pierwſza	Bourges	Berry
		Alby	Auwernia
Bourdeaux	Akwitáńſka Druga	Bourdeaux	Gienna Piktavia
Lauſe	Nowempopuláńſka	Auſch	Gaſkonia
Narbonna	Narbońſka Pierwſza	Narbonna Touluſe	Langvedoc
Aix	Narbońſka Druga	Aix	Prowenca
Vienne	Wieńſka Pierwſza		
Arles	Wieńſka Druga		
		Arles	Comitat
		Awignon	Venaiſin
		Vienne	Delfinat
Embrun Tarentaiſe	Alpes nádmorſkie Alpes Penińſkie	Ambrun Tarentaiſe	Sabaudya

	Wieki	Intráty Talery
PROWINCYA LIONSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Lion, Lugdunum Arcybisk. erygowane W. II. Prymas Golski. - - -	XI.	30000
BISKUPSTWA.		
Macon, Matisco - -	V.	
Challon, Cabillonum -	IV.	9000
Autun, Augustodonum -	IV.	16000
Langres, Lingones - -	IV.	26000
PROWINCYA RUENSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Rouen, Rothomagus - Prymásem Neustryi W. VIII.	III.	50000
BISKUPSTWA.		
Bayeux, Bajocasses - -	IV.	36000
Avranche, Abrinet - -	IV.	15000
Evreux, Ebroicum - -	III.	16000
Lisieux, Lexovium - -	V.	36000
Coutances, Constantia -	IV.	20000
Seez, Sagium - - -	IV.	10000
PROWINCYA TOURSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Tours, Turones - -	III.	18000
BISKUPSTWA.		
Man, Cænomanum - -	III.	24000
Angers, Andegavum - -	IV.	13000
Nantes, Nannetes - -	IV.	20000
Dol, Dolum - -	XI.	20000
Malo, Moclovium - -	XII.	36000
Vannes, Venetiæ - -	VI.	16000
S. Brieux, Briocon - -	IX.	18000
S. Paul de Leon, Leonia -	VI.	8000
Qvimpercorantin, Corisopitum - - - -	IX.	40000
Tregvier, Trecorium - -	IX.	14000
PROWINCYA SENSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Sens, Sennones Arcybiskup.	III.	

	Wieki	Intráty Talery
Prymas Golski y Niemecki	IX.	45000
BISKUPSTWA.		
Troye, Trece - -	IV.	7000
Auxerre, Antisiodorum -	IV.	33000
Nevers, Nivernæ - -	III.	14000
Betleem przen. do Klemecy	XIII.	900
PROWINCYA PARYSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Paris, Parisii Biskup. III. Arcybiskup. - - -	XVI.	100000
BISKUPSTWA.		
Meaux, Meldæ - -	III.	25000
Chartres, Carmutes - -	III.	20000
Blois, Blesæ - - -	XVII.	
Orleans, Aureliæ - -	III.	20000
PROWINCYA BESANSONSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Besanson, Vesontio - -	III.	15000
BISKUPSTWA.		
Basle, Basilia - -	VI.	45000
Lausanne, Lausanium -	VI.	7000
Beellai, Bellicium - -	V.	
PROWINCYA TREWIRSKA.		
ARCYBISKUPSTWA.		
Treves, Augusta Trevirorum, iest Elektorem Imperii á Kánclerzem Golskim	III.	
BISKUPSTWA.		
Metz, Meta - -	III.	60000
Toul, Tullum Leucorum -	IV.	12000
Verdun, Verodunum - -	IV.	40000
PROWINCYA REMSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Reims, Remi - - iest Xiążęciem Koronátorem y Prymásem ma intraty - - -	III.	40000

	Wieki	Franc Talery
BISKUPSTWA		
Soiſſon, Sveſſiones - -	III.	20000
Challon, Catalaunum -	IV.	25000
Senlis, Sylva nectum - -	III.	20000
Laon, Laudunum - -	V.	12000
Noyon, Noviodunum -	VI.	22000
Beauvais, Bellovacum -	III.	46000
Amiens, Ambianum - -	III.	22000
Bouloigne, Bononia - -	XVI.	12000
PROWINCYA KAMBRAYSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Cambrai, Cameracum - -	XVI.	60000
BISKUPSTWA.		
Arras, Atrebatum - -	XI.	20000
Tournai, Tornacum - -	XI.	30000
S. Omer, Audomarum -	XVI.	30000
Namur, Namurcum - -	XVI.	
PROWINCYA BURGSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Burges, Biturges - - -	III.	
Prymas Akwitánii -	VIII.	30000
BISKUPSTWA.		
Limoges, Limovices - -	III.	27000
Tulles, Tutela - - -	XIV.	9000
Clermont, Claromons -	III.	13000
S. Florus, Floropolis - -	XIV.	11000
Pui, Podium Anicium -	IV.	22000
PROWINCYA ALBSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Albi, Albiga III. W. Biſk. Arcybiſkupem - -	XVII.	90000
BISKUPSTWA.		
Cahors, Cadurcum - -	III.	36000
Mande, Mimate - - -	V.	30000
Rodes, Rutenæ - -	V.	20000
Vabres, Vabræ - -	XIV.	12000
Caſtres, Caſtrum - -	XIV.	33000
PROWINCYA BURDELSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Bourdeaux, Burdigala - - Prymas drugi Akwitánii ma	III.	26000

	Wieki	Franc Talery
BISKUPSTWA.		
Agen, Agennum - -	IV.	26000
Perigeux, Petrocorium -	IV.	25000
Sarlat, Sarlatum - -	XIV.	12000
Angouleme, Inculiſma -	IV.	14000
Saintes, Santones - -	IV.	15000
Poitiers, Pictavium - -	IV.	22000
La Rochelle, Rupella - -	XVII.	30000
Luçon, Lucionia - - -	XIV.	18000
Condom, Condomum -	XIV.	33000
PROWINCYA AUSCH.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Auſch, Auguſta Auſciorum Biſkup. IV. Arcybiſkupſtwo	VIII.	80000
BISKUPSTWA.		
Lectour, Lectoracum - -	VI.	18000
Bazas, Vaſatum - -	VI.	90000
Aire, Aturum - -	VI.	20000
Bayone, Bajona - -	IX.	12000
Leſcar, Laſcura - - -	V.	10000
Oleron, Elonora - -	VI.	4000
Tarbes, Tarba - -	V.	15000
Cominges, Convenæ -	V.	20000
Conſerans, Conſeranum -	V.	18000
PROWINCYA NARBONSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Narbonne, Narbo - -	III.	90000
BISKUPSTWA.		
Carcaſſone, Carcaſſe - -	IV.	36000
Alet, Aletium - - -	XIV.	16000
Elne, Helena - - -	IV.	10000
Agde, Agata - - - -	V.	30000
Beſiers, Bitelræ - - -	IV.	26000
S. Pons de Tomiers, Tomeria - - - -	XIV.	33000
Lodeve Luteva - -	V.	18000
Montpellier, Mons Peſſulanus - - - -	XVI.	32000
Niſmes, Nemauſus - -	V.	24000
Alais, Aleſia - - -	XVII.	
Uſez, Ucetia - - -		22000
PROWINCYA TULUSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Touluſe, Toloſa Biſkup. III. Arcybiſk. - -	XIV.	35000

BISKUP-

	Wieki	Franc Talery
BISKUPSTWO.		
Pamiers, Apamiæ	XIII.	17000
S. Papoul, S. Papulus	XVI.	16000
Rieux, Rivi	XIV.	18000
Lompez, Lombaria	XIV.	18000
Montauban, Mons Albanus	XIV.	
Lavaur, Vaurum	XIV.	26000
Mirepoix, Mirapincum	XIV.	18000
PROWINCYA AIX.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Aix, Aqvæ Sectiæ	IV.	3000
BISKUPSTWA.		
Frejus, Forojulium	IV.	22000
Riez, Reii	V.	15000
Apt, Apta	IV.	10000
Sisteron, Segustero	V.	14000
Gap, Vapincum	V.	8000
PROWINCYA ARLSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Arles, Arelata	III.	30000
BISKUPSTWA.		
Marseille, Massillia	III.	24000
Toulon, Tolonium	IV.	9000
Orange, Arausia	IV.	8000
S. Paul Trois Chateux, Fanum S. Pauli Trigassinum.	V.	12000
PROWINCYA WENASSYNSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Avignon, Avenio Bisk. II. Arcybiskupstwo.	XV.	
BISKUPSTWA.		
Cavaillon, Cabellio	VI.	

	Wieki	Franc Talery
Carpentras, Carpentoractæ	VI.	
Vaison, Vasio	IV.	
PROWINCYA WIENSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Vienne, Vienna Allobrogum	III.	
Prymas Prymásow	XII.	22000
BISKUPSTWA.		
Geneve, Geneva	IV.	
przeniesiony do Annecy	XVI.	
Grenobre, Gratianopolis	IV.	24000
Valence, Valencia	IV.	15000
Die, Dea	XVII.	12000
Vivers, Vivarium	V.	30000
S. Jean de Maurienne, Mauriana	III.	
PROWINCYA AMBRUNSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Ambrun, Ebrodunum	IV.	18000
BISKUPSTWA.		
Digne, Dinia	V.	9000
Senez, Sanitium	V.	10000
Grasse, Grassa	XIII.	7000
Vence, Ventiæ	IV.	5000
Nice, Nicea	VIII.	12000
Glandeve, Glandatæ	V.	10000
PROWINCYA TARENTAYSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Tarantaise, Tarentasia Bisk. IV. Arcybisk.	VIII.	
BISKUPSTWA.		
Aoust, Augusta Salassiorum	V.	2000
Sion, Sedunum: Xiążeciem iest w Szwáyczárách.	VI.	

BELGI-

BELGIUM.

Zwáne NISZSZE PROWINCYE, Czyli NISZSZA GERMANIA.

TO Páńſtwo zwáne Belgium od Belgow náymocnieyſzych w Goli Ludzi mocno ſtawáiących przeciw Rzymiánom, ktorych ná oſtátek Juliuſz Ceſarz záwoiował z támtę ſtronę Renu, y przyłączył do Páńſtw Golſkich, z drugą ſtronę záś Renu náleżeli do Niemczech, Bátáwowie iednák y Zelándowie poddáli ſię Rzymiánom z kondycyą zkonfederowánych niepoddánych. Ale Fránkowie iák ſię poczęli ſtánowić y rozſzerzáć koło Renu, znácznie profitowáć poczęli w tych Prowincyách. Ze záś zábáwni byli około zdobywánia Golſkich Páńſtw, á tym czáſem Synowie Monárchow Fráncuſkich znáczne między ſobą Scyſſye około działu Páńſtw zdobytych wzniecáli, Gubernátorowie czyli Stároſtowie tych Prowincyi poczęli profitowáć w pozwolonym ſobie czáſie, y abſolutámi, Xiążętámi, Grafámi ſię kreowáć, ſkorrumpowáwſzy y ułágodziwſzy támecznych obywátelow ſwobodnemi nádánemi im Práwámi y Przywileiámi, ktore dotąd te Prowincye konſerwuią tym ſpoſobem wolności ſobie nádáne, y z tey przyczyny rozdzieliło ſię to Páńſtwo ná 17. Prowincyi pod tytułem Xięſtw y Grafſtw. Po rożnych y wielu Rządách, pánowániách, y ſukceſſyách te Prowincye wſzyſtkie złączyły ſię potym w iedno Páńſtwo pod Rząd y władzą Auſtryácką, tym ſpoſobem.

Málgorzatá Corká Janá III. Xiążęciá Brabándzkiego, y Limburſkiego wnioſłá te Xięſtwá w Poſág Ludwikowi Málánowi, Grafowi Flándrſkiemu y Artezyiſkiemu, z ktorych iedyná Corká urodzona Máłgorzatá y Dziedziczká wnioſłá te 4. Prowincye w Poſág Filippowi Smiáłemu Xiążęciu Burgońſkiemu Roku 1368. Młodſzemu Synowi Janá Kroľá Fráncuſkiego. Z tego Małżeńſtwá urodził ſię Jan záſlubiwſzy ſobie zá żonę Máłgorzatę iedyną Corkę, y Dziedziczkę Hánnonii, Hollándyi, Zelándyi, y Fryzyi, ktorych Syn Filip dobry Dziedzic, bo tylko ieden Sukceſſor po zmárłych Rodzicách iuż Oſmiu Prowincyi Belgicznych, y przykupił Dziewiąta pod imieniem Grafſtwá Námurſkiego, á Elżbietá z Gorliczá uczyniłá mu Donácyą Xięſtwá Luxemburſkiego R. 1442. Tenżeto Filip inſtytuował Order Runá Złotego, ktorego Syn Károl zwány Bitny kupił od Egmundá Arnoldá Xięſtwo Gweldryi, y Gráfſtwo Sutwánii, y chciał te wſzyſtkie Prowincye złączyć w iedno Kroleſtwo, ále wolnoſciámi im zdáwná nádánemi odwiedziony od umyſłu, y w krotce zábity ná bátálii Lotáryńſkiey przeciw Fráncuzom zoſtáwiwſzy po ſobie iedyną Corkę Máryą Wálezyą, tá Roku 1477. záſlubiona Maxymiliánowi Auſtryáckiemu Fryderyká III. Ceſárzá Synowi, ktory záwoiowáne niektore Prowincye od Fráncuzow rekuperował, á po nim Syn iego Filip od tych Prowincyi przyznány zá Dziedzicá, po ktorym Syn iego Károl V. Ceſarz przyłączył do tych Páńſtw Prowincyą Utrechtſką, y R. 1528. Prowincyą Ower Iſſel, Agroninge, y Xięſtwo Gweldrſkie R. 1536. iáko y Zutphen Roku 1533. po śmierci Egmontá, y w ten czás kiedy te Páńſtwá były złączone iedno dla doſkonálſzego ich Rządu były rozdzielone powtornie ná 17. y názwáne SIEDMNASTĄ PROWINCYAMI między ktoremi ráchuią ſię 4. Xięſtwá zwáne; Brabandzkie, Limburgſkie, Luxemburgſkie, y Gweldrſkie. 7. Gráfſtw záś názwáne; Flandrya, Artezya, Hannonia, Hollandya, Zelandya, Námur, y Zutphen. 5. Ziem zwánych, Fryzya, Malinia, Utrecht, Groninga, y Over Iſſel, y ieden Markizat Anwers.

Te Prowincye zá Filippá II. Kroľá Hiſzpáńſkiego, á Syná Károlá V. Ceſárzá rozdzieliły ná 2. częſci z przyczyny odmienioney Religii, bo 7. Prowincyi zárážonych Sektą Kálwiná zkonfederowáwſzy ſię wybiły z Potencyi iego, o ktorych niżey, á 10. Prowincyi w Południowey ſtronie zoſtáły ſię przy Wierze S. y Filippowi hołdowáły, z tey tedy przyczyny rozdzielone teraz ſą te Prowincye ná dwie części. Pierwſza Południowa názywa ſię Prowincyámi Kátolickiemi, á Druga Prowincyámi Proteſtánckiemi, álbo Zkonfederowánymi.

PROWINCYE KATOLICKIE.

TA Część Páńſtw ieſt położona ná Południe Renu y Prowincyi zkonfedorowánych, ciągnie ſię áż do gránic Pikárdyi, Chámpánii, y Lotáryngi. Należáłá przedtym do Korony Hiſzpańſkiey po Filippie II. ále uſtąpiona Cesárzowi przez Tráktát Ráſztácki 6. Márcá R. 1714. y potwierdzona przez Pokoy Bádenſki tegoż Roku y oſtátni Kambrayſki.

Kray tych Prowincyi położony w zdrowym powietrzu. Oblany wielą Rzek, iáko Meuzą, Eſkotem, Sambrą, Skarpą, Liiſſem, y Netrą; obfituie w zbożá, páſtwiſká, á náywięcey zbogácony wſzelákiemi Mánufákturámi, hándlámi wielkiemi, nápełniony Miáſtámi wielkiemi, pięknemi, y mocnemi, z Stołecznym Miáſtem Bruxel.

Dzieli ſię ná Grafstwá Artezyą, Flandryą, Hannonią, y Namur, Xieſtwá Luxemburg, Limburg, y Brabancyą, Páńſtwá záś Malinią, Markizat Imperyálny, y Cześć Gweldryi.

A R T E Z Y A.

TO Gráfstwo Imieniem ſie ſwoim do tąd záſzczyca od dáwnych Grafow, Ludwik XI. odebrał ie był nie uważáiąc ná Dziedzictwo Máryi, ále Károł IX. muſiał ie oddáć Máxymiliánowi I. Cesárzowi przez Tráktát Senliſki R. 1493. Dom Auſtryácki trzymał to Gráfstwo do R. 1659. kiedy Filip IV. Krol Hiſzpáńſki uſtąpił w nim ſwoich Pretenſyi Krolowi Fráncuſkiemu przez Tráktát Pirreneyſki, á Károl II. Syn iego przez Tráktát Nimegſki.

Artezyá ieſzcze konſerwuie Imię Attrebátow dáwnych ludzi Goli Belgiczney, Ziemię ma urodzáyna w zbożá, y páſtwiſká, kray Ludny. Dzieli ſię ná 9. Káſztellánii, ktore w ſobie zámykáią wſiow 850. Oblany Skarpą y Aą Rzekámi, ma Miáſtá Arras, Betun, Air, S. Omer, Hesdin, Bapome, Lens, Lillers, Renti, Perwe, Aveſnes, Aubigny, y Teruane.

ARRAS Miáſto Stołeczne nád Skarpą, wielkie, rozdzielone ná dwie części, murem, Foſſą, y Wałem oblanemi Rzeczką Krinchon, wygodną Rzemieſlnikom, przyozdobione Rátuſzem pięknym, y Zegárem ná Wieży wyſokiey, Miáſto to Kupieckie, bogáte w hándle, y ufortyfikowáne regulárnie, zmocnione Cyttádellą, ma Biſkupá Paná ſwego doczeſnego, Prezydentá Stánow tego Grafstwá, w Dyecezyi ſwoiey ma Páráfii 400. Opáctw 18. Ludwik XIII. ie odebrał Hiſzpánom R. 1640. záſzczycone Urodzeniem Janá Sylwiuſzá, y innych wielu godnych ludzi.

BETHUN nád Biettą ufortyfikowáne y przyozdobione pięknemi Koſciołámi, náywięcey obfituie w Sery. Záſzczycone Imieniem wielkiego Domu Bethunow, z ktorych byłá Janá III. Krolá Polſkiego Żoná, ma Zamek mocny. Gaſton Fráncuſki Stryi Ludwiká XIV. Xiąże Orleáńſki z tąd wygnał Hiſzpánow R. 1645.

AIRA nád Liſem mocne, y piękne, odebráne Hiſzpánom R. 1676.

S. OMER nád Aą wielkie, piękne, y mocne, bo z iedney ſtrony Rzeką oblane y błotámi, z drugiey Zamkiem zmocnione y Foſsámi z báſtyonámi, odebráli ie Fráncuzi R. 1677. ma Biſkupá ſwego y w Dyecezyi Opáctw 10., y Páráfii 110. bliſko Miáſtá ieſt iedno iezioro, ná ktorym wyſpy pływáią mieſzkáne od ludzi.

HESDYN nád Kánchą zmocnione błotámi, iednák odebráne od Fráncuzow R. 1639.

BAPOME położone ná tákim mieyſcu, gdzie y kropli nie máſz wody.

LENS nád Suchetem mocne, y wſłáwione wygráną Fráncuſką R. 1648.

F L A N D R Y A.

TA Prowincyá od Károlá W. dána w dyſpozycyą Gubernátorá, á od Károlá Łyſego dána Baldwinowi záſlubionemu z Corką iego Judytą według Korneliuſzá Krolową Angielſką, iego Sukceſſorowie po tym Grafámi ſię poczynili áż do Filippá śmiáłego Xiążęciá Burgońſkiego.

FLANDRYA ma około 11. mil náſzych w ſzerz, y tyleż w zdłuż, w mieyſcu zdrowym, gruntá ma obfituiące w zbożá, páſtwiſká, ma mieć 35. Miáſt murowánych, Wſi 1158. Opáctw 48. Ludna, y cáła ſię może názwáć iednym Miáſtem.

Dzieli ſię ná 3. Części generálne: Flándryą Teutoniczną, Imperyálną, y Valonne Teraz iednák te Części názywáią ſię od ſwoich Monárchow.

FLANDRYA FRANCUSKA Zámyka w ſobie Beliaże, iákoby Powiáty zwá-

ne Furnes, Bergves, S. Vinox, Bourbourg, Caſſel, Beleul, y Ipres. Ludwik XIV. przez Pokoy Ráſztádzki uſtąpił Domowi Auſtryáckiemu Furnes, Ampacht, Loo, Dixmunde, Ipres, Ruſſerard, y z ich dependencyámi, zoſtáwiwſzy ſobie niektore.

FURNES nie wielkie Miáſto Murem opasáne, y przyozdobione Kánáłámi, á naywięcey bogáte w mánufáktury Sukienne, ma w ſwoiey Káſztellánii 72. Wſiow, záſzczycone iednym Domem, gdzie Ludwik XI. będąc Delfinem mieſzkał z młodości.

BERGUE álbo S. Vinox názwáne od niego, ktory tám fundował Kláſztor R. 680. przy ktorym y Miáſto ſię ufundowáło, ludne, ufortyfikowáne, y w hándle bogáte, należy do Fráncuzow, ma w ſwoiey Káſztellánii Wſiow 32.

DUNQVERQVA nád Kolmą od Ludwiká XIV. kupione od Królá Angielſkiego zá cztery Miliony, ále záraz y fortyfikácye znieſione, dla dánia mieyſcá Portowi.

MONTCASSEL położone ná Gorze, wſłáwione bátálią wygráną Filippá Wálezego Krolá Fráncuſkiego R. 1328. przeciw Flámanom rebellizuiących przeciw Pánu włáſnemu, y poſponuiącym Fráncuzow, bo ná Chorągwi pierwſzey Krolá ich názwáli ználezionym, wyrobiwſzy kurá ná Wierzchu, y dwá wierſze Fráncuſkie:

Qvand ce coqv çy chantera
Le Roy Irouvè çy entrera, co ſię znáczy po Polſku:
Kiedy ten Kur tu piáć będzie, Krol ználeżny nás zdobędzie.

Ale ſię omylili, bo kur nie zápiał, á Krol ich zdobył ná 20000. trupem położywſzy, zá ktorą wygráną Filip 25000. Tálerow intráty zápiſał Koſciołowi Pánny Máryi w Páryżu.

IPRES nád Rzeką Iper, wygodną z Náwigácyi, bogáte w Mánufáktury, y iármárki, ufortifikowáne mocno, odebráne przez Fráncuzow R. 1678. ma ſwego Biſkupá y w Dyecezyi Páráfii 150.

GRAVELINES nád Aą obronione w około kánáłámi, nie wielkie ále mocne, Fráncuzi ie odebráli R. 1658.

FLANDRYA HOLENDERSKA.

TA Część ieſt ná Pułnocney ſtronie, zámyka w ſobie Miáſtá Ekluzę Sas de Gand, Ardenburg, Midelburg, Iſendic, Ziemię Vaterulier, Hulſt, Axel, Aſſenede, Buchand, Saeſting, Doel, Kelten, y Wyſpę Kadſant. Tych wſzyſtkich Holendrowie zdobyli podczás Rewolucyi, y uſtąpione im ſą przez Tráktát Munſterſki, ten iednák wſzyſtek kray oblany wodámi, y błotámi.

EKLUSE nie wielkie Miáſto, ále mocne, y Port máiący wielki, Holendrowie ie Hiſzpánom odebráli Roku 1604. ma około ſiebie Fortec kilká mocnych.

SAS de GAND Fortecá bárdzo mocna, zowiąca ſię kluczem tego kráiu, ma iezioro ſłedno, álbo kánáł, ktory wſzyſtkie wody do ſiebie ściąga oſuſzáiące Polá okoliczne dla páſtwiſk y zbоż, odebráne Hiſzpánom przez Holendrow Roku 1644.

ARDENBURG odebráne Hiſzpánom przez Holendrow R. 1604. ktorzy tám wſzyſtkie mieyſcá Swięte zruynowáli.

HULST náleży do Holendrow od R. 1645. y ma pod ſobą 12. Miáſteczek, tu ſię urodził Cornelius Janſenius Biſkup Gándſki, ktorego Imię, y errory utrzymuią ſkryci Heretycy Jánſeniſtowie, lubo ten Biſkup wyrzekł ſię tych errorow, y był ná Concilium Trydentſkim Poſłem od Filippá II. Krolá Hiſzpáńſkiego.

FLANDRYA CESARSKA.

PRzedtym zwána Hiſzpáńſka, ále Cesárzowi uſtąpiona, iáko wyżey. Zámyka w ſobie dwie Kwátery, Pierwſza zwána GAND, máiąca w ſobie Miáſtá y Kaſztellánie zwáne Gand, Kurtray, Udernarde, ſtary Gand, Dodermunde, Aloſt, Waes, Borneym, Beverem, Aſſenede Buchot; Drugá Kwáterá BRUGES zámyka w ſobie Miáſtá Bruges, Dam, Oſtende, Nieuport, y Dixmunde. Tá część byłá náyobſzernieyſza, ále Holendrowie odebráli wiele podczás Rewolucyi, co im było uſtąpione przez Pokoy Munſterſki.

GAND Miáſto Stołeczne Flándryi nád Rzekámi Lis, Lieva, Moeta y Eſcot, obſzerne ná 3. mile w około, rozdzielone Rzekámi ná 26. Wyſp, y złączone tyląż Moſtámi, ále procz tych ma 64. moſtow, ufortyfikowáne, y zmocnione Cyttádellą, wyſtáwioną od Károlá V. Cesárzá, ktory ſię tu urodził, y dotąd ſię w Páłácu tyle Pokoiow máiącym ile dni w Roku konſerwuie kolebká iego, ma Biſkupá ſwego, y tu ſię odpráwuie Rádá Prowincyi Flándrſkiey inſtytuowána R. 1404. od ktorey idzie Apellácyá do Parlámentu Matińſkiego. Zwáne było przedtym Wanda od Wándálow, ktorzy tu mieſzkáli.

CAUR-

CAURTRAI nád Lisem záſzczycone Mánufákturámi ſukiennemi y płociennemi, Fráncuzi przed oddániem Holendrom ſpuſtoſzyli Fortecę R. 1684.

OUDENARDE mocne y obronione Cyttádellą, záſzczycone Mánufákturámi ſzpálerow, y kobiercow, Fráncuzi ie oddáli Holendrom przez Pokoy Nimegſki R. 1679.

DONDERMONDE nád Eſkotem y Dendrą przyozdobione pięknemi kámienicámi, z ktorych káżda ma Ogrod Włoſki, y przed Fáciátą Fontánnę, Kray ten kiedy chce záwſze może oblác Polá wodámi przez induſtryą Kánáłow wyrobionych, nie dáwno tám w iednym mieyſcu chłop ználazł Dzban wielki pełen Metállow złotych pod Imieniem Antoniusá Piusá M. Aureliusá, y Lucyusá Verusá 900. káżdy ważył dwá Dukáty. U Kápucynow ieſt ieden Krzyż nieoſzácowány, w miſterney bárdzo robocie.

ALOST nád Dendrą mocne y ufortyfikowáne Foſsámi, záſzczycone mánufákturámi Kobiercow y ſłáwnymi iármárkámi, w tym kráiu ieſt przeſzło 180. Wſi procz Miáſt y Miáſteczek.

GRAMONT y Ninove náleżą tu tákże.

Kray VAES ma Miáſto S. Mikołáiá bliſko Anwerſu.

BRUGES Stołeczne Miáſto ſwoiey Kwátery, oblane wielą kánáłow, wielkie, piękne, y zmocnione murámi, y Foſsámi pełnemi wody, bogáte z mánufáktur rożnych, y hándlow, záſzczycone Urodzeniem Jáná Burgſkiego Málárzá, y pierwſzego Inwentorá delikátnych fárb, do ktorego umyſlnie Alfons I. Krol Neápolitáńſki iezdził dla náuczenia ſię ſekretu ználezionego, ktorego wyuczony, wyiechał, y wydał Sekret.

OSTENDE Miáſto y Port Morſki, oblany dwiemá kánáłámi w około, ná ktore okręty wniść mogą, y z támtąd kto do kąd chce może ſię morzem wybráć, Miáſto to ieſt mocno ufortifikowáne, kiedy wytrzymáło átták Hiſzpáńſki przez 3. Látá R. 1601.

NIEUPORT álbo Nowy Port zmocnione Cyttádellą, ma tákie iámy, ktore otworzywſzy może ná 3. mile wodą zálać Polá, oſobliwie przeczywko Attákom Nieprzyiacielſkim, tu przy tey ſtronie połáwiáią ſię ſledzie.

DIXMUDE nád Rzeką Yperle, mocno ufortifikowáne w mieyſcu weſołym, y wſłáwione delikátnemi máſłámi, y iármárkámi ná konie.

FLANDRYA VALON'NE.

TA Część ieſt náywſchodnieyſza, y cáła należy do Fráncyi, ieſt między Liſem y Eſkotem, zámyka w ſobie Ziemie zwáne Tournay, Douay, Lille, y Miáſtá zwáne Lille, Turnay, Douay, Orchies, S. Amand, La Baſſee, Armentier, y Menin.

LILLE Miáſto Stołeczne nád Deulą mocne, y ufortyfikowáne Cyttádellą, wſłáwione Mánufákturámi naybogátſzych máteryi, odebráli ie Fráncuzi R. 1667. ma ieden Dom czworográniáty Gáleryámi ná około przyozdobiony, gdzie ſię Kupcy ná rozmowę ſchodzą, miewáło przedtym ſwoich Káſztellánow włáſnych Pánow.

TOURNAY rozdzielone ná dwie części Eſkotem, dáwne, wielkie, y záſzczycone Mánufákturámi 72. Rzemieſt, mocne y obronione Cyttádellą od Fráncuzow wyſtáwioną, naymocnieyſzą nád inne, ma ſwoy Párláment, y Biſkupá, á w Dyecezyi 30. Opáctw, y Páráfii 200. przyozdobione Páłácámi Biſkupim, Párlámentſkim, Rátuſzem, y Arſenałem, á oſobliwie wſłáwione nayprzednieyſzemi tu z tąd rąbkámi y koronkámi, odebráli ie Fráncuzi Roku 1667.

MENIN nád Liſem nie wielkie ále weſołe, záſzczycone Suknámi przedniemi, y piwámi dobremi białemi názwánemi. Ludwik XIV. uſtąpił tego Miáſtá, y Tournay z ich zupełnemi Ceſárzowi R. 1714. przez Tráktát Ráſztádzki.

DOUVAY nád Skarpę Miáſto wielkie, mocne, y ufortyfikowáne Cyttádellą, należy do Fráncuzow, ma Akádemią fundowáną od Filippá II. Krolá Hiſzpáńſkiego R. 1572. máiącą fundácyą ná 12. Anglow, z kąd ich poſyłáią do Anglii ná náwrácánie ná Wiárę, ma w iednym Koſciele miſterna reprezentácyą Rudolfá Ceſárzá, ktory potkáwſzy Xiędzá idącego z Nayświętſzym Sákrámentem zſiadł z koniá, á Xiędzá wsádził ná ſwoie mieyſce, idąc ſam pieſzo przy nim ná náznáczone mieyſce.

ORCHIES záſzczycone mánufákturámi Sukien y rożnych máteryi.

S. AMAND nád Skarpą wſłáwione Opáctwem Benedyktyńſkim bogátym, y Koſciołem wſpániáłym Milion Tálerow koſztuiącym, y wodámi zdrowemi ná defektá Ludzkie.

ARMENTIERE záſzczycone Suknámi pięknemi, należy do Fráncyi.

LA BASSE nád Deulą záſzczycone wytrzymániem wielu áttákow, należy do Fráncyi od R. 1668.

HAN-

HANNONYA.

TEn kray był mieszkány od Nerwienow mocnych, y z trudnością záwoiowánych, názwány był Pánnonią od Bogá Pán, ktorego adorował, á potym *Saltus Carbonaris* od lásu węglowego, teraz záś bierze Imię swoie od Rzeki Haisne, ciągnie się od Południá do Północká 14. á od Wschodu do Záchodu 16. położone w Powietrzu zdrowym, obfituie w zbożá, pástwiská, kruszce żelázne, ołowiáne, Gory mármurowe, ma w sobie Miást 24. Wsi 950. Opáctw 26. oblany Rzekámi Eskot, Sambra, y Haisna. Połową náleży do Cesárzá w pułnocney stronie, á połową do Fráncuzá w Południowey. W Cesárskiey część są Miástá Mons, Gvillain, Binta, Reulx, Soignies, Brain le Conte, Engien, Halle, Lessina, Hievres, y Leusá. W Fráncuskiey záś części są Miástá Bouchayn, Valensien, Conde, Bavai, Maubeuge, Qvesnois, Landrecis, Avesnes, Bomont, Chimay, Philippe Ville, y Marienburg.

BOUCHAIN nád Eskotem, ma bydź fundowáne od Pepiná ná pámiątkę wygrányey ná tym mieyscu przeciw Teodorykowi Krolowi Gockiemu, ufortyfikowáne wodámi, w około zámkniętemi, ktore w potrzebie otworzywszy, może oblać Miásto w około, Fráncuzi ie iednák odebráli R. 1676. y wzięli mu Imię Pánny, ktorym się tytułowało przedtym, bo było nie dobyte.

VALENCIENNES nád Eskotem fundowáne od Wálentyniáná Cesárzá, wielkie, piękne, bogáte w hándle, y mocne, Fráncuzi ie odebráli R. 1677. ná około ma rowniny żywiące w kánáłach wiele łábędziow.

CONDE nád Eskotem y Haisną, tytułuie się Xięstwem, y należy do Krewnych Krolow Fráncuskich R. 1487.

BAVAY nád Osną konserwuie ieszcze w sobie stárodáwne Amphitheátrum, Akwedukt, inskrypcye, &c.

MAUBEUGE nád Sambrą Miásto Kupieckie, y obronione Fortecą regulárną, zászczycone Kápitułą Pánien Kánoniczek, instytuowánych od S. Aldegundy, od ktorey Imienia się zowie, y ma Rząd nád tym Miástem Absolutny.

LANDRECI nád Sambrą nie wielkie, ále wstáwione fortecą mocną wytrzymáwszy átták Károlá V. Cesárzá z 50000. Woyská R. 1543. przez 6. Miesięcy, náleży, do Fráncyi, od Roku 1659.

PHILIPPE VILLE nád Meuzą ná skále ufortyfikowáne, náleży do Fráncyi od Roku 1659.

AVESNES nád Oeprą nie wielkie, ále wesołe y mocne.

BEAUMONT nád Sambrą obronione Zamkiem ma pod sobą Wsi 15. náleży do Xiążęciá Chimay.

CHIMAY nád Blanchą, ma Xiążąt swego Imienia y przyozdobione Páłácem ich y Ogrodem wspániáłym nákształt Labiryntu, náleżało do domu De Croix ále teraz ma właśnych Xiążąt, do Fráncyi náleży,

MARIEMBURG między Blanchą y Nigrą Rzekámi, fundowáne od Máryi Krolowey Węgierskiey y murem opasáne R. 1522.

KAMBRAYSKI KRAY

położony między Pikárdyą, Artezyą y Hánnonią, náleży do Fráncyi, ma Miásto náyznácznieysze

KAMBRAY Miásto Stołeczne nád Eskotem wielkie, y pięknie regulowáne, liczy się bydź między náymocnieyszemi w Europie, bo obronione dwiemá Cyttádellámi, przyozdobione ulicámi obszernemi, y Rátuszem ozdobnym, ná ktorym Zegar iest osobliwy. Bo ile rázy biie godziny, záraz y muzykę reprezentuie w gróniu rożnych Koncertow, skázuie razem godziny, Dni, Rok, Kurs Słońcá, y Miesiącá, niżeli záś ma wybiiáć godziny, reprezentuie Mękę Páńską w Osobách máłych, ktore się schodzą do Dzwoná, y káżda z nich uderza młotkiem tyle ile godzin potrzebá, tákże y Kościołem Kátedrálnym pięknym y wspániáłym, zászczyconym Obrazem NN. Pánny málowánym od S. Łukaszá, ma Arcybiskupá swego tytułuiącego Xiążęciem Kambráńskim, w Dyecezyi ma Páráfii 598. á w Mieście 2. Opáctwá, oddáne to Miásto od Hiszpánow Ludwikowi XIV. Krolowi Fráncuskiemu R. 1677. Zászczycone ostátnim Pokoiem tám zákończonym między Cesárzem y Krolem Hiszpáńskim R. 1725.

CATEAUCAMBRESIS Miásteczko zászczycone Tráktátem tám zákończonym między Henrykiem II. Fráncuskim, y Filippem II. Hiszpáńskim Krolámi R. 1559.

CZĘSC PUŁNOCNA HANNONII

náleżąca do Cesárzá.

MONS Miásto Stołeczne nád Truilą y Haizną Rzekámi, wielkie, y zmocnione wo-

wodámi zámknionemi, ktore otworzywszy mogą oblać polá w około Miástá, y nieprzyiacielá zaláć, z strony záś wschodniey że nie mász wod, są Fossy y Bástyony wielkie. Ma swoy Párláment, y dla cáłey Prowincyi, bogáte w mánufáktury, y kupiectwá rożne. Zászczycone Opáctwem S. Gertrudy, ktorá Roku 645. opuściwszy Swiát, y Tytuł Gráfowey Hánnońskiey zámknełá się w iedney Celi ná pokutę, y ná tym mieyscu postáwiony teraz Kościoł, przy ktorym iest fundowána Kápitułá Kánoniczek liczących się 30. ktore się z Herbow swoich stárych y prawdziwych Szláchęckich wywodzą, chodzą w białych sukniách, y wolno im opuścić prebendy swoie zá iście zá mąż w náznáczonym czásie; Cesarz podáie wákánse tych Pánien. Ludwik XIV. wziął był to Miásto Hiszpánom Roku 1691. ále im ie oddał przez Pokoy Ryswicki Roku 1697.

S. GISLAIN nád Haizną zászczycone Opáctwem S. Gislainá, ktorego Opát iest Pánem tutecznym.

SOIGNIES nád Senekką náleży do Kápituły S. Wincentego, ále lás pobliski pod tymże Imieniem corocznie Cesárzowi importuie 25000. Tálerow.

ANGVIEN ma swoiego Xiążeciá włásnego, y bogáte w mánufáktury kobiercow.

LEUSE nád Dondrą wsłáwione bátáliją wygráną Fráncuzow przeciwko Niemcom, y Kolligátom 19. Wrzesniá Roku 1691.

N A M U R.

GRáfstwo to iest gorzyste, ále żyzne, y bogáte w kruszcze ołowiáne, y żelázne, iáko y mármury czarne, iáspisze, węgle kámienne, ma y kámienie ná opal zážywáne, zwáne Houles. Ortelius pisze, że te kámienie náturálnie zápaláią się z wodą, á gászą oliwą. Ma Miástá Namur, Bouvines, Harlemont, Valkurt, Tille Chateau, y Challeroi. Przy tym ma Burgow y Wsiow 420. y wiele Opáctw bogátych.

NAMUR Miásto Stołeczne, ma swego Biskupá ustánowionego od Páwłá IV. Papieżá Roku 1559. wielkie, piękne, y w hándle bogáte, ufortyfikowáne, y obronione ná skále mocną Cyttádellą, odebráli ie Fráncuzi Roku 1692. á im Anglowie Roku 1694. ále potym oddáne Hiszpánom náleży do Cesárzá.

BOUVINES zászczycone bátáliją wygráną Filippá Auguftá przeciw Ottonowi Cesárzowi Roku 1213.

HARLEMONT nád Meuzą regulárnie ufortyfikowáne od Károlá V. Cesárzá, náleży do Fráncyi.

CHALLEROY Miásto mocne od Hiszpánow ufortyfikowáne náleży do Cesárzá, lubo przez dwá rázy od Fráncuzow odbieráne.

L U X E M B U R G.

XIęstwo to mieszkáne było od Trewirow, ktorych Meroweusz záwoiował przyłączywszy ie do Xięstwá Mozellánskiego, ále potym Sygfryd Graf Kurycki złączywszy sobie niektore Zamki, uczynił się Grafem Luxemburgskim, ktore Gráfstwo po rożnych sukcessyách, dostáło się Wencesláwowi Brátu Cesárskiemu, dla ktorego Cesárz erygował ie ná Xięstwo Roku 1346. po nim bezpotomnie zeszłym spádło ná Wencesláwá Cesárzá Wnuká iego, ten ie dał w posąg wnuczce swoiey Elżbiecie, ktorá że bezpotomnie żyłá z Xiążęciem Brábándzkim dárowáłá ie Filippowi dobremu Xiążęciu Burgońskiemu R. 1442. Ktore się potym dostáło z Máryą, iáko y inne Domowi Austryáckiemu, Karol II. Krol Hiszpáński ustąpił go Fráncuzom R. 1684. ále teraz náleży do Cesárzá z inszemi nálezytościámi. Stány tego Xięstwá bywáią zgromádzone 3. z Duchowieństwá Szláchty, y pryncypálnych Miást.

Tá Prowinciá iest między Limburgiem, Arcybiskupem Trewirskim, Lotáryngią, y Biskupstwem Leodyiskim, iest ledwie nie większa nád inne. Oblana Rzekámi, Mozellą, Sourą, Ourtem, y Semoią, nie wszędzie obfituie w zbożá. Dzieli się ná dwie częśći názwáne Kwátery. Pierwsza Kwáterá Niemiecka zámyka w sobie Miástá Luxemburg, Thionville, Remiche, Gravemocheren, Diekirg, Bidburg, Clerwo, y S. Vit. Druga Kwáterá Wálońska ma Miástá Montmédi, Ivoix, Orchiment, Virton, Arlon, Chiny, Neuchatel, Bastogne, Compalise, Roche, Rochefort y Durbuy.

LUXEMBURG Miásto Stołeczne rozdzielone ná Niższe, y Wyższe, zmocnione Fortecą od Fráncuzow wystáwioną, y od nich názwáną niedobytą, iednák to Miásto musieli oddáć Hiszpánom przez Pokoy Ryswicki, blisko tego Miástá iest iedná wy-

foka Máſſá z kámieni kwádrátowych wyrobiona, ná ktorey wierzchu ieſt orzeł ſtoiący z otworzonemi ſkrzydłámi.

THIONVILLE nád Mozellą mocno ufortyfikowáne, záſzczycone náyukontentowáńſzą tu rezydencyą Károlá W. Cesárzá, ktory tu zgromádzał Stány y tu wydzielił Páńſtwá Trzemá Synom.

S. VIT náleży do Xiążęciá Oráńſkiego.

FOREST ARDENNE ma lás máiący ná około 20. mil, á we środku Opáctwo, S. Hubertá.

KWATERA WALONSKA znácznieyſze ma Miáſtá.

MONTMEDI nie wielkie ále mocno ufortyfikowáne, Fráncuzi ie odebráli Roku 1657.

ARLON Márkizát máiący w ſobie 119. wſi, Miáſto to przedtym názwáne *Ara lunæ*, bo tám Trewirowie wyſtáwili byli Ołtárz Mieſiącowi.

CHINY Stołeczne Gráſtwá tegoż Imienia, ále po wymárłych Grafách náleży do Xięſtwá od Roku 1272.

BASTOGNE Miáſto weſołe, piękne, y mocne, zámyka w ſwoiey Juryſdykcyi 145. wſi.

ROCHE mieyſce náyprzyiemnieyſze dla Łowow.

BOUILLON nád Semoią zmocnione Zámkiem ná ſkále, záſzczycone Imieniem ſwoim dánym Xiążętom włáſnym.

L I M B U R G.

XIęſtwo to mieſzkáne było od Hunnikow, y Eburonow, Cesárz Wenceſłáw erygował go ná Xięſtwo, á Adolf Graf Bergſki przedał ie Jánowi I. Xiążęciu Brábándſkiemu Roku 1280. Teraz częścią należy do Holendrow, częścią do Cesárzá. Położone między Juliią, y Biſkupſtwem Leodyiſkim, ma 10. mil támecznych w zdłuż, á 7. w ſzerz. Obfituie w zboża, Aptekárſkie zioła, w Kruſzce żelázne, y ołowiáne, w mármury, y wody zdrowiu ludzkiemu ſłużące.

Dzieli ſię ná 4. Części: Pierwſza Fauqvemont, Druga Gráſtwo Dalem, 3. Bolduk, 4. Xięſtwo Limburg. Pierwſze 3. náleżą do Holendrow z Maſtrychtem.

LIMBURG Miáſto Stołeczne nie wielkie, ále mocne z ſwoiey ſytuácyi ná ſkále nád Wizą, Holendrowie ie byli odebráli Roku 1632. ále Hiſzpáni im ie wzięli, á tym znowu Fráncuzi odebráli R. 1675. y zruynowáwſzy fortyfikácye y Zamek oddáli Hiſzpánom przez Tráktát Nimegſki R. 1678. teraz do Cesárzá náleży, ma pod ſwoią Juryſdykcyą Miáſtá Monſen, Valhorn, Spremont, Balen, Herve, y Spa.

SPA Miáſteczko wſłáwione wodámi bárdzo zdrowemi, rozdzielonemi ná dwie Fontánny zwáne Sawinia, y Puhon, o ktorych Pliniuſz piſze *Lib. 32. Hiſt. natur.*

FAUQUEMONT nád Gállipą wielkie, mocne, y Zamkiem obronione, Fráncuzi ie odebráli Roku 1672. y zruynowáwſzy oddáli Holendrom przez Pokoy Nimegſki.

DALEM nád Berminem Stołeczne Gráſtwá pártykulárnego.

MASTRICHT Miáſto mocne, y złączone Moſtem z Miáſteczkiem.

VYCK, Holendrowie ie odebráli Hiſzpánom R. 1632. á im Fráncuzi Roku 1673. ále im wrocone przez Pokoy Nimegſki, ma kilká wſi náleżących do ſiebie w Biſkupſtwie Leodyiſkim.

B R A B A N C Y A.

TA Prowincyá byłá mieſzkána od Rypuiárow, máiących włáſnego Xiążęciá Brabánckiego, Pepin ią był przyłączył do Fráncyi, á Lotáryuſz dał ią Brátu ſwemu Károlowi, tá przez rożne ſukceſſye doſtáłá ſię w Dom Burgońſki, po tym Auſtryácki, iákoż y teraz náleży do Cesárzá, ma w zdłuż 22. mil támecznych, á w ſzerz 20. Oblaná Rzekámi Eſkotem, Rupelem y Dommelem, Gruntá ma obfituiące w zboża, páſtwiſká, ma w ſobie około 26. Miáſt murowánych, y ufortyfikowánych, á 700. wſi. Náleży częścią do Cesárzá częścią do Holendrow, y dzieli ſię ná Brábáncyą Imperválną y Holenderſką.

BRABANCYA IMPERYALNA ieſt przy ſtronie Południowey y obſzernieyſza od Pułnocney, ma Miáſtá pryncypálnieyſze:

BRUXEL Miáſto Stołeczne, wielkie, ludne y bogáte w mánufáktury rożne y hándle, przyozdobione wielą Kościołow wſpániáłych, y Domámi ozdobnemi, kanáłámi,

Fon-

Fontánnámi, od Senny Rzeki ciągniącemi śię, nád ktorą Rzeką ieſt położone, záſzczycone Rezydencyą Gubernátorow, iáko y teráźnieyſzey Gubernántki cáłego Belgium Elżbiety Sioſtry Cesárſkiey, ná ktorey wiázd publiczny zápátrzywałem śię w Roku 1725. Przytym záſzczycone ſądámi, y Trybunałámi Prowincyálnemi, y dla tego záwſze nápełnione ziázdem Szláchty. Károl V. Cesárz tu Akt ſolenny rezygnácyi uczynił tych Páńſtw Filippowi II. Synowi ſwemu. Roku 1695. to Miáſto bombámi zdezolowáne od Fráncuzow, ále iuż repárowáne. W Koſciele S. Geduły ſą konſerwowáne Hoſtye Swięte ukrádzione, ále ználezione u Zydow. W Rátuſzu ieſt obráz wielkiego ſzácunku wyrážáiący Seleuká Práwodáwcy Greckiego, gdzie cudzołożnikom wſzyſtkim oczy łupáć kazał, y kiedy Syn iego náypierwſzy Práwo przeſtąpił z miłości Oycowſkiey ſobie Práwe, iemu lewe wyłupáć oko kazał. W Káplicy Krolewſkiey ſą ſzpálery bárdzo bogáte reprezentuiące początek, y przyczynę inſtytucyi Orderu Runá Złotego. To Miáſto zámyka w Kwáterze ſwoiey Powiáty zwáne: Aſche, Gaetbeck, Roman, Brabant Vallon, Hulpen, Roo, Campenhout, Vilvorde, y Gráſtwo Grimberg, y Nivelle.

NIVELLE Miáſto pięknie tytułuiące śię Márkizátem Imperyálnym, záſzczycone Kápitułą Kánoniczek liczących śię 42. ktore śię z 4. Herbow wywodzić powinne, zá Miáſtem wolno im po Swiecku chodzić, w Domách mieſzkáią po 3. y 4. rázem, ma tákże y Kápitułę Kánonikow, ktorzy w náznáczone dni przychodzą do Koſcioła Kánoniczek, y z niemi Psálmy ſpiewáią, w obudwoch záś Kápitułách Xieni prezyduie, y prezentuie ná wákuiące Beneficiá po śmierci, lub po poſtánowieniu ktorey Kánoniczki: to Opáctwo fundowáne ieſt od S. Gertrudy Pierwſzey Xieni Corki Pepiná ſtárego, y Xieni tu ieſt Pánią tego Miáſtá. Przy Zegárze Mieyſkim ieſt iedná Statuá żelázna chłopá reprezentuiąca, ktora młotkiem wybiia godziny, dla czego tám przyſłowie dla zlekce ważenia oſoby urosło: Jan z Niwelli, iákoby ten chłop.

LUVAN nád Dylą Miáſto Stołeczne Kwátery ſwoiey, wſłáwione Akádemią náypierwſzą w tych Prowincyách, w ktorey ieſt 20. Kollegiow, Rektor Akádemiczny co 6. Mieśięcy obierány bywa, y ma pierwſze Mieyſce w Mieyſkim Mágiſtrácie, ma w ſobie 12. Ulic wielkich, 140. mnieyſzych, y 4. Fontánny publiczne ufortyfikowáne wyſokiemi murámi, foſſámi, wáłámi, y ma 12. Brám, położone między weſołemi, y pięknemi ogrodámi, y winnicámi, ále nie ieſt ludne.

KWATERA LUWANSKA ieſt między Anwerſem, Namurem, Leodyą, y Bruxellem. Ma w ſobie Powiáty zwáne, Griz, Inkurt, Geſt. Viroponcki, Judoigne, Sandraim, Orp, Hannugo, Landen, Cumtlih, Haeglant, Xięſtwo Arychot, Sichem, Dieſt, Leuve, Tillemont, Gemblur, y Luvan.

ANVERS albo ANTWERPIA nád Eſkotem Miáſto Stołeczne Markizátu Imperyálnego, náywiękſze w Brabáncyi, ma Rynkow publicznych 22. Ulic 200. kánáły wielkie 2. ná iednym z nich może śię mieśćić 100. okrętow, y nád nim ieſt 74. Moſtow, piękne, ufortyfikowáne, obronione Cyttádellą regulárną, ma Biſkupá ſwego erygowánego tám przez Páwłá IV. Papieżá Roku 1559. Przedtym bywáło náybogátſze w hándle, ále podczás nieſzczęśliwego pánowánia Filippá II. Krolá Hiſzpáńſkiego, kiedy śię zkonfederowáły Pułnocne Prowincye, utráciło wiele przez przenieśienie śię wſzelkich hándlow do Amſterdámu z náybogátſzemi Kupcámi, z przyczyny piekielney Kálwińſkiey Sekty. W Koſciele Kátedrálnym ſą wielkiego ſzácunku Obrázy reprezentuiące ieden Chryſtusá Páná w grobie, drugi Herodyádę trzymáiącą w ręku S. Janá Chrzciciela Głowę, Trzeci S. Janá Ewángeliſtę w wánnie oliwney goreiącego, te 3. Obrázy ſą málowáne od iednego Marſzáłká, ktoremu z páſſyámi upodobáney iedney Corki Oyciec niechciał dáć zá Zonę życząc ią ſobie wydáć zá Málárzá, ten z niecierpliwośćią w tym momencie poiechał do Rzymu, y tám śię w krotce wyćwiczył w Málárſkich ſztukách, y ná pámiątkę wymálował te Obrázy náyſzácownieyſze w tych Páńſtwách, ktory ná weyſciu do tego Koſcioła ieſt pogrzebiony z tą inſkrypcyą:

Connubialis amor de mulcipe fecit Apellem.

Między innemi uciechámi w tym Mieśćie odpráwia śię ſolenná Proceſſya z tryumfálnemi wozámi, zamkámi, y ogniámi Artyficyálnemi, iáko y rożnemi monſtrámi, á między niemi z iednym Olbrzymem uármowánym, y tá ma bydź ná pámiątkę, że tu kiedyś był Zamek, ktorego ieſzcze znáki ſą, gdzie Pan tuteczny mieſzkał ták roſły iák Olbrzym, ktory przeieżdżáiącym przez tę Rzekę náznáczył okupowáć śię pod kárą ucięcia Ręk, iákoż to Miáſto ma w Herbie ſwoim Zamek y dwie Ręki ucięte, y z tąd śię názywa od *Hand* iákoby Ręki po Niemiecku y *Werpen* iákoby rzucáć, bo tym ktorym ucináno Ręce, záraz ie wrzucáno w rzekę.

KWA-

KWATERA ANTWERPSKA procz Márkizátu Imperyálnego zámyka w sobie Powiáty zwáne Rien, Akel álbo Gráfstwo Kantowroyskie, Santuen, Herental, Turnhut, Gráfstwo Hoxtrate, Miásto Santelit, y inne

MALINIA nád Dylą Stołeczne Miásto Prowincyi tegoż Imienia záfzczycone Stolicą Rády wielkiey zgromádzonych z wszystkich Prowincyi Imperyálnych, ma Arcybiskupá swego Prymásá Prowincyi Belgicznych, Miásto piękne, w położeniu zdrowym, dla czego záfzczycone wychowánym w nim Károlem V. Cesárzem.

BRABANCYA HOLENDERSKA położona w Pułnocney stronie odebrána przez Holendrow Hiszpánom. Dzieli się ná 3. Powiáty zwáne Boisleduk, Baronia Breda, y Markizát Bergopzora.

BOLDUK álbo *Bois le Duc* nád Aą y Dommelem Rzekámi oblewáiącemi Miásto, y kánały z siebie wydáiącemi, piękne, y wielkie, á osobliwie mocne, bo w około łąkámi obtoczone, ktore wszystkie zálewáią się wodámi przeciw nieprzyiacielowi, fundowáne od Gotfrydá Xiążęciá Brábánckiego Roku 1184. obronione Cyttádellą, miáło Biskupá swego, ále że się w Kálwińskie bo Holenderskie ręce dostáło, tám teraz nie mieszka. Zámyka pod swoią Jurysdykcyą 4. Ziemie zwáne Ostervik, Kempenland, Peeland, y Maesland, wszystkie Ludne wśiámi y Miásteczkámi nápełnione.

BREDA Stołeczne Báronii náleżącey do Domu Nassaw Dillemburg Miásto wielkie y mocno ufortyfikowáne przez Holendrow Hiszpánom odebráne R. 1637.

BERGOPZOM Stołeczne Márkizátu tegoż Imienia nád Rzeką Zoan ná gorze położone, á oblane ná około wodámi y błotámi, ktore ie czynią nie dostępnym, ále tym bárdziey od Holendrow ufortyfikowáne. Károl V. Cesárz ie erygował ná Márkizát.

HOLLANDYA.
Albo
PROWINCYE ZKONFEDEROWANE.

FIlip II. Krol Hiszpáński ledwie co intencyą uczynił wykorzenić fałszywe náuki zárażáiące Páństwá iego z tych Prowincyi, ktore tám iuż były mocno záśiane, ná tych miást Pánowie zgromádziwszy się z siedmiu Prowincyi, uczynili między sobą ligę y konfederácyą ná bronienie ich wolnośći záłożonych ná fundámencie Wiáry Kálwińskiey, y w Gertrudembergu Akt solenny Konfederácyi odpráwili uczyniwszy sobie Wodzem y Protektorem Dom Xiążąt Auráńskich, zá ktorych mánudukcyą mocno się bronili y stáwáli do tąd, pokąd od Krolá Hiszpáńskiego nie były ich Prowincye zá wolne przyznáne przez Pokoy Munsterski Roku 1648. y tym sposobem te 7. Prowincyi odłączyły się od innych Dziesiąciu, ktore się zostáły przy Wierze S. Kátolickiey, á te 7. zá swoim Kálwinem poszły, názwáne Gveldra, Hollandya, Zelandya, Utrecht, Groninga, Fryzya, y Ower Issel, ktore formuią złączoną y zkonfederowáną Rzeczpospolitą, lub Stány Generálne. Tych ziázd odpráwuie się w Hádze, y przy nich ábsolutny Rząd złożony iest, y też Stány zgromádzone wypowiádáią woyny, pokoy czynią, Postom postronnym Audyencye dáią, odbieráią ich Propozycye y odpowiádáią, tym sposobem záś zgromádzáią się.

PROWINCYE zkonfederowáne, ktorych się liczy 7. deputuią z między siebie godnych y zásłużonych Deputátow tyle, ile chcą; Ci ziácháwszy się do Hági Miástá Rádom náznáczonego, záczynáią wraz wielką Rádę, y záśiádáią we środku iedney sáli u długiego stołu, ktorych będzie 30. álbo więcey, y z nich ieden rezyduie według Alternáty Prowincyi, ktora alternátá co tydzień odmienia się, á Pierwszy Deputát z Prowincyi nástępuiącey prezyduie, ten tedy Prezydent záśiáda ná pierwszym mieyscu, proponuie punktá, zbiera sentymentá Kollegow záśiádáiących, notuie konkluzyą, á ieżeli nie chce zákończyć długo trwáiących głosow, ná iego mieyscu prezyduie nástępuiący Pierwszy Deputát z przyszłego tygodniá. Do tegoż Prezydentá Ministrowie cudzoziemscy się adressuią, iemu kommunikuią wszelkich interessow, y u niego o áudyencyą proszą. W Rádney záś izbie Pisarz czyta wszystkie memoryáły siedzący niżey przy stole, y oddáie ie w Ręce Kommissárzow ná to wysádzonych dla zupełnego ich exáminowánia, ná ktorych rezolucyą Stány generálne się zgádzáią, y według iey Prezydent w Aktá zápisuie Deklárácyą, y kopią zápieczętowáną odsyła Po-

ła Poſtom. Táż sáma Rádá ma moc wypowiádánia Woyny, ſtánowienia Pokoiu, Aliáncyi, táxy monety, Przywileiow wáloru, Dyſmembrácyi, Unii, &c. áni ſię do tych Stánow Generálney Rády nikt nie mieſza oprocz opisánych Deputátow, y áni Gubernátor, áni Generał, áni Officyer Woyſkowy tám ma głos.

Przydáie ſię do tego, że w tey Rádzie lubo wielu Deputátow z iedney Prowincyi, káżda iednák Prowincyá ma ſwoy tylko ieden głos, y Votum decyduiące.

Drugá Rádá Stánow Generálnych ieſt złączona z Deputátow Prowincyi wſzyſtkich, ktorych liczbá ieſt náznáczona, Gweldrya ich poſyła dwoch, Hollándyá 3. Zelandyá 2. Fryzya 2. Utrecht záś, Ower Iſſel, y Groninga po iednemu. Tá Rádá przedtym ſtánowiłá Stány Generálne, ále teraz tylko exekwuie Deklárácye ich, dáie Páſzporty, ma ſtáránie około intrát, y około mieyſc zdobytych po Unii, ma ſuperintendencyą Woyſk, Fortyfikácyi, kontrybucyi, ktore kráie zdobyte wypłacáią, dyſponuie ſummámi ná Potrzeby extráordynáryine Stánow, y inne, uniwersáły wydáie, oſobliwie ná podátki, iednák zá konſenſem Stánow Generálnych. W tey Rádzie káżdy ma ſwoy głos, káżdy alternátą co tydzień prezyduie. Deputáci z Hollándyi y Zelándyi od Szláchty obráni tám ſą do śmierci, inni záś do dwoch, do trzech, á naywięcey do 5. lat Funkcyą ná ſobie máią. Gubernátorowie Prowincyi máią tu tákże ſwoy głos, y mieyſce, á Podſkárbi Generálny tylko mieyſce.

Trzecia Rádá zwána Skárbowa ieſt złożona z dwoch Deputátow z káżdey Prowincyi, z ktorych niektorzy odmieniáią ſię co 3. Mieſiące, tá Rádá ſłucha Ráchunkow Kommiſsárzow Generálnych z Percepty y dyſponowánych Summ rożnych Podátkowych, y Fiſkálnych, &c.

Czwarta Rádá Woyſkowa ſzerząca Jurysdykcyą ſwoię ná Morze ná Rzeki, czyni inweſtygácyą zátopionych okrętow, kárze záboyſtwá, Krádzierſtwá y wſzelkie złe uczynki, y rządzi wſzyſtkim cokolwiek może ſłużyć do beſpieczeńſtwá hándlow Morſkich, y do wygody żegluiących. Y kiedy ieſt wolá Stánow Generálnych, áby præparamentá czynić ná woynę, exekucyá tego náleży do Rády woyſkowey, ármowáć okręty, Rángi woienne regulowáć, y wſzyſtkę potrzebę prowidowáć. Tá Rádá dzieli ſię ná 5. Kollegiow álbo Isb: iedná ieſt w Amſterdámie, 2. w Rotterdámie, 3. w Hornie, 4. w Midelburgu Zelándzkim, á 5. w Fryzyi w Hárlingven. Káżda z nich Izbá ma 7. Deputátow, to ieſt 4. z tey Prowincyi, w ktorey ieſt Izbá Rádna, á 3. deputuią inſze Prowincye. W tych Rádách prezyduie Admirał álbo ná iego mieyſcu Vice Admirał. Ná náznáczoną záś woynę od Stánow Generálnych káżda Izbá Rádna w ſwoim Arſenále powinna ármowáć Okręty, y Zołnierzy pewną kwotę náznáczyć, ále záwſze naywięcey Arſenał Amſterdámſki powinien ármowáć. Honor Kápitánii Generálney, y Admirálſtwá Generálnego Stánow naypierwſzy był dány od Holendrow Gwilelmowi Naſſawowi Xiążęciu Auránſkiemu w rekompenſę záſług iego, ktore im wyświádczył dáwſzy protekcyą zkonfederowáney ich lidze, ále że zámyślał y o ábſolutnym Rządzie, w tey intencyi zábity z piſtoletu od iednego Fránkończyká Báltázará Gerárdá w Delfcie R. 1584. po nim zoſtał Admirałem Syn iego Máurycy. Po tym Fryderyk Henryk Brát iego R. 1625. ten umárł R. 1647. zoſtáwiwſzy po ſobie Gwilelmá II. ożenionego z Henryettą Máryą Corką Károlá I. Krolá Angielſkiego, ktory umárł R. 1650. á Syn iego Gwilelm III. po nim náſtąpił R. 1672. w Roku Wieku 22. ten umárł Krolem Angielſkim R. 1702. teraz Stány Generálne prowiduią ſpoſobnieyſzym, władzą Woyſk Generálną.

Rzeczpoſpolitá Holenderſka ma wielkie intráty rozdzielone ná Ordynáryine y Extraordynáryine. Ordynáryine wyciąga z Miáſt dobytych Flándryi, Brabáncyi, nád Renem z cłow, y innych wſzelkich podátkow, mieyſkich, y kupieckich, ktore máią wynośić około 21000000. Złotych támecznych. Extráordynáryine záś wyciąga z kontrybucyi rożnych podczás potrzeby woienney. Honory ták Domowe iáko y Woienne sámi Szláchtá trzymáią według záſług im konferowáne od Rádnych Pánow. Mágiſtrátury záś nápełniáią oſoby rozumne ſtáteczne, y w poczciwości wyprobowáne z drugiego ſtánu Fámilii dáwnieyſzych. Spráwiedliwość wielka ieſt uſtánowiona w tych ná Fundámencie dáwnych Práw Prowincyom od Gráfow nádánych, y ſtwierdzonych przez Stány Generálne, Appellácye od Miáſt idą do Trybunáłow w káżdey Prowincyi poſtánowionych bez Appellácyi w Kryminálnych ſpráwách, inſze záś ſpráwy Cywilne więkſzey importáncyi máią ſwoię Appellácyą do wielkiey Rády.

HOLLANDYA nie cierpi żadnego żebraká w Páńſtwie ſwoim, bo ma wiele Szpitálow fundowánych dla prawdziwie potrzebnych, ieżeli záś znaydzie ſię ktory żebráiący chlebá, ten pierwſzy raz chłoſtę odbiera, á drugi raz to tákich do Indyi lub do Ameryki poſyłáią. Y dla ták oſtrey polityki wſzyſcy generálnie ludzie muſzą ſię Rzemieſłem zábawiáć, á z tąd naywięcey te Páńſtwá kwitną w hándle y Kupiectwá, wydáiąc z ſiebie mánu-

 fáktu-

fáktury á naywięcey Sukien delikátnych, Kobiercow bogátych, Obiciow, Płocien cienkich, Rąbkow, Skłow, Fárfur rownáiących ſię Hinſkim, Drukárniow nayprzednieyſzych w Europie. Zadne záś Páńſtwo nie ma tyle ſzkoł iáko Hollándyá, bo niemi y wſzyſtkie wſie nápełnione dla uczenia dzieci, pierwſzy Prym trzyma Akádemiá Leydeńſka, po niey Fránkerſka, Utrechtſka, Groningſka, Hardewicka, &c.

Wſzyſtek Rząd generálnie w Hollándyi bárdzo chwalebny, ále licencyá wielka luſtr iey zátłumia, bo we wſzyſtkich Prowincyách Holenderſkich generálnie wſzyſtkie Sekty Heretyckie máią wolność ſwoię, oprocz iedney S. Wiáry Kátolickiey, ktora tám mocno zábroniona ieſt, Sektá záś Kálwińſka zupełnie w Stánách pánuiąca, Anábáptyſtowie máią ſwoię Protekcyą w Pułnocney Hollándyi, Armenowie wſzędzie ſą konſerwowáni, Luterſka Sektá ná pográniczu Niemieckim náywięcey zágęſzczona, Purytánow, Kwákrow, Bruniſtow, Fameliſtow, Synagogi Zydowſkie te Prowincye cierpią.

HOLLANDYA nád wſzyſtkie inne Swiátá części naywiękſze hándle z cáłem Swiátem prowádzi przez Morſkie náwigácye, do ktorych nayſpoſobnieyſza, iednym ſłowem w bogáctwách y w mocy Morſkiey oná pierwſzy Prym prowádzi.

Prowincye Hollenderſkie ták zwáne od Hollándyi iáko nayobſzernieyſzey Prowincyi, ſą położone ná Pułnoc Prowincyi Kátolickich, gránicżą ná Południe z Flándryą, Brabáncyą, Gweldą Hiſzpáńſką y Kliwią, ná Wſchod z Biſkupſtwem Munſterſkim y Gráfstwem Embde, ná Pułnoc y Záchod z Morzem. Máią od Pułnocká do Południá 46. mil támecznych á od Wſchodu do Záchodu 40. Powietrze zdrowe lubo między wodámi, zimá przydłużſza, láto weſołe. Oblane ſą Rzekámi Meuzą, Renem, Iſſelem, Lekką, &c. y innemi wielą mnieyſzemi Rzekámi, y licznemi kánałámi. Gronta máią bárdzo żyzne w páſtwiſká, dla czego ma wielkie intráty z Será, z Máſłá, &c. W Zbożá nie wiele obfituie, á w winá nic, tego wſzyſtkiego iednák ma doſyć przez kommunikácyą Morſką. Co do pięknośći, y ozdoby kráiu te Prowincye máią wiele Miáſt pięknych, Miáſteczek, Wſiow, y wielką liczbę ludzi.

Holenderſkie Stány oprocz włáſnych 7. Prowincyi máią zdobytych wiele kráiow w Flándryi, w Brabáncyi, w Limburgu, w Linei, w Kapie Bonæ ſpei, częſcią w Málabar, w Koromandelu, ná Wyſpie Malacce, na Wyſpie Ceylan, y Jáwie, w Molukkach wyſpách, ktoremi wſzyſtkiemi rządzi, ná wyſpách tákże Curaſcao, Antyllách Surynie około Karybanu, iednym ſłowem Hollándyá lubo máła ále mowiąc do Morſkiey Potencyi ieſt między naymocnieyſzemi y naybogátſzemi w Europie, iáko ſię dáła widzieć oſtátniemi Woynámi przeciwko Fráncuzom, y Anglom R. 1672.

Z między 7. Prowincyi ma ſwoy Prym

HOLLANDYA.

TA Prowincyá byłá mieſzkána od Fryzow y Batawow, ktorzy opuściwſzy włáſne kráie, dla uſtáwicznych w Niemczech Woien ſię poſtánowili między Renem y Wahalem, názwáwſzy kray Bátáwią od Báttá ich Wodzá. Rzymiánom wiele dopomagáli w Woynách. Auguſt ich ná wártę záżywał, y inni Cesárze z nich wielkie poſługi miewáli, ále podczás dekádencyi Páńſtw Rzymſkich, Sáſi im weśli w Páńſtwo, ápo nich Normándowie y Dánowie, y ſtráciwſzy Imię Bátáwii, byli ſądzeni od Sędziow, z ktorych káżdy miał Jurysdykcyą pártykulárną, ále Roku 860. Károl Łyſy Cesárz erygował ten kray ná Gráfſtwo dla Teodoryká Xiążęciá Akwitáńſkiego, tego Sukceſſorowie záwoiowáli Fryzyą Orientálną. Odtąd Hollandyá rządziłá ſię pod abſolutnemi Grafámi áż do Gráfowny Jákweliny, ktora záſłubiona Jánowi Synowi Károlá VI. Krolá Fráncuſkiego, á po śmierci iego Fránciſzkowi Bursáli Gubernátorowi Holenderſkiemu, ktorego do więzienia wsádził Filip Xiąże Burgońſki, otrzymáwſzy donácyą od żony iego, y ták to Gráſtwo z innemi Prowincyámi miáło ſwoy ſukceſs z konfederowáwſzy ſię z niemi przeciwko Filippowi II. Krolowi Hiſzpáńſkiemu.

Hollandyá ieſt w niſkim położeniu, ále obroniona ſpoſobnemi ná to máchinámi od zálánia iey Morſkiego, y kiedy Nieprzyiaciel nágle nádchodzi dla záwoiowánia kráiu, ná tych miáſt wody ſpuścić może y zátopić go zewſząd wodámi. Jeſt oblana Rzekámi Renem, Muzą, y wielą innemi, iáko y licznemi kánáłámi, ktoremi tám naywięcey podroże odpráwuią we dnie y w nocy przy wſzelkich wygodách.

Ten kray bárdzo máło wydáie z ſiebie zboż, á poſtáremuż ieſt ludny, ma około 400. wielkich Wſiow, y 23. Miáſt wchodzących w Stány Generálne, Páłáce, Kámienice, Domy, Dwory, ma bárdzo piękne, ták w Miáſtách, iáko y we Wſiách. Ma ſwoy Trybunał, ktory żadney od ſiebie nie ma appellácyi w ſpráwách Kryminálnych y niektorych Cywilnych.

nych. Dzieli ſię ná 2. Częſci, rozdzielone przez Golf Ie, y Iſtm, ktory ieſt między tym Golfem y morzem Niemieckim názywáią ſię częſci Południową y Pułnocną.

HOLLANDYA POŁUDNIOWA położona ná południe Golfu Ie, ieſt dáleko większa od pułnocney Części, zámyka w ſobie Wyſpy zwáne Gore, Owerflakee, Woorn, Iſſelmonde, y Ziemny kray. Ma Miáſtá pryncypálne wchodzące w Stány Generálne Amſterdám, Rotterdam, Leyde, Haga, Delft, Harlem, Dordrękt, Brile, Goude, Schiedam, y Gorkum, innych záś pomnieyſzych ieſt 19.

AMSTERDAM Miáſto nád Golfem Ie y Rzeką Amſtel dáiącą mu Imię, nie dáwne, bo dopiero R. 1482. murem opasáne, nieuſtępuie w obſzernoſci ſwoiey y ozdobie Prymu żadnemu Miáſtu Europeyſkiemu, w bogáctwách záś przewyżſza wſzyſtkie inne. Názwáć ſię może Magázynem wſzyſtkich Kupiectw ták wſchodnich, y záchodnich, iáko Pułnocnych, y Południowych. Ma Port nápełniony záwſze nie uwierzoną licznośćią okrętow, z kąd záwſze wychodzą okręty ſetne ná wſzytkie ſtrony Swiátá. Do opisánia tego Miáſtá potrzebáby wiele czáſu, ále dość ſię kontentowáć ná opisániu oſobliwoſci. Jeſt fundowáne cáłe Miaſto ná pilotách, álbo pálách, oblane licznemi kánáłámi, z ktorych niektore mogą znieść y naywiękſze okręty, ma liczne Domy y bárdzo wſpániáłe, z ktorych Rátuſz naywſpániáłſzy, y naygodnieyſzy widzenia, y drugi Dom Indyiſki. Ciekáwy tákże Arſenał do widzenia ná okręty Indyiſkie, y ná okręty woienne drugi, y mieyſce gdzie ſię ſchodzą Kupcy niezliczeni. Miáſto ieſt ufortyfikowáne Murámi, báſtyonámi, y foſsámi obſzernemi, á do tego podczás Woyny może obláć w około wſzyſtkie kámpánie wodámi, y nie dáć przyſtępu nieprzyiacielowi. Gubernium Miáſtá ieſt podobne innym Miáſtom Holenderſkim, ma Senát zgromádzony ze 36. Mieſzczánow, ktorzy ſą Senátorámi dożywotniemi. Ten Senát ma 4. Burmiſtrzow, álbo Konſulow, z ktorych trzech co rok bywáią przemienieni, á 4ty ná drugi Rok ſię zoſtáie dla informowánia nowo obránych. Ma ſędziow 9. ádminiſtruiących ſpráwiedliwość, z ktorych 7. co rok ſię odmieniáią á dwoch ná drugi Rok kontynuią Funkcyą ſwoię. W tym mieſcie ſą ſzpitále fundowáne dla chorych y ſierot, y dla dzieci ſwáwolnych, y ználezionych, dla ktorych ieſt przygotowánego nie máło Drzewá Brezylſkiego, áby robiły z młodu rożne rzeczy, tá robotá ieſt ták ákkomodowána, że gdyby przeſtáły prácowáć, záraz by ich wodá zálałá, názwány ten Dom Poprávy. Jeſt y inny Dom dla białych głow ſwáwolnych, y dla ludzi głupich. Między oſobliwoſciámi Miáſtá tego, nayciekáwſza rzecz ieſt widzieć Koſcioł Sálomonow, Zamek Dáwidá, y Ziemię przyobiecáną, álbo Drogę Izráelitow, te ſą urobione od iednego Zydá, ktory miał ſtrácić ná ták oſobliwą robotę 20. Lát; Tám ieſt reprezentácyá wielkoſci, długoſci, y wyſokoſci Koſciołá Sálomonowego, y wſzyſtko cokolwiek zdobiło ten Koſcioł ták powierzchownie, iáko y wewnętrznie według ſwiádectwá Piſmá S. Jozefá y inſzych Autorow, o tym piſzących, w tymże Koſciele ieſt o koło 1000. Figur nie wielkich, chodzących, y tánculących z oſobliwſzą mánierą, ieſt tákże y Sálomon ná Tronie ſiedzący z ſwoim Dworem około, Krolowe y Náłożnice przychodzące mu oddawáć wenerácyą. Ten kto to pokázuie explikuie záraz według iák kto potrzebuie ięzyká, y to trwa godzinę przeſzło.

W Admirálſtwie Amſterdámſkim ieſt tákże ciekáwość do widzenia, to ieſt iedná Łodká dzikiego człowieká, cáła przykryta ſkorą, długa ále wąſka, y nie wſtrzymałáby ledwie iedne oſobe.

ROTTERDAM nád Muzą y Rotą od ktorey bierze imię ſwoie, Miáſto to po Amſterodámie náypryncypálnieyſze y do wielkoſci, y do pięknoſci Domow, y do kupiectw, y do bogáctw mowiąc, ma Port wielki, y beſpieczny nád Muzą, cáłe Miáſto może ſię názwáć Portem, bo wewnątrz ma wielką liczbę kánáłow, gdzie y náywiękſze okręty wniść mogą, tu ſię urodził Eraſmus Rotterdamus, w ktorego Domu ieſt do widzenia iedná Státuá, á ná Brámie wchodząc ſą wierſze Lácińſkie, Niemieckie y Hiſzpáńſkie:

Ædibus his ortus, mundum decoravit Eraſmus
Artibus ingenuis, Religione, Fide
Fatalis ſeries nobis invidit Eraſmum
At deſiderium tollere nemo poteſt.

Ten Eraſmus miał bydź bárdzo uczony ſwego wieku, ktorego Noblot wychwala y Munſter, że y Filip II. Krol Hiſzpáńſki miał ciekáwość widzieć ten Dom y Státuą wyſtáwioną dla pámiątki wielkiego człowieká R. 1545.

LEYDEN Stołeczne Powiátu Rylándſkiego nád ſtárym kánáłem Renſkim, wielkie, piękne, y náyludnieyſze nád inne w Hollándyi po Amſterdámie, záſzczycone mánufákturámi ſukiennemi, y Akádemią fundowáną Roku 1575. y mocą wytrzymáną przeciwko áttákowi Hiſzpáńſkiemu Roku 1574. Ná wieży Akádemiczney ieſt iedno ná-

krycie

krycie położone przeciwko murowi, ná ktorym położywſzy kieliſzek reprezentuie ták dobrze część Miáſtá y okolicznoſci, że y młyny obracáiące ſię może widzieć dobrze, y liſciá ná drzewie ruſzáiące ſię od wiátru. W ogrodzie iednym ieſt do widzenia ziele podobne *herbæ pudicæ*, ktorego dotchnąwſzy ſię upada iák obumárłe, y w krotce ſię podnoſi. Dom tákże Anátomiczny godzien widzenia.

HAGA názwáne tylko Burgiem, á ieſt náypięknieyſze nád inne y náywiękſze, wſławione zgromádzeniem ſię Stánow, ktore ſię tám w Rádzie wielkiey odpráwuią, y náywiękſze intereſsá konkluduią, oblane licznemi kánáłámi, y opasáne iednym ná około iákoby murem, ná ktorym moſty mogą bydź ná noc zdeymowáne, ma tákże ulicę iedną ciągnącą ſię w linią áż do Morzá, kámieniámi burkowáną y drzewámi po bokách zásádzoną, ieſt tu y láſek ieden dla dywertymentu, záſzczycone przedtym to Miáſto rezydencyą Grafow, z kąd názwáne po Hollenderſku *Graven-Hagen* á teraz Gubernátorow Generálnych Prowincyi, y Stolicą Stánow Holenderſkich, y wielkiey Rády ich, iáko y uſtáwiczną rezydencyą Poſłow y Miniſtrow poſtronnych. Bliſko tego Miáſtá ieſt Hotálárdyk Rezydencyá przeſzłych Xiążąt Auráńſkich wſpániáłą ſtrukturą y Gáleryámi przyozdobiona.

DELFT Miáſto nie wielkie nád Rzekámi Gaech, y Schie, oblane wielą kánáłámi, przyozdobione Arſenałem, y dwiemá Koſciołámi, w ktorych iednym nádgrobek Gwilelmá Xiążęciá Auráńſkiego tu w tym mieſcie zábitego, záſzczycone robotą pięknych fárfur, ná Koſciele S. Hippolitá ieſt wieżá wielka, máiąca ná ſobie około 1000. dzwonow, ktore dzwoniąc delektuiące z ſiebie głoſy wydáią. Ná Fácyácie Rátuſzá ieſt inſkrypcyá:

Hæc Domus odit, amat, punit, conſervat, honorat
Nequitiam, Pacem, Crimina, Jura, Probos.

HARLEM nád Rzeką Sparem Miáſto wielkie, piękne, y ufortyfikowáne, bogáte w mánufáktury ſukienne y płocienne. Záſzczycone ma bydź urodzeniem Láurentego Coſterá pierwſzego inwentorá Drukárni, ktory báwiąc ſię dla dywertymentu w iednym láſku wziął ſoſu z iednego drzewá y litery dwiemá wierſzámi wypiſał, á widząc ſukceſſ proby wynálazł inſzy ſpoſob robienia inkáuſtu, y wydrukawał niektore kárty, ále o tę inwencyą dyſputuie Kolonia z Moguncyą, ieſt tu ieſzcze Dom tego Inwentorá ná ktorego Fácyácie nápisáne ſą ſłowá

Memoriæ Sacram

Typographia, Ars Artium omnium conſervatrix, hìc primùm inventa circa annum 1440. Miáło ſwego Biſkupá, ále od Kálwinow wygnány.

DORDRECHT Miáſto ſtáre, rezydencyonálne dáwnych Grafow Hollenderſkich, wielkie, piękne, y hándlowne, z przyczyny defluidácyi 4. Rzek Meuzy, Vahalu, Lingi, y Merwy.

BRIELE ná Wyſpie Woorn nád Meuzą, ma Port dobry, y ufortyfikowáne, záſzczycone pierwſzemi tu fundámentámi założonemi zkonfederowáney Rebellij przeciwko Filippowi II. odebráwſzy to náypierwſze Miáſto R. 1572.

GOUDE zmocnione ſwoiemi máchinámi, czyli iámámi, z ktorych kiedy chce wypuſcić może wodę otworzywſzy ie, y cáłe polá zálać, przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym ſłużącym teraz Miniſtrom Kálwińſkim, y Rynkiem náywiękſzym w Hollándyi.

GORCUM nie wielkie, ále ufortyfikowáne wielkiemi foſſámi, y oblane Meuzą y Wahalem, ma Zamek mocny, ále tu wielka nie ludzkość w przyimowániu cudzoziemcow.

HOLLANDYA PUŁNOCNA przez Iſtm złączona z Południową, przedtym byłá nápełniona sámemi błotámi y ieziorámi, ále z odłożoną pracą y ſtárániem przemieniona w obſzerne łąki.

Dzieli ſię ná 3. Powiáty zwáne Kennermerlánd, Vaterland, y Veſt-Fryzyą, od tey oſtátniey bierze ſwoie Imię cáły Kray. Ma Miáſtá: Alkmaer, Meddenblik, Enkiuſe, Horn, Moninkedam y Pumerend, ktore wchodzą w Stány Generálne, inne záś nie wchodzą, ma Wyſpy zwáne: Viringen, Texel, Jerlánd, Ulieland, y Schiling dependuią od tey częſci.

TEXEL WYSPA obronione Cyttádellą mocną, z Portem obſzernym y dobrym. Tu ſię złączáią wſzyſtkie okręty idące do Anglii, ná morze Medyterráńſkie, do Afryki, y do Indow Oryentálnych. Ma y drugą Fortecę y 4. wſie, w ktorych ſą wieże. Ziemię ma obfituiącą w páſtwiká.

GWEL-

GWELDRYA.

XIęstwo to było náypierwey mieszkáne od Menapienow, y Sykambrow, Károl W. Cesárz postánowił tu był Wichárdá Pánem tutecznym, ktory fundował Zamek, y názwał Gweldre, z kąd y cáły Kray wziął swoie imię. Henryk IV. Cesárz erygował go ná Xięstwo, ktore z Domu Grafow Nassáwskich przeniesło się w Dom Xiążąt Juliiskich, á od tych w Dom Egmontow. Roku 1472. przedáne Károlowi Xiążęciu Burgońskiemu, á zá Filippá II. przywiązáne do Konfederácyi. Dzieli się ná 2. części: Hiszpáńską, y Hollenderską, ma Miást 24. wsiow 300.

GWELDRYA HISZPAŃSKA á teraz CESARSKA iest między Kliwią, Kolonią, Leodyą, y Brábáncyą. Kwáterá zwána Ruremont iest wcále oddzielona od innych trzech Kwáter, oblana Meuzą y Roerem, tu w tey Kwáterze iest kánał S. Máryi, ktorym Hiszpáni chcieli Ren sprowádzić y obrocić ná swoię stronę. Ma Miástá Ruremunde, Vento, Gveldre, y Vachtendonk.

RUREMUNDE nád Roerem y Murą w Kráiu urodzáynym ma Biskupá swego.

VENTO nád Muzą mocno ufortyfikowáne.

VACHTENDONK miedzy błotámi, ktore ie czynią niedostępnym, tu náypierwsza byłá probá Bomb Roku 1588.

GVELDRE ma Zamek, ktorego imieniem záſzczyca się Miásto y Prowincyá, mocne, bo między błotámi.

KWATERA tá czyli Powiát cáły zámykáiący w sobie Páństwo Sthralen, Wachtendonk, Midelar, Walbek, Aersten, Aferden, Weel, Kael, Klain, Kewellaar, y z ich náleżytościámi należy do Krolá Pruskiego ustąpiony mu przez Pokoy Rásztádzki Roku 1714. iáko y Ammaniá, Krichenbeck y Kessel z tą iednák kondycyą, áby Wiárá Kátolická tám byłá wolna, ták, iák byłá pod Xiążętámi swemi.

GWELDRYA HOLLENDERSKA obszernieysza nád inne y obfituiątsza w zbożá, ále lásámi nápełnioná. Oblana Rzekámi Renem y Isselem. Dzieli się ná Kwátery zwáne Zuphen, Nimegue y Arnhen zwáne od Miást Stołecznych, procz ktorych ma insze Miástá Harderwik, Tiel, Bomel, Schenk, Doesburg, y Grolle. Ma swoie Rády partykulárne zgromádzone z Szláchty y Miást.

ZUPHEN Stołeczne miewáło włásnych Grafow, Fortecę záś zruynowáli Fráncuzi Roku 1674.

NIMEGWE nád Wáhálem ufortyfikowáne, ludne, y przedtym wolne Imperyálne, ále od Ottoná II. Xiążęciá Gweldrskiego zástáwione Gwilelmowi Krolowi Rzymskiemu, y przez nieoddáne pieniądze utrácone, záſzczycone pokoiem tám zákończonym między Fráncyą, Hiszpánią, y Hollándyą Roku 1678. y urodzeniem Buzeusza, y Kanizyusza Jezuitow.

HADERWIG ma mieysce między Miástámi Anzeátycznemi, y Akádemią fundowáną Roku 1648.

UTRECHT.

TA Prowincyá przedtym mieszkána od Batáwow y Kánninefatow. Károl Wielki ią dał Biskupom dla zászczepienia tám Wiáry S. ále dla kłotni ustáwicznych z Xiążętámi pobliskiemi Biskupi iey ustąpili Károlowi V. ktora potym do Konfederácyi Generálney się przysżyłá. Ma swoie Prowincyonálną Rádę, ma y Miástá Utrecht Amerstfort, Vick, y Montfort Stołeczne swoich Powiátow.

UTRECHT Miásto Stołeczne y wielkie przyozdobione ná Kościele Kátedrálnym wysoką wieżą y Domem Hadryáná VI. Papieżá, gdzie się urodził, y wielą innych Kościołow y Szpitálow, ná około záś wesołemi ogrodámi, y Akádemią sławną; przedtym bywáło Imperyálne w Cyrkule Westfálskim, ále od Károlá V. przyłączone do 17. Prowincyi, á zá Filippá przysżyło się do Konfederácyi, záſzczycone urodzeniem Anny Maryi Schurman z zádziwieniem biegłey w ięzykách Łácińskim, Greckim, Włoskim, Hiszpáńskim, Fráncuskim, Hebrayskim, Syryáckim, Háldeyskim, ktorey widzenia ciekáwością uwiedziona Krolowá Polska przeieżdżáiąc támtędy náwiedziłá ią, gdzie się wraz zádziwiłá przy ięzykách y iey zábáwom, iáko málowániu, miniowániu, háftowániu, Dyámentámi sádzeniu, y dziwnym Robotom iey.

ZELANDYA.

WYſpy tey Prowincyi názwáne przedtym *Arboricæ*, Wiárę S. przyięły około Roku 620. przez S. Villebrodá, ktory y Holendrow y Fryzow náwrocił ná Wiárę, Normándowie ie byli záwoiowáli, ále potym odebráne od Grafow Holenderſkich, o co ſię Flámánowie kłocili z niemi do tąd, pokąd nie przyſzły te Prowincye pod pánowánie Xiążąt Burgońſkich.

Tá Prowincyá ieſt nád wpádkiem w morze Rzek Eſkotá y Meuzy, ma w ſobie Wyſpy Walcheren, Nord-Beweland, Sud-Beweland, Tolen, Schouven. Te Wyſpy máią gruntá piękne ále powietrze grube, Obywátele támeczni náyſpoſobnieyſi ſą do żeglowánia. Ma tá Prowincyá ſwoie Seymy zgromádzone z Deputowánych od Szláchty y od Miáſt, ma w około ná 30. mil, zámyka w ſobie 8. Miáſt, y około 100. wſiow.

TOLEN Miáſto Stołeczne zwáne od ſłowá TOLL, iákoby cłá, ktore tám okręty przechodzące płácić muſzą ufortyfikowáne foſsámi wielkiemi.

ZIRICZEE ná Wyſpie Schoven miewáło Port, ále piaſkiem teraz zátámowány.

BROUVERSHAVEN ma ſwoy Port, Miáſto ludne, á náywięcey mieſzkáne od bogátych rybákow.

GOES ná Wyſpie Sud-Beweland Miáſto wielkie, y piękne z Portem, záſzczycone wolnoſciámi, y ludźmi ſpoſobnemi ná morze.

ARMUYDEN ná Wyſpie Walcheren ma Port ále piaſkiem záſypány.

FLESSYNGA ná teyże Wyſpie murem opasáne Roku 1210. ma Port wygodny dla Kupcow, Miáſto záś náypięknieyſze, y náyweſelſze nád inne, będąc przyozdobione ulicámi iák pod linią, y Domámi wſpániáłemi y kánáłámi wygodnemi dla okrętow. Ma w ſobie oſobliwy zwyczáy, że kiedy umrze Męſzczyzná, to przed tym Domem wieſzáią ſłomę z kłosámi ku ulicy; kiedy białogłowá, to z kłosámi ku Domowi.

MIDDELBURG ná Wyſpie Walcheren Miáſto Stołeczne Zelándyi o puł mile od Morzá, z kąd przez kánáł y náywiękſze okręty wchodzą áż do puł Miáſtá, Kánáł ten ná dwoie ſię dźieli pod Miáſtem, álbo ná dwá Háwry, ná ktorych ſię 100. okrętow może zmieśćić. To Miáſto náybogátſze w kupcow, y náymocniey ufortyfikowáne w Páńſtwách Hollenderſkich, y przyozdobione Arſenałem obſzernym.

GROENINGA.

TA Prowincyá według Monſterá byłá częśćią Fryzyi, dla czego ią názywáią małą Fryzyą od Biſkupá Utrechtſkiego odſtąpiwſzy poddáłá ſię Edſárowi Grafowi Endenſkiemu, á potym dárowána od Biſkupá Károlowi V. ále Roku 1594. przywiązáłá ſię do Konfederácyi, oſtátnie ma mieyſce po innych Prowincyách. Zámyka w ſobie 5. Powiátow zwánych Kwáterá Weſter nád Fryzyą, Huſingo nád Morzem Niemieckim, Fifelingo nád Embſą, Oldeamf nád Golſem Dollert, Weſtervold nád błotámi Burlange. Te Powiáty náywięcey obfituią w páſtwiſká, przez co náywięcey hándluią końmi Fryzámi, Stádá ich wielkie konſerwuiąc, máią Miáſtá: Groninge, Dam, Felſchil, Vinſchote, y Fortecę Burthange, wſiow 150.

GRONINGA Miáſto Stołeczne nád Rzeką Aunes, ma Biſkupſtwo ſwoie erygowáne przez Páwłá IV. Papieżá, ma y Akádemią fundowáną Roku 1615. wielkie, ludne, y mocne. Roku 1672. attákowáne od Biſkupá Munſterſkiego ále bez ſkutku.

FRYZYA.

PRowincyá tá mieſzkána od Fryzonow, wzięłá imię ſwoie od Fryzyusá Krolá ich. Roku 697. Rádbort był zwyciężony od Pepiná, á Sukceſſor iego zábity od Károlá Mártellá, ktory záwoiował cáłą Fryzyą Záchodnią, Károlowi Wielkiemu rebellizowáli przez 30. lát, ále ich rebellią uſkromił przez ucięcie głow 4000. buntownikom w Ferdenie, Károl V. potym wygnáwſzy z támtąd Xiążęciá Gweldrſkiego Filippowi II.

Syno-

Synowi ustąpił tego kráiu, ktory potym przyszył się do Konfederácyi. Dzieli się ná Wschodnią y Záchodnią. Fryzyá wschodnia náleży do Westfálii.

FRYZYA záś ZACHODNIA Holenderska od Wschodu do Záchodu ma Fráncuskich 11. mil, á od Pułnocká do Południá 12. obfituie náywięcey w páśtwiská gdzie żywi wielkie ſtádá koni rosłych, y bydłá.

Dzieli się ná 3. Powiáty Vestergo ná Záchodzie, Ostergo ná Wschodzie, Sevenvolde ná Południe. May Wyspy náleżące do siebie Scheling, Ameland, y inne mnieysze. Ma Miástá Levarde, Franker, Dokun, Harlingan, Staverne, Nidelopen, y Snek.

LEVARDE Miásto Stołeczne, wielkie, y mocno ufortyfikowáne, przedtym záſzczycone Stolicą Biskupá właſnego, á teraz Stánow Prowincyálnych.

FRANKER nie wielkie ále bogáte Miásto, y wesołe, ma swoię Akádemią fundowáną Roku 1585.

HARLINGEN nád Zwidercea ma Zamek obronny, wielkie, y ludne bogáte w mánufáktury płocien y pápierow.

DOKUM nie wielkie, ále piękne, ma Port swoy, y Stolicę Admirálstwá Fryzyiskiego.

STAVERNE ma Port ále zátámowány piaskiem morskim, blisko tego miástá iest wieś zwána Molqverum, gdzie ludzie niezrozumiánym ięzykiem od Fryzow gadáią.

OWER ISSEL álbo TRANSISALANIA.

PRowincyá tá mieszkána przedtym od Fryzonow y Burkterow náleżáłá potym do Arcybiskupow Utrechtskich, ále od Henryká Báwarskiego Arcybiskupá Utrechtskiego ustąpiona Károlowi V. Cesárzowi, á zá Filippá II. Syná iego przywiązáłá się do Konfederácyi, bierze imię swoie od Rzeki Issel, y nápełniona błotámi. Dzieli się ná 3. Powiáty Salland ná Pułnoc, zámyka w sobie Wollenhowe, Drente y Twente ná Wschod. Ma Miástá Deventer, Zwol, Kampen, Koevorde, Oldensael, Stenvik, y Swartsluis.

DEVENTER Miásto Stołeczne nád Sallándem y Isselem, wielkie, piękne, ludne, y mocno ufortyfikowáne, choć po stároświecku, bywáło przedtym wolne Imperyálne, Holendrowie ie odebráli Roku 1591. Fráncuzi im ie wzięli Roku 1672. ále oddáli Roku 1674. ma Biskupá swego, y Akádemią, y mennicę.

COEVORDEN, mocno ufortyfikowáne, y z trudnością przystępne przez błotá, Biskup Munsterski ie odebrał Roku 1672. ále tegoż Roku oddał.

OLDENSAEL Stołeczne Gráfstwá Twente w pięknym y wesołym mieyscu, bywáło mocne, ále od Holendrow fortyfikácye zniesione Roku 1626. Niektorzy Authorowie twierdzą, że z tey Prowincyi zwáney Salland Fundátorowie Monárchii Fráncuskiey mieli swoy początek, z przyczyny Práwá Sálicznego názwánego od tego imienia, ále wielu iest przeciwnego zdánia, y iedni náznáczáią początek od Rzeki Sali, á inni od Słowá Niemieckiego *Sallich*, iákoby *Salutaris*, y ci są náypewnieysi.

A L Z A C Y A.

TO Páństwo naypierwey mieszkáne było od Trybocyenow grániczących z iedney strony z Rorákámi, á z drugiey z Nemetámi y Medyomátrysámi, tych iedni trzymáią zá Przychodnich z Niemieckich Kráiow, inni z Belgicznych, ktorych Juliusz Cesárz podbił, podczás záś dekádencyi Páństwá Rzymskiego, Burgundowie sobie przywłaszczyli ten kray, Niemcom zostáwiwszy część, z ktorey ich wygnał Klodoweusz. Potym inkorporowány był do Krolestwá Austrázyiskiego, á Karol Wielki go oddzielił, y dał swoim Sukcessorom, po nich dostał się Xiążętom Szwábskim, tych potym sukcessyá záginąwszy, tá Prowincyá byłá rządzona przez Lándgrafow postánowionych tám zá Sędziow od Cesárzow, tá godność podczás zákłoconych Páństw Niemieckich ábsolutámi ich poczyniłá, ktorzy to Páństwo rozdzielili ná Wyższy y Niższy Lándgrawiát, ci záś Lándgrafowie byli z Domu Egensheym, po nich nástąpił Albert Aspurski, ktorego Liniá bezpotomna przyłączyłá Alzacyą do Domu Austryáckiego. Ná koniec Cesárze ustąpili iey Fráncyi przez Pokoy Westfálski potwierdzony Tráktátem Pireneyskim z kondycyą, że Krol Fráncuski miał wypła-

wypłacić 3000000. Fránkow Ferdynándowi Károlowi Synowi Leopoldá Lándgrafowi Alzáckiemu.

Alzácyá graniczy ná Záchod z gorámi Voges dzielącemi ią od Lotáryngii, ná Wſchod z Renem dzielącym ią od Szwabii, ná Pułnoc z Palátynátem Reńſkim, á ná Południe z Sundgavem. Obfituie w Zbożá, Winá, Łąki, Láſy, Owoce, Stádá bydeł, w kruſzce miedziane y żelázne, y wſzyſtkę potrzebę dla życia ludzkiego. Dzieli ſię ná dwá Lándgrawiáty álbo ná Wyżſzą y Niżſzą Alzácyą.

WYZSZA ALZACYA w Południowey ſtronie zámyka w ſobie wydzielone niektore części od Hagenawu, y Biſkupſtwá Strásburſkiego, y ziemie Marbach, Ripolſtein, y Horbuk; Miáſtá Briſak, gdzie ieſt Stolicá Párlámentu tey Prowincyi, Kolmar, Durkheym, Keyfersberg, y Munſter.

NIZSZA ALZACYA álbo Pułnocna zámyka w ſobie więkſzą część Biſkupſtwá Strázburſkiego, y Hagenawu, Ziemię Grafow Hánawſkich w Alzácyi, Páńſtwo Lutzcelſteyn, Miáſtá Hagenaw Stołeczne, Wiſſemburg, Scheleſtad, Oberhenheym, Roſenheym, y Landaw, Sawerno, Benfeld y Mosheym. Strásburg záś nie było uſtąpione Fráncuzom przez Pokoy Weſtfálſki, ále Roku 1682. wpádło w Ręce ich, y przez Pokoy Ryſwicki uſtąpione.

HAGENAW Prefekturá zámyka w ſobie 10 Miáſt, káżde máiące ſwoię Ziemię, iáko Landaw, Wiſſemburg, Hagenaw, Rosheym, Oberhenheym, Keyſerbeg, Durkam, Colmar, Scheleſtad, y Munſter.

HAGENAW Miáſto Stołeczne między Rzekámi Moter y Sorn, murem opasáne od Fryderyká Cesárzá, y Pálácem przyozdobione, záſzczycone przedtym konſerwowáną tu od Fráncuzow Koroną, Sceptrum, złotym Iábłkiem, y Szpádą Károlá W. należy do Fráncyi.

LANDAW nád Keychą przedtym Imperyálne, ále teraz Fráncuſkie y od nich mocno ufortyfikowáne.

COLMAR przedtym Imperyálne, teraz Fráncyi podległe.

SCHELESTAD nád Ilem Miáſto mocno ufortyfikowáne foſsámi, y obfituiące w okolicznym kráiu w Zbożá, Winá, Łąki, y ma wygodny Port ná Ilu, położone ná Trákcie Burgońſkim, y Szwáyczárſkim.

KEYSERBEG przedtym Imperyálne, ále teraz podległe Domowi Auſtryáckiemu ſłáwne z Win wárzonych.

STRASBURG álbo Argentyná nád Renem Miáſto znáczne, wielkie, piękne, bogáte, y mocno ufortyfikowáne, bo ſię liczy naymocnieyſzym w Niemczech, obronione Cytádellą iedwie dobytą, ma ſwego Biſkupá, y Akádemią fundowáną R. 1638. przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym wſpániáłym, y w nim Zegárem Mátemátycznym, ktory w Ołtárzu reprezentuie kurs Plánet, Słońcá, Mieſiącá, dni Rocznych y wſzyſtkie Aſtronomiczne znáki, kiedy záś Godziny wybiiáć ma, ma przeſtrogę od kogutá, ktory iák czás przychodzi iák żywy ſkrzydłámi cháłáſuie y pieie, á potym Chryſtus Pan zmártwych wſtáły wypędza śmierć, y tá godziny wybiia, czegom ſię dobrze nápátrzył lubo nie zupełnie, bo teraz ten Zegár nie ma konſerwácyi, ieſt tu záraz y Portret Mikołáiá Koperniká, ktory go wyſtáwił R. 1573. Ná Koſciele tákże ieſt Wieżá nákſztáłt Pirámidy wyſtáwiona bárdzo wyſoka. To Miáſto reformowáne w ſekcie Kálwińſkiey R. 1529. było wolne y Imperyáilne, ále ie Ludwik XIV. Krol Fráncuſki odebrał przez Tráktát Ráſztádzki y ſobie uprzywileiował ufortyfikowáwſzy tym mocniey przeciwko impetycyom z Cesárſkiey ſtrony, Biſkup y Kánonicy po odmienioney Religii przenieſli byli Kápitułę do Sawerná, ále ich Krol Fráncuſki rewokował przywrociwſzy wſzyſtkie náleżytoſci, ma 24. Kánonikow Kátedrá, tytułuiących ſię Xiążętámi y Grafámi.

SAVERNO nád Rzeką Sorem przyozdobione Pálácem Biſkupá Strásburſkiego, Páná ſwego, y Rátuſzem, ná około záś winogradámi. Bliſko tego Miáſtá ieſt w leſie Sáwernſkim iedná ſkáłá, z ktorey tám Xiąże Lotáryńſki uchodząc przed Fráncuzámi podczás przegrániey bátálii, ná koniu ſkoczył, y zdrow zoſtał z koniem, y owſzem dáley ſwoię drogę proſekwował, co káżdy może mieć zá cud uważáiąc támtę wyſokość przykrą ſkáły, iákom ia ſię ná ten czás iádąc z Páryżá przypátrzył, gdzie dla pámiątki ieſt ten przypadek wyryty ná kámieniu.

OBERHENHEIM nád Ergelem Miáſto bogáte.

SUNTGAW álbo FERRETE dzieli ſię ná 5. Beliárzow álbo Powiátow zwáznych od Miáſt pryncypálnych, Ferrete, Befort, Dann, Altkirk y Landſer, ma tákże y Fortece Huningve z Miáſtem Imperyálnym Mulháuſin. Ten Kray obfituie w winogrády, zbożá &c.

FERRETE nád Ilem Stołeczne Miáſto należy do Fráncyi przez Pokoy Munſterſki, y Pirreneyſki.

BE-

BEFORT Miáſto rozdzielone ná nowe y ſtáre przez tenże Pokoy należy do Fráncyi, ma Zámek ná ſkále mocno ufortyfikowány. W Niżſzey Alzácyi ieſt tákże do Fráncyi należąca Forteca zwána Fort-Luis mocna.

LOTARYNGIA.

XIęſtwo to mieſzkáne przedtym od Medyomátryſow, y Luſow, á potym záwoiowáne od Hunnow, ále Meroweuſz Krol Fránkow pod ſwoy Rząd ie odebrał, á Klodoweuſz inkorporował do Króleſtwá Auſtrázyiſkiego; Teodoryk Syn iego był náypierwſzym Krolem, potym Lotáryuſz II. Syn Lotáryuſzá Ceſárzá wziął tytuł Kroleſtwá Lotáryńſkiego; że záś bezpotomnie umárł, Stryiowie iego Károl y Ludwik Roku 959. podzielili ſię nim, rozdzieliwſzy Xięſtwo ná Wyżſze y Niżſze. Brunon Arcybiſkup Kolońſki był Biſkupem tutecznym, y dał Wyżſzą Lotáryngią Fryderikowi Brátu Adálberoná Biſkupá Meckiego, po ktorego ſukceſſorách beſpotomnych Ceſárz Konrád dał Páńſtwo to Gothelonowi, ktory iuż miał Niżſzą Lotáryngią, á po śmierci iego doſtáłá ſię Wyżſza Albertowi: po nim Ceſarz inweſtyował ná Xięſtwo Geráldá Alzáckiego Roku 1048. pierwſzego záczynáiącego Dom y Linią Xiążąt Lotáryńſkich, ktorych ſię ráchuie áż do Leopoldá Jozefá przywroconego do ſwoich Páńſtw Roku 1697. 26. tego Syn Fránciſzek Leopold teraz ieſt inweſtyowány Xięſtwem Toſkáńſkim we Włoſzech, ożeniony z Márya Tereſſą Corką Károlá VI. Ceſárzá, á Lotáryngiá przez oſtátni tráktát Ludwikowi XV. Krolowi Fráncuſkiemn ſię doſtáłá, ktorey dożywocie náznáczone Krolowi Stániſłáwowi z Domu Leſzczyńſkiemu po dwá rázy w Scyſſyi obránemu do Korony Polſkiey.

LOTARYNGIA wzięłá Imię ſwoie od Lotáryuſzá Syná Lotáryuſzá Ceſárzá, byłá przedtym obſzernieyſza záſzczycáiąc ſię Krolámi włáſnemi, ále teraz oderwánych ma wiele Prowincyi, położona między Fráncyą y Niemcámi. Grániczy ná Pułnoc z Luxemburgiem y z Arcybiſkupſtwem Trewirſkim, ná Wſchod z Pálátynátem Reńſkim y Alzácyą, ná Południe z Fráchekontem, ná Záchod z Chámpánią; od Pułnocy do Południá ma około 60. mil Fráncuſkich, á od Wſchodu do Záchodu 40. Powietrze ma zdrowe. Oblana Meuzą, Mozellą, Meurtą, y Sarą znácznieyſzemi Rzekámi. Gruntá ma obfituiące w zbożá, wina, y páſtwiſká. Wydáie z ſiebie ſol, żelázo, ſrebro, miedź, znáyduie w ſobie tákże perły y lázurowy kámień.

Dzieli ſię ná dwá Xięſtwá: Lotáryńſkie y Bárſkie; zámyka w ſobie Biſkupſtwá Metz, Toul, y Verdun ále dáwniey należące do Fráncyi, o ktorych we Fráncyi wolno obaczyć. Ludwik XIV. Krol Fráncuſki trzymał to Xięſtwo przez nie máły czás, ále przez Pokoy Ryſzwicki uſtąpił go Xiążęciu Dziedzicowi, ktory ieździł ſam do Páryżá oddáć Homagium Krolowi z Xięſtwá Bárſkiego hołduiącego Koronie Fráncuſkiey, teraz iednák należy do Fráncyi, iáko wyżey.

LOTARYNGIA dzieli ſię ná ziemie Páńſtwá ſwego, y ná ziemie należące do niego.

Ziemie Lotáryńſkie zámykáią w ſobie Powiáty Nancy, Mirecourt y Vodrevange, oprocz zás Miáſt tegoż imienia ma Lunewille, Roſieres, Chaligny, Neuchatel, Remiremunt, S. Diei, y Sar-Louis.

Ziemie należące máią w ſobie Markizat, Hatton, Chattel, Gráfſtwá Blamont, Vodemont, Sarburg, Sar-Albe, Salm, y Prefektury, Marſal, Bitſch, Phalsburg, Denevre, Apremont, Commerſi y Zámek nád Mozellą.

NANCY Miáſto Stołeczne nád Meurtą bárdzo piękne, wielkie y mocne, przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym z ciosánego kámienia z nádgrobkámi zácnych Pánow y Rycerzow woiennych, y Páłácem Xiążęcym, iáko y Arſenáłem, á w Koſciele Kápucyńſkim grobámi Xiążąt Lotáryńſkich, Fortece tuteczne częſto były od Fráncuzow rúynowáne.

LUNEVILLE nád Wezuzą, przyozdobione Páłácem rezydencyonálnym Xiążąt Lotáryńſkich, ogrodem pięknym y Stáyniámi murowánemi, iáko y Opáctwem y Komendą Máltáńſką.

MIRECOURT Stołeczne Kráiu Woge nád Meydonem.

Gory Wauges dzielą Lotáryngią od Fránchekontu, y Alzácyi, záczynáią ſię w Xięſtwie Biponckim, Mozella y Saona z nich wypływáią.

VAUDREVANGE nád Sarą ma Fortecę wyſtáwioną od Ludwiká XIV. názwáną Sar Louis.

REMIREMONT nád Mozellą záſzczycone Opáctwem S. Benedyktá fundowánym Roku 620. od S. Romáryká, gdzie teraz Kánoniczki mieſzkáią y wywodzić ſię muſzą z 4. Herbow, zá mąż iść mogą w náznáczonym czáſie excypowáwſzy Xienią, ktora ieſt Pánią tego Miáſtá pod Protekcyą Xiążąt Lotáryńſkich.

HATTON CHATEL Miáſteczko záſzczycone Márkizátem tegoż Imienia, ále teraz tytułuie ſię Prefekturą.

B A R.

XIęſtwo to z dáwnośći czyniło Homágium Koronie Fráncuſkiey, Krol Jan erygował ie ná Xięſtwo Roku 1364. dla Robertá, ktory ſie z Máryą Corką iego ożenił, oddáne Xiążęciu Lotáryńſkiemu przez Pokoy Ryſzwicki, ále przez oſtátni Tráktát z Cesárzem wraz z Lotáryngią przyłączone do Fráncyi. Grániczy z Lotáryngią, z Luxemburkiem, Champánią, y Fránchekontem, obfituie w wſzyſtkie potrzeby ludzkie. Dzieli ſię ná 4. Częśći zwáne Baſſigny, Bar, S. Michał, y Clermont, od Miáſt ſwoich názwáne, ma inſze Miáſtá: Pont a Muſſon, Longvi, y Stenay.

BAR LE DUC Miáſto Stołeczne, ma Ziemię ſwoię, fundowáne Roku 951. od Fryderyká I. Grafá, á potym Xiążęciá Wyżſzey Lotáryngii.

CHATILLON nád Saoną znácznieyſze w Powiecie Baſſigny.

CLERMONT tytułuie ſię Gráfſtwem.

DOMREMY Záſzczycone urodzeniem Pánny Orleáńſkiey, o ktorey wolno widzieć w opisániu Orleánu w Krolestwie Fráncuſkim.

PONT à MUSSON nád Mozellą, záſzczycone Márkizátem ſwoim y Collegium Jezuickim, Bliſko tego Miáſtá ieſt Kláſztor Pánieńſki, z kąd Pánny kiedy chcą wyiácháć, mogą zá konſenſem Xieni.

MARSAL Miáſteczko mocne máiące ſkład Solny.

COMERCY nád Meuzą Stołeczne Ziemi ſwoiey.

VODEMONT nád Maydonem záſzczycone Gráfſtwem tego Imienia, ktore Károl Henryk erygował ná Xięſtwo.

ROSIERS nád Meurtą záſzczycone wodą ſtudzienną ná iedney wyſpie Rzeczney, z ktorey tám ſol wárzą.

HELWECYA.

Albo

SZWAYCZARSKIE PANSTWA.

PAńſtwo to mieſzkáne záwſze od początkow Wiekow od Helwetow mocnieyſzych od Golow. Juliuſz Ceſárz y tych záwoiował, y podlegli byli Páńſtwu Rzymſkiemu przez 450. lát, ále podczás iák Pułnocne Nácye náiecháły Prowincye Rzymſkie, Burgundowie y Swewowie przywłáſzczyli ſobie to Páńſtwo rozdzieliwſzy ie, á ná w puł VI. Wieku Fráncuzi im ie odebráli y przyłączyli Helwecyą do Fráncyi, ále nádeſzłe Rewolucye Fráncuſkie podzieliły ten wielki Kray ná rożne pártykulárne Stány, gdzie Rudolf Strátingen Gubernátor Burgońſki ukoronował ſię Krolem Burgońſkim, á Szwáyczáry doſtáły ſię pod Rząd Cesárzow Niemieckich, iáko Roku 1032. Konrádowi II. Podczás zás zákłoconych Páńſtw Niemieckich, Pánowie tego Kráiu poczynili ſię abſolutnemi Pánámi, iáko Roku 1308. Kántony zwáne: URY, y drugie SCHWITZ, y UNDERWAL nie mogąc znieść iárzmá Gubernátorow Niemieckich poſłánych od Albertá Auſtryáckiego, wygnáli z nich iednego, á drugiego zábili, uczyniwſzy między ſobą ligę do bronienia ſię y utrzymánia, á potym śmierć Albertá, y Kłotniá między Synámi tym mocniey ich ugrontowálá przy ſwoim przedſięwzięciu, y uármowálá, kiedy Leopoldá Auſtryáckiego we 20000. Woyſká znieśli, y tym bárdziey zmocnieni dzieſiątoletnią ligę uczynioną między ſobą odmienili w wiecz-

wieczną, 7. Grudniá Roku 1315. co widząc y inſze Kántony poczęły ſię wiązáć do ich ligi, iáko Kánton LUCERNSKI Roku 1332. Kánton ZURYGH Roku 1351. á w Roku náſtępuiącym tenże związek przymuſili do ſwego związku Kántony GLARIS y ZUG, w tymże czáſie y Kánton BERN przywiązał ſię do nich, á w Roku 1481. Kántony FRYBURG, y SOLEURE, w Roku záś 1501. Kántony BAZYLIA, y SCHAFHAUSE, y w Roku 1513. APPENZEL przymieſzáły ſię do tey Konfederácyi. Y z tąd 13. Kántonow ieſt podział w támtym wolnym Páńſtwie, to ieſt Zurygh, Bern, Ury, Schwitz, Underwal, Zug, Glaris, Bazylia, Fryburg, Soleure, Schafhauſe, Lucerna, y Appenſel.

Te 13. Kántonow reprezentuią w ſobie 13. Rzeczypoſpolitych bynámniey niedependuiącey iedney od drugiey, iednák zkonfederowáne dla konſerwácyi iednoſtayney. Między temi záś nie iednákowy ieſt Rząd, bo Zurigh, Bern, Bazylia, Schafhauſa, Lucerna, Fryburg, y Soleura, rządzą ſię Aryſtokrátycznie, gdzie y Mieſzczánie z wielkich Miáſt częścią w Rząd wchodzą, inne záś Ury, Schwitz, Underwal, Zug, Glaris, y Appenzel rządzą ſię Demokrátycznie, gdzie y wſzyſcy ludzie z Miáſteczek, y Wſiow mogą pretendowáć urzędow. Te iednák ich Rządy lekſze ſą do znieſienia nád inne Europeyſkie.

Szwáyczárowie w Religii nie ſą iednoſtáyni, bo Kántony Zurigh, Bern, Bazylia, y Schafhauſa, náſláduią w Sekcie Kálwiná; Glaris, y Appenzel częścią Kálwini, częścią Kátolicy. A inne 7. ſą dobrze ufundowáni w Wierze S. Kátolickiey, ktorzy ſwoie pártykulárne Rády zgromádzáią w Lucernie, á Kalwini w Arraux, wſzyſtkie záś ſpołecznie w Bádzie.

Szwayczárowie mniey dbáią o rozprzeſtrzenienie ich gránic, tylko ſię ſzczegulnie ápplikuią do konſerwácyi wolnoſci ſwoich, nie máią żadnych Fortec oprocz Lucerny, y Bázylei, ále gory im ſtáną zá Fortece, bo wſzędzie Nieprzyiacielowi nie doſtępne, á do tego Woyſká máią bárdzo mocne, ktore w iednym momencie mogą mieć wiádomość o Nieprzyiacielu z ſtoſow ná to ułożonych po pogránicznych gorách, ktore zápaliwſzy wielki z ſiebie ogień wydáią ná przeſtrogę cáłemu Páńſtwu. Miáſto záś Arſenáłow ten kray konſerwuie ſię w wſzelákiey gotowoſci Woienney, bo káżdy obywátel támeczny, Pan, Szláchcic, Mieſzczánin, czyli chłop powinien bydź záwſze w gotowoſci z wſzelákim porządkiem ná Woynę według Práw ich.

Kray ten od dáwnego czáſu zupełnym ſię cieſzy pokoiem, dla czego innym Monárchom użycza Woyſk ſwoich, y zá to Penſye wielkie bierze od Cesárzá, od Krolá Fráncuſkiego, od Papieżá, y innych, ſą záś Ludzie nayſzácownieyſi ze wſzyſtkich cáłey Europy z ſwoiey mocy y wierności Monárchom. Károl VII. Krol Fráncuſki był naypierwſzy ktory ich wokował ná ſwoię potrzebę. Między záś Domem Auſtryáckim máią Tráktát uczyniony, názwány AKKORD DZIEDZICZNY uczyniony R. 1511. między Máxymiliánem I. Cesárzem y niemi, ktory ſię ſtoſuie do sámego Domu Auſtryáckiego.

Szwáyczárowie ſię zgromadzáią corocznie do Bádu oſtátniemi dniámi Czerwcá, y tám tráktuią o wſzytkich rzeczách náleżących do cáłey Rzeczypoſpolitey ich. Seym ten ieſt złączony z dwoch Deputowánych od káżdego Kántonu, Poſłowie Zurighſcy iáko nayſtárſi Prym trzymáią, y z nich ſtárſzy prezyduie, y ten czyni wſzelkie Propozycye náleżáce do Seymu, ten rozſyła uniwersáły ná Deputowánie Poſłow ná Seym, y do niego ſię adreſſuią Poſłowie, y wſzyſcy Miniſtrowie Cudzoziemſcy. Ten Seym názywa ſię ordynáryinym, bo ſię corocznie odpráwia. Seymy záś Eytráordynáryine odpráwiáią ſię ná ten czás, kiedy Poſłowie Cudzoziemſcy ich ſobie życzą, ktorzy koſztem Pryncypáłow ſwoich Monárchow powinni Deputowánych Poſłow od Kántonow prowidowáć. Decyzye záś Seymow przez większą liczbę głoſow konkludowáć ſię powinny.

HELWECYA położona ieſt ná Gorách názwánych Alpes, między Fráncyą, Niemcámi, y Włochámi. Grániczy ná Pułnoc z Szwábią, y Alzácyą, ná Záchod z Fránchekontem, od ktorego ie dzieli gorá Jurá, ná Południe z Jeziorem Genewſkim y Xięſtwem Medyoláńſkim, ná Wſchod z Gryzonámi y z Tyrolem. Ráchuie ſię tego Páńſtwá rozległość od Południá do Pułnocy 30. mil, od Wſchodu do Záchodu 35.

Kray ten wydáie z ſwoich wyſokich Gor 3. Rzeki naywiękſze w Europie: Dunay płynący ku Wſchodnim ſtronom, Ren ku Záchodnim, á Ron ku Południowym ſtronom, ieſt záś naygorzyſtſzy kray koło Tyrolu, Medyolánu, Gryzonow, y Wálezyi, ieſt w wielu mieyſcách lásámi wielkiemi nápełniony, w wielu mieyſcách obfituiący, w wielu mieyſcách też muſi ſię prowidowáć z kąd inąd żywnoſcią. Konſerwuie w ſobie páſtwiſká wielkie, y ná nich ſtádá bydeł y koni.

Dzieli ſię ná 3. częſci generálne, to ieſt ná Kántony, ich Poddánych, y Zkonfederowánych.

ZKONFEDEROWANI ſą we środku Páńſtwá zámknięci, iáko Opát, y Miáſto S. Galla, Biſkup Bázyleyſki, Rzeczpoſpolitá Bieńſka, Grafowie Neuchatel, y Walengin.

Pográ-

Pográniczni záś Biſkupi Konſtáncyeńſki, Koirſki, Syońſki, Gryzońſki, Wálezyeńſki, y Miáſtá Genewa z Rzecząpoſpolitą Genewſką, Mulhauſen, y Rotweil.

PODDANI záś pryncypalnieyſi tego Páńſtwa ſą: Kray Waldeńſki, Gráfstwo Badzkie, Turgaw, Ryngaw, z 4. Stároſtwámi, y 3. Powiátámi, ktore przedtym náleżáły do Medyolánu.

KANTONY záś ráchuią ſię 13. z ktorych 7. Kátolickich, 4. Kálwińſkich, á 2. puł Kátolickie, puł Kálwińſkie.

KANTONY KATOLICKIE.

LUCERNA.

KAnton ten wſzedł w ligę Swáyczárſką R. 1332. y ieſt cáły Kátolicki Rzymſki, ná Woynę może dáć 16000. Ludzi woiennych, ma wielką, y mnieyſzą Rádę, ták iák inne, ma dwoch ſędziow, iednego Cywilnego, drugiego Kryminálnego Náleży pod włádzę Duchowną Officyálſtwá Konſtáncyeńſkiego, y tu rezyduie Nuncyuſz Pápieſki.

LUCERNA Miáſto Stołeczne nád ieziorem tegoż Imienia názwáne od Láterni, ktora tám záwſze gorzáłá dla żegluiących po iezіorze, rozdzielona Rzeką Rus ná dwie częſci, ná ktorey ſą 3. Moſty, z ktorych dwá máią po 500. Krokow wzdłuż, y przyozdobione przedniemi ſztukámi málárſkiemi, Miáſto ieſt murem y wieżámi opasáne, niewielkie, ále piękne, y kwitnące w hándle przewożąc Kupiectwá z Włoch do Niemczech, przyozdobione w Kościele Orgánámi wielkoſci oſobliwey, Arſenałem, y Collegium Jezuickim, iáko y w Opáctwie Munſterſkim grobem Kánoniká Janá Baldeká zmárłego R. 1338. w lat wieku ſwego 186. ma wiednym Domu kámień z iedney ſtrony czárniáwy, á z drugigy białyleczący Powietrze złe, krwi płynienia, y rożne ſluxy.

URY.

KAnton ten położony ieſt między wielkiemi gorámi, z ktorych naywyżſza ieſt gorá S. Gottárdá, y naypierwſzy z 3. zkonfederowánych ná utrzymánie wolnoſci ſwoiey. Dzieli ſię ná 9. názwánych pártyєypácyi, gdzie wſzyſcy obywátele mogą pretendowáć Urzędow publicznych, bo máią Rząd Demokrátyczny, ma znácznieyſze Miáſtá Altorf, y Belzelingen, gdzie ſię odpráwuią Rády Generálne tey tu Rzeczypoſpolitey Ten kray należał przedtym do Opáctwá S. Felixá, potym przenioſł ſię do Opátow Wettygenſkich, z ktorych pánowánia wykupił ſię wełką Summą Pienieżną, á w Protekcyą Cesárzow ſię oddał, od ktorych że był złe tráktowány z uſzczebkiem ſwobod ſwoich oſobliwie od Cesárzá Albertá Auſtryáckiego poſłánego tám Gubernátorá Gryſlerá, ktory procz rożnych Tyránnii, czápkę ſwoię ná Tykę włożyć kazał, y onę ádorowáć iák ſiebie pod wielką kárą, Gwilelm Tel pierwſzy Pan tego kráiu, ſprzeciwiáiąc ſię zádość uczynieniu woli iego, ſkárány był ná uſtrzelenie iábłká ná głowie Syná ſwego, co z wielką boiáźnią muſiał, ále y z Adreſſem ſzczęſliwie uſtrzelił, czym nie ukontentowány Gubernátor do więzienia go wtrącił, ále y z támtąd sálwowány, á tym czáſem lud przeráżony okrucieńſtwámi złączywſzy ſię z Kántonámi Schwitzem, y Underwaldem podobnež Tyránnie cierpiącemi związek uczynił przeciw Gubernátorom, y zebránemi ſiłámi odebrał Zamki y Fortece, uczyniwſzy ligę ná 10. lat do bronienia wolnoſci R. 1308.

OPACTWO NN. PANNY Eremitáńſkie ieſt w tym Kántonie, y ma Opátá tytułuiącego ſię Xiążęciem.

ALTORF Miáſteczko nie obmurowáne ále wielkie, y gorámi opasáne, przyozdobione Domámi, y Ulicámi, pięknemi, á okolicznie ogrodámi weſołemi, Dworámi, y rowninámi.

FRYBURG.

TEn Kánton Ziemię ma obfituiącą w wſzelákie zbożá, łąki, y páſtwiſká, zámknięty ieſt w Kántonie Bern, ále ſię oſobną Rzecząpoſpolitą rządzi, Kray ludny wyſtáwić może Woyſká 18000. dzieli ſię ná 18. Ziem, y 2. Páńſtwá zwáne Kugia, y Prevaudan, y w

kráiu

kráiu Wáldeńſkim ma kilká Powiátow, rządzi ſię Aryſtokrátycznie, kdzie Mieſzczánie máią Rząd nád cáłym Kántonem.

FRYBURG Miáſto Stołeczne ná gorze położone, nád Sarmą, záſzczycone rezydencyą Biſkupá Láuzáńſkiego, y wielu Szláchty, ma Collegium Jezuickie y komendę Máltáńſką, to Miáſto było wolne, y Imperyálne, ále weſzło w ligę Szwayczárſką R. 1481. Ma Rádę większą z 200. Rádnych Pánow złożoną, y drugą mnieyſzą, gdzie 24. Senátorow adminiſtruią potrzeby Páńſtwá, ma y inne Superintendencye.

SOLEURA.

TEn Kánton ieſt ludny y rozdzielony ná 12. Powiátow, adminiſtrowány przez 12. Rádnych Pánow Soleurſkich.

SOLEURE czyli Soloturn Miáſto Stołeczne rozdzielone Rzeką Aar ná dwie części, obiedwie ufortyfikowáne teráźnieyſzą modą, przyozdobione Jezuickim Collegium bárdzo wſpániáłym, y rezydencyą Poſłá Fránсuſkiego. Ma Rádę wielką złożoną ze 100. Rádnych Pánow, y mnieyſzą złożoną z Konſyliárzow 36. ma 2. Konſulow rządzących Kántonámi, y innych Officyerow Woyſkowych, to Miáſto ma bydź fundowáne R. 2030. po Stworzeniu Swiátá, bywáło wolne Imperyálne, ále R. 1481. do ligi z innemi przywiązało ſię.

UNDERWALD.

KAnton ten nie wielki ále obfituiący w páſtwiſká, zwány przedtym Gráfſtwem Surygowſkim, y należał do intráty Kláſztoru Luceŕnſkiego, ále z przyczyny Gubernátorow okrutnych od Albertá Cesárzá zeſłánych przywiązał ſię do ligi z Kántonámi Ury y Schwitzen. Dzieli ſię ná część Záchodnią názwáną Optenvald, y ná Wſchodnią Underwald.

STANTZ pryncypálnieyſze Miáſto, konſerwuie ſobie pieczęć dáwną pod dwiemá kluczámi Kráiu tego.

SCHWITZ.

TEn Kánton ieſt między wielkiemi Gorámi położony, y náypierwſzy z 3. zkonfederowánych rządzi ſię Demokrátycznie, nie ma Miáſtá żadnego tylko iedno SCHWITZ, dáiące Imię ſwemu Kántonowi położone bliſko iezior á Luceŕnſkiego, gdzie tylko ma ieden Kościoł, y kilká Domow málowánych, między gorámi, inne záś ma wſi zwáne Art, Oſnenen, Lachen, Grinof, Kuznach, y Opáctwo Eremitáńſkie zwáne Einſidlen.

ZUG.

TEn Kánton wſzedł w ligę Roku 1352. ieſt rządzony przez 45. Rádnych Pánow, y Prezydentá zwánego Landam, ktory mieſzkáć powinien w Zugu. Dzieli ſię ná 6. Powiátow zwánych Cham, S. Jędrzey, Hunneberg, Wachewil, Steyhouſe, S. Wolfgáng. Miewał przedtym Pánow, wláſnych pártykulárnych, potym Xiążąt Auſtryáckich, teraz wolność.

ZUG Miáſto Stołeczne nád ieziorem, ma piękny Rátuſz ſwoy, y okolicznie po gorách obfituie w zbożá, winá, y láſy máiący zwierzyny niemáło.

KANTONY KALWINSKIE.

BERN.

TEn Kánton zámyka w ſobie trzecią część Helwecyi, y ſzerzy ſię od Południá do Pułnocy ná 24. mil, á od Wſchodu do Záchodu ná 18. Dzieli ſię ná 2. części, część Niemiecką, gdzie po Niemiecku mowią, y Romáńſką, gdzie po Fráncuſku.

NIEMIECKA część zámyka w ſobie Ziem 32. zámknięte w 5. Powiátách, to ieſt Argáwie Wyżſzym, y Niżſzym, ná Pułnocney ſtronie Sybentale wyſokim y niſkim, y z Wallem Hazelſkim ná Południowey ſtronie. Pierwſze dwá nád Rzeką Siben, á oſtátni nád Aar.

ROMANSKA záś część názwána Kráiem Wáldeńſkim położona ná ſtronie Południowey, Bernowie Kray Wáldenſki trzymáią cáły, excypowáwſzy niektore, iáko Morat, Granzon, Echalans, y Schwatzemburg, ktore weſpoł trzymáią z Fryburczykámi.

Kánton Bernſki ieſt náywięcey obfituiący w zbożá, páſtwiſká, y winá, y náymocnieyſzy nád inne, bo we 24. godzinách może wyſtáwić Woyſká 40000. á we 3. dniách 100000. zkonfederowány z innemi Roku 1353. cáły ieſt Kálwińſki, ma záwſze Officyerow exercytuiących woyſká, ma Miáſtá, Bern, Lauſane, Thun, Avenches, Aarbek, y Aaraf, znácznieyſze.

BERN Miáſto Stołeczne nád Rzeką Aár, ufortyfikowáne báſtyonámi mocnemi, y foſſámi pełnemi wody, wielkie, piękne, y ludne, y bogáte, przyozdobione wielkiemi Fontánnámi, ulicámi, pięknie burkowánemi, Koſciołem wſpániáłym w ſtrukturze, Arſenałem, y Akádemią. To Miáſto ma dwie Rády, Pierwſza abſolutná złożona z 200. Mieſzczánow, á Druga Senátorſka z 27. Te Rády máią ſwoich Konſulow prezyduiących álternátą y dożywotnich. Ma y 4. Bándyerow iákoby Generáłow woyſkowych, ktorzy wizytuią Oręże Mieſzczánow, prowiduią ná potrzebę woienną, y wolno im exkludowáć kogo widzą nie ſpoſobnego z 200. Mieſzczánow Rádnych, ma y dwoch Podſkárbich, iednego do Prowincyi Romáńſkiey, drugiego do Niemieckiey. Bern rządzi cáłym ſwoim Kántonem przez Gubernátorow máiących káżdy ſwoy Powiát, y ſądzących, od ktorych Sądow wolna Appellácyá do Rády Bernſkiey. Tych Gubernátorow częſto odmieniáią.

BERNOWIE ſą wielkiey modeſtyi, y miłoſierni, chociaż Heretycy, y nieprzyiaciele wielcy nieczyſtoſci, bo iáko Burnet piſze w ſwoiey peregrynácyi, że zá cudzołoſtwo 3. rázy popełnione śmiercią karzą, iáko y zá Fornikácyą 5. rázy popełnioną, ná co ſię cáły Senát gromádzi ná plác, á Konſul Dekret feruie, po Dekrecie oſkárzonego, czyli oſkárzoną o ten exceſs, w ręce Kátowſkie oddáie, przy ktorey śmierci bywa exhortá gániąca grzech cięſzki.

LAUSANE położone ná 3. gorách, ma Koſciół wſpániáły, ktory iedno trzęſienie ziemi rozryſowáło po iedney ſtronie, á drugie náprawiło, był przedtym Kátedrálny, ále Roku 1535. po odmienioney Religii, Biſkup ſię przenioſł do Fryburgu. To Miáſto bywáło wolne Imperyálne.

MOUDON wſłáwione iármárkámi ná konie y bydłá.

AARAF nád Rzeką Aar piękne y przyozdobione pięknemi Domámi, y obſzernemi ulicámi oblanemi wielą Rzeczek, ſłáwne w iármárki.

MORAT nád ieziorem tegoż Imienia, położone w Kántonie Fryburgſkim, wſłáwione bátálią wygráną Szwáyczárow przeciwko Károlowi Xiążęciu Burgońſkiemu, poráziwſzy mu 28000. Woyſká y ledwie ſam Xiążę uſzedł w pław iezioro, y zá nim Páż ieden, ktorego wypływawſzy ná brzeg przebił zá to, że ſię z nim puſcił, ná pámiątkę tey wygrániey wyſtáwili Káplicę w polu, pochowáwſzy tám Burgondow z dáną inſkrypcyą: *Invictiſſimi, atque fortiſſimi Ducis Burgondiæ Exercitus, Muratum obſidens, contra Helvetios pugnans, hic ſui monumentum reliquit, Annô 1476.* y ná pámiątkę tey wygrániey Fryburgowie dwá dni ſolennie święcą z wielkim appláuzem y uciechámi.

Ziemiá Murátſka ma náypierwſze mieyſce przed innemi do Kántonu Bernſkiego należącemi.

KRAY WALDENSKI położony nád ieziorem Genewſkim, obfituie w winá bárdzo dobre, należał przedtym do Sábáudyi, ále teraz do Kántonu Bernſkiego, ma niektore miáſtá należące do Fryburgu, á niektore wzáiemnie y do Bernu, w ktorych wzáiemnych ſą tákie Koſcioły, gdzie ſię iednego dniá odpráwiáią nábożeńſtwá, y kazániá Kátolickie, y tegoż sámego dniá Kálwińſkie. Ma Miáſtá znácznieyſze Lauſane iáko wyżey.

MORGES nád ieziorem Genewſkim piękne y hándlowne.

NION ma Zamek, hándluie drzewem y węglámi.

AVANCHE nád Broią Miáſto Stołeczne dáwnych Helwetow, miewáło Biſkupa przenieſionego do Lauzány.

VEVAY nád ieziorem Genewſkim, ſłáwne w winá dobre, y w Serv.

IVERDUN przyozdobione Zamkiem bliſko ieziorá nád Rzeką Kurſyſſą, bárdzo

dzo

dzo Rybną, ná ktorey ma Port dla defluidácyi win, bogáte w mánufáktury iedwábne, ma ſwoie Collegium y Drukárnią.

ORBE mieſzkáne od dáwnych Urbienow Stołeczne Powiátu tegoż Imienia.

BASILEA.

TEn Kánton ieſt náymocnieyſzy w tym Páńſtwie, lubo ma 9. Ráng między drugiemi z przyczyny, że dopiero po 8. ligę przyiał. Obfituie w zbożá, owoce, winá, Páſtwiſká, w láſy nápełnione źwierzynámi, w Rzeki rybne, y Renem oblany. Dzieli ſię ná 5. częſci, do ktorych Rzeczpoſpolita Bázyleyſka poſyła Gubernátorow, zowią ſię Fránsberg, Wallemburg, Homburg, Moncheſteyn, y Rameſteyn, Kray ten wſzyſtek ieſt Kálwińſki od Roku 1529. ma Miáſtá Bazyleą, Weychſtal, Siſſac, Wallemburg, Augſt, Buendorf, y Wellingen.

BASILEA Miáſto Stołeczne nád Renem, ktory ie dzieli ná dwie częſci złączone przez Moſt; więkſza część ieſt położona ná gorze nákſztáłt Amphitheátrum, á druga ná piękney rowninie. To Miáſto ieſt wielkie, czyſte, y przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym bárdzo wſpániáłym, y Rátuſzem wielkim, gdzie ieſt do widzenia Obraz eſtymowány reprezentuiący cáłą Mękę Páńſką. Ma tákże Akádemią eſtymowáną, gdzie y ięzyká Hebráyſkiego náucza, y pisánia, Erázm Rottedámſki tu tákże náuczał. Miáło ſwego Biſkupá, ále po odmienioney przenioſł ſię do Porentru, y tám rezyduie, á Kápituła do Tryburgu w Bryſgáwie, miáło y innych wiele Kláſztorow, y Opáctwo S. Leonárdá, ále to wſzyſtko przemienione w Kálwinią. Było Imperyálne á w oſtátnim Pokoiu Munſterſkim deklárowáne wolne, y nie náleżące do Imperium.

Tu w tym Mieſcie odpráwowáło ſię Concilium Roku 1431. ktore pretendowáło Prymu przed Papieżem, y w ten ſpoſob deponowáło Eugenieuſzá IV. obráwſzy ná mieyſce iego Amedeuſzá VIII. Xiążęciá Sabáudzkiego, ktory wziął Imię Felixá V. Stánely tu inne punktá z przyczyny Czeſkich errorow, o czym wolno dowiedzieć ſię w Concilium Láteráńſkim, reprobuiącym to Concilium, iáko przeciwne Práwom Koſcielnym, ktore nákázuią Prym dáwáć Papieżom, bo oni ſą co ápprobowáć, y reprobowáć máią wolność Concilia, o czym odſyłam do Theologii y Kánonow.

Miáſto Bázyleyſkie ieſt rządzone przez wielką Rádę, ktora ſię gromádzi z 244. Mieſzczánow, y przez mnieyſzą 64. tylko Rádnych Pánow máiąca.

AUGST Wies bliſko Bázylei ná mieyſcu, gdzie było przedtym Miáſto Auguſtá Ráurácorum, ma oſobliwe Stárożytnoſci do widzenia, iáko mury ſtáre, wieże, Zamek ieden, Akwedukt &c.

ZURIGH.

KAnton ten ieſt ludny, y obfituiący w zbożá. Dzieli ſię ná 9. Powiátow, do ktorych Miáſto Zurigh náznácza oſobnych Gubernátorow. Wſzedł w Konfederácyą z innemi Roku 1351. y ma naypierwſzy Ráng ná Seymách, ieſt mocny w woyſkowych ludzi, wſzyſtek Kálwińſką Sektą zárážony. Ma Miáſtá znácznieyſze Zurygh, Greifſensée, Bulach, Winterthur, Eglinſaw, Regenſperg, Gruningye y Steyn.

ZURYGH Miáſto Stołeczne nád ieziorem tegoż Imienia, dáwne, wielkie, piękne, ludne, y bogáte w hándle iedwábne, ufortyfikowáne, ma ſwoy Arſenał dobrze uprowidowány, gdzie ieſt figurá Gwilelmá Tellá, ktory iábłko ná głowie Syná ſwego z ſtrzáły uſtrzelił, y sálá iedná wielka, gdzie Feſtyny ſię odpráwuią, y Cechy mieyſkie ſię gromádzą do Rády, y tám káżdy Cech ma ſwoy ſtoł, á nád ſtołem znák Rzemieſłá, gdzie ktory Cech ma ſiedzieć; białegłowy tu w tym mieſcie widzieć nie mogą nikogo, oprocz Krewnych ſwoich, ták ſą dobrze konſerwowáne, y náywiękſza ich ludzkość ieſt rękę podáć człowiekowi.

Kánton ten ieſt między sámemi gorámi, gdzie ieziorá częſto w zimie zámárzáią. Jezioro Zurigh ieſt náywiękſze w Szwayczárach, máiące 5. mil w zdłuż y wſzerz mile.

WINTERTHUR Miáſteczko położone między winnicámi, bogáte w hándle y mánufáktury.

SCHAF-

SCHAFHAUSE.

KAnton ten obfituie w zbożá. Dzieli śię ná 11. Powiátow dependuiących od Miáftá Schafhauśe przyłączony do ligi Roku 1501. á Wiárę Kátolicką utracił Roku 1529. popáliwſzy wſzyſtkie Obrázy, nábożeńſtwámi Rzymſkiego Kośćiołá zgárdziwſzy, Kośćielne dobrá zkonfiſkowáwſzy, Xięży, Zákonnikow, Zákonnice powygániáwſzy.

SCHAFHAUSE Miáſto Stołeczne nád Renem, nie wielkie ále przyozdobione budynkámi málowánemi, y ulicámi czyſtemi y ſzerokiemi, obronione Cytádellą mocną, y przyozdobione Kośćiołem przedtym Kátedrálnym wſpániáłym, moſtem nád Renem, Rátuſzem, Arſenałem, y Biblioteką nápełnioną Xięgámi, zegárem reprezentuiącym kurs Słońcá, Mieśiącá, y Záćmieniow. Miáſto to ieſt rozdzielone ná 12. Rángow zwánych *TRIBUS*, z ktorych w pierwſzym Rángu liczą śię Szláchtá y mieſzczánie, á w oſtátnich 11. reſztá ludzi y Rzemieſlnikow. Ma wielką Rádę złożoną z 86. Rádnych Pánow, á mnieyſzą z 26. w obodwoch záś dwoch Burmiſtrzow prezyduie. Bliſko tego Miáſtá Ren śię przedziera przez ſkáły, y wielki grzmot czyni.

KANTONY
w puł KATOLICKIE w puł KALWINSKIE.
APPENZEL.

TEn Kánton ieſt położony między Opáctwem S. Gállá y Renem, w wielkich gorách, ále nápełnionych páſtwiſkámi, ma oſtátnie mieyſce po innych, bo dopiero Roku 1513. przyſzedł do ligi, częſcią Wiárę S. konſerwuie: częſcią Kálwiná Sektę náſláduie. Dzieli śię ná dwie częśći wewnętrzną, y powierzchowną. Rządzi śię w wolnośći, y ma ſwoię Rádę złożoną ze 144. Oſob deputowánych po 12. z káżdego Powiátu czyli Miáſtá ná Woynę ludzi może wyſtáwić 5000.

APPENZEL Stołeczne Miáſteczko, bogáte, y ludne, záſzczycone przedtym Rezydencyą Opátow S. Gállá, do ktorych náleżáło, ále śię wykupiło, názywa śię dla tego Appenzel iákoby *Abbatis Cella.*

GLARIS.

TEn Kánton ieſt nie wielki, położony między wielkiemi gorámi náleżał do Kláſztoru Sekingeńſkiego, ále Fryderyk Bárberoſsá dárował go Pálátynom Burgońſkim, z kąd śię doſtał w Dom Auſtryácki, á Roku 1352. do ligi 3. Kántonow przyięty. Miewa Seymy właſne, gdzie śię ágituią intereſsá Domowe y polityczne, konſerwuie w ſobie częſcią Wiárę S. częſcią Sektę Kálwiná náſláduie. Oprocz właſnego Powiátu zámyka w ſobie Beliárze Werdemberg, Uſnak, Gaſtal, ma Miáſteczká pryncypálnieyſze Glaris, Schwanden: Urnen, Neſtel, y Elm.

ZKONFEDEROWANI
z SWAYCZARAMI.
OPACTWO S. GALLA.

TEn Kray y z Gráfſtwem Togenburſkim náleżącym do niego, grániczy z ieziorem Konſtáncyeńſkim, z Turgawem, Zurighem, y Appenzelem. Ma dwá Rządy abſolutne; Opátá S. Gállá, ktory náywiękſzą część trzyma, y Rząd Mieyſki. Opáci

S. Gál-

S. Gállá R. 1226. záczęli ſię tytułowáć Xiążętámi Imperyálnemi áż do dziſia, ſą mocni, y ich Kray ieſt w Protekcyi Kántonow Zurighſkiego, Lucernſkiego, Schwitzerſkiego, y Gláriſkiego, od R. 1452. y z tych Kántonow ieden Rádny Pan bywa deſtynowány ná Kápitánią Generálną w Dobrách Opáckich, á co 2. Roki odmieniány. Opát ten y inne Ziemie trzyma w Turgáwie gdzie nayczęſciey rezyduie w Mieſcie Wyle.

S. GALLUS Miáſto Stołeczne, y ábſolutne Prowincyi Turgáwſkiey bliſko ieziorá Konſtáncyeńſkiego, wzięło Imię od Opáctwá tu fundowánego zá Dágobertá przez Gállá Szláchcicá Szkockiego, ktory R. 630. przyſzedł tu ná puſzczą opowiedziáwſzy Ewángelią w okolicznie, tego potym wiele Oſob náſládowáło y w krotce Kláſztor był ludny. Sygebert Krol Auſtrázycki temuż Swiętemu wiele Dobr dárował, á po 100. lát Krol Fráncuſki odmienił Kláſztor w Opáctwo, pozwoliwſzy Zákonnikom obieráć ſobie Opátá pod Regułą S. Benedyktá. Miáſto to nie ieſt wielkie, ále piękne, ludne, y bogáte, oſobliwie w mánufáktury płocienne, część Miáſtá należy do Opáctwá, Reſztá záś rządzi ſię pod Imieniem Rzeczypoſpolitey, w niwczym nie dependuiącey od Opátá. Dzieli ſię ná 6. Kompánii, z ktorey káżda obiera z między ſiebie 12. Oſob ná Seym álbo Rádę Stánow. To Miáſto ieſt w lidze z innemi Kántonámi, Sektę Kálwińſką przyięło R. 1529. y od tego czáſu tám Opát zbrzydził ſobie Rezydencyą, á teraz mieſzka w Wyle.

BISKUPSTWO BAZYLEISKIE.

TO Biſkupſtwo grániczy ná Pułnoc z Suntgawem, ná Záchod z Fránchekontem ná Wſchod, y Południe z Kántonámi Bernſkim, Soleurſkim, y Bázyleyſkim, położone między wielkiemi gorámi, ále nápełnionemi páſtwiſkámi, y obfituie w zbożá w wielu mieyſcách. Obywátele támeczni ſą częſcią Kátolicy, częſcią Kálwini. Biſkup Bázyleyſki ieſt Abſolutem tego Páńſtwá, y Xiążęciem Imperyálnym zkonfederowány z Szwáyczárámi, procz Brondrutu, ma Miáſtá Delmont, Franqvemont, Scurſane, y Boneville.

BRUNDRUT Miáſto Stołeczne nád Hállenem przyozdobione Kościołem Kátedrálnym, y Rezydencyą Biſkupá Páná ſwego.

RZECZPOSPOLITA BIENSKA.

BIENNA Miáſto położone w pięknym mieyſcu między Winnicámi nád Suzą, y ieziorem Rybnym, Stołeczne, nie wielkiego Kráiu między Szwaycząrſkiemi Kántonámi Biſkupſtwem Bázyleyſkim, Fránchekontem, y Neuchátelem rządzi ſię pod Imieniem Rzeczyſpolitey máiąc Rádę reprezentowáną w 40. Mieſzczánách, ktorzy decyduią w wſzelkich intereſsách, ma y mnieyſzą Rádę złączoną z 24. Ráycow y Burmiſztrzá prezyduiącego y ádminiſtruiącego intereſsá Kráiu. Ma dependencyą od Biſkupá Bázyleyſkiego, ktory náznácza dwoch Prezydentow ná Rády, y Woyſká dodáie podczás Woyny, Dzieſieciny wybiera, y część intráty mu należy. Cáły Kray ten ieſt Kálwińſki, y w ligę wſzedł z Kántonámi R. 1367.

GRAFSTWO NEUCHATEL.

TO Gráfstwo y z drugim Wálengeńſkim formuią ſobie Stán obſolutny, może mieć 8. mil wzdłuż á w ſzerz 3. graniczy ná Záchod z Fránchekontem, ná Pułnoc z Bienem, á z drugich ſtron z Szwáyczárámi. Powietrze ma zdrowe y ziemię żyzną y ludną. Ma Miáſtá Neuchatel, Rochefort, y Káſztellánie Tyelſką, Landerońſką y Budryſką, Wálengin tákże ma 90. Wſi, y około 3000. Domow po gorách erygowánych. Ieſt zkonfederowány z Kántonámi Bernſkim, Lucernſkim, Fryburgſkim, y Soleurſkim, R. 1406. o co ieſt Tráktát uczyniony, z Grafem Neuchatelſkim, y Kántonem Bernſkim. Obywátele

tele tego Gráfstwá trzymáią Sektę Kálwińſką oprocz Káſztellánii Lánderońſkiey. Miewáło przedtym właſnych Grafow Neuchátelſkich, Fryburgſkich, Hochbergſkich, y Longewilſkich, y oſtátnimi láty miáło wielu Pretendentow, ále teraz Krol Pruſki ieſt Pan abſolutny, przyznány od Ludwiká XIV. przez oſtátni Pokoy, iednák muſi przyſięgáć ná nieodmiánę Práw, y Zwyczáiow Kráiu, y obligowány proſić o inweſtyturę.

NEUCHATEL Miáſto Stołeczne, nie wielkie, nád ieziorem Rybnym máiący Kray ná około Winogradámi obſádzony, miáło Opáctw wiele, ále po odmiánie Religii wzyſtkie ich dobrá konfiſkowáne, y Duchowieńſtwo wygnáne, Landeron tylko y Cedlier zoſtáły ſię przy Wierze S.

BISKUPSTWO KOIRSKIE.

COIRe Miáſto Gryzońſkie Stołeczne Kántonu nie wielkiego zwánego CADE álbo DOM BOZY nád Rzeką Pleſſuwą bliſko Renu záczynáiącego mieć defluidácyą, y bogácącego Miáſto Portem ſwoim. Miáſto to ſtárodáwne przemienione w Sektę Kálwińſką R. 1529. ma iednák Biſkupá ſwoiego Xiążęciá Imperyálnego, przedtym znácznemi intrátámi opátrzonego, ále po odmienioney Religii Dobr iego znácznie podupádłego, Kápitułá, ktorá obiera Biſkupá, dáleko ma więkſzą intrátę od niego, ná przedmieſciu ieſt Kátedrá, gdzie Biſkup z Kápitułą ſwoią rezyduie. Ten Kray ieſt nápełniony gorámi. Miáſto záś bywáło Imperyálne y wolne, ále od Roku 1498. od Fryzonow záwoiowáne ma ſwoię wielką y małą Rádę iák drugie Miáſtá.

RECYA álbo GRYZONOW.

KRay ten rządzi ſię pod Imieniem Rzeczypoſpolitey, graniczy ná Południe z Xięſtwem Medyoláńſkim, y Wenecyą, ná Wſchod z Tyrolem, á ná Północ y Záchod Szwayczárámi, od Wſchodu do Záchodu ma około 14. mil á od Południá do Północy 12. Kray cáły ieſt nápełniony wielkiemi gorámi, y niedoſtępnemi, z ktorych ſię záczynáią Rzeki Ren, Inn, y Adda. Dzieli ſię ná 3. ligi, ktorych Obywátele ſą ná w puł Kátolicy, ná w puł Kálwini. Pierwſza ligá Gryzońſka, ktora dáłá Imię cáłemu Páńſtwu; Druga ligá dzieſiąciu Iurysdykcyi; á Trzecia ligá Cadee, álbo Dom Boży, do ktorey ieſt przyłączone Biſkupſtwo Koirſkie y Miáſto. Procz tych 3. lig zámyka w ſobie Walteline, Gráfstwo Chiawene, y Bormio dáwne dependencye od Xięſtwá Medyoláńſkiego. Lubo záś to Páńſtwo dzieli ſię ná 3. ligi, te iednák formuią iednę tylko Rzeczpoſpolitą po zkonfederowániu ſię między niemi R. 1470. á po zkonfederowániu ſię z Szwáyczárámi R. 1491. Ten Kray może wyſtáwić 30000. Woyſká.

LIGA GRYZONSKA ieſt w Pierwſzym Rángu y uformowána przez Opátá Dyzentyiſkiego, Grafá de Maſox, y Bároná de Betzuns, ktorzy ſię zkonfederowáli przeciw Cudzoziemcom y zboycom R. 1424. á R. 1497. weſli w ligę z 7. ſtárſzemi Kántonámi Szwáyczárſkiemi. Tá ligá corocznie obiera ſwoie Mágiſtráty, y mieſzka w náygorzyſtſzym Kráiu, gdzie Ren z dwoch mieyſc záczyna ſię, y ma znácznieyſze Miáſtá Ilantz, y Trąb.

ILANTZ Stołeczne Miáſto tey ligi bliſko Renu wſtáwione Seymámi nayczęſciey ſię tu odpráwuiącemi 3. lig.

LIGA CADEE álbo Domu Bożego nayobſzernieyſza y naymocnieyſza nád inne, bo zámyka w ſobie Biſkupſtwo Koirſkie, Engadyne, y Bregaille, Sektá Kálwińſka tu w tey lidze pánuiąca zkonfederowána z Szwáyczárámi R. 1498. dáie początek z gor ſwoich Rzece Adda y Inn. Ma Miáſtá znácznieyſze Koirę, y Furſtenox.

LIGA DZIESIĄCIU JURYSDYKCYI bierze Imię ſwoie od Dzieſiąciu ſądow, z ktorych ieſt złączona. Te Jurysdykcie zruciły z ſiebie iárzmo Domu Auſtryáckiego, uformowáwſzy ſobie ligę R. 1470. á zdrugiemi Gryzonámi R. 1471. á z Kántonámi Zurigh, y Glaris R. 1590. á z Bernem R. 1602. Obywátele iey náſláduią Sektę Kálwińſką, máią znácznieyſze Miáſtá MAIENFELD, Stołeczne tey ligi, obronione Cyttádellą, y TATAS, gdzie częſte Seymy odpráwuią ſię tey Rzeczypoſpolitey, ma y inne Miáſteczká, y Wſie, gdzie nie máſz nic oſobliwego.

WAL-

W A L T E L I N A.

GRaniczy ná Południe z Wenecyą, ná inſze záś ſtrony z Gryzonámi, Hiſzpáni ná początku wieku przeſzłego życzyli ſobie przywłáſzczyć ten Kray, dla komunikácyi z Auſtryą y Włochámi, y dla trzymánia wcuglách Gryzonow, ále Ludwik VIII. tám poſłał Woyſká ſwoie, y odwiodł ich od intencyi; oddáwſzy Kray właſnym Pánom, zá Solicitácyą Urbáná VIII. Papieżá. Kráy ten ieſt obfituiący w Winá, y dzieli ſię ná 4. części: Morbegno, Sondrio, Tyrano, y Gráfſtwo Bormio.

MORBEGNO Miáſto Stołeczne częſci ſwoiey nád Rzeką Bitra, ma pod ſwoią Juryſdykcyą Wſie, Campoderbolo, Valle, y Arſio, ktore poſyłáią ſwoich Sendykow do: Miáſtá dla lepſzego Rządu.

SONDRIO Stołeczne ſwoiey częſci nád Rzeką Maler, Kápitán Wálteliński máiący Jurysdykcyą Kráiu iego.

TYRANO nád Addą, ma 12. Jurysdykcyi od ſiebie dependuiących.

C L A V E N N A.

GRáfſtwo to názywa ſię od Miáſtá Stołecznego tegoż Imienia, graniczy z Gryzonámi, Walteliną, y Medyolánem. Dzieli ſię ná 2. Powiáty Klawennę y Pleurs, naywięcey ſię Obywátele tuteczny bogácą z tego, że żadnych ſtroiow nie záżywáią, y ſtárſzy ſię tylko Syn żeni y dziedziczy. Spoſobni záś ſą oſobliwie do kuchni, dzbánki tuteczne ſą eſtymowáne z kámienia robione oſobliwą mánierą godną ciekáwego oká.

CLAVENNA Miáſto Stołeczne Gráfſtwá tego nád Meirą, piękne, y obronione Zámkiem, przez ktory ieſt weſcie do Gryzonow, y dla tego ſię názywa iákoby Klucz Kráiu, bywáło przedtym obſzernieyſze, ále od ſztuki Skáły upádłey záwálone, w bliſkoſci ma Skáłę iednę, wktorey wyſokoſci ieſt Fortecá wielkim koſztem wyrobiona. Miáſto okolicznie Winográdámi przyozdobione, z kąd Winá dobre pochodzą, zwáne Aromátyczne.

B O R M I O.

GRáfſtwo to oddzielone od Walteliny, zámyka w ſobie 5. Jurysdykcyi: Bormio, álbo Worms, Fortbeum, Luvin, y inne dwie wewnętrzne, ma w ſobie 6. Páráfii.

BORMIO Miáſto Stołeczne tey Prowincyi, wielkie, y ludne, mocno ufortyfikowáne, y záſzczycone wielą mieſzkáiących tu Fámilii Szláheckich, iáko y Wodámi zdrowemi o ćwierć mile.

V A L L I S.

GRáfſtwo to przedtym mieſzkáne od Sedunow y Weragrow, graniczy ná Pułnoc y Wſchod z Szwáyczárámi, ná Południe z Xięſtwem Auguſtſkim, á ná Záchod z Sábáudyą, ciągnie ſię wzdłuż ná 18. mil áż pod iezioro Genewſkie, między wyſokiemi gorámi okrytemi záwſze ſnigámi, grontá iednák ma obfituiące w zbożá y winá. Gráfſtwo to dzieli ſię ná Wyżſze, y Niżſze.

WYŻSZE ma 30. Páráfii, ktore máią 7. Juryſdykcyi, y z nich káżda ma ſwego Sędziego, ci záś nád ſobą máią Rádę Generálną złączoną z Biſkupá Syońſkiego z Kápitáná generálnego cáłego Kráiu, y z 2. Poſłow z káżdey Juryſdykcyi, ten Kray reprezentuie w ſobie Rzeczpoſpolitą zkonfederowáną z Szwáyczárámi Roku 1538.

NIZSZE Gráfſtwo ma 6. Juryſdykczi zámykáiących w ſobie 24. Páráfii, procz tych záś zámyka w ſobie Vallis Montey, Kaſztellánią Bouveret: odłączone od Sábáudyi Roku 1536. Obywátele tego Kráiu wſzyſcy ſą Kátolicy Rzymſcy. Miáſtá tu ſą znácznieyſze Syon, S. Maurycy, y Martinach.

SION Miáſto Stołeczne y Biſkupie nád Rzeką Syttą obronione 3. Fortecámi ná gorách, Biſkup Pan tego Miáſtá rezyduie w iedney Fortecy gdzie tákże Kátedrá y Kápitułá ieſt. Miáſto ſtárodáwne, wielkie, dáley ſię rozprzeſtrzenia, Biſkupá záś nie tylko Kápitułá, ále y Poſłowie tego Kráiu obieráią, ktory ieſt Gráfem de Vallis, y Xiążęciem Imperyálnym. Bliſko Miáſtá ieſt ieden Kláſztor w ſkále z wſzyſtkiemi Celámi wyrobiony.

S. MAURYCY Miáſto dáwnych Weraggrow zwáne Agaunum, záſzczycone Opáctwem tegoż Imienia fundowánym od Zygmuntá Królá Burgońſkiego zá pokutę Syná ſwego niewinnie ſtráconego oſkárzonego od Krolowey o konſpirácyą niewinną Roku 522.

PODDANI SZWAYCZARSCY.

NAzywáią ſię te Páńſtwá Poddáne, bo ſą pod Rządem Szwáyczárow, ktorych ieſt 10. Bade, Turgaw, Raperſwil, Bremgarten, Melingen, Zurzuch; Gráfſtwo Roure, Sargans, Rintal, y Bellinzona, y 4. Páńſtwá we Włoſzech zwáne, Lugáno, Lucarno, Mendriſio y Madia.

BADE Gráfſtwo przywłáſzczone od Szwáyczárow Roku 1415. odebráne Domowi Auſtryáckiemu, gdzie trzymáią iednego Gubernátorá co dwá Roki odmieniánego y álternátą od 8. Kántonow poſyłánego, ktory do káżdey wſi poſyła Sędziow dożywotnych, y według Przywileiu prezyduie ná Seymie Szwáyczárſkim, kiedy ſię odpráwia w Bądzie pieczętuie wſzyſtkie rezolucye. Znácznieyſze mieyſcá tego Kráiu podzielonego ná 24. Sędſtw ſą Keyſerſtad, Klingenaw, Zurzach, y Bade.

BADE nie wielkie Miáſto Stołeczne tego Gráfſtwá, piękne, y bogáte w hándle, uprzywileiowáne wolnoſciámi, ma ſwoie Rády ták, iák inne Miáſtá. Woyſk záś pewną kwotę náznáczoną ſobie wyſtáwić powinno. Záſzczycone Seymámi odpráwuiącemi ſie tu Szwáyczárſkiemi, y Cieplicámi, álbo wodámi zdrowemi o puł mile ná defektá ludzkie.

TURGAW Kray náleżący do Szwáyczárow zámyka w ſobie część Biſkupſtwá Konſtáncyeńſkiego, ma Miáſtá znácznieyſze Frawenfeld, Phin, Biſchotzel, Wirlen, Einſchingen, Arbon, Stekborg, y Diſſenhoſen.

FRAWENFELD nád Murgiem, przyozdobione Zamkiem rezydencyonálnym Sędziego Burgrawſkiego, Szwáyczárowie ie odebráli Roku 1460.

RAPERSWIL ufortyfikowáne ſtárym Zamkiem y nád ieziorem Zurigh máiące moſt drewniány długi ná 1850. krokow, Roku 1448. poddáło ſię Kántonom.

BREMGARTEN nád Ruſſem przedáne Szwáyczárom od Zygmuntá Cesárzá iáko y MELLINGEN.

ROURE Gráfſtwo nie wielkie názwáne od Zámku tego Imienia, nic ma nic oſobliwego.

SARGANS Gráfſtwo, nie wielki Kray nád Renem, y Miáſto iego Stołeczne tegoż Imienia kupione przez Szwáyczárow od Grafá Werdembergá Roku 1483.

RINTAL nie wielki tákże Kray nád ieziorem Konſtáncyeńſkim.

REINEK Miáſteczko rezydencyonálne Gubernátorá.

BELLINZONA Stołeczne tegoż Imienia ſwego Páńſtwá przy Alpesách położone.

PANSTWA SZWAYCZARSKIE
we WŁOSZECH.

LUGANO Miáſto nád ieziorem tegoż Imienia położone między ieziorem Come y Większym ieziorem.

LOCARNO w rowninie bárdzo weſołey położone, między Winnicámi nád ieziorem większym, należáło przedtym do Medyolánu teraz do Helwecyi.

MINDRISIO Stołeczne Kráiu tegoż Imienia położone między ieziorem większym y Come.

MADIA nád Maggią należy do Lucarná.

Te 4. Páńſtwá Szwáyczárowie máią ſobie dárowáne od Máxymiliáná Sforcy Xiążęciá Medyoláńſkiego, wygnánego przez Fráncuzow Roku 1513. z ſwoich Páńſtw, ktorą Donácyą Fránciſzek I. Krol Fráncuſki rátyfikował przez Tráktát Fryburgſki.

PAN-

PANSTWA NIEMIECKIE.

TA Monárchiá pod Imieniem Ceſárſtwá Niemieckiego z dáwnośći czáſu byłá rządzona od wielu Xiążąt przez podziáły, ludzie iednák wſzyſcy záwſze ſobie mieli wolność zá náywiękſzą máxymę, ktorą z wielką trudnośćią y ćięſzką wiolencyą utráćić muſieli, wielką Potencyą Rzymián przymuſzeni: á to tym ſpoſobem: Cymbrowie y Teutonowie náypierwſi dáli ſię znáć Rzymiánom, bo opuśćiwſzy włáſne kráie, poſzli zdobywáć innych, y náiecháli Włoſkie, y Golſkie Páńſtwá, Roku od záłożenia Rzymu 653. ále podczás przebywánia Alpes C. Marius ich zwoiował y wygubił, á Juliuſz Ceſarz záwoiowáwſzy Golſkie Páńſtwá, Roku od záłożenia Rzymu 695. odwáżył ſię przebyć Ren, y áttákowáć Niemcow, z ktoremi ćięſzką woyne długą prowádził, zdobywſzy ledwie tych, ktorzy między Włocháми y Renem ſię znáyduią; y ći tylko do czáſow Auguſtá y Tyberyuſzá byli podlegli Rzymſkim Páńſtwom, bo ćiż sámi potym Roku 200. wielkie podnoſili Rebellie náieżdżáli Golſkie Páńſtwá. Inni záś Niemcy między Dunáiem y Elbą, y zá Elbą nigdy nie byli záwoiowáni, y owſzem Gotowie, Wándálowie, Lombárdowie, y Burgundowie z támtych ſtron rzućili ſię ná Páńſtwá Rzymſkie, y one oſiedli. Klodoweuſz potym Krol Fráncuſki począł ſzczęśćia tentowáć y tym náieznikom cudzych Páńſtw ſzyki łamáć, iákoż ich ná bátálii Tolbiáckiey Roku 496. zwyćiężył, á po nim po tyle rázy iego Sukceſſorowie. Károl záś W. Krol Fráncuſki, á potym Ceſarz iák náſtąpił, te wſzyſtkie Páńſtwá záwoiował, áż po záczynáiącą ſię Wiſłę, y pod morze Báltyckie, wielu pretenduie oſobliwie Fráncuſkich Autorow, że y Polſká temu Monárſze miáłá hołdowáć, ále Hiſtorycy Polſcy żadney o tym wzmiánki nie czynią, y owſzem Kromer Swiádczy że Polácy śmiele y nie zátrwożonym ſercem y odporem ſtáwili ſię Károlá W. Poſłom, o czym wolno czytáć w Kromerze, álbo niżey o zebrániu Krolow Polſkich. Zá Károlá Ceſárzá Páńſtwá Niemieckie ná rożne rozdzielone były Prowincye, Gubernátorowie tytułowáć ſię poczęli rożnemi imionámi. Jedni Xiążętámi, ktorzy mieli náywiękſzy rząd y moc nákſztáłt Vice-Krolow, y reprezentowáli Oſobe Xiążęcą. Drudzy Grafámi, tym były zdáne władze Woyſkowe, y Adminiſtrácyá Spráwiedliwośći, dla czego Niemcy názwáli iednych Lándgrafámi, ktorzy byli Sędziámi Prowincyonálnemi. Innych Burgrafámi iákoby Sedziámi Miáſt.

KAROL WIELKI Ceſarz ten Národ w wielkiey ánimádwerſyi miał, iáko záwſze ſkłonny do podnieſienia rebellii, y wiele pracował w wydźwignieniu ich z Wiáry Pogáńſkiey, dla czego tám wielu Biſkupow poſtánowił, y Miſſyonárzow, dla inſtrukcyi ich w Wierze S. Kátolickiey, iákoż Biſkupſtw wielka liczbá, y Opáctw w Niemczech temu Monárſze powinny ſwoie poſtánowienie, ktory umárł Roku 814.

Národ Niemiecki ieſt wielkiego o ſobie mniemánia, y honor Szláchectwá ſwego mocno utrzymuie, co z Przodkow ſwoich záchowuie, ktorzy záwſze dyſtyngwowáli Szláchtę od Chłopſtwá y śmiercią káráli tego, kto ſię ſmiał ożenić z nierownym ſobie Przyiacielem.

Páńſtwá Niemieckie náypierwey były rządzone pod Władzą Károlá W. Ceſárzá, y iego Sukceſſorow Fráncuzow Dziewiąciu, áż do Ludwiká IV. Roku 899. po ktorym bezpotomnym przenieſłá ſię Koroná Ceſárſka w Dom Sáſki ná Oſobę Konrádá I. Xiążęćiá Fránkońſkiego Brátá przyrodniego Ludwiká IV. z Rády Ottoná Xiążęćiá Sáſkiego, ktory będąc ná tę godność exkuzował ſię ſtárośćią ſwoią przenioſzſzy ią ná Oſobę Konrádá Roku 912. á Konrád po śmierci ſwoiey wyznáczył Koronę Ceſárſka Synowi Ottoná Xiążęćiá Sáſkiego Henrykowi I. o czym wolno wyżey czytáć pod Chronologią Ceſárzow Rzymſkich przed záczynáiącymi ſię Włoſkiemi Páńſtwámi, gdzie krotko námieniłem káżdego Ceſárzá życie y Rząd áż do teráźnieyſzego pánuiącego Károlá VI.

Niemieckie Páńſtwá ſą złożone w iedno Corpus z Miáſt wolnych, rządzących ſię ná formę Rzeczypoſpolitych z licznych Duchownych Rządow, y Swieckich, iáko;

Przeorſtw, Opáctw, Biſkupſtw, Arcybiſkupſtw, Komend Máltáńſkich, Káwálerow Teutońſkich, y ich Mágiſteryi.

Tákże z Grafow, Márkizow, Lándgrafow, Xiążąt &c. Ci wſzyſcy rządzą ſię abſolutną wolnoſcią w Páńſtwách ſwoich, uznáią iednák y máią ſwego Monárchę Cesárzá, álbo Imperátorá Rzymſkiego, ktorego przedtym pánowániu náypierwey cáły Swiát, potym Europeyſkie Páńſtwá, ná oſtátek Włochy cáłe y Rzym podlegał, ále teraz tylko niektore części trzyma we Włoſzech, iáko; Xięſtwo Medyoláńſkie, Mántuáńſkie, y inne pártykulárze.

Elekcyá Cesárzow lubo nie ieſt upewniona w Autorách kiedy ſię záczęłá, wielu ſie iednák domyſla, że náypewniey po Ludwiku IV. bezpotomnie zeſzłym Károlá W. Sukceſſorze. Po tego śmierci Pánowie Niemieccy zgromádziwſzy ſię weſpoł obráli ſobie zá Cesárzá Ottoná Xiążęciá Sáſkiego, ten że dla ſtároſci exkuzował ſię; obráli zá perſwázyą iego Konrádá I. Xiążęciá Fránkońſkiego, po nim tá ſpolna Elekcyá trwáłá áż do Henryká IV. ktory że był detronizowány Roku 1105. zdáło ſię Stánom Niemieckim áby dla uniknienia wielkiego zámieſzánia podczás Elekcyi, z licznoſci Pánow y Stánow regułowáłá ſię byłá tá Elekcyá tylko od 7. Xiążąt náypryncypálnieyſzych; Inni Authorowie twierdzą, że tá Konſtytucyá ſtánełá zá Ottoná III. Cesárzá, y Grzegorzá V. Papieżá, Drudzy záś piſzą, że po śmierci Fryderyká II. inni rożnie ſupponuią, doſyć że ten zwyczay, y Konſtytucyá lubo nie ſpomniona w ordynácyi, iednák od Károlá IV. Cesárzá ſtwierdzona, y nowo ordynowána, y názwána *Aurea Bulla*, ktorą ia ſam miałem ſzczęſcie widzieć 24. Kárt Párgáninowych máiącą w ſobie, zápieczętowáną pieczęcią, y przyozdobioną Figurą Károlá IV. Cesárzá w Fránkforcie nád Mainem. Tá Książká opiſuie formę Elekcyi, moc, y liczbę Elektorow náznáczoną, y wiele innych Artykułow. Godność záś Elektorſka ieſt konfidowána y pewnym Páńſtwom náznáczona, ktorych kto ieſt Pánem, ieſt y Elektorem.

Elektorowie ſą iedni Duchowni, drudzy Swieccy, ieſt Elektor Arcybiſkup Moguncki tytułuiący ſie Kánclerzem Niemieckim, y Dyrektorem Káncelláryi Imperyálney. Drugi Elektor Arcybiſkup Trewirſki Kánclerz Golſki. Trzeci Elektor Arcybiſkup Kolońſki Kánclerz Włoſki. Czwarty Elektor Swiecki Krol Czeſki, tytułuiący ſię Arcyczeſnikiem Imperyálnym. Piąty Elektor Xiąże Báwarſki Arcyſtolnik Imperyálny. Szoſty Elektor Xiąże Sáſki Arcymarſzálek Imperyálny. Siodmy Márkiezy Brándeburſki Arcykomornik. Oſmy Elektor Graf Pálátyn Ryńſki Arcypodſkárbi. Dziewiąty Elektor Xiąże Hánnowerſki Arcychorąży Imperyálny. Pierwſzy 7. przez 400. lát obieráli Cesárzow, Oſmy Pálátyn Ryńſki przybył Roku 1648. á Dziewiąty Xiąże Hánnowerſki przybył od Leopoldá I. Cesárzá kreowány Roku 1692.

Elektorowie według Práwá nádánego máią moc obieránia Cesárzow, Kápitulácyi, y detronizácyi onych. Przez Elekcyą ſię wzmácniáią, bo w niebytnoſci iednego wolno ſię proteſtowáć przeciw Elekcyi. Przez kápitulácyą, bo im wolno woyny wypowiádáć, Pokoy ſtánowić, pieniądze bić pod właſnemi Imionámi, dyſponowáć intereſſámi publicznemi, y beſpieczeńſtwem Stánow, iákoż y Ceſarz obrány z kondycyámi przyimuie Monárchią, y przyſięga ná konſerwácyą wolnoſci, Swobod, y Przywileiow Páńſtw Niemieckich. Detronizácyi záś moc máią z wielkich rácyi tykáiących ſię lub nie obſerwy Práw, y Swobod poprzyſiężonych, lub niedoſkonáłego Rządu w Páńſtwách, przez oderwánie wielu Prowincyi od Páńſtw Niemieckich, iáko tego był Przykłád Roku 1298. ná Adolfie Náſſowſkim, ktory był zprywowány Koroną Cesárſką, dla zbytniego ciemiężenia poddánych ſwoich, y Roku 1400. Wenceſłáw, ktory by był rad y Cesárſtwo przedał zá trunek gárłu iego ofiárowány, bo był tey Máxymy; że nie pić ktorey godziny ieſt, to zgubić godzinę y czás.

Arcybiſkup Moguncki náypierwſzy oznáymuie o śmierci Cesárſkiey, Elekcyi czás náznácza według Práwá we 3. Mieſiącách, ktorzy ziácháwſzy ſię do Fránkfortu po Wotywie o S. Duchu odpráwioney w Koſciele S. Bártłomieiá przed wielkim Ołtárzem przyſięgáią temi słowy: *Ego N. juro ad hæc Sancta Dei Evangelia hìc coram me poſita, quòd per Fidem, quâ DEO & Romano Imperio ſum adſtrictus, ſecundùm omnem diſcretionem & intellectum meum, cum DEI adjutorio eligere velim Regem Romanorum in Cæſarem promovendum, qui ad hoc exiſtat idoneus, in quantum diſcretio & ſenſus mei me dirigunt, & ſecundùm fidem prædictam vocem meam & votum ſeu Electionem præfatam dabo, abſque omni pacto, ſtipendio, pretio, vel promiſſo, ſeu quocunque modo talia valeant appellari, ſic me DEUS adjuvet, & omnes Sancti.* A Akátolicy dodáią miáſto *Sancti*, *S. Evangelium*; potym przyſtępuią do Elekcyi, ná ktorey prezyduie Arcybiſkup Moguncki, y zbiera Vota Elektorow, w ktorych kto przewyżſzy

wyżſzy, tego publikuie Arcybiſkup Moguncki Ceſárzem Rzymſkim, y koronuie, o ktorych Ceremoniách wolno czytáć Beſnekera y innych Niemieckich Doktorow opiſuiących Ceremoniáły Ceſárſkie.

Przedtym Ceſárze po Elekcyi koronowáni byli Koroną żelázną ná Króleſtwo Niemieckie, Koroną ſrebrną w Medyolánie ná Króleſtwo Włoſkie, á Koroną złotą w Rzymie od sámego Papieżá ná Ceſárſtwo Rzymſkie, ále Dom Auſtryácki dla uniknienia koſztow znioſł te Ceremonie, y teraz tylko gdzie chcą tám koronowáni bywáią Ceſárze, wraz przez 3. Elektorow Arcybiſkupow, ále záwſze ma Prym Moguncki.

Elektorow moc w tych Páńſtwách ieſt zárowna z Ceſárſką, tylko hołd ieden należy od nich iáko Pierwſzemu Monárſze.

Podczás wákuiącego Ceſárſtwá, lub w niebytności Ceſárſkiey Elektorowie Xiąże Sáſki, y Reńſki bywáli Regentámi Páńſtw, ále im teraz dyſputuie Xiąże Báwarſki.

Krol Rzymſki bywa obierány od tychże sámych Elektorow, zá życia ieſzcze Ceſárſkiego áby on był Regentem Páńſtw w niebytnosci Ceſárſkiey, á dla uniknienia kłotni y Scyſſyi podczás interregnum, áby on záraz po śmierci Ceſárſkiey włádzą Ceſárſką obiął, bez żádney iuż zgromádzánia Elekcyi, á obrány Krolem Rzymſkim z rownemi Ceremoniámi iák Ceſarz, tytuł ná ſiebie bierze Auguſtá, y ma Herb, Orłá z iedną głową, bo Cesarz ze dwiemá.

Ceſarz nie ma abſolutney władzy w Páńſtwách Niemieckich, tylko kiedy ſię zgromádzi z Stánámi álbo z Seymem, ktory on konwokuie y ná nim prezyduie. Seym ten łączy ſię z trzech Kollegiow. Pierwſzy z Elektorow. Drugi z Xiąząt ták ſwieckich, iák Duchownych, y innych abſolutnie ſię rządzących w Páńſtwách ſwoich. Trzeci z Miáſt Imperyálnych y wolnych. Ná tym Seymie wolno wypowiádáć Woyne, ſtánowić Pokoy, podátki generálne uſtánáwiáć, y wſzyſtkie intereſsá regulowáć y konkludowáć. Deliberácye záś Seymowe zmocnione bydź nie mogą bez konſenſu Ceſárſkiego, gdzie on sám tylko Authoryzuie, y w ten czás Inweſtytury dáie ná wákuiące Xieſtwá, dependuiące od iego władzy Imperyálney. Ceſárſkie intráty ſą bárdzo ſzczupłe, y owſzem do godnoſci Imperyálney żadna ziemiá nie ieſt náznáczona, oprocz niektorych impozycyi ná żydow, y káncellaryálnych Dochodow, iáko y inweſtytur ná Xieſtwá. Ma tákże Kontrybucye z Páńſtw ſobie náznáczone zwáne *Mieſiąc Rzymſki*, ktore wybieráli Ceſárze ná ten czás, kiedy ieżdzili do Rzymu, ále y te nie wyſtárczáły ná utrzymánie honoru Imperyálnego, y dla tego Niemcy Monárchią Ceſárſtwá Rzymſkiego zwykli konferowáć w Ręce naybogátſzego, y naymocnieyſzego Xiążęciá iáko teraz Dom Auſtryácki.

Elektorowie wſzyſcy, y Xiążętá w ſwoich Páńſtwách, y Ziemiách, ſą abſolutámi, y máią wolność ſtánowić, y káſſowáć konſtytucye Prowincyálne, táxy ná Poddánych wkłádáć, monetę kuć, Woyſká zgromádzáć, y werbowáć, áliáncye czynić z inſzemi Monárchámi y Xiążętámi, byle bez nárufzenia Imperyálney godnoſci, máią moc życia y śmierci nád Poddánemi, dárowáć Kryminały, honor wracáć infámiſom, ſądzić bez Appellácyi w ſpráwách Cywilnych, excypowáwſzy niektore, od ktorych wolna Appellácyá od ich ſądu, ná tych záś Appellácyi uznánie ſą poſtánowione Sądy Imperyálne, ktore przedtym w Spierze á teraz w Weczlárze ſię odpráwuią, y Rádá álbo Sądy nádworne w Widniu. W tych Sądách ieſt połowá ſędziow Kátolikow, á połowá Lutrow, y nie tylko ná tych Sądách ieſt rozeznánie Appellácyálnych Spráw, ále y innych wielu Szlácheckich, Grafoſkich, Xiążęcych, Elektorſkich, Práłáckich, &c. Ktore między ſobą czeſto miewáią, excypowáwſzy wielkiey importáncyi Sprawy, ktore Collegium Elektorſkie ſądzić powinno, náprzykład gdzie idzie o Honor, y o Dobrá iákie wielkie.

W Niemczech ſą dwá Rángi Szlácheckie, w pierwſzym Rángu názywáią ſię *Immediatè*, iákoby że tylko od Imperium dependuią, drudzy názywáią ſię *Mediatè* ktorzy od ſwoich Abſolutow Władzy polegáią; te iednák dwá Rángi między ſobą dyſputuią, y ieden prymu drugiemu nie uſtępuie. Oprocz Szláchty ieſt tu wiele Káwálerow Teutońſkich, Máltáńſkich, Opátow, y Xieniow, ná ktore potrzebá ſię wywodzić z Szláchectwá.

Stán Duchowny w tych Páńſtwách ieſt bárdzo mocny, bo oprocz licznych Biſkupow, y Opátow y Xieniow nominuiących ſię Xiążętámi Imperiálnemi, ráchuie ſię 7. Arcybiſkupow, ále teraz tylko 4. Kolońſkie, Trewirſkie, Moguncкie, y Sálisburgſkie, Bremſkie záś, y Mágdeburſkie ſą w Rękách Proteſtánckich, y ſą odmienione ná Swieckie Páńſtwá przez pokoy Weſtfálſki. Pierwſze ná Krolá Szweckiego, á drugie ná Krolá Brándeburſkiego. Siodme tákże Prágſkie przybyło, ktore nie ieſt Niemieckiey Prowincyi.

NIEMCY ſą piękney Kompozyi, wolnoſci ſprzyiáiący, Przyiaciele czyli Nieprzyiaciele odkryci, ludzcy, to ſię záś mowi do Szláchty sámey peregrynuiącey; w dobrym byciu iáko iedzeniu, piciu, wygodnym ſpániu ſię kocháiący, do náuk ták Mechánicznych,

iák

iák liberálnych ſię applikuiący. Bitni ná Woynách, y Kápitánow, Officyerow, Generáłow, &c. máiących wielu ſpoſobnych ná Woynę, iáko o tym wiedzieć możemy, że ſię dobrze ſtáwiáli, ták przeciwko Turkom, iáko y pogránicznym rożnym Monárchom. Inwencyi wielu ten Národ z ſiebie ma, do ktorych ſię bárdzo applikuie, iáko y Druk, Proch, działá ſą ich Induſtryi.

Náuki y w nich rożne Scyencye w Niemczech kwitną, co ſię docieć może z wielu fundowánych Akádemii, y Szkoł uniwersálnych w tych Páńſtwách; może docieć támecznych Náuk wielkich z sámych uczonych ludzi, y Doktorow, ktorych widziemy wiele Ksiąg wydánych, dla czego ieden Włoch o nich nápiſał: Ze Niemcy máią Rozum nie w muzgu iáko inni, ále w rámionách, y dáie rácyą: że Niemcy nie ſą áni Poetowie, áni Orátorowie dobrzy, tylko co do Hiſtoryi applikuią ſię częſto nie prawdziwych, uwodząc ſię lub reſpektem, lub podchlebſtwem w wielu punktách. Skáliger záś o nich piſze: że cokolwiek wydáią, to nic ze ſwego wymyſłu, tylko z cudzych Prac. Jákoż ich edycyi Księgi częſto ſię w iednym ſtylu zgádzáią y Inwencyi. Niemcy wiele Rzeczy nowych wymyſláią oſobliwie o nich tá pretenſyá, że ſą Inwentorámi Chimii y Kámienia Filozofſkiego, y że máią Bráci roży Krzyżowey názwánych między ſobą. O ſobie záś (mowi Skáliger) wiele trzymaią, y że przeyrzec mogą Swiát w ſkrus, y wiele innych máią o ſobie mniemánia.

W Niemczech ſą 3. Religie: Pierwſza Wiárá S. Rzymſka Kátolicka, y nayobſzernieyſza; Druga Sektá Luterſka; Trzecia Sektá Kálwińſká. Znáyduią ſię y liczne Synágogi Zydoſtwá.

Niemiecki Kray liczyć ſię może między nayobſzernieyſzemi w Europie, we środku innych położony, y w Kráiu zdrowym: zámyka w ſobie Páńſtwá Generálnie y Párty kulárnie.

Generálnie konſyderowány Kray Niemiecki, zámyka w ſwoim Imperium Czechy, Sląſk, Prowincye Belgiczne, Fráncheconte, Szwayczáry, y z niemi zkonfederowáne Páńſtwá, Lotáryngią, Sábáudyą, y w ten ſpoſob ieſt ná wzdłuż między 27. y 41. Gráduſem, á ná ſzerz między 45. y 55. Graniczy ná Záchod z Fráncyą, ná Południe z Włochámi, ná Wſchod z Węgrámi y Polſką, ná Pułnoc z Morzem Báltyckim, Niemieckim, y z Dánią.

Pártykulárnie záś konſyderowány Niemiecki Kray, zámyka w ſobie tylko to, co do Rządu Imperyálnego należy. Graniczy ná Pułnoc z Morzem Báltyckim, Dánią y Morzem Niemieckim, ná Záchod z Prowincyámi Belgicznemi, y Renem dzielącym go od Fráncyi, ná Południe z Szwáyczarámi, Gryzonámi, y Wenetámi, ná Wſchod z Czechámi, Węgrámi, y Polſką. Cáły Kray Niemiecki Powietrze ma zdrowe, y mierne, Ziemię obfituiącą we wſzyſtko, bo nád Renem wydáie z ſiebie zbożá, y Winá dobre, á nád Elbą, y Odrą wſzelákie zbożá, obfituie y w páſtwiſká, bo żywi wielkie ſtádá bydeł, owiec, koni roſłych, y mocnych, Wydáie z ſiebie rożne metálle iáko Sol, kruſzce żelázne, ołowiáne, Cieplic ma wiele, obfituiące w wody zdrowe, y uzdráwiáiące wſzelkie defektá ludzkie. Láſy ma pełne źwierzá, iáko Jeleni, Dzikow, Dánielow, Sárn, y wiele innych. Lás czárny ieſt naywiękſzy w Niemczech położony między Alzácyą y Szwáyczarámi zwány od dáwnych Láſem Chercynieńſkim. Gor tákże ma wiele, y oprocz Alpeſow dzielących te Páńſtwá od Włoch, w Czechách ma bárdzo wyſokie, ktore inni między nay wyżſzemi liczą, wydáiące z ſiebie wſzelákie kruſzce, mármury, kámienie nákſztáłt Oryentálnych, Dyámenty, Szmárágdy, Aſpiſze, Rubiny, gránáty, &c.

Tenże Kray oblany wielą Rzek, z tych nayznácznieyſze: Dunáy, Ren, Weſer, Elbá, Odrá, &c. Ma wielkie y liczne Miáſtá, á z między nich nayprincypálnieyſze Miáſto Widen Stołeczne y Rezydencyonálne Cesárzow Rzymſkich, ále ſą inne dáleko więkſze, y pięknieyſze, o ktorych niżey.

PANSTWO NIEMIECKIE dzieli ſię ná Wyżſze y Niżſze.

WYZSZE zámyka w ſobie Prowincye nád Wyżſzym Renem, y Dunáiem, iáko: Auſtryá, Bavaryá, Szwabiá, Pálátynat Reńſki, Fránkoniá, może ſię tu mieſcić y Krolestwo Czeſkie lubo nie ieſt Prowincyá Niemiecka, tylko że náleżąca do Cesárzá.

NIZSZE zámyká w ſobie część niżſzego Cyrkułu Reńſkiego, iáko: Weterawią. Veſtervald, y Heſſe, Arcybiſkupſtwá Elektorſkie, iáko: Moguńckie, Trewirſkie, y Kolońſkie, Weſtfalią, Sáxonią Wyżſzą y Niżſzą, &c.

Páńſtwá Niemieckie ináczey potym od Máxymiliáná I. Cesárzá ná 6. Cyrkułow rozdzielone, á potym ná 10. y tę oſtátnię exdywizyą Károl V. Ceſarz ſtwierdził dotąd wzwyczáieną, tym porządkiem: od Wſchodu do Záchodu ná Pułnoc ſą 3. 1. Weſtfálſki, 2. Niżſzey Sáxonii, 3. Wyżſzey Sáxonii. Drugie 3. we środku iáko 4. Cyrkuł wyżſzego Renu, 5. Niżſzego Renu, 6. Fránkońſki. A 3. ná Południe nád Dunáiem, to ieſt: 7. Cyrkuł Szwábſki, 8. Báwarſki, 9. Auſtryácki. Ieſt y 10. Cyrkuł Burgońſki, ále teraz zupełnie náleżący do

Frán-

Fráncyi, bo Máxymilian y Károl V. Cesárze záwſze mieli pretenſyą do Burgonii, iáko nabliżſi Sukceſſorowie. Te 9. Cyrkułow ſą wielkie 9. Prowincyi, w ktorych repártycyá Generálna bywa rożnych táx Imperyálnych według proporcyi, káżdy záś Cyrkuł ma ſwoię partykulárną repártycyą wlicznych ſwoich Páńſtwách oſobliwych, o ktorych niżey.

CYRKUŁ WESTFALSKI.

TA Prowincyá zámyka w ſobie Biſkupſtwá Munſterſkie, Leodyiſkie, Páderborńſkie, Oſnábruckie, (Mideńſkie ále przemienione ná Xięſtwo ſwieckie náleżące do Brándeburczyká; Utrechtſkie náleżące do Holendrow, á Fordynſkie do Szwedow, Arcybiſkupſtwo Kámbráyſkie do Fráncyi) y Opáctwá Korbey, Werden, Eſſen, Stablo. Páńſtwá záś ſwieckie, iáko; Xięſtwo Julii y Kliwii, Gráfſtwá Márká Ráwensberg, Lippe, Dillemburg, Bentheim, Emdem álbo Oſt-Frizia, Xieſtwo Arembergſkie, y Miáſtá Imperyálne, Colonia, Aqvisgrán, Dormont y Herfort, á Weſel, Duisburg y Soeſt náleżą do Brándeburczyká. Tego Cyrkułu ſą Dyrektorámi, Arcybiſkup Kolońſki, y Xiąże Julii.

Páńſtwo to miáło bydź názwáne Weſtália od Bogini Weſty, ále náypewniey od Południá; bo Weſt znáczy Południe, Phálen záś ma znáczyć źrebie dla tego że támeczni dáwni obywátele mieli mieć zá Herb źrebie iákoż ten Kray wydáie z ſiebie náywięcey roſłych koni zwánych Fryzámi. Tácyt dáwnych ludzi tutecznych názywa Choruſci, y tu w tym Kráiu Quint. Varrus przegrał woiuiąc z Arminiuſzem, y ſtrácił Legie Rzymſkie, z kąd uroſło przyſłowie Auguſtá; *Varre redde mi Legiones.*

WESTFALIA grániczy ná Wſchod z Niżſzą Sáxonią, ná Południe z Heſſą, Weſterwáldem, y Renem, ná Záchod z Prowincyámi Belgicznemi, á ná Pułnoc z Morzem Niemieckim. Powietrze ma zdrowe, ziemię oblaną Rzekámi znáczniey-ſzemi Wezerem, Embſem, Lippą, y Roerem. Gruntá urodzayne oſobliwie ná Pułnoc obfituiące w páſtwiſká, gdzie wielkie Stádá koni żywi, y wieprze z ſiebie wydáie, ſzácowne z ſzynek Weſtfálſkich.

XIĘSTWO WESTFALSKIE.

TO Xięſtwo nápełnione láſámi, y gorámi mniey pożyteczne. Ceſarz Fryderyk Bárberoſsá większą część tego Xięſtwá dárował Elektorowi Kolońſkiemu odſądziwſzy od niego Roku 1180. Leoná Xiążęciá Sáſkiego, y Báwarſkiego ná Seymie Gelnhouzeńſkim, potym Arcybiſkupi Kolońſcy nábyli drugiey części Roku 1368. od Gráfá Arensberſkiego, ma Miáſtá znácznieyſze, Arensberg, Sarsberg, Molheym, y Werle.

ARENSBERG álbo Aremberg nie wielkie Miáſto nád Rzeką Ahrem, ma Zámek dobrze ufortyfikowány zwány Aremberg.

MOLHEIM nád Moenem záſzczycone Opáctwem.

WERLE nád Syſelą mocno ufortyfikowáne.

BISKUPSTWO OSNABRUGSKIE.

BIſkupſtwo to fundowáne od Károlá W. Roku 775. ma Miáſto

OSNABRUG Miáſto Stołeczne nád Rzeką záſzczycone Tráktátem ſkończonym między Szwecyą, Xiążętámi Proteſtánckiemi Niemieckiemi Roku 1648. gdzie ná ten czás poſtánowiono, áby Biſkupſtwo to álternátą ſzło między Kátolikámi y Proteſtántámi, ále w ten czás tylko kiedy Dom Brunſwicki Sukceſſerá mieć nie będzie, z ktorego Kápitułá powinna obieráć ſobie Biſkupá, á cáły Dom ieſt Proteſtáncki. Tá Kápitułá ma Kánonikow 25. z ktorych ieſt 3. Proteſtántow á 4. Jezuitow, zá co Collegium ſwoie powinni Jezuici prowidowáć y káznodzieię do Kátedry. Kátedrá w ſkárbie ieſzcze konſerwuie Ornat y Dálmátyki dárowáne od Károlá W. Cesárzá Wihonowi Biſkupowi ná ten czás Pierwſzemu támecznemu, ma y inſze Miáſtá, Qvakenbrugge, Forſtenove, Worde, Huntelburg, y Iburg, gdzie Biſkup rezyduie o 3. mile od Oſnábrugu.

BISKUPSTWO MUNSTERSKIE.

TO Biſkupſtwo fundowáne od Károlá W. Roku 794. á Ceſarz Fryderyk II. przyozdobił ie tytułem Xięſtwá Imperyálnego Roku 1246. y Kápitułę uprzywileiował wolnym obieránier Biſkupow, ktora Kápitułá ma 40. Kánonikow. Biſkupſtwo to náyznácznieyſze w Niemczech ták z ſwoich obſzernoſci, iáko z obfituiącey ziemi we wſzyſtko, z pełnoſci Ludu, mocy, dzielnoſci, y odwági poddánych, y w czáſie potrzeby może wyſtáwić 40000. Woyſká.

Dzieli ſię ná WYZSZE máiące w ſobie 9. Ziem, Aahuſen, Boholt, Hoſtmar, Dulmen, Werberg, Wolbek, Bewegern, Saſſember, y Schomber, y ná NIZSZE máiące w ſobie Ziemie Meppen, Wecht, Cloppenberg y Wildesháſen.

MUNSTER Miáſto Stołeczne w rowninie położone nád Rzeką Aą, wielkie, piękne, mocno y regulárnie ufortyfikowáne z ſwoią Cyttádellą. Przyozdobione Kátedrą, w ktorey Kánonicy powinni ſię wywodzić z 16. Herbow. W XVI. Wieku rozmnożyli ſię tu byli Anábáptyſtowie, Roku 1536. Jan Bukold Holender zwány Jan z Leyden z ſwemi dwiemá Socyuſzámi tu był ſpálony, ten Jan był kráwcem, y przyſzedł tu był z Leydenu Roku 1533. y áſſyſtował Predykántowi Hermánowi Stápredzie, ktory z pozwolenia Stárſzego Predykántá rozſiewał tákże błędy ſwoie, y przyzwáwſzy do ſwoiey Sekty wielką liczbę Hultáiow, wzniecił z niemi rebellią, y w nocy wſzyſtkich Mieſzczán wyrzucili á tego Kráwcá Krolem obráli, ále Biſkup zebráwſzy Woyſká po 14. Mieſiącách ledwie ich dobył broniących ſię mocno, y wſzyſtkich hultáiow śmiercią pokárał. Záſzczycone to Miáſto Biſkupem Pierwſzym ſwoim S. Ludgerem, ktory umárł Roku 809. iego Sukceſſor Hermán wyſtáwił tu Kláſztor, koło ktorego tu Miáſto poczęło ſię rozſzerzáć názwáne *Munſter* iákoby *Monaſterium*.

BISKUPSTWO PADERBORNSKIE.

TO Páńſtwo dzieli ſię ná Wſchodnie y Záchodnie, ktore przegradzáią gory obfituiące w żelázá. Záchodnie ieſt położone w rowninách y oblane rzekámi Lippellem, Almą, y Haſtembekiem. Wſchodnie záś ieſt gorne iednák obfituiące w zbożá y páſtwiſká, y oblane rzekámi Dymelem, y Neetą; ma Miáſtá Paderborn, Brakel, Warburg, Herſtel, Buren, y Lugde.

PADERBORN nád Lippą Miáſto Anzeátyczne y Stołeczne bywáło Imperyálne y wolne, ále Roku 1527. nie dotrzymáwſzy ſłowá Mieſzczánie w odrzuceniu Sekty Luterſkiey, od Elektorá Kolońſkiego Arcybiſkupá byli záwoiowáni; ieſt wielkie, piękne, y dobrze ufortyfikowáne, ma Akádemią y Biſkupá ſwego Páná. Bliſko Miáſtá ieſt Zámek zwány Nienhuys mocno ufortyfikowány, fundowány ná mieyſcu ſtárego Zámku zwánego Druſus, y tám záwſze Biſkup rezyduie, bliſko tu tákże ná Polách Leggie Warruſá były znieſione przez Wármiņiuſzá wodzá Heruſkow. Záſzczycone to Miáſto częſtą rezydencyą Károlá W. Cesárzá kiedy woiował przeciw Sáſom, y tenże Monárchá fundował to Biſkupſtwo, ktorego Kápitułá ma 24. Kánonikow, ktorzy nie bywáią przyięci áż we 20. leciech po ſkończonych náukách w Akádemii Fráncuſkiey álbo Włoſkiey.

CORWEY Opáctwo nád Wezerem fundowáne przez Ludwiká Pobożnego Cesárzá y Krolá Fráncuſkiego Roku 815. gdzie Opát ieſt Xiążęciem Imperyálnym, y ma mieyſce miedzy Xiążętámi Imperyálnemi.

NINDEN nád Wezerem z Biſkupſtwá przemienione ná Xięſtwo ſwieckie przez Pokoy Munſterſki, y dáne Brándeburſkiemu Elektorowi, ktory tám przez Miniſtrow Poſſeſſyą odebrał Roku 1649. To Miáſto ieſt mocno ufortyfikowáne y piękne. Do tego Xięſtwá náleżą y inne Miáſtá zwáne: Petershagen, Hauſperg, Lubekke, y Bargen.

RAVENSBERG Miáſto Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia ná gorze położone, ma y inne Miáſtá do tego Gráfſtwá náleżące zwáne: Sinprenberg, Wlothem, Limberg, Bilefeld, y Herwod Imperyálne.

LIPPE Gráfſtwo náleży do Brándeburczyká mocno ufortyfikowáne.

TEKLINBURG Zamek dáiący Imię ſwoie Gráfſtwu.

ENGERN

ENGERN náleżące do tego Gráfſtwá, wſtáwione grobem Witigindá Sławnego Xiążęciá Sáſkiego, ktory ſię mocno opierał Woyſkom Károlá W. ále ná oſtátek zwyciężony Pierwſzym Chrześćiáninem zoſtał zá perſwázyą Károlá W.

OLDEMBURG Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia nád Rzeką Hund, nie wielkie ále obmurowáne w około, foſsámi zmocnione, y Zamkiem. Kray tego Gráfſtwá obfituiący w zbożá, páſtwiſká, y w ſtadá koni.

Dom Oldemburgſki záſzczycony nie tylko náydáwnieyſzym w Niemczech Szláchećtwem, ále też y Imieniem ſwoim dánym do Korony Duńſkiey, bo z tey Fámilii Krolowie Duńſcy máią początek od Chriſtiáná I. koronowánego Krolá Duńſkiego Roku 1448. áż do dziſieyſzego Fryderyká IV.

EMBDEN XIĘSTWO y Miáſto Stołeczne Oſt-Fryzyi nád Rzeką Ems, ma Port bárdzo dobry bogácący Miáſto w hándle, ufortyfikowáne dwiemá Fortecámi, przedtym miewáło włáſnych abſolutow, teraz nim Mágiſtrát rządzi, dependuiący od Stánow Holenderſkich. Sekty tu wſzyſtkie práktykuią ſwoie Nábożeńſtwá, á Kátolikow nie cierpią.

KLIWIA.

XIęſtwo to ludne y obfituiące we wſzyſtko, Ren ie dzieli ná 2. częśći, ma Miáſtá Kliwią, Calcar, Gennep, Santen, Orſoy, Burich, Griet, Duisburg, Weſel, Rees, y Emmerik.

Ten Kray ieſt erygowány ná Xięſtwo przez Zygmuntá Cesárzá Roku 1417. náleży do Elektorá Brándeburſkiego wraz z Gráfſtwem Márką, y Rawensbergiem doſtáwſzy mu ſię ſukceſſyonálnie, inne záś po tychże Xiążętách Julii y Kliwii doſtáły ſię przez podział Domowi Neyburgſkiemu Elektorowi Pálátynowi Rynſkiemu, iáko Xięſtwo Julierſkie y Bergſkie z Rawenſteynem, te Sukceſſyonálne Podziáły między Domem Nevburgſkim y Brándeburſkim ſtwierdził Ceſarz Roku 1678.

KLIWIA Miáſto Stołeczne Xięſtwá o puł mile od Renu, nie wielkie ále bogáte, y ludne, przyozdobione Zamkiem, y láſem rekreácyálnym, ma bydź fundowáne od Rzymián, y od nich názwáne Kliwia.

CALCAR mocne nád Rzeką Meu, nie ma nic oſobliwego.

WESEL nád Renem Miáſto Anzeátyczne, przedtym Imperyálne, teraz náleżące do Brándeburczyká, doſyć wielkie, y piękne.

MARCHIA álbo Márká Gráfstwo tymże ſpoſobem co Kliwiá náleży do Elektorá Brándeburſkiego, obfituie naywięcey w páſtwiſká, y w ſtádá bydeł; ma Miáſtá znácznieyſze Ham, Soeſt, Hunna, y Eſſen.

HAM nád Lippą wzięte od Fráncuzow R. 1673. ále oddáne Brándeburczykowi.

ESSEN nád Rzeką tegoż Imienia Miáſto Imperyálne pod Protekcyą Xiążąt Klewſkich, záſzczycone Opáctwem iednym, w ktorym ieſt Kánoniczek 52. y 20. Kánonikow, Xięni támeczna ieſt Xiężną Imperyálną, y záwſze ieſt z Wielkiego Domu. To Miáſto ma wielkie Przywileie, y trzyma wiele Wſiow.

DORMUND nád Einſernem náleży do tego Gráfstwá, y ieſt Imperyálne.

JULIA XIĘSTWO ieſt między Kolonią ná Wſchod, Gweldrą ná Pułnoc, Luxemburgiem ná Południe, &c. Náleży do Xiążęciá Elektorá Pálátyná Reńſkiego, tymże ſpoſobem ſukceſſyi iák y Kliwiá do Brándeburczyká. Ma Miáſtá znácznieyſze Julią, Sittart, Suſterem, Tutder, y Duren.

JULIA nád Rzeką Roer, mocne, y ufortyfikowáne fortecą regulárną, erygowáne ná Xięſtwo przez Károlá IV. R. 1350. y pozwolone tu ſą 3. Religie: Wiárá S. Kátolicka, Sektá Luterſka y Kálwińſka.

AKWISGRAN Miáſto dáwne y Imperyálne było zruynowáne od Hunnow R. 1451. ále przez Károlá W. rozſzerzone y wyrepárowáne, ktory tám ordynáryinie mieſzkał y umárł, przyozdobione dotąd Páłácem od niego fundowánym. W Kośćiele záś grob ieſt iego, gdzie leży od 4. Aniołow trzymány, konſerwuie ſię tám ieſzcze Rycerſki Pás, Szpádá, y Ewángeliá Złotem pisána, ktore on przy Koronácyi Cesárzow, ktorzy ſię tu powinni Koronowáć według Konſtytucyi Bulli złotey, ále że tego nie obſerwuią Cesárze, więc te Inſignia powinno Miáſto przewozić ná mieyſce Koronácyi náznáczoney. Miáſto to ieſt cáłe Kátolickie záſzczycone ná cáłą Europę Sławnemi Wodámi ciepłemi y zimnemi dla zdrowia ludzkiego.

BERG XIĘSTWO erygowáne od Wenceſławá Cesárzá, przy Wſchodniey ſtronie

nie nápełnione lásámi, ále nád Renem obfituiące wzbożá y Winá, ma Miáſtá znáczniey-ſze Duſſeldorf, Sollingen, Wippocherd, Monheim, Sitburg, y Blakemberg.

DUSSELDORF nád Duſſelem, ma Zamek dobrze obronny, w ktorym Xiążętá Neyburgſcy rezyduią kiedy przyiádą.

BISKUPSTWO LEODYISKIE.

BIſkup Leodyiſki ieſt Xiążęciem Imperyálnym, ma pod ſwoią Jurysdykcyą wiele Páńſtw, Zamkow y Wſiow z Rządem Abſolutnym, ma y náleżące do ſiebie Xięſtwo Buillon, Márkizat Fráncymontſki, y Gráfstwá Lootz, y Herbain, z wielą Báronii, z ktorych znácznieyſzych ieſt 50. y wiele Opáctw bogátych, ma 24. Miáſt w Murze zámkniętych, procz połowy Máſtryhtu. Kray ten ma Powietrze zdrowe, y Ziemię obfituiącą w zbożá, winá, owoce, źwierzyny, żelázá, ołowie, y wziemię táką, ktora ſię pali ták iák drwá ná ogień włożywſzy, y w podobne kámienie, ten Kray cáły należy do tego Biſkupá, ieſt między Brabáncyą, Namurem, y Luxemburgiem.

LIEGE LUIK álbo *Leodium* nád Meuzą, Miáſto Stołeczne, wielkie y pięknie ſytuowáne, przyozdobione Kátedrą y Kápitułą złożoną z 60. Kánonikow, przy ktorych ieſt wolna Elekcyá Biſkupá, y 8. Kośćiołámi Kollegiálnemi. W tym Mieſcie Károl W. kondemnował ná więzienie wieczne Dezyderyuſzá oſtátniego Krolá Lombárdow, bywáło przedtym imperyálne y wolne, ále ie Elektor Koloński upokorzył zá kłotnie wſzczęte z Biſkupem włáſnym R. 1684. y Cyttádellę erygowáć kazał. W Kátedrze ma do widzenia ſtátuę cáłą Srebrną wyſoką ná chłopá z Figurą S. Lámbertá, y ieden Ornát, ná ktorego przodku ieſt z pereł wyrobiona NN. Pánná P. Jezusá piáſtuiąca z násádzanemi Dyámentámi, á w tyle P. Jezus ukrzyżowány podobnąż robotą.

SPA o 5. mil od Leodium Miáſto wſtáwione wodámi zdrowemi, iáko ie Pliniuſz opiſuie *librô 31. Hiſt. cap. 2. Tungri Civitas Galliæ fontem habet inſignem plurimis bullis ſtillantem ferruginei Saporis, quod ipſum non niſi in fine potiùs intelligitur: Purgat hic Corpora, tertianas febres diſcutit, calculorúmque vitia, eadem aqua igne admoto turbida fit, ac poſtremùm rubeſcit.*

ELEKTORAT KOLONSKI.

TO Páńſtwo ieſt żyzne y obfituiące w zbożá y Winá, ktoremi naywięcey hándluie przez defluidácyą Renu. Dzieli ſię ná Wyżſzą, y Niżſzą Dyecezyą. Wyżſza Dyecezyá ma w ſobie Miáſtá Bone, Leikenik, Andernak, Bruile Zallá, y Kerpen.

Niżſza Dyecezyá z drugą ſtronę Renu zámyka Miáſtá Dezont, Nuys, Keiſerwerd, Kempen, Rimberk, y Alpen.

KOLONIA nád Renem Miáſto Stołeczne Elektorátu tegoż Imienia, liczyć ſię może między naywiękſzemi Niemieckiemi, ma w ſobie 19. Páráfii, 36. Kláſztorow, y innych wiele Kośćiołow, ktorych ſię ráchuie o koło 365. murem, y foſſámi otoczone á ná murze 83. Wieżámi, á z drugiey ſtrony Renu ma przedmieſcie zwáne Druitz uforty fikowáne, od ſtárych zwáne *Tuitenſe Munimentum.* Ma ſtáwną Akademią fundowáną od Senátu Roku 1588. Biſkup tu ma Páłác ále nie czeſto rezyduie, rządzi ſię tu abſolutnie w Mieſcie. Miáſto to ieſt Anzeátyczne, y kupiectwá bogáte, rozſzerzone od Ubienow, dla czego názwáne było Kolonią Ubienow, á potym Kolonią Aggryppiną ná honor Aggryppiny Corki Germaniká, żony Kláudyuſzá Cesárzá, y Mátki Neroná, ktora ſię tu urodziłá y toż Miáſto rozſprzeſtrzeniłá. Má w konſerwácyi ſwoiey to Miáſto Swiętych 3. Krolow. Ma do widzenia y 7. Ciał SS. Máchábeuſzow, y Ciáło Mátki ich ná wielkim Ołtárzu w Kośćiele Máchábeuſzowſkim, u Dominikánow ieſt grob Albertá Wielkego, á u Fránciſzkánow Szkołá, y w tymże Kośćiele Dziecię w koſzuli ſwoiey zábite od Herodowych Záboycow. W Kośćiele 12. SS. Apoſtołow ieſt znák, gdzie byłá iedná biáłogłowá pochowána z pierſcieniem ná pálcu, ktory poſtrzegli ci co ią grzebli w ziemię, przyſzli w nocy y odwáliwſzy grob wzięli pierſcien, poſli, á tá witáwſzy poſzłá do Męzá y z nim potym miáłá Dzieci, ktora hiſtoryá tám ieſt odmálowána, Roku 1357. Jeſt y Dom S. Brunoná, ktory w Kálábryi umárł Roku 1101. Miáſto to ieſt Imperyálne y wolne, ále Elektor lubo nie ieſt abſolutem iednák záwſze po iego woli chodzą, ma procz tego Elektor znáczne ſwoie Páńſtwá, z ktorych záwſze może mieć znáczne woyſko, y ma znáczne intráty, Kánclerzem Włoſkim inſtytuowány od Ottoná Cesárzá R. 964. trzyma Ráng alternátą z Elektorem Trewirſkim, kiedy Koronácyá byłá Ce-

sárzow w Akwiſgránie, on záwſze koronował, o co y teraz gdzie indziey dyſputuie z Elektorem Moguncкim. Tenże Elektor Kolońſki bywa obierány od Kápituły złożoney ze 24. Kánonikow, z ktorych 8. ieſt Doktorow, á inſi sámi Xiążętá álbo Gráfowie.

NUYS nád Erbą, mocne, bo dáło rezyſtencyą Xiążeciu Burgońſkiemu, ktory Roku 1474. w 60000 attákował to Miáſto przez Rok bez ſkutku.

ANDERNAK Záſzczycone grobem Walentyniáná Cesárzá.

BONNA nád Renem o puł trzeciey mile od Kolonii w pięknym bárdzo między winnicámi położeniu mocno ufortyfikowáne y obronione Zamkiem, gdzie Elektor zwyczáynie mieſzka; fundowáne od Druzusá zá Auguſtá Cesárzá zwáne od dáwnych *Alba Ubiorum*, y znáyduie dotąd ſlády ſtárożytnoſci iáko y 3. Fortece ſtáre z 50. fundowánych od Druzusá, iáko Florus opiſuie: *Per Rheni ripam 50. ampliùs Caſtella direxit, Bonam & Genoſiam pontibus junxit, claſſibúsque firmavit*, ále teraz áni Genozyi, áni moſtu żadnego znáku nie maſz. Koło Miáſtá ſą 3. Domy Kánoniczek, 2. z támte ſtronę Renu, á 1. ná Przedmieſciu, ktorym nie wolno wyniść z Miáſtá tylko zá konſenſem Xieni, wolno im iednák opuſcić beneficiá á zá Mąż iść.

Elektor Kolońſki procz tych Miáſt ma wiele innych Páńſtw w Weſtfálii.

SAXONIA.

NIżeli przyſtąpię do Pártykulárney exdywizyi Sáxonii, krotko bárdzo o Generálney námienię. Przed Národzeniem Chryſtusá Páná Národ Sáſki miewał włáſnych Krolow, że záś Sáſi nie mogli wytrzymáć bez woyny, iedni z nich przeſzli do Hiſzpánii Tárrágońſkiey, drudzy ruynowáli Golſkie Páńſtwá, y wielką część Europy, inni do Brytánnii ſię przenieſli, o czym wolno czytáć pod Anglią. Podczás dekádencyi Páńſtwá Rzymſkiego Sáxoniá ſię ſzerzełá między Odrą, Salą, Iſſelem, y Morzem Niemieckim.

Dzieliłá ſię záś ná 3. Nácye mieſzkáiące w niey: Sáſow Oſtfálſkich, Sáſow Weſtfálſkich, y Sáſow Angrywárſkich, te 3. Národy dzieliły ſię ná wiele innych Xięſtw, ále ſię rządziły pod iednym Práwem. Ze záś Lud Sáſki był ná ten czás woienny, y kocháiący wolności, y ſwobody, záwſze ſię iednoſtáyne bronił przeciwko Krolom Fránkow, chcącym ich záwoiowáć, y owſzem częſto náieżdżáli Prowincye Belgiczne, ktorych z trudnoſcią Synowie Klodoweuſzá Krolá Fráncuſkiego odpieráli od ſwoich Páńſtw. Ná oſtátek Károl Mártel zwyciężył Dyeteryká wodzá ich Roku 722. 20. lát z niemi woiuiąc. Pepin tákże 3. rázy przez 10. lát z niemi woiował, y z trudnoſcią przyprowadził do corocznego trybutu wypłácánia mu, to ieſt 300. koni, y 500. krow. Károl W. zwyciężył Albioná Wodzá ich w kilku bátáliách, y wielu ich Xiążąt, Pogáńſkie Koſcioły poobálał, báłwochwálſtwá wykorzenił, á po 32. lát ich w cále ſobie podbił y do Wiáry S. przyprowadził, dla mánutenencyi ich záś lepſzey, y gruntownieyſzey w Wierze S. fundował w tym Páńſtwie wiele Opáctw, Biſkupſtw, Arcybiſkupſtw, iákośmy iuż widzieli w opisániu Weſtfálii, y niżey obáczemy. Ci widząc nie odmienną intencyą Cesárſką wſzyſcy ſię pokrzcili, ále potym wielkie rebellie podnoſili Duchowieńſtwo zle tráktuiąc, y zábiiáiąc, ná ktore rebellie wzięli ſobie zá Wodzá Wittygindá Sukceſſorá dáwnych Xiążąt Sáſkich, ále y ten wiele rázy był od Károlá zwyciężony, ná oſtátek tenże Wittygind będąc w Koſciele podczás rozdáwáney Kommunii S. widział w kommunikántách oſobę náypięknieyſzego Dzieciny, czym przerázony w tym momencie Chrzeſt S. przyiął y odtąd nie tylko Bogu był wierny, ále y Károlowi W. Cesárzowi, iáko piſze Briċtius *Soc JESU ſub Anno* 785.

WITTYGIND tedy Pierwſzy Chrześciánin Xiążęciem Sáſkim ſtwierdzony od Károlá W. Cesárzá, ktorego Sukceſſorowie byli potym Cesárzámi Rzymſkiemi, pozáwſzy od Henryká I. áż do Ottoná III. ktory bezpotomnie umárł Roku 1001. potym przenieſłá ſię ſukceſſyá ná Hermáná Billingen. Po tego Sukceſſorách przenieſłá ſię w Fámilią Supplinbergow Roku 1106. ná Oſobę Lotáryuſzá, ktory zoſtáwſzy Cesárzem, wydał Corkę ſwoię zá Henryká Pyſznego Xiążęciá Báwarſkiego, ktory potym dyſputował Cesárſtwá Konrádowi III. y iemu ſię doſtáłá w Poság Sáxoniá. ALBERT záś zwány Niedzwiedź Xiąże Anhálcki Pretendent iáko Wnuk Magnusá oſtátniego Xiążęciá de Billingen odebrał ſobie mnieyſzą Sáxonią, y tám ſię po śmierci

 Henry-

Henryká|Pyszne go postánowił, tegoż Henryká Syn zwány Henryk Lew Bánnitem przyznány Imperyálnym, y Páństwá skonfiskowáne, zá wielkie iego wiolencye, ktore wszędzie czynił. Roku tedy 1175. Báwaryá się po nim dostáłá Ottonowi Witesbáchowi, á Sáxoniá Albertá Niedzwiedziá Synowi, od ktorego Sukcessyá dziedziczy ná Xiążąt Sáskich Láwemburgskich. R. 1423. Zygmunt Cesárz rekompensuiąc wielkie zásługi Fryderyká woiennego Márkizá Miśnieńskiego, konferował mu Sáski Elektorát po śmierci Albertá IV. bezpotomnie zmárłego. Eryk Xiąże Láwemburgski pretendował, ále się kontentowáć musiał Niższą Sáxoniá. A Sáxoniá Wyższa zostáłá się w Domu Miśnieńskim z stępuiącym z Domu Wittygindow Pierwszych Xiążąt Sáskich. Tegoż Fryderyká woiennego Sukcessorowie dotąd są Xiążętámi y Elektorámi Sáskiemi. Roku 1548. Károl V. Cesárz Jánowi Fryderykowi Károlowi odebrał był Elektorát Sáski z przyczyny podnieśioney woyny przeciw niemu, ále ná tychmiást inweftyowáł Máurycego Stryiecznego iego, od ktorego potym dostał się ten Elektorát Augustowi Maurycemu Brátu iego, ktorego Sukcessorowie prostą linią rządzili tym Páństwem áż do Janá Jerzego Elektorá Sáskiego, y Wielkiego Márszáłká Imperyálnego, ktorego Syn FRYDERYK pod Imieniem AUGUSTA II. Krolem Polskim od Stánow Rzeczypospolitey Polskiey obrány uspokoiwszy zákłoconą Rzeczpospolitą, szczęśliwie pánował przez 36. lát obrány R. 1697. á umárł R. 1733. Ktorego ciáło w Krákowie leży, bo po śmierci Oycá swego Wiárę S. Rzymską Kátolicką przyiął wyprzysiągszy się Sekty Luterskiey przez Antecessorow iego náśládowáney. Po nim nástąpił Fryderyk Syn iego pod Imieniem Náyiáśnieyszego AUGUSTA III. Xiążęciem y Elektorem Sáskim, á potym R. 1733. lubo podczás zákłoconey Rzeczypospolitey ále szczęśliwie obrány: á R. 1734. 17. Styczniá koronowány Krolem Polskim, ożeniony z Náyiáśnieyszą MARYĄ JOZEFĄ Corką Jozefá Cesárzá, ktory niech szczęśliwie y długoletnie pánuie z Náyiáśnieyszą Fámilią swoią.

CIRKUŁ Niższey SAXONII.

TEn Cyrkuł grániczy ná Wschod z Wyższą Sáxonią, ná Południe z Hássyą, ná Záchod z Westfálią, y Morzem Niemieckim, á ná Pułnoc z Jutlantem, y Morzem Báltyckim. Powietrze ma przyzimne, ále bárdzo zdrowe, Kray ludny, Gruntá uprawne, y obfituiące w zbożá, owoce, pástwiská, ále winá nie wydáią. Oblány Rzekámi Elbą, Wezerem y Allerem.

To Páństwo zámyka w sobie wiele innych ábsolutnych, iáko: Xięstwo Brunświckie, Luneburgskie, Magdeburgskie, Bremskie, Holsztyńskie, Lawemburgskie, Mekelburgskie, Ferdeńskie, Halbersztáckie, Biskupstwo Hildsheymskie Kátolickie, Lubeckie Protestánckie, Szweryńskie záś y Rátzburgskie przemienione w Swieckie dla Domu Mekelburgskiego, Gráfstwo Reinsteyskie, y Blánburgskie. Miástá tákże wolne Hamburg, Lubek, Gotzlar, Mulhausen y Northausen w Turyngii. Ten Cyrkuł ma 3. Dyrektorow alternáte między sobą máiących, Xiążęciá Brunświckiego, Krolá Szwedzkiego pod tytułem Xiążęciá Czeskiego, y Elektorá Brándeburgskiego.

PANSTWA DOMU BRUNSWICKIEGO.

PRyncypálnieysze Páństwá tego Domu są: Xięstwo Luneburgskie, z Gráfstwem Dannebergskim, y Xięstwo Brunświckie, Gráfstwo Blakenburgskie, Dyefoltckie, y Hoyskie, Probostwo Walkenrich, y Powiát Tedinhausin &c.

Dom Brunświcki ma swoy początek od Azoestá Márkiezego Toskáńskiego, ktory się tu przeniosł w XI. Wieku z Konrádem II. Cesárzem, y ożenił się z Corką iedyną Gwelfá III. ostátniego z Fámilii Xięstwá tego. Dzieli się teraz ná dwá Pryncypálne Domy, ieden zowie się Wolfembutel, ktory się dzieli ná wiele innych. Drugi zowie się Luneburgski rozdzieláiący się ná Zelski y Hánnowerski. Ernest August Xiąże Hánnowerski Elektorem kreowány R. 1693. od Leopoldá Cesárzá, y teraz iego Syn iest Krolem Angielskim.

LUNEBURG XIĘSTWO iest nápełnione lásámi y błotámi, oblane Rzekámi Elbą, Allerem, y Ilenowem, iest między Holsztynem, Brándeburgiem, Bremenem,

menem, y Ferdenem. Ma Miáſtá pryncypálnieyſze Zell, Harburg, Gryfhorn, Ulzen, y

LUNEBURG Miáſto Stołeczne nád Illenowem fundowáne od Henryká Lwá R. 1190. ieſt Anzeátyczne, bywáło wolne, ále teraz náleżące do Xiążęciá Luneburgſkiego, zmocnione dobrze Cyttádellą, y ma Sſzkoły do náuk y wody ſłone.

ZELL nád allerem Miáſto mocne y ufortyfikowáne Cyttádellą, gdzie Xiążętá Luneburgſcy rezyduią.

BRUNSWICKIE XIĘSTWO oblane Rzekámi Wezerem, Okerem, y Leiną obfituiące w zbożá, y páſtwiſká, Ludne, Miáſtámi, y Fortecámi nápełnione. Dzieli ſię ná 3. Xięſtwá Wolfembütel, Gruben hagven, y Kalemberg, zámyka tákże w ſobie Xięſtwo Gottygeńſkie.

BRUNSWIK nád Okerem, bierze Imię od Brunoná Syná Adolfá Xiążęciá Sáſkiego, ktory ie nowo wyrepárował R. 868. ieſt náznácznieyſze w niżſzey Sáxonii; rozdzielone ná 5. częſci y z tąd ie zowią *Pentapolis* było ſobie wolne od Roku 1314. ále od Xiążąt Brunſwickich przywłáſzczone R. 1671. to náypierwſze Miáſto Náuką Lutrá fáłſzywą zárážone, ufortyfikowáne, y Cyttádellą zmocnione.

WOLFEMBUTEL Xięſtwo y Miáſto iego Stołeczne, ma ſwoich włáſnych Xiążąt tegoż Imienia; nád Rzeką Obrem między błotámi przyozdobione Zámkiem rezydencyonálnym Xiążąt, Fráncuzow, y Szwedow, odpárło od áttáku R. 1641.

GRUBENHAGVEN tytułuie ſię Xięſtwem od Zámku ták názwánego, ále náleży do Xiążęciá Hánnowerſkiego. Kray tego Xięſtwá ieſt błotniſty y Gorny, áni ſpráwny, y nie ma nic oſobliwſzego, nád Miáſto EIMBEK znácznieyſze y Stołeczne.

KALEMBERG Xięſtwo názwáne od Zámku tegoż Imienia nád Leyną położonego. Ma Miáſtá znácznieyſze Hannower, Gottyngen, Hamelen, Nuteym, Monden y Powiát Sichelſtein, náleży to Xięſtwo do Xiążąt Hánnowerſkich.

HANNOWER nád Leyną Miáſto mocno ufortyfikowáne, bywáło przedtym Imperyálne y wolne, á teraz náleży do Xiążąt Brunſwickich Hánnowerſkich, názywáiacych ſię Hánnowerſkiemi od Miáſtá, y záſzczycone teraz od R. 1793. Elektorátem Xiążąt ſwoich, á do tego Xiąże teráznieyſzy Hánnowerſki ieſt Krolem Angielſkim.

BISKUPSTWO HILDESHEIMSKIE.

TEn Kray ieſt nie wielki, oblany Rzekámi Leyną y Innerſtem. Ma náleżących do ſiebie 15. Máiętności, ma ſwego włáſnego Páná Biſkupá fundowánego od Károlá W. Cesárzá, ma Miáſtá pryncypálnieyſze Hildesheym, Peine, Sarſtede, Brugen, Allefeld, y Winthuſen. Procz tych Miáſt ma ieſzcze tenże Biſkup Powiát ieden do ſiebie należacy w Południowey ſtronie.

HILDESHEYM Stołeczne Miáſto nád Innerſtem, wielkie, piękne, y ufortyfikowáne zlutrzyło ſię Roku 1543. ieſt Imperyálne y wolne, przyznáie iednák Biſkupá zá Páná ſwego, y konſerwuie Koſciol Kátedrálny Kátolicki w ſobie, y Collegium Jezuickie.

MAGDEBURG teraz Xięſtwo ſwieckie náypierwey od Károlá W. fundowáne było Biſkupſtwo w Stydzie, z támtąd przenieſione do Wáterſlewenu, z kąd Otto Ceſarz przenioſł go do Mágdeburgu y ná Arcybiſkupſtwo erygował wraz y ná Prymáſoſtwo Niemieckie, miał ten Arcybiſkup w Prowincyi ſwoiey 5. Biſkupſtw, o ktorych niżey w Táblicy. Potym to Arcybiſkupſtwo przemienione ná Xięſtwo ſwieckie przez Tráktát Oſnábrucki, y dáne Elektorowi Brándeburgſkiemu, ktory dotąd ieſt Pánem iego. Gróniczy z Márkizátem Brándeburgſkim y Xięſtwámi Anhálckim, Hálbeſtáckim, y Brunſwickim. Ma Miáſtá znácznieyſze: Magdeburg, Borh, Sandow, Offeld, Wolmſtade, Staffurt, Mulingen, y Roſemberg.

MAGDEBURG Miáſto Stołeczne nád Elbą, Anzeátyczne, wielkie, y bogáte, mocne, bywáło Imperyálne, ále teraz podległe Brándeburczykowi. Károl V. Ceſarz ie bánnitował zá to, że wygnáli byli Kánonikow Kátedrálnych R. 1547. y tęż sámę Bánnicyą renowował R. 1549. Máurycy Xiąże Sáſki był Exekutorem iey, ále przez 15. Mieſięcy nie mogł dobyć tego Miáſtá, dopiero R. 1631. dobyte było przez Tyllego Generałá Cesárſkiego, zrábowáne przez 3. dni y zupełnie ſpálone, ále teraz iuż nowo wyrepárowáne.

BREM

BREM XIĘSTWO położone między Wezerem y Elbą, ma Ziemię we wszystko obfituiącą, y ludne, przedtym bywało Arcybiskupie, ále przez Pokoy Westfálski przemienione ná świeckie Xięstwo, y dáne Krolowi Szwedzkiemu dla ukontentowánia go, áby był ustąpił z Niemczech, ktore ruynował ná ten czás. Náypierwey bywało pod władzą Biskupow, á potym Arcybiskupstwo tu było przeniesione z Hámburgu, ktore zá Ottoná II. Cesárzá bywało náymocnieysze w Niemczech, wielkiemi máiętnościámi zbogácone y uprzywileiowáne.

BREMERFURD nád Oestem Miásto Stołeczne, mocne, y obronione Zámkiem, Gubernátor tego Kráiu tu rezyduie; są ieszcze oprocz tego Miástá: Stade, Boxtede, y Karelstadt názwáne od Károlá X.Krolá Szwedzkiego, Roku 1676. odebráne było Szwedom przez Duńczykow, y Luneburczykow, ále przywrocone przez Pokoy.

BREMEN nád Wezerem dzieli się ná dwie częśći, obiedwie ufortyfikowáne mocno, y obronione Zámkiem, Károl V. Cesarz dobywał go Roku 1547. bez skutku. Jest wielkie, ludne, Anzeátyczne, bogáte z kupiectw wielkich, pretenduie bydź Imperyálnym. Od Ferdynándá III. dárowáne tym Przywileiem Roku 1646. ále Krol Szwedzki iáko Pan y Xiąże dysputuie mu tego. Ma do widzenia Rátusz piękny, y Arsenał. Należy do Konfederácyi Brunświckey zwáney Anze de Saxe, álbo Anzeátyczney z innemi Miástámi iáko: Magdeburg, Luneburg, Ambek, Gottyngen, Hannover, Ulsen, Buxtudo, Staden, Hamelen, y Minden, do ktorey tákże y wszystkie należą Anzeátyczne Miástá, ktore iedno Corpus mocne formuią w Niemczech ná obronienie wspolne wolnośći swoich. Od ktorey Konfederácyi poczęło się to Miásto odsączáć od Rządu Arcybiskupiego, y teraz iest on bárdziey poddány tey Rzeczypospolitey, ktora go w Mieśćie cierpieć nie może nád 3. dni, przedtym wielkiego y mocnego Páná máiącego Ráng pierwszy po Elektorách.

HOLSZTYNSKIE XIĘSTWO bywáło przedtym częśćią Herzogu Cymbryiskiego, zwáne Albingia od swoiey nád Elbą sytuácyi położone między wielkiemi błotámi, y lásámi, oblane Rzekámi Elbą, Stoerem, Eiderem, Szwetynem, y Trawą, ktore Kray obfitym czynią w zboża y pástwiská, y w stádá koni y bydłá. To Páństwo iest nápełnione Szláchtą, ktorzy są absolutámi we wśiách nád swoiemi Poddánemi.

Dom Holsztyński dzieli się ná dwie linie. Pierwsza iest Krolewska, bierąca początek od Chrystyáná V. Krolá Duńskiego, ktora się rozdzieliłá ná inne Domy. Druga zwána Gottorb máiąca początek od Chrystyáná Albertá Xiążęciá Holsztyńskiego Gottorpá, ktorego Brát August Fryderyk iest Biskupem Lubeckim. Ze zás to Xięstwo iest rozdzielone ná dwá Domy, Stánow támecznych zgromádzenie odpráwuie się alternátą, káżdemu záś Pánu swego Działu wolna impozycyá wszelka ná swoich Poddánych. Szláchtá dependuie od Dwoch Xiążąt, honory są otáxowáne, á pieniądze zá nie idą ná wspolną potrzebę obudwoch Prowincyi, sądy się sądzą alternátą według Práw Lubeckich, y według decyzyi Juriskonsultá Mewiusza.

To Páństwo dzieli się ná 4. częśći zwáne Dyetmase, Holsztyn włáśny, Stomaryą, y Wagryą. Miástá ma znácznieysze; Lubeck, Hamburg wolne, Kiel, Rensburg, Glukstad, y Nempe.

HOLSZTYN WŁASNY dzieli się ná Wschodni; gdzie ma Miástá: Kiel, y Neumunster należące do Xiążęciá Holsztyńskiego. Y ná Záchodni, gdzie ma Miástá Rensburg y Wilster należące do Krolá Duńskiego.

KIEL zmocnione Fortecą, ma Port bárdzo dobry ná Morzu Báltyckim, y Akádemią fundowáną Roku 1669. przez Xiążęciá Holsztyńskiego Gottorpá, y Cyttádellą obronione.

LUBECK Miásto Imperyálne, y náypierwsze między Anzeátycznemi Miástámi, ktore tám swoie Káncellárya y Protokuły máią, wielkie, piękne, ludne, y kupieckie, bywáło bogátsze, ále hándle iuż się przeniesły do Wismaru, y Hamburgu; Miásto się rządzi pod Imieniem Rzeczypospolitey skonfederowáne z Stánámi Generálnemi Holenderskiemi Roku 1648. Płaci kontrybucyi koło 40000. Cesárzowi ná Miesiąc ná podrożą Rzymską, ma álternátny głos ná Seymách Imperyálnych z Wormsem, nászláduie Luterską Religią od Roku 1530. w ktorey żeby się było utwierdziło, posłáło Deputátow do Károlá V. z podárunkiem 800000. zá co utrzymáni przy wolnośćiách swoich.

BISKUPSTWO LUBECKIE ma Páństwo swoie nie wielkie w Wagryi, Biskup záś rezyduie w Eutynie, iest z Domu Holsztyńskiego Gottorpskiego od Roku 587. z ktorego záwsze powinien bydź obrány przez Kánonikow. Biskup, y Káno-

nicy

nicy ſą Lutrzy, y iedni tylko w Niemczech ſzczycący ſię Práwámi Dyecezáńſkiemi, y Juryſdykcyą Koſcielną.

HAMBURG nád Elbą bliſko Morzá, przyozdobione ták ná wyſpách pobliſkich ná Rzece Albis, iáko y w około ogrodámi pięknemi, y dworámi weſołemi, nie ieſt Imperyálne, ále Anzeátyczne, wielkie, piękne, ludne, y bogáte z hándlow wielkich, ktore prowádzi od Morzá, miáło ſwego Arcy-Biſkupá poſtánowionego od Károlá W. Ceſárzá, ále przenieſionego potym do Bremu, y był Pánem tego, ále wyzuło ſię potym z iego Potencyi, y wykupiło ſwoię wolność z Rządu Xiążąt Holſztyńſkich, ieſt cáłe Luterſkie, zámyka iednák w ſobie Kátolikow, Zydow, y Kálwinow, bez pozwoleniá im publicznego Nabożeńſtwá, ále Kálwini máią bliſkie Przedmieſcie zwáne Altena, gdzie máią publiczne Nabożeńſtwo. Mieſzczánie ſie tu ſámi rządzą Demokrátycznie.

LAWEMBURGSKIE XIĘSTWO miáło włáſnych Xiążąt tegoż Imienia, ktorzy záwſze pretenſyą ſobie roſcili do Elektorátu Száſkiego, y názywáli ſię Xiążętámi Száſkiemi Láwemburgſkiemi, że záś ich Dom záginął R. 1689. teraz ieſt 3. Pretendentow do tego Xięſtwá, Xiąże Elektor Száſki, Xiąże Zelſki, y Dom Anháltcki, pierwſi dwáy ſą w Poſſeſſyi iego do dálſzey Decyzyi Proceſſu.

LAWEMBURG Miáſto Stołeczne nád Elbą nie wielkie, ále ludne, y obronione Zámkiem ná Skále. Są tu y inſze Miáſtá náleżące do tego Xięſtwá, iáko Wittemberg, Mollen, Ludersburg, y Weningen.

MEKELBURGSKIE XIĘSTWO położone nád Morzem Báltyckim obfitnące w zbożá y páſtwiſká. Dzieli ſię ná 6. Prowincyi, iáko: Xięſtwo Mekelburgſkie, Gráfſtwo Swerynſkie, Biſkupſtwo tegoż Imiena, Wandalia, Páńſtwá Stágárdzkie y Roſtokſkie, Miáſtá ma Pryncypálne Stagard, Roſtok, Guſtrow, Waren, Swerin, y Wiſmar. To oſtátnie náleży do Kroiá Szwedzkiego przez Pokoy Weſtfálſki, y z Nienkloſterem, y Poelem, ktoremu tákże Ceſárz uſtąpić muſiał Komend Mirowa, y Nemerowa, Máltáńſkich ſytuowánych w Páńſtwie Stágárdzkim, tákże Biſkupſtwá Szweryńſkiego y Rátzburgſkiego.

XIĄZĘTA Mekelburſcy idą od Krolow Herulſkich y Obotrytſkich, byli długi czás Independentámi, á od Károlá IV. Ceſárzá kreowáni Xiążętámi Imperyálnemi, á naypewniey idą od Synow Popelá I. Xiążeciá Polſkiego. Xięſtwo Mekelburgſkie mieſzkáne było od Anolienow y Wárynienow, ktorych Herulowie wygnáli. Między ktoremi Krol był Miſtewon pierwſzy, od ktorego widziemy dotąd Sukceſſorow. Ten miał 3. Synow Udoná Rárybora y Boguſławá, od pierwſzego idą Xiążętá Mekelburgſcy, od dwoch záś drugich idą Xiążętá Pomorſcy.

MEKELBURG Xięſtwo włáſne nád Morzem Báltyckim między Roſtokiem y Szwerynem, ma ſtárodáwne Miáſto ſtołeczne ſwego Xięſtwá Mekelburg ále zruynowáne.

ROSTOK nád Rzeką Wármą y Ieziorem, wielkie, y piękne, náymocnieyſze bywáło między Anzeátycznemi, ále luſtr ſwoy ſtrácilo odtąd, iák Szwedzi Fortecę Wárnemunde odebráli, gdzie z wſzyſtkich hándlow muſzą płácić impozycye, ma Akádemią ſwoię Luterſką y rządzi ſię włáſnemi Práwámi y Przywileiámi, iednák od R. 1575. dependuie od Xiążąt Mekelburgſkich.

SWERYN Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia nád Ieziorem, weſoło położone y obronione forteca.

BISKUPSTWO SWERYNSKIE fundowáne 1062. przemienione ná Xięſtwo ſwieckie podczás Pokoiu Weſtfálſkiego.

GUSTROW Stołeczne Wandálii ma Zamek, gdzie rezyduie ordynáryinie Xiąże Mekelburgſki, ſą tu y inne Miáſtá, iáko; Waren, Plawe, Rebelle y Domitz.

WISMAR nád Morzem Báltyckim máiące Port bárdzo dobry obroniony forteca dobrą, náleży do Krolá Szwedzkiego, gdzie Trybunáły poſtánowił 1653. ná wſzyſtkie ſtány náleżące do niego, ieſt Anzeátyczne &c.

FERDENSKIE pierwey Biſkupſtwo fundowáne od Károla W. Ceſárzá á teraz ná Xięſtwo ſwieckie przemienione y Krolowi Szwedzkiemu dáne, Sektę Luterſką przyięło R. 1568. Graniczy z Bremem, oblane Rzeką Alterem, ludne y żyzne, ma Miáſtá Ferden, Rodenburg, Langewiet, Ramſola y Neſkiche.

FERDEN Miáſto Stołeczne nád Allerem rozdzielone ná ſtáre y nowe, bywáło Imperyálne, ále teraz podległe Krolowi Szwedzkiemu.

HALBERSTADZKIE Xięſtwo podlegáło przedtym włáſnemu Biſkupowi poſtánowionemu od Károlá W. ále przez Tráktát Oſnábrucki náleży do Elektorá Brándeburgſkiego, ieſt ludne, y żyzne położone między Mágdeburgiem, Brunſwikiem, y Anhaltem. Ma Miáſtá Halberſtad, Gruningen, Oſterwik, Betmesdorff, Aſcherleben, y Adersleben.

Qqq HAL-

HALBERSTAT nád Hoteymem Miáſto ſtárodáwne, bywáło imperyálne, potym Stołeczne Biſkupſtwá, teraz Xięſtwá. Záſzczycone kolumną Rolándá erygowána R. 778. y iámą iedną ná kſztáłt Pieczár, do ktorey po iednemu wchodzić trzebá, zwána, Bománshol, w tey iámie nie zmierzoney znáyduią ſię kośći od támecznych przedáwáne zá Iednorożcowe, między niemi ieſt wiele Ludzkich kośći, większych od ordynáryinych, y mowią że tám nie ieden zbłądził, y zginął w tym Lábiryncie. Extormius piſze, że tám widział ieden ząb człowieczy większy iák 3. złożone końſkie, ſą przy tey iámie y wody zrodelne máiące wielką cnotę ná bol kámenia, y w fláſzce mogą ią Rok konſerwowáć bez żádney korrupcyi.

GOSLAR Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, Imperyálne, wſtáwione kruſzcámi rożnemi, w około znáyduiącemi ſię.

RATZBURG nád Ieziorem tegoż Imienia, przedtym podlegáło Biſkupowi włáſnemu, ále teraz przemienionemu ná Xięſtwo wraz z Biſkupſtwem Szweryńſkim, bo Krzyſtof Mekelburgſki trzydzieſty Biſkup wprowádził tám Lutrow R. 1566.

CYRKUŁ Wyżſzey SAXONII.

TEn Cyrkuł gániczy z Niżſzą Saxonią ná Záchod, z Fránkonią ná Południe, z Czecháml y Sląſkiem ná Wſchod iáko y z Polſką, á ná Pułnoc z Morzem Báltyckim. Powietrze ma zimne, ziemię obfituiącą we wſzyſtko oprocz winá, oblany Rzekámi znácznieyſzemi Elbą, Odrą y Hawlem, iáko y Wárią. Zámyka w ſobie Biſkupſtwá Miſnią, Mersburg, Naumburg, Brandeburg, Hawelsberg, Lebuff, Komin, ktore ſą wſzyſtkie przemienione ná Xięſtwá, tákże Elektorát Sáſki, Brándeburgſki, Pomeranią, Miſnią, Turingią, Xięſtwo Anhalckie, Gráfstwá Mansfeld, Schwartzemburg, Stolberg, Barby, Gleichen, y Hohenſteyn, Opáctwá Sálwede Riterhauſen, Qwedelinburg. Elektor Sáſki ieſt Dyrektorem tego Cyrkułu.

ELEKTORAT SASKI.

PAńſtwá Xiążąt Elektorow Sáſkich zámykáią pod ſwoią Władzą Xięſtwo Włáſne Sáſkie, Misnią, Turyngią, Luzácyą Wyżſzą, Gráfstwo Mánsfeld, Xięſtwo Nanburgſkie &c.

XIĘSTWO SASKIE.

TO Páńſtwo ieſt między Luzácyą ná Wſchod, między Brándeburgią ná Pułnoc, ná Południe y Záchod z Miſnią. Położone w rowninách pięknych oblane Rzekámi Elbą y Elſterą obfituie we wſzyſtko procz winá. Tytułuie ſię godnośćią Elektorſką. Károl W. Ceſarz dał ie z Weſtfálią, y Miſnią Wittygindowi wielkiemu, z ktorym 24. bátálii odpráwił. Po iego Sukceſſorách przenieſło ſię w Dom Báwarſki ná Oſobę Hermáná Bilingen, po tych w Dom Aſkańſki Supplinbergow. Po zmárłym záś bezpotomnie Alberćie III. Zygmunt Ceſarz R. 1422. dał ie Fryderykowi woiennemu Turyngſkiemu y Miſnińſkiemu Pánu zſtępuiącemu z Domu Wittygindá y tá do tąd liniá pánuie w Oſobie Nayiáſnieyſzego Auguſtá III. Regnántá Polſkiego, o czym wolno wyżey widzieć pod Artykułem Saxonii Generálney.

Xiąże Elektor Sáſki ieſt wielkim Márſzáłkiem Imperyálnym, tytułuie ſię Pálátynem, y Wikáryim Generálnym Imperyálnym, we wſzyſtkich Kráiách przyimuiących Práwo Sáſkie.

Dom Sáſki ieſt między nayſtárſzemi Europeyſkiemi, dzieli ſię ná dwie linie ERNESTYNSKĄ y ALBERTYNSKĄ. Károl V. Ceſárz prywował pierwſza z Elektorátu á drugą inweſtyował. Pierwſzá ſię rozdzieliłá ná Dom WEYMAR y GOTA. Druga záś Elektorſka prawdziwá z HALSKĄ MERSBURGSKĄ NAUMBURGSKĄ, álbo Zeitzką. Ma Miáſtá znácznieyſze Wittemberg, y Torgaw.

WITTEMBERG Miáſto Stołeczne Xięſtwá nád Elbą, obronione Zámkiem fundowánym od Fryderyká III. wraz y z Akádemią R. 1502. nayſtawnieyſzą y naypierwſzą między Luterſkiemi. Záſzczycone przedtym Rezydencyą Elektorow, á teraz wſtáwione u Lutrow grobem Marciná Lutrá ich fałſzywey Sekty Pátryárchy.

TOR-

TORGAW nád Elbą Miásto ufortyfikowáne, y zmocnione Cyttádellą.

MISNIA, Márgrábstwo mieszkáne naypierwey od Hermundurow, á potym od Misnienow, ktorzy będąc turbowáni od Sorábow wzięli ná Sukkurs Fránkow dla odbronienia wolnosci swoich, y złączywszy się z Sásámi uspokoili Sorábow, á ták spokoynie osiádszy kray, názwáli go Misnią.

To Páństwo odtąd iák było erygowáne ná Márkizát, y przedtym záwsze było pod Władzą Domu Sáskiego z Wittygindow pochodzącego. Dzieli się ná 5. Cyrkułow. 1. Cyrkuł Lipski z Xięstwámi Háltzkim, Mersburgskim, y Naumburgskim. 2. Cyrkuł Misniyski, z Misnią, y Dreznem. 3. Cyrkuł Gorny zwány, Ertzgeburg. 4. Woigtland. 5. Osterland, álbo Xięstwo Ottenburgskie. Pierwsze 4. należą do Linii ALBERTYNSKIEY álbo ELEKTORSKIEY á ostátni do Linii SAXE-GOTSKIEY, ktora się ciągnie od Linii Weymarskiey álbo Ernestnyskiey.

DREZNO Miásto Stołeczne w Misnii rozdzielone ná dwie części Rzeką Elbą, ále złączone Mostem murowánym, bárdzo wspániałey Architektury, y szácownym, piękne, wielkie, ludne, y mocne, y obronione Zámkiem mocnym. Przyozdobione Arsenáłem bárdzo pięknym, á nádewszystko Páłácem Xiążąt Elektorow Sáskich bárdzo wspániáłym, y máiącym wielkie ciekáwości, y bogáctwá w Skárbcu Elektorskim wielkiego Szácunku, osobliwie zegáry przedziwne, sztuki málárskie nayprzednieysze, y insze bogáctwá nie zliczone. To Miásto było od Hunnow postáwione, y obmurowáne, potym dáne Biskupowi Misniyskiemu, ktory ie przemienił z Márkizem Misniyskim R. 1174. zá Stenditz. Teráźnieyszy Regnánt Polski iáko Elektor Sáski kazał wystáwić Kosciol Kátolicki, ktory aktuálnie muruią ná mieyscu stárego Zamku, y nádzieią w Bogu, że przy Mánudukcyi ták pobożnego Monárchy to pierwsze Xięstwo Sáskie iáko dáło Protekcyą fálszywey Sekcie Marciná Lutrá, ták náypierwsze wykorzeni z siebie wszystkie iey zárázy. Kiedy rozbieráno Zamek ná Kosciol, ználeziono wielkie skárby.

LIPSKO nád Rzeką Pleiss, wielkie, piękne, y mocno ufortyfikowáne, bogáte w wszelákie hándle, á náybárdziey zászczycone stáwnemi iármárkámi bogácącemi skárb Xięstwá Sáskiego, ma swoię Akádemią fundowáną przez Fryderyká woiennego R. 1408. wezwáwszy do niey Doktorow z Akádemii Prágskiey, ále teraz iák Akádemiá ták y Miásto Luterską Sektą záráżone, ktore przedtym mocno przy Kosciele świętym stáwáły przeciwko attákom Marciná Lutrá.

Ten Cyrkuł Lipski graniczy ná Pułnoc z Anháltem, ná Wschod z Sáxonią, y Misnią, ná Záchod y Południe z Mersburgiem, y Naumburgiem, ma Miástá náleżące do siebie Koldik, Leysnik, Weyssenfels, Lepnitz, Bitterfeld, Lantzberg, y Hall nád Sálą rozszprzestrzenione od Ottoná II. Cesárzá, y názwáne od 4. Fontánn, gdzie wiele soli z nich robią, náleżáło przedtym do swego Biskupá, teraz podlega Xiążęciu Sáxhálskiemu z Linii Elektorskiey idącemu.

MERSBURG nád Salą Miásto Stołeczne Xięstwá tegoż Imienia, wielkie, y ludne, názwáne od Marsá *Martiopolis*, náleży do tego Xięstwá:

LUTZEN wsłáwione Bátálią wygráną Szwedow przeciwko Cesárskim R. 1632. ná ktorey początku Krol Gustáw Adolf zábity, á ná koniec Graf Papenheym Generał Cesárski.

NAUMBURG nád Salą Stołeczne Xięstwá tegoż Imienia miáło włásnego Páná Biskupá, ále teraz náleży do Xiążąt tegoż Imienia, idących od Maurycego Syná czwartego Janá Jerzego Elektorá Sáskiego. Są insze Miástá do tegoż Biskupstwá náleżące, iáko, Zeitz y Usterfeld.

MISNIA nád Elbą, wielkie, piękne, y ufortyfikowáne mocno, przyozdobione trzemá Zamkámi ná iedney gorze, iednym Xiążęcym, drugim Biskupim, á trzecim Burgrábskim, názwáne od iednego źrodłá zwánego Meissen, miáło swego Biskupá, ále iego dobrá teraz należą do Elektorátu.

ERTZGEBURG CYRKUŁ między Rzekámi Multą y Muldą zámyka w sobie Gory obfituiące w ołow, stal, y srebro. Má Miástá znacznieysze Chemnitz, Frydberg, Anneberg, y Mariemberg.

CHEMNITZ nád Rzeką tego Imienia zmocnione Zamkiem, bywáło Imperyálne, ále Roku 1308. do Elektorátu przywłászczone.

FRYDBERG wsłáwione grobámi Elektorow Sáskich.

WOIGTLAND nie wielki Kray náleżący do Xiążąt Sáskich, ma Miástá, Zwikaw, Plawey, Weyda, Gera, Graitz, Olsnitz, Werde, y Ziegenruch.

ALTEMBURG miewáło włásnych Xiążąt z Linii Ernestyńskiey, ále teraz dostáło się w Dom Sáx Gotow, Miásto piękne nád Rzeką Pleiss, przyozdobione Zamkiem pięknym, ma Miástá procz Altemburgu, Dornburg, Neustad, Lacha, y Betzig.

AN-

ANHALT Xięſtwo oblane Elbą y Sáłą obfituiące wiele w zbożá, ma Miáſtá Deſſaw, Zerberſt, Hartzkerode, Bemburg, y Pleſkaw, ktore dáią Imię ſwoie piąciom Domom Sáſkim z Domu Anháltckiego Kádetowego pochodzącym.

DESSAW Stołeczne nád Multą, wielkie y mocne, przyozdobione Zamkiem, gdzie rezyduią Xiążętá Anháltccy.

TURYNGIA mieſzkána przedtym od Heruſkow, Kattow y Danducyenow, intytułowána od nich Kroleſtwem. Hilderyk I. Krol Fráncuſki dla ſwoiey ſwáwoli wygnány z Kroleſtwá tám wſzedł R. 461. do Bázyná Krolá Turyńgſkiego, ále przywrocony do korony po śmierci Bázyná ożenił ſię z żonę iego, y z nią miał Klodoweuſzá, ktory ſobie przywłáſzczył część Turyngii, á Teodoryk cáłą zdobył y Gubernátorow tám náznáczył pod Tytułem Xiążąt, ktorzy ſię abſolutámi poczynili. Lotáryuſz II. Ceſarz erygował tę Prowincyą ná Lándgráwiat R. 1130. ále Henryk obrány Ceſárzem támeczny Lándgráf bezpotomnie zoſtáwił kłotnią po ſobie, bo po rożnych Scyſſyách y Woynách poſzło to Páńſtwo między Zofią Xiężniczkę Brabáncką wnuczkę Henryká, y Henryká Xiążęciá Miſniyſkiego Wnuká tákże Henryká zmárłego. Zofiá miáłá Lándgráwiat Háſſyiſki, ktory iey Sukceſſorowie do tąd trzymáią, á Markis Miſniyſki Lándgráwiát Turyńgſki. Teraz ten Kray ieſt podzielony między wielu abſolutow, ktorych przy ſwoim podziále káżdego Páná námienię.

MANSFELD nád Wiperem Miáſto tytułuie ſię Gráfſtwem, należy do Elektorá Sáſkiego, y ieſt zmocnione Zamkiem. Ten Kray ieſt gorny ále obfituiący w kruſzce miedziáne.

Dom Mánsfeldzki ieſt náyſtárodáwnieyſzy w Niemczech, y od niego idą Grafowie d'Eisleben y Bomſtet.

WEYMAR nád Innem Miáſto Stołeczne Xięſtwá tegoż Imienia wielkie y piękne, przyozdobione Páłácem Xiążęciá ſwego tu rezyduiącego, piękną Architekturą wyſtáwionego, ſą y inne Miáſtá do tego Xięſtwá náleżące, iáko GENA Miáſto nád Salą ná weſołym mieyſcu położone między winnicámi, nie wielkie, ále piękne, należy do Xiążęciá Weymárſkiego Orlamund, Burſtet, Bulterſtet, y Almanſtet.

GOTA Miáſto Stołeczne Xięſtwá tegoż Imienia nád Rzeką Liną, náleży do Xiążęciá Sáx-Gotckiego z Fámilii Weymárow, trzyma przy tym y Xięſtwá Altemburgſkie, y Koburgſkie, y Miáſtá Ham, Tonnemberg, y Tonna.

EISENACH dáie ſwoie Imię Xiążętom, ktorzy ordynáryinie mieſzkáią w Zamku Marſulſkim o 5. mil z tąd, to Miáſto ieſt położone nád Haſſyą, y Horſelem zmocnione Zamkiem Wártebergſkim, ma y inſze Miáſtá náleżące do Xięſtwá tego Kreutzberg, Cherſtunberg, y Wilmars.

ERFORT Miáſto pryncypálnieyſze w Turyngii, wielkie, piękne, y ufortyfikowáne nád Rzeką Garą, bywáło Imperyálne pod Protekcyą Xiążąt Sáſkich, ále R. 1664. Arcy-Biſkup Moguncki w Pretenſyi ſwoiey ie odebrał, y tám poſyła Gubernátorá ſwego do wyſłuchánia przyſięgi Mieſzczán, iáko będą konſerwowáć Práwá Arcy-Biſkupie, náleżáło do tego Miáſtá około 90. Wſiow, ále R. 1665. Arcy-Biſkup 17. uſtąpił Elektorom Sáſkim, áby nic więcey nie pretendowáli. Miáſto to ieſt cáłe Luterſkie zwáne od dáwnych *Bicurgium.*

LUZACYA názwána przedtym Márką Oryentálną poſtánowiona dla obrony Kráiu przeciw Sarmátom, ktorey Gubernátorowie zwáli ſię Prefektámi. Potym ten Kray miał włáſnych Pánow, od tąd iák Otto I. Ceſarz dał go Chryſtyánowi Wnukowi Wittygindá, y erygował ná Márgrábſtwo Luzáckie. R. 1526. doſtáło ſię w Dom Auſtryácki, przez Máłżeńſtwo Ferdynándá I. Ceſárzá, z Elżbietą Anną, Sioſtrą Ludwiká Krolá Węgierſkiego, y Czeſkiego. A R. 1620. Ferdynánd II. ie dał Jánowi Jerzemu Elektorowi Sáſkiemu w záſtáw zá 7000000. expendowánych ná Woyny Czeſkie.

Tá Prowincyá ieſt między Czechámi ná Południe, Słąſkiem ná Wſchod, Brándeburgią ná Pułnoc, á między Saxonią, y Miſnią ná Záchod. Oblana Rzekámi Niſſą y Sprechą. Obfituie w zbożá wſzelákie.

Dzieli ſię ná Luzácyą Wyżſzą zámykáiącą w ſobie Miáſtá Görlitz, Bautzen, Zittaw, Lauban, Liebaw, Zobelitz, Konigswart, y Kamnitz, y Niżſzą Luzácyą, ktora ieſt obſzernieyſza od drugiey, ále mniey ludna.

GORLITZ nád Niſſą Miáſto mocne bo nád błotámi, záſzczycone Akádemią włáſną, Rezydencyą Gubernátorá, y Mánufákturámi Sukien.

BAUTZEN nád Sprechą bywáło Imperyálne, ále teraz podlega władzy Xiążąt Sáſkich, w Koſciele Kátedrálnym Kátolicy y Lutrzy odpráwuią ſwoie Nabożeńſtwá.

SO-

SORAW Stołeczne Niżſzey Luzácyi, mocne y nie raz opierało ſię Szwedom, ma y inne Miáſtá, Guben, Luben, Sprehenberg y Gotbus.

ELEKTORAT BRANDEBURGSKI.

ELektor Brándeburgſki náywięcey nád innych Ziem trzyma, iáko Márkizát Brándeburgſki, Xięſtwo Pomorſkie w Wyżſzey Sáxonii, Xięſtwo Magdeburgſkie, y Hálberſtáckie w Niżſzey, Xięſtwo Mindeńſkie, Gráfſtwo Ravensberg, Márkę z Kliwią Weſtfálii, Xięſtwo Kroſinſkie, y Jargendorf w Sląſku, Xięſtwo Pruſkie w Polſzcze.| Oprocz záś Domu Elektorſkiego Liniá Brándeburgſkiego Domu trzyma Burgrábſtwo Nurembergſkie, ktora ſię dzieli ná dwie Linie, iedná trzyma Márkizát Kulembáchſki. Druga Anſpáchſki. Elektor Brándeburgſki tytułuie ſię Krolem Pruſkim, ále nie przyznány od Polſki iáko Hołdownik iey, áni od Rzymu.

BRANDEBURSKI MARKIZAT był mieſzkány od Teutonow, Swewow, Sennonow, Wándálow, y Sáſow, tych oſtátnich Károl Wielki ſobie podbił, iednák ieſzcze część ſię ich zoſtáłá byłá od Henecyenow mieſzkána, ktorych Henryk Ceſarz Roku 927. podbił, y tám Gubernátorá poſtánowił iákoby Márgrábię Sygfrydá Grafá Ryngelnheymſkiego Brátá Ceſárzowey, po ktorym Sukceſſorowie tám rządzili. Zygmunt Ceſarz, ktory tám tákże był Márgrábią, inweſtyował tym Márkizatem Fryderyká IV. Burgrábię Nurymbergſkiego, od ktorego do tąd idą Elektorowie Brándeburgſcy, bo tenże Fryderyk był deklárowany Elektorem Roku 1417. Fryderyk V. Syn tegoż potym doſtał Pomeránii od Fryderyká III. Ceſárzá.

BRANDEBURGIA ieſt położona ná Záchod między Luneburgiem, ná Pułnoc z Mekelburgiem y Pomeránią, ná Wſchod z Wielką Polſką á ná Południe z Sląſkiem y Sáxonią iáko y Luzácyą graniczy. Tytułuie ſię Márkizátem y Elektorátem Imperyálnym Siodmym w Rángu, Elektor Brándeburgſki ieſt Podkomorzonym Imperyálnym, ktorą godność odpráwuie przez Grafow Hohenzollern dziedziczących iuż w tey godności Imieniem Pryncypałá ſwego. Dzieli ſię ná 6. części: Pierwſza ieſt Stára Márká, máiąca w ſobie Miáſtá znácznieyſze: Tangermunde, Stendel, Werben, Gardelebon, Biſmark, Arneburg, Soltvedel. Druga Srednia Márká, ma Miáſtá: Frankfort, Lebus, Furſtnáw, Bernuw, Spandaw, Poſdam, Brándeburg. Trzecia Nowa Márká ma inkorporowáne do ſiebie Xięſtwo Sternebergſkie, y Miáſtá: Kuſtrin, Landesberg, Drieſſen, Kalis, Falkenburg, Sunneberg, Droſſen, y Sterneberg. Tá Márká bywáłá záſtáwiona Káwálerom |Teutońſkim zá 10000. Złotych Niemieckich, ále ią wykupił Fryderyk III. Roku 1455. Czwárta ieſt zwána Wekermark, Piąte Gráfſtwo Ruppin. Szoſte Páńſtwo Pregnitz.

TANGERMUNDE nád Tangerem y Elbą ufortyfikowáne od Ottoná I. Elektorá, y od niego mieſzkáne Miáſto, od Xiążąt Pomorſkich było odebráne, ále Fryderyk I. Elektor im ią wziął Roku 1420.

FRANKFORT nád Odrą Miáſto kupieckie przedtym Imperyálne teraz podległe Elektorom Brándeburgſkim, ma Akádemią fundowáną Roku 1505, od Joáchimá I. ále Joáchim II. tám Sektę Proteſtáńcką wprowádził Roku 1538. wſtáwione to Miáſto iármárkámi bogátemi.

BERLIN Miáſto Stołeczne, położone w pięknym y weſołym mieyſcu, bo w około ogrodámi przyozdobione á wewnątrz rozdzielone ná 3. Wyſpy z komunikácyi Wod z trzech Rzek Odry, Elby, y Sprechy, ktore tu wielkie bogáctwá ſprowádzáią będąc wſzyſtkie náwigowáne. Przyozdobione to Miáſto rezydencyą ordynáryiną Xiążąt Elektorow, wielkie, y mocne, bo obronione ſwoią ſytuácyą między wodámi, y błotámi.

BRANDEBURG Miáſto dáwne, iednák mocne, bo położone ná środku Stáwu iednego nád Rzeką Hawel, Ceſarz Otto fundował tu Biſkupſtwo Roku 946. ále Proteſtáńci ie odebráli Roku 1563.

KUSTRIN Miáſto mocne przy ſwoiey ſytuácyi między Rzeką Odrą ze dwoch ſtron ie oblewáiącą iák Wyſpę, y obronione Cyttádellą.

PREGNITZ nie wielki Kray pełny láſow, ma Miáſto Stołeczne.

HARWELBERG nád Hawlem miało ſwego Biſkupá, ále Roku 1628. iego Páńſtwo inkorporowáne do Páńſtw Brándeburgſkich.

RUPPIN Stołeczne Miáſto Gráfſtwá tegoż Imienia, nád Rzeczką Renem, ma to

Gráfftwo y inne Miáftá: Wufterhaus, Lindow, y Rinsberg, Joáchim I. Elektor zdobył ten Kray Roku 1524. po śmierci Wichmáná oftátniego Gráfá Ruppińfkiego.

UKERMAK Szofta Część Brándeburgfka, ma iedno iezioro y Rzeką Uker, ktora ten Kray oblewa, y Miáfto Stołeczne Prenflow.

POMERANIA náypierwey mieſzkána od Swewow, á potym od Polákow byłá záwoiowána, y názwána od nich tym Imieniem od fwoiey fytuácyi nád Morzem, potym byłá rozdzielona ná rożne Xięftwá pártykulárne dla Synow náturálnych Popielá I. Xiążeciá Polfkiego, ktorych Sukceſſorowie odsáczywfzy fię od Rządu Polfkiego poddáli fię Cesárftwu Rzymfkiemu. Roku 1529. Jerzy I. Xiążę Pomorfki uczynił Tráktát wzáiemny z Elektorem Brándeburgfkim do wzáiemney po fobie fukceffyi, ktoryby z ich Domu bezpotomnie zfzedł, ále Roku 1637. Boguflaw Xiążę Pomorfki záciągnał fukkurfu u Guftáwá Adolfá Krolá Szwedzkiego przeciwko Potencyi Cesárfkiey uczyniwfzy Teftáment z ekfkluzyą Domu Brándeburgfkiego po fobie z fukceffyi, á z przyznániem y dárowániem iey Krolowi Szwedzkiemu, ktory wygnał z tego Kráiu wfzyftkich Cesárfkich iákoż umárł bezpotomnie, zoftáwiwfzy kłotnią po fobie między Szwedámi y Brándeburczykiem; y dopiero Pokoy Weftfálfki ich pogodził, przyfądziwfzy Krolowi Szwedzkiemu iednę część, á drugą Elektorowi z tą kondycyą, że ieżeli Domu Elektorfkiego nie ftánie, Krol Szwedzki dziedziczyć ma Pomeránią cáłą, Elektorowi záś ná to mieyfce Cefarz pozwolił zá konfenfem Stánow Bifkupftw Kamieńfkiego, Halberftáckiego, Mindeńfkiego, y Arcybifkupftwá Magdeburgfkiego, y ták Pomerániá teraz rozdzielona ná Krolewfką, y Xiążęcą.

POMERANIA KROLEWSKA álbo Szwedzka zámyka w fobie Wyfpy Wollin Ufedom, Rugen, Xieftwo Bartfkie, Páńftwo Wolgaft, Gráfftwo Gutzkow, y Xięftwo Szczecińfkie, excypuie fię tu ftroná Wfchodnia nád Odrą uftąpiona Elektorowi przez Pokoy S. Germáná, Roku 1679. Ma Miáftá Szczecin, Anklam, Wolgaft, Grypfwalde, Stralfund, y Bardt.

SZCZECIN nád Odrą w pięknym y wefołym mieyfcu położone, mocne y ufortyfikowáne Cyttádellą, przyozdobione Akádemią, Anzeátyczne, ma Páłáć bárdzo piękną Strukturą fundowány, gdzie mieſzkáli przedtym ordynáryinie Xiążętá Pomorfcy, w ktorym ieft bárdzo piękna Biblioteká przyozdobiona wielą ciekáwościámi. Elektor Brándeburgfki wziął był to Miáfto, Roku 1677. ále oddał przez Pokoy S. Germáná Szwedom.

STRALSUND przedtym Imperyálne, teraz należy do Xięftwá Bártfkiego, położone ná przeciw Wyfpie Rugen, y Strál, od ktorey wzięło Imię, Miáfto wielkie, y Anzeátyczne, hándlowne, przyozdobione Akádemią, y ufortyfikowáne fytuácyą fwoią między Morzem y iezioreṁ Fránken. Roku 1629. było obleżone od Walfteyná Generáłá Cesárfkiego, ále oddáne Szwedom przez Pokoy S. Germáná.

POMERANIA BRANDEBURGSKA ná Wfchodniey ftronie zámyka w fobie Xięftwo Pomorfkie, Kafzubfkie, y Wandálfkie; Powiáty Boutow y Luwemburg z Częścią Xięftwá Szczecińfkiego, ma Miáftá Kolberg, Kamien, Stargard, Koffin, y Stolpe.

STARGARD Miáfto Stołeczne nád Rzeczką Ichną, przedtym náyznácznieyfze między Anzeátycznemi, teraz nie wielkie y ludne, záſzczycone Sądámi Pomorfkiemi.

KAMIEN Miáło fwego Bifkupá fundowánego przez Mieciftáwá I. Xiążęciá Polfkiego, ále iák fię fkálwiniło Roku 1534. od tąd go nie ma, y przez Tráktát Ofnábrucki należy do Brándeburczyká z cáłą Dyecezyą.

KOLBERT Miáfto Stołeczne Xięftwá Kafzubfkiego, nád Rzeką Persántą, dobrze ufortyfikowáne, y Portem dobrym opátrzone zmocnionym Cyttádellą, fą w tym Xięftwie y inne Miáftá Belgart, Koflin, Gorlin, Nienftetin.

STOLPE nád Stolpenem, Miáfto Stołeczne Xięftwá Wandálfkiego, w pięknym położeniu, przyozdobione Zamkiem rezydencyonálnym dáwnych Xiążąt Stolpieńfkich, fą y inne Miáftá do tego Xięftwá należące: Rugenwalde, Slage, Polnow, y Rumelsberg.

Wandálowie ktorzy byli náiecháli Páńftwá Rzymfkie, y z támtąd Hifzpánią, á potym Afrykę, z ktorych przez Bellizáryufzá byli wygnáni, mieli byli tu ofieść, przebywfzy Morze, y od nich to Xięftwo Wandálfkim názwáne, o czym obfzerniey pifze Długofz.

LOUWEMBURG Kráy Wfchodni Pomeránii Xiążęcey nád Rzeką Pomerelią, ma Miáfto Stołeczne tegoż Imienia nád Rzeką Lobo uftąpione z fwoim Kráiem Elekto-

Elektorowi Brándeburgſkiemu przez Janá Kázimierzá Krolá Polſkiego przez Traktát Bytgoſki Roku 1657. y z inſzemi Miáſtámi Smolſynem, y Lebą.

CYRKUŁ Niżſzego RENU.

TEn Cyrkuł graniczy ná Wſchod z Cyrkułem Wyżſzego Renu, y Fránkońſkim, ná Záchod z Lotáryngią y Luxemburkiem, ná Pułnoc z Weſtfálſkim, á ná Południe z Szwábſkim Cyrkułem. Zowie ſię Cyrkułem Elektorow, bo ich 4. w ſobie zámyka Páńſtwá, iáko: Arcybiſkupſtwá, y Elektoráty Moguncki, Trewirſkie, Kolońſkie, y Elektorát Pálátyná Reńſkiego. Ma przy tym y inne, iáko; Opáctwo Prumſkie, y S. Maxyminá, Gráfſtwá Naſſaw, Beyſtein, Iſemburg, Salm, Komendę Koblętzką, Prefekturę Telz, y Miáſto Imperyálne Gelnháuſen.

PALATYNAT RENSKI.

TEn Kray graniczy ná Pułnoc, y Wſchod z Elektorátem Moguncкim, y z Armſtádem, ná Południe z Alzácyą y Bádem, ná Záchod z Lotáryngią, y Elektorátem Trewirſkim.

To Páńſtwo dzieli ſię ná 15. Ziem, iáko; Heidelberg, Mosbach, Breten, Bochsberg, Usberg, Alſey, Gomersheym, Neuſtád, Lautern, Oppenheym, Baccarach, Kreutzenach, Simmeren, Kirchberg, y Stromberg.

Kray wſzyſtek Pálátynátu Reńſkiego zámyka w tym podziále Xieſtwo Simmeren, Biponckie, Gráfſtwo Spanheimſkie, Waldenckie, z Xięſtwem Lauterech, y Pálátynát włáſny, iáko y Gráfſtwá Rheingraveſteyn, Linánge, Falkenſtein, Baronią Ripotzkirk, y Dyecezye Wormſką, y Spirſką.

PALATYNAT WŁASNY, Ten Kray do Elektorá Pálátyná náleżący ma Powietrze bárdzo zdrowe y mierne, ziemię urodzáyną y obfituiącą w zbożá, winá, owoce, oblaną Rzekámi Naha, Nekrą y Renem, w Renie znáyduie po brzegách w piaſku ziárná złote, z ktorych Dukáty robią, gdzie záwſze ieſt wiele ludzi ſzukáiących, y grzebiących w piaſku, znayduie tákże w gorách ágátowy kámień, y iáſpiſzowy.

Páńſtwo to náleżáło częścią do Golow z támte ſtronę Renu, częścią do Niemcow z tę tu ſtronę. Z tám tę ſtronę mieſzkáli Wangionowie, y Nemetowie, á z tę tu ſtronę Seduzyenowie, ktorzy Niemcom, ná ten czás zwánym Allemanom z tąd uſtąpili, poſtánowſzy ſię nád Dunáiem, z Márkománámi w Kráiách Bojow, á ziemie przedtym od nich mieſzkáne były przyłączone do Niemcow Wyżſzych, ktore formowáły iedne z 4. Prowincyi Belgicznych. Te Ziemie potym doſtáły ſię Krolom Fráncuſkim, ále Klodoweuſz rozdzieliwſzy Páńſtwá ná 4. Synow, te Ziemie przyłączył do Kroleſtwá Auſtrázyckiego z támtę ſtronę Renu, á z tę tu ſtronę zoſtáły ſię w mocy Allemánow, ktorzy po dekádencyi Páńſtwá Rzymſkiego dáli Imię Kráiom tym Allemániá. Ten Kray potym był erygowány ná Xięſtwo, á z támtę ſtronę Renu Ziemie miáły włáſnych Pánow, ná koniec potym Cesárze Fráncuſcy pozwolili tym Kráiom iść w exdywizyą abſolutow, bo część Allemánii przenieſłá ſię do ſwoich Abſolutow, á drugá uformowáłá ſobie Xiążąt Szwábſkich Pánow, á potym ciż ſami będąc Grafámi Dworſkiemi Cesárſkiemi, iákoby Páłácowemi, názwáni *à Palatio* u Łácinnikow PALATINI, ktorym zdana byłá zwierzchność uznáwánia wſzelkich ſkarg, ſupplik, ſpráw, kłotni miedzy pártykulárnemi, ktore záraz ſądzili y zdániem ſwoim decydowáli, Ciż sámi y ná intráty Cesárſkie wzgląd mieli, wielkiey záś importáncyi Sprawy donoſili Cesárzowi y z nim wraz decydowáli; ná koniec ták ſię wzbili, y zmocnili iák ich teraz widziemy, bo Ceſarze zdáwſzy im Rząd y rozeznánie miedzy Prowincyámi tylko dwiemá, podzielili miedzy ſiebie Juryſdykcye Imperyálne. Pálátyn Reńſki miał Kráie ciągnące ſię nád Renem áż do Alpeſow, á Sáſki miał Prowincye ciągnące ſię od Renu áż do Morzá Báltyckiego. Ciż potym widząc innych podczás zámieſzánia Niemieckich Páńſtw czyniących ſię abſolutámi w Ziemiách ſwoich, poczęli ſię po woli rozſzerzáć z włádzą ſwoią, y ná koniec Abſolutámi poczynili ſię.

O pier-

O pierwſzych tych Pálátynách pewności nie máſz, ále według Autorow Fráncuſkich w IX. Wieku miał bydź Sygonfryd I. Pálátyn, iáko piſze Oſmán, tego Fámiliá nie długo trwáłá, y náſtąpił Henryk Graf Pálátyn Reńſki, po nim náſtąpił Konrad, Brát Fryderyká I. Cesárzá; po nim Konrád drugi Syn iego zoſtáwił iedne Corkę Agnieſzkę Dziedziczkę, ktora poſzłá zá Henryká Sáſkiego, y z tym miáłá Gertrudę, ktora poſzłá zá Ottoná Witelſpáchá, ktorego Oyciec Ludwik inweſtyowány był od Fryderyká II. Cesárzá Pálátynátem, potym náſtąpił Ludwik Sewer Syn Ottoná, y umárł Roku 1294. zoſtáwiwſzy z Máchtyldy Corki Rudolfá Cesárzá, Rudolfá, y Ludwiká, ten oſtátni miał ſobie wydzielone Xięſtwo Báwarſkie y był obrány Cesárzem, od tego zſtępuią Xiążętá Báwarſcy. A Rudolf wziął Pálátynát Reńſki z godnością Elektorſką, y od tego ieſt początek Linii Rudolfſkiey. Ten Rudolf potym zá to, że był przeciwny Brátu ſwemu Ludwikowi ná Cesárſtwo od niegoż był prywowány Páńſtwem, y z melánkolii umárł w Anglii Roku 1319. á ná iego mieyſce Ludwik inweſtyował Adolfá zá konſenſem Synowcow ſwoich Rudolfá II. y Robertá I. ále R. 1339. Seym Rátysbońſki tę Inweſtyturę ſkáſſował iáko wymuſzoną z będących w Dziecińſtwie, y toż sámo ſtwierdził Károl IV. w Bulli złotey, przywrociwſzy do Pálátynátu Linią Rudolfſką. Elektorowie Pálátyni przedtym mieli do ſiebie náleżący y Wyżſzy Pálátynát, ále Fryderyk V. Elektor Bánnitem uczyniony, y obnáżony z Páńſtw od Ferdynándá II. Cesárzá, á Xiąże Báwarſki inweſtyowány Pálátynátem Wyżſzym, y Elektorátem, y tylko przez Pokoy Weſtfálſki do niektorych Páńſtw w Niżſzym Pálátynácie był przywrocony, y dla niego Elektorſka godność byłá nowo erygowána, ále iuż Oſma, bo ſię przy dáwnieyſzey zoſtał Elektor Báwarſki. Tá iednák liniá Roku 1685. záginełá, á Dom Neuburgſki náſtąpił po niey, ktory do tąd pánuie pod Imieniem Károlá Filippá.

Tenże Elektor procz Pálátynátu ma do ſiebie náleżące Xięſtwá Neuburgſkie, Julii, y Bergu, y Páńſtwo Rawenſtein. Dom Neuburgſki ná 4 Linie dzieli ſię, z ktorych; Neuburgſka Elektorátem władnie, inne zás ſą trzy Biponcka, Birkenfeldzka, y Weldentzka.

Elektor Pálátyn ma ſwoie Przywileie, że kiedy ſię kto ſkárży ná Cesárzá, álbo przeciw niemu intentuie ákcyą, to przed nim powinien, według Bulli złotey, y ná to powinien dáć rezolucyą, tákże może wykupić záſtáwne od Cesárzá Páńſtwá, ma wzgląd ná kuźnice miedziáne nád Renem, y w Fránkonii, ma tákże moc ſądzić Szláchtę immedyátną w Niemczech, y uznáwáć właſność Synow náturálnych, y ſtánowienie ſię Cudzoziemcow w Páńſtwách Sąſiedzkich.

To Páńſtwo dzieli ſie ná Wſchodnie y Záchodnie: Wſchodnie zámyka w ſobie 5. Ziem: Brelten, Heidelberg, Mosbach, Utzberg, y Boxberg. Záchodnie ma 9. Ziem: Gomersheym, Neuſtad, Alzeym, Oppenheym, Kreutznach, Baccarach, Schomberg, Simmeren, y Kirkberg, te wſzyſtkie zowią ſię od Miáſt ſwoich Stołecznych.

HEIDELBERG Miáſto Stołeczne nád Nekrą między dwiemá gorámi, nie wielkie, ále piękne, mocne, ludne, y zbogácone hándlámi, przyozdobione Akádemią, y Zámkiem bárdzo pięknym, gdzie przedtym rezydowáli Elektorowie, Roku 1622. było wniwco zruynowáne przez Tyllego Generałá Woyſk Báwarſkich, ktory tám Bibliotekę zábrał liczną w Księgi, połowę iey poſłáwſzy do Wátykánu Rzymſkiego, á połowę do Wiedniá, Roku tákże 1689. Fráncuzi ie zruynowáli, á Roku 1693. reſzte dokończyli, ále R. 1700. wyrepárowáne Miáſto y Zamek.

MANHEYM nád Renem y Nekrą zruynowáne od Fráncuzow Roku 1689. ále R. 1725. iák przeieżdżałem támtędy, nowo záczęte iuż były iego repárácye, w tákiey regulárności iákiey ledwie ktore Miáſto Niemieckie mieć może, bo náypierwey Miáſto ulicámi iák perſpektywámi przyozdobione, ktorych 9. w ſzerz á 11. w zdłuż, y ze środku Rynku może wſzyſtkie brámy obáczyć potym fortyfikácye bárdzo Regulárne w około Miáſtá wielkiemi foſsámi y wáłámi obronione, ná koniec Zamek bárdzo wſpániáły w Archytekturze, y ozdobny, w ktorym 1000. Pokoiow ráchowáć ſię może, lubom ieſzcze nie dokończony luſtrował, z iedney ſtrony fácyátá Páłácu nád Rzeką Ren, z drugiey ſtrony fácyátá proſpekt ma ná Miáſto, przez ſzeroką ulicę ciągnącą ſię przez w puł Miáſtá áż do Brámy, Moſt tu tákże nád Renem ieſt ná 64. łodziách budowány.

GEMORSHEIM Miáſto od Károlá IV. Robertowi Pálátynowi záſtáwione, záſzczycone śmiercią Rudolfá, I. Cesárzá R. 1290.

BACCARACH od dáwnych zwáne *Bacchi Ara*, wſłáwione winámi Ryńſkiemi náyepſzemi, Wenceſłáwowi Cesárzowi ſmakuiącemi, zá ktorych zbytni ſmák był zrucony z Cesárſtwá R. 1400.

SIMME-

SIMMEREN nád Rzeką tegoż Imienia, tytułuie się Xięſtwem, ktorego Poſſeſſyą Liniá Palátynow trzymáłá, ále po bezpotomnie zeſzłey dziedziczy Pálátyn.

NASSAW GRAFSTWO zámyká w ſobie Gráfſtwá Wisbaden, Idenſtein, Weylburg, y Diez należące do Domu Naſsáwſkiego, ktorzy od sámego tylko Cesárzá dependuią według Przywileiow dáwnych, y máią mieyſce między náypierwſzemi Grafámi Niemieckiemi, y máią wolną bić monetę. Gráfſtwo to nápełnione ieſt láſámi y licznym zwierzem, oblane rzekámi Dillem, Lechnem, y Syegiem, obfituie w zbożá, páſtwiſká, ſtádá bydeł, miedź, ołowie, żelázá. Ma Miáſtá Naſsáw Stołeczne nád Rzeką Lechną.

DILLEMBERG nád Dillem Miáſto rezydencyonálne Grafow Dyllemburgſkich, idących z Domu Naſſaw, do ktorych náleżą Gráfſtwá Diez, y Belſtein.

WEILBURG Gráfſtwo náleżące do Grafow Naſsáw Sarbruk.

ISEMBURG Gráfſtwo rozdzielone ná Wyżſze, y Niżſze. Wyżſze zowie się BUDYNGEN zámykáiące w ſobie Miáſteczká Budingen, Offembach, y Renneburg, Niżſze záś zowie się włáſnym Imieniem ISEMBURG, od ktorego Grafowie biorą ſwoie Imię.

SOLMS nád Lochnem Gráfſtwo Domu Naſſawſkiego, rozdzielone ná dwie Fámilie Braunfels, y Lich.

ARCYBISKUPSTWO, y ELEKTORAT TREWIRSKI.

TO Arcybiſkupſtwo dzieli się Renem ná dwie części; ma w ſobie Miáſtá Trewirz, Motaborg, Oberweſel, Boppar, Koblentz, Koheyn, Celn, Kiburg, Bernkaſſe, Witlich Forteca Erenbreiſtein, y 25. Ziem.

Elektor Trewirſki náypierwſzy wotuie ná Elekcyi Cesárzow, y ná Seymie ma mieyſce przeciwko Cesárzowi, Alternátę iednák obſerwuie z Elektorem Kolońſkim, Záſtáwy Cesárſkie może ſpłácáć, y przyłączyć do ſwoiego Páńſtwá, tych záś ktorych exkommunikuie wolno mu bánnitowáć, ieżeli się w rok nie poprawią, y z táką mocą iákby Seym bánnitował, od iego záś Sądow idzie Appellácyá do Sądu Cesárſkiego.

TREWIRZ álbo Trewirya nád Mozellą Miáſto Stołeczne Arcybiſkupſtwá, ták iák przedtym Trewirow, od Auguſtá Cesárzá zwáne *Auguſta Trevirorum*, Máxymiusá Cesárzá rezydencyonálne, Roku 415. Fráncuzi ie ſobie podbili, ále Attyllá zruynował Roku 451. iáko y Childeryk Krol Fráncuſki, po nim Normándowie, bywáło Imperyálne y wolne, ále od Roku 1680. podległe Arcybiſkupom ſwoim, ktorzy ſą wieczńemi Adminiſtrátorámi Opáctw Prumſkiego, y S. Máxyminá. Honor ich wyżey opisány, obieráni bywáią od 40. Kánonikow Kátedrálnych, ktorzy między ſiebie nie przyimuią, tylko Szláchtę wywodzących się z 16. Domow, S. Eucharyuſz Dyſcypuł Chryſtusá Páná był tu náypierwſzym Biſkupem.

KOBLENTZ nád Renem y Mozellą, od Henryká VII. Cesárzá Roku 1312. dáne Elektorom Trewirſkim, przyozdobione licznemi Koſciołámi, y Páłácem rezydencyonálnym Elektorá bárdzo wſpániáłym y ufortyfikowánym dzieſiącią báſtyonámi.

BOPPART nád Renem nie wielkie Miáſto defluidácyą Rzeczną zbogácone w hándle.

ARCYBISKUPSTWO, y ELEKTORAT MOGUNCKI.

TO Páńſtwo ieſt między Gráfſtwem Spanheym, y Xięſtwem Wirtembergſkim, rozdzielone ná Záchodnie nád Renem, y Wſchodnie bliſko Wirtembergu. Zámyka w ſobie Miáſtá znácznieyſze Moguncyą, Bingen, Hoeſt, Konigſtein, Aſchafemburg, Seligenſtad, Urb, Mittelberg, Amorbach, Craute, Konigshowen, y Biſkofsheym, oprocz záś tych Arcybiſkup trzyma, Bergſtratz, Eichsfeld, Erfort, Tritslar, y Oberlaerſtein.

Arcybiſkup ieſt Pierwſzy Elektor, y Kánclerz Niemiecki, ná Seymách Niemieckich prezyduie, obierány bywa od Kápituły, ktora nie przyimuie między ſiebie áni Xiążąt áni Grafow, tylko Szláchtę wywodzącą ſię z 16. Domow.

Tenże Elektor Moguncki ieſt Dziekánem podczás Elekcyi, y iáko przy Kánclerzu ieſt pieczęć, y Akta Imperyálne, ieſt Dyrektorem ná Seymách Niemieckich, y Poſłowie Seymowi przed nim legitymowáni bydź powinni przed záczęciem Seymu. Miniſtrowie cudzoziemſcy do niego ſię ádreſſuią y iemu kommunikuią intereſſow ſwoich Pryncypáłow, Memoryáły, Suppliki do niego ſię reguluią, Podkánclerzego ſobie nominuie według ſwego zdánia, pod czás wákuiącego Ceſárſtwá on rządzi, y konwokuie Elektorow &c.

MOGUNCYA Miáſto Stołeczne nád Renem, bywáło Imperyálne, teraz podległe Arcybiſkupom, wielkie, y bogáte z hándlow, ma ſwoię Cyttádellę, y fortyfikowáne w około, ma Moſt ná Renie ná 60. łodziách budowány, ma y Akádemią fundowáną przez Dyteryká Iſemburgſkiego Roku 1482. ktora dyſputuie o inwencyą Typográfii z Miáſtem Harlem w Holl ándyi, miewáło przedtym Biſkupow, z ktorych pierwſzy był S. Kreſcencyuſz, poſłány przez S. Páwła ná ogłaſzánie Ewángelii S. Po nim ich było 15. áż do Pierwſzego Arcybiſkupá S. Bonifácego, po nim Vigilius będąc Arcybiſkupem ſyn iednego Kołodzieiá z Miáſteczká Skoningen w Sáxonii, Kánclerzem zoſtał, kreowány od Ottoná III. Ceſárzá, y Henryká II. y był pierwſzym Elektorem Moguncki m, ten z pokory wielkiey málowáć ſobie kazał po Pokoiách kołá z tą inſkrypcyą wſzędzie przydáną; O Wigiliuſzu przypomniey ſobie ktoś był, kto ieſteś, y kto będzieſz, iego Sukceſſorowie dla tey pámiątki wzięli ſobie zá Herb kołá,

ASCHAFEMBURG nád Meynem ſzczyci ſię bydź rezydencyą Arcybiſkupow Moguncki ch, w ſwoim Páłácu murowánym z czerwonego kámienia.

FILISBURG nád Renem mocno ufortyfikowáne, od Fráncuzow było dobyte Roku 1688. ále oddáne przez Pokoy Ryſzwicki Roku 1697. podczás oſtátniey woyny tákże było wzięte od Fráncuzow, ále przez oſtátni Tráktát oddáne.

Elektorát Kolońſki lubo położony w Cyrkule Weſtfálſkim, ále tu powinien bydź położony.

CYRKUŁ Wyżſzego RENU.

TEn Cyrkuł dzieli ſię ná Wyżſzy y Niżſzy, bo we środku przedzielony Niżſzym Cyrkułem. Wyżſzy zámyka w ſobie Lándgráwiát Heſſe Kaſelſki, Armſtad, Reimfeld, Ziemię Grafow Naſſawſkich, Solmſkich, Hanawſkich, Iſſemburgſkich, Seimſkich, Wiedzkich, Wigenſteinſkich, Hadzfeldzkich, y Waldeckich, Opáctwá Fulde, Hirſchweld, y Miáſtá Imperyálne Frankfort, Frydberg, y Wetzlar. Niżſzy ma w ſobie ná Záchod Renu Biſkupſtwá Bazyleiſkie, Spirſkie, y Wormſkie, Xięſtwo Biponckie, Gráſſtwá Spanheym, Sarbrug, Falkenſtein, Linange, y Miáſtá Imperyálne Worms, y Spir, náleżáły przedtym do tego Cyrkułu Alzácyá z wielą Miáſt Imperyálnych, Lotáryngiá, ále te ſą odłączone do Fráncyi.

Dyrektorámi tego Cyrkułu ſą Biſkup Wormſki, y Graf Spanheymſki.

HESSEN KASSEL należy do Domu Haſſyiſkiego náydáwnieyſzego w Niemczech bierącego poczatek od Xiążąt Brábánckich. Dzieli ſię ná dwie Linie. Liniá Kadetow názywá ſię HESSE d' ARMSTAD y dziedziczy Armſtaden y częścią Wyżſzego Landgráwiátu Haſſyiſkiego z Ziemią Homburgiem z Páńſtwem Ebſteynſkim, y Gráfſtwem Nide, náſláduie Sektę Luterſką.

Liniá záś Pierworodna álbo HESSE KASSELSKA, dziedziczy Lándgráwiátem Niżſzey Haſſyi, y częścią Niżſzego Gráfſtwá Kacenellebogen, iáko y Xięſtwem Hirſchweld, Smalcade, y Gráfſtwem Frankenſteińſkim w Fránkonii, Páńſtwem Pleiſſ w Sáxonii, Gráfſtwem Schwemburg, y częścią Hoye w Weſtfálii, náſláduie Wiárę Kátolicką, ále tylko ieden Kadet z tey Linii, inni záś Sektę Kálwińſką. Ten Kadet ieſt Grafem Heſſe-Rinfeld.

HASSYA graniczy ná Pułnoc z Biſkupſtwem Paderbornſkim, y Brunſwikiem, ná Wſchod z Turyngią, ná Południe z Weterawią &c. ieſt doſyć obſzerna, nápełniona láſámi, y gorámi, w innych też mieyſcách ma Ziemię urodzayną.

Dzieli ſię ná Lándgráwiát Wyżſzy y Niżſzy. Wyżſzy zámyka w ſobie 11. Ziem, y ma Miáſtá Marpurg, Gieſſen, Fránkenberg, y Wetzlár, y Gráfſtwo Nide. Niżſzy

ſzy záś zámyka w ſobie Ziem 10. ma Miáſta Caſſel, Eſchwege, Treyſá, Allendorff, Rotenburg, y Homberg.

MARBURG nád Rzeką Lohn, wielkie, piękne, y mocne, przyozdobione Akádemią fundowáną. Roku 1516. y Páłácem Xiążęcym ná gorze ſytuowánym, bywáło przedtym Imperyálne ále teraz podległe włáſnym Xiążętom.

GIESSEN nád Lohnem, mocno ufortyfikowáne, y obronione Zamkiem, ma Akádemią fundowáną R. 1607.

WETZLAR nád Dylą y Lohnem, Miáſto Imperyálne, przyozdobione Trybunáłem Sądowym od Lándgrafá Armſtádzkiego.

KASSEL nád Fuldą dzielącą Miáſto ná dwie częśći mocno ufortyfikowáne, y przyozdobione Páłácem bárdzo wſpániáłym rezydencyonálnym Lándgrafow, záſzczycone Akádemią ſławną Kálwińſką, y hándlem welen.

ZIEGENHEYM nád Schwalmem Stołeczne Gráfſtwá ſwego Imiehia, ktore ma inne Miáſtá Treiza, Cemund, Neukirken, Schwartzenborn, y Hayna gdzie ſię dáwni Grafowie chowáli.

ALLENDORF Miáſteczko wſłáwione Szybámi ſolnemi.

ARMSTAD Miáſto w pięknym położeniu y weſołym, przyozdobione Zamkiem ufortyfikowánym, y przy nim ogrodem pięknym obmurowánym, y Rezydencyą Lándgráfow tegoż Imienia.

NASSAW ISSEMBURG y SOLMS Gráfſtwá lubo ſą położone w Niżſzym Cyrkule ále powinny náleżeć do Wyżſzego.

WETERAWIA położona w Niżſzey częśći Cyrkułu tego, álbo Háſſyi, názywa ſię od Rzeki Weter, położona między Elektorátem Reńſkim Haſſyą, y Opáctwem Fuldeńſkim. Dzieli ſię ná dwie częśći, pierwſza Południowa zámyka w ſobie Weteráwią włáſną, y cześć niżſzą Gráfſtwá Katzenellebogen, Naſſáw właſny, Dietz, Ideyſteyn, Wisbaden, Weilburg, Solm, Iſſemburg, y Hanaw Gráfſtwá z Miáſtámi Imperyálnemi Wetzlar, Frydberg, Gelnhauſen, y Fránkfort.

Pułnocna záś zámyka w ſobie Weſterwald, y Ziemie Kolońſkie, y Trewirſkie, Gráfſtwá Iſſemburg, Sein, Weid, Sigen, Dilemburg, Beilſtein, y Xięſtwo Hademar.

HANAW Miáſto Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia, nád Rzeką Kintzingen, dzielące ie ná nowe y ſtáre Miáſto, przyozdobione Páłácem Grafow Hánáwſkich, máiących inne Miáſtá Schluchter, Stenaw, Bidberg, y Bobenhauſen.

HALTZFELD Miáſteczko náleżące do Gráfſtwá tegoż Imienia nád Rzeką Eder, obronione Zamkiem, Grafowie Háltzfeldcy liczą Dom ſwoy náydáwnieyſzy między Háſſyiſkiemi.

WIED Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia náydáwnieyſzego w Europie.

WALDEK nád Edrem, Stołeczne Gráfſtwá ſwego Imienia, ktorego Kray ieſt gorny, y leſny. Dom ten zſtępuie z Witegindá Grafá Sualenberſkiego, y Waldeckiego, ktoremu Károl Wielki dał adwokácyą Biſkupſtwá Páderbornſkiego.

FULDE Stołeczne Miáſto Páńſtw Opátá Fuldeńſkiego, nád Rzeką Fuldą.

To Opáctwo ieſt náybogátſze w Niemczech, położone między Haſſyą, Turyngią, y Hennebergiem, fundowáne Roku 744. od S. Bonifácego, Arcybiſkupá Moguntckiego pod Regułą S. Benedyktá. Opát dependuie od sámego Papieżá, ktoremu po Elekcyi powinien wypłáćić Złotych Niemieckich 400. ieſt y Arcykánclerzem Cesárzowey, y Xiążęciem Imperyálnym, Pierwſzym przed innemi Opátámi Xiążętámi, y podczás Seymu gdzie Ceſarz ſię znayduie, záwſze przy Tronie aſſyſtuie. Zákonnicy do tego Kláſztoru wſtępuiąc wywodzić ſię muſzą z Szláchectwá. Páńſtwá tego Opátá dzielą ſię ná 13. Ziem. Miáſto Fulde záſzczycone Urodzeniem Kircherá Jezuity ſłáwnego Filozofá y Mátemátyká, zmárłego w Rzymie Roku 1680.

HIRFELD nád Fuldą, záſzczycone przedtym Opáctwem S. Benedyktá fundowánym y uprowidowánym obſzernemi máiętnośćiámi od Pepiná y Károlá W. ále przez Tráktát Weſtfálſki przemieniony ná Xięſtwo, y dáne Lándgráfowi Haſſyiſkiemu z wielą innemi Miáſtámi zwánemi Fryling, Geiza, Uterdorf, Kepeshauf, Mengshauf, Nederſula, Hartembach, Wegfurt, y Nederioſſe, ktore oblewáią Rzeki, Fulda, Weiſt y Wall.

FRANKFORT nád Meynem Miáſto Imperyálne, rozdzielone Rzeką ná dwie częśći złączone iednák moſtem murowánym, wielkie, y pięknemi kámienicámi málowánemi przyozdobione, wſłáwione hándlámi wſzelkich kupiectw, oſobliwie Ksiąg ktore ná cáłą Europę poſyła, y iármárkámi dwiemá podieſień y podwioſnę, záſzczycone elekcyą Ceſárzow, y Krolow Rzymſkich, gdzie w Kośćiele iednym Pánny Máryi konſer-

ſerwuie Bullę złotą, poſtánowioną przez Károlá IV. Cesárzá, ktora Księgá ma 24. Kárt in 4to z pieczęcią przywieſzoną, y z figurą ná wierzchu Károlá IV. trzymáiącego w iedney Ręce ſceptrum, á w drugiey Swiát, tá w ſobie zámyka Rok 1356. y konſtytucye Imperyálne do obieránia Cesárzow y Krolow Rzymſkich, między innemi y to że kiedy dwoch Pretendentow ieſt do Korony tedy pod Fránkfortem bátáliá powinna decydowáć wygráną Koronę Cesárſką. Rządzi ſię to Miáſto pod Pátrycyuſzámi, náſláduie Sektę Marciná Lutrá od Roku 1530. z wolnym iednák mieſzkániem Kátolikow, ktorzy tu máią 14. Koſciołow procz wielu Luterſkich, y Kálwińſkich. Ma rynek ieden, gdzie Ceſarz po Koronácyi idzie z Elektorámi, y Lud kontentuie rzucániem pieniędzy, w Koſciele záś Pánny Máryi w iedney Káplicy zwáney *Conclave*, bárdzo ſzczupłey, wąſkiey, á długiey gdzie ſię odpráwuie Elekcyá Cesárzow przy Ołtárzu bárdzo ubogim, tu ſię zgromádzáią Elektorowie według Konſtytucyi Poſtni, wychodzić nie powinni áż po obrániu Cesárzá. W drugiey Káplicy odpráwuie ſię Koronácyá ále y tá bárdzo ſzczupła, y uboga máiąca w Ołtarzu Krucyfix, tám iednák nie máſz co widzieć, tylko mieyſce ták ſłáwne, ktorem sám luſtrował.

BISKUPSTWO WORMSKIE.

DYecezyá Wormſka ieſt bárdzo ſzczupła z przyczyny ſąſiádow Lutrow, y Biſkup Wormſki nie bárdo ieſt bogáty, bo ledwie kilká wſi ma do ſuſtentácyi ſwoiey. Było tu przedtym fundowáne Arcybiſkupſtwo, ále Roku 745. przenieſione do Moguncyi.

WORMS nád Renem wolne y Imperyálne, zruynowáne od Fráncuzow od Roku 1689. y Koſciol bárdzo piękny wſzędzie od nichże zdezolowány, ná ktorego Kurytárzu ſą expreſſye miſterne Męki Páńſkiey nákſztáłt Kálwáryi, ktore sám widziáłem. Wſłáwione Seymem od Károlá V. Cesárzá złożonym Roku 1521. ná ktorym Marcin Luter był zá ſwoie ſkryptá y fałſzywe náuki potępiony.

LANDEBURG nád Nekrą połową náleży do Biſkupá Wormſkiego, á połową do Elektorá Pálátyná.

BISKUPSTWO SPIRSKIE.

TO Biſkupſtwo rozdzielone ieſt Renem ná dwie Części, zbogácone záś Dobrámi od Henryká II. Konrádá II. Henryká III. y IV. Cesárzow przez Donácyą Miáſt Weiblſtad, Rotenfeltz, Eppingen, Hersheym, Hornbach, Minderbach, y Bruchſal. Otto Ceſarz Biſkupow tutecznych wielą Przywileiámi udárował. Páńſtwo to Biſkupie ma do ſiebie náleżące ziemie S. Remigiuſzá Altenſtad, Lanterburg, Jokenon, Magdeburg, Landek, Obergericht y Berwald. Ma Miáſtá znácznieyſze Weybſtad, y Bruchſal, nád Salcą gdzie mieſzkáią Biſkupi, y Filisburg Fortecá, o ktorey w Niżſzym Renie.

SPIR Miáſto Imperyálne pod Protekcyą Elektorá Pálátyná nád Renem y Spirbakiem, ſtarodáwne, mieſzkáne od Nemetow, y názwáne *Noviomagus Nemetum.* Henryk V. mieſzczánow uprzywileiował obieràniem ſobie Burmiſtrzow, y Senátorow, y od impozycyi Biſkupich uwolnił, Károl V. záłożył tu był Párlament Imperyálny Roku 1530. złożony z 2. Prezydentow iednego Kátoliká, drugiego Proteſtántá, y 15. Konſyliárzow, z ktoryck 8. Kátolikow á 7. Lutrow. To Miáſto ták bogáte, y piękne było zruynowáne z rozkázu Ludwiká XIV. przez Fráncuzow Roku 1689. ták; że y Koſciol ták piękny, y ozdobny z ſwoiey Architektury, ledwie nie wſzyſtek zdezolowány, bo częſcią minámi wysádzány, w tym Koſciele będąc tám widziáłem Cudowny Obraz N. N. Pánny, ktory do S. Bernárdá modlącego ſię *Salve Regina* odpowiedział *Salve Bernarde.* Są tu y dwá nádgrobki oſobliwie Janá Hugoná Kárdynałá, y Biſkupá tutecznego z tą inſkrypcyą: *Ultimò vixi, & triſte dixi: Vale Spira, pro me ad JESUM ſuſpira*, y Rok śmierci 1711. Są y ná Kurytárzách Kálwárye reprezentuiące Mękę Páńſką miſterną Robotą.

BIPONCKIE XIĘSTWO miáło náypierwey Grafow właſnych od ktorych Graf Pálátyn Reńſki Syn Robertá Cesárzá kupił połowę iego, á druga połowá doſtáłá ſię Filippowi V. Grafowi Háwáwſkiemu w posągu z Małgorzatą Corką Jákubá oſtát-

niego

niego Gráfá Biponckiego, potym przez Sukcessye doftáło fię cáłe Xięftwo Ludwikowi Czárnemu, y ten ieft początkiem Linii Xiążąt Biponckich, od ktorey idą Domy Birkenfeldzki, Neuburgfki, y Biponcki. Wolfang potym Xiąże Biponcki Pierwodnemu Synowi Práwo Dziedziczne náznáczył, po nim Syn iego Jan náftąpił, y miał Synow Janá II. Dziedzicá, Fryderyká Kázimierzá władnącego Landsbergiem, y Janá Kázimierza poftánowionego w Szwecyi z Kátárzyną Corką Károlá IV. Krolá Szwedzkiego, z ktorey miał Károlá Guftáwá po abdykácyi Kryftyny intronizowánego Krolá Szwedzkiego. Po zmárłym bezpotomnie Fryderyku Kázimierzu oftátnim Xiążęciu Biponckim, fpádłá Sukceffyá ná Sukceflorow Janá Kázimierzá, y Károlá Guftáwá Krolá Szwedzkiego, Fráncuzi ie byli odebráli, ále oddáli Krolowi Szwedzkiemu od Guftáwá idącemu R. 1693.

Xięftwo to zámyka w fobie Ziemie Bipont, Meifenheym, Lichtenberg, Newkaftel, Landsberg, Kleburg, y część Guttemberga y Bifchweytera. Położone ieft między gorámi Wosges, Lotáryngią, Sarbrukiem, Alzácyą y Pálátynátem.

BIPONT Miáfto Stołeczne Xięftwá, nád Rzeką Erbach, nie wielkie ále mocne y obronione Zamkiem, gdzie przedtym rezydowáli Xiążętá.

SPANHEIM Gráfstwo miewáło włáfnych Grafow, y było złączone z Xięftwámi Simmeren, Weldens, y Biponckim. Teraz ieft podzielone ná Wewnętrzne, ktore ieft ná Wfchodzie, y dzieli fię ná 5. częfci, z ktorych 3. częfci trzyma Elektor Pálátyn z ftołecznym Miáftem Kreufnach nád Nahą, á Márkizowie Badeńfcy drugie dwie częfci. Y Powierzchowne, dzielące fię tákże ná 5. częfci, Birkenfeldzką trzyma Xiąże Birkenfeld, Márkiz Bádeńfki trzyma Caftelaum, á infze 3. Fraerbach, Allembach, y Winterberg trzymáią wefpoł obydwá.

SARBRUG Gráfstwo y Miáfto Stołeczne ták zwáne pod czás Woien oftátnich było zupełnie zruynowáne, położone ieft między Lotáryngią y Xięftwem Biponckim, zámyka w fobie 7. máiętnofci.

FALKENSTEIN Miáfteczko Stołeczne Gráfstwá fwego Imienia, náleży do Xięftwá Lotáryńfkiego.

LINANGIA Gráfstwo ma znácznieyfze fwoie Miáfteczká Linangia álbo New-Leiningen, Turcheim, Grunftad, y Lampsheim. Dzieli fię ten Dom Gráfow ná Linang Dachsburgfkich, y Linang Wefterburgfkich.

CYRKUŁ FRANKONSKI.

TA Prowincyá dáwnemi czáfy mieszkána byłá od Sykámbrow, á podczás dekádencyi Rzymfkich Páńftw, wolną fię uczyniłá, y od tąd Frankoniá názwána. Inni záś trzymáią że FARAMONT był Krolem Frankońfkim, y tu Práwo Sáliczne poftánowił, do tąd od Fráncuzow obferwowáne, y Sáliczne od Rzeki Sali názwáne. Pepin dárował to Xięftwo Rurkárdowi Bifkupowi Wirtzburgfkiemu, ále że mu támeczni niechcieli bydź pofłufzni, honor Xiążęciá Swieckiemu mufiał bydź oddány, z ktorych Xiążąt Konrád Fránkońfki był Cefarzem pierwfzym po Fráncuzách Cefárzách, á Brát iego Edward zoftáwiony przy Xięftwie, ktore potym po rożnych Sukceffyách przyłączone było do Cefárftwá, pod władzą rożnych Xiążąt y Pánow iáko fię pokaże niżey.

Károl Wielki będąc w Rátysbonie R. 733. życzył fobie Ren z Dunáiem złączyć, á tym fámym Ocean z Morzem czarnym przekopáwfzy Kánał od Rzeki Amata, ktora wpáda w Dunay áż do Rzeki Regnitz, ktora wpada w Mein, á z Meinu w Ren, ten Kánáł iuż był záczęty blifko Onfpachu w Fránkonii, ále defzcze uftáwiczne zápádły, y zámuliły robotę, á przy tym Woyny nádefzłe przefzkodziły Kontynuácyą.

Fránkonia widzi fię we środku Niemieckich Páńftw, gróniczy ná Południe z Szwábią, ná Wfchod z Báwáryą y Czechámi, ná Pułnoc z Sáxonią, á ná Záchod z Haffyą, y Pálátynátem Renfkim. Oblana Rzekámi Mein, Tauber, Regnitz, y Salą. Powietrze ma mierne, nápełnione láfámi, nád gránicámi częfcią Wiárę Kátolicką, częfcią Sektę Kálwińfką, á nay więcey Luterfką náfláduie.

Cyrkuł Fránkońfki zámyka w fobie Bifkupftwá Wirtzburgfkie, Bambergfkie, y Aichfteckie. Xięftwo Mágiftrá Orderu Teutonicznego z Stołecznym Miáftem Maryendal, Márgrábftwo Kutenbáchfkie, y Anfpáchfkie; Gráfstwá Henneberg, Hollach, Caftel, Wertheim, Erpach, Reinech, Xięftwo Schwartzenbergfkie; Baronie: Limburg, Sinsheym, Loweftein; y Miáftá Imperyálne Nurymberg, Rottenburg, Winsheim, Schweinfurt, y Wiffemburg.

Dyrektorámi Cyrkułu tego ſą Biſkup Bámbergſki y Hrábiá Brándeburg Kulembáchſki.

BISKUPSTWO WIRTZBURGSKIE.

Biſkupſtwo to fundowáne ieſt od S.Bonifácego Arcy-Biſkupá Mogunckiego R. 741. Biſkup ten ieſt naymocnieyſzy y naybogátſzy w Fránkonii, tytułuie ſię Xiążęciem Fránkońſkim, z tym tytułem: *Herbipolenſis ſola judicat enſe & ſtola*, bo ma władzą Swiecką y Duchowną nád póddánemi. Páńſtwo iego graniczy z Hennebergiem, Koburgiem, Fuldem, Bambergiem, Anſpachem &c. Należy tákże część Gráfſtwá Hennebergſkiego kupiona R. 1583. y Prefekturá Gosheimſka kupiona R. 1576. y Páńſtwo Reisgelberg. Ma Miáſtá znácznieyſze Wirtzburg, Kitzinge, Karlſtad, Kiningshowen, Ochſenfurt, y Gemund, á Schweinfurt Imperyálne.

WIRTZBURG Miáſto Stołeczne położone nád Meinem, między wielą Ogrodow y winnic, przyozdobione Zámkiem fábrykowánym mocno ná gorze zwáney Mariemburg, y Moſtem murowánym ná Rzece, y Szpitálem, y Akádemią, á naywięcey záſzczycone Rezydencyą Biſkupow, y Páłácem ich doſyć pięknym, Miáſto ufortyfikowáne między gorámi.

BISKUPSTWO BAMBERGSKIE.

TO Biſkupſtwo y do niego náleżące Miáſto WILLAK w Káryntyi było fundowáne od Henryká II. Ceſárzá R. 1006. y uprzywileiowáne naypierwſzym Rángiem od Benedyktá VIII. Papieżá, y od tegoż Ceſárzá przed wſzyſtkiemi Biſkupámi Niemieckiemi, y tylko od ſámego Papieżá dependuie, z tą excepcyą, żeby corocznie wypłacał 100. grzywien Srebrá z koniem białym, ktorą obligácyą potym zámienił mu Henryk III. Ceſarz zá pozwoleniem Leoná IX. Papieżá zá Miáſto Benewent. Ma to Biſkupſtwo y drugi Przywiley zwány Edykt S. Kunegundy, przez ktory Henryk II. ordynuie y obliguie 4. naypierwſzych Officyerow Imperyálnych, álbo Elektorow, áby byli dziedzicznemi Officyerá tegoż Biſkupſtwá, y iemu Homágium oddawáli z ich godnośći, y z Páńſtw Porcyą iáką udzieláli, iákoż Krol Czeſki iáko iego Podczáſzy Homagium mu oddáie z Miáſtá Prági, Elektor Báwarſki iáko wielki Márſzáłek iego z Awersbáchu, Elektor Sáſki iáko wielki Koniuſzy iego z Miáſt Wittembergu, y Trebnitzá, Elektor záś Brándeburgſki iáko Podkomorzy iego z Kuſtrynu; Ci iednák Elektorowie w Oſobách ſwoich tego nie reprezentuią, tylko przez Plenipotentow, poſyłáiąc Homágiá ſwoie ná Wiázd, y Konſekrácyą nowego Biſkupá, y ták Krol Czeſki poſyła Plenipotentá z Domu Auffas, Xiąże Báwarſki Báronà Truchſſes, y Pommersfelden, Xiąże Elektor Sáſki Márſzałká Ebnet, á Elektor Brándeburgſki Rotenhamá. Kray ten ieſt gorzyſty y láſámi nápełniony, iednák że w wielu mieyſcách obfituie w zbożá, winá, ſzáfrány. Ma Miáſtá znácznieyſze: Bamberg, Kronach, Forthein, y Fortece Kupfferberg y Bodenſtein. Zámyka záś w ſobie klucze zwáne Staffelſtein, Scherlitz, Lichtenfels, Wieſman, Rokting, Stemach, Hokſtelt, Nieſtein, Hertzogen Aurach, Wieſchenfeld, y Kupffersberg.

BAMBERG Miáſto Stołeczne nád Rednitz Rzeką, piękne y przyozdobione Akádemią fundowáną R. 1653. było przedtym imperyálne, ále teraz podległe Biſkupom ſwoim, ktorzy tám mieſzkáią przy Kátedrze, ma w Kápitule 40. Kánonikow z Prałátámi.

BISKUPSTWO AICHSTATCKIE.

TO Páńſtwo ieſt między Neuburgiem, Báwáryą y Ansbáchem, nád Rzeką Altmuk ciągniące ſię, láſámi nápełnione, iednák urodzáyne. Ma Miáſtá znácznieyſze: Aichſtat, Gutzenhauſen, Dolnſtein, y Wiſſemburg ále Imperyálne.

AICHSTAT Miáſto Stołeczne nád Altmulem, należy do Biſkupá Páná ſwego, ktore Biſkupſtwo fundowáne od S. Bonifácego Arcy-Biſkupá Mogunckiego R. 748. Ten Biſkup

ſkup tytułuie ſię Xiążęciem Imperyálnym y ma Kápitułę złożoną z 32. Kánonikow y Prálátow.

KULEMBACH y ANSPACH Márkizáty należáły przedtym do Burgrábſtwá Nurembergſkiego. Pierwſze zámyka w ſobie część wyżſzą tego Burgrábſtwá, á drugie część niżſzą, y dla tego ie názywáią Xięſtwem Wyżſzym y Niżſzym. Dziedziczą temi Xięſtwámi obiemá náleżący do Domu Brándeburgſkiego, y náſláduią Sektę Luterſką, lubo Elektor Brándeburgſki Kálwińſką. Márgrábiowie Kulembáchſcy dzielą ſię ná dwá Domy, ieden názywa ſię Kulembáchſki, á drugi Bareitſki.

MARKIZAT KULEMBACHSKI ciągnie ſię od Egry áż do Rottemburgu nád Tamberem, y graniczy z Czechámi, Pálatynátem Wyżſzym, Nurymbergiem, y Bambergiem, Kray ieſt gorny y Láſow pełny, Frichtelberg gorá nayznácznieyſza, z ktorych wypływáią 4. Rzeki Mein, Sala, Egra, y Nab. Ma Miáſtá znácznieyſze. Kulembach, Bareith, Off, y Erland.

KULEMBACH Stołeczne, piękne, nád Mainem y zmocnione Cyttádellą zwáną Baſſemburg.

MARKIZAT ANSPACHSKI nie zbyt obſzerny, ma Miáſtá znácznieyſze: Krelin, Schwabach, Kreilsheim, Waſſer Trudink, Gutzenhauſen, y Burgen.

ANSPACH Stołeczne Miáſto nád Rzeką tegoż Imienia, zmocnione Zámkiem, gdzie rezyduie Márgrábiá. Winsheim y Rottemburg, ſą Miáſtá Imperyálne.

HENNEBERG Gráfstwo ieſt w Kráiu gorzyſtym, láſámi nápełnionym, iednákże obfitym bo oblanym Rzekámi Werrą, Sablą, Miltzeln, y Schleitzen.

JERZY ERNEST oſtátni Graf tuteczny bezpotomnie zmárły R. 1583. zoſtáwił po ſobie przez Subſtytucyą Sukceſſorá z Domu Sáſkiego excypowáwſzy Miaſto Smalkade z dobrámi náleżącemi, y Gráſstwo Frankeſtain Lándgrafowi Heſſe Kaſſelſkiemu, y niektore dobrá Biſkupowi Wirtzburgſkiemu. To Gráſstwo ma Miáſtá Meiningen, Smakalde, Ronhild, Schwainfurt, Scheulingen, Zamek Hennebergſki, y Xięſtwo Koburg.

SMALKADE nád Werrą náleży do Grafá Heſſe-Kaſſelſkiego, ſłáwne z ſkonfederácyi między Xiążętámi Proteſtánckiemi R. 1530. 1537. y 1540. ktorą tám między ſobą uczynili dla obrony ſwoiey Sekty przeciwko Károlowi V. y Ferdynándowi Brátu iego Ceſárzom, ktora Woyná názywáłá ſię Smalkadyczna.

KOBURG Miáſto Stołeczne Xięſtwá tegoż Imienia zmocnione Cyttádellą, názywáne od Lutrow PATHMOS Marciná Lutrá, bo tám był ukryty przed ſwoiemi Nieprzyiacielámi.

XIĘSTWO KOBURGSKIE náleży od R. 1672. do Xiążąt Sáxogockich, ktorzy po zeſzłym Domu Sáx-Altemburgſkim bezpotomnie dziedziczą nim iáko naybliżſi tego Domu, ma y inſze Mieyſcá znáczne, iáko Eisfeld, Hilperhuſen, Romhild, y Sterneberg Stołeczne Miáſtá ſwoich Ziem.

HOENLOE Zamek dáiący Grafom właſnym ſwoie Imię, ktorzy ſą między naydáwnieyſzemi w Niemczech.

SCHWARTZEMBERG Zamek nád Rzeczką Lee dáie Imię ſwoie Xięſtwu Schwártzemburgſkiemu leżącemu między Bámbergiem, y Anſpáchem. Pánowie tuteczni byli naypierwey inweſtyowáni Gráfámi, przez Máxymiliáná I. Ceſárzá R. 1566. á przez Ferdynándá III. Xiążętámi R. 1654. ma y inne Miáſtá iáko Schenfelt y Márkbrait, náleży tákże do tych Xiążąt Bároniá Seinsheim.

WERTHEIM tytułuiące ſię Gráfstwem, nie wielkie Miáſteczko nád Meinem w weſołym mieyſcu.

REINEK Stołeczne Miáſto Gráfstwá tegoż Imienia, między Dyecezyámi Moguncką, y Wirtzburgſką.

CASTEL dáie tákże Imię Grafowi ſwoiemu, władnącemu trzemá Ziemiámi Caſtel, Remtingen, y Rudenhuſen.

ERPACH Stołeczne Gráſtwá tegoż Imienia obfituiącego w zbożá, winá, Powietrze zdrowe, Grontá oblane Rzeką Meinem, y Nekrą.

LIMPURG Zamek dáiący Imię Báronom ſwoim.

SEINSHEIM Stołeczne tákże Bároniì ſwego Imienia.

LOEWENSTEIN Zamek dáiący Imię ſwoiemu Gráfstwu.

NURYMBERGSKIE Burgrábſtwo bywáło przedtym obſzernieyſze, ále Fryderyk Elektor Brándeburgſki zoſtáwiwſzy ſobie Kulembach, y Anſpach przedał to Burgrábſtwo Miáſtu Nurembergſkiemu zá 60000. Złotych Niemieckich, zoſtáwiwſzy ſobie wolne Łowy, y niektore Duchowne, y Swieckie Dobrá, potrzebę záś miał mieć tych pienię-

dzy

dzy ná záplácenie Zygmuntowi Cesárzowi 400000. Złotych Niemieckich zá Márgrábstwo y Elektorát Brándeburgski.

NUREMBERG nád Rzeką Pregnitz dzielącą Miásto ná dwie częśći á złączone przez 11. Mostow murowánych. Bierze Imię swoie od Zámku u dáwnych názwánego *Castrum Noricum*, Miásto wielkie, piękne, y bogáte, Kámienice tu są o 4. y o 5. Piętrách, pięknie málowáne, przyozdobione Rátuszem, Kościołem przedtym Kátedrálnym teraz Luterskim bárdzo wspániáłym, w ktorym ieszcze Lutrzy konserwuią dáwne Appáráty, w ktorych tu S. Benedykt miał celebrowáć y ieden Ołtarz ná Boku, w ktorym zá Kátolikow był Obraz Cudowny NN. Mátki do tąd konserwowány w Ołtarzu, y przed nim záwsze Lámpá się muśi świećić, y Kurs záwsze Predykáńci muszą odpráwiáć, iáko y Mszą Ceremonią Rzymską, com sam widział, y kościelni támeczni Lutrzy powiedzieli mi przyczynę; że gdyby Lámpá się nie paliłá, to cáły Kościoł w ogniu by został, á gdyby Kursu nie śpiewáno, álbo Mszy, toby wiele plág otrzymáli Predykáńci od niewidomych Osob, y przyłożyli, że po wiele rázy doświádczáli się tego. Miásto to ufortyfikowáne w około, y w Arsenále swoim konserwuie broń ná 15000. Woyská, Wsławione Mánufákturámi żelaznemi, y stálowemi estymowánemi ná cáłą Europę, zászczycone Przywileiem obligujących Cesárzow, áby tám naypierwszy po Koronácyi Seym odpráwowáli, dla czego konserwuie wszystkie appárámentá do Stroiu Cesárskiego, iáko Dálmátykę Károlá W. Koronę y Rękáwiczki &c. Miásto to iest wolne y Imperyálne wykupiwszy się z poddáństwá swoich Burgrábiow zá 18000. Złotych Niemieckich, rządzi się ná ksztáłt Wenecyi Arystokrátycznie, ma 28. Fámilii Pátrycyeńskich, náśláduie Sektę Luterską z pozwoleniem iednák iednego Kościołá Kátolikom, Kupcy tu zászczycáią się wielkiemi Práwámi, y są oddáleni od Honorow Publicznych, Rzemieślnicy zaś nie máią pozwolenia żadnych sobie skłádánia Kongressow. Páństwo Norembergskie ma wiele Dobr włásnych, między ktoremi nayznácznieysze Miásteczká: Altorff, Hersspruk, Lauffen, Hipolstein, Liechtenaw, Grawemberg, Reicheneth y Hoenstein. Wsławione to Miásto urodzeniem, y śmiercią R. 1598. Joáchimá Kámeráryuszá wielkiego Doktorá y Medyká, gárdzącego wielkiemi offertámi od Monárchow wokuiących go do siebie, ktory miał to przysłowie;

Alterius non sit, qui suus esse potest.

ROTTEMBURG Miásto Imperyálne ma bydź podobne do Jeruzálem, ma przysłowie o sobie z przyczyny wielkiey wolnośći, że ktorakolwiek białogłowá skłonna do Swáwoli w Fránkonii znayduie się, o niey záraz tá Suppozycyá, że muśiáłá bydź w Rottemburgu.

SCHWEINFURT Miásto wolne y Imperyálne nád Meinem, rządzi się pod Imieniem Rzeczypospolitey, y ma Rádnych Pánow 10. Konsulow z nich obiera, naywięcey hándluie suknámi, płotnámi od Renu idącemi. Około tego Miástá iest położenie bárdzo wesołe y obfituiące w zbożá, winá, y frukty.

WINSHEIM Miásto Imperyálne ma bydź fundowáne R. 425. przez Windegastá Generałá Woysk Fárámundá, położone nád Rzeką Aich.

CYRKUŁ SZWABSKI.

TEn Cyrkuł zwány od Łácinnikow *SVEVIA*, bo mieszkáne od Swewow Ludzi Wándálskich, ktorzy tu przyszli stánowić się nád Meinem z Pułnocnych Kráiow, ciż Swewowie rozprzestrzenili sobie Kray áż do Alpesow, y byli rządzeni od Krolow swoich. Klodoweusz z támtąd wygnał Aláryká, y Adálkeryká po Bátálii Zulpskiey, ále przez mediácyą Teodoryká Krolá Włoskiego, byli przywroceni płacenia Trybutu. Tenże Kray potym dostał się w podział Teodorykowi Synowi Klodoweuszá, y był rządzony pod Władzą Pierwszey Linii Krolow Fráncuskich, á potym miał włásnych Xiążąt, z ktorych ostátniemu Konrádynowi Károl Graf Andegáweński w Neápolim głowę wziąść kazał, po ktorym to Xięstwo inkorporowáne było do Cesárstwá. R. 1288. Rudolf I. Cesarz inwestyował ná toż Xięstwo Syná swego Rudolfá, ktorego Syn Jan że zábił Cesárzá Albertá I. Stryiá swego, był prywowány Xięstwem, y od tąd náleży Szwábiá do Domu Austryáckiego.

SZWABIA graniczy z Báwáryą ná Wschod, ná Południe z Tyrolem y Szwáyczárámi, ná Záchod z Alzácyą, á ná Pułnoc z Pálátynatem Reńskim, y Fránkonią. Oblána Rzekámi Renem, Dunáiem, Nekrą, Islerem, Lekem, y wielą innych. Powietrze ma zdrowe, Ziemię nápełnioną gorámi, y lásámi, iednák w Południowey stronie obfituiącą w zbożá, pástwiská, y winá, Fontánny stone, y zdrowiu ludzkiemu służące.

Zá-

Zámyka w ſobie dwá Biſkupſtwá, Opáctw 22. Xięſtw 5. Gráfſtw 17. Miáſt Imperyálnych 32. Dzieli ſię ná Auſtryácką, y Imperyálną.

SZWABIA AUSTRYACKA zámyka w ſobie Márgrábſtwo Burgáwſkie; Gráfſtwá, Bregentz, Sonneberg, Feldkirk, y Hohenberg. Prefekturę Horben; Landgrawiát Nelemburgſki, y 4. Miáſtá pográniczne, należy do Rządu Auſtryáckiego, y do Prowincyi Tyrolſkiey inkorporowána.

BURGAW Miáſto Stołeczne Márgrábſtwá dáwnego, nád Rzeką Mindel, miewáło włáſnych Margrábiow, ále Dom ich záginął Roku 1282. y teraz Domowi Auſtryáckiemu podległe, do ktorego náleży Gráfſtwo Montforckie, Bregentckie, y Feldkirkſkie, kupione zá 16000. złotych Niemieckich Roku 1373. á Sonnebergſkie, y Werdenbergſkie zá 30000. Roku 1463.

BREGENTZ Stołeczne Gráfſtwá, y nád Rzeczką tegoż Imienia, przy ieziorze Konſtáncyeńſkim położone. Znáyduie w ſobie ſlády y znáki ſtárożytnośći, iáko y Metálle dáwne, obronione Zámkiem.

SONNEBERG Zamek miedzy gorámi, dáiący Imię Gráfſtwu ſwemu.

FELDKIRK nád Ilem Miáſto Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia, przyozdobione pięknemi kámienicámi, y hándlámi. Záſzczycone wielą Przywileiow, á náypierwey, że ſobie obiera ſwego Gubernátorá, y Sędziow do Cywilnych y Kryminálnych Spráw, że bánnitow z Páńſtw Imperyálnych może záſtonić, y że nie może z tąd nikt pozwány bydź do Sądow Imperyálnych.

To Gráfſtwo ieſt położone w Kráiu u dáwnych názwánym ESHONS, gdzie Druſus przeciwko Retom bátáilą wygrał, ma y inne mieyſcá znácznieyſze Ranqve, Montfortcki Zamek; y Neunburg Forteca z wielą wśiámi.

HOHENBERG Gráfſtwo názwáne od Zamku, w ktorym przedtym Gráfowie mieſzkáli, ma Miáſtá Rotenburg, Horb, Bintzdore, Fridingen, Schemberg, y Kircherberg. Xiążętá Auſtryáccy trzymáią tu dwoch Gubernátorow.

NELLEMBURG Miáſto Stołeczne Landgráwiátu tegoż Imienia.

RHINFELD Miáſto mocne y Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia, w Kráiu położone Rorágow, náleży do Auſtryi.

LAUFEMBURG nád Renem dzielącym ie ná dwie częśći, moſtem złączone.

SZWABIA IMPERYALNA zámyka w ſobie wſzyſtkie Stány do Władzy Imperyálney, y rozdzielone przez Dunay ná Wyżſze Południowe, y Niżſze Pułnocne Te záś Stány zámyka w ſobie: Biſkupſtwo Konſtáncyeńſkie, y Auſzpurgſkie, Opáctwo Kempt, y inne pomnieyſze, Komende Alshauſen, Xięſtwo Wirtembergſkie, Márgrábſtwá: Bade-Baden, Bade-Durlach, y Hochberg, Gráfſtwá Hochenzollern, Furſtemberg, Awersberg, Oeting, Sultz, Montfort, Wiſenſtein, Lupſen, Waldeburg, Königſek, Mondelheim, Eberſtein, Hochen-Gewolſet, Fugger, Graffeng, Hochen-Embs, Rechberg, Jullingen, y Traum, Miáſtá Imperyálne Auſpurg, Ulm, Elingen, Reutlingen, Hal, Ubertingen, Rotweil, Halbron, Gemont, Memmingen, Lindaf, Dunkeſpil, Biberak, Rawenſpurk, Kemten, Kausburen, Weil, Wangen, Iſny, Leutkirk, Wimpſen, Gigen, Pullendorf, Aalen, Bopfingen, Buchaf, Buchorn, Offenburg, Gengenbach, Zell, y Konſtáncyá.

Dyrektorowie Cyrkułu tego Biſkup Konſtáncyeńſki, y Xiąże Wirtembergſki.

BISKUPSTWO KONSTANCYENSKIE.

KRay tego Biſkupſtwá ieſt położony około ieziorá Konſtáncyeńſkiego y Zelſkiego ná pográniczu Szwayczárſkim, zamyka w ſobie 2000. Páráfii, 350. Klaſztorow, 49. Opáctw, y 22. Kollegiát. Biſkup ieſt ábſolut, trzyma około 100. Miáſteczek, tytułuie ſię Xiążęciem Imperyálnym, y Báronem Rychenáwſkim, należáło przedtym y Miáſto Konſtancyá do iego Władzy świeckiey, ále teraz do Duchowney, rezyduie w Mersburgu, álbo w Przedmieśćiu Peterhauſen. Boderus piſze że zá Zygmuntá Ceſárzá znáydowáło ſię tu 2000. Xieży w 66. Dekánátách.

Kray ten obfituie we wſzyſtko do życia ludzkiego, y bogáty w hándle z przyczyny defluidácyi Renu, y ieziorá. Ma Miáſtá znácznieyſze Konſtancya, Arbon, Mersburg, Biſchowzel, y Marchdorf.

KONSTANCYA Miáſto wielkie, y przyozdobione pięknemi Fábrykámi Swieckiemi, y Duchownemi; hándlowne, y ufortyfikowáne, imperyálne, y wolne, iednákże Ceſárz tám Gárnizon trzyma pod pretextem Protekcyi. Biſkupſtwo tego Miá-

Miáſtá przenieſione z Windyniſſy Roku 597. prez Hildebertá Krolá Fráncuſkiego, Koſcioł Kátedrálny ieſt pod Imieniem S. Szczepáná, Kápitułá złożona z 24. Kánonikow z Prałátámi 4. Záſzczycone to Miáſto Concilium tu zgromádzonym Roku 1414. ktore ieſt XVI. Generalne y trwáło áż do Roku 1418. było złożone z 160. Biſkupow, 47. Arcybiſkupow, 29. Kárdynálow, y 4. Patryárchow, prezydował Marcin V. Papież; ná nim potępione Herezye Wiklefá, Husá, y Hieronimá z Pragi. Wiklef Angielczyk náuczał Roku 1375. rożnych bezecnych errorow y bluznierſtw, tego koſci były dobyte z ziemi, y publicznie palone. Jan Hus Rektor Akádemii Prágſkiey, y Hieronim iego Dyſcypuł náuczáli Roku 1408., y zá cięſzkie ſwoie bluznierſtwá byli potępieni, dekretowáni, y żywo paleni, więcey co ſię tám działo wolno obaczyć Kánony. Ná tym Koncylium Zygmunt Ceſárz w Bożenárodzenie ná Pułnocney Mſzy S. aſſyſtował Oycu S. celebruiącemu zá Dyákoná, y ſpiewał Ewángelią: *Exivit Edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus Orbis &c.*

BISKUPSTWO AUZSPURGSKIE.

KRay ten ieſt położony między Lechą, y Wertachem Rzekámi należy do Biſkupá y z Gráfſtwem Dillingen, w ktorego Stołecznym Mieście rezyduie.

AUSZPURG nád Lechą y Wertachem, Miáſto fundowáne od Likátow Ludzi Reckich, y názwáne DAMAZYA, á Druſus ie odebráwſzy názwał DRUSOMAGUS, Auguſt záś záłożywſzy tám Kolonią názwáć kazał *Auguſta Vindelicorum* od ſwego Imienia *Auguſta*, á *Vindelicorum* od Rzek názywáiących ſię po Łácinie *Vindus & Licus*. To Miáſto ieſt miedzy náypięknieyſzemi, y náybogátſzemi w Niemczech, bo z támtąd náyprzednieyſze roboty mánufáktur ſrebrnych wychodzą, ieſt wolne y imperyálne, rządzi ſię pod władzą 45. Pátrycyuſzow, z ktorych ieſt 31. Szláchty. Wiárá Kátolicka, y Sektá Luterſka tám zá rowno honory otrzymuią. Mágiſtrát tuteczny ma wolny głos, y mieyſce ná Seymách imperyálnych, ták iáko y Biſkup tuteczny, y Opát S. Ulryká y S. Afra. Wſtáwione to Miáſto z Konfeſſyi Sekty Luterſkiey, ktorą tám Xiążętá Luterſcy prezentowáli Károlowi V. Ceſárzowi 8. Kwietniá Roku 1530. z kąd ſię Lutrzy názywáią KONFESSYI AUSZPURGSKIEY, iákoby gárdząc Imieniem Lutrá. Tu tákże Károl V. publikował Formulárz Wiáry ſwoiey S. názwány *Interim* Roku 1548.

DILLINGEN bliſko Dunáiu, záſzczycone rezydencyą Biſkupią, Káncelláryą iego, y Akádemią fundowáną Roku 1349. przez Kárdynałá Ottoná Truchesá Biſkupá Stráſburgſkiego.

OPACTWO KEMPTEN położone między Auſzpurgiem y Wálburgiem, zbogácone od Hildegárdy Corki Mildebrándá Xiążęciá Szwábſkiego, wielą Dobr. Ma Miáſtá Kempten, y Kaufburen. Pierwſze ſię wykupiło z władzy Opátá Roku 1525. Opát ten tytułuie ſię Xiążęciem Imperyálnym, Kláſztor iego ieſt zá Miáſtem Kemptenem, gdzie ieſt 12. Zákonnikow pod Regułą S. Benedyktá, y probuiących Szláchectwo ſwoie kiedy wſtępuią, y máiących Práwo obieráć Opátow.

KEMPTEN nád Illerem, Miáſto Imperyálne y wolne, náſláduiące Sektę Lutrá, bogáte w rożne kupiectwá, ktore przeſyłá do Fráncyi, do Włoch, do Turkii, &c. Rządzi ſię pod władzą Burmiſtrzow, Senátorow, Demokrátycznie y Aryſtokrátycznie, od Senátu támecznego w Spráwách pomnieyſzych nie máſz Appellácyi.

KAUFBUREN nád Rzeką Wárſach należáło do Báronow Hoſtow, ále im ſię wykupiło zá 50000. Tálerow.

WIRTEMBERG Xięſtwo należáło przedtym do Xięſtwá Szwábſkiego, ále teraz oddzielone, y formuie w ſobie obſzerny Kray. Henryk IV. Ceſárz kreował Konrádá Grafem Wirtembergſkim, zá záſługi iego wielkie, ktorego Sukceſſorowie trwáli áż do Edwárdá Pobożnego, ten ſwoię powágę záwſze reprezentował, przy áſſyſtencyi ſobie 6. Xiążąt, 8. Grafow, Báronow 5, y 70. Káwálerow. Maxymilian Ceſárz erygował to Gráfſtwo ná Xięſtwo podczás Seymu Wormſkiego Roku 1495. dla Edwárdá Brodátego Grafá Wirtembergſkiego, á Ligá Szwábſka Ulryká nim prywowáłá, oddáwſzy Xięſtwo Károlowi V. Ceſárzowi, á Károl Ferdynándowi Brátu, ále Ferdynand oddał ie ná odwrot Ulrykowi z tą kondycyą, żeby záwſze hołdowáło Domowi Auſtryáckiemu, Fryderyk záś otrzymał u Rudolfá II. Ceſárzá Roku 1599 żeby tránsákcyá zwána KADENSKA byłá káſſowána, á Dom Auſtryácki żeby dziedziczył, ieżeliby nie ſtáło Sukceſſorá z Wirtembergſkiego Domu.

Kray

Kray ten nápełniony gorámi, y lásámi, ále obfituie w zbożá, páſtwiſká, fruktá, y winá przy gránicách Reńſkich, tákże y w kruſzce, Fontánny ſolne, zwierzyny, ryby &c. Ma około 645. wſiow, 88. Miáſteczek, 26. Miáſt, między ktoremi znácznieyſze ſą Stugart, Tubingwe, Marbak, Bulach, Altbulach, Lauffen, Konſtat, Aurach, Schondorf, y Neuſtad. Są tu y Miáſtá wolne Imperyálne Hailbron, Wimpten, Eſtingen, Reutlingen, y Weil.

Tenże Xiąże ma náleżące do ſiebie Haidenhaimſką Máiętność między Ulmem, y Ottingenem, y drugą Baling, tákże w Gráfſtwie Furſtembergſkim, Miáſto Duklinge, y w Lándgráwiácie Nellemburgſkim Zamek Hohen Twiel, ieſt tákże Pánem Gráfſtwá Montbelier między Alzácyą y Fránchekontem. Dom ten dzieli ſię ná 7. linii názywáiących ſię Stugard, Neuſtad, Montbeliard, Oels, Bernſtad, Juliusburg, y Weitlingen. Xiąże Wirtembergſki reprezentuie Pierwſzą linią, y náſláduie z poddánemi ſwemi Sektę Lutrá, y ieſt Dyrektorem Cyrkułu Szwábſkiego, y wielkim Łowczym Imperyálnym, ma Práwo Chorągiew trzymáć kiedy sám Ceſarz komenduie Woyſko, dla czego trzyma Gráfſtwo Gruningeńſkie, inkorporowáne do tego honoru.

STUGARD Miáſto Stołeczne nád Nekrą, przyozdobione Płácem wſpániáłym, gdzie Xiąże rezyduie, y ogrodem, y wody ma bárdzo zdrowe.

TUBINGWE nád Nekrą ma Akádemią fundowáną przez Edwárdá Roku 1477. gdzie náypierwſzym Rektorem był Jan Naukler, ma y Zamek Xiążąt Wirtembergſkich, ktorzy kupili to Gráfſtwo Roku 1342. Ceſarz Karakallá tu miał mieć Páłác Roku 213. gdzie ſie odpráwowáły gry rożne y ſpectacula.

SCHONDORF wſłáwione Fontánnámi ſolnemi, z ktorych ſol robią.

HAILBRON Miáſto wielkie, piękne, y imperyálne, wſłáwione wodámi zdrowemi. Mágiſtrát náſláduie Sektę Lutrá, y płáci dzieſięciny z zbożá y winá, Xiążęciu Wirtembergſkiemu.

ESTINGEN nád Nekrą Miáſto nie wielkie, ále hándlowne, wolne, y imperyálne, Mágiſtrát ieſt Luterſki, pod protekcyą Xiążąt Wirtembergſkich, ktorym co Rok płáci 100000 złotych Niemieckich.

REUTLINGEN wolne Imperyálne, pod protekcyą Xiążąt Wirtembergſkich.

HALL Miáſto Imperyálne nád Rzeką Koper, dzielącą ią ná dwie części złączone przez Moſt, záſzczycone Fontánną ſolną, y fundácyą iedną ná Studentow, Rzemieślnikow, y meżátych ludzi ubogich, w mieyſcu prawdá gorzyſtym, y przy twárdym gruncie położone Miáſto, ále poſtáremuż wydáie z ſiebie zbożá, y winá doſtátkiem, y rzekę ma bárdzo rybną. Tu w tym mieyſcu bywał zwyczay, że kiedy ieden z drugim ná poiedynek wyſzedł, Medyátorowie ſię nie mogli wdawáć pod utrátą Ręki prawey, y nogi lewey miedzy nich, ále poty im ſie pozwolono bić, poki ieden drugiego nie zábił, zábity tedy był pięknie pochowány, á Zwycięſcá zoſtawał ná záwſze Bannitem, y nie mogł choćby Szláchcić ſzpády áni żadney broni záżywáć, áni ná koniu iezdzić. Miáſta tego więkſza część Proteſtáńcka.

OETING Miáſto Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia nád Weſnitzem, náleży do włáſnych Grafow zobopolnie, bo Liniá ich dwoiáko ieſt rozdzielona. Ten ktory ſie názywa Oeting ieſt Luter, y inweſtyowány ná Xięſtwo przez Ceſárzá Roku 1674. Ten záś ktory ſię názywa Walerſtein ieſt Kátolik.

NORTLINGA nád Egrą wſłáwione dwiemá bátáliámi, z ktorych iednę wygrał przeciw Szwedom Ferdynánd Krol Węgierſki Roku 1634. Drugą Xiąże Conde przeciw Báwárom Roku 1646.

BADE-BADEN y BADE-DOURLACH MARGRABSTWA.

DOm Bádeńſki dzieli ſie ná dwie Linie. Bade-Badeńſki ieſt Kátolik, á Bade-Durlachſki Luter. Ci obádwá rządzą ſię w ſwoim Páńſtwie abſolutnie, y máią rozdzielone ſwoie Páńſtwá, oprocz ktorych wewnetrznych trzymáia y wiele Dobr w innych Prowincyách, iáko: Część Gráfſtwá Eberſteińſkiego Márgrábſtwo Hochberg złączone z Lorrem, Molbergiem, y Iſſembergiem, tákże máiętności Bandeweilern, Suſánneberg, y Rotelen, część Gráfſtwá Spanheymſkiego w Niżſzym Pálátynácie, y niektore w Xięſtwie Luxemburgſkim.

Már-

Márgrábſtwo to graniczy z Pálátynátem ná Pułnoc, y Biſkupſtwem Spirſkim, ná Wſchod z Wirtembergiem, y Furſtembergiem, ná Południe z Brizgawem, á ná Záchod z Renem. Dzieli ſię ná Wyżſze y Niżſze. Wyżſze należy do Linii Bade-Badeńſkiey, y ma Miáſtá Bade, Stohoffen, Balnheim, Kuppenheim, y Garspach. Niżſze záś ieſt pod Włádzą Linii Bade-Durlachſkiey, y ma Miáſtá Durlach, Hetlingen, y Pfortzheim.

BADE bliſko Renu bywáło piękne Miáſto, ále zruynowáne od Fráncuzow Roku 1689. wſławione łaźniámi przy wodách zdrowych, ktorych ieſt 9. iedna dla Xiążęciá oſobna, druga białych głow, 3. pod znákiem Krzyżá dla Duchowieńſtwá, inne dla innych Męſzczyzn, ſą też oſobne y dla Zydow, káżda pod ſwoim znákiem. To Miáſto ieſt Stołeczne Márgrábſtwá Bade-Badeńſkiego.

STOLHOFFEN Forteca bárdzo mocna z ſwoiey ſytuácyi bliſko Renu.

DURLACH Miáſto Stołeczne Márgrábſtwá Bade-Durlachſkiego, piękne y przyozdobione Páłácem rezydencyonálnym Márgrábiow, bywáło przed Ruiną Fráncuſką bogáte w hándle.

HOCHBERG Zamek dáiący Imię Margrábſtwu włáſnemu, w ktorym ieſt Miáſteczko Emertengen.

HOHENZOLLERN tytułuiące ſię Xięſtwem názwáne od Zamku Zollern wyſtáwiony od Henryká V. Cesárzá, do tego Xięſtwá náleżą Miáſtá Hechingen, Herchenloch, Sigmaringen, y Weringen.

FURSTEMBERGSKIE XIĘSTWO, y GRAFSTWO.

FURSTEMBERG dzieli ſię ná Wſchodni y Záchodni. Záchodni ieſt położony w czarnym leſie, y zámyka w ſobie Miáſteczká Haslak, Wolfach, Merin, Engen, Weſling, y Zamek Furſtemberg.

Wſchodni między Biſkupſtwem Konſtáncyeńſkim, y Gráfſtwem Hohenzollern, ma Miáſteczká Mulheim, Beyern, y Meſkirk. Są tu tákże Pfulendorf, y Uberlinga, Miáſtá Imperyálne y wolne.

Dom Furſtembergſki dzieli ſię ná dwie Linie. Jeden ſię názywa Heylingenberg, od Zámku, w ktorym mieſzka, y tytułuie ſię Grafem. Drugi Blomberg; tytułuie ſię Xiążęciem od R. 1667.

FURSTEMBERG Miáſto bliſko Dunáiu dáie imię ſwoie ſtárodáwnemu Domowi Furſtembergow.

SULTZ Miáſteczko ma Zamek, y dáie Imię Grafowi włáſnemu, Sędziemu dziedzicznemu Izby imperyálney.

MONTFORT bliſko Renu názwáne od Zamku tegoż imienia, gdzie mieſzkáią tuteczni Gráfowie.

WALDEBURG Zamek Gráfſtwá tegoż Imienia, máiącego y inne Miáſtá znácznieyſze Waldezee, Wurtzak, Scheer nád Dunáiem, y Fridberg. Náyſtárſzy Graf tego Imienia podczás koronácyi Cesárzow odpráwuie Funkcyą Imieniem Elektorá Báwarſkiego.

KONIGSEK Miáſteczko Stołeczne Gráfſtwá tegoż imienia, do ktorego náleży Páńſtwo Rottenfels.

ULM Miáſto wielkie, piękne, y bogáte w hándle, y mánufáktury, ktore przeſyła przez Dunay, nád ktorą Rzeką ieſt fundowáne, tá Rzeká tu z tąd poczyna ſwoie defluidácyą, ktora ſię ciągnie od początku źrodłá ſwego do wpádku w Morze czárne ná 250. mil Niemieckich. To Miáſto od Károlá Wielkiego dane było Opátom Rychenowſkim, ále ſię z ich władzy uwolniło, á od Fryderyká III. Cesárzá Imperyálnym y wolnym przyznáne. Sektá Luterſka tu pánuie, á Kátolicy exkludowáni od honorow publicznych. Rátuſz ma wſpániáły, gdzie ſą izby rádne, y Arſenał uprowidowány wſzyſtkim, Młyny pod Miáſtem rożne w ſobie mánufáktury máią.

ROTWEIL nád Nekrą Miáſto Kátolickie, y zkonfederowáne z Kántonámi Szwáyczárſkiemi Roku 1513. Konrád Ceſárz deklárował to Miáſto Imperyálnym, y tám poſtánowił Izbę Sadową Imperyálną złożoną z 12. Szláchty, nád ktoremi prezyduie dziedzicznie Graf Sultzki. O ćwierć mile od tego miáſtá ieſt Kláſztor Pánieńſki, zwány Rottenmunſter, gdzie tylko sáme Szláchecki Corki przyimuią.

BRIZ-

BRIZGAW ieſt położony w Szwábii; Auſtryáckiey, między Renem, y Furſtembergiem, należy do Auſtryi, excypowáwſzy niektore dobrá do Domu Badeńſkiego, obfituiący w wſzelákie zbożá.

BRYZAK nád Renem, Miáſto liczące ſię między náymocnieyſzemi w Europie, oſobliwie obronione Cyttádellą nie dobytą chybá przez głod, bywáło Imperyálne, ále należy do Auſtryi od Roku 1330. Bernard Xiąże Weymárſki dobył go przez głod Roku 1638. á przez Pokoy Munſterſki uſtąpione Fráncyi Roku 1648. ále przez Pokoy Ryſwicki Roku 1697. oddáne Cesárzowi y z Miáſtem Fryburgiem w zámiáſt Alzácyi, po tey reſtytucyi Krol Fráncuſki wyſtáwił drugi Bryzak, z drugą ſtronę Renu.

FRYBURG Miáſto Stołeczne Bryzgawu nád Rzeką Freiſeimem, w rowninách wielkich y urodzáynych, przy poczynáiącey ſię bliſko gorze czarney, wielkie, ludne, y ufortyfikowáne dwoiákim murem, y báſtyonámi, ma Akádemią Sławna fundowáną od Albertá VI. Xiążęciá Auſtryáckiego Roku 1450. miewáło właſnych Pánow, teraz należy do Cesárzá, uſtąpione od Fráncuzow przez Tráktát Badeńſki Roku 1714. y z innemi Fortecámi, y wſiámi. Záſzczycone urodzeniem Bertoldá Schwartá, álbo Konſtántyná Anklitzená wynáláźcy Prochu do ſtrzelánia, ktory bedąc Szewcem, á potym w więzieniu wynálazł ſpoſob robienia Prochu, tym ſpoſobem że widząc upádnioną iſkrę w ieden Mozdzierz, ktora zápaliłá coś nákſztáłt ſiárkie doſkonálić ſię począł ták, że wynálazł ſpoſob robienia prochu, ktorego poczęto záżywáć Roku 1380. á náypierwſi Wenetowie záżywáć go poczęli przeciw Genueńczykom, inni záś twierdzą, iáko y Petrarchá że iuż przedtym był znáiomy, ieden Autor piſze pięknie o mocy tego prochu:

Vis, ſonitus, rabies, motus, furor, impetus, ardor,
Sunt mecum, Mars hæc ferreus arma timet.

á w Wenecyi ſą o nim te dwá wierſze nápisáne

Cerberus evomuit triplici de gutture flammas,
Sulfura, ſal, nitrum, fulmina, bella, globos.

ORTNAF pułnocny Kray Bryzgawu, ma Miáſtá znácznieyſze Auffemburg, Gegenbach, y Zell, ktore ſą Imperyálne, do Auſtryi náleżą wſie, y polá procz máiętności Oberkirk, y Oppenaw náleżących do Biſkupſtwá Stráſburgſkiego.

CYRKUŁ BAWARSKI.

TEn Kráy obſzerny náleżał z dáwná do Windelicyi, ále Károl W. wygnawſzy Taſſylona rozdzielił Báwaryą ná wiele rządow partykulárnych, z ktorych Ludwik Syn iego Ceſarz uformował Kroleſtwo, ále po śmierci bezpotomney iego, było dysmembrowáne ná wiele Xięſtw, náyznácznieyſze Xięſtwo było Báwarſkie, rządzone od Arnolfá Syná Leopoldowego, ktorego dzieci były prywowáne przez Ottoná Cesárzá zá to że ie ſobie przywłáſzczyli bez konſenſu iego, á inweſtyował nim Henryká Brátá ożenionego z Arleidą Corką Arnolfá. Roku 1200. Henryk II. Ceſarz dał ie Henrykowi I. Grafowi Luxemburgſkiemu Wnukowi ſwemu, tego Sukceſſor Henryk Syn Konrádá II. Cesárza zoſtáwſzy Ceſárzem uſtąpił tego Xięſtwá Henrykowi II. Grafowi Luxemburgſkiemu, ktory go uſtąpił potym Konrádowi Xiążęciu Wormſkiemu, y Karyntyiſkiemu, ále złe powodzenie nie godnym go uczyniło, bo mu ie odebrał Henryk III. Ceſarz, á dał Henrykowi Synowi ſwemu Pierworodnemu, ktory zoſtáwſzy Cesárzem zdał Rząd tego Xięſtwá Agnieſzce Cesárzowey Mátce ſwoiey, á potym Ottonowi Xiążęciu Sáſkiemu, ále y ten był prywowány Roku 1071. á ná iego mieyſce inweſtyowány Gwelpius d' Eſt Szwágier iego, ktorego Sukceſſorowie dziedziczyli áż do Henryká Leoná, ktory zá to że odſtąpił Fryderyká I. Cesárzá we Włoszech, był bánnitowány ná Seymie Imperyálnym w Wirtzburgu Roku 1180. á inweſtyowány Otto Graf Witelſpáchſki. Ludwik I. Syn po nim náſtąpił Roku 1183. ożeniony z Agnieſzką Corką iedynego Henryká Palátyná Reńſkiego, z ktorą ſpłodził Ottoná Oycá Ludwiká Surowego, y Henryká, ktoremu ſię doſtáłá Niżſza Báwaryá, á Ludwikowi Wyżſza z Pálátynátem Renſkim, ten zoſtáwił po ſobie Rudolfá y Ludwiká Synow, z ktorych zſtępuią Pálátynowie Renſcy, y Xiążętá Báwarſcy. Ludwik z tych zoſtáwſzy Ceſarzem przyłączył Niżſzą Báwarią do Wyżſzey Roku 1340. po śmierci Jana Xiążęciá oſtátniego, á Brátu ſwemu nic nie dał, y owſzem y iego wygnał z właſnych

Páńſtw Roku 1317. dla tego że mu ſię ſprzeciwił podczás Elekcyi ná Cesárſtwo, o czym wyżey w Pálátynácie. Ludwik Ceſarz potym dał to Xięſtwo Elektorſkie Synowi ſwemu, ktorego potym Synowie podzielili ſię ná 3. części, ále po rożnych Sukceſſyách, y odmiánach, Albert zwány Mądry złączył te wſzyſtkie podziáły w iedno Páńſtwo, ktorego Syn Gwilelm náſtąpił, á po nim Maxymilián I. Syn inweſtyowány Elektorátem tym sámym, ktorym był prywowány Fryderyk V. Pálátyn Renſki, przez Ferdynándá II. Cesárzá Roku 1625. Maxymilián umárł Roku 1651. zoſtáwiwſzy po ſobie z Corki Ferdynándá II. Synow Ferdynándá, y Maxymiliáná Filippá, z ktorych Pierwſzy náſtąpił ná Páńſtwo, y poſtánowił ſię Roku 1652. z Adleidą Sabáudzką, z ktorey miał Syná Maxymiliáná Emánuelá urodzonego Roku 1662. ktory zoſtáwił po ſobie z Sobiewſkiey Krolewny Polſkiey Sukceſſorow do dzisia pánuiących.

Cyrkuł ten graniczy ná Pułnoc z Kulembachem, y Czechámi, ná Wſchod z Czechámi y Auſtryą, ná Południe z Tyrolem, á ná Záchod z Fránkonią y Szwabią. Zámyka w ſobie Páńſtwá rożne, iáko: Xięſtwo Báwarſkie, Pálátynát Báwarſki, Lándgráwiát Leuchtembergſki, Gráfſtwá, Cham, Haug, Ortemburg, y Sternſtein, Xięſtwo Neuburgſkie, y Ziemie Stauf, Heidek, Wolfſtein, Machſelerein, Bretnek, Miáſto Ratisbone, Prefekturę Berchtolsgaden, Arcybiſkupſtwo Sálisburgſkie, Biſkupſtwá Páſſawſkie, Freyſingeńſkie, y Ratysbońſkie, Opáctwá Waldfarſen, S. Emmeráná, Nidermunſter, y Obermunſter.

Cyrkułu tego Dyrektorámi ſą Elektor Báwarſki, y Arcybiſkup Sálisburgſki.

XIĘSTWO y ELEKTORAT BAWARSKI.

PAńſtwo to náyobſzernieyſze ieſt w tym Cyrkule, oblane wielą Rzek oſobliwie Dunáiem, Innem, Iſerem, y Lechem. Powietrze ma pomierne, gruntá gorzyſte, y nie rowne, ále doſyć obfituiące w zbożá y páſtwiſká, w niektorych mieyſcách w winá, y około Salisburgá w wody ſolne. Dzieli ſię ná Wyżſzą Báwaryą zámykáiącą w ſobie Miáſtá Munich, Ingolſtad, Donawert, Landsberg, Frydberg, Rein, Schongauf, Neuſtad, Abensberg, Pruk, Fuſtenfeld, Weilheim, y Mesburg. Niżſzą záś Báwaryá ná Wſchodzie zámyka w ſobie Straubing, Landshut, y Brughauſen, Ziemie, ná zywáiące ſię od ſwoich Miáſt Sto ecznych. Inne záś ma Miáſtá Landaw, Oſter-Howen, Wilz-Howen, Branao, y Waſſerburg

Xiążętá Báwarſcy ſą Kátolicy Rzymſcy, y procz Xięſtwá Báwarſkiego, trzymáią Pálátynát Báwarſki, Gráfſtwo Kaub, álbo Haug, y Lándgráwiát Leuchtenburgſki.

MUNICH Miáſto Stołeczne w Báwaryi nád Rzeką Iſer, nie wielkie, ále piękne y czyſte máiące około 30000. Mieſzkáńcow, przyozdobione ordynáryiną Rezydencyą Elektorow y Páłácem bárdzo wſpániáłym, w ktorym 4. Appartámentá ſą ſłáne mármurem rożnego koloru, gdzie miáſto obiciow ſą rożne figury z kámieni drogich wysádzane, Statuy liczne, ktorych ieſt około 354. w Pokoiu Imperyálnym ieſt málowána Zuzánny Hiſtoryá, y Lukrecyi, y przy nich nápiſane Wierſze.

Caſta Suſanna placet: Lucretia cede Suſannæ:
Tu poſt, illa mori maluit ante ſcelus

Są tu y Galerye 4. iednym ſłowem wſzyſtkie Pokoie, Sále, Gálerye, mármurámi náyprzednieyſzemi wyſłáne, ſciány záś Miáſto ſzpálerow, rożnych kolorow kámieniámi drogiemi wysádzane, w sámych figurách reprezentuiące rożne hiſtorye, przy Páłácu ieſt ogrod nie wielki, ále miły y ſzácowny, gdzie ieſt iedná Grotá reprezentuiąca w ſobie rożne figury, ſkáły, winogrády, perłowe mácice, ryby w kamień obrocone, wſzyſtko to wielkiego ſzácunku, Káplicá tákże przy Páłácu nápełniona Relikwiámi licznemi SS. Páńſkich, Ołtarz lany ze złotá Miſterną robotą, Orgány cáłe ſrebrne, tá Káplicá ieſt złączona z Pokoiámi Xiężny. Jednym ſłowem te wſzyſtkie ozdoby máią koſztowáć około 20000000. Tálerow; Guſtaw Adolf Krol Szwedzki, odebráwſzy to Miáſto, Roku 1632. mowił mu pewny Kápitán áby zruynował ten Páłác ták piękny, ále ná to odpowiedział Krol: Zeby to byłá wielka nieſpráwiedliwość ruynowáć to co ieſt w Swiecie náyoſobliwſze.

RAIN Fortecá y Klucz Xieſtwá Báwarſkiego nád Lechem, y Dunáiem, y tám Generał Tylli był zrániony ná śmierć.

INGOL-

INGOLSTAD Miásto drewniáne przyozdobione Akádemią, fundowáną Roku 1410. y Zamkiem mocnym, ktorego Gustaw dobyć nie mogł, y ledwie nie zábity z działá.

LANDSHUT Stołeczne Miásto Niższey Báwaryi nád Iserem, w Kráiu obfituiącym w zbożá, winá, y owoce. Przyozdobione dáwnemi strukturámi osobliwie Páłácem y Ogrodem dość pięknym.

PALATYNAT BAWARSKI tytułuie się Xięstwem, iest między Fránkonią, Czechámi, Neuburgiem, Elektorátem Báwarskim, y Passáwem, iest Ludny, y urodzayny.

AMBERG Miásto Stołeczne nád Wilsem, iest Stolicą Sądow, Superintendencyi Elektorskiey w tym Páństwie, handluie wielą żelázá, kruszcow rożnych, náleży do Elektorá Báwarskiego przez Donácyą Cesárską stwierdzoną Pokoiem Westfálskim.

SULTZBACH sytuowáne przy gorze ná gránicách Pálátynátu dość piękne Miásteczko przyozdobione Zamkiem, náleży do Xiążąt Neuburg Sultzbachow.

NEUBURGSKIE XIĘSTWO nie iest wielkie położone między Báwaryą, y Ulmem, blisko Ingolstádu. Dzieli się ná Wschodnie między Báwaryą y Pálátynátem wyższym, y ná Záchodnie między Szwábią, y Fránkonią, gdzie są znácznieysze Miástá Neuburg, y Laugingen.

Xiążętá Neuburgscy są z Domu Pálátyńskiego, y oprocz tych Páństw máią Xięstwá Julii, y Bergu, Rawenstein, y część Kliwii, y są Pánámi Elektorátu Pálátyńskiego z wszystkiemi przyległościámi, przez substytucyą uczynioną między Domem Elektorskim Pálátyńskim Roku 1684. y Domem Neuburgskim.

NEUBURG Stołeczne Miásto Xięstwá nád Dunáiem, wesołe y przyozdobne Páłácem, gdzie przedtym rezydowáli Xiążętá.

LAUGINGEN nád Dunáiem, ma Zamek mocny, y Collegium, zászczycone urodzeniem Albertá Wielkiego, gdzie ná mieyscu Domu iego Kościoł wystáwiony.

LEUCHTEMBERG Zamek dáiący Imię swoie Margrábstwu, nie ma nic osobliwego nád Miásto Stołeczne Poreimb, náleży do Cesárzá od Roku 1688.

ARCYBISKUPSTWO SALISBURGSKIE.

TO Páństwo ciągnie się w zdłuż nád Rzeką Saltzą między Báwaryą, Austryą, y Tyrolem. Kray iest gorzysty, ále obfituiący w wody solne, gory złote, y wody zdrowe. Oprocz Salisburgu ma Miástá: Reichental, Lauffen, Rauris, Hoff, Wersen, Kuftein, Rotenburg, y Zell.

SALISBURG Miásto Stołeczne nád Saltzą, przyozdobione Páłácem Arcybiskupim bárdzo pięknym y wspániáłym, y Kościołem Kátedrálnym między náywspániálszemi w Europie, Kápitułá iest złożona z 24. Kánonikow, ktorzy obieráią Arcybiskupá tutecznego, tytułuiącego się Xiążęciem Imperyálnym, Karol Wielki erygował to Arcybiskupstwo Roku 798. z konsensem Leoná III. Papieżá, á Gregorz VII. przydał mu Honor *Legati Nati*, á po przeminieniu Wiáry Arcybiskupstwá Magdeburgskiego tytułuie się Prymásem Niemieckim, iest tu y Akádemiá. Miásto zás ufortyfikowáne, y obronione mocną Cyttádellą názwáne od dáwnych *Juvania*; wystáwione od Juliuszá, Cesárzá w Kráiu Alánow. Roku 803. Károl W. náznáczył tu był mieysce Postom rozgrániczáiącym Cesárstwo Wschodnie od Záchodniego.

BISKUPSTWO FREYZYNGENSKIE.

TEn Kray nie wielki uznáie Biskupá zá Páná swego, obieránego od Kánonikow, y tytułuiącego się Xiążęciem imperyálnym. Ma Miásteczká: Ismaning, Burkrain y Freysingen, oprocz tych ma insze Miástá, iáko; Zamek y Gráfstwo Wardenfeld, Miásteczká, Middenfald, Partenkirch, y inne w Tyrolu y w Káryntyi.

FREYSINGEN Miásto Stołeczne ná gorze nád Iserem Imperyálne teraz náleży do Biskupá, przyozdobione Kátedrą.

BISKUPSTWO PASSAWSKIE.

TO Biſkupſtwo nie obſzerne położone między Czechámi, y Báwaryą, fundowáne przez Teodoná III. Xiążęciá Báwarſkiego, ma Miáſtá znácznieyſze: Ebersberg w Auſtryi, y Obernberg w Báwaryi. Kápitułá z 24. Kánonikow z Prałátámi złożona.

PASSAWIA nád Dunáiem Miáſto wolne imperyálne, nie dependuie od Biſkupá, iednák ieſt pod iego protekcyą. Miáſto wielkie, y piękne, rozdzielone ná 4. częśći Rzekámi zlewáiącemi ſię w Dunay, iáko Inn, y Ill, káżda część oſobno ufortyfikowána. Przyozdobione Pálácem Biſkupim, y Rezydencyą Kánonikow. Wſłáwione Pokoiem ſkonkludowánym z Dyſſydentámi Roku 1552. gdzie im pozwolona Wiárá Luterſka w Niemczech.

BISKUPSTWO RATYSBONSKIE.

TO Biſkupſtwo nie ma nic oſobliwego nád Miáſto Ratisbone y Wert, gdzie rezyduie Biſkup, ktory trzyma niektore máiętności w Auſtryi, y ieſt Xiążęciem Imperyálnym, od sámego Papieżá dependuie, ma w Kápitule 24. Kánonikow, położone to Biſkupſtwo między Wyżſzym Pálátynátem y Báwaryą.

RATISBONA nád Dunáiem, y rzeką Regentz wpadáiącą w Dunay, od ktorey ſię od Niemcow názywa Miáſto *Regentzburg*, ieſt Imperyálne, záſzczycone Seymámi Imperyálnemi, reguluiącemi intereſsá publiczne, przez co wiele przyozdobione Miáſto, bo wiele Pánow tám ſię funduie w Páłáce, oſobliwie Poſłowie od Stánow Niemieckich, ſytuácyá Miáſtá ieſt bárdzo weſoła, bo ná Dunáiu ſą Wyſpy liczne, ſłużące do rekreácyi y zábáwy, Mágiſtrát mieyſki ieſt Luterſki. W tym mieśćie ſą 3. Opáctwá iedno S. Immeraná, máiące ſwego Opátá, y drugie dwá Klaſztory máiące ſwoie Xienie Wyżſzego, y Niżſzego Munſteru, ieſt tu y Kośćioł Kátedrálny piękny, y Collegium Jezuickie wſpániáłe, Miáſto przyozdobione w ulicách kámienicámi pięknemi, y Fontánnámi.

BERCHTOLSGADEN położone w Arcybiſkupſtwie Salisburgſkim, gdzie Proboſzcz Reguły S. Auguſtiná tytułuie ſię Xiążęciem Imperyálnym, y od sámego Papieżá dependuie.

CYRKUŁ AUSTRYACKI.

PAńſtwo to iedno tylko w cáłym Swiecie tytułuie ſię Arcy-Xięſtwem, przedtym było należące do Wyżſzey Pannonii. Henryk I. Ceſarz inweſtyował nim Leopoldá Roku 928. zſtempuiącego z Domu Xiążąt Szwábſkich, ktory zádoſyć czyniąc woli Ceſárſkiey dał dobry odpor Węgrom náieżdżáiącym uſtáwicznie Niemieckie Kráie áż do Báwaryi. Otto I. Ceſarz erygował to Páńſtwo ná Margrábſtwo dla Brátá ſwego Leopoldá ktory umárł Roku 983. Henryk II. potym ieden z Niżſzych iego Sukceſſorow był Xiążęciem Auſtryáckim, po erygowáney Auſtryi ná Xięſtwo przez Fryderyká Barberoſſe Roku 1156. ále tá Fámiliá potym wymárłá Roku 1246. y przywrociłá náiázdy Węgierſkie w Auſtryą. Stány Auſtryáckie zgromádziwſzy ſię chcieli ſobie obráć zá Páná Henryká Miśnieyſkiego, ále Ottokar II. Krol Czeſki przełomał ich intencye, máiąc pretenſyą ſukceſſyi z żony ſwoiey á Sukceſſorki Fryderyká oſtátniego Xiążęciá, ná co Fryderyk II. Ceſarz zezwolił. Ale Rudolf Graf Habsburgſki záczynáiący Dom Auſtryácki do dziśieyſzego Károlá VI. pánuiący, zoſtáwſzy Cesarzem Roku 1273. zábił Ottokárá ná bátálii Wideńſkiey 26. Auguſtá Roku 1278. y Auſtryą w Poſſeſſyą ſwoię odebrał. Maxymilián I. Roku 1495. przyozdobił Auſtryą tytułem Arcy-Xięſtwá, przydáwſzy Przywileie Arcy-Xiążętom, żeby záwſze byli urodzonemi Konſiliárzámi Ceſárſkiemi, y żeby Arcy-Xiąże Auſtryácki odbierał Inweſtyturę Páńſtw ná koniu, z ſzpádą y w płáſzczu Krolewſkim, máiąc w ręku láſkę do komendy náleżącą, y ná

głowie

głowie Koronę o dwoch końcách, między niemi Krzyżem przyozdobioną z wierzchu nákſztáłt Cesárſkiey Korony, y żeby był aſſekurowány iuż inweſtyowánym, ieżeli po 3. rázy ſię wpraſzał, á nieotrzymał inweſtytury. Wolno bydź y nie bydź ná Seymách, ſądzić bez Appellácyi, kreowáć Grafow, Báronow, Szláchtę legitymowáć, y wiedzieć powinien o wſzyſtkich dzieiách imperyálnych, ktorych nie można regulowáć bez pártycypácyi Jego. Ten náyoſobliwſzy Przywiley máią, że Cesárz ich nie może prywowáć ich Xięſtwem áni żadnemi Dobrámi.

Koligácye tego Domu z Burgonią y Hiſzpánią wiele przyczyniły Páńſtw Arcy-Xiążętom Auſtryáckim, o czym dwá wierſze nápisáno:

Bella gerant fortes, tu felix Auſtria nube,
Nam quæ Mars aliis, dat tibi Regna Venus.

Styrya y Karyntyá náleżą do Auſtryi.

Cyrkuł Auſtryácki ieſt náywſchodnieyſzy, y náypołudnieyſzy nád inſze Cyrkuły. Graniczy ná Pułnoc z Czechámi y częſcią Báwaryi, ná Záchod z Szwáyczárámi, y Gryzonámi, ná Południe z Wenecyą, á ná Wſchod z Węgrámi. Dzieli ſię ná dwá Cyrkuły wewnętrzny, y Powierzchowny. Wewnętrzny zámyka w ſobie Xięſtwo Auſtryáckie, Xięſtwo Styryiſkie, Káryntſkie, y Kárnyolſkie. Powierzchowny zámyka w ſobie Tyrol z przyległościámi, y inne Páńſtwá Auſtryáckie w Szwábii.

Dyrektorem tego Cyrkułu ieſt Arcy-Xiążę Auſtryácki.

AUSTRYA.

ARcy-Xięſtwo to gräniczy ná Pułnoc z Czechámi y Moráwią, ná Wſchod z Węgrámi, ná Południe z Styryą y Káryntyą, ná Záchod z Báwaryą. Ma rzeki Dunay oblewáiący ią przez wzdłuż, Traun, Elms, y Leytę. Ktore gruntá czynią obfitemi wzbożá, ſzáfrány, fruktá, y winá. Są záś rzeki y ieziorá bárdzo rybne w tym Páńſtwie.

Dzieli ſię ná Wyżſzą y Niżſzą według ſytuácyi rozdzieloney Dunáiem, z ktorych káżda ma ſwego Gubernátorá, Officyáliſtow, y Regencyą, y Miáſto Stołeczne.

WYZSZA AUSTRYA ieſt położona w Kráiu bárdzo urodzáynym, chociaż w wielu mieyſcách gorzyſtym. Dzieli ſię od Káryntyi y Styryi gorámi Kallenberg zwánemi.

Dzieli ſię ná Prawdziwą Auſtryą, y Kray nád Emſem, ma ſwoię iednę Regencyą Lintzka, od Miáſtá Lintza, gdzie iey Stolicá. Miewa też ſwoie Kongreſſy lub Seymiki oſobne; ma Miáſtá: Neuſtad, S. Hyppolit, y Hamburg &c.

NEUSTAD nád Leytą, Miáſto Biſkupie, y mocne, ma Zamek, gdzie ſie urodził Maxymilián Dziad Károlá V. Cesárzá, tu w tym Zamku inkárceruią zwyczáynie Kryminália ſtow Pánow Rádnych, y tu Grafowie Piotr Sereni y Trangipani byli ſtraceni Roku 1671. dla uczynioney rebellii w Węgrzech.

LINTZ Miáſto Stołeczne Kráiu Emſkiego, názwáne od ſtárych *Geſodunum*, nád Dunáiem położone w rowninie piękney, przyozdobione ulicámi pięknemi, y ſzerokiemi, y Rynkámi otoczonemi pięknemi Strukturámi Domow, pełne Szláchty, ma dwá Zamki ufortyfikowáne. Ceſarz Leopold tu był uſzedł Roku 1683. przed Turkámi, ále y z tąd nie dowierzáiąc ſzczęſciu do Páſſawu. Jádąc przez Dunay z tąd do Wiednia, ſą ná przeſtrodze 4. Zamki, to ieſt Bulgern, Malhauſen, Valſie, y Grein, ktore informuią o mieyſcách niebeſpiecznych do przepłynienia, ieſt tám y Zamek, álbo ráczey Wieżá, gdzie inſkrypcyá explikuie Károlá W. przeiázd tym tráktem, ktory dowiedziáwſzy ſię o przepáſciách zwánych Syrty y Charybdy, że cokolwiek tám utonie, to ſię znaydowáć ma ná morzu czarnym, gdzie wpada tá rzeká, kazał zrobić iednę báryłę y nápełnić rożnemi rzeczámi, y tám wrzucić, ktora w kilká czáſow znáydowálá ſię ná Morzu czarnym, bliſko Konſtántynopola pływáiąca.

LORCH nád Emſem wpadáiącym bliſko w Dunay, názwáne od ſtárych *Laureacum*, gdzie Generałowie Woyſk Rzymſkich mieſzkiwáli. Tu S. Marek Ewángelią opowiádáć miał, y ná Concilium Niceńſkim ieſt wzmiánká o Biſkupie Lorchſkim.

AUSTRYA NIZSZA ma Kray bárdzo obfity ciągniący ſię nád Dunáiem, rządzi ſię pod władzą iedney Regencyi Pártykulárney, y Gubernátorá, álbo Márſzáłká Prowincyonálnego, ktory ieſt Konſyliárzem urodzonym Rády Auſtryáckiey. Tu pánuie sámá tylko Religiá Kátolicka, ma Miáſtá Widen, Kremz &c.

WIDEN Miáſto Stołeczne Niemieckich Páńſtw z przyczyny Rezydencyi Cesárſkiey położone nád Dunáiem, nie wielkie ále dobrze ufortyfikowáne, y piękne bo przyozdobione Páłácem Cesárſkim, y wielą innych, ták w Mieſcie, iáko po Przedmieſciách, gdzie rezyduią rożni Xiążętá, Poſłowie cudzoziemſcy, y Szláchtá, ktorych tám wiele mieſzka dla aury dobrey, y weſołego położenia. Między innemi oſobliwościámi tu ieſt do widzenia bárdzo piękna, y miſterna ſtrukturá wieży ná Kościele S. Szczepáná, tákże y Collegium Jezuickie bárdzo wſpániáłe, á nádewſzyſtko Koſcioł, tákże y S. Gregorzá Koſcioł. Ma ſwoię Akádemią fundowáną od Fryderyká II. 1237. Ma ſwego Biſkupá Suffrag. Sáltzburgſkiego. To Miáſto było wzięte od Macieiá Korwiná Krolá Węgierſkiego Roku 1485. było tákże od Turkow obleżone po 2. rázy Roku 1526. ále eliberowáne z położeniem ná plácu 60000. Woyſká Tureckiego przez Mikołáiá Serená. Tákże Roku 1683. obleżone mocno od Turkow pod władzą Machometá IV. á pod Komendą Vezyrá Cárá Muſtafy, y pod ſtráchem ledwie nie dobyte, ále od Janá Sobieſkiego Krolá Polſkiego wzięło pomoc, y ten uwolnił od obleżenia Miáſto, przy dániu dobrego odporu Turkom. To Miáſto iáko położone w Wyżſzey Pannonii, názywáne od ſtárych: *Ala Flaviana*, *Caſtra Flaviana*, *Flaviana*, *Juliobona*, *Vindobona*, *Vendum*.

STYRIA.

TO Xięſtwo zámykáło ſię dáwnieyſzemi czáſy, częścią w Pánnonii częścią w Noryku, było rządzone od Xiążąt-Báwarſkich do Roku 1030. Ceſarz Konrád II. ie erygował ná Margrábſtwo y nim inweſtyował Ottokárá Grafá Mueertztálſkiego, y Aweleńſkiego, ná bronienie náiázdow Nieprzyiacielſkich od tám tey ſtrony. Ceſarz Fryderyk I. erygował Styryą ná Xięſtwo dla Ottokárá II. ktoremu ie potym wziął Ottokar Krol Czeſki, ále Rudolf Ceſárz odebrał, á Albrachtá Syná ſwego inweſtyował, y odtąd podlega Domowi Auſtryáckiemu.

Kray oblewáią Rzeki: Muer, Drawa, Raab &c. y wiele innych ſtrumieni między gornych. Nápełniony gorámi iednákże obfity w wyżywienie ludzi tám mieſzkáiących, ktorzy tám ſwoiemi ſtráſznemi gárdłámi wielom Cudzoziemcom dziw czynią.

Dzieli ſię ná Wyżſzy gdzie ſą Miáſtá: Gratz, Pruk, Leuben. Y Niżſzy gdzie ieſt Pettaw, Marburg, Rekelsburg, y Murek.

GRATZ Miáſto Stołeczne nád Muerem mocne y obronione Zamkiem, gdzie ſię urodził Ferdynánd II. Ceſárz, przyozdobione też Rezydencyą Gubernátorá Prowincyonálnego, y Regencyą.

SEKAW Miáſteczko nád Rzeczką Gayl, ma ſwoiego Biſkupá Suffragáná Sáltzburgſkiego.

CYLLEY nád rzeką Saan Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia, położonego między Kárniolą y Skláwonią.

CILLI tákże nád Saánem Stołeczne Gráfſtwá ſwego Imienia.

KARYNTYA.

PRowincyá tá graniczy z Arcybiſkupſtwem Saltzburgſkim ná Pułnoc, ná Wſchod z Styryą, ná Południe z Frywolem, y częścią Kárnioli, ná Záchod z Frywolem y Tyrolem. Kray ieſt gorzyſty, iednák obfituiący we wſzyſtko, oblany iezioràmi zwánemi: Milſtetefe, Oſſyachse, Lawandſe, y Werſe, á Rzekámi Drawą, Lizenem, Lawantem, Olczą, Glanem, Walliczem, Rurpachem, Feiſtryczem; Obfituie tákże w kruſzce oſobliwie bliſko Fryzaku, gdzie y złoto y ſrebro ználeść ſię może.

Należy tá Prowincyá do Domu Auſtryáckiego od Roku 1331. ktorą Ceſárze dáli w záſtáw Albráchtowi II. Xiążęciu Auſtryáckiemu, y z Kárniolą, po śmierci Henryká oſtátniego Xiążęciá Karyntyiſkiego, umárłego bezpotomnie. Nie cále iednák Xięſtwo náleży do Domu tego, bo Arcybiſkup Saltzburgſki tám trzyma: Lawand-Mynd, á Biſkup Bambergſki ieſt Pánem Willaku, Pontefelli, Wolspergu, y S. Leonárdá, gdzie do tych Miáſt y Dobr trzyma Gubernátorá pártykulárnego.

KARYNTYA dzieli ſię ná Wyżſzą y Niżſzą według ſytuácyi ſwoiey nád rzeką Drawą; ma Miáſtá pryncypálnieyſze: Klagenfurt, S. Wit, Gurk, Lawand-Mynd, Wolkmark, y Willach.

KLA-

KLAGENFURT Miáſto Stołeczne y wielkie, mocne, y obronione Cyttádellą, przyozdobione Rezydencyą Gubernátorá Prowincyonálnego, y Regencyą.

CURK nád Rzeką tegoż imienia, ma ſwoiego Biſkupá, dwá rázy podawánego od Xiążęciá Auſtryáckiego, á trzeci raz od Arcybiſkupá Saltzburgſkiego.

LAWANT-MIND ma tákże ſwego Biſkupá, iáko y S. Jędrzey Miáſteczká.

WILLACH nád Drawą dość piękne Miáſteczko, należy do Biſkupá Bámbergſkiego. Tu bliſko tego Miáſtá ieſt iezioro wielkie, nád nim Kláſztor Benedyktyńſki, gdzie w Koſciele ieſt grob z tym nápiſem: *Tu leży Krol Bolesłáw záboycá S. Stániſłáwá*; o czym między Krolámi Polſkiemi wolna czytáć.

KARNIOLA.

TO Xieſtwo ieſt między Káryntyą, y Kroacyą, Frywolem, Iſtryą &c. Oblane w podłuż Rzeką Sawą, położone w Alpesach Kárnieńſkich, bárdzo gorzyſte, ále doſyć obfituiące w pożywność, y winá &c. należáło przedtym do Xiążąt Báwarſkich, á potym do Margrabiow Kráinburgſkich, po ktorych bezpotomnym zeſciu, doſtáło ſię w Dom Auſtryácki Fryderykowi Woiennemu, Xiążęciu Auſtryáckiemu. Do Kárnioli tu często przyłączáią 3. Gráfſtwá podległe Auſtryi, iáko Goryce, Karſtyą, y Kárniolę Suchą. Dzieli ſię ná Wyżſzą, Srednią, y Niżſzą, Ma náyznácznieyſze Miáſtá: Laubach, Stein, Merspurg, Billigratz w Wyżſzey. A w Niżſzey Igg, y Laces. W Sredniey záś; Metling, Rodolwerde, y Seiſſemburg. Tá część oſtátnia tytułuie ſię Margrábſtwem Windymárſkim.

LAUBACH Miáſto Stołeczne nád Rzeką tegoż Imienia, ma Biſkupá ſwego, nazwane od ſtarych *Emonia*. Miáſto Pannonii Wyżſzey.

TYROL.

GRáfſtwo Tyrolſkie zámykáło ſię w części Recyi, ále Roku 1363. Domowi Auſtryáckiemu zácżęło bydź podległe, y do tąd podlega. Graniczy z Báwaryą, Káryntyą, Saltzburgiem, Wenecyą, y Gryzonámi. Kray ma gorzyſty, iednák obfituiący w zbożá, y winá, iáko y kruſzce ſrebrne, ſtálowe, żelázne, miedziáne, wody zdrowe, y Fontánny ſolne. Dzieli ſie ná Biſkupſtwo Trydentſkie, Bryxeńſkie, Tyrol włáſny, y należące do niego Ziemie iáko; Gráfſtwo Bregentzkie, Pluteńſkie, Felkirkſkie, y Sonnebergſkie. Ma Miáſtá znácznieyſze: Inſpruk, Hall, Bregentz, Meran, Trydent, Brixen, y Bulſano.

INSPRUK Miáſto Stołeczne ma Moſt wielki nád Innem, nie obmurowáne, ále wielkie y piękne, ulicámi pięknie y ſzerokiemi przyozdobione, y dwiemá Zámkámi, iednym w mieſcie, drugim ná ſkále. Záſzczyca ſię też y Rezydencyą Gubernátorá Prowincyonálnego, y Regencyi. Rátuſz tuteczny godzien widzenia, gdzie iedná gáleryá ieſt złotym dáſzkiem pobita. Páłác tákże Xiążęcy eltymowány z Obrázow, y ogrod przy nim pięknemi Fontánnámi oblany. Collegium Jezuickie bárdzo wſpániáłe, y náyciekáwſze do widzeniá, y Koſcioł S. Fránciſzká, gdzie wiele ieſt nádgrobkow Cesárzow rożnych. Przy tym Mieſcie ieſt ná iedney niedoſtępney ſkále Paſſyá, álbo Krzyż drewniány, ktory tám ieſt poſtáwiony ná pámiątkę Hiſtoryi, o ktorey támeczni ludzie czynią relácyą: Jákoby tám Maxymilian Ceſarz pod czás Łowow miał ſię był zágonić zá jeleniem, ták; że nie wiedział sám, iák ſię tám doſtał ná tę przykrą ſkáłę, z ktorey żadną miárą znisć nie mogł, y iuż po dwoch dniách począł ſię ná śmierć gotowáć, ále Młodzieniec mu ieden pokazáwſzy ſię przeprowádził, y zniknął, oddáwſzy w ręce Dworſkim ſzukáiącym Páná, gdzie ſię podział.

MERAN nád Adygą przedtym Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia, zámykáiącego ná ten czás w ſobie Tyrol, y część Báwaryi. Należy do Domu Auſtryáckiego, ktory oprocz Tyrolu trzyma ieſzcze przy Iſtryi: Pedanę, Piſino, Coſtiac, Polanę, S. Witá, y Tryeſt nád Morzem Adryátyckim, gdzie ten ieden Port ma Auſtryá, y iednę część w Frywolu.

BISKUPSTWO BRYXENSKIE.

TO Biſkupſtwo graniczy z Arcybiſkupſtwem Saltzburgſkim, z Tyrolem, Trydentem &c. S. Kaſſyan ie fundował Roku 360. zá Damazá I. Papieżá, y poſtánowił Stolicę Biſkupią w Sybione Mieſcie Reckim, ále potym S. Albin ie przenióſł do Bryxenu, zbogácone potym od rożnych Pánow. Biſkup tuteczny ieſt Pánem, y Xiążęciem Imperyálnym. Kray bárdzo gorzyſty, ále obfituiący w winá dobre.

BRYXEN Miáſto Stołeczne, przedtym wolne, teraz podległe Biſkupowi, od czáſow Wenceſłáwá Ceſárzá, nie ma nic oſobliwego nád Koſciół Kátedrálny, y Akádemią.

BISKUPSTWO TRYDENTSKIE.

TO Biſkupſtwo ieſt między Tyrolem, y Weneckim Páńſtwem, położone między bárdzo wyſokiemi gorámi, w zbożá nie ták obfituie, iáko w winá bárdzo dobre. Ten Kray po pánowániu Rzymſkim podlegał Gotom, Lombárdom, ále przyłączony do Ceſárſtwá, od ktorego ie odłączył Ceſarz Wenceſłáw, y dał ie Grzegorzowi Papieżowi Roku 1377. á teraz należy do włáſnego Biſkupá. Ma Miáſtá oſobliwſze; Trydent, Bolſáno, Perſonoro, Wewmark, Rywa, Torbelo, Roweredo, Lodrono, y Madruk.

TRYDENT Miáſto Stołeczne nád Adygą, nád ktorą ma Moſt w zdłuż 140. krokow, bywáło Imperyálne dziś podległe Biſkupowi, nie wielkie, ále dość piękne, y przyozdobione wielą Koſciołow, iáko y Kátedrą, y Páłácem Biſkupim przy iedney gorze, przyozdobionym ſztukámi málárſkiemi. Biſkup tuteczny ieſt Xiążęciem Imperyálnym, y Sufryálnym, frágánem Akwileyſkiego Pátryárchy, Kápitułá iego powinna bydź nápełniona Kánonikámi Szláchtą.

Wſłáwione to Miáſto Concilium Generálnym oſtátnim, ktore záczęło ſię Roku 1545. á ſkończone Roku 1569. pod trzemá Papieżámi agitowáne. Ná tym Synodzie Marcin Luter był kondemnowány, ktory zábiwſzy ſwego Kompáná zoſtał Auguſtyánem w 22. Leciech, w Exforcie, á Roku 1505. Doktorował ſię w Akádemii Wittembergſkiey, y począł iuż rozſiewáć kąkol, á przy protekcyi Xiążąt Sáſkich apoſtatował, ożeniwſzy ſię z Zákonnicą iedną, ktorego gdzie indziey wolno czytáć obſzerniewſze bezecne życie, y errory, ktore do tąd náſláduią ci, ktorym ciáło y ſwiát ieſt milſze, iák Bog, przez co im miło pátrzyć ná Niebo, ále nie dla nich, iáko ſam Marcin Luter ich wielki Prorok, y Pátryárchá zeznał, ktorego życzyłbym odſtąpić złego zdánia, á náypoczciwſzey między poczciwemi Wiárámi ſię chwycić. Kálwin tákże ná tym Synodzie y iego errory były potępione, y wſzyſcy nowi Heretycy.

BOLSANO nád Eyzachem Miáſteczko w iármárki ſłáwne y w winá bárdzo dobre.

BOHE-

BOHEMIA.

Albo

KROLESTWO CZESKIE.

OPinie ſą niezliczone Páńſtwá tego od iákiego Národu było mieſzkáne przed przyſciem Czechá w te Kráie, iedni twierdzą ze od Niemcow, drudzy że od Boyenow, ktorzy Roku 470. od Rzymu, wygnáni od Rzymiánow z Goli Cyzalpińſkiey tu uſzli y tu ſię uſtánowili; inni że było mieſzkáne od Boyenow, ludzi przychodnich z Burbonii, ktorzy ſię tu uſtánowili pod władzą SEGOWESKA Xiążęciá Golſkiego. Jednák z kąd z tąd, przychodni Národ, náypewnieyſza że był mieſzkány od Niemcow, zwánych Boyenow, bo y náſi Hiſtorycy upewniáią, że iuż ten Kray zwał ſię *Boyemia*, czyli *Boëmia*, ná ten czás kiedy CZECH záłożył ſobie, y ufundował tu Páńſtwo, iáko Gwagnin y Kromer obſzerniey piſzą, y cytuią Autorow.

CZECH tedy y LECH Bráciá rodzeni z Woyſkiem náypierwey w te Kráie wtárgnąwſzy, rządzić ſię trybem woiennym poczęli, przywłaſzczywſzy ſobie, á ráczey podbiwſzy Boëmią, y to miáło bydź Roku P. 540. czyli 550. bo y o czáſie Autorowie dyſputuią. Z kąd záś, y z iáką Nácyą, y Potencyą ciż Bráciá Wodzowie tu przyſzli, wolno przeczytáć obſzerniey Polſki opiſánie. Ják tedy ciż Wodzowie poczeli ſię mocnić w wiele obſzernych Kráiow, ták podział między ſobą uczynili. CZECHOWI doſtáłá ſię Boëmiá, á LECH w Polſzcze oſiádł. CZECH uſtánowiwſzy ſwoy Rząd w Páńſtwie ſwoim, y oſádziwſzy Kray włáſnym Słowáckim Národem, Kolonie záłożywſzy nowe, Kray ná ten czás láſámi zároſły wyronáwſzy, y wyczyſciwſzy, zoſtáwił po śmierci ſwoiey Rząd KROKUSOWI Synowi ſwemu, według iednych, według innych záś, że ten KROKUS był obrány od Czechow zá Wodzá po śmierci Czechá podczás Interregnum długiego. Ten Krokus Práwámi opátrzył Páńſtwo, pánował lát 39. zoſtáwił 3. Corki, z ktorych náymłodſzey zoſtáwił Rząd Páńſtwá. Tá rządziłá przez 9. lát, ktorey Czechowie przydáli 12. Rádnych Pánow dla aſſyſtowánia wſzelkim decyzyom. Czechowie iednák utęſknieni bez Wodzá pozwolili LIBUSSIE obráć ſobie męża; tá zezwoliłá z tą kondycyą á żeby iey włáſny koń był puſzczony wolno w pole bez uzdeczki, czyli bez muſztuká, y przed kimby ſię záſtánowił máiącym táblicę żelázną, ten miał bydź iey mężem; w tym koń puſzczony, záſtánowił ſię przed Przemyſłáwem ná ten czás oráiącym, ktorego lemieſz miał znáczyć táblicę, y Libuſſa záraz wzięłá go ſobie zá męża. Ten PRZEMYSŁAW oſádzony ná Tronie Práwá nowe uſtánowił Roku 660. ktore były exekwowáne áż do Károlá IV. Ceſárzá. Zá pánowánia Libuſſy białegłowy wiele władnely wolą ſwoią, Orężow záżywáły, Mężow ſobie obieráły; ſtroiu Męſkiego záżywáły, á ná oſtátek zrebellizowáły, y woynę Przemyſłáwowi wypowiedziáły, ále ie zwyciężył y Pryncypáłkę ich poimał WLASTĘ czyli Wlaſtyſłáwę. Po śmierci iego Roku 676. Syn iego NEZAMIL náſtąpił; po ktorym Sukceſſorowie pánowáli áż do BOZYWOIA, ktory Chrzeſciáninem zoſtał Roku 966. Po Bożywoiu Syn BOLESŁAW, Ottonowi Ceſárzowi hołdowáć począł. Po nim SPINGUS, á po tym WŁADYSŁAW I. koronowány Krolem Czeſkim Roku 1086. po nim WŁADYSŁAW II. inweſtyowány Krolem Czeſkim od Henryká IV. Ceſárzá Roku 1090. y odtąd Ceſárze Rzymſcy uzurpowáć ſobie poczęli inweſtyturę Kroleſtwá Czeſkiego. Po Władyſłáwie II. Sukceſſorowie y Liniá Czechá czyli Przemyſłáwá pánowáłá áż do WENCESŁAWA V. zmárłego Roku 1307. Po śmierci iego Henryk Xiąże Káryntyiſki Sioſtrę Wenceſłáwá máiący zá żonę intronizował ſię, ále od Rudolfá I. Ceſárzá wygnány, á inweſtyowány Ján Luxemburgſki záſłubiony z młodſzą Sioſtrą Wenceſławá. Tá Liniá Janá Luxemburgſkiego pánowáłá od Roku 1312. áż do Roku 1438. zákończona ná Zygmuncie. ZYGMUNT Corkę iednę máiący wydał zá Albertá Xiążęciá Auſtryáckiego, ktory tylko Rok pánował, y Syn iego WŁADYSŁAW w młodym wieku umárł trzecią Linią zákończywſzy. CZECHOWIE po zákończoney ſukceſſyi obráli ſobie Krolá z Fámilii Grafow Czeſkich JERZEGO PODZIEBRASKIEGO Protektorá Herezyi Huſſytow. Po iego śmierci Roku 1470. obráli WŁADYSŁAWA Syná Ka-

zimierzá IV. Królá Polſkiego Jagellończyká urodzonego z Corki Albertá II. Cesárzá; tego Syn Ludwik II. zginął w bátálii Mocháckiey bezpotomnie, zoſtáwiwſzy rodzoną Sioſtrę, z ktorą ſię ożenił Ferdynand I. Ceſarz wziąwſzy z nią w Poságu Węgierſkie, y Czeſkie Króleſtwá. Od tąd te obádwá Króleſtwá doſtáły ſię w Dziedzictwo Domowi Auſtryáckiemu.

Roku 1620. Stány Czeſkie poczęły myśleć o przywroceniu wolności ſwoiey przez wznieconą rebellią pod władzą y protekcyą Pálátyná Reńſkiego Heretyká y Huſſyty, ále Ferdynánd II. Ceſarz znioſł go ná bátálii pod Prágą, gdzie Stány Czeſkie zgromione, Dziedzictwo ugruntowáne, Religiá Huſſytow znieſiona, á Kátolicka utwierdzona.

Krol Czeſki zárowno z Elektorámi uznáie Cesárzá zá Páná, y iemu hołduie, iáko Pierwſzy Elektor, y Podczáſzy wielki Imperyálny, aſſyſtuie, y ma mieyſce pierwſze y Votum po Elektorách Duchownych, ná Elekcyi Cesárzow lub Krolow Rzymſkich, przez ſiebie, lub przez Báроná Limburgſkiego Dziedzicznego ſwego Wikáryego, y prezentuie nowemu Elektorowi iábłko. Poſyła Deputátow ná Seymy Imperyálne, gdzie mu pozwolone mieyſce dla Deputátow Roku 1708. wraz z Xiążętámi Brunſwickiemi, iednák Páńſtwo Czeſkie między Cyrkuły Niemieckie nie wchodzi.

KROLESTWO CZESKIE Rządzi ſię właſnemi Rádámi poſtánowionemi od właſnych Krolow.

Pierwſza Rádá Wielka Koronná gdzie prezyduie Wielki Sędziá Czeſki, álbo Burgrábiá przy aſſyſtencyi 18. Rádnych Pánow, y wielu Aſſeſſorow. Drugá Rádá Sprawiedliwości czyli Trybunał, gdzie prezyduie Wielki Márſzáłek Czeſki. Trzecia Kámerá álbo Sąd decyduiący potoczne Sprawy, y intereſſá, Záſtáwow, y kupná Dobr &c. Czwarty Trybunał nowo erygowány gdzie appelluią Niemcy w intereſsách Dobr ſwoich. Piąta Kámerá intereſſá grániczne decyduiąca, y te máią ſwoich Prezydentow od Dworu náznáczonych. Szoſta Káncellárya Koronna, ále záwſze ieſt przy Dworze.

Krol ſię koronuie przy zgromádzonych Stánách Czeſkich, iákoż teráźnieyſzy Károl VI. Ceſarz ták był koronowány w Prádze. Tákże przy zgromádzonych Stánách ſtánowi Podátki y Táxy &c.

STANY Czeſkie łączą ſię z Duchowieńſtwá, Xiążąt, Grafow, Szláchty, y Mieſzczánow.

Arcybiſkup Prágſki ieſt Prymáſem Czech y *Legatus Natus* Stolicy Apoſtolſkiey, ma Suffragáná ſwego Biſkupá Ołomunieckiego, y pretenduie Wrocławſkiego, ále ten záwſze był y bydź powinien Suffragánem Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego. Ma przytym to Króleſtwo wielá Xiążąt, Elektorow, y Pánow hołduiących ſobie, iáko Elektor Sáſki, Brándeburgſki, Báwarſki, Xiążętá tychże 3. Domow, Xiążętá Wirtembergſcy, y wielu innych, ktorzy tu máią właſne Dobra. Zámyka w ſobie Markizát Moráwſki, Luzácki, y Xięſtwo Sląſkie. Graniczy ná Wſchod z Wielką y Máłą Polſką, ná Pułnoc z Brándeburgią, ná Záchod z Elektorátem Sáſkim, Markizátem Miſniſkim y Kulembáchſkim, ná Południe z Auſtryą, Báwaryą y częścią Węgier. Kray ten ieſt náywyżſzy w Europie, Rzeki żadney nie przyimuie, ále ich wiele wydáie z ſiebie, oſobliwie Elbę, Odrę, Wiſłę y Morawę. Powietrze ma zimne, ále nie ze wſzyſtkim zdrowe. Gruntá ma tłuſte y żyzne, obfituiące w zbożá wſzelákie, páſtwiſká, ſzáfrány, y winá. Ma Gory bogáte w złoto y ſrebro, ále dla wielkiego koſztu ich nie robią, przytym obfituiące w ołowie, moſiądze, kámienie wſzelkiego koloru nákſztáłt Oryentálnych. Rzeki, ſtáwy obfituią wiele w Ryby. Láſy w zwierzyny wſzelákie, niedzwiedzie, jelenie, zubry, sárny, liſy &c. Bydłá, y koni miernych ále prácowitych wydáie wiele z ſiebie.

To Króleſtwo dzieli ſię ná Czechy Właſne, Morawę, Luzacyą, y Sląſk.

CZECHY WŁASNE.

TA Prowincyá ieſt náyznácznieyſza w Króleſtwie, y náyzáchodnieyſza, gorámi nápełniona y ográniczona, oblána Rzekámi znácznieyſzemi Elbą, Muldawą, Egerem, y Miza.

Dzieli ſię ná 18. Powiátow to ieſt ná 15. Cyrkułow, y 3. Ziemie náзywáiące ſię od właſnych Miáſt Stołecznych. Cyrkuł tylko Moldáwſki náзywa ſię od właſney Rzeki Moldawy. Cyrkuły záś ſą te: Muldawa, Prága, Leytomeryc, Boleſław, álbo Bunczel, Chrudyn, Czaſlaw, Bechin, Czaurcyn, Prahatycz, Beraun, álbo Podberdevk, Rakonicz, Schlani, Sacz, y Pilzen. Trzy Ziemie záś ſą: Gráſſtwo Glatz, przedtym nále-

náleżące do Sląſká, y ziemie Elubogen, y Egra dependuiące przedtym od Báwaryi. Tyleż Miáſt ieſt Stołecznych, y wiele innych w tym Páńſtwie ludnym.

PRAGA Miáſto Stołeczne cáłego Kroleſtwá, y náywiękſze w Niemczech wſpániáłe y ludne rozdzielone ná 3. Miáſtá. Stára y Nowa Prágá ná Wſchod Rzeki, á Máłá Prágá złączona z Nową Moſtem ná 24. Arkádách ná Rzece Moldáwie ná Záchod, ná tym Moſcie obſzernym y długim ſą Statuy liczące ſię 27. wſpániáłe, y Krzyż we ſrodku wyzłocony. W máłey Prádze Páłác ieſt Krolow Czeſkich, lub Zamek ná gorze, przy nim Koſcioł Metropolitáńſki záſzczycony grobem S. Wenceſłáwá Krolá Czeſkiego, y S. Janá Nepomucená Kánoniká Prágſkiego, przyozdobionemi wielkiemi ſkárbámi. Bliſko Kátedry ieſt nie wielki y ubogi Koſciołek S. Woyciechá, w ktorym Czechowie twierdzą, że ma bydź Ciáło tego Swiętego, ále ſię mylą, bo to Ciáło ieſt złożone w Gnieznie. To Miáſto ma ſwego Arcybiſkupá erygowánego przez Klemensá VI. zá inſtáncyą Károlá IV. Cesárzá, záſzczycone Akádemią ſłáwná fundowáną od tegoż Cesárzá Roku 1360 ále oſzpecona náuką fálſzywą Janá Husá Rektorá ſwego, y Hieronimá Dyſcypułá iego z Prági urodzonego, ktory był ſpalony zá ſwoie fálſze R. 1416. Przyozdobione tákże Collegium Jezuickim ſłáwnym ná cáłą Europę w ſtrukturze, wſpániáłości y wielkości ſwoiey, procz ktorego ſą y inne dwá Collegiá Jezuickie, y innych wiele Kláſztorow, y Koſciołow wſpániáłych. Zwáne od dáwnych to Miáſto *Caſurgis, Marobudum, Dubiemum &c.* Náywięcey záś ſłynie w náuki.

LEYTOMERYC nád Elbą ma ſwego Biſkupá fundowánego przez Alexándrá VII. P.

KENIGSGRATZ nád Elbą ma tákże ſwego Biſkupá.

CZASLAW nád Rzeką Chrudymſki wſłáwione grobem Janá Szyſzki, Wodzá Huſſytow, ktory ſtráciwſzy obádwá oká w rożnych okázyách, wiele iednák bátálii odpráwił ſlepy, y wiele Miáſt attákował.

GLATZ Miáſto Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia nád Niſſą y Steyną obronione Cyttádellą. Po deceſſie Grafow ſwoich przyłączone do Korony.

EGRA nád Rzeką tegoż Imienia Miáſto obronne y zmocnione Cyttádellą.

LUZACYA náleżáłá náypierwey do Miſnii, pod Imieniem Márgrábſtwá, á Roku 1355. przyłączona do Korony Czeſkiey, R. ále 1620. záſtáwiona od Ferdynándá II. Cesárzá Janowi Jerzemu I. Elektorowi Sáſkiemu zá 7000000. expendowánych ná uſługę Cesárſką ná Woynie Czeſkiey, o tey Prowincyi wolno wyżey czytáć pod Sáxonią.

S L Ą S K.

TO Xieſtwo rowno z Polſką ufundowáne, y záwſze przed 300. lat z nią złączone było; ále po śmierci Boleſłáwá Krzywouſtego Xiążęciá Polſkiego R. 1140. Władyſłáwowi Synowi iego ſtárſzemu pierwey Monárſze Polſkiemu, ále od Bráci detronizowánemu dla honoru iego utrzymánia dáne y pozwolone. Po iego śmierci Synowie 3. podzielili ſię tym Xieſtwem, Boleſłáwowi doſtáło ſię Xieſtwo Wrocłáwſkie, Mieciſłáwowi Ráciborſkie, y Opolſkie, á Powiáty Głogowſki y Kroſnieńſki Konrádowi. W tym záś podziále ſprzyſięgli ſię Stánom Rzeczypoſpolitey Polſkiey, iáko záwſze mieli bydź wierni Polſkim Monárchom, y aſſyſtowáć Rádom, y Woynom Rzeczypoſpolitey z obligacyą nie alienowánia żadnego káwáłká ziemi od Kráiow iey podległych, y bydź záwſze Xiążętámi Polſkiemi, iákoż przez długi czás byli wiernemi Oyczyznie, bo R. 1180. ná Seymie Łeczyckim znaydowáli ſię, R. 1222. aſſyſtowáli Leſzkowi Białemu, Monárſze Polſkiemu, wraz z Konrádem Xiążęciem Mázowieckim ná Woynie przeciw Pruſom, R. 1226. Henryk Brodáty Xiąże Wrocłáwſki aſſyſtował Seymowi w Gąſawie zgromádzonemu z Stánow Rzeczypoſpolitey przeciw Swętopełkowi Xiążęciu Pomorſkiemu, ktory zdrádą ten Seym náiechał, wiele krwi rozlał, Leſzká białego Monárchę zábiwſzy, y Henryk ledwie żywo uſzedł zrániony. Tenże Henryk Xiąże Wrocłáwſki był Opiekunem Boleſłáwá Pudyká. Po tego śmierci Roku 1242. Henryk Pobożny Xiąże Wrocłáwſki, Syn Brodátego miał Komendę Woyſká Polſkiego przeciw Tátárom, y pod Legnitzą mężnie przeciw nim woiuiąc zginął. Y do tąd Xiążętá Sląſcy wiernie ſłużyli Oyczyznie.

SCYSSYE potym Polſkich Xiążąt y Sląſkich pokazáły drogę Krolom Czeſkim do nábycia Sląſká, á náypierwey zá Boleſłáwá Pudyká Ottocarus Krol Czeſki Opáwę opánował, potym Henryk zwány *Probus* Xiąże Wrocłáwſki złączywſzy ſię z Czechámi, przymuſił Kázimierzá Xiążęciá Opolſkiego, że muſiał y ſiebie y Xieſtwo ſwoie poddáć y przyłączyć do Kroleſtwá Czeſkiego R. 1289. Zá Władyſłáwá záś Lokietká Xiążęciá Polſkiego

ſkiego Synowie Henryká Probusá Trzech poczęli ſię kłocić o podział po śmierci Oycá ſwego, y Boleſław z Władyſławem konſpirácyą podnieśli przeciw ſtárſzemu Henrykowi z działu Xiążeciu Wrocławſkiemu, wſparci potencyą Janá Luxemburgſkiego Królá Czeſkiego, ále Henryk przy Potencyi Polſkiey Władyſłáwá Łokietká złomał złość Bráterſką, potym iednák ułágodzony od Janá Krolá Czeſkiego, zámienił mu Xięſtwo Wrocławſkie zá Kloſko, tymże ſpoſobem Władyſław y Boleſław przyłączyli mu do Korony Czeſkiey, Xięſtwo Legnickie y Brzeſkie, y od tąd Sląſk odpadł od Polſkiey przyłączony do Czeſkiego Kroleſtwá, ále tylko Domowi Luxemburgſkiemu ſłużący, y to ieżeli ſpráwiedliwe te donácye y awulſye bez konſenſu Stánow Rzeczypoſpolitey, ſąd przy godnych Statyſtách niech będzie. Kazimierz Krol Polſki te Donácye potwierdził, ále tylko ſłużące Janowi Luxemburgſkiemu, y Synowi iego Karolowi, ktorych iuż Dom záginiąny. Czyli iednák mogłá bydź tá Donácyá z niewiádomością Rzeczypoſpolitey, ile że tá Prowincyá nie byłá od Polſki záwoiowána, ále włáſna, y rowno z Polſką ufundowána przy godnych Statyſtách Decyzyą zoſtáwuię: ile że iuż po złączeniu ſię z Koroną Czeſką Xięſtwá Slaſkiego R. 1344 Kazimierz W. Krol Polſki odebrał iák ſwoię Ziemię Schowſka, Xięſtwo Siewierſkie Zbigniew Oleſnicki Kárdynał y Biſkup Krákowſki kupił, y przyłączył do Polſki nábywſzy donácyi od Xiążąt Teſzyńſkich, Xięſtwo Zátorſkie y Oſwiecimſkie tákże odebráne do Korony Polſkiey. Władyſław Jagello Krol Polſki z Wenceſłáwem Cesárzem z tą kondycyą záwárł Pokoy, że iáko Xiąże Sląſki powinien mu był ná Woynę dáć przeciw káżdemu nieprzyiacelowi 600 Káwáleryi z kopiiámi, y 600. z Dzidámi, ktora obligácyá ieſt opisána R. 1395. w Archiwie Krákowſkim. Temuż Krolowi przeciw Kryżákom R. 1414. muſieli aſſyſtowáć ná Woynę Bernád Opolſki, Konrád Oleſnicki, Wenceſław Zegáńſki, Jan Lubieńſki, Wenceſłáw Opáwſki, Xiążętá Sląſcy. Zygmunt Ceſarz y Krol Czeſki temuż Władyſłáwowi ofiárował Agatę żonę Wenceſłáwá Krolá Czeſkiego Wdowę, y z nią reſtytucyą Sląſká w poságu, o czym Legácye ſwiádczą R. 1421. Tegoż Władyſłáwá Syn Kázimierz proſzony od Czechow zá Krolá, ktory ſię ożeniwſzy z Elżbietą Albertá Auſtryáckiego, y Krolá Czeſkiego Corką, był Krolem Polſkim, á po śmierci Władyſłáwá Brátá Elżbiety, táż Elżbietá Krolá Kázimierzá żoná, przyznána zá Dziedziczkę od Czeſkich Stánow, w Liſcie od nich pisánym R. 1467. do Kázimierzá, y Synowie Kázimierzá zá Dziedzicow przyznáni. Potym też sáme Stány R. 1471. ná Seymie Kutnieńſkim, przez Legácyą uproſili Władyſłáwá Syná Kázimierzá, ná Kroleſtwo Czeſkie iáko Dziedzicá, iednoſtaynie go obráwſzy, iákoż tenże Władyſław Poſſeſſyą Kroleſtwá odebrał, pánował długo, á po śmierci Dziedzictwo zoſtáwił Ludwikowi Synowi, po tego śmierci Máryá Corká iego, wnioſłá Dziedzictwo w Dom Ferdynándá I. Cesárzá, y od tąd ucichłá pretenzyá, á Sląſk przyłączony do Czeſkiego Kroleſtwá, y z nim do Domu Auſtryáckiego.

Tá Prowincyá grániczy ná Záchod z Czechámi, y Luzácyą, ná Pułnoc z Brándeburgią, ná Wſchod z Polſką, á ná Południe z Morávą. Oblana wielą Rzek oſobliwie Odrą, ktora ią w zdłuż oblewa. Kray ma ludny, gruntá uprávne, żyzne, y obfituiące w zbożá wſzelákie y páſtwiſká. Ma gory zwáne Ryzenberg, w ktorych ſię znaydowáć ma złoto y ſrebro, ma kuźnice żelázne, miedziáne, cenowe, Huty Skláne, Láſy zwierzyn pełne, Mánufáktury wſzelkie, procz iedwábiow, iednym ſłowem, Kray náylepſzy, náyludnieyſzy w Páńſtwách Auſtryáckich.

Rząd Sląſki podobny ieſt iáko y w Czechách, y kiedy podátkow nowych potrzebuie Ceſarz, to ſię zieżdżáią Stány Sląſkie, y uchwaláią ſummę. Te záś Stány łączą ſię z Xiążąt Sląſkich, z Officyáliſtow w Dobrách Cesárſkich, y z Szláchty &c. Dzieli ſię Sląſk ná dwie części Generálne.

Wyżſzy Sląſk zámyka w ſobie 9. Xięſtw, zwánych od Miáſt ich Stołecznych: iáko; Teſzyn, Raciborz, Opawa, Jegendorff, Opole, Gradek álbo Niſſa, Monſterbek, Brzeg, y Swidnica.

Niżſzy Sląſk zámyka w ſobie 8. Xięſtw, biorących imię od Miáſt Stołecznych, iáko; Wrocław, Oleſnica, Olawa, Lignica, Jawer, Głogow, Sagan, y Kroſna. Przytym zámyka w ſobie Baronie Trachenberg, Milicz, y Wartemberg, álbo Sycow. Xięſtwo Kroſnienſkie do Brándeburczyká należy. W tey Prowincyi Sląſkiey ieſt wiele Szláchty, ále y Miáſtá regulárnie ufortyfikowáne.

WROCŁAW Miáſto Stołeczne nád Odrą Rzeką Portową náybogátſze w Niemczech z przyczyny Odry wygodną defluidácyą ſprowadzáiącey wſzelkie Kupiectwá, y wyprowadzáiącey do Morzá, náwięcey záś płotnámi cienkiemi hándluie, y w wſzelákiego Rzemieſlniká obfituie, á náywiecey ſię bogáci z pogránicznych Páńſtw Polſkich. To Miáſto rządzi ſię ná Formę Rzeczypoſpolitey lubo uznáie Cesárzá zá Páná: Mágiſtrát cáły Luterſki, iáko y kupcow więkſza połowá, Koſcioły náywſpánialſze S. Magdáleny

leny, y S. Zofii trzymáią Lutrzy; w Kośćiele S. Mágdáleny obligowáni ſą záwſze wraz z Predykántámi ſpiewáć *Salve Regina*, w Kośćiele záś S. Zofii pokázuią w Wielki Piątek wſzyſtkie Myſteria Męki Páńſkiey bárdzo ſzácowney roboty. W Mieśćie tym ieſt y Kátolikow wiele, ma ſwego Biſkupá Suffragáná Metropolii Gnieznieńſkiey, ma y Kátedrálny Kośćioł ná Przedmieśćiu z dwiemá Wieżámi wyſokiemi wſpániáły, ma y Collegium Jezuickie nowo wyſtáwione, y Kośćioł wewnątrz wſzyſtek mármuryzowány, y przy nim ſzkoły czyli Akádemiá nowo erygowána ſtruktura bárdzo wſpániáła pod Herbámi Leopoldá Ceſárzá, ma y innych wiele Kláſztorow, Kośćiołow &c. Miáſto mocno ufortyfikowáne oſobliwie od Polſki nád Odrą, ulice ma ſzerokie y proſte, Páłáce, Kámienice wſpániáłe, záſzczycone częſtą Rezydencyą Xiążąt, Grafow, á uſtáwiczną Gubernátorá zwánego Oberámtá. Károl IV. Ceſarz podobał ſobie wiele to Miáſto, y on ie roſprzeſtrzenił, nádáwſzy mu wiele Przywileiow y Prerogátyw. O milę od Wrocłáwiá ieſt Miáſtecko názwánę PSIE POLE, ná tym sámym mieyſcu gdzie Bolesław Krzywouſty Monarchá Polſki wygrał znáczną bátálią przeciw Henrykowi V. Ceſárzowi, ták że ledwie sám Ceſarz uſzedł, á ná tož sámo mieyſce po wygráney wielkie ſtádá pſow námnożyło ſię ná pożárcie trupow pozábiiánych, y od tąd mieyſce to Pſim polem názwáne.

Jeſt tu w tym Páńſtwie y wiele innych Miáſt, iáko BRZEG Fortecá mocna nád Odrą, OPOLE, LIGNITZA, gdzie ieſt Akádemiá dla młodzi exercytuiących ſię w ięzykách, w Trybách woiennych, y Káwálerſkich.

NISSA Miáſto piękne, y przyozdobione Collegium Jezuickim bárdzo wſpániáłym.

BYCZYNA Miáſteczko nie wielkie, ále wſłáwione bátália wygráną Janá Zámoyſkiego Kánclerzá y Hetmáná Polſkiego Roku 1588. 25. Styczniá przeciw Máxymiliánowi Xiążęciu Auſtryáckiemu, ktorego tám w niewolą wziął, o czym wolno czytáć pod Zygmuntem III. Krolem Polſkim.

To Miáſto miáło ſwego Biſkupá, ále przenieſiony wraz z Kátedrą do Wrocławiá.

Xięſtwo Sląſkie y Miáſtá większą połową ſą zárážone Sektą Luterſką.

TRZEBNICA Mieyſce o 3. mile od Wrocławiá, wſłáwione Kláſztorem wſpániáłym fundowánym od Henryká Brodátego Xiążęciá Wrocłáwſkiego z wyposáżeniem ná 1000. Oſob, Kośćioł záſzczycony Grobem y Ciáłem S. Jádwigi, ktorá tu umárłá iáko weſpoł Fundátorká, kiedy ſię Henryk pytał Xieni pierwſzey, czyli iuż byłá kontentá z poságu, odpowiedziáłá Sląſkim terminem: Treba nic; y od tąd Trzebnicą názwáne Mieyſce.

MORAWA.

TA Prowincyá trzymána od Márkománow, ſzczyciłá ſię włáſnemi Krolámi, á potym iák przyłączona do Korony Czeſkiey, ták odmieniona byłá ná Xięſtwo dla Tytułu Krolewiczow Czeſkich, á potym odmieniona ná Márkizát, y do tych czás ſię nim intytułuie. Graniczy z Auſtryą, Czechámi, Sląſkiem y Węgrámi. Kray ma gorámi nápełniony, ále w winá obfituiący, w zbożá, páſtwiſká, y lásámi opátrzony. Oblany wielą Rzek, oſobliwie Moráwą, od ktorey bierze Imię ſwoie, y wielą iezior.

Dzieli ſię ná 5. Cyrkułow pomnieyſzych, ktorych w káżdym poſtánowiona Juryſdykcyá od Dworu, ták iáko w Czechách, y Sląſku. Ma Miáſtá znácznieyſze Ołomoniec, Bryn, Hradyſz, Znaim, Iglaw.

BRYN Miáſto Stołeczne, y ufortyfikowáne nád Rzeką Swartą, záſzczycone zgromadzáiącemi ſię tu Stánámi Moráwſkiemi, y Rezydencyą Biſkupá Ołomonieckiego.

OŁOMONIEC Miáſto ma ſwego Biſkupá, y Kátedrę wſpániáłą, przyozdobione Collegium Jezuickim wſpániáłym, y pięknym, zmocnione Cyttádellą, y ufortyfikowáne, Szwedom ſię poddáło, ktorych Ceſárſcy nie mogli potym dobyć dopiero przez Pokoy Munſterſki oddáne.

NYKILSBURG o 6. mil od Wiedniá przyozdobione Zamkiem Xiążąt támecznych, w ktorego Sklepie podziemnym ieſt ták wielka kufá winna, ná ktorey wyſokość po 22. gradusách trzebá wchodzić, y ná niey może 6. pár Oſob táńcowáć.

RZĄD DUCHOWNY w NIEMCZECH.

NImieckie Páńſtwá nie zupełnie były od Rzymián záwoiowáne, tylko nád Dunáiem y Renem, gdzie były uſtánowione Prowincye 2. Germániczne, y dwie Recye Belgiczna, y Noryczna. W tych sámych też byłá Wiárá S. záſzczepiona w III. y w IV. Wieku, y Metropolie były erygowáne, o czym niżey. ATTYLLA y inne Nácye Pogáńſkie zruynowáły to wſzyſtko w V. y VI. Wieku. S. Bonifácyuſz, y wielu Miſſyonárzow Fráncuſkich y Angielſkich dopiero w VIII. Wieku wſkrzeſili Wiárę S. przy mocney Protekcyi Károlá Wielkiego Ceſárzá, ktory ſię w Báwaryi, á potym áż w Sáxonii opárł, przywrocił dáwne Prelátury, náwrocił wſzyſtek ten Kray do Ewángelii, y był pierwſzym Cesárzem Záchodnim. Ták Károl Wielki iáko y iego Sukceſſorowie, wielce byli pobożni y pokorni Stolicy Apoſtolſkiey; ále iák Koroná Cesárſka weſzłá w Dom Niemiecki, ták y powágá Pápieſka zmnieyſzona, bo iák Cesárze chcieli ſię mieſzáć do Elekcyi Papieżow, ták y Papieże do Elekcyi Cesárzow, co było przyczyną przez długi czás wielkich kłotni. Ale Dom Auſtryácki doſtáwſzy Korony Cesárſkiey inſzą dyſpozycyą uczynił, bo Elekcyą Papieżow zoſtáwił wolney Kárdynáłow dyſpozycyi w Conclave, á Elekcyą Cesárzow wolną zoſtáwił Elektorom.

Fáłſze potym Heretyckie náſtąpiły zágęſzczone w Niemczech przez pierwſzych nieſzczęſliwych Wodzow Jáná Husá, Zwingliuſzá, Lutrá, Kálwiná, y do tąd ſą mocno wkorzenione w tych Kráiách, wſzyſtek Rząd Koſciołá Rzymſkiego odmieniwſzy.

Niemiecka Monárchiá rozdzielona ieſt ná 2. Stány. Pierwſzy dependuiący od Imperium, zámyka w ſobie 10. Cyrkułow, o ktorych wyżey. Drugi záś nie dependuiący zámyka w ſobie Czechy, Szwayczary, Hollandyą, álbo niżſze Prowincye Proteſtáńckie y Kátolickie. W Cyrkułách náyznácznieyſzy ieſt Monárchá Ceſárz, ktory iuż zániedbał koronowánym bydź przez Pápieżá. Po Cesárzu ſą Elektorowie Duchownych 3. Moguncki, Trewirſki, y Kolońſki, Swieckich Kátolikow 4. Krol Czeſki, Elektor Báwarſki, Sáſki, y Pálátyn Reńſki, (Ci dway oſtátni nie dáwno odſtąpili, Sáſki Luterſkiey, á Reńſki Kálwińſkiey Sekty) y dwoch Kálwinow Brándeburgſki, y Hánnowerſki. Po nich ieſt wielu Arcybiſkupow, Biſkupow, Opátow, Xięń, Xiążąt, Lándgrafow, Grafow, Markizow, ktorzy ſą u ſiebie abſolutámi, y deputuią ná Seymy Imperyálne. Przytym Miáſt wiele wolnych, Anzeátycznych, iednych Dyſſydentckich, drugich Kátolickich, iednym ſłowem wſzyſtek porządek piękny.

Te Cyrkuły, o ktorych wyżey były rozdzielone áż do VI. Wieku ná 6. Prowincyi Koſcielnych pod Metropoliámi Moguncką, Trewirſką, Kolońſką, Saltzburgſką, Bremſką, y Magdeburgſką; y miáły pod ſobą, 36. Biſkupſtw. Ale te ſą wielce odmienione przez appetit Xiążąt intrát Koſciolnych, y ſą przemienione w Swieckie przez Decyzyą, y rezolucyą Lutrá y Kálwiná, czym náywięcey pociągneli zá ſwemi fálſzámi Xiążąt Niemieckich, á Pokoy Munſterſki muſiał ſtwierdzić te odmiány Biſkupſtw Roku 1648., przez ktory ubyły Prowincye, álbo Metropolie Bremſka, y Magdeburgſka. Kolońſka, záś y Moguncka pozbyły wielu Biſkupow, Saltzburgſka konſerwuie ſwoich, Trewirſka záś uſtąpiłá ſwoich Fráncyi Meckiego, Tulſkiego, y Werduńſkiego.

Arcybiſkupſtwá, y Biſkupſtwá, ktore ſię intytułuią Xięſtwámi dependuią od wolne Elekcyi Kapituł, inne záś Ceſárz poddáie.

Czechy w IX. Wieku ſzczycą ſię rozkwitłą Wiárą S. gdzie Huſſytowie, Lutrzy, Kálwini poczęli byli wiele mieſzáć, ále uſpokoieni po bátálii Prágſkiey, y odtąd Wiárá S. tám kwitnie, ma ſwego Arcybiſkupá, ktorego Ceſárz prezentuie, y inne Biſkupſtwá y Prelátury.

Szwayczáry máią tákże wielu Biſkupow obieránych od Kápituł, lubo Kráy pełny Dyſſydentow.

Niżſze Prowincye Kátolickie, teraz do Cesárzá náleżą, Hiſzpánii odięte. Proteſtáńckie záś ſą pod Imieniem Hollándyi.

* Znák

* Znák Arcybiſkupſtw, y Biſkupſtw Holenderſkich Kátolikom odebránych.

§ Znák Arcybiſkupſtw, y Biſkupſtw odebránych Kátolikom przez Pokoy Munſterſki.

✝ Znák Arcybiſkupſtw, y Biſkupſtw Kátolickich Imperyálnych.

ZEBRANIE CHRONOLOGICZNE.

MONARCHIA NIEMIECKA

Zámykáłá w ſobie przedtym.

	METROPOLIE	PROWINCYE.
w Gallii	Kolonia Trewirya	Germanica II.
	Moguncya	Belgica I. Germanica I.
we Włoſzech		Rhetia I. Rhetia II.
w Illiryku	Lork	Norica

Teraz zámyka w ſobie.

METROPOLIE	PROWINCYE
Utrecht	Hollandya
Malinia	Prowincye Kátolickie
Colonia	Weſtfalia
Brem	Wyżſza Saxonia Niżſza Saxonia Niżſzy Ren
Magdeburg Trevirya	Wyżſzy Ren Szwayczary
Moguncya	Szwabia Frankonia
Salisburg	Bavarya Auſtrya
Praga	Bohemia

	Wieki	Intraty Talery
PROWINCYA UTRECT.		
ARCYBISKUPSTWO		
* Utrecht, Trajectum Biſkupſtwo W. VII. Arcybiſk. erygowáne W. -	XVI.	
BISKUPSTWA.		
* Deventer, Deventria -	XVI.	
* Groninga - -	XVI.	
* Leuwarden, Leovardia	XVI.	
* Harlem, Harlemun -	XVI.	
* Middelburgum - -	XVI.	
PROWINCYA MALENSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Malines, Mechlinia -	XVI.	
BISKUPSTWA.		
Ruremonda - -	XVI.	

* Boſle-

	Wieki	Intraty Talery
* Boſleduc, Sylva Ducis	XVI.	
Antwers, Antwerpia -	XVI.	
Bruges, Brugæ - -	XVI.	
Gand, Gandavum - -	XVI.	
Ipres, Ipræ - -	XVI.	25000

PROWINCYA KOLONSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki	Intraty Talery
✝ Colonia - -	IV.	120000

BISKUPSTWA

	Wieki	Intraty Talery
✝ Munſter, Monaſterium	VIII.	900000
§ Minden, Minda - -	VIII.	
✝ Oſnabrug, Oſnabrucum	VIII.	60000
✝ Liege, Leodium - -	VIII.	120000

PROWINCYA BREMSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki	Intraty Talery
§ Brema Biſkupſt. W. VIII. Arcybiſk. - -	IX.	

BISKUPSTWA.

	Wieki	Intraty Talery
§ Lubek, Lubecum -	XII.	
§ Ratzeburgum - -	XI.	
§ Sverinum - -	XII.	

PROWINCYA MAGDEBURGSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki	Intraty Talery
§ Magdeburgum - -	X.	

BISKUPSTWA.

	Wieki	Intraty Talery
§ Havelsberga - -	X.	
§ Brandeburgum - -	X.	
§ Merſoburgum - -	X.	
§ Naumburgum - -	XI.	
§ Meiſnen, Miſnia - -	X.	

PROWINCYA MOGUNCKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki	Intraty Talery
✝ Moguntia - -	III.	

BISKUPSTWA.

	Wieki	Intraty Talery
✝ Worms, Vormatia - -	IV.	
✝ Spir, Spira Nemetum -	IV.	60000

	Wieki	Intraty Talery
✝ Conſtantia - - -	VI.	600000
✝ Coire Curia - -	IV.	35000
✝ Auſpurg, Auguſta Vindelicorum - -	IV.	60000
✝ Aichſtadt, Qvercetum	VIII.	120000
✝ Wirtzburg, Herbipolis	VIII.	300000
✝ Bamberga Exempt. -	XI.	180000
✝ Paderborna - . - -	VIII.	60000
✝ Hildeshemium - -	IX.	
§ Halberſtadium - -	IX.	
§ Ferden, Verda - -	VIII.	
✝ Strasburg, Argentoratum - - -	V.	180000

PROWINCYA SALTZBURGSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki	Intraty Talery
✝ Saltzburg, Juvavia	VIII.	

BISKUPSTWA.

	Wieki	Intraty Talery
✝ Vienna - - -	XIV.	
✝ Paſſaw - - -	IX.	120000
✝ Ratisbona - - -	VI.	
✝ Friſinga - -	VIII.	
✝ Brixen, Brixino - -	VIII.	120000
✝ Lavantum - -	XIII.	
✝ Gurcum - -	XI.	
✝ Secovium - -	XIII.	
✝ Neoſtadium - -	XV.	

PROWINCYA CZESKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki	Intraty Talery
Praga Biſkupſtwo W. X. Arcybiſkupſtwo. -	XIV.	

BISKUPSTWA.

	Wieki	Intraty Talery
Leutmeritz, Letomericium	XVII.	
Königsgratz, Regino-Hradetium - - -	XVII.	
Olmutz, Olomucium -	XI.	

BISKUPSTWO WROCŁAWSKIE

należy do Prowincyi Wielko Polſkiey do Metropolii Gnieznieńſkiey.

KROLE-

KROLESTWO WĘGIERSKIE.

TO Pńſtwo naypierwey Pannonią zwáne od PANNONA iednego z 20. Krolikow, ktory z Tuiſkonem w te Kráie przyſzedł ſię ufundowáć, ále tá Pannonia potym od Rzymiánow zázwoiowána byłá, y rządzona przez 327. lat, y ná ten czás zá Probuſá Gubernatorá támecznego Winnice ſtánowić poczęto, ktorych winá ſą naywyborníeyſze w Europie. Wandálowie potym przyſzedſzy tu przez 40. lat báwili zá Konſtántyná Wielkiego Ceſárzá, ktorych Gotowie przez Traktát z Grácyánem Ceſárzem uczynione z támtąd rugowáli. Hunnowie záś w 600000. Woyſká z Attylą przyſzedſzy z Turkeſztánu, wygnáli Gotow R. 401. y ufundowáli ſię w Pannonii, názwáwſzy ią od ſwego Imienia HUNGARYĄ. R. 458. Oſtrogotowie Hunnow wygnáli z Pannonii, R. záś 520. Lombárdowie Oſtrogotow rugowáli, á Roku 601. czyli 604. Rzymiánie ná odwrot odebráli, tym ią znowu Hunnowie pod władzą Sukceſſorow Attyli wydárli, y rządzili nią áż do R. 805. ktorych dopiero Károl Wielki Ceſárz wygnał, y w cále wykorzenił. Dywizye potym Kłotnie y Scyſſye w Páńſtwách Imperyálnych pokazáły drogę Hunnom, że kiedy Otto Ceſarz z Fráncuzámi miał do czynienia, ci wpádli w Węgry y odebráli wſzyſtek Rząd R. 999. w krotce potym GEIZA Wodz ich Wiáre S. przyiął, y Syn iego S. STEFAN, ktory po śmierci Oycá Krolem intronizowány Roku 1000. odebráwſzy Koronę bogátą od Sylweſtrá II. Papieżá, tenże S. Krol wziął ſobie zá żonę GIZELLĘ Sioſtrę S. Henryká Ceſárzá, z ktorey ſpłodził S. Emeryká, ále ten przed Oycem umárł. Po S. Stefánie koronowány PIOTR Sioſtrzeniec iego, ktory dla Akcyi ſzpetnych zrucony, á intronizowány ABBAS Brát S. Stefáná, ále y ten zrucony, y zábity, á JĘDRZEY I. Krewny S. Stefáná koronowány, po nim BELA Brát iego, á po Beli SALOMON Syn Jędrzeiá, ále y ten wygnány od GEIZY II. po tym Krolá. Po nim obrány WŁADYSŁAW I. po ktorym Syn náſtąpił COLOMANUS, tego Syn Stefan II. bezpotomny uczynił Sukceſſorem Stryiecznego ſwego BELĘ II. po nim náſtąpił Syn GEIZA III. ktorego Sukceſſyá trwáłá áż do Károlá I. Syná Károlá Martellá Krolá Neápolitáńſkiego, ktory obrány y koronowány Krolem Węgierſkim R. 1301. Rządzone tedy Węgry były przez 23. Krolow Sukceſſorow GEIZY I. á od Károlá I. ktory obrány, krolował w Węgrách, oſádzony Syn iego Ludwik, ktory młodo umárł zoſtáwiwſzy corkę MARYĄ, ktora Zygmuntowi Ceſárzowi w poſágu Kroleſtwo Węgierſkie wnioſłá. Tego Corká Elżbietá, wydána zá Albertá Auſtryáckiego Ceſárzá, y Krolá Węgierſkiego, ten Albert bezpotomnie umárł, bo Syn iego Władyſłáw w młodym Wieku zſzedł z tego Swiátá, y ták Węgrowie obráli ſobie zá Krolá WŁADYSŁAWA V. Syná Kazimierzá Krolá Polſkiego koronowánego iuż ná ten czás Krolá Czeſkiego, po nim Syn LUDWIK II. przeciw Turkom zginął, á Sioſtrá Ludwiká ANNA Corká Władyſłáwá Ferdynándowi I. Ceſárzowi záſlubiona, po śmierci Ludwiká Dziedziczká Czech y Węgier, w Dom Auſtryácki powtornie te Kroleſtwá w poſágu wnioſłá, y do tąd Dom Auſtryácki pánuie w obodwoch Kroleſtwách, y dziedziczy w cále wolną ich Elekcyą zniożſzy, ktorą ſię záwſze Węgrowie záſzczycáli.

To Kroleſtwo graniczy ná Pułnoc z Gorámi Kárpáckiemi, ktore ie dzielą od Polſki, Sląſká y Moráwy, ná Záchod z Auſtryą, y Sląſkiem, ná Południe z Boſnią y Serwią, ná Wſchod z Wołochámi y Tranſylwánią. Rząd w tym Kroleſtwie ieſt podobny iák w Kroleſtwie Czeſkim.

Kray ten ieſt oblany wielą Rzek, z ktorych nayznácznieyſze ſą: Dunay, Sawa, Drawa, Teiſſa, Maros, Raab, Grand, y Zarwiſſa, ktore ſą wſzędzie rybámi nápełnione. Powietrze nie zupełnie ma zdrowe; Ale ziemiá we wſzyſtko obfituiąca w zbożá wſzelákie, w winá wyſmienite, záſzczycone ná cáłą Europę, w owoce wſzelkie, páſtwiſká obſzerne, w ktorych wielkiemi ſtádámi bydłá ſię páſą, á naywięcey w woły roſſe obfituie, y niemi we Włoſzech y Fráncyi hándluie, Láſy ma nápełnione zwierzyną wſzeláką, záſzczyca ſię y wodámi defektom Ludzkim pomocnemi. Gory ma bogáte w złoto, ſrebro, moſiądz, miedź, ſol, ołowie &c.

Węgrowie ſą woienni y mocni, ále ich cenzuruią że ſą pyſzni, zli, mſzczący ſię, á do tego iednośći nie kocháiący między niemi, dla czego ich Dywizye były przyczyną w tym Páńſtwie wielu rewolucyi, w Łacińſkim ięzyku ſą naywięcey biegli, Niemcow nienáwidzą, Szláchecki iednák Stán ieſt przychylny Dworowi Auſtryáckiemu, dla obronienia ich od iárzmá Tureckiego. Szláchecki Stán Węgierſki ieſt wſpániáłość lubiący y życie Páńſkie, w koniách pięknych ſię kocháiący, y w Łowách, ich ſiły záś funduią ſię naywięcey ná Káwáleryi Węgierſkiey, manierą Uſárſką, y ná Chaydukách mánierą piechoty.

Dzieli ſię to Kroleſtwo ná 3. częśći wielkie, ná Wyżſze Węgry, ná Niżſze, y Sklawonią. Turcy te oſtátnie dwie wcále byli záwoiowáli, y trzymáli, iáko y pierwſzey częśći południową ſtronę, ále R. 1685. wygnáni z támtąd byli, począwſzy od przegrániey ich pod Wiedniem, y nie trzymáli do tąd tylko Temeſwar, przy mężnym záwſze dániu im odporu Xiążęciá Eugeniuſzá Wielkiego Wodzá Károlá VI. Ceſárzá, ále po śmierci iego podczás tey oſtátniey rewolucyi znácznie Turcy profitowáli, kiedy y Belgrad odebráli y wſzyſtkie te Prowincye, ktore im był odebrał Xiąże Eugeniuſz R. 1719. Te trzy częśći rozdzielonego Kroleſtwá Węgierſkiego dzielą ſię ná 54. Gráfstw. To Kroleſtwo było przedtym dáleko obſzernieyſze, bo zámykáło w ſobie: Kroacyą, Boſnią, Dalmacyą, Serwią, Bulgaryą, Tranſylwanią, Wołochy, y Moldawią.

WYŻSZA Część Węgrow ieſt náyobſzernieyſza, ciągnie ſię ná Pułnoc, y Wſchod, między Gorámi Kárpáckiemi, y zámyka w ſobie Kray dáwnych Juzyngow, Metanaſtow, z Dacyą Południową. Miáſtá ma nayprzednieyſze Presburg, Neuchauſel álbo Owar, Nitryą, Altſol, Newſol, Kaſſowią, Eperies, Mongats, álbo Munchats, Zatmur, Tokay, Agryą, Zolnok, Segedin, Peſt, Kolocz, Chonat, wielki Waradyn, Giula, Lippa, Temeſwar &c.

NIZSZA część Węgrow położona ieſt między Dunáiem y Drawą, Wyżſzemi Węgrámi y Sklawonią, zámyka w ſobie: niżſzą Pannonią, y Wſchodnią ſtronę wyżſzych Węgier. Ma Miáſtá znácznieyſze: Altenburg, Komore, Jawarin, álbo Raab, Gran álbo Strygonią, Bude Miáſto Stołeczne, Albę Krolewſką, Torne, Darde, Pięćkośćiołow, Zyget, Kaniſę &c.

PRESBURG nád Dunáiem Miáſto Stołeczne wyżſzych Węgier, gdzie Koroná Kroleſtwá ieſt konſerwowána, ktorą Anioł z Niebá miał S. Stefánowi przynieść, y tu Koronácyá ſię odpráwuie Krolow przenieſiona z Alby Krolewſkiey. W tym Mieſcie ieſt Zamek dobrze ufortyfikowány, w ktorym Ceſarze ſtawáią przyiecháwſzy, tytułuie ſię Gráfstwem Presburgſkim, gdzie y drugie Miáſto należy zwáne TYRNAW, ma ſwego Arcy-Biſkupá.

NEUCHAUSEL Miáſto mocne, iednák Turcy ie byli odebráli R. 1663. ále wygnáni z támtąd R. 1685. przez Generałá Kaprará pod Komendą Xiążęciá Lotáryńſkiego, wſtáwione to Miáſto w pobliżſzych Gorách moſiężnemi Kruſzcámi.

KOLOCZ nád Dunáiem mniey konſyderowáne, tylko że ma ſwego Arcy-Biſkupá.

WARADYN nád Rzeką Sebeſkeres, ma ſwego Biſkupá Suffagáná Kolockiego. Turcy ie byli wzięli R. 1660. ále wygnáni od Ceſárſkich R. 1692.

KASSOWIA Miáſto mocne, y przedtym bywáło wolne, ma ſwoy Arſenał nayprzypálnieyſzy ná cáłe Węgry.

AGRYA nád Rzeką Agryą Miáſto mocne, ufortyfikowáne, y ma ſwoię Cyttádellę broniącą Miáſto, Turcy ie iednák byli odebráli R. 1596. á Ceſárſcy ich wygnáli z támtąd R. 1687. w Grudniu, gdzie od głodu umárło ná 10000. Ludzi, Turcy z tąd wyſzedſzy 16. Grudniá zoſtáwili 150. Armat, 7. Mozdzierzow, y wiele Prowizyi Woienney. To Miáſto ma ſwego Biſkupá Suffragáná Strygońſkiego.

EPERIES Miáſto czeſto attakowáne od Nieprzyiácioł, wſtáwione o 2. mile z tąd Zupámi ſolnemi, gdzie ſol báłwanámi wycináią w lochách głębokich.

TOKAY Miáſto mocne nád Rzekámi Bodrog, y Teiſą, Fráncizek Rakocy Ceſarzowi go uſtąpił R. 1660. Záſzczycone nádewſzyſtko to Miáſto winámi nayprzednieyſzemi ná cáłą Europę, gdzie to oſobliwſza że w drzewách y winogradách, ktore roſną po Gorách Tokáyſkich, znáyduią ſię złote żyły, iáko y w Trunku ſámym winnym złote Krople ſię przemieniáią, z tych Gor winá idą ná ſámego Ceſarzá.

TEMISWAR Miáſto nie wielkie ále mocno ufortyfikowáne y Turkom poddáne R. 1552.

SEGEDYN Miáſto mocne y obronione Zamkiem, Turkom odebráne R. 1686. iáko y PEST nád Dunáiem, y CHONAT máiące ſwego Biſkupá Suffragáná Kolockiego.

STRYGONIA álbo Gran nád Dunáiem Miáſto Stołeczne niżſzych Węgier mocne y obronione Cyttádellą, Ceſárſcy ie Turkom odebráli R. 1683. Szczyci ſię urodzeniem S. Ste-

Stefáná I. Krolá Węgierſkiego, ma ſwego Arcy-Biſkupá, ktory ieſt Prymáſem Węgierſkim, Kánclerzem y Prezydentem Rády Koronney, położone to Miáſto nád Rzeką Granem.

KANISA o 3. mile od ieziorá Balaton Miáſto náymocnieyſze w Węgrzech, bo leż ná wielkich błotách nie doſtępnych, Turcy ie byli odebráli R. 1600. ále głodem wymorzeni y wygnáni R. 1687. od Ceſárſkich.

ALBA KROLEWSKA álbo STUELWAIS tákże ná wielkich błotách położone, y nie przyſtępne tylko trzemá mieyſcámi ufortyfikowánemi, Ceſárſcy z tąd tákże Turkow wygnáli R. 1688. głodem ich wymorzywſzy, Krolowie ſię tu przedtym koronowáli, dla tego názwáne Krolewſką Albą, y tu ſię chowáli po śmierci.

KOMARA czyli Komera ſytuowáne ná Wyſpie Schut mocne, y obronione Cyttádellą. Wyſpá tá ieſt ná Rzece Dunáiu ma 7. mil w zdłuż. Maciey Krol Węgierſki to Miáſto ufortyfikował R. 1472. w rogu Wyſpy, á Ceſarz Ferdynand tákże popráwił w Tryanguł.

BUDA álbo OFFEN Miáſto Stołeczne cáłego Kroleſtwá, mocne, y ufortyfikowáne Cyttádellą nád Dunayem. Dáwni Krolowie Węgierſcy tu rezydowáli, y Gubernátorowie Tureccy, bo Turcy ie byli odebráli R. 1541. pod Pretextem utrzymywánia Stefáná, Syná Janá Krolá przy Koronie, ktorego byłá iedná partyá Węgrow obráłá, przeciwko Ferdynándowi Auſtryáckiemu, ktory od drugi Partyi był obrány, Károl Xiąże Lotáryngi, Turkom ie odebrał R. 1686. y teraz do Kroleſtwá náleży przez Pokoy uczyniony R. 1699. Bliſko tego Miáſtá ſą ruiny Mieyſcá názwánego SYKAMBRY, álbo dáwney Sykambryi wyſtáwioney od Legii Sykambrow, ktorych tám był Ceſarz Walentynian uſtánowił, ále od Attyli zruynowáne, á ná to mieyſce wyſtáwione Miáſto

BUDA, y názwáne od Brátá Attyli zwánego BUDA R. 401. Miáſto to położone między wodámi, odebráne było Turkom w puł trzeciá Mieſiącá, gdzie záſtáli Ceſárſcy 400. Armat wielkich, y Moździerzy 20. y Amunicyi wiele woiennych, między temi Armátámi były 4. Armaty zwáne Ewangeliſtámi, ták wielkie; że káżda Kulę w ſiebie wzięłá o 150. fontách. Przytym w Zamku ználezione Manuſcripta znáczne, y Kſiąg wiele w Bibliotece dáwnych Krolow Węgierſkich, ktore wſzyſtkie Leopold Ceſarz przenieść kazał do Wiedniá. To Miáſto ieſt ſytuowáne nád Dunáiem, ktora Rzeká ſzerzy ſię ná ćwierć mile, y ná niey ieſt moſt ná łodziách złożony, około Miáſtá Sytuacyá piękna y weſoła z iedney ſtrony Winogrády ná págarkách, z drugiey záś ſtrony rowniny oblane Dunáiem, przytym ma Fontánny y zbytnie zimne, y zbytnie gorące ſłużące ná defektá Ludzkie. Ná drugiey záś ſtronie Dunáiu ieſt Miáſteczko zwáne PEST.

PIĘC KOSCIOŁOW Miáſto názwáne z dáwná od Pięciu Koſciołow, ktore tám były naywſpániálſze, położone záś to Miáſto nie dáleko Drawy nád Rzeczką Korycz R. 1009. S. Stefan tu fundował Biſkupſtwo pod Władzą Metropolii Strygońſkiey, y Zamek tu ieſt broniący Miáſtá.

JAVARIN álbo Raab nád Dunáiem, y Raabem, nie wielkie ále mocne y Turkom odebráne, ma ſwego Biſkupá Suffragáná Strygońſkiego.

POSEGA nád Rzeką Oryawą Miáſto handlowne, y Stołeczne Gráfſtwá POSEGI.

Ieſt tu y innych wiele Miáſt, iáko nádewſzyſtko Miáſto názwáne

BELGRAD, ktore było záwſze kluczem Kroleſtwá Węgierſkiego od Tureckich zamáchow, Fortecá mocna, ále teraz oſtátnią Woyną R. 1739. przez Kápitulácyą oddána Turkom od Ceſárzá, przy nieſzczęſliwey Woynie prowádzoney z Turkámi.

Te wſzyſtkie námienione y inſze liczne znáyduiące ſię tu Miáſtá, Miáſteczká, y Wſie ſą wſzędzie Winográdámi obſádzone, z ktorych winá nayprzednieyſze ná cáłą Europę wychodzą, ále od R. 1727. bárdzo cienkie y nie ták dobre iák przedtym ſię rodzą, naywięcey to Kroleſtwo z Polſkiey Skárbow zá Winá wybiera, ktoremi ią prowiduie.

TRANSYLWANIA.

TO Páńſtwo czyli Woiewodztwo mieſzkáne było przedtym od Dakow, Getow &c. y było rządzone przez właſnych Krolow. Trajan Ceſarz ie záwoiował, ále w krotce znowu náiecháne przez Sarmatow, Gotow, Hunnow &c. S. Stefan Krol Węgierſki R. 1001. Stryiá ſwego zwyciężył, Xięſtwo odebrał y przyłączył do Węgier, ile że Stryi iego Giula był Pogánin, y záczął z S. Stefánem Woynę o Wiárę S. To Páńſtwo potym było rządzone od Krolow Węgierſkich przez Woiewodow, ſłáwnych w Hiſtoryách, z ktorych ieden był Stefan Batory Krolem Polſkim, rządzone potym przez Xiążąt hołdow-

downikow Tureckich, teraz Ceſárzowi oddáne od Turkow, po śmierci Micháłá Abafie-go oſtátniego Xiążęciá, przez Pokoy uczyniony R. 1699.

W tym Xięſtwie Religiá Kátolicka zmnieyſzona przez zágęſzczone fałſze Luterſkie, Kálwińſkie, Aryańſkie, Greckie &c.

To Páńſtwo nie wſzędzie ma zdrowe Powietrze, ále gruntá obfituiące w wſzelákie zbożá y winá. Gory wydáią z ſiebie Kruſzce złote y ſrebrne, żelázá, y ſol, láſy pełne zwierzá, wody ryb, w piaſkách złoto znayduią. Ma Miáſtá znácznieyſze Alba Julia, Kromſtad, Klauſemburg, Hermanſtad, Medgies, Sebeſtes, y Segezwar.

HERMANSTAD Miáſto Stołeczne y mocno ufortyfikowáne Zamkiem dáwnych Woiewodow támecznych álbo Xiążąt, záſzczycone Oyczyzną Familii Rákocych, ktorzy byli Wodzámi konfederácyi Węgierſkich przeciw Domowi Auſtryáckiemu, odbieráiące-mu im wolność. To Miáſto názywa ſię od Hermáná Fundatorá ſwego, miáło przedtym ſwego Biſkupá Suffragáná Kolockiego, ále przez Herezye zátráconego.

ALBA JULIA Stołeczne Gráfſtwá tegoż Imienia, ſytuowáne ná Południe Rzeki Ompay, bierze ſwoię denominácyą od Julii Mátki Marká Aureliuſzá Ceſárzá, według In-ſkrypcyi znáyduiącey ſię tám; było Terminem zdobytych Páńſtw Rzymſkich, álbo od Rzymián, bo tu ſię byli opárli z zdobyczámi Páńſtw; Zmocnione ieſt dobrą Fortecą, y Zamkiem, ma ſwoię Akádemią fundowáną od Xiążąt Rakocych.

KROMSTAD nie wielkie Miáſto nád Rzeką Burcią, przyozdobione Zamkiem po-bliſkim, y trzemá przedmieſciámi, ná ktorych iednim mieſzkáią Niemcy, ná drugim Wę-growie, á ná 3. Bulgárowie, y z tey przyczyny Miáſto ieſt hándlowne.

KLAUSEMBURG ma ſwego Biſkupá, przy tym wſtáwione publicznym ziázdem Stánow Xieſtwá tego, zá Uniwerſałámi Ceſárſkiemi w czáſie potrzeby.

Kroleſtwo Węgierſkie powinno ſię było położyć przy Páńſtwách Wſchodnich, tylko że náleży do Auſtryi, dla tego niechciałem go odłączáć od Páńſtw Auſtryá-ckich, Rząd záś Duchowny dopiero złączę przed Patryárchátem Konſtántynopolitáńſkim przy Kompucie cáłey Prowincyi Illiryckiey.

POLSKA

Abafie-
terſkie,
ſzelákie
pełne
a Julia,
ſwnych
ktorzy
eráiące-
zedtym
Rzeki
ług In-
lbo od
ortecą,
em po-
m Wę-
ázdem
tylko

KA

NOVA TOTIUS REGNI POLONIÆ, MAGNIQUE DUCATUS LITHUANIÆ
MARE BALTICUM Vulgo DE OOST SEE
LITHUANIA
MAGNUS
RUSSIA
MOSCOVIA
HUNGARIA
TARTARIA EUROPÆA
Mill. German. sive Polonica. Magna.
Mill. Polonica Commun. sive hora Itineris

POLSKA.

OD Polá y rownin ma Imię, w ktorych ſobie Lech upodobał. *LECHIA* záś dáwniey zwána od Lechá máiąc ſwoie przezwiſko

Kray ten rożnych Nácyi podpadał Rządowi, o czym niezgadzáią ſię prawdá Authorowie, z temi iednák trzymam, ktorzy nâywięcey ſię zgadzáią z ſobą, iáko Miechowius, Długoſz, Kromer, y Gwagnin, ktorzy y dáwnieyſzych przed ſobą Hiſtorykow cytuią.

Po potopie uniwerſalnym kiedy Wieżá Bábilońſka rozrożniłá odmiánę mowy, y języká miedzy Synámi Noégo, ná ow czás rozmnożone Familie Synow Noégo, rozdzieláć ſię poczęły ná Partye po cáłym Swiecie, ná co zápátrzywſzy ſię ná ow czás ieſzcze żyiący Patryárchá Noé, podzielił między Synow ſwoich cáły Swiát, z ktorych JAFETOWI náymłodſzemu doſtáłá ſię Europá, tego Synowie podzielili między ſiebie Páńſtwá Europeyſkie, z ktorych Syn czyli Wnuk ALANUS z Potencyą ſwoiey Fámilii oſiádł znáczną część Europy z Synámi trzemá IZYKONEM, ARMENONEM, y NEGNONEM, z ktorych náymłodſzy

NEGNO ma bydź Słowáckiego Národu Patryárchą, iáko Długoſz piſze, ktory oſiádł Pánnonią, zwáne teraz Węgry, iego záś Synowie oſiedli Ruś, Sklawonią, Pomeranią, Kaſzuby, y podbili pod ſwoy Rząd ledwie nie więkſzą połowę Europy, iáko: Mizyą, Dacyą, Dardanią, Liburnią, Dalmacyą, Illiryą, Iſtryą, y wiele innych Prowincyi. Z tychże Synow Negnoná náyſtárſzy WANDALUS upodobał ſobie Kray nád Wiſłą, názwáwſzy od Imieniá ſwego Rzekę Wiſłę *Wandalus*, y Kray, y Národ Wandálámi. Ciż Wandálowie dáli ſię potym we znáki Rzymſkim Páńſtwom, bo kiedy znáczne Fámilie ich ſię rozrodziły, poczęli ſię roſprzeſtrzeniáć po inſzych Páńſtwách, iákoż zá Konſtántyná Wielkiego Cesárzá, we 300000. wtárgneli w Pannonią, y onę ſobie podbili, tám przez 40. lat tym liczniey rozmnożywſzy ſię, pod Wodzem Styllikonem, Włoſkie Páńſtwá náſzli, ſplondrowáli, potym przez Hiſzpánią, Afrykę náwiedzili, y tám Poſſeſſyą ſobie ugrontowáwſzy, przez 200. lat Włoſkie Páńſtwá náwiedzáli, y náieżdżáli, ktorych Roku 538. Bellizaryuſz Wielki Wodz Juſtyniáná Cesárzá w Afryce zgromił, Gilimerá Krolá ich poimał, reſzte roſproſzył, z ktorych wiele uſzło do Słowáckich Páńſtw, iedni nád Wiſłę do pierwſzego ſwego Kráiu, drudzy do Prus, gdzie Xięſtwo iedno názywa ſię od nich *Vandalia*. Po wyniſciu Wandálow z Kráiu ſwego Oyczyſtego (Kromer piſze z przytwierdzeniem dáwnych Hiſtorykow, Blanda, y Bernárdá Wapowſkiego) do Rzymſkich Páńſtw Słowácy rozmnożeni ná ow czás w Sarmacyi Ruſkiey, ruſzyli ſię Obozámi, y oſiedli Kráy Wandálow. Antonius Sabellicus przydáie, że ſię rozdzielili ná dwie Partye, iedna Partyá w práwą rękę, oſiedli Kray Wandálow, gdzie teraz Polſká, Sląſk, y Czechy, á druga Partyá przepráwiwſzy ſię przez Iſter, nád Sawą oſiedli Pannonią, Dalmacyą, Sklawonią ſobie przywłáſzczywſzy.

Z Sklawonii tedy, Dalmacyi, y Kroácyi zebráwſzy ſobie znáczną Partyą Fámilii y Woyſk, á ſprzykrzywſzy ſobie uſtáwiczne Scyſſye, kłotnie, y przenoſzenia ſię z Kráiu do Kráiu Wielcy Wodzowie

LECH y CZECH ruſzyli ſię z Páńſtw támtych, z Zámku włáſnego názwánego Pſary, w Prowincyi Kroáckiey leżącego, y poſzli nád Rzekę Albę y Wezerę, y tám podbiwſzy ſobie Kray y támecznych Obywátelow, nád Wezerą Miáſto Breme záłożyli, iáko ſię dotąd názywa. Ze záś ſobie młodſzy Brát Czech upodobał Kray, gdzie teraz Kroleſtwo Czeſkie, uproſił ſobie u ſtárſzego Brátá, że mu tám pozwolił odziedziczyć ten Kray dla Sukceſſorow ſwoich, ufundowáwſzy Miáſto Pragę nád Moldawą, á Wielograd nád Morawą, do tego podbił ſobie potym Auſtryą, Morawę, Miſnią, Luzacyą, o czym obſzerniey wolno widzieć pod Kroleſtwem Czeſkim, ná co wſzyſtko zgadzáią ſie Hiſtorycy Polſcy.

LECH pożegnáwſzy ſię z Brátem ſwoim Czechem, ruſzył z Fámiliámi ſwoiemi, y z znáczną Partyą Woyſká, przebywſzy Gory Czeſkie.

Roku 550. według Gwagniná, wſzedł w Polá znáczne nád Wiſłą, y tám ſpoczął

ná mieyſcu Wandálow, podbiwſzy ſobie Obywátelow támecznych. Od Wiſły ſzerzyć ſie począł w Páńſtwie ſobie przywłáſzczonym, Sląſk, Brandeburgią, y wſzytkie Kráie nád Odrą leżące áż do Morzá Báltyckiego záwoiował, Pomeránią, Pruſy, Holzacyą, Saxonią oſiádł, zgromiwſzy przeciwnych ſobie Niemcow, y Kroliká ich ná ow czás w Pomeranii w poiedynku zábił, á ták uſpokoiwſzy ſię w rozſzerzonych znácznie gránicách, przeieżdżáiąc przez ten Kray, gdzie teraz Wielká Polſká, tráfił ná iedno mieyſce pełne Gniázd Orlich, w Pogáńſtwie ná ow czás ominuiąc ſobie zá dobry znák, wziął ſobie zá Cherb, y cáłemu Národowi ná ow czás nowo fundowánemu Polſkiemu ORŁA BIAŁEGO, y ná tym mieyſcu fundował Miáſto názwáwſzy ie od gniáżdá Orlego GNIEZNO, Kromer przydáie, że Lech rządził ſię nie według Práw, ktorych ná ow czás nie było w Pogáńſtwie, ále náturálnie y nie oſtro; Wapowſki dodáie, że dopiero ná ow czás kiedy fundował Monárchią Polſką, nád Wezerą Miáſto Brem wyſtáwił; Miechowſki záś dokłada, że y nád Morzem Báltyckim záwoiowáwſzy Kray cáły, wyſtáwił Miáſtá Lubek y Roſtok. Ják długo záś pánował w żádney Hiſtoryi pewności niemáſz; Wapolſki tylko námienia, że Sukceſſorowie iego, po nim 150. lat pánowáli áż do 700. Roku po Národzeniu Páńſkim. Z tych Sukceſſorow iednego tylko dochodzą Wapowſki, Kromer, y Gwagnin, nieupewniáiąc czyli Wnuk, czyli był Syn Lechá.

WISSYMIR, doſyć że między temi 150. lat rządził Páńſtwem Polſkim. Zá niego SYWART Krol Duńſki począł ſię náprzykrzáć Gránicom Polſkim, ále WISSYMIR Flotę iáka ná ow czás mogł, wyſtáwił; y ſám z Woyſkiem wſiádſzy w Okręty náypierwey Wyſpy Duńſkie, Rugią, y Feonią ſobie podbił, wyſiádſzy w gránice Duńſkie Sywardá zbił, y hołdownikiem Polſkim uczynił, Syná iego w záſtáw wziął, y znácznego niewolniká z támtąd zábráwſzy, Miáſto WISMAR wyſtáwił od Imienia ſwego názwáwſzy ie, y Niewolnikiem Duńſkim oſádził. W tenże ſam czás wyſtáwił w Pomeranii Miáſto GDANSK, bliſko nád Morzem Baltyckim, dla tego záś, że ie Niewolnikiem Duńſkim oſádził, Miáſto názwał Gdáńſkiem, Wyſpy do Danii náleżace ſobie przywłáſzczył, Rugią, Hemeryą, Feondyą, Salendyą, iáko y Fortec wiele, y Polákámi oſádził. Sywart niemogąc Hołdu Polſkiego znieść, Woyſko z Danii, z Szwecyi zebrał, ále y to Wiſſymir znioſł, y połowę Danii ſobie podbił. Ze záś bez Sukceſſorá umárł, dla tego podobno to wſzyſtko od Polſki odpádło, bo żaden Hiſtoryk niepiſze, kiedy z Hołdu Krolowie Duńſcy ſię wybili, ále náypewniey podobno, że w krotce, bo Polacy widząc ſię bydź oſieroconemi bez Wodzá, y niemáiąc żadnego Sukceſſorá ze Krwi Lechá do Rządu, á niechcąc cierpieć ná ow czás Cudzoziemcá nád ſobą 12. WOIEWODOW w Gnieznie z Między ſiebie obráli, káżdemu dáwſzy intytulácyą od Prowincyi, ktorych Rząd iák długi był, pewności ſię nigdzie niedoczyta. Ze záś między niemi podobno Scyſſye bydź muſiáły, kiedy nic niezmocnili Gránic Polſkich, y owſzem Niemcy wybili ſię w cále z ich Rządu, ták poſtrzegſzy ſię Polácy zbrzydzili ſobie Rząd wielu y zgromádziwſzy ſię nád Wiſłą, obráli ſobie

KRAKUSA I. Wnuká Czechá zá Wodzá y Xiążęciá Polſkiego, ktory kłotnie wewnętrzne uſpokoił, Fráncuzow chcących náwiedzić Polſkę znioſł, Nieprzyiácioł uſkromił, Miáſto KRAKOW od Imienia ſwego wyſtáwił, y Zamek na Gorze Wawel názwány, w ktorey iáſkini Smok ſtráſzny ſie znáydował, wiele ludzi pożeráiący, ále zá rádą Krakusa ſkorą bydlęcą ſiárką nápcháną nápáſiony, y wewnętrznie zámordowány ogniem ſiárczyſtym: iák długo Krakus pánował, y ktorego Roku nie námieniáią Hiſtorycy, tylko że po śmierci ná Grobie iego mogiłá wyſypána dotąd konſerwuie ſię zá Wiſłą ná Gorze: zoſtáwił Dwoch Synow:

KRAKUSA II. ktorego ná Tron obráli Polácy, y LECHA, ktory Krakuſá Brátá zdrádą zábił, y ná mieyſcu iego od Polákow obrány Tenże LECH II. ále odkryte prędko iego Brátoboyſtwo, niedługo cierpione od Polákow, ktorzy go z Tronu zrucili, y wygnáli, á

WANDĘ, Corkę Krakuſá ná Rząd Polſki obráli według Gwagniná Roku 730. Tá pięknie y odważnie rządziłá Páńſtwem, prawdziwie cnotą Oycá ſwego. RYTTYGARUS Xiąże Niemiecki ſtáráiący ſię o przyiáźń iey, wzgárdzony; y chcący ſię zemſcić, zá dyshonor ſwoy ſprowádził Woyſká Niemieckie, ktore Wanda Woyſkámi Polſkiemi znioſłá, y zá ſzczeſliwe zwycięſtwo ſamá ſie ná Ofiárę Bogom Pogáńſkim oddáłá, wſkoczywſzy w Wiſłę, Ciáło iey o milę od Krákowá ználezione, y tám ná Gorze pochowáne, á nád Ciáłem mogiłá wyſypána, dotąd konſerwuie ſię. Po śmierci iey Stány ná ow czás Polſkie, niewidząc żadnego Sukceſſorá ze Krwi Lechá áni Czechá obráli ſobie do Rządu uniwersálnego

12. WOIE-

12. WOIEWODOW, ále y ci podobnym ſpoſobem ſię rządzić poczęli iáko y pierwſi, łákomſtwem, domowemi Scyſſyámi, niezgodą między niemi, áni ſię zbrániáli Gránic Polſkich nieprzyiáciołom, y owſzem Pannonow, y Morawow inkurſyom ſię nieſprzeciwili, przeciwko ktorym Przemyſław Rycerz ieden odwáżny záżył fortelu pod Łyſą Gorą, gdzie teraz S. Kryż w Sendomirſkim, nieprzyiacielá zbliżáiącego ſię w nocy náwieſzáwſzy żbroiow, ſzyſzákow ná pniakách ná to przygotowánych w leſie przeciwko Wſchodowi ſłońcá, iákoby Woyſkiem wielkim w leſie czátuiącym, znácznie przeſtráſzył, że uchodzić muſiał, á ſam z Podiázdem niewielkim wypádſzy z lásá, uchodzącego nieprzyiacielá zniosł, y zá to od Stánow Polſkich Przemyſław obrány ná Tron, y názwány

LESZEK I. Ten ſpokoynie pánował, ále bez potomnie ſzedł z tego Swiátá w niedługim czáſie.

Po śmierci iego Stány Polſkie zgromádzone w Krákowie, unikáiąc emulácyi, z Rády ſwoiey decydowáli między ſobą, że ktoby ná záiutrz ná koniu pierwſzy dobiegł do Kolumny ná to wyſtáwioney pod Prámnikiem, ten miał bydź Xiążęciem Polſkim. Leſzek ieden żuchwáły ná mieyſcu Mety goździe oſtre powbiiał w ziemię, dla ſiebie ſcieſzkę zoſtáwiwſzy, tym czáſem Studenci dway, wſtáwſzy ráno pod czás rekreácyi probowáli ſię ubiegáiąc do owey kolumny boſo, y pokáliczyli ſobie nogi, ſekretu iednák dotrzymáli, y kiedy Rycerze Polſcy ubiegáli ſię ná koniech, Leſzek zdraycá ſcieſzką ſobie náznáczoną náypierwſzy dobiegł do kolumny, y wykrzykniony Xiążęciem, á inni wſzyſcy koniom nogi pokáliczyli o goździe. Student ze dwoch ieden ſcieſzką wolną od goździ zá Leſzkiem w też tropy lubo pieſzo dobiegł do kolumny, y wydał zdrádę Leſzká, ktory w tym punkcie końmi rozſzárpány zá zdrádę, á ten Student, zá docieczony ſekret Xiążęciem Polſkim wykrzykniony y

LESZEK II. nominowány z proſtey kondycyi, ále rozumnie rządził y ſercem Rycerſkim przeciw wſzelkim nieprzyiácielom, pokornie bo pod czás káżdey publiki wieſzáć ſobie ná oczách kazał ſuknie ubogie, w ktorych Xiążęciem obrány: Długoſz cytuie Martinum Gallicum, że miał mieć Woynę z Károlem Wielkim Cesárzem, y ná niey miał zginąć, iednák nietwierdzi. Po śmierci iego náſtąpił Syn

LESZEK III. Ná Tron Oycá, y ten ſię rządził cnotą Oycá ſwego, Gwágnin piſze, że miał dodáć Woyſká Węgrom y Sáſom przeciw Károlowi Wielkiemu, ktore znieſione od Károlá Roku 801. ták iáko y inſze Woyſká; Kromer przydáie, że Trybut z Polſki miał pozwolić Károlowi Wielkiemu, ále żaden tego nie ſtwierdza, tylko nieprzyiáźni Polſzcze Authorowie, zoſtáwił po ſobie z nałożnic Synow 20. ktorym przez dyſpozycyą oſtátnią náznáczył Xięſtwá w Pomeránii, Magdeburgſkie, Brándeburgſkie, Mekelburgſkie, Pomorſkie, Bremſkie, Olzackie, Lubeckie, Kaſzubſkie, Serbiyſkie, Wiſmarſkie, y inne po nád Morzem Baltyckim leżące, z obligácyą iednák ſubiekcyi Xiążętom Polſkim, zoſtáwił po ſobie Syná názwánego

POPIEL I. Ktory po śmierci Oycá ná Tronie Polſkim oſádzony ále w lubieżności wiek ſwoy prowádził, przeniosł Stolicę z Gnieżná do Kruſzwicy, miał u ſiebie zwyczay przekleſtwá; bogday mnie myſzy ziádły, iednák ſwoią śmiercią umárł, zoſtáwił po ſobie Syná zwánego

POPIEL II. Ktory ná Tronie Polſkim po śmierci Oycá oſádzony ále y ten lubo pięknie edukowány przez Stryiow ſwoich 20. Xiążąt Pomorſkich, y ożeniony z Xiężniczką Niemiecką, y ná Tronie oſádzony, iednák bezbożnie żył, y ſtrofuiących ſię o to Stryiow 20. otruł, z ktorych otrutych ciáł, námnożyło ſię liczne mnoſtwo myſzy, ktore uchodzącego Popielá z żoną y ſynámi dwiemá, przez iezioro Gopło názwáne ná Zamek Kruſzwicki z dopuſzczenia Boſkiego, y po wodzie zgoniły y ziádły. Po niezwyczayney śmierci Popielá

Stány Polſkie zgromádzone w Kruſzwicy przez emulácyą zerwáły Elekcyą, powtornie zgromádzone zá Dyſpozycyą sámego Páná Bogá obráli

PIASTA, niżeli do Rzadu iego przyſtąpię wſpomnę tu dziwne wyroki Boſkie nád tą Elekcyą, o czym twierdzą wſzyſcy Hiſtorycy, Piaſt będąc tylko Rolnikiem, y Bartnikiem w zábáwie Roli y Pſzczoł zá życia Popielá drugiego ſpłodził Syná, ná ktorego urodzenie zábił Wieprzá y Miodu przyſpoſobił z włáſney pracy ná utráktowánie Sąſiádow, w ten ſam czás dwie Oſoby nieznáiome przyſzły do Popielá ná Zamek proſząc o audyencyą, że záś nieprzypuſzczone odwrociwſzy ſię od Zamku poſzły w Dom Piaſtá, ktory ie mile przyiął, y záproſił ná Traktáment urodzenia Syná ſwego, ná ktory Traktáment y Popiel Xiąże Polſki z Dworem ſwoim przybył, y odpráwiwſzy Ceremonią Pogáńſką nád Synem urodzonym Piaſtá, Popiel dał mu

Imię

Imię Semowit, po Ceremonii Piast częstował Popielá, y cáły Dwor, ták; że z wieprzá zábitego y miodu przyſpoſobionego dla sámych tylko Sąſiádow, á przy owych dwoch Oſobách y oſobliwey Opátrzności Boſkiey ná cáły Dwor mięſiwá y miodu wystárczáło, y kiedy po śmierci Popielá Stány ſię zgromádziły do Kruſwicy głod ná ow czás wielki pánował w Polſzcze, á w Dom Piáſtá, też sáme dwie oſoby przyszły, uczęstowáne od niego, przy ktorych bytności oczywistą opátrznoſcią Boſką Dom Piáſtá wſzystkiemi żywnościámi opátrzony był, ták; że wſzyſcy Polácy niemogąc nic w Mieście dostáć do żywności, w Domu Piáſtá wſzyſcy ſię żywili, á zá Proroctwem tych Dwoch oſob z zápátrzenia ſię Stánow nád niezbywáiącym w Domu Piáſtá dla wſzytkich chlebem y trunkiem, obrány trzeciego Dniá Xiążęciem Polſkim Piast. Historye dodáią, y iedni mniemáią, że te dwie Oſoby znáczyły Swiętych dwoch Męczennikow Rzymſkich Janá, y Pawłá, inni záś rozumieią, że to byli Swięci Aniołowie. PIAST obrány ná Tron przeniost Stolicę z Kruſwicy do Gniezná, ſpokoynie, y ſpráwiedliwie rządził, Syná Semowitá Hetmánem nád Woyſkiem kreował, Suknie ſwoie rolnicze y obuwie konſerwował Sukceſſorom dla pámiątki pierwſzego Stánu. W tym go záś gáni Kromer, że Synow potrutych Xiążąt Pomorſkich á Stryiow Popielá niezgromił, ktorzy wzgárdziwſzy Elekcyą Piáſtá, odpádli od posłuſzeństwá Polſki, y odtąd Xięstwá Pomorſkie odpádły od Polſki. Piast 120. lat wieku ſwego máiąc po śmierci ſwoiey zostáwił na Tron Polſki Syná

SEMOWITA, ktory záwoiowáne zá Popielá Prowincye Węgrom, Morawom, y Niemcom poodbierał, Xiążętom Pomorſkim Synom Stryiow Popielá wypowiedział Woynę, y nieomylnie by ich był zwrocił do posłuſzeństwá Polſzcze, tylko że nágle umárł, w Dziecięcym Stánie zostáwiwſzy Syná

LESZKA IV. ktory po Oycu wynieſiony ná Tron Polſki delikátnie wypielęgnowány, ſpokoynie, y długo pánował, nieprowádząc żadney Woyny przeciwko Xiążętom Pomorſkim, po śmierci zostáwił Syná

ZEMOMYSLA, ktory ſpokoynie rządził Páństwem Polſkim bez żadney Woyny. Temu urodził ſię Syn ślepy z wielkim nieukontentowániem iego, y cáłego Dworu, że iednák tylko iednego miáł, záproſił znáczny konkurs Polákow do Gniezná ná urodzenie Syná w ſiedm lat po urodzeniu iego, y dał mu Imię MIESZKO. Tym czáſem kiedy ochotá náywiękſza tey publiki trwáłá, dáno znáć sfráſowánemu Xiążęciu Oycu nád ślepotą Syná ſwego, że przezrzał, z rádoſci Oyciec, y Stány Polſkie rádzą ſię Wieſzczkow ſwoich, coby ſię przez to znáczyło, odpowiedzieli; że zá pánowánia iego, oświeci ſię cáłe Páństwo Polſkie, iákoż po śmierci Oycá

MIESZKO ná Tron obrány począł życie ſwoie ſzpecić z ſiedmią nałożnic, ktore widząc niepłodne, zá rádą Kátolikow, przy Dworze iego potáiemnie będących, wysłał Posłow do Bolesławá Krolá Czeſkiego záboycy S. Wencesławá proſząc w Małżeństwo o Dąbrowkę Corkę iego, ná co łátwo zezwolił Bolesław, y Dąbrowká z kondycyą przyięcia Chrztu S. przez Mieſzká odesłána do Gniezná, ktory ná przyiázd Dąbrowki, ochrzcił ſię, y Wiáry S. Kátolickiey wyuczony, ná Chrzcie S. miánowány

MIECZYSŁAW Stánom záś Polſkim, y cáłemu Páństwu, náznáczył Chrzest S. ná den 7. Marcá, po Chrzcie S. wziął ślub z Dąbrowką, złączywſzy wraz Páństwo ſwoie z Koſciołem S., Siostrę ſwoię ADLEIDĘ ochrzczoną wydał zá GEIZĘ Xiążęciá Węgierſkiego, ktory tákże z Páństwem ſwoim Chrzest S. przyiął, y S. Stefáná z Adleidy Krolá Węgierſkiego ſpłodził Syná, ták iáko y Mieczysław z Dąbrowki ſpłodził Bolesłáwá Chrabrego Roku 976. Mieczysław widząc rozmnożoną Wiárę S. w Páństwách ſwoich zá manudukcyą Stolicy Apostolſkiey, fundował Metropolie dwie w Gnieznie, y Krákowie, y ſiedm Kátedr w Kruſzwicy Kuiáwſką, przenieſioną teraz do Wrocławká, drugą w Smogorzowie przenieſioną potym do Byczyny, á teraz do Wrocławiá Sląſkiego. Trzecią w Poznániu, 4. w Płocku, 5. w Chełmży, 6. w Lubucku, 7. w Kamieniu. Zá Mieczysłáwá S. Woyciech Arcybiſkupem Gnieznieńſkim iuż czwartym kreowány y od Mieczysłáwá mile przyięty do Prus wyſzedł, y tám umęczony. Posłał Mieczysław do Rzymu Lambertá Arcybiſkupá Krákowſkiego po Koronę, ále mu denegowána od Benedyktá VII. Papieżá dotąd, áżby zupełnie ten Kray oduczył ſię nálogow Pogáńſkich, w krotce też Mieczysław umárł Roku 999. zostáwiwſzy po ſobie ná Tron Polſki Monárchę.

BOLESŁAWA Chrabrego, to iest krzepkiego, mocnego, ná Tronie Polſkim Monárchę, y Wodzá zwycięstwámi sławnego, ten náypierwey wykupił Ciáło S. Woyciechá od Pruſow umęczonego, ná Wádze tylko wáżące czerwony złoty, y do Gniezná ſprowádził, gdzie przy Grobie iego wielkie Pan Bog ſwiádczy dotąd Łáſki, y

Cudá

cudá nábożnym do tego Swiętego: Czym Otto Ceſarz przeráżony w chorobie Votum uczynił y náwiedził z choroby wyſzedſzy Grob tego Swiętego, od Poznánia pieſzo idąc do Gniezná, z wielkim applauzem przyięty od Boleſłáwá, ktoremu zá tę ludzkość Ceſarz koronę Krolewſką ofiárował, y przy ſobie koronowáć kazał Gaudencyuſzowi Arcy-Biſkupowi Gnieznieńſkiemu Brátu rodzonemu S. Woyciechá, przy tym ofiárował mu Gożdź Chryſtuſá Páná y Włocznią S. Maurycego, y od Poſłuſzeńſtwá ná ow czás Ceſárzom pretendowánego Polſkę uwolnił. Krol záś Boleſław Ottonowi ofiárował procz Skárbow wielkich Ramię S. Woyciechá, ktore ieſt złożone w Rzymie w Koſciele S. Bártłomieiá ná Wyſpie.

Po odiezdzie Ottoná Boleſław trzeci Xiąże Czeſki, po dwá rázy náiechał gránice Polſkie, ktorego Boleſław Krol Polſki zbił, Woyſko iego znioſł, y Boleſłáwá Xiążęciá Czeſkiego złápał, y oczy wyłupić kazał, Czechy y Moráwę do Poſłuſzeńſtwá przymuſił y przyłączył do Polſki. Jaroſławá Xiążęciá Ruſkiego po dwá rázy znioſł, Kijow odebrał y w nim zimował y tám gránice Polſkie rozſzerzył, kolumny żelázne wyſtáwiwſzy nád Szulą y Boryſtenem álbo Dnieprem. Z Ruſi záwoiowáney powrociwſzy Saxonią náiechał, y záwoiował áż do Rzeki Alby, y tám kolumny żelázne wyſtáwił nád rzeką Salą Gránic Polſkich, potym Kaſzuby, Pomeranią y Nádmorſkie Prowincye przymuſił do poſłuſzeńſtwá, y przyłączył do Polſki, Pruſow do hołdu przymuſił, y tám wyſtáwił kolumny żelázne w ſrzodku rzeki Oſſy, gdzie Wieś zowie ſię Słup od tych kolumn. Ruſniákow rebellizuiących znowu po cztery rázy znioſł, zbił, przywiodł do poſłuſzeńſtwá, y przyłączył do Polſki, Gránice rozſzerzył, áż po Gránice Duńſkie y Morze Baltyckie, Sukceſſorow od ſtryiow Popielá idących, pokonáwſzy do posłuſzeńſtwá, y wſzędzie Wiárę S. rozkrzewił w podbitych Páńſtwách. Potym ſpokoynie pánuiąc, 3. Kwietniá Roku 1025. umárł, ukoronowány Roku 1001. w Poznániu pochowány. Po nim Syn iego náſtąpił.

MIECZYSŁAW II. y ná Tron wyſádzony w Poznániu przez Rzeczpoſpolitą, ále bynaymniey Oycowſkich cnot, y odwági nienáſládował, Brzeciſław Czechy, y Moráwę ſobie podbił, Kaſzuby y Prowincye nád Morzem Baltyckim zrebellizowáły y odpádły, Brandeburgia y Saxonia tákże, Pomeranow przecież utrzymał, y Ruś przy poſłuſzeńſtwie. Zonę miał Ryxę Wnuczkę Ottoná Ceſárzá, ktorey rádą żył bezbożną, y niepodobáiącą ſię Polákom, umárł Roku 1034. w Poznániu pochowány przy Oycu. Po nim Ryxá Krolowá z Synem Kazimierzem zábráwſzy wſzytkie Skárby y Korony umknęłá do Niemieckich Páńſtw. Syná Kazimierzá dáłá do Paryżá, ktory pięknie w Náukách wyćwiczony Mnichem w Kluniáku zoſtał, y iuż Dyakonem konſekrowány był. A Polácy widząc ſię bydź bez Głowy y Rządu w niepokoiu, bo Czechowie náiecháli Polſkę, Gniezno zrábowáli, y Wielką Polſkę y Sląſk, Pomerania zrebellizowáłá, domowe Scyſſye gorę wzięły, y uteſchnieni zgromádzili Stány Rzeczypoſpolitey, y wzgárdzonego Niemiecką edukácyą Kazimierzá umyſlili rewokowáć ná Tron, po ktorego y záraz wyprawili Poſłow, ktorzy zá dyſpenſą Oycá S. Benedyktá IX. przez Interpozycyą Henryká Ceſarzá ſprowadzili, y ukoronowáli Krolem

KAZIMIERZA I. Odebráwſzy od Henryká Ceſarzá korony przez Ryxę iemu dárowáne: Kazimierz ożenił ſię z Maryą Dobrogniewą Sioſtrą Jároſławá Xiążęciá Ruſkiego ukoronowáną w Gnieznie, zá co uſtąpił Jároſłáwowi Xięſtwá Ruſkie záwoiowáne przez Chrabrego. Uſpokoił potym wſzelkie náiázdy, Maſlauſá Koniuſzego Oycá ſwego chcącego Xiążęcem Płockim ſię uczynyć, przy pomocy Jaczwingow, y Pruſakow znioſł, zá co go potym Pruſowie obieſili y nágrobek nápiſáli: *Alta petiſti, alta tene.* Umárł Roku 1058. zoſtáwiwſzy trzech Synow, Boleſławá, Władyſławá, y Mieciſławá, y Swiętochnę Corkę. Po nim

BOLESŁAW II. Smiáły názwány, Syn ſtárſzy, obrány ná Tron, y w Gnieznie koronowány. Ten początki ſwoie odwágą męſtwem y wielkiemi Zwycięſtwámi przyozdobił. Czechow naypierwey Náiezdnikow Sląſká y Gniezná zgromił, y Xiążęciu Wratyſłáwowi Swiętochnę dał zá żonę. Pruſow nád Oſſą znioſł y uſpokoił, Węgrow wſpártych Woyſkámi Henryká IV. Ceſarzá y Czeſkiemi zbił, y przymuſił do poſłuſzeńſtwá ich właſnemu Krolowi Beli, á Jędrzey Pretendent zginął ná tey Bátálii, Belę przy ſobie koronowáć kazał. Ożenił ſię potym z Wiſeſławą Corką Xiążęciá Ruſkiego, Kijow odebrał, y oſádził Zaſłáwá wygnánego ná Xięſtwie Kijowſkim, Przemyśl odebrał, w Węgrách powtornie kłotnie uſpokoił, z Węgier powrociwſzy, znowu Zaſławá zruconego powtornie oſádził w Kijowie, ziemię Ruſką, Chelmſką, Włodzimierz, Wołyń ſobie podbił, ná oſtátek znowu Kijowá dobył, ále tám niecnotliwie żył, zimuiąc, o czym Miechowſki *cap. 19. lib. 2.* y powrociwſzy do Krakowá podobneż życie prowádził, y áni aprenduiąc S. Staniſławá przeſtrog, áni iego cudow przez wſkrzeſzonego Piotrawiná żył ſromotnie, exkommunikowány ná oſtátek. Tegoż Swiętego właſną Ręką zábił u Ołtarzá, pod czás

 ſámey

ſámey konſekrácyi, iáko Hiſtoryá piſze. Przez to zábicie wzgárdzony od wſzytkich, y Cenſurámi od Grzegorzá VII. klęty, iáko y cáła Polſká, z iednym Synem uſzedł do Węgier, y tám życie miał ſkończyć. Kromer *lib. 4.* á Długoſz piſze, że z Węgier z iednym tylko człekiem miał poyść ná pokutę do Karyntyi, do Kláſztoru Wiltyni, y tám ſkrycie zá Kuchárzá ſłużyć, y umrzeć, po śmierci poznány, bliſko Inſpurgu, y Willaku. Inni twierdzą że oſzálał y między Gorámi Węgierſkiemi wáłęſał ſię y umárł. Odtąd Grzegorz VII. Papież zákazał Biſkupom Polſkim koronowáć Krolow bez konſenſu Rzymſkiego. Po wyiściu Bolesławá Stány zgromádzone, obráły ná Tron

WŁADYSŁAWA Hermáná Brátá iego rodzonego Roku 1082. Ale niebył koronowány dla Interdyktu Pápieſkiego, ktorego znieſienie uproſił u Grzegorzá VII. przez Lampertá Kánoniká Krákowſkiego, á potym Sukceſſorá S. Stániſławá, ále korony nieotrzymał. Ten naypierwey ſpráwiedliwość S. wykorzenioną przez Bolesławá, záſzczepił w Polſzcze, ożenił ſię z Judytą Corką Wratyſławá Xiążęciá Czeſkiego, ktorá mu Syná Bolesławá urodziłá, przez Interceſſyą S. Idziego, o czym Miechow. *lib.3. cap 1.* Y powtornie Władysław ożęnił ſię z Zofią Corką Henryká III. Ceſárzá, Wdową Krolá Salomoná Węgierſkiego żoną, z tą miał trzy Corki. Ruś zá niego odpádłá od Polſki, Pomeranow záś y Pruſow po trzy rázy przymuſił do poſłuſzeńſtwá, Pryncypałom Rebellii kazáwſzy głowy poucináć. Ze záś Brzeciſław Xiąże Czeſki náiechał Prowincye Sląſkie, Bolesław Syn dziewiętoletni Władysławá nápárł ſię z Woyſkiem iść przeciw niemu, ktoremu dodány Sieciech Woiewodá Krákowſki, ále tylko Morawę zluſtrowáli Prowincyą do Czech náleżącą, y z znáczną zdobyczą powrocili, Bolesław iednák ná tey Kampánij Zołnierſkie powinnoſci iuż odpráwiał, iáko go chwáli Hiſtorya. Tenże młody Xiąże poſłány przeciw Pomeranom z Sieciechem, obległ ich w Miedzyrzycu, y przymuſił do poddánia ſię. Miał drugiego Syná Władysław Zbigniewa, ále z Nałożnicy, ktorego dał ná Edukacyą do Kláſztoru iednego do Saxonii. Tego Xiąże Brzeciſław Czeſki wziął, y dáwſzy mu Sukkurs Woienny z wygnáńcow Polákow, y wielu Czechow, Zbigniewa przeciw Oycu wypráwił, ktory Wrocław odebrał, ále wygnány z niego, udał ſię do Pruſow, y Pomeranow, ále y tych Władysław zgromił, y Zbigniewa poimał w Niewolą, ktorego potym uwolnił pod czás Konſekrácyi Koſciołá Gnieznieńſkiego zá Inſtancyą Marciná Arcy-Biſkupá Gniezn. y innych Pánow. Kromer dodáie że Bolesław z Zbigniewem ſpikneli ſię byli przeciw Oycu, y Rebellią uczynili z przyczyny Sieciechá Woiewody Krákowſkiego, rządzącego ſámym Władysłáwem, ále że Sieciech był wygnány prędko ná Ruś, uſpokoili ſię. Widząc záś Władysław mocnego w Zwycięſtwách Bolesławá Syná, ktory potym y Pomorzan zbił y Ruſow rozgromił, dla niezoſtáwienia iákiey iemu zázdroſci z Zbigniewem Brátem y Scyſſyi, dyſponował Teſtamentem Bolesłáwowi Xięſtwo Krakow. Siradz. Sendom. Sląſk. A Zbigniewowi Wielką Polſkę, Mazury, Pruſy, potym umárł Roku 1102. pochowány w Płocku. Po nim

BOLESŁAW III. Od krzywych Uſt, Krzywouſty názwány, Syn, ná Rząd Polſki náſtapił, ożeniony z Zbisławą Corką Swatopełká Xiążęciá Kijowſkiego. Zbigniew záś Miáſto ná Weſele Brátá, Uzurpatorem Rządu w Páńſtwie pokazał ſię bydź, iáko ſtárſzy, y záżyć chciał ſił Borzywoiá Czeſkiego, y Swatopełká Moráwſkiego Xiążąt, ále ci niesłuſzną Pretenſyą iego widząc, zwrocili ſię z Woyſkámi nadruynowáwſzy Sląſká, á Zbigniew udał ſię do Pomeranow. Ale Bolesław y Morawow zbił y Kray ſpuſtoſzył po dwá rázy, Pomarzánow tákże dwá rázy zbił, z oſtátniey wygrániey Bolesław powracáiąc zoſtał ſię we ſtu koni ná Weſelu pewnym, zkąd ná Łowy wyiecháwſzy nápadł ná Podiázd Pomeranow 3000. koni, Bolesław we 100. koni po trzy rázy przez ſzyki ſię przebił y Nieprzyiacielá zniosł ſzczęſliwie wraz z Skarbimierzem, y we 30. koni powrocił. Ná zemſtę tey zdrády Skarbimierzá posłał przeciw nim do Pomeranij, á ſam przeciw Czechom poſzedł, Kray ich zniſzczył, Skarbimierz záś Pomeranią podbił, Miáſtá poodbierał, y przywłáſzczył Polſzcze. Zbigniew złápány ále dárowány wolnoſcią, y przy Mazowſzu zoſtáwiony, á Wielka Polſká y Łęczycá mu odebráne y inne.

Roku 1108. Bolesław z Kolomanem Krolem Węgierſkim przymierze záwárł przeciwko Nieprzyiáciołom wſzelkim, Corkę ſwoię dáwſzy Synowi iego Stefánowi y Spiſz w Poſágu, przeciwko Henrykowi Ceſárzowi dał Sukkurs Kolomanowi, á ſam poſzedł przeciw Czechom, trzymáiącym, y poſiłáiącym Woyſkámi Henryká Ceſarzá, Kray zruynował, ále powrociwſzy, záſtał Zbisławę zmárłą, y Uſice od Pomeranow wzięte, ktore w krotce odebrał y Pomeranow zbił, Zbigniewá powtornie złápał, y wygnáć kazał, iáko zdraycę Oyczyzny, ktory do Czech uſzedł.

Roku 1109. Henryk V. Ceſarz mſzcząc ſię przeciw Bolesłáwowi poſiłkuiącemu Nieprzyiácioł ſwoich, zebrał Woyſko znáczne wraz z Czechámi y z Swatopełkiem, z cáłą Potencyą przeciw Polſzcze poſzedł. Lubus odebrał, y Głogow obległ, ále Głogowiá-

nie

nie áż do utrácenia pierworodnych Synow Wiáry dotrzymáli Krolowi, mocno ſię broniąc ták, że Henryk odstąpił, y pod Wrocław poſzedł, Woyſko iego podiázdámi tylko niſzczone, Swatopełk od Oxy (iáko Gwagnin piſze) czyli od Rawity (iáko Miechowſki) zdrádą zábity, y kiedy Henryk proſzony od Bolesłáwá o pokoy przez Posłá Skarbká, Ceſarz mu pokazał ſkárby wyſtárczáiące ná záwoiowánie Polſki, á Skárbek pierśćień w te ſkárby wrzucił mowiąc: *Aurum addimus auro*, á Ceſarz odpowiedział *Hab dank*, y od-tąd Habdankiem pieczętuie ſię tá Familiá. A Bolesław widząc upártego Henryká przeciw niemu pod Wrocław poſzedł, Woyſko iego zniosł, Ceſarz ledwie uſzedł. Ze záś ná tym mieyſcu gdzie Trupow wiele leżáło Nieprzyiacielſkich pſi ſię kupámi ſprowadzili ná pożárcie ciał ludzkich, názwáne mieyſce to Pſie pole, o milę od Wrocławiá y dotąd ſię názywa ták to Miáſteczko.

Roku 1110. Henryk z Bolesłáwem przymierze zawárł, dáwſzy mu Sioſtrę ſwoię zá żonę, á Corkę Synowi Władysłáwowi. Bolesław Wiezniow oddał, á Ceſarz Fortece zdobyte. Potym Bolesław w Czechách Władysławá zbił, y przymuſił do wydzielenia Xięſtw Braciom iego w Czechách. W tym Pruſowie wraz z Pomorzanámi náiecháli Xięſtwo Mazowieckie, ále poráženi od Mazurow, Bolesław záś ná zemſtę poſzedł przeciwko nim pod Nakło według Miechowſkiego przy Wodzu S. Angele w dziecinney postáci, y w ręku iábłko złote trzmáiącym, y áż pod Nakło Woyſko prowádzącym, gdzie w Dzień S. Wáwrzyńcá 40000. Nieprzyiacielá trupem pádło á 2000. w Niewolą, Nakło ſię poddáło, y innych wiele Miáſteczek, y Swatopełká z Domu Gryfow uczynił Stároſtą Pomorſkim, żeby ich uſkromił czeſto rebellizuiących. Zbigniew odezwał ſię z pokorą Bolesłáwowi y powrocił, ále prędko zábity iáko zdraycá. Skárbimierz záś o práktykę zdrády przeciw Monárſze oſlepiony, y ná pámiątkę zá to Kaſztelanij Prym dány, przed Woiewodą Krákowſkim, iáko Miechowſki, Kromer y inni piſzą. Zá te iednák dwá exceſſy Bolesław pokutował, przez uczynioną peregrynácyą do S. Idziego w Prowency Fráncuſkiey; u S. Stefáná w Albie, y w Gnieznie u S. Woyciechá, o czym Miechowſki. *lib.* 3. *cap.* 12.

Roku 1118. Swatopełká Stároſtę Pomorſkiego rebellizuiącego zniosł, Nakło odebrał, y iego ſámego w Więzieniu zgnoił, iáko zdraycę. Pomeranow Rządowi ſwemu poddał, y do Wiáry S. przywiodł, po trzy rázy apoſtatuiących: iáko Kromer:

Roku 1123. Wolodorá Xiążęciá Przemyſkiego zniosł, y złapał graſſuiącego w Polſzcze, ktorego Wafilko wykupił.

Roku 1124. Bolesław ná perſwazyą Piotrká Duńſkiego Miniſtrá wſiádſzy z Woyſkiem ná Okręty popłynął do Danij, ná windykowánie Henryká Krolá Duńſkiego, przez Brátá Ablá zábitego, Abel uſzedł, á Dania mile przyięłá Bolesłáwá, Fortecę oddáłá, á Bolesław kazáwſzy im ſobie obráć Krolá inſzego, y zmocniwſzy go ná Tronie, Skárby zábráwſzy przez Skarbká, ukryte po śmierci Henryká, iemu powierzone, wrocił do Polſki z cáłą Fámilią Skarbká, ktorego Grafem uczynił Skrzyńſkim, y ten Dom potym roſkrzewił ſię w Familię Łabędziem pieczętuiące ſię. Tenże Skarbek wielkie dobrá pokupił y 72. Kościołow zmurował. Ten potym od Władysłáwá Syná Bolesłáwá oślepiony o żárt wzáiemny z Zonn ſwoich ná polowániu zá perſwazyą Chryſtyny żony Władysłáwá, ále cudownie znowu przewidział, o czym Hiſtoryá obſzerniey piſze. Bolesław powrociwſzy záſtał Krákow ſpalony, á Kray Polſki zdezolowány przez Wolodorá Xiążęciá Przemyſkiego, ktorego potym zebráwſzy Woyſko zniosł, Wolodor uſzedł do Haliczá, y tám z deſperacyi umárł. Potym Bolesław Mury y wieże Kátedry Krákowſkiey wyniosł, 20. Kánonii fundował, y ſkárbámi Kościoł przyozdobił. W Węgrách uſkromił Woyſká Albertá Xiążęcia Auſtryáckiego opponuiącego ſię przy Beli ſlepym ná Kroleſtwo Węgierſkie, á Synow Stefáná zgromić chcącego. Czechow náieżdżáiących Sląſk zgromił, y Kray ich zdezolował, ná oſtátek zá Interpozycyą Konrádá Ceſarzá z Sobiesłáwem Xiążęciem Czeſkim wieczny záwárł pokoy w Klocku Sląſkim. Xiążętá Ruſcy chcieli ſię wybić z chołdu Bolesłáwowi, ále zgromieni złápánymi Pryncypałem ich Jaropolkiem przez Piotrá Włoſzczowiczá, wykupionym potym przez Wafilká Oycá. Roku 1135. Przez zdrádę Węgrzyná iednego Wiſlicá dobyta, od Ruſniákow zrábowána, y wiele Krwi Szlácheckiey rozláney uchodzącey iáko do Fortecy przed plondruiącemi Polſkę Ruſſámi, Bolesław zágniewány cáłą Ruś ſplondrował, bez żadney rezyſtencyi y zdezolował. O co Xiążętá Ruſcy ſkupiwſzy ſię zdrády zážyli ná Bolesłáwá, y wyrzuciwſzy z Xięſtwá Halickiego krewnego iego, námowili Haliczánow, áby uproſili Bolesłáwá, áby im zwrocił Xiążęciá ich, przy prezencyi ſwoiey, ten w nie wielkiey Partyi Woyſká przybył do Haliczá, mile przyięty od Haliczánow y Węgrow, tym cząſem Ruſkie y Węgierſkie Woyſká tył wzięły Bolesłáwowi, ten widząc zdrádę mowi do Wiſſeborá Woiewody Krákowſkiego żeby oſtrożnym bydź, y przebić ſię przez Woyſká, iákoż ták ſię ſtáło, że Krol Rycerſkim Boiem

przez

przez Nieprzyiáciołá ſię przebił, ále koń ſzwánkował pod nim, ſalwowány iednák przez żołnierzá proſtego, ktory potym wielką fortuną od Páná regallizowány, á Woiewodá z partyą odſtąpił Monarchy y uſzedł, za co Bolesław posłał mu w regáł kędziel y záięczą ſkorkę, á Gwagnin przydáie, że zá tę akcyą Woiewodztwu Krákowſkiemu przełożył Prym Kaſztelánij, á Wiſſebor zá to miał ſię obieſić, piſze Miechowſki, Kromer, y Długoſz. Bolesław záś z nieukontentowánia zdrády y ſwoiey Rycerſkiey imprezy záchorował y dyſpozycyą uczynił miedzy Synow Páńſtwá ſwego, Władysłáwowi ſtárſzemu Krákowſkie, Siradzkie, Łęczyckie Woiewodztwá y Rząd generálny, Bolesłáwowi Kryſpowi Mazury, Kuiawy, Dobrzyńſką y Chełmińſką Ziemie; Miecisłáwowi Poznáńſką, Káliſką, y Gnieznieńſką Ziemie, Henrykowi Sendomirſkie, y Lubelſkie. A Kazimierzowi między czteremá kołámi woz, to ieſt ſámę opátrzność Boſką. Umárł Roku 1139. w Roku 54. 36. Lat pánuiąc, w Płocku przy Oycu pochowány, wygrał 47. Bátálij znácznych, pomnieyſzych niezliczoną moc, iáko Miechowſki, Kromer, Długoſz, y inni twierdzą. Po śmierci Bolesłáwá Stány zgromádzone wolą y dyſpozycyą wypełniły.

WŁADYSŁAW II. ſtárſzy Syn Bolesłáwá ná Tron wywyżſzony, ále zá perſwazyą Chryſtyny żony, á corki Henryká Ceſarzá Kontrybucyámi Páńſtwá Bráci ſwoich obciążył, y innemi dáninámi, dla wyzucia ich z Xięſtw ich, iákoż y wyſtráſzył Kryſpá y Henryká z Páńſtw ich áż uſzli do Miecisłáwá, do Poznánia, ale y tám ich Włádysław przeſládował, y Miáſto Poznań obległ niedbáiąc ná przeſtrogi, y exkommunikę Jakubá Arcy-Biſkupá Gnieznieńſkiego w Obozie ferowáną. Brácia záś niechcąc dłużey cierpieć Pretenſyi iego, odwági zážyli, y wypádſzy nieznácznie z Miáſtá obſeſem w Oboz, Władyſławá Woyſko roſpędzili, á ten ledwie uſzedł do Krákowá, á ztámtąd do Konradá Ceſarzá: Bráciá Krakow y Zamek odebráli, y żonę Kryſtynę wyprawili zá Mężem, w Roku tedy 1146. wywyżſzony ná Tron

BOLESŁAW *Criſpus* Xiążę Mazowiecki y Kuiawſki wraz y Krákow trzymał dla opieki Kazimierzá naymłodſzego Brátá, ten pięknie rząd Páńſtwá prowadził, podátki zniosł wnieſione przez Władysławá, Posłow od Ceſarzá, y ſámego Konradá mile przyiął, y konwoiował idącego z Woyſkiem do Ziemie S. ná obronę. Że záś ná prozbę Ceſarzá nic nieuczynił dla Władysławá, Konrad zágniewány Woyſkiem pogroził Polſzcze, y w Sląſk wtárgnął, ále uſtąpił obáczywſzy ſię z Bolesławem, Konrad potym w krotce umárł. Uſpokoiony zewſząd Bolesław ożenił ſię z Anaſtázyą Xiężniczką Halicką, á Miecisław z Sioſtrą iey Eudoxą. Po śmierci Anaſtázyi Criſpus ożenił ſie z Gertrudą corką Beli ślepego Krolá Węgierſkiego. Henryk záś w Młodzieńſkim ſtánie żył, y Bolesłáwowi záleciwſzy Xięſtwá ſwoie, woluntaryuſzem ſię uczynił ná Woynę do Ziemi S. Fryderyk Barberoſſá Ceſarz Posłow wypráwił do Bolesławá upomináiąc ſię włáſnoſci Władysławá y 500. grzywien pretenduiąc od Polſki, ále z niczym wrocili; o co zágniewány Ceſarz z Woyſkiem licznym wkroczył w Słąſk ále podiázdámi y chorobámi wyniſzczone widząc Woyſká Fryderyk wrocił ſię ná odwrot; wyrobiwſzy ſobie tylko 300. Huſſaryi przeciw Medyoláńczykom, y dla Władysławá Xięſtwo Krákowſkie, ktory że umárł w krotce Roku 1159. dla Synow iego 3. oddzielony Słąſk. Bolesłáwowi wyznáczone Xięſtwo Wrocłáwſkie, Miecisłáwowi Raciborſkie y Opáwſkie, Konrádowi Głogowſkie y Krośnińſkie. Miecisław utrácił w krotce Opawſkie, donacyą uczyniwſzy; iáko Miechowſki. *cap. 19. lib. 3.* Uſpokoiony zewſząd Bolesław expedycyą uczynił przeciw Pruſom, ále ci przeſtráſzeni deklárowáli ſię przez Posłow trybut Polſzcze dawáć, y Chrzeſt S. przyiąć; iákoż przyięły cále Pruſy Chrzeſt S. Roku 1164. y poprzyſięgli chołd Monárchom Polſkim, ále iák prędko odſtąpił z Woyſkiem Bolesław, ták záraz y Wiáry S. odſtąpili; o czym Długoſz piſze; nieupomniał ſię Criſpus, dopiero iák poczęli náieżdżáć gránice Polſkie, y chołdu álbo trybutu nieoddawáć, ruſzył ſię przeciw nim z Woyſkiem; ále zdrádą náprowádzony ná błotá z Woyſkiem w láſách, y zewſząd otoczony Nieprzyiacielem, uchodzić muſiał: gdzie Henryk Xiążę Sendomirſki zginął, ledwie Bolesław y Miecisław uſzli. Pan Bog ſkarał, że niepierwey o krzywdę Wiáry S. ſię upomniał, iáko Długoſz twierdzi. Po Henryku Xięſtwo Sendomirſkie doſtáło ſię Kazimierzowi naymłodſzemu, w krotce Criſpus umárł zoſtáwiwſy Synowi Leſzkowi Xięſtwo Mazowieckie y Kuiáwſkie y opiekę iego Kazimierzowi: umárł Roku 1173. w Krákowie pochowány. Zá iego pánowánia Werner Biſkup Kuiáwſki zábity przez Boleſtę Herbu podkową z Krzyżem, zá co Criſpus w Gnieznie go publicznie żywo ſpalić kazał, był Stároſtą Kuiáwſkim y Gubernátorem. O czym Kromer *Fol. 504.*

MIECISŁAW Syn trzeci Krzywouſtego, po śmierci Bolesławá od Stánow Rzeczypoſpolitey zgromádzonych wynieſiony ná Tron, przy obecnoſci Xiążąt Słąſkich, Woiewodztwo y Zámek Krákowſki oddány mu w Rząd, lubo ſobie Woiewodztwo życzyło Kazi-

Kazimierzá. Ze záś Mieciſław począł wymyśláć podátki dla náſycenia łákomſtwá ſwoiego, á dotego Tyrannią chciał wywieść przeciw Senatorom Polſkim; y Gedeoná Biſkupá Krákowſkiego ná wygnánie posłáć, dufáiąc ſiłom auxyliárnym ſwoich Zięciow wydáwſzy iednę Corkę zá Czeſkiego Krolá, drugą zá Xiążeciá Sáſkiego, trzecią zá Lotáryńſkiego, Czwartą y piątą zá Pomorſkie Xiążętá; á trzy Ruſkie Xiężniczki zá trzemá Synámi ſwoiemi, nie áprenduiąc iednák Gedeon tych potencyi wziąwſzy Rádę z Senátorámi, wokowáli ná Tron Kazimierzá widząc piękne iego akcye, ktory lubo ſię exkuzował, iednák zezwolił, y ogłoſzony

KAZIMIERZ II. Xiążeciem Polſkim ná Tronie, y wprowádzony przez Gedeoná, y Senát ná Zamek Krákowſki, bo ná ten czás Mieciſław bawił ſię w Wielkiey Polſzcze, gdzie Syn iego Otto przeciw Oycu rebellią podnioſł, y odebráwſzy Wielką Polſkę homagium uczynił Kazimierzowi. Mieciſław zágniewány o ſiebie zrucenie z Tronu, wokuie Zięciow ná ſukkurs, ále wymowili ſię Woynámi; w tym Pomerania przyznáła Kazimierzá zá Páná, toż sámo wykonał y Leſzko Mazowiecki Xiąże Syn Kryſpá, iáko y Xiążętá Sląſcy przyználi Kazimierzá zá Monárchę. Y ták ſpráwdziłá ſię ná Kazimierzu dyſpozycyá Teſtamentowa Oycá Krzywouſtego, że mu Opátrzność Boſka zoſtáwił. Kazimierz niechcąc prożnowáć rekuperował Polſzcze Brześćie Litewſkie, Włodzimirſkie, Droickie, y Przemyſkie Xięſtwá zdawná záwoiowáne, ále wyzute dotąd z Poddáńſtwá. Seym pierwſzy w Łęczycy złożył, gdzie znioſł przez pierwſzą Konſtytucyą wſzelkie podátki y krzywdy przez Mieciſławá ná Oyczyznę wnieſione, Dobrá Duchowne ubeſpieczył od wſzelkich Dánin, wypráwił potym Poſłow do Alexándrá III. Papieżá, proſząc o utwierdzenie tych Práw, y Ciáło iednego Swiętego. Ná co Reſkript od Papieżá ieſt w Archiwie Krákowſkim, Ciáło záś S. Floryaná Luciuſz III. przyſłał Kazimierzowi, bo Alexánder umárł, ktore Kazimierz z wielką pompą przyiął, y lokował w Koſciele S. Floryáná przez ſiebie fundowánym. Mieciſław záś przy ſukkurſie Mſzczugiuſzá Xiążęciá Pomorſkiego, Wielką Polſkę Ottonowi Synowi odebrał, y przywłáſzczył ſobie Mazowſze y Kuiáwy, wydárſzy ie Leſzkowi Synowi Kryſpá; ále Leſzko rezygnował te Xięſtwá Kazimierzowi, sám w krotce umárł. Kazimierz záś miał zábáwy z Rusámi, y Węgrámi, ále że mu zrebellizowáło 20. Senátorow, udáwſzy że umárł ſtruty ná Ruſi, y Mieciſławá wprowádzili do Krákowá, ktory Zamek záſtáwſzy zámknięty, przeciw niemu drugi wyſtáwił y ufortyfikował. Że záś Kazimierz prędko wrocił ſię z Woyſkiem z Ruſi, przed nim Mieciſław uſzedł, zoſtáwiwſzy w Nowoerygowáney Fortecy Syná Boleſławá, y Kietliczá, ktorą Kazimierz ſpalił, Boleſławá odeſłał Oycu, á Kietliczá ná Ruś; żeby niekłocił Mieciſławá, Pánom záś wſzytkim rebellią dárował, z Mieciſłáwem też w ktrotce pokoy uczynił. Uſpokoiwſzy ſię w Domu przymuſił potencyą ſwoią Prusákow do poprzyſiężenia Polſzcze poddáńſtwá, z Węgrámi pokoy zákończył z kondycyą, żeby odtąd więcey nieintrygowáli ſię Węgrowie do żadney Prowincyi Ruſkiey, Halicz im odebráwſzy uzurpowány dotąd przez nich. Roku 1194. Kazimierz w dzień S. Floryáná Nabożeńſtwo odpráwiwſzy, ubogich náſyciwſzy, ná záiutrz Pánow wſzytkich częſtował; gdzie z Biſkupámi záczawſzy dyſkurs o nieſmiertelności duſzy piiąc trunek záchłyſnął ſię, y nágle umárł: pochowány w Tumie Krákowſkim, zwány był ſpráwiedliwym, bo w sámey rzeczy był. Po nim

LESZKO Biały przez Stány Rzeczypoſpolitey Syn ſtárſzy iego obrány w młodym wieku, y przydáni mu zá Kurátorow Fulko Biſkup, y Mikołay Brát iego Woiewodá Krákowſki. Młodſzemu Konradowi Synowi Kazimierzá Xięſtwo Mazowieckie, y Kuiawy wyznáczone, y Kurátor Kryſtyn Woiewodá Płocki. O co rozgniewány Mieciſław że nie iemu áni Elekcyá, áni opieká od Stánow przyznána, wzywa ſukkurſu Xiążąt Slaſkich, y Pomoranow, ktorego y z ſukkurſowemi partye woyſk Leſzká znioſły, Syn Mieciſławá Boleſław zginął, sám Oyciec porážony ledwie nie zábity uſzedł do Poznánia, w lektyce zánieſiony: wielkie krwi rozlánie z obodwoch ſtron było á Leſzko ubeſpieczony ná Tronie. Roku 1198. Włodzimierz Xiąże Halicki umárł inweſtyowány przez Kazimierzá. Po nim Leſzko inweſtyował Romanusá Xięſtwem Halickim, ále ten niewdzięcznik począł zle traktowáć Haliczánow, Gránice Polſkie náieżdżáć, ktorego Leſzko złączywſzy Woyſká z Konradem pod Záwichoſtem znioſł, gdzie y Romanus sám zginęł, zá co Leſzko że w dzień SS. Gerwazego y Protazego tę bátália pod Komendą Kryſtyná Woiewody Płockiego wygrał, tym Swiętym w Krákowie Koſciołwymurował. Mieciſław záś, iuż nie ſiłámi, ále ſpoſobámi y perſwazyą ſtárości ſwoiey námawia Helenę Mátkę Leſzká, ẚby mu uſtąpiłá Rząd Polſki obiecuiąc Synowi iey ſukkceſſyą Xięſtw Wielkopolſkich. Tá

 uwie-

uwiedziona nádzieią zá konſenſem Stánow, przenosi ſię z Synem w Xięſtwá Sendomirſkie, y Lubelſkie, uſtępuie Zamku Krákowſkiego Mieciſłáwowi z kondycyą, áby iey ſię Wiſlicki Powiát zoſtał. Ten odebráwſzy Rząd, obietnicą poſponuie, Powiát Wiſlicki odbiera Leſzkowi, Helená oſzukána Pánow Polſkich wzywa ná pomoc, tym czáſem Mieciſław odiechał do Wielkipolſki, Pánowie Helenie Krákow oddáią y Zamek, Mieciſław y powtornie tegoż ſpoſobu záżywa z Heleną, żeby miáłá wzgląd ná ſtárość iego. Tá znowu uſtępuie iemu Rządu Krákowſkiego, Mieciſław intronizowány, znowu myślał Leſzkowi wſzytko wziąść, ále tym czáſem umárł pochowány w Kaliſzu w Koſciele S. Páwłá przez ſiebie wymurowánym, gdzie teraz Kollegiátá Pánny Máryi, zoſtáwił Synow Władyſławá Laſkonogiego, y Ottoná. Po śmierci iego znowu Leſzko Biały przez Stány obrány Monarchą Polſkim Roku 1206. ktory uſpokoiwſzy ſię wewnętrznie z Władyſławem Laſkonogim, ktorego byłá wezwáłá ná Tron fakcya Mikołáiá Woiewody Krákowſkiego, y trzy látá rządził, ále uſtąpił Leſzkowi, iáko Kromer ſwiádczy. Swatopełka po śmierci Mſzczugiuſzá Oycá iego kreował Stároſtą Pomorſkim z obligacyą, żeby mu corocznie wypłácał z Pomeránii Trybutu 1000. grzywien ſrebrá, y to Xięſtwo adminiſtrował ná Leſzká, y Sukceſſorow iego. Przeciw Litwie y Ruśniakom graſſuiącym w Granicách Polſkich, wyſłał z Woyſkiem Suliſławá Káſztelaná Sendomirſkiego, ktorych znácznie zbił, y odebrał zdobyczy Polſkie; Długoſz przydáie, że zá to byłá náiecháłá Ruś Polſkę, że kiedy przegrał Romanus pod Zawichoſtem bátálią, Węgierſki Krol Andrzey wpadł z Woyſkiem do Haliczá, y Syná ſwego Kolomaná koronowáć kazał Krolem Halickim, y żonę Salomeą Sioſtrę Leſzká, przez Ręce Kadłubká Biſkupá Krákowſkiego, przy prezencyi Iwoná Kanclerzá Wielkiego Koronnego, o co zágniewáni Ruśniácy Połowczow záciągnąwſzy Halicz odebráli, Węgrow znieśli, Kolomaná w niewolą wzięli, ále prędko wyzwolony trzy látá krolował Haliczánom, y tą wygráną zchárdzieli Ruśniácy, y wpadáli w Polſkę, ktorych Suliſław znácznie zniosł, Tenże Koloman żył w Pánieńſtwie y czyſtości z Salomeą Sioſtrą Leſzká, ktory Brátá ſwego Konradá osádził ná Xięſtwie Mazowieckim, y Kujawſkim. Ten widząc ſię bydź máiącym Miecz w ręku wywarł Tyránnią ſwoię ná Kryſtyná woiewodę Płockiego, kazáwſzy go oślepić, y potym zábić; zá co kará Boſka ſpuſciłá ná iego Kray Nieprzyiácioł, Litwę, Pruſakow, y Ruśniákow, ktorzy zrábowáli Xięſtwá iego. Wezwał potym Konrad Krzyżákow przeciw Prusákom, uſtąpiwſzy im Ziemię, Dobrzyńſką, y Chełmińſką, dla záſtáwienia ſię niemi Nieprzyiáciołom wſzelkim, ále ci máło pomogli, więcey dyſſenſyi y woyny przybyło, przez nich, Polſzcze dotąd pámiętnych, o czym Hiſtorye piſzą, y niżey wolno czytáć. Familia Gryfow zágniewáni ná Leſzká o odſądzenie od czci y Honorow Janá Gryfá zá zdrádziecką ucieczkę podczás bátálii przeciw Pruſakom, zbuntowáli ſię przeciw Leſzkowi, y Henryká Brodátego Xiążęciá Wrocławſkiego námowili ná Xięſtwo Polſkie, ktory z Woyſkámi wtárgnął ku Krákowu, ále zmiękczony Krwią Polſką, z Leſzkiem ſię poiednał y odſtąpił imprezy, o czym Kromer. Ze záś Władyſław Plwacz Syn Ottoná pokłocił ſię o opiekę z Laſkonogim, náiecháwſzy Xięſtwá Wielkopolſkie, á do tego Swátopełk Stároſtá Pomorſki, Leſzkowi Dobrodzieiowi ſwemu zbronił ſię oddáć trybutu, Leſzko Seym náznáczył w Gąſawie, ná ktorym miał bydź Swátopełk, y Xiążętá Polſcy, dla medyowánia Scyſſyi záchodzących: ále Swátopełk niewdzięcznik Seym zdrádą náiechał, Leſzká zábił, Henryká Brodátego w Wannie ná ten czás zránił, innych wiele Pánow názábiiał. Tá ſcená ſtáłá ſię Roku 1227. Leſzká Ciáło do Krákowá záwiezione, y tám pochowáne, á Swátopełk odtąd Xiążeciem Pomorſkim proklamował ſię. Roku 1228. zgromádzone Stány ná Elekcyą obráły ná Tron

BOLESŁAWA Pudyká, ktory że ieſzcze w dziecińſtwie zoſtał ſię po Leſzku Oycu, náznáczyli mu zá Opiekuná Henryká Brodátego Xiążęciá Wrocławſkiego; o co zágniewány Konrad ruſzył ſię z Woyſkiem ku Krákowu, ále poprzedzony od Henryká y zbity z Strátą Syná Przemyſławá wrocić ſię muſiał. Konrad potym zemścił ſię krzywdy ſwoiey, y zdrádą Henryká w Spytkowicách o 4. mile od Krákowá Mſzy S. ſłucháiącego złápał, ktory potym wyzwolony przez interpozycya S. Jádwigi żony ſwoiey, z kondycyą; ze muſiał odſtąpić opieki Bolesławá, y zdáć ią Konradowi: W tym czáſie y Władyſław Plwacz kłocił ſię z Laſkonogim Stryiem o Páńſtwá Wielkopolſkie, ktory wſpárty Potencyą Swátopełká, Laſkonogiego zgromił, Laſkonogi w krotce umárł, á Władyſław Plwacz cáłey Wielkipolſki Xiążęciem zoſtał dziedzicznym; Ze záś y ná niego Gąſawſká fakcya pokazáłá ſię, Henryk Brodáty wſpárty Wielkopolſkiemi Pánámi, wygnał go z Páńſtw iego dziedzicznych: W

tym

tym czáſie Konrad Krzyżákow lokował w ziemi Dobrzyńſkie, y Lubawſkie, kto-
rych wziąwſzy ná pomoc iáko y ſił Henryká y Swátopełká, Pruſy náiechał,
y wyciąwſzy Pruſow ná 5000. zrábował ich Páńſtwo Roku 1234. Kiedy Konrad
zábáwił ſię woyną Pruſką, Bolesław *Pudicus* politycznie zámknięty od Konradá w
Czerſku, á potym w Sieciechowie z Mátką Grzymisławą, żeby ſię wyzuł z Opieki,
iáko iuż 15. lat máiący, przy pomocy Mikołáiá Opátá Sieciechowſkiego wyzwolony
w nocy udał ſię do protekcyi Henryká, ktory zebráwſzy Woyſko poſzedł z nim,
mile od Krákowá y Jendrzeiowá przyięty, y Fortece poodbierał Roku 1235., Kon-
rad zebrał woyſko y náiechał Woiewodztwo Krákowſkie palił y pustoſzył, á zo-
ſtáwiwſzy u S. Jędrzeiá præſidiá y w Szkalmierzu, wrocił ſię, ále to wſzyſtko pood-
bierał Henryk. Z támtąd poſzedł Gniezno attakowáć ieſzcze Plwaczowi
pozoſtáłe, ále niedobywſzy odſtąpił, á Plwacz potym náiechał, y ruynował Wiel-
kąpolſkę, Pánow iednák nieprzymuſił do wierności ſobie, w krotce umárł Roku
1239. w Poznániu pochowány Synow dwoch zoſtáwił Przemysławá, y Bolesławá.
Henryk záś umarł Roku 1238. w Krośnie pochowány od S. Jádwigi żony ſwoiey w
Trzebnicy. Po śmierci iego dopiero Pudyk zoſtał Rządcą Krákowſkim, y cáley
Polſki, bo Henryk nie Opiekunem ále Monárchą cáłey Polſki tytułował ſię, á Hen-
ryk pobożny Syn po Oycu Wrocłáwſkie Xięſtwo odziedziczył. Konrad záś mię-
dzy Synow ſwoich Xięſtwá rozdzielił, Bolesławowi Mazowieckie, Kazimierzowi
Łęczyckie y Kuiawſkie, Mieciſławá záś trzeciego myſzy ziádły, zá krzywdy cięſzkie
poddáńſtwu czynione, zwánego Koſzyſko dla ſzpetnych włoſow. Bolesław Pudyk
ożenił ſię Roku 1239. z Kingą Corką Beli Krolá Węgierſkiego, z ktorą czyſto y w
Pánieńſtwie żył, dla czego názwány *Pudicus*. Tá kolligacyá cokolwiek uſtráſzyłá
Konradá że ſpokoyniey żył, ále w Domu nieſpráwiedliwie ſię obchodził, bo Czá-
plę Scholaſtyká Kuiawſkiego y Płockiego obieſić kazał, ále dla Cenzur przez Pio-
trá Arcybiſkupá Gnieznińſkiego ná ſiebie ferowánych, ná Seymie Łęczyckim pokuto-
wáć muſiał Roku 1240. Arcybiſkupom Gnieznińſkim Łowickie Xięſtwo dał, y Kápi-
tuły Kuiawſką, y Płocką znácznie regálizowáł, o czym Miechow. *Lib. 3. cap. 37.* od
Grzegorzá IX. Papieżá abſolwowány przez Biſkupá Wrocłáwſkiego, y Scholáſtyká
Krákowſkiego Kromer dodáie.

Roku 1241. Tatárowie w 500000. Ruś ſplondrowáwſzy weſzli do Polſki, Lubel-
ſkie Woiewodztwo zrábowáli, y wrocili z zdobyczą, powtornie znowu zimą wpá-
dli do Sendomirzá, y zrábowáli, Xięży wycięli, ludzi pozábiiáli, Szkalmierz,
Chmielnik naſzli z ſtráſznym rozlaniem krwi Chrześciáńſkiey; uderzył ná nich pod
Turſkiem Włodzimierz Woiewodá Krákowſki, ále łátwo málą kwotę, Pogáńſtwá
mnoſtwo złamáło, iednák obawiáiąc ſię więcey Polákow, ſchronili ſię w láſy pod
Sieciechow, ále zebráwſzy ſię ich cáłe Woyſko poſzli, Krákow zrábowáli iedni,
drudzy Łęczyckim y Kuiawſkim Woiewodztwámi ſzli, plondruiąc proſto ku Wro-
cłáwowi cáły Kray, pod Chmielnikiem záſtąpiłá im Partyá Woyſká Polſkiego, ále
y ci przełománi wielką kupą Pogánow, wiele ich iednák położyli ná plácu, y ledwie
náſi zwycieſtwá nieotrzymáli; iáko piſze Kromer. Pudyk záś z Kingą uſzli w Go-
ry. Tatárowie ſplondrowáwſzy Krákow y Polſkę o Wrocław ſię opárli, y tám ſię ze-
ſzły wſzyſtkie ich Woyſká y poſzli ku Lignicy, gdzie Henryk Pobożny Xiąże Wro-
cłáwſki zebráwſzy znáczne Woyſká záſtąpił im, ſpotkał ſię z niemi, y ten iednák
od niezliczoney Potencyi obtoczony, wiele Chrześcián zgubił, y sám zginął. Pi-
ſze Miechow. y Kromer, y inni, że każdemu Chrześciánowi pogánie kazáli po ied-
nym uchu poucináć, z ktorych było 9. worow wielkich. Długoſz y Kromer piſze,
że kiedy po inkurſyi Tatárſkiey Pudyk niewrocił ſię do Krákowá, Krákowiánie wo-
kowáli ná Rząd Páńſtwá ſwego Bolesławá Lyſego, Syná Henryká Pobożnego, ktory
prędko intronizował ſię, y wakánſe rozdał: Ale Konrad poſzedł przeciw niemu, y
znioſł Slęzákow, sám ſię intronizował ná Rząd Xięſtwá Krákowſkiego, Podátki wiel-
kie założył ná poddánych, y Seym złożył w Wiſlicy, gdzie náyprzednieyſzych Pá-
now Polſkich w niewolą pobrał, ktorzy cudownie w dzień S. Piotrá w Okowách
uwolnieni od kaydan, wyſzli ſzczęśliwie, nocą do Pudyká pobiegli, ktorego ſprowá-
dzili z wielką rádoſcią Poddáńſtwá. Ten zebráwſzy Woyſko Konradá zbił, y Lit-
wę ſukkurſową. Bolesław záś Łyſy znowu począł ſię intrygowáć do Wielkipolſki,
ále że zle traktował Polákow, wzgárdzony od nich, á Przemysław, y Bolesław Poboż-
ny Synowie Plwaczá wezwáni do właſnego Dziedzictwá, potym Łyſy dał Corkę Prze-
mysławowi, y uſpokoione ich pánowánie było. Konrad znowu Litwę zebrał y Bo-
lesławá Páńſtwá naiechał, Partyą Woyſká iego znioſł, ſam Pudyk ledwie uſzedł, ále
też w krotce Roku 1247. Konrad umárł, w Płocku pochowány, á Pokoy Polſzcze og o-
ſzony.

ſzony. Swátopełk záś Krzyżakow infeſtował, Pruſow od Wiáry S. odwiodł, dla czego Miechowſki piſze: że co Tatárſka ręká niedotchnyłá, Konradá y Swátepełká niecnotliwe imprezy ná Oyczyznę wywárłá. Konrad zoſtáwił Synow Boleſławá, ktory w krotce umárł, Kazimierzá, y Semowitá, ále tego Kazimierz wyzuł z Xięſtwá Sirádzſkiego, y w niewolą wziął. Po śmierci Konradá dopiero Pudyk utwierdził pánowánie ſwoie, á złączywſzy ſiły z Belą Krolem Węgierſkim, y Danielem Xiążęciem Ruſkim, náiechał Moráwę Roku 1253., toż ſámo y w drugim Roku uczynił w Xięſtwie Opáwſkim zábráwſzy wſzyſtko, zá to że Ottokarus Krol Czeſki przywłáſzczył ſobie to Páńſtwo, odſtrychnąwſzy ie od Polſki, toż ſámo ſię potym ſtáło z inſzemi Xięſtwámi Sląſkiemi, że wſzytkie odſtrychnione od Polſki, do tego czáſu áni ſię o to Rycerſkim, y Stáropolſkim Sercem upomnieli Polácy.

Roku 1252. w Bochni ſol ználeziona przez interpozycyą Kingi álbo S. Kunegundy, ktorey pierſcień wrzucony w ſzyby ſolne w Węgrzech, tu w Bochni ználeść ſię miał.

Roku 1253. Boleſław Pudyk wypráwił Poſtow do Rzymu zá perſwazyą Prandoły Biſkupá Krákowſkiego proſząc Oycá S. o Kánonizácyą S. Stániſłáwá, ktora Kánonizácyá z iákiemi Cudámi od Innocentego IV. w Aſſyżu náſtąpiłá, y z iákim applauzem w Krákowie odpráwiona, życie tego Swiętego náuczy káżdego. Roku 1257. S. Jacek z Kanoniká Krákowſkiego Dominikán, do chwały S. przenioſt ſię.

W tym czáſie domowa Woyná między Xiążętámi Wielkopolſkiemi trwáłá, y Kazimierzem Synem Konradá, á Xiążęciem Sirádzkim, Łęczyckim, y Kuiáwſkim, ále Synowie Kazimierzá roſtrychneli tę Scyſſyą, Zemomyſl y Leſzko czarny, bo przeciw Kazimierzowi Oycu powſtáli, y odebrał mu Leſzko czarny Siradzkie á Zemomyſl Łęczyckie Xięſtwá. Roku 1259. Tátárowie znowu z niezliczonemi Woyſkámi náſzli Polſkę, Sendomirz zrábowáli, Zamek Sendomirſki zdrádą dobyli, y wſzyſtkich ludzi wycięli, Pánnom tylko dla rządy náſycenia przepuſcili, y iáko Hiſtoriá piſze, że z Zamku Sendomirſkiego ná ten czás Krew źrodłámi do Wiſły płynełá z pobitych Chrześcián. W Krákowſkie tákże wpádli Woiewodztwo, y Kráków ſplondrowáli, przez 3. Mieſiące graſſuiąc, á nie mogąc Zamku Krákowſkiego dobyć, wrocili ſię. Ale znowu w Roku 1260. do Polſki wpadli Sendomirz złupili, 40. Dominikánow Męczennikow zábili, o czym wolno czytáć Hiſtoryą życia ich, y dwá Mieſiące pograſſowáwſzy w Polſzcze wraz z Jaczwingámi, y Ruſią, wrocili do Kráiu ſwego. Ale powrociwſzy Pudicus z Węgier do Krákowá, zebrał Woyſko, y bátálią wydał Jaczwingom, ktorych wcále znioſł y reſztę do Chrztu S. przywiodł, y iáko Kromer piſze, Páńſtwo ſobie ich przywłáſzczył, y Biſkupſtwo w Łucku fundował.

Roku 1265. Ruśniacy znowu náſzli Sendomirſkie Woiewodztwá, ále Szláchtá tych Páńſtw ich dogonili y zbili, y zdobycz odebráli. Boleſław záś zebráwſzy Woyſko poſłał ie pod Komendą Piotrá Woiewody Krákowſkiego 1266. plondrowáć Ruś, przeciw ktoremu Swarnon Xiążę Ruſki Tátárow wezwáwſzy poſzedł, ále zbity, y wcále znieſiony w dzień SS. Gerwazego y Protázego, y ſpuſtoſzywſzy Kray Swarnoná, wrociło z wielkiemi zdobyczámi ſzczęſliwie Woyſko náſze.

Roku 1267. Kánonizowána S. Jádwigá przez Klemenſa IV. Papieżá, przez ktorey interceſſyą Corce ſwoiey ſlepotę oddálił. Roku 1268. S. Salomeá żoná Kolománá Krolá Halickiego, á potym Xieni Zawichoſkich potym do ſkáły przenieſionych Pánien, teraz do S. Jędrzeiá w Krákowie, do chwały wieczney ſię przenioſłá.

Miał Pudicus potym domowe Woyny z Boleſłáwem Xiążęciem Opolſkim, ále ich Boleſław Pobożny Xiąże Kaliſki pogodził Roku 1274. á w Roku 1279. Boleſław Pudicus umárł pochowány w Krákowie u Fránciſzkánow, w tymże Roku y Boleſław Pobożny Xiąże Kaliſki umárł, obodwoch záś żony Kingá, albo S. Kunegundá, y Helena, Zákonnicámi w Szancu zoſtáły.

Ze záś zá życia ſwego Pudicus przybrał był ſobie Leſzká Czarnego iáko Krwią náybliżſzego Xiążęciá Sirádzkiego zá Sukceſſorá ná Páńſtwa Krákowſkie, czyniąc zádoſyć woli iego: Stány Rzeczypoſpolitey zgromádzone

LESZKA Czarnego obráły Xiążęciem Polſkim ná Tron Polſki, ktory obrány w Roku 1279. bo też iuż był Oyciec iego Kazimierz umárł, Syn Konradá, zoſtáwiwſzy Synom ſwoim Leſzkowi Czarnemu Sirádzkie, Zemomyſłowi y Łokietkowi Kuiáwſkie, Kazimierzowi Łęczyckie, á Semowitowi Ziemię Dobrzyńſką, iáko Kromer ſwiádczy. Swátopełk też zdraycá zeſtárzáły umárł 4. Synow zoſtáwiwſzy rownych ſobie kłotnikow; Kromer dodáie, że Pudicus uprzywileiował był Biſkupow Krákowſkich Xiążętámi ſię tytułowáć, zá co powinność Biſkupom zoſtáwiona, áby raz w Rok zá to Krolá częſtowáli, y przez Dobrá ich Krolowi przeieżdżáiącemu

rádzi

rádzi byli. Ale iák Zbigniew kupił Xięſtwo Siewierſkie do Biſkupſtwá Krákowſkie go, ták Biſkupi Xiążętámi ſię miánuią Siewierſkiemi.

Leſzko ná początku pánowánia náypierwey Leoná Xiążęcia Ruſkiego znioſł, y Kray iego dezolował, zá to, że náiechał Lubelſkie y Sendomirſkie Woiewodztwá. Xięſtwo Wrocłáwſkie náiechał, zá Kaptywácyą Przemyſławá Wielkopolſkiego y Henrykow Lignickiego y Głogowſkiego Xiążąt, przez Henryká Xiążęciá Wrocławſkiego, ále niewyzwolił ich, áż mu Przemyſław muſiał ceſſyą uczynić Ziemie Wieluńſkiey.

Roku 1282. Leſzko Litwę náiezdnikow kilką Tyſięcy kilkádzieſiąt Tyſięcy znioſł, z ſwoich nieſtráciwſzy y iednego nád Narwą y Niemnem, zá Manudukcyą S. Micháłá, ná ktorego Honor w Lublinie Koſcioł wymurował.

Roku 1283. Znowu znioſł Litwę náiezdnikow zdobycz odebráwſzy im, y Niewolnikow odebráwſzy znáczną liczbę.

Roku 1285. Zrebellizowáli Pánowie Polſcy Leſzkowi, y przyzwáli Konradá Xiążęciá Mazowieckiego ná Rząd Polſki, Leſzko Krákow y Zamek zoſtáwiwſzy wierności Krákowiánow poſzedł po ſukkurs do Węgier, ktorym ſukkurſem Konradá znioſł, Krákowiánom zá wierność dotrzymáną Práwá Teutoniczne nádał. Pánom krzywdę dárował, ktorzy go zá Páná przyználi.

Roku 1287. Leſzko wypowiedział Generálną z Polſki expedycyą przeciw Pogánom Litwie, ále że tá expedycyá obrocona ná Kray Konradá Xiążęciá Mazowieckiego, y zniſzczone cále Xięſtwo. Zá odmienioną intencyą przeciw Pogánom, Długoſz dodáie: Pan Bog ſkárał Leſzká, bo Tátárowie w Polſkę znowu wpadli, ſplondrowáli, krwi Polſkiey wiele rozlali, potym náſtąpił głod wielki, mor wielki ná ludzi, y wſzelka biedá; dodáie Miechowſki: Tátárowie w ten czás sámych Pánien z Polſki nábráli 21000. innych wyrznęli, y ſercá ich nápoiwſzy trucizną, Rzeki pozárážáli ná Ruſi, z ktorych wod potym wiele Ruſi márło.

Roku 1289. Leſzko Czárny znowu náiechał Mázury, ále tegoż Roku umárł, pochowány u Dominikánow w Krákowie. Po nim Woiewodztwo Krákowſkie doſtáło ſię Władyſłáwowi Łokietkowi iáko rodzonemu Brátu, á ná Xięſtwo Krákowſkie Pánowie w Sendomirzu obráli Boleſławá Xiążęciá Mazowieckiego, Krákowiánie záś obawiáiąc ſię zemſty zá Konradá Brátá ſwego zá wierność dotrzymáną Leſzkowi wokowáli ná Páńſtwo Krákowſkie.

HENRYKA IV. Xiążęcia Wrocławſkiego, ktory poprzedził Boleſławá do Zamku Krákowſkiego, á Boleſław uſzedł do Mazowſzá, Pánowie záś Henrykowi przyſiąc muſieli, ktory uſpokoiwſzy rzeczy wrocił do Wrocławiá, tym czáſem Kazimierz Xiąże Opolſki y Bitumſki wyzuł ſię z Rządu Polſkiego, przyſiągſzy wierność ſwoię Wenceſłáwowi Krolowi Czeſkiemu, o co nikt ſię nie upomniał.

Władyſław Łokietek záś iáko Brát po Leſzku zebráwſzy woyſko poſzedł ku Krákowu, woyſko Henryká znioſł, Miáſto Krákow odebrał, ktorego znowu Henryk, poſłáwſzy woyſko pod komendą Xiążęciá Lignickiego, znioſł, Krákow odebrał, y iego ledwie nie wziął, ſalwowánego po murze od Fránciſzkánow. Tym czáſem Henryk bezpotomnie umárł, uczyniwſzy Sukceſſorem Xięſtwá Wrocłáwſkiego Konradá Stryiá Xiążęciá Głogowſkiego, á Xięſtwá Krákowſkiego, y Sendomirſkiego Przemyſławá Xiążęciá Wielkopolſkiego.

Przemyſław Krákow odebrał, według dyſpozycyi Henryká, á Łokietek Sendomierz, z kąd uſtáwicznie infeſtował Przemyſławá. Gryfiná záś żoná Leſzká Czárnego uzurpuiąc ſobie zápis od Xięſtwá Krákowſkiego, Ceſſyą Práwá uczyniłá Wenceſłáwowi Krolowi Czeſkiemu, ktory lubo iuż był w Krákowie, ále zbity od Łokietká, y od Sierádzá odpędzony, umknął do Czech, á Łokietek profitował w niebytności iego. Tylko że Tátárowie wielkie woyſká ſprowádzili w Sendomirſkie, gdzie wiele ſzkod poczyniwſzy w Ludziách, zniſzczonym Kráiem Łokietká ſiły oſłábili.

Roku 1295. 26. Czerwcá Stány Rzeczypoſpolitey złączywſzy ſię w Gnieznie obráli ná Tron Polſki, y koronowáli

PRZEMYSŁAWA Xiążęciá Wielkopolſkiego przez Swinkę Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego przy aſſyſtencyi wielu Biſkupow Polſkich, wraz y z żoną, Przemyſław iuż ná ten czás y Pomorſkie Xięſtwo odziedziczył był. Przemyſław iuż Krol, począł myſleć o złączeniu w iedno cálego Páńſtwá, y ná Monecie bić ſłowá Łácińſkie około Orłá: *Reddidit ipſe ſolus victricia ſigna Polonis.* Ale zázdrość Brándeburgſkich Xiążąt nie pozwoliłá mu imprezy iego dokonáć, bo przy zápuſtney chwili cieſzącego ſię Przemyſławá, zdrádą náiecháli Ottonowie dway Bráciá, y Jan Xiążętá Brándeburgſkie, y lubo broniącego ſię zábili; ktory tylko lát żył 38. Mieſięcy 3., á páno-

wał Mieśięcy 7. y dni 7. w Poznániu pochowány, po śmierci iego tylko Corká 8. lat máiąca zoſtáłá śię, R. 1296. Stány zgromádzone obráli ná Tron.

WŁADYSŁAWA ŁOKIETKA iáko náybliżſzego Sukceſſorá Leſzká Czarnego, ktory nie chciał śię koronowáć, pierwey expedycyą uczynił przeciw Xiążętom Sląſkim poſtponuiącym Elekcyą iego, ktorych Kráie ſpuſtoſzył, ále że wrociwſzy z Woyſkiem puſtoſzył właſne Kráie wprowádziwſzy ie do Wielkopolſki, y niektore ſwáwole po dworách Szlácheckich płodził. Zágniewáne Stány Roku 1300. zgromádziwſzy śię w Poznániu annihilowáli Elekcyą iego, á do Wenceſławá Krolá Czeſkiego wyſłáli Poſłow ofiáruiąc mu Ryxę Corkę Przemyſławá zá żonę, y Monárchią Polſką: zá co

WENCESŁAW mile podźiękował, y akceptował, ile że iuż miał Práwo ſobie uſtąpione do Xięſtwá Krákowſkiego, y Sendomirſkiego, przez Gryfinę żonę Leſzká, y zebráwſzy woyſko przybył do Gniezná, gdźie koronowány przez Swinkę Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego, á potym z Elżbietą Corką Przemyſławá wziął ślub w Poznániu, y Monárchią Polſką ośiádł, wygnáwſzy Łokietká zá gránice, y z właſnych iego Dźiedźictw, ktory w Węgrách muśiał śię tułáć, y po pielgrzymſku pokutę odpráwił do Rzymu podczás Jubileuſzu wielkiego, potym powrocił do Amedeuſzá Woiewody Węgierſkiego, mile przyięty od niego. Wenceſław tym czáſem uſpokoiwſzy intereſſá Polſkie poiechał z żoną do Czech, ále tám uczyniwſzy Sukceſſorem Wenceſławá Syná z Gutty żony Korony Polſkiey, sám w krotce umárł. Zá niego do Polſki Monetá Czeſka wprowádzona. Syn po śmierci Oycá wybrał śię z Woyſkiem do Polſki R. 1035. ále w Ołomońcu przez ſubordynowánych od Auſtryi ſpiegow zábity, oſtátni Sukceſſor Kroleſtwá Czeſkiego, á w tym czáśie też powrociwſzy.

WŁADYSŁAW Łokietek do Amedeuſzá z Rzymu, wyproſił ſobie u niego ſił dla odebránia właſnych Xięſtw Dźiedźicznych, ktore y łátwo odebrał, ále y máła Polſká cáła wrociłá poſłuſzeńſtwo iemu, zprzykrzywſzy ſobie Rząd Czechow. Po śmierci záś Wenceſławá tym bárdziey utwierdzony ná Tronie Łokietek od Máłopolanow, Kujawianow, y Pomarzanow, Poznáńſkie záś y Káliſkie Woiewodztwá obráli ſobie Henryká Głogowſkiego Xiążęciá, ále Łokietek z woyſkiem Kray iego zruynował, z támtąd Pomarzanow rebelliżuiących uſkromił. Ale zážył ná tę Expedycyą ſił Krzyżáckich, bo kiedy Łokietek zábáwny był domową woyną, Piotr Swiáncy Kánclerz Pomorſki, á Woiewody Gdáńſkiego Syn podnioſł rebellią przeciw Łokietkowi, przyzwáwſzy ſił Xiążąt Brándeburſkich, Gdáńſk im oddał. Ale Boguſz Kommendánt Zamku Gdáńſkiego opárł śię, y zá konſenſem Łokietká Krzyżakow wziąwſzy ná pomoc nie pozwolił Zamku dobyć, Brándeburczykow wygnał, y według akkordáty Krzyżakom połowy Zamku Præſidium oddał, á Krzyżacy przy okázyi ce od tąd Zamek ſobie przywłáſzczyli, Boguſzá wygnáli, Gdáńſk przez zdrádę Niemcom odebráli, wyciąwſzy Polakow wſzyſtkich podczás iármárku S. Dominiká, y Pomeranią ſobie przywłáſzczyli, o co znáczne woyny były z Krzyżakámi; o czym Miechow. *Lib. 4. cap. 7. & 8.* Kromer *T. 11. Lib. 11. fol. 582.* y ták Polacy Dobrodzieiámi śię uczyniwſzy Krzyżákom ná kárki ſwoie nieprzyiaćielá ſprowádzili.

Roku 1310. Henryk umárł, á Wielkopolánie Łokietkowi ofiárowáli Páńſtwá Wielkopolſkie y zá Páná przyználi, ále mu Krakow 1312. zrebellizował, wezwáwſzy zá Páná Boleſławá Xiażęciá Opolſkiego, y iemu śię poddawſzy, ále Boleſław zá rekwizycyą Łokietká uſtąpił pretenſyi ſwoiey, Pryncypáłowie Miáſtá Krákowá ſkarani, Woyciech záś Woyt Krákowſki do Prági uſzedł, á odtąd Woytoſtwo Krákowſkie ſkonfiſkowáne. Miechow: *Lib. 4. cap. 8.*

Roku 1316. Łokietek ubeſpieczony ze wſząd Pánem Polſki, wypráwił Gerwardá Biſkupá Krákowſkiego do Janá XII. Papieżá z expoſtulacyą dla śiebie Korony y Proceſſu dla Krzyżakow względem pretendowánego przez nich Xięſtwá Pomorſkiego, y Roku 1320. koronowány Krolem, y Jadwigá Krolowa w Krakowie przez ręce Janiſławá Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego, przy aſſyſtencyi Muſkatv Krakowſkiego, Domarata Poznáńſkiego, Biſkupow &c. odtąd poſtánowiono żeby koronacye w Krakowie śię odprawiáły nie w Gnieznie, dla beſpieczeńſtwá obronniey-ſzego mieyſcá. Względem záś Proceſſu z Krzyżakámi, naznaczeni ná Komiſſyą Janiſław Arcybiſkup Gnieznieńſki, y Kujawſki Biſkup, y Opat Mogielnicki, ále Krzyżacy áni ná Cenzury Apoſtolſkie dbali, y owſzem náieżdżali granice Polſkie.

Roku 1325. Łokietek dla Zawarcia z Litwą przyiaźni dla Syná ſwego Kazimierzá wziął zá żonę Annę Corkę Gedymina Xiążecia Litewſkiego, y z nią w Poſagu wſzyſtkich Niewolnikow Polſkich, ktora okrcona przez Nauklera Biſkupá Krákowſkiego

ſkiego. Roku 1326. Krol Władyſław wezwáwſzy Litwę náiechał Páńſtwá Brándeburgſkie mſzcząc ſię zábicia Przemyſławá, y one ſpuſtoſzył. Roku 1328. Widząc Krżyżakow upornych Łokietek, áni dbáiących ná Cenzury Rzymſkie zebrał woyſko y poſzedł przeciw nim, ále unikáiących od bitwy Kray ſpuſtoſzył. Wankoná Xiążęciá Mázowieckiego znioſł, y auxyliárnych z nim Krzyżákow, y wrocił do Domu. Roku 1329. Krzyżacy wziąwſzy ná pomoc Woyſká pod Komendą Janá Krolá Czeſkiego náiecháli Dobrzyn, Wrocławek, Raciąż, Wyſſogrod, Nakło, Mazury, y wniwco puſtoſzyli, Łokietek też zebráwſzy Woyſká, wraz z Litwą Krzyżackie Páńſtwá náiechał, ktorzy widząc Kray ſpuſtoſzony, y obawiáiąc ſię potkáć z Włádyſławem, uproſili ſobie u niego Armiſticium do S. Troycy, ále oni sámi nie dotrzymáli, y owſzem zebráwſzy śiły przy manudukcyi Wincentego Szamotulſkiego zágniewánego ná Krolá, náiecháli Polſką, Woiewodztwá Łęczyckie, Kaliſkie, Sieradzkie ſpuſtoſzyli. O co Roku 1331. zágniewány Łokietek, lubo pomnieyſze zebráwſzy Woyſko, zwrociwſzy gniew Szamotulſkiego przy kooperacyi iego zdrády nád Krzyżakámi, z niemi ſię ſpotkał pod Połowcámi, znioſł, y zdobyczy odebrał; Miechowius piſze 40000., á Kromer 20000. nieprzyiacielá trupem pádło, á Polſkich Zołnierzy tylko 30. y 20. Szláchty. Tá wygrana przypiſána Protekcyi S. Stániſławá, bo w dzień *Translationis* tego S. ſtáłá ſię, proſekwował by był dáley ſzczęſcie ſwoie Łokietek, ále Krol Jan Czeſki obległ był w ten ſam czás Poznáń, y przeciw niemu poſzedł, ále ten uſzedł. Roku 1332. znowu zmocnili ſię Krzyżacy y Kujawy náiecháli ále odpędzeni, znowu do S. Troycy o Pokoy proſili, y otrzymáli. A Łokietek tym czáſem Slaſk náiechał, bo wielu Xiążąt Sląſkich odſtrychnęło ſię od Polſki, iedni Xięſtwá ſwoie poprzedáli Jánowi Krolowi Czeſkiemu, drudzy mu ſię poddáli, y odtąd Slaſk oderwány niewinnie od Rządu Polſkiego, bez żadnego miánego ná to konſenſu od Rzeczypoſpolitey, áni ſię do tąd Polacy upomináią o ſwoię wolność, o czym w Slaſkim Kráiu wolno czytáć, Łokietek záś tylko ſpuſtoſzywſzy Slaſk wrocił do Domu, y w Roku 1333. umárł pochowány w Krákowie, Łokietkiem názwány, bo niſkość Oſoby máło nád łokieć byłá, ále bitny. Po śmierci Władyſławá Stány Rzeczypoſpolitey zgromádzone obráły

KAZIMIERZA III. Wielkiego, Syná Łokietkowego ná Tron iednoſtáyną wolą, ktory wraz y z Anną w Dzień S. Márká koronowány przez Janiſławá Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego, przy aſſyſtencyi, Janá Krákowſkiego, Janá Poznáńſkiego, Macieiá Kujáwſkiego, Stefána Lubuckiego &c. Biſkupow, w Krákowie. Kazimierz lubo przymłody, iednák zá Rádą Jáſzká Melſztyná Káſztelaná Krákowſkiego zá Prokuratorá przydánego, zácząłRząd piękny, rozboynikow, Záboycow, Swawole, uſkromił, zgodę z Krzyżakámi Roku 1335. ſtwierdził, uczynioną przez Károlá Węgierſkiego y Janá Czeſkiego Krolow, przez ktorą Chełmińſka y Pomorſka Ziemiá przy Krzyżakach, á Ziemiá Dobrzyńſka y Kujáwy przy Polſzcze ſię zoſtáły, ále Stány Polſkie niechciáły zezwolić ná to, y owſzem wyſłáli do Rzymu Janá Grotá Biſkupá Krákowſkiego do Benedyktá XII. Papieżá uſkarżáiąc ſię ná Krzyżakow, Papież wyſłał Legátow do Polſki, ktorzy przez intentowány Proces, y Sądowy Dekret przyznali Polſzcze Pomorſką, Chełmińſką, Dobrzyńſką, Michłowſką, y Kuiawſką Ziemie, y według Kromerá 194500. Grzywien Polſkich zá ſzkody poczynione, y zá expenſy 1600. grzywien, żeby Koſcioły popalone, y ſpuſtoſzone wyreparowáli, o czym Kromer *Tit. 11. lib. 12.* Dziáło ſię to w Warſzáwie Roku 1339. Ze záś Roku 1340. Bolesław Xiąże Lwowſki y Włodzimierz Syn Troidená Xiążęciá Mazowieckiego od Ruśniakow ſtruty umárł, więc Kazimierz z Woyſkiem Lwow odebrał, y ſkárby znáczne zábrał; Włodzimierz odebrał, Zamki dla rebellii popalił, y potym powrocił do Krákowá, więkſze woyſko zebrał, wrocił ná Ruś, y záwoiował, inkorporowáwſzy do Polſki Przemyſlſką, Łucką, Włodzimierſką, Sanocką Ziemie, Lubaczow, Trebowlą, y Kuſtan, y wiele innych Miáſt Ruſkich iedną wioſną záwoiował, y odebrał, ktorę do tąd nie ſą oderwáne. Ze záś Kazimierzowi żoná pierwſza umárłá w przeſzłym Roku, więc ożenił ſię w Roku 1341. z Adleidą Corką Landgrafá Haſſyi, ále nią w krotce wzgárdził, iąwſzy ſię nałożnic. Roku 1343. Kazimierz z niedbáiącemi ná Dekret, áni Cenzury z Krzyżakámi Pokoy w Wrocławku uczynił, uſtąpiwſzy im Pomorſką, Chełmińſką Ziemie, y Michałowſką z konſenſem Pánow Swieckich, ále Duchowni zezwolić nie chcieli, co ſię potym przydáło, iáko ſwiádczy Kromer *Tit. 11. lib. 12.* Po uczynionym Pokoiu ruſzył z Woyſkiem przeciw Xiążęciu Zegáńſkiemu Henrykowi, y odebráwſzy mu Ziemię Wſchowſka inkorporował do Polſki, á Xięſtwo Zegáńſkie ſpuſtoſzył, popalił y wrocił do Polſki. Tátárow idących ná ſpuſtoſzenie do Polſki, od Wiſły odpędził. Roku 1345. Janá Krolá

Cze-

Czeſkiego chcącego ſię mſcić zá Ziemię Wſchowſką od Krákowá odſtráſzył, áż że wſtydem uſzedł do Czech.

Roku 1347. Prawá Polákom w Wiſlicy nádał y poſtánowił.

Roku 1349. zebráwſzy Woyſko, Ruſkie Páńſtwá do poſtuſzeńſtwá przymuſił, uſkromiwſzy rebellizantow, Łucko, Włodzimierz, Brzeſcie Litewſkie, Chełmſką Ziemię odebráwſzy, Wołyńſkie y Bełſkie Xięſtwá záwoiował, garnizonámi osádziwſzy. Z tey expedycyi Kazimierz powrociwſzy, zle żyć począł, niedbáiąc ná admonicye Duchowne áni ná Cenzury, Xiędzá Baryczká utopić kazał zá przynieſione mu w Ręce Cenzury Pápieſkie, y Klątwę od Bodzanty Biſkupá Krákowſkiego. Zá te exceſsá iego P. Bog dwá roki Powietrzem cieſzkim karał Páńſtwá Polſkie, Tátarámi y Litwą, ná ktorych zágniewány Krol z Woyſkiem ruſzył, Litwę znioſł, Keyſtutá Xiążęciá Litewſkiego złápał według Miechowiuſzá, czyli Lubartá według Kromerá, w krotce wyzwolonego, znowu niektore Fortece Ruſkie poodbierał Kazimierz, Tátarow odpędził, á powrociwſzy z wielkim przykładem pokutował zá niedoſkonáłości ſwoie, do Oycá S. wyſłał Poſłow o abſolucyą y indulgencye proſząc, Koſcioły zbogácił, y wiele im wolnoſci nádał.

Roku 1355. po zmárłych Xiążętách Mazowieckich oſtátni Semowit zá perſwazyą Kazimierzá infeudowány przez niego ná to Xięſtwo, Dziedzictwá oſtąpiwſzy, o czym Kromer *fol. 606.* Roku 1356. w Krákowie Krol Kazimierz Prawo Teutoniczne utwierdził, Miáſt wiele murem opáſał, Zámki wyſtáwił. Po śmierci Adleidy wzgárdzoney ożenił ſię z Jadwigą Henryká Xiążęciá Głogowſkiego Corką bárdzo piękną. Roku 1363. Károl IV. Ceſarz w dyſkurſie zádał Krolowi Węgier. bękárſtwo, o co zágniewány Woynę wypowiedział Károlowi, przy ſukkurſie Polſkiego y Duńſkiego Krolow, ále Urban V. Papież pogodził ich záſlubiwſzy Károlowi Elżbietę Wnuczkę Kazimierzá Polſkiego á Sioſtrzenicę Ludwiká Węgier. Krolow, o czym Długoſz á Miech. záś piſze, że w tymże Roku odprawił ſię Akt weſelny Károlá ná ten czás Krolá Rzymſkiego y Czeſkiego, á potym Ceſarzá w Krákowie, gdzie przy prezencyi Ludwiká Węgier., y innych Dáckiego, y Cypryiſkiego Krolow, Krol Kazimierz przytomnemu Károlowi wyliczył 100000. złotych poságu, procz podárunku wielkiego ſzácunku, o wſpaniáłoſci tego Weſelá wolno czytáć Hiſtoryą.

Roku 1366. Kazimierz Litwę wygnał z Ruſi, y tám poosádzáwſzy Polſkich Gubernatorow, powrocił. Roku 1370. z piękną dyſpozycyą umárł zbogáciwſzy wiele Koſciołow, w Krákowſkiey Kátedrze pochowány. Po śmierci Kazimierzá.

LUDWIK Krol Węgierſki od Kazimierzá Sukceſſor náznáczony, y przez approbacyą zgromádzonych Stánow Polſkich ſtwierdzony przy Tronie Polſkim, y ſprowádzony przez Poſłow, 17. Liſtopádá, przez Jároſławá Arcybiſkupá Gniezn. ukoronowány, po koronácyi był w Gnieznie y Poznániu, z támtąd powrocił do Krákowá, y zábráwſzy Koronę y Sceptrum poiechał do Węgier, obawiáiąc ſię, áby w niebytnoſci iego, innego Polácy nie przybráli do Korony. Jadwigá záś żoná Kazimierzá, zábráwſzy náznáczoną ſobie od Mężá ſubſtancyą, wrociłá do Xięſtwá Głogow., á Corki iey Elżbietá Mátká Ludwiká do Węgier wzięłá, y wydáłá Annę zá Grafá Cyliiſkiego, á Jadwigę zá Xiążęciá Romera w Węgrách. Ze záś Kazimierzowi Xiążęciu Szczecińſkiemu Wnukowi z Corki Sieradz., Kuiaw., y Dobrzyńſką Ziemię, Ludwik żeby nie odrywał od Polſki Prowincyi zá konſenſem Stánow ukontentował go Dobrzyńſką Ziemią, á Władyſłáwowi Xiążęciu Opolſkiemu, tákże Wnukowi Kazimierzá dárował Ziemię Rudzką, zwáną teraz Wieluńſką, y Zamki Olſztyńſki, Krzepicki, Brzeznicki, y Bobolicki, ále obádwá przyſiąc muſieli ná poddáńſtwo Krolom Polſkim, z kondycyą wrocenia tych Xięſtw do Polſki po bezpotomnie zeſzłych, o czym Długoſz y to prydáie, że po śmierci Kazimierzá Sáſi odebráli Santók, á Litwá Włodzimierz, y inne Xięſtwá Ruſkie. Ze záś Krol Ludwik owdowiáłą Polſkę zoſtáwił, Elżbietá Mátká iego Roku 1376. nápárłá ſię Rządu Polſkiego y do Krákowá przyiecháłá, ále nie długo báwiłá dla wſzczętey kłotni między Węgrámi y Polakámi, do ktorych medyacyi wybiegł był z Zamku Krákowſkiego Kmitá Stároſtá Krákow. y w tumulcie zginał, zá co Węgrowie ledwie nie wſzyſcy krwią przypłacili, y z tey przyczyny wrociłá ſię do Węgier, á Ludwik z Woyſkiem złączywſzy ſię Polſkim, wygnał Litwę z Ruſi, á potym wrociwſzy do Węgier Rząd Polſki zdał Władyſłáwowi Xiążęciu Opolſkiemu, ále wzgárdzonemu od Polákow Rząd tylko pozwolił Prowincyi Ruſkich dárowáwſzy mu Ziemie Dobrzyńſką po bezpotomney śmierci Xiążęciá Szczecińſkiego. Ze záś Ludwik widział ſię bydź ſłábym, wokował ná Spiſz Stány Polſkie, gdzie wielu Pánow ſprzyſięgli mu ſię Zygmuntá Syná Károlá IV. Ceſarzá (ktoremu dał był Maryą Corkę ſwoię) utrzy-

utrzymáć przy Koronie, y po tey deklaracyi Zygmunt był w Polſzcze, ále nie życzliwey ſobie. Tym czáſem Ludwik umárł przez 12. lat pánowánia raz tylko bywſzy w Polſzcze ná koronacyą. Kromer y inni ſkárżą go o przykre pánowánie przez Cudzoziemcow, że chciał Ruś przyłączyć do Węgier, że do Budy ná Seym wokował Polákow, Krom. *Tom. 1. lib. 19.* y zá niego miáłá bydź tragedya Gliniáńſká, o ktorey że żaden Autor nie piſze, ia też nie wylátuię z piorem niepewnych lubo zágęſzczonych manuſkryptow. Po śmierci Ludwiká Stány Rzeczypoſpolitey zgromádzone, według Dług. w Radomſku, złączywſzy rozrożnione myſli, umyſlili decyzyą ſtwierdzoną Seymem Wiſlickim wyſłánia Poſłow do Węgier po Jadwigę Corkę młodſzą Ludwiká, wzgárdziwſzy Zygmuntem Mężem Maryi ſtárſzey, ále Elżbietá Mátká iey nie trácąc nádziei Poſłom zwłoczyłá Jadwigi ná ten czás młodey wyſłánie do Polſkiey, á tym czáſem w owdowiáłey Oyczyznie kłotnie y Scyſſye gorę wzięły, y Semowit Xiąże Mazowiecki, według Kromerá, przywłáſzczył ſobie Łęczyc. y Kuiáw. Woiewodztwá. Elżbietá perſwazyámi Poſłow codziennych, y poſtráchem odmiány Elekcyi zmiękczona, muſiáłá ná koniec lubo Młodą Damę ná Tron wokowáną wyſłáć do Krákowá.

JADWIGA ſprowádzona do Krakowá R. 1384. w Dzień S. Jadwigi, koronawána przez Bodzantę Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego, przy zgromádzeniu Rzeczypoſpolitey y Pánow Węgierſkich, y Rząd iey oddány do tąd áż by iey był Mąż dobrány. Ludwik już był deklárował Jadwigę Wilelmowi Xiążęciu Auſtryáckiemu zá Zonę, ktory przybył z tą Pretenſyą do Krákowá, od Jadwigi mile przyięty, ále od Polákow wzgárdzony. Tym czáſem R. 1385. Poſłowie z Litwy przybyli od Jagiełłá Xiążęciá Litewſkiego, ktory pięknoſcią Jadwigi upewniony, wyſłał do niey naypierwey z otworzeniem myſli ſwoiey, potym z wielkiemi podárunkámi, á nádewſzyſtko deklaruiąc Xięſtwo Litewſkie przywieść do wiáry S. y inkorporowáć do Polſki. Stány Polſkie ukontentowáne ták piękną offertą, Poſłow odeſłáły do Elżbiety Mátki Jadwigi, tá nápełniona rádością z nádzieią Poſłow odeſłáłá, Jadwigá iednák mniey kontentá, máiąc w przedſięwzięciu ſwoim, y myſli Wilelmá Auſtryáckiego. Jagiełło iednák czym prędzey ſam przybył do Krákowá R. 1386. 12. Lutego z znácznemi Skárbámi y Brácią ſwemi rodzonemi, ktory tegoż dniá był przy aſſyſtencyi wprowádzony do Krolowy, drugiego dniá podárunki wielkiego ſzácunku poſłał Krolowy, trzeciego dniá wyuczony Artykułow Wiáry S. Chrzeſt S. przyiął wraz z Brácią, y ná chrzcie Imię

WŁADYSŁAW JAGIEŁO y tegoż dniá wziął ſlub z młodą Krolową we Czwartek, tegoż dniá inkorporował Xięſtwo Litewſkie do Polſki przez akt ſolenny przyſięgą ſtwierdzony: W Niedzielę záś Koroną z ſobą przywiezioną koronowány prez Bodzantę Arcybiſkupá Gnieznien. bo Polſka koroná byłá zábrána prez Ludwiká do Węgier. Po koronacyi Władyſław wiázd do miáſtá odpráwił, gdzie Pánowie wſzyſcy Polſcy Xiażętá Litewſcy po przyiętym chrzcie S. y Xiążętá Ruſcy poprzyſięgli mu wierność, ná co ſą Diplomata w Archiwie Krákowſkim. Záproſzony był ná ten akt Konrad Czolner, Magiſter Pruſki, ále wolał iść Litwę rábowáć, przeciw ktoremu Krol Witoldá wypráwił z Polſkim Woyſkiem, ktory Krzyżakow wygnał y uſkromił. A Krol w puł poſtu z Krolową ſię wybrał do Wielkipolſki, y uſpokoił w Gnieznie y w Poznániu tám trwáiące dyſſenſye, Długoſz przydáie, że w Gnieznie będąc Krol od Prałátow támteyſzych poſtráſzony był Interdyktem zá Prowiánty z Dobr Duchownych bráne ná Dwor Krolewſki, ktore záraz kazał wrocić, ná co mu Krolowá odpowiedziáłá: Oddáć każemy Poddánym krzywdy ich, ále płácz ich kto nádgrodzi? R. 1387. Krol z Krolową przy aſſyſtencyi Duchownych y Swieckich Pánow ruſzył do Litwy, y tám wiáry S. nauczáć kazał Poſpolſtwo, gdzie z wielkiemi tumultámi ciſnęli ſię do Chrztu S. á Krol dla káżdego z nich rozdawáć kazał ſuknie biáłe ſukienne, y odtąd Litwá ſukien poczęłá záżywáć, bo przedtym tylko płocienne noſili. Krol tákże w Wilnie Koſciół Kátedrálny fundował, y innych 7. Parofiálnych w Powiátach 7. potym Krolowá do Polſki wrociłá, á Krol koło Religii w Litwie prácuiąc zoſtał ſię, y Skirgellá Brátá oſádził ná Rządzie Xięſtwá Litewſkiego, o co zázdroſny Witold poſzedł do Krzyżakow, y po kilká razy náieżdżał z niemi y rábował Litwę, Krol záś widząc Skirgellá niezdolnego ná odpor Krzyżakom wezwał Polákow ná Prefekturą Wileńſką y inne, ktorzy mocno záwſze bronili ſię Krzyżakom, á Skirgellowi dał Xięſtwo Kijowſkie. R. 1392. Krol z Witoldem pogodził ſię y kreował go Xiążęciem Litewſkim, innych záś Bráci rodzonych często rebellizuiących uſkromił. Kiedy záś Krol w Litwie uſpokoiał intereſsá Litewſkie, Krolowá też Woyſkiem Polſkim Przemyſl, Jaroſław, Grodek, Halicz, Lwow, Trębowlą, y wiele innych odebráłá rebellizántom, ktorych tám był Ludwik pooſádzał Węgrow, chcąc Ruś do Węgier przyłączyć, y ich wygnáwſzy Polákom rodowitym Stároſtwá rozdáłá, y w fortecách oſádziłá. R. 1396. Krol powrociwſzy z Litwy, záſtał wiádomośc, że Władyſław Opolſki záſtáwił Krzyżakom Ziemię Dobrzyńſką zá 40000. Złotych, y záraz przeciw niemu poſzedſzy w 7. dniách odebrał mu Wieluńſką Ziemię, Olſztyn, Krzepice, Bobolice,

Brzeznice, Oſtrzeſzow, y Grabow, Bolesławiec záś áż potym w 7. lat odebrány Eufemii
Xiężnie Opolſkiey, á drugie woyſko w Kujawy wypráwił, pod komendą Oſtroſkiego Ka-
ſzteláná Sendomirſkiego przeciw Krzyżakom, ále Krolowá wdáłá ſię w zgodę w Wrocła-
wku, według Miechow. ktorey że nie mogłá dokonáć, po śmierci iey woyná z Krzyżakámi
wynikłá, tym czáſem Jadwiga powiłá Corkę, ále po chrzcie záraz umárłá, po ktorey trzecie-
go dniá y Mátká z przykładną dyſpozycyą umárłá R. 1399. w Kátedrze Krákowſkiey przy
Zakryſtyi pochowána. Podczás Wieluńſkiey woyny y Witold Tátárow znioſł, y wiele
z nich Familii w niewolą zábrał, ktorzy ſię do tąd rozrodzili w Litwie, ále powtornie od
Tamerlanesá zbity, według Krom. *Tom. 2. fol. 65.* Po śmierci bezpotomney Krolowy,
Jagieło zmieſzany był, ále zá Rádą Polákow wyſłał Posłow do Wilelmá Grafá Cyliiſkiego
proſząc o Annę Corkę Anny Corki Kazimierzá Wielkiego zá Zonę, z ktorą ſprowádzoną
R. 1400. wziął Slub, á R. 1402. ukoronowáną, potym w Litwie przymuſił Witoldá że po
bezpotomney iego śmierci Litwá do Polſki należeć powinna, Krom. *Tom. 2. lib. 16.* R.
1403. Woiewodá Wołoſki przyſiągł Krolowi y Rzeczypoſpolitey ná posłuſzeńſtwo. Te-
goż Roku Witold Xięſtwo Smoleńſkie inkorporował do Litwy odebráwſzy Smoleńſk Ruś-
niákom. R. 1404. Krol Władyſław, Witold, y Konrad de Jungen Magiſter Pruſki, czyli
Krzyżacki w Raciążu ziecháwſzy ſię Pokoy między ſobą uſtánowili, Zmudzi Krzyżakom
pozwolił, á Dobrzyńſka ziemiá Rzeczypoſpolitey oddána zá to od Krzyżakow, ktorym
40000. miał ſkárb Polſki wyliczyć, ále że Witold Zmudź nie oddał, Krzyżacy zá to Lit-
wę rábowáli, ále Roku 1405. Witold im Zmudź oddał, á ſobie Pokoy. Ze záś R. 1408.
głod wielki w Litwie pánował, Krol Władyſław 20. ſtátkow zbożá do Litwy posłał przez
Niemen, ktore Krzyżacy zábráli, áni rekwirowáni wydáć chcieli, y owſzem kupcow Li-
tewſkich po drogách ſzarpáli, o co zágniewány Krol, ále Witold pierwey Zmudź im ode-
brał, á Roku 1409. Krzyżacy poczęli niſzczyć náiázdámi ziemię Dobrzyńſką y Kujawy.
Krol zebráwſzy woyſko, naypierwey im Bydgoſzcz odebrał, á potym armiſtitium z niemi
zrobił do S. Janá zá Fidejuſſyą Wenceſławá Krolá Rzymſkiego y Czeſkiego. R. 1410. Ná
S. Jan Krol złączył ſię z woyſkámi pod Wolborzem á potym z Litewſkiemi nád Wiſłą,
Polſkich Chorągwi według Długoſzá było 51. á Litt. 40. oprocz Tátárſkich, Pole Krzyża-
kom náznáczone pod Grunwaldem o 2. mili od Dąbrowny, gdzie Magiſter Krzyżacki uſzy-
kowáwſzy woyſká przeciwko náſzym ná wzgárdę Krolowi y Witoldowi posłał dwá Mie-
cze, ktore z piękną odwágą przyiął Monárchá deklaruiąc Posłom, że mu więcey mieczow
przybyło ná kárki nieprzyiacielſkie, tym czáſem kiedy Mſzy S. Krol ſłuchał Woyſká Krzy-
żackie nápáſci dáli náſzym do bátálii, ále Krol lubo przeſtrzeżony po kilká rázy áż po
ſkończoney zupełnie Mſzy S. wſiadł ná koniá y ſercá woyſku dodáwſzy ſpotkáć ſię ſkrzyd-
łom Tátárſkim kazał, te z początku pierzcháć poczęły, y zupełnie uſzli Tátárowie przed
goniącemi ich Krzyżakámi, ále Krol z Witoldem z korpuſámi ſwemi dopiero ſię ſpotkáli,
gdzie nieprzyiaciel ſzwankowáć muſiał, o czym obſzerniey hiſtorya piſze, doſyć że ná tey
bátálii legło Krzyżakow 50000. á w niewolą doſtáło ſię 40000. według. Krom. y Dług.
Wſzyſcy nayprzednieyſi Wodzowie, y Magiſter Krzyżacki, y Xiążętá Niemieccy wygi-
neli ná tey bátálii. Po ſzczęſliwie wygrány bátálii Miáſtá Pruſkie poddáły ſię Krolowi, Zam-
kow wiele, Szláchtá Pruſká, y Biſkupi Wármińſki, Chełminſki, Pomezańſki, y Sambieńſki
przyſięgli Poddáńſtwo Krolowi. Potym Krol Zamek Malborſki attákował, ále máło zro-
biwſzy wrocił do Wrocławká, á tym czáſem Plavenius iuż obrány Magiſtrem Krzyżackim,
zebráwſzy ſiły Tucholą attakowáć począł, w tym Krol iuż był Woyſko roſpuſcił, ále
przecież 6. Chorągwi nádwornych posłał, ktorzy złączywſzy ſię z Wielkopolſkiemi, pod
Koronowem ſię potkáli z Krzyżakámi, y iáko Krom. Dług y Miech. świádczą, że po 3.
rázy ſpoczywáły ſtrony woienne, y po 3. rázy ſię rycerſkim Sercem potykáli, ále ná koniec
Polácy Chorągiew Nieprzyiacielſką zábráli, czym Krzyżacy zmieſzáni uchodzić muſieli,
zoſtáwiwſzy ná plácu trupá 10000. według Miech. á według Krom. 8000. Długoſz dodáie,
że ten Rok dla Polákow był ſzczęſliwy, bo y pod Tucholą Auxyliárne Niemieckie
Woyſká znieśli, iáko y pod Golubem, tákże pod Bardowem ná Spiſzu Zygmuntá Ce-
ſarzá náiázd Niemiecki znieśli, według Dług. *lib. 2.* R. 1411. Krol Władysław Pokoy uczy-
nił z Krzyżakámi, á lubo zwyciężcá z ſzkodą iednák Polákow, bo im wrocił wſzyſtkie po-
odbieráne Miáſtá, fortece, w Pomeranii y Prusách, niewolnikow oddał zoſtáwiwſzy tylko
ſkárbowi Polſkiemu coroczną Penſyą od nich 100000. Sexagen Pruſkich, y Zmudź do Lit-
wy przyłączył. Tegoż Roku Krol z Niepołomic do Kátedry Krákowſkiey pieſzo przy-
ſzedł ofiáruiąc Chorągwie Krzyżackie ná pámiątkę zwycięſtwá. Tegoż Roku był w Lit-
wie, y Ruſi, wizytował Kijow, Lwow, &c. tegoż R. Erneſtowi Xiążęciu Auſtryáckiemu
dał ſioſtrzenicę ſwoię corkę Semowitá Xiążęciá Mazowieckiego zá Zonę z znácznym po-
ſágiem weſele odpráwiwſzy w Krákowie. R. 1412. Jagiełło z Zygmuntem Krolem Rzymſkim
y Weneckim Pokoy uczynił, y w Budzie będąc udárowány od Zygmuntá Koroną od Ot-

toná

toná Cesarzá dáną Chrabremu, iáko y iabłkiem, Sceptrum, y Mieczem Chrabrego zwánym szczerbiec, ktore był Ludwik wywiozł do Węgier, y wielą relikwiámi, te podárunki publicznie wprowádzał ná Zamek Krákowski, y tám złożył. Tegoż Roku Władysław Zygmuntowi pożyczył 40000. Sexágenow wziąwszy od niego w záftáw Spiską Ziemię. R. 1413. Krol Jagiełło Litt. Szláchcie Polskie Herby rozdał, y powtornie Litwę przyłączył do Polski náznáczywszy mieysce w Senácie Biskupom y Senátorom Litt. y Ministeryá dla nich kreował, tákim porządkiem iák w Polszcze. Tegoż Roku Zmudź Wiárę S. przyięłá przy odpráwowánych Missyach sámego Krolá y w Miednikách im Krol Kátedrę fundował, y wiele Párafiálnych Kościołow. R. 1414. Krol z Witoldem zebráwszy woyská Prusy náwiedzili, o niedotrzymánie Pokoiu przez nie-wypłacáną pensyą coroczną y iuż poczęli fortece odbieráć, ále Nuncyusz Imieniem Janá XIII. Papieżá wyprosił dla nich przedłużenie woyny ná dwie lecie, upewniáiąc że Concilium Konstancyeńskie tę sprawę miáło zákończyć, ále nic z tego niebyło iáko niżey. R. 1416. Anná Krolowá umárłá, á Krol z Elżbietą Granowską slub wziął z nieukontentowaniem Stánow, ále też tylko 3. látá żyłá. Po śmierci iey Krol się ożenił z Czwartą żoną Zofią Corką Xiążęciá Kijowskiego w IV. Stopniu pokrewieństwá piękną bárdzo y R. 1422. Slub z nią wziął, zá błogosłáwieństwem Macieiá Biskupá Wileńskiego. Ze záś Krzyżacy w żadnych kondycyach práwdy nie dotrzymáli, áni Concilium się wdáło w to, Krol zágniewany począł myśleć o Potencyi przeciw nim, ále Zygmunt Cesarz wdał się w Sąd tey Sprawy y w Wrocłáwiu Sentencyą ferował nie pomyślną Polákom, Krol iednák y tę akceptował, ále Krzyżacy y tey nie dotrzymáli. R. 1421. Czechowie rebellią podnieśli przeciw Zygmuntowi Cesárzowi zápraszáiąc ná Krolestwo Jagiełá, ále wzgárdził ich prozbą, z przyczyny Sekty przez Husa tám zászczepioney, Witold o toż sámo proszony, wzgárdził z teyże przyczyny, iednák Krol Zygmuntá Korybutá z woyskiem im posłał mile przyiętego od Czechow. Tegoż Roku Krol z woyskiem nászedł Kray Krzyżacki, ále ci zátrwożeni uprosili u krolá Pokoy stwierdzony R. 1423. przy widzeniu się Zygmuntá Cesarzá z Władysławem w Luboczy Węgierskiey, y tám zá Ordynánsem Korybut wyprowádzony z Czech. R. 1424. Zofiá żoná Jagiełá koronowána w Krákowie przy obecności Zygmuntá Cesarzá y Zony iego y Eryká Krolá Duńskiego, Kárdynałá Brandá od Marciná V. Papieżá przysłánego, y wielu Xiążąt, według Miech. *lib. 4. cap. 47.* Tegoż Roku Zofiá urodziłá Syná Krolowi Władysławá z wielką rádością Krolá y Stánow, bo dotąd bezpotomnego. R. 1426. urodziłá drugiego Kazimierzá, ále w rok zmárłego. R. 1427. urodzilá trzeciego Syná Kazimierzá. Tym szczęśliwym dla Władysławá y Polski płodem, zdesperowány Witold począł myśleć o Koronie Litewskiey przez skrytą ligę z Cesarzem Zygmuntem, y Papieżem uczynioną, podczás bytności Zygmuntá w Łucku, y tám widzenia się z Jagiełem y Witoldem, á to dla rozerwánia Litwy z Polską ále to się nie udáło, bo Posłow biegnących do Litwy od Zygmuntá w Wielki Polszcze złápano, áni korrespondencyi Witoldowi pozwolono, ále też y Witold tegoż Roku 1430. umárł przyłączywszy Nowogrodzkie Xięstwo do Litwy przed śmiercią. Po śmierci Witoldá Krol zdał Rząd w Litwie Swidrygelowi Brátu swemu, od ktorego wraz z Polákámi pod arreszt wzięty, ále przestrászony pospolitym Ruszeniem ná Seymie Wartckim wyzwolił Krolá, ále náieżdżał Ruskie kráie, Krol záś widząc iego niestátek Zygmuntá Brátá Witoldowego kreował Xiążęciem Litewskim. Podczás tych kłotni w Litwie Páweł Biskup Kamieniecki z Pánámi Podolskiemi odebráli Kaminiec Litwie, y odtąd Podołe oderwáne od Litwy, o czym Miechow. Zygmunt unią Litwy z Polską stwierdził, przeciw Kozakom o interesa Polskie mocno woiował; y záwsze był przyiázny Polákom. Ze záś Krzyżacy nowo náiecháli Kuiawy, y ná 1000. wsiow spalili procz Miást wielu R. 1433. Krol z Woyskiem wtárgnął w Páństwá ich, Miást wiele popalił, ále Krzyżacy upokorzyli się znowu y ná 12. lat Pokoy uprosili, Wołoszá tákże zrebellizowána Partyą Polską uskromiona. R. 1434. Krol wysłał Posłow ná Concilium Bazyleyskie, ále w tymże Roku będąc w Gradku po S. Woyciechowi Krol ciekáwy słuchánia spiewáiącego Słowiká oziąbł y w Febrę wpádszy umárł pochowány w Kátedrze Krákow. według Miech. *lib. 4. cap. 48.*

WŁADYSŁAW III. Syn stárszy po Jagiełonie od Stánow ná Tron wsádzony, y w dzień S. Jákubá tegoż Roku koronowány przez Woyciechá Jastrzębcá Arcyb. Gniezn. w młodym wieku swoim. R. 1435. Swidrygello rebellizánt uskromiony, y z Krzyżákámi Pokoy stwierdzony w Brzesciu. R. 1436. Eliasz Woiewodá Wołoski Homagium Krolowi we Lwowie wypełnił z zwykłemi Ceremoniámi Feudatáryuszow. R. 1438. Berwald ná Krolá odebrány Wencesłáwowi Xiążęciu Oświecińskiemu, ktory tákże Krolowi Homagium wypełnił. Tátárowie záś Podole náiecháli y woysko Polskie ná bágnách y błotách zdrádą zniesli. Tegoż Roku Władysław w 15. Roku wieku swego ná Seymie Piotrkowskim przysiągł ná obserwę Práw Polskich. R. 1439. Kazimierz Brát Władysławá wokowány ná Tron od Czechow odstąpił imprezy swoiey, Albertowi Cesárzowi ustąpiwszy korony ofiárowa-

rowáney, á ná Xięſtwo Litewſkie od Władyſławá inweſtyowány po Zygmuncie zábitym przez Xiążęciá Czartoryiſkiego. Tegoż Roku Władyſław Podolſką Szláchtę zrownał z Polſką, y Sląſkie náiázdy w ziemi Wieluńſkiey uſkromił, á potym po śmierci Albertá Ceſárzá przez Węgrow obrány y proſzony ná Tron uſpokoiwſzy intereſá Polſkie z Woyſkiem ruſzył do Węgier y w Budzie koronowány, gdzie uczyniwſzy Expedycyą przeciw Turkom zniosł ich ſzczęſliwie po kilká rázy. Turczyn záſtráſzony ſzczęściem Władyſławá oddáwſzy mu wſzyſtkie fortece w Raſcyi záwoiowáne, ná 10. lat Pokoy záwárł. Ze záś cáła Europá ukontentowána ſzczęſciem Władyſławá przeciw Pogánom, wzbudziłá deklaracyą poſiłkow Władyſławá do wypowiedzenia woyny Turkom, á naybárdziey dyſpensá Rzymſka uwolniłá go od Przyſięgi, y Pokoiu uczynionego z Turczynem dotrzymánia, Krol zebráwſzy woyſká 20000. pod Warnę poſzedł, gdzie z licznemi Potencyámi Tureckiemi ſpotkáwſzy ſię ná 30000. Turkow trupem położył, á ná koniec większa liczbá Turkow gorę wzięłá y ſam Władyſław w tumulcie zginął w Roku 21. Wieku ſwego według Miech. *lib. 4. cap. 56.* á Długoſz dodáie przyczynę nieſzczęſliwey przegráney, że Pokoy poprzyſiężony Turkom nie dotrzymány, y owſzem twierdzą y Hiſtorye, że Ceſárz Turecki widząc początek ſzczęſliwy Władyſławá, włożywſzy ná Chorągiew Pokoy záwárty z nim, wezwał ná Pomoc Bogá Chrześciáńſkiego ná Zemſtę przyſięgi nie dotrzymaney, y záraz ſzczęſliwie wygrał, Krom. *Tom. 2. lib. 21.*

KAZIMIERZ IV. Syn młodſzy Jagieloná, á Brát Władyſławá po nieſzczęſliwey Tragedyi Brátá od Stánow Rzeczypoſpolitey obrány y R. 1447. koronowány przez Wincentego Arcyb. Gniezn. R. 1448. Kazimierz Bogdaná Woiewodę Moldáwſkiego zbraniáiącego ſię hołdu Krolowi wypełnić, lubo wſpártego potencyą Kuniadeſá, zbił, potym do Litwy poiechał, á w niebytnoſci iego Tátárowie Podole zrábowáli, y Ruś, á Xiążętá Sląſcy Wieluńſką Ziemię y Siewierz. R. 1454. Kazimierz ſlub wziął w krákowie z Elżbietą Corką Albertá Węgierſkiego, y Czeſkiego Krolá, przy aſſyſtencyi S. Kapiſtráná Legátá Pápieſkiego, Sproſki Prymas miał Wotywę, y po ſlubie koronował Krolową, á Oleſnicki Kárdynał y Biſkup Krák. ſlub dawał. Tegoż Roku Pruſcy Poſłowie przybyli do Krolá proſząc o wyzwolenie ich z iárzmá Krzyżackiego, iákoż zebráwſzy Woyſko Kazimierz prez 14. lat z niemi woynę prowádził. Ná koniec R. 1466. Choynic dobywſzy Krzyżákow zniosł, ktorzy nie mogąc więcey przełomáć Potencyi Polſkiey, o Pokoy ſię proſili zákończony z niemi ſzczęſliwie, po uſtąpionych Polſzeze Pomeranii, Chełmińſkiey, Dobrzyń. y Michalow. ziemi, ná co ſą Przywileie, podpiſy, y pieczęci Kazimierzá, y Ludwiká Magiſtrá w Archiwie Krákow. o czym Miechow: y Kromer *Tom. 2. lib. 26.* Woyná tá od 150. lat záczętá z Krzyżakámi z wielkim Krwi rozlaniem, zá kazimierzá zákończona przez potwierdzony Pokoy, y podpisány od Legátá Rzymſkiego. Po śmierci Podſebráckiego Wodzá Huſſytow Czeſkich, ſyn Kazimierzá Władyſław ſtárſzy obrány od Czechow Krolem, y w Prádze koronowány R. 1471. y kiedy Maciey krol Węgier. zemſtę wywárł ná Kráie Czeſkie, Węgierſcy Pánowie przybyli do Kazimierzá, proſząc o Janá Woyciechá Syná drugiego ná Koronę Węgierſką, ktorego Kazimierz wypráwił z Woyſkiem do Węgier, ále uwiedziony od Węgrow z niſzczym wrocił do oycá, á tym czáſem Kázimierz złączył Woyſká znáczne z Czeſkiemi pod Wrocławiem przeciw Maciejowi náiezdnikowi Czech, ále bez ſkutku Woyſká ták liczne rozeſzły ſię. R. 1477. Pruſowie znowu myśleli wybić ſie z potencyi Polſkiey, ále R. 1479. upokorzyli ſię, y złożyli hołd Krolowi y Rzeczyp. w Piotrkowie. Kromer dodáie *Tom. 2. lib. 25.* że zá tego Krolá krzywdá wielka Kápitułom ſtáłá ſię, bo záwſze obieráli ſobie Biſkupow wyprobowánych w cnotách, y kiedy Kápitułá Krákow. obráli ſobie Brezyuſzá Biſkupem, Kazimierz w brew Elekcyi ich nominował Gruſzczyńſkiego Kanclerzá, Rzym záś podał Sienińſkiego, ále Krol przez potencyą ſwego nominatá utrzymał, y odtąd wolá Krolewſka rządzi Biſkupámi, nie godność áni cnotá wyprobowánych przez Elekcyą. Tegoż Roku Jan Car Moſkiewſki náiechał Litwę, y Miáſto bogáte Nowogrod wziął y złupił, áni ſię ważył Kazimierz zemſcić o to. R. 1485. Stefan Woiewodá Wołoſki Homagium krolowi wypełnił, po juramencie Stefan Turkow wygnał z Wołoch, á Krol Janá Albertá przeciw Tátárom z Woyſkiem wypráwił, ktorych ſzczęſliwie zniosł R. 1489. Po śmierci Macieiá Krolá Węgier. Jan Albert wokowány ná Tron Węgier. ále uſtąpić muſiał pretenſyi Władysławá Krolá Czeſkiego Brátá ſwego, ukontentowáwſzy ſię Xięſtwem Głogowſkim y Zegańſkim uſtąpionym mu od Władyſławá, Kromer dodáie, że Kazimierz zágniewány przeciw Władyſławowi o nie dopuſzczenie Janá Albertá do korony Węgierſkiey Teſtamentem go zgluzował od Dziedzictwá korony Polſkiey R. 1492. kazimierz umárł w Grodnie, zoſtáwiwſzy po ſobie ſynow Władyſławá Krolá Czesk. y Węgier. S. Kazimierzá, ktory w świątobliwości umárł, Swiętym kanonizowány, Janá Woyciechá, Alexandrá, Zygmuntá, Fryderyká, Kárdynałá Arcybiskupá Gniezn. y Biskupá Krákow, y Corek 7. ktore po cáłey Europie rozniesły y rozrodziły krew Jagielońską,

z między

z między ktorych Barbará byłá záślubiona Jerzemu Xiążęciu Sáskiemu y Margrábi Miśniyskiemu, z ktorey Krwi idą Xiążętá Elektorowie Sáscy y terazniey ſzy Náyiáśnieyſzy Auguſt III. Krol Polski.

JAN WOYCIECH od Stánow Rzeczypospolitey przy Prezydencyi Zbigniewá Oleśnickiego Kárdynałá y Arcybiſkupá Gnieznien. zgromádzonych w Piotrkowie, lubo przy niezgodzie Syn po Oycu obrány ná Tron, y koronowány w Krákowie, á w Litwie Alexánder Xiążęciem Litt. Roku 1493. Posłowie Tureccy do Krolá będącego w Poznániu przyiecháli proſząc o Pokoy, á Posłowie Weneccy z powinſzowániem Tronu. Roku 1494. Jan Woyciech Krol Polski, Władyſław Czeſki y Węgier., Zygmunt y Fryderyk Bráciá, y Szwágrowie inni, ſkryte tráktáty ziecháwſzy ſię w Leuczowy przeciw Turkom zrobili, tegoż Roku był w Krákowie Poseł Turecki, ále z niſzczym odiechał. Roku 1495. Jan Xiążę Płocki bezpotomnie umárł y po nim Xięſtwo Płockie inkorporowáne do Polſki, Konrad záś ieſzcze trzymał Xięſtwo Mazowieckie. Roku 1497. Krol z Brátem Alexándrem Xiążęciem Litt. złączywſzy ſię z Woyſkámi oboygá Národow poſzedł przeciw Turkom, ále zdrádzony od Wiarołomcy Stefaná Woiewody Wołoſk. bo ten złączywſzy ſię z Turkámi w leſie zwánym Bukowiná, ná Polákow zdrádą nápadł y wiele názábiiał, ſam Krol ná ten czás ſchorzáły ledwie uſzedł. Roku 1498. Krol Pokoy záwarł z Węgrámi przeciw Turkom, á tym czáſem Tátárowie y Turcy Ruś pladrowáli, y iáko piſze Kromer, że po Bukowińſkiey Tragedyi Stefan Woiewodá Wołoſki náiechał Ruś, y ná 100000. niewolniká zábrał, á Turkow 70000. ſplądrowáwſzy Ruś ku Polſzcze bierowáli, ále moc Boſka niemoc Polſką wſpárłá, bo zimno, mroz, ſniegi ták Turkow zápádły, że áni dáley iść, áni cáfnąć ſię mogli, y ná 40000. ich zmárzło od mrozu, ná 20000. znędzniáło, y ledwie 10000. zdrowych wrociło ſię do Kráiu ſwego, y iáko Hiſtoryá piſze, że przed zimnem áż konie pruli, á między ich kiſzki ſię chowáli, y odtąd Turcy nie ſmieli potym záczepiáć Polákow, widząc oczywiſcie ich być w Protekcyi sámego Bogá, Kromer *Tom. 2. lib. 30.* R. 1499. przyſtąpili Posłowie Wołoſcy y Moſkiewſcy do Pokoiu uczynionego z Węgrámi, á Roku 1500. Posłowie Tureccy proſili o Pokoy, ále Krol omylił wſzyſtkich nádzieie, bo poiecháwſzy do Toruniá dla przeſtráſzenia Magiſtrá Pruſkiego zbraniáiącego ſię przyſiąc Krolowi, tám ná apoplexyą umárł Roku 1501. przed śmiercią iego Tátárowie Máłą Polſkę áż koło Sendomierzá y Zawichwoſtá zrabowáli.

ALEXANDER Brát po nim od Stánow zgromádzonych w Piotrkowie iednoſtaynie obrány tegoż Roku, y koronowány przez Fryderyká Brátá ſwego Kárdynałá y Arcybiſkupá Gniezn. y Biſkup. Krákow. y ná tey Elekcyi Stány Litewſkie potwierdziely Unią z Koroną Polſką. Po koronácyi Krol do Litwy poiechał zoſtáwiwſzy Rząd Polſki przy Fryderyku Brácie ſwoim, á Tátárowie Ruś y Máłą Polſkę plondrowáli. Iwan záś Car Moſkiewſki Smoleńſka dobywał niedbále od Alexandrá bronionego. Roku 1503. Fryderyk Kárdynał umárł, á Alexánder uczyniwſzy ná 6. lát Pokoy z Iwanem Seym w Lublinie złożył, ná Aukcyą Woyſk y podátkow przeciw Stefánowi Wołoſk. náieżdżáiącemu Pokucie, ále te Woyſká miáſto Nieprzyiacielá Dobrá Duchowne w Krákowſkim łupili. Krol powrociwſzy z Prus Seym w Radomiu złożył, ná ktorym náywięcey wolności nádał Szláchcie Polſkiey, wprowádziwſzy wolne nie POZWALAM káżdemu Posłowi w Izbie Poselſkiey. Po Seymie przyiął w Krákowie Posłow od Bogdaná Woiewody Wołoſk. proſzących o Elżbietę Sioſtrę Alexandrá zá żonę, ále Krol żáłobą po Mátce nie dáwno umárłey exkuzował ſię. Roku 1506. Krol złożył Seym w Lublinie, ná ktorym uſpokoiona kłotniá między Duchownemi y Swieckiemi Stánámi o mieyſce, przez náznáczoną Duchownym Miniſtrom y Biſkupom Prawą rękę á Swieckim Lewą. Potym Krol do Litwy poiechał, gdzie ſchorzáły kazał ſię wieść przy Woyſku przeciw Tátárom zbliżáiącym ſię ku Wilnu, ále śmiertelną w drodze ſłáboſcią zdięty Ordynans dał Kiſzce Hetmánowi Litewſkiemu, ále y ten ſchorzáły Michałá Glińſkiego ná ſwoie mieyſce wypráwił, ktory ſzczęśliwie Tátárow zniosł, o czym tylko co dáno znáć Krolowi iuż bezmownemu, Krol zápłákał, y w Niebo oczy y ręce wzniozſzy w tym momencie umárł, w Wilnie pochowány wedle Brátá ſwego S. Kazimierzá.

ZYGMUNT I. Brát po nim iednoſtaynie od Stánow w Piotrkowie zgromádzonych 8. Grudniá wykrzykniony ná Tron Polſki, przez nominacyą Roży Arcybiſk. Gniezn., y przez niegoż 24. Styczniá Roku 1507. koronowány w Krákowie przy obecnoſci Stánow Polſkich y Litt. Po koronácyi Seym w Krákowie złożył, ná ktorym wiele Práw potwierdził y postánowił, ſkonfederowáwſzy Polſkę z Czecháḿi y Węgrámi przeciw wſzelkiemu Nieprzyiacielowi. Ze záś Michał Glińſki

Hhhh zre-

zrebellizował w Litwie, wziąwszy od Bazylego Cará Moskiewskiego 60000. Woyská, Krol złączywszy Woysko Polskie z Litewskim, poszedł przeciw niemu attakuiącemu Mińsko, przed ktorym Gliński uszedł y nád Dnieprem Woysko rozłożył, ále y tám dogoniony zniesiony z Woyskiem, sám ledwie uszedł, czym Car przestrászony, Pokoy z Zygmuntem uczynił. Roku 1508. stwierdzony Seymem. Roku 1509. Krol potym przeciwko Woiewodzie Wołoskiemu náiezdnikowi Rusi záchorowáwszy sam we Lwowie, wysłał z Woyskiem Kamienieckiego Woiewodę Krákowskiego, ktory Wołochy zrábował, y wcále splondrował, Woysko ich zniosł, náyprzednieyszym 50. łby poucináć kazał, á 30. w niewolą wziął, y Krolowi przyprowádził, ále potym Woiewodá Wołoski się upokorzył, y przez Władysławá Krolá Węgierskiego Pokoy otrzymał; w czym Decius, y Gwagnin się zgadza. R. 1512. Krol z Barbarą Corką Grafá Spiskiego się ożenił, y tegoż Roku Tátárowie náiezdnicy Podolá y Rusi przez Kamienieckiego y Ostrogskiego zniesieni, y niewolnik odebrány. Roku 1513. Bazyli Car Moskiewski z Glińskim w 80000. Woyská w Litwę wtárgnał, Smoleńsk Fortecę dobył y odebrał, ále Krol we 20000. według Decyusza, á według Gwagniná we 35000: Woyská Polskiego y Litewskiego poszedł, y w Dzień Národzenia Náy-Swięt. Pánny 42000. trupem Moskwy położył, wziąwszy w niewolą 2000. y 10. náyprzednieyszych Xiążąt Moskiewskich, Polskiego záś Woyská tylko 300. zginęło, Smoleńsk się przy Moskwie zostáł mocno od nich ufortyfikowány, y w ten sam czás Tátárowie po kilká rázy od Polákow zniesieni. Roku 1515. Zygmunt wraz z Władysławem Krolem Czeskim y Węgierskim, y Ludwikiem Synem iego byli w Wiedniu, mile przyięci od Máxymiliana Cesárzá, ktory Ludwiká záręczył z Maryą Filippá Krolá Corką, á Annę Corkę Władysławá záslubił Synowcowi swemu, y Krolową koronował, tám miedzy Monárchámi wieczny zawárty Pokoy przeciw wszelkiemu nieprzyiacielowi y Wenecka Rzeczpospolita weń weszła przeciw Turkom, á Magister Pruski, od Cesarzá obligowány żeby wypełnił Homagium Krolestwu Polskiemu. Roku 1518. Zygmunt po zmárłey pierwszey żonie ożenił się z Boną Xiężniczką Medyolańską z Domu Sforeowna, ktora Roku 1520. urodziłá Krolowi Zygmuntá Augustá. Roku 1525. Woyciech Brandeburgski, á Magister Pruski Homagium wypełnił w Krákowie publicznie przysiągszy Zygmuntowi, inwestyowány ná Xięstwo Swieckie Pruskie. Roku 1526. po zmárłym ostátnim Xiążęciu Mazowieckim Xięstwo Mazowieckie do Polski przyłączone. Roku 1530. Zygmunt August 10. lat máiący Krolem Polskim koronowány: Roku 1531. Petrylo Woiewodá Wołoski náiezdnik Rusi w liczbie 50000. Woyská, 6000. Polákow przez Tárnowskiego zniesiony ly 1000. Wołochow w niewolą wziętych. Roku 1532. w Morawie nád Ołomońcem widziáne 3. Słońcá. Roku 1535. Moskwá nászli Litwę y plondrowáli, ále przez Tárnowskiego zniesieni. Roku 1548. Krol Zygmunt w lát 81. Wieku swego w sáme Wielkanoc umárł.

ZYGMUNT AUGUST Syn po nim ieszcze zá życiá Oycá koronowány nástąpił, y po bezpotomnie zeszłey Elżbiecie Corce Ferdynandá Rzymskiego, Węgier., y Czesk. Krolá, powtornie ożeniony z Radziwiłowną z nieukontentowániem Mátki y Rzeczypospolitey, po ktorey prędkie śmierci, z Siostrą rodzoną Elżbiety pierwszey żony Xiężniczką Mantuáńską ożenił się Roku 1553. ále ią repudyował. Tegoż Roku przeciw Furstembergowi Magistrowi Inflantckiemu z Woyskiem poszedł, ále ten mu Inflanty poddał. Roku 1558. Car Moskiewski w Inflanty z Woyskiem wszedł, y Derpat odebrał, Roku 1562. tenże we 300000. Woyská wpadł w Litwę, y Połock odebrał, á Roku 1564. dáley w Litwę Woyská posłał, ále iednę Partyą zniesli Radziwił y Jerzy Chodkiewicz Hetmánowie Litt. á druga Partyá uciekłá, y záwsze w wielu potyczkách Moskwá szwánkowáłá. Roku 1568. Zygmunt we 100000. Woyská poszedł przeciw Moskwie, y poodbierał im niektore Zamki przez Sangușzká y Chodkiewiczá, á tym czásem Car Moskiewski wysłał Posłow do Augustá o Pokoy prosząc, ktory otrzymał Roku 1571. á Krol Zygmunt Roku 1572. 18. Lipcá powracáiac z Litwy w Knifzynie umárł, cenzurowány ten Krol od Historykow, że zá niego Luterska y Kálwińska Sektá zárázilá Woiewodztwá Polskie, y znácznie przypstrzyłá Senát Polski, y z tey przyczyny podobno Pan Bog uiął Sukcessorá fáworyzuiącemu, y przyiáznemu zárázie Heretyckiey. Interregnum po nim spokoyne przez Rok w Polszcze było.

Roku 1573. w Kwietniu Elekcyá zaczeta przy zgromádzonych wielu Cudzoziemskich Posłách, pod Prezydencyą Uchańskiego Arcybisk. Gniezn., ná ktorey przez Posłow Tureckich promowowány ná Tron Henryk Walezy Xiąże Andegaweński. Tenże sam

HEN-

HENRYK WALEZY 13. Máiá nominowány przez Uchánskiego Arcybisk. y promulgowány przez Marſzáłkow Oboygá Národow, *Pacta Conventa* ſpisáne, y przez Posłow Henryká poprzyſiężone, Henryk przez Posłow wysłánych do Fráncyi ſprowádzony Roku 1574. y w Krákowie koronowány, o czym Gwagnin obſzerniey opiſuie. Ze záś Károl IX. Krol Fráncuski rodzony Brát Henryká bezpotomnie umárł, Henryk tegoż Roku, iáko Piaſecki piſze, potáiemnie wynioſł ſię z Polski ná Sukceſſyą Korony Fráncuskiey, á Uchański Prymas złożył Elekcyą w Warſzáwie, y między zákłoconą Rzeczpoſpolitą z znáczną Partyą Pánow Polskich, nominował do Korony Máxymiliáná II. Cesárzá, á Karnkowski Biskup Kujáwski z większą dáleko Partyą Pánow, y Rycerskiego Stánu, przy fakcyi potężney ná ow czás Zborowskich 14. Grudniá Roku 1575. nominował do Korony Polskiey Stefáná Bátorego Woiewode Siedmigrod., y że Máxymilián nie predko poſpieſzył.

STEFAN BATORY poprzedził Máxymiliáná, *Pacta Conventa* poprzyſiągł w Meggeſie 8. Lutego Roku 1576. y w Kwietniu w Krákowie koronowány przez tegoż Karnkowskiego, á po Seymie Koronácyalnym Zamek Lanckoroński odebrał trzymány ná Máxymiliáná, Partye iego roſpłoſzył ták ſzczęſliwie, że w tymże sámym Roku y Przymas y cáła Rzeczpoſp. przyznáłá go zá Krolá, tylko iednemu przeciwnikowi Stániſłáwowi Czarnkoskiemu wziętá Referendaryá Koron. y Stároſtwo Płockie, á w tym też y Máxymilian umárł.

Roku 1577. Krol ná Seymie Toruńſkim Gdáńſzczánow rebellizuiacych zá Nieprzyiáciołow przyznał, Niemieckie dla nich ſukkurſy znioſł, Gdáńſk obległ, do Kápitulácyi przymuſił, wziąwſzy od Gdáńſzczánow zá expenſy 100000. Czerwonych złotych, ktoremu przyſięgli ná wierność. Po tey expedycyi Krol w Malborku báwiąc, náznáczył Xiążęciu Pruſkiemu ſzáleiącemu Prokuratorá Jerzego Fryderyká Xiążęciá Brándeburgſkiego, odebráwſzy od niego iáko od hołdowniká jurament wierności. Roku 1579. Stefan ſprzykrzywſzy ſobie Sedentaryą Sądzenia Spráw Polſkich, ná Seymie konwokowánym Trybunał Koronny poſtánowił, ná fundámencie podánego proiektu przez Zamoyſkiego Kanclerzá W. K. ná tymże Seymie wypowiedziana Woyná Moſkwie względem odzyſkánia Inflant, Połocká, Smoleńſká, Kijowá, y innych przez nich przywłáſzczonych, y sám Krol z Woyſkiem poſzedł, Połocká y Zamku dobył; cáłe Woiewodztwo odebrał, przez 17. lat w Moſkiewſkich rękách bedace. Roku 1580. Seym w Warſzáwie złożył, y ná nim expedycyá powtorna deklárowána przeciw Moſkwie, y sám Krol z Woyſkiem poſzedł, Wielkołukow Miáſtá dobył, y z Zamkiem ſpalił, Zamoyſki Wieliſsę wziął, Mielęcki Uſwiatę, y też Miáſtá obsádzone y zmocnione gárnizonámi Polſkiemi, Mielęcki potym Newelę dobył y ſpalił, Zamoyſki Zawolocyą przymuſił do Poddánia ſię, y cáłe Inflanty posłuſzeńſtwo obiecáły, byle Zamki były od Moſkwy uwolnione, z Rygi Posłowie wyprawieni od Miáſta z poprzyſiężeniem wierności, iákoż wysłánemu od Krolá Sulikoſkiemu cáłe Miáſto przyſięgło wierność, y poddáńſtwo Krolom Polſkim y Rzeczyp. Roku 1581. znowu ná Seymie trzecia expedycyá deklarowána przeciw Moſkwie, przez ktorą Oſtrow Moſkwie odebrány, Pleſzkow obleżony, ále w tym sámym czáſie Grzegorz XIII. Papież przyſłał Nuncyuſzá do Krolá proſząc z Moſkwą o Pokoy, bo w tę Nádzieię Car Moſkiewſki deklarował Wiárę S. przyiąć, ále tey zmyſloney intencyi nie wypełnył, iednák ná perſwazyą Oycá S. Krol Pokoy z Moſkwą uczynił, odebráwſzy Inflanty do Polſki y Woiewodztwo Połockie, á Moſkwie oddáne Fortece iey właſne. Eſtonią tákże chciał Krol odebráć, ále Jan Krol Szwedzki pierwey ią był odebrał Moſkwie, máiący żonę Sioſtrę Zygmuntá Auguſtá, z ktorą Poságu dopominał ſię, y iákoby długu iákiegoś náleżącego mu od Auguſtá, á nie probowanego. Po ſkończoney expedycyi Mielęcki Hetman nie kontent z przychylności Krolewſkiey przeciw Niemcom y Węgrom oddał Buławę Krolowi, ktorą Krol oddał záraz Zamoyſkiemu Kanclerzowi W. K. y Synowicę mu dał ſwoię zá żonę, w tym czáſie Zborowſcy nie kontenci z dyſtrybuty wakanſow, ſprzyſięgli ſię przeciw Krolowi, Pryncypałem był Samuel Zborowſki, ktory był oſądzony ná gárdło, że podczás Seymu zá Henryká w Zamku Krákowſkim ciął gołą ſzáblą Wapoſkiego Káſztelaná Przemyſlſkiego, ktory że był uſzedł do Batorego ná ten czás Siedmigrod. Woiewody, ſpraktykował mu Koronę Polſką, y kiedy ten Pryncypał ſprzyſiągł ſię przeciw Krolowi z Fámilią ſwoią, Zamoyſki Hetman y Kanclerz W. K. ná ten czás Stároſtá Krákowſki, oſobliwſzym ſpoſobem złápał tegoż Samuelá Zborowſkiego, y oſądzonego ná dáwnym Seymie exekwowáć y ſciąć kazał w Zamku Krákowſkim, o co ná przyſzłym Seymie były wielkie akklamácye, bo ſciety przywieziony, ále te rozumem y przezornoſcią wielką uſpokoione przez Zamoyſkiego, głowę

wę konjuracyi im wziąwſzy, á záwziętość Domu zoſtáłá ſię przeciw Krolowi, ále Krol nie uważáiąc ná to, Oyczyznę pięknemi Práwámi przyozdobił w Pokoiu pánuiąc, Trybunał W. K. do exekucyi przywiodł opisáwſzy mu Práwá, w Inflantach wolność Polſkiey rowną uſtánowił, 3. Woiewoiedow tám kreował, czwartą Część Prowentow z Dobr Krolewſkich wyznáczył ná nowo erygowáne Kwareianne Woyſko, do ſtrzeżenia gránic Ukraińſkich przeciw Tátárom, Kozákow 6000. wyſtáwił przeciw Turkom, y Wodzá im wyznáczył, y ná utwierdzenie tego wſzyſtkiego Seym złożył w Warſzawie Roku 1586.; ná ktorym y Sukceſſorá miał podáć po ſobie do obrániá Polákom, ále z żálem wielkim wſzyſtkich przed Seymem 13. Grudniá, tegoż Roku umárł.

Roku 1587. po śmierci Stefaná Karnkowſki Prymas konwokował Seym w Marcu, ná ktorym Fakcyá Zborowſkich przeciw Zamoyſkiemu przemogłá liczbą ná ow czás Dyſſydentow, wſpárta głową ich Gorką Woiewodą Poznáń., że Zamoyſkiemu Komendę odebráli (ále iey nie oddał) Dyſſydentom Pokoy przyználi, Seym Elekcyi oſtátniego dniá Czerwcá złożyli, Karnkowſki Prymas, y Rozrażewſki Biſkup Kujáwſki nie chcieli ſię podpisáć ná te uchwały, y wyſzli, tylko Goſlicki Biſkup Kamieniecki dla uſpokoionych záiątrzonych ſerc podpiſał, o co miał kłotnią z Rzymem.

Stány Rzeczyp. zgromádzone ná Elekcyą w wielkiey liczbie, y w náznáczonym czáſie, ále zákłocone záiątrzoną Zborowſkich fakcyą lokowáną oſobno, Zamoyſki záś przybywſzy dla beſpieczeńſtwá Oſoby ſwoiey z licznym y mocnym Woyſkiem lokował ſię bliſko ſzopy, á Litwá zá Wiſłą. Prymas ná początku prácował około pogodzeniá záiątrzonych Stron, y náypierwey promowował, żeby bez broni y aſſyſtencyi Rádá ſię pod ſzopą odpráwowáłá, ále wſzyſtko bez ſkutku, bo fakcyá Zborowſkich zácięłá ſię ná pretenſyi odebrániá Komendy Zamoyſkiemu, y ná ſtwierdzeniu Aktow konwokacyálnego Seymu, z kąd wielka kłotniá ſię wſzczęłá, y w tumulcie zábity Szláchcic Waſowicz, y Xiądz ieden Biſkupowi Kuiáwſkiemu aſſyſtuiący. Z tąd Rokoſz wſzczął ſię w Partyi Zborowſkich oddzieloney od Prymasá, á Prymas nie uważáiąc ná to nominował Kandydátow do Korony, Maxymilianá Brátá Rudolfá Cesárzá, Zygmuntá Krolá Szwedzkiego Syná urodzonego z Fámilii Jágiellońſkiey z Sioſtry Zygmuntá Auguſtá, z deklarácyą oddániá Eſtonii, y Teodorá Odonowiczá Cará Moſkiewſkiego z deklarácyą złączenia Moſkwy z Polſką. Zamoyſki łączył ſwoie Votum z Prymáſem y Senátem, ále kiedy Zborowſcy przeciwni byli, Woiewodztwá Polſkie w ſzyku ſtánely, y przy Senácie Karnkowſki ze Krwi Jagiellońſkiey

ZYGMUNTA III. nominował, y *Te DEUM Laudamus* u S. Janá odpráwione, á Poſłowie wyſłáni do Szwecyi. Zborowſcy záś wykrzykneli Máxymilianá przez Nominacyą Woronieckiego Biſkupá Kijowſkiego, á Litwá bez approbacyi obodwoch Elekcyi odiecháli, Zborowſcy wyſłáli Poſłow do Ołomońcá, gdzie ſię był zbliżył Máxymilian, obliguiąc żeby uprzedził Zygmuntá do Krákowá ná koronacyą, ále Zamoyski z Woyskiem pod Krákow poſzedł, Stány záś Rzeczyp. do Wiſlicy ſię przenieſły wyglądáiąc Zygmuntá, ktory dla trudności względem odłączenia Eſtonii był przytrzymány od Oycá, ále to Poſłowie do decyzyi Seymu odłożyli, á Zygmunt do Oliwy pod Gdáńsk przypłynąwſzy, przyięty mile od wielu Senátorow y Stánu Rycerskiego, przyſiągł ná *Pacta Conventa.* Máxymilian záś z Woyskiem Niemieckim, y Partyą ſwoią przybył pod Krákow do Mogiły, bo Krákow go nie chciał przyiąć zmocniony ná kleparzu Woyskámi Zamoyskiego, y lubo Máxymilian chciał ſiłámi tentowáć, záwſze odpędzony był. Ná koniec Zamoyskiemu wydał Pole między Prominikiem y Wolą, nie odmowił Zamoyski, y owſzem potkał ſię mocno z Máxymiliánem, y Niemcow ták dobrze przypárł y poráził, że uchodzić muſieli, á Máxymilian áż o Częſtochowę ſię opárł czákáiąc tám ſukkurſu z Niemiec. Zygmunt záś iádąc koło Piotrkowá attakowány był od Partyi przeciwney pod komendą Stadniſkiego, ále unikáiąc niebeſpieczeńſtwá wyboczył do Rawy, y inſzą ſtroną wiſly puſcił ſię ku Krákowu, y przybywſzy do Kazimierzá witány był od Goſlickiego Biskupá Kamienieckiego, ktoremu po Polsku odpowiedział wyuczony od Mátki. Wiechał tedy ſolennie Zygmunt ſrodkiem Woysk Polskich tryumfáiących z Máxymilianá, y tryumfalniey do Zamku Krákowskiego, gdzie przed koronacyą wielka Kweſtyá byłá względem punktu Dyſſydentow, ále że Duchownych Swieccy odſtąpili, przyſiąc muſiał Zygmunt y ná ten punkt *Pacem Diſſidentibus in Religione tuebor*, á potym Zygmunt III. koronowány w Kátedrze Krákow. przez Karnkoskiego Prymasá 27. Grudniá. Roku záś 1588. ná tymże Seymie koronacyálnym deklarowána przeciw Máxymiliánowi expedycyá, iákoż Zamoyski prędko ſię wybrał z Woyskiem ku Wielunowi, gdzie Máxymilian

xymilian oczekáwał Zborowskich, ále wziąwſzy wiádomość o Zamoyskim umknął ſię do Byczyny w Sląsk, y tám ſię z Woyskámi lokował, będąc tey nádziei, że Polácy nie náiadą gruntu Cesárskiego, ale Zamoyski uważáiąc ná to, proſto pod Byczynę poſzedł, gdzie iuż w ſzykách Niemcow záſtał, ktorych były liczne woyſká y piechoty z armatámi, on záś nie miał tylko Huſſaryą, y lekkie chorągwie, działo ſię to 25. Styczniá. Zamoſki nie uważáiąc ná ogień, wpádł w ſzyki Niemieckie, y wſzyſtkich Niemcow zmięſzał, y ſzczęſliwie znioſł, Máxymilian záś ledwie do Byczyny Miáſteczká máło obronnego uſzedł, ále y tám muſiał ſię Zamoyſkiemu poddáć w niewolą, y z nim Woroniecki Biſkup Kijowſki, Gorká Woiewodá Poznáń., Zboroſki Marſzáłek N. K. y innych wiele wzięci w arreſzt, á Niemcy uwolnieni. Zamoyſki 3. dni ſpocząwſzy, ruſzył z Woyſkiem ku Kraſnoſtáwu, gdzie Máxymiliana w Zamku osádził pod wartą, mocną dáwſzy komendę Markowi Sobieſkiemu Chorążemu Koron., Adherentow záś ná parol puſcił. Po tey akcyi Ruſcy Pánowie y Litwá dotąd wątpliwi wſzyſcy przyználi Zygmuntá zá Królá. Po pogrzebie odpráwionym Bátoremu, Papież przyſłał Kárdynałá Aldobrandyniego, ktory potym był Papieżem pod Imieniem Klemensa VIII. proſząc o uwolnienie Máxymiliana, ále tá Materyá odeſłána ná Seym. Roku 1589. Seym Warſzawſki uwolnił Máxymiliana ná Inſtancyą Pápieſką, y innych Poſłow, z kondycyámi; żeby iák on, ták Ceſarz wyprzyſięgli ſię intytulácyi Krolow Polſkich, żeby Spiſz był oddány, ná Máxymiliana wzięty, y Pokoy z Cesárzem odnowiony, iáko y z Krolem Węgierſkim y Czeſkim. Adherenci dárowáni Sądem, z tąd zgodá ſtáłá ſię w Rzeczyp. tylko w ſercu nienáwiść. Po Seymie Krol zá konſenſem Stánow wyiechał do Inflant, widzieć ſię z Oycem ſwoim z Janen Krolem Szwedzkim, ále cenzurowány od Rzeczyp. zá długą konferencyą z Oycem, w tym Tátárowie zrábowáli Ruś, y Turcy do gránic ſię zbliżyli: ále Zamoyſkim przeſtráſzeni uzſzli. Do Porty wyſłány Poſłem Uchańſki Woiewodá Bełſki.

Roku 1590. ná Seymie ſtwierdzony Pokoy z Turkámi uczyniony w Stambule, przy kooperacyi Poſłá Angielſkiego, bo Polſki tám był umárł. Perzeciw Zamoyſkiemu znowu były wzruſzone nienáwiſci, ále uſpokoione; o czym Piaſecki. W Rydze tumult wſzczęty przeciw Kátolikom y Jezuitom, ále przez Leoná Sápiehę Kanclerzá W. L. uſpokoiony exekwowánymi Pryncypałámi, y Jezuici przywroceni. Roku 1591. Seym w Warſzawie odpráwiony, ále Krol począł myſleć o żonie z Domu Auſtryáckiego nie zwierzáiąc ſię Zamoyſkiemu, iáko oſtremu Obſerwatorowi Práw Oyczyſtych.

Roku 1592. Krol potáiemnie poſłał Kárdynałá Radziwiłá po Annę Auſtryáczkę ſprowádzoną 6. á koronowáną 30. Máiá. Stany Rzeczyp. zgromádzone w Jędrzejowie chciáły przeſzkodzić temu Máłżeńſtwu, ále uprzedziłá ich Anná, á ták roziecháli ſię z Zamoyſkim. Krol záś ná Seymie udány, iákoby chciał Koronę Polſką do Auſtryi przyłączyć, zápárł ſię publicznie, dáwſzy ſponſyą, żem áni myſlał o tym, á w tym wiádomość odebrał o śmierci Janá Oycá. Roku 1593. Krol ná Seyme złożonym od Stánow wziął konſens iechánia do Szwecyi, y wybrał ſię z Krákowá wiſłą, do Gdańſká przyięty mile, y z wielkiemi Tryumfámi wſzędzie po miáſtách puſtych, Koſcioły w Toruniu y Elbągu Kátolikom zábráne przez Lutrow oddał, w Gdańſku tumulty uſpokoił, á potym do Szwecyi wraz z Krolową Morzem popłynął, ſtánąwſzy w Sztokolmie w Pázdzierniku, y tám koronowány z Krolową ná Kroleſtwo Szwedzkie, y ná odpráwionym Seymie zoſtáwiwſzy Rząd Kroleſtwá Szwedzkiego Stryiowi ſwemu Károlowi, wrocił do Gdańſká w Wrześniu. O tey bytnośći Królá w Szwecyi wolno czytáć obſzerniey Stániſławá Łubieńſkiego Biſkupá Płockiego. Roku 1594. Krol przybył do Krákowá, y wyſłał do Rzymu Mińſkiego Woiewodę Łęczyck. Poſłem wielkim, z Poſłuſzeńſtwem Oycu S. Klemenſowi VIII. ktory nie dáwno był Ablegatem od Syxtusá V. o wyzwolenie Máxymiliana, zá co Papież kanonizował S. Jacká przy expensách Poſłá u S. Piotrá. Roku 1595. ná Seymie Krák. podátki uchwalone ná Woynę Turecką á Liga z Cesárzem do Seymu Warſzawſkiego odłożone.

Tegoż Roku Krolowi Syn Władyſław ſię urodził, y Pokoy ſkończony z Moſkwą wraz y od Szwecyi. W Moldáwie Prowincyi Polſkiey Bátory Xiąże Siedmiogrod. począł ſobie Rząd uzurpowáć, ále odſtráſzony od Zamoyſkiego, ták iáko y Tátárowie w 70000. Woyſká y 2000. Janczárow, 7000. Polákow odpędzeni, y Zamoyſkiego o Pokoy proſić muſieli, Bátory we 12000. tentował znowu Moldawę, ále od Potockiego 4000. Polákow znieſiony, y Hetmán iego ná pal wbity. Roku 1596. ná Seymie Warſzaw. deklarowána Cesárzowi Ligá przeciw Turkom, z kondycyą ieżeli cáłe Imperium w nię wnidzie. Kozácy rebellizáńci przez Zołkiewſkie-

go znieſieni y uſkromieni, y Nalewayko Wodz ich przyprowádzony do Warſzawy głowy pozbył. W Dziedzicznym záś Kroleſtwie Szwedzkim rebellie ſię wſzczęły. Roku 1597. Károl Stryi Krolewſki Seym złożył, y Rząd abſolutny fundowáć ſobie począł w Szwecyi, Fortece osádził wláſnemi Garnizonámi, y Komendántámi ſobie wiernemi, Appellácyi żádney do Zygmuntá nie pozwolił, Kátolicką Wiárę znioſł; o czym Piáſecki *fol. 175*. Roku 1598. Anná Krolowá umárłá, z zmárłey Syn żywy dobyty y ochrzcony umárł. Do Szwecyi Samuel Łaſki Poſtem wyſłány, ále bez ſkutku powrocił. Krol rekoncyliowány z Zamoyſkim broniącym Práw Oyczyſtych z pozwoleniem Seymu. Roku 1599. poiechał do Szwecyi, ále záſtáwſzy ſprzyſięgłą przy Károlu, wrocił z niſzczym do Polſki, á Károl tym mocniey ſię utwierdził, koronowány Krolem ná Seymie z exkluzyą Zygmuntá od Korony, Władyſłáwowi iednák Synowi iego deklarowána Koroná, z kondycyą żeby w 6. Mieſięcy przybył do Szwecyi, y w Wierze Luterſkiey był edukowány.

Roku 1600. Károl ſobie Finnią y Eſtonią przywłáſzczył áż pod Narwę, Rewel ſię tylko przy Zygmuncie zoſtał. Tegoż Roku Farensbach Komendant Inflántcki Eſtonią infeſtował, o co Károl Szwedzki rozgniewány Inflanty z Woyſkiem náiechał. Zamoyſki záś Woyſká Michałá Woiewody Wołoſk. w 60000. Náiezdniká gránic Polſkich znioſł y rozproſzył. Roku 1601. przez Seym Zamoyſkiemu dána komendá do Inflant gdzie odſtráſzył Károlá z Szwedámi, y Fortec podobywał Szwedámi zmocnionych. Roku 1602. ná wioſnę wkroczył do Eſtonii, Zamki, y Miáſtá podbił, y przez Zołkiewſkiego Partyą Szwedow znioſł. Potym zoſtáwiwſzy tám Károlá Chodkiewiczá z Partyą Woyſká, ſam wrocił do Polſki, bo y Woyſko nie płatne było, y nie było ſię z kim bić, bo Szwedzi uciekli, w tym Roku powietrze wielkie w Polſzcze graſſowáło. Roku 1603. Seym Krák. zerwány dla nie pozwolenia Krolowi powtornego Máłżeńſtwá z Sioſtrą rodzoną zmárłey. Roku 1604. Chodkiewicz Wodzem kreowány w Inflantach, ktory znácznie Szwedow zbił y Derpat odebrał; Zamoyſki záś piſał do Oycá S. Liſt, żeby Dyſpenſy Zygmuntowi nie pozwalał z Sioſtrą rodzoną zmarłey żony ſię żenić. Roku 1605. wznowił ſię w Polſzcze Demetryuſz zmyſlony Sukceſſor ná Tron Moſkiewſki u Dworu Mniſzká Woiewody Sendom., deklaruiąc Corkę Mniſzká poiąć, byle go utrzymał Carem, iákoż podſycony Ludźmi nádwornemi poiechał ná Stolicę po śmierci Borysá y łátwo był przyznány ná Cará Moſkiewſkiego, Mátkę ſwoię zmyſlony Syn w Kláſztorze náwiedził, ktora go przyznałá zá Syná, y ugruntowáwſzy ſię przy Rządzie wyſłał Poſtow do Mniſzká proſząc go o Corkę zá żonę, poſtáwſzy kleynoty wielkiego ſzacunku w podárunku, ktora z wielką Magnificencyą ſprowádzona, y przyięta 16. Maiá, ále tá weſołość Sceną feralną ſię zákończyłá bo luſztykuiących cáłą noc, á ráno ſpiących Rebelliá Waſilá Suyſkiego náſzedſzy pozábiiáli, y Demetryuſzá zábili, y wielu Polakow, żonę tylko Oycu oddáli; o czym obſzerniey Łubieńſki, y Piáſecki. Tegoż Roku po Seymie Zamoyſki wielki Rycerz y Statyſta wláſnemu Národowi ſprzyiáiący, y Práw Polſkich wielki obſerwator y obrońciel umárł. Tegoż Roku Krol zá dyſpenſą Pawłá V. Papieżá bez konſenſu Rzeczyp. ożenił ſię z Konſtancyą Auſtryaczką Sioſtrą rodzoną Anny koronowáną przez Tylickiego Biſkupá Kujaw. 11. Grudniá. Roku 1606. Seym Wárſzaw. zerwány z przyczyny Rokoſzu Proſzowſkiego przeciw Krolowi o nie zádoſyć uczynienie *Pactis Conventis* przez 20. lat, y o poięcie żony bez woli Stánow, do tegoż Rokoſzu inne Woiewodztwá y Litwá przyſtąpiłá, ále tenże Rokoſz przez Krolá rozproſzony y Zebrzydowſki Woiewodá Krák. Autor Rokoſzu przeproſił Páná: Punkta záś Rokoſzu do Seymu odłożone. Roku 1607. tenże Rokoſz wzniecony w Jędrzejowie przez Zebrzydowſkiego deklarowáwſzy rebellią Krolowi y iádącego do Krákowá chcieli zdrádzić, ále Krol z Woyſkiem będący Rokoſzanow znioſł y rozproſzył, Zebrzydowſki uſzedł, niektorzy pochwytáni; o czym obſzerniey Łubieńſki y Piáſecki. W tymże Roku Szwedzi wpadli do Eſtonii odebráwſzy Waiſteyn Fortecę przez Zamoyſkiego y Chodkiewiczá ufortyfikowáną. Roku 1608. Zebrzydowſki ná Senatus-Conſilium Krolá przeproſił, á inni ná Seymie. Po uſpokoieniu ſię wewnętrznym Chodkiewicz Hetmán Litt. zbliżył ſię do Inflant, Szwedow wygnał, Parnas Port Morſki y Miáſto odebrał, broniących ſię wyciął. Po zábitym Demetryuſie wznowił ſię podobnyż iemu Demetryuſz, Polacy pozoſtáli uwierzywſzy przyználi, że tenże ſam, y złączywſzy ſiły większe (żoná też ſprowádzona Mniſzkowná przyznáłá go zá Męża) po kilká rázy znieſli Moſkwę, y z Carem ich Suyſkim, y wiele Miáſt y Prowincyi Demetryuſzowi ſprzyſięgło ſię. Roku 1609. Seym Warſzaw. Woynę wypowiedział Moſkwie dla utrzymánia Demetryuſzá, á tym

ſamym

ſamym odzyſkánia Prowincyi oderwánych od Polſki. Roku 1610. Kroleſtwo wybráli ſię do Wilná, gdzie Krolowá powiłá Syná Janá Kazimierzá, Krol z Wilná poſzedł z Woyſkiem y obległ Smoleńſk; Demetryuſzá záś Partya obległá Stolicę Moſkwe, ktorych że Krol odwabił pod Smoleńſk, niektorzy iednák zoſtáli ſię z Demetryuſzem y oblegli Fortecę Kalugi, ále Demetryuſz tám od Tátará zábity Syná z Mniſzkowny zoſtáwiwſzy. W tym Woyſko Moſkiewſkie z ſukkurſem 6000. Szwedow pod Smoleńſk poſzli, ále z bici od Zołkiewſkiego, ktory proſto do Moſkwy Miáſtá poſzedł, gdzie mu ſię Miáſto poddáło y Miniſterium Moſkiewſkie z cáłym Woyſkiem y po zruconym z Tronu Suyſkim y bráci iego oddáli mu Zamek y Miáſto ná Imię Władyſławá Syná Zygmuntá, Carem go ſwoim obiecuiąc obráć z tą Kondycyą, żeby był ſprowádzony. Zołkiewſki to wſzyſtko akceptował, y záraz Poſłowie wyſłáni od Stánow Moſkiewſkich do Zygmuntá, ále Krol wſzyſtkę ſłáwę zásádził ná dobyciu Smoleńſká, ktory tym sámym miał w Ręku kiedy cáłą Moſkwę, y odeſłáwſzy Poſłow do Polſki, y więzniow Suyſkiego z Bazylim y Iwanem Smoleńſká dobywał. Czym zmártwiony Zołkiewſki zoſtáwiwſzy 6000. Polákow w Moſkwie Mieſcie, ſam iechał do Krolá, ále y on ſam nie mogąc wyperſwadowáć Krolowi przybycia z Woyſkiem do Stolicy ſam do Polſki odiechał. Roku 1611. Stány Moſkiewſkie nie widząc Władyſławá, áni Poſłow, złączywſzy Woyſko oblegli Zamek z Polakámi ále z Wielką Stratą ludzi y Leponá Wodzá ich, y Ruiną Miáſtá, w tym czáſie też Krol dobył Smoleńſká dwá Roki ſtrawiwſzy, ále żadnego nie poſłáwſzy ſukkurſu ná Stolicę ſam wyiechał do Polſki y Seym złożył, ná ktorym Zołkiewſki miał wielkie pochwały y rekognicye od Rzeczypoſpolitey po odpráwionym zwycięſkim wiezdzie do Warſzáwy z Suyſkim y Brácią iego niewolnikámi, ktorzy odeſłáni do Zamku Goſtyńſkiego tám pomárli. Ná tymże Jan Zygmunt Elektor Brandeburgſki, po zmárłym Albercie Xiążęciu Pruſkim Sukceſſor, przyięty do ſukceſſyi Xięſtwá Pruſkiego z kondycyą, że po ſkończoney Linii iego Synow, y od dwoch Bráci Synow tá Prowincyá Pruſka miáłá ſię wrocić do Polſki. Po Seymie Elektor sám przybył, y publicznie przed Bernádynámi ná wyſtáwionym Theatrum Krolowi y Rzeczyp. przyſiągł wierność. Roku 1612. Garnizon Polſki w Stolicy Moſkwie zoſtáwiony nie widząc z Polſki ſukkurſu złączywſzy ſię ich 7000. poſzli do Polſki, y 4000. Sapieżyńſkich tož sámo zrobili, reſztá ſię poddáłá. Krol nie rychło odwážył ſię iść z Władyſławem do Moſkwy, ále iáko Nieprzyiaciel przyięty wrocił ſię z wſtydem, nie umiáwſzy dáwniey ſzánowáć ſzczęſcia y Rády Wodzá Wielkiego. Stány záś Moſkiewſkie obráli ſobie Carem Michałá Federowiczá Syná Metropolity Roſtockiego, Demetryuſzá záś Sektatorow, y Zonę Mniſzkownę pod lodem potopili. Tegož Roku Moldáwſka Prowincyá odpádłá od Polſki, bo po śmierci Jeremiaſzá Mochili Xiążęciá Moldáwſkiego Syn iego Konſtantyn był wypędzony od Stefáná Tomſzy przez Turkow inweſtyowánego Woiewody Moldawſkiego. Stefan Potocki Sioſtrę Konſtantyná zá żonę máiący zebráwſzy 6000. młodzi poſzedł ná Zemſtę krzywdy Konſtantyná, ále od 30000. Tátárow opasány, ſam żywcem wzięty á inni wyginęli, Potocki do Stambułu odeſłány, Tátárowie potym plondrowáli Ruś. Tegož Roku Jan Albert Syn urodził ſię Krolowi. Roku 1613. przez Seym uchwalone podátki ná woyſká z Moſkwy powroconę, y plondruiące właſną Oyczyznę. Tegož Roku Krolowi urodził ſię Syn Károl Ferdynand. Roku 1614. Swawolne Woyſkowe dywizie iedne pieniędzmi drugie ſiłámi Staniſławá Koniecpolſkiego uſpokoione. Tátárowie náiecháli gránice Polſkie. Kozácy Polſcy ná Pont Euxyńſki doſtáwſzy ſię, Azyatyckie Miáſto Synopen dobyli, y Turkow wyciąwſzy, Kray zdezolowáli. Tegož Roku Syn czwarty Alexander urodził ſię Krolowi, Guſtaw Syn Károlá zmárłego uzurpator po Oycu Korony Szwedzkiey pretenduiący y Carſtwá Moſkiewſkiego wziął wielką plagę od Moſkwy, ná koniec Pokoy z Federowiczem uczynił. Roku 1615. Seym zerwány, á Tátárowie náiecháli gránice Polſkie pod Komendą Białoſkurſkiego Polaká po Tátárſku edukowánego. Roku 1616. Seym Warſzawſki Władyſłáwowi pozwolił záciągáć Woyſko przeciw Moſkwie, Zygmuntowi przeciw Szwedom, á Zołkiewſki wziął ná ſiebie uſpokoienie ſię z Turkámi, ktory návpierwey Kozakow uſkromił, żeby nie infeſtowáli Kráiow Tureckich, Tátárow iednák 80000. wpadli y Wołyń ſplondrowáli. Roku 1617. Władyſław z Woyſkiem wybrał ſię do Moſkwy, ále że Turcy Skinderbaſzę z Woyſkiem znácznym wyſłáli przeciw Kozakom zá zirrytowánie ich ná Morzu Euxyńſkim, więc wiele ſię oderwáło woyſká od Władyſławá ná ſukkurs Zołkiewſkiemu, ktory Pokoy miáſto potkánia ſię z Skinderbaſzą uczynił, y nád Morzem Rzeczyp. Moldawſką Prowincyą oderwał od Polki, uſtąpiwſzy iey

y Cho-

y Chocim oddáwſzy Turkom, wrociły ſię potym Woyſká do Władyſławá, ále dla ciężkiey zimy o 36. mil od Stolicy ſpocząc muſiáły, Guſtaw tákże Inflanty ſobie podbił oprocz iedney Rygi, ále wygnány w drugim Roku tylko przy Parnaſſie ſię utrzymał. Roku 1618. Władyſław w Moſkwę wkroczył áż pod Stolicę Miáſt wiele odebráwſzy, tylko że przeciw Tátárom były potrzebne Woyſká, kondycye Pokoiu záwrzeć muſiał z Moſkwą do lat 14., Siewierz, Nowogrod, y Czernichow przy Polſzcze zoſtáwiwſzy; Zołkiewſki záś przeciw Tátárom poſłány plondruiącym Wołyń, ále nic im nie zrobił. Roku 1919. Ożga Stároſtá Trębowelſki Poſłem do Stambułu náznáczony dla utwierdzenia Pokoiu Zołkiewſkiego, á Krol 8000. Woyſká Polſkiego poſłał Ferdynándowi Cesárzowi do Węgier przeciw Betlemowi Woiewodzie Sedmigrod. Uzurpatorowi Korony Węgierſkiey, Polacy Seym Węgierſki rozproſzyli, Rakocego znieſli, y Betlemá do Pokoiu przymuſili. To Woyſko názwáne było Liſowczykámi, bo pod Komendą Liſowſkiego wiele dokazywáli w Moſkwie, tychże ſamych záżył Ceſarz przeciw Heretykom y Czechom, ktoremi wiele dokazywał, y ciż sámi mu byli początkiem wygrániey ſłáwney bátálii przeciw Czechom Heretykom R. 1620. Tegoż Roku Turczyn zágniewány przeciw Polakom, że poſłáli ſukkurs Ferdynándowi, Skinderbaſzę z Woyſkámi znácznemi z Tátárámi poſłał do Moldawy á Zołkiewſki w 10000. poprzedził Turkow, y áż pod Cerkorę podiázdámi znácznie urywał Woyſká Tureckie, ále że ſcyſſye w Woyſku Zołkiewſkiego wſzczynáć ſię poczęły, y Woyſko ſię poczęło rozieżdżáć, Zołkiewſki widząc oſłabiáłe ſiły obronną ręką uchodzić począł, iákoż iuż był uſzedł nád Dnieſtr, odganiáiąc nie raz attakuiącego ſię Nieprzyiacielá, ále że ná Oſtátek Woyko náſze uchodzić poczęło, Hetman z koni zſieść umyſlił, y bronić ſię do upádłey attakuiącym Turkom, Słudzy y luźni wſiádſzy ná Páńſkie konie pouciekáli, w tym Turcy y Tátárzy tłumem wpádſzy ná náſzych, wiele żywcem pobráli, á Hetman Zołkiewſki 73. lat máiący broniąc ſię zábity, głowá iego do Stambułu poſłána, y Więzniowie Koniecpolſki Hetman Polny, Łukaſz Zołkiewſki y inni. Potym Nieprzyiaciel plondrował Wołyń y Ruś, Krol przeſtráſzony tą kleſką Seym złożył w Liſtopádzie, ná ktorym czym prędzey podátki uchwalone ná Woynę Turecką y Komendá dána Chodkiewiczowi Hetmánowi Litt. Podczás tego Seymu Piekarſki Szláchcić wchodzącego do Koſciołá Krolá zdrádą dwá rázy obuchem uderzył, chcąc zábić ále chybił, názáiutrz oſądzony od Rzeczyp. prowádzony w Rynek, ktoremu kat pálce y rękę práwą po ſztuczce ſtrzygł rozpálonemi nożycámi, ná koniec końmi rozſzarpány y ſpálony. Roku 1621. Chodkiewicz z Woyſkámi złączywſzy ſię z 35000. pod Chocim poſzedł, y 30000. Kozakow Záporoſkich, gdie dyſpozycye dywizyi Woyſk poczyniwſzy ufortyfikował ſię y uſzáńcował, Władyſław też przytomny tey expedycyi przyprowádził 16000. ogniſtego Woyſká, ále ſchorzáły w Zamku Chocimſkim ſpoczywał. Od 30. Sierpniá záczęte z Tátarámi potyczki ále záwſze Tátárom nieſzczęſliwe, przybył potym y Oſman Ceſarz Turecki z 300000. Turkow, 80000. Tátárow, y 12000. Janczárow, y rozłożył Oboź przeciw náſzemu Obozowi, bo Chodkiewicz nie chciał wſtępnym boiem, ále tylko attakuiącego nieprzyiacielá odrážał. Od 4. Wrzeſniá Turcy Polakow attakowáli áż do 9. Pazdzierniká, ále záwſze z náczną ſtrátą ſwoich. Ná koniec Turkom ſię ſprzykrzyłá Porá woienna y nieſzczęſliwa dla nich, Polacy też widząc nie doſtátek prochow, y kul pokoy Zołkiewſkiego ſtwierdzić muſieli nie pożytecznу Oyczyznie, bo z oderwáną Moldawą, gránice ubeſpieczone &c. &c. Staniſław Zorawińſki Kaſztelan Bełſki, y Jakub Sobieſki Oyciec Krolá Janá náznáczeni od Rzeczypoſpolitey Poſłámi ten Pokoy zákończyli. Oſman Turczyn tegoż dniá z Woyſkiem ruſzył, y z nieſzczęſciem nádziei ſwoiey ſtráciwſzy ná 60000. ludzi w ſamych potyczkach y attakach, ále przez choroby więcey, bo ledwie trzecią część Woyſká odprowádził do Porty, Polakow záś nie zgineło nád 400. procz co umárło wielu od przeciwnego powietrzá y niedoſtátku, Chodkiewicz Hetman Litt. y Wodz náypierwſzy umárł 60. lat máiący 24. Wrzeſniá. Po nim Staniſław Lubomirſki komendę obiął y z tryumfem Pokoy zákończył. Krol Zygmunt bliżył ſię był do Lwowá z poſpolitym ruſzeniem, ále poſłyſzáwſzy o Pokoiu, wrocił Woiewodztwá do Domow. Pod czás tey Expedycyi Guſtaw intruz Krol Szwedzki, widząc zábáwną Polſkę náiechał znowu Inflanty y one ſobie przywłáſzczył Rygę odebráwſzy bez żadney wypowiedzenia woyny Polſzcze. Tegoż Roku ná Seymie przed expedycya Turecką Zygmunt Jerzego Gwilelmá Elektorá Brandeburgſkiego inweſtyował ná Xięſtwo Pruſkie po Oycu. Roku 1622. wyſłány Poſeł od Polſki do Porty Xiąże Zbaráſki, ále po zámordowánym od Janczarow Oſmanie záſtał inſzego

Ceſarzá Tureckiego Muſtafę Stryiá przeſzłego. Roku 1623. Krol náwiedził Gniezno, Gdańsk y Miáſtá Pruſkie, á Xiąże Zbaraſki ſtwierdził Pokoy u Porty, Koniecpolſkiego y Łukaſzá Zołkiewſkiego wykupił, w ten czás też y Jan Zołkiewſki Syn Hetmańſki, y inni z Potockim wykupili ſię od Tátárow, á Tátárowie znowu plondrowáli Ruś áż pod Lwow. Roku 1624. Władyſław cudze Kráie luſtrował, á Koniecpolſki Hetman wykupiony z niewoli, Tátárow 30000. we 3500. Polakow przeſtráſzył y odegnał od gránic, á Seym o Inflantach zápomniał. Roku 1625. Guſtaw rozgościł ſię w Inflantach y Sapiehę Wodzá y Marſzałká Litt. znioſł, grożąc im tym więcey, pokąd by Zygmunt nie odſtąpił pretenſyi do korony Szwedzkiey, Kozakow Koniecpolſki przetrzepał y uſkromił o náiázdy Kráiow Tureckich, dla nie ſprowádzenia Turkow do Polſki ná zemſtę Kozakow, Seym záś zániedbał o Inflantach. Roku 1626. Seym perſwadował Krolowi, áby odſtąpił Korony Szwedzkiey, ále bez ſkutku, Gąſiewſki z Dywizyą znieſiony od Guſtawá, Guſtaw Pilawe odebrał Port Pruſki z 30. Okrętámi przybywſzy przeciw poczciwości Xiążeciá Pruſkiego obligowanego ten Port bronić dla Rzeczypoſpolitey á on go bez náymnieyſzy obrony oddał, Warmią zrábował, w Brunsbergu Kościoł odarł, y ná Ochydę Hoſtye konſekrowáne wyrzucił z puſzki, Elbląg przez zdrádę Magiſtratu wziął, potym im Malborg odebrał, y innych wiele Miáſt Pruſkich. Krol Zygmunt zebráwſzy nie wielkie Woyſká dał Guſtawowi iákikolwiek odpor, ále Koniecpolſki przybywſzy z Ruſi Szwedow z wielu mieyſc wygnał. Tym cząſem Seym Toruńſki aukcyą podátkow ná Woyſko uchwalił przeciw Szwedom, ná ktorym Wężyk Arcybiſkupem Gniezn. á Maciey Łubieńſki Poznáń. Biſkupem kreowány. W ten ſam czás Tátárowie náſzli Ruś ále od Chmieleckiego poráženi, y ledwie ich ſzoſta część uſzłá pod Białącerkwią. Roku 1627. po zimowych zábáwach Koniecpolſkiego około odbieránia Szwedom Fortec, y ná oſtátek po poddániu ſie Pucká z 8000. Szwedow, Woyſká ná ſpoczynek uwolnione, że záś w Máiu Guſtaw przybył z licznym Woyſkiem, Polſkie też Woyſko zebrał Koniecpolſki, y po dwá rázy Szwedow odpędził od Fortecy Gdańſkiey, y potym ich po dwá rázy znioſł, y Guſtaw poſtrzelonym zoſtáł, ktory chciał przyſtąpić do Pokoiu przez medyacyą Holendrow, ále Poſeł Hiſzpáńſki uwiodł, obiecuiąc Zygmuntowi Imieniem Pryncypałá ſwego Flotę y 12000. Woyſká do Szwecyi przez Morze Baltyckie, y pieniądzy ná Woyſko, ále to wſzyſtko znikło, á Szwedzi iuż y Inflanty oddawáli, że tedy Pokoy nie doſzedł, Szwedzi do Szwecyi, á Polácy ná ſpoczynek roziechali ſię. Seym potym kłocił ſię o podátki, y ná Litwę háłáſował, że podátki wybieráli, á w Inflantach nic nie zrobili. Roku 1628. Seym chciał zá Nieprzyiacielá przyznáć Xiążęciá Pruſkiego, ále Pánowie przekupieni nie pozwolili, Koniecpolſki záś Szwedow łupił. Roku 1629. Brodnicę Polacy oblegli w małey kwocie, ále znácznym ſukkurſem Szwedzkim przeſtráſzeni, w tym też Seym náſtąpił, ná ktorym dymowe pierwſzy raz wynálezione ná podátek Woyſku. Sukkurſem też Cesárſkim 5000. wſparty Koniecpolſki, Szwedow znácznie znioſł, pod Trcianą, y Krol Guſtaw po dwá rázy był w Ręku Polſkich, ále nie poznány uſzedł. Malborg obległ Koniecpolſki, ále przez zdrádę Cesárſkich bez ſkutku, w tym też Powietrze w Woyſku ſię pokazáło, roznieſione potym po cáłey Polſzcze, dla czego Pokoy z Szwedámi do 6. lat uſtánowiony przy Szwedach ſię zoſtał Elbląg, Brunsberg, Pilawa y Inflanty &c. Tátárow 60000. wpádli w Ruś ále ledwie nie wſzyſcy poráženi od Lubomirſkiego, y Chmieleckiego. Roku 1630. Kozácy zrebellizowáli, ále od Koniecpolſkiego poráženi y przymuſzeni do poſłuſzeńſtwá. Woyſko związek uczyniło przeciw Oyczyźnie, ále rozwiązány zápłátą, powietrze záś graſſawáło w Polſzcze. Roku 1631. dymowe uchwalone ná Seymie, Krolowi Konſtancyá umárłá, y ſam záwſze chory. Roku 1632. po Seymie odpráwionym Krol Zygmunt umárł.

Po śmierci Zygmuntá, Prymas Wężyk 3. Czerwcá konwokacyą náznáczył, ná ktorey Marſzałkiem był Radziwił, Scyſſyá z Dyſſydentámi do Elekcyi odłożena, Elekcyá náznáczona 27. Wrześniá.

Podczás Elekcyi Poſłowie Cudzoziemſcy mieli ſwoie audyencye w Senácie y Synowie Zygmuntá zá ſtárſzym Władyſławem inſtancye wnoſili, ná tey Elekcyi był Marſzałkiem Jakub Sobieſki Oyciec Krolá Janá, á iednoſtaynym głoſem

WŁADYSŁAW IV. przez Wężyká Prymasá nominowány oſtátniego dniá Liſtopádá. Roku 1633. Ciáłá Krolewſkie z Warſzawy do Krákowá wyprowádzone, gdzie po Pogrzebie Krol koronowány przez Prymasá Wężyká. Po Seymie koronacyálnym Władyſław ruſzył z Woyſkiem przeciw Moſkwie, attakuiącym Smoleńſk, o czym poſłyſzáwſzy Moſkwá okopáli ſię w iednym mieyſcu, Moſkwy 30000,

Kozakow 10000, Niemcow 6000, y záraz Car posłał do Porty obliguiąc áby przerwáli swoim Woyskiem imprezę Władysławá, iákoż przystąpiło ku Kámieńcowi Turkow 30000, Tátárow 15000, ktorych Koniecpolski Hetman y Kasztelan Krákow. po dwá rázy znácznie poráził, y więcey nie attakowáli Polski, y wrocili się. Roku 1634. Krol Władysław przez cáłę Zimę attakował Moskwę, ná koniec poddáć mu się musieli, tym szczęściem Krol áż ku Stolicy woynę prozekwował, ále proszącey się Moskwie Pokoy dárował, odebráwszy Smoleńskie, Czerniechowskie, Siewierskie, Kijowskie Xięstwá, ktore do Polski przyłączył, á Moskwá wiecznymi czásy odstąpiłá od nich. Z tey expedycyi szczęśliwie skończoney, Władysław przeciw Turkom poszedł, zá záczepione gránice Polskie, ále Turcy o Pokoy prosili y otrzymáli, uczyniwszy sprawiedliwość z Baszy ważącego się, niby bez konsensu Porty záczepiáć gránice Polskie. Roku 1635. ná Seymie expedycyá przeciw Szwedom deklarowána po skończonych 6. lat, y Ossoliński do Rzymu Posłem wysłány, gdzie wyrobił Bullę od Urbaná VIII. względem kompozyty o Dziesięciny uspokoiáiąc zákłocenie Stánu Swieckiego z Duchownym. Po Seymie záraz Krol do Torunia, á Koniecpolski pod Malborg przeciw Szwedom z Woyskiem poszedł, ále Posłowie Fráncuski, Angielski, y Holenderski Pokoy do 26. lat ułożyli, Malborg, Elbląg, Brunsberg, Piławę y wszystkie Miástá Pruskie Szwedzi oddáli Rzeczypospolitey, Inflanty zás do dálszey decyzyi zostáwione. Po Pokoiu Krol o żonie począł myśleć. Roku 1636. Krol w Litwie łowámi się báwił, Roku 1637. ná Seymie zá konsensem Rzeczyp. Krol Posłow wypráwił do Widniá, dla uproszenia Cecylii Corki Ferdynandá II. Cesarzá zá żonę, ktora sprowádzona, y záraz koronowána w Warszawie przez Weżyká Prymasá. Kozácy w tym Roku zrebellizowáli, ále prędko uskromieni przez Michałá Potockiego Hetmáná Polnego. Dangołowicz Woiewodzic Ruski Wuy Krolá Janá w 800. ludzi poszedł przeciwko Tátárom w dzikie Polá, ále złápány y zábity od Murzy. Roku 1638. Seym approbował Małżeństwo Krolewskie. Paulucus Wodz rebellii Kozáckiey wzięty przez Potockiego, skárány głową, lubo był upewniony życiem, zá co Kozácy się zbuntowáli, y odtąd záwsze rebellizowáli Rzeczypospolitey, ktorych áni Koniecpolski áni Potocki wielcy Wodzowie uspokoić mogli. Weżyk Prymas w tym Roku umárł, po nim wziął Lipski, ále y ten w tymże Roku umárł, á Krol dał Prymasostwo Macieiowi Łubieńskiemu. Jan Kazimierz Brát Krolewski wizytuiąc cudze Kráie przez dwá Roki był w areszcie u Krolá Fráncuskiego, zá to; że Polakow zebráło się było 6000. do Cesárskich, y ruynowáli w Fráncyi Pikárdyą zniozszy Partye Fráncuskie, ále ná instancyą Papieżá y Władysławá wypuszczony, y Kárdynałem kreowány, bo mu Jezuitą bydź nie pozwolono, lubo iuż był u nich 2. Roki. Roku 1639. Krol Władysław inwestyował ná Xięstwo Kurlándzkie Wilelmá Ketlerá w Wilnie, o co ná Seymie były akklamacye, że nie podczás Seymu. Roku 1640. Syn się Krolowi urodził Zygmunt Kazimierz. Roku 1642. Krol Kátárzynę Siostrę wydał zá Filipá Wilelmá Syná Palatyná Reńskiego. Roku 1643. Krolowá Corkę powiłá. Roku 1644. Krolowá przy dzieciecıu umárłá w Krákowie pochowána. Tátárow 30000. wpádli w Podole, ále od Koniecpolskiego porążeni y wygnáni. Tegoż Roku szyby solne w Wieliczce gorzáły áż w drugim Roku przestáły z wielkim decessem intrat Krolewskich. Roku 1645. Krol z konsensem Stánow wysłał Posłow po Ludowikę Máryą Corkę Xiążęciá Mantuańskiego u Dworu Fráncuskiego báwiącą się, z ktorą sprowádzoną wziął slub Roku 1646. 15. Lipcá w Warszawie, w tenże sam dzień Koniecpolski Wielki Wodz, y Hetman Polski umárł. Roku 1647. Syn Krolewski Zygmunt Kazimierz 8. lat máiący umárł z wielkim żálem Dworu. Roku 1648. 20. Máiá w Litwie Krol Władysław máiący lat 52. umárł z wielkim żálem y szkodą Polski, bo w ten sam czás rebellia Kozácka powstáłá pod Wodzem Chmielnickim, ktory we 20000. Kozákow, y 30000. Tátárow, náypierwey podiázd Polski zniosł, Czárneckiego w niewolę wziął, y Syn Hetmáński Potocki zginął, á potym Potockiego, y Kálinowskiego Hetmanow idących przeciw niemu we 4000. iázdy, y 1000. piechoty zniosł, y w niewolą obudwoch, y wiele Imion zácnych Rycerzow wziął, ná ktorych sukkurs przybiegł Xiąże Wiśniowiecki w 6000. ále iuż nie prędko, o czym wszystkim wolno u Piaseckiego obszerniey czytáć.

O śmierci Krolewskiey iák prędko do Polski przyszłá wiádomość, ták záraz Łubiński Prymas konwokował Seym 16. Lipcá, ná ktorym obrány Marszałkiem Bogusław Leszczyński Generał Wielkopolski, Elekcyi czás náznáczony w Pázdzierniku. Chmielnicki się ná ten Seym upokorzył, y exkuzował Rzeczypospolitey woynę záczętą, ná uznánie zás Stány wyznáczyły Kisielskiego Woiewodę Bracław. z innemi trzemá,

trzemá, ále że Woiewodá nápiſał Liſt do Cará obliguiąc, áby nie dawał ſukkurſu Kozákom, á liſt ten przeiął Chmielnicki, więc zágniewány miáło zgody, wyſłał Krzywonosá z Kozakámi ná ſplondrowánie Ruſi, ktorego Jeremiaſz Xiąże Wiſniowiecki, po dwá rázy znioſł, ále niezupełnie, nádciągneły potym Woyſká Polſkie we 36000. ále dla emulacyi Wodzow nic zrobiwſzy w nocy wrociły ſię 23. Wrześniá.

Ná Elekcyi záś Marſzałkiem obrány Obuchoſki z Prowincyi Litewſkiey Márſzálek Mozyrſki, gdzie po emulácyi dwoch rodzonych Bráci, młodſzy uſtąpił, á JAN KAZIMIERZ obrány od Stánow, y przez Prymasá Łubieńſkiego nominowány, á w tym czáſie Chmielnicki z Woyskiem Kozáckim áż pod Lwow poſzedł, ktoremu ſie Miáſto 100000. Tálerow okupiło, z támtąd poſzedł pod Zámoſcie, ále poſłyſzáwſzy o Elekcyi doſzłey, wrocił, z tryumfem wiázd odpráwiwſzy do Kiiowá. Krol záś z Warſzawy ná Częſtochowę trakt obrocił do Krákowá, y w Krákowie Roku 1649. dniá 16. Styczniá koronowány przez Łubieńskiego Prymasá. Ná tym Seymie aukcyá Woyská uchwalona, woyná przeciw Kozákom deklarowána, á Krol poiecháwſzy do Warſzawy zá dyſpenſą Rzymską ſlub wziął z pozoſtáłą wdową Władyſławá, Brátową ſwoią. Woysko Polskie záś w 9000. pod Zbarażem okopáło ſię przeciw 100000. Kozákow, y 100000. Tátárow, y mocno wytrzymáło attáki nieprzyiacielskie, tym czáſem nádſzedł Krol z Woyskiem y wſtępnym boiem Chmielnickiego mocno po dwá rázy poráził, iednák ieſzcze mocnego, á w tym Chan Tátárski nákłonił ſie do zgody, Chmielnicki do nog Krolewskich przypuſzczony Pokoy obwołány, niewolnicy z obodwoch ſtron oddáni, w Litwie tákże Radziwił ná 30000. Kozákow położył trupem niſzczących Kray. Przy uczynionym Pokoiu Tátárom penzyá, á Chmielnickiemu Stároſtwo Czeheryńskie dáne, ktory ſie aſſekurował ná káżdą potrzebę Rzeczypoſpolitey 40000. Kozákow dáć y poſłuſzeńſtwo poprzyſiągł. Tegoż Roku Seym ten Pokoy ſtwierdził, ná ktorym Metropolitá Kijowſki pretendował mieyſcá w Senácie, ále przez Biſkupow nie przypuſzczony. Roku 1650. Chmielnicki znowu zrebellizował y przekupiwſzy Tátárow przy protekcyi Tureckiey abſolutem ſię Ukrainy uczynił y Podolá y Kámieńcá pretendentem, y przeciwko niemu Seym ogłoſił woynę. Roku 1651. Kalinowſki z Lanckorońſkim znácznie podiázdámi rázili Kozákow, z ktoremi złączywſzy ſię Krol, y z uwolnionemi z trzechletniey niewoli Tatárſkiey Hetmanámi Potockim y Kalinoſkim, pod Bereſzteczkiem ſię lokował przeciw 200000. Kozákom y 100000. Tátárom, ktorych wſtępnym boiem przez 3. dni znácznie nábił, ná koniec Tátárowie nocą z polá umkneli, y zá niemi Kozácy, ktorych uchodzących ná 22000. Polácy wycięli, nie ráchuiąc potopionych, y co w bátáliach przez 3. dni wyginęło, y wſzyſtko im Polacy zábráli, po wygráney Krol poſpolite ruſzenie uwolnił, y ſam do Warſzawy poſpieſzył, á Hetmáni zá Nieprzyiacielem w Ukráinę poſzli. Podgorſkie też rebellie Gembicki Biſkup Krákow. uſpokoił; o czym Kochoſki. Potym Krol wiſłą do Gdańſká popłynył. Radziwił z Woyſkiem Litewſkim Kijow odebrał, y złączywſzy ſię z Hetmanámi Polſkiemi Kozákow znácznie zbili, y zupełnie by byli znieśli pod Biáłącerkwią, ále Potocki Hetman W. K. zátrzymał impreze, á Kozácy ná záiutrz ſię o Pokoy proſili, ktory im pozwolony, y Chmielnicki upokorzył ſię Hetmánom, y przyſiągł ná ſtwierdzenie y dotrzymánie Pokoiu. Tegoż Roku Potocki, y Xiąże Wiſniowiecki Wielcy Rycerze pomárli.

Roku 1652. pod czás Seymu Radziejowſki Podkánclerzy Koron. obwiniony z przyczyny kłotni z żoną y zá Nieprzyiacielá Oyczyzny oſądzony, ledwie uſzedł zá gránice, y z tey przyczyny Seym zerwány, kłotnie y záboie wewnętrzne w Oyczyznie zaczęte, ták iáko y woyná Kozácka, y Szwedzka, liſty Chmielnickiego do Porty pisáne względem ſukkurſu przeciw Polakom przeięte, tákież drugie do Chana Tátárſkiego. Kálinoſki Hetman W. K. pod Batowem od Kozakow y Tátárow zznieſiony zginął, y Sobieſki y wielu Familiántow, y cokolwiek w niewolą wzięli Tátárowie, w iednym dniu ná 5000. wycięli. Krol ná Seymie rádził o ſpoſobie przeciw rebellii, w tym Szwedzi złomáwſzy Pokoy, wypowiedzieli Polſzcze Woynę, Moſkwá tákże záiątrzeni ná Polſkę, Rádziejowſki do Szwecyi uſzedł ná Rádę przeciw Oyczyznie, bo y poſłániec z iego liſtem był złápány pod Gdáńſkiem, w ktorym Chmielnickiego animuie do prozekucyi woyny, wraz z Szwedem, zá co Radzieiowſki pro perduelli przyznány przez Konſtytucyą. Ná tymże Seymie poſpolite ruſzenie ogłoſzone, wici wydáne, podátki ná zápłátę woyſku uchwalone, po Łubieńſkim zmárłym, Prymaſoſtwo dáne Leſzczyńſkiemu, Kánclerzowi Koronnemu, ná koniec Seym ſie rozſzedł dla powietrzá ſzerzącego ſię w Polſzcze, Krol do Łowi-

Łowiczá ſię przenioſł, Chmielnicki nádęty Szwedem y Moſkwą odrzucił zámyſlone poſłuſzeńſtwo Polſzcze. Roku 1653. Czarnecki Obozny Koron. przeciw Kozákom wypráwiony, ále poſtrzelony pod Monaſteryſkámi wrocił ſię, Seym Brzeſki Litt. kontrybucye ná woynę uchwalił, ſukkurs do Smoleńſká náznáczony, y uprowidowánie żywnoſcią Fortecy, Krol pod Lwowem luſtrował Woyſko ále nie płátne, Moſkwá przez Poſłow deklarowáłá ſię przy Kozákach, Soczawá ſię Woyſku Polſkiemu poddáłá, Syn Chmielnickiego zbity od Wołochow pretenduiący ſię uczynić Woiewodą Moldáwſkim, Krol pod Zwancem okopał ſię z Woyſkiem, y z Chanem Tátárſkim ſię poiednał z nieukontentowániem Chmielnickiego, że go odſtąpił, Biegánoſki Chorąży Lwowſki poſłány do Stambułu dla odnowienia Paktow, ktore potwierdziwſzy wrocił do Polſki, zoſtáwiwſzy Janá Sobieſkiego przytrzymánego od Porty.

Roku 1654. Car Moſkiewſki woynę wypowiedział Polſzcze przeciw Paktom z Władyſłáwem wiecznie záwártym, y ze 100000. Woyſká wkroczył w gránice Polſkie, Kijow odebrał, iáko y Połock y inne Miáſtá, Smoleńſk obległ, ná Seymie woyná ogłoſzona przeciw Moſkwie. W Szwecyi Chryſtyná Rząd oddáłá Kroleſtwá ciotecznemu Brátu Karolowi Guſtáwowi Xiążęciu Bipontckiemu, ſámá w Rzymie Kátoliczką zoſtáłá. Tenże Guſtaw wyſłał Poſłow do Janá Kazimierzá grożąc woyną, ieżeli nie odſtąpi intytulacyi, y pretenſyi do Korony Szwedzkiey. Radziwił Hetman Litt. w 10000. uderzył ná Moſkwę, ále nie wytrzymał, czym roziątrzona, tym mocnieyſzy przypuſcili attak do Smoleńſká, gdzie miał Komendę Obuchowicz z 2000. Woyſká y Szláchty ná 4000. procz mieyſkich ludzi, ále przez złą Komendę poddał ſię nie wytrzymáwſzy od S. Antoniego tylko do Wrześniá, Car Moſkiewſki odebráwſzy Fortecę poiechał z tryumfem ná Stolicę zoſtáwiwſzy Moſkwy 40000. y Kozakow 20000. ná odbieránie innych Miáſt, y ná niſzczenie Kráiu, Tátárow 18000. ná ſukkurs przyſzło Polákom.

Roku 1655. Hetmáni Woyſko zebráwſzy ná 20000. konnego, y 8000. piechoty, wpadli w Ukrainę, y Miáſt wiele odebráli, w Fortecy Baſſyi 17000. Kozakow wycięli, Moſkwie pole wydáli, ktorych było 80000., Kałmukow, y Kozakow 40000. ále náſi ich zniéśli y wygráli Pole, 9000. Moſkwy trupem położywſzy, y więcey by im byli ſzkodzili, tylko że Chmielnicki przekupił Tátárow, ktorzy podczás ſamey okazyi uſzli z polá, przyſłáwſzy iednák w Marcu Polákom 40000. Tátárow, ktorzy ſię zoſtáli z częſcią Woyſká Polſkiego, bo Lanckorońſki Hetman Polny z Czarneckim wokowáni od Krolá przeciw Szwedom łomiącym pacta, z znáczną częścią Woyſká oderwáli ſię, ile że iuż Krol Szwedzki Wittembergiuſzá w 6000. wypráwił w Pomeranią, y Woiewodtzwá Wielkopolſkie upokorzyły ſię pod protekcyą Krolá Szwedzkiego, ktory z 17000. Woyſká przybył, złączywſzy ſię y z innemi Woiewodztwámi pod kołem, do ktorego Poſłem wyſłány Przyiemſki od Krolá z perſwazyą nieſłuſzney woyny, ále bez ſkutku. Jan Kazimierz ná ten czás tylko 3000. Woyſká Kwarciánego miał przy ſobie, procz nádwornych; z Lanckorońſkim Polnym Hetmanem y Czarneckim, ktory dwá podiázdy Szwedzkie znioſł pod Piątkiem, á Krol pod Wolborz umknał. Krol Szwedzki do Warſzáwy pierwey, á potym ku Wolborzowi zá Kazimierzem z Woyſkiem pobiegł, gdzie potkáły ſie Woyſká z ſzkodą Szwedzką, ále piechoty Szwedzkie popárły, á Krol z ſwoiemi do Krákowá umknął. Ze záś y tám Woyſko Krolá odſtąpiło związek zrobiwſzy o nie płácą, Krol do Sląſká uſzedł, á Czarnecki Komendantem Krákowá zoſtáwiony. Wilno w tym czáſie Moſkwá odebráli, Litwá cáła pod iárzmem ich ięczáłá, Chmielnicki w 80000. Lwow attakował ále nie dobył, Kray tylko áż do Wiſły niſzczył, Potocki we 4000. tylko, nie mogł dáć Rady, Radziwił nie pomogł w Litwie. Krol Szwedzki nie záſtáwſzy Kazimierzá Krákow obległ, przez Czarneckiego mocno broniony, Czarnecki widząc ſłábą opátrzność y żywność po dwoch Mieſiącach oblężenia kapitulowáć muſiał, ále pod kondycyámi y honorem, bo Czarnecki wolno wyſzedł y z Woyſkámi, á Kwarciánny związek pod protekcyą Krolá Szwedzkiego ſię oddał, y Zamki koło Krákowá poodbieráne, Károl odebráwſzy Krákow y zluſtrowáwſzy, oſobliwie Koſcioł Kátedrálny, gdzie był ciekawy widzieć groby Krolow, gdzie y przyſzedſzy do grobu Łokietká, ſpytał ſię Stárowolſkiego Kánoniká Krakow. coby to zá Krol był ták máły? odpowiedział: *Vladislaus Locticus ter Regno pulſus, ſed iterum rediit*, ná co Krol: *Sed veſter Caſimirus jam non redibit*, ná co Stárowolſki: *Deus mirabilis, fortuna variabilis.* Károl potym do Warſzawy ruſzył, zmocniwſzy Szwedámi Krákow, Woiewodztwo Sendom. poddáło ſię pod protekcyą iego. Częſtochowſká Forteca przez Millerá Generáłá Szwedzkiego w 17000. piechoty oblężona, ále

ále dziwną protekcyą Nayś. Mátki obroniona, kiedy wſzyſtkie kule y ognie przeciwko fortecy wyſtrzeláne obiiáły ſię od murow, y ráziły znácznie Szwedow, o czym wolno czytáć obſzerniey Hiſtoryą Cudu tego mieyſcá. Woiewodztwá Szwedámi záprzątnione pod ſtráſznemi kontrybucyámi ięczáły. Károl złączywſzy ſię z woyſkámi ſwemi w Pruſy poſzedł, Toruniá dobył, Elbląg odebrał, y wiele innych miáſt, Malborgá záś mocno bronił Weycher Woiew. Malborſki, Gdáńſk tákże naywiernieyſzym ſię Kazimierzowi pokazał, bo nie przełomány áni dobyty. Elektor Xiążę Pruſki wiárołomcá ſkonfederowął ſię z Krolem Szwedzkim przeciwko Rzeczypoſpolitey, odebráwſzy deklaracyą Warmii od Károlá.

R. 1656. kiedy Károl Krol Szwedzki ledwie nie cáłą Polſkę pod iárzmo ſwoie iuż przywłáſzczył, Jan Kazimierz wokował do Głogowá niektorych Senátorow, gdzie y Poſłowie od Károlá przybyli z deklaracyą Pokoiu, ieżeliby mu aſſekurowáno ſukceſſyą do Korony, ále decyzyá Rády żeby Krol do Polſki wrocił. Tym czáſem Woiewodztwo Lubelſkie KONFEDERACYĄ TYSZOWIECKĄ zrobiło, do ktorey ſię Hetmáni y woyſko przyłączyło przeciw nieprzyiacielom y inne Woiewodztwá ięczące pod potencyą przez Poſłow. Poſłowie od Konfederacyi, Krolá ſprowádzili do Lwowá, gdzie tym mocniey konfederacya ſprzyſiężona, Krol Swedzki dowiedziáwſzy ſię o tym, tym nie znośnieyſzemi kontrybucyámi przyciſnył Woiewodztwá, ktore ná koniec przymuſiły Wielkopolanow, że wſiedli ná koń, w Koſciánie Szwedow 400. znieſli, gdzie Brát cioteczny Károlá Fryderyk Landgraf Haſſyiſki zginył, y w wielu mieyſcách Szwedow znoſili, Kwarciánych też Partya oderwálá ſię od Szwedá wrociwſzy do konfederacyi. O tym wſzyſtkim dowiedziáwſzy ſię Krol Szwedzki będący ná ten czás w Prusách, czym prędzey w 10000. Kawaleryi biegł przez Łowicz do Solia, tám Polakow rozpłoſzył, z nie máłą ſwoich ſtrátą, y złączywſzy ſię z garnizonámi, Miáſto Zamoyść poſzedł attakowáć, ále bez ſkutku, z támtąd o głodzie do Jaroſławiá w 18000. Woyſká pośpieſzył, bo ze wſzyſtkich ſtron podiázdy Polſkie broniły mu ſufficyencyi częſto urywáiąc Szwedow. Z Jaroſławiá Krol Szwedzki poſłał Duglaſá do Przemyſlá, ále y ten odpędzony ze wſtydem y ſtrátą ludzi. Károl ku Lwowu zámyſláiąc iść 1000. Kawaleryi przed ſobą wyſłał, ktorych Czarnecki znioſł, y gonił áż do Sanu, y wpadſzy ná wozy Krolá Szwedzkiego przewożące ſię wziął, y cáły Kredens ſrebrny Krolewſki Woyſku ná rábunek poſzedł. Krol Szwedzki przeſtráſzony wrocił pod Sendomierz, y tám ſię roztaborował, ále ledwie nie zábity od Podiázdu Polſkiego podczás obiádu u Xiędzá w Rudniku, y ledwie obroniony od ſwoich. W oczách krolá Szwedzkiego Sendomierz Szwedom odebrány od Polakow, ktorzy ledwie ná Zamek uſzli, gdzie miny záłożywſzy pod Zamek, y wyſzedſzy z niego miny zápalili, y wyſádzili Zamek, z cáłym Archiwem Woiewodztwá Sendomirſkiego, y ná drugą ſtronę do Obozu Szwedzkiego uſzli, W tym Steynbok odebráwſzy Malborg ſpieſzył Károlowi ná ſukkurs, á Czarnecki pod Kozienicami nápadſzy ná 8. Chorągwi iego znioſł, drugich pod Warką rozproſzył, pod komendą Xiążęciá Fryderyká, ktory ledwie przez 3. dni y 3. nocy nie iedząc uſzedł do Warſzawy, z innemi Miniſtrámi Szwedzkiemi, Czarneckiemu iednák wielu ſię doſtáło w niewolą Xiążąt, Wodzow, y Miniſtrow Szwedzkich. Lubomirſki záś przeſzkadzał złączeniu ſię Szwedom z Krákowá z Krolem Szwedzkim y z innych mieyſc. Koniecpolſki też Chorąży Koron. dotąd przy Szwedách będąc z kwarciánym Woyſkiem, Manifeſt przeciwko Krolowi Szwedzkiemu uczyniwſzy, przyłączył ſię do Oyczyzny. Krol Szwedzki w kwietniu z Woyſkiem pod Warſzawę, potym do Prus poſzedł, ále z wielką ſzkodą Szwedow przez Podiázdy Polſkie wſzędzie nád niemi krążące, Czarnecki pod Łowiczem 12000. Szwedow, pod Komendą Izraelá zápędził áż do Zámku Łowickiego, wozy z pieniądzmi zábráwſzy, pod Gnieznem tákże Czarnecki z Lubomirſkim Szwedow attakowáli ná błotách okopánych, ále z ſtrátą ſwoich wrocić ſię muſieli, potym Czarnecki Xiążęciá Mekelburgſk. Woyſko rozpędził, attakuiącego Choynice, y Weycherá Woiewodę wyzwolił. Potym wokowány Czarnecki od Krolá pod Warſzawę, y złączywſzy ſię we 20000. z Czarneckim, Warſzaw. Szwedom odebrał uwolno ich puſciwſzy. W tym Krol Szwedzki z Elektorem Xiążęciem Pruſkim Wiárołomcą złączywſzy ſię, pod Warſzawę przybyli, y potkáły ſię z ſobą Woyſká przeciwne, pierwſzego dniá Polakom ſzczęſcie ſłużyło, ále drugiego dniá Szwedzi Pole odebráli, á Krol Jan Kazimierz do Okoniowá ſię przenioſł, z támtąd do Lubliná. Pod Krákowem tákże Polacy zdrádą od Wircyuſzá Gubernatorá Szwedzkiego przeſtráſzeni, Wircyuſz chciał Akademią przymuſić do przyſięgi Károlowi Szwedzkiemu, ále Akademicy woleli ſię roześć, niżeli Wiáry nie dotrzymáć ſwemu Krolowi, klucze od Akademii Miáſtu zoſtáwiwſzy. Krol Szwedzki do Prus

ruſzył z pod Warſzawy, bo Rygę Moſkwá attakowáli y Inflanty niſzczyli. Czarnecki pod Trzemeſnem Szwedow 1200. zniosł, Opaliński 800. y Wrzeſzczowiczá Wodzá ich Náiezdniká Dworow, koſciołow, y pierwſzego Raycę Szwedom do Oblężenia Częſtochowy, ktorego uchodzącego chłopi kiymi zábili. Krol Kazimierz w tym czáſie Senatus Conſilium miał, z ktorego Posłowie wyſłáni do Ceſarzá, Moſkwy, y Krolá Duńſkiego, á ſam ruſzył do Prus, wygnáwſzy z Łęczycy Elektorſkich, z Káliſzá Szwedow, z Choynic Xiążęciá Weymárſkiego, y pod Gdańſk poſzedł ná Sukkurs oblężonemu Miáſtu przez Szwedow, Gąſiewſki też z Litwą niſzczył Kray Elektorſki w Pruſach, y ná 3000. Szwedow z Elektorſkiemi zniosł, gdzie Tátárowie wielu godnych ludzi w niewolą wzięli y 41. Chorągwi, w tym też Moſkwá Inflanty, Danowie Szwecyą attakowáli, flotá z Szwecyi idąca pod Komendą Kenixmarká zábrána przez Gdańſzczánow, á Krol Szwedzki był wypadł do Inflant, ále dowiedziáwſzy ſię, że Jan Kazimierz idzie do Gdańſká wrocił ſię, ktorego pierwſze ſtráże Polacy znieśli pod Malborgiem, á tym czáſem Krol Kazimierz z tryumfem wiechał do Gdańſká, y z rekognicyą Miáſtu zá dotrzymáną Wierność ich dotąd. Lubomirſki Marſzałek W. K. Krákow attakował z Szwedámi, y odebrałby był, ále że

R. 1657. Rakocy Xiążę Siedmigrodzki w 30000. Węgrow y 10000. Kozakow wpadł nowy Nieprzyiaciel w Polſkę, chcąc ſię złączyć z Szwedámi, dla tego Lubomirſki odſtąpił Krákowá, á poſzedł z częścią Woyſká Siedmiogrodzką Ziemię puſtoſzyć. Krol tákże w Gdańſku uwolnił ſwoie Woyſko ná Kwatery dla trudnych żywności, ále ják prędko rozeſzło ſię Woyſko, ták Steynbok obległ Gdańſk, inni záś Szwedzi gonili Polákow, y wzięli 5. Chorągwi, ále Czarnecki nieſpodziewánie przybiegł Szwedow roſpłoſzył, y niewolnikow wyzwolił, y ſrodkiem nieprzyiacielá wpádſzy do Gdańſká, Krolá wyprowádził ſrodkiem woyſk Szwedzkich we 3000. tylko do Częſtochowy, gdzie Krolowá z Senatorámi go czekałá. W Częſtochowy Senatus Conſilium odpráwione, y ná nim Polna Buławá Lubomirſkiemu dána, á Czarneckiemu Woiewodztwo Ruſkie, y Wici ná poſpolite ruſzenie wyſzły. Rakocy publicznie wieżdżał do Krákowá, ále piorunem przeſtráſzony prędko wyiechał z Woyſkiem, złączywſzy ſię z Krolem Szwedzkim między Opátowem y Sendomirzem, y oblegli Zamośćie, ále nie mogąc go dobyć, ku Inflantom zkierowáli przeciwko Moſkwie graſſuiącey tám, ále tylko Brzeście Litt. odebráwſzy, do Warſzawy wrocili, y tám proiekt umyślili rozdzielenia ſię Polſką. Rakocemu máłá Ruś y Ukrainá náznáczona, Elektorowi Wielka Polſká, Sieradzkie, Łęczyckie, Kujawſkie, y Mazowieckie Woiewodztwá, Szwedom záś Pomerania y Pruſy, tym Czáſem kiedy ſię ci dzielą, P. Bog ináczey łámie intencye ich, Danowie w Szwecyi plondrowáli, Rakocego Kray Lubomirſki ruynował, y Turczyn mu pogroził, Chan Tatárſki Sukkurs Polſzcze obiecał, Ceſarz 16000. ná Sukkurs Kazimierzowi przyſłał Woyſká, zá co mu Szyby ſolne záſtáwione, y Summy Neapolitáńſkie ná profit. Tym przeſtráſzeni Kolligaci, Szwedzi w Pruſy á Rakocy do Domu poſpieſzył, ktoremu Hetmáni z Woyſkámi, Potocki z Ukrainy, Lubomirſki z Węgier, Czarnecki od Polſki, Litwá od Pułnocká záſtąpiwſzy znośić chcieli, ále ten o Pokoy ſię prośił y 12000. Czerwonych złotych okupił ſię, tym czáſem Tátárow 60000. nieſpodziewánie przypadſzy, nie uważáiąc ná Traktáty, ná Węgrow wpadli 9000. trupem położywſzy, reſztę w niewolą wzięli, Rakocy ledwie ſalwowany przez Sapiehę uſzedł do Węgier, ále zrucony záraz od Turkow z Xięſtwá Siedmigrodzkiego, iáko iego hołdownik, á od Ceſarzá dziedzicznemi dobrámi prywowány; Kochoſki przydáie: że P. Bog ſkarał zá nieſłuſzny náiázd Polſki, zá Kośćioły zrábowáne, y zá wiolencye nieſłychánie wielkie czynione. Krol w tym czáſie kiedy Rakocy znieſiony Ceſárſkiemi poſiłkámi Krákow odebrał, Wielkopolánie Poznań Elektorſkim wzięli, á Wircyuſz z Szwedámi z Krákowá konwoiowány áż do Szczeciná, gdzie Krol Szwedzki gotował ſię przeciw Danii, Chmielnicki też Wiárołomcá Polſki, á Wodz Kozacki umárł, w tym czáſie Czarnecki z Opalińſkim w 4000. wpadli w Pomeranią Szwedzką, y zrábowáli ná 600. wſiow, koło Szczeciná ſpáliwſzy, procz miáſt wielu. Krol Kazimierz do Prus wybrał ſię, ktorego w Choynicách Elektor Xiążę Pruſki Oſobą ſwoią przeproſił, zá Adherencyą Szwedom, potym ſwiętował y zimował w Poznániu, Poſiłki Ceſárſkie rozłożywſzy ná Kwaterách náprzykrzone Wielkopolanom. Po śmierci Chmielnickiego, Kozacy obráli Wodzem Wyhoſkiego, ktory że Polſzcze był przychylny, Car Moſkiewſki w kontr iemu kreował Wodzem kozackim Zaporoſkim Puſzkarenká.

R. 1658. Seym Warſzaw. Pacta z Ceſárzem, Koroną Duńſką, y Chanem Tátárſkim odnowił, y Woyſku Zapłátę obmyślił, Kommiſſarzow do ułożenia Kozackiey Submiſſyi náznáczył (ktorzy ſzczęśliwie pod Chadziakiem 16. Wrześniá Pokoy ſtwierdzieli)

dzieli) y woynę przeciw Moſkwie deklarował, Wodz Kozacki Wyhoſki Woiewodą Kijowſkim kreowány, ále ná koniec Powietrze ten Seym rozerwáło. Xiąże Kurlandzki w niewolą od Szwedow wzięty y zrábowány w Zamku Nittawſkim. Duńſki Krol od Szwedow zwycieżony, Pokoy z niemi uczynił, ále krotki, bo w krotce wſpomożony poſiłkámi Cesárſkiemi, Holenderſkiemi, y Brándeburgſkiemi, iáko y Krol Kazimierz poſłał Czarneckiego z 6000. Woyſká ná Sukkurs Koronie Duńſkiey, y z Opalińſkim, co tám Czarnecki dokázywał przeciw Szwedom, wolno iego Zwycięſtwá odwági, y wſzelkie pochwały czytáć u Kochowſkiego, ále y u Cudzoziemſkich Hiſtorykow. Krol Kazimierz z Woyſkiem Toruń odebrał, Szwedow wypędziwſzy.

R. 1659. Car Moſkiewſki wyſłał Poſłow ná Seym, uzurpuiąc tytułu Kroleſtwá Polſkiego, y z tą pretenſią wyſłał do Litwy 30000. woyſká, ná Ukrainę 30000, y ná pilnowánie gránic ſwoich 30000, pierwſi Wilno y innych wiele Miáſt odebráli, Gąſieſki Hetman Polny Litt. z Kommiſarzem Polſkim náznáczony do Traktatu, w niewolą wzięty, drudzy záś w Ukrainie przez Wyhoſkiego wſpartego Polakámi y Tátarámi znieſieni, y z ich Kozakámi ná 50000, y áż pod ſtolicę Moſkiewſką Kray niſzczony. Seym w Warſzawie zerwány, Ceſarſkie Woyſko rewokowáne z Polſki. Krol do Poznánia, á Lubomirſki z Woyſkiem w Pruſy poſzedł, y tám z wſzyſtkich Miáſt Szwedow wygnał, tylko Elbląg, y Malborg były trudne do wzięcia. Woyſko Litt. záś Kurlandyą wyczyſciło od Szwedow Mittawę y Zamek im odebráwſzy. Z Danii Czarnecki rewokowány, zoſtáwiwſzy tám tylko 1000. Polakow pod Komendą Piaſeczyńſkiego, ktory mocno ſtawáiąc przeciw Szwedom zginył, ále Szwedzi znácznie przegráli na 4000. ludzi ſtráciwſzy, procz wielu Generałow Officyerow od Duńczyká zábránych, Krol Szwedzki zmieſzány o Pokoiu myſleć począł, Jan Kazimierz też do Gdáńſká przybył z Senatem dla decydowánia Pokoiu w náznáczonym mieyſcu Oliwie, y lubo zwątlony ná ſiłách Szwed mogłby był dobrze przypłacić woynę nieſłuſznie zácżętą, tylko że Moſkwá ſiły ſwoie wywárłá przeciw Polſzcze, muſiał Krol Pokoiem ſię kontentowáć. Tegoż Roku Monetá odmieniona z woli Stánow ná ſzelągi, ktore Boratyniemu Włochowi pozwolono bić, á ſrebrną Monetę Tymfowi Sleżakowi, od ktorego Imienia Tynfy názwáne.

R. 1660. Lumbreſius Poſeł Fráncuſki podiął ſię Medyacyi Imieniem Pryncypałá ſwego do zákończenia Pokoiu w Oliwie, ktory tym prędzey zákończony, iák wiádomość przyſzłá o śmierci Krolá Szwedzkiego, przy obecności Poſłow Ceſárſkich, Holenderſkich, Duńſkich, y Brandenburgſkich, o czym wolno czytáć obſzerniey Oliwſkie Pacta. Po ſkończonym Pokoiu Czarnecki wyſłány we 3000. y złączony z Litwą w 9000. Chowańſkiego Wodzá Moſkiewſkiego attakuiącego iuż od 6. Mieſiący we 30000. Zamek Lachowſki, znácznie znioſł, ná 15000. Moſkwy w pień wyciąwſzy pod Połanką, wiele w niewolą ich zábráwſzy, Chowańſki áż do Wilná wſzedł, gdzie ieſzcze Garnizon był Moſkiewſki. Toż woyſko złączone z Czarneckim poſzło przeciw Dołorukiemu nád Dnieprem 30000. Woyſká máiącemu, ále że ſię okopał mocno tylko 4000. mu Moſkwy urwáli, y wrocili z woyſkiem zgłodzonym, Czarnecki w inſzą, Sapiehá w inſzą ſtronę, Czarnecki nápadł ná 2000. Moſkwy, ktorych zniożſzy, w krotce ná Chowańſkiego nápadł iuż 15000. woyſká máiącego, ále w nocy ſię umknął zoſtáwiwſzy tylko wſzyſtkie żywności, ktoremi ſię woyſko Czarneckiego poſiláło przez 8. dni. Potym pod Połockiem Litwá złączyłá ſię z Polakámi. W Ukrainie záś Szeremet Wodz Moſkiewſki zbuntował Kozakow Polſkich, y Chmielnickiego Syná im Wodzem przełożył nád 40000. Cieciurá miał 6000. Kozakow, Szeremet 27000. Moſkwy, ci wſzyſcy przeciw Polakom poſzli, ále Potocki z Lubomirſkim złączeni z Woyſkámi od Prus przychodniemi, poſzli przeciw nim, y umykáiących ſię w tył ták zniſzczyli, że áż pod Kudnowem poddáć ſię muſieli, Chmielnicki pierwey, potym Cieciurá, á Szeremet od Tátárow w niewolą wzięty, Moſkwá broń złożyłá náſzym Wodzom, ále od zázdroſnych Tátárow w pień wycięci, ná 36000. pádło trupem Nieprzyiacielá, y ieden ſię nie zoſtał z nich do opowiedzenia klęſki ſwoiey, Chmielnicki tylko z Kozakámi poprzyſiągſzy poſłuſzeńſtwo uwolniony. R. 1661. Krol w Krákowie poſłyſzáwſzy o tych zwycięſtwách po wſzyſtkich Kościołách *Te DEUM laudamus* głoſić kazał. Potym w Szybách dolnych z Krolową w Wieliczce był, potym do Częſtochowy Kroleſtwo poiecháli. Tegoż Roku Seym w Warſzawie był, podczás ktorego Hetmani publicznie wieżdżáli z niewolnikiem y Chorągwiámi wziętemi, y publiczną przy cáłey Rzeczypoſpolitey audyencyą mieli, Czarneckiemu partykulárnie obligacye y rekognicye od Krolá, y od cáłey Rzeczyp. uſtámi Kanclerzá wyrážone y Tykocin w Dziedzictwo dárowány. Ná tymże Pacta Oliwſkie ſtwierdzone, podátki uchwalone ná Zápłátę Woyſku, Chadziacki Pokoy z Kozakámi ſtwierdzo-

ſtwierdzony, Poſłowie do Porty y Tátárow wyſłáni, Kommiſárze do záwárcia Pokoiu z Moſkwą wyznáczeni, Krol tákże promowował ná tym Seymie Sukceſſorá po ſobie ná Tron, ále proiekt iego nie wyſłucháný. Po Seymie ſkończonym woyſko Polſkie związek uczyniło Márſzałkiem związku obrány Swiderſki, toż ſámo uczyniło y Litewſkie obráwſzy ſobie Márſzałkiem Chwalibogá Zyromſkiego, czym Krol y oyczyzná zmięſzáni byli, Krol iednák z Czarneckim we 3000. do Litwy poſzedł przeciw Moſkwie, gdzie związek Litewſki ledwie ſię nákłonił iść z Czarneckim, przeciw Chowáńſkiemu we 20000. obozuiącemu pod Połockiem, ktorego ná 17000. trupem położyli, Krol ná tryumf przyiechał, ále związku ſkaptowáć nie mogł, y kiedy trzebá było złączyć ſię z Tátarámi y Kozakámi pod Pereſławem czekáiącemi, y iść w Kray nieprzyiacielſki, ná ten czás Woyſko Oboygá Národow Ordynanſámi Krolewſkiemi wzgárdziło, obrociwſzy Rycerſkie ſwoie odwági ná Dobrá Duchowne, y ná woynę z babámi, y ták Krol z niſzczym wrocił do Warſzawy, náznáczywſzy Poſłem do Związku z perſwazyą Xiążęciá Czartoryiſkiego Biſk. Kujaw. ktory bez ſkutku powrocił, nie wyperſwadowáwſzy záiádłym Synom ná Wnętrzności własney ſwoiey Mátki oyczyzny.

R. 1662. Seym odpráwił ſię w Warſzawie, á związek klęty od Trzebickiego Biſk. Krák. ktorego że klątwa nie przeſtráſzyłá z Dobr Duchownych, Kárá Boſka zeſłáłá Powietrze z Węgier ná nich, wygnáwſzy ich z Dobr Biſkupſtwá Krákow. do Wolborzá Dobr Biſkupſtwá Kujaw. Seym Warſzawſki dopiero Komiſſyą náznáczył do Lwowá dla Koronnego, á do Wilná dla Litt. związku, y podátki dla płacy Woysku náznáczone, y dopiero z Komiſſyi Lwowskiey Xiąże Czartoryiski Biskup Kujaw. powtornie do Związku wyznáczony, ſzczęſliwie rozwiązał Związek z deklaracyą wypłacenia im 9. Milionow, á w Wilnie Związek Litt. Żyromskiego Márſzałká Swego, y Gąſiewskiego Hetmaná Poln. Litt. zábili. R. 1663. Krol po Swiętách w Zołkwi odpráwionych do Lwowá powrocił, á że Chmielnicki Mnichem zoſtał, Kozacy Wodzem obráli Zaporoskim Teterę od Krolá potwierdzonego, przez Ulanickiego Kozackiego Poſłá. Związek znowu wſzczynał ſię z nieodebráney zapłáty, ále uskromiony grozbą Krolewską y Duchowną, Akta związku popaliwſzy. Krol potym luſtrował Woysko, ktorego ſię pokazáło ná 40000. y kiedy ich dyſponował przeciw Moſkwie ná Ukrainie, roziecháli ſię, ledwie trzecia część zoſtáłá, w ten ſam czás Lubomirski Márſzałek dysgracyowány uniknył do Łancutá, á Krol záś ruſzył ſię ná Ukrainę z Potockim Hetmanem, Czarneckim, Janem Sobieſkim, y wielą Senatorow Rycerzámi doſwiádczonemi. W Litwie też Związek uſpokoiony pod komendą Paca Hetmaná Poln. Litt. expedyowány przeciw Moſkwie w 30000. ſtoiącey, á ná Ukrainie 40000. pod Komendą Komanadowſkiego, ktory po fortecách woyſko rozłożył, unikáiąc bátálii z Woyskiem Polſkim.

R. 3664. Polſkie woyſko zimą Miáſtá y Zamki odbieráć poczęło Moskwie, z przyczyny łátwieyſzego doſtępu po lodách ile przy gęſtych rzekách y ieziorách, Tátárowie náſyciwſzy ſię zdobyczámi odſtąpili woyſká Polſkiego, Krol ienák máiąc ſwoich około 25000. ku Stolicy ciągnył, ktoremu ſwieżych Tátárow 20000. przyſzło procz Kozakow, Litewſkie też woyſko zbliżáło ſie pod Komendą Paca Hetmaná, ktore ſię potkáło z 15000. Moſkwy pod Brańſkiem, y przy Sukkurſie od Krolá poſłánym Moſkwá ſtráciwſzy wſzyſtko, w rozſypkę poſzli, á Krol Dziewicę Miáſto y Korab Zamek Moſkwie odebrał, pod Tutylem ſpotkał ſię z Cyrkaſkim 50000. Moskwy máiącym, ále y ten nocą w Puſzcze wielkie uſzedł, obawiáiąc ſię woyſk Polskich. Tym czáſem Poſeł Moſkiewſki do Obozu przybył, proſząc o pokoy, ktory akceptowány od Krolá, dla nowo záczynáiącey ſię woyny z kozakámi, y dla zniſzczonego Zimą Woyſká. Krol potym powrocił do Polski, zoſtáwiwſzy Czarneckiego z Janem Sobieskim in dla pilnowánia Ukrainy. Do Traktowánia záś o Pokoy w Kroſnie mieyſce náznáczone, gdzie Komiſarze Polſcy y Moſkiewſcy nic nie zrobiwſzy, roziechali ſię. Litwá pod Komendą Paca znowu Moſkwę przepłoſzyli. Bidzieński ná 40. mil Kray Moſkiewſki zniſzczył, y złączywſzy ſię z Czarneckim, á przybrawſzy Tátárow 20000. Kozakow uskramiáli.

R. 1665. Seym Warſzawski zerwány, Lubomirſki przez záwziętość Dworu pro Perduelli przyznány, z przyczyny, że niechciał zezwolić ná Elekcyą Sukceſſorá zá Zycia Krolá, ktorego Ludowiká z Fakcyi Fráncuskiey promowowáłá, máiąc ná to podpiſy wielu Senatorow. W tym Roku Wielki wodz Czarnecki ná Ukrainie umárł z wielkim żálem Dworu, y cáłey oyczyzny, Zamoyſki tákże trzeci z Linii Wielkiego Janá umárł, y oſtátni, bo teraz inſzą linią ma Ordynacya od Marciná Zámoyskiego Podſtolego Lwowſkiego, á potym Podſkárbiego W. K. Tegoż Roku powtorny

Seym

Seym zerwány z przyczyny Lubomirſkiego, ktory ſię złączył Związkiem Polſkim, przeciw niemu Krol z Woyſkiem Nádwornym y Litewſkim poſzedł, ále Lubomirſki pod Częſtochową znioſł Litwę, niewolnikow Połubińſkiego y Pacow 3. uwolniwſzy, Wielkopolánie przy Lubomirſkim ſtáneli przeciw nieſłuſzney woynie Domowey, ktorą ſię cieſzyłá Moſkwá, á Tátárzy, y Kozacy przeciw nim zápraſzáli Krolá. Senatorowie potym oſobliwie Trzebicki Biſkup Krákow. mocno pracowáli o koło medyacyi, y rekoncyliacyi Lubomirſkiego u Krolá, ile że Lubomirſki z Partyą Woyſká ſwego, y konfederacyą Wielkopolſką unikał bátálii z Krolem, ná koniec medyacyá wzięłá ſkutek, Lubomirſkiemu reſtytucyá Honorow wziętych, Związkowi zápłatá obiecána, y Amneſtya, Lubomirſki Krolowi ſię pod Namiotem upokorzył, y uſpráwiedliwił, iáko nie winny przy Práwách Stáropolſkich, ále z przykroſcią przyięty, pożegnał Krolá, y zá gránice dla beſpieczeńſtwá poiechał, á Krol w Toruniu Senatus-Conſilium złożył, y Seym w Marcu náznáczył. Tegoż Roku Jan Sobieſki ożenił ſię z Maryą Kazimirą pozoſtáłą Wdową po Zámoyſkim Woiewodzie Sendomirſkim.

Roku 1666. Krol wſzelkiemi ſpoſobámi Lubomirſkiego obligował, áby ſię nie ſprzeciwiał wolney Elekcyi Sukceſſorá po ſobie, ále ten nie przełomány przy Práwách Polſkich Manifeſt ſolenny uczynił przeciw Krolowi, iáko go o prywatny ſwoy intereſs ſądził, Liſty do Monárchow rozpiſał, y w Manifeſcie wydał Krolá, iáko milionámi chce ſię kontentowáć od Moſkwy, zá oderwánie Prowincyi od Polſki, ktorych Sekretow rewelacyá náywięcey Krolá zágniewałá. Leſzczyńſki Prymas umárł, po nim Prażmowſki nominowány. Woiewodztwá Krákow. Sendomirſk. Poznáń. Kaliſk. Sierád. Łeczyc. wſiádły ná koń przeciwko gwáłtownikom Práw, y złączywſzy ſię z Lubomirſkim około 12000. pod Montwámi u Kujawách ſię lokowáli, Krol záś Litt. Woyſko, z Polſkiemi nádwornemi około 20000. przeciw nim poſzedł, ále Trzebicki dálſzey zemſty nie pozwoliwſzy, Traktat wyrobił u obudwoch ſtron zkonkludowány pod Łagonicámi nád Pilicą. Lubomirſki lubo przeproſił Krolá, iednák w Sląſku ſię lokował dla beſpieczeńſtwá. W tym Seym nádſzedł, ále znowu wymuſzeną Elekcyą zerwány. Ukrainſkie Kozactwo odſtąpiwſzy Polſki y Moſkwy pod protekcyą Turkow ſię udáły, ktorzy wziąwſzy Chmielnickiego z Kláſztoru inweſtyowáli ná Xięſtwo Ruſkie, przez Czauzow odebráwſzy Ruś ná Portę, á tym czáſem woynę gotowáli przeciw Polſzcze. Tátárowie odſtąpili od Ligi Polſkiey, z Moſkwą Armiſtitium kończyło ſię, á Rzeczpoſpolita Domową woyną zákłocona, Polſká głodem y powietrzem od P. Bogá ſkárána, y iuż to powtornie byłá Oyczyzná bez nádziei zá tego Krolá ſalwowánia ſię; Senatus-Conſilium iednák obmyſliło zápłátę Woyſku puł roczną, ktore wypráwione przeciw Tátárom w Ukrainę pod komendą Machowſkiego, ále znieſione łátwo 6000. Tátárſkiemi 40000. y Kozackiemi 20000. Machowſki y innych wielu godnych Kawalerow doſtáli ſie w niewolą Tátárſką, pod nieſzczęſliwym záwſze Polakom Batowem, gdzie przed 16. lat Kalinoſki Hetman zginył y Woyſko ſtrácił. W tym czáſie Turczyn wielką Potencyą gotował przeciw Polſzcze, dla záwoiowánia Ruſi, á Radziejoſki Oyciec Kárdynałá od Polſki wielkim Poſłem wypráwiony do Porty.

Roku 1667. Lubomirſki Marſzałek W. K. y Hetman P. umárł, y Potocki Woiewodá Krákow. Hetman W. K. Ná Seymie Buławá W. K. y Laská oddana Janowi Sobieskiemu, Woiewodztwo Krákowskie Zebrzydowskiemu, á Buławá Polna Xiążęciu Wiſniowieckiemu. Traktaty Łęgońskie ſtwierdzone, podátki uchwalone, Woyſko urządzone przeciw Turkom y Tátárom, Pretendowána Elekcya ledwie uſmierzona, ktora byłá okazyą śmierci Ludowiki Krolowy, bo záraz po Seymie umárłá, w Krákowie pochowána w Kaplicy nowo fundowáney od Kazimierzá. Zebrydowski tákże Woiewodá Krákow. umárł bez Sukceſſorá w Pieskowey skále. Podczás pogrzebu Ludowiki przy wprowádzeniu Ciáłá w Proceſſyi wzniecona kłotniá między Miáſtem Krákowem, y Akademią, ále decydowáne pierwſze mieyſce Akademii. Táką druga między Kápitułą Gnieznieńską y Krák., ále Práwá Ręká dána Gnieznieńskim, á lewa Krák. iáko Goſpodarzom, w Parách z ſobą idącym. Pánny Wizytki y Miſſyonárze wprowádzeni przez Ludowikę z Fráncyi do Polski, o tym Załuski ſwiádczy.

Sobieski Hetman z 12000. Woyská Polskiego Tátárow 80000. Kozakow 24000. pod Podhaycami z polá ſpędził 12000. Tátárow trupem położywſzy, procz niezliczonych Kozakow, potym z Tátárámi ſię pogodził, y Kozacy ſię poddáli pod Rząd Polski, ná odgłos tey nowiny Krol po Koſciołách głoſić kazał *Te DEUM Laudamus.*

Roku 1668. Jan Kazimierz máiący lat 59. we 21. lat pánowánia ſwego, ná Senatus-Conſilium o Abdykacyi Stánom donioſł, Seym náznaczył, ná ktorym wyrážone rekognicye od Krolá y Rzeczypoſpolitey Sobieſkiemu Hetmánowi zá zwycięſtwo, Traktaty z Tátarámi y Kozakámi potwierdzone, płacá Woyſku deklarowána. Po Seymie ná Senatus-Conſilium Olſzowſki Podkánclerzy Koron. Senatowi donioſł o Abdykacyi Krolá, áni ná proźbę Prymasá y Senatu chciał Krol odmienić intencyi, Seym náznáczony, y w Uniwerſałach ná Seymiki Krol wyraził intencyą Abdykacyi ſwoiey. Ná Seymie kiedy ná prozbę Senatu cáłego, y Stánu Rycerſkiego Krol nie chciał odmienić intencyi ſwoiey, pożegnał przez Olſzowſkiego cáłą Rzeczpoſpolitą, Diploma z obudwoch ſtron ſpisáne, w ktorym Oyczyzná Krolá, Krol Oyczyznę wyzwolił od poſłuſzeńſtwá, Rzeczpoſpolitá Krolowi náznáczyłá penſyi roczney z ſkárbu 300000. złotych, ktory po Abdykacyi wyiechał prędko do Fráncyi ná pokutę.

Po Abdykacyi Krolá Janá Kazimierzá, Elektor Brándeburgſki Stároſtwo Drahimſkie odebrał, záſtáwione Xiążęciu Demetryuſzowi Wiſniowieckiemu Hetmánowi P. K. niby z przyczyny; że wygodził ſkárbowi Polſkiemu złotych 100000. ále ſobie Rzeczpoſpolita kompenſowáłá tę ſummę zá to że nie aſſyſtował iáko hołdownik, y obligowany Rzeczypoſpolitey ná woynę przeciw Moſkwie, o czym inſtrukcya náucza w Poſelſtwie Prażmoſkiego Prymasá od Rzeczypoſpolitey, u Załuſkiego *ſub anno 1668. fol. 72.* Tegoż Roku Kozacy bunty wſzczynáć poczęli poſtyſzáwſzy o Interregnum trwáiącym w Polſzcze. Seym konwokował Prymas w Liſtopádzie, y Poſłowie wyſłáni do poſtronnych Monárchow.

Roku 1669. 2. Maiá Elekcyá záczęta, ná ktorey Litwá y wiele Woiewodztw exkludowáli Piaſta z przyczyny rozdzielonych Partyi przez Pretendentow do Korony Xiążęciá Neuburgſkiego, Lotaryńſkiego, y Kondeuſzá Francuzá &c. y ledwie iuż nie byłá zdeſperowána Elekcyá, ále po dánych audyencyách poſtronnym Poſłom, á ná koniec bo iuż w oſtátni dzień Seymu, kiedy Mareſcotti Nuncyuſz Apoſtolſki dał Benedykcyą od Oycá S. po niey cudownym ſpoſobem Duchem S. nátchnięte Woiewodztwá, á nie myſlące ku Záchodowi Słońcá wykrzykneli iednoſtaynie, y nominowány przez Prymasá Prażmoſkiego.

MICHAŁ Xiąże Wiſniowiecki, Syn Wielkiego Oycá Woiewody Ruſkiego, z Linii Korybutá rodzonego Brátá Krolá Jagielloná idącego. Podczás tey Elekcyi, piſze *Załuſki*, w Dzień sám obránego Michałá nád ſzopą Senatorſką widziány był Orzeł ulátuiący y gołąb biáły, á Roy pſzczoł upadł przed Woiewodztwem Łęczyckim. Po Elekcyi Michał wſzyſtkie Woiewodztwá obieżdżał z podziękowániem zá Vota iednoſtayne, y przyſiągſzy ná *Pacta Conventa* Seym koronácyi naznáczony ná dzień S. Michałá w Krákowie, gdzie przez Prażmoſkiego Prymaſá przy aſſyſtencyi Stánow Krol koronowány, ná záiutrz Miáſtá przyſiegi Krolowi w Rynku Krákowſkim ſkłádáli. Trzeciego dniá Seym záczęty, ná ktorym Márſzałkiem obrány Krzycki Podkomorzy Kaliſki, ále Seym ten zerwány przez Olizaryuſzá Podſędká Kijowſkiego. Senatus-Conſilium drugi Seym náznáczyło ná 7. dzień Marcá, bo Turecká woyná zbliżáłá ſię. Drugie Senatus-Conſilium determinowáło ożenienie Krolá z Auſtryáczką, inſi iednák Senatorowie życzyli do Seymu ſię zátrzymáć, Krol nie uważáiąc ná to wyſłał Poſłow do Wiedniá, y z ſprowádzoną Sioſtrą Leopoldá Ceſarzá wziął Slub.

Roku 1670. Seym w Marcu zerwány przez Zabokrzyckiego Czeſniká Bracławſkiego. Ná Senatus-Conſilium nie pozwolona koronacyá Krolowy, z przyczyny exkuzy Podſkárbiego, że bez konſenſu Rzeczypoſpolitey nie mogł otworzyć ſkárbu. Seym Trzeci tegoż Roku w Wrzeſniu złożony, ná ktorym Prymas Prażmoſki wſzyſtkie defektá przełożył Krolowi ná oczy w Mowie ſwoiey, ktora ieſt u Załuſkiego *ſub Anno 1670. part. 1. Tom. 1.* iednák ſzczęſliwie ten Seym doſzedł, y Krolowá koronowána. Intereſsá zás prozekwowánia woyny z Turczynem, odzyſkániá Ukrainy, y zákończenia z Moſkwą Pokoiu zoſtáwione w mocy Krolewſkiey, y dáne Media, iákoż doſzły Traktaty z Moſkwą, z kondycyą przywrocenia Kijowá y cáłey Ukrainy Polſzcze, ále Grecka Wiárá zwykłá nie dotrzymáć, y nie dotrzymáłá.

Roku 1671. Seym pod dyrekcyą Oborſkiego Stároſty Liwſkiego zerwány przez Grudzińſkiego Woiewodzicá Rawſkiego, przy wielkich Scyſſyach między familiámi, miáſto aukcyi woyſká do bronienia Oyczyzny.

Roku 1672. Seym w Máiu złożony extraordynaryiny pod dyrekcyą Sokolnickiego, ále zerwány przez Piaſeczyńſkiego Stároſtę Bracław. Ná tym Seymie Prymas y Hetman Sobieſki przy Práwách Polſkich Krolowi Práwdę mowili, y z tąd po Seymie,

mie, wynikły Konfederacye Woiewodztw, Manifeſty Prymasá y Hetmaná z innemi przeciw Krolowi. Przytym y Krolefkie Remanifeſty, diffidencye y Scyſſye uroſty. Ze záś Turcy zbliżáli ſię do Kamieńcá, kiedy Krol y Oyczyzná zápomnieli o ſobie, Hetmán Sobieſki iáko Waleczny Rycerz poſzedł z máłą kwotą, bo tylko z 1000. Huſáryi, y nie wielą Lekkich, y pod Kałuſſyą znioſł 20000. Tátárow pierwſze ſtraże, czym y Corpus Tureckie przeſtráſzone. W tym miáſto ſukkurſu Konfederacya generálna GOŁĘBIOSKA wynikłá, Prymas z Partyą ſwoią pro Perduellibus przyznány y oſądzony, Dobrá ſekweſtrowáne, wolny głos, Trybunały, y Senatus-Conſilia znieſione, o czym Załuſki *fol. 405. part. 1. Tom. 1.* y táż Konfederacya limitowána do Warſzawy; á przy Prymaſie Hetman Sobieſki Woiewodztwá Pruſkie, y Litwá w Łowiczu Kongres złożyli, punćta z obudwoch ſtron, y exorbitancye wyliczone przeciw Krolowi, á w tym Turcy Kamieniec odebráli, y Lwow oblegli, ále ſię okupił 100000. Talerow.

Roku 1673. Konfederacya GOŁĘBIOSKA w Warſzawie reaſſumowána przeciw kongreſowi Łowickiemu poczęłá cháłáſowáć, ále to wſzyſtko Trzebicki Biſkup Krákowſki, y Chrapowicki Woiewodá Witebſki náznáczeni do Łowiczá Medyatorowie uſpokoili, ſprowádziwſzy Prymasá z Hetmánem do Warſzawy, y tę Konfederacyą názwáli SEYMEM PACIFICATIONIS, ná ktorym zágodzone Scyſſye, á zá perſwazyą Hetmáńſką Aukcya Woyſká uſtánowiona do 60000. Konfederacya Gołębioſka zkáſſowána, y wſzyſtkie Akta z obudwoch ſtron. Prymas też ná końcu Seymu umárł. Po ſkończonym Seymie Krol do Lwowá iechał, gdzie ſię Woyſká ſciągáły, ále tam západł ná zdrowiu, y z piękną dyſpozycyą Teſtament uczyniwſzy umárł. W Wigilią śmierci iego, Sobieſki Hetman zbliżył ſię z Woyſkiem pod Chocim, w dzień záś śmierci Królá z Woyſkiem Tureckim okopánym począł ſię ſtrzeláć z Armat, pierwſze ſtráże ich znioſł, ná záiutrz Attak przypuſcił, y ſzczęśliwie znioſł nieprzyiacielá, ná 60000. trupem Turkow położywſzy, á ſwoich nie ſtrácił nád dwieſcie, procz wielu w rzece potopionych zágonionych zá nieprzyiacielem, Hetman y dáley ku Konſtántynopolowi chciał woynę prozekwowáć, ále śmierć Krolefka obwieſzczona w Woyſku ſtrworzyłá Woyſko, ktore ſię rwáć poczęło do Domow, á Hetman zá niemi ná obrády Seymowe.

Roku 1674. Elekcya złożona w Máiu, ná ktorey ſię pokazał z Tryumfem Jan Sobieſki Hetman, iáko Zwycięzcá Nieprzyiacielá Krzyżá S. w tym Pretendentow wielu odezwáło ſię do Korony, Piaſt odrzucony, Kandydáci: Kondeuſz Francuz, Xiąże Lotaryńſki, Xiąże Neuburgſki y wielu innych. Ale dyſpozycya P. Bogá ináczey Los ſzczęſcia rzuciłá, bo náypierwſzy Jabłonoſki Woiewodá Ruſki w Mowie ſwoiey zálecił za náydoſkonálſzego Królá, Janá Sobieſkiego, y pociągnąwſzy zá ſobą inne Woiewodztwá temu á nie innemu ſprzyiáć poczęły, á ná záiutz y Litwá, y ták zá zgodą

JAN III. Sobieſki Hetman W. K. przez Trzebickiego Biſkupá Krákow. nominowány Krolem, bo Prymaſoſtwo y Biſkupſtwo Kujawſkie wakowáło. Krol Jan náypierwey myſli ſwoie ſkierował przeciw nieprzyiacielowi attakuiącemu Ukrainę, Podole, y inne Ruſkie Woiewodztwá, y z Woyſkiem pod Lwow przyciągnąwſzy rozeſłał Partyámi Woyſko do odbieránia Zamkow y Miáſt, y cáłą zimą miał zábáwkę z Turkámi y Tátarámi, toż sámo y przez drugą zimę Roku 1675. pod Zurawnem, gdzie Krol Jan po kilká razy od Turkow y Tátárow był oblężony, ále záwſze ze ſtrátą Pogán, lubo z bárdzo ſzczupłym Woyſkiem ſię bronił, ná koniec Turczyn Traktaty akceptował, iednák Kamieńcá nie odſtąpił, y owſzem ruynował Kráie Polſkie, ále częſte od Polakow plagi brał. Potym Krol Uniwerſały Przedkoronacyálne wydał ná Seym.

Roku 1676. 2. Lutego Krol y Krolowá koronowáni przez Olſzowſkiego Prymasá przy zgromádzoney Rzeczypoſpolitey ná ten Akt, y Seym, ktory trwał pod dyrekcyą Seniawſkiego, y ſkończył ſię w Sobotę wielką. Po Swiętách Wielkanocnych záraz Krol wyiechał do Częſtochowy, z támtąd pod Zurawno ná woynę Turecką, gdzie po kilká rázy wygrał 10000. Woyſká Polſkiego przeciw 80000. Turkow y 130000. Tátárow, ná koniec Turczyn o Traktaty ſię proſił, ktore y otrzymał z honorem Polſki, tylko że Kamieniec zoſtał ſię przy Turkách, o czym Załuſki *part. 1. Tom. 1. ſub ſinem de Exped. Zoraw.*

Roku 1677. Seym Warzaw. ſtwierdził Pokoy z Turkámi, y Poſeł wielki do Porty wyſłány Xiąże Wiſniowiecki Woiewodá Bełſki. Po Seymie Kroleſtwo do Gdańſká poiecháli y tám uſpokoili niektore Scyſſye, gdzie Prymas Olſzowſki umárł, á po nim Krol nominował ná Prymaſoſtwo Wydżgę.

Roku

Roku 1678. Seym w Grodnie náznáczony, ná ktorym Xiążę Radziwił Posłem do Oycá S. z posłuszeństwem wysłány, y tenże sam do Cesárzá, y do Wenetow, ále powracáiąc w Bononii umárł, ná tymże Seymie Reformácyá Krolowy przyzná-ná. Roku 1679. Seym w Grudniu w przeszłym Roku záczęty, w Sobotę Swiąteczną zerwány chociaż ták długo się ciągnył, pod przyczyną Fráncuskiey Betunow ligi z Tekelim przeciw Cesárzowi, ktory przy Tureckich nádzieiách, y cále Węgry zbuntował przeciw Cesárzowi. Było potym wiele innych Seymow, ále záwsze zrywánych, z okazyi wielu dyssensyi Dworu z Domámi y Familiámi.

Roku 1683. Seym doszły Wárszawski decydował Traktaty z Cesárzem przeciw Turkom, zá interpozycyą mocną Innocentego XI. Papieżá, ile że iuż Turcy Wideń oblegli byli z wielkim niebespieczeństwem Chrześciáństwá. Tegoż Roku 15. Sierpniá Krol we 30000. Woyská ruszył z Krákowá ku Wedniowi, gdzie ná początku Wrześniá znácznie Krol Jan wsparł Cesárzá, bo Turcy straszną klęskę od Woyská Polskiego ponieśli, áż nocą uchodzić musieli od obleżonego Miástá do Węgier. Názáiutrz Leopold Cesarz wyiechał do Obozu Polskiego ná podziękowánie wyzwolonego Wiedniá Krolowi Janowi, z wyrażeniem tegoż sámego wszystkim Woyskowym obieżdżáiąc cáły oboz. Woysko násze potym ku Presburgowi ruszyło, gdzie znowu pod Miástem Parkanem potkáć się musiáło niespodziewánie z Turkámi, z wielką strátą Polskich godnych ludzi, y woiennych, z niebespieczeństwem sámego Krolá, ále názáiutrz iák się Niemcy złączyli z Woyskiem Polskim ták Turcy znácznie przegráli, y wiele Fortec im odebránych, potym Krol zostáwiwszy kilká Tysięcy Woyská w Węgrach wrocił do Polski w Pázdzierniku, zábiegáiąc náiázdom Tureckim gránic Polskich zá sukkurs dány Cesárzowi.

Roku 1684. Krol sam przybył pod Kamieniec, gdzie Potocki Hetman podczás Wideńskich zábáw Woyskiem swoim wiele dokazywał przeciw Turkom, á tym bárdziey zá przybyciem Krolewskim wiele im Miást y Fortec poodbieráno. Ze záś Polá nigdzie Turcy áni Tátárowie nie dotrzymáli podiázdámi Polskiemi często rażeni. Krol gránice opátrzywszy Woyskámi, wrocił do Polski. Roku 1685. po Seymie w Grodnie nie doszłym ustáwiczne gonitwy były Polskich Podiázdow z Turkámi y Tátarámi.

Roku 1686. Też sáme gonitwy trwáły. Traktaty z Moskwą záwárte z wielką krzywdą y strátą Rzeczypospolitey przez Grzymułtowskiego Woiewodę Poznáń., y Ogieńskiego Kánclerzá Litt. bo z oderwániem wielu Prowincyi, mocno Krwią Polską nábytych, kiedy Kijow, Czerniechow, Smoleńsk, y Siewierz z zupełnemi ich Woiewodztwámi Moskwie oddáne; przyczyná náywiększa byłá záwziętości Tureckiey przeciw Polszcze o sukkurs Wiedniowi dány, ktorym náieżdżáiącym trzebá było záwsze się bronić w granicách Polskich, Moskwie w Litwie. Roku 1687. Krol te Traktaty approbował we Lwowie, y Bieret ná dyspozycyą swoię przysłány od Papieżá, oddał Radziejowskiemu Biskupowi Wármińskiemu, á drugi Pallawicyniemu Nuncyuszowi. Tegoż Roku Markiezy Brándeburgski umárł, po ktorym pozostáłá Wdowá z Domu Radziwiłowna wielkiey substancyi Dámá w Litwie, od Krolewiczá Jakubá pretendowána zá żonę, ále poszłá zá Károlá Xiążęcia Neuburgskiego teráźnieyszego Elektorá Palatyná Reńskiego, o substancyą iey w Litwie záwsze były kłotnie, między Radziwiłámi y Sapiehami, dopiero uspokoione Roku 1729. Tegoż Roku tentowána expedycya do odebránia Kamieńcá, ále bez skutku, dla zákłoconey Komendy Krolewiczowi Jakubowi dáney przeciw powádze Hetmánow, Práwem nie cierpiących inney Komendy nád sobą procz Krolewskiey. Roku 1688. Seym w Grodnie bez obránego Marszałká zerwány o pretensyą, że Krol chciał Krolewiczá Jákubá ná Tronie wedle siebie posádzić, y o pretendowaną komendę pod Kámieńcem. Ná tym Seymie oskárzony Łyszczyński, że publicznie mowił: Nie iest Bog; do drugiego Seymu z kárą odesłány, osądzony y żywo spalony. Tegoż Roku Seym drugi záczął się pod dyrekcyą Szczuki Referendarzá Litt. ktory po rozdánych wakansách, po wysłánych do Wiedniá Posłách dla traktowánia wraz z Cesárzem o Pokoy z Turczynem, zerwány w nástępuiącym Roku 1689. 2. Kwietniá, ták długo się przedtym Seymi agitowáły, Neuburska fortuna byłá pretextem rwánia Seymow, ále bárdziey Fakcya Fráncuska przez Krolowę. Roku 1690. Krolewicz Jakub ożeniony z Jadwigą Xiężniczką Neuburską. Seym pod dyrekcyą Dziáłyńskiego doszedł, Tátárowie w tym Roku plondrowáli Ruskie Prowincye, Brándeburczyk począł myśleć o Koronie Pruskie. Roku 1691. Krol poszedł z Woyskiem áż do Siedmiogrodzkiey Ziemi, ále z Kráiu pustego z niszczym wrocił, nigdzie Nieprzyiácielá nieználazszy, Fortece poosádzał w Wołochách, dla bronienia prowiantow do Kámieńcá.

Roku

Roku 1692. 1693. były Seymy ále záwſze zrywáne dla Scyſſyi Neuburgſkiey, Tátárowie gránice Ruſkie częſto náieżdżáli, ále też częſto plagę bráli od Polakow. Roku 1694. Krol Jan Corkę ſwoię wydał zá Xiążęciá Elektorá Báwarſkiego, dawſzy z nią w poſagu 500000. Tálerow bitych. Roku 1695. Seym Warſzawſki w ſamych kłotniach odpráwiony, z przyczyny zákłoconego Domu Sapiehow w Litwie, oſobliwie Woiewody Wileń. exkommunikowánego przez Biſkupá Wileń. zá zdezolowane w Litwie Duchowne Dobrá. Ná Senatus-Conſilium też sáme kłotnie trwáły, do śmierci Krolewſkiey, ktory Roku 1696. 7. Czerwcá w Dzień S. Troycy, tegoż dniá y teyże godziny 8. po Południu iáko y był obrány Krolem, umárł.

Po śmierci Królá Janá wielkie kłotnie wſzczęły ſię w Domu Krolewſkim, Senatus-Conſilium u Prymasá Radzieiowſkiego Kárdynałá decydowáło Seym konwokacyi ná dzień 28. Sierpniá. Podczás Seymu konwokacyálnego obrány Marſzałkiem Humiecki, potym Woiewodą Podolſk. kreowány, ále Seym przez wewnętrzne kłotnie, rozdzielone Stány ná rożne fakcye, lubo przy złączeniu ſię Rycerſkiego Stánu z Senatem, zerwány, przez Horodyńſkiego Poſłá Czerniechowſkiego. W tym Związki w Woyſku wynikły, w Woyſku Koron. Báránowſki obrány Marſzałkiem Związkowym, á w Woyſku Litewſkim Ogieńſki. W Litwie wprędce uſpokoiony Związek rozſypánemi mu pieniędzmi przez Sapiehę Woiewodę Wileń. y Hetmaná. W Koronie poźniey nádzieią prędką ſatysfakcyi z ſkárbu, á bárdziey z przyczyny zágniewánych Woiewodztw wſiádáć máiących ná koń, dla znoſzenia Związku.

Roku 1697. 15. Maiá Seym Elekcyi złożony, ná ktorym dwoch konkurentow do Láſki było, ále Staniſław Leſzczyńſki ná ten czás Stároſtá Odolánowſki uſtąpił Bielińſkiemu Podkomorzemu Koronnemu, ktory przy wielkich ſcyſſyách ledwie w czwartym tygodniu obrány, z przyczyny zábáwioney pretenſyi Litewſkiey, y domáwiánia ſię o zrownánie Práw Litewſkich z Koronnemi. Potym Autor Związku wydány Horodyńſki ten ſam co konwokacyą zerwał z inſtynktu Krolowey Janowy, y Krolewiczá Jakubá. Konkurenci do Korony odezwáli ſię Krolewicz Jakub, Xiąże Burbońſki de Conti, Xiąże Károl Neuburſki, Odeschalki, Xiąże Badeńſki, Xiąże Lotaryńſki, Bawarſki, y Xiąże Elektor Sáſki, 26. Czerwcá Xiąże Kárdynał Prymas obieżdżał Woiewodztwá ná koniu, y wſzyſtkich witał zálecáiąc im iedności 27. po ſpiewánym *Veni Creator* przyſtąpił do Kandydatow, á náypierwey Woiewodztwo Krákow. dáło Votum ná Krolewiczá Jakubá, ále Czarnecki Piſarz Koron. nie pozwolił, Woiewodztwo Káliſkie Xiążęciu Elektorowi Saſkiemu, á Poznáńſkie Xiążęciu de Conti dáły Votum, Płockie, Rawſkie, Ziemiá Dobrzyńſka Xiążęciu de Conti, inne záś nie zgadzáły ſię, tym czáſem noc przerwáłá, á nominacyá do názáiutrzá odłożona. Tá noc wſzyſtkie myſli Woiewodztw wielu przerobiłá ná Oſobę Xiążęciá Elektorá Sáſkiego, złoto rzęſiſtą perſwazyą, y złoto płynnemi rádámi. 28. Xiąże Kárdynał kontynuiąc obieżdżánie Woiewodztw wſzędzie generalną zgodę ſłyſzał ná Xiążęciá Elektorá Saſkiego przeciw nádziei ſwoiey, ták w Scyſſyi nominował Xiążęciá Burbońſkiego de Conti. Ale Dąbſki Biſkup Kujaw. zdáleko więkſzą kwotą Woiewodztw nominował

AUGUSTA II. Elektorá Saſkiego, Kárdynał uprzedził z *Te DEUM Laudamus* do S Janá, Biſkup Kujaw. záś poſledniey, ále w więkſzey dáleko liczbie, ktory tegoż dnia ogłoſił Elekcyą, y ná koronacyą dzień 15. Wrześniá náznáczył. Prymas záś poparcie Elekcyi náznáczył ná dzień 26. Sierpniá, proteſtacye z obodwoch ſtron náſtąpiły. 26. Auguſtá ziecháły ſię niektore Woiewodztwá do Warſzawy, gdzie przeciw Partyi Krolá Auguſtá Rokoſz ſkliiony, pod dyrekcyą Humieckiego Stolniká Podolſkiego, z Polá Seſſye przenieſione do Zamku, y tám Rokoſz poprzyſiężony, Ablegat Brandeburgski z Marſzałkiem Koron. do Medyacyi przyſtąpił, ále bez ſkutku.

W Krákowie 15. Wrześniá Krol Auguſt Wiázd ſwoy publicznie y z magnificencyą odpráwił ná Zamek, przez Dąbſkiego Biſkupá Kujawſk. koronowány, Seym tylko dwoch niedzielny odpráwiony, dla nie wielkiey liczby Poſłow, z przyczyny zákłoconey Rzeczypoſpolitey pod dyrekcyą Zawiſzy Stároſty Mińſkiego. Podczás tego Seymu Krol Auguſt rozdał Wakanſe Biſkupſtwo Chełmińſkie Potockiemu, potym Prymaſowi Podczáſtwo Koron. Staniſławowi Leſzczyńſkiemu Stároſcie Odolanowſkiemu, teráznieyſzemu Krolowi y Xiążeciu Lotaryńſkiemu, procz innych wielu, Seym doſzedł, *Pacta Conventa* poprzyſiężone. 19. Páździerniká Xiąże Burbońſki de Conti przybył morzem do Oliwy, ále krotko zábáwiwſzy, y porozumiáwſzy ſłábe ſiły Partyi ſwoiey, wrocił do Fráncyi. Senatorowie záś y inni iemu przyiáźni do Krolá Auguſtá przyſtąpili, y przyználi zá Páná, Rokoſz ſię rozſzedł, á Woiewodztw

wiele przyſtąpiło do Krolá koronowánego, oprocz Wielkopolſkich záſádzonych z Kárdynałem przy rokoſzu.

Roku 1698. Krol AUGUST Seym *Pacificationis* złożył ná 16. dzień Kwietniá, á tym czáſem wyiechał w Pruſy, do Toruniá, Malborgá y Gdańſká, gdzie z Tryumfem przyięty, ták iáko w Krákowie y Warſzawie od Miáſt częſtowány, y w Gdańſku, y Oliwie, potym powrocił do Warſzawy 14. Kwietniá. W Gdańſku dáno było znáć Krolowi o kłotniách Litewſkich między Sapiehámi z Ogieńſkim, ktory od Hetmánow Woyſko Litt. odwiodł ſtánąwſzy przy utrzymywániu Szlácheckiey wolności przeciw Autoryzuiącym Sapiehom, y dręczącym Szláchtę bez przyczyny. 16. Kwietniá Seym záczęty pod dyrekcyą Záwiſzy koronacyálnego Marſzałká, ále przy zákłoconey Oyczyznie przez 6. Litewſkich Poſłow zerwány. Xiąże Kárdynał złożył 5. Maiá Rokoſz w Łowiczu, ná ktorym ſzczęſliwie doſzłá Medyacyá z przyſtąpieniem do Krolá Auguſtá, ktory otwártym ſercem przyiął Kárdynałá y wſzyſtkich. Senatus-Conſilium potym było, z ktorego Małachowſki Woiewodá Poznáńſki expedyowany do Traktatow Tureckich, agitowáć ſię máiących w Kárlowicu między Turkámi, Ceſárzem, y koligackiemi Potencyámi, iákoż ſzczęſliwie te Traktáty doſzły, y Kamieniec Podolſki oddány Polſzcze. Krol potym w Xieſtwo Pruſkie wyiechał, dla polowánia z Elektorem Brándeburgſkim, z támtąd powrociwſzy, y ſprowádziwſzy Woyſká Sáſkie pobiegł do Lwowá, dla prozekwowánia woyny przeciw Turkom przed zákończonemi Traktatami Karlowickiemi, á w tym czáſie Potocki Woiewodá Krákow. w 6000. Polakow ná 60000. Tátárow uderzył y znácznie poraził. Krol Auguſt zbliżył ſię potym do Woyſká pod Brzezány, y luſtrował Woyſká Polſkie, á drugiego dniá Litewſkie, z wielkim dánym applauzem porządnemu Woyſku. W tym kiedy Woiewodá Wileń. Krolá częſtował pod Námiotem, dáno znáć że Potocki Stároſtá Krasńoſtáwſki Syn Woiewody Krákowſk. obuchem wyciął Przependowſkiego Woiewodę Malborgſkiego, o co Krol rozgniewány ruſzył ſię do Woyſká ſwego, z intencyą mſzczenia ſię ná Woyſku Polſkim, lezyi ſobie uczynioney, Woyſká też Polſkie przygotowáne, do potkánia ſię w ſzykách ſtánęły, ále Hetmáni umoderowáli Woyſko, y przez Szczukę Referendarzá przeproſili Krolá, o czym obſzerniey Załuſki. W Litwie znowu Konfederacya przeciw Sapiehom wzniecona pod dyrekcyą Kocielá czyli Kotlá Káſztelaná Litewſkiego, ále y tę uſpokoił Fleming z 15000. Sáſow idący do Inflant, po co y ſam Krol iezdził do Grodná. Traktaty Karlowickie z Turkámi ſkończone, Kamieniec Turkom odebrány, przez Traktat, Brándeburczyk Elblag obległ, y odebrał, ále w krotce oddał Rzeczypoſpolitey, odebráwſzy w záſtáw kleynoty ná 300000. Talerow Rzeczypoſpolitey dánych zá Janá Kazimierzá ná Woynę Szwedzką.

Roku 1699. Seym *Pacificationis* ſzczęſliwie doſzedł pod dyrekcyą Szczuki Referendarzá Koronnego, potym Podkánclerzego Litt. ná ktorym koekwacya Práw Litewſkich z Koronnemi potwierdzona, Ewakuacya Woyſk Sáſkich deklarowána, y Konſtytucyą opisána, po Seymie Krol do Saxonii wyiechał.

Roku 1700. w Litwie nowe kłotnie wzniecone, y Woiewodztwá ná koń wſiádły przeciw Sapiehom, Krol z Saxonii powrociwſzy z Warſzawy ku Inflantom poiechał, gdzie iuż Woyſká Sáſkie łączyły ſię od Ruſi ná odebránie Inflant, Krol z Carem Moſkiewſkim Traktat záwarł przeciw Szwedom, y w Inflantach kilká Miáſt odebráwſzy, ſam wrocił do Warſzawy, á Woyſká ku Rydze wyprawił. KONFEDERACYA OLKIENICKA w Litwie wzniecona pod dyrekcyą Xiążęciá Michałá Wiſniowieckiego teráźnieyſzego Woiewody Wileń. y Hetmaná Litt. Sapiehow Konfederaci znieſli, Hetman Woiewodá Wileń. y Podſkárbi W. Litt. Sapiehowie uſzli do Gdańſká, od Konfederacyi przyznáni zá Nieprzyiácioł Oyczyzny, y Dobrá ich konfiſkowáne.

Roku 1701. Elektor Brándeburgſki bez konſenſu Rzeczypoſpolitey koronowác ſię kazał Krolem Pruſkim, lubo hołdownik Polſki, zá co miał powinſzowánie od Krolá y Prymasá ále tylko z oſob ich, nie od Rzeczypoſpolitey. W Inflantach Moſkwá ná ſukkurs Saſom przyſzłá pod Narwą, ále nád Rzeką Dubną Saſkie Woyſko od Szwedow porážone. Seym Warſzawſki zerwány. Rzeczpoſpolita rozrádzálá Woynę Krolowi z Szwedámi, Szwedzi tákże buntowáli Rzeczpoſpolitą przeciw Krolowi. Krol nie dufáiąc ſiłom Saſkim wezwał ſił Rzeczypoſpolitey przeciw Szwedom, upewniwſzy o odebrániu Inflant, ná co Seym złożył w Grudniu. Komiſárze od Krolá do Litewſkie Konfederacyi wyznáczeni z inſtrukcyą animowánia ich do zgody z Sapiehámi, ále Sapiehowie událi ſię pod Protekcyą Szwedzką nie widząc ſię bydź beſpiecznemi w Oyczyznie. Woiewodztwá Wielkopolſkie wyſłáły Po-

ſtow do Krolá proſząc o ewakuacyą Saſow, á życząc zgody z Szwedámi, iákoż w krotce Saſi wyſzli z granic Polſkich. SEYM w Grudniu záczęty pod dyrekcyą Szembeká Referendarzá, á potym Kanclerzá W. K. ále zerwány przez Paca Kawalerá.

Roku 1702. ná tym Seymie zerwánym w Styczniu zgodá ſtánelá między Litwą y Sapiehami. Z Senatus-Conſilium wyſłáni Poſłowie do Krolá Szwedzkiego Lipſki Woiewodá Kaliſki y Tarło Kuchmiſtrz do Traktowánia o Pokoy, ále iuż im dána pod Grodnem audyencya nie w Inflantach, y bez żadnego ſkutku, y owſzem z pretenſyą detronizowánia Krolá. Krol Szwedzki w Warſzawie ſtánył, ále dowiedziáwſzy ſię o Krolu Auguſcie w Krákowie poſzedł z Woyſkiem pod Kliſzow y tám ſtánył 8. Lipcá, przeciwko ktoremu Krol Auguſt z Woyſkiem Sáſkim przybył, y ſpotkáwſzy ſię przeciwne ſtrony Szwedom los ſzczęſcia padł, y tám ſie náywięcey zbogácili Szwedzi z ſkárbow Krolewſkich. Krol Auguſt Wici ná Poſpolite ruſzenie wydał, Krol Szwedzki záś Uniwerſały wydał ná Elekcyą nowego Krolá, Woiewodztwá wſiádły ná koń, Máłopolſkiey Prowincyi pod dyrekcyą Denhoffa Miecznika Koron. Woyſkowe záś dywizye pod dyrekcyą Chomentowſkiego przy Krolu Auguſcie. Z tych Konfederacyi Morſztyn Woiewodá Mazowiecki y z innemi wyſłány Komiſarzem do traktowánia z Krolem Szwedzkim, ále bez ſkutku, Szwedzi záś w Krákowie z Miáſtá y Koſciołow wielkie kontrybucye bráli. Woiewodztwá Wielkopolſkie nie przyſtąpiły do Konfederacyi Generalney, tylko Kujawskie, Inowrocław. Sieradzkie y Rawskie pod dyrekcyą Dąbskiego Staroſty Inowrocław. Lipski Woiewodá Kaliski w Sendomirskiey Konfederacyi rozſiekány o niewinna ſuſpicyą fakcyi Szwedzkiey. Polskie Prowincye ięczáły oſobliwie Krákow. pod ſtráſznemi prowiántámi y kontrybucyámi Szwedzkiemi. Szwedzi od Moſkwy w Inflantach zbici, y Inflanty od Moſkwy zniſzczone, Ogieńſki y Lubomirſki Szwedow w Litwie y w Kurlandyi przetrzepáli. Z konfederacy Sendomirſkiey złożona Rádá w Warſzawie, ále limitowána do Torunia. Kozacy ſię zbuntowáli, Dwory, Miáſtá, wſie, rábowáli. Rádá Toruńſka w Grudniu ſkończona, ná ktorey przez Komiſarzow konfederacye ſtwierdzone przy Krolu Auguſcie.

Roku 1703. Xiąże Kárdynał Prymas Liſty rozpiſał Rádę ſkładáiąc w Warſzawie dla traktowánia o Pokoy, ále bez ſkutku. Krol Auguſt záś miał Rádę w Malborgu znoſzącą Prymaſowſką. 7. Marca Konfederacya Woiewodztw Litt. ſtánelá przy Krolu Auguſcie pod dyrekcyą Xiążęciá Michałá Wiſniowieckiego. Potocki Woiewodá Kijowſki z Sieniawſkim y Xiążęciem Michałem Wiſniowieckim Kozakow zniesli y uſkromili. Woiewodztwo Lubelſkie w Marcu przy Szwedách ſię deklarowáło. Poſłowie do Krolá Szwedzkiego ná Prádze mieli audyencyą ále nic nie otrzymáli. Krol Szwedzki pod Pułtuſkiem Saſow zniośł, z támtąd pod Toruń poſzedł dobywáć Miáſtá, gdzie bombuiąc Miáſto, przymuſił do poddánia ſię Saſow tám będących. W ten ſam czás Seym był dwoch Niedzielny w Lublinie, ná ktorym Płacá dla Woyſká obmyſlona y Woyſko regulowáne, Poſłowie Wielkopolſcy ná tym Seymie odſądzeni, zá co Wielkopolſkie Woiewodztwá Konfederacyą ſprzyſięgły ſobie pod dyrekcyą Broniſzá przeciw gwałtownikom Práw y Swobod Oyczyſtych, co bárdzo nie ukontentowáło Dworu, ile że Partya Woyſká do tey Konfederacyi ſię przyſzyłá. Po Seymie Lubelſkim Krol Auguſt do Warſzawy przybył, y tám z prywátney rády w Uiázdowie deſtynował do Cará Moskiewskiego Kczeskiego Woiewodę Malborgſkiego dla złączenia ſił przeciw Szwedom. Krol potym do Jaworowá náznaczył Rádę wielką ále bez ſkutku ſkończoną z przyczyny prywatney od Krolá Legacyi do Moskwy, y owſzem ná ten czás Senatorowie niewinnie poczęli ſądzić o intencyách Krolá, iákoby ſkłonnych do zágubienia wolności, z támtąd Krol przez Krákow do Saxonii iechał, Rozgránicżenie też zákończone między Turczynem y Polſką.

Roku 1704. Car Moſkiewſki wydał Uniwerſały do Stánow Rzeczypoſpolitey deklaruiąc ſię przeciw Nieprzyiacielom Krolá Auguſtá. Staniſław Leſzczyńſki Woiewodá Poznáń. zá Uniwerſałem Krolá Szwedzkiego, wykrzykniony Krolem Polſkim przez Swięcickiego Biſkupá Poznáńſkiego, ktory zá to wzięty, y odeſłány pod arreſztem do Rzymu. Synowie Krolá Janá wzięci pod arreſzt do Kenigſteinu. Prymas wydał Uniwerſały do Woiewodztw y Broniſz Marſzałek Konfederacyi Wielkopolſkiey zápraſzáiąc ná Kongres do Warſzawy.

Roku 1705. Moſkwá wtárgnelá do Wilná, á Woyſká Szwedzkie w Warſzawie ſpotykáły ſię pod wolą z Polſkiemi, Litewſkiemi, y Saſkiemi dywizyámi, ále lubo z wiel-

z wielką ſtrátą Szwedzi iednák wygráli, á Chomentowſki z Partyą Krolá Auguſtá zá wiſtę ſię przeprawił. Po tey bátálii Kongres Szwedzkiey Partyi w Warſzawie záczęty, do ktorey Woiewodá Kijowſki, y Piſarz Koronny Potoccy, z Partyą znáczną ták iáko Poſłowie Woiewodztwá Krakow. y Wielkopolſká przybyli. Prymas w Gdańſku umárł, po nim Staniſław Szembek Biſkup Kujawſki Prymaſem nominowány od Krolá Auguſtá. Ná tym Kongreſſie Warſzawſkim zá perſwazyą Krolá Szwedzkiego Krol Staniſław koronowány przez Zieleńſkiego Arcybiſkupá Lwow. ktory zá to w niewoli Moſkiewſkiey ſkończył życie. Załuſki Biſkup Warmieńſki tákże do Ankony, z támtąd do Rzymu pod arreſzt poſłány, ále w krotce wyzwolony zá ſuppozycyą o ſobie miáną od Krolá Auguſtá.

Rada Wielka w Grodnie byłá, gdzie Woyſká Polſkie złączone z Moſkwą przy prezencyi Krolá Auguſtá, ktory tám przybiegł z Saxonii, á Krol Szwedzki pobiegł do Saxonii z Partyą Woyſká ſwego wraz y z Krolem Staniſławem, gdzie wyzwoleni Synowie Janá z Kenigſteynu zá Ordynanſem Krolá Szwedzkiego, ktoremu Saxonia znáczne kontrybucye dáć muſiáłá. W niebytnoſci záś Krolá Szwedzkiego 29. Grudniá Krol Auguſt znácznie poraził Szwedow pod Kaliſzem wygráwſzy bátálią, przy znáczney pomocy Woyſk Polſkich pod komendą Sieniewſkiego, y Moſkiewſkich Woyſk, gdzie znáczni Pánowie Polſcy wzięci w arreſt. Po tey bátálii Krol Auguſt uwolniáiąc ſię od zdzierſtwá Szwedzkiego y Kray Sáſki od cieſzkich kontrybucyi, oddał Diploma Elekcyi ſwoiey Krolowi Staniſłáwowi, zá Krolá Polſkiego go uznáiąc.

Roku 1706. w Saxonii Diploma oddał Krol Auguſt, á w Polſzcze gonitwy, kontrybucye y ſtráſzne extorſye ſię dziáły od Szwedow, Moſkwy, Saſow, á náywięcey od ſwoich, Rzeczpoſpolitá iednák y Hetmani z Prymaſem Szembekiem utrzymywáli wolną Elekcyą Krolá Auguſtá; że záś áni Krolá widzieli, áni Potencyi Auguſtowſkiey.

Roku 1707. Kongres złożyli w Maiu w Lublinie, z ktorego wynikło Interregnum z podpiſem Prymasá y Marſzałká Konfederacyi Sendomierſkiey, Xiąże Michał Wiſniowiecki Hetman P. Litt. z Woyſkiem do Krolá Stániſławá przyſtąpił, przeciwko ktoremu Ogieńſki wydał Uniwersáły zá Nieprzyiacielá go Oyczyzny przyznáiąc, Krol Szwedzki z Krolem Stániſławem z potencyą do Litwy poſzedł, z támtąd w Moſkwę wtárgnął gdzie dywizyá Szwedzka iedna znieſiona od Moſkwy, w Polſzcze záś zoſtáwiony Generał Kraſſaw z dywizyą Szwedzką. Pod Koniecpolem Woiewodá Kijowſki znácznie porážony od Woyſká Kwarcianego.

Roku 1708. Krol Stániſław do Pruś zbliżył ſię, gdzie niektorzy Senatorowie Pruſcy, y niektore Woiewodztwá przyſtąpiły do niego, iednák Seymiki, ná ktore wydawał Uniwerſały nie bráły ſkutku. Konfederacya záś Sendomirſka Prymas y Hetmani z Kwarcianym Woyskiem zátrzymáli ſię deklaracyą ſwoią ná odgłos powrotu Krolá Auguſtá bynáymniey nie uważáiącego ná wymuſzone y oddáne Diploma Krolowi Stániſłáwowi.

Roku 1709. Krol Auguſt, y Car Moskiewski z Krolem Duńskim Ligę wzięli. Krol Szwedzki pod Pułtawą przegrał ſtráciwſzy 15000. Woyská, ſám ledwie uſzedł do Benderu, w Polſzcze záś powietrze ſtráſzne graſowáło.

Krol Auguſt wrocił ſię do Kroleſtwá w Grudniu przybywſzy do Torunia, gdzie od Trybunáłu Koronnego, y od Woiewodztw przez Poſłow był witány, á wydáwſzy Uniwerſały ná Seymiki do Woiewodztw ná Rádę Wielką Warſzawſką, y rozpiſawſzy do Monárchow denuncyacye powrotu ſwego do Polſki, wrocił do Saxonii.

Roku 1710. Rada Wielka w Warſzawie w Lutym odpráwiona. Krol Stániſław umknył ſię do Pomeranii Szwedzkiey, y z nim Generał Kraſſaw z reſztą Woyſk Szwedzkich. Gwarrancya od Anglii y Hollandyi przyięta z deklaracyą że Szwedzi więcey nie będą przypuſzczeni do Polſki, o czym wolno obſzerniey czytáć Załuſkiego Biſkupá Warmin. Jáko záś potym ſzczęſliwie, y ſpokoynie panował Krol Auguſt wyprowádziwſzy Woyſká Saſkie z Polſki, y iák ſię uſpokoiłá Rzeczpoſpolitá przez Seym Traktatowy Roku 1717. náſtąpiony, iák w ſłodkim Pokoiu Oyczyzná zážywáłá ſmácznego ſnu od wſzelkich náiázdow uwolniona, iák ſzczęſliwie zá pánowánia ſpokoynego Náyiáſnieyſzego Auguſtá II. Seym Roku 1726. doſzedł y Práwámi, Swobodámi, Wolnośćiami tę wolną Rzeczpoſpolitą ſtwierdził y utwierdził, inſzym to po mnie zoſtáwuię obſzerniey piſzącym Hiſtorykom. Ná koniec

Roku

Roku 1733. 1. Lutego Krol Auguſt II. z dyſpozycyą piękną y zupełnie z złączeniem ſię z wolą P. Bogá pełen pokuty umárł. Po śmierci iego Interregnum Potocki Prymas Staropolſkich cnot Senator ogłoſiwſzy, Seym konwokacyi złożył, ná ktorym wſzyſtkie według Práwá ułożone Præliminaria y przy ſprzyſiężeniu ſię Stánow, Cudzoziemſcy Kandydaci exkludowáni, Seym Elekcyi náznáczony ná dzień 25. Sierpniá. Elekcya záczęta w ten ſám dzień, ná ktorey po ułátwionych wſzyſtkich kłotniách y ſcyſſyách obrány Marſzałkiem Radżeſki Podkomorzy Poznáńſki uſtąpiwſzy mu pierwſzey pretenſyi ſwoiey Małachoſki Stároſtá Opoczyńſki terázniejſzy Podkanclerzy Koron., ále iák przyſzło do Elekcyi Krolá, ták ná początku przy ſcyſſyach, y odłączeniu ſię znáczney częſci Senatorow ná Prągę y niektorych Woiewodztw wykrzykniony, y nominowány przez Prymasá Krol Stániſław przy mocnych rekomendacyách Fráncuſkich, iednák z woli P. Bogá z drugiey ſtrony wiſły w sámym czáſie kończącego ſię 6. Niedzielnego Seymu Elekcyi 5. Październiká od odłączoney znáczney Częſci Rzeczypoſpolitey iednoſtaynemi głoſy wykrzykniony, y przez Hozyuſzá Biſkupá Poznáń. nominowány.

AUGUST III. Syn zmárłego NN. Auguſtá II. Xiąże Elektor Saſki pod dyrekcyą Ponińſkiego Marſzałká obránego, teráźnieyſzego Woiewody Poznáńſkiego, á Roku 1734. 17. Styczniá koronowány w Krákowie przez Janá Lipſkiego Biſkupá Krákow. á teráźnieyſzego Kárdynałá. Co ſię dáley działo w Oyczyznie áż do Roku 1736. kiedy SEYM PACIFICATIONIS doſzedł, zoſtáwuię to inſzym po mnie do opisánia Hiſtorykom, doſyć że do tąd ſzczęſliwie nam w Pokoiu pánuie NN. Krol Auguſt III. z pobożną y Swiętą NN. Maryą Jozefą Auſtryáczką Krolową y Małżonką ſwoią, ktorzy niech ſzczęſliwie y długowiecznie pánuią.

A ták po krotko námienionych rewolucyách Rządu Monárchow Polſkich, przyſtępuię do krotko opisánia Rządu, iák ſię rządzi, y iák ſię rządzić powinna Rzeczpoſpolita Polſka według Práw Konſtytucyámi ſtwierdzonych.

RZĄD POLSKI.

POlſká pod pánowániem dáwnych Xiążąt y Monárchow Polſkich właſnym tylko rozumem ſię rządziłá, Rycerſką cnotą, Stáropolſkiemi ſiłámi, rozprzeſtrzeniániem gránic, y práwdziwie sámemi Heroicznemi Dziełámi zá Pogáńſkie ieſzcze pánuiącey Religii. Boleſław Chrabry Pierwſzy Krol Polſki Chrześciánin wnioſł był niektore Práwá, ále ná ow czás nie piſáne, áni Sukceſſorom zoſtáwione. Kazimierz Wielki Syn Władyſławá Łokietká, á oſtátni z Familii Piaſtá Krol náywięcey Rzeczpoſpolitą zbogácił Práwámi iey nádánemi, Sądy popráwił, Magiſtraty náznáczył, y ich powinnoſci opiſał, o czym Łaſki, Kromer &c. Po nim Alexander Zygmunt I. y Zygmunt Auguſt wiele przydáli Práw y Swobod, o czym Przył. *fol.* 39. y inni. Te wſzyſtkie Práwá Jan Łaſki Kanclerz W. K. á potym Arcyb. Gniezn. w iedno zebrał zá Alexandrá Krolá, po nim Przyłuſki, á z woli Zygmuntá Auguſta Jan Herburt, po nim Sarnicki, Januſzowſki, Szczerbicki, Kołudzki, Ładoſki y ten oſtátni teraz náywięcey záżywány, bo nowo reformowány przez Jozefá Załuſkiego terázniejſzego Referendarzá Koron. wielkiey godności y umieiętności tego Wieku Prałatá. Práwá Polſkie nie mogą bydź inſze tylko przez Konſtytucye ſtwierdzone. Konſtytucye záś názwáne, bo od Trzech Stánow Rzeczypoſpolitey máiące moc y wagę. Te 3. Stány znáczą: Krolewſki, Senatorſki, y Rycerſki, z ktorych 3. Stánow Seym powinien bydź złożony. Ná tym Seymie do Konſtytucyi náznaczeni bydź powinni Senatorowie, y Poſłowie z Stánu Rycerſkiego przyſiężni, Koronni, y Litewſcy, ktorzy zebráwſzy decyzye Seymu one podpiſuią, ták iáko y Marſzałek Stánu Rycerſkiego Seymowy, ktory záraz po Seymie zebráne Konſtytucye y podpisáne powinien podáć do Metryki Koronney, á kopie wydrukowáć, y rozeſłáć ná Seymiki Relacyalne do Woiewodztw y Ziem, y záraz po Seymie exekucya ich záczynáć ſię powinna.

W Polſzcze Religiá náypierwſzy w Práwách y Konſtytucyach Rząd záczyna.

LECHIA ná początkach Rządu ſwoiego czciłá wielu Bogow, iáko ; Jupiterá, Marsá, Plutoná, Cererę, Wenerę, Dyanę zwánych u dáwnych Polakow Jeſſa, Ladon, Nia, Marzana, Zyzylia, Ziewana, y tym przez ſwoich bałwochwalcow ofiáry czyniłá, á podczas tych ofiár rożnych weſołości záżywałá. W Gnieznie był Kościoł Niy, álbo Plutonowi dedykowány, iáko y Pogodzie, Lelum, Polelum, álbo Ka-

ſtorowi y Polluxowi. Ruś záś czciłá Pioruná, Stybá, Chorsá, Mokoſſá; ále zá Mieciſławá I. Xiążęciá y Monárchy Polſkiego, pierwſzego Chrześciániná ci wſzyſcy boſzkowie zárzuceni, iáko wyżey pod pánowániem iego, á prawdziwy Bog, práwdziwa Wiárá S. Rzymſka Kátolicka rozkwitłá w Polſzcze, áni dotąd nie przełomána, y z tąd záczęte Práwá od pierwſzey Religii záwſze ná Seymách odrażáiące wſzelkie Sekty od ſłużącey iedney Wierze S. prawdziwey, y ſamey iedney zbawienney, Oyczyzny, y z tąd wypádły Práwá.

O DYSSYDENTACH.

JAk ſię Wiárá S. rozkrzewiłá w Polſzcze, ták y wnieſiony był zwyczay dáwnych Polakow, że záwſze podczás Ewangelii czytáney lub ſpiewáney, podczás Mſzy S. z pochwow dobywáli gołych ſzabel z intencyą bronienia Wiáry S.

Zá czáſow Władyſławá Jagielońá fałſz Huſſytow w Czechách wzniecony y rozkrzewiony, wiele począł odrywáć od Wiáry S. Sektatorow, więc ná zráženie tego ogniá piekielnego od Polſki wydał Uniwerſał ná Zieździe Wieluńſkim ten pobożny Krol Roku 1424. do wſzyſtkich Grodow, ſurowo zákázuiąc záſiewánia w Polſzcze tego kąkolu. Tym ſurowſzy wyſzedł Edykt Roku 1438. ná KONFEDERACYI KORCZYNSKIEY, o czym Herburt, *ſub nomine Hæreticus.*

Roku 1525. KONFEDERACYA MAZOWIECKA podobnyż Edykt wydáłá potępiáiąc Wiárę Luterſką, o czym Łubieńſki Biſkup Płocki *fol. 371.*

Że záś zá Zygmuntá Auguſtá Sektá Luterſka y Kálwińſka rozkrzewiáć ſię poczęłá w tłuſtych rolách Polakow ták Szláchty iáko y Senatorow wielu, Łubień. *fol. 235.* Piaſec. *fol. 265.* ták po śmierci iego KONFEDERACYA WARSZAWSKA Roku 1573. ubeſpieczyłá te Sekty w Pokoiu, ná co potym wſzyſcy Krolowie przyſięgáć muſieli áż do terázznieyſzego Regnantá, záwſze iednák cháłaſy były ná Seymách, ále przeciwko wielkiey liczbie Heretykow, y proteſtacye o to bywáły Duchownych, y Swieckich wiernych Kátolikow. Teraz iednák lubo Pokoy máią y wolność, ále ſą odrzuceni od Senatu, Trybunału, y Seymow przez żarliwość Wiáry S. w Staropolſkich cnotách. A do tego Roku 1717. Konſtytucya im nie pozwoliłá nowych Zborow ſtawiáć tylko w ſtárych Kácyrſkie Nabożeńſtwo odpráwiáć, w Traktacie *Art. 4.* W tymże Traktacie żadnych Przywileiow nie pozwolono pieczętowáć Dyſſydentom *Art. 2.* Przez Konfederacyą záś 1733. ſą odrzuceni od Poſelſtwá, Deputacyi, Kommiſſyi, Urzędow Koronnych y Litt. Ziemſkich, y Grodzkich, Conventicula im zákázáne, y pro Perduellibus przyznáni, ktorzy ſzukáią Protekcyi u poſtronnych Potencyi.

ARYANI rozmnożyli ſię byli w Polſzcze, ále Roku 1658., 1659., 1661., y 1670. zupełnie przez Konſtytucyą wygnáni, zá co Alexander VII. Papież záſzczycił Tytułem Kroleſtwo Polſkie *ORTHODOXUM REGNUM.*

GRECKA Religia ná Ruſi wzięłá ſwoy początek Roku 980. że záś wiele ich było Schizmatykow, dla tego przyſzywáli ſię záwſze do Dyſſydentow dla utrzymánia punktow wolnoſci, y pokoiu im poprzyſiężonego przez Krolow, á do tego że wielu ich y częſto przywracáią ſię do Unii z Koſciołem Rzymſkim, dla tego pozwoliłá im Rzeczpoſpolita ſwieckich honorow w ich Woiewodztwách, y wolne máią Cerkwie.

ZYDOWSKI Národ náywięcey Práw ma od Boleſławá Xiążęciá Wielkopolſkiego w Kaliſzu Roku 1264. y od Kazimierzá Roku 1343. ſtwierdzone, potym Konſtytucyą zá Alexandrá Krolá, o czym Herburt *ſub nomine Judæus.*

TATAROW Polſká cierpi dla ſzybkości ich w czynách woiennych, ále ſą dobrze opisáni Konſtytucyámi oſobliwie Roku 1616.

CYGANOW Konſtytucye cierpieć nie każą, áni Wołochow, áni Serbow; o czym Constt. Roku 1624.

INTERREGNUM.

PO śmierci, lub po depozycy iáko Łokietká, lub po abdykacyi iáko Janá Kazimierzá, lub po przenieſieniu ſię ná inne Kroleſtwo iáko zá Henryká Walezyu-

ſzá, Stány Rzeczypoſpolitey Nayiasnieyszych Tytuł ná ſiebie biorą, z inſzym záś Tytułem áni Liſtow, áni Poſelſtw, od żadnego Monárchy nie przyimuią.

ARCYBISKUP Gnieznieńſki ma Tytuł Vice Krolá, Rząd y Władzą ſobie powierzoną, o czym niżey pod Arcybiſk. Gnieznieńſk. Tenże Prymas głoſi Tron wakuiący Trybunałom y Grodom, náznácza czás, y wydáie Uniwerſáły ná Seymiki konwokacyálne (ná ktorych Seymikách ſprzyſięgáią ſię Stány káżdego Woiewodztwá nie zrywáć, á ieżeli kto zerwie to pod Konfederacyą Seymiki ſtawáć muſzą) náznácza czás Seymu Konwokacyálnego, podátki zátrzymáne wybieráć każe, Stároſtom nákázuie pilnowáć y karáć wſzelkie ſwáwole y tumulty, Seymiki przeſtrzegá, á żeby rádzili o wſzelkim beſpieczeńſtwie, Stároſtom pogránicznym dáie przeſtrogę, żeby nie dopuſzczáli korreſpondencyi pogránicznych, y żeby nikt z Liſtámi áni Poſeł bez konſenſu Prymasá nie ważył ſię przeiecháć gránic. Senatorowie Duchowni y Swieccy wyznáczeni bywáią do aſſyſtencyi zmárłemu Krolowi. Koſztá ſkárb Rzeczypoſpolitey prowidowáć powinien do pogrzebu. Poſłowie z denuncyacyą śmierci wyznáczeni bywáią do poſtronnych Monárchow, ktorym ſkárb koſztá prowiduie. Expedycye wſzyſtkie z Kancellaryi Prymaſowſkiey wychodzą pod iego pieczęcią &c. &c.

SEYM KONWOKACYI iák nádeydzie, ták Prymas z Senatem y Stánem Rycerſkim po wyſłucháney Mſzy S. o S. Duchu, y Kazániu u S. Janá, idzie z Senatorem do Senatu á Stán Rycerſki do Poſelſkiey Izby. Po Elekcyi Márſzałká Izbá Poſelſka álbo Stán Rycerſki łączy ſię z Senatem y záraz Márſzałek wita Senat, ktoremu Prymas Imieniem Senatu winſzuie ſzczeſliwego złączenia ſię z Senatem y dalſzey zgody życzy między Stánámi. Ten Seym agituie ſię pod Imieniem Konfederacyi Generalney, ná ktorym ſię zprzyſięgáią Stány pod honorem, y przeciw wſzelkim fakcyom, y trwa 6. Niedziel, przy zgodzie iednák y we dwie Niedzieli ſkończyć ſię może, ále zerwáć ſię nie może. Seym ten ubeſpiecza gránice, y wewnętrzną zgodę, potwierdza Traktaty z poſtronnemi, approbuie Konfederacye partykulárne Woiewodztw, lub kaſſuie, náznácza czás Elekcyi, ſprzyſięga ſię lub ná Piáſtá, lub ná Cudzoziemcá, czás náznácza niektorym Woiewodztwom Litewſkim Relacyi, y obieránia Poſłow ná Elekcyą, ktore nie mogą przyiecháć viritim dla niebeſpieczeńſtwá gránic, y wſzyſtek iáki może bydź náydoskonálſzy porządek układa, o czym wolno czytáć obſzerniey Konfederacye Generalne podczás Interregnum. Poſłow poſtronnych w Warſzawie nie przyimuie, áni ich Miniſtrow lub Sekretárzow nie powinien przyimowáć ten Seym dla fakcyi áż ná Elekcyi.

KAPTURY.

PO denuncyacyi śmierci Krolowſkiey od Prymasá Trybunáły y wſzelkie ſądy uſtáią, żeby iednák Spráwiedliwość S. nie proznowáłá, káżde Woiewodztwo lub Ziemia obieráią Sędziow Kapturych z káżdego Powiátu dwoch według dáwnych Zwyczáiow, ále teraz y więcey. Ciż Sędziowie Kapturowi máią rowną Trybunáłom powágę, y ziecháwſzy ſię do Grodowego Miáſtá przyſięgáią Rotą Trybunalſką przed Sędziámi Grodzkiemi, obieráią z między ſiebie Márſzałká, y ſądzą Spráwy po śmierci Krolá wzniecone, ále tylko Kryminálne, iáko to: rozboie, gwałty, náiázdy, zápalenia złoſliwe, záiázdy dobr z znáczną ſzkodą Dziedzicow, lub Poſſeſſorow, rábunki w Dobrách Duchownych y Ziemſkich. Pioro záś trzymáć powinien Piſarz Ziemſki, lub Grodzki, o czym Konſtytucyi wiele. Trwáią te Sądy áż do Koronacyi, záczynáć ſię záś powinny we 3. Niedziele po Seymikách we 3. Niedziele przed Elekcyą uſtawáć, y znowu po Elekcy we 3. Niedziele ſądzić ſię máią, á ktore ſię Spráwy nie ſkończą przed Koronacyą tedy Grody powinny kończyć y przywodzić do Exekucyi wſzelkie Dekretá Kapturowe álbo Trybunały.

Podczás záś Elekcyi káżda Prowincya 4. Sędziow obiera do Generálnego Kapturu Warſzawſkiego z Wielkopolſkiey Prowincyi 4. Senatorow, z Máłopolſkiey 4. z Litwy 4. tyleż y Marſzalek Stánu Rycerſkiego náznácza z káżdey Prowincyi, ktorzy Sędziowie Generalni powinni záſiádáć u Marſzałká W. K. z Márſzałkiem W. Litt. y Nádwornemi, y przyſiągſzy Rotą Trybunalſką ſądzić máią podobneż ſpráwy, iáko wyżey wzniecone podczás ſamey Elekcyi, ktorych Dekreta Piſarz Grodzki Warſzawſki Przyſięgły konnotuie, y do Aktow Grodzkich Warſzawſkich ingroſſuie, ále nie dáie ſentencyi tylko delegowáni Sędziowie kryſkuią ſię, y ieden

z káż-

z każdey Prowincyi podpisuie Dekreta. Ten Sąd tylko trwa do obránego Krolá, bo potym, iáko y od śmierci do Elekcyi pierwszego dniá, Sądy Márszałkowskie nie ustaią.

ELEKCYA KROLA.

KRolowie Polscy przedtym nie bywáli obieráni áż do ostátniego Sukcessorá Lechá, y Popielá, tákże od Piastá áż do Kazimierzá, ktorego Siostrzeniec Ludwik był przyznány od Stánow zá Krolá, ále z dyspozycyi Kazimierzá, po nim Corká Jadwigá z woli Rzeczypospolitey byłá obrána, y tey przybrány Jagieło zá Mężá y Krolá, z ktorey lubo nie miał Sukcessorá, z Linii iednák iego záwsze Sukcessorowie Krolowie obieráni byli od Stánow áż do Zygmuntá Augustá. Po Zygmuncie Auguście náydoskonáley się Stány opisáły, y sprzysięgły, że więcey Sukcessorom dziedziczyć nie miáły pozwolić, tylko przez wolną káždego Szlachcicá Elekcyą, o czym Herburt. Jákoż odtąd káždy Krol obrány inwadyowáć musiał przysięgą sumnienie swoie podczás Seymow, iáko zá życia swego nie miał promowowáć ná Tron Sukcessorá, o czym wiele Konstytucyi.

ELEKCYA KROLOW przez Pospolite ruszenie Woiewodztw wszystkich odpráwiona bydź powinna. W dzień pierwszy Elekcyi Prymas z Stánem Senatorskim y Rycerskim iedzie náypierwiey do S. Janá w Warszawie, á z támtąd po śpiewáney Wotywie o S. Duchu y Kazániu iedzie w Assystencyi Rzeczypospolitey ná mieysce Elekcyom náznáczone między Wolą y Warszawą, gdzie w polu pod Szopą wystáwiony Senát, á Rycerski Stán między okopámi záraz przy Szopie zásiáda, y do obránia Márszałká przystępuie przez Vota delegowánych Posłow od Woiewodztw, ktory Marszałek obrány przysięga y záraz deputuie z denuncyacyą Elekcyi swoiey do Senatu. Prymas wzáiemnie deputuie Senatorow z powinszowániem, y z záproszeniem Stánu Rycerskiego do złączenia się z Senatem. Po tych Ceremoniach Stán Rycerski łączy się pod szopą z Senatem, á Marszałek wita Senat, Prymas dziękuie, y wzbudza do zgody, y záraz proponuie Senatorow do sądu Kapturowego Generálnego, potym do układánia *Pacta Conventa*, potym do exorbitancyi, á ná koniec podáie punkta do dobrego porządku Elekcyi, o czym wolno czytáć obszerniey *in Volumine Legum sub Tit.* o porządku Elekcyi. W tym porządku ubespieczáią się Stány żeby żadnych swáwoli nie było, żeby nie strzeláno, żeby z nádziakámi, y száblámi dobytemi nie wchodzono do okopow y szopy, żeby ná koniách nie wieżdżáli w okopy, żeby według taxy od Márszałkow náznáczoney w Mieście wszystko płácono, y innych wiele punktow, ktorych excessa sąd Kapturu Generálnego sądzić powinien, á Márszałkowscy ludzie pilnowáć y donosić o tym.

Podczás Elekcyi żaden Poseł postronny, áni Minister, áni Sekretarz nie może mieszkáć w Warszawie, ále ná odległym mieyscu od Warszawy. Audyencyą iednák mieć mogą w okopách przy obecności obudwoch Stánow, ktorym Prymas, á potym Márszałek kołá Rycerskiego odpowiedzieć powinien, po audyencyi záraz wyiecháć powinni do swoich Kwater. Przedtym Rzeczpospolita náznaczáłá Rezydentow Posłom dla przestrogi fakcyi, ále teraz nie obserwuią tego, y z tąd szyszye, y fakcye się dzieią.

Kandydat do Tronu nie powinien się w Warszawie znaydowáć dla zámieszánia wolney Elekcyi, chybá że niespodziewány Polak obrány będzie, iáko Michał y Jan. Xiążętá Pruscy lubo hołdownicy Rzeczypospolitey niemogą się znaydowáć ná Elekcyi, bo im nie pozwolono po śmierci Zygmuntá III.

Kwarcianne Woysko tákże po Zygmuncie III. pretendowáło mieć wolny głos, ále im odpowiedziáno, że iáko Słudzy Rzeczypospolitey nie mogą mieć; ále iáko Possessyonáci káždy przy swoim Woiewodztwie może mieć głos. Miástá tákże są excypowáne od wolnego głosá. Jáko záś Márszałká wolno obieráć Woiewodztwom przez Posłow delegowánych, lub też zupełnym Woiewodztwom przystąpiwszy do szopy, ták też y Krolá wolno obieráć przez delegowánych Posłow, ále dla Scyssyi y nie ukontentowánia sáme Woiewodztwá przystępuią do szopy viritim.

Prymas po záspiewánym *Veni Creator Spiritus* obieżdża zbliżone Woiewodztwá stoiące w szykách z swoiemi Woiewodámi y innemi Senatorámi, y pyta się kogo káżą nominowáć, á obiechawszy wszystkie Woiewodztwá ieżeli nie mász zgody ná iednego ták nákłánia do zgody iednostayney, po ułożoney zgodzie wychodzi ná

środek

środek okopow z Miniſtrámi oboygá Národow y pyta ſię w głos wyſoki po 3. rázy, czyli ieſt zgodá ná ułożonego Kandydatá, y ták zá wykrzeknieniem zgody nominuie, á Márſzałek W. K. promulguie Krolá obránego, á potym w Polu *Te DEUM laudamus* ſpiewáią y ogniá dawáią Woiewodztwá, iáko y z armat. Z okopow proſto do S. Janá iádą Stány ná drugie *Te DEUM laudamus.* Poki iednák zgody iednoſtayney nie máſz, potey nie może Prymas nominowáć. Po nominacyi Posłowie obránego Krolá przyſiąc powinni ná podáne ſobie *Pacta Conventa*, y iáko Krol obrány Pryncypał ich one poprzyſięże, ktore, ieżeli Cudzoziemiec, w Gránice Polſkie wieżdżáiąc poprzyſiąc powinien, iáko Krol Auguſt II. y teráznieyſzy Regnant ná Tárnowſkich gorách poprzyſięgli; ieżeli záś Polak, to ie powinien poprzyſiąc w Koſciele S. Janá.

PACTA CONVENTA zámykáią w ſobie Kondycye podáne Regnantowi do prowádzenia dobrego, y ſpráwiedliwego Rządu, y do obſerwowánia Práw, Swobod, y wolności Oyczyzny, według ktorych powinien ſię ſprawowáć. Te *Pacta Conventa* ná káżdym Seymie powinny bydź czytáne, ieżeliby záś ktorego punktu nie dotrzymał Krol, wolne mu od Stánow wypowiedzenie poſtuſzeńſtwá zá trzemá admonicyámi, ná co Krol przyſięga, że ieżeliby nie dotrzymał punktu ktorego, tedy powinien Rzeczpoſpolitą uwolnić od wierności, o czym konſtytucye uczą.

KORONACYA KROLA.

Mieciſław Xiąże Polſki pierwſzy Chrześciánin, po ufundowánych wielu Koſciołách y Biſkupſtwách, wysłał Lambertá Biſkupá Krákowſkiego do Rzymu proſząc o Koronę, ále iey nie otrzymał dla grubiáńſkich ieſzcze ná ow czás zwyczáiow w Polſzcze, y dla nie wypolerowáney Religii Rzymſkiey. Otto III. Ceſarz náwiedzáiąc grob S. Woyciechá w Gnieźnie Bolesławá Chrabrego á Syná Mieciſławá Koroną udárował y ukoronowáć kazał Gaudencyuſzowi Arcyb. Gniezn. o czym wyżey. Ryxa tę Koronę byłá wziełá, ále Henryk Ceſarz ią oddał, Krol Ludwik ią także był wywiozł do Węgier, ále od Zygmuntá oddána Władyſłáwowi Jagielonowi.

Tá Koroná y innych kilká, Sceptrá, Jabłká, y inne Skárby powinny bydź konſerwowáne w Zamku Krákowſkim pod kluczámi y pieczęciámi Podſkárbiego W. K. Kaſztelaná Krák. y Woiewodow Krák. Poznań. Wileń. Sendomier. Kaliſk. y Trockiego, áni ich wydawáć mogą, chybá zá konſenſem cáłey Rzeczypoſpolitey, o czym Konſt. 1576.

Przed koronacyą Krolow, naypierwey Wiázd ſolenny do Krákowá bywá obránego Krolá; ná trzeci dzień przed Koronacyą, Pogrzeb Krolá Anteceſſorá z zwykłym publicznym wprowádzenien Ciáłá od S. Floryaná przez Miáſto ná Zamek odpráwuie ſię, po rekwialnym Nabożeńſtwie ſkończonym, y przemowie żáłobney przez Biſkupá, Miniſtrowie Koronni Officia ſwoie rzucáią ná Katafalk, Márſzałkowie láſki łamią, Kanclerze pieczęci, Chorążowie Chorągwie, Huſſarze kopiie kruſzą &c. iáko zá Janá III. R. 1676. W Wigilią Koronacyi Krol w Aſſyſtencyi Duchowieńſtwá y Senatu idzie pieſzo w Proceſſyi ná Skáłkę z Zamku, błagáiąc Majeſtat Boſki zá zábicie S. Staniſławá od Anteceſſorá iego Bolesławá, zá ktorego exceſs Monárchowie Polſcy przez 215. lat nie byli koronowáni áż do Przemysławá koronowánego w Gnieźnie R. 1295. Koronacye Krolow przedtym w Gnieźnie ſię odpráwiáły, ále że to Miáſto przez Krzyżakow y Domowe kłotnie zruynowáne było: Władysław Lokietek przenioſł tę Ceremonią do Krákowá, o czym Konſt. 1564. 1632. 1648. &c. W dzień Koronacyi Krol przy Aſſyſtencyi Senatorow, Miniſtrow, Urzędnikow, y Márſzałkow Koronnych z láſkámi z Zamku do Koſciołá idzie, ktorego we drzwiách Koſcielnych dwoch Biſkupow przyimuią, y między ſobą prowádzą do Arcybiſkupá Gniezn. Krol przed nim ſtánąwſzy Senatorowie, ná Ołtarzu ſkłádáią Koronę, Berło, Jábłko, y Miecz, Potym Arcybiſkup modli ſię, y po Oracyi záſpiewáney, nápomina Krolá o Wiárę S. o Pobożność, y o cnoty Krolewſkie, potym ſpytáwſzy ſię Krolá, ieżeli Wiárę S. chce trzymáć, ieżeli chce bydź Protektorem Duchowieńſtwá, ieżeli chce bydź obſerwatorem Práw y wolności Polſkich, y obronicielem ich, po troiſtey odpowiedzi Krolá, CHCĘ. przyſięga Krol ná Ewangelii położywſzy Ręce, ná *Pacta Conventa.* Potym wypełniwſzy wſzyſtkie Ceremonie u Gwaniná opiſáne, Arcybiſkup go námáſzcza Oleiem S. Práwą Rękę áż do Łokciá, y plecy, á potym ubránego w kapę Koſcielną koronuie, y miecz w rękę oddáie, ktorym Krol ná 4. Części Swiátá zámách

 czy-

czyni, á potym koronowány ná Maieftacie przygotowánym záfiáda w frodku Choru, á po Kommunii S. odpráwioney, y po dáney benedykcyi od Arcybifkupá Márfzałek W. K. promulguie *VIVAT* KROL. Podfkárbi záś W. K. Numifmata rozdáie, y rzucáć każe między ludzi, Krol potym wraca ná Zamek y folennie traktuie Senat, y Rycerfki Stán &c. Ná záiutrz po Koronácyi Krol w Affyftencyi Senatorow piáftuiących infignia Krolewfkie iedzie ná koniu ná przygotowány mu Maieftat w Rynku Krákowfkim, y tám zfiádfzy z koniá y wfiádfzy ná Maieftacie, Klucze złote od Miáftá odbiera y w podárunku 1000. Czerwonych Złott. tám Magiftrat przyfięga Krolowi, y potym Krol bierze Koronę ná głowę, y Mieczem uderza w kilká ofob Mieyfkich plecy, ktorzy odtąd názywáią fię *AURATI EQUITES.* Po ceremonii wraca fię ná Zamek á Podfkárbi W. K. Pofpolftwu rzuca Numifmata.

Trzeciego dniá po Koronacyi Wotywa y Kazánie o S. Duchu w Kátedrze przy obecnofci Krolá y Stánow, potym Krol idzie do Senátorfkiey Izby z Senatorámi, gdzie záfiádzy Rycerfki Stán odchodzi do Pofelfkiey Izby, y ták Seym fię záczyna, á pierwey Elekcya Márfzałká, o czym niżey o Seymie Wálnym

Krol nie może bydź á przynaymniey nie powinien bydź koronowány, ieżeli w Scyffyi obrány, o czym Konft. 1550. y powinien bydź Kátolik Rzymfki.

Arcybifkup Gniezn. Krolá powinien koronowáć, iáko Konft. 1451.

Krol obrány á nie koronowány Wakanfow rozdáć nie może, áni uniwerfałow żadnych wydawáć, áni liftow żadnych pieczętowáć pieczęcią W. K. ále pokoiową włáfną pieczęcią, o czym Konft. 1632. 1649. o Porządku Elekcyi.

Po Koronacyi Krol powinien ftwierdzić wfzyftkie Práwá, ktorey konfirmacyi uniwerfał wydáć powinien z podpifem fwoim do Grodow.

ACTA INTERREGNI Krol koronowány powinien approbowáć, á potym denuncyácya powinna bydź wydána do Grodow Koronácyi odpráwioney z Kancellaryi Koronney z podpifem Kanclerzá W. K.

OSOBA KROLEWSKA.

KRol Polfki powinien bydź Kátolik Rzymfki *Rex Catholicus efto:* Pobożny, y fpráwiedliwy, o czym Konft. wiele 1369. 1496. 1669. &c.

Krol rozdáie wakanfe Swieckie, y Bifkupftwá w Polfzcze, ále według Práw rozdawáć powinien Wakanfe Swieckie Ziemiánom y Poffeffyonatom fwego Woiewodztwá, ofobliwie Senatorfkie Urzędy, Stároftwá Grodowe, Ziemfkie Urzędy, procz Krolewfzczyzn, y nie Grodowych Stároftw, ktorych wolną ma dyftrybutę nie Poffeffyonatom, ále záftużonym. Y te wakanfe w 6. Niedziel powinien rozdáć, iák poczęły wakowáć, álbo záraz ná początku Seymu, záftużonym y prawdziwey Szláchcie Polfkiey, á nie Cudzoziemcom, w Prufách záś prawdziwym Prufakom, o czym wiele Konftytucyi. Krolowie przedtym Mennicę w fwoiey dyfpozycyi mieli, iákoż Zygmunt I. Czerwone Złote y Tálery pod fwoim Imieniem bić kazał, ále Zygmunt III. ten profit y mennicę rezygnował Rzeczypofpolitey R. 1632. ná Seymie, ktory punkt záwfze w *Pacta Conventa* wchodzi, żeby fię Krolowie nie intereffowáli do mennice, á Podfkárbi W. K. ná káżdym Seymie ráchowáć fię powinien Rzeczypofpolitey z iey profitu, ále zániedbána dotąd mennicá. Krol niemoże fię żenić bez konfenfu cáłey Rzeczypofpolitey ná Seymie, áni fię Dziedzicem Korony może miánowáć, áni korrefpondowáć z poftronnemi o utrzymániu do woli fwoiey Sukceffora, áni Abdykacyi proponowáć Stánom, áni pieczeci Pokoiowey zázywáć może, tylko Koronney, áni podátkow może ftánowić tylko Seym, nie może więcey Gwardyi trzymáć nád 1200. y to z urodzonych Polakow y Litwy, y z Skárbu włáfnego ich fuftentowáć powinien. Sol powinien prowidowáć Woiewodztwom z Zup. Sądzić y dekretowáć nie może bez decyzyi Senatorow, ktorych fpráwiedliwym decyzyom powinien fwoię Sentencyą przydáć. Nie może ligi żadney, áni Pokoiu, áni Kolligacyi, áni Paktow ftánowić z poftronnemi Monárchámi bez Konfenfu Rzeczyp. áni Poffow expedyowáć bez Konfenfu przynaymniey rezyduiących przy boku Senatorow, dáwne záś Pacta po Koronacyi powinien odnowić. Woyfká nie może przyczynić, áni woyny wypowiedzieć bez Konfenfu Stánow, áni wici ná pofpolite rufzenie wydáć bez pozwolenia Seymu, honorow ták Nádwornych iáko y Koron. przyczynić nie może, werbunkow Cudzoziemfkim Officyerom pozwolić nie może, áni przypowiednich Liftow ná záciągi wydáć bez konfenfu Stánow, áni zá gránice Polfkie wyiecháć. Lifty, Pofelftwá y inne expedycye fámym Pol-

Polſkim iezykiem álbo łácińſkim expedyowáć powinien. Rády y ſecreta wſzyſtkie przy Kanclerzách y Senatorách rezyduiących decydowáć, y tłomáczá Polaká mieć powinien przyſięgłego Rotą Sekretárzow Koronnych.

Senatorow 16. Seym náznácza ná Rezydencyą do boku Krolewſkiego, ktorzy ſię z rád ſwoich ſpráwić powinni ná drugim Seymie, ktory co dwá Roki bydź powinien. Krol Szláchty łápáć áni więzić nie może, áni Dobr iego konfiſkowáć bez Konwikcyi. Może Woytoſtwá záſłużonym Zołnierzom rozdawáć, ále Urzędow *Incompatibiles* dáć iednemu nie może. Donacye y inſkrypcye ſobie ſłużące tylko ná Seymie windykowáć może, o interes záś włáſnych Dobr ſądzić ſię może w Trybunále lub w Grodzie z Szláchcicem. Dobrá konfiſkowáne powinien Szláchcie rozdawáć. Monopoliow, cłow, Kontrybucyi, Akcyz, áni żadnych podátkow ſtánowić może tylko Seym. Krol powinien gránic bronić ále ſumptem Rzeczypoſpolitey, o czym wſzyſtkim *Pacta Conventa* wolno czytáć, kto nie dowierza; wolno widzieć więcey w Traktacie 1717.

OSOBA KROLOWEY.

KRolowá nie może bydź koronowána tylko Kátoliczká Rzymſká, ták Alexandrá żoná Schizmatyczká nie byłá koronowána, iáko y Auguſtá II. dla odmiennych Wiár.

Krolową Arcybiſkup Gnieznień. koronowáć powinien, o ktorey koronacyą według Ceremoniarzá sám Krol powinien proſić Koronatorá, y w Krákowie powinna bydź koronowána. Przyſięgi żadney nie czyni, áni nie odbiera od nikogo. Miniſtrow ſwoich mieć powinna, Márſzałká, Kanclerzá, Podſkárbiego, Czeſniká, Kuchmiſtrzá, Stolniká, Podſtolego, o czym Kromer *de Republica.* Krol ná Expenſy Krolowey prowidowáć powinien, á po śmierci Krolá, Krolowá też powáge y expenſy mieć powinna z włáſnych ſobie zápisánych od Krolá Dobr zá konſenſem Seymu, bo ieżeli nie záſzedł konſens, powinna odpádáć od tych Dobr. Wnioſek Krolowey zoſtáie záwſze ná Stároſtách nie Grodowych od Rzeczypoſpolitey náznáczonych, z ktorych Prowent iey idzie dotąd, pokąd ſię Krolową Polſką intytułuie. Po śmierci záś iey wrácáią ſię Krolewſzczyzny do Rzeczypoſpolitey, áni Rzeczpoſpolitá ieſt obligowána wracáć Poság Sukceſſorom Krolowey, o czym wolno czytáć dáwne dyſpozycye dla Anny y Konſtancyi Zygmuntá III. żon, y innych poźnieyſzych. Krolowey należy podárunek z Zup Wielickich y Bocheńſkich 2000. Czerw. Złott.

Krolowá nie powinna ſię wdawáć w żadne dyſpozycye Kroleſtwá, áni tranſákcye, áni w żadne promocye do honorow, y nád 6. Dam włáſnego Národu trzymáć nie może.

POTOMSTWO KROLEWSKIE.

KRolewiczowie áni Krolewne dobr nábywáć nie mogą, áni kupnem, áni záſtáwem w Polſzcze, y owſzem áni po śmierci Rodzicow do żadnych ſukceſſyi dobr pozoſtáłych należeć nie mogą, chybá zá konſenſem Rzeczypoſpolitey, iáko Krolewicz Jakub po Krolu Janie III. y inni.

Rzeczpoſpolitá zá zgodą Stánow obmyſla záwſze ſpoſob prowidowánia lub Krolewſzczyznámi, lub ſummami ná Dobrách, Biſkupſtwámi, lub Opáctwámi Synow Krolewſkich. W tych záś Dobrách od Rzeczypoſpol. pozwolonych nie mogą bydź tylko Szlachtá Adminiſtratorámi, Tenutaryuſzámi &c. ktorzy w ſądách wſzelkich powinni odpowiadáć kiedy Interes Práwny záchodzi, o czym dyſpozycye nauczáią Synow Zygmuntá III. y Janá III. Po śmierci iednák lub promocyi poſtronney te Dobrá ſię wracáią do Rzeczypoſpolitey.

Ciż Krolewiczowie nie mogą ſukceſſyi pretendowáć do Tronu, y owſzem obránemu Krolowi, y koronowánemu powinni przyſiąc y Rzeczypoſpolitey ná wierność, y poſłuſzeńſtwo bez żadney zdrády.

DOBRA

DOBRA STOŁU KROLEWSKIEGO.

KRolowie przedtym z rożnych dánin od Poddáńftwá y Szláchty Intraty fwoie mieli, o czym Kromer. Że záś czáfem wiele Dobr konfifkowánych przybyło, y innych Miáft y Zámkow, ták náypierwey Kazimierz III. Alexander, Zygmunt Auguft poczęli fię kontentowáć udzieleniem tych Dobr od Rzeczypofpol. do dyfpozycyi ich. Zygmunt záś III. Roku 1590. ná Seymie fpecyfikowáć kazał intraty Stołu fwego, iáko to ; Zupy Wielickie, Bocheńfkie, Rufkie, Metálle frebrne Olkufkie, cłá Koronne, y Rufkie, Ekonomią Sendomirfką, Szamborfką z Oziminą, y Medenicą Malborgfką, Wielkorządy Krákowfkie, Rogozno, Tczow, Funczuł, Młyny Gdáńfkie, cło Płockie &c. Mennice záś Gdáńfkie, Elblągfkie, y Rygfkie uftąpił tenże Krol Rzeczypofpolitey. W Litwie záś Grodieńfką Ekonomią, Szafelfką, Brzefką z Kobrynem, y innemi, Mochilow, Ołykę z náleżytościámi y wfzelkie cłá dáwne. W Inflantách tákże Zamek Derpalfki, y inne Roku 1589. Więcey Ekonomii Krol przyczynić nie może, ále też áni tych záftáwić, przedáć, dárowáć, zápisáć choćby też y Kofciołom nie może bez konfenfu Rzeczypofpol. według poftánowienia Kazimierzá III. Alexandrá, y Zygmuntá Auguftá ná Seymie Roku 1562. y 1563. co wfzyftko potwierdził Zygmunt III. ná Seymie Roku 1607. y to pod przepádkiem, ktoby dał pieniędzy ná te dobrá. Dobrá dárowáne zápisáne y káducznym fpofobem ná Krolá fpádłe, Krol może dáć y rozdáć byle Szláchcicowi Polfkiemu. Dobrá Stołu Krolewfkiego mogą bydź zámienione dla przyległości zá inne, ále Rewizorowie z Seymu wyznáczeni powinni zmiárkowáć, żeby tá kommutacyá nie z dyminucyą ále aukcyą Prowentow byłá. Ná Ekonomie Krolewfkie nie godzi fię Przywileiow otrzymywáć w Kancellaryi, ná co Pieczętarze mieć wzgląd powinni, według Konstt. Roku 1590. Kto záś ma Práwo do Ekonomii, ná Seymie fię fądzić powinien Roku 1589. Ekonomie y Dobrá Stołu Krolewfkiego wolne fą przez Konftytucye od władzy Hetmánow, Stánowifk Woyfkowych, Prowiántow, Exakcyi wfzelkich, procz zwyczáynych podátkow, ktoby fię záś ważył, fądzony bydź ma ná fcięcie głowy, o czym Konstt. 1655., 1673. 1676. Ekonomii Duchowni trzymáć áni Záftáwem, áni Arendą mogą, áni adminiftrowáć, áni penfyi bráć, Konstt. 1633.

Dobrá Stołu Krolewfkiego Podfkárbi W. K. arendowáć z aukcyą nie dyminucyą Prowentow powinien, á kontrakty w Metrykę Koronną ingroffowáć. W Grodowych Stároftwách do Stołu Krolewfkiego náleżących, Stároftom 10. część Prowentow náznáczona Roku 1641. Jeżeliby záś Rzeczpofpolita Dobrá Krolewfkie záftawiłá w fummie znáczney, Intrata tych Dobr powinna bydź kompenfowána od Rzeczypofpolitey Krolowi iáko o Ekonomii Nowodworfkiey Roku 1654. y Szafelfkiey 1661.

Ekonomia Malborgfká od Hiberny wolna Roku 1674. Z Ekonomii kwartá powinna bydź płácona do Rawy, y wfzyftkich Dobr do Stołu Krolewfkiego náleżących. Konfenfa, Dożywociá, y Summy ná Dobrách tych, zá konfenfem Seymu ftwierdzone utrzymáć fię powinny. Wykupno záwfze wolne Dobr Krolewfkich záftáwnych, y ná uznánie pretenfyi Seym delegowáć powinien.

O DOBRACH KROLEWSKICH dla ZASŁUZONYCH.

KRol ma dyfpozycyą wolną rozdawánia Stároftw, y wfzelkich Krolewfzczyzn, ále tylko záftużonym w cnotách Rycerfkich, woiennych, y Szláchcie Polfkiey nie náleżącym do Krwi Krolewfkiey, áni Cudzoziemcom. Stároftwá Grodowe nie Dzieciom, ále Doyzrałym y záftużonym Poffeffyonatom tegoż Woiewodztwá powinien rozdawáć. Ofobliwie Stároftwá Grodowe y pográniczne ná Ukraine záftużeni Zołnierze mieć powinni, Roku 1589. Dwoch Stároftw Grodowych nie może nikt trzymáć oprocz Stároftwá Sieradzkiego z Piotrkowfkim ; Roku 1557. Zá Zygmuntá Auguftá Konst., y Tákże Kamienieckiego z Latyczewfkim Roku 1581.

Stáro-

Stároftowie Grodowi y Pográniczni powinni przyfięgáć Krolowi ná wierność, ták iáko y Zamki z Miáftámi bez Stároftow, á po śmierci Krolewfkiey przed fędziámi kapturowemi, po przyfiędze iecháć powinni do Grodu y wyflucháwfzy náznáczonych przez fiebie fędziow przyfięgi, powinni Grod otworzyć żeby Spráwiedliwość S. nie proznowáłá, o czym Konstt. 1648., 1668., 1674. Stároftowie teraz iednák przyfięgáią podczás wiázdu fwego, przed Pierwfzym Senatorem w tym Woiewodztwie znáyduiącym fię. Woiewodowie y Kafztelánowie Stároftw tegoż Woiewodztwá Grodowych nie mogą trzymáć procz Stárofty Krákow. ktory może bydź Káfztelánem Krákow. álbo Woiewodą, o czym Konstt. Roku 1576.

Stároftowie Pográniczni powinni mieízkáć przy Zamkách, pod utrátą Stároftw, ofobliwie Rufcy, Ukrainfcy, Podgorfcy, uwolnieni záś fą ieżeli flużą woyne, álbo fą ná ufłudze Oyczyzny, álbo podczás Elekcyi. Stároftwá nie Grodowe y wfzelkie Krolewfzczyzny może Krol rozdáć nie Poffeffyonatom, ále záflużonym, y podpadáć mogą Práwu Białogłowfkiemu, ále nie więcey nád dwá Stároftwá, Grodowe záś nie może żadne podpáść, Duchowni nie mogą bráć Krolewfzczyzn, Częftochowie iednák Rzeczpofpolitá pozwoliłá Kłobucko Roku 1658. y Stároftwo Brzeznickie, y inne z kondycyą wypłacánia Kwarty á to dla konferwacyi Fortecy. Krol Stároftwá y Krolewfzczyzny wfzelkie wakuiące w Miefiącách 4. Wrześniu, Páździerniku, Liftopadzie, y Grudniu, powinien rozdawáć fámym żołnierzom woyne flużącym zá záleceniem Hetmanow, Grodowe tákże ále Poffeffyonatom, o czym Konstt. Roku 1662.

Stároftowie obligowáni fą Dekretá Trybunálfkie do exekucyi przyprowádzáć w fwoim Powiecie, y Juryfdykcyi pod kárą fta grzywien, á drugi raz 200., ieżeli trzeci raz rekwirowáni nie exekwuią, tedy tracić powinni Stároftwá.

Stároftowie Grodowi procz Kwarty płacić powinni do fkárbu złotych 60. według Konstt. Roku 1649. Stároftá Krákow. obligowány mieć attendencyą, żeby záwfze Burgrabia Krákow. mieízkał w Zamku Krákowfkim z Garnizonem, ktory Garnizon Stároftá powinien zmocnić podczás Interregnum.

Stároftw wakuiących podczás Interregnum attendencyą Podfkárbi W. K. mieć powinien. Stároftowie pobliżfi do Kamieńcá Podolfkiego powinni prowianty prokurowáć y zwozić dla Garnizonu według Konstt. Roku 1593.

Woytoftwá Krolewfkich Dobr żołnierzom powinni bydź rozdawáne, ktorym wolno ie przedáć komu innemu zá konfenfem Dworu. Stároftwá Inflandfkie Alternatą powinni bydź rozdawáne Polakom y Litwie, ále Inflantowie byli potym przyięci do Alternaty. Intraty záś do fkárbow Koron., y Litt. alternatą powinny bydź wnofzone, ktorych iedna część fkárbowi Rzeczyp. druga ná obronę Prowincyi, trzecia Stárofcie mieyfcowemu należeć powinna, że záś tá Prowincya przez Szwedow wzięta teraz pod iarzmem Mofkiewfkim ięczy, więcey ná nic fię nie zda pisáć o támecznych Práwách.

Stároftwo Warfzawfkie y Warfzawá wolne od Hiberny według Konstt. Roku 1673. Stároftow obligacya ieft mieć attendencyą ná nie pozwolánie wywożenia żadnych kupieftw zá gránice pod utrátą cáłego towáru, ktorego 3. częfci Krolowi, á 4ta część Stárofcie należeć ma, czego mieć tákże powinny attendencyą y Miáftá Pográniczne według Konstt. Roku 1565., y 1566. Stároftow obligacya pilnowáć reparacyi Miáft według Konstt. Roku 1569. á oni fámi powinni Zamki reparowáć 1726.

LUSTRACYA Dobr Krolewfkich zá Zygmuntá Auguftá uchwalona ná Seymie Piotrkowfkim Roku 1562. y náznáczona co 5. lat, á to dla informacyi przyczynienia Kwarty Woyfku, ná tę Luftracyą deputuie Krol z rámienia fwego do káżdey Prowincyi iednego, Senat drugiego, á Pofelfká Izbá trzeciego, ktorzy powinni ná wierność przyfiąc, álbo w Rawie, gdzie ná ten czás Kwartá płacona byłá, álbo w bliżfzym Grodzie. Tych Luftratorow obligacya ieft wfzyftkie Krolewfzczyzny obiecháć y rzetelnie wylikwidowáć Intraty, inwentarze fpisáć y do Aktow Skárbu Koronnego oddáć, wfzędzie záś wygodę mieć powinni, affyftencya ich ieft opifana, befpieczeńftwo Ofob, *Criminis læſæ Majeſtatis*, y zá pracą Salarium od Podfkárbiego W. K. wypłácone mieć powinni. Jáko záś ná Seymie bywáią náznaczeni, ták y ná Seymie powinni fię fpráwić z pracy fwoiey, y zkomputowáwfzy podáć importancyą Kwarty do Skárbu należącey, o czym wiele Konftytucyi.

KWARTA Z DOBR KROLEWSKICH.

KWartá zá Zygmuntá Auguſtá Roku 1562. początek ſwoy wzięłá ná zapłátę záſtug Woyſku Koronnemu, broniącemu Oyczyznę od gránic, tym ſpoſobem urządzona, Luſtratorowie byli náznáczeni ták iáko wyżey, ktorzy zlikwidowáli Prowenta y wſzelkie Intraty, z tych trzecią część Krolowi, á czwartą część zwaną KWARTĘ do Skárbu ná Woyſko. Do tey Kwarty należą Celnicy, Mytnicy, Zupnicy, ktorą z záſtug płacić powinni według Konstt. Roku 1569. Tá Kwartá oddawána bydź ma Podſkárbiemu W. K. álbo Deputatom do Kwarty wyznáczonym przez Seym dwiemá z Senatu, y dwiemá z Stánu Rycerſkiego, ktorzy aſſyſtowáć powinni Podſkárbiemu W. K. powagá ich od Seymu do Seymu trwáć ma. Mieyſce w Zamku Rawſkim náznáczone, podczás záś powietrzá ná woli Krolewſkiey. Czás płacenia Kwarty y dyſtrybuty ná Swiątki kto nie zapłáci, trácić powinien Krolewſzczyznę lub Stároſtwo chybá da ſtuſzną exkuzę, według Konstt. Roku 1569. W Niebytności Podſkárbiego y Deputatá żadnego, może Szláchcic Poſſeſſyonat zeſłany bydź. Jeżeli umrze Podſkárbi, Deputaci doniożſzy Krolowi mogą kończyć interes Kwarty. Przez 3. Niedziele w Rawie mieſzkáć powinni, ná co Salarium Podſkárbiemu náznáczone złotych 1000. Senatorom po złotych 300. á innym po złotych 200. Stároſtá Rawſki tákże bierze złotych 200. bo y on ieſt obligowany aſſyſtowáć tey funkcyi, dla konſerwowánia Kwarty w Zamku Rawſkim.

Podſkárbi y Deputaci przyſiąc powinni, iáko według sámey woli Rzeczypoſpolitey dyſponowáć Kwartą będą y wiernie ſwoy urząd wypełnią. Też sámę przyſięgę y Stároſtá Rawſki wypełnić powinien iáko wiernie tę Kwartę konſerwowáć będzie dla Rzeczyp. Ktoby ſię záś ſprzeciwiał ziázdowi Deputatow do Rawy lub Stároſtá, lub kto inny, ſądzony bydź ma Kárą *Peculatûs.*

Podſkárbi W. K. nie może Kwartowych pieniędzy ná żadne intereſſá Rzeczyp. záżywáć tylko ná Woyſko, y ná káżdym Seymie powinien ſię rachowáć, Kwity pokazáć, wydáć tych, ktorzy nie wypłacili. Deputaci też powinni podobnež Regeſtra mieć z Podſkárbim. Podſkárbi wraz z Deputatámi podpiſuie Kwity z Kwarty, á Woyſku ná puł Roká powinni wypłacáć.

Tákaż też Kwartá y w Litwie, y tymże porządkiem poſtánowiona co y w Koronie z Dobr Krolewſkich, ktorą powinni Poſſeſſorowie wnoſić ná S. Jan do Wilná. Podczás Woyny Tureckiey dwoiſtá byłá Kwartá náznáczona, iedná ná Woyſko, á druga ná Artyleryą, według Konstt. Roku 1637., 1638., y 1641. Ktoby záś Kwartę zátrzymáwſzy Stároſtwo, lub Krolewſzczyznę komu inſzemu ſprzedał, lub uſtąpił, tedy Anteceſſor, nie Sukceſſor powinien zapłácić ią.

Senatorowie lub Poſłowie, ktorzy zátrzymáli Kwarty w ſwoich Krolewſzczyznách głoſu ná Seymie mieć nie mogą. Sprawy wynikáiące z Kwarty do rozeznánia Trybunału Radomſkiego náleżeć máią.

SENAT POLSKI.

RZeczpoſpolitá z Trzech Stánow ieſt uſtánowiona: z Krolewſkiego, Senatorſkiego, y Rycerſkiego. Więc po opisániu Krolewſkiego Stánu, y Rządu, przyſtępuię do Senatorſkiego.

Senatorow Polſkich powagá ieſt pierwſza po Krolu y dożywotnia. W Krzeſłách przy Krolu ſwoie decyzye dáie, dla tym wygodnieyſzey, y ſpokoynieyſzey deliberacyi y Rády dánia Oyczyznie.

Senat ieſt z dwoch Stánow złożony: z Duchownego Arcybiſkupow y Biſkupow, y z Swieckiego Woiewodow, y Kaſztelanow.

Duchowni náypierwſzy Rang y Mieyſce w Senácie trzymáią od dáwnych czáſow, przy ktorym ich Alexander Krol ſtwierdził ná Seymie Lubelſkim iáko wyżey w hiſtoryi namieniłem. Dla tego záś Rzeczpoſpolita Duchownych do Senatu y Prymu przyłączyłá. 1. dla Powagi więkſzey Religii y błogoſłáwieńſtwá w Rádách wſzelákich 2. dla utrzymánia paſſyonatow y ſwáwolnych Krolow. 3. dla prędſzey zgody ułożenia między záwziętemi Stánámi, ile że káżdy záwſze zwykł

ſłucháć

ſłucháć perſwazyi Biſkupow z Bogiem złączonych. 4. dla utrzymánia Wiáry S. y Práw Boſkich, przeciwko ktorym teraźnieyſze Sekty zwykły podburzáć y podniecáć paſſye ludzkie. A potym że wſzędzie po Páńſtwách cáłego Swiátá ten Stán ma we wſzyſtkich Rádách Prym.

Senat ieſt przydány Krolowi dla ſpráwiedliwſzych Sentymentow zá godnemi Rádámi y kocháiącemi Spráwiedliwość y Dobro Oyczyzny, ile że Krolowi ſamemu trudno ſię rządzić właſnym rozumem, iáko Stefan Krol przyznał Roku 1575., y 1576. A potym żeby byli ſtrożámi wolności w umyśle Krolow. Senatorowie nie mogą bydź kreowáni tylko z Stánu Szláchecłkiego według Konſtt. 1550. Senatorowie kiedy ſą kreowáni muſzą przyſięgáć Krolowi y Rzeczyp. przy Kanclerzu Koron. ná wierność, wierną Rádę, Sekretu dotrzymánie Krolowi y Rzeczyp. ná Aukcyą Rządu pięknego w Oyczyznie, ná donieſienie zdrády wſzelkiey, y ná iey ſprzeciwienie ſię, y zgubę, ná ſpráwiedliwą decyzyą w ſądách wſzelkich. Tę przyſięgę Duchowni y Swieccy Koronni y Litt. wypełnić powinni. Senatorowie Swieccy powinni bydź Poſſeſſyonáci káżdy w ſwoim Woiewodztwie, według Konſtt. 1613. Ze záś zá Zygmuntá Auguſtá przybyli do Senatu Litewſcy, Kijowſcy, Wołyńſcy, y Inflantcy, więc porządek ich tu opiſuię z wielu zebránych hiſtorykow.

ARCYBISKUPI y BISKUPI.

Arcybiſkupi }	Gnieznieńſki	❊	Przemyſlſki
	Lwowſki	❊	Zmudzki
Biſkupi	Krákowſki	❊	Chełmińſki
	Kujawſki	❊	Chełmſki
Alternata }	Wileńſki	❊	Kijowſki
	Poznáńſki	❊	Kamieniecki
	Płocki	❊	Inflantſki
Alternata }	Warmińſki	❊	Smolenſki
	Łucki	❊	

SWIECCY.

Kaſztelan	Krákowſki	❊	Lubelſki
Woiewodowie }	Krákowſki	❊	Połocki
Alternata }	Poznáńſki	❊	Bełſki
		❊	Nowogrodzki
	Wileńſki	❊	Płocki
	Sendomierſki	❊	Witebſki
Kaſztelan	Wileńſki	❊	Mazowiecki
Woiewodowie	Kaliſki	❊	Podlaſki
	Trocki	❊	Rawſki
	Sierádzki	❊	Brzeſciańſki
Kaſztelan	Trocki	❊	Chełmińſki
Woiewod.	Łęczycki	❊	Mſciſławſki
Stároſtá	Zmudzki	❊	Malborgſki
Woiewodowie	Brzeſki Kujawſki	❊	Bracławſki
	Kijowſki	❊	Pomorſki
	Inowrocławſki	❊	Minſki
	Ruſki	❊	Derpacki
	Wołyńſki	❊	Inflantſki álbo Wendeńſki
	Podolſki	❊	Parnawſki
	Smolenſki	❊	Czerniechowſki

KASZTELANOWIE KRZESŁOWI.

Poznáńſki	❊	Kaliſki
Sendomierſki	❊	Woynicki

Gniez-

Gnieznieńſki	Witebſki
Sieradzki	Czerſki
Łęczycki	Podlaſki
Zmudzki	Rawſki
Brzeſki Kujawſki	Brzeſciańſki
Kijowſki	Chełmińſki
Inowrocławſki	Mſciſławſki
Lwowſki	Elblągſki
Kamieniecki	Bracławſki
Wołyńſki	Gdańſki
Smoleńſki	Mińſki
Lubelſki	Derpacki
Połocki	Inflantſki álbo Wendeńſki
Bełſki	Parnawſki
Nowogrodzki	Czerniechowſki
Płocki	

KASZTELANOWIE MNIEYSI.

Sądecki	Brzezińſki
Miedzyrzycki	Kruſwicki
Wiſlicki	Oſwiecimſki
Biecki	Kamieńſki
Rogozińſki	Spicimirſki
Radomſki	Inowłodzki
Zawichowſki	Kowalſki
Lędzki	Santocki
Sremſki	Sochaczewſki
Zarnowſki	Warſzawſki
Małogoſki	Goſtyńſki
Wieluńſki	Wiſki
Przemyſlſki	Raciąſki
Chalicki	Sierpſki
Sanocki	Wyſzogrodzki
Chełmſki	Rypińſki
Dobrzyńſki	Zakrocimſki.
Połaniecki	Ciechanowſki
Przemęcki	Liwſki
Krzywińſki	Słonimſki
Czchoſki	Lubaczewſki
Nakielſki	Konarſki Sieradzki
Roſpirſki	Konarſki Łęczycki.
Biechoſki	Konarſki Kujawſki
Bydgoſki	

MINISTROWIE KORONNI.

Marſzałek W. K.	Marſzałek W. Litt.
Kanclerz W. K.	Kanclerz W. Litt.
Podkanclerzy W. K.	Podkanclerzy W. Litt.
Podſkárbi W. K.	Podſkárbi W. Litt.
Marſzałek Nad. K.	Marſzałek. Nad. Litt.

Alternaty między Senatorámi nie codziennie, ále co Seym ſię odmieniáią.

Krol Senatorſkie Urzędy rozdawáć powinien Szláchcie záſłużonym, ſławę kocháiącym, dozrałym w wieku, rozumie y doſkonáłości, iák Jagiełło dyſponował Roku

Roku 1443. y Kazimiez Syn iego Roku 1454. y Zygmunt Auguſt Roku 1550. nie Cudzoziemcom, áni bez záſlug, nie młodym, bo młode rozumy często przewracáć zwykły Rządy.

Seymy przedtym 16. Senatorow náznaczáły do rezydencyi przy Krolu, ále od Roku 1641. náznacza káżdy Seym 28. to ieſt Biſkupow 4., Woiewodow 8. Kaſztelanow większych 8. mnieyszych 8. Duchowni przez puł Roká, Swieccy zás tylko 3. mieſiące, Alternatą obligowáni ſą ſiedzieć pod kárą pieniężną Roku 1609. náznáczoną ná Swieckiego 2000. grzywien, á ná Duchownego 6000. grzywien, ktora kárá reaſſummowána Roku 1678. chybáby chorobá exkuzowáłá, álbo racya fundamentálna, y to trzebá przyſiąc ná prawdę ná Seymie. Do tey rezydencyi tylko w gránicách Polſkich y Litt. obligowáni ſą. Procz Senatorow y Stán Rycerſki ná rezydencyą do Krolá z káżdego Woiewodztwá iednego deputowáć powinien dla zupełnieyszych obrád ile woiennych. Wolno przytym y innym Senatorom przyieżdżáć, ktorzy też powágę máią do wſzelkich Rád, co y Rezydenci. Rezydencya tá zaczyna ſię od nowego Roku według Konſtt. Roku 1641. Ruſkim Biſkupom, y Senatorom Swieckim Rzeczpoſpolitá náznaczyłá penſyi po złotych 500. Przy tych Senatorach Krol Senatus-Conſilia konwokuie, ktorych reſultata Kanclerzowie konnotuią y ná Seymie przyszłym donoszą z podpiſem Rezydentow. Jeżeli zás co przeciwnego Práwom decydowáne ieſt przez nich, Stán Rycerſki inſtyguie o kárę według Konſtt. R. 1641. 1662. 1669. Ciż Senatorowie wolni ſą od impetycyi Práwnych w Trybunałách przed y po rezydencyi ná 6. Niedziel. Toż sámo ſię ma rozumieć y o wſzyſtkich Senatorach y Poſłách ná Seymie będących áż do Seymikow Relacyálnych. Toż sámo y o Poſłách do poſtronnych Monárchow, y o Kommiſſarzach áż po ſkończoney funkcyi. Tym wſzyſtkim żadne ſądy áni Kapturowe kondemnátami lub Dekretami ferowánymi ſzkodzić nie mogą, byle ná przyszłey ſprawie pokazáli Teſtimonium Senatorowie Márſzałká W. K., á Poſłowie Márſzałká Rycerſkiego według Konſtt. Roku 1678. Tymże wſzyſtkim beſpieczeńſtwo obwárowáno, ták iák Deputatom Trybunálſkim Roku 1667.

Senatorom zá gránice wyiecháć ſię nie godzi bez konſenſu Rzeczypoſpolitey Roku 1613. Senatorow Duchownych y Swieckich ná Seymikách ſwego Woiewodztwá obligacya bywáć Roku 1565. Senatorowie áni Stároſtowie nie powinni mieć żadnych Chorągwi Kwarciannych, dla przeszkody obrád publicznych, y innych racyi, ile gdzie przychodzi opisáć Woyſko, á sáme głowy woyſkowe nie mogą doſtátecznie obligacyi ná ſiebie opisáć według Konſtt. Roku 1591. Wolni ſą od Popiſow, ieżeli ná ten czás Seym ſię agituie. Ná nie przytomnych podczás Seymu Biſkupow ieſt kárá grzywien 40. ná Woiewodow y większych Kásztelánow 20. á ná niższych 10. grzywien.

O KARDYNAŁACH.

OYciec S. ma záwſze od początku Kościołá S. Kárdynáłow, o czym wyżey wolno czytáć pod Papieżámi, pod Páńſtwem Włoſkim.

Kárdynáłowie ſą pierwſi przed Biſkupámi co do Rządu Kościołá Uniwersálnego, bo weſpoł z Papieżem záſiádáią ná Rádách. Co zás do Juryſdykcyi Dyecezyi ſą pierwſi Biſkupi, bo y Papież ſam ieſt Biſkupem Rzymſkim, á do tego Papież dáie Tytuł Biſkupom *Venerabiles Fratres*, á Kárdynałom *Filii Chariſſimi*, y przedtym ná Synodách generálnych pierwſze mieyſce Biſkupi mieli iák Kárdynáli, o czym Łubieńſki *fol. 274.* Kárdynałow obligacya byłá przedtym w Rzymie mieszkáć, ále teraz ten honor w wielu Páńſtwách Biſkupi otrzymuią, iáko y teraz záſzczyca ſię Polſká Janem Lipſkim Kárdynałem y Biſkupem Krákowſkim wielkim przedtym Miniſtrem y Kanclerzem W. K. y wielą przed nim innymi o czym Nieſiecki. S. J.

W Polſzcze záwſze kontrowerſye bywáły w Senacie Biſkupow o mieyſce z Kárdynałámi, á oſobliwie Arcybiſkupow Gnieźn. Roku 1451., gdzie ná Seymie Piotrkowſkim Konſtytucya ſtánełá, żeby od tąd bez konſenſu Rzeczyp. nikt nie ważył ſię z Biſkupow konkurowáć o honor Kárdynalſki, o czym wolno czytáć obszerniey Herburtá *fol. 63.* y Januſzowſkiego *Lib. 2. part. 2. fol. 19.* ále trudno tego ma zábronić Rzeczpoſpolita Rzymowi y Monarchom rekomenduiącym zasłużonych do tey Eminencyi, tym bardżiey, kiedy to ieſt z honorem krwi ſzlacheckiey Narodu Polſkiego.

O ARCYBISKUPIE GNIEZNIENSKIM.

ARcybiſkupow Gnieznieńſkich powágá roku 965. iáko wyżey w Hiſtoryi zá Miećiſławá Xiążęćiá Polſkiego ufundowána, y nieuſtánnie pierwſza w Polſzcze.

Roku 1215. Podczás Concilium Lateráńſkiego Innocenty III. Papież przydał do tey powági Honor *Legati Nati* Henrykowi Kietliczowi Arcybiſkupowi Gnieznieńſk.

Roku záś 1416. Prymaſoſtwo przydáne Mikołáiowi Trąbie Arcybiſk-Gnieznień. ná Concilium Konſtáncyeńſkym, o czym Olſz. y Karn. *de Primatu Arch. Gneſnen.*

Roku 1515. Leo X. Papież ná Concilium Lateráńſkim Janowi Łaſkiemu Arcyb. Gnieznień. Poſłowi wielkiemu od Zygmuntá I. potwierdził też sámę powágę *Legati Nati* y Prymacyalną, ná co Bulla ieſt w Gnieznie.

Arcybiſkup Gniezn. iáko Legatus-Natus może wſzyſtkich Biſkupow Polſkich Dekreta apellacyálne relaxowáć, approbowáć, y káżdey Dyecezyi Sprawy ſądzić może, ále z appellacyą do Nuncyátury. Arcybiſkup Gnieznień. ieſt pierwſzym Xiążęciem Korony Polſkiey w Przywileiu Kazimierzá Wielkiego w Poznániu dánego mu Roku 1360. á od Zygmuntá Auguſtá approbowánego 12. Páździerniká roku 1560. o czym Olſz. Miał przedtym y tę Prerogatywę, że Elekcye Biſkupow Polſkich konfirmował, bo ná ow czás Kápituły ſobie godnych, ſtárych, y záſłużonych z między ſiebie obieráły Biſkupow, ktore im Kazimierz IV. y Zygmunt odebrał; o czym wyżey w Hiſtoryi.

Arcybiſkup Gniezn. koronuie Krolá y Krolową według Przywileiu Kazimierzá IV. Roku 1451. y Zygmuntá Auguſtá Roku 1550. o czym Łaſki *fol. 170.* ná co ma y Bullę Syxtusá. V. Papieżá. Jeżeli ná ten czás Arcybiſkup umrze, to Biſkup Kujawſki ma po nim pierwſzy moc koronowánia Kroleſtwá według Przywileiu Roku 1576 ták Karnkowſki koronował Stefaná, bo Uchańſki Arcybiſkup upárł ſię przy nominacyi Maxymiliana, ták y Tylicki Krolową Konſtancyą, bo Maciejowſki nie miał ieſzcze expedycyi na Arcybiſkupſtwo, ták y Dąbſki Krolá Auguſtá II. áni może Biſkup Krákow. lubo w ſwoim Koſciele pretendowáć koronowánia, bo decyzya Rzymſka záſzłá Roku 1675. Olſzowſkiemu nominowánemu dopiero Arcybiſkupowi Gniezn. ná koronacyą Krolá Janá III. kiedy mu Trzebicki był przeciwny, ieżeliby záś y Biſkupá Kujaw. nie było, tedy Biſkup Poznań. powinien bydź náypierwſzy iáko Wielkopolſki Biſkup, ále choć przy prezencyi Hozyuſzá Biſkupá Poznań., iednák teraźnieyſzego Regnantá koronował Lipſki Biſkup Krákow. teraznieyſzy Kárdynał. Arcybiſkup Gniznińſki káżdy z dáwnośći zázywá ſtroiu purpurowego nákſztáłt Kárdynalſkiego, iáko o tym ſwiadczy Ceremoniale po Włoſku opisáne przez Mareſkottego Nuncyuſza, á potym Kardynáła, ktore podał w Rzymie do ſekretaryi 10. Lipca Roku 1669. y toż ſamo ingroſſowáne w Archiwie Gnieznińſkim. Ma záwſze Kánoniká Gniezn. Krucyferá, ktory przed nim Krzyż ſrebrny noſi w Senacie y w pokoju krolewſkim podczás Audyencyi, y ná koniu przed káretą wiezie przed iádącym publicznie. Ma tákże ſwego Márſzałká záwſze Senatorá, ktory Márſzałkowſką Laſkę przed nim wraz przy Krucyferze nieſie, y ná koniu wiezie przed publicznie iádącym ná audyencyą do Krolá, y dopiero przed Krolem ią ſpuſzcza, ktorą w niebytnoſci Márſałkow, y przed Krolem nieść może y podczás Seymu. Ma y Kanclerzá y Referendarzá Nádwornych z Prałátow lub Kánonikow Gnieznieńſkich kreowánych, ná co im dáie ſwoie Patenta y máią ſwoie Officia. Biel *lib. 6.* Ná przyiázd Prymasá Krol Officyaliſtow poſyła ná doł do przyięcia go, á Márſzałek W. K. nád ſchodámi czeka, y Krol w pokoiu kilka krokow czyni do niego. O czym tenze ſam Ceremoniarz włoſki ſwiadczy.

Przemyſław II. Krol Polſki dał Przywiley Jakubowi Arcybiſkupowi Gnieznień. y Sukceſſorom iego Roku 1284. ná wolne bicie Monety; o czym Kromer *Lib. 8.* y Olſzowſki. Krol w liſtách ſwoich dáie mu Tytuł: *Reverendiſſimi in Chriſto Patris.* Po śmierci Krolá Prymas ma włádzą Seymom czáſu náznaczánia, prezyduie ná Elekcyi, nominuie Krolá, wici ná Poſpolite ruſzenie wydáć może w potrzebie, y intytułuie ſię *INTERREX* Kroleſtwá. W niebytności Krolá w Polſzcze Seym może konwokowáć w potrzebie Rzeczyp. iáko Karnkowſki zrobił w niebytności Zygmuntá III. o czym Pias. *fol. 140.*, y Łubieńſki *fol. 12.* Zá Zygmuntá I. w Litwie będącego Gamrat Prymas ná Seymie Piotrkowſkim prezydował, Senatus-Conſilia odpráwiał, y konſtytucye publikował. Tenże podczás choroby Krolewſkiey prezydował w Senácie. Ták y Wężyk prezydowáł, kiedy chorował Władyſław IV. Prymas powinien bydź ſtrożem Práw y Swobod Oyczyzny, ſtrofowáć Krolá przeciwnego Práwom, konwokowáć Stány, o czym Konstt. Roku 1609. Ták Maciey Łubieńſki

ſki Prymas Władyſławá IV. pierwey liſtem ſtrofował, potym y podczás Seymu w mowie ſwoiey, y ſkutecznie, bo go odwiodł od woyny Tureckiey przeciw woli Rzeczypoſpol. intentowáney. W przytomności Prymasá konfunduiący ieden drugiego Szláchcic 3. grzywny zápłácic powinien, á ránięcy 14. o czym Konstt. w Wiſlicy Roku 1368.

ARCHIKAPITUŁA GNIEZNIENSKA záſzczycona powágą Arcybiſkupá y Prymasá ſwego, Prym trzyma przed innemi w Polſzcze. Zámyka w ſobie sám wybor Szláchęckiey krwi Polſkiey, Prałátow 7. Proboſzczá, Dziekaná, Archidyakoná, Kantorá, Scholaſtyká, Kuſtoſzá, Kanclerzá, y Kánonikow Szláchty 18. Doktorow Theologii dwoch, ktorzy ſą záwſze káznodzieiámi w Kátedrze, Doktorow J. U. dwoch, Medicinæ iednego, procz Suffráganá, ktory nie może bydź nigdy Prałátem tylko Kánonikiem, y ma Votum ſwoie w Kápitule po Prałátach. Wſtępuiący do tey Kápituły przy Inſtallácyach ſwoich powinni z 4. Herbow ſię wywieść y reformacyámi probowáć, o czym niżey pod Kátedrámi. Obiera z między ſiebie tá Kápitułá corocznie z Szláchty do Trybunału Koronnego Prezydentá y Vice-Prezydentá, y nie maſz Práwá o tym, żeby koniecznie Prałát był Prezydentem, bo y teraźnieyſzy Miaſkowſki Kánonik Gniezn. ieſt Prezydentem, y wielu przed nim było. Tá Kápitułá oboſtrzyłá Dekreta ſwoie iuramentem, że żadnego pierwſzą wokacyą porzucáiącego przyiąć nie może, oſobliwie dimiſſos ex Soc. JESU. Záżywáć poczęłá Orderow dla dyſtynkcyi od innych Roku 1737. ná co ma Bullę Rzymſką od Klemensá XII. Papieżá. Order ten ma w ſobie Krzyż á w Krzyżu Orzeł, á w Orle S. Woyciech z iedney ſtrony, á z drugiey ſtrony lilie herb Kápitulny, ten Order noſzą ná łáńcuchu złotym. Przed 100. álbo więcey lát táż Kápitułá záżywáłá Orderow, ále przez woyny uſtáwiczne w Polſzcze zániedbáłá byłá, á przytym też konſens Rzymſki przez Szwedow záginył.

Arcybiſkup Gnieznień. procz Kápituły Kátedrálney ma w Archidyecezyi ſwoiey 12. Kollegiat procz Regulárnych, Archidyakonatow ma 7. Koſciołow wſzyſtkich Parochiálnych 863. procz Koſciołow Zákonnych, obſzerność Archidyecezyi ná ſzerz ma około 50. á ná wzdłuż 58. mil zámykáiąc w ſobie Woiewodztwá Kaliſkie, Sieradzkie, Łęczyck., Rawſkie, Kaſzubſką Ziemię, y Powiát Opoczyńſki Woiewodztwá Sendomirſkie.

Arcybiſkup Gnieznień. ma Suffráganow Biſkupow Krákowſkiego, Wrocławſkiego ná Sląſku, Kujáwſkiego, Wileńſkiego, Poznáńſkiego, Płockiego, Łuckiego, Zmudzkiego, Chełmińſkiego, Inflantſkiego, Smoleńſkiego, á przedtym Kamieńſkiego, y Lubuſkiego.

O ARCYBISKUPIE LWOWSKIM.

ROku 1361. Kazimierz Wielki Krol Polſki u Urbaná V. Papieżá wyrobił ná Ruś Metropolią, ktorą pierwey w Chaliczu lokował, ále Władyſław Jagieło przenioſł ią do Lwowá, o czym obſzerniey Skrobiſzewſki.

Arcybiſkup Lwowſki ma ſwoich Suffráganow Biſkupow Premyſlſkiego, Chełmſkiego, Kijowſkiego, y Kamienieckiego, od ktorych Appellacye do niego idą, ále od niego do Prymasá, álbo do Nuncyatury. Arcybiſkupowi Lwowſkiemu, iáko y Biſkupom Ruſkim wolno trzymáć Opáctwá y Beneficia, dla ſzczupley ich intraty. Arcybiſkup Lwowſki, y Biſkupi Ruſcy obligowáni ſą zieżdżáć ná Synody Prowincyálne Gnieznieńſkie, álbo Poſłow wyſłáć, y mieyſce máią w Senacie iáko wyżey.

KAPITUŁA LWOWSKA ma Herb Náyś. Pánnę ná Xiężycu rogátym ſtoiącą á pod Xiężycem Lew leży. Zámyka w ſobie Kánonikow wſzyſtkich z Prałátámi 16. y z między nich iednego obiera ná Trybunał Koron.

Arcybiſkup Lwowſki ma w Metropolii ſwoiey według Sulikowſkiego Arcybiſk. y Skrobiſzew. Dekanatow 7., á Koſciołow Párochiálnych 103.

O BISKUPIE KRAKOWSKIM.

METropolia Krákowſka rowno z Gnieznieńſką fundowána Roku 996. zá Mieciſławá, y ná ten czás dwoch Arcybiſkupow miáłá Polſká, ále po 7. Arcybiſkupách

pách Krákow. ośmy Lambert Zulá zániedbał po Palliusz do Rzymu posłáć Po nim też S. Stánisław przy swoiey S. pokorze nie pretendował tego honoru, y ták Metropolia odmieniona w powágę Biskupią. Iwo Biskup Krákow. będąc w Rzymie u Grzegorzá IX. Papieżá odebrał Palliusz chcąc przywrocić Arcybiskupią powágę, ále powracáiąc w drodze umárł. Kazimierz Łubieński miał tákże sobie przysłány Palliusz od Klemensá XI. Papieżá, ále iuż był umárł w Kielcách 12. Maiá Roku 1719. kiedy Palliusz w drodze był. Fulko iednák Biskup Krákowski wyrobił to u Stolicy Apostolskiey, że Krákowski iest pierwszym nád innych Biskupem Dług. *Tom. 1. Lib. 6.* Biskup Krakow. iest Xiążeciem Siewierskim, ktore Xięstwo kupił Oleśnicki od Xiążąt Sląskich dla Biskupow Krákow. y inkorporował do Polski. Przedtym iednák Bolesław Pudicus uprzywileiował był Biskupow Krákow. Xiążętámi się tytułowáć z kondycyą, żeby Krolá raz w Rok częstowáli, y przez Dobrá ich przeieżdżáiącemu rádzi byli, o czym Kromer. Biskupi Krákowscy iáko Xiążętá Siewierscy máią absolutny rząd w Xięstwie swoim, y przy delegowánych od Kápituły dwoch Kánonikách sádzą ná Trybunále Siewierskim sprawy tego Xięstwá bez appellacyi y máią w Xięstwie tym Urzędnikow Ziemskich, y Sędziow Ziemskich, y Grodzkich.

KAPITUŁA KRAKOWSKA złożona iest z Prałátow 7. gdzie pierwszym Prałátem iest Dziekan, Archidyakon, Proboszcz, Scholastyk, Kantor, Kustosz, y Kanclerz. Kánonikow Szláchty wywiedzionych z 4. Herbow stwierdzonych reformacyámi 24., Doktorow Theologii 2., Doktorow J. U. 2., Medicinæ iednego. Tá Kápitułá znácznym kosztem wyrobiłá sobie z Rzymu od Klemensá XII. Papieża Roku 1732. Bullę ná wolne noszenie y záżywánie Orderow Krzyżá złotego, w ktorym Orzeł biało smelcowány á w Orle S. Stánisław z złotá wyrobiony z iedney strony, á z drugiey strony 3. Korony Herb Kápitulny ná łáńcuchach złotych.

Biskup Krákowski zámyka w Dyecezyi swoiey Woiewodztwo Krákow. Sendomir. y Lubelskie, Kollegiat ma w Jurysdykcyi swoiey 17. Sendomirską, S. Floryaná ná Kleparzu, Wislicką, Kielecką, Szkalmirską, S. Michałá ná Zamku Krákow. Sądecką, Opátowską, S. Jerzego, Wszystkich SS., S. Anny w Krákowie, Tárnowską z Proboștwem Infułackim, Lubelską, Bobowską, Woynicką, Buską, Pilecką. Archidyakonatow liczy 6. z tych w Krákowskim według komputu Anni 1711. Kościołow liczy 372. w Sendomirskim 59., w Zawichowskim 167., w Sądeckim 208., w Lubelskim 127., w Pileckim 20., á wszystkich ogułem 976., á Załaszewski ich ráchuie wszystkich 1018. Opáctwá ma znáczne Tynieckie, Mogilskie, Szczyrzyckie, Jędrzejowskie, Sądeckie, Hebdowskie, Koprzywnickie, Sieciechowskie, y Probostwo Miechowskie. Biskup Krákow. iest tákże Kanclerzem Akádemii Krákowskiey, o ktorey niżey pod Kápitułámi.

O BISKUPIE KUJAWSKIM.

TO Biskupstwo erygowáne wraz z Metropolią Gnieznień., ále w Kruszwicy dopiero Władysław I. przeniosł ie do Wrocławká ufundowáwszy tám Miásto od swego Imienia názwáne *Vladislavia*, o czym Dług. *Tom. 1.* Biskup Kujawski y Pomorskim się pisze, bo Pomerania do iego Dyecezyi należy.

Biskup Kujawski w niebytności Prymasá, álbo po śmierci tytułuie się *INTERREX*, Seymy konwokuie, nominuie Krolá, y koronuie, y to wszystko robić powinien co Prymas, co mu przysądziłá Rzeczpospolitá ná zieździe Jędrzejowskim iáko pierwszemu Biskupowi Wielkopolskiey Prowincyi po Arcybiskupie Roku 1576. Olszowski twierdzi, że tá Konstytucya w komput Práw Koronnych nie weszłá, żeby náymniey powádze Przymacyálney nie ubliżyłá, iednák iuż praktykowáne to Práwo ná Dąbskim Biskupie Kujawskim.

KAPITUŁA KUJAWSKA ma Herb Náyś. Pánny piástuiącey P. JEZUSA pod nogámi iey Xiężyc y pole złote. Złożona iest z Prałátow 8. Proboszczá, Dziekaná, Archidyakoná, Scholastyká, Kantorá, Kustoszá, Archidyakoná Pomorsk., Kanclerzá y Kánonikow 18. z ktorych iednego corocznie ná Trybunał Koron. obiera.

Biskup Kujawski ma w swoiey Dyecezyi Woiewodztwá Brzeskie, Kujawskie, y Inowrocławskie, Pomeranią, Lemburgski, y Bytomski Powiát, y Gdańsk Miásto, ma Kollegiátę iednę w Kruszwicy, drugą w Wolborzu Dobrách swoich, Archidyákonatow

natow 3. Kujawski, Kruſzwicki, y Pomorski, Dekanatow 22., w ktorych Koſcio-łow wſzyſtkich ráchuie według Damalewiczá 292. procz Kláſztorow.

O BISKUPIE WILENSKIM.

TO Biſkupſtwo przez Władyſławá Jagiełá fundowáne y Kátedrá erygowána Roku 1387. y Rzeczpoſpolitá przy unii z Litwą náznaczyłá Biſkupowi Wileńſkiemu mieyſce w Senacie y Alternatę z Biſkupem Poznáńſkim, o czym Gwagnin, Decius *Lib. 3.* Kromer *Lib. 15.*

Biſkup Wileńſki piſze ſie Xiążęciem Iwanem, y ma ſwoię Juryſdykcyą obſzerną po cáłym Xieſtwie Litewſkim y w białey Ruſi áż do gránic Moſkiewſkich.

KAPITUŁA WILENSKA ma Herb 3. Korony, ták iáko Krákowſka, złożona ieſt z ſześciu Prałátow, Proboſzczá, Dzieianá, Archidyakoná, Kuſtoſzá, Scholaſtyká, Kantorá, y 12. Kánonikow, po ktorych máią Stallum Kanclerz Dyecezyi, y Archidyakon Biattoruſki; Ci wſzyſcy máią uſum Mantoletow, Rokiet, y Togámi Rzymſkiemi czerwonemi ſą przyſtroieni podczás Swiąt w Kátedrze. Koſciołow Dyecezya Wileńſka liczy 500.

O BISKUPIE POZNANSKIM.

TO Biſkupſtwo fundowáne wraz z Gnieznień. Metropolią zá Mieciſławá Roku 996. Biſkup Poznáńſki tytułuie ſię y Wárſzawſkim, bo Dyecezya Wárſzawſka do niego należy y pretenduie prymu po Biſkupie Kujawſkim do nominacyi y koronacyi Krolow przed Krákowſkim, ále mu ſię nie udáło podczás koronacyi teraźnieyſzego Regnantá, lubo on nominował iáko pierwſzy Biſkup po Kujawſkim w Wielkopolſkiey Prowincyi.

KAPITUŁA POZNANSKA ma Herb S. Piotrá z kluczámi złożona z Prałátow 10. Proboſzczá, Dziekaná, Archidyakoná, Kantorá, Kuſtoſzá, Scholaſtyká, Archidyakoná Sremſkiego, Pſzczewſkiego, y Warſzawſkiego, Kanclerzá Poznáń., y Kánonikow 24. przed ktoremi po Prałátach, ma mieyſce y ſtallum w Chorze Kawaler Maltańſki, y Kommendor Poznáńſki, obiera z między ſiebie Deputatá ná Trybunał Koron. Dyecezya Poznáńſka zámyka w ſobie Kollegiat 8. z ktorych Warſzawſka Prym trzyma, y pretenduiąca honoru Kátedrálnego z przyczyny rezyduiących Kroleſtwá w Warſzáwie, Archidyakonátow 4. á Koſciołow wſzyſtkich 590.

O BISKUPIE PŁOCKIM.

BIſkupſtwo Płockie zárowno z Gnieznień. Metropolią fundowáne Roku 966. od Mieciſławá, Biſkup intytułuie ſię Xiążęciem, bo cáły Pułtuſki Powiát należy do Juryſdykcyi iego, y ták ſądzi Szláchtę iák w Xieſtwie Siewierſkim Biſkup Krákowſki.

KAPITUŁA PŁOCKA ma Herb Nayś. Pánnę P. JEZUSA piáſtuiącą, złożona ieſt z Prałátow y Kánonikow 24., między ktoremi y Arcybiſkup Gnieznień. ieſt Kánonikiem Płockim z funduſzem Xieſtwá Łowickiego, o czym niżey pod Xieſtwem Łowickim. Proboſzcz záś tytułuie ſię Xiążęciem Sieluńſkim, w ktorym Xieſtwie ma Juryſdykcyą abſolutną. Dyecezya Płocka zámyka w ſobie Archidyakonátow 3., Dekanátow 16., á Koſciołow wſzyſtkich Parochialnych 311. Kápitułá Płocka corocznie deputuie iednego ná Trybunał Koronny.

O BISKUPIE WARMINSKIM.

PO ſzczęſliwie záwoiowánych Prusách od Monárchow Polſkich cáłe Pruſy oddáne były pod dyſpozycyą Papieżow dla tym gruntownieyſzego tám záſzczepienia Wiáry S.

Innocenty IV. Papież náypierwey poſłał do Toruniá Doktorow 4. w nauce, y Swiątobliwości wyprobowánych, á potym wyſłał Legatá ſwego Wilhelmá Biſkupá Mutyńſkiego (ktory potym był Alexandrem III. Papieżem) Ten Synod konwokował w Toruniu u Bernárdynow, y odpráwił przy obecnośći Arcybiſkupá Gniezn. y wielu Biſkupow Polſkich, Prałátow y Opátow. Ná tym Synodzie decyzya ſtánełá rozdzielenia Pruś ná 3. części, z ktorych 3. części w káżdey po dwie części wydzielone Krzyżakom ná obronę Prowincyi, á ná trzech częſciách od trzey części pozoſtáłych Biſkupſtwá 3. erygowáne: WARMINSKIE, SAMBIYSKIE, y POMEZANSKIE y przeztegoż Poſłá Biſkupi záraz byli kreowáni, y konſekrowáni. Abſolutny záś Rząd cáłych Pruſow zoſtáwiony do dyſpozycyi Stolicy Apoſtolſkiey. Biſkupſtwá Sambiyſkie y Pomezańſkie były fundowáne w Prusách Xiążęcych, álbo iák teraz zwáne w Brándeburgſkich, y te záwſze były w Teutoniczney Potencyi, iák záś doſtáły ſię pod Rząd Albertá Margrábi, ták te dwá Biſkupſtwá zátrácone, bo ná Xięſtwá Swieckie czyli Dobrá przemienione zá dyſpenſą Marciná Lutrá.

Biſkupſtwo záś Warmińſkie zoſtáło ſię w dyſpozycyi Monárchow Polſkich, po záwojowánych Krzyżakách, o czym niżey pod Prusámi, y dla tego dáwny y gruntowny Wiáry S. ſzczep tám ſię konſerwuie.

Biſkup Warmiń. w Warmii ieſt Xiążęciem Warmińſkim, on ſądzi Szláchtę cáłego Xięſtwá bez żádney Appellacyi, y wſzyſtkie Sprawy, y ták iáko Biskup Krákow. w Xięſtwie Siewierskim ma ſwoy Trybunał. Onże prezyduie záwſze w Senacie Pruſkim ná Generałách Pruſkich, y on podczás Interregnum konwokuie Pruſy przed Seymem Elekcyi. Obligowány ieſt bywáć ná Synodzie Prowincyálnym Gniezn.

KAPITUŁA WARMINSKA ma Przywiley od Zygmuntá I. Roku 1512. wolney Elekcyi Biſkupow, ále Krol 4. Kandydatow podáć powinien z Familii Pruſkiey, teraz iednák Krolowie tego nie ſłucháią, dla nie pozwolenia im ſzczęſliwſzey prerogatywy nád dáwnieyſze Kátedry w Polſzcze, y kogo zechcą kreuią Biſkupámi, byle ſię poſtárał o Indygenat Pruſki, iednák do tąd tá Kápituła nie przyimuie Biſkupá, pokiey pierwey Kánonikiem nie będzie. Tá Kápituła złożona ieſt z Prałátow y Kánonikow 16. y nie deputuie z między ſiebie ná Trybunał, bo wſzyſcy ſą przywiązáni do rezydencyi przy Kátedrze. Ma Herb Bramę żelázną y puł Krzyżá, á nád Herbem Mitrá Pápieſka, y nád Mitrą Krzyżyk. Co Mieſiąc dyſtrybuty między rezydentow dzielą, y tylko 60. dni wolnych w Roku máią do wyiázdu.

Biſkup Warmińſki Alternatą kreuie Kánonikow z Kápitułą á Oyciec S. konfirmuie.

Dobrá Biſkupie ná 3. Części rozdzielone, z ktorych trzecią część Kápitułá partycypuie, ále iák Biſkup ták Kápitułá náybogátſze y náypunktuálnieyſze Intraty w Polſzcze ma. Biſkup Warmińſki żadnego Arcybiſkupá Juryſdykcyi nie podlega, ále tylko Stolicy Apoſtolſkiey. Ma w Dyecezyi ſwoiey Koſciołow 90.

O BISKUPIE ŁUCKIM.

TO Biſkupſtwo według Kromerá fundowáne od Bolesławá Pudyká, á od Urbaná IV. Papieżá ſtwierdzona fundacya y Biſkup kreowány; Długoſz záś y inni twierdzą, że dopiero od Ludwiká Krolá Polſkiego y Węgierſkiego Roku 1375., á od Grzegorzá XI. Papieżá potwierdzone. Biſkup Łucki ma Alternatę z Biſkupem Warmińſkim.

KAPITUŁA ŁUCKA złożona ieſt z Proboſzczow Łuckiego y Brzeſkiego Litt. Dziekaná, Archidyakonow Łuckiego, y Brzeſkiego, Kantorá, Kuſtoſzá, Scholaſtyká Kanclerzá, y Kánonikow 6. z ktorych iednego wyſyła corocznie ná Trybunał Koronny. Herb ma S. Troycy. Dyecezya Łucka zámyka w ſobie Woiewodztwá Wołyńſkie, Podlaſkie, Bracławſkie, w Litwie Brzeſciańſkie, y wielka część Ruſi iego Juryſdykcyi podlega, ma przytym w ſobie Xięſtw mnieyſzych 12. Oſtrogſkie, Zaſławſkie, Zbaraſkie, Wiſniowieckie, Dubrowickie, Koreckie, Klewańſkie, Lubartowſkie, Ołyckie, Poryckie, Koſzyrſkie, Kodeńſkie, y ná 80. mil ſię rozciąga, ma dwá Proboſtwá Infułackie Ołyckie, y Kodeńſkie, Officyáłow 2. Dekanatow 13., Koſciołow wſzyſtkich 185. Náypierwey byłá tá Kápitułá w Włodzimierzu, z kąd pierwſi Biſkupi intytułowáli ſię Biſkupámi Włodzimirſkiemi, ále potym przenieſiona do Łucká.

O BISKU-

O BISKUPIE PRZEMYSLSKIM.

TO Biſkupſtwo od Ludwiká Królá fundowáne, á od Grzegorá X. Papieżá w Awenionie mieſzkáiącego erygowáne. Zámyka w ſwoiey Dyecezyi Dekanátow 9. á Kościołow wſzyſtkich według komputu Anni 1723. 158. procz Zákonnych.

KAPITUŁA PRZEMYSLSKA ma bydź złożona z Prałatow y Kánonikow 14. ma Herb S. Janá Chrzcićielá z baránkiem y Krzyżem, obiera Deputatá corocznie ná Trybunał Koronny.

O BISKUPIE ZMUDZKIM.

TO Biſkupſtwo od Władyſławá Jagiełá fundowáne pod Imieniem Mednickiego, z 12. Plebaniámi, y oraz przyłączonemi do Kánonikow Mednickich, Kromer *Lib. 18.* Miech. *Lib 4. cap. 46.* Pierwſzym Biſkupem był Niemiec. Jeden Biſkup od Urbaná VIII. Papieżá wymogł, że ieſt Biſkupem Kuroneńſkim, álbo Piltyńſkim, dla tego záś odmienił Imię Mednickiego, że ná cáłe Xięſtwo Zmudzkie rozciąga ſwoię Juryſdykcyą, Długoſz Roku 1416. Biel. *fol. 314.*

O BISKUPIE CHEŁMINSKIM.

TO Biſkupſtwo fundowáne wraz z Metropolią Gniezn., ále od Pogánow Pruſow było záwoiowáne, dopiero Konrad Xiążę Mazowiecki wſkrzeſił ie, erygował, y fundował, kreowáwſzy Chryſtyná Biſkupem Chełmińſkim. Krzyżacy oderwáli były to Biſkupſtwo od Prowincyi Gniezn. przyłączywſzy ie do Metropolii Rygſkiey, ále po przegrániey Krzyżackiey zá Kazimierzá IV. Jagielończyká przywrocone do Metropolii Gnieznień.

Biſkup Chełmińſki w Senacie Pruſkim ma pierwſze mieyſce po Warmińſkim, y intytułuie ſię oraz Pomezańſkim, zámyka w ſwoiey Dyecezyi Kościołow Fárnych 160.

KAPITUŁA CHEŁMINSKA złożona ieſt z Archidyakoná, Dziekaná Proboſzczá, Scholaſtyká, y 7. Kánonikow, y z tych ieden tym porządkiem iák w Stallach ſiedzą wyſyłány bywa ná Trybunał Koronny. Herb ma Krzyż proſty.

O BISKUPIE CHEŁMSKIM.

TO Biſkupſtwo według Bzowiuſzá Roku 1375. od Ludwiká Królá Polſkiego fundowáne, á od Grzegorzá XI. Papieżá Biſkup náznáczony, według innych záś ma bydź fundowáne od Boleſławá Pudyká Roku 1264. ná ten czás kiedy Jacwingow zbił ná głowę, á dla innych záchęcenia do Wiáry S. erygował to Biſkupſtwo przez Urbaná IV. Papieżá ſtwierdzone, záłożone pierwey w Włodzimierzu, á potym przenieſione do Kraſnoſtawu, gdzie dotąd ieſt iego Kátedrá, á Władyſław Jágieło opátrzył funduſzem to Biſkupſtwo według Nakielſkiego *fol. 399.* ktore iednák náyubożſze nád inne.

KAPITUŁA CHEŁMSKA záżywa w Herbie ſwoim 12. Rozeſłáńcow álbo Apoſtołow, złożona z 6. Prałátow, y 10. Kánonikow, z ktorych iednego wyſyła corocznie ná Trybunał. Dyecezya Chełmſka zámyka w ſobie Dekanátow 10., á Kościołow wſzyſtkich Parochiálnych 81.

O BISKUPIE KIJOWSKIM.

TO Biſkupſtwo według Kromerá *Lib. 20.* ma bydź fundowáne od Władyſławá Jagiełá Roku 1400. według záś innych oſobliwie Nakielsk. *fol. 247.* ma bydź fundowáne Roku 1321., ale dla odſzczepieńſtwá Wiáry Schizmatyckiey, ktora tám w Kijowie

iowie Prym ſwoy ma, tylko u Oycow Dominikánow z dawná wſzyſtkie Nabożeńſtwá y Ceremonie odpráwowáły ſię, dopiero nie dáwnemi czáſy wyſtáwiony Koſcioł Kátedrálny w Zytomierzu, gdzie Kápituła máiąca Herb S. Zofii obiera z między ſiebie Deputatá na Trybunał Koron. w Dyecezyi Kijowſkiey tylko 7. Koſciołow Fárnych Ritûs Latini.

O BISKUPIE KAMIENIECKIM.

TO Biſkupſtwo przenieſione było ze Lwowá do Kamieńcá, ná ten czás kiedy Arcybiſkupſtwo Chalickie do Lwowá, y wraz fundowáne z Łuckim y Przemyſkim Biſkupſtwem Roku 1375. według Krom. *Lib.* 14. y Skrobiſzew. Ma mieć w Dyecezyi ſwoiey Dekanátow 4. á Koſciołow Fárnych 40.

KAPITUŁA KAMIENIECKA záżywa Herbow SS. Piotrá y Páwłá, y corocznie obiera Deputatá ná Trybunał Koronny.

O BISKUPIE INFLANTSKIM.

W Inflantách przedtym bywáło Biſkupow wiele, iáko Arcybiskup Rygski, Biſkupſtwá Kurońskie, Oſſyliyskie, Derbskie; ále to wſzyſtko zátrácone było przez rewolucye Krzyżackie, Szwedzkie, Moſkiewſkie. Dopiero Stefán Bátory záwoiowáwſzy te Prowincyą y odebráwſzy Moſkwie erygował tám Biſkupſtwo Inflantſkie, álbo Wendeńſkie, zá konſenſem Syxtusá V. Papieżá około Roku 1583. Ale zá Zygmunta III. kiedy Szwedzi opánowáli Inflanty ná ten czás y od Biſkupſtwá oderwáne Prowentá, á zá Janá Kazimierzá przez Pacta Oliwſkie zátrácone, honor iednák utrzymuią Biſkupi nominowáni od Królá, y w Senacie máią mieyſce náznáczone przez Konſtytucyą Roku 1593. y 1598., y powinni ſię znaydowáć ná Synodzie Prowincyálnym Gnieźnieńſkim, bo Roku 1621. ná Synodzie Gembickiego to Biſkupſtwo przyłączone do Metropolii Gnieznień. Krzyſztof Szembek teraźnieyſzy Prymas ná Prowent tego Biſkupſtwá kupił wieś, Kátedrę zás ſwoię ma w Inflantách Polſkich, á Prałátow y Kánonikow pełna Polſká.

O BISKUPIE SMOLENSKIM.

TO Biſkupſtwo przez Zygmuntá III. erygowane Roku 1613., ále dopiero Władyſław IV. kreował pierwſzego Biſkupá Piotrá Parczewſkiego Roku 1638., przyłączone do Metropolii Gnieznień. y ná Synodzie Prowincyonálnym obligowány bydź, y ma Juryſdykcyą w częſci Woiewodztwá Smoleń. pozoſtáłego przy Polſzcze. Kápituła iego tymże Herbem ſzczyci ſię co y Wileńſka.

BISKUPSTWO KAMIENSKIE y LUBUSKIE były tákże fundowáne od Mieciſławá Roku 966. wraz z Metropolią Gnieźnień., y ci Biſkupi w Senacie mieyſce mieli według Kromerá, ále Kamieńſkie w Pomeranii będące, cáłe teraz ięczy pod iárzmem Sekty Heretyckiey Brandeburgſkim, tylko co w Powiecie Lubuſkim y Bytomſkim, á ráczey Lemburſkim y Bytomſkim ſięga Juryſdykcyą ſwoią Biſkup Kujawſki. Lubuſkie zás náypierwey oderwáne było od Polſki á przyłączone do Xiążąt Wrocławſkich, ktorych Potomkowie przedáli tę Prowincyą Janowi y Ottonowi Margrábiom Brándeburgſkim, od ktorych potym Potomkow zárażonych Sektą Heretycką Biſkupi z Kátedry ſwoiey wygnáni tułáć ſię muſieli w Polſzcze, gdzie wiele mieli fundowánych Dobr, oſobliwie w Sendomirſkim Opátow z wielą wſiámi, ktory potym Biſkupi Lubuſcy przedáli Krzyſtofowi Szydłowieckiemu Káſztelanowi Krákow. Roku 1520., z ktorego Domu przenioſł ſię w Dom Radziwiłow Opátow, á teraz w Xiążąt Sanguſzkow. O Biſkupách zás Lubuſkich iuż wcále ucichło, ktorzy mieli mieć według Skrobiſzew. od Grzegorzá XI. Papieżá dáną ſobie Juryſdykcyą ná Ruſi przed erygowánemi ieſzcze ná ten czás Biſkupſtwámi Ruſkiemi.

BISKUPSTWO WROCŁAWSKIE fundowáne tákże wraz z Metropolią Gnieznień. od Mieciſławá Roku 966. w Smogorzowie, z támtąd było przenieſione do Byczyny, á potym Kazimierz I. Krol Polſki przenioſł ie do Wrocławiá, y Biſku-

pi

pi Wrocławſcy mieli pierwſze mieyſce w Senacie Polſkim po Biſkupách Krákow., ále iák Xięſtwo Sląſkie odſtrychnęło ſię od Polſki, ták y Biſkupi poprzeſtáli bydź Senatorámi Polſkiemi, iednák záwſze náleżeli do Metropolii Gnieznień. y do tąd náleżeć powinni, iáko o tym ſwiádczy Synod Prowincyálny Gembickiego Roku 1621. y Wężyká Roku 1634. gdzie że nie przybył Xiąże Károl Ferdynand Adminiſtrator Biſkupſtwá z Kápitułą Wrocławſką, dał z ſiebie exkuzę przez liſt, że ná ten czás ná wygnániu był, á do tego ſám Oyciec S. przyznał w liſcie ſwoim, że to Biſkupſtwo należy do Prowincyi Gnieznień.

BISKUPSTWO POMEZANSKIE y SAMBIENSKIE odſtrychnione do Xięſtwá Pruſkiego Brandeburgſkiego, o ktorych wyżey pod Biſkupſtwem Warmińſkim.

BISKUPSTWA REWELSKIE, DERBSKIE y KURONSKIE były erygowáne w Inflantach pierwſze Roku 1236. wraz y z drugim, á Trzecie Roku 1263., ále y te wraz z Inflantámi zárażone Sektą Heretycką záginęły.

BISKUPSTWO WOŁOSKIE náypierwey miáło bydź według X Kwiátk. w Serecie Mieſcie Wołoſkim erygowáne, ále po zruynowanym Mieſcie Jan Dominikán Biſkup Sereteńſki koło Roku 1403. przeniosł tę Kátedrę do Bakowá, czyli Bachowá, miáło przedtym należeć do Metropolii Krákowſkiey, potym było przyłączone do Lwowſkiey, y Biſkupi támeczni mieli mieć mieyſce w Senacie po Biſkupie Inflantſkim, ná ten czás kiedy Woiewodowie Wołoſcy hołdowáli Krolom Polſkim. Teraz to Biſkupſtwo ięczy pod iárzmem Tureckim.

RELIGIA GRECKA ná Ruſi náypierwſzy ſwoy początek wzięłá od Włodzimierzá Xiążęciá Ruſkiego Roku 1000. w Kijowie, ktory tám Metropolią záłożył, Biſkupſtwá záś Greckie zwáne Władykoſtwá záłożył w Włodzimierzu, á drugie w Łucku, Arcybiſkupſtwo tákże Greckie w Połocku, á potym Metropolitowie Ruſcy erygowáli Władykoſtwá we Lwowie Roku 1540. w Przemyſlu, Roku 1271. Smoleńſkie Arcybiſkupſtwo Greckie iuż było Roku 1146. Chełmſkie Władykoſtwo ieſzcze od Włodzimierzá fundowáne, Pinſkie tákże Roku 1146. iuż było poznáne. Roku 1720. Lew Kiſzká Metropolitá Kijowſki z temi wſzyſtkiemi ná Synodzie miánym w Zamoſciu przy prezydencyi Grymaldego Nuncyuſzá Papieſkiego ziednoczył ſię z Koſciołem Rzymſkim, czyli iednák konſerwuią tę Unią, álbo nie? o ſumnieniu ich niechce ſądzić.

ARCYBISKUPSTWO ORMIANSKIE ieſt tákże we Lwowie fundowáne, ále bez Biſkupá żadnego y Roku 1630. ziednoczone z Koſciołem Rzymſkim, ma pod ſwoią Juryſdykcyą procz Kátedry ſwoiey Lwowſkiey, Koſciołow 16. ná Ruſi.

O KATEDRACH.

KAtedry generálnie wſzyſtkie Polſkie ſą fundowáne od Krolow, y innych Xiążąt, ták iáko Prelátury y Kánonie, ktore według Konſtytucyi oſobliwie Anni 1496. Sámi Szláchtá tylko trzymáć powinni wywiedzeni z 4. Herbow, á do tego te Herby powinni ſtwierdzić reformacyámi lub zápisámi, lub kontraktámi ſlubnemi Mátki y Bábek dwoch.

Z tych Kátedr sámi tylko Szláchtá máią mieyſce w Trybunale Koronn. Z Kápituły Gnieznień. záwſze ieſt obierány Prezydent Trybunału Koron. y Vice-Prezydent, z Kápituły Lwowſkiey ieden Deputat, z Krákowſkiey záś dwoch, á z innych po iednemu, iáko wyżey pod Biſkupámi, ktorzy máią mieyſce ſwoie w Trybunale Koron.

W tychże Kátedrách ſą uprzywileiowáne fundacye ſtwierdzone Konſtytucyámi ná Kánonikow Doktorow, Práwá Theologii, y Medycyny, ktorzy ták iáko Szláchtá do wſzyſtkich obwencyi należą, ále odſtrychnieni od funkcyi publicznych.

Kápituły dziedziczą Dobrámi Biſkupow ſwoich, á Biſkupi tylko dożywotnie ſię w nich rządzą, iednák nie mogą nic alienowáć áni rozdawáć Woytoſtw, áni nic odmienić bez konſenſu y approbacyi Kápituł.

Przedtym Kápituły z między ſiebie obieráły Biſkupow, ták iáko y Arcybiſkupow, ále Roku 1479. według Kromerá *Tom. 2. lib. 25.* kiedy Kápitułá Krákow. obráłá ſobie Brezyuſzá Biſkupem, Kazimierz IV. ná ten czás Krol w brew Elekcyi ich nominował Gruſzczyńſkiego Kánclerzá, y utrzymał go przez Potencyą, y odtąd wolá Krolewſka nominuie ná Biſkupſtwá. Po ſmierci Biſkupow Kápituły z między ſiebie obieráią Adminiſtratorow do Rządu Duchownego w Dyecezyi, á Pra aci

y Kánonicy w Rząd ſwoy klucze rozbieráią, y żeby był należyty Rząd w Dobrách pilnie ſię ſpráwić powinni, zá co im czwarta część prowentow idzie, á 3. częſci idą ná Sukceſſorá Arcybiſkupá lub Biſkupá. Ceremoniálne ieſzcze odpráwuią ſię Elekcye w Kápitułách, ále tych oſob, ktore Krol záleci.

Arcybiſkupi y Biſkupi przy wiezdzie ſwoim do Kátedry powinni przyſięgáć ná Statuta Kápituły Kátedry ſwoiey.

Kápitułá Gnieznieńſka Roku 1733., á Kápitułá Krákowſka prędzey bo Roku 1732. záczęły zażywáć Orderow, o czym wyżey pod Biſkupámi.

Kápitułá káżda powinna mieć ná Seym káżdy wyznáczonych dwoch rezydentow Prałátow lub Kánonikow do Biſkupá, ktorzy podczás zgromádzenia ſię Biſkupow powinni tákże Imieniem Kápituł mieć po Biſkupách mieyſce y rádzić około dobrá Dyecezyi, y Dobr oſobliwie kiedy Seym chce uchwalić podátki ná Duchowieńſtwo.

O KORTEZANACH.

ODtąd iák Krolowie odebráli wolne Kápitułom Elekcye, ták záwſze nominuią ná Biſkupſtwá według woli ſwoiey Subjecta. Procz Biſkupſtw rezerwowáli ſobie y inne Prelatury w Kápitułách y Kánonie dla dyſponowánia niemi według woli ſwoiey. Tákże w Stároſtwách wſzyſtkich y Krolewſzczyznách Beneficia do Kollacyi Krolewſkich należą. Ze záś tráfiáło ſię wiele rázy, że te Beneficia do Krolewſkiey Kollacyi należące bráli rezyduiący Polſcy Duchowni w Rzymie od Oycow Swiętych, dla tego przez Konſtytucye názwáni KORTEZANAMI. Przeciw tákim ná Seymách wiele Konſtytucyi ſtawáło, oſobliwie zá Jana Woyciechá Krolá Roku 1496. że ktokolwiek by ważył ſię otrzymáć beneficium w Rzymie do Krolewſkiey lub Szlácheckiey Kollacyi należące, ten nie tylko miał bydź prywowány ſubſtancyą dziedziczną y ruchomą, ále y dekretowány áreſztem Dobr Duchownych konfiskacyą, y wygnániem zá gránice, podobnież Konstt. Roku 1505, 1538., 1588., y 1641.

O ANNATACH.

ANnaty názywáią ſię od rocznych Biſkupſtw Intrat y Beneficyow. Te Annaty Pius V. Papież do Kámery Apoſtolſkiey płácić náznaczył ná Miſſyonarzow, ktorych Rzym zwykł rozeſłáć ná cały Swiát dla rozmnożenia Wiáry S. że záś Polſká ieſt záwſze murem Chrześciáńſtwá od Turkow, więc Krolowie y Rzeczpoſpolitá záwſze pretendowáli od Papieżow tych Annat ná Woyská przeciw Turkow. Roku 1543. Zygmunt I. ná Seymie promowował, á żeby Rzeczpoſp. wyſłálá Poſłow do Oycá S. o Annaty proſząc ná Woyská, toż sámo potwierdził Roku 1544. Tákże Roku 1567. Konſtytucya zá Zygmuntá Auguſtá ſtánełá, żeby Annat nie wywozić z Polſki, tákże zá Zygmuntá III. Roku 1607. podobnaż Konstt. ſtánełá, żeby Biſkupi Polſcy do Skárbu Koron., á Litewſcy do Litt. wypłacáli Annaty pod kárą dwoiſtey ſummy, ále z kondycyą że pierwey Krol miał wyrobić z Rzymu konſens ná to, ále że do tąd konſenſu nie máſz, Biſkupi záwſze muſzą płácić Rzymowi zá Sákrę wzámiáſt Annat, ták iáko y inſi Prałáci lub Kánonicy w Rzymſkiey kollacyi bierący Beneficia

O OPACTWACH.

KIedy Wiárá S. znácznie ſię rozmnażáć zaczęłá w Króleſtwie Polſkim, Monárchowie Polſcy ſłyſząc po innych Páńſtwách o Swiętych Ludziách, ktorzy porzuciwſzy Swiát ná Puſtelniczych umártwieniách założyli zbawienie Duſz ſwoich, y tym sámym przykłádem wielu zbawienia łáknących pociągneli zá ſobą, ktorych kompaſſyą zdięci Monárchowie Chrześciáńſcy Kláſztory y Fundacye rozprzeſtrzeniáli, y Monárchowie Polſcy do tegoż sámego myſli ſwoie pobożne zkierowáli, ufundowáwſzy wiele Kláſztorow z znácznemi Intratámi. Ná przełożonych tychże Kláſztorow Opátow lub Proboſzczow oſobne tákże y znáczne Intraty przyłączyli.

Ná

Ná te znáczne Intraty Opátow zápátrzywſzy ſię Zygmunt I. náypierwey poſtánowił z Stánámi Rzeczypoſp. żeby záwſze Opátámi lub Proboſzczámi Szláchtá Polſcy z Oycá y Mátki byli, á jeżeliby ſię w Kláſztorze nie ználazł Szláchcic, tedy nákazáno, żeby z inſzego Kláſztoru wziąść teyże reguły Profeſsá lub Swieckiego Xiędzá z kondycyą żeby uczynił Profeſſyą, byle z teyże Dyecezyi, y tegoż obráwſzy Krol go powinien był prezentowáć Loci Ordynaryuſzowi, o czym Konſtt. Roku 1530., ly 1539. Zá Zygmuntá Auguſtá záś Roku 1550. dołożono w Konſtytucyi, że Opáci máiący znáczne Intraty, ponieważ ich nie expenduią ná żadne publiczne Oyczyźnie uſługi, záczym obligowáni ſą trzymáć Szláchecką młodź y edukowáć ich koſztem ſwoim, ále dotąd tego nie máſz żadney exekucyi.

Po śmierci Opátow Biſkupi w ich Dyecezyách powinni zwierzchność mieć nád Kláſztorámi, á intratá Kláſztorowi iść ma, Konſtt. 1588. Teraz zwykli Biſkupi náznaczáć Adminiſtratorow Opáctw, ktorzy Intratę dochowáć powinni przyſzłemu Opátowi. Roku 1607. też sáme Konſtytucye reaſſumowáne o Elekcyách Opátow. Dwoch Opáctw iedná Oſobá trzymáć nie może Roku 1607. táż sáma Konſtytucya nákázuie, że Biſkup żaden nie może bydź Opátem. Ale dotąd iuż z wielą Biſkupámi dyſpenſowáłá Rzeczpoſp. ná Seymách, iáko Roku 1633. Zádzikowi Biſkupowi Chełmińſkiemu pozwolone Proboſtwo Miechowſkie, táż Konſtytucya pozwoliłá trzymáć Opáctwá Arcybiſkupom Lwowſkim, Przemyſlſkim, Zmudzkim, Chełmſkim, Kijowſkim, Kamienieckim, Inflantſkim Biſkupom. Ale inſi tákże wiele rázy dyſpenſowáni bywáią, bo y Arcybiſkupowie Gnieznień. iuż kilku trzymáią Opáctw, Tynickie &c.

Klerycy nie mogą bydź Koadjutorámi Opáctw Konſtt. Roku 1669. Ná Opátow, ktorzyby nie według Práw y Konſtytucyi obieráni byli ná Opáctwá, náznáczone ſą też sáme káry, ktore przeciw Kortezanom.

Ze záś wielkie kłotnie o te Opáctwá z Rzymem były, Roku 1736. Seym teráźnieyſzego Regnantá Auguſtá III. náznaczył do ułożenia Accordatum Tarłá Woiewodę Sendomirſkiego z Stolicą Apoſtolſką, ná ten czás z Paulucym de Merlini Nuncyuſzem, ktore tym ſpoſobem ułożone, żeby odtąd wolna Elekcya byłá Opátow y Przeorow bez dependencyi Dworu, ále tylko Mnichow, áni ſię Opáci lub Adminiſtratorowie Opáctw powinni mieſzáć w Juryſdykcyą Kláſztorną ták Duchowną iák prowentową, ále też do nich nie máią należeć Koſcioły y budynki tylko do Kláſztoru. Po śmierci Opátá Kláſztornego przy Mnichách Rząd á po śmierci Opátow Adminiſtr. przy wyznáczonym od Biſkupá Adminiſtratorze.

Komiſſarze náznaczeni do Opáctw, ták ze ſtrony Krolewſkiey iáko y Nuncyaturſkiey, ktorzy zebráwſzy Maſſę cáłą Intraty Opáckiey, y z tą ktorą przedtym uſtąpili Opáci Kláſztorom, z niey trzecią cześć náznaczyć powinni ná Kláſztornego Opátá, procz trzech Opáctw Jędrzejowſkiego, Węgrowieckiego y Sulejowſkiego, z ktorych Maſſy poſtánowioney powinna ſię zoſtáć połowá przy Opácie Kláſztornym, á połowá przy Adminiſtratorze. Liczbá Opáctw ieſzcze zupełnie nie umowiona, bo z tych 13. ktore było wyznáczono, nie ktore ſą bárdzo ſzczupłe do rozdziału.

O AKADEMII KRAKOWSKIEY.

KAzimierz Wielki Krol Polſki założywſzy Miáſto Kazimierz przy Krákowie záłożył był Fundament erygowánia támże Akádemii, ále że w krotce umárł, Wnuczká iego Jadwiga Władyſławá Jagielloná żoná námowiłá Męża do zákończenia intencyi Dziádá ſwego dla poloru Młodzi Szláchecikiey, y po śmierci ſwoiey legowáłá ná tę fundacyą wielkie kleynoty y ſkárby uczyniwſzy Protektorámi námienioney fundacyi Piotrá Wyſzá Biſkupá, y Janá Tęczyńſkiego Káſztelaná Krák. Władyſław Jagiełło potym zádoſyć czyniąc woli y intencyi żony ſwoiey fundował Akádemią y Przywileiámi ſtwierdził zprowádziwſzy z Paryżá, y Prági Doktorow y Magiſtrow. Mieyſce nie ná Kazimierzu ále w sámym Krákowie, ná tym mieyſcu, gdzie przedtym Zydowſki Rynek był, á teraz S. Anny. Nadał Akádemii znáczne fundacye nie tylko z Czyńſzow, ále y w Kollegiácie S. Floryáná wſzyſtkie Beneficia, Proboſtwo im potym przyłączył S. Floryaná Zygmunt III.

Po założoney Akademii Wyſz Biſkup Krákow. dla tym większego záſzczytu ich, pierwſzą Lekcyą Jurydyczną dyktował.

Tenże

Tenże Władysław Jagieło, y Syn iego Kazimierz wiele iey Przywileiow nádáli, bo Doktorow 20. lát Theologią dyktuiących do Szlácheckich Prerogatyw, honorow wszelkich, y kupowánia Dobr Dziedzicznych przykupili. Ale y Zygmunt I. Dzieciom tych Professorow y Doktorow żeniatych też sáme Szlácheckie Prerogatywy nádał, o czym są przywileie u Załasz. *Lib. 1. Tit. 21.* Przytym Studentom bespieczeństwo obmyslone y Przywileie nádáne. Rektorowi dána moc sądzenia Studentow, o excessa iednák nie kryminálne, áni Klerykow. Też sáme Przywileie stwierdzone od Zygmuntá Augustá Roku 1562. y od Zygmuntá III. Roku 1613.

Władysław IV. Jezuitom pretenduiącym uczyć Szkoł w Krákowie przykazał, áby nie uczyli, nie rozrywáiąc Akademii powági, nie tylko w Krákowie, ále y po Przedmieściách, y wszystkie Przywileie im stwierdził Roku 1633. , y 1635.

Michał Krol toż sámo stwierdził Roku 1669. Krol Jan III. tákże potwierdził wszystkie Akademii Práwá, y Dobrá ich uwolnił od wszelkich podátkow Roku 1676. Synody Prowincyálne wszystkie dyspozycye Akádemii approbowáły. Urban V. Papież konfirmował tę fundacyą przez Bullę, á Bonifacyusz Papież dał Bullę y ná Theologią.

Akademiá Krákowska ma 3. Collegia. Collegium Większe, w ktorym Theologii Doktorowie, y Professorowie mieszkáią y uczą. Collegium Mnieysze, w ktorym Doktorowie Filozofii y Professorowie. Collegium Jurydyczne ná Grodzkiey ulicy, gdzie oboygá Práwá Doktorowie mieszkáią, y Professorowie iák Swieckie ták Duchowne Práwá dyktuiący. Doktorowie záś Medicinæ w swoich Domách mieszkáią, ále Lekcye dyktowáć powinni w większym Collegium w Lectorium Galeni.

Ma przytym Akademiá 7. Burs fundacyálnych dla Młodzi ubogiey Szláchty; Ma y Szkoły pomnieysze od Infimy áż do Filozofii. Do Jurysdykcyi ich należą y Szkoły Parofiálne, ktorych iest 14.

Od Akádemii Krákowskie dependuią y insze Akademie Polskie; iáko w Poznániu, Nowym Mieście, Widawie, w Biały Xiążąt Radziwiłow, w Chełmży, we Lwowie, y innych około 40.

Zamoyska Akademia nie dependuie od Krákowskiey, bo ma swego Rektorá, Doktorow, Professorow, y rownemi szczyci się Przywileiámi.

O SENACIE SWIECKIM.

KAsztelan Krákowski ma Prym w Senacie po Biskupách, lubo przedtym Woiewodá nim się zászczycał, ták iák insi Woiewodowie przed Kásztelanámi. Kroniki się nie zgadzáią zá co; Kromer pisze, że Skarbimirzá Woiewodę Krákow. wydáno, iákoby pychą wzdęty począł był myśleć o rebellii przeciw Bolesławowi Krzywoustemu, zá co złápány, oslepiony, z Senatu wyrzucony, y ná pámiątkę Kásztelanowi prym dány. Gwagnin záś pisze, że Bolesław Krzywousty zdrádzony od Chaliczánow, kiedy w máłey kwocie obtoczonym się widząc przez Woyská nieprzyiacielskie przebił przez Szyki Woiewodá Krákow. uciekł od niego, y zá to mu Bolesław posłał ná wzgárdę skorkę záiączą, powroz y kądziel, Woiewodá z apprehensyi obiesił się, y odtąd Prym dány Kásztellánowi.

Kásztelan Krákowski nád Prym w Senacie, y Intratę znáczną z inkorporowánym sobie Stárostwem Nowotargskim nie ma żadney Jurysdykcyi, y obligacyi; o czym Kromer.

O WOIEWODACH.

WOiewodowie podczás pospolitego ruszenia powinni bydź Wodzámi Woiewodztw swoich; podczás Pokoiu záś prezydowáć ná Seymách, ná Elekcye Ziemskie uniwersały wydawáć, taxy postánawiáć, łokcie y miáry wyznaczáć, Zydow sądzić y ich protekcyą mieć. Powinni mieć swoich Podwoiewodzych, y niemi kreowáć Szláchtę, Possessyonatow, ktorzy powinni przysięgáć według Konstytucyi Roku 1631.

Podwoiewodzowie nie mogą bydź wraz Grodzkiemi Officyalistámi według teyże Konstytucyi. Mogą sądzić Zydow ná mieyscu Woiewody, ále z wolną Appellacyą

cyą w więkſzych Sprawách, áni ſię Zydzi mogą ſądzić w inſzych ſądách, tylko w Woiewodzkich, albo Podwoiewodzkich według Konstt. Roku 1633., 1661., 1667., y 1678. Wołyńſcy záś Zydzi w ſądách Stároſcieńſkich z wolną Appellacyą zá Dworem.
Woiewodowie lub Podwoiewodzowie powinni taxy ná wſzelkie hándle ſtánowić Roku 1493. Łokcie y miáry ná zbożá poſtánawiáć według Konstt. Roku 1493., 1505., 1507., 1510., y 1523. Ná niedbałych Woiewodow kárá 100. grzywien według Konstt. 1538. ná nie poſłuſznych kupcow 14. grzywien. Taxę ná trunki poſtánawiáć, garce, kwarty, kwaterki wydzieláć powinni, Konst. 1543.
Roku 1633. czás náznaczyłá Konſtytucya Woiewodom lub Podwoiewodzym, żeby wraz z Stároſtámi Grodzkiemi lub ich Officyaliſtámi przy obecnośći Magiſtratow Mieyſkich w Ratuſzu dwá rázy w rok ziechawſzy ſię poſtánawiáli taxy, miáry, garce, łokcie &c. to ieſt w Poniedziałek Srodopoſtny, y w Poniedziałek pierwſzy po S. Fránciſzku.
Woiewodowie wſzyſcy ſą kreowáni od Krolá. Woiewodztwo záś Połockie iedno, przez Elekcyą idzie od Szláchty Woiewodztwá támtego. Między Woiewodámi ma mieyſce Káſztelan Wileńſki, Trocki, y Stároſtá Zmudzki.

O KASZTELANACH
WIĘKSZYCH y MNIEYSZYCH.

KAſztelánowie Senátorowie máią mieyſce w Senacie po Woiewodách. Káſztelánowie záś Mnieyſi zwáni Drążkowi dla tego, że zá Krzeſłámi máią mieyſcá ſwoie do wſpieránia ſię, iednák kiedy wakuią Senátorſkie Krzeſłá ciż Káſztelánowie záſiádáią ie dla nápełnienia więkſzey powági Senatu.
Káſztelánowie Więkſi, czyli Mnieyſi, podczás Poſpolitego ruſzenia powinni bydź Wodzámi Choragwiow Powiátowych, z dependencyą od Woiewody, o czym Herburt y Konstt. Roku 1510., 1520., 1523., 1532. gdzie y kárá ieſt ná nich, ieżeliby dyſcypliny nie záchowáli podczás przechodow przez wſie lub Miáſtá.
Stániſław Łubieńſki Biſkup Płocki w życiách Biſkupow Płockich piſze, że Stefan VII. Biſkup Płocki uważáiąc ná ow czás Krolow abſolutny Rząd nád Szláchtą, ile zá Bolesławá Smiáłego tyrannizuiącego Szláchtę uiął ſię o to, y ſpoſob podał Krolowi przy pomocy Stánu Rycerſkiego, że zá iego rádą poſtánowieni Káſztelánowie, ktorzy podczás Expedycyi woienney mieli Kommendy nád ſwoiemi Powiátámi, y z Krolem wraz Rády miewáli iákoby ſtroże wolnośći.

O MARSZAŁKACH WIELKICH
KORONNYCH, LITEWSKICH y NADWORNYCH.

MArſzałek Wielki Koronny ma pierwſze mieyſce po Senatorách, á po nim Litewſki iáko Władyſław IV. náznaczył przez Konstt. Roku 1647.
Márſzałkow Krol kreuie z ktoregokolwiek Woiewodztwá, byle nie Cudzoziemcow, Polakow w Polſzcze á Litwę Litwie.
Márſzałek nie może inſzego honoru weſpoł mieć ile Senátorſkiego, áni Buławy, bo dáwnym zwyczáiom zábiegły Konſtytucye Roku 1695., y 1669.
Powinność Márſzałkow ieſt bydź Magiſtrámi Ceremonii wſzelkich Dworſkich, porządek ſtánowić ná Dworze Krolewſkim, Dworzánow Krolewſkich wpiſywáć w Regeſtr, kárác y wygluzowáć winnych, zgołá wſzyſtkim dyſponowáć ná Dworze Krolewſkim y nád Officyaliſtámi Dworſkiemi mieć zwierzchność; o czym Herburt zá Alexandrá Krolá, Komendánt tákże Gwardyi Krolewſkiey pod iego zwierzchność podpáda według Konstt. 1646.
Obligacya Márſzałkow, Poſłow Cudzoziemſkich iáko y od Woiewodztw przyimowáć, y im honor czynić y do audyencyi Krolá przypuſzczáć, tákże Senatorow, y wſzyſtkich pretenduiących audyencyi.
Márſzałkowie powinni taxy ſtánowić ná wſzelkie hándle tám, gdzie Krol mieſzka, ieżeli záś w Obozie, to ſię powinni znośić z Hetmánem.

Márſzałkow obligacya przed Krolem z laſką iść, y ná Seymie tłum, y cháłáſy uſkromić. Głoſy ná Seymách y ná wſzelkich obrádách y audyencyách ták Senatorom iáko y Poſłom rozdawáć, o czym Pias. *fol. 64.*

W niebytności Márſzałká W. K. Nádworny te obligacye czynić powinien.

W niebytności Nádwornego Litewſcy, w tych niebytności Pieczętarze lub Podſkárbiowie; ták podczás Poſelſtwá moiego od Trybunału Koronnego Roku 1730. do Krolá Auguſtá II. Lipſki Podkanclerzy Koronny ná ten czás á teraźnieyſzy Kárdynał trzymał laſkę przed Krolem y od Tronu odpowiádał. Márſzałkow obligacya excessa wſzelkie w tym Mieſcie, gdzie Krol rezyduie, ſądzić y kàráć. Podczás Interregnum Sądom Kapturowym prezydowáć, iáko wyżey o Kapturach. Márſzałkowie podczás Elekcyi y Seymu Goſpody wyznaczáć powinni, byle nie były Dwory Szláchecкie. Kiedy záś Krol w Litwie ieſt, do Márſzałkow Litt. te wſzyſtkie obligacye należą. Przyſięgę Márſzałkow wolno widzieć w Statucie. W Xieſtwie Litt. ſą procz Márſzałkow Litt. Márſzałkowie Powiátowi z Powiátu káżdego 4. Kandydatow obieráią, á Krol iednego z nich kreuie.

O KANCLERZACH y PODKANCLERZYCH.

KAnclerzowie Wielcy po Márſzałkach máią mieyſce w Senacie, ciż sámi powinni bydź Polacy urodzeni Szláchtá godni y záſłużeni, o czym Konstt. Roku 1459. Kanclerz y Podkanclerzy powinni bydź Alternatą ieden Swiecki drugi Duchowny według Konstt. Roku 1507. y 1707. Ják Kanclerz W. K. ták y Podkanclerzy rowną prerogatywę máią Roku 1504. Przy Kanclerzách ieſt wielka pieczęć, á przy Podkanclerzych Mnieyſza. W niebytności Kanclerzá Podkanclerzy, może ſądzić Sądy Aſſeſſorſkie. Kanclerzem nie może bydź Arcybiſkup żaden, áni Krákowſki, Kujaw., Poznáń., Płocki y Warmiński Biſkupi. Z Radzieiowſkim y Załuſkim *pro ultima vice* Rzeczp. dyſpenſowáłá Roku 1703. áni Swiecki tákże Kanclerz, áni Podkanclerzy może bydź Káſztelanem, álbo Hetmanem według Konſtytucyi Roku 1669. Z Podkanclerſtwá ná Kanclerſtwo aſcens praktykowány, z pieczęci záś aſcens Duchownych powinien bydź ná Prymaſoſtwo, álbo ná inne więkſze Biſkupſtwá; ták Alexander poſtánowił Kanclerz y Podkanclerzy Litewſcy ſą tylko sámi Swieccy.

Obligacya Kanclerzow lub ná ich mieyſcu Podkanclerzych ieſt, Reſponſa Krolewſkie w mowie publiczney od Tronu wyrażáć, w Senacie proponowáć Senatus-Conſulta, Decyzye Krolewſkie, Seymowe obrády y Dekreta drukowáć kazáć y publikowáć, ná Sądách aſſeſſorſkich prezydowáć w wſzelákich Spráwách zá Dworem appellacyálnych decydowáć, Liſty, y wſzelkie tranſakcye Rzeczypoſpolitey pieczęcią Koronną pieczętowáć, á Litewſkie Litt. Inflantſkie záś Koronną wraz y Litewſką. Dekreta y Przywileie wſzelkie do Aktow powinni ingroſſowáć, dla czego káżdy Pieczętarz powinien mieć Piſarzá, lub Sekretarzá Przyſięźnego lub Regentá, żeby konnotował wſzelkie tranſakcye wychodzące pod pieczęcią Koronną, ták Konstt. Roku 1538.

Kanclerze nie mogą ná ieden Wakans dwoch Przywileiow wydawáć pod więkſzą y mnieyſzą pieczęcią ták Konstt. 1717. Kanclerze powinni Konſtytucye Seymow doſzłych ná Seymiki relacyálne rozſełáć Roku 1661.

Koronni w koronnych tranſakcyach, Litewſcy w Litewſkich Pieczętarze powinni ſię iednákowo ſpráwiáć. Pieczętarze w niebytnoſci Márſzałkow laſkę przed Krolem nieść máią. Káplicá y Kápellani Krolewſcy do Juryſdykcyi Duchownego Pieczętarzá należą. Przyſięgę Pieczętarzow y inne powinnoſci wolno obaczyć w Statucie.

O PODSKARBICH.

POdſkárbiowie máią mieyſce po Podkanclerzych y nie mogą żadnego Urzędu Senatorſkiego mieć, áni buławy żadney Konstt. 1565., 1669.

Podſkarbiowie iedni ſą Wielcy, drudzy Nádworni; według Herburtá.

Obli-

Obligacye Podſkárbiego W. K. ſą : Korony, y Inſignia Krolewſkie mieć pod ſwoią ſtrążą, Diplomata Koronne, y inne Tranſakcye z Monarchiámi poſtronnemi. Roku 1576. przydáłá Rzeczpoſpolitá więkſzą ſtráż, żeby nie tylko pod kluczem Podſkárbiego, ále y Káſztelaná, y Woiewodow Krákow. Poznáń. Wileń., Send., Kaliſk., Trock. káżdego pod ſwoim kluczem były konſerwowáne ſkárby, żeby Korony nie wydáne były, áż zá konſenſem Stánow, w niebytności záś z nich ktorego klucz ná ręce kolegi przyſłáć powinien. Nowo kreowánemu Podſkárbiemu powinny bydź oddáne te ſkárby Koronne pod Regeſtrem od 4. deputowánych Kommiſarzow dwoch z wielkiey, y dwoch z máłey Polſki, ktore ná 3. Regeſtra powinni ſpiſáć według Konstt. 1563., 1585.

Do Podſkárbiego należy dyſpozycya Mennicy, poſtánowienie y kreowánie Superintendentow, Piſarzow &c. ná cłách y komorách, Prowenta Koronne wſzyſtkie, kwity z Percept on wydawáć powinien, Adminiſtracye Stároſtw, y Krolewſzczyzn, po śmierci Poſſeſſorow do niego należą, pokąd dyſpozycya Dworu nie záydzie, Inwentarzow po Stároſtwách y Krolewſzczyznách ſpiſánie, ktore nowemu Stároſcie powinien oddáć, ták Konstt. Roku 1607., Kontrakty wſzelkie w dobrách należących do Skárbu Koronnego podpiſáć powinien.

Też sáme powinnoſci ſą Podſkárbiego Litewſk. w Litwie.

Podſkárbiowie powinni mieć przyſiężnych Piſarzow ſobie, żeby mogli Imieniem Pryncypałow wſzelkie tranſakcye czynić dla prędſzey expedycyi.

Ná Komiſſyách Podſkárbi ſię powinien znaydowáć dla wyſłuchánia exakcyi kontrybucyi wraz z Komiſſarzámi, y dla kwitowánia Exaktorow, álbo ná ſwoie mieyſce Officyaliſtę przyſłáć.

Podſkárbi káżdy podczás káżdego Seymu powinien ſię likwidowáć z Percept, y Expens, przed deputowánemi od Stánow, pod kárą utráty Podſkárbſtwá według Konstt. 1562., 1661., 1685., y przydáno, żeby piątego dniá po záczętym Seymie 6. Niedzielnym ráchował ſię z Kwarty. Krol áni Senat nie może ſię mieſzáć w dyſpozycyą ſkárbu bez konſenſu Seymu 1649., 1662.

Roku 1736. dyſpozycya inſza ſtánełá ná Seymie y łátwieyſza podána drogá Podſkárbiemu do otrzymánia kwitow ná Seymie, bo tylko Superintendentom náznáczono ráchowáć ſię z wſzelkich percept, y przyſiąc ná Komiſſyi, á Podſkárbiemu tylko Zwierchność dána, y zá to penſya mu náznáczona złott. 120000. á Superintendentom po 4000.

Podſkárbi powinien po śmierci Krolewſkiey dyſponowáć Ekonomiámi, y Intratámi Krolewſkiemi, y bez konſenſu Stánow może expendowáć ná potrzeby Rzeczyp. co mu Krol nowy ma przyiąć, ták Konstt. 1587.

Podſkárbi powinien dáć ſumpt záwſze ná drukowánie Konſtytucyi według Konstt. Roku 1661.

Podſkárbi Nádworny należy do Prowentow sámych Krolewſkich, y záwſze. Dworu powinien pilnowáć, żeby importowánemi Prowentámi od Podſkárbiego W. K. ſzafował według woli Krolewſkiey. W niebytnoſci Podſkárbiego Wielkiego może odbieráć wſzelkie Prowenta do Skárbu Krolewſkiego y kwitowáć. Przyſięgi obudwoch Podſkárbich wolno widzieć w Statucie. Podſkárbi Ziem Pruſkich ieſt oſobny, ktorego Krolowi wolno kreowáć, ále nie ráchuie ſię Podſkárbiemu W. K. tylko Stánom Pruſkim.

O HETMANACH.

HEtmáni lubo ták wielkim Honorem ſie záſzczycáią, nie máią iednák mieyſcá w Senácie, ále ten honor zwyczaynie bierą záſłużeni w Rádzie y ná woynie Senátorowie, á ieżeli nie Senátorowie, to ktorego kreuie Krol, iemu záraz y Senátorſką godność dáie. Hetmánow ma 2. Polſká, Koronnego, y Polnego, ták iák y Litwá, Koronni Koronnym woyſkiem rządzą y władną, á Litewſcy Litt. Inflantſkim záś Woyſkom Hetmáni Koronni wraz z Litewſkiemu ná ten czás, kiedy Inflanty należáły do Polſki, náznaczáli Wodzow lub Komendantow, podczás záś expedycyi połowá Woyſká Inflantſkiego pod władzą Koronnych bywáłá, połowá pod władzą Litt. Hetmánow, Herburt *fol. 589*.

Przedtym tylko doczeſni bywáli Hetmáni y obieráni do okazyi woienney. Zygmunt I. Janowi Tárnowſkiemu oddał Buławę dożywotnią, á Władyſław Jagieło w Lit-

w Litwie Mikołáiowi Radziwiłowi, Stárow. *Lib. 8. Instt.* Roku 1669. tentowáno żeby 3. letny tylko byli Hetmáni, ále bez ſtutku, tylko poſtánowiono, żeby odtąd Hetmáni nie mogli bydź Miniſtrámi Koron. tylko Woiewodámi lub Káſztelanámi, Roku záś 1730. odmieniona ieſt dáwna dyſpozycya, tylko podczás Seymow rozdawánia buław, w wolną dyſpozycyą Krolewſką choć nie podczás Seymu, lubo záś zwyczayny ſtopien Hetmáná Polnego ná buławę wielką, dependuie to iednák od woli Krola.

Hetmánow obligacye ſą: mieć generálną komendę po Krolu, Woyſko ſzykowáć, mieyſce náznaczáć do okazyi y potkánia ſię, do Márſzu ordynánſe wydawáć, mieć oſtrożność od zdrády nieprzyiacielſkiey, ſiły nieprzyiacielſkie dobrze zważyć, bydź Przywodzcą do bátálii, byle nie odwodnym. Hetmáni z Márſzałkiem W. K. kiedy Krol przytomny w obozie ná wſzelkie handle, leguminy &c. taxy ſtánowić powinni. Hetmáni cokolwiek z Artykułow woiennych uſtánowią, wſzyſtko to Rzeczpoſpolitá ſtwierdzić ma, bo im dána moc Roku 1620.

Hetmáni Sąd Woyſkowy mieć powinni, ná ktory zápraſzáią Rotmiſtrzow, Pułkownikow oboygá Autoramentow, ále y sámi mogą ſądzić wſzelkie exceſſa woyſkowe gárdłem y infamią według Konstt. Roku 1601. Krzywdę máiący Woyſkowi mogą ſię ſądzić lub w Hetmáńſkim ſądzie, lub ná Trybunále Radom. Pozwy záś należy dáć Zołnierzowi ná ſtánowiſku iego, ieżeli nie ma Dobr, y relacya zezná ná bydź powinna w Grodzie bliżſzym ſtánowiſká.

Hetmáni procz Sądow ordynaryinych powinni 3. rázy ſądy mieć dla ukrzywdzonych. 1. kiedy ſię Woyſko ſciągnie do kupy, 2. przed kołem generálnym, 3. podczás dyſtrybuty Hyberny po tygodniu powinny ſię te Sądy ſądzić według Konstt. Roku 1676., y przydáno, że dezertorowie od Woyſká, y od okazyi ná Seymie powinni bydź ſądzeni. Dekreta Hetmáńſkie ták iáko Seymowe powinni Stároſtowie exekwowáć. Od Sądow Hetmáńſkich ſtroná ukrzywdzona może appellowáć do Trybunału. Hetmáni mogą gárdłem káráć poddáwáiących Fortece zá pokazániem ſię zdrády Komendantá. Káráć powinni żołnierzy ſzkodę czyniących w dobrách, kiedy przechodzą dwoiákim wroceniem ſzkody Roku 1613., á Roku 1649. kárá gárdłowa náznáczona. Hetmáni ná S. Marcin aſſygnacye ſtánowiſk woyſku powinni rozdawáć w Krolewſzczyznách, byle bez żadney ſzkody uczynienia dobrom. Jurament Hetmánow y Artykuły woienne wolno widzieć w Statucie, ták iáko y dyſcypliny woyſkowe w Seymie Konfeder. Roku 1717. Są piękne Práwá, ále bez obſerwy y Exekucyi.

O HYBERNACH, ktore płácą Dobrá Duchowne, y Dobrá Krolewſkie z włok, ták iáko y Zydzi ná woyſko, wolno obaczyć w Konstt. 1717. iák wielka importata y iáki podział iey między woyſko iáko y inſzych podátkow.

ROTMISTRZE powinni bydź Szláchtá y Poſſeſſyonáci, y przytomnemi záwſze u Chorągwi pod kárą 2000. grzywien według Konstt. 1591. y 1613., y chybá zá konſenſem Hetmánow abſentowáć ſię mogą, o czym wſzyſtkim Konstt. reaſſumowáne Roku 1717. Hetmáni nie powinni ná Seymy z liczną aſſyſtencyą Woyſká przyieżdżáć według Konstt. Roku 1591.

O PISARZU POLNYM.

PIſarz Polny powinien bydź záwſze przytomnym w Woyſku ábo ſubſtytut iego przyſiężny, ieżeli záś rozdzielone Woyſko, to Piſarz przy iedney, á Subſtytut przy drugiey Partyi Woyſká bydź powinien, według Konstt. 1621. y 1628. gdzie obligacya iego ſpiſowáć co Mieſiąc pieſze Woyſko. Roku záś 1654. reaſſumowána Konstt. obliguie Piſarzá Polnego, żeby co 3. Mieſiące Woyſko luſtrował y w Regeſtr wpiſował, á ten Regeſtr ſwoią ręką podpisáwſzy, podał go Podſkárbiemu W. K. á potym Márſzałkowi Seymowemu pod kárą utráty Urzędu, áni Podſkárbi powinien płácić Woyſku bez tego Regeſtru.

W Xięſtwie Litt. Piſarz Polny Litt. powinien co Mieſiąc pieſze Woyſko, á co 3. Mieſiące konne luſtrowáć y ſpiſowáć, Regeſtr záś Hetmánowi Litt. ieden, drugi Podſkárbiemu Litt. oddáć, pod tąż kárą iáko Koronny. Przyſięgę Piſarzá y Subſtytutá wolno w Statucie widzieć.

O GE-

O GENERALE ARTYLERYI.

GEnerałowie Artyleryi ſą poſtánowieni zá Włádyſławá IV. Roku 1637., to ieſt ieden Koronny, drugi Litt. Powinni bydź Szláchtá Poſſeſſyonaci, przyſięgáć według Statutu, gdzie im y to dołożone, że wſzelki Prowent z Stároſtw wyznáczony, czyli z kądinąd, powinni ná ſam munderunek y potrzebę wſzelką Artyleryi obrácáć. Dependencyą máią od Hetmánow ſwego Národu, y z konſenſem Hetmáńſkim powinni Prowenta ná Armaty, y inną Artyleryą ták z kwarty náznáczone, iáko y z Stároſtw expendowáć y Ekonomią woienną oporządzáć, á ná Seymie ráchowáć ſię Stánom z percepty y expenſy, o czym Konſtytucye 1637., 1638., 1653., 1655.

Pierwſzy Generał Artyleryi był Páweł Grodzicki, ktoremu záraz przez Prymasá Káſztelaná Krák. y Márſzałká Poſelſkiego był ſpisany Regeſtr y Inwentarz Artyleryi, ktory co Seym káżdy Generał powinien do podpiſu podawáć, y ráchowáć ſię z percept y expens, ták Konſtt. Roku 1638. Armaty wſzelkie nieprzyiacielowi zábráne powinny należeć do Rzeczyp. Roku 1662.

Generał Artyleryi powinien záwſze w Woyſku przytomnym pod utrátą Urzędu ná Seymie. Temuż náznáczona penſya złott. 3000. Roku 1638.

Toż sámo o Generale Artyleryi W. X. L. poſtánowione Roku 1677.

O SEKRETARZU KORONNYM.

SEkretarze Więkſi ſą dway, Koronny y Litt. obádwá Duchowni, y powinni bydź przypuſzczeni do wſzelkich obrád, y Sekretow wraz z Pieczętarzámi y máią pierwſzy ſtopień ná wyżſze honory náznáczony Roku 1504. Od Krolá ſą kreowáni, Szláchtá, ktorych Jurament wolno widzieć w Statucie.

O REFERENDARZACH KORONNYCH.

REferendárzow Koronnych dwoch ieſt, Duchowny y Swiecki ták iáko y w Litwie. Referendarzow obligacya donoſić wſzelkie Sprawy Krolowi, Supliki, y Reſponſa od Krolá Pacyentom, powinni bydź Szláchtá y przyſiężni, o czym Konſtt. 1538. Powinni záwſze bydź przy boku Krolewſkim Roku 1717. Máią moc w Senacie zdánie ſwoie powiedzieć Roku 1569. toż sámo y ná Sądách relacyálnych po Senátorách máiąc wolny głos. Roku 1569.

Dekreta Seymowe podpiſowáć powinni Roku 1641., Jurament ich wolno widzieć w Statucie. Regeſtra Spraw Seymowych y wſzelkich Appellacyálnych do nich należą, y z nich przywoływáć każą Sprawy, według porządku Roku 1641.

O PISARZU WIELKIM KORONNYM y LITEWSKIM.

PIſarze Wielki Koronny y Litewſki ſą záwſze Duchowni, ták iáko y Polni Swieccy. Piſarzow Duchownych obligacye dáwne były mieć ſtáránie o Ekonomiách Krolewſkich; co że z czáſem odmienione ieſt, więc terázniey ſzy NN. Regnant przydał obligacyą Piſarzowi W. Koronnemu, áby był Sekretarzem Gabinetowym. Mieyſce Piſarzow Koronnych nie ieſt opisáne Prawem, ták iáko y innych Officyaliſtow Koronnych, iednák ich tu kłádę iáko Duchownych, po Duchownych Referendarzách.

Po Piſarzach Wielkich Koronnych idą y inſi Officyaliſtowie Koronni y Litt. ktorych żadne Práwá áni Konſtytucye do Obligacyi żadnych nie neceſſytuią, tylko honor ſwoy y dyſtynkcyą u Dworu máią, Kromer tylko námienia krotko, o czym dla ciekáwoſci wſpomnę według porządku ich praktykowánego á u tegoż Kromerá wſpomnionego.

PODKOMORZOWIE Koronny y Litt. máią zwierzchność nád Számbelánámi álbo Podkomorzemi Nádwornemi, ktorych iák przeſzły, ták teraźnieyſzy Regnant 12. konſerwuie, á według Kromerá Pokoiowemi, Odźwiernemi, y wſzyſtkiemi náybliżſzemi Pokoiu lub Łożká Krolewſkiego Koronny w Koronie, á Litt. w Litwie. Szambelanowie záś pilnuią alternatą Pokoiu Krolewſkiego, y záwſze ná záwołániu Królá bydź powinni, ieden przy Krolu, drugi przy Krolowy, ktory w niebytnoſci Koronnego pierwſzy bydź powinien do podánia Ręki Krolowey, y do rozkázow iey pełnienia, ták iáko w Saxonii praktykuie ſię ich powinność.

PODSKARBIOWIE Nádw. Koron. y Litt. ſą wſpomnieni pod obligacyámi Podſkárbiow wielkich.

CHORĄZOWIE Koron. y Litt. lubo nie ſą wſpomnieni o ich powinnoſciách, praktykowáć iednák zwykli powinność ſwoię podczás pogrzebow Krolewſkich. Chorągwie przy katafalku łamiąc y kruſząc.

MIECZNIKOWIE Koron. y Litt. Miecze powinni nieść przed Krolem podczás Koronacyi.

KONIUSZOWIE Koron. y Litt. zwierzchność máią nád ſtáiennemi Krolewſkiemi y Koniuſzemi ich.

KUCHMISTRZOWIE Koron. y Litt. mieć powinni zwierzchność nád Kuchmiſtrzámi aktualnemi Krolewſkiey kuchnie.

PODCZASZOWIE rządzić powinni Piwnicznemi Krolewſkiemi, y u ſtołu powinni winá podawáć y nalewáć Krolowi ſkoſztowáwſzy ſámi pierwey, ták iák we Francyi dla niebeſpieczeńſtwá trucizny.

KRAYCZOWIE powinni kraiáć y podawáć u ſtołu Krolewſkiego Potrawy Czeſnikowi.

STOLNIKOWIE ſtołow dyſpozycyą Krolewſkich czynić, y ná ſtole porządnie potráwy uſtánowić.

PODSTOLOWIE powinni przed nieſącemi potrawy do ſtołu Krolewſkiego laſkę nieść.

CZESNIKOWIE częſtowáć u ſtołu Krolewſkiego, y podawáć potráwy.

PISARZE Polni iuż wyżey namienieni.

GENERAŁOWIE Artyleryi y o tych wyżey.

OBOZNI powinni Obozowi Woyſkowemu, Polni, á Koronni Rzeczyp. podczás Poſpolitego ruſzenia wyznaczáć mieyſce; Koronni Koron. Litewcy Litt. kiedy Woyſko w polu ma ſię lokowáć.

STRAZNICY powinni oko mieć ná zdrádę Nieprzyiacielſką, kiedy woyſko w polu.

REGENCI powinni Aktow Rzeczyp. pilnowáć Koronni Koron. Litewſcy Litt.

INSTYGATOROWIE nayſumiennieyſzą máią obligacyą, żeby záwſze donoſili podczás Seymow, cokolwiek ſię dzieie w oyczyźnie przeciw Práwu.

PISARZE Dekretowi Koron. y Litt. pilnuią ſwoich Obligacyi.

VICE-INSTYGATOROWIE powinni wraz obligacye z Inſtygatorámi odpráwowáć podczás Seymu y podczás Komiſſyi Radomſkiey.

ŁOWCZOWIE máią zwierchność nád Łowczymi pſiárni Krolewſkiey, y aſſyſtowáć powinni Krolowi ná polowánie.

PISARZE SKARBOWI pilnuią ſwego Officium y Regeſtrow Skárbowych.

CHORĄZOWI Nádworni powinność ſwoię odpráwuią ná mieyſcu Chorążych Koronn.

SKARBNIKOWIE máią zwierzchność nád wozámi Krolewſkiemi.

PODKONIUSZOWIE ná mieyſcu Koniuſzych pilnuią Officium.

ŁOWCZOWIE Nádworni ná mieyſcu Łowczych.

METRYKANCI kończą porządek Officyaliſtow Koronnych, y záwſze bydź powinni przytomni przy Metryce koronney.

Cokolwiek ſię tu mowiło o Urzędnikách Koronnych, to ſię ma rozumieć o Koronnych w Koronie, o Litewſkich w Litwie, gdzie ſię ná ten czás Krol znayduie.

O URZĘD-

O URZĘDNIKACH ZIEMSKICH. W WOIEWODZTWACH.

Kiedy Krolowie nie mieli ieszcze sobie wydzielonych od Rzeczyp. intrat y Dobr, z Dworem się tylko przenosili z Woiewodztwá do Woiewodztwá, y ná ten czás iáko Kromer, y inni supponuią dla większey powagi Dworu ich, Urzędy w Woiewodztwách postánowili, ktorzy Urzędnicy powinni byli powinnosci swoie odpráwowáć też sáme, ktore się w zwyż wyraziły pod Urzędnikámi Koron, oprocz niektorych Konstytucyámi opisanych. Ják zás Rzeczpospolita wolność iáką teraz ma rozprzestrzeniáć poczęłá, ták dla nie pozwolenia Scyssyi, y kłotni w Woiewodztwách o mieysce ná Seymikách, między temi Urzędnikámi porządek uczyniłá ná Seymach R. 1611. y 1647.

W WOIEWODZTWACH KORONNYCH

- Podkomorzy
- Stárostá Grodowy
- Chorąży
- Sędzia Ziemski
- Stolnik
- Podczászy
- Podsędek
- Podstoli
- Czesnik
- Łowczy
- Woyski Większy
- Pisarz Ziemski
- Miecznik
- Woyski Mnieyszy
- Skárbnik
- Sędzia Grodzki
- Pisarz Grodzki

W WOIEWODZTWACH LITEWSKICH.

- Márszałek Powiátowy
- Podkomorzy
- Stárostá
- Sędzia Grodzki
- Pisarz Grodzki
- Podczászy
- Czesnik
- Horodniczy
- Skárbnik
- Łowczy
- Miecznik
- Koniuszy
- Oboźny
- Strażnik
- Krayczy
- Mostowniczy
- Budowniczy.

MARSZAŁKOWIE w Litwie są tylko postánowieni w niektorych Powiátach, iáko: w Osmiańskim, Lidzkim, Bracłáwskim, Grodzińskim, Kowniefiskim, Upickim, Słonimskim, Wilkowiyskim, y Rzeczyckim. Ci są w Powiátach swoich dożywotniemi Dyrektorámi Seymikow, y podczás Pospolitego ruszenia są Wodzámi Powiátow swoich. Obieráni są káżdy w swoim Powiecie ták iák Podkomorzowie, ále podáią 4. Kandydatow Krolowi, z ktorych iednemu Krol Przywiley dáie.

CIWONOWIE są tákże w Litwie, ále ich tylko 3. konstytucya náznaczyłá R. 1598. Wileńskiego, Trockiego, y Zmudzkiego, y mieysce máią sobie náznáczone przed wszystkiemi urzędnikámi Ziemskiemi. Ich obligacya znáczy się bydź Gospodarzámi Woyská podczás pospolitego ruszeniá, bo są y inni Ciwonowie iákoby Ekonomi Dobr Krolewskich, ktore urzędy y Senatorowie biorą ná siebie.

HORODNICY máią zwierzchność y komendę nád Zamkámi y forteeámi.

MOSTOWNICY Mostow pilnuią, y oko máią ná reparacye ich.

BUDOWNICY máią oko ná reparacye Miást y Zamkow.

LESNICY są tákże ták w Polszcze iáko y w Litwie, ktorym są inkorporowáne w Krolewszczyznách Woytostwá, dla pilnowánia lásow y zwierzá w Krolewskich lásach.

W PRUSACH zás są urzędnicy mieysce máiący tym Porządkiem; Podkomorzy, Chorąży, Sędzia Ziemski, Ławnikow Ziemskich 8. ktorzy zásiádáią ná Sądách Ziemskich wraz z Sędziámi, po nich Pisarze Ziemscy. Ci wszyscy powinni bydź Szláchtá y possessyonaci, ták iáko w Koronie y Litwie. Z Mágistratu Toruńskiego dwoch Assessorow w sądách Ziemskich Chełmińskich zásiádáią.

O POD-

O PODKOMORZYCH.

POdkomorzy káżdy powinien bydź Szláchcic y Possessyonat, y przyśiągáć powinien według osobney dla śiebie Roty, ták Konstt. 1588. Obligacya ich iest ná kondescensye gràniczne iezdzić, gránice uznawáć, y rozgràniczáć między Dobrámi, powinien mieć swego Komorniká lub kilku Szláchty Possessyonatow przyśiężnych, ktorzy ná mieyscu Podkomorzego mogą gràniczyć, akta gràniczne pod swoim kluczem konserwowáć według Konstt. 1588.

Podkomorzy ma naypierwsze mieysce po Senatorách, y z tąd Podkomorzych zowią Xiążętámi Stánu Rycerskiego.

Podkomorzy Lwowski po Stárośćie Lwowskim ma mieysce według Konstt. 1658. Podkomorzy Sendomirski powinien mieć swego Pisarzá Szláchcicá Possessyonatá, przyśiężnego, ktory akta gràniczne w Zamku Sendomirskim konserwowáć powinien, y dekreta gràniczne w osobną káżdego Powiátu Kśiąszkę wpisowáć, 1631. Tenże sám porządek Woiewodztwo Krákow. przyięło. Podkomorzy Krákow. nie tylko iest sędziá gràniczny, ále y Inspektor Zup Wielickich, y Bocheńskich, zá co pensyą znaczną bierze solną. On tákże sam prezyduie ná Seymikách Woiewodztwá Krákow.

W Litwie káżdy Powiát ma swego Podkomorzego, ále y on powinien mieć swego Komorniká, z tąż obligacyą co y w Koronie.

Podkomorzowie w Prusach tylko ná Rádách záśiádáią Ziem Pruskich do gránic nie należą, tylko Ziemstwo y Ławnicy.

Ná Podkomorstwo Woiewodztwá lub Ziemia lub Powiát iáko w Litwie, obieráć powinno 4. Kandydatow, z ktorych ieden od Krolá Przywiley bierze.

O STAROSTACH GRODOWYCH.

STároſtowie ſą iedni Grodowi z Juryſdykcyą, drudzy ſą bez Juryſdykcyi, iákoby Tenutaryuſzowie Dobr Krolewſkich.

Stároſtowie niektorzy zowią ſię Generałámi, iáko ; GENERAŁ WIELKOPOLSKI máiący w Poznániu y Káliſzu 2. Grody, y w nich dwoch Surrogatorow z Piſarzámi. Do niego tákże należą Grody Gnieznieńſki, Kośćiań., Wałecki, Konieńſki, Pyzdrſki, Krceńſki, w ktorych Acta tylko Powiátow konſerwuią ſię pod dyrekcyą Regentow kreowánych od Generałá, ále bez Sędziow.

GENERAŁ MAŁOPOLSKI Stároſtá Krákowſki ma tákże Juryſdykcyą ſwoię, w Krákowſkim, Proſzowſkim, Lelowſkim, y Xięſkim Powiátach.

Stároſtá Kamieniecki tytułuie ſię tákże GENERAŁEM PODOLSKIM bo ma Juryſdykcyą w Kámieńcu y Latyczowie.

Stároſtow Przyſiegi wolno widzieć w Statucie.

Stároſtowie kreuią Sędziow Grodzkich, Piſarzow, Regentow, y Burgrabiow.

Stároſtowie obligowáni ſą pod utratą Stároſtwá, reparowáć Zamki dla konſerwowánia Aktow, o czym reaſſumowáne Konstt. ná Seymie 1726. Obligacya ich tákże ściſłá ieſt, á żeby nie przepuſzczáli zá gránice żadnych towárow, áni wołow, y iednym ſłowem wſzyſtkich hándlow z Polſki, zá co im náznáczona trzecia część z zábránych y konfiſkowánych towárow, o czym obſzerniey wyżey pod Dobrámi Krolewſkiemi dla záſłużonych, ále tego w cále nie obſerwuią.

O CHORĄZYCH.

CHorążowie wſzyſcy Woiewodztw y Powiátow, powinni ſię znaydowáć ná pogrzebie Krolewſkim według Konstt. 1575. Podczás poſpolitego ruſzenia powinni Powiátow ſwoich Chorągwie podnośić 1621. Chorążych Ziemſkich Krol kreuie w Polſzcze, w Litwie zaś z Kandydatow obránych od Woiewodztwá lub Powiátu iednego Krol kreuie, y z ſkárbu ſwego Chorągiew dáć był powinien zá dáwnych Krolow.

O SĄ-

O SĄDACH ZIEMSKICH.

SĄd Ziemſki powinien mieć ſwoy komplet Sędziego, Podſędká, y Piſarzá, ieżeli z nich iednego nie maſz, niemoże bydź Sąd. Ci powinni bydź od Woiewodztwá obieráni 4. Kandydatow ná káżdego, á ták z 12. Kandydatow Krol kreuie 3. Sędziego, Podſędká, y Piſarzá, ktorzy po odebránych Przywileiách wraz przyſiąc powinni przed Senatorem ſwego Woiewodztwá, lub też Urzędnikiem, y zaraz záczynáć ſądzić według Konſtt. 1589., y 1598. y innych poznieyſzych.

Sędzia Ziemſki máiący ſwoię Sprawę, może ná ſwoim mieyſcu Szláchcicá uproſić Poſſeſſyonatá choć nie przyſięgłego, ktory wraz z Podſędkiem y Piſarzem rozſądzić mogą Sprawę, ták Konſtt. 1557. Sędziowie Ziemſcy nie mogą bydź wraz Grodzkiemi ták Konſtt. 1726. Piſarze Ziemſcy z mieyſcá ſię ruſzyć nie mogą áż po przepisánych Dekretách 1565., Krákowſkim pozwolono gdziekolwiek 1590.

Sąd Ziemſki nie może tylko gróniczne ſwego Woiewodztwá y Ziemſkie ſpráwy ſądzić, y może rozſądzić bez Appellacyi Spráwy ſzácowáne do 3000. Konſtt. 1670.

Piſarze Ziemſcy podczás Poſpolitego ruſzenia powinni Akta Dekretow mieć ſwoich Kaſztellanow.

Xięſtwo Mazowieckie ma ſwoie excepta, ktore ciekáwemu wolno czytáć w Statucie, gdzie Piſarze powinni mieć ſwoich Podpiſkow, dla attendencyi Ksiąg ták Konſtt. 1577., ale y w káżdey Ziemi ſą Regenci Ziemſcy, Komornicy Ziemſcy &c. &c.

W PRUSACH Sędziá Ziemſki, Łáwnikow 8. y Piſarz formuią Sądy Ziemſkie y powinni bydź Szláchtá y Poſſeſſyonaci. W Sądách záś Ziemſkich Chełmińſkich záſiádáią dwoch Aſſeſſorow z Magiſtratu Toruńſkiego.

O ELEKCYI URZĘDNIKOW ZIEMSKICH.

PO śmierci Podkomorzego lub Sędziego, Podſędká, Piſarzá Ziemſkich, Woiewodá lub w niebytnoſci iego pierwſzy Senator, wydáć powinien Uniwerſał návdáley w 6. Niedziel ná Elekcyą, gdzie Kandydatow 4. ná káżdy Urząd powinni obráć, z tych Kandydatow Krol iednego kreuie. W Xięſtwie záś Zatorſkim we 4. Niedziele, Woiewodá Krákow., lub Káſztelan Oſwiecimſki, lub Stároſtá Oſwiecimſki, álbo Zatorſki Uniwerſał wydáć może.

Ci Urzędnicy powinni bydź Szláchtá Poſſeſſynaci.

Toż ſámo Práwo y w Litwie, o Elekcyi Márſzałkow Powiátowych y Podkomorzych.

W PRUSACH Podkomorzych y innych Krol kreuie. Sędziow záś Ziemſkich Szláchtá obiera, y ich Elekcyą Krol ſtwierdza. W Pomorſkim y Ziemi Michałowſkiey Szláchtá ſobie obiera Ławnikow y Piſarzow bez konfirmacyi Krolewſkiey. A w Woiewodztwie Chełmińſkim po śmierci Ławnikow Szláchtá z Magiſtratu Toruńſkiego obiera ná iego mieyſce z przyſłánych ſobie od Miáſtá przezwiſk Rádnych Pánow.

O OFFICYALISTACH GRODZKICH.

STároſtom Grodowym Rzeczpoſpolita pozwoliłá dla nie uſtáiącego kurſu Spráwiedliwoſci S. w Grodách ich Sędziow álbo Podſtároſciow kreowáć w káżdym Woiewodztwie. Sędziowie ci powinni bydź Poſſeſſyonáci w tymże Woiewodztwie y Szláchtá, á ná záczynáiącey ſię Juryſdykcyi Stároſty powinni przed nim przyſięgáć.

Woiewodztwá Wielkopolſkie máią ſwoich Surrogatorow w Poznániu y Káliſzu przyſięgłych, y przez Seym autoryzowánych, dla czego Generał Wielkopolſki lubo ich kreuie, ále odmienić nie może Sędziowie Grodzcy wraz y Ziemſkiemi nie mogą bydź według Konſtt. 1726. Ciż powinni ſwego Woiewodztwá Sprawy

fądzić ále nie wfzyftkie, tylko pozwolone przez oftátni Seym Anni 1726. bo większe Sprawy zoftáwione fą decyzyi Trybunałow, ofobliwie gdzie záchodzą kognicye. Przed Seymikámi ná Tydzień powinni przeftáć fądzić, á po Seymie we 2. Niedzieli zácząć. Podobnez Stároftowie Práwo máią, y Pifarzow kreowánia Przyfiężnych, y Poffeffyonátow Szláchtę tegoż Woiewodztwá, do ktorych należą Kfięgi Grodzie, konnotacya Dekretow, wydawáne o nych, y cała Kancellarya.

O WIELKORZĄDCY KRAKOWSKIM.

TEn ma fobie zdáną dyfpozycyą Wielkorządow, álbo Intrat Krolewfkich w Krákowie do Skárbu Krolewfkiego należących, y wolny ieft od Pofpolitego rufzenia, ták iáko y inni Officyaliftowie Skárbowi.

O BURGRABIACH.

BUrgrabiow Krákowfkich według Kromerá 10. z dawná bywáć zwykło, y ci powinni záwfze przy Zamku Krákowfkim miefzkáć, máiąc tylko 3. Mieliące fobie pozwolone przez Konstt. abfentowáć fię w Roku, fą wolni od pofpolitego rufzenia, ále pod utratą Urzedu powinni uftáwicznie bydź przy Zamku Krák., ták Konstt. 1562. 1565., 1621., y Krol ich kreuie.

Burgrabiowie Grodzcy fą inſi, ktorych Stároftowie kreuią, y powinni bydź Szláchtá Poffeffyonáci, tych powinność uprowadzáć Szláchtę do Dobr práwem przewiedzionych, álbo przez Dekret przyfądzonych.

Burgrabia Gdańfki powinien bydź kreowány od Krolá z między náyprzednieyfzych Rayców Gdańfkich, y ma pierwfzę mieyfce w Sądách Mieyfkich, ma pozwoloną fobie władzą fądzić fpráwy káduczne, y wfzelkie wiolencye, od niego Appellacya do sámego Krolá idzie, Przyfięgę záś iego w Statucie wolno widzieć.

Rząd Gdańfkiego Miáftá wolno widzieć niżey pod opisániem Miáftá Gdańfká, ktorego Rádni Pánowie y całe Miáfto przyfięgáć záwfze powinne ná wierność Krolowi, y Rzeczypofp. ktore juramenta wolno widzieć w Statucie.

O STANIE RYCERSKIM álbo SZLACHCIE.

EUropa Chrzefciáńfka ma fwoy záfzczyt z tąd, że záfłużone Familie wyláną zá Oyczyznę krwią, godne Imioná wyprobowáną Rádą y wyfokim rozumem konferwuią do tąd u Monárchow w Rádách, Rządách, y Sprawiedliwofci fwoy Vigor, iáko to w Niemczech, w Francyi, Hifzpánii, Włochach, Wenecyi, y wfzędzie, ále Polfká náywięcey fię záfzczycić może przed Bogiem y przed Swiátem, że od początku kwitnącego Páńftwá nigdy nie ubliżyłá záfłużoney Szláchecikiey Krwi áni do wolnofci, áni do wfzelkich Rządow w Oyczyźnie, y owfzem, áni Senator Swiecki, áni Duchowny, áni náypofledniey fzy Urzędnik, áni Kánonik Kátedrálny, áni Opát bydź kreowány może tylko z Oycá y Mátki Szláchcie, według Konstt. Roku 1607. á Kátedrálny Kánonik 4. Herby czteremá reformacyámi ftwierdzić powinien. 2. Prerogatywa Krwi Szláchecikiey, że sámi Szláchtá máią głos wolny y Votum obieránia Krolow Polfkich, y owfzem náypierwfi fą do Korony iáko Michał y Jan III. inkluduiąc w to Senat, bo wfzyfcy Szláchtá, tę Elekcyą y ieden Szláchcic zerwáć może. 3. Ze ofiárowáne godnym Rycerzom Polfkim od Monárchow poftronnych Xięftwá, Gráfftwá, Ordery nie máią żadney w Polfzcze apprehenfyi, ále *æqualitas* ma fwoie náywiękfzą godność. 4. Ze Szláchtá Polfka przez Pofłow z między fiebie od Woiewodztw wyfłánych przy dánych im Inftrukcyách, Práwá ftánowi, woyny wypowiáda, pokoy ftwierdza, podátki náznácza, fpofoby do bicia monety

nety podáie, y wſzelki Rząd w ſwoiey mocy ma, iednym ſłowem wolny głos, y wolne nie pozwolam. 5. Ze żaden Szláchcic Polſki niemoże bydź złápány, więziony, y kárány, bez zupełney konwikcyi, chybá że złodziey przy krádzierzy ſchwytány lub ná rozboiu, o czym Konstt. 1453., 1454., 1540., 1550. y wiele innych. 6. Ze Krol nie może konfiſkowáć żadnych Dobr Szlácheckich bez zupełney konwikcyi 1454. 7. Ze żaden Zołnierz ſtacyi nie może mieć w Dobrách Szlácheckich 1588., 1659., 1661, 1676. 8. Szláchcic káżdy w ſwoich Dobrách ma zupełną moc życia y śmierci nád ſwemi poddánemi. 9. Szlachcic w ſwoim włáſnym gruncie ieſt abſolutnym Pánem ználezionych Kruſzcow złotych, ſrebrnych, y wſzelákich, iáko y ſoli, o czym nauczáią *Pacta Conventa* Michałá, y Janá III. y wielu innych Krolow ná fundamencie Konstt. 1576., y dáwnieyſzych wielu. 10. Domy Szlácheckie wolność zupełną dáią uciekáiącym ſię do nich ſwáwolnym ludziom, ktorych lubo może arreſztowáć, ále łápáć y gwałtem wyprowadzáć nie godzi ſię, toż ſámo y o Duchownych Domách Roku 1611. 11. Dobrá Szlácheckie pod kaduk podpadáć nie mogą, bo záwſze ſukceſſya ma ſwoy walor, á ieżeliby iákie Dobrá ſpadły w Dyſpozycyą Skárbu Krolewſkiego z przyczyny záginioney ſukceſſyi, tedy długi z tych Dobr náypierwey ſpłácic należy, ták Konstt. 1588. ále bezpotomnym Dziedzicom wolno ſię wyprzedáć y dyſponowáć z wſzyſtkim. 12. ieżeliby iáki Cudzoziemiec w Dobrách Szlácheckich lub Duchownych bezpotomnie umárł, iego fortuna nie do Fiſku, ále do Páná gruntu należy 1588. 13. Arreſzty mieyſkie nie idą ná Poddánych áni ná żadne rzeczy Szlácheckie. 14. Szláchcić káżdy iáko y Duchowny wolny ieſt od cłá płacenia, od włáſnych zboż ná przedaż prowádzonych lub lądem, lub wiſłą, álbo innemi Rzekámi, áni od wołow włáſnych, ſkopow, owiec, wieprzow, wełny, byle nie były przekupne, ná co powinien przyſiąc, álbo ſługá iego według Konstt. 1550., 1569., 1576., 1581., 1589., 1601., 1607., y wiele innych, tákże wolni ſą Szláchtá od czopowego z Dobr włáſnych, od Piw, 1511., 1613. 15. Szlácheckie Dobrá máią ſobie wyznáczone ſole ſuchedniowe z Zup wſzelkich, y bez koſztu mogą záwſze ieść z ſolą. 16. Samey tylko Szláchcie wolno Dobrá trzymáć przez záſtáwy, dzierzawy, kupná, y bydź ich Dziedzicámi w Polſzcze 1496., 1538., 1550., 1611. Cudzoziemcom záś Mieſzczánom y chłopom nie wolno, wyiąwſzy Krákowſkich Raycow y Pruſkich Miáſt, tákże Wileńſkim, y Lwowſkim, y innym niektorym przez Konſtytucyą pozwolonym Roku 1676. Przytym Szláchcie wolno kupowáć domy, kámienice, ſzpiklerze, przy Miáſtách bez żadney obligacyi płacenia podátkow do Miáſtá, byle Goſpodarze czym nie hándlowáli ze ſzkodą Miáſtá 1550., 1611. 17. Szláchcic zábiwſzy Szláchcicá nie pociąga zá ſobą káry gárdłowey, ále tylko ieżeli orężem zábił, Rok y 6. Niedziel wiezy in fundo, ieżeli z ſtrzelby 2. Roki, y 12. Niedziel in fundo ſiedzieć muſi w ziemi głębokiey ná 12. łokci, y grzywny dáć, o czym Konstt. 1726. y inne dawnieyſze. 18. Szláchcic choruiący przy delegowánym od Krolá czyniący Teſtament y dyſpozycyą rzeczy, ták ważny bydź powinien, iákby w Grodzie roborowány 1550. 19. Szláchcic gdyby gwałtem poimał Szláchcicá, y więził, powinien dáć grzywien 120. y ná dnie Rok wieży ſiedzieć, y po wyſiedzeniu powinien tyle troie ſiedzieć, iák długo więził więzniá, y ſzkody nádgrodzić 1588.

Szláchtá ſą iedni z dáwnych Antenatow urodzeni, drudzy nie dáwno nobilitowáni zwáni w Konſtytucyách SCARTABELI. W Paktach Konwentách Michałá y Janá III. Scartabeli áż do trzeciego Stopniá nie mogą mieć ná ſobie Urzędow, áni Poſelſtw żadnych. Nie mogą záś bydź Szláchtą kreowáni, tylko zá zezwoleniem Rzeczypoſpolitey ná Seymie 1578., 1601., 1613. Szláchcic nie może do ſwego herbu, y Szláchectwá przypuſcić nikogo pod utráceniem włáſnego 1633. Ktoby Szláchcicem ſię czynił á niebył, Dobr ſwoich tráci połowę ná Kwartę á połowę Delatorowi. Komuby záś zádáne było nie Szláchectwo, ten według poznieyſzych Konſtytucyi, powinien ná Seymiku przypozwány náypierwey emundowáć ſię, á ieżeliby Seymik nie doſzedł, to przed Márſzałkiem kołá Rycerſkiego drugiego dniá, á ieżeliby y ten nie ſtányl, tedy przed pierwſzym Senátorem powinien ſię wywieść, á potym do Trybunału Antagoniſtę przypozwáć Roku 1601., 1633., 1690. Ten záś kto nie dowiedzie powinien odſzczekiwáć iák pies pod łáwą zá honor wzięty według praktyki Roku 1667.

Szláchectwo utráca ten, kto Dekretem Krolewſkim prywowány zá iáki exceſs, tákże y kto Mieyſkim, [illegible] kupieckim hándlem w Mieſcie ſię báwi, 1633.

Bękar-

Bękarcia choć z Szláchecких Oſob urodzeni nie mogą bydź Szláchtą 1633. ále więcey Konſtt. 1578. przydáie, że Szláchcic z nałożnicą mieſzkáiący y pierwey lubo ſię potym z nią ożeni, y dzieci ſpłodzi, te dzieci nie mogą Szláchectwem ſię záſzczycáć, áni dziedziczyć w fortunie.

O INDYGENATACH.

CUdzoziemcy ſtáráiący ſię o Indygenaty powinni náypierwey ſtáráć ſię ná Seymikách, żeby byli w Inſtrukcyách przez Poſłow záleceni 1601. á zá konſenſem Stánow ná Seymie powinni ie otrzymáć 1607., ále według Konſtt. 1641. powinni pierwey probowáć Autentycznemi dokumentámi Szláchectwo ſwoie w włáſnych Páńſtwách, y w Kráiu, z ktorego ſą urodzeni, o czym Konſtt. Roku 1673. y powinni bydź Wiáry S. Rzymſkiey Kátolickiey, z wyznániem przyſięgi ná wierność Krolowi, y Rzeczypoſpolitey.

O SEYMACH.

PRzedtym Krolowie z Konſyliarzámi tylko Seymy á bárdziey rády odpráwowáli, y Práwá ſtánowili, dopiero zá Kazimierzá Wielkiego poczęli od Woiewodztw Poſłowie ná te Rády przyieżdżáć, y rádzić o cáłości Oyczyzny, á zá Zygmuntá Auguſtá ná Seymie Piotrkowſkim Roku 1550. czás náznáczony Seymom, y tákże podczás Unii Xięſtwá Litewſkiego z Koroną Roku 1564. Seymy przedtym odpráwiáły ſię według woli Krolow w Piotrkowie, w Lublinie, w Parczowie, w Krákowie, w Sieradzu, w Łęczycy, w Wiſlicy, w Korczynie &c. ále przez Konſtt. 1569. náznáczone mieyſce dla bliſkości Litwy w Warſzawie, chyba żeby konjunktura woyny ináczey dyſpenſowáłá, Roku záś 1673. Seymy co dwá Roki w Warſzawie dwá, á trzeci w Grodnie náznáczone, y toż sámo reaſſumowáłá Konſtt. 1686., 1717., y 1726. Seymy Konwokacyonalne, y Elekcyonalne náznáczone w Warſzawie, á Koronacyonalny w Krákowie. Czás Seymow náznáczony od dwoch do dwoch lat 1717., y te Seymy názywáią ſię ordynaryinemi. Extraordynaryine záś ſą zoſtáwione potrzebom Oyczyzny. Ordynaryinym Seymom czás náznáczony w Poniedziałek pierwſzy po S. Michale, á Seymikom Przedſeymowym Poniedziałek ná 6. Niedziel przed Seymem. Tymże Seymom czás náznáczony 6. Niedzielny, á Extraordynáryinym dwoch Niedzielny 1576., 1591., 1633., 1726.

W Krolewſkiey mocy ieſt náznaczánie Seymow w potrzebie Oyczyzny, y zwyczaynie pierwey wychodzą liſty do Senatorow konwokuiąc ich ná Seym, y do Woiewodztw Uniwerſały, ktore w Grodách publikowáne bydź powinny, y w nich wyrážone przyczyny intymacyi Seymu 1569., 1613. Te Uniwerſały powinny bydź trzemá Niedzielámi przed Seymikámi w Grodách, á Seymiki ná 6. Niedziel przed zácżęciem ſię Seymu.

O SEYMIKACH.

NA Seymiki Krol rozſyła według Práwá Poſłow po iednemu ná káżdy Seymik z inſtrukcyami, w ktorych wyraża, y przeſztrzega o potrzebách Oyczyzny, ták Konſtytucya 1576. Ten Poſeł od Senatorá zágáiáiącego bywa przyięty, á po mowie ſkończoney do Seymiku inſtrukcyą czyta y podáie do deliberacyi. Biſkupi, Senatorowie, Urzędnicy, y Szláchtá, obligowáni ſą bydź ná Seymiku ſwego Woiewodztwá, według Konſtt. 1510. Stároſtá záś iáko Goſpodarz mieyſcá Seymiku powinien goſpody rozdawáć. W Dzień Seymiku náypierwey Mſzá S. ſię odpráwuie o S. Duchu, y kazánie bydź powinno, potym Xiądz wynoſi Sanctiſſimum z puſzką do Zakryſtyi, á Senatorowie z Urzędnikámi, y Szláchtą, w tymże Kościele koło uczyniwſzy záſiádáią, Senator pierwſzy zágáia, á potym przyſtępuią do Elekcyi Márſzałká, kryſkuiąc ſię przez Vota dáne, álbo ſię też iednoſtaynie zgodzą ná podánego przez Senatorá zágáiáiącego.

W Wiel-

W Wielkiey Polſzcze w Srodzie Stán Rycerſki záſiáda ná Cmętarzu, y Káſztelan Przemęcki im zágáia, á wſzyſcy Senátorowie w Koſciele ſiedzą, y znoſzą ſię z kołem Rycerſkim, áż do obránia Márſzałká. W Litwie záś máią niektore Powiáty Márſzałkow iuż dożywotnie obránych, o czym wyżey pod Urzędnikámi Ziemſkiemi. Po Elekcyi Márſzałkow do Inſtrukcyi od Krolá przeczytaney, y od Prymaſá, káżdy ſię przymowić może, y potym formuią proiektá do inſtrukcyi ná Seym, ktore Márſzałek konnotuie, y uformowáną z nich inſtrukcyą ná Seym podpiſáć powinien z Aſſeſſorámi według Konstt. 1726. Po ułożoney inſtrukcyi Senatorowie y Urzędnicy Ziemſcy ex turno káżdy, á po nich Szláchtá zábieráią głoſy y dáią Vota ſwoie ná Poſłow, te Vota Márſzałek konnotuie z Aſſeſſorámi, y ktorzy przewyżſzą kreſkámi, ci charakter Poſelſki ná ſiebie biorą, byle nie mieli kondemnat ná ſobie. Poſłowie máią bydź Szláchtá Poſſeſſyonáci 1611. 1613. nie mogą bydź wraz y Deputatámi ná Trybunał 1678. áni Deputaci od Woyſká mogą bydź Poſłámi 1616.

Woiewodztwo káżde ile Powiátow ma w ſobie, tyle Poſłow wyſyłáć powinno, Ziemia záś káżda dwoch według dáwnego zwyczáiu procz Pruſow y Litwy, bo w Litwie z káżdego Powiátu dwoch obieráią. Jáko záś Seymikom po wſzyſtkich Woiewodztwách ieſt ieden dzień náznáczony (procz Zatorſkiego y Pruſkiego Generału, y innych, ktore tygodniem odpráwuią ſię prędzey) Poniedziałkowy ná 6. Niedziel przed Seymem, ták y iedno mieyſce z dáwná Woiewodztwá obſerwuią do ſeymikowánia, iáko: Wielkapolſká w Srodzie, Krákowſkie w Proſzowicách, y káżde Woiewodztwo ma ſwoie mieyſce wyznáczone.

Generał Prowincyi Wielkopolſkiey odpráwuie ſię w Kole, Generał Máłopolſki w Korczynie, Generał Mazowiecki w Warſzawie, Generał Ruſki w Wiſni, Generał Xięſtwá Litt. w Słonimie, ná te Generały powinni ſię zieżdżáć wſzyſcy Poſłowie obráni ná Seym w właſnych Prowincyi, y tám znośić ſię w promowowániu Intereſſow zobopolnych tykáiącyeh ſię Dobrá Oyczyzny, ále te Generały zániedbáne, bo Poſłowie po Seymikách proſto iádą do Domow, á potym do Warſzawy. Woiewodztwo Inflandſkie ſwoie Seymiki odpráwuie w Duneburgu. Woiewodztwo Smolenſkie záwoiowáne w Zamku Wileńſkim.

W Pruſách záś ináczey ſeymikuią. Krol piſze do Warmińſkiego y Chełmińſkiego Biſkupow Liſty dwá záchęcáiące do rády około Oyczyzny, po odebránych liſtách Biſkup Warmińſki iáko Prezydent Ziem Pruſkich, náznacza czás Generáłowi Pruſkiemu. Do Woiewodztw tákże Krol piſze Liſty żeby pierwey odpráwili ſwoie partykulárne Seymiki, po ktorych odpráwionych przyieżdżáią ná Generał cáła Prowincya, Alternatą raz do Malborgá, drugi raz do Grudziądzá zá Uniwerſałem Biſkupá Warmińſkiego, gdzie záſiádſzy zágáia Biſkup Warmińſki iáko Prezydent, y záraz audyencyą dáie Poſłowi Krolewſkiemu, ktorego Podkomorzowie wprowádzáią, po ſkończoney iego mowie nád inſtrukcyą deliberuią, potym rozdzieláią ſię Izby. W iedney Izbie zoſtáią ſię Biſkupi, Senatorowie, Podkomorzowie, y od Miáſt Gdáńſká, Toruniá, y Elbiągá delegowáni. W drugiey Izbie Stán Rycerſki przyſtępuie do obránia Márſzałká, po obránym Márſzałku inſtrukcye z Seymikow partykulárnych ułożone czytáią ná Seym, po ktorych przeczytánych, y wykorrygowánych, Márſzałek z kołem Rycerſkim idzie, y łączy ſię z Senatorſką Izbą, tám też ſáme inſtrukcye czytáią, po ktorych ſtwierdzonych y Miáſtá ſwoie inſtrukcye ná Seym podáią, y z Generału tego Poſłowie ledwie nie wſzyſcy Szláchtá, ktorzy chcą, iádą do Warſzawy ná Seym, ponieważ nie ieſt liczbá Poſłow Pruſkich náznáczona przez żadną konſtytucyą.

Seymiki záś partykularne Woiewodztwá Chełmińſkiego w Kowalowie, Malborſkiego w Sztumie, á Pomorſkiego w Starogardzie odpráwuią ſię.

O SEYMIE WALNYM.

W Poniedziałek pierwſzy po S. Michale, naypierwey Krol, Senatorowie, Miniſtrowie, y Poſłowie idą ná Mſzą S. o S. Duchu ſpiewáną do S. Janá, gdzie po Kazániu y po Mſzy S. idą wſzyſcy do Izby Senatorſkiey, tám Krol záſiádſzy, y Senatorowie ná mieyſcách ſwoich, Stán Rycerſki z Poſłow zgromádzony oddziela ſię y idzie do Izby Poſelſkiey, gdzie káżdy záſiádſzy ná ſwoim mieyſcu, Márſzałek przeſzłego Seymu álbo pierwſzy ex Turno Woiewodztwá Poſeł zágáia mową ſwoią, y zálecıwſzy iedność ſerc, záchęca do prędkiey Elekcyi nowego Márſzałká z náſtępuiącey Prowincyi, (bo według Práwá iednego Seymu powinien bydź Márſzałek z Wielkopolſkiey

Prowincyi, ná drugi Seym z Máłopolſki, á ná trzeci z Litewſkiey Prowincyi) Po obránym Márſzałku przez Vota ex turno Posłow, ktáry Márſzałek oddáie láſkę nowo obránemu, ktory podziękowáwſzy przy odebrániu láſki, przyſięga rotą w Statucie náznáczoną. Po przyſiędze tenże Márſzałek przyſtępuie do Rugow y pogodziwſzy ſcyſſye miedzy Posłámi (ktore powinien według Práwá Anni 1690. uſpokoić drugiego dniá po elekcyi ſwoiey) powinien ſię według teyże Konſtytucyi łączyć z Izbą Senatorſką, gdzie Krolá, y Senat, przywitáwſzy, wzáiemnie przywitány od Tronu przez Kanclerzá Koron. lub Litt. bywa, y do pocáłowánia ręki Krolewſkiey wraz z Posłámi przyſtępuie do Tronu. Potym *Pacta Conventa* czytáne bydź powinny, y do káżdego punktu nie obſerwowánego przymowić ſię Posłowi káżdemu wolno. Po tych przeczytánych Senatûs Conſulta czytáne, dyſtrybuta wakanſow, Vota Senatorow, potym Deputaci z Senatu y Stánu Rycerſkiego náznaczeni bydź powinni do układánia konſtytucyi, do likwidacyi Skárbu Koron. y Litt. do inwentowánia y likwidacyi Artyleryi Koron. y Litt. prowentow. Po wyznáczeniu záś Posłow do poſtronnych Monárchow, y po relacyi uczynioney Posłow od teyże poſtronnych Monárchow, Márſzałek Poſelſki wraca ſię z Posłámi do Izby Poſelſkiey, gdzie z inſtrukcyi czytánych od Woiewodztw per turnum Konſtytucye układáią, á Krol przez ten czás z Senatem y z delegowánemi od Izby Poſelſkiey Posłámi ſądzić powinien ſpráwy przychodzące ná Seym, Izbá záś Poſelſká ułożywſzy konſtytucye záczęte od beſpieczeńſtwá publicznego, wraca ſię y łączy z Senatem, naynierychley záś ná 5. dni przed ſkończeniem Seymu powinni ſię łączyć, y w Senacie też ſáme wſzyſtkie Konſtytucye czytáne bydź powinny, y przez 3. Stány ſtwierdzone, á Seym nie więcey nád 6. Niedziel powinien trwáć, o czym Ładowſki y inni 1690. o porządku ſeymowánia, y przydáie tá konſtytucya, że bez ſwiec powinien ſię kończyć Seym. Márſzałek Poſelſki powinien konnotowáć wſzyſtkie materye, ná ktore zgodá záchodzi. Posłowie máią wolność zupełna domáwiáć ſię o cáłość Práw, y ſwobod oyczyzny 1609. Tákże promowowáć likwidacyą Podſkárbich z kwart. Przeciw Pieczętarzom mowić, ieżeli przeciw Práwu Przywileie wydáią 1562. Powinni donieść niedbálſtwo Urzędnikow, y Inſtygatorow, Krolowi zálecić obſerwancyą Práw. Ná koniec wolno ieſt iednemu Posłowi zerwáć Seym, lub przetrzymáć ſwoią kontradykcyą, y rádę o Oyczyznie zámknąć. Poſeł Seymowy ieżeliby ſię pokazał przekupiony do Trybunału, powinien bydź pozwány ná inſtancyą káżdego, o czym Ładowſki cytuie Konſtt. 1699.

Márſzałek Poſelſki w Izbie Senatorſkiey ma mieyſce między Márſzałkiem W. K. y Litt. przeciw Tronowi, á Posłowie zá Senatorámi. Márſzałek ſám powinien czytáć Konſtytucye ułożone w Izbie Poſelſkiey, y nie może iuż z Posłámi wrocić ſię do Izby Poſelſkiey, ieżeli ná 5. dni złączone Izby przed terminem Seymu według Konſtt. 1678. Do podpiſánia Konſtytucyi, iákom wyżey námienił, powinni bydź náznaczeni z Senatu 3. Senatorow káżdy z ſwoiey Prowincyi, y po dwoch Posłow z káżdey Prowincyi, ktorzy przyſiągſzy powinni zluſtrowáć konſtytucye y one podpiſáć.

Po tym wſzyſtkim Posłowie dopomináią ſię o náznaczenie czáſu Seymikom relacyálnym, á ieżeli w potrzebie kontrybucye układáią, y one ná Seymikách promowowáć obiecuią. Ná też Seymiki Pieczętarze konſtytucye przeſłáć powinni dla ingroſſowánia ich do wſzyſtkich Grodow; według Konſtt. 1589.

Po ſkończonych materyách oſtátniego dniá Seymu Márſzałek żegna Imieniem kołá Rycerſkiego Krolá, ktoremu Koron. Koronny, Litewſkiemu Litewſki Kanclerz odpowiáda od Tronu, y do pocáłowánia Ręki Krolewſkie wſzyſcy Posłowie przyſtępuia.

NA SEYMIKACH RELACYALNYCH po uczynioney od Posłow Relacyi y przeczytánych konſtytucyách exaktorowie deputowáni bywáią do wybieránia kontrybucyi, ieżeli iákie ułożone według Konſtt. 1591.

W Pruſách nie przyimuią żadnych kontrybucyi ná Seymie uchwalonych, ále General Pruſki náznacza podátki ieżeli potrzebne.

Posłowie podczás funkcyi ſwoiey wolni ſą od wſzelkich ſądow y Trybunałow, y w ſpráwách wſzelkich, tylko ſuſpenſa ná nich idzie, kondemnata záś ná nich żadna nie ważna, beſpieczeńſtwo máią Oſob ſwoich ná 4. niedziele przed, y 4. po Seymie według Konſtt. 1610. y 1649. Posłom zwyczaynie Woiewodztwá obmyſláią penſye z czopowego.

Ná końcu Seymu po przeczytánych Konſtytucyách Senatorowie czytáni bydź powinni do boku Krolewſkiego y rezydencyi przy Krolu dla rád wſzelkich.

O POSPOLITYM RUSZENIU.

POſpolite ruſzenie lubo przez Seym tylko powinno bydź náznáczone według Konstt. 1454., 1573., 1576., iednák w potrzebie Seymy dáią záwſze moc Krolom náznaczáć ie, y wydawáć wici iáko 1527., 1661., 1662, ále tylko od Seymu do Seymu tá moc, y tylko w oſtátniey potrzebie pozwolone.

Podczás Interregnum Prymas ma moc wydáć wici ná poſpolite ruſzenie 1632., 1648., 1693. Wici te powinny wychodzić do Korony pod Koron., á do Litwy pod Litewſką Pieczęcią do wſzyſtkich Woiewodztw. Troie wici powinny wychodzić ná poſpolite ruſzenie, ále iedno zá dwoie wraz w oſtátniey potrzebie, á trzecie z náznáczonym mieyſcem 1520., 1550., 1576., 1588., 1593., 1619., y dáley wiele Konſtytucyi o tym.

LUSTRACYA WOYSKA
NA POSPOLITE RUSZENIE.

NIżeli ſię ma zieżdżáć Poſpolite ruſzenie; Woiewodowie, y Káſztelani powinni Chorągwie ſpiſowáć y pod Chorągwiámi Szláchtę rozdzieliwſzy pod władzą y Komendę Káſztelanow Powiátowych, lub też Urzędnikow Ziemſkich, ile gdzie więcey Powiátow iák Káſztelanow, á żeby tymże porządkiem Woiewodá káżdy ſwego Woiewodztwá Chorągwie oddał pod Komendę Krolewſką.

W Ziemiách záś gdzie Woiewodow nie máſz pod Káſztelaná dyſpozycyą Chorągwie podpadáią, ieżeli záś Ziemia obſzerna, tedy może Káſztelan Chorągwie rozdáć Podkomorzemu, Stároſcie, lub też Urzędnikom innym.

O PROWADZENIU SZLACHTY.

KTorzy Woiewodowie lub Káſztelanowie ſą ná funkcyách publicznych álbo w Obozie Woyſk Koronnych, álbo ciężko choruiący, wolni ſą od poſpolitego ruſzenia, ále ná ich mieyſce Urzędnicy po Káſztelanách obeymuią Komendę.

Káżdy Káſztelan lub Urzędnik máiący Komendę ſwego Powiátu, lub Chorągwi powinien ná mieyſcu ſpocząć przez 3. dni pod Namiotem, á 4. dniá porządnie ruſzyć ſię z mieyſcá ku Obozowi.

Obligacye Chorążych á żeby káżdy ná Poſpolite ruſzenie ſwoie właſną Chorągiew podnioſł z Herbem ſwoiego Woiewodztwá, lub Ziemi, lub Powiátu, gdzie ieſt Chorążym; ktore záś Powiáty nie máią ſwoich Chorążych, to Chorąży Woiewodztwá tego powinien rozdáć Chorągwie, y Subſtytutow náznaczyć.

O STACYACH y SZKODACH
POSPOLITEGO RUSZENIA.

KAſztelan, y káżdy Duktor ſwego Powiátu, lub Chorągwi nie może tylko przez iednę noc báwić ná iednym mieyſcu, áni może ſtáć we Dworách, Miáſtách y Miáſteczkách, tylko záwſze w Polu. Szkod żadnych áni wiolencyi czynić áni podwod bráć, chybá zá pieniądze może, dla czego Káſztelan z Chorążemi, y Urzędnikámi ſwego Woiewodztwá, álbo ieżeli ieſt Woiewodá powinien Sądy ſądzić nie odwłocznie przez inkwizycyą wſzelkie exceſſá. Piſarz záś Ziemſki tego Woiewodztwá powinien Dekreta piſáć. Káſztelan y Urzędnicy przyſięgáć powinni, iáko ſpráwiedliwie ſądzić będą wſzelkie krzywdy, y appellacya wolna od tych Sądow

dow do Krolá lub do Trybunału. Kryminálne záś Spráwy należeć powinny do Sądu Krolewſkiego álbo Trybunalſkiego, ieżeli ná Szláchcicá, á ieżeli ná luźnych lub ſłużących chłopow, to y Káſztelańſki Sąd może kryminálną ferowáć ſentencyą; o czym obſzerniey piſze Ładowſki *fol. 378.* zá Zygmuntá III. przeciw Turkom Roku 1621. ieſt tám y taxa żywnośći wyrážona iáka bydź powinnna ná ow czás.

Káſztelan, ktory ſię chorobą exkuzuie ná poſpolite ruſzenie, sámo ſzoſt przyśiąc powinien z poſſeſſyonatámi.

O WSIADANIU NA KON.

KRol nie może uwolnić żadnego obligowánego Práwem ná Poſpolite ruſzenie, o czym 1538., 1550. Káżdy Szláchcic powinien wśieść ná koń z tyłąż pocztámi, ile należy z jego Dobr, o czym 1388.

Káżdy Szláchcic Dobrá Ziemſkie trzymáiący, y ci ktorzy ſię z Dziedziczkámi żenią, choć nie Poſſeſſyonaci powinni wśieść ná koń o czym 1621., y 1659. Tákże y w Miáſtách z Prowizyi żyiący, choć żadney wśi nie máią, 1578., Arendarze, 1659. powinni wśieść ná koń. Wieżą ſiedzący Szláchtá zá Dekretámi powinni wyniść z wieży y wśieść ná koń, á po Expedycyi odſiedzieć wieżą 1659. Tákże Mieſzczánie zá Przywileiámi Dobrá Ziemſkie trzymáiący 1505. 1621. excypowáne Magiſtraty y Officyaliſtowie. Dzierżawcy Dobr Krolewſkich Woytowſkich, y Woytowie ták w Krolewſkich Dobrách iáko y Duchownych obligowáni tákże wśieść ná koń. Roku 1345., 1368., 1538., y Sołtyſi &c.

Wypráwuią przytym Dobrá Krolewſkie Duchowne, y Miáſtá Piechoty, według Dyſpozycyi Seymu. Te záś wyprawy z Dymow uchwalone bywáią Roku 1621., y 1676. Tatarowie Litewſcy Poſſeſſye ſwoie máiący powinni ná koń wśieść.

O WOLNYCH OD POSPOLITEGO RUSZENIA.

BUrgrabiowie Krákowſcy Zamku Krákowſkiego pilnowáć powinni, Woyſcy Ziemſcy, Sędziowie Grodzcy, Pieczętarze Oboygá Narodow 1635., y 1639. Przytym Krolowi aſſyſtuiący Miniſtrowie, Senatorowie rezyduiący, Posłowie Woyſkowi, funkcye Rzeczypoſpolitey máiący ná ſobie, Márſzałkowie, Referendarze, y inni Officyaliſtowie z Krolem idący ſą wolni 1621, 1658., 1659. Piſarze ſkárkowi 1655. 1676. Piſarze Trybunalſcy poczty tylko wypráwuią 1656. Piſarz Grodzki Krák. wolny. Tákże 30. Oſob Krolowey ktorych Regeſtr Márſzałek podáć powinien do Grodu Warſzawſkiego 1628., 1629., 1654., 1655., y 1676. 12. Oſob Prymáſowſkich, ktorych Márſzałek powinien podáć do Grodu Wárſzawſkiego y niektora kwotá Oſob Biſkupich uwolniona tákże ieſt, 1654., 1655., 1676., Tákże Posłowie do Monárchow Cudzoziemſkich z 16. Aſſyſtentámi Roku 1655., 1659., Komendanci Fortec y Zamkow pogránicznych, Wielkorządcá Krákowſki z Officyaliſtámi wolni ſą od wśiádánia ná koń. Szláchtá ſą wolni, ktorzy Synow ná ſwoim mieyſcu poſyłáią 1621. Wdowy, choruiący, w Szkołách będący ſą tákże wolni, ále Poczty wypráwić powinni 1563. Máiący Poſſeſſye w rożnych Woiewodztwách Poczty powinni wypráwić. Szláchtá ubodzy, ktorzy nie máią ſię czym oporządzić, Bráciá Niedzielni Pocztow powinni wypráwić, álbo z między ſiebie Brátá, chybá że wſzyſcy Dobrá trzymáią, o czym 1621. Stárzy 60. lat máiący ſą wolni, ále poczet powinni wypráwić, ták iáko Duchowni Dobrá Ziemſkie trzymáiący.

Pruſkie y Litewſkie Prowincye máią ſwoie excepcye, ktore wolno widzieć w Ładoſkim.

Krol w Wiciách ná Poſpolite ruſzenie náznacza czás, y mieyſce. Szláchcic záś káżdy obligowáni wśieść ná koniá, y we 4. Niedziele od publikacyi wici ſtánąć ná mieyſcu náznáczonym, y wyiecháć nie może pod kárą konfiſkacyi Dobr, y głowy ucięcia, ieżeliby zániedbał ordynacyi Woyſká, o czym 1620. Z pod iedney

iedney pod drugą Chorągiew żaden śię przenieść nie może, choć w tymże Woiewodztwie dla gluzowánia Regeſtru, áni koniá ieden drugiemu wygodzić nie może w przybliżáiącey śię okazyi do potyczki.

Krol sam obligowány ieſt bydź przytomnym podczás Poſpolitego ruſzenia według Konstt. 1557. Podczás zás Interregnum zwykłá Rzeczpoſpolita obieráć ſobie Wodzow 1576. Zá gránice Polſkie nie ieſt obligowáne Poſpolite ruſzenie iść z Krolem, chybá że zapłáci dobrze, álbo uproſi Pan 1378., 1433.

Po expedycyi ſkończoney żaden nie powinien wyiecháć z Woyſká y z pod Chorągwi bez konſenſu Káſztelaná lub Urzędniká Ziemſkiego, ktory nie powinien bydź żadnemu zbronny, áni powracáiąc we wśiách wiolencyi ma robić, zá co w Trybunale ma odpowiedzieć 1621.

Podczás Poſpolitego ruſzenia sám tylko Krol ieſt Sędzią, bo Trybunały, Sądy Ziemſkie, Grodzkie y Zádworne uſtáią.

O LUSTRACYI SZLACHTY.

PRzedtym zwyczay bywał u dáwnych Polakow, że co rok wśiádáli ná koń, y luſtrowáli śię w Woiewodztwách ná mieyſcách náznáczonych przed Woiewodą y Káſztelanámi, álbo co dwá roki dla gotowości ná Poſpolite ruſzenie przeciw Nieprzyiacielowi 1562. Czás Luſtracyi był náznáczony ná S. Woyciech 1562., drugi Seym náznáczył ná S. Mateuſz 1563. ná tymże Seymie kárá náznáczona ná ſzkodę po Wśiách czyniących ták iák ná Poſpolite ruſzenie, ále te Konſtytucye do ſkutku nie przychodzą, choć były też sáme Konſtytucye y potym reaſſumowáne; coż potym pisáć Práwá kiedy bez obſerwy, y exekucyi onych, y dla tego częſta ruina Kráiu, káżdy nieprzyiaciel wnidzie, zruynuie, zdezoluie, Kray ſpuſtoſzy, Swiątnice Boſkie obnaży, iáko y w terazniey ſzych czásách nápátrzyliſmy śię, á ubodzy ludzie ucierpieli. Wolność náſza Polſka piękna, Práwámi pięknemi, rozumnemi, y porządnemi opátrzona, Rycerſkiemi ſercámi zmocniona, ále nie ziednoczoná, podczás iákieykolwiek woyny nie wolna, pod iárzmem wſzelkiego nieprzyiacielá ięczeć muśi, á wſzyſtka przyczyná z nie obſerwy Práw, zátráconych cnot Stáropolſkich, á náywiękſza przyczyná, że gruntuiemy Práwá náſze ná iuramentách, á z rzadká álbo nigdy Bogu Wiáry nie dotrzymuiemy, y z tąd kárá P. Bogá uſtáwiczna, niezgody, woyny, potopy, głod, mor, y ieżeli Bogá w ſerce nie wezniemy, nieomylna w krotce zgubá wolności.

Po opisánych tedy zupełnie trzech Stánách, więcey mi nie należy tylko Spráwiedliwość S. opisáć, iákim trybem y porządkiem idzie w Polſzcze.

O TRYBUNALE KORONNYM.

NA początku Rządow Rzeczypoſpolitey, Spráwiedliwość obiiáłá śię o Sąd sámego Królá záśiádáiącego ná Sądach, z kąd że śię były zágęſciły Spráwy niepodobne do rozſądzenia sámemu Krolowi, á z tąd ſcyſſye, kłotnie, y nie ukontentowániá widząc Krolowie, náypierwey zá Zygmuntá Auguſtá poſtrzegłá śię Rzeczpoſpolita życząc ſobie Sąd głowny z wybránych Sędziow z Woiewodztw z sámych tylko Swieckich, inni zás y Duchownych życzyli dla záchodzących Spraw między Stánem Duchownym y Swieckim, ále że ná ow czás Luterſka, Kálwińſka, y Aryáńſka Herezye zágęściły były Senat y Stán Rycerſki, ták ci zdementowáli ſwoim kácerſtwem, ledwie nie w puł Polſki, że niechcieli zezwolić ná Sędziow Duchownych, y proiekt też nie wziął ſwego ſkutku. Stefan Batory obrany Krolem Polſkim widząc tákże zágęſzczone Regeſtrá Spraw też sámę myſl Stánom Rzeczypoſp. podał do ułożenia Głownego Sądu, iákoż ná Seymie Roku 1578. Stány Rzeczyp. uradzili Ordynacyą Sądu Głownego y poſtánowili názwáwſzy go TRYBUNAŁEM GŁOWNYM Koronnym, y ná tym Trybunale ták ważne Dekreta kazáno mieć, iák Seymowe. Pod ten Trybunał Głowny Koron. podſzyły śię Woiewodztwá Wołyńſkie, y Bracławſkie Roku 1589., á Kijowſkie Roku 1590., tákże Pruſkie Woiewodztwá Roku 1589. y opisáne były Ordynacye Trybunalſkie wielą Konſtytucyámi. Ze zás ná tych Trybunałach zápátrzyłá śię byłá Rzeczp. ná zágęſzczone ſcyſſye y kłotnie w obieraniu Márſzałkow, y w nieobſerwie Práw áni kurſu Spráwiedliwości S. ták Ro-

ku 1726. ná Seymie Grodzieńſkim pod dyrekcyą Stefaná Potockiego Referendarzá ná ten czás, á potym Márſzałká N. Kor. poſtánowiłá Korrekturę Trybunału tym ſpoſobem krodzey iák w Konſtytucyach zebránym.

Reaſſumowána Konſtytucya dáwnych Seymow 1578., y 1616. żeby Woiewodztwá po 2., Ziemie po iednemu, Woiewodztwo Wołyńſkie 3. z między ſiebie obieráły Oſoby zgodne, uczciwe, Práwo Koronne rozumieiące, Szláchtę Poſſeſſyonatow, y żadnego Proceſſu ná ſobie nie máiących DEPUTATOW, y tey Elekcyi náznáczony pierwſzy Poniedziałek po Národzeniu Náyś. Pánny. Podobnym ſpoſobem Kápitułá Gnieznień. Prezydentá y Vice Prezydentá, Krákowſka dwoch, inne záś Kápituły procz Wármińſkiey po iednemu tylko obieráią z między ſiebie Deputatow ná tenże Trybunał Głowny Koron. Ciż wſzyſcy Deputaci ták Duchowni iáko y Swieccy nie mogą bydź powtornie obráni áż po wyſzłych 4. lat, ráchuiąc od dniá pierwſzey Elekcyi, á ieżeliby ktory po Elekcyi umárł, tedy ná iego mieyſce inſzy iuż nie może bydź obrány, y nie mogą bydź obráni tylko przytomni, y powinni Duchowni Dekreta Elekcyi ſwoich Kápituł, á Swieccy inſtrumenta Elekcyi ſwoich, lub lauda z Grodow autentyczne z podpisámi y pieczęciámi Márſzałkow y Aſſeſſorow Seymikowych, przed przyſięgą oddáć do Ziemſtwá. Od czáſu Elekcyi ſwoiey iuż ſię z nikim ſądzić nie mogą áni w Trybunale Lubelſkim lub Radomſkim, áni w Grodzie, lub Ziemſtwie, áni Dobr mogą kupowáć áż do ſkończenia ſwoiey funkcyi, oprocz ná wygodę ſwoię arendowáć.

W Pierwſzy Poniedziałek po S. Fráncitzku záczyna ſię Trybunał Wielkopolſkiey Prowincyi, gdzie po wyſłuchániu Wotywy o S. Duchu y kazániu w Koſciele Fárnym y po wynieſionym Sanctiſſimum do Zakryſtyi, w tymże Koſciele Ziemſtwo Sieradzkie wraz z Grodem Piotrkow. u Stoliká záſiáda, y tám ſłucháią Juramentow Prezydentá y Duchownych, á potym Swieckich, według porządku Woiewodztw, ieżeli záś ktoremu z Deputatow ieſt zárzucona obiekcya, tedy powinien tenże Deputat iść pod Laſkę dla uznánia obiekcyi przez Trybunał. Ziemſtwo záś lub Grod powinni ingroſſowáć wſzyſtkich Deputatow przyſięgę w Akta. W niebytności Ziemſtwá Stároſtá Piotrkowſki z Grodem zwykł ſłucháć Juramentu. Po Juramentach Prezydent z Deputatámi wſzyſtkiemu idzie ná Rátuſz, y tám záſiádſzy ſwoie mieyſcá według Turnu Woiewodztw, Prezydent wita Trybunał y záleca iedność do obránia Márſzałká, á Ziemſtwo álbo Grod rozdáie káżdemu po zbieránych porządkiem, y po przeſtrzygánych ná Papierze Deputatow Swieckich. Z tych iednego káżdy Deputat, ktorego mu Duch S. poda do myſli wyimie z między karteczek y odda do ſkrzyneczki zámkniętey przez Ziemſtwo podáney Ná ten záś Regeſtr wchodzą tylko Kandydaci Deputaci tey Prowincyi, ná ktorą turnus Laſki przychodzi, bo iednego Roku Wielkapolſka Prowincya, drugiego Máłopolſka, Márſzałkow ſwoich mieć powinna. Po odebránych przez Ziemſtwo kárteczkách ſkrzyneczkę tę bierze Prezydent z dwiemá Swieckiemi z obudwoch Prowincyi, y z niey wyſypuie kárteczki, ná ktorego więkſza ich liczbá padnie, temu záraz laſkę Ziemſtwo, lub Stároſtá oddáie, Prezydent winſzuie, Márſzałek nowo obrány dziękuie, á potym przyſtępuią do Ordynacyi uſtánowienia między ſobą. Márſzałek nie może bydź tylko po 4. lat z iednego Imienia. Ma mieyſce podle Prezydentá po lewey Ręce, rekapitulowáć Spráw nie może, ále ſentencyą ſwoię dáć powinien, ex turno Woiewodztwá lub ziemie z ktorey obrány. Vice Márſzałká znieſiona Elekcya, ále pod niebytność Márſzałká pierwſzy Deputat ex turno Prowincyi laſkę mieć powinien, y mieyſce Márſzałká. Ná Elekcyi Márſzałká nie może ſię znaydowáć Márſzałek Lubelſki, áni Rádom. áni Deputat żaden z támtych Trybunałow, áni Miniſtrowie, áni Hetmani W. K. y Polni, áni Litewſcy dla fakcyi. Krzyż Prezydentcki y laſká z ráná o 7. godzinie, á po Południu o 2. powinny bydź ná Rátuſzu dla prędſzey akceleracyi Spráwiedliwoſci S. y kiedy komplet ſie znidzie nie czekáiąc Márſzałká może ſądzić przypadáiące Správy. Ná Komplet záś 6. Deputatow Swieckich bydź powinni á ná Duchowny Regeſtr 6. Duchownych. Regeſtra Spráw Woiewodztw Wielkopolſkich w Piotrkowie káżdy ſwego Woiewodztwá Deputat trzymáć powinien y wſzelkie inne Regeſtra przypadáiące podczás tego Woiewodztwá we Srody y Czwartki lub táktowe, á ieżeliby záś nie był z tego Woiewodztwá Deputat, tedy z bliżſzego trzymáć powinien. Toż sámo y Máłopolſka Prowincyá w Lublinie obſerwuie. Inſze záś Regeſtra pierwſzy z Woiewodztwá Deputat Prowincyi Wielkopolſkiey trzymáć powinien w Piotrkowie, á Prowincyi Máłopolſkiey w Lublinie, iako to: Remiſſowe, *Militarium*, *Suſpenſionum*, *Paritatis Votorum*, *Caſſandarum*, *Officii*, *Fiſci*, *&c.* Duchowne záś Regeſtra zwykł trzy-

máć

máć náznáczony od Prezydenta Deputat Duchowny. Tych Regeſtrow Ziemſtwo powinno mieć attendencyą, áni ich wolno Deputátom do goſpod bráć. Do inkwizycyi Márſzałek z obudwoch Prowincyi iák turnus przypada Deputátow náznaczáć powinien, á Prezydent iednego Duchownego do nich zwykł náznaczáć. Likwidacye y komportacye w Trybunale znieſione, ále Grodom nákazáne.

Sentencye, ná ktore więkſza liczbá kryſek náſtąpi, powinny bydź konnotowáne w Sentencyarzu, podpiſáne rękámi Márſzałká y dwoch Deputatow z obudwoch Prowincyi, y oddawáne do Ziemſtwá. Márſzałek nie powinien *per non ſunt* zbiiáć Spráwy, áni dzwonić, y kontynuacye Spráw ſą znieſione, ále káżda przypadłá z Regeſtru powinna bydź oſądzona. Zaden Urzędnik Ziemſki, Grodzki, lub Podkomorzy nie może kondeſcenſyi żadney odpráwić podczás funkcyi. Zágadzánie ſkrzynki z krzywdą ſtrony przeciwney, Sądy po goſpodách, y kompromiſſy wſzelkie przez Deputatow ſą znieſione. Od záczętey Spráwy żaden Deputat wychodzić nie może, á ieżeli wynidzie ná długi czás, Sentencyi dáć nie może, áni kompletu rwáć pod odſądzeniem, chyba że chorobę przyſięgą wyſwiádczy, ále powinien bydź 3. rázy rekwirowány iák Duchowny ták Swiecki. Sekret Izby Sądowey obwárowány pod odſądzeniem od funkcyi. Limitá Trybunału przed czáſem náznáczonym przez Práwo, nie może bydź w Ziemſtwie akceptowána, procz w zbliżáiącym ſię powietrzu álbo niepokoiu. Podczás uſtępow sámi Deputaci zoſtáć ſię powinni w Izbie. Luity znieſione dla trzymáiących Regeſtr, tylko do ſkrzynki iść powinny. Trybunał nie może przyſądzáć więcey do ſkrzynki nád Vadium iedno. Dekreta Trybunalſkie czytáne bydź powinny przez Ziemſtwo záraz po uſtępie.

Staroſtowie raz ná záwſze Deputátom wyznaczyć ſtancye powinni ná káżde Woiewodztwo, y Kápituły, żeby iák Kápituły ták Woiewodztwá reparowáli należycie, á przy ſkończoney funkcyi káżdy Deputat powinien Inwentarz ſpiſáć Kámienicy, y Goſpodarzowi oddáć. Długi Miáſtom należące przez Deputátow powinny bydź wypłácone po ſkończoney funkcyi. Deputáci áni cáły Trybunał w żadne Juryſdykcye Miáſtá wdawáć ſię nie powinni áni w żadne taxy.

Deputaci Duchowni ſentencye w Spráwách dawáć powinni *Arianiſmi*, *Taktowych*, y *Mixti* wſzyſcy alternatą z Swieckiemi, w Regeſtrze záś *Compoſiti Judicii* tylko 6. Duchownych y 6. Swieckich powinni dáwáć, według dáwnieyſzych Práw 1578.

Prezydent iednák nie ieſt oddalony od pierwſzey ſentencyi według dáwnych zwyczáiow ták w Spráwách Duchownych, iáko y wſzyſtkich Swieckich, áni żaden Deputat Duchowny ná mieyſcu Prezydentckim záſiádáiący.

W Trybunale Piotrkowſkim pod laſką Prowincyi Wielkopolſkiey WOIEWODZTWA POZNANSKIE y KALISKIE ſądzą ſie od záczecia Trybunału áż do 15. Liſtopadá. WOIEWODZTWO SIERADZKIE z ZIEMIĄ WIELUNSKĄ od 15. Liſtopadá. áż do Wigilii S. Tomáſzá. Po nowym Roku REGESTR ZOŁNIERSKI ſię ſądzi áż do oſtátniego Styczniá, á od tego dniá áż do oſtátniego Styczniá REGESTR *SUSPENSIONUM* y *PARITATIS VOTORUM* ſię ſądzi. WOIEWODZTWO ŁĘCZYCKIE od 1. Lutego áż do oſtátniego, á WOIEWODZTWO BRZESKIE KUIAWSKIE, y INOWROCŁOWSKIE od 1. Márcá áż do Limity Trybunału ſądzić ſię powinny.

Pod laſką záś Prowincyi Małopolſkiey w drugim Roku od záczęcia Trybunału áż do oſtátniego Páździerniká ZIEMIA DOBRZYNSKA y WOIEWODZTWO PŁOCKIE, á od wſzyſtkich SS. áż do Wigilii S. Tomáſzá WOIEWODZTWO MAZOWIECKIE ſądzi ſię. Po nowym Roku do oſtátniego Styczniá ták iáko wyżey, przez cáły Luty WOIEWODZTWO RAWSKIE, á przez Márzec áż do Limity WOIEWODZTWA PRUSKIE.

Miedzy Regeſtrámi Woiewodzkiemi Srodá y Czwartek w káżdy tydzień uprzywileiowáne ſą, dla Spráw *Expulſionum* z rāná, á po Obiedzie *Remiſſarum*.

Po káżdym Woiewodztwie oſtátnie 6. dni ſądzą Spráwy Regeſtrow Duchownych *Mixti* y *Compoſiti*, y te dni czyli we Srodę czyli we Czwartek powinny ſię ſądzić, iák im czás przyidzie, áni Swięto bydź powinno potrącone. Spráwy záś tylko tego Woiewodztwá, po ktorym przypadáią dni ſądzić ſię Duchowne powinny.

Regeſtr *Arianiſmi Hæreſiæ, blaſphemiæ contra DEUM* y wſzelkich Spráw tykáiących ſię honoru Boſkiego, Wiáry &c. ſądzić ſię powinien z rāná, káżdego dniá przed wſzyſtkiemi innemi Spráwámi, byle był Komplet Duchownych Deputátow Regeſtr TAKTOWY, do ktorego Duchowni należą codzien o 6. godzinie wieczor powinien bydź wzięty, ále tylko *Merè violatæ ſecuritatis*, *Incarceratorum*, o czym wolno czytáć Konſtytucyą.

Trybunał Piotrkowſki limitowáć ſię powinien w Sobotę przed Kwietną Niedzielą.

Trybu-

Trybunał Lubelſki záczyna ſię w pierwſzy Poniedziałek po Przewodniey Niedzieli, y po wyſłucháney u Jezuitow Mſzy S. y Kazániu, cáły Trybunał idzie ná Rátuſz, gdzie Ziemſtwo oddáie Laſkę Márſzałkowi, á potym Ordynacya wewnętrzna. Od tegoż dniá záczynáią ſię Spráwy *Militarium*, *Suſpenſionum*, *Paritatis Votorum*, y ſądzą ſię áż do oſtátniego Máiá. W Czerwcu záś cáłym ſądzą ſię Spráwy *Caſſandarum*, *Officii*, *Deductionum Nobilitatis*. W Lipcu pod dyrekcyą Wielkopolſkiey Prowincyi Márſzałká, ſądzi ſię WOIEWODZTWO KRAKOWSKIE do 12. Sierpniá. Od tegoż dniá WOIEWODZTWO SENDOMIRSKIE áż do oſtátniego Wrześniá, á od 1. Października WOIEWODZTWO KIJOWSKIE áż do 24. tegoż Mieśiącá, á reſztá áż do Limity WOIEWODZTWU RUSKIEMU náznáczona do ſądzeniá ſię.

Pod dyrekcyą záś Máłopolſkiey Prowincyi Márſzałká od reaſſumpcyi áż do oſtátniego Czerwcá też sáme ſądzą ſię Spráwy iáko wyżey. Od 1. Lipcá áż do 10. Sierpnia WOIEWODZTWO WOŁYNSKIE, á od 11. áż do 27. WOIEWODZTWO PODOLSKIE. Od 28. Sierpniá áż do 18. Wrześniá WOIEWODZTWO BEŁSKIE, á od 19. Wrześniá áż do 10. Października WOIEWODZTWO LUBELSKIE, Od 11. Października, áż do 8. Liſtopadá, WOIEWODZTWO PODLASKIE. Od 10. áż do oſtátniego Liſtopadá WOIEWODZTWO BRACŁAWSKIE, á od 1. Grudniá áż do Limity WOIEWODZTWO CZERNIECHOW. ſądzić ſię powinny. A ná końcu kadencyi káżdego Woiewodztwá ták iák w Piotrkowie 6. dni ſą uprzywileiowáne dla Spraw Duchownych, y inne Regeſtrá tymże porządkiem ſię ſądzą iák y w Piotrkowie. Regeſtr ORDYNACYI ZAMOYSKIEY w Lublinie ma ſwoy dzień uprzywileiowány Práwem w káżdy Mieśiąc.

Regeſtr *FISCI* ták w Lublinie iák w Piotrkowie ma Czwartek ieden uprzywileiowány po południu w káżdy Mieśiąc.

Regenci Ziemſcy powinni bydź przyśiężni, y w Regeſtrá Spráwy porządkiem wpiſowáć, y one ná wokande oddawáć wykopiiowáwſzy z Kśiąg.

Regeſtr *POENALIUM* przy Inſtygátorze ſkrzynkowym bydź powinien, y ſądzić ſię o 6. godzinie w káżdą Sobotę. Inſtygátorow powinno bydź dwoch ſkrzynkowych, y dwoch *Securitatis*. Attendencyą ſkrzynki powinni mieć dway Deputaci deputowáni od Márſzałká, zá co im dwoiſta Laſa idzie ze ſkrzynki.

Przy Regeſtrách według Práwá, ieden Deputat może ſię opponowáć.

Pátronowie ſtáwáiący w Spráwách od ſtron powinni bydź przyśiężni, Szláchtá, áni mogą bydź Officyaliſtámi Grodzkiemi, y nie mogą woyny ſłużyć poki ſą w Paleſtrze, w więkſzych Spráwách więcey nád 3. Pátronow nie powinni ſtawáć.

Exekucye Dekretow Trybunalſkich Stároſtowie, lub Grody, lub Burgrábiowie iáko y kondemnaty powinni exekwowáć, Trybunały záś nie powinny ſądzić Spráw tych, ktore Grodowi lub Ziemſtwu należą Roku 1653.

Ewokacye z Prowincyi Wielkopolſkiey do Lubliná, y z Máłopolſkiey do Piotrkowá zákazáne pod kárą 1000. grzywien, ſtronie powołáney á Sądowi puł.

Dekret Trybunalſki przeciw Práwu ferowány, może drugi Trybunał ſkaſſowáć.

Márſzałek nie może nikogo pod wártę bráć kázáć, bez konſenſu cáłey Izby.

Zá grzywny tákże nie godzi ſię bráć Szláchcicá, áni Pátroná od niego ſtáwáiącego pod wártę. Traktamentá w dni powſzechne zákazáne, ták iák y Damom nie máiącym Spráwy zábroniło Práwo bywáć w Trybunale, beſpieczeńſtwo Trybunału y Oſob Deputackich, ták iáko poiedynki y cháłáſy ſurowo y pod gárdłem zákazáne.

Ziemſtwom taxa Dekretow wſzelákich náznáczona, o czym wolno obſzerniey czytáć korrekturę Trybunału 1726.

Ná koniec y kárę Práwo náznaczyło ná Deputatow Duchownych, lub Swieckich, że ieżeliby kto zádał Deputatowi praktykę álbo korrupcyą y dowiodł, táki Deputat powinien bydź odſądzony od funkcyi, honoru, y poczciwośći, y iuż ieſt tym sámym *incapax* wſzelkich funkcyi w Polſzcze, á Duchowny odſądzony zá toż sámo, y powinien bydź odeſłány do ſwego Biſkupá ná odebránie káry.

Podczás Limity Trybunáłu Lubelſkiego náznáczona wſzyſtkim Deputatom powtorna przyśięgá, ktorey ktoby nie wykonał powinien bydź przypozwány ná przyſzły Trybunał, y odſądzony od wſzelkich funkcyi w Polſzcze ná cáłe życie ſwoie. Kto záś przed limitą przyśięże, iuż więcey nie może należeć do Sądu Trybunalſkiego.

Juramenta tego Trybunału obowięzuiące ſumnienie Deputatow wolno przeczytáć w korrekturze 1726. Beſpieczeńſtwo Oſob Deputáckich od dniá Elekcyi áż po ſkończonym Trybunale Lubelſkim do 4. Niedziel obwárowáne mocno Práwem.

O TRY-

O TRYBUNALE LITEWSKIM.

TRybunał Głowny Litewſki zá Krolá Stefaná w Litwie poſtánowiony, y Artykuły iego z podpiſem y pieczęcią tegoż Krolá do Grodow Litt. podáne, o czym Konstt. 1581. Artykuły nie ſą ſpecyfikowáne w tey Konſtytucyi, bo po Ruſku wydáne do Grodow.

Ná ten Trybunał Woiewodztwá y Powiáty obieráią Deputátow, ktorym beſpieczeńſtwo obwárowáne tákie iáko y Koronnym Roku 1620. áni Dekretow tego Trybunału może znośić Seym 1638., y 1647. Deputaci Litt. przyśięgáią ná Sekret w Izbie y ná Spráwiedliwości akceleracyą 1647.

Márſzałek Trybunału Litt. obrány przyśiąc powinien ná ſpráwiedliwe przywołánie Spraw z Regeſtru, iák ſię kto wpiſze w Kancellaryi, y nie powinien żadnych depaktacyi czynić, áni cierpieć, áni exakcyi pozwolić przez Subſtytutow 1647., 1667. Do teyże przyśięgi y obligacyi należy Subſtytut ná mieyſcu Márſzałká záśiádáiący 1670.

Márſzałek wraz z Deputatámi Dekreta y Spráwy wſzyſtkie podpiſowáć powinien, y pilnowáć żeby nie przeſkakiwáno z Regeſtru Spraw 1647.

Duchowni Deputaci Litewſcy z Wileńſkiey Kápituły dwá, z Zmudzkiey 1. y z Smoleńſkiey ieden, tákże máią w tym Trybunale mieyſce, y dzień náznáczony Wtorkowy do ſądzenia Spraw *Compoſiti Judicii* 1641., y przydáie táż Konſtytucya, że tym czteromá Duchownym czterech Swieckich Trybunał Litt. dodáie, dla ſądzenia Spraw námienionych, ciż Deputaci Duchowni co Rok obráni bydź powinni 1670.

Tudzieſz razem z Swieckiemi Deputatámi wykonáwſzy Jurament po Elekcyi Marſzałká Trybunału Kołá wielkiego názájutrz obieráią ſobie Márſzałká Duchownego *Compoſiti Judicii* iednego z Swieckich Deputatow, ktory iednák w podpisách Dekretow uſtępuie precedencyi pierwſzemu Deputátowi z Kápituły Wileńſkiey.

Trybunał Litt. nie może ſądzić Spraw, ktore nie były pierwey w Grodzie, lub inſzych Sądách, áni wywodu Szláchectwá pozwaláć pierwey áż ná Seymiku ſię tá dedukcya ſtánie 1641. Tenże Trybunał w Wilnie ſądzić ſie powinien przez 20. Niedziel, á drugie 20. Niedziel Alternatą, raz w Nowogrodku, drugi raz w Mińſku 1699.

Ná Aſſyſtencyą temu Trybunałowi przydáno Piechoty 100., procz Officyáliſtow y Rotmiſtrzá Rodowitego Szláchcicá Litt. ná co 25000. z pogłownego Zydowſkiego náznáczono 1699. y Popis ich ma bydź przed Márſzałkiem Trybunału Litt. 1717. Roku zás 1726. ná Seymie Grodzieńſkim reaſſumowáne też Konſtytucye, y wyráźniey Práwo opisáło niektore obligacye Trybunáłowi Litt. Z Trybunáłu Litt. Remiſſy nie idą do Mińſká álbo Nowogrodku, ále powinny czekáć drugiego Trybunału Wileńſkiego.

Regeſtra zás tylko do dwoch lát trwáią, ktore co dwá Roki trzebá wpiſowáć w nowy Regeſtr. Z Nowogrodká zás do Mińſká czyli z Mińſká do Nowogrodká idą Remiſſy dla Alternaty, ále ſię trzebá nowo wpiſowáć.

Do Kadencyi Trybunału Wileńſkiego należą Woiewodztwo Wileń., Powiáty Oſzmiańſki, Wilkomirſki, Bracławſki, Woiewodztwo Trockie, Powiáty Grodzińſki, Kowieńſki, Upitſki, Xięſtwo Zmudzkie, Woiewodztwo Smoleńſkie, Powiát Starodubolki, Woiewodztwo Połockie, y Brzeſciańſkie. Do drugiey zás Kadencyi według Alternaty w Nowogrodku lub Mińſku, należą Woiewodztwo Nowogrodzkie, Powiáty Słonimſki, Wołkowiyſki, Woiewodztwo Witebſkie, Powiát Orſzańſki, Woiewodztwo Mſciſławſkie, Mińſkie, y Powiáty Mozyrſki, y Rzeczycki. Tych Woiewodztw w Trybunałách námienionych Spráwy ſądzić ſie powinny według opisánych Regeſtrow 1726. W Poniedziałek REMISSOWY we Wtorek DUCHOWNY, że ſie zás ten Regeſtr nie ſądzi w Nowogrodku áni w Mińſku w zámiáſt iemu REMISSOWY náznáczony. We Srodę z PRZECIWIENSTWA. We Czwartek POWIATOWY. W Piątek PRZYPADKOWY. W Sobotę OBLIGOWY, & *INCARCERATORUM*. TAKTOWY co dzien ſię ſądzić może, y z Agentámi o prewarykacyą, inne zás mieſzczą ſię w Remiſſy, y Powiátowe, iáko; *Fiſci*, *Militarium*, *Officii*, *&c.*

Deputatom Trybunáłu Litt. uſtáwę dochodow Práwo opisáło 1726. o czym wolno czytáć u Ładowſkiego *fol. 576.*

Márszałek Trybunału Litt. po 3. lat, tylko iednego Imienia może bydź obrány dyrektorem Trybunału, y nie rekapituluiąc powinien dáć sentencyą ex turno Woiewodztwá swego, z ktorego iest obrány Deputatem.

Trybunał Wileńskí w tydzień po Przewodniey Niedzieli záczynáć się powinien, y kontynuowáć przez 20. Niedziel, á po wyiściu 20. Niedziel dwá tygodnie Trybunałowi Skárbowemu náznáczono. Po kadencyi Wileńskiey odsądzoney, we 4. Niedziele kadencya Nowogrodzka, lub Mińska według Alternaty tákże przez 20. tygodni sądzić się ma, po ktorych ták iák w Wilnie dwá tygodnie Sprawom Trybunału Skárbowego náznáczono 1726.

Do Trybunału Litt. *Compositi Judicii* Duchownego należą Sprawy Duchowne z Swieckiemi o Legatá nie zápłácone, o Dziesięciny zátrzymáne, o Prowizye od summ ná Dobrách lokowánych, o zápisy, Sprawy gruntowe, y Práwne między sámemi Duchownemi y Zákonnemi, Sprawy odesłáne z Konsystorzá, y kiedy strony zezwolą w nim się sądzić, Sprawy *Arianismi, Apostasiæ*, lezye Sędziow w Dobrách ich, *læsæ immunitatis Ecclesiasticæ*. Insze záś do świeckich Sądow Trybunalskich należą, ktore wolno sobie przeczytáć Roku 1726. u Ładow. *fol.* 577.

O TRYBUNALE SKARBOWYM RADOMSKIM.

ZYgmunt III. Roku 1613. postánowił Trybunał Radomski, ná ktory Komissarze z Senatu, y Kołá Rycerskiego byli náznaczeni dla rozsądzenia woyskowych interessow, y uznánia Percept ná woysko. Tenże Trybunał wielą Konstytucyámi był reassumowány, y częścią w Radomiu, częścią we Lwowie się agitował po 3., po 4. po 6. y więcey Niedziel. Roku 1717., y Roku 1726. też sáme reassumowáne Konstytucye, y ten Trybunał náznáczony się sądzić w Radomiu począwszy od Poniedziałku pierwszego po S. Stánisłáwie przez 6. Niedziel.

Seym deputuie z Senatu Biskupá iednego Prezydentá ná ten Trybunał y Senatorow Swieckich według zwyczáiu 12., lub więcey lub mniey. Woiewodztwá záś y Ziemie obieráią po iednemu z Szláchty godnych Possessyonatow, á Generały dwoch, ktorych Elekcya powinna bydź ná Seymikách Gospodárskich ná záiutrz po Elekcyi Deputackiey, y tym funkcya służy ná dwá Roki, á Senatorom od Seymu do Seymu. Ci wszyscy ziecháć się powinni do Radomia ná pierwszy poniedziałek po S. Fránciszku. Tegoż dniá po Mszy S. o S. Duchu y Kazániu, wszyscy zásiádáią w Zamku przy obecnosci Podskárbiego W. K. álbo Urzędu iego, y przysięgáią Rotą Trybunałá Piotrkowskiego z przydániem *de disciplina Militari* według Konstt. 1685. przed Ziemstwem Sendomirskim álbo Stárostą lub Grodem Radom. Potym obráć powinni Márszałká Alternatą raz z Wielkopolskiey drugi raz z Máłopolskiey Prowincyi z między Senatorow, lub z między Stánu Rycerskiego. Hetmáni nie powinni bydź przytomni ále Kommissarze od Polskiego Woyská 2., od Cudzoziemskiego ieden.

Ná ten Trybunał lub Kommissyą Radomską powinni się stáwić Superintendenci, lub Administratorowie Ceł, y Skłádow, Szláchtá, y Possessyonáci, y powinni przysiąc ná wierną y nie oszukáną zwierzchność Urzędow swoich ná Komorách, przysięgá wyráżona w Konstytucyi, 1726. w drugi Poniedziałek po záczętey Sessyi przy Podskárbim W. K. lub Urzędzie iego.

Ná Senatorow Pensyi po 3000. Skárb Kronny powinien obmyśleć, á ná Kommissarzow Woiewodztwá osobno uchwaláią po 3000. Przytym Skárb Koronny ná dyspozycyą Prezydentá y Márszałká 15000. dáć powinien, z ktorych Instygátorowi álbo Vice-Instygatorowi Koron. należy dáć złotych 1500., á ná Izbowych Instygatorow złott. 400. Przytym Skárb Koronny powinien wypłacić złott. 20000. z tych po 3000. ná káżdego Deputata z Woyská á Reszta 11000. ná Chorągwiánych Deputatow y ich Dyrektorá y ná inne Osoby służące Trybunałowi.

Ten Trybunał sądzić się powinien trybem Piotrkowskiego 1613. Dekreta iego ták ważne iák Piotrkowskiego Trybunału. Podskárbi W. K. ná początku powinien podáć delatę nie wybránych pieniędzy, y specyfikowáć z k[illegible] 1627. Ale tá Delata powinna bydź podpisána ręką Márszałká Seymowego 163[illegible] Retentorowie

powin-

powinni bydź przypozwáni ná trzy Niedziele przed Trybunałem 1627., á relacya w Grodzie ma bydź zeznána, gdzie dobrá ſą przypozwánego 1629. Ná tey Kommiſſyi powinni ſię ſpráwić wſzyſcy Exáktorowie o Extorſye, aggrawacye, depaktacye, ukrzywdzenia ludzi woyſkowych, lub obywátelow, dezertorowie woyſká, o czym Konstt. 1685.

Ten Trybunał powinien ſądzić y czynić to co Seym Traktatowy 1717. obſzerniey wyraził, y exekwowáć, likwidacye z Chorągwiámi y Regimentámi, áby ſię żadna defraudacya w Kompletách nie działá przy Deputatach y Piſarzu Skárbowym odpráwić, 1726.

Nie może ſię záś wdawáć w żadne inne materye, áni impozycye ná Skárb, 1726.

O Kwarty nie wypłácone ſądzić, y káráć według Práwá 1621. Powinni ſądzić tych, ktorzy zapłátę biorą, á woyſká nie pilnuią 1621. Zaden Skárbu tykáiący ſię nie może bydź Kommiſſarzem áni przypuſzczony ma bydź choć obrány 1620.

Beſpieczeńſtwo Komiſſarzow tákie iák Deputatow Piotrkowſkich. Dekreta powinien piſać Piſarz Grodzki Radomſki 1613. Skárb do Grodow powinien Dekreta odſyłáć, ktore Stároſtorowie powinni exekwowáć pod kárą 500. grzywien, á w Piotrkowſkim lub Lubelſkim Trybunale odpowiedzieć powinni 1628., 1629., 1631.

Piſarz Polny powinien ſię znaydowáć ná Komiſſyi, y podáć Regeſtr woyſkowych pilnych y niedbáłych 1703.

TRYBUNAŁ SKARBOWY LITEWSKI odpráwuie ſię w Wilnie przez 2. Niedzieli po ſkończonym Trybunale 20. Niedzielnym y przez 2. Niedzieli w Nowogrodku lub Mińſku. Z Senátu tákże Biſkup, y Senatorowie náznaczeni bywáią od Seymu do Seymu, á Komiſſarze od Woiewodztw náznaczeni y penſyonowáni. Tymże trybem, tym beſpieczeńſtwem, y tą powágą ſię odpráwuie iák Radomſki, tylko inſzą formą, bo iák ſię ſkończy Trybunał Wileńſki 20. Niedzielny, ták záraz łączy ſię Izbá Trybunalſka Ziemſka z Skárbową, y po przyſiędze wykonáney przez Komiſſarzow dwoch obránych od Woyſká, tudzieſz dwoch z Xięſtwá Inflantſkiego (bo Deputáci y Senátorowie, że ſą iuż Jurati, nieprzyſięgáią) obieráią Márſzałká Skárbowego, toż sámo czynią w Nowogrodku lub w Mińſku.

KROLESTWO POLSKIE procz tych námienionych Trybunałow ma wiele innych Sądow iáko: SĄDY ZADWORNE, ktore ſądzą Kanclerzowie, lub Podkánclerzowie, Koronne Koronni, Litewſkie Litewſcy. SĄDY RELACYALNE, SĄDY KURLANDZKIE, ktore álbo sám Krol z Senatorámi ſądzi ták iáko SĄDY SEYMOWE, álbo Pieczętárzom zda Juryſdykcyą. SĄDY ZIEMSKIE zwáne ROCZKI w Woiewodztwách, o ktorych wyżey pod Urzędnikámi Ziemſkiemi. SĄDY GRODZKIE w Grodowych Miáſtách, iáko wyżey pod Sędziámi Grodzkiemi.

O ORDERACH.

W Polſzcze żadnych Orderow Stáropolſka cnotá zwána *ÆQUALITAS* nie cierpiáłá, ták iáko y Xięſtw, y Grafſtw Cudzoziemſkich, ále ſię záwſze kontentowáłá dyſtynkcyą záſług, y Urzędow w włáſney Oyczyznie, Auguſt II. Krol Polſki chcąc iákążkolwiek powierzchowną dyſtynkcyą uczynić Dworu ſwego, á do tego w Oyczyznie emulacyą tym większą do záſług uſtánowił Order ORŁA POLSKIEGO ná ktorym nápiſane *PRO FIDE, REGE, ET LEGE.* Jákoby ten honor czyniąc Polákom, że záwſze gotowi ginąć ZA WIARĘ, KROLA, y PRAWO. Ten Order wiſzący ieſt ná wſtąſzce błękitney, á drugi wyſzyty lub haftowány ná zwierzchni ſukni nád ſercem. Ten sám Order Náyiáśnieyſzy Regnant teráźnieyſzy Auguſt III. konſerwuie, y záſłużeńſzym Senátorom y Miniſtrom zwykł rozdawáć. Procz tego Orderu teraźnieyſi Polácy w zámiáſt Stáropolſkiey cnoty záżywáią Cudzoziemſkich.

RZĄD MONARCHII POLSKIEY złożony z Monárchicznego, Aryſtokrátycznego y Demokratycznego zákończywſzy, Práwámi y Konſtytucyámi opiſány, iák ſię rządzić powinien w ſwoich gránicách, przyſtępuię do gránic powierzchownych, álbo ograniczenia Monárchii Polſkiey.

POLSKA przedtym gránice miáłá áż pod Danią ná Záchod, bo w Xięſtwie Wiſmarſkim Wiſſymirz Xiąże Polſki wyſtáwił Miáſto od ſwego Imienia Wiſmar, teraz zwáne Weimar, ále że Leſzek III. podzielił był wſzyſtkie Xięſtwá nád Morzem leżące zwáne Pomorſkie Synom ſwoim 20. z nálożnic ſpłodzonym, tych Sukceſſorowie zá Piáſtá wybili ſię z poſtuſzeńſtwá y odłączyli od Polſki, wolno o tym czytáć wyżey pod Leſzkiem III., y Piáſtem. Potym ná tenże Záchod miáłá gránice ſwoie áż pod Kroleſtwo Czeſkie, bo cáły Sląſk náleżał y wraz z Polſką zmocnione były gránice iego z Czechámi, ále że Rzeczpoſpolita pozwoliłá bylá tę Prowincyą ná podział Synom Władyſławá wygnánego z Tronu Polſkiego, á Wnukom Boleſławá Krzywouſtego z kondycyą poſtuſzeńſtwá Monárchom Polſkim: Tych Sukceſſorowie w brew wiernoſci Oyczyznie, poddáli ſię dobrowolnie Krolom Czeſkim, y zupełnie odłączyli od ciáłá Oyczyzny ſwoiey, o czym wyżey pod opisániem Xięſtwá Sląſkiego.

Ná Południe Wſchodowe grániczyłá przedtym Polſká z Bulgaryą, á ná Wſchod z Bezarabią, bo Woiewodowie Moldawſcy y Wołoſcy byli inweſtyowáni od Krolow Polſkich Wołochámi, y Moldawą, y przyſięgáli sámi w oſobách ſwoich ná wierność, iáko o tym zá Władyſławá Jagiełá Roku 1403. ále y ci Wiárołomcámi ſię nie raz ſtáli, á ná koniec Tureckiey ſię zwierzchnoſci poddáli, y z niemi przeciw Polſzcze woiowáli.

Ná Wſchod tákże graniczyłá Polſká áż pod Stolicę Moſkiewſką zá Zygmuntá III. y Władyſławá Syná iego, ále z przyczyny zbuntowánego Kozáctwá Moſkwá to wſzyſtko odebráłá, á ná koniec zá Janá III. Traktat Grzymułtowſkiego pozwolił Moſkwie oderwáć od Polſki Xięſtwo Siewierſkie, y Woiewodztwá Kijowſkie, Czerniechowſkie, Smolenſkie, y inne części Woiewodztw, o czym wyżey zá Janá III.

Ná Pułnoc Polſká graniczyłá áż z Ingryą, ále potym, y Eſtonia zá Zygmuntá III. deklarowána á nie oddána, Inflanty przez Szwedow záwoiowáne zá Janá Kazimierzá, á teraz przez Moſkwę. Ná tęż Pułnoc graniczyłá Polſká z Morzem Baltyckim, á teraz przepierzona Xięſtwem Pruſkim ná pozor hołduiącym Polſzcze, á w cále iuż oderwánym, bo Koroną ſtwierdzonym Roku 1701. bez żadnego konſenſu Rzeczypoſpolitey. A ták pokazáwſzy dáwne gránice Polſkie y obſzerność ich, dla przypomnienia godney uwági Statyſtom y Rycerzom przyſtępuię do teráznieyſzych gránic.

Polſká grániczy ná Południe z Węgrámi, od ktorych ią dzielą gory Karpackie, zwáne Tatry, ták iák y od Siedmiogrodzkiego y Moldáwſkiego Woiewodztwá. Ná Wſchod z Tureckiemi, Tatárſkiemi, y Moſkiewſkiemi Prowincyámi. Ná Pułnoc z Inflantami, Prusámi Brandeburgſkiemi y Morzem Baltyckim. Ná Záchod z Brandeburgią, Sląſkiem, y Moráwą. Ma ná w zdłuż przeſzło ná 200. mil wielkich, á w ſzerz 120.

Polſkie Prowincye położone ſą w Kráiu zdrowym, niektore Pułnocnieyſze w zimnym, iednák w wielu mieyſcách ſrednie zimno, iáko y w lecie ciepło, lubo czáſem długie zimy trwáią, iáko y teráznieyſza Roku 1740. trwáłá áż do Kwietniá, záczęta w Páździerniku, y z wyſokiemi od ziemi ſniegámi. Polſká położona ieſt w rowninách obſzernych y polách rozwlekłych, y z tąd od Polá Polſká ſię zowie, lubo w wielu mieyſcách ſą bárdzo gęſte y obſzerne láſy, żywiące liczne ſtádá zwierzow, á náywięcey niedzwiedziow, dzikow, ieleni, sárn, záięcy, liſow, ryſiow, iáżwcow, łoſiow &c. W Litwie Zubrow, w Tatrách koz dzikich, ktore ná náywyżſzych ſkáłách páſą ſię opárſzy ſię tylko rogámi o ſkáły. Kray w Polſzcze ieſt náyżyźnieyſzy w gruntách nád wſzyſtkie inne Kráie, obfituiący w pſzenice, żytá, ięczmiony, grochy, owſy, tatárki, prosá, lny, konopie, warzywá wſzelákie, w páſtwiſká obſzerne, y w ſiáná w łąkách rozwlekłych, iednym ſłowem, muſi mieć wiele zboż, kiedy Hollandya, Anglia, Francya, náywięcey żywią Páńſtwá Zamorſkie zbożámi Polſkiemi przez Port Gdáńſki zákupuiąc zbożá z Polſki. Przytym Polſká lubo w zimnym Horyzoncie, obfituie iednák w wſzelákie owoce w ogrodách, cytryny, pomeráńcze, morele, broſkwinie, iábłká wſzelkiego gátunku, iáko y gruſzki, ſliwki, cereſnie, wiśnie, agreſty, pożyczki, máliny, pigwy, orzechy włoſkie, Tureckie, á naywięcey leśnych, morwy ále bez robáczkow, w wielu ogrodách y winá ſię rodzą, máiąc pilność około nich, tákże melony, arbuzy, iednym ſłowem Ziemiá Polſka wydáie z ſiebie wſzelákie owoce Włoſkie, iáko y wſzelkie gátunki kwiátow, y kwiátkow náyprzednieyſzych w rożnych kolorach. Przytym Polſká oſobliwie w Ruſkich Prowincyách záſzczycić ſię może náyprzednieyſzemi w Europie końmi, ktorych y dzikich wielkie Stádá żywi Ruś, iáko y wołow roſłych, ktore rozſyła po cáłey Europie. Polſká bogáta w ſtádá bydeł, á náywięcey owiec

w Wiel-

w Wielkopolſkich Prowincyách, w wieprze, kozy, domowe ptáſtwá; ták iáko y w dzikie wſzelkiego gátunku, oſobliwie w gorách Krákowſkich w kwiczoły, koło Łowiczá w ſnieguły, á wſzędzie w dropie, głuyſce, kuropátwy, trzetrzewie, y wſzelákie ptáſtwá delikatne. Obfituie y w wiele miodow od pſzczoł zágeſzczonych, oſobliwie ná Ruſi, z ktorych nápoy náypraktykowáńſzy w Polſzcze, ták iáko y wiśniáki, málinniki, w Wielkipolſzcze piwá wyſmienite, oſobliwie w Sierádzkim. Náywięcey záś Polſká robi gorzałek z obfitości zboż, ktore náywięcey záprożniáią głowy y nieſpoſobnemi czynią do záchowánia cnot Stáropolſkich.

Polſká przytym záſzczycić ſię może náylicznieyſzemi rzekámi oblewáiącemi Prowincye iey, y ſpoſobnemi do nawigacyi, oſobliwie Wiſłą bogácącą Port Gdańſki niezliczonemi ſtátkámi zboż wſzelákich á Polſkę Skárbámi; Przytym Dunaycem, Sanem, Bugiem, Narwią, Wiſłokiem, wpadáiącemi w wiſłę, y prowádzącemi zbożá ku Gdańſkowi, Dnieſtrem, Dnieprem wpływáiącemi w Morze Czarne, Nimenem w Litwie y wielą innych rzek, Wartą, Pilicą, Długoſz náyobſzernieyſzych rzek w Polſzcze liczy 200., krom rzeczek y ſtrumieni. Przytym niezliczone ieziorá, oſobliwie w Prusách, Kuiawách, Wielkipolſzcze, niezliczonemi ſtáwámi, sádzawkámi &c. y z tąd Polſká ſkropiona ták wielą wod żyzność z ziemi wydáie, á z wod ryby wſzelákie, oſobliwie w Dunaycu łoſoſie, w Wiſle ieſiotry, w rzekách gor Krákowſkich pſtręgi, á wſzędzie ſzczupaki, karpie, karaſie, okonie, węgorze &c. o czym niżey pod Miáſtámi.

Woiewodztwo Krákow. opasáne ieſt wielą gor od Węgier zwánych Karpackie álbo Tatry, ták iáko y Ziemia Przemyſlſka, Sánocka &c. W Litwie tákże znayduią ſię gory y wſzędzie Págorki. Gory w Krákowſkim obfituią w wielkie Skárby á náywięcey w Zupy Solne, w Bochni y Wielicce, o czym niżey przy opisániu Páńſtw w ſrebro, miedź, ołow, cynę, moſiądze, Marmury wſzelkiego koloru, żelázá, kamienie ſpoſobne do murow, y wielu mieyſcách ſpoſobne do ogniá, ktore iák drzewo palą, znáyduią ſię w Tatrách, oſobliwie w Sądeckim Powiecie, y złote żyły w gorách, y kamienie nákſztáłt dyamentow ták czyſte y iáſne, lazurowe kámienie, przytym Tatry wydáią z ſiebie wſzelkie ziolá do Aptek, ktorych ſię wiele y w cáłey Polſzcze w łąkách y ogrodách znáyduie.

Národ Polſki ieſt náturálnie ſpoſobny do poięcia wſzelkich Cudzoziemſkich ięzykow, po Polſkim náypierwſzy ma pánuiący ięzyk Łácińſki, ktorym konnotuie wſzelkie Akta ták Dekretow, iáko y tranſakcyi po Grodách. U Dworu záś náyprzyiaźnieyſzy zwykł bydź ięzyk Fráncuſki y Włoſki, á náypotrzebnieyſzy Niemiecki dla ſąſiedzkich Páńſtw Niemieckich. W tych wſzyſtkich Polacy ſą wyexercytowáni przy Peregrynacyách Páńſtw Cudzoziemſkich. Polak káżdy ieſt ſpoſobny do poięcia wſzelkich náuk, ſztuk, y induſtryi, ma wſzędzie ſzácunek z ſwoiey ludzkości, w woiennym trybie biegłości, y przyrodzoney w ſercu odwági, przytym roſtropność máiący w wynálezieniu Rządu dobrego, opisániá Práw w Rádách publicznych, ná Seymách wymowi pięknie, Stáropolſką ſzczerość zátrzymuie w ſobie, lubo u wielu zmieſzáną z polityką. Emulacya záś w wynioſłoſci gorę biorze nád inne cnoty w Národzie náſzym, przez co utrátá Fortun á náywięcey z przyczyny konſerwowánia licznych Dworow, Ekwipaziow, bogátych ſtroiow, przepyſznych ſtołow. Winá ſwego Polſká nie ma, á náywięcey nim zbytkuie, bogácąc Węgierſkie Páńſtwo. Seymy Polſkie náyrzetelniey ciekáwość káżdego ukontentuią, wſpániáłością Dworow, y ſtołow koſztownych. Seymiki záś nie przebránemi źrodłámi Węgierſkich win, y nie zbywáiących wſzelkich nápoiow.

Národ Polſki przy Wierze S. może ſię záſzczycić náyſtátecznieyſzym, bo od początku ſzczepu záwſze pánuiąca ieſt Wiárá S. Kátolicka Rzymſka, y z tąd zá Zygmuntá III. po wygrány Chocimſkiey przeciw Turkom Oycowie SS. przydáli intytulacyą Páńſtwu Polſkiemu *Antemurale Chriſtianitatis*, á zá Janá Kazimierzá po wygnánych Aryanách Alexander VII. Papież názwał Polſkę *Orthodoxum Regnum*, co potwierdził Innocenty XI. Papież y Janowi III. po wygrány Wideńſkiey przeciw Turkom. Jákoż to Páńſtwo może ſię záſzczycić zá náyſtráſznieyſze Turkom, bo w Pánu Bogu wſzyſtkie Stáropolſkie cnoty utopione, y gdyby iedność w Rádách Publicznych ná Seymikách ná Seymách utrzymána byłá według opisánych práw, y obſerwá przyſieg zágęſzczonych, nie byłoby mocnieyſzego nád Polſke w Europie Páńſtwá, y bogátſzego ták w ſkárby, iáko y w ludzi, niechce bydź Cenzorem wolności, ále obáwiáć ſię trzebá, żeby przez nie záwſze potrzebne NIE POZWALAM dáwnego luſtru ſwoiego nie záćmiłá, á ile kiedy ták obſzerna Monarchia ſzczupłym

Cccc bespie-

beſpieczeńſtwem wewnętrznym opátrzona lubo przy rozkwitłey y liczney po cáłym Páńſtwie Szlácheckiey Káwáleryi. Iá przyſtępuię do Podziáłu Polſki.

Herb Polſki ORZEŁ BIAŁY od Lecha poſtánowiony.

MONARCHIA Polſka rozdzielona ieſt przez Konſtytucye ná 3. Prowincye. 1. Prowincya Wielkopolſka. 2. Prowincya Máłopolſka. 3. Prowincya Litewſka.

Te Prowincye zámykáią w ſobie

W O I E W O D Z T W A.

	PROWINCYA WIELKOP.	P. MAŁOPOLSKA.	P. LITEWSKA.
	Poznáńſkie	Krákowſkie	Wileńſkie
	Kaliſkie	Sendomirſkie	Trockie
	Sierádzkie	Kijowſkie	Xięſt. Zmudzkie
	Lęczyckie	Ruſkie	Smoleńſkie
	Brzeſkie Kujawſkie	Wołyńſkie	Nowogrodz.
	Inowrocłáwſkie	Podolſkie	Witebſkie
Woiewodztwá	Ziemię Dobrzyńſką	Lubelſkie	Brzeſciańſkie
	Płockie	Bełſkie	Mſciſławſkie
	Mazowieckie	Podlaſkie	Mińſkie
	Rawſkie	Bracłáwſkie	Inflantſkie
	Chełmińſkie	Czerniechowſkie	Derpackie y Parnáſkie záwiowáne.
	Malborgſkie		
	Pomorſkie		

Te Woiewodztwá tym ſámym porządkiem ſię ſądzą w Trybunale Koronnym y Litt.

XIĘSTWO KURLANDSKIE náleży do hołdu Rzeczypoſpolitey.

XIĘSTWO PRUSKIE Brándeburgſkie należy tákże do hołdu Monarchii Polſkiey lubo záſzczycone Kroleſtwem, ále bez konſenſu Jurysdatorow ſwoich.

SLĄSK cáły odpadł od Polſkiey, ták iáko y Wołochy y Moldawia.

Monarchia Polſka położona ieſt od Wſchodu do Záchodu między 36. y 60. gradusámi Geográficznemi, á od Południá do Pułnocká miedzy 47. y 57. gradusámi.

Polſká ieſt ná pozor obſzerna y w liczne Miáſtá, Miáſteczká, y wſie obfituiąca, ále nie ludna z przyczyny częſtych plag od P. Bogá śmierci, powietrzá, głodu, woien, ktoremi ią biczuie Pan Bog chcąc náprowádzić ná zbáwienną drogę obſerwy Práw, jurámentow, ſzánowánia Duchowieńſtwá. Ruſkie Woiewodztwa oſobliwie ſkárżą ſię ná záiątrzone przeciw Polakom Sąſiedztwo Kozackie, ktorych náiázdy wiele ná Ruſi tráwią ludzi. Polſká przytym nie ieſt w Kupcow bogáta właſnego Národu, ále naywięcey Niemcow, Ormianow, y Zydow, ktoremi ledwie nie wſzyſtkie Miáſtá w Polſzcze nápełnione, procz Duchownych y niektorych Krolewſkich.

Nauki ſą kwitniące w cáłey Monarchii Polſkiey przez naypierwſzy záſzczyt Akademii Krákowſkiey y Zamoyſkiey, á potym ma liczne rozmnożone Collegia y ſzkoły *SOCIETATIS JESU, y SCHOLARUM PIARUM*, gdzie młodź Polſka naywięcey polorow w naukách nábywa, y pobożności ſtáteczney w Wierze S. Jednym ſłowem Nabożeńſtwo ku Mátce Nayſwiętſzey, ktore ieſt mocno záſzczepione w prawdziwych Polákach; naywięcey y nayſtáteczniey utrzymuie dáwny Szczep Wiáry S. w Polſzcze, w utrzymániu ſwobod, y wolności Oyczyzny, kiedy od cálego Národu Polſkiego przyznána tá Naywyżſza Monarchini y koronowána w Częſtochowy, w Sokalu, w Podkamieńcu y w wielu mieyſcách REGINA POLONIÆ.

WIELKOPOLSKA PROWINCYA.

LUboby należáło naypierwey záczáć od Máłeypolſki, z przyczyny Prymu Senatorſkiego Káſztelanii Krákowſkiey w Senacie, tylko że od dáwnych czáſow Prowincya Wielkopolſka ma Prym w Monárchii, nie tylko z Imienia że Wielka, ále y że w niey naypierwſzy Wodz LECH założył ſzczep Národu Polſkiego, dla tego záczynam Podziáł Polſki od Prowincyi Wielkopolſkiey zámykáiącey w ſobie Woiewodztwá w zwyż wyrážone.

WOIE-

WOIEWODZTWO POZNANSKIE.

TO Woiewodztwo miewáło włáſnych Xiążąt z Domu Piaſtow, ále po śmierci Przemyſławá oſtátniego koronowánego Królá Polſkiego przyłączone do Monárchii zá Władyſławá Łokietká. Kray ma żyzny y w wſzelákie zbożá obfituiący, oblany rzekámi Wartą, Noteczem, Proſną, y wielą pomnieyſzemi, naywięcey zbogácony ſtádámi Owiec, nád inne Woiewodztwá, y nayhandlownieyſze ma miáſtá oſiádłe ſámemi Niemcámi w wielu mieyſcách z przyczyny ſąſiedzkiey Brándeburgii, z ktorą grániczy ná Pułnoc, y ná Záchod, á z Woiewodztwem Káliſkim ná Wſchod y Południe. To Woiewodztwo ma Senatorow y Urzędnikow Ziemſkich niżey położonych.

Záſzczyca ſię Herbem ná Chorągwi
ORŁA BIAŁEGO bez Korony w Czerwonym Polu, według Bielſkiego, Gwagnina, y Paprockiego.

SENATOROWIE

Krzeſłowi: Biſkup, Woiewoda, Kaſztelan

KASZTELANOWIE Powiatowi
Miedzyrzydzki
Rogozińſki
Sremſki
Przemęcki
Krzywińſki
Santocki.

URZĘDNICY ZIEMSCY.
Pod-Komorzy
Generał Wielkopolſki
Chorąży
Sędzia Ziemſki
Stolnik
Podczáſy
Podſędek
Podſtoli
Czeſnik
Łowczy
Woyſki
Piſarz Ziemſki
Miecznik
Skárbnik

Biſkupow Poznáńſkich do teráznieyſzego Xiążęciá Teodorá Czartoryiſkiego - 75.
Woiewodow z teráznieyſzym Antonim Ponińſkim liczy to Woiewodztwo - - 57.
Kaſztelanow z teráznieyſzym Mycielſkim liczy - - - - - - 44.
Generałow Wielkopolſkich z teráznieyſzym Szołdrſkim liczy - - 45.

Generáłowie Wielkopolſcy máią mieyſce po Podkomorzym iáko Stároſtowie Poznáńſcy, máią ſwoich Officyaliſtow Grodzkich, ktorych kreuią, dożywotniego Surrogatorá Poznáń. y Piſarzá Grodzkiego procz Burgrabiow, Regentow, y innych Kancelaryſtow,

Generał Wielkopolſki ieſt tákże y Stároſtą Káliſkim, o czym pod Woiewodztwem Káliſkim, y ma pod ſwoią jurysdykcyą procz Grodu Poznáńſkiego y Káliſk. Gnieznieńſki, Koſciáńſki, Wałecki, Konieńſki, Pyzdrſki, y Krſceńſki Grody, ále bez Sędziow tylko z Regentámi, ktorych kreuie, w obudwoch Woiewodztwách.

Woiewodztwo Poznáńſkie wraz z Woiewodztwem Káliſk. ſeymikuią w Srodzie, gdzie ná Seym obieráią POSŁOW 12. ná Trybunał DEPUTATOW 4 ná Trybunał, KOMISSARZOW 2. do Radomia.

Luſtracyą záś ná Poſpolite ruſzenie czyni to Woiewodztwo pod Poznániem.

Woiewodztwo Poznáńſkie zámyka w ſobie Powiaty: - - Włáſny Poznáńſki, Ziemię Wſchowſką, Koſciáńſki, Wałecki.

Stároſtá Wſchowſki ma Grod ſwoy.

Stároſtowie w tym Woiewodztwie bez Jurysdykcyi ſą: Nowodworſki, Koſciańſki, Rogozińſki, Babimoſtſki, Kopanicki, Obornicki, Miedzyrzycki, y Sredzki, procz innych wielu Woytow w dzierżawach Krolewſkich iáko Moſińſki &c.

Woiewodztwo Poznáńſkie ma w ſobie Miáſt wiele, y Miáſteczek, z ktorych nayznácznieyſze ſą náſtępuiące:

POZNAN Miáſto Stołeczne Woiewodztwá, położone w rowninie nád Wartą, ktora ie częſto zálewa, iáko R. 1736. z znáczną ſzkodą kámienic y Koſciołow, ieſt murem opaſáne, y foſſą obronione, ma y Zamek od Kazimierzá Wielkiego wymurowány ále zruynowany, w nim iednák Grodzkie y Ziemſkie Akta konſerwowáne, y w nim ſię ſądy

dy Ziemſkie y Grodzkie ſądzą, przy znácznym konkurſie Pánow Wielkopolſkich. Miáſto to ieſt dość wielkie, kámienice máiące piękne y wyſokie, ulice w linią wyciągnione, w rynku nád rátuſzem wyſoką wieżą, ná ktorey wierzchu ſą 3. ſtatuy: Lechá, Czechá y Ruſá Bráci, ktorzy tu w tym mieyſcu ziecháwſzy ſię według támeczney trádycyi, y po długim nie widzeniu mieli ſię poznáć, y ná pámiątkę tego poznánia Lech záłożyć miał Miáſto Poznáń. Ma Przedmieſciá ná około, z ktorych w iednym zwánym Waliſzowie zá rzeką ma Kátedrę (zwáną Tumem) Biſkupią fundowáną od Mieciſławá I. Xiążęciá Polſkiego, ále nie Fábrykę, Koſcioł ten ieſt wſpániáły ná około káplicámi przyozdobiony, bláchą pobity, y z dwiemá Wieżámi, pod Tytułem SS. Piotrá y Páwłá záſzczycony Kápitułą Kátedrálną, o ktorey wyżey pod Biſkupem. Odpráwuie generalne ſwoie Kápituły w dzień SS. Piotrá y Páwłá, kiedy obiera Deputatá ná Trybunał, y ná S. Marcin. Miáſto záś przyozdobione Koſciołem S. Maryi Magdaleny Kollegiáckim, y Fárnym fundowánym od Mieciſławá I. Xiążęciá Polſkiego, gdzie Ciáło iego leży, y innych Sukceſſorow iego, á odnowionym Roku 1263. pod Imieniem Kápituły Poznáńſkiey, przytym przyozdobione Koſciołem S. Duchá z Szpitałem fundowánym Roku 1264. od Boguſałá Biſkupá Poznáń., ktorego Proboſzcz ma Stallum po Kánonikách w Kátedrze. Koſciołem Jezuickim wſpániáłym y wewnątrz mármuryzowánym z miſterną Kopułą, przy nim Collegium y Szkoły nápełnione záwſze Młodzią Szláchecką. Przytym to Miáſto ieſt záſzczycone Akádemią fundowáną od Lubráńſkiego Biſkupá, do ktorey Akademia Krákowſka poſyła Profeſſorow. Jeſt tu y Koſcioł S. Michałá z Szpitalem fundowány Roku 1170. od Mieciſławá Xiążęciá Wielkopolſkiego, ſą y Dominikáni przenieſieni ze Srodki Roku 1244. przez Przemyſławá, y Boleſławá Xiążąt Wielkopolſkich, przy ktorych Kláſztorze, ieſt bliſko y Kláſztor Dominikánek fundowány Roku 1283. przez Przemyſławá Xiążęciá Wielkopolſk. Kláſztor tákże Bernardynow z Koſciołem po ruinie Szwedzkiey nowo wyſtáwionym z approbacyą Seymową Roku 1659. Kláſztor y Koſcioł Kármelitánow fundowány przez Władyſławá Jagiełá Roku 1399. ná tym sámym mieyſcu, ná ktorym ználeziony Náyś. Sakrament ná łąkách, ukrádziony w grobie Páńſkim w Wielki Piątek, przez białagłowę dla Zydow, o czym Hiſtoryą wolno czytáć, w tym Koſciele konſerwuie ſię do tąd tá S. HOSTYA. Kláſztor tákże Fránciſzkánow z Koſciołem fundowány od Miáſtá Roku 1455. Kláſztor Pánien Benedyktynek, Pánien Kármelitánek boſych, y innych wiele pomnieyſzych Koſciołow. Przy Kátedrze ſą kámienice Kánonicze piękne, y Biſkupi Páłác. Roku 1310. po śmierci Henryká Xiążęciá Wielkopolſk. kiedy Łokietek był obrány Xiążęciem Miáſto to zbuntowáło ſie, poddáwſzy ſię Synom Henryká, ktorzy Kátedrę zrábowáli y Kánonie, ále prędko wypędzeni, á Edykt od Łokietká wyſzedł, żeby z tego Miáſtá do żadney Kátedry nie byli przyimowáni támeczni, o czym Długoſz.

SRODA Miáſteczko drewniáne, ma Koſcioł Párofiálny, wſłáwiony Seymikámi Wielkopolſkiemi odpráwiáiącemi ſie tu ná Cmętarzu, ktore zágaia Senator, á Senátorowie záſiádáią w Koſciele. To Miáſto ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi.

SREM Miáſteczko nád Wartą y ieziorámi, ma Káſztelaná ſwego y Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Koſciołem Párofiálnym, y Kláſztorem Pánien Zákonnych. Bliſko tego Miáſtá w polu Nochowſkim máią ſię znáydowáć w ziemi kopiąc głęboko dzbanki, garki, garnuſzki naturalnie wyrobione z ziemi, ktore wyniożſzy ná powietrze ku Słońcowi twárdnieią, y ſą ſpoſobne do używánia, o czym Długoſz, y Kromer.

ZERKOW Miáſteczko drewniáne, ále przyozdobione Koſciołem murowánym y wſpániáłym, y Páłácem bárdzo ozdobnym fundacyi włáſnych Dziedzicow Radomickich. Ma znáydowáć w ſwoiey gorze Orle kamienie, o czym Rącz. *Tr. 1. S. 2.*

KOSCIAN Miáſteczko wſłáwione weſołym Kráiem z przyczyny táńcá Koſciáńſkiego, położone w rowninách nád rzeczką tegoż Imienia, y między błotámi, było murem opasáne ále iuż podupádłym, ma Koſcioł Párofiálny, y Stároſtę bez Juryſdykcyi, iednák tu ieſt Grod z pod Juryſdykcyi Generáłá Wielkopolſkiego.

MIEDZYRZYCZ nád dwiemá rzeczkami z błot ciągnącemi ſię, bywáło zá Boleſławá Krzywouſtego zmocnione Zamkiem ufortyfikowánym, ále teraz zruynowánym, ma ſwego Káſztelaná y Stároſtę bez Juryſdykcyi przyozdobione Rezydencyą Jezuicką fundowáną od Tulibowſkiego Biſkupá Poznáń.

GRODZISKO Miáſteczko Dziedziczne Imienia Radomickich, wſłáwione piwámi wyſmienitemi ná kámień zdrowemi.

PARA-

PARADYZ wſtáwione Opáctwem Cyſterſkim fundowánym Roku 1234. od Bronizyuſzá Woiewody Poznáń. Domu Wieniawow. Roku 1739. náiecháne od Brándeburczyká y Kláſztor zrábowány do tąd bez ſatysfakcyi.
LUBIEN wſtáwiony Opáctwem fundowánym od Kazimierzá I. wraz z Tynieckim Benedyktynow, á zbogáconym od Skárbká dobrámi.

ZIEMIA WSCHOWSKA.

TA Ziemiá należáłá do Sląſká do Xięſtwá Zegáńſkiego, ále przez Kazimierzá Wielkiego odebrána, y przyłączona do Polſki Roku 1433. Teraz ieſt złączona z Woiewodztwem Poznáńſkim. Ma ſwego Stároſtę Grodowego, ktory ſobie kreuie Sędziego y Piſarzá Grodzkiego, Regentá, Burgrabiow, y innych Kancelaryſtow. Tá Ziemia procz Stárosty ma ſwego Podkomorzego y wſzyſtkich Urzędnikow Ziemſkich, ták iáko y Woiewodztwo Poznáńſkie, ktorzy ná Seymiku máią głos y mieyſce przeplatáne z Urzędnikámi Poznáńſkiemi.
WSCHOWA Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey w rownym, y weſołym mieyſcu, murámi, y Koſciołem Fárnym przyozdobione z inkorporowánym do Proboſtwá Koſciołem Przyczeńſkim prez Konstt. 1678., przyozdobione y Kláſztorem Fránciſzkáńſkim fundowánym od Miáſtá Roku 1455. Miáſto to bogáte w Kupcow Niemcow, y Magiſtrat ma Niemiecki, ále Dyſſydentámi nápełnione, záſzczycone Senatûs Konſultami zá Auguſtá II. Krolá, y zá terázniey ſzego Regnantá Auguſtá III. dla bliſkiey Saxonii. Ná około tego Miáſtá ieſt kilkaset wiatrakow zdobiących Miáſto. Jeſt tu tákże y Miſſya Jezuicka.
LESZNO Miáſto Imieniá Leſzczyńſkich dziedziczne, ále teraz przedáne Grafowi Sułkowſkiemu, Łowczemu Litewſkiemu, godnemu y záſłużonemu Miniſtrowi terázniey ſzego Regnantá. Wſtáwione bogátemi Kupcámi Niemieckiemi, y wſzelkiemi rzemieſlnikámi, Kámienice ma w ſobie murowáne y ulice záwſze czyſte, około Miáſtá ieſt kilkaſet Wiatrakow zdobiących okoliczne rowniny. Graf Sułkowſki funduie tám teraz Szkołę Cudzoziemſką dla młodzi Szlácheckiey. Rydzyná Pałácem wſpániáłym przyozdobiona.
WAŁECZ Miáſto máiące ſwego Káſztelaná, y Stároſtę bez Juryſdykcyi, y Grod, ále dependuiący od Generałá Wielkopolſkiego. Ma Rezydencyą Jezuitow.
CZARNKOW Dziedziczne Miáſto, z obſzernemi przyległoſciámi nábyte od Powniatowſkiego Woiewody Mazowieckiego. Przyozdobione Koſciołem Kollegiáckim máiącym Proboſzczá, Prálátow y Kánonikow, przedtym byłá Fortecá, dobyta od Boleſławá Krzywouſtego, y Gniewomirowi zápisána Dziedzicowi Czarnkową od tegoż Monárchy zá to, że ſię okrcił z cáłą Familią Roku 1104. o czym Długoſz.
PRZEMĘC ma ſwego Káſztelaná, y przyozdobione Opáctwem.
SANTOK ma ſwego Káſztelaná, Miáſto wſtáwione przedtym Proboſtwem, y Kollegiatą, Proboſzcz był Xiążęciem y miał ſwoię Juryſdykcyą między rzekámi Odrą, Iną, Wartą, y Noteſem, ále Brándeburſcy Xiążętá wydárli to Polſzcze, y Biſkupowi Poznáńſkiemu, ktory był Kollatorem tego Proboſtwá, o czym Kromer *Tom. 2. Lib. 11.*
KROBIA Miáſteczko Biſkupom Poznáńſkim dáne przez Władyſławá Plwaczá Xiążęciá Wielkopolſkiego.
BLEDZIEIOW Miáſteczko porządne wſtáwione Opáctwem Cyſterſkim.
OWIENSKA nád Wartą wſtáwione Kláſztorem Pánien Zákonnych Cyſterſek fundowánym od Boleſławá Xiążęciá Wielkopol. Roku 1242.
GŁUSZYN záſzczycone Kollegiatą fundowáną przez Janá Gerbiſzá Biſkupá Poznáń. Roku 1296. z Proboſzczem, y 3. Kánonikámi.
WIELEN od Kazimierzá Wielkiego murem opasáne Miáſteczko, ále znácznie zruynowáne.
OBRA záſzczycone Opáctwem.

WOIEWODZTWO KALISKIE.

TO Woiewodztwo miewáło tákże włáſnych Xiążąt z Domu Piaſtow, ále wraz z Poznáńſkim przyłączone zá Łokietká pod Rząd iednego Monarchy Polſkiego. Kray tego Woiewodztwá ieſt żyzny w wſzelákie zbożá, bo oblany rzekámi: Wartą, Proſną, Ołobokiem, Swiędrnią, Lutynią, Wrzeſnią, Białą, y wielą innemi. Zágęſzczony wielą láſow oſobliwie koło Gniezná, Koniná, y Pyzdrow, iezior ma wiele w Gnieźnieńſkim Powiecie, grániczy ná Záchod z Woiewodztwem Poznáńſkim, ná Pułnoc z Kujawámi, ná Wſchod z Kujawámi y Woiewodztwem Sierádzkim, ná Południe z Sląſkiem, z ktorym náywięcey hándluie, y bogáci ſię. Záſzczycone ták iák Poznáńſkie naywiękſzemi hándlámi z konſerwowánych wielu ſtád owiec, bydeł, Piwámi dobremi. Ma Herb ná Chorągwi.

ZUBRZA GŁOWA Y W NOZDRZACH PIERSCIEN. Y ten Herb zwány WIENIAWA. Ma Senatorow.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Arcybiſkup Gnieznieńſki	Káſztelan Ledzki
Woiewodá Káliſki	Káſztelan Nakielſki
Káſztelan Káliſki	Káſztelan Biechoſki
Káſztelan Gnieznieńſki	Káſztelan Kámieńſki.

Urzędnikow Ziemſkich ma tychże sámych wſzyſtkich co y Woiewodztwo Poznáńſkie.

Generał Wielkopolſki ieſt tákże Stároſtą Káliſkim, y kreuie Surrogatorá Káliſkiego dożywotniego, Piſarzá, Regentá Grodzkiego y Burgrabiow.

Stároſtá Nakielſki ma tákże ſwoy Grod w Nakle, y tám kreuie Officyaliſtow Grodzkich.

Arcybiſkupow Gnieznień. liczy to Woiewodztwo z teráznieyſzym Krzyſztofem Szembekiem Prymaſem - - - - - - 71.

Woiewodow Káliſkich ráchuiąc wraz Gnieznieńſkich (bo przedtym nie byli Káliſcy tylko Gnieznieńſcy według Damelewiczá áż do Roku 1300.) z teráznieyſzym Kozmińſkim Woiewodą. - - - - - - 57.

Káſztelanow Káliſkich z teráznieyſzym Garczyńſkim - - - - 62.

Káſztelanow Gnieznieńſkich z teráznieyſzym Gurowſkim - - - 40.

Woiewodztwo Káliſkie wraz z Poznáńſkim ſeymikuie w Srodzie, y obiera POSŁOW ná Seym 6. ták iák Poznáńſkie drugich 6. DEPUTATOW ná Trybunał 2. y KOMISSARZA iednego ná Komiſſyą Radomſką, ták iák Poznáńſkie.

Woiewodztwo Káliſkie zámyka w ſobie Powiátow 6. - Ma Stároſtow bez Juryſdykcyi: Uyſkiego, Powidzkiego, Pobiedziſkiego, Sremſkiego, Konieńſkiego, Pyzdrſkiego, Kłeckiego, y Odolanoſkiego, procz Woytoſtw y innych pomnieyſzyh Dzierzaw Krolewſkich.

Właſny Kaliſki
Konieńſki
Pyzdrſki
Gnieznieńſki
Krceńſki
Nakielſki

Woiewodztwo to ma w ſobie Miáſt wiele, y Miáſteczek, z ktorych náyznácznieyſze ſą náſtępuiące:

KALISZ Miáſto Stołeczne ná Wyſpie położone, bo z obodwoch ſtron oblane Rzeką Proſną ná około obmurowáne, ták iák y Zamek od Kazimierzá Wielkiego, w tym Zamku Akta ták Ziemſkie, iáko y Grodzkie konſerwuią, y Sądy Grodzkie ſię ſądzą, á w Rátuſzu Ziemſkie, w tym Mieſcie ſą Kámienice, y w Rynku Rátuſz murowány, przyozdobiony był wieżą między náywyżſzemi w Europie, ále wierzch iey ſpadł, y poryſował mury Rátuſzne. Ieſt tu y Kollegiata fundowána przez Mieciſławá Xiążęciá Wielkopol. z Prelaturámi, y Kánoniámi, á przy Kollegiácie ieſt Collegium z Koſciołem Jezuickim fundacyi Karnkowſkiego Prymasá, y przy nim Szkoły o 3. piętrách murowáne, z dziedzińcem obſzernym wewnątrz, wiekſzą częścią fundowáne od Macieiá Łubieńſkiego Prymasá, y przy nich Konwikt tákże murowány z dziedzińcem dla młodzi Szláchcckiey pod dyrekcyą Jezuitow. Ieſt y Koſcioł Kánonikow Regularnych S. Auguſtyná fundowány z Konwentem od Kazimierzá Wielkiego Roku 1358., ktorych przenioſł z Męki z pod Sieradzá.

Koſcioł

Koſciół tákże Fránciſzkáńſki od tegoż Kazimierzá fundowány Roku 1339. z Kláſztorem, przy ktorym tákże ieſt y Kláſztor Pánien Fránciſzkánek. Przed Miáſtem záś z iedney ſtrony ieſt Koſcioł z Kláſztorem y Szpitalem S. Duchá pod dyrekcyą Kánonikow de Saxea fundowány od Przemyſławá Xiążęciá Wielkopol. Roku 1283. Tákże Kláſztor z Koſciołem Bernardynow, y drugi Pánien Bernárdynek, ktorym teraz nowo eryguie Koſcioł Alexander Łubieńſki Sędzia Ziemſki Káliſki. Z drugiey záś ſtrony ieſt Kláſztor z Koſciołem OO. Reformátow. Roku 1270. urodziło ſię tu było monſtrum z krowy ciele z dwiemá pſiemi łbámi, y zębámi, á z 7. nogámi cielęcemi, głowá iedná w przodku druga ná mieyſcu ogoná, ktorego ſtraſzydłá beſtye y ptáſtwo ſię lękáło. Bliſko z tąd

KOSCIELNA WIES o milę od Miáſtá wſłáwiona batálią Roku 1709. ktorą Szwedzi przegráli przeciw Auguſtowi II. Krolowi Polſkiemu, y mogiłá bliſko wſi wyſypána doſyć wyſoka ná tym mieyſcu. W tey wſi ieſt Koſcioł y Konwent Benedyktyńſki fundowány od Mieciſławá Xiążęciá Káliſkiego Roku 1209. nád Rzeką Proſną.

GOŁUCHOW bliſko z tąd wieś dziedziczna Gurowſkich, ále przyozdobiona Páłácem murowánym wſpániáłym, y Koſciołem.

OŁOBOK nád rzeczką tegoż Imienia y Proſną Miáſteczko wſłáwione Kláſztorem Pánien Cyſterſek fundowánym od Władyſławá Plwaczá Xiążęciá Káliſkiego Roku 1178. z znácznemi Prowentámi, y z tytułem Xieni.

PRZYGODZICE wſłáwione obſzernemi ſtáwámi ciągnącemi ſię po mili, ktorych ieſt ná 50. y przyozdobione Páłácem pięknym dziedziczne Radziwiłow.

ODOLANOW ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi wſłáwione obſzernemi ſtáwámi, á przedtym Kuźnicą háłunową według Rączyńſkiego.

OPATOWEK Miáſteczko erygowáne od Skotnickiego Arcybiſkupá Gnieznień. y Koſcioł od niego fundowány należy do Arcybiſkupſtwá z 24. wſiámi, ma y Zamek ále zdezolowány.

STAWISZYN Miáſteczko ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi opasáne murem od Kazimierzá Wielkiego, ále iuż zdezolowánym, ma y Koſcioł murowány.

CHOCZ Miáſteczko wſłáwione Koſciołem Kollegiáckim máiącym Prálátow y Kánonikow fundowánym od Andrzeiá Lipſkiego Biſkupá Krákow. z ktorego Imienia záwſze Probośzczem y Dziedzicem ieſt tego Miáſtá Lipſki Collator wſzyſtkich Prelatur y Kánonii, ten Koſcioł ieſt wſpániále murowány ná wyſpie rzeki Proſny przy Zamku, y Reformáci tu máią ſwoy Koſcioł, y Kláſztor.

KONIN nád Wartą oblewáiącą ie ná około, Miáſto záſzczycone Powiátem ſwego Imienia, ma ſwoy Grod pod Juryſdykcyą Generałá Wielkopol. przy dyrekcyi Regentá, y tu ſię odpráwuią ROCZKI ZIEMSKIE, opasáne murem y Zamek wymurowány od Kazimierzá Wielkiego, w Mieſcie ma Koſcioł Parochiálny murowány, fundowány od Piotrká Dunina, ktory tu tákże był wyſtáwił Kolumne, będąc poſtánowionym od Boleſławá Krzywouſtego Gubernatorem Káliſkiego y Kruſzwickiego Páńſtwá, y dla częſtego przeieżdżánia z Káliſzá do Kruſzwicy puł drogi zmiárkował, y dał inſkrypcyą ná tey Kolumnie.

De Kaliſz hic medium in Kruſzwica fore punctum
Indicat iſta viæ formula juſtitiæ
Quam fieri fecit Petrus Comes Palatinus.

Są tu tákże ná przedmieſciu Reformáci z Kláſztorem, y Koſciołem ná weſołym mieyſcu fundowáni.

KOŁO ma ſwego Stároſtę bez juryſdykcyi, położone nád Wartą, y obmurowáne, przyozdobione murowánym fárnym Koſciołem, z Kláſztorem Bernardyńſkim, wſłáwione podczás Poſpolitego ruſzenia popiſem Woiewodztw Wielkopolſkich, y Generałem Prowincyi Wielkopolſkiey.

KAZIMIERZ Miáſteczko wſłáwione Męczeńſtwem 5. Polakow zá Boleſławá Chrabrego Roku 1005. ktorych ciáłá w Gnieznie pochowáne, ále przez Czechow wzięte podczás rábunku Gnieznieńſkiego. Pod tym Miáſteczkiem ieſt gorá 5. Męczennikow, ná ktorey ſą fundowáni Kameduli przez Kadzidłowſkiego Káſztelaná Inowrocławſkiego.

PYZDRY Miáſteczko ná gorze nád Wartą obmurowáne od Kazimierzá Wielkiego, ták iáko y Zamek, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, ále ma y Grod pod dyrekcyą Regentá należący do Juryſdykcyi Generałá Wielkopol. y Roczki Ziemſkie ſię tu ſądzą, ma Fárę murowáną, y Koſcioł z Kláſztorem Fránciſzkáńſkim.

LĄD Miáſteczko Opackie, ma ſwego Káſztelaná położone nád Wartą, wſtáwione Opáćtwem fundowánym od Mieciſławá Xiążęciá Wielkopol. Roku 1145. po otrzymánym zwycięſtwie przeciw Władyſłáwowi Brátu, do tego Konwentu tylko Kolończykow kazał przyimowáć zá to, że go peregrynuiącego w Kolonii pięknie przyięto, o czym Miech.

SŁUPCZA Miáſto w Murze do Biſkupſtwá Poznáń. należące, ma Koſcioł Kolległacki.

BIECHOW wſtáwiony nową fundacyą Kláſztoru y Kościołá ſłynącego wielkiemi łáſkámi Cudownego Obrázu Náyś. Mátki pod dyrekcyą Congregacyi S. Filipá Neryuſzá, ták iák w Borku Woiewodztwie Poznáńſkim

POWIAT GNIEZNIENSKI.

GNIEZNO Miáſto wſtáwione pierwſzą Stolicą Lechá Piáſtá y Potomkow ich názywa ſię od Orlich gniázd, ktorych tám wiele záſtał Lech wkroczywſzy w Polſkę, y máiąc to ſobie zá dobrą wrożkę Orłá białego wziął zá Herb Kráiu zdobytego, y Miáſto ná tym mieyſcu założył názwáwſzy Gnieznem; według Kromerá. Miáſto to dáwnemi czáſy było obſzerne, y záſzczycone bytnoſcią Ottoná Ceſarzá, ktorego Bolesław Chrabry z wielką pompą wprowadzał ná 6. mil áż od Poznánia wyſtáwſzy ſuknem drogi dla pieſzo Votum ſwoie odpráwuiącego do Grobu S. Woyciechá, zá co Otto koronowáć Chrabrego przy ſobie kazał Krolem Polſkim pierwſzym, o czym wyżey w hiſtoryi. Wſtáwione to Miáſto Metropolią pierwſzą w Monarchii Polſkiey, ktorey Koſcioł Kátedrálny może ſię názwáć náywſpániálſzym w cáłey Polſzcze z dwiemá wieżámi y Káplicámi ná około, blácha wſzyſtkie pobite iáko y Koſcioł, w ſrodku Koſciołá ieſt Grob S. Woyciechá w ſrebrney trunie leżące Ciáło iego od Zygmuntá III. dáne pro Voto, w Kaplicách Arcybiſkupie Groby, w Kaplicy záś S. Kryżá Grob Kánoniczy, w ktorego Ołtarzu ieſt S. Krzyż, ktory Roku 1651. kiedy Lubomirſki Márſzałek W. K. y Czarnecki do potkánia ſię z Szwedámi modlili przed nim z Woyſkiem, krwawe krople z ſiebie wypuſcił w oczách pobożnych woyſkowych, o czym Kochowſki. Tá Metropolia fundowána od Mieciſławá I. Chrzeſciániná Monárchy Polſkiego pod tytułem Wniebowzięcia Náyś. Pánny. Ten Koſcioł był zrábowány od Czechow po śmierci Mieciſławá II. ktorzy wzámiáſt Ciáłá S. Woyciechá wzięli Brátá iego Gaudencyuſzá Arcybiſkupá Gnieznieńſkiego y Ciáłá SS. 5. Męczennikow Polſkich zábráli z ſkárbámi wielkiemi oſobliwie Krzyż ieden złoty 300. funtow Złotá ważący, y 3. táblice złote kámieniámi ſádzone wielkiego ſzáczunku od Bolesławá Chrabrego dáne, y to wſzyſtko złożone w Prádze Roku 1038. y lubo rekwirowáni nigdy nie oddali, o czym Miech. *cap. 13. lib. 2.*

KAPITUŁA tey Kátedry wyżey opiſana pod Arcybiſkupem po Prałátach ma Stallum ſwoie Opat Trzemeſzeńſki, á po Kánonikách inſi Opaci, generálna Kápitułá odpráwuie ſię ná S. Woyciech, á druga ná przenieſienie S. Woyciechá. Przytym uprzywileiowána tá Kápitułá, że nie tylko prezyduie w Trybunale, ále y ná Suffraganią obiera 3. Kandydatow, z ktorych iednego kreuie Arcybiſkup Suffragánem, ták iáko Archidyákoná, y dwoch Kánonikow Káznodzieiow. Po Kánonikách w Stallum máią mieyſce Proboſzcz Kaplicy Łubieńſkich, y Kaplicy Kołudzkich. Kaplicę Łubieńſkich Maciey Łubieńſki Arcybiſkup Gnieznieńſki fundował, w ktorey ſą bárdzo przednie málowániá oſobliwie w Ołtarzu Familia ná ten czás Łubieńſkich reprezentuiąca oczyſzczenie á ráczey Prezentacyą Náyś. Pánny, P. JEZUSA Symeonowi, á ná przeciwko nád Chorem koronacya Janá Kazimierzá przez tegoż Arcybiſkupá, ktory tu tákże erygował nową wieżą, y marmurámi Koſcioł przyozdobił. Przy Kátedrze ieſt Kollegiata S. Jerzego z Kánonikámi, w Mieſcie záś ieſt Fárá fundowána od Skobnickiego Arcybiſkupá, ktory tu y Páłác Arcybiſkupi wyſtáwił nád ieziorem, ále zruynowány, zá Miáſtem ieſt Koſcioł S. Janá z Konwentem Kánonikow Grobu Páńſkiego fundowány od Przemyſławá y Bolesławá Xiążąt Wielkopol. z obligacyą żeby Proboſzcz S. Janá konſerwował w Szpitalu chorych y Szkołę ná ubogich Studentow Roku 1245., o czym Długoſz; Proboſzcz ten ma Stallum po Kánonikách, ieſt tu y Koſcioł z Kláſztorem Fránciſzkáńſkim, ták iáko y Pánien Fránciſzkánek fundowánym Roku 1259. od Bolesławá Pobożnego Xiążęciá Kaliſkiego, y wyposáżony wielkiemi włoſciámi. Są tu y Miſſyonarze nád ieziorem fundowáni.

Miáſto

Miásto to było w Murách, ále iuż zupełnie zruynowáne, iedná Katedrá tylko y Rezydencye Kánonicze zdobią Miásto, położone záś między iezioràmi y wielkiemi bágnámi, gdzie iedno iezioro przy Kátedrze iest, gdzie zá Mieciſławá I. powrzucáni byli bożkowie Lelum, Polelum, Swist, Poswist, Terum, Poterum, y odtąd ná tym ieziorku pływáią wyspki, osobliwie kiedy ma bydź niepogodá. To Miásto iest Stołeczne Powiátu swego procz Arcybiskupá, ma y Kásztelaná swego Senatorá, y Stárostę bez Jurysdykcyi, ma y Grod właśny náleżący do Jurysdykcyi Generałá Wielkopolskiego pod dyrekcyą Regentá, y tu się sądzą Roczki Ziemskie.

CZERNIEIOW o milę od Gniezná Miasteczko, gdzie Władysław Herman Kościoł S. Idziemu wystáwił.

TRZEMESZNO o dwie mili od Gniezná wsławione Opáctwem pierwszym w Polszcze fundowánym od Mieciſławá I. pod dyrekcyą Kánonikow Regularnych S. Augustyná, y tám náypierwey S. Woyciechá Ciáło było złożone wykupione od Prusow, á potym do Gniezná sprowádzone zá Bolesławá Chrabrego, iákoż do tąd zászczycony Kościoł Relikwiámi tego Swiętego. Ma mieć wodę táką studzienną, ktora drzewo w kámienie przemienia, Rączyn *fol. 117.*

MOGILNO o dwie mili od Gniezná zászczycone Opáctwem Benedyktyńskim fundowánym od Bolesławá Smiáłego Roku 1065.

GĄSAWA Miásteczko Opáctwá Trzemeszeńskiego, wsławione feralnym Seymem náiechánym od Swátopelká Stárosty Pomorskiego, ktory náiecháwszy Leszká Białego Monárchę Polskiego zábił, o czym wyżey w Historyi pod Leszkiem Białym.

Powiát Gnieznieński naywięcey iest iezioràmi nápełniony, osobliwie koło Powidzá, koło Pobiedzisk, koło Sleszyná, koło Waliszowá, koło Zniná, &c. &c.

KRCENIA Miásteczko Stołeczne Powiátu swego Imienia, w murách przedtym ále teraz podupádłych, ma swego Stárostę bez Jurysdykcyi. Ma y Grod pod Jurysdykcyą Generałá Wielkopol. przy dyrekcyi Regentá, y tu się odpráwiáią Roczki Ziemskie Kaliskie, ma Kościoł murowány Parochiálny przez Władysławá Hermaná S. Idziemu erygowány.

WĄGROWIEC zászczycone Opáctwem Cysterskim fundowánym od Mieciſławá ná ten czás kiedy y Lędzkie y z temiż obligacyámi.

ŁEKNO Wieś z Kościołem murowánym, znayduie w polách Pozielskich tákież garki, y dzbanki iáko pod Sremem.

Powiát ten ták iák Gnieznieński obfituie w ieziorá obszerne.

NAKŁO nád rzeką Notecz, y wielkiemi błotámi, przedtym Fortecá znáczna y wsławiona wielkiemi woynámi z Prusakámi, y Krzyżakámi, Miechow., y Kromer świádczy że Władysław Herman nie mogł tey Fortecy dobyć z Prusakámi, z tey przyczyny, że Polacy Post wielki złamáli, y podczás attaku wielkie stráchy Polákow trwożyły zá przestąpione przykazánie Kościelne Roku 1113. Bolesław Krzywousty dobył Nakłá wygráwszy pierwey bátálią z Prusámi, ktorych 40000. trupem położył, o czym świádczą támeczne ná polách mogiły, y 2000. ich żywcem wziął. Toż Miásto sobie potym Krzyżacy przywłászczyli y zruynowáli Roku 1329. y teraz tylko iest drewniáne, ma most długi ná ćwierć mile ciągnący się do Miástá. Ma swego Kásztelaná y Stárostę Grodowego, ktory kreuie Officyalistow Grodzkich y Pułroczki Ziemskie Káliskie się tu sądzą.

KAMIEN Miásto erygowáne od Skotnickiego Arcybiskupá, należy do Arcybiskupstwá Gnieznieńskiego, ma Kościoł Kollegiacki z Prałátámi y Kánonikámi, y Probostwo iest Infułackie inkorporowáne do Kánonii Doktorskiey Gnieznień.

Ten Powiát iest w rowninách, polách, y gruntách żyznych, w położeniu pięknym y wesołym.

WOIEWODZTWO SIERADZKIE.

TO Woiewodztwo miewáło włáśnych Xiążąt z Domu Piástow, ále ostátni Władysław Łokietek wstąpiwszy ná Tron Polski przyłączył ie pod Rzad iedney Monárchii. Tym się záś zászczyca nád inne Woiewodztwá, że kiedy Xiążętá Polscy y ich Kancellarye záżywáły czerwonego laku do pieczętowánia, nikomu się więcey tákim lakiem niegodziło pieczętowáć, á Woiewodztwo Sieradzkie iedno było uprzywileiowáne z tey przyczyny, że kiedy podczás woyny Krzyżackiey Woiewodztwo Łęczyckie Nieprzyiaciel opasał, y Chorągiew im wziął, Sieradzánie ná

poſiłek przypadſzy Krzyżakow odpárli, Łęczycanow wyzwolili, y Chorągiew wydárli nieprzyiacielowi, zá co im Xiążętá Polſcy Jaku czerwonego pozwolili záżywac, y Choráſtwo drugie Sieradzkie erygowáli dla pámiątki, o czym Paprocki *fol. 113.*

Woiewodztwo to ma Kray dość żyzny, oblany rzekámi Wartą, Pilicą, Widawką, Swiędrnią, Kiełnozią, y wielą innemi, y z tąd obfituie w wſzelákie zbożá, ktoremi handluie do Sląſká bliſkiego. Zywi ſtádá owiec, bydeł, y wſzelki ma Suplement do życia, á naywięcey záſzczycone Piwámi dobremi y mocnemi. W Powiecie Piotrkowſkim y Szadkowſkim nápełniony láſámi. Powiát záś Sieradzki w ſámych czyſtych polách położony, á Powiát Radomſki y w láſach y w polách nayobfitſzy w tatárki.

Woiewodztwo Sieradzkie ográniczone z Káliſkim, Łęczyckim, Sendomirſkim y Krákowſkim Woiewodztwámi, á od Sląſkich gránic dzieli ie Ziemiá Wieluńſka.

Ma ná Chorągwi Herb ſwoy: PUŁ ORŁA CZARNEGO w czerwonym polu, á PUŁ LWA CZARNEGO w złotym polu, y w Koronie Złotey obadwá grzbietámi z ſobą ſtykáiące ſię. Ma Senatorow

SENATOROWIE KRZESŁOWI	SENATOROWIE POWIATOWI.
Woiewodá Sieradzki	Káſztelan Roſpierſki
Káſztelan Sieradzki	Spicimirſki
	Konarſki Sieradzki

Woiewodow liczy to Woiewodztwo áż do teráznieyſzego Szembeká - - 42.

Káſztelanow z teráznieyſzym Mycielſkim Sieradzkich - - - 48.

Urzędnikow Ziemſkich záś ma tychże ſámych, ktorych Woiewodztwo Poznáńſkie, oprocz że ma nád inne Woiewodztwá Chorążych 2.

Stároſtá Sieradzki ma tákże ſwoich Officyaliſtow Sędziego y Piſarzá Grodzkich. Przytym Regentá y Burgrabiow.

Powiát Piotrkowſki wyrobił ſobie przez Konſtytucyą 1726. Urzędnikow Ziemſkich tychże ſámych, ktorych ma Woiewodztwo Sieradzkie procz Podkomorzego y Sędziow Ziemſkich, Stároſtá Piotrkowſki ma tákże ſwoy włáſny Grod y kreuie ſobie Sędziego, Piſarzá y Regentá Grodzkich tákże y Burgrabiow, y záſzczycony ſłuchániem Juramentu w niebytności Ziemſtwá ſedziow Trybunalſkich.

To Woiewodztwo ſeymikuie wraz z 4. Powiátámi w Szadku, y tám obiera ná Seym Przedſeymowy POSŁOW 4. á na Trybunał DEPUTATOW. Powiat Sieradzki z Szadkowſkim 1. w Sieradzu, á Piotrkow. z Radom. drugiego w Piotrkowie, á Woiewodztwo cále KOMISSARZA 1.

Woiewodztwo to zámyka w ſobie Powiatow 4. - - { Włáſny Sieradzki, Szadkowſki, Piotrkowſki, Radomſki }

Ma Stároſtow procz Grodowych Radomſkiego, Wartckiego, Szczerczowſkiego, Kłunowſkiego, Szadkowſkiego, Tuſzyńſkiego y Wąkczowſkiego, ktorzy ſą bez Jurysdykcyi.

Ma przytym wiele Dzierżaw y Woytoſtw Krolewſkich nie położonych w lokacyi woyſká. Brzeznickie Stároſtwo przez Konſtytucyą dáne fortecy Częſtochowſkiey.

Ziemia Wieluńſka nie kładzie ſię tu w Komput Woiewodztwá, bo ma oſobny Rząd ſwoy, o ktorey niżey

Woiewodztwo Sieradzkie ma w ſobie Miáſt wiele y Miáſteczek, z ktorych znácznieyſze ſą:

SIERADZ Miáſto Stołeczne Woiewodztwá y Powiátu właſnego w polách pięknych, położone nád Łęgami y Rzeką wartą, miewáło ná około mury przez Kazimierzá Wielkiego erygowáne, ták iáko y Zamek w Łęgách, ále iák ten zdezolowány, ták y murow koło Miáſtá wcále nie máſz tylko ſzlady ich, Akta Grodu Sieradzkiego y Ziemſkie ſą konſerwowáne w ſklepie Koſcielnym, á Sądy Grodzkie odpráwiáią ſię u Dominikánow, ktorzy tu máią Kláſztor y Koſciół ſwoy. Jeſt tu y Koſciół Kollegiacki z Práłátámi y Kánonikámi przenieſiony od S. Troycy z drewniánego Koſciołká nád Łęgiem, do Fáry murowáney w Mieſcie ná gorce: Jeſt ná Przedmieſciu y Koſciołek drewniány S. Duchá pod dyrekcyą Proboſzczá Kánoniká Grobu Páńſkiego. To Miáſto R. 1290. od Tátárow zniſzczone było. R. 1292. od Czechow nie mogących dobyć Zamku. R. 1331. od Krzyżakow, á R. 1447. zupełnie zgorzáło, y dla tego tylko teraz przez ſię drewniáne.

WARTA nád Rzeką Wartą Miáſteczko ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi, przedtym wſtáwione Seymámi, á R. 1331. ſpalone od Krzyżakow. Teraz naywięcey záſzczycone Kláſztorem y Koſciołem Bernárdynow, á w nim grobem S. Ráfałá, ktory ſprowadza do ſiebie wiele pobożnych Kátolikow, przy tym Kláſztorze ieſt y Kláſztor Pánien Bernárdynek, á w Mieſcie Koſciół murowány Fárny. UNIE-

UNIEIOW nád Wartą Miásto erygowáne od Skotnickiego Arcybiſkupá, należące do Arcybiſkupſtwá Gniezn. gdzie ieſt y Páłác murowány ná Wyſpie rezydencyonálny ále nie częſty Arcypiſkupow, Kollegiata záś ná gorze z Prałatami y Kánonikámi fundowána przez Jarosławá z Bogoryi Arcybiſkupá R. 1365. á potym znácznie reparowána od Macieiá Łubieńſkiego Arcybiſkupá. Ten koſcioł ieſt záſzczycony Grobem B. Bogumilá Arcyb. Gniezn. ieſt tu y Konwent Benedyktynow. Bliſko tego Miáſtá drewniánego ieſt wieś zwána.

SPICIMIERZ w Łęgach nád Wartą położona dáiąca Imię ſwoie Káſztelanowi Powiátowemu, wſłáwiona w Hiſtoryi u Miechowſkiego, że R. 1104. podczás Nabożeńſtwá wpadli Pruſowie z Pomeranii, á zrábowáwſzy Koſcioł Archidyákoná wzięli wzáwſzy Marciná Arcybiſkupá, ktory ſolennizuiąc ná ten czáś ukrył ſię pod dách Kaplicżny, ále ciż náiezdnikowie zá to ſwiętokrádztwo wſzyſcy poſzaleli, y áż po Chrzcie S. uwolnieni od ſzáleńſtwá; Miech. *cap, 7. lib. 3.*

WĄKCZOW ma ſwego partykulárnego Stároſtę tá Dzierżawá, wſłáwiona Koſciołem y Kláſztorem fundowánym od Macieiá Łubieńſkiego Atcypiſkupá pod dyrekcyą Kánonikow grobu Páńſkiego.

BŁASZKI Miáſteczko wſłáwione tárgámi znácznemi, Imienia Lipſkich.

ZŁOCZOW ma Koſcioł Fárny murowány, z Zamkiem murowánym y Koſcioł z Kláſztorem Bernárdynow, Szlácheckie Miáſteczko Błeſzyńſkich.

KALINOWA Wieś dziedziczna Łubieńſkich przyozdobiona Koſciołem murowánym, y Zamkiem tákże murowánym, wáłámi okopánym, y ſtáwem ná około.

SZADEK Miáſteczko Stołeczne Powiátu ſwego, nie ma nic oſobliwego nád Koſcioł Fárny murowany y Stároſtę bez Jurysdykyi, naywięcey záś wſłáwione Seymikámi Woiewodztwá Sieradzkiego.

ŁASK Miáſteczko nád Rzeką Widawą dziedziczne Załuſkich, przyozdobione Kollegiatą murowáną máiącą Prałatow y Kánonikow, fundowáną od Łaſkiego Arcybiſkupá, gdzie Proboſzcz ieſt Infułatem, kreuie Kánonikow, y ma Jurysdykcyą ſądową nád Duchowieńſtwem w cáłey Paráfii Koſcioł záś wſłáwiony wielkiemi Łaſkámi Obrazu Matki Boſkiey z białego bardzo czyſtego Kamienia wyrobioney piáſtuiącey P. Jezuſa, darowanego przez Klemenſa VII. Papieża Janowi Łaſkiemu Prymaſowi, á wielce ſzácowánego od Leona X Papieżá, tu przez Łaſkiego lokowanego. Cmentarz tu takze Ziemią świętą ieſt poſypany; w pierwſzym Roku iákem zoſtał Infułatem ná Feſt Nawiedzenia NN. Panny wyſzło Kommunikantow 25000. przez co łatwo poznać Nabożeńſtwo do tego mieyſca S. ſą tu S. Anny, y S. Duchá Koſciołki drewniáne. W gruntách Łaſkich znaydować ſię máią kámienie złotego koloru, o czym Rącz. *Sect. 3.* y nie dáwno sám widziałem ná oczy moie podobny kámień ználeziony w tychże gruntách.

PABIANICE Miáſteczko nád błotámi przedtym zwáne Gráfſtwo Chroppy dárowáne Kápitule Krákowſkiey z Miáſteczkiem Zgowem y wſiámi 50. od Judyty Zony Władysławá Hermaná Monárchy Polſkiego z obligacyą, że káżdy Prálát y Kánonik obligowáni ſą codziennie mowić Kurs albo Godziny o N. N. Mátce, w tym Miáſteczku ieſt Koſcioł y Zamek murowány.

LUTUMIRSK Miáſteczko Zydámi nápełnione, ále przyozdobione Koſciołem y Kláſztorem murowánymi OO. Reformatow, y przy mieſcie Fárą.

WIDAWA Miaſteczko nád rzeczką Grabią wſłáwione ſkładem ſolnym y przyozdobione Koſciołem y Kláſztorem Bernárdyńſkim y Fárą murowánemi.

PIOTRKOW Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, murem opaſáne od Kazimierzá wielkiego, ma Zamek ſwoy ná Przedmieſciu Zydowſkim, ále zdezolowány, przyozdobione Rátuſzem y kámienicámi murowánemi, ále to wſzyſtko pogorzáło R. 1731. y ledwie czeſcią wyreparowáne, naywięcey wſłáwione corocznie agituiącym ſię tu Trybunałem Głownym Koronnym po S. Franciſzku áż do Soboty Kwietniey. Záſzczycone wielą Koſciołámi murowanemi, iáko: Fárnym Koſciołem, Jezuickim, Collegium y Szkołámi, Koſciołem Piarſkim y Szkołámi ich, Koſciołem Dominikáńſkim y Kláſztorem fundowánym od Kazimierzá Wielkiego, Koſciołem y Kláſztorem Panien Dominikánek, Bernardyńſkim tákże, y Fránciſzkáńſkim na Przedmieſciách &c.

To Miáſto ma ſwego Stároſtę Grodowego y Urzędnikow, o czym wyżey pod Woiewodztwem. Powiát ten obiera ſobie oſobno Deputatá ná Trybunał w Piotrkowie z Powiátem Radomſkim ták iáko Powiát Szadkowſki z Sieradzkim w Sieradzu.

SULEIOW nád Pilicą wſłáwiony Opáctwem Cyſterſkim fundowánym przez Kazimierzá II. R. 1176.

WITOW tákże wſłáwione Opáctwem Norbertáńſkim fundowanym przez Wituſá Janinę Biſkupá Płockiego R. 1179.

WOL-

WOLBORZ Miáſto Biſkupſtwá Kujaw. przyozdobione Kollegiatą z Práłatámi y Kánonikámi, y Zamkiem rezydencyonálnym Biſkupow, z ktorego Prezydenci ná Trybunał Koron. wiázd ſwoy zwykli odpráwowáć.

RADOMSKO Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego drewniáne, przyozdobione Fárą y Kościołem Fránciſzkańſkim murowánymi, wſławione naywięcey káſzą Radomſką, y tátarczuchámi, ktorymi hándluie do Sląſká. Są tu y Acta Ziemſkie. Ten Powiát naywięcey obfituie w tátarki,

GIDLE Miáſteczko wſłáwione w Koſciele Dominikáńſkim Obrázem NN. Matki znalezionym w roli y ſłynącym Łaſk nieprzebranym zrodłem. Zá Miáſtem ma Kláſztor y Kościoł Kartuzow.

BRZEZNICA Sároſtwo dárowáne od Rzeczyp. Fortecy Częſtochowſkiey przyozdobione Koſciołem Fárnym murowánym.

KURZELOW Miáſteczko Arcybiſkupie przyozdobione Kollegiatą z Prałátámi y Kánonikámi fundowáną od Skotnickiego Arcybiſkupá Gnieznień.

PAIĘCZNO Miáſteczko Częſtochowſkie fundowány ma Koſcioł od Piotrká Duniná.

MSTOW nád Wartą Miáſteczko w Woiewodztwie Krákowſkim, ále Kláſztor Kánonikow Regularnych w Sieradzkim.

S. ANNA Mieyſce wſłáwione w Koſciele Bernardyńſkim wielkiemi łáſkámi S. Anny y wiele pobożnych ſprowadzaiącymi do ſiebie.

KRUSZYNA ma Koſcioł y Pałác murowány.

KONIECPOL Miáſto nád Pilicą y Białą przyozdobione Koſciołem wſpániáło murowánym y fundowánym od Koniecpolſkiego Káſztelaná Kráków, y Hetmaná W. K. y Zamkiem zá Miáſtem ná Chrząſtowic, wſłáwione ma polá bátálią domową Woyſk Polſkich przeciwnych ſtron Roku 1707. gdzie ſą mogiły 2. w gruntách tego Miáſtá znayduie ſię ołow, wynáleziony temi czáſy miedzy kámieniámi kopánemi ná reparacyą Koſciołá. Przy Koſciele tuteczym ieſt Miſſya Jezuycka poſtanowiona przez Koniecpolſkiego Woiewodę Siradzkiego.

ZIEMIA WIELUNSKA.

TA Ziemia dána byłá od Ludwiká Krolá Roku 1370. Boleſławowi Xiążęciu Opolſkiemu z kondycyą poſłuſzeńſtwá, ále przez Władyſławá Jagieloná odebrána y przyłączona do Polſki Roku 1396. Kray ma żyzny, oblany rzęką Wartą, Proſną, Rudawką y innemi, obfituiący w wſzelákie zbożá, á naywięcey we Lny y Tatarki, w polách pięknych położony koło Wielunia, ále Oſtrzeſzowſki Powiát láſámi nápełniony, gdzie ma huty ſkláne. Graniczy z Sląſkiem, gdzie naywięcey handluie zbożámi, wołámi, ſkopámi, y wieprzámi, á z inſzych ſtron z Sieradzkim, Krakowſkim, y Káliſkim Woiewodztwámi. Przyłączona ieſt do Woiewodztwá Sieradzkiego, ále ſię oſobno rządzi. Ma Kaſztelaná Wieluńſkiego Senatorá iednego, Stároſtow Grodowych dwoch, Wieluńſkiego, y Oſtrzeſzowſkiego, ktorzy ſobie kreuią Sędziow Grodzkich, Regentow. Ma tákże y Urzędnikow wſzyſtkich Ziemſkich tych, co y Woiewodztwo Poznáńſkie.

Powiát Oſtrzeſzoſki tákże ma ſwoich Urzędnikow Ziemſkich, procz Podkomorzego przez Konſtytucyą 1736. nowo erygowánych y procz Sędziow Ziemſkich.

Ziemiá Wieluńſka ma Herb BARANKA Z CHORĄGIEWKĄ Y KRZYZEM.

Podlega Juryſdykcyi Woiewody Sieradzkiego podczás poſpolitego ruſzenia, ktory tu kreuie Podwoiewodzego Wieluńſkiego.

Ziemiá Wieluńſka zámyka w ſobie Powiáty. - - - - - } Włáſny Wieluńſki, y
Má Stároſtownie Grodowych Boleſławſkiego, y Grabowſkiego. } Powiát Oſtrzeſzowſki.

Ziemiá Wieluńſka ma Miáſtá, y Miáſteczká znácznieyſze:

WIELUN Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey, murem opáſáne, y Zamkiem przyozdobione od Kazimierzá Wielkiego Krolá, w ktorym konſerwuie Acta Ziemſkie y Grodzkie, y w nim ſię Sądy odpráwuią. Przyozdobione Kollegiatą z Prałátámi, y Kánonikámi przenieſioną z Rudy do Wieluniá przez Mikołáiá Arcybiſkupá Gniezn Roku 1420. bo przedtym Ziemia tá zwáłá ſię Rudzką, gdzie teraz Rudá wieś máiąca Koſcioł murowány y fundowány od Piotrká Duniná. Miáſto Wieluń przyozdobione tákże Koſciołem z Szkołámi Piárſkiemi, ktorzy teraz Collegium muruią w Mieſcie. Tákże Koſciołem y Kláſztorem Auguſtyáńſkim, iáko y Kláſztorem y Koſciołem Pánien Bernardynek. Ná Przedmieſciu záś ma Kláſztor y Koſcioł Paulinow fundowány od Władyſławá Jagiełá Roku 1393. tákże Kláſztor y Koſcioł Oycow Reformatow. W tym Mieſcie przedtym bywał ſkład win,

y ka-

y kamieni młyńſkich ále teraz Miáſto zdezolowáne znácznie w kámienicách, y zániedbáne.

BOLESŁAWIEC nád Proſną dzielącą Miáſto od Sląſká, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przedtym miáło Zamek murem opasány ná błotách od Kazimierzá Wielkiego wſtáwiony oblężeniem ſiedmioletnym żony Bolesłáwá Xiążęciá Opolſkiego, áż ná koniec głodem dobyty, y oddány Władyſłáwowi Jagiellonowi. Zamek ſam był erygowány Roku 1269. od Boleſłáwá Pobożnego Xiążęciá Kaliſkiego, ále teraz zdezolowány. Ná Przedmieſciu ma Kláſztor Pánieńſki S. Norbertá.

PRASZKA Miáſteczko nád Sląſkiem ma Fárę, dziedziczne Wężykow.

DZIAŁOSZYN Miáſteczko Dziedziczne Męcińſkich, ma Fárę murowáną, y Pálácyk nád rzeką Wartą, nápełnione Zydámi.

OSTRZESZOW Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, ma ſwoy Grod, Stároſtę y Urzędnikow Ziemſkich, y tu ſię ſądzą Sądy Ziemſkie y Grodzkie, przyozdobione Fárą murowáną należącą do Dyecezyi Wrocław. y Koſciołem z Kláſztorem Bernardyńſkim, ma tychże Urzędnikow co y Ziemia Wieluńſka erygowánych Roku 1736.

GRABOW ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, y Fáre murowáną należącą do Dyecezyi Wrocław. ma y Kláſztor z Koſciołem Franciſzkáńſki, wſtáwione ſkłádem ſolnym.

WIERUSZOW dziedziczne Miáſteczko Męcińſkich, ma Fárę ſwoię y Koſcioł z Kláſztorem Paulitáńſkim.

Ziemia Wieluńſka procz námienionych Miaſt ma y innych wiele Miáſteczek, y Wſiow budownych z Pálacámi y Koſciołámi, iáko y Dzierżaw Krolewſkich, między ktoremi náyznácznieyſze: SOKOLNIKI przyozdobione Pálácem, w ktorym terázniejſzy Regnant záwſze ſpoczywa iádąc do Warſzawy. Tá Krolewſzczyzná z wielą innych wſiow należy do Grafá Sułkowſkiego Łowczego Litt. Druga Krolewſzczyzná zwána MOKRZKO z wielą wſiow należy do Załuſkich &c. &c.

WOIEWODZTWO ŁĘCZYCKIE.

TO Woiewodztwo podlegáło tákże włáſnym Xiążętom z Domu Piaſtow, ále od oſtátniego Władyſławá Łokietká przyłączone do Monárchii Polſkiey. Ma Kray oblany wielą rzek, á náyznácznieyſzemi: Pilicą, Nyrem, y Bzura. Nápełniony zewſząd láſámi, y gruntá ſrednio urodzayne ma. Graniczy z Woiewodztwámi Sieradzkim, Kujawſkim, y Rawſkim, naywięcey handluie wiſłą do Gdańſká, bo nie dáleko ma do wiſły. Ma Herb.

PUŁ LWA CZERWONEGO ná białym Polu, á ná Czerwonym Polu
PUŁ ORŁA BIAŁEGO grzbietámi ſtykáiące ſię z ſobą, á ná obudwoch
Koroná. Ma Senatorow.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Woiewodá Łęczycki	Káſztelan Brzezińſki
Káſztelan Łęczycki	Inowłodzki
	Konarſki Łęczycki.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Skarbkiem - - - - - 46.
Káſztelanow Łęczyckich záś z teráznieyſzym Poniatowſkim - - 47.

Urzędnikow Ziemſkich ma tychże sámych wſzyſtkich, ktorych Woiewodztwo Poznáńſkie, ták y Powiát Brzezińſki záczął mieć tychże sámych Urzędnikow procz Podkomorzego prez Konstt. 1736. á Inowłodz. Roku 1726. y procz Sędziow.

Stároſtá Łęczycki ma ſwoich Officyaliſtow Sędziego y Piſarzá Grodzkich, iáko y Regentá y Burgrabiow.

To Woiewodztwo ſeymikuie w Łęczycy, y obiera ná Sevm POSŁOW 4. DEPUTATOW 2. ná Trybunał, y ná Komiſſyą Radomſką KOMISSARZA iednego.

Woiewodztwo to zámyka w ſobie Powiátow 4. { Włáſny Łęczycki, Brzezińſki, Orłowſki, Inowłodzki.

Ma Stároſtow partykularnych procz Łęczyckiego, Stároſtę Inowłodzkiego, Szczawińſkiego, y Zgierſkiego, procz Dzierżaw Krolewſkich Rzeczycy, y Lubochni.

Ma w ſobie wiele Miáſteczek, z ktorych nayprzednieyſze ſą:

ŁĘCZYCA Miáſto Stołeczne Woiewodztwá, y Seymikowe nád Rzeką Nyrem y wielkiemi błotámi położone, murem opasáne y Zamkiem obronione od Kazimierzá Wielkiego Krolá, w ktorym konſerwuie Acta Grodzkie y Ziemſkie, y w nim ſię ſądzą Sądy Grodzkie. Przyozdobione Kośćiołem Fárnym fundowánym od Piotrká Duniná, przy ktorym ſię nowo Jezuici funduią. Ma y Kláſztor Dominikáńſki fundowány od Krolá Kazimierzá, y Kláſztor Pánien Norbertánek, á ná Przedmieśćiu Bernardyni máią Kośćioł y Kláſztor. To Miáſto wſtáwione przedtym Seymámi oſobliwie náypierwſzym w Polſzcze zá Kazimierzá II. Spráwiedliwego przećiwko extorſyom Mieciſtawá Stárego Roku 1179., ále też naywięcey było podległe náiázdom Litewſkim, á oſobliwie Roku 1304. było od nich ſpalone, ktorych lubo dogonił Kazimierz Xiąże Dobrzyńſki, y ná głowę zbił, ále też ſam zginył. Zá błotámi bliſko tego Miáſtá ieſt Tom, álbo Kollegiatá náypierwſza po Kátedrách w Polſzcze, dla czego zwána Archi-Kollegiatą, máiąca Prałatow, y Kánonikow.

PIĄTEK Miáſto Arcybiſkupie nád Rzeką Bzurą, z Fárą murowáną, przedtym wſtáwione piwámi dobrymi.

KŁODAWA Miáſteczko ma Kośćioł Parochiálny fundowány od Władyſtawá Hermaná ná honor S. Idziemu, ma y Konwent z Kośćiołem y Proboſtwem Kánonikow Regularnych S. Auguſtyná, to Proboſtwo trzymáli długo Biſkupi Wileńſcy pokąd lepiey nie wyposáżeni byli.

ORŁOW Mieyſce Stołeczne Powiátu ſwego, ma ſwoię Fárę, nád błotámi.

KUTNO Miáſteczko pełne Zydow ma Fárę murowáną.

BIELAWY Miáſto dziedziczne Skárbkow nád Bzurą, ma Fárę murowána.

BRZEZINY Miáſto dziedziczne Laſockich, ma ſwego Káſztelaná y Urzędnikow Ziemſkich, przyozdobione Fárą murowáną, y Kośćiołem z Kláſztorem OO. Reformatow.

ŁOGIEWNIKI mieyſce wſtáwione Kláſztorem y Kośćiołem OO. Franciſzkánow nowo y pięknie fundowánym, gdzie Obraz S. Antoniego w wielkim Ołtarzu wielkiemi Cudámi ſłynący.

STRYIKOW Miáſteczko dziedziczne Malińſkich nápełnione Zydámi, ma Fárę murowáną.

ŁODZ Miáſteczko Biſkupſtwá Kujawſkiego.

INOWŁODZ Miáſteczko murem opasáne od Kazimierzá W. Krolá nád Pilicą, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, ma y Urzędnikow Ziemſkich procz Podkomorzego erygowánych przez Konstt. Roku 1726. y Sędziow Ziemſkich, Stołeczne Powiátu ſwego, wſtáwione piwámi dobrymi.

WOIEWODZTWO BRZESKIE KUJAWSKIE.

TO Woiewodztwo podlegáło przedtym Xiążętom włáſnym z Domu Piaſtow, ále poodrywáne było od Krzyżakow częśćiámi po Sukceſſorách Zemomyſłá, y było záwſze náynieſzczęſliwſze od Krzyżákow, pole otwárte náyznácznieyſzym batáliom między Krzyżakámi y Polakámi, y wraz było złączone z Woiewodztwem Inowrocłáwſkim dopiero od Władyſtawá Jagiełá odebráne y przyłączone do Polſki, y ná ten czás rozdzielone ná dwá Woiewodztwá. Kray ma oblány wielą rzek mnieyſzych, á náyznácznieyſzą wiſłą, gruntá wſzędzie obfituiące w wſzeláķie zbożá, w sámych polách położony Kray, żywiący wielkie ſtádá owiec roſtych, y wſzelkich ſtád bydeł, handel naywiękſzy ma z bliſkim Toruniem, y Portem Gdańſkim przez wiſłę, w lásách ſkąpy. Graniczy z Woiewodztwem Káliſkim, Inowrocław., Ráwſkim, Łęczyckim, y wiſłá ie dzieli od Ziemi Dobrzyńſkiey. Záżywa Herbu ná Chorągwi

PUŁ ORŁA BYAŁEGO y w PUŁ LWA CZARNEGO w Złotym Polu.

Ma Senatorow

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Biſkup Kujawſki	Kruſzwicki
Woiewodá Brzeſki Kujawſki	Kowálſki
Káſztelan Brzeſki Kujawſki	Słońſki

Biſku-

Biſkupow liczy to Woiewodztwo z teráznieyſzym Grabowſkim - - 68.
Woiewodow liczy z teráznieyſzym Dabſkim - - - - - 47.
Káſztelanow záś z teráznieyſzym Moſzczyńſkim - - - - 42.
Urzędnikow Ziemſkich ma tychże sámych wſzyſtkich, ktorych Woiewodztwo Poznáńſkie.

Stároſtá Brzeſki Kujawſki kreuie Officyaliſtow Sędziego y Piſarzá Grodzkich, iáko y Regentá, y Burgrabiow.

Powiat Kowalſki ma także ſwego Stároſtę Grodowego, máiącego ſwoich Officyaliſtow Grodzkich, ma y Urzędnikow Ziemſkich erygowánych przez Konstt. Roku 1726. ták iáko y Kruſzwicá, procz Podkomorzego y Sędziow Ziemſkich.

Seymikuie wraz z Woiewodztwem Inowrocławſkim w Radzieiowie, gdzie obieráią ná Seym POSŁOW 4. ná Trybunał DEPUTATOW 2. á ná Komiſſyą KOMISSARZOW 2.

Woiewodztwo to zámyka w ſobie Powiáty: Brzeſki Kujawſki, Kruſzwicki, Kowalſki. Procz Grodowych ma Stároſtow bez Jurysdykcyi, Przedeckiego, Kłodawſkiego, Duninowſkiego, y Kruſzwickiego.

Ma przytym wiele Miáſt y Miáſteczek, z ktorych náyznácznieyſze ſą

BRZESCIE Kujawſkie Woiewodztwá opaſáne murem y Zamkiem obronione, w ktorym konſerwuie Acta Ziemſkie y Grodzkie, y tu ſię odpráwiáią Sądy przyozdobione Koſciołem y Kláſztorem Dominikáńſkim fundowánym od Kazimierzá Xiążęciá Sieradz. Łeczyc., y Kujaw. Roku 1264. ieſt tu y Fárá murowána.

WROCŁAWEK Stolicá Biſkupow Kujawſkich, Miáſto nád Wiſłą położone, wſtáwione Kátedrą fundowáną od Mieciſławá Xiążęcia Polſkiego, pierwey w Kruſzwicy, ále Władyſław I. wyſtáwiwſzy Miáſto názwáne od ſwego Imienia Vladiſlavia według Długoſzá *Tom. 1.* przenioſł też Kátedrę do tegoż Wrocławká zá Manudukcyą Honoldá Biſkupá według Kromerá. Koſcioł ten murowány, wſpániáły, y blachą pobity, ták iáko y Káplice ná około, wyſtáwiony pod tytułem Náyś. Mátki. Przy Kátedrze ieſt Páłác murowány, Biſkupi y Rezydencye Kánonicze murowáne, Seminarium nowo fundowáne dla Miſſyonarzow, ktorzy konſerwuią w nim Kleryków. Miáſto to naywięcey podległe bywáło ruinie od Pruſákow y Krzyżakow, ktorzy Roku 1329. Kátedrę zdemoliowáli, y Kánonie popalili, áż zá Kazimierzá Maciey Biſkup nową wymurował, y Zamek wyreparował, przytym Koſcioł S Witalisá, ieſt tu y Koſcioł z Kláſztorem OO. Reformatow. Miáſto to tylko iedná Katedrá zdobi, bo ieſt bárdzo ubogie. Kromer piſze że Roku 1328. był tu Biſkupem Maciey Golanzovius Paluká, ktorego Mátká urodziłá wraz z 12. Synámi, ále ci wſzyſcy záraz pomárli, á Golanzovius ſam zoſtał.

BRDOW Miáſto nád rzeką Wartą, należy do Kaliſkiego, ále drugá ſtroná do Kujawſkiego Woiewodztwá, gdzie ieſt Kláſztor Paulitáńſki.

RADZIEIOW Miáſteczko w obſzernych polách położone, záſzczycone Seymikámi y ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Koſciołem murowánym, przy ktorym Piarowie nowo fundowáni, ieſt tu y Kláſztor z Koſciołem Franciſzkáńskim, fundowány od Władyſławá Łokietká.

KRUSZWICA Miáſto nád Gopłem erygowáne od Popielá I. Xiążęciá Polſkiego ále nieſzczęſliwie, bo w nim áż ná wieżą Zamkową uciekáiącego Syná z żoną y dwiemá Synámi myſzy ziádły, o czym wyżey pod Popielem, przytym wſtáwione Elekcyą Piaſtá Obywatelá Kruſzwickiego, ktorego Potomkowie áż do Kazimierzá Wiel. pánowáli, przyczynę tey Elekcyi wolno widzieć wyżey pod Piaſtem. Záſzczycone przedtym to Miáſto Kátedrą tu fundowáną od Mieciſławá I. ále przenieſioną do Wrocławká, á teraz tu ieſt Kollegiata z 24. Prałátámi y Kánonikámi. Przy tym Mieſcie ieſt Gopło iezioro ná kilká mil ſzerzące ſię y ciągniące, nád ktorym w polách bátália miał Władyſław Herman z włáſnym Synem naturalnym Zbigniewem, ktorego zbił ták że cáłe iezioro zákrwáwione było krwią z trupow, y ryby wyſnely, o czym Miech. To Miáſto ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, ma y Urzędnikow wſzyſtkich Ziemskich, procz Podkomorzego, y Sędziow Ziemskich.

STRZELNO wſtáwione Kláſztorem Pánien Zákonnych S. Norbertá, przenieſionym z Chaliná á fundowánym od Piotrká Duniná, gdzie Proboſzcz támeczny ieſt Infułatem.

KOWAL Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, ma ſwego Stároſtę Grodowego, ktory tu ma ſwoy Grod y Officyaliſtow Grodzkich, y iák Sądy Grodzkie ták Roczki

ki Ziemſkie Brzeſkie Kujawſkie tu ſię ſądzą. Ma y Káſztelaná ſwego, y Urzędnikow Ziemſkich erygowánych Roku 1726. procz Podkomorzego y Sędziow Ziemſkich. Miáſto położone nád wiſłą bliſko Wrocławká.

NIESZAWA nád Wiſłą Miáſto murem opasáne, ma Stároſtę ſwego bez Jurysdykcyi.

WOIEWODZTWO INOWROCŁAWSKIE.

TO Woiewodztwo wraz z Brzeſkim przyłączone do Polſki, Kray ma podobny do Brzeſkiego, oblany rzekámi: Wiſłą, Noteczem, y wielą innych, á naywięcey ieziorámi, z kąd obfituie w wſzeláką żywność ták zboż, iáko y wſzelkich Inwentarzow oſobliwie owiec, bydeł, przytym naywięcey poławia Łoſoſiow koło Bydgoſzczy, y jeſiotrow, procz wielu innych ryb. Graniczy z Woiewodztwem Kaliſkim, y Brzeſkim, á Wiſłá go dzieli od Prus. Handel ma naywiękſzy z Toruniem.

Herb ma tákiż iák Woiewodztwo Brzeſkie Kujaw. Senatorow ma.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Woiewodá Inowrocławſki	Bydgoſki, y
Káſztelan Inowrocławſki	Konarſki.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Szołdrſkim Generałem Wielkopolſkim - 50.
Káſztelanow záś liczy z teráznieyſzym Radoiewſkim - - - - 34.

Urzędnikow Ziemſkich ma tychże wſzyſtkich ktorych y Woiewodztwo Poznáńſkie.

Podkomorzy kreuie Komornikow, á Stároſtá Inowrocławſki Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich.

To Woiewodztwo ſeymikuie wraz w Radziejowie z Woiewodztwem Brzeſkim Kujawſkim, o czym wyżey.

Zámyka w ſobie Powiáty - - - - } Włáſny Inowrocławſki y Bydgoſki
Procz Inowrocławſkiego, ma Stároſtow nie Grodowych Dyboſkiego, Bydgoſkiego, y Gniewkowſkiego.

Powiát Bydgowſki ma tych wſzyſtkich Urzędnikow Ziemſkich, co y Woiewodztwo, (procz Podkomorzego y Sędziow Ziemſkich) erygowánych przez Konstt. Roku 1726.

Woiewodztwo to Miáſtá ma náyznácznieyſze procz wielu innych:

INOWROCŁAW Miáſto Stołeczne Woiewodztwá w polách y rowniznách położone, konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie, y tu ſię ſądzą Sądy Grodzkie y Roczki, położone nád Rzeką Notecz początek ſwoy z Gopłá Kruſzwickiego bieraca, od Krzyżakow częſto ruynowáne. Nie dáleko od tego Miáſtá ieſt.

PŁOWCE wieś wſłáwiona wygráną bátálią przeciw Krzyżakom, ktorych Władyſław Łokietek położył trupem ná 40000. o czym wyżey w Hiſtoryi. Podczás tey bátálii wzięłá początek ſwoy Familiá Jelitow, bo Łokietek obieżdżáiąc po wygráney trupow nápadł ná iednego Polaká, z ktorego przebitego wychodziły płucá, y kiedy ieſzcze żyiącego Łokietek chciał poſilić, y uzdrowić, utyſkuiąc nád bolem iego, ten odpowiedział Krolowi, że nie ták mnie to boli, iák bárdziey Sąſiedztwo złe z drugim we wſi, ták Łokietek uzdrowić go kazał, Sąſiedztwo mu złe okupił we wſi, y Herb nádał Jelitá.

BYDGOSZCZ Miáſto murowáne nád Rzeką Brdą czyli Bardą Stołeczne Powiátu ſwego, ma Stároſtę bez Juryſdykcyi, y Urzędnikow tych co y Kruſzwicá, wſłáwione ſkłádem Solnym, przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkolámi Soc. JESU fundowánym od Oſſolińſkiego Kanclerzá W. K. Záſzczycone połowem Łoſoſiow.

LABISZYN Miáſteczko przyozdobione Jezuitámi fundowánemi tám y approbowánemi przez Konstt. Roku 1678.

PAKOSC Miáſteczko wſłáwione połowem Łoſoſiow.

STRZEL-

STRZELNO wyżey położone pod Woiewodztwem Brzeſkim Kujaw.
DYBOW Miáſteczko nád Wiſłą z drugiey ſtrony przeciw Toruniowi, ma Stároſtę bez Juryſdykcyi y wſtáwione Komorą Krolewſką y Rzeczyp.
W Kujawſkich Woiewodztwách náylicznieyſze ſtádá owiec ſię znayduią, ktore ná zimę w owczárniách konſerwuią, á ná láto w polách ortuią.

ZIEMIA DOBRZYNSKA.

TA Ziemiá záwſze byłá złączona z Xięſtwem Mazowieckim, y przyłączona do Polſki, ále oderwána potym pod Rząd Konradá Xiążęciá Mazowieckiego, ktory ſprowádziwſzy Krzyżakow przeciw Pruſom, dał im ią był, ktorym ią Polacy odebráli, ále Kazimierz Wielki przez Teſtament náznaczył ią Xiażeciu Szczecińſkiemu, po ktorego bezpotomney śmierci od Ludwiká dána Władyſłáwowi Xiażeciu Opolſkiemu, ktory ią záſtáwił Krzyżakom w 40000. złott. ále Władyſław Jagieło odebrał im ią y przyłączył do Polſki.
Tá Ziemiá graniczy z Woiewodztwem Płockim, Chełmińſkim, y Wiſłá ią dzieli od Kujaw. Oblana wielą rzeczek mnieyſzych, y z tąd obfituie w wſzelákie zbożá, y ſtádá owiec, bydeł, náywygodnieyſzy ma Port do Gdańſká przez Wiſłę nád ktorą ieſt położona. Ma Herb
GŁOWĘ CZŁOWIECZĄ z Rogámi y Koronámi dwiemá ná głowie, y pod Gárłem, w Czerwonym Polu.
Tá Ziemia sáma ſobą ſię rządzi, ma Káſztelanow Powiátowych tylko Dobrzyńſkiego, Rypińſkiego, y Słońſkiego ále podobno teraz należy do Kujaw. Urzędnikow Ziemſkich ma tych wſzyſtkich, ktorych ſpecyfikowałem pod Woiewodztwem Poznáńſkim. Stároſtá Dobrzyńſki kreuie ſobie Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, ták iák Podkomorzy Komornikow.
Tá Ziemia ſeymikuie w Lipnie, gdzie obiera ná Seym POSŁOW 2. á ná Trybunał Koron. DEPUTATA iednego, y ná Komiſſyą Radomſką KOMISSARZA iednego.

Zámyka w ſobie Powiáty - - -	Wláſny Dobrzyńſki
	Rypińſki y
Ma Miáſtá náyznácznieyſze	Lipnińſki.

DOBRZYN Miáſto Stołeczne nád Wiſłą, náynieſzczęſliwſze záwſze bywáło od Krzyżakow, od ktorych ſpuſtoſzone y Zamek zruynowány.
Roku 1286. od Litwy y Pruſow náiecháne w Niedzielę y Koſciół cáły zburzony, y wſzyſtek Lud podczás Kazánia wycięty, przyozdobione teraz Fárą, cále drewniáne ma ſwoy Grod, ále przenieſiony do Bobrownik, ma mieć w ſkáłách węgle ſpoſobne ná ogień.
RYPIN w rowninie nád rzeką Odleką Stołeczne ſwego Powiátu ma ſwego Káſztelaná, Miáſteczko drewniáne przyozdobione Fárą.
BOBROWNIKI nád Wiſłą Miáſteczko ma ſwego Stároſtę, Acta Grodzkie y Ziemſkie tu ſię konſerwuią.
LIPNE Miáſteczko Powiátowe y Seymikowe, y tu ſię luſtruie Ziemiá ná Poſpolite ruſzenie.
SKAMPE Mieyſce záſzczycone Obrazem Cudownym NN. Pánny u Franciſzkánow.
GORZNO Miáſteczko Biſkupá Płockiego położone przy wielkim ieziorze.

WOIEWODZTWO PŁOCKIE.

TO Woiewodztwo należáło záwſze wraz z Mazowſzem do Polſki, ále wydzielone od Kazimierzá II. Konradowi Xiążęciu Mazowieckiemu, po ktorego zeſzłych Sukceſſorach po bezpotomney śmierci Janá Xiążęciá Płockiego Roku 1495. przyłączone do Polſki. Ma Kray oblany Wiſłą, Bugiem, y innemi pomnieyſzemi, przez co obfituie w wſzelákie zbożá y záſzczycone Portem Wiſnym do Gdáńſká. Ma Herb.
ORŁA CZARNEGO ná ktorego pierſiách litera P. w czerwonym Polu.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Biſkup Płocki	Raciąſki y
Woiewodá Płocki	Sierpſki
Káſztelan Płocki	

Biſkupow liczy do teráznieyſzego Dębowſkiego - - - - 67.
Woiewodow liczy z teráznieyſzym Podowſkim - - - - - 34.
Káſztelanow z teráznieyſzym Nieborſkim - - - - - - 27.
Urzędnikow Ziemſkich na tych wſzyſtkich, ktorzy ſą ſpecyfikowáni pod Woiewodztwem Poznáńſkim. Stároſtá Płocki ma tákże ſwoich Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich. Ziemia Zaſkrzeńſka ma tákże Urzędnikow erygowánych przez Konstt. Roku 1726.

To Woiewodztwo ſeymikuie w Raciążu, obiera ná Seym POSŁOW 4. ná Trybunał DEPUTATOW 2. ná Komiſſyą Radomſką KOMISSARZA iednego, y tu luſtruie Woiewodztwo ná Poſpolite ruſzenie.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Powiáty - - Włáſny Płocki, Raciąſki, Płońſki y Ziemię Zawſkrzeńſką.

Procz Stároſty Płockiego ma Stároſtę Mławſkiego.

Ma Miáſtá znácznieyſze między wielą

PŁOCKO Miáſto Stołeczne nád Wiſłą murem opasáne y Zamkiem obronione od Kazimierzá Wielkiego, w ktorym Acta Ziemſkie y Grodzkie konſerwuie. Przyozdobione Kátedrą fundowáną od Mieciſławá I. Xiążęciá Polſkiego pod tytułem S. Zygmuntá, ktorego tu ieſt w ſkárbcu głowá w złoto oprawna od Zygmuntá III. dárowána. W tym Koſciele ieſt Grob S. Wernerá Biſkupá Płock. cudámi ſłynącego, umęczonego Roku 1170. według Miech. Leżą tu y Ciáłá Włádyſławá Hermaná y Bolesławá Krzywouſtego wielkiego Woiowniká, o Kápitule tey Kátedry wolno czytáć pod Biſkupem Płockim. Jeſt tu y Konwent Norbertánow fundowány Roku 1179. od Witusá Janiná Biſkupá Płock. Klaſztor z Koſciołem Dominikáńſki fundowány od Konradá Xiążęciá Mazowieckiego Roku 1234. Záſzczycone tákże to Miáſto Koſciołem y Kollegium Szkołámi Jezuickiemi, Klaſztorámi Pánien Dominikánek, Norbertánek, y fundacyą dla Wdow przy Fárze, y Opáctwem tákże Benedyktynow. Przy tym Mieſcie naywięcey ſię poławia Łoſoſiow, ſumow, y ieſiotry ſię znayduią. To Miáſto przedtym naywięcey podległe było náiázdom Pruſkim, Litewſkim y Krzyżackim.

SIERPCZ ma ſwego Káſztelaná, wſtáwione według Starowolſkiego Obrazem Cudownym NN. Mátki.

RACIĄZ nád Wiſłą Stołeczne Powiátu ſwego ma ſwego Káſztelaná, od Krzyżakow było wzięte Roku 1329., y zruynowáne, ále wyreparowáne od Macieiá Biſkupá Kujaw. do ktorego należy.

ZAWSKRZYN Miáſteczko Stołeczne Ziemi ſwoiey drewniáne y nie ma nic oſobliwego nád to, że ma Urzędnikow ſwoich erygowánych przez Konstt. Roku 1726. procz Podkomorzego y Sędziow Ziemſkich.

To Woiewodztwo ma y wiele innych Miáſteczek iáko: MŁAWA Miáſteczko drewniáne graniczące z Prusámi. PŁONSKO tákże drewniáne y Stołeczne Powiátu ſwego. RADZANOW nád Ukrą rzeką drewniáne máiące Zamek murowány. Ale w tych y innych nie máſz nic oſobliwego procz iednych Fár zdobiących Miáſteczká.

XIĘSTWO MAZOWIECKIE.

TO Xięſtwo wraz z Polſką fundowáne, y do niey záwſze należáło, ále po śmierci Mieciſławá II. Krolá Polſkiego odpádło było pod Rząd Maſlauſzá Koniuſzego Mieciſławá (od ktorego náżwáne MAZOWIA iákoby od Mazoſzá czyli Maſlaſzá, według Krom. *Lib. 4. fol. 71.*) Ná ten czás kiedy Kazimierz Syn Mieciſławá z Ryxą Mátką uſzedł był do Niemieckich Páńſtw, ále po przywroceniu przez Rzeczpoſpolitą Kazimierzá zwánego Mnichá wrociło ſię do Polſki po zniesionym rebellizáncie Maſlauſie przez Kazimierzá, ktory uſzedł do Pruſow y od nich záwieſzony ná ſzubienicy z tákim nádgrobkiem: *Alta petiſti, alta tene.* Odtąd to Xięſtwo záwſze złączone było z Polſką, dopiero iák po śmierci Kazimierzá II. doſtáło ſię w podział

Konra-

Konradowi Młodſzemu Synowi, ſzkodziło nie raz intereſom Polſkim zá tegoż Konradá, o czym wyżey wolno czytáć w Hiſtoryi. Konradá Synowie byli rządcámi tego Xięſtwá, áż do oſtátniego bezpotomnie zeſzłego Staniſławá, y Brátá iego Janá Roku 1525. po ktorych Zygmunt I. przyłączył Xięſtwo Mazowieckie do Wielkopolſkiey Prowincyi, y wſzyſtka Szláchtá Mazowiecka poprzyſięgłá wierność, u Januſz. *Lib. 7. fol. 979.* y Práwá ich wſzyſtkie potwierdzone zwáne Excepta Mazowieckie.

Xięſtwo Mazowieckie zámykáło w ſobie Ziemię Dobrzyńſką, Woiewodztwo Płockie, y włáſne Mazowieckie, ále te oſobno ſię záwſze rządziły w ſwoich Prowincyách, y miáły záwſze ſwoich Woiewodow, y Káſztelanow. Woiewodowie przedtym byli Warſzawſcy, ále potym przemienieni ná Mazowieckich.

WOIEWODZTWO MAZOWIECKIE.

TO Woiewodztwo graniczy z Woiewodztwámi Płockim, Podlaſkim, Lubelſkim, Sendomirſkim, Rawſkim, y Wiſłá ie dzieli ná dwie części, procz tego ma oblany Kray, Narwą, Bugiem, y wielą innych rzek mnieyſzych. Obfituie w wſzelákie zbożá, ktoremi prowiduie ziázdy Seymowe w Wárſzawie, y Port Gdáńſki przez Wiſłę, żywi ſtádá koni, bydeł, owiec w obſzernych páſtwiſkach ſwoich, y obfituie w wſzelákie zwierzyny. Ma Herb

ORŁA BIAŁEGO w Polu Czerwonym bez Korony.

Woiewodztwo to ma Senatorow

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Woiewodá Mazowiecki	Warſzawſki Wiſki Wyſſogrodzki
Káſztelan Czerſki	Zakrocimſki Ciechanowſki Liwſki.

Woiewodztwo to liczy Woiewodow z teráznieyſzym Poniatowſkim - - 51.
Káſztelanow Czerſkich z teráznieyſzym Rudzieńſkim - - - - - 33.
Dzieli ſię á ráczey zámyka w ſobie 10. Ziem: - - 1. Czerſka. 2. Warſzawſka 3. Wiſka 4. Wyſſogrodzka 5. Zakrocimſka 6. Ciechanowſka 7. Nurſka 8. Łomzyńſka 9. Rozańſka 10. Liwſka

Z tych Ziem ma káżda ſwego Podkomorzego, Stároſtę Grodowego, y wſzyſtkich Urzędnikow Ziemſkich tychże sámych, ktorych ſpecyfikowałem pod Woiewodztwem Poznáńſkim, y káżda Ziemia obiera ſobie POSŁOW ná Seym, DEPUTATOW záś ná Trybunał wraz wſzyſtkie Ziemie obieráią ná Generale Warſzawſkim 2. y ná Komiſſyą Radomſką 2.

Woiewodztwo to procz Stároſtow Grodowych ma u ſiebie Stároſtow bez Juryſdykcyi Błońſkiego, Oſieckiego, Garwolińſkiego, Praſnickiego, Latowickiego, Oſtrołęckiego, Makowſkiego y Piáſeczyńſkiego ſpecyfikowánych w lokacyi woyſká. 1717.

W tym Woiewodztwie Woiewodá kreuie ſobie Podwoiewodzych w káżdey Ziemi, ták iák y káżdy Woiewodá w ſwoim Woiewodztwie.

Podkomorzowie káżdy w ſwoiey Ziemi kreuią Komornikow.

Stároſtowie káżdy w ſwoim Grodzie kreuią Sędziow y Officyáliſtow Grodzkich. Piſarze záś Ziemſcy obieráni przez Szláchtę záwiáduią Aktámi Grodzkiemi, y ſą ná mieyſcu Piſarzow Grodzkich.

To Woiewodztwo lubo ma pierwſzą Ziemię Czerską położoną u ſiebie, iednák dla Publicznego Miáſtá Warſzawy muſzę dáć Prym Ziemi Warſzawskiey.

ZIEMIA WARSZAWSKA.

TA Ziemia ma właſnych Urzędnikow y z Káſztelanem, zámyka w ſobie Powiáty Błońſki y Tarczyńſki, procz właſnego Warſzaw. Obiera 2. POSŁOW ná Seym. Między Miáſtámi y Miáſteczkámi liczy náyznácznieyſze zwáne:

WAR-

WARSZAWA nád Wiſłą przy obſzernych rowninách y polach w mieyſcu weſołym y przyiemnym położone, nie tylko właſney Ziemi, ále y cáłego Krolewſtwá może ſię názwáć Stołecznym, bo y Rezydencyonálne Monárchow Polſkich, y Stołeczne Seymow Ordynaryinych, y Extraordynaryinych, wſławione Elekcyámi Krolow między Wolą, y Warſzawą, y wſzelkiemi Rádámi náyprzednieyſzemi Rzeczypoſpolitey. Ma Kollegiátę pod tytułem S. Janá (gdzie záwſze po Elekcyi Krolow Rzeczpoſpolitá wyſpiewuie *Te DEUM laudamus*) fundowána od Januſzá Xiążęciá Mazowieckiego Roku 1406. gdzie erygował záraz Proboſzczá, Dziekaná, Kuſtoſzá y 7. Kánonii, á potym inne przybyły z kondycyą, żeby sámi Szláchtá byli, y 4. Doktorow według Konſtt. Roku 1669. Do Proboſtwá inkorporował Tarczyńſkie, á do Kuſtodyi Wareckie Proboſtwo zá konſenſem Jaſtrzębcá Biſkupá Poznańſkiego, do ktorego Dyecezyi należy. Przy Kollegiacie ieſt Zamek Krolewſki fundowány od Zygmuntá III. obſzerny y wſpániáły, y ganki máiący do Kollegiaty, w tym Zamku ieſt Salá wielka, gdzie ſię łączy Izbá Poſelſka z Senatorſką przy obecnośći Królá ná Maieſtácie ſiedzącego, z drugiey ſtrony ieſt Salá, gdzie Poſłowie od Woiewodztw záſiádáią y rádzą około Dobrá Poſpolitego. Przytym ſą wielkie y obſzerne appartamenta Krolewſkie z miłym y przyiemnym proſpektem ná Wiſłę, procz Zamku ma Krol y drugi Páłác, wſpániáły, piękny y rekreacyálny z obſzernym ogrodem ná Przedmieśćiu Krákowſkim od Auguſtá II. wyſtáwiony. Około Miáſtá wſzyſtkie Przedmieśćiá ſą przyozdobione Páłacámi wſpániáłemi y ozdobnemi Pánow Polſkich, Senatorow Miniſtrow ták Koronnych, iák y Litt. między ktoremi náyznácznieyſze ſą Páłáce Xiążąt Czartoryiſkich, Mniſzká Márſzałká W.K. Kazimierzowſki teraz nowo reparowány od Grafá Sułkowskiego, Páłác Artyleryi, Páłác Kraſińskich nie dokończony, ále wſpániáłą Fabrykę máiący z ogrodem, Páłác Prymaſowſki, y Biſkupow Krákow. , y innych bárdzo wiele. Miáſto przyozdobione przy Kollegiacie Kośćiołem, Collegium, y Szkołámi Jezuitow Litewſkich, Kośćiołem, y Kláſztorem Auguſtyáńſkim. Ná Przedmieśćiu záś Krákowſkim bliſko Zamku ieſt Kośćioł y Zamek Bernardyńſki, między nim záś y między bramą ieſt Statua ná kolumnie wyſokiey Zygmuntá III. wyzłácana, ná tymże Przedmieśćiu ſą Kośćioły y Kláſztory, Pánien Wizytek, Karmelitow boſych, Dominikáńſki zwány Moſkiewſką Kaplicą, bo fundowány od Zygmuntá III. ná podziękowánie Pánu Bogu zá wygráną woynę przeciw Moſkwie, ná ten czás kiedy Bazyli Suyſki, y z Bráćią w niewolą był wzięty Car Moſkiewſki, y ná tryumf przez Zołkiewſkiego Hetmaná prowádzony w Warſzawie podczás Seymu, przy tey Kaplicy ieſt Kośćioł S. Krzyżá, y przy nim Seminarium Miſſyonarzow fundowánych y pierwſzy raz ſprowádzonych do Polſki przez Ludwikę Krolową, ktorá tákże y Wizytki ſprowádziłá pierwſze do Polſki. Zá tą Ulicą ieſt Páłác wſpániáły zwány Uiázdow Xiążęciá Lubomirſkiego Woiewody Krákow. y od niego bogáto ozdobiony z ogrodem wſpániáłym. Ná inſzych ulicach Przedmieyſkich ſą Kośćioły Reformacki, do ktorego ieſt przeyśćie z Páłácu Krolewſkiego, Jezuitow Koronnych fundowánych od Prymasá Potockiego, Piarow approbowánych Roku 1667., z pozwoleniem uczenia Szkoł Roku 1635., tymże drukárnią sámym pozwolona przez Konſtt. Roku 1717. przeciwko Piarom ſą Teatyni gdzie zwyczayna Rezydencya Nuncyuſzow Apoſtolſkich, y Sądu Nuncyaturſkiego, ieſt y innych wiele Kośćiołow, iáko Pánien Sakramentek, Bernardynek, Kapucyńſki, Karmelitow trzewiczkowych, Bonifratrow, u SS. Troycy Paulitow &c. Ná przeciw Jezuitom Koronnym ieſt Páłác od Janá III. wyſtáwiony y ná honor Krolowy Maryi názwány Mariewille wſzyſtek napełniony Kupcámi náyprzednieyſzemi y rzemieſlnikámi, procz rezydencyi wſpániáłey Andrzeiá Załuſkiego Kanclerzá W. K. przez niego nábytego od Sukceſſorow, w ktorym tenże godny Biſkup zákłáda Biblioteke wraz z Brátem ſwoim Referendarzem Koron. dla potrzeby publiczney. Zá Páłácem Krolewſkim ſą Kazarnie wyſtáwione od Auguſtá II. dla Gwardyi Koronney w pieknym y weſołym mieyſcu erygowáne. Jednym ſłowem cále Miáſto przyozdobione sámemi Páłacámi, y ſtrukturámi wſpániáłemi. Samo záś Miáſto murem opasáne nie wielkie nád Wiſłą, ále záwſze czyſte, ná Przedmieśćiach záś cále brugi zálane błotámi oſobliwie podczás ieſieni, y ná łokieć nád brukiem.

Z drugiey ſtrony Wiſły ieſt Miáſteczko zwáne PRAGA, gdzie ieſt Kośćioł y Kláſztor Bernardyńſki y tám zá tym Miáſteczkiem ſą rowniny piękne, gdzie záwſze podczás Elekcyi Xieſtwo Litt. ma mieyſce, ile że podczás Elekcyi Podſkárbi W. K. każe wyſtawiáć moſt ná Wiſle drewniány dla łátwieyſzego przeiázdu. Záſzczycone

to Miáſteczko Elekcyą teráznieyſzego Regnántá. Z drugiey ſtrony záś między Wolą y Warſzawą ſą obſzerne rowniny, gdzie záwſze przyſtępuią wſzyſtkie Woiewodztwá podczás Elekcyi.

Wárſzawá Miáſto záſzczycone ieſt Stolicą Sądow Zádwornych wſzelákich, y Aktow Metryki Koronney, ma ſwego Stároſtę Grodowego, y Acta ták Ziemſkie, iák Grodzkie wſtáwione Generałámi Xięſtwá Mazowieckiego.

BŁONIE o 4. mile od Wárſzawy Miáſteczko drewniáne ále przyozdobione Kośćiołem y Konwentem Kánonikow Regularnych S. Auguſtyná fundowánym od Konrádá Xiążęciá Mazowieckiego. Bliſko tego Miáſteczká ieſt Kośćioł nowo murowány w Rokitnie wſtáwiony Cudownym Obrazem NN. Pánny, ále Kośćioł nie dokończony.

CZERWINSK Opáctwo dobrze fundowáne Kánonikow Regularnych o 4. mile od Wárſzawy.

BIELANY mieyſce wſtáwione bliſko Wárſzawy Kośćiołem y Kláſztorem Kamedułow fundowánym od Władyſławá IV. po woynie Moſkiewſkiey przez Seym approbowánych Roku 1641., á od Janá Kazimierzá wyposáżonym Roku 1667.

TARCZYN Miáſteczko drewniáne z Kośćiołem murowánym, y z Proboſtwem inkorporowánym do Proboſtwá Wárſzawſkiego.

ZIEMIA CZERSKA.

TA Ziemia ma tychże wſzyſtkich Urzędnikow po Káſztelanie, co y Woiewodztwo Poznáń. obiera 2. POSŁOW ná Seym.

CZERSKO nád Wiſłą Miáſto drewniáne o 5. mil od Wárſzawy, ma Zamek ná Gorze, ále zruynowáne, konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie y Grodzkie.

WARKA nád Pilicą Miáſteczko drewniane przyozdobione Kośćiołem Fárnym inkorporowánym do Kuſtodyi Wárſzawſkiey, przytym ma Kośćioł z Kláſztorem Dominikáńſki, y drugi Franciſzkáńſki.

GORA nád Wiſłą przyozdobione Miáſteczko fundacyą Nowego Jeruzalem, approbowánego przez Konſtt. Roku 1673. gdzie ſą Piarowie Biali.

ZIEMIA WISKA.

TA Ziemia ma tákże ſwoich Urzędnikow, ták iáko y inne. Obiera 2. POSŁOW ná Seym, zámyka w ſobie Powiát Radziłowſki, nie ma nic oſobliwego nád Stołeczne Miáſto zwáne

WIZNA nád Narwą, Miáſto obronione Zamkiem ále ſpuſtoſzonym, konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie y Grodzkie.

ZIEMIA WYSSOGRODZKA.

TA Ziemia ma tákże wſzyſtkich Urzednikow właſnych, iáko inne Woiewodztwá, y obiera u ſiebie 2. POSŁOW ná Seym.

WYSSOGROD Miáſto Stołeczne nád Wiſłą ná gorze położone, drewniáne, y nie raz zruynowáne od Krzyżakow obronione Zamkiem ále zdezolowánym, konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie y Grodzkie; gdzie ſię ſądzą Sądy Ziemſkie y Grodzkie.

ZIEMIA CIECHANOWSKA.

TA Ziemia ma tákże ſwoich Urzednikow ták iák y inne. Obiera 2. POSŁOW ná Seym.

CIECHANOW Miáſto Stołeczne położone w rowninie między błotámi ták iáko y Zamek, ſpalone było od Pruſow Roku 1267. Przyozdobione Kośćiołem y Kláſztorem Auguſtyáńſkim, konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie.

ZIEMIA ZAKROCIMSKA.

TA Ziemia ma tákże Urzędnikow ſwoich, y obiera 2. POSŁOW ná Seym.
ZAKROCIM nád Wiſłą Miáſto Stołeczne drewniáne, y ubogie, máiące Zamek murowány ná gorze, konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie y Grodzkie.

ZIEMIA NURSKA.

MA tákże podobnych Urzędnikow z innemi, zámyka w ſobie Powiáty Wąſoſki, Oſtrowſki y Kamieniecki máiące włáſne Grody według Konstt. 1565., 1601., 1593., 1598. Obiera 2. POSŁOW ná Seym. Ma Miáſtá Stołeczne Ziemi, y Powiátow, ále bez żadney oſobliwoſci tylko że konſerwuią u ſiebie Acta Grodzkie, y Ziemſkie.
WĄSOSZE Stołeczne Powiátu ſwego, y konſerwuiące Acta Grodzkie y Ziemſkie, nie ma nic oſobliwego nád to że ieſt przyozdobione Koſciołem y Kláſztorem Karmelitow boſych ſtwierdzonych przez Konstt. Roku 1667.

ZIEMIA ŁOMZYNSKA.

MA tychże sámych Urzędnikow Ziemſkich iáko y inne. Zámyka w ſobie Powiáty Kolnińſki, Zembroſki, y Oſtrołęcki, z ktoremi obiera wraz 2. POSŁOW ná Seym.
ŁOMZA Miáſto Stołeczne nád Narwą obſzerne ále drewniáne, gdzie niegdzie mury mieć może, konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie przyozdobione Collegium y Koſciołem Jezuickim, y Szkołámi ich.
OSTROŁĘKA Stołeczne ſwego Powiátu, ktory ieſt wſzyſtek w láſach mieſzkány w Puſzczach od Kurpikow woiennych bitnych, áni cierpiących u ſiebie nieprzyiacielá, bo y Krolá Szwedzkiego z támtąd przeſtráſzyli, y ledwie nie zábili, iáko upewniáią wiádomi podczás oſtátniey Szwedzkiey woyny. To Miáſto ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, y przyozdobione Koſciołem, y Kláſztorem Bernardyńſkim.
ZĘBROW nie ma nic oſobliwego nád to że ma Grod u ſiebie.

ZIEMIA ROZANSKA.

MA tychże sámyh Urzędnikow iáko y inne, zámyka w ſobie Powiát Makowſki Grodowy z ktorym wraz obiera 2. POSŁOW ná Seym.
ROZAN Miáſto Stołeczne w rowninie położone, obronione Zamkiem ná Gorze nád Wiſłą konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie, ták iáko y MAKOW, Stołeczne Powiátu ſwego.

ZIEMIA LIWSKA.

TA Ziemia ma ſwoy oſobny Herb: PUŁ NIEDZWIEDZIA czarnego, y PUŁ ORŁA czerwonego o iedney Koronie, procz Káſztelaná Liwſkiego, ma y Urzędnikow wſzyſtkich Ziemſkich, tymże porządkiem iák y Woiewodztwo Poznáńſkie.
LIWO Miáſto Stołeczne drewniáne z Zamkiem murowánym konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie.
WĄGROW Miáſteczko Domu Kraſińſkich przyozdobione Kongregacyą Barteſzkow, y Koſciołem wſpániáłym y pięknym, iáko y Koſciołem z Kláſztorem Reformackim.
PUŁTUSK Miáſto nád Narwą záſzczycone Powiátem włáſnym intytułuiącym Biſkupá Płockiego Xiążęciem Pułtuſkim, do ktorego Juryſdykcyi abſolutney należy ták iáko Xieſtwo Siewierſkie do Biſkupá Krákowſkiego.

Ten

Ten Biſkup ma tu Kollegiatę piękną ufundowáną złożoną z Prałátow y Kánonikow, y Zamek w pięknym y weſołym mieyſcu, dla czego tu náyczęſcie Biſkupi mieſzkáią, ieſt tu y Collegium Jezuickie ſtwierdzone Konstt. Roku 1647.

WOIEWODZTWO RAWSKIE.

TO Woiewodztwo było tákże przyłączone do Xięſtwá Mazowieckiego Konradowi Xiążęciu Mazowieckiemu, ále zá Sukceſſorow iego przywrocone do Polſki. Ma Kray oblany Pilicą y innemi mnieyſzemi rzeczkámi, iuż nie ieſt ták obfituiący w zbożá, iák inne Woiewodztwá oſobliwie w Ziemi Rawſkiey, bo cáły Kray nápełniony láſámi, piaſkámi, y kámieniámi, y láſy ma mniey ſpoſobne do budynkow, koło Łowicza iednák, y nád Rzeką Pilicą znácznie Kray żyzny, w gruntách obfituiący w zbożá wſzelákie, y w páſtwiſkách obſzernych wielkie ſtádá bydeł konſerwuie, y owiec. Graniczy z Ziemią Wárſzawſką, Kujawámi, y z Woiewodztwem Łeczyck., á Pilicá go dzieli od Woiewodztwá Sendomirſk. ma Herb ORŁA CZARNEGO w polu czerwonym ná pierſiách Litera R.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Woiewodá Rawſki	Sochaczewſki
Káſztelan Rawſki	Goſtyńſki

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Jabłonowſkim - - - - 32.
Káſztelanow záś liczy z teráznieyſzym Trzcińſkim - - - - 28.

Woiewodztwo to dzieli ná 3. Ziemie - - - Ziemię Rawſką
Każda Ziemia ma ſwoich Urzędnikow Ziemſkich } Ziemię Sochaczewſką, y
tychże sámych wſzyſtkich, ktorych ſpecyfikowałem } Ziemię Goſtyńſką.
pod Woiewodztwem Poznáńſk.

Stároſtowie kreuią ſobie Sędziow Grodzkich, y Officyáliſtow, ták iáko y Podkomorzowie Komornikow w káżdey Ziemi. Woiewodá záś kreuie iednego Podwoiewodzego do wſzyſtkich Ziem.

Káżda Ziemia ſeymikuie u ſiebie, y po dwoch POSŁOW obieráią ná Seym.

Wſzyſtkie záś Ziemie zieżdżáią ſię ná Generał do Bolemowá, y tám obieráią ná Trybunał z cáłego Woiewodztwá 2. DEPUTATOW, y KOMISSARZOW 2. do Radomia.

Stároſtow bez Juryſdykcyi ma Bolemowſkiego, Gąbieńſkiego, Wyſkickiego, y Długołęckiego wſpomnionych w lokacyi woyſká.

ZIEMIA RAWSKA.

RAWA Miáſto Stołeczne ſwego Woiewodztwá murem opasáne y obronione Zamkiem od Kazimierzá Wielkiego, ále iuż tych murow máło znáć, y Zamek zdezolowány, konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie y Grodzkie. Miáſto to położone nád Rzeką Rawą wſtáwione Kwartą, ktorą tu wypłacáć powinni Stároſtowie z cáłey Polſkiey Krolewſzczyzn, to ieſt czwartą część Prowentow, iáko wyżey námieniłem o Kwarcie. Przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi, fundowánemi od Wołuckiego Biſkupá Kujawskiego ſtwierdzonemi przez Konstt. Roku 1635., ták iáko y Burſą ná młodź Szláchecką Roku 1673. Jeſt tu tákże Koſciół y Kláſztor Auguſtyáński.

MOGILNICA Miáſteczko ludne do Opátá Suleiowſkiego należące.

NOWE MIASTO nád Pilicą máiące Fárę, y w pieknym położone mieyſcu.

SKIRNIEWICE Miáſto przyozdobione Koſciołem y Pálácem murowánym, wſtáwione rezydencyą zimową Prymáſow do ktorych należy.

ZIEMIA SOCHACZEWSKA.

SOCHACZOW Miáſto Grodowe, konſerwuiące Acta Ziemſkie, y Grodzkie, przyozdobione iego puſtki Fárą, Koſciołem, y Kláſztorem Dominikáńſkim, y Pánien Zákonnych. To Miáſto położone nád Rzeką Bzurą.

XIĘ-

XIĘSTWO ŁOWICKIE.

TO Xięſtwo położone ieſt w Ziemi Sochaczewſkiey ále rozległe, y po inſzych Woiewodztwach, Arcybiſkupom Gnieznieńſkim dane, y wiecznemi czáſy zápiſane od Konradá Xiążęciá Mazowieckiego zá pokutę krzywdy iego uczynioney ná Oſobie Czapli Scholaſtyká Kujawſkiego y Płockiego, o czym wolno widzieć wyżey pod Bolesławem Pudykiem. Zá to záś Xięſtwo obligacya włożona Arcybiſkupom, żeby ſie miánowáli Kánonikámi Płockiemi, y hołd obowiązáli ſię dáwáć Xiążętom Mazowieckim z tego Xięſtwá Grzywnę iednę, o czym Miech. y inni.

ŁOWICZ Miáſto Stołeczne tego Xięſtwá nád Rzeką Bzurą erygowáne ná Miáſto przez Skotnickiego Arcybiſkupá, ktory ten Powiát ná ow czás w Xięſtwo przemienił y zruynowáne náiázdámi wyreparował, y dokłáda Hiſtorya, że po zruynowániu tylko dwie grzywny importowało to Xięſtwo, á po wyreparowániu 800. grzywien. Miáſto Łowicz wſławione y záſzczycone Rezydencyą Prymaſowſką Arcybiſkupow Gnieznieńſkich, ktorzy tu máią zá Miáſtem nád błotámi Zamek murem opasány y rzeką z obudwoch ſtron oblany, fundowány od Jaroſławá Arcybiſkupá, ále teraz nowo wyreparowány od Potockiego Prymasá, w Mieſcie záś Kollegiata wſpániáła murámi y wieżámi dwiemá przyozdobiona, od Macieiá Łubieńſkiego Prymasá, ma Prałátow y Kánonikow ſwoich, y Kápituła tá ma intytulacyą *Inſignis Collegiatæ* podobno z tey przyczyny, że záſzczycona záwſze Obecnością Prymaſowſką.

Dzieli ſie ná 2. Miáſtá, w ſtárym Mieſcie ieſt Kollegiata, Koſcioł, Collegium, y Szkoły Piarow, y Seminarium wſpaniáło murowáne pod dyrekcyą Miſſyonárzow, przy ktorym ieſt Kaplicá pięknemi pikturámi przyozdobiona, fundacyi Kárdynałá, y Prymasá Radziejowſkiego, koło Kollegiaty Kánonicze Rezydencye murowáne y Collegium Wikaryow. Ná ulicy ku Zamkowi ſą Dominikáni, dáley záś ieſt Koſcioł S. Janá, y Bonifratrow z Infirmaryą murowáne ozdobnie przez Prymasá Potockiego. W nowym mieſcie ſą Kámienice murowáne ná około Rynku y Rátuſz. Zá nowym Miáſtem Bernárdyńſki Konwent y Koſcioł, y Pánien Zákonnych Bernardynek.

Ná około Łowiczá ſą klucze Arcybiſkupie, y Rezydencye piękne, y ná weſołych mieyſcách, naywięcey od Prymasá Potockiego wyſtáwione. Ná ſwoich polách ſzczyci ſię to Xięſtwo Ptakámi zwánemi ſniegułámi w iedzeniu delikatnemi, ktore ſię tám tylko znayduią poki ſnieg, po ſniegu ich nie máſz.

BOLEMOW Miáſto ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi przyozdobione Koſciołem murowánym y Pálácem, wſławione Generałámi Woiewodztwá Rawſkiego.

MIEDNIEWICE Wieś przyozdobiona Koſciołem y Kláſztorem OO. Reformatow, gdzie Cudowny Obraz NN. Mátki.

ZIEMIA GOSTYNSKA.

TA Ziemia ták iák inne ma ſwoich Urzędnikow Ziemſkich, y Stároſtę Grodowego, máiącego ſwoich Sędziow, y Officyaliſtow Grodzkich.

GOSTYN nád Rzeką Bzurą Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey, konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie, wſłáwione wsádzonym tu do Zamku Suyſkim Carem Moſkiewſkim, y z Brácią, ktory tu w więzeniu umárł.

GĄBIRC ma Stároſtę ſwego bez Juryſdykcyi przyozdobione Koſciołem, y Kláſztorem OO. Reformatow, y ich Nowicyátem.

XIĘSTWO PRUSKIE.

TO Páńſtwo według Eneaſzá Sylwiuſzá náypierwiey ma bydź záſzczepione od Ulmigawá, á według Janá Czechá od Amaxobiow, Alanow, Gotow, Wenedow przychodnich od Wſchodnich ſtron. Miech. záś *Lib. 2. cap. 8.* piſze, że Annibal z Woyſkiem Pruzyaſzá Krolá Bityniiſkiego przegráwſzy woynę z Rzymianámi, á obawiá-

obawiáiąc ſię Krolá uſzedł do Ulmigamii, y tám záſzczepiwſzy Rząd ſwoy názwał ten Kray Pruſſyą iákoby od Imienia Pruzyaſzá, ále to mniey pewna, y naypewniey, że tá Prowincya byłá záſzczepiona od Ulmigawow, Alanow, Gotow, Amaxobiuſzow według Ptolomeuſzá, ci byli sámi Pogánie, y adorowáli Czártow przeklętych, y rożne żywioły. Potym po wiele rázy bywáli zbici, y znoſzeni od Monárchow Polſkich, y Chrzeſt S. ná perſwazyą Zwycięziow Przyimowáli, ále często wracáli ſię do Pogáńſtwá, iáko Roku 1164. Chrzeſt S. przyiąć muſieli, y hołd poprzyſięgli Monárchom Polſkim, zá mocną perſwazyą Boleſławá Kryſpá, iednák ná to mniey dbáli, y Polſkę náieżdżáli, dopiero Konrad Xiąże Mazowiecki przyzwał Krzyżakow przeciwko nim: ktorych Początek tu náypierwey námienię.

O KRZYZAKACH.

ROku 1188. zá pánowánia Baldwiná Krolá Jerozolimſkiego częſte náiázdy bywáły z Ptolomaidy od Saracenow Ziemi S., przeciwko tym Europa ſukkurs przyſłáłá Baldwinowi, z ktorym ſukkurſem złączyło ſię około 500. Niemcow pobożnych z intencyą náwiedzenia Ziemi S., y kiedy ſię udáło Baldwinowi, że z tym ſukkurſem ſzczęſliwie odebrał Saracenom Ptolomaydę, á przy odmiánie powietrza poczęły pánowáć choroby w woyſku Chrześciáńſkim, ták z tych pobożnych Niemcow wybráło ſię Oſmiu, ktorzy około chorych chodzić poczęli wygody czynić, y uzdrawiáć. Przy tych pobożnych uczynkách erygowáli Szpital w Ptolomaydzie pod Imieniem NN. Mátki, y nákſztáłt Reguły żyli obráwſzy ſobie Stárſzego Miſtrzá HENRYKA de Walpolt. Roku 1190. Baldwin w Jerozolimie wyſtáwił Szpital dla tychże Chrześcián poſtrzelanych od Saracenow, y chorych pod Imieniem NN. Pánny, y tymże Niemcom Szpitalnym oddał go w moc. Roku 1191. Klemens III. Papież ten pobożny Zákon ich ſtwierdził, dáwſzy im intytulacyą: *FRATRIBUS TEUTONICIS XENODOCHII HIEROZOLIMITANI B. M. V.* y Regułę S. Auguſtyná im náznaczył, á ná znák pozwolił im noſić Krzyż czarny, á Pátryarchá Jerozolimſki przydał im pod ten Krzyż białe ſuknie, y táki ich był ſtroy, wolno im było ordynowáć ſię, y Mſzą S. przy zbroi, y pałaſzách miewáli, z brodámi chodzili, á ná worze tylko ſłomą wypchánym ſypiáli, y táka ich byłá Reguła. Po śmierci Henryká pierwſzego Miſtrzá, obráli z między ſiebie Ottona de Carpen Niemcá, po nim Hermana Barta, potym obráli Hermana Salzen Szláchcicá Miſniiſkiego Roku 1210. zá tego Miſtrzoſtwá ciż Brácia od Saracenow wygnáni z Ziemi S., y ciżto sámi pod dyrekcyą tegoż Hermaná przyzwáni byli od Konradá przeciw Pruſom, ktorych ná 20000. do Prus przyſzło, y záraz Pruſow z Hełmińſkiey Ziemi wygnáli. Po śmierci Hermaná obráli ſobie Miſtrzem Konradá Landgrafá Turyngii, ktory przyiąwſzy Habit Teutońſki wiele miáſt Kryżakom przyczynił. Po nim było ich 17. ktorzy zupełnie Pruſy záwoiowáwſzy, poczęli broń ſwoię przeciw Juryſdatorom ſwoim, y Dobrodzieiom zwracáć, náieżdżáiąc częſto Polſkie Prowincye, ále Ulryk Juningen 23. Miſtrz znácznie porážony od Włádyſławá Jagiełá, bo ſtráciwſzy ná 50000. Niemcow, y sám zginął, o czym obſzerniey wolno czytáć pod Włádyſławem Jagielonem. Po tey przegrányey iednák nie przeſtáli záczepiáć gránic Polſkich, áż ná koniec zá Kazimierzá IV. znácznie wcále znieſieni, o Pokoy ſię proſić muſieli, o czym obſzerniey pod tymże Kazimierzem. Y po tym pokoiu uczynionym odebráne Krzyżakom Pomerania, y Część Prus, z ktorych erygowáne Woiewodztwo Chełmińſkie, Malborgſkie, y Pomorſkie, y názwáne Krolewſkiemi, á inſze Prowincye Pruſkie zoſtáły ſię ieſzcze pod Rządem Krzyżakow, áż do 33. Miſtrzá Albertá Margrabi Brandeburgſkiego, ktory będąc Wnukiem Zygmuntá I. Krolá, kreowány, y inweſtyowány od niego publicznie w rynku Krákowſkim Xiążęciem Pruſkim, iuż Swieckim nie Krzyżackim z przyczyny odmenioney Religii, á on poprzyſiągł Krolowi y Rzeczyp. ná wierność wziąwſzy iákoby w záſtáw Xięſtwo Pruſkie od Polſki, *ſub titulo Feudi.* Y odtąd Xięſtwo Pruſkie wzięło denominacyą Xięſtwá, ktore że ieſt pod hołdem Polſki, zoſtáwuię go ná koniec po ſkończoney Monarchii Polſkiey, á przyſtępuię do Opisánia Prus Krolewſkich iáko przyłączonych do Wielkopolſkiey Prowincyi, żebym nie rozrywał porządku należących Woiewodztw do Prowincyi ſwoich.

PRUSY KROLEWSKIE.

PRowincye Prus Krolewſkich rozdzielone ſą ná 3. Woiewodztwá Chełmińſkie, Malborgſkie, y Pomorſkie, ktore iáko ſię rządzą y oſobnemi Práwámi ſądzą, námienilem doſyć w Rządzie Polſkim. Teraz tylko przyſtępuię do Opiſánia Woiewodztw, Powiátow, y Miáſt, w ktorych ſię obſzerniey obiáſni partykularny ich rząd.

PRUSY záſzczycić ſię mogą naypierwſzemi w Polſzcze bogáctwámi nie tylko z przyczyny Portu Gdáńſkiego y innych ná Morzu Baltyckim, ále y z przyczyny Miáſt, ktore ma naymocnieyſze y naybogátſze. Kray Pruſki wielą rzek oblany á napierwey Morzem Baltyckim, Wiſłą, Wezerą, Oſſą, Drebniczem, y wielą innych, iáko y iezior ma znaydowáć w ſobie 2037. według Rącz. *fol. 156.* y z tąd wſzędzie Kray żyzny, y obfituiący w wſzelákie zboża, ſtádá bydeł pięknych, dla ktorych wielkie páſtwiſká ma, oſobliwie w Zuławách, przytym w wſzelkie gatunki ryb delikatnych obfituie, w źwierzyny wſzelákie, á nádewſzyſtko w brzegách morzá Baltyckiego znayduie wiele burſztynow, á według Rącz. *ſect. 2.* ma znaydowáć w gruntách ſwoich Chryzolity, Konchy, Chalcedony, Jaſpiſze, Magneſy, koło Elblągá ma znaydowáć Agatowy Kámień, y Szafiry według tegoż Autorá, ktory przydáie *Ann. 28. ſect. 2.* że ma znaydowáć u ſiebie dyámenty, rubiny, y perły.

WOIEWODZTWO CHEŁMINSKIE.

TO Woiewodztwo grániczy z Xięſtwem Pruſkim, Woiewodztwem Malborgſkim y Ziemią Dobrzyńſką, wiſłá ie dzieli od Kujaw y Pomeranii. Ma Herb ORŁA BIAŁEGO w Czerwonym Polu ná ſzyi máiącego Koronę, á w zbronney ręce trzymáiącego miecz goły, y zámierzoną ná cięcie. Ma Senátorow.

Biſkupá, Woiewodę y Káſztellaná.

Biſkupow liczy z terázniey ſzym Załuſkim Kanclerzem W. K. - - - - 51.
Woiewodow z terázniey ſzym Bileńſkim - - - - 27.
Káſztelanow z terázniey ſzym Konarſkim - - - 39.

Urzędnikow Ziemſkich ma to Woiewodztwo tym porządkiem:

Podkomorzy, Chorąży, Sędzia Ziemſki, Ławnikow 8. ktorzy ſą Aſſeſſorámi ná Sądach Ziemſkich z Sędzią Ziemſkim. Po nich ma mieyſce Piſarz Ziemſki y więcey nie ma Urzędnikow to Woiewodztwo, ták iáko y inſze niżey położone. Stároſtow záś ma bez Jurysdykcyi Kowalowſkiego, Grudziądzkiego, Brodnickiego, Lipińſkiego, Bratyańſkiego, Lonkorgſkiego, Pokrzywnińſkiego, Golubſkiego, Radzyńſkiego, ſpecyfikowánych w lokacyi Woyſká R. 1717.

Woiewodá Chełmin. ieſt wraz y Stároſtą Kowaloſkim, ktory kreuie ſobie Podwoiewodzego. Ten ſądzi ſądy Grodzkie cáłego Woiewodztwá w náznáczonym ſobie przez Konſtytucyą mieyſcu w Kowalowie, y kreuie ſobie według woli ſwoiey Piſarzá.

Sędzia Ziemſki záś z Łownikámi ſądzi Sądy Ziemſkie w Toruniu y ~~Radzynie~~.

Woiewodztwo to Seymikuie w Radzynie, gdzie obiera DEPUTATOW 2. ná Trybunał.

Przedſeymowe záś Seymiki odpráwuie w Kowalowie, y z támtąd POSŁOW wyſyła ná Generał Pruſki álbo cále Viritim iedzie.

Generał Pruſki wſzyſtkie wraz 3. Woiewodztwá Chełmińſkie, Malborgſkie y Pomorſkie odpráwiáią alternatą raz w Malborgu, á drugi raz w Grudziądzu, o czym wolno czytáć obſzerniey, y o porządku iego wyżey pod Seymikámi.

Procz Senatorow y Urzędnikow námienionych generalnie te 3. Woiewodztwá máią ſwego własnego Podſkárbiego Pruſkiego, o ktorym wyżey pod Podſkárbim Koronnym.

Woiewodztwo Chełmińſkie zámyka w ſobie Ziemię Michałowſką, ále złączoną w zupełnym z ſobą Rządzie, tylko że ma ſwego Sędziego Ziemſkiego Michałowſkiego, ktory odpráwia ſądy w Brodnicy, y nowym Mieſcie.

Woiewodztwo to ma wiele Miáſt porządnych, z ktorych nayznácznieyſze ſą: Toruń, Chełmżá, Brodnicá, Grudziądz, Radzyn, Golub, Bratyan, Kowal, Lubawá.

CHEŁ-

CHEŁMNO Miáſto Stołeczne ná gorze bliſko wiſły o 5. mil od Toruniá fundowáne od Krzyżakow R. 1223. wſłáwione przedtym Trybunałem cáłych Prus, bo Práwá ich zwáne *CULMENSIA*, było w Krzyżackiey potencyi przez długi czás, ále odebrane zá Kazimierzá IV. R. 1544. zgorzáło było znácznie, należy do Biſkupá Chełmińſkiego, przyozdobione wielą Koſciołow, á nayznácznieyſzym y bogátym, według Starowol. Kláſztorem Pánieńſkim, gdzie miał bydź Ornat wſzyſtek dyámentámi ſádzony, y złotym łáńcuchem obwiedziony. Są tu y Miſſyonarze fundowáni od Małachowſkiego Biſkupá Chełminſkiego ſtwierdzoni przez Konſtytucyą R. 1678. Bliſko tego Miáſtá ieſt Zamek zwány Stáry Grod nád wiſłą, o milę zás

CHELMZA Miáſteczko wſławione Kátedrą fundowáną od Mieciſławá I. Xiażęciá Polſkiego pod tytułem S. Krzyżá, o tym Biſkupie y Kápitule wolno widzieć pod Biſkupem, ktorego tu ieſt rezydencya ták iáko y w Lubawie. Ieſt tu y Miſſya Jezuycka.

TORUN Miáſto nád wiſłą erygowáne od Konradá Landysbergá Magiſtra Krzyżackiego R. 1236. Murem w koło opaſáne, y ufortyfikowáne mocno wáłámi, Foſſámi, y przyozdobione Koſciołem y Collegium Jezuickim, y Szkołámi ich, tákże Koſciołem P. Maryi, y przy nim Klaſztorem Bernardyńſkim fundowánym od Pomponá Miſtrzá Krzyżackiego R. 1231. ktory byli odebráli Dyſſydenci támeczni ná zbor Luterſki, ále R. 1725. odebrány im y przez ſąd Komiſſarzow od Rzeczypoſpolitey zeſłanych Prezydent y wielu Autorow buntu przeciw Kátolikom y Koſciołom támecznym dáli głowy ſwoie pod miecz. Ieſt tu y Dominikáńſki Koſcioł y Kláſztor fundowány R. 1263. od Hannoná de Sangenhauſen Miſtrzá Krzyżackiego ná Przedmieſciu nád Rzeką Mokrą. Ieſt tu y Koſcioł z Kláſztorem Benedyktynek fundowány R. 1345. przez Keningá Miſtrzá Krzyżackiego, ále był przez Szwedow z gruntu znieſiony, á potym nowo wyreparowány y fundacya przywrocona przez Konstt. 1661. 1662. 1676. Z drugiey ſtrony wiſły ieſt DYBOW Miáſto do Kujaw należące gdzie cłá y Komorá Polſka, y tám ieſt Koſcioł y Kláſztor Reformacki w pięknym mieyſcu położony z Ogrodem pięknym przy gorze, przez wiſłę zás do Miáſtá ieſt moſt, gdzie w ſrodku ieſt Wyſpá. Miáſto to záſzczycone przedtym było Rátuſzem bárdzo wſpániáłym y pięknym, ále ſpalony od Szwedow, záráżone ieſt Herezyą Lutrá z więkſzą połową Magiſtratu, Prezydent iednák powinien bydź Kátolik przez Dekret oſtátni po ſtráconym Prezydencie Lutrze, Copernicus był z tego Miáſtá, y Jan Woyciech Krol tu umárł. Miáſto to záſzczyca ſię, że poſyła z między Magiſtratu ſwego ná ſądy Ziemſkie Chełmińſkie Aſſeſſorow 2. ktore ſię tu tákże odpráwiáią, y poſyła ná Generał Pruſki z między ſiebie Poſłow.

LUBAWA Miáſto Biſkupá Chełmińſkiego gdzie ma rezydencyonálny Zamek, fundowáne od Krzyżakow wraz z Zamkiem R. 1233. przyozdobione Fárą, ále zgorzáło było R. 1545. LAWERNIK tákże Biſkupie Miáſto.

NOWE-MIASTO álbo NEUMARK fundowáne od Krzyżakow R. 1325. przedtym mocne, bo ſię Szwedom nie dáło wziąć, y Krol Szwedzki był poſtrzelony przy attaku, przyozdobione Fárą.

RADZYN Miáſto fundowáne od Krzyżakow R. 1233. y z Zamkiem mocnym, ále zgorzáło było R. 1575. przyozdobione Fárą, wſławione Sądámi Ziemſkiemi Woiewodztwá Chełmińſkiego.

GRUDZIĄDZ Miáſto fundowáne R. 1299. od Krzyżakow z Zamkiem mocnym w pięknym, y przyiemnym położeniu ná Wyſpie oblaney Rzeką Oſſą wpadáiącą w wiſłę, przyozdobione Koſciołem, Collegium y Szkołámi Jezuickiemi. Wſławione Generałámi Pruſkiemi.

GOLUB Miáſto nád Rzeką Drybenzą fuudowáne wraz z Zamkiem R. 1300. od Krzyżakow, ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi. Zamek tuteczny záſzczycony Rezydencyą długą Anny Sioſtry Zygmuntá III. ktorá tu Luterką umárłá.

KOWALOW Miáſto z Zamkiem fundowáne R. 1305. od Krzyżakow, záwſze mocne bywáło przeciw Szwedom, teraz tylko záſzczycone Sądámi Grodzkiemi cáłego Woiewodztwá.

MICHAŁOW Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey położoney między Rzekámi Brodnią y Drebniczem, przyłączoney do Woiewodztwá Chełmińſkiego.

BRODNICA álbo Strasburg Miáſto y z Zamkiem fundowáne R. 1285. od Krzyżakow nád Rzeką Drybencą, od Litwy częſto to Miáſto náieżdżáne y dezolowáne y od Szwedow obleżone, y odbieráne, gdzie Szwedzi znácznie przegráli od Koniecpolſkiego, y Krol Szwedzki był złápány w tey bátálii ále uwolniony od Niemcá. To Miáſto należy do Ziemi Michałowſkiey, ktorey ſię tu Sądy Ziemſkie odprawiáią ták iáko y w Neoforium czyli w Nowym Mieſcie.

WOIE-

WOIEWODZTWO MALBORGSKIE.

TO Woiewodztwo przyłączone do Polſki wraz z Chełmińſkim grániczy z Xięſtwem Pruſkim, y Woiewodztwem Chełmińſkim, Wiſłá go dzieli od Pomeranii, ná Pułnoc záś Morzem Baltyckim oblane. Ma Herb iednákowy z Woiewodztwem Chełmińſkim. Senátorow ma ſwoich.

Biſkupá Warmińſkiego Woiewodę Malborgſkiego y Káſztelaná Elbląſkiego

Biſkupow liczy z zmárłym Szembekiem w tym Roku - - - 35.
Woiewodow Malborgſkich z teráznieyſzym Przependowſkim. - - - 25.
Káſztelanow Elblągſkich z teráznieyſzym Bagniewſkim - - - - 28.

Urzędnikow Ziemſkich ma to Woiewodztwo tymże porządkiem co y Woiewodztwo Chełmińſkie. Woiewodá Malborgſki álbo ſam przez ſiebie álbo przez Podwoiewodzego kreowánego od ſiebie ſądzić powinien ſądy Grodzkie cáłego Woiewodztwá w Sztumie.

Sędzia Ziemſki záś z Ławnikámi ſądzi ſądy Ziemſkie oſobno tákże w Sztumie.

Woiewodztwo to ſeymikuie w Sztumie, gdzie obiera DEPUTATOW ná Trybunał 2. y z támtąd wyſyła POSŁOW ná Generał Pruſki, álbo cáłe viritim iedzie.

Generał Pruſki záś wraz z Woiewodztwem Chełmińſkim odpráwuie, iáko wyżey pod Woiewodztwem Chełmińſkim.

Woiewodztwo to zámyka w ſobie Miáſtá Malborg, Sztum, Gniew, Nowe, Starogard, Ornete, Kiſzporg, Tołkmitſko, y wiele innych.

Stároſtow ma bez Jurysdykcyi Kiſzporgſkiego, Straſzowſkiego, Sztumſkiego y Tołkmitſkiego.

MALBORG Miáſto ſtołeczne o 6. mil od Gdáńſká, á od Elbląá o 4. mile położone nád Nogatem, Odnogą Wiſłną, fundowáne y z Zamkiem od Krzyżakow, ktorych Miſtrzowie mieli tu ſtolicę rezydencyonálną, ktorym ią Kazimierz IV. odebrał z wielką trudnoſcią, po wiele rázy attakowáną y przedtym od Polakow, dla niedoſtępney miedzy bágnámi Fortecy, oſobliwie Zamku, ktory R. 1644. zgorzał tylko mury zoſtáwiwſzy. Miáſto to częſto od Szwedow odbieráne, iednák do tąd ieſt mocne y ufortyfikowáne, záſzczycone Koſciołem Fárnym, y rezydencyą Jezuitow. Około Miáſtá áż ku Gdáńſkowi záſzczycone Zuławámi nád wiſłą, gdzie ná Łęgách ieſt wiele wſiow oſádzonych Holendrámi, y gruntá żyzne, á w páſtwiſkách liczne ſtádá bydeł. Te Zuláwy zowią ſię więkſze, y łączą ſię z Zuławámi zwánemi mnieyſzemi, ktore ſię ciągną pod Gdáńſk. Te Zuławy ſą położone iák ná wyſpie, bo z obudwoch ſtron oblane Wiſłą, ktora ſię dzieli ná dwie odnogi pod Malborgiem.

SZTUM Miáſto y z Zamkiem o 2. mili od Malborgá fundowáne od Krzyżakow R. 1249. á R. 1461. cáłe zgorzáło y od Polákow odebráne, przyozdobione Koſciołem Fárnym, ma ſwego Stároſtę bez jurysdykcyi, y záſzczycone Seymikámi y Sądámi wſzelkiemi Woiewodzkiemi.

ELBLĄG Miáſto zmocnione Zamkiem y ufortyfikowáne, fundowáne od Hermaná Miſtrzá Krzyżackiego przy pomocy Konradá Xiążęciá Mazowieckiego R. 1237. bierze ſwoie Imię od Rzeki zwáney Elbing, nád ktorą ieſt położone bliſko odnogi wiſlney. W Mieſcie ma do widzenia wiele pięknych Fabryk, ma Koſciol y Akademią Luterſką. Miáſto to handlowne, bogáte, pod Jurysdykcyą Monárchow Polſkich, ma ſwego Káſztelaná Senátorá. Wyſyła POSŁOW ná Generał Pruſki; w gruntách Elblągſkich ma ſię znaydowáć agatowy Kámień, perły, dyámenty, rubiny, o czym Rącz. *ſect.* 2.

XIĘSTWO WARMINSKIE.

XIeſtwo to ná Pułnoc oblane Morzem Baltyckim, á ráczey Haffem, ná Záchod łączy ſie z Woiewodztwem Malborgſkim, á z inſzych ſtron ográniczone Xięſtwem Pruſkim, Kray ma żyzny, y we wſzyſtko obfituiący, Miáſtá piękne, ludne, y bogáte, y wiele ich, ták iáko y wſiow zámyka w ſobie.

Biſkup Warmińſki ieſt Pánem abſolutnym tego Xięſtwá, o ktorym ták iák o Kápitule wolno widzieć wyżey pod Biſkupem Warmińſkim. Ma Miáſtá znácznieyſze:

HEL-

HELSBERG Miáſto Stołeczne y Rezydencyonálne Biſkupow Warmińſkich z Páłácem pieknym mocne y ufortyfikowáne.

BRUNSBERG bliſko Chabu erygowáne Roku 1255. od Brunoná Biſkupá Miáſto murowáne, piekne, y Kupcámi nápełnione, przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi.

FRAVENBURGA, álbo FRAVENBURG od Kromerá zwáne Vármiá, Miáſto nie wielkie nád Chabem fundowáne, bliſko Rzeki Schon przyozdobione ná gorze Koſciołem Kátedrálnym bárdzo wſpániáłym, o ktorego Kápitule wolno widzieć wyżey pod Biſkupem Warmińſkim.

XIĘSTWO Warmińſkie ieſt cáłe nápełnione Kátolikámi Rzymſkiemi, áni przyimuie żadnego Dyſſydentá. Procz Miáſt námienionych, ma innych wiele przyozdobionych Zamkámi rezydencyonálnemi Biſkupow Warmińſkich zwánemi: Gutſtad, Wartenburg, Seburg, Alleſtein, Reſel, Wormita, Melſacum &c.

WOIEWODZTWO POMORSKIE.

POMERANIA bierze Imię ſwoie od tego, że Prowincye iey ſą nád Morzem położone, z Monárchią Polſką wraz ufundowáne, ále przez Synow náturálnych Popielá oderwána byłá od Polſki, o ktorey windykacyą wiele krwi Polſkiey rozlaney dopiero zá Kazimierzá II. Pomerania przyłączona do Polſki pod dyrekcyą Mſzczugiuſzá Xiążęciá Pomorſkiego, ktorego Synowi Swátopełkowi dał ią Leſzko Biały z obligacyą coroczną wypłacánia trybutu do Skárbu Polſkiego 100. grzywien, ále ten Niewdzięcznik, áni trybutu zápłácił, y Dobrodzieiá ſwego Leſzká ná Seymie Gąſawſkim náiechał y zábił, y ták on iák Sukceſſorowie iego od tąd nie chcieli bydź poſłuſzni Monárchom Polſkim, ktorych potym Krzyżacy záwoiowáli, będąc Pánámi, Pomeranii przez 130. lat, ktorych Kazimierz IV. zwyciężywſzy odebrał Pomeránią iák właſną do Polſki erygowáwſzy z niey Woiewodztwo Pomorſkie wraz z Woiewodztwem Chełmińſkim y Malborgſkim iáko wraz odzyſkánemi z iármá Krzyżackiego. Nie cáła iednák Pomerania w tym ſię Woiewodztwie zámyka, bo wiele Xięſtw od niey oderwánych przez Szwedow, Danow, y Xiążąt Brandeburgſkich, ále oſtátni naywiękſzą część z tego Páńſtwá trzymáią. W Pomeranii koło Oliwy znayduią klije.

Woiewodztwo Pomorſkie oblane ná Pułnoc Morzem Baltyckim, ná Záchod Pomeranią Brándeburgſką, ná Południe Woiewodztwem Inowrocławſkim, á ná Wſchod Wiſłá ie dzieli od Chełmińſkiego y Malborgſkiego Woiewodztwá. Ma Herb. GRYFFA czerwonego w Polu białym z Koroną ná głowie; ten Herb od Swatopełká Herbu Gryffa nadány. Ma Senatorow

WOIEWODĘ Pomorſkiego, y KASZTELANA Gdańſkiego.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Narzymſkim - - - - 34.
Káſztelanow Gdáńſkich liczy z teráznieyſzym Czapſkim - - - 32.
Urzędnikow Ziemſkich ma to Woiewodztwo tym porządkiem iáko y Chełmińſkie.

Woiewodá Pomorſki, álbo od niego kreowány Podwoiewodzy powinien ſądzić Sprawy Grodzkie cáłego Woiewodztwá w Stárogardzie. Grod záś náznáczony przez Konstt. 1635. w Skarſzowie.

Sędzia Ziemſki wraz z Ławnikámi ſądzi Sądy Ziemſkie w Swiciu, w Tucholi, w Człuchowie, w Trzebczu, w Pucku, Stárogardzie, y Dyrſawie.

Woiewodztwo to ſeymikuie w Stárogardzie, gdzie obiera DEPUTATOW 2. ná Trybunał, Przedſeymowe záś Seymiki pierwey w Powiátowych 6. Miáſtách partykulárnie odpráwiáią, á z támtąd zieżdżáią ſię wſzyſcy viritim. do Stárogardu, gdzie złączywſzy ſię z Powiátem Tczczewſkim zámykáiący w ſobie Gdańſki y Nowſki Powiáty, Poſłow ná Generał Pruſki obiera, ktory wraz Woiewodztwem Chełmińſkim y Malborgſkim odprawiáią w Malborgu albo Grudziądzu.

Woiewodztwo Pomorſkie zámyka w ſobie Powiáty: - Swiecki, Tucholſki, Czułchowſki, Mirachowſki.

Ma Stároſtow bez Juryſdykcyi Swieckiego, Nowſkiego, Gniewſkiego, Koſcierzyńſkiego, Bozechowſkiego, Oſieckiego, Puckiego, Tucholſkiego, Kiſzawſkiego, Tczczew-

skiego, Jaśnieieckiego, Skarszewskiego, Sobowidzkiego, Hamersztyńskiego, Parchowskiego, y Miedzyłazkiego, ktorych Stárostwá są specyfikowáne w lokacyi woyská Roku 1717.

Pucki	
Tczczewski	
Gdański, y	
Nowski	

To Woiewodztwo przytym zámyka w sobie Krainę, y Kaszuby Prowincye náyżyznieysze w Pomeranii, bo insze Powiáty są więcey lasámi nápełnione.

To Woiewodztwo może się názwáć między náybogátszemi w Polszcze, bo náywięcey wsłáwione handlámi przy Porcie Gdáńskim, y przy innych pomnieyszych. Ma między wielą Miást náyznácznieysze:

GDANSK Miásto Anzeatyckie o milę od Morzá Baltyckiego nád Motławą y Rodaunem Rzekámi blisko Wisły z iedney, á z drugiey strony przy gorách wielkich fundowáne od Wissymirá Wnuká Lechá, y Sukcessorá Xięstwá Polskiego, ktory zbiwszy Sywartá Krolá Duńskiego hołdownikiem go swoim uczynił, á niewolnikámi Duńskiemi zábránemi z Danii osádził to Miásto názwáwszy ie od Danow *Gedanum*, á po Polsku Gdańsk. Miásto to było przedtym nád samą Wisłą ufundowáne ále z przyczyny częstych Potopow przeniesione ná to mieysce, gdzie teraz iest, Miásto mocno ufortyfikowáne, z iedney strony rzekámi y wodámi oblane, z drugiey záś strony fossámi, wáłámi wysokimi, y murámi ná około obronione, iákoż podczás wielu woien mocno się záwsze stáwiáło Nieprzyiacioł om, osobliwie Szwedom, ktorym záwsze mocny odpor dawáło nie apprenduiąc ich y naydłuższych attakow, przez co záwsze się wiernym pokazáło Monárchom Polskim, y lubo się byli zbuntowáli z przyczyny odmienioney Religii, ále od Stefaná Krolá znácznie zbici, y upokorzeni, y dopiero odtąd są náywiernieysi nád inne Miástá Pruskie. Miásto to w sobie piękne, záwsze czyste, kámienice ma wysokie pod iedną linią, á przed káżdą gáneczki, y drzewá orzechowe Włoskie, ulice záś lubo długie, ále ciásnością swoią ćmią lustr Miástá; Miásto nie zbyt obszerne, rozdzielone ná stáre y nowe, przyozdobione licznemi Strukturámi wspániáłemi, osobliwie Rátuszem czyli Zgiełem, á potym wspániáłym Kościołem Pánny Maryi odebránym Kátolikom, w ktorym Krucyfix we srodku Kościołá będący zwrocił głowę od pierwszy raz káżącego ná tey tám Ambonie Predykantá, ktorą y do tąd zwroconą sam widziałem. Iest tu y Kościoł z Klásztorem Dominikáńskim fundowány od Swatopełká Xiążęciá Pomorskiego Roku 1227. iest y Kaplicá Krolewská, przy ktorey záwsze Officyał Gdáński rezyduie, y Jezuici, ktorzy tu tákże máią ná Szotlancie Przedmieściu Biskupá Kujaw. Collegium z Kościołem, y Szkołámi, á ná Stolcembergu Przedmieściu Kápituły Kujawskiey iest Klásztor, y Kościoł Reformacki, w Mieście tákże są Trynitarze stwierdzeni przez Konstt. Roku 1678. są y Karmelici, y Pánny Zákonne z Kościołámi, y Klásztorámi. Miásto to może się zászczycić między náypierwszemi w Europie, ták do Rządu pięknego, iáko bogáctw z hándlow ustáwicznych, ktore prowádzi z Anglią, Hollandyą, Francyą, Hiszpanią, Portugalią, Włochámi, Moskwą, Szwecyą, Danią &c. A naywięcey im posyłáiąc pszenic, żytá, y innych zboż, á biorąc od nich korzenia, materye, sukná, śledzie, stokwisze, winá Hiszpáńskie, y Francuskie, y inne wszelákie hándle co wszystko do Polski posyłá, á od Polski bierze zbożá máiąc záwsze Motławę nápełnioną státkámi, trátwámi, y bykámi, á Wisłę Okrętámi od Morzá. Z kąd naywiększe skárby támeczni Kupcy, y prywatni gromádzą.

W Gdańsku iest záwsze Burgrabia Gdáński od Krolá kreowány, z między náyprzednieyszych Raycow Gdáńskich, y ma pierwsze mieysce w Sądách mieyskich, przysięgły, y sądzi Spráwy Kaduczne, y wszelkie wiolencye, od niego do sámego Krolá idzie Appellacya. Magistrat Gdáński ma 18. Raycow náyprzednieyszych Prokonsulow 4. á Konsulow 14. Procz tego Gdańsk ma 4. Izby sądowe. W pierwszey Izbie zásiádáią Prokonsulowie y Vice-Prezydenci, ktorzy sądzą Spráwy Sieroce, Kontraktowe, y Cudzoziemskie. W 2. są Ławnicy, ktorzy sądzą Spráwy kryminalne y wszelkie Swiádectw potrzebuiące. W 3. iest Sedzia, ktory exekwuie Dekreta wszelákie. W 4. Cenzorowie są z między Rádnych Pánow obráni 2. y 4. Mieszczán, ktorzy sądzą Spráwy Kupieckie, y Chłopskie, od tych Sądow Appellacya idzie do Krolá.

Gdáńszczánie máią swoie Prawá zwáne *Plebiscita* według ktorych sądzą. Stány Gdáńskie są 3. Senat álbo Rádni Pánowie, Sąd Mieyski, y 100. Mężow álbo *Centumviratus*. Ci wraz rádzą o dobrym Miástá tego, o czym obszerniey pisze

Tre-

Trewen, Sroder, &c. Juramenta Burgrabiego, Prokonſulow, y Konſulow Miáſtá Gdańſká Krolowi, y Rzeczyp. wolno czytáć w Statutách. Miáſto to máło ma Kátolikow w ſobie, bo Magiſtrat cáły Luterſki, á między Poſpolſtwem, y Kupcámi znayduią ſię Kalwini, Maniſtowie, Anabaptyſtowie, Kwakrowie, Zydzi, y wiele innych Sekt. Przy Mieſcie ieſt gorá zwána Biſkupiá, bo do Biſkupá Kujawſkiego należąca, ktorą tákże Gdańſk ufortyfikował, bo z niey ieſt náyniebeſpiecznieyſzy, mogąc z tey gory y kurę uſtrzelić w Mieſcie. O milę od Miáſtá ieſt Fortecá zwána MINDA czyli Weyſſelmunda czyli Laterniá, rożnie zwána ná Morzu Baltyckim erygowána, y mocno ufortyfikowána przy wpádku Wiſły w Morze. Są tu y inne Fortece nie wielkie, ále mocne. Zá Miáſtem po nád Wiſłą ſą piękne, y rozwlekłe rowniny, gdzie ſię żuławy ciągną nápełnione wſzędzie wſiámi ludnemi, y konſerwuiącemi wielkie ſtádá bydeł. Ná około zaś Miáſtá ſą Páłáce, rezydencye Gdańſzczánow z ogrodámi obſzernemi, y pięknemi.

OLIWA o milę od Gdańſká, mieyſce wſłáwione Opáctwem fundowánym przez Samboryuſzá Xiążęciá Pomorſkiego, gdzie Cyſterſow wprowadził, y znáczne im Prowenta nádał, ále ten Kláſztor Roku 1224. od Pruſow był zruynowány y zrábowány, y Xiężá z Opátem wyrznięci. Roku 1576. tenże Kláſztor był znieſiony od Gdańſzczánow, ále ci upokorzeni od Bátorego wyſtáwić go nowo muſieli zá 20000. Czer. złott. o czym Piáſecki *fol. 4.* Wſłáwione pokoiem uczynionym z Szwedámi, y oſtátnią Kápitulacyą Gdańſká.

PUCKO ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi Stołeczne Powiátu ſwego nád Morzem Baltyckim położone záſzczycone Seymikámi Powiátu ſwego, y Sądow Ziemſkich.

ZERNOWIEC nád Morzem Baltyckim wſłáwione Kláſztorem Pánien Zákonnych S. Norbertá fundowánym od Mátki Swatopełká Roku 1213.

TCZCZOW czyli *Derſavia*, Miáſteczko Stołeczne Powiátu ſwego, przyozdobione Koſciołem y Kláſztorem Dominikáńſkim, fundowánym od Mſzczugiuſzá Roku 1289., záſzczycone Seymikámi ſwego Powiátu, y Sądámi Ziemſkiemi, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi opasáne murem od Kazimierzá Wielkiego.

GNIEW nád Ferſą Rzeką ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Koſciołem Fárnym odebránym Lutrom, od Krzyżakow ufortyfikowány.

PEPLIN wſłáwione Opáctwem Cyſterſkim bogátym o 5. mil od Gdańſká fundowánym od Mſzczugiuſzá Xiążęciá Pomorſkiego Roku 1274. przenieſiony z Dobrany, gdzie był fundowány przez Samborzá Stryiá iego. Bliſko tego Miáſtá od Gdańſká o 4. mile ieſt Kláſztor Kartuzyánow fundowány od Janá Ruſcieńſkiego Herbu Lwá z głową Szláchcicá Roku 1381. názwány *PARADISUS MARIÆ*.

STAROGARD nád Ferſą Rzeką przyozdobione Koſciołem Kátolickim, y záſzczycone Seymikámi Woiewództwá Pomorſkiego.

SWIECIE bliſko Wiſły erygowáne od Swatopełká Roku 1242. ktoremu w krotce przez Krzyżakow odebráne, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi záſzczycone Seymikámi Powiátu ſwego y Sądámi Ziemſkiemi.

KORONOW Miáſteczko záſzczycone Opáctwem, przenieſionym z Biſzowá przez Wiſlausá Biſkupá Kujawſkiego Roku 1288. nád rzeką Brdą lokowánym. Wſłáwione to Miáſto zá Władyſławá Jagiełá zwycięſtwem przeciw Krzyżakom, po wygráney bátálii pod Dąbrowną, kiedy 6000 Nádwornych Krolewſkich z 10000. Krzyżakow potkáwſzy ſię, y po 3. rázy odpoczywáiąc pod czás bátálii, ná koniec Krzyżakow znieśli y Chorągiew odebráli, o czym Miech. *Lib. 4. cap. 44.*

DĄBROWNA mieyſce wſłáwione Roku 1410. nabożeńſtwem Krolá Jagiełá, ktory z Woyſkiem po Spowiedzi y Komunii S. odpráwioney w dzień S. Málgorzaty, ná záiutrz złączywſzy ſię z Witoldem Xiążęciem Litewſkim o 2. mili od Dąbrowny pod Námiotem ſłuchał Mſzy S. y kiedy mu dawáno znáć o nápáſciach Nieprzyiacielſkich bynaymniey nie uważał, dopiero po wyſłucháney Mſzy S. wſiádł ná Koniá, á tym czáſem Magiſter Krzyżacki przyſłał mu 2. Miecze, ieden Krolowi, drugi Witoldowi, iákoby ná wzgárdę nie mocno przeciw niemu uarmowánego Krolá, ále Krol przyiąwſzy mile miecze po záſpiewánym pierwey z woyſkiem hymnie BOGA RODZICA Krzyżakow znioſł ná 50000. trupem położywſzy, o czym niżey pod Jagiełem.

CHOYNICE nád Rzeką Tauchel wſłáwiona Fortecá w Pomeranii odebrána przez Kazimierzá IV. zákończyłá woynę z Krzyżakámi Roku 1466. ná ten czás kiedy Pomerania y Pruſy przywrocone do Polſki, przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi.

SŁU-

SŁUCHOW czyli Człukow nád Rzeką Brdą zá Krzyżakow mocno ufortyfikowáne, záſzczycone Seymikámi właſnego Powiátu y Sądámi Ziemſkiemi.

SKARSZOW Miáſto w murze przedtym znáczna Fortecá, teraz zdezolowána, záſzczycone tylko Sądámi Grodzkiemi, y tu u ſiebie konſerwuie Acta Grodzkie cáłego Woiewodztwá.

LUBISZOW Mieyſce wſłáwione wygráną bátálią Stefaná Krolá przeciw Gdańſzczánom Roku 1577. o czym Piaſecki. *fol. 3.*

POWIATY BYTOWSKI y LEMBURGSKI

NAleżáły tákże do Pomeranii Polſkiey ále od Zygmuntá I. dane Jerzemu Xiążęciu Pomorſkiemu Sioſtrzeńcowi Krolewſkiemu y Synom iego, ále po deceſſie Sukceſſorow iego wrocone były do Polſki Roku 1637. Też sáme Powiáty Roku 1658. przez Pakta Bydgoſkie Elektorowi Brandeburgſkiemu położone z kondycyą wolnych Poſſeſſorow támecznych przy Dobrách ſwoich y z kondycyą Wiáry S. Kátolickiey utrzymánia wolnoſci, y aſſekurowána tám Juryſdykcya Biſkupá Kujaw., do ktorego Dyecezyi należy, ále teraz podobno mniey apprendowána przez terázn nieyſzych Elektorow.

MAŁOPOLSKA PROWINCYA.

JAkom námienił wyżey toż sámo y tu potwierdzam, y powtárzam, że Prowincya Máłopolſka zámyka w ſobie Woiewodztwá: 1. Krákowſkie, 2. Sendomirſkie. 3. Kijowſkie. 4. Ruſkie. 5. Wołyńſkie, 6. Podolſkie. 7. Lubelſkie. 8. Bełſkie. 9. Podláſkie. 10. Bracłáwſkie. 11. Czerniechowſkie.

Te Woiewodztwá lubo ten porządek trzymáią w Senácie, iednák dla łátwieyſzego opisánia Kráiu, muſzę w nich porządek złamáć, á bliſko grániczące iedno przy drugim opisáć.

WOIEWODZTWO KRAKOWSKIE.

TO Woiewodztwo od początku ufundowáney Monárchii Polſkiey, záwſze przy dziedzicznących Monarchią Polſką Synách utrzymywáło ſię, y przy nim záwſze Rząd cáłey Polſki był uſtánowiony. Graniczy ná Záchod z Sląſkiem, y Moráwą, ná Pułnoc z Sieradzkim y Sendomirſkim Woiewodztwámi, ná Wſchod Sendomirſkim y Ruſią, á ná Południe Gory Karpackie, álbo Tatry dzielą ie od Węgier.

Kray Woiewodztwá Krákowſkiego może ſię názwáć náypierwſzym y náybogátſzym w Polſzcze we wſzyſtko, á náypierwey oblany rzekámi, Wiſłą, ktora go dzieli ná dwie Częſci, Pilicą, Wartą, Rudawą, Sołą, Białą, Dunaycem, Rabą, y wielą innemi, y z tąd obfituie w wſzelákie zbożá, á naywięcey w Pſzenice, ktoremi podſyca Port Gdáńſki, iáko y żytem, y innemi przez Wiſłę. W páſtwiſkach lubo nie gęſtych iednák konſerwuie ſtádá bydeł, w láſach y gorách żywi wſzelkie źwierzyny, ielenie, niedzwiedzie, dziki, y wſzelkie inne pomnieyſze, w gorách naywięcey koz páſących ſię po ſkáłách naywyżſzych, w ptáſtwá wſzelákie oſobliwie w kwiczoły obfituie. Procz innych gatunkow ryb, pſtręgi, y łoſoſie połáwia. Bogáty w kruſzcze wſzelákie, w ſol twárdą, ſrebro, ceną, ołow, moſiądz, żelázá, mármury wſzelkiego koloru, kámienie ſpoſobne do budynkow &c. &c. Jednym ſłowem we wſzyſtko náyżyznieyſzy Kray.

Herb Woiewodztwá

ORZEŁ BIAŁY w złotey Koronie, w Polu czerwonym z złotą linią przez ſkrzydłá.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Biſkup Krákowſki	Sądecki
Káſztelan Krákowſki	Biecki
Woiewodá Krákowſki	Oſwiecimſki
Káſztelan Woynicki	

Woie-

Woiewodztwo to liczy Biſkupow Krákowſkich z teráznieyſzym Kárdynałem Lipſkim - - - - - - - - - - - - - 65.
Káſztelanow Krákowſkich z teráznieyſzym Xiążęciem Wiſniowieckim - 62.
Woiewodow z teráznieyſzym Stadnickim - - - - - 59.

Urzędnikow Ziemſkich ma tym porządkiem.

URZĘDNICY ZIEMSCY.	STAROSTOWIE bez	Juryſdykcyi.
Podkomorzy	Oycowſki	Dobczycki
Stárośta	Lanckorońſki	Woynicki
Chorąży	Jaſielſki	Dębowiecki
Sędzia Ziemſki	Lelowſki	Rabſztyńſki
Stolnik	Zarnowiecki	Czchowſki
Podczáſy	Krzepicki	Jadownicki
Podſędek	Krzeczowſki	Zatorſki
Podſtoli	Grzybowſki	Nowotargſki
Cześnik	Czorſztyńſki	Olſztyńſki
Łowczy	Libuſki	Mſzańſki
Woyſki	Wolbromſki	Jodłowſki
Piſarz Ziemſki		
Miecznik		
Skárbnik		

Stárośtá Krákowſki ieſt Generałem Máłopolſkim, y ma ſwoich Officyáliſtow Grodzkich Sędziego, Piſarzá y Regentá Krákowſkich, ták iáko Podkomorzy, ma ſwoich Komornikow, á Woiewodá Podwoiewodzego.

Woiewodztwo Krákow. ma przytym Burgrabiow Krákow. 10. ále im nigdzie Konſtytucya nie náznaczyłá mieyſcá, tylko ich obliguie, żeby záwſze mieſzkáli, y pilnowáli beſpieczeńſtwá Zamku Krákow., o czym wyżey pod Burgrabiámi.

Woiewodztwo Krákowſkie ſeymikuie w Proſzowicách, gdzie obiera ná Seym POSŁOW 6. y DEPUTATOW ná Trybunał 2. KOMISSARZA do Radomia 1. ná tych Seymikách záwſze prezyduie Podkomorzy Krákowſki choć y przy prezencyi Senatorow.

Woiewodztwo to zámyka w ſobie Powiáty - - Włáſny Krákowſki, Szczerzycki, Proſzowſki, Xięſki, Lelowſki, Sądecki, Czchowſki, Biecki.

Xięſtwo Oſwiecimſkie rządzi ſię oſobno u ſiebie, y ſeymikuie; o ktorym niżey pod Xięſtwem Oſwiecimſkim, y ma ſwego Stárośtę Grodowego, y Urzędnikow.

Procz Stároſty Krákowſkiego y Oſwiecimſkiego Powiát Sądecki, y Biecki máią ſwoich Stároſtow Grodowych, ktorzy ſobie kreuią Officyaliſtow Grodzkich ták iák Stárośtá Krákow.

Stárośtá Krákowſki procz Grodu Krákowſkiego ma pod ſwoią Juryſdykcyą Powiáty Proſzowſki, Lelowſki, y Xięſki.

Woiewodztwo Krákow. ma wiele Miáſt, między ktoremi náyznácznieyſze ſą niżey ſpecyfikowáne.

KRAKOW Miáſto od Krakusá fundowáne nád Wiſłą Stołeczne Woiewodztwá ſwego, á przedtym Krolow rezydencyonálne, ktorzy do tąd ieſzcze tu wiázdy ſwoie odpráwiáią, y koronuią ſię od czáſow Łokietká Krolá, ktory Roku 1320. przenioſł tu z Gnieznà koronacyą. Miáſto to procz Wiſły, oblane Rudawą y Prądnikiem rzekámi, ná około dwoiſtym murem y foſſą opasáne, brámámi ſzeſcią y fortkámi dwiemá, hándlowne y we wſzyſtko opátrzone przy wikcie bárdzo tánim, rządzi ſię pod Raycámi, y Prezydentá ma ſwego. Lubo záś w rowninie ieſt położone, iednák ma gorę iedną nád Wiſłą, w ktorey wnętrznoſciách ieſt do tąd iáſkinia, w ktorey zá Krakusá konſerwował ſię ſmok ſtráſzny pożeráiący wiele ludzi, ále ſkorą nápcháną ſiárką &c. zágubiony; o czym pod Krakuſem. Ná tey gorze ieſt Zamek rezydencyonálny Krolow, wſpániáły, y wewnątrz appartamenta máiący obſzerne, y Salą wielką Senátorſką y Poſelſką, z przyczyny Seymow odpráwiáiących ſię tu przy káżdey koronacyi, ten Zamek przedtym miedzią teraz dáchowką pokryty, y przedtym miał inſkrypcyą od Zygmuntá I. reparatorá ſwego:

Illum, nè credas, dum momentanea condit
Atria, perpetuam poſtpoſuiſſe domum.

Przy Zamku ieſt Kościoł Kátedrálny przedtym Metropolia fundowána od Mieciſławá wraz z Gnieznieńſką pod tytułem S. Wenceſławá, Stryiá Dąbrowki, á żony Mieciſławá, potym ten Kościoł był od Wenceſławá Krolá Czeſk. y Polſk., iáko y Zamek był nowo wyreparowány Roku 1289., ále Roku 1320. nowo fundowány przez Mankerá Biſkupá z koſztem cáley Dyecezyi, o czym Miech. Tá Kátedrá záſzczycona ieſt grobámi Krolewſkiemi, przyozdobiona ná około Káplicámi, między ktoremi náywſpániálſze ſą Zygmuntowſka bo z wyzłácanym dáchem y Ołtarzem ſrebrnym, Kázimierzowſká, y gdzie Cyboryum. Grob S. Stániſławá we ſrodku Kościołá wſzyſtek w ſobie wſpániáły, kolumny 4. mármurowe wyzłácane, baluſtráty ná około wyzłácane, Ołtarz y trunná ſrebrna. Skárbiec tego Kościołá znácznemi Relikwiámi przyozdobiony, między ktoremi náyznácznieyſze ſą: znáczna partykułá Drzewá Krzyżá S. y Ciernie iedno z cierniowey Zbawiciela Korony, goźdź, ktorym ná Krzyżu był przybity Zbawiciel JEZUS, dárowány Jagielonowi od Marciná Papieżá, á od niego Kátedrze Krákowſkiey; przytym innych wiele niezliczonych relikwiy złotem y ſrebrem ozdobionych. Nabożeńſtwo w tym Kościele we dnie y w nocy punktuálne, Mitry, apparaty bogáte, nie ráchuiąc Statuek 15. ſzczerozłotych, Kielichow y Krzyżow &c. Tá Kátedrá záſzczycona koronacyámi Krolow, o Kapitule iey wolno widzieć wyżey pod Biſkupem Krákowſkim. Przy tey Kátedrze ná Zamku ieſt Kollegiata S. Michałá, Kościoł S. Jerzego, y Seminarium pod dyrekcyą Miſſyonarzow. Jeſt tu ná Zamku y wiele Kámienic Duchownych, iáko y Burgrábiow, Officyáliſtow, Grod, Kancellaryá. Kościoł Kátedrálny wſzyſtek bláchą pobity, á nową wieżą przyozdobiony, y wewnątrz roziáſniony przez Kazimierzá Łubieńſkiego Biſkupá Krákow. Zamek záś w około ufortyfikowány, z iedney ſtrony Wiſłą oblany, z innych záś ſtron wáłámi, foſsámi, nie doſtępną ſkáłą, y teraz murem nowo obwiedziony. Z Zamku wyſzedſzy ku Miáſtu ieſt ulicá Kánonicza przyozdobiona z obodwoch ſtron kámienicami wyſokiemi rezydencyonálnemi Práłátow y Kánonikow. Przy niey ieſt Kláſztor, y Kościoł Karmelitow boſych pod tytułem S. Michałá, mármurámi pięknie przyozdobiony, dáley ieſt Páłác Wielopolſkich, zá nim Kościoł z Kláſztorem Fránciſzkánow fundowány od Boleſławá Pudyká Roku 1237. przyozdobiony grobem S. Salomei Zákonnicy S. Franciſzká y Sioſtry Pudyká, ná kurytarzach záś ſą wſzyſcy Biſkupi málowáni, daley Páłác Biſkupow Krákow. w kącie przy murach, z támtąd przy Wiſlney Brámie ieſt Kościoł y Kláſztor Panien Norbertanek. Ná ulicy S. Anny ieſt Collegium Theologow Akademiczne, y drugie Filozofow, y przy nich Kollegiatá S. Anny, gdzie sámi Akademicy ſą Práłátámi y Kánonikámi, przyozdobiona wewnątrz grobem S. Janá Kántego Akademiká, dáley zá ſzewſką ulicą ieſt Kościoł S. Szczepáná, przy nim Kościoł S. Macieiá, y Nowicyat Jezuicki, zá nim nád murem ieſt Kościoł y Kláſztor OO. Reformatow, dáley ná Ulicy Sławkowſkiey ieſt Konwent y Kościoł S. Marká fundowány od Boleſławá Pudyká pod dyrekcyą Kánonikow Regulárnych de Pœnitentia, wewnątrz przyozdobiony Grobem B. Michałá Gedrucego, dáley ná ulicy S. Janá ſą Bernárdyni zwáni Złobkowi, bliſko nich Kláſztor Pánien Czeſkich przy Kościele S. Janá, dáley Konwent y Kościoł Bonifratrow, y przy nim Infirmarya, zá niemi ieſt Kościoł nowo fundowány Piárſki, y Collegium ich do tąd nie dokończone. Zá niemi ieſt Floryáńſka Brámá y wieżámi przyozdobiona, z Floryáńſkiey ulicy Rynek bárdzo obſzerny, y w Rynku Rátuſz z wieżą ozdobny, przy nim Sukiennice murowáne przez Kazimierzá Wielkiego Krolá, bliſko niego ieſt Kościołek S. Woyciechá nie wielki. W tymże Rynku ieſt Kościoł Fárny Pánny Maryi fundowány od Iwoná Biſkupá Krákow., y Fárá od S. Troycy przenieſioná Roku 1222., ten Kościoł był wſzyſtek ołowiem pobity, ále dla ciężaru bláchá ná nim odmieniona, y wewnątrz przyozdobiony Ołtarzámi mármurowemi, przy uſilnym ſtárániu ſię terázniey ſzego Łopackiego godnego Archipresbyterá tego Kościołá, ktory tu záżywa Pontificalia przy tym Kościele, y w nim promowuie Chwałę Boſką we dnie y w nocy odpráwiáiąca ſię. Przy nim ieſt Kościoł S. Bárbáry y Collegium záſłużonych OO. Soc. JESU. Zá nim dáley ieſt Kościoł S. Tomáſzá pod dyrekcyą Karmelitow trzewiczkowych, zá nim Kościoł, Konwent, y Szpital S. Duchá, y w tym kącie dwá Kláſztory Pánien Zákonnych, z támtąd idąc ku Grodzkiey ulicy ieſt Kláſztor y Kościoł Dominikánow, od Iwoná Biſkupá Krákow. im oddány, przyozdobiony grobem S. Jácká, y S. Iwoná Biſkupá Krákow., ktorego ciáło przenieſione z Włoch Roku 1237. w Konwencie ieſt Biblioteká przyozdobiona wielą Kſięgámi y manuſkryptámi, przy nim ieſt Kláſztor Pánien Dominikánek. Przeciwko Kościołowi S. Troycy Dominikáńſkiemu ná Grodzkiey ulicy ieſt Kollegiátá wſzyſt-

wszystkich SS. z Prałátámi y Kánonikámi, dáley iest Klásztor y Kościoł S. Jozefá Pánien Kákonnych, dáley ná teyże ulicy iest Kościoł S. Piotrá, przed ktorego Facyatą stoią Statuy gipsowe nád balustrátámi żeláznemi SS. Apostołow, Ten Kościoł iest wspániáły, pod dyrekcyą OO. Soc. JESU przyozdobiony Collegium ich wspániáłym. Zá niemi iest Klásztor y Kościoł S. Jędrzeiá Zákonnic S. Fráncifzká przeniesiony pierwey z Záwichostu do Skáły, á z támtąd do Krákowá, dáley iest Klásztor y Kościoł S. Márciná pod dyrekcyą Kármelitek bosych. Ná teyże ulicy przeciw S. Piotrowi iest Collegium Juridicum Akademiczne przyozdobione było przedtym Biblioteką piękną ále pogorzáłą. Przy Brámie Grodzkiey iest Kościoł S. Idziego fundowány od Włádysławá Hermáná, przy brámie záś sámey iest Ceikhauz murowány dla konserwacyi Artyleryi.

Miásto to iest w sobie obszerne, ále nádruynowáne y zubożone w hándlách, z przyczyny nie ryzydencyi Monárchow, od Bolesławá Pudyká ma sobie znáczne Przywileie nádáne, ktorym pozwolił *Jure Teutonico* się rządzić Roku 1257., y ulice kazał przemienić dla dobrego porządku, ADWOKATA postánowił, ále go zniosł Łokietek zá rebellią przeciw niemu podniesioną. Ná pochwałę Miástá tego wiersze były przypisáne:

Africa quid Tripolim jactas? quid Syria? Nidos
Prædonum, terras, qui Mare diripiunt
Sarmatici en Tripolim positam melioribus Orbis
Vistula quâ Vavelum præterit, auspiciis
Cur Tripolis? Tripolis quid vult distinctio? Nempe
Hic homines, hic Rex, hic habitántque Deæ.

Roku 1494. Zydzi wypędzeni byli z Krákowá dla ustáwicznego pánowánia ogniow, y ná Kazimierz się wynieśli, á odtąd żadnemu Zydowi nie godzi się nocowáć w Mieście. Miásto iest przyozdobione ná około Przedmieściámi zwánemi Strádom, Piasek, Kleparz, Wesołá, Zwierzyniec y Miástem osobnym Kazimierzem. Ná Strádomiu iest Klásztor, y Kościoł Bernárdynow, fundowány od Oleśnickiego Kárdynałá, y Biskupá Krákowskiego Roku 1453. przyozdobiony grobem S. Szymoná de Lipnica, zá nim iest Klásztor Bernárdynek zwánych Koletki, dáley iest Klásztor y Kościoł Pánien Bernárdynek nád Wisłą. Przeciwko Klásztorowi Bernárdyńskiemi iest Kościoł y Seminárium pod dyrekcyą Missyonárzow z ogrodem pięknym, zá niemi iest Kościoł S. Jadwigi pod dyrekcyą Kánonikow Sepulchri Christi, w tyle záś iest Lazaret dla zápowietrzonych fundowány, y przy nim Kościoł SS. Fabianá, y Sebastyaná. Ná Kleparzu iest Kollegiatá S. Floryaná z Prałátámi y Kánonikámi, przyozdobiona Relikwiámi S. Floryaná, á fundowána od Kazimierzá II. Spráwiedliwego, dla tegoż Swiętego sprowádzonego z Rzymu od Lucyuszá III. Papieżá, ten Papież będąc u S. Wáwrzeńcá *extra muros* y wszedszy w grob SS. Męczennikow z pobożną intencyą, ktoregoby Swiętego ciáło do Polski posłáć, S. Floryan wyciągnął Rękę, deklaruiąc się bydź Pátronem Polski, y ten Swięty był posłány do Polski, sprowádzony z wielką pompą do tego Kościołá, o czym Miech. *Lib. 3. cap. 25.* Ná tymże Przedmieściu iest wiele innych Kościołow osobliwie S. Krzyżá fundowány od Jadwigi Krolowy Roku 1390., tákże SS. Filipá, y Jákubá &c. Dáley iest Kościoł y Klásztor bárdzo wspániáły Pánien Zákonnych Wizytek fundowány od Małáchowskiego Biskupá Krákow. Ná Piasku iest Klásztor y Kościoł Kármelitow Trzewiczkowych, wsláwiony Cudownym Obrazem Mátki NN. fundowány od Włádysławá Jagiełá, dáley iest Pálácyk z ogrodem Dębińskich, y przy nim Kościoł y Klásztor Kapucynow fundowány przez Dębińskiego Chorążego Zatorskiego iáko y Pálác. Ná Zwierzyńcu iest Klásztor y Kościoł Pánien Zákonnych S. Norbertá nád Wisłą, fundowány od tegoż Jaxy, co y Miechow. Ná Wesoły iest Klásztor, Nowicyat, y Kościoł Kármelitow bosych, dáley iest Klásztor y Kościoł wewnątrz mármurámi przyozdobiony, y włoskiemi sztukámi Pánien Kármelitánek bosych fundowány od Szembeká Kanclerzá W. K. y approbowány przez Konstt. 1726. Miásto Krákow przytym ma wiele Páłácow, kámienic pięknych, y ogrodow, á naywięcey że zászczycone Akademią sławną we wszystkie náuki ná cáłą Europę, ktorey Przywileie Collegia, y Bursę fundacyálne wolno widzieć wyżey pod tytułem o Akademii Krákowsk. ná końcu pod Biskupámi. Przytym przyozdobione to Miásto ná około Przedmieściow ogrodámi obsituiącemi we wszystkie specyały Włoskie, iáko melony, arbuzy, kapusty Włoskie, szparagi, sałáty, kalefiory, y wszelákie owoce á naywięcey w karczochy sławne ná cáłą Polskę.

KAZI-

KAZIMIERZ Miásto fundowáne, y murem opasáne od Kazimierzá Wielkiego Krolá, przyozdobione przedtym kámienicámi pięknemi, ále wcále teraz podupádłemi y spustoszonemi, y tylko Kościoły zdobią ie, iáko; Kościoł Páráfialny S. Jakubá, Klásztor y Kościoł fundowány od tegoż Kazimierzá, w ktorym iest grob y ciáło S. Izaiaszá Wyznáwcy. Konwent y Kościoł Bożego Ciáłá Kánonikow Regulárnych S. Augustyná, w ktorym iest grob y ciáło S. Stánisławá Kazimierczyká. Zá Kazimierzem nád Wisłą zá Augustyanámi iest gorá zwána Skálká, ná ktorey iest Klásztor S. Páwłá Eremity y przy nim Kościoł nowo fundowány w tym czásie, w ktorym iest mieysce y Ołtarz, gdzie S. Stánisław Biskup Krák. przy Mszy S. był cięty w głowę y rozsiekány, y Sádzawká do tąd konserwowána, gdzie Pálec tego S. Męczenniká ználeziony, w ktorey srodku iest Statua tego Swiętego z Piotrowinem wokrzeszonym, y z niey wodá wiele defektow ludzkich uzdrawia. W Wigilią koronácyi ná tę skáłkę odpráwiáć powinien drogę Krol káżdy z Processyą Zámkową. Przy tym Kazimierzu są Zydzi, máiący tu swoie osobne Miásteczko. Pod Kazimierzem iest most skłádány z drzewá ná Wisle, á zá Wisłą iest Mogiłá Krákusá ná gorze Lassocińskiey fundatorá Miástá dosyć ieszcze wysoka. Miásto Kraków po wiele rázy od Tátárow bywáło zniszczone, y wiele rázy gorzáło, osobliwie Roku 1494. y w ten sam Rok urodziło się tu Dziecię ná ulicy S. Duchá umárłe z wężem żywym, w tyle pożeráiącym ciáło zmárłe.

PROMNIK mieysce przyozdobione Páłácem Biskupow Krákow nád rzeczką tegoż Imienia, wsłáwione w Polách swoich między Łobzowem wygráną bátáliá Zamoyskiego przeciw Maxymiliánowi Xiążęciu Austryáckiemu po Elekcyi Zygmuntá III. Od tego Páłácu wiázdy bywáią Krolewskie, y Biskupow Krákowskich.

ŁOBZOW mieysce przyozdobione Páłácem Krolewskim zá ogrodámi mieyskiemi.

WOLA Xiażat Sanguszkow Páłác z ogrodem zá zwierzyńcem.

BIELANY álbo srebrna gorá wsłáwiona Kościołem mármurámi przyozdobionym, wspániáłym, y z dáleká widziánym z dwiemá wieżámi, y Domkámi murowánemi pod dyrekcyą Kamedułow, iák Pustelnikow tám mieszkáiących, ktorzy cáłą gorę z lásem máią obmurowáną ná około, fundowáni od Wolskiego Márszałká W. K. y approbowáni przez Konstt. Roku 1667. Tá gorá iest nád Wisłą. A z drugiey strony.

TYNIEC nád tąż Wisłą ná skále, mieysce wsłáwione Opáctwem Tynieckim, z Kościołem o 2. wieżách, Konwentem y Rezydencyą Opácką, pod dyrekcyą Benedyktynow fundowánych od Kazimierzá I. Krolá, y od niegoż wyposażonym 5. Miást, y 100. wsiow.

MOGILA Mieysce wsłáwione Opáctwem przeniesionym z Kacic, gdzie pierwey było fundowáne Roku 1222., á przeniesione Roku 1226. z znáczną aukcyą Prowentow przez Iwoná Biskupá Krákow. Kościoł záś wymurował Kazimierz Wielki Roku 1349. to Opáctwo iest pod dyrekcyą Cysterssow, położone nád rzeką Dłubnią, ktora w náyśuższe látá nigdy nie wysycha, według Długoszá *Lib. 1.* o Rzekach. Z drugiey strony Dłubny ná gorze iest mogiłá Wandy.

RUDAWA ma Kościoł Párofiálny murowány ná gorze, w ktorey Páráfii o puł mile iest gorá zwána Dębnik należąca do Pisar, wsłáwiona mármurámi, ktore tám kuią pięknego y rożnego koloru, ták iáko y w SIELCU wsi do Kármelitow S. Michałá należącey w teyże Páráfii.

CZERNA w lesie mieysce wsłáwione Kościołem mármurámi przyozdobionym, y przy nim Pustelniczemi murowánemi domkámi pod dyrekcyą OO. Karmelitow bosych, ktory ná puł mile máią obmurowány lás, wiázd záś do tego Konwentu iest murowány nád wielkiemi przepáściámi. To mieysce fundowáne od Tęczyńskich. W gorách Czerny znayduią się tákże mármury y Alabaster według Rączyńskiego.

TENCZYN Zamek ná wysokiey gorze dziedziczny Xiążąt Czartoryiskich, ma mieć w swoim gruncie miedź, y węgle w skáłách według Stárow. wyrębywáne.

NOWA GORA wieś do Tenczyná należąca wsłáwiona w gorách swoich kruszczámi srebrnemi, według Rącz.

OYCOW ma swego Stárostę bez Jurysdykcyi, y Zamek ná skále wysokiey, y szabelnią.

OLKUSZ Miásto murem opasáne od Kazimierzá Wielkiego przedtym przyozdobione kámienicámi murowánemi, ále teraz zupełnie zruynowánemi, y tylko przyozdobione Kościołem Kollegiáckim, y Klásztorem Augustyáńskim z Kościołem.

To Miásto wsławione Kruszcámi srebrnemi, cynowemi, y ołowiánemi, iákoż ná Przedmieściách swoich ma liczne huty, gdźie robią ołowie, á z ołowiu srebro, lub cynę. Te Kruszce są wynálezione przez Zákonniká S. Augustyná zá czásow Kazimierzá Wielkiego Krolá, ktory záraz tám Miásto fundował y huty fundował, y w pierwszym Roku záraz 6000. grzywien srebrá wyrobiono, á 50000. Cetnarow ołowiu według Rącz. Teraz temi czásy iák Miásto zruynowáne, ták y szyby, gdźie kruszce kopáno, wody zálały, ieszcze iednák niektore huty się znayduią ále tylko robią z tych kruszcow ktore Stárzy wyrzucáli. Blisko Olkuszá o milę y dáley wykopuią w gorách kámień mośiądzowy zwány Galmey y Gleit, ktory do Gdáńská posyłáią, á z támtąd do Szwecyi.

ALWERNIA w lásach y gorách mieysce wsławione Klásztorem y Kościołem OO. Bernárdynow.

LIPOWIEC ma Zamek Biskupi, y w nim więzienie dla winowáycow Xięży, dla ktorych popráwy życia y Seminarium tám iest fundowáne. Ma tu bydź w studni wodá táka, w ktorey drzewo leżące w kámień się przemienia według Rączyńskiego.

SKAŁA Miásteczko do Klásztoru S. Jędrzeiá należące, gdźie przedtym ten Klásztor przeniesiony był z Zawichwostá, ma mieć w swoich gorách mármury wszelkiego koloru, według Rączyńskiego.

PIESKOWA SKAŁA ma zamek ná gorze między skálámi dárowána tá máiętność od Ludwiká Krolá Száfráncowi zá uderzenie od węgrzyná prowádzące zá sobą konsekwencyą woyny woysk Polskich z Węgierskiemi assystuiącemi ná ten czás Ludwikowi R. 1377. teraz iest Wielopolskich

SZCZERZYC Miásteczko Stołeczne Powiátu swego ma Stárostę bez Jurysdykcyi, wsławione Opáctwem Cysterskim, fundowánym od Gryfá Woiewody Krákow. R. 1234. w Ludzimierzu, á potym przeniesionym do Szczerzycá przez Prandotę Biskupá Krákow, y wyposáżonym włościámi.

WIELICZKA Miásto murem opasáne od Kazimierzá wielkiego Krolá, wsławione ná cáłą Europę Szybámi solnemi, ktoremi się spuszczáią ná doł ludzie dla wyrębowánia z skał báłwánow solnych ná linách, ále procz tego są y schody ná pierwszą Kondygnacyą, ktorych się ráchuie 456. Ná drugą záś kondygnacyą, y ná trzecią spuszczáć się potrzebá. Ná pierwszey kondygnacyi są Káplice S. Antoniego, y S. Magdaleny z Ołtarzámi z soli wyrábiánemi, tákże y S. Kunegundy, Ambonáz krzyżem, Statua Augustá II. Krolá, są y ściány wielkie zwáne Szpálerowe, gdźie w kolumny wycináią báłwány solne, ktore kiedy się łupią od ściány, y upadáią ná ziemię grzmot wydáią z siebie iák z Armat, są y ulice liczne y staynie dla koni, przy ktorych zrodłá wynikáiące z solnych skał, á wodá z nich słodka, w drugim záś mieyscu słona, ktorą ciągną do gory y z niey wárzą sol. W tych Szybách R. 1648. ogień się był záiął, ledwie w drugim roku ugászony, y przez dwá Roki profitu z nich żadnego nie było. W tym Mieście iest Kościoł Párafiálny murowány, y Reformaci máią swoy Kościoł y Klásztor.

SWIĄTNIKI y inne 5. Wsiow należące do usługi Kátedry Krákowskiey, wsławione Slusarzámi przedniemi ná cáłą Polskę, ktorzy Pancerze, Karaceny, okowy ná száble, y wszelákie zbroie robią.

STANIĄTKI mieysce wsławione Zákonem y Kościołem Pánien Zákonnych S. Benedyktá fundowánym od Gryfá Kásztelaná Krákow. R. 1253.

NIEPOŁOMICE należące do Wielkorządow Krákow. przyozdobione Zamkiem Krolewskim, z ktorego Władysław Jagieło piesżo szedł do Grobu S. Stánisławá z oddániem Chorągwiow odebránych zwycięzonym Krzyżakom. W około tu są Puszcze zwáne Niepołomskie, nápełnione wszelákim źwierzem dla zábáwy Krolow.

LANCKORONA ma swego Stárostę bez jurysdykcyi przyozdobione Zamkiem ná wysokiey gorze od Kazimierzá Wielkiego Krolá murem opasánym, wsławionym wygnániem z niego Garnizonu Maxymiliána Cesarzá przez Stefaná Bátorego.

KALWARYA wsławiona klásztorem Bernardynow y Kościołem bárdzo ozdobnym ná gorze, y Káplicámi mármurámi przyozdobionemi, ktore reprezentuią wszystkie Mysteria álbo Táiemnice Męki Páńskiey, y ścieszki są rozmierzone z Jerozolimskiemi, gdźie zewsząd wielki konkurs ludzi bywa, y odpusty nádane, fundacya ta iest Zebrzydowskich, y Páłác tákże ozdobny z Eremitoryámi Xiążęciá Czartoryiskiego Chorążego Litt.

BABIA GORA ták zwána, położona zá Lanckoroną naywyższa nád inne w tátrách gory ná ktorey wierzchołku iest zrodło zwáne do Morskie, bo niezmierzoney głębokości. Wsławiona tá gorá w Aptekách, bo ziemiá iey Aptekom ná proszek służy, y w gruntách iey znaydowáć się ma Merkuryusz, ziołá ma osobliwszey cnoty dla

zdrowia ludzkiego, do Aptek służące, y wody ma bárdzo zdrowe według Rącz. *fol. 113.*

MYSLENICE nád Rabą rzeką Miáſteczko do Káſztelanii Krákowſkiey należące, przyozdobione Koſciołem murowánym Fárnym.

DOBCZYCE Miáſteczko ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi, y Zamek w gorze nád Rabą.

MOGILANY przyozdobione Páłácem Jordánow, y Koſciołem murowánym

PROSZOWICE Miáſteczko drewniáne, ále wſtáwione Seymikámi Woiewodztwá Krákow. przyozdobione Koſciołem murowánym Fárnym.

HEBDOW mieyſce wſtáwione nád Wiſłą Opáctwem Kánonikow Regularnych S. Norbertá, y Koſciołem wſpániáłym z dwiemá wieżámi.

WAWRZENCZYCE Koſciół ma murowány, fundowány od Iwoná Biſkupá Krákowſkiego.

SZKALMIERZ Miáſteczko przyozdobione Kollegiátą Práłátow y Kánonikow należące do Wikaryow Kátedry Krákowſkiey.

KONIUSZA wieś ma Koſciół ná gorze wyſokiey, y znayduie w ſwoich gruntách Gips, iáko y TONIE wieś Kápitulna pod Krákowem.

XIĄZNICE z innemi do ſiebie należącemi wſiámi dáne Opáctwu Tynieckiemu od Judyty Żony Włádyſławá Hermaná.

DZIERZĄZNA wieś Kápitulna, ma Fárę murowáną dána od Bolesławá Pudyká Biſkupom Krákow. zá kaptywácyą Páwłá Biſkupá Krákow. więzionego w Sieradzu R. 1271. iáko Miech. *lib. 3.* y Dług.

XIĄZ wielki dáiący Imię Powiátowi ſwemu należy do Margrabiow Pinczowſkich, konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie, y wſtáwiony w koſciele obrazem Cudownym NN. Pánny, ktory R. 1644. podczás konkurſu ná odpuſcie ludzi począł bledniеć, á potym krwáwe łzy wypuſzczáć z oczow, y w ten ſám odpuſt człowiek ná ręce y nogi kuláwy wſtał zdrowy, á Krol Włádyſław w krotce umárł; o czym Kochowſki, ſą tu y Auguſtyánie y Páłác marmurámi ozdobiony.

MIECHOW Wſtáwiony fundacyą pierwſzą Kánonikow Regularnych Grobu Páńſkiego R. 1162. przez Jaxę z Domu Gryfow, gdzie ieſt Konwent, y Koſciół ná tym mieyſcu z Proboſtwem bogátym. R. 1505. ten Koſciół z Kláſztorem zgorzał wſzyſtek ołowiem pokryty.

IMBRAMOWICE Mieyſce przyozdobione Kláſztorem y Koſciołem Pánien Zákonnych.

WODZISŁAW Miáſteczko Lanckorońſkich z Fárą murowáną.

ZARNOWIEC ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi y Zamek murowány ná gorze

OLBROM Miáſteczko ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi, przyozdobione Konwentem y Koſciołem Kánonikow Regularnych S. Auguſtyná.

JĘDRZEIOW Miáſto wſtáwione Opáctwem, Konwentem y Koſciołem Cyſterſow fundowánym od Gryfow R. 1140. ktorym zápiſáne Miáſto Jędrzeiow, y 7. wſiow z kondycyą że Opáci támeczni obligowáni byli dawáć teyże Familii z káżdego bydlęcia ſerce, y ſledzi kilká wzámiáſt trybutu z Miáſtá, ále ten trybut potym okupili temu Domowi. o czym Miech. *lib. 3. cap. 18.* y Kromer. Wſtáwiony ten Konwent w Koſciele ſwoim grobem B. Kadłubká Biſkupá Krákow. Miáſto záś wſtáwione Rokoſzámi R. 1576. y 1607.

LELOW nád Rzeką Białą, dáie Imię Powiátowi ſwemu, ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi, murem opaſáne iáko y Zamek od Kazimierzá Wielkiego Krolá, przyozdobione Kláſztorem y Koſciołem Franciſzkánow, y konſerwuie u ſiebie Acta Ziemſkie.

NAKŁO wieś przyozdobiona Koſciołem murowánym, wſtáwiona w Hiſtoryách Małgorzatą Zoną Woroboſławá Pánią ſwoią, ktora R. 1270. wraz 36. Synow urodziłá, ále tegoż dniá okrceni pomárli

PILICA Miáſto ma Kollegiátę z Práłatámi y Kánonikámi, przyozdobione Zamkiem ufortyfikowánym wſpániáłym y ozdobnym z Ogrodem Włoſkim, y z zwodámi ná gorze. Pod tym Miáſtem rzeká Pilicá z Stáwu poczyna ſię.

OGRODZIENIEC Zamek w ſkále wykuty z rezydencyą dość wygodną Domu Męcińſkich.

OLSZTYN ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi przyozdobione Zamkiem ná gorze nád Rzeką Wartą.

KRO-

KROMOŁOW Miásteczko dáie początek swoy Rzece Warcie z iednego zrodłá.

ZARKI Miásto Męcińskich nápełnione Zydámi, przyozdobione Pálácem pięknym z Zwierzyńcem y Kościołem Paulitow Fárnym.

LESNA blisko Zarek mieysce wsłáwione Obrazem Cudownym NN. Pánny, y Kościołem z Konwentem Paulitow.

MSTOW Miásto nád rzeką Wartą wsłáwione Kościołem y Konwentem Kánonikow Regularnych S. Augustyná fundowánym od Iwoná Biskupá Krákow. ále Roku 1738. sklepienie ludzi kilkanáście zábiło w Kościele.

KŁOBUCKO Miásteczko przyozdobione Kościołem, y Konwentem tychże Kánonikow, fundowánym od Wolskiego Márszałká W. K.

KRZEPICE podobnymże Konwentem y Kościołem Kánonikow Regularnych przyozdobione, y od tegoż fundowánym co y w Kłobucku. Przytym ma Zamek, y źwierzyniec z konserwowánym źwierzem dla Krolow, y most ná ćwierć mili ciągnący się.

DZIERZKOW blisko Lelowá wieś do Probostwá Krákow. należąca, wsłáwiona w Kościele Obrazem NN. Pánny przywiezionym od Myszkowskiego z Kozackich Kráiow Roku 1664. ktory tegoż Roku podczás sámego Seymu począł łzy wypuszczáć z oczow przy wielu ludziách według Kochowskiego.

CZĘSTOCHOWA Miásteczko wsłáwione JASNĄ GORĄ dla tego, że ná gorze iest fundowány Kościoł y Klásztor Eremitow S. Páwłá Pustelniká od Bolesławá Xiążęciá Opolskiego, á ná ow czás Wieluńskiego y Dobrzyńskiego, ktory miał sobie dáne te Xięstwá od Ludwiká Krolá, y wraz od niego będąc przełożonym nád Prowincyámi Ruskiemi upodobał sobie ná Rusi w Bełżu Obraz wielkiemi łáskámi słynący NN. Pánny od S. Łukaszá málowáney, y dla częstych náiázdow Tátárskich, y Litewskich przeprowadził ten Obraz do Częstochowy, nie mogąc go dáley lubo chciał ku Opolu przeprowádzić, y záraz ná tymże mieyscu erygował ten Klásztor y Kościoł ná gorze Roku 1389., y Paulinow w nim osádził zápisáwszy im znáczne Dobrá, ále iák Władysław Jagieło odebrał mu te Ziemie iáko oderwáne od Polski, ták tym więcey tenże Krol zápisał temu mieyscu świętemu, o czym Miech. *Lib. 4. cap. 49.* Potym kiedy to mieysce poczęło sprowadzáć do siebie nabożnych wiele ludzi z Polski, Sląská, Węgier, ták że nikt bez konsolacyi łásk nieprzebránych u tey Nayświętszey Monárchini nie odiechał, ták zewsząd znáczne Skárby temu Klásztorowi przybywáły, y z tey przyczyny dla bespieczeństwá Fortecá w koło Klásztoru erygowána, z fossámi głębokiemi y wálámi, ktorą zá Janá Kazimierzá Szwedzi attakowáli, y lubo z znáczną potencyą iednák bez skutku, bo oczywiście widzieli Matronę po murách chodzącą, y broniącą Fortecę, iákoż Roku 1652. Rzeczpospolitá ná Seymie pozwoliłá piechoty trzymáć przy tey Fortecy obmysliwszy ná nich sposob, á Roku 1658. náznaczyłá przez powtorny Seym Stárostwo Kłobuckie inkorporowáłá temuż Klásztorowi. Roku 1676. te Dobrá ich uwolniłá od wszelkich Stánowisk, y 30000. złotych náznaczyłá ná aukcyą Fortecy z skárbu Roku 1710. Stárostwo Brzeznickie y Dębowiec inkorporowáłá, y kupienie inszych pozwoliłá Roku 1717., náznáczywszy z skárbu Litewskiego 12000. złott. iákoż teraz znáczna Fortecá iest y nieprzystępna, á naywięcey że iest obroniona Protekcyą NN. Mátki. Kościoł tu iest bárdzo wspániáły adornowány wieżą wysoką, y wewnątrz pięknie ozdobiony, á przy nim Káplicá, gdzie Obraz Cudowny, y wielkiemi skárbámi z kleynotow, złotá, y srebrá przyozdobiony, Ołtarz záś cáły Hebánowy. Ná dole iest Kościoł S. Bárbary murowány, y przy nim Klásztor, y Nowicyat Paulitow. Z drugiey strony Miásteczko Klásztorne handluiące Obrázámi, Szkáplerzámi, Rożáńcámi, Koronkámi, y wszelkiemi Galánteryami Duchownemi. Daley ná dole iest Częstochowá Miásto nád Rzeką Wartą przyozdobione Kościołem murowánym pod dyrekcyą Paulinow, należy do Stárostwá Olsztyńskiego.

POWIAT SĄDECKI.

TEn Powiát iest z drugiey strony Krákowá y Wisły w gorách położony, miedzy Tatrámi obfituiącemi w kruszce y kámienie wszelákie, ziołá Aptekárskie, wody zdrowe, y znayduiący w sobie złote żyły.

Ten Powiát ma Herb TARCZĄ ná dwoie przedzieloną, ná pierwszey Połowie 3. POLA Czerwone, y 3. żołte alternatą, á ná drugiey połowie w trzech Rzedách po 3. GWIAZDY.

SĄDECZ Miáſto murem opaſáne nád Dunaycem ma ſwego Stároſtę Grodowego, ktory ſobie kreuie Sędziow y Officyáliſtow Grodzkich, y Grod Powiátu tego tu ſię konſerwuie. Przyozdobione to Miáſto Kollegiatą z Práłatámi y Kánonikámi fundowáną Roku 1447. od Oleſnickiego Kárdynałá y Biſkupá Krákow., y Opáctwem z Konwentem y Kláſztorem Kánonikow S. Norbertá, fundowánym od Włádyſławá Jagiełá Roku 1410. W gruntách tego Miáſtá znayduią koperwas według Racz. y złote żyły máią bydź w gorách, ále ná expenſę nikt nie łoży dla wynálezienia złotá, ma y miedź, według Starowolſkiego. W ſkáłách ſwoich znayduie wodę táką, że gdyby iey kto chciał cokolwiek wziąść y przenieść ná inſze mieyſce, to záraz wzruſza pioruny, chmury, y grzmoty.

SĄDECZ Stáry przyozdobiony Kláſztorem bogátym Pánien Zákonnych S. Fránciſzká, w ktorym S. Kunegundá, żoná Pudyká Monárchy Polſkiego, po śmierci Mężá 13. lát Zákonnicą byłá, y tám Ciáło iey pochowáne Roku 1292. y Cudámi ſłynące.

BOCHNIA Roku 1251. wſtáwione wynálezionemi w ziemi Solámi, zá interceſſyą S. Kunegundy ná ow czás żony nienáruſzoney Boleſłáwá Pudyká, o ktorey przyſłowie dawne u Proſtáctwá: że S. Kunegundá przenieſłá ſol z Węgier do Polſki w Poság mężowi ſwemu, y tradycya támeczna nieſie, że táż Swięta wyieżdżáiąc z Węgier wrzuciłá pierſcień w ſzyby ſolne Węgierſkie, wynáleżiony potym w ſzybách ſolnych Bocheńſkich, tegoż Roku tám Miáſto záłożone y Koſcioł S. Mikołáiá tám záłożony. Ma ſzyb ſolnych w głąb 6. do pierwſzey kondygnacyi, ktorych ma 3. tákimże trybem iák w Wieliczce. Roku 1447. te ſzyby gorzáły.

WISNICZ przyozdobiony Kláſztorem y Koſciołem mármurámi wewnątrz przyozdobionym Kármelitow boſych, y Páłácem wſpániáłym Xiążąt Sanguſzkow.

NOWY TARG Miáſto w gorách nád gránicą Węgierſką ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi wſtáwione ſkłádámi winnemi, á do tego w gorách ſwoich znayduie żyły złote, miedź, krwawniki, o czym Starow., y Racz.

CZCHOW Miáſteczko murem opaſáne od Kazimierzá Wielkiego Krolá przyozdobione Koſciołem Párafiálnym w ktorym konſerwuie Acta Ziemſkie tego Powiátu. Ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi.

CZORSZTYN nád Dunaycem ma Zamek wſtáwiony Roku 1651. rebellią Napierſkiego złączonego z Kozakámi, ále znieſionego przez Biſkupá Krákowſkiego. Ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi.

GRZYBOW ma w Stároſtwie ſwoim tákie wody, ktore piiącemu gárdłá wielkie czynią.

ZAKLICZYN dziedziczny Tarłow ma Zamek nád Dunaycem, przyozdobione Fárą murowáną, y Kláſztorem z Koſciołem OO. Reformatow.

MUSZYN ma wody zdrowe, y białośc czyniące, kwáſne.

POWIAT BIECKI.

BIECZ Miáſto murem opaſáne nád Rzeką Ropą, Stołeczne Powiátu właſnego ma ſwego Stároſtę Grodowego, ktory ſobie kreuie Sędziow, y Officyaliſtow Grodzkich, w tym Mieſcie konſerwuią ſię Acta Grodzkie. Przyozdobione Koſciołem Fárnym murowánym, y Kláſztorem z Koſciołem Oycow Reformatow. W Mieſcie zás ma ozdobny Rátuſz y z wieżą. W tym Mieſcie przedtym wyzwaláli ſię Kaci. W Gruntách tego Miáſtá znayduią koperwas, y miedź, z Rzeczney zás wody robią ſiárkę.

WOYNICZ ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, y Kollegiátę z Prałátámi, y Kánonikámi.

SPISKA ZIEMIA.

TA Ziemia pod Imieniem Stároſtwá Spiſkiego należy do Węgier, bo od Boleſławá Krzywouſtego dana w Poságu Stefanowi Synowi Kolomaná Krolá Węgierſkiego z Judytą Corką Roku 1108. według Miech. Ale Roku 1412. Zygmunt Krol Węgierſki, á potym Ceſarz, záſtáwił tę Ziemię Włádyſłáwowi Jagielonowi w 40000. Sexagen Latorum groſſorum, z táką obligacyą, że co rok tá Summa ma też Summę podwyżſzáć, pokąd nie będzie wypłacona, ále do tąd niepodobna ták

licz-

liczney kwoty wypłacić, y dla tego nie ieſt pewna, żeby tę Ziemię wykupiono. Krolowie tę Ziemię ná Stároſtwo przemienili y chodzi zá Przywileiem, iáko y teraz ieſt Stároſtą Lubomirſki Woiewodá Krákow. Tá Ziemiá rządzi ſię Cudzoziemſkim Trybem, zámyka w ſobie Miáſt 12. procz wielu wſiow.

LUBOWLA z dawná oſobno chodzące w przywileiách Stároſtwo bez Juryſdykcyi, máiące do ſwoiey władzy y intraty 5. Miáſt, teraz przywłáſzczona pod ieden Przywiley Stároſtwá Spiſkiego, ále żeby miáno wykupić Stároſtwo Spiſkie, Lubowelſkie Stároſtwo nie powinno podlegáć temu wykupnu, bo záwſze należące do Korony. ŁĘCKOWA wieś wſławiona wodámi zdrowymi kwaśnymi y białość ſpráwuiącymi.

PODOLENIEC Miáſto przyozdobione Nowicyatem y Koſciołem Piarow, y Szkołámi ozdobnemi. W gruntách tego Miáſtá znayduie ſię ſtal według Rączyńſkiego.

DRUZBAK Miáſteczko wſławione wodámi zdrowemi, w ktorych tám wielu chorych ludzi kąpiąc ſię lub piiąc przychodzą do ſiebie, ma y táką wodę w rzeczkách, ktora kámienie z ſiebie robi. W lásách záś ma wodę, nád ktorą lecące ptáſtwo zdycha.

TATRY Gory zwáne KARPACKIE w Powiátách w zwyż námienionych oſobliwie w Sądeckim naywyżſzę ſą, y obfituią w wielkie bogáctwá iáko ie opiſuie Starowolſki y Rączyńſki, że máią znaydowáć w ſobie dyamenty, rubiny, żyły złote, ſrebrá, ołowie, antimonium do Aptek, ále ná to nikt nie łoży. Tákże w wody zdrowe, y zrodło tákie ma mieć, w ktorym dobrze zmoczywſzy żelázo przemienia ſię w moſiądz. W tych gorách naywięcey ieſt koz, ktore po náywyżſzych ſkałách ſię páſą opárſzy ſię tylko rogámi o ſkáłę. Gory między Wieliczką y Krákowem ſą ſiárczyſte.

Woiewodztwo Krákowſkie ma wiele innych Miáſt, ktorych tu niepodobna wſzyſtkich wymienić, ále ciekáwego odſyłam do Taryfy.

XIĘSTWO OSWIECIMSKIE y ZATORSKIE.

TE Xięſtwá należáły przedtym do Sląſká, ále Xiążetá oſtátni Dziedzicowie ſubmittowáli ſię Krolom Polſkim, iáko Wenceſław Xiąże Oſwiecimſki Kazimierzowi IV., á Jan Zatorſki Janowi Woyciechowi Krolom Polſkim. Zá Zygmuntá Auguſtá záś Roku 1564. inkorporowáne do Polſki, y ná 2. Powiáty rozdzielone Oſwiecimſki, y Zatorſki, do ktorych inni przydáią Powiát Zywiecki, y Berwaldcki.

Te Powiáty ſeymikuią wraz w Zatorze, y obieráią ná Trybunał Koronny Deputatá 1., ták iák y ná Komiſſyą Radomſką. Ná Seym záś przedtym obieráli iednego Poſłá, ále Roku 1736. przydány im drugi Poſeł. Tych Poſłow obieráią ná Seymik do Proſzowic przyieżdżáią, y wraz inſtrukcyą biorą z Poſłámi Krákowſkiemi.

Te Powiáty máią iednego Senatorá Káſztelaná Oſwiecimſkiego, y Stároſtę iednego Grodowego Oſwiecimſkiego, ktory ſobie kreuie Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich. Urzędnikow záś Ziemſkich ma Powiát Zatorſki wſzyſtkich krom Podkomorzego, y Sędziow Ziemſkich.

Powiát Oſwiecimſki ma Herb ORŁA CZERWONEGO w błękitnym Polu, á w pierſiách Litera O.

Powiát Zatorſki ma ORŁA BIAŁEGO w błękitnym Polu á ná pierſiach Litera Z.

OSWIECIM nád Wiſłą Miáſto Stołeczne Powiátu położone nád Granicą Sląſką, ma Zamek murowány nád Wiſłą, ná ktorego reparacyą pozwoliłá Rzeczpoſpolita Stároſcie bráć Akcyzę od Drzewá y Ryb Wiſłą idących do Krákowá. Tu ſię konſerwuią Acta Ziemſkie y Grodzkie, obudwoch Powiátow.

ZATOR Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, ále zniſzczone, tylko wſławione Seymikámi Powiátow obudwoch, ma Fárę ſwoią.

KENTY Miáſteczko należy do Stároſtwá Zatorſkiego, przyozdobione Kláſztorem y Kośćiołem OO. Reformatow. Záſzczycone Oyczyzną S. Janá Kantego.

ZYWIEC Miáſto z znácznemi Włośćiámi Wielopolſkich, záſtáwione było przez Komorowſkich Krolowey Konſtancyi zá 600000. ále wykupione przez Wielopolſkiego Stolniká á potym Kanclerzá W. K. máiącego zá ſobą Zonę Komorowſką Dziedziczkę.

BOBREK záſzczycone Zamkiem Wielopolſkich.

BERWALD Miáſteczko ma Stároſtę bez Jurysdykcyi, ták iáko y ZATOR, LIPNIK, y BĘDZIN.

SPYTKOWICE ma Zamek y Kośćioł murowány, nád wiſłą wieś wſtáwiona przez wziętego tu zdrádą Henryká Brodátego Xiążęćiá Wrocłáwſkiego, ná ow czás Opiekę máiącego Pudyká, przez Konradá Xiążęćiá Mazowieckiego, oczym Krom.

XIĘSTWO SIEWIERSKIE.

TO Xieſtwo należáło przedtym do Sląſká, ále R. 1444. Kárdynał Zbigniew Oleſnicki Biſkup Krákow. kupił ie od Wenceſławá Xiążęćiá Teſzyńſkiego zá 6000. grzywien Latorum groſſorum, y do Korony Polſkiey inkorporował dárowáwſzy ie wiecznemi czáſy Biſkupſtwu Krákowſkiemu, y odtąd Biſkupi Krákowſcy intytułuią ſię Xiążętámi Siewierſkiemi, rządząc ſię tu abſolutnie. Trybunały ſądzą bez Appellacyi, Sędziow Ziemſkich, ták iáko y Urzędnikow kreuią, nobilituią &c.

SIEWIERZ Miáſto Stołeczne Xięſtwá, ma Zamek ſwoy y Kośćioł murowány, y Acta Grodzkie cáłego Xięſtwá tu ſię konſerwuią, y tu ſię ſądy wſzelkie ſądzą, ták iáko y Trybunały kiedy przytomny ieſt Biſkup, ále nayczęśćiey w Krákowie.

KOZIEGŁOWY Miáſteczko Biſkupie ma Kośćioł murowány.

SŁAWKOW Miáſto tákże Biſkupie, znayduie w gruntách ſwoich ołow, z ktorego przedtym ſrebro robiono, y w bliſkośći Galmy wiele znayduie.

WOIEWODZTWO SENDOMIRSKIE.

TO Woiewodztwo miewáło tákże włáſnych Xiążąt, ále zá Łokietká przyłączone do Monárchii Polſkiey, graniczy z Krákowſkim, Sieradzkim, Rawſkim, Mazowieckim, Lubelſkim y Ruſkim Woiewodztwámi, y ieſt nayobſzernieyſze nád inne Woiewodztwá w Polſzcze, y może ſię położyć między nayżyznieyſzemi Kráiámi, bo obfituie w wſzelákie zbożá, y naywygodnieſzy ma Port przez wiſłę do Gdáńſká. Oblane ſrodkiem wiſłą, wiſłokiem, Dunaycem, Nidą, Pilicą y wielą innych. Położone w rowninách pięknych, á naywięcey w czyſtych Polách. Obfituie w Kruſzce wſzelákie, á naywięcey w żelázą, Marmury &c. Połáwia Jeſiotrow wiele w wiſle, y Łoſoſiow w Dunaycu, obfituie w kredę.

Herb Woiewodztwá

TARCZA ná dwoie przedzielona, ná iedney połowie po práwey ręce ſą 3. POLA czerwone y 3. białe Alternatę, ná drugiey połowie po 3. GWIAZDY trzema rzędámi

SENATOROWIE	KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
		Wiſlicki
Woiewodá	Sendomirſki	Radomſki
		Záwichoſki
		Zarnowſki
Káſztelan	Sendomirſki	Máłogoſki
		Połaniecki
		Czechowſki

Woiewodow liczy ſię z teráznieyſzym Tarłem - - - - 77.
Káſztelanow z zmárłym Boguſławem Łubieńſkim - - - - 65.
Po ktorym teraz deklárowána Káſztelaniá Konarſkiemu Káſztelanowi Wiſlickiemu.

Woiewodztwo to ma tychże wſzyſtkich Urzędnikow Ziemſkich, y tym porządkiem iák Woiewodztwo Krákowſkie. Woiewodá ma ſwego Podwoiewodzego. Podkomorzy ma ſwoich Komornikow. Stároſtá kreuie według woli ſwoiey Sędziow y Officyáliſtow Grodzkich.

To

To Woiewodztwo Seymikuie w Opátowie, przedtym obieráło ná ſeym POSŁOW 6. ále według Konſtytucyi R. 1736. obiera 7. DEPUTATOW ná Trybunał 2. KOMISSARZA ná Komiſſyą Radomſką 1.

Woiewodztwo Sendomirſkie zámyka w ſobie Powiátow 7. - - Włáſny Sendomirſki

Te Powiáty máią włáſnych Stároſtow Grodowych, iáko Sendomirſkiego, Radomſkiego, Stęzyckiego, Nowomieyſkiego, Chęcinſkiego, y Opoczeńſkiego, ktorzy kreuią ſobie włáſnych Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich. Też ſáme wſzyſtkie Powiáty máią włáſnych Urzędnikow Ziemſkich procz Podkomorzego, y Sędziow Ziemſkich.

Radomſki
Stęzycki
Wiſlicki
Chęcinſki
Opoczyńſki
Pilznieńſki

Stároſtowie nie Grodowi tego Woiewodztwá: ſą Solecki, Zawichoſki, Szydłowſki, Zwolińſki, Rycki, Ryczywolſki, Ropczycki, Máłogoſki, Radoſzycki, Pilznieńſki, Wiſlicki, procz wielu Dzierżaw Krolewſkich, od ktorych ſię teraz Poſſeſſorowie zwykli intytułowáć Stároſtámi.

Woiewodztwo Sendomirſkie ma wiele Miáſt, między ktoremi nayznácznieyſze tu wymienię, iáko

SENDOMIRZ Miáſto murem opaſáne od Kazimierzá Wielkiego, tak iáko y Zamek, ále 20. Marcá R. 1656. od Szwedow minámi wyſádzony z Aktámi cáłego Woiewodztwá. Miáſto to położone nád wiſłą ná gorze, przyozdobione Kollegiatą fundowáną od Kazimierzá Wielkiego z Prałátámi y Kánonikámi. Záſzczycone tákże Koſciołem, Collegium, y Szkołámi OO. Jezuitow, pod ktorych dyſpozycyą ieſt Burſa y Seminarium dla Młodzi Szláchecкiey. Jeſt tu y Konwent z Koſciołem Dominikáńſkim pod Tytułem S. Jákubá fundowány od Adleidy Zákonnicy Corki Kazimierzá II. R. 1200. ktora támże leży pochowána R. 1211. Jeſt tu Kláſztor y Koſciół Oycow Reformatow przenieſiony z Przedmieſcia, ieſt y Koſciół S. Duchá pod dyrekcyą Kánonikow Grobu Páńſkiego, konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie Powiátu włáſnego. To Miáſto naypodleglevſze było náiázdom Tátárſkim, Litewſkim, y Ruſkim, ále też y ieſt wſłáwione R. 1241. Krwią Męczennikow wielu rozláną przez Tátárow. Tákże R. 1259. á trzeci raz R. 1260. o czym Miech. *lib. 3. cap. 39.* y inni, y tenże dodáie, że oſtátni raz ták wiele krwi Chrześciáńſkiey rozlali Tátárowie y w Mieſcie, y w Zamku, że zrodłámi krew płynełá do wiſły, w tenże ſám czás y 40. Męczennikow zábitych od Tátárow w Kláſztorze Dominikáńſkim, dla czego Prandotá Biſkup Krákow. u Alexandrá IV. Papieżá wielkie Odpuſty wyiednał dla náwiedzáiących cmętarz Pánny Maryi w Sendomirzu, gdzie Ciáłá niezliczone SS. Męczennikow ſpoczywáią, o czym Miech. Krom. y Dług. ſwiádczą. Bliſko Sendomirzá ieſt Kláſztor Kamedułow w láſach od Tęczyńſkich fundowány, Bliſko Sendomirzá ma bydź w Gruntach Kámien do proby ſreber bárdzo dobry.

ZAWICHOST ma ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi, ále Miáſto należy do S. Jędrzeiá Pánien Zákonnych w Krákowie, ktore tu były fundowáne od Boleſławá Pudyká R. 1258. ále dla Tátárſkich náiázdow do Skáły przenieſione, á z támtąd do Krákowá R. 1261. W tym Mieſcie ieſt Kláſztor y Koſciół Francıſzkánow. Polá záś wſławione bátálią wygráną Polakow przeciw Ruſi, ná ktorey Roman Xiąże Chalicki, á zdraycá Polſki zábity R. 1205.

OPATOW Miáſto nápełnione Zydámi, przyozdobione iednák Kollegiatą murowáną, przedtym záſłoną było Heretykow Templaryuſzow, teraz záś wſłáwione Seymikámi Woiewodztwá cáłego.

S. KRZYZ álbo Łyſa gorá wſłáwione Opáctwem, Konwentem, y Koſciołem pod dyrekcyą Benedyktynow fundowánym R. 1006. od Boleſławá Chrabrego ná inſtancyą Emeryká ſyná S. Stefaná Krolá Węgierſkiego podczás polowániá ich ná tym mieyſcu, ktoremu Kláſztorowi tenże Emeryk dárował znáczną Partykułę Drzewá Krzyżá S. do tąd wielkiemi cudámi ſłynącą. R. 1370. ten Kláſztor był zrábowány przez Litwę od Keyſtudá Xiążęciá Litt. y Drzewo Krzyżá S. zábráne, ále ten woź, ná ktorym było, áni ſię ruſzył z gránic Polſkich, y ták zá rádą wieſzczkow oddáne było Karaboli Szláchcicowi Niewolnikowi z tą kondycyą uwolnionemu, żeby był odnioſł to drzewo ſwięte ná ſwoie mieyſce.

KOPRZYWNICA Miáſteczko przyozdobione Opáctwem Cyſterſkim, fundowánym R. 1185. przez Kazimierzá III. á potym znácznie wypoſáżonym przez Fámilie Boryow y Habdankow.

KLIMONTOW Miáſteczko przyozdobione Kollegiátą y Kláſztorem Dominikáńſkim.

ŁAGOW Miáſto z Włośćiámi znácznemi dárowáne Biſkupom Kujawſkim od Judyty żony Władyſławá Hermaná, wſtáwione garkámi y dzbankámi ná cáłą Polſkę.

STASZOW Miáſteczko ſławne w głownie do Szabel Polſkich.

RAKOW Miáſteczko przedtym podległe Aryánom, y ich błędámi záráżone tu były Szkoły, ále po wygnániu ich Zadzik Biſkup Krákowſki osádził tám Duchownych pobożnych, y teraz tám ieſt piękny Kośćioł iák nowy.

SZYDŁOW Miáſto murem opasáne, iáko y Zamek od Kazimierzá Wielkiego Krolá, ma Stároſtę bez Juryſdykcyi, wſtáwione potyczką Polakow z Tátarámi Roku 1241. między Chmielnikiem, ále Tátarowie wygráli, y Krákow náiecháli.

RADOM Miáſto Stołeczne ſwego Powiátu, ma ſwego Stároſtę z Juryſdykcyą, Sedziow, Kancellaryą y Acta Grodzkie y Ziemſkie, ták iáko y Urzędnikow Ziemſkich nowo kreowánych ná Seymie Roku 1726. procz Elekcyonálnych. Miáſto to iáko y Zamek murem opasáne od Kazimierzá Wielkiego, Krolá wſtáwione Trybunałámi czyli Komiſſyámi corocznie ſię tám odpráwuiącemi. Przyozdobione Kośćiołem, Collegium, y Szkołámi OO. Piarow, fundowánych od Wąſowiczow, ná Przedmieśćiu záś ſą Bernardyni y Kláſztor z Kośćiołem Pánien Zákonnych pod tytułem S. Scholaſtyki, w Mieśćie Kośćioł Fárny.

IŁZA Miáſto nád rzeką kámioną murowáne, y murem opasáne od Floryaná Biſkupá Krákow. Roku 1375. przyozdobione murowánym Kośćiołem, y Zamkiem ná wyſokiey ſkále wſtáwione garkámi przedniemi.

SZYDŁOWIEC ma Zamek murowány. SKARYSZOW, PRZYTYK Miáſteczká nie ciekáwe, tylko máiące Fáry ſwoie. SOLEC nád Wiſłą przeciw Piotrawinu ma mieć mármury w Gorách. JANOWIEC, TARŁOW przyozdobione Páłacámi pięknemi.

KUNOW Biſkupow Krákowſkich klucz wſtáwiony u Starowolſkiego w gruntách ſwoich czyli w gorách marmurámi wſzelkiego koloru, oſobliwie czerwonego y zielonego.

SŁĘZYCA Miáſto Stołeczne ſwoiego Powiátu, ma ſwego Stároſtę Grodowego, ták iák Radom, y Urzędnikow Roku 1726. nowo erygowánych, ma mieć w Gruntách kredę.

SIECIECHOW mieyſce przyozdobione Opáctwem y Konwentem Benedyktynow fundowánym od Boleſławá Chrabrego Roku 1010. á wyposażonym od Sieciechá Hetmaná Domu Toporow.

PIOTRAWIN nád Wiſłą mieyſce wſtáwione Cudem S. Stániſławá Biſkupá Krákowſkiego, ktory tám wſkrzeſił Piotrawiná Dziedzicá tey wſi, o czym Hiſtorya, gdzie ieſt Kośćioł pięknie wymurowány, przyozdobiony grobem tegoż B. Piotrawiná.

WISLICA Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, máiącego włáſnych Urzędnikow ták iák y Radom nowo erygowánych Roku 1736. Miáſto nád Nidą nád błotámi wyſtáwione, y murem opasáne, iáko Kollegiata fundowána od Kazimierzá Wielkiego, ále zupełnie zruynowáne. wſtáwione w Kronikách Roku 1134. kiedy od Węgrzyná zdradą było náiezdnikom Ruſom otworzone w nocy, gdzie liczne Fámilie Szlácheckie wycięte, á hultáiowi oczy wyłupáne y virilia oderznięte. Stárowolſki piſze *pag. 28.* że gádziny z błot támecznych przenieſione ná inne mieyſce záraz zdycháią, á ná mieyſcu ſwoim nie ſą záiádłe.

NOWE MIASTO, álbo KORCZYN nád Wiſłą, ma ſwego Stároſtę Grodowego y Sędziow Grodzkich, y Acta iák Grodzkie, ták Ziemſkie konſerwuie u ſiebie, przyozdobione Konwentem y Kláſztorem Dominikáńſkim, fundowánym od Kazimierzá Wielkiego, wſtáwione Generałámi Woiewodztw Máłopolſkich.

OPATOWIEC nád Wiſłą do Opáctwá Tynieckiego należący, Miáſto przyozdobione Kláſztorem Dominikáńſkim fundowánym od Tomáſzá Opátá Tynieckiego Roku 1282.

BUSKO Miáſteczko przyozdobione Kláſztorem y Kośćiołem Pánien Zákonnych S. Norbertá, gdzie Roku 1664. Pan JEZUS biczowány przy kolumnie krwáwe kro-ple z ſiebie wypuſzczał, o czym Kochow.

CHROBESZ do Pinczowſkiego Márgrabſtwá należąca wieś wſtáwiona Zamkiem rezydencyonálnym Boleſławá Chrabrego od niegoż wyſtáwionym y názwánym według Długoſzá. Teraz przyozdobione Fárą murowáną y Páłacem.

PINCZOW nád Nidą Miáſto Stołeczne Márgrabſtwá Myſzkowſkich á teraz Wielopolſkich przyozdobione Zamkiem ná gorze, źwierzyńcem, y Kláſztorem Pau-

litow

litom, á ná dole Kláſztorem OO. Reformatow, gruntá okoliczne naywięcey obfituią w anyże y pſzenice.

BESZOW mieyſce przyozdobione Konwentem y Koſciołem Paulinow, y bliſko z tąd ieſt Páłác Xiążąt Czartoryiſkich, bárdzo piękną Architekturą wyſtáwiony.

STOBNICA ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Fárą murowáną, y Kláſztorem OO. Reformatow.

CHĘCINY Miáſto Stołeczne Powiátu włáſnego máiącego włáſnych Urzędnikow ták iák Radom, ma Stároſtę Grodowego, y Acta Grodzkie y Ziemſkie konſerwuie, przyozdobione Kláſztorem Franciſzkáńſkim, y Fárą murowáną. Wſtáwione u Starowolſkiego y u Rącz. w gorách mármurámi, ołowiámi, ſrebrem, y lázurem.

KIELCE Miáſto Biſkupow Krákow. rezydencyonálne ná Zimę, gdzie máią Páłác bárdzo wſpániáły, y przy nim Kollegiata z Práłatámi y Kánonikámi, fundowána od Gedeoná Biſkupá Krákow. Roku 1171. według Krom. Jeſt tu y Seminarium pod dyrekcyą Bartoſzkow fundowáne od Szaniawſkiego Biſkupá Krákow. Roku 1724. W gruntách Kieleckich według Stárowolſkiego znayduią ſię ołowie, cyná, ſrebro, kámienie młyńſkie, moſiądz, lázury.

BORZĘCIN Miáſto Biſkupie murem opasáne od Floryaná Biſkupá Krákow. Roku 1375., przyozdobione Zamkiem rezydencyonálnym Biſkupim, ma mieć w gruntách ſwoich moſiężne kruſzce, miedź y lázurową gorę ále naywięcey obfituie w kuźnice żelázne w około. Bliſko tego Miáſtá ieſt ná gorze Koſcioł y Kláſztor Bernardyńſki w leſie iák ná puſzczy pod tytułem S. Kátárzyny.

WĄCHOCKO wſtáwione Opáctwem Cyſterſkim, fundowánym Roku 1179. przez Gedeoná Biſkupá Krákow. nád rzeką kámioną ſłáwne w piwá.

PRZEDBORZ ma Fárę y Zamek wymurowány od Kazimierzá wielkiego pod dyrekcyą Stároſty bez Juryſdykcyi.

MAŁOGOSZCZ ma ſwego Káſztelaná y Stároſtę bez Juryſdykcyi.

SAMSONOW wſtáwiony kuźnicámi zeláznemi, gdzie wſzelkie ryſztunki woienne y armaty kuią, należy do Kielc.

SECYMIN Miáſteczko ma bydź wſtáwione w gruntách ſwoich lázurowym kámieniem, y ſrebrem.

OPOCZNO Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego máiącego Urzędnikow włáſnych ták iák Rádom nowo erygowánych Roku 1736. ma ſwego Stároſtę Grodowego, murem opasáne od Kazimierzá Wielkiego Krolá, w ktorym konſerwuie Acta Ziemſkie y Grodzkie.

GIELNIOW wſtáwione piwámi dobremi, y záſzczycone Oyczyzną S. Władyſławá Gielnowczyká Zákonu Bernardyńſkiego.

SKRZYNNO wſtáwione zá Bolesławá Krzywouſtego Gráfſtwem uprywileiowánym wielą wſiow Piotrkowi Duninowi, ktory Skárbámi Duńſkiemi zbogácił Krzywouſtego, o czym w hiſtoryi iego. Tenże Piotrek wymurował w Polſzcze Koſciołow 77., po nim Familiá Dunináni ſię názywa á pieczętuie Łabędziem. Tenże Piotrek z Władyſławem Krzywouſtego Synem poluiąc żártem wymowił ſwáwolą o Kryſtynie żonie iego, o czym dowiedziáwſzy ſię Kryſtyná rozgniewána, wyperſwadowáłá Mężowi, że mu kazał iezyk wyiąć y oczy wyłupáć, ále Cudem P. Bogá ieſzcze 5. lát po tey Tyrannii żył, y mowił, y widział według Miech. *Cap. 17. Lib. 3.* pochowány w Wrocławiu u S. Wincentego, z tymi wierſzámi ná nádgrobku.

Hic ſitus eſt Petrus, Maria Conjuge fretus
Marmore ſplendente, Patre Gvilelmo peragente.

To Miáſto teraz ieſt Opátá Suleiowſkiego

PRZYSUCHA Miáſteczko nowo erygowáne wſtáwione wſzelkim rzemieſlnikiem ſámemi Niemcámi.

ODZYWOŁ Miáſteczko ſłáwne w piwá dobre.

STUDZIANNA mieyſce Cudámi ſłynące ziáwionemi przy Obrazie NN. Pánny Roku 1664., y approbowánemi przez Prazmowſkiego Prymasá Roku 1667., y sam ſwoią ręką Prymas Obraz Ludowi wyſtáwił publicznie, o czym Kochow. á Koſciół wyſtáwił Żbąſki Archidyakon Gnieznień., y wyposażył przez Konstt. Roku 1673. y wprowádzeni támże ſą Xiężá Kongregacyi S. Filipá Neryuſzá.

PILZNO Miáſteczko Stołeczne Powiátu ſwego máiącego Urzędnikow Ziemſkich, ták iák y inne nowo erygowánych Roku 1736. ma Stároſtę bez Juryſdykcyi przyozdobione Fárą y Kláſztorem Auguſtyáńſkim.

TARNOW Miáſto przyozdobione Kollegiatą z Proboſtwem Infułackim, Preláturámi y Kánoniámi, fundowáną Roku 1400. przez Tarnowſkiego Woiewodę Sendomirſkim, ſą tu Kláſztory y Koſcioły Pánien Benedyktynek, y Bernardynow.

KOLBUSZOWA Miáſteczko wſtáwione manufakturámi Stolárſkiemi y Snecerſkiemi, przyozdobione Páłácem Xiążąt Sanguſzkow.

DZIKOW Miáſto Tarnowſkich wſtáwione w Koſciele Dominikáńſkim Cudownym Obrazem Mátki Boſkiey.

BARANOW z Páłácem Xiążąt Sanguſzkow nád Wiſłą. PRZECŁAW, MIELEC, y innych wiele miáſt ma to Woiewodztwo, ktorych ciekáwy może ſię nápátrzyć w Taryffie. DAMBROWA Lubomirſkich z Zamkiem, w bliſkoſci wſtáwioná dźbankámi y garkámi bárdzo przednimi.

WOIEWODZTWO LUBELSKIE.

TO Woiewodztwo náleżáło záwſze do Woiewodztwá Sendomirſkiego, Ziemią ſię tylko rządząc pod dyrekcyą iednego Káſztelaná, ále zá Kazimierzá IV. oddzielone ná Woiewodztwo Roku 1471., o czym Krom. *lib. 28.* Bielſki *fol. 4.* y *fol. 462.* Stryikow. *fol. 653.*

Graniczy z Mazowieckim, Podlaſkim, Brzeſkim, Ruſkim, y Sendomirſkim Woiewodztwámi.

Kray záś w to wſzyſtko obfituie co y inne Woiewodztwá, oblany rzekámi Wiſłą, wieprzem, ſánem, y wielą innemi, obfituie w kredę.

Herb Woiewodztwá

JELEN BIAŁY ROGATY, y ná iego ſzyi KORONA KROLEWSKA, á przednie nogi iák do lotu zápedzone w Polu czerwonym.

Ma Senatorow WOIEWODĘ, y KASZTELANA Lubelſkich.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Tarłem - - - - - - 31.

Káſztelanow záś z teráznieyſzym Suchodolſkim - - - - - 53.

Urzędnikow ma to Woiewodztwo tychże sámych, y tym porządkiem iák Woiewodztwo Krákow. Woiewodá kreuie Podwoiewodzego, Podkomorzy Komornikow, Stároſtá Sędziow, y Officyáliſtow Grodzkich.

To Woiewodztwo ſeymikuie w Lublinie gdzie obiera POSŁOW 3. ná Seym, á ná Trybunał DEPUTATOW 2. ná Komiſſyą Radomſką KOMISSARZA 1.

Zámyka w ſobie Powiátow 3. ktore názywa Ziemiámi, to ieſt;

Te 3. Powiáty máią Urzędnikow Ziemſkich włáſnych, procz Elekcyonálnych ſamey Ziemi Lubelſkiey ſłużących, á ráczey cáłemu Woiewodztwu.	Ziemiá Lubelſka Ziemia Łukowſka Powiát Urzędowſki

Stároſtow Grodowych ma to Woiewodztwo 2. Lubelſkiego y Łukowſkiego, ktorzy ſobie kreuią Sędziow, y Officyaliſtow Grodzkich. Stároſtow záś nie Grodowych ma Kazimierſkiego, Parczowſkiego, Urzędowſkiego, y innych partykulárnych Woytow.

Między naznácznieyſzemi Miáſtámi tego Woiewodztwá, procz wielu partykulárnych, liczy ſie

LUBLIN Miáſto Stołeczne cáłego Woiewodztwá nád Rzeką Byſtrzną murem opasáne ták iáko y Zamek wymurowány ná gorze od Kazimierzá Wielkiego Królá, wſtáwione Trybunałámi Głownemi Koronnemi, tu ſię corocznie odpráwiáiącemi, dla czego w Rynku ma murowáne kámienice, ktore znácznie ſie ruynuią, y Rátuſz doſyć wſpániáły przyozdobiony wielką Izbą ſądową Herbámi Kápituł y Woiewodztw według mieyſcá y porządku upſtrzoną, gdzie ſię Trybunał agituie. Ná Przedmieſciách przyozdobione wielą Páłacámi, y dworámi Szláckeckiemi. W Mieſcie ma Kollegiátę z Prałátámi y Kánonikámi, pod tytułem S. Michałá fundowáną Roku 1282. od Leſzká czarnego ná podziękowánie temu Swiętemu zá pewną deklarowáną wygráną przez ſen przeciwko Litwie, ktorzy zrábowáwſzy Lubelſką Prowincyą, uchodzili ná odwrot, ále Leſzko ich zgonił y 14000. znioſł, zdobyczy wſzyſtkie odebrał, nie ſtráciwſzy y iednego ze ſwoich ludzi z 6000., o czym Miechow., y inni ſwiádczą. Jeſt tu tákże Koſciół piękny, Collegium y Szkoły OO. Jezuitow, ſą y Dominikáni, ktorzy w ſwoim Koſciele máią znáczną partykułę

tykulę Drzewá Krzyżá S. ſą y Auguſtyánie ná Przedmieſciu, Karmelici boſi, Bernardyni, Bonifratrowie, Karmelici trzewiczkowi, Reformáci, Fránciſzkáni, Kápucyni wſzyſcy máiący Koſcioły piękne. Przytym ſą y Pánny Wizytki, ktore Roku 1702. zgorzáły, gdzie 27. Pánien znáczney Subſtancyi Dám młodych, y Zákonnic w perzynę poſzło, ále ſię nowo funduią, ſą tu y Bernardyńki, Pánny Miłoſiernie y Trynitarze. Przytym Koſciol S. Duchá wſtáwiony Obrazem Mátki NN. Cudownym, iáko y w Kollegiácie Pan JESUS ukrzyżowány z Rátuſzá przenieſiony, widziány podczás Trybunału, że przy wielkim ludzi konkurſie wypuſzczał z ſiebie łzy Roku 1728. Jeſt tu y u Pánien Brygitek NN. Pánná Boleſna, ktorey y iá w chorobie iuż prawie ſmiertelney doznałem łáſki Roku 1739. będąc ná Funkcyi Trybunału z Kápituły Krákowſkiey. Jeſt tu Koſciol y Seminarium Miſſyonarzow ná gorze fundowány, ſą y Dominikáni Obſerwánci w polu zá Przedmieſciem Krákowſkim. W Zamku tutecznym Acta Ziemſkie y Grodzkie ſię konſerwuią, y Stároſtá Lubelſki procz Sędziow Grodzkich ma y Podſtároſciego Juryſdykcyą tákże ſwoię máiącego.

KRASNIK Miáſteczko Ordynacyi Zámoyſkiey, opasáne murem, ma Koſciol y Konwent Kánonikow Regularnych S. Auguſtyná.

LEWARTOW Xiążąt Sanguſzkow, iáko y JAKUBICE z Páłácámi pięknemi oſobliwie w Lewartowie ogrod przy Páłácu bárdzo piękny.

PIASKI Miáſtecko drewniáne, z Zborem Luterſkim.

ŁĘCZNA Miáſteczko wſtáwione iármárkámi ná konie nád Rzeką wieprzem.

PRZYBYSŁAWICE Krolewſzczyzná Xiążąt Czartoryiſkich, ma Páłác bárdzo ozdobny, y ogrod ták iáko y OPOLE Tarłow.

ŁUKOW Miáſto Stołeczne ſwoiey Ziemi máiącey właſnych Urzędnikow Ziemſkich procz Elekcyonálnych, ták iáko y Stároſtę Grodowego, Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, y w tym Mieſcie Acta Ziemſkie y Grodzkie ſię konſerwuią. Przyozdobione to Miáſto Koſciołem, Collegium, y Szkołámi OO. Piarow, y wſłáwione iármárkámi ſłáwnemi ná konie.

PARCZOW Miáſteczko wſłáwione dáwnemi czáſy częſtą Rezydencyą Władyſławá Jagiełá, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi.

URZĘDOW Miáſteczko w murze ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, Stołeczne Powiátu właſnego ma Urzędnikow Ziemſkich nowo erygowánych Roku 1726. procz Elekcyonálnych.

PUŁAWY nád Wiſłą wſłáwione Páłácem pięknym y Rezydencyą Xiążąt Czartoryiſkich.

KAZIMIERZ nád Wiſłą ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Páłácem y Koſciołem murowánym, iáko y wielą ſpikrzámi murowánemi nád Wiſłą, y záſzczycone połowem ieſiotrow w Wiſle.

W Woiewodztwie tym ieſt dáleko więcey Miáſt y wſiow z Páłácámi y Koſciołámi murowánemi, ktorych że tu nie można wyrazić wſzyſtkich, odſyłam ciekáwego do Taryffy.

WOIEWODZTWO PODLASKIE.

TO Woiewodztwo mieſzkáne było przez Jacwingow, ktorzy wraz z Litwą częſto náieżdżáli Granice Polſkie, ále Boleſław Pudyk Roku 1263. po Tátárſkim zniſzczeniu Kráiu Polſkiego, zebráwſzy woyſko Polſkie poſzedł przeciw nim, ktorych wſzyſtkich znioſł, reſztę do Chrztu S. przywiodł, Biſkupſtwo dla nich w Łucku fundował, y Kray ich ſobie przywłáſzczył, ktory Kray potym Kazimierz IV. Krol Polſki odłączył był od Korony przyłączywſzy do Litwy, z nowu Roku 1543. zá Zygmuntá Auguſtá przyłączony do Polſki. Graniczy z Xieſtwem Litt. y Mazowieckim, Lubelſkim y Wołyńſkim Woiewodztwámi. Oblany wielą Rzek, oſobliwie Bugiem y Narwą, y z tąd obfituie w znáczne kreſcencye, ktoremi naywięcey prowiduie Warſzawę podczás publik Seymowych, w rowninách położone.

Herb Woiewodztwá

ORZEŁ BIAŁY w Polu czerwonym z iedney ſtrony, á z drugiey ſtrony POGONIA LITEWSKA.

Ma Senatorow WOIEWODĘ y KASZTELANA Podláſkich.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Grafem Siedlnickim - - - 21.

Káſztelanow záś z teráznieyſzym Miączyńſkim - - - - - - 22.

Woie-

Woiewodztwo to zámyka w ſobie 3. Ziemie - - Ziemię Drohicką
Te Ziemie wſzyſtkie máią właſnych Urzędnikow wſzyſtkich] Mielnicką y
Ziemſkich, y tym porządkiem iáko Woiewodztwo Krákowſkie.] Bielſką

Podkomorzowie tych Ziem maią ſwoich Komornikow. Stároſtowie záś Grodowi kreuią ſobie Sędziow, y Officyaliſtow Grodzkich. Woiewodá záś ná cáłe Woiewodztwo kreuie Podwoiewodzego. Stároſtowie nie Grodowi tego Woiewodztwá ſą; Brańſki, Kleſzczelowſki, Narewſki, Auguſtowſki, Raygrodzki, y Łoſicki.

To Woiewodztwo ſeymikuie w Drohiczynie, gdzie obieráią POSŁOW ná Seym z káżdey Ziemi po 2., y DEPUTATOW ná Trybunał 2. y KOMISSARZA 1. ná Komiſſyą Radomſką.

Woiewodztwo to ma Miáſt y Miáſteczek wiele, między ktoremi náyznácznieyſze ſą:

DROHICZYN Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey nád Bugiem położone máiące ſwego Stároſtę z Juryſdykcyą, iáko y Sędziow, y Officyaliſtow Grodzkich, y Acta cáłey Ziemi u ſiebie konſerwuie, przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi.

MIELNIK nád Bugiem Miáſto Stołeczne ſwoiey Ziemi, ma ſwego Stároſtę Grodowego, Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, y Acta ſwoiey Ziemi konſerwuie u ſiebie.

BIELSKO nád Rzeką Białą Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey drewniáne ma Urzednikow y Stároſtę ſwego ták iák y inne, y Acta Ziemi konſerwuie u ſiebie, ſą tu Karmelici.

BRANSKO Miáſteczko drewniáne nád Rzeką Nurem máiace ſwego Stároſtę.

TYKOCIN nád Rzeką Narwą y błotámi wielkiemi, przedtym Fortecá mocna, y w niey Skárb Zygmuntá Auguſtá był konſerwowány, potym zá Janá Kazimierzá dáne było dziedzicznym ſpoſobem od Rzeczypoſpolitey Czarneckiemu Woiewodzie Ruſkiemu zá wiádome cáłemu Swiátu iego woienne akcye, teraz to Miáſto nápełnione Zydámi należy do Fámilii Branickich.

BIAŁYSTOK o 4. mile o Tykociná nád Narwą, przyozdobione Páłácem wſpániáłym, pięknym y weſołym rezydencyonálnym Branickiego Hetmaná Polnego, y Koſciołem murowánym bárdzo pięknym, y Kláſztorem, wſłáwione chorobą długą NN. Auguſtá II. Roku 1726.

KNISZYN Miáſteczko między błotámi y lásámi wſłáwione śmiercią Zygmuntá Auguſtá.

WĄGROW Miáſteczko Kraſińſkich przyozdobione Koſciołem pięknym, y Seminarium Bartoſzkow, ták iáko y Koſciołem y Kláſztorem Reformáckim.

WOIEWODZTWO RUSKIE.

NAmieniełem iuż doſyć w Hiſtoryi Krolow Polſkich, iáko záwſze naywięcey klotni przez uſtáwiczne krwi rozlánia, y wſtępne bátálie Monárchowie náſi miewáli z Xiążętámi Ruſkiemi náiezdnikámi gránic Polſkich, iáko oſobliwie Boleſław Chrábry, y po nim Sukceſſorowie iego áż do Kazimierzá Wielkiego, ktory ná koniec záwoiował, y przymuſił Ruś do poſłuſzeńſtwá przyłączywſzy ią do Polſki, á potym ná Woiewodztwá, Ziemie, y Powiáty rozdzielił Roku 1342. przełożywſzy im trybem Polſkim wſzelkie Urzędy. Lubo záś Woiewodztwo Kijowſkie ma Prym w Senácie przed Ruſkim, iednák dla lepſzego porządku przekładam tu Woiewodztwo Ruſkie iáko naybliżey graniczące z Polſką, bo z Woiewodztwámi Krákowſkim, Sendomirſkim, Lubelſkim, Bełſkim, Podolſkim, y gory Tátry dzielą go od Węgier. Kray Woiewodztwá Ruſkiego może ſię názwáć obiecánym od Páná Bogá, bo wſzyſtek ieſt w gruntách żyznych, tłuſtych, y czarnych, naywięcey obfituiących w zbożá wſzelákiego gatunku, y bez wielkiey pracy Goſpodárzow, w gorách y polách czyſtych położony, oblany rzekámi; Sanem, Bugiem, Wieprzem, Wiſłoką, y wiela innemi, iáko y ieziorámi, ſtáwámi obſzernemi, przytym obfituie w ſole, ktore tám robią z wod ſłonych ſtudziennych y zrodelnych, ma kuźnice żelázne, huty ſklane, á naywięcey obfituie w ſtádá koni, bydeł, y wſzelkie w lásách zwierzá dzikie.

SENA-

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Arcybiſkup Lwowſki	Przemyſlſki
Biſkup Przemyſlſki	Chalicki
Biſkup Chełmſki	Sanocki
Woiewodá Ruſki	Chełmſki
Káſztelan Lwowſki	

Arcybiſkupow Lwowſkich liczy to Woiewodztwo z teráznieyſzym Wyżyckim - - - - - - - - - - - - 31.
Biſkupow Przemyſlſkich z teráznieyſzym Czapſkim - - - - 48.
Biſkupow Chełmſkich z teráznieyſzym Szembekiem - - - 41.
Woiewodow Ruſkich z teráznieyſzym Xiążęciem Czartoryiſkim - 37.
Káſztelanow Lwowſkich z teráznieyſzym Siemieńſkim - - - - 32.

Herb Woiewodztwá

LEW ZŁOTY w koronie złotey w Polu błękitnym wſpieráiący przedniemi łápámi ná ſkáłę.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Ziem 6. - -
Te Ziemie wſzyſtkie máią ſwoich Urzędnikow y Stároſtow Grodowych, według porządku pod Woiewodztwem Krákowſkim opisánego. Woiewodá záś ma Podwoiewodzego ſwego procz tych Urzędnikow.

1. Ziemiá Lwowſka.
2. Przemyſlſka
3. Sanocka
4. Chalicka
5. Chełmſka
6. Zydaczewſka.

Woiewodztwo Ruſkie Generały ſwoie odpráwuie w Wiſni, ále káżda Ziemiá obiera ſobie Poſłow, y Deputatow.

ZIEMIA LWOWSKA.

TA Ziemiá ma ſwego Káſztelaná Senatorá, y wſzyſtkich Urzędnikow Ziemſkich ták iáko Woiewodztwo Krákowſkie. Podkomorzy kreuie ſobie Komornikow, Stároſtá záś Grodowy Sędziow, y Officyaliſtow Grodzkich.

Herb Ziemi tenże co y Woiewodztwá. Lubo záś tá Ziemiá wraz ſię ſadzi z Ziemią Zydaczewſką, iednákże Ziemiá Zydaczewſka ma oſobny Herb 3. LEWKOW ná Chorągwi Niebieſkiey náznáczony iey przez Konſtt. Roku 1676. gdzie y Urzędnicy iey ſą nadáni y mieyſce im náznáczone po Chalickich, y Chełmſkich.

Ziemiá tá wraz z Ziemią Przemyſlſką, Sanocką, y Zydaczewſką ſeymikuią w Wiſni, według Konſtt. Roku 1637. gdzie POSŁOW ná Seym obieráią 6., y DEPUTATOW ná Trybunał 3.

Stároſtowie nie Grodowi tey Ziemi ſą: Kamionacki, Jaworowſki, Zydaczewſki, Dolińſki, Grudecki, Drohowſki procz inſzych partykularnych w Dzierzawách Krolewſkich zwánych Szczerzec, Bobrka, Janow, Mierzwica, Gliniany Sokolniki.

Tá Ziemiá między wielą Miáſt ma náyznácznieyſze.

LWOW Miáſto Stołeczne cáłey Ruſi bierące Imię od Leoná Xiążęciá ſwoiego, nád Rzeczką Peltew między gorámi położone, Miáſto wielkie, obſzerne, y handlowne, przyozdobione dwiemá Zamkámi iednym w Mieſcie, drugim ná Przedmieſciu ná gorze, murem opasáne od Kazimierzá Wielkiego, przyozdobione Koſciołem Kátedrálnym wſpániáłym pod tytułem NN. Pánny, y drugą Kátedrą Uniacką, z wieżą wyſoką z ciosánego kámienia, á trzecią Kátedrą Ormiańſką, bo te dwie oſtátnie máią ſwoich włáſnych Biſkupow. Przytym przyozdobione to Miáſto Koſciołem, Collegium, y Szkołámi OO. Jezuitow, Kláſztorámi Dominikáńſkim, Franciſzkáńſkim, Karmelitáńſkim, y z Koſciołámi wſpániáłemi, oſobliwie Kláſztorem y Koſciołem OO. Bernardynow záſzczyconym przy wielkim Ołtarzu grobem S. Janá de Ducla wielkiemi Cudámi ſłynącym. Są tu tákże Kláſztory Pánien Zákonnych S. Benedyktá, Bonifratrow, Trynitarzow, Teatynow, y innych wiele, oſobliwie po Przedmieſciách Cerkwiow.

O Kápitule Lwowſkiey wolno widzieć wyżey pod Arcybiſkupem Lwowſkim. Przytym przyozdobione Pálacámi Arcybiſkupow, y innych Pánow. Miáſto to naywięcey bywáło podległe Náiázdom Kozackim, Tátárſkim, y Tureckim, ále ſię częſto okupowáło znácznemi pieniądzmi. W pobliżſzych gorách znayduie mármury, gipſmy,

gipsimy, kámień ciosány, y alabaſtry. To Miáſto przedtym było mocno ufortyfikowáne ták iáko y zamki, ále teraz dużo nádwątlone Fortece. Włáwione ſzczupakámi Lwowſkimi ſtonymi, ktorych tu náylepiey ſolą.

GLINIANY, ZŁOCZOW, ZBORAW, BIAŁY KAMIEN, ſą Miaſteczká w tey Ziemi náyznácznieyſze z Zamkámi, y przedtym rezydencyonálnemi Krolow ná krotki czás

GRODEK wſłáwione śmiercią Włádyſławá Jagielońá.

ZOŁKIEW Miáſto piękne y przyozdobione Kollegiatą z Prałátámi y Kánonikámi fundowáną od Janá III. Krolá y Páłácem wſpániáłym y ozdobnym z wielkiemi wygodámi y ogrodem przyiemnym, nayczęſciey rezydencyonálnym Krolá Janá III. iáko Dziedzicá tego Miáſtá y wielu Włoſci.

ZBOROW Miáſteczko wſłáwione Koſciołem S. Idziego fundowánym od Włádyſławá Hermaná.

BUSKO Miáſteczko między błotámi, z ktorego ſię poczyna Rzeká Bug, ma ſwego Stáróſtę bez Juryſdykcyi. JAWOROW w Stároſtwie ſwoim we Wſi zwáney Skło ma wody bárdzo zdrowe.

ZIEMIA PRZEMYSLSKA.

TA Ziemiá ma ſwego włáſnego Káſztelaná y Urzędnikow wſzyſtkich ták iáko Ziemiá Lwowſka. Ma Herb ORŁA o DWOCH GŁOWACH pod iedną koroną w Polu błękitnym. Zámyka w ſobie Powiát Włáſny Przemyſlſki, y Przeworſki. Seymikuie wraz z Ziemią Lwowſką w Wiſni iáko wyżey. Ma Miáſtá znácznieyſze.

PRZEMYSL Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey, położone nád Rzeką Sanem, murem opasáne ták iák y Zamek od Kazimierzá Krolá, w ktorym Acta Grodzkie, y cáłey Ziemi konſerwuie. Przyozdobione Kátedrą fundowáną od Ludwiká Krolá, o ktorey, y o Kápitule wolno widzieć wyżey pod Biſkupem Przemyſlſkim, y drugą Kátedrą Biſkupá Greckiego Uniatá, ieſt tu Koſciol, Collegium, y Szkoły Jezuickie bárdzo ozdobne, drugi Kláſztor Karmelitow boſych przez Kraſickiego Woiewodę Podolſkiego fundowány, trzeci Dominikáńſki, 4. Pánien Zákonnych, 5. Bonifratrow, tákże Seminarium przy Kátedrze z inkorporowánym Proboſtwem Samborſkim erygowáne przez Zbąſkiego Biſkupá.

JAROSŁAW nád Sanem Miáſto piękne w murách przyozdobione Fárą murowáną, Koſciołámi y Kollegiámi dwiemá Jezuickiemi, y Szkołámi, przytym Bernardyńſkim, Reformackim, Dominikáńſkim, y Pánien Benedyktynek Kláſztorámi, y Koſciołámi. Miáſto handlowne y kupieckie, manufakturami rożnemi przyozdobione, y naywięcey záſzczycone gruntámi urodzaynemi w cybule.

KRASICZYN mieyſce przyozdobione Páłácem bárdzo ozdobnym, y z ogrodem pięknym y przyiemnym, położone nád Sanem.

RZESZOW Miáſto wálámi zmocnione nád Rzeką Wiſtoką przyozdobione Fárnym Koſciołem murowánym, á oſobliwie Koſciołem, Collegium, y Szkołámi OO. Piarow wſpániálemi, tákże Bernardyńſkim, y Reformackim Kláſztorem, y Koſciołem ná Przedmieſciách. Przytym Zamkiem zá Miáſtem bárdzo wſpániáłym, koſztownym y ozdobnym, mocno ufortyfikowánym Fámilii Lubomirſkich.

PRZEWORSK Miáſteczko Stołeczne Powiátu ſwego, przyozdobione Zamkiem pięknym Familii Lubomirſkich.

DROHOBYCZ Miáſto ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi wſłáwione ſkłádámi ſolnemi, ktore tám ze wſząd zwożą.

SAMBORZ Miáſteczko przyozdobione Kláſztorem Minorytow, iáko y Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi, y Kláſztorem Pánieńſkim. Bliſko Miáſtá tego STARA SOL Miáſto iáko y SUMINY, SPRYNSKA ZUPKA, NACHNIOWICE, KOTOWIE, TRUSZKAWIEC, MODRYSZ, TYRAWA SOLNA, RUNGURY, y DOLINA, wſie wſłáwione ſolámi, ktorych tám naywięcey wárzą z wod ſłonych.

LEZAYSKO Miáſto máiące ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Koſciołem Fárnym y Konwentem przy nim Miechowitow, iáko y Kláſztorem y Koſciołem OO. Bernardynow wſłáwionym Cudownym Obrazem Mátki Boſkiey.

ŁANCUT Miáſteczko piękne bárdzo wſpániáłym przyozdobione Zamkiem, y ogrodem Lubomirſkiego Woiewody Krákow.

Ziemiá

Ziemiá Przemyſlka ma procz námienionych Miáſt wiele innych Miáſt, Miáſteczek ták Páńſkich, iáko y Krolewſkich, y wſiow wiele Páłacámi wſpániáłemi przyozdobionych, ták iáko y w Miáſtách wielą Kláſztorámi.

Procz Stároſtwá Przemyſlſkiego Grodowego, ma y inne nie Grodowe, iáko Drohobyckie, Moſciſkie, Lezayſkie, Stryiſkie wſzyſtkie bogáte Stároſtwá.

WISNIA Miáſto Krolewſkie wſławione Generałámi Ruſkiemi.

ZIEMIA SANOCKA.

TA Ziemia ma ſwego Káſztelaná, y tych wſzyſtkich Urzędnikow, ktorych Ziemiá Lwowſka. Ma Herb tákiż iák Ziemia Przemyſlka, z ktorą wraz w Wiśni ſeymikuie. Procz Sanockiego Stárosty, ktory kreuie Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, ma Stároſtę bez Juryſdykcyi Kroſnińſkiego. Ma Miáſtá znácznieyſze.

SANOK Miáſto Stołeczne ſwoiey Ziemi przyozdobione Zamkiem, w ktorym konſerwuie Acta Ziemſkie y Grodzkie, ma Fárę murowáną, y Kláſztor z Koſciołem Fráncìſzkáńſki, położone nád Rzeką Sanem. W gruntách ſwoich ma mieć lázurową gorę y miedź.

KROSNO Miáſto w murze nád Rzeką Wiſłoką, y Libatową. Przyozdobione Koſciołem Fárnym murowánym, oſobliwie Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi, y Kláſztorem z Koſciołem Fráncìſzkáńſkim. Bliſko ma mieć w gorze glinkę żołtą do málowániá. JASLISKA mieyſce wſławione młyńſkimi kámieniámi.

W tey Ziemi ieſt wiele wod zdrowych ná defekta ludzkie pomocnych y lunacye obſerwuiących według Rącz.

ZIEMIA CHALICKA.

TA Ziemiá ma ſwego Káſztelaná, y tych sámych wſzyſtkich Urzędnikow, ktorych Ziemiá Lwowſka. Zámyka w ſobie Powiát Trębowelſki, y ſeymikuie oſobno w Chaliczu ná tydzień przed Seymikámi w Wiśni, obiera POSŁOW 6. ná Seym, y DEPUTATA iednego ná Trybunał. Ma Herb

KAWKĘ CZARNĄ w koronie złotey z roſciągnionemi ſkrzydłámi w Polu białym. Procz Stároſty Grodowego Chalickiego, ma Stároſtow nie grodowych Buczniowſkiego, Kałuſkiego, Tłumackiego, Kołomyiſkiego, Jabłonowſkiego, Trębowelſkiego, Sniatyńſkiego, y Rochatyńſkiego procz partykulárnieyſzych Dzierżaw Mogielnickiey, y Kráſnopolſkiey. Ma Miáſtá znácznieyſze.

CHALICZ Miáſto przedtym Stołeczne Kroleſtwá Chalickiego nád Dnieſtrem, o ktorym Kroleſtwie wolno widzieć wyżey w Hiſtoryi pod Leſzkiem Białym, y Bolesławem Pudykiem. Miáſto to przedtym wſławione Arcybiſkupſtwem, ále potym przenieſionym do Lwowá. Miáſto w murách y Zamek ma opasány od Kazimierzá Krolá, w ktorym konſerwuie Acta Ziemſkie y Grodzkie, przyozdobione Konwentem y Kláſztorem Dominikáńſkim, ták iáko y Fráncìſzkáńſkim, ma mieć w gruntách alabaſter.

TRĘBOWLA Miáſto ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, przyozdobione Kláſztorem y Koſciołem Karmelitow, ma Zamek murem opasány od Kazimierzá Krolá.

KOŁOMYIA Miáſto záſzczycone Stołecznym Powiátu ſwego nád Prutem, tákże záſzczycone Urzędámi Ziemſkiemi nowo erygowánemi Roku 1726. wſławione przytym ſolámi, ktore tu wárzą z wod ſłonych.

SNIATYN nád Prutem Miáſto Stołeczne Pokucia máiącego właſnego Stároſtę bez Juryſdykcyi, bogáte, y handlowne naywięcey w konie, ále Roku 1739. przez Moſkwę zniſzczone y zrábowáne, przyozdobione Kláſztorem y Koſciołem Dominikáńſkim fundowánym od Potockiego Káſztelaná Krákowſk.

STANISŁAWOW Miáſto nowo erygowáne przez Andrzeiá Potockiego Woiewodę Kijowſkiego, á przez teráznieyſzego Jozefá Hetmaná tym mocniey ufortyfikowáne, przyozdobione Páłácem pięknym y wſpániáłym, á nádewſzyſtko Kollegiatą z Prałátámi, y Kánonikámi. Są tu y Jezuici fundowáni, ma mieć w gruntách mármury.

Do Kołomyi Miáſteczká należące Wſie: Delatyn, Łączyn, Krzeczká, Sopol, Maniewa, Mołotkowo, Sołotwina, Roshilna, y innych wiele; wſławione ſolą, ktorą tám wárzą ná cáłą Ruś, y Litwę. Ziemiá

Ziemiá Chalicka procz námienionych, ma wiele innych Miáſt, y Miáſteczek przyozdobionych ták Kláſztorámi, iáko y Páłacámi wſpániáłemi, oſobliwie w Pokuciu, ktorą Prowincyą zámyka w ſobie we wſzyſtko bogátą, oſobliwie w ſtádá wielkie koni, bydeł, miody, woſki.

ZIEMIA CHEŁMSKA.

TA Ziemiá má tákże ſwego Káſztelaná, y Urzędnikow tych wſzyſtkich, ktorych Ziemiá Lwowſka wſpomnionych pod Woiewodztwem Krákowſk. Zámyka w ſobie 2. Powiáty Chełmſki, y Kraſnoſtawſki. Ma Herb NIEDZWIEDZIA BIAŁEGO między trzemá drzewámi w Polu zielonym. Seymikuie w Chełmie gdzie obiera 2. Poſłow ná Seym, á iednego Deputatá ná Trybunał Koronny. Procz Stároſty Chełmſkiego ma Stároſtow Kraſnoſtawſkiego, Hrubieſzowſkiego, Ratneńſkiego, y Lubomylſkiego, procz partykulárnieyſzych Dzierzaw Roſtokſkiey, Lipińſkiey, y Stolniyſkiey, ma Miáſtá znácznieyſze:

CHEŁM Miáſto Stołeczne Ziemi ſwoiey ma Zamek ná gorze, ma Stároſtę ſwego Grodowego, ktory ma Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich. Wſłáwione było przedtym Kátedrą fundowáną wraz z Chalicką, ále przenieſioną do Kraſnoſtawu, tylko Imię iey ſwoie zoſtáwiło, teraz záś przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Piárſkiemi, ták iáko y Kláſztorem Dominikáńſkim.

KRASNOSTAW Miáſto nád Rzeka Wieprzem murem opasáne, foſsámi y Zamkiem nád błotámi obronione, ále te wſzyſtkie fortyfikácye znácznie podupadły, y tylko teraz to Miáſto przyozdobione Kátedrą z Chełmu tám przenieſioną, o ktorey Kapitule wolno widzieć pod Biſkupem Chełmſkim, ktoremu Rzeczpoſpolita ná ſupplement ſzczupłych iego intrat inkorporowáłá Proboſtwo Hrubieſzowſkie Roku 1678. Są tu tákże y Bonifratrowie, y Jezuyci. Zamek Kraſnoſtawſki wſłáwiony Areſztem dwo letnim Maxymiliana przez Zamoyſkiego pod Byczyną znieſionego, złápánego y tám osádzonego.

ZAMOSC Miáſto Stołeczne Ordynacyi Zamoyſkiey, od Janá Zamoyſkiego Kanclerzá, y Hetmaná W. K. erygowáney z wielą Miáſtámi y wſiámi, ktorey ſukceſſyą náznaczył iednemu tylko ſtárſzemu Synowi. To Miáſto ieſt położone w obſzernych polách y rowninách pięknych, oblane z iedney ſtrony ſtawámi rozwlekłemi, á ná około murem opasáne, wáłámi y foſsámi głębokiemi zmocnione, á oſobliwie przy 3. brámách, głębokie y obſzerne foſſy y moſty, w Mieſcie záś kámienice murowáne z podcieniámi, Rynek obſzerny, y Rátuſz piękny, ná ktory z Zamku wſzyſtek proſpekt, przy Zamku ieſt Kollegiatá, w ktorey Dziekan ieſt Infułatem, Prałátámi záś y Kánonikámi ſą sámi Akademicy z Akademii Zamoyſkiey, ktora tám ieſt erygowána przez tegoż Janá Zamoyſkiego tymże trybem iák Akademia Krákowſka. W Koſciele Kollegiáckim bárdzo pięknym y wſpániáłym ieſt Káplicá pięknie adornowána, y grob Zamoyſkich. Z drugiey ſtrony Zamku ieſt Kláſztor y Koſciol OO. Reformatow. Jeſt tu tákże Kláſztor y Koſciol Fránciſzkáńſki, y Bonifratrow, iáko y innych wiele w Mieſcie &c.

ŁASZCZOW Miáſto Fámilii Łaſzczow ma Zamek nád błotámi, y teraz tám Łaſzcz Suffragan Chełmſki wielkiey fortuny Dziedzic funduie Koſciol y Kollegium Jezuitom.

WARĘZ tegoż Łaſzczá Dziedzictwo przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Piárſkiemi.

Ziemia Chełmſka procz tych námienionych Miáſt, ma y innych wiele ále naywięcey podległych ordynacyi Zamoyſkich.

Ma y iezior wiele oſobliwie iedno zwáne SWITACH ná 2. mili w zdłuż, á w ſzerz ná milę ciągnące ſię. Drugie BIAŁE ná milę w zdłuż á puł w ſzerz rozwlekłe.

STOLPIE w teyże Ziemi mieyſce wſłáwione wodámi uzdrawiáiącemi defektá oczow.

Powiát Kraſnoſtawſki ma Urzędnikow Ziemſkich ták iák y Ziemiá Chełmſka nowo erygowánych Roku 1736. W Ziemi Chełmſkiey ſą tákie ſoſny, z ktorey gáłęzie obcięte w kámien ſię obracáią, y kredy ſię tu wiele znayduie o czym Miech. y Racz.

ZIEMIA

ZIEMIA ZYDACZEWSKA.

TA Ziemiá rządzi ſię wraz z Ziemią Lwowſką, y ma Urzędnikow ſwoich erygowánych Roku 1673., y Stároſtę Grodowego. Ma Herb oſobny Trzech LEWKOW ná Chorągwi Niebieſkiey

WOIEWODZTWO BEŁSKIE.

TO Woiewodztwo zá Kazimierzá I. Królá było przyłączone do Polſki Roku 1462. ktory ie wydobył z pod władzy bezpotomnie zeſzłych Xiążąt Mazowieckich aſſekurowánych przy nim od Władyſławá Jagieloná. Gániczy z Woiewodztwámi Ruſkim, Wołyńſkim, y Brzeſciáńſkim. Kray ma oblany rzeką Bugiem, ktora ie dzieli ná dwie części y wielą innemi rzekámi, á naywiecey obſzernemi ſtawámi. Obfituie w gruntá żyzne zbogácone wſzelákiemi zbożámi, w polách obſzernych, y ſrednio gorzyſtych, naywiękſzy port ma przez Bug y Wiſłę do Gdańſká.

Herb Woiewodztwá

GRYF BIAŁY w koronie złotey ſkrzydłámi do gory wſpiętemi y łápámi przedniemi, w Polu czerwonym.

SENATOROWIE KRZESŁOWI	KASZTELANOWIE POWIATOWI.
Woiewodá Bełſki	Lubaczewſki.
Káſztelan Bełſki	

Woiewodow Bełſkich z terázniey ſzym Potockim to Woiewodztwo liczy - 44.
Káſztelanow Bełſkich z terázniey ſzym Lipſkim liczy - - - - 31.
To Woiewodztwo zámyka w ſobie Powiáty 4. - - Bełſki, Grabowiecki, Chorodelſki y Buſki.

Woiewodztwo Bełſkie ma tychże wſzyſtkich Urzędnikow Ziemſkich po Káſztelanach ktorych y Woiewodztwo Krákowſkie.

Inſze záś 3. Powiáty máią Urzędnikow tychże wſzyſtkich procz Podkomorzego y Sędziow Ziemſkich. Procz Stároſtow Grodowych Bełſkiego y Grabowieckiego, ma to Woiewodztwo Stároſtow nie Grodowych, Tarnogarſkiego, Szczurowieckiego, Sokaliſkiego, Rzeczyckiego, Buſkiego, Tyſzowieckiego, Chorodelſkiego, Korytnickiego, y Lubaczewſkiego.

To Woiewodztwo ſeymikuie wraz z Powiátámi ſwemi w Bełzie, gdzie obiera ná Seym POSŁOW 3., á ná Trybunał Koronny DEPUTATOW 2. Ma Miáſtá znácznieyſze.

BEŁZ Miáſto Stołeczne Woiewodztwá, ma Zamek ná gorze, Miáſto záś nád błotámi zmocnione, ma ſwego Stároſtę, Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, wſławione przed kilką ſet lat Obrazem Cudownym N. N. Mátki przenieſionym przez Bolesławá Xiążęciá Opolſkiego do Częſtochowy, teraz tylko przyozdobione Fárą, y Kláſztorámi Dominikáńſkim, y Pánien Zákonnych przenieſionych z Przedmieſcia do Miáſtá.

GRABOWIEC Miáſteczko drewniáne máiące ſwego Stároſtę Grodowego, Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, y konſerwuie u ſiebie Acta Grodzkie y Ziemſkie.

SOKAL Miáſto nád Bugiem z Zamkiem wyſokim, murowánym ná wyſokiey gorze, ma ſwego Stároſtę bez Juryſdykcyi, y przyozdobione Kláſztorem Pánien Zákonnych Brygitek. Między Bugiem záś ná Wyſpie wſławione Kláſztorem y Koſciołem OO. Bernardynow, á w nim Cudownym Obrazem N. N. Pánny ná formę Częſtochowſkiego málowánym, y koronowánym ſolennie, gdzie wielkich łáſk uciekáiący ſię w chorobách y defektách doznáią, iáko y ia ſam juramentem ná támtym mieyſcu ſtwierdziełem, iákom podczás funkcyi w Lublinie śmiertelnie chorujące do tego mieyſcá S. ofiarowány, przez X. Orłowſkiego, ná ten czás Exprowincyałá Ruſkiey Prowincyi Bernardyná, tey sámey nocy oczywiſcie przez protekcyą Mátki N. N. był ſzczęſliwie wyzwolony od niebeſpieczeńſtwá śmierci, y potym nie przyſzedł do zdrowia zupełnego, pokim nie wyiechał do Sokala.

POLITYCZ Miásteczko wſtáwione w bliſkoſci ſoſnámi tákiemi, ktorym poucináwſzy gáłęzie, lub też ſciąwſzy ſoſnę, pień pozoſtáły przemienia ſię w kilká lat w kámień, lub krzemień, z ktorego ogniá beſpiecznie może ſkrzesáć, o czym Długoſz *Tom. 1. lib. 1. fol. 44.*

WOIEWODZTWO WOŁYNSKIE.

TO Woiewodztwo Roku 1434. od Władyſławá III. Krolá Polſkiego przyłączone do Polſki, y zrownáne Rycerſtwo Wołyńſkie z Koronnym, lubo ieſzcze zá Kazimierzá Wielkiego było odebráne Xiążętom Ruſkim. Kazimierz IV. oderwał ie był do Xięſtwá Litewſkiego, ále przy złączeniu ſię Xięſtwá Litt. z Koroną Roku 1569. Wołyń zupełnie do Korony Polſkiey przyłączony. Graniczy to Woiewodztwo z Xięſtwem Litt. Woiewodztwem Kijowſkim, Podolſkim, Ruſkim, y Bełſkim, y náyobſzernieyſze nád inne Woiewodztwá. Kray ma żyzny y obfituiący w wſzelákie zbożá, y wſzeláką żywność, y iednym ſłowem we wſzyſtko naytánſzy Kray.

Herb Woiewodztwá

KRZYZ BIAŁY w czerwonym Polu y we ſrodku Krzyżá ORZEŁ POLSKI.

Senatorowie tego Woiewodztwá Biſkup Łucki, Woiewodá Wołyńſki y Káſztelan Wołyńſki.

Biſkupow Łuckich liczy to Woiewodztwo z teráznieyſzym Kobielſkim - 40.
Woiewodow Wołyńſkich z teráznieyſzym Potockim - - - - 16.
Káſztelanow Wołyńſkich z teráznieyſzym Pepłowſkim - - - 18.

Woiewodztwo Wołyńſkie tymże porządkiem ma poſtánowione po Senatorách Urzędy Ziemſkie Roku 1647. iák Woiewodztwo Krákow., tylko że Łowczemu dáno mieyſce záraz po Podczaſzym, á po nim dopiero idzie Podſędek y dáley inſi Urzędnicy.

Seymikuie to Woiewodztwo w Łucku, gdzie 6. POSŁOW ná Seym obiera. DEPUTATOW záś oſobno ſobie káżdy Powiát obiera po iednemu w ſwoim Mieſcie Stołecznym.

Zámyka w ſobie 3. Powiáty - - - - - - Łucki

Te 3. Powiáty máią właſnych Stároſtow Grodzkich, ktorzy máią Sędziow w Officyaliſtow Grodzkich w Miáſtách ich Stołecznych. } Włodzimirſki y Krzemieniecki

Nie Grodowych záś Stároſtow ma to Woiewodztwo; Kowelſkiego, Drohomyſlſkiego, y innych partykularnych Dzierzawcow Krolewſzczyzn, iáko; Smidy, Dworca, Hnidawy &c.

Woiewodztwo to iáko ieſt w ſobie obſzerne, ták y ma wiele Miáſt, ktorych że tu niepodobna wſzyſtkich wyliczyć, nayznácznieyſze tylko námienię: á kto więcey zeche wiedzieć, odſyłam ciekáwego do Taryffy.

ŁUCK Miáſto Stołeczne Woiewodztwá y Powiátu ſwego, ma ſwego Stároſtę Grodowego, Sędziow y Officyaliſtow Grodzkich, y Acta Ziemſkie y Grodzkie konſerwuie w Zamku, w ktorym ieſt erygowána Kátedrá Łucka, máiąca Biſkupá ſwego, o ktorym iáko y o Kápitule wolno widzieć wyżey. W tymże Zamku ieſt Koſcioł, Collegium, y Szkoły Jezuickie. W Mieſcie záś ieſt Kátedrá Grekow Uniatow, ieſt y Kláſztor Bernardyńſki, y Bonifratrow.

WŁODZIMIERZ Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego ma ſwego Stároſtę Grodowego y Acta Ziemſkie y Grodzkie konſerwuie w Zamku, wymurowánym od Kazimierzá Wielkiego Krolá, ále ten Zamek miał bydź z Ziemią zrownány od Keyſtutá Xiążęciá Litewſkiego po śmierci Kazimierzá.

PODKAMIENSK Miáſteczko z Zamkiem, wſtáwione w Koſciele ſwoim Obrazem NN. Pánny Cudámi ſłynącym y ſolennie koronowánym.

ZASŁAW Miáſto Stołeczne Xięſtwá Zaſławſkiego z Zámkiem.

OSTROG Miáſto Stołeczne Xięſtwá czyli Ordynacyi Oſtrogſkiey z wielkiemi włoſciámi y Miáſtámi fundowáney od Xiążąt Oſtrogſkich.

KORZEC Miáſto Stołeczne Xięſtwá Koreckiego.

DUBNO nád Rzeką Irwą, Miáſto przyozdobione Zamkiem.

ZBARAZ Miáſto Stołeczne Xięſtwá Zbaraſkiego, wſtáwione częſtemi potyczkámi Woyſk Polſkich z Kozakámi, oſobliwie zá Janá Kazimierzá przeciw Chmielnickie-

nickiemu, kiedy przeciw 200000. Kozakow, y 100000. Tátárow 10000. Woyſká Polſkiego attak w okopách wytrzymáło.

OŁYKA Xiążąt Radziwiłow, Miáſto wſławione Kollegiatą y Akademią; gdzie Proboſzcz támeczny ieſt Infułatem.

BRODY Miáſto od Stániſławá Koniecpolſkiego Káſztelaná Krákowſkiego, mocno ufortyfikowáne, y kiedy Koniecpolſki Hetman przechodził ſię po wáłách luſtruiąc Fortecę, przy aſſyſtencyi wielu Káwalerow ſpytał ſię żartem Kozaczká ſwego zwánego CHMIELA nioſącego zá Pánem Tytoń, co rozumieſz o tey Fortecy? odpowiedział mu Kozaczek: Miłoſtywy Páne ludzka Ruká robić, ludzka Ruká rozkinie; iákoż tenże Chmiel będąc poſłány od Páná ſwego po znáczne pieniądze z Czynſzow Ukraińſkich, á dowiedziáwſzy ſię z niemi powracáiąc o śmierci Páná wrocił z pieniądzmi, przy ktorych Wodzem od Kozakow obrány, y Chmielnickim názwány znáczną rebellią wywarł przeciw Polſzcze, o czym wyżey pod Janem Kazimierzem, y iáko prorokował Pánu ták zruynował Fortecę Brodzką. W tychże Brodách ieſt Kollegiatá od tegoż Koniecpolſkiego fundowána.

KRZEMIENIEC Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego máiące Zamek ná ſkále.

MIEDZYRZYDZ Miáſto Xiążąt Czartoryiſkich z wielkiemi Włoſciámi, przyozdobione Koſciołem, y Szkołámi OO. Jezuitow, w ktorych Koſciele leży ciáło Wielkiego Hetmaná Chodkiewiczá, ieſt tu tákże Kláſztor y Koſcioł Fráncíſzkáńſki od Janá Xiążęciá Oſtrogſkiego Káſztelaná Krákowſk. fundowány.

WOIEWODZTWO PODOLSKIE.

TO Woiewodztwo było Xiążetom Ruſkim odebráne przez Olgerdá Xiążęciá Litewſkiego, ále po śmierci Witoldá do Korony Polſkiey przyłączone Roku 1430. á Roku 1434. Władyſław III. Krol Polſki Szláchtę Podolſką we wſzyſtkich Przywileiách y Swobodách zrownał z Polſkiemi, rozdáwſzy im rowne Polſkim honory y Urzędy. Graniczy to Woiewodztwo z Woiewodztwámi Ruſkim, Wołyńſkim, Kijowſkim, á Dnieſtr go dzieli od Monárchii Tureckiey. Kray ten obfituie iednym ſłowem we wſzyſtko, máiąc gruntá mniey dokuczáiące Goſpodarzom w uprawowániu ich, w polách wielkich położone y obſzernych páſtwiſkách, w ktorych żywi wiele ſtádá bydeł, y koni, niezliczone páſieki, z ktorych támeczni naywiękſze bogáctwá máią, ále náypodlegleyſze náiázdom Kozáckim, Tátárſkim, y Tureckim, iákoż y Roku 1739. znácznie było zrábowáne y zruynowáne przez Tátárow y Turkow, á potym od przechodzących Woyſk Moſkiewſkich, znayduie u ſiebie wiele sáletry.

Herb Woiewodztwá
SŁONCE ZŁOTE w białym Polu.

Ma Senatorow BISKUPA Kámienieckiego, WOIEWODĘ Podolſkiego, y KASZTELANA Kámienieckiego.

Biſkupow Kámienieckich ráchuie to Woiewodztwo z teráznieyſzym Sierakowſkim. - - - - - - - - - - - - 47.
Woiewodow Podolſkich z teráznieyſzym Rzewuſkim - - - 38.
Káſztelanow Kámienieckich z teráznieſzym Stadnickim - - - 39.

Urzędnikow Ziemſkich po Senátorách ma tychże sámych wſzyſtkich, ktorych pod Woiewodztwem Krákowſkim wymieniłem.

Zámyka w ſobie Powiátow 3. - - - - - Właſny Kámieniecki
Staroſtá Kámieniecki intytułuie ſię Generałem Podolſkim, bo ma pod ſwoią Juryſdykcyą Grod Kámieniecki, y Latyczewſki. } Latyczewſki y Czerwonogrodzki
Procz Kámienieckiego máią y te dwá drugie Powiáty ſwoich Urzędnikow procz Elekcyonálnych.

To Woiewodztwo wraz z Powiátámi ſeymikuie w Kámieńcu, gdzie obiera ná Seym POSŁOW 6. á ná Trybunał DEPUTATOW 2.

Procz Stároſtow Grodowych, ma inne Stároſtwá nie Grodowe, iáko; Chreptejowſkie, Barſkie, Skalſkie, Lityńſkie, Smotryckie, Salnickie, Domaniowſkie, Chmielnickie, Czerwonogrodzkie, Kopaygrodzkie, Płoſkirowſkie, Dzwinogrodzkie, Kaniowſkie, procz innych partykulárnych Dzierżaw Krolewſkich, iáko; Babince, Koraczyn, Hurkoſze, Jeierzany, Bakota, Mukarow, Uſzyca y Proſiątkow. Woiewodztwo Podolſkie ma Miáſtá znácznieyſze:

KAMIE-

KAMIENIEC PODOLSKI nád rzeką Smotryczem Miáſto Stołeczne Woiewodztwá, á klucz cáłey Monárchii Polſkiey od Turkow, przeciwko ktorym záwſze mocno ſię broniło, bo naturalnie od ſámego Bogá ufortyfikowáne między wielkiemi y nie doſtępnemi ſkáłámi, ktore mu zá naymocnieyſze wáły ſtáną, oblane ná około Rzeką Smotryczem, przytym w rowninách wielkich, o 3. mile od Dnieſtru położone, y od Chocimia Tureckiego, przyozdobione wewnątrz Kátedrą Biſkupią, o ktorey Kápitule wolno czytáć wyżey pod Biſkupem Kámienieckim. Przytym záſzczycone Koſciołem, Collegium y Szkołámi Jezuickiemi, iáko y Kláſztorámi Karmelitow boſych, Bonifratrow, Pánien Zákonnych S. Kátárzyny Seneńſkiey, y wielą innych z Koſciołámi.

OKOPY S. TROYCY Forteca znáczna przeciw Tureckiey granicy nád Dnieſtrem.

PANIOWCE Dziedzictwo Potockich przyozdobione Zamkiem mocno ufortyfikowánym.

BATOW mieyſce wſłáwione Klęſką Koniecpolſkiego Hetmaná Polnego z cáłym Woyſkiem Polſkim, przed ktorą ná 3. dni noc cáła gorzáłá, y ná Niebie Ręká niby woyne wſzczynáiąca, ktora w miecz ſię przemieniłá, drugiey nocy ná powietrzu Woyſká toczące z ſobą woynę ſłyſzáne były. Przez też dni monſtrum iakieś wychodziło ze ſkáły, y przeſtrzegáło woyſkowych náſzych: *Ite nunciate Duci, abeat hinc quàm totiùs, aut cautè nimiùm agat, adventare quippe furioſum bibonem illum, qui barbam illi raſurus ſit, & metuendum nè nimis acre lixivium capiti noceat.* Jákoż trzeciego dniá Tymoteuſz Syn Chmielnickiego z Tátarámi y Kozakámi z licznym Woyſkiem wpadſzy ná Polſkie woyſko wſzyſtkich wyciął y Koniecpolſkiemu iuż zábitemu głowę od kárku odciął. Toż ſámo mieyſce záwſze nieſzczęſliwe było potyczkom woysk náſzych.

LATYCZOW Miáſto Grodowe należące do Juryſdykcyi Generałá Podolſkiego, ma y Urzędnikow Ziemſkich Stołeczne Powiátu ſwego.

BAR Miáſto máiące właſnego Stároſtę bez Juryſdykcyi przyozdobione Jezuickim Collegium, y Kláſztorem Dominikáńſkim fundowáne od Krolowy Bony.

Woiewodztwo Podolſkie ma innych wiele Miáſt, iáko CZARTKOW, JANOW, MIĘDZYBORZ, GRODEK, JASŁOWIEC, SATANOW, ZWANIEC, TARNOPOL, y innych wiele, wſzyſtko Páńſkie Dobrá á Miáſtá ſámemi Zydámi nápełnione.

KRZYWCE wieś ná Podolu wſłáwiona podziemnemi lochámi nákſztáłt ulic, gdzie ſciány wſzyſtkie iedne z kámienia drugie z mármuru, inne z alabaſtru rozległe, áni w nich nikt końcá nie doſzedł nie ſmieiąc dáley wniść bo ciemne.

ORMIANY Miáſteczko wſłáwione podobnemiż lochámi, nápełnionemi wielą ciáł ludzkich cáłkowych. BARSZCZEWO Miáſteczko podobneż ma lochy iák Krzywce, y JAGIELNICA o czym Rączyn. *An. 14.*

Ná Podolu znayduią ſię tákże mármury w wielu mieyſcách rożnego koloru, y alabaſtery. CZARNOKOZIĘNICE máią mieć w Gruntách ſwoich mármury, y alabaſter.

WOIEWODZTWO BRACŁAWSKIE.

TO Woiewodztwo wraz z Wołyńſkim przyłączone do Polſki, y tymże trybem y porządkiem rządzi ſię, y Acta Ziemſkie y Grodzkie notuie iáko y w Trybunale Koronnym Ruſkim ięzykiem y Ruſkiemi terminámi. Graniczy z tymże Woiewodztwem Wołyńſkim, Podolſkim, Kijowſkim, y Dnieſtr go dzieli od Monárchii Tureckiey, y od Tátarow Oczákowſkich. Kray ma oblany Dnieſtrem, Bogiem rzekámi obfituiący we wſzyſtko ták iák inne Woiewodztwá. Ma Senatorow WOIEWODĘ Bracławſkiego, y KASZTELANA Bracławſkiego.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Swidzieńſkim - - - - - 26.

Kaſztelanow Bracławſkich liczy z teráznieyſzym Janem Potockim - 18.

Herb Woiewodztwá

XIĘZYC nie pełny w Krzyżu.

Urzędnikow ma po Senátorách tymże trybem y porządkiem iák Woiewodztwo Wołyńſkie, ſeymikuie w Winnicy, gdźie ná Seym 6. POSŁOW obiera, y DEPUTATOW 2. ná Trybunał. Woie-

Woiewodztwo Bracławſkie zámyka w ſobie Powiáty 3. - - - - Bracławſki

Procz Stároſtow Grodowych Bracławſkiego, y Winnickiego } Winnicki y ma Stároſtwá niey Grodowe, Niechorowſkie, y Dymidzkie. Po- } Zwinogrodzki. wiát Zwinogrodzki ma ſwoich Urzędnikow Ziemſkich przez Konſtt. R. 1736. kreowánych procz Elekcyonálnych. Ma Miáſtá znácznieyſze

BRACŁAW Miáſto Stołeczne Woiewodztwá nád Rzeką Bog, erygowáne od Alexandrá Krolá przeciw inkurſyom Tátárſkim R. 1497. ma Fárę ſwoię, Acta záś Grodzkie prżenieſione do Winnicy.

WINNICA nád Rzeką Bogiem Miáſto Grodowe máiące ſwego Stároſtę. Stołeczne Powiátu, y wſtáwione Seymikámi, przyozdobione Collegium Jezuickim z Kośćiołem, y Klásztorem Dominikáńſkim.

WILKOMIERZ Miáſteczko przyozdobione Kośćiołem Páráfiálnym, fundowánym od Władyſławá Jágiełá R. 1387.

KONIECPOLE Miáſto Stołeczne Koniecpolſkich Máiętnośći, ktorych tám Stániſław Koniecpolſki ná ow czás Hetman liczył ná Ukrainie ſámych Miáſt 170. á wśiow 740.

GEHORLIK Miáſto przedtym máiące Stároſtę właſnego z znácznemi Włośćiámi ále do Koniecpolſzczyzny przywłaſzczone nád ſámym Dnieſtrem.

Woiewodztwo Bracławſkie ma innych wiele Miáſt: MORACHUA, JAROSZOW, ZYTOMIERZ, SAROGROD, FELSZTYN, CHMIELNIK, ktore miáły mieć właſne Zamki według Stárowolſkiego. Ma y innych wiele.

WOIEWODZTWO KIJOWSKIE.

TO Woiewodztwo częſto było od Monárchow Polſkich záwoiowáne, ále częſto y przez Xiążąt Ruſkich odbieráne. Kazimierz Wielki ie dopiero rozdzielił ná Powiáty według Kromerá *lib. 12.* Władyſław Jagieło ie był przyłączył do Xięſtwá Litt. áż dopiero R. 1579. do Prowincyi Máłopolſkiey przyłączone, á Woiewodom Kijowſkim mieyſce náznáczone ná Seymie Lubelſkim R. 1569. To Woiewodztwo znácznie oderwáne do Moſkwy, iáko y ſáme Miáſto Stołeczne Kijow, dla czego Rzeká Dniepr rozgránicza go od Moſkwy, á z innych ſtron Woiewodztwá Wołyńſkie, Podolſkie, y Bracławſkie. Ma Kray w wſzyſtko obfituiący, ále záwſze podległy buntom Chaydamackim, álbo Kozackim, y Náiázdom Tátárſkim, dla czego tám Miáſtá álbo muſzą bydź mocno obronne, álbo zupełnie zdezolowáne.

Herb Woiewodztwá

ANIOŁ BIAŁY w czerwonym Polu, z mieczem dobytym w iedney, á w drugiey ręce z pochwámi. Ma Senatorow:

BISKUPA Kijowſkiego, WOIEWODĘ y KASZTELANA Kijowſkich.

Biſkupow liczy z teráznieyſzym Ozgą - - - - - - - 29.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Jozefem Potockim Hetmanem W. K. - - 26.

Káſztelanow liczy z teráznieyſzym Steckim - - - - - 22.

Urzędnikow Ziemſkich ma tymże ſámym porządkiem iák Woiewodztwo Wołyńſkie

Woiewodztwo to zámyka w ſobie Powiáty 3. - - - Właſny Kijowſki

Procz Stároſtow Grodowych ma Stároſtow bez Jurysdykcyi, } Zytomirſki y Białocerkiewſkiego, czyli Czerkawſkiego, Bohuſławſkiego, Korſuń- } Owrucki ſkiego, Owruckiego, Zytomirſkiego, Dmirſkiego, Romanowſkiego, Zwinogrodzkiego, y Kaniowſkiego.

Obiera ná Seym POSŁOW 4. Deputatow ná Trybunał 2. Ma Miáſtá znácznieyſze z tę ſtronę Dniepru należące do Polſki y Stołeczne Woiewodztwá lubo należące do Moſkwy.

KIJOW Miáſto Stołeczne Woiewodztwá, przedtym záś cáłey Ruſi, ále teraz odebráne do Moſkwy przez Traktat Grzymułtowſkiego, o czym wyżey pod Krolem Janem, ma ſwego Metropolitę máiącego władzą nád Biſkupámi Greckiemi. Wſtáwione to Miáſto Katekumbámi álbo podziemnemi iámámi, w ktorych tám wiele Ciáł SS. znayduią. Miáſto cáłe ſchizmatyckie wielą Cerkwiámi przyozdobione. Powiát Kiiowſki cáły z támtę ſtronę Dniepru zupełnie odebrány od Moſkwy, z tę ſtronę záś Dniepru ſą Miáſtá.

ZYTOMIERZ Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego przyozdobione Kátedrą od teráznieyſzego Ozgi Biſkupá fundowáną pod Imieniem Kátedry Kiiowſkiey, gdzie ieſt y Miſſya Jezuitow, ma ſwego Stároſtę. KANIOW wſtáwione młyńſkimi kámeniámi. BIAŁA CERKIEW Miáſto ufortyfikowáne máiące ſwego Stároſtę bez Jurysdykcyi przyozdobione Kláſztorem, y Koſciołem Auguſtyánow y Miſſya Jezuicką. Jeſt tu y innych wiele Miáſt, ktorych wolno ciekáwemu obaczyć w Taryffie.

Woiewodztwo Kiiowſkie zámyka w ſobie UKRAINĘ záwſze wſtáwioną bontámi Kozackiemi, iáko y w tym czáſie, y záwſze z niemi ma do czynienia woyſko Polſkie odtąd iák Chmielnicki ich zbuntował.

KOZACY SICCY máią ſwoy początek od Fortecy, ktorą ſobie wyrobili byli nád Dnieprem zwáney SICZ názwáni záś byli ZAPOROSCY od Progow albo po Kozacku POROHOW z tey przyczyny, że brzegi Dnieprú mieli nie doſtępne ſámemi Kámieńiámi opaſáne przeciw wſzelkiemu Nieprzyiacielowi, y z tey to Siczy nayczęſciey náwiedzáli Tureckie kráie, ktorych mocno ufortyfikowánych zá Dnieprem Turcy nie mogąc zemſtą ſkaráć názwáli Zaporowſkiemi iákoby zá Progámi nie doſtępnemi. Ciż Kozacy Siccy nie żenili ſię nigdy, áni białeygłowy żadney cierpieli w Fortecy. Y tymżeto Kozakom coroczną náznaczył był Penſyą Stefan Batory przeciw náiázdom Tátárſkim, ále tá Fortecá ich potym byłá znieſiona przez Moſkwę, y wygnáni byli z tego Kráiu, ktorych Turczyn wziął w ſwoię Protekcyą náznaczywſzy im Kray koło Oczákowá zá Dnieſtrem, chcieli oni ſię wybić byli z Tureckiey protekcyi, á udáć ſię pod protekcyą Polſki podczás oſtátniey woyny przez Studzińſkiego Pułkowniká ná ten czás Gońcá do Tátárow Perekopſkich, ále Rzeczpoſpolita im niechciáłá więcey konfidowáć protekcyi ſwoiey.

WOIEWODZTWO CZERNIECHOWSKIE.

TO Woiewodztwo R. 1633. ná Seymie Koronacyálnym Włádyſławá IV. przyłączone było do Polſki, ták iáko y do rownych ſwobod y wolnoſci z Szláchtą Polſką, y do wſzelkich honorow, á R. 1635. Woiewodá przydány y Káſztelan, y inne Urzędy. Woiewodztwo záś ná dwie Ziemi było rozdzielone Czerniechowſką y Nowogrodzką; w káżdey z nich ták Grodzkie, iáko y Ziemſkie Urzędy záłożone. Stároſtwo záś Czerniechowſkie do Woiewodztwá przyłączone, y mieyſce do Seymikowánia náznáczone w Czerniechowie. Ale iák Moſkwá odebráłá to Woiewodztwo po Traktacie Grzymułtowſkiego, ták wſzyſtko upádło, tylko ſię tytuł zoſtał.

Herb Woiewodztwá

ORZEŁ o dwoch głowách z roſpiętemi ſkrzydłámi y nogámi, nád głowámi záś obiemá iedná Koroná.

To Woiewodztwo ſeymikuie teraz w Włodzimierzu. Obiera ná Seym POSŁOW 6. á ná Trybunał DEPUTATOW 2. Ma Senatorow.

WOIEWODĘ y KASZTELANA Czerniechowſkich.

Woiewodow liczy z teráznieyſzym Piotrem Miączyńſkim - - - - - 11.

Káſztelanow záś z teráznieyſzym Fránciſzkiem Godzkim - - - 10.

XIĘSTWO LITEWSKIE.

LItewſka Prowincyá iáko ſię záſzczyca wielą pod ſwoim rządem Prowincyámi, iáko: Ruſią, Podolem, Wołyniem, Podlaſiem, y Zmudzią, ták też Ptolomeuſz opiſuie, y denominuie zá ſwoich czáſow támecznych Patryotow: Galindow, Bodynow, Geninow, Sudynow, Caryonow, Amaxobiow, Stabanow, Sturnow, Naſciow, Azubzow, Wibianow, Ambronow, Sargacyow &c. tych záś wſzyſtkich początek kładzie od Cymbrow, Gotow, y Sarmatow, Cymbrow záś według Hiſtorykow od Gomerá Wnuká Noego dedukcya ſię bierze, ktorzy oſiedli w Xięſtwie Rezáńſkim do Moſkwy należącym, tám iák ſię rozmnożyli poczęli ſię ſzerzyć áż do Ruſi, Litwy, Infland, Prus y dáley nád morzem ták, że ich Narod y do Szwecyi, Danii, y Hollandyi poſzedł, y rozprzeſtrzenił

nił ſię; Názwáni záś Cymbrami od Kráiu ſwego Bosforá Cymmeryiſkiego, gdzie naypierwey oſiedli byli. Tych Cymbrow dobrze doznáłá Monarchia Rzymska, bo zebráwſzy ſię ich 300000. przez Niemieckie, Fráncuſkie Páńſtwá áż do Hiſzpánii, á z támtąd do Włoch przenikneli, po wiele rázy zniożſzy woyſká Rzymſkie, áż Máryuſz wodz ſzczęſliwy przeciw nim wyprávwiony naypierwey ich zniosł *ad aquas ſextias* 200000. powtornie záś 40000. ták, że reſztá ich muſieli uchodzić do ſwoich Páńſtw, y oſiedli iedni w Szwecyi, Danii, drudzy w Pruſách, Litwie, Zmudzi &c. Ci co w Litwie oſiedli Geſſydámi názwáni, á záś co w Zmudzi Maſſagetami. Eraſmus záś Stella piſze, że Litwá bierze denominacyą od LITALANA czyli LITWONA WENEDUTA Krolá Pruſkiego Syná, ktory w Litwie oſiádł R. 573. bliſkiey Dziedzictwá Oycá ſwego, w ktorey przedtym Alani zwáni byli. Zmudź záś á po Łácinie SAMOGITIA, ma bráć denominacyą od Brátá iego SAYMONA, ktory w Zmudzi oſiádł pobliżſzey też Oycá ſwego; y dáley ſtwierdza, że y Inflandy álbo LIVONIA od tegoż Litwona názywa ſię, gdzie wraz miał bydź Xiążęciem, y dáley przydáie że Pruſy, Inflandy, Zmudź, Litwá, Kurlandya, Jacwingowie, y Połowczy, lubo oſobnych mieli ſwoich Xiążąt, iednák wraz záwſze woiowáli przeciw Chrześciánom. Oſobliwie záś Jacwingowie byli nayſtráſznieyſi y okrutni, ktorzy Podlaſie mieli ſwoy Kray, bo z Polá nigdy nie uſtąpili, tylko álbo do iednego ginąć muſieli, álbo zwyciężyć, dla tegoż woynámi uſtáwicznemi wygineli, á reſztá oſiádłá w Litwie, Mazurach, y Pruſach. Długoſz záś y Miechovitá, y Ruſkie Hiſtorye ſwiádczą, że Włoſka Partya woyſká z Xiążęciem Palemonem, czyli dla okrucieńſtwá Neroná, czyli dla ſtráſznych ruin Attyli we Włoſzech, czyli też ná wygnánie ſkáráni, przypłyneli Morzem Baltyckim do Niemnu Rzeki, ktorą zkierowáli do Litwy, y tám oſiedli, co y Litewſki Narod ſwiádczy, ták że Palemon wiele Fámilii z ſobą z Włoch miał przyprowádzić, iákoż do tąd te Fámilie roſkrzewione w Litwie y Polſzcze, iáko: Urſynow, Kolumnow, Julianow, Cezaryanow, Gaſtaldow, Scypionow, Pacow &c. od tychże Włochow *LITVANIA* ma bráć denominacyą ze ſłow włoſkich *l' Italia*. Ze záś tenże Narod Włoſki obyczáie ná ſiebie támecznych ná ow czás Pogán wziął, ták też l' Italią w Litwanią odmienia.

Ten Narod był przez długi czás Xiążętom Ruſkim hołduiący y poſłuſzny, oſobliwie Xiążętom Kiiowſkim, ktorym záwſze futrá y kożuchy wzámiáſt pieniędzy y w zámiáſt hołdu dawáli do tąd áż Mendog, Vitenen, Gedymin, Xiążętá Litt, y wodzowie mocni wybili ſię z potencyi Ruſkiey, y owſzem záwoiowáli ſobie Xięſtwá Ruſkie y od nich złoto y ſrebro wzámiáſt hołdu bráli.

PALEMON tedy Xiąże Litewſkie z Włoſkich Fámilii Xiążąt idący według Hiſtoryi Ruſkich, od Litwy przyznány, lubo Cudzoziemiec zá Xiążęciá, ktory po ſobie zoſtáwił 3. Wnukow Sukceſſorow, Borká, Kunoſá y Sperę, ále po śmierci bezpotomney Borkuſá y Spery

KUNOS oſiádł ich Prowincye, y po śmierci ſwoiey zoſtáwił 2. ſynow Kiernuſá y Gibutá.

KIERNUS oſiádł obádwá brzegi Wilii Rzeki, y Xiążęciem Litewſkim ſię názwał, Kiernow Zamek Stolicę Xięſtwá wyſtáwiwſzy. GIBUT záś w Zmudzi oſiádł, y wraz z Brátem złączywſzy ſiły ſwoie Ruś náiecháli, koło Bracławiá y Płocká, y zrábowáwſzy wrocili, ále Zmudź ználeźli od Inflandow zruynowáną, gdzie wpadli y ogniem y mieczem kray niſzczyli. Po śmierci Kiernuſá

ZYWIBUND ſyn iego ná Xięſtwo náſtąpił, á w Zmudzi zás MUNTYWIL ſyn Gibuta, ktorzy Bráciá kocháli ſię, y wraz przeciw Nieprzyiáciołom obſtáwáli, po Muntywilu WITKIND ſyn iego ná Xięſtwo Zmudźkie náſtąpił, że záś ná ten czás BATHI Cham Tátárſki Ruś znácznie ſpuſtoſzył y ſiły Ruſkie zdebilitował, Zywibund Xiąże Litt. przy tey okázyice, woyſko zebráwſzy, komendę iego dał Erdziwilowi ſynowi Witkindá Xiążęciá Zmudźkiego, ktory náiecháwſzy Ruś naypierwey Nowogrodek wziął, y tám Stolicę Xięſtwá ſwego wyznáczył, z támtąd poſzedł nád Niemen, y Grodno támże fundował. Poſzedł dáley w Podlaſie, y tám Tátárſkie ruiny záſtáwſzy Brzeście Litewſkie, Mielnik, Drohiczyn, Zamki przywłáſzczył ſobie, ufortyfikowáwſzy Zamki od Tátárow ſpuſtoſzone, y łátwo cáły Kray oſiádł, wodzow niektorych z ſobą będącyc̄h ukontentowáwſzy. Potym Erdziwil zmocniwſzy ſię iuż w Litwie y Ruśi, Kurdaſá Krolá Tátárow Zawolgſkich zniosł niſzczącego Kray nád Mozerą Rzeką. Tenże Erdziwil po zeſzłym bezpotomnie Zywibundzie Xięſtwo Litt. odziedziczył, y zoláwiwſzy 2. ſynow umárł.

MINGAILO Xięſtwo Litewſkie, á Xięſtwo Zmudzkie oſiádł ALGIMUNT. Mingailo záraz Połoczánom woynę wypowiedział, ktorych zniosł pod Grodkiem, Połocko

ko wziął, y Rząd abſolutny ſobie przywłáſzczył nád Połoczanámi y Nowogrodzá-
námi, ále umárł, á po śmierci zoſtáwił 2. ſynow, z ktorych Skirmunt Xiążęciem Litt.
zoſtał y Nowogrodzkim, Ginwilowi záś Xięſtwo Połockie doſtało ſię.

SKIRMUNT Xiąże Litewſki Mſciſławiá Xiążęciá Łuckiego z Ruſkim woyſkiem
znioſł, y Zamki Pinſko y Turow odebrał, potym Balaklaiá Krolá Tátárow Zawolg-
ſkich znioſł pod Kaydanowem. Tenże Xiążetom Pruſkim woynę wypowiedział,
że go chcieli z Litwy wygnáć, ktorych woyſko znioſł, Mozerę, Czerniechow, Kara-
ſow odebráwſzy z ich Prowincyámi, gdzie 3. ſynow Stroynatá, Laubartá, y Piſſymontá.

KUKOWIT záś Stryi Skirmuntá Xiążęciem Litt. inweſtyowány, nim rządził po
śmierci Skirmuntá, ták iáko y Zmudźkim, ktory po śmierci ſwoiey tylko Corkę zo-
ſtáwił, ktorą dał zá Zonę Gedruſowi zwáną Poiatę, ktory po śmierci

GEDRUS Xiążęciem Litt. wyznáczony y Zmudźkim. Po ktorym

RYNGOLT ſyn Xiążęciem Litt. y Zmudźkim uczyniony, przeciw temu Xiążętá
Ruſcy woyſko wyprowádzili, Tátárſkich ſił záżywſzy, chcąc go zrucić z Xięſtwá zá
to że trybutu im nie oddawał, ále Ryngolt ich znioſł pod Mochilną, y Xiążąt Ruſkich
zgineło 3. Demetry Drucki, Swiętoſław Kiiowſki, y Leo Włodzimierſki, po tey wy-
gráney Ryngolt umárł w krotce ſyná zoſtáwiwſzy Mindogá

MINDOG po śmierci Oycá Xięſtwo Litewſkie odebrał R. 1240. ten z Krzyża-
kámi Pruſkiemi, y Inflandſkiemi długie woyny prowádził; Smoleńſkich, y Wołyńſkich
Xiążąt ſobie podbił, Polſkie Prowincye R. 1243. náſzedł z wielkim Krwi Chrześcián-
ſkiey rozlániem, tákże y Danielá Krolá Ruſkiego R. 1246. Mazowſze, Dobrzyńſką y
Kuiawſką Ziemie wiele rázy náchodził, mieczem y ogniem niſzczył wielkie zdobycze
biorąc. Potym R. 1252. od Krzyżakow Pruſkich námowiony wiárę S. przyiął z
niektoremi Litwą y Pruſakámi, ktorym y donacyą uczynił Litwy, Zmudzi y innych
Prowincyi, przytym Poſłow wypráwił wraz z Poſłámi Krzyżackiemi do Innocentego
IV. Papieżá z rekognicyą wiáry S. proſząc o koronę, ktorą mu Papież pozwolił, y ſwe-
go Poſłá Heindeinryká Biſkupá Armabańſkiego, ktory Mindogá z innemi Biſkupámi In-
flandſkiemi ukoronował Krolem Litewſkim. Ale Mindog z niedoſcigłey przyczyny
tegoż Roku wrocił ſię do ſwego báłwochwalſtwá, ieſzcze cięższey prześláduiąc Chrześcián.
Tenże R. 1260. we 30000. Litwy Mazowſze náiechał, mieczem y ogniem niſzcząc, Pło-
cko ſpalił y z Zamkiem, Pruſy Krzyżackie náiechał, Miáſtá y Zamki popalił, Chrze-
ſciánow wſzyſtkich gdzie záſtał, zábiiał, tegoż Roku powtornie Krzyżakow wiele
znioſł, Fortece popalił, Krolewiec chciał wziąć ále odpędzony. Roku znowu 1262.
Mazowſze náiechał z Swarnonem z Xiążęciem Pruſkim, Semowitá Xiążęciá Mazowie-
ckiego zábił, ſyná w niewolą wziął, ále wykupionego oddał, Chrześcián wielkie mnoſ-
two wybił y zábrał, drugiego Roku toż ſámo zrobił, Łowickie Xięſtwo zniſzczył y
záwſze z wielkiemi zdobyczámi do Domu wracał. Ale ná oſtátek P. Bog miłoſier-
ny nád Chrześciánámi, między Litwą y Ruſią kłotnie wmieſzał, w ktorych Mindogá
Krolá Litewſkiego Wnuk iego właſny z Zięciem, to ieſt Stroynał pretenduiący pánowá-
nia z Downatem zábił, y dwoch Synow iego Ruklę y Rzepikaſſę. Y ták

STROYNAŁ Xięſtwo Litt. otrzymał R. 1263. náwet y Brátá Xiążęciá Połockiego
Dowciwilá zábił dla Ambicyi Xięſtwá iego. Woyſak też Mnich ſyn Mindogá nie
cierpiąc śmierci Oycá, tegoż Stroynałá zábił R. 1264. A ſám

WOYSAK lubo Mnich Xiążęciem Litt. ſię uczynił, Polſkę, Mazowſze, y Kuia-
wy często infeſtuiąc, ále y Krzyżackie Pruſy. Tenże Woyſak R. 1267. máiący chęć do
Xięſtw Pruſkich nábycia, w Wurowſku Kláſztorze S. Michałá uprzedzony od Leoná
Xiążęciá Ruſkiego, ktory Lwow fundował, y zábity. Y ták po zátráconym Xiążąt
Litewſkich Imieniu y Sukceſſyi z inſzey linii y Fámilii Xiążąt Litewſkich

UTENUS z Fámilii Kitaurow obrány Xiążeciem Litt. y Zmudźkim, ktory wiele
woien z Ruſią y Krzyżakámi odpráwiwſzy umárł, zoſtáwił ſyná po ſobie názwánego

SWINTOROCHUS, ktory nie długo pánował; po ktorym ſyn

GERMONT náſtąpił ále y ten w krotce umarł, zoſtáwiwſzy 2. ſynow Trahuſá y
Alginá.

TRAHUS Xiążęciem Litt. y Zmudźkim obrány, ktory wiele dobrego w Lit-
wie uſtánowiwſzy y w Prowincyách Ruſkich do ſiebie należących zoſtáwił 5. ſynow
Narymundá, Dowmantá, Holſaná, Gierrutá y Troidená.

NARYMUND iáko ſtárſzy ſyn po Oycu Xiążęciem Litevskim, y ſtolicę álbo re-
zydencyą ſwoię przenioſł z Nowogrodká do Kiernowá, inſzym záś Bráciom doſtáły
ſię niektore Xięſtwá, ktore potym przyłączone do Litwy. Z tych iednák Bráci znay-
duie ſię wiele Xiążąt w Litwie Fámilii Kitaurow chociaż ubogich ále że Xiążąt. Z
temiż Brácią Narymund złączywſzy ſię po wiele rázy náieżdżał Polskę, Ruś, Mazo-
wſze

wſze y Pruſy niſzcząc y ruynuiąc. Potym między Narymundem że mu Dowmant żonę ukradł, byłá woyná, ále Narymund Uczianę wziął dobywſzy, żonę mu odebrał, Dowmantá z Xięſtwá wyzuł y wygnał, ktory uciekł do Pſkowy, gdzie od Pſkowianow Xiążęciem uczyniony, Połocká dobył y Xięſtwo ſobie záwoiował.

Ruſkie Hiſtorye piſzą, że Narymund Xiążę Litt. pierwſzy ieſt Autorem Herbu Litewſkiego POGONI. Po nim

TROIDENUS naymłodſzy Brát náſtąpił, ktory ſpokoynie rządził uſpokoiwſzy gránice od Prus y Ruſi, miał Syná z Corki Xiążęciá Mazowieckiego Rymuntá, ále ten Mnichem zoſtał. Roku 1278. Troiden zebráwſzy 30000. Woyſká náiechał Mazowſze y Ziemię Chełmińſką, z kąd wielką zdobycz wyprowádził oſobliwie w ludziách, ále też tegoż Roku od Brátá Dowmantá Pſkowſkiego y Połockiego Xiążęciá przez námowionych 3. chłopow zábity. Dowmant tedy z Woyſkiem do Litwy wſzedł, á żeby mogł bydź Xiążęciem Litt. Ale Rymunt Syn Troidená ſpotkáwſzy ſię z nim przy ſiłách Woyſk Litt. iego zznioſł Woyſko y sámego Dowmantá zábił ná pomſtę krwi Oycá ſwego. Po wiktoryi wiázd Litewſki w Kiernowy miał, gdzie wzgárdziwſzy ſukceſſyą Xięſtwá Litt. obrał ſobie Zákonne życie, á ná ſwoie mieyſce Witenesá Zmudziná z Fámilii też Kitaurow zálecił, y ták obrány.

WITENES Xiążęciem Litt. Roku 1279. ktory uſtáwiczne wycieczki czynił do Polſki y Ruſi. Roku 1282. z Woyſkiem Litt., y Jacwingámi wpadł w Woiewodztwo Lubelſkie, przez 15. dni ie niſzcząc ále uciekáiących dogonił Leſzko Czarny Krol Polſki, y między Narwą y Niemnem ná 10000. zbił, y zdobycz odebrał. Roku 1287. znowu wpadli w Ziemię Dobrzyń. y Dobrzyn zrábowáli, ludzi wiele zábráwſzy wrocili. Potym Krzyżackie Pruſy czſto náchodził tenże Witenes y niſzczył, Kujawy y Łęczycę zrábował w 8000. wpádſzy nieſpodziánie Roku 1294. Chrześcián w Kościele pozábiiał, Xięży w niewolą pobrał, ktorego Xiąże Łęczyckie Kazimierz gonił, ále bez ſkutku wygrány, bo y przegrał y sám zginął, ná ten czas káždy Litwin Niewolniká Chrześcián liczył ná ſwoię oſobę 20. piſze Gwagnin. Potym Roku 1296. Chełmińſką Ziemię, y Golubſkie Stároſtwo zniſzczył, Inflandy mieczem y ogniem zruynował. Ale Roku 1299. Tenże Witenes od ſwego Koniuſzego.

GEDYMINA zábity, ktory z żoną iego ożeniwſzy ſię, Xiążęciem Litewſkim ſię inweſtyował Roku 1300., ktory uſpokoiáiąc gránice Litt. od Polſki y Ruſi, od Krzyżakow w Zmudzi náiechány, ktorzy Kunoſſowá dobywſzy, wſzyſtko Litt. præſidium wycięli, y w krotce cáłą Zmudź odebráli. Ale Gedymin w Roku 1301. zebráwſzy woyſko z Litwy, Ruſi, y Tátárow woynę Krzyżakom wypowiedział, y ich znioſł nad rzeką Olimieną, y Zmudź odebráwſzy, Pruſy ich y Inflandy ogniem y mieczem niſzczył. Po tey ſzczęśliwey Wiktoryi Xiążętom Ruſkim woynę wypowiedział Roku 1304. y náypierwey Włodzimierzá Xiążęciá Wołyń. znioſł, Łucko y cáły Wołyń ſobie podbił. W drugim Roku Stániſłáwá Xiążęciá Kijowſkiego znioſł y wraz wielu Xiążąt Ruſkich, Kijow ſobie podbił, Białogrod, Cyrkaſſy, Kaniow, Putwilę ná 60. mil zá Kijowem, Slepowrot, Branſk, Pereſtaw, y cáłą prawie Ruś, Wołyń, y Siewierz ſobie ná ten czás podbił. Tegoż Roku 1305. z tryumfem wrocił do Litwy, y Troki Miáſto fundował, gdzie z Kiernowá przenioſł Stolicę y Rezydencyą ſwoię. Tegoż Roku wyiechał ſobie Gedymin ná polowánie nád Wilią Rzekę, gdzie Zubrá ſtráſznego zábił, y tám nocował, y we ſnie widział wilká żeláznego wyiącego, w ktorego brzuchu innych 100. wyło, odecknąwſzy ſię ſen Dworzánom wyiáwił, z ktorych ieden Lezdzieyko Pogáńſki Xiadz, y wieſzczek wywrożył ſen Gedyminowi, że ſię to znáczy przez wilká Miáſto wielkie, á przez brzuchowych wilkow lud w Mieście mieſzkáiący, y dla tego Gedymin wyſtáwił Miáſto WILNO od rzeki Wily názwáne, á Wrużká wielkiemi Dobrodzieyſtwy obdárzył, y názwał go Radziwiłem, to ieſt, że rádził Wilno wyſtáwić, z kąd Familiá teraz wielka Radziwiłow. Przytym wyſtáwił 2. Zamki y tám Stolicę przenioſł z Trok. Roku 1306. znowu Litwá wpadłá w Polſkę, y około Kaliſzá zniſzczywſzy Kray wrocili, toż samo wyrządzili temuż Woiewodztwu Roku 1307. Potym Olgerd Syn Gedyminá uſtáwicznie z Litwą wypadał, mieczem y ogniem niſzcząc Pruſy Krzyżackie, toż sámo y Krzyżacy Litwie robili, y ták z obudwoch ſtron uſtáwiczne náiázdy bywáły, ále y Polſkie Prowincye częſto gęſto od Litwy bywáły náieżdżáne, z wielkim rozlániem krwi Chrześcián, y w niewolą zábrániem. Aż Roku 1325. Anná Corká Gedyminá wydána zá mąż Kazimierzowi Synowi Krolá Włádyſławá Łokietká, z ktorą w Posągu wſzyſtek niewolnik oddány, y Pokoy pożądány z Litwą. W tym też Gedymin dobywáiąc

wáiąc Frydburgu od Krzyżakow w Zmudzi wystáwioney Fortecy, od strzáły postrzał odebráwszy zábity, zostáwił po sobie Synow 7. z żony Witenesá: Montywidá, Narymundá, Olgerdá, Jawnutá, Keystutá, Koryatá, y Lubartá; ktorym podział Pánstw uczynił zá życia swego, Montywidowi stárszemu Kiernow y Słonim, Narymundowi Pinsko &c. Olgerdowi Krewo, Keystutowi Troki, Koryatowi Nowogrodek.

IAWNUTOWI zaś Wilno y Xięstwo Litewskie przy nim, á to że go naybárdziey Oyciec kochał. Lubartowi zaś Xięstwo Włodzimierskie. Z między tych Bráci dwoch Olgerd y Keystut naybárdziey się kocháli, widząc zaś Jawnutá nie do Rządu Litt. wybránego od Oycá, umyślili go z Wilná wyrzucić, że zaś ná czás umowiony nie stáwił się Olgerd odiecháwszy do Xięstwá Witebskiego, Keystut z partyą Woyská wpadł w Wilno, Zamki poodbierał, Jawnutá złápał, y w kaydany wsádził, w tym Olgerd przybył, ktoremu Keystut ustąpił Wilná, y záraz Xiążęciem Litewskim.

OLGERD proklamowány, Jawnutowi iednák dáli Xięstwo Zasławskie. Tenże Olgerd podobnie woyny y náiázdy uczęszczał z Krzyżakámi iáko y Oyciec iego. Roku 1327. wpadł z woyskiem w Prusy Krzyżackie, z kąd z wielkiemi zdobyczámi powrocił, potym wpadł áż w Brandeburgią y niszczył Kray wszystek koło Frankfortu nád Odrą. Potym Tátárow zniosł grassuiących w Podolu. Demetryusz Iwanowicz Car Moskiewski wyniesiony pychą, deklarował się Litwę náiecháć y w Miesiącu zniszczyć, ále Olgerd go uprzedził y posłał mu Pochodnią goreiącą, ktorá niżeli zgáśnie uprzedzić miał bytnością swoią w Moskwie y w Zamku Carskim włocznią zátchnąć, iákoż prędko zebráwszy woysko do Moskwy przyszedszy onę obległ y Tyranná przymusił że wyniść musiał z Zamku, y kondycye pokoiu ułożył, gdzie w Zamku włocznią swoię utopił Olgerd, przytym Ruś cáłą sobie podbił. Olgerd miał Synow 12. z Maryi Xiężniczki Twerskiey: Jagieloná, Skiergieloná, Borysá, Korybutá, Wigundá, Korygieloná, Narymundá, Langwiná, Lubartá, Jedrzeiá, y Butawá. Jednák Jagieloná że bárdzo kochał, iego sobie zá sukcessorá obrał y Xiążęciá Litt. zá konsensem Keystutá. Tenże Keystut Stryi Jagieloná miał 6. Synow, Witoldá, Patrycyuszá, Totywilá, Zygmuntá, Woydatá, y Dowgotá. Jáko záś Olgerd y Keystut Bráciá rodzeni kocháli się, ták y Jagielon z Witoldem Synowie ich stársi, á Bráciá Stryieczni rodzeni.

JAGIELON tedy Roku 1381, po śmierci Olgerdá Xiążęciem Litewskim inwestyowány, ten tákże wielkie woyny prowádził z Krzyżakámi, y często ich Kráie, y Polskie náieżdżał. Ze záś miał swego Fáworytá Woydylá, ktory z Piekárzá do wielkiey był łáski, y fortuny przyszedł u Olgerdá, iemuż Jagieło dał swoię Siostrę zá żonę, o co Keystut rozgniewány, á Woydylo Keystutá przed Jagielonem udał, y náwiodł ná to, że Jagieło przymierze z Krzyżakámi przeciw niemu uczynił, w tym kiedy Jagieło woynę miał z Połoczanámi, Keystut w Wilno wpadł, y one odebrał, y Zamki, Woydylá obiesić kazał, że záś Keystut dáley poszedł Nowogrod y Siewierzá dobywáć, Wilno Jagielonowi się poddáło, ále y Troki odebrał dobywszy Zamku, w tym Keystut powrociwszy przeciw Jagielonowi z Woyskiem poszedł, ále niżeli przyszło do potyczki Jagielon zdrádą Keystutá z Witoldem poimał, Keystutá do Krewy záprowádzić kazał, y udusić, toż sámo y Witoldá czekáło, ále się salwował z więzienia, po białogłowsku się przestroiwszy, y do Krzyżakow uszedł, z kąd wokowány potym od Jagieloná y udárowány wielą Prowincyi od Brátá, potym záwsze kochánkiem był Jagieloná. Roku 1386. Jagieło dowiedziáwszy się o Jadwidze Corce Ludwiká Polskiego y Węgierskiego Krolá w Krákowie, á przytym obrány zá Krolową od Polakow y koronowány, wysłał Posłow, ktorzy wszystko dobrze spráwiwszy powrocili, y Jagieloná sprowádzili do Krákowá, ktory przyiąwszy z Brácią wszystkiemi Chrzest S. wziął Slub z Jadwigą, potym koronowány Krolem Polskim. W tym kiedy tá Publiká trwá dáią znáć Jagielonowi do Krákowá, że Krzyżacy ruynuią mieczem y ogniem Zmudź y Litwę, Zamki niektore poodbieráli, Swiętosław tákże Xiąże Smoleński Witebsk, y Orszę niszczył, Mścisław odebrał &c. o czym Jagieło wziąwszy wiádomość posłał Witoldá, y Skiergeloná, ktorzy Krzyżakow niezástáwszy, Fortece poodbieráli, Mścisław odebráli, Swiętosławá zábili, Połocko odebráli, y dobrze uspokoiwszy gránice Litt. z tryumfem wrocili. Roku 1387. uspokoiwszy Jagieło w Polszcze wszelkie trudności Seym w Wilnie złożył, gdzie wszystká Rádá iego y z Jadwigą ná náwracániu Litwy do Wiáry S. przetrwáłá, kiedy cáła Litwá

Chrzest

Chrzeſt S. przyięłá, o czym obſzerniey Hiſtorye. Jagielon záſzczepiwſzy Wiárę S. wrocił do Polſki, á ná ſwoim mieyſcu ná Xięſtwo

SKIERGELLONA Brátá rodzonego inweſtyował Litewſkie; o co Witold zágniewány y poſponuiący Skiergieloná powágę Grodno y Brzeſcie ſobie ufortyfikował, y odſtąpiwſzy Jagieloná z żoną przebrał ſię do Janá Mazowieckiego Xiążęciá, á z támtąd do Krzyżakow, ktorzy mile go przyięli w nádziei będąc przez niego przywłáſzczenia ſobie y záwoiowánia Litwy y Zmudzi, iákże záraz z Witoldem expedycye czynili do Litwy, oneż niſzcząc po kilká rázy, Witold záś uważáiąc Wiárę Krzyżakow ſobie przeciwną, przez ſkrytych Poſłow Jagieloná przeproſił, nádzieię odebráwſzy od niego Xięſtwá Litt., ále wrociwſzy do Jagieloná z Witold, á widząc niepewne dla ſiebie Xięſtwo Litt. znowu Krzyżakow przeproſił y z niemi wraz złączył ſię, y niſzczył Xięſtwo Litt. Wilno odebrał, y Zamek niżſzy, ále wyżſzego nie mogł, y odſtąpił, potym y inne Fortece miáſtá iedne palił á drugie odbierał, Troki ſpalił, co widząc Jagieło Semowitá Xiążęciá Mazowickiego ná niego náſádził, á żeby Witoldá odwiodł od Krzyżakow, iákoż ták ſię ſtáło, y

WITOLD przybył do Jagieloná do Wilná, ktory go záraz Xiążęciem Litt. inweſtyował zrzuciwſzy rodzonych Bráci Roku 1392. y záraz Witold przy inweſtyturze przyſiągł Wiárę y poſłuſzeńſtwo Krolowi Polſkiemu Przywileiámi ſtwierdziwſzy, y ták pierwſza Unia Litwy z Polſka. Bráciá Jagieloná Swidrygielo y Skiergielon nie ukontentowáni prywacyą Xięſtwá Litt. rebellią zácząli przeciw Witoldowi, Swidrygielo uſzedł do Krzyżakow, z ktoremi czeſto infeſtował Litwę, á Skiergielon w Litwie mocnił ſię, ále Jagielo przybywſzy ułágodził Skirgieloná przydáwſzy Trockie, Starodubośki, y Kremenſki Powiáty, á Witold poſzedł z Woyſkiem uſpokoić bonty Xiążąt Ruſkich, Włodzimierz, y Kijow odebrał, y tám osádził Skiergieloná Brátá, ktory Cyrkaſy ſobie záwoiował y Swinigrod, ále w krotce ná polowániu záproſzony od Mnichá Greckiego y otruty. Ná iego mieyſcu Witold Xiążęciem Kijowſkim uczynił Olgemundá Syná, inſzych Xiążąt uſpokoił, Tátárow znioſł, Teodorá Xiążęciá Podolſkiego rebellizuiącego znioſł y złápał, Bracław, Kamieniec, Smotrycz, y cáły Podol záwoiował, ktorego uſtąpił Jagielonowi Krolowi do Polſki przyłączywſzy. Roku 1396. Witold expedycyą uczynił zebráwſzy Woyſko z Litwy, y z Polſkich wielu Pánow przeciw Tátárom, gdzie znioſł cáłą iednę Ordę, w niewolą wiele zábráwſzy, ktorych wielką cześć poſłał Jagielonowi, á reſzte w Litwie osádził Ziemię im náznáczywſzy, gdzie do tąd żyią y goſpodáruią ich dzieci, y ná woynę ſą záwſze gotowi. W drugim Roku podobnąż expedycyą uczynił przeciw Tátárom z wielą Xiążąt Litt. y Pánow Polſkich złączywſzy ſię, ále że ná ten czás Tamerlanes Chan Tátárſki w ſzczęſcie opływał, o ktorym Hiſtorye wolno czytáć, przy tym ſzczęſciu też y Witoldá znioſł przez Wodzá ſwego, gdzie wiele Pánow y Xiążąt Litt. nágineło, Witold záś odwodem ſalwował ſię. Roku 1403. Smolenſk rebellizował, gdzie Witold z poſiłkámi Polſkiemi poſzedł, Smoleńſká dobył, y połowę zdobyczy Jagielonowi poſłał, á reſztę między Woyſko podzielił, Xięſtwo záś w Prowincyą odmienił y do Litwy przyłączył. W tym Pruſcy Krzyżacy z Swidrygielonem uſtáwicznie náieżdżáli Litwę y niſzczeli, ále y Witold toż sámo im czynił w Prusách y Inflandach, Jágieło widząc te ruiny Swidrygieloná wokował, y ukontentował go Xięſtwem Podolſkim, ále tym nie zmiękczony Swidrygielo, znowu uſzedł do Bazylego Cará Moſkiewſkiego, ktorego sfomentował przeciw Litwie, ále Witold uſpokoił łátwo Moſkwę z Woyſkiem Litt. y Polſkim wpadſzy tám, y Bazyli otrzymał u niego pokoy. Potym wiele innych expedycyi uczynił Witold uſtáwiczny w Woynie będąc, iáko y 1415. przeciw Pſkowſkim Ruſom, ktorzy mu ſię okupili wielką kwotą złotá, toż sámo y Nowogrodzcy zrobili. Ná oſtátek Zygmunt Krol Rzymſki chcąc pomieſzáć Witoldá z Jagielonem, przymierzá ſobie życzył z Witoldem Koronę mu Litewſką obiecuiąc, ten záwſze honoru pretenduiący w nádzieię Korony deklarował przymierze, ále Jagielon przez Czarnkowſkiego Podkomorzego Poznáńſkiego Poſłow Cesárſkich przeiął, ktory liſty Krolowi odeſłał, á ná innych Poſłow Koronę wiezących roſtáwił Woyſko, ci przeſtrzeżeni wrocili do Ceſarzá, tylko z liſtow wydáne nieprzyiázni Cesárſkie z Polſką, w tym też Witold umárł Roku 1430. w lat 80., ná ktorego Pogrzeb Jagieło ziechał do Wilná, y zaraz

SWIDRYGELONA Brátá rodzonego Xiążęciem Litt. inweſtyował, á Polacy w tym żeby do Litwy nie należáło Podole odebráli, o co Swidrygelo w Wilnie Jagieloná chciał zdrádą zábić, y Polakow z nim, ále ſię mieli dobrze ná oſtrożnosci, iednák ich przytrzymał ták; że Jagieło muſiał Ordynans poſłáć, ná ten

czás

czás Buczackiemu Stároſcie Kámienieckiemu, żeby oddał Podol Swidrygielowi, ále
Buczacki przeſtrzeżony liſtámi w pochodni przywiezionemi, że to Krol z muſu
uczynił, nie tylko nie oddał, ále y Woyſko gotował przeciw Swidrygelowi, o czym
dowiedziáwſzy ſię Swidrygielo, że Polacy ſzli eliberowáć Krolá, przeproſił Jagielona,
y podárunkámi znácznemi zmiękczył y wyzwolił; á sám Woyſko ná Podol prowá-
dził, gdzie pod Łuckiem z Polakámi ſpotkáwſzy ſię z niemi do czáſu przymierze
uczynił, w tym też y Krol Jagieło uſkromiwſzy Wołochow rebellizuiących, Zyg-
muntá Brátá Witoldá przeciw Swidrygielowi násádził, ktory łátwo Litwę ná ſwoię
ſtronę przeciągnył, y Swidrygielona wygnał. Ná iego mieyſce
ŻYGMUNT od Jagielona inweſtyowány Xiążęciem Litt. przyſiągł y wierność
ſkryptem potwierdził Krolowi Polſkiemu. W tym Roku 1434. Jagielon umárł,
po ktorym Władyſław Krolem Polſkim y Węgierſkim, ktory że do Węgier wyie-
chał Roku 1430. Xiąże Czartoryiſki zdrádą Zygmuntá zábił. Po iego śmierci Pol-
ſkie Stány, Stánom Litewſkim rekomendowáły drugiego Syná Jagielona Kazimierzá
ná Xieſtwo Litewſkie, iákoż łátwo Stány Litt. akceptowáły, y
KAZIMIERZA ná Xięſtwo Litt. inweſtyowáli, y odtąd Xięſtwo Litt. przenie-
ſione do Synow powtornych Krolow Polſkich. Tenże po Władyſłáwie pod War-
ną zábitym od Turkow do Korony Polſkiey Roku 1442. przenieſiony, więc Syn iego.
ALEXANDER Xiążęciem Litt. kreowány zá prozbą Stánow Litt., wziął ſobie
zá żonę Helenę Corkę Jana Cará Moſkiewſkiego z tą kondycyą, że dla niey miał
fundowáć Koſcioł Greckiey Religii, ktorego że niewyſtáwił, Car Moſkiewſki zá-
gniewány wielkie Woyſko zebráwſzy do Litwy ciągnył, temu Xiąże Oſtrowſki
záſtąpił z Woyſkiem Litt., ále wielką liczbą Moſkwy znieſiony, y sám poimány,
w tym Moſkwá Fortec wiele odebráli, y wſzyſtkie práwie Prowincye, ktore przez
tyle lat Witold był záwoiował, Xiąże Oſtrowſki uſzedł tym czáſem z niewoli,
ktory Roku 1514. 80000. Moſkwy znioſł Woyſkiem Polſkim y Litt. zá Zygmuntá
Krolá Polſkiego. Alexander potym po śmierci Janá Albertá Krolem Polſkim
obrány, z Janem Carem Moſkiewſkim ná 6. lat Pokoy uczynił Roku 1503. á po nim
náſtąpił Brát iego.
ZYGMUNT ná Xięſtwo Litt. ále że Alexander umárł Roku 1506. w Wilnie,
ná iego mieyſce Zygmunt obrány Krolem Polskim y odtąd Xięſtwo Litewskie wraz
z Kroleſtwem Polskim rządzić ſię poczęło, á zá Zygmuntá Auguſtá Syná iego
Unia Xięſtwá Litt. z Koroną Polską wraz y z Práwámi zákończona.
RZĄD LITEWSKI iuż doſyć wyráziłem wraz z Rządem Polskim, do kto-
rego zwracam ciekáwego Czytelniká.
RELIGIA Litewska y zwyczáie ich Pogáńskie trwáły áż do Władyſławá Jagieły
Xiążęciá Litewskiego á obránego Krolá Polskiego. Litwá naypierwey czciłá ogień
zwány KNICZ zá Bogá, y iego w Miáſtách wielkich, y w láſach nie wygáſły kon-
ſerwowáli, do ktorego Xięży mieli, gdyby záś kiedy miał był zgáſnąć gárłem ká-
ráli Xięży. Tenże ogień był konſerwowány w Wilnie ná tym mieyſcu gdzie te-
raz Koſcioł S. Stániſławá. Potym czcili zá Bogá Piorun, ták iáko y ſoſny w lá-
ſach, w ktore ſię nie godziło áni ſiekierą pod kárą od diabelskiey złoſci wymyſło-
ną ciąć. Słońce y Wężow ſzánowáli zá Bogow, y káżda Familia z Pánow, lub
Mieſzczán, lub chłopow, káżdy muſiał mieć ſwego wężá pod nie błogoſłáwieńſtwem
wielkim, y pod kárą utráty wſzyſtkiey fortuny, ktorym Wężom iáycá y mleko
ofiárowáli. W. Páździerniku miewáli po żniwách ſchadzki ſwoie ná wielką
ofiárę Bogom tego co kto zábił, y tám przez dni niektore bieſiádowáli, iedli y pili
wſzyſtko co ná ofiárę przynieſli. Kiedy záś powracáli z bátálii wygrániey záwſze
niewolniká náyznácznieyſzego ſpalili Bogom ná ofiárę. Ciáłá z márłych Pánow
z naydrożſzemi ich fortunámi ruchomemi z końmi y rynſztunkiem woiennym, y
dwiemá psámi polowemi y z iáſtrzębiem palili, ták iák y ſługę wiernego zápłáciwſzy
go krewnym. Te wſzyſtkie zábobony Władyſław Jagieło z Jadwigą Krolową
znioſł, á náypierwiey ognie pogáſić kazał, Koſcioł y Oracula powywracáć, węże
wygubić, ſoſny poſcináć, co widząc Litwá że tym co to robili nic nie ſzkodziło,
dziwowáli ſię mowiąc: Coż to zá Bogowie tácy, że tym Polákom nic nie ſzko-
dzą; á ták zápátrzywſzy ſię ná zwodzące ich tylko zábobony przez Diabłá tylko
wymyſlone, one łátwo porzucáli á do Chrztu S. przyſtępowáli, ile że Jagielo roz-
dawáć kázał Poſpolſtwu ſuknie białe ſukienne, á przedtym tám tylko záżywáli pło-
ciennych, doſyć że iednego dniá iáko Hiſtorya ſwiádczy 30000. Litwy okrconey,
procz wielu Pánow y Szláchty oſobno krconey. O Biſkupách y o Kápitułách
w Litwię poſtánowionych wolno widzieć w Rządzie Polſkim, pod Biſkupámi Pol-
ſkiemi.

Xięſtwo Litewſkie gárániczy ná Południe y Záchod z Xięſtwem Pruſkim, ná Pułnoc z Kurlandyą, Inflandámi, y Moſkwą, z ktorą y ná Záchod gárániczy. Ma ná wzdłuż około 120. mil, ták iáko y ná ſzerz. To Páńſtwo ieſt położone w Powietrzu miernym, ále zimnieyſzym od Polſki, z kąd naywięcey kátáry zárážáią Polſkę. Położone ieſt naywięcey w láſach obſzernych, gdzie wſzelkie Stádá Zwierzow, Niedźwiedziow, Dzikow, Ryſiow, y innych w Polſzcze námienionych. Część̨ią w Polách obfituiących doſyć w zbożá, w łąkách rozwlekłych żywiących Stádá bydeł y koni, iednym ſłowem: obfituie ledwie nie w to wſzyſtko co Polſká, o ktorey wolno widzieć wyżey. Oblane Rzekámi Niemnem, Wilną, Dnieprzem, Prypciem, Dzwiną, nayznácznieyſzemi, ná ktorych może płynąć ſtátkámi, oſobliwie Dzwiną do Rygi, á Niemnem do Kroleſtwá zbożámi handluie, ma procz tego wiele innych Rzek. Ma y gory ále nie wielkie. Narod Litewſki ieſt teyże induſtryi y natury iák Polſki po Wierze S. przyiętey. Acta Ziemſkie y Grodzkie zápiſuie Ruſkim ięzykiem. A w reſcie wolno przeczytáć wyżey opiſánie Páńſtw Polſkich, tymże sámym przymiotom podległá Litwá co y Polſká, bo niechcę ſię rozwodzić z piorem dla nie tęſkliwego czytelniká, á teraz przyſtępuię do Podziáłu Xięſtwá Litewſkiego.

Herb Xięſtwá Litewſkiego

POGONIA álbo KAWALER ſiedzący ná koniu roſpędzonym z ſzáblą dobytą ná pogonienie nieprzyiacielá, y ten Herb ma bydź nádány od Narymundá Xiążęciá Litt.

Xięſtwo Litt. według Rządu Polſkiego, y dyſpozycyi Rzeczypoſpolitey erygowáne ieſt ná trzecią Prowincyą Polſką, ktorá záwſze co trzeci Seym z między ſiebie dáie Dyrektorow Seymom, álbo Márſzałkom, y ten trzeci Seym odpráwowáć ſię powinien według Práwá w Grodnie Mieſcie Litewſkim.

Prowincya Litewſka zámyka w ſobie Woiewodztwá: 1. Wileńſkie. 2. Trockie. 3. Xięſtwo Zmudźkie. 4. Woiewodztwo Smoleńſkie. 5. Nowogrodzkie. 6. Witebſkie. 7. Brzeſciáńſkie. 8. Mſciſłáwſkie. 9. Mińſkie. 10. Inflandſkie. Derpackie záś y Parnawſkie záwoiowáne.

Też sáme Woiewodztwá tym sámym porządkiem ſię rządzą w Trybunale Litt.

WOIEWODZTWO WILENSKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb tenże co y Xięſtwo Litewſkie. Ma Senatorow, BISKUPA, WOIEWODĘ, y KASZTELANA Wileńſkich.

Biſkupow Wileńſkich liczy z teráznieyſzym Zieńkiewiczem - - 38.

Woiewodow Wileńſkich liczy z teráznieyſzym Michałem Korybutem Xiążęciem Wiſniowieckim Hetmanem W. X. Litt. - - - - - - 28.

Káſztelanow Wileńſkich z teráznieyſzym Kazimierzem Xiążęciem Czartoryiſkim 32.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Powiátow 5. - Właſny Wileńſki

Te Powiáty káżdy u ſiebie ſeymikuie, y po dwoch POSŁOW obieráią ná Seym, ták y DEPUTATOW ná Trybunał według zwyczáiu támecznego Práwem aſſekurowánego.

Oſzmiáńſki
Lidzki
Wilkomirſki
Bracławſki

To Woiewodztwo iáko y inne Litewſkie ma Urzędnikow Ziemſkich tym Trybem y Porządkiem w Konſtytucyi Roku 1677. poſtánowionych:

Márſzałek Powiátowy
Podkomorzy
Stároſtá
Sędziá Grodzki
Piſarz Grodzki
Podczáſzy
Czeſnik
Horodniczy
Skárbnik
Łowczy
Miecznik
Koniuſzy

Stároſtowie nie Grodowi ſą w tym Woiewodztwie Byſtrzycki, Inturſki, Kiernowſki. Przytym zámyka w ſobie Dzierżawy Krolewſkie: Giełozuny, Giełony, Łowcze, Łoweykuny, Nimiczá, Miedniki, Kłoczuny, Wyſoki Dwor, Niemenczyiá, Miedziuny, Mazale, Sedaſzniki, Rakanciſzki, Ławaryſki, Rotuńce, Piazow, Troſkuny, Trokinowo, Dovlidziany, Gryciuny, Udziały, Smogury, Sukſztele, Ganſzlany, Mileykuny, Ławkuny, Krumelanv, Burkiły, Jakunv, Szyrwinty, Meyſzagołá, Woycieſzuny, Grzybiany, Giezuny, Szaterniki, Sterniki, Pelikanv, Kretunkie Woytoſtwo, Mataluynie, Kienny, y Mozorow.

Obożny
Strażnik
Krayczy
Moſtowniczy
Budowniczy

Ciwon Wileńſki ma mieyſce przed Urzędnikámi Ziemſkiemi.

Márſzałkowie położeni przed Podkomorzemi, tylko w Powiátách ſwoich máią Prym, y tylko ſą poſtánowieni w Powiátách Oſzmiáńſkim, Lidzkim, Bracławſkim, Grodzińſkim, Kowninſkim, Upitſkim, Słonimſkim, Wilkowiyſkim, y Rzeczyckim, y ci ſą Dyrektorámi Seymikow, y Wodzámi podczás Poſpolitego Ruſzenia Powiátow ſwoich, o ich Elekcyi wolno widzieć pod Rządem Polſkim, ták iáko y o innych Urzędnikow obligacyach.

Woiewodztwo to ma procz innych wielu Miáſt nayznácznieyſze:

WILNO Miáſto Stołeczne cáłego Xięſtwá fundowáne od Gedymina Xiążęciá Litt. ktory wyiecháwſzy ſobie Roku 1305. ná łowy zábił ſtráſznego Zubrá ſwoią Ręką, y ná tym mieyſcu nocuiąc miał Sen, iákoby widział wilká żeláznego ſtráſznym głoſem wyiącego, y w nim drugich 100. wilkow wyiących tákże, ktory ſen wytłomáczył mu Wieſzczek ieden zwány Lezdzieyko, że miał znáczyć Miáſto przez wilká, á przez drugich Poſpolſtwo w Mieſcie mieſzkáiące, y rádził Xiążęciu, żeby Miáſto ná tym mieyſcu wyſtáwił, iákoż wyſtáwił, y Zamek ieden ná tey gorze gdzie nocował, zwáney przedtym krzywa gorá, á teraz Łyſa gorá; á drugi wyſtáwił ná dole, á Miáſto názwał Wilno od Rzeki Wilii, nád ktorą ie fundował, á Wieſzczkowi nádał wielkie Dobrá, y honory, názwáwſzy go Radziwił, iákoby że rádził Wilno wyſtáwić, y záraz Gedymin przenioſł Stolicę z Trokow. Miáſto to murem opasáne, y Zamkámi iednym ná dole, drugim ná gorze murowánemi obronione. Przyozdobione to Miáſto Koſciołem Kátedrálnym fundowánym od Jagiełá Roku 1387. ná tym mieyſcu gdzie Pogáńſki ogień był, poświęcony pod Tytułem S. Stániſławá. O Biſkupie y o Kápitule wolno widzieć pod Biſkupem Wileńſkim. Koſcioł Kátedrálny wſtáwiony Ciáłem y grobem S. Kazimierzá, ktoremu Zygmunt III. Trunnę ſrebrną erygował ważącą 1000. fontow ſrebrá, y w tey Kaplicy marmurem powleczoney ieſt Ołtarz ſrebrny. Przy Koſciele zás ieſt Dzwon w ktory 24. ludzi muſi dzwonić. Przytym przyozdobione Collegium y Akádemią Jezuicką, Kláſztorámi Bernardyńſkim, Fránciſzkáńſkim, Dominikáńſkim, Kánonikow Regularnych de Pænitentia, Auguſtyańſkim, Kánonikow Regularnych S. Auguſtyná, Pánien Zákonnych Dominikánek, Fránciſzkánek, Wizytek, y Karmelitow boſych; tákże to Miáſto handluie przez Rzekę Wilnę z Rygą y Gdańſkiem, bywáło często náieżdżáne y ruynowáne od Kryżakow y od Moſkwy. Około tego Miáſtá w bliſkoſci między láſámi ſą poſtánowieni Tátárowie, ktorych był Witold niewolnikow zábrał, y ciż Tátárowie przez Konſtytucye ſą ubeſpieczeni. To Miáſto ieſt wſtáwione Trybunałámi głownemi Litt. Sądámi Grodzkiemi, y Seymikámi Powiátu Wileńſkiego.

OSMIANA Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, drewniáne o 7. mil od Wilná, záſzczycone Urzędnikámi Ziemſkiemi temiż co y Woiewodztwo Wileńſkie, procz Ciwoná, ále Márſzałká ma ſwego, y tu odpráwuią ſię Seymiki Powiátowe. Przyozdobione Kollegiátą fundowáną od Zygmuntá Xiążęciá Litt. ná podziękowánie P. Bogu zá wygráną bátálią przeciw Swidrygellowi. Jeſt tu tákże Kláſztor y Koſcioł Dominikáńſki.

Powiát Oſzmiáńſki ma Stároſtwá; Trąbſkie, Oſzmiáńſkie, Duckie, Krewſkie, Markowſkie, Wileyſkie, Hubſkie, Dawgieliſkie, y innych wiele Dzierżaw Krolewſkich wyrážonych w Lokacyi Woyſká Litt. Roku 1717.

LIDA Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, pryozdobione Zamkiem, w ktorym konſerwuie Acta Grodzkie Powiátu ſwego. Ma Stároſtę ſwego y Urzędnikow tychże co y Woiewodztwo Wileńſkie, procz Ciwoná. Márſzałká tákże ma ſwego dożywotniego, ktory prezyduie ná Seymikách tu ſie odpráwiáiących. Przyozdobione to Miáſto Kláſztorem Karmelitáńſkim. Bliſko zás Lidy ſą Dominikáni Waſiliſcy. Ma Stároſtwá w Powiecie ſwoim Borciańſkie, Oſtryńſkie, Nowodworſkie, Waſieliſkie, Koniawſkie, Dubiyſkie, Ráduńſkie, y Ekonomią Lidzką, procz wielu innych Krolewſzczyzn wyrážonych w lokacyi woyſká.

ZOŁODEK w Powiecie Lidzkim záſzczycone Kláſztorem Karmelitáńſkim.

WILKOMIERZ Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego drewniáne nád Rzeką Swientą, záſzczycone właſnemi Urzędnikámi ták iák Woiewodztwo Wileńſkie, procz Ciwoná y Márſzałká, ma ſwoy Grod, y tu ſeymikuie Powiát Wilkomirſki. Ma

Stáro-

Stároſtwá w ſwoim Powiecie Pieniańſkie, Subockie, Bolnickie, Uſzpolſkie, y Onikſztáńſkie, procz innych wielu Krolewſzczyzn w lokacyi Woyſká wyráżonych.

BRACŁAW Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego nád ieziorem wielkim położone, záſzczycone Urzędnikámi właſnemi, ták iáko y Woiewodztwo Wileńſkie procz Ciwoná, ále Márſzałká ma ſwego dożywotniego, ktory záwſze Dyrektorem ieſt Seymikow Powiátu właſnego tu ſię odpráwuiących. Ma Stároſtwá w Powiecie ſwoim Bracłáwſkie, y Opeſkie, procz wielu innych Krolewſzczyzn w lokacyi Woyſká wyráżonych.

Te Powiáty námienione máią tákiż Herb ná Chorągwiách iák Woiewodztwo Wileńſkie.

WOIEWODZTWO TROCKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ w Czerwonym Polu. Ma Senatorow WOIEWODĘ y KASZTELANA Trockich.

Woiewodow Trockich liczy z teráznieyſzym Michałem Xiążęciem Radziwiłem Hetmánem Polnym W. X. Litt. - - - - - - - - - 32.

Kaſztelanow Trockich liczy z teráznieyſzym Sapiehą - - - - 31.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Powiáty 4. - - - - Trocki, Grodzińſki, Kowińſki y Upitſki.

Te Powiáty, ták iáko y Woiewodztwo máią tychże wſzyſtkich Urzędnikow, ktorych Woiewodztwo Wileńſkie, y w niektorych Powiátach Márſzałkow. Ciwon zás tylko ieden Trocki ieſt ták iák Wileńſki. Też Powiáty zażywáią tegoż sámego Herbu co y Woiewodztwo, tylko ná modrych Chorągwiách. Zámyka w ſobie Stároſtwá Mereckie, Niewonoyſkie, Olkienickie, Zyzmorſkie, Łozdzieyſkie, y innych wiele Krolewſzczyzn wyráżonych w lokacyi Woyſká Roku 1717.

To Woiewodztwo ſeymikuię oſobno w Trokách z Powiátem ſwoim Trockim, y inſze Powiáty w ſwoich tákże Stołecznych Miáſtách, z ktorych kάżdy ná Seym obiera Poſłow 2. y Deputatow ná Trybunał Głowny Litt. Ma Miáſtá znácznieyſze.

TROKI Miáſto Stołeczne od Gedyminá Xiążęciá Litt. Roku 1304. fundowáne o 5. mil od Wilii Rzeki, przeniożſzy tám rezydencyą ſwoie z Kiernowy, przedtym murem opasáne ále od Krzyżakow zruynowáne, ma mieć Zamek we ſrodku ieziorá, przyozdobione Kláſztorem Dominikáńſkim, y innemi Koſciołámi. To Miáſto záſzczycone Seymikámi ſwego Powiátu, Sądámi Grodzkiemi, y Urzędnikámi Ziemſkiemi. Jeſt tu Fárá wſtáwiona Cudownym Obrázem Mátki NN.

GRODNO Miáſto Seymowe nád Niemnem, y Stołeczne Powiátu ſwego, fundowáne od Erdziwilá Xiążęciá Litt. Przyozdobione Koſciołem Fárnym murowánym, Collegium y Szkołámi Jezuickiemi, iáko y Kláſztorámi Karmelitáńſkim fundowánym od Kotowiczá Káſztelaná Wileńſkiego, Dominikáńſkim, y Kláſztorem Pánien Fránciſzkánek y Brygitek; przytym Páłácow ma kilká pięknych oſobliwie Sapiehow, w ktorym Krol podczás Seymu ſtawa, y tám ieſt Izbá Senatorſka y Poſelſka, nie tylko záś to Miáſto záſzczycone Seymámi, ále y Sądámi Grodzkiemi, Seymikámi Powiátowemi, y Rzeką, przez ktorą handluie do Krolewcá. To Miáſto Żydámi nay-więcey nápełnione.

Powiát Grodzińſki zámyka w ſobie Stároſtwá; Filipoſkie, Przewalſkie, Przerolſkie, Waſiłkowſkie y inne Krolewſzczyzny wyrážone w lokacyi Woyſká Roku 1717.

CHOROSZCZA mieyſce záſzczycone Kláſztorem Dominikáńſkim fundowánym od Pacá Woiewody Trockiego.

WYGRY mieyſce záſzczycone Koſciołem y Kláſztorem Kamedułow.

MERECZ Miáſto máiące ſwego Stároſtę przyozdobione Koſciołem, Collegium y Szkołámi Jezuickiemi, fundowánemi od Pacá Woiewody Wileńſkiego y Hetmaná W. X. Litt. ſą tu tákże y Dominikáni.

KOWNO nád Niemnem y Wilią Rzekámi Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, przyozdobione Fárą y Kláſztorámi OO. Dominikánow, Fránciſzkánow, y Pánien Zákonnych Bernárdynek. Záſzczycone to Miáſto Seymikámi Powiátowemi.

Powiát Kowińſki zámyka w ſobie Stároſtwá Prenſkie, Wilkowiyſkie, Dorſuniyſkie, Wiſztynieckie, y innych wiele Krolewſzczyzn wyráżonych w lokacyi Woyſká Roku 1717.

UPITA

UPITA Miáſto drewniáne Stołeczne Powiátu ſwego, záſzczycone Seymikámi Powiátowemi.

Powiát Upitſki zámyka w ſobie Stároſtwá Szádowſkie, Wobolnickie, Stęgwiyſkie, Gulbińſkie, Zydeykáńſkie, Szymáńſkie, y wiele innych Krolewſzczyzn wyrážonych w lokacyi woyſká Roku 1717.

POZASCIE Gorá zwána *Mons Pacis*, bliſko Kowná wſtáwiona Kláſztorem, y Kościołem Kamedułow fundowánym od Pacá Kanclerzá W. X. Litt.

WOIEWODZTWO MINSKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ cieliſtego Koloru. Ma Senatorow WOIEWODĘ Mińſkiego y KASZTELANA Mińſkiego.

Woiewodow liczy z teráźnieyſzym Janem Zabą - - - - 23.

Kaſztelanow záś Mińſkich liczy z teráźnieyſzym Wyhowſkim - - 16.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Powiátow 3. - - Właſny Mińſki

Káżdy z tych Powiátow ſeymikuie u ſiebie, y po 2. PO- } Mozyrſki y SŁOW obieráią ná Seym, ták iáko y ná Trybunał, y máią } Rzeczycki.

Urzędnikow ſwoich Ziemſkich procz Ciwonow, Márſzałká záś dożywotniego tylko ma Powiát Rzeczycki.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Stároſtwá, Radoſzkowſkie, y Kraſnoſielſkie, procz Krolewſzczyzn wyrážonych w lokacyi Woyſká Roku 1717. Ma Miáſtá znácznieyſze:

MINSKO Stołeczne ſwego Woiewodztwá drewniáne, przyozdobione Zamkiem naturálnie ufortyfikowánym, y Kláſztorem Dominikáńſkim, y innemi Kościołámi. Wſtáwione Trybunałámi Głownemi Litewſkiemi tu ſię odpráwuiącemi przez kadencyą dwudzieſtą Niedzielną, Seymikámi Powiátowemi, y Sądámi Grodzkiemi.

MOZYR Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego, obronione Zamkiem nád błotámi, przyozdobione Kláſztorem Bernardyńſkim. W tymże Powiecie, ieſt *Vallis umbroſa* álbo Sambor, gdzie ſą Cyſterſi fundowáni. Záſzczycone Seymikámi Powiátowemi.

Powiát Mozyrſki zámyka w ſobie Stároſtwo Mozyrſkie, y innych wiele Krolewſzczyzn wyrážonych w lokacyi Woyſká Roku 1717.

RZECZYCA Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego nád Dnieprem obronione Zamkiem, y przyozdobione Kláſztorem Dominikáńſkim iáko y innemi. Záſzczycone Seymikámi Powiátowemi.

Powiát Rzeczycki zámyka w ſobie Stároſtwá Homelſkie, Rzeczyckie, Rohaczewſkie, Bobruyſkie, Czeczerſkie, Propoyſkie, y innych wiele Krolewſzczyzn wyrážonych w lokacyi Woyſká Roku 1717.

OWRUCZ Miáſto máiące ſwego Stároſtę y Urzędnikow, przyozdobione Kościołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi, przenieſionemi z Hawerowá.

WOIEWODZTWO NOWOGRODZKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ LITEWSKĄ, y z drugiey ANIOŁ CZARNY w czerwonym Polu. Ma Senatorow WOIEWODĘ y KASZTELANA Nowogrodzkich.

Woiewodow liczy z teráźnieyſzym Mikołáiem Xiążęciem Radziwiłem - 27.

Káſztelanow liczy z teráźnieyſzym Janem Rdołtowſkim - - - 14.

Zámyka w ſobie Powiáty - - - - - - Właſny Nowogrodzki

Te Powiáty oſobno u ſiebie ſeymikuią y obieráią po 2. PO- } Słonimſki y SŁOW ná Seym, y DEPUTATOW ná Trybunał Litewski. } Wołkowiyski

Urzędnikow máią właſnych tych co y Woiewodztwo Wileńſkie procz Ciwoná, Márſzałkow záś máią obádwá Powiáty procz Nowogrodzkiego.

To

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Ekonomią Nowogrodzką, y inne Krolewſzczyzny wyrażone w lokacyi Woyſká Roku 1717., ták iáko y Xięſtwo Słuckie. Ma znácznieyſze Miáſtá.

NOWOGRODEK Miáſto Stołeczne Woiewodztwá bliſko Rzeki Niemnu, wſłáwione Trybunałámi Głownemi Litt. tu ſię ſądzącemi alternatą z Mińſkiem przyozdobione Koſciołem, Collegium, y Szkołámi Jezuickiemi, Kláſztorem Dominikáńſkim, y Bonifratrow. Przytym ma Zamek, y konſerwuie tu Acta Grodzkie Woiewodztwá. Záſzczycone Seymikámi właſnego Powiátu.

NIESWIERZ Miáſto rezydencyonálne w Páłacu wſpániáłym Xiążąt Radziwiłow, przyozdobione Collegium Jezuickim, Konwentem Benedyktynow, y Kláſztorem Pánien Zákonnych.

HŁUSKO Miáſteczko przyozdobione Kláſztorem Bernardyńſkim.

SŁUCK Miáſto Stołeczne Xięſtwá Słuckiego, ktore teraz ieſt w Poſſeſſyi Xiążąt Radziwiłow Miáſto drewniáne ále obſzerne y piękne, przyozdobione Páłácem bárdzo wſpániáłym y mocno ufortyfikowánym, y Koſciołámi murowánemi.

LACHOWICE Miáſto Sapiezyńſkie y z Zamkiem mocno ufortyfikowánym.

SŁONIM Miáſto Stołeczne Powiátu właſnego, záſzczycone Seymikámi Powiátowemi przyozdobione Jezuicką Rezydencyą, Kláſztorem Bernardynow, y Kláſztorem Pánieńſkim. Bliſko tego Miáſtá ieſt Monaſter y Cerkwiá Zyrowiecka Bazyliánow Unitow.

Powiát Słonimſki zámyka w ſobie Stároſtwá partykularne w Krolewſzczyznách wyrażonych w lokacyi Woyſká Roku 1717. Oſobliwie Sokołowſkie y Zdzitowſkie, procz Ekonomii Słonimſkiey.

WOŁKOWIYSKO Miáſto Stołeczne Powiátu ſwego záſzczycone Seymikámi Powiátowemi, y przyozdobione Fárą murowáną.

Powiát Wołkowiyſki zámyka w ſobie Stároſtwá, Wołpińſkie, Jałowſkie, Mſcibowſkie Wołkowiyſkie, y inne Krolewſzczyzny wyrażone w lokacyi Woyſká Roku 1717.

WOIEWODZTWO BRZESCIANSKIE, álbo BRZESKIE LITEWSKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ ále Ubior błękitny ná koniu y ná Rycerzu w Polu w Czerwonym. Ma Senatorow

WOIEWODĘ y KASZTELANA Brzeſkich.

Woiewodow liczy z teráźnieyſzym Adámem Chotkiewiczem - - 19.
Káſztelanow záś z teráźnieyſzym Stefanem Tarkowſkim - - - 18.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Powiátow 2. - Wláſny Brzeſki y
Z tych Powiátow káżdy u ſiebie ſeymikuie, y obiera] Pińſki

ná Seym po 2. POSŁOW y DEPUTATOW ná Trybunał. Ják Woiewodztwo Brzeſciáńſkie, ták y Powiát Pińſki máią ſwoich Urzędnikow Ziemſkich ták iák Woiewodztwo Wileńſkie, procz Ciwonow y Márſzałkow.

Woiewodztwo Brzeſciáńſkie zámyka w ſobie Stároſtwá, Kamienieckie, y Ziołowſkie, y inne Krolewſzczyzny wyrażone w lokacyi Woyſká Roku 1717. Napełnione záś to Woiewodztwo naywięcey Dobrámi nayznácznieyſzych Domow Litewſkich, iáko; Xiążąt Sanguſzkow, Radziwiłow, Sapiehow, Pocieiow, y Tyſzkiewiczow. Ma znácznieyſze Miáſtá.

BRZESCIE Litewſkie Miáſto Stołeczne Woiewodztwá nád Rzekámi Bugiem y Muchawcem. Záſzczycone Seymikámi Powiátu właſnego, y Sądámi Grodzkiemi. Przyozdobione Koſciołem y Collegium Jezuickim, y Kláſztorámi Auguſtyáńſkim y Pánien Zákonnych Bernardynek y Brygitek.

BIAŁA Miáſto przyozdobione Páłácem wſpániáłym y rezydencyonálnym Xiążąt Radziwiłow, iáko y Koſciołem Fárnym murowánym y Akademią nápełnioną Profeſſorámi z Krákowſkiey Akádemii tám poſyłánemi, y Kláſztorem Oycow Bazyliánow fundowánym od Xiążęciá Károlá Radziwiłá.

KRUPCZYCE Miáſteczko przyozdobione Kláſztorem Karmelitáńſkim.
KODEN nád Bugiem Miáſteczko przyozdobione Kościołem S. Anny y Proboſtwem Infulackim.

PINSKO Miáſto Stołeczne Powiátu włáſnego y Grodowe, przyozdobione Fárą y Collegium Jezuickim, iáko y Kláſztorámi Dominikáńſkim, y Pánien Bazylianek, y Monaſterem S. Bárbary. Bliſko tákże w tymże Powiecie pod Miáſtem JANOWEM ſą Benedyktyni fundowáni w Horodyſzczu *in Caſtro Caſſino* przez Kopciá Woiewodę Połockiego.

Powiát Pińſki zámyka w ſobie Ekonomią Pińſką, y wiele innych Krolewſzczyzn wyrážonych w lokacyi Woyſká Roku 1717.

WOIEWODZTWO MSCISŁAWSKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ ná Chorągwi żołtey w Czerwonym Polu Ma Senatorow ; WOIEWODĘ y KASZTELANA Mſciſławſkich.
Woiewodow liczy z teráźnieyſzym Michałem Maſſalſkim - - - 24.
Kaſztelanow záś liczy z teráźnieyſzym Stániſławem Ogieńſkim - - 19.

Ma Urzędnikow tychże wſzyſtkich co y Woiewodztwo Wileńſkie procz Ciwonow y Márſzáłkow. Zámyka w ſobie Stároſtwá : Kryczewſkie, Korſzáńſkie, Radomſkie, Mſciſławſkie, procz innych wielu Krolewſzczyzn w lokaczyi Woyſká wyrážonych Roku 1717.

Seymikuie w Mſciſławiu, gdzie obiera ná Seym POSŁOW 2., y DEPUTATOW ná Trybunał Głowny Litewſki. Ma Miáſtá znácznieyſze.

MSCISŁAW Miáſto Stołeczne Woiewodztwá záſzczycone Seymikámi, y Sądámi Grodzkiemi, przyozdobione Kláſztorámi Karmelitáńſkim, y Dominikáńſkim, bliſko tákże tego Miáſtá w MARALOWSZCZYZNIE ſą Zákonnice Ritûs Græci.

MOHILOW Miáſteczko záſzczycone Collegium Jezuickim fundowánym przez Zdanowiczá Kánoniká Smoleńſkiego y Plebaná Mohilowſkiego.

WOIEWODZTWO SMOLENSKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb LASKĘ ZŁOTĄ ná Chorągwi Czerwoney w Polu ſzárym. Przez długi czás hołdowáło Polſzcze, ále zá Janá Kazimierzá ják dobyte od Moſkwy Miáſto Smoleńſk, ták zá Janá III. przez Traktat Grzymułtowſkiego y Woiewodztwo oderwáne od Polſki, jednák ieſzcze znáczna część náleży do Litwy, ktora ma Senatorow
BISKUPA, WOIEWODĘ y KASZTELANA Smoleńſkich.
Biſkupow Smoleńſkich liczy z teráźnieyſzym Goſiewſkim - - - 14.
Woiewodow liczy z teráźnieyſzym Stániſławem Potockim - - - 28.
Káſztelanow Smoleńſkich liczy z teráźnieyſzym Nieſiołowſkim - - 23.

Seymikuie ieſzcze tá Cząſtká Woiewodztwá y obiera ná Seym POSŁOW 2.

SMOLENSK Miáſto przedtym Stołeczne Woiewodztwá, y mocno ufortyfikowáne, przez 2. lecie dobyte od Zygmuntá III. ále Janowi Kazimierzowi przez Moſkwę wzięte. Przedtym przyozdobione Kátedrą, Kláſztorem Dominikáńſkim y innemi, ále teraz pod iárzmem Schizmatyckim ięczy.

STARODUBOW Stołeczne Miáſteczko Powiátu włáſnego.

WOIEWODZTWO WITEBSKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ ná Chorągwi zieloney, w złotym Rządzie w Polu czerwonym. Ma Senatorow
WOIEWODĘ y KASZTELANA Witebſkich.
Woiewodow liczy z teráźnieyſzym Marcinem Ogieńſkim - - 24.
Káſztelanow záś z teráźnieyſzym Alexandrem Pocieiem - - - 13.

Woiewodztwo Witebſkie zámyka w ſobie 2. Powiáty - - - Witebſki y Orſzańſki
Te Powiáty oſobno ſeymikuią y obieráią ná Seym po 2. POSŁOW, y DEPUTATOW ná Trybunał Głowny Litewſki. Káżdy tákże Powiát ma ſwoich Urzędnikow Ziemſkich procz Ciwonow y Márſzáłkow.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Stároſtwá partykulárne w wielu Krolewſzczyznách, wyráżone w lokacyi Woyſká Roku 1717. y z Ekonomią Witebſką Ma Miáſtá znácznieyſze.

WITEBSKO Miáſto Stołeczne Woiewodztwá nád Rzeką Dzwiną, przez ktorą poſyła wiele zboża do Rygi, záſzczycone Seymikámi Powiátowemi, y Sądámi Grodzkiemi. Przyozdobione Collegium Jezuickim fundowánym przez Goſiowſkiego Woiewodę Smoleńſkiego, y Kláſztorámi Bernárdyńſkim y Bazyliáńſkim. Przedtym było obronione Zamkámi 2. mocno ufortyfikowánemi u Gwagniná, przeciw Náiazdom Moſkiewſkim, z ktoremi to Woiewodztwo graniczy.

ORSZA Miáſteczko nád Dnieprem Stołeczne Powiátu ſwego, ma mieć Zamek murowány y mocno obroniony, przyozdobione Collegium Jezuickim, Kláſztorem Dominikáńſkim, y Bernárdyńſkim.

Powiát Orſzáńſki zámyka w ſobie Stároſtwá Boryſowſkie, Wielatyckie, Luboſzáńſkie y Ekonomią Orſzáńſką z wielą Krolewſzczyznámi wyrażonemi w lokacyi Woyſká Roku 1717.

BORYSOWO Miáſto fundowáne y Zamek od Boryſá Xiążęciá Polſkiego

WOIEWODZTWO POŁOCKIE.

TO Woiewodztwo ma Herb POGONIĄ w białym Polu. Ma Senatorow WOIEWODĘ y KASZTELANA Połockich.

Woiewodow liczy z oſtátnim Stániſławem Donhoffem - - - 18.
Kaſztelanow liczy Połockich z teráźnieyſzym Waleryanem Zabą. - - 10.

Woiewodztwo Połockie uprzywileiowáne ieſt nád inne Senátorſkie Krzesłá, że ſobie obiera przez wolne głoſy Woiewodę, y z tey przyczyny dla záchodzących emulacyi záwſze długo wakuie iáko y teraz od śmierci Donhoffá 12. lat wakuie.

To Woiewodztwo nie ma żádnego Powiátu, sámo u ſiebie ſeymikuie y obiera 2. POSŁOW ná Seym, y DEPUTATOW ná Trybunał Głowny Litt. Ma Urzędnikow tych wſzyſtkich co y Woiewodztwo Wileńſkie, procz Ciwoná y Márſzałká.

Zámyka w ſobie Stároſtwa Dzieſieńſkie, y inne Krolewſzczyzny wyráżone w lokacyi Woyſká Roku 1717. Ma Miáſto znácznieyſze.

POŁOCK Miáſto Stołeczne Woiewodztwá ſwego, záſzczycone Elekcyámi Woiewodow, Poſłow y Deputátow. Miáſto to z Zamkiem y cáłe Woiewodztwo odebráne było Moſkwie przez Bátorego Roku 1579. ktorzy ie trzymáli przez 17. lat. Przyozdobione Koſciołámi S. Zofii y S. Salwatorá fundowánemi od Boryſá Syná Ginwilá Brátá Skirmuntá Xiążęciá Litt. ktory ożeniwſzy ſię z Maryą Xiężniczką Twerſką okrcony zoſtał, y znią Boryſá ſpłodził. Jeſt tu tákże y Collegium Jezuickie, á náybárdziey to Miáſto wſławione w Cerkwi Bazyliánow Unitow grobem y ciáłem S. Jozefatá Arcybiſkupá Połockiego. W tymże Woiewodztwie ſą tákże Monaſtery Bazyliánow Unitow, w BEREZWIECKU, y WIERZBOŁOWIE.

XIĘSTWO ZMUDZKIE.

TO Xięſtwo miewáło włáſnych Xiążąt, ále częſto inkorporowáne było do Xięſtwá Litt. iákoż przez Władyſławá do Wiáry S. nákłonione, y wraz z Xięſtwem Litt. przyłączone do Polſki zá Zygmuntá Auguſtá. Kray tego Xięſtwá naywięcey láſámi nápełniony, iednák gruntá ma żyzne y urodzayne. Ográniczone Xięſtwem Pruſkim, y Kurlándzkim z iedney ſtrony, á z drugiey Xięſtwem Litt. Herb tego Xięſtwá POGONIA Litewska ná Chorągwi białey w Polu czerwonym ná iedney ſtronie, á ná drugiey ſtronie NIEDWIEDZ czarny w białey obruzie, przedniemi nogámi do gory wſpięty w czerwonym Polu Ze záś to Xięſtwo záwſze

ſze ná Xiążąt Litewſkich było rządzone przez Stároſtow, dla tegoż ciż Stároſtowie nie odmienieli do tąd ſwego tytułu ná Woiewodztwo, lubo ſą Senatorámi Krzeſtowemi. Ma tedy to Xieſtwo Senatorow

BISKUPA, STAROSTĘ y KASZTELANA ZMUDZKICH.

Biſkupow liczy Zmudzkich z teráźnieyſzym Karpiem - - - 32.
Stároſtow Zmudzkich z teráźnieyſzym Zarankiem - - - - 26.
Káſztelanow Zmudzkich z teráźnieyſzym Jozefem Tyſzkiewiczem - - 17.

To Xięſtwo zámyka w ſobie Powiáty według Konſtytucyi 1717. 23. 1. Wilkiyſki, 2. Wielońſki, 3. Eyragolſki, 4. Jaſwońſki, 5. Tendziagolſki, 6. Roſſińſki, 7. Widuklewſki, 8. Kroſki, 9. Korſzewſki, 10. Korklanſki. 11. Bezyniáńſki, 12. Poiurſki, 13. Berzańſki, 14. Dyrwiáńſki, 15. Wieſzwiáńſki, 16. Twerſki, 17. Szawdowſki, 18. Telſzewſki, 19. Uzwentſki, 20. Retowſki, 21. Gondeyńſki, 22. Połongowſki, 23. Plotelſki.

Te wſzyſtkie Powiáty obieráią ná Seym 2. POSŁOW.

Xięſtwo to ma Urzędnikow tych wſzyſtkich co y Woiewodztwo Wileńſkie, procz Márſzałká, ále Ciwoná ma Zmudzkiego. Zámyka w ſobie Stároſtwá: Jurborgſkie, Skirtymońſkie, Wilkiyſkie, Tyrkſzlewſkie, Wikrzańſkie, Ekonomią Stároſtwá Zmudzkiego, Stároſtwo Prolongowſkie, Pługiáńſkie, Gozdrowskie, Chweydawskie, Plotelskie, Roſſińskie, Tryskie, Botockie, y przytym wiele Woytoſtw y Ciwońſtw, iáko y Dzierzáw Krolewskich, ktore ſą wſzyſtkie opiſáne w lokacyi Woyſká Litt. Roku 1717.

To Xięſtwo ma Miáſt wiele drewniánych, między ktoremi náyznácznieyſze ſą

JURBORG Miáſto w Zmudzi fundowáne od Borkusá Xiążęciá Zmudzkiego Syná Palemoná I. Xiążęciá Litewskiego, przyozdobione Fárą.

MIEDNIKI Miáſto Stołeczne Xięſtwá Zmudzkiego przyozdobione Kátedrą fundowáną Roku 1413. od Władyſławá Jagiełá.

INFLANDY.

PRowincyá tá zwána po Łácinie *Livonia* liczy w zdłuż ná 90. mil, á w ſzerz 50. z brzegámi Morzá Baltyckiego. Graniczy z Moskwą, Szwedámi, Finlandyą, y Litwą. Tá Prowincyá po záſzczepioney u niey Wierze S. byłá rządzona przez Biskupow Inflandskich, á od Grzegorzá IX. Papieżá byłá przyłączona do Prus Krzyżackich, ktorzy tám poſtánowili Miſtrzow Inflándskich hołduiących Miſtrzom Pruskim áż do czáſow Albertá Margrábi Brándeburgskiego, y Magiſtrá Pruskiego, ktory zkorrumpowány pieniądzmi uwolnił Inflandy od hołdu y poſłuſzeńſtwá, y było tám ná ten czás 5. Biskupow, Derpatſki, Habſelſki, Ozeliyſki, Kurlandzki, y Rewalſki pod Metropolią Arcybiſkupá Rygſkiego. Ale iák Gwilelm Firſtembergius Miſtrz Inflándſki záráżony był fałſzem Luterſkim, ták Koſcioły Kátolickie wygdzierác począł, y Gwilelmá Arcybiſkupá Rygſkiego inkarcerował krewnego Zygmuntá Auguſtá Krolá Polſkiego, o co zágniewány Zygmunt Auguſt náſzedł z Woyſkiem Inflandy, y one podbił Roku 1557., o czym Koiałowicz *Lib. 8. Hiſt. Litv.* Ze záś ná ten czás Iwan Car Moſkiewſki potencyą ſwoią groził Litwie, więc Auguſt Gotrdowi Ketlerowi Miſtrzowi Inflándſkiemu po Fürſtembergiuſzu, nádał Xięſtwo Kurlandzkie y Semigalſkie in Feudum, á Inflandy do Polſki przyłączył Roku 1561. Ale Car Moskiewſki potym czeſto Inflandy naieżdżał, y z tey przyczyny Rewalſcy Inflándowie poſłáli o protekcyą do Eryká Krolá Szwedzkiego, á Ketler do Zygmuntá Auguſtá, y odtąd rozdwáiáć ſię poczęły Inflandy, ile że Eryk Krol Szwedzki pod imieniem Protektorá Habſale, Letalę, Parnas, &c. Polskie Gárnizony wygnáwſzy odebrał. Po śmierci Eryká y Zygmuntá Auguſtá Car Moskiewski Xiążęciá Olzáckiego Krolem Inflandskim kreował, ále Jan III. Krol Szwedzki złączywſzy wraz ſiły z Stefanem Batorym náſzli Páńſtwá Moskiewskie y wiele Miáſt odebráli, czym ſtrwożony Car Moskiewski, poſłał do Grzegorzá III. Papieżá deklaruiąc do Unii Wiáry S. przyſtąpić, byle go uſpokoił z Krolem Polskim, iákoż Poſeł Pápieski perſwazyą Stolicy Apoſtolskiey zmiękczył Stefaná Batorego, y uſpokoił z Moskwą z kondycyą reſtytucyi Inflánd od Moskwy, y rekuperowániem Eſtonii od Szwedow, ktorą w tymże czáſie byli odebráli Moskwie, procz innych wielu kondycyi, y ná 6.

lat

lat *Induciæ* Pokoiu náznáczone. W tym też Jan III. Krol Szwedzki uroſcił ſobie pretenſyą Eſtonii y Infland niby w Poſágu z poiętą zá żonę Corką Zygmuntá I. y iákoby w pożyczonych Zygmuntowi Auguſtowi 120000. Tálerach bitych. Stefan záś Bátory odebráwſy Inflándy uwolnił Miáſto Rygę, tylko trzecią część Intraty od kupieckich okretow náznáczywſzy ná reparacyą Portu, Zamek záś y Fortecę o 2. mili od Rygi Gárnizonem Polſkim oſádził, ále to Miáſto zá Zygmuntá III. Guſtawowi Krolowi Szwedzkiemu poddáło ſię, po śmierci Batorego Zygmunt III. obrány był Krolem Polſkim z kondycyą przywrocenia Eſtonii, ále to nie wzięło ſkutku, á tym czáſem po śmierci Janá Krolá Szwedzkiego Zygmunt III. Syn iego odziedziczył Koronę Szwedzką ukoronowány w Upsálu, ále zoſtáwiwſzy adminiſtracyą Króleſtwá Károlowi Sudermanowi Stryiowi ſwemu, wrocił do Polſki, tym czáſem Károl máiąc w ręku miecz, przywłáſzczył ſobie Rząd abſolutny, y koronował ſię Krolem Szwedzkim, iáko potym y Syn iego Guſtaw Adolf po śmierci Oycá Koronę Szwedzką obiął, y nie tylko Eſtonią ále y Rygę y Inflandy záwoiował, więcey co ſię działo potym wolno obſzerniey czytáć pod Włádyſławem IV. y Janem Kazimierzem Krolámi, á potym Pakta Oliwſkie, doſyć że odtąd iuż Inflándy odpádły od Polſki, ále y Szwedom wydárte przez Moſkwę podczás oſtátnich woien Piotrá Alexowiczá Cará Moſkiewſkiego z Szwedámi. Przy Polſzcze záś ieſzcze ſię zoſtał do tąd Powiát Dyneburgſki, y Honor Biſkupſtwá y Woiewodztwá Inflándſkiego.

WOIEWODZTWO INFLANDSKIE było erygowáne ná ten czás kiedy Inflandy były záwoiowáne od Polſki, ták iáko y WOIEWODZTWO PARNASKIE, y WOIEWODZTWO DERPATSKIE. Ale iák oderwáne były Inflándy od Polſki ták Parnaſkie, y Derpatſkie Woiewodztwá ſkaſſowáne, á tylko Inflándſkiego honor zoſtáwiony. Ma tedy to Woiewodztwo Senatorow

BISKUPA, WOIEWODĘ y KASZTELANA Inflándſkich.

Biſkupow Inflándſkich z teráźnieyſzym Sierakowſkim ktory poſtąpił ná Kámienieckie Biſkupſtwo liczy ſię - - - - - - - 13.
Woiewodow Inflándſkich z teráźnieyſzym Fránciſzkiem Szembekiem - 17.
Káſztelanow Inflándſkich z teráźnieyſzym Janem Strutyńſkim - - 15.

To Woiewodztwo obiera ieſzcze ná Seym POSŁOW 6. Herb Woiewodztwu temu náznaczony GRYFF biały ná nogi wſpięty w Polu czerwonym w nodze iego práwey miecz dobyty, á ná pierſiách litery 2. związáne S. y A. Koroná złotá ná głowie.

To Woiewodztwo zámyka w ſobie Stároſtwo Lucińſkie y Rzeżyckie, tákże Dyneburg, Maryanawz, y Anzelmuyze Krolewſzczyzny położone w lokacyi Woyſká Litewſkiego Roku 1717.

RYGA Miáſto Stołeczne Infland nád morzem bogáte, hándlowne y Niemieckie, ále też y Luterſkie, przedtym poprzyſięgłe Krolom y Rzeczyp. Polſkiey, ále záwſze nie dotrzymáło Wiáry, Szwedom ſię w protekcyą oddáwſzy, teraz Moſkwie podległe. Jeſt tu y innych wiele Miáſt, Zamkow, y Fortec, wſzyſtko Moſkwie podległe.

INFLANDSKA PROWINCYA po záſzczepioney w niey Wierze S. byłá rządzona przez Biſkupow, bo byłá pod protekcyą ſamych Papieżow, y byłá nazwáná: Ziemią Jezuſá y Maryi, potym od Grzegorza IX. oddána byłá pod władzą Krzyżákow, ktorzy tam poſtanowili Miſtrzow Inflandſkich zwánych Ordinis Enſiferorum.

KURLANDYA,

y SEMIGALLIA.

TA Prowincya ieſt w Inflándach położona y záwoiowána wraz z Inflandámi od Zygmuntá Auguſtá. Zygmunt Auguſt to Xieſtwo wraz z Semigallią złączywſzy dał Gottardowi Ketlerowi y iego Sukceſſorom *in Feudum*, á Zygmunt III. kondycyą założył, że po zeyſciu tey Fámilii powinny ſię te Prowincye wrocić do Polſki. Ciż Ketlerowie Xiążętá Kurlandzcy záwſze byli poſłuſzni Krolom y Rzeczyp. y záwſze byli inweſtyowáni w Oſobách ſwoich temi Xięſtwámi od Krolow Polſkich podczás Seymow, iáko Fryderyk Syn Gottardá Roku 1587. po nim Brát rodzony Gwilelm, ktory dekretem Zygmuntá III. był odſądzony od Dobr ſwoich w Kurlandyi zá zábicie Wielkiego Noldá w Nittawie, y przez 18. lat błąkáć ſię muſiał zá

gránicą, ále po śmierci Zygmuntá III. przywrocony y potym inweſtyowány Xiążęciem Kurlándzkim, po nim Syn iego Jákub w Wilnie od Władyſławá IV. inweſtyowány, o co były Stány nie ukontentowáne, że nie podczás Seymu. Po Jákubie Fryderyk Kazimierz był inweſtyowány podczás Seymu przez Poſłá ſwego Roku 1683. ná co Konſtytucya záſzłá, żeby odtąd w Oſobách ſwoich byli inweſtyowáni Xiążętá Kurlándzcy od Krolow Polſkich. R. 1726. przez Konſtytucyą Komiſſya náznáczona ná ktorey R. 1727. poprzyſięgłá wſzytká Szlachta Kurlandſka wierność Krolom Polſkim y Rzeczypoſpolitey, ſkáſſowáwſzy pſeudo Elekcyą Morycza, á po zmárłym Ferdynandzie oſtatnim z Linii Kettlerow, Rzeczpoſpolitá ná Seymie *Pacificationis* R. 1736. náznaczyłá Komiſſyą, ktora w Gdańſku ſię zákończyłá y inweſtyowány przez Dekret Komiſſyi ná Xięſtwo Kurlándzkie zá Promocyą Moſkiewſką BIRON, ten że teraz dyſgrácyowány ná Stolicy y ná Syberyą wyſłány, ſtány Kurlandſkie wiernoſci ſwoiey dotrzymuiąc Polſzcze czekáią decyzyi Seymu względem dyſponowánia tym Xięſtwem.

To Xięſtwo dzieli ſię ná 2. Części: Kurlándyą właſną, y Semigallią.

Miáſtá ma nayznáczniey ſze Goldingen, Windaw, Liba, Mittawa, Muza, Bauſk, y Doblen.

GOLDYNGEN Miáſto Stołeczne Kurlandyi nád Rzeką Windawą murowáne y obronione mocnym Zamkiem, á zá promocyą Rzeczyp. Polſkiey, ma bydź przyozdobione Collegium Jezuickim, czyli też Fárnym Koſciołem Kátolickim.

MITTAWA Miáſto Stołeczne Prowincyi Semigalſkiey murem y Fortecą zmocnione, y przyozdobione Zamkiem rezydencyonálnym Xiążąt Kurlándzkich, zá Promocyą záś Stánow Rzeczyp. lubo Miáſto Luterſkie, iednák przyozdobione Koſciołem y Collegium Jezuickim.

XIĘSTWO PRUSKIE.

JUż doſyć námieniłem w Prusách Polſkich pod Prowincyą Wielkopolſką o początkách Xięſtwá Pruſkiego, y o wprowádzonych Krzyżakách do Prus, gdzie po zákończonych z niemi z znácznym krwi rozlániem woynách, y ná koniec po zwątlonych ná ſiłách przez Kazimierzá IV. Krolá Polſkiego oderwáne im Pruſy Krolewſkie y przyłączone do Polſki, á Xięſtwo Pruſkie Albertowi Margrábiemu Brándeburgſkiemu pozwolone *in Feudum*, ktory od Zygmuntá I. Krolá y Dziádá ſwego inweſtyowány publicznie w Rynku Krákowſkim Xiążęciem Pruſkim, iuż Swieckim nie Krzyżackim z poprzyſiężeniem Krolowi y Rzeczyp. wiernoſci, y od tąd Xięſtwo Pruſkie wzięło denominacyą Xięſtwá, ktore że ieſt pod hołdem Polſki, dla tego go tu kłádę pod Monárchią Polſką ſpodziewáiąc ſię, że ſię ſwoim czáſem przywroci do tey Monárchii. Temuż Albertowi Chorągiew oddana pod Herbem Polſkim. Syn iego Albert Fryderyk od Zygmuntá Auguſtá w Lublinie podczás Seymu publicznie tákże inweſtyowány Xięſtwem Pruſkim po poprzyſiężoney pierwey wiernoſci, ktory mieczem opasány od Krolá y Chorągiew mu oddana biáłá z Literámi S. A. Ze záś ten Albert Fryderyk oſzálał, Stefan Bátory dał mu Kuratorá Jerzego Fryderyká, po nim Joáchima Fryderyká miał przydánego, á po tym Janá Zygmuntá Brándeburgſkich tákże Márgrábiow, o czym Konſtt. R. 1611. y ták przez 49. lat tenże Albert przez Kuratorow ſię rządził, umárł R. 1618.

Jan Zygmunt Kurator Albertowi przydány, przed śmiercią tegoż Albertá u Rzeczypoſpolitey ſobie wymogł *FEUDUM* ná Xięſtwo Pruſkie ná Seymie Wárſzawſkim Roku 1611. y nie tylko ná Synow ſwoich, ále y ná Bráci 3. Janá Jerzego, Erneſtá, y Gwilelmá, o czym Konſtt. 1611. y ná ich Dzieci, y dopiero ieżeliby bezpotomnie ci wſzyſcy zeſzli, Xięſtwo Pruſkie powinno ſię wrocić do Polſki. Przydáne tákże kondycye w teyże sámey Konſtytucyi, że ciż Xiążętá Pruſcy corocznie powinni do Skárbu Rzeczyp. płácić 30000. złotych, y drugie 30000. złotych w potrzebie podátkow ná potrzebę woienną, o czym wolno czytáć Inſtrumenta Inweſtytury u Zaláſzowſkiego *Tom. 1.* Jan Zygmunt tedy Elektor Brándeburgſki po Seymie ziechał do Wárſzawy tegoż Roku 1611. w Páździerniku, y publicznie Zygmuntowi III. ná Tronie przed Bernardynámi ſiedzącemu w ſtroiu y Koronie Krolewſkiey przyſięgę wykonał, przy nogách Krolewſkich klęczący, y

Cho-

Chorągiew białą z Herbem Polſkim z rąk Krolewſkich odebrał, y Práwá záſtáwne álbo *Inſtrumenta Feudi.* Nuncyuſz záś Pápieſki denuncyował interpellacyą Oycá S. o Biſkupſtwá Sambiyſkie y Pomezáńſkie przez Xiążąt Pruſkich zátrácone, y o Práwo, ktore należy do Prus Oycu S. dárowánych mu od Krolow Polſkich. Po śmierci Janá Zygmuntá Roku 1619. Syn iego Jerzy Gwilelm Elektor tákże Brándeburgſki od Zygmuntá III. w Wárſzawie Roku 1621. Solennie inweſtyowáni ná Xięſtwo Pruſkie po przyſiędze wykonáney, ktory tentował potym abſolutnego Rządu w Prusách, ále bez ſkutku. Tenże po śmierci Zygmuntá III. Roku 1632. pretendował bydź ná Elekcyi, ále mu nie pozwolono, Piaſec. *fol. 529.* Tenże wyrobił u Władyſłáwá IV. że tylko przez Prokuratorá ſwego, y nie podczás Seymu, áni publicznie, Jurament wiernośći wykonał przeciwko woli Rzeczypoſpolitey, ná co tylko niektorzy Senatorowie zezwolili, á co więkſza że ten Elektor był záwſze Rzeczypoſp. y Krolom przeciwny, máiąc z Guſtawem Krolem Szwedzkim kointelligencyą, y przepuśćiwſzy go do Piławy y innych Miáſt Pruskich. Toż sámo y Syn iego Fryderyk Wilelm czynił y woiował z Szwedámi przeciwko Jánowi Kazimirzowi y Rzeczypoſpolit. y zá to ieſzcze autoryzowány był przez Pacta Bydgoskie Xiążęciem Pruskim abſolutnym Roku 1657., y Roku 1658. przez Seym approbowáne, y nie tylko ná Oſobę ſwoię ále y ná Synow, po ktorych deceſſie dopiero do Rzeczypoſpolitey ma ſię wrocić Xięſtwo Pruskie, o czym Konstt. Roku 1658. Temuż Elektorowi Rzeczpoſpolita záſtáwiłá przez też Pacta Bydgowskie Elbląg w 400000. Tálerow bitych. Komiſſye do exekucyi tych Paktow były náznáczone po tyle rázy, ále bez ſkutku. Temuż sámemu Elektorowi Bytowski y Lemburgski Powiáty przez też Pakta były pozwolone. Jego potym Sukceſſor Fryderyk Wilelm Roku 1701. koronowáć ſię kazał Krolem Pruskim bez naymnieyſzego konſenſu Rzeczypoſpolitey, ták iáko y Syn teráźnieyſzy iego Károl Fryderyk. Y ták Xięſtwo Pruskie hołduiące Monárchii Polskiey iuż zupełnie odſtrychnyło ſie od Rzeczypoſpolitey, y od wiernośći po tyle rázy poprzyſiężoney Krolom, y Rzeczypoſpolitey.

Xięſtwo Pruskie gràniczy ná Pułnoc z Morzem Baltyckim y Zmudzią, ná Wſchod z Xięſtwem Litewskim, ná Południe z Xięſtwem Mazowieckim y Ziemią Dobrzyńską, á ná Záchod z Prusámi Polskiemi. Jeſt dáleko obſzernieyſze od Prus Krolewskich, ále przy ſtronách Xięſtwá Litt. y Zmudzi sámemi láſámi y ieziorámi nápełnione. Przedtym zámykáło w ſobie wiele Xięſtw, ále według Geografow dźieli ſię ná 3. Cyrkuły: Samlandyą, Natangią, y Hokerlandyą. Ma wiele Miáſt, między ktoremi náyznácznieyſze ſą: Krolewiec, Memel, Piława, Kwidzyn, y innych Starowolski ráchuie 60. Miáſteczek.

KROLEWIEC Miáſto Stołeczne Xięſtwá Pruskiego wyſtáwiony od Krzyżakow ná pámiątkę Przemyſłáwá Syná Ottokará Krolá Czeskiego, ktory im z wielkiemi śiłámi dopomogł przeciw Pruſom pogánom Roku 1255., nád Rzeką Pregel o milę od Habu, Miáſto Anzeátyczne, Kupieckie, hándlowne, wielkie, piękne, y ufortyfikowáne. Przyozdobione Páłácem dáwnych Xiążąt Pruſkich y w nim Biblioteką bárdzo liczną w rożne Xięgi y manuskrypta Przytym przyozdobione dáwnym Kośćiołem Kátedrálnym, odebránym teraz ná Zbor Luterski przy nim Akademią Luterską fundowáną od Albertá Roku 1544. y Páłácem rezydencyonálnym dáwnych Biſkupow Sambiyſkich, iáko y Zamkiem broniącym Portu; Miáſto to ludne, sámemi Niemcámi nápełnione, nawięcey prowidowáne z Polſkich Páńſtw wſzelkiemi hándlámi oſobliwie zboż, miodow, woſkow, &c. hándluie tákże futrámi z Moſkwą, hándluie y z Szwecyą, Hollandyą, Anglią.

MEMEL Miáſto wſtáwione Portem nád Golfem Kurlándzkim, zgorzáło było Roku 1678. ále wyreparowáne znácznie, ufortyfikowáne, y mocną Cyttádellą obronione.

PILAWA znáczna Fortecá Xięſtwá Pruſkiego máiąca Port naylepſzy y naywygodnieyſzy nád Morzem Baltyckim, odebrána byłá przez Szwedow Roku 1625. ále przez Traktat Oliwſki oddána Elektorowi Brándeburgſkiemu. Naywięcey ſię tu poławia w brzegách Morzá Baltyckiego Burſztyn, ktory w Krolewcu beczkámi przedáia, y wiele intraty importuie do Skárbu Xiążąt Pruſkich.

BRANDEBURG Miáſto Stołeczne Natangii, ktora zámyka w ſobie y inne Cyrkuły Bartonią, Sudawią, y Galindyą, ále cáły ten Kray nápełniony láſámi, y ieziorámi.

WOŁO-

WOŁOCHY.

WOiewodowie Wołoſcy y Moldáwſcy, byli tákże hołdownikámi Monárchii Polſkiey, y byli inweſtyowáni od Krolow Polſkich Wołochámi y Moldáwą y przyſięgáli sámi w Oſobách ſwoich ná wierność Krolom y Rzeczypoſpolitey iáko o tym zá Władyſławá Jagiełá Roku 1403. ále ci potym Wiárołomcámi ſię ſtáli zá Jana Woyciechá y Alexandrá Krolow Polſkich, y podſzyli ſię pod protekcyą, á bárdziey pod iárzmo Tureckie. O tych Prowincyách iuż doſyć námieniłem pod Monárchią Turecką. Zupełnie záś te Prowincye odſtrychnione od Polſki przez Traktat Zołkiewſkiego zá Zygmuntá III. z Turkámi uczyniony, y potym potwierdzony; o czym wyżey pod Zygmuntem III. wolno przeczytáć obſzerniey.

BRY-

BRYTANNIA.

WYſpy Brytáńſkie złączone w iedno Páńſtwo, názwáne u Geográfow iednym nazwiſkiem BRYTANNIA, zámykáią w ſobie 3. Kroleſtwá: Angielſkie, Szkockie y Irlandzkie. Są położone u Geográfow między 50. y 59. gradusámi w ſzerz, (excypuiąc Wyſpę Szotlándzką, ktora ieſt odległa od drugich, y poſtánowiona ná 61. y ná 62. graduſie) á w zdłuż między 9. y 23. gradusami, álbo według Geográfá de l' Isle między 6. y 19.

Bytannia wielka byłá przedtym názwána ALBION z przyczyny tych Wyſp białey Ziemi, y tá ieſt naywiękſza Wyſpá w Europie dáiąca innym Wyſpom Imię Wielkiey Brytánnii. Inni twierdzą, że od ſtárych miáłá bydź názwána *Pridain*, od ktorego potym wzięłá Imię Brytannii. Inni rozumieią, że to Imię ieſt od ſłowá *Brit* co znáczy według ich ięzyká: Málowány, bo támci ludzie mieli zwyczáy máłowáć ich twárzy, dla czego rozumiem, że Rzymiánie ich názwáli *Piktami.* Wielu záś piſzą, że ſą názwáni od Bretonow ludzi Golſkich, ktorzy ſię tám uſtánowili byli ná tych Wyſpách. Ten Národ przed náwroceniem ſwoim adorował wielu Bogow iáko Merkuryuſzá, Apolliná, Marsá, Jupiterá, &c. ktorym ofiáry ſwoie czynił. Inni twierdzą, że tylc miał Bogow, ile Egipcyánie. Był tákże u nich w Pogáńſkie oſobliwſzy zwyczay, że kiedy ſię ożenił ktory Pan lub Goſpodarz Domu ſwego, iego żoná miáłá bydź wygodą cáłemu Domowi, ták Oycu iáko y Synom, y rodzące ſię dzieci z ták nie poczciwego ſpołeczeńſtwá miáły uznawáć mężá iey zá Oycá, kiedy záś kto żonę poſtuſzną wizytował, powinien był kii zoſtáwowáć u drzwi, dla przeſtrogi mężá, ktorego żoná zábáwna miáłá bydź, ten zwyczay tám wſzędzie trwał áż do náwrocenia tych ludzi. Białegłowy támeczne nie były w tey konſyderacyi z dawná, iáko teraz ſą, tey záś opinii byli ludzie, że białegłowy dla ſzczegulnego tylko ukontentowánia ludzkiego rodziły ſię, y z tąd tám piękne białegłowy bez odpoczynku nie ledwie w ſwáwolách nie poczciwych trwáły, będąc obligowáne káżdego ſollicytacyi zádoſyć czynić, ſzpetne záś były w pokoiu.

BRYTANNIA Wielka dzieli ſię ná dwie Cześci Południową y Pułnocną. Południowa zámyka w ſobie Kroleſtwo Angielſkie, á Pułnocna Kroleſtwo Szkockie. Rzymiánie po zdobyciu ták wielkiego Páńſtwá podzielili ie byli ná 5. Części. 1. Brytannia byłá od nich náypierwey zdobyta, zámykáłá w ſobie Kroleſtwá 3., Weſtſex, Suſſex, y Kenty. 2. Brytánnia mnieyſzá zámykáłá w ſobie: Xieſtwo Golſkie, y Gráfſtwo Hereford. 3. Flawia Cesárſka bierąca Imię od Flawiuſzá Teodozyuſzá Ceſarzá, zámykáła w ſobie to wſzyſtko, co potym należáło do Kroleſtwá Eſſex, y Eaſt-Angle y Mercy z Excepcyą Gráfſtwá Hereford. 4. Wielka Cesárſka záczynáłá ſię od Fláwii Cesárſkiey, y ciągnełá áż do Murow Sewerſkich, ktore ią dzieliły od Brytannii Pułnocney, y to zámykáłá w ſobie, co teraz należy do Kroleſtwá Nortumberland. 5. Walentyniáńſka bierąca Imię od Walentyniáná Ceſarzá, miáłá zámykáć w ſobie cáłą część Szkocyi, ktora ieſt ná Południe iezior názwánych: Kluid y Fort, y iednego muru, ktory Ceſarz Adryan wymurował, ciągniący ſię od iednego do drugiego dla zátrzymánia ludzi nie poddánych Cesárzowi.

Te Wyſpy iednego tylko przyznáią teraz Krolá Brytáńſkiego, y náypierwſzy był Jákub IV. Krol Szkodzki, ktory po śmierci Elżbiety Roku 1602. intronizowáwſzy ſię ná Koronę Angielſką, dla zázdrości y zelotypii między Národámi Szkockim y Angielſkim zwáć ſię początł Krolem Wielkiey Brytannii.

ANGLIA.

TO Kroleſtwo náypierwey miáło podlegáć Piąciom Národom rożniącym ſię, z ktorych pierwſi mieli bydź Brytonowie przychodni z Gallii, bo tychże Bretonow Religia, zwyczáie, y ięzyk był tenże co y u Golow, Angielſkie Hiſtorye twierdzą, iákoby przed Národzeniem Páńſkim miáło mieć to Páńſtwo wielu Krolow Brytáńſkich, y według nichże, że Brutus miał bydź náypierwſzym Krolem támecznym, ále tego pewnoſcią nie ſtwierdzáią, to náypiewnieyſza ma bydź, że Juliuſz Ceſarz náypierwſzy podbił Wielkiey Brytannii część Południową y przyłączył do Páńſtw Rzymſkich. Bretonowie ná początku pánowánia Auguſtá Ceſárzá podnieſli byli rebellią, chcąc ſię wybić z iárzmá Rzymſkiego, ále záwſze byli uſkromieni. Klaudyuſz Ceſarz rebellizántow ukárał, y Legie Rzymſkie tám poſtánowił, ktore ich przyzwyczáiły do poddáńſtwá, á Domicyan Ceſarz ich zupełnie upokorzył, y podbił. Bretonowie tedy byli hołdownikámi Rzymſkiemi áż do Roku 446. w tym záciągneli ſukkurſu z częſci Pułnocnych Wyſp tych od Piktow ludzi Szkockich, z ktoremi złączywſzy ſię Legie Rzymſkie wygnáli, ktore tám były przez 4. Wieki, tym czáſem Piktowie zmocniwſzy ſię, więkſzą część Brytonnow podbili ſobie, ále niektorzy nie mogąc znieść oſtrego poddáńſtwá obráli ſobie ná Tron iednego Páná, zwánego WORTYGER, ten że nieſzczęſliwie woiował przeciw Piktom, y Skotom, wziął ſukkurs od Sáſow, ożeniwſzy ſię z Corką iednego Wodzá Sáſkiego, to Małżeńſtwo Bretonom nie podobáło ſię, y obráli ſobie zá Krolá Syná iego WORTYMERA, z kąd wielkie woyny uroſły między Oycem y Synem, ále Sáſi przy aſſyſtencyi Anglow, ktorzy przyſli byli z niemi pod Komendą Hengiſtá, dla ſukkurſu Wortygeru, Bretonow kłocących ſię zbili, y ledwie nie wſzyſtkich z cáłey Inſuły wygnáli, Wortygerowi zoſtáwiwſzy ſpokoyne pánowánie. Ale że y powtornie byli wokowáni dla ſukkurſu przeciw Bretánom, wypędzili ich wſzyſtkich z támecznych Wyſp, z ktorych iedni uſzli do Fráncyi, y od nich Prowincyá Fráncuſka názwána Brytannia. Drudzy przenieſli ſię do inſzych Páńſtw, á Sáſi zoſtáli Pánámi Wyſpy, ktorzy rozdzielili to Páńſtwo ná 7. Kroleſtw, pierwſze zwáne Kenty, drugie Nortumberland, 3. Suſſex. 4. Eſſex, 5. Mercy, 6. Weſtſex, 7. Anglia Wſchodnia. Tych Krolow Chronologii trudno dość dla zámieſzáney y nie pewney Hiſtoryi Angielſkiey, ále zácznę od Egbertá iáko tych wſzyſtkich Kroleſtw złączonych iednego Monárchy, przed ktorym, lubo Hiſtorye Angielſkie kłádą ich 8. iákoby cáłey Monárchiey Krolow, te iednák mniey ſą pewne.

EGBERT Roku 800. Wyſpy tey y złączonych 7. Kroleſtw Monarchá náypierwſzy odmieniwſzy dáwney Brytánnii, á potym Sáxonii Imię, Anglią názwał Páńſtwo ſwoie, y przymuſił poddánych ſwoich do punktuálnego płácenia pieniądzá S. Piotrá, zwánego Denarius S. Petri, Stolicy Apoſtolſkiey, czyniąc zádoſyć woli Anteceſſorow ſwoich, á oſobliwie pierwſzego Práprádziádá ſwego zwánego INY álbo Iná, ktory będąc Krolem Záchodniey Sáxonii, náypierwſzy w Páńſtwie ſwoim ten pieniądz S. Piotrowi náznaczył, ná znák hołdu Stolicy Apoſtolſkiey, tenże Egbert umárł Roku 837.

ATOLF Syn iego po nim pánował lát 22., umárł R. 858.

ETELBALD Syn po Oycu náſtąpił, umárł R. P. 860.

ETELBERT Brát iego po nim pánował, umárł R. P. 866.

ETELRED Brát trzeci oſiádł Tron, Dánow náiezdnikow Páńſtw ſwoich odpárł, ſwiete życie prowádził, umárł R. P. 871.

ALFRED Czwarty Brát iego pánował, Dánow znioſł, umárł R. P. 900.

EDWARD Syn iego po nim náſtąpił, Dánow, Mercyow, Anglow Wſchodnich, y Záchodnich, Szkotow, y Bretonow przymuſił do poddáńſtwá, umárł R. P. 924.

ELTESTAN Syn iego po nim pánował, rebellizuiących uſkromił, umárł R. P. 940.

EDMUND Brát po nim pánował, zábity R. P. 946.

EDRED Brát iego po nim pánował, rebellie uſkromił, umárł R. P. 955.

EDWIN Syn Edmundá náſtąpił, umárł R. P. 959.

EDGAR Brát po nim pánował, umárł R. P. 975.

S. ED-

S. EDWARD II. Syn po nim náſtąpił, niewinnie zábity R. P. 978.

ETELRED II. przyrodni Brát S. Edwárdá, z woli Mácochy zábitego, po nim pánował od Kanutá Krolá Duńſkiego zbity, iák w niewoli umárł R. P. 1016.

EDMUND II. Syn iego náſtąpił ále od Kanutá Duńſkiego zbity y przymuſzony, że wraz z nim Rząd Kroleſtwá rozdzielił, umárł R. P. 1017.

KANUT Syn Swenoná Krolá Duńſkiego po nim oſiádł Tron cáłey Monárchii y ſzczęſliwie rządził Páńſtwem, umárł R. P. 1035.

HAROLD Syn iego náturálny náſtąpił, umárł R. P. 1040.

HARDYKANUT Syn Kánutá prawdziwy ſlubny po nim náſtąpił, umárł R. P. 1042.

S. EDWARD III. Syn Kánutá náſtąpił czyſto y ſwiątobliwie umárł R. P. 1066.

HAROLD II. Syn Godwiná Gráfá obrány po nim Krolem, ále od Gwilelmá Normáńſkiego Xiążęciá zwyciężony, ná bátálii zábity tegoż Roku.

GWILELM I. zwány *Conqveſtor*, álbo zdobyczny, bo zdobył po nim Tron, umárł R. P. 1087.

GWILELM II. Syn iego po nim pánował S. Anzelmá Arcy-Biſkupá Kántuáryiſkiego nieprzyiáciel, iáko y cáłego Duchowieńſtwá, zábity R. P. 1100.

HENRYK I. Brát iego po nim náſtąpił, podátki ná Duchownych włożone przez Brátá ſwego znioſł, y zoſtáwiwſzy tylko Corkę Machtyldę umárł R. P. 1135.

STEFAN Sioſtrzeniec iego po nim náſtąpił, zdziercá Páńſtwá ſwego, umárł R. P. 1154.

HENRYK II. Syn Gotfrydá Gráfá Andegáweńſkiego z Machtyldy Corki Henryká I. ſpłodzony, oſiádł Tron, y z iego przyczyny S. Tomáſz Arcybiſkup Kántuáryiſki zábity, zá co tenże Krol od Synow właſnych y żony prześládowány, umárł R. P. 1189.

RYCHARD Syn iego po nim náſtąpił, przeciwko Sárácenom woiował nieſzczęſliwie, ták iáko y przeciwko Filippowi Auguſtowi Krolowi Fráncuſkiemu, zábity, 1199.

JAN Brát iego po nim náſtąpił, z Ludwikiem VIII. Krolem Fráncuſkim miał długą woynę, Duchowieńſtwo prześládował, umárł R. P. 1216.

HENRYK III. Syn po nim oſiádł Tron ſwiątobliwie pánował, 3. Mſzy Swiętych ſpiewánych codzień ſłuchał, y podczás káżdey Mſzy podnoſzącego Xiędzá Náyſwiętſzą Hoſtyą w ręce cáłował, umárł R. P. 1272.

EDWARD IV. Syn po nim náſtąpił Szkotow ná 60000. trupem położył, umárł R. P. 1307.

HENRYK IV. Syn oſiádł Tron, zá niego zámieſzáne było Kroleſtwo, y przez ſentencyą Stánow zgromádzonych do więzienia wtrącony, y zábity R. P. 1326.

EDWARD V. Syn iego po nim oſiádł Tron, Fráncuzow znioſł, Janá Krolá ich poimáwſzy w niewolą, umárł R. P. 1377.

RYCHARD II. Syn iego po nim náſtąpił, zá niego naywięcey záráżona Anglia fałſzywemi naukámi Janá Wiklefá Heretyká, ále y on sám w krotce przez ſentencyą Stánow zgromádzonych w więzienie wtrącony, á od Henryká V. Sukceſſorá ſwego śmiercią ſkárány, umárł R. P. 1399.

HENRYK V. Syn Janá Xiążęciá Lankaſtrſkiego, Stryieczny Brát Rychárdá II. Krolá Angielſkiego, z woli ſwoiey zábitego náſtąpił, umárł R. P. 1413.

HENRYK VI. Syn iego po nim náſtąpił, Francuzow znioſł, y w Páryżu przyznány Dziedzicznym Krolem Fráncuſkim, ále prędko umárł R. P. 1422.

HENRYK VII. Syn po nim oſiádł Tron Angielſki y Fráncuſki, ále iák z Fráncuſkiego wyzuty, ták y z Angielſkiego przez fakcyą Edwárdá Xiążęciá Jorkſkiego, y zábity R. P. 1461.

EDWARD VI. Xiąże Jorkſki po nim Tron oſiádł, y zoſtáwiwſzy dwoch Synow Edwárdá y Rychárdá, pod Opieką Rychárdá Brátá ſwego umárł R. P. 1483.

RYCHARD III. Brát iego po nim náſtąpił, zábiwſzy pod Opieką ſwoią zoſtáwionych Synowcow ále y ten sám od Henryká Xiążęciá Rychemondzkiego Sukceſſorá Fámilii Lankaſtrow znieſiony y zábity R. P. 1485.

HENRYK VII. według Hiſtorykow Fráncuſkich, ále VIII. w Chronologii Krolow, Xiąże Rychemondzki z Fámilii Lankaſtrow, po nim Tron oſiádł, y żeby był uſpokoił Fakcye Roży białey z Rożą Czerwoną, z przyczyny pretenſyi Domu Jorkſkiego do Korony Angielſkiey przeciwko Práwu náturálnemu Domu Lankaſtrow, ożenił ſię z Elżbietą Corką pozoſtáłą Edwárdá VI. z Domu Jorkſkiego, lubo záwſze był nieprzyiácielem temu Domowi, bo z przyczyny Edwárdá VI. ná dzie-

wiąciu

wiąciu bátáliach przeſzło ná 80. Oſob z Fámilii Lankaſtrow wyginęło. Tenże Henryk miał znáczne Woyny Domowe przez przyczynę zmyſlonych Sukceſſorow Domu Jorkſkiego, ále to wſzyſtko uſpokoił, Károlá VIII. Krolá Fráncuſkiego do trybutu przymuſił z Xięſtwá Bretáńſkiego, Corkę Málgorzatę wydał zá Jakubá IV. Krolá Szkockiego, umárł R. P. 1509.

HENRYK VIII. Syn iego po nim náſtąpił, z początku ſzczęſliwie y pobożnie pánował wydáwſzy Xiążkę przeciwko fáłſzom Marciná Lutrá, zá co od Leoná X. Papieżá defenſorem Wiáry przyznány, ále w krotce potym zgárdziwſzy żoną włáſną, przeciwko Wierze y poczciwoſci, á záſlepiony miłością z Anną Bulena záſlubiony, woynę wypowiedział Stolicy Apoſtolſkiey, y uczyniwſzy ſię głową Koſciołá Anglikáńſkiego, nową Sektą záráził Páńſtwo ſwoie, y przebráwſzy miárkę ſwoich bluźnirſkich, Heretyckich, y niepoczciwych akcyi umárł R. P. 1548.

EDWARD VII. Syn po nim dziewiątoletni náſtąpił Zwingliuſzá Heretyká fáłſzámi edukowány pod Opieką Wuiá ſwego Heretyká, naywiękſzą perſekucyą wiernych Kátolikow przeſládował, y námęczył, umárł R. P. 1553.

MARYA Corká Henryká VIII. z Kátárzyny pierwſzey wzgárdzoney żony ſpłodzona Corká, oſiádłá Tron, Wiáry S. Kátolickiey wielka Promotorká, Heretykow wielka nieprzyiáciołká, ktorych ná 30000. z Anglii wygnáłá, y kiedy zámyſláłá zupełnie wykorzenić fáłſze Heretyckie, záſlubiona Filippowi II. Krolowi Hiſzpáńſkiemu bezpotomnie umárłá R. P. 1558.

ELZBIETA Corká Henryká VIII. z nie poczciwego Máłżeńſtwá Anny Buleny ſpłodzona, głowna nieprzyiáciołká Koſciołá Swiętego po niey oſiádłá Tron, odnowiłá záſzczepione fáłſze Heretyckie wykorzeniłá Ceremonie Koſcielne, y Wiárę S. głową Koſciołá Anglikáńſkiego ſię kreowáłá, Kátolikow wiele námęczyłá, Maryą Stuartę Krolową Szkocką Sukceſſorkę po ſobie ná Tron Angielſki, Wiáry S. Defenſorkę ſciąć kazáłá ná Kátáfalku. Ná oſtátek náſycona krwią Męczeńſką niezliczonych Anglow Kátolikow umárłá R. P. 1603.

JAKUB Krol Szkocki Maryi Stuarty Syn po niey záwołány ná Tron Angielſki złączył Kroleſtwo Szkockie z Anglią, ále Heretykiem umárł R. P. 1625.

KAROL I. Syn iego po nim oſiádł Tron cáłey Brytánnii, przeciwko Kátolikom wielkie przeſládowánie wzniecił, ále y on ſam od Kromwellá Wodzá konjuracyi Angielſkiey złápány, y odſądzony ná śmierć publicznie przez kátá ſcięty R. P. 1648.

KROMWEL po nim Protektorem cáłey Brytánnii kreowány 10. lat rządził Monárchią, á Syn iego Rok ieden, Kromwel umárł R. P 1658. á Syn iego Rychard wzgárdzony y zrucony z Rządu R. P. 1659.

KAROL II. Syn Károlá I. po nim z Fráncyi wokowány ná Tron, ná początku Kátolikom chciał przywrocić wolność Wiáry S. promowánia, ále od Parlamentu Angielſkiego nápomniony, y konjuracyámi przeſtráſzony, ſupercedowáć muſiał, w Wierze Swiętey Kátolickiey iednák umarł R. P. 1685.

JAKUB II. Brát iego po nim náſtąpił, ále że publicznie Wiáry Swiętey Kátolickiey był Promotorem, y wſzyſtkich Kátolikow wolnoſcią iey promowowánia uprzywileiował, y Syná ſwego Xiążęciá Walſkiego w teyże sámey Wierze Rzymſkiey edukował. Heretycy zágniewáni rebellią przeciw niemu wzniecili, z ktorey Jákub Krol wyprowádziwſzy żonę y Syná ſwego z Anglii uſzedł do Fráncyi, mile przyięty od Ludwiká XIV. Krolá Fráncuſkiego, tám umárł R. P. 1701. zoſtáwiwſzy po ſobie Syná JAKUBA III. Prawdziwego Sukceſſorá do Korony Angielſkiey ożenionego z Maryą Klementyną Sobieſką, ktora umárłá 18. Styczniá R. P. 1735. w 33. leciech wieku ſwego w Rzymie w nádziei ſwiątobliwoſci, á Jákub III. Mąż iey támże ſiedzi pod Protekcyą Stolicy Apoſtolſkiey z dwiemá Synámi ſpłodzonemi z Maryą. Angielſkie zás Stány dla tym gruntownieyſzego utrzymánia ſię przy Fáłſzách ſwoich wokowáli y osádzili ná Tronie

GWILELMA Xiążęciá Oráńſkiego, ożenionego z Máryą Corką Jákubá II. Krolá Angielſkiego, ktory wygnáwſzy Oycá żony ſwoiey oſiádł Tron Kálwińſki, iáko Kálwin, pod Imieniem Gwilelmá III., umárł R. P. 1702.

ANNA Corká Jákubá II. Krolá Angielſkiego, á żoná Jerzego Xiążęciá Duńſkiego Kálwinká po nim Tron oſiádłá, wokowána od Stánow, á Jákub III. wzgárdzony Brát iey rodzony, dla Wiáry S. Katolickiey, umárłá R. P. 1714.

JERZY Xiąże Hánnowerſki Kálwin po niey wokowány ná Tron Angielſki wzámiáſt Jakuba III. práwdziwego z Stuartow Sukceſſorá, intruzem umárł R. P. 1727.

JERZY II. Syn po nim dotąd pánuie.

Rząd

Rząd Angielſki ieſt Monárchiczny, y Koroną támeczną dziedziczą nie tylko ſynowie ále y corki. Władzá záś Krolow nie ieſt abſolutna, bo oni sámi nie ſą Pánámi Dobr, áni abſolutámi honoru, y życia poddánych. Ich Władzá ieſt opisána Práwámi, oni dyſponuią wſzelkiemi honorámi ták Duchownemi, iáko Swieckiemi, y Zołnierſkiemi. Sprawiedliwość ſię odpráwuie pod ich Imieniem; oni poſyłáią y przyimuią Poſſow, máią moc allianeye czynić, Pokoy, Armiſtitia, Woynę wypowiádáć, kiedy ſię podoba byle ich koſztem, y z intraty włáſney, ktorą tám Krolowie máia ſobie wydzieloną. Nie máią záś żadney władzy do układánia podátkow ná poddáńſtwo, áni Práw ſtárych kaſſowáć, áni nowych ſtánowić, bez woli y konſenſu cáłego Národu reprezentowánego w Párlámencie. Ten záś Párlámént iákoby Seym, y złączenie ſię Stánow cáłego Páńſtwá zá Uniwerſałem tylko Krolewſkim ſię łączy, kiedy záś ieſt złączony wolno go Krolowi ná inſzy czás prolongowáć, álbo zerwáć. Ná początku Párlámentu náypierwey uważáią czás, ieżeli nie wyſzedł náznáczony od Krolá, bo ieżeli wyſzedł czás, tedy Krol muſi nowy Párlámént konwokowáć.

Párlámént ieſt podzielony ná dwie izby. Pierwſza Izbá Wyſoka zgromádzona ieſt z Senátorow ták Duchownych iáko y Swieckich, z Xiążąt krewnych Krolewſkich, Officyerow gornych Koronnych, Wodzow, Hrabiow, Grafow, Szláchty, Baronow, naypierwſzy záś Prym máią Arcybiſkupi, y Biſkupi. Izbá Niſka bywa zgromádzona z sámych Poſſow Powiátowych cáłego Páńſtwá, Miáſt, y Miáſteczek. Te dwie Izby deliberuią oſobno nád podánemi ſobie Punktámi, y iedná drugiey kommunikuie ſwoich rezolucyi, y kiedy ſię zgodzą ná iáki punkt záraz go podáć powinni do deliberácyi Krolá, ktory wolno akceptowáć Krolowi y annihilowáć. Te záś obiedwie Izby záwſze ſą potrzebne Krolowi, dla wyrobienia ſobie intereſſow ſwoich, pomocy pieniężney, dla uſtánowienia podátkow nowych w Powiátach Kroleſtwá, dla ſkaſſowánia Práw ſtárych, dla nowych uſtánowienia, á tym sámym te zgromádzenia bynaymniey nie odeymuią Władzy Krolowi, ile zwyczaynie co Krolowie chcą, to záwſze wyrobią w Párlámencie, byle bez oppreſſyi wolności ich.

Krol Angielſki podczás Pokoiu nie wiele konſerwuie Woyſká, tylko dla aſſyſtencyi Dworu, iednák mą záwſze gotowe y wyexercytowáne Woyſko, ktorego w Mieſiąc ieden może wyſtáwić 120000., podczás záś Woyny może mieć dáleko większe Woyſká mocne y bitne, oſobliwie Morſką Flotę może mieć záwſze dobrą, y liczną, bo w czáſie potrzeby może 150. Okrętow woiennych przeciw Nieprzyiacielowi wyſłáć, iednák Krol Angielſki nie może ſię tytułowáć Pánem Morſkim, bo ſą nád niego mocnieyſze potencye, Fráncuſka, y Holenderſka z támtę ſtronę Morzá.

Náuki wſzelákie gruntownie w ſobie konſerwuie Anglia, Akademiá Oxfordzka y Kámbridzka Prym máią miedzy naypierwſzemi w Europie, gdyby nie fáłſzámi záráżone, Rzemieſłá wſzelákie tám ſię naywięcey praktykuią, hándle wielkie ma u ſiebie uſtánowione, z przyczyny licznych Portow, y z przyczyny wolności, ktora tám nikomu nie zbronna, bo rowno iák kupcom, ták Pánom, y Szláchcie wolno wſzeláko hándlowáć, bez żadney derogacyi Szláchectwá.

Religia w Anglii ieſt Kálwińſka, tá záś rozdzielona ná dwie Sekty: Biſkupią, y Presbiterſką, ktore ſię máło od ſiebie rożnią, tylko przez władzą większą Duchowną, á przez Ceremonie nie wielkiey importancyi.

Sektá Biſkupia tám ieſt pánuiąca, y dla tego ma tytuł Religii Anglikáńſkiey. Oprocz licznych ſwoich Predykántow ma 24. Biſkupow, 2. Arcybiſkupow, iednego Jorſkiego, drugiego Kantuáryiſkiego Prymásá cáłey Anglii. Krol záś ieſt głową Religii Anglikáńſkiey, y ma ſobie tytuł dány Obrońcy Wiáry, co niewinnie uſurpuie, bo tylko Henrykowi VIII. był ten tytuł dány zá to, że Kśiąſzkę nápiſał był przeciw Lutrowi, co potym z odmiáną Wiáry ſtrácił, y nie powinien uzurpowáć tego tytułu.

Znayduią ſię tákże w Anglii Purytáni, ktorzy máło co ſię rożnią od Presbiterow, tylko że mnieyſzą máią od nich moc w Konſyſtorzách y Synodách, znayduią ſię tám tákże y Lutrzy, y Anabaptiſtowie, ktorych názywáią Kwákrámi, y Zydzi. Kátolikow Rzymſkich záś bárdzo máło, ktorym wolna ieſt Predykacyá y náwracánie ná Wiárę, ále bárdzo prywátnie, áni żadnych Kátolikow przyimuią do Honorow y Władzy.

Anglia ieſt rozdzielona ná 3. Stány Szláchectwá, álbo ná 3. Rangi honorow: Pierwſzy Rang ieſt Synow Krolewſkich, z ktorych pierwſzy ma záwſze Honor Xiążęcia

żęciá Galſkiego. Drugi Xiążęciá Jorkſkiego, Trzeci Xiążęciá Glocesterſkiego. Innym záś według woli Krolewſkiey.

Drugi Rang ieſt Xiążąt, Márgrábiow, Grafow, Vice-Grafow, Báronow, te wſzyſtkie Krolowi wolno rozdawáć, y erygowáć. Zwyczáynie tám Synowie Xiążęcy ſą Grafámi, á Synowie Grafoſcy, Wikomtámi, álbo Báronámi, poki żyią ich Oycowie, á po śmierci, ktory ieſt pierwſzy lub ſtárſzy, ten bierze ná ſiebie tytuł Oycá. Szláchtá támeczna ieſt podzielona ná wielką y ná máłą. Wielka záś ieſt podzielona ná 5. Urzędow, z ktorych pierwſzy ieſt Xiążąt. 2. Márgrábiow, 3. Grafow, 4. Wikomtow, iákoby Vice-Grafow. 5. Baronow. Pierwſzy 4. máią więkſze dáleko Prerogatywy iák oſtátni, bo ſą wywyżſzeni ná naywiękſze godności, y nie ták ich wiele iák Báronow.

Trzeci Rang w Anglii ieſt Káwálerſki, y proſtey Szláchty, y Koniuſzych.

Tytuł Káwálerſki nie z urodzenia, ále z łáſki Krolewſkiey bywa dány záſłużonym Zołnierzom. Koniuſzowie noſzą niektore znáki, y Herby ná Metállách. Szláchtę záś wolno Krolowi kreowáć y przez Liſty.

Oſtátni Stán w Anglii ieſt podzielony ná mieyſki, rzemieſlniczy, y chłopſki. Mieſzczánie máią Prawá wolnego ich przypuſzczenia do Magiſtrátur. Rzemieſlniczy záś ſą ci, ktorzy ſię manufakturámi báwią. Chłopſki znáczy Rolnikow z właſney pracy żyiących.

Anglowie ſą záwſze pięknego Stánu, y urodziwi, applikuią ſię do wſzyſtkiego, máia w ſobie ogień, y prędkość, penetruią prędko prywátne okoliczności, co zámyſłą czeſto dokażą czyli ná woynie, czyli w dowcipie, czyli w rzemieſłach, czyli w hándlach, Wiáry ſwoiey ſą kocháiący y broniący, Práwá obſerwuiący, ſiebie záś bárdzo kocháiący, dla czego mniey dbáią o Cudzoziemcow, Wyſoká tylko Szláchtá ieſt ludzka, y obliguiąca, ále pomnieyſza, y oſtátni Stán ieſt grubiáńſki, y ciężko ſię przyzwyczáić do ich proſtoty. Anglowie lubią oſobliwie weſołe okázyiki, á naywięcey gdzieby zieść dobrze, ále y sámi ſobie nie żáłuią, wino piią dobrze, co y białegłowy obſerwuią, ſą dyſſymuluiący, ále do zemſty ſpoſobu ſzukáia, dla czego trzebá bydź oſtrożnym od zemſty ich, o nich nápisáno: że ſą bárdzo pokorni w nieſzczęſciu, á w ſzczęſciu bárdzo ſwáwolni, y zli:

Anglica Gens eſt optima flens, ſed peſſima ridens.

To záś Práwo oſobliwie obſerwuią u ſiebie, że kiedy mąż odiedzie żony, choćby go rok nie było w Domu, byle nie wyieżdżał zá Brytánnią, dziecię, ktore mu ſię urodzi, choćby był y bękart, powinien ie zá właſne przyiąć, y wydzielić zárowno z drugiemi fortunę.

Anglia w ſobie zámyka cáłą Brytánnią Południową, grániczy ná Pułnoc z Szkocyą, od ktorey ią dzieli Rzeká Solway y Tuwede, y gory Szewioty; z wſzyſtkich záś innich ſtron oblana Morzem, to ieſt ná Wſchod Morzem Niemieckim, ná Południe Morzem Brytáńſkim, á ná Záchod Irlándzkim. Anglii Forma ieſt podobna do Pirámidy. Sytuacya záś iey ieſt w miernym powietrzu, y lubo tám czeſte mgły, y ſłoty przygrubſzą aeryą czynią, przecież nie ieſt ciężka, y owſzem y bydłá 9. Mieſięcy przez rok ná tráwę chodzą. Ziemiá ieſt żyzna, gory obfituiące w páſtwiſká, winá nie máią, ále piwá mocne piią, miody, gorzałki, y inſze trunki.

Kray ten obfituie w wſzelákie zbożá, w liczne ſtádá bydeł, y nie drogie, mięſo wołowe, y wieprzowe tám ma oſobliwſzy ſmák, ſtádá koni piękne, y liczne konſerwuią, iáko y pſy brytany piękne, wielkie, złe, y mocne, ktorych Europá lepſzych nie ma. Stal Kornowálſka tám ieſt náyſzácownieyſza ná cáłą Europę naywięcey bogácąca Kray, przytym z Anglii wychodzą żelázá, cyny, ołowie, miedzie, bárdzo przednie, ma y weglá kámienne do czeſtego używánia. Przytym obfituie w wielkie ſtádá owiec naypięknieyſzą wełnę ná ſobie máiących, z ktorych náydelikátnieyſze ſukná Angielſkie pochodzą, ná ieziorách y ná rzekách konſerwuią wielkie ſtádá łábędziow, ktorych nie wolno zábiiáć pod wielką kárą. Strony Morſkie prowiduią ten Kray wielą ryb oſobliwie ſledzi, y oſtryg, ták iáko y rzeki, ktore naywięcey ſumow wielkich máią w ſobie, źwierzyny w láſach gęſte. Wilkow záś tá Wyſpá nie ma w ſobie od Roku 966., ktorych przedtym ták było tyle, że dzieci przychodziły ieść do Domow. Ale Edgar oſobliwſzym ſpoſobem ie wykorzenić kazał: Xieſtwo Galſkie uczyniło było rebellią, y obráli ſobie Ludwaná zá Páná y abſolutá, ktorych Edgar kiedy zámyſłał śmiercią karać, żebrzących miłoſierdziá iego włożył ná nie coroczny trybut, żeby mu 300. wilkow poſyłáli, tych

záś, ktorzy iuż byli wygnáńcámi rewokował tą kondycyą, áby mu káżdy oddał pewną kwotę wilkow, y tym ſpoſobem wygubione ná tey Wyſpie wilki.

Monetá Angielſka znácznieyſza zwána Sterlingi fontowe, máią w ſobie walor 14. Frankow Fráncuſkich iákoby náſzych Tynfow.

Anglia dzieli ſię ná 51. Shirow, iákoby náſzych Powiátow, ále te żeby nie uczyniły rozwlekłey máteryi do pisánia, według Podziáłu Anglo-Sáſow, ná 7. Kroleſtw rozdzielę Anglią, álbo części, y ná oſme Xięſtwo Galſkie, iáko ; Weſtſex, Suſſex, Kenty, Eſtſex, Eaſt-Angle, Mercie, Nortumberland, y Xięſtwo Galſkie.

Pierwſze 7. Kroleſtw zámykáią w ſobie właſną Anglią zwáną od dáwnych Loegryą, Xieſtwo záś Galſkie od dáwnych zwáne Kambrya.

Niżeli záczne opisáć Kroleſtwá y Powiáty ich, muſzę pierwey partykularz wſpomnieć należący do Kroleſtwá Eſtſex, to ieſt Gráfſtwo Middelſex, w ktorym ieſt położona náypierwſza Stolicá Krolow LONDON, á potym przyſtąpię do opisánia Kroleſtw y w nich Powiátow.

MIDDELSEX.

LONDON w Powiecie Middelſex położone Miáſto Stołeczne cáłey Brytánnii, nád Tamizą, o 10. mil od Morzá Niemieckiego, záſzczycone záwſze Rezydencyą Krolow, Stárodáwne, bo ma bydź fundowáne ná 1108. lat przed Národzeniem Páńſkim, wielkością, wſpániáłością, Ludnoſcią, bogáctwámi, hándlámi, może paragonowáć z náywybráńſzemi w Europie, ile że naywiękſze okręty Rzeką Tamizą od Morzá mogą przyſtąpić pod London rozdzielone ná 2. Miáſtá názwáne: iedno Weſtmunſter, drugie London, ktore przedtym dzieliły ſie milą od ſiebie, ále teraz pięknemi Domámi y Páłacámi złączone, ma y Przedmieſcie zwáne Soutchwark rozdzielone od Miáſtá Rzeką, ále złączone moſtem ná 18. arkádách, w zdłuż máiącym 800. krokow, á w ſzerz 60., y ná nim ſą wyſtáwione kámienice, z wielą ſklepámi z obodwoch ſtron, ták, że z moſtu nie obaczy Rzeki, tylko ulicá. Miáſto to ieſt przyozdobione licznemi Zamkámi y Páłacámi, z ktorych naypierwſzy ieſt názwány TOUR, iákoby *Turris*, Zamek mocno ufortyfikowány broniący Miáſto y Rzekę, miał bydź fundowány od Gwilelmá zdobycznego Roku 1078.; inni záś twierdzą że od Juliuſzá Ceſarzá, podczás Koronacyi Krolow Angielſkich, náypierwſza ieſt ceremoniá wziąść Poſſeſſyą tego Zamku, w tey Fortecy monetę wybiiáią, kleynoty Koronne konſerwuią, ták iáko y Metryki Kroleſtwá, Dekretá, Regeſtrá Párlámentowe, tám więzniow Koronnych zámykáią, y tám ieſt wſpániáły Arſenał konſerwuiący w ſobie zbroię y broń ná 60000. ludzi. Krolowie Angielſcy w Londynie máią 3. Páłáce, zwáne ; 1. Wital gdzie teraz ich ordynaryina rezydencya, 2. S. Janá, 3. Sommerſet. Weſtmunſter záś gdzie przedtym Krolowie rezydowáli, teraz tylko Párlámentom y rożnym Sądom Krolewſkim ſłużący. Groby Krolow Angielſkich konſerwuią ſie w Kośćiele zwánym Weſtmunſter, ktory ieſt wielki y wſpániáły, záſzczycony koronacyámi Krolow, ále od niego ieſzcze ieſt większy y wſpániálſzy Kośćioł S. Páwłá. Londońſki Biſkup lubo ieſt náypierwſzy nád innemi, iednák ieſt Suffragánem bo w Prowincyi Arcybiſkupá Kantuáryiſkiego, y ma tytuł pierwſzego Bárona. Mieſzczánie Londyńſcy wolne Elekcye máią Magiſtratur przez wotá. Aldermani, ktorzy záſiádáią Senat mieyſki, ſą dożywotni Senátorowie, inni záś Sędziowie corocznie bywáią odnawiáni, Sędziá Spráwiedliwości ma naywiękſzą moc, y náypierwſzym ieſt Milordem Kroleſtwá, y podczás wákuiącego Kroleſtwá on rzadzi ná mieyſcu Krolá, iáko náypierwſzy Miniſter. Miáſto London obiera 4. Deputátow do Párlámentu Angielſkiego, á Miáſto Weſtmunſter dwoch. London nie ma lepſzego y rownego ſobie w hándlách, bo Krolowi importuie 300000. Sterlingow, y cáłe Miáſto ieſt nápełnione ſklepámi Kupieckiemi, według támecznych Regeſtrow, przez Rok Miáſto to konſumuie 675000. wołow, á trzy rázy więcey ſkopow, Kupcy támeczni dzielą ſię ná 12. Rangow, y máią wielkie Przywileie.

NORTUM-

NORTUMBERLAND.

KRoleſtwo to od Anglo-Saſow fundowáne, położone między Morzem Niemieckim, y Irlándzkim, graniczy ná Pułnoc z Szkocyą, á ná Południe z Mercyą. Dzieli ſię ná 6. Powiátow niżey opisánych.

1. NORTUMBERLAND między Szkocyą, y Kumberlándem, y Morzem; Powietrze ma zimne, y ziemię nie urodzáyną, ále obfituie w węglá kámienne.

NEWKASTLE Miáſto Stołeczne tego Powiátu mocne, położone nád Rzeką Tynem, ktora ie dzieli od Przedmieſcia Gateshcad, dáwnego *Gobroſentum.*

HEXAM dáwne Miáſto od Tadynow, ále; teraz tylko wieś nád Tynem bliſko Murow Adryaná Cesárzá.

BARWIK Miáſto wielkie, piękne, ludne, y mocne, obronione Zamkiem náymocnieyſzym nád inne Angielſkie, ma mieyſce y głos w Párlámencie Angielſkim, tytułuie ſię Xięſtwem, y Xiążęciem tutecznym ieſt Syn náturálny Krolá Jákubá II. Edward IV. wziął to Miáſto Szkotom, ſą tu y inne Miáſtá iáko Mortpet, y Allenwik.

2. POWIAT KUMBERLAND oddzielony od Szkocyi ieziorem Solway, y gorámi Szewioty ná Pułnoc, nápełniony gorámi piaſzczyſtemi, ále oblany wielą Stáwámi ná rożnych rzeczkách, y rzekámi Eden, y Darwen.

KARLILA Miáſto znácznieyſze w tym Powiecie nád Rzeką Eden, obronione Zamkiem ufortyfikowánym, ma ſwego Biſkupá, ieſzcze ſię konſerwuią znáki murow Adryaná Ceſarzá, ma y inne Miáſtá Kokermut, Penret, Ravenglas, y Egremunt &c.

3. DURHAN Powiát gorzyſty, y nie ludny z Záchodniey ſtrony, naywięcey wydáie z ſiebie weglá kámiennego.

DURHAN Miáſto Stołeczne nád rzeką Werem, ma ſwego Biſkupá, tytułuiącego ſię Grafem Pálátynem, y naypierwſzego po Londyńſkim, przenieſionego z Wyſpy Holiſland; ſą tu y inne Miáſtá Harlepole, Aukland, Bernard Caſtle, Durlington &c.

4. WESTMORLAND między Kumberlandem, Jorkiem, y Lankaſtrem, w grontách nie płodnych. KENDAL Miáſto Stołeczne tego Powiátu, y drugie APPLEBUS máiące mieyſce y głos w Párlámencie Angielſkim.

5. LANKASTRE między morzem Irlándzkim, y Powiátem Jorſkim, obfituie w zbożá y w ſtáda bydeł w páſtwiſkách ſwoich, ma znácznieyſze Miáſtá: Lankaſtr Stołeczne, Mancheſter, Preſton, Newton, Wigan, Kliterow, Leerpole, y te máią głos y mieyſce w Párlámencie Angielſkim. Ten Powiát należał do Xiążąt Angielſkich tych, ktorzy byli Partyi Roży czerwoney náturálni Sukceſſorowie do Korony Angielſkiey, z ktoremi dyſputowáli Xiążętá Jorkſcy o Koronę, zwáni Partyi Roży białey, ktora ſcyſſyá ná 9. bátáliach więcey iák 80. Xiążąt Domu Lankaſtrow trupem położyłá, y 3. Krolow, ále przecież zoſtał ſię był ieſzcze ieden z Domu Lankaſtrow Henryk VII., ktory zwyciężywſzy, y zábiwſzy ná bátálii Rychardá III. Krolá z Domu Jorkow, y záſlubiwſzy ſobie Elżbietę oſtátnią dziedziczkę Domu Jorkow uſpokoił zákrwáwione przez 30. bátálii ſcyſſye między Różą czerwoną, y Różą białą.

6. JORK Powiát oblany Morzem Niemieckim y naywiękſzy nád inne, oblany rzekámi znácznieyſzemi Jurą y Durą. Gruntá ma gorzyſte láſámi zágęſzczone, przez co mniey urodzáyny, tytułuie ſię Xięſtwem, ktorego honor Syn drugi Krolewſki noſi ná ſobie.

JORK Miáſto Stołeczne od dáwnych zwáne *Brigantium*, fundowáne od Rzymián, ufortyfikowáne, y Stołeczne Gubernátorow ich, teraz záś naypierwſze w pięknoſci y ozdobie po Londynie, ma ſwego Arcybiſkupá, ktory długo dyſputował o Prymáſoſtwo z Kantuáryiſkim, przyozdobione Xiążęcym, y Arcybiſkupim Páłácem.

HULL nád rzeką tegoż imienia Miáſto mocne y máiące ſwoy Arſenał y Port. To náypierwſze brámy zámknęło Károlowi I. Krolowi Roku 1642. ktorego dobyć nie

nie mogł, y z tąd nieszczęsliwa Woyná záczęłá się z Párlámentem, są y inne Miástá Dunkaſtr, Wagefeld, Pontefrakt, Sherbon, Richemont, Califax, Scarboroug, Brinlington, Wirby, y inne.

MERCYA.

TO Kroleſtwo ieſt fundowáne od Anglo-Sáſow, grániczy ná Pułnoc z Nortumberlandem, ná Záchod z Xieſtwem Galſkim, ná Południe z Kroleſtwem Weſtſex, ná Wſchod z Eſſex y Eaſt-Angle, y z Morzem Niemieckim. Dzieli się ná 18. Powiátow niżey położonych

1. HESTER grániczy ná Pułnoc z Lankaſtrem, ná Záchod z Gállią, y Morzem Irlándzkim. Oblany rzekámi Merſey y Dee, obfituie w páſtwiſká, przyozdobiony licznoſcią Szláchty, ma tylko iedno Miáſto znácznieyſze:

HESTER Stołeczne nád Rzeką Dee, dáwne máiące Port dobry, lubo ieſt o 5. mil od Morzá wielkie, y bogáte Zamkiem obronione, ma ſwego Biſkupá, y Miáſteczká, Nortwik, Nantwik, Midlewik, Conglatow, y Malpas.

2. DARBY ma gruntá urodzayne, y w gorách kruſzce ołowiáne, y tylko iedno Miáſto.

DARBY Stołeczne nád Rzeką Darwent.

3. NOTTINGAM oblany rzeką Trente, ma Miáſto

NOTTINGAM Stołeczne przyozdobione Zamkiem nád Rzeką Trentem, ma Miáſteczká Retford, y Neuwarth.

4. LINKOLN nie ma nic oſobliwego nád Miáſto

LINKOLN Stołeczne máiące ſwego Biſkupá Suffragáná Kantorberſkiego. Tu rezydowáli niegdy Krolowie de Mercie, y Miáſtá Krowland, Boſton, Grymsby, Stamfort, Granſthom, są y inne Miáſtá, máiące mieyſce y głos w Párlámencie.

5. SCHROP gruntá ma żyzne, y żywi ſtádá bydeł, ma kuźnice żelázne, y kámienne wągle, ma Miáſto Stołeczne:

SCHROWEZBURY nád Saberną ludne y bogáte w mánufáktury ſukienne, ma y inne Miáſteczká Bridgnort, Ludlow, Bishops-Caſtle, ktore máią mieyſce y głos w Párlámencie.

6. STAFFORT gorzyſty, y tylko obfituiący w żelázá, y kámienne węglá.

STAFFORT Miáſto Stołeczne tego Powiátu nád Sawą, są tu y inne Miáſteczká: Lichwiels, Newcaſtle, y Tamworth &c.

7. LEICESTER naywięcey prowiduiący wełnámi cienkiemi, y urodzayny.

LEICESTER Miáſto Stołeczne nád Stourą od dáwnych Korytanow zwáne RAGE czyli RATE, ma y inne Miáſteczká Luboruk, Lutterwort, y Bosfort.

8. RUTLAND nie ma nic oſobliwego nád Miáſteczko znácznieyſze OUKHAN przyozdobione Zamkiem nád Rzeką Guwash.

9. HEREFORD náyurodzaynieyſze ma gruntá w Anglii, oblany rzeką Wie, wſłáwiony náydelikátnieyſzemi wełnámi ná cáłą Anglią.

HEREFORD Stołeczne Powiátu tego, ma ſwego Biſkupá, ma y Miáſteczká: Lemſter, Webley, y Roſſa

10. WORCHESTER oblany rzeką Sawerną, y obfituiący w fontánny ſolne, z ktorych ſol robi, wydáie z ſiebie drzewá wiele ná okręty, má Miáſteczká Droiwik, Ewesham, Bewdley, y Miáſto Stołeczne

WORCHESTER nád Sawerną, máiące ſwego Biſkupá.

11. WARWICK w rowninách urodzayny, á w gorách máiący kruſzce żelázne.

WARWICK Miáſto Stołeczne, názwáne od Rzymián *Præſidium*, bo tám trzymáli Gárnizon Roku 1694. przez ogień zruynowáne.

KORWENTRI Drugie Miáſto máiące ſwego Biſkupá, y mieyſce, y głos w Párlámencie.

12. NORTHAMPTON oblany w zdłuż Rzęką Niną y obfituiący w zbożá.

NORTHAMPTON Miáſto Stołeczne nád Niną ma Zamek piękny. PETERBOROUG Miáſto nád tążeRzeką wſłáwione fundowánym tám Opáctwem przez Wolferesá Kro-

Krolá Mercyiſkiego, y ofiárowánym S. Piotrowi, od ktorego Imię bierze. Henryk VIII. erygował ie ná Biſkupſtwo.

13. HUNTINGTON naywięcey obfituie w weglá kámienne, ma HUNTINGTON Miáſto nád Ouzą, przyozdobione było Zamkiem ále od Henryká II. zágubionym dla częſtych w nim rebellii.

14. MONMUTH należał przedtym do Xięſtwá Walſkiego, od Henryká VIII. przyłączony do Mercyi, nápełniony láſámi y gorámi, w páſtwiſká iednák obfituiący; ma Miáſtá Kaerlion, Chepſtwow, Abergeweny, Newport, Uſke, y Stołeczne MONWUTH nád Wią, ma tytuł Xięſtwá.

15. GLOCESTER obfituiący w zbożá y páſtwiſká, á naywięcey w wełny ſzácowne, y kużnice żelázne, ma Miáſtá: Teſkezbury, y Cyrenceſtre. GLOCESTER Miáſto Stołeczne nád Sawerną, od Rzymián názywáne *Claudia Caſtra* tytułuie ſię Xięſtwem, y ma Biſkupá ſwego.

16. OXFORD oblany Rzeką Tamizą, urodzáyny w zbożá, y páſze. OXFORD Miáſto Stołeczne nád Tamizą, nie wielkie ále piękne, y ludne, ma ſwego Biſkupá, wſłáwione Akádemią liczącą ſię między náypierwſzemi w Europie, máiącą 18. Collegia, á naypięknieyſze S. Mágdáleny, záſzczycone Biblioteką bogátą w liczne Księgi y mánuſkrypta, ma Przywiley tá Akádemia poſyłáć Deputátow ná Párlámént Angielſki, oprocz dwoch z Miáſtá, náypierwey tá Akademiá byłá zá-ſzpecona fałſzámi Kálwińſkiemi przez Janá Wiklefá Profeſſorá Theologii Roku 1375.

17. BUKINGHAM obfituiący w zbożá y páſtwiſká, á naywięcey w wełny ſzáczowne, y z gor wydáie wiele kredy, náyznácznieyſze ma Miáſto BUKINGAM Stołeczne nád Ouzą.

18. BEDFORD w Pułnocney Stronie żyzny, ále w Południowey płonny. BEDFORD Stołeczne, inne záś mnieyſze miáſtá Schefford, Dunſtanbl, Woburn, Tuddington, Leigton, Luton.

EAST ANGLIA.

TO Kroleſtwo fundowáne od Anglo-Sáſow, grániczy ná Záchod z Mercyą, ná Wſchod, y ná Południe z Morzem. Dzieli ſię ná 3. Powiáty niżey wyrážone.

1. NORTFOLK nád Morzem Niemieckim, y ieziorem Boſton, naywięcey nápełniony gorámi y láſámi, mieyſcámi iednák żyzny, ma Miáſtá: Norwik, Jarmouth, Thedford, y Linne.

2. CAMBRIDGE rozdzielony Rzeką Ouzą ná Południową ſtronę urodzayną, ále ná Pułnocną gorzyſtą y wodniſtą. CAMBRIDGE Miáſto od dáwnych Icenienow názwáne *Camoritum*, teraz wſłáwione Akádemią fundowáną od Edwardá I. máiącą 16. Collegia, y Deputátow poſyłáią ná Párlámént Angielſki, oprocz od Miáſtá Deputowánych, ktore tám ieſt ludne y bogáte w hándle.

ELI wſłáwione przedtym rezydencyą Krolow Eaſt-Angielſkich y Opáctwem, ále odmienionym ná Biſkupſtwo Roku 1108.

3. SUFFOLK położony nád Morzem Niemieckim, gruntá ma urodzayne. IPSWIKE Miáſto wſławione urodzeniem Tomáſzá Wolſeiá, ktory z Kápellaná u Krolá Henryká VIII. zoſtał Miniſtrem náypierwſzym y Kanclerzem Angielſkim, Arcybiſkupem Jorkſkim, potym Kárdynałem y Legátem *à Latere*, y on miał bydź Autorem Rozwodu ſławnego Henrykowi VIII., u ktorego potym dyſgracyowány umárł. Są tu y inne Miáſteczká: iáko S. Edmund, Bory, Sudbury, Dunwik, Oreford, Ais, Aldeburg, te máią mieyſce y głos w Párlámencie Angielſkim.

ESSEX.

TO Kroleſtwo grániczy ná Záchod z Mercyą, ná Pułnoc z Eaſt-Anglią, ná Wſchod z Morzem Niemieckim, á ná Południe z Kancyą. W tey Prowincyi ieſt Miáſto London. Dzieli ſię ná 3. Powiáty niżey ſpecyfikowáne.

1. ESSEX nád Morzem Niemieckim piaſzczyſty, iednák w wielu mieyſcách obfituie w zbożá y ſzáfrány. Ma Miáſtá:

KOLCHESTER Miáſto przyozdobione Zamkiem dáwnym wſłáwionym urodzeniem S. Heleny Mátki Konſtántyná Wielkiego.

HARWIK Miáſto mocne y wielkie nád Portem z kąd idą okręty do Hollándyi, y MALDON, te trzy miáſtá poſyłáią Deputátow do Párlámentu.

2. HARFORD naywięcey obfituiący w Anglii w zbożá y bydłá.

HARFORD Miáſto Stołeczne y S. ALBAN bliſko ktorego ſą znáki dáwnych murow dáwnego Miáſtá zwánego *Verulamium*, náyznácznieyſzego przedtym w Brytánii, ná ktorego mieyſcu OFFA Krol Mercyiſki wyſtáwił był Kláſztor S. Albáná, ktory tám był umęczony, y Opáctwo fundowáł Roku 793.

3. MIDDELSEX oblany Rzeką Tamizą wſłáwiony Miáſtem cáłego Kroleſtwá Londynem, o ktorym wyżey.

WESTSEX.

TO Kroleſtwo fundowáne od Anglo-Sáſow wraz z drugiemi, gr\u00e1niczy ná Północ z Mercyą, ná Wſchod z Suſſexyą, á z inſzych ſtron z Morzem. Dzieli ſię ná 7. Powiátow niżey wyrážonych

1. SOMERSET położony nád Kánáłem S. Jerzego obfituie w zbożá y páſtwiſká; ma Miáſtá: Bate, Wels, Briſtol, Bridgewater, Taunton, Minhead, Ilheſtre, ktore máia mieyſce w Párlámencie.

BATHE Miáſto nád Rzeką Awon, ma ſwego Biſkupá.

WELS wſłáwione wodámi minerálnemi, u dáwnych zwáne *Theorodunum.*

BRISTOL bogáte w hándle z przyczyny Portu, gdzie okręty naywiękſze wchodzą, wielkie, piękne, y bogáte ma ſwego Biſkupá.

2. WILT naywięcey obfituie w páſtwiſká, y wielkie ſtádá owiec.

SALESBURY Miáſto wielkie, y piękne, przyozdobione Kościołem Kátedrálnym wſpániáłym, ma Biſkupá ſwego przenieſionego z Shirbony Roku 1075., konſerwuie w ſobie dáwną Stárożytność zwáną Gunduły kámienne, iákoby 3. Rzędy kámienne, ták dyſponowáne iákoby formowáły Port, y nie máſz pewności czyli ſą od ſtworzenia Swiátá, czyli zkąd przenieſione. Są tu y inne Miáſtá: Wilton, Malmesbury, y Ambresbury.

3. BARK Powiát w rowninách położony obfituiący w wſzelákie zbożá, y páſtwiſká, y naywięcey prowiduiący London przez Rzekę Tamiſzę.

WINDSOR Miáſto nád Tamizą przyozdobione Zamkiem bárdzo wſpániáłym Krolow Angielſkich, gdzie mieſzkáłá Elżbietá Krolowá, y tám ſpłodziłá Kościoł Anglikáńſki, bo tám opisáłá wſzyſtkie ceremoniáły Nabożeńſtw Kálwińſkich. W tymże Páłacu Edward V. Roku 1344. czyli 47. erygowáł y inſtytuował Order Jarretyerſki iákoby Podwiązkowy z tey przyczyny: Ten Krol táńcuiąc raz z Dámą zwáną Alis de Salesburi przypádkiem odwiązáną podwiązkę z pátynkow iey podnioſł, ktorą podnoſząc z prętkości záchwycił iey zá koſzule, co widząc inni Káwálerowie poczęli ſię śmiáć z Dámy, tá zmieſzána poczęłá Krolowi awerſyą czynić, ktoty odpowiedział iuſtyfikuiąc ſię: *Honny ſoit qui mal y penſe*, co po Polſku znáczy: że kto zle myśli, nie będzie miał honoru nośić podwiązki, iákoby Orderu podwiązkowego, ktory záraz inſtytuował, y do tego Miáſtá ná S. Jerzy záwſze ſię zieżdżáią corocznie wſzyſcy Order ten máiący Pánowie.

4. CORNOWALLIA czyli *Cornubia* naywięcey bogáty ten Powiát w ſtál nayſzácownieyſzą, y ma znaydowáć w ſwoich gorách złoto y ſrebro, á czáſem y Dyámenty, miedzy ktoremi kruſzcámi znayduią ſię tám czſto y drzewá cáłe z korzeniámi, gáłęziámi, y liſciem. Te záś ſzyby, w ktorych to wſzyſtko wynayduią, ták ſą głębokie, że podczás południá naywyżſzego ſłońce nie może przeſzkodzić będącym w ſzybie, do odſłonienia y widzenia gwiázd ná Niebie. Oblany ten Powiát wielą Rzeczek nie wielkich, ále ſprowádzáiących wiele łoſośiow z Morzá od S. Michałá áż do Nowego Roku, ma Miáſteczká:

CORNOVALES bárdzo mocne ſkáłámi, gorámi y morzem otoczone, gdzie ſię naywięcey bronili Brytánnowie przeciwko Sáſom. Gwilelm zdobyczny naypierwey ie podbił y odebrał, á Edward V. dał mu Tytuł Xięſtwá.

FALMUT Miásteczko mocne y Port máiące, obronione dwiemá Zamkámi zwánemi Pandenis, y Mausa, ktore są przeciw sobie.

LISWITIEL Miásteczko nád rzeką Faweią, Sądy się tu odpráwuią, y Prezydent Szybowy mieszka, to Miásto ma Przywiley znáczyć stal, y Deputatow posyła ná Párlament.

Wyspy Sorlinges są położone ná Záchod tey Prowincyi, ktore są liczne náleżące do Anglii, z nich znácznieysze są: S. Marcin, S. Marya &c. y w siłu znayduią się szyby stálowe.

5. DEWON gruntá máiący żyzne, y ták tłuste, że w niektorych mieyscách trzebá piaskámi záwozić, w pástwiská tákże wiele obfituie, y szyby stálowe w sobie znayduie ná Záchodniey stronie. Ma Miástá

EXCESTER máiące swego Biskupá. PLIMUT máiące Port morski nád Rzeką Damer. DARTMUTH ma tákże swoy Port obroniony dwiemá Cyttádellámi.

6. DORSET obfituie w zbożá, y wełny piękne, prowiduie Mátámi okręty.

DORCESTER Miásto Stołeczne nád rzeką formą.

LIMA ma Port bárdzo dobry, do ktorego Roku 1685. Xiążę Monmutski z trzemá okrętámi przystąpił był dla Korony Angielskiey, pretenduiąc się uczynić Synem Károlá II. są tu y inne Miásteczká Waymuth, Poole, Bridport, Warcham, Corfcasle, y te záśiádáią w Párlámencie.

WYSPA PORTLAND ná Południe iest tego Powiátu, máiąca Miásto tegoż Imienia ufortyfikowáne iednym Zamkiem y tytułuiące się Gráfstwem.

7. HAND Powiát obfituiący w zbożá y bogáty w hándle sukienne, y żelázne.

WINCHESTER Miásto Stołeczne ma swego Biskupá.

PORTSMUT Miásteczko tytułuiące się Gráfstwem położone ná Wyspie Portsey wstáwione naylepszym y nayobszernieyszym Portem nád Oceánem, obronionym Cyttádellą, ma y Arsenał dobrze uprowidowány. To Miásto y drugie SOUTHAMPTON máią głos y mieysce w Párlámencie.

Wyspa WIGT należy tákże do tego Gráfstwá.

SUSSEX.

TO Krolestwo Sásow Południowych zámyka w sobie Powiatow 2. niżey opisánych

1. SUSSEX obfituie w zbożá y żelázo, ma Miástá Chichester, y Arondel, ktore máią mieysce y głos w Párlámencie, Lewes, Rye-Hastings, y Winkelsei.

CHICHESTER nád Rzeką Lawand ma swego Biskupá.

2. SURREY mniey pożyteczny ma Miásteczká zwáne, Kingeston, Reigate, Gwilfort y Soutwart, ktore iest Przedmieście Londyńskie.

KENT.

TO Krolestwo przedtym Sáskie teraz zwáne *Cantium*, nayblizsze iest Fráncyi, bo tylko rozdzielone Kánálem Morskim zwánym: Pas de Calais

CANTORBERY Miásto Stołeczne tego Krolestwá nád Rzeką Stur wstáwione przedtym rezydencyą Krolow, nie wielkie ále wesołe z swoiey sytuácyi y ozdobnych budynkow, ma swego Arcybiskupá, ktory lubo Kálwin iednák żenić się nie może według Práwá Angielskiego, co wszystkim wolno Angielskim Biskupom, ále też dla tey cnoty ma wielkie tytuły, bo iest Prymásem Angielskim y pierwszym Senátorem Krolestwá, on koronuie Krolow, Koadjutorow Biskupom náznácza w ten czás, kiedy iuż zádosyć nie mogą uczynić funkcyi Biskupiey.

ROCHESTER nád rzeką Medway, piękne y hándlowne, ma Port sławny ná cáłą Anglią, y Arsenał morski, gdzie ustáwicznie prácuią koło okrętow woiennych, ma Biskupá swego, y most ieden między dwiemá skáłámi fundowány máiący w około balustrady żelázne.

DOU-

DOUWRES ná ſtronie Południowey ná przeciwko Kánáłowi Morſkiemu, przez ktory z tąd trzebá przebywáć do Fráncyi, ma Port dobry, Cyttádellą obroniony, y ma mieyſce y głos w Párlámencie, ma y inſze Miáſtá, iáko; Sadwik, Hyd, Rumney, Graveſande, y 3. Zamki zwáne; Sadowne, Deabe, y Walmer.

WALLIA.

XIęſtwo to ináczey zwáne Galſkie, grániczy ná Wſchod z Mercyą, á z inſzych ſtron Morzem, y Kánáłámi morſkiemi oblane. U dáwnych zwáne Kambrya, u Rzymiánow záś Brytannia druga. Brytonowie tu mieſzkáli, kiedy byli wygnáni od Sáſow z Anglii, ále Edward I. Sukceſſor Gwilelmá zdobycznego ich zniosł, y podbił, przyłączywſzy do Anglii, y od tąd Synowie Pierworodni Krolow Angielſkich intytułuią ſię Xiążetámi Wálſkiemi czyli Galſkiemi.

Kray ten ieſt gorzyſty y nie ták w zbożá iáko w bydłá obfituiący, ma tákże kruſzce ołowiáne y nie máło węglá. Dzieli ſię ná Południową ſtronę zwáną Sout-Valles, ktora ma 6. Powiátow niżey y naypierwey ſpecyfikowánych, y ná Pułnocną zwáną Nort-Valles máiącą tákże 6. Powiátow niżey po drugich wyrážonych.

1. Powiát zwány RADNOR gorámi y láſámi nápełniony, ma Miáſto Stołeczne tegoż imienia nád Rzeką Somegilą.

2. BRECNOCK gorzyſty ále w páſtwiſká obfituiący, ma Miáſto tegoż imienia Stołeczne, máiące mieyſce y głos w Párlámencie.

3. GLAMORGAN wſzyſtek gorzyſty, ma znácznieyſze Miáſteczká: Aberawon, Neath, Landaw, y KARDYFF Stołeczne nád Sawerną ma Port dobry, wſłáwione więzieniem Robertá Pierworodnego Syná Gwilelmá zdobycznego, ktoremu Bráciá oczy wyłupić kazáli dla exkluzyi go od Sukceſſyi.

4. CAERMARDEN wſzyſtek gorámi nápełniony ále obfituie w páſtwiſká, y wągle kámienne, ma Miáſtá znácznieyſze: Caermarden, Kidwelli, Lancelli, y Landilowac.

5. PEMBROCK obfituiący w zbożá, páſtwiſká, y wągle kámienne, ma Miáſtá: PEMBROK Stołeczne máiące Port obroniony Zamkiem S. Dawid ma ſwego Biſkupá. KAP S. Dawidá, ná ktorym ieſt położone názwáne od ſtárych *Octopitarium Promontorium.*

6. CARDYGAN Powiát wcále nie urodzáyny, y ludzie tylko z iednych ołowiow ſię żywią, ma Miáſtá:
CARDYGAN Stołeczne nád rzeką Tywy, y drugie ABERISTIWIT.

7. CARNARWAN nád Morzem ná kſztáłt Wyſpy Powiát, od ziemi záś zupełnie opasány gorámi, naywięcey obfituie w páſtwiſká, gory ma zwáne Alpes Angielſkie záwſze okryte ſnigámi, ma Miáſto znácznieyſze:
CARNARWAN Stołeczne, położone ná przeciw Wyſpie Engleſeich, Edward I. fundował ie ná ruinách ſtárego Segontium Miáſtá Ordowicow, y Edward II. tám ſię urodził. BANGOR ma ſwego Biſkupá.

8. DENBIG wewnętrznie tylko obfituiący we wſzyſtko, oblany rzeką Kluit, po ſtronách záś cáły puſty, ma w ſobie kruſzce ołowiáne bliſko Miáſteczká Wrexan ma Miáſto Stołeczne DENBIG Zamkiem obronione.

9. MERIONET wſzyſtek w wyſokich gorách, iednák przy páſtwiſkách w ſtádá bydeł obfituie. Ma Miáſto Stołeczne HARLEK Zamkiem obronione.

10. FLINT obfituiący w zbożá y páſtwiſká, ma Miáſtá znácznieyſze:
FLINT nád Deią Zamkiem zmocnione, y drugie ASAPH

11. MONGOMERY Powiát gorzyſty, w páſtwiſkách iednák obfituie w konie, ma Miáſtá znácznieyſze:
MONGOMERY Stołeczne, Machlemet, Lanwilling, y Welſecpole.

12. Wyſpá ANGLESEY położona ná Morzu Irlandzkim, odłączona od Kárnarwanu ciáſnym Morzem zwánym Menay o milę od Ziemi Walſkiey, od Brytanow názwána Mon, ma wzdłuż 7. mil, á w ſzerz 5., ráchuie w ſobie wſi 74. oprocz Miáſteczek: Newburg, Aberfraw, y Bomaryſz należy do Dyecezyi Biſkupá Bangorſkiego.

BEWMARYSZ Miásto nád ciásnym Morzem Menayem fundowáne od Edwárdá I. ma Port dobry y zmocniony Zamkiem, ma głos y mieysce w Párlámencie Angielskim, Aberfraw nád Morzem Záchodnim obronione Zamkiem, gdzie przed tym Xiążętá Walscy mieszkáli.

SZKOCYA.

SZkotowie po Piktách liczą się náydáwnieyszemi Ludźmi Brytáńskiemi. Jedni piszą, że biorą Imię od Szkoty Corki Królá Egiptskiego, ktora tu miáłá fundowáć Krolestwo od swego Imienia; drudzy piszą, że Szkotowie byli tu przychodni z Kantábryi Hiszpáńskie, to iest z Nawarry; Buchanan toż sámo przyznáie, że z Hiszpánii przyszli, ále ich názywa Celtami; Maciey Westmunster pisze, że wyszli z Piktow á z Mátek Hibernskich, y dla dwoch złączonych Narodow wzięli Imię Eskotow, ále Bedá się sprzeciwia temu. Kanden twierdzi, że przyszli z Scytyi, iákoż y támeczni przyznáią, że Krolestwo ich fundowáne od Fergusá II. Roku 411. y on miał zácząć linią Krolow, potym záś Krolu miáło to Páństwo trwáć áż do Tyraná Máxymá, ktory ie zruynował. Iloid y Styllingflef Biskupi támeczni twierdzą, że Monárchiá Szkocka zaczęłá się R. P. 700. Potym R. 1286. czyli 1290. Alexander III. Krol Szkocki bezpotomny umárł zostáwiwszy po sobie wielkie dysensye o Sukcessyą między Robertem Brusem, y Janem z Domu Harkurtow Baileulem, obiemá z Domu Szkockiego z Mátek. Edward tedy Krol Angielski obodwoch pogodziwszy przysądził Krolestwo Baileulowi, po nim pánował Brus y umárł Roku 1339. zostáwiwszy Syná Dawidá II. bezpotomnie zmárłego Roku 1370., po nim nástąpił Robert II. z Domu Stuártow, y ten Dom pánował przez 350. lat, áż do nászego Wieku, y owszem z tego Domu cáła Monárchiá Brytáńska zá Páná uznáie y uznawáć powinna Stuartá z przyczyny Jákubá VI. Królá Szkockiego, á potym Angielskiego, ktory złączył te 3. Krolestwá w iedno, ále nieszczęśliwa Sektá Kálwiná iáko záwsze odwodzi Duszę od Niebá, ták y odwiedłá Anglow od nie observy włásnych Práw, y Spráwiedliwości przez exkluzyą włásnych Dziedzicow, y Krolow swoich Stuartow od Korony, á teraz pánuie Dom Hánnowerski.

SZKOCYA od Roku 1602. z Anglią iednego Królá uznáie zá Monárchę, ná ten czás kiedy Jákub IV. po Elżbiecie osiádł Tron Angielski pod Imieniem Jákubá I. iednák Szkocya osobno się rządzi. Ma swoy Párlámént ná dwie Izby rozdzielony, iednę Senátorską, drugą Szláchecką, y kiedy Krol nie iest przytomny w Párlámencie, powinien ná swoie mieysce posłáć Kommissarzá Prezydentá, ále ten powinien bydź Szkot, y wszyscy inni Officyerowie y Ministrowie powinni bydź Szkotowie, wszystkie tákże Kommissye powinny bydź expedyowáne przez Szkocką Káncelláryą, y przez Ministrow, ktorzy rezyduią przy Dworze.

Szkocya od dáwnych názwána *Kaledonia*, od iedney puszczy tegoż Imienia, iest ná kształt Wyspy wielkiey, grániczy ná Południe z Morzem Irlándzkim y Angielskim, od Anglii iest rozdzielona rzekámi Solwáią, y Twedą, y Gorámi Szewiotes od Wschodu do Záchodu iest między 14. gradusámi, y 20., á od Południá do Pułnocká między 55., y 59. Powietrze ma zimne, dla czego naywięcey obfituie w ięczmiony, owsy, pástwiská. Znayduie w sobie kuźnice żelázne, ołowiáne, lázury ma mieć tákże w gorách, złoto y srebro, dyámenty y perły ále to wszystko mniey szácowne. Brytany Szkockie są bárdzo sławne y ták mocne, że ich zá stárych wiekow posyłáno do Rzymu, gdzie w Amfiteátrách ze Lwámi się mocowáły. Woły tákże w Puszczy Kaledońskiey ma ták záiádłe iák Lwy y Lwią sierścią porosłe, ták záś nie náwidzą ludzi, że náwet y trawy tey nie chcą ieść, ktorey się człowiek dotknął, y kiedy ich dostáną záraz zdycháią od tęskności.

Dáwni Ludzie w Szkocyi názywáli się Kaledonianámi, y Wetturyonámi, potym Piktámi, potym Szkotowie z Irlándyi tám się sprowádziwszy názwáli málą Szkocyą to Páństwo, á Irlándyą zwáli Wielką Szkocyą.

Szkotowie są pięknego Stánu, mocni, grzeczni, ludzcy, y nie piiácy, iednák są ná kształt dzicy, zázdrośni, y mszczący się, iest iednák dyfferencya między niemi, że ci ktorzy mieszkáią ná stronie Południowey są grzeczni, ci záś co ná Pułnocney stronie mieszkáią po gorách są dzicy.

Reli-

Religiá Szkocka tákaż iák Angielſka, w tym tylko dyfferencya, że w Szkocyi więcey máią władzy Presbiterowie iák Biſkupi. Szkotowie ſą do pracy ſkłonni, uczą ſię dobrze, Wiárę ſwoię kocháią, wierni, ſłowni, y woli Szkot umrzeć niżeli w ſłowie ſię nie ſtáwić. Ewent III. Krol Szkocki wnioſł był bezecne Práwo rozkázuiące, żeby nowo przybráne żony pierwſzą noc ofiárowáły Pánu á potym mężowi, y to Práwo trwáło do Roku 1090. poki Wiárá Chrzeſciáńſka nie byłá tám záſzczepiona; o tym piſzą Hiſt. Angiel. 1707.

Szkocya dzieli ſię ná dwie częſci. Pierwſza Szkocya Południowa zámyka w ſobie Wyſpę Arran, y 20. Powiátow. Szkocyá Pułnocna ma w ſobie 14. Gráfſtw álbo Powiátow, y Wyſpy Weſternes álbo Ebudes, Orkady, y Far, iáko y Schetland.

SZKOCYA PUŁNOCNA.

TA Prowincyá iákom wyżey námienił ma 20. Powiátow, tytułuiące ſię Gráfſtwámi, y Wyſpy niżey ſpecyfikowáne.

1. Powiat STRATH-NAWERN położony ná końcu Szkocyi, gróniczący ná Pułnoc z Oceánem, bierze Imię od Rzeki Nawern, zimny y gorzyſty, ma wiele iezior, większa część ludzi páſterzow páſących wielkie ſtádá bydeł, y owiec, z ktorych ſkory, wełny, nábiały naywięcey ich bogácą, ma znácznieyſze Miáſteczká Tung, Innernawern, Balna, Itraty y Durenis.

2. CAITHNES záchodzi áż w Oceán Pułnocny Kaledonieńſki ná kſztáłt Kápu, áż do Orkadow, od ktorych ią dzieli Morze ciáſne Pentland, obfituie w zbożá y owoce, powietrze ma doſyć zdrowe, iezioráſ, rzeki, morſkie brzegy doſyć rybne, z ktorych naywiękſze hándle támeczni prowádzą, ma Miáſteczká znácznieyſze Wich, Turſe, y Dungisby.

3. SOUTTERLAND obfituie w owies, ięczmien, y páſtwiſká, ma kuźnice żelázne, y kámienie rożne znayduie w gorách, Miáſtá ma Dornok, y Biore.

4. ROSS wcále nie urodzayny, ále naywięcey rybámi morſkiemi hándluie, á naywięcey śledziámi, ma Miáſtá: Kromaty, Tayh, y CHANONRY Miáſto Stołeczne nád Golfem Murray ma ſwego Biſkupá.

5. MURRAY obfituie w wſzelákie zbożá, y owoce, ma powetrze zdrowe, oblany rzekámi Eſpe, y Findorn. Zámyka w ſobie Gráfſtwo Badenok. Ma Miáſtá: EGLIN Stołeczne czyli Elgin, Forres, Natern, y Innernes gdzie ieſt Cyttádellá od Kromwellá wyſtáwiona.

6. BUCHAN nád Morzem Wſchodnim y Pułnocnim, ludny, y żyzny, y w páſtwiſká obfity, z ktorych wydáie wełny piękne, ma Miáſteczká Inneoury, Fraſerburg, Peter-Haod, znácznieyſze záś, Kullen, y Benf máiące głos, y mieyſce w Párlámencie Szkockim.

7. MARR w Záchodniey ſtronie nápełniony gorámi y láſámi, w Wſchodniey záś rowny, y urodzayny, oblany rzekámi Dee, y Don. Ma Miáſtá: Old-Aberdeen, álbo Aberdon ſtáre, New-Aberdeen, álbo nowe, ma ſwego Biſkupá położone nád Donem. Záſzczycone Akádemią erygowáną Roku 1480. W iedney rzeczce znayduią tu perły, y łoſoſie połowiáią. Kintor tákże Miáſteczko.

8. LOQVABYR nazwány od iezior Loch, ktore rzeką z ſiebie wychodzącą dzieli ten Powiát ná dwie części, ná Záchodnią naywiękſzą, ále gorámi y láſámi puſtemi nápełnioną, y Wſchodnią máiącą wiele wſi y Miáſteczek, á nayznácznieyſze Innerloch.

9. ATHOLLIA nie ludny, áni urodzayny z przyczyny gor wielu, y láſow Kaledońſkich, oblany Rzeką Tay y Gárry, ma Miáſteczko Ber z Zamkiem.

10. PERTH złączony z Gráfſtwem Gowrea oblany Tayem, ma Miáſtá: PERTH Stołeczne, ma ieden moſt piękny kámienny, y DUNKELD má ſwego Biſkupá.

11. ANNUS álbo *Anguſsa*, oblany Rzeką Eſką y doſyć obfity, ma Miáſtá: BRECHIN Stołeczne máiące ſwego Biſkupá, DUNDE ufortyfikowáne, y máiące ſwoy Port nád Tayem, y Monroſe ma tákże, Forfart, y Arbroat.

12. MERN

12. MERN álbo *Mernis* ma Miáſteczká znácznieyſze: Kowie, Dumnotir, y Berwy

13. BROAD-ALBAIN álbo *Albania*, położony we ſrodku Kroleſtwá, má tytuł Xięſtwá Powiát gorzyſty, y nie máiący tylko wſi, y iezioro Tay, z ktorego rzeká tegoż imienia wypływa.

14. LORNA ále należy do części Południowey.

WESTERNES Wyſpy álbo HEBRIDES iákoby Záchodnie bo ná Záchodzie położone ná Morzu Kaledonieńſkim, ráchuie ſię tych Wyſp około 44. z ktorych drugie ſą máłe bárdzo, náypryncypálnieyſze záś ſą: Skye álbo Scya, Mula, Jura, Ila, Gega, pod Szkocyą bliſko Col, y Tyrryf ſą ná Pułnocney, Muli, Kolmkil ná Południe, Levis álbo Leogus, y Chawray złączone ſą przez Kánáł morſki z Wiſtuſem, y Barrem, y te ſą naypryncypálnieyſze. Te Wyſpy ſą ludne, y ludzie też ſáme zwyczáie máią, iákie Irlándowie, y gruntá urodzayne. Należáły przedtym do Krolow Norwegſkich, ále ie przedáli Szkockim Krolom.

Bliſko Lewisá, czyli Leogusá poławiáią ſię Wieloryby oſobliwey wielkości, Łoſoſie y Sledzie. ILA tákże ma wiele owſow y bydłá, y wydáie z ſiebie ołowie.

ORKADY Wyſpy położone ná Pułnocy od Szkocyi, y ieſt ich około 40., ále ieſt máłych, y nie máiących ludzi. Dzielą ná Południowe, y Pułnocne.

MAYNLAND ieſt naywiękſza, ná Pułnoc záś Maynlándu ſą znácznieyſze Nortranals, Sands, Sheoms, Heth, Siapins, Eglis, Papa, Weſter, y Rous. Południowe záś znácznieyſze od Maynlándu ſą South Ranals, Flott, Hot, Souna, &c.

KIRKWALL Miáſto Stołeczne Maynlándu, y wſzyſtkich Wyſp. Morze około tych Wyſp ieſt bárdzo rybne, y náypożytecznieyſze ludziom támecznym, ále ieſt niebeſpieczny połow przy gęſtych záwádách morſkich. Te Wyſpy należáły do Norwegii, ále Chryſtyán I. Krol Duńſki záſtáwił ie Jákubowi III. Krolowi Szkockiemu, y dotąd náleżą do Szkocyi. To oſobliwſza że ná tych Wyſpách nie mogą żyć y bydź gádziny wſzelkie záiádłe, ták iáko w Irlándyi, Kandyi, Malcie, y to że ludzie támeczni chociaż piią naywiecey nigdy ſię nie upiiáią, y żyią długo bez żadnych lekárſtw, áni tám obaczy żadnego głupiego áni żadnego człeká bez zmyſłu. Jeſt tám tákże iedná Wyſpá zwána PANOMA, ná ktorey ma bydź iedno Drzewo wydáiące z ſiebie liſcie, w ktorego ſrodku ma bydź iákiś owoc, y kiedy ſię doſtoi wpada w Morze, y z niego ptaſzek ſię ſtáie.

SCHETLAND Wyſpy ná Pułnoc Orkadow położone, y należą do innych Brytáńſkich, lubo ſą w odległoſci około 80. mil od innych.

THINLINZEL ieſt náypryncypálnieyſza, zwána od dáwnych THULE, od innych záś Iſlandya, bo cokolwiek Stárzy piſáli o Thuli, to ſię znayduie w Iſlándyi, ktora ieſt w iednymże położeniu.

SZKOCYA POŁUDNIOWA.

ZAmyka w ſobie tá Prowincyá 20. Powiátow niżey ſpecyfikowánych.

1. STRATERNA bierze imię ſwoie od Rzeki Erne oblewáiącey ten cáły Powiát w zdłuż. Gruntá ma gorzyſte, y Miáſto:

ABERNETY dáwne, y rezydencyonálne dáwnych Krolow, ieſzcze zá Piktow, miáło Arcybiſkupá ſwego, ále przenieſiony przez Kanutá Krolá do S. Jędrzeiá.

2. MENTHEIT Powiát nie urodzayny, ma Miáſto Stołeczne:

DUMBLAIN máiące ſwego Biſkupá, y mieyſce w Párlámencie Szkockim.

3. LORNE álbo *Lornia* nápełniony ieziorámi, y rzekámi, ma Miáſto:

DUNSTAFAG máiący dobry Port, y Fortecę, przedtym tu mieſzkáli Krolowie.

4. ARGILE álbo *Argateila*, Powiát rozdzielony ná 4. części: Argilę włáſną, Knabdale, Kowelią, Wyſpę Kantyrę. Ma znácznieyſze Miáſteczko:

INNERRERA y Miáſto KILMOR, Powiát ten ieſt nápełniony láſámi, y gorámi nie doſtępnemi, miał przedtym Krolow włáſnych, á teraz ma Grafow Argilſkich.

5. LE-

5. LENOX wodámi, á osobliwie ieziorem Lomont oblany, nie ma nic osobliwego nád Miástá

DUMBRYTON máiące Fortecę nie dobytą ná skále wielkiey, y nie dostępney, gdzie Brytonowie więcey iák 300. lát bronili się przeciw Piktom, Szkotom, y Sásom.

Jezioro LOMONT osobliwe 3. rzeczy znayduie w sobie 1. że Ryby nie umieią w nim pływáć, ktore są bez skrzeli, y tákie się znayduią. 2. że záwsze wielkie niepogody ná wodzie, bez wiátrow. 3. że iedná Wyspá iest pływáiąca, y obfita w pástwiská, ktorą widáć od S. Omerá. Jest ieszcze iedná skálá w Szkocyi zwána GŁUCHA, że choćby strzylał z dział ná iedney stronie to ná drugiey nieusłyszy, á tylko 12. krokow wysokości tey gory, á okrągłości 30. álbo 33.

6. STERLING nápełniony wielą Szláchty, Rzymiánie się tu zátrzymáli z zdobyczámi Páństw, y iest támże znák wáłow wielkich; ktore się ciągnęły od Sterlingá áż do Golfu Kluit dla zábronienia náiezdnikom, lub rozboynikom morskim wniścia do tey Ziemi.

STERLING Miásto Stołeczne nad Rzekámi Forthi, y Falkir, zászczycone wygráną bátálią Robertá Brusá przeciw Edwárdowi II. Krolowi Angielskiemu Roku 1314.

7. FIFE iest ná ksztáłt Wyspy ze trzech stron oblany Morzem, urodzayny, y ma nie máło Miást, y Miásteczek.

S. JĘDRZEY Miásto Stołeczne máiące swego Arcybiskupá Prymasá Krolestwá y Akádemią położone w rowninie nád Oceánem, są tu y inne Miásteczká, ktore zásiádáią w Angielskim Párlámencie.

8. CUNINGHAM obfituiący we wszystko nád inne Powiáty.

IRWIN Miásto Stołeczne, ma mieysce w Párlámencie Szkockim, miewáło Port dobry, ále teraz piáskiem zásypány, są tu y inne Miásteczká; Largis, Reinfruw, Pasłay, Sempils, y Ruglan.

9. CLUYDESDALE dzielący się ná wysoki y niski. W pierwszym zámyka się Márgrábstwo Duglas. W drugim Xięstwo Hamilton, y Miásto Lankryu.

GLASKO Miásto Stołeczne máiące swego Arcybiskupá, y Akádemią, tytułuie się Baronią, y ma Kray bárdzo piękny zwány Ráiem Szkocyi.

HAMILTON nád Golfem Kluit, ma Zamek y swego Xiążęciá z Domu Hamiltoná

10. LOTHIANA położony nád Morzem Niemieckim, rozdzielony trzemá Miástámi ná 3. części.

EDYMBURG Miásto Stołeczne Krolestwá, blisko Golfu Forth, gdzie ma Port, wielkie y pięknie budowáne, ma iednę Fortecę sławną ná cáłą Europę, ná skále nie dostępney z iedney strony, á z drugiey ufortyfikowána 12. wálámi y iedną fossą, dział ma mieć wiele, między ktoremi ma bydź iedno, w ktorym dwoch ludzi ná máteracách rospostártych spáć może wygodnie, przedtym w tym mieście mieszkáli Krolowie, teraz się odpráwuią Párlámentá, ma Biskupá swego y Akádemią.

11. KYLLE álbo KOLLA nie ma nic osobliwego nád to, że iest obfity y urodzayny, y Miásto Stołeczne AIR.

12. TWEDAL álbo *Twedya* názwány od Rzeki tegoż Imienia, ma Miástá: Selkir, y Plebis, ktore zásiáda w Párlámencie

13. MERCHA Powiát żyzny y ludzi máiący bitnych, robotnych y woiennych, tu záwsze naywiększe Theátrum było woien między Anglią y Szkocyą

COLDINGHAM Miásto Stołeczne wsłáwione przedtym Klásztorem Pánieńskim, gdzie Xieni z wszystkiemi Pánnámi wárgi, nosy, y uszy, sobie sáme pourzynáły dla zbronienia, y obrzydzenia náiázdow, y swawoli Duńskiey

14. KARRYK Powiát dosyć żyzny osobliwie w pástwiská z kąd naypięknieysze wełny wychodzą, drzewá tákże wiele wydáie z siebie ná budowánie Okrętow. Ma nayznácznieysze Miásteczko BARGENI.

15. NITESDALE nie ma nic osobliwszego, tylko że od rzeki bierze imię, koło ktorey iákokolwiek się rodzi, bo cáły Kray leśny y gorny. Ma Miásto DUMFREIS znácznieysze

16. ANNANDALE ma Miásto Stołeczne ANNAN y drugie MABAN máiące mieysce w Párlámencie

17. ESKDALE obfituiący w páſtwiſká.

18. TYWEDALE wſzyſtek Powiát gorzyſty, Ludzi iednák ma woiennych, y názwány od Rzeki Tywe.

19. LIDDESDALE álbo *Lidalia* názywa ſię od rzeki Lidde, położony w ſámych polách, dla czego korzeniem ná ſłońcu wyſuſzonym y tráwą palą.

20. GALLOWAY álbo *Gallowidya* obſzernieyſzy nád inne Powiát, gruntá ma obfituiące w zbożá, wełny wydáie z ſiebie wiele, y koni pięknych. Dzieli ſię ná 3. Części, Wſchodnią, Srednią, y Záchodnią. Ma Miáſtá znácznieyſze: Kirkurdburikt, Wigtoun, y WITHERME Stołeczne máiące ſwoy Port, y Biſkupá.

IRLANDYA.

NArod Irlándzki od dáwnośći miał ſwoich włáſnych Krolow partykulárnych, ktorych ſię liczyło rázem ná tey Wyſpie 5. Ultońſki, Lageneńſki, Mumoneńſki, Konnacyeńſki, á Piąty miał bydź między niemi Krol nád Krolmi, ci często byli náieżdzáni od Norweczykow, y Duńczykow, y w cáłym Páńſtwie paleni y rábowáni, á potym iák ſobie umyſlili bronić ſię Nieprzyiáciołom, ták przez Woyny uſtáwiczne ſtrácili, komu innemu poddáwſzy Páńſtwo, bo iák ná ſukkurs záciągneli Anglow, ták ci záraz przywłáſzczyli ſobie iednę część, z przyczyny Rycharda de Strongbow Grafá Pembrockiego máiącego Komendę nád Woyſkiem Angielſkim, temu záſlubił Corkę ſwoię Darmit Krol Irlándzki, po ktorego śmierci Rychard był Pretendentem Kroleſtwá. Henryk II. Krol Angielſki iego pretenſyą zgromił, iednák pozwolił Rychárdowi Lagenii, ále potym wſzedſzy z Woyſkiem wielkim Henryk, cáłe Kroleſtwo ſobie podbił, y poddał ie Stolicy Apoſtolſkiey, dárowáwſzy Oycom SS. á ták Irlándowie ſtrácili ſwoich Krolow, Sukceſſorow ich tylko máiąc ſobie zá Pánow wydzielonych w Dobrách ſwoich. Ze záś ten Narod ieſt náturálnie zły y dziki, y ſtáráiący ſię záwſze o pierwſzy honor zágubiony, życząc ſobie nábyć dáwney wolnośći, Henryk VIII. Krol Angielſki uſkramiáiąc intencyą ich rebellii Krolem ich tytułowáć ſię począł; á potym uſtąpił tegoż tytułu Corce ſwoiey Maryi, ktora tám koronowána byłá Roku 1555. zá konſenſem Páwłá IV. Papieżá, ále po niey Tron Angielſki Skálwiniwſzy ſię zupełnie wydárł Pápieżom tę Wyſpę dárowáną od dáwnych Krolow im.

IRLANDYA teraz ieſt rządzona od Vice-Krolá názywáiącego ſię tám Konſerwátorem lub Sędzią, ten rządzi wſzyſtkiemi intereſſámi, winnych karze, záſłużonym rekompenſy obmyſla, zewſząd idą Appellacye do niego, iednym ſłowem excypowáwſzy honorow rozdawánie y konwokacyą Párlámentu, ma wſzyſtkie Práwá Kroleſtwá pod ſwoią władzą, prezyduie ná wſzyſtkich Rádách lub Publicznych lub Prywátnych. Párlámont tego Kroleſtwá dzieli ſię ták iák w Anglii ná dwie Izby: Senátorſką, y Szláchecką.

Irlandya przedtym adorowáłá y czciłá Jupiterá, Marsá, Merkuryuſzá, Słońce, Mieſiąc, á naybárdziey Wiátry, rozumieiąc, że te rządzą wſzyſtkiemi rzeczámi. Druidow ſwoich iákoby Xięży Pogáńſkich bárdzo ſzánowáli, ofiáry ſwoie czynili w láſach, ktore konſekrowáli Bogom kiedy proſili o co. Wiárá S. Kátolicka poczęłá kwitnąć przez S. Patrycyuſzá, po śmierci Palládyuſzá, ktorego był poſłał Celeſtyn I. Papież ná záſzczepienie tám Wiáry S. y że tám byłá zákwitłá ſzczęſliwie Wiárá S. w tym Páńſtwie Wyſpá tá názwána byłá Kráiem Swiętych, ále dziś pod władzą wielką Heretykow chociaż ſię tám znayduie wiele Kátolikow to ſą zewſząd prześládowáni. Roku 1624. wyſzły tám były wielkie Edyktá przeciwko Duchowieńſtwu náſzemu, dla czego dotąd Kátolicy támeczni, dla uſtáwiczney perſekucyi ich kryią ſię tylko po gorách y láſach, y dla tego ich wiele uchodzi do Fráncyi, Hollándyi, do Włoch &c.

Irlándowie ſą pięknego ſtánu, biali y piękni, ále proſtácy, grubiiánie, niedbálcy, ſzkáluiący, do rozboiu, y rebellii ſkłonni, iednák máią bydź żołnierze dobrzy, y ſkłonni do fatygi, y prac wſzelákich, ſą złego porozumienia o ludziach doświádczywſzy ſię raz, rozumieią ięzyk Angielſki, ále ſwoy nie zrozumiány máią w Irlándyi.

Irlán-

Irlándya przedtym zwána iáko y teraz w Mappach HIBERNIA álbo Brytannia Záchodnia, ieſt wielka Wyſpá máiąca ná w zdłuż ná 80. mil, á ná Záchod około 30. w około záś iák 130. mil dobrych. Powietrze ma grube oſobliwie ná Zimę y ná láto. Gruntá ma żyzne ále przez niedbálſtwo ludzi nie ſpráwione dobrze, ma páſtwiſká wielkie, w ktorych wielkie ſtádá bydłá żywi. Wielą rzek oblana, z ktorych nayznácznieyſza Sohanon, ieziorámi, błotámi zágeſzczona á naywięcey lásámi, w ktorych znáyduie wiele rozboynikow z tey tylko ſwáwoli żyiących. Gádzin wſzelákich áni záiádłych beſtyi nie konſerwuie, áni páiąkow nawet drzewá z támecznych láſow nie zdádzą ſię cieſlom ná nic. Ma wielu Szkotow ze Strony Szkockiey tu przychodzących, y Anglow ze Strony Angielſkiey mieſzkáiących, ále ci wſzyſcy Kálwini.

W Irlandyi ieſt 4. Arcybiſkupow, y 12. Biſkupow, o czym niżey. Przedtym záś było Biſkupow 50. Morze w około Irlándyi ieſt bárdzo rybne, y czyni z ryb ſolnych wielkie hándle, iáko y z mięsá ſłonego, máſłá, wełny, ſkor, y mogliby mieć większy hándel, żeby nie byli gnuśni do pracy, y do induſtryi w przedawániu ich komu innemu nie Anglom.

Irlándya dzieli ſię ná 4. Prowincye: Ultonią, Konnacyą, Momonią, y Lagenią.

ULTONIA.

TA Prowincyá grániczy ná Południe z Konnacyą, y Lagenią, á inſze Strony z Morzem, nápełniona ieſt gorámi, lásámi, w ktorych máią bydź wielkie páſtwiſká. Dzieli ſię ná 9. Gráfſtw, álbo Powiátow niżey wyrážonych

1. DUNGALL położony w rowninách, dla czego żyzny przy brzegu Morſkim.

DUNGALL Miáſto Stołeczne záſiáda w Párlámencie, iáko y inne: Billishanon, Liffords, Kilbergs, S. Jons-Thofen.

2. LONDONDERI Ma Miáſto tegoż Imienia, máiące Biſkupá ſwego. Wſłáwione bátálią, y zwycięſtwem, á naywięcey Attákiem mocno, choć przy głodzie wytrzymánym przy Woyſkách Jákubá II. sámego przytomnego, ma y inne Miáſtá: Kolraine y Lannewady.

3. ANTRIM Ma Miáſto KARICKFERGUS Stołeczne, y inne: Belfaſt, Antrim do Párlámentu náleżące.

4. DOWNE żyzny y urodzayny ma Miáſto tegoż Imienia, máiące ſwego Biſkupá, y inne Dromoro, Newry, Newton, Bantor, Killilek, y Hilbururg.

5. TYRONE nápełniony gorámi wyſokiemi, y máiący 5. Miáſteczek náleżących do Párlámentu, Omag, Strabane, Dunganon, Aloger y Ager.

6. FERMANAG ieziorámi oblany, á naywiększym Earne, ma Miáſto nie wielkie: Einſkilling nád máłą Wyſpą.

7. MONOGAN lásámi y gorámi nápełniony, y nie ludny, ma Miáſto znácznieyſze Monagan.

8. ARMAG Powiát gorzyſty ále w páſtwiſká bogáty, Fortecę ma:

CHARLEMONT y Miáſto ARMAG záſiádáiące w Párlámencie, y máiące ſwego Arcybiſkupá záſiádáiącego w Párlámencie. Bliſko tego Miáſtá ieſt ieden Stáw, w ktory wsádziwſzy iednego okoniá, po kilku mieſiącách doſtáwſzy go będzie iedną ſtroną, ktora leżáłá ná ziemię odmieniona w żelázo, á tá co w wodzie odmieniona w kámień.

9. KAWAN ma Miáſteczká Kawan Stołeczne, y Belturbet należące do Párlámentu.

KONNACYA.

TA Prowincyá grániczy ná Południe z Momonią ná Wſchod dzieli ią Schanon rzeká od Lagenii, ná Pułnoc z Ultonią, á ná Záchod z Oceánem. Miewáłá przedtym Krolow ſwoich partykulárnych, ále teraz należy do Anglii. Ziemię

mię ma obfituiątſzą w urodzáie nád inne, y w páſtwiſká, y więcey by obfitowáłá, gdyby dbálcy ludzie byli około ziemi, ktora ieſt bárdzo żyzna. Dzieli ſię ná 5. Gráfſtw, álbo Powiátow niżey wyrážonych

1. SLEGO ma Miáſto Slego nád Golfem tegoż Imienia, y Port dobry, y ludny w Kupcow dla wełny, ktorą tám hándluie ten Kray.

2. MAJO ma Miáſtá znácznieyſze Killalo, Gaſtelbar, y Zamek Moy.

3. ROSKOMON ma Miáſto tegoż Imienia, máiące mieyſce y głos w Párlámencie, y ſwego Biſkupá.

4. LETRIM rozdzielony ná 5. Báronii zwánych; Letrym, Drummeire, Rozdoger, Karrigallin, Moyhill. Gruntá ma żyzne w páſtwiſká żywiące wielkie ſtádá bydłá; ma Miáſtá LETRIM Stołeczne nád Schanonem, Anchonry, Jameſtown, y Karyk-Dum-Ruſke, z ktorych oſtátnie dwá záſiádáią w Párlámencie.

5. GALLIWAY iezioràmi oblany, z ktorych znácznieyſze ſą, y rybnieyſze: Malke, Karble, Horryb. Ma Miáſtá GALLOWAY piękne, ludne, máiące Port ſwoy y mocne, Klonefort, Kilmakach, y Atenry.

MOMONIA.

TA Prowincyá gràniczy ná Pułnoc z Konnacyą, ná Wſchod z Lagenią, á gdzie indziey z Morzem. Oblana wielą rzek y zámyka w ſobie 6. Gráfſtw álbo Powiátow niżey wyrážonych.

1. KLARE ná kſztáłt Wyſpy nád rzeką Schanonem, y Oceanem, gruntá máiący dobre, ále nieuprawne dla gnuſnośći ludu, ktorzy tylko bydłem ſię kármią, y one páſą. Ma Miáſtá: Klare, Kilſenor, Killalo, y Miáſteczko Eniſtowen máiące mieyſce w Párlámencie.

2. TYPPERAPI ma w ſobie Xięſtwo Ormont, nie ludny y nie obfituiący w nic; Ma Miáſtá Typperapi, Kuryk, Klonmel, Fethard, Emkley, y Stołeczne KASSEL bywáło piękne ále pogorzáło Roku 1654. ma ſwego Arcybiſkupá.

3. LIMMERIK máiący Miáſto tegoż Imienia nád Schanonem, Stołeczne y ufortyfikowáne, náyludnieyſze y náybogátſze nád inne w Irlándyi, z przyczyny Portu, gdzie naywiękſze okręty wnidą, choć o 5., czyli o 6. mil od Portu przez Rzekę.

4. KERRY gorzyſty, y láſámi opasány, w ktorych przedtym rebellizánci nayczęściey mieſzkáli, ma 3. Miáſtá záſiádáiące w Párlámencie ARDART Stołeczne, Dingle, y Fratte.

5. KORCK ma Miáſto tegoż Imienia nád Rzeką Lee, z ktorey wypływa Golf zwány Korkhawen, ma Port wielki, y wygodny, y ſwego Biſkupá, y inne Miáſtá, Kinſall, Tougall, Mallo, Baltimore, Bandobridge, Kelli, Bantry, y Ross, máiące mieyſce y głos w Párlámencie.

6. WATERFORDT ma Miáſto tegoż Imienia, náyznácznieyſze po Dublinie w Irlándyi, y máiące ſwego Biſkupá y Port.

LAGENIA.

TA Prowincya gràniczy ná Pułnoc y Záchod z Konnacyą y Momonią, gdzie indziey ieſt oblana Morzem. Gruntá ma doſyć urodzayne w tych mieyſcách, gdzie mieſzkáią Anglowie, wraz z Irlándámi. Oblana rzekámi Schanonem, Boyną, y Warrowem. Dzieli ſię ná 12. Gráfſtw czyli Powiátow niżey wyrážonych.

1. LONFORT ma Miáſto tegoż Imienia záſiádáiące w Párlámencie, y inne Jameſtown, Lanesborug, Ardag, ma ſwego Biſkupá, ále nie záſiáda w Párlámencie.

2. EAST-MEATH rozdzielony rzeką Boyą ná dwie częśći, ieſt cáły pożytkuiący y cáły mieſzkány od Anglow, ma Miáſtá: Tryme záſiádáiące w Párlámencie, Kelles, Nawan, Aboy, Dulek, Ratooth.

3. LUTH ma Miáſto tegoż Imienia, y inne Karlinfort, Dundalk, Aterde, y Drogerda.

4. WEST-MEAT obfituiący w páſtwiſká y ieziorá bárdzo rybne, ma Miáſto Molingar, y Miáſteczká: Kilbegan, y Fore.

5. DUBLIN ma Miáſto tegoż Imienia, piękne, wielkie, y bogáte w kupcow, ma Port dobry, Arcybiſkupá, y Akádemią fundowáną Roku 1320. od Alexandrá de Biknor Arcybiſkupá. To Miáſto ma mieyſce y głos w Párlámencie, záſzczycone Stolicą Vice-Krolow, iáko y Szláchty Irlándzkiey tu rezyduiącey, y Párlámentow Koronnych, położone ieſt nád Rzeką nie wielką Liffi, zwáne od dáwnych *Eblana* od Eblanienow, Arcybiſkupſtwo záś erygował Eugeniuſz III. Papież Roku 1151.

6. KINGS w gruntách nie urodzáynych, ma Miáſto: KINGESTOW álbo Filipſtowen, názwáne od Imienia Filippá II. Krolá Hiſzpáńſkiego, ożenionego z Máryą Krolową Angielſką.

7. KILDARE doſyć urodzayny y ma Miáſto Stołeczne tegoż Imienia.

8. QWEENES ma Miáſto QWEENSTOWEN záſiádáiące w Párlámencie.

9. WIKLOW Powiát gorzyſty, leſny, nie urodzayny, y nie ludny, ma Miáſto tegoż Imienia z Portem dobrym, y inne: Arklow y Baltinglaſe.

10. KILKENNY oblany rzekámi, Barrują, y Nourą. Obfituie w owſy y páſtwiſká, ma Miáſtá Tomaſtowen, Iniſteyge, Kels, Kallan, Gowran, Knopthaper záſiádáiące w Párlámencie.

KILKENNY Miáſto Stołeczne, położone ná tym mieyſcu, gdzie przedtym byłá Káplicá S. Kánicego, teraz záś naylepſze w Irlándyi.

11. KATERLAK ma Miáſto tegoż Imienia, y Miáſteczko Lglin, ktore záſiádáią w Párlámencie.

12. WEXFORT Kray ludny y żyzny we wſzyſtko, ma Miáſto Stołeczne tegoż Imienia, obronione Cyttádellą z Portem dobrym, inne záś Miáſtá: Ferne, Roſs, Banne, Feathart, y Eniſkurty.

MAN WYSPA ná Morzu Irlándzkim od Anglii ná Pułnoc, to ieſt między Anglią y Irlándyą, w zdłuż nie ma nád 5. mil, á w ſzerz 2. Powietrze ma zimne, Ziemię nie urodzáyną, á kto chce mieć zboże, trzebá dobrze prácowáć, wydáie iednák z ſiebie wiele lnow, y konopi, Morze ma rybne, ludzie támeczni piſáć nie chcą żadnych Práw, tylko ſię rządzą bez Piſmá, y kiedy ſię ieden ná drugiego ſkárży o iáki exces, Sędzia ſkárżącemu ſię dáie kámień z ſwoim znákiem, á żeby go odnioſł przeciwney ſtronie do ſtáwienia ſię przed Sędzią, kiedy záś wielka iáka Sprawá to ią odſyła do rozſądzenia 12. ludziom wybránym, zwánym Głowy Wyſpy; y tám nie mogą znieść złodzieiá żadnego. Białegłowy ináczey wyniść nie mogą z Domow, tylko cáłe przeſcierádłem odziáne, ieżeli záś ktora oſądzona ieſt ná śmierć, to ią w wor záſzywáią, y w Morze wrzucáią z wyſokiey ſkáły.

Tá Wyſpá rządziłá ſię przedtym pod właſnemi Krolámi, náſláduie Religią Anglikáńſką, y rozdzielona ieſt ná 12. Páráfii, ma Biſkupá iednego Suffragáná Jorkſkiego, ma Miáſtá: Douglas, Laxytowne, Bushin, Peel, y Ramſey.

WŁADZA DUCHOWNA
W ANGLII, SZKOCYI, y IRLANDYI.

JEdni twierdzą, że w Anglii záſzczepiona Wiárá S. w III. Wieku, zá Konſtáncyuſzá, á potym Konſtantyná Wielkiego Cesárzá. Uſſer záś piſze, że w Anglii od iednego z Swiętych Apoſtołow miáłá bydź záſzczepiona Wiárá S. niżeli ieſzcze S. Piotr do Rzymu przyſzedł, ále to zá mniey pewna rzecz ſądzą. To náypewnieyſza, że w Anglii Wiárá S. záſzczepiona zá Eltebertá Krolá Kenckiego przez S. Auguſtyná Zákonniká Benedyktyńſkiego, od S. Grzegorzá Wielkiego Papieżá tam poſłánego, Roku 546. w ten czás, kiedy ten Swięty potkał niektore dzieci, ktore przedawáno ná iármárku, y ſpytáwſzy ſię co zá dzieci, gdy uſłyſzał że Angielſkie,

odpowiedział: ſpráwiedliwie Angielſkie, bo iáko Anioły piękne, dla czego potrzebá ich náuczyć drogi do Niebá. Po nim náſtąpił S. Birin ná Miſſyą, ktorego tám poſłał Honoryuſz I. Papież y ten okrciwſzy Krolá Weſtſaxkiego: założył Stolicę Biſkupią w Dorcheſterze. Po tym ſzczęſliwym náwroceniu ráchuią 30. Krolow, y Krolowych, ktorzy w biegu dwoch Wiekow opuſcili Swiát konſekruiąc ſię Bogu Prawdziwemu, ták ſię záś byłá Wiárá S. rozſkrzewiłá w Anglii gruntownie, że naywięcey wydáłá nád inne Páńſtwá Swiętych Koſciołowi.

HENRYK VIII. nie kontent z niepozwolonego mu rozwodu z Kátárzyną pierwſzą żoną od Stolicy Apoſtolſkiey, uwiedziony wſzetecznemi amorámi, y Krolom nie przyſtoynemi do Anny de Bulen wiádomey Akcyi cáłemu Swiátu R. 1537. oddzielił ſię od Koſciołá S. Kláſztory y Opáctwá zágubił, nowe Biſkupſtwá erygował, y ſam ſię poſtánowił Głową Koſciołá Angielſkiego bez uczynienia inſzey odmiány, te záś Erekcye nowe Biſkupſtw, były potwierdzone od Papieżá zá pánowánia Maryi Corki Henryká VIII. Elżbietá záś ſpłodzona z nie poczciwego Máłżeńſtwá Anny de Bulen oſiádſzy Tron po Maryi, uczyniłá reformę Religii według ſwoiey fántázyi, odięłá naypierwey prawdziwą przytomność w Náyſwiętſzey Eucharyſtyi Tranſubſtancyacyą názwáną, ſkaſſowáłá wzywánie Swiętych Páńſkich, czyściec, y bezżeńſtwo Duchowne, zoſtáwiwſzy tylko, Liturgie, Ceremonie, Stroy Duchowny, ſpiewániá, Hierarchie Koſcielne, y wſzyſtko według ſwoiey fántázyi ugruntowáłá. Y co oni bluźnią twierdząc żeſmy mieli Papieżá Janá Stánu Białogłowſkiego, iáko Blondel Miniſter piſze, y inni, to o nich prawdziwiey ſię trzymáć może, że tá białagłowá Elżbietá poroniłá wydáwſzy z ſiebie obumárły owoc z żywotá ſwego ich Koſciol, bo ich byłá prawdziwą Papieżką y Głową.

Prowincye Koſcielne Kántuaryiſka y Jorkſka z ſwemi Biſkupſtwámi nic nie ſą odmienione y ták ſą iák były przed Reformacyą, oprocz że im odięto intrát, Arcybiſkup Kántuaryiſki ieſt Prymáſem, o co emuluie z Jorkſkim. Krol podáie y nominuie do Prelatur, á Arcybiſkup ie konferuie. Duchowni ſię żenią, dla czego mniey dbáią o náukę. Kánonie ſą intrátne, ále Plebánie bárdzo ubogie, ná ſwáwolnych záś Xięży táka kárá ieſt iák y u nas. Presbiterow tu ieſt wiele ták zwánych; ktorzy koniecznie chcą znieść Biſkupſtwá ále nie mogą dokazáć. Jeſt tu tákże wiele Kalligerow, Trambleurow, y Independentow, y wiele innych bezrozumnych Sekt. Jeſt ná oſtátek wiele Kátolikow ále mocno prześládowánych po oſtátnich woynách.

W SZKOCYI Wiárá S. záſzczepiona w V. Wieku, ále iednák Biſkupi nie mieli Stolice ſobie náznáczoney, áż w XII. Wieku Krolowie fundowáli Biſkupſtwá z intrátámi, że záś nie było Metropolity żadnego, tylko od sámey Stolice Apoſtolſkiey dependowáli, chciał tedy Arcybiſkup Kántuaryiſki przyłączyć ich do Prowincyi ſwoiey, ále Syxtus IV. erygował tám potym dwie Prowincye, S. Jędrzeiá, y Gláſkoſką Roku 1471. y do tąd ták ſą iák były. Kálwińſka Sektá potym tę Prowincyą odwiodłá od Wiáry S. w ſrodku XVI. Wieku, y zágubiłá wſzyſtkie Biſkupſtwá, ále Jákub Krol przeſzłego Wieku reformował tám Religią Angielſką, y Biſkupſtwá wrocił. Presbyterowie tám máią wielką władzą, y chcieli przewrocić Hierárchią Koſcielną, ále im ſię nie udáło. Prelátury tám ſą bárdzo podłe, ktore Krol podáie.

W IRLANDYI Wiárá S. byłá záſzczepiona w ten czás kiedy y w Szkocyi, iednák nie wſzędzie, y Biſkupi nie mieli mieyſcá determinowánego, á było ich wiele, dopiero w XII. Wieku 4. Metropolie fundowáne. Arcybiſkup Armagſki pretenduie bydź Prymáſem, iáko Sukceſſor Stolicy S. Patrycyuſzá.

Sektá Angligáńſka tám potym záłożona, ále z wielkim okrucieńſtwem ludzi, żeby ią byli przyięli, y teraz nie dáwno Predykáńci támeczni nie mogli przeſzkodzić Xiędzom Kátolickim tám bydź, trwáły y Zákony długo, ále Zákonnicy tylko w Kláſztorze w Hábitách chodzili, á w mieſcie w ſukniách ſwieckich, teráz záś w cále tám Wiárá S. zágubiona, Arcybiſkupi Kálwińſcy máią intráty, ále nie wielkie, Biſkupi bárdzo máłe, Plebáni záś nic, Lud záś Kátolicki żadnych Dobr nie może trzymáć áni mieć.

ZEBRA-

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE.

BRYTANNIA WIELKA

Zámykáłá w ſobie przedtym		Teráz zámyka w ſobie		
METROPOLIE	PROWINCYE	ARCYBISKUPSTWA	PROWINCYE	
Carłeon	Brytannia II.	Cantuaria	Weſtſex Suſſex Eſſex Kent Eaſtanglia Mercia Wallia	w Anglii
London	Brytannia I.	Jork	Nortumberlánd	w Anglii
Jork	Maxyma Cezaryeńſka Flawia Cezaryeńſka Walentynieńſka	S. Jędrzey	Szkocya Północna	w Szkocyi
		Glaſkow	Szkocya Południowa	w Szkocyi
		Armagh Dublin	Ultonia	w Irlandyi
		Toam	Lagenia	w Irlandyi
		Cahel	Connatia Momonia	w Irlandyi

	Wieki	Intraty Taler.
PROWINCYA KANTORBERSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Cantorberi, Cantuaria		
Arcybiſkupſtwo - -	VI.	
Prymáſem w Anglii -	VII.	50000
BISKUPSTWA.		
Londres, Londinium -	VII.	25000
Wincheſter, Vintonia -	VII.	
Rocheſter, Rofa - - -	VII.	
Eli, Elis - - - - -	XII.	18000
Norwik, Nordovicum -	XI.	12000

	Wieki	Intraty Taler.
Peterboroug, Petroburgum	XVI.	6000
Lincoln, Lindocolnia -	XI.	12000
Lichwielde, Lichveldia	VII.	12000
Worcheſter, Vigornia -	VII.	18000
Hereford, Herefordia -	VII.	10000
Gloceſter, Gloceſtria -	XVI.	5000
Oxforn, Oxonium -	XVI.	6000
Chicheſter, Ciceſtria -	XI.	9000
Salisbery, Sarum - -	XI.	
Exceſter, Exonium - -	XI.	8000
Vels, Velſixfontes - -	X.	
Briſtoll, Briſtolium - -	XVI.	3000
Lundaw, Landavia - -	V.	3000

S. Da-

	Wieki	Intraty Taler.
S. Davis, Venevia	X.	20000
Bangor, Bangerium	VI.	4000
S. Aſaph, Aſaphopolis	VI.	5000
PROWINCYA JORKSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Jork, Eboracum	III.	30000
BISKUPSTWA.		
Durcham, Dunelania	VII.	5000
Cariſle, Carleolum	XII.	10000
Cheſter, Ceſtria	XII.	8000
Man Wyſpa, Mona	V.	
PROWINCYA S. JĘDRZEIA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
S. Jędrzey, Andreanopolis	IX.	
Arcybiſkup, y Prymas Szkocki		
BISKUPSTWA.		
Edimbourg, Edimburgum	XVII.	
Dublain, Dublanium	XII.	
Dunkeld, Dunkeldinum	VII.	
Brechin, Brechinum	XII.	
Aberdon, Aberdonia	XII.	
Mowray, Moravia	XI.	
Roſſe, Roſſia	XII.	
Catnes, Catania	XI.	
Wyſpy Orkady, Orcades	V.	
PROWINCYA GLASKONSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Glaſkow, Glaſcowia Biſk. W. VI. Arcybiſk. eryg.	XV.	
BISKUPSTWA.		
Witern, Candida Caſſa	VI.	
Liſmore, Liſmoria	XIII.	
Wyſpa Sodore, Sodora	VI.	

	Wieki	Intraty Taler.
PROWINCYA ARMAGSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Armagh, Armaga	V.	
Prymas Irlándzki	XII.	
BISKUPSTWA.		
Doune, Dunum	V.	
Lodunderis, Deria	XII.	
Rafok, Rafou	VII.	
Clogher, Clogora	V.	
Ardak, Ardacum	V.	
Mith, Mitia	V.	
PROWINCYA DUBLINSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Dublin, Dublinium Biſk. W. IX. Arcyb. eryg.	XII.	
BISKUPSTWA.		
Fernes, Fernæ	VI.	
Kilkenni, Cella Canici	XII.	
Kildare, Cella Dariæ	VI.	
PROWINCYA TOAMSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Toam, Toamum Biſkupſt. W. V. Arcybiſk.	XII.	
BISKUPSTWA.		
Klonfert, Clonferta	VI.	
Achonry, Lugnium	VI.	
Elfin, Elfinium	V.	
Finibor, Cellumabrach	VII.	
PROWINCYA KASHELSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Kashel, Caſſilia Biſk. X. W. Arcybiſk.	XII.	
BISKUPSTWA.		
Limerik, Liminiacum	VII.	
Waterfort, Vaterfordia	XI.	
Kork, Corcagia	VII.	
Killao, Cella Molvani	VI.	
Ardart, Artferta	VI.	

DA-

DANIA.

KRoleſtwo Duńſkie náypierwey mieſzkáne było od Cymbrow y Teutonow; z kąd by záś tám ſię doſtáli, czyli z Scytyi, czyli też od początku tám zámieſzkáli ſię, nie máſz pewności. To naypewnieyſza że ten Kray nie podobáwſzy im ſię dla dzikośći y nie wygod iego, ſkupili ſię około 110. Roku przed Národzeniem Chryſtusá Páná dla zdobycia inſzych Kráiow, y przebywſzy Niemieckie Páńſtwá rozdzielili ſię ná dwie części, á rzucili ná zdobyte Ziemie od Rzymiáń, y zgromiwſzy Woyſká ná drobne części Konſulá Juniuſzá Cellaná, y M. Aureliuſzá Skaurego, znácznie profitowáć poczęli, ále Rzeczpoſpolitá Rzymſka wyſłáłá z Woyſkiem nowo kreowánego Konſulá Maryuſzá, y ten ich wſzyſtkich roſpędził y wiele wygubił. W ten czás záś kiedy ten Národ wyſzedł z Pułnocnych Páńſtw, Jutowie Niemieccy ludzie w ich Kráiu założyli ſobie mieſzkánie, y obráli zá Królá DANUSA, od ktorego imienia názwáli Ziemię Danią, o dálſzych Sukceſſyách ná to Kroleſtwo, nie máſz nic pewnego w Hiſtoryách Duńſkich. To naypewnieyſza, że HARALD VI. Krol Duńſki záſzczepił w Dánii Wiárę S. R. 960. á CHRYSTYAN III. Herezyą Luterſką R. 1533.

To Kroleſtwo bywáło nie dáwnemi czáſy wolne w obieraniu Krolow, ále Roku 1660. Fryderyk uwolniwſzy Páńſtwo to od inkurſyi Szwedzkich, Stány Kroleſtwá obmyśliły Krolowi Rekognicyą zá to, y naypierwey Predykántſka Sektá pod imieniem Duchowieńſtwá zmowiwſzy ſię z Stánem Mieyſkim, przy pomocy Chłopſkiego, przyználi Krolowi Sukceſſyą ná Koronę, dáwſzy racyą; że w iedney unii będąc y pod iednym Pánem mieli bydź mocnieyſi, á ták sáma Elekcyá Krolow ich ſtábiłá rożniąch ich z rożnemi Pánámi oſobliwie z Szwedámi, co Szláchecki Stán widząc muſieli rádzi nie rádzi zezwolić ná tę propozycyą, ná co ſolenna deklaracyá ſtáłá ſię 18. Październiká Roku 1660. że nawet y ná Corki miáłá ſpadáć Sukceſſya.

To Kroleſtwo ieſt naydáwnieyſze nád inne pułnocne, y dla tego Krol Duńſki ma precedencyą od Krolá Szwedzkiego. Lubo záś ták máłe Páńſtwo widzi ſię bydź Dania, iednák ma wielkie Intráty, bo z sámego cłá Sundu, y Beltu bierze około 6000000., ktore wypłacáią wſzyſcy Kupcy cáłey Europy przeieżdżáiący ná Morze Baltyckie, y ſkładáią te płáce w Welſennorze y w Niburgu, sáma tylko Szwecya ieſt excypowána od tey dániny z nieukontentowániem Dánii. Procz tych cłow ma y inſze wielkie intráty, tráktow bydlęcych y konnych, z Dobr Duchownych odebránych po odmienioney Religii, z Páńſtw właſnych, y z innych partykulárnych podátkow. Spráwiedliwość w tym Páńſtwie ieſt punktuálnie obſerwowána, bo lubo nie wiele ma Práw, ále ták dobrych y iáſnych że wſzelkie Proceſsá z nich ſię terminuią bez żadney Appellacyi, ná co ſą náznáczeni Sędziowie po wſzyſtkich Prowincyách, od ktorych w więkſzych Spráwách Appellacya idzie do Dworu Koppenchagſkiego. W tym záś chwalebne ma Práwo Daniá, że tylko ieden Aptekarz powinien bydź w káżdym Mieſcie, á dwoch w Coppenchadze, y wſzyſtkie ſpecyáły w Aptekách ſą taxowáne; Mágiſtrát záś Mieyſki co Tydzień w káżdym Mieście powinien wizytowáć Apteki przy aſſyſtencyi Doktorow, y wyrzucáią wſzyſtkie ſtáre, zwietrzáłe, nie potrzebne, y złe Medicamentá. W to Páńſtwo nie dáwnemi czáſy wprowádzone ſą manufaktury, z ktorych teraz znáczny hándel prowádzi. Duńczykowie teráznieyſi dáleko ſię od dáwnych rożnią, bo dáwni byli żołnierze dobrzy, według ſtárych o nich Hiſtoryi, á teráznieyſi w gnuśnośći tylko wygody Domowe płodzą, á nie mogą cierpieć żadnych niewygod y fatyg woiennych, oſobliwie w Szlácheckiey krwi.

DANIA oderwána od Wiáry prawdziwey przez Fryderyká I. Krolá, Roku 1522., á potym przez Chryſtyaná III. Roku 1533. á przylgłá do Sekty Luterſkiey, w ktorey ieſzcze do tąd trwa. Ma 6. Superintendentow Predykántow, ktorych názywa Biſkupámi, to ieſt Zelandyi, Fionii, Alborgu, Wiborgu, Rypenu, y Archuſu.

Dania ieſt w ſzerz między 54. gradusámi, y minutámi 45. y między 58. w zdłuż zaś między 29. y 34. y puł. Grániczy ná Południe z Xięſtwem Olſztyńſkim, ná Pułnoc y Záchod z Morzem Niemieckim, á ná Wſchod z Morzem Báltyckim. Rzeki nie ma żadney znáczney. Powietrze ma bárdzo zimne przez 7. álbo 8. mieſiący trwáiące, Láto zaś bárdzo gorące dla dni zbytnie wielkich. Gruntá ma obfituiące w owſy, y legominy, naywięcey zaś żywi wołow y koni bárdzo wielkich.

Dania dzieli ſię ná dwie Częśći. Pierwſza ieſt ná kſztáłt wyſpy názywáiąca ſię Jutland álbo Jucya. Druga zaś máiąca wiele Wyſp ná Morzu Báltyckim, á ráczey między Morzem Báltyckim y z ciáſnością Morſką, z ktorych znácznieyſze ſą: Zelandya, Fionia, Falſter álbo Falſtrya, Mona, Lalandya, Langlandya, Arroe, Alſen, Samſoe, y Bornolme. Oprocz tych Páńſtw Krolowie Duńſcy trzymáią wiele innych, iáko; Norwegią cáłą, w Niemczech Gráfſtwo Oldemburg, Delmenhort, y Część Xięſtwá Holſztyńſkiego, ná Oceánie Pułnocnym Wyſpy Fero, y Schetland, w Ameryce Pułnocney Nową Danią, między Wyſpámi Antyllámi Wyſpę S. Tomáſzá, Fort Chriſtianburg, y Koromandel nád Gineą. Innych zaś uſtąpili Szwedom Roku 1645. zwánych Gotland y Oeſel, á trzecią Schonen álbo Skania Roku 1660.

ORDER ELEFANTOWY álbo Słoniowy w Danii inſtytuowány przez Chryſtyernę podczás weſela Syná ſwego Janá Roku 1478., ten Káwálerowie noſzą ná pierſiách, wiſzący ná wſtędze, cáły ze złotá ieſt zrobiony, ſłoń biáło wyſmelcowány, grzbiet zaś iego ma wyrobiony Zamek, á Słon iákoby leżący między kwiátámi. Ten Order był pod Protekyą Nayſwiętſzey Pánny, rozdáią go zaś Krolowie podczás Koronacyi.

JUCYA álbo JUTLAND.

TA Prowincyá ieſt náylepſza w Dánii; grániczy ná Południe z Xięſtwem Olſztyńſkim, á ná inſze ſtrony z Morzem. Powietrze ma bárdzo zimne nie zdrowe, ále gruntá żyzne w páſtwiſká, y urodzáyne, z kąd wielkie woły y konie wychodzą. W tym Kráiu przedtym mieſzkáli Cymbrowie, po ktorych oſiedli Jutowie Niemcy, názwáwſzy go od ſwego Imienia Jutlánd. Dzieli ſię ná dwie Częśći, to ieſt Pułnocną, y Jucyą Południową.

JUCYA PUŁNOCNA ieſt więkſza od Południowey, od ktorey ią dzieli ieden znák ciągniący ſię ná kſztáłt linii od Miáſtá Rypen, áż do Koldyngu, należy do Krolá Duńſkiego. Dzieli ſię ná 4. Dyecezye, ktorych Miáſtá ſą Stołeczne Rypen, Archus, Viburg, y Alburg, od ktorych ſię názywáią.

Dyecezya Rypeńſka ieſt między Xięſtwem Slezwickim ná Południe, Archuſem y Wiburgiem ná Wſchod, y ná Pułnoc, á ná Záchod z Morzem, ma Juryſdykcyi 30., w ktorych ma Páráfii 282. Ma Miáſtá: Rypen, Kolding, Fryderychs, znácznieyſze.

RYPEN Miáſto pryncypálnieyſze ma Port y Fortece, Szwedzi ie byli odebráli Roku 1645. ále ie oddáli przez Pokoy Brunkbroyſki.

Dyecezya Archuſka ma Juryſdykcyi 32. ktore máią Páráfii 304., Miáſtá ma Horſens, Randerſen, Elbeſtod, Gryſtad, Maryager, Chobro &c. y

ARCHUS Stołeczne nád Morzem Báltyckim máiące Port dobry y ſwego Biſkupá, Szwedzi ie byli odebráli Roku 1644. y zruynowáwſzy oddáli.

Dyecezya Wiburgſka naywięcey ma koni pięknych, podzielona ná 16. Juryſdykcyi, w ktorey ieſt Páráfii 218. ma Miáſtá Wiburg, y Nibe.

WIBURG Miáſto Stołeczne nád Golfem Finlándzkim, ma ſwego Biſkupá, y záſzczycone Párlámentem Jutlándzkim.

Dyecezya Alburgſka ieſt miedzy Golfem Alburgſkim y Morzem Niemieckim, dzieli ſię ná 13. Juryſdykcyi, máiących w ſobie 77. Páráfii. Ma Miáſtá: Alburg, Wenſuſſel, y Tiſſed.

ALBURG Miáſto Stołeczne ma ſwego Biſkupá, węgorzow ſię tu naywięcey poláwia w Kánále Morſkim.

JUCYA POŁUDNIOWA mnieyſza od pierwſzey, zwána Xięſtwem Slezwickim położona między Xięſtwem Olſztyńſkim, y Pułnocnym Jutlándem, należy

ży częścią do Krolá Duńſkiego, częścią do Xiążęciá Olſztyńſkiego. Szláchty ma wiele, ma y Wyſpy należące do ſiebie ná Morzu Báltyckim, z ktorych znácznieyſze ſą: Alſen, Norſtrand, Fora &c.

ŚLEZWICH Miáſto Stołeczne, miáło Biſkupá ſwego, ále Roku 1556. przez Fryderyká II. zágubione Biſkupſtwo. Należy do Xiążęciá Olſztyńſkiego Gottorpá, ktory rezyduie bliſko Fortecy Gottorp ná iednym ieziorze, zwáne przedtym to Miáſto *Heydeba*.

APENRADE pryncypálne Miáſto ma Port dobry, należy do tegoż Xiążęcia.

EKLENFORT ma tákże Port dobry.

ALSEN Wyſpá nie wielka ná Morzu Báltyckim, máiąca dwie Fortece dobre, naywięcey obfituie w Anyże, ktorego tám zázywáią ludzie do chlebá, y do mięsá, ma dwie Jurysdykcye, należy do dwoch Domow Xiążąt Holſztyńſkich.

NORSTRANT Wyſpá oddzielona Morzem od Ziemi przez wylánie wielkie, ktore zátopiło ſztukę wielką ziemi, y te wylániá kilká rázy były, iáko, Roku 1300., 1532., 1612., 1618., 1634. to oſtátnie zátopiło 6000. ludzi, á bydłá ná 40000., należy do Krolá Duńſkiego, ma wſi wiele pięknych, y innych znácznieyſzych Miáſteczek, iáko; Ekellendorf, Flensburg, Haderchelében, Tenderen, Huſum, Fryderykſtád, y Tuninga.

ZELANDYA.

TA Wyſpá naypryncypálnieyſza w Dánii, grániczy z Szwecyą przez Sund, trzecia część iey láſami zároſła, nápełnionemi wſzelkim źwierzem, dla uciechy Krolow Duńſkich, Reſztá záś Ziemi ieſt ludna y naywięcey obfituiąca w żytá.

KOPPENCHAGVEN Stołeczne Miáſto cáłego Kroleſtwá, záſzczycone záwſze rezydencyą Krolow, położone nád Sundem przeciw Wyſpie Amagh, z ktorą ſię łączy przez ieden moſt drewniány, nie bárdzo dáwne. Jeden Biſkup Roſchilcki poſtáwił był ná tym mieyſcu Forteczkę przeciw rozboynikom Morſkim, Roku 1168. przy tey wielu Rybákow nábudowáło ſię gdzie záieżdżáli Kupcy dla kupienia u nich ryb ſuchych, y dla tego názwáne Koppenchagven, iákoby Port Kupiecki, y ták przyſzło do tego, że ná tym mieyſcu ták piękne Miáſto ſtoi, prowádzące wielkie hándle. Ma ſwoię Akádemią fundowáną od Chryſtyaná I. Roku 1479., ma y Arcybiſkupá, ma y Arſenał, wſtáwione Portem liczącym ſię między naylepſzemi w Europie, bo w ſobie może zmieſcić 500. Okrętow wielkich, y ieſt beſpieczny, bo weſcie do niego iákoby Brámá, przez ktorą ieden tylko Okręt wniść może, ieſt zámykána wielkim drzewem, y obroniona Fortecą, y Zamkiem z obodwoch ſtron. Jeſt y druga Fortecá z drugiey ſtrony ná Wyſpie Amag terázznieyſzą modą wyſtáwiona, ktorey Krol Szwedzki nie mogł dobyć Roku 1659.

ROSHILD wſtáwione Miáſto pokoiem zákończonym między Szwecyą y Dánią Roku 1658., y łowámi Krolow Duńſkich, ma ſwego Biſkupá.

ELSENEUR, álbo Helſingoehr nád Kánáłem Morſkim názwánym Sund, tu ſię ſchodzą Kupcy dla konwoiow, iádący z Morzá Báltyckiego ná Oceán, y tu ſię opłácáią Krolowi Duńſkiemu.

CRONEMBURG Zamek fundowány dla widzenia y pilnowánia przechodzących Okrętow przez Sund, máiący w ſzerz nie wielkie puł mile, pod tym Zamkiem nie ieſt bárdzo głębokie Morze ná przeyſcie Okrętow, y nie mogą dáley przyſtąpić z Okrętámi nád ſtrzelenie z dziáłá, á y tám ſię muſzą opłácáć przeieżdżáiący.

WYSPA ZELANDYA przedtym názwána *Kodanonia* y *Kodania*, iey záś Obywátele zwáli ſię Kodani, Godáni, Dáni, y z tąd ma ſwoie przezwiſko Dania.

FIONIA.

TA Wyſpá ieſt położona między wielkim Beltem, dzielącym ią od Zelándyi, y máłym Beltem dzielącym ią od Jutlándyi Pułnocney, wydáie z ſiebie naywiękſzą obfitość owſow, y iábłek, z ktorych robią iábłeczniki, iáko y miodow, ktore poſyła w cudze Kráie. Tákże y konie eſtymowáne w Niemczech, náleży do Pierworodnych Synow Krolow Duńſkich.

ODEN-

ODENSE Miásto Stołeczne położone w srodku Wyspy wstáwione było przedtym rezydencyą Krolow, ma Biskupá swego. Są tu y inne Miástá, zwáne; Niburg, Schwimberg, Middelfar, Alsens &c.

FALSTRYA Wyspá obfituiąca tákże w zbożá, ma Miásto Stołeczne: NYKOPING.

LALANDYA Wyspá obfituiąca tákże w zbożá á naywięcey w pszenice, ktoremi prowiduie Miásto Koppenchágven, bo tám trudno o nie, Hollandyą tákże prowiduią zbożem á naywięcey grochem. Ma swego Superintendentá Partykulárnego, ktory rządzi y inszemi Wyspámi, ma Miástá znácznieysze: Naxkuf, Haxkopind, Eysted &c.

SAMSOE Wyspá nie wielka ále bárdzo miła, y obfituiąca w wszelkie zbożá.

WEEN Wyspá wstáwiona Miástem Braniburg, gdzie sławny Mátemátyk Tycho-Brahe ufundowáwszy to Miásto R. 1575. dla obserwowánia z támtąd biegow Niebieskich, kazał zrobić iednę Izbę zwáną Stalleborga otoczoną około zwierciádłámi, y kryształámi, gdzie się zámykał, y obserwował biegi Niebieskie; Fryderyk II. Krol Duński dał mu był tę Wyspę, ále ten Mátemátyk był wielki guslarz, bo kiedy nápotkał bábę, lub záiącá, záraz sobie zle tłomáczył, umárł Roku 1601.

NORWEGIA.

TO Krolestwo miáło swoich Krolow partykulárnych áż do Roku 1387. kiedy HAGUIN Krol Norweski ożenił się z Málgorzatą Corką Waldemará III. Krolá Duńskiego, y złączył te obádwá Krolestwá, ktore są do tego czásu pod iednym Pánowániem, oprocz iednego Gubernium Bachuskiego, ustąpionego Krolowi Szwedzkiemu przez Pokoy Roshildzki Roku 1658.

GUBERNATOR Norweski, ktory się nominuie Vice-Krolem, ma pod swoią władzą okrom Norwegii Wyspę Schetlánd, Fero, Islánd, ktore należą do tego Krolestwá.

Norwegowie są odwáżnieysi, y mocnieysi od Duńczykow, y sposobnieysi do wszelkich niewygod, y fátyg woiennych, do czego ich y sámo Powietrze przysposobia z nátury, ná dewszystko záś są sposobni do żeglowánia, dla czego ich często záżywa Hollandya, są teyże Sekty z Dánią, máią Arcybiskupá y Biskupow 4. Miástá záś znácznieysze są 4. iáko niżey

To Páństwo iest oblane rzeką iedną Glammen znácznieyszą, iest położone ná Záchodzie Szwecyi, od ktorey ie dzielą Gory Norweskie, z inszych stron záś z Morzem grániczy, ma przeszło 200. mil w zdłuż, ále w szerz bárdzo wąskie, gorámi nápełnione, ktore się ciągną przez Norwegią przeszło ná 250. mil śniegiem záwsze okryte. Kray ten naywięcey obfituie w smoły, żywice do spáiánia Okrętow, drzewá do robienia, w sáme záś tylko owsy naywięcey bogáty, ktory w 6. Niedziel po siewie zbieráią: Naywięcey záś hándluią rybámi suchemi, skorámi, żelázem, miedzią, ktorę tám robią. Powietrze w tym Páństwie zimne ták, że Cudzoziemcy często przyieżdżáiący tám umieráią od zimná nágle, iáko y bestye; iezior ma wiele, ktore przez 6. Miesięcy lod ná sobie trzymáią, oprocz ieziorá zwánego Drotheyn, ktore nigdy nie zámárza. W niektorych Prowincyách tego Krolestwá ustáwicznie przez 3. Miesiące dzień y noc Słońce świeci, to iest Czerwiec, Lipiec, y Sierpien, ále też ustáwiczna noc przez 3. Miesiące we dnie y w nocy trwa, Grudzień, Styczeń, y Luty. W te 3. Miesiące nocne iármárki, y tárgi bywáią przy Miesiącu, álbo przy smolnych drzewách ná to umyslnie robionych, ktore świetnicy dáleko iásnieią, iák naylepsze pochodnie. W tym Kráiu iest wiele dzikiego zwierzá, y domowego osobliwie bydłá y koni bárdzo szybkich y mocnych, choć nie według ich wielkości, w Morzu tákże támecznym poławiáią się wieloryby, ktorych tłustością naywięcey hándluią w Cudzoziemskie Kráie, ták iáko y mátámi, y drzewámi rożnemi ná Okręty.

To Krolestwo dzieli się ná 5. Jurysdykcyi niżey wyrážonych.

1. AGGERCHUS názwány Kray od Zámku tegoż imienia położonego nád Golfem Aislo iest między Morzem Duńskim y Szwecyą, dzieli się ną 6. Powiátow zwánych Agdesinden, Hallingdal, Hammer, Hennemark, Rommeritket, y Tellemark

ANSLO

ANSLO nád Golfem tegoż Imienia fundowáne od Chryſtyáná IV. y od niego názwáne *Chriſtiana* Roku 1614. Záſzczycone záſlubieniem tu Anny Corki Fryderyká Królá Duńſkiego z Jákubem VI. Krolem Szkockim, inne Miáſtá tu, ſą Frederykſtad, Saltzberg, Tonsberg, Sheen, Anſlo ma ſwego Biſkupá.

2. DRONTHEIM położony między Barduſem Oceánem Pułnocnym y Szwecyą, zámyka w ſobie Powiáty zwáne Nordmer, Surendal, Tofferlen &c.

DRONTHEIM Miáſto Stołeczne nád Golfem morſkim, ma ſwoy Port obroniony Zamkiem, y Miáſto Forteca od Lądu, ma ſwego Arcybiſkupá, przedtym bywáło rezydencyonálne Krolow włáſnych, teraz zániedbáne.

3. WARDHUS ciągnie ſię áż do sámego Kápu Pułnocnego, y oſtátnich gránic Norwegii. Zámyka w ſobie Finmarkią, y Laponią, naywięcey obfituie w páſtwiſká, ma Zamek tegoż imienia fundowány ná obronę Domow Rybákow, ktorych tám ieſt bárdzo wiele.

4. BERGEN Kray ten położony między Oceánem Pułnocnym Aggerchuzem, y Drontheimem. Miáſto tegoż imienia drewniáne ma Port, y Biſkupá ſwego, wſtáwione Stolicą Vice-Królá, y naywiękſzemi tám hándlámi nád inne Pułnocne Miáſtá, położone nád Golfem Steltafioerd między wielkiemi gorámi.

5. BAHUS Ten Kray położony między Aggerchuzem, Weſtyogothią, y Categátem: Ma Miáſtá Maeſtránd, Oldwal, Kougel y Bahus Zamek, od ktorego bierze ſwoie Imię tá Prowincyá, należy do Szwecyi.

LAPONIA.

TEn Kray ieſt naywiękſzy ná Pułnocy Europeyſkiey, Powietrze ma náyzimnieyſze, trwáiące 9. Mieſięcy uſtáwicznych, z ktorych przez 3. Mieſiące uſtáwna noc trwa w Grudniu, Styczniu, y Lutym, ále też przez 3. Mieſiące uſtáwicznie dzień y noc Słońce świeci, w Czerwcu, Lipcu, y Sierpniu; dla czego w ten czás máią naywiękſze ciepłá. Kray wſzyſtek gorzyſty, y nic nie wydáie z ſiebie, ludzie tylko támeczni chowáią bydło podobne ieleniom, z ktorych ſię żywią mlekiem, mięſem, á ſkorámi ſię przyodziewáią, niemi tákże wożą ciężáry. Laponowie przyſli w ten Kray z Finlándyi, mieſzkáią w Domách robionych z deſzczek, á przykrytych ſkorámi, ſą nie wielkiego wzroſtu, y nie ſą wyżſi nád 4. ſtopy, máią włoſy, y brody czarne, ſą ſzpetni, y krzywi, ále mocni, tylko że bez ſercá, oſobliwſzy záś ſpoſob máią do biegánia po ſniegu, po naywiękſzych przepáſciach, przywiązáwſzy tylko do nog iedne deſzczkę ktora ich broni od zátopienia ſię w ſniegu. Máią do tąd u ſiebie Pogáńſkie zábobony, w ktore wierzą y twierdzą, że powinna mieć u nich káżda familiá partykulárnie ſwego Duchá, y káżda oſobá znowu ſwego, ktore im Oycowie przez ſukceſſyą zoſtáwuią, ále by trzebá wiele czártow z piekłá ná ich ieden Kray, y to ieſt tylko omomienie czártowſkie, ktore w Pogánach trwa, á ile że tám ieſzcze w Laponii wiele Pogán ſię znayduie.

NORWEGOWIE w tychże sámych báłwochálſkich baykách ſą zátopieni, y owſzem o tych obudwoch národách ma bydź pewna, co sámi zeznáią Márynarze, y Kupcy przeieżdżáiący támtędy y zápewne twierdzą, że ci ludzie mieſzkáiący nád brzegámi morſkiemi przedáią Wiátry, y ná to támuią okręty żeby kupiono od nich Wiátru, ále iedni ktorzy nie ſą ſkrupuláci, á wiedzą o tym, záwczáſu muſzą im płácić zá to, áby nie zátrzymáli okretow, inni záś ktorzy nie dbáią o ſumnienie, álbo nie wiedzą ich Czárnoxięſtwá, kupuią Wiátry u tych báłwochwálcow, ten tedy z ktorym uczyniony tárg o wiátr, wchodzi ná okręt, y podnoſi Mátę do gory, y ták wyſoką iák człowiek przykłada do niey linią ná 4. pálce ſzeroką, y ná niey ryſuie kilká ſłow, mowiąc: y odchodzi, w ten sám czás żeglarze od Máty odeymuią po ſłowie, á co ſłowo odeymą to lepſzy wiátr máią, iák nie ſtánie ſłow, to y wiátr uſtáie, y ták znowu muſzą ná brzeg poſyłáć po tákiego, ktory wiátr przedáie. To pewna ma bydź że y owſzem częſto obligowáni ſą żeglárze kupowáć ten wiátr, żeby ich prowádził dobrze, żeby nie nápádli ná Maeſtron, ktory záwſze kołká robi w ſobie, y ná ktore kołko wiedzie okręt, tonąć muſi, y ná tym mieyſcu ieſt záwſze wodá krążąca ná dwie mili.

LAPONOWIE żyią długo, dłużey iák 100. lát, ták záś kocháią ſwoy Kray, że w inſzym wygodnieyſzym, y delikátnieyſzym Kráiu nie mogą wytrzymáć z rożnych

nych experyencyi, zwyczáynie ſię zábáwiáią łowieniem ryb w ieziorách, y rzekách bárdzo rybnych, oſobliwie obfituiących w łoſoſie, ſzczupáki, y okonie wielkości nie zwyczáyney, te záś ryby ná Słońcu ſuſzą, álbo ná mrozách, y one potym w popioł trą y z tego chleb robią, zábáwiáią ſię tákże łowâmi, w ktorych naywiękſza ich náuká y ćwiczenie, y wiele zábiiáią zwierzá, ktorych ſkorámi ſię przyodziewáią, y z niektorych ſię żywią, naywięcey záś zábiiáią niedźwiedziow białych, wilkow, y liſow tegoż koloru, pubkow, Sobolow náyprzednieyſzych, mármurkow, liſow czarnych, kaſtorow, y innych, z ktorych ſkor wielkie máią hándle, y złoto y ſrebro, ktorym ſię opłacáią Monárchom, od ktorych dependuią, w polowániu záś tylko záżywáią ſtrzał, ktoremi zábiiáią te bogáte zwierzá, ták záś dobrze tráfiáią bo w sám nos, że by nie popſuli futrá, ſtrzeláią tákże dobrze z ruśnic âle tylko do wielkiego zwierzá. LAPONIA iedná należy do Danii, druga do Moſkwy, trzecia do Szwecyi.

LAPONIA DUNSKA názwána *Finmarkia*, álbo Prefektura Wardhuſka, naymnieyſza część Láponii położona ná Záchod Pułnocny, oddzielona od Moſkiewſkiey ieziorem zwánym Enarabi Treſk, od Szwedzkicy záś ſłáwnemi gorámi Norwegſkiemi: ma Zamek Wardhus, gdzie rezyduie Superintendent, fundowány záś ten Zamek ná Wyſpie Ward.

LAPONIA MOSKIEWSKA ieſt część Wſchodnia ciągnąca ſię od ieziorá Enarabi Treſk, áż do Morzá białego, y do gránic Moſkiewſkich y Finlándzkich, miáłá bydź przedtym názwána *Biarmia*. Dzieli ſię ná 3. wielkie Prowincye, zwáne: Muremańſkoy, ktora ieſt ná Záchodzie innych dwoch, Terſkoy Leporia, ktora ieſt ná Wſchod Pułnocny nád Oceánem, y Bellamoreſkoy Leporia, ktora ieſt nád Morzem białym, nie máſz nic oſobliwego w tym Kráiu nád máłe Miáſteczko KOLA położone w Muremańſkoy.

LAPONIA SZWEDZKA część Południowa Láponii, oddzielona od innych częśći gorámi Norwegſkiemi, zwánemi Daara Fiel, á gránicząca ná Południe z Angermanią, Botnią y Golfem tego Imienia, ieſt naywiękſza nád inne y ma około 150. mil w zdłuż, á w ſzerz 20. álbo 25. Powietrze ma delikátnieyſze od innych dwoch, znayduie w ſobie kuźnice żelázne, ołowie, miedzi, kámienie przednie, kryſztáły piękne, perły, z ktorych niektore rownáią ſię Wſchodnim, y znayduią ie w konchách, ktorych ieſt nie máło ná brzegách rzecznych. Dzieli ſię tá Prowincyá ná 5. Powiátow wielkich, ktore ſą nád rzekámi piącią znácznieyſzemi, zwáne: Uma-Lap-Mark, Pitha-Lap-Mark, Lula-Lap-Mark, Torne-Lap-Mark, Kimi-Lap-Mark, położone nád rzekámi tegoż imienia. Tá Prowincyá cáła ieſt w Religii Chrześciáńſkiey, Krolowie Szwedzcy tám fundowáli Collegiá, y Kátehizmy ná ich ięzyk przetłomáczyć kazáli tákże Nabożeńſtwá rożne, Pſalmy Dáwidowe, Ewangelie &c. dla czego ieſt pewna, że ich oddálili od báłwochwalſtw, do ktorych oni do tąd tęſknią

WYSPY NALEZĄCE DO NORWEGII.

ISLANDYA.

TA Wyſpá ieſt pod polem Arktycznym, u dáwnych miáłá bydź zwána THULEN ma 12. Juryſdykcyi, y káżda ma ſwego partykulárnego Gubernátorá, á ciż sámi máią Gubernatorá Generálnego nád ſobą Wyſpy cáłey, ná ktorey tylko ſą dwá Miáſtá pryncypálne *Haral*, y *Skalhold* Tá Wyſpá wynáleziona Roku 890. przez Madoderá Zeglarzá Norwegſkiego, á według innych przez Nadochá, ktory ią názwał Sincelland iákoby Wyſpá ſnieżna, inny záś Zeglarz Floche názwał Iſlandyą, álbo Wyſpą zamárzłą, ieſt długa ná 100. álbo 120. mil, á ſzeroka 60. álbo 70. mil. Ma mieć bydłá wiele, ieziorá rybne, láſy pełne zwierzá, gory wyrzucáiące ognie uſtáwiczne, oſobliwie gorá Hekla, przed ktoremi ogniámi uchodzą Ludzie w ınne ſtrony, ſtądá wielkie owiec konſerwuie, między ktoremi bárány máią bydź wielkości oſobliwey, ktore máią mieć po 8. rogow, y muſzą im urzynáć ie, áby nie ránily inſzego bydłá, ile że ſą náturálnie złe, wełnę záś máią bárdzo delikatną, ieſt tám tákże iezioro uſtáwicznie párę y dym wydáiace z ſiebie, á ieſt bárdzo zimne, bliſko tego ieziorá ieſt iedná ſtudniá w ſkále bárdzo głęboka, w ktorą wrzuci-

wſzy

wſzy kámień czyni odgłos iákoby go w miedziány ſtátek wrzucił, y iák doydzie dná wodá, záraz wychodzi świeża ná wierzch, y bárdzo czyſta, y w tym momencie ſię odmienia, dáią zaś tey wody oſądzonym ná śmierć, ktorzy w godzinę po śmierci w wielkim gniewie trwáć ſię widzą. W Morzu okolicznym poławiáią ſię wieloryby, y konie morſkie wielkości oſobliwey, ktorym tylko łby ucináią dla zębow, ktore rownáią ſię ſłoniowym, á oſtátek ſcierwu názad wrzucáią w wodę, też sáme konie máią we łbie rog ieden długi ná 6. piędzi, wielu rozumieią że to rogi iednorożcowe. Ludzie ná tey Wyſpie ſą mnieyſi od Norwegow, ále mocnieyſi dáleko, y ſą tey mocy, że ieden weznie beczkę piwá, czy inſzego trunku, y przez głowę przerzuciwſzy nią piie ták iák butlą, od czáſow Chryſtyaná III. Krolá Duńſkiego, iák Kátolikow wygnał, y zákazał náuki zbawienney, Luterſką Sektę náſládują, ſą iednák między niemi báłwochwalcy po ſtronách.

HALARD Miáſto ma ſwego Biſkupá, y Port dobry. W SKALHOLDZIE zaś ieſt Stolicá Rády tey Prowincyi, y ma ſwego Biſkupá.

GROENLANDYA.

TA Wyſpá ledwie co poznána, ták iednák twierdzą że ma gróniczyć ná Wſchod z Tartaryą, á ná Záchod z Ameryką, Krolowie Duńſcy ią ſobie przywłáſzczyli ále tylko te części, ktore wynálezli, bo tám ciężki Akceſs, iáko wiemy, że Roku 1554. poſłány tám był ieden Okręt z Koppenchagi ná początku wioſny, á nie zápłynął áż 26. Lipcá ná tákie mieyſce gdzie wſzyſtkie gory były śniegámi okryte, y brzegi wſzyſtkie zámárzłe, y żadnym ſpoſobem dopłynąć nie mogli do brzegow tylko zoſtáwiwſzy okręt ná wodzie, pieſzo doſzli po lodzie do tey Wyſpy.

GROENLANDOWIE ſą Pogánie, nie ſą áni mądrzy, áni ludzcy, áni wſtydliwi, tylko troche boiáźliwi, ále nie wierni, zákámiáli, nigdy ſię nie śmieią, ſą ſzpetni, y iedzą bárdzo nie pięknie, ſłoniná wielorybia ich naylepſza potráwá, y oley wielorybi do picia, złoto, y ſrebro tám ieſt mniey ſzácowne, iák żelázo, hándluią zaś ſłoniną y oleiem wielorybim, ſkorámi pſiemi, y cielęcemi morſkiemi, zębámi Ryby zwány Towak ná noże, nożyczkámi, igłámi, zwierciádłámi, żelázem &c. Te zaś hándle tylko ná przemiány. Nie ma żadnego Miáſtá, tylko niektore Porty praktykowáne od Fráncuzow, Duńczykow, Anglow, Holendrow &c.

SPITZBERG.

TA Wyſpá ieſt nád inne ná Oceánie Pułnocnym koło Polá czyli Okrągu Arktycznego między Groenlandyą y nową Zamblią czyli Zemblą, ktore ſą odległe od ſiebie około 200. mil. Ten Kray był wynáleziony Roku 1535. od Gwilelmá Barendá, y Janá Korneliuſzá Holendrá, ktorzy ſzukáiąc drogi krotſzey do Chiny przez Morze Pułnocne záiecháli ná brzegi tey Wyſpy. Dzieli ſię ná dwie części; Jedná Wſchodnia názwána FRYZE. Druga Záchodnia SPITZBERG, nie ieſt zaś pewna żeby ten Kray był z lądem złączony, bo nie ſą poznáne tylko brzegi iego. Połow Wielorybow ieſt naylepſzy przy tey Wyſpie, y przechodzący Połow Amerycżny, ten zaś tylko w niektore czáſy ieſt dobry, ktore iuż ſą regulowáne, bo w niektore czáſy umykáią ſię w inſze ſtrony, łowią ie zaś ná wędę wielką na to umyślnie zrobioną, y kiedy ſię záchwyci ktory, tedy wypuſzcza z ſiebie głos przeráźliwy, ná ktory, ktorzy ſłyſzą, przybiegáią, y zábiiáią; z naywiękſzego Wielorybá może bydź 8. beczek oleiu.

FEZO.

TA Wyſpá należy do Krolá Duńſkiego położona ná Morzu Szkockim bliſko Wyſp Schetlándzkich, o ktorych wyżey w Szkocyi, ráchuie ſię ná tey Wyſpie znácznieyſzych Wyſp 15. zwánych Stromo, Sudro, Oſtro, Bordo, Sando, Mog-

Moggenes, Vage, y Widro &c. Powietrze tu ieſt dobre, bo ludzie żyią do oſtátniey ſtárości, żyią záś chlebem tákim, ktory ſię może 30. álbo 40. lát konſerwowáć, ten záś ieſt z ięczmieniá y owsá w kupę zmielonych, robiony y pieczony między dwiemá kámieniámi wykowánemi, ktory im dłużey trwa, tym lepſzey ſmák ma, ieſt záś konſerwowány ná naywiękſze Uczty, oſobliwie ná dni Národzenia, dla pámiątki Dzieciom, że Dziádowie ich ten chleb iedli.

NOWA ZEMBLA.

TA Wyſpá Zembla iakoby Ziemiá ieſt ná Oceánie Pułnocnym, ná Pułnoc Prowincyi Moſkiewſkiey Petzory, od ktorey ią dzieli ciáſne Morze Weygats: nie ieſt pewna, czyli ieſt prawdziwa Wyſpá, czyli też złaczona z Ziemią Tátárſka ze Wſchodu. Roku 1595. Zeglarz Hollenderſki Hemſkerke iádąc do Chini támtą Stroną, zátámowány był od lodow, y obligowány był zimowáć z cáłą Fámilią okrętową przy brzegu wſchodnim tey Wyſpy y wybudował ſobie ieden Dom przykryty deſzczkámi, w krotce potym ledwie go ſniegi nie záſuły, tylko uſtáwicznym ogniá paleniem ſię ſalwował, praktykował tám także noc y we dnie trwáiącą przez 3. mieſiące, żywił ſię ſzczegulnie wilkámi, ryſiámi, y niedźwiedziámi białemi bárdzo pięknemi, kiedy ich mogł doſtáć, niedźwiedzie mu ubiły dwoch Mátelotow, ktore tám ſą wielkości extraordynaryiney. Twierdzą wielu Márynarzow, że z tey Zemli może do Spitzbergu sámemi lodámi morſkiemi przeyść, y może bydź, że pierwſi ludzie w Ameryce przeſli lodámi z náſzych Ziem, ſzukáiąc nowego mieſzkánia. Zimná támeczne Kupcom przewożącym winá Hiſzpáńſkie, y inne w lod premieniáią, y przez to moc trácą.

ZIEMIA JESSO.

TA Wyſpá ieſt Azyátycka nápełnioná gorámi przykremi, ále też wydáie z ſiebie bogáte futrá z źwierzá támecznego. Ceſarz Jápońſki poſyłał tám Márynarzow, áby byli wſzelkiemi ſpoſobámi odkryli tę Ziemię, y widzieli iáka ieſt, ále nie mogli nic dokazáć, tylko wſzędzie gory przykre znaydowáli, y częſto potykáli ludzi z brodámi wielkiemi, y wſzędzie obroſłemi, od ktorych ſię nic dowiedzieć nie mogli. Ziemiá tá od Japonu ma bydź nie dáleka, bo ią tylko Golf dzieli iákoby Kánał morſki od Sangaru, ten Golf nie wpływa w tę Ziemię, tylko ſię w zdłuż ciągnie nád gorámi ze 30. mil, y tymto Golfem nie raz ſię puſzczáno ná bárkách dla odkrycia tey Ziemi, ále bez ſkutku; ciągnie ſię ten Golf miedzy Tártáryą, y Jeſſo, ná ſtronie Azyátyckiey ná Pułnoc Chiny. NOWA DANIA, NEW-NORD-WALLES y WYSPY KUMBERLANDZKIE nie ſą poznáne tylko ich Imię, y niektore brzegi, należące ſą do Norwegii, zowią ſię Wyſpy Arktyczne ná Pułnocy Europy y Ameryki położone.

WŁADZA DUCHOWNA W DANII.

W DANII Wiárá Swięta naypierwey byłá záſzczepiona przez Ebboná Arcybiſkupá Remſkiego, á potym przez S. Anſgárego Arcybiſkupá Chamburgſkiego w IX. Wieku. Potym ugruntowána przez Chrzeſt Syná Krolá Haraltblatandá, ktorego trzymał do Chrztu Otto Ceſarz Roku 949. potym erygowáne tám były rożne Biſkupſtwá, z ktorych Krol Eryk uczynił Prowincyą Duchowną, fundowáwſzy z konſenſem Stolicy Apoſtolſkiey Arcybiſkupſtwo Londeńſkie Wieku XI.

W NORWEGII S. Ansgary tákże záſzczepił Wiárę S. y tám tákże erygowáne były Biſkupſtwá y iedná Prowincyá z Arcybiſkupſtwem Drontheymſkim fundowánym Wieku XII.

W ISLAN-

W ISLANDYI S. Olaus Krol erygował dwá Biſkupſtwá y fundował przy Prowincyi Arcybiſkupá Bremſkiego, do ktorego Prowincyi w ten czás wſzyſtkie Pułnocne Koſcioły należáły, teraz záś ſą przyłączone te dwá Biſkupſtwá do Arcybiſkupá Drontheymſkiego.

W GROENLANDYI było erygowáne Biſkupſtwo iedno w XII. Wieku przez Krolow Norwegſkich, ktorzy tám poſyłáli Miſſyonárzow, ále teraz żadnego znáku nie máſz iego.

Biſkupſtwá Duńſkie przedtym bogáte były w intráty y Przywileie. Prymas Arcybiſkup Londeńſki obierał Krolow y koronował, ále Fryderyk I. Krol Duńſki wprowádził fáłſze Luterſkie, á Syn iego Chryſtyan III. zágubił Arcybiſkupſtwá y Biſkupſtwá dla odebránia ich intrát, y Luterſką Sektę ugruntował Roku 1550., á ná mieyſcu Biſkupow poſtánowił Superintendentow, ktorych teraz Krol podáie y nominuie, ci máią 3. Rángi w Senácie. Fryderyk III. widząc Londen w ręku Szwedzkich, erygował Koppenchagven ná Arcybiſkupſtwo, pod ktorego Juryſdykcyą wſzyſtkich Superintendentow oddał. Duchowni tám nie ſą w Reſpekcie, lubo ich fałſzom wierzą ludzie, ktorzy wolą pić iák ſię modlić. Kátolikow tám zcierpieć nie mogą chybá koło Olſztyná cokolwiek

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE
W DANII, NORWEGII, y WYSPACH.

KROLESTWO DUNSKIE

Zámyká w ſobie

ARCYBISKUPSTWA	PROWINCYE.
Londen	Jucya Pułnocna Jucya Południowa Zelandya y inne Wyſpy
Drontheim	Norwegia Iſlandya Groenlandya

	Wieki
PROWINCYA LONDENSKA.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Londen, Lundis -	XII.
BISKUPSTWA.	
Roshild, Roshildia - - - -	X.
Odenze, Othonium - - - -	X.
Archuſen, Arhuſia - - - -	X.
Alburg, Alburgum - - -	XII.
Wiburg, Viburgum - - - -	XI.
Rippen, Ripa - - -	X.
Schlezwig, Slesvicum - - -	X.
PROWINCYA DRONTHEYMSKA.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Drontheim, Nodriſia Biſkupſtwo W. X. Arcybiſk. kreowány -	XII.
BISKUPSTWA.	
Bergen, Bergæ - - -	XI.
Anſlo, Anſloa - - - -	XI.
Staffanger, Staffangria - - -	XI.
Hola, Hola - - -	X.
Skalholt, Scalholta - -	X.

SZWECYA.

TO Kroleſtwo według pretenſyi wielu Autorow y opinii nie miáło mieć Krolow áż w puł Wieku XII. ále pewnieyſza ieſt, że miáło, bo BIORN Krol Szwedzki proſił Károlá Wielkiego Ceſarzá o Miſſyonárzow do náuki Wiáry S. á przed nim ieſzcze miáło bydź 15. Krolow. Páńſtwo to było wolne w Elekcyi áż do XVI. Wieku. Chryſtyan II. Krol Duńſki z námowy niektorych Pánow Duńſkich rezolwował ſię dobywáć Sztokolmu dla wydárcia Krony STENONOWI Krolowi Szwedzkiemi, ále z konfuzyą odſtąpił z záledwym uproſzeniem pokoiu od Szwedow z kondycyą renuncyácyi pretenſyi do Korony; Podczás ſtánowienia tego Pokoiu Chryſtyán záproſił Stenoná Krolá czyli Adminiſtratorá ná ten czás Szwedzkiego ná Traktáment do ſiebie ná Okręt, gdzie myſlał go zábić, ále Stenon iuż przytomny ná Okręcie ſekretnie upewniony o tey myſli, przez Woyſko Szwedzkie uwiádomione o tym ſalwowány, y z tey przyczyny zerwány Pokoy, á Woyná záczęta, ná koniec odpor mocny Szwedzki złomány y Stenon zábity od Strzáły, á Chryſtyan przyznány zá Krolá Szwedzkiego, y iuż to drugi raz 3. Korony złączone w iedno były, bo Málgorzatá Krolowá Duńſka y Norwegſka zwyciężywſzy ná iedney bátálii Albertá Xiążęciá Mekelburgſkiego obránego Krolá Szwedzkiego, Tron Szwedzki oſiádłá byłá, y te Kroleſtwá złączyłá do unii Roku 1395. CHRYSTYAN tedy koronowány Krol Szwedzki Roku 1520. nie dotrzymáwſzy przyſięgi uczynioney ná záchowánie Práw y Przywileiow Kroleſtwá, dla zágubienia wolnoſci, y ugruntowánia ſobie Práwá dziedzicznego do Korony, wytrácił ná iedney Rádzie złożoney nayznácznieyſzych Pánow y Senátorow Kroleſtwá. Ale GUSTAW WAZA wydobywſzy ſię z Fortecy Koppenchagſkiey, gdzie był wsádzony z inſzemi Pánámi Szwedzkiemi uſzedł do Dalekárlii Prowincyi Szwedzkiey mieſzkáney od ludzi ubogich ále woiennych, ktorych wzbudziwſzy, y dodáwſzy im ſercá przywiodł do uczynienia zwiąſku przeciwko Tyráńſkiemu rządowi Chryſtyaná, y z niemi zebráwſzy Partyą wraz y z innemi rzemieſlnikámi, ktorzy tám ná ten czás koło kuźnic w gorách robili, poſzedł w Kroleſtwo y deklárował ſię przy pomocy Szwedow wolności prágnących Gubernátorem Kroleſtwá, y tym liczniey zmocniwſzy ſię, poſzedł przeciw Chryſtyánowi, ále ten przeſtráſzony zebránemi ſiłámi Guſtawá uſzedł do Koppenchagi, á tym czáſem Guſtaw Waza poznoſiwſzy Partye ſobie przeciwne, y zgromádziwſzy Seym z cáłego Kroleſtwá od cáłego Páńſtwá przyznány Krolem dziedzicznym y dla Sukceſſorow ſwoich, ále dla tym mocnieyſzego ugruntowánia ſię ná Tronie, zgromádził powtornie Stány wſzyſtkich Páńſtw Szwedzkich do Miáſtá Aroſen, gdzie mu wſzyſtkie Stány y Poſłowie od Prowincyi powtornie w Dziedzictwo Koronę oddáli przez Akt autentyczny názwány UNIA DZIEDZICZNA. Potym dla zmocnienia ſię więkſzego rezolwował ſię Duchowieńſtwo znieść, przez ſpoſob ſprowádzenia Sekty Luterſkie, przy Rádzie Peterſona, ktory z Sekretárzá potym Arcybiſkupem Upſalſkim kreowány y Prymáſem Kroleſtwá, ná ktora impreze zgromádziwſzy Stány Dobrá Duchowne iedne znácznieyſze do Skárbu Krolewſkiego przyłączył, drugie rozdał przychylnym ſobie, á ná koniec wydał Edykt, żeby ſię wſzyſcy wyrzekli Wiáry Kátolickiey, á Luterſką Sektę przyięli. Syná ſwego potym Eryká kazał proklamowáć Sukceſſorem po ſobie, á innym wydzielił oſobliwe Páńſtwá, iáko; Janowi Finlandyą, Magnuſowy Gotyą Wſchodnią, Károlowi Sudermanią. Po śmierci Guſtawá Wazy náſtąpił ERYK, ktory że przykry był Poddáńſtwu, á do tego Brátá ſwego Janá wtrącił do więzienia zá to, że ſię ożenił z Kátárzyną Sioſtrą Zygmuntá Auguſtá Krolá Polſkiego, y przez 5. lát go więził; Szwedzi Kompaſſyą zdięci wyzwolili Janá z więzienia, y osádzili ná Tronie, ktory ná Zemſtę krzywdy ſwoiey Eryká Brátá wtrącił w więzienie do Zámku Weſteracs, gdzie odſtąpiwſzy Korony umárł, á JAN Krolem Szwedzkim koronowány, záwoiował ſobie Eſtonią, álbo Inflándy Moſkiewſkie, y częścią Polſkie, ktory ſpłodziwſzy z Kátárzyny Syná Zygmuntá promowował go Stánom ná Tron Polſki, iákoż zá życia iego

go obrány Krolem Polſkim, y przyznány od Stánow Szwedzkich Dziedzicznym Krolem Szwedzkim, ále po śmierci Janá ZYGMUNT Syn iego przybywſzy z Polſki do Szwecyi, y ukoronowáwſzy ſię Krolem Szwedzkim, zoſtáwił regencyą Kroleſtwá KAROLOWI, Stryiowi ſwemu Xiążęciu Sudermáńſkiemu, ktory w niebytności Zygmuntá poſiągnął ſię do Korony, obráć y koronowáć ſię kazáwſzy Stánom Szwedzkim Roku 1607. co ſię záś zá Scyſſye z tąd poczyniły wolno ciekáwemu czytáć Stániſławá Łubieńſkiego Biſkupá Płockiego, á dla krotſzego czáſu wolno obaczyć w Traktácie o Polſzcze pánowánie Zygmuntá III. Po tey koronácyi we 4. látá umárł Károl zoſtáwiwſzy po ſobie Sukceſſorem GUSTAWA ADOLFA, ktory wielkie miał y ſzczęſliwe zdobycze w Niemczech przez ſzczęſliwe y uſtáwiczne bátálie, ále ná koniec ná bátálii pod Miáſtem Lutzen był zábity z kárábinu od iednego żołnierzá. CHRYSTYNA po nim Corká iego Tron oſiádłá, ále dla młodości iey Rząd Kroleſtwá był przy Senátorách Koronnych, áż do Roku 1644. potym dopiero byłá koronowána Roku 1650., ále po uczynionym pokoiu w Páńſtwie ſwoim, abdykowáłá od Korony zmyſliwſzy ſobie ciekáwość widzenia Fráncyi, á tym czáſem z Fráncyi poiecháwſzy do Rzymu tám ſię odprzyſięgłá Sekty Luterſkiey, y w Wierze S. Prawdziwey Rzymſkiey Kátolickiey Bogu Duſzę oddáłá. Táż Chryſtyná przy abdykacyi ſwoiey od Korony deklarowáłá Dziedzicznym Krolem Szwedzkim KAROLA GUSTAWA Stryiecznego ſwego ná ten czáś Xiążęciá Palatyná Reńſkiego; ten Krol ledwie co intronizowány, wypowiedział woynę Kazimierzowi Krolowi Polſkiemu, podczás ktorey do tąd ieſzcze pámiętne w Polſzcze ruiny iego, o czym wolno czytáć w Traktacie o Polſzcze pod pánowániem Janá Kazimierzá, álbo obſzerniey w Hiſtoryách Polſkich u Piaſeckiego. Tenże Károl Guſtaw miał Woynę z Fryderykiem III. Krolem Duńſkim, ktorego zniożſzy y zdobywſzy Wyſpy Langelandyi, Lalándyi, y Falheru przymuſił do Pokoiu Roku 1657. ſtwierdzonego w Roshildzie, ále potym nie dotrzymáwſzy ſłowá záczął woynę y chciał dobyć Koppenchagven, ále przegráwſzy z apprehenſyi w Gotemburgu umárł Roku 1660. Po nim KAROL XI. Syn iego deklarowány Krolem Szwedzkim Roku 1673. á ożeniony z Ulryką Eleonorą Krolewną Duńſką Roku 1680. z ktorey zoſtáwił ná Tronie KAROLA XII. urodzonego dniá 27. Czerwcá Roku 1682. tego wypowiedziáną Woynę w Polſzcze, ruiny y rewolucyą zoſtáwioną w Polſzcze do tąd káżdemu pámiętną przypominam wiádomym, á nie wiádomych odſyłam do Traktátu o Polſzcze pod pánowániem Nayiáſnieyſzego Auguſtá II. Krolá Polſkiego Tenże Károl zábity potym ná bátálii á ráczey przy attaku Narwy przeciwko Moſkwie Roku 1718. po nim oſiádłá Tron ULRYKA ELEONORA przybráwſzy ſobie zá mężá Xiążęciá Heſſe-Kaſſelſkiego.

To Kroleſtwo rządzi ſię ná kſztált Monárchii, bo w wſzelákiey potrzebie Krol zgromádza Stány z Szláchty, z Duchowieńſtwá, z Kupcow y z chłopſtwá. Szláchtá wyſyła Pierworodnych Synow z Fámilii, Duchowieńſtwo z káždey Juryſdykcyi dwoch, Miáſto káżde dwoch Kupcow, y káżda Ziemiá dwoch Rolnikow. Inne záś intereſsá ſą przy Rádách ná to erygowánych. RADA SPRAWIEDLIWOSCI pierwſza ieſt, gdzie prezyduie wielki Sędziá przy aſſyſtencyi 4. Deputowánych z Senátu, 6. z Szláchty, y 6. z Doktorow. 2. RADA WOIENNA. 3. RADA OKRĘTOW WOIENNYCH. 4. RADA KANCLERSKA. 5. RADA GRANICZNA. 6. RADA KUPIECKA. 7. RADA ZAGORNIA.

Pierwſi 5. Urzędnicy prezyduią ná pierwſzych Rádách, ſą Opiekunámi Krolow młodych y rządzą Kroleſtwem, ſą záś ci; Wielki Sędziá Spráwiedliwości, ktory Krolow koronuie podczás koronacyi, 2. Conteſtabilis czyli Feldmarſzałek komendę máiący nád Woyſkiem, 3. Admirał nád Okrętámi, 4. Kanclerz Wielki, 5. Podſkárbi Wielki. Kiedy záś te Urzędy wakuią, Krol ie rozdáie nayzáſłużeńſzym Senátorom. Procz tych Szwecya ma 5. Gubernátorow Generalnych, 4. Prezydentow Sądowych, y 29. Gubernátorow Prowincyonálnych ná mieyſcu Krolewſkim. Seymy co 4. látá zgromádzáią ſię w Szwecyi z wſzyſtkich Stánow y co przedtym przeważáły Władzą Krolewſką, teraz tylko do Rád Krolowi ſłużą, iednák Krol we wſzyſtkim wſzelką moc ma, co chce. Po utráconey Wierze S. Kátolickiey Roku 1530. przez Guſtawá Wazę Sektá Luterſka w Szwecyi ieſt pánuiąca, y Predykántow ſwoich przy honorách Arcybiſkupich y Biſkupich konſerwuie, z ktorych Upſalſki ieſt Prymáſem Szwedzkim, procz Predykántow iákoby Xięży máią Dykonow żeniátych, y Koſcioły ſą podobne náſzym, w wielkie Swiętá idą ludzie do Xięży ſpowiádáć ſie, ále po 12. rázem y więcey u nog Kápłáńſkich wyznawáią grzechy, rezydencye Duchowne ná Wſiách ſłużą podrożnym miáſto goſcieńcow, álbo kárczm

publicz-

publicznych dla pretſzego wyſpowiedánia ſię kto co złego zrobił w kárczmie. Szwedzki Národ ieſt dość piękny y przyſtoyny, żołnierze dobrzy, mocni, y ſpoſobni do wſzelkich fátyg; Puffendorff Szwed dáie im tę pochwałę, y mowi o nich; że Szwedzi máią humor ſtáteczny, rozumieią dobrze o ſobie, ále częſto lekce wáżą innych, do náuk z początku ſię applikuią y do ſztuk rozmáitych, ále nie máią cierpliwości do wydoſkonálenia ſię, Manufaktur, y Rzemieſt nie bárdzo máią w używániu, Cudzoziemcow bárdzo kocháią, y ludzi zácnych, białegłowy Szwedzkie ſą bárdzo piękne, y białe bez fárbowánia ſię, nie máią zwyczáiu w modnych ſtroiách báwić ſię, á uſtáwicznie białogłowſkie roboty máią w ręku káżda według kondycyi ſwoiey.

SZWECYA ieſt naymocnieyſza między Kroleſtwámi Europeyſkiemi, máiąca ſwoy Rang, naypułnocnieyſza. Gróniczy ná Záchod z Danią, y Norwegią, ná Pułnoc z Laponią Norwegſką, y Moſkiewſką, ná Wſchod z Moſkwą, ná Południe z Morzem Bałtyckim y Kurlandyą. Powietrze ma zimne ále zdrowe, bo tám ludzie do 100., 110. y 120. lát żyią. Zimá záczyna ſię oſtátnich dni Wrzeſnia, á kończy ſię ná początku Máiá, zimná ſą ták mocne, że częſto od mrozow y żeláza u drwi pádáią ſię, ſkłá, garki y inne ſtátki rozpadáią ſię.

Ziemiá ieſt nápełniona gorámi y láſámi wielkiemi, żywi wielkie ſtádá bydeł w páſtwiſkách ſwoich, gruntá nie ſą bárdzo urodzáyne, áni wyſtárczáią do wyżywienia Kráiu, ile kiedy teraz Inflándy od nich odpádły, z ktorych naywięcey żywności mieli, wielą iednák hándlámi prowiduie cudze Kráie iáko żelázámi, miedzią, cyną, ſmołą, mátámi do okrętow y deſzczkámi, zá co odbiera od nich wino, gorzałki, ſol, ſpecyáły do Aptek, iedwábie, Máterye iedwábne, y puł iedwábne, y inne rzeczy, ktorych w ſwoim nigdy nie ma Kráiu. Rzek nie ma znácznych tylko iezior wiele między ktoremi ſą znácznieyſze: Ladoga y naywiękſze w Europie.

Szwecya dzieli ſię ná 6. Części, ktore zámykáią w ſobie 34. Prowincyi wielkich. Te záś 6. części położone ſą ſwoim porządkiem bo koło Morzá Báltyckiego, záczą wſzy od Dánii, iáko: Gothia, Szwecya włáſna, Laponia Szwedzka, Finlandya, Ingrya, y Inflandy. Okrom záś tych Krolowie Szwedzcy máią inne Páńſtwá, iáko; Bahuzya w Norwegii, Pomerania Krolewſka w wyżſzym Cyrkule Sáſkim, iáko y w niżſzym Wiſmar Miáſto z niektoremi Powiátámi bliſkiemi, Xięſtwo Bremſkie, y Ferdeńſkie. SZTOKOLM záś ieſt Stołeczne Miáſto Kroleſtwá.

GOTHIA.

CAłe Páńſtwo przedtym Szwedzkie názywáło ſię Gotyą, ktora teraz gróniczy z Sweonią, álbo Szwecyą y Norwegią, ná Záchod z Kánałem Duńſkim, y Morzem názwánym Sund, ná Południe y Wſchod z Morzem Báltyckim, ieſt naypołudnieyſza nád inne Szwedzkie Prowincye, urodzaynieyſza y nie ták zimna, przedtym ich część należáłá do Krolow Duńſkich, ále uſtąpiona Krolom Szwedzkim przez Pokoy Roshildzki Roku 1658.

GOTYA dzieli ſię ná 3. części 1. Weſtrogotyą, álbo Záchodnią, 2. Sundgotyą álbo Południową zwáną Skanią, y Oſtrogotyą álbo Wſchodnią.

WESTROGOTYA gróniczy z ieziorem Wener, y Wermelandyą ná Pułnoc, z ieziorem Wezer ná Wſchod, z Malandyą y Halandyą ná Południe, á ná Záchod z Morzem Duńſkim &c. Dzieli ſię ná włáſną Weſtrogotyą, Dalią y Wermelándyą.

GOTEMBUR Miáſto Stołeczne Weſtrogotyi ma Port ſwoy nád Morzem, y zmocnione Fortecą zwáną Elsburg położoną ná ſkáłách nie doſtępnych, záſzczycone śmiercią Károlá Guſtawá Roku 1660. Są tu w tey Prowincyi y inne Miáſtá, iáko; Lidkioping, Falcoping, Marieſtad, y Skara.

DALIA Prowincya Weſtrogotcka nápełniona ieziorámi y błotámi niedoſtępnemi, ma Miáſtá znácznieyſze Dalburg, Bretta y Twetta.

WERMELANDYA podobna położeniem ſwoim do Dalii, ma Miáſtá znácznieyſze Karolſtad, y Filipſtad.

OSTRO-

OSTROGOTYA grániczy ná Záchod z ieziorem Weter, ná Pułnoc z Sudermanią, ná Południe z Malandyą, ná Wſchod z Morzem Baltyckim. Miáſtá ma znácznieyſze LINKOPING maiące ſwego Biſkupá, Norkoping, Sundokorping, Nordholms, y Stegeburt. Zámyka w ſobie Smalandyą z Wyſpámi Oeland, y Gotlandyą.

SMALANDYA nie ma nic oſobliwego w ſobie nád Miáſtá Calmar, Wexſio, Jenecoping, Ekeſio, Weſterwik &c.

CARLMAR Miáſto nayznácznieyſze w Szwecyi mocno ufortyfikowáne y obronione Cyttádellą, wſtáwione Portem, y záſzczycone Konſtytucyą przez Máłgorzatę łączącą 3. Kroleſtwá w iedno Roku 1395. ále tá uniá nie długo trwáłá.

OELAND Wyſpá ma Powietrze y ziemię żyzną położona bliſko Kalmaru ufortyfikowána wielą Zamkow, ma Miáſtá znácznieyſze Borkolm, y Oſtenby.

GOTLANDYA Wyſpá żywi wielkie ſtádá bydeł, y koni. Dánowie ią byli odebráli Roku 1677. ále oddáli Roku 1679.

SUDGOTYA álbo Południowa zwána SKANIA należáłá przez długi czás do Dánii, ále oddána Szwedom Roku 1658. Dzieli ſię ná 3. Powiáty: Skanią włáſna, Hallándyą, y Bleking.

SKANIA ieſt ná kſztałt Wyſpy, ma Miáſtá Elſinborg, Landſkron, Malmuyen, álbo Ellenbogen, Udſted, Engelholm &c.

LUNDEN przedtym Stołeczne u Dánow miáło ſwego Arcybiſkupá, ále teraz u Szwedow partykulárne Miáſto, ma ſwego Biſkupá, y Akádemią erygowáną Roku 1668.

HALLANDYA u Dánow intytułowána Xięſtwem teraz náleży do Szwedow, ma Miáſtá znácznieyſze: Laholm, Wardeberg, y HALMSTAD Stołeczne, mocne, y ma Port dobry nád Morzem Duńſkim, y Rzeką Nis.

BLEKING intytułowána u Dánow Xięſtwem, teraz należy do Szwedow, ma Miáſtá Chriſtiánſtad, Ellekolm, Ahus, y Rotenby. Ma tákże Miáſto CHRISTIANOPEL Stołeczne y mocne z dobrym Portem, názwáne od Imienia Chryſtyáná IV. Królá Duńſkiego, bo od niego fundowáne przeciw Szwedom, do ktorych teraz náleży.

SZWECYA WŁASNA.

TA Prowincya ieſt między gorámi Norwegſkiemi, y Golfem Botnicznym, grániczy z Gotyą ná Południe, á ná Pułnoc z Laponią Szwedzką.

Dzieli ſię ná Południową zámykáiącą w ſobie Prowincye zwáne: Uplandya, Sudermania, Nerycya, Weſtmania, y Dalekarlia. Y ná Pułnocną máiącą w ſobie Prowincye: Geſtrycyą, Helzyngią, Medelpadyą, Semptyą, y Angermanią.

W POŁUDNIOWEY SZWECYI.

1. UPLANDYA ludna y obfituiąca w zbożá, ma Miáſtá znácznieyſze Sztokolm, Upſal, Enkoping, Oregrund, Sigtung &c.

SZTOKOLM Stołeczne Miáſto Szwecyi nád ieziorem Meler y Morzem Baltyckim, fundowáne ná 6. Wyſpách, podobnym ſpoſobem iák Wenecya ná pilotách álbo iákoby ná pálách, wielkie, bo ná 4. częśći rozdzielone, procz ktorych ma dwá Przedmieſciá, cáłe záś Miáſto ieſt drewniáne, ále bogáte y hándlowne z przyczyny Portu naywygodnieyſzego ná Morzu Baltyckim, ufortyfikowáne sámą ſytuacyą nátury, y obronione iedną Cyttádellą, w ktorey ma bydź 400. dział, wieżá zwána Trekronoi, to ieſt 3. Korony, bo ná naywyżſzey iey gałce ſą 3. Korony robione miedziáne pozłociſte reprezentuiące Unią 3. Koron Pułnocnych, Danii, Szwecyi, y Norwegii, á teraz Herb Kroleſtwá; Páłác Krolow Szwedzkich był tákże w tey Cyttádelli, ále zgorzał Roku 1697.

UPSAL Miáſto iáko twierdzą tameczni naydáwnieyſze w Pułnocnych Kráiách, bo miáło bydź fundowáne od Ubboná Wnuká Noégo; wielkie y ufortyfikowáne Cyttádellą ná ſkále, ktora ieſt nád Miáſtem, ma ſwoię Akademią, y Arcybiſkupſtwo erygowáne od Eugeniuſzá III. Papieżá wraz z Prymáſoſtwem. Wſtáwione

 przed-

przedtym rezydencyą y grobámi Krolow Szwedzkich, á naybárdziey u Lutrow záłożoną tu od Gustawá I. Sektą Luterską Roku 1545.

2. SUDERMANIA naywięcey obfituiąca w owsy y w rożne kuźnice ma tytuł Xięstwá.

NIKOPING Miásto nayznácznieysze w tey Prowincyi nád Morzem Báltyckim, ma Port dobry y Zamek, przedtym rezydencyonálny włásnych Xiążąt.

STRENGNES ma swego Biskupá, y zászczycone grobem Károla IV.

3. NERYCYA naymnieysza, ma Miásto; Orebro nád Trosą.

4. WESTMANNIA gruntá ma nie urodzayne, ále obfituiące w kuźnice żelázne, y w kruszce mosiężne, robiono tu przedtym y srebro, ále teraz zániedbáne, ma Miástá; Arosen, y Arboga znácznieysze.

AROSEN Miásto nád ieziorem Meler obronione Cyttádellą, ma Biskupá swego, wsławione wygráną bátálią Gustawá Wazy, przeciw Chrystyánowi Krolowi Duńskiemu, y Aktem autentycznym, zwánym Unią Dziedziczną, gdzie Stány temuż Gustáwowi przyznáczyły Dziedziczną Koronę. Blisko z tąd w gorách robiono przedtym srebro, ále teraz tylko żelázo, y miedź.

5. DALEKARLIA położona między Gestrycyą, Wermelándem, y Norwegią, od ktorey ią gory dzielą zwáne *Daarefield* iest obszerna, ále cała przykryta gorámi, y sáme tylko wsie ma, y iedno Miásteczko zwáne Idra. Naywięcey obfituie w kruszce żelázne, y miedziáne, ludzie támeczni są grubiánie, ále mocni, y woienni, bo cokolwiek rebellii bywáło w Szwecyi, te z támtąd się záczynáły, iáko y Gustaw Waza z támtąd naypierwey zmocniony Woyskiem, szczęśliwie wyzwolił Krolestwo z poddáństwá Krolom Duńskim. Gustaw ten był z linii Kanutá Krolá Szwedzkiego, ktorego Stenon Administrator Krolestwá Szwedzkiego był posłał z innemi 3. Pánámi do Fortecy Koppenchágven, ále z támtąd wyzwolony, udał się do Dalekarlii, y tám się zmocnił przeciw Chrystyánowi Krolowi Duńskiemu.

W PUŁNOCNEY SZWECYI.

1. GESTRYCYA obfituiąca w zbożá, y kuźnice żelázne, ma Miástá Gevals pryncypálnieysze, Kopelsberg álbo Fielun, y Wolker.

2. HELSYNGIA nápełniona gorámi y lásámi, y ludzie támeczni tylko łowámi y ryb łowieniem się báwią, ma Miástá Huldwikwal, Alta, y Dysbe

3. MEDELPADYA nie ma nic osobliwego nád to, że ludzie żyią ták iák w Laponii.

4. JEMPTYA nápełniona gorámi, ma Miástá: Ressunt, Lidn, y Dokre.

5. ANDERMANIA położona między Morzem Botnicznym y Laponią, nápełniona gorámi, y skálámi nie dostępnemi.

LAPONIA Szwedzka iuż wyżey opisána pod Norwegią.

FINLANDYA.

W Dáwnych Wiekách miewálá tá Prowincyá włásnych Krolow. Grániczy z Laponią Szwedzką y Moskiewską ná Pułnoc, z Golfem Botnicznym ná Záchod, z Ingryą y Golfem Finlándzkim ná Południe, ná Wschod z Moskwą.

Golf Finlándzki iest część wielka Morzá Báltyckiego, do żeglowánia niebespieczny dla siłu Wysp y rożnych zákrętow, Finlandowie są rożniący się od Szwedow, y w zwyczáiách, y ięzyku. Tu przedtym w dáwney Finnii mieszkáły 4. Národy, Finowie włáśni, y Skirrowie nád Golfem, Karbanowie y Hirrowie mieszkáli ná Wschod innych dwoch.

FINLANDYA iest obfituiąca w zbożá w Prowincyách Wschodnieyszych, y obfituie w żelázá. Dzieli się ná 7. Prowincyi niżey wyrážonych.

1. FINLANDYA Włáśna máiąca Miástá Biorneburg, nie ludne, y

ABO Stołeczne Xięstwá tego nád Golfem Botnicznym ma Port dobry, y swego Biskupá, iáko y Akádemią fundowáną od Chrystyny, Roku 1678. zgorzáło było.

2. KAIANIA obszernieysza nád inne, ále nie urodzayna, ma Miásteczká znácznieysze Kaianeburg obronione Cyttadellą Oulo, álbo Illa, Wlaborg, Lochta, y Wasta.

3. NY-

3. NYLANDYA nie ma nic oſobliwego nád Miáſteczká Borg y Helſingfort.

4. KARELIA odebrána przez Szwedow Pogánom Roku 1293. ále iey uſtąpili Moſkwie Roku 1338. ma Miáſto Stołeczne Wiborg nád Rzeką Woxen.

5. TAWASTYA nie ieſt áni ludna, áni w co obfituiąca, wſzyſtka w ieziorách y błotách, naywięcey tylko żelázá wydáie z ſiebie, á Miáſto ma Tavaſtus.

6. SAWOLAXYA tákże nápełniona ieziorámi, błotámi, láſámi, y widzi ſię bydź iák puſta, znácznieyſze tylko Miáſto ma Niſlo.

7. KEXHOLMIA nie ma nic oſobliwego nád Miáſto znácznieyſze; KEXHOLM, czyli Karelogorod położone nád ieziorem Ladogo y obronione Cyttádellą mocną.

Jezioro LADOGA ieſt częścią w tey Prowincyi, częścią do Moſkwy należy, y ieſt naypryncypálnieyſze w Europie.

INGRYA.

TA Prowincyá przez oſtátnią Woynę Szwedzką odebrána od Moſkwy, wolno ią widzieć niżey między Prowincyámi Moſkiewſkiemi, iáko y 6. Prowincyą Szwedzką zwáną Liwonią álbo Inflandy.

WŁADZA DUCHOWNA W SZWECYI.

WIárá S. w Szwecyi záſzczepiona naypierwey przez S. Anzgarego w IX. Wieku, potym S. Sygfryd okrciwſzy Olausá Królá Roku 950. erygowáne záraz były Biſkupſtwá należące do Prowincyi Bremſkiey, á potym do Londeńſkiey. Alexander III. Papież Roku 1160. erygował Arcybiſkupſtwo Upſalſkie, dáwſzy mu Tytuł Prymáſoſtwá, y władzą koronowánia Krolow, przyłączywſzy do Prowincyi iego Biſkupſtwá. Ten Arcybiſkup miał wielkie z obſzernych Dobr intráty iáko y Biſkupi, y naypierwſze mieyſce ná Seymách.

GUSTAW WAZA iáko ubogi záſmákowáwſzy ſobie te intráty Wiárę Luterſką wprowádził, dla przywłáſzczenia ich ſobie. Arcybiſkup Upſalſki muſiał uyść do Rzymu, á Biſkupi w rożne ſtrony, y ták przywłáſzczywſzy ſobie Dobrá Duchowne Luterſkich Predykántow názáciągał, y dał im trzeci Ráng w Senácie, co przedtym náſi mieli pierwſze mieyſce.

W INFLANDACH záś należących przedtym do Szwecyi, Wiárá S. byłá roſkrzewiona przez Krzyżakow, ktorzy tám erygowáli Biſkupſtwá, y Arcybiſkupſtwo Rygſkie, nádáwſzy im wielkie intráty, ále ci Krzyżacy potym odmienili Wiárę w Sektę Luterſką, ktora do tąd tám pánuie.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE

	ARCYBISKUPSTWA	PROWINCYE.
w Szwecyi	Upſal	Gotya Szwecya włáſna Finlandya Ingrya
w Inflándach	Ryga	Litlandya Lettonia Eſtonia Kurlandya

PROWINCYA UPSALSKA.	Wieki
ARCYBISKUPSTWO.	
Upſalia Biſk. X. Arcyb. - - -	XII.
BISKUPSTWA.	
Arrhoſen, Arhoſia - - - -	X.
Stregnes, Strengeſia - - - -	XI.
Linkopen, Lincopia - - - -	IX.
Wexio, Vexia - - - - - -	X.
Abo, Aboa - - - - - - -	XII.
Wibourg, Viburgum - - -	XII.
PROWINCYA RYGSKA.	
ARCYBISKUPSTWO.	
Riga Biſk. XII. Arcyb. - - -	XIII.
BISKUPSTWA.	
Derpt, Dorpatum - - - - -	XIII.
Rewel, Revalia - - - - -	XIII.
Hapſel, Hapſelia - - - - -	XIII.

MOSKWA

MOSKWA.

HIſtorye lub Kroniki Moſkiewſkie żádney wzmiánki nie czynią o pierwſzych ſwoich Xiążętách, tylko náſze Hiſtorye Polſkie námieniáią, iáko Długoſz, Miechowſki, &c. z ktorych cokolwiek mogłem zebráć, to tu krotko námienię.

RUS według wielu rodzony, według innych Wnuk Lechá poſtánowił ſię w Ruſi dáwſzy iey Imię ſwoie *RUSSIA*. Po nim żadney wzmiánki nie máſz o Sukceſſorách, áż do KIGA, SZCZYKA, y KOREWA Bráci rodzonych Xiáżąt Ruſkich, ktorzy y Sioſtrę mieli LIBED. Kig wyſtáwił Miáſto KIG, á teraz Kiiow názwáne nád Dnieprem; Szczyk wyſtáwił SZCZEKAWICĘ; á Korew KOREWICĘ. Procz tych byli y inni Xiążętá Ruſcy, iáko; RADZIN, od ktorego ſzli Radzimiánie nád Rzeką Sanem; WIATKO od ktorego Wiatczánie nád Olką; DULIEBA, od ktorego Duliebiánie nád Bugiem, teraz zwáni Wołyniánie; ŁUCZANIE, tych Synowie pánowáli áż do Oſzkaltá y Dyrá dwoch Niemcow według Miechowiuſzá, ktorzy ſię rządzili koło Kiiowá. RURKO I. záś w Nowogrodzie pánował; SZYNIEW w białym ieziorze; TRUBOR w Sborſku po ktorey śmierci bezpotomney Rurko Xięſtwá ich opánował, po nim Syn LIORA, á według Długoſzá Ihora, ten Dyra, y Oſzkalda zábił, y Xięſtwá ich opánował, Drewliánow ſobie podbił, od ktorych potym zábity, zá co od Olchy żony iego zbici, á od Syná iey Swentoſławá záwoiowáni. OLCHA w Konſtantynopolu Chrzeſt S. przyięłá pod Imieniem Heleny, ktorey Syn

SWENTOSŁAW ná perſwazyą Mátki nie chciał zoſtáć Chrześciáninem, ále ſię ſzerzyć y mocnić począł w Ruſi, Kozákow zbił, y Bulgarow 80. Miáſt odebráwſzy. Roku 972. Grecyą náiechał y zruynował, á ná koniec od Pieczyngow zbity y zábity, ktorych Wodz KURA z Czáſki iego puar ſobie zrobić kazał dla nápoiu y pámiątki zwycięſtwá. Po nim Synowie Jaropelk, Olha, y Włodzimierz kłocili ſię między ſobą o podział Páńſtw, Jaropelk Olhę zábił w Wareżu, á Jaropelká uprzedził Włodzimierz, y oblegſzy Kiiow zábił, obwołány od cáłey Ruſi Pánem

WŁODZIMIERZ, y uſpokoiwſzy ſię w Páńſtwách ſwoich ożenił ſię z Anną Sioſtrą Bazyliuſzá, y Konſtántyná Cesárzow Greckich, ále że był oſlepł, zá perſwázyą Anny żony okrcony záraz przezrał Roku 990. y powrociwſzy ná Ruś Edykt wydał do Chrztu S. gdzie ſię liczne kupy Ruśniákow okrciło, y 12. Synow iego naturálnych, Kościoły fundował, Szkoły Greckie poſtánowił, ná Chrzcie záś Swiętym wziął Imię Bazylego. Po nim wielu Synow podzielili ſię Xięſtwámi, á

JAROSŁAW zwyciężywſzy wielu Bráci przy Kijowie ſię zoſtał, ále od Boleſławá Chrábrego Krolá Polſkiego znieſiony, y wyzuty z Xięſtwá Kijowſkiego, po ktorego śmierci od Kazimierzá I. przywrocony do Páńſtw Ruſkich, y podzielił między Piąciu Synow Xięſtwá Ruſkie. ZASŁAW záś przy Kijowie ſię zoſtał, ále od Połowcow zábity, á WISSEWOLD Brát iego náſtąpił, ktory umárł Roku 1083. Po nim SWATOPOLK náſtąpił, ále wielkie kłotnie miał z Brácią, y z Połowcámi, ktorych ná oſtátek znioſł, y umárł Roku 1112. Po nim WŁODZIMIERZ, Brát náſtąpił, á po tym Roku 1126. Syn iego MSCISŁAW; po iego śmierci JAROPOLK Brát iego, ktory pod Chaliczem zdrádą záżył Boleſławá Krzywouſtego, o czym Miechowius *cap. 15. lib. 3.* Po nim Roku 1140. WISSEWOLD, potym IHOR, po nim IZASŁAW prześládowány od innych Xiążąt Ruśſkich, o czym obſzerniey Miechowius *cap. 22. lib. 3.* po iego śmierci Roku 1158. JERZY oſiádł Kijowſkie Xięſtwo, umárł Roku 1164. po nim wielu Xiążąt kłocili ſię między ſobą, ieden drugiego wygániał, ná oſtátek Tátárowie náſzli Páńſtwá Ruśkie, Xiążąt Ruśkich Woyſká wygubili, iáko y sámych wybili, z ktorych ledwie ſię ieden zoſtał WŁODZIMIERZ RURYKOWICZ y oſiádł Xięſtwo Kijowſkie, á MSCISŁAW MSCISŁAWICZ Xięſtwo Chalickie. Tych Sukceſſorowie mieli wielkie woyny z Tátarámi, dopiero ná koniec JAN BAZYLID Wielki wyzwolił ſię z ich

poten-

potencyi, y poiął sobie zá żonę Zofią Paleologę Corkę Tomáſzá Brátá Konſtánty-ná oſtátniego Ceſarzá Wſchodniego. Po iego śmierci Roku 1533. BAZYLI IV. náſtąpił ná Cárſtwo Moſkiewſkie, po nim JAN BAZYLID II. po tym Roku 1584. TEODOR pánował, umárł Roku 1598., po nim BORYS intronizował ſię ná Cárſtwo Brát iego, ktory miał zábić Teodorá y Brátá iego Demetryuſzá, o ktorym Łubieńſki Biſkup Płocki w życiu Zygmuntá III. Krolá Polſkiego piſze, y inni twierdzą, iákoby ſię miał w Polſzcze ználeść ożeniony z Mniſzkowną Woiewodzánką Sendomirſką, ktorego Woiewody ſił záżywſzy Stolicę Moſkiewſką náiechał, Boryſá Hoduná zábił, y tám dopiero ugruntowáwſzy ſię ná Tronie Akt weſelny z Mniſzkowną náznaczył, podczás ktorego SUYSKI Wodz Moſkiewſki ſekretną rebellią wznieciwſzy, Zamek náſzedł, ſpiących z ochoty weſelney názábiiał, á naywiecey Młodzi Szlácheckiey krwi Polſkiey, Demetryuſzá zábił, y po tey Tragedyi obwołány Cárem Moſkiewſkim pod Imieniem Bazylego Janá Roku 1606., tenże ſam potym w niewolą wzięty od Polákow, á Władyſław Syn Zygmuntá III. Krolá Polſkiego obrány od Stánow Moſkiewſkich Xiążęciem Roku 1610., ále że Włádyſław nie prędko ſię wybrał do Moſkwy po Elekcyi ſwoiey, Stány Moſkiewſkie záwſze ſkłonne do rebellii obrały ſobie MICHAŁA FEDEROWICZA Syná Pátryárchy Teodorá Mittykowiczá ſpłodzonego z Corki Janá Bazylidá, Ten zoſtáwſzy Cárem Moſkiewſkim potwierdził Pokoy z Szwecyą, z Polſką ſię uſpokoił, y zoſtáwił po ſobie ALEXEGO MICHAŁOWICZA Roku 1645., ten umárł Roku 1676. y zoſtáwił po ſobie Syná ſpłodzonego z Elii Danielowiczowny Miłoſłáwſkiey

ALEXEGO II. názwánego od innych FADOR álbo PIOTR ALEXOWICZ ten peregrynował do Fráncyi, do Hollándyi y w inne Kráie, gdzie nábywſzy rożnych mánier ták woyſkowych iáko y politycznych te wſzyſtkie wnioſł w ſwoy Kray z wielką prawdá trudnością, ále też y z okrucieńſtwem odwodząc ták gruby Narod od zwyczáiow ſtárych, przez co teraz wiele profituie Moſkwá, iákośmy ſię nápátrzyli oſtátniemi woynámi, y co przedtym nie wielkie Podiázdy Polſkie wielkie ich Woyſká gromiły, to teraz czeſto cále Kroleſtwo Polſkie pod ich iárzmem ięczeć muſi. Tenże Peter czyli Piotr Alexowicz odebráwſzy Inflándy Szwedom, y Ingryą, w teyże oſtátniey Prowincyi nád Golfem Finlándzkim wyſtáwił, y nowo fundował Miáſto Peterburg, wſtáwione teraz Stolicą Imperátorki Roſſyiſkiey, umárł w intencyi zemſty nád Polſką o Toruńſką Akcyą wiádomą Swiátu, Roku 1725., po nim rok tylko pánowáłá żoná iego, bo umárłá Roku 1726. osádziwſzy ná Tron Wnuká Peterá Alexowiczá, bo Syná ſwego Piotr zámęczyć okrutnie był kazał, ále y ten młodo umárł, zoſtáwiwſzy ná Tron po ſobie tenże pod Imieniem Piotrá II. Roku 1730.

ANNĘ IWANOWNĘ Imperátorkę Roſſyiſką do tąd pánuiącą.

MOSKIEWSKIE Páńſtwá ſą podległe Pánu abſolutnemu y záwſze dziedziczącemu, ten ſię názywa Wielkim Xiążęciem álbo Cárem Moſkiewſkim, teráznieyſza záś Anná pánuiąca wzięłá tytuł ná ſiebie Imperátorſki. Ciż Monárchowie Moſkiewſcy záwſze prowádzą Rząd Deſpotyczny, máiąc włádzą nád wſzyſtkiemi dobrámi y fortunámi Moſkiewſkiemi, y życie ich máiąc w mocy ſwoiey. Oycowie ſwoich dzieci nie mogą czynić Dziedzicámi ſwoich dobr tylko zá konſenſem Cárá, ktoremu ſię dobrze opłácáć potrzebá. Ten Pan á ráczey teráznieyſza Imperatorká ieſt doſyć mocna, może bowiem mieć codzień Woyſká przeſzło 100000. á podczás Woyny może mieć 300000. ktore mu káżda Prowincyá wyſtáwić powinna w czáſie potrzeby, y kiedy rozkaże. Przy tym ile chce może mieć pieniędzy, bo wolno iákie chciec wymyſlić podátki, á do tego ma wielkie intráty z futer náybogátſzych, á naywięcey z ſoboli, marmurkow, y innych, y te wſzyſtkie futrá idą ná ſam ſkárb Imperátorki. Ma intráty wielkie z Domow ſzynkownych, z kárczm, dla wielkiego y uſtáwicznego roſchodu, podległych záwſze Moſkálow uſtáwicznym piiáńſtwom, ma przy tym Awantárze wielkie od Monárchow poſtronnych prezentuiąc im podárunki futer przednich, zá ktore oni złotem záwſze zwykli ſię oddárowáć, tákże wolno monetę odmieniáć dobrą w złą, y przymuſić poddáńſtwo do iey kurrencyi, ma wielki profit z Dobr po śmierci káždego Páná, ieżeli bez Teſtamentu umárł, idących ná pożytek Skárbu Cárſkiego, z kąd łátwa może bydź opinia o wielkich ſkárbách Dworu Roſſyiſkiego.

MOSKWA lubo ma w ſobie obſzerne Páńſtwá, ále nápełnione láſámi y rozległemi puſtyniámi. Moſkiewſkie Prowincye wydáią z ſiebie wiele rzeczy przez handle do innych Kráiow iáko to zbożá, futrá wſzelákie nayprzednieyſze, ryby ſłone, káwiáry robione z wieloryb, wyziny, miody, mydłá, &c. &c. Zá te

zaś od innych Kráiow bierą iedwábie, materye wſzelákie, ſukná, płotná, winá, kámienie Oryentálne, &c. Przedtym wiele tábáki bráli, ktora teraz zábroniona cáłemu támecznemu Národowi od Roku 1634., z przyczyny; że wiele ná nię pieniędzy trácili, oſobliwie ná tutonie, z ktorych częſto miáſtá y wſi palili, nieoſtrożnym ich záżywániem, kogoby tám záś oſkárżono o záżywánie tábáki lub tytoniu, ten cięſzkiey podlega karze, álbo ná galery go poſyłáią. Wſzyſtkie záś hándle Moſkiewſkie ſą tylko ná przemiány, bo ieſt zákazáno z Moſkwy pieniądze wywozić. Hándle naywiękſze prowádzą w Archangelu wynálezionym Porcie od Anglá Roku 1553. gdzie teraz y Hollandya, y Niemcy záieżdżáią; Kupczy tákże Moſkwá y z Persámi, y z Armenámi przez rzekę Wolgę, ktora płynie przez Kroleſtwo Aſtraháńſkie.

MOSKALE ſą rożniący ſię dáleko od Europeyſkich Národow, bo áni ſą ludzcy áni polityczni, y dálecy od polityki ſtárych Grekow, od ktorych oni twierdzą, że idą, umieiętność ich naywiękſza piſáć y czytáć, Xieżá záś iuż to nayuczeńſi kiedy umieią Biblią czytáć álbo ſwoy Mſzał. Do tego Moſkale ſą nie wierni, okrutni, pyſzni w ſzczęſciu, w nieſzczęſciu zli, o ſobie ſiłá rozumieiący, prędcy, y ſpoſobni do rożnych figlow, y ſwáwoli ſztuczney wyrządzenia komu, ſą proſtácy y grubiiánie, y potrzebuią ná ſiebie wielkiego rygoru, ich uciechy naywiękſze y ſwáwole w biciu, y zábiiániu ieden drugiego kiiem, Moſkale nie mogą wyiecháć z ſwego Kráiu bez pozwolenia Cárá, ięzyk ich Słowácki podobny Ruſkiemu, ich mieſzkániá ſą drewniáne &c. &c. Białegłowy Moſkiewſkie ſą pięknego y miernego ſtánu płeć y twarz ich piękna, y wdzięczna, tylko że fárby záżywáią wiele, máiąc to ſobie zá powinność: Mężáte włoſy pod czapkámi noſzą, Pánny záś z włoſámi plecionemi ná dwie części chodzą, obwiązánemi kármázynowemi wſtęgámi, włoſy iák chłopcom ták dziewczynom nie ſtrzygą áż po 10. lát. Národ Moſkiewſki nád inne pułnocne nayzwyczáynieyſzy do picia tęgich trunkow, y iák męſzczyzny, ták y białegłowy, y dzieci piią ledwo nie co godziná gorzałkę, winá nie lubią dla tego, że nie mogą mieć tęgiego, piią záś y inne trunki, iáko to miod robiony z wiśniámi, iabłecznik, y wſzyſtko to wraz zmieſzáwſzy z gorzałką piią, iák ſię záś doſtáną do kárczmy, nie wychodzą z niey potey poki pieniędzy wſzyſtkich nie wydádzą, częſto y ſuknie záſtawiáią, ták że y nágo wychodzą. Pánowie z ſwoiemi Poddánymi máią wolność dyſponowáć iáko chcieć, wolno im ich przedawáć, ták iáko y Synow włáſnych byle z profitem. Moſkale po południu záwſze ſypiáią wſzyſcy, y owſzem w ten czás nie obaczy żadnego ſklepu otworzonego w Mieſcie, tylko ſpiących ludzi. Obſerwuią tákże ſtopień pokrewieńſtwá, áni im ſię żenić godzi choćby dwoch Bráci dwie Sioſtry rodzone chcieli poiąć zá żony.

W Moſkwie Religiá Grecka, y máią ſwego Pátryárchę, ktory przedtym miał dependencyą od Konſtántynopolitáńſkiego, ále teraz ſię wybił z tey mocy przez Konſens Cárow, ten bywa obierány od Duchowieńſtwá, y od Zákonnikow S. Bazylego, ktorych tylko ieden Zákon cierpią w Moſkwie, w ten czás záś bywa potwierdzony, kiedy mu Car oddáie Páſtorał w Rękę, mieſzka w Zamku w Mieſcie Moſkwie, y on koronuie Cárow, ma pod ſwoią Juryſdykcyą 4. Metropolitánow, 7. Arcybiſkupow, 2. Biſkupow, y wielu Opátow. Moſkale ſą tego porozumienia, iáko o tym w ſwoich Hiſtoryách piſzą, że ſą cząſtką Koſciołá Greckiego, y że Religiá Chrześćiáńſka ieſt naypierwey záſzczepiona w ich Ruſi, że S. Jędrzey z Grecyi Morzem przebył do Nowogrodu, y tám Wiárę S. záſzczepił, ále tá Religiá przez Tátárow miáłá bydź zágubiona, dopiero ią przywrocił Włodzimierz Roku 989. Wolno tákże Lutrom y Kálwinom tám mieſzkáć, y nabożeńſtwá odpráwiáć, ále bez dzwonienia w dzwony, náſzym záś Katolikom nie ták wolno.

MOSKWA álbo WIELKA RUS ieſt naywſchodnieyſze Páńſtwo w Europie, názywa ſię záś dla tego Moſkwá od rzeki Moſkwy, ktora płynie pod Stołecznym Miáſtem Moſkowem. Grániczy ná Pułnoc z Morzem zmárżłym, y Morzem Weygacem, ktore ią dzieli od nowey Zembli, ná Záchod z Laponią, Norwegią, z Ingryą, Inflándámi y Litwą, ná Południe z mnieyſzą Tátáryą, Cyrkasámi, y Morzem Kaſpiyſkim, ná Wſchod z Tátáryą wielką, gdzie tákże Moſkale rozſzerzyli Páńſtwo ſwoie przeciwko Południowi áż do Rzeki Saich, á przeciw Pułnockowi áż do Rzeki Pizydá. To Páńſtwo ma mieć około 400. álbo 450. mil wzdłuż, á w ſzerz około 300. álbo 350., á ile oſtátnią woyną záwoiowáli Ingryą y Inflandy, y w Perſyi znáczne Páńſtwá. Ma Rzek wiele, z ktorych nayznácznieyſze ſą Wolga, Oby, Don, Dniepr, Dzwina, y inne, ma y ie-

zior wiele, á naywiękſze ná cáłą Europę, Onega, Ladoga, Ilmend, Białe zezioro, Jowannow, Jezors, &c. Zimná ſą wielkie w Moſkwie, oſobliwie w Pułnocnym Kráiu, y częſto ludziom członki odmárżáią, drzewá iednák zárowno iák gdzie indziey owoce z ſiebie wydáią dla tego, że ie ſnieg przykrywa, á tym ſámym ciepłá dodáie, ſniegi záś ták rownáią ziemię kiedy ſię zmárżną, że żadney gorki nie obaczą, dla tego tám naywięcey sániámi ieżdżą po 12. mil ná ieden dzień. Gorącá tám wielkie trwáią w lecie, y dzień długi przez 18. godzin trwáiący, robáctwo w nocy y ſpáć nie da. W tey Prowincyi Moſkiewſkiey bliſko Miáſtá Moſkow, rodzą ſię fruktá bárdzo dobre, iábká, ſliwki, wiſnie &c. Zboża tákże piękne, ktore y we 2. Mieſiące zbieráią od czáſu ſiánia.

Moſkiewſkie Páńſtwá dzielą ſię ná 4. części Generalne: ná Moſkwę Południową, Pułnocną, y Wſchodnią, á 4ta dzieli ſię od tych przez białe Morze náwána Laponia Moſkiewſka, o ktorey wyżey pod Norwegią Duńſką.

MOSKWA PUŁNOCNA ma w ſobie Prowincye Kargapol, Dzwinę, Uſtyugę, Wologdę, Białe iezioro, y podczás oſtátniey Woyny záwoiowáną Ingryą, y Inflándy.

KARGAPOLIA.

TA Prowincyá ieſt położona między Finlandyą, Białym Morzem, y ieziorem Onega, nie ma nic oſobliwſzego nád Miáſto Stołeczne Kargapol nád Rzeką Onegą.

DZWINA.

TA Prowincyá ieſt położona między Jugoryą, Białym Morzem, Kargapolią, y Uſtyagą. Przedtym nie miáłá żadnego Miáſtá, ále teraz wſtáwiona Miáſtem ARCHANGOŁ, ktore ieſt Stołeczne Prowincyi, nie ieſt wielkie, ále wſtáwione hándlámi z Hollandyą, Anglią, y innemi. Skárb Cárowſki może mieć 4000000. intráty z tego Miáſtá, ma ſwoiego Arcybiſkupá.

S. MIKOŁAY nád Morzem Białym ma tákże wielkie hándle.

USTYUGA.

KRay ten ieſt obſzerny, ále większa część láſámi nápełniona, oblany Rzeką Dzwiną, Wiſtogą, y Jugiem bárdzo rybnemi, gdzie ryby ludzie ſuſzą ná Słońcu, y iedzą zá ſpecyał, ma Miáſto znácznieyſze Uſtyug, ufortyfikowáne Zamkiem nád Dzwiną.

WOLOGDA.

TA Prowincyá nie ma nic oſobliwego nád Stołeczne Miáſto Wologda nád Dzwiną wielkie mocne y ufortyfikowáne iedną Cyttádellą, ma ſwego Arcybiſkupá nayſtárſzego przed innemi Moſkiewſkiemi.

BIAŁE JEZIORO.

TO ieſt Xięſtwo, ále ſzczupłe, y nie ma nic oſobliwego nád Miáſto GEBIOWA y BIEŁA-OZERA álbo Białe Jezioro, to oſtátnie ieſt mocne z náturalney ſwoiey ſytuacyi położone ná iednym wykręcie ieziorá tegoż imienia, do ktorego przyſtęp ieſt obroniony Zamkiem. Cárowie Moſkiewſcy tám záwſze trzymáli część Skárbu ſwego, gdzie ieden Officyer záwſze ná Straży był; Białe Jezioro ma około 14. mil w zdłuż á w ſzerz 7.

NOWO-

NOWOGROD WIELKI.

TO Xięſtwo ieſt ná Wſchodzie Pleſzkową obſzerne w ſobie, ále pełne iezior y Puſtyń. Ma Miáſto Stołeczne NOWOGROD WIELKI nadieziorem Ilmend w piękney rowninie, rządziło ſię przedtym Rzecząpoſpolitą, teraz należy do Moſkwy, wielkie, budowne, ufortyfikowáne y obronione mocną Cyttádellą, ma ſwego Arcybiſkupá; dáwni Obywátele Miáſtá tego mieli przyſłowie, że ſię nic nie może zbronić Bogu áni Wielikiemu Nowogrodowi, ná ow czás zmocnionemu, ále go byli odebráli Szwedzi Roku 1611. á oddáli Roku 1613.

INGRYA.

TA Prowincyá należáłá naypierwey do Moſkwy, ále ią Szwedzi byli odebráli, y Car Federowicz iey uſtąpił Guſtáwowi Adolfowi przez Traktat Stokolmſki Roku 1618., co potym potwierdził Károl XI. z Cárem Alexym Micháłowiczem Roku 1661. ále podczás Woyny oſtátniey z Károlem XII. Krolem Szwedzkim Piotr Alexowicz záwoiował y odebrał ią, y należy do Moſkwy.

INGRYA gróniczy ná Pułnoc z Jeziorem Ladogą, y Rzeką Niewą dzielącą ią od Karelii, ná Záchod z Golfem Finlándzkim, ná Południe y Wſchod z Moſkiewſkiemi Prowincyámi. Dzieli ſię ná 3. części: Ingryą Włáſną, gdzie ieſt Miáſto Stołeczne Nottemburg; Ingermanią, gdzie ſą Miáſtá Corporio, y Jamagorod; y Soluſkie gdzie ieſt Forteca Iwanogrod.

PETERSBURG Miáſto nowo wyſtáwione od Piotrá Alexowiczá Stolicá Imperátorowy teráznieyſzey, położone nád Golfem Finlándzkim, gdzie ma Port dobry, y záwſze nápełniony okrętámi ták woiennemi, iáko y kupieckiemi, przyozdobione Páłácem pięknym, w ktorym nayczęſciey rezyduie teráznieyſza Imperátorká, przy tym wielą Páłácow, gdzie uſtáwicznie rezyduią Poſłowie Cudzoziemſcy, ma y Akádemią dla ćwiczenia ſię w wſzelkich ſcyencyách, ieſt wielkie y w hándle bogáte z przyczyny Portu przez Morze Báltyckie &c.

NOTTEMBURG Miáſto ná máłey Wyſpie iezıorá Ladoga położone, mocne, y obronione dobrą Cyttádellą odebráne Szwedom od Moſkwy.

LIVONIA álbo INFLANDY.

TA Prowincyá ponieważ przedtym należáłá do Polſki, y teraz częścią należy, dla tego ią wolno widzieć w Tráktácie o Polſzcze pod opisániem Prus.

MOSKWA POŁUDNIOWA zámyka w ſobie Prowincye niżey położone.

RESZOW álbo RZEVA.

TA Prowincyá ciągnie ſię od Wſchodu ná Záchod między Moſkwą, Xięſtwem Pleſzkowſkim y Litwą. Jeſt w ſobie obſzerna, y gruntá ma urodzayne, ále podlegáłá przedtym uſtáwicznym rábunkom od Polſki y Litwy. Oblana Rzekámi Wolgą, Dnieprem, Dzwiną ktore ſię tám záczynáią. Ma Miáſtá znácznieyſze: RESZOW nád Wolgą Stołeczne obronione dwiemá Fortecámi ále drewniánemi. Wolocz, Welikie Louki, Toropecz &c.

TWERYA.

TO Xięſtwo ieſt miedzy Moſkwą, Nowogrodem Wielkim y Roſtkowem. Miáło przedtym właſnych Xiążąt, ále Roku 1486. Cár Jan Syn Bazylego ſlepego wygnał

wygnał z támtąd Xiążęciá Michałá, ktorego był Siostrę poiął, y inkorporował do Moskwy. Ma Miásto TWER Stołeczne nád Rzeką Twerſą y Wolgą, przyozdobione Zamkiem y ma ſwego Arcybiſkupá.

ROSTKOW.

TO Xięſtwo ieſt w gruntách urodzaynych, miewáło włáſnych Xiążąt, ále Car Jan Bazyli oſtátniego zábić kazał, y inkorporował ie do Moſkwy.

ROSTKOW Miáſto Stołeczne nád Kotoreą, wielkie, y obronione Cyttádellą, ále drewniáną, ma ſwego Metropolitę, ſą tu y inne Miáſtá znácznieyſze, iáko; Preſlaw, Uglits, Mologa, &c.

SUSDALIA.

KRay ten ieſt rowny y urodzayny, ále więcey nápełniony láſámi; miewał włáſnych Xiążąt, ále Cár Jan Bázyli przyłączył go do Moſkwy.

SUSDAL Miáſto Stołeczne nád Rzeką Klezmą cále drewniáne ma ſwego Arcybiſkupá.

SMOLENSKO.

TA Prowincyá grániczy z Litwą ná Wſchodzie, gorzyſta y pełna puſtyń, dzieli ią Dniepr ná dwoie, ma Miáſtá Smoleńſko, Drogabuza, y Demetryowicz, wolno obſzerniey widzieć w Polſzcze pod Woiewodztwem Smoleńſkim.

MOSKWA.

TO Xięſtwo ieſt położone między Roſtkowem, Suſdalią, Rezanem, Siewierzem, Smoleńſkiem, Prowincyámi Moſkiewſkiemi. Naypryncypálnieyſze w Moſkwie, może wyſtáwić ná Woynę sámey Szláchty 30000. Oblane Rzeką Moſkwą, y wielą innemi. Ma Miáſtá znácznieyſze Kolumna, y Moſkow

MOSKOW, czyli Moſkwá Miáſto Stołeczne Páńſtwá cáłego nád Rzeką tegoż imienia, liczy ſię między naywiękſzemi w Europie, y ma mieć 40000. Domoſtw. Dzieli ſię ná 4. części zwáne Kwatery. 1. Kwatera zwána CYTTADELLA, ma w ſobie Páłác Imperátorſki, Patryárchowſki, y Arſenał, y wiele Dworow rożnych Pánow Dworſkich, y ná 20000. żołnierzy ſtrzegących Cárá pomieſzkániá. Naywiękſzą część zábiera tey Kwatery Páłác Imperátorſki, opasány trzemá murámi, y iedną foſſą, y záwſze przyozdobiony Altyleryą pięknie przybrána, we środku Páłácu ſą dwá dzwony, názwány ieden Jan Weliki, máiący wyſoką dzwonice, cáłą pobitą miedzią wyzłácáną, ták iák y drugie w tym Zamku, drugi Dzwon ieſt bárdzo wielki ważący 336. Cetnarow, w ktory ledwie 24. chłopow może zádzwonić, ieſt gruby ná łokieć, ná 3. Krole tylko w niego dzwonią, ktore u nich naywiękſze Swięto, y w ten czás kiedy Cár z Cárową wczáſuią ſię, dla tego, á żeby Lud ſłyſząc głos proſił Páná Bogá o Syná Cároſtwu. W tym Páłacu ſą tákże záchowáne wielkie Magázyny prochow, y wſzelkich wiwend, iáko y Skárb Cárſki. Ma tákże w ſobie dwá Kláſztory ieden Mnichow, 2. Mniſzek, y około 50. Koſciołow lub Káplic wſzyſtkich murowánych, przy Brámie Zamkowey ieſt Koſcioł S. Troycy Jeruzálem názwány. Jan Bázylewicz Tyran przez zázdroſć wyſtáwienia podobnego Koſcioła Architektowi iego oczy wyłupáć kazał, áby więcey tákiego nie fabrykował. W Dziedzińcu Zámkowym bywáią nayznácznieyſze iármárki, gdzie Kupcy máią ſwoie oſobne ſklepy, á oſobliwie obraznicy máią oſobne mieyſce, gdzie przedáią obrazy, ktore Moſkale adoruią, y co zácczyni Kupiec, tyle zá nie pieniędzy dáią. 2. Kwaterá názwána CARGOROD, iakoby Miáſto Cárowſkie, zá-

 myka

myka w ſobie pierwſzą Kwáterę iák w puł Cyrklu, oblane Rzeką Negliną, y opáſáne Murem, naywięcey ma w ſobie rzeznikow przedáiących mięſo, y kárczm, gdzie przedáią miod, piwo, gorzałke, obroki dla koni, ma w ſobie y ſtáynią Cárſką. 3. Kwaterá zwána SKORADON zámyka w ſobie drugą Kwáterę, tá Kwaterá miáłá bydź ná 5. mil okrągła, ále byłá ſpalona od Tátárow Roku 1571. Oblana Rzeką Jaguſas wpadáiącą w Rzeke Moſkwę, tám naywięcey kupczą drwámi, y budynkámi drewniánemi przychodzącemi rzeką ná ſtátkách. 4. Kwaterá zwána STRELICA SLAWODA dla tego, że tám mieſzkáią Muſkieterowie, álbo Strzelcy, dla ſtraży Cárſkiey, położona ze Strony Tátárſkiey, drewniáne máiąca budynki, Jan Bázylowicz poſtáwił ią, y tám náznáczył mieſzkánie żołnierzom Cudzoziemſkim, názwáwſzy Nacilki, dla tego, że tám naywiękſze deboſze żołnierſkie bywáły, y w tey Kwaterze nie ſiłá Moſkwy Goſpodarzow mieſzkáiących. To záś náyciekáwſza dla Cudzoziemcow widzieć tám w Mieſiącu Grudniu koło 2000. Domow drewniánych ná lodzie budowánych, dla Kupcow Wſchodnich Europeyſkich. Xiążę Galiſkin kazał tám poſtáwić murowány moſt o 12. Arkádách oſobliwey wyſokości, ktory tylko ieden w cáłey Moſkwie, lubo záś ták wielkie Miáſto y ludne, ále nie ma Karet nád 300., bo tám koláſek naywięcey zázywáią. Ludzie támeczni ſą bárdzo ſzpetni y czarni chociaż ſie uſtáwicznie kąpią w wánnách ſuchych y mokrych, ktore ſą wyſtáwione ták ná męſzczyzny iáko y białegłowy.

WŁODZYMIERZ.

TA Prowincyá ieſt między Niſiwogorodem, Morduatámi, Rezanem y Susdalią. naymnieyſza nád inne w Moſkwie, ále obfituiąca w urodzáie, y láſy bárdzo pſzczolne, ma Miáſto znácznieyſze Włodzymierz nád Rzeką Klezmą, zmocnione drewniáną Fortecą, y Zámkiem drewniánym.

CZERNIECHOW.

TO Xieſtwo álbo Woiewodztwo przedtym do Polſki należące, ále zá Krolá Jáná III. odebráne przez Moſkwę, ma Miáſto tegoż imienia bárdzo máłe ále mocne, o czym było obſzerniey pod Woiewodztwem Czerniechowſkim w Polſzcze.

NOWOGROD SIEWIERSKI.

TO Xięſtwo ieſt między Worotynem, Smoleńſkiem, Czerniechowem, y Kijowem y Litwą, od ktorey przedtym dependowáło, ma Miáſtá Breńſko, y Nowogrod Siewierſki nád Rzeką Deſną Stołeczne tego Kráiu

WOROTYN.

TO Xięſtwo grániczy z mnieyſzą Tátáryą, Moſkwą y Rezanem, obſzerne ále pełne iezior y láſow, y nie ludne, ná Południowey ſtronie ludzie ſieią prywátnie, á po ſiewie uciekáią, podczás záś żniw armuią ſię iák ná Woynę ná żniwo, áby od Tátárow nie byli zábráni, ktorzy iednák ich wielu zábieráią.

WOROTYN Miáſto Stołeczne nád Rzeką Okką, ufortyfikowáne Cyttádellą dla dánia odporu ſwáwoli Tátárſkiey.

REZAN.

TO Xieſtwo położone nád Okką grániczące z Ukrainą, ieſt długie od Wſchodu do Záchodu ále nie ſzerokie, tám ſię záczyna Rzeká Tanais, ieſt obfituiący w zbo-

w zbożá, y ludne, miáło przedtym włáſnych Xiążąt ále przyłączone do Moſkwy od Janá Bázylego Cárá.

REZON Miáſto Stołeczne, y nayznácznieyſze w tym Kráiu, nád Rzeką Okką, było przedtym wielkie y bogáte, ále od Tátárow zdezolowáne Roku 1568., ma ſwego Arcybiſkupá.

NOSINOWOGROD.

TO Xięſtwo gróniczy ná Pułnoc z Uſtyugą, ná Záchod z Suſdalem, y Włodzymirzem, ná Południe z Morduatámi, ná Wſchod z Czeremiſſámi, ieſt wielkie y obſzerne, ále wielkich puſtyń pełne oblane Rzeką Wolgą od Záchodu do Wſchodu, ma Miáſtá znácznieyſze WASSILIGOROD, y NOSINOWOGROD Stołeczne, położone bliſko Okki, y Wolgi rzek wielkie y obronione Cyttádellą.

WŁADZA DUCHOWNA W MOSKWIE.

NArod Moſkiewſki ieſt tey pretenſyi, że u nich Wiárá S. ieſt záſzczepiona od S. Jędrzeiá Apoſtołá, á potym wſkrzeſzona od S. Antoniego, ktory tám miał przebyć przez Morze Medyterráńſkie, y przez Oceán, á po nim S. Mikołay Biſkup Mireńſki tám miał przyść, y wielu Biſkupow ſwięcić, ále potym Tátárowie mieli zágubić tę S. Wiárę, czemu ſię nie trzebá dziwowáć, że ten Národ niewiádomy tákie bayki ſieie. Hiſtorye Greckie lepiey informuią y przypiſuią Religią Chrześciáńſką wprowádzoną w Ruſkie Páńſtwá od Olki á ná Chrzcie S. názwáney Heleny Xiężny Ruſkiey, okrconey w Konſtántynopolu Roku 914. przez Pátryárchę Teofilá, tey potym Wnuk Włodzimierz Xiąże Ruſki zmocniwſzy ſię w Ruſkich Kráiách wſzczepił tám Wiárę S. bo uczyniwſzy ligę z Cesárzámi Greckiemi Konſtántynem y Bázylim okrcić ſię kazał z wielą poddánych Roku 987. dla czego Mikołay Chryzobergo Pátryárchá Konſtántynopolſki poſłał z nim Arcybiſkupá Kerſoná, ktory mu konſekrował Metropolitę w Kijowie, y Biſkupow w wielu Miáſtách pobliżſzych, y dla tego podobno támeczny Národ po Bogu, y po Náyś. Mátce naypierwſzego weneruie S. Mikołáiá, że pierwſzy Pátryárchá Mikołáy wſzczepił im Wiárę S. Sukceſſorowie potym Włodzimierzá podzieliwſzy ſię Ruſią, iedni ſzczęſliwie rozſiewáli Wiárę S. inni záś w Pogáńſkich ciemnościách zoſtáwili ią, y ták ktorzy widzieli wzmácniáiącą ſię Wiárę S. erygowáli záraz káżdy w ſwoim Xięſtwie lub Páńſtwie Biſkupſtwá należące do Juryſdykcyi Pátryárchy Konſtantynopolitáńſkiego, ktorym potym dáli imioná ná Concilium Chalcedońſkim. Ciż Arcybiſkupowie byli áż do Wieku XVI. ále uważáiąc to, że mieli iednego Páná ſwieckiego, życzyli też ſobie iednego Duchownego, y ták Jeremiáſz Pátryárchá Konſtántynopolſki, będąc wygnány z ſwoiey Stolice od Uzurpatorá Metrofaná, uſzedł do Moſkwy, y ofiárował Cárowi támecznemu konſekrowáć mu Głowę Kośćiołá, y Religii, co akceptowáwſzy Cár, wybrał ná tę godność Jobá, ktory był názwány pierwſzym Pátryárchą Ruſkim Roku 1588. Ten Job był wygnány od Cárá Demetryuſzá, ktorego zowią fálſzywym, o ktorym mowiliśmy wyżey, co ſię ożenił z Mniſzkowną Woiewodzánką Sendomierſką, dla tego że ten Cár chciał ziednoczyć Religią Moſkiewſką z Rzymſką, ále iego Sukceſſor Bázyli wygnał Ignácego inweſtyowánego od Demetryuſzá, á ſubſtytuował Hermogenesá, y ten potym zrucony, á po nim náſtąpił Jozef, po tym Jozaph, ná koniec Nikon, ktory był nayrozumnieyſzy nád innych, ále y ten pokłuciwſzy ſię z Cárem Alexym był wygnány, dość ná tym, że ledwie ktory z nich w ſpokoynym honorze umárł.

PATRYARCHA Moſkiewſki bywa obierány od Prálátow ſwoiey Juryſdykcyi, ktorzy zgromádziwſzy ſię w Kośćiele, y zgodziwſzy ſię ná dwoch álbo trzech nominują ich Cárowi, ktory z niemi determinuie záſłużeńſzego. Intrátá iego nay-mniey Milion wynoſi, ma wielką Władzą, bo od niego nie idzie Appellacya w Duchownych Spráwách, ma Páłác ledwo nie iednákowo wſpániáły iák Cárſki, Kośćioł Pátryárchowſki názwány Jeruzálem, dedykowány S. Troycy fundowány z Włoſká od

od Cárá Janá Bázylego Tyraná, przy ktorym ieſt dzwon ledwie nie naywiękſzy nád wſzyſtkie Chrześciáńſkie, y ma koſztowáć 500000. Ma Kośćiołow w tym Mieśćie koło 2000. z wſzyſtkiemi ráchuiąc Páráfiámi, Kláſztorámi, y naymnieyſzemi Kápliczkámi, ktorych tu naywięcey ieſt. Jego Juryſdykcye ſą iedná zwána SUROSKROD, gdzie konſerwuią Práwá y Konſtytucye iego Kośćiołá. Druga SUSNI gdzie ſię Sądy odpráwuią tykáiące ſię Religii w rożnych zwyczáiách. 3. KASANOR, gdzie intráty wſzyſtkie zbieráią ná Pátryárchę. Ma ſwego Archidyákoná, ktory ieſt iego Wikárym y Protodyákonem. Pátryárchá y Metropolitáni záwſze ſą ubráni w Stroiu Pontyfikálnym, czyli w kárycie iádą czyli ná koniu, y Krzyż przed ſobą nośić záwſze każą iednemu ſłudze z głową odkrytą ták iák y drudzy, Kápy ich ſą przyozdobione dzwoneczkámi w około, Prálát záś káżdy trzyma w ręku Koronkę długą do sámey ziemi, y záwſze ſię modli ná niey. Ich znáczne Nabożeńſtwá záwiſły ná Proceſſyách odpráwiáiących ſię z wielkiemi Ceremoniámi, wſzyſtko Duchowieńſtwo idzie przybráne Kápámi bogátemi, y niektoremi perłámi sádzonemi, ále bez porządku wſzyſcy kupą, káżdy Xiądz nieśie co w ręku, iedni Kśięgi, drudzy Krzyże, inni Paſtorály, ci ktorzy idą przy Pátryárſze, nioſą iedni Obrázy złotem, ſrebrem, kámieniámi bogátemi przybráne, Nayś. Mátki; drudzy Krzyże wielkie, bogáte, y częſto dla ciężaru dźwigáne od 4. Xięży, inni idą z Ewángelicznemi Kśięgámi, ktore ſą ták bogáte, że wynoſzą około 10000. czerwonych złotych, po nich idą Opáci, po tych Metropolitowie, po nich Pátryárchá przybrány ná głowie Tyárą ná kſztałt Pápieſką, ále bez trzech Koron, temu aſſyſtuie pod rękę prowádząc Cár, álbo ná iego mieyſcu naypierwſzy Pan. Przed tą záś Proceſſyą idzie wiele ludzi, przodem nieśiący iedni deſki inni piáſek dla uſłánia drogi. Nabożeńſtwo wſzyſtko Moſkiewſkie záwiſło ná Mſzách, ktore ſię po Pułnocy u nich odpráwuią, ludzie w Kośćiele nigdy nie śiedzą, Modlitwy ich wſzyſtkie w Medytácyách, bo wiele ieſt nie umieiących áni piſáć, áni czytáć, ták iáko y Xięży.

PRAŁACI w Moſkwie dzielą ſię ná Metropolitow, Arcybiſkupow, y Biſkupow. Metropolitow ieſt 4. máiący Stolice w Stołecznych Miáſtách; ieſt ieden w Moſkwie, ktory ieſt Koadjutorem Pátryárchy, y drugi w Nowogrodzie wielkim. Arcybiſkupow ieſt 8. mieſzkáiących w Miáſtách Stołecznych Prowincyálnych. Biſkupow tylko dwoch. Po Prálátach tych, dzieli ſię Duchowieńſtwo ná Swieckie y Zákonne. Swieckie dzieli ſię ná Arcypápow iákoby Dziekánow wioſkowych. Ná Pápow iákoby Plebánow y ná Dyákonow iákoby wſzyſtkich innych Xięży. Może káżdy w to Duchowieńſtwo wniść byle umiał czytáć, piſáć y ſpiewáć. Stroy ich ſutánná, ſukniá, á ná ſukni káptur długi, y láſká w ręku názwána Poſoch. Jałmułká ná głowie, ktorey kiedy nie ma ná głowie wolno go tráktowáć iák ſwieckiego człeká. Práłáci żenić ſię nie mogą, y czynią Vota Zákonne złączone z zákazánym iedzeniem mięsá y picia winá. Máią wielkie intráty ták w Dobrách iáko y w dźieśięcinách. Dyecezye máią wielkie y obſzerne. Inni Xiężá ſą bárdzo ubodzy, żenić ſię mogą byle nie z Wdową, y tylko z iedną, y ci ſię tylko ordynuią Ceremoniálnie, bo im tylko włoſow troche zdeymuią z głowy, á iáłmułkę kłádą, nie máią żadnego Charakteru, ták, że im wolno wroćić ſię do Stánu ſwieckiego z pozwoleniem Stárſzego.

Zákonnicy y Zákonnice ſą wſzyſcy S. Bázylego Profeſſyi, máią Reguły bárdzo oſtre y ledwo obſerwowáne, Kláſztory záś bárdzo wſpaniáłe, y bogáte.

Mniſzy álbo Zákonnicy máią ſwoich Archimándrytow, ná kſztáłt náſzych Opátow, Kilarow ná kſztáłt Przeorow, Igumenow Magiſtrow Nowicyátu.

Zákonnice záś nie máią żadney Pánny, tylko sáme Wdowy álbo Mężáłki, opuſzczone od Meżow á tám zámknięte, y nie máſz żadney młody, tylko wſzyſtkie w leciech, álbo chore álbo ubogie. Wolno záś do Zákonu wſtępuiącym część Dobr zápiſáć Kláſztorowi, ále oſtátek Dziedzicowi, máią godziny ſwoie do Nabożeńſtwá, żyią tylko rybámi ſłonemi, miodem, mlekiem, ſyrem, ziołámi, y innemi leguminámi.

Oprocz zwyczáynych Poſtow u Moſkwy w Piątki, y we ſrody, obſerwuie ten Národ rożne inne, iáko to Siedmioniedzielny z námi. Drugi záczą wſzy oſmego dniá po Swiątkách áż do 29. Czerwcá. Trzeci od pierwſzego dniá Sierpniá áż do 16. Czwarty od 12. Liſtopádá áż do Nowego Roku.

Wiárá Moſkiewſka ieſt ná kſztáłt Greckiey, z ktorą ſię mocno trzymáią, y z Grekámi kommunikuią, dla czego Cár Moſkiewſki poſyła corocznie Pátryárſze Konſtántynopolitáńſkiemu około 3000. Tálerow ná znák iedności z iego Religią.

Moſkwá

Moſkwá wierzy w reálną obecność, y Tranſubſtancyacyą, weneruią lub adoruią Nayś. Sákráment, Oſtátnie Pomazánie dáią chorym, y Nayś. Sákráment, przed ktorego używániem ſpowiádáią ſię, y kommunikuią záwſze ná Wielkánoc káżdą, modlą ſię zá Zmárłych, wzywáią Swiętych, Poſty obſerwuią, y mortyfikacye, y czczą ták Obrázy iáko y Relikwie Swiętych Páńſkich.

KOSCIOŁY ich ſą ná kſztáłt Greckich dyſponowáne, máiące zwierzchnią y ſrednią dziurę, Ołtarz ieſt przykryty, we ſrodku iey ieden Seráfin, pod ktorego Statuą ieſt Kielich do Mſzy, ná lewey ſtronie Ewángeliczna Kſiąſzká, ná práwey záś Krucyfix málowány leżący, po ſtronách innych Koſciołá ſą Obrázy, y káżdy Páráfián ma ſwoy Obraz, y mieyſce, gdzie ſię modli do Obrázu, do ktorego applikuie Nabożeńſtwo ſwoie &c. &c.

Chrzeſt ich záwiſt ná zmaczániu Dzieci w Wodzie, ták iák w pierwſzym Koſciele było, do czego były Dyákonki, ktore rozbierały Dzieci dla zmaczánia ich nágich w wodzie, co obſerwuią Moſkale, y reiteruią Chrzeſt, kiedy kto ná ich Religią ſię odważy iść. Bierzmowánie ich ná kſztáłt Greckiego w ten czás kiedy Xiadz krci, y záraz wiąże do Szyi Dziecięcia Krzyż, ktory do śmierci trzebá chowáć dla zánieſienia go do Ziemie Swiętey, przy ktorym dáie Atteſtacyą Pleban y wieſza ná Krzyżu, chowáiąc iuż w grob umárłego, że żył po Chrzeſciáńſku, y z tym Krzyżem y Atteſtacyą ma iść do Ráiu.

NABOZEŃSTWO Duchowne álbo Officium odpráwuie ſię ięzykiem Kráiowym álbo Słowáckim, y dzielić ſię może ná Mſzą y ná Brewiarz, Mſzá ſię odpráwuie zwyczáiem Greckim, ktorą názywáią S. Bázylego álbo S. Chryzoſtomá. Odpráwuie ſię iedná tylko o godzinie dziewiątey, ludzi nie ſiłá bywa w dni robotne, ále w Niedziele y w Swiętá bárdzo wiele. Konſekruią záś w Chlebie kwáſzonym po Grecku. Brewiarz odpráwuią ná Nieſzporách, Jutrzni, y ná Południe, y ſpiewáią go iák u nás w Koſciele. Kazániá bywáią z rzadká, czytáią záś Homilie Ewángeliczne po Słowácku, Zywoty Swiętych tego Kráiu. Rozwody tám bárdzo ſnadne, ále trzeciey żony iuż nie wolno bráć.

NOWY ROK u nich záczyna ſię w Wrześniu, Chronologia od záczęcia Swiátá 5519. przed Chryſtuſem Pánem. Charakter ich Grecki ále iednák rożniący ſię. Mogliby bydź uczeni, ále nie máią Szkoł publicznych, ktore że tylko chciał Nikon Pátryarchá poſtánowić, relegowány o to, y dla tego nie ſą uczeni, y kiedy Kweſtyá im ſię záda iáka, odpowiádáią, że nie máſz tylko Bog, á Cár. Ich naywiększa náuká pić, á tytoń kurzyć, trzymáią o ſwoiey Wierze naylepiey, że ieſt nayczyſtſza. W Moſkwie Lutrom y Kálwinom pozwaláią, á Kátolikom nigdy.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE
W MOSKWIE.

	Wieki
Moſkow, Moſcua, Pátryárchát ma erygowány Wieku - - - - -	XVI.
Nowogorod Weliki, Novogordia Magna, Metropolią ma erygowáną - -	XI.
Roſtow Roſtovia, Metrop. erygow. - - - - - - - - -	XII.
Caſan, Caſanum, Metrop. eryg. - - - - - - - - - -	XVI.
Sarſkoi, Cæſaris Caſtellum, Metropolita mieſzka w Moſkwie - - -	XIV.
Wologda, Vologda, Arcybiſkupſtwo erygow. - - - - - -	XIV.
Rezan, Reſania Arcybiſk. - - - - - - - - - - -	XII.
Suſdal, Suſdalia, Arcybiſk. - - - - - - - - - - -	XII.
Tuwer, Tuveria, Arcybiſk. - - - - - - - - - - -	XIII.
Tobols, Toboſca, w Syberii Arcybiſk. - - - - - - -	XVI.
Aſtrakan, Aſtracanum, Arcybiſk. - - - - - - - -	XVI.
Pleſkow, Pleſcovia, Arcybiſk. - - - - - - - - - -	XII.
Archangel, Archangelopolis, Arcybiſk. - - - - - - -	XVI.
Smoleńſko, Smolenſcum, Arcybiſk. - - - - - - - - -	XVI.
Colom, Columna, Biſkupſtwo eryg. - - - - - - - - -	XIV.

O Syberyi należącey do Moſkiewſkiey Monárchii wolno niżey obáczyć pod Azyą, do ktorey częśći Swiátá należy.

UKRAINA.

TA Prowincyá názwána ZIEMIĄ KOZACKĄ ieſt położona między Moſkwą, y Tátáryą Mnieyſzą, ma ná Wſchod Rzekę Don. Imię Kozákow idzie od KOZY, ktore im dáne w ten czás, kiedy ſię ſkupiáli Ruſcy ludzie prędcy y odważni, á ná Wioſnę opuſzczáli Domy, żony, dzieci, y ſchodzili ſię ná pewne Wyſpy nád wpadkiem Dniepru bliſko Peruwizá z kąd názwáni ZAPOROWSCY. Z tych tedy Wyſp wyieżdżáli ná Morze czarne iedni, drudzy do Natolii, inni áż do Trebizondy, y Synopy, y zbliżáli ſię áż o dwie mili od Konſtántynopola dla zdobyczy rożnych, y z tey przyczyny od ſzybkości iákoby Kozy Kozácy názwáni. Stefan Bátory Krol Polſki tych Kozákow przyiął był do ſłużby, y ná 6000. ich penſyą płácił, osádziwſzy ich ná Wołyńſkich y Podolſkich gránicách, dla bronienia Kráiow przeciw Tátárom, y Hetmaná im náznáczył, o czym wolno czytáć obſzerniey przy opisániu Ukrainy Polſkiey pod Woiewodztwem Kijowſkim, tu záś doſyć mi námienić, że ciż Kozácy Ukráińſcy podniożſzy Rebellią przeciw Polákom, z ktorymi Polſká miáłá co do czynienia przez długi czás, rozdzielili ſię ná 3. części. Jedni názwáni WIERNI, ktorzy ſię Polſzcze poddáli, y mieſzkáią ná Wołyniu, drudzy MOSKIEWSCY, ktorzy mieſzkáią koło Kijowá, y pozwolone ſobie od Moſkwy máią Miáſto Kijow. Inni NIE WIERNI iákoby Rebellizáńci, ktorzy ſię poddáli Cárowi Tureckiemu, y mieſzkáią między Dnieprem y Tátárámi Oczákowſkiemi, gdzie máią Miáſto ſwoie Stołeczne Korſun.

RELIGIA Kozácka ieſt Grecka, y máią ſwego Metropolitę w Kijowie Moſkiewſcy, y inni, ktorzy do Unii nie przyſtąpili. Ktorzy záś przyłączyli ſię do Unii, máią ſwego Metropolitę we Lwowie, y Włádykow iákoby Biſkupow w Miáſtách Ruſkich w Polſzcze, o czym obſzerniey pod Biſkupámi Polſkiemi. O Kozákách Sickich wyżey pod Woiewodztwem Kijowſkim.

TATARYA
MNIEYSZA.

TEn Kray zowie ſię tákże TATARYĄ PEREKOPSKĄ, álbo Krymeyſką, położony ieſzcze w Części Europeyſkiey, należący do Turkow.

Grániczy ná Pułnoc z Ukráiną, ná Wſchod Rzeká Don dzieli go od Cyrkaſow, ná Południe Morze Czarne, ná Záchod záś Dniepr dzieli go od Tátárow Oczákowſkich. Tá Prowincyá dzieli ſię ná dwie Części Generalne, ná Tátáryą Nogacką, y ná Tátáryą Krymſką.

Tátáryá Nogácka czyli Nochayſka zámyka w ſobie cáły Kray z tę ſtronę Wyſpy Krymeyſkiey, nie ma w ſobie áni Miáſt, áni Wſiow, oprocz iednego AKADA, ktory Moſkwá Turkom odebráłá Roku 1696. Tátárowie Nochayſcy mieſzkáią pod Domámi iákoby námiotámi, ktore z iednego ná drugie mieyſce przenoſzą według ſłużących im páſtwiſk dla bydłá, ktorego wielkie ſtádá konſerwuią, á naywięcey owiec, koni, wielbłądow, w ktorych ich wſzyſtkie ſą bogáctwá.

Tátáryá Mnieyſza, álbo Perekopſka ma ſwego Chááná, iákoby Xiążęciá Partykulárnego z Fámilii Gerejow hołduiącego Cárowi Tureckiemu, y to twierdzą, że gdyby z Fámilii Ottomáńſkiey brákło Sukceſſorá, on by był intronizowány ná Ceſárſtwo Tureckie, iego Rezydencyá záwſze w Mieſcie Baſieray.

KRYMEA położona na Morzu Czarnym ná kſztałt Wyſpy od dáwnych názwána *Herſoneſus Scythica*, od drugich *Taurica* y *Cymmeria*, dla tego, że tám mieſzkáli Scytowie, Táuryſkowie, Cymmeryowie, inni ią názywáli *Herſoneſus Pontica*, dla tego że ieſt położona ná Morzu Czarnym zwánym *Pontus Euxinus*, ktory ią oblewa ná Południe y ná Záchod, á ná Wſchod Morze ciáſne Kaffowe dzieli ią od Cyrkaſow, ná Pułnoc záś Morze Zábaczne álbo Meotis y iezioro zwáne Sura

Morzi,

Morzi, y nie wielki Iſtm álbo ięzyk ziemſki ſzeroki ná ćwierć mili, ktory tę Wyſpę łączy z Tátáryą Perekopſką, y Nogayſką. Zeby zás ten Kray był nie doſtępny, Tátárowie wyrobili iednę Wyſpę uczyniwſzy wielką foſſę od iezioru Sura Morzi áż do Golfu Czarnego Morzá zwánego Nigrepoli.

Tá Wyſpá ma w ſobie wielką obſzerność, y iáko twierdzą, że ieſt wielka iák Morea, máiąca w około 100. mil, nie ieſt zbytnie oblana rzekámi, ále Ziemię ma żyzną, y obfituiącą naywięcey w prosá, ktorych tám wiele ſieią, y z nich chleb iedzą, przy tym w páſtwiſká, y owoce obfituie, ále winá áni oliwy nie ma. Beſtyi dzikich áni drápieżnych nie konſerwuie w ſobie, y z tey przyczyny tám owce, konie, wielbłądy y inne bydłá ná noc zoſtáwuią w páſtwiſkách, w lecie, y w zimie, ile że te beſtye wzwyczáione ſą, że tám gdzie ſię páſą, ſnieg ſobie sáme nogámi ordzucáią. Morze y iezio-rá ſą bárdzo rybne. Jeziorá máią tákie, ktore kiedy zmárżną ludzie támeczni lud z nich wycináią, ktory z ſiebie wydáie ſol lodowátą do pokármu ſłużącą, y onę z tą wolnością biorą iák wodę. Oprocz zás mięs bydlęcych, ktorych tám doſtátecznie máią, iedzą y końſkie mięſo z wielkim ſmákiem, y zá naydelikátnieyſzą ſobie potráwę máią Pánowie Tátárſcy zrebięce mięſo.

Lud támeczny ma wſzelką wolność, y żon ſiłá chcą, tyle poymuią, máią zás też sáme zwyczáie, co y w Więkſze Tátáryi, o ktorey wolno widzieć niżey pod Azya. Ludzi mieſzkáiących ieſt bárdzo wiele w tym Kráiu oſobliwie więzniow bárdzo ſiłe, ktorych zábieráią y krádną z pobliſkich Kráiow, y ma ſię znaydowáć ná tey Wyſpie około 80000. Wioſek, hándle wielkie máią z ludźmi, ktorych przedáią Turkom, Arábom, Zydom, Grekom, Armenom, przyieżdżáiących tám kupowáć Ludzi. Ma Miáſtá znácznieyſze Perekop, Krym, Bachaſeray, Kazelow, Mankup, Baluklawa, Karazu, Kercy, Pantyko, Kaffa &c.

BACHASERAY Miáſto Stołeczne położone we ſrodku tego Kráiu nád Rzeką Kalbartá, rezydencyonálne Chána Tátárſkiego, ma bydź nie ſzpetne Miáſto y obſzerne.

KRYM nád Rzeką Gerukezu názwáne od dáwnych Cymmerium á teraz tylko Wioſká.

PEREKOP álbo OR, nád Iſtmem łączącym Krymeą z Tátáryą Nogayſką małe Miáſto ále obronne iedną Fortecą.

CAFFA Miáſto położone przy ſtronie Krymei, ma Port naylepſzy ná Czarnym Morzu y naybeſpiecznieyſzy, obſzerne, máiące około 4000. Domow Tátárſkich á Chrześciáńſkich 2000., te zás Domy wſzyſtkie ſą lepione z ziemi. Miáſto to obronione dwiemá Fortecámi, z ktorych w iedney mieſzka Beglerbegli álbo Superintendent Turecki, bo to Miáſto należy do Turkow od dáwnych zwáne *Theodoſiopolis.* Genueńczykowie podczás Woyny Paleſtyńſkiey w XIII. Wieku odebráli byli to Miáſto, ále Machomet II. odebrał im ie R. 1475. y do tąd ieſt w ręku Tureckich. Támeczny grunt ieſt ſuchy y piaſzczyſty, wody bárdzo nie zdrowe, ále Powietrze zdrowe, nie wiele ma ogrodow to Miáſto w około, y ieżeli ſą, to bez żadnych fruktow, ále z inſzych wſiow donoſzą doſtátecznie, wſzyſtko tám ieſt drogo oprocz ſkopowego mięsá, ktorego doſtánie zá 5. ſzelągow font, máſło y inne nábiáły tákże bárdzo tanie. Hándluie naywięcey rybámi ſłonemi, kawiorámi, ktore idą z Meotydu ná cáłą Europę y do Indyi, około brzegow tey Wyſpy poławiáią ſię ryby wielkie y tłuſte, z ktorych iedná ważyć może 900. fontow, á to z przyczyny, że w to Morze naywiękſze Rzeki z Europy wpadáią, iáko: Dunay, Dniepr, Dnieſtr &c. y z inſzych Stron Azyátyckich, z ktorych iák ſię tám doſtáną ryby, záraz tłuſcieią, bo wodá támeczna ieſt y tłuſta y ſłona, hándluią tákże ſolámi, nábiałámi, owsámi, y innemi zbożámi, ktore przewożą do Konſtántynopolu, y w inſze Kráie. To Miáſto dáie tákże ſwoie imię Morzu zwánemu CAFFA położonemu między mnieyſzą Tátáryą ná Záchod Słońcá, y między Cyrkasámi ná Wſchod, zwánemu od dáwnych Bosforem Cymmeryiſkim. To Morze ieſt ciáſne ná kſztáłt Kánáłu, ktorym okręty przechodzą z Morzá Zabbacha zwánego, do Morzá Czarnego.

O Więkſzey Tátáryi y o Syberyi należącey do Moſkwy wolno obáczyć pod Azyą, do ktorey Części Swiátá należą.

PAN-

PANSTWA WSCHODNIE.

PO zebránych z wielu Autorow Geografow, Chronologiſtow, y Hiſtorykow Monárchiách Páńſtw Záchodnich, przyſtępuię teraz do opisánia Páńſtw Wſchodnich, ktore Konſtantyn Wielki Ceſarz naypierwſzy oddzielił od Páńſtw Záchodnich.

PANSTWA WSCHODNIE podczás odłączenia ich od Páńſtw Záchodnich zámykáły w ſobie Węgry, Tranſylwanią, Walachią, Moldawią, Tracyą, Macedonią, Pont, Azyą, y Egipt. W tych Páńſtwách pánowáli Sukceſſorowie Konſtantyná Wielkiego Ceſarzá pod Imieniem Cesárzow Wſchodnich, o ktorych wolno czytáć ná początku Páńſtw Europeyſkich pod Ceſarzámi Záchodniemi, bo lubo przez długi czás Cesárſtwá, álbo Imperium Záchodnie ięczáło pod iárzmem wielu Národow Bárbárſkich, iednákże Cesárze Wſchodni do tąd Rząd ſwoy we Włoſzech utrzymowáli, y honor naywyżſzy Monárchii iákoby cáłego Swiátá, pokąd Pan Bog nie wzniecił Heroicznego záwſze ſercá Károlá Wielkiego Krolá Fráncuſkiego, ktory wykorzeniwſzy Pogáńſkie y Heretyckie Národy naypierwey z Włoch Lombardow, y innych z inſzych Páńſtw Cesárzem Záchodnim był koronowány od Leoná III. Papieżá y przyznány nim od Ireny Cesárzowy Wſchodniey, od ktorego kontynuowałem Procedencyą Cesárzow Záchodnich, zákończywſzy ná Konſtántynie VI. Cesárzu Wſchodnim Procedencyą Cesárzow Wſchodnich, ktory po Leonie IV. pánował wraz z Mátką ſwoią Ireną, y od niey oślepiony, ále y Irenę po pięcioletnim pánowániu od Niceforá Stryiá Konſtántyná oſlepionego ná Wyſpę Lesbos wygnána, po ktorey

NICEPHORUS Rząd Wſchodnich Páńſtw obiął, Cesárzem proklamowány, Wielki Przeſládownik Chrześcián Práwowiernych, bo Mánicheyſkiey Sekcie przychylny, przeciw Bulgárom woiuiąc zábity R. 811. po nim

MICHAŁ *CUROPALATES* zięc iego náſtąpił, ále y ten przeciwko Bulgárom nieſzczeſliwie woiuiąc przegrał, y Mnichem zoſtał R. 813.

LEO V. Armenin Hetman Woyſk Michałá od Woyſká Cesárzem obwołány, wielki Przeſládowcá Obrázow zábity w Kośćiele R. 820. po nim

MICHAŁ zwány *BALBUS*, záboycá iego oſiádł Tron, áni Wiáry, áni poczciwości máiący Przeſládownik Kátolikow, y Obrázow, umárł R. 829.

THEOPHILUS Syn po nim pánował, Nieprzyiaciel Obrázow od Sarácenow zbity w Apprehenſyą wpadł, umárł R. 841. po nim

MICHAŁ III. oſiádł Tron, z Mátką Theodorą wraz rządził ſzczeſliwie, ále wygnáwſzy Mátkę Sardánápálá náſládował, y zábity w Piiáńſtwie R. 867.

BAZYLI Mácedończyk po nim pánował, Kátolikom ſprzyiáiący, Obrázy przywrocił, Sarácenow znioſł w wielu okázyách, umárł Roku 886.

LEO VI. Syn po nim oſiádł Tron, pobożny y mądry, umárł R. P. 911.

ALEXANDER Brát po nim pánował, wielki deboſznik, w piiáńſtwie umárł Roku 912.

KONSTANTYN VII. Syn Leoná oſiádł Tron, pod opieką Zoy Mátki rządził 7. lát, mądry y rozumny Monárchá wyniknął, y pięknie rządził, umárł R. 956.

ROMANUS *PORFIROGENES* III. Syn po nim pánował, Sardánapálá náſládował w niecnotách, w ktorych wyniſzczony umárł R. 963.

NICEPHORUS *PHOCAS* od Woyſká Cesárzem proklamowány zábity R. 969.

JAN *ZIMISCES* po nim obrány Cesárzem pánował pięknie y pobożnie, Bázylego, y Konſtántyná Synow Románá III. uczcił, Bulgárow, Scytow, y Turkow znioſł, ále powracáiąc z Tryumfem, otruty umárł Roku 976.

BAZY-

BAZYLI II. y KONSTANTYN VIII. Synowie Romaná III. wraz po nim pánowáli, Bázyli Bulgárow znioſł, 15000. w niewolą wziąwſzy, ktorym wſzyſtkim oczy wyłupáć kazał, oproez 150. ktorym tylko po iednemu oku zoſtáwił, dla záprowádzenia innych Sámuelowi Krolowi Bulgárow, Sycylią y Puilią Ottonowi II. Cesárzowi Záchodnemu wydárł, przy pomocy Sarácenow, ktorych sám potym nie mogł wygnáć, umárł Roku 1025. Konſtantyn po nim 3. látá pánował, umárł Roku 1028.

ROMANUS Zięc iego po nim oſiádł Tron, od żony otruty umárł R. 1034.

MICHAŁ *PAPHLAGO* z żoną Románá Cesárzem proklamowány, ále Mnichem zoſtał, 7. lát, y oſm Mieſięcy pánowáwſzy, umárł pobożnie Roku 1041.

MICHAŁ *CALAPHATAS* Synowiec po nim náſtąpił ále zrucony Roku 1042.

KONSTANTYN IX. ożeniony z Zoą Románá y Michałá żoną Tron oſiádł, zá niego Turcy Perſyą záwoiowáli, umárł Roku P. 1054.

TEODORA Sioſtrá Zoy po nim pánowáłá, umárłá Roku 1055.

MICHAŁ WOIENNY od niey przybrany pánował, ále uſtąpił dla ſtárości Roku 1056.

IZAAK *COMNENUS* od niego przybrány pánował nie długo, bo Mnichem zoſtał Roku R. P. 1059. gdzie ſwiątobliwie umárł.

KONSTANTYN X. od niego przybrány, rozumny, ále nie woienny, oſłábił Páńſtwo Wſchodnie náiazdámi Scytow, Roku 1067.

ROMANUS *DIOGENES* ożeniony z żoną iego, y z Tronem, od Turkow ná bátálii poimány potym wyzwolony, ále od Synow Konſtántyná oſlepiony, umárł Roku P. 1071.

MICHAŁ Syn Konſtántyná X. oſiádł Tron ále do Klaſztoru wtrącony R. 1078.

NICEPHORUS *BOTONIADES* po nim obrány Cesárzem, ále y ten dla ſtárości ſwoiey wtrącony do Kláſztoru Roku 1081.

ALEXY *COMNENUS* po nim obrány Cesárzem, ktoremu Turcy odebráli Wyſpy Sio, Lesbos, Rod, y Samos, umárł Roku 1118.

JAN *COMNENUS* Syn iego po nim oſiádł Tron, Tátárow, Hunnow, Serwow, Turkow, ná wielu bátáliách znioſł, pobożnie pánował, umárł Roku 1143.

MANUEL *COMNENUS* Syn iego po nim pánował, Chrześciáńſkie Woyſko Konrádá III. Cesárzá chlebem z trucizną zmieſzánym otruł, idące ná rekuperowánie Ziemi S. potym Mnichem zoſtał, ále predko umárł Roku 1180.

ALEXY *COMNENUS* Syn iego po nim náſtąpił, ále od ſtryiecznego Brátá y opiekuná ſobie przydánego Androniká, zábity Roku 1183.

ANDRONICUS záboycá iego oſiádł Tron, ále y ten dla nie poczciwych akcyi zábity po tyráńſku publicznie od Poſpolſtwá Roku 1185.

IZAAK ANGIOŁ *COMNENUS* po nim obrány Cesárzem, ále od Brátá ſwego Alexego ktorego wykupił z niewoli Tureckiey oſlepiony, y w więzienie wtrącony Roku 1195.

ALEXIUS *ANGELUS* Brát iego náſzedł Tron, ále od Alexego Syná Izááká przy pomocy Woyſk Záchodnich idących do Ziemi S. pod Komendą Baldwiná VIII. Grafá Námurſkiego wygnány Roku 1203. Ten tedy Alexy Oycá ſwego wyzwoliwſzy z więzienia wraz z nim Tron oſiádł, ále Poſpolſtwo przeciw nim rebellią podnieſło, od ktorego

ALEXIUS *DUCAS* zwány *Murzulphus* Cesárzem obrány, ktory kazał zábić iák Oycá ták Syná, ále tenże sám od Baldwiná Wodzá Woyſk Záchodnich przy pomocy Wenetow z Tronu zrucony, y wygnány, á ná iego mieyſce

BALDWIN odebráwſzy pod ſwoię władzą Konſtántynopol Cezárzem obrány, y koronowány Roku 1204. udzieliwſzy znáczne Prowincye y Wyſpy Wenetom, ále chcąc attakowáć Adryánopol gdzie uſzli Xiążętá Greccy od Janá Krolá Bulgárow, idącego im ná ſukkurs wzięty w niewolą y zábity 11. Mieſiecy pánuiąc.

HENRYK Brát iego Graf Flándrſki po nim náſtąpił, umárł Roku 1216.

PIOTR *CORTINIACUS* po nim od Fráncuzow y Wenetow obrány Cesárzem y koronowány w Rzymie od Honoryuſzá III. Papieżá, ále nie doiecháwſzy do Konſtántynopolá w gorách Albáńſkich od Grekow zábity Roku 1221.

ROBERT Syn po nim náſtąpił, umárł Roku 1228.

BALDWIN II. Syn iego dzieſiątoletni Cesárzem obrány, pánował do Roku 1261. ktorego od Michałá Paleologá Greckiego wygnány, y potym tylko pod prożnym Imieniem Cesárzá żył, iáko y Syn iego Filip, umárł tenże Baldwin w 11. lát po wygnániu ſwoim, y ták tylko przez 57. lát, 3. Mieſiące y 11. dni Cesárſtwo

Wschodnie było pod Władzą Záchodnich Fámilii, pierwey Grafow Flándrskich, á potym Fráncuskich. W ten czás záś kiedy Baldwin I. opánował Tron Konstántynopolitáński, TEODOR *LASCARIS* Greckim Cesárzem był obrány, założywszy Stolicę w Nicei Bityniyskiey pánował lát 18., á po nim zięc iego JAN *DUCAS* pánował lát 33. po tym Syn iego TEODOR *LASCARIS* 4. látá pánował y Mnichem został, po nim JAN Syn iego nástąpił osmioletni pod opiekę Michałá Paleologá, od ktorego oslepiony Roku 1261.

MICHAŁ PALEOLOG oslepiwszy Janá Woysko zebrał, Konstántynopol odebrał, y zupełną władzą pod Rząd Grecki przywrocił wygnáwszy Látynow, ziednoczył Kościoł Grecki z Rzymskim ná Concilium Lugduńskim II. zá manudukcyą Grzegorzá X. Papieżá, umárł Roku 1282.

ANDRONICUS Syn po nim osiádł Tron, zá niego Azyą mnieyszą Osman Cár Turecki záwoiował, Andronik záś umárł Roku 1327., do Klásztoru wtrącony od Wnuká swego, rozłączywszy z nowu Kościoł Grecki od Rzymskiego, od Oycá iego ziednoczony.

ANDRONICUS II. Wnuk iego osiádł Tron, umárł R. P. 1341.

JAN PALEOLOG Syn iego dziewiątoletni po nim nástąpił, pod Opieką Janá Kantakuzená, ktory więcey rządząc iák Cesarz, przymuszony od Janá Paleologá do tego, że Mnichem został ná koniec, á Paleolog umárł Roku 1391.

MANUEL PALEOLOG Syn po nim nástąpił, umárł Roku P. 1425.

JAN PALEOLOG Syn po nim nástąpił, Kościoł Grecki złączył z Łacińskim będąc sám przytomny ná Concilium Florenckim Roku 1439. z przyczyny wzięcia posiłkow od Záchodnich Monárchow przeciw Turkom, ktorzy iuż zbliżáli się dla záwoiowánia zupełnie Cesárstwá Wschodniego ále bez skutku, umárł Roku 1449.

KONSTANTYN XI. Syn po nim osiádł Tron, przeciw Turkom szczesliwie z początku woiował y attakuiących Konstantynopol odpędził, ktorzy mu Herakleą wzięli; że záś obáwiał się, áby Bráciá iego nie podszyli się pod Protekcyą Turecką, wydzielił Demetryuszowi Moreą Spartow, á Tomászowi Moreą Koryntyiską, rozdzieliwszy to Páństwo ná dwie Prowincye, ále y ták nie uspokoił zázdrości między niemi, w ktorey obádwá udáwszy się pod Protekcyą Turecką strácili wraz y Páństwo odebráne od Turkow, zgubiwszy y życie. Machomet II. záś ná ten czás Cesarz Turecki chcąc profitowáć w zákłoconym Cesárstwie Wschodnim umyslił attakowáć Konstántynopol, iákoż zebráwszy wielkie Woysko przystąpił sám osobą swoią pod Miásto, z iedney strony sprowádziwszy 400000. Woyská, z drugiey záś Morzem 200. okrętow y 30. Galer, ktore Miásto z wielką siłą y mocą ze wszystkich stron attakował od 9. dniá Kwietniá, á odebrał 9. Máiá, Konstántyn miał bydź w tumulcie zádufzony ná ten czás, á Turcy 40000. ludzi zábili przez 3. dni kontentuiąc swoie Passye y okrucieństwá, ták w rábunkách Kościołow, Páłácow, y sklepow, iáko y w nie poczciwych akcyách. Konstantyn Wielki Cesarz wystáwiwszy to Miásto miał widzieć zstępuiący ogień z Niebá, y tenże sám ogień podczás attaku Tureckiego miał bydź widziány zstępuiący z Niebá, ktory widząc Sołtan począł myśleć o zwroceniu intencyi swoiey dobywánia Miástá, ále w tym momencie weyzráwszy ná Miásto miał widzieć tenże sám ogień wracáiący się do Niebá, y wymowiwszy te słowá: Ze Bog umyka Miástu Protekcyi swoiey, ná záiutrz atták przypuścił y dobył Miástá, ktorego dobywszy, y przeieżdżáiąc po Mieście Machomet obáciwszy ná iedney kolumnie węża o 3. głowách kámiennego, w ktory spodem uderzywszy rościął go, y odtąd pokazáły się w Mieście liczne węże. Przytym kazał potym statuą koniá wystáwić, y ná nim siedzącego Człowieká, y odtąd záraz powietrze zaczęło pánowáć w Konstántynopolu, ktorego nigdy nie znáło to Miásto, o czym wszystkim pisze Chevreau Historyk Fráncuski, y cytuie Leunklawá przytomnego przy tym attaku. Y ták to Miásto nieszczęśliwe od Konstántyná Wielkiego Cesárzá wystáwione, zá Konstántyná XI. wpádło w ręce Pogáńskie, iáko y Cesárstwo Wschodnie, ták iáko y w inszych Monárchiách Darius pierwszy fundował Monárchią Perską, Darius Codomanus ią zágubił w Ręce Grekow; Krolestwo Rzymskie od Brutusá zágubione pod Brutusem tákże y Rzeczpospolitá Rzymska záboycą Juliuszá Cesárzá. August Cesarz ztwierdził Cesárstwo Rzymskie, pod Augustulem od Gotow záwoiowáne &c. &c.

PAN-

PANSTWA TURECKIE
W EUROPIE.

NIżeli przyſtąpię do opiſánia Páńſtw Tureckich, naypierwey námienię początek Władzy, Rządu, y Sekty Machometá.

MACHOMET Aráb urodzony z Oycá Abdali, czyli Abdaláchá, y Mátki Eminy podłego urodzenia, bo ſprzedány od Rodzicow Abdymoneſiemu Kupcowi bogátemu Izmáelſkiemu, po ktorego ſmierci upodobány Wdowie pozoſtáłey zwáney Chadygá y z nią ożeniony żył lát 24., ále z początku od niey zbrzydzony dla częſto go attakuiącey wielkiey choroby, ten zmiárkowáwſzy iey myſl y nie ukontentowánie, udał ſie bydź Prorokiem, powiádáiąc żonie, że kiedy go konwulſye biorą, ná ten czás Gabryel Archánioł zſtępuie z Niebá opowiádáiąc mu wſzyſtkie proroctwá, y zbáwienną drogę dla Národu ludzkiego, czemu żoná uwierzywſzy, poczęłá głoſić o tych rewelacyách fálſzywych, y męża ſwego uczyniłá Prorokiem iákoby od Bogá, iákże ná ten czás kiedy w konwulſyách y wielkiey chorobie zoſtáwał, iák żoná, ták wiele ludzi przychodzących modlili ſie do niego y adorowáli go zá Bogá, á ten potym wſtáwſzy rożne fálſze im zmyſlał, iákoby z rewelácyi odebráne, iákoż po ſmierci żony ſwoiey tym mocniey y ugruntowniey głoſić ſwoie rewelácye począł, y iuż 40. lát máiącemu Abukeker nayznácznieyſzy Pan Arábſki dał Corkę ſwoię Ayzachę zá żonę, że záś zbytecznie ſię poczał ſzerzyć z fálſzámi ſwemi w Mekce, chciáno go złápáć y zbieſić, ále uſzedł doMedyny Roku 622., y od tego Roku Turcy y Arábowie ráchuią Egiry czyli Látá ſwoie, álbo Wieki. Tám w Medynie Máchomet znaczną kwotę Arábow náturálnych złodzieiow, y rábuſiow zebráwſzy do fálſzywey Sekty ſwoiey począł niemi Miáſtá náchodzić, y Medynę ſobie przywłáſzczył, Hifoz Prowincyą záwoiował od Mekki tylko odſtráſzony. Że záś Woyſką liczne ſobie zebrał w krotkim czáſie, przyzwány od Herakliuſzá Cesárzá ná pomoc mu aſſyſtował przeciw Perſom, á po ſzczęſliwie woynie zákończoney wrocił do Arábii y Mekkę odebrał, że záś Arábowie poczęli bydź zle tráktowáni od Komiſsárzow Herákliuſzá Cesárzá Wſchodniego, záwzięli ſie ná zniſzczenie Páńſtw iego, y záczęli od Páleſtyny pod władzą fálſzywego Máchometá, ktory 4. Generałow Woyſkowych ſobie kreował Abukekerá, Omará, Oſmaná, y Ali, tych z partyámi Woyſk rozeſłał ná 4. Strony Swiátá kazáwſzy przymuſzáć do Sekty ſwoiey y obrzezánia, á nie chcących zábiiáć, Sektá záś iego názwána Izmáelitow, bo ſię twierdził bydź ten Prorok z pokolenia Izmaelá Syná Abráámá: tym czáſem tenże fálſzywy Máchomet umárł w Medynie Roku 632. pozwoliwſzy Náſládowcom Sekty ſwoiey wiele żon mieć, y wſzelkim wſzeteczeńſtwem ſię báwić, winá záś zákazał záżywáć, obiecuiąc im go w Ráiu ſwoim, inne záś Práwá, ktore im opiſał, wolno ciekáwemu w Alkoránie przeczytáć.

ABUKEKER Oyciec żony iego Aráb po nim Kaliſem obrány, ktory zebrał w Alkorán wſzyſtkie Práwá fálſzywego Máchometá, z Herákliuſzem ſzczęſliwie woiował, umárł Roku 634. OMAR po nim Kaliſem obrány z Herákliuſzem ſzczęſliwie woiował, y pod hołd przymuſił Dámáſk, Fenicyą, Mezopotámią, Syryą, Perſyą, Egipt, y Miáſto Jeruzálem odebrał Roku 638. ktore trzymáli Kaliſowie Arábſcy przez 312. lát, á Turcy 80. lát, áż do Gotfrydá Buyloná, ktory Roku 1099. Jeruzálem im odebrał, wydárty im przez Arábow przed dziewiącią Mieſiącámi, tenże Omár Zydow wygnał z Arábii, w krotce ſám zábity Roku 643. po nim OSMAN zięc Máchometá obrány Kaliſem Afrykę záwoiował, Tyr, y Rud Wyſpy odebrał, fálſze Máchometá w 7. Kſiąg zebrał názwáwſzy ie Alfurkán, ále teraz zwáne Alkorán, w ktorym ma bydź 77639. ſłow, á liter 323015. według Erpeniuſzá, zábity R. 655. ALI po nim naſtapił, ktorego Perſowie ledwie nie zá Bogá máią, y dla tego ich Turcy názwáią *Ali Merdanami*, że záś Mavias Syn Oſmáná, ktoregoTurcy czczą, zábił Alego, Perſowie ich názywáią *Oſmanlous.* Ten Ali zá Swiętego miány od Perſow miał 14. żon, á Máchomet 17. procz náłożnic nie zliczonych, zábity Ali Roku 659. HACEN Syn po nim obrány Kaliſem ále w 6. Mieſięcy zábity, po nim MAVIAS obrány umárł R. 679. po tym JEZYD Syn

Syn rządził, umárł R. 682. MAVIAS II. Syn po nim 20. dni, á po tym ABDOLLACH 120. Kalifámi byli. MERVAN Syn Hacená przez potencyą Kalifem ſię utrzymał w brew Elekcyom im wolnym, ále w 9. Mieſięcy zábity. ABDELMELIK Syn po nim náſtąpił, z Juſtyniánem II. Cesárzem woiował, áż do Trácyi doſiągnawſzy, ále przeciw Herakliuſzowi Cesárzowi woiuiąc, zbity; umárł R. 702. WALID Syn po nim pánował, Afrykę uſkromił, Gubernátorow tám osádziwſzy Hiſzpánią záwoiował, umárł Roku 716. SULEYMAN czyli Solimán po nim náſtąpił przez 3. látá Konſtantynopol attákował, ále bez ſkutku bo umárł. OMAR II. po nim obwołány Kalifem kontynuował Attak ále zbity, y roſpędzony z Woyſkiem zápowietrzonym, y w krotce otruty od Brátá umárł. Po nim Sukceſſorowie Abbasá uczynili rebellią o ſukceſſyą Kalifoſtwá ſpadáiącą ná ich fámilią, ále JEZYD II. obrány Kalifem, á u Perſow drugi obrány, ktorego Jezyd znioſł, y zábił, sám prędko umárł. HISCHAM po nim obrány pánował lát 20. WALID Syn Jezyda II. obrány ále prędko zábity, po nim JEZYD III. obrány Powietrzem umárł. JEZYD IV. po nim nie cáły Rok pánował. MARVAN II. Wnuk Hacená obrány, ále w Perſkiey woynie zábity, oſtátni z Familii Omárá. Po nim byłá kłotniá ále Abbasá Fámiliá wzięłá gorę, y obrány MACHOMET ABDALLA SAFFAH z Fámilii Abbasá w Syryi, á SALIN w Egipcie. Po Saffahu ABUJABAR Brát náſtąpił, y inni w innych Páńſtwách, y ták rozdzieliły ſię Kalifoſtwá między Sukceſſorow Máchometá ná rożne rządy, iedni w Syryi pánowáli, drudzy w Egipcie, inni w Perſyi, w Afryce, Hiſzpánii &c.

Roku 1055. TOGRUL BEK z Prowincyi Turkeſtáńſkiey álbo z Turkii wyſzedſzy z zebránym bitnym Woyſkiem Perſyą náſzedł, potym Syryą á ná oſtátek Bagdad odebrał Stolicę Kalifow y Kalifá z Fámilii Bowiow przymuſił, że ná Oſobę iego władzą wſzyſtkę y Rząd złożył, y odtąd wziął ná ſiebie honor Cesárſtwá, Kalifoſki zoſtáwiwſzy Kalifom Sukceſſorom Máchometá Rząd im tylko Duchowny zleciwſzy, y penſye niektore wyznáczywſzy. Jego Sukceſſor

OLUB Arſlan tym więcey záwoiował, bo Azyą áż pod Chinę, Moſkwę, y Konſtántynopol. Tego Sukceſſorowie kłocili ſię między ſobą, wraz y z Kalifámi Sukceſſorámi Máchometá, Herezye między ſobą poczynili, y w tym czáſie pokazáli drogę Chrześciáńſkim Potencyom do odebránia Páleſtyny Ziemi S., ktorych potym Saladyn Sułtan Egipſki wyzuł z tych Prowincyi Roku 1187. Tym czáſem Barciaruk Sukceſſor Olubá Arſlaná miał po ſobie Sukceſſorá Máchometá y drugiego Kutlu Muzę, tego oſtátniego Solimán Syn Roku 1214. był wypędzony od Tátárow, y reiterował ſię do Azyi mnieyſzey, gdzie chcąc attákowáć Grekow utopił ſię w Eufrateſie przebywáiąc tę Rzekę. Dwoch Synow po nim událi ſię w Protekcyą Tátárow, á trzeci Syn Ortogul udał ſię pod protekcyą Aladyná III. Sułtaná Ikońſkiego, ktory go wdzięcznie przyiął, y z tymże honorem

OTTOMAN Syn iego u Aladyná reſpektowány, y uczyniony Generałem Woyſk iego y Krolem Karamáńſkim, po śmierci Aladyná Roku 1298. bezpotomnie zmárłego, Páńſtwo iego poczęło bydź rozdzielone pod rząd 8. Pánow, ále Ottomán tych wſzyſtkich záwoiował y pierwſze fundamentá założył Monárchii Tureckiey, y pierwſzy erygował Piechotę Jáńczárſką, názwáwſzy ich *Yegni-Tſcheri* iáko by *Nova Militia*, ktorym zá rozkázem iego Mnich Máchometáńſki zwány Derwiſz pobłogoſłáwił y zá to Ottomán ſtroy ich regulował z długiemi kápturámi u záwoiow, y u rękáwow według ſtroiu tego Mnichá, ktorego on miał zá Swiętego. Imię ſwoie nádał Tureckiey Potencyi, umárł Roku P. 1326.

URCHANES Syn iego po nim náſtąpił, Bráci kłocących ſię o Sukceſſyą uſkromił, Mizyą, Likonią, Frygią záwoiował, y rozſzerzył ſwoię Potencyą áż do Gallipolſkiego Kánáłu, y Morzá czarnego, umárł Roku P. 1357.

AMURAT Syn iego po nim náſtąpił Muzulmáńſkich zábobonow wielki Náſládownik, Jánowi Paleologowi Cezárzowi Konſtántynopolitáńſkiemu Prowincyi wiele wydárł, ná oſtátek zábity R. P. 1389.

BAJAZET Syn po nim náſtąpił w Azyi 5. Prowincyi záwoiował, Prowincye Wegierſkie náſzedł, ále od Zygmuntá Krolá Węgierſkiego cokolwiek odpędzony, lubo po bátálii z nim wygrániey, ná oſtátek od Tamerlanesá Chána Tátárſkiego zbity, y złápány w klatkę żelázną wsádzony, y po cáłey Azyi prezentowány, gdzie z apprehenzyi ſam ſię zábił R. P. 1403. Po nim 5. Synow Interregnum między ſobą uczynili trwáiące przez 12. lát

MACHOMET I. Syn czwarty Bajazetá Bráci ſwoich zniosł, y niektorych podusił, Stolicę ſwoię przeniosł do Adryánopolá, y cokolwiek Tamerlánes Oycu iego wziął, wſzyſtko to odebrał, umárł R. P. 1426.

AMURAT II. Syn iego po nim náſtąpił, Prowincye Greckie záwoiował, Węgry náiechał, ále od Włádyſławá Królá Polſkiego, y Węgierſkiego, y Huniadesá zá pierwſzą rázą odpędzony, Pokoy ná 10. lát muſiał uczynić, ktory że Włádyſław złomał zá ſollicytacyą Eugeniuſzá IV. Papieżá, náſzedł z Woyſkiem Prowincye Tureckie z Janem Huniádeſem, ále pod Warną zbity, y zábity Włádyſław, y Hiſtoryá dodáie, że Amurat záwieſić kazał Tráktát ná Chorągwi ſwoiey podczás bátálii pod Warną, uczyniony z Włádyſławem, y miał mowić: Chryſte JEZU Boże Chrześcián zemśćiey ſię nie dotrzymáney Wiáry, po tey bátálii od Skanderbeká znieſiony umárł R. P. 1451.

MACHOMET II. Syn iego po nim náſtąpił, Konſtántyná Paleologá oſtátniego Cesárzá Wſchodniego záwoiował, Konſtántynopola dobył, y odebrał, Węgry náiechał, ále od Huniadesá y S. Janá Kápiſtraná od Attáku Belgrádzkiego odpędzony, od Skanderbeká znieſiony, po ktorych śmierci dopiero począł proſitowáć, 200. Miáſt dobył, 12. Kroleſtw záwoiował, iáko y Cesárſtwo Wſchodnie, y Trapezonde, według Grawezoná, y po zátráconym Cesárſtwie Greckim, pierwſzym Cesárzem Tureckim Wſchodnim umárł Roku P. 1481.

BAJAZET II. Syn po nim oſiádł Tron, Wołochy záwoiował, od Syná włáſnego Selimá wtrącony do Kláſztoru, y tám otruty R. P. 1512.

SELIM I. Oycoboycá po nim náſtąpił, Bráci pozábiiał, Egipſką Monárchią záwoiował, iáko y Arabią, Páleſtynę, y Syryą przyłączył do Monárchii Tureckiey, umárł R. P. 1520.

SOLIMAN II. Syn iego po nim oſiádł Tron, Belgrád odebrał, Wyſpę Rad z wielką Potencyą attákował, y Káwálerom Rodzkim odebrał, Węgry potym náiechał, Budę odebrał, iáko y Albę Krolewſką, Strygon, y Tunet, á pod Sygetem ná apoplexyą umárł R. P. 1566.

SELIM II. Syn iego po nim náſtąpił, Wyſpę Cypr odebrał, ále potym od Chrześcián Flotá iego złożona ze 300. Okrętow znieſiona, zá manudukcyą S. Piusá V. Papieżá 170. Gáler zábránych, á 30000. Turkow trupem położonych, umárł Selim ná apoplexyą R. P. 1574.

AMURAT III. Syn po nim oſiádł Tron, 5. Bráci zádusić kazał, przeciw Perſom woiował, ále nie pomyſlnie umárł R. P. 1595.

MACHOMET III. Syn po nim náſtąpił, Bráci 21. udusić kazał, y 10. nałożnic Oycá ſwego w nádziei porodzenia będących, Tranſylwánią ſtrácił od Zygmuntá Bátorego mu odebráną z drugiey ſtrony w Wegrzech záwoiowáne Prowincye odebráno mu, umárł R. P. 1603.

ACHMET I. Syn po nim náſtąpił, umárł R. P. 1617.

MUSTAFA Brát iego oſiádł Tron, ále po dwoch Mieſiącách do więzienia wtrącony, á ná mieyſce iego Brát

OSMAN I. ná Tron wsádzony, z Polakámi miał woynę, ktorą przegrał pod Chocimem zá Zygmuntá III. Krolá Polſkiego ná 100000. Woyſká ſtráciwſzy, za co powrociwſzy z nieſzczęſliwey Woyny zrucony z Tronu, á Muſtáfá z więzienia przywrocony ná Tron kazał go zádusić, ále y on sám dla głupiego rozumu powtornie wtrącony w więzienie, á

AMURAT IV. Brát Oſmaná Tron oſiádł, Bagdád wzięty od Perſow rekuperował, z Polſką Pokoy ułożywſzy umárł R. P. 1640.

IBRAIM Brát iego po nim oſiádł Tron, ktorego Syn Oſmán iádący náwiedzić grob Máchometá, od Káwálerow Máltáńſkich złápány, Wiáry S. w Rzymie wyuczony Dominikánem zoſtał, názwány *Dominicus Ottomanus*, zá co Oyciec iego chciał ſię zemścić przeciwko Chrześciánom, Kandyą Wenetom odebrał, ále w krotce záduſzony R. P. 1649.

MACHOMET IV. Syn iego ſiedmioletny po nim oſiádł Tron, Kandyą Wyſpę odebráną przez Wenetow znowu im wydárł, Węgry náſzedł, y odebráwſzy pod Wiedeń przyſtąpił, y mocno attákował, ále przy pomocy Janá III. Krolá Polſkiego 12. Wrześniá Roku 1683. odpędzony z wielką ſtrátą ſwoich Turkow, y od Węgier odſtráſzony, potym z Tronu zrucony, w więzieniu umárł R. 1686.

SOLIMAN III. Brát iego náſtąpił z Leopoldem Cesárzem wielką Woynę prowádził, ále nieſzczęſliwą, Węgierſkie Miáſtá záwoiowáne ſtráciwſzy, umárł R. P. 1691.

ACHMET II. Brát iego po nim ośiádł Tron, znáczne Prowincye Węgierſkie utrácił odebráne od Leopoldá Cesárzá, umárł R. P. 1695.

MUSTAFA II. Syn Máchometá IV. po nim ośiádł Tron, ále nieſzczęſliwą prowádził Woynę z Xiążęciem Eugeniuſzem, przymuſzony do uczynienia Pokoiu z Leopoldem Cesárzem R. P. 1699. potym z Tronu zrucony w więzieniu umárł, R. P. 1703. zá niego Kámieniec oddány Polákom.

ACHMET III. Brát iego po nim wsádzony ná Tron, Moreą Wenetom odebrał, ále od Xiążęciá Eugeniuſzá znieſiony Roku 1717. Belgrád ſtráciwſzy, przez Pokoy uczyniony Kárłowicki, ále podczás tey Woyny oſtátniey Károl VI. Cesarz Turkom muſiał uſtąpić to wſzyſtko, y oddáć Belgrád R. P. 1739. cokolwiek Xiąże Eugeniuſz odebrał im był.

MONARCHIA Turecka ieſt nayobſzernieyſza w Páńſtwách ſwoich nád inne, bo ſię ſzerzy we 3. Częściách Swiátá, y náyſrednieyſze Prowincye trzyma, náyſtáwnieyſze, náyobfitſze, y náypięknieyſze, ále tylko u dáwnych, bo pod pánowániem Ottomáńſkim wcále luſtr y kwiát ſwoy ſtráciły. Obywátele tey Monárchii ſą Turcy pomieſzáni z Sárácenámi, y Muzulmánámi, ſą y Chrześciánie rożney Religii, iáko Rzymſcy, Grecy, Armenowie, Jakobitowie, Maronitowie, Koptowie &c.

MONARCHIA Turecka ieſt dziedzicząca w Fámilii Ottomáńſkiey pod pánowániem Deſpotycznym, bo u Turkow ieſt Práwo náypierwſze wolą Cesárſką pełnić, á po śmierci iego Syn powinien bydź intronizowány, á ieżeli bezpotomny, to Brát, álbo naybliżſzy Krwi Cesárſkiey. Intronizowány záś bywa tym ſpoſobem: W náznáczony dzień iedzie wodą do Meczetu zwánego YOUP bliſko Portu, gdzie ieſt Kláſztor obſzerny, we ſrodku tego Kláſztoru ieſt Tron wyſtáwiony cáły mármurowy ná kolumnách, ná ten tedy Tron wſtępuie, á po krotkiey modlitwie uczynioney MUFTY idzie do niego, y przypáſuie mu Páłáſz do boku, z támtąd po tey ceremonii wieżdża ſolennie do Konſtántynopola. Ma 7. Miniſtrow zwánych WEYZYRAMI, między ktoremi naywyżſzy Weyzyr ma naywiękſzą władzą ſobie powierzoną. On dáie audyencyą Poſłom Cudzoziemſkim, płáci Woyſku, Sądzi Proceſſá Práwne, Kryminały, y wſzyſtek náypierwſzy Rząd ma w Páńſtwách Tureckich, y oko ná wſzyſtkie intereſſá tykáiące ſię Porty Ottomáńſkiey. Inne pryncypálnieyſze Urzędy ſą KADYLESKEROW, ktorzy ſą także Sędziámi abſolutnemi, ták woiennych, iáko y Domowych Proceſſow, y máią pod ſobą KADYSOW, ktorzy ſą Prowincyálnych intereſſow Sędziámi. Kapitan BASZA iákoby Admirał ma także wielką Prerogatywę, máiąc władzą nád Morſkiemi Woyſkámi y Okrętámi.

DWOR Cesárzá Tureckiego ieſt náylicznieyſzy nád inne Dwory Monárchow, przyozdobiony ták Káwáleryą, iáko y Infánteryą bárdzo liczną. Naypierwſi záś ſą CAPIDGIS iákoby Odźwierni pilnuiący záwſze drzwi Pokoiowych, y ieſt ich 3000., máiących Officyerá ſwego zwánego CAPIDGI BACHI iákoby Báſzá, zápłatá im idzie punktuálna co dwá Mieſiące, ná záwoiách záś nád czołem noſzą rog ná puł łokciá długi, y oni pod ręce prowádzą audyencyą máiących u Cesárzá. SOLAKOWIE ſą drudzy ná kſztáłt Infánteryi, pilnuiący záwſze Oſoby Cesárſkiey, y kiedy kolwiek wyieżdża do Miáſtá, lub zá Miáſto, záwſze mu aſſyſtuią, záwoie ich ſą przyozdobione piorámi, y rękáwy długie. JANCZAROWIE náyprzednieyſi w Infánteryi ſą złączeni z sámych Renegátow Woluntáryuſzow, álbo z oddánych w hołdzie, y máło między niemi Turkow, ieſt ich záwſze 12000. przy Porcie Ottomáńſkiey, ále w Prowincyách Tureckich dáleko licznieyſze ich ſą Woyſká, y máią ſwoie oſobliwe Przywileie y Práwá, záwoie ich ſą przyozdobione nád czołem piorámi, á w tyle wiſzące długie ogony, y káżdy z láſką długą chodzi. Ci ktorzy ſą przy Porcie, máią ſobie Páłác náznáczony, gdzie ieſt 160. Officyn zowiących ſię Odá, w káżdey Odzie mieſzka ich 50. z trzemá Officyerámi władnącemi niemi, názywáiącemi ſię pierwſzy ODA BASZA, 2. TOR BASZA, 3. WIKIL HARDGE, ktory expenſy prowádzi, nád temi záś Officyerámi ieſt ſtárſzy zwány KIAYA BEY, iákoby Generał Pułkownik, á nayſtárſzy Komendánt zowie ſię AGA, iákoby Generał Jánczárſki. Kárá tychże Jánczárow cicho y prywátnie ſię odpráwuie, y zá exceſſ popełniony Agá wydáie ordynáns do Odá Báſzy, żeby go w Officynie káráć záſłużonego, kárá záś zwyczáyna zá náymnieyſzy wyſtępek w podeſzwy kiymi bić, kiedy záś exceſſ godzien śmierci, to go w nocy uduſzą, y w Morze wpuſzczą w miechu. Kawalerya ieſt także konſyderowána w Woyſku Tureckim oſobliwie ci, ktorzy ſię KIACHOWIE zowią, álbo *Thiaoux*, ci ſą záwſze od roſkázow Cesárſkich, y Báſzow, y tychże sámych Cesárze Tu-

reccy ná Poselſtwá Cudzoziemſkie rozſełáią, ſą pod władzą sámego Cesárzá, ich Generáłowie názywáią ſię Thiaoux Báſzámi, wielką powágę máiący, w záwoiách wielkich chodzący. MUTEFERACAS tákże ſą dyſtyngwowáni nád innych, ktorych Cesarz náznácza Gubernatorámi rożnych Prowincyi, Miáſt, y Fortec, y nie idą nigdy ná Woynę, tylko wraz z Cesárzem. SAFISOWIE álbo Spahiſowie ſą tákże niżſi Káwálerowie, rozdzieleni ná 6. Regementow dyſtyngwowánych kolorem Chorągwiánym.

Sądy ordynáryine odpráwuią ſię w Dywánie, álbo ná Sáli Páłácu Cesárſkiego, gdzie ſię audyencyá 4. rázy w tydzień odpráwia u Cesárzá, y ná nich záſiádáią Weyzyrowie, Kadyleſkerowie, Beglibergowie, Niſchangi, Pieczętarze &c. ktorzy prędko bárdzo decyduią w Spráwách. Kapidgi Baſzowie, y Thiaoux Baſzowie wártę odpráwuią u Sáli. Te Sądy decyduią naywiękſze intereſſá Páńſtw bez żádney Appellácyi, prędko, y káżdy kto ma Spráwę iákiey kolwiek Religii Człowiek bywa wyſłuchány; ieżeli Sprawá o dług iáki, to záraz Weyzyr każe ſprowádzić dłużniká, y Kredytorá ze dwiemá Swiádectwy, y w tym punkcie oddáć każe, álbo więzienie náznaczy do tąd poki nie odda, ieżeli Spráwá Kryminálna, to záraz Swiádectwá wyſłucháwſzy, bez żadney Appellácyi ná śmierć oſądzą, y we wſzyſtkich innych Spráwách bárdzo prędka Spráwiedliwość y punktuálna ieſt obſerwowána, bo dla boiáźni Sędziow nád Sálą ieſt okno ták dobrze akkomodowáne, że Cesárz może widzieć y ſłyſzeć akcye wſzyſtkie Sędziow, á oni go widzieć nie mogą.

W káżdy dzień Dywánowy czyli Sądowy, Skárb Cesárſki bywa otwieráný, gdzie Thiaoux Báſzá rewiduie pieczęci w cáłości, y álbo bierze, álbo kłádzie weń co z woli Cesárſkiey, y potym go zámyka y pieczętuie, á pieczęć oddáie Weyzyrowi. Potym Agá Jánczárſki bywa wprowádzony do Cesárzá przez Kapidgi Báſzę, y Thiaoux Báſzę, po nim Spahiler Aguzi, potym Kadyleſkerowie y inſi Officyerowie Dywáńſcy, ná oſtátek Weyzyrowie, á po nich Poſłowie Cudzoziemſcy. Tám tedy Cesárzowi Rápport odnoſzą wſzelkich Akcyi ſwoich Officyerowie, ktorzy tám idą iák ná śmierć, bo zá náymnieyſzy exceſſ, záraz ich każe duſić Sułtan. Kárá zwyczáyna u Turkow kiymi bić álbo w piety, álbo w poſladek, kiedy záś kárá kryminálna, to álbo obieſzą, álbo zetną, álbo ná pál wbiią, kiedy záś kogo prowádzą ná ſzubienicę, á potkáią Chrześciániná, to go záraz kátem czynią y wiſzáć mu każą obwinionego. Kiedy záś kto Wiárę Turecką porzuci, y przyimie Wiárę Chrześciáńſką, to go żywo palą, włożywſzy w wor pełen prochu, kto záś z Chrześcián mowi co przeciw Práwu Máchometáńſkiemu, álbo ſię łączy z Turczynką, álbo w Meczecie ſię pokaże, ieżeli ná tychmiáſt ſię nie zbiſurmáni, to go záraz ná pál wbiiáią.

RELIGIA Turecka zámyka w ſobie 6. pryncypálnych Wiáry ſwoiey Artykułow, obrzezánie, modlitwę, poſt, iáłmużnę, pielgrzymowánie do grobu Máchometá, y wſtrzemiezliwość od winá. Obrzezánie ieſt u nich náypierwſza Ceremoniá, y z wielkiemi weſołościámi odpráwuie ſię, ták iák u nás weſele, ktorego oni nie obſerwuią, y ſą tey perſwázyi, że u nich Obrzezánie tyle waży, co u nás Chrzeſt. Modlitwy ich ſą krotkie ále czeſte, bo 5. rázy ná dzień odpráwiáne; Máchomet te Modlitwy názwał kolumnámi Wiáry, y kluczámi do Ráiu, y kiedy záczynáią Modlitwę, to ſię obracáią ku Wſchodowi álbo Południowi, gdzie grob ieſt ich Proroká, ták záś z applikácyą ſię modlą, że choćby Sułtan chciał, y choćby ogień iął ſię Domu, to nie przerwą Modlitwy. Piątek u Turkow ieſt w wielkiey obſerwie y naywięcey ſię weń modlą, puryfikuią ſię záwſze pierwey niżeli wnidą do Meczetu, gdzie z wielkim klękániem, pokłádániem ná ziemi modlą ſię, y z oſobliwą reprezentácyą geſtow. Poſzczą oſtro w 9. Mieſiącu zwánym *Ramadan*, záczynáią go z nowym Mieſiącem, y ná ten czás ná Domy y wyſokości wchodzą, dla obáczenia pierwſzych promieni Mieſiącá, y przeſtrogi dánia ludziom innym, y záraz áni iedzą, áni piią, náwet od wody, y tytoniu, y tábáki ſię mártwią, y gdyby ktory Turczyn poſt złamał, záraz by ná śmierć był oſądzony.

Turcy máią ſwoich Xięży dobrze wiádomych náuki Alkoráńſkiey, naywyżſzy záś nád niemi ieſt MUFTY, ktorego Ceſarz Turecki kreuie, y appártáment ma náznáczony w Páłácu Cesárſkim, y kiedy idzie do Cesárzá, to záraz Ceſarz wychodzi przeciw niemu, y czyni mu adorácyą z wielkim reſpektem.

Mufty ma pod ſwoią Juryſdykcyą trzech Kadyleſkerow w cáłey Monárchii Máchometáńſkiey, iednego w Grecyi, drugiego w Nátolii, trzeciego w Egipcie, káżdy z nich w ſwoiey Juryſdykcyi Duchowney ma tyle powagi co Mufty, kiedy

záś

záś y tego nie máſz, to Kadyſowie máią władzą rozſtrząsánia ſumnienia Tureckiego.

Ci ktorzy w Meczecie Nabożeńſtwo promowuią, názywáią ſię *Daniſch-Mends*, á ich Stárſzy *Iman* iák u nás Pleban, y modlą ſię głośno. Są tákże Máchometáńſcy Mniſzy zwáni *Derviches*, ktorzy bárdzo ſurową Regułę máią. Eremitowie záś Tureccy názywáią ſię *Santons*, ktorzy nágo látáią po Swiecie, y iáłmużny ſzukáią.

Co záś ſię tycze Polityki Tureckiey, Páńſtwo ich ieſt Monárchiczne. Ceſarz Turecki ieſt Pánem abſolutnym ich życiá, honoru y fortuny, iego wolá ieſt náywyżſze u nich Práwo fundowáne ná przymnożeniu naywięcey Páńſtw, y ták Turcy ſą wyperſwadowáni, że wolá ich Cesárzá ieſt iák wolá Boſka, y z wielką ochotą sámę śmierć ponoſzą, dla przyſługi iego, ſpodziewáiąc ſię záſługi zá to Męczeńſkiey, ktorzy ſą przeciwni, to káry wieczney zá to ſię ſpodziewáią, kocháią Páná ſwego, ále ſię bárdziey boią, kiedy záś Ceſarz dowie ſię o doſtátkách Miniſtrow, że zdzieráią z ludzi, záraz ich duſić każe, á ſkárby zábiera, ták y káżdemu náypártykulárnieyſzemu robić każe, y z tąd máią wielkie ſkárby y Woyſka, ktory záś umrze Dziedzic Dobr ſwoich w cáłey Monarchii, Sukceſſorowie iego płacić muſzą Cesárzowi trzy od ſtá, ná co ſą Officyerowie w káżdym mieſcie náznáczeni zwáni Beil-Elmal-Emini dla wybieránia tych akcydenſow do Skárbu Cesárſkiego.

Turcy ſą mocni, Stánu pięknego, trzezwość obſerwuiący, ludzcy kiedy sámi Turcy náturálni, ále Chrześciánom wielcy nieprzyiaciele, chowáią po kilká żon, á naywięcey nałożnic, ále cenzurowáni ſą o ſodomią.

Monárchiá Turecka dzieli ſię ná 3. Części Generálne, ná Turkią Europeyſką, Azyátyczną, y Afrykáńſką.

TURKIA EUROPEYSKA.

TA Część Europy ieſt w ſobie obſzerna. Grániczy ná Wſchod z Archipelágiem, z Morzem czarnym y Mármorą Gallipolſkim, y Konſtántynopolſkim, ná Południe z Medyterránem, ná Záchod z Golfem Weneckim, z Páńſtwámi Auſtryáckiemi, ná Pułnoc záś z Węgrámi, Tranſylwanią, Waláchią, Moldáwią, Polſką, y Mnieyſzą Tartáryą.

Dzieli ſię ná 3. Części. Pierwſza część Południowa zámyka w ſobie Macedonią, Teſſalią, Albanią, Epir, Liwadyą, y Moreą, ktora należáłá do Wenetow, ále ſię znowu Turkom doſtáłá.

Druga Część Pułnocna zámyka w ſobie Románią, Bulgaryą, Beſſarabią, Serwią, Boſnią, część Dalmacyi, część Kroacyi, część Węgier, y Podola.

Trzecia Część zámyka w ſobie Wyſpę Kandyą, Wyſpy niektore ná Archipelagu, między ktoremi pryncypálnieyſze; Nigropont, Andreo, Sciro, y Stalimina.

Procz tych záś Cesárzowi Tureckiemu hołduią, y Trybut dáią; Rzeczpoſpolita Káguſka, Mnieyſza Tartárya, Moldáwia, y Walachia. Tranſylwania tákże hołdowáłá, ále teraz ieſt pod Protekcyą Cesárzá iáko Krolá Węgierſkiego.

GRECYA.

TA Prowincyá bierze ſwoie Imię według Pliniuſzá od Krolá Grekusá, ále Grekowie nie kontenci z tego Imienia odmienili ie w Helleneſow, y Acheneuſzow, od Hellenusá, y Acheneuſzá. Ci dwá Wodzowie w sámey pracy y fátygách żyć poczęli, poſtánowiwſzy Práwo naypierwſze u ſiebie moc, y ſiłę. Ze záś ieſzcze rolnych fátyg nie ználi, sámemi ſię tylko beſtyámi żywiąc, y ziołámi, dopiero Pelagus náuczył ich ieść y żywić ſię żołędzią upewniwſzy ich, że to miał bydź nayzdrowſzy dla nich pokárm, y naydelikátnieyſzy, zá co mu wielkie honory czynili. Potym poczęli ſię fundowáć w budynkách zácząwſzy ozdobić Kray ſwoy, Miáſteczkámi, wſiámi. Egipt, y Fenicya Kolonie u nich ſobie záłożyły, gdzie od Fenicyi náuczili ſię nawigacyi, hándlu, y piſmá, á Egipt ich wy-

dosko-

doſkonálił w wſzelákich ſcyencyách, y rzemieſłách. Turelius Geograf dyſtyngwuie w Monárchii Greckiey cztery Wieki ráchowáne przez Epoki żyiącego człowieká. Pierwſzy Wiek ich dziecinni zámyka w ſobie lát 700. záczawſzy od fundácyi máłych Kroleſtw Greckich áż do obleżenia Troi, y w tym Wieku kłádzie fundacyą Aten, Lacedemonii, Tebow, Argos, Koryntu, Sycyonii. Drugi Wiek Młodzieńſki ráchuie przez 800. lát od zburzenia Troi, áż do Bátálii Maratońſkiey. Trzeci Wiek ráchuie naykrotſzy przez 158. lát od bátálii Marátońſkiey, áż do Monárchii Alexandrá y śmierci iego, y w tym Wieku naywięcey Grecyá miáłá Filozofow, Orátorow, Wodzow godnych, y naywięcey ſzczęſciá y fortuny, bo Daryuſzá, y Xerxesá, z wielkiemi y licznemi Woyſkámi náiezdniká Grecyi pod Marátonem Salaminą, Plateą, y Micalem znácznie zbili, y Monárchią Perſką zágubili, záczawſzy ſzczęſliwie lubo nie długo trwáiącą Monarchią ſwoię przy wielkim Wodzu Alexándrze Wielkim. Czwarty Wiek ráchuie tenże Autor od śmierci Alexándrá, po ktorey záczęły ich ſiły wątleć, áż do Władzy Rzymſkiey, ktorey ſię poddáć muſieli. Pánowánie Grekow ráchuie ſię według iednych Trzecią, według innych ráchuiących Medow Czwartą Monárchią Swiátá. Alexánder Wielki zoſtáwſzy Krolem po śmierci Oycá ſwego Filipá, záraz ná początku podbił pod ſwoy Rząd Miáſtá, Prowincye y Kroleſtwá Greckie, á potym zbił y zwyciężył Dáryuſzá, odebráwſzy Damaſk, Gazę, Tyr, y cáły Egipt, y záwoiowáwſzy Monárchią Perſką, y cáły Wſchod áż do Indow, gdzie sám ſwoią oſobą wſzyſtkie Kampánie odpráwił, przez co uczynił ſię ſłáwnym y Wielkim Alexándrem potomnym Wiekom, umárł w Bábilonie w 34. Roku młodości ſwoiey, á ták nie zoſtáwiwſzy Sukceſſorá rozdzielił Páńſtwo ſwoie między Xiążąt, y Wodzow, ktorych z ſobą z Mácedonii ſprowádził, iáko: Kroleſtwo Greckie czyli Mácedońſkie Arydeuſzowi wyznáczył Brátu ſwemu, âle náturálnemu, Kroleſtwo Egipſkie Ptolomeuſzowi Wodzowi ſwemu, á Kroleſtwo Syryiſkie Seleukowi tákże Wodzowi, y z tey przyczyny Monárchiá Grecka tylko zá Alexándrá Wielkiego przez 6. lát trwáłá, á Kroleſtwo Greckie po nim sámo w ſobie od Arydeuſzá pod Siedmnaſtą Królámi trwáło, áż do Perſeuſzá, ktorego Emilius Paulus Konſul Rzymſki záwoiował Roku 168. przed Národzeniem Páńſkim, y ták Monárchiá Grecka sámá w ſobie tylko trwáłá lát 158. według Grawezoná, á Rzymiánie podbiwſzy ią ſobie y Wſchodnie Páńſtwá, Piątą Monárchią Swiátá záczęli, á według innych Czwartą naymocnieyſzą nád inne.

Epir, Macedonia, y wſzyſtkie Wyſpy pobliżſze záwſze były pod Imieniem Grecyi. Sycylia tákże, y Część niżſzey Itálii Wielką Grecyą ſię nazywáły. Azyátyczna záś Grecyá zámykáłá w ſobie; Mizyą, Frygią, Eolią, Jonią, Dorydę, Lidyą, y Karyą. Grecyá tákże miáłá Rzeczypoſpolitych nie máło, á między niemi nayznácznieyſze Ateny, y Lacedemonia.

Grecyá po długiey Wolności ſwoiey poddána Rzymiánom, potym Cesárzom Konſtántynopolitáńſkim zwánym Wſchodnim, álbo Greckim, á ná koniec teraz Turkom, rozdzielona od nich ná 6. Prowincyi niżey opisánych.

Cáłe Páńſtwo Greckie y Kray ták ieſt zruynowány od czáſu iák ieſt podległy Turkom, że z naygodnieyſzey części Swiátá Grecyá náygrubſzym Národem ſię ſtáłá, Ateny, Lacedemonia, y inne ták żárliwe o ſwoię wolność, teraz podlegáć muſzą okrutnemu iárzmu, ná koniec Grecyá Oyczyzná cnot, Mużow, Práw, Akademiá Náuk, y Rzemieſł wſzelkich, Kwiát polityki, przemieniona teraz w náygrubſzé proſtáctwo, Koſcioły, Páłace, Architektury przepyſzne, podziwienie, y náuká Rzymiánow wſzyſtko teraz odmienione w ruinę bez ſłádu y znáku, y co przedtym było ná Wierzchu, y Facyácie ſtruktur, teraz ná fundáment obrocone, co było fundámentem teraz ozdobą ſtruktury, zwyczáie teráznieyſzych Grekow cień tylko dáwnych konſerwuią w ſobie, á bárdziey w imieniu, náuki proſtáctwem, á Szkoły nieukámi ſtáwſzy ſię. Morerius pięknie opiſuie dáwnych Grekow.

Grecy ták byli konſyderowáni przez ſwoię godność rozumu y umieiętności, że cáły Swiát ſię do nich ciſnął, ták dla poięcia náuk, iáko y woiowánia. Oni wynálezli wſzelkie ſztuki, rozmnożyli Scyencye, naypierwſi Práwem ſię rządzili, Kray ich był ták bogáty w ludzi umieietnych, że ſię ználázło wraz 300. Autorow, ktorzy opisáli iednę bátálią. Od wielkich ludzi odebráli Práwá: Athenowie odebráli Práwo od Cekropá, Drakoná, y Soloná. Lácedemonowie od Likurgá, od Nikodorá Matynowie, od Seleuká Lokrecyuſzowie, od Minosá Kandyá. Rzymiánie pozbieráli te wſzyſtkie Práwá y niemi ſię rządzili poſłáwſzy umyſlnie po zebránie ich do Atenow 10. Mężow zwánych Decemwirow, gdzie y zwyczáiow ich

náuczyli ſię. Przytym byli woienni, y ſpoſobni do fátyg, dáwſzy ſię we znáki cáłemu Wſchodowi y wielom Páńſtwom. W guſtách y zábobonách naywięcey ſię cieſzyli, bayki wymyſláli, przez co ich Juvenalis názywa: *Et quidquid Græcia mendax audet in Hiſtoria &c.* y z tąd nágánę mieli, iáko y z zbytkow winá, lekkośći, oſzukánia w hándlách, y nie dotrzymánia obietnicy. Grekowie naypierwſi Wiárę S. przyięli, iákoż wielkich Doktorow Kośćiołowi S. dáli, iáko: S. Ignácego, Orygenesá, S. Dyonizego Koryntyiſkiego, Klemensá Alexándryiſkiego, Euzebiuſzá, Atánázego, S. Grzegorzá Názyázeńſkiego, S. Bázylego, Chryzoſtomá &c. y wielu innych, ále też tám naywięcey byłá prześládowána Wiárá S. od licznych Herezyi, á ná oſtátek Grecy odłączyli ſię od Kommunii Kośćiołá Rzymſkiego przez nayokrutnieyſze ich Schiſmá.

MACEDONYA.

TA Prowincyá naypierwey názwána *Emathia* od Pierwſzego Krolá Ematyoná. Jeſt częśćią Grecyi, położona w gorách ciągnąca ſię od Golfu Conteſſá, áż do Nigrepontu, ktory ią dzieli ná Pułnoc od Románii, y od Bulgáryi, ná Záchod grániczy z Albánią, á ná Południe z Liwadyą, Oblana ieſt ná Wſchod wielą Golfámi Archipelágu. Dáwne Kroleſtwo Mácedońſkie miáło więcey dáleko obſzernośći iák ma dziś, bo zámykáło w ſobie Albánią, y Tracyą, á dziſieyſzą Románią, nie licząc zdobytych Páńſtw przez Alexándrá Krolá Mácedońſkiego w Azyi, y Afryce. Mieſzkáne było przez 50. Narodow, y miáło 40. Krolow, á między niemi nayznácznieyſzych Filippá Macedoná, y Syná iego Alexándrá. Pierwſzy cáłą Grecyą podbił, drugi tryumfował z Azyi, y Afryki. Macedonią dzieli ſię ná 4. Prowincye; Macedonią Właſną, Komenolitary, Jannę álbo Teſſalią, y Jamboli między Golfem Salonicy y Romanią. Ma Miáſtá nayznácznieyſze: Pella, Stagyra, Filippi, Tricala, Cavalla, Chriſites, Pidna, y Pogoiana, á nayznácznieyſze Teſſalonicá. Gorę Athos ma naywyżſzą. Rzeki záś: Axius, Echedore, Erigonius, Aliacmon, Emathius, y Enſon. Przez co obfituie ten Kray w zbożá, owoce iáko iábłká, gruſzki, migdáły, orzechy, káſztány, óliwy &c. Láſy ma pełne wſzelkiego drzewá, oſobliwie dębow, przytym znáyduie w ſobie kruſzce złote, ſrebrne, y ołowiáne, y wſzeláką zwierzynę w láſách.

Macedonowie dáwni bywáli mocni, y do fátyg ſpoſobni, bez adoracyi Krolá po proſtu go tylko witáiąc, ná początku traktámentow pierwey pili, niżeli iedli, y dla tego ſię prędzey popili, á potym máło iedli, ięzykiem inſzym mowili nie Greckim, kiedy záś záſlubiáli Małżeńſtwo, chleb rozdzieláli ná dwie częśći ſzáblą, y ieść dawáli Páńſtwu młodym.

MACEDONIA WŁASNA ma Miáſtá Saloniki, Serez, Veria, u dáwnych Berrhea, y Citro álbo Pidna.

SALONICHI Miáſto dáwne zwáne od ſtárych Theſſalonicá, nád Kánáłem Morſkim, wſtáwione záſzczepieniem tu Wiáry S. od S. Páwłá, y dwiemá liſtámi piſánemi od niego do Theſsálonikow, do tąd ieſzcze ieſt znáczne, wielkie, ludne, y hándle prowádzące przez Grekow, y Zydow. Grecy máią tám ſwego Arcybiſkupá, y 30. Kośćiołow, á Zydzi 30. Synágog, y Turcy ſwoie Meczety. To Miáſto murem opasáne y obronione Cyttádellą od lądu, á od Morzá trzemá Fortecámi, przy Porcie naylepſzym ná cáłą Grecyą. Wenetowie ie byli kupili od Andronicá Paleologá, Brátá Konſtántyná oſtátniego Cesárzá Wſchodniego Roku 1423., ále Amurát II. Ceſarz Turecki im ie odebrał Roku 1431. y do tąd Turkom podlega.

CITRO czyli *Pidna* ma Biſkupá ſwego.

PELLA Miáſto teraz zwáne *Zukria* czyli Janizza przedtym Stołeczne Macedonii, wſtáwione urodzeniem Filippá, y Syná iego Alexándrá Wielkiego názwánego od Poétow *Pelleus Juvenis*: *Juveni pelleo non ſufficit Orbis*, zá tego Alexándrá konſerwowáno w tym Mieśćie 30000. klácz, y 300. ogierow krom koni Krolewſkich, y tu rewizyá Woyſká bywáłá.

CARRA VERIA u dáwnych zwána *Berrhoea* nád Rzeką Caſtoro Miáſto wſpomnione w Dzieiách Apoſtolſkich.

JAMBOLI ciągnie ſię od Golfu Salloniki ná Południe, áż do Románii ná Pułnoc. Ma Miáſteczká znácznieyſze: Filippi, Emboli, Serez, Caval-

la, Conteſſa, Libanova, Eriſſo, Caſtelrampo, Ajomama, Siderocapſo, Caſſandria.

FILIPPI Miáſto dáwne fundowáne y názwáne od Filippá Mácedoná. S. Páweł tu opowiedáiąc Ewángelią fundował Kościoł, y piſał liſt do Filippenſow, był tu tákże inkárcerowány y biczowány. Bliſko tego Miáſtá ná polách Filippicznych Caſſius y Brutus Záboycowie Juliuſzá Ceſárzá przegráli bátálią przeciw M. Antoniemu, y Auguſtowi Ceſárzowi. To Miáſto ma ſwego Arcybiſkupá, ále puſte y nie ludne. Konſerwuie ieſzcze Amphitheátrum, y niektore ſzlády ſtárożytności.

EMBOLI nád Rzeką Strymon od dáwnych zwáne *Amphipolis*, Cimon Syn Milcyadá ſprowádził tu był Kolonią z 10000. Atenieńczykow.

CAVALLA u dáwnych zwane *Bucephala*, umyślnie wyſtáwione od Alexándrá ná pámiątkę koniá ſobie upodobánego zwánego Bucephalá.

LIBANOVA nád Golfem Conteſſa zwáne u dáwnych *Stagira*, y záſzczycone urodzeniem Aryſtotelesá ſłáwnego Filozofá, y Preceptorá Alexándrá Wielkiego.

ERISSO zwáne *Elcantus* ma ſwego Biſkupá. CASSANDRIA ma Arcybiſkupá ſwego.

SIDEROCAPSA zwána *Chriſites* czyli *Chriſitis* od dáwnych, wſtáwione wynálezionemi tu Kruſzcámi złotemi zá Filippá Krolá Mácedońſkiego, ktore mu importowáły roczney intráty 1000. Tálentow złotá, co uczyni 75000000. Tynfow, iákoż y Ceſárz Turecki co Mieſiąc ma intráty z tey gory około 10000. Czerwonych złotych, krom innych pártykulárnych, máiących tám 600. Kuźnic.

COMENOLITARY Prowincyá zámyka w ſobie trzecią Macedonią u dáwnych, y iedne część Teſsálii.

TESSALIA zwána Janna ma ná Południe Dorydę, ná Wſchod Morze Egeyſkie, álbo Archipelag, ná Pułnoc gorę Olimp, opaſána záś ná około gorámi, przedtym byłá ná wiele części rozdzielona, iáko; Eſtycotida, Pelasgiotida, Ptiotida, Achilleſa Kray, Teſſáliotida, y Magnia. Miáłá Miáſtá znácznieyſze Cheres, Lariſſa, Jolcos, Teby, Pagaſa, Favſal, Sperchia, Janna, &c. Oblana Rzekámi Sperchius, Penea, Amphtis, y Enipe.

VALLE álbo rowniná zwána *Tempea*, mieyſce bárdzo weſołe, wſtáwione y záchwálone u Poétow ſytuacya ſwoią między gorámi Oſſyą y Olimpem, teraz ná tym mieyſcu ieſt Miáſto zwáne LICOSŁOMA máiące ſwego Biſkupá. Tá rowniná ma 5. mil Włoſkich w zdłuż, á 3. w ſzerz, oblana Rzeką Peneą, gdzie ſię wiele ptáſtwá zlátuie y wyſpiewuią ſwoie koncerty.

Teſsálończykowie dáwni naywięcey w Magii y guſłách ſię zábawiáli, w ſtroiách wielką Magnificencyą czynili, żyli delikátnie, z czego Perſowie zázdroſni, weſzli do Grecyi, tańcámi delektowáli ſię naywięcey, w kruſzce złote byli bogáci, y oni naypierwſi wymyślili pieniądze złote, ſrebrne, okrętámi naypierwſi odwáżyli ſię ná Morzu ieżdzić y nayſpoſobnieyſi byli do uieżdżánia koni do záżywánia ich ná woynę y do ieżdżenia z bronią ná koniu, z kąd Poétowie ná nich zmyślili baykę, o Centaurze w puł człowieku, w puł koniu, á drudzy Poétowie ná Lapitow, y dla tego ich Filip Mácedo ſobie podbił, dla złączenia ich Káwáleryi z Mácedońſką. Ciż sámi umárłych myli, niżeli ich do grobu kłádli, kiedy ich Krol álbo Krolowá umárłá, to ſobie włoſy ucinali, żáłobę noſili, y przez rok áni táńcowáli, áni ſpiewáli, áni gráli. Czcili Boginią Minerwę, Wenerę, y Appolliná, ktorym wieprze ſakryfikowáli, z dziecińſtwá włoſy chowáli, ktore potym rzekom ofiárowáli, czcąc ie zá Boſtwo. Obſerwowáli Swięto iedno zwáne *Peloria*, w ktore ſakryfikowáli Jowiſzowi, czeſtowáli Cudzoziemcow, ſłużnym ſwoim ſłużyli do ſtołu, y ták obſerwowáli *Saturnales* iák Rzymiáne, przytym nie byli punktuálni, y nie rzetelni w dánym ſłowie, monetę fálſzywą bili. Euripides piſze, że Eteocles náuczył ſię u nich nie rzetelności y frantoſtwá, tákże truli ieden drugiego według Horacyuſzá *Lib. 1. Od. 77.*

Quæ ſaga quis te ſolveret Teſſallis
Magus venenis, quis poterit Deus.

W tey Prowincyi był Potop Deukálioná z rozlánego Peneuſzá.

LARISSA Miáſto zwáne od Turkow *Leniſabai* Stołeczne y nayznácznieyſze w Teſſálii, wielkie, dáwne, y wſtáwione urodzeniem Achillesá, y Rezydencyą Ceſárzá Tureckiego, podczás woyny Kandyiſkiey, położone nád Rzeką Peneus, ná Południe przyozdobione pięknemi rowninámi, á ná Pułnoc gorą Olimpem. Przytym ma Koſcioły Chrześciáńſkie y ſwego Arcybiſkupá, ma też y Meczety Tureckie, Zydzi tu mowią po Hiſzpáńſku, ták iáko y w Mácedonii, Serwii, y Bulgaryi.

JANNA

JANNA Miásto dáie swoie Imię cáley Tessálii.

TRICALA Miásto dáwne y wielkie, ma swego Biskupá.

ZEITON u dáwnych *Thebæ Filippi* puste ále ma Arcybiskupá.

FARSAL zwáne dzis *Farsa* przy obszerney rowninie położone, ná ktorey Juliusz Cesarz y Pompeiusz zákończyli dyfferencyą cáły Swiát turbuiącą ná 43. lát przed Národzeniem Páńskim, y tá bátália Rzeczpospolitą Rzymską zruynowáłá, bo odtąd Cesarz Tron osiád absolutny.

JACA u dáwnych *Jolcos*, dáwne ále teraz przemienione w Wieś nád Golfem Vollo blisko Demetryady wsłáwione urodzeniem Jázoná, ktory z tąd poiechał dla zdobycia Runá złotego. Mieysce to obfituie w ziołá truiące według Horacyuszá:

Herbásque quas Jolcos atque Iberia
Mittit, venenorum ferax.

ALBANIA.

TA Prowincyá ieſt nád Golfem Weneckim, u dáwnych część do Mácedonii náleżąca, u Turkow zwána Arnaut. To Páństwo z Epirem y z innemi było dáne trzemá Fámiliom od Cesárzow Wschodnich, ktore fámilie ieszcze były w Possessyi zá Amuratá II. Cesárzá Tureckiego Roku 1440.

KOMMENOWIE z Fámilii Cesárzow Greckich byli Pánámi Prowincyi Durazzo y Valone, ále od Turkow wygnáni. Druga Fámiliá Kastryołow, trzymáłá Troię y inne, ále Amurátowi Trybut płácić musieli, y Jan Kastryot Xiąże trzech Synow oddáć musiał w zástáw Amurátowi, ktorych kazał obrzezáć dáwszy naymłodszemu Jerzemu Imię Skanderbek, co znáczy Alexánder Pan, Skanderbek Sułtánowi służył wiernie zdobywszy mu Serwią, y insze Kráie, zá co mu Sułtan w rekompensę oddał Páństwo Oycá iego po śmierci stárszego Brátá, ktory umárł w Adryanopolu. Papież Eugeniusz Posłow do niego wypráwił obliguiąc á żeby Wiárę S. Oycá swego przyiął, iákoż ták uczynił, y záraz wiele sobie przysposobił Miást, y Prowincyi, bo y z Turkámi potym woiował szczęśliwie, y z Wenetámi o Trybut, ktory mu byli powinni płácić z Miást Albáńskich według Traktátu z Oycem iego uczynionego. Potym tenże Skánderbek posiłkował Woyskiem, y osobą swoią Ferdynándá Kroiá Neápolitáńskiego przeciw Janowi Xiążęciu Kalabryiskiemu, z kąd był w Rzymie, y wziąwszy Benedykcyą od Piusá drugiego Papieżá wrocił do Albánii, y záraz ná gorączkę západł y umárł Roku 1467. Synowie iego potym prywowáni z Páństwá przez Machometá II. Syná Amuratá do Kroiá Ferdynándá do Neapolim reiterowáć się musieli, ktory ich kreował Margrábiámi S. Aniołá, y Trypáldyi. Ferdynánd Kastryot Margrábiá S. Aniołá, był z tey Linii, ále zginął ná bátálii pod Pawią. Trzecia Fámiliá byłá zwána Tochi, ktorzy byli Despotámi Epiru, y z Linii Totyli Kroiá Gockiego, trzymáli to Páństwo z Etolią, y Akarnánią przeszło 200. lát, ktorych wygnał Amurát, á ostátni z nich Leonard Despotá reiterował się do Syxtusá IV. Papieżá.

W tym Kráiu Turcy trzymáią w wielu mieyscách Sandziákow.

Albánowie są Zołnierze dobrzy, mocni, do fátygi sposobni, y ná koniu woiennieysi, iák piesżo, y są u Turkow estymowáni. Są zaś wszyscy Chrześciánie, iedni Grecy, drudzy Kátolicy Rzymscy.

Albániá gràniczy ná Pułnoc z Serwią, y częścią Dalmácyi, z inszych stron z Mácedonią, Thessália, y Morzem Weneckim. Kray ludny, y żyzny, ma Miást wiele, iáko: Alessio Drin, Durazzo, Pirgo, Valone, Croya, Drivasto, Scutari, Sfetygrad, Dibra, Bagno, Belignad, Ochrida, Albanopoli, Antivari, Valona, Dulcigno &c. Oblany ieſt Rzekámi wielą osobliwie; Boianą, Drynem, Malinem, Lisano, Argento, Ureo, Pirgo, Salnich.

SCUTARI Miásto Stołeczne dáwnych Krolow Illiryiskich, y teraz ieszcze znáczne, ufortyfikowáne, y obronione Cyttádellą, ma swego Biskupá należy do Turkow od Roku 1478. położone blisko gory zwáney od dáwnych *Ramnusius mons*, y nád ieziorem zwánym *Labeatis lacus*.

ALESSIO zwáne od dáwnych *Lissus* nád Morzem ma swego Biskupá, y Fortece od Dalmacyi, wsłáwione śmiercią Skánderbeká Roku 1467.

DURAZZO nád Golfem Weneckim wsłáwione wygnánym tu Cyceronem, ma Port dobry y Arcybiskupá właśnego zwáne od dáwnych *Epidamus*.

PIR-

PIRGO wsławione náukámi, y ſcyencyámi rożnemi praktykowánemi od Auguſtá Cesárzá, ále teraz wcále pusté.

VALONA Miáſto mocne y obronione Cyttádellą, ma Port wygodny y beſpieczny zwány od dáwnych *Oneus ſinus* obroniony dwiemá Fortecámi, o ośm mil od tego Miáſtá ieſt gorá, z ktorey zrodłem iednym płynie ſmołá do okrętow budowánia wygodna, to Miáſto ieſt nápełnione Zydámi, ktorych Paweł IV. Papież z Ankony wygnáć kazał, wſłáwione winámi dobremi y ſzybámi ſolnemi, w gorách obfituie wiele w woſki, báwełny, lny, kobierce y ryby ſłone.

ALBANOPOLIS przedtym Stołeczne w Albánii ále teraz zruynowáne.

CROJA zwáne u dáwnych *Fribea* ma ſwoię Fortecę, y Biſkupá, wſłáwione odwágą Skánderbeká, ktory Turkom to Miáſto odebrał, y w nim wytrzymał Atták przeciw Amurátowi raz, á Máchometowi Synowi iego dwá rázy z wielkim męſtwem y odwágą, ná koniec muſiał z nim Pokoy Máchomet uczynić, ktory 22. bátálii przeciw Turkom wygrał.

OCRIDA czyli *Ochryda* nád ieziorem położone tegoż imienia wielkie y ufortyfikowáne ma ſwego Arcybiſkupá y Sándziaká, wſławione urodzeniem Juſtyniáná Cesárzá, od ktorego názwáne *Juſtiniana Prima*.

ANTIVARY Wenetom od Turkow odebráne, położone nád Morzem Weneckim.

DULCIGNO tákże Wenetom odebráne nád Morzem Weneckim ma Port dobry, nádruynowáne, ále hándlowne.

E P I R.

TA Prowincyá miewáłá włáſnych Krolow z Fámilii Eakow, y Peleuſzow, ále Pirrhus Syn Achillesá ſtráciwſzy Kroleſtwo Oycá ſwego ná woynie Troyſkiey przyſzedł do tego Kráiu, od ktorego imienia ná początku Obywátele názwáni byli Pirrhidámi, á potym iák ſię tám uſtánowił Epirotámi, z iego linii był tákże Krolem Pirrhus y Sukceſſorem iego, ktory mocno przeciwko Rzymiánom ſtáwał będąc ieſzcze młodym poſiłkował Tarentynow Lukánow, y Samnitow przeciw Lewiniuſowi Konſulowi, ktorego wyżſzego w ludziách zbił, y zwyciężył, ále po wygáſłey iego Linii Galowie, czyli Gallowie opánowáli przy Grecyi Epir, á potym Paweł Emiliuſz zwyciężywſzy Perſeuſzá oſtátniego Krolá Mácedońſkiego 70. Miáſt Epirockich zruynował 150000. ludzi w niewolą zábrał przez co ſpuſtoſzył Kray; y przywłáſzczył go Rzymiánom, ále teraz Turkom hołduie. Ze záś ten Kray ieſt płonny y ubogi, Epirotowie do inſzych Kráiow záchodzić muſzą w lecie dla zárobienia ſobie ná wyżywienie przez Zimę, mowią iezykiem Albáńſkim y Greckim, y wſzyſcy ſą Chrześciánie Grecy.

Epir názywa ſię niżſzá Albánią bo grániczy z nią, iáko y z Mácedonią, Morzem Adryatyckim y z Eolią. Zámyka w ſobie Dolopią, y Kray Atamanow, Amfilonow, Moloſſow, y innych wiele. Ma Miáſtá Hirocum, Chimera, Antigonia, Olpa, Panorma, Butroła, Dodona, Baſtia, Comeniza, Fanaro, Parga, Preveſa, Actium, Abrazzia, y Bondita. Ma Porty w Kaſſyopie, Paganii, Annie, Joaninie, y Delwinie. Gory záś Cereaunieńſkie y Tamarus, Golfy pryncypálne Butrindo, y Arta. Oblane Rzekámi Arathus, y Achelois.

ARTA Miáſto Stołeczne Prowincyi ſwego imienia położoney w Stronie Południowey, ſytuowáne nád Golfem ſwego imieniá zwánym u dáwnych *Ambractius Sinus*. Miáſto wielkie, y ludne w Turkow, y Grekow, máiących ſwego Arcybiſkupá y Koſcioł Kátedrálny máiący w ſobie tyle okien ile dni w Roku, podpárty 200. Kolumnámi mármurowemi, fundowány przez Michałá Dukasá Kommená Cesárzá Greckiego, iáko inſkrypcya náucza nád wielkiemi drzwiámi. Hándluie naywięcey Tytoniem, futrámi &c.

BUTRINTO od dáwnych zwáne *Butrote* nád Golfem miewáło ſwego Biſkupá, ále teraz Tureckie, y zruynowáne w XVI. Wieku, naywięcey obfituie w ſtáwy rybne, y ma Port práktykowány od Rybákow.

CANINA zwáne od dáwnych *Elima* w Stronie Pułnocney położone.

CHIMERA nád Morzem Jońſkim położone ná ſkále wyſokiey y ze wſzyſtkich ſtron nie doſtepney, ma Port dobry, y Biſkupá ſwego, Stołeczne Kráiu tegoż imienia, y ludzi zwánych Chimerytow idących z Fámilii Mácedończykow, y nie

máiących nád 4. mile Kráiu puſtego, ále gory ſtáną im zá naywiękſze Fortece, y tylko trybut Turkom płácą, ále máią bydź złodzieie wielcy, ták iáko y Mainotowie z dáwnych Lácedemonow Linią prowádzący, ktorych Kráy ſię názywa Maina w Morey, y máią prawdziwy humor Lácedemończykow, y náturę tyráńſką, krádzierſką. Gory záś ich zwáne *Chimeræ Montes*, u dáwnych záś *Acroceraunia juga*, álbo *Ceraunii Montes*, ciągną ſię przez Grecyą od Południá Wſchodowego, áż do Pułnocká Záchodniego między Albánią y Epirem, ſą piorunom naywięcey podległe wyſokościámi ſwemi, oſtátnia gorá nád Morzem Jońſkim zwána od Włochow *Il Capo della Chimera* Horácyuſz temu mieyſcu przypiſuie nayczęſtſze zátopieniá Okrętow *Lib. 2. Od. 3. Infames ſcopulos Acroceraunia.* Ten Káp z Kápem Otrántſkim w Kroleſtwie Neápolitáńſkim naybliżſze ſą ſiebie, y tu naywęźſzy Golf Wenecki. Wielu Autorow piſze o gorze Chimerze toż sámo co o gorze w Licyi, że w nocy ognie wyrzuca z ſiebie; y piſzą, że wierzch tey gory ieſt mieſzkány przez lwow, ſrodek przez sárny, y jelenie, á ſpod przez węże, y że Bellerofon naypierwſzy oſmielił ſię mieſzkáć ná tey gorze, gdzie Poétowie zmyſlili, że zábił iedno monſtrum zwáne Chimera, ktore miáło głowę lwią, żywot sárni, á ogon wężowy; Pliniuſz záś piſze, że ogień tey gory zápálał ſię od wody, á gáſł od ziemi, inni piſzą że Chimerá miáłá 3. głowy: lwią, sárnią y wężową, bo 3. wierzchołki tey gory máią podobną tych głow figurę, Hezyod mowi: że to monſtrum, álbo Chimerá znáczy śmierć 3. Wodzow zwánych Airus, iákoby Lew, Arſal znáczący sárnę, y Toſibis znáczący wężá, ktorych Bellerofon zwyciężył; o tym wſzyſtſkim ſwiádczy Danetus *de antiqv. Græc. & Roman.*

PREVESA od dáwnych zwáne *Nicopolis*, fundowáne od Auguſtá Cesárzá ná pámiątkę bátálii wygráney pod Actium przeciw M. Antoniemu, y Kleopátrze, ma ſwego Biſkupá, w tym Mieſcie S. Páweł piſał liſt do Tytá. Miáſto to ieſt dobrze ufortyfikowáne y mocne, Turcy ie byli odebráli Wenetom, ále Wenetowie ie ſobie podbili Roku 1684. y im teraz podległe przez Pokoy Karłowicki Roku 1699.

PERGA Miáſteczko mocno ufortyfikowáne y Wenetom podległe.

JANINA mieſzkáne przez Grekow Kupcow, ma ſwego Arcybiſkupá.

DODONA u dáwnych Pogánow ſłáwne w Oracula, ále teraz nie máſz żádnego znáku. Niektorzy twierdzą, że te Oracula gołębicá wydawáłá, inni záś że dwá gniázdá ná ſoſnie wyſokiey odpowiádáły, pytáiącym ſie o co przyſzłego; drudzy záś twierdzą, że tám były białegłowy ktore iák ſię obił głos pytáiących o ſoſnę odpowiádáły y aſſekurowáły, że táki ſentyment był Jowiſzá, iákoż ná tym mieyſcu był Koſcioł konſekrowány Jowiſzowi Dodońſkiemu. S. Auguſtyn piſze *de Civitate Dei*, że bliſko tego Koſciołá byłá fontánná, gdzie zgáſzoną ſwiecę było zmaczáć to ſię zápaliłá. To Oraculum zá Auguſtá Cesárzá przeſtáło odpowiádáć przed sámym Národzeniem Páńſkim, iáko wſzyſcy twierdzą.

ACTIUM nie dáleko Prewezy, gdzie Auguſt Ceſarz zwyciężył M. Antoniego, á do tego wſłáwione to Miáſto nie tylko tą bátálią, ále y grámi Akcyáckiemu, ktore ſię co 5. lát odpráwowáły ná honor Apolliná, ná tych zás grách odpráwowáły ſię Heroiczne akcye ná koniech, y ná Morzu, Auguſt te gry approbował, y Koſcioł Apolliná przyozdobił, y zbogácił.

LIWADYA.

TA Prowincyá zwána u dáwnych *Achaya*, álbo *Hellas*, Pliniuſz ią názywa *Pura Græcia.* Gániczy ná Pułnoc z Epirem, Teſſallią, y Golfem Nigreponckim, ná Wſchod z Archipelagiem, ná Záchod z Jońſkim Morzem, á ná Południe Golfy ią dzielą od Morei, y Iſtm Koryntyiſki. Zámyka w ſobie dáwne Prowincye zwáne Etolia, Locrida, Doryda, Phocida, Beotia, Megarida, Attica, Ellada, y Oponſyenow Kray.

ETOLIA miáłá Miáſtá Calidon, gdzie byłá Statuá Dyány, y Naupaotus gdzie dziſiay Lepant.

LOCRIDA miáłá Miáſto Amphiſſa, álbo Lambino.

DORIDA miáłá Miáſto Eriſeus, konſekrowáne Muzom bliſko gory Pind.

PHOCIDA ma dwie gory ſłáwne Helicon, y Parnáſs, Miáſtá záś Elatea, Daulis, z kąd byli Philomey, y Progney, Delfy ſłáwne w Wyroki, Cyrra, Antycyrra &c.

BEO-

BEOTIA, álbo *Aonia* zwána od Aoná Syná Neptuná, z kąd Fontánny płynące y Muzy zwáne były *Aonides*, miáłá Miáſtá Creuſa, Aſora, z kąd był Hezyod, Teſpia wſłáwione fontanną Narcyſſa. Orhomen gdzie był Koſcioł dedykowány łáſkáwości. Sebaudya gdzie było Oraculum Trofoniuſzá. Cheronea wſłáwione bátálią Filippá przeciw Grekom, y Sylli przeciw Mitrydáteſowi, było Oyczyzną Plutárchá.

MEGARIDA miáłá Miáſto Megarę Oyczyznę Euklidesá.

ATTICA wſłáwione czyſtym ięzykiem Greckim, miáłá Miáſtá Ateny, Eleufis, Maratoń &c.

HELLADA dáłá imię oſtátniey części Grecyi oddzieloney gorą Oetą.

ACHAYA włáſna naypierwey zwána *Egialia*, potym *Jonia*, y *Achaya* od Joná, y Acheuſzá Synow Xuthusá, teraz ſię názywa Xięſtwem Klarenckim, o ktorym mowiło ſię w Morei między Páńſtwámi Weneckiemi. Oblana tá Prowincyá rzekámi: Slemnus y Charadrus w tey oſtátniey rzece ktorakolwiek białogłowá ſię myłá, záraz ſtráciłá pámięć dáwnych amorow; Pliniuſz dodáie, że białegłowy brzemienne ile rázy piły wino Achayſkie, záwſze miáły nieſzczęſcie potłuczenia ſie.

LIWADYA dzieli ſię ná 4. Części. 1. Deſpocyą álbo mnieyſzą Grecyą. 2. Liwadyą włáſną. 3. Stramulipę álbo Beocyą. 4. Xięſtwo Ateńſkie, ma pryncypálnieyſze Miáſtá niżey opisáne, oprocz innych wielu partykulárnych, opasána gorámi Hymetus, Citeron, Helicon. Oblana fontánnámi Aretuzą, Dyrceą, Aganippem, y Chipokrenem, ſłowo znáczące fontánnę końſką, bo według báiek Poétyckich, koń zwány Pegaſus uderzywſzy nogą w ſkáłę miał tę fontánnę otworzyć.

LIWADYA czyli *Lebadea*, Miáſto Stołeczne w tey Prowincyi wielkie y ludne, ták w Chrześcián, iáko Turkow, y Zydow, opátrzone Fortecą ále dáwną, ſłáwne u dáwnych Pogán w Oraculum Jowiſzá Trofoniuſzá, gdzie kto chciał wiedzieć przyſzłe rzeczy, muſiał sám wniść w otwártą iámę, y tám ſię rádzić czártowſkiey decyzyi, tá záś iámá według Poétow otworzyłá ſię byłá ná pożárcie Trofoniuſzá Syná Apollìná, kiedy Brát iego Agamed był ználeziony w iezìorze, ktoremu tenże Trofoniuſz uciął głowę, áby ſię nie wydał, że okrádli ſkárb Delfińſki obawiáiąc ſie tedy káry tá iámá go okryłá y tego to Trofoniuſzá Pogánie rádzili ſię w przyſzłych rzeczách, co czynić mieli, gdzie káżdemu wchodzącemu, y pytáiącemu ſię pokázywáło ſię Oraculum iákoby ſtráſzydło y monſtrum iákies, odpowiádáiąc czáſem y wierſzámi ná iego kweſtyą, ci záś ktorzy to ſtráſzydło widzieli y pytáli ſię, nigdy iuż nie mogli bydź weſeli, áni śmiáć ſię mogli od ſtráchu, dlá czego przyſłowie przeciwko melánkolikom Eraſmus opiſuie, że był ná Rádzie Trofoniuſzá. Tá Statuá byłá położona nád Koſciołem wyżey, y w niey iámá żeláznemi goździámi opasána, do ktorey muſiał káżdy w białym ſtroiu chodzić y wnośić z ſobą chleb robiony z miodem ná kſztáłt pierniká, dla zábáwienia robáctwá tám licznego, żeby go było nie pożárło.

CALIDON teraz zwáne *Calata* przedtym Miáſto ſłáwne, á teraz wieś, dáło imię ſwoie láſowi, o ktorym Poétowie piſzą, że Meleagres zábił tám ſtráſznego dziká cáłemu Kráiowi ſzkodzącego, á ná ten czás Oeneus Krolem był Oyciec iego.

LEPANTO u dáwnych *Neopactus* nád Golfem Lepántem Miáſto mocne y położone ná gorze rozdzielone ná 4. Miáſtá z tyląż murámi, y ma Fortecę ná wyżſzey gorze, ma ſwego Arcybiſkupá, y Port ále nie ná wielkie gálery Kupeckie, wſłáwione batálią wygráną przez Janá Auſtryáckiego Xiążęciá przeciw Turkom R. 1571. należáło do Wenetow Roku 1408. ále Bajazet II. odebrał im ie R 1498. z 150000. Woyſká, Wenetowie ie odebráli Roku 1687. ále oddáli przez Pokoy Karłowicki. Rozboynicy Morſcy álbo Pirátowie tu naywiękſzą máią ſwoię ucieczkę. Dáwni Pogánie mieli tu Koſciol Neptuná, Dyany, Wenery, y Eſkulapá, ten oſtátni wyſtáwiony przez Falizyuſzá ná podziękowánie Eſkulápowi zá przywrocony mu wzrok ſtrácony przez Anyty Poétyſſy ſen. Grecy w tym Mieſcie máią dwá Koſcioły, Turcy 6. Meczetow, Zydzi 2. Synagogi, handluie to Miáſto naywięcey oliwą, tytoniem, zbożem, ryżem. Przy Golfie Lepántckim ſą dwá Zamki ná dwoch wierzchołkách gor, zwánych Kápy, ieden Zamek Moreyſki, drugi Romeliyſki dla przeſtrzegánia okrętow przechodzących, y płacenia cła.

CHERONEA Miáſto położone w Boecyi wſłáwione bátálią Filippá Macedoná wygráną przeciwko Ateńczykom, ná ktorey Grecya oſtátnią ſtráciłá wolność, *Olymp. 110.* Tu ſię urodził Plutarchus, od Trajáná Cesárzá kreowány Konſulem, y Superintendentem Illirycznym.

CORO-

CORONEA przedtym Miásto maiące Biſkupá, teraz wieś záśádzona Turkámi, wſłáwiona bátália wygráną Agezylausá przeciw Boétom.

ORTOMENA dáwne Miásto wſłáwione wielkiemi bogáctwámi y fontánną Acydalii konſekrowáną Wenerze, do ktorey według Poétow Gracye Corki Wenery chodziły umywáć ſię &c.

PLATEA nád Rzeką Azopem między gorámi Citeron, y Tebes położone, wſłáwione odwágą y ſiłą Pauzániaſzá, ktory z gárztką Lácedemończykow zbił Mardoniuſzá Generałá Xerxeſowego máiącego 300000. piechoty y 2000. konnych, y ná tym mieyſcu ná pámiątkę wieczną był wyſtáwiony Koſciół Jowiſzowi liberátorowi, gdzie co 5. lát odpráwowáły ſię gry zwáne *Eleutheria*, y wyzwolono záwſze Niewolnikow ná ten Feſt.

LEUCRETES wſłáwione bátálią Thebeyczykow wygráną przeciw Lácedemończykom pod komendą Epáminondásá, gdzie Lácedemończykowie Krolá ſwego Kleombratá ſtrácili

AMPHICLEA wſłáwione Koſciołem Bachusá, w ktorym Xiądz Pogáńſki wſzyſtkim rádzącym ſię go przyſzłe rzeczy przepowiádał; Pauſanias ſwiádczy, że kto tego Bachusá inwokował, záwſze przez ſen go uzdrowił w wſzelkiey chorobie.

THEBY názwáne od Tebei corki Prometeuſzá bywáło Stołeczne Boecyi, Cadmus wyſtáwił tu Fortecę Roku 2620. od ſtworzenia Swiátá zwáną Cadmeą wſłáwioną u Poétow. Polinic Syn Oedypá y Jokáſty chcąc bydź Krolem w Thebách podnioſł woynę przeciw Eteokleſowi Brátu ſwemu, y obległ to Miáſto z Adráſtem Oyczymem ſwoim Krolem wyſpy Argos. Filip Mácedo ie podbił, ále śmierć Alexándrá niepiewna zbuntowáłá ich chcących ſobie wolność przywrocić, Alexander záś żyiący rozgniewány zburzyć ie kazał, nie zoſtáwiwſzy tylko Dom Pindorá Roku 419. od założenia Rzymu. Kortezáná Frynea reſtaurowáłá to Miáſto włáſnym koſztem z tą dáną inſkrypcyą: *Alexander diruit*, *ſed amica Phrinea refecit*, ma ſwego Arcybiſkupá zruynowáne iednák y nie ludne chociaż obſzerne, zwáne teraz STYVA, wſłáwione urodzeniem Epaminondasá, Pelopidasá, y Poéty Pindárá

AULIDA Miáſto wſłáwione u Poétow Portem ſwoim, y Grecką expedycyą z tego Portu pod Troię, gdzie zágniewána Dyaná ná Grekow że Agámemnon zábił ielenią iey konſekrowánego, wiátry wzburzyłá ná okręty ich, ále Oraculum odpowiedziáło, że łátwo przeproſić Boginią krwią tego co zábił, wzięto tedy Ifigenią Corką Agamemnoná dla ſakryfikowánia iey Bogini; ále Bogini użálona nád niewinną krwią ná iey mieyſce łánią poſtáwiłá y ſalwowáłá Pánienkę.

AZERA Miáſteczko wſłáwione Oyczyzną Hezyodá, ktory wygnány z Kumy, Miáſtá Eolickiego wraz z Oycem páſąc bárány Poétą ſłáwnym wyniknął.

ATHENY w Xieſtwie Ateńſkim ſytuowáne, á u dáwnych w Attyce między rzekámi Erydon, y Iliſſe, Miáſto dáwne bo fundowáne od Cekropá Roku od ſtworzenia Swiátá 2496. názwáne naypierwey *Cekropia*, potym *Mopſopia*, á potym Atheny, rządzone było przez Krolow Sukceſſorow Cekropá przez lát 478. oſtátni Krol Codrus ná bátálii przeciw Heráklidom rádził ſię Oraculum o wygráną, odpowiedziáło; że ktore Woyſko zgubi Wodzá ſwego, to będzie tryumfowáło, y ták przebrał ſię w proſtego Zołnierzá y zginął zá zdrowie Oyczyzny, wyzwoliwſzy od Nieprzyiacielá Atheny. Synowie iego Medon, y Nilia dyſputowáli między ſobą o Koronę y przy tey Scyſſyi Ateniończykowie zátrácili Rząd abſolutny, y deklárowáli Jowiſzá zá Krolá, Miáſto potym rządziło ſię Rzecząpoſpolitą wolną, y wſłáwiło ná cáły Swiát pięknym rządem, Práwámi, náukámi, umieiętnościámi wſzelákiemi, y niemi przez długi czás kwitło przyozdobione, potym Rzymiánom ſię doſtáło z cáłą Grecyą, y deklárowáło ſię naypierwey Pompeiuſzowi po Farsálſkiey bátálii, zá co Ceſarz Juliuſz miał ich ſkáráć, ále im odpuſcił mowiąc: dla konſyderacyi umárłych záſtug żywym przepuſzczam. Krzyżacy ie byli odebráli Ceſárzom Greckim, y erygowáli tám Xięſtwo. Francuzi ie trzymáli Roku 1282. áż do Nieſzporow Sycyliiſkich, z kąd ich wygnáli Arrágonowie, á Machomet II. ie odebrał Roku 1455. Miáſto lubo iuż nie ieſt ták iákie było, iednák wielkie, y ma około 15000. mieſzkáńcow, z ktorych 3. części znayduie ſię Chrześcián á reſztá Turkow y Grekow, ma ſwego Arcybiſkupá, zowie ſię u Turkow *Athine*, y *Sethines*. S. Páweł wſłáwił to Miáſto Miſſyą ſwoią, dyſputuiąc przeciwko Stoikom, y Epikurom, gdzie im explikował zmártwych wſtánie umárłych, y Bogá tego proponował, ktorego oni adorowáli, bo mieli Koſciół ieden Minerwy przez Perykleusá wyſtáwiony, ná ktorego fácyácie byłá inſkrypcya *DEO incognito*, S. Dyonizy Areopagitá, y Dámaris Páni godna náypierwſi Wiárę S. przyięli, o czym wolno czytáć Piſmo S. *Acto-*

rum

rum 17. Przytym Miáſto to ieſt oblane krwią wielu Męczennikow Swiętych, ma wiele Kośćiołow Schizmátyckich. Zydom nie godzi ſię tu mieſzkáć. Caſſander Mácedońſki kiedy dał adminiſtrácyą Miáſtá tego Demetryuſzowi ſłáwnemu Filozofowi, znáydowáło ſię ná ten czás w Atenách wyráchowánych sámych Goſpodárzow Fámilii przednich 21000., Cudzoziemcow 10000. nie ráchuiąc żon, dzieci, poddáńſtwá &c. o czym ſwiádczy Ateneuſz.

Atenieńczykowie ſą humoru intereſſowánego, ále lud piękny, miodem ſię naywięcey kármią, białegłowy ſą piękne, nábożne y czyſte, mowá piękna Grecka, y wymowá ná kſztáłt muzyczna. W Atenách ſą 3. meczety, ieden w Zamku ná mieyſcu Kośćiołá Minerwy, ciekáwy do widzenia ſtárożytnośći, gdzie Phidias ofiárował Minerwę złotą y mośiężną podziwienia godną w ſtárożytnosci, y dwá w mieśćie, z ktorych ieden fundowány ná mieyſcu Pantheoná od Adryáná Cesárzá wyſtáwionego. Juryſdykcye tu ſą 4. rządzące wſzelkiemi intereſámi, Chrześćiánie trybut płácą corocznie ná kſztáłt pogłownego, ále tylko od Męſzczyzn. Miáſto to wſłáwione 3. Pánienkámi, ktore potym były Cesárſkiemi żonámi. 1. Atenais Corká Leoncyuſzá Filozofá ſłáwnego, ktorą widząc Oyciec piękną, y przyſzłego ſzczęścia godną náznáczył iey mnieyſzy poſág bo tylko 200. Tálerow, po śmierci Leoncyuſzá widząc krzywdę ſwoię Atenais, á do tego Bráci nie miłośiernych w przyczynieniu według ſłuſznośći Poſágu, poczęłá rzewno nárzekáć; Mácochá kocháiąca ią záprowádziłá Atenáiſę do Konſtántynopola, y prezentowáłá Pulcheryi Siostrze Teodozyuſzá, ktora bárdzo ſobie podobáłá Pánienkę, z piekności, y biegłości rozumu iey, y zoſtáwiłá przy ſobie, Teodozyuſz poſtrzegſzy Pánienkę ulubił ią w ſercu ſwoim, y kazáwſzy okrcić, y w Wierze S. wyuczyć wziął ią ſobie zá żonę, dawſzy iey Imię Eudoxyi. Roku tákże 769. Leon Syn Konſtántyná Kopronimá, ożenił ſię z Ireneą z teyże sámey Fámilii co Atenais, Roku 808. Stauratius Syn Niceforá ożenił ſię z Teofaną. Między wielą znákámi z ruin dáwnych Aten ieſt Kośćioł Apolliná, ruiny záś Liceuſzá, y publiczney Sáli w Szkołách Ateńſkich áni znáć podobieńſtwá, tákże Perypatusá zwánego, gdzie ſię rekreowáli Ateńczykowie, pod wielkiemi liśćiámi drzew nie wymownie roſłych, y pięknym porządkiem usádzonych, ktore ſprowádziły Aryſtotelesá, że tám Dyſcypułow ſwoich exercytował zwánych Peripatetykámi. Bliſko tákże był Areopagus, álbo Sálá otwárta cáłemu Miáſtu, gdzie ſądy odpráwowáli, ále tylko w nocy ſądzić ſię godziło Areopágitom, dla tego, że wolnieyſza ná ten czás głowá, Rzymiánie wiele trudnych Spráw poſyłáli dla rezolucyi do Areopágu Atenieńſkiego. Innych wielu Kośćiołow nie máſz iuż żadnego znáku, iáko to; Jowiſzá Opiekuná, Minerwy, Poliady, Neptuná, Aglaury, Pandrozy, Wiktoryi, y Wenery, ktory wyſtáwiłá Phedrá proſząc tey Bogini, żeby iuż więcey nie myſliłá o Hippolicie. Przytym to Miáſto było ozdobione wielą Portykow, między ktoremi był nayprzednieyſzy ieden zwány Portyk, gdzie nayprzednieyſzy málárze ſwoie ſztuki zoſtáwiáli dla pámiątki, przytym Portyku Zenon Filozof poſtánowił Szkołę Stoikow, zwánych od *Stoa*, co znáczy Portyk. Akademiá záś było iedno Dziedzictwo ták zwáne do Akademusá náleżące, gdzie Pláto Filozof uczył, y názwał Sektatorow ſwoich Akademikámi. Kośćioł Cerery był ná tym mieyſcu, gdzie teraz Kośćioł Grecki wſzyſtek z białego mármuru, bliſko niego ieſt dáwny Páłác Adryáná Cesárzá, zwány Didaſcáſion, ále teraz tylko kolumny znáczą ten Páłác, w nim byłá náydáwnieyſza Biblioteká Pizyſtratá, ktorą był Xerxes zábrał do Perſyi, á Seleucus Nicánor oddał ná odwrot, potym Syllá ią był przenioſł do Rzymu, á Adryan ią oddał Atenom, w Páłácu ſwoim lokowáwſzy. Przytym ieſzcze znáki ſą y Prytaneá, álbo Izby czyli Sále gdzie 50. Senátorow záśiádáło rząd trzymáiących Rzeczypoſpolitey, tá záś Sálá byłá w Rátuſzu, gdzie ſię znáydował y ogień wieczny Pogáńſki, przytym y Fámilie były konſerwowáne ludzi záſłużonych w Rzeczypoſpolitey. Komedye początek ſwoy wzięły w Atenách, z tey przyczyny, Icarus naypierwſzy Winniczny, álbo Winnic wynálezcá zábił Sárnę, ktorą ze ſkory oddárſzy, ſkorę nápákował czym inſzym, y dał ią ná ucieche robotnikom w Winnicy ſwoiey we wśi zwáney Ikaryá, ci poczęli ſzálono biegáć, y ſkakáć koło sárny nátkáney, ktory zwyczay potym ſkakánia winniczni, y żniwiarze záwzięli; że záś ci winniczni koło winnic robiąc często ſobie winem głowę zápruſzáli, Atenieńſcy Pánowie poczęli ich o to ſtrofowáć, ci zebráwſzy ſię w kupę, y popiwſzy, poczęli ſkakáć, y cieſzyć ſię w nocy, tym czáſem ludzi názbiegáło ſię z Aten dla ciekáwośći widzenia tych ich Komedyi, ci wſzyſcy piiáni poſzli do Miáſtá z wielką ſwáwolą; y poczęli ná Pánow ſwoich krzyczeć, y háłáſowáć przy brámách, o co ná záiutrz ſkáráni poprzeſtáli, á Atenień-

czykowie wzięli tę chłopską swáwolę w zwyczay, y wprowádzili ią w Religią ná honor Bachusá. Poétowie ná to poczęli pisáć, Kompozytorowie wymyśláć podobne swáwole, ná koniec Teatrá budowáno ná Komedye podobne, y ták w zwyczay przyszłá chłopská swáwolá, naypierwsze było wystáwione Theatrum w Atenách ná honor Bachusá.

MEGA Miásto bywáło dáwne y Stołeczne Megarydy, teraz tylko wieś.

DELFY Miásto u dáwnych wsławione Kościołem Apolliná, gdzie ná cáłe Pogáńskie Kráie Orácula były sławne, y głośne. Dyodor Sycyliiski, te Oraculá przyznáie iednemu pástuszę zwánemu według Plutárchá Coretas, ten páság kozły, ktore ile rázy się zbliżyły do iedney rozpáczy w ziemi, záwsze poczęły wielkim głosem ryczeć, ten ciekáwością zdięty poszedł ku mieyscu, gdzie widząc exhaláty z rozpáczy, począł prorokowáć wszystko do podobieństwá, Ludzie Kráiu tego dowiedziáwszy się pobiegli ná to mieysce, y o cokolwiek się pytáli záwsze odpowiedź odebráli, że zás niektorzy nágle chcieli czásem wiedzieć, często wpadáli w tę rozpácz y gineli, ále potym repárowáno mieysce áby tám nikt wpáść nie mogł, wybráno potym Pánienki młode ná honor Dyány, y tám ie osádzono dla delikátnieyszego prorokowánia, ále że Echacrates porwał z nich iednę piękną, odmienili młode, á stárse ná ich mieysce w 50. lát lokowáno, to Oraculum potym wsławione było ná cáły Swiát, y z rożnych Narodow peregrynowáno iák ná mieysce święte, ále to wymyśł był Xięży Pogáńskich; Cicero *lib. 2. de Divinat.* názywa to Oraculum Delfińskie oszukiwániem ludzi, y łudzeniem, iákoż wydawáło naypierwey z siebie responsa wierszámi, ále że Poétowie tych wierszow nie widzieli dobrych, przypisowáli to wszystko Xiędzom nie rozumnym, dla czego przysłowie urosło: że Apollo Bog Poétow, á złe wiersze komponuie, dla czego potym Retorycznym stylem Oraculum prorokowáło. Focyuszowie naypierwszą mieli prerogatywę rádzić się Oraculum, dla tego że byli fundátorámi Kościołá Apolliná ná tym mieyscu, o co między Grekámi byłá kłotniá; Eurippides, Plutarchus, y Pausanias opisuią partykulárną dewocyą Grekow do tego Kościołá, ktory przyozdobili wielkiemi bogactwámi, stấtuámi lanemi ze złotá &c. ále zá czásow Augustá Cesárzá to Oraculum ustáło prorokowáć, powiedziáwszy; że Dziecię Hebrayskie Bog nád Bogámi mnie spędza z Tronu. Miásto Delfy bywáło wielkie y piękne, potym miáło swego Biskupá, ále dziś ná ruinách iego erygowána wieś zwána Castry, pod gorą Parnássem między Salonę y Liwadyą. Ezop w tym mieście naywięcey się náśmiewał w fabułách z mieszkáńcow támecznych, ále śmiercią zá to skárány á Miásto powietrzem, y kiedy się rádzili Oraculum iákim sposobem usmierzyć tę kárę Boską, odpowiedziáło, żeby ukontentowáć krewnych stráconego nie winnie, ktorzy w Amorium mieszkáią w Frygii, ten Ezop wsławił się był Roku 3840. od stworzenia Swiátá fábułámi, ktore przypisał Krezusowi, Krolowi Lidyiskiemu.

CZĘSC PUŁNOCNA TURECKA
W EUROPIE.

TA Część iest gránicząca z Polską, Transylwánią, Węgrámi, Styryą, Karniolą, Golfem Weneckim, Albánią, Mácedonią, Archipelágiem, y Pontem Euxyńskim. Zámyka w sobie Tátáryą mnieyszą, Bessarabią, Moldáwią, Wáláchią, Bosnią, Kroácyą, Morlákią, Dalmácyą, Serwią, Bulgáryą, y Romanią.

O Tátáryi mnieyszey iuż obszernie námienięłem pod Monárchią Moskiewską, iáko blisko gránicząccy z Moskwą.

BESSARABIA.

TA Prowincyá grániczy ná Pułnoc z Podolem, ná Záchod z Moldáwią, ná Południe z Dunáiem dzielącym ią od Bulgáryi, á ná Wschod z Morzem czarnym y Tátáryą. Ten Kray przedtym był częścią Dacyi, mieszkány przez Arpinow, Tyrangitow, y Brytolangow, á potym przyłączony do Moldawii, należący do Krolestwá Polskiego, ále teraz záwoiowáne od Turkow.

Bessa-

Bessarabia dzieli się ná 3. Sandziaki álbo Ziemie. 1. Sandziak Oczákowski, iest mieszkány od Tátárow, ná Pułnoc Dniestru położony. 2. Sandziak Białogrodzki, y 3. Sandziak Benderski mieszkáne przez Tátárow Budziackich między Dniestrem y Dunáiem. Miástá znácznieysze tu są Białogrod, Kilianowa, Bender, Tarysta, y Oczakow.

OCZAKOW położone nád Morzem Czarnym y Dniestrem, Miásto Stołeczne Tátárow Oczákowskich mocno ufortyfikowáne od Turkow, ktorego iednák Moskwá dobyłá ostátnią Woyną, ále oddáłá Turkom Roku 1739.

BIAŁOGROD Miásto Stołeczne Bessarabii nád Dniestrem, zwáne ináczey *Tyras*, Turcy ie odebráli Xiążęciu Moldáwskiemu Roku 1485. ták iáko y Miásto, y Fortecę Kilią położoną nád odnogą Dunáiu.

BENDER Miásto tákże ufortyfikowáne od Turkow, zászczycone rezydencyą przez kilká czásow Károlá XII. Krolá Szwedzkiego, ktory po znácznie przegrániey bátálii z Piotrem Cárem Moskiewskim pod Półtáwą tám się reiterował.

MOLDAWIA.

TA Prowincyá miewáłá przedtym swoich Woiewodow hołduiących záwsze Polszcze, ále potym iák się wybili z potencyi Krolow Polskich, poszli pod iárzmo Tureckie, ktorych tám teraz kreuie Cesarz Turecki według woli swoiey, y corocznie płácić muszą do skárbu Tureckiego Trybut wynoszący około 300000.

Gräniczy ná Pułnoc z Dniestrem dzielącym ią od Podola, ná Południe z Dunáiem dzielącym ią od Bulgáryi, ná Záchod z czarną Rusią, Transylwánią, y Wáláchią, á ná Wschod z Bessarábią. Oblana iest rzekámi; Prut, Bardalat, y Selet. Powietrze ma zdrowe, gruntá obfituiące w zbożá wszelákie, legominy, osobliwie miody, á nádewszystko w stádá koni pięknych, wołow rosłych, iáko y wieprzow, mieszkány iest przez Grekow pod Jurysdykcyą Pátryárchy Konstántynopolitáńskiego; Ma Miástá znácznieysze: Jassy, Soczawa, Targorod, Niemiec, Czarnowce, y Chocim.

JASSY Miásto Stołeczne Moldáwii, y mocno ufortyfikowáne nád Rzeką Prut, podczás iednák ostátniey Woyny Moskwá ie odebráłá Turkom, ále oddáłá ták iák Oczakow.

CHOCIM nád Dniestrem ma mocno ufortyfikowány Zamek, wsłáwione dwiemá bátáliámi znácznemi, ktore wygráli Polácy przeciw Turkom, naypierwey Roku 1621. Władysław Krol Polski ná ten czás ieszcze Krolewicz, zá Zygmuntá III. Oycá swego przy dyrekcyi Hetmáńskiey Chodkiewiczá zniosł Turkow ná 100000. trupem położywszy, potym Roku 1674. Jan Sobiewski Márszálek y Hetman Wielki Koronny zniosł ich tákże znácznie, po ktorey wygrániey obrány Krolem Polskim, Chorągiew zás Turkom odebráną posłał do Rzymu, ták iáko y z pod Wiedniá Roku 1683. ktore obiedwie są u S. Piotrá záwieszone w Rzymie. Teraz podczás ostátniey woyny Moskwá tę Fortecę Turkom odebráłá, ále oddáli Turkom Roku 1739.

WALACHIA.

TA Prowincyá zámyka w sobie część Dacyi, y część Węgierskich Páństw, miewála przedtym swoich Woiewodow hołduiących Polszcze, ále się wyzułá poddáwszy się pod iárzmo Tureckie, y teraz má tákich Hospodárow iák Moldáwiá kreowánych záwsze przez Cesárzá Tureckiego, ktoremu coroczny trybut płáci do Skárbu wynoszących około 200000. Gräniczy z Węgrámi ná Záchod, Transylwánią, y Russią czarną, ná Pułnoc z Moldáwią, ná Wschod z Bessarábią, á ná Południe z Bulgáryą.

Kray ten mnieyszy iest od Moldáwii położony nád Dunáiem, ma rzek wiele; á nayznácznieysze: Alauta, Telecz, Satonisa, y Missovo, gruntá ma obfituiące w wszelákie legominy, á naywięcey w stádá wielkie koni, wołow rosłych, owiec, znayduie w sobie y kruszce żelázne w gorach.

Hospo-

Hoſpodár Wołoſki powinien bydź záwſze obierány od Szláchty Wołoſkiey, ále konfirmowány od Sułtaná, ktory kiedy chce, może go zrucić z Xięſtwá. Ma Miáſtá znácznieſze: Targowiſko, Buchereſt, Braſkowa, Braila, y Jalonik.

Wołoſzá ſą Religii Greckiey należący do Juryſdykcyi Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego.

TARGOWISKO Miáſto wielkie, y mocno ufortyfikowáne záſzczycone záwſze rezydencyą Hoſpodárá, á Gárnizonem Tureckim opátrzone.]

BOSNIA.

BOſnia y Serwia u dáwnych zwáne Mizya. Tá Prowincyá grániczy ná Záchod z Kroacyą, ná Południe z Dalmácyą, ná Wſchod z Serwią, á ná Záchod Sawá dzieli ią od Skláwonii. Obywátele támeczni ſą woienni, większá część ich Kátolikow Rzymſkich, ále ſię znayduią y Manicheuſzowie, y wielu Machometánow z przyczyny Juryſdykcyi Tureckiey.

Boſnia dzieli ſię ná Wyżſzą y Niżſzą.

BOSNIA WYZSZA zwána Herzegoviná álbo Xięſtwo Sabá, położone w Południowey Stronie Dalmácyi, Kray wſzyſtek w gorách. Ma Miáſtá znáczniey-ſze Klinow, Mortar, Narenza, Trebigna, y Caſtel Nuovo.

NARENZA Miáſto ſpuſtoſzone ále dobrze ufortyfikowáne ma ſwego Biſkupá.

TREBIGNA ma ſwego Biſkupá, ále mieſzkáne przez większą część Turkow y Grekow, iák Kátolikow.

CASTEL-NUOVO Miáſteczko mocno ufortyfikowáne dwiemá Cyttádellámi, czeſto oblężone, y odbieráne było od Turkow, ále Weneci ie odebráli Roku 1687.

BOSNIA NIZSZA podzielona ieſt ná 3. Sandziaki, ciągnące ſię od Záchodu do Wſchodu. 1. Sandziak zwány Banialuch zámyka w ſobie Miáſto Stołeczne tegoż imienia, y inne Tina, y Jaica. 2. Saraio ma Miáſto tegoż imienia. 3. Orach ma Miáſtá: Priſtina, Priſrendi, y Pechia.

BANIALUCH Miáſto Stołeczne odebráne przez Turkow Roku 1527. gdzie záłożyli Sandziakat álbo Rząd zámykáiący w ſwoiey Juryſdykcyi Boſnią Záchodnią.

TINA ma ſwego Biſkupá.

JAYCZA nie wielkie Miáſteczko ále zmocnione Fortecą, nád rzeką Valtriná, záſzczycone Stolicą dáwnych Deſpotow Boſniáńſkich.

SARAJO Stołeczne Miáſto cáłey Boſnii, y Sandziakatu.

Tá Prowincyá rządziłá ſię pod włáſnemi Krolámi od Roku 1357., áż do Roku 1465. Stefan V. oſtátni Krol záwoiowány y zábrány w niewolą od Máchometá II. y ſtrácony, á Kray podbity y do tąd Turkom hołduiący.

KROACYA.

TEn Kray bywał częścią Illiryi według iednych, według záś drugich Autorow częścią Liburnii, bywał pod władzą właſnych Krolow, ále teraz częścią hołduie Turkom, częścią do Auſtryi należy. Grániczy ná Záchod z Karniolą, ná Pułnoc z Skláwonią, ná Wſchod z Boſnią, á ná Południe z Gráfſtwem Zara, y Golfem Karnero. Dzieli ſię ná 2. Częśći. Pierwſza Morlakia, Druga Korbáwia.

MORLAKIA z Miáſtámi Zeng, Vackat, Tarnaw, Moſdrich, Bukary, Siſek, Caſtrovica, Czernich, Petrina, ták iáko y w Korbawii Miáſtá: Karłowic, álbo Karlſtad, y Sigſek należą do Auſtryi, ieżeli teraz ktore nie odlączone przez oſtátnią Woynę przy ſtráconym Belgradzie.

Turcy záś trzymáią Wihicz Miáſto Stołeczne w Kroacyi, y Koſtanizzá.

Kroátowie ſą Ludzie woienni, y ſpoſobni do ſátyg.

ZENG Miáſto Stołeczne Morlakii Auſtryáckiey ma ſwego Biſkupá, y mocno ufortyfikowáne.

KARŁOWIC, álbo Karlſtad nád Rzekámi Kulpt, y Merezwicz, mocne y Fortecą opátrzone, fundowáne przez Károlá VI. teráznieyſzego Cesárzá, y ufortyfikowáne

wáne przeciw náiázdom Tureckim, wſtáwione mieyſce Pokoiem ſkończonym Roku 1699. między Cesárzem, Turkámi, Wenetámi, Moſkwą, gdzie y Polakom oddány Kámieniec Podolſki przez Turkow.

WIHICZ Miáſto Stołeczne Korbáwii Tureckiey, położone ná Wyſpie z rzeki, y iezior ułożoney, Turcy ie odebráli Roku 1500. po rezyſtencyi przez lát 150. Cesárſcy ie byli oblegli Roku 1679. ále bez ſkutku.

SKLAWONIA.

PAńſtwo to w ſobie sámo ieſt ſzczupłe, ále pod Imieniem Sklawonii, á przedtym Illiryi zámykáły ſię inne, iáko; Dalmacya, Boſnia, Kroacya, y Sklawonia właſna. Sklawonia tedy właſna należy do Węgier, położona między Dunáiem, Sawą, y Drawą rzekámi. Gróniczy ná Południe z Kroacyą, y Boſnią, ná Wſchod z Serwią, y wyżſzemi Węgrámi, á ná Záchod z Styryą. Dzieli ſię ná Záchodnią Sklawonią, y Wſchodnią.

SKLAWONIA ZACHODNIA zámyka w ſobie Miáſtá: Poſega, Creutz, Zagabria, Varadin, Capranizza, S. Jerzy, S. Piotr, S. Marcin, y wiele innych, ktore wſzyſtkie należą do Auſtryi, ieżeli teraz oſtátnia Woyná nie odłączyłá czego przy ſtráconym, y oddánym Turkom Belgradzie.

WSCHODNIA SKLAWONIA ma w ſobie Miáſtá: Vapo, Eſſex, Valcovar, Sirmirz, Aſchacz, Gradiſca, Leſſenotz, Kiſſabacz, Opowecz te wſzyſtkie należą do Turkow pod Imieniem Raſcii, iáko y Dabrocalta, Sapronicza, Sappionka, Sogovina, Petrovina, Coliantz, Welika Kowacz &c. &c.

Skláwonowie, álbo Słowácy ſą ſpoſobni do Woyny, y naywiękſza ich chęć przy orężu ginąć ná Woynie, ná utwierdzenie záś prawdy záklináią ſię: niech w łożku umrę.

Język Słowácki ieſt w wielu Páńſtwách używány, iáko procz Sklawonii, w Kroacyi, Dalmacyi, Iliryi, Boſnii, Karnioli, Karyntyi, Styryi áż do Dunáiu, w Serwii, Raſcii, Bulgaryi, Czechach, Luzacyi, Sląſku, Morawie, Ruſi, Cyrkaſach, Moſkwie, iáko y u nás w Polſzcze, Litwie, Kaſzubach, y Prusách &c. ále y u Dworu Tureckiego ieſt zázywány.

POSEGA nád Oryawą odebráne przez Cesárſkie Woyſko Turkom Roku 1687. iáko y Gradiſká, Creutz álbo S. Krzyż.

ZAGABRIA Miáſto mocne ma ſwego Biſkupá.

WARADYN Miáſto Stołeczne Xięſtwá ſwego.

CAPRANIZZA ufortyfikowáne mocno.

VALPO ma ſwego Biſkupá, y wſtáwione Oyczyzną Walentyniáná Cesárzá.

ESSEK nád Rzeką Drawą, mocno ufortyfikowáne, ma Moſt długi ná 80000. krokow drewniány ciągnący ſię przez Rzekę y błotá wielkie, Xiążę Ludwik Badeńſki kazał go był ſpalić Roku 1687. ále w tymże Roku Turcy go wyreparowáli, y przezeń ſię ſalwowáli po przegrániey pod Mochákiem, iednák y tu nie zábáwili, bo Cesárſcy odebráli Miáſto.

SIRMISCH Miáſto Turcy trzymáli więcey iák 100. lát ále ich Cesárſcy wygnáli Roku 1688. Turcy ie znowu odebráli, u dáwnych zwáne *Sirmium*, gdzie naypierwey Wiárá S. záczepiona zá Traiáná Cesárzá, Fotyn Heretyk tu był Biſkupem; Aurelius Probus, y M. Aurelius Valerius, Maximianus tu ſię urodzili.

DALMACYA.

TEy Prowincyi iedná część hołduie Wenetom, druga Turkom, á trzecia Rágusſkiey Rzeczypoſpolitey, lubo miewáłá przedtym właſnych Krolow. Dalmatowie ſą Chrześciánie, y Ludzie woienni.

DALMACYA WENECKA ma w ſobie Miáſtá Spalatro, Zara, Nona, Zebanico, Novigrod, Eliſſa, Scardonne &c. o czym wyżey pod Wenecyą.

DALMACYA TURECKA ma w ſobie Miáſtá: Narenze, Antivari, Dulcigno, Trebigne &c.

NARENZA ma ſwego Biſkupá, y Kátedrę dedykowáną S. Szczepánowi.

TREVIGNA ma tákże swego Biskupá chociaż Miásto Tureckie.

DALMACYA RAGUSKA zámyka w sobie Miástá: Raguzę, Stagno, y Sabioncello, procz wielu Fortec y wsiow, ktore formuią Páństwo y Rząd Rzeczypospolitey. Przytym zámyka w sobie wyspy; Agosta, Meleda, Mezo, S. Jędrzeiá, S. Piotrá, y Lupane, ále dwie ostátnie nie są mieszkáne.

RZECZPOSPOLITA RAGUSKA ma 6. Portow Morskich, między niemi 3. mogą mieścić naywięcey okrętow, osobliwie Port S. Krzyżá. W tym Kráiu iest Powietrze zdrowe wyiąwszy w Mieście Ráguzie, gdzie nie zdrowo mieszkáć, osobliwie w lecie. Ziemiá tuteczna iest skálista, ále przez sposoby Gospodárskie obfituie ták w pszenice iáko y ogrodowe owoce, osobliwie w cytryny, pomoráńcze, limonie, y wiele innych, á naywiecey w winá dobre.

RAGUZA Miásto Stołeczne Rzeczypospolitey własney, ma swego Arcybiskupá fundowáne o dwie mili od dáwnego Miástá Ráguzy, dystyngwowánego przez dáwnych pod imieniem Epidaurá, od dwoch Epidaurow Greckich, iednego w Lakonii ná Golfie Argolidzkim, drugiego w Argii ná Golfie Saronickim. Teráznieysza Ráguzá zwána od Turkow *Dobrońika* iest położona przy gorze wielkiey blisko Morzá, Miásto ludne, bogáte w hándle, ufortyfikowáne mocnemi báztyonámi y wałámi, y Port obszerny máiące; Forteca S. Wáwrzyńcá blisko Miástá ná skále ma oko ná Fortecę zwáną Chiroma, z kąd cáłe Miásto Ráguzę może zburzyć, y Port, należy do Wenetow, ktorzy Ráguzánow w musztuku máią dobrym, y naywiększemi sumámi Wenetow ukontentowáć nie mogą zá ten plác. Przedmieściá są przyozdobione wielą Páłácámi, Miásto záś Kościołámi pięknemi y wspániáłemi, gdzie Relikwie Wielkich Swiętych znayduią, osobliwie Drzewo Krzyżowe wielkości osobliwey, y pieluchá iedná Dzieciny JEZUSA. S. Błażey tu iest naypierwszy Protektor Miástá tego, do ktorego wielkie Nabożeństwo máią Ráguzánie, gdzie w Swięto tego Pátroná wielkie Nabożeństwá się odpráwuią y Processyá solenna po Mieście á w Południe táńce białychgłow wieyskich po rynku, do pierścienia się ubiegáią, Ráguzánie wszyscy w maszkach przybráni z włoczniámi, Karnawáły się odpráwuią do podobieństwá Weneckiego w maszkách y stroiách bogátych, Dámy wszystkie w oknách stoią bogáto przybráne, gdzie przechodzące mászki rzucáią im do okien pomoráńcze, czytryny, y inne perfumy. Białegłowy Ráguskie są piękney urody, y białey komplexyi, włosow długich nie noszą, y czernią ie; Ráguzánie záś od połowy golą głowę, od połowy záś włosy dlugie noszą, y są ludzie piękni, y wzrostu wielkiego, są bogáci y pieniężni ále skąpi, hándlem się naywięcey báwią, Cudzoziemcom przychylni, ále bárdzo máią bydź lubieźni, á do tego nie applikuią się áni do Woyny, áni do náuk; Dámy tám nie idą zá mąż tylko w 25. Roku, dla czego lud mocny się rodzi, y wielkiego wrostu. To osobliwsza w tym mieście, że pod przykazem Senatu Przyiaciel z Przyiacielem, y Rodzice z dziećmi rzádko wraz iedzą z sobą, iákoż żadney austeryi nie mász w mieście, ieżeli záś Cudzoziemiec życzy sobie ieść, to w kramách dostánie wszystkiego do iádłá, ále gdzie indzie ieść musi, nie tám gdzie kupuie.

RZECZPOSPOLITA Ráguska iest sobie wolna, y swoiemi się Práwámi rządzi ták iák Wenecya, obiera sobie co Miesiąc Rektorá ták iák Dożę, ktory publicznie Xiążęcy stroy nosi, Togę Kármázynową z Rękawámi długiemi, y bieret z axámitu ponsowego, y kiedy wychodzi, to przy rezonáncyi trąb przed nim dwoch Káwálerow Węgierskich idzie, Rektor záś sám między dwiemá Konsyliárzámi, á drudzy zá nim idą, iák záś wynidzie miesiąc, ták inszy záraz obierány bywa Rektor, przytym 12. Konsyliárzow assystuie záwsze Rektorowi, y máią táką władzą iák Rektor we wszystkich Rządách y Decyzyách, iák Rektor ták y Konsyliárze podczás swoiey funkcyi z Miástá się ruszyć nie mogą, w Páłácu záś ná to náznáczonym prowiduie ich skárb Rzeczypospolitey.

WIELKA RADA záś ták iák w Wenecyi zámyka w sobie Szláchtę we 24. leciech, y obiera z między siebie Ráde Senátorską, álbo 100. Senátorow, ktorzy rządzą Rzeczapospolitą, obieráią Mágistráty y Rektorá, y rozdáią Officia, y Wakanse do Fortece S. Wawrzyńcá codziennie odmieniáią Gubernátorá, y obráwszy go záraz co noc posyłáią inszego, y do tego oczy mu płászczem zákrywáią. Jest tákże 5. Prowizorow, ktorzy máią moc wszystkie Expedycye, Dekretá, Sentencye donosić Rádzie Senátorskiey od innych Rád, y káżdey Rádzie przytomni bydź powinni, przytym iest 6. Sędziow do wszelkich Spraw, 5. Sędziow do Spraw Kryminálnych, 5. Prowizorow około zdrowiá, 3. Podskárbich do Skárbu Koronnego, z ktorych nayczęściey Rektorámi bywáią obieráni, Podskárbstwo záś do pięciu lat trzy-

trzymáią, Magiſtrat Armátury ták morſkiey iáko y lądowey, dwoch Officyerow do prowidowánia Miáſtu żywnoſci, y wiele innych Officyáliſtow, iáko to: do cłow wybieránia, y wſzelkich podátkow, do opátrzenia ulic y czyſtośći kámienic, 6. Kápitánow ze 100. Węgrow, ktorzy w nocy ſtrzegą beſpieczeńſtwá publicznego, y o pułnocy ſię odmieniáią. Intrátá Skárbu Rzeczypoſpolitey nie wynoſi nád 100000. czerwonych złotych z sámych tylko cłow z winá, oliwy, ryb, mięsá y innych kupiectw trybutu płácą Porcie Tureckie 20000. Cekinow, dla czego ſą wolni od wſzelkich cłow y Akcyzow Tureckich, Wenetom tákże corocznie dáią 10000. Cekinow. W Arſenale Ráguſkim ieſt 500. Dział woiennych, y ná 2000. ludzi Oręża, y prowizyą Mágázynow zbożá, nie konſerwuią tylko 100. Węgrow żołnierzy 7. álbo 8. gáler, więcey im ſię ná Morzu nie godzi trzymáć z woli Wenetow. Ráguzánie náſláduią Wiarę S., y ſą poſtuſzni Stolicy Apoſtolſkiey.

STAGNO należy do Raguzy, ma ſwego Biſkupá. Bliſko tego Miáſtá ieſt Fortecá opátrzona gárnizonem Ráguſkim zwána *Stagna Piccolo.*

SERWIA.

TA Prowincyá przedtym miewáłá włáſnych Krolow, ále dáleko z więkſzą obſzernoſcią Kráiu, bo inſze w ſobie zámykáłá Prowincye ták nád Weneckim iáko y czárnym Morzem. Teraz gróniczy ná Wſchod z Bulgáryą, ná Pułnoc z Węgrámi, ná Záchod z Boſnią, á ná Południe z Albánią y Macedonią. Dzieli ſię ná 4. Sandziáki álbo 4. Częśći, ktore od Miáſt denominacye ſwoie biorą, iáko to; Belgrad, Semendrya, Uſkopia, y Crattovo, procz tych ieſt wiele innych Miáſt.

BELGRAD Miáſto Stołeczne Prowincyi nád Dunáiem, y Sawą, gdzie y pozycyą mieyſcá, y Fortecą mocną ieſt obronione, Solimán II. Roku 1521. ie był odebrał Chrześciánom, ále Cesárſcy odebráli Roku 1687. á w Roku 1689. Turcy ie znowu odebráli, ále Eugeniuſz Wodz Cesárſki odebrał im ie Roku 1717. wiele záwoiowáwſzy Prowincyi, ále iák Miáſto Belgrad, ták y inne zdobyte przez Eugeniuſzá w przeſzłym Roku 1739. oddáne Turkom z wielkim żálem cálego Chrześciáńſtwá. Tu S. Jan Kápiſtran Bernárdyn Roku 1456. poſtány od Papieżá wzbudził Miáſto to przeciw Turkom, ktorych wycieczką pewną ták zbił, że od oblężenia uciekáć muſieli ſtráciwſzy Turkow 50000. y Máchometowi II. oko iedno wyſtrzeliwſzy ſtrzáłą. Po tey potyczce Huniades wielki Woiownik przeciw Turkom we dwá dni umárł, dopomogſzy znácznie S. Kápiſtránowi.

SEMENDRYA álbo Miáſto S. Jędrzeiá miewáło ſwoich Biſkupow, ále dziś Turkom hołduie, Niemcy ie byli wydárli Turkom 1688. ále w przyſzłym Roku uſtąpić muſieli.

USCOPIA przedtym Stołeczne Dardánii Prowincyi wyżſzey Mizyi, dziś záś Sandziáku, Miáſto wielkie, ma ſwoie Arcybiſkupſtwo ále Turkom podległe.

NISSA Miáſto Roku 1689. Ludwik de Bade Generał Cesárzá odebrał ie był Turkom, zbiwſzy ich w tym mieyſcu, ále w drugim Roku oddáne Turkom.

BULGARYA.

TA Prowincyá ieſt część dáwney Mizyi, rządziłá ſię przedtym pod dyrekcyą włáſnych Krolow ále od Węgrow záwoiowána, á tym potym przez Turkow wydárta. Imię bierze od Bulgarow mieſzkáiących nád Rzeką Bulgą w Scytyi, ktorych Bazyli Ceſarz przenioſł tu był w ten Kray mieſzkány przedtym od Trebalienow, ktorych opiſuie Pliniuſz, że mieli w oczách táki iád, ktorym wſzelkiego zábiiáli Nieprzyiacielá, co y Virgilius przyznáie:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

ále te Kweſtyą Fizykom zoſtáwuię. Ten Kray gróniczy ná Záchod z Serwią, ná Wſchod z Morzem czarnym, ná Południe gory Argentaro, y Caſtegnas dzielą go od Romanii y Macedonii &c. &c.

Dzieli ſię ná 4. Sándziaki álbo Ziemie, ktore ſwoie denominacye od Miáſt biorą, iáko to: Viddin, Sophia, Nicopolis, y Siliſtria. Procz tych Kápitálnych ma

ma y inne Miáſtá : Ternowa, Axiopoli, Meſſembria, Varna, Tomi, Croſſona, Temizvar, Chiuſtanga, Emona, y Jotiman.

Bulgarowie Wiárę S. przyięli między IX. y X. Wiekiem, ále teraz ſą Grecy Schiſmatycy, podlegli Juryſdykcyi Patryaſze Konſtantynopolitáńſkiemu.

VIDDIN nád Dunaiem położony od niektorych w Serwii, od innych w Bulgarii, ma ſwego Arcybiſkupa, y Sándziaká, y ieſt mocno ufortyfikowáne.

SOPHIA przy gorze Argentaro nád Rzeką Bojano Stołeczne Bulgaryi y obſzerne Miáſto, ále bez Murow, ma ſwego Arcybiſkupá, y tu mieſzka Buglerbey Romáńſki álbo Gubernátor naypierwſzy w Europie Tureckiey, y nominuie ſię Báſzą, ma pod ſwoią Juryſdykcyą 24. Sándziakow, y ma wielkie intráty. To Miáſto w nie zdrowym położeniu, fundowáne od Juſtyniáná Cesárzá ná ruinách Miáſtá Sardyki, wſłáwnego Concilium generálnym, y zá Konſtáncyuſzá y Konſtánsá Cesárzow, Synow Konſtántyná Wielkiego, Roku 347. Grecy przyimuią 20. Kánonow tego Concilium, á Látyni 21. że záś tylko ordynacya ieſt Biſkupſtw w tych Kánonách, á o wierze nic, tylko że ſię referuie do Niceńſkiego Concilium, dla tego nie było przyznáne zá Generálne, ták od S. Hiláryuſzá, iáko y S. Epifániuſzá, Aryánie iednák powtornie tu byli kondemnowáni, ná tym Concilium było Biſkupow Wſchodnich 76. á Záchodnich 300.

NICOPOLIS Miáſto dáwne do Mizyi náleżące, á teraz do Bulgaryi nád Dunáiem ma ſwoie Arcybiſkupſtwo, ma bydź to Miáſto fundowáne od Trajáná Cesárzá, ná ten czás kiedy Krolá Decebalá zwyciężył, pod tym Miáſtem naypierwſza bátália byłá Chrześcián z Turkámi Roku 1396. Zygmunt Ceſarz przegrał tę bátálią ſtráciwſzy Woyſká ſwego 20000. á Bajazet Turecki Ceſarz ſtrácił 60000. ále wygrał.

SILISTRIA nád Dunáiem ma ſwego Arcybiſkupá Miáſto wielkie y ufortyfikowáne Stołeczne Sandziákátu.

TERNOWA nád Jarną przedtym Stołeczne Xiążąt Bulgarſkich, dziś Arcybiſkupá.

TEMEZWAR przedtym ſtolicá Báſzow Tureckich, ktorzy rządzili 6. Sandziakámi, y wielą Kráiow, ále te wſzyſtkie Niemcy odebráli, Temezwar záś Turcy trzymáli od Roku 1552. áż do tąd iák Xiąże Eugeniuſz odebrał Roku 1716.

TOMEA Miáſto dáwne, wſłáwione rezydencyą Owidyuſzá wygnánego z rozkázu Auguſtá Cesárzá, y ma tám bydź Miáſto zwáne Owidyuſzowe.

VARNA nád Morzem Czarnym położone, y wſłáwione nieſzczęſliwą bátálią Władyſłáwá Krolá Polſkiego y Węgierſkiego 20. lát máiącego, ktory pierwſzą rázą Woyſká Tureckie, y znáczne Prowincye odebrał, ále po Pokoiu z Turkámi uczynionym ná 10. lat dyſpenſowány od Kárdynałá Juliáná powtornie Turkow záczepił, y nieſzczęſliwie pod Wárną zginął przeciw Amurátowi II. Roku 1444. y z nim Kárdynał Julian, ma to Miáſto ſwego Arcybiſkupá, Kozacy ie zruynowáli y ſpalili Roku 1610. Chrześciánow iednák 3000. ná wolność puſcili.

ROMANIA.

TA Prowincyá bierze ſwoie Imię od Miáſtá Konſtántynopola zwánego przedtym *Nova Roma*, Turcy záś názywáią ią Romelią, przedtym názwána byłá Tracyą od ſwego Pryncypałá Trácyuſzá. Grániczy ná Pułnoc z gorą Hæmus, ná Południe z Archipelágiem, ná Wſchod z większym Bosforem, y Propontydem, ná Záchod z Bulgaryą y Macedonią. Powietrze ma bárdziey zimne iák ciepłe z przyczyny gor okolicznych, z ktorych nayznácznieyſze ſą: Hæmus, Rodop, y Pangeus, ma iednák przy gorách y rowniny piękne obfituiące w pſzenice, winá, oſobliwie nád Morzem. Oblana rzekámi znácznieyſzemi: Hebra, Neſſus, Melas, y Strimon, znayduie w ſobie kruſzce hálunowe, tylko iednego drzewá przyſkąpo. Miáſtá znácznieyſze ma: Biſantium álbo Konſtantynopol, Abdera, álbo Clazomena, Nicopolis, Adrianopolis, Filippopolis, Trajanopolis, Apollonia, Heraclea, Selivrea, Cypſella, y Perintha.

Ten Kray bywał przedtym ludny, y pełny woiennych y mocnych ludzi iákoż y teraz nápełniony Chrześciánámi, á naywięcey Turkámi y Zydámi, po Janczárách naybitnieyſzych ma ludzi z Románii Sułtan Turecki w Woyſku ſwoim. Dáwni Trácowie bywáli woienni, ále okrutni y nie ludzcy, miewáli włáſnych Krolow, potym hołduiących Krolom Macedońſkim, á Cajus Scribonius Curio Prokonſul

Rzym-

Rzymſki Rzymiánom tę Prowincyą podbił, wydártą potym przez Turkow Ceſárzom Greckim.

KONSTANTYNOPOL á po Turecku *Stambuł* przedtym záś zwáne: *Biſantium* fundowáne od Konſtántyná Wielkiego Ceſárzá, od niego ſwoie Imię wzięło, położone nád Morzem Mármorſkim, y Kánał ie tylko od Anatolii Azyátyckiey dzieli, ſytuácyá iego prawdziwie piękna między Morzem czarnym, y białym, z kąd wſzelką opátrzność mieć może, ták wielkie y ludne Miáſto bo naywiękſze w Europie, ma ná około 3. mile dobre, procz Przedmieſciow; iednák ſtruktury nie ſą wſpániáłe, wyiąwſzy iednę ulicę ciągnącą ſię od Páłácu Sułtánowego, áż do Brámy, gdzie ſą naypięknieyſze Domy, inne záś ták ulice ſą ciáſne iáko y Domy niſkie, y nie piękne. Port Miáſtá tego ieſt naywiękſzy y naywſpániálſzy ná cáły Swiát położony ná Pułnoc Miáſtá, ná Południe y ná Záchod ma Proſpekt ná Miáſto, ná Pułnoc záś ma proſpekt ná Przedmieſciá, Galata, Tafana, Fonkdokli, á ná Wſchod ná Przedmieſcie Skutaret, ile że ták Miáſto iák Przedmieſciá ſą fundowáne ná formę Amfiteatru, dla tego łátwo wydáie Portowi Proſpekt. To Miáſto bywáło przedtym Stołecznym Tracyi zwáne *Biſantium* od Bizándy fundátorá Kolonii Megaryenow, á potym od Konſtántyná Wielkiego rozſzerzone, y zrownáne z wſpániáłością Rzymu názwáne nowym Rzymem y Stołecznym Monárchii Wſchodniey, á po śmierci iego názwáne Konſtántynopolem, od Máchometá II. odebráne Roku 1453. teraz ieſt Stołecznym Monárchii Tureckiey, y rezydencyonálne Sułtánow; iáko y Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego máiącego pod ſwoią Juryſdykcyą wſzyſtkie Schiſmátyckie Metropolie. Obleżenie tego Miáſtá od Máchometá wolno czytáć wyżey pod Máchometem II. Ceſárzem Tureckim, nie zwyczáyney oſobliwości.

Zamek o 7. wieżách, ktory przedtym był Brámą mieyſką, od Máchometá II. obrocony ná Skárb Sułtáńſki z przyczynionemi 3. wieżámi, teraz záś ten Zamek obrocony ná więzienie znácznieyſzych Pánow, gdzie pozwolona ieſt Káplicá dla Kátolikow więzniow, y wolne odpráwowánie Mſzy S. Koſciol S. Zofii bliſko Saraju obrocony teraz ná Meczet álbo Koſciol Turecki, Konſtántyn Wielki záłożywſzy fundamenta w Rzymie ná Koſciol S. Piotrá, y tu tákże w Nowym Rzymie záłożył y wyſtáwił ten Koſciol S. Zofii, iákoby Mądrośći Przedwieczney Synowi Boſkiemu, że záś był przykryty drzewem, y czeſto gorzał, Juſtynian Ceſarz z fundámentow go wyreparował y wſpániáłością przyozdobił, czeſto mowiąc, żem przeſzedł Sálomoná w tey Fabryce. Bywáło przedtym w tym Mieſcie niezliczona rzecz Obeliſkow, Kolumn, y przednie Státuy, ále teraz bárdzo máło ich obaczy, ieſt ieſzcze do widzenia Hippodron, álbo Rynek długi ále nie ſzeroki, gdzie uczono konie biegáć, y we ſrodku ieſt ieden Obeliſk znáczony literámi Hieroglificznemi. Meczetow ma wiele do widzenia, iáko y Spitalow dla ubogich, dla chorych, tákże Domow wielkich dla Cudzoziemcow peregrynuiących. Ma 120. Collegia ſłużące ná náuki Tureckiey młodzi, y tyleż publicznych łázniow. Arſenał tákże ieſt ciekáwy do widzenia przy Porcie gdzie ieſt około 200. sámych Arkádow, á káżda Arkádá może dwie gálery woienne wyſtáwić, y záwſze 40000. ludzi konſerwuie w ſobie dla uſtáwiczney roboty, y pięknym porządkiem.

MIASTO to wſłáwione 4. Generálnemi Conciliámi. 1. á drugie po Niceńſkim Roku 381. y 382. gdzie Dekreta Concilium Niceńſkiego konfirmowáne y inne ordynácye wyráżone, á potępione Herezye; Macedonianow, Sektátorow Macedoniuſzá intruzá ná Stolicę Konſtántynopolitáńſką przez Aryánow y Konſtánsá Ceſárzá neguiącego Boſtwo Duchá S. przytym potępione y inne Herezye, Eunomianow, Eudoxyanow, Fotynianow, Sabellianow, Marcellianow, Apollinároyſtow, ktorzy wſzyſcy zá fundáment mieli Aryáńſką Sektę. 2. Concilium álbo 5. Generálne R. 553. ná ktorym fałſze Orygenesá były potępione. 3. Concilium á 6. Generálne R. 680. ná ktorym Herezyá Monotelitow potępiona. 4. Concilium álbo 8. Generalne gdzie Herezyá Focyuſzá Autorá odſzczepieńſtwá Greckiego byłá potępiona, o czym wſzyſtkim wolno czytáć dzieie Koſcielne.

Kánał Konſtantynopolitáńſki álbo S. Jerzego lub Morzá Czarnego zwány przedtym Boſforem Tracyi ieſt położony między Natolią w Azyi, y Romanią w Europie, ciągnie w zdłuż ná 4. álbo 5. mil, ále nie ieſt ſzeroki, bo w wielu mieyſcách może dobrze ſłyſzeć z drugiey ſtrony ná támtey pieiące koguty. Łaczy ten Kánał Morze czarne z Marmorą, álbo morzem białym, y Archipelagiem, nád Kánałem záś ieſt wiele do widzenia Páłácow Sułtáńſkich, y Domow rekreacyálnych. Przytym dla beſpieczeńſtwá iák ze ſtrony Azyi, ták ze ſtrony Europy nád tym Kánałem ſą dwie Fortece Gárnizonem opátrzone, y drugie dwie ſrodkiem Kánału.

Dwor Cesárzá Tureckiego wyżey opisány pod Cesársámi wolno ciekáwemu przeczytáć.

ADRIANOPOLIS Miásto położone nád Maryzą, wielkie, bogáte, y nayznácznieyfze po Konftántynopolu w Turkii Europeyfkiey, ále nie ieft ufortyfikowáne tylko proftym murem. Amurat I. odebrał ie Roku 1362. założywfzy tám Stolicę fwoiey Monárchii, do tąd, pokąd Máchomet II. nie dobył Konftántynopola. To Miásto zwáne od dáwnych *Orefta* ále że było zruynowáne przez trzefienie ziemi, Adryan Cefarz ie wyrepárował y názwał od fwego Imienia, miáło fwoiego Metropolitę ále teraz ná tym mieyfcu Meczet Turecki, gdzie co 3. látá bywa odmieniány Mola-Cadi od Porty Ottomáńfkiey, ktory y Duchowny y Swiecki rząd prowádzi w Miefcie.

TRAJANOPOLIS zwáne u dáwnych *Zernis* ma fwego Arcybifkupá, Miásto nie wielkie y nie ludne.

FILIPPOPOLIS nád Maryzą wielkie ále nie ma murow w około Miásto, ma fwego Arcybifkupá.

SELIVREA u dáwnych *Selimbria* nád Morzem Mármorá zruynowáne, y przez Grekow tylko miefzkáne máiących fwego Arcybifkupá.

RUDISTO Miásto nád Mármorą, ludne, y hándlowne, Port máiące dobry właśnego Bifkupá.

CHIOURLICH nád Attyrafem ma Bifkupá Greká.

ASPEROSA Miásto u dáwnych zwáne *Abdera* nád Morzem Mármorá, w Powietrzu nie zdrowym y gorącym, zá pánowánia Kaffandrá Królá Mácedońfkiego, obywátele támeczni mufieli fię przenofić z tego mieyfcá ná infze, dla wielkiego mnoftwá żáb y fzczurow, zá Lizymachá záś Archelaus fłáwny Komedyánt reprezentuiąc w tym Miefcie Andromáchá z Euryppidy podczás látá, do tákiego podziwienia przywiodł Abderytow, że wychodząc z Teátrum w táką gorączkę wfzyfcy wpádli, że iák fzáleni po miefcie biegáli, krzycząc y wyfpiewuiąc wierfzámi Euryppidy, tá gorączká trwáłá 7. dni, y od iednego do drugiego fię przenofiłá áż zimá ią rozerwáłá. Abderytow przedtym wielu Autorow zá głupich mieli; Ovidius im przyznáie zwyczáy, że záwfze iednego człowieká kámieniámi záfypáli żywego zá zdrowie Pofpolftwá. Martialis kiedy chciał kogo zgánić to mowił: *Abderitanæ pectora mentis habes.*

To Miásto iednák ieft wfłáwione dwiemá godnemi ludźmi, Demokratefem, y Anaxárchem, o iednym z tych Demokratefie Juvenalis pifze:

Cujus prudentia monftrat
Summos poffe viros, & magna exempla daturos
Vervecum in Patria, crafsóque fub aëre nafci

Anaxarchus miał wielką eftymę u Alezándrá Wielkiego, po ktorego śmierci Nicocreon tegoż Anaxarchá w możdżerzu tłuc kazał, ktoremu ná znák okrucieńftwá Anaxarchus ięzyk ugryzfzy zębámi, w oczy nim plunął.

GALLIPOLIS położone nád Mármorą y Kánałem morfkim zwánym Dardanelle, ktory łączy Mármorę z Archipelágiem, Miásto wielkie y nie ludne, ále bez muru, ma Zamek y Arfenał dobrze opátrzony, gdzie Báfzá Morfki, álbo Admirał záwfze miefzka máiąc oko ná befpieczeńftwo morfkie.

Kánał Dardanellow łączący mármorę z Archipelágiem y z Medyterránem, bierze fwoię denominácyą od Zámku zwánego Dárdánella á u dáwnych zwány Hellefpont od Helli Corki Atomasá Krolá Tebeyfkiego, ktora fię tám miáłá utopić, y od moftu od Xerxesá tám wyftáwionego ná bátách, ciągnącego fię od Abydos áż do Seftos, kiedy do záwoiowánia Grecyi fzedł z Woyfkiem.

ABYDOS y SESTOS fą wfłáwione Oyczyzną Herony y Leándrá, ktorych fercá y wefele Owidyufz opifuie w iednym lifcie. Jednego dniá Leánder dla zwábienia fercá Herony zápufcił fię tym Kánałem iecháć do nieyże, ále nie pogodny czás mu przefzkodził, ná co ubolewa Martialis rozgniewány ná wody:

Parcite dum propero, mergite dum redeo.

Ten Kánał może mieć około 10. álbo 12. mil wzdłuż ciągnąc fię do Archipelagu, gdzie fię záś záczyna począwfzy od Mármory w fzerz nie ma nád dwie álbo 3. mili, gdzie Machomet II. wyftáwił Fortece przeciwko fobie, iednę zwáną Europeyfką, drugą z támtę ftronę Azyátycką, názwáne obiedwie Dardanellámi z przyczyny, że Dardánus był naypierwfzym tego Kráiu Krolem, y tám wyftáwił Miásto zwáne Dardanią.

KAN-

KANDYA WYSPA.

TA Wyſpá zwána u dáwnych *Creta* położona ná Morzu Medyterráńſkim przy Archipelágu, ma ná w zdłuż około 40. mil, á ná ſzerz nie rowno 15. 10. 7. y 2. mili w niektorych mieyſcách. Wſłáwiona u dáwnych Minoſem Krolem, ktorego Spráwiedliwość byłá táka, że go Poétowie nazwáli Sędzią piekłá, wſłáwiona y lábiryntem inwencyi Dedálá, wſłáwiona y 100. Miáſt, z ktorey przyczyny zwáno ią *Hecatonpolis*. Byłá rządzona naypierwey pod włáſnemi Krolámi, potym pod Cudzoziemſkiemi abſolutámi, po nich Rzymiánom byłá podległá, y Ceſárzom Wſchodnim, Sarácenowie ią záwoiowáli byli, y wyſtáwili Miáſto Kandyą, ále Phocas Nicefor odebrał im ią Roku 962. Wenetom potym ſię doſtáłá przez Kontrákt przedáżny Roku 1204. ále y ci ią utrácili tylko niektore Fortece trzymáią, iáko to; Suda y Spinalonga. Turcy wſzyſtko odebráli y poſtánowili tám Beglerbeglik, álbo Rząd pod dyrekcyą Báſzy rozdzielony ná 4. części od Miáſt názwáne: Canea, Retimo, Candia, Setia. Powietrze ná tey wyſpie ieſt zdrowe, ále ciepłe, ziemiá obfituie w winá zwáne Małmazya, zbożá, owoce wſzelákie y páſtwiſká. Kandyotowie też sáme zwyczáie máią náturálne, co y dáwni Kretowie, w delicyách y lubieżnościách ſą wſzyſcy Grecy.

Dáwni Kretowie mieli zwyczáy codzień w pewne mieyſce káżdy partykulárnie wrzucáć kámienie, y ieżeli go złe potkáło nieſzczęście w dzień, to czarny kámień, ieżeli ſzczęście to kámień biały, y te kámienie corocznie ráchowáli, ſiłę kámieni było białych tyle dni liczeli życia ſwego, nie ráchuiąc dni nieſzczęſliwych. Naywiękſza rzecz byłá dla nich, kiedy im kto prezent ofiárował cręża iákiego, y kiedy woiowáli, to przy rezonáncyi lutniow, y fletow, wolno im było żenić ſię z rodzoną Sioſtrą, y onym ieſt inwencyá muzyk y łowow przypiſána, oni naypierwſi wynáleźli zażywánie żeláz y miedzi, z łuku ſtrzelánie, ſzpád y zbroiow robienie, y z młodości ſię do tego applikowáli, życie ich iednák było záwſze nie cnotliwe, bo ſię báwili rozboiámi morſkiemi, ſzálbierſtwem, dla czego, przyſłowie było ná nieprawdę mowiących; Kretyzuie z Kretem, inni záś piſzą że trzy C *Creta*, *Cilicia*, y *Cappadotia*, naygorſze Wyſpy były y pewne złych ludzi

KANDYA Miáſto Stołeczne tey Wyſpy położone w ſtronie Połnocney, mocne, y ma Port ſwoy, wſłáwione w przeſzłym wieku odporem ſwoim, przeciwko Turkom, ktorych Atták bez ſkutku wytrzymáli Roku 1645. z wielką ſtrátą Turkow, y potym po kilká rázy byli oblężeni, ále záwſze mocno wytrzymáli; ále ná oſtátek wytrzymáwſzy dwudzieſtoletnie attáki, muſieli kápitulowáć R. 1669. zgubiwſzy Turkom Woyſká ná 50000., ma ſwego Arcybiſkupá.

CANEA ma ſwego Biſkupá przy Porcie dobrym, ufortyfikowáne mocno, Turcy ie odebráli Wenetom Roku 1645. Wenetowie tentowáli o nie Roku 1692. ále bez ſkutku, ma bliſko Fortece 2. zwáne Suda y Garabula.

RETIMO odebráne Wenetom przez Turkow Roku 1646. ufortyfikowáne mocno przy Porcie dobrym ma ſwego Biſkupá.

SEŁYA nie wielkie Miáſteczko ále mocne, ma Port dobry, y Biſkupá właſnego.

NIGREPONT WYSPA.

TA Wyſpá u dáwnych zwána *Euboea* naywiękſza nád inne Wyſpy Archipelágu, położona bliſko Liwadyi, bo tylko Kánałem morſkim oddzielona, gdzie dla przeyſcia ieſt moſt, obfituie w wſzelką żywność, á naywięcey w báwełnę y mármury. Wenetom przedtym hołdowáłá ále Máchomet II. im ią odebrał R. 1470. ktory rozgniewány że ſtrácił 40000. Woyſká dobywſzy wyſpy kazał wſzyſtkich zábiiáć, ktorzy więcey ná dwádzieściá lát mieli, Gubernatorá záś Páwłá Heriſo ná dwoie roſciąć kazał, nie dotrzymáwſzy mu ſłowá uwolnienia go, iego Corká nie mogąc wytrzymáć ták wielkiey tyránnii Oycá ſwego, poczęłá narzekáć ná Sultaná, ále ten nic nie zmiękczony urodą piękną tey Dámy ſam ią zábił w oczách wſzyſtkich. Tá wyſpá ma Miáſtá: Nigrepont, Loreo, Eretrea, Cariſto y Atalanta.

NIGRE-

NIGREPONT Miásto Stołeczne cáłey Wyſpy zwáne u dáwnych *Chalcis* położone nád Kánałem Morſkim, ná ktorym ieſt moſt, ma ſwego Arcybiſkupá, ufortyfikowáne mocno, y obronione dwiemá Cytrádellámi, przy Porcie dobrym, w Mieſcie sámi tylko Turcy mieſzkáią, ále ná Przedmieſciách Chrześciánie, ktore ſą ludnieyſze iák Miásto, y więcey Domow máią, cáła ſytuacya w rowninie, Jezuici tu máią pozwolony Dom ieden, gdzie młodź uczą, Wenetowie to Miásto oblegli byli Roku 1688. ále bez ſkutku.

KANAŁ Nigrepontſki u dáwnych zwáne *Euripus* ieſt miedzy Miáſtem, y Liwadyą, nie ieſt ſzeroki nád 50. krokow, we ſrodku ieſt wieżá, od lądu do wieży ieſt moſt murowány á od wieży do wyſpy drewniány, ktory ſię otwiera dla przechodzących okrętow. Ná tym Kánale ſlux, y reflux Morzá uſtáwicznie ſię praktykuie, ktorego Ariſtoteles nie mogąc poiąć, tu ſię miał utopić iáko Autorowie twierdzą.

Jákub Babinus Jezuitá, ktory w Nigreponcie mieſzkał przez dwá Roki, opiſuie ten flux y reflux, że co Mieſiąc 18. álbo 19. dni ieſt ſpokoyność wielka ná Kánale, á 11. álbo 12. dni ſtráſzny flux y reflux ſię wzburza, tym ſpoſobem: że w oſtátnie 3. dni ſtárego Mieſiącá áż do 8. dniá nowego Mieſiącá ſpokoyne fále ſię widzą, ále 9. dniá áż do 13. ſtráſzny záczyna ſię flux reflux, 14. znowu ſię uſpokaia áż do 21., y znowu do 27. ſię rozigrywa, y ták káżdego Mieſiącá nie minie, y w tym ma wielkie podobieńſtwo do Oceánu, y Morzá Adryátyckiego, iáko praktykuiący opiſuią.

ERETRIA Miáſto pierwſze po Nigreponcie, wſłáwione Menemeduſem, ktory tu był poſtánowił Szkołę Filozoficzną, ma ſwego Biſkupá.

CARISŁO położone bliſko ſłáwnego Kápu Kafárowego u Poétow, zwánego dziś *Capo d' Oro* przy Porcie dobrym y beſpiecznym.

ANDRO położone ná Wyſpie tegoż imienia Miáſto ma ſwego Biſkupá, Wyſpá záś lubo nie wielka, iednák obfituie w wſzelką żywność, mieſzkána od Grekow, Latynow, y Turkow.

ŚCIRO Miáſto Stołeczne Wyſpy tegoż imienia, ma ſwego Biſkupá, y ludne, Wyſpá záś obfituie naywięcey w winá, báwełny, y kozy.

STALIMENE WYSPA.

TA Wyſpá zwána od dáwnych *Lemnos*, ma ná 40. mil w około, ludna, y obfituie w winá dobre, oſobliwie wydáie z ſiebie Ziemię zwáną pieczętowáną, ktora ma bydź doſwiádczona do uſtánowienia krwi, y przeciw wſzelkim truciznom. Wyſpiarze támeczni zbieráią tę ziemię w Dzień Przemienienia Páńſkiego, bliſko Káplicy Sotirá, álbo S. Salwatorá, y kłádą ią w worek, ktory worek záraz pieczętuią pieczęcią Sułtáńſką, y dla tego ſię zowie Ziemiá pieczętowána. Tá Wyſpá Wenetom odebrána przez Machometá II. wſłáwiona ieſt Dámą iedną, zwáną Marulla, tá widząc ſwego Oycá zábitego w obleżeniu Kochinná w 14. Wieku uzbroiwſzy ſię w wſzelkie oręże ták wzbudziłá wſzyſtkich Obywátelow Miáſtá przeciw Turkom, że muſieli odſtąpić bez ſkutku, zá co Loredano Generał Wenecki znácznym regálem ią kontentował y kazał iey ſobie wybráć zá męża nayſłáwnieyſzego Rycerzá w Woyſku obiecáwſzy iey posąg dobry od Rzeczypoſpolitey Weneckiey.

Tá Wyſpá wſłáwiona ieſt u Poétow, że Wulcanus od Jowiſzá y Junony Mátki zrzucony z Niebá dla ſzpetney urody, poſtrzeżony od Obywátelow tey Wyſpy lecący ná rámioná ich ſpadł, wſpárty, y odtąd od nich adorowány zá Bogá, y Protektorá Wyſpy, ále to naypewnieyſza racyá; że tá Wyſpá ieſt nápełniona sáletrą y hálunem, y częſto wyrzuca ognie, á Wulkan ieſt Bogiem ogniá. Ciż wyſpiarze adorowáli pewne ptaſzki, zwáne *Jaiz*, ktore ziádáły ſzaráńczą y nią ſię tylko żywiły. Białegłowy tey Wyſpy pozábiiáły raz wſzyſtkich męſzczyzn wyiąwſzy Hypſypilę, Corkę Toasá, ktora ſwego Oycá ochroniłá, wiele innych okrucieńſtw, y ſzpetnych zwyczáiow o tych ludziách piſzą, z kąd uroſło przyſłowie u dáwnych: *Malum Lemnium*, *&* *Lemnia manu.* Teraz záś Obywátele támeczni ſą Goſpodarze dobrzy y pilni około roli, Turcy w Miáſtách y Fortecách mieſzkáią, á Chrześciánie po wſiach, ále ſą poſłuſzni Báſzy Tureckiemu.

Tá Wyſpá ma w ſobie wſi 75. y Miáſtá znácznieyſze 3. Mandro, Paleocaſtro, y Stalimene Stołeczne y máiące Arcybiſkupá Greckiego.

MITLE-

MITLENO WYSPA.

TA Wyſpá od dáwnych zwána *Lesbos*, piękna, obſzerna, y położona między Troadą, y Myzyą, przedtym Wenetom hołdowáłá, ále Máchomet II. ią odebrał y do tąd Turkom podlega, przedtym miáłá w ſobie wſiow 1300., ále dziś nie ma nád 300. y dwá Miáſtá znácznieyſze obmurowáne, y obronne.

METELIN Miáſto Stołeczne ma Zamek obronny od Turkow wyſtáwiony, záſzczycone rezydencyą Báſzy.

LIMISSA Miáſteczko tákże obronne y Gárnizonem Tureckim opátrzone.

Tá Wyſpá trybutu Sułtánowi płaci 18000. Piaſtrow iákoby Tálerow bitych. Barberoſsá z tey Wyſpy był rodem, ſłáwny rozboynik, ktorego Krol Algerſki chcąc záżyć do Piráteryi wokował, ále ten y Krolá obieſił, y sám ſię intronizował w XVI. Wieku. Ziemiá tey Wyſpy obfituie w wſzelkie owoce, iákoż ieſt nápełniona ogrodámi, w puſzczách obſzernych ma wiele zwierzá oſobliwie koni nie wielkich, dzikich, ále ſzybkich. Szczyci ſię bydź Oyczyzną Pittaká iednego z 7. Sapientow Greckich, Saphony, y Poéty Alceuſá.

SAMOS WYSPA.

TA Wyſpá Joniczna zwána, dla dyſtynkcyi od innych tegoż imienia, iedná z między Poradow, położona ná Morzu Ikáruſowym obfituie w wſzelką żywność procz iednego winá, ktore bárdzo złe ſię tám rodzi, záſzczycona Oyczyzną Pitagoraſa, Sybilli Samnieńſkiey zwáney Heropilá, Polikratesá Tyraná tey Wyſpy, Mandoklesá ſłáwnego Architektá, Aryſtárká, Krytyká, y Grámatyká. Turkom hołduie, ále ſię tám znáyduią y Chrześciánie Grecy.

DELOS WYSPA iedná z Cyklády wſłáwiona u Poétow urodzeniem Apolliná, y Dyány. Delos znáczy *Manifeſtatio* dla tego nazwána od Oraculum ſwego, ktore tám ná tey Wyſpie prorokowáło przyſzłe rzeczy; Spondan Hiſtoryk piſze, że ſię tám znáyduie wiele ſtárożytności, Koſcioły, kolumny &c. ma gorę zwáną Cynthius, ktora dáłá imię Apollinowi Cyntyiſkiemu, y nie ma bydź wyżſza tá gorá nád 30. łokci, tylko że wſłáwiona byłá u dáwnych Statuą mármurową Apolliná.

PATHMOS WYSPA zwána teraz *Palmoſa*, ma ſwoy Port dobry, ma y Miáſto zwáne PATHMOS, wſłáwiona wygnániem tu S. Janá Apoſtołá y Ewángeliſty przez Domicyáná Cesárzá. Cruſius piſze, że bliſko nád Morzem ieſt iedná Grotá, gdzie ten Swięty piſał Apocalipſim. Ná tey Wyſpie ieſt około 3000. Chrześcián Grekow mieſzkáiących máiących wolne Nabożeńſtwo, ále záwſze poſłuſznych Turkom.

WYSPY GENERALNIE
WSZYSTKIE NA ARCHIPELAGU.

PO opisánych znácznieyſzych Wyſpách generalnie też o pomnieyſzych námieniam. Dáwni podzielili te Wyſpy ná 2. części, iedne názwáli Cykládámi, á drugie Sporadámi.

CYKLADY ſą ná około Wyſpy Delos, y dla tego że cyrkulárnie ſą ułożone, názwáne Cykladámi, ktorych ſię ráchuie około 50.

SPORADY záś ſą názwáne od ſłowá Greckiego *Siać*, bo ſą rozſiáne y odległe od ſiebie, miedzy Azyą y Kandyą. Wſzyſtkie te Wyſpy ná Archipelágu ſą położone miedzy 35. y 38. grádusem. Powietrze ná tych Wyſpách ieſt utemperowáne, zimná nigdy nie zna, ciepłá ſrednie ma, bo wiátrem pánuiącym częſto chłodzone, y z tąd tám záwſze drzewá kwitną, y záwſze liſcie zielone, cytryn, y pomoráńczow doſtátek, zápáchem zdrowi Powietrze, pſzczoły záś miod ták czyſty

iák lod wydáią, iednym słowem wszystko iák w ogrodách ustáwicznie przez cáły Rok rodzących. Wyspá NAXA ma drzewá osobliwe ná w puł z zielonym, y czerwonym liściem, winá wyśmienite rodzą, owoce delikátne, ludzie z rzadká choruią, y to tylko ná podagrę álbo kámień. Figi osobliwie ná Wyspie Naxa, y Andros naywyśmienitsze się rodzą, gránáty, limonie, cedry &c.

WYSPA MILO melony naydelikátnieysze wydáie, ktore iák zboże sieią w polách, y drugie melony wodnite, z ktorych sokiem ochłodzić się záwsze może, iák cukier słodkim, oliwy po lásách od pełnośći się rodzą, osobliwie w Naxie, ktora prowiduie oliwámi wszystkie inne wyspy, cytryny iák głowá człowiecza rodzi, przytym zwierzyny w lásách máią dostátek, á naywięcey záięcow, bekáśigow, kuropátw, gołębi dzikich; przytym są y orły wielkośći nie zwyczáyney, y ták mocne, że y ciele wziąść może ieden między szpony.

Obywátele tych Wysp są wszyscy Chrześciánie, ále iedni Schismatycy Grecy, drudzy Uniaci, ále tych ledwie trzecia Część, dla ktorych Papieże konserwuią tám Wikaryuszá swego, inne zaś Wyspy, iáko; Naxa, Milo, Andros, Syra, Tyna, Siphant, máią włásnych Xięży Rzymskich, Arcybiskup Naxyiski iest Metropolitą y iego tylko Kápitułá zostáłá się przy dáwnych Práwách. Znayduią się ná tych Wyspách Klásztory Jezuitow, Kápucynow, Missyonárzow, iest wiele y Grekow Uniatow, ále więcey Schismatykow. Ná gorze Athos iest Klásztor gdzie Mnisży Greccy znayduią się, ktorzy ná Post y Adwent Missye między Schismatykámi odpráwuią, zá pokutę ná Spowiedziách naywiększe wyciągáią pieniądze, námászczáią ludzi ná plecách po táleru bitym biorąc od iednego, są ludzie ládáiácy, wrzeszczą, krzyczą ná kazaniách, á wszystko przeciw Rzymskiey Wierze y Oycu S.

Między wszystkiemi Wyspámi naypolitycznieysze bywáły Naxa, Amurgo, y Milo, gdzie wszelkie scyencye słynęły, teraz wszystká prostotá, y ięzyk Grecki nie iest co bywał, pomieszány, ludzie wszyscy hándlem y rolą się tylko báwią, ták iáko y Szláchtá zwáni Archontowie, ktorzy tylko intrát naywiększych pilnuią. Małżeństwá tám są nie wieczne, bo kiedy się nie spodoba mąż żonie álbo żoná mężowi, álbo się sprzeciwią sobie, to poszedszy do Metropolity Schismatyká, y dáwszy mu 10. Tálerow bitych záraz rozwięzuie Małżeństwo, y z tey przyczyny Dámy tám są bárdzo ostrożne, y z Domow nie wychodzą, w Kościele zaś żadnego Mężczyzny nie widzą máiąc swoie osobne mieyscá, stroie ich są bárdzo bogáte, pierścieni osobliwie naywięcey ná pálce kłádą, y ná głowę kleynotow, suknie zás po koláná, á spodem do sámey ziemie biáłá spodnicá wisi, przytym zwyczáie iescze do tąd máią osobliwsze, kiedy umiera kto z Fámilii álbo żoná, álbo mąż, álbo syn, tedy schodzi się wszystek lud do pożáłowánia, przytym przychodzą dwie biáłegłowy do tego wyznáczone, ktore uczyniwszy kondolencyą nád umárłym, záczynáią wszelki żal wymyśláć, wrzeszczeć, płákáć, y ták Fámiliá y lud wszystek wzbudzony żálem tym więcey przyczyni ryku, y płáczu, że ledwie nie ogłuszeią ludzie, zá włosy się tárgáią, o ściánę głową biią, y czásem ledwie się nie zábiiáią od żálu po tey poki ciáło w ziemię nie zákopáne, y ieżeli Wdowá się zostánie po mężu, to przez kilká Miesięcy zámknieta w ciemnośći żáłobę odpráwuie, y sukień nie odmienia. Te zwyczáie Missyonarze náśi chcą zágubić, ále z wielką trudnośćią.

RZĄD DUCHOWNY W WĘGRACH, DALMACYI, y WYSPACH POBLISKICH.

RZymiánie názwáli Illiryą wszystkie Prowincye położone nád Golfem Weneckim podłuż, y nád Dunáiem, y rozdzielili ie ná 6. Prowincyi, to iest; ná Noryki dwie, Pannonie 2., Sawią y Dalmacyą. W Listách S. Páwłá mamy, że w tych Prowincyách Tytus Wiárę S. zászczepił, y w pierwszych wiekách 3. Metropolie iuż były fundowáne w Sirmium Pannońskim, w Salonie Dalmackiey, y w Loryku Noryckim. Sirmium ták było sławne, że 3. Concilia się w nim odpráwiły w IV.

Wieku,

Wieku, y Concilium Akwileyſkie przyznáie Sirmium Stołecznym Miáſtem Illiryi * *Caput Illiri Sirmium.*

Hunowie, Sklawonowie, y inni, w V. y VI. Wieku te Prowincye zruynowáli, y Xięſtwá rożne fundowáli, tákże y Religią wykorzenili, oſobliwie w Węgrách y Dálmácyi. Pierwſzy Xiąże Geyzá Wiárę S. przyiął w Węgrách przez ſtáránie S. Woyciechá, Syn iego záś S. Stefan Krolem przyznány od Oycá S. y dwie Metropolie erygował w tym Páńſtwie, to ieſt w Gránie, álbo Strygoniu, y Koloſſie, y wiele Biſkupſtw, ktore wſzyſtkie do tąd ſą y prezentá od Cesárzá wychodzi ná nie, Arcybiſkup Strygońſki ieſt Prymáſem y Koronátorem Krolow.

W DALMACYI Wiárá S. trwáłá áż do VII. y VIII. Wieku, ále od Hunnow, y innych wykorzenionia, potym iednák zá ſtáraniem S. Cyrylla y Metodyuſzá Wiárá S. znowu záſzczepiona zá czáſow Janá VIII. Papieżá, ktory pozwolił tey Nacyi włáſnym iezykiem Pácierze, w X. y XI. Wieku mieli włáſnych Krolow, ktorzy erygowáli Metropolie w Miáſtách Zara, Raguza, y Antywary, w XII. Wieku Wenetowie ſobie przywłáſzczyli znáczną Część, Krolowie Węgierſcy tákże, á potym Turcy podbili ſobie nayznácznieyſzą, y ták teraz to Páńſtwo trzemá Potentátom hołduie.

Prowincyá ZARA należy Wenetom gdzie Oyciec S. nominuie ná Biſkupſtwá.

SPALTRO záś w puł Wenetom, częścią Turkom, y częścią Cesárzowi podlega.

Rzeczpoſpolitá RAGUSKA dla utrzymánia wolności w protekcyą ſię poddáłá Turkom, gdzie ná Arcybiſkupſtwá y Biſkupſtwá nominuie Oyciec S.

ALBANIA bywáłá przedtym pod Metropolią Duracką, ále potym tám erygowána Metropoliá Antywárſka, gdzie Oyciec S. nominuie ná Prelátury Biſkupie, ále ich nie wiele ieſt, bo wſzyſtek Kray Turkom hołduie.

Prowincye Duchowne KORFU y NAXA należą do Pátryárchátu Konſtántynopolitáńſkiego, ále że tám teraz w Korfu Wenetowie pánuią, dla tego erygowáne ſą Biſkupſtwá niektore do Oycá S. nominacyi należące, ále tylko ſą ſłużące dla Národu Weneckiego, bo támeczni obywátele ſą wſzyſcy Grecy.

Prowincyá NAXA ieſt położona ná Archipelágu, zámyka w ſobie wſzyſtkie Wyſpy, y tám Wenetowie będąc Pánámi Wyſp erygowáli Biſkupſtwá podległe Oycu S. y nominacyi iego, ktore ſą do tąd, ále ich nie wiele, bo támeczni Obywátele ſą wſzyſcy Grecy Schiſmatycy, y te Wyſpy wſzyſtkie hołduią Turkom wyiąwſzy Wyſpę Tyna náleżącą do Wenetow.

† Znák Arcybiſkupſtw y Biſkupſtw do Wenetow náleżących

§ Znák tych, ktore náleżą do Cesárzá.

* Znák tych, ktore Turkom hołduią.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE

ILLIRYA ZACHODNIA.

Zámykáłá w w ſobie przedtym		Zámyka w ſobie teraz		
METROPOLIE	PROWINCYE	ARCYBISKUPSTWA	PROWINCYE	
		Gran	Wyżſze Węgry	Cesárſkie
Lork	Noryka	Coloſſa	Niżſze Węgry Tranſylwania	
		Zara	Sklawonia	Cesárſka
		Spalatro Raguſa	Dalmacya	Turecka y Wenecka
		Antivari	Albania	Turecka
Sirmium	Pannonia	Korfu	Korfu	Wenecka
		Naxia	Wyſpy Archipelagowe	Tureckie

PROWIN-

PROWINCYA STRIGONSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
§ Gran, Strigonium - -	XI.

BISKUPSTWA.

	Wieki
§ Wakcie, Vacctia - -	XI.
§ Eger, Agria - - -	XI.
§ Nitria, Nitria - - -	XI.
§ Raab, Javarinum - -	XI.
§ Wesprim, Vesprimium - -	XI.
§ Quinque Ecclesiæ - -	XI.

PROWINCYA KOLOSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
§ Colocza, Colossæ - -	XI.

BISKUPSTWA.

	Wieki
§ Zagrabia - - - -	XII.
§ Scherem, Sirmium - -	XII.
* Bosnia, Miefzka w Jaiczy - -	XI.
§ Chonad, Conadium , -	XI.
§ Waradyn, Varadinum - -	XI.
* Bakow, Bacovia Wołoskie -	XVII.

PROWINCYA ZARA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
† Zara, Jadera Biskupstw. IV. Arcybisk. - - - -	XII.

BISKUPSTWA.

	Wieki
† Arbo, Arba, Wyspá - -	IX.
† Welia, Velia Wyspá - - -	IX.
† Ozero, Ausara Wyspá - - -	IX.

PROWINCYA SPALATRO.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
† Spalatro, Spalatrum - -	VII.

BISKUPSTWA.

	Wieki
† Trau, Tragurium - - -	IX.
† Sebenico, Sebenicum - -	IX.
† Scardona, - - - -	XII.
† Nona, Ænona - - -	IX.
§ Zegna, Sinia - - - -	XII.
* Tyne, Tinia Qverca - -	XI.
* Makarska, Macarsca - -	XI.
† Lesina, Pharos Wyspá - -	XII.
Morduse Corbavia - - -	XII.

PROWINCYA RAGUSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
Raguzá, Ragusium Biskupst. VII. Arcybisk. - - - -	XI.

BISKUPSTWA.

	Wieki
Trebigno, Tribulium - -	XI.
* Stagnum - - - - -	XI.
* Narenta, Stephanum - -	IX.
† Cursola, Corcira Melana Wyspa	
† Risano, Rosonium - -	XI.

PROWINCYA ANTYWARSKA.

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
* Antywáry, Antibarium - -	XI.

BISKUPSTWA.

	Wieki
* Scutari, Scodra - - -	VI.
* Polati, Pulata - - -	X.
* Drivasto, Drivastum - -	X.
* Dulcigno, Dulcinium - -	
† Cataro, Catarum - - -	XI.
† Budoa, Butua - -	XII.

PROWINCYA KORFU

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
† Corfu, Corcyra Wyspá - -	XIV.

BISKUPSTWA.

	Wieki
† Zante, Zacintus Wyspá - -	XIII.

PROWINCYA NAXIA

ARCYBISKUPSTWO.

	Wieki
* Naxiá, Wyspá - - -	XIII.

BISKUPSTWA.

	Wieki
* Andro, Andros Wyspá, - -	XIII.
† Tyne, Tynia Wyspá - -	XIII.
* Sánterini, Therasia Wyspá -	XIII.
* Milo, Melos Wyspá - -	XIII.
* Siro, Sciros Wyspá - -	XIII.
Schio, Chium Wyspá - -	XIII.

ISTO-

ISTOTA KOSCIOŁA GRECKIEGO.

WIárá S. naypierwſzy początek wzięłá w Prowincyách Greckich, bo Chryſtus Pan w Syryi ią záſzczepił, S. Piotr w Alexándryi y Antyochii naypierwſze Pátryárcháty erygował, niżeli w Rzymie.

Konſtántyn Wielki Ceſarz przeniożſzy Stolicę ſwoię do Konſtántynopola tám erygował Pátryárchát w V. Wieku, y w tymże sámym czáſie w Jeruzálem.

Te 4. Pátryárcháty zámykáły w ſobie Koſciol Grecki, bo Liturgią Grecką wſzyſtkie nábożeńſtwá odpráwiáły, przez VIII. Wiekow pierwſzych záwſze dependencyą miały od S. Piotrá Sukceſſorow Papieżow Rzymſkich, iáko Dzieie Koſcielne twierdzą y Concilia. Rozdzielenie ſię Monárchii Wſchodniey od Záchodniey, Liturgie, y Ceremonie Greckie rożniące ſie od Łácińſkich, ambicyá Pátryárchow Konſtántynopolitáńſkich, y ich uſtáwiczne Herezye, Antypatye Cesárzow Wſchodnich przeciw Papieżom z przyczyny ich iednego porozumienia z Cesárzámi Záchodniemi były pierwſzą przyczyną odſzczepieńſtw oſobliwie w IX. Wieku, ále też záraz wpadli w niewolą Narodow dzikich, y bárbárow, z teyże niewoli Krzyżácy ich chcieli wyſwobodzić, y wyſwobodzili, ále od odſzczepieńſtw odwieść nie mogli, áni Concilia do gruntowney iedności przywieść nie potráfiły, y teraz w niewoli Tureckiey ieczeć muſzą.

Odſzczepieńſtwo Greckie naypierwey ſie zácżęło od czáſow Focyuſzá intruzá ná Pátryárchát Konſtántynopolitáńſki, przeciwko ktoremu Stolicá Apoſtolſká mocno utrzymywáłá S. Ignácego Patryárchę Prawdziwego. To záś odſzczepieńſtwo ná iednym ſię funduie, że Duch S. pochodzi od Oycá przez Syná, nie ták iák u nás od Oycá y od Syná, á potym względem Eucharyſtyi, że oni w kwáſzonym chlebie tranſubſtancyacyą pokłádáią &c. &c. Te Kontrowerſye záwſze łátwe ſą do ziednoczenia obodwoch Koſciołow, ále zákámiáła imprezá Grekow záwſze przeciwna, dla czego że do Unii nie chcą przyſtąpić, odſzczepiennikámi ich Koſciol Rzymſki proklamuie, iednák ile razy pretenduią iedności, nigdy im nie ieſt zábroniona. Lutrzy chcieli ſię po wiele razy z niemi złączyć, ále nie chcą odſtąpić ſwoich Artykułow Wiáry, y owſzem we wſzyſtkim ſię zbliżáią do Koſcioła Rzymſkiego, 7. Sakrámentow przyimuią, iáko y obecność realną y iſtotną tranſubſtancyacyą w Eucharyſtyi, Mſzą S. Wzywánie Náyś. Pánny, y SS. Páńſkich, Weneracyą Relikwii, Obrazow, Nabożeńſtwá Záduſzne, Poſty, Abſtynencye, Votá Zákonne, Spowiedź, Pokutę, Odpuſty, y inne wſzyſtkie Artykuły Wiáry náſzey; to im tylko naprzeciwnieyſza, że Papieżá nie chcą przyznáć zá głowę Koſciołá Bożego.

Hierarchiá Grecka ná dwie Dywizye ieſt rozdzielona.

Pierwſza Dywizyá zámyka w ſobie Pátryárchow, Exárchow, Metropolitow, Arcybiſkupow, Biſkupow, ci ſię nie mogą y nie powinni żenić y zwyczaynie ich obieráią Zákonnikow Votum Czyſtości záchowuiących.

Druga Dywizyá zámyka w ſobie Archipápow, Pápow, y proſtych Xięży, y Dyákonow, Subdyákonow, Kántorow, Lektorow &c. ci mogą y powinni ſię żenić przed Ordynacyą, byle nie z Wdowámi, y nie powtorne żony mieli, y ieżeli drugi raz ſię chcą żenić, mogą ſię wrocić do Stánu Swieckiego.

Pátryárchowie máią naypierwſze mieyſce w tym Koſciele, y pierwſzy ieſt Konſtántynopolitáńſki, 2. Alexándryiſki, 3. Antyocheńſki, 4. Jerozolimſki. Jeden nád drugim nie ma Juryſdykcyi, iednák częſto ci trzech poſtuſznemi bywáią pierwſzemu Konſtántynopolitáńſkiemu.

Po Pátryárchách idą Exárchowie, iákoby Prymáſowie, ten honor nie był dány przedtym tylko Práłátom Cezáreyſkiemu, Effezyiſkiemu, Cherakleyſkiemu, Theſſalonickiemu, ále po Erekcyi Patriárchátu w Konſtántinopolu, temuż Pátryárchátowi ſą poſtuſzne, y ma ich ſobie zá Wikáryow, álbo zá Nuncyuſzow do wizytowánia Prowincyi.

Metropolitánowie po Exárchách idą, ktorzy máią Juryſdykcyą nád Biſkupámi Prowincyonálnemi.

Arcybiſkupi idą po Metropolitách, ktorzy exempcyą máią, y tylko sámym Patryáchom poſłuſzni.

Biſkupi máią attendencyą nád Dyecezyámi ſwemi &c.

W drugiey záś Dywizyi, Archipopowie ſą tey powági, co u nás Dziekani wieyſcy. Popi záś Plebáni, prości Xiężá rzadko u nich ſą, chybá, między Zákonnikámi, álbo Wikaryowie Plebáńſcy. Dyákoni, y Subdyákoni ták iáko y u náś, Kántorowie do ſpiwánia Psálmow, Lektorowie do czytánia Homiliow, przykłádow Swiętych &c Są y inni Koſcielni &c.

Duchowieńſtwo Greckie naywiękſze intráty máią z zdzierſtw, y zapłát zá káżdą ſunkcyą odpráwioną. Pátryárchowie biera z Arcybiſkupſtwá y Biſkupſtwá valor intráty roczney, y corocznie potym pewną ſummę náznaczoną, ná ktorą zapłátę częſto Koſcielne ſrebrá; y Appáraty przedawáć muſzą, przytym od ſlubow, po czerwonemu złotemu od ſlubu bierą, y po 10. álbo 12. Tálerow z káżdey Páráfii Pátryárchálney, zá Mſze Swięte ſpiewáne, Správy Duchowne, Teſtamentá, wiele wyciągáią, ile że Grecy naybárdziey ſię Exkomuniki boią.

Metropolitowie, Arcybiſkupi, Biſkupi podobnym ſpoſobem intrát ſobie przyczyniáią od ordynacyi Xięży, Slubow, Ofiáry, Teſtamentá, Správy &c. y rożne extorſye, y Symonie z Xięży importuią im wiele. Popi tákże z ludzi wſzelkie zdzierſtwá czynią, zá Adminiſtracye Sakrámentow, zá Mſze Swięte, zá Spowiedzi &c. ták że nic nie czynią bez zapłáty Páráfianow &c.

Prelátury wſzelkie przedtym przez Elekcye w Koſciele Greckim ſzły, iák w Łácińſkim, ále Cesárze iák poczęli ſię mięſzáć w Juryſdykcye Koſcielne, ták ich poczęli nominowáć ná przełożeńſtwo wſzelkie. Turcy toż sámo czynią, y lubo pozwaláią Elekcyi, ále tylko tego muſi ſtánąć Elekcya ná Pátryárchoſtwo, ktory naylepiey zápłáci, ieżeli záś w Rok im nie zápłáci, to wolno odmienić y złożyć Sułtánowi Elekcyą, wymyſliwſzy iáki exceſs przeciwko pierwſzemu.

Cokolwiek záś Pátryárchowie płácą, to ſobie kompenſuią z tyſiącznych extorſyi zá Biſkupſtwá, Exarcháty, ciż sámi z Popow &c. y ták wſzyſtko ieſt zá pieniądze u Grekow, y Symonia w zwyczáiu.

Nabożeńſtwo Greckie ieſt fundowáne ná iutrzni, ktora po Pułnocy ſię záczyna, y Swieccy ią ſpiewáią, potym Mſzá S. o 3. álbo o 4. godzinie trwá ná dzień, gdzie Męſzczyny ná dole, białogłowy ná gorze máią ſwoie mieyſcá, Nieſzpory wieczorem, ále wſzyſtko ledwie nie sámi Swieccy odpráwiáią, tylko Xiężá Mſzą S. po Nabożeńſtwie záś ſwáwole rożne y uciechy &c. Kázániá u nich z rzadká bywáią, tylko czytánie Homiliow, Przykłádow SS. y czáſem Kátechiſmy. Kálendarze ich záczynáią ſię w Wrześniu. Látá ráchuią od ſtworzenia Swiátá, ktore oni kládą przed Národzeniem Páńſkim ná 5500. lát. Máią 4. Poſty wielkie z táką obſerwą, że y w chorobie ich nie łomią. 1. Poſt przed Wielką Nocą áni mięsá, áni mlecznego nie iedzą tylko raz ná dzień. W drugie 3. iáko w Adwent, ktory tákże 40. dni poſzczą nie iedzą mięsá sámego, iáko y 15. dni przed Wniebowzięciem Nayś. Pánny, y ná 15. dni przed S. Piotrem, w ktory tylko abſtynencyą od mięsá czynią.

Zákonnikow między Grekámi ieſt wiele, ktorzy obſerwuią Regułę S. Bázylego, álbo S. Antoniego, iedni ſą w krotkich ſukniách, ktorzy nie ták ſciſle obſerwuią. Drudzy w długich ſukniách, ktorzy wielkie czynią Pokuty. Są iedni ktorzy ſię applikuią do Xięſtwá, y uczą ſię. Drudzy co tylko w Nabożeńſtwie sámym y w robocie ták iák Puſtelnicy.

Zákonnice przedtym miewáły wiele Konwentow, ták iák u nás, ále Turecka niewolá zágubiłá ſwáwolą ſwoią ich Vota, znayduią ſię iednák, iáko: w Teſsálonie, w Schio &c. przytym znayduie ſię wiele dewotek, Wdow nabożnych, ktore z Nabożeńſtwá, y roboty ręczney żyią, y máią ſtáránie około Koſciołow, y ubogich.

Swieckich ludzi między Grekámi ieſt ták wiele co y pácierzá nie umieią &c. y ſą wielkiemi obciążeni podátkámi w ſwoiey niewoli &c.

KOSCIOŁ GRECKI.

Zámykał w ſobie przedtym PATRYARCHATY	PROWINCYE	Taraz zámyka w ſobie. PATRYARCHATY	PROWINCYE.	
Konſtántynopolitáńſki	Tracya Grecya Dacya Barbarya Azya Mnievſza álbo Niżſza	Konſtántynopolitáńſki.	Rumelia Grecya Bulgarya Albania Valachia Ruſſia Anatolia	w Europie.
Antyocheńſki	Syrya Cylicya Aſſyrya Armenia	Antyocheńſki	Souria Caramania Diarbek Aladouli	w Azyi.
Jerozolimſki	Paleſtyna	Jerozolimſki	Paleſtina	
Alexándryiſki	Egipt y Libia	Alexándryiſki	Afryka Oryentalna	w Affryce.

Miáſto KONSTANTYNOPOL nie miáło z początku tylko Biſkupá pod Exárchátem Herakleyſkim, początek Wiáry S. miáło wziąć od S. Jędrzeiá, miáło pierwſzych Biſkupá Stahisá y Onezymá, o ktorych S. Paweł piſze. Concilium Chalcedońſkie potym pozwoliło tytuł y eminencyą Pátryárchy temuż Biſkupowi, nád Exárchátámi Azyi y Tracyi, y Prym przed Alexándryiſkim y Antyocheńſkim, przyłączone potym były w VI. Wieku do Juryſdykcyi iego Illiryá Wſchodnia, y Część Záchodniey z obodwoch ſtron Dunaiá, á IX. Wieku Wielka Grecyá, to ieſt niżſza Italia, y Sycylia. Y z tey przyczyny ták w wielkiey ſię widząc Prerogátywie, ciż Pátryárchowie poczęli uzurpowáć Prym przed Rzymſkiemi Papieżámi w IX. Wieku, y z tąd Schiſma záczęte, á potym niewolą Turecką Pan Bog ſkarał.

Pátryárchowie byli od Cesárzow záwſze nominowáni z tą Ceremonią; Ceſarz oddáiąc im Páſtorał mowił: Pan Bog ktory mnie kreował Cesárzem, ciebie czyni Patryárchą; w Imię Oycá, y Syná, y Duchá S. Tytuł záś Pátryárchy táki, *N. Miſeratione Divina Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus & Patriarcha univerſalis.* Máchomet II. odebráwſzy Miáſto Roku 1453. widząc wakuiący Pátryárchát pozwolił Duchowieńſtwu obráć ſobie innego, á żeby penſyi roczney Porcie płácił Tálerow 2500. ále tylko 3. ich było tym ſpoſobem, Gennad, Izydor, y Jozef, bo po śmierci oſtátniego Mnich Marek Chilocarabus zápłácił dobrze Porcie, y ten nie inſzy obrány, y odtąd kto więcey płáci do ſkárbu Tureckiego, ten ſię utrzymuie.

PATRY-

PATRYARCHAT KONSTANTYNOPOLITANSKI.

Zámykał w ſobie przedtym

EXARCHATY	DYECEZYE
Cezarea	Pont
Efez	Azya Włáſna
Heraclea	Tracya
Teſſalonica	Macedonia
Achryda	Dacya
	Prowincye Barbaryi

Zámyká w ſobie teraz

EXARCHATY	PROWINCYE.	
Cezarea Efez	Anatolia	w Azyi
Heraklea	Romelia Macedonia	
Teſſalonika	Grecya	
Peſch	Serwia	
Acrida	Albania	
Tornoba	Bulgarya	
Soczawa	Valachia Moldavia	
Kijow	Ruſſia	

EXARCHAT TRACKI od Turkow názwány *Rumelia* iákoby Kray Rzymſki, ma w ſobie Wiárę S. záſzczepioną w I. y II. Wieku podległy ieſt Beglerbejowi álbo Gubernátorowi tám wyſtánemu od Cesárzá Tureckiego, co záś do Duchownego porządku.

EXARCHAT TRACKI.

Zámykał w ſobie przedtym

METROPOLIE	PROWINCYE
Heraklea	Europę
Trajanopolis	Rodope
Filippopolis	Tracyą Włáſną
Adrianopolis	Hemimont

Zámyka teraz w ſobie.

METROPOLIE	PROWINCYĄ.
Herakleą Trajanopol Filippa Adrianopol	Rumelią

Konſtán-

Konſtántynopolitáńſkie Biſkupſtwo erygowáne Wieku II.
Arcybiſkupſtwo - - - - - Wieku IV.
Patryarchat Konſtántynopolitáńſki - - Wieku V.
Herakleyſka Metropoliá erygowána - - Wieku II.
Exarchat Herakleyſki - - - - Wieku IV.
Tenże Exarchat miał pod ſwoią Juryſdykcyą Arcybiſkupow, y Biſkupow 27.
Trajanopolſka Metropoliá erygowána - - Wieku V.
Táż Metropoliá ma pod ſwoią Juryſdykcyą Biſkupow Suffr. 13.
Filippopolſka Metropoliá erygowána - - Wieku V.
Táż Metropoliá ma pod ſwoią Juryſdykcyą Biſkupow Suffr. 15.
Adryanopolſka Metropoliá erygowána - - Wieku V.
Táż Metropoliá ma pod ſwoią Juryſdykcyą Biſkupow Suffr. 15.

MACEDONIA naypierwey názywáłá ſię Grecyą máiąc zá Miáſto Stołeczne Teſſálonikę, potym zámykáłá w ſobie Część Illiryi. W Teſſalonice Swięty Páweł ſwoią bytnośćią y liſtámi ſwemi záſzczepił Wiárę Swiętą, iákoż w pierwſzym Wieku znáczna część znaydowáłá ſię tám Kátolikow, y Biſkupow, y záraz było erygowánych Metropolii 6., ále Ceſarze Greccy więcey ich potym przyczynili. Kátolicy Rzymſcy w XII. y XIII. Wieku odebráli Mácedonią, gdzie erygowáli Prelátur Rzymſkich, ále Turcy w XIV. y XV. Wieku przywłáſzczywſzy ſobie ten Kray, Kátolikow wygnáli, á Greckich Schiſmatykow utrzymáli, ktorzy do tąd w Tureckiey niewoli ięczą.

EXARCHAT MACEDONSKI.

Zámykáł w ſobie przedtym

METROPOLIE	PROWINCYE
Teſſalonika Filippi	Macedonia
Laryſſa Neopatras	Teſſalia
Ateny Korynt	Achea
Nicopolis	Epir dáwny
Durazzo	Epir nowy
Kortyna	Krela

Zámyka w ſobie teraz

METROPOLIE	PROWINCYE.
Teſſalonika Filippa	Macedonia
Laryſſa Patras nowy	Teſſalia
Ateny Teby Korynt	Achea
Monembazya Patras Mizytra	Morea
Lepant Joannina	Epir
Durazzo	Albania
Candya	Candya

Teſſáloniczna Metropoliá Prowincyi Mácedońſkiey pierwſzey erygowána Wieku I. Táż sáma erygowána ná Exárchát Illiryi Wieku IV. á potym ná Exárchát Teſsálii Wieku XII. miáłá pod ſwoią Juryſdykcyą Biſkupow Suffr. 21.

Filipſkie Biſkupſtwo erygowáne Wieku I. Metropoliá drugiey Macedonii Wieku IX. Miáłá pod ſobą Biſkupow Suffr. 12.

Laryſſa erygowáne ná Metropol. Wieku IV. ná Exárchát pierwſzey Teſſalii W. XIII. Miáłá pod ſobą Biſkupow Suffr. 19.

Novæ Patræ, álbo Nowy Patras erygowáne ná Metropol. Teſsálii 2. W. IX. Miał pod ſobą Biſkupow Suffr. 4.

Ateńſkie Biſkupſtwo erygowáne W. I. Metrop. Achaii 1. W. IX. Exárchát Grecyi W. XIII. Miał pod ſobą Biſkupow Suffr. 26.

Thebæ, álbo Tebſkie Biſkupſtwo erygowáne W. V. Metrop. Achaii 2. W. IX. Miał pod ſobą Biſkupow Suffr. 3.

Corinthus, álbo Koryntyiſkie Biſkupſtwo erygowáne W. I. Metrop. Achaii 3. W. IV. Exarchą kreowány Peloponezu W. XII. Miał Biſkupow Suffr. 7.

Patræ Veteres, álbo Patraſkie Biſkupſtwo erygowáne W. IV. Metrop. Achaii 4. W. V. Exarchą Achaii W. XIII. Miał Biſk. Suffr. 5.

Monembaſia Biſkup. Wieku VIII. Arcybiſk. W. XIII., wraz był y Metrop. Achaii 5. á potym Exárchą Peloponezu, miał Biſk. Suffr. 5.

Lácedemońſki Biſk. W. V. Metrop. Achaii 6. W. XII., miał Biſk. Suffr. 4.

Naupactus, álbo Lepánckie Biſk. W. V. Metrop. Epiru 1. W. IX. Exárchą Etokii W. XIII. miał Biſkup. Suffr. 9. rezyduie w Larcie.

Caſſiopea, álbo Joannieńſkie Biſk. W. IX. Metrop. Epiru W. XII. ma Biſk. Suffr. 6.

Dyrrachium, álbo Durácki Metrop. Epiru Nowego W. V. ma Biſk. Suffr. 20.

Candya, álbo Katáńſkie Biſk. W. V. Metrop. Kándyi W. XII. ma Biſk. Suffr. 12.

DACYA zámykáłá w ſobie Kray Pułnocny Illiryi Záchodniey między Macedonią, y Dunáiem rozdzielona ná 6. Prowincyi, iáko niżey w IV. Wieku, y ná ten czás Wiárá S. tám záſzczepiona, bo Roku 347. iuż Concilium odpráwiło ſię w Sardycye Metropolii tego Kráiu, á Exárchácie Teſsálonicznym. Juſtynian Ceſarz tę Metropolią ná Exárchát wynioſł w VI. Wieku, y Stolicę w Okkrydzie założył, S. Grzegorz záś Papież Palliuſzem przyozdobił, y w tym Kráiu ná ten czás sámá tylko tá iedná Metropoliá byłá bez Biſkupſtw. Bulgárowie záś w IX. Wieku poſtánowiwſzy ſobie Krolá w teyże Okkrydzie Stolicę záłożyli, y náwrociwſzy ſię ná Wiárę wyſłáli byli Poſłow do Stolicy Apoſtolſkiey, ále Pátryárchowie Konſtántynopolitáńſcy nákłonili ich do ſwego Schiſma. Potym zruynowáne było to Kroleſtwo, ále w XII. Wieku uſpokoiwſzy ſię Stolicę założyło w Tornobie, gdzie y Arcybiſkupſtwo było erygowáne poſtuſzne Stolicy Apoſtolſkiey, á Okkrydzki utrzymał ſię przy włáſnych Prerogatywách, co potym rozdzieliło Exárchát. Deſpotowie Serwiſcy potym w ſwoim Stołecznym Mieſcie názwánym Peſch erygowáli Metropolią, akkordowáną im z temiż Prerogátywámi co w Okkrydzie y Tornobie od Pátryárchow Konſtántynopolitáńſkich, y tym ſpoſobem tám ſą Metropolie erygowáne, iednák iáko przedtym ten Národ nie był nábożny, y Religii kocháiący, ták y teraz tym bárdziey ięczący w niewoli Tureckiey.

EXARCHAT DACKI.

Zámykał w ſobie przedtym		Zámyka teraz w ſobie	
METROPOLIE	PROWINCYE.	METROPOLIE	PROWINCYE.
Accrida	Prevalis	Ocda	Albania Wſchod.
Scupi	Dardania		
Sardica	Dacya Medyterráń.	Peſch	Servia
Roſaria	Dacya Brzegowa		
Viminatium	Mezya Pierwſza	Tornoba	Bulgaria
Martianopolis	Mezya Druga		

Accri-

Accrida, álbo Okkrydzkie Biſkupſtwo erygowáne Wieku V. erygowáne ná Metropolią Prowincyi Prevalis, y Exárchát Dácki W. VI. á ná Bulgárſki W. IX. miał pod ſobą Arcybiſkupá Káſtoryiſkiego erygowán. W. IX. bez Biſkupow.

Scupi Metrop. Dárdáńſka erygowána W. V. przenieſiona do Peſch, ma Biſkup. Suffr. 3.

Sardica, álbo Sophia Metrop. Dácyi Medyterráńſkiey erygowána W. IV. mieſzka w Chiprouas W. XV. ma Biſkup. Suffr. 2.

Prowincya Dacyi Brzegowey nie ma Metropolity ále tylko Arcybiſkupá, y Biſkupow 3.

Nicopolis, álbo Nigebolſka Metrop. Prowincyi Mezyi 2. erygowána W. V. ále przenieſiona do Marcyánopolu y przemieniona ná Arcybiſkupſtwo.

Martianopolis, álbo Preſlawſka Metrop. erygowána W. V. przenieſiona do Tornoby y przemieniona ná Arcybiſkupſtwo.

Tornobus álbo Tornobſka Metrop. erygowána W. X. erygowána ná Exárchát Bulgaryi W. XII. ma pod ſobą Biſk. Suffr. 13.

PROWINCYE TATARSKIE y RUSKIE.

COncilium Chálcedońſkie reguluiąc Pátryárchát Konſtántynopolitáńſki przyłączyło większey powádze iego y Juryſdykcyi Prowincye Ruſkie y Tátárſkie w nádzieię przyięcia od nich Wiáry S.

PROWINCYE TATARSKIE y RUSKIE.

Zámykáły w ſobie przedtym METROPOLIE	PROWINCYE.	Zámykáią w ſobie teraz METROPOLIE	PROWINCYE.
Zarmizegetuza	Gothia	Ungroblachia	Valachia
		Soczava	Moldavia
Zicchia	Patzinacie Scythia Ruſſia	Caffa	Tartaria Crimea
		Kijow	Mnieſza Ruś

GOTHIA Prowincyá názwána od Gotow, ktorzy ią ſobie przywłáſzczyli w IV. Wieku, y tám Wiárę Chrześciáńſką roſprzeſtrzeniwſzy erygowáli pierwſze Biſkupſtwá Aryáńſkie, gdzie pierwſzym był Biſkupem Ulfilas, ktory wynálazł według Izydorá Kronikarzá Gockiego Chárákter Gocki, y nán przetłomáczył Biblią.

Wołochowie y Moldáwowie, czyli Multániá Wiárę S. przyięli w X. Wieku, ále záwſze byli náſláduiący Schiſma, y teraz ięczą w niewoli Tureckiey.

W Ruſi záś náypierwſzy Włodzimierz Xiążę Chrześciáńſki Ruſki przyiąwſzy w Wieku Chrzeſt S. Arcybiſkupſtwo y Stolicę w Kijowie záłożył, y Biſkupſtwá Greckie w Páńſtwie ſwoim, Sukceſſorowie záś iego do Moſkwy Stolicę przenieſli, á Polácy Kijow odebráli, ále áni Krolowie Polſcy, áni Izydor Pátryárchá nie mogli złączyć tychże Grekow z Kościołem Rzymſkim lubo tám erygowáli Biſkupſtwo Kijowſkie, o ktorym w Polſzcze.

METRO-

METROPOLIE GRECKIE TYCH PROWINCYI.

CAffa, álbo Teodozyiſkie Arcybiſkupſtwo erygowáne Wieku XIII.
Scythia ma procz tego Arcybiſkupow 9., álbo Tatarya.
Soczawſka Metropolia erygowána W. XIII. wraz, y z Exárchátem Moldáwſkim, ma ſwoich Biſk. Suffr. 3.
Ungaroblachia w Wołoſzech Arcybiſk. ma Wieku XIII. mieſzka w Targowiſku.
Kijowſki Exárchát erygowány W. X. ma Biſk. Suffr. 12.

WŁADZA DUCHOWNA W EXARCHACIE AZYATYCKIM.

AZYA tá zowie ſię mnieyſza, ktorą Rzymiáne podzielili ná dwá Exárcháty, ieden w Stronie Wſchodniey y Pułnocney zowiący ſię Pont, drugi ná Południe, y Záchod zowiący ſię Azyatycki.

EXARCHAT AZYATYCKI ma u ſiebie záſzczepioną Wiárę S. od Apoſtołow. S. Páweł záraz po Wniebowſtąpieniu Páńſkim tám Miſſyą odpráwił y erygował Biſkupſtwá. S. Jan mieſzkał w Efezie, iáko w Apokalipſie piſze, y o Biſkupách támecznych wſpomina, do ktorych piſał, to Miáſto ná ten czás było Stołecznym Exárchátu Azyátyckiego, ták do Swieckiego, iáko y Duchownego Rządu. Concilium Chalcedońſkie ten Exárchát przyłączyło do Juryſdykcyi Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego, y ten Exárchát zámykał w ſobie ná ten czás 11. á potym 14. Prowincyi, y wiele Miáſt znácznych. Sarácenowie w IX. Wieku ruynowáć ie poczęli, á w XI. y XII. Wieku erygowáli tám Xięſtwá liczne, przez co Religiá Chrześciáńſka upadáć poczęłá. Turcy potym przyſzli y założywſzy Miáſto Stołeczne w Burſie inſze Miáſtá poruynowáli, ktorych iuż rozeznáć niepodobna. Wiárá Chrześciáńſka przytym wykorzeniona ták Grecka iáko y Rzymſka wyiąwſzy iedne Wyſpy.

AZYA Prokonſularna y Heleſpont, przedtym Kray naypierwſzy w Azyi, teraz zdezolowány. EFEZ Miáſto Stołeczne Azyi zruynowáne, y Arcybiſkupſtwo tylko tytulárne, ktore było przedtym Exárchátem cáłey Azyi, y nie ma Biſkupow Suffráganow. SMIERNO ieſzcze Miáſto dobre y ma Metropolitę Greckiego, gdzie ſię znayduie około 4000. Grekow, ále PERGAMASK y TYATYR nie ſą tylko Wſie CYZYKA tákże y znáku, przedtym Stołeczne Miáſto Helleſpontu.

Co záś we dwoch Prowincyách zámykáiących w ſobie Wyſpy CYKLADY, ieſt wiele ták Rzymſkich Kátolikow iáko y Grekow máiących ſwoich Biſkupow ále nay-więcey po Wſiách.

EXARCHAT AZYATYCKI.

Zámykał w ſobie przedtym METROPOLIE	PROWINCYE.	Teraz zámyka w ſobie. METROPOLIE	PROWINCYE.
Efes Smierno	Azya Prokonſularna	Effez Smierno	Sarcum
Cyzyka	Heleſpont		
Rud Metelin	Wyſpy Cyklady	Rud Metelin	Wyſpy Cyklady
Stauropolis	Karya		Aidinelli
Laodycya Hierapolis	Frygia Kapacyeńſka	Philadelfia	Germion

Synnada

Synnada Amorium Cutaiga	Frygia Salutarna	Myra	Karazya Menteſili
Sidon Perga	Pamfilia		Karamania Záchodnia
Antyochia	Piſidia	Antyochia	Verſacgeli
Iconia	Ligaonia	Iconium álbo Cogni	Iconium lub Cogni

Efezká Metropoliá erygowána W. I., w Prowincyi 1. Azyátyckiey erygowána ná Exárchát Wieku III, miáłá pod ſobą Biſkupow Suffráganow 34.
Smierná Biſkup. W. I. Metrop. W. IX. miáłá Biſk. Suffr. 7.
Cyzyká Metrop. Helleſpontſka W. IV. Exárch. W. XIII. Biſk. Suffr. 16.
Rodzkie Biſkupſtwo. W. III., Metropol. Cykladow Wieku IV., miáłá Biſkup. Suffr. 14.
Metelińſka ná Wyſpie Lesbos Metrop. W. VI. miáłá Biſk. Suffr. 8.
Stauropolis, S. Krzyż Metropol. Wieku VI., Exárch. Karyi Wieku XIII. Biſkup. Suffrag. 28.
Laoditia Biſk. W. I. Metrop. Frygii Kapacyeńſkiey 1. W. IV. Exárch. Frygii W. XIII., miáłá Biſk. Suffr. 35.
Hierapolis Metrop. Frygii 2., W. V. miáłá Biſkupow Suffr. 8.
Sinnada Metrop. Frygii Salutarney 1. W. IV. Exárch. W. XIII. Biſk. Suffr. 31.
Amorium Metrop. Frygii Salutarney 2. W. V. miáłá Biſk. Suffr. 5.
Cotiæum, Cutaiga Biſk. W. IV. Metrop. Frygii Salutarney 3. W. IX. Biſkup. Suffr. 3.
Sardes Biſk. W. VI. Metrop. Lidyi W. V. Exárch. W. XIII. przenieſiony do Filadelfii W. XIII. miał Biſkup. Suffr. 28.
Myra Metrop. Licyi W. IV. Exárch. W. XIII. miał Biſk. Suffr. 37.
Syde, Candalor Metrop. Pamfilii 1. W. V. Exárch. W. XIII. Biſk. Suffr. 20.
Perge & Sylleum Metropol. Pamfilii 2. Wieku IV. Exárchat W. XIII. Biſkup. Suffr. 29.
Antyochia, Antakia Metropol. Fizydyi Wieku V. Exárch. Wieku XIII. Biſkup. Suffr. 27.
Iconium Metrop. Likaonii W. IV. Exarch. XIII. miał Biſk. Suffr. 21.

EXARCHAT PONTCKI Cesárze Rzymſcy założyli w III. Wieku w Mieſcie Stołecznym Cezárei, gdzie y Rząd wſzyſtek poſtánowili przyłączywſzy do niego Prowincye niżey wyráżone, ktore Concilium Chálcedońſkie przyłączyło do Jurysdykcyi Pátryárchy Konſtántynopolitáńſkiego. Wiárá S. w tym Exárchácie záſzczepiona w III. Wieku przez S. Grzegorzá Taumáturgá, to ieſt Cudotwornego, á w IV. Wieku Biſkupſtwá erygowáne, y przyłączone do Exárchátu y Juryſdykcyi Biſkupſtwá Cezáreyſkiego, ále potym więcey Metropolii przyłączonych, o czym niżey Sáráceni w IX. y X. Wieku zruynowáli ten Kray, y Wiárę S. wykorzenili. Turcy záś w XII. y XIII. Wieku Máchometáńſkie fałſze wprowádzili, gdzie teraz bárdzo máła Grekow ſię znáyduie, y Metropolie umnieyſzone bez żadnego Suffrágáná. Biſkupi záś Ormiáńſcy ſię znayduią nád Eufrátem, y teraz ták wielkie Miáſtá nápełnione Męczeńſką Krwią ſą zruynowáne, niektore ſą y bez znáku, sámá tylko niewolá Turecka erygowána.

EXARCHAT PONTCKI.

Zámykał w ſobie przedtym METROPOLIE	PROWINCYE	Zámyka teraz w ſobie. METROPOLIE	PROWINCYE.
Cezarea	Kappadocya I.		
Tyana	Kappadocya II.	Cezarea	Amazya
Mociſſa	Kappadocya III.		
Sebaſta	Armenia I.	Sebaſta	Aladuli
Melitena	Armenia II.		
Camaca	Armenia III.	Neocezarea	Geneſch
Celcena	Armenia IV.		
Neocezarea	Pont Polemoniaczny.		
Trebizonda	Lazyka	Trebizonda	
Amazya	Helenopont	Amazya	
Gangra	Paflagonia		
Claudiopolis	Honoryada		Bolli
Ancyra	Galacya I.	Angouri	Chiangara
Peſſinunta	Galacya II.	Iſmid	Begſangil
Nicomedia	Bitynia I.		
Nicea	Bitynia II.	Iſnich	

Cezareyſka Metropolia Prowincyi pierwſzey Káppádockiey erygowána W. III. ná Exárchát záś Pontcki erygowána W. IV., miáłá Biſkupow Suffráganow - - - 10.
Tyana, Chriſtopolis Metrop. W. V. Exárch. Kappad. 2. W. XII. Biſk. Suffr. - 3.
Mocyſſus, álbo Juſtianopolis Metr. W. VI. Exárch. Kappad. 3. W. XII. Biſk. Suffr. 4.
Sebaſte, Sauſtia Metrop. W. V. Exárch. Armenii 1. W. XIII. Biſk. Suffr. - - 7.
Melitene, Malatia Metrop. W. V. Exárch. Armen. 2. W. XIII. Biſk. Suffr. - - 6.
Chamacus, Kemak Biſk. W. VII. Metrop. Armen. 3. W. IX. Biſk. Suffr. - - 9.
Kelcene Metrop. Armen. 4. W. IX. miał Biſkupow Suffráganow - - - 19.
Neocezarea Metrop. W. IV. Exárch. Pontu Polem. W. XIII. Biſk. Suffr. - 9.
Trapeſus, Trebizonda Biſkup. W. IV. Metrop. W. XI. Exárch. Lazyki W. XIII. miał Biſkupow Suffráganow - - - - - - - - 18.
Amazya Metrop. W. IV. Axárch. Helenop. W. XIII. miał Biſk. Suffr. - - 7.
Gangra Metrop. W. V. Exárch. Paflag. W. XIII. miał Biſk. Suffr. - - - 5.
Claudiopolis Metrop. W. V. Exárch. Honoryady W. XIII. przenieſiony do Heraklei miał Biſk. Suffr. - - - - - - - - - - - 4.
Ancyra, Angoury Metrop. W. IV. Exárch. Galacyi 1. W. XIII. Biſk. Suffr. - - 9.
Peſſinus, Peſſenæ Metrop. W. V. Exárch. Gálácyi 2. W. XIII. Biſk, Suffr. - 11.
Nicomedia, Iſmid Metrop. W. IV. Exárch. Bitynii 1. W. XIII. Biſk. Suffr. - 13.
Nicea, Iſnich Biſk. W. III. Metrop. W. V. Exárch. Bitynii 2. W. XIII. miał Biſkupow Suffráganow. - - - - - - - - - - - 6.

bie.
WINCYE.

zya

uli

ſch

ngara

ngil

na W. III. ná
- - - 10.
. Suffr. - 3.
Biſk. Suffr. 4.
fr. - - 7.
ffr. - - 6.
r. - - 9.
- - 19.
Suffr. - 9.
yki
- 18.
- - 7.
- - - 5.
ſiony do He-
- 4.
uffr. - - 9.
Suffr. - 11.
Suffr. - 13.
III. miał Bi-
- - 6.

go p
żyła
ła ź
do A
Dáry
ktora
nowi
przec
záwſ
rem
now
chiá
Wiek
Wiár
przen
mieli
ktorz
Perſy
gą wo
nie p
do tę
chom
iáko y
naypi
myſlo
wzięty
y 71.
czy n
Medyt
mem S
Morze
iącym
dla ro
wienia
mieyſc
ły, y
Medyc
gáta w
ſze.
ále cała
ni iedn

AZYA.

TA Część Swiátá naywiękſzym ſię záſzczyca Awantáżem nád inne, bo pierwſzego Człowieká y Pátryárchę Adámá wydáłá z ſiebie ná rozmnożenie Rodzáiu Ludzkiego, y inne Cześci Swiátá osádziłá ludźmi, Práwo Boſkie naypierwſza odebráłá, y cáły Swiát náuczyłá, Syná Boſkiego Zbawicielá Swiátá w Ciele Ludzkim utáionego przez cáłe życie iego pielęgnowáłá, noſiłá y zápátrowáłá ſię. Monárchie naypierwſze u ſiebie záłożyłá záczawſzy po potopie od Monárchii Cháldeyſkiey álbo Aſſyryiſkiey, ktora trwáłá áż do Sardanapálá, potym przenieſłá ſię do Medow przez Arbácesá, trwáłá áż do Aſtyagesá, od Medow przenieſiona do Perſow przez Cyrusá, y trwáłá áż do Dáryuſzá, ktorego záwoiował Alexánder Wielki, y fundował Monárchią Grecką, ktora oſtátnia w Azyi przenieſłá ſię potym do Rzymián, Látá tych Monárchii poſtánowienia y trwáłość ich wolno czytáć ná początku w Kompucie krotko zebránym przed Europą. Partowie tákże w Azyi záłożyli wielką y mocną Monárchią, bo záwſze ſprzeciwiáiącą ſię Rzymiánom, ále y tá ſkończona pod Alexándrem Sewerem Roku Páńſkiego 222. y przenieſiona do Perſow, ále y táż pierwey od Sárácenow, potym od Turkow znieſiona Roku P. 647. y dopiero ſię wzbiłá táż Monárchiá Perſka R. P. 1515. pod Izmáelem Sophi.

AZYA wydáłá z ſiebie Monárchią Sárácenow, ktora ſię ſzerzyć poczęłá w V. Wieku; z tych ieden Pryncypał czyli Xiąże cudownie będąc uleczony od Páráliżu Wiárę S. przyiął z Woyſkiem ſwoim, ále nieſtáteczność tego Národu Wiárę S. przemieniłá w upodobáną ſobie nieſzczęſliwą Máchometá Sektę. Sárácenowie mieli Krolow właſnych pladruiących uſtáwicznie Europę, Azyą, y Afrykę, ktorzy ſobie przytym podbili w Europie Sycylią, Egipt, Syryą, Dámáſk, Perſyą, y Jeruzálem, przeciwko nim Krolowie, y Xiążętá Chrześciáńſcy długą woynę prowádzili w Wſchodnich Páńſtwách w XI. y XII. Wieku, iákoż znácznie poczęli byli proſitowáć pod Gotfrydem Builionem, ále w krotce wygnáni, y do tąd ták S. Ziemiá nayobſzernieyſza y naybogátſza nád inne pod iárzmem Máchometáńſkim ięczyć muſi.

AZYA naypierwſza ieſt Náuczycielką Práw, Náuk, y Rzemieſł rozmáitych, iáko y rozmnożycielką Religii rożnych po Swiecie błąkáiących ſię. Wiárá S. naypierwey tám záſzczepiona, á potym Sektá Máchometáńſka przez Diabłá wymyſlona, w Arabii záłożona gorę wzięłá, Wiárá Pogáńſka, Zydowſka tám tákże wzięły ſwoy początek.

AZYA ciągnie ſię w zdłuż miedzy 48. y 171. gradusámi, á w ſzerz między 10. y 71. z kąd łátwo zmiárkowáć można, że ieſt naywiękſza Część Swiátá. Gránicy ná Południe y Wſchod z Oceánem Wſchodnim, ná Pułnoc oblana Morzem Medyterráńſkim, á ná Záchod oddzielona od Afryki Morzem Czerwonym, y Iſtmem Suez, od Europy záś oddzielona Medyterránem, Archipelágiem, Mármora, Morzem Czarnym, y Zabácznym, Rzeką Donem, áż do sámego Morzá wpadáiącym, y Wolgą, áż do Oby y Tobola.

AZYA procz tego że pierwſzego Człowieká wydáłá, że Noe wyſzedł z Arki dla rozmnożenia Národu Ludzkiego, że Syn Boſki ſtał ſię człowiekiem dla wybawienia Národu ludzkiego, ieſt przytym Mátką delicyi y ſkárbow, bo w wielu mieyſcách nápełniona złotemi y ſrebrnemi Kruſzcámi naywięcey obfituiąca w perły, y wſzelákie kámienie naywiękſzego ſzácunku, w hebany, iáko y Aptekárſkie Medycyny wſzelkiego gátunku, nápełniona źwierzem rożnym, przytym ludna y bogáta w mánufáktury złote, ſrebrne, iedwábne, fárfurowe, y inne nayprzednieyſze. Monárchow ma sámych abſolutow we wſzyſtkim, wolnego Národu nie ma, ale cáła zupełnie pod iárzmem y niewolą ięczy.

AZYA lubo od iednych Geográfow rozdzielona ieſt ná lad, y ná Wyſpy, inni iednák ią gruntowniey dzielą, ktorych y ia tu chcę náſládowáć.

Tá

Tá Część Swiátá dzieli się ná 7. Części. 1. Część Pułnocna zámyka w sobie Wielką Tataryą. 2. Część Południowa ma w sobie Arabią. 3. Część między temi dwiemá, ma w sobie Turkią Azyátyczną. 4. Część zámyka w sobie Persyą. 5. Indyą. 6. Chinę. 7. zámyka w sobie wszystkie Wyspy Azyátyckie, iáko Maldywy, Ceilan z pobliższemi, Sanda, Moluckie, Filippińskie, Larrońskie y Japońskie.

TATARYA WIELKA.

TEn Kray lubo iest w sobie obszerny y naywiększy nád inne w Azyi, nie iest należycie poznány od Geográfow, y Chánow támecznych, iákoby Monárchow, z trudnością y nie podobna Chronologii dojść.

Naywyżsi Chánowie máią więcey iák 100. Krolow hołduiących sobie, od Poddáństwá záś ich każdy Chán iest adorowány zá Syná Bożego y Duszę Bożą, y kiedy umiera Chán, to kogo tylko spotkáią Tátárowie, záraz zábiiáią mowiąc: idź assystuy Pánu ná inszym Swiecie, y ten zwyczay okrutny wiele tysięcy ludzi kosztuie życia, Tátárowie nie máią zwyczáiu stáwiáć wiele Miást, bo są przyzwyczáieni obozem pod Námiotámi mieszkáć z Fámiliámi swemi, á ogłodziwszy iedno mieysce ná drugie się przenoszą; Antecessorowie záś ich mieli zwyczay ná wozách mieszkáć, y z Kráiu do Kráiu przewozić się według Horacyusza

Campestres meliùs Scythæ
(Quorum plaustra vagas ritè trahunt Domos)
Vivunt & rigidi Gethæ &c.

Tátárowie są okrutni Ludzie, mocni, y do fátyg sposobni, iednák lubo są w ustáwiczney dyscyplinie woienney, nie są ták woienni iák náśi żołnierze Europeyscy. Ich naywiększy specyał zdechłe lub zábite mięso końskie, konserwuią iednák przytym wielkie stádá bydeł; Miechovius pisze: że w wielu mieyscách Tátárowie świnie záprzągáią do pługá dwie álbo 3. przed sobą y niemi orzą, y uprawuią ziemię, ktorą naywięcey sieią prosem, z ktorego robią nápoy, y z tym nápoiem gotuią scierw końskí álbo też z koni krwi dobywáią, y z nią chleb prosiány robią y iedzą, naywięcey záś w puł żywe mięso końskie iedzą, łowámi się tákże báwią z łukámi y ze psy, y owszem ták są przyuczeni, gdzie ktory zámierzy z łuku, tám zwierzá utráfi y ubiie, złodzieystwem, rozboiámi, náiázdámi naywięcey się báwią, y zá kunszt naywoiennieyszy sobie máią náiecháć y złupić kogo.

Chán Tátárski 10000. klácz záwsze każe konserwowáć, po ktorych mleko zá trunek nayprzednieyszy piie, á potráwy iego naydelikátnieysze są z zrzebiąt, konserwuie przytym dla swoiey uciechy 10000. Łowczych y 10000. Strzelcow, bo ich Kray naywięcey iest nápełniony wszelákim zwierzem.

Miechovius pisze, że Innocenty IV. Papież wysłał był Posłow z Concilium Lugduńskiego Zákonnikow S. Dominiká do Cháná Tátárskiego dla nákłonienia go z iego Narodem do Wiáry S. ále nieskutecznie, bo Chán iuż był zobligowány od Sárácenow przyiąć Sektę Máchometáńską; ále Geográfowie Fráncuscy piszą, że tylko niektorzy Máchometá násláduią hołduiący Turkom w Mnieyszey Tátáryi, w Większey záś Tátáryi brzydzą się Máchometáńską Sektą y Turkámi, á bárdziey násláduią Ceremonie Pogáńskie od Chinow przeięte, ciáłá zmárłych palą, y ná ieden stos Pánow, białychgłow, sług, y wszelkiey kondycyi ludzi kłádą, są iednák tey perswázyi, że po śmierci ich dusze iedne kárę, drugie nádgrodę wieczną odbieráć będą, y łátwi máią bydź do Wiáry S. nákłonienia się, o czym Jezuici prácuiący w Chinách czynią relacye, że ich łátwo náwrocić może, y iuż w wielu mieyscách u nich Missye odpráwiáią.

TATARYA iest położona ná Pułnoc, y grániczy ná Záchod z Moskwą, y Morzem Kaspyiskim, ná Południe z Persyą, Indyą, y Chiną ná Wschod, á ná

Puł-

Pułnoc z Morzem Tátárſkim y zmárżłym. Dzieli ſię rożnie u Geográfow, iedni ią dzielą ná 5. Częśći Generálnych; Pierwſze 3. Południowie, iáko; 1. Urſebek, álbo Zagatay zámykáiący w ſobie dáwną Baktryanę, Sogdyanę, Margianę, y Kray Maſſagetow. 1. Turkeſtan, 3. Katay álbo Kray Serow, te wſzyſtkie názywáły ſię u dáwnych Scytyą. Drugie 2. Pułnocne, Tátáryá wláſna y Tátáryá ſpuſtoſzona; Pierwſza ná Wſchod, Druga ná Záchod przy Moſkwie. Drudzy dzielą Tátáryą ná 10. Częśći. Pierwſze 5. Południowe ſą. 1. Mávaralnára, 2. Thibet, 3. Tangut, 4. Niuche, 5. Yuppi. Drugie Pułnocne 5. 6. Kałmucka álbo Naymanow, 7. Mongal nád Morzem Tátárſkim 8. Kray Kálmucki nád Morzem Kaſpiyſkim, 9. Chalzag álbo Kroleſtwo Caſgar, 10. Chaulach álbo Karachatay; Te 3. zámykáią ſię w Uſebeku.

Witſen w ſwoim Atlaſie wydánym Roku 1687. dzieli Tátáryą ná 3. Częśći Generalne: Południową, Srednią, y Pułnocną.

POŁUDNIOWA Część grániczy z Perſyą y Indyą z obodwoch ſtron Gangesá máiąc ná Záchod Morze Kaſpiyſkie, ná Wſchod Chinę, ná Pułnoc ſrednią Tátáryą. Zámyka w ſobie Zagatay álbo Uſebek, y Turkeſtan máiący w ſobie Kraie áż do Chiny zwáne Kabul, Thibet, y Kaſkar.

SREDNIA Tátáryá gráńiczy ná Południe z Chiną, y Tátáryą Południową, ná Wſchod z Morzem Tátárſkim, á ná Záchod z Moſkwą. Zámyka w ſobie Kroleſtwo Aſtrahámſkie, náleżące do Moſkwy; Kálmucką Ziemię, miedzy Rzeką Jaik, y gorámi Altay zwánemi u dáwnych *Imaus*, gdzie Kálmucy ſą rozdzieleni ná białych y czarnych, pierwſi ná Pułnoc mieſzkáią, drudzy ná Południe; y zámyka w ſobie Mugalią białą y żułtą, nád gorámi Altay. Ma tákże ná Záchod Tátárow zwánych od Miáſt Tabetzam, Thiobetz, y Labińſkay, y wiele innych Miáſt, ktore tám Chinowie wyſtáwili, dla utrzymánia ſwáwoli Tátárſkiey. Zámyka tákże w ſobie: Syngal, Kailar, Koaiary.

PUŁNOCNA Część gráńiczy ná Południe z Srednią, ná Záchod z Moſkwą Pułnocną á gdzie indziey Morzem, y tá Część ieſt więkſza od dwoch pierwſzych. Zámyka w ſobie Syberyą, Tyngolſę, Obdorę, ná Pułnoc Rzeki Oby, y Pizydę. Między Rzeką Leną, y Morzem ieſt tákże Kray obſzerny, ále puſty y niepoznány dobrze, gdzie Witſen kładzie Dauryą, Jukagir, Jakuty, Giliakow, Tuwow, y Zembla-Gilet-Zkaia.

Tátárowie mieſzkáiący w tych Kráiách ſą dzicy á nie máiący Miáſt, áni Wſiow, w Syberyi záś znayduią ſię Miáſtá fundowáne od Moſkalow, á w Mugalii od Chinow.

Geográfowie kłádą Tátáryi około 1000. mil od Wſchodu do Záchodu, á około 400. od Południá do Pułnocká. Powietrze ma rożniące ſię w ták obſzernym Kráiu. Ziemię nie bárdzo żyzną bo płonną, y nápełnioną błotámi y bágniſkámi oſobliwie ná Pułnoc, ná Południe záś obfituie w iedwábie, wełny, y Muſkaty. Ma tám bydź ieden Rodzay według Geográfow bliſko Iwigny nád Morzem Kaſpiyſkim, z pewnego naſienia wrzuconego w ziemię ná kſztałt Melonowego rodzi ſię iedná Plantá, máiąca formę báránká, zowie ſię w tym tám Kráiu *Bonaret* álbo Báránek, máiący głowę, oczy, uſzy, y wſzyſtkie członki iák Báránkowe, ſmák záś mięsá podobny do oſtrygi, ktore mięſo ieſt okryte ſkorką delikátną z futrem zázywánym pod czapki, álbo ná báránki do czapek, u nog tákże ná kſztałt kopytek báránkowych, naſienie záś ma we ſrodku żołądká y poki mu ſtáie zielá w około ſiebie, poty żyie, y trawi owo ziele, iak záś wytráwi wſzyſtko, ták obumiera, y naſienie ſchnąć zaczyna. Ten cud nátury ma ná ſiebie wielki apetyt wilkow, y innych źwierzá drápieżnych.

Tátárowie ſą ſredniego wzroſtu, w plecách, y pierſiách ſzerocy, twarzy rozwlekłey, iáko y noſy podobne do Máłp, ſzpetni y czarni, ále mocni, y trwáli ná głod y zimno, náiezdnicy okrutni, y złodzieie, iáko wyżey.

USBEK.

TEn Kray zwány tákże *Mavaralnatyra* álbo *Zagatay*, ieſt między Perſyą, Turkeſtanem y Kálmukámi, oblany rzekámi znácznieyſzemi Cheſed, y Jechun.

Tátárowie tey Prowincyi ſą Ludzcieyſi od innych, máią wielu wláſnych Xiążąt

 depen-

dependuiących od Sułtánow Bocharſkiego, Balchſkiego, y Karechmſkiego. Zámyka w ſobie ten Kray dáwną Baktryą, y Sogdyą.

SARMAGAND nád Rzeką Alkog, Miásto Stołeczne, położone w rowninie zágeſzczoney łąkámi, y ogrodámi, obronione Cyttádellą, y wſłáwione rezydencyą Wielkiego Tamerlanesá Cesárzá Tátárſkiego, podobáiącego ſobie tu powietrze zdrowe, y obfituiącą ziemię w wſzelákie owoce, y we wſzyſtko. To Miásto zwáne od dáwnych *Maracanda* Stołeczne Baktryi.

BOCHARA nád Rzeką Sog Miásto wielkie, y obronne bo dwoiſtym murem opasáne, iáko y Przedmieſciá, ktorych ieſt 15. iednym murem ciągnącym ſię ná 10. mil dobrych, ma procz tego iednę mocną Cyttádellę, położone między ogrodámi w powietrzu zdrowym. Są tu y inne Miáſtá znácznieyſze, zwáne: Balch, y Forgana.

THIBET.

TA Prowincyá ieſt położona według Geográfow w Pułnocney Stronie Páńſtw Mogolſkich, y dzieli ſię ná Thibet Większy y ná Mnieyſzy máiące włáſnych Xiążąt, bez żadney inney ciekáwości.

TANGUT.

TO Kroleſtwo ma bydź położone ná Pułnoc Puſzczy Xamſkiey, y Chiny, inſi go záś kłádą ná Południe, ma bydź ográniczone gorámi Altay, dzielące ie od Tátárow Mugalſkich ná Pułnoc, á ná Wſchod od Chiny, ná Záchod záś gróniczy z Kroleſtwem Kaſkárſkim. Zámyka w ſobie Miáſtá: Camul álbo Xamo, Sachion, Succuir, Soccheu, Xanccheu, Turphan, około ktorego Ziemiá obfituie w Rumbabaro, y inne Aptekárſkie Medykamenta, Camphion, álbo Tangut Miáſto Stołeczne, o czym wſzyſtkim ſwiádczy Xiądz Aprilis *Societatis JESU* Miſſyonarz w Geográfii Fráncuſkiey, y przydáie, że Tangut ieſt iedno co y Tenduk, Barantole záś kłádzie Stołecznym nie Camphion, y bliſko tego Miáſtá piſze, że ieſt Fortecá zwána Beatulea, gdzie rezyduie DALAE LAMA álbo Lama Lamatow naywyżſzy Kápłan Religii Tátárſkiey, ktoremu Páńſtwo Chińſkie y Indyńſkie wielkie wenerácye czyni, y przyznáie tenże Páter, że ten Dalae Lama ieſt Sukceſſorem Kapłaná Janá czyli Xiędzá Wielkiego Xiążęciá Chrześciáńſkiego w Afrykáńſkich Prowincyách abſolutá y naywyżſzego Kápłaná ſwoich Poddánych.

NIUCHE.

TO Kroleſtwo ieſt ná Pułnoc Chiny przy Wſchodniey ſtronie, Tátárowie támeczni názywáią ſię Chińſkiemi u Geográfow, y ciż sámi záwoiowáli Kroleſtwo Chińſkie.

YUPI.

TA Prowincyá ieſt ná kſztáłt Wyſpy Tátárſkiey, oblana ná Pułnoc, y Wſchod Amorem, á ná Południe Morzem, ná Záchod záś gróniczy z Kroleſtwem Niuche, nie ieſt praktykowána od Europeyczykow, y máło poznána.

ASTRACHAM.

TO Kroleſtwo gróniczy ná Wſchod z Kałmukámi, ná Záchod oddzielone Donem od Rozdory Duńſkiey, ná Pułnoc gróniczy z Xięſtwem Bolgárſkim, á ná Południe z Cyrkaſſyą, y Morzem Kaſpiyſkim. Mieſzkáne ieſt przez Tátárow Nogay-

gayſkich, máiących przedtym włáſnego Krolá, ále záwoiowánych y z ich Krolem od Janá Bázylego Cárá Moſkiewſkiego Roku 1554. y teraz tylko máią Xiążęciá ſwego hołduiącego Cárowi Moſkiewſkiemu. Ciż Tátárowie mieſzkáią tylko pod Námiotámi, y z mieyſcá ná mieyſce przenoſzą ſię wytráwiwſzy wſzyſtko. Powietrze w tym położeniu ieſt zbyt ciepłe ná láto, y zbyt zimne ná zimę, bo tám Rzeki trzymáią naywiękſze cieżáry, około rzeki Wolgi znayduie ſię wiele iezior ná Wyſpách, gdzie wodá ieſt ſłona y po nich w zimie zbieráią ſztuki iák pálec ſolne, y tą ſolą naywięcey hándluią opłáciwſzy ſobie wolne ich zbierânie, z Rzeki Wolgi naywięcey robią kawiáru, ktorym tákże hándluią.

ASTRAHAM Miáſto Stołeczne położone ná Wyſpie oblaney w około Rzeką Wolgą, w około Miáſtá Ziemiá obfituie w wſzelákie owoce, á naywięcey w melony wyſmienite. To Miáſto Jan Bázyli odebrał Roku 1554. y wygnáwſzy wſzyſtkich Tátárow Moſkalámi oſádził, ieſt dwoiſtym murem opasáne, y zmocnione Artylerya dobrą y Gárnizonem licznym, ma dwá Przedmieſciá, w iednym mieſzkáią Ormianie, á w drugim Tátárowie Nogayſcy, ma ſwego Arcybiſkupá y hándluie z Moſkwą, Perſyą, y Turkią w Azyi. Są tu y inne Miáſtá, iáko ; Czernoiar, Czarydka, y Saratow, wſzyſtkie nád Wolgą.

KAŁMUCKA ZIEMIA.

TO Páńſtwo rozdzielone Rzeką Jaik od Aſtrachámu áż do gor Altay, álbo Imaus, ktore go dzielą od Tátárow Mongolſkich, ná Południe gránicży z Uſebekiem, á ná Pułnoc z Syberyą, około gor Altay ſą Puſzcze zwáne Kinlos, y Lop.

Kałmucy nie máią áni Wſiow, áni Miáſt, y tylko Ordámi podzieleni pod Námiotámi mieſzkáią z mieyſcá ná mieyſce ſię przenoſząc dla żywności. Káżda Ordá ma ſwego Xiążęciá, á wſzyſcy dependuią od naywyżſzego Chāná, názywáiącego ſię Sukceſſorem Támerlanesá, nie záżywáią do tąd żadnych Armat, áni ſtrzelby ręczney, ſą Pogánie, y wyznáią zá naywyżſzą głowę ich Religii Dalae Lame naywyżſzego Páſterzá Kroleſtwá Tangutſkiego, ná zimę wſzyſcy przenoſzą ſię obozowáć nád Wolgą, gdzie Moſkwá im nie broni, y owſzem ich podárunkámi obſyłáią przez Gubernátorow Aſtráhámſkich.

Uſebekowie y inne pográniczne Národy corocznie im trybut płácić muſzą dla ochronienia Kráiow ſwoich od ich náiázdow y puſtoſzenia.

MUGALIA álbo MONGUL.

TO Páńſtwo według Geográfow ieſt położone ná Záchod międzу gorámi Altay, ná Południe między Turkeſtánem, Tangutem y Chiną, ná Wſchod między Oceánem Wſchodnim, á ná Pułnoc Rzeká Amor dzieli ie od Dauryi.

PROWINCYE TATARYI PUŁNOC. álbo MOSKIEWSKIEY.

JUCHORA álbo JUGORYA.

TA Prowincyá położona nád Morzem zmárżłym, ma tytuł Xieſtwá, y Miáſto ſwego Imieniá, ále ią wielu Geográfow kłádzie w Europeyſkiey Moſkwie.

PECZORA.

TA Prowincyá ná Wſchodzie pierwſzey nápełniona gorámi y puſzczámi, zimna y nie ludna, oblana rzeką Peczorą, y Miáſto ma tegoż Imienia nád tąż Rzeką.

KANAŁ WEYGAT ieſt nád brzegámi tey Prowincyi, y nowey Zembli, ktorą Wyſpę Holendrowie wynálezli, o czym wyżey pod Laponią.

OBDORYA.

TA Prowincyá Moſkiewſka ieſt położona nád wpádkiem Rzeki Oby w Morze, ma Miáſto pryncypalne Pachem.

SAMOIEDA.

TEn Kray ieſt położony nád Morzem; y Rzeką Oby, Tátárowie Samoiedzcy hołduią Moſkwie, biorą Imię ſwoie od ſuppozycyi Hiſtorykow piſzących o nich, iákoby mieli ſwoich nieprzyiacioł ná woynie zdobytych, iáko y Oycow, krewnych, po śmierci ich ieść. Te 4. Prowincye námienione ſą położone przy gránicách Europeyſkich y Morzu zmárżłym, hołduią Moſkwie.

CONDORA.

TA Prowincyá Moſkiewſka położona ieſt nád Rzeką Oby, nápełniona gorámi y Puſzczámi. Ludzie ſą Pogánie płácą Cárowi Moſkiewſkiemu trybut zwyczáyny z futer bogátych y ſkor, nie máią żadnego Miáſtá, tylko znácznieyſzą Wioſkę Wichaturya czyli Wergaturya.

PERMIA.

TO Xięſtwo naywięcey obfituie w źwierzynę y nią ſámą ludzie żyią, á bogáctwá ich naywiękſze w futrách y ſkorách, ma Miáſto Stołeczne Permia

SYBERYA.

TA Prowincyá ieſt położona między Samoiedyą, Permią, Kálmucką Ziemią, y Tunguzyą, z innych ſtron oblana Morzem, nápełniona wſzyſtka gorámi y puſzczámi wielkiemi, gdzie Ludzie ſą iák dzicy, y tylko ſámemi rybámi ſuſzonemi żyią, y chlebem z ryb ſuſzonych ná mąkę zmełtych y źwierzyną, pod Niebem záwſze mieſzkáią. Kozácy Záporowſcy będąc zbitemi od Moſkwy, á nie chcąc bydź poddánemi ich uſzli do Syberyi, ále y tám nienáwidzeni od Moſkwy poddáć ſię muſieli Cárowi, y ufundowáli Miáſto Tobolſk, gdzie rezyduie Vice-Krol Imieniem Cárſkiey władzy. Ma y inne Miáſteczká Syberya, iáko; Tumen, Vergaturia, Japanin, Calami, Tawa, Lepin, Tom, Gruſtyna, Jeniſaſkoi &c. Kray ten w Pułnocney Stronie ieſt bárdzo zimny, po ſniegách záś ták ſą przyuczeni támeczni, że podłożywſzy ná kſztałt sáneczek pod nogi, ták ſię sámi wożą ſzybko iák koń naybiegleyſzy, álbo też ieleniá záprzegą do sáni á zá sániámi dwoch pſow, ktorzy ſzczekáiąc ieleniá pędzą, y dáleko uiecháć może, tu naywiękſze łowy odpráwuią ſię ſobolow, ktorych pod utrátą życia bić ſię niegodzi tylko ná Skárb Cárſki, kondemnowáni tylko ná śmierć y niewolnicy tám poſyłáni bywáią do tych łowow pod dyrekcyą Officyerow, ták záś ſą doſkonáli, że dla nie zepſucia futrá w nos sám utráfiáią ſobole ſtrzáłámi. Ciż Strzelcy ták ſię zápedzili zá tą źwierzyną, że iuż doſzli do rzeki Amor gránic Chińſkich, gdzie Car Moſkiewſki wyſtáwić kazał Fortecę zwáną Narezinſkoi ná gránicách Tátáryi Chińſkiey, y z tey przyczyny Moſkwá miewa kłotnie częſte z Chinámi.

TOBOLSKO Miáſto Stołeczne Syberyi nád Rzekámi Irtys y Tobol, mieſzkáne przez Moſkalow, ma Fortecę ále drewniáną, ma y ſwego Arcybiſkupá, wſtáwione Stolicą Vice-Krolow y ſrodkiem hándlow ſobolich, tám ſię zieżdżáią Kupcy Moſkiewſcy dla przebycia Krájow Tátárſkich do Pekinu Miáſtá Chińſkiego dla nábycia Towárow.

CZERE-

CZEREMISSY.

TEn Kray ieſt położony ná Záchod Kroleſtw Kazan, y Bolgar, dependuie od Władzy Moſkiewſkiey mieſzkány od Tátárow Máchometánow.

CASAN.

TO Kroleſtwo ieſt położone nád Wolgą, oblane tą Rzeką, Chamem, y Kazanką, obfituie w wſzelką żywność, mieſzkáne od Tátárow ludzcieyſzych, y grzecznieyſzych od innych, y applikuiących ſię do Kupiectw, fundowánych nay-więcey ná futrách. Miáło przedtym właſnych Krolow, ále przeciwiáiących ſię záwſze Moſkwie, y z tey przyczyny Jan Bázyli Cár Moſkiewſki ich ſobie podbił pod ſwoie władzą.

CASAN Miáſto Stołeczne nád Wolgą y Kazanką wſłáwione Kupiectwámi Wſchodniemi, y obronione Fortecą, Jan Bázyli erygował tám Metropolią.

MORDUA.

TAtárowie Morduáccy ſą wſzyſcy Máchometáni pod Władzą właſnego Xiążęciá ále hołduiącego Moſkwie, Kray ich położony ná Południe Czeremiſſow y wſzyſtek okryty láſámi.

ARABIA.

TO Páńſtwo miáło przedtym właſnych Xiążąt, według Herodotá y Xenofoná, zwyciężonych przez Egipcyanow, Perſow, y Aſſyryow, á potym Alexánder Wielki ich był záwoiował ſobie, po śmierci záś iego, Hierotimus Krolem był Arábſkim y miał Synow 600. z wielu nałożnić, ktorych mocą wiele profitował y przez długi czás Sukceſſorowie iego potym pánowáli, od ktorych Hirkan Krol Zydowſki ſukkurſu nie raz potrzebował. Zá Auguſtá Cesárzá muſieli bydź záwoiowáni od Rzymián, bo zá iego rozkázem ná mieyſce Sylleusá Tyranná do rzadzenia náznáczony Æneas Aretas. Potym Palmá Gubernator Syryiſki podbił pod władzą Rzymſką rebellizuiących Arábow Roku 103., y ná ten czás Práwá Arábſkie ſkaſſowane, á Rzymſkie uſtánowione, Arábowie potym częſto rebellizowáli, ále záwſze poniżeni byli, oſobliwie od Sewerá Makryná y Aureliáná będąc ſtátecznie poddánemi áż do VII. Wieku kiedy Machomet podnioſł rebellią rozſiáwſzy fáłſze zmyſlonego Proroctwá ſwego, y kiedy począł goráco Sektę ſwoię ſtánowić, ledwie nie był złápány y obieſzony w Mekce, ále przeſtrzeżony, uſzedł do Medyny Roku 622. od ktorego Arábowie Láta y Wieki ſwoie komputuią pod Imieniem Hegiry. Tenże Máchomet fáłſzámi ſwemi Prorockiemi liczne kupy ſwáwolne zebráwſzy, iáwną rebellią wzniecił, kreowáwſzy 4. Wodzow, w woyſkách zebránych, o czym wyżey pod Geografią Monárchii Tureckiey.

Sukceſſorowie potym Máchometá znáczne Monárchie ſobie záwoiowáli, y roſprzeſtrzenili władzą ſwoię Kalifoſką w Afryce, Azyi, y w Europie, mieli ſwoich Gubernátorow, między ktoremi naypierwſi byli 3. Korazáńſki, Egipſki, y Afrykáńſki, y ci mieli ſobie naywyżſzą powierzoną władzą, ále w krotce Gubernátor Afrykáńſki rebellią podnioſł, y odſtrychnął ſię od władzy Kálifoſkiey. Roku 1055. Tygut Beg odebrał Bagdat, y przymuſiwſzy Kaiemá ná ten czás Kálifá, wyzuł go z Rządu Swieckiego Tytulárny mu tylko honor zoſtáwiwſzy Kálifá, y od tąd Kálifowie Sukceſſorowie Máchometá przy władzy tylko Duchowney zoſtáli ſię, á Gubernátorowie honor Sultánow ná ſiebie wzięli Egipſkich, Syryiſkich &c.

ARABOWIE ſą Ludzie dáwni idący od Izmáelá Syná Agáry z Abráámá ſpłodzonego, dla czego zwáni byli Agarnienámi, ále od czáſow Dáwidá názwáni Arábámi od ſłowá *Arab*, co znáczy kryć ſię chowáć, bo ten Národ ieſt wſzyſtek przyzwyczáiony do złodzieyſkiego życia, nie máią zwyczáiu uprávvláć ziemi, tylko z mieyſcá ná mieyſce ſię przenoſzą dla żywnośći, ze wſzyſtkim ſprzętem Goſpodárſkim, y z tey przyczyny, bárdzo łátwe było Máchometowi rozſiewánie fałſzywych Proroctw ſwoich, ktorych ſię záraz chwycili z wielką żárliwością, bo im tá Sektá nie broniłá żadnych hultayſkich ſwáwoli, y nie poczciwośći. Arábowie ſą ták zemśćiwi, że częſto mſzczą ſię y ná ſynách zábiiáiąc ich. Kiedy umiera ktory z nich, to go w tym mieyſcu ſámym zágrzebiáią, w ktorym umiera, położywſzy ná wierzchu kámień y deſzczkę, kiedy záś Aráb poymie Pánnę iáką zá żonę, to każe zábić Wielbłądá, álbo 2. y dáie iey w dyſpozycyą, ieżeli záś ktory z krewnych nie ieſt przytomny, y nie approbuie Máłżeńſtwá, to oddáwſzy Mężowi wſzyſtkie expenſy, odbiera żonę iego chociaż po łożnicy. Arábowie iednák máią rozum piękny y ſubtelny, oſobliwie do Poézyi, ktorey zwyczáy y Náukę Europie kommunikowáli ná ten czáś, kiedy Hiſzpánią byli odebráli, z Hiſzpánii potym przenieſłá ſię tá Poezyá do Toſkány, o czym piſze Huetiana Roku 1722. Przytym ſą ſpoſobni do Matemátyki y w niey mocno biegli, y onym przypiſuią, że pierwſi wynálezli cyfry Matemátyczne zwáne Arábſkie.

ARABIA ieſt w ſobie rozległa, gránicz ná Záchod z Iſtmem Suez, y Golfem Arábſkim, ná Południe z Morzem Arábſkim, ná Wſchod z Golfem Ormuſkim, Balſorą, y Eufrates ią dzieli od Perſyi, iáko y ná Pułnoc od Dyarbeku y Syryi. Ma ná wzdłuż około 300. mil, á ná ſzerz 250. Powietrze ma záwſze ciepłe iednák zdrowe, wody tylko z trudnością znaydzie dobrey w ſobie, lubo ieſt oblana Rzekámi Choibarem pod Mekką, Negarem pod Daſſarem, Prymem pod Ambilani, Maſſą y Aſtanem.

Arabia dzieli ſię ná Szczęſliwą, Puſtą, y Skáliſtą.

ARABIA SZCZĘSLIWA mieſzkána miáłá bydź przez Fenixá, ieſt więkſza y ludnieyſza od innych dwoch, y dla tego názwána ſzczęſliwą, lubo ieſt w niektorych mieyſcách nádpuſtoſzona. Obfituie naywięcey w perfumy wſzelákie, á nád Stroną Wſchodnią Morſką naywięcey zbogácona perłámi náyſzácowneyſzemi, oſobliwie koło Wyſp Bacharem, iáko y korálámi, przytym wydáie z ſiebie ſłoniową kość, mirę, aloes, muſzkátowy kwiát, y wſzelkie naywyſmienitſze zápáchy

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Obfituie tákże w drzewá pełne báwełny, á máiące fruktá podobne do iábłek, z ktorych doſtáłych czyli dozrzałych báwełnę wyimuią. Xiężá Egipſcy naywięcey ſię ſtroili materyámi z báwełny robionemi iák ſukiennemi, dáią tę przyczynę, że báwełniáne miáły bydź czyſcieyſze z drzewá náturálnego, iák ſukienne z źwierzá żyiącego, y w nich sámych ſákryfikowáli według Juwenalisá: *Qui grege liginero circumdatus, & grege calvo.* Tákże obfituie w konie dobre y wielbłądy ſzácowne.

MEKKA Miáſto nád Rzeką Chaibar bez muru, nie ma nád 6000. Domow murowánych, ziemią przykrytych, czyli gliną po Turecku, położone w Kráiu nieurodzáynym, ále wſłáwione u Máchometánow Oyczyzną Máchometá, ktorego honorowi wyſtáwili Meczet, z cáłego Swiátá Máchometáni. Sułtan czyli Xeryf Mekſki iáko pochodzący z Máchometá, ieſt bárdzo reſpektowány od Xiążąt Máchometáńſkich, y Ceſarz Turecki mu płáci wielkie penſye, oſobliwie dla utrzymánia ſwáwoli Arábſkiey, áby nie ſzkodzili Peregrynántom do Mekki álbo do Medyny. W tym Xięſtwie Mekſkim naylepſza ſię Kaffe rodzi.

MEDYNA ſłowo znáczące Miáſto Proroká, położone w Xięſtwie Mekſkim nád Rzeką Larkik wſłáwione u Máchometánow ucieczką Máchometá z Mekki, gdzie ten fałſzywy Prorok umárł Roku P. 631. y tám pochowány, á grob iego w wielkiey wenerácyi od Máchometánow náwiedzáiących go ze wſzyſtkich ſtron, y doſtátkámi ſwiecący.

MECHLA czyli *Moka* nád Morzem czerwonym Miáſto wielkie y hándlowne, przy Porcie dobrym Stołeczne Xięſtwá tegoż Imienia.

ADEN Miáſto położone między Morzem czerwonym y Oceánem przy Porcie dobrym y obronnym, ma około 6000. Domow, y bogáte w Kupcow hándlámi ſię báwiących, Portugálczykowie ie byli oblegli Roku 1513. ále bez ſkutku, Turcy záś odebráli ie Roku 1528. gdzie trzymáli ſwego Báſzę, ále Arábowie ich wygnáć mieli z támtąd, y teraz ieſt pod Juryſdykcyą Xiążęciá Mechli.

ZIBITH

ZIBITH Miáſto Stołeczne Kroleſtwá tegoż Imienia położone nád Morzem czerwonym, wielkie, y hándlowne, á naywięcey kupczy perfumámi, y medycynámi Aptecznemi. Obfituie przytym y w owoce wyſmienite, ktoremi lud żyie nic nie prácuiąc. Wielu Hiſtorykow ieſt tey opinii, że Krolowá Sábá, ktora náwiedzáłá Salomoná, byłá Pánią tego Kroleſtwá, ktore Strabon názywa Sábeią, á ludzi Sábeuſzámi.

BUSSERET czyli *Boſra* Miáſto wſłáwione oyczyzną Filipá Ceſárzá, ma ſwego Arcybiſkupá náleżącego do Pátryárchy Jerozolimſkiego, lubo przedtym náleżáło do Antyocheńſkiego.

BABEL MANDEL Kánał łączący Morze czerwone z Oceánem názwány od Kápu tegoż Imienia, czyli gory, ktora ma bydź wſzyſtka Magneſowa, iákoż kiedy Okręty z żelázámi przechodzą, to ie ciągnie do ſiebie. Ten kánał záś ieſt ták wąſki, że go może przeyzreć okiem, y człowiek może obaczyć ná drugiey ſtronie ſtoiącego człowieká.

ARABIA PUSTA ciągnie ſię od Arabii Skáliſtey áż do Mezopotámii, y nie ma nád dwá Miáſtá nád Dámáſkiem, bo wſzyſtek puſty, nie mieſzkány y grunt piáſczyſty, gdzie ledwie przeyśćmoże y przeiecháć, y to z wielką trudnością y nie beſpieczeńſtwem. Ta częśćArábii w Piſmie S. ieſt zwána *Cedar* y ma bydź Oyczyzná Mágow álbo 3. Krolow, ktorzy przyſzli ze Wſchodu dla uádorowánia národzonego Zbawiciela.

ANA Miáſto nád Eufráteſem kupieckie.

BALSORA Miáſto wielkie, y kupieckie nád Tratem y Tygitem.

ARABIA SKALISTA większa częścią puſta y ludzi ma błąkáiących ſię z mieyſcá ná mieyſce, mieſzkána przedtym od Idumenow, Moabitow, Madyanitow, Amalecytow *&c.* Wſłáwiony tákże ten kray Arábſki, że tám Pan Bog przez 40. lát Izráelczykow prowidował wyprowádziwſzy ich z niewoli Egipſkiey, tu im Práwo dał, żywił Mánną, y inne Cudá czynił, o ktorych wolno czytáć Piſmo S.

Miedzy gorámi, ktoremi ieſt nápełniona Arabia, ieſt ſłáwna Gorá SYNAY ktora ma wierzchołki, ieden zwány OREB gdzie Moyżeſz rozgą uderzywſzy wodę wytryſnął ná poſiłek Iſráelitom, y tám z Pánem Bogiem w krzaku ogniſtym rozmawiał. Drugi Wierzchołek zwány SYNAY gdzie Moyżeſz Práwo Boſkie odebrał, y Izráelitowie názwali tę gorę *GIBEL MOUSA*, álbo gorá Moyżeſzá.

HERAT álbo *Petra* Miáſto Stołeczne ma ſwego Biſkupá dependuiącego od Pátryárchy Jerozolimſkiego, u dáwnych zwáne *Rabuth* Stołeczne Moábitow.

MEDAVUN Ma ſwego Biſkupá.

GOLF ARABSKI álbo Morze czerwone ciągnie ſię od Bábel Mandel áż do Miáſtá Suez, máiąc ná Záchod Etyopią wyżſzą, á ná Wſchod Arábią, ma w zdłuż około 250. mil, á ná ſzerz naywięcey 50. To Morze ieſt niebeſpieczne ná okręty dla wyſp gęſtych piáſecznych oſobliwie przy brzegách Arábſkich, y koło Babel Mandel. Przytym ma dwie oſobliwości, naypierwey że obfituie w Koräle znayduiące ſię w Morzu iák láſy naywiękſze, y ták wyſokie drzewá, że y nád Morze wyraſtáią gáłęzie. Potym ziele ma tákie zwáne Zuph, że ſwoim kolorem delektuie oczy ludzkie, y ſłuży do fárbowánia purpurowych kolorow, y do iedzenia ma bydź ſmáczne, y podobno od tego zielá Morzem názwáne czerwonym.

Ná tym Morzu ieſt wyſpá zwána TOPAZOS, gdzie ſię wielka liczbá znáyduie Topázow álbo Chryzolitow; Pliniuſz piſze, że tám ználeziony był Topáz długi ná 4. łokcie, ten ſię był doſtał Berenice Mátce Krolá Ptolomeuſzá II. y Ptolomeuſzá Filadelfá, z ktorego kazał zrobić Statuę ná honor ſwoiey Krolowey Arſynoy.

Sułtánowie Egipſcy y Ceſárze Tureccy życzyli ſobie koniecznie złączyć Morze czerwone z Medyerránem, wyciąwſzy Kánał álbo ku Nilowi, álbo ku Morzu, ále bez ſkutku.

GEORGIA.

TA Prowincyá zwána od Gurgiſtan miáłá przedtym wielu Krolow álbo Krolikow kłocących ſię między ſobą, co było iey ruyną, bo potym ciż Krolikowie byli záwoiowáni od Izmáelá Krolá Perſkiego y obligowáni do płácenia trybutu. Po śmierci Tachmásá Sukceſſorá Izmáelá Georgieńczykowie wybili ſię z Potencyi Perſkiey, á poddáli protekcyi Tureckiey, ále Abbas ich potym podbił ſobie y odmienił wſzyſtek Rząd

w Geor-

w Georgii, powystáwiał fortece nápełniwszy ie sámemi Persámi, ták iáko y Miástá, á z Georgii wyprowádził 8000. Fámilii, ktoremi osádził Mazánderak álbo Hirkanią, Armenią, Medyą y Persyą, y odtąd Georgiá iest poddána Persom.

Georgienowie są Chrzesciánie Grecy od IV. Wieku zá stárániem iedney Páni Iberyi, ktora w Konstántynopolu będąc Wiárę S. przyięłá, ále tylko imieniem nie cnotą, teraz są Chrzesciánie, máią wielu Biskupow, iednego Arcybiskupá, y iednego Pátryárchę, zwánego od nich *Catholicos*. Xiąże támeczny lubo Máchometan prezentuie ná Prelátury, ktore nayczęsciey rozdáie swoim krewnym. W Miástách tego Páństwá dosyć są kościoły pięknie adornowáne, ále po wsiách bárdzo puste. Georgienowie ták iák insi pogránicżni, máią zwyczay stáwiáć Kościoły ná gorách nie dostępnych, ktore o kilká mil adoruią, á ledwie raz w 10. lat w nich będą, á to z tey przyczyny, że kiedy grzech popełni spodziewáiąc się odpuszczenia Kościoł postáwi, żeby zás nie był obligowány do konserwowánia ornámentow koscielnych, ná tákim mieyscu go stáwia, żeby go wewnątrz nikt nie obáczył. Wielu Szlachty Georgskiey są zbisurmánieni dla otrzymánia Pensyi od Porty, álbo dla applikowánia się w Dworu, álbo dla Corek swoich záslubienia Krolowi, albo dla oddánia ich do Dworu Krolowey. Naywięcey zás Georgieńskí lud w wierze Chrześciáńskiey doskonáli się w Klásztorách Pánieńskich, bo ich iest więcey iák Męskich dla tego, że młodź wszystká do woyny się applikuie, drudzy do gospodárstwá. Białegłowy tám umieiętnieysze są iák Męszczyzny, bo z młodu bywáią oddáne do Klásztoru z tey przyczyny, że kiedy piękney urody będzie Pánienká, to ią záraz záprzedáią do Dworu, álbo Mogolskiego álbo Tureckiego, dla czego Rodzice obáwiáiąc się záprzedánia, záraz z dzieciństwá Pánienki oddáią do Klásztoru, gdzie máią naywiększą chęć do náuki y przez cáłe życie czásem się zostáią w Klásztorze nábráwszy chęci. Kiedy zás dopędzáią pewnych lát, máią pozwolenie ták krcić, iáko y máscić swiętemi oleiámi ták iák Biskupi.

Spráwiedliwość w Georgii odpráwuie się przez Chrzescióny, żaden Máchometán áni Krol sám wdáwáć się nie może w sądy; kiedy złodzieiá złápáią, to go uwalniáią z tą kondycyą, żeby 7. rázy więcey zápłácił to, co ukradł, dwie częsci idzie ná tego, komu ukradł, iedná sądowi, á 4. Krolowi, ieżeli go zás ná to nie stánie, to przedáć każą, ieżeli zás y kwotá zá niego nie wystárczy to y żonę iego y dzieci przedádzą, á ieżeli ten komu ukradł, nie chce go kondemnowáć, to sąd nie ma mocy złodzieiá sądzić y łápáć, kiedy zás kto kogo zábiie, to sąd ma władzą ná smierć osądzić, ále go powinien oddáć bliskiemu krewnemu zábitego, ktory według woli swoiey może kazáć go strácić iaką zechce śmiercią, álbo się też wykupić wolno záboycy 60. krow dáwszy, ieżeli tákże winien komu kto co, á nie chce oddáć, to wolno záiecháć dobrá álbo zábráć wszystko od dłużniká y poprzedáć według táxy długu, ieżeli zás y to nie wystárczy, to mu żonę y dzieci sprzedáć. Ludzie tu są bárdzo piękni ták Męszczyzny iáko osobliwie białegłowy są piękney y delikátney płci, dla czego Krolowie Perscy z tey Prowincyi naywięcey nápełniáią Dwor swoy Frauencymerámi, iednák w tym nágánę máią, że lubo piękne dosyć á fárbuią się, przez co płeć psuią. Męszczyzny zás są dowcipu pięknego ále że się nie applikuią do náuk, przez to nie są rozumni ludzie, y w tym máią nágánę, że się prawdy nie trzymáią, fáłsz lubią, záprzeć się prawdy naywiększa u nich cnotá, w gniewie nie ubłagáni, piiáństwem y nie czystą swáwolą naywięcey się báwią, nie máiąc żadnego wstydu ták iák y białegłowy. W tym zás máią pochwałę, że są dla Cudzoziemcow ludzcy, y grzeczni, y státeczni w posiedzeniu, cokolwiek zás máią złych nálogow, to wszystko z przyczyny pomieszánych u nich Národow, bo tám są Grecy, Zydzi, Turcy, Persowie, Indowie, Tátárowie, Moskale, Europeyczykowie, y większa część Armenow się znayduie, iák sámych Georgienow, y są naybogátsi, bo naywięcey ich iest officyálistámi. Georgienowie są przytym pyszni, wspániáłego animuszu, ále są ták nieprzyiáźni Ormiánom y nie lubią ich zwyczáiow, iák u nas żydzi są w nienawiści, y nigdy się z niemi nie łączą áni kolliguią. Szláchtá Georgska we wsiách są poddáństwá swego Pánámi absolutnemi, y kiedy potrzebá, to ich záprzedáć záwsze mogą.

GEORGIA przedtym ciągnełá się od Tauris y Erserum áż do Donu, ále dziś nie ták iest obszerna, grániczy ná Wschod z Cyrkassyą y Moskwą, ná Záchod z Armenią Mnieyszą, ná Południe z Armenią Większą, á ná Pułnoc z Morzem czarnym, y Moskwą, nápełniona lásámi y gorámi, ále máiącemi piękne rowniny; Oblana Rzeką Kur álbo *Cyrus*, obfituie w wszelákie leguminy, y owoce, ále potrzebuie częstey rosy y deszczow, żywność ma tánią, y winá dobre y tánie, ktore y ná Krolá do Ispáchánu z Tyflisu, iáko y do Armenii, do Medyi zákupuią, żywi w sobie wszelkie stádá bydeł, y wszelkie domowe źwierzá, w lásách ma wiele dzikow. Ludzie po wsiách naywięcey wieprzowiną żyią, ktora tám iest naywysmienitsza, y choćby iey naywięcey iadł, to iest

zdrowa,

zdrowa, przytym y w Ryby obfituie ták z morzá czarnego, iáko y inne. Powietrze ma ciepłe w lecie á zimne w zimie, y naypięknieyfzy czás ma od Máiá do Liftopádá.

TYFFLIS nád Rzeką Kur Miáfto Stołeczne y ufortyfikowáne mocną Cyttádellą od Perfow, opátrzone gárnizonem Perfkim, y mieszkáne od Perfow, ma fortecę iedne, gdzie naywiękfi winowáycy fą wolni. Xiąże Georgfki kiedy odbiera podárunki, álbo lift iáki od Krolá Perfkiego, mufi wyiecháć w affyftencyi Szláchty przez tę Fortecę do przyięcia Gofciá. To Miáfto ma fwego Pátryarchę dla Georgienow, á dla Ormiánow Bifkupá, ktorzy máią 8. Kofciołow, á Georgienowie 6. Kápucyni tákże náfi znayduią fię tám z Rzymu wyfláni ná Miffyą od 50. álbo 60. lát, ktorym Protekcyą dáie Xiąże Georgfki, ile że ich nienáwidzą Duchowni Ormiáńfcy, y Georgfcy.

CHUPULETI álbo *Copoleta* nád morzem Czarnym Miáfto położone w Xięftwie Guryelfkim. SAVATOPOLI nie wielkie Miáfteczko. COTATIS Stołeczne Immeryty nád Fazą obmurowáne y Fortecą obronione. GHORI Stołeczne Karduelá. GRYMMI w Kroleftwie Zaccety &c.

MINGRELIA.

TEn Kray zwány od dáwnych Colchidá wfłáwiony Amorámi Jazoná y Medei u Poetow, y kurfem álbo fcigániem fię Argonautow dla otrzymánia Runá złotego. Suidas, y Charax cytowáni przez Euftáchiufzá y Dyonizego Grafá pifzą, że to Runo złote znáczyło kfiążkę, opifuiącą fekret robienia złotá; á Strabon y Appianus Alexándryifki rozumieią, że w Kolchidzie były niektore ftrumieniá piafek w fobie złoty znayduiące, ktory Mingrelienowie czyli Kolchidowie łowili fkorámi bárániemi, máiącemi ná fobie wełnę, y ták złoto fię zátrzymywáło w wełnie, z kąd Runo złote wymyflone.

Mingrelienowie fą Chrześciánie Grecy, ále nie wiádomi wiáry fwoiey, máią iednego Prymásá dependuiącego od Pátryárchy Konftántynopolitáńfkiego, 6. Bifkupow, y 6. Opátow, ktorzy idą ná woynę ták iák drudzy żołnierze, fą bogáci poki żyią, po śmierci Xiąże wfzyftko odbiera, Xięźá fię żenią, ile rázy chcą, Swiecćy tákże wiele żon y nałożnic chowáią, zá popełnione záś Cudzołoftwo wieprzá dániem kárzą, Męfzczyzny tu fą piękne ftworzenie, ofobliwie białegłowy komplexyi, płci, bárdzo delikátney, piękne z młodu ále ná ftárość zbytecznie fię fárbuią, grzeczne, ludzkie, ále wiáry niegodne, bo niepoczciwie żyiące, ták iáko y męfzczyzny, fą záboycy, złodzieie, cudzołożnicy, żenią fię y z ciotkámi, y z cioteczne mi fioftrámi. Małżeńftwo u nich nie ieft Sakráment, y kiedy fię ktory żeni, zápłácić powinien táxę włożoną zá Pánnę większą, zá wdowę mnieyfzą, á rozwodkę naymnieyfzą, y przed flubem máią wfzelką wolność pokąd fię nádzieiá pociechy nie pokaże, y dopiero potym fię poymuią. Wiárá u nich táka, że áni wiedzą przykazáń Bofkich, áni grzechu znáią, áni Sakrámentow, y wielu ich zá baykę fobie máią życie wieczne, fąd oftátni, y mártwychwftánie zmárłych, bo Duchowieńftwo Greckie nic nie náuczáią, y fámi ledwie co, álbo nic umieią, ich kazániá ná tym fię funduią, kiedy kto záchoruie, to woła Xiędzá do fiebie, y miáfto fpowiedzi, to fię pyta co zá przyczyná choroby, á żeby pátrzył Xiądz w kfięgę fwoię, ten weyzry y odpowiáda, że ten obraz gniewá fię ná ciebie, y trzebá go przeprofić podárunkiem iákim, to będziefz zdrow, y ták zwodzą ludzi, CATHOLICOS záś álbo Prymas, ktorego Xiąże támeczny kyiedy chce zrucić może ma ze 400. Wazállow iákoby Ekonomow, ktorzy Dwor iego prowiduią, y wolno mu ich dzieci przedawáć do Turkow, wizytuie Dyecezye w Affyftencyi 200. ofob, y w ten czás wielkie zdzierftwá czyni miáfto examinowánia Duchowiońftwá y náuczánia ludzi. Swiątobliwość iego fundowána ieft ná nie iedzeniu mięsá, áni piciu winá w pofcie, ná modlitwie długiey w dzień y noc, ále ledwie czáfem umieli czytáć, ták ieft głupi; Symonia u niego wzwyczáiona, bráć zapłátę zá konfekrácye Bifkupow po 800. Tálerow, zá Mfzą żáłobną 1000. Tálerow, á infzey Mfzy nie odpráwia chybá zá 100. Tálerow, zá fpowiedzi tákże wiele bierze. Ma 6. Bifkupow, ále nic nie umieiących ták iák on fam, nie wizytuią nigdy Kofciołow áni Dyecezyi, y przez to Xięźá máią wfzelką wolność, áni krcić nie umieią, y pozwaláią Mátkom żywo Dzieci w ziemię zákopywáć, kiedy ich nie máią czym żywić, fámi feftynámi fię bawią y piáńftwem ufłáwicznym, fą bogáci, bo wiele zdzieráią z poddáńftwá, bo y ich żony y dzieci záprzedáią dla pieniędzy, w tym naywiększą świątobliwość pokłádáią, że mięsá nie iedzą, y bogácą obrázy w Kofciołach, będąc tey opinii, że przez to grzechy czyfzczą. Co záś Xięźá to fą ubodzy ále też y nic nie umieią.

 Min-

Mingrelienowie ſtroiu żadnego nie záżywáią ále w ſámych tylko koſzulách y botách chodzą, 4. rázy do Roku ie tylko odmieniáiąc, żony nie płodne záprzedáią, y łátwy z niemi Rozwod máią od Biſkupow zápłáciwſzy pewną kwotę. Máią włáſnych Xiążąt nie dependuiących ieden od drugiego, ále ciż ſámi płácą trybut Ceſárzom Tureckim. Mingreliá ná Wſchod gróniczy z Immerytyą, ná Południe z morzem czarnym, ná Záchod z Abbaſſą, ná Pułnoc z gorą Kaukázem. Oblana Rzekámi Corax, y Faſa u dáwnych ſłáwnemi, dziś záś zwánemi, Codur, y Rion, Autorowie piſzą, że Argonautowie naypierwſi do Grecyi przynieſli báżánty z Mingrelii. Ma iedno Miáſto nád rzeką Ryoną zwáne FAZZO máiące ſwego Biſkupá, procz tego Mingreliá nie ma áni Miáſtá żadnego, áni wſiow procz dwoch znácznieyſzych, bo wſzyſtek kray ieſt mieſzkány Dom od Domu ná 1000. krokow, y bliżey y dáley, ma 10. Zamkow, z ktorych pryncypalny RUCS, gdzie rezyduie Xiążę Mingrelſki. Powietrze ma mierne ále dla Cudzoziemcow nie zdrowe, ziemię nie uprávną dobrze, ále obfituiącą w zbożá y winá dobre, á naywięcey w páſtwiſká, dla czego koni wiele konſerwuie y bydłá wſzelákiego.

GORA CAUCASUS nápełniona ieſt wielością Lwow, Tygryſow, Niedźwiedziow białych, y káſztánowátych, Liſow, Lampártow. Przytym obfituie w ſenez y inne Aptekárſkie Medycyny. Turcy tu naywięcey hándluią, ludzi kupuią, iedwábie, lny, ſkory bydlęce, y káſtorowe, woſki, miody *&c.*

CYRKASSYA.

TO Páńſtwo zwáne od dáwnych *Commania*, dependuie od Cárá Moſkiewſkiego, położone między morzem czarnym, y gorą Kaukázem dzielącym ie ná południe od Georgii, á ná Záchod ie dzieli Kánał Káffowy od Tátáryi mnieyſzey, Don ná Pułnoc, Wolgá y Morze Kaſpiyſkie ná Wſchod. TERKI Miáſto Stołeczne Cyrkáſſow mieſzkáne od ſámey Moſkwy, ták iák y inne Miáſteczká, bo Cyrkáſſowie tylko po wſiách mieſzkáią. Kray ten ieſt bárdzo piękny, obfituiący w wſzelką żywność, y owoce, á naywięcey ogrodámi przyozdobiony w Polách fruktyfikuiącemi, żywi ſtádá wielkie koni y bydeł, koz, owiec, z ktorych wełná ledwie nie rowná Hiſzpáńſkiey, ktorą Moſkwá kupuie, ſáme tylko ięczmiony ſieią, y niemi żywią konie, źwierzyny máią doſyć, ktorą bez płow ná koniech gonią, y zmordowáną łápáią w ſidłá, iák záś prędko złápią Jeleniá, ták mu záraz nogi ucináią y kości tłuką, dla iedzenia tuku, ktory, mowią, fortyfikuie ſiły ludzkie.

Cyrkaſſow cenzuruią bydź wielkiemi złodzieiámi, dla czego Cudzoziemcy ich ſię wyſtrzegáią, áni ich przypuſzczáią do okrętow, ná ten czás kiedy im przywożą Towáry, ſą przytym grubiánie, ludzie dzicy, byli kiedyś Chrześciánámi, ále teraz nie máią żadney Religii, tylko niektore dni, gdzie ſię wſzyſcy ſchodzą ná Ceremonią Nabożeńſtwá Pogáńſkiego, y lubo ſię obrzezuią, ále áni Biblii znáią, áni Alkoránu, áni Xięży, áni Koſciołow, ſámi ſobie ſakryfikuią, oſobliwie czczą ſwięto S. Eliáſzá. Białegłowy ich ſtroią ſię iák Męſzczyzny bez żadney dyfferencyi, dla czego ich nie rozeznáć od Męſzczyzn, tylko z iedney głowy, włoſow y urody, bo máią bydź bárdzo piękne, y płci delikátney, á włoſy czarne, y długie noſzą z dyſtynkcyą Mężátych od Pánien y Wdow.

ABASSYA.

ABaſſowie ſą teyże nátury co y Cyrkáſſowie, z ktoremi grániczą ná Pułnoc, tylko w tym dyſtyngwowáni, że ſobie krádną ludzi, y dzieci, dla záprzedánia ich Turkom, hándel ich w tym naywiękſzy, iáko y w futrách, miodzie, ſkorách odmieniánych zá inſze fánty. Kray ten ieſt położony między Mingrelią y Cyrkaſſyą, nie ma wiele Miáſt, tylko znácznieyſze S. Zofii, Eſchiſumuni, y Dandars.

TURKIA AZYATYCKA.

NAmieniełem iuż pod Páńſtwámi Tureckiemi w Europie, że Monárchiá Turecka dzieli ſię ná 3. Części Generalne, ná Turkią Europeyſką, Azyátycką, y Afrykáńſką, y iużem tám opiſał Turkią Europeyſką, teraz do drugiey Części przyſtępuię.

Turkiá Azyátycka ieſt w ſobie obſzerna, y Wſchodnia Monárchii Tureckiey. Grániczy ná Záchod z Marmorą, Medyterránem, Kánáłem Gallipolſkim, y Konſtántynopolitáńſkim, y z Egiptem, ná Południe z Arábią, ná Wſchod z Perſyą, á ná Pułnoc z Georgią, y Morzem czarnym. Zámyka w ſobie Páńſtwá, przedtym do Rzymián należące w Azyi: Natolią, Turkománią, álbo Armenią Wielką, (Dyarbek zámykáiący w ſobie, Mezopotamią, Chaldea, y Część Aſſyryi) Syryą, y Judea. Przytym ma wiele Prowincyi hołduiących ſobie iáko: Mingrelią, Guryel, Immeryty, Arábią Skáliſta, y Część Puſtey, gdzie Xiążętá támeczni płácą do Porty trybut, y w Arábii Szczęſliwey; przedtym miáłá Portá Beglerbek W Adenie y w Lapſie, ále Xiąże Mechliyſki odebrał ſobie Aden, á Lapſa trybut płáci do Porty. Ma tákże Wyſpy należące do ſiebie, Rodus, Cyprus, Scyo, Metelin, y inne ná Archipelágu do Azyi należące.

NATOLIA.

TA Prowincyá ieſt náyzáchodnieyſza Stroná Azyi, zwána tákże Azyą mnieyſzą, położona ná kſztałt Wyſpy między Eufrátem Morzem Medyterráńſkim, Archipelágiem, Mármorą, Kánałem Gallipolſkim y Morzem czarnym.

Według Geográfow położona ieſt między 36. y 44. grádusem od Wſchodu do Záchodu, y ciągnie ſię ná 150. mil, á od Południá do Pułnocká ná 80. mil. Powietrze ma zdrowe y utemperowáne, ziemię obfituiącą w wſzeláką żywność, y nie máiącą áni láſow wiele, áni błot, przepasána gorą Taurus, y obláne wielą Rzek, z ktorych naznácznieyſze ſą: Madra, Sarabat, Sangar, Aiala, Aly, Tryo, Genſuy, Cidna. &c. Dzieli ſię ná 4. Części, álbo według Turkow ná 4. Beglirbegliki, 1. Natolſki zámykáiący w ſobie Bitynią, Lidyą, Frygią, Paflagonią, Mizyą, Karyą, Jonią, Eolidę, y Część Galacyi. 2. Amazyiſki nád Pontem Euxyńſkim, zámyka w ſobie: drugą Część Galacyi, Pont, y Kappádocyą. 3. Karámáńſki nád Medyterránem, gdzie przedtym byłá Cylicya, Pamfilia, y Likaonia. 4. Aladulſki nád Eufrátem, zámykáiący w ſobie Armenia Mnieyſza.

Ta Prowincyá u dáwnych náypięknieſza, dziś wſzyſtka ſpuſtoſzona, bo gdzie przedtym Miáſtá znáczne były, teraz y wſiow nie máſz, álbo ſpuſtoſzáłe.

NATOLIA WŁASNA.

TA Część ieſt pod Rządem Beglirbegliku Natolſkiego, ciągnie ſię nád Morzem czarnym w zdłuż áż do Rzeki Aly, y nád Medyterránem, áż do Wyſpy Cypru. Zámyka w ſobie 14. Sandziákow, álbo iákoby Powiátow. Oblana ieſt Rzekámi Madrą zwána u dáwnych Meander, Sangary, Otmagiuki, wſłáwioną przegráną Krezusá, Garnicą zwáną u dáwnych Graniką, przy ktorey Alexánder Wielki zbił Perſow &c. Ma Miáſtá.

CHIOU-

CHIOUTAYE Miáſto Stołeczne bliſko Rzeki Sangary, ma ſwego Arcybiſkupá.

BURSA Miáſto między gorą Olimpem y Mármorą záſzczycone przedtym Stolicą Monárchii Tureckiey przed odebránym Konſtántynopolem, ále y dziś ieſzcze pryncypalne ma ſwego Arcybiſkupá y obronione Cyttádellą, ma y kilká grobow Sułtáńſkich. Orchan Syn Ottománá to Miáſto naypierwſzy odebrał po długim obleżeniu Roku 1327. było przedtym położone w Bitynii y fundowáne przez Krolá Pruzyasá.

NICEA Miáſto położone nád ieziorem zwánym Iſnich, miáło ſwego Arcybiſkupá, y wſłáwione dwiemá Koncyliámi Generalnemi 1. było złożone Roku 325. przez S. Sylweſtrá Papieżá, y Konſtántyná W. Cesárzá przeciwko Herezyi Aryuſzá, gdzie záraz Symbolum Wiáry S. było promulgowáne *Credo in unum DEUM Patrem &c.* y między wielą innemi Kánonámi Wielkanoc náznáczona ná dzień Niedzielny po 14. dniu Mieſiącá Márcá, o czym wolno obſzerniey czytáć w Kánonách o tym Concilium, ná ktorym było 318. Biſkupow. 2. Concilium odpráwiło ſię Roku 787. Zá Adryáná I. Papieżá przeciwko Ikonokláſtom, ktorzy nie chcieli przyimowáć czczenia Obrázow.

SCUTARI Miáſto wyſtáwione ná ruinách dáwney Chálcedonii nád Rzeką Báioná, przedtym Stołeczne Krolow Illiryiſkich, teraz ieſzcze znácznieyſze nád inne Miáſtá w Albánii, ufortyfikowáne y Cyttádellą zmocnione, y ma ſwego Biſkupá. R. 1378. Turcy ie odebráli. Záſzczycone w dáwney Chálcedonii Concilium IV. Chálcedońſkim R. 451. złożonym zá Leoná Papieżá przeciwko Eutycheſowi Bluźniercy przyznáiącemu tylko iednę náturę Boſką w Chryſtuſie Pánu, nie przyimuiąc drugiey nátury, tylko Ciáło fantáſtyczne, Kánony tego Concilium wolno czytáć w Dzieiách Kościelnych, było ná nim Biſkupow 632. Prezydowáli záś Legáci Papieſcy.

ANGOURI zwáne u dáwnych *Ancyra* Miáſto czyli *Cangari* nád Sangardem przedtym było Metropolitáńſkie, teraz ná Sandziák erygowáne, hándluie naywięcey Kámlotámi, ktorych tám wiele fabrykuią, wſłáwione bátáliámi Pompeiuſzá pierwſzą, gdzie zbił Mitrydátesá Krolá Pontckiego, y Drugą Wielkiego Támerlanesá Chána Tátárſkiego, gdzie zbił Bájázetá Cesárzá Tureckiego, y w niewolą wziął R. 1402. tegoż Bájázetá kazał wsádzić w klatkę żelázną y publicznie wozić, ále ten z desperacyi rozſciął ſobie o żelázo głowę dla prędſzey śmierci, z ktorego kiedy ſię roſmiał Támerlanes, Bájázet mu odpowiedział: nie ſmiey ſię ze mnie, bo ſię to y tobie przytráfić może; Támerlánes odpowiedział: nie z ciebie ſię ſmieię, ále z moiey myſli uważáiąc, że wſzyſtkie Stány y Páńſtwá nic nie ſą przeciwko Potencyi Boſkiey, ktora ták dyſponowáłá, żeby ieden gárbáty trzymał te Páńſtwá, ktore trzymał Garbus, bo Bájázet, y Támerlan byli gárbáci.

MAGNESIA o 9. mil od Smirnu ma ſwego Biſkupá, bywáło Stołecznym Cesárzow Tureckich, Chrześcián ma bárdzo máło.

SMIRNO nád Sarabatem, y Golfem o 13. mil od Efezu Miáſto przedtym ſłáwne y wielkie, y teraz lubo zruynowáne, ále hándlowne y nápełnione wielą Cudzoziemcow oſobliwie Grekow, Włochow, Fráncuzow, Holendrow z przyczyny Portu ná Morzu Medyterráńſkim, przytym ieſt obronne y zmocnione dwiemá Fortecámi, y Zámkiem ſtárym. To Miáſto ieſt iedno z 7. Miáſt ſłáwnych Azyátyckich, do ktorych S. Jan piſał w Apokalipſie. R. 1688. nádruynowáne było trzęſieniem ziemi. Szczyci ſię bydź Oyczyzną Homerá według Syliuſzá *lib. 8.*

CLASOMENA nád Archipelágiem między Smirnem y Scyo położone, záſzczycone Oyczyzną Anaxogorá Fizyká, y Artemoná.

HIERAPOLIS Miáſto Frygii wſłáwione wodámi ciepłemi ſłużącemi do fárbowánia rożnych kolorow wełny, tákże y Oyczyzną Epitektá Filozofá w I. Wieku, ktory trzymał, że Filozofiá ná niczym ſię fundowáć nie może, ieżeli nie ná, *Suſtine*, y *Abſtine* iákoż Cierpliwość wielką pokazał, kiedy Epaprodyt Kápitan Neroná, á iego Pan kiiem mu nogę złomał, á ten tylko uſmiechnąwſzy ſię odpowiedział, Nie mowiłem ci, że twoia uciechá mnie kość w nodze złomáłá.

MELASSO nád Archipelágiem, wſłáwione tylko ruinámi ſwoiey dáwney mágnificencyi y kolumną Menándrowi dedykowáną, u dáwnych zwáne *Milaſa.*

MILET Miáſto przedtym obſzerne y wſłáwione wełnámi, ále oſobliwie Oyczyzną Talesá iednego z 7. Sapientow Greckich naypierwſzego Aſtronomá w Grecyi y poſtánowicielá odmiány Czáſow, y dni w Roku 365. umárłego w lát 95.

przed

przed Narodzen. P. Roku 500. y Anaxymanderá Dyſcypułá iego wynáláźcy Sfery, iáko y Anaxymenesá Inwentorá Kompáſſow.

EFEZ Miáſto Jońſkie nád Archipelágiem, u dáwnych wsłáwione Koſciołem Dyány, iednym z 7. Cudow Swiátá wyſtáwionym przez ſłáwnego Ktezyfoná Architektá, y przez 220. lát dopiero doſkonále ſkończonym lubo cáłá Azyá mnieyſza przykłádáłá ſię do koſztu, długość iego byłá ná 425. krokow, á ſzerokość 220. drzwi były Cypryſowe, kolumn 227. od tyluż Krolow erygowáne, o czym Pliniuſz piſze, y przydáie, że Statua Jowiſzá byłá tákże Cypryſowa, konſekrowána Roku 551. od wyſtáwienia Rzymu, ſchody były z winnego drzewá ſprowádzonego z Cypru, iákoż to drzewo ma bydź naytrwálſze, Statua Dyány byłá z Cedru według Witruwiuſzá, á według Xenofoná że złotá, według zás Mucyuſzá Konſulá Rzymſkiego z winnego drzewá, przytym przyozdobiony był Koſciol koſztownemi Státuámi y Obrazámi nayprzednieyſzych w tych dwoch wiekách Málárzow. Roku 336. przed Národzeniem Páńſkim tey nocy, ktorey ſię urodził Alexánder Wielki, ten Koſciol budowány przez 220. lát, y 7. rázy goreiący, y záwſze repárowány w perzynę ſię obrocił przez ogień nagły, ná co Hegeſias rácyą dał; Nie dziw, że ſię ſpalił Koſciol, bo Dyáná báwiłá ſię ná ten czás u Olimpiády rodzącey Alexándrá Wielkiego. Diabelſkie zás Oracula dáły wyrok w Efezie: że ten ogień zápalony tey nocy miał zápalić cáłą Azyą co ſię ſpráwdziło w życiu y ſzczęściu Alexándrá, ktory záwoiował cáłą Azyą, to zás naypewnieſza, że ieden człowiek dla wieczney pámiątki imienia ſwego ten Koſciol zápalił, ále ſie omylił, bo Efezyánie zábronili pod gárłem o tym imieniu wſpomináć, iednák Teopomp według Wáleryuſzá Maxymá w ſwoiey Hiſtoryi wſpomina imię tego Swiętokrádzcy, że to był Heroſtrates. Efezyánie potym chcieli ten Koſciol doſkonáley wyſtáwić przy przyłożeniu ſię Alexándrá Wielkiego, ále iuż nie mogli, ile że Alexánder chciał ſwoie Imię położyć ná nim, czego oni nie akceptowáli, z przyczyny Pogáńſkiey, że Bog Bogini nie mogł dedykowáć nic iáko ſobie rowney, bo po záwoiowáney Azyi Alexándrá ſobie mieli zá Bogá.

To Miáſto záſzczyca ſię Liſtem do ſiebie pisánym od S. Páwłá Apoſtołá, miáło przedtym ſwoię Metropolią, ále pryncypalny Koſciol S. Jáná obrocony ná Meczet. Wsłáwione Concilium Generálnym III. odpráwionym tu y potępiáiącym Neſtoryuſzá Pátryárchę Konſtántynopolitáńſkiego, o czym wolno czytáć obſzerniey w Dzieiách Koſcielnych, było ná nim Biſkupow 224.

NICOMEDIA Miáſto názwáne od Nikomedá Krolá Bityniiſkiego od Turkow zwáne Iſmid, położone nád Golfem Morzá czarnego w rowninie bárdzo weſołey y ozdobioney winnicámi, ogrodámi, fontánnámi, obfituiącey zás w naywyſmienitſze melony, Miáſto wielkie, ludne, y hándlowne naywięcey w Máterye iedwábne, ſukná, owoce, y ſkłá, ma około 30000. ludzi w ſobie mieſzkáiących, oſobliwie Grekow, Zydow, Ormiánow, Turkow, &c. Konſerwuie ieſzcze w ſobie ſtárodáwne inſkrypcye Greckie y Łácińſkie. Tu był uſzedł Annibał Generał Kártágeńſki do Pruzyáſzá Krolá Bityniiſkiego, ále obáwiáiąc ſię, żeby go nie wydał Rzymiánom, truciznę ſobie zádał, y umárł we wſi Libiſſie, nie dálekiey z tąd Roku 550. od założenia Rzymu w lát 70. wieku ſwego. To Miáſto naypierwſze w Grecyi Religią Chrześciáńſką przyięło, y ieſt zlane krwią wielu Męczennikow Swiętych, oſobliwie S. Bárbáry, S. Adryáná, S. Pantáleoná, y S. Gorgoniuſzá, y bliſko tego Miáſtá w Akcyronie umárł Konſtántyn Wielki Ceſarz, miáło ſwoich Biſkupow.

PESSYN Miáſto dáwnych Gálátow, wsłáwione Koſciołem Cybelli, y Státuą iey przenieſioną potym do Rzymu, y drugą Státuą zwáná *Nodus Gordius*, ktorą Alexánder Wielki przeciął ná dwoie, miáło przedtym ſwego Arcybiſkupá, ále dziś tylko wieś.

Prowincye Nátolſkie ſą wsłáwione w hiſtoryách dáwnych, ktore krotko námienię.

BITYNIA.

TA Prowincyá zwána teraz Berſangil ſzczyciłá ſię włáſnemi Krolámi, oſobliwie Nikomedem Wielkim, po nim Zeiláſem, y Pruzyáſem Brátem iego, u ktorego Annibal báwił y otruł ſię, po tym 3. Krolow pánowáło, ále oſtátni po ſmierci

ci swoiey Rzymiánom Dziedzictwo legował Páństwá swego Roku 75. przed Národzeniem P. Do niey należáły Miástá Nicea, Chalcedonia, Heraclea, Apamea, Bursá, y Nicomedia. Bityńczykowie naypierwszy wynáleść mieli lektyki, według Juwenalisá: *Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bithinii.*

LIDYA.

TA Prowincyá miáłá 11. Krolow poczawszy od Argoná Roku 2835. áż do Krezusá Roku 3496. od stworzenia Swiátá, po nich Persom byłá podbita, potym Grekom y Rzymiánom, á teraz Turkom. Lidyowie Káwálerowie byli dobrzy ná koniech, ále wszeteczni, dla czego im dáno przysłowie: *Lidio more.* Miáłá Miástá tá Prowincyá znácznieysze: Sardi, Filadelfia, Tyratira &c. á ná dewszystko byłá wstáwiona Rzeką zwáną Paktol zbogáconą piáskiem złotym.

FRYGIA.

TA Prowincyá u dáwnych byłá rozdzielona ná większą y mnieyszą.

FRYGIA Większa zwána byłá *Pacatiana*, dziś zwána *Sarchum*, Miáłá Miástá znácznieysze: Synada, Laodycea, Hierapolis, Pergam &c. Oblana iest wielą rzek, á nayznácznieyszą zwáną Frigius, od ktorey bierze Imię, y Skamandrą, gdzie Pánny tego Kráiu kąpáły się przed zámęściem, iákoby wzywáiąc tey rzeki Bogini, áby ich Pánieństwo odebráłá y miáłá w swoiey opiece. Procz tey rzeki adorowáli támeczni ludzie y szczury, dla tego że Nieprzyiácielom ich łuki poprzestrzygáły.

PERGAM nád Kaiką Miásto máiące swoię Metropolią, przedtym Stołeczne Krolow Pergámskich, ále ostátni z nich Attal III. Sukcessyą Krolestwá legował Rzymiánom. W tym Mieście pierwsza inwencyá Párgáninow, bo Krol Eumen życząc sobie mieć Bibliotekę rowną iáko Ptolomeusz Filadelf w Egipcie, á nie mogąc dostáć pápieru Egipskiego z przyczyny przykazu Ptolomeuszá zázdrosnego, kazał wiele nábić bydłá, y ze skor kazał robić Párgániny.

FRYGIA mnieysza przedtym zwána *Troada*, oblana rzekámi Xanthus, Scamandra, y Simia. Zászczycona Miástem Troią wstáwionym u dáwnych Historykow.

Frygiusowie według Historykow pierwsi są wynálezcy Fletow, wozow, koł, y záprzągánia páry koni do nich, y oni pierwsi złotem tkáli máterye, y Czárnoxięstwá wymyślili.

PAFLAGONIA.

TA Prowincyá zwána *Bolli*, iest między Mármorą, y Galacyą, miewáłá Miástá znácznieysze Synope Stolicá Mitrydatesá, Tripolis, y Amisá, dzisiay Simizo.

MIZYA.

TA Prowincyá złączona większa z mnieysza teraz formuie Nátolią właśną. Zámyka w sobie Część Illiryi, ktorą Rzymiánie názywáli Szpiklerzem Cerery z przyczyny żyzności Ziemi, w tym Kráiu był most łączący Europę z Azyą, y teraz są Dardanelle álbo dwá Zamki od Turkow wystáwione.

KARYA.

TEn Kray zwány Aydynelli położony ná Wschod między Licyą, ná Záchod między Medyterránem, y Archipelágiem á ná Pułnoc między Rzeką Madrą.

Miásto

Miáło ſwoie Miáſtá zwáne; Magneſia, Alabanda, Stratonica, Minda, y Pryena nád Morzem Oyczyzná Biásá iednego z 7. Mędrcow Greckich, ma gorę Lathmus wſłáwioną w báyce Eudymioná, y Mieſiącá dla tego, że Eudymian ná tey gorze dociekł biegu Mieſiącá, ma tákże y Fontánnę Salmacis, wſłáwioną w Fábule Hermafrodytá.

HALICARNAS Miáſto Stołeczne tey Prowincyi, záſzczycone Oyczyzną Herodotá y Dyonizego z Halikárnáſu Hiſtorykow obodwoch Rzymſkich. W tym Mieſcie Artemis żoná Mauzoleá Krolá Karyiſkiego ná znák dobrey przyiáźni wyſtáwiłá temuż Krolowi grob ſławny między 7. Cudámi Swiátá, ktory do tąd, że Mauzoleuſzowi był wyſtáwiony, dał imię grobom zowiących ſie *Mauſolea*; Ten grob był wſzyſtek z białego mármuru, ktory zá żyćiá Artemizy nie był dokończony dopiero po śmierci iey przez Skopasá, Bryaxá, Tymoteuſzá, y Leokaresá.

JONIA.

TA Prowincyá názwána teraz *Sarchan* między Eolidą y Karyą, ma Miáſtá znácznieyſze, Milet, Efez, Smirno, Colofon, Heraclea, Eritrea, Claſomena, o ktorych wyżey. Herodot piſze, że te Miáſtá były iák tálerz w iedney rowninie położone, y w nayżyznieyſzym Kráiu, y nayprzyiemnieyſze Ceſárzom tu często ſpoczywáiącym.

Jończykowie lubili woynę, tániec y Muzykę, y mieli wiele Kośćiołow ſławnych w Architekturę, mieli ſwoie Morze między Sycylią y Grecyą.

Ten Kray ma mieyſce iedno zwáne TEOS, wſławione Oyczyzną Anákreoná ſławnego Poéty, Polikartes dał był temu Poécie 3. Talentá, ważące 3000. Tálerow náſzych, ktory obáwiáiąc ſię tentacyi iákiey do ſwáwoli z przyczyny tych pieniędzy odrzucił ie od ſiebie, iednák tenże Poétá lubił uciechy wſzelkie, y życie dobre, iáko záś káżdy wie, że ſie peſtką od rożenkow udáwił.

EOLIDA.

PRowincyá tá ieſt między Archipelágiem, Mizyą, y Jonią, názwána od niektorych Autorow *Eolia* álbo *Eolis*, miáłá Miáſtá znácznieyſze Eleą, Focę, á dziſiay Folią, Kuma, á teraz Caſtry, &c. Oblana byłá rzekámi Pactol y Hermus. Mieſzkána záś byłá od Boćtow ludzi Greckich. Muzyká Eolidzka byłá u dáwnych ſławna, ten Kray był przedtym żyzny y obfity, ále dziś pod iárzmem Tureckim lásámi zágęſzczony.

GALACYA.

TEn Kray názywa ſię od Golow czyli Gallow, ktorzy zruynowáwſzy Włochy, y Rzym ſpaliwſzy, tu przyśli, y tu ſię osádzili, zwał ſię potym *Gallia Græca* dla tego, że weſpoł y od Grekow był mieſzkány. Galicya grániczyłá ná ten czás ná Wſchod z Káppádocyą y Pamfilią, ná Południe z Azyą mnieyſzą, ná Záchod z Pontem y Bitynią, á ná Pułnoc z Pontem Euxyńſkim. Miáłá Miáſtá Ancyre, Sinope, Amizę, Cybellę &c.

Gálátowie wielkie woyny byli podnieſli pod ſwoim Wodzem Brennuſem. S. Páweł piſał Liſt ieden do Gálátow.

AMAZYA.

TA Prowincyá teraz ieſt pod imieniem Beglerbegliku Sywáſkiego, ktory ieſt położony między Nátolią właſną, Karamanią, Erſerum, Trebizondą, y Morzem czarnym. Zámyka w ſobie 6. Sandziákow y Część Káppádocyi y Amazyi.

SIVAS

SIVAS álbo *Sebaſtopolis* Miáſto miewáło przedtym Biſkupow, teraz Stołeczne Powiátu ſwego, bliſko Miáſtá dáwnego Sauſtyá Arcybiſkupiego.

TOCAT zwáne u dáwnych *Neoceſarea*, y *Hadrianopolis* Miáſto wielkie y ludne máiące ſwego Arcybiſkupá, y Stołeczne Báſzy Sywáſkiego. Tu ſię odpráwowáły rożne Concilia.

AMAZYA Miáſto miewáło przedtym ſwoich Arcybiſkupow, y záſzczycone Oyczyzną Stráboná Geográfá.

SIMISA nád Morzem czarnym, miewáło tákże ſwoich Arcybiſkupow.

TREBIZONDA Miáſto nád Morzem czárnym, máiące ſwego Arcybiſkupá y przedtym Stołeczne Cesárzow Wſchodnich, gdzie pierwſzy Iſaac Commenus záłożył Stolicę, ále Máchomet II. ią zepſuł Roku 1460. bo Dáwid, ktory uzurpował to Páńſtwo wydrzeć Alexemu Kommenowi, muſiał uſtąpić Máchometowi Kolchidy, y od niego potym przeciw ſłowu dánemu wraz y z żoną y z dziećmi zábity, y ták ſkończona Monárchiá Trebizondzka, ktora trwáłá 257. lát pod władzą Kommenow.

PROWINCYE AMAZYI.

PONT.

TA Prowincyá ieſt położona między Bitynią y Paflagonią, zowie ſię záś Pont z tey przyczyny, że ſię wyciąga nád Morzem Pont Euxyńſkim. Miáłá Miáſto znácznieyſze: Herakleą. Miáłá y Regnántow właſnych, między ktoremi oſtátni był Mitridates, ktory uſłyſzáwſzy, że Syn iego Farnaces Krolem ſię zá żyćiá iego nominował, ſám ſię zábił, Roku 691. od założenia Rzymu, pánował lát 57. ále też záraz Rzymiánie tę Prowincyą záwoiowáli.

CAPPADOCYA.

TO Páńſtwo miewáło właſnych Krolow, ktorych czeſto Mitridates zrucał z Kroleſtwá, oſobliwie, Aryobársáná, ále wſpárty śiłámi Pompeiuſzá y oſádzony ná Tronie Roku 690. od záłożenia Rzymu, po nim było podległe Rzymiánom, y rządzone przez Prokonſulow. Izaak Commenus tám potym Stolicę Monárchii ſwoiey záłożył w Trebizondzie, wygnány od Fráncuzow z Konſtántynopolá Roku 1204. teraz to Páńſtwo pod iárzmem Tureckim dáwny luſtr ſwoy ſtráciło znácznie zdezolowáne. Miáło znácznieyſze Miáſtá Comane, Sebaſtá, Neoceſarea, Trebizonda, Ceſárea, Amázya, y Tyana, Oyczyzná Apolloniuſzá ſławnego Czárnoxiężniká, ktorego S. Jan zwyciężył w Efezie.

CERASUS álbo dziś zwáne *Chirizonda* nád Morzem, Miáſto podobne przedtym Trebizondzie y názwáne z przyczyny obfitośći wiśień, ktore pierwſzy Lucullus we Włoſzech záſzczepił.

NAZYANZ wſławione Oyczyzną S. Grzegorzá Názyánzeńſkiego w IV. Wieku żyiącego Wielkiego Doktorá, ktory umárł ná Puſzczy Roku 389.

CARAMANIA.

PAńſtwo to zámyka w ſobie według Bodráná dáwną Cylicyą, Pamfilią, Pizydyą, y część Południową Káppádocyi, grániczy ná Południe z Medyterránem, ná Záchod z Nátolią właſną, ná Pułnoc z Amázyą, á ná Wſchod z Aladulią.

Dzieli ie Gorá Taurus ná dwie częśći; Południową, y Pułnocną.

KARAMANIA Pułnocna názywa ſię Wielką Karamanią, y zámyka w ſobie Rząd zwány Beglerbeglik Ikoniyſki.

COGNI álbo *Iconium* przedtym Miáſto Stołeczne Likáonii w Azyi mnieyſzey, dziś záś Stołeczne Káramánii Więkſzey, wielkie, ludne, y nápełnione Turkámi, Arábá-

Arábámi, Zydámi, Grekámi, Ormiánámi, ma swego Arcybiſkupá, y Gubernatorá czyli Báſzę wielkiey Káramánii położone między dwiemá ieziorámi.

TYANE Miáſto máiące swego Arcybiſkupá.

TACHIA álbo *Antyochia* Pizydyiſka, ma swego Arcybiſkupá, Miáſto ſpuſtoſzone, y nie ludne, ále záſzczycone Oyczyzną S. Małgorzaty.

ACSAR miáło przedtym swego Arcybiſkupá Páná pod Pátryárchą Antyocheńſkim, y miáło bydź Oyczyzną Dyoſkorydá, máiącego tu swoię Szkołę według Bodráná.

KARAMANIA POŁUDNIOWA álbo mnieyſza oddzielona przez Turkow od pierwſzey, á przyłączona do Cypru Wyſpy pobliſkiey.

SATALIA bliſko Ruin dáwney Attalii, Miáſto Arcybiſkupie, obronne y zmocnione Cyttádellą, y ma Port swoy dobry zwány *Sinus Satalicus*.

SCALMURA dáwne Miáſto Cylicyiſkie obronione Cyttádellą, y ma swego Biſkupá.

TARSIA álbo *Tarſus* Miáſto u dáwnych ſławne, záſzczycone Oyczyzną S. Páwłá Apoſtołá, ma swego Arcybiſkupá, położone nád wodámi ták zimnemi w Rzece Cydnie zwáney od Turkow Carasu, że tám Alexánder Wielki zámyſlał życie swoie ſkończyć, ktore Ceſarz Barberoſsá tám ſtrácił. Atenodor Filozof Stoik był z tego Miáſtá potym Preceptorem Tyberyuſzá Cesárzá, Lucianus dodáie, że y Auguſtá, Aſſuidas piſze, że dla uchámowánia paſſyi prędkich Tyberyuſzá, kazał mu liczyć 24. liter Greckiego Alfábetu, niżeli co w gniewie wymowił.

AJAZZO álbo *Iſſus* máiące swego Biſkupá, położone nád Morzem, gdzie Alexánder Wielki zwyciężył Dáryuſzá.

PROWINCYE KARAMANII.

CYLICYA.

PRowincyá tá położona nád Medyterránem ná Południe, á ná Pułnoc grániczy z częścią Káppádocyi, y Armenii, áż do gory Taurus, ma Miáſtá znácznieyſze: Tarſia, Pompeiopolis, Adona, y Lajazzo &c. Kray ten oblany ieſt wielą Rzek, y łączny ále nie urodzayny, koni żywi wiele, ktorych ná Woynę corocznie 600. wydáie u Turkow ſławnych, y zwánych Káràmánámi, (o drzewo tu trudno, y tylko náſienie pewne máią, ktore ſieią wydáiące potym z ſiebie formę drzewá záżywánego do opálenia, wilkow tu wielka moc ſię znayduie, ktorych około 200. w ſtádzie widuią, przytym naywięcey konſerwuią owiec, y koz &c.

PAMFILIA.

KRay ten ieſt miedzy Pizydyą, Likaonią, y częścią Frygii. Ma Miáſtá Pergę, Side, y Satalią. Nápełniony wielą gorámi, y żywi wiele koz białych, z ktorych ſierć ma bydź naylepſza do kámlotow robienia.

LIKAONIA.

Kray ten wſzyſtek ieſt zielony, bo okryty Cedrowym drzewem.

ALADULIA.

TA Prowincyá położona ieſt między gorámi zwánemi Antitaurus, ktore ią dzielą od Amazyi ná Pułnoc, á ná Záchod od Káramánii, grániczy z Medyterránem ná Południe, á Eufrates ią dzieli, y gorá Aman od Turkománii, Dyarbeku, y Syryi ná Wſchod. Zámyka w ſobie dáwną Armenią mnieyſzą, y Część

Wſchodnią Cylicyi. Szczyciłá ſię przedtym włáſnemi Krolámi, ále Selim czyli Solimán I. Ceſarz Turecki podbił ią ſobie kazáwſzy uciąć głowę oſtátniemu Krolowi Uſtyagelowi zdrádzonemu przez włáſnego Generałá. Dzieli ſię teraz ná Część Pułnocną między gorámi Taurem, Antytaurem, y Rzeką Eufráteſem położoną y názywáiącą ſię Beglerbeglikiem Maraſachſkim, gdzie ieſt MARAZACH Miáſto Stołeczne; y Część Południową położoną między Taurem, y Morzem Medyterráńſkim złączoną z Beglerbeglikiem Alepſkim.

AJAZZO czyli *Alaſſo* bliſko Alexandretty Miáſto mocne, y z Portem dobrym nád Medyterránem.

ADENA miewáło przedtym ſwoich Arcybiſkupow, teraz nie ma nic oſobliwego nád ieden Port wſzyſtek kámienny, wſpániáłą bárdzo ſtrukturą.

ARMENIA
álbo
TURKOMANIA.

PAńſtwo to było naypierwey pod władzą Perſow, á potym przenieſło ſię do Grekow, ná oſtátek Rzymiánie ie odebráli. Tygranes był Krolem tego Páńſtwá Przyrodni Brát Mitrydateſá, ktory odſtąpił y Brátá, á przywiązał ſię do Rzymián, ktorym uſtąpił Káppádocyi y Części ey Syryi Roku 688. od założenia Rzymu, á 66. przed Národzeniem Páńſkim. Roku záś 312. Tyrydat (iáko piſze Euſebius) podnioſł woynę przeciw Maxymowi Ceſárzowi, ktory prześládował Chrześcián.

Zá Juliáná Apoſtáty ieſzcze to Páńſtwo miáło ſwego Krolá Arzáceſá, ále Roku 1515. Soliman Ceſarz Turecki podbił ie ſobie wcále. Powietrze w tym Kráiu przyzimne ále zdrowe, ziemiá gorna ále obfituie w zbożá, owoce, winá nie ma, ále ná to mieyſce obfituie w miody, iedwábie, gory ſrebrne, w konie dzilne.

Gorá ARARAT tu ſię znayduie, ná ktorey ſię według Piſmá S. opárłá Arká Noégo. S. Bártłomiey Ewangelią S. tu opowiádał, ma dwoch Pátryárchow, ieden ieſt mnieyſzey, drugi więkſzey Armenii. Armenowie ſą ludzie dobrzy, proſtácy, y nic nie rozumieiący.

Turkomania tá Turecka ieſt Część Záchodnia dáwney Armenii, grániczy ná Pułnoc z Georgią, ná Wſchod z Erywanem, y Adyrbeytzanem Prowincyámi Perſkiemi, ná Południe z Dyarbekiem, á ná Záchod z Nátolią.

Dzieli ſię ná 4. Beglerbegliki, 1. Kars, 2. Erzerum, 3. Wan, 4. Theildyr. Turkománi mieſzkáią w Części Záchodniey Turkománii, między Eufrátem, y Tygrem, y ſą náybogátſi w owce, wielbłądy y kozy, ſą teyże ſámey Religii co y Turcy, y mowę máią iednákową, ſą pod władzą Xiążęciá ſwego hołduiącego Porcie.

CARS nád Rzeką tegoż Imienia Miáſto mocne y obronione Cyttádellą, Stołeczne Beglerbegliku ſwego, zámykáiącego w ſobie Kroleſtwo Baratralu, grániczy ná Pułnoc z Kroleſtwem Immeryty y Guryel, ná Záchod z Trebizondą, ná Południe z Erzerum, y Tyldyl, ná Wſchod z Karduelem, y Erywánem.

ERZERUM Miáſto Stołeczne Beglerbegliku położone między Trebizondą, y Jeziorem Van nád Eufráteſem, ma bydź naypryncypálnieyſze w Turkii, bo obſzerne, y ludne, z wielą Przedmieściámi, dwoiákim murem opasáne, y zmocnione Fortecą. Zámyka w ſobie 11. Sandziákow.

VAN álbo *Vaſtan* Miáſto Stołeczne Beglerbegliku, nád ieziorem tegoż Imienia, grániczy z Perſyą, mocne y obronione Fortecą, dáwne, zámyka w ſobie 9. Sandziákow.

ASTABAT tákże Miáſto Turkomáńſkie, w ktorego gruncie rodzi ſię korzeń zwány Ronas, rośnie w ziemi ná podobieńſtwo Lukrecyi, y ſłuży do fárbowánia płocien czerwono przychodzących tám z Mogolu. Okręt raz nápełniony tym korzeniem zátonął był pod Ormuſem, z kąd przez długi czás Morze támeczne iák krwią było zafárbowáne. DYAR-

DYARBEK.

TA Prowincyá ieſt położona między Tygrem, y Eufráteſem Rzekámi, gróniczy ná Pułnoc z Turkomanią, ná Záchod z Syryą, ná Południe z Arábią Puſtą, y Yerak-Arabi, á ná Wſchod z Erzerum. Dzieli ſię ná 3. Ziemie czyli Beglerbegliki. 1. Dyarbeker, 2. Mozul, 3. Ryka, názwáne od Miáſt ſwoich Stołecznych.

Páńſtwo to obſzernieyſze ieſt teraz, bo zámyka w ſobie Aſſyryą, y Yerak-Arabi, gdzie przedtym Babilonia y Chaldea byłá zwłáſzczá Aſſyrya dáwną, y nayierwſzą w Swiecie Monárchią, ktorey był pierwſzym Monárchą Nimrod, Oyciec Ninusá drugiego Monárchy, ktory Stolicę ſwoię przenioſł do Niniwy Miáſtá, wſłáwionego w Piſmie S. ták z magnificencyi iáko y pokuty ſwoiey, opowiedziáney przez Jonáſzá Proroká. Po Ninuſie Semiramis pánowáłá wielkiey odwági Monárchini, ktora dowiedziáwſzy ſię, że iey Stároſtá podnioſł rebellią w Bábilonie, w tym momencie wybiegłá ieſzcze ná w puł ubrána, y nie uczesána, Miáſto obleć kazáłá, y poty ſię nie ſczesáłá, poki nie dobyłá Miáſtá, á dla ták wielkiey pámiątki wyſtáwiono iey Statuę z roſczesánemi włosámi, á Krolowie ná ſwoich pierścieniách ryſowáć ſobie kazáli iey podobnąż figurę dla zápátrywánia ſię ná iey odwágę. Ze záś Semiramis dla beſpiecznieyſzego Rządu z woli męża ſamá Tron oſiádłá ná krotki czás, dla aſſekurowánia ſię przy długim pánowániu zábić Męża kazáłá, chcąc z Synem ſwoim Niniaſem rząd prowádzić, y z nim iák z Mężem mieſzkáć, ále ten przełożył záboyſtwo Mátki ſwoiey, kazáwſzy ią zábić nád wſzeteczeńſtwo. Po Niniaſie było Monárchow 37. u Hiſtorykow ledwie wſpomniánych, bo bez żadney akcyi Heroiczney pánuiących, ná oſtátek Arbaces Gubernator Medow zágniewány ná Pryncypałá ſwego Sárdanápálá obáczywſzy go między Niewiáſtámi przedącego kądziel, rebellią podnioſł dla zrucenia go z Tronu w Bábilonii náſzedł, ále Sárdanápálus zámknąwſzy ſię w wieży iedney z wielkiemi ſkárbámi y ſtádem nałożnic ſwoich zápalić ſię kazał z wieżą, y ták z cáłą Fámilią w dymie ſkończył Monárchią Aſſyryiſką, Roku od ſtworzenia Swiátá 3178. Arbaces obrány Krolem Medow, záczął drugą Monárchią, pierwſzą zágubiwſzy, ktora trwáłá przez 317. lát pod władzą 9. Monárchow, áż do Aſtyagesá, ktorego Syná Dáryuſzá Cyrus záwoiował, załóżywſzy fundamenta Monárchii Perſkiey R. od záłożenia Rzymu 221. zá pánowánia Tullusá Hoſtyliuſzá Krolá Rzymſkiego Roku od ſtworzenia Swiátá 3605. á ná 559. lát przed Národzeniem Páńſkim. Po nim Monarchiá Perſka pod 11. Krolámi trwáłá áż do Dáryuſzá Kodománá lát 202., bo Alexánder Wielki záwoiował Dáryuſzá, y záłożył Monárchią Grecką Roku 3808. od ſtworzenia Swiátá, ná 330. lát przed Národzeniem Páńſkim, ále Alexánder Wielki tylko 6. lát pánował, bo po śmierci iego Monarchiá Grecka rozdzielona. Kroleſtwo Mácedońſkie doſtáło ſię Arydeuſzowi Brátu iego, Kroleſtwo Egipſkie Ptolomeuſzowi Generáłowi Woyſk iego, á Kroleſtwo Syryiſkie, o ktorym piſzę, Seleukowi zwánemu Nicanor Generáłowi Woyſk Alexándrá, po nim Sukceſſorowie Seleucydowie pánowáli w Kroleſtwie Syryiſkim do Roku 64. przed Národzeniem Páńſkim, ná ten czás kiedy Pompeiuſz od Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey wyſłány do Azyi Kroleſtwo Syryiſkie znioſł, záwoiował, y ná formę Prowincyi przemienił, potym Pártowie wygnáli byli z tąd Rzymián, y pánowáli áż do Roku 227. czyli 8. po Národzeniu Páńſkim, kiedy Artaxerxes Pers podnioſł rebellią przeciw Artabánowi Krolowi Pártow, y záwoiował tę Monárchią począwſzy powtornie Monárchią Perſką, ktora trwáłá áż do Roku 632. kiedy Krol Iſdegerdes czyli Hormiſdas IV. był zwyciężony, y zábity przez Omárá Krolá Sarácenow. Ci rządzili tym Páńſtwem przez 418. lát, do tąd iák Sułtan Gelal-Edyn im ie odebrał, ktorego Sukceſſorowie byli abſolutnemi Pánámi Perſyi, ále potym wygnáni od Tátárow pod Władzą Támerlanesá R. 1398. Po Támerlaneſie 4. Xiążąt rządziło w Perſyi z Fakcyi Báraná Czarnego, ále Uſſun-Kaſſan Fakcyi Báraná białego Gubernátor Armenii podnioſł rebellią przeciw Joonſze Krolowi Perſkiemu, y kazał go zábić z właſnym iego Synem Acen-Ali. Ten krolował potym od R. 1469. áż do R. 1485. Po nim Perſya rozdzieliłá ſię, ále Izmáel pozoſtáły z Corki Uſſun-Kaſſaná przyprowádził wſzyſtko do iedności rozumem pięknym, y ſercem wſpániáłym, utrzymáwſzy

wſzy ſię ná Tronie Perſkim, y od niego záczyna ſię Monárchiá Sophis. Dyarbek tylko iedná Prowincyá oddzieliłá ſię od Páńſtw Perſkich, y zoſtáie pod włádzą Turkow, o ktorą częſte kłotnie ciż Monárchowie Máchometáńſcy między ſobą prowádzą, iáko y teráznieyſzy Krol Perſki po zwyciężonym Mogolu, pod pretextem náwiedzenia grobu Máchometá zámyſla przy ſzczęſciu ſwoim podobno o tey Prowincyi; co ſię dáley ſtánie zoſtáwuię poznieyſzym po mnie Autorom.

Aſſyryiczykowie według Herodotá, y Mikołáiá z Dámáſku záchowywáli u ſiebie oſobliwſzy zwyczay. Ci raz w Rok ſchodzili ſię do Miáſt y wſiow, gdzie ná publicznym Tárgowiſku ſprowádzáli corki ſwoie, ták piękne, iáko y ſzpetne, ále według zwyczáiu y upodobánia ludzkiego, sáme tylko piękne przedáwſzy według ceny náznáczoney ná poſági pozoſtáłym y wzgárdzonym ſzpetnym te pieniądze obrácáli, y tym ſpoſobem zábiegli drogę prędſzym Máłżeńſtwom, bo iedni z pięknoſcią, inni z pieniądzmi ſię żenili, y ták piękne, iák ſzpetne zá mąż wydawáły.

DYARBEKER Miáſto Stołeczne ſwoiey Prowincyi nád Tygrem położone, ludne, obſzerne, y hándlámi nápełnione, ufortyfikowáne dwoiſtym murem przyozdobionym 72. wieżámi, ktore máią bydź wyſtáwione ná pámiątkę 72. Dyſcypułow Chryſtusá Páná, mieſzka tu wielu Chrzeſciján Ormiánow, Neſtoryánow, y Jákobitow.

MERDYN bliſko Tygru, máiące ſwego Arcybiſkupá.

MOSOUL u dáwnych zwáne *Ninive* Miáſto Stołeczne Beglerbegliku włáſnego nád Tygrem położone, wielkie, y obronione Cyttádellą, wyſtáwione ná ruinách ſłáwnego w Piſmie S. Miáſtá Ninive, ktorego ieſzcze znáki ſą z drugiey ſtrony Tygru, ſą tu y inne Miáſtá, zwáne: Tekryt y Zerbit.

RYKA trzeci Beglerbeglik máiący Miáſto Stołeczne:

ORPHA od dáwnych zwáne Edeſſa, dáwne, y Turcy rozumieią, że tu Abráám mieſzkał, wyſtáwili temu S. Pátryárſze Meczet, w ktorym ocębrowáli iednę Fontánnę, y w niey konſerwuią ryby, zwáne od nich ryby Abráámá, ktorych nikt ſię nie waży tchnąć. To Miáſto miáło bydź Stolicą Abagárusá Krolá Ozroenitow, potym zá czáſow Chrześcián, y Krolow Jerozolimſkich było przyozdobione Gráfſtwem, ále zá Cesárzá Juſtyná przez trzęſienie ziemi zruynowáne, y od tego Cesárzá wyreparowáne y *Juſtynopolis* názwáne, teraz tylko záſzczycone Sandziakátem pod włádzą Beglerbegliku, y tu mieſzka Báſzá ieden, ktory znáczny Gárnizon konſerwuie przeciw ſwáwoli Arábow. Miáſto to było przedtym Stołeczne Mezopotámii pod Pátryárchą Antyocheńſkim. Hozroas Krol Perſki dowiedziáwſzy ſię, że to Miáſto było nie dobyte przez protekcyą Obrázu Chryſtusá Páná, ktory, iáko Euzebiuſz piſze, doſtał ſię Abágárowi od sámegoż Chryſtusá Páná ieſzcze żyiącego ná tym Swiecie, chciał wſzelkim ſpoſobem dobyć Edeſſy, y obległ Miáſto, ále muſiał uciec w tym punkcie od Attáku, zważywſzy większą moc Boſką, iák ludzką.

HARRAN álbo *Caran* nád Rzeką Haburem, Miáſto naydáwnieyſze w Swiecie bo wſłáwione w Piſmie S. rezydencyą Abráámá, w ten czás, kiedy powracał z Ur Chaldei, przytym wſłáwione y przegráną Rzymián, ná ten czás, kiedy Craſſus Generał Rzymſki był zábity od Pártow, ktoremu Pártowie złoto lali w gębe, zá to, że miał bydź łákomy ná złoto. Było przedtym Arcybiſkupie y znáczne, ále teraz zruynowáne pod włádzą Turecką iáko y inne Miáſtá.

NESIBIN Miáſto przedtym Arcybiſkupie, ktore Biſkup támeczny S. Jákub przez Modlitwę ſwoię ſalwował od oblężenia Saporá Krolá Perſkiego, zá pomocą Woyſká gweſpow; te gweſpy znáczą oſſy álbo muchy iádowite, ktore S. Jákub uproſił u Páná Bogá ná odegnánie Perſow, o czym Hiſtorye ſwiádczą.

YERAK-ARABI.

TA Prowincyá ieſt położona między Tygrem y Eufráteſem, ciągnie ſię od Dyarbeku áż do Golfu Perſkiego, między Arabią Puſtą, y Kurſyſtanią czyli Fuzyaną Prowincyą Perſką. Dzieli ſię ná 2. Beglerbegliki. 1. Bagdad, 2. Balſora zwane od Miáſt Stołecznych.

Kray ten ieſt tenże ſam, gdzie dáwna Chaldeiá y Babilonia byłá, nayſłáwnieyſzy w Swiecie, bo w nim Pan Bog ſtworzył człowieká, y Ray Ziemſki ufundował, tu było pole zwáne Sennaar, gdzie ludzie po potopie wieżą Bábilońſką wyſtáwić chcieli

chcieli Roku 101. tu Nimrod wyſtáwił Miáſto BABILONIĄ, naypierwſze w Swiecie, y Stołeczne pierwſzey Monárchii, Semiramis zás przydáłá mu wiele ozdob, w murách y ogrodách cudem Swiátá zwánych, bo miáły bydź ná powietrzu wyſtáwione, y podpárte licznemi kolumnámi, y 100. brám ſpiżowych było do tych ogrodow, o czym wolno obſzerniey czytáć Herodotá. Nábuchodonozor záś tym więcey záſzczycił to Miáſto, bo zrewidowáwſzy Niniwę, Alexándryą, Jeruzálem, Gazę, Tyr, Sydon, Dámáſk, Suzę y Ektábánę żadnego z nich Miáſtá nie widział podobnego do Bábilonii. To Miáſto było potym podbite od Cyruſá. Kray záś wſłáwiony Oyczyzną Abráámá Pátryárchy, w ktorym były ná ten czás Miáſtá: Babilonia, Ur, álbo Urchoa, Creſiphon, Barſita, Seleucia, Tevedon, ále z tych wſzyſtkich teraz nie zoſtáło ſię tylko Tevedon, zwáne dziſiay Balſora. W tym Kráiu pokazáli ſie byli Cháldeyczykowie Filozofowie, tych zábawá wſzyſtká byłá około Aſtrologii y Proroctwá, wierzyli, że ſwiát ieſt bez początku y końcá, y mowili, że od 43000. lát ich Anteceſſorowie záwſze ſię zábawiáli tąż Náuką, ktorey przez Pokolenie y oni náuczyli ſię od oycow. Dzielili ſię ná 2. Sekty zwáne: Orchennow, y Borſyppenow, káżdy z nich co inſzego náuczał, od tychże Filozofow Egipcyánie doſkonálić ſię poczęli w Aſtrologii, y od nich ſię náuczyli elewacyi Polu, rozdzielenia Roku ná 365. dni, y dniá ná 12. częśći.

BAGDAD Miáſto położone nád Tygrem, wyſtáwione ná ruinách dáwney Seleucyi, obſzerne, y ciągnące ſię ná 3. mile w około, pełne Turkow y Chrześcián, bogáte, mocne y obronione Cyttádellą wyſtáwioną nád Tygrem, Turcy odebráli ie Perſom R. 1638. y trzymáią tám mocny Gárnizon pod kommendą Generálnego Báſzy, inni rozumieią, że to Miáſto ná mieyſcu Bábilonii, ále mylą ſię, bo Bábiloniá wyſtáwiona byłá nád Eufráteſem, o 7. mil od Bagdádu.

BALSORA Miáſto położone od Eufráteſá o puł milki, z ktorey rzeki idzie wodá przez kánał ieden ciągnący ſię o puł mile w zdłuż do Miáſtá, y ſtátki przezeń płynąć mogą. Báſzá ieden, ktory tám był Gubernátorem przeciwko Arábom, przedał ſwoy Urząd iednemu Pánu támecznemu bárdzo bogátemu, ktory wyzuwſzy ſię z władzy Tureckiey, inweſtyował ſie Xiążęciem Balſory, iednák dla Pokoiu z Portą kontentuie záwſze Ceſárzá Tureckiego, y co rok znácznym podárunkiem lub końmi nákſztáłt hołdu obſyła go, wolność wſzeláka w tym Mieſcie, ále y beſpieczeńſtwo wſzelákie, bo Rząd dobry, Holendrowie tu hándluią, Portugálczykom záś zábroniono, y Auguſtyánow Portugálſkich z tąd wypędzono, z Indyi y Grecyi wielu tu tákże Kupcow hándluie y z cáłey Turkii dla kupowánia rożnych Towárow od Indow, ktore ná wielbłądách przewożą do Turkii. Intráty ten Xiąże może mieć, wyiąwſzy wſzyſtkie ordynáryine y extráordynáryine expenſy około 6000000. tá záś intrátá naywięcey pochodzi z monety, bo wſzyſcy kupcy przyieżdżáiący muſzą ſwoie pieniądze tu dáć bić ná támeczną monetę, z kąd profit oczywiſty, z koni tákże tám naypięknieyſzych y naypracowitſzych (ná ktorych y 30. godzin może prácowáć bez iedzenia y picia) wiele profituie. Z pálmowego drzewá wiele tákże Intráty zbiera, bo począwſzy od Tygru áż do Eufráteſu kray wſzyſtek ieſt zároſły pálmowym drzewem, gdzie ſię niegodzi nikomu wniść bez znáczney zapłáty, zá káżdą Pálmę trzebá dáć 3. częśći Laryná á w Larynie ieſt 40. groſzy náſzych, dla záſádzenia záś pálmowego drzewá trzebá wiedzieć ſpoſob u wielu Geografow; naypierwey w ziemi dołek wykopáć, potym 250. álbo 300. Dáktylow ułożyć ná formę Pirámidy, tylko ták porządnie, żeby tylko ieden dáktyl wierzchołek kończył, potym to ziemią przykryć dobrze y z tąd Pálmá wyrośnie.

W Balſorze ieſt ieden Kády iákoby ſędziá, ktory ſpráwiedliwość adminiſtruie, y dependuie od Xiążęciá. Są troiácy Chrześciánie, Jákobitowie, Neſtoryánie, y Chrześciánie S. Janá, ktorych naywięcey, ci mieſzkáli przedtym nád Jordánem, gdzie S. Jan krcił z kąd wzięli ſwoie názwiſko. Są tákże Kármelici boſi z Włoch.

SYRYA.

KRoleſtwo Syryiſkie naypierwſzy Seleucus Nicánor iákoby Zwyciężcá záſzczepił po śmierci Alexándrá Wielkiego we 12. lát, iáko Generał tego Monárchy Roku od ſtworzenia Swiátá 3826. ná 312. lát przed Narodzeniem Páńſkim, názwáne Kroleſtwem

Seleucydow, ktore trwáło około 246. lát pod włádzą 25. Krolow, z ktorych oſtátni był Antiochus XII. po nim Pompeiuſz przyłączył to Páńſtwo do Monárchii Rzymſkiey, Sáráceni záś odebráli, y podbili ie ſobie w II. Wieku, Chrześciánie im ie odebráli pod Kommendą Gotfrydá Builioná, ále Sárácenowie im ie znowu wzięli, y doſtáło ſię pod włádzą Sułtánow Egipſkich, ále y tym ie Turcy odebráli pod Solimánem Ceſárzem Tureckim.

SYRYA SOURIA, czyli *Suriſtan* grániczy ná Południe z Arábią Skáliſtą, ná Wſchod z Arábią Puſtą, y z Dyarbekiem, od ktorego ią dzieli Eufrátes, y gorá Naman záś od Natolii ná Pułnoc, á Morze Medyterráńſkie ná Záchod. Oblana ieſt rzekámi Eufrátes, Jordan, Farfar, y wielą innych. Ma Gory Libán, y Antylibán ſłáwne u dáwnych. Powietrze zdrowe, y gruntá obfituiące w pſzenice, ięczmiony, winá, oliwy, pálmy, cytryny, pomoráńcze, figi, y wſzelákie Aromátyczne ſpecyały. Kray ma hándlowny we wſzyſtko, iednák mieſzkáńcy támeczni iáko Turcy, Arábowie, żydzi, y Chrześciánie, ſą bárdzo ubodzy z przyczyny wielkich podátkow, ktore płácą do Porty.

To Páńſtwo zámyka w ſobie 3. Beglerbegliki, zowiące ſię od Miáſt Stołecznych, 1. Alep, 2. Trypoli, 3. Dámáſk. Generálnie záś dzieli ſię ná 3. Części: Syryą Właſną, Feniceą, y Judeą álbo Zydowſką Ziemię. Dáwni Geográfowie dzielili ie ná 5. części 1. Paleſtyná, 2. Antyochena, álbo Seleucydá, 3. Fenicea, 4. Comagena, 5. Cyleryzya. Syryá u dáwnych byłá dáleko obſzernieyſza iák teraz, bo zámykáłá w ſobie zá Sukceſſorow Alexándrá Wielkiego cáłą Mezopotámią, Aſſyryą, y Chaldeą álbo Bábilonią.

SYRYA WŁASNA ieſt część Pułnocna Syryi między Feniceą, Arábią Skáliſtą, y Puſtą, Dyarbekiem, Nátolią y Medyterránem; zámyka w ſobie Beglerbegliki, Alepſki y Trypolitáńſki zwáne od ſwoich Tureckich Miáſt.

ALEP Miáſto położone ná 4. págorkách, ná ktorych iednym ieſt zamek, gdzie Báſzá rezyduie, nád rzeczką zwáną Jagrá, álbo Koik, ufortyfikowáne mocno, bogáte, wielkie y ludne, przyozdobione wielą publicznych ſtruktur, 50. łázień, 40. Auſteryi dla Cudzoziemcow, y 120. Meczetow, á naywięcey z tąd ieſt wſpániáłe, że ieſt nayhándlowznieyſze w Turczech, lubo ieſt o 15. mil od Alexándretty Portu znácznego ná Medyterránie, Fráncuzi, Wenetowie, Anglowie, Holendrowie naywięcey hándluią, y káżda Nacyá ma ſwego Konſulá zá Protektorá Narodu. Niżeli záś Portugálczykowie wynálezli Kap dobrey nádziei dla przepłynienia do Indyi, Europá nie miáłá inſzego hándlu tylko tu, álbo przez Egipt y morze czerwone. Ma tákże wiele Kupcow wſchodnich Turkow, Arábow, Perſow, Indow, &c. ieſt tu tákże wiele Chrześcián y Kátolikow máiących 3. Kościoły: Jezuicki, Kápucyńſki y Kármelitow boſych. Są tu tákże y Máronitowie uznáiący zwierchność Papieżá, ſą Grecy Schiſmatycy máiący Arcybiſkupá ſwego, Armenowie, Jakubitowie máiący tákże ſwoich Biſkupow. Ceſarz Turecki tám trzyma dwá Gárnizony, w Mieście y w Zamku, w ktorym rezyduie Báſzá, ieſt tákże ieden Kady álbo ſędziá, y Mufty dla Religii Tureckiey. Miáſto to miáło przedtym ſwego Biſkupá, á potym Arcybiſkupá, y zwáne było u dáwnych *Beroea* álbo *Berua*.

ALEXANDRETTA nád Golfem Aiazzo Miáſto zruynowáne y w powietrzu nie zdrowym iákoż kiedy w lecie to ludzie támeczni do wſiow pobliſkich ſię umykáią dla powietrzá lepſzego. Wſłáwione iednák Portem naypraktykowáńſzym z cáłego Medyterránu dla bliſkości Alepu, y wiele Autorow rozumieia, że przy tym Porcie Wieloryb Jonáſzá Proroká połknął, y Pater Aprilis Jezuitá ſwiádczy w Peregrynacyi ſwoiey, że ná tym mieyſcu ma bydź Piramidá dla pámiątki cudu, tenże Jezuita oſobliwą rzecz twierdzi, że w tym Mieście ma bydź oſobliwy kurſor do Alepu, to ieſt gołąb, ktory kiedy ma dzieci z Alepu go poſyłáią do Alexandretty w ten czás, kiedy ſię ſpodziewáią okrętow, Faktorowie tedy Alexandryiſcy rewiduią okręty, y wykonnotowáwſzy wſzelkie Towáry, y kupcow, ná kártecce opiſuią, ktorą przywiązáwſzy gołębiowi do ſzyiki wynoſzą go wyſoko y puſzczáią, ktory we 3. godziny punktuálnie do Alepu záleci, choć o 15. mil.

ANTYOCHIA Miáſto dáwne y w pięknym położeniu, ále częſto nádruynowáne trzęſieniem ziemi y woynámi Sáráceńſkiemi, Chrześciánie náſi Záchodni odebráli ie byli Sárácenom R. 1098. w ten czás kiedy Ziemię S. mieli odbieráć, y było názwáne Xięſtwem, ktore trwáło do R. 1208. kiedy Sułtani Egipſcy ie odebráli, to Miáſto ieſt między pierwſzemi, ktore przyięło Wiárę S. y w nim Imię Chrześcián wzięło ſwoy początek, miáło ſwego Pátryarchę máiącego włádzą Duchowną ná cáłym Wſchodzie, ále teraz tá włádzá zniſzczona, Grecy máią tu ſwego Pátryárchę ále bez wſzelkiey włádzy, bo y nie mieſzka tylko w Dámáſku. To Miáſto ieſt wyſtáwione od Antyochá Oycá Seleuká wſłáwione pogrzebem Germániká Ceſárzá, á naybárdziey trzecim Kościołem świátá poſtánowionym tu od S. Piotrá y rządzonym przez 7. lát iáko od Biſkupá, odpráwiá-

ły ſię tu 3. Concilia. Pierwſze dwá R. 272. przeciwko Páwłowi Samoſátowi, ktory Chryſtuſá Páná ſamym człowiekiē bydź náuczał, dla czego od Biſkupow Azyátyckich był zrucony z Biſkupſtwá. Trzecie było konwokowáne R. 341. przez Ceſárzá Konſtánſá, dla Konſekrowánia Koſciołá wyſtáwionego przez Konſtántyná Wielkiego, ále ná nim było Biſkupow Aryánow 36. ktorzy niewinnie potępiáli S. Atanázego Pátryárchę Alexándryiſkiego, y złożyli iáko wielkiego ich Nieprzyiacielá, ále ten niewinność ſwoię wyexplikował uſzedſzy do Rzymu do Juliuſzá Papieżá, gdzie złożył Symbolum Wiáry *Quicunque vult ſalvus eſſe &c.* Amian Marcellin Hiſtoryk tu ſię urodził.

HAMA u dáwnych zwáne *Apame* miewáło ſwego Arcybiſkupá, y położone było między Antyochią y Hems, ále teraz puſte.

LAODYCYA Miewáło przedtym Arcybiſkupá teraz zwáne Liche.

PALMIRA położone bliſko Arábii puſtey, miewáło tákże ſwego Arcybiſkupá, y było Stołecznym Kroleſtwá Pálmiryiſkiego, Adryan Ceſarz ie rozſzerzył, y názwał *Adrianopolis* dziś názwáne *Amegara* álbo *Faid.*

WŁADZA DUCHOWNA
PATRYARCHATU ANTIOCHENSKIEGO.

APoſtołowie Swięci po w Niebowſtąpieniu Páńſkim záſzczepili Wiárę S. w Syryi, y S. Piotr naypierwſzego Pogáná okrcił Korneliuſzá Centuryoná w Cezáryi, á S. Páweł naywiękſzy progres uczynił w Antyochii, gdzie Uczniowie Chryſtuſá Páná imię ná ſiebie wzięli Chrześcián, ták, że w II. y III. Wieku Syryá byłá nápełniona Biſkupámi.

Rzymiánie poſtánowili w Syryi 15. Prowincyi pod władzą iednego Urzędniká Rzymſkiego tytułuiącego ſię Prefektem wſchodnich Páńſtw, ktory mieſzkał w Antyochii ná ten czás znácznieyſzym Mieſcie, gdzie y Biſkupi Antyocheńſkiego Biſkupá uználi zá Pátryárchę ſwego, chcąc złączyć Rząd Swiecki z Duchownym w zárowney Prerogátywie, iáko Concilium Niceńſkie decydowáło R. 327. Arcybiſkupi Konſtántynopolitáńſcy álbo Pátryárchowie, życzyli ſobie tę władzą Pátryárchow Antyocheńſkich podbić, ále im ſię nie udáło, iednák im potym odcięto 4. Prowincye, to ieſt Paleſtyny obiedwie y dwie Arábie inkorporowáwſzy ie pod Jurysdykcyą nowo fundowánego Pátryárchátu Jerozolimſkiego, y ták pod władzą Antyocheńſką 11. tylko Prowincyi zoſtáło ſię, ále im potym przybyłá 12. Teodoryadá, o czym niżey.

Syryiczykowie mieli záwſze Antypátyą do Grekow ieſzcze od pánowánia Alexándrá Wielkiego, dla czego Concilium Chálcedoneńſkie przeciwko nim konwokowáli, ná ktorym odłączyli ſię Grecy od Syryiczykow, y poſtánowili ſobie Pátryárchát pod imieniem Melchitow, dla czego w Miáſtách iedni byli Melchitowie, drudzy Syryiſcy Biſkupi, ále Sarácenowie podczás pierwſzego náiázdu Ziemi S. wſzyſtkie te ſcyſſye uſpokoili, bo Chrześciánie muſieli ſię chronić y uchodzić przed Tyránnámi, iednákże iák náſi odebráli Sarácenom Ziemię S. y erygowáli Xięſtwá rożne, ták y wſzyſtkie Prerogatywy koscielne wrociły ſię do ſwoiey pory z zázdroſcią Grekow, y owſzem więcey ich przybyło. Borcemand niżeli odebrał Antyochią, obiecał Grekom poſtánowić Pátryárchę ále odebráwſzy, Łácińſkiego poſtánowił, náznáczywſzy mu 6. Metropolii, krotko to trwáło, bo Sáráceni wpádli y wydárli náſzym Ziemię S. ná ten czás Schizmatycy znácznie ſię mścić poczęli, bo Pátryárchę Antyocheńſkiego w Kátedrze włáſney ná dwoie rozcięli, y wſzyſtkich Kátolikow Rzymſkich wycięli. Turcy záś podbiwſzy w XV. Wieku Konſtántynopol y Sárácenow z Ziemi S. wygnáwſzy wſzyſtkę Syryą do Monárchii ſwoiey odebráli, y Antyocheńſki Pátryárchát Grecki pod iárzmo ſwoie podbili. Ten Pátryárchát dáleko teraz zmnieyſzony iák był Syryiſki przez VIII. Wiekow bliſko, bo ná ten czás było wiele Metropolii y Biſkupſtw, teraz záś dáleko mniey. Pátryárchá Antyocheńſki ták bywa obierány od Duchowieńſtwá Greckiego iák Konſtántynopolitáńſki, iednák ſię opłácáć muſi Báſzy około 10000. Tálerow, lubo ſię iednák opłácáią odmiáná bywa częſta 7. y 8. razy przez 10. lát ieden drugiego przepłacáiąc u Báſzy, ále oni to ſobie kompenſuią Symoniámi, y extorſyámi z innych ſobie podległych. Tytuł záś ich táki PATRYARCHA WIELKIEGO MIASTA BOSKIEGO ANTYOCHII Y CAŁEGO WSCHODU. Duchowieńſtwo tego Pátryárchy ieſt złożone z niektorych Duchownych nie wielu, y niektorych Mnichow mieſzkáiących w Dámáſku, ktorzy mu zá Urzędnikow ſłużą, y poſyła ich pod imieniem Exárchow dla wybieránia powinnoſci od ſwoich Metropolitow, Władykow y Papálow.

Pro-

Prowincye też ſame ſą, co były, ále w wielu odmienne, y w niektorych ſchiſma Greckie zburzone. Syrya y Teodorya nie znayduią tylko dwá Miáſtá ALEP y HAMA w ſobie máiące Práłátow Greckich. Alepſki Arcybiſkup żyie dobrą párádą y ma wiele Pár áfii pod władzą. Hamſki záś ubogi. Caramania z dwiemá Cylicyámi y Izaurą tylko 3. Biſkupow Greckich máią w Tarſie, Adenie y Mamiſtrze, bo y máło tám Chrzeſcián. Fenicya procz Dámáſku ma też Biſkupow w Barut, Seyde, Tripolu, y Emeſe. W Tyrze tylko tytulárny Arcybiſkup. Ptolomaidá ma więcey Syryiczykow iák Grekow. Gorá Libán, ma Máronitow. Dyarbek ma wiele ſekt Chrześciáńſkich, á naymniey Grekow. Armenia ſámych Armeńſkich ma Chrześcián y Biſkupow, Grekow bárdzo nie wiele. Metropolitá Cypryiſki rezydował w Sáláminie przez IX. Wiekow, y miał wielu Biſkupow pod ſwoią władzą, ále iák náſi odebráli Cypr, y Kroleſtwo záłożyli, ták y Łácińſkich Biſkupow kreowáli w XII. Wieku, ktorzy tám byli áż do R. 1570. pokąd Turcy nie odebráli Cypru.

PATRYARCHAT ANTYOCHENSKI.

Zámykał w ſobie przedtym METROPOLIE	PROWINCYE	Teraz zámyka w ſobie. METROPOLIE	PROWINCYE
Antyochia	Syrya I.		
Apame	Syrya II.	Apame	Sourya
Laodycea	Teodoryada		
Tars	Cylicya I.	Tars	Karamania
Anaſarba	Cylicya II.		
Seleucya	Izaurya	Tyr	Damas Fenicya
Tyr	Fenicya Morſka		
Damas	Fenicya Liban	Edeſſa	Tſyrya
Hierapolis	Eufrates		
Edeſſa	Oſroena	Amid	Dyarbek
Amid	Mezopotamia		
Dademon	Armenia więkſza	Nicoſia	Cyprus
Salamina	Cyprus Wyſpá		

GEOGRAPHIA PRELATUR.

Antyocheńſki Pátryárchá erygowány I. Wieku mieſzka w Dámáſku W XIV. miał Biſkupow Suffrágánow - - - - - - - 8.
Apamea Hama Metrop. eryg. W. V. miał Biſk. Suffr. - - - - 6.
Laodycea Biſk. W. V. Metrop. VI. miał Biſk. Suffr. - - - 3.
Tarſus Biſk. W. II. Metrop. W. IV. miał Biſk. Suffr. - - 9.
Anaſarbus Acſeray Biſk. W. V. Metrop. W. VI. miał Biſk. Suffr. - - - 11.
Seleucia Aſpera Metrop. W. V. miał Biſk. Suffr. - - 30.
Tyrus, Tyr Metrop. W. V. Prototron. W. VII. miał Biſk. Suffr. - - - 19.
Damaſcus, Damas Biſk. W. II. Metrop. W. V. miał Biſk. Suffr. - - 16.
Hierapolis Biſk. W. IV. Metrop. W. V. miał Biſk. Suffr. - - - - 16.
Edeſſa Metrop. W. V. Exarcha Medow W. XII, miał Biſk. Suffr. - - 18.
Amida, Amid Metrop. Dyarbeku W. IV. miał Biſk. Suffr. - - - 36.
Dademon Metrop. Armuſatarum W. VII. bez Suffr. W. IX.
Leucotea Nicoſia Biſk. W. IV. Metrop. W. XIII. miał Biſk. Suffr. - - 16.

PATRYARCHAT ANTYOCHENSKI ZA CZASOW ŁACINNIKOW.

Antyocheńſki Pátryárchát nowo erygowány po Sárácenách W. XII. przez Turkow zátrácony W. XIII. miał Biſkupow Suffrágánow 5. w Miáſtách zwánych: 1. Gabalá, 2. Laodycea, 3. Antaradus, 4. Tripoli, 5. Biblion.

Metropolie záś były 5. w Miáſtách erygowáne zwánych: 1. Apamea, tá tylko Metropoliá miáłá ſwego Biſkupá Suffragáná w Balanei, y inſze záś 4. nie miáły ſwoich Suffrágánow iáko: 2. Tarſus, 3. Marmiſtra, 4. Heliopolis, 5. Edeſſa. Szoſta tákże Metropoliá byłá erygowána w Nikozyi máiąca 3. Biſkupow Suffrágánow w Miáſtách zwánych Paphus, Lemiſſa, y Famaguſta.

GORA

GORA LIBAN.

GOrá tá ieſt náywyżſza w Páleſtynie, bo ma mieć ná około 60. mil, iedną od nogą zábiera Część Fenicyi, á drugą Część Syryi, ná Záchod oblewa ią Morze Medyterráńſkie, ná Południe grániczy z Ziemią S. ná Wſchod z Mezopotamią, á ná Pułnoc z Armenią. Jeſt złożona y opasána ze 4. gor iedná ná drugiey. 1. Gorá ieſt obfituiąca w zbożá, y wſzelákie owoce. 2. Gorá ieſt pełna głogu y ſkał, y w niwczym nie obfituiąca, tylko w iedne fontánny przyozdobiona. 3. wſzyſtka ieſt iák pod wioſnę przez wſzyſtkie czáſy Roku, bo liſcie ná drzewách záwſze zielone, kwiáty záwſze kwitnące, fontánny, ogrody, y wſzelákie drzewá uſtáwicznie ná ſobie máiące owoce, iednym ſłowem że ieſt podobna do Ráiu Ziemſkiego. 4. Gorá ieſt w puł zielona, y w kwiát kwitnąca, á w puł biała, bo ſniegiem okryta, y ieſt ná formę Krzyżá, ale nie mieſzkána od ludzi z przyczyny zimná, nápełniona Cedrámi w Piſmie S. wyrážonemi.

Z Libánu wychodzą 4. Rzeki zwáne Jordan, Rochan, Nahard-Roſſens y Nahard-Cardicha. Tá oſtátnia ieſt zwána Swięta, ktorą Salomon názywa *Puteus aquarum viventium, quæ fluunt cum impetu è Libano.* Libán po Potopie był mieſzkány przez Sukceſſorow Chamá, ma y teraz wiele Miáſteczek, iáko: znácznieyſze; Eden, y Canabin gdzie Pátryárchá mieſzka Máronitow; Ci Máronitowie ledwie nie cáłą gorę Libánu máią, y ci tylko ſą iedni nayprawdziwſi Kátolicy Wſchodni. Ná tey gorze ieſzcze ſię znayduią 23. wielkich Cedrow, ktore przez ciekáwość Cudzoziemcy oglądáią, bo z tych ſámych Salomon ná fabrykę Kościołá Jerozolimſkiego Cedrow naywięcey záżył, oſobliwſza záś ieſt rzecz do tego drzewá, że procz tego że nigdy nie ſpruchnieie, áni ſię nie zepſuie, y procz iego oſobliwey wyſokości liſcie y owoce tego drzewá roſną ku Niebu nic ſię nie ſpuſzczáiąc ku ziemi, dla czego Sapient mowi; *Juſtus ùt Palma florebit, ſicut Cedrus Libani multiplicabitur.*

ANTYLIBAN ieſt tákże podobna Gorá do Libánu y bliſka, ktore kiedyś obiedwie miáły bydź złączone murem.

Cedrowe drzewo ma to do ſiebie, że żadnego robáczká nie cierpi, bo ieſt przez ſię gorzkie, dla czego ieſt naytrwálſze, y z tąd dla pochwały przyſłowie uroſło: *Aurô Cedrôque notanda.* Dyoſkoryd, Galianus, Plinius &c. upewniáią, że Stárzy záżywáli eſſencyi Cedrowey dla bálsámowánia ciáł zmárłych; Plato tákże twierdzi, że do 1000. lát w Cedrze rzecz zámknięta konſerwowáć ſię może.

FENICYA.

TA Prowincyá ciągnie ſię w zdłuż od Wſchodu do Záchodu, to ieſt od Arabii puſtey, áż do Medyterránu, máiąca ná Pułnoc Syryą właſną, á ná Południe Judeą. Należy częſcią do Beglerbegliku Trypolſkiego, Częſcią do Damaſkiego.

FENICYA nie ieſt wielki Kray, ále u dáwnych nayſłáwnieyſzy, bo w nim wynáleziona nawigacyá, litery, y piſmo, iáko Lucanus opiſuie *Lib. 3.*

Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Ciż fundowáli Teby, Uttykę, Hippon, Marſylią, Empurias, y wiele innych Kolonii. Ich Páńſtwo dzieliło ſię ná dwie Części. 1. Fenicya Morſka, ktorey Miáſtá były: Tyr, Sydon, Tripoli, Biblus, Botris, Berita, Ptolomaida, Sarepta, z tych teraz nie ma nic znácznego tylko Tripoli. 2. Fenicya Libáńſka Wſchodnia między Libánem, y Antylibánem, ktorey Miáſtá były Damas, Abyla-Kap Helliopolis, Liſáma &c.

TRYPOLI Miáſto położone ná pográniczu Syryiſkim wielkie y ludne, Stołeczne Beglerbegliku, ma Port dobry, y Cyttádellę obronną, zowie ſię od 3. Miáſt, ktore zámykáło w ſobie o 255. krokow iedno od drugiego, inſi rozumieią, że od 3. Narodow było mieſzkáne y fundowáne, to ieſt Tyryow, Sydonow, y Aradynow.

 Szczy-

Szczyciło się Gráfstwem podczás pánowánia tám nászych Záchodnich Pánow, y miáło swego Arcybiskupá.

DAMASK Miásto położone przy odnodze Libánu nád rzeczką nie wielką ále wygodną Miástu, dáwne, bo S. Páweł w nim krcony y náwrocony, y lubo bywáło podległe wielom rewolucyom, iednák do tąd iest znáczne y obfituiące w hándle iedwábne, wełniáne, y w wszelákie owoce, osobliwie w głownie żelázne służące do szpád lub páłászow, Pátryárchá Antyocheński tu rezyduie, y Gubernátor Fenicyi y Ziemi S. Przedmieściá ma większe iák Miásto, gdzie około 20000. ludzi tylko sáme głownie robią, wsławione zá nayprzednieysze, y tyle drugie ich prácuią około morwow dla robáczkow iedwábnych.

JUDEA álbo PALESTYNA.
Zwana ZIEMIA S.

TO Páństwo Wieloráko zwáne, á naypierwey Chanaan Syn Chámá, á Wnuk Noego tu się postánowiwszy z Fámilią naypierwsze mu dał swoie imię Chánáán. Pan Bog záś obiecáwszy ie Abraama sukcessorom, Izráelitowie názwáli ie Ziemią Obiecáną; Páleſtynowie, czyli Filistynowie zmocniwszy się w nim názwáli Paleſtyną, ále Izráelitowie dostáwszy tego Kráiu, y wygubiwszy wszystkich Chánáneow á Pokolenie Judá zászczepiwszy sobie w nim Rząd Monárchiczny wsławiony w Pismie S. przed, y po przeniesżeniu do Niewoli Bábilońskiey názwáli go od swego imienia Judeą. Chrześciánie záś náſi Záchodni rezolwowáwszy się odebráć to Páństwo Sárácenom w XI. Wieku názwáli ie Ziemią S. z przyczyny, że tám wszystkie Táiemnice Męki Páńskiey dla zbáwienia ludzkiego wzięły swoy skutek, iákoż odebráwszy Ziemię S. fundowáli záraz y Krolestwo Jerozolimskie, ále tylko trwáło 88. lát pod władzą 9. Krolow, to iest od Roku 1099. kiedy Miásto Jeruzálem odebráli Sułtánowi Egipskiemu áż do Roku 1187. kiedy Sáládyn Sułtan Syryiski y Egipski Chrześciánow wygnał, z tey przyczyny; Gwido Luzytáński iáko Opiekun Báldwiná V. Krolá Jerozolimskiego, bo máiący Ciotkę iego rodzoną zá sobą, odebrał pod władzą swoię tych Páństw Rząd, o co począł się z nim kłocić Raymund Graf Trypolski, y z tąd urosłá scyssyá y woyná między niemi, ktora zámieszáłá wszystkie szczęściá Chrześcijáńskie y nádzieie, bo Saladyn Sułtan Syryiski y Egipski dowiedziáwszy się o ich kłotniách z Woyskiem wtárgnął przeciwko nim, bátália wygrał, y złápáwszy Gwidoná Luzytaná do więzienia wrzucił, Miástá poodbierał y Jeruzálem dobył 2. Páździerniká, Drzewo Krzyżá S. wziął, á potym y cáłą Ziemię S. záwoiował, co cáły Swiát Chrześciáński sturbowáło y zmięszáło, Urban Papież z żálu umárł, y dotąd Krolestwo Jerozolimskie ięczy pod iárzmem Tureckim.

Gotfryd Builion Generał pierwszy Krzyżáckiey Woyny po odebrániey Jerozolimie był z uniwersálnym applauzem obrány Krolem, nie chciał się iednák intytułowáć nim mowiąc: że w tym Mieście Krol nád Krolmi był traktowány zá niewolniká, á iá bym miał bydź Krolem?

JUDEA grániczy ná Pułnoc z Libánem, ná Południe z Arábią Skálistą, ná Wschod z Pustą, á ná Záchod z Medyterránem. Powietrze ma zdrowe, gruntá żyzne według Pismá S. Kray miodem y mlekiem płynący, bo obfituiący w zbożá, winá, oliwy, figi, pálmy, y wszelákie owoce, gory páſtwiskámi nápełnione, Ziemiá do tąd tákaż iák byłá przedtym, tylko że nie uprávna, bo Ziemiánow máło máiąca zárowno z innemi Tureckiemi Páństwámi, Rzekę ma nád inne nayprzncypálnieyszą Jordan, ieziorá záś 3. nayznácznieysze; zwáne, Morze umárłe, Morze Galileyskie, y Morze Samochonite.

Kray ten iest wsławiony w Pismie S. bo P. Bog wiele łásk nán zlewał, Stolicá dáwnego Kościołá y początek nowego, ná ten czás, kiedy cáły Swiát w Pogáństwie zostawał, P. Bog był adorowány w Judei przez Izráelitow, Syn Boski się wcielił, y urodził, żył, y náuczał, z niezliczonemi poczynionemi cudámi, tu się dał umęczyć dla zbáwienia ludzkiego, tu zmártwych wstał, z tąd wniebowstąpił, y widocznie Duchá S. spuścił ná Apostołow, tu formował pierwszy Kościoł nowego Testámentu, od ktorego wziął początek cáły Swiát. Judea rożnemi czásy rozdzielona byłá, Izráelitowie záwoiowáwszy ią rozdzielili ná 13. Częśći; Pierwsze Południeysze zwáne, Pokolenie Juda, Simon, y Dan; Drugie Pułnocnieysze, Benia-

Beniamin, Effraim, połowá Pokolenia Manaſſes, Iſſahar, Zabulon, Azer, y Nephtali; Trzecie Wſchodnie, Połowá Pokolenia Manaſſes, Gad, y Ruben przy Iordánie. Te wſzyſtkie Częśći były pod władzą iedney Rzeczypoſpolitey zá czáſow Sędziow, y pierwſzych Rządcow, potym odmienione w iedno Kroleſtwo zá czáſow Krolow Saulá, Dáwidá, y Salomoná, ále po śmierci Sálomoná, kiedy Roboám Syn iego wſtąpił na Tron rozdzieliło ſie Páńſtwo ná dwoie z przyczyny wielkich kłotni, y tylko przy Roboámie zoſtáły ſię Pokoleniá Judá y Beniámin, intronizowáwſzy go pod imieniem Krolá Judzkiego, á Jeroboám wſzyſtkie opánował intronizowány pod imieniem Krolá Izráelſkiego, y z przyczyny tey Dywizyi Prorokowie SS. często wſpominaią Kroleſtwo Judzkie y Izráelſkie. Po powrocie záś Zydow z niewoli Bábilońſkiey ináczey znowu byłá Judeá rozdzielona, to ieſt ná 6. Częśći, trzy były między Jordánem y Mediterránem; Judeá właſna ná Południe, Samarya we ſrodku, á Galileá ná Pułnoc, dwie záś były náWſchod Jordánu, Trachonitá ná Pułnoc, á ná Południe Perea; Szoſta Część Idumeá záwoiowána byłá przez Janá Hirkáná, y przyłączona do Judei wraz y z odmienioną w niey Religią.

Teraz záś Judeá dzieli ſię ná dwie Częśći, ná Wſchodnią z támtę ſtronę Jordánu Arábii hołduiącą, y Záchodnią z tę tu ſtronę Jordánu Turkom hołduiącą. Mieſzkana ieſt przez Arábow y Zydow Syryiſkich. Ma 3. Xięſtwá hołduiące Gaza, Cezarea, y Sydon, ma y dwá Sandziákáty, Jerozolimſki y Nakluſki.

GAZA Miáſto dáwne Páleſtyńſkie názwáne od Skárbow Kambizesá, ktore w nim były ukryte położone nád Medyterránem, wſławione wielkiemi cudámi mocy Samſoná, ktory wydobywſzy brámę z fundamentow ná rámionách ſwoich zánioſł áż do Hebronu potym Koſcioł Dágoná wywrocił, y 3000. Filvſtynow wraz z ſobą przytłukł y zábił, y wiele innych Piſmo S. wſpomina. Alexánder Wielki attakuiąc to Miáſto był poſtrzelony, y dobywſzy go zruynowáć kazał, ále potym wyſtáwione zá Máchábeyczykow, miáło ſwego Biſkupá Suffragáná Cezareyſkiego, y teraz ieſzcze to Miáſto znáczne, y Stołeczne Xięſtwá właſnego, Xiąże názwány Emir álbo Báſzá Gazy hołduie Turkom.

HEBRON Miáſto położone w Pokoleniu Judá wſławione rezydencyą Abráámá, ktory tu pogrzebiony wraz z Sárą żoną y ſynámi Izáákiem, y Jákobem w iáſkini zwáney *Macpela.* Dáwid tu obrány Krolem od Izráelitow. Zá Chrześciánow miáło ſwego Biſkupá, y Helená Mátká Konſtántyná Cesárzá wyſtáwiłá tu Koſcioł wſpániáły nád grobem Abráámá obrocony teraz ná Meczet.

JERUZALEM Miáſto Stołeczne Páleſtyny fundowáne ná tymże sámym mieyſcu, gdzie było dáwne Salem, ktorego był Krolem Melchiſedech, dla czego powinno by bydź między naydáwnieyſzemi w Swiecie. Jebuzeuſzowie názwáli ie byli Jebus, á Jozue im ie odebrał y náznáczył ie dla Trybu Beniámin; Dáwid záś odebráwſzy y Fortecę Jebuzeuſzom, ktorą tám ieſzcze trzymáli, uczynił to Miáſto Stołecznym cáłego Kroleſtwá, iákoż trwáło przez długi czás pod władzą Krolow Judzkich, Sálomon tu był wyſtáwił Koſcioł, ktory mogł ſie poczytáć między 7. Cudow Swiátá, Dáwid zoſtáwił był Synowi Sálomonowi figurę tego Koſciołá przydáiąc y to, że łátwo ci to przyidzie Synu, bo maſz ná to złoto, ſrebro, drzewo, ſzmárágdy y innych wiele kámieni, y wſzelkiego rzemieſlniká, maſz y 3000. Tálentow pozoſtałych, (z ktorych káżdy Tálent ważył 25000. Tálerow bitych) ktore obrociſz ná nayświętſzą ſtrukturę wewnętrzną, y ná Cherubinow, ktorzy máią bydź ná Arce Páńſkiey ſiedzący, procz tych iednák Skárbow, mogł by był Sálomon ſwoim włáſnym koſztem wyſtáwić ten wſpániáły Koſcioł, bo iáko Eutichius piſze, że krom Kupieckich intrát miał roczney intráty Sálomon 666000. Tálentow złotá, co uczyni 15984000000. Tálerow bitych. Strukturę záś tego Koſciołá wolno obáczyć w Piſmie S. Miáſto było naywiękſze, nayludnieyſze, naywſpániálſze, y naymocnieyſze w Swiecie Wſchodnim, ále też wiele nieſzczęſciá ucierpiáło dwá rázy zruynowáne, pierwſzy raz od Nábuchodonozorá Krolá Bábilońſkiego, zá pánowánia Sedecyaſzá, ktore ſię wyrepárowáło zá pomocą Cyrusá Krolá Perſkiego, drugi raz było zruynowáne od Tytusá Syná Weſpázyáná Cesárzá Roku. P. 70. Adryán Ceſárz ie kazał wyrepárowáć Roku 132. y dał mu imię *Elias Capitolinus* á Konſtántyn Wielki zoſtáwſzy Chrześciáninem tym piękniey y wſpániáley przyozdobił to Miáſto, y fundował Koſcioł Salvatorá przy sámym Grobie Chryſtusá Páná, y názwáć ie kazał pierwſzym imieniem Jeruzalem, przyozdobiwſzy władzą Pátryárchowſką, potym wpádło w ręce Máchometánow, y z tąd przyczyná początkow Krzyżáckich woien.

ien. Gotfryd Builion odebrał ie Sáracenom, Roku 1099. y záſzczepił Stolicę Kroleſtwá, ále Saladyn ie odebrał Roku 1187. y od tąd ięczy pod iárzmem Tureckim, Turcy ie názywáią *Elkods*, to ieſt Miáſto S. teraz ieſt nie wielkie, Stołeczne Sandziáká y Kádyſá, mieſzkáne przez Turkow, Arábow, Zydow, y Chrzeſciánow Schizmátyckich. Bernárdyni tám trzymáią Koſcioł S. Salwátorá, y Grob Páńſki. Więcey kto chce czytáć, może ſię dowiedzieć w kſiążce o życiu Chryſtusá Páná.

JERUZALEM Słowo znáczy iedno co y *Viſio Pacis.*

NAPLUZA przedtym zwáne Sichem, gdzie Chryſtus Pan náwrocił Samárytánkę nád ſtudnią Jákubá, miáło ſwego Biſkupá, teraz tylko ieſt Stołecznym Sandziákátu ſwego imienia.

ACRA álbo *Ptolomaidá* nád Medyterránem Miáſto dáwne, ma ſwego Biſkupá, y ſłáwne zá czáſow Krzyżackich Woien, było Stolicą Krolow Jerozolimſkich, ále odebráne od Sarácenow ięczy pod iárzmem Tureckim, Port ma dobry, ále Miáſto ledwie ma 150. Domow, nie ludne y máło mieſzkáne, pod tym Miáſtem ma płynąć Rzeká Belus, w ktorey piaſek ma bydź naylepſzy do robienia ſkłá, bo w ogniu topnieie.

SAPHET álbo *Sarepta*, w Piſmie S. wſłáwione Miáſto cudámi Eliáſzá Proroká, miáło ſwego Biſkupá ále dziś zruynowáne.

SAID álbo *Sydon* dáwne Miáſto wſłáwione Purpurą, od ktorey názywa ſię od náſzych Poétow *Sydonia* álbo *Tyrya* od Tyru, ktore ieſt w bliſkośći. Bogáctwá Tyru były ták wielkie y wſpániáłe, że ſię od nich Miáſto názywáło Krolem wſzyſtkich Miáſt *Iſaiæ Cap. 23.* Mieſzkáńcy záś iego byli Xiążętámi. Miáło ieden Koſcioł dedykowány Herkuleſowi, gdzie były 2. kolumny, iedná lana ze złotá, druga sama przez ſię ſzmárágdowa, ktore w nocy iák ſwiátłá nayiáſnieyſze ſwieciły, Herodot ie widział y opiſuie. Purpurá tákże naypierwey wynáleziona w tym Mieſcie, y Hiran Sukceſſor Abibualá według Eſtyáſzá naypierwſzy przed Krolmi záżywáć począł purpury z tey przyczyny: Owczarz ieden páſąc owce nád Morzem, poſtrzegł psá dobywáiącego ryby w iedney ſkorupie, y iedzącego ią, z ktorey krwią umálował ſobie pyſk, uwiedziony ciekáwością koloru, poſzedł ná mieyſce y tym lepiey zluſtrowáwſzy piękność koloru krwi owey, czapkę ſwoię w niey umáczał, ktora ſię záraz w purpurę obrociłá, ktorą widząc ludzie ná głowie iego, rozumieli, że promienie Słoneczne z głowy iego wychodzą, o czym dowiedziáwſzy ſię Hiran, kazał go ſprowádzić, y upodobáwſzy ſobie kolor, kazał ſzukáć tych ryb, y począł záżywáć pierwſzy purpury, ktorey byłá wielka eſtymá z początku, ále teraz ſpowſzechniáłá.

Sydończykowie według Poſſydoniuſzá w Strábonie mieli bydź pierwſi Inwentorámi Aſtronomii, Arytmetyki, ſkłow robienia y wielu innych.

Jezioro ASFALTYDA zwáne Morzem umárłym, ieſt w Judei ná tym sámym mieyſcu, gdzie ſię zápádły Miáſtá, Sodoma, Gomorra, Adama, Seboin, y Segur, z tąd ſię záś názywa Morzem czarnym, że wodá w nim záwſze ſtoiąca, áni ryb żadnych nie konſerwuie, y owſzem ná dno nic nie idzie, Weſpazyan Cezarz według Jozefá kazał tám ludzi nie umieiących pływáć z związánemi rękámi puſzczáć, ále záwſze ná wierzchu ſię zoſtáli.

Gorá KARMEL ieſt tu tákże wſłáwiona mieſzkániem Eliáſzá Proroká Pátryárchy Kármelitow, Albert Pátryárchá Jerozolimſki temu Zákonowi nádał Reguły Roku 1205. potwierdzone przez Honoryuſzá III. Papieżá.

WŁADZA DUCHOWNA
PATRYARCHATU JEROZOLIMSKIEGO.

APoſtolowie SS. po odebrániey Łáſce Duchá S. wiele Ludzi náwracáli w Ziemi S. y pierwſzy Koſcioł poſtánowili w Jeruzalem, gdzie wſzyſtkich wiernych byłá iedná Duſzá y iedno ſerce, S. Jákub był naypierwſzym Biſkupem Jerozolimſkim, po nim był S. Symeon, ktory widząc to Miáſto w niebeſpieczeńſtwie od attáku Rzymián umknął ſię z ſwemi wiernemi do Miáſteczká Pella, gdzie mieſzkáiąc Miáſto Jeruzálem y wſzyſtek Kray był z Ziemią zrownány przez Tytusá, w pierwſzych dwoch

dwoch Wiekách ledwie co przyſzły do ſiebie Miáſtá, ále w III. Wieku znácznie przyſzły do ſwoiey perfekcyi, á naywięcey przez Chrześcián, w IV. Wieku iuż było wiele Biſkupſtw erygowánych rozdzielonych ná 4. Prowincye, 2. Páleſtyny y 2. Arábie pod Pátryárchą Antyocheńſkim.

Concilium II. Generalne Konſtántynopolitáńſkie uważáiąc pierwſzego Koſciołá Jerozolimſkiego Prerogatywę przyznáło Biſkupowi iego Prym nád innych Biſkupow, y nád włáſnego Metropolitę Cezaryiſkiego, Concilium záś Efezkie przyznáło Prerogátywę Pátryárchálną nád 4. Prowincyámi oderwánemi Pátryárſze Antyocheńſkiemu, przydáło y dwie Fenicye, ále ná to Papież nie zezwolił, y o to byłá kłotniá z Pátryárchą Antyocheńſkim. Concilium Chálcedońſkie decydowáło, żeby Fenicye były wrocone Antyocheńſkiemu, á 4. pierwſze przyznáne Jerozolimſkiemu.

Saráceni záwoiowáwſzy Páńſtwo to Roku 638. Schiſma Greckie pod iárzmo ſwoie poddáli, á Koſcioły ná Meczety odmienieli, nie tykáiąc iednák mieyſc Swiętych, iáko Kálwáryi, Názáretu, y Betleem, zoſtáwiwſzy w Dyſpozycyą Pátryárchow, ktorzy ſię muſieli znácznie okupowáć z pozwoleniem Chrześciánom zewſząd wizytowáć te mieſcá SS. Nabożeńſtwo potym przeciw Mieyſcom SS. w Zachodnich Páńſtwách wzbudziło Krzyżacką woynę, iákoż pod komendą Gotfrydá Builioná odebráli Jeruzalem Roku 1099. y wygnáli Sarácenow. Tenże Gotfryd Rzymſkie Ceremonie przywrocił, y Pátryárchát Łáciński erygował, co wiele osłábiło Schizmátyckich Grekow. Ale Saráceni iák wydárli to Páńſtwo Sukceſſorom Gotfrydá Roku 1187. ták przymuſili umknąć ſię Biſkupom Łácińſkim, á Grekow w Poſſeſſyą dáwną przywrocili. Turcy potym w XVI. Wieku Sarácenom ten Kray wydárli, y pod ich iárzmem do tąd ięczy. Miáſtá iuż nie ſą w tey porze, Grecy nie máią tyle Biſkupſtw co przedtym, bo ich nie máią nád 12. pod tytułem Metropolii y Exárchátow, Grekow náturálnych tu ieſt bárdzo máło, naywięcey Máronitow, Syryow, y Arábow. Pátryárchá iednák Jerozolimſki żyie wſpániáło y lepiey od Konſtántynopolitáńſkiego, bo ma więkſzą intrátę z przyczyny náwiedzáiących Mieyſcá SS. benedykuie Swiece, *Sudaria*, y te sáme mu wynoſzą ná 10000. Tálerow bitych, procz innych akcydenſow, intytułuie ſie:

Z BOZEY ŁASKI PATRYARCHA JEROZOLIMSKI Y CAŁEY PALESTYNY.

JERUZALEM Miáſto Stołeczne Pátryárchátu nie ma nád 15000. mieſzkáiących, między ktoremi ieſt 400. Fámilii Greckich podzielonych ná 20. Páráfii, Koſciół Kátedrálny dedykowány Swiętym Konſtántemu y Helenie, przy ktorym ieſt Kláſztor, gdzie Mniſzy mieſzkáią, Urzednicy Pátryárchy, y on ſam, ma y inſzy Páłac w Betleem, ále częſciey mieſzka w Dámáſku, dla korreſpondowánia w intereſsách rożnych z támecznym Báſzą. Procz Greckich Biſkupow káżdy Národ Chrześciáńſki ma ſwoich Biſkupow, Syryowie, Ormianie, Georgienowie, Maronitowie, Neſtoryánie, Koptowie, y káżdy Národ ma ſwoię Káplicę w Koſciele grobu Páńſkiego.

Chrześciánie záś Rzymſcy Kátolicy od Krzyżackich woien záwſze konſerwuią Bernárdyńſki Kláſztor przy grobie Páńſkim pięknie fundowány, gdzie Gwárdyan támeczny ieſt Wikárym Generalnym Pátryárchy mieſzkáiącego w Rzymie, ktory Pontificalia wſzyſtkie ma ſobie pozwolone, Bernárdyni máią dyſpozycyą Káplicy naypierwſzey w Kośćiele Salwatorá, ktory ieſt fundowány ná Kálwáryi, iáko y Betleemſkiey, gdzie ſię národził Zbawiciel, co im Ceſárz Turecki pozwolił zá inſtancyą Krolow Fráncuſkich.

W Prowincyách záś Pátryárchátu Jerozolimſkiego, iáko to; w Páleſtynie 1. znayduią ſię Biſkupſtwá w Miáſtách zwánych Gaza, Lidda, Betleem, y Napluza, ále tylko tytulárne, bo te Miáſtá ſą poruynowáne, y máło w nich Grekow, iáko y Cezarea znáki tylko ma po ſobie ruin, gdzie Metropoliá tylko ieſt tytulárna. W Páleſtynie 2. Metropoliá byłá w Scytopolu, ále dziś to miáſto zruynowáne z kąd Látyni ią byli przenieſli do Názáretu, co Grecy ſtwierdzieli po nich, ále y to mieyſce y Koſciół zruynowáne, ktory był erygowány ná tym sámym mieyſcu, gdzie był Domek Nayś. Pánny, po ktorego przenieſieniu do Loretu Kápliczká tám ieſt tylko w ſkále wyrobiona, gdzie Pielgrzymi Kátoliccy náwiedzáią ią. W Arábii 1. sáme tylko ſą Puſtynie. PETRA zwána *Crach* Metropolią miáło, ále teraz puſte Miáſto y nie ma tylko Zamek ná ſkále.

Gora SYNAY ieſt w tey Prowincyi, ná ktorey ieſt Kláſztor, gdzie Opát záżywa Pontificalia, ále częſto od Arábow náieżdżány y rábowány, ma około 20.

 Mni-

Mnichow y cień tylko przeciwko przeſzłey fundacyi. W Arabii 2. ále nie praktykowáney z przyczyny Árábow ieſt BOSTRA Miáſto máiące Metropolią erygowáną, ále tylko tytulárną, bo tám y Grekow nie máſz, á ieżeli ſą to báłwochwálcy.

PATRYARCHAT JEROZOLIMSKI.

Zámykał w ſobie przedtym		Zámyka teraz w ſobie	
METROPOLIE	PROWINCYE.	METROPOLIE	PROWINCYE
Cezarea	Paleſtyna I.	Cezarea	Elkods Elkail Gaza
Scytopoli	Paleſtyna II.		
		Nazareth	Nablos Saphet Nazareth
Petra	Arabica I.		
Boſtra	Arabica II.	Crach	Deſertum Sinaicum
			Salti

Jerozolimſkie Biſkupſtwo erygowáne w I. Wieku przemienione ná Pátryárchat W. V.

Cezarea Biſkupſt. W. I. Metrop. W. III. miał Biſk. Suffr. - - - - 34.
Nazareth Metrop. W. XII. miał Biſk. Suffr. - - - - - - - - 16.
Scytopolis Metrop. W. V. przenieſiona do Nazarethu W. XII. - -
Petra álbo Rabba Metrop. W. V. miał Biſk. Suffr. - - - - - 17.
Boſtra Biſk. W. IV. Metrop. W. V. miał Biſk. Suffr. - - - - - 39.

Pátryárchát Jerozolimſki zá Czáſow Latynow miał Biſkupſtwá pod ſwoią Juryſdykcyą erygowáne w Miáſtach Betleem, Ebron, y Lidda.

Metropolia záś Cezarea miáłá ſwego Biſkupá Suffr. w Mieſcie Sebaſte, Metropolia Nazareth miáłá Biſkupá Suffr. w Mieſcie Tyberiáde.

Metropolia Petra miáłá Biſk. Suffr. ná Gorze Synay.

Metropolia Boſtrá byłá bez Suffrágana.

Metropolia Tyrſka miáłá Biſk. Suffr. 4. to ieſt w Miáſtach zwánych Ptolomaida, Seyda, Barat, y Bellinas.

RHOD WYSPA.

TA Wyſpá ieſt położona ná Południe Nátolii ná Medyterránie, Niebo záwſze ma iáſne, bo żadnego dniá nie máſz żeby ſłońce nie ſwieciło, dla tego u dáwnych byłá dedykowána Słońcu. Obywátele támeczni záwſze bywáli woienni, mocni, rozumni, ſpoſobni do inwencyi, ále Czárnoxiężnicy, teraz záś ſą wſzy-

wſzyſcy Turcy, Grekow mało ſię znayduie, y to ná Wſiách, bo w mieſcie ich nie cierpią.

RHOD názywa ſię od roży po Grecku, bo kiedy zákładano ná tey wyſpie mieſzkániá, naypierwſzą ználeziono rożą w ziemi, zwána tákże byłá Gádzinna, bo wiele w ſobie znaydowáłá záiádłych gadzin. Zá Káwálerow Rodyiſkich znáydował ſię ná tey wyſpie ſmok ſtráſzny, záiádáiący bydłá w polách, przeciwko niemu Káwálerowie odwági záżywáli ubić go, ále wielu ich gineło, Helion de Villanova Wielki Magiſter zákazał im tey odwági, ále Gozon nie uważaiąc tego Mandatu oſądzony był ná kárę, á tym czáſem wyiechał do Fráncyi, tám doſtáwſzy ſobie brytánow mocnych, kazał zrobić ſmoká ná podobieńſtwo żywego, do niego przyuczył pewnym głoſem brytány, że attakuiącego ſmoká zá káldon chwytáły, z tymi brytanámi powrocił ná wyſpę, y nie mowiwſzy nikomu ſłowá, poſzedł przeciw ſmokowi záwołáwſzy zwyczaynym głoſem, brytány obſeſſem ſkoczyły, y przytrzymáły ſmoká á Gozon tym czáſem ubił go, y prowrociwſzy do Miáſtá z applauzem przyięty, iednák dáwney winy kárę odebrał, bo mu zdięto Krzyż, ále ná tych miáſt włożono, y w krotce po śmierci Helioná, Mágiſtrem obrány.

RHODUS Miáſto Stołeczne fundowáne ná 700. lát przed Národzeniem Páńſkim przez Foronesá Krolá Argieńſkiego nád Morzem ná wybiegłym págorku w pięknym mieyſcu y ozdobionym ogrodámi, kiedy było attakowáne od Máchometá II. roku 1480. było dwoiſtym murem otoczone, y ufortyfikowánemi 13. Wieżámi, y 5. Zamkámi, iákże nie było dobyte áż Roku 1522. po ták długim odporze Káwálerow. Ma Port dobry, ále nie może tylko iedná wniść Galerá, we ſrodku záś obſzerność wielka, przy wniſciu ſą 2. Wieże ná 2. ſkáłách, ná ktorych przedtym wyſtáwiony był Koloſs ſpiżowy, koſztowáć miał 300. Tálentow, wyſoki ná 700. ſążni przez 12. lát robiony: iedná nogá iego byłá ná iedney, druga ná drugiey ſtronie ſkáły, ták akkomodowáne, że Okręt mogł przeyść między nogámi Koloſsu, ktory trzęſieniem Ziemi zepſuty, y wywrocony, nie ſtał tylko 56. lát. Swetoniuſz piſze, że zá Tyberyuſzá Cesárzá byłá w tym Mieſcie Akademiá ſławna.

WYSPA CYPRUS.

TA Wyſpá ieſt náyobſzernieyſzá ná Medyterránie przy Nátolii, ma około 40. mil w zdłuż á w ſzerz 13. á około 100. w okrągłości, zwáłá ſię rożnie u dáwnych *Fafka*, *Salaminia*, y *Cerauſtis*, álbo *Cornua*, z przyczyny wielu kápow, álbo wierzchołkow ná ſkáłách ná kſztałt wieżow, z ktorych ieden nayprzyncypálnieyſzy Káp zowie ſię Kot z przyczyny wielu Kotow, ktorych tám wiele S. Mikołay konſerwował w Kláſztorze przeciw Wężom zágęſzczonym ná tey Wyſpie z przyczyny wielkiey ſuſzy pánuiącey ná niey.

Tá Wyſpá miewáłá właſnych Krolow, á po dekádencyi Rzymſkiey Monárchii przyſzłá pod władzą Grekow. Rychard Krol Angielſki wypędził z támtąd Izaaká Kommená zá to, że chciał zgwałcic żonę iego fálámi Morſkiemi tám zánieſioną, y przedał Wyſpe Templáryuſzom zá 100000. Tálerow, ktorzy mu wyliczyli 40000. á reſztę zápisáli ſię oddáć w krotce, ále máło więcey nád Rok rządzili ſię w niey z przyczyny Tyránnii náprzykrzáiącey ſię od nich Wyſpiárzom, y oddáli ią Rychárdowi, ten zá też pieniądze przedał ią Gwidonowi Luzytáńſkiemu z tą kondycyą, żeby renuncyował pretenſyi do Kroleſtwá Jerozolimſkiego utráconego iuż do Saladyná. Oſtátnia z tey Fámilii Karolottá wydána byłá zá Xiążęciá Sabáudzkiego z wnieſionym mu w Posąg Kroleſtwem Cypryiſkim, iákoż do tąd nominowáli ſię Xiążętá Sabáudzcy Krolámi Cypru, pokąd Korony Sardyńſkiey nie wzięli, tá iednák Koroná byłá tylko tytulárna, bo Jákub Syn Gwidoná náturálny uzurpował Wyſpę, y ożeniwſzy ſię z Corką Kornará Szláchcicá Weneckiego zoſtáwił z niey Syná, po ktorego bezpotomney śmierci Wenetowie Wyſpę odebráli y trzymáli do Roku 1571. bo im ią odebrał Solimán II. Ceſarz Turecki. Powietrze tu ieſt złe, ále ziemiá obfituie w pſzenice, winá dobre, owoce wſzelákie, cukry, miody, oliwy, ſzafran, bawełne, rumbabarum, y w metálle. Obywátele támeczni ſą zdrowi, mocni, woienni, ſą záś rożnych Sekt, Armenowie, Koptowie, Maronitowie, Neſtoryánie, Georgienowie, Jákobitowie &c. ktorzy máią wolne záżywánie Sekt. Koſciół Cypryiſki fundowány przez S. Páwłá, ktory tu naypierwey opowiadał Ewángelią S. z S. Bárnábem, ktory tám umęczony, Ciáło

iego

iego ználezione zá Zenoná Cesárzá Roku 385. z Ewángelią S. Máteuſzá. Ná tey Wyſpie znayduie ſię kámień zwány Amiánt, ktory utłukſzy w możdzerzu wydáie z ſiebie ná kſztáłt nici lniánych, z ktorych robią płotno, ktore nigdy nie zgoreie w ogniu y im ie bárdziey pali tym więkſzą białość z ſiebie wydáie, o czym piſze Káwáler Podocatarus w hiſtoryi Cypryiſkiey wydáney Roku 1566.

NICOSIA Miáſto Stołeczne y Stolicá przeſzłych Krolow, ma ſwego Arcybiſkupá. Roku 1570. Muſtaffá Generał Solimáná w 45. dniách z wielkim woyſkiem dobył tego Miáſtá ogniem y mieczem zruynowáwſzy ie.

FAMAUGUSTA Miáſto Biſkupie przedtym, ma Port dobry, tegoż Roku wzięte od Muſtáffy, ktory nie dotrzymáwſzy párolu Gubernátorowi támecznemu użſzy pourzynáć kazał y żywo ćwiertowáć.

Porto CONSTANZZO zruynowáne teraz, wſłáwione przedtym S. Epifániuſzem Biſkupem, u dáwnych zwáne *Salamina* fundowáne przez Teucerá, wygnánego od Oycá Telámoná y z Oyczyny zá nie windykowánie śmierci Ajaxá Brátá ſwego, ktory tu przypłynął do Cypru, y fundował Salaminę według Horacyuſzá *Od. 7. lib. 1.*

Certus enim promiſit Apollo
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

CERYNES Port morſki ma ſwego Biſkupá.

BAFFO Miáſto przedtym Biſkupie, o 7. mil od Paphos wſłáwione Kościołem Wenery według Horacyuſzá.

In me tota ruens Venus Cypram deſeruit. &c.

WYSPA SCIO.

TA Wyſpá ieſt bliſko Nátolii y procz Miáſtá SCHIO ma około 15. wſiow, w ktorych támeczni mieſzkáńcy zábáwiáią ſię Terpentyną, Miáſto záś ma Port dobry, y Fortecę, Genueńezykowie ie ſobie byli przywłáſzczyli y z cáłą Wyſpą roku 1346. ále im ie Turcy odebráli roku 1566. Wenetowie znowu Turkow wygnáli roku 1694. ále im ią oddáli, ktorzy Gárnizon tám ſwoy máią. Miáſto to miáło ſwego Biſkupá, teraz záś przez Turkow y Zydow mieſzkáne, á Przedmieściá przez Grekow y Látynow, máiących włáſnych Biſkupow y Kláſztory Pánieńſkie. Białegłowy tu máią bydź piękne, Kray záś obfituiący w winá delikátne y kuropatwy. O 4. mile od Miáſtá ieſt iedna ſkáłá, gdzie ſą ſiedzenia wyrobione około Kátedry tákże wyciosáney w ſkále, ktorą názywáią támeczni Szkołą Homerá, gdzie uczył ſwoich Uczniow, w Mieſiącu Máiu y Czerwcu, Ceſarz Turecki poſyła tu Ogrodowych ná tę Wyſpę, ktorzy mu zbieráią rożne máści dla nałożnic Ceſárſkich ſłużących im dla polerowánia zębow. Leo Allacius był z tey Wyſpy, ktory miał oddány dozor Biblioteki Watykáńſkiey od Alexándrá VII. Papieżá umárł w Rzymie Roku 1661.

CO COOS álbo COS wyſpá ná Archipelagu, wſłáwiona urodzeniem Hypokrátesá, Apellesá Málárzá, y Pamfilii Białeygłowey, ktora wynálázłá robaczki iedwábne. Turcy názywáią tę Wyſpę *Stanco* álbo *Stancou* zowie ſię tákże *Lango* y Miáſto tegoż imienia ieſt ná tey Wyſpie ná przeciw Halikarnáſſu, przedtym było wſłáwione wielkiemi Bogáctwámi, y żyznością Kráiu, á oſobliwie Kościołem Eſkulapá, gdzie byłá Statuá Wenery przenieſiona do Rzymu zá Auguſtá Ceſárzá, zá co Auguſt dárował Wyſpie zá Rok ieden Trybut 100. Tálentow, ktore powinni byli dáwáć corocznie. Turcy iák wygnáli z Rodu Káwálerow, ták ſą Panámi, y tey Wyſpy. Ná tey Wyſpie był zwyczáy Tyráńſki, że kto dożył 60. lát, to mu ſię truć kazáno, żeby był nie záſtępował młodſzym y nie ziádał. Apelles Malárz ſławny tu ſię urodził, y żył około 422. roku od założenia Rzymu, mieſzkał w Efezie, Alexánder Wielki go widział, y iemu sámemu ſię tylko pozwolił námálowáć, o czym Horacyuſz piſze:

Edictô vetuit, nè quis ſe præter Apellem
pingeret

Ten Pan widząc, że Apelles miał inklinácyą do iedney z iego nałożnic máiąc go, dał mu ią. Hypokrátes tákże był rodem z tey Wyſpy, o ktorym Mácrovius piſze: *Hyppocrates qui tam fallere quam falli neſcit.*

PER-

PERSYA.

KRoleſtwo to naypierwſzego miało Regnántá Achemeneuſzá Oycá Kambizesá, á Dziádá Cyrusá, ktory Monárchią Medow záwoiował záłożywſzy Monárchią Perſką, ktora trwáłá przez 202. lát pod 13. Krolámi, poczawſzy ſię ná 532. lát pod Cyruſem, á ſkończona ná 330. lat przed Národzeniem Páńſkim zá Dáryuſzá Kodomaná, ktorego Alexánder Wielki zwyciężył, a Perſką zátráciwſzy, Grecką Monárchią záſzczepił. Po Sukceſſorách záś Alexándrá Wielkiego Pártom ſię doſtáłá Perſya, ále y tym odebrána przez Artáxerxesá Roku P. 226. Ten záſzczepił powtornie Monárchią Perſką, ktora trwáłá około 421. lát pod władzą 27. Krolow, z ktorych pierwſzy był Artáxerxes, á oſtátni Hormiſdás II. Temu Roku 647. Sáráceni wydárli Kroleſtwo y życie, od kąd Perſyá rządzona byłá pod władzą Sułtánow 17. przez lát 391. Roku záś 1038. doſtáła ſię pod pánowánie Tureckie, bo Trogul Bek przyſzedſzy z znácznym Woyſkiem z Turkeſztanu do Perſyi, przywłáſzczył ią ſobie, zágubiwſzy Sułtánow pánuiących, y Fámilią ich zwáną de Bovia. Po nim Synowiec náſtąpił ná Páńſtwo Perſkie zwány Olut Arſánal, od tego rozmnożyłá ſię Familiá, erygowáne Xieſtwá, z tey Fámilii potym wyſzli Sułtanowie Alepſki, Dámáſki, y Ikoniiſki, ále y tych Tátárowie wygnáli z Perſyi pod władzą Támerlanesá, ktory ią ſobie przywłáſzczył, y rządzili nią Tátárowie áż do Roku 1468. ná ten czás kiedy Abuſad Wnuk Támerlanesá przegrał bátália, y wygnány przez Uſſum-Kazana, ktory pánował w Perſyi, á po nim Kalif Mirſa, y inni Sukceſſorowie áż do oſtátniego Morad Bega wygnánego y zábitego przez Izmáelá Sophi Roku 1514., ktorego Sukceſſorowie do tąd pánuią.

Imię SOPHI znáczy Człowieká Religii czyſtey, y reformowáney, iáko Perſowie wierzyć każą o ſwoiey, dla czego innych nienáwidzą Máchometánow, iák Sámárytáni Zydow.

Kroleſtwo Perſkie ieſt Monárchiczne, Deſpotyczne, y Dziedziczne, nie tylko Synom z Máłżeńſkiego łożá, ále y náturálnym ſukceſſyá ſłużąca, ktorych przekłádáią nád inſzych Krewnych. Wolá tám Krolewſka zá Práwo ſtánie, bo ieſt abſolutna.

PERSOWIE ſą wzroſtu miernego, Stánu dobrego y tłuſci, koloru oliwkowátego, dowcipu żywego, rozſądni y ochędożni, ludzkość dla Cudzoziemcow záchowuią, weſeli, zábáwni, komplementow wiele lubiący, z liczną expreſſyą ſłow Goſciowi: Upraſzam Wmmpáná ábyś oſzláchcił progi moie: ſakryfikuię ſię do usług iego, niech moia zrzenicá będzie podłogą nog Wmm Páná &c. Przyiaciele wierni, y przyiáźń przenoſzą nád urodzenie y krew, ále w nieprzyiáźni ſą niepámiętáni. Ludzie odwáżni, y woienni, powierzchownie ſą wſtydliwi, ále wewnętrznie máią bydź mniey poczciwi, tytoniu wiele záżywáią. Białegłowy záś iedwábnemi máteryámi ſię ſtroią, w pończochách czerwonych w włosách rozczochránych chodzą, ozdobá ich naywiękſza głowy perłámi przypſtrzone. Perſowie zwyczaynie kupuią ſobie u Rodzicow żony, poságu żadnego nie ſą obligowáni dáć Rodzice, tylko Pánieńſtwo, rozwod záś u nich pozwolony, kiedy umieráią umárłych ciáłá obmywáią, y nie włożą nigdy ná to mieyſce, gdzie przedtym było ciáło innego. Hándle ſą ſławne w Perſyi, wſłáwione fabrykámi iedwábiow, Dywanow, Kobiercow, Kupcow ieſt wiele bogátych, Perſyá corocznie wydáie 20000. iedwábiu balow, á w Bálu ieſt 216. fontow.

Dáwni Perſowie adorowáli Słońce, Mieſiąc, ogień, y wiele fálſzywych Pogáńſkich Boſtw, terázniey ſi záś idą zá Sektą Alego náſláduiąc sám wybor Alkoránu, bo XIV. Wieku pewny Mnich Máchometan udáiąc ſię bydź z Fámilii Ali począł nową rozſiewáć náukę, głoſząc Alego y zmyſlał przytym wiele cudow żyiac bárdzo ſzczupło. Perſowie widząc umártwienia fálſzywego Apoſtołá chwycili ſię náuki iego odſtąpiwſzy Tureckiey Sekty, y dokłádáiąc w Symbolum ſwoim; że Ali Koadjutor álbo Pułkownik sámego Bogá. Jeſt tákże w Perſyi wielu Armenow,

y znayduią ſię Katolicy Rzymſcy przez Miſſyonárzow náwroceni. Perſowie záżywáią ná kſztałt koronek, ná ktorych wychwaláią AttributáBoſkie, 3. rázy ná dzień ſię modlą, Ráno, w Południe, y wieczor, uſtáwiczne záś adoracye czynią, witáią záwſze dobrego y złego Aniołá, dobrego proſzą o dobre inſtynkta, á złego, żeby im złe nie rádził. Kiedy záś czytáią Alkoran uſtáwicznie ſię ſchyláią obawiáiąc ſię, áby zá wſpomnieniem Imienia Boſkiego niezápomnieli uczynić inklinácyi, kiedy ſię modlą, to ku Południowi ſię obracáią, kámień kłádą pod Dywán rozpoſtárty ná pámiątkę grobu Máchometá, á ná nim kłádą koronkę, Alkoran, y grzebień, ktorym brodę czeſzą przed modlitwą, od żydow tákże przeięli ſtáre Práwo oczyſzczanie ſię iedno przed modlitwą, drugie dla odpuſzczenia grzechow, y obrzezuią ſię, báłwochwalſtwámi ſię báwią, á Dzieci obrzezuią w 13. lát, dla tego że Izmáel ich Pátryárchá w tym wieku obrzezány, máią ieden poſt w Mieſiąc, ktory ſwięcą nic nie iedząc cáły dzień tylko w wieczor, kiedy záś ktory złámie poſt, to ſię idzie rekoncyliowáć przed ſwego Sadrę iákoby Biſkupá, ktory muſi przyſięgáć przed nim ná Alkoran iáko więcey nie złámie poſtu, y zá to mu kárę náznácza, y ták czynią y w innych wyſtępkách przeciwko Alkoránowi, tá záś ſpowiedź zowie ſię u nich TOBA.

Perſowie máią ſwoich Náuczycielow Duchownych, nád ktoremi ieſt ieden Przełożony zwány SADRA CASSA, ktory decyduie wſzelkie trudnośći Religii, y ieſt Przełożonym ná cáłą Perſyą, y pierwſzym po Krolu, co do Rządu należy, ſiedzi niżey po práwey ſtronie Krolá, y honor ma táki, że y Krolowie ſię żenią z iego Corkámi, tytułuie ſię tákże NARABĄ álbo Wikárym Krolá y Máchometá, rządzi ſumnieniem Krolewſkim y reguluie Dwor iego według opisánia Alkoránu, ma ſwoich Wikáryow zwánych: MODERRAMI po wſzyſtkich Prowincyách y Miáſtách, máiących Rząd Duchowny, y ſpráwiedliwość ſobie powierzoną bo y Gubernátorowie nie mogą nic ſądzić bez ich decyzyi, tákie záś decyzye zowią ſię u nich JETFA, ciż Modárrowie aſſyſtuią do obrzezánia, inni záś pod nimi łączą Máłżeńſtwá, y ciż ſámi rozwodzą przez kártkę tylko dáną, ſą nákſztáłt Plebánow, á Modárrowie nákſztáłt Suffráganow Sadrego, ktory wſzyſtkich prezentuie y poſtánáwia, z kąd ma wielką intrátę, bo káżdy Wakans dobrze opłácony. ELMAN-ALEK ieſt tákże nákſztáłt Koadjutorá Sadrakaſſy rządzący ná mieyſcu iego cáłym Kroleſtwem, bo on tylko Dworu pilnuie y Prowincyi Iſpahan, tenże Koadjutor ieſt Aſſeſſorem Dywáná BEGUJA naywyżſzego Sędziego, ktory bez niego nie może rezolwowáć żadney ſpráwy, tenże ma mieyſce ná lewey ſtronie Krolá, y ma ſwoich Wikáryow zwánych; NAIBSEDARETH, ktorzy ſą poſtánowieni do wſzytkich Trybunałow Aſſeſſorámi dla decydowánia ſpráw przy Gubernátorách. AKOND álbo CHIEK ALISTAM trzeci Przełożony, iákoby Mędrzec, czyli ſtárzec Práwá Máchometáńſkiego ieſt nákſztáłt Archidyákoná, poſtánowiony, ſędzią ſpráw Sierocych, Wdowich, Kontráktowych, bierze od Krolá penſyi 10000. Tálerow dla tego, áby ſię nie dał zkorrumpowáć, ten naywięcey decyduie w rożnych y wielu ſpráwách, y ieſt przełożonym w Szkole Jurydyczney, gdzie we Srodę y Sobotę Lekcye Práwá dyktuie, ma tákże ſwoich Subſtytutow w Trybunałách ziemſkich y ma mieyſce przy Sadrakaſſie niżey Krolá. KASY czwarty Przełożony Duchowny nákſztáłt Officyałá, ktory tákże ſądzi ſpráwy, ták iáko y Sadrá, y przy Koádjutorze ma mieyſce po niżeij Krolá, y ma ſwoich Subſtytutow w inſzych Trybunałách decyduiących pomnieyſze ſpráwy Kárczemne lub Kaffowe, y Gubernátorowie ich záżywáią.

SADRA żaden nie powinien ſię znaydowáć ná publicznych Traktámentách z przyczyny, że Krol ná ten czás wino piie zákazáne przez Alkorán. PICHE NACHMAZ ieſt to iáłmużnik álbo Kápelan pierwſzy Krolewſki, y do niego náleży modlić ſię w Páłácu Krolewſkim, obrzezowáć, zmárłych chowáć przy prezencyi 4. Modárrow, y inne Funkcye odpráwuie należące do Religii, bo ieſt Teologiem Krolewſkim, y decyduie tákże w trudnośćiách około Religii. Modárrowie álbo Wikáryowie Sadrakáſſy máią tákże ſwoich Officyáliſtow w Prowincyách, ich Jurysdykcye rozdzielone ſą ták iák u nas Archidyákonáty y Dekánáty. Dziekánowie máią ſwoich Kálifow nákſztáłt Plebánow, á ci máią ſwoich *Mollas* nákſztáłt Wikáryow.

DERWISZOWIE álbo Abdálowie Mniſzy Perſcy prowádzą życie ſwoię w wielkich poſtách y umártwieniach, po drogách, ulicách, y kárczmách náuczáią, y wrzeſzczą bayki Alkoráńſkie. Do tych wſzyſtkich Prelátur przez pieniądze muſzą ſię inſynuowáć do Sadrow.

ALKORAN w Perſyi ieſt explikowány przez Doktorow, ſą tám tákże y ſzkoły, w ktorych uczą Filozofii, Aſtronomii, Jurydyki, y Medycyny, náſláduią w Filozofii Aryſtotelesá, á w Medycynie Awicená. Jurydyká ieſt eſtymowána w Perſyi y dzieci z młodu do niey ápplikuią.

PERSYA ma 6. Miniſtrow Koronych. I. Miniſter Koronny názwány ET-

ETMADAULET iákoby Wielki Weyzyr álbo kánclerz Koronny, pierwſzy Pan Rádny y Superintendent gránic koronnych, y Cudzoziemſkich iáko y wſzelkich ſpraw, y hándlow Dyrektor, wypłaca wſzelkie Dworſkie expenſy, y woienne, ná ſwoię záś expenſę bierze z ſkárbu Krolewſkiego co Mieſiąc 1000. Tománſow, iákoby 10000. Tálerow bitych, Krom tego kiedy wypłaca Officyáliſtom punktuálnie ná wioſnę, to y iemu wraz znáczna penſyá idzie, ma tákże ſwoich ſubſtytutow 6. Weyzyrow, ktorzy gránic pilnowáć pomagáią mu, y ci do Rád Aſſyſtuią y máią ſwoy głos ná Audyencyách y feſtynách publicznych.

KORTHI Báſza przedtym pierwſzy Rádny Pan, ále dziś drugi urządzony według woli Krolewſkiey y ieſt nákſztałt Hetmáná, bo ma Komendę nád Regimentámi Káwáleryi pilnuiącey gránic zwánymi *Konthi*, ktorzy corocznie biorą po 100. Tálerow bitych záſług, y ich Synowie Sukceſſyonálnie po Oycách náſtępuią do tych Regimentow. Ten záś Hetman záwſze Dworu Krolewſkiego pilnuie, y w ten czás dopiero wyieżdża, kiedy ná woynę ordynáns od Krolá odbierze.

KOILER AGASI 3. Miniſter Koronny ieſt Generałem niewolniczych woyſk, ták zwánych, á nayprzednieyſi ſłużą w tych Regimentách, bo kto chce záſłużyć ſobie dálſzy ſtopień w kroleſtwie y u Dworu, muſi tę ſłużbę odpráwić, Generał ten ieſt záwſze Gubernátorem znáczney Prowincyi.

TEFANKTHI AGASI 4. Miniſter Koronny ieſt Generałem Infánteryi máiącey w ſobie 2000. pieſzych Kárábinierow.

TOPI BASZA 5. Miniſter y Generał Artyleryi máiącey w ſobie 4000. Zołnierzy y 4. Pułkownikow aſſyſtuiących záwſze Krolowi, y wárty odpráwuiących we dni Ceremoniálne.

DYWAN BEGUY 6. Miniſter y ſędziá wielki, do ktorego ſądu apellacye idą od ſądow Prowincyálnych, y bierze Penſyi od Krolá 50000. Tálerow dla tego, á żeby ſądził bez Korrupcyi, ma mieyſce po krolu y Duchownych y nie uſtępuie Prymu procz Hetmánowi wielkiemu.

ECHIK AGASI Báſzá álbo Márſzałek Koronny záwſze laſkę Márſzáłkowſką złotą dyámentámi ſádzoną trzyma przed Krolem podczás Audyencyi publicznych, y ieſt Goſpodárzem Dworu, y Poſłow Cudzoziemſkich wprowádza.

NAZYR álbo Podſkárbi Dworu Krolewſkiego, Etmadauletowi liczy pieniądze ná wſzelkie expenſy, ma pod ſobą 40. Podſkárbich, y wſzyſtkich Officyáliſtow Nádwornych od iego Komendy dependuiących.

VAKI ANEWIS Sekretarz Koronny naybliżſzy záwſze Oſoby Krolewſkiey, piſze wſzyſtkie expedycye Cudzoziemſkie, y opiſuie coroczny Dyaryuſz Akcyi Dworu Perſkiego, y czytáć go powinien przed Krolem y cáłym Dworem.

MONADGEN Báſzá álbo wielki Aſtrolog, ktory przyſzłe rzeczy opiſuie Krolowi y Krol nigdy nic nie záczyna bez iego Rády.

HAKIN Báſzá álbo Doktor Krolewſkie zdrowie piáſtuie, ále pod niebeſpieczeńſtwem ſwego, bo muſi odpowiádáć ſwoim życiem zá zycie Páńſkie.

MECHEURDAR álbo wielki Pieczętarz aſſyſtuie Ceremoniom z pieczęcią Krolewſką záwieſzona ná ſobie ná łáńcuchu złotym dyámentámi ſádzonym.

MIRAKOR Báſzá álbo wielki Koniuſzy. MIRCHELAR *Báſzá* Łowczy, RECHIB KANA AGASI pilnuiący garderoby Krolewſkiey, WAKMIAT Weyzyr, KULAM Weyzyr, y MUSZERUIT, ci wſzyſcy opłacáią ſię Krolowi Officyáliſtowie y aſſyſtuią wraz z drugiemi podczás Ceremonii publicznych, y máią ſwoie Krzeſłá. Okrom Márſzałkow, ktorzy záwſze powinni Ordynánſow od Krolá czekáć. MEHMONDAR Báſzá introdukuie Poſłow Cudzoziemſkich z Laſką.

MNISZY Perſcy odpráwuią tákże ſwoie powinnośći Dworſkie, ile że Krol ieſt ich Pierwſzym Mágiſtrem, dla czego go Cudzoziemcy nazywáią *Sophi*, z czego nie kontenci Perſi, tych záś Mnichow, ktorzy ſą odźwiernemi Krolewſkiemi, y pilnuiącemi Oſoby Krolewſkiey nayſtárſzym ieſt KODAFA álbo Kápelan Krolewſki, ten w káżdy Czwartek wſzyſtkich Mnichow konwokuie y w Meczecie modlą ſię zá zdrowie Páńſkie. Tenże z cáłym Dworem ſwego Zákonu, y Miniſtrámi do niego náleżącymi iákoby z Mnichámi co ſwięto ſię prezentuie Krolowi, ofiáruiąc mu ná tácy Cukier lodowáty z powinſzowániem ſwiętá, y modli ſię iákoby benedykuiąc cukier, ktorego káwáłek bierze Krol, á potym wſzyſcy Miniſtrowie po káwáłku, y kłádą go z reſpektem ná oczy y ná głowę. Tá Ceremoniá także odpráwowáć ſię zwykłá podczás Národzenia Krolewſkich ſynow, y podczás powrotu Krolewſkiego z woyny wygrániey.

Z ták wielu Officyáliſtow Nádwornych łátwo poznáć Magnificencyą Dworu Perſkiego. Krol záś ieſt abſolutem, bo może rozdawáć Dobrá wſzelakie, komu chce,

y może

y może ie odebráć, komu chce z wolnym pozwoleniem Dziedzictwá, álbo nie, dzieciom umieráiącego. Podátki ſą punktuálne w Perſyi, ktoreby mogły więcey importowáć do ſkárbu, tylko że to Páńſtwo nápełnione puſtyniámi y gorámi, y Ziemiá bárdzo máło fruktyfikuie bo ſucha, ile że kiedy zimá tám ieſt Krotka to deſzczow nigdy nie znáią. Chrześciánie ktorzy máią 15. lát, kàżdy od głowy płaci 7. Tynfow á ktorzy 20. lát Tynfow 15.

Perſya nie może więcey mieć Woyſká nád 150000. ráchuiąc z Dworem Krolewſkim, ále nie ráchuiąc Garnizonow w Miáſtách oſádzonych. Te woyſká máią ſwoie Konſyſtencye w Dobrách Krolewſkich y konfiſkowánych. Infánteryi y Artyleryi bárdzo máło ma, bo w Miáſtách nie ma murow áni fortec wielkich. Kray ten wſzyſtek gorzyſty ieſt, gdzie konni tylko przeiecháć mogą bo Perſkie konie ſą bárdzo ſzybkie á z trudnoſcią piechotá. Perſya tákże nie ma Potencyi morſkiey y owſzem náwigácyą ſię brzydzą, z czego Armenowie kontenci, bo wiele profituią w hándlách Morſkich.

Kiedy Krol oddáie iáki honor wakuiący, ten co odbiera inweſtyturę trzy rázy ſię koło Krolá obrocić powinien, mowiąc: obracam ſię koło W. K. M. Ci Głowy, á potym nogi cáłuie Krolewſkie.

Perſya ma 3. Trybunáły, 1. Kryminálny zwány URF. 2. Cywilny álbo Potoczny zwány CHERCHER. 3. Práwny zwány DYWAN ALI, ktory ſię ſądzi w Iſpáhán pod dyrekcyą Dywáná Beguy. W Prowincyách záś ſą ſędziowie zwani IMMAMOWIE. Decyzye Kryminalne opieráią ſię o ſámego Krolá, ktory Rádę bierze od Sadry y decyduie kárę według záſług. SADRAKASSA decyduie tákże y ſądzi ſpráwy fundowáne ná Práwie Immama Dgafara, ktore Práwo przyſądza u nich wſzyſtkie Dobrá Chrześciáńſkie tym, ktorzy Apoſtátuią od wiáry Chryſtuſowey, co mocno utrzymuie Perſow przy ich niedowiárſtwie, SADRA tákże pozwala Renegátom wrocić ſię do wiáry Chrześciáńſkiey, publikuiąc ich bydź nie podobnemi do zádoſyć uczynienia powinnoſciom Alkoránu.

Perſya ma dwie Káry; 1. Ordynaryina kiiámi karze záſłużonego. 2. Extraordynáryina máiąca w ſobie rożne káry. 1. że każą obzynáć ciáło z pod nog y ſolą náſypowáć á potym kiiámi bić ná tym mieyſcu, 2. że każą páznokcie obzynáć od nog do żywego, 3. wiążą zá nogi y ręce y żelázo rozpálone przykładáią do ciáłá álbo odrywáią ſztukámi Ciáło, y inne cięſzkie tortury zádáią, ktore wycierpiáwſzy pácyent, ieżeli ſię nie przyzna do tego o co oſkárżony, to ten co go udał muſi znácznie nádgrodzić niewinnemu pacyentowi káry, kiedy záś kto kogo zábiie wolno ſię ná pieniądze zgodzić, ieżeli ſię záś nie zgodzi, to idzie głowá zá głowę. Inne wyſtępki oſobliwie nie czyſte ſą ſurowo kárane w Perſyi, żoná nie dotrzymuiąca Wiáry mężowi, á oſkárżona, bywá zrucona z wieży kościelney ná ziemię, Pánná záś oſkarzona o exceſs nieczyſty odbiera Kárę naypierwey że iey głowę ogolą, twarz błotem ſkaláią, y Kát ią wſadza ná oſłá twárzą do ogoná y ták prowádząc ią po mieſcie woła; nieſzczęſcie czeka podobne káżdey nie piáſtuiącey honoru Panieńſkiego. Práwa Immamſowe pozwaláią Mátkom w Perſyi zábiiáć ſwoie corki w exceſſie ználezione, pozwaláią tákże ſynom porywáiącym ſię ná Rodzicow ręce ucinać, álbo bluźniącym przeciw rodzicom ięzyk ucináć, iezeli záś uderzą rodzicow, to im rámienia odcináią.

Perſya ieſt naypryncypálnieyſza Część Azyi ciągnie ſię od Turkii Azyátyckiey áż do Mogolſkiego Páńſtwá ná wſchod, ná Pułnoc grániczy z Marawalnarą, Morzem Kaſpiyſkim y Georgią, á ná Południe z Balſorą, Ormuſem y Morzem Perſkim.

GORA TAURUS ciągnie ſię przez Perſyą od Záchodu do wſchodu, Prowincye Pułnocne ſą pięknie położone, y nápełnione morwowym drzewem, w zboże obfituią y rożne legominy procz owſá y żytá. Prowincye záś Południowe ſą nie zdrowe y ciepłe, báwełny naywięcey ſię tu rodzi, wielbłądy, y báwoły ſtádámi ſię konſerwuią, y konie piękne y ſzybkie, Kruſzce złote, ſrebrne, żelázne y ſol wydáią z ſiebie gory, ále koło złotá nie robią, bo drzewá nie máią, przytym ten Kray naywięcey obfituie w báwełny, máterye báwełniáne, iedwábie, materye iedwábne, dywány Perſkie nayprzednieyſze, y perły ſzácowne.

Dzieli ſię to Kroleſtwo ná 14. Prowincyi: 1. Scyrwan, 2. Adirbertzan, 3. Irwan albo Eriwan ſą ná Záchod Morzá Kaſpiiſkiego, 4. Kilan, 5. Taba Veſtan, albo Manſanderan; 6. Chorazan, granicą z tymże morzem y z rzeką Iechun ná Południe, 7. Chuſyſtan, 8. Tars, 9. Kirman, 10. Makerán, 11. Send, ciągną ſię nád Golfem y morzem Perſkim, 12. Irac Agemi we ſrodku ná Záchod, 13. Sycyſtan, 14. Sabluſtan, ſą we ſrodku ná wſchod.

PERSEPOLIS przedtym było Miáſto ſtołeczne, ále dobywſzy Alexánder W. z rázu konſerwował, á upiwſzy ſię zá perſwázyą nałożnicy Thais cáłe ſpalił.

ISPA-

ISPAHAN teraz Miáſto Stołeczne y ma ſię liczyć między naywiękſzemi w ſwiecie położone w Prowincyi Jerac, w rowninie bárdzo miłey, y weſołey, o dwie mili opasáne nie wielkiemi gorámi nákſztáłt Amfiteatru nad rzeczką zwáną Sanderus, oblewaiącą Miáſto y Ogrod Krolewſki przyozdobiony Domámi wſpániáłemi pokrytemi gładkiemi wierzchámi, po ktorych ſię w lecie chłodzić mogą, tám ſię zábawiáiąc, chodząc, iedząc, piiąc, y ſpiąc, ma 3. Przedmieſciá, 1. zwáne Zulfa mieſzkáne przez Armenow, 2. Haſenabath przez Georgienow, 3. Kebrabath przez Pogánow; te Przedmieſciá z Miáſtem ſzerzą ſię ná około 8. mil ktorych iednym dniem ciekáwy ledwo obiecháć może. Krolowie Perſcy od 80. lát dopiero rezydencyą ſwoię tám záłożyli, dla czego záwſze zdobią to Miáſto wielą publicznych Domow, oſobliwie Meczetow, y Auſteryi dla wygody Cudzoziemcow, lubo záś ieſt dálekie od Morzá y Rzeki, záwſze iednák handlowne przez Indow, Tátárow, Turkow, Zydow, Armenow, Fráncuzow, Hiſzpánow, Włochow, Anglow, Holendrow &c. nie ieſt fortyfikowáne y tylko iednym murem opasáne, ták iák y Páłác Krolewſki, ma y Zamek ieden wieżámi ná murách obtoczony, ále ſtáry y nie obronny, ieſt tu wiele Miſſyonárzow Kátolikow Rzymſkich, y máią ſwoie kláſztory, prácuiąc wiele około złączenia ſię z Armenámi, konſerwuie tákże w ſobie to Miáſto Azylla, w ktorych cierpi Záboycow do tąd pokąd ſię mogą ſuſtentowáć, ále Rozboynikow y złodzieiow, tylko do 3. dni cierpi.

PROWINCYE PERSKIE.

I. SCYRWAN.

TA Prowincyá grániczy ná Wſchod z Morzem Kaſpiyſkim, ná Pułnoc z Georgią, ná Záchod z Erywanem, ná Południe z Araſſą dzielącą ią od Adyrbetzainu, ktorą Bodranus łączy z Scywanem. Zámyka w ſobie Miáſtá Taurys, Aderbil, Serwan, Scamahia, Derbent, Bachoera, y Bacco, przy tym oſtátnim ieſt Fontánná bliſka, z ktorey oley czarny wárzą ná cáłą Perſyą.

SERWAN było przedtym położone w Pułnocney Stronie Medyi zwáne *MEDIA ATROPACIA* álbo *ATROPATENA.*

DERBENT ieſt przy odnodze gory iedney, nád morzem Káſpiyſkim máiące Port dobry, bliſko tego Miáſtá ieſt mieyſce zwáne *Portæ Caſpienſes*, gdzie ieſt Brámá iedná ná 1000. Krokow u dáwnych á teraz ná 300. wyrznięta w ſkále, dla czego támeczni názywáią ią *Demir* álbo *Debir Capi* z przyczyny trudnego doſtępu, co znáczy brámę żelázną.

II. ADYRBEYTZAN.

TA Prowincyá w innych Mappách zwána Hurdiſtan, grániczy ná Pułnoc z Erywánem, ná Záchod z Dyarbekiem, ná Południe z Irac Agemi, á ná Wſchod z Gilanem y Morzem Káſpiyſkim, położona ná mieyſcu dáwney Medyi Tropateńſkiey y ma iedno iezioro wielkie zwáne Canudhan.

TAURIS Miáſto Stołeczne położone nád Rzekámi Spingigą y Agi, z ktorych w oſtátniey rzece ieſt wodá ſłona, przedtym było Stołeczne Perſyi, iednák y teraz pierwſze po Iſpáhánie liczy w ſobie 15000. Domow, y tyleż krámow oſobnych, 300. Auſteryi znácznych, gdzie Cudzoziemcy ſtawáią bez zapłáty od Stáncyi, y 150. Meczetow. Wſtáwione ieſt handlámi znácznemi, y manufákturámi materyi iedwábnych, złotych, ſrebrnych, báwełniánych, Dywanow Perſkich y innych wiele rzeczy, Gubernátorá ma ſwego nayznácznieyſzego w Perſyi, położone ma bydź ná dáwnym mieyſcu Ecbátány ſtołecznego Miáſtá Medyi lubo iuż niemáſz Páłácow Ecbátáńſkich żadnego znáku. To Miáſto ieſt podległe trzęſieniu ziemi, przez ktore było zruynowáne w VIII. Wieku, á naybárdziey 9. kwietniá R. 1721. bo ludzi zábiło około 250000. ktorego trzęſienia ziemi okoliczne wſie máło doznáły, áni Kośćioł Armenow w mieſcie, w ktorym ſię było zámkneło ná 1000. Oſob. Bliſko tego Miáſtá ieſt gorá TAURIS zwána od dáwnych *Orontes*, w ktorey ſię znayduie mármur biały przezroczyſty, z przyczyny wielu Fontánn Kruſzcowych.

ARDEBIL Miáſto wielkie, y piękne, ale bez muru záſzczycone wielą grobow Krolow Perſkich.

W tey Prowincyi ieſt iedno przeyſcie zwáne SEMIRAMI ciągnące ſię z tey Prowincyi do drugiey zwáney Erſerum, á u dáwnych z Medyi do Aſſyryi w tym przeyſciu ieſt ulicá wyciosána w ſkále ná 4. mile w zdłuż y przyznáią że Semiramis to przeyſcie wyrznąć kazáłá.

III. IRWAN.

TA Prowincyá zwána od innych Erywan, zámykáłá w ſobie u dawnych część Armenii wielkiey, zimna z przyczyny gor, z ktorych pryncypálnieyſza ieſt gorá ARARATH, obfituiąca naywięcey w winá, ktorą támeczni przyznáią bydź pierwſzą od Noego záſzczepioną w winogrády, oblana ieſt rzekámi Sanguica, y Araſſa.

ERYWAN Miáſto Stołeczne nád Rzeką Sanguicá, wielkie y zmocnione Fortecą, przyozdobione Páłácem Gubernátorá Prowincyi, y Zamkiem odległym od Miáſtá. O pułtory mili z tąd znayduią ſię ruiny dáwnego Miáſtá Artaxátá zwánego od Armenow Ardachat, w tym Mieſcie ieſt Biſkupſtwo Ormiáńſkie; ſą tu y inne Miáſtá Karasban, Biligan, y Chinkar.

IV. KILAN.

TA Prowincyá od innych zwáná *Gilan* gránicży ná Pułnoc z Morzem Kaſpiyſkim, z inſzych ſtron z Prowincyámi Perſkiemi, Powietrze ma zdrowe ziemie obfituiącą w winá, iedwábie, oliwy, ryże, tytonie, pomaráńcze &c. procz innych wielu Miáſt ma Stołeczne RESCHET.

V. TABARESTAN.

TA Prowincyá od innych zwána *Manſandera*, zámyka w ſobie dáwną Hirkánią. Ma Miáſtá: Jarabath Stołeczne, Abſkon, Jankabun, Sarryach &c. Obfituie w zboźá, winá, miody, y inne leguminy, owoce, ma y láſy ſoſnowe, dębowe &c. Naywięcey záś w lásách ma źwierząt záiádłych Lwy, Tygryſy, Lampárty, Pantery, &c.

VI. CHORASAN.

TEn Kray dzieli ſię ná 3. częśći Kohazan Záchodni, Koworazan Wſchodni, y Chorazan Sredni. Ma Miáſtá Herat, Turſchis, Meſched, Maruwa, Nichabur, Burgian &c.

HERAT Miáſto Stołeczne nád Rzeką Heri wielkie y zmocnione Fortecą, wſłáwione licznemi rożámi, ma bydź wyſtáwione ná mieyſcu dáwney Aryi, názwáne od roż.

TURSCHIS Miáſto ma bydź fundowáne ná mieyſcu dáwney Antyochii Margiany, Alexandryi, y Seleucyi.

VII. CHUSISTAN.

TA Prowincyá ieſt ná mieyſcu dáwney Suzyany, ktora gránicżyłá ná Záchod z Cháldeą, ná Pułnoc z Aſſyryą właſną, á ná Południe z Golfem Suzyáńſkim. Powietrze ma zbytnie ciepłe z przyczyny gor záſłániáiących ią od wiátrow Pułnocnych, obfituie iednák w pſzenice w ięczmiony y znayduie w ſobie gory złote y ſrebrne, á naywięcey Węźow y wiele gádzin.

SUZA Miáſto ſławne u dáwnych Perſow, ále y dziś Stołeczne zwáne *Suz* álbo *Suſter* przedtym Stolicá Krolow Perſkich, gdzie mieli Páłác wſpániáły podpárty Kolumnámi złotemi y ozdobiony Kámieniámi drogiemi. Bliſko tego Miáſtá ieſt fontánná, z ktorey kto ſię wody nápiie zębow pozbędzie, támeczni twierdzą, że Alexánder W. w tym Mieſcie miał poiąć Statyrę zá żonę.

VIII. FARSISTAN.

TA Prowincyá ieſt włáſna Perſyá, obfituiąca naywięcey w winá, znayduie w ſobie kámień Bezoar przeciwko truciźnie, w ſkáłách go znayduią, y tylko ma bydź záchowány dla Krolow Perſkich według Sanſoná. Oblana ieſt rzeką Bindymir.

SCHI-

SCHIRAS Miásto Stołeczne wystáwione ná ruinách dáwnego Persepolis wielkie y nayſtáwnieyſze w winá ná cáłą Persyą.

LAR Miásto Stołeczne dawnego Krolestwá ciągnącego się áż do Balsory, dáie Imię swoię Larynom monecie támeczney srebrney, położone ná gorze, nád rzeką Tyzyndą y zmocnione Zamkiem.

BANDER ABASSY nád Golfem Balsorskim przeciwko wyspie Ormus, Miásto wielkie, y wsławione hándlámi Indyiskiemi, Angielskiemi, y Holenderskiemi zmocnione dwiema Cyttádellámi. Powietrze ma nie zdrowe y zbytnie gorące, ták, że w Mieśiącách Czerwcu y Lipcu muszą się támeczni przenośić w gory dla ochłody, ile że ná ten czás Wiátry pánuią gorące, y siarczyste, ktore często bywáią przyczyną nagłey śmierci.

BANDER CONGO ma Powietrze lepsze, ále nie hándlowne, z przyczyny wielu Wysp zágradzáiących drogę Okretom.

ORMRUS Wyspá nie máiąca nád dwie mili w około, położona we środku Kánału Morskiego dzielącego Golf Balsory od Ormusu, wsławione przedtym Miástem tegoż Imienia zásłczyconym wielkiemi hándlámi Pereł nayszácownieyszych znayduiących się tu w brzegách tey Wyspy, y stołecznym Krolestwá Ormuskiego szerzącym się nád Golfem Ormus, ták z strony Perskiey, iáko y Arábskiey. Portugálczykowie R. 1507. czyli 1517. wzięli Miásto Ormus, y ufortyfikowáli podbiwszy pod hołd swoy Krolow támecznych, ále R. 1622. Krol Perski wspomożony od Anglow, odebrał to Miásto y zruynował ie, y fortecę wziął, ktorą do tąd konserwuie. Przywłászczył potym sobie Páństwá Krolestwá Ormuskiego ze strony Perskiey, á Arábowie ze strony Arábskiey. Ma iednę gorę nie wielką, gdzie z iedney strony znayduie się siárká, z drugiey strony sol.

IX. KERMAN.

TA Prowincyá od drugich zwána *Carmania* profituie nay więcey w stal y manufáktury woiennych Rynsztunkow, w kobierce, y wszelákie Aptekárskie Medycyny y máśći. Ma Miástá Kerman, Bermazir, Gwaduel-dulceindu.

X. MACRAN.

TEn Kray ma włásnego Xiążęciá hołduiącego Krolom Perskim, y ma Miástá Makeran Stołeczne, Firk, Cambiel, Bilguri, Darcy y Gwadel.

XI. SEND.

To mieysce ma Zámykáć w sobie dáwną Gedrozyą nád Oceánem.

XII. YRAK-AGEMI.

TEn Kray Zámyka w sobie dáwną Monárchią Pártow, ktorzy ták się byli wsławili mocą y siłámi, że dysputowáli o Prym z Rzymianámi, Arzaces był naypierwszy Wodz y Fundátor Monárchii, y iego Sukcessorowie zwáli się Arsacydesámi áż do Artabáná, ktorego zábił Artaxerxes Krol Perski, y ták tá Monárchiá Pártow pánowáłá przez 400. lát, fundowána przed Národzeniem Páńskim ná 200. lát á skończona po Národzeniu Páńskim R. 227. czyli 228. Pártowie byli surowi piiacy y swáwolni ále woienni, y mocni ná wszelkie fátygi. Tá Prowincyá nie ma żadney znáczney rzeki, ále iest nayobszernieysza między Prowincyámi Perskiemi y powietrze naylepsze máiaca y náyobfitsza we wszystko y w Miástá naylicznieysza, bo w niey znayduie się y Miásto Stołeczne Krolow Perskich, Ispáhán, o ktorym wyżey.

YESD Miásto wsławione manufakturámi kobiercow, y dywánow naylepszych w Persyi, ma bydź fundowáne ná ruinách dáwnego Hecatompolis, ktore miáło 100. brám y Stołeczne u Pártow, inni záś twierdzą, że Ispáhán ná tym mieyscu.

W tey Prowincyi ieszcze ná około znayduią się Pogánie, ktorzy czczą ogien iáko dáwni Persowie.

CASBIN álbo CASWIN Miásto ma bydź ludne obszerne, y nayhándlownieysze

w

w Perſyi, przyozdobione Páłácem Krolewſkim bárdzo wſpániáłym, gdzie przedtym Krolowie Perſcy mieſzkáli, ná ten czás kiedy Turcy odebráli byli Tauris.

SOLTANIA Miáſto ma bydź fundowáne ná mieyſcu dáwnego Miáſtá u Armenow zwánego Tygranocerta álbo *Tygranopetrá*.

XIII. SYTZYSTAN.

TA Prowincyá zwána od innych *Segeſtan* álbo *Sygiſtan* naywſchodnieyſza w Perſyi, ma Miáſto

SYTZYSTAN Stołeczne y innych pomnieyſzych wiele. Ten Kray ieſt położony ná mieyſcu dáwney Drangiany.

XIV. SABLESTAN.

PRowincyá tá nie ma nic oſobliwego nád Miáſtá zwáne:

BUST álbo BOST Stołeczne, w ktorym ieſt Zamek nayobronnieyſzy w Perſyi, y inne dwá pomnieyſze Miáſtá, zwáne Zarans, y Necbeſat.

Gdyby káżda Prowincyá Krolowi Perſkiemu profitu uczyniła tyle iák iedná Wyſpá, o ktorey piſze Nodeus w Konſyderacyách politycznych byłby náybogátſzy w Swiecie Monárchá. Tá Wyſpá zwána MAGNA nie máiąca nád 3. lub 4. mile ná około, á wnoſząca intráty do Skárbu Krolewſkiego według Garcyaſzá Medyká Portugálſkiego 15600000. Tálerow bitych corocznie.

INDYA.

INDYA.

HIſtoryá Indyiſkich Páńſtw naywięcey ieſt poięta y zmiárkowána z Kupcow Europeyſkich tám hándluiących. I to ma bydź naypewnieyſza, że Perſowie byli Pánámi częſci Indyiſkiey do tąd áż Daryuſz przegrał bátálią z Alexándrem W. ktory ſobie podbił Perſyą y Indyą zwyciężywſzy Poruſa Krolá támecznego Roku od założenia Rzymu 426. Inni záś Hiſtorykowie twierdzą, że przed Alexándrem Wielkim Semiramis tákże podbiłá ſobie byłá toż Páńſtwo. Po Alexándrze W. Indowie podlegli ſą Xiążętom włáſnym, y w Pokoiu byli od Cudzoziemcow áż do XIV. Wieku, kiedy Portugállowie pod komendą Waſkorná de Cama poczęli ſię tám rozſzerzáć w Rządzie, iákoż máią tám wiele Miáſt ſobie podległych, iáko: Goa naybogátſze, y wiele innych zmácniáiących ſiły Portugállow w támtym kráiu. Przedtym byli dáleko mocnieyſi, ále Holendrowie poczęli ſie ſprzeciwiáć pracy ich, wydárſzy im niektore kolonie, iáko ſię niżey ſpecyfikowáć będzie przy opiſániu Prowincyi Indyiſkich. Xiądz Maffeus Miſſyonárz Indyiſki twierdzi, że tám Ciáło S. Tomáſzá Apoſtołá pierwſzego Indow ználezione było w zruynowánym iednym kośćiele pod imieniem tegoż Swiętego w Mieſcie Meliapur, y przenieſione do Goy, do Kośćiołá iednego wſpániáłego fundowánego przez rozkaz Emmanuelá Krolá Portugálſkiego. W III. Wieku Pantenus Filozof Stoicki był tákże Miſſyonárzem poſłány przez Demetryuſzá Biſkupa Alexándryiſkiego do Indow dla náwracánia ná Wiarę. Zá Konſtántyná Wielkiego Ceſárzá Metropius, Oedeſius, y Frumentius bliſcy Brácia byli w Indyi, z ktorych pierwſzy był zábity zá Wiárę, á oſtátni potym był konſekrowány Biſkupem Pierwſzym Indow, gdzie z przydánemi ſobie od S. Atánázego Xiężą ſzczęſliwie w Wierze S. profitował.

INDYA ieſt naywiękſza część Azyi, bierze Imię od rzeki Indy; czyli Indus oblewáiącey ią ná Záchod, dyſtyngwowána Indyą Wſchodnią od Ameryki zwáney Indyą Záchodnią. Gránicży ná Záchod z Perſyą, ná Pułnoc z Tátáryą, ná Wſchod z China, ná Południe z Morzem Indyiſkim. Powietrze w Indyi ieſt rożniące ſię, ále generálnie ciepłe. Ziemiá obfituie w ryże, proſá, cytryny, pomarańcze, gránády, figi, orzechy Indyiſkie zwáne Cocos, y wſzelákie owoce, miody, cynámony, máśći nayprzednieyſze, Mirę, Nardy, á naywięcey w cukry głowiaſte, báwełny, oſobliwie záś znayduie u ſiebie drzewo nákſztáłt Pálmowe rodzące Orzechy Indyiſkie zwáne *Cocos*, to drzewo wiele rzeczy potrzebnych Indom wydáie z ſiebie, á naypierwey z łupin orzechowych robią łyſzki, gárnuſzki, dzbánuſzki, y wiele innych rzeczy, z owocu záś orzechowego máią oliwę, chleb, kiedy záś ſkorá ná tym drzewie ſię pada, drzewo wypuſzcza z ſiebie likwor nákſztáłt winá, ktory záraz pić trzebá, bo we 24. godzin kwáśnieie, małpy lubią pić ten likwor, między ſkorą záś y tym drzewem, ieſt ſkorká wydáiąca z ſiebie nákſztáłt pákuł, z ktorych Indowie przedą nici, y máterye z nich bárdzo przednie, piękne y delikátne robią. To drzewo przy-tym ſłużу Indom ná Budynki, y liſcie ná przykrycie budynkow, iáko y do pisánia kiedy ſuche. Obfituie záś naywięcey Indyá w złote y ſrebrne Kruſzce, nayſzácownieyſze dyámenty, rubiny, Perły. Przytym znáyduie w ſobie wiele źwierzá rożnego, oſobliwie: Słoniow, Wielbłądow, Małp, pápug ták zielonych iáko y czerwonych &c.

Indowie Pułnocni ſą koloru śniádego, á Południowi ſą czarnego.

Religiá ich ieſt częcią Máchometáńſka, częśćią Pogáńſka, z ktorych wielu wierzą w Metempſykozyą álbo przeyśćie duſz z iednego ciáłá w drugie, dla czego żadnego źwierzá nie zábiiáią, áni gádzin, ktorych tu ieſt bárdzo wiele w tym Kráiu. Zmárłych palą ná proch, ieſt y żydow wiele w tym Kráiu, ſą y Chrzeſciánie Europeyſcy, álbo przez nich náwroceni mieyſcowi Chrzeſciánie zwáni S. Tomáſzá, z przyczyny, że ten Swięty był pierwſzym Apoſtołem ich. Indus y Ganges oblewáią Indyą. Indowie ſą zdrowey y czerſtwey Komplexyi, y czeſto żyią do 130. lát, bárdziey záś w zwyczáiách ſię kocháią iak w Práwie, applikuią ſię do Medycyny y Aſtrologii, á naywięcey do czárnoxieſtwá. Stroy ich funduie ſię ná Perłách y innych Kleynotách, z włosámi krotkiemi, ále z brodámi długiemi chodzą.

Gora CAUCASUS dzieli Indyą od Tátáryi, ktora ieſt bárdzo wyſoka, nie znáiąca deſzczu áni wiátru ná ſwoim wierzchołku, bo ieden ciekáwy będąc tám nápiſał kilká ſłow ná piaſku, y powracáiąc w rok záſtał też sáme litery.

Indyá dzieli ſię ná 3. częſci generálne. 1. Mogol albo Północna. 2. Wſchodnia nákſztałt wyſpy z támtę ſtronę Gangeſu. 3. Záchodnia nákſztałt Wyſpy z tę ſtronę Gangeſu.

M O G O L.

TA Monárchiá ieſt nayobſzernieyſza nád inne w Azyi ma około 400. mil od Wſchodu do Záchodu, á około 300. w ſzerz. Grániczy ná Záchod z Perſyą, ná Północ z Tátáryą, ná Południe záś y Wſchod z drugiemi dwiemá częſciámi Indyi. Oblána rzekámi w zdłuz Induſem y Gangeſem, y wielą innemi zwánemi, Guenga, Nervet, y Padder. Powietrze ma rożniące ſię, ále doſyć znośne, obfituie w toż sámo co ſię wyżey wyráziło w Indyi, y nád to zwáne *Moſes*, ktorego owoc ieſt ſłodki, y ták delikátny, że Zydzi y Máchometáni rozumieią bydź Rayſki owoc, ktorym zwiedziony Adąm y Ewá.

Mogolánie nárurálni ſą Káſztánowáci czyli ſniedzi y ſą Pogánie, drudzy záś ſą z Tátárow urodzeni, ktorzy R. 1401. pod Komendą Támerlanesá Wielkiego náſzli to Páńſtwo y opánowáli ie, iákož Ceſárze Mogolſcy udáią ſię bydź Sukceſſorámi Támerlaneſá, ále ich R. 1737. miał záwoiowáć Krol Perſki, wygráwſzy znáczną bátálią, y nieoſzácowáne ſkárby zábráwſzy. Táż Fámiliá Ceſárzow Mogolſkich ſą biali, bo Mogol znáczy białość, z ktorey przyczyny nazwani Mogolami y ſą Machometáńſkiey Religii Sekty Omara, iáko y Turcy. Są tu Chrześcianie nawroceni, ſą y żydzi. Kiedy Mogolanie wydaią za Mąż Corki, to ie publicznie na rynku prezentuią nagie przyſzłemu Mężowi, iáko ſwiadczy Máffeus w Hiſtoryi Indyiſkiey o wſzyſtkim.

To Páńſtwo zámyka w ſobie 38. Kroleſtw według Sánſona Geográfa. Ceſarz Mogolſki ma przytym ſwoie Prowincye z tę ſtronę Gangeſu w częśći Záchodniey Indyi, iáko: Kroleſtwo Oryxa, ktore odebrał Krolowi Golkondy, y Prowincye Dekan, y Bálágatá ktore odebrál Krolowi Dekánu, y ten mu do tąd hołduie y Trybut płaci. Są przytym w Mogole y Raiaſowie albo Xiążęta idący z dawnych Krolow y hołduiący Wielkiemu Mogolowi, Patanowie, Národ wolny ſą tákże w tym Páńſtwie y innych wiele. Portugallowie máią tákże nie ktore ziemie włáſne w tym Páńſtwie, iako w Kroleſtwie Guzárata, Diu, Dáman, Beſaim, fortecę Mánára, wyſpę Salſette y Rokę, Aſſerim álbo Rochellę.

Ceſárz Mogolſki zwány Wielki Moguł ma bydź náypotężnieyſzy w Azyi w ſiły y náybogátſzy w złoto, ſrebro, kleynoty náyſzácownieyſze, iáko y Perły, Kámienie bogáte, pánuie abſolutnie, bo ieſt Pánem Dobr wſzyſtkich Poddánych ſwoich, ktoremi dyſponuie po ſmierci ich, ná woynę może wyſtáwic Káwáleryi 300000. ſłoniow 50000. Piechoty záś nizliczone woyſko, co ná Morzu to zádnych ſił nie ma. Bogáctw ma więcey iák Turecki, y Perſki Monárchá wráź. Feinez Fráncuz piſze że widział ná rámieniu Krolá Mogolſkiego dyáment przebity iák Perłá we ſrodku ták wielki iák kurze iáie, ktory wáżyc ma według Tawerniera 11723078. Tynſow álbo Fránkow Fráncuſkich, Xiążęciá zás Florenckiego nie wáży tylko 2608305.

W ſwięta niektore Pierwſi Pánowie Mogolſcy obligowáni ſą Ceſárzowi ſkłádáć prezenta znáczne ná znák Poddáńſtwá. Ma mieć intráty 250000000. Tálerow bitych według Herberta, Táwernier záś piſze w relácyách ſwoich cap. 8. par. 2. ze Wielki Moguł ma 7. Tronow z ktorych ſzacunek pierwſzego opiſuie, że ma ważyć 160500000. Fránkow iákoby Tynſow náſzych.

AGRÁ Miáſto ſtołeczne Kroleſtwá tegoż Imieniá á przedtym Monárchii Mogolſkiey, położone nád rzeką Gemini przeciw Miáſtu Secándera, ma bydź náywiękſze w Indyi, á że nie dáwno było ſtolicą Wielkich Mogołow dlá tego ieſt przyozdobione wielą Páłacow Pánow Koronnych. Páłac Mogolſki ieſt náywſpániálſzy bo ná iedney Gáleryi przy murách ſą 3. winnice z złota ſzczerego ktorych liſcie ieſt wſzyſtko złote rożnemi kolorámi przypſtrzone, groná záś winne wiſzące ſą wſzyſtkie z ſzmarágdow, ſzáfirow, rubinow, gránátow, reprezentuiące náturálnie groná doſtáłe y nie doſtáłe winne. Tron záś Mogolſki ieſt lány ze złotá, ze wſzyſtkich ſtron przypſtrzony dyámentámi, perłami, y wſzelkiemi ſzácownemi Kámieniámi, zámknięty báluſtrádą

dą złotą. W tym Páłacu ieſt tákże zámkniętych 1200. nálożnic, ieſt dobrze ufortyfikowány, y ma mieć ze 2. mili ná około.

LAHOR Miáſto Stołeczne Kroleſtwá Pengáb nád Rábeią ma bydź náywiękſze Miáſto w Azyi, bo ieſt rozległe ná 13. mil w około á według innych ná 15. nápełnione budynkámi, zmocnione Fortecą, przyozdobione wſpániáłym y bogátym Páłacem Mogolſkim, ktory tu częſto rezyduie, przez co łátwo domyſlić ſię że ten Páłac muſi bydź ták bogáty y wſpániáły iák w Agryi. To Miáſto według wielu Autorow miáło bydź zwáne Bucefalá od Alexandrá Wielkiego wyſtáwione ná honor ſwoiemu Koniowi Bucefalowi.

CHITOR Miáſto zruynowáne ále máiące ſwoię Fortecę w zámku gdzie zá mnieyſze exceſſa wſádzáią Pánow wielkich, zá więkſze záś wyſtępki wſadzáią do zámku Rántyporſkiego w Mieſcie zwánym Rántypor ſtołecznym Kroleſtwá Málpáy.

CAMBAYA.

TO Kroleſtwo zwáne od innych Guſu álbo Guzárátá położone w Indyi ztę ſtronę Gángeſu nákſztáłt wyſpy, obſzerne bo ma ná 100. mil od wſchodu do Záchodu, á w ſzerz ná 80. Powietrze ma ciepłe y w lecie nie pogodne, ále też obfituie w báwełny, Hányże, Opium, znáyduie w ſobie kámienie Onixy, y wiele Dyámentow y Chryzolitow. Miáło przedtym włáſnych Krolow potężnych w ſiły, z ktorych ieden Bádury R. 1536. wyſtáwił przeciw Mogolowi Kawáleryi 150000. Piechoty 500000. 200. Armát ſpiżowych, między ktoremi było 4. Armáty ták wielkie że 100. wołow trzebá było do prowádzeniá ich, przytym 200. Słoniow prowádzących 500. beczek złotá y ſrebrá dlá zápłáty woyſku, iednák to Páńſtwo záwoiowáne od wielkiego Mogolá. Má około 30. Miáſt wielkich, w ktorych hándluią Europeyſcy kupcy.

CAMBAYA Miáſto Stołeczne Kroleſtwá zwáne od Indow Káir, położone nád Golfem tegoż Imieniá, ciągnącym ſię w zdłuż nád brzegámi tego Páńſtwa ná 40. mil.

ARMADABAT Miáſto wielkie piękne y bogáte, z przyczyny hándlow wielkich náywięcey obfituiących w báwełny, iedwábie, máterye iedwábne lito złote, y ſrebrne, kobierce tkáne złotem, cukry kándyſowe, láki, Aptekárſkie Medycyny, Muſkáty, drzewá Indyiſkie y wiele innych rzeczy. Má dwá oſobliwſze Domy w ktorych iednym máłp wielką liczbę konſerwuią, czczone od Bájanow Pogánow zá Bogi, y w drugim toż ſamo, Konſerwuie tákze 1200. koni dlá Mogułá Wielkiego y 50. ſłoniow, Gubernátor támeczny nazywá ſię Bajá iákoby Xiążę.

DIU WYSPA ná Golfie Kámbáyſkim nie wielká ále wſtáwioná fortecą znáczną obcębrowáną dwiemá foſſami pełnemi morſkiey wody, y nákrytemi dwiema báſtyonámi wycioſanymi w ſkále y wywyżſzonemi ná ſkále, Port ma bárdzo dobry. Portugállowie przez długi czás tu náyſłáwnieyſzy mieli handel ná cáły Mogol, ále teráz Holendrowie więkſzą część im odebráli do Suráty.

DAMAN nád Golfem Kámbáyſkim ma Port dobry, y Miáſto ufortyfikowáne mocno przez Portugállow do ktorych należy.

SURATA o mile od Golfu Kámbáyſkiego ma náywyſmienitſzy Port ná cáły wſchod y náyprzednieyſzy hándel, Anglowie, Holendrowie, Fráncuzi, Armenowie máią tu ſwoie Mágázyny, Miáſto ieſt murowáne y obronione zámkiem przez Turkow ktorzy tu byli wpádli, do tego Zámku tylko iedná brámá w rowninie ſłużącey kupcom zá Rynek, gdzie ieſt y rezydencyá Gubernátorá, y cło, y Bázár dlá kupcow ták mieyſcowych iáko y Cudzoziemcow, Gubernátor Zámkowy ieſt Adminiſtrátorem ſpráwiedliwości y wybierá wſzelkie cłá od kupcow, inſzy zás ieſt Gubernátor w Mieſcie. To Miáſto obfituie w náybogátſze hándle ná cáły wſchod á náywięcey w dyámenty ſprowadzáne z bliſkiey Golkondy, gdzie w iedney gorze ich dobywáią, y w tym Mieſcie ſą Rzemieſlnicy ktorzy te kámienie bryllántuią dziwnym kunſztem, przytym obfituie w iedwábie Indyiſkie, Chińſkie, Aptekárſkie Medycyny, máterye lito złote, y ſrebrne, Dywány iedwábne, Porcelany, gabinety złotem wyrábiane, y Hebanowe, perłowe roboty delikatne, y w wſzyſtkie ſkárby ná wſchodzie ſię znáyduiące, złoto y ſrebro tu fabrykuią, około Miáſta zás ſą wdzięczne ogrody, záſzczepione náymilſzemi drzewámi, wydáiącemi z ſiebie náydelikatnieyſze owoce. Port Morſki o mile od tego Miáſta ieſt przy wſi zwáney Suhál.

BA-

BAROCHA nád Rzeką Guzáratą y Golfem Kámbáyſkim między Suratą y Kambáią położone, obfituie náywięcey w Perły ſzácowne, y w kámienie agátowe náyprzednieyſze, znáyduiące ſię tu w iedney gorze, przytym wſłáwione hándlami Holenderſkiemi, ktorzy tám máią ſwoy Dom y Mágázyn, iáko y wodą rzeczną máiącą cnotę wielką bo dodáie białości płotnom wſzelákim Mogolſkim.

BENGALA.

TO Kroleſtwo miáło przedtym włáſnych Krolow, ále teráź dependuie od Mogolá. Graniczy z Prowincyámi Mogolſkiemi ná Pułnoc ná Południe z Golkondą, y Golſem Bengálſkim, ná Wſchod z Indyą z tamtę ſtronę Gangeſu, obfituie náywięcey w ryże, iedwábie, trciny, drzewá Kálambſkie, báwełny Cukry, imbiery, pieprze, Opium &c. ma Miáſtá znácznieyſze zwáne Bengálá Stołeczne, Chátygnán, Gourá, Ugeli, Tándá, Pátáná, Bánáres, Elábás, Rágmehela y Dácá náyznácznieyſze w tym Kroleſtwie.

INDYA ZACHODNIA.

Z TĘ STRONĘ GANGESU.

TA PENINSUŁA, grániczy ná Záchod, ná Południe y ná Wſchod z Morzem, ná Pułnoc záś łączy ſię z Mogolſkiemi Prowincyámi. Gory zwáne Gátá dzielą to Páńſtwo ná dwie Części od Pułnocy ku Południowi.

Pierwſza Zachodniá zámyká w ſobie Dekán, Bálagátę, Cunean, Kánarę, y Málabar. Drugá Wſchodnia ma w ſobie Oryxę, Golkondę, Koromándel zamykáiący w ſobie Kroleſtwo Narſyngę albo Wiſniagár, y Xięſtwa Gingi Tánjor y Mádura.

DEKAN.

TO Kroleſtwo rozdzielone Gorami od Golkondy zwánemi de Gáte obfituie w pieprze, Kámienie ſzácowne, y Páńſtwo ludne. Dzieli ſię na 3. części. 1. Balagata położoná na Wſchod między gorámi. 2. Kunkán na Południe. 3. Dekán na Pułnoc.

To Páńſtwo ma ſwego Krolá ktory tákże ma ſwoię część w Kánaránie, w Malábanie, y Xiążęta Gingi hołduią mu, on záś ſám hołduie Wielkiemu Mogolowi, ktory trzyma w iego Páńſtwách Miáſtá: Chaul, Kerbis, Doltabáb &c.

1. BALAGATA dzieli ſię na Pułnoc od Kámbáiu, na Wſchod od Golkondy, na Południe od Biſnagár, a na Záchod gory ią dzielą od Dekanu y Kunkanu. Wſłáwiona ieſt wielą Dyamentow, Ametyſtow, Chryzolitow y innych drogich Kámieni, obláná rzeką Gęgą. Ma Miáſtá nád tąż rzeką Doltabad wielkie y ufortyfikowáne, y Liſpor tákże ufortyfikowáne, wſłáwione iármarkámi na Dyamenty y inne ſzacowne Kámienie.

2. KUNKAN ma Miáſtá Wiſapor, Goa, Dabul, y Chaut.

WISAPOR Miáſto Stołeczne Kroleſtwá nád Mendową wielkie bo ma około 3. mile murem wyſokim opáſane y foſſą głęboką obronione, y 1000. Dział na około zmocnione. Pałác Krolewſki ieſt we ſrodku Miáſtá obſzerny na puł mile w około y dwoiáką foſą zmocniony. Przedmieſciow ma 5. mieſzkanych przez roznych Kupcow.

3. Prowincya Dekan wyżey położona.

GOA Miáſto położone nád Morzem nákſztáłt ná Wyſpie bo z drugiey ſtrony obláne rzekámi Mendową y Gwáry. Alfons Alburkerk Indom to Miáſto wziął R. 1510. y odtąd znacznie budowne rozdzielone ná 5. Parafii, y obronione 6. Fortecámi, ktore ſłużą zá mury. Port ma bárdzo dobry, Miáſto ſłáwne w handle, ma ſwego Arcy-Biſkupá tytułuiącego ſię Prymaſem Indyiſkim, ma Akademią, y Inkwizycyonálny Sąd oſtry, záſzczycone Stolicą Vice-Krola, y Rady ná cáłą Indyą Portugalſką. Iezuici máią ſwoich 5. Collegia w ktorych ieden Koſcioł ieſt wſłáwiony grobem S. Franciſzká Xáwerego. Szpital tákże w tym mieſcie ieſt bárdzo ſłáwny y wſpaniały, rownaiący ſię infirmaryi Maltanſkiey, y Szpitálowi S. Ducha w Rzymie. To oſobliwſzá

że

że tu Kláſztoru białogłowſkiego nie máſz żádnego z przyczyny że tu cnota ich y Pánieńſtwo nie ma honoru, o czym wolno ſię dowiedzieć gdzie indziey.

DABUL ma Port dobry y Miáſto ufortyfikowáne.

CHAUT ma tákże Port dobry nád wpadkiem Rzeki Gaty w Morze, Miáſto to ieſt Portugalſkie, hándlowne, obronne y zmocnione fortecą. Są tu y inne Miáſtá zwáne Morron, Pelaginga, y Beder.

CANARA.

TA Prowincya ieſt dość rozległá y ma Miáſtá Gorkopa, Mángalor, y ONOR, ktorych Xiążęta hołduią Krolowi Dekánu, inne záś Miáſtá; Batykala y Barcelor máią Xiążąt hołduiących Krolowi Biſnagár.

ONOR ma wielki Port y Fortecę przedtym trzymaną przeź Portugallow, a teraz odebraną przez Holendrow, hándluie naywięcey pieprzem ważnym y ryżem czarnym, y białym. BARCELOR tákże było Portugalſkie ále odebráne przez Holendrow.

MALABAR.

TA Prowincya ciągnie ſię nád Morzem ná Záchodniey ſtronie od Kapu Komorynu, áż do Rzeki Langerekora ktora ią dzieli od Kanary ná Pułnoc, a gory Gate od Koromandelu ciągnie ſię na 50. mil w zdłuż a w ſzerz ná 10. 5. 6. 3. &c. Powietrze ma gorące iednák zdrowe, obfituie w ryże, lekárſtwá Aptekárſkie, owoce, a naywięcey w Kámienie drogie, y pieprze. Málábrowie ſą Máchometánie y znáczni kupcy, ſłáwni Piratowie, Zydzi tu tákże hándluią. Chrześcianie S. Tomáſzá znáyduią ſię tu y twierdzą że ten Swięty u nich naypierwſzy záſzczepił Wiarę ſwiętą y miáł bydź umęczony w Meliapurze, ſą tu ieſzcze y Pogánie.

To Páńſtwo dependowáło przedtym od Krola zwánego Kálekut, potym było rozdzielone ná partykulárne Kroleſtwá, ále dziś podzielone miedzy dwoch. KALEKUT trzyma Kálikut, Kánanor, Magigotę, y Cranganor. A KOCHIN trzyma Kochin Porkę, Kalekulán, Angemalę, Kulán y Trawánkor. Holendrowie naywięcey tu hándluią y trzymáią Miáſta odebráne Cananor, Cochin y Kulan pod ſwoią władzą.

CALEKUT czyli Calikut Stołeczne Kroleſtwa ſwego Imienia ciągnącego ſię w zdłuż ná 15. mil, a w ſzerz ná 30. Miáſto nád Morzem położone wielkie, Portowe y hándlowne naywięcey w pieprze y kámienie drogie. Krol Kalikut może wyſtáwić Woyſká 100000. pieſzego, y iemu hołduią inni Krolowie Malabarſcy.

Tameczni Indowie naturálni czczą beſtye, bo Koſcioł ieden dedykowáli Małpie, gdzie ieſt ieden Portyk podparty 700. kolumnami mármurowemi, przytym ſłonie y naybardziey krowy adoruią, twierdząc że duſza przenoſząca ſię z ciáłá wſtępuie w krowę, ták właśnie iák Sekta Zydowſká ktorá rozumiáłá że duſze złych ludzi po śmierći wſtępuią w Wielbłądy. Braminowie ſą ich Xięża Pogánſcy. To oſobliwſza że kiedy Krol ſię żeni pierwſzą noc żony ſwoiey ofiáruie Braminowi, y zá fatygę mu płaci 500. czerwonych złotych y kiedy w drogę wyieżdzá, Krolową zoſtáwuie w opiekę Bramina, dla czego tam Synowie nie dziedziczą, tylko Sioſtrzency Krolewſcy, Sioſtrom záś Krolewſkim wolno ſobie wybráć mężow ze Szlachty z ktoremi ieżeli bezpotomnie żyią, to Braminow zaciągaią.

COCHIN Miáſto nád Morzem rozdzielone ná dwie częśći, Niſza część ieſt nád Rzeką Mengaty y Morzem, y mocno ufortyfikowáná. Wyżſzá zás ieſt o mile od niżſzey nákſztáłt Przedmieſcia, ieſt Stołecznym Kroleſtwá Cochin, Krolowie ći byli długo pod Protekcyą Portugallow, a teráz ſą pod Protekcyą Holendrow ktorzy odebráli to Miáſto Portugallom.

CANANOR Miáſto Stołeczne Kroleſtwá ſwego Imienia, Krolowie záś tameczni ſą mocni w śiły y trzymáią procz tego Kroleſtwá wſzyſtkie Wyſpy Diwaudurou y Malikuckie, Miáſto Holendrowie odebráli.

ORYXA.

TO Kroleſtwo grániczy ná Południe z Golkondą, ná Wſchod z Golfem Bengalą, ná Záchod y Pułnoc Rzeka Gwenga dzieli ią od Mogolu, náleży do Wielkiego Mogolu, a przedtym do Krolow Golkondy, ma Miáſto Oryxę Stołeczne &c.

GOLKONDA.

TO Kroleſtwo grániczy ná Pułnoc z Oryxą, ná Záchod z Balagatą, ná Południe z Biſnagarem, ná Wſchod z Morzem. Obfituie w Pſzenicę, ryże, ſtáda bydeł, w kruſzce ſtálowe, w gory ſolne. Ma gorę zwáną Kolur álbo Gani gdzie dyamentow wiele y wielkich dobywáią, o 2. mili od Golkondy znaleziono w drugiey gorze dyamenty, ále ią kázał zatłomić Krol dla tego żeby nie ſtaniały dyamenty, y żeby Mogol nie odebrał iey ná ſiebie. Krol Golkondy y wielu iego Poddánych ſą Máchometáni, ieſt Pánem częſci wſchodniey Biſnagaru, y części Pułnocney koromandelu áż do Gingi, był Pánem y Oryxy ále Moguł mu ią odebrał, ktorego ieſt Hołdownikiem od 60. lat.

GOLKONDA Miáſto Stołeczne y wielkie rozdzielone ná 3. częſci 1. zwáná Hidrabant álbo Badnaguer w ktorey Pałac Krolewſki, 2. Emanpour Rzeką przedzielona, 3. Forteca broniąca, y zmacniáiąca obiedwie częſci y zwáná Golkonda.

MUSULIPATAN nád Morzem ma Port dobry, y handlowny. R. 1679. to Miáſto miáło bydź zátopione z 25000. ludzi, y że przez 2. godziny deſzcz krwáwy padáł. Są tu y inne Miáſtá Candapoli, Condavera, Nagund, Narſigapatan, Bimmilipatan, y Guadavar.

COROMANDEL.

TEn Brzeg ciągnie ſię nád Morzem od Kápu zwánego Negapatan ná Południe áż do rzeki Aremogan ná Pułnoc. Grániczy z Tamul, Gingi, y Tanjaor, ma dobrych kilka Portow, iáko.

NEGAPATAN w Xięſtwie Tanjaor, bliſko Kápu Negapatan, y Xięſtwa Maduty, nalezáło do Portugallow, ále Holendrom ſię doſtało y ſą Panami tego mieyſcá.

TANGEBAR ma Port dobry Dánowie tam handel trzymáią, y Fortecę zwáną Daneburg.

MELIAPUR náleży do Krola Golkondy, ále Portugallowie ie trzymáią y erygowáli tu Biſkupſtwo pod Imieniem S. Tomaſza, ktory tu miał bydź umęczony według tradycyi Kráiu. Inne Miáſtá ma Sandrapatan, Paliacata y Gueldrya. Ten Brzeg zámyká w ſobie Kroleſtwo Narſynge z Miáſtem ſtołecznym tegoż Imienia, ktore teraz dependuie od Biſnagaru.

BISNAGAR.

TO Kroleſtwo ma ná Pułnoc Dekan y Golkondę, ná Południe Malabar y Gingi, ná Wſchod Golf Bengalſki, a ná Záchod Morze Indyiſkie. Dzieli ſię ná 2. częſci przepaſane gorámi Gaty. Część Záchodnia zwána Canara, ma w ſobie 3. Kroleſtwá; Onor y Batykala nád Morzem, á Gorpoka w środku Páńſtwá, ktore biorą Imiona od Miáſt ſtołecznych, y hołduią Krolowi Biſnagar. Część Wſchodnia zwána Biſnagar dzieli ſię ná 4. Prowincye, Biſnagar właſna, y Tamel przy gorách Gate. Brzeg Koromandla y Tyenlik, te wſzyſtkie dependuią od Krola Biſnagar.

Ten Kray obfituie we wſzyſtko oſobliwie w dyamenty, w ſtal y inne kámienie drogie. Obywatele tameczni ſą większą częścią Pogánie, częścią Máchometánie y Zydzi, y częſcią Chrześciánie świętego Tomaſzá procz Europeyczykow tam hándluiących. Holendrowie tam trzymáią Onor, Barcelor, y Megalor, w Kánárze Gweldryą, y w

Bisnagar Palenkátę. Są tu y inne Miáſtá iáko w Kánárze Gorkopa y Batykála, w Biſnagárze záś Biſnagar Stołeczne y Narſinga, á Welur, y Maliapur należą do Portugallii.

GINGI.

XIęſtwo to położone ieſt między Biſnagárem, Tarojaorem, gorámi Gate, y Morzem Indyiſkim, ma Miáſto náyznácznieyſze tegoż Imienia, nie doſtępne ná gorze z ſwoiey Sytuacyi, ma y inne Miáſtá, Cyndaboran, y Koloran. Xiąże tego Páńſtwá názywá ſię Naique.

TANJAOR Miáſto nád Rzeką o 10. mil od Morzá, Stołeczne Xięſtwá tegoż Imienia położonego między gorámi Gaty y Morzem, ná Pułnoc z Gingą, á ná Południe z Mándurą gróniczy. Ma y inne Miáſtá to Xięſtwo: Caſtan, Triminava, Tangabar, Triminapátan y Negapátan.

MANDURA Xięſtwo ciągnie ſię od Kápu Komoryn áż do Negapatan. Gróniczy ná Pułnoc z Tanjaorem ná Záchod z gorámi Gaty y Morzem, obfituie naywięcey w Perły, bo w káżdym Mieſiącu Kwietniu odpráwuie ſię po brzegách Morſkich wielki łow pereł, ktore łowi około 50. álbo 60000. ludzi, przez dwie álbo 3. Niedziele. Ma Miáſtá Madura Stołeczne, Manancora, Tutucary, Manápar y Jakánkury.

INDYA WSCHODNIA.

Z TAMTĘ STRONĘ GANGESU.

KRay ten zowie ſię Zirbad iákoby Kray wietrzny, y ieſt nákſztałt Wyſpy, gróniczy ná Pułnoc z Mogolem, Tataryą y gorámi Damáſkiemi dzielącemi go od Chiny ná Wſchod, á z innych ſtron z Morzem Indyiſkim. Dzieli ſię ná 3. Części. 1. Część Pułnocna zámyka w ſobie Kroleſtw wiele; między ktoremi znácznieyſze: Ava, Pegu, Arrakán, Brema, y Martaban. 2. Połndniowá zámyká w ſobie Syam, y Malakkę. 3. Wſchodniá zámyká w ſobie Kroleſtwá: Tunking, Cochinchine, Champia, y Kámboja.

AVA.

TO Kroleſtwo zámyká w ſobie Kray wielki, y obſzerny, ma Miáſtá: Ava, Boldya, Tranſyana, Kaſſubi, Prom, Melintay, Tolema, Totay &c.

Krol Arakáńſki zawoiowál to Kroleſtwo, y do niego przyłączył Kroleſtwá, Trypa álbo Tipaura, Pega, y Aſem, y przymuſił do hołdu Kroleſtwo Brema, álbo Bráchmanow, Lajow, Gujow, Tymokowow, y Giokangow, Ludzi wolnych, y rozprzeſtrzeniwſzy gránice Páńſtwá ſwego, wcale teraz gróniczy z Mogolem ná Záchod ná Południe z Syam, ná wſchod z Tunkinem y Chiną, a ná Pułnoc z Tartaryą. Szerzy ſię to Páńſtwo ná w zdłuż około 200. mil, a ná ſzerz 90. Kray ten oblány wielą Rzek a nayznácznieyſzemi Menan, Pegu, álbo Káipumo, Koſman, y Caor, te wſzyſtkie poczynáią ſię od ieziora zwánego Chiamoi, y oblewaią wſzyſtek kray Krola Awa od Pułnocy do Południa, iáko y ziemię nákſztałt Nilu w Egipcie, dla czego obfituie w żywności wſzelákie, w ryże, proſa, rozynki, owoce wyſmienite, w pſzenice, konſerwuie wiele bydeł, ſłoniow, wielbłądow, koni, owiec, kun, kotow, gronoſtáiow &c. Obfituie w gory złote y ſrebrne, żelazne, ołowiane, Cenowe, a naywięcey w kámienie drogie, oſobliwie w rubiny nayprzednieyſze ná cáły wſchod, ſzafiry, ſzmaragdy &c. w aptekarſkie Medycyny, Muſkaty, Bezoary, kalambę, Aloes, w trcinowe wielkie drzewá, y inne w Europie ſzacowne.

AVA Miáſto Stołeczne Kroleſtwá nád Rzeką Kaipumą przyozdobione Pałácem Krolewſkim, Krol tu ma ſwoy Pałác wſpaniáły, y w nim záwſze rezyduie, tu naywięcey przedáią rubiny.

PEGU

PEGU.

TO Krolestwo grániczy ná Pułnoc z Krolestwem Brama, ná wschod z Tunkingem ná Południe z Syamem ná Záchod z Martabanem y Arakanem. Ma miástá znácznieysze Pegu, Marsyn, Tangu, Manar, y Iankoma, ktore są stołecznemi tyluż Krolestw y tegoż Imienia, dependuiących od Pegu.

Páństwo to było przedtym obszerne y mocne bo wszytkie Prowincye między Mogolem Tataryą, Chiną hołdowały mu, iáko y Syam ále záwoiowáne od Krola Arakáńskiego ktory ie teraz trzyma, intytułowány Krolem Awy od Miástá Awa gdzie mieszká. Peguanie są Pogáńskiey Religii y adoruią iednego Boga dobrego, a dugiego złego, iáko Autora wszystkiego złego.

PEGU Miásto Stołeczne nád rzeką Pegu, wielkie y rozdzielone ná nowe y stáre, stáre iest mieszkáne od Mieszczán y Rzemieslnikow, nowe záś od Krola y od Dworzánow. To nowe iest ufortyfikowáne y okopane fosą pełną wody, y krokodylow dlá bezpieczenstwá pewnieyszego fortecy. Pałác Krolewski wspániały, y służy Miástu zá Cytadellę, innych wielka liczba Domow są budowáne ze trcinowego drzewá.

ARACAN.

TO Krolestwo miáło swoich przedtym Krolow, ktorzy záwoiowáwszy insze Páństwá záczęli się intytułowáć Krolámi Awy. Jozef Skáliger opisuie Krolow przeszłych swawole nie-poczciwe: Krol miał 12. Pałácow w tyluż Miástách te 12. Pałácow nápełnione były białemigłowámi, a ráczey nałożnicami Krolewskiemi, kiedy tedy chciał widziec iednę z nich, kázał im 12. przyśc w 12. Roku, te wszystkie kázał naypierwey kąpać, żeby były pięknieysze, potym kázał ich obłoczyc w báwełnice, y exponowáć ná słońce, y kiedy iuż poczęły potnąc od gorąca ich suknie, czyli báwełnice, w ten czás wszystkie iednę po drugi wąchał y ktorey báwełnica lepszy zápach miała, tę sobie zá nałożnice obierał, a inne swoim faworytom rozdawáł.

ARACAN Miásto Stołeczne nád Golfem Bengalą y nád rzeką Martaban, ma Zamek obronny y Portugallowie w nim hándluią.

BRAMA Krolestwo bierze Imie swoie od Miástá stołecznego Zwánego teraź Carpa náleży do Krola Ava.

MARTABAN Krolestwo bierze tákże Imie sowie od Miástá Stołecznego położonego nád Golfem Martaban z dobrym Portem, ten Golf záś iest w tym mieyscu gdzie wpływá rzeká Pegu.

SYAM.

KRolestwo to grániczy ná Záchod z Kamboią ná Pułnoc z Pegu, z inszych záś stron z Morzem, y ciągnie się od Pułnocy do Południa w zdłuż, y z Peninsułą Málakką ráchuiąc (bo tylko Miásto Málakká náleży do Holendrow) ná 200. mil, y wszystko to Páństwo hołduie Krolowi Syamskiemu, á on sám hołduie Cesárzowi Chińskiemu. Powietrze ma dosyc zdrowe y ochłodzone od Wiátrow y roz. Ziemię ma obfituiącą w ryże ięczmiony y frukta wszelkie, w pieprze, Aloes, Muskat, w złoto, y srebro, stal, cynę &c. w kámienie drogie tákże, iáko: Onixe, granaty, Topazy, rubiny, száfiry, w cukry, y we wszystko obfituie, co może bydź naydroższego u nás, słoniow, koni, &c. żywi wiele. Oblane Rzeką Menán ktorá ma w sobie wiele krokodylow niebezpiecznych y wielkich, ták iáko y ziemia węzow niezwyczayney wielkośći o dwoch głowách iedná ná drugiey. Około Málakki znáyduie się drzewo iedno zwáne Smutne ktore káždey nocy wydáie z siebie kwiáty, ále iák prętko wschodzi Słońce ták záraz opádáią ná ziemie, podobne Pomaránczowym, ále w zápáchu y pięknosci przednieysze.

Kro-

Kroleſtwo Syamſkie ieſt dziedziczne ále nie po Oycu ná Syná lecz po brácie ná brátá á iezeli nie máſz brátá to ná ſynowcá, abſolutne, y deſpotyczne nád Poddánymi, wyiąwſzy niektore hołduiące Kroleſtwá. Honory tákże nie dziedziczą w Domách y Fámiliách áni dobra. Syamowie ſą Pogánie y wierzą że swiát ieſt nie śmiertelny, duſze nieſmiertelne, ktorych záſługi po śmierci pewne, álbo kára czeká. W Boga záś oſobliwſzego wierzą, ten Bog ma bydź duſzá człowieczá, ktorá wydoſkonáliwſzy ſię z ciała do ciáła przechodząc, y uformowáwſzy ſobie ciáło lekkie przenoſzące ſię w momencie w nayodlegleyſze mieyſcá, dopiero dyſponuie rzeczami y odpráwiwſzy ſwoię powinność przez 100. lub 1000. lat y więcey, ciáło ſię to pſuie, á duſzá idzie do Nieba, potym drugi Bog teyże fábryki náſtępuie, y ták dáley. Drudzy piſzą że wierzą w Metempſykozyą, y adoruią 4. elementa, dla czego ktore ſię komu podoba dla życia, y ktore czci, ták ſię káże chowáć, ieżeli czci ziemię to w ziemi, iezeli Powietrze to ſię obieſic káże ná Powietrzu, ieżeli ogień to ſpálic, iezeli wodę to ſię utopić káże. Xieżá ich brzydzą ſię naywięcey winem, y białemigłowami, koſcioły máią bogáte y pełne Bogow rożnych.

SYAM Miáſto Stołeczne Kroleſtwá położone ná Wyſpie obláney rzeką Menán, o 15. mil od wpádku Morſkiego, ma miec milę álbo więcey ná około, ma przytym wiele Przedmieſciow obſzernych, kánáły po wſzyſtkich ulicách w Mieſcie ſą, y płynąć ſobie może od domu do domu. Pałác Krolewſki wſpániáły y ufortyfikowány. Pagody álbo koſcioły ich tu ſą bogáte y wſzędzie przyozdobione lánym złotem, przytym Miáſto hándlowne y nápełnione záwſze Chinámi, Japonami, Maurami, Armenami, Portugallami, Francuzami, Anglami, Holendrami.

MALAKKA.

TEn Kráy ieſt nákſztalt Wyſpy zwány u dáwnych Aurea Herſoneſus ciągnie ſię od Kápu Synkápura áż do Iſtmu Tennaſerim, ná wzdłuż ma około 100. mil á w ſzerz 20. 25. y 30. mil. Obfituie w ryże, pieprze, Muſkáty, drzewá Orle, kálámby, dyamenty, złoto ále poſlednie, kámień Wieprzowy doſwiádczony przeciw truciznie y Bezoar, ma y drzewo ná budowánie okrętow, iáko y drzewo ſmutne.

Ten Kray miáł przedtym wielu Krolow, ále teráz tylko dwoch: Ihorſkiego, y Patáńſkiego ktorzy hołduią Syamowi.

IHOR Miáſto Stołeczne Kroleſtwá ſwego Imienia położone nád Kápem Synkápura w sámym końcu Wyſpy. Krol Ihorſki ma bydź mocny, poſtáremu hołduie Syamowi. Miáſto Ihor Portugallowie mu byli zruynowáli R. 1603. wziąwſzy 500. Armat z Miáſta ále ſię teráz wyrepárowáło.

Kroleſtwo to obfituie w owoce wyſmienite: Limonie, Cytryny ktore ſą tey wielkości iák głowá, w pieprz, cynamon, żywi ſtádá bydeł, żubrow, ieleni, dzikow, máłp y ptáſtwá rożnego.

MALAKKA Miáſto Stołeczne cáłego Páńſtwo, położone przeciw Wyſpie Summatra, y ufortyfikowáne Cyttádellą, Mieſzczánie tuteczni zwáni Malákowie, ſą nayſłáwnieyſi w Indyách kupcy, ſą religii Máchometáńſkiey. To Miáſto y Kroleſtwo dependowáło przedtym od Krolá Ihorſkiego, ále Portugallowie ie odebráli R. 1511. Holendrowie záś Portugállom R. 1541. po Attáku 6. Mieſięcznym, y trzymáią ie do dzis dniá. Są tu y inne Miáſtá, iáko; Pátrán, Patáná, Syngorá, Ligor, máiące dobry Port Tennáſerym nád Golfem Bengálą, Junkálám, Queda, Perá &c.

TUNKING.

KRoleſtwo to gràniczy ná Wſchod y ná Pułnoc z Chiną, ná Záchod gory ie dzielą od Brámy, ná Południe z Golfem y Kroleſtwem Cochinchiną, ma bydź ták wielkie iák Fráncya y ták obſzerne, y powietrze ma miec utemperowáne, nie ma pſzenicy áni winá, ále wydáie z ſiebie wiele ryżu, z ktorego y chleb, y trunek do picia robią, y wodkę, przytym w wſzelákie owoce obfituie y Stádá bydeł.

KECIO czyli XECIO Miáſto Stołeczne záſzczycone rezydencyą Krolá ſwego ktory przedtym opłácáł ſię, y hołd ſwoy trzema Statuámi złotemi, y 3. ſrebrnemi Cesárzom Chińſkim co 6. lat, ále od R. 1667. nie dáie tylko zbywá przez ſolenne Poſelſtwo. Kroleſtwo to ieſt dziedziczne, ále Krol kogo chce to może osádzic ná Tronie z Synow ſwoich po śmierci, Krol támeczny nie prezentuie ſię Poddánym ſwoim

tylko w dni ceremoniálne, y ma ná ſwoim mieyſcu Pułkownika Generálnego, ktory adminiſtruie Kroleſtwo.

Białegłowy Tunkingſkie ſą ná Twárzy Koloru oliwkowego, á żęby ſobie czernią ktore máią czernieyſze żęby to te pięknieyſze, ádoruią wſzyſcy Niebo, Słońce, Mieſiąc, y 5. częśći Swiátá, między 4. komputuią ſrednią Metempſykozyą, ále teráz upewniaią Miſſyonárze że Wiára Chrzeſciáńſká tám iuż záſzczepioná y publicznie ią wolno opowiádác z pozwoleniem Królá.

KOCHINCHINA.

KRoleſtwo to grániczy ná Wſchod z Golfem włáſnym, ná Południe z Kiámpą, ná Záchod z Kámboyą, á ná Pułnoc z Tunkingiem, ma mieć około 50. álbo 60. Portow práktykowánych od Chinow y Japonow, ktorzy tam máią fortecę dla bezpieczeńſtwá ich hándlow zwáną Faizo; ma Miáſto Stołeczne Cakcián, y inne Synuwá, Baubon, Badas, y Quehoa &c. Obfituie w złoto, ſrebro, iedwábie, báwełny, cynámony, pieprze, drzewo Orle &c. y w inne żywnośći, Powietrze ma zdrowe z tey przyczyny że w Wrzeſniu, Pázdzierniku y Liſtopádzie znácznie wylewáią Wody od 15. do 15. dni, y trwáią przez 3. dni, przez co ziemia ſię poſila, Powietrze chłodzi y 3. rázy ryż do roku zbieráią. Drzewo tu znáyduie ſię ták cięſzkie y ważne iák żelázo y zázywáią go ná Kotwice.

Krolowie Kochinchinſcy ſą mocni, iednák hołduią Chinom, ſą báłwochwálcy y ich Poddáni, Miſſyonárze tam wiele byli poczęli profitowáć, ále perſekucye odmieniły nádzieię.

KIUMPA Kroleſtwo czyli Tſyompa ze trzech ſtron opáſane Morzem, gdzie indziey záś grániczy z Kámboyą y z Kochinchiną, dependuie od tych obodwoch Kroleſtw, obfituie naywięcey w drzewo Kálambowe, y w inne ſpecyały.

CAMBOYA.

TO Kroleſtwo ieſt położone między Chiumpą, Cochinchiną, Syamem, y Morzem, obláne Rzeką Mekán w zdłuż, ktorá wylewá Wodę ná Ziemię iák Nil dla czego obfituie w wſzelákie żywności, ma własnego Krolá hołduiącego Syamowi.

Vincentius Albus, Vartoman, y Bárboſa piſzą y twierdzą że Máchomet Krol Kámboy, ták ſię był przyzwyczaił do trucizny y do mięſa trutego, że niczym nie żył tylko trucizną, álbo mięſem ſtrutym, y dla tego ták ſię był odmienił w truciznę, że byle była upádłá ná iego twárzy lub ręce muchá záráz zdycháć muſiałá, co dzień záś inſzą miał náłożnicę bo káždá ktorey ſię dotknął od iego oddechu umieráć muſiałá.

CHINA.

CHINA.

TA Monárchiá ieſt rządzoná przez Abſolutnego Monárchę intytułuiącego ſię Ceſárzem Chińſkim, ktoremu Práwá Chińſkie dáią władzą abſolutną. 1. że rozdáie Wakánſe bez bránia żádney zápłáty áni Podarunku, ále ich odbiera zá naymnieyſzy Exces. 2. Może Podátki ſtánowić kiedy chce, ále ich nigdy nie ſtánowi, bo mu wyſtárczáią bárdzo dobrze regulowáne ná záwſze, á podczás woyny mu też niebezpieczno ſtánowić. 3. może według ſwoiey woli Pokoy czynić, y wypowiedzieć Woynę, y wſzelkie Tráktáty czynić z Pogránicznemi. 4. może deklarowáć kogo chce Krolem, czyli Ceſárzem po ſwoiey śmierci, czyli ſtárſzego, czyli młodſzego Syna, czyli też Cudzoziemca, y może potym tegoż exkludowáć, ále z wielkiey przyczyny ná co potrzebuie Konſenſu Dworow Pekingſkich. 5. może zmarłym dáwáć tytuły, honory, za ſwiętych ich może kázáć czcic, y zá Bogow. 6. może odmienić Chárákter ięzyká, Imię Prowincyi, Miáſt, Familii, y wiele innych rzeczy może zábronic.

Ceſárz Chińſki ma 2. Rády Wielkie. 1. Ordynaryina złączona z Miniſtrow wielkich Koronnych zwánych Colaos. 2. Extraordynaryina złączoná z Xiążąt krewnych. Procz tego ieſt 6. Dworow abſolutnych w Pekinie, ktore ſądzą, y ſtrzegą wſzelkich intereſſow publicznych całego Páńſtwá. 1. Dwor zwány Lipou ktory ma oko ná Miniſtrow y Officyáliſtow koronnych zwánych Mandarynow. 2. Dwor Houpou ma wzgląd ná pográniczne intereſa. 3. Lipou ma oko ná záchowánie dáwnych zwyczáiow, obrządzenie Religii, konſerwácyą náuk, kunſztow, y cudzoziemſkich intereſow. 4. Pimpou ma Jurysdykcyą nád Woyſkiem. 5. Himpou ſądzi kryminálne Wyſtępki. 6. Compou ma Inſpekcyą ná Struktury publiczne.

We wſzyſtkich záś Miáſtách pierwſzego rángu ſą poſtánowione tákież Dwory dependuiące od pierwſzych, á w Miáſtách drugiego rángu, y innych oſtátnieyſzych ſą poſtánowieni ſędziowie, od tych wſzyſtkich Sentencyi wolná Appellácya do pierwſzych Dworow. Przytym ſą poſtánowieni w Prowincyách Vice-Krolowie, y w Miáſtách Gubernátorowie ktorzy ſię generálnie zowią Mandarynámi y dyſtyngwowáni ſą ná 9. Rángow, wſzyſtkich záś ieſt 13647. y wſzyſcy bydź powinni Doktorami Filozofii, nie rządzą nigdy w tey Prowincyi w ktorey ſą urodzeni, y co 3. lata bywáią odmieniáni, po Funkcyách záś ſkończonych examinuią ich Dwory, y według záſług promowuią ich wyżey, álbo poniżáią álbo prywuią. Ciz Mándarynowie obligowáni ſą co rok ſpráwowáć ſie z ich defektow, dla czego naznáczáią Dwory Inſpektorow ſekretnych, do wſzyſtkich Prowincyi dla obſerwowánia ich Akcyi. Ná Koniec wſzyſcy Sędziowie y Dwory abſolutne nie mogą Sentencyi ferowáć Kryminalney bez Approbacyi Ceſárſkiey, ktory może ſkaſſowáć álbo łáſkáwiey kázáć ſkárác iák mu ſię podoba.

Nauki iáko Filozofia Morálna, Matematyká, Medycyna, od dáwnych czáſow kwitną w Chinie, Inwencya prochow do ſtrzelánia, druk, y Kompáſs Magneſowy ſą dawniey w Chinie iák w Europie iáko y inne pryncypalnieyſze inwencye. Mowá Chińſká ieſt naytrudnieyſzá bo naywięcey ma Monoſyllab máiąc w Alfábecie ſwoim 330. liter.

Religia Chińſká ma o ſobie rożne zdánia oſobliwie od Oycá Komesá, ále te ſą potępione w Rzymie, o nich iá milczę, tylko to námieniam z zdánia iego: że ieden ich Krol y Fundator zwány Wouwan trzeciey linii, ſam ſakryfikował ofiáry według dáwnego zwyczaiu. Pobożność záś była ich Krolow táká, że ſami konſerwowáli robáczki iedwábne, z ktorych iedwábiow ſami robili máterye, ná ornámenta Ołtárzow, y ná Suknie Xięży, ále potym wprowádzone bałwochwáliſtwo ták, że cáły Kráy nápełniony bałwánámi, y máią ná 1000000. Bonzow álbo Xięży ktorych połowá ſą żeniáci y máią Patenta y penſye od Ceſárzá, á połowá nie żeniátych iáłmużnikow.

Chinowie máią oſobliwſzy zwyczáy że kiedy cokolwiek záczynáia, wzywáią Sukceſſu od Bałwánow, ieżeli im ſię powiedzie to ich weneruią, ieżeli záś nie, to bluźnią przeciwko nim. Portugallowie kiedy odkryli Chinę, pokázáli drogę Miſſyonarzom do záſzczepienia Wiáry S. y opowiádánia Ewángelii, Pater Comes twierdzi że táki Su-

Sukcess tam uczynili, że teraź w Chinie iest około 200. Kościołow lub kaplic y 3. Biskupow erygowanych w Pekinie, Nankinie, y Mákáonie, ktorych prezentuie Krol Portugalski.

Chinowie Chronologią swoię probuią od 4000. lat, Estymę záś wielką maią włásnego Narodu innych postponuiąc, są pyszni, wspániáli; honor swoy kocháiący, łakomi, lubiezni, ále rzetelni w słowie, handel kocháiący, do náuk y sztuk wszelakich aplikuiący się, w siłach záś woiennych bárzo słábi, dla czego Tatárowie wiele profitowáli w tym Páństwie, kiedy ie sobie zupełnie podbili w ostátnim wieku y oni teráz panuią w Chinie, ále według Práw dáwnych Chińskich się rządzą.

Monárchia Chińská iest nayobszernieyszá y naywschodnieyszá w Azyi, Ptolomeusz ią nazywá Sinarum Regio, Chinowie zaś Tamin, co znáczy Krolestwo iásności. Grániczy ná wschod y Połudie z Oceanem wschodnim, ná Záchod z Indyami, a ná Pułoc z Tatáryą wielką, od ktorey ią dzieli mur Chiński wystáwiony od Cesárzow támecznych przez 5. lat, przeciw naiázdom Tatárskim, Szerokość tego murú czyli grubość iest ná 12. Sążni, á wysokość ná 30. ciągnie się w zdłuż od wschodu do Záchodu ná 400. mil dobrych, ták dobrze z cegły murowány że lubo iuż stoi 1800. lat á ieszcze w cáłości się znáyduie, przyozdobiony iest wieżámi 300. y strzeżone były gránice przeciw Tatárom przy murze przez Milion woyskowych ludźi, ále teráz że Tatárowie są posłuszni Cesárzowi Chińskiemu, iuż nie mász tey stráży, tylko po mieyscách potrzebuiących ostrożności.

Krolestwo to iest ozdobione polámi wesołemi, rowninámi, drzewámi zásádzonemi naksztáłt ogrodow, gory náwet przez prácą Chinow wszędzie rownáne y pożytek wszelki przynoszące, przytym kánáły Ziemię zyzną spráwuią, ktoremi iest káżda Prowincya oblána, náwet ták akkomodowáne kánáły, że y przez gory płyną sposobem y prácą Chinow wymyslone, procz tych Kánáłow iest ieden kanał wielki od Pekinu aż do Kántonu wszystek kámieniem ciosanym obcębrowány ciągnący się ná 200. mil. Przytym wielą rzek oblány iest ten kráy, z ktorych pryncypalnieysze są Hoang álbo rzeká Zołta, Kiang álbo Rzeká Niebieská, y kánton álbo Ta, 1. się ciągnie się ná 400. w zdłuż, á druga ná 200. mil. Iz tey przyczyny że nie iest nigdy pragnąca Ziemia, Kráy ten we wszystkę żywność obfituie nád wszystkie inne w Swiecie, á naywięcey w ryże, pszenice, owsy, grochy, bobry, y wszelákie inne zbożá, żywi wielkie Stádá koni, bydła, koz, mułow, &c. Przytym obfituie w wszelákie owoce iabłka, gruszki, brzoskwinie, rozynki, pomarańcze orzechy, kásztány, gránaty, cytryny, iednym słowem wszystko ma co cáły Swiat, Oproz záś tych ma osobliwsze 3. owoce ktorych Europa nie ma.

1. zwány *SUNSU* álbo figa Chińska, bo ma smák figi, słodki, y delikatny, koloru żołtego, zda się bydź iak iabłko złote. 2. *LICHI* zwany. 3. zwany *LUMYEN*, kore czyli suche czyli swieże záwsze iednákowy smák delikátny máią, Przytym obfituie w Ananas, Gojany, y kokosy álbo Cocos. W Prowincyach Południowych iak w lecie ták w zimie, kwiáty y owoce w ogrodách się znáyduią, bo tam zima, iák u nas lato. Ten kráy także obfituie w Drzewá iakoby lasy morwowe, z ktory robáczki iedwábne konserwuią, y iedwábiow wiele wydaią, iákoż naywięcey tam iest mánufaktur iedwábnych, nayprzednieyszych ktore, się w Europie znáyduią, y owszem więcey ktorych Europa nie zná, przednieysi Chinowie stroią się w iedwábne materye, mnieyszey záś kondycyi zażywaią odzienia báwełnianego, bo tam naywięcey báwełny maią roznych Kolorow, y iáko *Maty* Swiadczy że tam sukna żádnego nie robią z wełny ktorá tam iest bárdzo delikátna, y toż Samo Cornelius twierdzi.

Ten kray ma 3. drzewá podziwienia godne;

1. Drzewo Pieprzowe ták wielkie iák Orzech włoski, owoc záś iego iák groch koloru szárego czerwone zyłki máiący, ten iák się dostoi, zruca łuszczkę z siebie, y wydáie ziárko czárne, ktorego zápáchu nie-podobná długo cierpiec; y owszem ná słońcu go záráz suszą y do potráw záżywáią.

2. Drzewo Łojowe ieszcze osobliwsze iest ták wysokie iák wisnia, wierzchołek okrągławy, liscie ná podobieństwo Sercá, kolor żywo czerwony, y iásny, owoc záś iák orzech ma łupine ná sobie. ktora się otwiera iák Kásztán y wydáie z siebie 3. grudná w ktorych iest ziárko wewnątrz, á z wierzchu mięsem okryte, ktorego kolor y zápách podobny do łoiu, inszá záś relacya pisze; że iest mięso to biále iáko snieg y podobne do łoiu topionego, zbieráią ten owoc ná koncu Grudnia álbo ná początku Stycznia, y spuszczáią go iák łoy, y swiece z niego robią, ktore są iák wosk biały y zápách piękny máiące, záżywáią go y do lamp.

3. Drze-

3. Drzewo Thé ktore trzebá ſiáć y we 3. láta wypuſzcza z ſiebie liſtki, wyſoko wyráſta, y grubo, ták, że dwie oſoby ledwie go czáſem obiąć mogą, liſcie tego Drzewá zwáne Thé, trzebá zbieráć w Márcu, y Kwietniu w ktory czás ieſt zołte y ſokiem nápełnione, zebráne to liſcie trzebá długo trzymáć nád párą wody wrzącey, potym ná rozpálone żeláżne deki kłáść, pokąd nie wyſchnie, iák go widziemy y záżywámy w Europie, ták iák Chinowie ktorzy ſą potrzebni wielce tákiego ſpecyáłu dla czyſzczenia wody ktorá tám u nich ieſt ſłoná. Procz tych zás Drzew ſą inne oſobliwſze ciekáwoſci w Chinie.

W Gorze zwáney Tyexe bliſko Kienchángu ſą kámienie oſobliwſze, ktore przy ogniu roſtopione wypuſzczáią z ſiebie krople w żelázo ſię obrácáiące álbo przemieniáiące, z tych nayprzednieyſze głownie do Szábel lub ſzpád robią.

W Utkánie Prowincyi Chińſkiey ſą robáczki nákſztáłt pſzczoł, ktore robią Woſk biáły máiący piękny zápách.

W gorách Kiángnán, Junnán, y Honán znáyduią dyamenty, rubiny, hyácynty, ſzáfiry, gránáty, ametyſty, ſzmárágdy, y turkuſy.

Bliſko Miáſtá Hoeicheu naylepſze Thé ſię rodzi.

Niektorzy twierdzą że Chiná ma mieć w ſobie dwieſcie Milionow ludzi.

Cesárz Chińſki ma mieć roczney intráty ſto pięćdzieſiąt Milionow czerwonych złotych.

P. Alexander Rhodenſis opiſuiąc Peking, Nanking, y Hangheu twierdzi, że w káżdym Mieście 1. Rángu ieſt po 4. Miliony ludzi mieſzkáiących, w Chinie zás cáłey 250. Milionow ludzi, y przenoſi dwá rázy więcey Europę w ludność.

P. Trigaltus piſze że Cesárz Chińſki ma 114. Krolow hołduiących ſobie.

Chinowie piſzą ſtáwiáiąc ſwoie litery z gory ná doł od práwey ręki do lewey.

P. Martini przyznáie Chinom wynálezienie druku w 50. lát po Národzeniu Páńſkim.

Inwencya prochu do ſtrzelániá u Chinow naypierwſzá od 1700. lát, y nayſkuteczniey ognie artyficyálne reprezentowáć mogą ná Powietrzu.

Naukę Chimiczną od 2000. lat znáią y umieią, ktorą Chinowie ſię chwálą umieć od 4500. lat, y práktykuią dobrze Cyrkulacyą krwi, znáiąc w Człowieku wſzyſtkie pulſy, junktury, żyły, y ſą Doktorowie ſłáwni; łátwo mogąc rozeznác defekt Człowieká co go dolega.

Chinowie naypierwſzy wynálezli ſpoſob robienia iedwábiow z robáczkow, y Mánufáktury iedwábne. Zá Juſtyniáná Cesárzá dwoch Mnichow Greckich przynieſli do Kánſtántynopola iáiec tychże robáczkow, ktorych wzięli w Káthain. Przedtym ſont iedwábiu, koſztowáł ſont złotá, według zás Lamprydyuſzá y Spárcyana Heliogábálus náypierwſzy ſtroiu záżywáł iedwábnego, co mieli Rzymiánie zá wielka rozrutność, bo przed nim Cesárze zá náybogátſzy ſobie ſtroy mieli kiedy Sukniá byłá iedwábiem oblámowána.

Pogrzeby Chinow ſą bárdzo ciekáwe, bo kiedy umrze Chin záráz dwá ſtoły nágotuią nápełnione licznemi y Páńſkiemi Potráwámi y winem, ieden ſtoł bliſko zmárłego rozciągnionego ná łoſzku, ktorego krewni pozoſtáli iák żywego z ſobą záprászáią ieść, drugi ſtoł w Antykámerze przygotowány dla wſzyſtkich náwiedzáiących zmárłego, potym záprászáią Bonzow iákoby Xięży ſwoich żeby ſię modlili zá zmárłego, ktorzy przy Modlitwie miáſto ſpiewánia z ſtráſznym ſmutkiem, nárzekániem, y rykiem krzyczą, z temi krewni umáwiáią ſię o czás pogrzebienia, potym kázą myć, bálſamami námáſzczác, y ubieráć w bogáte Suknie zmárłego, y ták go kłádą do trunny, nákłádſzy przy nim Kleynotow, y káżdy krewny co bogatego wrzuca w trunnę, przytym y ſtráſzne figury kłádą dla poſtráchu złodzieiow, żeby nie okrádli zmárłego, iednym ſłowem wielkie bogáctwá trácą dla zmárłych trupow, bo zwyczáynie trunnien y ſrebrnych y złotych záżywáią, y w nie náyſzácownieyſze Kleynoty kłádą.

O Cesárzách zás ieden Miſſyonárz námienił, że był ná iednym pogrzebie Ceſárzá Chińſkiego, gdzie według zwyczáiu Tatárſkiego ſpálili ná proch ciáło, gdzie zás palą Ciáło, tam naypierwey ſtos wielki robią z ſamego papieru gdzie y ciáło y wſzyſtkie doczeſnoſci, bogáctwa nabyte, obicia, garderoby, kamienie lub wſzelkie kleynoty, wraz z ciáłem palą, y twierdzi że ſam papier koſztował 70000. Talerow na ſtoſu ułożenie, na palenie tego oſtatniego Ceſarza, á bogáctwá były taxowane ná ſtoſie 40000. Milionow.

Tátárowie záwoiowáwſzy Chinę nic nie odmienieli Práw támecznych ktore záſtali, Edykt tylko wydáli żeby Chinowie po Tatárſku ſię golili, y ſtroili, ktory ták zmieſzáł cále Páńſtwo że wielu woleli Głowy pozbyc iák brody.

Monárchia Chińſká ma wielką liczbę Miáſt opiſaną przez Miſſyonárzow Jezuitow. P. Comes dyſtyngwuie Miáſtá Chińſkie ná Miáſtá woienne y nie woienne, te záś znowu ná rożne rángi dyſtyngwuie y twierdzi że więcey iák 1000. ieſt Miáſt woiennych pierwſzego Rángu, á drugiego rángu ieſzcze więcey lubo iuż nie ták wielkich ále iednák Gárnizonámi oſádzonych. O niewoiennych záś twierdzi że ich widziáł 8. więkſzych iák Páryż, Geográfią záś Chińſką probuie, że ſą wſzyſtkie ták wielkie, w pierwſzym rángu ráchuie ich więcey iak 80. w drugim Rángu mnieyſzych ieſt ich 260. w trzecim ieſzcze mnieyſzych ráchuie 1200. nie ráchuiąc niezliczoney kwoty wſiow oſiadłych.

P. Coplet ktory tákże miał bydź 37. rázy w Chinie opiſuie y dyſtyngwuie Miáſtá woienne ná 6. Rángow, ktorych komputuie 2357. y Miáſtá niewoienne tákże ná 6. Rángow, ktorych komputuie 2190. między ktoremi ráchuie wſzyſtkie Miáſtá náleżące do Chiny. Tenże Oyciec opiſuie Kátálog rożnych publicznych ſtruktur nayprwey Moſtow nie ráchuiąc o 7. álbo 8. Arkádách, ktorych ieſt niezliczoná kwotá po Miáſtách y Wſiách tylko naywſpániálſzych ráchuie 331. Wież y Arkow tryumfálnych wyſtáwionych ná pámiątkę Krolow, y wielkich ludzi, ráchuie 1150. dáwnych Kośćiołow wyſtáwionych ná honor Fámilii zácnych 709. Kośćiołow napełnionych Boſzkámi 408. Páłácow Vice-Krolow, Gubernatorow Prowincyi, ſámych naykoſztownieyſzych ráchuie 23167. Mauzoleow wſpániałych 686. przytym Domy bárdzo wſpaniałe, y Architekturą miſterną akkomodowáne ſą w Chinie, oſobliwie Fámilii znácznych, bo ſą wſzyſtkie przyozdobione ogrodámi, fontánnámi, drzewámi, kánárkámi y roznym ptáſtwem napełnionemi. Domy u Chinow powierzchownie ſą malowáne y bielone ná Facyacie, drzwi troie dáwác káżą á weſrednie naywyżſze, Chinowie ſą biegli y doświadczeni w Architekturze.

Chiná iáko wyżey opisáná lubo ieſt w Prowincyách ſwoich we wſzyſtko obfituiąca, y Ziemia wſzędzie ſpráwioná dobrze, ále też y w niektorych mieyſcách ieſt nie uprávioná, ná to mieyſce obfituie w drzewá ták ná okręty, iáko y ná budynki, przytym wydáiąca z ſiebie kruſzcze żelázne, ſtálowe, cynowe, żywe ſrebrá, złoto y ſrebro, koło tych dwoch oſtátnich iednák nie prácuią, tylko ludzie po Rzekách między piaſkámi znayduią złoty piaſek, z ktorego nayczyſtſze złoto, przytym wydáią z ſiebie gory, Mágneſy, y inne kámienie proſte ále Aptekárſkie.

Xé źwierze zwyczáyne w Chinie, ták wielkie iák kozieł ktoremu z ſpuchłego żywotá podczás pełni Mieſiącá wybieráią muſkát.

Monarchia Chińſká dzieli ſię ná 15. Prowincyi, z ktorych naymnieyſzá ieſt ták zyżná y bogatá, że mogłaby w Europie Monárchią z ſiebie formowáć.

Prowincye te ciągną ſię wedle ſiebie; ná Pułnoc naypierwey 6. ich, Pekeli, Xantung, Nanking, Cheking, Fokien, y Quantung. Ná Záchod záś nád Tatáryą y Indyą 5. ich, Quangs, Junuan, Suchuen, Xancy, y Xenſy, Srednie záś 4. między niemi Honan, Huguant, Kiangſi y Queicheu.

I. PEKELI.

PRowincya tá gróniczy ná Pułnoc z Tátárya od ktorey ią dzieli Mur ſłáwny Chińſki. Dzieli ſię ná 8. Ziem z ktorych kážda ma ſwoie Stołeczne Miáſto, procz tych, innych Miáſt liczy 130.

PEKING Miáſto Stołeczne Prowincyi y całego Kroleſtwá, Imię to znáczy: Dwor Pułnocny z przyczyny że Roku 404. Cesárze Chińſcy przenieſli Stolicę z Miáſtá Nunking co znáczyło Dwor Południowy do Pekingu, dla ſtáwienia ſię mocniey przećiw ſiłom y inkurſyom Tátárſkim. To Miáſto ieſt bárdzo mocne, wſpániałe y obſzerne.

P. Comes ktory tam był ná Miſſyi opiſuie ie, że ieſt czworográniáſte, wielkość iego pułoſmey mili, káżdą milę o 3000. krokow ráchuiąc, Domy záś ſą o iednym piętrze, ále coby ſię ledwie 10. zmieſciło Europeyczykow to Chinow mieſzká 20. z przyczyny liczby wielkiey ludu. Dzieli ſię ná dwie Częſci; 1. zowie ſię Miáſto Tátárſkie z przyczyny że w niey Tátárowie oſiedli záwoiowáwſzy Chinow. 2. Miáſto Chinow gdzie ſię Chinowie nowo erygowáli wygnáni od Tátárow. Ulice ſą proſtą linią ciągnące ſię, ſzerokie, y długie ále nie brukowáne, dla czego zimie ſą błotniſte, á w lecie piaſczyſte. Nie ma nic oſobliwego nád Páłác Cesárſki dwoiſtym murem opásány, między temiż murámi ſą Domy Officyerow y Rzemieſlnikow nádwornych, we Srodku záś Páłác wielki, wſpániáły, y máiący wiele Apartámentow wſpániáłych, ále nie ták regulárnych iáko ſą Europeyſkie.

W Prowincyi tey bliſko Pekingu znayduią ſię gory pełne Kryſztálu, z ktorego Chi-

Chimiſtowie robią y wybieraią eſſencyą, y ſol, y z tego robią cukier ktory dáią Pácyentom choruiącym ná kámień lub rzerzączkę, tákże Pedagrykom y boleiącym ná głowe.

Roku 1721. 11. Julii w Pekingu dało ſię ſłyſzeć trzęſienie Ziemie ktore wiele domow zruynowáło y publicznych budynkow, Kośćiołow, y wiele Chinow przytłukło y nabiło, y tylko tym nie ſzkodziło co ná rynku lub ogrodách byli, trwáło toż ſámo trzęſienie Ziemi w Prowincyách Chińſkich przez 16. dni álbo 17. 14. Sierpnia było Záćmienie ſtráſzne ták, że zátrwozyło lud ale bez nieſzczęſcia.

II. XANTUNG.

TA Prowincya ieſt nazyźnieyſzá ná cáłe Páńſtwo y rozdzieloná ná 6. Ziem ktore biorą denominácyą od ſześci Miáſt Stołecznych: Jencheu, Tunchang, Chingcheu, Tengcheu, Laicheu, y Cinan. Przytym innych Miáſt liczy 98.

CINAN Miáſto Stołeczne, y ozdobione wielą Páłácow y Mauzoleow Cesárſkich wſpániáłych, y innych wielkich, Krolow Chińſkich. W tey Ziemi ieſt iedná gorá w ktorey wnętrznoſciách znayduią ſię liczne Cele, y Káplice, gdzie wielu Chinow bałwochwálſkich puſtynią odpráwuią.

III. NANKING.

TA Prowincya ieſt obláná naypryncypálnieyſzemi Rzekámi: Hoang, y Chiang, y wielą innych. Dzieli ſię ná 14. Ziem, káżda bierze denominácyą od Miáſtá Stołecznego, oprocz ktorych liczy Miáſt innych 110.

NANKING Miáſto Stołeczne nád Rzeką Kiang, przedtym Stołeczne cáłey Chiny, y Stolica Cesárzow, wielkie y ludne.

IV. KEKIANG.

TA Prowincyá ieſt nayznácznieyſzá w Chinie, ták z przyczyny Kráiu obfitoſci, iáko, y z przyczyny hándlow wielkich, ktorych transport ma łatwy przez Kanały. Liczy w ſobie Miáſt, procz Miáſteczek 60. y 11. Stołecznych Miáſt tyluż Ziem zwánych: Hangcheu, Kiáking, Hucheu, Niancheu, Kinpoa, Chiucheu, Xoahing, Ningpo, Taicheu, y Vencheu. Ten Kráy ieſt zágęſzczony Morwowym drzewem, y z tąd naywięcey obfituie w iedwábie, y Mánufaktury iedwábnych materyi tkánych złotem, lub ſrebrem &c.

HANGCHEU pierwſze tey Prowincyi Miáſto, y pod ſwoią Jurysdykcyą 7. Miáſt maiące, nád Rzeką Che, wielkie y wſpániałe, przyozdobione Kanałámi, y Przedmieſciami, y Koſciołámi, w ktorych liczy ſamych Sakryfikátorow 15000. W rynku iednym liczy 300. Arkow tryumfálnych wyſtáwionych ná pamiątkę roznych Pánow záſługi ſwoie maiących. Ma y 4. Wieże z Porcelany robione, ma y Koſciol ieden Jezuicki wſpaniały, y dwie Káplice ná Przedmieſciách.

P. Martini piſze że w tym Mieſcie ná Konſumpcyą wychodzi 10000. worow ryżu á káżdy wor ná dzień żywic może 100. Oſob, innych żywnośći nie liczy &c. Tenże Miſſyonárz piſze że w Chinie cáłey znáyduie ſię 57. Milionow 91480. Fámilii, nie ráchuie ieſzcze Fámilii Cesárſkiey, Magiſtratur, Sakryfikátorow, y białychgłow y żołnierzy &c.

V. FOKIEN.

TA Prowincyá ieſt gorzyſtá ále zyzná y bogatá w złoto, Drzewo kálembowe, Cukier &c. Liczy w ſobie 48. Miáſt, procz 8. znácznych y wielkich Miáſt, między niemi.

TOCHEU Stołeczne y ma Port dobry &c.

VI. QUANTUNG.

TA Prowincyá ieſt zyzná y ludná, dzieli ſię ná 10. Ziem, zowiących ſię od Miáſt Stołecznych pod ktorych dyſpozycyą ieſt Miáſt pomnieyſzych 73.

QUAN-

QUANGICHEU Miásto Stołeczne nád Rzeką Ta, wielkie bo ma 4. mile wielkie ná około, ufortyfikowáne y zmocnione dwiema Cyttadellami. Przez rok cáły było w obleżeniu od Tátárow R. 1650. ktorzy go ná koniec dobyli.

NACAO Położone ná Wyſpie Goaxán Miásto wielkie y hándlowne. Chinowie ie odebráli Portugallom R. 1668. ktorzy iednák máią tam ſwoię fortecę dla bezpieczeńſtwá hándlow. Znayduie ſię tám w tey Prowincyi rodzay roży ktorá dwá rázy ná dzień w kolor ſię mieni ráz fiałkowy drugi ráz biały kolor, nie ma żádnego zápáchu y roſnie ná drzewie. Krowy tákże támeczne máią ogony długie, y iákoby fryzowáne, ktorych záżywáią ná Woynę dla znáku żołnierze. Zwierz tákże ieden zwány Hoangejoyu ktory po gorách bydło duſi lecie, á w zimie w Morze wchodzi.

VII. QUANGSI.

TA Prowincya dzieli ſię ná 10. Ziem zwánych od Miáſt Stołecznych, Quellin Stołeczne cáłey Prowincyi, Kingyven, Pinglo, Gucheu, Sincheu, Nanning, Taiping, Suming, Chingan, y Tingcheu. Oſtátnie 5. náleżą do Krolá Tunkingſkiego. Procz tych, Miáſt 78. innych ſię liczy.

W tey Prowincyi naywięcey Porcelány robią, Jan Gonzálwá Mendoza, z rozkázu Hiſzpáńſkiego Peregrynant ciekáwy w Chinách, opiſuie materyą Porcellany táką: Naypierwey ziemia ieſt twárda iák kámień, z ktorey Proch trą delikátny bárdzo, ktory potym ſypią w iezioro iedno dobrze obmurowáne y zámknięte, tá materya iák ſię dobrze zgęſtnie, wypuſzczá z ſiebie ná wierzch ieziorá piiánę, ktorą zbieráią y z niey robią nayprzednieyſzą Porcelánę, á z gruntu záś inne ſtatki mniey koſztowne. Przedtym tey Porcelány nie godziło ſię wywozić zá gránicę tylko ſamemu Cesárzowi ſłużyłá y Pánom rádnym &c.

VIII. JUNNAN.

TA Prowincya ma bydź obſzerna w Kráy, y dzieli ſię ná 12. Ziem názywáiących ſię od tyluż Miáſt Stołecznych.

JUNNAN Miásto Stołeczne Prowincyi cáłey nád Kiandem Rzeką.

CHINCHIAN Miásto bogate w kobierce, Dywány, y inne Mánufáktury.

IX. SUCHUEN.

TA Prowincya rozdzielona ná dwie Częſci Rzeką Kiang, ma 8. Miáſt Stołecznych y tyleż Ziem, y innych mnieyſzych Miáſteczek 99.

CHINGTU Stołeczne cáłey Prowincyi nád Rzeką Kin, zwáną tákże Damazeą, w ktorey Axamity płoczą.

W tey Prowincyi ieſt Fontanna iedná flux, y reflux máiącá w ſobie, lubo od Morzá odległá ná 100. mil. Ptáſzek ieden zwány Tunghoafung, máiący głowkę czerwoną á piorá rożnego koloru y rodzi ſię z kwiátu zwánego Tunghou, y zyie tylko potey pokiey ten kwiát trwá. Małpy tu ſą wzroſtu człowieczego y podobieńſtwá.

X. XANSY.

TA Prowincya ográniczoná ná Pułnoc Murem Chińſkim, dzieli ſię ná 5. Częśći biorących Imię od Miáſt zwánych: Pingyang, Taytung, Lugun, Fuencheu y Tayven Miásto Stołeczne cáłey Prowincyi. Ma y innych Miáſt pomnieyſzych 42.

Kráy ten naywięcey zageſzczony ieſt węglami Kámiennemi, ktorego záżywáią ná Opal. Znáyduią ſię tu tákże Studnie ogniſte álbo wybuchy ogniow podziemnych ktore czynią wygodę Chinom do wypálánia gárkow lub dzbánow &c. y ieść bárdzo prędko gotuią przy tym ogniu.

XI. XENSY.

TA Prowincia dzieli ſię ná 8. Ziem biorących Imię od ſwoich Miáſt zwánych Fungejaang, Hánchung, Pingleang, Cungchang, Lyniao, Kingiang, y Sigang Stołeczne

łeczne cáłey Prowincyi. Przytym liczy ſię Miáſt pomnieyſzych w tym Kráiu 108. y Fortec 19.

HANCHUNG nád Rzeką Han o 25. mil od Sygánu, do kąd ieſt droga ſrodkiem ſamey gory wyrownáná y ná przepáſciách Moſty kámieniem ſtáne z baluſtrádámi żelaznemi, koło tey drogi 300000. ludzi robiło.

XII. HONAN.

TEn Kráy oblány ieſt Rzeką Hoang y obfituie w wſzelákie zbożá y owoce podobne Europeyſkim, Chinowie zowią go Ogrodem uciechy, y ukontentowánia, procz fortec ma Miáſt 100. pomnieyſzych, á większych 8. zwánych Kaifung, Queita, Changre, Gueihoei, Hoaiching, Honan, Nanianga, y Juninga.

KAIFUNG Miáſto Stołeczne cáłey Prowincyi obleżone od Tátárow było R. 1641. y ieden mur ná ktorym Rzeka byłá wynieſioná był złomany od nieprzyiaciela zatopiwſzy ludzi 300000. ále iuż teráz nápráwiony, záſzczycone to Miáſto, Collegium y Koſciołem Jezuickim.

Changre Miáſto wielkie, bliſko z tąd doſtáią w iedney wodzie ryby oſobliwey podobney Krokodylowi, ktorą iák ułowią krzyczy iák dziecię, tłuſtość záś w niey iák ſię zápáli, ták iey nie łátwo ugáſi, chybá ſpoſobem tamecznym wiádomym.

XIII. HUQUANG.

TA Prowyncya ma bydź naywiękſzá y nayzyznieyſzá w cáłym Kroleſtwie zwáná ſzpiklerzem Páńſtwá y położoná we Srodku ſamym, oblána Rzeką Xiang, dzielącą ią ná Część Południową y Pułnocną, ma 15. Miáſt wielkich Stołecznych tyluż Ziem, á mnieyſzych Miáſt ma 108. nie ráchuiąc wielu fortec y niezliczonych Wſiow.

UCHANG Miáſto Stołeczne Prowincyi.

XIV. KIANGSI.

TA Prowincya zámyká w ſobie 13. Ziem y tyleż Miáſt Stołecznych y mnieyſzych Miáſt 64. Ma Miáſto Stołeczne Nancháng.

XV. QUEICHEU.

KRáy ten gorzyſty iednák ludny, dzieli ſię ná 8. Częśći y tyleż Miáſt większych á mnieyſzych 75. ma Miáſto Stołeczne cáłey Prowincyi Queyang.

LEAOTUNG.

TO Páńſtwo dependuie od Chiny, wielkie y obſzerne, grániczy na Pułnoc z Tátáryą Chińſką, ná Południe z Golfem Nanking, ná Wſchod z Koreą, á ná Záchod z Pekinem. Ma Miáſtá znácznieyſze Leyaſung y Ningiven.

Przez ten Kráy Tátárowie weśli do Chiny w ten czás kiedy ią ſobie záwoiowáli.

KOREA.

TO Kroleſtwo gŕaniczy ná Pułnoc z Kroleſtwem Niuche ná Wſchod y Południe z Morzem Wſchodnim ná Záchod z Golfem Nankin. Ma Miáſtá pryncypalnieyſze: Pingan, Kinxan, y Civenlo.

JAPONIA.

PAńſtwo to liczy ſię bydź między naywiękſzemi w Azyi, Ieſt zámkniete w wielu Wyſpách z między ktorych znácznieyſze ſą Niphon, Ximo, álbo Saicok, y Xicoco, álbo Tocoeſi.

Te Wyſpy máią Chinę ná Záchod, Tartaryą y Wyſpę Yedſo ná Pułnoc á z inſzych ſtron Morze. Powietrze máią dość zdrowe, y Kráy lubo gorzyſty ále zyzny, á naybárdziey obfituiący w ięczmiony, ryże, wielogrochy, y owoce, naywięcey záś bogaty w złoto y ſrebro, iáko y w perły czerwone ták ſzácowne iák białe.

Te wſzyſtkie Wyſpy były rządzone przez iednego Daira, ktory był wráz Głową Swieckiego y Duchownego Rządu ále nie máſz nád 186. lát, iák domowe Woyny zburzyły ten Rząd y rozdzieliły Páńſtwo ná 66. Kroleſtw, ktorych Niphon Wyſpa liczyłá 53. Ximo 9. á Xicoco 4. Roku 1550. wznowił ſię ieden Cesárz pod Imieniem Cubo ktory te Kroleſtwá redukował ná Prowincye, nie zoſtáwiwſzy powági inſzey Sukceſſorom Daira tylko Rząd Duchowny do Religii náleżący, y to Páńſtwo rozdzielił ná 7. Prowincyi wielkich, ktorych Wyſpa Niphon zámyká w ſobie 5. 1. Jamaiſtero, 2. Jetſegen, 3. Jetſengo, 4. Quanto, 5. Ochio. Szoſta záś Wyſpá Ximo, á 7. Xicou.

Japonowie ſą rodowici z Chiny, báłwochwálcowie wielcy, adoruią Niebo, Gwiazdy, zwierzęta, Opátrzności Boſkiey nie uznáią, áni nieſmiertelnoſci Duſz, lubo ich Bozowie twierdzą y nauczáią ludzi o piekle. R. 1542. Portugallowie falami Morſkiemi tam byli zánieſieni, ktorzy ſpodziewáiąc ſię tám profitowáć wrocili Roku 1549. y dla rozkrzewienia Wiáry S. támże z ſobą ſprowádzili S. Xáwerego, ktory tam wiele profitował w nawroceniu tego Kráiu do Wiáry S. o czym wolno czytáć Hiſtoryą zycia iego, iáko był przyznány za Apoſtołá Japonow, y ledwie iuż nie cáłá Japonia była náwroconá, ále złość iednego Holendra podobno Kálwiná, dla przypodchlebienia ſię Cesárzowi Japońſkiemu, czyli przez zázdrość rozkwitłey Wiáry S. wykorzeniłá ią z támtąd, bo ten Zdraycá zmyſliwſzy ſobie niby ználeziony liſt w okręcie Portugálſkim, zámykáiący w ſobie ſpoſob záwoiowánia tey Monárchii przez pomoc Chrześćian, oddał go Cesárzowi, ten bezrozumny, y bezbożny báłwochwálcá záprawdę uwierzył zmyſloney bayce, y wſzyſtkich wiernych Chrzeſcian bez excepcyi żádnego, y żádney, wyciąc kázáł, co ſię miáło ſtáć ná początku oſtátniego Wieku.

Japonowie ſą wzroſtu y ſtánu wyſokiego, mocni y trwáli, okrutni, źli, woienni, záżywáią przeciw nieprzyiácielowi wſzelkiego oręża ogniſtego, ſzábel, kopiy, ſtrzáł, nienáwidzą kłámſtwo, krádzierz, obmowy y przyſięgi, iáko y Cudzoziemcow, y tylko iednym Holendrom pozwalaią hándlowáć w Páńſtwách ſwoich, y to kiedy okręty ich przychodzą to ich naypierwey dyſarmuią, á potym ſpiſuią wſzyſtko co ieſt w okręcie, y iák iuż nápákuią Holendrowie czym inſzym ná zámián Okręty, dopiero wyiezdżáiącym z Wyſpy oddáią wſzyſtko co ich ieſt, náznáczywſzy im pierwey dzień wyiázdu ich. Sprawiedliwość zupełná w ich rządzie pánuie. W Koſciołách adoruią wiele boſzkow, y máią wiele Mnichow y Mniſzek konſekruiących ſię ich Boſzkom. W Meaco máią iednę Statuą Miedzianą wyzłácaną wyſoką, y w pewne ich ſolenne święta wewnątrz ią illuminuią roſpalonym ogniem, y kiedy płomien záczyná wychodzić przez páſzczękę y inne dziury: y że iuż czerwoná Státua, w ten czás tám wrzucáią niewinne dziecię, ktore w ſtráſznych mękách umieráć muſi. Podczas káżdey záś Pełni ofiáruią naypięknieyſze Panny ich báłwánom, ktore częſto Pánieńſtwo ſwoie ofiáruią ſłużącym báłwánom.

YENDO Miáſto Stołeczne tey Monárchii nád Rzeką Tukon wyſtáwione, muſi bydź wielkie, kiedy iedná Ulica ſzeroká ciągnie ſię w zdłuż proſtą linią 2. mili, ozdobione wielą Páłácow Krolikow Japońſkich, Páłác záś Cesárſki ieſt dobrze ufortyfikowány wáłámi y foſami, przytym wſpániáły y bogáty, bo w wielu mieyſcách pokryty złotym Dáchem, inſze záś Domy ſą o iednym piętrze z gliny robione y tarcicámi pokryte dla czego ſą podległe częſtey pogorzeli, przy káżdey záś ulicy ſą Magázyny murowáne, gdzie przed ogniem káżdy uchodzi z rzeczámi ſwemi, przytym ſą y war-

ty dyſponowáne, dla zábronienia krádzierzy ná káżdey ulicy. Ma przytym wiele Kośćiołow, y w nich licznych boſzkow báłwochwálſkich, z między tych nayprzednieyſzá ma bydź Statua człowieká máiąca głowę pſią, ná koniu o 7. głowách, ſiedzącá, Siodło y Rząd wſzyſtko złote drogiemi Kleynotámi ſadzone, ta Statua ſtoi ná Ołtárzu ſrebrnym.

Golf przytym Mieśćie zwány Yendo ieſt wielki y rozległy ále nie głeboki, bo tylko nie wielkie ſtátki płynąc mogą, wydáie z ſiebie ryb wiele oſobliwie Oſtryg.

MEAKO Miáſto położone nád Golfem tegoż Imienia nie ieſt iuż ták ozdobne iák przedtym, z przyczyny przenieſioney Stolicy, wielkie iednák, ludne y hándlowne, rozdzielone na 2. Częśći. 1. nád Golfem ufortyfikowáná Cyttadellą. 2. Fixuma przyozdobiona Páłácem Cesárſkim y rezydencyą Daira.

XIMO Wyſpá Japońſká znáczącá niſki Kráy, á od innych názwáná SAICOCK co znáczy 9. Kroleſtw bo ieſt rozdzielona ná 9. Kroleſtw máłych, ma Miáſtá znácznieyſze Nangazaki, Bundo, Arima &c.

NANGAZAKI Miáſto wielkie z Portem dobrym położone nád Golfem Ximo, záſzczycone było przedtym Biſkupſtwem pod Jurysdykcyą Arcy-Biſkupa Goy, ále teraz nie cierpi u ſiebie Chrześćian.

BUNGO Stołeczne Kroleſtwa włáſnego ktore y z Krolem włáſnym było iuż Chrześćiáńſkie, ále oſtatnia Perſekucya wykorzeniła Wiarę S.

Japonowie záżywáią Charákteru tákiego iák y Chinowie, włoſy ná przodku ucináią nie zoſtawuiąc tylko w tyle y nád uſzámi troche, ktore w Papier obwiiaią, y ták chodzą, nie ták iák Chinowie ktorzy włoſy wyroſłe zwiiaią ná głowie y iglicą bogatą zákładaią, ále teráz ie ucináć záczęli dla maniery Tátárſkiey. Ci ſámi kłániaią ſię proſto ſtoiąc tylko ręce wyciągaiąc, á Japonowie tyłem ſię kłániaią ták, że ledwie nie wſzyſtek tył o ziemię ocieráią, Wąſow nie noſzą, ná weſela y wſzelkie weſołe Akty koloru czarnego, y czerwonego záżywáią, á ná żáłobne Akty białego, ná konia po prawey ſtronie wſiadáią, zęby czárne zá náypięknieyſze máią, kiedy záś witaią ſię z kim to Miáſto czápki boty zdeymuią, wizyty ſiedzący przyimuią, nie ruſzáiąc ſię z mieyſca ná przywitánie, w lecie ciepłe trunki piią, płáſzczow w Domu záżywáią, á ná mieśćie bez płáſzczá, o czym świadczy Noblot.

CEYLAN WYSPA.

TA Wyſpá ieſt między náyznácznieyſzemi ná Oceánie Wſchodnim, dzieli ią od Koromandelu Prowincyi Indyiſkiey Golf Morſki zwany Chilao álbo Manar, położona ieſt między 121. y 123. gráduſem ná w zdłuż, á ná ſzerz między 6. y 10. może mieć ná ſzerz od Záchodu do Wſchodu 25. mil, á od Pułnocy do Południa 70. Powietrze ma bárdzo ciepłe ále wytrzymane, Kráy gorzyſty wſzędzie, y gorámi nápełniony, oſobliwie ku Południowi, w niektorych iednák mieyſcách ma gruntá uprawione y náywięcey obfituie w Owoce, figi, rozynki, gránády, cytryny, pomarańcze, limonie, cukry, tytonie, cynamony, ryże, pieprz, w gorách znáyduie rubiny, hiacynthy, ſzáfiry, chryzolity, ſzmarágdy, topázy, gránáty, w Morzu perły, ma mieć y złoto w gorách. Zwyczáy záś tu táki był przedtym że kiedy Oycowie wydáli Corki zá mąż to pierwſze Pánieńſtwo ſobie konſekrowáli. Zywi tá Wyſpá bydło, owce, ſłonie, ták Domowe, iáko y dzikie, Węże wielkośći niezwyczáyney.

Wyſpá ta dzieli ſię na 3. Częśći. 1. zwáná Ceylan Holenderſki, ktory w ſobie zámyká wſzyſtkie brzegi Morſkie y Káneland gdzie cynamon ſię rodzi. Wyſpy tákże pobliżſze Jaffanapatan, Manar, y Calpentin te wſzyſtkie podlegáią Holendrom, ktorzy tam máią pryncypalnieyſze Miáſtá Jaffanapatan, Trinquilemale, Cotiar, Jale, Mature, Pontogalle, Calture, Negombo, Chilao, y Colombo.

Ceylanowie y Indowie názywáią tę Wyſpę Tenariſſim, to ieſt: delicye Ziemſkie, á dáwni názywáli Taprobáná.

Druga Część ieſt ná Południe zwáná Candea máiącá tytuł Kroleſtwá. Trzecia Część ná Pułnoc zwáná Kráy Wanny.

KANDEA Miáſto Stołeczne Kroleſtwá nád Rzeką Trinquemale położone w ſrodku Kráiu. Słowo Candea znáczy Kroleſtwo gorzyſte, iákoż ták ieſt. Robert Knok Kápitan Angielſki będąc przez 20. lát w tym Kráiu wyſzedł R. 1679. y opiſuie to Kroleſtwo że Krol tameczny abſolutnie, y deſpotycznie pánuie, y iák on ták y Poddáni ſą báłwochwálcy, ludzie ſą wzroſtu y ſtánu wielkiego, brzucháci, wſzeteczni, lubieżni, nie-

niewierni, áni żelázá znáią ná Woynę, kármią ſię mlekiem, máſłem, ſerem, y ryżem nágo chodzą, tylko wſtydliwe ſtrony zákrywáią, nápoy ich ieſt Sok z drzewá.
COLOMBO Miáſto Stołeczne części Holenderſkiey y mocno ufortyfikowáne.

MALDYWY WYSPY.

TYch Wyſp ieſt wielká liczbá położoná ná Oceanie Indyiſkim, między 3. y 7. gráduſem w ſzerz, á między 107. y 116. w zdłuż. Rozdzielone ſą ná 13. Części zwánych Attolony, ciągnące ſię w zdłuż od Pułnocka Záchodniego do Południa Wſchodniego, Kánáłámi od ſiebie gránicżące, káżdá záś Attolona ma w ſobie wielką liczbę Wyſp dzielących ſię Kánáłámi od ſiebie y od nátury uformowánych. Powietrze máią gorące iednák wytrzymane bo roſámi chłodnieiące, co dla Cudzoziemcow to złe Powietrze. Obfituią záś w proſo, Cocoſy, y wſzelákie owoce, koràle czárne znáyduią w ſobie.
Tameczni wyſpiárze ſą oliwkowáci, niewielcy y Máchometáni, máią bydź orygi-nálni z Wyſpy Ceylánu. Máią ſwego Krola, tytułuiącego ſię Krolem 12000. Wyſp intráta iego záwiſłá ná piątym pożytku káżdey rzeczy, y ná Konfiſkácyi okretow zátopionych. Ma Miáſto Stołeczne gdzie rezyduie tegoż Imienia iák y Wyſpá Mala ná ktorey ieſt fundowáne.

SUNDY WYSPY.

TE Wyſpy niezliczone w ſobie, ſą położone ná Zachodzie Moludzkich, z ktorych nayprzyncypalnieyſze ſą Sumatra, Java, y Borneo. Ná tych Wyſpách Ptolomeuſz według Sanſona kłádzie Kráy Antropopagow, to ieſt ludzi, ciáło ludzkie iedzących. Kánáł Morſki zwány Sundá dzieli Sumatrę od Jawy.
Obywátele tych Wyſp ſą czárni, dzicy, nágo chodzą, źli, okrutni nie ludzcy ſwoich nieprzyiácioł złápánych iedzą, Máchometánie wráz y báłwochwálcy á ſączey ták iák ich Xiążę káże wierzyc ták wierzą, bo mu ſą poſłuſzni.
SUMATRA Wyſpá więkſzá od innych y Záchodnieyſzá Kánáłem Morſkim oddzieloná od Malakki, ná w zdłuż ciągnie ſię ná 180. mil, ále ná ſzerz nie ma nád 30. Powietrze ma nie zdrowe ále Kráy obfituiący w ryż, proſo, miod, woſk, kánforę, báwełnę, pieprz náyprzednieyſzy nád Indyiſkie, w kruſzce złote, ſtálowe, żelázne, ſiárczyſte gory. Słonie wielkości oſobliwey, y gory ma ognie wyrzucáiące, wieloryby łowi w Morzu ktore ſię tam znáyduią ták wielkie, że iák ſię położą y odpoczywáią to iák Wyſpy ſię wydáią.
Ta Wyſpá ma kilká Kroleſtw, z między ktorych ſą znácznieyſze Pakinban, Kámper, Menancabo, y Achen, ále wiele pomnieyſzych.
ACHEN Kroleſtwo náyludnieyſze y náyzyznieyſze. Krol Acheńſki trzyma Kroleſtwo Pácem y Pedyr, y często woiuie z Portugállami Maládzkiemi. Obywátele tey Wyſpy ſą wzroſtu wielkiego rownáiącego ſię Olbrzymom, wzroku ſtráſznego y głoſu tubalnego, Domy ſwoie nákrywáią ſkorupámi Morſkiemi.
ACHEM Miáſto Stołeczne máiące Port dobry wſtáwione hándlem y Potencyą ſwego Krolá, fundowáne ná pálach do káżdego Domu po Wſchodách drewniánych wchodzić trzeba, y iednę tylko ma ulicę ále długą.
JAWA Wyſpá położoná ná Południe Wyſpy Borneo á ná Wſchod Sumatry, może mieć w zdłuż około 100. mil, á w ſzerz 15. Powietrze ma ciepłe ále Wiatrámi chłodzone, Kráy obfituiący w pieprz, Cukier, ryż z ktorego chleb robią, gory bogáte w złoto, y miedź, w dyamenty ále náybárdziey ſzmaragdy nayprzednieyſze, brzegi Morſkie w Oſtrygi, komory tam ſą wielkie iák pálec ludziom ſzkodzące. Obywátele támeczni nie wielcy ále ludzcy, iednák ſzálbierze y źli máią bydź, woienni y Piratowie dobrzy, ich potráwá náyſmácznieyſzá ma bydź z kotow, ſzczurow, y z náyſzpetnieyſzego zwierzá. Miáſtá ma pryncypalnieyſze Bantan, Batavia, álbo Jacatra, Materam, Jortam, Panarukan, Paſſervan, Falambuam, Japara, y Tuban, ktore ſą Stołeczne tyluż Kroleſtw hołduiących Krolowi Bantamſkiemu czyli Materámſkiemu, ktory ma bydź náymocnieyſzy nád innych y intytułuiący ſię Cesárzem Jawy.
BANTAM Miáſto Stołeczne Kroleſtwá tegoż Imienia, wielkie, y przyozdobione Pálácem ufortyfikowánym rezydencyonálnym Krolewſkim, położone w mieyſcu weſołym,

ſołym, Port dobry maiącym, naylepſzy nad wſzyſtkie Indyiſkie y bogátym w hándle. Krol Bantámſki ieſt ſkonfederowány z Holendrámi, y ieſt Abſolut, y dziedziczyć mu wolno po zmárłych, w dziecińſtwie zoſtáwuiących Sukceſſorow po ſobie, dlá czego częſto Rodzice w oſm lát żenią Dzieci ſwoie. Wyſpiárze záś ſą wſzyſcy Pogánie.

BATAVIA Miáſto budowáne mánierą Europeyſką náleży do Holendrow, y pieprzu wiele wydáie z ſiebie.

Máterám záſzczycone Stolicą y rezydencyą Ceſarza támecznego.

BORNEO WYSPA położona między Málákką, Sumátrą, Jawą, Celebes, Filippinámi. Ma mieć 300. mil ná około, y powietrze ciepłe, y nie zdrowe, ma wiele Kroleſtw, á náyznacznieyſze Borneo, Bendármaſſyn, Lavá, Succádaná. Obywátele támeczni ſą wſzyſcy Máchometanie y ledwie co znáiomi Europeyczykom. Wydáie z ſiebie náyprzednieyſza Kánforę, bezoár, pieprz, Cynámon, ma mieć w ſobie dyámenty, y złoto.

BORNEO Miáſto Stołeczne połozone w ſtronie Pułnocney fundowáne ná pálách, ma port dobry y wygodny, ulice kánałami przyozdobione ktoremi ná łodziách ieżdzą ták, iák w Wenecyi.

FILIPPINY WYSPY.

TE Wyſpy ſą położone ná Południe Chiny, á ná Pułnoc Moludzkich Wyſp. Powietrze máią ciepłe y nie zdrowe, Kráy ich náywięcey obfituie w ryż, y w Pálmy z ktorych robią trunek, y nim ſię dobrze może upić. Hiſzpáni tam przywiezli y záſiáli pſzenicę, ięczmień, proſo, winogrády, y teráź ſię to tám rodzi. Obfituie tákże Kráy w pieprz, Cynámon, ſzáfrán, Cukier, miod, woſk, owoce. Gory w złoto, żelázo. Morze w perły, Láſy we lwy, tygryſy, niedzwiedzie, węże długoſci niezwyczáyney, Rzeki w Krokodyle, brzegi morſkie w Syreny. Między temi wyſpámi náyznácznieyſzych ſię może ználeść 1200. wſzyſtkich záś około 12000. Pryncypálne záś ſą: Mánillá, Mindánáo, Párágoya, Cápul, Mindorá, Pánnajáton, Másbata, Tandaja, Abuyo, Cebu, Negoá, y Matan. Te Wyſpy odkryte ſą R. 1520. przeź ſłáwnego Mágellana zábitego ná wyſpie Cebu. Hiſzpánowie tám założyli Kolonie R. 1546. y trzymaią Mánilę náypryncypálnieyſzą wyſpę, y innych około 40. Znácznieyſze záś tám ſą Kolonie Hiſzpáńſkie: Mahilla, Cárcere, y Nová Segowiá, á náyznácznieyſze Miáſto JEZU ná Wyſpie Cebu. Páragoia záś Mindánao y innych wiele poddáne ſą właſnym Krolom a głownym nieprzyiáciołom Hiſzpáńſkim.

Filippinowie ſą, wſzyſcy bałwochwálcy, wyiąwſzy niektorych náwroconych ná wiárę S. przez Hiſzpánow.

MANILA WYSPA ma około 50. mil dobrych w ſzerz y zárowno w zdłuż, obfituie w pſzenice, ryż, owoce wſzelkie, y beſtye drápieżne, á náywięcey w Krokodyle nie beźpieczne.

Mánila Miáſto Stołeczne nád Golfem ſwego Imienia, mieſzkáne przez Hiſzpánow y Chinow, ma dwá Kláſztory, ieden Jezuicki, á drugi Dominikáńſki, ma y Arcybiſkupa ſwego, ktory ieſt Vicekrolem Filippinow y prezyduie ná wielkiey Rádzie, inſze Miáſta ma tá wyſpa, Lucon, Cágajon, álbo Nová Segoviá, Porto mandáto, y Cárceres.

TANDAYA WYSPA u Sánſona zwána Achán y náypierwſza odkrytá przeź Hiſzpánow ktorym ieſt poddána.

MINDANAO WYSPA tylko kánałem morſkim oddzielona od pierwſzych dwoch, ma Miáſto Stołeczne tegoż Imieniá wielkie y ufortyfikowáne máiące Port dobry záſzczycone rezydencyą Krolá właſnego.

Inne Wyſpy, S. Ján, y Kánola dependuią od ſwoich Krolow, y więcey ich.

MOLUKKI WYSPY.

TYch Wyſp ieſt liczba wielká ná Morzu wſchodnim ná Południe Filippinow, dzielą ſię ná wielkie y máłe. Obywátele támeczni mieſzkáiący we środku Wyſp ſą Pogánie, nád brzegámi záś Morſkiemi ſą częſcią Máchometanie częſcią Chrześciánie náwroceni.

Wyſpy mnieyſze zámykáią w ſobie znácznieyſzych 5. Ternáta, Tidorá Motir, Máchián, y Báchián, ſą oddálone od ſiebie y nie wielkie, náywiękſza z nich nie może mieć nád 8. mil á náymnieyſzá nád 5. dependuią od Krolá Ternáty, Tydorá záś ma właſnego

Krola. Holendrowie tu máią wiele Fortec ſwoich y hándluią naywięcey gozdzikámi, cynamonem, muſkádami. Gozdzikow náywięcey te Wyſpy wydáią ktore co 7. lat tylko zbieráią támeczni.

WYSPY WIĘKSZE ſą niezliczone bo ſam ieden Krol Ternaty trzyma ich przeſzło 60. náyznácznieyſze ſą Celebes, Gilolo, Ziemia Papous, Amboiny, Ceram, Banda, Timora, y Flory.

Wyſpá Ternata ma gorę iedne ktorá 20. Márca R. 1673. tákie płomienie wyrzucáła że człowiek ieden drugiego widziec nie mogł przed piaſkiem y ordynaryinie ta gorá ma wyrzucáć te ognie podczás káżdego Æquinoctium álbo zrownánia ſię dnia z nocą.

CELEBES WYSPA położoná ieſt między Borneo, y Moluckiemi Wyſpami, może mieć 80. mil od Południa do Pułnocy, á w ſzerz 40. Powietrze ma ciepłe ále zdrowſze od innych. Kray obfituie w ryże, palmy, cocos, figi Indyiſkie, aromata rożne, Anglowie y Holendrowie tu náywięcey hándluią. Obywátele tey Wyſpy ſą wſzyſcy Máchometánie. Ma Miáſto Stołeczne tegoż Imienia w ſtronie Záchodniey położone. KAP ſłáwny CELEBES ieſt ná tey Wyſpie, ciągnący ſię ná 30. mil w Morze przeciw Wyſpie Mindanao y Gilolo, przez Kap ſię ma rozumieć Gorá álbo Skáła kończyta, wierzchołek ſwoy ciągnąca áż ná Morze.

GILOLO WYSPA.

TA Wyſpá od Ziemi Papus tylko Kánáłem oddzielona, máiąca ná około przeſzło 200. mil, ále nie okrągła. Powietrze ma gorące, ále Kráy obfituiący w ryż, y gozdziki. Krol tameczny więkſzą część Wyſpy trzyma, bo Krolowie Ternaty, y Loloda máią tákże ſwoię część; iáko y Holendrowie, y Hiſzpani máią ſwoie Fortece.

Ta Wyſpá ma drzewa wiele zwánego Sagus, z ktorego owocu Obywátele támeczni Chleb robią y wino, że ſkorki záś nici przędą z ktorych materye przednie robią. W brzegách záś Morſkich poławiaią ſię pewne ryby, ktorych mięſo ma ſmak cielęcy.

GILOLO Miáſto Stołeczne tey Wyſpy.

LATRONES WYSPY.

TE Wyſpy ſą położone ná Morzu álbo Oceanie Wſchodnim między 8. y 20. grádu ſem ſzerokośći Pułnocney. Názwáne ſą Latrones iákoby rozboynicze bo ták ieſt w ſamey rzeczy, że tameczni Obywatele ſą wielcy złodzieie y rozboynicy. Hiſzpáni názwáli te Wyſpy Maryą Anną ná honor Maryi Anny Auſtryackiey, Krolowy Hiſzpáńſkiey y máią tu ſwoie poſtánowienie dla wygodzenia ſwoiey náwigacyi do Peruwii Amerykáńſkiey.

AFRY-

gozdziká.
ktore co 7.

ich prze-
ram, Ban-

wyrzucá-
nie ta go-
się dnia z

Wyspami,
ciepłe ále
, aromata
Wyspy są
ichodniey
30. mil w
Gorá álbo

przeszło
w ryż, y
aty, y Lo-
ortece.
átele táme-
nie robią.
ak cielęcy.

20. grádu-
cze bo ták
icy. Hi-
, Krolowy
cyi do Pe-

FRY-

NOVA TABULA AFRICÆ
SEP(40)TEN.
MERI(40)DIES
OCCIDENS
ORIENS
MARE MEDITERRANEUM
NATOLIA
ASIA
PERSIA
Arabia Petrea
Arabia Felix
TROPICUS CANCRI
MARE ARABICUM
OCEANUS
ÆQUATOR, Sive LINEA ÆQUINOCTIALIS
Christlich.
Mahometanisch.
Judisch.
Heydnisch.
OCEANUS
ÆTHIOPICUS
TROPICUS CAPRICORNI
OCEANUS MERIDIONALIS
NIGRITARUM
GUINEA
ABYSSINIA
MONOEMUGI
Cap Bonæ Spei

AFRYKA.

TA Część Swiátá náypierwey byłá podległá rożnym Rządom Xiążąt przed Potopem od Sukcessorow Kaimá idących, á po Potopie dostáłá się Chámowi Trzeciemu Synowi Noego y poszłá ná podział Sukcessorom iego, potym Rzeczpospolita Kartageńska wstawiłá byłá Afrykę Potencyą, Siłami y bogáctwámi swemi, ták iáko y Krolowie Numidyiscy, ktorych Rzymianie zawoiowáli y Kartaginę znieśli postánowiwszy w Afryce Gubernatorow, ktorá Cesárzom Rzymskim hołdowáłá áż do V. Wieku. Genseryk Krol Wandálow uproszony ná sukkurs Grafa Bonifacego przeniosł się z Hiszpanii do Afryki R. 427. zá Walentyniana III. Cesárzá y odebrał Kartaginę postanowiwszy Krolestwo Wandálskie. Huneryk syn po nim, Katamund, y Trazamund brácia Huneryka potym panowáli, Hilderyk syn Huneryka nástąpił ktorego detronizował Gilimer R. 531. á w krotce Cesárz Justynian posłał do Afryki Belizáryusza ktory odebrał Kartaginę y wziął w niewolą Gilimera R. 534. zátráciwszy Krolestwo Wandálskie, y ták Afryka wrociłá się pod rząd Cesárzow Rzymskich, ktorzy ią rozdzielili ná 7. Prowincyi. W VII. Wieku Arábowie Máchometanie Afrykę naszli. R. 647. Prefekta Grzegorzá zbili, y trybut ná Afrykę włożyli. Odman Kálif posłał do Afryki woyská 80000. ktorzy tam okrutne wiolencye popełnili. R. 697. Ciż Pogánie wygnali z Afryki Janá Patrycego, y ták tá Część Swiátá dostáłá się pod rząd Máchomentáńśki ktorzy się tam trzymali przez IX. Wiekow, y z tamtąd náiázdy czynili do Europy. Teráz Afryká iest poddáná rożnym Xiążętom, o czym wolno czytáć osobno pod káżdym Páństwem.

Afryka liczy się bydź trzecią częściąSwiátá przywiązáná do Azyi Istmem-Zues, ktory dzieli morze czerwone od Medyterránu. Imię Aryki ma mieć od pewnego Azera przyiaciela Herkulesá, á według innych, od Ifryka Arábskiego Krolá, ktory Afryką rządził, Festus záś twierdzi że to Imie iest Greckie znáczące ciepła wielkie w tym Kráiu, z przyczyny sytuacyi iego między dwiema Tropikámi.

Afryka wielu godnych ludzi Oyczyzną się bydź liczy iáko; S. Tertuliana, S. Cypryana, S. Augustyna, S. Fulgencyusza Opátá Millewitáńskiego, Minucyusa Felixa, Fakunda, Annibala sławnego Wodzá, dla czego od Wirgiliusza názwáná *Dives Triumphis*.

Afryka grániczy ná Pułnoc z Medyterranem, ná Wschod z Morzem Czerwonym y Istmem Zues, ná Południe z Etyopskim, á ná Záchod z Atlantycznym Morzem Ma mieć w około mil przeszło 2500. w zdłuż 700. á w szerz 800. Horácyusz názywá tę Ziemię *Terra domibus negata* bo ten Kráy był nie ludny, pusty, y nie zyzny, ále dziś według Portugallow y innych Peregrynántow ma bydź Kráy zyzny wewnątrz, y powierzchownie, y owszem większá Część Afryki stokrotny pożytek przynosi Gospodárzom bo przez rok dwá y 3. rázy żniwá odpráwuią, ile że tam dwie zimy co rok, iedná podczás æquinoctium Wiosny, drugá w iesieni, y te zimy są fundowáne ná ustáwicznych deszczách posilaiących znácznie Ziemię y zyzną ią czyniących, przy tym rosy ustáwiczne nocne, mgły, wiatry czyszczą Powietrze y chłodzą gorącá tameczne. Gory obfituią w Sol białą y czerwoną, Ginea y Sofala wydáią z siebie złotá wiele, dla czego pierwszá ma tytuł Części złotey, á drugá zowie się Ophir, gdzie Krol Salomon Złota náywięcey wziął ná Kościoł sławny Jerozolimski.

Afryka ma 4. Religie: Pogáńska náyobszernieysza, Máchometáńska obszerná, Chrześciáńska bárdzo szczupłá, y Zydowská się znáyduie. Są tákże ludzie bez Boga y bez Wiáry.

Afrykánowie generálnie są mocni, ále bestyálscy y Prostácy, w scyencyách żádnych áni Kunsztách nie są biegli, nie woienni wyiąwszy pogránicznych medyterráńskich z przyczyny bliskiey Europy, są zli, nie wierni, okrutni, niestateczni, y dáleko odmiennieysi od dáwnych Augustynow, y Annibálow. Dáwni tylko niektore części

ſci Afryki wiedzieli, Bárbáryą, Numidyą, Suarę, Egipt, Nubią y wyżſzą Etyopią o inſzych niewiedzieli rozumieiąc że ſą kráie puſte, z przyczyny ciepła nie znoſnego.

Afryka dzieli ſię ná dwie czeſci Generálne, Záchodnią y Wſchodnią.

Záchodnia zámyká w ſobie Libią dáwną, dzieli ſię ná 5. Páńſtw, Bárbáryą Biledulgerd, Suarę, Nigrytyą, y Gwineą.

Wſchodniá Zámyká w ſobie Egipt, y Etyopią. Inni ią dzielą ná 10. Częſci Egipt, Abex, Ayan, Zangvebar, Caffry, Congo, Nubią, Abiſſynią, Monoemugi, y Monomotapan.

Wyſpy pryncypalne Afrykáńſkie ſą, Malta ná Medyterránie, Azores, Kánáry, Maderá, Káp zielony na Oceanie Atlantycznym, S. Tomáſz, y Madagaſkar ná morzu Etyopſkim. Chrzeſcianie Europeyſcy te wſzyſtkie wyſpy trzymáią wyiąwſzy Madágaſcár, y Miáſtá, lub Fortece nad Morzem trzymaią tákże w Afryce, Cesárz Turecki ieſt Pánem Egiptu, y częſci Bárbáryi, y Abexu. Gory Afrykáńſkie ſą Sierra Liona w Gwinei, y Atlas w Bárbáryi y w Biledulgerydzie. Afryka żywi wielbłądy, ſłonie, tygryſy, Lwy, Krokodyle, ryſie, iednorożce, ſmoki, bázyliſzki, ktore zpoyźrzeniem káżdego zábiiaią, y węże wielkie, przeciw iednemu wężowi Hiſtorya Rzymſká námienia Attilius Regulus Woyſko ſprowádził, ktorego długość miáłá bydź ná 120. krokow Geometrycznych, procz ták wielu zwierzow náyokrutnieyſzych y náyzaiádliwſzych Afryka wydáie z ſiebie Stádá Koni, ſłonie, małpy y kozy dzikie. Przytym Monſtra wielkie wydáią z niey ſuſze tameczne, iáko Aryſtoteles tę przyczynę twierdzi, y dla tego ieſt o Afryce przyſłowie: *Quid novi fert Affrica.*

Rzeki pryncypálnieyſze Afryka ma w ſobie, Nil, y Niger. Nil początek ſwoy bierze od 12. fontánn z między gor Abiſſyńſkich, y wpáda w Medyterrán przez 7. wpádkow rozdzielonych ná wiele rzek, ktore formuią tryanguł zwány, Delta Egipſka. Niger záczyná ſię od ieziora tegoż Imienia w Etyopii, y obláwſzy Gwineą wpádá w Ocean Atlantyczny ſzeſcią odnogámi zwánemi Rio grande, Rio S. Domingo, Rio Caſamanca, Rio dos oſtros, Rio Gambia, y Rio Senega.

BARBARYA.

TO Páńſtwo zwáne u dáwnych *Libia Citerior* położone w Powietrzu zdrowym między 27. y 35. grádusem ſzerokości Pułnocney, á 9. y 60. długoſci, Zimna nie cierpi tylko w gorách Atlaſowych, ciepło też wytrzymane. Kray ma we wſzyſtko obfituiący ták iak Hiſzpánia, Włochy, Francya &c. y máią tam bydź więkſze frukta iák Włoſkie, przytym obfituie w ryż, báwęłnę, wielogroch, daktyle. Zywi wſzelákie bydło iák Europa nadewſzyſtko konie ſławne Bárbáryiſkie. Przytym hándluie mánufakturámi płocien, báwełnic, owocámi ſuſzonemi, figami, rozynkámi, daktylami, koralami, papugámi &c. &c. &c.

BARBARYA ieſt doſyć ludná w rożne Národy, Arábow, Turkow, Afrykánow, wſzyſtkich Máchometánow máiących wiele żon. Bárbárowie ſą zli mſzczący ſię, łakomi, y nieſłowni iednák nie bluznią przeciwko Bogu Stworzycielowi, ich żony nigdy nie mowią z żádnym człowiekiem y záwſze ſię zákrywáią.

Cały ten Kráy był przedtym rządzony od Rzymian, Alanow, Wándálow, Arábow, Sarácenow, Turkow, teráz záś podzielony ieſt ná 6. Kroleſtw ciągnących ſię od wſchodu do Záchodu, Barca, Tripolis, Tunis, Alger, Fes y Marok. Te wſzyſtkie ſą nád Morzem medyterráńſkim tylko Marok nád Atlantycznym.

BARKA.

TO Kroleſtwo zwáne przedtym Libia Właſná, rozdzielona była ná 3. Częſci 1. Libia Powierzchowná gránicząca z Egiptem. 2. Cyrenaiká gránicząca z Syryą Wielką. 3. Mamaryka álbo wewnętrzna. Teráz Dzieli ſię ná 2. Częſci zwáne: 1. Kroleſtwo Barká, 2. Puſta Barká. Záchodniá tych częſci ſtroná ieſt zyznieyſzá od Wſchodniey z przyczyny wielu rzek oblewaiących ią oſobliwie nád Golfem Sydrą gdzie przedtym była Pentapolis álbo 5. Miáſt u dáwnych.

Kroleſtwo to ieſt wcale pod władzą Cesárzá Tureckiego, ktory tam trzyma Sandziák dependuiący od Báſzy Trypolſkiego.

BARKA Miáſto Stołeczne y dáwne, ſtolica Sandziakátu.

BERNICH Miáſto Morſkie nazwáne od Berenicy żony PtolomeuſzaIII. Krola, inne ma Miáſtá Cajoran. &c.

PUSTA BARKA ieſt obſzernieyſzá iák Kroleſtwo, ále też niema nic tylko pola piaſczyſte, gdzie Wiátr może w nich zatopić, czyli zaſypáć naywiękſze furmáńſkie wozy.

TOLOMETA Miáſto zwáne Ptolometa u dawnych nád Golfem Sydrą, ma Port dobry y przedtym miało Biſkupa, inne Miáſtá portowe ma Taocharę, Bonandreą, u dawnych Appollonią, Nauſtatmus przedtym Biſkupie, Alberton &c.

CAIROAN u dawnych zwáne Cyrena o 5. mil od Morza położone, wſłáwione Oyczyzną Aryſtyppa Dyſcypuła Sokrateſá, y corki iego Arety Profeſſorki Filozoficzney po śmierci Oyca ſwego, tákże Oyczyzną Kalimácha y innych Filozofow ſekty przyznaiącey tylko w Człowieku dwie paſſye: Boleść, y Uciechę.

TRIPOLIS.

KRoleſtwo to ciągnie ſię od Golfu Sydry álbo Sirtis Major, áż do Kapu Sirtis Minor.

TRIPOLIS Miaſto ſtołeczne Kroleſtwá, á ráczey Rzeczypoſpolitey, wielkie y wſławione Pirátámi ſławnemi, ma Port dobry y Cyttadellę, przedtym dependowáło od Kroleſtwa Tunis. Karol V. Cesárz iák ie był odebrał R. 1510. ták tam lokowáł Káwalerow Rodyiſkich R. 1528. ktorych Turcy wypędzili R. 1551. teraz rządzi ſię pod władzą Rzeczypoſpolitey, ktorey Głową ieſt DEY iednák pod protekcyą Cesárzá Tureckiego. Bierze Imię Swoie to Miáſto od 3. Miáſt złączonych, á u Sanſona Zwáne OEA.

CAPES nie wielkie Miáſto przedtym Biſkupie, ma Port dobry y fortecę nád Morzem, obláne rzeką Capes w ktorey woda ieſt ciepła y ſłoná, ma y inne Miáſtá Portowe Zoara, Elkamma, Sarmana y Subeico.

TUNIS.

TO Kroleſtwo ieſt położone między Golfem Capes, y Algerem, ma w zdłuż około 40. a w ſzerz 45. mil, Zamyka w ſobie dawną Afrykę y ſtarą Numidyą.

TUNIS Miaſto Stołeczne nad Golfem Guletą, obronione mocno Cyttadellą na ſkale, napełnione Maurami, Turkami, Zydami, y Niewolnikami Chrześciańſkiemi, handlowne, przez Wenetow, y Genuenczykow praktykowane, ále bezbożnie wſłáwione Piratami, álbo rozboynikami Morſkiemi, S. Ludwik IX. Krol Francuſki umarł powietrzem podczás attaku tego Miáſta R. 1270. Karol V. Ceſarz go dobył R. 1535. Turcy ie odebráli R. 1570. y teraz rządzi ſię Rzecząpoſpolitą pod Komendą Wielkiey Rady, y Xiążęcia álbo Deya ſwego ktory bywa obierany, iednák ieſt pod protekcyą Porty Ottomańſkiey ktora tam trzyma Baſzę ſwego z nie wielką prerogatywą. To Miáſto ieſt fundowane na ruinach dawney Kartaginy walczącey z Rzecząpoſpolitą Rzymſką od ktorey była zawoiowana.

GULETTA Forteca znaczna broniąca przyſtępu do Kroleſtwa Tunis z Portem dobrym, Karol V. ią odebrał R. 1535. á Turcy wydarli R. 1574.

BISERTA dawna Uttyka gdzie ſię Katon zabił zwyciężywſzy Scypiona, Miáſto mocne y ludne oſobliwie w Piratow.

KAIROAN Miáſto fundowane przez Machometanow R. 652. wſławione Akademią wſpaniałą y w Meczecie Mauzoleámi dáwnych Tunińſkich Krolow.

ELMADIA nád Golfem Capes w koło morzem óblane, mocno ufortyfikowane, Karol V. ie był odebrał, ále przez Maurow prędko wydarte.

SUSA ma Port dobry y cyttadellą ufortyfikowane.

PANTALAREA Wyſpa bliſko Suzy między Maltą y Tunis, Kray má ſuchy y płonny, tylko w niektorych mieyſcach obfituiący w zioła, báwełnę, kápáry, Anyż, figi, melony, y wina dobre, wydaie z ſiebie iedno drzewo fruktyfikuiące owoc okrągły czerwony, ktory iák ſię doſtoi ieſt czarny, z niego oliwę robią dobrą do iedzenia y do lámp, zowie ſie u Maurow Vers á u Sycylijánow Steinca, białegłowy ſmáruią ſobie tą oliwą włoſy żeby roſły y kolor miały piękniëyſzy, tá wyſpá koni nie żywi tylko bydło, należy do Sycylii. Obywatele iey ſą Katolicy wſzyſcy, pływaią dobrze, w ięzyku y ſtroiu Maurow naſladuią.

ALGER.

TO Krolestwo iest położone nad Medyterranem między Tunis y Fez, ciągnie się w zdłuż ná 150. mil, á w szerz ná 40. Kray má gorzysty ále obfituiący w wszelkie zbozá y leguminá, y owoce wyśmienite, w pastwiska, zimy niezná, láto tez nie zbytnie przykre. Obláne rzekámi Tenes, Sestis, Mina, Miron, y sefaia.

To Páństwo iest pod Protekcyą Cesárzá Tureckiego y rządzi się na formę Rzeczypospolitey, wszystká záś władzá záwisła ná Rádzie wielkiey gdzie sami Officyerowie Carscy záśiádaią, á prezyduie Aga Janczárski, dla tego woiennym trybem się rządzi ta Rzeczpospolitá. Páństwo to zámyká w sobie dawną Numidyą, y Maurytanią Cezáryiską, ná Południe grániczy z gorą Atlás. Dzieli się ná 5. Prowincyi lub Krolestw 1. Alger we Srodku, 2. Bugia ná Wschod, 3. Constantina Wschodnieysza 4. Teneza Záchodnia, 5. Tremisen álbo Telensin Záchodnieysza.

ALGER Miásto Stołeczne Páństwá swego, położone nád Medyterránem, ná formę Amfiteátru, z kąd má wielką ozdobę, pięknie murowáne, bogate, y ludne bo liczy ná 100000. ludzi, rozdzielonych ná 3. Rangi. 1. iest złozony z 12000. Zołnierzy wszystkich Chrześcian Renegátow, 2. złożony z 40000. Niewolnikow Europeyskich. 3. z Maurow, Turkow, y Zydow, ufortyfikowáne mocno y Cyttádellą obronione, má Port dobry ále bárdziey służący ich rozboyniczym Okrętom, iák kupieckim, bo Algerowie są náysławnieysi Piratowie y rozboystwem się tylko morskim bogacą. To Miásto przedtym miáło swego Biskupa Suffragana Cezáryiskiego zwane od dáwnych Rusucurum, Ruscurium, y Rusuccore.

BUGIA Stołeczne swoiey Prowincyi nád Morzem położone, czyli Golfem tegoż Imienia nád rzeką Guadalkibis ufortyfikowáne Zámkiem y Port ma dobry, przedtym Biskupie pod Imieniem Salda. Inne Miástá má; Gigery, Distefe, Necaus, Mesila, y Labes, to ostatnie má własnego Krola hołduiącego Algerowi.

CONSTANTYNA Stołeczne Miásto Prowincyi swoiey, położone między gorami nád Rzeką Suffegmar, handlowne, wielkie, y bogate, z przyczyny handlow praktykowánych z Nigrytami, y Biledulgerydem, ufortyfikowane y Zámkiem zmocnione przyozdobione Arkiem tryumfálnym dáwnym, y ulicą w skále wyrżnietą od Miástá aż do rzeki, y wodámi ciepłemi dlá zdrowiá ludzkiego.

Krolestwo Konstántyńskie iest dáwná Numidyá, dependuie teráz od Algeru, má Miástá znácznieysze: Sukaikada, Colla, Stoka, Tabarka, Blisko tego ostátniego Miásta máią Fráncuzi swoię Fortecę zwáną Bastyon de Fránce, y drugą Genueńczykowie, ktorzy tam przy brzegách swoich znayduią Koràle.

TEBESSA nad rzeką Mágrádát Miásteczko puste, przedtym miáło swego Biskupá Suffragana Kártáginskiego.

BONNA nad Morzem má Port dobry nie wielkie y nie ludne Miasto, ále obronione mocną cyttadellą. Blisko tego Miástá są znáki dáwnego Hipponu gdzie S. Augustyn był Biskupem, ktore zruynowáł Kálif Odmán R. 651. y tylko znáki są ruin kościołá y Pálácu. Genueńczykowie tu Korál łowią stronámi w Golfie Bońskim.

TOGASTA wsławioná urodzeniem S. Augustyna.

TELESSYN dawne Tymicy Stołeczne Krolestwá Telessyńskiego nád Rzeką Tewsis, miáło swego Biskupa. Przedtym to Miasto było náylepsze w Afryce, ále dziś iák y drugie pod władzą Algerczykow.

MARSALQUIBIR y ORAN są pod władzą Krolow Hiszpáńskich z Portámi dobremi, o te Miástá często z Maurami Hiszpani máią zábáwy woienne.

FEZYA álbo FESSA.

TO Krolestwo zamyká w sobie dáwną Máurytánią Tyngitańską zwáną od Miástá Tyngiá á dzis Tánger Kráy má gorzysty ále náyobfitszy ná cáłą Barbaryą w cytryny, pomárańcze, dáktyle, migdály, oliwy, figi, rozynki, Cukry, miody, lny, báwełnę, groch, pszenice, &c. Zywi Wielbłądy, bydło, skopy, y konie bárdzo szácowne, Lwy przytym iedne záiádle, á drugie boiázliwe że ládá Kobiety się boią idącey z kijem. To Páństwo w zdłuż ciągnie się ná 60. mil, á w szerz ná 40. Dzieli ie od Algeru rzeká Mulwiá ná wschod, ná Południe zaś Ommirábi dzieli ie od Mároku. Obláne rzekámi Mulwią, Nokorem, Subą, Burágrágiem, y Ommirábi.

Kro-

Krolestwo Fez y Marok są záwoiowáne od Krolá Talifeta ktory się intytułuie bydź Cesárzem Afryki, Krolem Fez y Márockim, y Talifeckim, Pánem Gago, Dary, Gwinei, y Kerifu. Dzieli się Fez ná 7. Prowincyi. 1. Fez, 2. Azgart, 3. Temesno, Te są nád Oceanem, 4. Hásbat nád Kánałem, 5. Eryf, 6. Garet nád Medyterranem, 7. Chaus.

FEZ Miásto u dáwnych zwáne VOLUBILIS teráz záś Stołeczne nád Rzeką Fez, ná gorze położone, wielkie, y piękne, tylko w ulicách ciasne, hándlowne, ma swoie Akádemią gdzie ięzyká Arábskiego uczą.

MINQUENES Miásteczko nie wielkie, ále ludne bo liczy w sobie 60000. mieszkáiących, zászczycone rezydencyą Muli Izmaela Krola Marockiego, y urodzeniem w Páłácu ták wielkim iák Miásto.

SALE nád Morzem ufortyfikowáne rządzi się Rzeczapospolitą pod Protekcyą Krolow Marockich, ále zászpecone Piratami álbo wielkiemi rozboynikámi.

CEUTA nád Kánałem Morskim zwánym Gibraltar, ma Port dobry blisko gory z ktorey wyrosłe są 7. wierzchow skálistych zwánych 7. Braci, zkąd názwáne Miásto, náleży do Hiszpánow ták iáko y Cyttadella, Penon, y Veles. Miásto to iest dobrze ufortyfikowáne, ma swego Biskupa Suffragana Lizbońskiego.

TETUAN o mile od Medyterranu zászpecone Pirateryami, Kupcy Chrześciáńscy tu konserwuią Szpitał dla niewolnikow, y dwoch Reformátow.

LARACHA nád Rzeką tegoż Imienia, u dáwnych wsłáwione Stołecznym Krolestwá Anteusza, ktory tam miał batalią z Herkulesem, y tu záłożyli ogrod Hesperyiski, ma Port dobry, y Cyttadellę mocną, Hiszpáni ią wzieli Maurom R. 1670. á Maurowie odebráli 1681.

TANGER u dáwnych TYNGI náleżáło do Portugallow od R. 1471. áż do R. 1662. ktorzy ie dali w posagu Karolowi II. Krolowi Angielskiemu, było ufortyfikowáne z Portem dobrym, ále od Anglow zruynowáne, teráz od Maurow reparowáne.

ALKASAR wsłáwione batalią 3. Krolow R. 1678. między Sebastyanem Krolem Portugalskim, y Machometem uzurpatorem Krolestw Fez y Márochu z iedney strony, á między Abdemelekiem wygnáńcem z włásnych Páństw przez Máchometá swego Synowca z drugiey strony. Szlachta Portugalská wszystká wygineła ná tey batalii, ále y wszyscy 3. Krolowie, bo Sebastyan był zabity, Máchomet się utopił w błocie, á Abdemelech schorzały dokończył zycia swego wygráwszy batalią.

MAROK.

TO Krolestwo ma bydź naymocnieysze w Afryce fundowáne przez Muleia Archy Syna Krola Talifeta, ktory podniozszy woynę przeciw Muleiowi Mechmetowi Brátu swemu, detronizował go, y odebrał Krolestwo Talifet po śmierci iego, potym záwoiowáł Márok, Fez, Suzę, y Darchen uformowáwszy sobie Krolestwo Marockie, umárł 40. lat tylko máiący R. 1672. Teráz to Páństwo iest pod władzą Muleia Izmaela, ciągnie się w zdłuż ná 130. mil, á w szerz ná 80. położone iest między Oceanem Atlantycznym, y Fessą. Ma złote y srebrne gory, w ktorych y miedź znáyduie, papugi żywi. Powietrze ma dość zdrowe, Kray záś lubo suchy y piaszczysty, iednák obfituie w wszelkie owoce, y pastwiská, ále ziemia nie upráwná. Márokowie są kásztánowáci zdrowi y mocni, woienni, y odwáżni ná koniu z kopią, ále nie długo wytrzymáią, nie ochludni, y lubieżni, czárownicy, źli, y nie wierni, są między niemi iedni Arábowie mieszkáiący po Wsiách, drudzy Bereberowie oryginálni Kráiu tego, ktorzy w Miástách mieszkáią. Przytym iest wiele niewolnikow Chrześciánow, y Zydow wiele hándluiących.

Krol Marocki rządzi despotycznie y iego wola służy zá Práwo, podátki iákie chce stánowi, z dobr záś Máchometáńskich dziesiątą Część corocznie bierze, żyd záś káżdy musi dáć od głowy 6. Tálerow bitych. Może mieć ná Woynę 50000. Káwáleryi, 50000. Piechoty, ná Morzu záś słábe siły ma.

Krolestwo to obláne Rzekámi Ommirábi, Tensyf, y Sus. Dzieli się ná 6. Prowincyi Marok, Hascora, Teldes, Ducala, Hea y Gusula.

MAROK Miásto Stołeczne y wielkie murem wysokim, y szerokim opásane, przyozdobione Páłácem dáwnych Krolow, y 24. brámami nád Rzeką Tensyf, ma dwá Meczety ieden pokryty ołowiem, drugi ozdobiony wieżą wysoką y wspániáłą.

HASKORA iest Pułnocná, y obláná Rzeką Tensyf, ma Miástá; Tagodast y Elmadina

dyna Miásto ludne, y bogáte, záſzczycone rezydencyą Szláchty támeczney, y nápełnione kupcámi y rzemieſlnikámi, położone między 4. gorámi.

TELDES Prowincya ieſt Záchodnia ográniczoná Rzekámi Serwi, y Ommirabi, á ná Południe gorą Atlaſem, ma Miásto pryncypálnieyſze Tebże, o puł mile od Feſſy Miáſtá ludnego położonego ná gorze.

DUKALA ieſt na ſtronie Záchodniey záczyna ſię od Rzeki Tenſyf, ná Południe ográniczoná Rzeką Habiel, má Miásto Stołeczne ZAFI przy Porcie dobrym nád Oceanem, w ktorym R. 1540. Portugallowie mieli ſwoię fortecę, ále iey odſtąpili. Ma tákże MAZAGAN fortecę położoną nád Oceanem y Rzeką Ommirabi okopaną foſſą z iedney, á z drugiey ſtrony oblána Morzem, fundowáną od Portugallow R. 1508. á od Maurow oblężoną we 200000. R. 1562. ále bez ſkutku.

HEA ográniczoná ná Wſchod Rzeką Eſſywal, ná Południe Atlaſem, ná Záchod y Pułnoc Oceanem, ma Kráy gorzyſty, y laſami nápełniony, iednák we Wſiách ludny, bo Miáſtá żádnego nie ma.

GUZZULA położoná między Atlaſem ná Pułnoc, y Hea ná Wſchod, Kráy ma ludny, y obfity w ięczmień, ſtádá bydeł, żelazá y moſiądz.

BILEDULGERYD.

PRowincya ta ieſt druga Afrykáńſká Záchodniá, zwáná od Daktylow w ktore obfituie, bo Imię BILEDULGERYD znáczy REGIO DACTILIFERA. Grániczy ná Wſchod z Egiptem, ná Pułnoc z Bárbáryą, ná Záchod z Oceanem Atlantycznym, á ná Południe z Zaarą álbo Puſtynią. Powietrze ma gorące, iednák zdrowe. Kráy ſuchy y ladaiaki, w niektorych tylko mieyſcách obfituie w pſzenice, y ięczmien, á náywięcey w dáktyle. Zywi wiele koni, wielbłądow, y innych zwierzá, y bydłá, á náywięcey ſtruſiow. Obláná rzekámi: Darha, Rys, Ghir, Guadylbárbár, Káp, y Rio.

Obywátele tey Prowincyi ſą źli, beſtyálſcy, złodzieie, y wſzeteczni. Máią Krolow ſwoich hołduiących Algerowi, Tuniſowi, y Trypolitanom. Arábowie tu tylko pod namiotámi mieſzkáią, przenoſząc ſię z paſtwiſká ná paſtwiſko z bydłami ſwemi, wſzyſcy ſą Máchometánie, y Zydow tu ieſt wiele hándluiących.

To Páńſtwo mieſzkáne przez Getulow y Garamándow. Dzieli ſię ná 8. Części pryncypálnych ciągnących ſię od Záchodu do Wſchodu. 1. Sus, 2. Dará, 3. Talifet, 4. Selmegeſſe, 5. Tegorarin, 6. Seb, 7. Biledulgeryd, 8. Barka Puſta.

SUS álbo TESSET.

TO Kroleſtwo dependuie od Maroku y doſyc obfituie w zbożá, owoce, y Paſtwiſká, ludzi ma ſpoſobnieyſzych nád inſzych Afrykánow do Woyny, ma Miáſtá znácznieyſze, Aguillon, y Garguéſſen, od kupcow Europeyſkich práktykowáne, inne záś Tarundant, y Teſſet partykulárne.

DARA.

TA Prowincya zámyká w ſobie Talifet, obláná Rzeką Darą ktorá wychodzi z gory Atlaſu y oblewá corocznie cáły Kray, poſilaiąc ziemię ták iák Nil, żywi wielkie ſtádá ſtruſiow, y náywięcey ſię bogáci z Pior ſtruſich y Daktylow, ma Miáſto Stołeczne Beniſábili y Zydow tu ieſt wiele.

TALIFET.

TO Kroleſtwo położone ná Południe gory Atlaſu między Selmegeſſą, y Darą, Márokiem, y Sarą, Kráy ma gorny, y piáſczyſty, y tylko w niektorych mieyſcách przy Rzece obfituie w Pſzenice, y ięczmiony, ludzie żyią mięſem wielbłądzim, y dáktylami, ktorych tam náywięcey bo y konie niemi żywią, y Europę prowiduią.

Kon-

Konſerwuie tákże wiele Dromadaryuſzow ktore we 24. godzin tyle drogi ubiegną, co koń przez 7. dni. Ma 3. Rangi mieſzkáiących ludzi: Pierwſi ſą Cheryfowie twierdzący ſię bydź z Fámilii Máchometa y mieſzkáią w Zamkách. Drudzy Arabowie mieſzkáiący w polách pod Namiotami. Inni Bereberowie oryginalni Kraiu tego mieſzkáiący po Wſiách. Ma Miáſto iedno Stołeczne zwáne.

TALIFET nád Rzeką tegoż Imienia ma mieć 20000. Domow y Zámek rezydencyonálny dáwnych Krolow náywięcey profituie z Mánufáktur płocien, ſkor báwolich, kobiercow, ſzáfiánow, &c.

To Kroleſtwo złączone z Feſſą y Marokiem R. 1665. przez Muleia Archy Bráta Krola Talifeta, ktorego Sukceſſorowie do tąd rządzą; náywięcey ſię ſzczyci nád inne że náypierwſze przyięło Alkorán Máchometa, y dla tego niedozwálaią innego rządu nád ſobą tylko krewnego muſi im poſyłáć záwſze Krol Marocki zá Gubernátora.

SEGELMESSA.

TA Prowincya náywięcey obfituie w Daktyle, ma y zbożá niektore, owoce, kruſzce żelázne y ołowiane, nie ma nic oſobliwego.

Inne 4. Prowincye, iáko, Tegoráryn, Seb, Biledulgeryd włáſny y Puſtynia Barka ktore ſię ciągną ku Egiptowi, nie máią w ſobie żádney ciekáwoſci do opiſánia ich. Iedne z nich rządzą ſię ná Formę Rzeczypoſpolitych, Drugie podległe Arabom.

WŁADZA DUCHOWNA
W AFRYCE.

POrtugallowie ſzukáiąc złotá, y pretenduiąc Towárow Afrykáńſkich, wyſłali Okrety ná Ocean y odkrywſzy brzegi Afrykáńſkie záráz tam y kolonie záłożyli ná Wyſpách y nád Morzem, y natychmiáſt erygowali Biſkupſtwa pod Metropolią Lisbońſką. Biſkupſtwo Ceutáńſkie iedno tylko było fundowáne w dáwney Afryce, ktore Portugallowie przywrocili, inne záś nowo erygowáli, iáko niżey. Biſkupſtwo záś Congo ieſt w Mieſcie Stołecznym Kroleſtwá Congo u Afrykánow náturálnych, gdzie Krol ieſt Kátolik z cáłą Fámilią y z Poddáńſtwem y ieſt záwſze ſkonfederowány z Portugallią od R. 1492.

Hiſzpáni odkrywſzy Wyſpy Kánáry w XV. Wieku erygowáli tam Biſkupſtwo Ciudad di Palmas álbo w Mieſcie Palmowym pod Metropolią Sewilſką.

ZEBRANIE TYCH BISKUPSTW.
POD JURYSDYKCYĄ ARCY-BISKUPA LISBONSKIEGO.

Ceuta, Septa w Feſſyi ma Biſkupſtwo erygowáne W. IV. przywrocone W. XV.
Angra ná Wyſpie Terceres ma Biſk. eryg. W. XV.
Fonchal, Foncala ná Wyſpie Madera ma Biſk. eryg. W. XV.
Ribera grande, Ripa magna ná Wyſpách Kapu zielonego ma Biſk. eryg. W. XV.
San Tome, Fanum S. Thomæ ná Wyſpie ma Biſk. eryg. W. XVI.
Loanda przy brzegu Angolſkim, ma Biſk. eryg. W. XVI.
San Salvador Soteropolis w Kroleſtwie Congo ma Biſk. eryg. W. XV.

POD ARCY-BISKUPEM SEWILSKIM.

Ciudad di Palmas, Civitas Palmarum ma Biſkupſtwo eryg. W. XV. ná Wyſpách Kánarách.

ARCY-BISKUPSTWA y BISKUPSTWA DAWNEY AFRYKI ZACHODNIEY.

ZAchodnia Afryka názwáná z przyczyny że ieſt położoná nád Medyterranem Zachodnim. Ta iák była zawoiowáná od Rzymian po zawoiowáney Rzeczypoſpolitey Kartagińſkiey była záwſze pod władzą Prefekta Záchodniego, y tym ſpoſobem też po záſzczepioney tam Wierze S. Władza Duchowna dependowáłá od Papieża iáko náypierwſzego y iákoby Zachodniego Patryárchy.

Wiára S. w tym Kráiu náywięcey wykwitła podczás ſredniey Perſekucyi y wiele Męczennikow SS. Koſciołowi wydáła y wielkich ludzi, y ná ten czás naywięcey Biſkupow erygowánych pod Metropolią Katagińſką. Ze záś w IV. Wieku Cesarze Záchodni rozdzielili to Páńſtwo ná 6. Prowincyi iáko niżey, ták y Papieże rozdzielili Rząd Koſcielny w káżdey Prowincyi erygowáwſzy Metropolią, nád temi záś wſzyſtkiemi był Prymaſem Arcy-Biſkup Kartagińſki.

Donatyſtowie, Aryanie, Manicheuſzowie, Pelaguſowie w IV. y V. Wieku wielce tam zákłocili Koſciol, iednák Wiára S. utrzymała ſię przez wielu SS. Biſkupow oſobliwie przez S. Auguſtyna zwánego Piorunem Heretykow. Wandálowie potym wſzedſzy y zawoiowáwſzy to Páńſtwo będąc Aryanami náywięcey Wiarę S. y Biſkupſtwá zruynowáli. Saráceni záś w VII. y VIII. Wieku wcále znieſli Wiárę S. y wykorzenili będąc zárázeni Wiarą Máchometáńſką, y wcále odmienili Rząd tych Páńſtw.

AFRYKA ZACHODNIA.

Przedtym zámykáłá w ſobie METROPOLIE	PROWINCYE,	Teraz zamyka w ſobie. PANSTWA,
Julia Ceſarea	Mauritania Cezareyſka	Feſſa, Marok, Kroleſtwa
Sytifi	Maurytania Sytyfiyſka	Algerſka Rzeczpoſpolita
Cirtha	Numidia	
Carthago	Kartaginſka Prokonſularná	Tuniſka Rzeczpoſpolita
Adrameta	Biſacena	
Tripolis	Tripolitana	Tripolſka Rzeczpoſpolita.

PROWINCYA KARTAGINSKA.

Carthago miáła erygowáną Metropolią W. I. Prymaſoſtwo W. III. miáła pod ſwoią Jurysdykcyą Biſkupow Suffraganow. - - - - 103.

PROWINCYA NUMIDYISKA.

Cirtha Julia miáła eryg. Metrop. W. IV. Biſkupow Suffr. - - 134.

PROWINCYA MAURYTANSKA SITIFI.

Sitifi Stefe miáła eryg. Metrop. W. V. Biſk. Suffr. - - - 45.

MAURYTANIA CEZARYISKA.

Julia Ceſarea miáła eryg. Metrop. W. IV. Biſk. Suffr. - - 123.

PRO-

PROWINCYA BISACENA.
Hadramitum Adrumete miáła eryg. Metrop. W.IV. Biſk. Suffr. - - 123.

PROWINCYA TRYPOLITANSKA.
Oea, Tripolis, miáła eryg. Metrop. W. V. Biſk. Suffr. 4. według innych. - 121.

ZAARA.

TEn Kray zwány od dáwnych LIBIA DALSZA mieſzkána przedtym przez Getulow y Garamantow. Zaara ſłowo Arabſkie znáczy Puſtynią. Ciągnie ſię około 500. mil w zdłuż, á w ſzerz 180. położony między Biledulgerydem, Nubią, Nigrytyą y Oceanem Atlantycznym. Powietrze ma bárdzo ciepłe iednák zdrowe, Kráy puſty y piaſczyſty, náywięcey tamecznych ludzi bogaci Wielbłądami, ktoremi żyią y kupczą. Wody bárdzo máło ma, y podrożni ią z ſobą muſzą wozić choćby o 100. mil; Ieden Kupiec miał dáć zá ſklenicę wody 10000. Czerwonych złotych, á iednák muſiał z pragnienia y on, y ten co u niego kupił umrzeć. W niektorych mieyſcách ieſt oblány rzekámi Nubią, ktorá oblewá Puſtynią Lempta y Bogno, Drugą Gir, co oblewa Puſtynią Zuenzygę, y trzecia Zanhage.

To Páńſtwo dzieli ſię ná 7. Prowincyi Puſtych zowiących ſie od Miáſt ſtołecznych: Borno, Karga, Berdon ná Wſchodniey ſtronie; miały przedtym Tytuł Kroleſtw. Inne záś 4. Lempta, Targa, Zuenzyga, y Zanhaga ciągną ſię od Wſchodu do Záchodu. Te Kroleſtwá á teráz Prowincye ták ſą nápełnione gorámi że zá koniec zdobytych Páńſtw ſłużyły Rzymianom dla trudnego ich przebycia, á do tego bez żádnego w nich awantażu.

Obywátele tych Prowincyi náywięcey ſię żywią ſtruſiemi iaiami, y ſzáráńczą ktorey tam ſą niezliczone chmury, żyią także y manną, ktora tam czeſto ná te gory z Nieba ſpada, ci ludzie iák błąkáiący ſię tylko chodzą po Puſtyniách, paſąc rożne ſtádá bydeł, y żyią bez Wiáry, y Práwá.

W tym Kraiu naywięcey ieſt Struſiow bárdzo wielkich y wyſokich, ktore nic nie látáią dlá ciążaru ich ciáłá, á dlá pior bárdzo máłych, ále uciekaią ták prędko iák koń w náywiękſzym biegu, máią nogi nákſztáłt Jelenich, w ktore kámienie biorą, y niemi rzucáią w tył ná goniących ie, iáiá záś nioſąc zákrywáią ie zniesione w piáſek, ſą głuche, dlá czego łátwo ie zábiiác kiedy ſpią, tych że iáy ſtruſich zázywáią do koſciołow przeciw Piorunom, bo Piorun nie biie ná to mieyſce. Znacznieyſze Miáſtá w tych Prowincyách ſą: Borno Berdoa y Lempta Stołeczne Kroleſtw wláſnych. Náywięcey handluią iáiámi y piorámi Struſiemi do Europy.

NIGRYTYA.

TO Pánſtwo ieſt nápełnione ludziami czárnemi, y wielkie, zámyká w ſobie Kroleſtwa: Gángara, Cáſſená, Cáno, Agádes, Tombut, Genehoa y wiele innych w Mappie wyrážonych. Obláne Rzeką Nigerálbo czárną ná w zdłuż przez cáły Kráy, ktorá poſila ziemię pożytkuiącą w ryż, len, báwełnę, przytym obfituie w miody, á gory w złoto, ſrebro, y Miedź. Tameczni obywátele handluią náywięcey ludzmi y niewolnikámi ktorych záprzedáią Hiſzpanom, Holendrom, Portugállom y gdzie kogo mogą záchwycić z Pogránicznych to łapaią, y przedáią zá niewolnikow y częſto wláſne żony y dzieci. Tombut, Mádingá, y Cáno ſą náyznácznieyſze Kroleſtwa w Nigrytyi, gdzie lubo Powietrze gorace iednák zdrowe.

TOMBUT Kroleſtwo ieſt nayobſzernieyſze y pożytkuiące w wſzelką żywność z przyczyny rzeki Nigru ktora ie oblewa. Krol Tombucki ieſt mocny y záwoiowáł więkſzą część Nigrytow, y iemu wiele Krolow hołduie, ná wárcie záwſze ſwoiey ma mieć 3000. Konnych, y wielką liczbę Piechot, máiących ſtrzáły iadem naſádzane. Obywatele támeczni ſą Machometani wielcy nieprzyiaciele Zydow, proſtacy, y głupi, niedbalcy ále dlá Cudzoziemcow ludzcy.

TOMBUT Miáſto Stołeczne y wielkie ále procz Pałacu Krolewſkiego wſzyſtkie Domy ſą robione z ziemi z błotem. Inne Miáſtá má Salla, Beriſſa, Guegneva, Caragoli y Caſſali, Kroleſtwo Melli hołduie także Tombutowi.

GUINEA.

PAństwo to ieſt położone między 9. y 38. gradusem wzdłuż, á między 4. y 12. w ſzerz. Francuzi ie odkryli R. 1346. ále zá Karola VI. y VII. zaniedbáli o nim, zowie ſię od Gini iáko támeczni názywáią go. Położone ieſt między Króleſtwem Biafarą, Syerrą, Lioną, Nigrytyą y Oceanem. Powietrze má gorące iednák kray obfituie w ryż, proſo, y ięczmien, ktore dwa rázy do Roku zbieráią, bo tám ſą dwie zimy w ktore deſzez uſtawiczny idzie podczas dwoch ekwinokcyow, po ktorych náſtępuią dwa lata. Obywátele támeczni ſą czárni, mocni y żywi, iednak himerykowie, y złodzieie, chodzą nago, y ſą bałwochwalcowie, máią wielu Krolow, z ktorych náymocnieyſzy ieſt Cesárz Gwineyſki, y iemu hołduią ledwie nie wſzyſcy y wielu Xiążąt, iáko y Beniſkiemu drugiemu.

Gwinea dzieli ſię ná 3. częſci wielkie; ná Gwineą Włáſną we ſrodku, ná Kroleſtwo Benini ná Wſchod, y Malagettę ná Záchod.

Portugallowie dzielą to Páńſtwo ná Wyżſzą álbo włáſną Gwineą, y ná Niżſzą w ktorey zámykáią Biafarę, Loango, Congo, y Angolę Kroleſtwa.

GWINEA WŁASNA álbo WYZSZA.

TO Páńſtwo dzieli ſię ná dwie częſci zwáne 1. Strona Zębow, 2. Strona Złota, Pierwſza ná Záchod, á drugá ná Wſchod, Zámyka w ſobie Kroleſtwa Sabu, Fantyn, Fetu, Accara, Acanes &c. ktore ſą w pierwſzey Częſci y Francuzi odkryli ten kráy R. 1365. ále go zániedbáli, Holendrowie dlá bezpieczenſtwa ich hándlu maią tám fortece S. Ierzego Minę, Murę álbo Náſſaw, Cormentin, y Axymę. Anglowie tákże máią káp Corſe y Eniáchám, Dánowie Chriſtiánsburg, y Friderixburg. wywożą z tamtąd báwełny, Cukry, miedzie, pieprz długi, Woſk, niewolnikow, złoto &c.

ACANES nád Rzeką Woltą Miáſto Stołeczne ále dálekie od Morza, á bliſkie Nigrytyi.

STRONA Zębow ieſt ná wſchod Málágetty y ciągnie ſię do Kápu trzech końcowego.

Rzeka Barbos dzieli ten Kray ná dwie częſci że záś z tego Kraiu naywięcey Europeyſcy Kupcy biorą zębow ſłoniowych dlá tego go názwáli ſtroną Zębow.

STRONA ZŁOTA ciągnie ſię od Kápu 3. Końcowego ktory ią dzieli od Strony zębow, áż do Kroleſtwá Adra.

S. IERZY del Mina Miáſteczko z Portem dobrym y fortecą mocną, Francuzi fundowali Miáſto, Portugállowie fortecę á Holendrowie wſzyſtko trzymaią.

ADRA Miáſto Stołeczne Kroleſtwa ſwego między Rzeką Woltą y ieziorem Curámo. To Kroleſtwo zámyká w ſobie włáſną Gineą według innych Geográfow, w Andrze dobrze ufortyfikowáney o 5. mil od Morza má Krol Páłác w około ogrodami przyozdobiony. Ten Krol R. 1670. wyſłał Poſłá ſwego do Krola Francuſkiego ofiáruiąc mu umnieyſzenie podatkow y protekcyą Kupcow Francuſkich.

MALAGETTA ciągnie ſię od Syerry Liony áż do Kápu Pálmy nád morzem, zowie ſię od Málágetty iákoby pieprzu długiego, ktory ſię tám náywięcey rodzi. Dzieli ſię tá Strona ná wiele Xieſtw, y ludzi poznánych máło.

BENINI Kroleſtwo ciągnące ſię ná 130. mil, má Powietrze zdrowe, Kray obfity, ludzie támeczni ludzcy, y przyiemni dlá Cudzoziemcow. Krol ten ieſt mocny y mieſzka w Beninie Stołecznym Kroleſtwa náypięknieyſzym, y náywiękſzym Mieſcie w Gwiney.

NIZSZA GWINEA.

LOANGO KROLESTWO zwáne od innych Brámá, położone w Niżſzey Etyopii ná Wſchod Beniny, Ziemię má 3. rázy do Roku rodzącą proſo.

Pálmow z ſiebie náywięcey wydáie, z ktorych támeczni wino robią ſzácuiąc ie bárdziey ſobie iák Europeyſkie, naywięcey hándluią Mosiądzem, ſłoniową Koſcią, Cyną, Ołowiem, żelázem, y niewolnikámi, ich záś monetá káwáłek płotná czworográniáty

iák

iák chuſtká. Loángowie ſą mocni, y rośli, uznáią Boga, áleadoruią diábłá, obrzezuią dzieci nie wiedząc przyczyny, woienny ich rynſztunek ſzáblá, łuk y ſtrzáłá. Dwa zwyczáie máią oſobliwe. 1. że Białegłowy koło roli robią 2. że dzieci po Rodzicách nie dziedziczą, ták iáko y Krolewſkie, tylko Bráciá ich edukuią ſámi wziąwſzy dziedzictwo.

LOANGO Miáſto Stołeczne przy gránicách Congo y bliſko Morzá, gdzie Europeyczykowie nie mogą hándlowáć áż zápłácą zá pozwolenie Krolowi y Officyáliſtom.

KONGO KROLESTWO graniczy ná Pułnoc z Loangiem, y Azykánámi ktorzy mieſzkáią w Kroleſtwie Mákoko, ná Południe gràniczy z Angolą, á ná Záchod z Morzem, nád ktorym ſię ciągnie ná 60. mil, á w lądzie ná 100. Powietrze má gorące, Kráy oblány rzekámi, Záirą, Lelándą, Dándą, y wielą innych dlá czego má grunt tłuſty, y obfituiący w Zboże dwa rázy do Roku, bo ſieią w Styczniu, á zbieráią w kwietniu, drugi ráz ſieią w Wrzeſniu á zbieráią w Grudniu, y dwie Zimy máią podczás kiedy dwá æquinoctia, w láſách znáyduią wiele owocow, przytym konſerwuią ſię w tym Kráiu liczne Słonie, węże wielkie iáko y owce, y wſzelkie Zwierzá ſtádámi; miedzy temi má dwoch oſobliwych Zwierzow; ieden zwány *Pakaſſa* ieſt ták wielki iák báwoł, uſzy má długie ná puł łokciá, rogi proſte, ſierć biáłą z cętkámi czerwonemi y czárnemi, ryk záś Lwi. Drugi zwány *Zebra* ieſt iak muł, ſierć má rożnego koloru biáłego, zołtego, y czárnego. Przytym ten Kráy żywi wiele iádowitego Zwierzá, á náywięcey ſzczurow, much, komorow, ktore ſą ták liczne że kiedy ſię dobędą do Domu toby y ludzi y bydło záiádáły żeby ich ſłomą nie wypáláno.

To Kroleſtwo dzieli ſię ná 6. Prowincyi: 1. Pango, 2. Sándá, 3. Songo nád rzeką Záirą, 4. Bemba, 5. Pemba, 6. Barta ná Południe pierwſzych trzech. Káżdá Prowincya má ſwego Gubernátorá y Miáſto nie wielkie, procz ktorych ſą znácznieyſze Miáſtá: Bánzá, álbo S. Salvador Stołeczne y Loanda S. Páwła náleżące do Portugallow. Lubo záś ten kráy nie wiele má Miáſt ále wiele wſiow, obronnych y ogrodzonych przeciw dzikim Zwierzom záiádłym.

Białegłowy w tym kráiu złączone wráz ſieią, y wráz zbieráią żniwo, ktore zebráwſzy, iednę częſc náznáczáią ná Gubernatora, drugą ná náſienie, á reſztę między ſiebie podzielą według liczby Oſob.

Kongolanie ſą czárni, mocni, ále nie odważni, wyiąwſzy Mulátrow urodzonych z czárnego y białey, lub z białego y czárney Máłżeńſtw, ktorzy ſą ſmiáłego Sercá, nie odziewáią ſię tylko álbo koſzulą, álbo też tylko okrywaią wſtydliwe ſtrony, ieſt wielu iednák dzikich ludzi, co wcale nágo chodzą Nie máią żádney monety, tylko miáſto monety záżywaią ſkorup Morſkich, álbo Káwáłkow płotna iák chuſtek, y niewolnikow.

Portugallowie ufundowáwſzy ſię tám, wprowádzili wráz y Wiárę S. ále tylko ufundowáną ná Chrzcie S. bez żádney iednák náuki, ták przed iáko y po Chrzcie S.

CONGO Miáſto Stołeczne zwáne od dáwnych Banza, á po łácinie Aula, od Portugallow názwáne S. Salvador, Krol Congo ktory ieſt Chrześciánin tu rezyduie, Miáſto wielkie, ále tylko Domy z ziemi lub z błotá robione, y mur tákiż, bo tám nie máią kámieni áni cegły.

BEMBA Miáſto Stołeczne Xięſtwá tegoż Imieniá, y Stolica rezydencyi Xiążęcia zwánego Wielkim Xiążęciem, to Miáſto ieſt ludne y záſzczycone Klaſztorem Kapucynow.

Ten Kráy ma mieć procz żeláza y złoto, ále go nie odkrywáią támeczni, obawiaiąc ſię áby ich Portugallowie nie záwoiowáli.

LAONDA álbo S. Páweł Miáſto położone ná Wyſpie tegoż Imienia, náleży do Portugallow, y rezyduie tu Biſkup Angoli, Port ma wyſmienity y wielki, Miáſto wielkie ma około 3000. Domow Europeyczykow tam mieſzkáiących, ále więcey Domow czárnych, przytym niewolnikow wiele konſerwuie, Jezuici tam zá Plebanow funkcye odpráwuią, y wiele niewolnikow konſerwuią, ſą tam y Karmelitani, Obſerwanci, y Kapucyni w tym Mieście, wody nie ma ſłodkiey tylko dowożą z Rzek.

ANGOLA Kroleſtwo dependowało przedtym od Congo, ále iuż od 150. lat wybiło ſię z władzy iego y ma właſnego Krola, iednák hołduiącego Kongowi ná Pułnoc z nim gràniczącemu. Angolowie ſą mocni ále proſtacy, Portugallowie co rok około 20000. álbo 25000. Niewolnikow tu z tąd kupuią, ieſt wielu Chrześcian tákich iák Congo. Ten Kráy ma gory ſrebrne ále Portugallowie expenduią ná Rzemieſlnikow. Ma Miáſtá: Dongo álbo Engazza, Maſſagar, Mochima, Quicongo, y Bengela.

BENGUELA Kroleſtwo nie ma nic oſobliwego tylko Miáſto w ktorym liczyć może 200. Familii białych ludzi, ále więcey czárnych, wyiąwſzy záś Cyttadellę y Kościoł wſzyſtkie Domy ſą z błota robione y ſłomy. Kiedy Holendrowie y Portugallo-

wie trzymali to Miásto, to tam Garnizon trzymali, ySceleratow tam odsyłali ná wygnánie, gdzie iák się ktory dostał ták w ziemię się obracał, y ledwie puł głosem mowił, ták iest przeciwná támeczná Aura Europeyczykom, iáko y legumina y wodá.

KAP CZARNY położony między Bengelą y Matapan Krolestwámi nie ma nic osobliwego, tameczni mieszkáią w ládáiakich Chałupách iák Laponowie, odtąd áż do Kápu dobrey nádziei, ciągną się sáme gory y pustynie.

KAP ZIELONY álbo DOBREY NADZIEI od Holendrow erygowány ná Kolonią przy gorze Tabli z Portem bárdzo dobrym. To położenie iest wielkiey importancyi bo wszystkie okręty przechodzące y powrácáiące z Indyi tu máią spoczynek swoy, dla czego go konserwuią Holendrowie, y Garnizon trzymáią, około tego mieysca máią wielkie stádá bydeł erygowáwszy tam kilká Kolonii w lądzie. Powietrze w tym mieyscu zdrowe, ogrod przy fortecy bárdzo piękny y miły gdzie się znáyduią Drzewá z wszystkich Części Swiátá.

KAP zwány IGŁA blisko iest położony od tego Kápu.

EGYPT.

TO Páństwo miáło przez długi czás włásnych Krolow po Potopie, á náypierwey fundowáne przez Mezraima Syna Cháma, potym rządzone przez Faráonow wiele rázy w Pismie S. wspomnionych ktorych pierwszy Przodek miał bydź Menes czyli Amenopis, ktory cudowną inwencyą zatrzymał Rzekę Nil pod Miástem Memphis tamą ná 100. łtay szeroką, ktora zatamowáną Rzekę obrociłá między gory, gdzie teráz iest iey Kurs. Sukcessorowie iego utrzymowáli tę Monárchią przez wiele lat pod ich władzą ále rozdzieloną ná Xięstwa, dopiero ieden, absolutny Rząd tam wprowádził, złączywszy podziały w iedno Páństwo, po ktorym Sukcessorowie absolutnie rządzili do tąd pokąd Kambizes Krol Perski nie záwoiowáł Egiptu. Alexander Wielki záwoiowáwszy Persyą, záwoiowáł y Egipt, á po śmierci iego kiedy Monárchiá byłá rozdzieloná R. 324. przed Národzeniem Páńskim Egipt się dostał Ptolomeuszowi Lagusowi Wodzowi iego ktorego Sukcessorow 13. Ptolomeuszow po nim panowáli aż do Kleopátry Siostry ostátniego Ptolomeuszá, zwánego Dyonizego, ktorá po śmierci M. Antoniego Augustowi Cesárzowi rezygnowáła Krolestwo, sáma się ná łożku złotym pozwoliwszy záiądley iászczurce ná boku lewym zámorzyć przez boiaźń prowádzenia się ná Tryumf do Rzymu po przegráney bátálii Akcyackiey ná 30. lát przed Národzeniem Páńskim. Rzymiánie potym Egipt obrocili ná Prowincyą ktory był pod władzą Rzymskich Cesárzow áż do tąd, kiedy Omar drugi Kalif Sukcessor Máchometa podbił sobie to Páństwo przez Amara Generała R. 674. ktory siebie y Sukcessorow swoich inwestyowáł Koroną pod Imieniem Kalifow, z ktorych ostátni wziąwszy ná pomoc Sułtána Syryiskiego, wypowiedział Woynę Krolowi Jerozolimskiemu ná ten czás y wszystkim Chrześcianom, ktorych wyrugowáł z Ziemi S. ále y sám przez tegoż Pomocniká Sułtána wypędzony z Egiptu, potym złápany y tylko kreowány głową Religii Máchometáńskiey, á z Páństw wyzuty. Po tym Sułtánie nástąpił Saladyn, po nim Mamelusowie pánowáli Sukcessorowie Saladyna, ktorzy ták się mocno rządzili, że Cynácy álbo Algaury rozszerzył to Páństwo ná 150. mil nád Medyterránem, ále Selim czyli Soliman Cesárz Turecki tych Sułtánow záwoiowáł, zábiwszy ná bátálii Kampsoná Sułtana Egipskiego pod Alepem w Syryi R. 1516. 26. Sierpnia, ále Egipcyánie obráli sobie Tomumbeja, y tegoż samego zwyciężył Selim 27. Stycznia R. 1517. y odebráwszy Miásto Kair kázał obiesić w bramie Tomumbeja, ktorego Arábowie znalezli w ieziornym błocie utaionego, y odtąd Egipt wyszedszy z niewoli Saraceńskiey, dostał się pod iárzmo Tureckie, ktorzy tam posyłáią dla rządu Baszę pierwszego Gubernátorá u Porty, ktory wnosi do Skárbu Cesárzá Tureckiego corocznie 150000. Piástrow.

Egipcyánie náybiegleysi byli w Scyencyách, po ktore Grecy do Egiptu peregrynowáli, Diodorus Sycyliyski pisze że Homer, Licurgus, Solon, Plato, Pitagoras, Demo-

Democrates, Enopid, Eudoxius, y inni uczeni Ludzie peregrynowáli do Egiptu dla perfekcyonowánia ſię w Náukách, o czym y Strábon piſze, á náywięcey Xiężá Egipſcy wiele ſpekulizowáli w Scyencyách, nie tylko Religii, ále y Arytmetyki, Geometryi do ktorey ſię náybárdziey applikowáli, iákoż te Scyencye y czwártá Medycyna kwitnąca w Alexándryi náyſzácownieyſze były w Egipcie. Przytym Egipcyanie byli náywiękſi czarnoxiężnicy y bezbozni w guſtách, ále też byli y wielcy ludzie, dyſtyngwowáni cnotą y náukámi, oſobliwie kiedy Wiárá S. tam była záſzczepioná iáko S. Paweł, S. Hilaryon, S. Antoni Eremitowie, Nauczyćiele záś Filo Zyd, Klemens, Origenes, S. Ambroży, S. Cyryl, Decimus, Appianus, Ptolomeuſz, Stácyuſz &c. &c. Ci wſzyſcy rodzili ſię w Alexándryi.

Stroie Egipſkie były piękne, y bez pompy y zbytkow, wielożeńſtwo im było pozwolone, wolno im było, y z Sioſtrámi ſię żenić oſobliwie Krolom z przyczyny żeby y ſioſtry mogły były dziedziczyć nie ſami Brácia. Stárych ludzi ſzánowáli á zmárłych bálſamowáli.

Egipt ieſt część Afryki Wſchodniey położony między 22. y 31. gráduſem ſzerokości Pułnocney á między 60. y 66. długości. Nátura rozdzieliłá Egipt ná dwie Częśći rożniące ſię znácznie. Wſchodniá ieſt między morzem czerwonym y gorámi ktore dzielą Kráy ná wpuł od Pułnocká do Południá, ále tá wſzyſtká ieſt puſtá y piáſczyſtá. Záchodnia záś część po obodwoch ſtronách Nilu położoná między gorámi ieſt náyprzyiemnieyſzá y náyobfitſzá ná cały ſwiát, z przyczyny Nilu oblewáiącego ziemię ták, że Egipcyánie czeſto muſzą ſypác piáſkiem ziemię dla zbytniey iey tłuſtości uięciá po wyſuſzonym Nilu, o tey obfitoſci piſze Tibullus *Eleg. 8. lib. 1.*

Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres
Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi.

Egipt wydáie z ſiebie wielką obfitość pſzenic, ryżow, ięczmionow, legumin wſzelkich, báwełn, Lnow, cukrow, bálſamow, ſeneſu, dáktylow, moſiądzow, płocien, y Kobiercow Tureckich. Nie tylko záś ziemia obficie rodzi, ále y bydłá, bo owcá dwá rázy w rok rodzi po kilka iagniąt. Białegłowy zwyczáynie po dwoie dzieci rázem rodzą. Nil wiele Krokodylow rodzi, y Hipopotámow záiádłych zwierzow y innych iádowitych gádzin. Prześli Egipcyánie twierdzieli, że te iádowitoſci rodzą ſię z mułu, ktory Nil po ſobie zoſtáwuie, ále y wierzyli, że Pierwſi rodzice z tego mułu ſtworzeni.

Egipt miáł rożne názwiſká: Piſmo S. názywá go Meſráim, Egiptem záś názywá ſię od Imieniá Krolá ſwego Egiptuſá, zowie ſię tákze Chámia od Cháma Syná Noego, od drugich Aeryá, z przyczyny wielu Orłow, y Potámia od Rzeki Nilu. Powietrze ma grube y nie zdrowe z przyczyny zbytnich gorąc, y mułow z Rzeki Nilu zoſtáwionych, iákoż tám pánuią gorączki y morowe powietrze co 7. lát. Egipcyánow większá część ieſt Máchometánow, ktorzy wráz y ſynow y corki obrzezuią, żydow tákże ieſt nie máło. Chrzeſciánie Koptowie ſię znáyduią máiący ſwego Pátryarchę, od ktorego y Abiſſynowie dependuią w ich Religii. Egipcyánie będąc przedtym zábobonni ádorowáli wſzelkie beſtye, Krokodyle, ſzczury, węże, Koty, Małpy, iáko Juvenális gániąc im to opiſuie *Satyr 15.*

O Sanctas Gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina &c.

Dzieli ſię Egipt ná Wyżſzy, Weſredni, y Nizſzy.

Wyżſzy Egipt názwány Sáid zamyka w ſobie Kálifaty: Girdio Mánfelut Ebon, Seuf, Minio, y Cherkeſſi.

Weſredni zwány Bechirá zámyka Kálifaty: Fium, Giza y Cáir.

Niżſzy zwány Erryf ma Kálifaty: Manſura, Gárbia Menuzia y Káliubek.

ASUAN czyli Aſná Stołeczne Wyzſzego Egiptu w Kálifacie Girgio, wſtáwione u dáwnych ſtudnią ſłużącą do poznániá ſolſtitium letniego kiedy ſłońce obiáło Promienie ſwoie o wodę, y żádney umbry znáć nie było;

Umbras nunquam flectente Syene.

Gearga albo Dioſpolis u dáwnych zwáne Teby o 100. brámách ſtołeczne Tebáidy, wſłáwione Anáchoretámi, y teráz Miáſto dość ludne, y pryncypálne w wyżſzym Egipcie, iák záś było zruynowáne przeż Korn Gálluſá Gubernátora Egipſkiego, łátwo ſobie imáginowác iego wielkość y moc według Tácyta, kiedy Germánicus wziął to Miáſto kázał ſobie explikowáć litery Egipſkie wyryte ná iednym Obeliſku Xiędzu Egipſkiemu, ktorych wyłożenie było: Ze to Miáſto miáło przedtym 700000. woiennych ludzi ktoremi Krol Ramſeus záwoiowáł Libią, y Etyopią, iego Pałace y koſcioły pyſzne w podziwieniu były cáłemu Swiátu, między innemi były 4. w ktorych złoto, ſrebro, y ſłoniowa Kość ze wſzyſtkich ſtron ſwieciły, wſzyſtko to Kámbizes Krol Perſki pozabierał do Perſyi, y fun-

fundowáł z tego Miáſto Perſepolis y Suzę. Grobow 47. Krolewſkich, ſtátuy bogáte, Biblioteka zwána Medicina Animæ w náywiękſzym były podziwieniu całemu ſwiatu, iáko y Cyrkiel ſzczerozłoty okrágły ná 356. ſążni, y wyſoki ná ſążeń ieden, ná káżdym ſążniu dzień był wyrażony że wſchodem y záchodem gwiázd według ſcyencyi Egipſkiey, y tenże Kámbizes go zábrał.

Abutyk bliſko Nilu przedtym wſłáwione Koloſſem Memnona, ktory iák prędko promienie ſłoneczne dotchnęły go záraz dźwięk delikátny z ſiebie wydáwał o czym Juvenális S. 15.

Dimidio Magicæ reſonant ubi Memnone chordæ,

KAIR zwány wielki Miáſto Stołeczne ſredniego Egiptu, y cálego Páńſtwa nád Nilem o pułtory mili. od Delty, gdzie ſię dzieli Nil ná kilka części, wielkie, y ma dwoch Pátryarchow, ieden Koptow, drugi Grekow, znácznie hándlowne, ále przedtym było hándlownieyſze niżeli Portugallowie drogę odkryli do Indyi wedle kápu dobrey nádziei, bo przedtym Kupiectwa Indyiſkie przechodziły przez morze czerwone, przez Káir y Alexandryą ná Medyterrán, bliſko tego Miáſtá ná Záchod Nilu ſą ruiny dawnego Nemphis Stołecznego cálego Egiptu, y ſłáwne Piramidy Egipſkie tylko o pułtory mili, iáko y Babilonia Egipſka, ná ktorych ruinách teráz Kair wyſtáwiony. Faramida wſławione grobem Pompejuſzá.

BETSEMES przedtym konſekrowáne ſłońcu, y zwáne Heliopolis, záſzczycone według wielu Autorow założeniem tu ſobie rezydencyi NN: Mátki z Zbáwicielem Swiátá, kiedy uſzła przed prześládowániem Herodá y z S. Jozefem.

SUEZ położone nád Golfem SUEZ od iednych zwáne Poſſidium, od innych Arſinoe w położeniu piáſczyſtym, y przy niedoſtátku wody, ktorą o 2. mili wozić potrzeba, náywięcey ſię bogáci z hándlow Indyiſkich przechodzących przez czerwone Morze ná Medyterrán, y tu ſię opieráiących, z tąd idą do Káiru, á z tamtąd do Alexandryi.

GOLF SUEZ ieſt w ſtronie pułnocney Morzá Czerwonego ná tym mieyſcu gdzie Izraelitowie przeſli ſuchą nogą, od Medyterranu tylko ięzykiem Ziemi oddzielony, ſzerokim ná 20. mil, y łączącym Azyą z Afryką. Niektorzy Krolowie życzyli ſobie przekopáć ten Iſtm, áby byli złączyli Morze Czerwone z Medyterránem, ále bez ſkutku.

ALEXANDRYA Stołeczne Niżſzego Egiptu dáwne, y z Portem dobrym. Sennacheryb álbo Artaxerxes ie zruynowáł, Alexander záś wielki repárowáł y dáł mu ſwoię Imię, zwáne przedtym NO, było Stolicą Krolow Ptolomeuſzow áż po śmierci Kleopátry, iák ſię doſtáł Egipt Rzymiánom ták Miáſto to było u nich ſzácowne iák Rzym ták z przyczyny wielkości hándlow, iáko y wielkich Náuk kwitnących w nim. Záſzczycone było Stolicą pierwſzą Patryarchálną po Rzymſkiey, Koptowie máią tu tákże ſwego Patryarchę ktorego juryſdykcyá ſzerzy ſię aż w Abiſſynii. Teráz to Miáſto nie ieſt ták znáczne, Powietrze má złe, wodę ſłodką w Fontánnách konſerwuie, Záſzczycone do tád konſerwowánemi u ſiebie 70. Cellámi náznáczonemi 70. Tłumáczom Piſmá S. od Ptolomeuſzá, gdzie ſię wſzyſcy ná ieden ſens y tłomáczenie Piſmá S. zgodzili, lubo káżdy z nich oſobno miał bydź zámurowány. To Miáſto wydáło z ſiebie wielu uczonych ludzi, ktorych wyżey námieniłem, do tych może przyłączyć Dydymá y Ktezybiuſzá. Dydym w 5. leciech kiedy záczynał ſię uczyć ſtrácił wzrok, iednák ták ſię applikowáł do Náuk że ſię náuczył nie tylko Filozofii, Retoryki, y muzyki, ále y Geometryi ktorey ſię niemożná náuczyć nie widząc nic, przytym y Teologii ták ſię dobrze wyuczył że záſłużył ſobie Kátedrę w ſławney ſzkole Alexandryiſkiey, o czym ſwiádczy S. Hieronim y Rufinus Dyſcypułowie S. Dydymuſá. Ktezybiuſz záś był inwentorem Organ graiących przez inſpiracyą wod, ktorych Neron miał pierwſzą inwencyą, o czym Suetonius piſze w zyciu Nerona. Alexandryiczykowie byli żártobliwi ále franciá, y lubieżni, według przyſłowia *Deliciæ Alexandrinæ.* Propertius piſze o ich frantoſtwie *lib. 3.*

Noxia Alexandrina dolis aptiſſima tellus.

Egypcyanie będąc doſkonáli w Aſtronomii, oni náypierwſi wyznáczyli czás Wielkánocny co rok, iedni ią celebrowáli 14. Marca, drudzy w Niedzielę pierwſzą náſtępuiącą Mieſiąca Márcá, Oſius ná to miał Concilium w Alexandryi, y ná nim poſtánowione było, żeby Wielkánoc obchodzona byłá w Niedzielę po 14 dniu mieſiąca álbo Xiężyca Márcá.

BIKIERY dáwne Canope Miáſto z tytułem Biſkupſtwá wſłáwione u dáwnych kościołem Serápidy, y obyczáiámi lubieżnemi według Juwenaliſá, Famoza, ále y Oyczyzną Klaudyana.

DA-

DAMIETA Miáſto wielkie ludne y hándlowne wyſtáwione ná ruinach Peluży, Chrześcianie ie byli wzięli podczás woien Krzyżáckich, S. Ludwik Krol Francuſki wzięty od Saracenow Roku 1250. oddáć im muſiał to Miáſto ná wyzwolenie ſiebie ſámego y znaczne ſummy, Ciż Sáráceni ie potym ſpálili, ázeby nie przyſzło więcey pod władzą Chrześcián iednák ſię wyreperowáło z przyczyny wygodnego Portu zwánego u dáwnych Peluſiacum Oſtium.

PELUSA teráz zwáne Belbáis Miáſto Biſkupa Damiety, zruynowáne teráz ále u Wirgiliuſzá ſtáwne: *Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis.*

ROSETTA teráz zwáne Rácit Miáſto hándlowne y obronione Cyttádellą, y má Port dobry.

WŁADZA DUCHOWNA
PATRYARCHATU ALEXANDRYISKIEGO.

Zgádzáią ſię wſzyſcy dáwni że S. Márek Ewangeliſtá był poſłány od S. Piotra Apoſtoła do Egiptu ktory tám záſzczepił wiárę S. y Terápeutow náypierwſzych w Chrześciáńſtwie Zákonnikow czyli Mnichow fundowáł. Biſkupi Sukceſſorowie S. Márká Władzą ſwoie Duchowną ſzerzyc poczęli w III. Wieku po wſzyſtkich Prowincyach náleżących do Prefektury Alexandryiſkiey iáko w Egipcie, y w Libii nád Morzem według dyſpozycyi Concilium Niceńſkiego. W Wieku I. y II. máło ieſzcze było Biſkupow, bo máło było y Chrześcian; ále w III. Wieku znácznie ich przybyło, bo kiedy Pátryarcha Alexandryiſki złożył Concilium przeciw Aryuſzowi Heretykowi to ná nim było Biſkupow 100. iego Juryſdykcyi R. 315. gdzie był kondemnowány ten ſławny Heretyk. Liſt Teodozyuſzá Ceſárza piſány do Dyoſkorá Patryarchy Alexandryiſkiego konwokuiąc ná Concilium Efeſkie, zwáne złodzieyſtwo Efeſkie przyznaie y ſtwierdzá że ten Patryarchat był podzielony ná 10. Prowincyi, bo w tymże liſcie przyznáie żeby ſię znáydowáł z 10. Metropolitámi. W tym Patryarchacie iáko y w Antyocheńſkim były záwſze dwá Rángi Chrześcián. Grekowie ktorzy ſię tu zámieſzkáli od Alexandra W. y Koptowie Oryginálni Egypcyanie, z tych oſtátnich był Dyoſkor ktory będąc potępiony ná Concilium Chálcedońſkim zá Herezyą Eutycheſá, ktorey ſię Protektorem uczynił, wſzyſtkich Egipcyanow zá ſwoim fáłſzem pociągnął, bo nie tylko że nie przyięli Concilium tego, ále y uczynili oddzielenie ſię z Grekámi, y uczyniwſzy rebellią przeciw Pátryárſze obránemu ná mieyſce Dyoſkorá, nie przyięli go, y owſzem po Dyoſkorze kreowáli tegoż fáłſzu Sukceſſorow, ktorzy teyże ſekty kreowáli Biſkupow po wſzyſtkich Miáſtách y ci utrzymáli Egipcyanow przy tym fáłſie do tąd trwáiących, z kąd y Schizma Greckie poczęło bydź umnieyſzone. Ale ieſzcze cięzſzá klęſka pádłá w VII. Wieku, bo ci ſchizmátycy widząc ſię bydź źle tráktowáni od Cesárzow Greckich, poddáli Egypt Kálifom Sektátorom Machometa ktorzy im zá to wiele obiecáli, przez co obligowáni byli Grecy umknąc ſię z Egiptu, y od tego czáſu ráchuie ſię ſuppreſſyá Biſkupſtw.

Chrześciánie náſi Rzymſcy w XIII. Wieku, poczęli byli zmácniác ſię y wygániác Sułtánow ſukceſſorow Kálifow, y odebráli im kilká Miáſt kreowáwſzy Patryarchę Kátolickiego z Metropolitą iednym w Damiacie, y Biſkupem w Tenes, ále to nie długo trwáło tylko podczás woyny Krzyżáckiey. Turcy teráz wygnáli Sułtánow y rządzą w Egypcie. Te rewolucye ták zruynowáły Schizmá Greckie ze teráz tám bárdzo máło wáży. W Alexandryi ieſt Grekow bárdzo máło y máią Kośćioł Patryarchalny S. Kátárzyny, ále Archipapas nim záwiáduie, bo Patryarcha od dawnego czáſu rezyduie w Káirze, może mieć 5000. Talerow intráty, nie máiąc w ſwoim Pátryarchacie nád 6000. Grekow. Intytułuie ſię N. złáſki Bożey Papież y Patryarcha Wielki Alexandryi, y Arbiter ſwiátá, bo on regulowáł Wielkanoc dlá tego Arbiter. Cyryl Lukáry Patryarcha Konſtantynopolitańſki, ktory był przedtym Alexandryiſkim, piſze w liſcie ſwoim R. 1612. że wiecey iák przez 200. lát nie ſwięcono żádnego Metropolity, áni Biſkupa w Egipcie z przyczyny że bárdzo máło Chrześćiáńſtwá, y ieden Patryarcha wyſtárczyć może bez Antypápáſow.

Pátryarcha Alexandryiſki prezentowány bywá od Porty álbo od Báſzy Epiſkiego czyli Káirſkiego ále zá znáczną zápłatą, potym z prezentą iść powinien do Pátryarchy Konſtántynopolitánſkiego ktory go tákże nie dármo ſwięci.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE

PATRYARCHAT ALEXANDRYISKI.

Zámykał w ſobie przedtym METROPOLIE	PROWINCYE	Zámyka teraz w ſobie PROWINCYE
Alexandrya	Egypt I.	Egipt Nizſzy.
Cabaſſa	Egypt II.	
Peluſa	Auguſtamnika I.	
Leotonpoli	Auguſtamnika II.	
Oxyrynca	Arkadya	Egipt Sredni
Antynoe	Tebaida I.	Egipt Wyſzy álbo Said.
Ptolemais	Tebaida II.	
Darnis	Libia Marmaryczna	
Cyrene	Libia Pentapolis	Buchera
	Libia Tripolitáńſka	Tripolis

Alexandrya ma Patryárchat erygowány w I. Wieku miał Biſkupow Suffr. -	21
Cabaſſa miał Biſk. eryg. W. V. Metropolita miał Biſk. Suff. - -	12
Damiata Peluſium Biſk. W. IV. Metrop. miał Biſk. Suffr. - -	14
Leotonpolis Biſk. W. V. Metrop. miał Biſk. Suffr. - - -	10
Oxirineus Biſk. Suffr. W. V. Metrop. miał Biſk. Suffr. - - -	8
Antinoe Inſine Biſk. W. IV. Metrop. miał Biſk. Suffr. - - -	8
Ptolemais Hermii Biſk. W. IV. Metrop. miał Biſk. Suffr. - - -	17
Darnis Biſk. W. V. Metrop. miał Biſk. Suffr. - - -	7
Cyrene Carvena Biſk. W. V. Metrop. miał Biſk. Suffr. - - -	13

W Prowincyi záś Trypolitáńſkiey tylko ſą 3. Biſkupſtwá.

PIRAMIDY EGIPSKIE.

Tych Pirámid położenie ieſt odległe od Káiru pułtory mili, ſtrukturá ich uformowáná ieſt ná wielkiey liczbie y máſſie Kámieni, liczonych między 7. Cudami ſwiátá. Są záś názwáne od ſłowá Greckiego Pyr iakoby ogień, bo ſię wyſoko kończą niby ná płomieniu ogniſtym, trzy ich oſobliwie má bydź wielkości nie wypowiedziáney, Pulet, ktory ie widział dziwuie ſię w mánuſkrypcie ſwoim Egipcyanom, że ták tyle czáſu ſtrácili ná te ſtruktury, á tylko dlá zoſtáwieniá pámięci Imienia ſwego Wiekom naſtępuiącym, iákoż te ſtruktury máią bydź przełożone pierwſze między 7. Cudámi ſwiata. Kleofes 100000. ludzi záciągnął do wyſtáwieniá iedney Pyrámidy, gdzie kámienie wielkości 30. Stop geometrycznych ná w zdłuż były cioſáne, y dziwnie wráz złączone z wyrážonemi rożnemi Hieroglifikámi, przewoz ſám kámieni z gor Arabſkich 10. lát czáſu potrzebował, á wyſtáwienie Pirámidy 20. lát ná formę Kwádrátową, kázdá ſtroná ná 800. ſązni ták w ſzerz, iáko y w zdłuż, wſzyſtek záś kámień polerowány, á we Srodku był grob dlá tegoż Krolá náznáczony, Kánał od Nilu podlewáł, y przechodził pod tąz Pirámidą, z boku były akkomodowáne ſchody, dlá weyſciá ná ſám wierzch.

Oprocz

Oprocz záś innych wielu inſkrypcyi Rzemieſlnicy wyrázili literámi expenſę ná ſamę tylko cybulę, czoſnek, y rzádkiew 1600. Tálentow á náſzych 960000. Talerow. Herodot piſze że Kleofes nie miáwſzy już ná Expenſę pieniędzy, rezolwowáł ſię Corkę ſwoię proſtytuować do iednego Domu dlá zebrania pieniędzy, ktora uczyniwſzy rozkaz Oycowſki procz zebránych ná potrzebę Oycá pieniędzy, zebráłá y dlá ſiebie tyle kámieni, z ktorych wyſtawiłá dlá ſiebie tákże puł Piramidy.

LABIRYNT EGIPSKI.

HErodot opiſuiąc ſzácunek Piramid Egipſkich nád inne Cuda Greckie, przekłáda Labirynt nád też Piramidy wyznáiąc że go widziáł włáſnemi oczámi. Ten Labirynt był erygowány ná Záchodniey ſtronie ieziora Meris, y rozdzielony ná 16. Kwater według 16. Rządow Egiptu. P. Tomaſſinus nie liczy tylko 12. erygowánych przez 12. Krolow, 6. ná Pułnoc, á 6. ná Południe opáſanych murem. Plinius przydáie że otwieráiąc brámę ktorąkolwiek do tego ogrodu, wydáwáłá z ſiebie odgłos iákoby piorunowy, w káżdey kwáterze były Paláce wſpániałe, Koſcioły Bogow, Piramidy liczne, galerye przyozdobione Porfirowemi Kolumnámi, po ktorych były ſchody, do wchodzenia 90. gráduſow, przytym niezliczoná moc obrázow, ſtatuow, &c. doſyć że ten Labirynt nie ták przez wielkość iáko przez ſwoię piękność był godzien podziwienia: *Non tam mole admirandum quam artificio inimitabile.* W tymże Labiryncie Pliniuſz przydáie była ſtatua Boga Serapis wyſoká ná 9. ſązni wſzyſtka Szmaragdowá.

Fábuła álbo bayká Charona o iego łodce y monecie ktorą trzeba było płácic dla przewiezienia ſię z tego ná támten Swiát, początek ſwoy wzięła z Egiptu z tey przyczyny, że zákázáno było w Egipcie w Miáſtách chowác umárłych, y był ieden zwány Cháron w mieſcie Memphis, ktory wſzyſtkich zmárłych ciáła (zápłaciwſzy mu) wywoził przez Nil, do Puſzczy gdzie ich zákopywáł, y z tąd urosłá Fábuła ſkomponowáná według Dyodora Sycyliiſkiego przez Orfeuſzá, iákoby Duſze zmárłych były przeprowádzáne do Piekłow przez Charona, ktore Imię Egipſkie Cháron znáczy iákoby Szyper álbo Przewoźnik.

ETYOPIA.

TEn Kráy zámyka w ſobie náywiękſzą Część Afryki, ciągnie ſię ku Wſchodowi y Południowi, grániczy ná Pułnoc z Egiptem y Puſtą Barką, ná Záchod záś Pułnocny z Zaarą, Nigrytyą y Gwineą, ná Wſchod Pułnocny z Morzem Czerwonym, á z innych ſtron oblewá go Ocean Etyopſki. Położony ieſt ſub Zona torrida będąc między 23. graduſem ſzerokości Pułnocney y 35. Południowey, Długości záś między 33. y 83. Powietrze ma wſzędzie zbytnie gorące wyiąwſzy w Kápie dobrey Nádziei. Kráy iednák ieſt ludny, y ziemia uprawioná ktorą Rzeki náyznácznieyſze w Afryce oblewáią Nil y Niger początek ſwoy tam biorące, inne záś Rzeki ma Nubia, Zaira, Infante, De Spiritu S. Zambera &c.

Etyopia bierze Imię ſwoie od Koloru czárnego ludzi mieſzkáiących w niey, bo po Grecku Æthiopia znáczy czárność Kráiu.

Dzieli ſię ná dwie Części generálne Wyżſzą y Niżſzą.

ETYOPIA WYZSZA.

TA Część Wſchodniá zwáná u dáwnych wewnętrzną álbo Etyopia pod Egiptem zamyka w ſobie Nubią, Abiſſynią, Giagow álbo Gallow Kráy, y ſtrony zwáne Abex, Ayan, y Zanguebar, ktorą inni Geografowie kłádą w Niżſzey Etyopii.

NU-

NUBIA.

TO Kroleſtwo ieſt ográniczone Cyrkułem gor ktore ie dzielą ná Pułnoc od Egiptu
y Barki, ná Záchod od Zaary, y Abiſſynii ná Południe, á Nil ią oblewá od A-
bexu. Obláne ieſt Rzekámi Nilem y Nubią, nád ktoremi we wſzyſtko obfituie,
gdzie indziey záś ieſt puſte w gorącoſci á bez wody. Obfituie w Bandal, w wonno-
ſci wſzelakie, w ſłoniową koſć, w złoto, ále y w trucizně ták ſubtelną że ziárkiem ie-
dnym może otruć 10. ludzi, y tę truciznę przedáią bárdzo drogo, y z kondycyą przy-
obiecáną, iáko iey w Kráiu ſwoim záżywáć nie będzie áni przedáwáć, zá łot ieden trze-
ba dáć 100. Czerwonych złotych, zbieráią záś te ziarká trucíznowe ná końcu ziela ie-
dnego zwánego álbo podobnego do Ortyi. Szerzy ſię to Páńſtwo ná 200. mil w zdłuż
á w ſzerz 100. Ma Miáſta znácznieyſze Dunkala, Galva, Jalas, Tagva, y Tumalva.
NUBIA záś Miáſto Stołeczne nád Nilem.
Nubiyczykowie ſą zbytnie czárni, odważni, ſubtelni, y prácowici, hándluią w
Egipcie, ſą Religii Abiſſynſkiey y máią właſnego Krola mocnego.
Nubia obfituie w Cukier czárny ktorego ſmak nie dobry, w złoto náyprzedniey-
ſze, muſkaty, drzewá ſandałowe, ſłoniową kość. Zywi wiele Słoniow, Lwow, Ty-
gryſow, Krokodylow, y Wielbłądow, z ktorych ſamica w 11. mieſięcy rodzi. Wiel-
błądy w Nubii náywięcey uczą do Prácy, náypierwey z młodu wiążą im nogi do klę-
czenia y przez 15. álbo 20. dni nákładą mu kámieni ná grzbiet á żeby ſię nie ruſzył,
mleká mu bárdzo nie wiele dáią dla przyuczenia go do nie częſtego picia, y z tąd by-
wáią ták przyuczone, ze kiedy chcą co pakowáć ná niego tylko go ruſzą w kolana
záráz uklęknie y wytrzymác może 5. dni bez picia, co im ieſt wygodno, kiedy przez
puſzcze gdzie wody nie máſz prowádzą cięźáry, ále kiedy też nápádnie ná wodę, to bez
upámiętánia piie, niżeli záś piie to pierwey wodę ſkłoci, y zmięſzá. Wielbłady Bi-
ledulgerydzkie nie piią tylko ná końcu zimy, y ná wioſnę á z rzádká w lecie y ieſieni.
Mnieyſze wielbłądy zwáne Dromadaryuſze ſłużą támecznym zá konie, ktore ták ſzyb-
ko biegną że 25. mil ná dzien mogą upędzic. Arábowie kiedy chcą przedác chude
Wielbłądy to im otwieráią ſkorę pod ogonem y nádymáią wiátrem żeby ſię widziáły
tłuſte. Mleko Wielbłądowe, ma bydź bárdzo dobre ná uleczenie puchliny.

ABISSYNIA.

TO Páńſtwo ieſt náywiekſze w Afryce, grániczy ná Pułnoc z Nubią, ná Wſchod
ze ſtronámi Ayan y Zanguebar, na Południe z Moncemugią, á ná Záchod z Krá-
iem náleżącym do Biafary, y Congo, y z Kráiem Gallow ludzi potężnych y mocnych
ktorzy Cesárzowi Abiſſyńſkiemu odebráli przez Potencyą iuż od dwoch Wiekow
Prowincye: Bailli, Fatygan, Angotę, Doaro, Oggę, Bizamę, Oizatę, y Kamba-
tę. Ten Kráy oblány ieſt Rzekámi Nilem, Tangaſem, Malekiem, y ieziorem Dam-
blą przez ktore Nil płynie. Powietrze ma utemperowáne ná gorách y rowninách
ále ná Pagorkách bárdzo gorące. Ziemia tylko nád Rzekámi fruktyfikuie gdzie y 3.
rázy do Roku rodzi, bo záráz po káżdych zniwách ſieią. Obfituie záś náywięcey w
pſzenice, ięczmień, wielogroch, proſo, przytym wydáie z ſiebie cukry, miody,
woſki, báwełny, w niektorych mieyſcách winá, ále tylko ſłużące dla Dworu Cesár-
ſkiego. Abiſſynowie záś zwyczáynie piią miody, wiſniáki, &c.
Ten Kráy tákże bogáty w złoto, ſrebro, moſiądz, ále ſię ſpráwic z niemi nie u-
mieią, przytym gory obfituią w ſol czerwoną, y inſzą, ktorą przerębuią ná ſztuki, y
nią hándluią z pogránicznemi.
Abiſſynia żywi wiele Lwow, Tygryſow, Ryſiow, y wſzelakie inne zwierza, le-
śne y Powietrzne, á według Bodrana, ma mieć y iednorożce, o ktorych Pliniuſz nie
námienia tylko o podobnym piſze zwierzęciu nákſztáłt wołu maiącym tylko ieden rog
w ſrodku przednim Głowy. Przytym znáyduie w ſobie pewnego zwierzá zwáne-
go Wielbłądo-lamparta, ták roſłego, że Rycerz ná koniu między nogámi iego może
przeiecháć, y pod iego brzuchem. Znáyduie ſię tákże w ieziorách Abiſſynſkich koń
Morſki dwa rázy większy iák woł, ma głowę końſką ále mięſo bárdzo ſmáczne do ie-
dzenia. W tychże ieziorách znáyduie ſię ryba zimno wydáiącá z ſiebie bárdzo po-
mocná ná Febrę, bo tylko ią przyłożyć Człowiekowi ná żywot, záráz bole ſtráſzne w

Pa,

Pacyencie rodzi, ále Febra ſię názád nie wroci. W tym Kráiu ieziora wielkie ſię znáyduią: z ktorych náyznácznieyſze iedno Zaira y Zembra, ktore ma 80. mil ná w zdłuż, á w ſzerz 40. ná około 180. y ma iednę Wyſpę we ſrodku máiącą 40. mil ná około. Zafflan iezioro ma 70. mil w zdłuż, á 30. w ſzerz. Fungi iezioro ma część tey obſzerności, Niger iezioro ma 15. mil w zdłuz, y w ſzerz 15.

To Páńſtwo nie ma żádnego Miáſtá Stołecznego, bo Cesárz Etyopſki nie mieſzká w żádnym. Ten Cesárz zwány ieſt Xiędzem JANEM iákoby u nich Wielkim, y drogim Cesárzem, ále nie Xiądz iák drudzy rozumieią. Ten Cesárz pretenduie bydź Potomkiem z Pokolenia Salomona, y z Krolowey Saby ktorá wizytę oddáwáłá Salomonowi w Piſmie S. Zwány ieſt tákże NEGUS wielki, ma Rádę wielką dependuiącą od ſiebie y zebráną ze 120. Oſob, ktorá rezolwuie wſzyſtkie kłotnie y intereſſa zá decyzyą iednak oſtátnią Cesárzá, ktory tákże rozdáie wſzelkie honory, y rządy, wyiąwſzy Tygryiſkie Vice-Kroleſtwo czyli Dambeyſkie, gdzie Vice-Krolowie dziedziczą. Cesárz Abiſſynſki tylko mieſzká pod námiotem, ktorych około 6000. rozpoſcieráią ták dobrze ułożonych, że nákſztált Miáſtá ſię wydáią, z ulicámi y rynkámi, ná káżdey ulicy przełożony ieſt Kapitán rozeznáiący wſzelkie ſwáwole, Wártá Cesárſká ieſt wynoſzącá 12000. ludzi á Woyſko zwyczáyne 40000. konnych á piechoty 60000.

Abiſſynowie ſą czárni, y oliwkowáci według pozycyi Prowincyi, máią wielki affekt do Cesárzá, nie mniey y wielki reſpekt religii. Dzielą ſię ná dwá ſtány; 1. Stan woiuie, á 2. w ziemi prácuie, woiuią záś ſzablą, dzidámi, kopiiami, ſtrzałami, y cokolwiek iuż ſtrzelby znáią od Portugallow.

Religia ieſt rożná między niemi Zydowſká, Máchometáńſká y Pogáńſká, ále Wiára Chrześciáńſká Prym trzymá, ktorą twierdzą, że máią od Eunuchá Krolowey Kándácy, á Zydowſką od Krolowey Saby. Xięża ich záwſze noſzą Krzyż w ręku, máią pozwolenie żenić ſię ále tylko ráz.

AMAHARA Miáſteczko wyſtáwione ná gorze tegoż Imienia, gdzie ſię edukuią dzieci Cesárſkie do śmierci Cesárzá, po ktorym Sukceſſyą pierwſzy Syn bierze.

BAROA Miáſto Stołeczne Kroleſtwá Barnagas, gdzie rezyduie Vice-Krol, ktory corocznie poſyła Wielkiemu Neguſowi 150. koni trybutu, y płáci corocznie 1000. łotow złota Baſzy Tureckiemu.

ACCUM Miáſto Kroleſtwá Tygryiſkiego wſłáwione dáwną rezydencyą Krolowey Saby y Kandacy.

GIAKOWIE álbo GALLOWIE.

CI ludzie mieli wyniść z Gwiney, y poſtánowili ſie byli w Congo ná gorách ſłonecznych, ná Záchod ieziora Zairy y Abiſſynij, ále tam nie wytrzymawſzy, rzucili ſię ná Abiſſynią R. 1537. y záwoiowáli ſobie Prowincye Południowe, y cáłe Páńſtwo záwoiowáli by byli, ále ſcyſſya ich pomieſzáła między niemi. Są woienni, żenią ſię z wielą Niewiáſt, zyią mlekiem, y Mięſem, nie máiąc innych bogáctw, tylko ſtádá bydeł wſzelákich. Niżeli záś doſtali ſię do Abiſſynii byli wſzyſcy Pogánie, ále przez hándel z Abiſſynámi, większá Część ich ieſt Chrześciáńſká. Trzymáią Prowincye Bailli, Fatigar, Angotę, Doaro, Oggę, Bizámę, Oyſatę y Kambatę, ktore oderwáli od Abiſſynii.

A B E X.

TEn Brzeg ciagnie ſię nád Morzem czerwonym, y dzieli ſie ná Wyżſzy y Niżſzy, *Wyżſzy* ieſt Pułnocny, pod Rządem Beglerbegliku Abdeledſkiego, y dependuie od Turkow. *Niżſzy* záś zámyká w ſobie Kroleſtwo Dankáli, y obfitſzy od pierwſzego, bo tamten ieſt puſty.

Ten Brzeg zwány u dáwnych Troglodytetyda, támeczni Obywátele náſláduią Religią Máchometáńſká. Miáſtá máią: Suagen z Portem dobrym nád Morzem czerwonym y Erquico Miáſteczko Kroleſtwá Carnagas, z Portem nád Morzem czerwonym náleżące do Turkow.

AYAN.

TEn Brzeg ciągnie się nád Oceanem ná 150. mil áż do Kápu Gwardafui, á 70. mil od tego Kápu áż do Babelmandel. Gróniczy ná Pułnoc z Krolestwem Dankáli y Babelmandelem, ná Wschod z Oceanem, ná Południe z Rzeką Gwilmancą á ná Záchod z Abissynią. Kráy ma obfituiący w proso, ięczmień, owoce, pastwiská, stádá koni y bydeł, skopy ich máią ogony káżdy wáżący 25. fontow, krowy są białe bez rogow y drugie ták wielkie iák wielbłądy, inne są czárne, y máią rogi iák ielenie, y są dzikie, są tákże insze o iednym rogu. Ten Kráy tákże obfituie w miody, wośki, pieprze, słoniową kość, złoto, y w Niewolnikow.

Ayanowie są w puł czárni iákoby Bażántowáci, inni są czárni w lądzie mieszkáiący. Násláduią Religią Máchometá, znáyduią się y przychodniowie ále bez Wiáry, tylko żyią z krádzierzy.

To Páństwo dzieli się ná 4. Częśći pryncypálne. 1. Krolestwo Adel. 2. Ardea. 3. Magadoxa. 4. Rzeczpospolita Bráwá.

ADEL Miásto Stołeczne Krolestwá y nád Rzeką tegoż Imienia rezydencyonálne Krola swego wielkiego nieprzyiaciela Chrześcian.

BARABOA Stołeczne Krolestwá Ardea nád Rzeką Guilmancą, rezydencyonálne Krolá Ardeyskiego Máchometáná y hołdowniká Abissynii.

MAGADOXA Miásto Stołeczne Krolestwá nád Morzem y Rzeką tegoż Imienia hándluie z Indami od ktorych bierze Sukná y Medycyny ná przemián zá swoie złoto, y słoniowa kość.

BRAVA Stołeczne Rzeczypospolitey hołduiącey Portugallom rządzone przez 12. Xekow, ma Port dobry, y náywięcey hándluie złotem, srebrem, słoniową kośćią, woskiem &c.

KAP GUARDAFUY w końcu tego Páństwa położony ná przeciw Arabii szczęśliwey, y Wyspy Zokotora o 20. mil oddaloney.

ZANGWEBAR.

TEn Kráy iest długi Imie iego znáczy Kráy czárnych, ktorzy są wszyscy bałwochwálcy, położony między Oceanem, Kafrámi, Monœmugią, y Abissynią. Powietrze ma złe, gorące, y ziemię nie urodzáyną, ma wiele Krolestw y Miást ich stołecznych, z ktorych pryncypalnieysze są: Lamon, Melinda, Monbaza, Quiloa, Mozambica &c.

Portugallowie trzymáią Monbazę, y Mozambikę, y innych tam wiele fortec y kolonii záłożyli.

LAMON nád Golfem Stołeczne swego Krolestwá ktorego Krola Hiszpáni zábili R. 1589.

MELINDA Stołeczne Krolestwá swego ma Port dobry, Krol iego iest Máchometan Przyiáciel Portugálski ktorzy tu máią swoię fortecę dla bezpieczeństwá hándlow swoich.

MONBAZA Stołeczne Krolestwá włásnego położone ná Wyspie nie wielkiey, Miásto wielkie ludne y Port ma dobry Cyttadellą obroniony, Portugallowie to Miásto zruynowáli y spalili R. 1510. á w Cyttadelli się ufortyfikowáli, ále Krol Monbazy náwrocony Chrześcianin pokłociwszy się z Gubernátorem ich dobył Cyttadelli y wygubił wszystkich Chrześcian wsparty potencyą Máchometáńską.

QUILBA u dáwnych zwáne RAPTA, Miásto ufortyfikowáne y Cytadellą zmocnione, ná Wyspie położone tegoż Imienia, należy do Portugallii. Drugie záś w lądzie zwáne QUILOA stárá, iest Stołecznym Krolestwá swego, gdzie Krol Máchometán.

MOZAMBIKA Stołeczne Krolestwá właśnego położone ná Wyspie z Portem dobrym zmocnionym Cyttadellą, należy do Portugallow gdzie ich okręty idące do Indyi álbo z Indyi spoczywáią, y w cáłym Krolestwie Portugallowie hándluią, z kąd biorą złoto, srebro, słoniową kość, Hebán, y bursztyn.

ETYO-

ETYOPIA NIZSZA.

TA Część wyciągá się ná Południe, y Záchod, zámyká w sobie Krolestwá Monoemugią, y Monomotapę w lądzie, Biafarę záś Congo, y Kaffaryą nád Morzem, począwszy od Rzeki Dos Camerones áż do Zambezy álbo Kuamy.

Portugallowie od dwoch Wiekow odkryli tę Część, ktorá wcále byłá nie poznána.

MONOEMUGI.

TEn Kráy lubo máło iest poznány, iednák ma bydź obfituiący w złoto, srebro, miedź, słoniową kość ktore támeczni zámieniaią w Monbazie y Kwiloy zá máterye iedwábne, báwełny y bursztyny. Krol ich intytułuie się Cesárzem, y ma wielu Krolow hołduiących sobie osobliwie Mongalla, y Montabana, iest Poganin, ták iák y poddáni.

To Pánstwo grániczy ná Pułnoc z Abissynią, ná Wschod z Zangwebárem, ná Południe z Monomotápą, ná Záchod z Malembą y Zambrą ieziorem, ma Miásto Stołeczne AGAK.

MONOMOTAPA.

TEn Kráy iest zewsząd wodámi oblány ciągnie się od Pułnocy do Południá na 150. mil, á ná szerz ná 70. oblany rzeką znácznieyszą Zembrą. Powietrze má srednie. Ziemię obfituiącą w ryż, y Cukry, ktore tám rodzą się bez uprawieniá dlá nich ziemi. Zywi wiele Strusiow, słoniow, y znáyduie w sobie złoto, y srebro, Domy po wsiách má budowáne z drzewá, Miástá má rzádkie.

Monomotápowie są czárni, rozumni, y silni, maią wiele żon, z ktorych pierwszá rządzi, adoruią wiele bożkow, osobliwie Mázyry, álbo Atuno ktorá rozumieią że swiát stworzyłá. Cesárz ich má wielu Krolow hołduiących sobie, y konserwuie záwsze woyská wielkie, ále tylko piesze, bo koni nie má w swoim kráiu, má Páłác wspániáły w otwártym Polu z kwádrátowego Kámieniá. Portugállowie się byli ufundowáli w tym Kráiu, y náwrocili byli wielu ná Wiárę S. y Cesárzá sámego, ále námowiony od 4. Turkow, wyciąc kázáł wielu Jezuitow y Chrześcian.

MONOMOTAPA Miásto Stołeczne nád Rzeką S. Ducha, wielkie, z drzewá budowáne ále málowáne Domy má.

KAFFARYA.

TEn Kráy ciągnie się ná Formę Cyrkułu w koło Monomotápy od Kápu czárnego áż do kápu Coriántes máiąc w srodku Káp dobrey Nádziei, w zdłuż má około 500. mil, á w szerz 40. Náywięcey obfituie w pástwiská żywiące stádá bydeł rożnych, támeczni náywięcey się zábáwiáią łowieniem ryb, y biciem zwierzá, tym tylko żyiąc, bo ledwie w niektorych mieyscách máią ryż y iárzynę, Owce támeczne wełny nie máią tylko skorę iák kozy, Lwow, Tygrysow, Nosorozcow, słoniow, Niedzwiedziow, ieleni, dzikow, y innego zwierzá náywięcey ten Kráy żywi. Powietrze má zdrowe, tylko koło Kápu dobrey nádziei chłodne, z przyczyny sniegow gornych. Oblány rzekámi znácznieyszemi: Zámbrá, S. Duch, Los infantes, S. Ambrozy, Angra, y wiele innych. Miást nie má żádnych, tylko iedno.

SOFALA ktore Portugállowie trzymáią, y niektore kolonie ktore Holendrowie erygowáli blisko Kápu dobrey nádziei.

KAFFROWIE zyią 100. y 120 lát, mieszkáią pod Ziemią w Skáłách, álbo pod Domámi chrosciánemi, są czárni y nágo chodzą, Bestyálscy, prostácy, szpetni, y dzicy. Są między niemi y Antropofágowie bárdzo szpetni, ták iáko y Hottentowie ktorzy iedzą mięso nie wárzone y wnętrznosci nie oczyszczone, mowią ięzykiem nie artykulowánym ták iáko bestye, adoruią Miesiąc, dochodzą iednák iednego Bogá że

że ieſt, ále mu czci żádney nie czynią, y zowią go Humma dzielą ſię ná mnoſtwo ludzi, z ktorych káżda Partya má ſwego Kápitána. Obfituie to Páńſtwo w wiełezłota oſobliwie w Kroleſtwie Soffala ták w rzekách iáko y w gorách.

SOFALA Miáſto Stołeczne Kroleſtwá ſwego Imienia nád Morzem y rzeką Zámberą ma Krolá ſwego bogátego w złoto y hołduiącego Portugállom, ktorzy z tąd wiele profituią w złoto, ſłoniowe koſci, burſztyny, niewolnikow &c.

WYSPY AFRYKANSKIE.

TE Wyſpy znáyduią ſię ná Morzu Atlántycznym, Etyopſkim y Arábſkim.

WYSPY ATLANTYCZNE Są zwáne Madera, Azores, Kanary, y Wyſpy Zielonego Kapu.

MADERA u dáwnych zwáná Corna Atlantyczna, odkryta przez Portugallow R. 1419. názwáná tym Imieniem od drzewá liczności, má miáſto Stołeczne *Funhal* położone ná wſchodniey Stronie Wyſpy, názywá ſię od Kminu ktorego tám wiele zbieráią y má ſwego Biſkupa.

AZORES Wyſpy názwáne od Hiſzpanow od Imienia krogulcow ktorych ſię tám wiele znáyduie. Wyſp tych rachuie ſię 9. Tercerá, S. Michał, S. Marya, S. Jerzy, Pico, Fajal, Flores, Corvo, y Gratioſa. Powietrze máią zdrowe y ziemię obfituiącą w wina y owoce. Z między tych Wyſp nayznácznieyſzá ieſt.

TERCERA máiąca Miáſto Stołeczne *Angra* ná Stronie Południoweу nie wielkie máiące ſwego Biſkupa, y Port dobry Cyttádellą obroniony.

Między Tercerą y S. Michałem ználeżiona nowa Wyſpa R. 1720. ktorá miáłá bydź uformowáná przez trzęſienie Ziemi tegoż Roku w Sierpniu, iáko támeczni zeglárze, ná Wyſpie S. Michałá twierdzieli, á Angielſki Okręt náylepiey informowáł.

KANARY WYSPY.

KANARY Wyſpy położone przy Stronie, álbo brzegach Biledulgerydu, ráchuie ich ſię znácznieyſzych 7. Forte Ventura, Canaria, Teneriffa, Gomera, Ferro, Palma y Lancerotta. Powietrze tych Wyſp bárdzo gorące iednák zdrowe, y Kráy ludny częścią w támecznych Oryginálnych, częścią w Hiſzpánow iáko Abſolutow. Grunta urodzáyne y obfituiące w wſzelakie owoce, w zbożá, oſobliwe w Cukry zwáne Kánáry, y wina zwáne Kanar ſekt ktorych náywięcey tránſportuią w Pułnocne Kraie.

Te Wyſpy zwáne od dáwnych *Fortunatæ* teráz ſię zowią Kanary od Pſow ktorych tám wiele ználeziono.

KANARYA Wyſpa od innyh náyprzednieyſzá, okrągłá, y może mieć 20. mil ná około, má Miáſto Stołeczne tegoż Imieniá nád iednym Golfem Wſchodnim, máiące Port wygodny, piękne y mieſzkáne prez Gubernátora, y Parlament wſzyſtkich Wyſp Kanarſkich, má y Biſkupa ſwego poſtánowionego R. 1485. Suffrágáná Sewilſkiego.

TENERYFFA WYSPA znácznieyſza z 7. y Stolica Gubernatora Generalnego Wyſp, má 25. mil ná około obfita y ludná, má Miáſtá S. Crux, Rotava Riálejo y Garachico. LAGUNA záś Miáſto Stołeczne.

W poſrodku tey Wyſpy ieſt iedná gorá zwáná Pic de Teneriffe wyſoká ná 8. mil, iey wierzchołek ieſt ná formę głowy cukrowey, wyrzucá z ſiebie płomienie, ktoremi okrywá nie-ktore mieyſca, y kámieniámi czáſem rozpalonemi. Pod tym mieyſcem okrytym kámieńmi, ieſt drugie niżſze okryte ſniegámi, pod ſniegámi niżey okrytá ieſt gorá rożnemi drzewámi zwánemi Vinatico, niżey okryta láurámi, gdzie ſą wielkie ſtádá Kanarkow zielonych, náyniżey ieſt Ziemiá uprávná y obfituiącá w zbozá. Ta Wyſpa zwáná od dáwnych Nivaria.

GOMERA WYSPA wydáie z ſiebie náywięcey owocow, Cukrow, win, má Miáſto Stołeczne tegoż Imieniá z Portem dobrym, zwáná od dáwnych THEODA.

FERRO WYSPA náyzáchodnieyſzá, y náypołudnieyſzá od drugich, má w zdłuż 4. á wſzerz 3. mile, má y Miáſto Stołeczne tegoż Imieniá y obfituie w toz ſamo, co y drugie. Geográfowie Fráncuſcy pierwſze Południe biorą z tey Wyſpy y pierwſzy grádus długoſci.

PALMA u dáwnych zwáná CAPRARIA WYSPA, Hiſzpanom ſię doſtáłá R. 1439.

R. 1493. y máią ná niey wiele Kolonii, z ktorych znácznieyszá iest: S. Crux de lá Palma. R. 1677. było trzęsienie Ziemi ná niey, y trwáło przez 5. dni, záczęte 13. Listopadá, w ten sam czás y Gorá Kozia się otworzyła, wyrzucaiąc z siebie ognie, ktora y drugi ráz tego miesiąca się otworzyła y zásypáłá znáczną część tey wyspy popiołem áż o 4. mile, dla czego y wypędziła támecznych Obywatelow.

WYSPY KAPU ZIELONEGO.

TE Wyspy zwáne od dáwnych Hesperides, álbo Gorgádes, á teráz od Hiszpanow Capo Verde iákoby Kap Zielony, odległe ná 75 mil od Kapu Zielonego, od ktorego biorą swoię Imię, Zámykáią w sobie wiele Wysp, á náyznácznieyszych 10. ciągnących się od Pułnocy Záchodniey; S. Antoni, S. Wincenty, S. Łucya, S. Mikołáy, Wyspa słona czyli solna, Bona vista, Majo, S. Jakub, Fuego, y Bráwá.

S. JAKUB iest Miásto Stołeczne tych wszystkich wysp náleżących do Portugallow. Te Wyspy obfituią w Sol, skory Kozie, wina, mięsa słone, przedtym nie były áni ludne, áni uprawne kiedy Portugallowie ie wynalezli, ále teráz obfituią w ryż, proso, pszenicę Turecką, pomáráncze, cytryny, melony, figi, kukumery, rozynki, y wiele innych ktore dwa rázy do roku zbieraią. Przytym Kury Barbaryiskie, Domowe, Páwie, Synogarlice, Kuropatwy, przepiorki, y wiele innego ptástwá znáyduią w sobie. Znáyduie się tu tákże osobliwá natura ptástwá, zwánego *Flamencos* maią mięso biáłe, á piorá czerwonośći ták żywey iák ogień y ták wielkie iák bociány; w brzegách Morskich obfituią w wiele ryb, ná ktorych łowienie okręty áż z Brezylii przychodzą. Ztąd łátwo poznác co zá wygodę okręty maią przechodzące do Indyi y z Indyi, spoczywáiące ná tych wyspach pełnych wszystkiego osobliwie.

MAJO WYSPA nápełniona Stadámi wszelákiego Zwierza do iedzeniá ták iáko y Wyspy Sal y Bonavista

S. JAKUB WYSPA zászczycona Stolicą Gubernatora, y Arcybiskupa ktorych juryzdykcyá szerzy się ná wszystkie wyspy Afrykáńskie áż do Kápu dobrey Nádziei.

WYSPY ETYOPSKIE.

NA Morzu Etyopskim znáyduią się Wyspy zwáne: Ferdinand del Porto, Principe, S. Tomasz, S. Mateusz, Annobon, S. Helena, Madagascar, Monfia, Zanfibar, y Pemba.

FERDYNAND del PORTO Wyspá ná Morzu Gwineyskim, nie dáleko od Biafary Portugálska.

DEL PRINCIPE Wyspá názwáná od Portugállow, bo intrata iey Xiążęciu iednemu dárowáná, nie dáleká od S. Tomászá. Powietrze ma zdrowe, y náywięcey obfituie w Cukier.

S. TOMASZA Wyspá wielká ma około 15. mil obszernośći, názwáná dla tego że w dzien tego Swiętego odkryta R. 1405. okrągła. Powietrze ma niezdrowe dla Cudzoziemcow, obfituie iednák w Palmowe drzewo, wielogrochy, ma Miásto Stołeczne tegoż Imienia zászczycone włásnym Biskupem.

S. MATEUSZA Wyspá nie daleká od Gwinei wynáleziona przez Portugállow.

ANNOBON Wyspá názwáná od pierwszego dniá Nowego Roku, w ktory była wynáleziona przez Portugallow nie wiele iednák mieszkáná z przyczyny wielu krokodylow y innych iadowitośći ktore żywi ta Wyspá.

S. HELENY Wyspá odkrytá R. 1510. przez Jána de Nova, Portugalla, obfituie w wszelką żywność, y ochłody, Anglowie ią sobie przywłászczyli.

MADAGASKAR iákoby mieśięczná Wyspá od Portugallow názwáná Wyspá S. Wáwrzyńcá, bo ią w ten dzień odkryli R. 1506. Francuzi ią názwáli Wyspą Delfinską ná Honor Ludwika XIII. Krola Francuskiego ná ten czás ieszcze będącego Delfinem. Ta Wyspá iest ná Wschod Kaffaryi, y Zanguebaru pod Tropikiem Kaprykornu, częścią in żoná torrida, częścią w średnim powietrzu położona, między 11. y 26. grádusem szerokośći Południowey, y między 72. y 81. długośći, ma 150. mil od Pułnocy do Południa, á 45. y 30. w szerz, z kąd może liczyc się między náywiekszymi w cáłym Swiecie, á náywięksżą między Afrykáńskiemi. Powietrze ma zbytnie gorące iednák ma

 bydź

bydź zdrowe. Kráy ma oblány wielą Rzek, ktore śię poczynáią z gor wielkich ciągnących śię środkiem Wyśpy ná w zdłuż. Obfituie w Pomarańcze, cytryny, melony, leguminá, ryż, báwełnę, cukier, szafrán, Tyton, y coś podobnego do Konopi, ktorych liście ususzywszy, y záżywszy nákształt tabáki, zaráz do śpánia chęć bierze, á po przespániu wesołość w człowieku spráwuie. Przytym obfituie w drzewá náyprzednieysze y szácowne, Hebánowe, Brezylskie, Sandálskie rożnego koloru, palmy rożnego gatunku, trcinowe drzewá wydáiące z śiebie coś podobnego do cukru.

Obywátele tey Wyśpy zbieráią wiele miodow z ktorych sobie zwyczáyny trunek robią, ták iáko y z cukru. Znáyduią tákże w tey Wyspie kámienie drogie wszelkiego gatunku procz dyamentow, kryształy, żelaza, stál, znáyduie śię y złoto, ále błade, y topi śię iák ołow, ma bydź y śrebro ále nie pewne. Żywi Lwy, Słonie, Wielbłądy, bydło wszelákie, owce, y inne zwierzá domowe.

Wyśpiárze támeczni chodzą nágo, y tylko wstydliwe strony zákrywáią, są w puł biáli, w puł czárni, częścią Máchometánie, częścią Pogánie, mowią po Arábsku y piszą, zon co chcą trzymáią, dependuią od wielu Xiążąt támecznych, Domy ich są budowáne z tarcic y fosami opasáne, wśie nie wielkiemi budami zágęszczone ktore mogą z mieysca ná mieysce przenośić.

Francuzi ná tey Wyśpie erygowáli byli Fortecę zwáną Delfińską y S. Augustyna y niektore Kolonie ále zániedbali o nich.

WYSPY MONFIA, ZANZYBAR, y PENBA są bliskie śiebie przy brzegách Zangwebárskich, y mniey są mieszkáne.

WYSPY ARABSKIE.

ZOgotora álbo Zokotara Wyśpá zwáná u dáwnych Dioscoridis Insula położoná blisko Kápu Gwardafui y Babelmandelu rozciaga śię dosyć długo y szeroko á náywięcey obfituie w Aloes ktorym hándluie ná cáły Swiát, y dependuie od włásnego Xiążęcia Partykulárnego.

wielkich
ny, me-
Konopi,
bierze,
wá náy-
, palmy

y trunek
wszelkie-
ále bla-
e, Wiel-

ą w puł
ku y pi-
h ſą bu-
tore mo-

uſtyna y

orzegách

żoná bli-
náywię-
ego Xią-

AME-

NOVA TABULA AMERICÆ
AMERICA
SEPTENTRIONALIS
TERRA ESONIS
MARE ESONIS
Gold Catholisch Erdfarb Heydnisch
CIRCULUS ARCTICUS
TROPICUS CANCRI
LINEA ÆQUATORIS Sive CIRCULUS ÆQUINOCTIALIS
TROPICUS CAPRICORNI
OCEANUS
ATLANTICUS
MARE CANADENSE
MAR DEL NORT
MARE MEXICANUM
MAR DEL ZUR Sive MARE PACIFICUM
MARE CALIFORNIÆ
MAR DEL ZUR
OCEANUS PERUVIANUS
MAR DE CHILI
MARE BRASILICUM
MARE PARAGUAIÆ
NOVA FRANCIA
NOVA BRITANNIA
Terra Labrador
FLORIDA
AMAZONUM REGIO
AMERICA
MERIDIONALIS
TERRA FIRMA
Guiana
EUROPÆ PARS
HISPANIA
AFRICÆ PARS
New North Walles
New Sud Walles
Las dos Hermanos
Los Nadadores
I. S. Pedro
I. dos Reyes
Barbados I.
Los Vicinos
Nombre de Iesus
Malarta I.
la Aguada I.
Hooruse Eyl.
I. Cocos
Vaterlandt
Vliegen Eyl.
Honden Eyl.
Eyl. Sonder gront
Pr. Willems Eyl.
I. de S. Pedro
Eyl. Middelbury
Isles Bermudes
ANTILLÆ INS.
AZORES INS. als FLANDRICÆ
INS. DE CABO VERDE, alias SALSÆ
Golfo de Panama
Golfo de Mexico
Fretum Aniam
Canal de S. Barbara
OCCIDENS
ORIENS
MERID.
SEPT.
MAGELLANICA

AMERYKA.

WIelu Autorow ieſt tego zdánia że Ameryká nie w cále byłá nie wiadoma dáwnym Przodkom náſzym, Morery toż ſamo twierdzi y przyznáie cytuiąc Senekę iákoby Prorockim Duchem obiecuiącego odkrycie wielu Páńſtw w przyſzłych Wiekách:

Venient Annis
Sæcula ſeris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphisque novos
Detegat Orbes, nec ſit terris.
Ultima Thule.

CHEVREAU Fráncuſki Hiſtoryk toż ſamo przyznáie; że nie trzebá wierzyć Hiſtoryi Swiátá wcále, żeby Ameryka nie miała bydź od dáwnych poznáná, y owſzem y Barbarowie Amerykáńſcy, byli informowáni o náſzym ſwiecie, bo po odkrytych tych tam Kráiách Kalifornowie wyználi, że mieli pewną informacyą od ich Przodkow, że ná inſzym ſwiecie ſą ludzie z brodą, y odziáni ſukniámi. Mexykánie tákże náuczeni od Przodkow ſwoich, że tam byli záprowádzeni z inſzych ſtron, y pytáli ſię Hiſzpánow ieżeli nie przyſzli ze Wſchodu. Informowáni tákże ich Proroctwámi uczynionemi im: że pewni ludzie z inſzego Swiátá mieli iednego dniá w niść ná ich ziemię, o czym Autor Hiſtoryi Mexykáńſkiey dłużey námienia y przydáie, że te predykcye y inne wiele pomogły Ferdynándowi Kortezowi do doyścia ſkutku iego intencyi, iákoż godzien wielkich pochwał ten wielki Człowiek z dowcipu, doſkonáłości y iego wielkich Akcyi, ktore w nim były do záwoiowánia ták wielkiego Páńſtwá, ktore mogło ſiłámi ſtráſznemi łátwo go uſtráſzyc z 400000. ludzi Krolá Mexykáńſkiego, ktory miał 30. Krolow hołduiących ſobie z 8. álbo 900000. ludzi. Przydáie dáley y opiſuie Chevreau że te ziemie były poznáne od dáwnych, ponieważ *Solon* z iednym Xiążęciem Egipſkim miał ráz konferencyą o Wyſpę Atlantyczną y przydáie że niechce examinowáć iákim ſpoſobem tá Wyſpá zginełá, czyli trzęſieniem Ziemie &c. Plato námienia tę Awanturę w Krycyaſie y Tymeuſzu, y wyrażá u Krycyáſzá, że tá Wyſpá ieſt ták wielká iák Azya y Afryka wráz złączone, że ma Kośćioł długi ná 1000. krokow, á ſzeroki ná 500. że wewnątrz złotem wſzyſtek robiony, ſłoniową kośćią, y perłami ubogacony, á powierzchownie ſrebrem przyozdobiony, y wiele innych fabuł opiſuie ná tey Wyſpie, co do fundamentu Wyſpy, to nie ieſt áni allegorya, áni bayka, bo Platon ſwiádczy ſam, że to nie ieſt bayka co námienia tylko práwdziwá Hiſtorya, ieſt y innych wiele o tymże ſwiádectw, iáko y u Sylena piſzącego do Midaſá w 6. Xiędze Hiſtoryi Elieńſkiey, że Europa, Azya y Afryka, álbo Libia ſą obláne Oceanem, że zá Oceanem znáyduie ſię Continens wielkośći niewypowiedzianey, gdzie ludzie, y zwierzętá ſą dáleko większe iák náſze, y ludzie dłużey żyią y zwyczaie przeciwne máią náſzym, y wielką obfitość máią złotá y ſrebrá, ktore u nich ſą mnieyſzego ſzácunku, iák u nás żelázo. M. FER Geograf Fráncuſki probuie tákże Dyodorem Sycyliiſkim, ktory piſze, że nie ktorzy Fenicyuſzowie, przebywſzy zá Kolumny Herkuleſá, byli záprowadzeni náwáłnośćiámi Morſkiemi ná ziemie bárdzo odległe, y wyſieść muſieli ná Wyſpę przeciwko Afryce bárdzo obfitą y oblaną wielą rzekámi, co ſię ma rozumieć o Ameryce, przydáie tákże Autor że to pewná, że Wiátry Wſchodnie ktore wieią z impetem ná náſze Ziemie záprowádzić muſiały w przeſzłych Wiekách do Ameryki, iáko ſię ſtało w XV. Wieku Okrętowi Biſkayſkiemu, ktory przypłynął do Wyſpy Mandery, gdzie był ná ten czáś Krzyſztof Kolumb, ten był informowány od Szypra tego okrętu że był nawáłnośćiami morſkiemi zapędzony aż ná iákiś Continens Wyſp ku Záchodowi, co Kolumbuſá ucieſzyło nádzieie. Inni záś piſzą y twierdzą że Chrzyſztof Kolumb,

lumb ten zámyſł uformowáł ſobie z rácyi Fizyczney, bo iák zmiárkowáł Wiátry z impetem wieiące z tamtych ſtron, ták záráz konjekturowáł o támtym Kráiu Záchodnim. Ze záś dáwnym trudno ſię widziało tam ſię zápedzáć y wrácáć ták daleko, á do tego ieſzcze nie mieli zwyczáiu náuczonego záżywáć Kompáſſu do Nawigacyi, záczym łátwo ich może exkuzowáć, że nie chcieli ſię azárdowáć do lokowániá ſię tam, y do opiſania nám rzetelney informacyi o Ameryce.

CHRZYSZTOF KOLUMB odkrył ten Nowy Swiát R. 1492. przez 6. lát tam náwigácyą po 4. rázy odpráwiwſzy, y oſadziwſzy Wyſpy odkryte Hiſzpánámi zwáne: Cuba, Jamaica, S. Dominika, y Iſpaniola, przytym zbogáciwſzy ſkárb Krolow Hiſzpáńſkich, bo przez 4. ſwoie náwigácye wnioſł do ſkárbu więcey iák 60. milionow złotá funtow, á od R. 1492 do R. 1645. importowáły tamte Indye Záchodnie do ſkárbu Hiſzpáńſkiego 45000. Milionow funtow złotá. Za te ták wielkie czyny Kolumba Ferdynand y Izabella Krolowie Hiſzpánſcy przyczynili do Herbu iego, Herb Leonu y Kaſtylii, Admirałem go Indow Záchodnich uczynili, y Sukceſſorow iego, tákże y Brátá Kolumba Bartolomiego Gubernatorem Hiſpanioli kreowáli, tytuł DON im, y ich Sukceſſorom przyználi, iákoż do tąd ieſzcze Familia Kolumba rozkrzewioná ieſt pod tytułem Xiążąt de Veragva y Margrabiow de Jamaica Admirałow Indyiſkich.

AMERICUS záś VESPUSUS Floreńczyk poſłány do tychże Indyi przez Dom Emmanuela Krola Portugalſkiego R. 1497. odkrył wnętrzności ſame Ziemi Amerykáńſkiev, y wynálázł Paryą y Brezylią, dla czego od iego Imienia názwáná ta Część Swiátá Ameryka. Zowie ſię y Indya Záchodnią dla dyſtynkcyi, bo ná ten czáś tákże Portugallowie odkryli Indye Wſchodnie.

Amerykánowie ſą ludzie okrutni, Barbarowie, nie ludzcy, ſerce máią Tyráńſkie, inklinácye złe, kiedy odkrytá byłá Ameryka, ci ludzie adorowáli ſłońce, gwiázdy, mieſiąc, zwierzęta, rynſztunki woienne, gory, fontanny &c. Kolor ich biáły álbo Kaſztánowáty, więcey ich było dzikich, rożne ich rządy były, iedni pod wládzą Krolow, inni pod wolną Rzecząpoſpolitą, ich broń byłá, łuki, ſtrzáły, bez żádney Religii. Mexykánie ſakryfikowáli ludzi bałwánom. Teráz záś ci Ludzie ſą wypolerowáni, ludzcy, Przyiaciele dobrzy, ſzybcy, biegli y do náwigacyi doſkonáli.

AMERYKA dzieli ſię teráz ná Pułnocną, álbo Mexykáńſką, y ná Południową álbo Peruwiańſką.

AMERYKA PUŁNOCNA zámyká ſię między 8. y 64. graduſem ſzerokości Pułnocney, y między 240. y 229. długości, ma ná Pułnoc Ziemie czyli Morze nie poznáne, y Morze Chryſtyáńſkie, Hudſon Kanał y Morze Groenlandzkie, á wſzędzie Morzem oblána ná Wſchod Pułnocnym, ná Południe Golfem Mexykáńſkim, y Iſtmem Panáma, ná Záchod Morzem ſpokoynym.

Dzieli ſię ná Pułnocną y Południową Część.

Pułnocná Część zámyká w ſobie: Ziemie Labrador, álbo Eſquimaux, Kráy Kiliſtynow ná Południe, y Bay Hudſon, á ná Południe tych dwoch Canada álbo Nowa Fráncya. Nád brzegámi záś Morzá Pułnocnego znáyduią ſię od Pułnocy biorąc do Południa: Ziemia Nowa, Akadya, Nowa Anglia, Nowa Jork, Penſylwania (Te trzy Prowincye co ſą miedzy nową Anglią y Wirginią zámykáią w ſobie według Sanſona, Nowe Prowincye niſkie y nową Szwecyą) Wirginia, Karolina, y Floryda, we ſrodku záś ſą Kráie Outaouax, Huronow, y Ilonoyczykow.

Południowá Część zámyká w ſobie dwie Części: Nowy Mexyko ná Pułnoc, y Nową Hiſzpánią ná Południe Mexyku, ciągnie w ſobie Prowincye od Panámy áż do Golfu Kaliforńſkiego, Weragua, Cortarica Nicaragva ktorá ma ná Pułnoc nád Golfem Mexykáńſkim Prowincyą Honduras, Guatimala, Gvaxaca, Tlaſcala, Mexico, Mechoacan, Gvadalaxara, Xaliſco, Chiametia, Culhuacan. Ná Wſchod záś tych Prowincyi znáyduie ſię Nowá Biſkaya, y Kroleſtwo Nowe Leońſkie. Ná Południe tych ſą Zagateras y Pánuco nád Golfem Mexykáńſkim, gdzie ſię przedłuża Peninſula Jucatan, ktora ma ná Południe Tabaſco, Chiapa, y la Verax las nád Golfem Honduras. Nowy Mexiko gráńiczy ná Wſchod z Florydą, ná Południe z Biſkayą nową, Cynaloą y Morzem Kaliforńſkim.

PRO-

PROWINCYE AMERYKI PUŁNOCNEY.

I. KANADA.

TEn Kráy nazywá ſię Nową Fráncyą, bo rybacy Bretáńſcy odkryli go będąc tam zárzuceni falami Morſkiemi R. 1504. Fráncuzi ſię tam ufundowáli R. 1534. á náygruntowniey R. 1604. Ta Prowincya ieſt zagęſzczoná Iezioràmi, Laſami, Rzekámi, ktore zimne powietrze wydáią. Pod Imieniem Kanady, rozumie ſię, á ráczey zámyká ſię Ziemia Labrador, álbo Eſtotiland, Canada Partykulárna, álbo Nowá Fráncya, Akadya, Saquenai y wiele innych Kráiow mieſzkánych przez dzikich ludzi, z ktorych poznáni ſą Irokonowie, Huronowie, Algonkinowie, ále wielu nie poznánych od ktorych ná przemiany zá zboże, ſiekiery, odzienia, y rożne rzeczy, bierą Fráncuzi ſkory Kaſtorowe, álbo Bobrowe, wydry, kuny, wilkow Morſkich ſkory &c.

Nád Rzeką S. Wawrzyńca ieſt Prowincya Saquenay, gdzie ſą Kolonie Fráncuzow rozłożone iáko: Quebek, Taduſſak, Silleri, Richelieu, Montreal &c.

QUEBEC náyznácznieyſzá Kolonia Fráncuzow, położoná nád Rzeką S. Wawrzyńca w Nowey Francyi, ma wiele Konwentow Zakonnych, y iedno Collegium Jezuickie, ma y Biſkupa włáſnego, Seminarium iedno y Szpitál, obronione Fortecą, w ktorey Gubernátor Fráncuſki rezyduie.

MONTREAL tákże Kolonia Fráncuſká nád tąże Rzeką położoná ná Wyſpie o 30. mil od Quebeku.

II. ZIEMIA NOWA.

TA Wyſpá ieſt przy weyſciu ná Rzekę S. Wawrzyńca, ma wiele Portow dobrych y wygodnych ſpoczynkow dla Okrętow Fráncuſkich, Angielſkich, Holenderſkich &c. ktore ſię bawią łowieniem ryb, á náywięcey zwánych Kablanow znácznie ſię tu poławiaiących. Ta Wyſpá ma ſwoich mieſzkáńcow náturálnych dzikich, iáko y inſi Kanádowie. Fráncuzi tu máią dwie Kolonie zwáne: Plaiſance y Baya de Trepaſſez. Anglowie mieli Ferrygland, ále przez Fráncuzow zruynowáná R. 1696. Wſzyſtkie Wyſpy, co ſą ná Golfie S. Wawrzyńca, ſą pod Imieniem Ziemi nowey; z ktorych pryncypalnieyſze ſą: Ziemia nowá, Anticoſti, S. Jan, y Kap Breton.

ZIEMIA NOWA z Wyſpámi pobliżſzemi, Akadya, álbo Nowa Szkocya, Miáſto Portroyal y generalnie wſzyſtko co dependuie od Wyſp, y tych Ziem oddáne ſą Anglii przez Fráncuzow według Tráktátu R. 1713. excypowáná tylko dla Fráncuzow według Traktatu R. 1713. Wyſpá álbo Kap Breton.

III. AKADYA.

TA Peninſuła Fráncuzom była odebrána przez Anglow, y názwáná Nowá Szkocya, ále oddána była przez Pokoy Bredáńſki Fráncuzom, y znowu oddáná Anglom R. 1713. Wnętrznoſci Akádyi ſą mieſzkáne przez Surykonow Amerykáńſkich.

PORT-ROYAL Miáſteczko pryncypalnieyſze w Akadyi oddáne Anglom R. 1713. y od nich názwáne Annapolis ná honor Anny Krolowy, ma Port dobry.

IV. NOWA ANGLIA.

TEn Kráy ieſt Amuchikonow ná Południe będący Etecheminow ciągnie ſię nád Morzem brzegami ná 16. mil, á w lądzie mniey głębiey.

Anglowie tu máią wiele Kolonii znácznych, iáko Boſton, álbo nowy London, Kap Charleſtown, Dorkeſter, Cambridga, Fort S. Georgii, Nova Plimuſt, Reuding, y Salem.

BOSTON Miáſto náyznácznieyſze ma Port dobry.

V. NOWY JORK.

HOlendrowie byli Panámi tey Prowincyi, ktorey Pułnocná ſtroná zwáná była Kráy niżſzy Nowy, á Południowá Szwecya Nowa, Anglowie ią Holendrom odebráli R. 1669. y názwáli Nowa Jork.

NOWA JORK Miáſto Stołeczne obronione mocną Cyttadellą, położone nákſztáłt ná Wyſpie, odebráne Holendrom przez Anglow R. 1666. Są tu y inne Miáſtá, lub Kolonie Angielſkie, zwáne: Naſſaw, Elſemburg, Chriſtiana, y Gotemburg. Nowá Jork ma ſwoy Port dobry.

VI. WIRGINIA.

ANglowie ſą Pánámi tey Prowincyi, y názwáli ná honor Elzbiety Krolowy ktorá męża nie miáłá. Kráy ten odkrył Ján Verrázán y odebrał go był ná Imię Fránciſzka I. Krola Francuſkiego. Baya lub Kanał Cheſapeják bárdzo wygodny Krájowi, y ciągnie ſię w Wnętrznoſci Ziemi ná 40. mil, záczyná ſię ſzeroko ná 5. mil, ále ſię dáley zwęzá ná 4. y ná ná 3. mile, głęboki záś ná 12. łokci.

Powietrze tego Kráiu średnie, Ziemia obfituie w wielogroch, y inne iárzyny, z ktorych Amerykánie robią chleb, znáyduie w ſobie y winogrady ále nie uprawione. Má tákże w ſobie iednę Plantę, z ktorey Anglowie nákſztałt iedwábiu wybieráią, y materye robią. Obfituie w Tytoń wyſmienity.

Obywátele tego Kraiu rządzeni ſą od rożnych włáſnych Pánow we wſiách mieſzkáiących, ich fortuna záwiſła ná ſkorách, y iedwábiách Planty wyżey wyrázoney, y ná zwierzách ktore ſtrzelaią, wſzyſtko to zámieniáią Anglom zá gorzałki, ſiekiry, noże, y inne domowe potrzeby, ich broń záwiſła ná ſtrzáłách, łukách włoczniach &c. Wierzą w wielu Bogow, nád ktoremi mowią że ieſt náywyzſzy, przyznaią nieſmiertelność Duſz, rekompenſę, y kárę ná támtym Swiecie. Anglowie do tego Kraiu przywiezli pſzenicę, ktora w támtym gruncie dobrze ſię udáłá, y máią tám wiele Kolonii, zwánych: Puhatan, Somejok, y Sekotan, znácznieyſze záś; Jámeſtown Miáſteczko obronne, y názwáne od Jakuba I. Krola Angielſkiego.

VII. KAROLINA.

TA Prowincya zabiera Część Florydy, y położona między Wirginią y Florydą, nád Morzem Pułnocnym, y między Peninſułą Tegeſtą, Francuzi ſię tám ufundowáli R. 1562. y erygowáli fortecę Karolinę nád Rzeką Máy, y názwáli ią od Karola IX. Krola Francuſkiego, zá ktorego była odkryta, ále Anglowie ſą iey Panami teráź.

VIII. FLORIDA.

TA Prowincya ieſt obſzerna, y ograniczona ná Záchod y Pułnoc gorámi ktore ią dzielą od nowey Francyi y nowego Mexyku, ná Południe ią oblewá Golf Mexykanſki, y ná Wſchod Morze Mexykáńſkie.

Ján Poncyuſz Leończyk odkrył tę Prowincyą y názwał ią Florydą od kwitnącego tám wſzędzie Ziela, ználazł ią záś ſzczęſciem, bo ſzukaiąc fontanny według odgłoſu, ktorá miáłá odmłádzáć, tey nie ználazł nie pewney, á pewnieyſzą Prowincyą odkrył.

Dzieli ſię Stroná tey Prowincyi nád Morzem ná 3. Części, ciągnące ſię iedná wedle drugiey, tá co ieſt między Peninſułą Tegeſtan, y Mexykiem ciągnie ſię ná 220. mil w zdłuż, tá záś co ieſt między Wirginią, y Peninſułą Tegeſtan ciągnie ſię ná 80. mil á Peninſułá Tegeſtán ciągnie ſię nád morzem ná 180. mil. Powietrze ma zdrowe, Ziemia nád Morzem mniey urodzayna ále w wnętrznym Kráiu po dwa rázy fruktyfikuie oſobliwie w wielogrochy. Kráy ten oblány ieſt rzekámi znácznieyſzemi: Miſſiſipi álbo Rio de Spiritu S. gdzie ſię żywi wiele Krokodylow, ktorych támeczni iedzą mięſo zá náydelikátnieyſzy ſpecyáł.

FLORYDA ieſt doſyc ludná Prowincya, ludzie iey ſą biáli, y wzroſtu y ſtánu pięknego, ále ſię oleiem ſmaruią, rządzą ſie pod właſnemi Pánámi w káżdey wſi, ále żáden nie má dependencyi od drugiego, á ráczey káżdá wieś rządzi ſię ná formę Rzeczy-

czypospolitey máiąc iednego Parausta czyli Kápitana nád sobą, wielogroch y inne legu-miná wszyscy wespoł zbieráią z Polá, y podług Familii się dzielą między siebie według liczby osob, procz záś tey uprawy około wielogrochu, Florydowie zábáwiáią się łowámi, ták strzelániem zwierzyny iáko y łowieniem ryb, ále często y woyną, bo często iedná drugą wieś náchodzi, y zábiiáią się zostáwuiąc tylko biáłegłowy y dzieci. Religii żádney nie máią, tylko słońce y Miesiąc czczą, máią mieć y Xięży, ále bárdziey Medykow co rány leczą y choroby, nie Dusze.

Hiszpánowie chcieli ich sobie podbić, ále beź skutku bo się nie dáli lubo tylko strzáłámi woiuią, Ferdynand Soto zdobywszy y záwoiowáwszy Peruwią, wszedł tákże y do Florydy R. 1534. ále tám umárł z nieukontentowániá, iáko piszą, że nie ználázł tám áni złotá, áni srebrá, iáko sobie tuszył, y iego ludzi wiele tám się zostáło.

Ta Prowincya oblana iest rzekami Chucagva, y Rio grande, gdzie się poławia wiele pereł, złoto y srebro. Dzieli się ná dwie części.

Floryda Francuska ktora graniczy z Wirginią, y

Floryda Hiszpáńska ktora má w sobie cáły Kráy, iednák tám tylko Hiszpani máią dwie Kolonie: 1. S. Augustyna, 2. S. Mateusza ktore są nád stroną Wschodnią Peninsuły Tegestan, ktorá má ná Południe wyspę Cuba o pułtora gráduśa odległą. Francuzi tám byli wystáwili dwie Fortece R. 1562. y 1564. ále ią opuścili, á R. 1660. Anglowie im y Karolinę odebráli naypryncypalnieyszą ich Fortecę.

IX. NOWY MEXYKO.

TO Páństwo nazwáne Nowe Krolestwo Grenádzkie, było odkryte R. 1598. przez Antoniego Epeya Hiszpana, graniczy ná Záchod z Morzem Vermelo, ná Południe z Nową Hiszpánią, ná Wschod z Florydą y Nową Francyą, á ná Pułnoc z Ziemiami nie znáiomemi. Powietrze má zdrowe, gruntá urodzáyne oblane wielą rzek, á znácznieyszą Pułnocną zwáną del Nort.

Mieszkany iest ten Kráy przez wiele ludzi, ktorych ięzyk y zwyczáie są rożne od siebie, iedni błąkáią się z Stádámi swemi, drudzy máią wsie, inni y Miástá wielkie. Rządzeni są przez Kácykow ktorych sobie obieráią, są záś dobrego serca y uczeni.

Hiszpani tu erygowáli wiele Kolonii, z ktorych pryncypalnieysza iest *Sancta* Fe de Grenade gdzie rezyduie Gubernator, y to Miásto má swego Biskupa.

X. NOWA HISZPANIA.

TEn Wielki Kray zámyká w sobie wszystko, co Hiszpani trzymaią w Ameryce Pułnocney wyiąwszy Nowy Mexyk ktory nie rychło potym zawoiowáli. Położony iest między 8. y 29 gráduśem szerokości Pułnocney, á między 255. y 280. długości, ciągnie się od Wschodu ná 300. mil dobrych, ále w szerokości roznie, bo w iednym 70. w drugim mieyscu 15. mil. Grániczy ná Záchod z nowym Mexykiem y morzem Wermelskim dzielącym go od Kalifornii, ná wschod Istm Panama łączy go z Ameryką Południową, na Pułnoc z Florydą y Golfem Mexykáńskim, ná Południe z morzem spokoynym. Powietrze má gorące iednák czyste y zdrowe, Rzeki má znácznieysze: Pánuco, Equitlan Los Yopes, y Tábásco, w ktorych się poławiá piásek złoty y srebrny, y żywią w sobie Krokodyle ktore iedzą tameczni zá specyáł, ták iáko y węże ále uciąwszy im łeb ktore przedáwáią w iátkách Mexykáńskich. Gruntá tey Prowincyi obfituią w pszenice, wielogrochy, pástwiská, y owoce wyśmienite. Znáyduie się tu Ptászek zwány *Cincon* niepodobná iák żywego y cudownego Koloru, tylko rosą y zapachem kwiátow żyie, y wiesza się ná gáłązce iedney, gdzie zásypia w Pázdzierniku, á nie odecknie się áż w kwietniu. Hiszpani cokolwiek tu z owocow y zwierząt Europeyskich zásadzili, wszystko to pięknie się konserwuie y rodzi, wyiąwszy winnice w ktorych gruná się nie dostawaią, z przyczyny deszczow ustáwicznych w Sierpniu y Wrześniu. Przytym wydaie z siebie báwełny, cukry, Konchy ktoremi farbuią szkarłaty. Między fruktámi znáyduie się *Cacao* ktorego záżywáią támeczni zá monetę, y z tego robią Cykulate. Gory w tym Páństwie znáyduią się ognie wyrzucáiące nákształt Wulkánow, ále są znácznieysze złote y srebrne, náywięcey sprowádzáiące do siebie Hiszpánow.

Hiszpani weszli w ten Kráy R. 1518. pod władzą Ferdynanda Cortez ktory przez 3. lata

łátá to Páńſtwo záwoiowáł poſtráchem tylko huku ármátnego, y flintowego, ktorego ci ludzie nigdy nie ſłyſzeli tylko ſtrzáłámi ſię bronili.

Hiſzpáni ten Kráy záſtáli znácznie ludny, y dobrze rządzony, máiący Kroleſtwá dyſponowáne, y Rzeczypoſpolite, Mexykáńſkie iednák Kroleſtwo náyznácznieyſze było, ále Tyrannia y okrucieńſtwo Ferdynanda y Hiſzpanow nád tym ludem, znácznie uięły liczby Amerykanow ták, że teráź więcey puſtyń, procz iednák Amerykánow ieſt teráź więcey tám Hiſzpánow codzień przybywáiących, wiele ieſt tákże Kreolow, ktorzy idą od Hiſzpanow iáko y Nigrow, álbo Murzynow, ktorych tránſportuią z Afryki dlá robienia około kruſzcow, tákże wiele Metyſow rodzących ſię z Małzeńſtw pomieſzánych między Hiſzpanami, Murzynámi y Amerykánámi, te 3. Národy ſą Wiáry Kátolickiey, ále bárdziey przeź boiáźń Hiſzpanow, y Inkwizycyi poſtánowioney. Páráfie wſzyſtkie w tym Páńſtwie ſą adminiſtrowáne przeź Mnichow rożnych ktorzy prácuią około náwrácániá Amerykanow ktoryeh Krcą y ná Mſze Swiete chodzic przyuczaią, ále podobno beź żádney dániá Náuki, iáko ich o to cenzuruią.

Krol Hiſzpanſki w Nowey Hiſzpanii trzyma Vice Krola ktory má wielką władzą y Potencyą przytym wielkie bogáctwá zebrác może, ále tylko przeź 5. lát tá funkcyá mu ſłuży.

To Páńſtwo nowey Hiſzpanii dzieli ſię ná 5. Części Generalne, zwáne: Audyencye, z przyczyny że káżdá część má ſądy álbo Trybunał ſwoy. Te 3. Audyencye ſą názwáne Gvadalajara, Mexico, y Gvatimala.

AUDYENCYA GWADALAJARA.

TEn Kráy obſzerny graniczy ná Wſchod z ſtárym Mexykiem, ná Pułnoc z nowym, ná Záchod z Morzem Wermelſkim, á ná Południe z Spokoynym.

Ta Audyencyá má 7. Prowincyi ktore ſię znáyduią nád morzem 1. Xáliſco, 2. Chiametlan, 3. Culican, 4. Cynaloa, ná wſchod záś tych w lądzie ſą Biſkáyá nowa, Zágátecás, y Gvadalaxara.

GVADALAXARA Miáſto ſtołeczne y Stolica audyencyi, álbo Trybunału Prowincyonálnego z 7. Prowincyi, położone nad Rzeką Eſquitlan w zdrowym powietrzu y Kráiu obfituiącym w wſzeláķie owoce. má ſwego Biſkupa.

XALISCO álbo nowá Gálicya według Sanſona, má 3. Kolonie Hiſzpanſkie w ktorych środku ieſt Miáſto Xaliſco, ná Pułnoc Kompoſtella, á ná Południe Puryfikacya. Compoſtella má ſwego Biſkupa położone bliſko morzá, kráy má w około obfity, ále Powietrze nie zdrowe.

CHIAMETLAN nie má nic oſobliwego tylko Miáſto náyznácznieyſze Aquacará.

KULIAKAN ma Kráy obfituiący w żywność á nádewſzyſtko w kruſzce bogate, Hiſzpáni tu máią kilká Miáſteczek z ktorych náyznácznieyſze S. Michał y Culiacan, położone bliſko morzá Wermelſkiego.

CINALOA nie má nic oſobliwego, tylko nayznácznieyſze Miáſteczko S. Jana.

BISKAYA NOWA náywięcey wſtáwiona y zbogácona, kruſzcámi Srebrnemi we 3. mieyſcach, gdzie Hiſzpáni erygowáli Kolonie, S. Jana, S. Barbary y Indeche, przy tych Kruſzcach znáyduią ſię y ołowie, ktore ſą bárdzo wygodne, dla przetapiania łátwieyſzego y dlá przepolerowániá Srebrá.

Grániczy ná Pułnoc z nowym Mexykiem, ná Záchod z Kuliákánem, ná Południe z Zagetaſem, ná Wſchod z Pánukiem y Florydą. Obfituie w wſzeláką żywność y iáko wyżey w Srebro, odkryte przeź Franciſzka Ibárrá, á Franciſzek del Rio tám záłożył Kolonią, y ufortyfikowáł Miáſto Durango.

AUDYENCYA MEXYKANSKA.

TEn Kráy ieſt położony między Gwádáláyárą, y Gwátymálą, dzieli ſię ná 7. Prowincyi, zwáne. Jucata, Tabaſco, Gvaxaca, Thaſcalan, Mexico, y Mechoacan, á 7. Pánuco náypułnocnieyſzá od tych.

MEXICO Miáſto przedtym niżeli ſię Hiſzpanom doſtáło kwitnące, położone ná wyſpie ieziorney miáło w ſobie 80000. Domow, Koſciołow wiele bárdzo nápełnionych bogátemi báłwánámi, y 3. Páłáce bárdzo bogáte Ceſárza Mexykáńſkiego. To Miáſto Ferdynand Cortez Zwycięzca Mexyku, przeź 3. Mieſiące przypuſciwſzy Attak

wziął

wziął w liczbie woyſka 900. Fantaſſynow czyli piechoty á 80. Kawaleryi, y 200000. Amerykánow ktorych mu dáli ſkonfederowáni z Kortezem, y ná ten czás to Miáſto było zruynowáne, ále Ferdynand kázáł ie repárowáć, ktoremu w prędce 100000. Domow ſtáneło nápełnionych Amerykanami, ále iák Hiſzpánow poczęło wiele przybywáć y lokowáć ſię w Mieſcie, ták poczęli ruynowác Domy dlá wyſtáwienia większych nowych y wſpániálſzych, y teráź nie liczy to Miáſto tylko 400. Domow murowánych, á ná przedmieſciu może bydź 3000. gdzie Amerykánowie mieſzkáią, to Miáſto iednák má bydź piękne, ulice proſte máiące y czyſte, y przytym wiele Pálácow, Koſciołow, y innych wſpániáłych Domow liczy w ſobie, bogáte z hándlow ktore prowádzi z Europą, wſłáwione ordynáryiną tu rezydencyą Vice Krola Nowey Hiſzpanii, przytym ſtolicą Arcybiſkupa, Trybunáłu ták ſpráwiedliwoſci iáko y Inkwizycyi, Mennicy, Akádemii do náuk, y Drukarni. R. 1629. w Pázdzierniku było zátopione to Miáſto wylaniem wody, gdzie zgineło ludzi ná 40000. dlá czego Hiſzpani muſieli gorę iednę rozrucáć dla ſprowádzenia y oſuſzenia Wod ieziorá iednego, iákoż oſuſzyli. Ieſt tu tákże Akwedukt długi ná 3000. krokow ná Arkadach wzniesiony ſprowádzáiacy ſłodką wodę dlá wygody Miáſtá.

ACAPULCO Miáſto położone nád Portem wielkim y bezpiecznym, wſłáwione hándlami, prowádzonymi z Filippinami.

GORA POPOKATEPEK o 4. mile od Chololi wſzyſtka okrytá Cypryſowym, Cedrowym y innym ſzácownym drzewem, nie wypowiedziánie wyſoká, y weyſcie má bárdzo trudne z przyczyny kámieni y Zużelow. Niżeli Cortez przeſzedł do Mexyku poſłáł pierwey 10. Hiſzpánow z wielą Indow, ktorzy zblizywſzy ſię ku głębokoſci gory, poczęli ſłyſzeć grzmot ſtráſzny, wſtręt y boiáźń im czyniący do dálſzego przeyſciá, ile że ziemiá pod niemi nákſztáłt drzáłá, á żużele nogi przygrzewáły, dwoch iednák odwáżyli ſię przeyść y doſzli mieyſca tákiego gdzie dym wielki wychodził tám zátrzymáwſzy ſię trochę, ciemnoſc ich ogárnełá, ziemia ſię pod niemi otworzyłá máiąca z mile okrągłoſci, oni rozumieli że piec ſklány álbo hutá gdzie ſkłá robią, w tym płomienie ſtráſzne wypadły, y cáłá gora drzec poczęłá, y kiedy dym y gorącoſć wielká nie pozwoliłá im dluzey tám báwić, uchodzic prędko muſieli, iákoż ledwie co odeſzli ták záráz Wulkán począł wyrzucác ognie y kámienie y gdyby ſię byli nie ukryli pod ſkáłę to by ich był zárzucił Wulkán. Ta gora ieſt wyſoka okrągła, y záwſze wierzch iey ſniegiem okryty. Ná 10. lát przed Kortezem nie wyrzucáłá ogniow, ále roku 1540. záczęła wyrzucac z takim grzmotem że go o 3. mile ſłycháć było, wyrzucaiąc Kámienie áz do Tlaſkali o 6. mil, y daley y inne piáſki ogniſte ktore wiele ogrodow paliły, zboża, łąki, y płotna rozwieſzone do przeſchnienia, iednák polá bliſkie tey gory náyzyżnieyſze maią bydź ná całą nową Hiſzpanią.

JUKATAN.

TEn Kráy ieſt nakſztált Wyſpy, bo tylko ná Wſchod złączony z Nową Hiſzpania, y ciągnie ſię w ſrodek Morza Mexykáńſkiego ná 80. mil, má w około przeſzło 180. mil, ieſt gorzyſty, ále obfituiacy náywięcey w báwełnę. Hiſzpáni ſą iego Pánámi od R. 1517. y maią tám Miáſtá: Meridá Válládolid, Campeſche y Salamanca.

TABASCO.

TA Prowincya ieſt naypierwſza ktorą Hiſzpani záwoiowáli Amerykánow zwyciężywſzy, y Miáſto Pontonchán odebráwſzy ktore nazwali ná Pámiątkę wygrániey: Noſtra ſignora della Vittoria, y tę ſámę iednę máią tám Kolonią.

GVAXACA.

TA Prowincya dzieli ſię ná 3. częſci zwáne Nixápá nád Morzem Południowym, Zápotecas nad Golfem Mexykáńſkim, y Gváxácá w poſrodku tych dwoch. Obfituie w wſzelką żywność, y owoce, żywi wielkie ſtáda bydeł, á náywięcey koni náylepſzych ná cáłą Nową Hiſzpánią.

GVAXACA Miáſto Stołeczne nád rzeką Alwarado nie obmurowáne y niemá nád 2000. mieſzkáiących, ále bogáte w hándle z przyczyny rzeki Alvarado defluiduiącey do S. Jana d' Ulva, wſtáwione przytym ſzácownemi konfiturami y Cykulatą, má ſwego Biſkupa y wiele Konwentow Męſkich y Biáłogłowſkich.

ANTEQUERA nád ieziorem tegoż Imienia, wſtáwione Solą, y wodámi zdrowemi, y ſzácownemi.

TLASCALA.

TA Prowincya położona w Stronie Zachodniey, má gorę tegoż imienia obſzerną ná 25. mil w około, á milę ná w-zwyż, ktorá ieſt ludno mieſzkáná y obfituiąca w zyzność gruntu wyiąwſzy wierzch gory okryty záwſze ſniegámi.

TLASCALA Miáſto Stołeczne położone nád rzeczką Los Yopes, przedtym rządzone Aryſtokrátycznie ná formę Rzeczypoſpolitey wolney, y było mocne, z Hiſzpanami przeciw Mexykanom ſię ſkonfederowáło y wiele im pomogło, iákoż zá to má wielkie ſobie nádáne przywileie, y wolnoſci od Hiſzpánow, wielkie y ludne, ták w Amerykanow iáko y Hiſzpánow, ále nie rowná ſię dáwney wielkoſci y Potencyi. Ta Prowincya má y inne Miáſtá: Los Angelos, S. Jan d' Alva &c.

MECHOACAN.

TA Prowincya ſzczyciła ſię przedtym Kroleſtwem ták obſzernym iák Mexico, ále teráź Hiſzpánom hołduie y wcále záwoiowáná, má Miáſtá S. Filip, S. Michál, Salaya, Scatula, Colima y Miáſto Stołeczne cáłey Prowincyi zwáne: Mechoacan wielkie y máiące ſwego Biſkupa.

PANUCO,

TA Prowincya má bydź bogátá w złote Kruſzce, ále koło nich nie robią, Hiſzpani tu máią znácznieyſze Kolonie, álbo Miáſtá: S. Jakuba delá Valles, Tempica, y Pánuco Stołeczne Prowincyi.

AUDYENCYA GWATYMALSKA,

KRáy tey Audyencyi ieſt położony między morzem Pułnocnym y Południowym; graniczy ná Zachod z Mexykiem, á ná Wſchod z Pánámą. Okryty gorámi od Wſchodu do Záchodu cągnącemi ſię w zdłuż, wyſokiemi y nápełnionemi láſámi, podległy trzęſieniu Ziemi, y gradom pochodzącym z Wiátrow Pułnocnych y Południowych uſtáwicznie tám wieiących od Kwietnia áż do Sierpnia, iednák ieſt zyzny y wydaie z ſiebie wiele owocow: iáko Cácáo, báwełny, y wełny Wigoniyſkie. Dzieli ſię ná 8. Prowincyi, 1. Gvátimálá, 2. Soconuſco, 3. Vera Paz, 4. Honduras, 5. Nicaragva, 6. Coſtarica, 7. Veragva, 8. Chiapa.

GVATYMALA má Miáſtá od Hiſzpanow trzymáne Trinidád, S. Salvador, S Michał, Xeres, y

S. JAKUB Gwatymalſki Miáſto Stołeczne cáłey Audyencyi, piękne, wielkie, y przyozdobione ſtolicą Biſkupá y wielą Konwentow ták męſkich iáko y Biáłogłowſkich, żywność ma bárdzo tanią. W tey Prowincyi ieſt gorá wyrzucáiącá ognie, ktore to Miáſto S. Jakuba zruynowáły R. 1541., á potym przeſtáwione dáley od tey gory.

SOCONUSCO Prowincya ieſt náypodlegleyſzá Wiatrom Pułnocnym, goraca, podległa piorunom, y ubogá we wſzyſtko. Ma Miaſteczko znácznieyſze Gvevetlan.

DERA-PAZ Prowincya gorzyſta ále zyzná ma Miaſteczká nápełnione Ameryká-námi, żywiącemi ſtádá koni, y mułow, ma Miáſto znácznieyſze Hiſzpáńſkie zwáne Vera-Paz maiące ſwego Biſkupa.

HONDURAS Kráy obſzerny y oblány wielą Rzek, obfituie w Wielogrochy, ktorych po 3. rázy ná Rok zbieráią, obfituie y w pſzenice, y w winnice rodzące dwá rázy do Roku, przytym zbogácony kruſzcámi złotemi y ſrebrnemi, iáko y wełnámi z Wigo-

nii podobnemi do owczych, y bárdzo delikátnemi. Ma Miáſtá znácznieyſze: Valladolid álbo Comaigva Stołeczne Prowincyi, Gratias di Dios, S. Piotr Villa de Naco, Truxillo y S. Jerzy d' Olancho. Między tą Prowincyą, y Jukatáńſką ieſt Golf Honduras.

NICARAGVA Kráy od Hiſzpánow názwány Raiem Máchometa z przyczyny żyznoſci y obfitoſci iego w owoce wyſmienite, y weſołoſc Kráiu.

LEON Miáſto Stołeczne nád ieziorem, ma ſwego Biſkupá, y bliſką gorę przedtym wyrzucáiącą ognie ále teráz tylko dym z niey ſię burzy.

GRENADA nád ieziorem Niragwą wielkie, ludne y hándlowne z przyczyny ieziorá łączącego ſię z Morzem Pułnocnym, záſzczycone częſtą rezydencyą Biſkupa Leońſkiego, y ma wiele Konwentow męſkich y białogłowſkich.

COSTA-RICA Prowincya ma Miáſtá Nicoya, Anrajuez y Caſtro d'Auſtria.

CARTHAGO Miáſto iey Stołeczne nie wielkie ále záſzczycone Stolicą Gubernátora y Biſkupa, ozdobione Konwentami Męſkim y Pánieńſkim.

VERAGVA Kráy gorzyſty y mieſzkány przez ludzi nie zupełnie záwoiowánych, iednák ma Miáſtá Hiſzpáńſkie zwáne: Conceptio Stołeczne, Trinidad, S. Fe, Carlos, y Parita.

CHIAPA Prowincya mieſzkáná przez troiákich Indow, máiących ſwoie oſobne Częſci Kráiu, zwánych: Zoquel, Zeldales, y Quelenes.

Hiſzpáni tę Prowincya názywáią náyuboższą, z przyczyny że złota nie ma áni ſrebra, iednák obſituie w wſzelaką żywność, w owoce, ſtádá bydeł, y zwierzynę, obláná Rzeką Gryalwą, rybną, á náywięcey w krokodylow. Wydáie z ſiebie cukry, cacao, báwełny, iedwábie, farby ſzkárłatne. Ma wiele Miáſteczek procz Wſiow, z ktorych znácznieyſze ſą:

CHIAPA REAL nie wielkie ále ozdobione Konwentámi rożnemi, Stolicą Biſkupá y Gubernátora cáłey Prowincyi.

CHIAPA drugie Miáſto Stołeczne Indow támecznych nád Rzeką wielką Gryalwą, wielkie, bo liczy w ſobie 4000. Domow y wiele Familii Szlacheckich, Kupcow, Rzemieſlnikow, przytym ma y Konwenty męſki y białogłowſki, y Gubernátora włáſnego dependuiącego od Chiapa Real.

AMERYKA POŁUDNIOWA.

TA Część Ameryki zwáná PERUVIANA ieſt nákſztáłt Wyſpy ná Formę Piramidy, gránicząca ná Pułnoc z Iſtmem Panámą ktory ią łączy z Ameryką Pułnocną, z innych záś ſtron Morzem obláná. Położoná między 12. gráduſem ſzerokoſci Pułnocney, y 50. Południowey, Długość záś iey między 292. y 343. y z tey przyczyny może mieć ná w zdłuż od Południa do Pułnocy 660. mil, á ná ſzerz 600. y mniey áż do 50. mil. Dwie Częſci tego Kráiu ſą ſub Zona Torrida, iednák ludnego.

Dzieli ſię ná 7. Páńſtw. 1. Terra Firma zámyká w ſobie Karybánę. 2. Peruwia. 3. Kráy Amazonow. 4. Brazilia. 5. Chilia. 6. Paragvay y Tucuman. 7. Ziemie Magielláńſkie.

I. TERRA FIRMA

KRzyſztof Columbus zá pierwſzą y drugą bytnoſcią ſwoią wynálázł Wyſp wiele Amerykáńſkich, zá trzecią záś y 4. bytnością obiechał ten Kráy ſtronámi, y zważywſzy obſzerność iego, názwał go Terra Firma, iákoby Ziemia ſtáłá, lubo ią Hiſzpáni názywáią Kaſtylią złotą z przyczyny że tam wiele złotá wynálezli. Grániczy ná Pułnocy ná Wſchod z Morzem Pułnocnym, na Południe z Kráiem Amazonow, ná Záchod z Morzem Południowym, y Iſtmem Pannama łączącym ią z Ameryką Pułnocną.

Gory Vaccarines y Rzeká Orenoca ten Kráy dzielą ná dwie Częſci. Wſchodniá zámyká w ſobie Karybanę nád Morſkiemi brzegámi, y Gwianę położoną w lądzie nád ieziorem Parimo, y w tych Częſciách Hiſzpáni nie máią.

Zachodniá záś Część cáłá náleży do Hiſzpánow, ktorzy ią rozdzielili ná 8. Rządow ciągnących ſię od Rzeki Orenoki, y zwánych: Nowa Andaluzya, Venezuela, Rio de la Hacha, S. Martha, Cartagena, y partykularná Terra Firma, te wſzyſtkie ſą nád Morzem Pułnocnym. Popajan záś ieſt nád Południowym Morzem, ná Wſchod záś tego,

go, ieſt Kroleſtwo Grenádzkie y Parya Kray Wielki, gdzie także żadney Kolonii nie maią Hiſzpani. Má Miáſtá Pryncypalne: S. Fe de Bagota Stołeczne, Popayan, Panama, Porto Belo, Cartagena, S. Martha, Rio de lá Hacha, Venezuela, y Comana álbo nowa Carduá. Procz tych Hiſzpani maią tam wiele Kolonii, iednak nie wcale zawoiowali tamtych Obywatelow, oſobliwie tych wſzyſtkich co mieſzkaią w gorach ktorzy zupełną dawną ſwoię wolność zachowuią, y Hiſzpanom wcale ſię nie dadzą, bo ich ſtrzały ſą iadem napuſzczane, y kogo tylko ſchwytaią zaraź go ſami ziedzą. Ciż Obywatele Oryginalni Indowie, nie adoruią nic więcey tylko ſłońce, y Mieſiąc, wierzą w nieſmiertelność Duſzy, y w karę lub rekompenſę po śmierci, y maią Xięży á bardziey medykow, bardziey zdrowiu iák Duſzy ich ſłużących. Powietrze tego Kráiu ieſt gorące zbytnie y niezdrowe nád brzegami morſkiemi, oblany rzekami; Orenoca, Rio grande della Maddalena, y S. Marty, ktore ſię z ſobą łączą, iáko y Dárien. Grunta obfituią w zboża y iarzyny wſzelákie, ktorych my tu nie wcale znamy, Amerykanowie záś niemi żyią. Drzewo iedno znáyduie ſię w tym Kráiu z ktorego płynie Maść doświadczona ná zagoienie wſzelkich ran. Drugi Korzeń czyli Planta zwana Dragonara z ktorey dobywaią krwi do aptek bardzo pomocney.

Ta Prowincya przedtym obfitowáłá w złote Kruſzce, ále iuż zubożone od Hiſzpanow teráź tylko znáduią Srebrne Kruſzce, ſzmárágdy, &c. y inne Kamienie.

Wyſpy zwáne Margarita, Cubága, Trinidad, y Golf Panama znáyduią u ſiebie Perły ále nie ták liczne iák przedtym. Gory y láſy tego Páńſtwa, żywią wiele Lwow Tygryſow, y innych Zwierza okrutnego, Rzeki záś wiele Krokodylow.

ANDALUZYA NOWA názwáná Parya położona nád brzegámi morzá Pułnocnego od Hiſzpanow rządzoná, y máiącá Miáſto Stołeczne zwáne:

KARDUA NOWA. W tym kráiu znáduią ſię Szmárágdy nie-zliczone, przedtym záś łowiono wiele Pereł, má Miáſteczko Comane nád Golfem Criaco, ále nie ludne. Orenocá Rzeka oblewa ten Kráy y zálewá go, dlá czego tameczni robią ſobie chałupy ná drzewach, dlá umknienia ſię przed wodámi.

VENEZUELA Miáſto Stołeczne Kroleſtwa tegoż Imienia, ciągnącego ſię w kwádrát ná 50. mil, dependuie od Audyencyi S. Dominika, názwáne záś dlá tego, że ieſt położone ná wielu wyſpách ieziornych.

MARACABO położone nád ieziorem ſwego Imienia fundowáne ná pálách, y mieſzkáne przez 4000. Mieſzczán lub Kupcow, ále było zruynowáne dwa rázy przeź Francuzow R. 1669. y R. 1678. má ſwego Biſkupa. Hiſzpani procz tych maią 11. Kolonii pomnieyſzych.

CARACAS Kráy obſzerny, w ktorym ſię zámykáią te dwie wyráżone Juryſdykcye y Miáſto má tegoż Imienia.

RIO de lá HACHA Miáſto Stołeczne Juryſdykcyi Hiſzpáńſkiey w Prowincyi tegoż Imienia, ktory kráy ſzácownieyſzy nád inne bo obfituie nie tylko w żywność wſzelaką y Sol, ále náybárdziey w złoto, y Kámienie drogie. Zwáne to Miáſto od Hiſzpanow Noſtra Signora de los remedios.

S. MARTA Prowicya má Kráy obfituiący w Cytryny, Pomarancze, granady, winogrady, wielogrochy, á przytym zbogácona drzewem Brezylſkim, złotem, ſzmaragdami, ſzafirami, marmurami wſzelakiemi, y w brzegách morſkich má perły.

S. MARTA Miáſto Stołeczne nád Morzem má Port dobry, Cyttádellą obroniony, má y Biſkupa ſwego zruynowáne było od Anglow R. 1596. y od Holendrow R. 1630. má y inne Miáſtá znácznieyſze; Ramada, Teneriffa, Tamalameca, Ciudat de los Reyes, y Ocanna, álbo S. Anna.

KARTAGENA Prowincya wydaie z ſiebie rożne Korzenia, pieprze, balſamy, Krew ſmoczą, y wſzelakie aromata do aptek ſłużące, má bydz także zbogacona złotem y ſzmaragdami.

KARTAGENA Miáſto Stołeczne położone ná Peninſule, mocno ufortyfikowáne, y obronione dwiema cyttadellami, handlowne, oſobliwie w Perły bogate, ktore tam ze wſząd zwożą y tu ie dziurawią, y na ſznurki wdziewaią, ma Port naypraktykowánſzy w Ameryce, y tu z tąd wychodzą Okręty na morze, ma ſwego Biſkupa. Drák Angielczyk to Miáſto zdradziecko wziął był, y zruynowáł R. 1585. zabrawſzy wiele złota y ſrebra, y armat 230. ſztuk, Francuzi ie także zruynowáli R. 1697. má y inne Miaſta znacznieyſze: Tolu, S. Marya, y Mopox.

TERRA FIRMA Własna maiaca ſwoię juryſdykcyą, Zamyka w ſobie iſtm Panama, y część brzegow Morſkich nad Morzem Południowym aż do Popayanu z ktorym na Południe gràniczy.

ISTM PANAMA iakoby ięzyk Ziemi ktory ieſt między Południowym, y Pułnocnym

Mor-

Morzem łączy Amerykę Pułnocną z Południową, ciągnie śię od Wschodu do Záchodu ná 50. mil, a w szerz 30. 20. y 18. Zyczono sobie przez ten Isthm przeciąc Kanał dla Kommunikácyi Pułnocnego z Południowym Morzem, ále reflexya wyższego Morzá Pułnocnego iák Południowego przeszkodziła.

Ten Kráy ma Powietrze gorące y nie zdrowe, grunta gorzyste y płonne, drzewá záwsze zielone ále bez owocow.

PANAMA Miásto położone nád Golfem tegoż Imienia zagęszczonym Wyspámi, ále bogácącym Kráy w perły, Miásto mocne obronione Cyttadellą, ma Port swoy, y swego Biskupá. Zászczycone rezydencyą Gubernátora, Powietrze ma nie zdrowe, ále bogáte w hándle odpráwiaiące się tu w Peruwii do Hiszpánii. Fráncuzi ie byli wzięli y zruynowáli R. 1671. ále odstąpili.

PORTO BELO erygowáne ná ruinách dáwnego Nombre di Dios, mocne y obronione dwiema Cyttadellami, opátrzone mocno Garnizonámi z przyczyny że záwsze iest nápełnione Magazynámi ktore się tránsportuią z Hiszpánii do Peru álbo z Peru do Hiszpánii, á do tego że wiele Kupcow okrętami tu przyiezdźa ná iarmárki náybogátsze ná cáły Swiát.

NOWE KROLESTWO GRENADZKIE grániczy ná Záchod z Popayanem, ná Pułnoc z S. Martą, ná Wschod z Wenezuelą; á ná Południe z Paryą, y Kráiami nieznáiomemi, oblánę iest Rzeką wielką Magdaleną, opásane gorámi wielkiemi, obfituie w pszenice y owoce, ma Kruszce srebrne, y piáski złote w Rzece. Hiszpáni iáko Pánowie tuteczni máią tu wiele Kolonii. W tym Kráiu owce są ták wielkie iák konie ále z ogonem krotkim á rogámi wielkiemi. Przy tym znáyduią się dziki, Lwy Tygrysy, niedzwiedzie, kozy dzikie &c.

S. FE de BAGOTA Stołeczne Miásto tego Krolestwá nád Rzeką Pati, ma swego Arcy-Biskupá y Trybunał Spráwiedliwosci gdzie prezyduie Gubernátor tego Krolestwá.

POPAYAN Prowincya położoná nád brzegámi Morzá Południowego, dzieli się ná Wschodnią Część dependuiącą od Audyencyi S. Fe, y Záchodnią od Quito.

Wschodniá ma Miástá S. Fe Antiochia, Arma, Caramanta, Anserma. y Carthago.

Zachodniá záś ma Miástá Cali, Gvadalajara-de-Buga, Truxillo, Timama, Almaguer, Madrigal, Pasto, y Agreda.

POPAYAN Miásto Stołeczne ma swego Biskupá.

II. PERUWIA.

TO Páństwo grániczy ná Pułnoc z Popayanem, ná Południe z Chilią y Paragvay, ná Wschod z Kráiem Amazonow, ná Záchod z Morzem Spokoynym, ciągnie się ná 300. mil brzegiem Morskim á około 40. w szerz. Dzieli się ná 3. Audyencye czyli Prowincye: Peru właśną we srodku, Quito ná Pułnoc, á Los Charcas czyli La Plata ná Południe. Powietrze ma zbytnie gorące, deszczow nigdy nie zná, osobliwie nád brzegámi Morskiemi, iednák obfituie w wszelaką żywność y owoce bo rosy ustáwiczne chłodzą y podsycáią Ziemię, á do tego Kanáły rzeczne oblewáią Pola, náywięcey záś obfituie w báwełny, cukry, owoce, pszenice, oliwy, winá wyśmienite, á nadewszystko Hiszpánią bogáci złotem, srebrem, szmarágdámi, żywym srebrem.

To Páństwo niżeli ie Hiszpáni odebráli, miáło właśnych Krolow zwánych Incas, ktorzy się czynili bydź Synami Słońca. Peruwiánie adorowáli Słońce, Mieśiąc, gwiázdy, pioruny, błyskáwice, y Kościoły mieli swoie, ále ofiáry tylko Słońcu czynili, uznáwáli iednák nád Słońce náywyższego Boga, ktory ie stworzył, ták iáko y Niebo, y Ziemię, y názywáli go *Pachakamak*, przytym byli wiádomi Potopu Generálnego, nieśmiertelnośći Duszy, y zmártwychwstánia ciał.

Relacye Peruwiáńskie twierdzą y informuią nás o magnificencyách ich Krolow przeszłych, náypierwey w Kościołách ich mury były złotym Dachem pokryte, sáme mury były złotem wyrabiane, y szmárágdámi lub Turkusámi násádzáne, statua słońcá świátłośćią, y czystośćią złota blásk w oczách czyniła, ták iáko mieśiąc, gwiázdy, y pioruny, od ktorych czczonych zá boszkow Inkasowie Krolowie ich pokolenie swoie głośili, przy tych Kościołách było 7. Fontann wszystkie czystym złotem, y złotemi rynnami ozdobione, ogrod Kościoła Cusco, był wszystek ze złotá, y srebra robiony, ták iáko y wszystkie ogrody przy Pálácách Krolewskich, drzewá, kwiáty, ziela, ptászki, gadziny, wszystko to cudownie ze złota y srebra było robione, y misternie, pola ziarnem

 zło-

złotym ſiane, ſtatuy Męſkie, białogłowſkie, dziecinne, wſzyſtko to z ſzczerego złota, náwet ſtodoły. ſpikrze, nápełnione były ziarnem złotym, wſzyſtko to dla magnificencyi ich Bogow było przy Koſciołách, nawet y wſzyſtkie ſprzęty goſpodárſkie do orania y do uprawiania ziemi były złote, á nie tylko Koſciół Cuſco był ták bogáty, ále y wſzyſtkie Koſcioły Peruwiáńſkie, ále y Domy náwet, ledwie nie w rowne obfitowáły bogáctwá, bo wſzędzie cegła, kámienie, do ſtáwiánia Domow były zmieſzáne ze złotem, ſrebrem, y ołowiem. Przytym Inkaſowie pokázuiąc obfitość złotá w ich Kráiu wſzyſtkie zwierzá y ptáki mieli lane miſternie ze złotá.

Grunta tego Páńſtwá były rozdzielone ná dwie Części. 1. Część była Partykulárnych ludzi podzielona ná káżdą Familią, drugá Część była ſłońcu náznáczoná, á 3. Krolowi, y kiedy dla partykulárnych część nie wyſtárczáła, to z drugich dwoch udzielono im, kiedy záś czáś przychodził uprawiánia gruntow, to náypierwſzá była powinność uprawiáć części wydzielone dla ſierot, wdow, ſtárych, chorych, y dla żołnierzy woyną ſię báwiących, po tey zákonczoney uprawie, káżdy dla ſiebie uprawiał, dopiero ná oſtátku wſpolnie wſzyſcy uprawiáli grunta Krolewſkie, Słoneczne, y Gubernátorſkie, y to wſzyſtko punktualnie ſzło porządkiem dobrym, iáko y inne Rządy.

To Kroleſtwo fundowáne około Roku 1125. przez Mankona Kapaka y Koya Mamo Oelcho żonę, ktorzy ſię názywáli Brat y Sioſtrá, Dzieci Słońca, y ktorzy wprowádzili porządek dobry w Páńſtwo, wyprowádzili Peruwianow z gor, uprawy grnntow náuczyli, iáko y paſánia ſtád bydlęcych, budowánia Miáſt, przędzenia báwełny, iedwábiow, y wełny, ſukien robienia, było zruynowane R. 1533. ná Oſobie Atabalipa Trzynaſtego Krola, ktorego Fránciſzek Pizzarius Admirał Hiſzpáńſki złapał, w kaydány okuł, y ſtrácić kázał, á to tym ſpoſobem. Ten Krol iák był poimany od Pizzarra ták záráz y w kaydány okuty był żelázne, ten widząc iuż zdeſperowáną moc ſwoię proſi Pizzara áby go náwiedził, y ná tych miáſt proſi áby go tráktował, ták iák godność Krolewſka káże, y záráz obiecuie, byle mu była wolność oddáná okupic ſię tylą złotych y ſrebrnych okrętow, ile ſię mogło zmieſcić ná Salą Páłácu Kaxamalki ná wzwyż ták iák ręką doſiąc można, Pizzar zádziwiony táką offertą, akceptuie ią, á Krol tym czáſem porozſyłał do Cuſco y Kaxamalki, áby zwozono wſzelkie bogáctwá, ktorych przez ieden mieſiąc ledwie więkſzą połowę zwiezli (bo iedni piſzą że ná Salą, drudzy záś twierdzą że mu ſię Krol obiecał okupić tylą złota, ile by ſię mogło zmieſcić ná Dziedzińcu Páłácu kwádrátowego w Kaxamálce) á tym czáſem Hiſzpáni poczęli mruczeć, że to miáłá bydź zdráda, ále Krol dowiedziáwſzy ſię o tym, upewnił że nie máſz żádney zdrády, y że wolno wziąć żonę y całą Familią w záſtáw, á tym czáſem przyſzłá obietnica złotá, y ſprowádzono go tyle ile ſtaneło między niemi. W tym ſamym czáſie przybył z flotą Diego d' Almagra Admirał drugi, y podzielili ſię temi wielkiemi Skárbami, tylko piątą Część zoſtáwili ná Krola Hiſzpáńſkiego, ná ten czás Karola V. Cesárzá, wolnoſci iednák deklarowáney nie dotrzymali Krolowi Inkaſowi, y owſzem dekret śmierci ferowáli ná niego, y lubo z wielkim płáczem modlił ſię y proſił, przynáymniey o przeſłánie go do Hiſzpánii, nie uważáiąc ná to, uduſić kázáli, o czym Chevrau w Hiſtoryách piſze. Ale Sprawiedliwość Boſká ináczey to łákomſtwo ich y niemiłoſierdzie ſkárała, bo te dwie familie wyginęły, y wſzyſtko złoto ich zatoneło w Morzu, bo ſpodziewáiąc ſię więkſzych ſkárbow utaionych wiele tyſięcy Peruwiánow namęczyli y natrácili.

PERUWIA WŁASNA álbo Audyencya de Lima ciągnie ſię od Morzá Południowego áż do Kráiu Amazońſkiego, máiąc ná Pułnoc Quito, á ná Południe Los Charcas, álbo Plate. W tym Kráiu deſzczu nie znáią dla tego Domy ſą tylko liſciem nákryte od kurzáwy.

LIMA Miáſto Stołeczne Vice-Krola Ameryki Południowey, położone ná mieyſcu zdrowym y weſołym, o milę od Morzá nád Rzeką Limą, ma Port dobry y Fortecę o mile nád Morzem w Miáſteczku Calao. To Miáſto od Hiſzpánow fundowáne, wielkie, y ulice ma proſte y ſzerokie, Domy o iednym piętrze, bogáte w hándle, práktykowáne z Hiſzpánią ták Europeyſką iáko y nową, ma ſwego Arcy-Biſkupa ktory ma intráty Milion 800000. Tynfow, ma y Parlament, Akádemią, Collegium Jezuickie, Inkwizycyą. To Miáſto zwáne od Hiſzpánow Cividad de los Reyes iakoby Miáſto Krolow. Wſłáwione Oyczyzną y Grobem S. Rozy Limany.

CUSCO Miáſto wielkie y ludne nie daleko Limy, ná gorze ma ieſzcze ruiny znáczne Pałacu gdzie przedtym Krolowie mieſzkáli, ma ſwego Biſkupá.

Truxillo Miáſto tákże ludne, y ma ſwego Biſkupá.

Aregvipa położone w gruncie zyznym, ále podległe niebezpieczeńſtwom bliſkiey gory ogniſtey y trzęſieniom Ziemi, o 7. mil od tego Miáſtá ſą gory ſrebrne, ſą y inne Miáſtá w tym Kráiu zwáne: Oropeſa, Gvamangva, S. Juan de Poro.

QUITO

QUITO Prowincya grániczy ná Wſchod z Popayanem, Quixos, y Pacamores, ná Południe z Peruwią właſną, á náZáchod y Pułnoc z Morzem, ciągnie ſię ná 40. mil w zdłuż á w ſzerz ná 18. Miáłá przedtym właſnych Krolow, ále Inkáſowie Peruſcy ią záwoiowáli, á teráz Hiſzpánom podległa, ktorzy tam máią wiele Kolonii. Los Pacamores, Los Qvixos, y ſtroná Południowá Popayanu náleżą do tey Jurysdykcyi czyli Audyencyi.

QUITO Miáſto Stołeczne nád Rzeką Amazoną poczynáiącą ſię tu, wielkie, y ma ſwego Biſkupa y Akádemią.

QUIXOS Prowincya odkryta przez Hiſzpánow R. 1557. y máią w niey Kolonie iáko Baeca Miáſto Stołeczne, Archidona, Avila y Sewilia złota.

PACAMORES Prowincya ma gory złote, gdzie Hiſzpáni máią Miáſto: Loyola, Valladolid, álbo S. Juan de Salidas, S. Jago de las Montanas.

LOS CHARCAS Prowincya názwáná od támecznych ludzi poddánych teráz Hiſzpánom.

PLATA Miáſto Stołeczne Audyencyi, nowo erygowáne od Hiſzpánow, ktorych tam ieſt około 800. Familii, názwáne od ſrebra, ktore ſię tam w gorách znáyduie ále koło niego nie robią, ták, iáko y w Porca odtąd iák ſą wynálezione w Potoſi gory ſrebrne.

POTOSI Miáſto przy gorze ſrebrney gdzie náylepſze ſrebro robią ná cáłą Amerykę.

III. KRAY AMAZONOW.

TEn Kráy ieſt bárdzo obſzerny, grániczy ná Pułnoc z Gwianą, y Ziemią ſtáłą, ná Záchod z Peruwią ná Południe z Paragwaiem, á ná Wſchod z Brezylią.

Twierdzą Geográfowie że ten Kráy lubo ieſt pod Ekwátorem iednák grunta ma zyzne, y w owoce obfituie, oſobliwie wydáie z ſiebie tytonie przednie, cukry y báwełny, fárbę ſzkárłatną &c. Kráy ludny, Powietrze ma ſrednie, Obywátele támeczni Koloru bażántowego, y nie ták ſpaleni iák Brezylianie, ludzcy y do kompanii przyiemni, odziani ſamą bawełną, Wiárá ich bałwochwálſká, y nie máią Koſciołow publicznych, tylko káżdy u ſiebie nábożny. O Kráiu ciągnącym ſię nád Rzeką Amazoną piſzą Geográfowie, że nie ieſt poznány, iednákże znáyduią ná Pułnoc tey Rzeki, Kráie zwáne Aparia, Caribana, Apanta, Coropa, á ná Południe záś Cayena, Tapayza, Mataya, Paranaiba, co záś wewnątrz to áni Kráy, áni ludzie poznáni. Wielu Geográfow przyznáią, że Obywátele támeczni ſą ludzie dzicy, Tyránſcy, ták iáko y Brezylijánie. Amazona Rzeká záczyná ſię o 4. mile od Miáſtá Luito, y ciągnie ſię przez Quixos, y Pacamores, y przez cáły Kráy Amazonow w pádá w Morze Pułnocne y formuie wiele Wyſp przy wpádku Morſkim, zwáná byłá z początku Orelhaná od Orelhana ktory náypierwſzy bieg tey Rzeki zoczył, ále tenże ſam peregrynuiąc nád tą Rzeką á widząc wiele ludzi zbroynych między ktoremi y białegłowy zbroyne komendę miáły, y donioſzy o tym Hiſzpánom, ták záráz odmieniono Imię to, á názwáno Rzekę iáko y Kráy Amazonow.

IV. BRESILIA.

KRáy ten ieſt między náyobſzernieyſzemi w Ameryce Południowey, grániczy ná Pułnoc z Morzem Brezylſkim, ták iáko y ná Wſchod, ná Południe z tym że Morzem, y Paragwáiem, á ná Zachod z Amazonámi, ciągnie ſię nád Morzem 500. mil.

Alvares Cabral Portugálczyk názwał ten Kráy S. Krzyżem bo go w ten dzień odkrył R. 1501. teráz názywá ſię Brezylią od drzewá Brezylſkiego, ktorego ſię tam laſy znáyduią według Barroſa Portug. dec. 1. lib. 5. cap. 1. Ten Kráy ieſt wielą Rzek oblány z ktorych znacznieyſze ſą: Miary, Siope, Potegi álbo Rio grande, S. Fránciſzek, y Janeyro. Powietrze ma ciepłe ále zdrowe, grunta náywięcey obfituiące w páſtwiſká, pomárańcze, cytryny, limonie, cukry, báwełne, drzewo Brezylſkie laſami roſnące.

Linſcotus piſze że ſię tám w tym Kráiu znáyduie ptaſzek zwány Gonambuch nie większy od muchy Zimowey, maiący ſkrzydełka iáſne, głos záś ták wdzięczny w ſpiewániu iák ſłowik.

BREZYLIA dzieli ſię ná dwie Częſci: Brezylią Lądową y Brezylią nadmorſką.

Bre-

Brezylia Lądowa álbo Wewnętrzna zamyka w ſobie wnętrznośći Kráiu, y ieſt mieſzkana przeź wiele ludzi, ani rządu, ani Religii maiących, y tylko Kapitanow maią co komenduią niemi na woynę, chodzą nágo, y tylko nie-ktorzy odziewaią ſię piorámi rożnych kolorow, ále tylko około wſtydliwych ſtron ná opaſaniu, ná łokciach, y ná kolanach, farbuią záś ſwoie ciała rożnemi Kolorami, dla przeſtrásżenia ich nieprzyiacioł, wárgi y uſzy ſobie przebiiaią, y dlá ſtroiu záwieſzaią drogie Kámienie, białegłowy włoſy rozwleczone noſzą ná plecach, á męſczyźni záś golą ie ſobie wſzędzie, y tylko ná około głowy trochę zoſtawuią iák Mniſi, Nieprzyiacioł ſwoich zabranych ná woynie żenią, tuczą, y iedzą, wráź z żoną y z dziecmi, ále ſámi pierwey muſzą ſwoie dzieci właſne ieść niżeli ich zabiią, Diábła ſię nadewſzyſtko boią, ktory ich mocno y częſto biie według Hiſtoryi Jana de Leri. Męſczyzn zabawa wſzyſtka applikacya do łowienia ryb, do polowania, do woyny, náywięcey záś woiuią ſtrzałámi z łuku, dzidami, białegłowy záś prácuią około uprawy gruntow. Brezylianow żywność nayzwyczaynieyſza *Mandyoka*: ieſt to korzeń ogrodowy ktory ſię rzęſiſto u nich rozradza, y z niego robią chleb, y trunek ktorym ſię upic może, przytym wiele im ſię rodzi Legumin y fruktow, nie pracuiąc na nie, ktoremi ſię poſilaią, przytym iedzą węże, żaby ktore tám iádu w ſobie nie máią. mieſzkaią we wſiach ále Domy tylko chroſciane máią ktore mogą z mieyſca ná mieyſce przenoſic. Náypoznańſi záś z Brezylianow ſą Oryginálni, y Kráiowi ludzie zwáni Tobinambowie, Margaiaſowie, Paraibaſowie, y Tapuſowie, pierwſi máią ſwoich Pryncypałow rządzących niemi, drudzy záś, ni religii maią, ni Krola.

BREZYLIA NADMORSKA Zámyka w ſobie brzegi Morſkie ciągnące ſię ná 500. mil álbo więcey w zdłuż, á w ſzerz ná 30.

Portugallowie ſą Panami tych brzegow y dzielą ie ná 14. Kapitanii czyli Staroſtw ciągną ſię te Kápitanie od Zachodu począwſzy tym porządkiem: Para, Maragnan, Siara, Rio grande, Paraiba, Tamaraca, Pernambuco, Serepiga, czyli ſeregippa, Bachia, Ilheos, Porto Securo, Spiritu S. Rio Janeiro, S. Vincente, te wſzyſtkie kapitanie maią ſwoie Miáſtá Stołeczne.

S. SALVADOR Miáſto náypryncypalnieyſze y Stołeczne położone w Bachii, má Port dobry Arcybiſkupa y Fortecę mocną. Trybunał ſprawiedliwoſci tu paſtanowiony ná cáłą Brezylią, y tu Gubernator mieſzka, Holendrowie to Miáſto byli odebrali zdradą, ále w rok ie oddáli Portugallom R. 1624.

PARA Miáſto Stołeczne Kapitanii właſney, náleży do Portugallow, ktorzy tu maią wiele innych Miáſt.

MARAGNAN Stołeczne ſwoiey Kapitánii położone ná takiey Wyſpie, gdzie węże, Krokodyle, żaby, y inne gadziny zádnego iádu w ſobie nie máią, y iedzą ie tameczni, przytym obfituie w Melony ſpecyalne we dwá mieſiące po zaſianiu ich, y tak ſą dobre w Styczniu, iak y w Sierpniu. Znayduie ſię tu y drzewo Mangaa ktorego liſcie podobne do bukſzpanu, kwiat záś żołty, owoc podobny do Morelow, ále beź peſtkow, ſmak záś ták delikátny że ſię roſpłynie iák cukier w uſtach.

SIARA Stołeczne Kapitanii właſney, napełnioney Brezylianami ludzmi grubemi, y dzikiemi, má Port dobry y Zámek ufortyfikowany.

RIO GRANDE Kapitania łącząca Pułnocny brzeg z Południowym, Francuzi byli iey Panami, ále wygnáni przeź Portugallow R. 1601.

PARAIBA nad rzeką tegoż Imienia Miáſto máiące dwie Fortece mocne, Holendrowie ie byli odebráli R. 1714. y nazwáli Friderikſtad, ále odebráne przeź Portugallow.

TAMARACA Wyſpa nie wielka przy brzegu Kapitanii tegoż Imienia.

PAMARAMBUCA Zamyka w ſobie 11. Kolonii Portugalſkich ktorych Stołeczne Miáſto ieſt Olinda, Holendrowie ten Kray byli wzięli R. 1630. ále Portugallowie odebrali zupełny, naywięcey wydaiący z ſiebie Brezylſkiego drzewa, bo corok 100. okretow tranſportuią do Europy, tákże y Cukrow ma wiele.

OLINDA Stołeczne przy Porcie dobrym má ſwego Biſkupa.

PORTO SECURO Miáſto nie wielkie ále przy Porcie dobrym, Stołeczne Kapitanii właſney, ktorey Kráy obfituie w zboża y owoce dobre.

SPIRITU S. Stołeczne Kapitanii właſney nie wielkie ále mocno ufortyfikowáne.

V.

V. CHILIA.

KRáy ten położony ieſt między Morzem Chilſkim ná Záchod, y między Tukumanem, y Ziemiami Magellánſkiemi ná Wſchod, od ktorych go dzielą gory Andy, ná Pułnoc ma Peruwią, á ná Południe Magellanikę, wſzyſtek ieſt położony w Powietrzu utemperowánym, w zdłuż ciągnie ſię ná 200. mil, á w ſzerz ná 40. w niektorych mieyſcách ná 60. Powietrze ma zimne z przyczyny bliſkośći Morzá, y Gor Andow okrytych śniegami, z ktorych ieſt 15. ognie wyrzucáiących, Wiosná tam záczyná ſię w Wrześniu, láto w Styczniu, Ieśien w Marcu, á Zima w Czerwcu. Grunta ma zyzne oſobliwie nád brzegámi Morſkiemi, y obfituiące w wielogrochy, pſzenice, winá, y wſzelakie owoce Europeyſkie, między ſtádámi innemi żywi báràny ták wielkie, że ná iednym z nich może ciężár ná 60. funtow przenośić przez cáły dzień. Ten Kráy wydáie z ſiebie iáſpiſzowe głazy, mośiądze, y złoto náyczyſtſze nád wſzyſtkie w Swiecie.

Hiſzpáni odkryli ten Kráy R. 1535. y rozdzielili go ná 3. wielkie Prowincye, zamykáiące w ſobie 13. pomnieyſzych máiących tyleż Miáſt, tegoż názwiſká. 1. Chilia właśna zámyká w ſobie: Serenę, Quillate y S. Jago Stołeczne cáłey Chilii. 2. Chilia Imperyalná ná Południe zámyká w ſobie Koncepcyą, Chilian, Imperyal, Angol, Villavica, Oforono, y Cylve. 3. Chacuito álbo Chicuito ná Wſchod, zámyká w ſobie: Mendoce, y S. Juan de la Frontera.

Ten Kráy ma właſnego Gubernátora, dependuiącego od Vice-Krola Peruwii.

Chilienowie ſą wzroſtu wielkiego y ſtánu proporcyonálnego, mocni y nie cierpliwi w poddáńſtwie, do fatyg y prác wſzelkich wytrzymali, adoruią Diabla ktorego názywáią Eponamon to ieſt mocny, nie wſzyſcy ſą záwoiowáni od Hiſzpánow, bo Araukowie, Tukapellowie, y Purenowie záchowuią dáwne ſwoie wolnośći, y czeſto rázili Hiſzpánow w okázyách.

CHILIA Właśna ma Miáſto Stołeczne ſwoiego Kráiu

S. JAGO álbo S. Jakub ma ſwego Biſkupa y Gubernátor tu rezyduie, fundowáne od Hiſzpánow przy gorách Andách, ludne, y ma Audyencyą ſwoię.

SERENA tey częśći Prowincya Pułnocná, zámyká w ſobie pomnieyſze Prowincye: Quillate y S. Jago, ma y Miáſto tegoż Imienia nád Morzem y Rzeką Kokwimbą bliſko gor ogniſtych, zwánych, Copiapo, y Coquimbo.

CHILIA Imperyalná ma Miáſtá znácznieyſze.

IMPERIALA Miáſto Stołeczne tey Prowincyi nád Rzeką Cauten y bliſko Morzá było zruynowáne przez Araukow, ále reparowáne od Hiſzpánow.

KONCEPCYA Miáſto náyznácznieyſze nád Morzem przy Porcie dobrym, Murem opáſane y Fortecą zmocnione przeciw Araukom.

Araukowie więcey iák przez 100. lat woynę toczyli z Hiſzpánámi dla obronienia ſwoiey wolnośći, y do tąd ſą wolni, R. 1567. poimali Baltywiuſzá Kapitáná Hiſzpáńſkiego, ktoremu złoto roztopione lali w gárdło miáſto nápoiu.

CHUCUITO Prowincya gorámi Andy odłączona od Chilii ná Záchod, á ná Pułnoc, y Wſchod grániczy z Tukumanem, ná Południe z Magellaniką. Dzieli ſie ná dwie Częśći zwáne Mendoca y S. Juan de la Frontera máiące Miáſtá Stołeczne tegoż Imienia

CHILOE Miáſto położone ná Wyſpie Chilva nád Morzem Spokoynym między Chilią y ziemią Magellánſką.

VI. PARAGVAY.

TEn Kráy zwány od innych Rio de la Plata, grániczy ná Pułnoc z Brezylią, y Amazonami, ná Záchod z Peruwią y Chilią, ná Południe z Magellaniką, á ná Wſchod z Morzem Magellánſkim. Bierze Imie ſwoie od Rzeki tegoż Imienia ktora ten Kráy oblewá, y drugá Rzeka wiekſzá Plata. Kráy ten ma zdrowe Powietrze, y obfituie w wſzelaką żywność, náywięcey w bawełny, cukry, y balſam, ktory z eſſencyi Coparibas wybieráią.

Hiſzpáni tu máią wiele Kolonii y Kráy ten dzielą ná 7. wielkich Prowincyi. 1.

Chaco ná Pułnoc. 2. Tukuman. 3. Rio de la Plata. 4. Paragvay. 5. Gvaira, te ſą ná Pułnoc. 6. Parana. 7. Vaig ná Południe.

CHACO Prowincya mieſzkáná przez Amerykánow Oryginálnych, y Europeyczykom nie znáioma.

TUCUMAN ciągnie ſię ná 150. mil od Pułnocy do Południá, á ná 100. od Záchodu do Wſchodu. Hiſzpánowie tu máią 8. Kolonii z ktorych znácznieyſze ſą: S. Miguel de Tucuman, álbo del Eſtero, S. Jakub del Eſtero y Cardua.

S. MIGUEL álbo S. Michał Miáſto Stołeczne ma ſwego Biſkupa.

CARDUA tákże ma ſwego Biſkupa.

RIO de la PLATA przez Hiſzpánow oſadzona Koloniami, z ktorych znácznieyſze ſą: Aſſumpcya, Buenos Ayres, Loiſetta, Corrientes, S. Fe, Spiritu S. álbo Torre de Gabello.

BUENOS AYRES álbo Ciudad de la Trinidad nád Rzeką Platą ma ſwego Biſkupa, przyozdobione Trybunałem Spráwiedliwoſci, Miáſto hándlowne.

ASSUMPCYA nád Rzeką Paragvay Stołeczne Kráiu tego, ma audyencyą poſtánowioną y Biſkupá ſwego.

PARAGVAY mieſzkány przez wielu ludzi ſłuſznych, grzecznych, prácowitych y pięknych, Hiſzpáni tu nie máią żádney Kolonii, tylko im Biſkupa dali, ktory mieſzká w Aſſumpcyi.

GVAIRA obláná Rzeką Parana, Hiſzpáni tu máią wiele Kolonii, z ktorych znácznieyſze ſą: Villarica, Cuidad Real, y Gvaira.

PARANA ma Miáſtá zwáne Acaraig, álbo Nativitas, S. Maria de Ingvaſſu, S. Sacramento, Itapoa álbo Incarnatio, y S. Ignatio.

Autorowie twierdzą, że Jezuici z laſow tych ludzi wyprowádzili w tey Prowincyi, y przyuczyli ná ten czáś dzikich ludzi do wſpołecznoſci, Wiáry S. początki záſzczepiwſzy u nich.

ZIEMIE MAGELLANSKIE.

TEn Kráy gániczy ná Pułnoc z Platą Tukumanem y Chilią, ná Południe z Morzem Magelláńſkim, ták iáko y ná Wſchod y ná Záchod. Zowie ſię od innych Chica álbo Kráy Patagonow, ktorzy ludzie ſą poznáńſi od innych, ſą dzicy y nágo chodzą chociáż w Kráiu bárdzo zimnym. Hiſzpáni tu byli ufundowáli dwie Kolonie zwáne: Nombre de JESUS, y S. Filipa, ále z biedy zdezolowáne, y odtąd Europeyczykowie zániedbali tam ſię ſtánowic.

Kánáł Magelláńſki ktory ieſt w końcu Ameryki Południowey między ziemiami Magelláńſkiemi y ziemią ogniſtą był odkryty przez ſłáwnego Ferdynanda Magellana od ktorego bierze ſwoie Imię R. 1520. y wygodny był dla przeyſcia okrętow z Pułnocnego ná Południowe Morze, ále od R. 1616. iuż nie chodzą tamtędy okręty dla niebezpieczeńſtwá tam práktykowánego z niepogod.

ZIEMIA OGNISTA.

TEn Kráy zwány u Hiſzpánow Terra del Fuogo, zowie ſię tákże Wyſpámi Magelláńſkiemi, bo złozony z Wyſp, położony w Ameryce Południowey, oddzielony od Ziem Magelláńſkich Kánáłem Magelláńſkim, ieſt wielki y obſzerny Kráy, mieſzkány przez ludzi roſłych, dzikich y nágo chodzących, lubo w ták wielkim zimnie. Ziemia wewnętrzná nie ieſt znáioma Europeyczykom, tylko brzegi Morſkie, y to żádney Kolonii tam nie máią.

WYSPY AMERYKANSKIE.
NA MORZU MAGELLANSKIM.

MOCHA Wyſpá ná Morzu Południowym przy brzegách Chilii ná przeciw Miáſtu Imperyálnemu położona.

CHIL-

CHILWA WYSPA ná Morzu ſpokoynym przy brzegach Chilii położona, má Miáſto iedno zwáne Chiloe.

ANTYLLE.

TYch Wyſp ieſt liczba wielka ná Morzu Pułnocnym, ciągnących ſię ná formę Pułcyrkułu od Wyſpy Porto Rico, áż do brzegow Prowincyi Wenezueli w ziemi ſtáley, były oktryte przez Krzyſztofa Kolumba R. 1493. y názwáne Antille podobno dlá tego, że ſą przed wielką Máchiną Wyſp dwoiſtey Ameryki, Zwáne inaczey Caraibes, Carabanes, Cánnibales, od Imienia dawnyeh támecznych Obywátelow, od innych názywáne, Camercanes.

Te Wyſpy rozdzielone ſą ná dwie Częśći: pierwſze ſię ciągną ná Wſchodniey Stronie od Pułnocka ku Południowi, y zowią ſię Barlovento álbo Wiatrowe. Drugie ſię ciągną od Wſchodu do Zachodu, zwáne Sotavento iákoby Podwiatrowe. Geografowie inni do Antyllow przyſzywaią Wyſpy Lucayes, Porto rico, Hiſzpaniola, Cuba, y Jamaica ktore zowią wielkie Antylle.

ANTYLLE WŁASNE álbo mnieyſze máią grunta obfituiące w wſzeláką żywność, oſobliwie w Cukry, Tytonie, mrozow nie znáią, ciepła máią ſrednie. Europeyczykowie náylepiey ſię tam poſtánáwiáć záczęli R. 1625. y teraz náylepſze y nayznacznieyſze trzymáią z tych Wyſp.

Francuzi ſą Pánámi Wyſp tych, Anglowie, Holendrowie, Hiſzpanowie, Danowie, o ktorych niżey.

WYSPY FRANCUSKIE.

DESIDERADA WYSPA o 5. mil od Gwádelupy nie wielka ále zyzná, Francuzi máią ná niey ſwoie Kolonie.

Ta Wyſpa ieſt naypierwſza wynaleziona od Kolumba za drugą iego bytnością, názwáná Deſiderada od niego ná pamiątkę wielkiego uprágnienia znalezienia Ziemi po długim żeglowaniu y błąkaniu ſię po Morzu, y po długich grożbach ktore odebrał od Marynarzow.

GVADELUPA WYSPA náyznácznieyſza y naywiękſza, przez Karaibow mieſzkáná y názwáná od nich Karakera, od Hiſzpanow názwáná Gvadalupa ná znák, że iey gory ſą podobne do gor Gwadalupſkich w Hiſzpanii, obfituie w Cukry, báwełny,&c.

MARTINIKA WYSPA má około 20. mil cyrkumferencyi, obfituie w Tytonie, y inne rzeczy iáko pierwſza, Francuzi ſię tu uſtánowili R. 1635. y máią Kolonie ſwoie w Stronie Záchodniey Fort Royal, y S. Piotra. Stronę záś wſchodnią trzymaią Karaybowie.

S. KRZYZA WYSPA zwána od dzikich ludzi AY-AY, ciągnie ſię w zdłuz ná 10. mil, á w ſzerz ná 4. á ná około może mieć 25. mil. Powietrze má nie zdrowe, ále grunt obfituie w Cukry, tytonie, Indigo &c.

S. BARTELEMI álbo S. Bartłomieia Wyſpa má 6. mil w około, obfituie w to wſzyſtſko, co y pierwſze.

S. KRZYSZTOF WYSPA názwáná od Krzyſztofa Kolumba ktory ią odkrył w pierwſzey drodze ſwoiey, má ná około 15. mil wewnatrz, gorzyſta, iednák obfituie w tytonie Cukry, &c. Francuzi y Anglowie tu máią ſwoie Kolonie, ále od R. 1713. iuż Anglom má cálá náleżeć.

GRENADA, MARIGALANTA y S. ŁUCYI WYSPY tákże do Fráncuzow należą, á S. Marcina Wyſpę wráź z Holendrami trzymać maią należące do Antyllow.

WYSPY ANGIELSKIE.

ANTIGOA WYSPA má trudny akces do ſiebie z przyczyny ſkáł wielkich po brzegach Morſkich, Anglowie ſię iednak w niey poſtanowili, y lubo przedtym nie była mieſzkáná że nie miáłá wody ſłodkiey, ále Anglowie ią wynaleźli.

BARBADA może mieć 15. mil w około, obfituie w głowy cukrowe, tytonie, imbiery, bawełny, y w hándle bogata, Anglowie od R. 1627. tu poſtanowieni, maią Miáſtá: S. Michała, Careſtuw, Jam-Eſtaw, Briſtol &c.

JA-

JAMAICA WYSPA Wielkich Antyllow ná Południe Wyſpy Kuby, ná Záchod Hiſpanioli, odkryta przeź Kolumba R. 1494. Hiſzpanow przedtym, teraź Anglow má zá Pánow od R. 1654. y może mieć ná 80. mil w około, grunta má dobrze uprawne, obfituie w cukry, bawełny, ſkory, tytonie &c. Miáſto S. Jakuba pryncypálne, inne záś zruynowáne, iáko: Sevil d' Oro, Melila, Oriſtan y Vega.

BERMUDY WYSPY álbo Sommer ná wſchod Wirginii názwáne od Jana Bermuda Hiſzpana ktory ie odkrył á, od Jerzego Sommera powtorne Imię maią Kawalera Angielſkiego, ktorego ná te Wyſpy morſkie nawałnoſci zapędziły R. 1609. Są Wyſpy nie wielkie, pryncypalna z nich S. Ierzego nie má nád 3. mile w zdłuż, ſą iednák dobrze uprawne w gruncie od Anglow ktorzy ſię tám ufundowali y ufortyfikowáli, ná tych Wyſpach maią bydź paiąki wielkoſci nie zwyczayney, y beż trucizny czyli iadu, ich paięczyny ták mocne ſą, że ptáki zatrzymac mogą.

ANGVILLA Monferrat, Meuvis álbo Mieves, Saba, S. Euſtachiuſza y Barbuda Wyſpy Antylſkie náleżą tákże do Anglow.

WYSPY HOLENDERSKIE.

TABACO álbo NOVA VALCHEREN názwáne od tábáki lub tytoniu, ktorego tu naywięcey ſię rodzi, Holendrowie Pánowie dáli iey Imię Wálcheren, mieli fortece Pleſſink ále byłá zruynowáná przeź Xiążęcia Eſtre R. 1677.

BON-AYRES, Caraſſovo, Oruba, y Margareta Wyſpy Antylſkie náleżą do Holendrow, ále Margarytę Hiſzpani odebráli im.

S. TOMASZA Wyſpę trzymaią Danowie.

BEKIA, S. Wincentego y Dominikę Karaybowie ieſzcze támeczni Oryginalni máią trzymac.

WYSPY HISZPANSKIE.

MARGARITA WYSPA nayſławnieyſza y naybogatſza w perły nád wſzyſtkie Amerykáńſkie, náypięknieyſza y náyſzacownieyſza.

TRINIDAD álbo S. Troycy Wyſpa obſzerna na 20. mil w zdłuż, ále ſzczupła w ſzerz, bogata tákże w perły, Hiſzpáni maią tu Kolonią S. Jozefa.

S. DOMINIK WYSPA położona ná Morzu Mexykáńſkim, y náywiękſzá między Antyllámi, bo ma miec ná 250. mil w około. Powietrze ma zdrowe, grunta zyzne, iednák puſtyń ma wiele przeź to że Hiſzpáni ná niey wygubili ná 3. Miliony Amerykánow támecznych, iednak y te puſtynie nie prozne, bo nápełnione dzikámi, á bárdziey wieprzámi, y bydłámi zdziczáłemi, ktore iák dzikie ſtrzeláią dlá ſkor tylko, bo mięſa nie iedzą, máiąc innego ſwoyſkiego doſtátek, przytym obfituie w Cukry, burſztyn ſzary, imbier, woſki, ſkory, ma y złoto y ſrebro, ále nie wiele koło niego robią. Dzieli ſię tá Wyſpa ná dwie Częſci, gorámi ciągnącemi ſię od Pułnocy do Południá, Fráncuzi od dáwnego czáſu ſą Pánámi Záchodniey ſtrony gor, gdzie máią ſwoie Kolonie nie wielkie, wielkiey y máłey Guáwy, wielkiey, y máłey Ancey, Kap nipe, Leogáná, y 3. rzeki. Hiſzpáni záś trzymáią Wſchodnią ſtronę gor. Ná tey Wyſpie znáyduią ſię ptáki zwáne Cucuyes ktore w nocy ſwiecą ták iáſno, że iecháć, czytác, y piſac przy ich ſwietle może.

S. DOMINIK Miáſto Stołeczne tey Wyſpy położone przy południowey ſtroniel, Miáſto Portowe y ufortifikowáne Cyttádellą przyozdobione ſtolicą Arcybiſkupa, ktory ieſt Prymáſem Indyiſkim. Przytym záſzczycone u ſiebie Trybunáłem y Audyencyą, ktory Prezydent dependuie od ſamego Krola Hiſzpáńſkiego, ma Akádemią ſwoię y Mennicę.

CUBA WYSPA náywiękſzá między Antyllámi, Krzyſztof Kolumb, odbył ią zá powtorną ſwoią bytnoſcia, y názwáł ią Ferdynándą ná honor Ferdynánda Krola Arrágońſkiego, ále teráź konſerwuie dáwne ſwoie Názwiſko, od niektorych zwána Hawana, położona ná Morzu Mexykáńſkim, y ciągnie ſię od Zachodu do Wſchodu, od Golfu Mexykáńſkiego, áż do Wyſpy S. Dominika, od ktorey ią tylko Kánáł Morſki dzieli ná 9. mil, ná Południe ma Jámáikę, ná Pułnoc Lucáyes &c. ciągnie ſię ná 180. mil w zdłuż, á w ſzerz ma mieć około 25. mil. Powietrze ma doſyc zdrowe, gruntá gorzy-

gorzyste, y ieziorámi obláne, tákże y láſami nápełnione iednák żywnę dlá życia ludzkiego y bydłá wiele konſerwuiące.

Drzewo tákże ſię znáyduie ná tey Wyſpie zwáne Cáninga, ktorego ſkorká ma ſmák y zápách cynámonowy, y nią záprawuią támeczni potráwy mięśne, Cedry záś tákie wielkie wydáie; że ieden z nich ſciąwſzy, może pomieſcić w ſobie 50. oſob zrobiwſzy z niego iednego bácik ná Morze. Znáyduie ſię tákże wiele Winográdow, ktore wydáią z ſiebie gruná winne ále kwáśne, bo nie uprawne gruntá, przytym znáyduie w ſobie wiele Miedzi y złoto mieć muſi, bo w rzekách go wiele znáyduią w piáſku przedniego. Mięſo wieprzowe ma bydź náyzdrowſze náwet y w chorobie ná tey Wyſpie. Między Miáſtami S. Jákuba y S. Sálvátorá, ieſt iedná rowniná nápełnioná rybiemi ſkorupámi, ktore ſą ták okrągłe, że mogą ſłużyc zá kule do Armát, przytym ná tey Wyſpie y innych poblizſzych znáyduią ſię ták wielkie żołwie, że 5. ludzi może uſieść ná iednym, ktory nie uważáiąc cieżáru idźie ſobie pod niemi, ták záś wiele ich ieſt, że Hiſzpáni náywięcey ſię prowiduią niemi ſłonemi do Okrętow. Obfituie przytym w imbiery, Cukry, máſci, Aloes, futrá, miedź, złoto *&c.* Kolonie Hiſzpáńſkie ná tey Wyſpie ſą S. Jákuba, S. Sálwátorá, S. Krzyzá, S. Duchá, Bárocea, Porto del Princype y

HAVANA Miáſta Stołeczne ufortyfikowáne y zmocnione Cytádellą, gdzie Gubernátor tey Wyſpy mieſzká, ná ſtronie Pułnocney tey Wyſpy ma Port wielki dobry y bezpieczny, obroniony dwiemá Zámkámi, y tu ſię wſzyſtkie Okręty Hiſzpáńſkie gromádzą z cáłey Ameryki w mieſiącu Wrześniu dlá tránſportowánia ſię wraź do Europy.

PORTO RICO WYSPA z wielkich Antyllow obſzerná ná 15. mil w zdłuż, á ná 8. w ſzerz, odkrytá przez Kolumbá R. 1493. y nálezy do Hiſzpánow. Powietrze má zdrowe y gruntá zyzne, miáłá przedtym kruſzce złote y ſrebrne, ále podobno iuż wyproznione czyli opuſzczone, znáyduią tákże w niektorych rzeczkách piáſek złoty. Znáyduie w ſobie tá Wyſpa drzewo wydáiące z ſiebie Gumę biáłą z ktorey ſwiece robią, y rány nią leczą. Przytym wydáie z ſiebie Cukier, ſol *&c.*

S. Jan del Porto rico Miáſto Stołeczne ná Stronie Pułnocney, Portowe, y ma ſwego Biſkupa, tákże Gubernátor Wyſpy tu rezyduie.

LUCAYÆ.

TE Wyſpy ſą położone ná Morzu Pułnocnym ná Pułnoc Wyſp S. Dominika, y Kuby, ná Wſchod Florydy od ktorey ſą odzielone Kánáłem Báháma, inni ie biorą pod Imieniem Antyllow, między wielką liczbą tych Wyſp pomnieyſzych dyſtyngwuią Geográfowie 20. znácznieyſzych zwánych - Abácoá Amáquána, Amuná, Báhamá, Bimini, Cáicos, Cigváteo, Gvánaháni, Gvánima, Mánega, Májagvana Sumána, Triángula, Inágva, Xiuma, Jumeto *&c.*

AZORES.

TE Wyſpy ſą położone na Morzu Atlántycznym, o ktorych wyżey pod częſcią Afryki, náleżą do Portugállii.

KALIFORNIA.

TA Wyſpa zámyká w ſobie wielką obſzerność Kráiu położona między Záchodem y Pułnocą ná koncu Ameryki Pułnocney, grániczy od Hiſzpánii nowey, y nowego Mexyku Kánáłem Morſkim, z innych ſtron obláná Morzem, wynáleziona przez Ferdynanda Kortezego R. 1534. iednák nie ſą poznáne wnętrznoſci Kráiu tego, áni gruntow, áni zwyczáiow támecznych ludzi.

Fretum Anian ieſt między Kálifornią, przy Ameryce y Ziemi Jeſſo.

WYSPA WOŁOW.

TA Wyſpa zwána u Fráncuzow l' Isle aux Boeufs ieſt przy brzegách Jukátanu w nowey Hiſzpanii, ná przeciw Miáſtu Kámpechy, zowie ſię Wołow bo w ſobie

 wiele

wiele ſtad bydłá zywi, przytym obfituie w owoce niezwyczayne, y inne wſzelákie Europeyſkie, Zwierzęta tákże nie zwyczáyne żywi oſobliwie Skwaty, ten zwierz ieſt tyli iák Kot, á ma głowę Liſią, iák go záś odrą, y upieką, názywáią go: Wieprz we mleku, y przyuczáią go ták przy Domách iák koty, ále gorſzy ma bydź kiedy ſię rozgniewa od Małpy, y od Ordyńca. Są tu y ſarny, Jelenie, Konie, á náywięcey ſię znáyduie żubrow, ktore tám Anglowie biią, y łowią rożnemi ſztukámi, bo ſą złe, ogniſte, y nie ráź z azárdem życia Mysliwych.

ZIEMIA AUSTRALNA.

POd Imieniem tey Ziemi zamyka ſię Nowa Hollándya odkrytá R. 1644. przeź Holendrow.

Kray Muits odkryty R. 1623. przeź Piotra Muits Holendra.

Ziemia Concordia na końcu Indyi odkryta przeź Holendrow R. 1618.

Kray Diemens odkryty R. 1642. 24. Liſtopada przeź Abéla Teſmáná Holendra, názwány od Dyemenſa ná ten czás Generała Kompánii Indow Wſchodnich, iednák niewiadomy Kray y nie znáiomy czyli ma bydź Wyſpa, czyli Ziemia ſtáła.

NOWA ZELANDYA Kray wielki ná Południe Morza ſpokoynego odkryty przeź Holendrow R. 1642. czyli 1654. według Máty Geografa, cytowánego przeź Korneliuſza.

R. 1615. Jakub Holender odkrył tákże Ziemię iednę, ktorey ſzukáiąc napádł ná Morzu Pułocnym Pingwiny, Robby Morſkie Wieloryby y ſtraſzne zwierza Morſkie, ktorych obawiáiąc ſię uchodzic muſieli, y dopłyneli do brzegu Kraiu tego gdzie widzieli wiele zielonoſci, ále to miáła bydź wyżey wyrážona Zelándya.

Ziemia Auſtrálna S. Ducha álbo Ziemia Quir ták zwáná od Ferdynánda Quira Hiſzpána, od ktorego odkrytá R. 1606. ták iáko y Ziemia Ogniſta złożona z wielu Wyſp zwáne Mágellániczne.

Piotr Ferdynand náylepiey był ciekáwy w poznániu Ziemi Auſtralney álbo Kráiow Południowych, y obſzernoſci ich, ktore ták opiſuie: Ze długość ich rowná ſię długoſci Europy wraź z mnieyſzą Azyą, Morzem Káſpiyſkim, Perſyą, y Wyſpámi ná Oceanie, Medyterranem' Anglią y Irlándyą. Te wſzyſtkie Kraie ſą in Zoná torrida, y ieſt ich część idąca do linii Ekwinokcyálney, y mogłby ſię ten Kray názwáć Piątą częścią ſwiáta. Powietrze ma rozniące ſię, y zbyt zimne, y zbyt wolne, ludzie tám długo żyią, Kray nie ieſt podległy żádnym bágniſkom, áni gory ſniegom, áni rzeki Krokodylom, áni Powietrze Komorom, albo innemu robáctwu, Ziemia obláná wielą rzek, gruntá czárne, tłuſte, zyzne, gliniaſte w wielu mieyſcách z ktorych Cegły robią do murowánia, przytym obfituie w głowy cukrowe, bobry troiſte do żywności, iárzyny wſzelákie., w owoce ſmáku extráordynáryinego, w migdáły, orzechy, cytryny, melony., iábłka, pálmowe drzewá wydáiące z ſiebie Cocos, z ktorego máią oliwę, muſzkatułowe gałki, pieprze, imbiery, Cynamony, &c. Znayduie tákże wiele gor złotych, ſrebrnych y marmurowych. Przytym Kráy ludny, ludzie iedni kaſztanowaci z czarnemi włoſami, długiemi y fryzowánemi, drudzy biali, y piękni, żyią długo, bo ieſt ſtarych wiele. Zwierza rożne żywi iako dziki, Kozy, Krowy, zubry, ptaſtwa wſzelakie, Kury, kuropatwy, Kaczki, gołębie, ſynogarlice, ſłowiki, papugi, iaſkołki &c. ryby także wſzelkie ktore ſię tylko mogą znaydowáć w Europie y morſkie y ſtawowe.

Ludzie co mieſzkaią przy Stronie Magelláńſkiego Kanału ſą wzroſtu wielkiego, zli, Proſtacy, y odziewáią ſię ſkorami zwierząt wſzelakich przeciw zimnu. Ci záś co mieſzkáiu w kraiu Quir ſą ludzcy, grzeczni, weſeli, y obliguiący, nie myſlą o niczym, tylko żeby iák nayſłodſze życie prowadzić, nie znaią żadney turbacyi, zabawiaią ſią w ogrodach, łamią marmury, robią flety, trąby, łyſzki, perłowych ſkorup zazywaią miáſto nożyczek do wſzelkiey roboty. Domy ich ſą drewniane, nakryte palmowym liſciem, w garkach mięſa warzą. Maią cmętarze gdzie chowaią umarłych, lubo záś ſą Poganie, iednák maią Kapliczki gdzie Nabożeńſtwá ſwoie odprawuią. Inſtrumenta woienne wſzyſtkie maią drewniane, łuki, ſtrzały nie napuſzczane iadem, dzidy, &c. nie znaią żadnych fortec, ani Miáſtá ich murem opaſane, żyią beź Krola, y beź Práwá, záwſze tylko rozdzieleni ná Partye.

MORZE AUSTRALNE ieſt część Morza ſpokoynego, álbo Pacyficznego, przy Ziemi Auſtralney S. Ducha, y bliſko Wyſp Salomona. Názwáne Morzem Auſtralnym dlá tego że oblewa Kraie, czyli brzegi tych Krájow ktore czynią część Ziemi Auſtralney.

WŁA-

WŁADZA DUCHOWNA.

W AMERYCE.

LEO X. Papież naypierwſze Biſkupſtwo erygował w Mieſcie S. Dominika ná Wyſpach Antylſkich R. 1513. po nim Oycowie SS. przyczynili więcey, bo do tąd iuż ſię w Ameryce znáyduie 5. Prowincyi Koſcielnych.

JAN CUMARAGNA Pierwſzy Biſkup Mexykańſki miał pierwſzy Synod w Mexyku R.1534. y regulował wſzelką dyſcyplinę w Duchowienſtwie ktorą konfirmowáł Piotr Conſtreras Pierwſzy Arcybiſkup Mexykáńſki ná powtornym Synodzie złożonym w Mexyku R.1575.

Dyſponowáno ná tych Synodách żeby káżdá Katedra w tym nowym Swiecie miáłá 5. Prelatur, Dziekanią, Archidyakonią, Scholaſterya, Kantoryą, iednego Podſkarbiego, 10. Prebend, á 6. puł Prebend, Choraliſtow 6. álbo Akolitow.

Arcypiſkupſtwa y Biſkupſtwa rozdáie Krol Hiſzpańſki, ktore ſą bárdzo intrátne, ták iako y wſzyſtkie Prelatury ile w złotym Swiecie.

Wiara S. nie tylko przez Kázániá y opowiadánie Ewangelii S. tám rozkrzewioná, ále byłá tákże przez Tyrannie Hiſzpanſkie przymuſzáná, dopiero Páweł III. Pápież dowiedziáwſzy ſię o tym zákázáł ták wielkich wiolencyi, á Karol V. Ceſarz ſurowe wydáł Edykta y Ordynánſe áby tego nie czyniono, iákoż teráz nie tylko Hiſzpáni tám lokowáni, ále y wielkie mnoſtwo ludzi, y liczne Familie Amerykanow náturálnych zagęſcily Dyecezye w Wierze S.

Portugallowie tákże uſtanowiſzy ſię w Brezylii R. 1501. erygowáli tám Biſkupſtwo S. Salwatorá R. 1552. ktore Innocenty XI. Pápież erygowáł ná Metropolią R. 1676. y 3. Suffraganow mu przydał. Te wſzyſtkie náleżą do nominacyi Krola Portugalſkiego.

Francuzi tákże zoſtáwſzy Pánámi Kánády ná początku Wieku oſtátniego nie mieli przez długi czás Biſkupa. Innocenty XI. erygowáł im Biſkupſtwo w Kwebeku R. 1674. w Ameryce Pułnocney, y to tylko iedno Biſkupſtwo má Krol Francuſki w Ameryce ná ktore prezentuie ſubiecta.

ZEBRANIE GEOGRAFICZNE,

AMERYKA KATOLICKA.

Zámyká w ſobie Teráz

	ARCY-BISKUPSTWA.	PROWINCYE.	
Portugálſkie	S. Salvator	Brezylia	w Ameryce Południowey.
Hiſzpánſkie	Plata	La Plata, Tucuma	w Ameryce Południowey.
Hiſzpánſkie	Sancta Fe	Kaſtylia złota	w Ameryce Południowey.
Hiſzpánſkie	Lima	Peruvia, Chili	w Ameryce Południowey.
Hiſzpánſkie	S. Dominik	S. Dominik, Cuba, Porto rico	w Antyllách
Hiſzpánſkie	Mexico	Mexico, Gvatimala, Gvadalaia	w Ameryce Pułnocney.
Francuſkie	Quebec Biſkup. Exempt.	Canada	

PRO-

PROWINCYA S. SALVATORA.	Wieki	Intrát. cz. zł.
ARCYBISKUPSTWO.		
S. Salvator Soteropolis Biſk. erygowány W. XVI. Arcyb.	XVII.	
BISKUPSTWA.		
S. Ludwik Marahan, Marahania - -	XVII.	
Olinda - -	XVII.	
S. Sebaſtyán de rio Janeiro Fanum S. Sebaſtiani -	XVII.	
PROWINCYA PLATA		
ARCYBISKUPSTWO.		
La Plata de Los Charcas, Argentea Biſk. W. XVI. Arcyb.	XVI.	80000
BISKUPSTWA.		
Pax Chaguiaga - -	XVI.	
S. Crux de la ſierra Fanum S. Crucis - -	XVI.	36000
Aſſumpcya, Paragvaya -	XVI.	48000
S. Michel del Eſtero, Fanum S. Michaëlis de Matta.	XVI.	18000
Buenos Ayres, Fanum S. Trinitatis - -	XVI.	45000
PROWINCYA S. FE.		
ARCY-BISKUPSTWO.		
S. Fe di Bagota S. Fidei -	XVI.	42000
BISKUPSTWA.		
Popayanum - -	XVI.	15000
Carthago Nova -	XVI.	18000
S. Martha - -	XVI.	54000
PROWINCYA LIMA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Lima Biſk. W. XVI. Arcyb.	XVI.	150000
BISKUPSTWA.		
Gvamanga - -	XVI.	24000
Cuſcum - -	XVI.	72000
Arequipa - -	XVI.	48000
Truxillo, Truxillum -	XVI.	42000
Quitum - -	XVI.	50000
S. Jago de Chili Chilum -	XVI.	
Conceptio - -	XVI.	12000
Panama - -	XVI.	18000

PROWINCYA S. DOMINIKA.	Wieki	Intrát. cz. zł.
ARCYBISKUPSTWO.		
S. Dominik Dominicopolis Biſk. W. XVI. Arcyb.	XVI.	90000
BISKUPSTWA.		
Cuba - - -	XVI.	24000
S. Jan de Porto rico, Portus Dives - -	XVI.	
Venezuela, Venetiola -	XVI.	24000
Truxillo Turris Julia W. XVI. przenieſione do Valladolid de Commiaga -	XVII.	9000
PROWINCYA MEXYKANSKA.		
ARCYBISKUPSTWO.		
Mexicum Biſk. W. XVI. Prymas Indow Zachodnich y Arcyb. - -	XVI.	50000
BISKUPSTWA.		
Los Angelos de Flaſcala, Angelopolis - -	XVI.	10000
Antiquera de Guaxaca -	XVI.	21000
Valladolid de Mechoacan Mechoacanum -	XVI.	42000
Merida de Jucatan, Jucatanum. - -	XVI.	24000
Chiappa - - -	XVI.	15000
Gvatimala - -	XVI.	24000
Leon de Nicaragva, Legio	XVI.	9000
Gvadalaiara de Xaliſco, Xaliſcum - -	XVI.	21000
Durangum - -	XVII.	12000
S. Fe de Novo Mexico Mexicum Novum - -	XVII.	
BISKUPSTWO w KANADZIE.		
Quebec Quebecum Exempt. - -	XVII.	18000

W cáłey Ameryce piſze Noblot znáyduie ſię 400. Kláſztorow ták męſkich iáko y białogłowſkich.

KONIEC.

INDEX

INDEX álbo REGESTR

Wſzyſtkiego znáyduiącego ſię w tey Kſiędze.

Bara-

Honan

L

L

Ł

M

Porto-

Szam-

Errata álbo omełki znácznieyſze.

Com w Przemowie namienił, tož ſamo y tu potwierdzam przepraſzaiąc przezacnego Czytelnika, áby za te omełki nie mnie miał zà złe, ále Drukarni Sląſkiey. Ze záś niektore eſſencyalne Errory przez ſzybkie pióro Skrybenta wyrażone, y dopiero po wydrukowaney kſiędze poſtrzeżone, za tych nie prędką oſtrożność przepraſzam, y też ſame naypierwey tu wyrażam, nizey záś gdziekolwiek tylko w kſiędze znayduie ſię iaki Error álbo znaczna odmiana, to ieſt ſpecyfikowane w Erratach pod liczbą karty teyze y werſzu.

1mô. Gdziekolwiek ieſt: Zebranie Chronologiczne; *czytay. Geograficzne*

2dô. Gdzie ieſt: klaſztor. - - - Jacobitow *czytay. Dominikanow.*

3tiô. Gdzie. Golow *czytay. Gallow.*

4tô. Pod Woiewodztwem Podznańſkim
Gdzie: Staroſta Wałecki bez Jurysdykcyi *czytay.* z Jurysdykcyą y Grodowy.

5tô. Pod Woiewodztwem Brzeſkim kujawſkim
Gdzie: Staroſtowie kruſzwicki, Przedecki, y Radziejowſki bez jurysdykcyi, *czytay.* z Jurysdykcyą y Grodowi

6tô. Pod Woiewodztwem Płockim.
Gdzie ieſt: Powiaty 4 *czytay.* Powiatow 7. to ieſt: Płocki, Raciąſki, Sreńſki, Mławſki, Płońſki, Bielſki, y Ziemia Zawſkrzenſka.

O Senacie Swieckim.

Gdzie do Kaſztelanii Krakowſkiey inkorporowane Staroſtwo Nowotargſkie., Czytay. Myślenice.

Fol.	V.			
8	37	Pańſtwo	czytay	Pańſtw
11	17	y Oyca	czytay	Jey Oyca
12	20	tego	czytay	iego
14	46	Zie	czytay	że
17	55	Ludziem	czytay	Ludziom
23	15	poſtradywſzy	czytay	poſtradawſzy
eod.	46	zwracony	czytay	zwrocony
25	38	Zuſtynian	czytay	Juſtynian
26	32	Zerozolimſkiego	czytay	Jerozolimſkiego.
26	50	wſzczęto	czytay	wſzczęło
29	27	Dydyera	czytay	Dezyderyuſza
30	17	Prowencya	czytay	Prowenca
36	33	dopiera	czytay	dopiero.
38	50	wzruſyła miedzy	czytay	wzruſzyła ſię woyna miedzy
44	38	rezydencyowalne	czytay	rezydencyonalne
44	ult	Xiężąt	czytay	X.ążąt
48	15	nie pewney	czytay	nie pewną
49	51	wſpelka	czytay	wſzelka
49	53	dożawotnie	czytay	dozywotnie
50	1	Sady	czytay	Sądy
51	60	przeſto	czytay	przeſzło
53	56	znaydią	czytay	znayduią ſię
53	57	złązcona	czytay	złączona
54	25	Ciało	czytay	Ciał.
56	19	tutecznie	czytay	tuteczni
57	21	dobywſze	czytay	dobywſzy
58	48	krolewſkie	czytay	krolewſkiey
59	4	Cyttanellą	czytay	Cyttadellą
64	14	umcublowane	czytay	umeblowane
64	15	mobikowane	czytay	mobiliowane
64	44	ktory	czytay	ktore
66	37	Kroleſtwo	czytay	Kroleſtw
67	35	wſzelką	czytay	w wſzelką
69	46	łaſki Pana	czytay	łaſki Pana Boga
83	1	powinno	czytay	powinny
84	5	Triregnim	czytay	Triregnum
85	57	Judicis	czytay	Indicis
92	53	w Szamborze Francia	czytay	w Szamborze wyſtawił Páłáce. Francia takze. &c.

Fol	V.			
100	6	z Poletem	czytay	Spoetem
102	12	Arcybiſkupow 24.	czytay	Arcbiſkupow 12.
102	12	Biſkupow 12.	czytay	Biſkpow 108.
104	52	z imprezę	czytay	z imprezą
110	5	Tarantolą	czytay	Taranolom
116	24	Ceſarze Zachodni Grecy	czytay	Ceſarz wſchodni
119	26	Wandalenſkiego	czytay	Wandaow
120	47	maią	czytay	maiąc
120	47	bokatych	czytay	bogatyc
139	1	Panną z przyczyny	czytay	Panną nzwne &c.
139	52	złotych naſzych	czytay	tamecznych Dukatow
140	49	na brzuchu	czytay	na pierſiah
141	61	liczy	czytay	leczy
143	23	wybiſiane	czytay	wybiiane
151	3	Broń ich zas była złota &c.	czytay	Order Ich był złoty y na nim krzz złoty, w okoł&c.
153	16	wywyzſzonych	czytay	wywyzſzenia
164	10	Franche Coiate	czytay	Franche-Coné
165	57	wſławione	czytay	wſławiona
166	2	Frazow	czytay	Francuzow
168	7	krolem	czytay	krolom
178	56	Rygweą	czytay	Regułą
189	13	do ktorey ſię	czytay	do ktoreyſię chodzi
189	16	wyrobioney	czytay	wyrobionycl
204	38	Agroningę.	czytay	á Groningę.
204	39	złączone iedno	czytay	złączone w idno.
206	17	Le Roi irouvè	czytay	Le Roi trou
206	40	Biſkup Gandſki	czytay	Biſkup Ipreńi
207	45	z ich zupełnymi	czytay	z ich zupełnyi włoſciami
208	5	do pułnocka 14.	czytay	do pułnocka 4. mil
208	51	titułuiącego	czytay	titułuiącego
211	47	Marſzałka	czytay	Kowala
216	1	Kieliſzck	czytay	Skło
227	18	po odmienioney	czytay	po odmienioey religy
231	4	Ludwik VIII.	czytay	Ludwik XII.
233	45	na tę godnoſe	czytay	na tę godnść vokovany
234	34	pierwſzy	czytay	Pierwſi
237	15	od południa	czytay	od zachodu
237	16	znaczy południe	czytay	znaczy zachod.
239	48	Roku 1451.	czytay	R. 451.
239	52	ktore on przy koronacyi	czytay	ktore on pry ſobie noſił y legował la ceremonii koronacj Ceſarzw.
240	39	y kupiectwa	czytay	y w kupiecwa
240	45	Szkoła	czytay	Szkota
244	59	Roku 587	czytay	Roku 1587
248	26	wyſtawionego	czytay	wyſtawionym.
249	24	Podkomorzonym	czytay	Podkomorym
251	31	poſtanowſzy	czytay	poſtanowiwſzy
256	12	poſtni	czytay	poſzcząc
256	53	Hawawſkiemu	czytay	Hanawſkiemu
258	26	Officyera	czytay	Officyerami
265	38	Roku 1200.	czytay	Roku 1000
272	21	Impe y ſufryalnym fraganem	czytay	Imperyalnym y ſuffraganem.
274	14	NowemuElektorowi	czytay	nowemu Elektowi.

Fol.	V.			
283	31	na pagarkac	czytay	na pagorkach
288	43	na den	czytay	na dzien
290	56	Usie	czytay	Uście
292	3	kędziel	czytay	kądziel
296	36	Roku 1365	czytay	R. 1265.
297	27	Woiewodwo krakowsk	czytay	Woiewodztwo Siradzkie
297	49	Zapis od ięstwa	czytay	od Męza, Xięstwa
298	22	Roku 10	czytay	R. 1305.
300	42	Ze zas Kanierzowi	czytay	Ze zas Kazimierz wielki testamentem legował Kazimierzowi.
302	ult	y Wenkim	czytay	y Wenecyą
304	22	Kuniada	czytay	Huniadesa.
306	28	Sforeoną	czytay	Sforcowną
309	3	uważać	czytay	nieuważaiąc
309	42	w Miaach pustych	czytay	w Miastach Pruskich
312	3	Roku1919.	czytay	R. 1619.
315	4	penzi	czytay	pensya.
317	4	do Sia	czytay	do Solca
319	3	z koissarzem	czytay	komissarzem
320	3	R. 364.	czytay	R. 1664.
323	2	Seniwskiego	czytay	Sieniawskiego
326	2	Litevskiego	czytay	Witebskiego
328	17	Sienewskiego	czytay	Sieniawskiego
331	19	z Snatorem	czytay	z Senatorami
331	3	Katurych	czytay	Kapturowych.
340	31	Czhoski	czytay	Czechoski
345	13	Biatoruski	czytay	Białłoruski
347	2	od Grzégorza X.	czytay	od Grzegorza XI.
352		prykupili	czytay	przypuscili
352	47	n seymach	czytay	na seymikach.
353	40	Roku 1695	czytay	Roku 1665.
356	4	130.	czytay	1736.
365	5	ową swoią	czytay	mową swoią
368	3	skarkowi	czytay	Skarbowi
371	3	do ostatniego	czytay	do osmnastego.
374	3	po S. Franciszku	czytay	po S. Stanisławie
381	3	Powniatowskiego	czytay	Poniatowskiego.
384	30	od skobnickiego	czytay	od Stobnickiego.
386	31	na seym przedseymowy	czytay	na seym Posłow.
391	19	Woiewodztwa	czytay	Miasto.
393	21	należy do kujaw	czytay	nie należy
394	6	Podowskim	czytay	Podoskim
399	29	Komissarzow 2.	czytay	Komissarza 1.
400	44	Gąbire	czytay	Gąbin
400	45	Oycow Reformatow Nowicyat nie w Gąbinie ale w Szczawinie		
401	6	Zwycięziow	czytay	Zwycięzcow
405	3	Chabu	czytay	Haffu
409	4	Stadnickim	czytay	Lubomirskim
411	2	Kakonnych	czytay	Zakonnych.
412	4	Kościoł fundowany	czytay	Kościoł Angustyanow
412	12	wokrzeszonym	czytay.	wskrzeszonym
420	28	SŁĘZYCA	czytay	STĘZYCA
423	4	Roku 1702.	czytay	Roku 1732.
423	24	Łuzow	czytay	Łukow
429	6	za kazimierza I.	czytay	za Kaziemierza IV.
430	31	w Officyalistow	czytay	y Officyalistow
435	43	Płocka	czytay	Połocka
436	41	Stroynał	czytay	Stroynat.
441	2	na Zachod	czytay	na Wschod.
441	11	do Krolestwa	czytay	do Krolewca
441	24	Marszałkom	czytay	Marszałkow
442	33	z Gdanskiem	czytay	z krolewcem
444	42	z drugiey	czytay	z drugiey strony
448	52	Grzegorza III.	czytay	Grzegorza XIII.
453	18	w Poganskie	czytay	w Pogaństwie
454	23	Wortygeru	czytay	Wortygera.
468	10	na pułnocney	czytay	na pułnoc
468	18	ale iest	czytay	ale małych
471	43	iednego okonia	czytay	iednę żerdź
472	29	od Portu	czytay	od Morza
473	45	Za konstancyusza a potym	czytay	za konstantyna Wiel.
473	51	Roku 546.	czytay	Roku 595.
474	31	Trembleurow	czytay	albo drzących.
483	33	nad inne	czytay	nad inne obszernieysza
487	23	u Piaseckiego	czytay	u Kochoskiego
492	16	po ktorey	czytay	po ktorego
503	12	Lud	czytay	lod.
505		Toto folio gdzie Comnenus	czytay	Comnenus.
507	46	Rud	czytay	Rhod.
509	25	Rad	czytay	Rhod
520	23	niepiewna	czytay	zmyślona
320	59	Perykleusa	czytay	Peryklesa
528	12	wsławnego	czytay	wsławionego
528	35	Tureckie	czytay	Tureckie zniost
531	29	pewne	czytay	pełne
542	17	Etokii	czytay	Etolii
543	35	w Wieku	czytay	w X. Wieku
549	2	Ursebek	czytay	Usebek
559	51	od Gurgistan	czytay	od dawnych Gurgistan
567	8	nayierwszą	czytay	naypierwszą

Te znaczne y liczne omełki łaskawy Czytelnik niech uważa upraszam, zebym nie był przez nieostrozność notowany w Cenzurze oka ciekawego.